BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
28 H
4

Digitized by Google

I

123. h. 12

Digitized by Google

Digitized by Google

12-28-H-4

II

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI,

Medici Ætatis noſtræ Clariſsimi.

Olim in Patauino Antenoris Gymnaſio Medicinam primo loco profitentis.

PRACTICA MEDICA.

In qua Methodus accuratiſſima traditur, & cognoſcendi, & rectiſſimè curandi omnes humani corporis morbos, ad veriſſimam Hippoc. & Gal. mentem admirabili arte inſtituta.

Cui recenter ſuis inſerti locis ex ipſius Auctoris Autographo deſumpti conſpiciuntur bini Tractatus; de Pulſibus quidem vnus, de Vrinis verò alter;

Liber præterea acceſſit Renum & Veſicæ affectus omnes Laconica breuitate complectens. Appoſiti inſuper præter medicam in Febre Catarrali cuiuſdam Illuſtriſſimi Antiſtitis habitam conſultationem duo ad calcem Operis de Peſte fuerunt libelli, non tam eruditionis variæ, & multiplicis nomine, quàm nouæ cuiuſdam Diſpoſitionis ratione ab Iatrices ſtudioſis ſummopere iampridem deſiderati.

IAMVERO IN HAC TERTIA, ET NOVISSIMA NOSTRA impreſſione additus eſt liber RESPONSORVM, *&* CONSVLTATIONVM *Medicinalium eiuſdem autoris.*

Tabulæ etiam Capitum, & Conſiliorum, & Indices rerum notabilium, quæ ex his omnibus doctrinis eliciuntur additi ſunt.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M.DC.XIII.

Apud Triuiſanum Bertolottum.

12 23 # 4

Digitized by Google

PERILLVSTRI, ET EXCELLENTISS.

D. MICHAELI ANGELO ROTÆ,

Medico Clariſsimo, & Domino obſeruandiſsimo.

Marcus Antonius Brugnolùs Bibliopola S. P. D.

PRacticam Maſſariæ Tibi, Vir Excellentiſsime, de medicina ſpeculatiua, & Practica optimè merito, & in Vrbe Veneta, in Patauina, imò Verius dixerim, vbique celeberrimo, nuncupo libentiſsimè, Tum, vt quam famam, & gloriam is liber, dùm cuderetur, ex auctoris nomine ſibi comparauit, eandem, & maiorem, dum recuditur, & appendicibus augetur ex tuis auſpicijs nanciſcatur: tum, vt meæ obſeruantiæ, beneuolentiæ, & meritorum in me tuorum memoriæ dem, ſi non quod debeo, ſaltim quod poſſum teſtimonium. Accipe tu hilari fronte quod tibi dono munuſculum, ob id ſaltem, ſi nihil aliud, vt non modo Phyſica, Medicina, & cęteris quibuſque artibus imbutus, ſed Virtutibus etiam, & præcipue in minimis acceptandis benignitate ornatiſsimus ab omnibus cognoſcaris, & prædiceris. Vale, meque in tuorum addictiſsimorum numero conſerua.

COPIA.

GLI Eccellentiſſimi Signori Capi dell'Eccelſo Conſiglio de' X. hauuta fede da i Signori Riformatori dello Studio di Padoua, per relatione delli due a queſto deputati, cioè del Reuerendo Padre Inquiſitor, & del Circ. & fedeliſsimo Secretario del Senato Gio. Maraueglia con giuramento, che nel libro intitolato Alexandri Maſſariæ Vicentini Medici Practica Medica, non ſi troua coſa contra le leggi, & è degno di ſtampa, concedono licenza, che poſſa eſſere ſtampato in queſta Città.

Dat. die 24. Octobris 1612.

D. Coſtantin Renier
D. Marc'Antonio Valareſſo.
D. Franceſco Corer.
} Capi dell'Eccelſo Conſiglio de' Dieci.

Excellentiſs. Conſ. X. Secr.
Petrus Darduinus.

1612. adi 5. Decembre

Regiſtrato in libro a carte 109. tergo

Antonius Lauredanus Offic. cont. Blaſph. Not.

IV

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM PRACTICAE

D. Alexandri Maſſariæ.

LIBER PRIMVS.

De affectibus capitis partiumque ei adnatarum. pag. 5.

DE alopecia ſeu imminutione pilorum.cap.1. pag.5
De capillorum defluuio,c.2 9
De furfuribus,c.3 10
De pediculis,c.4 11
De achoribus,c.5 ibid.
De dolore in genere,c.6 13
De dolore capitis,cap.7.pag.14.ex bile 22.ex pituita 23.ex melancholia 24
De cephalæa,c.8 27
De hemicrania,c.9 ibid.
De vertigine,c.10 28
De phrenitide,c.11 32
De lethargo,c.12 37
De apoplexia,c.13 40
De ſopore,c.14 44
De catocho,& catalepſi,c.15 ibid.
De paralyſi,c.16 45
De tortura oris,c.17 49
De conuulſione,c.18 50
De epilepſia,c.19 54
De incubo,c.20 62
De melancholia,c.21 63
De mania,c.22 71
De inſania lupina,c.23 72
De Catarrho,c.24 72
De ophtalmia,c.25 75
De vlceribus oculorum,c.26 77
De ſuffuſione,c.27 78
de aurium dolore,c.28 80
de ſurditate,c.29 83
de parotide,c.30 84
de narium hemorrhagia,c.31 85
de dolore dentium,c.32 87
de mobilitate dentium,c.33 88
de nigredine dentium,c.34 ibid.
de inflammatione oris,c.35 89
de cruſtis oris,c.36 ibid.
de affectibus columellæ,c.37 90
de aphtis,c.38 ibid.
de angina,c.39 91

LIBER SECVNDVS.

De thoracis eiuſque partium affectibus. pag.96.

DE tuſſi,cap.1 pag.96
De aſthmate,c.2 98
De pleuritide,c.3 102
De peripneumonia,c.4 109
de empyemate,c.5 110
de ſputo ſanguinis,c.6 112
ac phthiſi,c.7 118
de tremore cordis,c.8 121
de ſyncope,c.9 124

LIBER TERTIVS.

De affectibus ventriculi,epatis,lienis, inteſtinorum, & quæ in inferiore ventre continentur aliorum. p.127.

DE cholera,cap.1 pag.127
De imbecillitate ventriculi,c.2 133
de dolore ventriculi,c.3 143
de ſingultu,c.4 147
de ipſo appetitu,c.5 149
de abolita,& imminuta appetentia.c.6 150
de appetitu canino,c.7 152
de bulimo,c.8.pag.150.de pica 155
de ſiti,c.9 156
de morbis epatis in genere,c.10 158
de dolore epatis,11 159
de obſtructione epatis,c.12 167
de inflammatione iecoris,c.13 170
de ſcirrho epatis,c.14 175
de ictero,c.15 178
de hydrope,c.16 182
de ſcirrho lienis,c.17 192
de dolore colico,c.18 197
de ileo,c.19 209
de diarrhea,c.20 211
de lienteria,c.21 213
de diſenteria,c.22 215
de teneſmo,c.23 227
de hemorrhoidibus,c.24 228

LIBER QVARTVS.

De morbis mulierum.

DE menſtruis,cap.1 pag.237
De menſium ſuppreſſione,c.2 239
De immoderato fluxu menſtruorum,c.3 247
de vteri profluuio ſeu menſtruis albis,c.4 252
de conceptu ſecundum naturam,c.5 257
de ſterilitate,c.6 262
de monſtris,c.7 270
de mola,c.8 271
de inflatione vteri,c.9 274
de hydrope vteri,c.10 275

Digitized by Google

de abortu,c. 11 277
de partu difficili,c. 12 283
de puerperio,c. 13 286

LIBER QVINTVS.

De pulſibus pag. 291.

DE eſſentia pulſuum,cap. 1. *pag.*292
de differdntijs pulſuum,c. 2 294
de cauſis pulſuum,c. 3 297
de preſagitione ex pulſibus,c. 4 301

LIBER SEXTVS.

De vrinis,pag. 305.

DE generatione & eſſentia vrinę, cap. 1.*pag.* 305
de differentijs vrinarum,c. 2 307
de cauſis differentiarum vrinarum,c. 3 39
de prædictionibus ex vrinis ,c. 4 311

LIBER SEPTIMVS.

De febribus,pag. 314.

DE definitione febris,cap. 1 *pag.*314
de corporibus ad febrim diſpoſitis,c. 2 327
de temporibus febrium, c. 3 329
de cognoſcendis temporibus morborum,c. 4 331
de febre ephomera,c. 5 335
de ſignis ephemerę,c. 6 336
de curatione febris ephemeię, c. 7 338
de febribus putridis,c. 8 339
de ſignis febrium putridarum,c. 9 350
de ſignis febrium continuarum,c. 10 352
de ſignis indicantibus differentias febrium putridarum,c. 11 352
de ſignificationibus febrium, 12. 354
de intentione ad curationes febrium putridarum, c. 13 357
de cibatione febricitantium in genere, c. 14 374
de aqua hordei, & ſyrupo acetoſo,c. 15 380
de curatione febrium acutarum, c. 16 382
de febribus biliofis,c. 17 385
de tertiana notha,c. 18 392
de febre ardente,c. 19 397
de febre ſanguinea,c. 20 399
de febre phlegmatica,c. 21. 404
de quartana.c. 22. 410
de hectica febre,c. 23 414
de febribus peſtilentibus ,c. 24 470
de exanthematibus ſeu periculis,c. 25 431
de ſymptomatibus febrimu in genere,c. 26 435
de rigore ,c. 27 436
de ſudore ſuperfluo,c. 28 438
denarium fluxu ſanguinis ſuperfluo,c. 29 439
de vomitu,c. 30 444
de ſyncope,c. 31 445

LIBER OCTAVVS.

De morbo Gallico, pag.447.

Capitibus certis non interſtinguitur. cap. 2

LIBER NONVS.

De medicamentis purgantibus,pag.462.

DE ordine docendorum in hoc libro,cap. 1.*pag.*462
de caſſia,c. 2 463
de Manna,c. 3 464
de thamarindis,c. 4 464
de myrobolanis,c. 5 465
de aloe,c. 6 465
de compoſitis aluum lenientibus, & primum de hiera,c. 7 466
de ſyrupo roſaceo ſolutiuo,c. 8 466
de ſyrupo violaceo ſolutiuo,c. 9 467
de electuario lenitiuo,c. 10 467
de elect. diacathol.diacaſſia,diaſena,c. 11 468
de electuario diaſebeſten,c. 12 468
de lect.diaprunos ſimpl.c. 13 468
de ſyrupis,c. 14 468
de ſyrupis concoquentibus bilem,c. 15 469
de ſyrupis concoquentibus pituitam,c. 16 469
de ſyrupis melancholiam concoquentibus,c. 17 470
de recto vſu ſyruporum,c. 18 470
de rhabarbaro,c. 19 470
de agarico,c. 20 472
ae ſena,c. 21 472
de epitymo & polypodio,c. 22 473
de iride,c. 23 474
de elaterio,c. 24 474
de ſcammonio,c. 25 475
de colocyntide,c. 26 475
de turpetho,c. 27 476
de hermodactylis,c. 28 476
de helleboro vtroque, c. 29 477
de antimonio,c. 30 478
de compoſitis medicamentis purgantibus, c. 31 479
de electuarij purgantibus bilem,c. 32 479
de pilulis purgantibus bilem,c. 33 480
de electuarijs purgantibus pituitam, c. 34 480
de pilulis purgantibus pituitam,c. 35 481
De electuarijs purgantibus melancholiam,c. 36. 482
de pilulis purgantibus melancholiam,c. 37 482
de ſyrupis purgantibus melancholiam,c. 38 483
De medicamentis compoſitis feroſum humorem purgantibus,c. 39 483
de medicamentis omnes humores purgantib.c. 40. 483

LIBER DECIMVS.

De collegiandi ſeu conſultandi ratione, Caput vnum pag. 484.

LIBER VNDECIMVS.

De affectibus renum, & veſicæ pag. 488.

INDEX.

RERVM ET VERBORVM

SATIS COPIOSVS OMNIVM,

Toto hoc volumine practico contentorum.

A

ABortus an ex vteri paruitate fieri queat. 180.col.1.
Abortus ſigna. ibi c 2
Abortus preſeruatio. 181.c.2
Abortus quid Cauſæ. 278.c.1
Abortum præcauentia. 281.c.1
Abſceſſus in faucibus quomodo rumpendus. 95. col.2
Abſinthij ſuccus ledit ventriculum. 7.c.1
Abſinthij vſus in febribus. 389.c.2
Abſtergentia medicamenta non ſemper calida. 163.c.2
Abſtinentia à potu hydropicis ſalutaris. 192.c.1
Aceti facultas. 12.c.1
Acceſſio vel periodus morbi quid. 334 c.1
Acceſſiones epilepticæ quomodo ſoluendæ. 59.c.1
Acceſſiones anticipantes ſignificant augmentum. 333.c.1
Achores quid ſint. 11.c.2
Achorum differentiæ ibid. Cauſæ ibid. ſigna. 12.c.1
Achores ſanantia medicamenta quas debeant habere conditiones. ibid.
Achor perpetuo à frigore fit. 183.c.2
Actio corporis ad inſtrumenta pertinet. 325.c.1
Actiones perficiuntur propter partium temperiem. 32.c.1
Actiones voluntariæ quę. 98.c.2
Actiones omnes tripliciter lęduntur. 150.c.2
Actiones omnes in febribus an lędantur. 320.c.2
Actiones autem ſunt communes autem propriæ. 293.c.1
Acuti morbi duplices. 331.c.2
Acuti morbi leuiorum præſidiorum vſum non permittunt. 93.c.1
Acutorum morborum diuiſio. 331.c.2
Adſtringentia in febribus putridis vitanda. 361.c.2
Adſtringentia in princ. ipſo fluxus muliebris vitanda. 254.c.2
Adſtringentium multus vſus in ſputo ſanguinis vitandus. 116.c.1
Aer phyſicorum qualis. 121.c.1
Aeris conſtitutio cal. & hum. putredines facit. 342.c.2
Aer in febribus quomodo alterandus. 382.c.1
Aeris frigidi in Cor attractiones neceſſitas. 295.c.2
Aeger in declinatione mori an poſſit. 330.c.2
Aeſtate an magis nutriendum quam hyeme 377. col.2
Aetiopes bibunt aquas calidas. 367 c.2
Aetas variat morbos. 355.c.1
Aetatum diuiſio variorum auctorum. 371.c.1
Aequinoctia duo. 395.c.2
Affectus corporis præter naturam triplices. 322 c.2
Affectio indicat auxilia. 26.c.1
Agaricus quid. 472.c.1
Agarici præparatio. ibid.
Agarici facultas & doſis. ibid.c.2
Agaricus colico dolori & inteſtinis noxius. 205 c.2
Alaoda ad colicos dolores commendatur. 208. col.2
Alcola Arabibus quid. 90.c.2
Alex. Tralliani error de ſignis alopecie in ileo. 6.c.1
Alex. Trall. ſuperſtitioſa remedia. 208.c.2
Alex. Trall. error de melancholia. 64.c.2
Alex. Trall. malè reprehendit Gal. in curatione ſputi ſanguinolenti. 117.c.1
Alica quid. 338.c.2
Alimenta in febribus actu frigida exhiberi an debeant. 374.c.2
Alimentorum quantitas vnde deſumenda. 375. col.1
Alimenta cito nutrientia. 155.c.1
Alimenta coctiones impediunt. 362.c.1
Alium theriaca ruſticorum. 205.c.1
Aloe hæmorrhoides aperit. 249.c.1
Aloe correctione indiget. 7.c.1
Aloe ſtercorarium medicamentum. 107.c.2
Aloe in paralyſi conueniens. 47.c.2
Aloe lota quid differat ab illota. 141.c.1
Aloes qualitas. 465.c.2
Aloes vſus quotidianus improbatur. ibid.
Aloe ſenibus inutilis. ibid.
Aloe an hæmorrhoides aperiat. 231.c.1
Alopeciæ & Ophiaſis differentia. 5.c.1
Alopecia quis ſit affectus. ibid.
Alopeciæ differentia. ibid. c.2. Curatio. 6.c.2
Alopecia an facilis vel difficilis curatu, quomodo cognoſcatur. 6.c.2
Alopeciæ cura in quibus conſiſtat. 9.c.1
Alopeciæ remedia qualia eſſe debeant. 8.c.2
Alterantia melancholicum humorem. 69.c.1
Altimari error de oxyrhodini applicatione. 21.c.1
Altimari error in Cephalalgia. 14.c.2
Altimari error de ſiti. 156.c.2

Altimari error in empyemale curanda. 110.c.1
Alui ſemper habenda in ægris. 175.c.2
Aluo fluente à ſanguinis miſſione abſtinendum. 220.col.2
Aluus moniali.22. diebus occluſa. 207.c.2
Aluum emollientia. 207.c.2
Amauroſis quid. 79.c.1
Amuleta parui penduntur à Gal. 27.c.2
Anaſarca facilioris eſt curationis quam aſcites. 187.col.1
Anaſarcæ ſigna. 185.c.2
Andromachus auctor hieræ. 140.c.2
Angina quid. 91.c.2
Anginæ differentiæ. ibid.
Anginæ ſigna. 92.c.1
Anginæ curatio. ibid.c.2
Angina lethalis quæ. 93.c.1
Anginæ ſuppuratio quomodo curanda. 95.c.1
Angina ſuppurata maxime periculoſa. ibid.
Animalia fabrorum exiguos habent lienes. 196.c.1
Animalia quædam menſtruas purgationes habentia referente Ariſt. 237.c.2
Animi deliquium quomodo inducendum. 443.col.2
Animi deliquium quomodo auertendum. 155.col.1
Animi deliquium ſanguinis fluxum ſiſtit. 86.c.2
Anodynum in ophthalmia. 77.c.1
Anodyna in colico dolore vſurpanda. 202.c.1
Anodinorum qualitas & natura. 252.c.2
Antidota in febre peſtil. ante ſtatum non adminiſtranda. 430.c.1
Antimonij vſus in ruſticis. 208.c.1
Antimonij facultas. 478.c.2
Antimonij doſis & vſus. 479.c.1.ibid.
Antipater Cidonius ſemel ſingulis annis febre correptus. 410.c.1
Antipatri medici Siculi hiſtoria depulſum. 100.c.1.
Apertio venarum triplex. 112.c.2.85.c.2
Apertio vaſorum vnde fiat. 113.c.2
Aphoriſmi nonnulli tanquam ſpurij reijciuntur. 238.c.1
Aphrogala quid. 131.c.1
Aphthæ quid. 90.c.2
Aphthis pueri cur facile corripiantur. 91.c.1
Aphtharum ſigna & curatio. ibid.
Apnœa quid. 98.c.2.
Apophlegmatiſmi morbis frigidioribus conueniunt. 8.c.1
Apophlegmatiſmus pituitæ redundantis eſt remedium. 27.c.1
Apoplexia vnde dicta. 40.c.1
Apoplexiæ definitio. ibid.
Apoplexia non ſemper repente inuadit.ibid.c.2
Apoplexiæ cauſa. ibid.
Apoplexia an periodica. 42.c.1
Apoplexia frequẽter in paralyſin deſinit.46.c.2
Apoplexia quomodo & morbus & ſymptoma dici queat. 41.c.1
Apoplexia & acutus morbus & longus dicitur. c.2.ibid.
Apoplexiæ differentiæ. ibid.
Apoplexiæ fortis tres ſunt gradus. ibid.
Apoplectici ante horam 22. non ſepeliendi ſecundum Auic. 42.c.2
Appetentia immoderata quid. 142.c.2
Appetentia immoderata cur ponatur à Gal. inter actiones deprauatas. 150.c.1
Appetentiæ abolitæ cauſæ. 150.c.2. Curatio. 152.c.2
Appetitus quomodo per conſenſum perdatur. 151.c.1
Appetitus deprauatus duplex. 152.c.1
Appetitus deprauatus an ſimilia appetat an diſſimilia vitioſo humori. 155.c.2
appetitus duplex. 149.c.2
ad appetitum quinque concurrunt. ibid.
appetitus canini curatio. 154.c.1
appetitus cuius partis ſit. 146.c.2
aqua carnis quomodo paranda. 435.c.1
aqua cochlearum. 166.c.2
aqua ceraſorum deſtill. epilepſiam ſoluit. 19.c.1
aq. frig. duplici ratione in febribus exhibetur. 368.c.1
aq. frigidam exibendi circumſtantiæ. ibid.c.2
aq. frig. an in die critica exhibenda. 369.c.2
aqua optima quæ. 370.c.2
aquæ frigidæ intempeſtiua potio hydropem aliquando efficit. 183.c.1
aq. frig. infeſſus menſes ſiſtit. 251.c.2
aquæ frigidæ potum quæ prohibeant. 367.c.2
aquæ frig. continentium febrium remedium. 403.c.2
aquę hordei vſus antiquiſſimus. 380.c.1
aqua in aſcite quomodo in abdomen deueniat. 185.c.1
aquoſi humores in omni hydrope ducendi. 188.c.2
aqua medicata dyſenteriam tollit. 223.c.1
aquæ thermales menſes euocant. 246.c.1
aquæ thermales frigidiores in intemp. calida hepatis laudantur. 163.c.2
aquarum thermalium potio in epilepſia laudata. 60.c.2
aquæ potus hydropicis aduerſiſſimus. 192.c.1
archangeli Piccolominei error qui cerebrum ſentire docet. 16.c.1
arculani error ſyncodali 408 Epiala. 410 15.c.1
argenterij conſideratio de læſis actionibus. 150.c.1
argenterius perſtringitur in cauſa læſę concoctiones. 177.c.2. refellitur. 294.c.1
ariſtoteles dæmones non credit. 68.c.1
ariſtotelis ſententia de cauſis humani fœtus. 257.c.2
aromata quando capitis grauitatem efficiant. 24.c.2

Ante.

Arteriarum dolor qualis. 18.c.2
arteriarum ſectio quomodo inſtituenda. 300 col.1
arteriaca veteribus dicta quæ. 98.c.2
aſarum & menſes & lotium prouocat. 256.c.2
aſcites difficilius curatur quam reliquæ hydropis ſpecies. 186.c.2
aſcitus ligna. ibid.c.2
aſperæ arteriæ vſus. 99.c.1
aſthma & orthopnea idem affectus. 98.c.2
aſthmatis deſcriptio. ibid.
aſthmatis differentiæ. 99.c.1
aſthma an morbus acutus. 100.c.1
aſthmatis ſigna. ibid.
aſthmatis curatio. ibid.
aſthmatis duas tantum cauſas ſtatuit Gal. 99.c.2
attractio fit quatuor modis. 20.c.2
attrahentia medicamenta quando locum habeant in paroridibus. 85.c.1
auditus inſtrumentum principale quod. 83.c.2
auditus læditur tripliciter. ibid.
augmentum morbi quid. 329.c.2
augmentum particulare duas habet partes. 334. col.1
auerrhois opinio de mœſtitia. 64.c.2
Auicenna reprehenditur. ibid.
auicennæ error de ſitu cordis. 101.c.2
auicennæ Meſuæ & c. error. ibid.
auicennæ error de melancholia. 65.c.2
auicennæ error de differentia alopeciæ & Tyriæ. 5.c.1
auic. reprehenditur de cauſis apoplexiæ. 41.c.2
aures excrementa cerebri facile recipiunt. 84. col.2
aurium partes duplices. 80.c.2
aurium dolor quid ibid. Differentiæ, cauſæ ibid. Signa. 81.c.1
auxilium admirandum ad aluum ducendam. 207.c.2
auxilium anceps experiri ſatius quam nullum. 281.col.2
axillæ cordis excrementa recipiunt. 84.c.2

B

Balnea ſicca in paralyſi laudantur. 49.c.1
Balnea ex oleo colicis conferunt. 202.c.2
Balnea aquæ dulcis melancholiam ſanant. 68. col.2
Balneorum conſtructio apud veteres. 418.c.1
Balnei aquæ dulcis vſus noſtro tempore. ibid. col.2
Balneorum vſus in ſicca corporis intemperie. 138.c.1
Balneum aquæ dulcis maniacis vtiliſſimum. 72. col.1
Balneum in tertiana exquiſita confert. 390.c.1
Balneo pro calefaciendo vtero. 269.c.1
Baſilica in inflammatione iecoris ſecāda. 173.c.1
Bezoar lapis. 430.c.1
Bilis atræ duplex generatio. 411.c.1
Bilis æruginoſa an febrim poſſit generare. 386. col.1
Bilis ſinceraan poſſit putreſcere. 385.c.2
Bilis differentiæ. 386.c.1
Bilis flaua cur per tertium diem concernetur. 348.c.2
Bilis nomine ceteros omnes humores intellexit Hipp. 346.c.2
Bilem flauam concoquentia. 210.c.2
Bilem flauam purgantia. 8.c.1
Bilem flauam in morbo Gallico præparantia & purgantia. 450.c.2
Bilem præparans ſyrupus. 22.c.2
Bilem purgans potio. ibid.
Bolus euacuans bilem in ventriculo. 25.c.1
Bulimos quid. 152.c.2
Bulimi natura pluribus incognita. 154.c.2
Bulimos famem non habet adiunctam. ibi.
Bulimi cauſæ. ibid.
Braſſicæ folia ebrietati reſiſtunt. 25.c.2
Bronchij Medicis qui dicantur. 99.c.2
Branchos quid. 72.c.2
Bubo cauſa ephemeræ. 336.c.1
Bubo gallicus quomodo diſcernendus à non gallico. 459.c.1
Bubonum curatio. ibid.
Bubones ſuppurantia. ibid.c.2
Bubones contumaces quomodo tractandi. ibid.

C

CAcochymia quid. 18.c.2
Cachexia an ſemper hydropem præcedat. 184.c.1
Calculi excreti per annum. 199.c.1
Calidiora in colico dolore nocent. 202.c.2
Calidum innatum quid. 436.c.1
Calida intemperies appetitum deijcit. 151.c.1
Calor ambientis quid. 341.c.2
Calor à calore quomodo peſtimatur. ibid.
Calor extraneus quis dicatur. 317.c.1
Caloris cauſæ. 343.c.1
Calor duo ſignificat. 315.c.2
Calor febrilis an totū corpus occupet. 319.c.2
Calor febrilis quomodo diſtinguatur à cæteris 320.c.1
Calor & frigus dolorem efficiunt per ſe. 15.c.2
Calor natiuus an ſubiectum febris. 318.c.2
Calor innatus quid. 291.c.2
Calor natiuus quomodo marceſcat. 293.c.2
Caluaria aſini epilepſiam ſanat. 60.c.1
Caluicies vitium eſt inſanabile. 6.c.2
Canini appetitus differentiæ & cauſæ. 155.c.1
Capillorum defluuium vnde proueniat. 9.c.2
Capillorum defluuium in morbo gallico quomodo curandum. 460.c.1
Caput roborantia. 24.c.1.2
Caput purgia duplicia. 23.c.2
Caput quot modis vacuetur. 27.c.1

Capur

Caput quomodo refrigerandum. 384.c.2
Capitis dolor ex vino maraciori, quomodo curandus. 25.c.2
capitis dolor ex ventriculo quomodo curandus. 26.c.2
capitis affectiones inueteratæ quomodo curandæ. 25.c.2
capitis vulnera periculoſa. 26.c.1
carabetus quid. 32.c.1
caros Græcis quid. 44.c.1
cari definitio & differentiæ. ibid.
caſſia veteribus incognita. 463.c.1
caſſia Græcorum & Arabum differunt. ibid.
caſſiæ qualitates & vſus. ibid.
caſſia condita. ibid.c.2
caſſia in paralyſi vitanda. 47.c.2
caſtoreum neruis optatum. 48.c.2
caſtoreum in palpit. cord. Gal. probatur. 124. col.1
caſus complicatorum affectuum. 142.c.1
caſus imbecillitatis ventriculi. ibid.c.2
caſus curandi doloris ventriculi ex flatibus. 145.c.1
caſus in dyſenteria propoſitus. 226.c.1
caſus obſtructionis iecoris. 170.c.1
caſus vuulæ barbaris qui morbus. 90.c.1
catalepſeos definitio 44.c.2. Cauſæ. 45.c.1
catalepſeo ſigna & curatio. ibid.
cataplaſma dolorem ſedans. 85.c.1
catarrhus an morbus capitis ſit vel thoracis. 72.c.2
catarrhi quomodo generetur. 72.c.2
catarrhi cauſam vnicam conſtituit Ariſt. 73.c.1
catarrhi ex cauſa calida curatio. ibid.c.2
catarrhi ex frig. intemperie curatio. 74.c.2
catarrhi vox æquiuoca. 72.c.1
catellus vel puer ventriculo frigido & ſicco applicandus. 139.c.1
Catochus & catalepſis nihil differunt. 44.c.2
cauſa morbi quid. 322.c.1
cauſa corpus non afficit, niſi diſpoſitum. 327. col.2
cauſa procatarctica vnde dicta. 337.c.2
cauſonis differentiæ. 397.c.2. Signa. ibid.
cauſonis curatio. 398.c.1
cautella in hydropis curatione. 190.c.1
cauterium in occipitio epilepticos iuuat. 61.c.1 62.col.1
cauterium actuale lethargicos excitat. 39.c.2
cauteria in calidis morbis non adhibenda. 27. col.2
cauteria in aſthmate inueterato quomodo inurenda. 501.c.2
cauteria in ſuffuſione commendatur. 79.c.1
cauteria melancholicis non ſemper proſunt. 71.c.1
cauteria infra genu poſita menſes reuocant Mercuriali. 244.c.2
cauteriorum facultas. 31.c.1
cephalalgia dupliciter accipitur. 14.c.2
cephalalgia quo differat à Cephalæa. 15.c.1
cephalæa quid ſit. ibid.
cephalæa quid. 27.c.1
cephalææ differentiæ & ſigna. ibid.
ceratum pro ventriculo. 143.c.1
cerebri calidam intemperiem alterantia. 74.c.2
cerebrum ipſum in epilepſia et laborat. 56.c.1
cerebrum leporis aſſatum neruos corroborat quibuſdam. 48.c.2
cerebrum cum ventriculo magnum habet conſenſum. 150.c.1
cerebrum inflammari poteſt. 32.c.1
cerebrum ſenſus expers. 19.c.1
cerebrum quomodo dicatur dolere Galeno. ibi.
cerebrum in melancholia quomodo lædatur. 64.c.1
chalybis præparatio & præſtantia in ſcirrho lienis. 196.c.1
charta antiquorum diuerſa fuit à noſtra. 12.c.2
charta præſtantiſſimum ad chores remedium. ibid.
χήμωσις quid. 75.c.2
cholera morbus vnde nomen acquiſierit. 127. col.2
choleræ definitio. ibid.
cholera qualis affectus. 128.c.1
cholera morbus ſemper acutus. 128.c.2
choleræ ſigna. 129.c.1. Indicationes. ibid.
choleræ humidæ curatio. ibid.c.2
choleræ ſiccæ curatio. 130.c.2
choleri curandi exemplum. 132.c.2
cholerici famen non perferunt. 378.c.2
chordapſus quid. 209.c.2
chorion quid. 286.c.2
chylus quomodo fiat. 306.c.1
cibationis tempus quomodo inueſtigandum. 362.c.2
cibi quantitas in morbo gallico. 456.c.2
ciborum quantitas vnde deſumatur. 339.c.1
cichoracea omnia iecori conueniunt. 162.c.1
cichoracea non magnopere lædunt intemperiem hepatis frigidam. 165.c.2
cinis hirudinum vt præparandus ad anginam. 94.c.2
circuitus morbi quid. 333.c.1
circuitus febrium cauſæ quæ Galeno. 401.c.2
clyſter ad dolorem colicum. 202.c.1
clyſter ad colicam flatuoſam. 205.c.2
clyſter flatus diſcutiens. 124.c.1
clyſter refrigerans. 69.c.2
clyſter in principio inflammationis iecoris. 173.c.2
clyſter lenis. 120.c.1
clyſter narcoticus. 207.c.2
clyſteris acris formula. 20.c.2
clyſteres in lethargo. 38.c.2
clyſteres ex vinis generoſis in apoplexia improbantur. 43.c.1
clyſteres refrigerantes. 384.c.1
clyſterum vſus varius. 365.c.1

Clyſter communis. ibid.c.a
clyſter acris reuellens. ibid.
clyſter flatus diſcutiens. 366.c.2
clyſteres nutrientes. ibid.
clyſterum materia ad dyſenteriam. 224.c.2
clyſterum vſus loco ſectionis venæ probatur. 55.c.1
coagulum vim habet acrem & exſiccantem. 164.c.1
cochlearum caro phthiſicis noxia. 121.c.1
cochlearum caro hepati prodeſſe dicitur. 165.c.2
cochlearum vſus in hydrope. 191.c.1
cochleare magnum & paruum quæ menſura. 141.c.2
coctione diſtinguuntur tempora morborum. 336.c.1
colchicum herba, ephemerum cur dicatur. 335.c.1
colica quis morbus. 198.c.1
colici doloris differentiæ ibid. Cauſæ. ibi.c.2
colica peſtilens & epidemica. ibid.
colicus dolor per conſenſum improbatur. 199. col. 1
colica ex humoribus bilioſis quomodo curanda. 206.c.2
colici doloris ex flatibus curatio. 205.c.2
colici doloris ſigna. 199.c.2
colicus dolor quomodo diſcernendus a renum dolore. 201.c.1
colici ex dolore craſſo curatio. 240.c.1
colocynthidis facultas & vſus. 475.c.2
colocynthidis incommoda. 476.c.1
collyrium reſoluens. 77.c.1
collyrium abſtergens & exſiccans modice. ibid. col.2
collyrium ſarcoticum. 78.c.
collyria antiquorum acerrima fuerunt. 79.c.1
columbæ diſſectæ phreneticorum capiti quando applicandæ. 36.c.1
columellæ vſus. 90.c.1
columellæ laxatæ cauſæ ibid. Curatio. ibid.
columellæ abſciſſæ incommoda. ibid.c.2
complicati affectus quid ſibi poſtulent. 141.c.1
conceptio quomodo fiat. 275.c.1
conceptus in balneo factus Auerrhoi. 260.c.2
conceptus tripliciter læditur. 262.c.2
conceptus fieri maxime ſolet menſibus ceſſantibus. 257.c.2
concoctio quid. 133.c.2.305.c.2
cócóctio ventriculi ſimilis eſt elixationi.156.c.2
concoctio triplex. 404.c.1
concoctio craſſitudinem ſemper an pariat. 359.c.2
concoctio quid Galeno & Ariſt. ibid.
concoctio in febre vnde cognoſcatur. 354.c.2
concoctionis ſigna vniuerſalia morborum tempora demonſtrant. 333.c.2
concoctionis læſæ quæ cauſæ. 134.c.2
concretum ſanguinem diſſoluentia. 115.c.1
concubitus immoderatus animalibus pernicioſus. 263.c.2
condylomata quid. 229.c.2
condylomatum curatio. 230.c.1
confectio eyphoides ad imbecillitatem hepatis confert. 166.c.1
confectio hamech. 482.c.2
congelationem medici vulgares Catalæpſim vocant. 44.c.2
conſenſus duplex Auicennæ. 17.c.1
conſolidantia vlcera pulmonum. 115.c.1
conſuetudo ſubito mutata periculoſa. 374.c.1
conſilium in totius corporis gracilitate & macilentia. 496
conſultandorum medicorum quorundam methodus improbatur. 486.c.1
conſultatio medicorum vtilis & neceſſaria eſt. 484.c.1
continuum ſoluitur duobus modis. 14.c.2
continuæ febres ſunt deteriores intermittentibus. 349.c.1
continuarum febrium diuiſio. 346.c.1
continuarum febrium differentiæ. 317.c.1
contradictio Gal. conciliatur. 104.c.2
contraria in eodem ſubiecto non ſubſiſtunt. 135.c.2
conuolulus quid. 209.c.2
conuulſio quid. 50.c.2
conuulſio quomodo dicatur motus. ibid.
conuulſio quo dicatur ſolutio continui. 51.c.1
conuulſio an fiat natura quoque operante. ibid.
conuulſio muſculis tantum accidit. 187.c.2
conuulſio ex inflammatione quo curanda. 54.c.1
conuulſio quomodo fiat. 51.c.2
conuulſionis futuræ ſigna. 53.c.1
conuulſio canina quid. 49.c.2
conuulſio ex ſiccitate nullam recipit curationem. 54.c.1
conuulſio & morbus acutus, & diuturnus. 331.c.2
conuulſioni ex plenitud. eadem curatio debetur quæ paralyſi. 53.c.1
conuulſiuus affectus quis dicatur Gal. 52.c.1
cor quibus affectibus laborare poſſit. 121.c.2
cor nullum patitur vitium graue Ariſt. 122.c.1
corde laborante baſilica ſecanda. 123.c.2
corroborantia medicamenta. 124.c.1
cor eſt ſubiectum febris. 318.c.2
cor omnium citiſſime calefieri poteſt. 319.c.1
cor & arteriæ ſimul mouentur. 293.c.1
cordis ſitus. 102.c.2
cordialium medicamenta. 430.c.1
coriandri qualitas. 384.c.2
cornu monocerotis. 430.c.1
cornu cerui vſtum ad colicam facit. 208.c.2
corona ex rad. pœoniæ rec. geſtata epilepticis confert. 62.c.1
corpus tripliciter non vacuatur. 151.c.2
Corpora ad melancholiam accommodata quæ. 67.c.1.

Corpora

corpora ad febrim præparata quæ. 327.c.2
cortex caſſia fiſt. ad partium promouendum inutilis. 285.c.2
coryza quid. 72.c.2
cranium humanum contra epilepſiam eſt. 60.c.1
criſis quomodo cognoſcatur. 354.c.2
criſis bonæ tres conditiones. 128.c.2
criſis in acceſſionibus cur fiat. 363.c.2
criſis inflammationis iecoris quæ. 172.c.2
criſes imperfectæ an debeat iuuari. 432.c.2
criſta quis affectus. 229.c.2
criticus menſiū fluxus non cohibendus. 249.c.1
crocus caput offendit. 21.c.2
cruditas quomodo cauſa ephemeræ. 336.c.1
cruditates quomodo generentur. 344.c.1
cruentarum deiectionum quatuor differentiæ. 315.c.2
cruſtæ oris quid ſint. 89.c.2
quomodo curandæ. ibid.
cryſtallinus humor præcipuum viſionis instrumentum. 78.c.1
cucurbitula ſacrificata occipiti appoſita lippitudinem ſanat. 76.c.2
cucurbitula magna ventriculo appoſita, flatus eius diſſoluit. 146.c.2
cucurbitulæ ſcarificatæ quando locum habeant. 29.c.2
cucurbitulæ in pleuritide deteſtandæ. 107.c.1
cucurbitularum vſus laudatus in hæmorrhagia narium. 86.c.2
cucurbitularum dotes. 428.c.1
curatio morborum eſt medici finis. 357.c.2
curatio morb. tripliciter vſurpatur. 361.c.2
cutis raritas vnde. 438.c.2
cutis denſitas quomodo tollenda. 152.c.1
cuti fœdam in ictero corrigentia. 181.c.2

D

DEclinatio morbi quid. 330.c.1
Declinatio vera quomodo diſcernenda a ſpuria. 330.c.2
declinatio febris optimum eſt tempus nutriendi. 363.c.1
decoctum florum & fructuum. 389.c.2
decoctum chamomeli vel anethi colicum dolorem ſedat potatum. 203.c.1
definitio cuiuſque tractatus principium. 292.c.1
conſtet ex prioribus, & notioribus. ibid. duplex eſt, nominis & rei, & vtrius conditiones ibid. ver. fin. quatuor perficitur gradibus. ibid. & col. ſeq declaratur exemplo pulſus. 292.c.2
definitiones medici Galenum auctorem non habent. 127.c.2
definitiones in principio quando non ponendæ. 315.c.1
definitionis bonæ tres conditiones. ibid.
definitionis eſſentialis cōditiones. 293.c.1. med.
definitione nominis quando vtendum. 292. col. 1. & ſeq.
defluuij capillorum cauſæ. 9.c.2
deliquium animi quomodo inducatur. 250.c.2
delirium in ſtatu febriū cum contingat. 357.c.1
delirium non eſt in lethargo. 38.c.1
deliria varia vnde proueniant. 66.c.1
demænetus in lupum verſus. 72.c.1
dentes omni morbo poſſunt laborare. 87.c.1
dentes an ſentiant. ibid.
dentium dolores cur difficulter curentur. 88.c.1
dentium dolores occulta vi tollentia. ibid.
dentes eroſi euellendi. ibid.
dentes ſtabiliens linimentum. ibid.c.2
dentium nigredinis cauſæ. ibid.
dentifriciorum exempla. ibid.
deriuatio quid. 441.c.1
deriuatio fit ad loca vicina. 250.c.1
deſtillatio crebro non affecto, nunquā fit. 72.c.2
dextrum latus ſiniſtro illæſo cur paralyticum euadat. 46.c.1
diabetes. 489
diagridium quid. 445.c.1
diamoron Gal. in angina commendat. 94.c.1
diamoron commendatur in vitijs oris. 89.c.2
dianucum in principio anginę a Gal. adhibitum. 94.c.1
diarrhæa quid ſit. 211.c.1.2
diarrhæa cerebralis ſigna. 212.c.1
diarrhææ ſtomachialis ſigna. ibid.
diarrhæa critica a ſymptomatica quomodo diſtinguenda. ibid.c.2
diaſtoles cordis, arteriarumq; vſus. 293.c.2
differentiæ febrium a materia maximè propriæ. 323.c.1
differentia rei definitionis ope indagādæ. 294.c.1
difficultas inteſtinorum. 215.c.2
difficultas de ileo. 210.c.1
difficultas ſpirandi ſemper comitatur pleuritidem. 104.c.1
Diocles librum de hypocondriaca compoſuit. 66.c.2
Dionyſius Tyrannus a delicijs abſtinēns tabe laborauit. 374.c.1
diſpnœa quid. 98.c.2
diſſenſio coniugum ſterilitatis cauſa. 266.c.1
diuiſio vaſorum quadruplex. 85.c.2.112.c.2
diuiſio vaſorum ex quibus cauſis fiat. 113.c.2
diuortium fit propter ſterilitatem. 266.c.2
diureticum decoctum. 177.c.2
diuretica. 190.c.2
diuretica an menſes etiam moueant. 256.c.1
diuretica caute in dyſenteria adhibēda. 222.c.2
diuretica in principio febrium an conueniant. 567.c.1
diuretica in ſuppuratione non cōueniūt. 111.c.2
diuretica in affectibus renum & veſicæ an conueniant. 494.c.2
dolor acutus ad membranas pertinet. 16.c.2
dolor extenſiuus a flatibus generatur. ibid.
dolor pulſatiuus pertinet ad inflāmationes. ibid.
dolor antiquus frigiditatem ſignificat. ibid.
dolor capitis ſemper in pleuritide adeſt. 104.c.2

Dolor non in ſolo tactu, ſed in quolibet ſenſu reperitur. 13.c.2
Doloris vna tantum proxima cauſa eſt. 14.c.1
Dolor capitis ſururum quo cognoſcatur. 17.c.2.
Dolor lateris perpetuum pleuritidis ſignum. 103 c.2
Doloris nomen dupliciter accipitur. 104.c.1
Dolor auriū ex flatib. & craſſis humorib. 82.c.1
Dolor is duplex acceptio. 13.c.1
Dolor quid ſit. ibid.
quomodo fiat. ibid.
Doloris capitis cauſæ & differentiæ. 15.c.1
Doloris capitis ex bile ſigna. 22.c.1
Doloris dentium cauſæ 87.c.2. Curatio. ibid.
Dolori an conueniat curatio. 19.c.1
Dolorem in angina lenientia. 94.c.2
Dolores tripliciter auferuntur. 19.c.1
Dolores omnes triplici ratione curantur. 81.c.1
Durities tribus ex cauſis prouenit. 134.c.1
Duritiei in membris cauſæ. 175.c.2
Durum refertur ad ſiccum. 295.c.2
Dyſenteria quis affectus. 215.c.2
Dyſenteriæ cauſæ. 216.c.1
Dyſenteria peſtilens inter Hebræos. ibid.c.2.
Dyſenteriæ ſigna. 217.c.1
Dyſenteriæ curatio. 218.c.1
Dyſenteria non eſt alui profluuium dicendum. 221.c.1
Dyſuria. 290

E

Ebrioſi ad conuulſionem parati. 53.c.1
Ebrioſi infœcundi. 263.c.2
Ebuli cortex & radix aquam hydropicorum ducit. 190.c.2
Elaterium quid. 474.c.2
Elaterij facultas doſis & Vſus. 475.c.1
Elaterij vſus quis. 189.c.2
Electuarium epilepticum. 60.c.1
Electuarium ſanguinem ſiſtens. 114.c.2
Electuarium conſolidam vlcera pulm. 117.c.1
Electuarium expectorans. 108.c.2
Electuarium pus ex pectore educens. 111.c.2
Elect.lenitiuū in febribus non cōuenit. 467.c.2
Elect.Diacathol.non eſt leniens. 468.c.1
Elect.Diaſeben duplex. ibid.
Elect.Diaprunis ſimplex lenit aluum. ibid.c.2
Elect.conſolidans exulcerata inteſtina. 215.c.1
Elect.deobſtruens hepar. 169.c.2
Electuarij diaprunis doſis. 479.c.1
Elect.Diaſebeſten doſis. ibid.
Elect.de pſillio vſus & doſis. 480.c.1
Elect.roſati & elect.de ſucco roſ.doſis. ibid.
Elect.de hermodactylis. 477.c.1
Elect.diacatholicon. 481.c.1
Elect.Diaſena, ibid.
Elect.bened.laxat. 481.c.1
Elect.Indum. ibid.
Elect.Diaturbith. ibid.
Elect.Eleſcoph. ibid.
Elect.Diaphænicon. ibid.
Elementa ſecundū totū incorruptibilia. 236.c.1
Elementa omnes mixtionis conditiones habent. 540.c.2
Emplaſtrum ad fœcunditatem. 269.c.1
Emplaſtrum ſpleneticum. 196.c.2
Emplaſtrum ſcirrhum emolliens. 177.c.2
Emplaſtrum diaphænicon firmat alui fluxionē. 130.c.2
Emplaſtrum ad hydropem. 191.c.2
Emproſthotonos quid. 51.c.2
Empyematis duplex ſignificatio. 110.c.1
Empyema quid. ibid.
Empyematis differentiæ cauſę,& ſigna. ibid.
Emulſio ſem.papau.albi contra vigilias. 35.c.2
Emunctoria corporis humani tria. 84.c.2
Entia omnia duplicia. 235.c.2
Epar refrigerantia. 385.c.1
Ephemerum animal quodpiam. 335.c.1
Ephemeræ febris definitio. ibid.
differentiæ ibid.cauſæ. ibid.c.2
Ephemeræ febris forma quæ. 337.c.1
Ephemera peſtilens an datur. ibid.
Emphemera ſemper incipit à cauſa externa. 337.c.2
Ephemeræ febris curatio. 338.c.1
Ephialtes quid. 62.c.1
Epiala quæ febris. 405.c.1
Epialæ febris curatio. 410.c.1
Epilepſia varie appellatur. 54.c.2
Epilepſia an morbus acutus. 57.c.2
Epilepſia vel proprie fit, vel per conſenſum. 57.c.2. ibid.
Epilepſia an ſit morbus acutus. ibid.
Epilepſia an ſanabilis. 58.c.1
Epileſiæ definitio. 54. c.2. differentię. 55.c.1. cauſæ ibi.c.2.ſigna. 57.c.2
Epilepſia nunquam ex ſiccitate prouenire poteſt. 55.c.1.
Epilepſiæ per cōſenſum ventriculi facti curatio. 58.c.2
Epilepticus nemo eſt ſine conuulſione. 55.c.1
Epilepticorū remediorū catalogus. 59.60.61.62
Epithema cordiale. 124.c.1
Epithema iecoris frigidum. 165.c.1
Epithema iecoris repellens. 174.c.1
Epithymi facultas & vſus. 473.c.1
Eraſiſtrati opinio de hydropis generat. 182.c.2
Eroſio vaſorum quomodo cognoſcatur. 115.c.2
Eroſio ōmnis difficulter curatur 117.c.1
Errhina triplicia. 8.c.1
Errhina morbis frigidioribus conueniunt. ibid.
Errhina ex quibus conficiantur. ibid.
Errhinum in Epilepſia. 62.c.1
Errhini exemplum. 24.c.2
Error in ſyruporum adminiſtratione. 396.c.2
Errores varij in alimentis cōmittuntur. 128.c.2

Digitized by Google

Errores in medicamentis. ibid.
Euphorbij præparatio. 45.c.2
Excrementa cur non ſecernantur. 178.c.2
Excrementa in venarum coctione triplicia. ibid.
Excrementa profuſa ſpiritus ſecū ducunt. 286.c.1
Excrementa in corporibus quot modis coacerventur. 253.c.2
Excrementa talia ſunt ſpetie, quale id quod redundat in corpore. 254.c.1
Excrementa in omni fiunt concoctione. 237.c.1
Exemplum ſputi cruenti ex deſtillatione capitis 114.c.1
Exemplum ſputi cruent ex eroſione vaſis pulmonum. ibid.
Exempla diſcentibus vtilia. 395.c.1
Exercitatio omiſſa febres generat. 344.c.2
Expoſitio. Aph. Hipp 62.4.ſect. 380.c.1
Exſufflatio in tuſſi quomodo fiat. 96.c.1

F

FAbula Abbatis deiecta appetentia laborantis. 152.c.1
Facies Hippocratica ex quib. cauſis fiat. 356.c.2
Facies iornatilis Auic. quæ ſit. 332.c.2
Facultas vtilis quid. 293.col.2
Facultates principe stres. 32.c.1
Facultates principes in cerebo ſedibus non diſtinguuntur. 64.c.2
Facultates naturales quatuor. 247.c.2
Facultate intercepta ſit morbus per conſenſum. 17.c.1
Famis nomen bifariam accipitur. 149.c.2
Fames quomodo generetur. ibid.
Fames canina quid. 152.c.2
Fames & ſitis quomodo cauſę febris eph. 336.c.1
Fames noxia id cauſis bilioſis cap. 26.c.2
Febris vnde dicta Græcis. 315.c.1
Febris vt fiat duo neceſſario requiruntur. 92.c.1
Febris ex pura bile fieri an poſſit. 347.c.1
Febris genus quomodo cognoſcatur. 354.c.2
Febris continua dupliciter dicitur. 346.c.1
Febris non eſt niſi in corde accendatur calor. 317.c.2
Febris vtrum apoplexiæ iungi poſſit. 40.c.2
Febris diurna eſt deterior nocturna. 326.c.2
Febris continua quæ. 327.c.1
Febrium intermittentium tres ſpecies. ibid.
Febris eſt intemperies calida ſine ſiccitate. 316.c.2
Febris hectica cur cum phthiſi coniungatur. 119.c.2
Febris continua ſemper comitatur pleuritidem. 103.c.2
Febris temperamento reſpondens minus periculoſa. 327.c.2
Febris an ſimplex morbus an cõpoſitus. 316.c.1
Febris acutæ conditiones. 104.c.1
Febris ephemeræ in alios morbos degenerat. 335.c.1
Febris in conuulſione an excitanda. 54.c.1
Febris tertiana ſpuria dicitur duobus modis. 386.c.2
— eſt periculoſa. ibid.
Febris ſyncopalis ſigna Curatio. 408.c.2
Febris ardens an ſit eadem cum tertiana continua. 397.c.1
Febris ſanguinis quænam ſit. 399.c.2
Febres ſibi inuicem ſuccedere poſſunt. 323.c.2.
Febrium prima genera tria. 324.c.1
Febris ſubiectum quod. ibid.c.2
Febres ſingulꝰ quotæ. 148.c.2
Febrium diuiſio antiqua. 321.c.2
Febrium putridarum ſigna. ſec. Auic. 351.c.1
Febrium melancholicarum differentiæ. 410.c.1
Febrium putridarum curandarum ſcopi qui. 358.c.1
Febriū doctrina medico per neceſſaria. 314.c.2
Febrium bilioſarum ſigna. 387.c.1
Febris tertianæ ſigna ibid.
Indicationes curatiuæ. ibid.c.2
Febrium bilioſarum diuiſio. 385.c.1
Febrium omnium proprium remedium refrigeratio. 403.c.1
Febrium continuarum ſigna. 352.c.1
Fel bouinum ſumptum molam deijcit. 274.c.2
Fel omnium animalium in doloribus antium prodeſt. 81.c.2
Fel perdicis & lucij piſcis in ſuffuſione vſitatū. 79.c.2
Fel terræ. 475.c.2
Fernelius perſtringitur in cauſis læſæ coctionis illum negat omnis febris calorē in corde accendi. 333.c.2
Fernelius non concedit apoplexiam ex ſanguine vel melancholia fieri. 41.c.2
Fernellus opinatur vterum moueri. 263.c.1
Fernelij error. 318.c.2
Fernelij error de cauſa incubo. 63.c.1
Fernelij rationes de cauſa epilepſiæ refutantur. 56.c.1
Fernelij ſigna corruptę iecoris ſubſtantiæ extenuantur. 159.c.1
Fernelij inconſtantia de mola. 272.c.1
Fernelij ratio aquæ in aſcite collectæ reprehenditur. 185.c.2
Ficus quis affectus. 229.c.2
Filij ſtolidi cur à parentibus ſapientibus gignantur. 220.c.1
Filicis ſuccus hepati aperiendo conueniens. 162.c.1
Flatuoſus lateris dolor quomodo diſcernatur à vera pleuritide. 104.c.2
Flatus ex debili calore generantur. 46.c.2
Flatus ab intenſo frigore nō generātur. 274.c.2.
Flatus quomodo in corde generari poſſint. 123.c.1
Flatus nunquam in colica deſunt. 202.c.1
Ficus in vtero contentos diſſoluentia. 275.c.1

Flatus

Flatus diſſoluentia. 203.c.2
Flatus diſcutientia. 145.c.2
Fluxionis omnis duæ cauſæ. 345.c.1
Fluxio humorum quomodo cohibenda. 130.c.1
Fluxio ſanguinis narium qualis ſit affectus. 85. col. 2.
Fluxus ſanguinis tres modi. 85.c.1
Fluxus muliebris difficilis curatu. 254.c.2
Fluxus muliebris ex bilioſo humore curatio. ib.
Fluxus hepatici ſigna. 212.c.1.
Fluxus ſplenetici ſigna. ibid.
Fluxus hepatici curatio. 218.c.1.
Fluxus muliebris differt à ſuperfluo menſium fluxu. 247.c.1
Fluxus veneris non ſtatim cohibendi. 252.c.2
Fluxum alui ſiſtentia medicamenta. 213.c.1
fœcunditatem præſtantia. 269.c.1
fœmina neutiquam monſtrum. 236.c.2
fœminæ cur celerius viris pubeſcant. 265.c.2
fœmina poſt annum 50. ad conceptionem inepta. ibid.
fœmina cur tardius formetur in vtero quam mas. 286.col.2.
fetor anhelitus ſignum putredinis. 422.c.2
fœtus ex vtero prodeuntis forma naturalis quæ. 284.col.1.
fœtus vigintiquatuor partibus edici. 284.c.1
fœtus fœmina difficilius naſcitur. ibid.
fœtus trimeſtris & quadrimeſtris iniurijs reſiſtit. 279.c.1.
fœtus demortui ſigna. 282.c.2
fœtus moritur in partu 4. dierum difficili. 284. col. 2
fomentum pro ventriculo imbecilli. 143.c.1
fomentorum in pleuritide ſex ſpecies. 106.c.1
fomentum vulgare in pleuritide. ibid.
fr. Eriſimelica lapidem deiecit. 199.c.1
frictiones febribus ſyncopal. conueniunt. 409.c.1
frigida intemperies appetitum quomodo proſternat. 151.c.1
frigidæ, ſiccæ, & humidæ iecoris intemperiei ſigna. 161.c.1
frigidis medicamentis cautè vtendum. 87.c.1
fructus omnes febricitantibus nocent. 360.c.2
Fuchſij error qui inferiores venas reuellendi ab vtero vim habere in principio inflammationis dicit. 250.c.1
fuligines niſi expurgentur per ſyſtolem cordis & arteriarum calorem natiuum ſuffocant. 293. col.2
furfures cutis quid ſint. 20.c.2
furfurum cauſa. ibid.
furfurum capitis cauſa. c.1
furor quid. 126.c.2

G

GAlbula auis. 178. c.1
Grauidæ ocioſæ & deſides ne ſint. 281.c.2
Grauidis venam ſecare an liceat. ibid.
Galenus reprehenditur à quibuſdam in comp. pill. de aloe. 7.c.1
Galenus auctor hieræ non eſt. 140.c.2
Galenus quadringentos aureos, ob vxorem Boethi curatam, dono accepit. 256.c.1
Galeni repugnantia de cauſis doloris. 15.c.2
Galeni inconſtantia in cauſis doloris excuſatur. 14. c 1
Gal. ſententia de fœtus generatione. 257.c.2
Galeni defenſio contra Argenterium, decatocho. 44.c.2
Galenum principes facultates ſedibus non diſtinxiſſe probatur. 65.c.1
Galeni commendatio. 142.c.1
Gallicus dolor cur veſperi exacerbetur. 19.c.1
Gargariſma in epilepſia. 62.c.1
Gargariſma repellens & diſcutiens in angina. 94.c.2
Gargariſma repellens, ad prolungationem Columellæ. 90.c.1
Gargariſma emolliens Columellam laxatam. ibid. c.2
Gargariſmata pituitá ex capite deducentia. 8.c.1
Gargariſmus ad pituitam eliciendam ex capite. 24. col. 2
Gaudium quomodo ephemerã generet. 336.c.1
Generatio naturæ operum naturaliſſimum. 262. col. 1
Grandis acrioris exemplum. 20.c.2
Glaucoma quid. 79. c.1
Gonorrhæa mulieres an laborent. 252.c.2
Gonorrhæa à fluxu muliebri quomodo diſtinguatur. ibid.
Grando, erui magnitudine, iuſſi reiecta. 97.c.1
Grauidæ medijs menſibus medicamenta facilius ferunt. 283.c.1
Grauidas ab abortu præſeruantia remedia. 281. col.2
Grauidis Hippocrates purgantibus interdixit. 278.c.2
Guaiacum an in vino decoquendum. 453.c.2
Guaiaci boni notæ. 454.c.1. Decoctionis exempla. ibid.c.2
Guaiaci decoctum paralyticis conuenit. 48.c.1
Guidez Arabibus quid. 42.c.1

H

HAemorrhagiæ narium cauſæ. 440.c.1. curatiua indicationes ibid. Curatio. 443.c.1
hæmorrhagiæ narium curatio. 85.c.2
hæmorrhois ſerpens. 228.c.2
hemorrhoidis qualis affectus. ibid.
hæmorrhoidum differentiæ & cauſſæ. 229.c.1
hæmorrhoides etiam alios humores præter melancholicum profundunt. ibid.
hæmorrhoidum dolorem lenientia. 230.c.2
hæmorrhoides in quibus affectibus aperiendæ. 22.c.2

Hæmor-

Hęmorrhoides puerperis an aperiendæ. 290.c.2
hæmorrhoidum vt liras. 231.c.2
hæmorrhoides quando cohibendæ. 232.c.1
hæmorrhoides nimium fluentes quomodo curandæ. 16
hæmorrhoidum apertio menſes non mouet. 245. c. 1
hæmorrhoidum ſiccarum curatio. 231.c.1
hæmorrhoides calidas demulcentia ibid.
hæmorrhoides cæcas aperientia ibid.
hæmorrhoides in phrenitide improbantur. 35. col. 1.
hęmorrhoides in ſcirrho iecoris quando aperiendæ. 176.c.2
hæmorrhoides ſuppreſſæ cauſa hydropis. 135. col.1
hæmorrhoides quomodo conſuendæ & vrendæ 233.c.2
hecticæ vocis ſignificatio 414.c.4
hectica febris quid ibid. eius differentiæ. ibid.
hectica an primis diebus fiat. 415.c.2
hecticæ febris ſigna. 416.c.1. Forma ibid.c.2
hectici cur poſt aſſumptum alimentum incaleſcant 417.c.2
hecticæ febris curatio ibid.
hectici noſtro tempore male curantur 419.c.2
helleborus albus robuſtis præbendus 477.c.1
hellebori nigri vſus ibid.c.2
hellebori nigri doſis ibid.
hellebori nigri ſuccus & eius doſis 478.c.1
hemicrania quid ſit 15.c.1
hemicrania à Cephalæa parum differt 27.c.2
hepar aperientia medicamenta 69.c.2
hepar cur obſtructionibus obnoxium 167.c.1
hepar obſtruentia quæ ſint ibid c.2
hepatis gibba parte laborante per lotium vacuandum 168.c.2
hepatis intemperiei calidæ ſigna 160.c.2
hepatici qui 161.c.1
Herculis fœcunditas fabuloſa 263.c.2
hermodactylorum vſus hoc tempore an admittendus 477.c.1
hermodactylorum facultas & vſus ibid.
hiera commodum ventriculo medicamentum. 59.c.1
hiera diacolocynth. 480.c.2
hiera Logadij. ibid.
hiera pro clyſteribus ibid.
hieræ auctor quis. 468.c.2
hieræ facultas & vſus ibid.
hieræ doſis 26.c.2. 141.c.1. 466.c.2
hieræ vſus. 141.c.1. Modus vtendi ibid.
hieræ compoſitio Romæ Galeni tẽpore 140.c.2
Hippocrates an pulſum cognitionem habuerit, aut tradiderit 291.col.2. & ſeq.
Hippocratis remedium in conuulſione à quibuſdam male reprehenſum 53.c.2
Hippocratis conſuetudo quæ 332.c.2
Hipp. locus interpretatus in angina 92.c.2
Hipp. vulgaria & omnibus nota prætermiſit. 375.col.1
hiſtoria colicæ bilioſæ 207.c.1
hiſtoria cuiuſdam tertiana notha laborantis. 395.c.1
hiſtoria Galeni de Romana muliere ex catarrho ſanguinem ſpuente 126.c.2
hiſtoria Romanæ mulieris profluuio menſium laborantis 256.c.1
hiſtoria de hydropico 188.c.2
hiſtoria hydropici maluarico reſtituti 192.c.1
hiſtoria de ruſtico ab hydrope liberato ibid.
hiſtoria mulieris grauidæ 276.c.2.
hiſtoria de verme deiecto 153.c.2
homo ſolus varium pariendi tempus habet. 276.c.2
homo qua ratione immortalis. 236.c.2
homo temperatus cur facilius febre corripiatur quam intemperatus 528.c.2
hora acceſſionis humorem prodit 18.c.2
hordei vſus varij 380.c.1. Qualitas ibid.
horror quid 436.c.1
humidæ intemperiei iecoris vtilia 166.c.1
humores pituitoſi quomodo preparandi. 255.c.1
humores putreſcentes extra venas efficiunt febrem intermittentem 347.c.1
humores in corpore quō generentur. 342.c.2
humores bilioſi iecoris vitio maxime generantur. 254.c.2
humores in tunicis ventriculi impacti, nauſeabundos faciunt. 130.c.2
humores ſecundi qui dicantur. 414.c.2
humores in morbi Gallici curatione ſæpè omnes reſpiciendi. 451.c.2
humores omnes purgantia 483.c.2
humores per locū affectum non ducēdi. 220.c.2
humorum motus ad horas diei diſtinctus. 364. col. 2
humorum coctio in hydrope non attendenda. 189.c. 1
humorum copia in pleuritide quomodo deprehendatur. 106.c.2
hydatis quid. 123.c.1
hydrops quid ſit. 182.c.2
hydrops toracis. 110.c.2
hydrops per conſenſum. 184.c.2
hydrops vteri quid. 275.c.2
hydropis vteri cauſa. 276 c. 1. Signa ibid.c.2
hydrops vteri à vero hydrope quomodo diſtinguatur. ibid.
hydropis vterini curatio 277.c.1
hydropis generatio quæ 182.c.2
hydrops iecore nō affecto fieri an poſſit. 183.c.2
hydrops ex cauſis calidis an fiat ibid.
hydropis differentiæ 184.c.1
hydropis ſpecies quot ſint. ibid.c.2
hydropis cauſæ. ibid.
hydropis tres differentiæ ſæpe inter ſe miſcentur. 186.c.1

Hydropici quomodo vacuandi. 187.c.1
Hydropicos purgantia remedia. 189.c.1
Hyeme difficilius pariunt mulieres. 184.c.2
Hypochondriaci melancholia & delirio laborant. 66.c.3

I

Ichoroquid. 10.c.1
Ichores differunt ſecundum naturam humorum. ibid.
Icterus vnde dictus. 178.c.1
Icteri diffinitiones & differentiæ cauſæ. ibidem. Signa. 179.c.1
Icterus mixtus fit laborante iecore & liene. ibid.
Icteri nigri curatio. 181.c.2
Icterus ex venenis quomodo curandus. ibid.
Ictinos auis. 178.c.1
Iecur vniuerſo corpori frigiditatem communicat. 319.c.1
Iecur roborantia medicamenta flagitat. 162.c.1
Iecur corroborantia in hydrope. 190.c.1
Iecur lupinum an hepati humano ſubueniat. 166.c.1
Iecoris officium. 158.c.1
Iecoris ſitus, forma. ibid.
Iecoris ligamenta. ibid.c.2
Iecoris morbi. ibid.
Iecur in ſiniſtra parte repertum eſſe, nugæ. 159.c.1
Iecur an ſentiat. ibid.c.1
Iecoris ſubſtantia ſcirrhis opportuna. 175.c.1
Iecoris calida intemperies qualia poſtulet medicamenta. 162.c.1
Iecoris intemperiem frigidam tollentia. 165.c.1
Iecoris frigidi curatio. ibid.
Ileos quid. 209 c.2. familiaris pueris. 210.c.2
Ileos poteſt & in tenuibus & craſſis inteſtinis conſiſtere. 209.c.1
Ilei cauſæ. ibid. Signa. 210.c.1
Imaginatione attentiſſima, an quis fieri poſſit melancholicus. 66.c.1
Imbecillitas nomen eſt communis. 161.c.2
Imbecillum quid. 133.c.2
Imbecillitatis cauſæ. ibid.
Imbecillitatis partium cauſę. 345.c.1
Imbecillitas facultatis duplex. 344.c.1
Imbecillitatis uentriculi cauſæ. 134.c.2
Imperfectionis mulierum cauſa. 337.c.2
Imperforatæ quę. 264.c.2
Incubus quid. 62.c.2
Incubi & Succubi creduntur Auguſtino. ibid.
Incubi differentiæ. ibid.
Incubus per conſenſum quomodo curandus. 63. col.2
Indicationes inuenire quid ſit. 485.c.1
Indicationes vnde deſumendę. ibid.
Indicationum neceſſitas. 141.c.2
Indicationes curandi unde deſumantur. 123.c.1. 429.c.1
Indicationes morborum omnium, qui ex fluxione humorum oriuntur. 105.c.2
Indicationes curandi febres putridas quæ. 357. col.2
Indicationes curatiuæ a tribus deſumuntur. ibidem
Indicationes vnde deſumantur. 142.c.2
Inedia appetitum reſtituit. 151.c.1
Inedia maxime confert ad coctionem morbi. 354.c.1
Inediæ uiribus officiunt. 361 c.1
Inflammationis acceptio multiplex. 107.c.1
Inflammatio ex calidi ſanguinis fluxione fit. 89.c.1
Inflammatio quomodo fiat. 170.c.2
Inflammationis iecoris differentiæ, ibid. Signa. 171.c.1
Inflammationes quomodo fiant. 75.c.1
Inflammatio incipiens quomodo prohibenda. 89.c.2
Inflammatio iecoris quomodo a pleuritide diſtinguenda. 105.c.2
Inflammatio pulmonum perículoſa. 115.c.1
Inflammationes omnes membrorum principalium morbi ſunt acuti & periculoſi. 172.c.2
Inflammatio gibbæ iecoris partis magis periculoſa. ibid.
Inflationis vterinæ cauſę. 174. colum.2. Signa. 275.c.1
Inflationis vteri curatio. ibid.
Infrigidans Gal. quomodo adhibendum. 384.c.2
Inguina iecoris excrementa facile recipiunt. 84.c.1
Inſania lupina quid. 72.c.1
Inſenſibiliter vacuantia hydropicos. 190.c.1
Inſtrumenta reſpirationis plura. 99.c.1
Intemperies duplex. 97.c.1
Intemperies calida, & humida putredinis morbis expoſite. 328.c.1
Intemperies curatu faciles quæ. 157.c.2
Intemperies ſicca in ægris idem eſt quod ſeniũ in ſanis. ibid.
Intemperies ſine materia, & cum materia quæ dicantur. 139.c.2.140.c.1
Intemperies nulla tollitur ſine totius corporis prouidentia. 161.c.2
Intemperies ventriculi ſexdecim. 135.c.1
Intemperies inęqualis probatur à Gal. ibid.
Intemperies contraria in eodem ſubiecto eſſe nequit. ibid.
Intemperies ſola non poteſt melancholiam efficere. 65.c.2
Intemperies ventriculi calida non poteſt eſſe cauſa immodici appetitus. 153.c.2
Inteſtinium ſupra colicam. 208.c.2
Inteſtinorum diuiſio. 197.c.1. vſus. ibid.
Inteſtinorum ſubſtantia. ibid. morbi. ibid.
Inunctiones in morbo Gallico quomodo inſtituendę. 452.c.2
Iridis rad. facultas. 474.c.2

Iridis ſuccus. ibid.c.1
Iſchemum certiſſimum. 87.c.1
Iſchuria quid. 488.c.1
Iſchuriæ cauſæ.489.c.1.490.c.1.ſigna ibid.curatio. ibid.
Iugularis venæ & arteriæ. 42.c.1
Iuſculum veteris multum commendatur. 101.c.2
Ius gallinaceum quomodo parandum. 146.c.1

K

Καθίζειν quid ſignificet. 307.c.2
Κοτύλη nomen quid ſignificet. 397.c.1
Kermes abortum præcauet. 283.c.1
Kitch hordei quid. 377.c.1
Κίρρα quid. 155.c.2

L

Lac dyſenteriæ optimum remedium. 215.c.1
Lac in dyſenteria cauté exhibendū. ibid.c.2
Lac hecticis alimentum & medicamētum. 419.c.2
Lac optimum quod. ibid.c.1
Lac humanum & aſininum in melancholia vtile. 69.c.2
Lactis facultates. 180.c.2
Lactis vſus in phthiſi. ibid.
Lac humanum phthiſicis vtiliſſimum. ibid.
Lac aſininum tenuiſſimum eſt. ibid.
Lac quibus noceat. ibid.
Lactis vſus in ſicca corporis intemperie. 138.c.1
Ladanum ex oleo lentiſci celeberrimum ad capillorum defluuium. 101.c.1
Lambitiua quæ dicantur. 98.c.1
Lambitiuorum vſus. 108.c.2
Lapis tuſſi reiectus. 97.c.1
Lapilli ex vtero mopiatis reiecti. 489.c.1
Lenientia pilulam modicæ ante prandium tempore ſumenda. 141.c.1
Lenientium ſimplicium catalogus. 466.c.2
Lenientium facultas. 21.c.4
Lenientium decoctum in petitiali. 43.c.2
Lethargus an inflammatio. 37.c.1
Lethargi eſſentia quæ. ibid.
Lethargi differentiæ. 38.c.1
Lethargi cauſæ. ibid.
Lethargi ſigna. ibid.
Lethargicorum pulſus quales. 291.c.1
Lienis vſus. 193.c.2
Lienis compoſitio.ibi. Morbi. 193.c.1
Lienoſi qui veteribus dicti. ibid.
Lienoſi magnam vtilitatem ex venæ ſectione percipiunt. 194.c.1
Lienis ſcirrhum diſſoluentia. 195.c.2
Lienteria vnde dicta. 213.c.2
Lienteriæ definitio. ibid.
Lienteriæ differentiæ.214.c.1.Curatio. 214.c.2
Lignum guaiacum an occulta proprietate gallicos ſanet. 452 c.2
Ligni guaiaci vſus in ſubſtantia. 456.c.2
Ligni guaiaci decoctum morbum gallicum non curat. 449.c.1
Ligni decocto purgantia non commiſcenda. 453.c.1
Linguæ vſus. 91.c.1
Linguæ morbi varij. ibid.
Linimentum ad aurium dolorem ex frig. intemperie. 81.c.2
Linimentum ſiſtens ſanguinem. 87.c.1
Linimentum ad ſcirrhum lienis. 196.c.2
Linimentum reſoluens. 175.c.1
Linimentum pro vtero corrob. 369.c.1
Linimentum ſtupefaciens in doloribus aurium. 83.c.1
Linimentum pro ſchirro. 177.c.2
Linimentum cordiale. 124.c.1
Linimentum reſoluens materiam pleuriticam. 106.c.2
Lipothymia differt a ſyncope. 124.125.c.2
Lipothymia & ſyncope differunt. 402.c.2
Lippitudo quid. 75.c.1
Localia medicamenta neutiquam adhibenda ſine totius corporis purgatione. 89.c.1
Lotio capitis in paralyſi. 48.c.1
Lotio capitis ad conciliandum ſomnum. 35.c.2
Lotiones crurum ad menſes quo modo faciunt. 246.c.1
Lotium prouocantia. 164.c.2.189.c.1
Lumbrici ad præciſos neruos glutinandos faciunt. 49.c.1
Lumbric. terreſtrium puluis Ictericos ſanat. 182.c.2
Luna omnium fere circuituum inferiorum cauſa. 348.c.1
Lunaticus morbus vnde dictus. 64.c.2
Lunæ, & aſtrorum conſideratio non pertinet ad medicum. 349.c.1
Lupulus auctori ſuſpectus. 169.c.1
Lutum thermarum hydropicis vtile. 191.c.2
Lycanthropia quid.7 1.c.1. eius curatio. ibid.
Lycanthropicis ſanguis ad animi vſque deliquiū mittendus. ibid.

M

Magnitudo febris vñ cognoſcatur. 354.c.2
Malitia grauiſſimarum Plinio quid. 155.c.2
Maleficium ſterilitatis cauſa. 266.c.1
Malignum, & peſtilens an idem. 429.c.2
Mammarum, & uteri conſenſus. 240.c.2
Mammæ extenuatæ cur abortum prænunciant. 281.c.1
Manardi modi duo præbendi decoctum ligni guaiaci. 457.c.1
Maniæ definitio 71.c.2. Cauſæ, & ſigna. ibid.
Maniaci inordinata corporis motione mouentur. ibid.

Manna

manna Græcorum, & Arabum differunt. 464.c.1
mannæ qualitates, & differentiæ. ibid.
manna quibus morbis conueniat. ibid.
mannæ doſis, & vſus. ibid.c.2
manna uitanda in bilioſis affectibus. 21.c.1
margaritarum uis. 430.c.1
mariſcæ quid. 229.c.2
mas, & fœmina quomodo inter ſe differant. 236.c.2
mas omnes operationes habet, robuſtiores fœmina. 238.c.1
maſticatoria ex quibus componantur. 8.c.1
maſticatorium. 24.c.1
materia peccans in pleuritide quomodo cognoſcatur. 105.c.1
materia noxia tranſmiſſa fit morbus conſenſum. 17.c.1
materia intercepta fit morbus per cõſenſum. ibi.
medicamenta cito, & tarde ſoluentia non iungenda. 7.c.1
medicamenta turpia vitanda ingenuis. 12.c.2
medicamentorum gradus diuerſi. 25.c.1
medicamentorum a tota ſubſtantia agentiũ conditiones. 452.c.2
medicamenta phthiſicorum interna. 121.c.1
medicus naturæ bene operantis, non malè, miniſter eſt. 220.c.1
medicus facit, quod natura nequit efficere. 402. col.2
medicus naturam imitari quando debeat. 364. col.1
medici ſolertia requiritur. 76.c.2
medici rationales in quo a cæteris differant. 357.c.2
medici pneumatici. 97.c.1
medici non tenetur vnam ſemper compoſitionẽ ſeruare. 7.c.2
medici quos morbos conſiderent. 62.c.2
medici rationales indicationibus diſtinguuntur ab Empiricis. 141.c.2
medicorum unius finis curatio. 13.c.1
medulla ſpinalis non habet manifeſtam diuiſionem. 46.c.1
mel frigido corpori vtile. 193.c.1
mel uiolatum ſolutiuum. 467.c.2
melancholia num putreſcere poſſit. 345.c.1
melancholia cur quarta die coaceruetur. 349. col.1
melancholia a dæmone fieri an poſſit. 66.c.2
melancholia hypochondriaca an detur. ibid.c.2
melancholia acida famem producit. 127.c.1
melancholia eſt ſpecies delirij. 66.c.1
melancholiæ definitio. 63. col.2. Differentiæ. 65.c.1
melancholiæ ex conſenſu totius corporis curatio. 70.c.1
melancholię ſigna triplicia. 67.c.2
melancholiæ hypochondriacæ ſigna. 68. col.1. Curatio. ibi.c.2
melancholiam expurgantia. 8.c.1
melancholiam in morbo gallico concoquentia, & euacuantia. 410.c.2
melancholiam concoquentia. 195.c.1
melancholiam purgans potio. 181.c.2. 177.c.1
melancholici magna ex parte epileptici. 55.c.2
melancholici præbendis medicamentis fallendi. 71.c.1
melancholici mortem metuunt, & mortem ſibi inferunt. 68.c.1
melancholicorum ex dæmone ſigna. ibid.
melancholicum humorem pręparantia. 70.c.2
melancholicus humor non eſt cauſa letargi. 38.c.1
melancholicus ex vulnere in capite accepto bene habuit. 71.c.1
melca cibus Romanorum. 131.c.1
mellita in febribus uitanda. 382.c.2
membrana ſuccingens coſtas an diuidi poſſit. 103.c.1
membranarum dolor qualis. 18.c.2
memoria quid Ariſtoteli. 65.c.1
menſes euocantia remedia. 245.c.2
menſes ſuppreſſi, itemque immoderate fluentes cauſa hydropis. 158.c.1
menſiũ fluxus ordinatus mulieres a multis morbis præſeruat. 237.c.1
menſium ſuppreſſio multa pericula adfert. 239.c.1
menſium ſuppreſſionis cauſæ. ibid.
menſibus ſex menſes ſuppreſſis, malum fit incurabile. 241.c.2
menſium profluuij ex ſanguine acriori, curatio. 252.c.1
menſium immoderati fluxus cauſę. 247.c.1
menſium retentio perpetuo oſtendit puerperas. 286.c.2
menſtrua quid. 237.c.1
menſtrua quando incipiant mulieribus. 238.c.1
menſtrua quot dies fluant. ibid.
menſtrua an ſingulis menſibus fluant. ibid.c.2
menſtrua alba quæ dicantur. 252.c.2
In menſtruis albis varia ſunt excrementa. ibidem
menſtruę purgationes mulierum unde. 348. colum 2
menſtruę purgationes quibus retineatur pulſus quales. 291.c.2
menſtrui fluxus immodici curatio. 248.c.2
menſtrui ſanguinis quantitas quę. 247.c.1
mentha an venerem ſtimulet. 179.c.2
mercurialis taxatur. 254.c.1
meretrices cur raro concipiant. 266.c.1
Meſue & Auic. arguuntur dum docent in ſanguinis miſſione mutationem coloris expectandam eſſe Gal. reprehendit in cauſa fluxum muliebris. 107.c.2
Μεταςυγκριτικὰ quę dicantur. 25.c.2
methodus Galen. curandi omnes inflammationes. 172.c.2
methodus curandi inflammationes. 89.c.2

Methodus inquirendi locum affectum in ſputo ſanguinis. 114.c.1
Methodus ſeruanda in quolibet morbo ex fluxu. 19.c.2
Methodus curandi omnes morbos perſpicua. 142.c.1.357.c.1
Metrenchyta. 251.c.2
Muſculi thoracis duplices. 102.c.2
Mixtionis conditiones. 340.c.1
Mola quid. 271.c.2
Molæ differentiæ.ibid.cauſę. 272.c.1
Mola ſine viri ſemine fieri non poteſt. ibid.
Mola a calore fieri non poteſt. ibid.
Mola cur ad plures annos in vtero hæreat. ibid.
Molę plures facile, vna ægrè deijcit. ibid.
Mola cur adeo obdureſcat. ibid.
Molæ ſigna. 273.c.1
Molæ curatio difficilis. ibid.
Mola ſuperueniente dyſenteria excluſa. 274.c.1
Molæ in mulieribus ſine uiro concipiuntur ſec. Valeſium. 261.c.2
Molle quid. 134.c.1
Mollities eſt ſymptoma tactilium qualitatum. ibid.
Monoemera ad ophthalmiam. 76.c.2
Monſtrum quid. 270.c.2
Monſtrorum cauſæ. ibid.
Montanus perſtringitur de venæ ſectione in pleuritide contra Hipp. 107.c.1
Morbus quid. 321.c.2
Morbus ex morbo ſæpe habet originem. 332.c.1
Morbus acutus duas habet conditiones. 326. col.2
Morborum acutorum diuiſio. ibid.
Morbus omnis ex fluxione quatuor habet indicationes. 30.c.1
Morbus manente cauſa, curari nequit. 281. col.1
Morbus per ſe inediam indicat. 378.c.1
Morbus eſt res facta. 317.c.2
Morbus coſtalis ſeu lateralis. 102.c.1
Morbus herculeus vnde dictus. 54.c.2
Morbus Comitialis vnde dictus. ibid.
Morbus ſacer vnde dictus. ibid.
Morbus magnus magis eget præſidijs. 93.c.1
Morbus proprius & per conſenſum quomodo dignoſcuntur. 16.c.2
Morbus per conſenſum fit tripliciter. ibid.
Morborum diuiſio. 420.c.2
Morborum tempora cur producantur. 334.c.2
Morborum cognitio vnde dependeat. 484.c.1
Morborum tria prima genera. 49.c.1
Morborum mulierũ tractatio difficilis. 255.c.2
Morbi ſalutaris omnes quatuor tempora continent. 330.c.2
Morbi Gallici ſedes.447.c.1.eſſentia. ibid.
Morbus Gallicus eſt intemperies cal. & ſicc. 448.c.1
Morbi Gallici definitio.ibi.c.2.differentiæ. ibid. Signa. ibid.
Morbus Gallicus an methodo curari poſſit.ibid.
Morbi Gall.indicationes curatiuæ. 449.c.2
Morbus Gall.an integre curari poſſit. 450.c.1
Morbi communes qui dicantur. 420.c.2
Morbi vulgares vel populares qui. ibid.
Morbi magnitudo triplex. 142.c.1
Morbi inſtrumentales & officiales qui. 50.c.1
Morbi in materia Fernelio plerunque ſunt ſymptomata. 234.c.1
Morbi acuti an ſemper febrem habeant coniunctam. 57.c.2
Morbi varijs temporibus varia conueniunt medicamenta. 89.c.2
Morbi frigidi ſemper diuturni. 23.c.1
Mors in tribus temporibus accidit. 330.c.2
Mors plantarum. 475.c.2
Morſus canini cum morbo Gallico comparatio. 449.col.1
Mos morbi quid.105.c.2.vnde cognoſcatur.ibi. 354.col.2
Motum recipiẽs omne mouetur ab alio. 293.c.2
Motum & actionem idem facit Maſſaria. 293.c.1
Motus contrarij inter mediam habent quietem. 294. col.2
Motus ſunt duplices. 45.c.2
Motus uolũtarij in Paralyſi tantũ amittũtur. ibi.
Motus conuulſorij diſtinguuntur a conuulſione. 52.c.2
Motus deprauati triplices. 50.c.2 147.c.2
Motus localis dimenſiones. 294.c.1
Motus naturales qui ſint. 199.c.1
Mulier ſine viro an concipere poſſit. 261.c.2
Mulieres vtero a maſculis differunt. 235.c.1
Mulieres cur laborent menſtruis. 237.c.2
Mulieres quæ facillius cæteris concipiant. 264. col.2
Mulieres cur menſtruis maxime abundent. 237. col.2
Mulieres an viris calidiores. ibid.
Mulieres pollutionem etiam patiuntur. 261.c.1
Mulieres mendaces. 262.c.1
Mulieres fluxu laborantes, ſteriles ſunt. 254.c.2
Mulieres ſemine non carent. 252.c.2
Mundus a principio ad noſtra tempora uſque ſibi conſtans eſt. 376.c.2
Mundus ex igne & terra tanquam viro & fœmina conſtat Platoni. 256.c.2
Mutationum in morbis differentiæ. 438.c.1
Myrobalanorum quinque ſunt genera. 465.c.1
Myrobalanorum in febribus nullus vſus. ibid.

N

NArcoticorum vſus Galeno familiaris. 203. c.2.204.c.1
Natura hominem pluribus modis a reliquis animantibus ſeparauit. 260.c.2
Natura in omnibus dextram partem a ſiniſtra ſolerter diſtinxit. 46.c.1
Nerui perforati quibuſdam crediti ſunt. 47.c.1

Nerui

Nerui riuuli ſunt deducentes animalem facultatem ad corporis partes. ibid.
Neruorum dolor qualis. 18.c.2
Neruos corroborantia medicamenta. 48.c.2
Nitrum verum ad nos defertur. 82.c.1
Nomæ ſunt vlcera depaſcentia. 91.c.1
Nominum ſuperuacanea inquiſitio reprehenditur a Gal. 91.c.2
Nutrices regendę in affectibus puerorum. 60. col.2
Nutritio quomodo fiat. 306.c.1

O

Obſtetrices quales eſſe velit Ariſt. 284.c.2
Obſtructio cutis tripliciter fit. 343.c.1
Obſtructio ventriculorum cerebri omnium ſymptomatum apoplecticorum cauſa eſt. 4.c.1
Obſtructio iecoris quid ſit. 167.c.2
Obſtructionis iecoris cauſæ. ibid. c. 2. Signa. 168.c.1
Obſtructionis iecoris incommoda. 168.c.2
Obſtructiones inteſtinorum vnde fiant. 199.c.1
Obſtructionem lienis aperientia. 195.c.1
Oculis laborantibus a ſternutamentis cauendũ. 76.c.2
Ocularia medicamenta magnas promiſſiones faciunt, ſed parum præſtant. 79.c.2
Oculorum morbi fere infiniti. 75.c.1
Odoratus præcipuum inſtrumentum quod. 85.c.1
Odorata phreniticis conueniunt. 121.c.1
Odorata an refrigerent. 384.c.1
Odores cito regenerant ſpiritus. 126.c.1
Oedemate an laboret iecur. 158.c.2
Oleum reſolutiuum ad aurium dol. 81.c.2
Ol. de ſcorpionibus. 430.c.2 492.c.1
Ol. Carauitæ. ibid.
Oleum lumbricorum ad roborandos neruos iuuat. 49.c.1
Ol. amydal. confert colicis. 204.c.1
Ol. amyd. dul. quando potatum proſit. 145.c.2
Ol. roſ. vel citonio. in cal. intemp. iecoris improbatur. 163.c.1
Olei maturi vſus in melancholia. 68.c.2
Olei vtilitas in cholera. 131.c.2
Oleorum abuſus. ibid.
Omentum caſtrati dolorem in dyſenteria ſedat. 254.c.2
Omonopagia quid. 15.c.1
Ophthalmiæ definitio. 75.c.1 generatio ibi. differentiæ. ibid. ſigna & curatio. ibid. c.2
Ophthalmiæ principium quæ requirat medicamenta. 76.c.2
Ophthalmia laborantes ſola quandoque purgatione ſanari. ibid. c.1
Opio in dolore capitis non vtendum. 19.c.1. ibid. 6.c.2
Opio quomodo vtendum in doloribus aurium. 83.c.1
Opiſthotonos quid. 51.c.2
Orthopnœa quis affectus. 98.c.2
Oſcitatio eſt motus deprauatus a natura factus. 50.c.2
Oſſa humana combuſta epilepſiam iuuant. 60. col.1
Oua frixa colicum dolorem ſedant applicata. 202.c.1
Oua an facile corrumpantur. 132.c.1
Oxyeratum quid. 157.c.2
Oxymel an calidum ſit. 196.c.1
Oxymel in paralyſi an conueniat. 48.c.1
Oxymel & ſyrupus aceroſus quomodo differãt. 469.c.1
Oxymellis variæ ſpecies. ibid.
Oxymellis vſus. 361.c.1
Oxyrodinum frigidum in phrenitide applicandum. 35.c.1
Oxyrhodinum quomodo conficiatur. 20.c.2
Oxyrhodinum repellens & diſcutiens. 40.c.1
Ozęnę quid. 85.c.2

P

Palpitatio cordis quid. 122.c.1
Palpitationis differentiæ & cauſæ. ibid.
Palpitatio a frigidiore cauſa perpetuo ortum habet. ibid. c.2
Palpitationis cordis ſigna. 123.c.1
palpitatio qualis motus. 50.c.2
palmulę dolorem capitis faciunt. 26.c.1
palmulę ventriculum corroborant. ibid.
papulæ fere propriæ peſtilentis febris. 424. col.2
paracenteſis periculoſa. 188.c.1
paralyſis Epilepſię ſuperuenit Auic. 46.c.2
paralyſi cur vnam partem magis quam cęteras infeſtet. ibid.c.1
paralyſis colicum dolorem inſecuta. ibid.c.2
paralyſis cauſa torturę oris. 50.c.1
paralyſis ex melancholia. 49.c.2
paralyſeos definitio. 46. col.1. differentię. 45. col.2
paralyſeos cauſę. 46.c.2. ſigna. 47.c.1
paralyſis fere ſemper morbus curabilis eſt. c.2.
paraphrenitis. 33.c.1
paraplegia quid. 46.c.2
παρέγχυμα quid. 158.c.1
pareſis. 46.c.2
parotides repellentia reſpuunt. 82.c.2
parotidum differentię. 84.c.2. ſigna. ibid.
paroxyſmi die nihil mouendum. 364.c.1
paroxyſmorum febrilium cauſę. 348.c.1
paroxyſmi febriles cur ſint longiores, vel breuiores. 349.c.2
paroxyſmorum principio ab omni cibo, & potu abſtinendum. 265.c.2
pars affecta quę ſit in tortura oris. 49 c.2
pars affecta in melancholia hypochondriaca quęnam ſit. 67.c.2

Partes omnes quæ ſunt in viro, in fęmina quoque reperiri affirmat Gal. 236.c.2
Partes noſtri corporis præcipue tres. 326.c.1
Partes ſolidę & radicales ex qua materia gignantur. 259.c.2
Partus naturalis quomodo fiat. 283.c.2
Partus difficilis cauſa. ibid.
Partus difficilis præſeruatio. 285.c.1
Partum facilem reddentia. ibid.
Partum difficilem quæ poſſit prędicere. 284. col.2
Paſcua animalium a quibus lac prophthiſicis emulgetur, qualia. 120.c.1
Pauſanias ſophiſta a Gal. quomodo curatus. 48. col.2
Pectus mundificantia a pure. 109.c.1
pediculorum cauſæ. 11.c.1
Pediculorum duo genera. ibid.c.2
Penis longus an infecundus. 260.c.2
Perforatio abdominis in hydrope. ibid. 188.c.1
Perforatio thoracis in ſuppuratione. 111.c.2
Pericardium an humorem naturaliter contineat. 123.c.1
Periodorum cauſæ Auerrh. & Gentili quæ. 348. col.1
Peripneumonia quid. 109.c.1
peripneumoniæ differentiæ: Signa. ibid.
peripneumonia a pleuritide quomodo diſtinguendæ. 105.c.1
perſea arbor. 27.c.2
perturbationes animi grauidis vitandæ. 282. col.1
peſſarium aquas ex vtero ducens. 277.c.2
peſſarium menſes ſiſtens. 251.c.2
peſſaria ad menſes euocandos. 246.c.1
peſtilentis febris definitio. 420. col.2. eſſentia. 421.c.1
peſtilentis febris differentiæ ibid. Cauſæ. 422. c.2. ſigna. 425.c.1
peſtilentis hecticæ ſigna. 426.c.1
peſtilens febris an methodice curari poſſit. 426. col.1
peſtilentis febris curationis exemplum. 434. col.1
petechiæ. 424.c.2
petechiæ an veteribus cognitæ. 431.c.1
periculorum curatio. ibid.
pharmacopeorum dolus. 467.c.1
philonium ſemel exhibitum calidam iecoris intemperiem ſoluit. 164.c.2
philonium Rom. laudatur in colico dolore. 203. col.1
philoſophus res conſiderat ſecundum naturam tantum. 341.c.1
φῦμα quid. 75.c.2
phlegmaticæ febris differentiæ. 405.c.1
phrenes quid veteribus Medicis. 32.c.1
phrenitis quid. 32.c.1.2
phrenitidis differentiæ. ibid.
phrenitidis cauſæ. 33.c.1
phrenitis ex ſanguine an fiat. ibid.c.2
phrenitidem futuram indicantia ſigna. ibid.
phrenitidis curatio. 34.c.1
phthiſis nomen dupliciter accipitur. 118.c.2
phthiſici qui antiquis dicti. ibid.
phthiſis cauſæ. ibid.
phthiſis futurę ſigna. ibid.
phthiſeos indicationes curatiuæ. 119.c.2
phthiſici nunquam curantur. ibid.
phthiſis eſt contagioſa. 121.c.2
phthiſici cur hectici. 415.c.1
phthiſicorum victus quis. 121.c.1
pica quo tempore mulieres inuadat. 155.c.2
pica morbus etiam eſt virilis. 156.c.1
pica morbus qualis. 155.c.2
picatio extenuatis partibus confert. 139.c.2
pilulę pro phthiſi. 121.c.2
pilulę bilem purgantes. 480.c.1
pilulę in paralyſi optimę. 47.c.2
pilulę purgantes pituitam. 481.c.2
pilulę de hermodactylis. 476.c.2
pilulę fętidæ Rhaſis diuerſę a noſtris. 49.c.1
pilulę purgantes melancholiam. 481.c.2
pilulæ ad ſitim. 158.c.1
pilulę ſcirrhum hepatis emollientes. 177.c.2
pil. ſine quibus & lucis in affectibus oculorum commendantur. 76.c.1
piper cur ſingultum faciat. 147.c.1
piſces in febribus conceſſi, qui. 392.c.2
piſces & inſecta ouates vim ſolum fęminis conferunt. 260.c.1
piſtaciorum facultas. 165.c.2
pituita vbi generetur. 404.c.1
pituitę duplex acceptio. 404.c.2
pituitę quatuor ſpecies. 405.c.1
pituita cur quotidie moueatur. 348.c.1
pituitam in morbo gallico concoquentia, & educentia. 459.c.1
pituita vi concoquenda. 405.c.2
pituita poteſt nutrire. 409.c.1
pituitam ducens potio. 490.c.1
pituitam concoquentia. 23.c.1
pituita purgans potus. ibid.
plantago in fluxu ſanguinis cohibēdo probatur 251.c.1
plantæ pedum ſale & aceto fricatę reuellunt a capite materiam. 41.c.2
platonis remedia contra ſingultum. 149.c.1
plenitudo in corpore quid. 18.c.2.25.c.2
pleuræ pars interna vel externa an laboret, quomodo dignoſcendum. 105.c.1
pleuritis quid ſit. 103.c.1
pleuriticis a quocunque humore fieri poteſt. 103.c.1
pleuriditis ſigna. ibid.
pleuritis ſpuria quomodo fiat. 102.c.2
pleuritis exquiſita quomodo fiat. ibid.
pleuritis dextra an periculoſior ſiniſtra. ibid.
pleuritis quomodo diſcernenda ab inflammatione iecoris. 103.c.1

Pleuri-

pleuritici opportunius ſectione venæ, quam purgantibus vacuantur. 106.c.2
pleuriticos latente proprietate iuuantia. 108. col.2
plumbi & ſtibij ſimilitudo. 208.c.1
podagrici ex cubito vacuandi. 30.c.1
pœoniæ ſemen & radix commendatur in epilep. 60.c.2
polypodij facultas. 473.c.2. vſus, doſis ob correctio. 474.c.1
polypus quid. 85.c.2
pompholyx præparata in vlceribus oculorum commendatur. 77.c.2
pompholyx vera quæ. ibid.
porrifigi quid. 229.c.2
poſca quid. 157.c.2
poſca ſanguinem concretum diſſoluit. 115.c.1
potio purgans bilem. 82.c.2
potio contra ſitim. 158.c.1
potio frigida cur ſingultum faciat. 147.c.1
potus vſus varij. 156.c.2
potus multi incommoda. 157.c.1
potus in morbo Gallico quis conueniat. 456.c.2
potus in ephemera. 339.c.1
practicantium error in ſang. miſſione. 107.c.2
practicantium error in venæ ſectione anginæ. 93.c.2
præceptum Galeni ad pulmonis vlcera. 115. col.1
præcepta ad curandos ictericos. 181.c.1
præceptum verè in morbis chronicis. 49.c.2
præcepta ad melancholiam curandam. 71.c.1
præcepta ad ſuppurationem pertinentia. 106.c.2
præcepta in iecoris inflammatione curanda. 173.c.2
præcepta in aſthmatis curatione notanda. 101. col.1
præcepta Gal. ad reuulſionem ſpectantia. 250. col.1
præcepta ad aurium curationem pertinentia. 81.c.2
prædictiones euentuum morborum magnam medico auctoritatem conciliant. 352.c.1
præparans pituitam. 143.c.2
præparantibus purgantia non admiſcenda. 451. col.1
præſeruatio a ſanguinis ſputo. 117.c.2
principium morbi quid. 329.c.1. triplex. ibid.
principium morbi an morbus dicendum. ibid.
principiū particulare acceſſionis quid. 333.c.2
profluuium muliebre non tantum a frigidis humoribus oritur. 256.c.1
profluuium vteri quid. 252.c.2
profluuij muliebris differentiæ. ibidem. Cauſæ. 253.c.1
prognoſticum vnde deſumendum. 169.c.1
prognoſtica deſumuntur ex morbi, & virium quantitate. 358.c.1
ptiſſij qualitates. 384.c.1
ptiſana quomodo conficiatur. 380.c.2
priſana duplex. 381.c.1
priſana quando conueniat. 381.c.2. & quibus. ibidem.
priſana omnibus febribus conuenit. 407.c.1
priſanę laus. 377.c.1
puer ex theriaca aſſumpta mortuus. 372.c.2
pueros purgare an liceat. ibid.
pueri bifariam epilepticis fiunt. 58.c.2
pueri plurimi ante diem ſeptimam epilepſia intereunt. 94.c.2
puerorum epilepticorum cura. 60.c.2
pueri quomodo purgandi. ibid.
pueri conuulſioni obnoxij. 53.c.1
puerpera morbo acuto laborante, quando dierū criticorum computatio incipienda. 287.c.2
puerperę vt conualeſcentes tractandæ. 286.c.2
puerperæ vt conualeſcentes tractandæ. 286.c.1
puerperæ primis diebus a vino abſtineant. ibid. col.2
puerperis vena ſecari an debeat. 289.c.1
puerperarum pulſus quales. 291.c.2
pulmo exiguum ſenſum ſortitus eſt. 113.c.2
pulmo vulpis exſiccatus aſthmaticos iuuat. 101.c.1.
pulmones roborantia. ibid.
pulmonum ſtructura. 99.c.1
pulmonibus conferentia medicamenta. 101.c.1
pulmones agnini recentes in phrenitide adhibentur. 36.c.1
pulſus cauſæ efficientes variæ recenſentur. 293. col.2
p. cauſæ præcedentes quæ robur facultatis augent & diſſoluunt. 303
pulſus quot modos ab externa cauſa imutari poſſet. 295.c.1
pulſus cauſæ principes. 295.c.2
pulſuum cauſę quotuplices. 300.c.2
pulſus definitio. 292.c.2. 298.c.1
p. ex calore nimio quomodo contrahant. 302. c.2. nimio frigore. ibid.
pulſus calor vnde. 301. c.1. quid ſignificet. ibid. col.2
p. conuulſorum qui. 53.c.1
p. creber quis. 294.c.2
p. debilis qualis. 295.c.2. vnde oriatur. 302.c.2. 303. col.1
p. durus quis. 295.c.2. vnde. 302.c.2. 303.c.1
p. ephemeræ quales. 336.c.2
p. in omnibus febribus inæqualis. 319.c.1
pulſus febrium continuarum quales. 352.c.2
p. febrium putridarum quales. 350.c.2
p. inæquales qui. 296.c.1
p. languidus. 304
p. magnus quis. 295.c.1. quid ſignificet. 301.c.1. quotupliciter dicatur. 302.c.1
p. molles. 303.c.2. 295.c.2
p. myſouis quales. 296.c.2
pulſus nomine quid antiquis quibuſdam, quid Hipp. etiam cuique ſignificetur. 292.c.2
p. ordinati qui. 351.c.2

p. paraliticorum languidum in parte morboſa, in ſana robuſtus. 47.c.2
p. paruus quis.302.c.1. bifariam dicitur. ibid.c. 2.295.c.1
p. plenus. 295.c.1
p. pleuriticorum qualis. 104.c.1
p. rarus quid ſignificet.301.c.2.quis.294.c.2.
p. tardus quis. 294.c.1
p. vacuus. 295.c.2
p. vehemens quis. 303.c.1
p. velox. 294.c.1
p. eſſentiæ inueſtigandi ratio optima eſt Gal. 293.c.2
p. & reſpirationis maxima proportio. 292.c.1
pulſus quem inter ſigna locum obtineat.291.c.1
p. demonſtrat morbum acutum & diuturnum. 372.c.2
pulſuum doctrinam qui deſcripſerint. 291.c.2
pulſuum cognitiones vtilitas & difficultas. 291. c.2. 264.c.1
pulſamenta a partum quot dies durent.286.c.2. ſec.Gal.287.c.1
purgamentorum poſt partum quantitas. ibid.
purgan abdomini illitum in hydrope. 190.c.2
purgantia vehementiora in paralyſi vſurpanda. 48.c.1
purgantia prohibetur in principio inflammationum. 93.c.2
purgantia melancholiam. 70.c.2
purgantia in hydrope. 289.c.1
purgantia in ileo vitanda. 211.c.1
purgantia in initio doloris colici non vſurpãda. 204.c.1
purgantia valentiora vitanda in melancholia hypochondriaca. 69.c.2
purgantia quæ conueniant in pleuritide. 108. col.1
purgantia alimentis quomodo admiſceantur. 174.c.1
purgantia in dyſenteria cur vitanda. 218.c.2
purgantia pituitam. 8.c.1
purgantia quomodo aſthmati conueniant. 101. col.1
purgantia medicamenta grauidis ſemper noxia. 282.c.1
purgantia in febre peſtilenti non conueniunt. 428.c.2
purgantia puerperis non conueniunt. 290.c.2
purgantia in principio Apoplexiæ conueniunt. 43.c.1
purgantibus valentiſſimis in morbo gallico vtendum. 451.c.1
purgatio etiam pueris conuenit. 61.c.1
purgatio in iecoris inflammatione pernitioſa. 173.c.1
purgationes abortum faciunt. 278.c.2
pus a pituita quomodo diſcernendum. 119.c.1
pus euocantia. 111.c.1
pus generantia. 95.c.1
puſtulæ gallicæ quomodo curandæ. 460.c.1
putredo opponitur generationi mixti. 340.c.2
putredo augetur quiete. 342.c.2
putredo ex frigiditate & ſiccitate quomodo fieri poſſit. ibidem.
putredinis cauſæ ſecundariæ. 343.c.1
putredinis definitio Ariſtotelica. 341
putredinis definitio Galenica. 340.c.2
putredinis immediatæ cauſæ quæ. 342.c.2
putredinis ſeptem cauſas Auic. ſtatuit. 344.c.2
putredinis differentiæ. ibid.
putrida febris duplex. 345.c.2
putridarum febrium calor qualis. 350.c.2

Q

Qualitates ſunt variæ. 315.c.2
Quantitas in infinitum diuiſibilis. 294.c. 2.ad fi.
Quartana febris longiſſima. 411.c.2. ſecuriſſima. ibidem.
Quartanæ continuæ curatio. 414.c.1
Quartanæ febris differentiæ. 410.c.1. ſigna.411. c.1. forma. ibid. Cauſæ. ibidem.c.2. Curatio. 412.c.1
Quartanæ febris duratio. 353.c.2
Quintana, ſextana, &c. febris an detur. 410.c.1
Quintana, ſeptena, nonana febris fit ex melancholia. 347.c.1
Quotidiana febris cur ſingulis diebus exaſperetur. 349.c.1
Quotidianæ febris ſigna.406.c.1. Cauſæ.405.c.2 Curatio. ibid.
Quotidianæ continuæ curatio. 408.c.1

R

Radicis chinæ decoctum in paralyſi commend. 48.c.2
Radicis chinæ præparatio & vſus. 458.c.2
Rhabarbarum venenis reſiſtit. 431.c.1
Rhabarbarum antiquis medicis ignotum. 470. col.2
Rhabarbari laus. 471.c.1
Rhabarbari facultas. & vſus. ibid.
Rhabarbari doſis ibid. correctio. ibid.c.2
Rhabarbari aſſatum noxium. ibid.
Rhabarbari vſus in febre tertiana. 389.c.2
Rhabarbarum antiquorum noſtro differt. 219. col.2
Rhabarbari vſus in hydrope importunus. 190. col.1
Rhagades quid. 229.c.1
Rhagades gallicæ quomodo curandæ. 461.c.2
Ranarum caro phthiſicis inſalubris. 121.c.1
Ratio, & memoria in lethargo abolentur. 37. col.2
Refrigerantia iecur. 161.c.2.162.c.1.165.c.1
Remedium Alex. Trall. ex plumbo ad aluum ducendam. 208.c.1

Reme-

Remedium quod citra vllam noxam magnifice prosit difficulter inuenitur. 116.c.1
Remedium vulgare ad aurium dolorem. 81.c.2
Remedium vulgare ad ſcirrhum lienis. 196. col.1
Remedium temerarium monachorum. 197.c.1
Remedia morborum inueniuntur vel ratione, vel experientia. 357.c.2
Remedij qualitas, vt inueſtiganda. 8.c.1
Renes refrigerantia. 385.c.1
renes omnes humores trahunt. 310.c.2
renes cur factæ. 188.c.1
renum dolor quomodo diſcernendus a colico dolore. 200.c.1
Repellentia in plenitudine fugienda. 105.c.2
repellentia omni humore competunt. 23 c.2
repellentia in inflammationibus aurium vtrum conueniant. 82.c.2
Repellentia an conueniant in lethargo. 39.c.2
Repellentia in apoplexia an conueniant. 42. col.2
Repellentium medicamentorum in angina vſus. 94.col.1
Repletio, & inanitio duæ cauſæ conuulſionis. 52.c.1
Res naturales an perpetuo ſimilia ſignificent. 374.c.2
Reſpiratio quis motus. 98.c.2
Reſpiratio videtur ad Hipp. loco pulſo conſiderata. 292.c.1
Reſpiratio ſeruatur in apoplexia. 40.c.2
Reſpiratio a vita non ſeparatur. ibid.
Reſpirationis cauſæ. 99.c.1
Reuellentia in apoplexia vtilia. 43.c.1
Reuellentia in morborum principio tantum conueniunt. 48.c.1
Reuulſio quid. 440.c.2.770. quando inſtituẽda. 441.c 2
Reuulſio quomodo inſtituenda. 130.c.1
Reuulſio in nimio menſium fluore, quomodo inſtituenda. 249.c.1
Reuulſio tanto eſt efficacior, quanto pluribus vicibus ſanguinis detrahitur. 11.c.1
Rigor quid. 436.c.1
Rigor breuis breuem monſtrat morbum. 332. col. 2
Rigoris cauſa interdum calida. 436.c.1
Rigoris curatio. 437.c.1
Roborantia caput. 31.c.1
Roborantia caput, & pituitam reſoluentia. 43. col.2
Romanæ mulieres cur abſtemiæ. 266.c.1
Rondeletius de cauſa Epilepſiæ refutatur. 55. col.2
rotulæ ex rhabarb. 471.c.2
rubedo maxillarum proprium ſignum peripneumoniæ. 109.c.1
ruptio vaſorum vnde contingat. 213.c.2

S

SAccharum roſaceum pręſtantiſſimũ in phthiſi. 121.c.1
Sal theriacalis mire penetrat corpus. 191.c.1
Salacia animalia citiſſime ſeneſcunt. 263.c.1
ſaluatella vena, quæ. 180 c.2
ſaluatellæ ſectio in ſiniſtra manu, lienis morbis vtilis eſt. 195.c.1
ſaluatellæ ſectio Galeno etiam nota. 357. 194.c.2
ſalſę parigliæ qualitates. 457.c.2
ſalſa pariglia an morbum gallicum vere oppugnet. ibid.
ſalſæ pariglię decoctum laudatur in paralyſi. 48.c.2
ſalutis, & mortis ſigna in febribus vnde deſumatur. 354.c.2
ſanitas duplex. 357.c.2
ſanitas finis medici. 462.c.1
ſanguificatio in omni hydrope lęditur. 183.c.1
ſanguis mulierum quomodo calidior dici poſſit virorum ſanguine. 238
ſangnis frigidior quomodo reddatur. 233.c.1
ſanguinem ſiſtens medicamentum Galeni. 45 h. col.2
ſanguis, & in venis, & extra venas putreſcere poteſt. 347.c.1
ſanguis ſputis ex deſtillatione curatio. 116.c.1
ſangnis quantitas in homine. 442.c.2
ſanguineæ febris ſigna. 401.c.2
ſanguinis miſſio in paralyſi an conueniat. 47.c.2
ſanguinis fluxus compeſcendi ratio. 248.c.2
ſanguinis miſſio in lethargo conuenit. 39.c.1
ſanguinis ex capite profluentis indicia. 112.c.2
ſanguinis ab arteria fluentis ſigna. 113.c.1
ſanguinis a thorace prouenientis ſigna. ibid.
ſanguinis ſeorſi generatio multiplex. 254.c.1
ſanguinem ex pulmone prodire periculoſiſſimum. 114.c.1
ſanguinis ſputi ex capite fluentis curatio. 16.c.2
ſanguinis ſputi ex vaſe pulmonis rupto cura. 115.c.1
ſanguinis grumos ſoluentium medicamentorum qualitas. ibid.
ſanguinis mutatio in venæ ſectione non ſemper attendenda. 107.c.2
ſanguinis miſſio in dyſenteria neceſſaria. 210. col.2
ſanguinis miſſio quaſdam mulieres ab abortu præſeruat. 281.c.2
ſanguinis ad animi deliquium num mittendus. 402.c.1
ſanguis teſtudinis ſuperſtitioſum remedium. 12.c.2
ſanguinis detractio ex locis laborantibus incongrua in principio. 93.c.2
ſanguinem nudificans medicamentum. 21.c.2
ſanguinis miſſione dolor ventriculi curatus. 145.c.1
ſanguinis male affectus quis dicendus. 247.c.2

Digitized by Google

Sanguinis nomen quot modis vſurpetur. 399. col.1
ſanguinis poteſt putreſcere, ibid.c.2
ſanguinis fluxum ex naribus inhibentia. 86.c.2
ſanguinis miſſio aborrum facit, 278.c.2
ſanguinis miſſio ex contraria partę nocet magis, quam iuuet. 76.c.1
ſanguinis detractio in cruribus mulierum ſuppreſſione menſium laborantium in plures vices partienda. 244.c.2
ſanguinis miſſio ad animi deliquium ſynochis conuenit. 402.c.1
ſanguinis mittendi tres ſcopi impugnantur. 187.c.2
ſanguinem purgans medicamentum an detur. 403.col.2
ſanguinis copia non ſufficit ad ſanguinis miſſionem. 117.c.2
ſanguinis fluxum ſiſtentia. 443.c.2
ſartaginem candentis in apoplexia Rhaſes probat. 43.c.2
ſaſſafras ad ſterilitatem auferendam facit. 268. col.2
ſatyriaſis quid. 51.c.2
ſcammonium quid. 475.c.1
ſcammonij facultas, & nocumenta. ibid.
ſcammonij vſus & doſis. ibid.c.2
ſcammoneata iecori imbecilli nocent. 169.c.2
ſcarificatio crurum quibus mulieribus conueniat in ſuppreſſione menſium. 244 c.2
ſcarificatio ſcroti in hydrope laudatur. 188.c.1
ſcarificatio crurum in hydrope reijcitur. ibid. col.2
ſcarificatio loci affecti in pleuritide quo tempore probetur. 108.c.1
ſcilla aſthmaticis confert. 101.c.2
ſcirrhus quid. 175.c.1
ſcirrhus lienis quomodo generetur. 193.c.1
ſcirrhus lienis cauſæ. ibid.
Signa. ibid.
ſcirrhi lienis curatio. ibid.
ſcirrhus iecoris quis morbus. 179.c.2
ſcirrhi iecoris differentiæ, & ſigna. ibid.
ſcirrhi generatio duplex. ibid.
ſcirrhus exquiſitus incurabilis. 176.c.1
ſcirrhis curandis qualia medicamenta requirantur. 177.c.1
ſchirrum hepatis emollientia. c.2.ibid.
ſcirrho curando ea conueniunt quę lapidum frangunt. ibid.
ſcopi ſanguinis mittendi tres. 187.c.2
ſcopi tres ad ſanguinis miſſionem, an ſufficiant. 69.col.1
ſcrotum in hydrope quomodo perforandum. 188.c.2
ſectio venæ in omni menſium ſuppreſſione neceſſaria. 242.c.2
ſectio venæ ſiſtit ſanguinis fluxum. 86.c.2
ſectio venę humorum coctionę non poſtulat. 371.col.1
ſectio venę poſt principium febris an ſit inſtituenda. ibid.
ſectio venæ ad malleolos difficulter parientibus inſtituenda. 285.c.2
ſecundinarum retentio admodum periculoſa. 283.c.1
ſecundinarum extractio violenta eſſe nó debet. ibidem.
ſecundinas propellentia remedia. ibid.
ſedis vitia omnia difficulter curantur. 229.c.2
ſemeiotica a iunioribus medicis diligenter exercenda. 104.c.1
ſemen caſſiæ purgat. 463.c.1
ſemen in vtero contineatur oportet, ſi cóceptus fieri debet. 258.c.1
ſemen & agendi, & patiendi vires habet. 260. col.1
ſemen virile materiã et fętui cómunicat. 259.c 1
ſemen viri materiæ rationem non habere probatur. 258.c.1
ſemen quibus parce gignatur. 263.c.1
ſemen retentum etiam fœminis noxam infert. 261.c.1
ſemen fęminę an fęcundum. 260.c.1
ſeminis fęcunditas quomodo probanda. 266. col.2
ſenę facultas. 474.c.1
ſenę vſus. ibid.
ſena decoctionem non ſuſtinet. ibid.
ſenæ puluis. ibid.c.2
ſenes, & pueri famem non perferunt. 379.c.1
ſenibus non accidunt fębres acutę. 310.c.1
ſenſus in apoplexia non ex toto abolentur. 40. col.2
ſententia Liuij quod Imp. & Medici ſępe nihil agendo plurimum proficiant. 132.c.2
ſepti tranſuerſi inflammati ſigna. 94.c.1
ſerum lactis quam habeat facultatem. 163.c.2
ſerum lactis in febribus an conueniat. 382.c.1
ſeri lactis vſus, & quantitas. 163.c.2
ſeri recta pręparatio. ibid.
ſero lactis vtendi modus auctoris. 164.c.1
ſeroſum humorem purgantia. 483.c.2
ſeroſitas humorum ex frigiditate iecoris potiſs. generatur. 254.c.2
ſexus diſtinctio neceſſaria. 236.c.2
ſibyllę, & Bacchides vi melancholici humoris diuinant, ſect. Ariſt. 86.c.1
ſicca corporis intemperies quomodo corrigenda. 138.c.1
ſiccę intemperiei hepatis conuenientia. 166. col.1
ſiccitas non eſt de eſſentia febris. 316.c.2
ſiccitatis quatuor differentię. 314.c.2
ſiccum non putreſcit. 219.c.1
ſief albi facultas. 76.c.1
ſigna morbos indicantia ſunt triplicia. 141.c.2
ſigna ſalutis & mortis vnde petantur. 317.c.2
ſignorum doctrina indefinita, & incerta. 103. col.2

Sanguin-

Similitudinis filiorum cum parentibus cauſa. 261.c.2
ſingultus definitio. 147.c.1
ſingultus cur ſternutamento ſedari poſſit. ibid.
ſingultus motus fortior eſt vomitu. 147.c.2
ſingultus differentiæ, & cauſæ. ibid.
ſingultus eſt motus deprauatus a natura factus. 50.c.2
ſingultus per conſenſum. 148.c.1
ſirſen calidum quid. 132.c.1
ſirſen frigidum quid. 57.c.1
ſitis quid. 155.c.1
ſitire nihil vel parum an res præter naturam. ibi.
ſitis amiſſæ cauſæ. ibid.
ſiti inexplebili mortui. 157.c.1
ſitis per conſenſum. ibid.
ſitim quæ extinguant. ibid.c.1
ſitim lenientia. 398.c.2
ſoldanellæ vſus. 189.c.2
ſolutio continui dupliciter fit. 14.c.1
ſolutio vnitatis immediata cauſa doloris. 160. col.1
ſomnus maniacis conciliandus. 72.c.1
ſomnus in acceſſionum principio prohibetur. 367.c.2
ſomnus quomodo cauſa ephemeræ. 336.c.1
ſomnifera antidota. 35.c.2
ſomnus profundus in febrium principio vnde. 356.c.2
ſopor quid. 44.c.1
σπασμὰ, & σπασμὸς, differunt. 51.c.1
ſpaſmus non proportionatus ad materiam. 52.c.1
ſpaſmus cynicus quid. 50.c.2
ſpaſmi cynici differentiæ & cauſæ. ibid.
ſpecies morbi quid. 316.c.1
ſpecies morbi vnde cognoſcatur. 89.c.1
ſpiritus animales lucidiſſimi, & puriſſimi ſunt. 64.c.2
ſpiritus quotuplex. 124.c.2
ſpiritus quot modis alterentur. ibid.
ſpiritus quomodo imminuantur. 125.c.1
ſpiritus in bulimo minuuntur. 126.c.2
ſpiritus animalis a vitali regeneratur, & conſeruatur. 42.c.1
ſpiritus animalis afferitur contra argenterioſi. 294.c.1
ſpiritui animali generando ſubſeruire pulſuum. 293.c.1
ſputum quid. 112.c.1
ſputi ſanguinis differentiæ. ibid.
ſputum ſanguinis ex venæ eroſione curationem non recipit. 116.c.1
ſputi cruenti ex erodente deſtillatione, curatio. 117.c.1
ſputa prouocantia, & pectus expurgantia. 108. col.2
ſputa in pleuritide idem quod in febrib. lotia præſtant. 105.c.2
ſquama æris pro purgatione improbatur. 190. col.1
ſquinantia barbaris quid. 91.c.1
ſtatus morbi quid. 329.c.2
ſtatus particularis quid. 388.c.2
ſtercus caninum ad anginam vtile. 95.c.1
ſtercus caninum ad magnam tonſillarum inflammationem valet. ibid.
ſtercus humanum aliquando a Gal. vſurpatum in angina. ibid.
ſtercus caninum dyſenteriam ſanat. 224.c.1
ſtercus lupi colicam perſanat. 208.c.2
ſterilitas quid. 262.c.2
ſterilitatis cauſæ. ibid.
ſterilitatis cauſa Stoicorum quæ. 266.c.1
ſternutatio cur ſoluat ſingultum. 47.c.1.149.c.1
ſternutatio eſt motus deprauatus a natura factus. 50.c.2
ſtillicidium ex aq. therm. in paralyſi commodum. 49.c.1
ſtrabiſmus quid. 57.c.2
ſtranguria. 490
ſtupefacientia vitanda in viribus imbecillis. 36. c.1.130.c.2
ſtupefacientium enumeratio. ibid.
ſtupefacientia in calidis affectibus vſurpanda ſunt. 204.c.1
ſtupefacientia viribus proſtratis non adhibēda. ibidem.
ſtupefacientia in tuſſi vehemēti cōceſſa. 115.c.2
ſtupefacientia purgantibus neutiquā miſcendę. 145.c.1
ſtupefacientia recentia non vſurpanda. 204.c.1
ſtupefacientia locum habent in dyſenteria. 225. col.1
ſtupor a paralyſi magnitudine differt. 46.c.1
ſubeth quid. 44.c.1
ſublimes dolores qui dicantur Hippocrati. 200. col.2
ſubſtantiæ cuiuſque corporis in temperie conſiſtit. 342.c.1
ſubſtantia noſtri corporis quadruplex. 130.c.1
ſuccus ireos quomodo adminiſtrandus. 189.c.2
ſucci denſati ad dyſenteriam vtiles. 222.c.2
ſuctio in ventriculo propter quas cauſas non fiat. 151.c.1
ſudor Anglicus. 421.c.1
ſudor cruentus vnde Ariſtoteli. 86.c.1
ſudor in morbo Gallico violenter non prouocandus. 455.c.2
ſudoris nimij cauſæ. 438.c.2. Curatio. ibid.
ſudorem mouentia in hydrope. 191.c.1
ſuffitus ad menſes prouocandos. 246.c.2
ſuffitus ad indagandam ſterilitatem vel fœcunditatem fœminarum. 266.c.2
ſuffumigium in declinatione phrenitidis. 36.c.1
ſuffumigia ad morbum Gallicum. 451.c.1
ſuffumigijs, & quando, & quomodo vtendum. 451.c.2
ſuffumigia pro phthiſi. 121.c.2
ſuffumigia certa epilepſiam detegunt. 58.c.1
ſuffuſio quid. 78.c.1. quis morbus. ibid.c.2

Suffuſionis ſigna.79.c.1.differentiæ.78.c.2.Curatio. ibid.c.2
ſuffuſionis antiquæ curatio. 79.c.2
ſuffuſionis maturitas. 80.c.1
ſuffuſio recens medicamenti tolli poteſt. 79.c.2
ſuffuſio an curabilis. 80.c.1
ſuffuſionis detrahendæ tempus. ibid.
ſulphuris facultates. 182.c.1
ſuperſtitioſa remedia damnantur. 182.c.2
ſuppoſitoriorum vſus. 366.c.1
ſuppoſitoriorum materia. ibid.
ſuppoſitorium pro flatibus. ibid.c.2
ſuppoſitorium narcoticum. 204.c.2
ſuppuratio an ex deſtillatione fieri poſſit. 110.col.2
ſuppuratio pectoris quæ requirat medicaméta. 108.col.2
ſupputati an euaſuri ſint quomodo cognoſcatur. 112.c.1
ſurditas quid. 83.c.1
ſurditatis differentiæ, & cauſæ ibid. c.2. Sig.84. col.1
ſurditas quot modis fiat. 83.c.2
ſurditatis curatio. 84.c.1
ſuturis capitis non ſunt validiora applicandæ. 9.c.1
ſyderati, qui dicantur. 40.c.1
ſymptoma quid. 322.c.1
ſymptoma ſymptomatis ſępe eſt cauſa. 128.c.1
ſymptoma quando expoſcat curationem. 19.c.1
ſymptoma quando curam expoſtulet. 144.c.1
ſymptomata ab operibus naturæ diligenter diſtinguenda. 212.c.2
ſymptomata ſunt trium generum. 455.c.2
ſynapiſmi tantum frigidis,& humidis affectibus conueniunt. 27.c.2
ſyncope quid ſignificet. 402.c.2
ſyncope quid. 124.c.2
ſyncopes ratione partium ſolidarum quomodo fiat. ibid.
ſyncope ſolidorum membrorum vitio fieri an poſſit. 125.c.1
ſyncope ſigna,& curatio. ibid.c.2
ſyncopel curatio. 446.c.1
ſyncopales febres quæ,& quotuplices. 405.c.2
ſynochus quomodo fiat. 399.c.2.401.c.1
ſynochi duplices ſunt. ibid.
ſynochi ſigna. ibid.c.2
ſynochi curatio. 402.c.1
ſyrupi hellebori nigri. 478.c.1
ſyrupus guaiacinus auctoris. 457.c.1
ſyrupus pro ſcirrho hepatis. 176.c.2
ſyrupus de filice. 162.c.2
ſyrupus preparans pituitam. 152.c.2
ſyrupi roſ.facultas,& doſis. 467.c.1
ſyr.ex floribus perſicorum. ibid.
ſyrupi purgantes melancholiam. 482.c.1
ſyrupis a recentioribus non ſunt inuenti. 468. col.2
ſyrupi bilem coquentes. 469.c.1
ſyrupi coquentes pituitam. ibid.
ſyrupi melancholiam coquentes. 470.c.1
ſyruporum rectus vſus quid. ibid.
ſyrupi compoſiti coctionem non iuuant. 195. col.1
ſyrupus acetoſus duplex.361.c.1.febribus optime conuenit. ibid.
ſyrupi de obſtruentes. 181.c.2
ſyrupi compoſiti coctionem non iuuant. 70.c.2
ſyrupi ſuſpecti in dyſenteria. 222.c.2
ſyrupi compoſiti non leniunt,ſed purgant. 467. col.2
ſyrupi viol.ſolutiui facultas.467.c.1.Incommoda.ibid.Doſis. c.2.ibid.
ſyrupi longi ad ſitim. 398.c.2
ſyſtoles cordis,arteriarumque vſus. 193.c.2

T

TAbiæ. 121.c.1
Tactus per excellentiam ſenſus dicitur. 45.c.2
Τέναξις quid. 75.c.2
Tempus concubitus. 269.c.2
Tempus morbi quid. 329.c.1
Tempora morborum duplicia. ibid.
Tempora morb. vniuerſalia quot modis cognoſcantur. 331.c.1
Tenebre quibuſdam phreneticis aduerſæ. 36. col.2
Teneſmi definitio. 227.c.2. differentia a dyſenteria. ibid.
Teneſmo crebro correpti magis dyſenteria tentantur. ibid.
Teneſmi cauſæ. ibid.
ſigna 228.c.1.Curatio. ibid.
Tepidorum vſus in vomitu fugiendus. 132.c.1
Terebynthina Cypria obſtructiones aperit.169. col.1
Terra mater. 236.c.2
Terra Lemnia. 322.c.2
Terror infantibus exitialis. 61.c.1
Tertianæ proportionatæ, quę febres dicantur. 327.c.1
Tertianæ febris differentiæ. 352.c.2
Tertiana exquiſita ſeptem periodis abſoluitur plerumque. ibid.
Tertianæ continuę curatio. 391.c.1
Tertianæ nothæ curatio. 392.c.1
Tertianæ nothę ex melancholia curatio. 393. col.2
Teſtium vſus. 263.c.1
Teſtium equi puluis ſecundinas pellit. 288.c.1
Teſtudinum caro phthiſicis noxia. 121.c.1
Tetanos quid. 265.c.2
Thamarindi Arabum inuentum. 464.c.2
Thamarindorum incommoda vſus. ibid.
Thamarindi refrigerant, & adſtringunt. 162. col.1
Theriaca fermentata calefacit. 1.7.c.1

Theriacæ vſus in ventriculi intemperie frig. & hum. 143.c.2.
Theriacæ & mithr. vſus. 430.c.1
Thermarum vſus in palpitatione cordis laudatur a Galeno. 224.c.1
Thermarum vſus antiquis etiam notus. ibid.
Thermarum potus in hydrope reijcitur. 190.c.1
Thermę in melancholia reijciuntur. 69.c.1
Thermæ hydropicos iuuant. 191.c.1
Thermarum potus fluxum muliebrem pituitoſum perſanat. 255.c.1
Thermarum aqua ad vertiginem vtilis. 31.c.1
Thermarum frigidarum vſus. 131.c.1
Thermæ paralyticis ſalutares. 48.c.2
Τρόμος quid. 46.c.2
Thucididis conſilium in venæ ſectione. 372.c.1
Thymus quid. 229.c.2
Timor ſoluit ſingultum. 148.c.2
Timor, & męſtitia cur melancholiam perpetuo comitentur. 64.c.2
Tireſiæ iudicium de voluptate fęminarum in coitu. 262.c.1
Tormina quid. 215.c.2
Tortura oris deſcriptio. 49.c.2
Tragea epileptica. 60.c.1
Tranſcolatio ſanguinis quomodo accidat.
Tranſcolationis ſanguinis ſigna.
Tranſpiratio prohibita putredinem facit.
Tremor quid. 122.c.1
Trincauellius carpitur in doſi ſucci ireos. 189. col. 1
Trincauellius notatur, qui Rhabarbari vſum in dyſenteria laudat. 219.c.2
Trincauellij error de ſiti. 156.c.2
Troch. de myrrha menſes prouocant. 245.c.1
Trochiſci de violis Meſues improbantur. 100. col. 2
Trochiſci ad ſcirrhum lienis. 196.c.1
Trochiſci Aſclep. ad ſingultum. 149.c.1
Trochiſci alhandal. 476.c.1. Doſis eorum. ibi.
Tuberculi in pulmonibus contenti curatio. 101. col. 1
Tumores exquiſiti, qui. 59.c.1. mixti qui. ibid.
Turpeti facultas. 476.col. 1. Vſus, & Doſis, ibidem.
Tuſſis definitio. 96.c.1
Tuſſis quomodo fiat. ibidem.
Tuſſis quandoque fit ſine vllo pulmonis vitio. col. 2. ibid.
Tuſſis differentiæ, & cauſæ. ibid.c.2
Tuſſis inſeparabilis pleuritidis comes. 107.
Tuſſis eſt motus deprauatus à natura factus. 50. col. 2
Tuſſis per conſenſum. 97.c.1
Tuſſes aridæ vnde fiant. ibid.
Tuſſis ſigna curatio. ibid.c.2
Tympanitis ſigna. 186.c.1
Tympanites omnium facillima curatu. ibid.c.2

V

Vacuatio quomodo cauſa febris. 336.c.1
Vena vmbilicalis ligamenti Epatis vicem ſupplet. 158.c.2
Vena interna brachij dextri velociſſimè corpus vacuat. 42.c.2
Vena ſecanda in ophthalmia. 7.c.1
Vena in febre peſtilenti an ſecanda. 427.c.1
Vena in morbis lienis, quæ ſecanda. ibid. 194. col. 1
Venæ poſt aures inciſæ ſterilitatem afferunt. 263.c.2
Venæ principales duę. 158.c.2
Venę iugulares hodie non ſecantur. 42.c.2.
Venę apoplecticę. 42.c.1
Venę ſectione non conceſſa quid agendum. 19. col. 2
Venæ naſi, & frontis quando ſecandæ. 20.c.1
Venæ minores primo non incidendę. ibid.
Venę in cubito pernitioſe pauperis inciduntur. 390.c.1
Venę ſectio in ſcirrho an conueniat. 176.c.2
Venæ lateres affecti in omnibus inflammationibus inflammationibus internis ſecanda. 107. col. 2
Venę ſub lingua quando ſecandæ. 93.c.2
Venę ſectio in principio febris tertianæ inſtituenda. 391.c.1
Venenum quomodo educatur ex corpore. 126. col. 1
Venerem cohibentia remedia. 270.c.1
Venerarum habitus grauidis inutilis. 283.c.1
Ventriculus diuerſis modis mouetur. 147.c.2
Ventriculus, & vterus ſępe cauſſant vertiginem. 29.c.1
Ventriculi actio tribus modis læditur. 134.c.2
Ventriculi intemperies calida, & ſicca quomodo corrigenda. 138.c.2
Ventriculus calidus, & humidus quomodo curandus. 139.c.1
Ventriculi frigida, & ſicca intemperies quomodo curanda. ibid.
Ventriculi frigidę, & humidę conſtitutionis ſigna, & curatio. ibid.c.2
Ventriculo laborante à valentioribus purgantibus abſtinendum. 59.c.1
Ventriculi calidi ſigna, 130.col. 2, Curatio, 131. col. 1
Ventriculus omni genere morborum laborare poteſt. 127.c.1
Ventriculi pars ſuperior ad appetentiam inferior ad coctionem pertinet. 127.c.2
Ventriculis doloris differentię. 143.c.2, Indicationes curatiuę. 144.c.2
Ventriculi cerebri in epilepſia obſtruunt. 36. col. 1
Ventriculum refrigerantia, & roborantia. 132. col. 1
Ventriculum corroborantia. 145.c.1

Ventriculus, & vterus maxime cerebro conſentiunt. 17.c.2
Ventriculo laborante a valide purgantibus omnino abſtinendum. 143.c.2
Ventriculi frigidi ſigna.131.c.1. Curatio ibidem col.2
Ventriculi humidioris ſigna.138.& curatio.ibi. col.2
Ventriculi ſicca intemperies quomodo curanda. ibidem
ventriculum purgans bolus. 142.c.2
vermes an dolorem capitis faciant. 15.c.1
vermes ſunt cauſa appetitus immodici. 53. col.2
vermes per tuſſim eiecti. 97.c.1
vertigo quid. 28.c.1
vertiginis differentiæ. ibi.col.2
vertiginis cauſę.29.c.1.ſigna. ibid.c.2
vertigo epilepſiam, & apoplexiam præcedit. 30.c.1
vertiginoſi ex cruribus vacuandi. ibid.
veſalij error in nomine vuæ. 90.c.1
veſica quotupliciter laudatur. 490.c.1
veſicæ, & inteſtinorum duplex eſt motus.45.c.2
veſicantia in hydrope. 188.c.1. improbantur. ibidem.
veſicatoria in lethargo conueniunt. 41.c.2
veſicatoria quando adhibenda. 433.c.2
veternus quid. 37.c.1
victus triplex diuiſio Auic. 376.c.1
victus plenus quid. ibidem
victus tenuiſſimus, an noſtro tempore inſtituendus. ibid.
victus ratio in hydrope. 192.c.1
victus ratio in dyſenteria. 221.c.2
victus ratio in ephemera que. 338.c.2
victus pro morborum temporibus vario inſtituendus. 329.c.1
vigilijs quibus modis occurrendum. 35.col.2
vigilantibus an incubus contingit poſſit. 62.colum.2
vigor morbi quid.91.colum.1. varius eſt. ibid.
vina generoſa nutricibus uitanda. 60.c.2
vina medicata. 143.c.2
vina moderata hydropicis conuenientia.191.colum.2
vini auſteri vſus. 128.c.2
vini maluatici vſu hydropicus reſtitutus. 192. col.1
vinorum differentiæ. 13.c.1
vinum non eſt anodynum. 202.c.2
vinum meracum præbendum in canino appetitu. 154.c.1
vinum in quartana an conueniat. 412.c.1
viragines quæ. 264.c.2
virgilios Ephialtem pulchre deſcribis. 62.col.2
Virium inſtauratio. 444.c.2
virium robur in internis inflammationibus unica ſpes ſalutis. 34.c.1
virium eſſentia in quibus conſiſtat. 124.c.2
virium gratia homines nutriuntur. 377.c.2
virtutis cuſtodia alimoniam indicat. 362.c.1
vita a reſpiratione non ſeparatur. 40.c.2
vlcera in dyſenteria quomodo curanda. 225.c.1
vlcera pudendi quomodo curanda. 459.c.2
vlcera infantibus in capite erumpentia non prohibenda. 61.c.2
vlcera pulmonum cur difficulter curentur. 119. col.2
vlceris ſanatio eſt moderata exſiccatio. 218.c.2
vlcerum oculorum differentia & ſigna. 77.c.1.2
vlcus ſimplex oculorum quomodo tractandum. ibidem.
vlcus oculorum ſordidum quæ requirat. 78.c.1.
vlcus pulmonũ difficillimæ eſt curationis. 115. col.1
vmbilicalia medicamenta. 71.c.1
vnguentum ad paralyſin. 49.c.1
vnguentum pro ſomno conciliando. 35.c.2
vnguenti roſ.meſ. vſus. 361.c.2
vngula Alcis ad epilepſiam ſanandam facit. 69. col.1
vnitas quot modis ſoluatur. 162.c.1
voluntarijs motibus per ſomnum multi mouentur. 61.c.2
voluptas rei venereæ a natura cur addita. 236. col.2
vomitus in colica vtilis. 204.c.1
vomitus in paralyſeos curatione conueniens.48. col.1
vomitus tollit ſingultum. 148.c.2
vomitus in cholera quando conueniat. 129.c.2
vomitum prouocantia. ibid.
vomitus nimius quomodo compeſcendus. 445. col.1
vomitoria leuia. 362.c.2
vomitus quando in febribus ciendus. 393.c.2
vomitus cauſæ. 444.c.2
vomitus criticus non ſiſtendus. ibid.
vomitus cur quartanarijs vtilis. 454.c.1
vomitus in quartana cur conueniat. 413.c.1
vrina quid. 306.c.2
vrina certiora indicia præſtat quam pulſus.312. col.1
vr. propter quid varios colores acquirit. 309. col.2
vr.generatio 306.c.1. cauſa.309.col.1.materia. 306.col.2
vrinarum differentiæ unde petendæ. 307.c.1
vr.in ephemera quales. 337.c.1
vrinam prouocantia. 40.c.1
vrinarum diuinatores reprehenduntur. 282.c.2
vr.albæ vnde 310.c.1.quid ſis 312.c.2.in phreniside læthales. 34.c.2
vrinæ craſſę. 307.c.1,312
vr.crudæ ſunt in febribus putridis. 350.c.2
vr.nigræ. 308.c.1.310
vr.pallidæ.307.col.2. 310. ſub pallidæ. ibidem
vrinæ rufæ.308.c.1.ſub rufæ. 310
vrinæ ſub flauæ.308.c.1.310.312.c.2

I N D E X.

Vr. ſub croceæ. 308.c.1
Vr. ſub albæ. 307.c.2
Vr. perturbatæ vnde 309. col.1. quid ſignificat, ibid.c.2.312
Vr. tenues quæ 307.c.1. vnde 309.col.1. quid ſignificent. 312.c.1
Vr. hypoſtaſes quid 308 col.1. in ægres & ſanes quomodo differant ibid c.2. bona quid ſignificet. 312.col.2
Vr. contenta æqualia & inęqualia quæ. 308. colum.1
Vrinarum contenta aliquando nunquam apponar, 310.c.2
Vrinæ multæ & copioſæ vnde. 311.col.1. paucę. ibidem.
Vrinæ nubecula vel ſuſpenſio quid. 313
Vrinę in quibus affectibus inſpicienda. 311.c.2.
Vterus maximè cerebro conſentit. 17.c.1
Vterus an moueatur loco. 264.c.2
Vterus in menſtruis albis an laboret. 253. col.1, 256.c.2
Vterus eſt tanquam ager. 264.c.2
Vterum calefacientia & roborantia. 282.c.2
Vteri uitio quomodo menſes ſupprimantur. 239.c.2
Vteri os poſt conceptum arcte clauditur. 258. col.2.
Vteri prolapſus cauſæ. 265.c.1
Vteri ſine vitæ periculo vitæ mulieribus excifi. ibidem.
Vteri calidioris ſigna. 267. col.1. frigidioris ſigna. ibidem
Vteri humidi & ſicci ſigna. c.2. ibid.
Vteri frigidi & humidi curatio. 268. columna prima
Vterum calefacientia & exſiccantia. ibid.
Vteri frigidioris ſigna. 241 c.1
Vteri frigida intemperies quomodo curanda. 242. col.1
Vteri dolor quomodo diſtinguatur a dolore colico. 201. col.1
Vua morbus qualis. 90.c.1

F I N I S.

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

12 - 28 - H - 4 -

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI, PRACTICAE MEDICAE

PRAEFATIO METHODICA.

CONSILIVM Raſis eſt agere in hoc lib. de morbis partium humani corporis, capitur autem pars biſariam, primò pro quacumq; parte, quæ in humani corporis compoſitionẽ veniunt, ex Gal. 1. meth. c. 2. & 5. & 1. de elem. 6. deinde verò pro ea ſola parte, quæ certam circumſcriptionem habet, & perfectam edere poteſt operationem, vt ait Gal. 1. de vſu partium 3. & 1. metho. 6. atq; hoc 2. ſignificato capitur in præſentia. Princeps autem indicatio ad curationem, cauſaſq; morbi deſumitur à natura, & eſſentia ipſius morbi, ad quam proximè accedit indicatio ſumpta à natura partis laborantis, quæ tanti eſt ponderis ad conſiderandum, vt ijdem ſpeciẽ morbi diuerſam habeant curationem pro diuerſitate partis affectæ. Gal. de curatione per indicationem ſumptam à ſola morbi natura egit in lib. meth. med. in quibus tamen non negauerim illum ex indicationibus à parte laborante ſumptis rationem curandi inſtituere, vt cum de phrenitide, læthargo, & inflammatione iecoris agit, & idem de curandis morbis egit per indicationes à parte laborante ſumptas, in lib. de compon. med. ſec. loca. Raſis autem de curandis morb. agit in hoc lib. Empiricè omninò, ita vt videatur experimentum ſolum adhibuiſſe. Noſtrarum verò partium cum ſit Raſim interpretari, ſedulò ea obſeruare conabimur, quæ Gal. in proprio com. in primum Epidem. in interprete deſiderat, i. vt vniuerſalia Auctoris præcepta rectè exponat, deinde vt communem doctrinam ad præſentem vſum, & vtilitatem transferat. Vtemur autem duplici methodo, generali, & particulari, & quod ad generalem pertinet, abſtinebimus in primis à quæſtionibus Logicis, tum quia inutiles ſunt, tum quia in medicina maximè eſt breuitati ſtudẽdum ob artis longitudinem ſatis ab Hipp. in veſtibulo ipſo Aphor. declaratam. Quod verò attinet ad particularem methodum, cum artis curandorum morborum particularium duo ſint capita, curatio, & inuentio remediorum, ac vtriuſque duo ſint inſtrumenta, ratio, & experientia, vt ait Gal. 3. meth. 2. & 5. & 5. metho. 1. & 2. omni ſtudio conabimur efficere, vt in vtroque diligentes videamur.

Hippoc. Galen. ac reliqui rationales Medici, conficiunt rationem per indicationes, quod nõ eſt aliud ſecundum Galen. 2. method. 7. quàm ordiri à natura rei, & ex ipſa quando agendum ſit inuenire. Nos in hac morborum tractatione conabimur illos imitari, proindeq́ue in tractando quocunque morbo ab ipſius definitione auſpicabimur. Gal. 4. de ca. pul. 2. morbum & ex natura rei, & ex nomine definit, & ſicut diuerſæ differentiæ morborum diuerſam expoſcunt curationem; ita de ſingulis nos diuerſimodè agemus, & de illorum cauſis tractabimus, quarum cognitionem Gal. lib. de plenit. verſus finem, coniecturalẽ vocat, id eſt per ſigna habitam, ac proinde de ſignis omnium tum partium affectarum, tum morborum omnium agemus. Poſtremò Curationem aggrediemur, quę primo, & per ſe tractatur à Medico, vt ait Gal. in lib. de conſt. artis 13. & 14. In quo faciẽdo prius explicabimus indicationes curatiuas, quibus noſtra omnia conſilia in medendo diriguntur. 2. conſiderabimus num illis indicationibus poſſimus ſatisfacere necne; plerique enim ſunt incurabiles morbi: hinc Galen. iubet 2. aph. 29. & 9. meth. 11. vt ægros huiuſmodi ſolis prognoſticis relinquamus 3. cogitabimus de inueniendis præſidijs, quæ triplicia ſunt. Diæta pharmacia, & chirurgia, ſiquidem indicantibus ſatisfacere poſſemus, qua in re mihi ſtatutum eſt vobiſcum agere, deinde de loco, ordine, tempore, quantitate, vt ait Hipp. 6. Epid. ſect. 2. text. 33. fruſtra enim eſſet remediorum inueſtigatio, niſi eorum adminiſtrator commodus habeatur: Hinc illud dictum Herophili. 6. de comp. med. 3. medicamenta ſec. loca, ipſa per ſe nihil eſſe, niſi opportunum miniſtrum nacta fuerint, imò illa quandoque non minus obeſſe, quam prodeſſe. Quoniam verò huiuſmodi generalis methodus vix pòteſt excellentem efficere medicum, ſtatui in veſtram vtilitatem poſt hæc omnia exemplum vobis aliquod proponere, ad quod ea, quæ generaliter tradita fuerint, poſſint diſtinctè referri; Quæ particularis exercitatio vix dici poteſt quantum conferat ad diſcendam morborum curationem. Hinc Gal. 2. de loc. aff. 9. & 9. meth. 6. affirmat ad conſequendum hunc finẽ, duo maximè eſſe neceſſaria, nempè aliquam intelligentiam dogmatum vniuerſalium, & aſſiduam exercitationem in particularibus, adeò vt ſi aliqua deſit, vix fieri poſſit, vt quis Medici finem aſſequatur. Hipp. non grauatus eſt ſcribere 2. lib. de morbis vulgaribus, in quibus continentur curationes multorum ægrotantium enarrantes, & principia, & progreſſiones, atque fines, & tandem illa omnia, quæ diligentiſſimus ille vir obſeruabant. Hinc quidam vir doctiſſimus rogatus à nonnullis, vt praxim conſcriberet, dixit ſe non poſſe,

 meliorem

melior em occaſionem habere ſcribendi de ſingulis morbis, & docendi, ipſorum rationem, quã ſi illo Hipp. libros interpretaretur. Ceterùm ipſa partium Anatomes quantum valeat, & ad prædicendum, & ad curandum, docet Gal. 2. de admin. anatom. c. 1. & 1. de loc. aff. 2. igitur vt ſummatim dicam, quæ in morbis particularibus explicandis obſeruabimus, primo de anatome partis, ſecundo, de natura morbi, tertio, de differentijs morbi, quarto, de ſignis, quinto, de curatione agemus, ſexto, proponemos caſum. Quam verò vtilis, & neceſſaria ſit methodus quam ſuſcepimus ad aſſequendam integram morborum cognitionem, & curationem, hinc facile intelligi poreſt, quòd Gal. hanc ipſam diſciplinam fecit initium vniuerſale ſuæ methodi medendi; quod quidem argumentum proſequar eò libèrios, quòd ſcio Sophiſtas totam hanc diſciplinam confundere. Tractaturi itaquè de morbo, morbi cauſa, & ſymptomate, illud primum ſciri velim, veteres Medicos opportunè hanc totam Medicinam digeſſiſſe in tres ordines, quaſi quoſdam ſcopos, in quos ſtudioſi reſpicerent, ad quos referrent quæcunque ex varijs auctoribus collegiſſent, & ex quibus tanquam ex communibus locis omnia peterent. Primus eſt earum rerum quæ noſtrum corpus conſtituunt, quæ propterea iure res naturales dicuntur, quia ad naturam, & eſſentiam hominis conſtituendam concurrunt, & nobis inſunt à prima noſtri ortus generatione. Sunt autem elementa quattuor, ignis, aer, aqua, & terra. Temperamenta 9. numerantur, vnum omnis exceſſus immune, quod abſolutè temperamentum dicitur, quattuor ſimplicia, calidum, humidum, frigidum, ſiccum, & quattuor compoſita; calidum, & humidum; calidum, & ſiccum: frigidom, & humidum: frigidum, & ſiccum. Tertio ſunt humores quattuor, ſanguis pituita bilis, melaocholia. partes corporis, caro, os, & aliæ id genus. Facultates, actiones, ſpiritus, quæ omnes ſunt vitales, naturales, & animales. Secundus ordo continet eas res, quibus homanum corpus legitimè conſtitutum neceſſario alteratur, vt ſanum permaneat, vulgò dictæ non naturales, non ſanè quòd naturæ hominis ex toto aduerſentur, ſed quòd illarum vſus minus commodus poteſt hominem ita alterare, vt eius ſanitatem deſtituat, & propterea iure optimo a Gal. cap. 95. artis med. appellantur res neceſſariò noſtrum corpus alterantes. ſunt autem, aer nos ambiens; cibus, & potus; ſomnus & vigilia; motus, & quies, euacuatio, & repletio, animi perturbationes. Tertius ordo continet eas res, quæ naturæ hominis penitus ſunt contrariæ: vnde ſumma cum ratione vocantur res præter naturam. Gal. 2. meth. 3. necnon de ſympto. diff. c. 1. ſua lingua appellat affectus, ſeu diſponens præter naturam. hæc autem ſunt morbus, cauſa morbi, & ſymptoma. Nunc verò prætermiſſis duobus prioribus capitibus, cum ſint alterius inſtituti, de tertio agamus, initium facientes ab ipſo morbo, cuius ſanationem in primis quærimus, Siquidem cauſæ, & ſymptomata, non per ſe conſiderantur: ſed propter vnum morbum, quem illæ cauſæ faciunt, ſequuntur hæc ſymptomata. Ariſt. vbicunque intendit definire aliquid, & demonſtrare, conſueuit obſeruare communes quaſdam, & naturales hominum opiniones, ac ſi cum ijs naturam rei, quam quærit, cõſentientem inueniat, illam recipit; ſin minus repudiat. Quæ quidem docendi ratio maximè conuenit tum illis, quę ab eo ſunt tradita in proœmio phy. vbi ſtatuit res omnes, quæcunque natura ſunt obſcuræ a notioribus nobis fore inueniendas, & explicandas. Ad Ariſt. imitationem Gal. hac meth. vtitur in inuenienda, & explicanda rerum natura Sic colligit definitionem virtutis in 7. de plac. definit. laſſitudinem, ſecundo de tuenda ſanit. ſed id maximè eſt obſeruandum, quod ſcribit Gal. ſcilicet, duo eſſe prima genera definitionis, alterum nomen, alterum eſſentiam rei definiens. Scribit 2. vtrumque propriam habere virtutem, & conditionem; illam quidem, quæ nomen declarat, vt in omnibus eadem lingua vtentibus ſit manifeſta, & alteram eſſentialem definitionem non attingat; alteram autem, quæ rei eſſentiam declarat, vt conueniat quidem cum priori, ſed tamen non ſit eadem cum ipſa. Scribit tertio ſemper a priori incipiendum, & iure, quoniam conficitur ex proprietatibus longè notiſſimis, quæ multum conferunt ad intelligendum quid res ſit, vt Ariſt. 1. de ani. 11. Tunc. ſ. incipiendum, quando per ſe nota definitio ea nominis minimè ſit Gal 1. meth. 5. dixit ſine huius notione eſſentialem intelligi non poſſe, & pulſus exemplo declarat. Itaque ſi quis velit intelligere quid ſit morbus, is primum, vt communem hominum opinionem de hac re intelligat neceſſe eſt. Ceterum, cum morb. ſit multiplex, ſanitas autem ſit ſimplex quoddam, & quodammodo rationem finiti teneat, facilius nobis licebit intelligere, quid ſit morb. ſi ſimul intelligamus quid ſit ſanitas, cum conſtet illa eſſe cõtraria, & per contrarias definitiones eſſe definienda. Qualis ergo eſt communis notio hominum de ſanitate. qualis de morborũ, iſtud euidentiſſimum fiet ex ijs, quæ morbom, & ſanitatẽ conſequuntur; ſunt autem operationes, ideo Gal. iure primo meth. 5. tanquam principium omnium conſenſu comprobatum, illud accipit, quod homines omnes tunc ſe putant eſſe ſanos, cum omnes operationes ad vitæ propriæ vſum neceſſarias, ſine aliquo vitio poſſunt obire. Quod ſi ſic ſe habet, conſtat hoc ipſom de morbo ſtatuendum eſſe, tunc homines morbo laborare, quando nequeũt ſuas operationes pro inſtituto naturæ perficere; Sed quoniam huiuſmodi communis notio declarat quid nomen morbi, & ſanitatis ſignificet, naturam autem nequaquam, iccirco ad eſſentialem definitionem progrediamur, quam Gal. colligit hac ratiocinatione. Si homines tunc ſe ſanos eſſe putant, cum aptè poſſunt ſuas operationes perficere, vt ſanitas in operationibus ipſis, vel in conſtitutione corporis, vnde actiones prodeunt, ſit poſita, neceſſum eſt. Itaq; cum Gal. colligat eſſentialem definitionem ſanitatis hunc in modom, idem de morbo ſtatuendum eſt, vt ſi homines tunc putant ſe eſſe ægrotos, cum pars aliqua corporis non poteſt ſuum munus obire, ſatis conſtat morbum, vel actionis, vel conſtitutionis eſſe vitium, neque aliter concludi poteſt. Quoniã vero & dormientes, & nihil agentes, ac propemodum nil ſentientes, tamen ſani ſumus, omnis ratio colligit morbum non in actione, ſed in conſtitutione corporis eſſe reponendũ, cum enim huiuſmodi potentia agendi, non aliunde pendeat, quam ex naturali conſtitutione partium, iam nobis licebit cum Gal. eſſentialem ſanitatis definitionem formare hoc modo, Sanitas eſt conſtitutio naturalis omnium partium noſtri corporis, cuius adminiculo actiones perficiuntur, & contrà morbi, hoc modo. Morbus eſt conſtitutio præter naturam, impediens operationes. Quæ quidem vtraque eſſentialis definitio videtur manifeſtior, quam vt egeat expoſitione, ſi non illud addatur quod pertinet ad genus a Gal. ſtructura dictum,

1. diſpoſitio

Digitized by Google

1.diſpoſitio affectus,vel affectio. Sed hoc loco notandum, huiuſmodi morbi definitionem,de qua in primis egimus,non eſſe integram,& abſolutam,vt quæ plura contineat,quam deceat,nã vt videbimus, cauſa quoque eſt affectus præter naturam lædens operationes; ac ſane non difficile fuerit: hanc quoq; conditionem inuenire,cum enim cauſa non primo,& per ſe, ſed tantum ipſius morbi interuentu lædat operationes,morbus autem primo,ſine alicuius rei interuentu, ſi addamus hanc conditionem,iam habebimus eſſentialem definitionem morbi integram,quam conſtituit Gal.lib.de ſympt.diff.c. 1. Morbus eſt conſtitutio præter naturam,primo lædens operationes,& ſi diligenter conſideremus huiuſmodi definitionem, vtique inueniemus illam habere omnes conditiones,quæ requiruntur ab Ariſt.in omni bona definitione. Poſtquam de natura ipſius morbi egimus,de eiuſdem differentijs agamus. Scribit Gal. 1.meth.3.& 5.rerum differentias colligi potiſſimum ex differẽtibus, quare ſi velimus inuenire differentias morborum,neceſſe eſt illis traditam definitionem examinare. Morbus eſt diſpoſitio,&c. ſi itaque intelligamus quot modis impediantur operationes, cum corpora à ſtatu naturali recedunt, facile erit illius differentiam inuenire. Corpus noſtrum non eſſe ſimplex conſtat, componitur igitur ex pluribus partibus,cuius compoſitionis ſummaria ratio illa eſt, vt totũ corpus fiat ex partibus inſtrumentalibus, hæ ex ſimilaribus,ſimilares ex quatuor elementis. Cum ergo variæ ſint partes corpus noſtrum conſtituentes,accipiamus primum partes ſimilares: iſtæ gignuntur ex mixtione quatuor elementorum, quæ quidem,ſicut in rerum omnium generatione ita inter ſe miſcentur, & ex lege cõtrariorum inter ſe pugnant, ac ſe temperant,vſquequo tandem remiſſis ſummis qualitatibus reſultet moderata quædã qualitas,quæ temperamentum dicitur,quæ moderata qualitas non poteſt eſſe vnius generis; ſed quotieſcunque ex illa mixtione reſultat illa qualitas,quæ eſt accommodata ad perficiendam operationem illius partis.e.g. oſſis,tunc ea pars dicitur temperata,& propter hãc qualitatem ſuas efficit operationes; vnde quoties partes noſtri corporis ſimilares recedunt ab hac temperie,ita vt lædantur illius actiones, iam hic receſſus dicitur morbus in intemperie,primus morbus partium ſimularium. Ex quo licet cuiq; intelligere,tot eſſe morborum genera partium ſimilarium,quot ſunt prima elementa,intemperies calida,& frigida,humida,& ſicca,& cum huiuſmodi qualitates,non tantum ſimplices,ſed etiam compoſitæ recedant à naturæ norma; iam aliæ quatuor conſurgunt intemperies compoſitæ partium ſimilariũ, Calida & humida,calida & ſicca,frigida & humida; frigida & ſicca. Rurſus vero cum huiuſmodi qualitates,non ſolum ſimpliciter recedant a ſtatu naturali,ſed etiam cum fluxione materiæ: hinc aliæ conſurgunt morborum differentiæ octo in intemperie,quales ſunt thumores præter naturam. 16.ergo ſunt differentiæ morborum partium ſimilarium apud Gal. Partes organicas dixi componi ex partibus ſimilaribus; vnde ſi intelligamus quot concurrant ad probam illarum partium compoſitionem; facile inueniemus & differentias eorum morborum, quæ ad illas pertinent. Ceterũ ita ſe res habet. Vt res omnes compoſitæ non ſolum natura,ſed etiam arte,ſi debent illum vſum præſtare propter quẽ factæ ſunt, neceſſe in quam eſt,vt habeant congtuam conformationem,decentem numerum, congruam magnitudinem,& ſitum. Ex quibus colligimus quatuor eſſe prima genera morborum partium inſtrumẽtalium. nimirum in mala compoſitione,in numero,in magnitudine,in ſitu, quæ ſingulæ differentiæ adhuc poſſunt diuidi. Eſt morbus in numero,quoties vel redundat,vel deficit,ita in magnitudine, cum illa pars redditur aut maior, aut minor quam ſit naturæ inſtitutum. Morbus in compoſitione,quam Gal. vocat διάταξιν,continet tria,cauitatem,ſuperficiem,figuram; quæ ſi probe ſe habeant,iam compoſitio bene ſe habet. Situs diuiditur & in poſituram,& in cohærentiam partium,adeo vt primi morbi partium, inſtrumentalium ſint quatuor; & ſi diuidamus malam compoſitionem in ſuperficiem,figuram, & qualitatem,& ſitum in poſitionem,& cohærentiam,in vniuerſum ſeptem ſunt morbi partium inſtrumentalium,quos Græci organicos vocant. Auer.3.Colliget.c.13. officiales. Auic.2.primi,d.1.c.3.in compoſitione. Si quis quærat,an præter duo genera morborum quæ diximus, tertium reperiatur? huic reſpondet Gal.lib.de diff.morb.4.qui ita propriè Syllogiſmum efficit. Si partes ſimilares,& inſtrumentales, cum ſecundum naturam ſe habent,participant communi aliqua natura,quæ actionẽ,vel vſum animali præſtat, vtique ſi ea corrumpatur, neceſſe eſt ſtatui aliud morbi genus,non magis illis,quam iſtis partibus proprium,vtriuſque ſcilicet commune, ſed reperitur huiuſmodi natura communis,vnio nimirum, & continuitas,quam habent omnes partes,tam ſimilares, quam inſtrumentales; ergo eſt ſtatuendũ tertium morbi genus vtrique parti commune. Gal. omnium primus inuenit hæc duo nomina, vt gloriatur in lib.de conſtit. artis c.6. nec non de morborum cauſis c.11. quamuis enim alij Medici nomina poſuerint nonnullis ſpeciebus huiuſmodi morbis nominatis; verbi gratia ſolutionẽ continui in carne vlcus, in oſſe fracturam,tamen nullus eſt inuentus,qui nomen impoſuerit ipſi generi præter Gal.quæ quidem duo nomina Gal. poſuit maximè accommodata ad doctrinam Ariſt.qui docet vnum, & continuũ idem eſſe. poſteriores appellare ſolent morbum in natura communi. Arabes modo imparis, modo iuncturæ diſſolutionem. Sicut autem diximus de duobus alijs generibus morborum; ita de hoc eſt dicendum, quod habet varias differentias,quæ quidem omnes ſumũtur a duobus capitibus, vt fontibus, nimirum a parte corporis in qua ſoluitur continuum,& a varijs cauſis diuidentibus,ad quem modum ſi ſoluatur continuum aliqua re incidente, vt enſe, talis continui ſolutio dicitur vulnus, ſi fiat a re graui,dicitur contuſio,& ſic de alijs,de quibus fere omnes loquuntur,ſed inter cæteros habetis Manardũ lib.7. epiſt. 2. Succedit ſecunda res præter naturam,cauſa morbifica, in cuius inueſtigatione non eſt diſcedendum a ſuperiori methodo,& hominum communi opinione. Cum ergo homines generaliter cauſam dicant alicuius rei,quid quoquo modo ad illius conſtitutionem aliquid confert, iccirco cauſam morbificã licet appellare,quod quouis modo confert aliquid ad morbi generationem. ſic Gal.de Sym. diff. 1. communiter cauſam vocat id,quod ſuapte natura ei,quod fit,ſuæ generationis partem aliquam inducit, & primo de loc.aff.c.2.id aſſerit cauſam eſſe,quo agente afficimur,& quo remoto,ceſſat affectio. Gal. omnes cauſas morborum efficientes in duo tantum genera diſtribuit, lib.de morb.cau.2. primo meth.c.8. de tuenda ſan.4.com.2.in lib.Hip.de nat.hum.1.& 2. Alterum genus cauſarum continet illos affectus,

qui in corpore conſiſtunt, quos Græci προηγουμένας, Latini cauſas præcedentes, nonnulli antecedentes, internas, & corporales vocant. Celſus ſatis commode appellat cauſas abditas, quæ ſuapte natura ſint occultæ, neque ab alijs, quam a Medicis cognoſcantur. Alterum genus continet externa quia extrinſecus aduenientia poſſunt corpus noſtrum alterare, & morboſum reddere; Græci προκαταρκτικὰς Latini præincipientes, & primitiuas. Celſus vt ſuperiores abditas, ita has appellat euidentes, quæ ab omnibus vulgaribus poſſint intelligi. Gal. in lib. de cau. procatarcticis ſcribit infirmata tantum corpora ab ijs lædi, cum corpora robuſtiora bene illarum iniurijs poſſint reſiſtere. Præter hæc duo genera cauſarum, nonnulli conſtituunt tertium genus, quas contentiuas vocant, & continentes, ſed de hoc alias. Iam ſequitur tertia res præter naturam, Symptoma. Scribit Gal. de ſym. diff. 1. & 2. hoc nomen Symptomatis dupliciter c. 1. generaliter pro omni eo, quod homini accidit præter naturam, vt morb. & cauſa morbi, interna ſymptomata dici poſſint; Altero autem modo accipitur pro omni eo, quod accidit præter naturam, dummodo non ſit neque morbus, neque cauſa morbi, & ſpeciatim acceptum nihil eſt aliud, quam affectus præter naturam, qui morbum ſequitur, ſicut vmbra corpus: vnde nonnulli græci, non ſymptoma, ſed ſuccedens, eo quod perpetuo ſuccedat, appellare conſueuerunt, quanquam Gal. de diff. ſym. 1. inter has duas voces illud ponit diſcrimen, quòd ſymptoma ſignificat omne id, quod accidit inuniuerſum animanti præter naturam. Vox autem (ſuccedens) tantum modo quæ neceſſario morbum ipſum ſequitur, interpretes caſum, accidens, conuertunt. Nonnulli, & bene mea ſententia, Græcam vocem retinent. Nos prætermiſſo generali ſignificatu, de altero agimus. Symptomata ergo proprie dicta lib. de diff. ſymptomatum, c. 2. ſunt triplicia, actiones læſæ, affectus corporis, & alia, quæ ad vtraque ſequuntur per immoderatas excretiones, & retentiones, de quibus agendum eſt ſigillatim. Sciendum itaque per læſionem actionis Gal. intelligere quoties aliqua actio vel ex toto aufertur, vel debilis redditur, vel deprauatur; quocunque modo ex his tribus actio lædatur, Gal. vocat læſionẽ actionis. Porrò, cum actiones noſtri corporis ſint triplices, animales, naturales, & vitales, in his omnib. ſtatuenda ſunt ſymptomata. Animalium actionum aliæ pertinent ad ſenſum, aliæ ad motum, aliæ ad principes facultates, itaque ſenſus omnis, nempe auditus, viſus, odoratus guſtus, & tactus, debiles, aboliti, & deprauati, ſunt ſymptomata ſenſificarum actionum. Philoſophi huiuſmodi actiones ſenſus exteriores appellant, ſic ad actiones motrices referendi ſunt voluntarij motus, qui muſculorum ope perficiantur, quoties illi fuerint diminuti, aboliti, & deprauati Principes actiones ſunt triplices ratio, memoria, imaginatio, in quibus itidem eadem oriuntur ſymptomata. Sequuntur actiones naturales, quæ ſunt quatuor, attractio, retentio, coctio, & expulſio, & quæ his famulantur, de quibus Gal. in lib. proprio. Naturalium igitur actionum ſymptomata appellabimus, quoties illæ in aliqua parte corporis, vel nullatenus, vel imminutè, vel deprauatè poſſunt perficere ſuas operationes. Sic, ſymptomata vitalium actionũ erunt, ſi cordis, & arteriarum pulſatio imminuatur, deprauetur, aboleatur. Sequitur ſecundum genus ſymptomatis, quod conſiſtit in affectibus corporis, cuius quidem, lib. de diff. ſymp. quatuor ſunt differentię, prima ſunt viſibilia, quæ continent colores, ideſt præter naturam, ſiue illi occupent vniuerſum corpus, vt accidit in ictericis, vel in parte aliqua corporis; aliquando enim vel in ſola lingua, vel in alia parte, licet videre colorem pręter naturam. Alia ſunt odorabilia, quæ potiſſimum in reſpiratione, & tranſpiratione deprehenduntur. Reſpirationis nomine intelligatis attractionem, & remiſſionẽ aeris per fauces, tranſpirationem vero introitum, & exitum aeris per vniuerſum corpus, ergo fætores, qui quomodocunque exeunt a corpore noſtro, & ex varijs eiuſdem partibus tum internis, tum externis, pertinent ad hoc genus. Tertia differentia continet guſtabilia. Et aduertatis quod iſtud ſymptoma pertinet ad ægros, non ad Medicos, turpè enim foret eo deſcendere, vt vellet quis guſtare excrementa, ſed ægri ipſi, vel caſu, vel induſtria ſolent guſtare, vt ſudores corporis, ſaliua, & alia, ad quẽ modum Hip. 6. Epid. ſcribit ſordes aurium guſtandas eſſe, aſſerens dulces eſſe lethales, amaras minime. Poſtremum genus differentiarum eſt eorum, quę pertinent ad exeuntia mutata, quę ſunt triplicia, libro de ſym. diff. c. vlt. quædam toto genere præter naturam, vt fluxio ſanguinis ex qualibet corporis parte, alia ſola qualitate, quæ comprehendit colores, & odores tantummodo. Tertio ſunt exeuntia immutata ſolum quantitate præter naturam, & ita omnia excrementa alioqui naturalia alui, veſicæ, & cæterarum partium ſunt ſymptomata, & exeuntia præter naturam ſola quantitate, ſi naturæ modum excedant. Ad communem vtilitatem ſtatui exemplum aliquod proponere, quod pertineat ad ea quæ diximus pręter naturam. Socrates igitur ſibi fingat quæ ſunt abſurda, & à ratione aliena, v. g. ſe eſſe auem, & careat febre, hæc Socratis cogitatio non eſt res naturalis, itaque neceſſe eſt, vt ſit vel morbus, vel cauſa morbi, vel ſymptoma, non eſt morbus, non cauſa, ergo ſymptoma; ſymptomata ſunt triplicia, in actione læſa alia, alia in affectibus corporis, alia in exeunte mutato. hoc ſymptoma non pertinet ad affectus corporis, non ad exeuntia immutata, itaque eſt actio læſa. Actiones noſtræ ſunt triplices vitales, naturales, animales: hoc ſymptoma non poteſt pertinere ad vitales, non ad naturales, ergo ad animales: hæ autem ſunt triplices, iudicium, memoria, imaginatio, non ad memoriam, ergo ad imaginationem. Itaque Socr. abſurda imaginatio eſt ſymptoma, actio lęſa facultatis principis, non motiuæ, non ſenſitiuæ, non iudicij, non memoriæ, ſed imaginationis. Ceterum, cum omnes actiones lædantur tripliciter, vel ablatæ, vel imminutæ, vel deprauatæ in Socr. imaginatio non eſt ablata, non eſt imminuta, ergo deprauata, & Socr. cogitatio erit delirium, ſed delirium, vel eſt cum febre, vel ſine. Si primum, eſt phrenitis, ſi ſecundum, mania, vel melancholia, qui affectus diſtinguuntur à cauſa, quando enim fit ab humore melancholico dicitur melancholia, quando ab exuſto, mania. Ecce quam facile via diuidendi inuenire poteſt qualis ſit Socr. affectio præter naturam, hinc autem facilis poſtea patet aditus inueniendi, & morbum, & cauſam morbi, ex quibus demum eliciuntur indicationes, quæ totum negotium conficiunt.

A L E.

Digitized by Google

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI,

PRACTICAE MEDICAE

LIBER PRIMVS.

DE AFFECTIBVS CAPITIS *Partiumque ei adnatarum.*

CAPVT PRIMVM.

De Alopecia, ſeu imminutione pilorum.

AFFECTVS cuius capitis cũ ſint Alopecia, & Ophiaſis, hęc ex Gal. 1. de cõpo. med. ſecundum locos. nõ aliter quã forma, & figura differunt: ſiquidem in alopecia remanent quædam cutis partes nudatæ, quæ longe vel late, ſed recta procedunt. Ita omnib. appellatur, ducta ſimilitudine a vulpe, quæ ἀλώπηξ Græce dicitur, quam affirmant ſæpe hoc morbo laborare. In Ophiaſi iſtæ partes nõ recta, vt in Alopecia, ſed oblique inſtar ſerpentis procedunt, vnde hæc affectio nomen ducit, ὄφις enim Græce ſerpens dicitur. Auic. & alij Ophiaſin Tyriã dicunt, quo nomine Tyri ſerpentes, & viperas potiſſimum intelligunt. Hinc colligitis deſcriptionẽ Alopeciæ, & Ophiaſis ab Alexandro in principio 1. lib. poſitam, nempe quod fiat nudum caput, mancam eſſe, ſiquidem caluities, & forte magis quã in Ophiaſi cadunt. Colligitur ſecundo, Auicennam male ſentire 7. 4. tract. 1. 5. qui ponens differentiam inter Alopeciam, & Tyriam, ſtatuit in Tyria non ſolum cadere capillos, ſed etiam, cutem excoriari, vt euenit ſerpentibus. Formã igitur, & figura tantum iſti affectus differunt.

Error Auicennæ.

Quæritur, cum hi duo affectus ſint res præter naturã, & hæ triplices ſint, Morb', cauſa morbi, & Symptoma, ſub quo genere ſint collocandi? Ego cenſeo, huiuſmodi affectus, ſi diuerſa ratione conſiderentur, ad omnes affectus præter naturã poſſe referri. Cauſa autẽ præcipue iſtius dubitationis videtur ex Galeno oriri: namque in 14. meth. 18. hos duos affectus reponit inter morbos numeri, quaſi deficiat in corpore, quod deeſſe, non debuerat. At vero in lib. de diff. ſymp. 4. videtur referre hos affectus inter ſymptomata. Et ſane ſi conſiderentur, vt decidunt capilli, poteſt eſſe morbus in numero: ſi quatenus humores vitioſi ſunt in cauſa, vt pili cadant, tunc cauſa morbi eſſe poſſunt, ſi conſideretur, tanquam ea pars ſit denudata capillis, ſymptomata ad qualitatem mutatam dicuntur.

Differentiæ variæ ſunt, deſumuntur enim a magnitudine: ſic alia eſt magna, alia leuior. A tempore: alia recens, alia longius progreſſa, alia iam confirmata, & reducta ad habitum.

Sunt etiam ab ætate, a ſexu, & aliæ id genus, ſed inter cæteras illæ ex cauſis primum locum obtinent, de quibus præclare Gal. ſic ratiocinabatur 1. de com pol. med. ſecundum locos 2. 14. meth. 18. Sicuti nonnullæ plantæ propter defectum, & vitium humoris ſiccantur, & ſiccatæ corrumpuntur, pariter & capilli, aut propter inopiam alimenti quo nutriuntur, aut propter eorundem vitium contingit, vt corrumpantur: propter defectum prouenit caluities, propter vitium Alopecia & Ophiaſis. Quia vero Galen. docet huiuſmodi vitiatos humores eſſe triplices, pituitam, melancholiam, & flauam bilem: itaque apud Gal. tres tantum ſunt differentiæ, horum duorum affectuum, pro tribus humoribus, ex quibus oriuntur. Sed Auicenna 7. 4. 1. 5. addit quartam cauſam a ſanguine, cuius neque Gal. neque alij Græci quidquam meminerunt; quæ Auicen. ſententia mihi eſt dubia. Etenim cum cæteri vitioſi humores non aliter hos affectus generent, niſi cum tam acres redduntur, vt poſſint radices capillorum erodere, nulla ratione fieri poteſt, vt ſanguis, ſi modo ſub forma ſanguinis remaneat,

Cauſa tres humores non 4.

Auicen. error.

Digitized by Google

maneat, illud ipſum poſſit efficere; ſiquidem dicit Gal. 2. de diff. feb. 7. 2. de criſibus 12. ſanguinem, ſi ſupra modum aſſetur, pro leuiori parte in flauam bilem, pro craſſiore in melancholiã degenerare. Itaq; apud Gal. 3. tantũ ſunt humores ex quibus generantur. Sed animaduertendum huiuſmodi humores poſſe corrumpi, vel laborante cerebro, & cute capitis, propter aliquam intemperiẽ, indeq; vitiato alimento, quod attrahunt, vel laborantibus aliqua intemperie partibus inferioribus, iecore, ventriculo & liene; vel etiam propter malam victus rationem, a quibus partibus humores iſti ad cutem capitis propelluntur.

Signa pathognomonica huius affectus ſunt maniſeſtiſsima. Signa differentiarum à tempore, à magnitudine, ſexu, & alijs, vel ægrotis referentibus, vel aliter facile intelliguntur. Differẽtiæ à cauſis, præcipuè ſumuntur ex colore cutis, de quibus agit Gal. loco citato. Etenim ſi cutis albidior fuerit, copiam pituitæ, ſi liuidior, vel nigrior, copiam melancholiæ, ſi flauior, copiam flauæ bilis demonſtrat: quibus addit Gal. præcedentem victus rationẽ, ex qua facile vnuſquiſque, ille præſertim, qui nouit ex quibus alimentis humores ſinguli generentur, intelliget, vnde ortũ duxerint illi affectus. Notandum eſt error Alex. Tralliani, qui agens de huiuſmodi ſignis dicit, animaduertendum eſſe colorem non cutis, ſed capillorum; quod à Gal. & ratione eſt alienum. Color enim rei abſentis notari nullo modo poteſt.

Error. Tralliani.

De eſſentia, ſignis & differentijs Alopeciæ & Ophiaſis ſatis; digrediamur iam ad curationem.

Methodus curandi.

Qui cum ratione curare vult, is debet ante omnia curandi indicationes elicere: ſecundo cõſiderare, an liceat ijs ſatisfacere; tertio deliberare de remedijs, de ordine, quantitate, & alijs. Hoc traditur à Gal. 10 lib. de conſtit. artis med. 13. & 14. Quatenus ad primum caput, indicationes nimirum curãdi, hæ ſi ſummatim conſiderentur, ex trib. ſumuntur; ex morbo, corporis temperamento, & ambientis nos aeris, nãque ad hæc tria cætera facile referuntur; ad morbum videlicet, cauſam morbi, & differentiæ ad corporis temperamentum, natura ætas, conſuetudo: ad aerem, ſtatus cæli, tempus anni, regio & ſimilia, quę doctrina eſt Gal. 9. metho 14. In Alopecia igitur deficiunt capilli, illi ſunt reſtituendi, ſed hoc eſt opus naturæ, itaque ad medicum pertinet naturam iuuare, & omnia impedimenta auferre, quæ generationem pilorum poſſunt impedire. Proxima autẽ huius morbi cauſa ſtatuta eſt vitioſitas humorum, qui infixi cuti, ſunt in cauſa, vt capilli nequeant prorumpere, & iuxta naturæ inſtitutum in ſuis locis permanere: itaq; huiuſmodi humores omnium primo euacuãdi ſunt. Nam quoniam omnia medicamenta, quæ diſcutiendi vim habent, calida ſunt, & conſequenter trahendi facultatem obtinent, ſi totum caput vitioſis eſſet plenum excrementis, periculum eſſet, ne lõge maior eorum fieret attractio, quam diſſolutio: itaque primum ipſum caput purgandum eſt. Sed quoniam hac ipſa ratione non licet vel capitis vel alterius partis purgationem agredi, niſi primo habeatur prouidentia uniuerſi corporis; propterea duabus primis indicationibus tertia ſuccedit, quæ ad communem uacuationem totius corporis pertinet.

Gal. aduerſus ſeipſum, & propoſitas indicationes curandi Alopeciam, & Ophiaſim, dubitationem mouet, quaſi ita legitima medendi methodus peruertatur, quæ in omnibus fluxione humorum affectionibus iubet humores refrigerantibus repellendos, minime calidis trahendos eſſe: cui dubitationi reſpondet, id certiſſimum eſſe, probatque incipientibus ijs affectibus vſum med. repellentiũ, ne affectus augeantur, ſed illud addit, principium harum affectionum minime alopeciam, & ophiaſim poſſe appellari, ſicuti neq; ſcabies, neque lepra. ſcabies, & lepra dici debent, priuſquam utriuſque affectus formã retineant.

An principium morbi morbus dici debeat.

Ex qua quidẽ Galeni reſponſione noua lis apud medicos orta eſt, cum plane abſurdum uideatur, principium alopeciæ, & ophiaſis, alopeciam, & ophiaſim non poſſe appellari; ſiquidẽ in ijs, quæ ſunt homogenea, principium, progreſſus, & ſtatus eandem rationem, & nomen debent habere, & omnes fatẽtur, omnes morbos ex quatuor partibus conſtare, principio, augmento ſtatu, & declinatione, quæ omnes partes uno & eodem nomine debent curari. Ego uero puto Galen. id uoluiſſe minime, principium Alopeciæ & Ophiaſis, ſed potius alteram affectionem, quæ principium Ophiaſis, & Alopeciæ præcedit, nimirũ quando incipiunt cadere capilli, alopeciam, & ophiaſim non poſſe appellari, id quod exẽplum lepræ, & ſcabiei demonſtrat. Nam ſicuti neq; lepra, neq; ſcabies, quæ ex impetigine originem habẽt, ſcabies, & lepra dici poſſunt, antequam propriam formam leprę obtineat, ita neque alopecia alopecia debet, antequam incipiant cadere capilli, ſed ſolum quando propriam earum affectionum formam ſunt conſequutæ.

Elicitis indicationibus, ſecundo loco uidendum eſt, an ijs ſatisfieri poſſit; itaque dicit Gal. à nonnullis ueteribus medicis uaria medicamenta fuiſſe tradita, per quæ integram Alopeciæ, & Ophiaſis ſanationem pollicebantur; nonnullos quoque fuiſſe, qui promitterent, ſicuti Alopeciã, & Ophiaſim, ita quoque caluitium ſe eſſe prohibituros: etſi alij cõtra hoc impoſſibile eſſe uoluerint. Quam ambiguitatem diſſoluit Gal. 6. apho 34. aſſeuerans, caluitium paſſionem eſſe, quæ nulla ratione poſſit ſanari, propterea quia ſequitur ariditatem cutis adeo, ut prorſus ea materia deficiat, ea qua capilli generantur, ut euenit in terra arida; vnde Galenus exponens aphoriſ. 34. 6. particulæ, in quo ſcriptum eſt, caluis quibus uarices ſuperuenerint, capillos denuo renaſci: hanc ſententiam tanquam mendacium manifeſtum repudiat atque Hippoc. interpretatur, quaſi caluitium minus proprie acceperit, & verè capillorum defluuium voluerit intelligere, in quo capillorum defluuio, vitioſis decumbentibus humoribus ad crura, & uarices efficientibus, capilli rurſus orti poſſunt. Igitur ſicuti caluities nullam curationem recipit: ita hæ affectiones poſſunt ſanari.

Prognoſticum.

Sed monendi eſtis, ut intelligatis, an huiuſmodi affectus facile, vel difficulter, cito an tarde ſanari poſſint: id quod Gal. quodam experimento docet, qui dicit, primum quidem capillos prorſus auferendos eſſe: deinde affectam cutem per linteolum, neque aſperum, neque molle fricandam, & diligenter animaduertendum, ad quantum ruborem huiuſmodi pars fricata perueniat. Nam ſi per exiguas frictiones caleſiat, & rubefiat, moderata affectio cẽſenda eſt: ſi vero nõ niſi per multas frictiones, & tarde rubeſcat, ſciendum eſt, affectum eſſe grauiorẽ, præſertim cum quædã cuticulæ, etſi valenter, & diu fricentur, nunquam tamen rubefiant. Cuius quidem experimenti facile eſt rationem reddere: etenim vbicunque adhibita frictione color cutis, aut difficulter, aut nullo modo mutatur, argumento eſt rebellem, multamq; materiam in cute retineri, ac ualde impactam eſſe adeo, ut non ſine magno labore ac tempore diſſolui poſſit, vbicunque autem color facile, & cito mutatur, contra argumento eſt, materiam contineri, & pauciorem, & benigniorem, neque alnus impactam eſſe, ac propterea facile poſſe diſſolui, & totam cutem ad ſtatum naturalem deduci.

Experimentum.

Sed quod tertio loco reſtat, ad particularia præſidia ueniamus, quæ ad ſingulas indicationes ſint accõmodata: & licet, quod ſpectat ad primam, quæ in uacuatione uniuerſi corporis uerſatur, exercitationes frictiones, & alia id genus conferant; tamen inter cætera omnia duo ſunt remedia, ſectio uenæ & purgãs medicamentum, quæ huic indicationi præclariſſime ſatisfaciunt. Cũ autem fateatur omnes, medicamen-

Curatio.

ta purgantia conuenire in curandis his affectibus du-
Dubitatio de venæ ſectione. bium eſt de ſectione venæ, de qua neque Gal. neque cæteri Græci, neque aliquis probatus autor, vno excepto Auic. mentionem facit, cum potiſſimum accedat ratio, & iam ſtatutum ſit, huiuſmodi affectus non aliunde quam ex cacochymia originem habere. Dico, & in ijs, & omnibus morbis perpetuo principes huius remedij ſcopos eſſe animaduertendos, ſi nimirũ, vel propter corporis inſignem plenitudinẽ, vel alias cauſas, videatur, vel adeſſe, vel imminere morbi magnitudo, ſi præterea vires & ætas hoc remedium ferre poſſent, illud non modo vtile, ſed neceſſariũ quandoque fore.

Quod vero nec Gal. nec alij probati autores illius meminerint, id factum eſt, mea ſententia, quod illi cenſuerint, vel vnũ, vel plures ſcopos deeſſe, ac præcipue morbi magnitudinẽ, cum re vera hi morbi ſint leuiſſimi. Secãda autẽ eſt vena, ſi ita ferat occaſio, vel cephalica, ſi caput in primis male afficiatur, communis, aut baſilica, ſi totũ corpus euacuatione indigeat, ſanguiſq; parce detrahendus eſt. Venio ad purgãtia.

De purgãtibus. 1. Gal. narrat hiſtoriã cuiuſdam adoleſcentis alopecia laborantis, ex qua licet colligere veluti exẽplum quoddam eorum medicamentorum, quæ accõmodata ſunt huic adoleſcenti: primum exhibuit duas pilulas ex aloe, quæ ciceris magnitudinem habebãt, deinde ſola hiera ex colocynthide adoleſcentem purgauit in quinque diebus in prima quidem purgatione drachmis iiij in ſecunda ℥ v. exhibitis. Huius hieræ diacolocynthidos Gal. meminit hoc loco, & in poſteriore lib 8. cap. 2. vbi inquit, ſimpliciter appellatione hieræ intelligi hanc hierã diacolocynthidos: etſi medici illo priores. Romæ facientes medicinam, dilucidioris doctrinæ gratia addebant, hiera diacolocynthidos. Quale autem fuerit hoc medicamentum, nullibi apud Galenum reperitur, niſi forte illud deſcripſit in lib. de purg. med. qui ad nos non peruenit Aetius lib. 3. cap. 113. deſcribit hanc hieram; Sic Ruffus, Paulus, Aetius, Meſue, ſex varias omnino pilulas deſcribunt, ſed inter cæteras, præclariſſima eſt compoſitio ad Scribonium. Largum, quam ille deſcribit ex lib Brachij Antiochi, ad Tiberium Cæſarem, & vulgo hiera Pachij appellatur.

I In curatione illius adoleſcentis Gal. a nõnullis re-
Reprehẽſio Galeni. prehenditur, de ſuis pilulis ex aloe, quod in eis deſcribendis non ſatis ſibi conſtet: qui hoc loco, & ad finẽ
II. lib. 1. & 14. meth. 18. illas præparat ex aloe, colocyn-
III. thide, & ſcammonio. 5. autem meth. 14. illis addit agaricum, bdellium, gummi arabicum. Secundo reprehenditur, quod ea compoſitio ſit uitioſa, quia ſimul permiſcentur medicamenta quorum nonnulla cito, nonnulla tarde ſoluunt; cito ſicuti ſcammonium & colocynthis, tarde, ſicuti aloe, quæ tardiſſime ſuam perficit operationem: quæ cõpoſitionis ratio paſſim reprehenditur a Gal. præcipue in lib. quos & quomodo purg. oport. nec nõ 2. de ratione victus. Tertio reprehenditur, quoniam nihil eſt quod ualentia medicamenta, ſcammonium, & colocynthida, corrigat, quæ alioqui ſunt quodammodo uenenata, & principibus partibus, maxime ori ventriculi, inimica; quæ quidem ipſemet docet eſſe corrigenda 2. de ratione victus 12. Et ſi quis velit malitiam huiuſmodi medicamẽtorum corrigi propter mixtionem abſinthij, & Aloes, is fallitur. Namque apud Meſuen. c. de abſinthio, ſuccus abſinthij propter nidoroſum quendã ſaporem lædit ventriculum, & apud Gal. 8. de med ſecundum locos, c. de hiera, neq; aloe caret ſua ui medicamentoria, adeo, ut illa quoq; correctione indigeat: unde certe mirum uidetur, quamobrẽ Gal. detraxe-
IV. rit bdellium, & maſtichen, quæ duo medicamenta Quintus illius præceptor addebat, quæq; præclare poterant horũ medicamentorũ malitiam corrigere. Demum Gal. reprehendunt de tota hac purgatione, ſiquidem in principio Alopeciæ & Ophiaſis, ſine ulla humorum & corporis præparatione, ualidiſſimis utitur medicamentis, & paucis admodum dieb. triplicem facit vehementiſſimam purgationem.

Etſi autem huiuſmodi obiectiones uidentur ſatis
apparentes; tamen non deſunt rationes quibus Gal. *Solutio.*
poſſit defendi. Et primum quatenus pertinet ad variam compoſitionem pilularum, reſpondeatis medicos non teneri ſingulorum medicamentorum vnam atq; eandem perpetuo compoſitionem ſeruare, ſiquidem pro varietate morborum, pro uarietate ægrotantium, & aliarum rerum, non ſolum licet, ſed etiã eſt neceſſarium unum medicamentum uarijs modis præparari, ſicuti pluribus exẽplis & hieræ & aliorũ medicamentorum facile poteſt confirmari. Secundo negandum non eſt, quod mixtio medicamentorũ, quorũ nonnulla tarde, nonnulla cito operantur, & a Gal. & ab omnibus probatis medicis improbetur, ſed hæc ratio tantummodo valet in ijs medicamẽtis quæ ex tempore ſolent parari. Exempli gratia: ſi quis nunc præparet pilulas ex aloe, ſcammonio & colocynthide, atq; illas protinus uelit exhibere, hunc certum eſt aduerſus Galeni decretum & omnem rationem agere: at uero non item ualet ratio in ijs medicamentis, quæ ante eorum vſum certo quodam tempore cuſtodiuntur, in quibus ſingula ſimplicia medicamenta propriam formam non retinent, ſed ex lege contrariorum facta, inuicẽ actione & reactione, & aliqua ueluti omnium fermentatione, tertia quædam forma reſultat, quæ a ſingulis medicamentis diſtincta eſt. Exẽpli gratia, in theriaca ingrediuntur multa medicamenta, partim calidiſſima, partim frigidiſſima, vnde ſi ante fermentationẽ theriaca exhibeatur, & antequã ex mutua actione & paſſione propria quædã reſultet temperies, quod patet experimento, tunc ſimul calefacit & refrigerat, adeo, vt ſtupefaciendi quoque vim habeat; at vero poſt illius fermentationem ſuperueniente noua forma, iã non amplius refrigerat, ſed tantummodo calefacit, & quidẽ inſigniter, atque ita de reliquis compoſitis medicamentis ſtatuẽdum eſt; quæ doctrina eſt Gal. de theriaca ad Piſonẽ 10. Quare decretum Gal. & medicorum, de non miſcendis medicamentis, quæ uario tẽpore operãtur, intelligendum eſt de ijs, quæ ex tempore parantur, minime de reliquis cõpoſitis. Tertia obiecta ratio, quod nimirum pilulæ careant commoda correctione, ſane mihi uidetur difficillima, & ego quidẽ libenter rationem intelligerem, propter quam Gal. præter Quinti inſtitutum, de illis detraxerit bdellium & maſtichẽ, quæ ad hanc rem valde erãt accõmodata, neq; aliud pro Gal. mihi ſuccurrit, niſi quod dicamus, aloem & ſuccum abſinthij, etſi illa quoq; vi medicamentaria ſunt prædita, & correctione indigent, tamen hoc incommodum leue eſſe, atq; hæc leuiora illa uehementiora poſſe corrigere: forte autẽ Gal. prætermiſit bdellium & maſtichen, vt medicamentum efficacius euaderet, & maiorem purgandi uim retineret. Quatenus ad poſtremam reprehenſionẽ, & primo, quod in principio morbi purgantibus medicamentis vſus fuerit, nemo eſt qui fidem faciat, eum adoleſcentẽ non ante ſumpſiſſe medicamenta, aut ſaltem opportunam ſeruaſſe victus rationem, vnde humores & totum corpus ad purgationẽ paratum fuerit, ad quem modum ſcribit Alex. humorem vitioſum, ſi copioſus fuerit, purgandum eſſe, bona prius ſeruata victus ratione.

Poſtremo quod Gal. minus frequenter purgantibus medicamentis vſus fuerit, reſpondendũ eſt, nullas extare leges, quæ frequentes purgationes prohibeant, ac prudentes medicos ex qualitate, & quantitate humorum, ex habitu corporis, ex uiribus ægroti, & alijs id genus, opportunas purgationes, modo frequentes, modo tardas inſtituere; imò uero ex hoc Gal. loco, atq; illius imitatione licet nobis documen- *Documentum notãdum.*
rum colligere, noxios humores, ſi multi fuerint, difficiles & contumaces, non modo ſemel, ſed ſæpius

ac validis medicamẽtis purgandos fore, id quod Gal. facit, tum alijs locis, tum maxime 1. ad Glauc. de cura. feb. quartanæ. Quoniã vero, & pilulæ, & hiera dia colocynthidos Gal. fere hoc tempore ſunt inuſitata, in eorum locum alia nunc ſucceſſere medicamenta, quibus Medici noſtrorũ temporũ familiariter vtuntur. Exempli gratia, ad purgandam pituitam, pilulæ cochiæ, electuarium diaphœnic hiera Pachiæ: ad purgandam flauam bilem, pilulæ aureæ, electuarium roſatum Meſuæ, electuarium de ſucco roſarum: ad purgandam melancholiam, pilulæ de fumo terræ, confectio hamech, & ſimilia.

Medicamenta purgantia diuerſos humores.

II. Indicatio.

Euacuantia caput.

Purgato corpore vniuerſo, ſecunda ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad vacuationẽ capitis, ad quam plurima præſidia ſunt accõmodata, quæ omnia, vt teſtatur Gal. 2. de med. ſecundũ loc. 2. apophlegmatiſmi appellantur, quaſi pituitam detrahentia: etſi idem Gal. 5. de ſimpli. med. facul. 20. ita illa diſtingnit, vt medicamenta quæ naribus, quas Græci *ρῖνας* di ſi, infunduntur capitis purgandi gratia, Errhina, quæ autẽ ore ſumuntur, aut dentibus manduntur, vna cõmuni appellatione apophlegmatiſmi appel.ẽtur. Ex quo colligatis aduerſus vulgares medicos, huiuſmodi medicamenta illis præcipue morbis, conuenire, qui ſuapte natura ſunt frigidiores, & a pituita excitãtur, quales ſunt epilepſia, apoplexiã, lethargus, & ſimiles: namq; in cæteris morbis, qui ex tenuioribus, & calidioribus humoribus oriuntur, qualis eſt phrenitis, minime huiuſmodi medicamentis opus eſt, quod tunc noxij humores ſolis topicis medicamẽtis commode repelli, & diſcuti poſſint. Oportet autem iſthæc omnia habere vim calefaciendi, attenuandi, & detergendi, ſi pituitam debent è capite educere.

Caputpurgantia per nares.

Quæ per nares hauriuntur, & Errhina appellãtur, varia ſunt, ac varia ſubſtantia conſtant. Nã quædam ſunt liquida: vt ſuccus betæ, hederæ, cucumeris agreſtis, decoctum maioranç, hyſſopi, pulegij, calamẽthi, & ſimiliũ, quæ attracto per nares ſpiritu, ſimul quoque attrahuntur. Quædam ſunt tenuia, vt pulueres, ex pipere, pyrethro, ſinapi, & ſimilibus, quæ in nares inſufflantur, & plerunq; ſolent ſternumenta excitare. Quædam ſolida conſtant ſubſtantia, veluti cortices arantij, radix betæ, radix hellebori, colocynthis: ex quibus omnibus addito melle, vel oleo aliquo, ſolida fiunt medicamenta, quæ in nares ponuntur.

Per os.

Quæ ore detinentur fere ſunt duorum generum, quædam liquida, quibus os, & fauces proluuntur, & gargariſmata dicuntur, vt ſunt decoctũ origani, pulegij, calamenthi: quædam ſunt ſolida, quæ dentibus manduntur, & longiori tempore ore detinentur, & proprie apophlegmatiſmi, vulgo maſticatoria appellantur, inter quæ faciba, & vulgaria ſunt, maſtic. radix pyrethri, ſtaphys agria, piper, & alia id genus, quædam vehementiora, quædam leuiora, quibus, vel modicum ceræ, vel quid ſimile permiſcetur, vt medicamentum molle magis reddatur, quod longius ore detentum, & maſticatum, prædare de capite pituitã detrahit. Purgato capite, & corpore, ſi ita occaſio ferat, poſtrema ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad diſcutiendam materiam, quæ in cute capitis detinetur, fouens depilationem. Si quis autem voluerit medicamenta inuenire ad hanc indicationem accommodata, nec non probam eorum adminiſtrationem, is adeat Gal. qui hæc omnia nos docet præclariſſime. Itaque nos ex Galeni methodo videbimus, primum qualia nam eſſe debeant hæc medicamenta. 2. quis nam debeat eſſe commodus eorum vſus. 3. quãtum, & poſtremo quando ſit diſcutiendum.

III. indicatio.

Quæ methodo quis latas remedij inueſtigetur.

Porro qualia conueniant medicamẽta, ex duobus licet intelligere; altero ex ſpecie morbi: altero, ex natura partis laborantis: quod Galen. docet primo, & ſecundo de comp. med. ſecundum locos vtrobiq; primo: & 1. de medicamentis ſecundum generat. 2. ex quibus duobus præcipuis ſcopis, & fontibus, licet cuique intelligere rationem probe componendi, & adminiſtrandi medicamenta, quæ ad ſingulos morbos, & ad ſingulas, corporis partes ſint accommodata. In Alopecia, & Ophiaſi ſunt excremẽta acria, quæ erodunt radices pilorum, & ſunt in cauſa, ne illi poſſint erompere, & incrementum facere: huiuſmodi excrementa tollenda, & diſcutienda ſunt, quod potiſſimum fit per medicamenta calida. Sed quoniã omnia huiuſmodi medicamenta vehementer quoq; exiccant, propterea ſumpta indicatione, a natura partis quæ ſicca eſt, eadem debent ita temperari, vt maiorem ſiccitatem nequeant afferre, neque pars ſicca ſiccior, & ineptior ad gignendos capillos reddatur. Præterea quoniam hæc noxia materia altius inhæret cuti, quæ alioqui craſſiſſima eſt: idcirco tertia debet accedere conditio, vt hæc medicamenta ſint tenuium partium, vt penetrare alte poſſint, neque ſolũ externam, ſed etiam internam materiam diſcutere. Rurſum autem quia non ſolum vitioſa materia eſt diſcutienda, ſed etiam noua eſt attrahenda, quæ bona ſit, & ad gignendos capillos idonea, propterea quarta requiritur conditio, nempe, vt hæc medicamenta ſint ex alto euocantia, quæ valeant ex profundis partibus ad externam cutem probum alimentum deducere. Poſtremo quoniã pars male affecta, cutis capitis habet ſenſum valde hebetẽ, & obtuſum, hinc fit, vt medico liceat vti, non ſolum leuibus, ſed etiã vehementibus medicamentis. Vt itaque omnia colligamus in vnum, medicamenta ad curandum Alopeciam, & Ophiaſim. 1. calefacient. 2. non vehementer ſiccent. 3. ſint tenuium partium. 4. ſint metaſyncritica, vltimo, non ſolum ſint leuia, ſed etiam vehementiora.

Vidimus indicationes, iam quænã iſthæc medicamenta ſunt, videndum etiam eſt. Gal. ea tripliciter diuidebat, iubens nimirum ad mediocres Alopecias mediocribus præſidijs vti, ad fortiores fortioribus, veluti etiam ad eas, quæ fortiſſimæ ſunt fortiſſima remedia adhibere: quem remediorum Catalogũ apud illum habetis, non ſolum ex propria, ſed etiam ex aliorum ſententia diffuſe, & quod de ſimplicibus dicitur medicamentis, idem de compoſitis eſt ſtatuendum. Sit exemplum medicamentis validiſſimi.

Validiſs.

℞ *Euphorbij*
Thapſia
Olei laurini. ana ʒ ij.
Sulphuris viui
Vtriuſque hellebori. ana ʒ j.
Ceræ ʒ vj.
cum oleo laurino, aut oleo vetere miſce.

Quod ſi bona Thapſia, & bonum euphorbiũ deſint; ſicuti reuera apud noſtros aromatarios deſunt, licet pro illis ſubſtituere, quod Gal. monet, naſturtium, ſemina erucæ. & ſimilia. Pariter ſi careamus bono oleo laurino, licet ſubſtituere picem liquidam, quæ non multo inferior exiſtit.

Sit exemplum medicamenti leuioris:

Leuiora.

℞ *Radicum arundinum vſtarum*
Amygdalarum amarum cum corticibus. ana ʒ ij.
Thuris ʒ j.
Olei Chamæmalini completi. ʒ j.
Ceræ parum M. pro linimento.

Exemplum medicamenti mediocris:

Mediocria.

℞ *Pulueris amygdalarum amarrarum vſtarum.* ʒ ij.
Seminis erucæ. ʒ j.
Hellebori. ʒ ß.
Adipis vrſini, anſer ni. ana ʒ j.
Ceræ parum M pro linimento.

Verum ſi malum diuius progrediatur, neque cedat propoſitis remedijs, quandoque ad medicamenta rubificantia, & vlcerantia, ad ranunculum, ad cãtharides, & tandem ad cutis ſcarificationem deueniendum eſt. Auicenna ſanguiſugas quoque probat, vt

hac

Digitized by Google

hac ratione materia noxia facilius educi, & bona ad cutim trahi poſſit.

Dubitatio aduerſus Galen.

Sed hoc demum loco eſt dubitatio ex Galeno. etenim ille dixerat, c. 2 medicamenta opportuna in curatione Alopeciæ, & Ophiaſis illa fore, quæ nō ſint admodum calida, ſiquidē ea fere cutem exurant, quę deinde progreſſu temporis nimiam ſiccitatem cōtrahat, qualis in caulis apparet, in qua capilli nullo modo poſſunt erumpere: veruntamen omnes probant thapſiam, euphorbium, & alia id genus, quæ certum eſt ſigniter calefacere, & ſiccare. Reſpōdeatis vnico verbo, calida hæc medicamenta minime ſola fore adminiſtranda, ſed cum alijs permixta. Exempli gratia, oleo, aqua, & ſimilibus, quæ nimiam eorum calidita tem, & ſiccitatem poſſunt remittere. Sic Auicenna inquit; Si medicina fuerit calida, fortis ſicuti thapſia, à qua non eſt excutatio, frangatur caliditas eius cum oleis temperatis ſuper eam: & cum aquis conuenientibus in ea. Atque hactenus de qualitate, & nu. med. iam de eorum vſu videndum eſt.

De vſu.

Primum igitur docet Galenus capillos nouacula tollendos: deinde cutim male affectam linteo neq; molli, neque aſpero fricandam, tum medicamentum miniſtrādum eſſe, quod quidem ille iubet apponere in aere calido, ac maxime ſi fieri poſſit, in loco Soli expoſito; poſt primā vero medicamēti adminiſtratione diligenter oportet obſeruare, quomodo res ſuccedat, & qualisnā alteratio in parte male affecta facta fuerit, ita vt poſſimus medicamenti facultatē, & vim aut augere aut minuere. Sed illud hoc loco notandū eſt, quod etiā ſupra diximus, ſub cute capitis pericranium contineri, quod quidem duræ membranæ cerebrū veſtiēti maxime cōſentit, vt docet Gal. 8. de vſu partiū. 9. Quare ſedulo cauendum eſt, ne validiſſima medicamēta ad ſuturas ac præcipue coronalē apponantur, ſiquidē periculū imminet, ne ducto cerebro in conſenſum, maiora forte ſuperueniant pericula.

Quamdiu medicamentis vti oporteat, id potiſſimum ex colore cutis licet intelligere: etenim quotieſcunque illa proprium, & naturalem colorem videbitur eſſe conſecuti, ab omni medicamentorū vſu abſtinendum eſt: quod quidem breuiori aut longiori tempore euenit, prout affectio curatu vel facilior vel difficilior extitit.

Quādo ad miniſtranda medicamenta.

Poſtremo quando debeat medicus ijs vti medicamentis iam diximus, nimirum poſt totius capitis, & corporis euacuationem: ſed illud addo ex Gal. 1. de comp. med. ſecundum locus 8 initio. Si parua fuerit affectio, neque corpus multis ſcateat excremētis, tunc ſola localia, & particularia medicamenta, ſine totius corporis, & capitis vacuatione, fore ſatis, atq; illa primo quoque tempore poſſe adminiſtrari. Etſi enim in curanda Alopeciæ, & Ophiaſi inſtitutæ ſunt tres præcipue indicationes, prouidentia totius corporis, purgatio capitis, diſſolutio materiæ, quæ in cute continetur; tamen ſciendum eſt ex Gal. quandoq; vnam, quandoque duas ſatis eſſe, neque omnes perpetuo eſſe neceſſarias.

Summa curationes eſt.

1 Sicut caluitium nullam recipit curationem, ita Alopecia, & Ophiaſis poſſunt curari.

2 Tres ſunt indicationes, ſed quandoq; vna, quandoque duæ ad curationem ſufficiunt.

3 Vniuerſum corpus vacuatur raro per ſectionem venæ, ſemper per medicamenta purgantia, quæ ad noxium humorem ſint accommodata, ac ſæpius repetantur.

4 Caput ſpeciatim naribus, & ore purgetur, per ſternutatoria, gargariſmata, apophlegmatiſmos.

5 Materia contenta in cute diſſoluatur per medicamenta diſcutientia, quæ ſint moderate calida, non vehementer ſiccantia, tenuium partium, metaſyncritica, quandoque & valentiora.

6 Hęc adminiſtrātur raſo capite, fricata cute acta calida. in loco calido, donec cutis ſuum naturalem colorem recipiat.

CAPVT II.

De Defluuio capillorum.

Capilli dupliciter cadunt: etenim vel relinquūt areas; & nonnullas capitis partes denudatas, vt dictum ſupra eſt: vel tantummodo fiunt rariores, ac nullam partem capitis denudatam relinquunt, quod de capillorum defluuio dicitur.

Cauſa huius affectus duplex ſtatuitur à Galeno: altera cutis raritas: altera defectus ſubſtantiæ pilos generantis. Et ſi quis quærat, quamobrem cutis rarior fiat, nec non quamobrem alimentum deficiat, huic reſpondet Gal. Huiuſmodi affectionem frequēter ijs contingere, qui grauiter ægrotarunt, & conualeſcūt, vt concludendum ſit, vtrumque euenire propter imbecillitatem caloris naturalis, vnde idoneum pilorū nutrimentum non poteſt generari, & cutis redditur imbecillior, & rarior, quam vt valeat debitam materiam continere.

Alexādri reprehenſio.

Sed hic eſt difficultas quoniam Alex. ijs duab. cauſis nō contentus tertiam addit, nimirum cutis denſitatem, propter quam pili non poſſint retineri: imo addit & quartam, prauos humores, qui erodentes radices pilorum, ſunt in cauſa vt illi defluant. Verum fallitur Alex. & quatenus pertinet ad primam ſuā cauſam, non eſt rationi conſentaneū, neque videtur fieri poſſe, vt propter nimiam cutis denſitatē capilli decidant, imo vero contra, tunc potius firmata ipſa cute, & conſtrictis poris veriſimile eſt illos magis contineri, neque fluere poſſe. Pariter altera cauſa abſurda, & falſa eſt, namque ſi adſint vitioſi humores erodētes radices pilorum, tūc non eſt defluuium capillorum, ſed Alopecia, & Ophiaſis generatur.

Indicationes.

Vtrū purgandum.

Signa ſunt manifeſtiſſima, itaq; venio ad curationem. In defluuio capillorum inquit Gal. non eūdem ſcopum habemus, quem in Alopecia. Summa autē intentio, & præcipuus ſcopus in Alopecia eſt, vt vitiati humores conſumantur; in defluuio autem, vt capitis habitum roboremus, & boni ſucci delationē ad cutem procuremus, cutemque ad denſitatem, & raritatem moderatam deducamus. Sed hoc loco quæritur, antequā Medicus ad hæc particularia, & localia medicamenta deueniat, vtrum neceſſe ſit totum corpus euacuare, quod millies Gal. docet faciendum eſſe. Verum tamē in hoc ipſo caſu nulla, neque apud Gal. neque apud cæteros medicos communis vacuationis mentio fit; ac ſane ſi duæ proximæ cauſæ huius mali cōſiderentur, defectus alimenti & cutis raritas, nulla neque cōmunis neque particularis indicatio vacuandi ſeſe offert, imo vero omnis adhibita euacuatio forte adhuc magis poſſet alimentum pilis ſubtrahere, & cutim rariorem reddere: quoniam ab omni prorſus vacuatione abſtinendum eſt.

Qualia medicamēta conueniant.

Si quis quærat, qualianam medicamenta conueniant in defluuio capillorum, huic reſpondet Gal. humectātia conuenire, quib. aliquid moderate aſtringens oportet permiſcere, quale eſt, exēpli gratia, ladanum, Hęc tamen ſententia nonnullis ſuſpecta eſt, qui aſſerunt medicamenta humectātia potius cutim laxare, quem roborare, neq; talia medicamenta quicquam ad propoſitas indicationes facere: vnde literā corrigendam eſſe dicunt, vt pro verbo humectantia, legendum ſit calefacientia; cuius correctionis eā rationem afferunt, quod Gal. laudans vſum Ladani, ſtatim hæc habet verba. Ladanum vtraq; in ſe moderate complectitur, quæ ad hoc ſymptoma conueniūt, caliditatē mediocrem, & adſtringendi vim iuxta eādem proportionē: adeo vt Gal. minime humiditatis, ſed caliditatis mentionē faciat. Hæc obiectio multis moleſtiam attulit, ſed tamen ſi integer Gal. ſenſus intelli-

intelligatur, nēpe humectantia medicamenta conuenire, quæ ſimul aliqua adſtrictione ſint prædita, equidem puto vulgarem lectionem poſſe retineri, neque vllam abſurditatem habere. Conueniunt ergo medicamenta calida, & adſtringentia, quæ poſſint, & probum alimentū allicere, et cuti firmitatem afferre. Sed Gal. monet, huiuſmodi medicamēta fore opportuna, ſi moderate calefaciant, & moderate adſtringant; nāque ſi vtraq; vis excederet, periculum foret ne trahētia medicamenta præter attractionem, ſimul quoq; capillorū fomentum digererent, & diſſiparent: pariter medicamenta adſtringentia meatus cogerent, & vias occluderent ua oribus, & alimento, quod ad generandos pilos neceſſarium eſt. Cæterum inter hæc apud Gal. Dioſcor. & omnes Medicos, Ladanū principem locum obtinet, quod quoniam non eſt admodum molle, ſed ſimilē ceræ ſubſtantiam obtinet, propterea debet conuenienti aliquo liquore permiſceri, ut commode ad caput poſſit accommodari; quod ſi huiuſmodi liquor ſicuti Ladanū ipſum, cōtrarijs facultatib. nempe trahendi, & cogendi præditum fuerit, certum eſt tale medicamentū cæteris longe anteferendum eſſe. Itaque neque oleum Sabinum, neque oliua uetus, neque aliud ſimile ad hanc rē eſt accommodatum, ſed quod quidpiam habeat adſtrictionis, quale potiſſimum eſt oleum ex lentiſco, quod quidē cum Ladano permixtum, tam efficax medicamentū euadit, ut Gal. fateatur, ad capillorum defluuium ſe nullum præſtantius neque eſſe expertum, neque concipere animo potuiſſe. Quod ſi large capilli defluāt, vnde liceat conijcere multam cutis capitis raritatē factam fuiſſe, tunc opportunum fuerit, pro oleo lentiſcino, oleum myrthinum cum Ladano permiſcere. Verum neque illud prætermittendum eſt, huiuſmodi medicamenta pro ratione ętatis ac temporis anni permutanda eſſe, ut in ætate ſenili, & hyeme liceat uti, uerbi grana, oleo nardino: in ætate iuuenili, & æſtate, oleo roſaceo, maſtichino, & ſimilib. Dioſcor. cap. de Myrrha ſimul cum Ladano myrrham permiſcet, quæ ſimiliter moderate calefacit, & adſtringit. Alij laudant capillum ueneris.

Ladanum omniū celeberrimū

℞ *Ladani optimi* ʒ ß.
Olei ex lentiſco. ʒ j. *M.*

Hoc apud Gal. & ſimpliciſ. & efficaciſ. eſt medicamentum, huic licebit addere.

Myrrha electæ. ʒ j.
Pulueris capillorum veneris
Verbonaca recte. *ana* ℈ j. *M.* *& fiat linimentū.*

Alij præparant olea adſtringentia, in quibus imponuntur Ladanum, myrrha, & alia: Eſto exemplum.

℞ *Roſarum ſiccarum.*
Balauſtiorum.
Corticum granatorum ana ʒ ij.
Olei communis ℥ iiij
Vini nigri adſtringentis ℥ j. ß.
Bulliant omnia ad conſumptionem vini: deinde.
℞ *Prædicti olei* ℥ j ß.
Ladani
Myrrhæ ana ʒ iij.
Pulueris capillorū veneris ʒ j. *M. & fiat linimētū.*

Quæ administranda.

Cæterū quod pertinet ad eorū adminiſtrationem, manifeſtū eſt, capillos primo uel radēdos, uel tondēdos eſſe, deinde cutim fricandam, tū medicamenta apponenda, ut facilius poſſint penetrare. Ad hoc defluuiū capillorum nonnulli referunt eam depilationē, quæ propter morbum gallicū frequenter ſolet cōtingere: ſed mea ſententia iſti male ſentiūt quoniam hæc gallica depilatio minime pertinet ad unā cutim capitis, ſed ad omnes partes quæ pilis teguntur, præterquā quod ijs gallicis nō cadūt capilli propter defectū alimēti, aut raritatē cutis, ſed ꝓ pꝛauitatē humorū quod manifeſte uaria curatio oſtendit: ex quo forte hęc depilatio magis cōmode ad Alopeciā, & Ophiaſin, quam ad defluuium capillorum poteſt referri.

CAPVT III.

De Furfuribus.

POſt ſecundum caput Galenus 3. c. tractat de tincturis capillorum. 4. de medicamentis pilos corrumpentibus. 5. de ijs, quæ pilos attenuant: quæ capita in præſentia prætermittimus, ad illud de furfuribus properantes.

Quid ſint furfures ex communi hominum notione conſtat. Quibuſdam inquit Gal. ſe ſcalpentibus, furfuribus ſimilia decidūt, & propterea medici hoc ſymptoma furfurationem appellant: Celſus, & Latini porriginem uocant. Gal. conſentiunt Paulus, Aetius, Alex. & omnes: ſed nonnulli addunt huiuſmodi furfures cadere, non ſolum ex cute capitis, ſed etiam ex reliqua corporis ſuperficie: præterea uero, & illud fieri quandoque non ſine cutis exulceratione: quod & rationi, & experientiæ plane conuenit.

Cauſa huius ſymptomatis unica ponitur à Gal. nēpe uitioſi humores, ſeu ichores, qui erodentes cutem tenuiorem, quaſdam ueluti ſquamulas, & furfures, tum in alijs partibus, tum maxime in capite ſolent excitare. De ichoribus autem in præſentia dico, ichorem nihil aliud eſſe, quam ſeroſam partem ſanguinis, non ſimpliciter tenuem, aqueam, neq; morſu carentem, ſed mordacem atque erodentem, ichoreſque tot eſſe quot ſunt ſinguli humores, ex quib. tota ſanguinis maſſa conſtituitur: quæ doctrina eſt Gal. 6. epid. 2. 37. Scio Ariſt. de ichoribus aliter ſentire. 3. de hiſto. anim. 19 & 2. de partib. anim. 4. ſed hæc diſputatio neq; ad hunc locum, neq; ad noſtrū pertinet inſtitutum. Itaq; furfures ex uitioſis humorib. generātur. Paulus, & Alex. dicunt hoc uitium fieri ex prauis humorib. caput petentibus ac ſpeciatim dicūt huiuſmodi humores eſſe ſalſam pituitā, flauam bilem, & melancholiā. Iſti ſi uideātur diuerſum quid a Gal. ſtatuere, facillime tamē eidē cōciliantur, ſi dicamus, furfures quidem ex prauis humorib. generari, ſed tantū modo ex tenuiore, & ſeroſiore eorū parte, quæ proprie ad ichores pertinet. Ratio autem propter quam nulla fit mentio ichoris ſanguinis, illa eſt, quoniam cum neceſſarium ſit ichorem ſeruare naturam humoris cuius eſt ichor, certum eſt ichorem ſanguinis dulcem eſſe, neq; tam acrem reddi poſſe, ut erodēdi uim acquirat, ut propterea ex ichore ſanguinis furfures nullo modo poſſint generari. Gal. loco citato epidē. dicit, huiuſmodi excrementa ſeroſa inter ſe differre, ſecundum naturam eorum humorum quorum ſunt ichores, itaq; ſtatuit ſerum atræ acerbiſſ. eſſe, minus acerbum flauæ, adhuc minus acerbum pituitæ, ichorem uero, & ſerum ſanguinis omniū mitiſſimū eſſe.

Porro illud hoc loco eſt animaduertendū, tales uitiatos ichoris furfures efficientes, duplicē originem habere poſſe: alterando ob propriā cutis capitis affectionē, quæ delatum alimentum non concoquit, ſed corrumpit: alteram propterea, quia uel propter malam uictus rationē, uel propter aliā cauſam, alijs in partibus generātur, ac deinceps ad caput tranſmittitur: quod notauit Auic. per hæc uerba. Et quandoq; eſt propter malitiam complexionis in capite, quare corrumpitur, &c. Quam ſententiā accepit ex Galeno 6. epid. 3. 13. qui ſcribit hoc ſymptoma, furfures creare, ad propriam cutis capitis intemperiem pertinere, etſi humores naturaliter ſe habent.

Itaque furfuratio eſt ſymptoma, in quo furfurib. ſimilia nonnullis ſe ſcalpentibus decidūt, præſertim ac maxime in capite, parum ex reliqua corporis ſuperficie, quandoque ſine ulcere, quandoq; cum ulcere: prouenit ex uitioſis ichoribus uel utriuſque bilis, uel pituitæ, qui uel male affecta cute, uel conſentientibus alijs partibus, aliquando ex toto corpore generantur. Signa ſunt oculis manifeſta.

Cauſa.

Sūma eſſentiæ habita.

Vtrum

Digitized by Google

Vtrum verò furfures generentur tantum vitio cutis, an magis alijs partibus conſentientibus, paritet qualis ichor redundet, poteſt intelligi, ſi conſideretur quomodo reliquæ principes partes ſe habeant: namque ſi corpus fuerit cacochymum veriſimile eſt capiti conſentire: ſi autem boni habitus, tunc licebit affirmare, malum propter vnam cutis capitis intemperiem calidam, & ſiccam generari. De ſignis redundantis ichoris, vel pituitæ, vel melancholiæ, vel flauæ bilis, pendentibus ex redundantia ipſorum humorum, alias diximus.

Indicationes. Si quis, inquit Galenus, voluerit furfures ſanare, is debet vitioſos ichores conſumere, ex quibus furfures generantur: itaque manifeſtum eſt, diſcuſſoria, & abſterſoria medicamenta fore adhibenda, præparato tamen prius toto corpore, ſi illud vitioſis humoribus refertum fuerit. Admiſcuerunt nonnulli prædictis medicamentis quædam adſtringentia, vt per ea affectum membrum roboretur, ne facile in ſeipſum recipiat noxia excrementa. Ergo materia, quæ cuti adhæret, diſcutienda, & abſtergenda eſt. Sed quoniam calidis medicamentis non licet vti, quæ diſcutiendi, & abſtergendi vim habeãt, ſi totum corpus vitioſis ſcateat excrementis, illud primum generaliter, deinde, & caput ſpeciatim purgandum eſt, tum affecta pars roboranda, ne in poſterum noxia excrementa recipiat. Huiuſmodi indicationibus licet ſatisfacere, cum ſine dubio morbus ſit ſanabilis. Quod itaque attinet ad primam indicationem, quæ pertinet ad purgationem vniuerſi corporis, ſi id ferat occaſio, pro redundantia variorum humorũ, varia quoque medicamẽta ſunt inſtituenda: pro pituita ſalſa, confectio hamech, pilulæ cochiæ pro bile flaua, electuarium de ſucco roſatum, pilulæ aureæ: pro melancholia, cortices radicum hellebori nigri ſunt præſtantiſſimi. Purgato corpore, caput ſpeciatim purgandum per gargariſmata, errhina, &c.

Medicamenta diſcutiẽtia, & abſtergentia cũ abſtrictione. Purgato corpore, & capite, vel ſi nulla fuerit neceſſitas purgationis, ad localia veniendum, quæ diſcutiant, & abſtergant, neque aliqua careant adſtrictione, vt ſunt fœnugræcũ, ſuccus betæ, malua ſylueſtris, folia, & radices oxylapathi, amygdalæ amaræ: quæ ſatis leuia, ſed tamen optima ſunt. His vehementiora ſunt attramentum ſutorium, quod eſt noſtrum vitriolum, nitrum, vel naturale, quod fortaſſe ad nos hoc tempore non affertur, vel id quoq; artificioſum, quo ad tormentorum bellicorum pulueres vtuntur, ſalnitrum nempe, ſal ammoniacum, ſulphur.

℞ *Atramenti ſutorij*
Nitri ana partes æquales.
Succi betarum q. ſuff. M. ad craſſitudinem mellis pro linimento.

℞ *Chalcanthi ℥ ß.*
Salis communis ℥ ij.
Olei amygdalarũ amarũ. q. ſuff. Miſce, vt ſupra.

Apud Archigenem medicamentũ eſt ex ſpuma nitri, & atramẽto ſutorio æquis partibus, cum vino mixtum, quod quidem teſtatur eſſe tam efficax, vt ſi quis ter, aut quater in menſe illo vtatur, non permittat hoc malum iterum reuerti. Victus ſit boni ſucci, facilis coctionis, & Atque hactenus de furfuratione.

CAPVT IV.

De Pediculis.

PEdiculi ſunt morbi in numero ſicut lũbrici, qui præter naturæ inſtitutum redundãt. Generantur ſecundum Gal. ex multis humoribus, calidis quidẽ, ſed non ad tantam caliditatẽ progreſſis, ad quantam acres ichores perueniunt. Quare manifeſtum eſt, affectionem morbi pediculum in profundo cutis fieri, vbi hæc animalcula generari poſſibile eſt, non in ſuperficie cutis, in qua furfures generãtur. Hoc loco notandũ, etſi apud Gal. Paulum, & cæteros, tantummõ ſit mentio pediculorum, qui generantur in capite, tamen illos reliquo etiam in corpore quandoque generari, vt fuit ſententia Ariſt. 5. hiſto. animal. 31.

Differentia. Pediculorũ ſunt duo genera, vt eidẽ placet Ariſt. Namq; alij ſunt domeſtici, & vulgares. alteri ſylueſtres, & feri appellantur, & ſunt qui difficulter ex cute euelluntur. Italis Piattole dicuntur. Pediculi domeſtici ex humidiori materia, feri ex ſicciori, & terreſtri magis generantur. De quibus quidẽ pediculis ex eodẽ loco Ariſt. multa habetis notatione digna. Raro quidẽ opus eſt, in abigendis pediculis ad curationem totius corporis deuenire. Interdum tamen ſi malũ fuerit adeo graue, ut illi ex toto corpore erumpant, neq; purgatio eſt prætermittenda: ad quam indicatione ſunt accõmoda, quæ refrigerant, attenuant, & vinoſos humores poſſunt educere vt Rhabarbarum principaliter. Quatenus ad localia, illa inquit Gal. neceſſario exiccantia ſint, & q̃ ex alto trahere, & uacuare poſsũt, magis ſane quam ea, q̃ ſint furfuribus cõueniunt. & quoniam, vt dicit Gal. ijs maxime fidendũ eſt, quibus experientia teſtimonium præbet, paucis contenti erimus, partim ſimplicibus, partim cõpoſitis, quæ cæteris ſunt frequentiora: talia ſunt, herba pedicularis, q̃ ſtaphys agria dicitur, nitrũ, helleborus, radix oxylapathi, aloes, & ſimilia. Sed inter cætera omnia confirmat experientia argentum viuũ principem locum obtinere, adeo, vt tanquam ſinguläre antidotum iſtius mali ſit tenendum.

℞ *Staphydis agriæ puluerifata.*
Sandarachæ græcorum ana ℥ j.
Salis communis.
Olei communis.
Aceti ana q ſuff. M.

℞ *Staphydis agriæ puluerifata.*
Nitri.
Hellebori albi, ana partes æquales.
Olei amygdalarum amarum. q. ſuff. Miſc.

Ex ijs lotiones, linimenta, & aliæ medicamentorum formæ parari poſſunt: de quibus ſatis. Argentũ viuum multis modis præparatur, ſed vulgò cum pomo cocto optime permiſcetur, & ſic præparatum; optimum eſt medicamentum. Cuius tamen vſum nonnulli neque in pueris, neque in mollioribus naturis probant, verum alijs vtendum eſſe ſuadent.

CAPVT V.

De Achoribus.

QVi Achores Græcè dicuntur, Latinis manantia capitis vlcera, Italis la tegna appellantur. Sunt autem ex Gal. tumores præter naturam in cute capitis excitati, valde tenuibus foraminibus eã exulcerantes, qui tenuem in ſe humorem, & uiſcidum complectuntur. Itaque eſt morbi intemperies cum materia.

Differentia. Differẽtiæ ſunt plurimæ. & primum a forma, ſecundum quã variatã, varia quoq; nomina ſortiũtur: namque, vel cerei, vel faui, uel ficus. vel tumores ſimiles pupillis mammarum. (de quibus loquitur Aetius lib. 6. c. 70.) vel aliter appellantur, prout huiuſmodi ulcera, vel faui mellis, vel ficus, vel alterius rei ſimilitudinẽ repræſentãt. Deinde aliæ ſunt a magnitudine, tẽpore, ætate, ſexu. bono, vel malo more, &c. a coniunctis ſiquidem huiuſmodi tumores ſunt magni, vel parui, recentes, vel antiqui, in viro, vel muliere pureo, aut adulto, benigni, vel κακοήθεις, cũ dolore, vel ſine dolore. cum inflammatione, uel ſine eadẽ.

Cauſa. Verum præcipuæ differentiæ ſumuntur ex cauſis & generatione, quæ apud Gal. ex mixto humore conſtat. qui & partem tenuem, ſeroſamque, & mordacem, & partem craſſam, ſiccamque in ſe contineat. Itaque ſinguli quatuor humores, ſi tam reddantur

acres

acres; vt erodendi vim habeant, achores poſſuore effi cere; id quod hoc modo contingit; namque primum propter huiuſmodi humorem mordacem homine incitantur ad ſcalpēdum, progreſſione temporis ad ſcalpturam tum tumor augetur, tum foramina ex capite erumpunt.

Signa. Signa tum communia, tum differentiarum ſunt manifeſtiſſima, itaque veniamus ad curationem.

Curatio. Ante omnia itaque eſt animaduertendum, utrum affectio magna an parua fuerit, recens an antiqua, benigna an maligna: quod ſi parua, recens & benigna fuerit, neque corporis purgatione, neque vehementioribus medicamentis opus eſt, ſed primo quoque tempore ad localia, & quidem leuiora medicamenta deueniendum eſt: altera autem ex parte, ſi affectio fuerit magna, antiqua, mali moris, vt neceſſario fatendum ſit, a communi humorum vitio hoc malum foueri, tunc primum ad purgationem vniuerſi corporis, quandoque ad ſectionem venæ, deinde ad validiſſima localia medicamenta deueniendū eſt. Purgatio inſtituatur pro redundantia vnius, vel alterius humoris.

Aceti præſtantia. Medicamenta ad curādos achores accommodata tres debēt habere conditiones: Primam ad tollēdos tumores, & quæcunque excrementa cuti adhærent, digerendi, & diſcutiendi uim habeant. Secundā propter craſſitiem excrementi, valeant quoque incidere & attenuare. Tertiam, quia cutis redditur debilior, vt facile poſſit totius corporis excrementa recipere, repellendi quoque facultate prædita ſint: quas quidem facultates ſimul coniunctas inter cætera acetum continet. Natura, ſicuti declaratum eſt in 1. de ſimp. med. facul. acetum maiori ex parte frigidū eſt, vnde repellendi vim poſſidet: neque caret nonnullis partibus calidioribus, ex quibus digerendi vim acquirit: & demum propter tenuitatem partium inſigni incidendi facultate præditum eſt: quare tāquam præclarum medicamentum ab omnibus recipitur. Præcipuus uero aceti vſus ille eſt apud Gal. vt medicamenta metallica appellata, modo vnum, modo alterum illo imbuatur, lauetur, præparetur, & ita medicamenta ad curandos achores accōmmodata conficiantur, quod de cæteris medicamentis eſt ſtatuendum. Sed illum primum generaliter ſciendum eſt,

Topica diſtinguēda ſunt. huiuſmodi remedia topica diſtinguenda eſſe, prout morbus eſt magnus vel exiguus, recens vel confirmatus, ſuperficialis vel profundus, benignus vel malignus, nec non prout æger ratione ætatis, ſexus, habitus corporis, vel aliter, aut molliorem, aut duriorem naturam obtinet: attamen ita, vt ſemper a leuioribus incipiamus. Etenim ſicut in principio aut difficulter, aut nullo modo licet certam remediorum mēſuram intelligere, quæ proportione poſſit morbo reſpondere: ita poſt adminiſtrationem leuioris medicamenti longe facilius eſt illius vim augere aut minuere, ſi ita ferat occaſio, & ita ad exactam remediorum menſuram peruenire. Itaque inter leuiora medicamenta numerantur ſpecies quædam terræ, Cretica, Lemnia, Samia, Cimolia, quæ quidem etſi antiquis notiſſimæ fuerant, & in vſu medico frequentiſſimæ, vt autores ſunt Dioſc. lib. 5. Galen. 9. de ſimpl. med. facul. tamen hoc tempore ſunt fere nobis incognitæ, adeo vt vel nullæ, vel paucæ ex illis ad nos afferantur. Deinde ſunt nonnulla medicamenta, metallica aut mineralia appellata, vt Pompholyx, quę vulgo Futhia dicitur, Spodium, Lithargyrium, Cadmia, quæ itidem aceto præparata, & mordacitatem deponunt, & vtiliſſima redduntur,

℞ *Pompholygos præparata* ℈ ß.
Spody.
Thuris ana ℥ ij.
Aceti exquiſito acidi, in quo nulla penitus vini qualitas appareat q. ſuf. M. pro linimento.

Iis ſunt efficaciora fex vini vſta, chalcis, Sandaracha, calx viua, vterque helleborus, & ſimilia.

℞ *Sulphuris viui*
Hellebori albi ana ℥ ij.
Nigri.
Fecis vini vſta,
Calcis aceto macerata ana ℥ j.
Olei veteris q. ſuf. M.

Vtrum ante vſum horum medicamentorum optimum fuerit caput lauari lixiuo ex cinere lignorum ficus, ex malua, lapatio, bata, lupinis, & reliquis huiuſmodi. Quod ſi his medicamētis malū non quieſcat, Gal. inter cætera omnia præſidia tanquā præſtā tiſſimum probat medicamentum ex charta, cuius de- *Charta Græcorū.* ſcriptionem habens 5. de comp. med. ſecund. genera. 14. ad finem; apud Paulum lib. 3. 13. Quo loco ſciē dum, chartā, qua nos hoc tempore utimur, a charta antiquorum lōge diuerſam fuiſſe: namque illa ex papyro, quod in Aegypto tātummodo quibuſdā locis prope Nilum naſcitur, conficiebatur, idque duplici ratione, vel cùm aqua Nili, vel ex glutino, vt docet Plin. lib. 13. cap. 11. & 12. Verum quoniam huiuſmodi charta, & medicamentum ex ea confectum admodum acre eſt, propterea ad remittendam illius acredinem Gal. iubet cum illo argenti ſpumam permiſceri, aut pari copia, aut maiori, aut minori, prout propoſitum eſt medicamētum vel efficacius, vel minus efficax reddere. Tantum uero Gal. ſuæ chartæ ad curādos achores tribuit, vt fateatur, ſe aliquando dū ruri degeret, atque illi medicamentum ex charta deficeret, vſa charta inutili, & aceto diluta, ægrotum quendam ab achoribus vna vel altera die liberaſſe. Cum autem deficiente hoc tempore charta antiquorum, via liceat celebre illud medicamentum præparare, quæritur utrum aliud reperiatur medicamentum, quod iiſdē polleat facultatibus, & pro illo poſſit vſurpari: Scio, nonnullos pro papyro antiquorū, quandoque vulgare papyri ſeu iuncos maiores ſumpſiſſe, ex quibus conficiuntur ſtoreæ; ſcio etiam, nōnullos noſtræ vulgaris chartæ vſum non improbare: etenim cum ea conficiatur ex veteribus contritis linteis & glutino, conſtetq; & linteum & glutinum ſiccare, hinc colligunt, noſtratē chartam, ſicut apud multos antiquum nomen retinet, & papyrum nominatur, ita iiſdē pollere facultatibus, quibus antiqua cōmēdabatur, & ita ad achores & alios ſimiles morbos curandos poſſe accommodari. Et ſi vero negandum non eſt, quin vtrumque, & papyrum noſtrum vulgare, & noſtra charta ſiccandi vim habeat, ac propterea in morbis qui ſiccitatem deſiderant, non ſine vtilitate poſſit adminiſtrari: tamen altera ex parte fatendum quoque eſt, hæc longe eſſe imbecilliora, neque eam excellentem uim obtinere, quam Gal. de ſua antiqua tantopere extollit.

Cæterum ſi achoribus cōiungantur vel dolor vel inflammatio ab iis abſtinendum, ac dolori, & inflāmationi proſpiciēdum eſt, quod cōmunis medendi methodus iubet. Vnde inflammatio, & dolor leuis fuerit, leui quoque præſidio, verbi gratia, perfuſione olei roſacei, ſeri caprini, aut ſimilis, poterit leniri. Sin autem inflammatio, & dolor fuerint maioris momenti, tunc Galen. ea maxime probat medicamenta, quæ humida ſint, molliant & ſine acrimonia concoquant, quale inter cætera præſtantiſſimum eſt quod deſcribitur ab eodem 7. de medicamentis ſecundum genera. 2. & Parygron a veteribus appellabatur. Demum ſublata inflammatione, & dolore, ad localia ueniendum, de quibus diximus. Quoniam vero Galenus in curatione achorū, pro ſuo inſtituto poſtremo loco examinat dicta, & remedia antiquorum, de iis quædam dicam. Primum itaque examinat dicta Archigenis, qui ab illo reprehenditur quod doctrinam confuſam tradiderit, quandoquidem plurima proponit medicamenta, & leuiora & vehemētiora, & repellētia, & diſcutiētia, & quę pla-

ne

Digitized by Google

pe narias, & diſcutientes inter ſe ſacultates obtinet, neque ſatis docet in quibus actionibus: & quando illis uti oporteat. Exempli gratia, de ſæpius mentionem facit uini, neque declarat quale uinum intelligat, cum tamen uina ſint multiplici differentia, acerba, auſtera, dulcia, acria, recentia, uetera, craſſa, tenuia, fulua, alba, nigra: aliquæ etiam plures qualitates ſimul complectantur, de quibus uini differentijs tractat Galenus non ſolum hoc loco, ſed etiam 1, & 10. de med. ſecundum locos 2. 2. metho. 4. 3. de ratione uictus circa principium, quinto de tuenda ual. 5. quam eandem reprehenſionem de confuſis, & indefinitis medicamentis Galenus repetit aduerſus Apollonium, & alios medicos, 3. de med. ſecundum locos 1. tanquam qui in confuſione doctrinæ, ac manifeſto errore verſantur practici noſtrorum temporũ prope omnes, qui ingentem ſyluam remediorum nobis perpetuo inculcant, neque eorum accommodatum uſum ſicut conuenit, diſtincte docent. Secundo Galenus examinat dicta Apollonij, quem pariter reprehendit, quod multa medicamenta ſine vllo delectu proferat, quod nonnullis curioſis, & ſuperuacaneis medicamentis utatur, qualis eſt ſanguis teſtudinis: quæ ſuperſtitioſa medicamenta nõ ſolum hoc loco improbantur a Gal. ſed etiam 3. de med. ſecundum locos 2. hoc enim, inquit, maximam argueret rei medicamentariæ egeſtatem: quod poſtremo deſcribat nonnulla medicamenta turpia, & quæ homo ingenuus uix poteſt perferre, qualis eſt urina tauri, & Cameli capiti affuſa: quæ item turpia medicamẽta ab illo improbantur 10. de ſimp. med. facul. de urina humana. Tertio Galenus examinat dicta Critonis, qui de achoribus ſeorſum uolumen compoſuit, & diligentius quam cæteri uidetur huius morbi curationem tradidiſſe. Demum examinat dicta Cleopatri, & Sorani &c. ut uidere eſt.

differẽtiones. *error practicorum.*

CAPVT VI.

De dolore in genere.

ANtequam incipio de dolore capitis, mihi libet de dolore generaliter breuibus tractare: ac primum cum dolor ſit res præter naturam, hæc autem apud Medicos triplicia ſint, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: id quæritur, ſub quo genere dolor contineatur? & cum fateantur omnes dolorem non eſſe cauſam morbi, dubium uidetur, utrum morbus, an ſymptoma dici debeat, præſertim cum medici, & præcipue Galen. modo inter morbos, modo inter ſymptomata uideantur illum reponere. Sed dicatis dolorem bifariam accipi apud Hippoc. & Galenum: uno modo pro affectu qui efficit dolorẽ, in quo ſignificatu ſumitur ad Hippoc. 2. aphor. 6. nec non 6. epid. 1. 2. Veteres in Cratione dolores frigidi, &c. atque hac quidem ratione dolor eſt perpetuo morbus, quoniam ſignificat affectum inferentem dolorem: ad quem modum Galen. 2. metho. 2. numerat Cephalalgiã inter morbos, quia a parte læſa, & ſymptomate nomen recipiunt: altero autem modo accipitur pro moleſto ac triſti ſenſu, qui apud Galenum 1. de ſymp. cauſis 5. in ſeparatione ac diuiſione unitatis corporis conſiſtit: in qua ſignificatione a Galeno, & omnibus medicis uſurpatur frequentiſſime, & tunc perpetuo eſt ſymptoma actionis læſæ, quod morbũ ſequitur.

Dolor dupliciter accipitur.

Secundo quæritur quidnam ſit dolor, in qua doloris eſſentia non conueniunt inter medicos. Apud Galenum 2. de locis affectis cap. 1. dolor eſt ſenſus quidam moleſtus: veluti uoluptas eſt ſenſus ſuauis; neque refert ſiue triſtantem, ſiue cruciantem, ſiue laborioſum, ſiue dolorificum ſenſum appelles, cum hæc omnia ex Galeno 1. de ſympt. cauſis 6. unum atque idem ſignificent; quam quidem doloris definitionem ille manifeſtius declarat 2. de ratione uictus acutorum 1. ubi docet dolorem fieri in ſenſibilibus corporibus, cum ea ipſa corpora, in id quod præter naturã eſt, ſubito ſimulque tranſmutantur: itaque Galenus ſtatuit dolorem ſub genere ſenſus. Ariſtotel. 10 ethicorum quoque docet dolorem non eſſe ſenſum actu, ſed affectum quendam ſequentem triſtem illam ſenſationem: quam opinionem, ut puto, ſequuti ſunt Argenterius, & alij, qui nimis acute docent, dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed triſtitiam quæ ſenſum comitatur. Ego uero de hac logica ſubtilitate nihil laboro, ſicut neque Galenus, qui ſatis habuit docuiſſe, dolorem tunc fieri, cum aliquid ſentitur affatim ac repente corrumpẽs naturam: unde ſuperuacaneum putauit inueſtigare, an triſtitia ſenſus differat ab ipſo ſenſu triſti, & ſi differant, in quonam doloris natura, & eſſentia reponi debeat: ſiquidem talis ſubtilis deciſio nihil pertinet ad curandos dolores: quem ſolum finem curationis medici debent perpetuo ſibi ante oculos ponere.

Quid ſit dolor. *Quõ fiat.*

Neſcio autem quid ſibi uoluerit Ariſtoteles, dum dicit ſectione 11. Prob. 13. dolorem pectoris refrigerationem eſſe: niſi forte cenſuit, in dolore ſpiritus prope cor contineri, & quieſcere, adeoque partes illas reddi frigidiores. Sic Alexand. Aphrodiſæus lib. 4. quæſt. naturalium 6. ſcribit, dolorem non eſſe triſtem ſenſum, ſed contractionem animæ ſicut uoluptatem eiuſdem animæ diſſolutionem. Sed ille manifeſte fallitur, etenim etſi fortaſſe uerum eſt, in dolore animam contrahi ad partes internas, tamen huiuſmodi contractio non eſt dolor, ſed dolorem ſequitur.

Itaque tenendum eſt cum Galeno, dolorem eſſe triſtem ſenſum actu, non potentia, & tunc fieri, cum aliquid naturam, uel ut Plato loquitur, Harmoniã, ſeu Symmetriam noſtram ſubito ac ſemel poteſt corrumpere. De quare ſi quis plura cupiat, uideat Platonem in Timæo, & Philæbo, ex quibus locis 1. de ſumpt. cauſis 6. Galenus fateatur ſe hanc totam diſciplinam collegiſſe.

Tertio quæritur, utrum dolor in ſolo ſenſu tactus, uel in cæteris quoque ſenſibus reperiatur? Cui quæſito reſpondent nobiliores medici, & Philoſophi cum Ariſtotele, & Galeno, dolorem non in ſolo tactu, ſed etiam in quolibet ſenſu reperiri: ac primum eſt Ariſtotel. qui loco citato 10. ethicorum aperit, & tanquã omnibus manifeſtum recipit, uoluptatem in uiſione, auditione & unoquoque ſenſu contingere: quod ſi uoluptas omnibus ſenſibus contingit, in dẽ dolore, illius contrario, idẽ fateamur neceſſe eſt. Præterea ille generaliter docet 2. de anima 123. ſenſibilia intenſa corrumpere omnia omnium ſenſuum inſtrumenta, rationẽ reddens, propterea quia tunc diſſoluitur ratio ſiue intentio ſenſorij, nempe ipſemet ſenſus, ſicuti diſſoluitur conſonantia, & tonus chordarum, cum illæ uehementius percutiuntur.

Vtrum in ſolo tactu ſit dolor.

Speciatim uero demõſtrat Philoſophus in tex. 143. in ſingulis quatuor ſenſibus, auditu, guſtu, uiſu, odoratu, id contingere: ſiquidem ab intenſis, & exuperantibus obiectis, ſonis, ſaporibus, coloribus odoribus, illi manifeſte alterantur, & dolent: quam eandem ſententiam repetit Philoſophus 3. de anima 7. Deinde eſt Gal. qui tã plane aperit omnes ſenſus dolore affici, ut nihil planius eſſe poſſit. Dicit enim 1. de ſymp. cauſis 6. Delectatione, & dolore oẽs ſenſus afficiuntur, non tamen æque euidenter, ſed in ſenſu quidẽ uiſus minimũ, in tactu vero & in guſtu maxime, ab ijs deinceps in olfactu; & poſt hos in auditu. Quo loco diffuſæ mõſtrat, quæ nã, & quõ ſingulos ſenſus cõtriſtent & dolore afficiãt. Et iterum hæc habet de ſympt. diff. 3.

Eſt igitur in oculis ob lucis ſplendorem dolor. ficum pathema, & in auribus ex magno, & aſpero ſono: in olfactu quoque, & guſtu alia quædam moleſta exiſtunt pathemata. At ne quis putet, ſenſus dolore

lore affici quatenus ſunt præditi ſenſu tactus, qui eſt omnib. ſenſorijs communis. Galenus hoc ipſo loco docet, illos vtraq; ratione, & propria, & communi, laborare, & differentiam ponit inter dolorem tactus, & reliquorum ſenſuum, quod nimirũ dolores ſenſus tactus maximi eueniant, neque ſolum ab externis, ſed multo magis ab internis corporis affectibus contingant, idque interdum adeo vehementer, vt nonnulli nimio dolore ſuperati, ſibi ipſis mortem conſciuerint: cæterorũ autem ſenſuum omnino dolores eſſe leuiores, & ab externis tantũmodo cauſis atque ex proprijs ſenſibilibus fieri. Ac reuera nemo eſt, qui nõ quotidie percipiat in ſingulis ſenſib. dolorẽ, & voluptatẽ, pro vt res moleſtæ, vel gratæ illis obijcitũtur.

Cæterũ non deſunt, qui acutius hanc rem conſiderantes, dolorem aiunt ſolius ſenſus tactus ſymptoma eſſe, reliquos autem ſenſus dolere dupliciter: vno modo quatenus ſenſoria prædita ſunt tactu ad quẽ modum ſi propter phlegmonem, vel alium affectum aures, vel oculi doleãt, vt dicit Galenus libro de ſymp. differ. 12. dolores non auditus, aut viſus, ſed proprij tactus ſunt: altero autem modo doleat ab ijs quæ ſingulis proprijs ſenſibus obijciuntur, nimirum ſonis, coloribus, odoribus, ſaporibus, quæ tamẽ obiecta nõ aliter dolorem afferunt, niſi quatenus tactum huiuſmodi partium male afficiunt: id quod hac euidenti ratione conantur confirmare.

Quęcunq; obiecta ſunt quatuor ſenſibus, & illis dolorem afferunt, id non aliter faciunt, quam inferẽdo paſſiones, quæ tactus propriæ ſunt. Namque, vt vidimus, ſolutio continui, vel ſola, vel principalis eſt cauſa doloris, quæ ſine dubio ad tactum pertinet. Quod autem ita hæc ſe res habeat, facile vnuſquiſq; intelliget, & fatebitur, quicunque rationem voluerit conſiderare, qua ſingula obiecta ſingulis ſenſib. moleſta ſunt, & dolorem afferunt, quandoquidem albũ, & ſplendidum non aliter quam diſpergendo, nigrũ conſtipando; ſonus acutus incidendo, grauis contundendo, oculis, & auribus moleſta ſunt. Sed de ſaporibus, quibus odoris proportione reſpondẽt, Galen. agit diffuſe 4. de ſimp. med. facul. quo loco de ſententia Platonis omnes ſenſus ſaporum tactus alterationibus tribuit, adeo, vt acida incidant, ſalſa abſtergãt, amara corrodant, acerba conſtringant. Cum igitur qualitates inferentes dolorem ſingulis quatuor ſenſibus, quæcunque illæ fuerint, propria tactus ratione videantur id facere; hinc colligunt, omnes dolores ſolius ſenſus tactus proprios eſſe, reliquis autem ſenſibus per accidens contingere, ob intemperatione tactus, quo omnes ſenſus præditi ſunt. Ex quo fortaſſe factum eſt, vt neceſſarium fuerit, ſenſum tactus per inſtrumẽta reliquorum ſenſuum diſperſum eſſe, vt illi moleſtiam, & pericula rerum, quæ illis obijciuntur, poſſent diſcernere, quæ alioqui nulla ratione perſequi potuiſſent. Ac ſane huic opinioni vehementer fauet Galenus. Nam lib. de ſymp. diff. 3. docet, ſenſum tactus in ſua actione, prçter reliquos ſenſus, proprium atque egregium ſymptoma dolorẽ obtinere: quod ſi dolor tactus proprium ſymptoma eſt, quomodo reliquis ſenſib. poteſt eſſe communis? ſed hac de re ſatis.

De cauſis dolorum. Vltimo quæritur de cauſis doloris. Galenus ſæpe numero plores cauſas, quandoque vnicam videtur ſtatuiſſe. Lib. de inæquali intemperie manifeſte docet, duas eſſe cauſas doloris: alterationem, & ſolutionem continui: quemadmodum mirus dicit Hipp. ex quibus alteratur, & corrumpitur natura, dolores fiunt; alteratur autem, & corrumpitur cuiuſque natura, cum caleſit, vel frigeſit, vel ſiccatur, vel humectatur, vel vnitas eius diſſoluitur. Et ſi quis veſtrum cupit habere alia teſtimonia, videat 2. de locis aff. 1. 4. de locis aff. 8. in arte medica. 80. 2. de ratione victus. 1. & 12. 12. metho. 7. altera ex parte de inæquali intẽperie 8. 3. de fracturis 34. 4. de ſympt. med. facul. 2. qui locus maxime eſt dignus conſideratione. Galenus ex propoſito ſtatuit ſolutionem continui eſſe vnicã cauſam doloris: vnde Auic. 1. canone ſen. 2. doctri. 4. cap. 19. exiſtimauit, Galenum docuiſſe hanc vnam tantummodo eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui: quam opinionem ipſe reprobat. Ego autem cenſeo vnam duntaxat proximam, & immediatam eſſe cauſam doloris, ſolutionem continui. hanc vero ſolutionem poſſe fieri dupliciter: vno modo à proprijs cauſis, quæ continuum poſſunt ſoluere, quæ etſi a Galeno varijs locis varie cõmemorantur, tamen eo modo poſſunt referri ad fontes cauſarum, quod ille ponit in arte med. 80. qui quidem fontes late patent, & ad quãlibet ſolutionem continui poſſunt accõmodari; & ſunt quatuor, ſectio, eroſio, contuſio, tenſio, altero autem modo ſoluitur continuum *Quatuor cauſa sũt ſolutionis cõtinuum.* ex magna, & violenta alteratione, ac potiſſimum calida & frigida, quæ ſane nulla ratione ſine ſolutione continui poſſent dolorem inferre, ſicut ipſemet Galen. diffuſe, & cũ demonſtratione probat, 4. de ſimp. med. facul. ad quem locum tanquam præcipuum perpetuo lectorem ſolet remittere, vbicunque de cauſis doloris ſermonem habet. Cum Galeno videtur conſentire Ariſtoteles qui 6. Top. 3. loco 24. a ſubiecto docet, cauſam efficiẽtem doloris non aliam eſſe, quã naturalium partium ſeparationem. Quæ forte Ariſt. ſententiam ex eo quoque poteſt confirmari, quoniã ille docet ſenſibilia intenſa corrumpere inſtrumẽta ſenſuum, ſiquidem corruptio ſine ſolutione continui vix videtur fieri poſſe. Quod ſi quis demum quærat, cur Gal. in aſſignandis cauſis doloris tam inconſtans videatur? id mea ſententia propterea factum eſt, quod ille in hac inquiſitione diuerſas perſonas ſuſtinuerit: quando enim accurate, & exquiſite rem contemplatus eſt, adeoque induit perſonam philoſophi, qui omnia ſubtiliter perpendunt, tunc ſtatuit vnam ſolutionem continui doloris cauſam eſſe, eamque immediatam, ſine qua dolor non poteſt excitari: *Gal. inconſtantia in cauſis doloris.* quando vero noluit hanc rem ſubtiliter tractare, ſed medicam perſonam induit, libenter euidentia ſectatus, neque fere ſenſuum cognitionem tranſcendens, ac vnam curationem conſiderans, alterationem etiã proponit: ſiquidem ſenſus cõfirmat, non minus a ſolutione continui, quam ab intemperie dolorem fieri: præter quam quod conſideratio huius duplicis cauſæ maxime ad curationem facit, cum plane alia curatio conueniat ſolutioni continui, quæ à ſimplici alteratione prouenit, nimirum per contrariam alterationem, & alia ei, quæ à re ſecante, erodente, &c. gignitur: de quibus tractabimus.

CAPVT VII.

De doloris Capitis.

APud Galen. & Græcos tria ſunt præcipua nomina, quæ ſignificant dolorem capitis, Cephalæa, Cephalalgia, Hemicrania. Cephalalgia dupliciter accipitur. vno modo tanquam genus, quod omnes dolores capitis comprehendit, vt placet Galen. 2. metho. 2. de diff. ſymp. 5. 6. epid. 1. 2. Altero modo tanquam ſpecies, & eſt dolor capitis remiſſus, & leuior, in quo neque acceſſiones ſunt admodum frequẽtes, & periculoſæ, neque caput admodum debile redditur. *Cephalalgia dupliciter accipitur.* Quo loco arguendus eſt Altimarus, qui cap. 10. de dolore capitis dicit, Cephalalgiam eſſe dolorem capitis recentem, atque hac potiſſimum ratione illã differre à Cephalæa; quod aduerſatur Galen. 2. de med. ſecund. locos circa principium, qui tractat de inueterato capitis dolore, quem Cephalalgiam appellat, cum poſteriori ſequenti cap. de Cephalæa ſermonem habeat. *Error Altimari.* Namque hæc duo nomina inter ſe non aliter differunt, quam ratione acceſſionum, & debilitatis capitis. De Cephalæa, & quomodo à

Cepha-

Digitized by Google

Cephalalgia differat, præclare tractat Gal. 3. de locis aff. 9. & 2. de med. ſecund. locos 2. qui ſcribit ad hũc modum. Cephalæa eſt capitis dolor diuturnus, & difficulter ſolubilis, qui a leui occaſione acceſſiones habet, vt neque ſtrepitum, neque vehementiorem vocem, neque ſplendidam lucem, neque motum æger poſſit tolerare, ſed tranquillitatem, propterque doloris vehementiam obſcurum cubiculum requirit: nõnulli vero veluti malleo arbitrantur ſe percuti: alij ea quæ in cap. ſunt, contundi ſentiunt, neque paucis ad radices oculorum dolor extenditur: quinimo huiuſmodi acceſſiones, veluti ijs qui morbo comitiali laborant, intermittunt aliquando. Conſtant igitur quod in hoc morbo veluti in Cephalalgia caput facile patitur, verum per Cephalæam partes debiliores multo redduntur. Hæc Gal. Ex quibus facile eſt intelligere, quantũ hallucinetur Arculanus, & qui opinãtur Cephalæã & Cephalalgiã eſſe ſynonyma.

Cephalalgia a Cephalæa quo differat. *Cephalæa quid ſit.* *Error Arculani.*

Tertium eſt nomen Hemicrania, quæ apud Gale. 2. de comp. med. ſecund. locos 3. eſt affectio doloroſa, circa dimidiam capitis partem, vel dextram vel ſiniſtram, quæ iuxta ſuturam ſecundum longitudinem capitis, quæ ſagittalis dicitur, terminatur, atque vt plurimum per circuitum exacerbatur, influxu humorum, aut vaporum, ſiue multorum, ſiue calidorũ, vel frigidorum, cauſam ſuggerente malorũ. Præter hæc tria nomina apud nonnullos eſt vox Omonopagia quæ ſignificat dolorem in quarta capitis parte, quod ego neque obſeruaui, neque audiui, neque puto fieri poſſe, quoniam caput in quatuor partes diuiſum non eſt: ita vt omnino uideatur alienum a ratione, dolorẽ in quarta capitis parte determinate poſſe reperiri. Auicenna, Menſues, & nõnulli Arabes dolorẽ capitis ſodam appellant; apud Barbaros ſunt aliæ plurimæ voces, Ouũ, Galea, Clauus, & ſimiles; quas ego puto apud illos varias ſpẽs doloris ſignificare.

Hemicrania quid ſit. *Omonopagia quid.* *Varia capitis doloris nomina.*

Ex ijs quæ hactenus diximus ſatis conſtat, quid ſit dolor capitis. Is itaque ſi proprie accipiatur, non eſt cauſa morbi, nec morbus, ſed ſymptoma, actio deprauata facultatis animalis ſententia, vnde hæc pars triſti, & moleſto ſenſu laborat.

Dolor qd.

Differentiæ doloris capitis ſunt quamplurimæ, ſed inter ceteras quę ſumuntur a cauſis, principem locum obtinent, de quibus propterea accurate agendum eſt. Primum ergo cauſæ doloris capitis ſunt duplices, aliæ externæ, aliæ internæ. Externæ quædam ſunt neceſſariæ, quæ vitari non poſſunt: quædam fortuitæ, quæ hominibus non neceſſario eueniunt. Neceſſariæ ſunt cibus, & potus, aer nos ambiens, ſomnus & vigilia, & res cæteræ non naturales: ad quem modum qui nimio cibo obruuntur, qui diutius ſub ſole morantur, qui longiori indulgent ſomno, dolore capitis corripiuntur. Cauſæ fortuitæ ſunt incidentia contundentia, morſus feræ venenatæ, & ſimiles: de quibus vtriſque cauſis tractat Galen. in arte med. cap. 85. Cauſæ autem internæ pariter ſunt duplices; quædam ſine materia, quædam cum materia. Cauſæ internæ ſine materia ſunt intemperies, uel ſimplices, vel ex ijs compoſitæ: cauſæ internæ cum materia quoſcunque humores complectuntur, ſiquidem unuſquiſque humor, ſanguis, flaua bilis, pituita, melancholia, vel ſua mala qualitate, vel nimia copia, facile poteſt ſoluere continuum, & capitis dolorem efficere. Nonnulli ijs addunt, & vermes, qui reperiuntur vel in radicibus narium, vel in alia capitis parte, a quibus dolores capitis aſſerunt fieri poſſe: alij contra id negant, de quibus Auicenna dicit hũc in modum. t. 3. tract. 1. cap. 3. Quidam medici Indi dixerunt, quod quandoque ſunt in cauſa Sodæ, vermes generati in capitis partibus, motu ſuo lædentes, tenſione, & corroſione ſua: & quidam remouerunt hoc, ſed non eſt neceſſarium ut remoueatur nam vermes multoties naſcuntur in anteriori capite.

Differ. I. *Cauſæ doloris.* *An vermes ſint dolor. s cã.*

Quoniam vero diximus, dolorem capitis ex qualibet intemperie fieri, quæritur utrum omnes qualitates dolorem efficiant? Cui dubitationi Gal. anſam dedit, qui videtur modo in hac, modo in illa ſententia fuiſſe: namque nõ ſemel docet manifeſte, omnes qualitates dolorem facere, vt lib. de inæquali intemperie 4. & 8o. artis med. 1. de natura humana. 6. 2. de ratione victus 1. Altera autem ex parte, cum Galen. diſputaret ex propoſito de cauſis doloris, quatenus pertinet ad alterationes, caloris, & frigoris tantummodo meminit 12. metho. 7. Cuius quidem decreti rationem uidetur reddidiſſe 1. de ſymp. cauſis 6 qui ex Hip. ſcribit hunc in modum. Ijs quibus natura alteratur, & corrumpitur, dolores fiunt. Hac n. voce, corrumpitur, & celeritatem, & vehementiam alterationis indicat.

Galeni repugnãtia.

Porro magnæ in tactu a natura eueniunt mutationes, a calidi & frigidi violento occurſu, præterea ab ijs quæ contundere, ſecare, extendere, atque erodere poſſunt. Nam humidum, & ſiccum ſine calore, & frigore, occurſum violentia carentem obtinent. Itaq; eõ propter quã ex vna parte calor, & frigus dolorẽ inferunt, ex altera humidũ, & ſiccum dolorẽ nõ inferunt, illa eſt apud Galenum, quoniã calor, & frigus tactui violenter occurrunt, ſiccũ, & humidũ omni violento occurſu carent. Neq; vero hac ſolum ratione Gal. uidetur ſibi ipſi repugnare, dum ſcribit, oẽs qualitates alterare, ac dolorem efficere, poſtea vero illud aperit de ſolo calore & frigore, atque negat de humiditate, & ſiccitate; ſed tertiam quoque repugnantiam inducit, docens a calido, & frigido vehementiſſimos dolores fieri a ſiccitate moderatos, ab humiditate nullum dolorem procreari. Verba illius hæc ſunt 2. de med. ſecundum locos. 1. circa principium: Vehementiſſimi capitis dolores fiunt iuxta caliditatem, & frigiditatem, moderati iuxta ſiccitatem, ad humiditatẽ vero nullus dolor conſequitur.

Nonnulli ad hanc difficultatem reſpõdent, quamlibet intemperiem poſſe dolorem efficere, ſed plane diuerſa ratione: Namque ex caliditate, & frigiditate manifeſtos, & inſignes, ex ſiccitate obſcuros, & leues, ex humiditate obſcuriſſimos, & leuiſſimos dolores fieri: ex quo ita conantur Galenum ſibi ipſi cõciliare. Etenim quando ille ſcribit, omnes intemperies dolorem facere, dolorem obſcurum, & leuẽ interpretantur, quando autem docet ex ſola caliditate vel frigiditate dolores fieri, dolores manifeſtos & vehementiſſimos intelligunt.

Solutio nõnullorum.

Verum hæc reſponſio Galeni ſententiæ non videtur conuenire: namque ille manifeſtiſſime aſſerit, ex humore nullum dolorem fieri, cum dicat neque humidum, neque ſiccum poſſe aliquem uiolentum occurſum habere, ſine quo uiolento, & confertim facto occurſu certum eſt apud eundem Galenum nullum dolorem poſſe excitari. Quod ſi ſiccitas, & humiditas nullum dolorem efficiant, vt neque obſcurum, neque leuem dolorem efficiant, fateantur neceſſe eſt.

Refutatio.

Ego vero puto ita eſſe reſpõdendum. calorem, & frigus conſenſu omnium dolorem efficere, quod huiuſmodi qualitates ſint longe efficaciſſimæ, & ad agendum maxime idoneæ, quas propterea actiuas vocant, itaque confertim uiolenterque alterant, ac naturam corrumpunt, unde per ſe & ſine ulla materia poſſunt dolorem facere: ex quo factum eſt, ut Gal. 12. metho. & alibi, harum duarum duntaxat qualitatum mentionem fecerit: altera autem ex parte ſiccitatem, & humiditatem per ſe, ac niſi calori, & frigori coniungantur, uel alicui materiæ copulentur, nũquam dolorem procreare, quod huiuſmodi duæ qualitates ſint minus efficaces, & minus ad agẽdum idoneæ, quas propterea vulgo paſſiuas appellant: id quod expreſſe notauit Galenus 1. de ſympt. cauſis 6. per hæc verba: Quippe humidũ, & ſiccũ, ſi abſint calefactio, & refrigeratio, ſine violentia corpus

Solutio auctor s.

attin-

Digitized by Google

attingunt. Quamobrē ſimplex caliditas, & ſimplex frigiditas per ſe, ſiccitas vero, & humiditas per accidens, nimirum ſi caliditati, & frigiditati coniungantur dolorem afferunt.

Huiuſmodi reſponſio omnem difficultatē tollit, & omnes Galeni locos conciliat. Namque vbi Galen. ſcribit, caliditatem, & frigiditatem tantum dolorem efficere, tunc efficaciſſimas, & nudas qualitates intelligit, quæ per ſe, & ſine vlla materia dolorem generant: vbi uero inquit omnes quatuor qualitates alterare aut corrumpere, intelligit id facere ſiccitatē & humiditatē, ſi actiuis qualitatibus frigidæ, aut calidæ, aut alieno humori coniungantur: vbi præterea docet tres qualitates dolorem facere, tunc nudas, & ſimplices qualitates intelligit, ſiue per ſe, vt caliditas, & frigiditas, ſiue per accidens, ſicut ſiccitas, dolorem efficiant. Vbi demum ſcribit Galen. ex humiditate nullū plane dolorem excitari, nudam, & ſimplicem qualitatē intelligit, quæ nullo pacto occurſum violentum poteſt obtinere; namque ſi humiditate humorum fluxio coniugatur, tunc non per ſe, & ratione qualitatis, ſed per accidens, & ratione copiæ, nempe implendo, diſtendendo, & inflammando dolorem poteſt excitare. Cæterum Paulus ait lib. 3. 4. Grauiſſimi capitis cruciatus ex actiuis qualitatibus proficiſcuntur, maxime vero ex caliditat qui ſiccitatem ſequuntur, non tanta violentia ſæuiūt, humida vero qualitas ſui ipſius reſpectu plane omni dolore caret, niſi calori aut frigori, aut humoris plenitudini cōiuncta ſit: & ſic quod nos diximus, ipſe cōfirmat.

I. Differ. Secundo ſumuntur differentiæ doloris iuxta affectarum partium naturam: quæ differētiæ plane multiplices eſſe poſſunt: etenim Galen. auctore 2. de med. ſecundum locos circa principium, quandoque extra, quandoque intra caluariam affectio eſt: aliquando omnes internæ, aliquando omnes externæ partes: interdum non omnes, ſed nonnullæ tantum, arteriæ videlicet, aut venæ, aut nerui, aut membranæ, aut cutis, aut ipſum denique cerebrum laborat, adeo vt plane difficillimum ſit affectum locum, & an ſint plures vel vnus, cognoſcere. Quoniam diximus cum Galeno cerebrum ſicut reliquas partes capitis dolere, hoc loco mouetur quæſtio, vtrum cerebrum ſentiat, necne? de qua cum multa poſſint ad vtramq; partem diſputari, illud vnum mihi ſatis in præſentia eſt, de ſententia Ariſtotelis, & Galeni cerebrum aut nullo, aut admodum exiguo ſenſu præditū eſſe. Ariſtotelis verba hæc ſunt. 3 de Hiſt. animaliū 19. Quin etiam cerebrum, & medulla tactum non ſentiunt: quæ eadem verba repetit ſecundo de partibus animalium 7. Sic Galenus docet primo de ſympt. cauſis 8. cerebrum fuiſſe a natura inſtitutum, non vt foret inſtrumentum ſentiens, ſed vt reliquis ſenſibus ſentiendi facultatem tribueret. Quem locum, nequeo me continere, quin vos moneam, turpiter fuiſſe declaratum ab Archangelo Piccolomineo, prælectionibus anatomicis, lectione 6 de rebus ad cerebrum ſpectantibus, qui hanc rem tractans, pro parte affirmatiua, quam ille ſuſtinet, hunc locum Galeni producit, per hæc verba. Ipſum namque cerebrum ſentiens organum a natura conditum non eſt, ſed quod ea quę ſentiunt, ſentire poſſit. Hæc poſtrema verba referens, minime ad reliquos ſenſus, ſed ad ipſum cerebrum; quod quidem tam alienum eſt a veritate, & a mente Gal. quam quod alieniſſimum. Etenim Galenus Linacro interprete ita loquitur; Ipſum namque cerebrum ſentiens organum a natura conditum non eſt, ſed vt ea quæ ſentiunt, ſentire poſſent: Vel aliter longe apertius ex Fuchſij interpretatione: Ipſum namque cerebrum non vt ſit ſentiendi inſtrumentum, ſed vt ijs quæ ſentiūt, vim ſentiendi pręſtet, a natura inſtitutum. Quæ vtraque interpretatio non ſolum reſpondet græcæ literæ, ſed etiam rei naturæ, ac veritati maxime conuenit. Hāc doctrinam Galen. confirmat 7. de plac. Hipp. & Pla. diffuſe: Ariſtotelis, & Galeni ſententiam confirmat experientia, ſiquidem ſæpe euenit in vulneribus capitis, vt ſine dolore inſignis portio cerebri extrahatur, quod niſi eſſet ſenſus expers, nulla ratione fieri poſſet. Itaque per Ariſtotelem, Galenum, & experientiam cerebrum non ſentit. Quod autem ècontra Galenus hoc ipſo loco, 2. med. ſecundum locos, inquit, cerebrum dolere; nec non in lib. de plenitudine 4. cerebrum & ſpinam reponit inter ea quæ ſenſum obtinent; ego quidem puto Galenum ijs locis cerebrum intelligere non ſeparatim, ſed ſimul cum membranis illud continentibus, quæ proculdubio ſentiunt: & hac de re ſatis.

Vtrum cerebrū ſentiat.

Error Archangeli Piccolominei.

Solutio.

III. Differ. Tertio loco ſunt differentiæ doloris capitis a qualitate doloris; namque alius eſt acutus, alius grauis, alius in quo ſentitur extenſio, alius in quo ſentiūtur pulſationes, vulgo dolorem pungitiuum, extenſiuum, grauatiuum, & pulſatorium vocant. Dolor acutus proprie videtur ad membranas pertinere, ſed præterea qualitatem materiæ demōſtrat, quæ vt plurimum tenuis, & penetrans exiſtit. Dolor grauis fere ex multa materia prouenit, ſicut in plenitudine contingit. Dolor extēſiuus ſine grauitate, a flatibus proprie generatur. Dolor pulſatiuus pertinet ad inflammationes, ac fit in partibus ſenſibus præditis, vt membranæ ſunt, arteriæ, &c de quibus varijs diff. & modis doloris diffuſe tractat Gal. 2. de locis affect. 1. & ſequentibus.

IV. Diff. Quarto ſunt differentiæ ab intenſo, & remiſſo: quippe dolor capitis alius eſt vehemens, alius debilis, alius moderatus; imò dolor quandoque eſt tam vehemens, vt exempli gratia quod eſt Auicennę prima 3. tract. 2. 1. vt ſi occurrat syncipiti infantis, habentis oſſa tenuia, ſeparet ipſa, & rumpat commiſſuram. Dolor debilis contingit ſicut in lethargo, ſic dolores moderati in febribus & alijs morbis occurrunt frequentiſſime.

V. Differ. Quinto ſunt differētiæ a tēpore: dolor alius recēs, alius antiquus: quæ differētiæ ſpeciatim pertinent ad cognoſcendā naturā doloris: ſiquidē dolor antiquus frigiditatē, recens vero caliditatē vt plurimum ſolet indicare: ſic dolores alij ſunt continui alij ſunt interpolati, de quib. agit Gal. in 2. de diff. febr. vlti.

VI. Diff. Sexto a coniunctis ſunt differentiæ: etenim dolor capitis rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam coniungi poteſt: itaque ſunt animaduertenda ætas, ſexus, corporis habitus, aer ambiens, victus ratio, & ſimilia. Sed omnium maxime eſt animaduertendum, utrum dolor capitis ſit ſolus, vel ſimul cum alio affectu præter naturam, quod non parum facit ad curationem. Exempli gratia: ſi fuerit capitis dolor ſimul cum deſtillatione, tunc non licet vti medicamentis repellentibus, quoniam periculū immineret, ne humores facto impetu ad partes ſubiectas præcipitarent, & hominem ſuffocarent, uel aliud malum afferrent.

VII. Diff. Cæterum præter omnes huiuſmodi differentias alia quædam differentia minime eſt prætermittēda, quę fere omnibus morbis eſt communis. Namque caput quandoque ex proprio affectu, quandoque ex conſenſu aliarum partium laborat, cuius quidem differentiæ vtilitatem Galen. inquit manifeſtam eſſe 2. de locis aff. 6. ſiquidem ad curationem omniū primum expedit cognoſcere, cuinam parti remedia ſint apponenda: quippe læſo cerebro ſolum per conſenſum, ſi id quod primum laborat, curatū fuerit priuſquam in cerebro proprius aliquis affectus excitetur, nullum in ipſo relinquitur ſymptoma, quod ſi vero ex conſenſu aliquis in ipſo permanens affectus fuerit, tunc non ſolum ei parti quæ primum laborat, ſed etiam ipſi cerebro prouidendum eſt.

Morb. proprius, & per conſenſum. Quid ſit morbus proprius, & quid morbus per conſenſum, communi quadam coniectura, nempe

dura-

durationis, & permanentiæ declarat Galenus 2. de locis aff. cap. 1. poſtremis verbis. Etenim ſi malum ſtabile in aliqua parte, aut permanens fuerit, tunc eam partem proprio affectu laborare cenſendum eſt, ſin autem pars aliqua ſimul cum alia afficiatur, vt irritata quidem vna, altera vehementius affligatur, remiſſa vero irritatione quieſcat, tunc eam partem per conſenſum affici putandum eſt. Sed magis accuratè Galenus hanc rem explicat 3. de locis aff. 6. vbi ſcribit ad hunc modum. Pathemata, quæ proprijs ſymptomatibus exactè cognoſcuntur, & perpetua ſunt, neque alijs præcedentibus facta, propria exiſtunt: quæ vero neque proprijs ſymptomatibus exactè cognoſcuntur, neque perpetuo permanent, & alijs ſuccedunt, per conſenſum accidunt. Quo loco notandum eſt, morbos minime ea ratione diſtinguendos eſſe, ut alij ſint proprij, id eſt primarij, alij per conſenſum, id eſt ſecundarij, ſicuti nonnulli veteres Medici, & multi hoc tempore faciunt: quem errorem arguit Galen. primo de locis aff. 3. qui ita ſtatuit, propriè loquendo primario affectui ſecundarium, aut poſteriorem, ei vero qui per conſenſum fit, propriũ affectum opponendum eſſe. Proprius affectus, & qui verè aliquam partem occupat, ἰδιοπάθεια. qui vero eſt per conſenſum adeo, vt pars ſimul cum alia, vel potius ab alia laboret, συμπάθεια dicitur.

Trib. modis partes per conſenſum laborant.

Materia intercepta.

Sed notandum ex Galen. 1. de locis aff. 3. & 6. 3. de locis aff. 1. partes tribus modis ſymphatiam, id eſt, morbum per conſenſum incurrere. Primo quando intercipitur materia quæ ad perficiendas actiones illius partis eſt neceſſaria, verbi gratia, quod eſt Galenus, vt vox emittatur, vehementem ſpiritus efflationem ad guttur efferri neceſſe eſt, hæc autem fit in expiratione, cum muſculi intercoſtales thoracem comprimunt, & conſtringunt: itaque ſi huiuſmodi muſculi perſorentur, vehemens illa ſpiritus emiſſio deficiet, ex quo neque guttur valebit vocem formare; unde hæc pars a propria actione ceſſabit, non quod guttur proprio morbo laboret, ſed quia neceſſaria materia priuatur, vt propterea morbus ſit per conſenſum, & proprius morbus occupet muſculos intercoſtales, quo proprio morbo ſublato, guttur quoque propriam actionem, nempe vocem, recuperabit.

Facultates intercepta.

Secundo fit morbus per conſenſum, cum facultas ſine materia intercipitur, neque ad partem tranſmittitur, ſicut euenit illi iuueni, cuius hiſtoriam narrat Galen. 1. de locis aff. qui cecidit ex alto, ita, vt dorſi initium ad terram affligeretur, unde tertia die exiguam admodum vocem reddidit, quarta autem die prorſus obmutuit, & ſimul crura ſunt reſoluta: ex quo factum eſt, cum Medici temere fatigarentur circa crura, vtpote reſoluta, & circa guttur propter defectum vocis, vt Galenus prohibuerit, ne id amplius facerent, ipſe vero altera ex parte loco laboranti, ſpinæ nimirum curatione adhibita, eaque a Phlegmone liberata, effecit, vt a ſeptima die vox iuueni fuerit reſtituta, & crura motus facultatem recuperauerint. Huic iuueni crura ſenſu, & motu priuata fuerunt, non quod ipſa aliquo morbo laborarint, ſed quoniã ſpinæ dorſi inflammatio adfuerit, & inde erat impedimentum, quo minus facultas animalis ad ea per neruos ſine materia deferri potuerit.

Tranſmiſſa materia noxia.

Tertius eſt modus, quando tranſmittitur aliqua materia noxia ad aliquam partem, cuius actiones lędit, veluti cum ex ventriculo vapores, & humores vitioſi ad oculos, & cerebrum aſcendunt, ex quibus debilitas uidendi, deliria, & alia capitis mala proueniunt, etſi neque oculi neque cerebrum quicquã laborent.

Quæſtio.

Ex tribus hiſce morbis per conſenſum Galen. 3. de locis aff. 6. eum magis vere, & propriè talem inquit, appellari, quando vel materia vel facultas ſine materia intercipitur, magis impropriè uero, quando materia vitioſa ad aliquam partem confluit. Nam etſi huiuſmodi pars proprio morbo non laboret: tamen uix fieri poteſt, quin, exempli gratia, humor tranſmiſſus illi parti aliquod incommodum afferat, id quod de impedita materia, vel facultate ſine materia dici non poteſt.

Verum quærat aliquis, quomodo huiuſmodi conſenſus in corporibus contingat? Huic reſpondet Galen. de ſententia latini interpretis lib. Hipp. 3. epid. 1. 4. illud fieri tribus modis: aut propter uicinitatem, aut propter communicantiam, uel generis, uel operis: per conſenſum ratione uicinitatis pulmo, & ſuccingens membrana, & omnes prope modum vicinæ partes inficiuntur; ratione familiaritatis generis neruolo neruoſũ, uenoſo uenoſum, arterioſum arterioſo generi cõſentit: ſic pp familiaritatem operis, mãmę, & thorax partibus genitalibus conſentiunt. Apud Auic. 1. 3. tract. 2. c. 6. duplex tantummodo eſt conſenſus, quos ille communitates uocat, alterã abſolutã, alteram non abſolutam. Communitas abſoluta eſt, quando ex membro communicante ad partẽ cerebri nulla materia, ſed tantummodo mala qualitas pertingit: communitas autem non abſoluta eſt, quãdo ex ipſo membro conſentiente aliquis humor, aut vapor ad cerebri ſubſtantiam peruenit: huius vtriuſque conſenſus multa poſtea exempla ponit.

Itaque rediens ad rem, caput uel propriè affectũ laborat, intemperie uel ſimplici uel compoſita, uel cum materia, vel ſine materia: uel laborat ex conſenſu: atque hic conſenſus poteſt eſſe duplex: unus totius corporis, ſicut in febri contingit: alter determinatæ partis, exempli gratia iecoris, uentriculi, &c. Ac licet nulla ſit pars noſtri corporis, quæ non cum cerebro conuenientiam habeat, propter rationẽ neruorum: tamen ſciendum eſt, duas partes præ cæteris hac in re principem locum obtinere, illæ uero ſunt uentriculus & uterus: quæ quidem duæ partes ſicut ualidiſſime ad cerebrum alligantur, ita ſolent frequẽtiſſime illud in conſenſum trahere: unde qui habent uentriculum debiliorem, & quibus uel menſtrua uel loria detinentur, in dolorem capitis incidunt frequentiſſime. Hactenus de differentijs.

Signa.

Signa indicãtia dolorẽ capitis, nõnulla imminentem & futurum nonnulla præſentẽ dolorẽ produnt, de quibus omnes tractant: ac primum de primis nos agemus: namque ſi præuideas imminentẽ dolorem capitis, ille præcauendus eſt, remouendo cauſas ex quibus originẽ habiturus eſt. Huiuſmodi ſigna ex tribus capiuntur: ex propria præparatione, cũ agẽs non agat in agens niſi bene diſpoſitum. 2. ex quibuſdam præſentibus cauſis. 3. ex ijs q̃ præceſſerunt: Corpora cũ primis præparata ad dolorem capitis illa ſunt, ex Gal. 3o. de locis aff. 9. & Auicen. 1. 3. tract. 2. 1. quę habent caput imbecillẽ, & exquiſiti ſenſus, quales ſũt, qui nullum calidum odorem poſſunt perferre, & ab omnibus propemodũ cauſis, tam internis quam externis facile offendũtur: præterea, quæ habẽt inferiores partes debiles & male affectas, exempli gratia, in quibus uaporoſus calidus ſpiritus generatur, aut quibus bilioſa excrementa in ore ventriculi coacerũantur, hæc. n. facile capiti cõmunicantur, & dolorẽ per conſenſum inferunt. Secundo licet præſagire de imminẽte capitis dolore, ſi adſint cauſæ quædã morboſæ, uerbi gratia, ſi corpus plenitudine, uel cacochymia laboret: ſi cõſueta aliqua uacuatio retẽta fuerit: ſi multæ, & frequẽtes cruditates in uentriculo generẽtur. Tertio quæ præceſſerunt dolorem capitis poſſunt indicare, uelut magnæ uigiliæ, diuturni ſomni, profundæ cogitationes & ſtudia, & alia id genus, q̃ fere præludia, quædam doloris capitis dici poſſunt.

Vtrum ſignorum inquiſitio ſit certa.

Porro in ſignis præſentem dolorem ſignificantibus 1. quæritur, utrum huiuſmodi ſignorum inquiſitio ſit ſcientifica, an coniecturalis? Nam Galen. 2. de med. ſecund. locos 1. ad finem, aperte fatetur, ẽam

medicinæ partē, quæ in affectuum cognitione verſatur, eſſe maxime cōiecturalē, alterā quæ ad curationē pertinet, ſcientificā, & certam eſſe, idem docet 8. de med. ſecundum locos 1. 2. de rōne victus vero. 5. de tuēda Val. 11. ſed apertiſſime in lib. de plenitudine ad finē. Contra vero idē Gal. 2. metho. 7. docet, cognitionē quorundā affectuum, quales ſunt pleuritis, & dyſenteria, minime coniecturalē, ſed certā, & ſcientificā eſſe: etenim gratia exēpli, quotieſcunque hæc ſigna, febris acuta, difficultas anhelitus, dolor lateris pungitiuus, tuſſis, pulſus ſerratus, ſimul conueniunt, tunc certā, pleuritidis cognitionē præbēt. Ad hanc difficultatem, quæ tantummodo in morbis internis locum habet, reſpondet Gal. in lib. de pl. nit. poſtremis verbis, ſigna indicantia morbos eſſe triplicia, quædā ſcientifica, quædā ijs inferiora, & quædā ad huc minus certa. Signa ſcientifica illa ſunt, q̄ accipiuntur a ſymptomatibus, quæ ſunt triplicia, actiones læſæ, excreta, & retenta immoderata, qualitates corporis immutatæ. Exēpli gratia: Sit dolor capitis ex plenitudine vniuerſi corporis, primum erunt actiones læſæ, extēſio, grauitas, pigritia ad motum: ſecundo excuntia immutata, lotia rubra, craſſiora, copioſa capitis excremēta. Tertio qualitates mutatæ, color circa oculos, & faciē mutatus, turgētia venarum, & aliud genus, q̄ ſi ſimul cōiungantur, certam capitis, & totius corporis plenitudinē poſſunt demōſtrare. Signa ſecundi ordinis numerātur a Galeno, ſicut uita otioſa, copioſiora alimenta, & potiones, excretionum ſuppreſſio, balnea poſt alimēta adminiſtrata, & ſimilia: q̄ tamen, vt ille inquit, a ſcientificis nō longe diſtant, ſi vniuerſa conueniant. Tertiū poſt hæc ordinem habent conſuetudo, vt homo plethoricis morbis familiariter corripiatur, regiones, tempora anni, tēperamenta, habitus corporis, & ſimilia ex quibus facile eſt intelligere, quænā corpora magis, vel minus ad colligendā plenitudinē ſint accōmodata. Sed redeuntes ad ſigna indicantia præſentē dolorē capitis, non eſt quod amplius uerba faciamus, cū plane ſint manifeſta, & ægro referente intelligantur. Ergo ad ſigna differentiarum ueniendum eſt. Quoniam uero nonnullæ quoq; ex ijs differentijs, veluti quæ ſumuntur a qualitate doloris, ab intenſione, & remiſſione, a tempore, a coniunctis ex narratione ægroti ſiunt manifeſtiſſimæ, ijs omnibus prætermiſſis, de ſignis duarum priorum differentiarum, quę ſumuntur a natura partis laborantis, & a cauſis, quæ non ita patent, agendum eſt; utrum videlicet dolor capitis, vel intra, vel extra caluariam conſiſtat, hoc eſt, vtrum mēbranæ cerebrum ambientes, an magis pericranium doleat. Illud a Galeno diſcrimen ponitur tertio de locis aff. nono, quod dolor ad oculorū radices, vel perueniat, vel nō perueniat: etenim conſentaneum eſt, vt quibus intra caluariā affectua eſt, ijs dolor vſq; ad fundamēta oculorum pertingat, & quod a cerebro, & ab vtraq; mēbrana, craſſa inquā, & tenui, atq; a vaſis quæ ſunt in ipſis, ad ipſa fundamenta oculorum proceſſus quidā proueniunt. Nam qui viderunt anatomen, in memoriam reuocent, neruos opticos vocatos, nec non tunicam quæ retiformis dicitur, a cerebro; vueam tunicam a tenui membrana, corneam tunicam a dura mēbrana, originem habere, adeo, vt nihil mirum ſit, ſi circa oculorum radices, ad quas iam dicti proueniunt proceſſus, ſentiuntur dolores, ubi intra caluariam fuerit affectus: extra caluariam autem eſſe affectum ſi ad radices oculorum dolor non perueniat, omnibus conſtare poteſt. Namque ſi affectus in cerebro conſiſteret, neceſſario propter cauſas modo explicatas dolor ad radices oculorum penetraret. Sed præterea cum Gal. doceat, non ſolum diſtinguendum eſſe, vtrum dolor partem internam, vel externam occupet, ſed ēt quaſnā partes, an arteriæ, an venæ, an membranæ, an cutis, & totum cerebrum doleat, de huiuſmodi diſtinctione dubium eſt, cum plane videatur difficile, aut nullo modo fieri poſſe, vt hæc certa, & determinata ſingularum partium notitia exacte habeatur. Ego vero cenſeo, hanc Galeni inquiſitionem, & doctrinam ſuperuacaneam non eſſe, ſed dolores huiuſmodi partium certo ac diſtincte poſſe intelligi. Nāque ſi dolor fuerit in membranis, tunc eſt acutus, ad quem modum dolor in pleuritide eſt pungitiuus; ſi fuerit, in neruis dolor eſt acutiſſimus cum nerui inter omnes partes noſtri corporis ſenſu acutiſſimo prēditi ſint: ſi dolor fuerit in arterijs, eſt dolor pulſatorius, vt docet Gal. tit. 2. de locis aff. 1. quod item de cæteris partibus ſtatuendum eſt.

Signa triplicia.

Signa differentiarū.

Dolor mēbranarū qualis.

Dolor neruorum.

Dolor arteriarum.

Sed venio ad ſigna differentiarum, quæ ſumuntur a cauſis internis, efficientibus dolorem capitis, quæ præ cæteris omnibus ſunt maximi momenti, ac maxime pertinent ad curationem: ſunt autem intemperies partim ſimplices, partim compoſitæ, partim cū materia, partim ſine materia. Verum quoniam Rhaſes de ijs fere omnibus tractat, nos hac in parte illius ordinem imitabimur, qui initium facit de dolore capitis ex ſanguine. Sanguinis autem plenitudo poteſt capitis dolorem efficere duas ob cauſas, & propter nimiam copiam, & propter nimiam caliditatem: vnde copia venas, & arterias diſtendendo, calidius ſuccos fundendo ſolet continuum ſoluere. Quo loco ſciendum eſt, ex Galen. 2. de med. ſec locа 1. plenitudinem eſſe quotieſcunque in corpore humores æquabiliter augentur: atque hanc duplicem eſſe, alteram quam plenitudinem ad vaſa appellant, quando videlicet tanta eſt humorum exuperantia, vt ipſa vaſa diſtendantur: alteram quando humores ita creſcunt, vt vaſa quidem non tendantur, at vires grauentur, quam propterea plenitudinem ad vires appellant: quod ſi alius humor, vt flauabilis, abundet, hæc non plenitudo, ſed cacochymia, & humorū vitium dicitur. Ex triplici ordine ſignorum, de quibus diximus cum Galeno in lib. de plen. ad finem; Rhaſes ea tantummodo videtur ponere, quæ ad primum ordinem ſpectant, & ſunt quinque. 1. rubedo in facie, & oculis. 2. tenſio, vel venarum, vel arteriarum, vel cæterarum partium dolentium, 3. grauitas, & pigritia ad motum, vt ægri capite libenter quieſcant. 4. caliditas manifeſta ad tactum, quæ non ſolum ab ipſo ægro, ſed etiam a Medico percipiatur. 5. eſt pulſus magnus, quod quidem puto intelligendū eſſe non ſolum de pulſu arteriarum capitis, ſed etiā de arterijs vniuerſi corporis; ſiquidem vix videtur fieri poſſe, vt oriatur dolor capitis ex plenitudine, ſine plenitudine vniuerſi corporis. Quorum omnium ſignorum facile eſt certam rationem reddere, & vnumquodque in ſuam cauſam, nempe ſanguinis plenitudinem, referre. Alia etiam ſigna adſunt, quamuis incertiora, attamen & aliquam fidem facere poſſunt: ſic conſideranda eſt uictus ratio, an æger pluribus alimentis, & potionibus plurimum nutrientibus ſit vſus; an vitam otioſe, & ſine opportunis exercitationibus; an multo ſomno vſus fuerit; an conſueta aliqua vacuatio omiſſa fuerit: hæc enim hac maxime ſi ſimul coniungantur, ſaltem notabiliter poſſunt copiam ſanguinis indicare. Sic demum, & tertij ordinis ſigna animaduertenda, conſuetudo, habitus corporis, ætas, temperamentum, aer ambiens, regio, & ſimilia. Namque certiſſimum eſt, hominem, qui frequenter morbis plenitudinis ſolet corripi, qui denſum corporis habitum obtinet, temperamento, regione, &c. ad calidum, & humidum declinantibus, longe facilius plenitudinem poſſe concipere, quam alium qui contraria ſigna habeat: hora etiam acceſſionis eſt animaduertenda: nam ſi ex ſanguine pendet dolor, mane acceſſiones habet, meridie ſi ex bile, veſperi ex melancholia, noctu ex pituita. Videatur Hip. 6. epid. 1. 15. ex quo loco licet habere ſignum doloris capitis galli-

Signa ſanguinis.

lici, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe: ſiquidem hic ſolet præcipue veſperi exacerbari, forte quod humor maiori ex parte ſit melancolicus.

Dolor gallicus cum veſpero exacerbetur.
An dolori conueniat curatio.

Iam aduertẽda nõnulla de curatione doloris generaliter, & primo cum ſecundum Gal. 1. meth. 1. Symptoma, vt ſymptoma nullã indicet curationẽ, ſtatutumq; ſit dolorẽ proprie loquendo ſymptoma eſſe, quæritur, quo liceat curationem inſtituere doloris capitis? Verum ijs reſpondet Gal. qui hoc ipſo loco docet, nullum quidem ſymptoma vere, & per ſe curandi indicationem afferre, quam cõſtat ea morbis præcipue deſumi, ſed tamẽ ex accidenti ipſis quoque ſymptomatibus curationem conuenire, & id fieri tripliciter: vno modo ſi ſymptomata obtineant rationem cauſæ: ſecundo ſi morbum augeant: tertio ſi vires lædant, & proſternant. Cum igitur dolores, & capitis, & reliquarum partium, inter ea numerẽtur, quæ maxime uires proſternere ſolent, non ſine ratione cogimur illorum curam tractare.

Symptoma quãdo expoſcat curationẽ.
Tripliciter auferũtur dolores.

Deinde ſcribit Galenus dolores capitis, ſicut reliquos omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, vt colligitur ex Galeno 12. meth. 8. 5. de ſymplicium medicam. facul. 19. vno modo per ea præſidia, quæ reſpiciant ad cauſam doloris, quæ cauſa non alia eſt quam morbus. Secundo per illa medicamenta quæ reuera, & proprie ſunt anodyna, & ſunt ea, Galeno auctore, quæ habent moderatam quandam caliditatem, adeo, vt primum calefaciendi ordinem non excedant: præterea quæ ſunt partium tenuium, & omni carent adſtrictione, proptereaque vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æqualiter reddunt, quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infarctorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus, exitum commodum non inuenientis, adhæſit, & incluſum eſt; qualia ſunt oleum anethinum, Chamomillinum, amygdalarum, &c. Tertio auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni frigiditate quendam ſtuporem ſenſibus inferũt, adeo, vt particula deinceps quaſi ligato ſenſu dolorẽ non percipiat.

Ex ijs tribus igitur curãdi rationibus uera illa eſt, quæ reſpicit morbum, ex quo illi oriuntur, nec non cauſam morbi, ſi adſit: cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem doloris, ſtupefacientia uero niſi maxima urgente neceſſitate, non ſine opportuna, tantumque abſit, ut morbum iuuent, ut illum ſæpenumero reddant deteriorem.

Ergo ſi quis quærat, quanã ratione, & uia curandi dolorem capitis ex ſanguine incedere oporteat; quatenus pertinet ad medicamenta ſtupefacientia, reſpondet Galenus qui aduerſus Apollonium, vtentẽ huiuſmodi medicamentis, hoc medicis conſiliũ præbet, vt illa nedum ſæpius, ſed neque ſemel, gratia experiundi, debeant exhiberi; atque hoc generale tradit præceptum, raro medicos debere uti medicamẽtis ex opio, cum nimirum præ doloris vehementia homo de uita periclitetur: at uero, inquit porro, propter capitis vehementem dolorem nemo vnquam animi deliquio comprehenſus mortuus eſt, neque ſe ipſum interfecit, quod nonnulli coli dolore laborantes fecerunt. Ex quo loco licet arguere, non ſolum Auicennam, Meſuem, & alios Arabes, ſed etiã Paulum, Aetium, Oribaſium, hallucinari, qui in dolore capitis ex humore bilioſo, aduerſus hoc Galeni præceptum, utuntur trochiſco croceo, vel trigono appellato, & ſimilibus quæ recipiunt opium, & ſtupefaciendi uim habent: quos ego puto fuiſſe deceptos propterea, quod apud Galenum paulo poſt hæc legerint, illinendam frontem paſtillo croceo, aut trigono appellato: aut aliquo alio ijs ſimili: quæ ſane verba illi acceperunt tanquam ipſius ſunt Galeni cũ tamẽ reuera hæc ſententia ſit Archigenis, quam Gal. iam noluit confutare, quoniam ſuperiori loco aduerſus Appollonium ſuã ſententiã de hac re ſatis dixerat.

Opio in dolore c. non vtendum.
Error Auicennæ, Meſue, & aliorum.

Quod pertinet ad medicamenta anodyna, eorum quoque uſus præcipuus non eſt, cum quemadmodũ dictum eſt, id tantummodo præſtent, ut dolorem leniant, non tollant, ac præſertim in delicatis corporibus, qualia ſunt virorum principum. Itaque ſola remanet uera ratio quæ ad cauſam doloris pertinet, de qua nunc agendum eſt: in qua curatione primo indicationes eliciam, 2. uidebo an ijs poſſit ſatisfieri. 3. de ſingulis accommodatis præſidijs, & opportuna eorum adminiſtratione cogitabo.

Indicatio.

Quod ad primam attinet, nimia copia ſanguinis in capite detinetur, qui partim diſtendendo, partim calefaciendo continuum ſoluit, & dolorem efficit: ergo ſanatio huiuſmodi affectus primam indicationem habet uacuationem, ſiquidẽ morbus eſt immoderata partis repletio: neceſſarium autem eſt, ut huiuſmodi humorum copia, aut retrocedat, aut per ipſam patientem particulam uacuetur: retrocedet, uel impulſa, uel attracta, uel tranſmiſſa, uel uno aliquo ex ijs modis, uel omnibus. Per locum patientem vacuabitur partim quidem manifeſte, & ſenſibiliter, partim uero inſenſibiliter. Verum neutram huiuſmodi vacuationem licet aggredi, niſi primum præcedat uniuerſi corporis uacuatio. Namque ſi ſcarificationibus, vel ſectionibus per laborantem locum velimus vacuare, tunc ratione doloris plus attrahemus: ſin autem præſidijs calefacientibus uelimus talem copiam inſenſibiliter diſpergere, plus erit quod ui caloris attrahetur quam quod diſpergetur: quod ſi tandem in eo uelimus laborare, vt quod iam fluxit retrocedat, id corpus plenum non patitur. Itaq; omnium prima indicatio ſeſe offert, uacuatio uniuerſi corporis; ſecunda reuellendi id quod parti laboranti influxit; tertia repellendi quod cum in fluxu eſt: & quarta diſſoluendi ſi quid in capite reliquum fuerit. Hæc doctrina eſt Gal. in ca. 95. artis medicæ, quæ non ſolum ad præſentem dolorem, ſed ad cæteros omnes affectus, quicunque ex fluxione originem habent, poteſt ac debent accommodari.

Meth ſeruanda in quolibet morbo ex fluxu orto.

Porro uidendum, an hiſce indicationibus liceat ſatisfacere. Etſi ſunt nonnulli dolores capitis antiquiores, qui propemodum a materia frigida, & craſſa oriuntur, proptereaque aut difficulter, aut nulla rõne curantur: tamen dolor quem tractamus in præſentia, nobis omnem ſalutem promittit. Itaque ad rem aggrediamur, & quatenus pertinet ad primam indicationem, nempe ad communem corporis uacuationem, omnes probant ſectionẽ uenæ, quoniã inquiũt ſanguis abundat: ego uero id cõfirmo, ſi morbus fuerit magnus, ſi uires fuerint robuſtæ, ſi ætas cõcedat.

Prognoſticum.
Vena ſectio.

Verum hic quærat aliquis, ſi propter ætatem, uel aliam cauſam non liceat uenam ſecare, quidnam agendum ſit; Huic reſpondet Galenus 2. de med. ſecundum locos 1. aluum clyſtere acri ducendam eſſe, partim ut ſuperflua excrementa extrahãtur, partim, ut humores qui inde ad locum læſum ſolent ferri, reuellantur.

Quãdo nõ licet venã ſecare, qd agendum.

Medici autem noſtrorum temporũ ſtatim confugiunt ad ſuas ſcarificatas cucurbitulas: de quo vſu, uel potius abuſu, dicimus in noſtra diſputatione. Illud unum dico cum Galeno 13. meth. 19. & lib. de ſcarificatione, cucurbitulas, purgatis prius corporibus, utiles quidem eſſe, ſed in plethoricis omnino prætermittendas: & ſi quis ſit qui putet, Galenum cucurbitulas tantummodo non ſcarificatas intelligere, is eundem audiat, aperte docentem cucurbitulas, & ſcarificatas, & non ſcarificatas nunquã principio morbi, neque ſine præcedente totius corporis euacuatione adminiſtrãdas eſſe. Illius uerba hæc sũt de ſang. miſſ. 19. Incipiẽtes, & urgẽtes capitis grauitates, & dolores ex plenitudine, reuulſio per cu-

De cucurbitu animaduerſio.

Digitized by Google

cucurbitulam in occipitio poſitam, vel ſola, vel cũ ſcarificatione iuuat; verum totum corpus antea vacuatũ eſſe oportet. Itaque ſi contingat, vt propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, ego puto cum aegro, aut clyſteribus acrioribus agendum, aut ſaltem poſt venæ ſcarificationem malleolorum ſubſiſtendam eſſe.

Quæ vena ſecanda. Sed quænam vena ſecanda eſt; Auic. probat ſectionem venæ ſaphenæ in crure, aut ventoſationem in cruribus, qui tunc ſine dubio vnius reuulſionis videtur rationem habuiſſe: Galen. autem perpetuo ſecat venas ſuperiores, ac maxime cephalicam, ſeruata rectitudine partis capitis dolétis, propterea quia æger nõ ſolum reuulſionis, ſed etiam vacuationis indiget; quam determinationem omnes laudant.

Quãtitas ſanguinis. De quantitate ſanguinis nil certi ſtatui poteſt, ſiquidem ille, vel copioſius, vel parcius mittẽdus, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, tẽperamenti, regionis, temporis anni, & ſimilium. Verum ſi plenitudo fuerit inſignis, & communis toti corpori, ne timeatis copioſe ſanguinem mittere ad 12. 20. & plures vncias, exemplo Galeni, quem legimus in lib. de ſang. miſſ. 17. vnica die quatuor ſanguinis libras detraxiſſe. *An ſemel an ſæpius.* Præterea ſemelne, an partite ſanguis ſit detrahendus, ad hoc Gal. cap. præcedente 26. generale tradit præceptum, nempe in omnibus morbis vtile eſſe, vt poſt moderatam ſanguinis detractionem iterum ſanguis auferatur, aliquando quidem eodẽ die, aliquando poſtridie, niſi quando nobis propoſitum fuerit, vſque ad animi deliquium ſanguinem mittere: namq; ita partita vacuatione, natura minus patitur. Et quatenus pertinet ad reuulſionem, idem Galenus docet cap. 11. & 4. de tuenda Val. 8. hanc reuulſionem eo fieri efficaciorem, quo magis eum in numerum detractiones auctæ fuerint: ſiquidẽ natura toties irritata, ea quæ ad partes laborantes confluunt, maiori cũ impetu aſſueſcit in cõtrariam partẽ depellere.

Vtrũ alia à cubito liceat ſecari vena. Sed rurſus quærat aliquis, vtrum præter venas in cubito, liceat alias quoque venas ſecare; Cui reſpondet Gal. ex Archigene 2. de med. ſecund. locos 2. ſi dolor capitis perſeueret, venas quoque naſi, & frontis incidendas eſſe, quarum quidem venarum ſectione omnes præclari Medici tum in dolore capitis ex ſanguine, tum alijs morbis cerebri, vt phrenitide, &c. familiariter, & feliciter vtuntur: quibus præterea addi poſſunt, & venæ aurium, ex quibus, vel cum hirudinibus, vel aliter, multi hoc tempore ſolent, & non ſine magna vtilitate ſanguinẽ mittere. Verum id memoria tenendum, non licere ad huiuſmodi particulares venas deuenire, niſi primum vena cubiti, & totũ corpus vacuatum fuerit.

Vtrum debeat alui lenitio præcedere. Vltimo quæritur, vtrum ante miſſionem ſanguinis ſit neceſſe aluum lenire, vt ſolet fieri? Ad hoc reſpondeatis: ſi aluus non fuerit adſtricta, illud non fore neceſſe; at ſi aluus adſtricta fuerit, vel conijciamus in ventriculo, & inteſtinis excrementa contineri, tunc non niſi optimum fore, ante miſſionem ſanguinis cã vel clyſtere, vel leniẽte etiam medicamento lenire; Cuius exemplum ſit.

℞ *Flor caſſis* ℥ x.
Specierum hiera ſimp. ℈ ij. *Miſ.*

Sed neque importuna forent, ſyrupus roſarus, & violatus ſolutiui thamarindi, pruna, myrobalani, quorum Rhaſes in præſentia mentionem facit. Et ſi quis obijciat, nullum reperiri medicamentum, quod ſanguinem purget: reſpondeatis, hæc medicamenta purgare acria quædam excrementa, permiſta ſanguini, adeo, vt hac ratione ſanguinis copia minuatur, & ille hoc modo purior reddatur.

II. Indic. Secunda fuerat indicatio, reuellendi humores, & vapores fluentes ad caput. Et quãquam inter omnia præſidia reuellentia ſectio venæ principem locũ obtinet: tamen neque alia deſunt. Humores igitur poſſunt ad aliquam partem ferri, vel ab alijs partib. ad illam compulſi, vel ab ipſa attracti. Aliæ partes propria vi expellũt, quæcunque, aut quantitate, aut vtroque modo illis noxia ſunt; aliæ partes ex propria earum imbecillitate recipiunt. *Quatuor modis fit attractio.* Attractio fit, vel ratione ſimilitudinis à tota ſubſtantia, ſicut faciunt purgantia medicamenta: vel ratione vacui, quod in quolibet partis vacuatione contingit: uel ratione caloris, & doloris. Quod enim ad partem calefactam uicini ſucci uel trahantur, ut placet Galeno, uel confluant, ut Archigenes cenſuit, illud euidenter cernitur. At uero quæ dolent, etſi ea quoque conſpiciũtur ex dolore phlegmonem pati, non tamẽ ita facile eſt huius rei cauſam inuenire. *Dolor quo modo attrahat.* Sententia autem Galeni eſt huiuſmodi, eam naturæ facultatem, quæ excretoria dicitur, tunc fungi ſuo munere, cum triſte aliquid perſentit, unde cum dolor inter cætera potiſſimum naturam contriſtet, hinc fit, ut particulæ proximæ uerſus dolentem particulam ſeſe comprimant, humoreſque ad illam tranſmittant, ex quibus deinde phlegmon excitatur.

Hæc diffuſe declarantur à Galeno in lib. de naturalibus facult. 2. de diff. febr. ultimo. 13. metho. med. 3. Nobis autem hæc ſint ſatis, iam ad particularia præſidia ueniamus.

Præmiſſa igitur ſectione uenæ, primum occurrũt medicamenta, de quibus iam diximus: ſecundo ſunt acria chlyſteria, quæ conficiuntur ex decocto furfurum, centaurio minore, colochynthide, hiera, & ſimilibus.

Acre clyſter.

℞ *Foliorum betarum.*
Furfurum ana M j.
Centaurij minoris. M. ß.
Pulpa colocynthidos ℨ j. ß
Decoquantur.
℞ *Huius decoctionis lib.* j.
Hiera compoſita ℨ j.
Mellis roſati.
Olei Chamomælini completi ana ℨ iij. *Miſce.*

Glandes acres. Glandium acriorum ſit hoc exemplum.

℞ *Specierum hiera ſimpl.* ℈ ij.
Pulpa colocynthidos ℈ j.
Salis gemma ℈ ß.
Mellis q. ſu. Miſce.

Tertio ſunt cucurbitulæ, & ſcarificatæ, & nõ ſcarificatæ. Poſtremo ſunt balnea, & lotiones extremarũ partium, cum aqua calidiore: ex quibus uarijs modis reuellendi quandoque uno, quandoque pluribus, quandoque omnibus Medici uti conſueuerunt: quæ quidem omnia partim ratione uacui, partim ratione caloris reuellendi facultatem habent. *III. Indic.* Hoc ipſo tempore tertia ſeſe offert indicatio, repellendi affluẽtes humores à capite, id quod faciunt medicamenta frigida actu, & potentia, & quæ ſimul adſtringendi uim habeant, ut docet Galen. 5. de ſimpl. med. facul. 27. hæc autem plurima ſunt, ſed principale eſt oxyrhodinũ, quod ex oleo roſaceo, & aceto conficitur, adeo ut Medici in affectibus capitis, reliquis omnibus, repellentibus prætermiſſis, ſolo fere oxyrhodino contenti ſint: de quo quidem tam inſigni, ac frequenti remedio, neceſſe eſt nonnulla nos intelligere, quæ ad illius exactam compoſitionem, & adminiſtrationem pertinent.

℞ *Aqua roſata* ℥ iiij.
Olei roſati. ℥ ij.
Aceti ℥ j. *M.*

De oxyrhodino. Rhaſes, Meſues, & recentiores prope omnes, illud ſolent conficere ex aqua roſacea, oleo roſaceo, & aceto: Nam uulgo accipiunt.

In qua mixtione nonnulli minus probant aquam roſaceam, propterea quod non careat adſtrictione, & ualeat medicamenti penetrationem impedire. Galen. autem & Græci oxyrhodinum conficiũt ex oleo roſato, & aceto, hoc modo, ut quatuor partibus olei

una

Digitized by Google

vna pars aceti permiſceatur, ſicut docet liber Galeno adſcriptus, de med. facile parabilibus: quæ tamē mixtionis ratio, mea ſententia, perpetuo ſeruanda non eſt, ſiquidem pro diuerſitate ætatis, ſexus, temperamenti, habitus corporis, nec non morborum, & humorum peccantium, expedit acetum nunc immi nuere, nunc augere. Verum neque illud oportet ignorare ex Galeno 2. de medicamentis ſecundum locos 1 oleum roſaceum, pro conficiendo oxyrhodino, nō ex communi oleo, ſed omphacino, id eſt, non perfecte maturo, ac recenti, vel ipſo eo anno confecto, præparandum eſſe, roſis quamplurimis ad illius infuſionem præparatis: quas quidem roſas nonnulli aromatarij hoc tempore non perfecte maturas ſolēt accipere, vt hoc oleum omnı ex parte maiorem repellendi vim habeat: ſicut contra oleum roſaceum, quod vulgo completum appellant, ex oleo maturo, nec non roſis quæ ad integram maturitatem peruenerunt, ſolent preparare. Sic acetum quod propter eam tantummodo cauſam adhibetur, ut oleo roſaceo faciliorem trāſitum, & penetrationem præbeat, admodum acre eſſe non debet, ſi quidem inſignis acrimonia ſine alicuius caliditatis participatione nō poteſt conſiſtere. Quod ſi tandem velitis adhuc magis refrigerare, licet cum Galen. oleo, & aceto permiſcere ſuccum Semperuiui, portulacæ, lactucæ, & ſimilium, quod ego frequenter facio.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ *iij.*
Succi lactucæ.
Aceti roſaci ana ℥ *j. Miſ.*

Hæc autē accurate oportet inter ſe miſcere, & agitare; donec omnia vnum fiant, vt Rhaſes notauit, in qua tamen mixtione vulgares medici deficiunt.

Applicatio oxyrhodini. Sed dubium eſt, cuinam parti debeat apponi. Paulus id apponit fronti, & temporibus, quem nonnulli hoc tempore imitantur. Galenus autem docet, regionem capitis iuxta ſinciput, propter laxitatē coagmentationis, iuxta futuram coronalem, nec non propter oſſium tenuitatem, & raritatem, tum caliditatē, tum frigiditatem medicamentorum facile intro recipere. Imo vero 13. metho. 22. inquit, non ſolū qualitates, ſed etiam ſubſtantiam medicamenti, ſi tenuis fuerit, intra cranium facile tranſmitti, quod in ſeipſo teſtatur expertum fuiſſe: quare illorum medicorū inſtitutum probat, qui ſiue caliditatem refrigerare, ſiue frigiditatem calefacere oporteat, ad hanc maxime capitis partem, accepta quaſi per manus a primis inuentoribus ratione, medicamenta ſolent accommodare.

Altimari error. Quo loco non poſſum diſſimulare turpem, & dignum riſu errorem Altimari, qui cap. 10. de dolore capitis ex calore dicit, oxyrhodinum perfundēdum eſſe iuxta frontem, ubi piloſa pars deficit, & iuxta vtrumque eius latus, vbi pili ad aures nectūtur: quæ quidem verba ille accepit, ac more ſuo, ad verbum tranſcripſit ex Galen. ſed ſenſu plane deprauato, & a Galeni mente alieno. Namque Galenus, cuius diligentiam vbique licet admirari; volens excellentē quendam modum perfuſionis roſacei nos docere, nē pe ſi illud ex altiori loco in caput delabatur, & quaſi guttam vel ſtillicidium recipit, vult vt fiat quædā veluti corona, ex laneo faſciculo in orbem circumpoſito, quæ ad caput accommodetur, illudque circundet ex parte anteriore, vbi deſinit pars capillata, ex lateribus ſupra aures, in parte autem poſteriore verſus occiput: quo quidem artificio primum oleum perfuſum longiori tempore loco adhæret, deinde reliquæ partes, quæ non indigent huiuſmodi perfuſione, defendentur, ne ab occurſu medicamenti frigidi lædantur, præterquam quod partes quoque inferiores, facies, oculi, & reliquæ, ita ab omni inquinamēto immunes ſeruabuntur. Quæ Gal. ſententia eſt adeo plana, & aperta, ut planior eſſe nequeat: bonus autē Altimarus, quæ Gal. ait de fronte, auribus, & occipite, quibus lana debeat circumponi, interpretatur quaſi ex ea oxyrhodino debeat perfundi, qđ neque Galenus, neq; alius quiſpiā ſomniauit.

Vtrum actu frigidū ſit adminiſtrandum. Demum de oxyrhodino id quæritur, vtrum actu frigidū, uel aliter debeat adminiſtrari? Ac ſane Galenus docet apertiſſime illud non ſolum actu frigidum, ſed etiā aqua frigidiſſima, niue, & omnibus modis refrigeratum, adminiſtrandum eſſe: cui Rhaſes, Auicenna, & alij quamplurimi conſentiunt. Altera autem ex parte neque deſunt, qui aliter ſentiant, ex quibus eſt Aetius, qui libro ſexto. 2. in phrenitide oxyrhodinū tepidum apponit, additque rationem, quod neque frigiditas, neque caliditas periculo careat: ſiquidem frigidum denſat meatus, & ſuperfluitates in capite non permittit diſcuti: quod vero eſt valde calidum, feruorem duplicat: quare ita ſtatuit, roſaceum cum modico aceto æſtate quidem exacte tepidum, hyeme vero moderate calidum adhibendum eſſe. Ego autem magis probo determinationem Galeni, qui ſumpta indicatione ab humorib. noxijs, 1. ad Glau. docet, in copia frigidiorum, & crudiorum humorū, ueluti in lethargo, tepidis, in calidioribus, & bilioſioribus, veluti in phrenitide, frigidis capitis perfuſionibus utendum eſſe. Atque hæc de oxyrhodino.

Indicatio ultima. Poſt hæc omnia, ſi capitis dolor procedat, poſtrema reſtat indicatio, nempe diſcutiendi reliquias humorum, & corroborandi ipſum cerebrum: ad quam indicationem ſunt accommodata medicamenta externa, oleum chamomælinum, laurinum, liliorum alborum, lotiones ex decocto betonicæ, chamomillæ, ſtœchados: interna autem, aromaticum roſaceū, diamora, mithridatiū, & ſimilia. Sed ſtatim quis obijciat, iſthæc eſſe calidiora, & propterea in dolore capitis calido non ſatis conuenire: cui reſpondeatis cum Galeno 13. metho. 21. hæc medicamenta non niſi producto dolore conuenire: quo tempore iā diſſolutis partibus tenuioribus remanent partes craſſiores, & frigidiores, pro quarū diſſolutione calida medicamenta requiruntur. Ad quem modum Galenus in phrenitide, & caſtoreo, & alijs id genus calidis medicamentis vtitur.

Victus rō. Victus unico uerbo ſit refrigerans, qui parum nutriat, & paucum ſanguinē generet: itaq; æger abſtineat a carnibus, uino, ouis: utatur ptiſana, herbis, lactucis, fructibus, & ſimilibus; quieſcat corpore, & animo, ſomnus maxime confert ad tollendos dolores: itaque ſi vigeant uigiliæ, ſomnus concilietur; quotidie habeat alui excremēta, caueat ab accidentibus animi. Et hæc de dolore capitis ex ſanguine.

Rhaſes in curatione huiuſmodi doloris primum ſecat venam cephalicam, ſeruata rectitudine partis dolentis, deinde inſtituit oxyrhodinum ex aqua roſaceo, oleo roſaceo, & aceto, quæ iubet diligēter permiſcere, ac demum illud niue refrigeratum capiti imponit: in quibus nō deuiat a doctrina Galeni, preter quā in aqua roſacea. Poſtea Rhaſes inſtituit victum ex ijs quæ diximus. Præterea addit lētes, & crocum, quæ non ita vidētur conuenire. Namq; apud Galenum 2. de alim. facultat. nec non 6. Epid. 5. 33. lentes quidem parum nutriunt, ſed nō ſunt alimentum frigidum, præterea tarde coquuntur, craſſumque, & melancholicum ſuccum generant, habentque facultates contrarias, alteram mouendi, alteram cohibēdi aluum: ſic crocus in ſigni ſuo odore, vt ſcribit Galenus 2. de med. ſecundum locos cap. de ijs qui ex ſtomacho capite dolent, ſolet multis caput replere, & offendere: itaque non conuenit. *Error Rhaſis in victu.* Demum inſtituit medicamentum ex thamarindis, myrobolanis, prunis: & ſit exemplum ad mentem Rhaſis.

℞ *Pulpæ thamarindorum* ℥ *i ij.*
Myrobalanorum citrin. ℥ *iij.*
Prunorum N XV. Fiat decoctum.
℞ *Prædicta decoctionis* ℥ *5.*
Syrupi roſati ſol. ℥. *j. ß M.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Quod quidem medicamentum ab omnibus medicis Arabibus pro mūdificando ſanguine maxime probatur.

De dolore capitis ex bile.

Signa. IN cognitione, & curatione doloris cap. ex bile, eandē methodū ſeruabimus, quā ſuperiori capite. Igitur ſigna ex ſymptomatibus illa ſunt. a qualitate doloris, qui eſt actio læſa: ille non eſt cū grauitate, ſed cū mordicatione, quoniam materia eſt acris & mordax, dolorq; eſt admodum inſignis, cum bilis inter omnes humores ſit calidiſſima, ac vehementiſſimos dolores efficiat. Quod ſi materia cerebri membranas occupauerit, dolor erit pungitiuus, aderunt uigiliæ, oris amaritudo, aderit ſitis, & ſimilia. quæ omnia copiam biliosi humoris poſſunt iudicare.

Secundo a colore, qui eſt qualitas corporis mutata: color eſt pallidus, & quoquo modo ad flauitiē tendit. Tertio ab exeuntibus mutati, quæ exeunt ex naribus ex ore, lotia, & cætera, omnia copiam bilis demonſtrant.

Deinde ſunt ſigna ſecundi ordinis, quæ potiſſimū ſumuntur ex cauſis præcedentibus: ſi æger vſus fuerit alimentis acribus, calidis, uinis dulcibus, uinoſis, &c. ex quibus facile copia bilis potuit generari: ſi æger diu uigilauerit: ſi plurimum excreuerit: ſi conſuetabilis vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem fuerit retenta.

Tertio diſcurratis per alia quoque ſigna tertij ordinis, quæ adhuc minus certa exiſtunt, & colliguntur ex Gal. 2. de med. ſecundum locos 1. ex regione, tempore anni, temperie corporis habitu, ætate, conſuetudine, tempore acceſſionis.

Curatio. Venio ad curationem, in qua quatuor illæ indicationes ſeſe offerunt generalis uacuationis, reuellēdi, repellendi, & diſſoluendi materiā noxiam, quæ dolorē efficit. *I. Indicat.* Quatenus ad primam pertinet, etſi plurimæ ſint rōnes uacuandi totius corporis media, exercitationes, frictiones, &c. tamen hæc omnia ſunt leuiora, neque niſi longiori tempore id præſtant: *Vtrū conueniat vena ſectio.* quare omnino inſigni aliquo remedio opus eſt, quod, & velociter, & efficaciter id præſtare poſſit. Inter cetera autem eſt dubium, utrum conueniat ſectio venę, in quam plurimi oſtenduot, ut neq; in cæteris morbis bilioſis tale remedium conuenire, quod ex una parte humor a natura ſanguinis ſit alienus. ex altera ſanguinis ſit moderator, ac veluti frenum bilis, vt propterea redundante huiuſmodi humore ſanguinis miſſio non ſolum inutilis, ſed ſæpenumero pernitioſa centanda ſit. Ex quo Auicenna, & recentiores prope omnes ſtatuunt; ſanguinis miſſionem in morbis bilioſis tunc opportune adminiſtrari, quando ſimul cum bile ſanguis redundat. aliter ſanguinem importune mitti. Ego vero qui alias hoc tractaui, id vnum dico, tres duntaxat eſſe principes ſcopos mittendi ſanguinem qui, & ad omnes humores, & ad omnes morbos pertinent. Imo vero illud addo, ſi dolor fuerit vehementiſſimus, quales poſſimum ſolent eſſe dolores bilioſi, nullum præſtantius remedium inueniri ſectione venæ, & ea quidem copioſa, quandoq; vſque ad animi deliquium; quæ doctrina eſt Galeni 1. aphor. 23. Itaque etſi redundat bilis, dūmodo *Qua vena ſecanda.* coniiciatis, ægrum id remedium poſſe perferre, nō timeatis primo quoque tempore venam incidere, vel baſilicam, ratione iecoris, vel cephalicam rōne capitis, vel mediam, quæ vtriuſque partis ratione habet.

Quid leniens. Si velitis aluum lenire, caueatis a manna, & cæteris id genus dulcioribus medicamentis, quæ facile vertuntur in bilem, niſi illis permiſceatis uel acetū, vel thamarindos, uel quid ſimile, Sic caſſia foret pręſtantiſſima.

℞ *Flor. caſſia noviter extr.* ℥ j.
Pulpa thamarindorum ℥ ß.
Specierum diarhodon ℈ ij *Miſ.*

II. Indic. Secta vena, & lenita aluo, protinus ad reuellentia confugiendum eſt, de quibus ſatis dictum. Sed tamē notandum, Auicennam non probare clyſteria acria, ſed leniora, ne iecur, & totum corpus magis calefiat: contra autem Gal. 1. ad Glauc. 15. in dolore capitis, in quo propter magnitudinem febris plurimi vapores, & humores diffuſi, ac veluti efferueſcentes in caput aſcenduot, a clyſteribus acrioribus non ſolet abſtinere, ſiquidem clyſteria lenia nihil reuellūt. Veruntamen caute, mea ſententia, incedendū, adeo ut clyſteria neque ſint acerrima, neque frequentiſſima: qua adhibita moderatione nullum uidetur periculum imminere, & ita neque Auicenna abſtinet ab iis. *An hæmorrhoides aperiendæ.* Sed præ cæteris reuulſionibus apud nonnullos ſunt familiares hirundines, ad uenas hæmorrhoidas appoſitæ, qui ſine vlla diſtinctione in quolibet dolore capitis, & quolibet capitis morbo, & a quocunq; humore ille pendeat, huiuſmodi uacuatione familiariter utuntur: qui quidem præter Gal. diſciplinam, & male agere mihi uidentur. Namque Galenus exponens aphor. Hip. 21. 6. Inſanientibus ſi uarices uel hæmorrhoides, &c. hæc habet in com. Hic Hip. inſaniam illam intelligit, quæ proprie melancholia dicitur, non illum qui ſit ex bile furorem; namque ſi quis propter copiā bilis inſaniat, uel aliter laboret, huic neq; varices, neq; hæmorrhoides ſuperuenientes poſſunt aliquam utilitatem afferre: quod ſi fluentes hæmorrhoides inſaniam ex bile nequeunt iuuare, quanta cū rōne, & vtilitate in dolore capitis, in phrenitide, & aliis morbis ex bile oriundis, pleriq; omnes hoc tempore illas aperiant, niſi uiderint.

III. Indic. Ex tertia indicatione ad medicamenta repellētia deueniendum eſt, inter quæ oxyrrhodinum præſtantiſſimum eſt, & illud quidem ualde frigidum: unde præparetur oxyrhodinum uel illud ſimplex ex oleo roſaceo omphacino, & aceto, uel præterea additis ſuccis portulacæ, lactucæ, de quibus fridigidius adhuc redditur. Quoniam vero humor calidiſſimus, & ſicciſſimus eſt, ac plerumque uigiliæ urgent, aceto admodum parce vtendum eſt, cum facultate, & ſiccandi, & nonnihil etiam calefaciendi præditum ſit; quare exempli gratia ℥. v. olei & ſuccorum ſatis fuerit ℥. ß. aceti permiſcuiſſe.

IV. Indic. Secta vena, adhibitis reuulſionibus, medicamentis repellentibus, ſi dolor procedat lōgius ex poſtrema indicatione diſcutiēda eſt materia, q̄ reſtat, qd calida perficiūt medicamēta, neq; præter rōnē tametſi humor noxius ſit calidus: quo quidē tempore ſi caput, forſitā etiam corpus totū bile ſcateret, poſt apparentē coctionem de illius purgatione foret cogitandum, & ſyrupi concoquentis, & purgantis.

Præparatio bilis.

℞ *Syrupi roſati recentis* ℥ j. ß.
Decoctionis Florum nenupharis.
Acetoſa.
Cichorei ana ℥ j. ß *M. pro ſyrupo.*

Exemplum medicamenti.

Purgatio bilis.

℞ *Electuarij de ſucco roſar.*
Vel El. roſ. Meſ. ℥ ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ iij.
Decoctionis ſupraſcripta. q. ſuff. M.

Victus rō. De uictu non eſt ut longius agamus, ſiquidē vna fere, & eadem uictus ratio conueoit in utroque dolore tam ex ſanguine, quam ex bile, nimirum humidior, cum certum ſit, flauam bilem, ſanguine ipſo multò ſicciorem eſſe.

Textus Rhaſis poteſt diuidi in duas partes. In nobis duo ſunt humores calidi, ſanguis, & flaua bilis. Itaque ſi calidus humor redundat, neque appareant ſigna ſanguinis, reſtat ut ſit flaua bilis, & quoniam redundante huiuſmodi humore, adeſt neceſſitas euētandi calorem naturalem, ideo ſimul pulſus fiunt velociores. In ſecunda particula inſtituitur curatio, quæ in plures partes poteſt diuidi, ut uaria remedia

con-

Digitized by Google

continet. Si inſtituit primum ſolutionem ventris, qui principio morborum ſuis minoratiuis vtitur: deinde iuſſit ea fieri, quæ paulo ante dixerat, de oxyrhodino nempe: tum varia medicamenta inſtituit, acetum violatum, cucurbitæ, &c. quæ refrigerata cũ niue, ægri naribus injiciantur, ac poſtremo, ſi dolor multum innaleſcat, inſtituit linimentum ea opio, & camphora, quæ diſſoluta in oleo de ſalicibus, in nares, & aures injicienda ſunt.

De dolore capitis ex pituita.

De dolore ex pituita. Signa. IN dolore capitis ex pituita, ſigna ſumpta a ſymptomatibus ac reliquis, certiora illa ſunt: primum dolor eſt cum grauitate ſine mordicatione, neq; ſolet eſſe admodum vehemens, niſi forte pituitæ coniungantur flatus, tunc enim membranæ diſtenduntur, & ſequuntur dolores vehementiſſimi, ſicut frequenter euenit in doloribus colicis, ſenſus oẽs ſunt perturbati, æger ad ſomnum eſt procliuis, nihil ſitit. Secundo ex qualitate corporis mutata, color faciei pallidus eſt, & ad albedinem declinat, frigiditas ad tactum perſentitur, ſicut in dolore ex ſanguine, & ſtaualis calor perſentiebatur. Tertio ab excuntibus immutatis, excrementa omnia, quæ exeunt per os, per lotium, &c. alba ſunt, & cruda, quandoque frigida actu, quæ pituitæ redundantiam ſignificant. Ijs ſuccedunt ſigna ſecundi ordinis minus certa, ex cauſis, præcedentibus: ſi æger otioſe vixerit, nimio ſomno indulſerit, alimentis frigidis, & craſſis vſus fuerit, ſi conſueta aliqua pituitæ vacuatio, aut per vomitum, aut per aliam partem retenta fuerit. Ad ſigna tertij ordinis pertinent aer, cœli, & anni conſtitutio, regio, temperies, ætas, conſuetudo, quæ ſi declinent ad frigidum, & humidum, copiam pituitæ valent indicare: quibus demum addatis, & horam acceſſionis: cum dolor noctu intendatur, quo tempore potiſſimum mouetur pituita. Sed præter hæc omnia ſigna Rhaſes aliud adiungit, nempe dolorẽ antiquum eſſe, & ratio eſt manifeſta, quoniam frigidior, & craſſior materia non niſi difficile, & longo tempore a natura ſuperatur, quæ eadem videtur fuiſſe ſententia Galeni 2. apho. 39. qui generaliter affirmat, morbos frigidos omnes diuturnos eſſe: cui conſentit Auicenna 1.3. tract. 2. cap. 38. per hæc uerba. Aegritudo cuius tempus prolongatum eſt, frigida eſt ſecundum omnem diſpoſitionem, & indiget reſolutione, & quod calefaciat, cum fortitudine. Ac forte idem voluit Hipp. 6. epid. 1. 8. Contra vero Galen. 2. de med. ſecundum locos, tractans cephalæam, inueteratum, & contumacem capitis dolorem ex facili occaſione habentem maximas exacerbationes, ita inquit: ubi frigidior, & crudior fuerit humorũ multitudo, remedia tepida; vbi autem calidior fuerit, & biliofior, remedia frigida adhibenda eſſe. Itaque per Galenum reperitur morbus antiquus, qui ab humore calido, & bilioſo originem habet: id quod experientia confirmat, cum uideamus aliquando exempli gratia, ex fluxione bilis ad aliquam partem dolores vehementiſſimos fieri, & quotidie exacerbari.

Morbi frigidi ſemper diuturni.

Ad hanc difficultatem reſpondeatis, morbos, ſicut ſupra diximus, eſſe duplices; vel proprios alicui parti; uel per conſenſum tales eſſe. Itaque morbi proprij ſi fuerint antiqui, neceſſario fiunt a cauſa frigida, atq; de ijs Hip. Gal. & Auicenna intelligunt: ſin autem fuerint per conſenſum alicuius partis, tunc non ſolũ a cauſa frigida, ſed etiam a cauſa calida poſſunt prouenire, ſicut propoſito exemplo fluentis bilis a iecore calidiore, manifeſte comprobatur: vnde cum Rhaſes tractet de dolore capitis proprio, neque illius ſignum uetuſtatis reijciendum eſt. Hactenus de ſignis, venio ad curationem.

Indicat. Indicationes ſunt illæ quatuor iam dictæ, 1. vacuandi totius corporis. 2. reuellendi. 3. repellendi. 4. diſcutiendi materiam noxiam. Quatenus ad primã pertinet, hic non conueniunt exercitationes, nõ balnea, non frictiones, quod hæc leuiora ſint, & tardiora, præterquam quod in copia crudorum humorum magis obſunt, quam proſunt: bene conuenit inedia, quæ in dolore bilioſo vituperatur, quod inedia ad coctionem pituitæ vehementer faciat; deinde omnium conſenſu conuenit purgans medicamentum: ſed mea ſententia, non niſi apparente humorum coctione.

Coquentia pituitam. Ad coctionem ſunt optima mel roſaceum, oxymel ſimplices, ſyrupus de betonica, de ſtœchade, decocta betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, &c.

℞ *Mel roſati.*
Oxymellis ſimp.
Syrupi de betonica ana ℥ ß.
Decoctionis ſaluiæ
Hyſſopi. ana ℥ y. *Miſ.*

Purgantia. Purgantia medicamenta ſunt plurima, & ſimplicia, & compoſita: agaricus, turbith, trochiſci alhandal, ideſt, colocynthis præparata, electuarium diaphenicon, hiera diacolocynthidos, ſed inter cætera omnia pilulæ cochiæ, quæ hoc loco a Rhaſe deſcribuntur.

℞ *Electuarij diaphenicon.*
Hiera diacolocynthidos ana ℥ ij ß.
Mellis roſati ſol. ℥ y.
Decoctionis ſupraſcripta q. ſuff. M.

Leniens. Si quis cupit habere exemplum medicamenti lenientis, quod ſtatim in principio licet exhibere, in bolo caſſia cum hiera, in potione manna cum melle roſaceo, ſunt optima.

℞ *Flo. caſſiæ nouiter extractæ* ℥ vj.
Specierum hieræ ſimplicis ℥ iij. *Miſc.*

In potione.

℞ *Manna electæ.*
Mellis roſati ſol. ana ℥ ij ß.
Decoctionis ſupraſcripta. q. ſuff. M.

Vtrũ conueniat venæ ſectio. Verum hoc loco nonnulli quærunt, utrum liceat uenam incidere, necne? quibus ea reſponſio danda eſt, quam ſupra dedimus de ſectione uenæ in humoribus bilioſis, quæ pariter ad hunc humorem debent accommodari.

II. Indic. Secunda ſequitur indicatio, quæ ad reuulſionem pertinet, in qua principem locum obtinent clyſteria, & glandes acriores ex ruta, centaurio minore, colocynthide, &c. Apud nonnullos maxime probantur, & adminiſtrantur veſicatoria, quæ fortaſſe in hoc caſu minime ſunt reijcienda hoc ipſo tempore.

III. Indic. Ad repellentia, & oxyrhodinum veniendum eſt: etſi vulgares Medici hanc indicationem negligant, quod omnia repellentia ſint frigida, & adſtringẽtia, quæ propterea dolorem, & cauſam doloris, humorẽ frigidum, uidentur poſſe augere: tamen illi deuiant a doctrina Gal. 1. ad Glau. 15. qui oxyrhodino, & repellentibus uti non ueretur, & ſane propria ſunt illius uerba: In multitudine quidem crudiore, & frigidiore tepidis, in calidiore autem, & bilioſiore, frigidis. Quam eandem ſententiam repetit 2. de medi ſecundum locos 2. ad principium, ad quem modum in lethargo, qui pariter oritur ab humore pituitoſo, oxyrhodino utitur. 13. metho. 21. Equidem ille inquit, humor quiſquis ille fuerit, repellendus eſt. Sed in præſentia oxyrhodino oleum quoque chamomælinum poſſet permiſceri, vt frigiditas medicamenti quoquo modo remittatur.

Euacuatio capitis. Demum ex poſtrema, & quarta indicatione, q̃ remanet, materia diſcutienda eſt. Verũ antequam ad hæc diſcutientia ueniatis, optimum foret ipſum caput ſpeciatim euacuare, quod potiſſimum præſtant caputpurgia, quæ ex Galeno 5. de ſimp. med. facult. 20. trahẽdi proprij humoris facultatẽ habẽt, & ſunt duplicia: nõnulla quæ naribus infundũtur, & Errhi

ma appellantur; nonnulla quæ in ore agitantur, & gargariſmata, aut détibus mãduntur, quæ apophlegmatiſmata dicuntur, & ſunt huiuſmodi Radix pyrethri, gingiberis, folia rutæ, pulegium, vt ſunt gummata, inter quæ vſus obtinuit, vt maſtiche principem locum teneat, ex quibus varia fiunt medicamenta.

Maſticatorium.

℞ *Pyrethri* ʒ ij.
Origani.
Pulegij ana ʒ j.
Staphyd. agria
Piperis. ana ʒ ß. *Miſc.*

Hæc, vel paſſulis, vel maſtiche ſolem excipi, & ſit medicamentum tenax, quod ore maſticatum magnam copiam pituitæ detrahit. Secundo loco ſunt medicamenta, quibus os proluitur, vel gargariſatur, in quem vſum præparantur decocta ex herbis calidioribus; quibus poſtea permiſcentur, quæ incidendi vim habeant. Vt.

Gargariſmus.

℞ *Origani*
Pulegij
Calamenthi
Hyſſopi
Fol. lauri ana *M.* ß.
Fiat decoctio.
℞ *Prædicta decoctionis* lib. ij.
Oxymellis ſimp. ℥ iiij. *M. pro gargariſmate.*

Tertio loco ſunt errhina, quæ item multiplicia ſunt, atque illa primum, ex quibus nares liniuntur, qualeeſt modicum elaterij ad vnũ, vel alterum granum, cum oleo nardino, vel lacte mulieris, quod medicamentum validum eſt, & aliquando ſanguinem ducit: deinde ſunt quædam ſolidiora, quæ intra nares imponuntur, qualia ſunt radix betarum, cortex arantiorum, quæ ſunt leniora: nonnulli utuntur uehementioribus, ſicut res poſtulat, & ſit exemplum.

Errhinũ.

℞ *Rutæ*
Origani
Pulegij. ana ʒ ß.
Elaterij grana ij.
Succi betarum q. ſuf. M. & fiat veluti quoddam ſuppoſitorium.

Delectus 1 caput purgij neceſſarius. Circa vſum remediorum, quæ ad propriam capitis vacuationem pertinet, illud vnum reſtat maxima notatione dignum, minime per vnam atque eandem partem perpetuo vacuationem faciendam eſſe, ſed quando vnam, quandoque alteram partem fore oportuniorem, ita, ut quandoque apophlegmatiſmis, quandoque errhinis agendum ſit: quod quidem iudicium, verum hæc, vel illa conueniant, ex ſitu partis laborantis faciendum eſt, ad quam partem laborantem, ex communi præcepto nunquam trahere oportet, ſicut diffuſe docet Gal. 13. meth. 11. Ideoque ſi laborent fauces, palatum, lingua & reliquę partes quæ ore continentur, præterea, ſi purganda materia eſſet tenuis, aut ſalſa, vel periculum immineret de ſputo ſanguinis, vel vlcere pulmonis, tunc errhina oportuna forent, apophlegmatiſmata autem non carerent periculo: contra vero ſi laborent oculi, tunc errhina importune, apophlegmatiſmata oportune adminiſtrarentur.

IV. Indic. Verum calida et odorata compenſans. Poſtrema indicatio pertinet ad diſſoluendam materiam, ſi quæ reſtat in capite; ad quam rem optima ſunt medicamenta calida & odorata, tam internis quam externis. Sed ſtatim quis obijciat apho. Hip. 5. aph. 28. Aromata capitis grauitatem efficere; quod Gal. auctore in Com. & ratio & experientia confirmat veriſſimum eſſe. Cui reſpondeatis, id quidé contingere, ſi quis aute vniuerſi corporis & capitis vacuationem illis vtatur: at vero poſt generalem corporis & propriam capitis uacuationem, hæc eadem materiam diſſoluere, & nullum capitis dolorem facere. Itaque internis conueniunt diacyminum, diá. bra diamoſchum; conſerua bethonicæ, diantos: ſed inter cætera omnia mithridatium & theriaca ſunt præſtantiſſima. Externis autem ſunt quamplurima. 1. ſunt odores, moſchum ambra, zibetum. 2. olea calidiora, laurinum liliorum alborum: ſed reliquis ſunt præſtantiora, oleum de euphorbio & de caſtoreo: quod ſi bono euphorbio careatis, ſicut reuera noſtri Seplaſiarij carent, licet pro illo vti ſtercore columbino, ſicut utebatur Galenus 3. de compoſ. med. ſecundum gen. 5. Antiqui vtebantur medicamentis compoſitis.

℞ *Origani*
Pulegij
Calamenthi. ana ʒ ß.
Caſtorei
Stercoris columbini. ana ʒ j.
Cum oleo liliorum alborum cum aromatibus. M. & fiant trochiſci, quis corpore vſus cum aceto, vel oleo diſſoluantur.

Sic conueniunt decocta herbarum calefacientiũ, chamomæli, ſtæchados, ſaluiæ cum ſeminibus aniſorum, &c. ex quibus caput lauetur & perfricetur. Hoc tempore ſunt nobis familiares aquæ thermarũ calidiores, quales ſunt Aponitanæ.

Demum vero, quoniam meatus aurium pertingunt vſque ad membranas cerebri, ſolebant antiqui in ipſas quoq; nonnulla acria medicaméta inijcere.

℞ *Euphorbij*
Caſtorei
Stercoris columbini. ana ʒ j.
Cum oleo liliorum alborum M.

Victus ratio ſit calidior, alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, quæ vtiliter condiuntur aromatibus: ægri præcipue abſtineant a uino, pro quo accipiant decoctum cinamomi, vel quid ſimile. In litera Rhaſis ſigna ea ſunt, nulla rubedo, nullum indicium humoris calidioris, ægritudo antiqua. In curatione primo ſoluit ventrem cum pilulis cochijs. deinde inſtituit nonnulla olea, & alia medicamenta calidiora, quæ capiti affundantur, atque in nares, & aures inijciantur. *Victus ro.*

De dolore ex melancholia.

Signa a ſymptomatibus: ægri vigilant, & ſi dormierint, habẽ ſomnos cõfuſos & perturbatos, habẽt colorem nigrum, vel liuidum, excrementa liuida: Et ſigna conſpiciuntur a præcedentibus cauſis, æger multis cogitationibus, curis, mœrore confectus eſt, frequenter comedit leguimina, braſſicas, carnes ſalitas, vina craſſa, noua, &c. conſueta aliqua uacuatio melancholiæ ſuppreſſa eſt, quibus demum licet addere temperiem, ætatem, corporis habitum, &c. *Signa.*

Pro curatione ſuperiores indicationes etiam ſeſe offerunt. Quatenus itaque ad primam, ſi dolor vehemens, & contumax, & cætera conſentiant, vena ſecanda uel cephalica, uel aperiendæ hæmorrhoides, ſi modo conſueuerunt fluere. Sic materia prius coquenda, tum medicamento purganda eſt. Ad coctionem faciunt Syrupus de fumoterræ ſimplex, de borragine; decoctum bugloſſæ, cichorei, borraginis. Ad purgationem Syrupus de fumo terræ compoſitus, de polypodio, confectio hamech; ſed inter cætera pilulæ cochiæ, ac maxime ſi præparentur cum radicibus hellebori nigri, ut in præſentia præparantur. *Vena ſectio. Coquẽtia melancholiam. Purgãtia.*

℞ *Pilularum cochiarum cum helleboro.* ℈ iiij.
Fiant pilulæ N. iiij. *& deaurentur.*
℞ *Syrupi de fumo terræ ſimp.*
De bugloſſa
Roſati recentis ana ℥ ß.
Decocti meliſſæ
Borraginis ℥ iiij. *Miſ.*

Interea ex reliquis indicationibus adminiſtrandi ſunt omnia genera reuulſionũ, nec non repellentiũ,

&

Digitized by Google

& diſcutientia medicamēta, de quib. ſatis diximus. Victus ſit alimentorum boni ſucci, & ad ſummā, calefaciendi, & humectandi, vim habeat.

De doloribus ſine materia. Præcepta.

Poſt abſolutos dolores capitis cū materia, id reliquū eſſet, vt de alijs ſine materia tractaremus. Verū quoniam in hiſce doloribus vnica ſeſe offert indicatio. per contraria cuiuſq; intemperiei; ideo breuitati ſtudiendo ſatis fuerit de nonnullis præceptis generatim agere: quæ nos docet Galenus in arte medica. 59. Itaq; pro exemplo intemperiem capitis calidam accipiamus, huic cauſa frigida contraria exiſtit; ergo primo ſecundum eſt, inueniend a eſſe medicamenta, quæ ſecundum poteſtatem, hoc eſt, re vera, minime ſecundum imaginationem poſſunt refrigerare.

Secundo, pro magnitudine intemperiei de conuenienti remedio ſtatuendum eſſe, adeo vt remedium æquali gradu morbo reſpondeat. Exēpli gratia, ſi caput decem numeris maiori caliditate laboret, quam naturæ conueniat, cauſam pariter decem numeris refrigerantem oportet adhibere.

Tertio, ſi interna capitis pars doleat, proſpiciendū eſt, ne remedijs vis in itinere ſoluatur; vnde frigiditas non ſolū debet tanta eſſe, quantā morbus requirit, ſed præterea quanta ex ſitu neceſſaria eſt, vt commode ad locum dolentem poſſit penetrare: in qua re non modo frigiditatem, ſed etiam materiam oportet animaduertere; etenim ſi materia fuerit craſſarum partium, nō admodum poterit intus penetrare, imò contrarium præſtabit effectum, denſando ſuperficiē, ſibi precludendo viam: quod ſi ex tenuioribus cōſtet partibus, ſine dubio poterit ad profundas partes peruenire; de qua quidem indicatione a ſitu partium ac medicamentorum ad partes internas, diffuſe Galen. 2. ad Glauc. 2. Si quis cupit intelligere, quomodo huiuſmodi receſſus a ſtatu naturali, nec non varij gradus medicamenti poſſunt cognoſci, is ad Gal. conſugiat. 5. de ſimp. med. facul. ad finem, qui ſingula medicamēta per quatuor gradus, hac ratione diſtinguit, vt calidū nominet primi ordinis, id q nos calefacit, nō tamen euidenter, vt chamomælum; quod autem manifeſte poteſt calefacere, ſecundi, vt abſynthium; at quòd vehementer quidem, non tamen in ſummo calefacit, tertij, vt hyſſopus: ac demum quòd ita calefacit, vt urat, quarti ordinis eſſe uelit, ut euphorbium. Verum præterea ſciendum eſt, ſingulos quatuor gradus in tres adhuc ordines diuidi, prout medicamētum vnius ordinis. Exempli gratia ſecundi, quod manifeſte calefacit, magis uel minus calefaciendo, uel ad primum, uel ad tertium ordinē propius accedat, uel quodammodo medium ſit. Quod de medicamentis diximus, idem de intemperaturis dicendum eſt. Exempli gratia, ille in primo ordine calidus eſt, qui non euidenter eſt calidus, ſecūdo, qui manifeſte eſt calidus, & ita deinceps.

Gradus medicamentorum diuerſi.

Intemperies itaque calida ſine materia curabitur refrigerantibus. Oxyrhodinum inter cætera optimū eſt, quod refrigerandi uim habet, & propter partium tenuitaté facile poteſt penetrare: ſunt, præterea odores frigidi uiolarum, roſarum, nenupharis; ſunt inunctiones ad tempora, ad nares, cum oleo roſato, uiolaceo, cum ſucco lactucæ, plantaginis, & ſimilium.

Porro hoc Rhales tractat de dolore capitis per cōſenſum uentriculi, ſed admodum ieiune, qui id tantum iubet, ut per horam ante acceſſionē doloris æger aſſumat bucellam panis intinctam in uino granatorum, agreſtæ, aut ſimilium. Quo locò ſciendum eſt, dolorem capitis per cōſenſum fieri, uel a toto corpore, ſicut in febrib. contingit, uel a parte aliqua determinata, præcipue uero a uentriculo, quem propterea uerisimile eſt, Rhazem ex cæteris omnibus partibus elegiſſe. Vtcunque hæc ſe res habeat, ſiquidem legitima curandi ratio potiſſimum conſiſtit in curatione partis cōſentientis, ob id hæc prætermitto. Galenus lib. 5. de med. ſec. loca, inter alia etiam de dolore capitis ex ardore agit, & primo loco varia ponit Apollonij medicamenta, & ſimplicia, & compoſita: mox declarans qualiſnam ſit huiuſmodi ardor, inquit, quandoque ſolam calidam intemperiem conſiſtere, quandoq; humorum, & vaporum multitudinem in caput ferri, quam multitudinem docet fieri, aut ſolo ſanguine redundante, aut omnibus humoribus æque auctis. Pro quo ſciendum eſt ex Galeno in lib. de plenitudine, etiā 13. meth 6. ſi vel ſolus ſanguis in corpore creſcat, vel omnes humores æque augeantur, huiuſmodi augmentum plenitudinem dici; ſin autē non ſimul omnes, ſed ſeparatim ſinguli humores creſcant, hinc altera conſurgit ſpecies plenitudinis, quā non abſolute, vt priorem, ſed cum additamento vocant plenitudinem ſanguinis, vel bilis, &c. Verum inter hos quatuor humores illud eſt diſcrimen, quod cæteri tres aucti nullam poſſunt efficere plenitudinem, niſi ſimul cum illis ſanguis quoque augeatur; vnicus vero auctus ſanguis non ſolum facit plenitudinem cum additamento, ſed etiam quam Gal. abſolute plenitudinem vocat; quod ſi altera ex parte alius humor a ſanguine, neq; ſimul cum ſanguine creſcat, vt flauabilis in regio morbo, huiuſmodi affectus nō plenitudo nec ſimpliciter, nec cum additamento, ſed cacochymia, hoc eſt humoris vitium, dicitur. Poſt eſſentiam, & cauſas doloris capitis ex ardore Galen. ponit ſigna: nam cutis aridior ad primum tactum apparet, ægri oculos rubeos habent, frigidiſque perfuſionibus gaudent. Tandem venit ad curationē illhic loci videndam.

De dolore ex ardore.

Plenitudo quid.

Signa doloris capitis ex frigore cōtraria ſunt eis, quæ ex ardore: namq; facies eſt decolorata, minime contracta, & arida, neque gaudent frigidis, neque ab illis iuuantur. Hic dolor ex aere frigidiore contractus, ſi recens fuerit, ſine multo labore curatur, ac ſolum oleum calidum, verbi gratia, rutaceum, ſycionum affuſum, quandoque hominem liberat; quod ſi vehementiora calefactione opus fuerit, accipiatur oleū euphorbicum, aliaque nonnulla medicamenta.

De dolore ex frigore.

De inueteratis capitis affectionibus, calidis, & frigidis. Galen. vnico verbo curationem inſtituit, per pharmaca ad cutim capitis accommodata: quod, vt commode fiat, iubet pilos aut radendos, aut uſque ad cutim præcidendos eſſe: quæ quidem vtraque medicamenta, & calida, & frigida, cum varia, & multiplicia ſint, at frigida eſſe deligenda ex ijs, quæ eryſipelata curant, quale eſt ceratum roſaceum; calefacientia autem ex medicamentis calefacientibus componenda, inter quæ ſimpliciſſimum eſſe, inquit, quod ex euphorbio præparatur, cuius deſcriptionem habetis & hoc loco, & 3. de comp. med. ſecundum genera cap. 4. Generaliter autem Galen. ad haſce affectiones probat ea medicamenta, quæ methodi μετασυγκριτικὰ hoc eſt, ea alte euacantia appellabant: de quibus & priori lib. & frequenter, ſed accurate lib. 7. de comp. ſecundum genera tractantur.

Duplex indicatio.

Dolor capitis ex uino meraciori prouenit, propterea quia ipſum caput uaporibus, quandoque etiā humoribus calida intemperie præditis repletur, idque potiſſimum euenit, ſi caput natura calidum fuerit, namque & ſine uini potione uapores iſti & humores ad caput facile & prompte ſolent ferri. Inſtituitur curatio ex duplici indicatione: altera uacuādi, ſi adhuc crudum uinum contineatur in uentriculo: quod præcipue fit per uomitum excitatum, aut aqua tepida, aut hydræleo: altera refrigerandi & repellendi, qualia multa ſunt medicamenta, roſaceum per ſe, & cum aceto, aut hederæ, uel braſſicæ ſucco.

Imo uero Galenus teſtatur folia braſſicæ calida, macerata & capiti circūpoſita, naturaliter & occulta quadam proprietate ebrietati reſiſtere: de qua contrarietate uideatis Plinium lib. 17. cap. 24. & lib. 20. 9. Poſtea Galenus monet, in hoc dolore maxime ſtudendum uictus rationi, qui ſit boni ſucci, facilis co-

Braſſica.

Repugnātia Galen.

ctionis, &c. Inter quæ alimenta non eſt prætermittenda, neſcio quæ apparens repugnantia de palmulis: ſiquidem Galenus hoc loco iubet à palmulis abſtinere, cum dolorem capitis poſſint afferre, paulo autem poſt, nimirum cap. de iјs, qui ex ſtomacho capite dolent, palmulas, oliuas, vuas cum pane cõcedit. Nonnulli hanc repugnantiam ſoluunt ex Galeno cap. 2. de aliment. facul. cap. 26. qui ſcribit, palmulas eſſe duplices, quaſdam ſiccas, quaſdam recentes, & inter eas non paruam differentiam extare: quare contendunt recentes, minime ſiccas capitis dolorem facere. Sed fortaſſe hæc ſolutio nulla eſt, ſcribente Galeno, omnes palmulas in vniuerſum capitis dolorem facere. Ideo ego alia ratione reſponderem, in dolore capitis ex ebrietate, in quo plurimi calidi humores, & vapores ad illud deferuntur, iure Galenum palmulas prohibuiſſe, quod illæ reuera, conſenſu omnium Medicorum, capiti aduerſentur: in dolore autem capitis conſentiente ventriculo eaſdẽ concedere, quod ſicut capiti ſunt inimicæ, ita conſtet apud omnes, eas ventriculo conferre, & illum roborare: huius quidem ventriculi veriſimile eſt Galenum imprimis ratioñe habuiſſe. Sequitur de dolore capitis ex plaga aut caſu.

De dolore ex plaga.

Galenus huius affectionis nullam aliam ſtatuit cauſam, quam inflammationem, quæ quidem non ſolum ex plaga, & caſu, ſed etiam ſine manifeſta cauſa, ex fluxione humorum fieri conſueuit. Si igitur dolor capitis proueniat ex vulnere aut contuſione, plures offeruntur ſcopi curationis: primus in vulnere; alter in contuſione; tertius in doloribus, qui quandoque conſiſtunt in ipſis ſolis percuſſis partibus, quandoque etiam ad vicinas partes extenduntur. In curatione autem cum nullum capitis vulnus careat periculo, quod Hippocrates primis verbis docet in libr. de vulneribus capitis, Galeno auctore principiũ curationis facere oportet a ſectione venæ, niſi ætas id remedium prohibeat, & virtus vitalis debilis appareat. Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam incidere, clyſtere acriori vtendum eſt, partim, ut vacuentur excrementa in inteſtinis contenta, partim, ut fluentes humores ad caput reuellantur. Deinde præſidijs ad inflammationem accommodatis agendum eſt, quæ plurima ex Apollonio proponuntur; in quibus ille arguitur à Galeno, ac primo quod ſingulorum medicamentorum doſim prætermiſerit, qui, exempli gratia, acetum roſaceum iubet permiſceri, ſed vtriuſque menſuram non explicat. Quo loco habetis notabile Galeni præceptum, nempe affectionem indicare auxilia, quantitatem autẽ, & propriam cuiuſque auxilij differentiam indicari a parte laborante, ab ætate, temperie, facultate vitali, &c. Verum cæteris omiſſis vnicam partem laborantem conſideremus. Si craſſa cerebri membrana fuerit denudata, vt exciſo oſſe frequenter euenit, ſolum roſaceum leuiter tepefactum vtiliter adhibetur, acetum autem contrarium eſt. Contra autem ſi ſana, & integra exiſtente caluaria, velimus roſaceum ad membranã peruenire, tunc commode acetum permiſcetur, ſiquidẽ aceti vis in itinere ad profundam partem remittitur. Deinde reprehendit Apollonium, quod neque tẽpus vſus ſingulorum remediorum appoſuerit. Etenim quædam conueniunt medicamenta principio inflãmationis, quædam in ſtatu, quædam in declinatione, quę ſine maximo periculo contundi non poſſunt, vt docet Galenus hoc loco, & 6. de comp. medic. ſecundum locos.

Regula practica.

De dolore ſine manifeſtis cauſis.

Sequitur de dolore capitis ſine manifeſtis cauſis; tota autem hæc pars non aliud continet, quam varia Apolonij medicamẽta, quæ ſigillatim a Galeno examinantur: qui illũ reprehendit generaliter, quod varia & indefinita medicamenta proferat, adeo vt confundat calida frigidis, & quæ facultatibus vehementer inter ſe differunt. Deinde illum quoq; particulatim arguit de nonnullis medicamentis: hęc aũt omnia ſunt manifeſta. Poſtremo illum damnat de vſu Opij, quod in doloribus capitis confirmat apertiſſime numquam conuenire.

Opium.

Poſtea Galenus incipit examinare dicta, & remedia Archigenis, quem non vulgarem medicũ appellans aſſerit, eum omnia diligenter didiciſſe, quæ ad medicam ſpeculationem pertineant: ſed tamen addit neque illum omni ex parte irreprehẽſibilem eſſe. Quo loco notanda eſt præclariſſima ſententia Galeni, de hominis imbecillitate: difficile enim eſt, vt qui homo ſit, non in multis peccet, quandoque quædam penitus ignorando, quædam male iudicando, &c.

Deinde Galenus examinat Archigenem de dolore capitis conſentiente ventriculo. & ſumma eſt, hunc dolorem euenire, ſi quando humor quiſpiam acris in ventriculo, & potiſſimum illius ore contineatur, quib. doloribus, ſi æger diutius famem tolerat, adhuc magis cruciatur, ſiquidem per inediam talis humorũ malitia poteſt augeri. Pro curatione imprimis diſtinguendũ eſt, vtrũ humor, vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi contineatur: vtroque autẽ modo ęgros oportet ſanari, nullis capitis adhibitis præſidijs, quandoquidem hic affectus capitis proprius non eſt, ſed ab humorib. malignos vapores excitantibus prouenit. Itaque ſi humores contineantur in cauitate ventriculi, vomitu protinus purgandi ſunt, aut aqua tepida, aut hydreleo, vel quo ſimili. Si autẽ illi humores cõtineantur in tunicis, hiera optime purgãtur, cuius deſcriptionem proponunt de qua hiera cũ alias tractauerit, id nunc ſit ſatis vos mouere. Galenum hic affirmare, ſummam doſim hieræ eſſe ad ℥ j. minimam ad ʒ s. quod manifeſte repugnat ipſi Galeno 8. de med. ſecundum locos, & 2. metho. ꝗ. qui longe maiorem doſim conſtituit, vſque ad ʒ vj. Repugnat etiam experientiæ, quoniam frequentiſſime hoc tempore hiera exhibetur ad ʒ iiij. & plures: vnde cum res ſit plane abſurda, repugnetque rei naturæ, & ſenſibus, equidem cenſeo hunc locum eſſe deprauatum: quod ſpeciatim antiquus interpres confirmat, qui ſcribit perfectam doſim huius medicamenti eſſe ad ʒ viij. minimam ad ʒ iiij. neque ſane aliter repugnantia tolli poteſt.

De dolore capitis ex ventriculo.

Doſis hieræ.

Poſt hæc Galenus examinat dicta Archigenis de dolore capitis ex calida intemperie, cui ventoſus flatus coniungatur; in quo maiorem Archigenis diligentiam requirit, qui non explicat, an huiuſmodi flatus ex alijs partibus in caput deriuentur, an in ipſo cerebro generentur; id quod Galenus conatur ſupplere. Igitur in huiuſmodi affectione plurima ex Archigene afferuntur, ſed ſatis confuſe. Galenus autem ex ſua methodo elicitis indicationibus docet, principio ſola repellentia cõuenire: deinde repellentibus lenientia, & concoquentia miſcenda eſſe: ac demum ad diſcutientia deueniendum eſſe, ita vt tranſacto principio paulatim repellentia detrahãtur, donec medicamentum ad contrariam rationẽ deueniat illi, quam primam habuit, hoc eſt, vt plurimum quidem diſcuſſorium ſit, & attenuatorium, minus vero lenien s & concoctorium, minimum autem repulſorium.

Calida intemperies cũ flatu.

Quibus poſitis indicationibus non facile eſt ſingula præſidia ad illas accommodate inuenire. Poſt hæc Galenus tria Archigenis communia præcepta conſiderat, ea vero ſunt ſi malum augeatur integra cibi abſtinentia, ſectio venæ ex cubito, aluj purgatio per validum clyſterẽ: de quibus hic iudicium facit: in cauſis bilioſis famem quam maxime noxiam eſſe; ſectionem venæ in pueris, & ſenibus, & debilitatis prætermittendam eſſe; clyſteria fore quam maxime oportuna, non ſolum ad vacuationem, ſed etiam ad reuulſionem, ſiquidem hæc non ſolum vacuant quę in inteſtinis, & meſaręo, ſed infima etiam parte iecoris continentur.

CAPVT VIII.

De Cephalæa.

GAlenus mirabili methodo agit de Cephalæa: primum de eſſentia, ſecundò de differentia, tertio de ſignis, quarto de curatione Cephalæa eſt antiquus & rebellis dolor capitis, qui ex facili occaſione maximas habet exacerbationes, adeo, vt æger neque ſtrepitum, neque uocem uehementiorem, neque lumen ſplendidum, neque aliud id genus poſſit perferre.

Differentia. Quidam ſentiunt veluti contuſionem, & diſtenſionem eorum, quæ circa caput ſunt: nonnullis vſque ad radices oculorum dolor progreditur: dolores aliquando continui ſunt, nonnunquam habent exacerbationes & interualla, ſiue inordinata, vt in morbo comitiali contingit; dolores quandoque mẽbranas internas, quandoq; membranam caluariam ambientem occupant.

Signa. Signa ea ſunt; dolores cum grauitate humorum multitudinem ſignificant: cum mordacitate, aut vaporum, aut humorum acredinem: cum pulſu, inflammationem: cum tenſione autem ſiquidem tẽſio fuerit ſine grauitate, & pulſu, tenuis, & uentoſi flatus multitudinem ſignificant, Si uero tenſio fuerit cum grauitate, humorum copiam inter membranas contentam, ſicut ſi fuerit cum pulſu, membranoſi corporis inflammationem ſignificant.

Demum dolores in ſuperficie capitis, membranæ os caluariæ ambientis affectionem, qui autem ſunt in profundo internarum membranarum, laborem ſignificant: etenim quotieſcunque affectio intra caluariam conſiſtit, tunc vſque ad oculorum radices dolores procedunt, propterea quod tunicæ oculorum ex cerebri membranis oriuntur, ut docet Galen. 11. de uſu partium.

Curatio. Poſt hæc Gal. inſtituit curationem: namque ſi dolor capitis proueniat propter humorũ aut uaporum multitudinem, ſimulque totius corporis plenitudo coniungatur, aut omnia corpus uniuerſum uacuandum eſt; ſi uero ueluti debile exiſtens caput, ad ſe eleuatos uapores & humores recipiat, oportet materiam in totum corpus reuellere, atque ita capiti mederi. Reuulſio multis modis fieri poteſt, per clyſteria, per frictiones, ligaturas, & ſimilia: interdum etiam ſanguinis detractione ex cubito. Hoc tempore irrigationibus repellentibus vtendum eſt, deinde præparatis humoribus, & apparente coctione, corpus per hierã exacutam (inquit Gal.) purgandum eſt, quam quidem hieram exacutam ego interpretor, quotieſcunque validum aliquod medicamentum illi permiſcetur, ad quem modum Gal. teſtatur 1. lib. cap. 20. de Alopecia, ſi atra bilis ſit purganda, helleborum nigrum: ſi flaua bilis redundet, ſcammoniũ ſe aliquando permiſcuiſſe. Cæterum poſt totius corporis uacuationem, iam decet ad particularem uacuationem & poſtremo ad roborationem capitis deuenire, ne in poſterum ipſum cerebrum tam facile repleatur, & noxios humores recipiat. *Caput quot modis vacuetur.* Caput ſpeciatim uacuatur aperta vena ex naribus, in fronte, poſt aures, per apophlegmatiſmata, errhina: corroboratur autem per medicamenta diſcutientia, quorum multa exempla ſubijciuntur in Gal. Quo loco notandum, quod tractans de apophlegmatiſmis, ita inquit: Nunc autem id tantum oſtendere cõmodum fuerit, quod hoc auxilium pituitæ infeſtantis eſſe remedium, quemadmodum nomen apud Græcos indicat. Ex quibus verbis colligitur huiuſmodi medicamenta, ad illos tantum capitis affectus eſſe accommodata, quæ a pituita excitantur, & ſuapte natura ſunt frigidiores. *Error practicantiũ.* Vnde multi Medici arguendi ſunt, qui in quolibet capitis morbo, tametſi ille ex bile & calidiore ſanguine ortum habet, indifferenter apophlegmatiſmatis vtuntur, ubi tamen Gal. nunquam eorum meminit.

Perſea arbor. Secundo tractans de cataplaſmatis, mentionem facit arboris Perſeæ, quã ſcire uos conuenit plurimum ab illa arbore differre, quæ apud nos malus Perſica dicitur, ut mirum ſit, fuiſſe Marcellum Virgiliũ Florentium, interpretem Dioſcoridis, & alios, qui aliter ſentiãt: quibus ſaltem Dioſcoridis, & Galeni teſtimonium debuit ſatis eſſe, qui de vtraque arbore, & Perſea & Perſica, ſub diuerſis particulis tradiderunt. De Perſea Gal. & hoc loco, & 1. de alimentis 36. In ſola, inquit, Alexandria arborem Perſeam vidi, quæ & ipſa magnis arboribus eſt annumeranda. Tradunt autem fructus apud Perſas adeo noxios eſſe, vt edentes interimant, qui tamen fructus in Aegyptũ tranſlati, commode & tuto comeduntur, ſicut poma & pyra.

Synapiſmi. Tertio, Archigenes ad dolores uehementer inueteratos probat ſynapiſmos & vſtionem, quo loco inquit Galenus. Medicos fere omnes in omnibus plurimum inueteratis affectionibus ad huiuſmodi medicamenta tanquam ad ſacram anchoram confugere cõſueuiſſe. Ego uero, inquit ille, cum intemperies quæpiam, & humida fuerit, aut per ſeipſam in partibus, adſit, aut propter humorum frigiditatem orta, ſit ex ſynapi, ex thapſia, & ſimilibus medicamentis adhibeo, calidis vero & ſiccis non adhibeo. Quam eandem ſententiam repetit 6. de tuenda valetudine 9. Ac ſane hæc Galeni admonitio mihi uidetur ad multos Medicos hoc tempore pertinere, qui in deſtillationibus, & reliquis morbis capitis, qualiſcunque ſit intemperies, qualiſcunque ſit materia noxia, uel frigida, uel calida, ad cauteria familiariſſime, ac reuera, vt ad ſacram anchorã confugiunt, quod mea ſententia ſine diligenti iudicio faciendum non eſt, quandoquidem ſi intẽperies, vel materia noxia fuerit calida, docet Gal. perſuadet ratio, & confirmat experiẽtia, & cauteria, & omnia calida medicamẽta non ſolum eſſe inutilia, ſed etiam pernitioſa. *De cauterijs.* Poſtremò Archigenes quorundam medicamentorum mentionem facit, quæ per ſolam experientiam cognoſcuntur, & ſecundum quandam contrarietatem occultam efficacia ſunt, & vulgo amuleta dicuntur: quorum vſus etſi à Galeno non improbatur, tamen neq; magnopere probatur, qui perpetuo remedijs ſecundum medicam rationem traditis, magis fidere conſueuit. *Amuleta.* Alexander inter cæteros, huiuſmodi præſidijs mirabiliter delectatur.

CAPVT IX.

De Hemicrania.

GAlenus in hoc capite tractat curationem hemicraniæ, eadem ſere methodo qua tradidit de Cephalæa. Namque primo declarat eſſentiam. Secundo, differentias, & cauſas. Tertio ſigna. Poſtremo indicationem: de quo morbo nihil dicam, partim quod omnia ſunt manifeſta ex Galeno: partim quod puto Cephalæam, & Hemicraniam minime diuerſos affectos eſſe, ſed tantummodo in vna parte laborante differre, vnde certum eſt, quod Galenus quoq; confirmat, eadem remedia vtrique affectui, & Cephaleæ & Hemicraniæ conuenire. Ex quo factum eſt, vt neq; Archigenes, neque Aſclepiades, neque quiſpiam alius, voluerit ſeparatum de huiuſmodi medicamentis hemicranicis quippiam conſcribere.

CA-

Digitized by Google

CAPVT X.

De Vertigine.

PLura ſunt nomina apud Græcos, quæ ſecundum nonnullos unam atque eandem uertiginis affectionem ſignificant, ex quibus eſt Herodianus in ſuo Onomaſtico Hipp. qui mea ſententia decipiuntur. Namque, ut illis concedatur, tria priora oomina idē ſignificare ut patet 3. aph. 13. 23. 31. 5. de locis aff. 8. 6. de tuenda val. 12. tameo uertigo apud Galenū dicitur, cum omnia circumagi uidentur, quod ſi præterea tenebræ accedant, ita, vt æger viſu priuetur, tunc compoſito oomine tenebricoſa uertigo dicitur. Latini uertiginem, barbari ſcotomiam appellant, quæ nomioa ex proprijs ſymptomatibus, nempe circumuerſione, & tenebris, quæ per ea ſignificautur, originem habuero. Itaque vertigo ex commoni omnium conſenſu: ſicut etiam definitur ab Auiceona, eſt, cum quis imaginatur quod omnia ſimul cum ſuo capite, & corpore uoiuerſo circumuoluantur.

Vertigo quid. Cæterum cum uertigo ſit res præter naturam, hæ autē triplices ſiot, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: quæritur ſub quo genere reponatur; Primum uero non eſt morbus, quia non eſt intemperies, non ſolutio continui, non mala compoſitio. Secundo, oeque eſt cauſa morbi, cum nullus ab ea morbus efficiatur, itaque reſtat, vt ſit ſymptoma. At vero cum ſymptomata ſint trium generum, actiones læſæ, excrementa immutata, & qualitates immutatæ, manifeſtum eſt non eſſe exiens immutatum, neque qualitatem itaq; erit actio læſa. Sed rurſum cum actiones ſint triplices: naturales, vitales, animales, neque in præſentia lędantur actiones, vel vitales, vel naturales, neceſſario ſequitur actionem animalem læſam eſſe.

Verum cū huiuſmodi actiones ſint triplices, quippe aliæ ad ſenſum, aliæ ad motum, aliæ ad facultates principes pertinent, dubium eſt, qualeſnam actiones animales in uertiginæ lædantur; Reſpondeot nonnulli, omnes animales actiooes lædi, & cum nemo dubitet de facultate principe imaginatiua, aiuot præterea etiam lædi ſenſum viſionis, & motus: quæ quidem actiones quandoque ſunt debiles, vt in ſimplici, vertigine, quandoque abolitæ, ut in tenebricoſa contingit, io qua ægroti oeque uident neque pedibus conſiſtere poſſunt.

Sed iſti male ſentiunt, quooiā ad conſtituendam eſſentiam vertiginis non concurrit neceſſario læſio ſeoſus, & motus, ſed tātum imaginatio, quod omnia circumuolantur, cui deinceps imaginationi læſio ſeoſus, & motus quandoq; ſuccedit: quare huiuſmodi actiones potius ad oonnullas differentias vertiginis, quā generaliter ad vertiginem pertinent, ad quē modum Gal. 3. de criſ. ad finem, tradens indica, quibus futuram criſim per vomitum poſſimus præcognoſcere, inter alia ſigoa hæc duo tanquam diuerſa nominat, obortas vertigines, & ea quæ oculis tenebroſis, obijciuntur, quod quidem diſcrimeo habetur etiam in libro introductorio, Galeno adſcripto 13. in quo legitur, caligines oculis offuſas, & uertigines cognata eſſe uitia morbo comitali, ab eiſdem cauſis peodere, & eaſdem ſedes occupare.

Cum igitur in uertigioe, mea ſententia, neque ſenſus lædatur neq; motus, reſtat læſionem eſſe in principe facultate, quæ cum ſit triplex, imaginatio, ratio, memoria, neque vlla appareat læſio, vel rationis, vel memoriæ, concludendum eſt, læſionem eſſe in imaginatione. Poſtremo autem cum omnis actio tripliciter lædatur, vel ablate, vel imminute, vel deprauate, hic ſine dubio imaginatio non eſt abolita, oon eſt imminuta, itaque erit deprauata.

An vertigo ſit delirium. Sed hic ſtatim quærat aliquis; Deprauata imaginatio apud Gal. de ſymp. differ. c. 2. eſt delirium: Vergo ſi eſt actio imaginationis deprauata, delirium eſt: ſi deliriū, vel phrenitis, uel melancholia, quod utrūque ab omoi ratione, & communi medicorum conſenſu uidetur alienum: ex quo videretur concludendum, in vertigine imaginationem non lædi. Ego ad hanc difficultatē reſponderem, oon quālibet deprauatam imaginatiooem delirium eſſe, ſed tantummodo cū æger huic deprauatæ imaginationi aſſentitur: Exēpli gratia, in ſuffuſione æger imaginatur muſcas, culices, & alia id genus, ſibi ante oculos circumferri: veruntamen quia ille huic deprauatæ imaginationi non aſſentitur, ſed iotelligit id falsū eſſe, & hæc ſymptomata ex interna morbifica cauſa prouenire, propterea nemo vnquā dixit, ſuffuſionē deliriū eſſe: etſi vero in uertigine omnia uidentur circumuolui, cum æger ſciat haoc viſionē falſam eſſe, ita habendū eſt, minime hāc actionē deprauatā ad deliriū pertinere.

Error Altimari. Sed aduerſus hāc reſponſionem eſt Altimarus, qui capite proprio 17. ſcribit, hanc cognitionem utrum imaginatio ſit vera, an falſa, minime ad imaginationem, ſed ad rationem pertinere, ac propterea ſatis eſſe, ſi imaginatio fuerit deprauata, quanquam æger ſuum aſſenſum noo præbeat, cum doceat Gal. & omnes fateantur, ſingulas facultates priocipes ſeparatim poſſe lædi. Ego vero puto hāc rem ſe aliter habere, neque hominem, vtcunque deprauatam imaginatiooem habeat, delirare, niſi illi conſentiat, cenſeoq; minime eſſe alienum a doctrina Ariſt. & Galeni, imaginationem ex ijs, quæ illi offeruntur, nonnulla apprehendere, vel non apprehendere, varia componere, etiam impoſſibilia, vt aureos montes, &c. atque illis, uel aſſentiri, vel non aſſentiri. Verum quoniā ad accuratam tractationem huius rei opus foret de proprijs facultatum principum operationib. ſermonem habere, quæ diſputatio a noſtro inſtituto nos auerteret, vnico exemplo Theophili Medici ero contētus, quod eſt apud Gal. de ſympt. differ. 3. qui cum alioqui prudenter ſe gereret, & interrogaret, & ad interrogata reſponderet, preſenteſque exacte cognoſceret, tameo quoſdam tibicines angulom, cubiculi in quo decumbebat, occupaſſe, & aſſidue cauere, & pulſare arbitrabatur, & putabat ſe illos videre, alios quidem ſtantes, alios vero ſedentes, qui neque interdiu neque noctu vnquam quieſcerēt, vnde aſſidue clamabat, illos debere eijci. Cum Gal. hac in parte doceret, delirium vel in ſola imaginatione, vel in ſola ratiocinatione, vel in utriſque conſiſtere; hoc Theophili exemplum proponit, tanquam delirij quod ad ſolam imaginationem pertinear; quæro igitur, vtrum Theophilus huic deprauatæ imaginationi aſſenſum præbuerit, nēc ne? atque illud oulla ratione poteſt negari: alioquin enim non clamaſſet illos eſſe eijciēdos: præterquam quod Gal. ſcribit, Theophilum poſtquam perfecte conualuit, cætera omnia nouiſſe, quæcunque ſinguli eorum, qui eum uiſitauerant, aut dixiſſent, aut feciſſent, atque ſpeciatim imaginationis de tædio tibicinum meminiſſe. Quod ſi Theophilus, licet huic deprauatæ imaginationi aſſenſus fuerit, vnum tantummodo habuit deprauatam imaginationem, incolumi permanente ratiocinatione, plane Altimari opinio oidetur imbecilla, qui contendit huiuſmodi aſſenſum ad rationem pertinere.

Quæſtio. Quoniam vero diximus uertiginem ſymptoma eſſe, &c. atque omnia ſymptomata pendeant a ſuis morbis quæritur poſtremo loco, qualiſnam ſit morbus a quo vertigo originem habeat? de qua dubitatione paulo poſt verba faciam.

Diff. I. Differentiæ vertiginis ſunt plurimæ, & prima a modo affectus: namque nonnullis omnia uidentur titubare, & tremere nonnullis circumuolui, nonnulli tenebris offunduntur, & viſionē perdunt, nonnulli nequeunt pedibus inſiſtere, ſed niſi ſuffulciantur, cadunt.

II. Secunda eſt differētia a modo generationis, namque

que vertigo alia propter internas, alia propter externas cauſas generatur: alia capite primum laborante, alia ventriculi ore conſenuente fieri ſolet: cuius differentiæ, referente Galeno, 3. de locis aff 8. Archigenes quoque mentionem facit.

III. Tertia eſt differentia à tempore: ſiquidem vertigo alia eſt continua, atque hæc vt plurimum fit capite primum laborante; alia eſt interpolata, quæ ex conſenſu aliarum partium plerunque prouenit, Galenus 3. aph. 17. Alia eſt recens, alia antiqua: atque hæc antiqua ſolet frequenter homines ad epilepſiam, & apoplexiam deducere.

Cauſa vertiginis. Quarto ſunt differentiæ à cauſis, de quibus accurate agendum eſt. Ac ſane ſicut ex vna parte conuenit inter omnes, proximam, & immediatam cauſam nõ aliam eſſe, quam inæqualẽ, turbulentum, & inordinatum motum, cũ humorum, tum ſpiritus: qui in cerebro continentur quam vnicam cauſam Galenus præclare explicat tertio de locis aff. 8. ita altera ex parte, de cæteris cauſis quæ huiuſmodi motum poſſunt excitare, plerique vehementer diſſentiunt. Galenus has cauſas videtur referre in materiam calidam nempe vaporoſum, calidumque elatiuo ſpirituũ: contra Paulus lib. 3. 12. in frigidum, & glutinoſum humorem occupantem cerebrum. Hippocrates quoque in materiam frigidam videtur inclinare, dum ſcribit 3 libr. aph. hunc morbum, & ſenilis ætatis, & hyemis proprium eſſe. Rhaſes vtramque cauſam, & calidam, & frigidam attingit. Demum Auicenna inquit materiã vertiginis quandoque eſſe choleram, quandoq; phlegma: melancholiæ, & ſanguinis non meminit, quos tamen duos quoque humores non prætermiſit capite ſequenti, vbi non ſolum choleræ, & pituitæ, ſed et ſanguinis, & melancholiæ ſigna recenſet. Ego vero cenſeo, quoſcunque morbos, quoscunque humores, quaſcunque cauſas, ſiue internas, ſiue externas, vnde multi vapores ſpiritusque flatuoſi poſſunt vel in capite generari, vel ex alijs partibus ad illud trãſmitti, atque id præſtare, vt in circuitu, aut alio ſimili inordinato motu moueantur, hæc omnia vertiginis cauſas, vt proximiores, vel remotiores ſtatuenda eſſe.

Primum igitur cauſæ externæ, quæ poſſunt cerebrum conturbare, humores exagitare, ſpiritus inordinate mouere, ſunt: ictus capitis, ictus dorſi, calor Solis, aſpectus rerum inferiorum ex loco ſublimi, res quæcunque circumuoluuntur, & alia id genus.

Quod autem ad cauſas internas, ſi loquamur de capite primo laborante, hæc ex omni intemperie, vna excepta ſicca, ex qua forte nulli vapores poſſunt eleuari, ſiue ſimplici, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, poteſt originem habere Intemperies calida facile poteſt vapores, & ſpiritus mouere, frigida conſtringit, neque permittit vapores exhalare, vnde cum per obſtructos meatus cerebri illis non pateat exitus, tunc mouentur in gyrum: intemperies humida membrum maxime labefactat, & conſenſu omnium plurima generat excrementa, ex quibus plurimi quoque vapores eleuantur: ſic ſinguli humores hoc ipſum præſtãt, vt placet Auicennæ.

Vertigo per conſenſum. Sin autem loquamur de vertigine per conſenſum aliarum partium, huiuſmodi humores, et vapores vel tranſmittuntur a toto corpore; ſicut euenit in futura criſi per fluxum ſanguinis narium: hoc enim tẽpore illi impetuoſe in caput efferuntur, & mouentur ſpiritus, & uertiginẽ efficiunt: uel illi tranſmittuntur a determinata parte, & cum nulla prope modum ſit pars noſtri corporis, quæ non in cõſenſum poſſit caput deducere, & uertiginem facere, tamen præ cæteris duæ ſunt, Ventriculus, & uterus in mulieribus; quæ duæ partes hac in re inſignẽ habent prærogatiuã, ſiquidẽ ex utriuſq; facillime, & frequentiſſime noxij fumi, & uapores eleuantur, & aſcendunt in caput, unde ſpiritus in gyrum uertuntur: mouẽtur, & uertigines fiũt: quo quidem malo mulieres ſpeciatim ſolẽt laborare ſi illis mẽſtrua purgatio, uel longe magis, & deterius, ſi ſemen detineatur. Veruntamen de hac uertigine ex conſenſu unum notandum eſt, ex Galeno 3. de locis affect. 8. etſi caput per conſenſum alterius partis laborat, tamen mala quæ fiunt, ipſius capitis propria cenſenda eſſe: & hæc de differentijs uertiginis.

Reſponſio ad ſuperiorem quæſtionem. Ex ijs uero quæ diximus de cauſis, facilis eſt reſponſio ad eam dubitationem, de qua ſupra, qualiſnã morbus cauſa uertiginis, quam ſymptoma eſſe diximus, ſtatuenda ſit. Namque reſpondentis, proximam cauſam huius ſymptomatis eſſe morbum in mala cõpoſitione, nempe obſtructionem, quæ ex flatuoſis uaporibus, & ſpiritibus perficitur: ſed neq; deeſſe alios morbos, ex quib. huiuſmodi uertigines oriuntur, capite primum quidem laborante ob inæqualem cerebri intemperiem: per conſenſum autem, intemperie uentriculi, uteri, & aliarum partium; ex quibus noxij illi uapores, & humores eleuãtur, & ad ipſum caput tranſmittuntur.

Signa. Signa pathognomonica, quæ in uniuerſum uertiginẽ indicant, non ſunt longius inquirenda, cũ ægris referentibus: & ſenſibus fiant manifeſtiſſima. Pariter ſigna differentiarum, ex modo affectus, ex tempore, de ægris, & accidentibus facile intelliguntur: omnia circumagi, & rotari uidẽtur, ægri nõ poſſunt inſpicere ea, quæ uelociter mouentur in gyrum, quandoque oculis tenebræ offeruntur, interdũ illi cadunt, & ſimilia fiunt; quorum omnium facile eſt rationem reddere: etenim cum facultas animalis ſimul cũ ſpiritibus per neruos ad inſtrumenta ſenſuũ, & cæteras partes trãſmittatur, neceſſario ſequitur, ex turbulenta, & inordinata motione ſpirituum, talem facultatẽ animalem, quę ad ſenſum, & motũ pertinet, vitiari, & labefactari. Poſtremo neque ſigna ex cauſis habẽt difficilem inquiſitionem.

Intẽperies calida. Cauſæ externæ ſunt manifeſtiſſimæ: quatenus vero pertinet ad cauſas internas, ſi fuerit intemperies calida, caliditas ad tactũ percipitur, ægri faciẽ, & oculos rubeos habent, iuuantur, & gaudent reb. refrigerantibus: præceſſere quæ potuerunt & corpus, & caput calefacere.

Intẽperies frigida. Si fuerit intẽperis frigida, contraria ſigna apparent, frigiditas ad tactum percipitur, ægri colorem albidiorem habent, iuuãtur a calidis, præceſſere refrigerantia, uictus ratio, aer, & cætera id genus: quod item de intẽperie humida ſtatuendum eſt.

Signa intẽperies cum materia. Si intẽperies fuerit ſimplex, ac ſine materia, in capite nulla erit grauitas, neque per os, per nares, uel alias partes plurima exibunt excrementa. Si uero intẽperies fuerit cum materia, quæ ſigna traduntur ab Aui. cum ſanguine: adeſt tenſio uenarum, caliditas, & rubedo oculorum, totius corporis grauitas, ſomnus, laſſitudo, pulſatio: cum bile erit caliditas capitis ſine grauitate, uigiliæ excrementa biliosa: cum pituita, capitis grauitas, difficultates motus, ſomni profundi, facies albidior, excrementa alba, pituitoſa: cum melancholia ſunt uigiliæ, ſomni perturbati, cognitiones melancholiæ, excrementa ſubnigra.

Signa vertiginis per ſe. Verũ ante omnia intelligenda ſunt indicia, diſtinguentia utrum uertigo ſit capite primum laborante, an per conſenſum aliarum partium. Signa capitis primũ laborantis tradita ſunt a Galeno ex Archigene 3. de locis aff. 8. etenim tunc præceſſit dolor capitis, grauitas, læſio olfactus, guſtus, aurũ ſonitus, ac tandẽ neq; uentriculi, neque alterius inferioris partis uitia apparent.

Per conſenſum. Quod ſi ecõtra nulla capitis affectio, nullę ſenſuũ querelæ præceſſerint, appareant autem læſiones uel uentriculi, uel aliarum partium inferiorum, tunc uertiginem per conſenſum fieri putandum eſt.

Signa autem conſentientis uentriculi ex eodem Galeno. & Archigene tradita ſunt præcedẽs nauſea, ſtomachi morſus, proſtrata appetẽtia, debilis, tardaque concoctio, & ſimilia.

Signa conſentientis uteri ſunt, præcedentes peculiares illius morbi, abortus, præfocatio, retẽtio menſtruorum, & ſeminis.

Demum

Demum conſenſus cordis, iecoris, ac forte aliarũ partium, facile poſſunt intelligi ex ſignis, quæ affectus omnium earum partium ſolent comitari.

Curatio. In curatione memoria ſunt repetenda quæ diximus ex Galeno in arte medica: in qualibet ægritudine, quæ ex fluxione humorum originem habet, quatuor nobis ſeſe offerre indicationes: vacuationem totius corporis: reuulſionem: repulſionem: & diſſolutionem materiæ quæ remanet, ac corroborationem partis: quæ omnes indicationes ad noſtram vertiginem debent accommodari.

Prognoſtica. Sed primo ſciendum, hunc morbum diuturnum ac difficilem eſſe, de quo ſcribit Galenus 3. aph. 17. quod proximus ſit epilepſiæ, & apoplexiæ, & vtrũque hunc morbum præcedat: præ cæteris autem in ſenibus difficilior, & periculoſior exiſtit.

Venæ ſectio an cõueniat. Cæterũ ex prima indicatione id primo quæritur, vtrum liceat venã ſecare, nec ne? Plerique omnes ab hoc remedio abhorrẽt, partim quod ſectio venę cõmouet humores, & ſpiritus, quos altera ex parte expedit quieſcere; partim quod redũdat materia pituitoſa, quæ à natura ſanguinis eſt aliena. Ego vero aliter cenſeo, putoq; hoc remediũ nõ ſolum vtile, ſed etiã neceſſarium eſſe: qđ inter cæteros cõfirmat Auic. per hæc verba: Phlebotomia eſt optima in curatione omnium ſpecierum vertiginum materialiũ. Et quatenus ad primã eorum rationem, ego illam non ſatis intelligo: etſi enim ſecta vena mouentur humores, & ſpiritus, tamen vtrique, & ſpiritus, & humores dicuntur ex parte laborante, adeo vt veriſimile, & neceſſariũ ſit, illos, qui remanent in capite, facilius quieſcere, minime agitari, & moueri, & ad naturale inſtitutum redire. De altera autẽ ratione iam ſæpe diximus, ac ni fallimur, demonſtrauimus, indicationem mittẽdi ſanguinẽ ſimpliciter numquã ſumi ab humoribus: quare ſi vertigo fuerit magna, conſentientibus cæteris, perpetuo vena ſecãda eſt, ſicut ſecat Gal. in lethargo, & alijs morbis id genus, quicunq; ab humore frigidiore oriuntur. Sed quænam vena ſecanda eſt? Reſpondent omnes, ſecandas eſſe venas ſuperiores, vel cephalicã, vel baſilicã, vel mediam: ego autem cenſeo cum Galeno diſtinguendum eſſe, vtrum æger

Quæ vena ſecanda. re vera in præſentia laboret vertigine, & curationem indigeat: quo tempore venæ ſuperiores in brachio, quæ velociter, & copioſe ex toto corpore & capite ſanguinem detrahunt, videtur inferioribus anteponendæ: an potius æger vertigini aliquando obnoxius eſſe ſoleat, ita vt potius præcautione, quam curatione indigeat: tunc enim ſecta vena in cruribus, vt quæ fluentes humores reuellere, & ad partes contrarias trahere poteſt, venis ſuperioribus anteponenda eſt. Sic enim dicit Galenus in lib. de ſang. miſs. 19. Podagricos ex cubito, comitiali morbo, & vertigini obnoxios potius ex cruribus vacuãdos eſſe. Pariter ſi hæmorrhuides vel menſes in mulieribus retenti fuerint, propter quam cauſam frequenter omnes in vertiginem incidunt, uenæ inferiores ſecandæ ſunt:

Quãtitas ſanguinis. Quãtitas ſanguinis, ſumpta indicatione à redundantes humore frigido, ſit moderata, neq; ille ſemel, & copioſe, ſed per interualla, & cõgrua menſura mittendus eſt, cũ ægri ex facili occaſione concidãt, quod ex Archigene, & Poſidonio notauit, Aetius lib. 6. c. 7.

Sectio arteriarum. Verum præter has præcipuas venas, neq; alienum fuerit a ratione venas quoq; particulares, aut frontis, aut narium, aut poſt aures, vel cum ferro, vel cum hirudinibus aperire: etſi hæc potius ad deriuationẽ, & propriam capitis vacuationem pertinent, ad quam nõ licet ſine generali præcedẽte vacuatione deuenire. Deinde Gal. in 3. de locis affect. 8. ſectionis quoq; arteriarum poſt aures mẽtionem facit, de quibus pariter Aetius, Paulus, Auicenna, & omnes loquuntur. Pro quo ſciẽdum eſt, veteres admodum familiariter arteriarum ſectione vti cõſueuiſſe, quæ operatio hoc tempore non fit, quod fortaſſe euenit ea cauſa, quod illi habuerint chirurgos, & miniſtros peritiores. Modus autem inciſionis debet eſſe, vt totæ per tranſuerſum incidantur, vt docet Galenus in li. de ſang. miſſ. ad finem.

Cum enim alioquin aperta arteria vel difficulter, vel nulla rõne poſſit ſanari, nec ſanguinis fluxio cohiberi, vt diffuſe mõſtrat Galenus 5. meth. 7. ſi tota arteria per tranſuerſum incidatur, reuulſis vtrinq; ambabus partib. diſſectis, vna ſurſum, altera deorſum, quieſcit, ac ſanguinis fluxio ſiſtitur, vulnuſq; obducta carne, & cicatrice curatur. Vnde Medici, eodem Galeno auctore de ſang. miſs & 13 metho. ad finẽ, in fluxionib. oculorũ, in diuturni doloribus, in alijs rebellib. malis capitis, arterias quæ ſunt in fronte, tẽporibus, & poſt aures, ſolebant ſecare; imo vero Galenus vbique diligentiſſimus nos rõnem docet, qua poſſimus intelligere, qualenã arteriæ in caput noxios humores, & vapores deferant, ac propterea inciſionem requirant, qui ſcribit: Oportet autẽ de raſo capite &c.

Ad noſtram vertiginem redeundo, ſciendũ eſt ex Galeno 2. de locis affect. minime in omni vertigine arteriarum ſectionem iuuare, ſed tantummodo in ea ſpecie, in qua vaporoſus caliduſque ſpiritus in capite per ipſas defertur, quanquam neque etiam omnes ij ęgroti huius ſectionis beneficio ſanantur: & reddit rationem, propterea, quia per alias internas arterias, longe maiores, quam ſint arteriæ aurium, ſæpenumero vapores aſcendunt, & caput replent: quare in cæteris ſpeciebus vertiginis, quæ vel propter intemperiem cerebri, vel aliter contingunt, hoc remedium reijciendum eſt.

Quod ſi propter aliquod impedimentum non liceat venam ſecare, tunc ad ſcarificationes malleolorum, ad clyſteria acria, & ad alia reuulſoria præſidia veniendum eſt. Ante ſectionem venæ, ſi id ferat occaſio, aluus lenienda eſt vel clyſtẽre, vel leuiore aliquo medicamento, inter quæ optima forent, mel roſaceum ſolutiuum, caſſia cum hiera &c. Vt.

Leniens.

℞ *Mel. roſ. ſol* ℥ *iiij.*
Decoctionis betonicæ parum, M. & fiat potio.

In bolo.

℞ *Flor caſſiæ* ℨ *vj.*
Specierum hieræ ſimplicis. ℨ *ij. M.*

Hoc tempore aliæ duæ ſuccedunt iudicationes, repellendi, & reuellendi fluentem materiam ad caput. De reuulſione nemo dubitat, atque de ijs ſæpe diximus: verum de vſu medicamentorum repellentium dubium eſt. Namq; in materia frigida ea non videntur conuenire, præterquam quod videtur periculum imminere, ne talia medicamẽta adhuc magis humores, & vapores in capite commoueant. Sed reſpondeatis; quamlibet omnino repellendum eſſe; quæ

An repellentia conueniant. clara eſt ſententia Galeni 13. metho. Et quanquam huiuſmodi præſidia repellentia aliquo incõmodo non careant: tamen longe maiorem vtilitatem afferunt. Et ita Rhaſes. & Aetius vtuntur oxyrhodino, quod tamen in vertigine pituitoſa, non ita frigidum mihi probaretur. Sit exemplum.

℞ *Olei roſati completi.*
Olei chamæmalini completi ana ℥ *ij.*
Aceti. ℥ *ß. Miſc.*

Poſt hæc de purgatione totius corporis cogitandum eſt: ſed ante purgationem illa medicamẽta ſunt exhibenda, quæ materiam noxiam attenuare, incidere, & coquere poſſunt. ſic enim purgatio feliciter procedit.

℞ *Melli roſ colatio* ℥ *j.*
Oxymelis ſimp. ℥ *ß.*
Decoctionis betonicæ.
Hyſſopi ℥ *iiij. Miſc.*

Purgans.

Purgantis exemplum.

℞ *Electuarij diaphænicon.* ℥ *ß.*
Mellis roſ ſolut. ℥ *iiij.*
Decoctionis ſupraſcriptæ q. ſuff. M.

Et

Digitized by Google

Et quoniam in frigido atque frequenter rebelli humore vnica purgatio non ſufficit, conuenit a leuioribus ad valentiora progredi. Exempli gratia, pro concoquentibus, ad ſyrupum de ſtœchade, de betonica compoſitum, ad decocta origani, pulegij, chamædryos; ad hieram diacolocynthidos, ad pilulas cochias &c. Purgato corpore vniuerſo, ad propriam purgationem capitis deueniendum eſt, quoniam iam ſupra diximus, caput potiſſimũ dupliciter purgari per os, & nares, quæ duæ partes, vt docet Galenus 9. de vſu partium 1. quaſi duo ampli riui, & canales a natura ſunt inſtituti, quibus multa, & ſenſibilia excrementa purgarentur: idcirco medicamentis ad vtramque rationem accommodatis vtendum eſt. De ijs quæ purgant per os, & duplicia ſunt, maſticata, & gargarizata, nemo dubitat: & parari poſſunt maſticatoria ex pipere, gingibere, pyrethro, maſtiche: gargariſmata ex decocto origani, hyſſopi; calamenthi, vt ſupra diximus. Errhina nonnullis ſunt ſuſpecta, & ratio, quoniã timent, ne ea motione humores, & ſpiritus contenti in cerebro, adhuc magis moueantur. Sed tamen reſpondeas, hæc quoque medicamenta, ſi opportune adhibeantur, nempe poſt communem, & propriam capitis vacuationem, conferre, neque vllum periculum afferre poſſe. Et ita nec Aretæus medicus vetuſtiſſimus, neque Paulus, nec Aetius, ab vſu eorundem prorſus abſtinuerunt.

Maſticatoria. Gargariſmi. An errhina conueniant.

Vacuato vniuerſo corpore, & capite, reuulſa, & repulſa materia, ex poſtrema indicatione ad illa medicamenta deueniendũ eſt, quæ pertinent ad diſcutiendam materiam in capite, atque illud roborant. Hæc medicamenta ſunt duplicia: partim interna, vt conſerua Roriſmarini, betonicæ, ſaluiæ, ſtœchados: diãbra, diacyminum, diacalamenthum, theriaca, mithridatiũ, & ſimilia: partim ſunt externa, vt odoramenta ex nigella, maiorana, ex caſtoreo: inunctiones ex oleo rutaceo, laurino, liliorum alborum. Lotiones ex decocto pulegij, hyſſopi, calamenthi, ſerpilli, radix ireos, &c. Multi in hoc caſu non audent vti embrochis, & ſtillicidijs, qui timẽt ne ita cerebrum magis concitatur, & ſpiritus in eo contenti magis perturbentur, atque inordinate moueantur: ſed tamen ſicut proxime diximus de errhinis, ſi tempore opportuno, adhibeantur, puto hæc quoque præſidia conuenire, & magis poſſe prodeſſe, quam obeſſe.

Roborantia caput.

At vero inter cætera præſidia duo ſunt principalia pro hac indicatione, quę hoc tempore nobis ſunt familiaria: alterum ſunt aquæ thermarũ, quarũ vſum iam experiẽtia eſt confirmatum, eſſe ſaluberrimum: quæ quidem aquę adminiſtrantur, & pro potione, & pro capitis lotione, & ſtillicidio. Quod ſi huiuſmodi aquis naturalibus careamus, nos docet Gal. 1. de ſimpl. med. facult. 2. illas poſſe artificio præparari, in cõmunt aqua decoquendo ſal, ſulphur, alumen, & ſimilia, quæ in aquis naturalib. redundare cõſpiciuntur.

Diſſertatio ... An ſtillicidia conueniant.

Alterum præſidium, fuerant apud antiquos nonnulla medicamentam, quæ vehementer calefaciendi, ſiccandi, atque vrendi vim habent, ea dropaces, acopa, & ſynapiſmos appellabant, quibus familiariter vtebantur, cum ad alias corporis partes, tum maxime ad ipſum caput, vt dicit Galenus 5. metho. 13. 14. 6. de tuenda val. 9. ſed hæc medicamenta, eorumque vſus apud nos iam abolitus eſt, pro quib. medici noſtri vtuntur cauterijs, de quorum opportuno vſu iam ſupra diximus tractantes cephalæam, vbi eorum inſtitutũ improbauimus, qui ſine vlla diſtinctione, & indiſcriminatim in qualibet intemperie, & materia illis vtuntur. Hæc medicamenta, ſeu cauteria, ſeu quæcunque fuerint, id præſtant, vt materiam in capite contentam ad partes externas trahant, & diſcutiant, nec non caput calefaciant, ſiccent, & roborent. familiariſſime autem ad commiſſuram coronalem, quandoquidem etiam ad occiput ſolent apponi.

De cauterijs.

Victus ratio ſit moderate calefaciens, atque extenuandi, & incidendi vim habeat: itaque ſalſa, acria, aceto condita, cappares, oliuæ, carnes auium ſicciorum, & ſimilia conueniunt. Potus ſit mulſa, ex modico cinnamomo, vel ſaluia præparata: vinum non conuenit, niſi in declinatione: ægri caueant a vehementioribus motibus, a vigilijs, & omnibus perturbationibus animi.

Victus ratio.

Rhaſes primum ponit ſigna vertiginis ex ſanguine: circularem motum rerum externarum, tenebras oculorum, calorem, faciei, & oculorũ ruborem, venas quæ ſunt poſt aures tumeſcentes. Deinde illius curationem inſtituit per ſectionem venarum poſt aures, per cucurbitulas collo, & tibijs applicatas: quod ſi prædictæ venæ non ita apparuerint, & facies rubra fuerit, tunc iubet ſanguinem ex cephalica, vel baſilica mittendum eſſe. Præterea inſtituit oxyrhodinum ex oleo rolato, & aceto, ac poſtremo purgationẽ per myrobalanos citrinos, &c. Hæc ſumma eſt curationis Rhaſis vertiginis ex ſanguine, in qua nonnulla notanda, ac primum quatenus ad ſigna, hæc non vertiginem communiter, ſed vertiginem tenebricoſam demonſtrant. Quatenus ad curationem, primũ nonnulli putant Rhaſem voluiſſe, venas poſt aures in ipſa acceſſione ſecandas eſſe, quod præceptum cũ plane abſurdum videatur, conantur ea ratione tueri, ſi acceſſio diuturna fuerit. Verum mea quidem ſententia id ex Rhaſi non videtur colligi poſſe, ſed vtcunque ſit, ego puto, in acceſſione vertiginis, ſiue ea breuis, ſiue diuturna fuerit, nullo modo ſectionẽ venæ conuenire, prætérquam in declinatione: cuius quidem decreti illa mihi ratio ſufficiat, quod ægroti illo tempore, etiam Galeni teſtimonio 1. aphor. 38. habeãt vires debiliores, quam vt ſectionem venæ, purgationem, vel aliud forte medicamentum ferre poſſint. Sed in eo Rhaſis defendi non poteſt, cum velit primum venas poſt aures ſecandas eſſe, quæ, ex decreto Galeni, & omnium rationalium medicorum, nõ niſi poſt generalem corporis vacuationem ſecari debẽt. Nonnulli eum quoque arguunt eo, quod ex eiuſmodi venis ſanguinem detrahat, quas nemo in vertigine ex veteribus, aut recentioribus vnquam ſecuit, cũ omnes arterias tantum eſſe ſecandas velint. Sic cucurbitulæ ad collum poſitæ minime ſtatim in principio, ſed poſt communẽ uacuationem conueniunt: ad crura autem appoſitæ quouis tempore uidentur conuenire, cum habeant inſignem uim reuellendi, & ad ſectionem uenæ proxime accedant.

Expoſitio Rhaſis.

In Rhaſim animaduerſio.

Sed neque illud prætermittendum eſt, quod ſi uertigo proueniat ex vapore, qui ab aliqua determinata parte eleuetur, & in caput feratur, eam partem forte adurendam; quod maxime rationi conuenit, & ſimile eſt ijs, quæ a Gal. tradita ſunt 3. de locis aff. 7. de puero epileptico, qui dicebat ueluti auram frigidam ſe ſentire, quæ ex tibia initium faceret, atque ſimul ad ceruicem, & caput aſcenderet. Secundo loco Rhaſes tractat de uertigine per conſenſum oris uentriculi, non ex flaua bile, ſed ex cruditate, & pituita. Signa ſunt: nulla rubedo in facie, ſubuerſio ſtomachi, & nauſea. Curatio perficitur primo per uomitum, qui optimus eſt, dummodo ſine magna uiolentia poſſit prouocari, ex Galen. 11. meth. 6. Deinde Rhaſes exhibet pilulas cochias, quæ tamen laboranti uentriculo non ita uidentur conuenire, ſiquidem eſt periculum ne maior excrementorum copia ad uentriculum trahatur: quare ſatius fuerit, more Galeni, ſolam hieram exhibere.

Vſtio partis.

Poſtremo Rhaſes tractat de curatione uertiginis ex pituita, capite primario laborante. Signa ſunt, nulla indicia caliditatis, nulla uentriculi ſubuerſio neque nauſea. Curatio fit per pilulas cochias, caput purga, &c.

CAPVT XI.

De Phrenitide.

PHrenitis inter eos numeratur affectus, qui, vt ſcribit Galenus 2. metho. 2. & confirmat Auicē. a ſymptomate, nimirum delirio nomen accipiunt: ſiquidē in phrenitide mens perpetuo læditur: ex quo factum eſt; ſicut docet Galenus 5. de locis aff. 3. vt veteres Medici inferiorem thoracis partem Phrenas, hoc eſt, mentem nominauerint, propterea quod hac parte phlegmone laborante, ægrotis intelligētia lædatur. Auiceonę in ſua lingua carabetus, & Sirſen calidum

Quid ſit phrenitis.

dicitur. Quid ſit phrenitis, declarat Galenus ea commune hominum notione 1. prorrhet. 4 ſiquidem omnes mortales phrenitim eam affectionem appellāt, in qua phrenas, id eſt, mētem vident læſam eſſe. quā etiam aliter, & νοῦν, & διάνοιαν, appellant. Ex huius modi autem notione facile eſt exactam phrenitidis eſſentiam inuenire: etenim cum phrenetici delirent, vt caput laboret neceſſe eſt, in quo ſatis cōſtat principes animæ facultates, ad quas delirium pertinet, ſedem ſuam habere. Facultates principes apud Galenum tres ſunt, imaginatio, ratio, & memoria, &c. Ariſtoteles aliter ſentit: itaque delirium, vel in vna, vel

Facultatū principū noxa.

in altera, uel in omnibus poteſt conſiſtere. Sciendum autem ea Galeno de ſympt. diff. 3. actiones principū facultatum, ſicuti reliquas, tripliciter lædi: ſic imaginatio funditus tollitur in caro, & catalepſi: imminuitur in comate, & lethargo deprauatur in delirio. Ratiocinatio tollitur in dementia, & fit in ſtultitia, & fatuitate: deprauatur in delirio: hæc eadē tria ſymptomata memoratrici actioni quoq; contingunt: in phrenitide actiones principes non plane tolluntur, non minuuntur, igitur deprauātur. Et ſi quis quærat quamobrē in phrenitide actiones principes deprauētur, Galenus tertio de ſimp. cauſis 1. cōem tradit methodū inueniendi oēs cauſas, quas facultatib. noxā inferunt: nempe cognitionem modi, quo per ſanitatem ſuas actiones perficiebant: vnde cum Galenus doceat, & principes, & cæteras actiones ſuas perficere propter temperiem partium, quę ad ſingulas actiones ſunt accommodatæ, in phrenitide, vt cerebrū aliqua intemperie laboret neceſſe eſt: intemperies eſt, vel calida, vel frigida humida, vel ſicca: ſed cum tres poſteriores magis imminutas, & torpidas reddant operationes idcirco Galenus concludit, deliria, & omnes deprauatos motus principis facultatis, à mordacibus, & acrib. humoribus, qualis eſt flauabilis, interdum à calidiori cerebri intēperie proficiſci, 2. de ſymp. cauſis ad finē. ex quib. tamen deprauatis motib. excipit melancholica deliria, quæ ſolā frigidiorē humorē pro cauſa habent. Verum cum iſti humores

Quæſt. I.

poſſint, vel firmari in cerebro, & inflāmationē efficere, vel non firmari, ſed tantūmodo in cerebro redundare, quæritur, vtrum in phrenitide humores ſint fir-

Quæſt. II. Verum cerebrum inflammari poſſit.

mari, & inflammationē efficiant, nec ne; Prętere a cū intra cranium nō ſolum ſubſtantia cerebri, ſed etiā membranæ illud circūdantes contineantur, ſecundo loco quæritur, vtrū ſubſtantia cerebri, an membranæ vna, uel altera, uel ſimul omnes partes, inflāmatione laborent; Potiſſimū uero dubium eſt de ſubſtātia cerebri, quam nonnulli contendunt nullo modo poſſe inflāmationem contrahere: de qua re habetis differētiam Conciliatoris 96. Iſti autem duplici ratione potiſſimū nituntur. Altera ex molli, & laxa ſubſtantia cerebri: ſiquidem quæ uehementer ſunt, uel dura, uel mollia, alienā ſubſtantiā nō poſſunt in ſe recipere, quare neq; poſſunt inflammari. Altera eſt ratio, quod cerebrum nullis uenis, & arterijs præditū ſit, cum omnino videatur album, ac fere ſine ſanguine: quod ſi caret ſanguine, neque inflammationi obnoxiū eſſe poteſt. Nam, ut docet Gal. inflammatio fit ex

Solutio.

ſanguine influente in venas, & arterias, primùm quidem magnas, deinde paruas, ac poſtremo in exiguas cauitates: vbi vero venæ: & arteriæ deſunt, ibi non poteſt eſſe inflammatio, vt docet Gal. 10 lib. de curādi ratione ad Glauc. &c. Gal. duob. verbis hanc difficultatem diſſoluit, qui ſtatuit primum in phrenitide humores firmari, atque inflammationem efficere: deinde huiuſmodi inflammationē non ſolum in membranis, ſed etiā in ſubſtantia ipſius cerebri poſſe conſiſtere. Sunt hæc propria illius verba 2. de ſympt. cauſis ad finem: Phrenitis non ſimpliciter ob calidos euenit humores, ſed cū eo phlegmonem quoq; in cerebro, & ipſius membranis parit. Sic 13. meth. 18. in phlegmone cerebri, atq; illius membranarum, prohibet vſum cucurbitularum, niſi poſt generalem corporis vacuationem. Galeno conſentit Aui. 1. 3. 1. 3. 1. qui aduerſarias quoque rationes diſſoluit. Ac ſane aliter ſtatui non poteſt. Nam etſi ſubſtantia cerebri magnas venas, & arterias non habet, tamen ſenſus demonſtrat, plures venulas per totam illius ſubſtantiam diſſeminari, per quas illud nutritur, in quibus pariter excremēta poſſunt colligi, quæ ad gignēdam inflammationem ſunt accommodata. Itaque in phrenitide cerebrum, & vtraque membrana poteſt inflammationem recipere: immo vero ſcribit Gal. 4. de præſag. capul. 9. huiuſmodi partes, & maxime cerebrum, & tenuem membranam vſque adeo inter ſe eſſe conneas, vt neque ſine membrana cerebrum, neque membrana ſine cerebro poſſit laborare.

Hactenus vidimus phrenitidem eſſe inflammationem cerebri, & membranarum, ex calidis, & mordacibus humoribus, cum delirio. Sed ad perficiendam definitionem nonnulla deſunt, quę tamen ex ijs facile poſſunt colligi. Namq; delirium, vel eſt cum febre, vel ſine febre: vel continuum, vel interpolatum: nemo autem poteſt dubitare, quin ſimul cum inflammatione partis principalis adſit febris, & illa quidē acuta, nec nō quin delirium ſit neceſſario continuū: quod vtrumq; docet Galenus, qui ſcribit 2. de ſympt. cauſis ad finem, deliria quæ cum febre ſunt, phrenitides, quæ ſine febre mancas appellari, & rursū 1. prorr. 3. inquit, Hippocratem delirium continuum cū acuta febre phrenitidem appellare conſueuiſſe. Ex ijs quæ hactenus diximus, integra definitio phrenitidis ad mentem Galeni colligi poteſt, ſi dicamus: Phrenitim eſſe inflammationem cerebri, & membranarum, cum acuta febre, & delirio continuo; quam eſ-

Definitio phrenitidis.

ſentiam Aetius videtur pręclare expreſſiſſe lib. 6. c. 2.

Differentiæ phrenitidis ſunt plures, primū à quantitate, & magnitudine affectus. Etſi enim quælibet phrenitis magnus eſt morbus: tamen quidā leuior,

Differ. I.

quidam vehementior exiſtit: vnde eſt aph. Hip. 6 aph. 53. Deliria quædam cum riſu fiunt. Alia enim fiunt ex ſanguine, & ſunt leuiora: alia ex flaua bile, aut ſimpliciter, aut vehementer aſſata: ad quem modū ſcribit Galenus 3. de loci. aff. 7. eam phrenitim mitiorē eſſe, quæ à pallida oritur bile: vehementiorem quæ à flaua: vehementiſſimam quæ à flaua bile exuſta generatur.

Secunda eſt differentia à qualitate affectus; namque alia phrenitis eſt in habitu, quæ hectica dicitur, II.

alia eſt in affectu ſeu diſpoſitione: quæ ſimpliciter phrenitis nominatur, cuius differentiæ meminit Galenus 1. prorrhet. 33. qui deſcribens naturam quorundam phreneticorum, qui quiete, & pacate mouentur, breuiſſime loquuntur, ac vix videntur laborare, ſcribit virtutem horum languidam eſſe, atque hecticam quandam eſſe affectionem phrenitidis; veluti earum febrium, quæ ob id hecticæ appellantur, in quibus id euenit, vt biloſi humores altius in cerebro figantur, & omnes partes occupent; ſicut euenit in lanis, quæ tincturam accipiunt: atque hæc quidem phrenitis hectica eſt veluti quædam cerebri tinctura, quæ primo quidem difficillime,

Digitized by Google

ſima, deinceps vero nullo modo poteſt ſanari, ſicuti neque lanarum colores poſſunt auferri: itaque iſti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi. Ac forte Auicenna qui ſcribit phreneticos nonnunquam cadere, hecticam hanc phrenitidem intellexit, etſi expoſitores de febre hectica illam interpretantur.

Tertio ſunt differentiæ phrenitidis ex læſione operationum principum, quæ apud Galenum 4. de locis aff. 2. ſunt tres: duæ ſimplices, & tertia quæ ex vtriuſque componitur. Prima eſt, in qua imaginatio permanet illæſa, ratio autem perturbatur, qua differentia phrenitidis ille laborauit, qui primū vaſa vitrea, deinde puerum per feneſtram proiecit. Secunda eſt, in qua ſalua ratiocinatione, imaginatio duntaxat læditur: qua differentia ipſe Galenus laborabat, cum feſtucas in lecto, & floccos in veſtibus putaret eminere, & eaſdem tentaret colligere, colloquentes vero amicos intelligere. Eadē differentia laborauit Theophilus ille medicus. Tertia eſt differentia, in qua ſimul, & imaginatio, & ratiocinatio læduntur.

IV. Quarto ſunt differentiæ phrenitidis a loco affecto; ſecundum quas vel ſubſtantia, vel tenuis, vel craſſa mēbrana, vel dextra, vel ſiniſtra, vel anterior, vel poſterior, vel media pars cerebri laborat. Ex quibus differentijs nonnulli facile diſſoluunt illud problema, quomodo vna ex ijs actionibus lædatur, altera illæſa. Namque ita reſpondent, ſingulas facultates in ſingulis ſeparatis cerebri ſedibus, imaginationē in parte anteriore, rationem in media, memoriam poſtrema reſidere.

V. Quinto ſunt differentiæ: alia vera, & exquiſita eſt: alia non vera neq; exquiſita. Exquiſita & vera phrenitis, definitore Galeno 1. prorr. 1. eſt, cum flaua bilis occupat locū, in quo princeps animæ ſedes reſidet, vt ſupra diximus. Phrenitis non exquiſita eſt talis, vel ratione materiæ, vel ratione loci; ratione materiæ, ſi alius quiſpiam humor a flaua bile, vt ſalſa pituita, inflāmationem efficiat: ratione loci, ſi cerebrū non primario, ſed conſentiente aliqua inferiore parte laboret. Et quamuis multæ ſunt partes, vt doceat Galen. 5. de locis aff. 4. os ventriculi, cor, pulmo, mēbrana ſuccingens coſtas, & forte aliæ, quæ cerebrum in conſenſum ducere, & inflammationē facere poſſunt; tamen ſi vere loquamur, cum hæc deliria potius paraphrenitides, quam phrenitides debeant appellari, eo quod in declinationibus delirium remittitur, quod in declinatione phrenitidis veræ non contingit: ideo apud Galenum vnica eſt pars, ſeptum tranſuerſum, ex cuius inflammatione phrenitis excitatur, quæ tamen multum ab exquiſita phrenitide recedit. Et ſi quis obijciat, hanc quoq; phrenitidem veram, & legitimam eſſe, cum habeat notas exquiſitæ phrenitidis, nimirum febrem acutam, & delirium continuum; huic reſpondet Galen. loco proxime citato, delirū ex ſepto tranſuerſo reuera non eſſe continuum, ſed prope venire vt ſit continuum: quo loco multa ſigna traduntur, quæ alterum ab altero delirium poſſunt ſeparare.

Paraphrenitides.

VI. Sexto ſunt differentiæ a tempore: phrenitis alia in principio, alia in augmento, alia in ſtatu, & declinatione: quæ differentiæ maxime faciunt ad curationem, ſiquidem pro diuerſa ratione temporum varia remedia debent adminiſtrari.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ a cauſis: quæ poſſunt eſſe partim externæ, partim internæ. Cauſæ externæ ſunt, veluti mora ſub ſole, aer inſigniter calidus, nimiæ exercitationes, alimēta, potiones, medicamenta calida, caſus, percuſſio, & alia id genus. Cauſæ autem internæ, vt docet Galen. 2. de Sym. cauſis, ad finem, duæ ſunt: altera calidior cerebri intemperies: altera mordaces, & calidi humores, qualis maxime eſt flaua bilis, ad quem modū ſcribit Galen. 1. Epid. 3. 73. eundem humorem pro vna loci diuerſitate, & febrē ardentē, & phrenitidem facere. Nam cum flaua bilis ſimul cum ſanguine contineatur in ſpatijs vaſorum, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in vētris, aut iecoris, aut pulmonis venis efferueſcat; ſin autem in cerebro atq; illius membranis impacta fuerit, phrenitidas inducit. Quod ſi quis obijciat, Galenum ſcripſiſſe, aliquando phrenitidem fieri ex ſanguine, atque huiuſmodi ægrotos inſanire cū riſu, neque affectum eſſe tam periculoſum: facilis eſt reſponſio ex Galeno 2. de diff. feb. 9. & 3. de Criſib. 12. qui ſcribit, ſanguine putreſcentem quoquo modo bileſcere, adeo vt ille quoq; ſub nomine bilis poſſit contineri.

Cauſæ.

Phrenitis ex ſanguine an fiat.

Signa phrenitidis ſunt duplicia: nonnulla quæ futurā, nonnulla quæ præſentem phrenitidē demonſtrāt. Signa futuræ phrenitidis, quæ omnia phrenetica ſigna appellātur, accurate deſcribūtur a Gal. 5. de locis aff. 4. & ſunt huiuſmodi, præceſſunt vigiliæ, & turbulenta quædam ſomnia, cū manifeſtis imaginibus, obliuio præter rationem, vt ægri petentes matulam obliuiſcantur mingere, aut poſtquā minxerint, vaſculum reddere; laborātes turbulentius, aut omnino audacius reſpondent, præſertim cū antea fuerint manſueti, & modeſti: omnes exiguo potu vtuntur, ſpirationem quoque magnam, & raram, pulſuſque minores & neruoſiores habent; quandoque occiput dolet; atque hæc ſigna plerumque phrenitidem præceſſunt: vbi vero ægri iam proxime ad phrenitidem accedunt: oculis eis admodum ſqualidi redduntur, aut ex altero ipſorum acris effunditur lachryma, & venæ ipſorum ſanguine plenæ ſunt, & ſanguis ex naribus fluit; quo ſane tempore nihil quod exacte prudentiam ſapiat, reſpondent, floccoſque auellunt, & feſtucas carpunt, & ſqualida febre infeſtantur: quæ non magnas mutationes obtinet, quemadmodum aliæ quædam febres, quæ vigores vehementiſſimos, declinationes vero mitiſſimas habent: demum lingua admodum aſpera conſpicitur; ſic illi quandoq; audiendo falluntur, nonnunquam triſtes, & mœſti decumbunt, vix reſpondentes, ac parte aliqua doloritico affectu laborante, etiam ſi quis hanc vehemēter premat, nequaquam ſentiunt. Hæc ergo ſigna laborante cerebro ſenſim conſueuerunt phrenitidem præcedere, quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi memoria repetuntur, quæ hactenus de eſſentia, & cauſis phrenitidis dicta ſunt.

Signa.

Signa præſentem phrenitidē indicantia, quæ pathognomonica dicūtur, & certiſſima ſūt, docet Gal. illa eſſe, 1. prorr. 4. quæ perpetuo, & ſolis phreneticis inſunt: minus certa quæ perpetuo quidē, ſed nō ſolis conſueuerunt ineſſe: vnde ille reprehendit auctorem illius libri, qui petebat ſigna phrenetica ex vrinis, deiectionibus, ſudoribus, ſputis, vomitibus, quæ neque perpetuo, neque ſolos phreneticos ſolent comitari.

Porro huiuſmodi certa & propria ſigna phrenitidis duo ſunt, alterum quod, & perpetuo & ſoli phrenitidi ineſt, delirium continuum: alterum quod perpetuo quidē, ſed non ſoli ineſt, febris acuta, quæ duo ſola ſigna ad dignoſcendam phrenitidem ſufficiūt: quod ſi præterea velimus adiungere duritiē pulſus, vigilias, ſomnos difficiles, ſitim inſignem, & alia id genus ſymptomata, adhuc certiorem morbi cognitionem habebimus.

Venio ad ſigna differentiarū. Phrenitis vehemēs habet multa, & vehementia ſymptomata, & quo inflammatio eſt maior, ac maiorem cerebri partem occupat, eo ſymptomata ſunt plura, vehementiora, & deteriora: contra phrenitis leuior, ac remiſſior, pauciora quoque, & leuiora habet ſymptomata.

Signa differentiarum.

Secūdo ſigna phrenitidis hecticæ præclare deſcribuntur, 1. prorr. 33. namque ægri parū loquuntur, parū mouentur, ac fere videntur quieſcere & dormire: quod quidem propterea euenit, quoniā res ad quendam habitum venit, qui nullā fere affert moleſtiam.

Tertio qualeſnam actiones principes, an vna, vel plures, an omnes lædātur, ex ratione delirij manife-

Digitized by Google

ſtum eſt, prout ægri, vel imaginatione, vel ratiocinatione decipiuntur. Quarto qualiſnam locus capitis particulatim laboret, ex quibuſdam coniecturis colligi poteſt, obſeruando quænam pars, dextra an ſiniſtra, interior an poſterior, dolorem ſentiat, ac minori moleſtia afficiatur; Sic vtrum ſubſtantia cerebri an membranæ afficiantur, colligi poteſt, ſiquidem dolor membranarum dolore cerebri eſt longe intẽſior, quod membranæ exquiſito, cerebrũ autem, aut nullo, aut leuiſſimo ſenſu ſit præditum. Pariter inflammato cerebro omnia ſunt deteriora, adeo, vt ſcribat Auicenna 1.3.tract.3.4. aliquando futuras capitis ſeparari. Verum, vt admonet Galenus 2. de locis aff. 9. huiuſmodi exquiſita inquiſito, vtrum cerebrum an membranæ primo laborent, nõ magnam vtilitatem habet, quod nulla ſit varietas curationis, & vtrobiq; capiti remedia adhibeantur.

Quinto ſigna quæ veram, & exquiſitam phrenitidem a non vera, & exquiſita diſtinguunt, explicãtur à Galeno 5. de locis aff. 4. etenim ſi caput laboret per conſenſum, vel totius corporis, ſicut in febribus ardentibus contingit, vel per conſenſum peripneumoniæ, pleuritidis, vel alterius partis laborantis, tũc huius partis, vel dolor, vel inflammatio, vel aliqua affectio præceſſit: verum illud accedit, quod delirũ de improuiſo, & ſubito hominem inuadit, quod in vera phrenitide non contingit, in qua ſanguis non repente, & confertim, ſed paulatim repit ad caput, & inflammationem facit, vnde varia ſymptomatã ſolent illam præcedere, de quibus diximus.

Septi trãſuerſi inflãmati ſigna. Ex ſepto tranſuerſo autem quod oritur delirium, à vera phrenitide tribus rationibus diſcriminatur: primum ex ſymptomatibus oculorum; ſecundo ex ſtillationibus ſanguinis nariom; tertio ex ſpecie reſpirationis: de quibus Gal. diffuſe.

Sexto ſigna ex tempore inflammationis à ſymptomatibus potiſſimum deſumuntur, prout illà, vel creſcunt, vel incipiunt, vel declinant &c.

Poſtremo loco ſunt ſigna cauſarũ. Externæ ex aliorum relatione fiunt manifeſtæ: neq; vero internæ habent difficilem cognitionem, ſiquidem oculi, & facies, & totum caput calida, & rubicunda apparent, vrgent vigiliæ, ſitis, & alia id genus, quæ calidam cerebri intemperiem, nec non mordaces, & calidos humores ſolent demonſtrare.

Curatio. In curatione repetendum eſt, quod alias diximus ex doctrina Galeni, nimirum ſi quis voluerit cũ ratione aliquem morbum curare, is debet 1. elicere indicationes curandi. 2. videre an ijs ſatisfieri poſſit. 3. cum quibus præſidijs. Cũ ergo indicationes potiſſimum eliciantur ex morbo, ita habendum eſt. *Indicat.* Phrenitis eſt inflammatio cerebri, & membranarum: itaq; morbus in intemperie cum materia. Prima igitur, & communis indicatio illa eſt, cũ morbus ſit immoderata partis repletio, vt hæc materia præter naturam vacuetur, atq; a parte laborãte tollatur: hoc fieri nõ aliter poteſt, niſi quod ſuperfluũ eſt, aut retrocedat, aut per ipſam patientem particulam uacuetur: retrocedet quidem, uel impulſum, uel attractum, uel tranſmiſſum, uel uno ex ijs, uel omnibus modis. Per patiẽtem uero locum uacuabitur, partim quidem manifeſte, & ſenſibiliter, partim uero obſcure, & inſenſibiliter. Quoniam autem non licet uti præſidijs repellẽtibus, aut diſſoluentibus, ſine præcedente totius corporis uacuatione: idcirco omnium primum ea indicatio ſe offert, quæ ad generalem corporis prouidentiam ſpectat, quam deinceps reliquæ indicationes ordine ſequuntur, reuellendi, repellendi, ac demum diſſoluendi. Quam curãdi methodum habeus apud Galenum arte med. 9.

Prognoſt. Elicitis indicationibus conſideret medicus, utrũ liceat illis ſatisfacere nec ne; etenim ubi nulla remanet ſpes ſalutis, & ſupervacaneum foret de remedijs cogitare: hoc iudicium nos docet Gal. 1. ad Gal. 8. nempe ex uirium, & morbi comparatione. Itaque ſi phrenitis maxima fuerit, multaque, & difficilia habeat ſymptomata, æger aũt habeat uires imbecilles, tũnc neceſſarium fuerit ægrum ſuccũbere: ad quem modũ Galenus generaliter docet 10 meth. 5. in omnibus internis inflammationibus, in uirium robore unicam ſpem ſalutis eſſe. Neque uero ex ijs quæ hactenus diximus, admodũ difficile eſt phrenitidis magnitudinem, & periculum intelligẽre: ſic ſcribit Hip. 4. aphor. 72. Quibus urinæ albæ ſunt, & perſpicuæ, malæ: maximæ uero ubi in phreniticis appareant. Tales enim oſtendunt maximam humorum cruditãtem, nec non flauam bilem ad caput aſcẽdere, adeo, ut teſtetur Gal. in com. ſe neminem ſaluatum uidiſſe, cui huiuſmodi urina apparuiſſet. Sic ſcribit Galẽnus 3. epid. 3. 75. phrenitidẽ quæ prima ſtatim die, una cum febre inuadit, acutiſſimam eſſe: qui fatetur huiuſmodi omnes phreneticos intra ſeptima diem mortuos fuiſſe, per paucos admodum, & raros hunc terminum ſuperaſſe.

Sunt nonnulli, qui generaliter cõtendunt, phrenitidem confirmatam nulla ratione poſſe ſanari: uerũ iſti decipiuntur, niſi forte intelligant phrenitidem hecticam, quæ reuera nullam recipit curationem. Namque econtra quamuis inflammatio fuerit abſoluta, & confirmata, immo uero deuenerit ad ſuppurationem, ægri quandoque ſanantur: quæ doctrina eſt Hip. & Gal. 6. apho. 10. Quare phrenitis, & primo, & quolibet tempore poteſt ſanari, dummodo phrenitidem hecticam excipias.

An purgatio in principio conueniat. In curanda phrenitide, quatenus ad primam indicationem, quæ ad communem corporis uacuationẽ pertinet, ea potiſſimum perficitur duplici ratione, aut miſſione ſanguinis, aut medicamentis. Quidam hodie protinus ſua adminiſtrant medicamẽta, quæ, uel propter copiam materiæ, uel propter principatũ loci laborantis, uel propter turgentes humores, uel propter alias cauſas contendunt conuenire. Vnde apud illos ſunt uulgares illi duo inepti uerſiculi:

Synocha cum colica phrenitis, ſquinantia & anthrax,
Materias crudas cito tuare iubent.

Sed quoniam aduerſus hanc opinionẽ alias quædam diximus, illud ſufficiat in præſentia, hocce agere aperte aduerſus Hip. & Galeni decretũ eſſe. 4. de ratione uictus in acutis 22. Quicunq; ea quæ inflammantur, ſtatim inter initia morborum medicamẽto ſoluere conantur, ij non ſolum ab inflammata nihil adimunt, cum non cedat, quæ adhuc cruda eſt affectio, &c. Cum igitur purgantia medicamenta nullo modo poſſint conuenire, *Vena ſecãda.* unde neque aliquis probatus medicus reperitur, qui eorum adminiſtrationem probet, neceſſario ſequitur totum corpus per miſſionem ſanguinis uacuandum eſſe: & ita Galenus, Paulus, Aetius, Alex. Auicen. Rhaſes, & omnes in hoc remedio conueniunt. Quod diligenter ab illis eſt animaduertendum, qui in morbo bilioſo, & in copia flauæ bilis, ſanguinis miſſionem repudiant. Itaque in omni phrenitide, modo uirtus ualeat, adeo, ut æger ſine noxa remedium ferre poſſit, & cætera conſentiant, ſine mora ſanguis detrahendus eſt: quo quidem remedio nullum magis efficax, & ſalutare poteſt inueniri. *Quæ uena.* Vena autem, cum Paulo ſecanda eſt in cubito, aut media, ſi cum capitis, tum corporis uniuerſi, aut cephalica, ſi vnius præcipue capitis rationem uelimus habere: etſi non ignoro quoſdam magis ſectionem uenarum inferiorum probare; qui mihi uidentur male ſentire, cum morbus maxime urgeat, nullas præbeat inducias, indigeatque remedio, quod celeriter poſſit non ſolum reuellere, ſed etiam totum corpus, & caput uacuare. Ac ſane unica eſt occaſio, quæ ſectionem uenæ inferioris deſiderat, eaque *Quando uena in pede ſecãda.* eſt in mulieribus, ſi hoc tempore menſes erumpant, & parce procedant: quod quidem non ſolum in phrenitide ſed etiam in pleuritide, & quouis alio

mor-

morbo cenſeo non ſine ratione faciendum eſſe.

Hæmorrhoides irritandæ prouocandæ.

Quamplurimi, ac fere omnes, magnopere probãt hirudines ad venas hæmorrhoidas applicatas, & inter cæteros Meſue ſcribit, in omni phrenitide prouocationem hæmorrhoidũ conuenire: qui mihi videntur male agere, & ſentire. Sed præterea uenas interdũ ſuperiores ſecari expedit, nẽpe frõtis, narium, ſub lingua, ſed in primis nariũ, cum natura per hãc partẽ ſoleat ſæpenumero ſanguinẽ profundere, & phrenitidem ſanare. Verumtamen id perpetuo memoria eſt tenendũ, huiuſmodi uenas proximiores cerebro nunquam fore incidẽdas, niſi antea ſecta uena in cubito, & poſt vniuerſi corporis vacuationẽ. De quantitate ſanguinis inter auctores non cõuenit.

Cautela.

Quantitate ſanguinis.

Paulus, Alex. & fere cæteri inquiunt, ſanguinẽ copioſe pro uiribus detrahendũ eſſe. Auic. vſq; ad proxima ſyncopem Aetius ex Poſſidonio iubet minorẽ ſanguinis copiam detrahere, propter plurimam diſſolutionem, & laſſitudinẽ, quæ ipſis ex uehementi motione contingit. Sed forte de hac re nil certi ſtatui poteſt: etenim ſi æger ſe præbeat obedientem, mea ſentẽtia melius foret non ſemel copioſe, ſed bis ac ter moderate ſanguinem mittere: quam rationẽ mittendi ſanguinem certum eſt ægros facilius perferre, & ad reuulſionem magis facere. Exempli gratia, primum ſecta uena media, deinde cephalica, tum ſcarificans cucurbitulis, quæ quidem hoc tempore non ſolũ ad partes inferiores, ſed etiam ad ſuperiores, & ad occiput poſſunt apponi. Sin autem, quod ſæpe contingit, æger inſolenter agat, neque uelit præceptis medicis obedire, tunc præſtaret occaſionẽ arripere, ac ſemel ſanguinẽ mittere, prout uires, corporis habitus, anni tempus, aeris conſtitutio, ſimilia poſtulant, ſed tamen hac in re Aetij conſilium, ut dictum eſt, non eſt negligendum.

Cucurbitula quãdo conueniãt.

Clyſterum vſus.

Cæterum ſi propter ætatem, uel aliud impedimentum non liceat uenam ſecare, plerique omnes hoc tempore ſcarificant utuntur cucurbitulis: ſed nos docuimus alias ex Galeno, earum vſum morbi principio non conuenire. Galen. conſueuit clyſteribus agere, cui conſentit Auicen. 13. 13. tract. 5. 2. qui ſcriptum reliquit, ſolutionem uentris omni die ſemel, aut bis, excuſare a phlebotomia.

Si quærat aliquis, an liceat ante miſſionem ſanguinis aluum lenire: huic reſpondeatis, occaſionem eſſe præcipitem, ac propterea tam utile ac neceſſarium præſidium nulla ratione differendum, ſed quamprimum, niſi aluus fluat, impoſito clyſtere ad miſſionẽ ſanguinis properandum eſſe: ſecta autem uena, ſi ita ferat occaſio, neque leniens aliquod medicamẽtum prætermittendum eſt, quod poſſit. & prima ea crementa purgare, & bilis feruorẽ remittere, inter quæ caſſia cum thamarindis eſſet præſtantiſſima.

Leniens.

Secũda indicatio.

Ex ſecunda indicatione ad medicamenta repellẽtia deueniendum eſt, quæ ex Galen. in arte medica 95. ſunt frigida, & adſtringentia, de quibus ſatis alias. Inter cætera eſt oxyrhodinum: ſed dubium eſt, calidumne an frigidum debeat adminiſtrari? Auicenna in præſentia utitur oxyrhodino non ſolum frigido, ſed etiam niue refrigerato: contra Aetius docet, frigiditatem roſacei inflammatis membranis minime tutam eſſe, quare illud probat æſtate quidem tepidum, hyeme moderate calidum. In qua difficultate longe magis opinioni Auicennæ quam Aetij cogor conſentire. Namque cerebrum non eſt tam frigidũ, (quoniam Gal. 8. de vſu partium 2. aſſerit omni tempore aere calidius inueniri) quin frigiditatem roſacei, non admodum inſignem, poſſit perferre: ac præterea cum ſit neceſſe in tranſitu illius uim, & facultatem remitti: quòd ſi altera ex parte per Aetium illud, vel tepidum, vel moderate calidum adminiſtretur, neſcio quantam repellendi uim poſſit habere, & id præſtare, quod fluxio humorum, & inflammatio requirit. Antiqui conſueuerant oxyrhodino caput perfundere, nec, vt hoc tempore fit, linea oxyrhodino madefacta ad ſuturam coronalem apponere: ac ſane optimum foret antiquum uſum reuocare, cum certum ſit, quod ueteri iſta ratione non ſolũ uis medicamenti, ſed etiam ſubſtantia ad cerebrum poſſit penetrare. Sed non bis tantum, uel ter imponenda ſunt iſta lintea, quia exiccantur, ſed ſine intermiſſione caput irrigandum eſt, ſiquidem uolumus repellere fluxum humoris, & inflammationis caliditatem remittere, vt dicit Gal. 4. de locis aff. 2. Sic decocta ex rebus frigidioribus etiam conferunt.

Quod repellẽda repellentia.

III. Indic.

Poſt duas indicationes generales, vid. uacuationis, & repellẽdi, ex tertia indicatione ad oia genera reuulſionis deueniendũ eſt, frictiones, ligaturas, lotiones extremarũ partium, cucurbitulas, clyſteria, & alia id genus, de quibus illud eſt notandum, quãplurimos uti clyſteribus acrioribus, quæ tamen non cõueniunt, quia nimis calefaciunt exagitanque humores, vnde vapores facilius in caput efferuntur: ex quo Pau. Aetius, & omnes, mollia, & leuia clyſteria probant. Et ſi quis obiciat, hæc leuia clyſteria nihil reuellere, ei dicam, negandum quidem non eſſe acriora id multo magis facere, interim tamen neque hæc fore inutilia, dum materiam noxiam ad partes capiti oppoſitas reducant, omnique periculo careãt.

Vigilia.

Porro quoniam inter cætera omnia ſymptomata nullum eſt maioris momenti, & periculi, quam ſint vigiliç, idcirco huic ſymptomati omnibus modis eſt occurrendum: Itaque Gal. ſcribit, 13. meth. 21. non ſolum præſidijs leuioribus, uerum etiam acrioribus eſſe agendum, qualia ſunt quæ cerebrum inſigniter refrigerando poſſunt principem partem ſtupefacere: hæc uero duplicia ſunt, partim externa, partim interna: externa ſunt primũ lotiones, & perfuſiones capitis, uel ex aqua ſimplici, uel ex decocto uiolarũ, lactucarum, capitum papaueris, &c. Si exemplum:

℞ *Maluarum, lactucarum ana M. ij.*
Solani. M. ß.
Cap. papaueris. N. viij.
Florum chamomæli. M. j. ß.
Decoqu. ad conſumptionem tertia partis.

Vnde eſt illud Hip. de Mithono 1. epid. 3. ægroto ſeptimo: Caput lauit, dormiuit, mente conſtitit, & Gal. in com. hæc habet: deinde inquit Hip. peruigilauit, delirauit. Huius te præſtantiſſ. remedium docuit, ait caput laues. verum ſi quis non ſolum caput perfundat, ſed etiam abluat, & manus, & crura, id optimum foret, & ego partim ad reuulſionem, partim ad refrigerationem, & ad conciliationem ſomni facere ſoleo familiariter. Deinde ſunt odore, vt poma mandragoræ, flores roſarum, uiolarum, ſi fuerit æſtate, camphora, aqua roſarum, nenupharis. Poſtremo ſunt linimenta, ex quibus & tempora, & nares intra ſunt inungendæ: atque hæc pariter ſunt multiplicia: oleum violaceum, de nenuphare, de papauere, de mandragora, vnguentum diapopuleum, quod vulgare, & optimum eſt; ſed opium inter cætera omnia principem locum obtinet. In quibus medicamentis, id eſt notandum, ut perpetuo a malis odoribus caueatis, quod fiet ſi illis aliquod odoratum, vt modicum moſchi permiſceatur, quod & malũ odorem remittere, & uim medicamenti facilius ad partes internas poteſt deducere. Exemplum.

Cautela.

Alterum.

℞ *Vnguenti diapopuleum. ℥ ß.*
Olei violati.
De nenuphare ana parum M.

Exemplum opij.

℞ *Opij gr. iiij.*
Moſchi.
Croci ana gr. j.
Olei de nenuphare q. ſuf. M.

Medicamenta autem quæ per os aſſumuntur, ſunt item multiplicia, neque ſi malum urgeat, eorum vſus timendus eſt, ſiquidem auctore Alexan. non modo ſomnum conciliant, ſed etiam febri conueniunt,

Digitized by Google

nunt,& caput tãquam igne exuſtum refrigerãt: primum eſt ſyrupus de lactuca,de papauere: deinde eſt diacodium, quod eſt duplex, alterum cũ melle, alterum cum ſapa, quod poſtremũ ab auctoribus improbatur, pp ventoſitatẽ: familiariter vtimur ſeminibus papaueris albi ad ʒ.vj.vel ℥.j.ex quibus contuſis cũ aqua flor. uiolarum, vel lactucæ, exprimitur lac,qđ in ferculis permiſcetur,& optimũ eſt. Demum ſunt

Cautelæ. antidota ſomnifera, Philonium Romanum vel Perſicum, Requies Nicolai, de quibus duo potiſſimum ſunt notanda. 1. vt a frequẽti vſu huiuſmodi medicamentorũ abſtineamus, quandoquidẽ periculum eſt, vt monet Aetius, ne phrenitici qui nimium refrigerantur, fiant lethargici, adeo vt ſi incipiãt dormire, poſtea non poſſint ſuſcitari.

II. Alterum eſt notandum, in quo vulgares medici peroſtinſe errant; ſcilicet, ſi vires fuerint imbecilles, plane a medicamentis ſtupefacientibus eſſe abſtinendum, quoniã tunc natiuũ calorem extinguunt, atque, vt inquit Alex. quandoque mortalium medicamentorum potionem comitantur. Immo vero Auic. non ſolum interna, ſed etiã externa medicamenta ſtupefacientia reijcit, qui ſcribit ad hunc modũ cap. 3. Et ſtude, vt facias eum dormire, atque ut fiat hoc, aliquid opij duobus cornibus frontis ei appropinqua, & naſo ipſius, ſi virtus eſt fortis, & ſi non ſit fortis, caue, quoniam illud eſt interimens.

Vtrũ purgantia cõueniant. Verum redeundo ad communem corporis vacuationem, dubium eſt, vtrũ liceat phreneticis purgantia medicamenta exhibere nec ne? Nullus ex Græcis medicis mentionem facit, ſolus Auicen. plurimã ſolutionem probat, vt neque abſtineat ab vſu ſcammonij, in qua difficultate, quicquid ſibi voluerit Auicen. ego cenſeo huiuſmodi medicamenta ante morbi declinationem nullo modo conuenire: quo fortaſſe tempore, apparente coctione, ad vacuationẽ eorũ quæ aliquando relinquuntur in morbis, non ſine ratione medicamentum purgans bilem poſſit exhiberi: de quibus alias diximus.

4. Indic. Poſt hæc omnia, ex poſtrema indicatione ad medicamenta diſcutientia, & reſoluentia eſt ueniendũ, ad quæ tamen, quod eſt memoria tenendum, non niſi in vera, & perfecta declinatione licet deuenire: quoniam ſi ea priore tempore adminiſtrantur, facile poſſunt inflammationem febremque augere, & ægro

Suffumigium. extremam pernitiem afferre. Hæc docuimus calefaciendi facultate eſſe prædita, qualia ſunt ſeripithũ, thymus, meliſſotus, origanum, pulegium, ſtœchas, &c. ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, & primum ſuffumigia, quæ per nares recipiuntur. & ſit exemplum.

℞ *Origani.*
Pulegij.
Calaminthi ana M. ß. conquantur.
In aceto pro ſuffumigio.

Viſcera animalium actu calida. Secundo ſunt ſternutatoria, quæ a nonnullis vituperãtur quod nimis concutiant caput. Inter cætera præſidia quæ ad poſtremam indicationem pertinẽt, recentiores medici quoddã remediũ excogitarunt, cuius nullus antiquorum meminit, quo familiariter hoc tempore vtuntur, & partim ad diſſoluendã materiam contentam in capite, partim ad illius corroborationem affirmant eſſe efficaciſſimum, illud uero ſunt carnes, & viſcera animalium recens interfectorum, quæ adhuc calida ac fere palpitantia ad capita phreneticorum apponunt; qualia ſunt pulmones agnini recens euulſi, catulus, pullus gallinaceus, columbus, per medium diſſecti, & ſimilia. Quod quidẽ remedium etſi mihi videtur turpe, & inquinatũ, a quibus ingenui homines debent abſtinere: tamen nolui ſilentio illud præterire, cum ſit admodum vulgare: & ſi in tempore ueræ declinationis adminiſtretur, poterit qui uoluerit eius periculũ facere.

Victus rõ. Quod attinet ad uictus rationem, quæ ſex rebus non naturalibus comprehenditur, primum aer ſit temperatus, neque inſigniter frigidus, qui naturalem euaporationem prohibet, neque inſigniter calidus, qui adhuc magis inflammat, ſed pro ratione temporis, exẽpli gratia, hyeme calidior, æſtate frigidior paretur. Sed dubium eſt, vtrum expediat phreneticos in luce an tenebris detinere? namque antiqui illos fere in tenebris tenebant, quia ad quietem animi iudicabant tenebras conferre: verum Aſclepiades, tanquam tenebris ipſos terrentibus, in lucem ponendos eſſe ſtatuit. Quam dubitationem ſoluit Cornelius Celſ. lib. 3. c. 19. inquiens neutrum perpetuum eſt: alium enim ægrotum lux, alium tenebræ magis perturbant, reperiunturque nonnulli, in quibus nullum diſcrimen deprehendi hoc, vel illo modo poteſt: itaque inquit Celſus, optimum eſt utrumque experiri, & habere eum qui tenebras horret, in luce, contra qui horret lucem, in tenebris: quod ſi nullum tale diſcrimẽ fuerit, æger ſi uires habeat robuſtas in loco lucido, ſi nõ habeat, in obſcuro detinendum eſt. Cibus ſit tenuiſſimus, cum morbus ſit acutiſſimus, & vno verbo, nõ aliud quam ptiſana hordeacea, vel panis ex aqua præparatus; etſi nonnulli antiqui præterea endiuiã, laducam, fructus, & alia id genus ſolebant exhibere a quibus mea ſententia eſt abſtinendum. Potus, aqua hordei bene præparata mihi probaretur, vel ſola, uel ſimul cum modico iulepo, uel roſaceo, uel violaceo. Aegri quieſcant quantum fieri poteſt; quod ſi fuerint diuites, detineantur a ſeruis, ſi pauperes a famulis. Somnus omni induſtria concilietur, ſiquidem phrenetici nullum uigilijs maiorem hoſtem habẽt. Excrementa per aluum, per lotium, & cætera purgẽtur quotidie. Ab animi perturbationibus, quatenus fieri poteſt, caueant.

Exemplum Phrenetici.

Socrates annum agens quadrageſimum, temperamenti calidioris, & ſiccioris, hoc tempore laborat phrenitide. In prima viſitatione, impoſito molli clyſtere ex decocto maluarum, uiolarum, lactucarum, melle uiolato, oleo uiolato, niſi aluus ſponte deijciat, protinus ſecate uenam, etſi ille ſe ſe præbeat opportuna facientẽ ſecare primã venam communẽ, deinde eadẽ die vel ſequenti cephalicam: ut ſi idẽ nolit obedire, vt ſæpe fit, ſemel ſecate venam cephalicam, mittendo ſanguinẽ copioſe, ad ℥ x. & plures ℥. Etſi quis hirudinarius velit Socrati apponere hirudines ad uenas hæmorrhoidas, illum doceatis ex Gal. huiuſmodi remedium in morbis biliofis nõ cõuenire. Eadem die ſecta uena capiti oxyrhodinum ad commiſſuram coronalem apponendum eſt, quod conficiatur ex oleo roſaceo, & modico aceti, & illud quidẽ actu frigidum, quo ſane vel more Gal. & antiquorum caput perfundendum eſt, vel more noſtro linteis ex eo madidis caput aſſidue fouendum. Hoc ipſo tempore accedatis ad reuulſiones, ligaturis dolentes, frictiones, & lotiones extremarum partium, cucurbitulas, clyſteria, & ſimilia, in quibus mane, & veſperi, & ante prandium, & ante cœnam longiore inſiſtendum eſt. ſecunda vel tertia die, quoniam morbus non dat inducias, ad propriam capitis uacuationẽ ueniendum eſt. itaque Socrati ſecetis uenã frontis, uenas nariũ, ſub lingua, ponite hirudines poſt aures; quæ tamen remedia a uobis ita debent inſtitui, vt ſine vlla confuſione accommodare vnum poſt alterum adhibeatur. Interea arripiatis occaſionem, ſi fieri poteſt, leniendi aluum leuiori aliquo medicamẽto, quale inter cætera præſtantiſſimũ eſſet caſſia cum thamarindis: poſt hæc ſtudeatis omni induſtria ſomnũ conciliare, ac, ſi opus fuerit, ne timeatis principes partes ſtupefacere: quare extra inungatis tempora, & nares cum oleo uiolato, de nenuphare, de papauere: offeratis odores frigidos, roſas, uiolas, pomum mandragoræ, aquam roſaceã, &

ſimi-

ſimilia: Socrati perfundatis caput, nec nõ lanetis brachia, & pectora ex decocto maluarum, violarũ, lactucarum, nenupharis, capitum papaueris: interius ſimul cum ferculis vtamini emulſione ſeminum papaueris albi, & ſi opus fuerit, philonio Romano, vel Perſico, requie Nicolai, &c. Demum vero in morbi declinatione deuenniatis ad medicamenta diſcutientia, ſuffumigia, ſternutatoria, & cætera de quibus diximus: ſed raro eſt, vt in phreneticis ad poſtremam indicationem veniamus. Socrati victus tenuiſſ. inſtituatur, ptiſana imprimis: & quoniam ſitis ſolet maxime vrgere, illi exhibeatis, vel decoctum acetoſæ, vel endiuiæ, vel ſeminum melonis; vel hordei, vel ſola, vel cũ modico iulepi violacei: quæ quidem potiones aſſumendæ ſunt quo tempore Socrates ſumit ſua alimẽta, aut ſaltem ieiuno ventriculo, ſi minime quælibet hora, ſicut imperiti faciunt Medici.

Sed quærat quis, cum generaliter vnica tantum phrenitis a nobis curata fuerit, quamobrem antea a nobis plurimæ phrenitidis differẽtiæ ſint propoſitæ, quæ propterea nullum vſum videntur habere? Ego ad hoc reſpondeo, omnes differentias vel ad prognoſticum, vel ad curationem, vel ad vtrumque conferre: ſic differentia ex magnitudine manifeſte facit ad prognoſticum, ſed neque ad curationem eſt inutilis: namque exempli gratia, ſi phrenitis fuerit inſignis, protinus ſine mora aggrediemur ſectionem venæ: ſin autem fuerit leuior, ac ſimul ventriculus laboret cruditate, ac fortaſſe ſectioni venæ non verebimur alui lenitionem præmittere. Differentia ex qualitate conducit prognoſtico: namque phrenitis in habitu nullam recipit curationem; quod item de alijs differentijs poteſt colligi, & demonſtrari. Quod autem diximus de differentijs phrenitidis, idem de cæteris quoque differentijs aliorum omnium morborum dicendum, & memoria tenendum eſt.

CAPVT XII.

De Lethargo.

DE eſſentia lethargi conuenit inter omnes, hũc affectum inducere quendã marcorem, & inexpugnabilem dormiendi neceſſitatem: ex quibus ſymptomatibus nomen accepit. *ἀργός.* iners græce oblitio eſt, algis iners. vt lethargus non aliud quam inertem oblitionem ſignificet. Veternus quoque appellatur, etſi Plinius lib. 28. cap. 17. lethargum a veterno ſeparat. Auic. Subeth frigidum vocat. Conſtat præterea in hoc affectu caput laborare, atq; illius cauſam eſſe pituitã quæ nimio frigore, & humore cerebrum imbuit, & in ſomnum impellit: de ijs nemo dubitat. At vero dubium videtur, vtrum lethargus ſit inflammatio nec ne, hoc eſt, vtrũ pituita in cerebro humorem præter naturam efficiat, vel tantummodo cerebrum refrigeret, & humectet? nec non vtrum in lethargo lædantur facultates principes? & ſi lædantur, quales, & quomodo lædãtur? quæ duæ dubitationes difficiles, nec forte hactenus bene explicatæ ſunt.

Vtrum lethargus ſit inflammatio.

Quo ad primam Auicen. ſcribit manifeſte, lethargũ eſſe apoſtema phlegmaticum, factum intra craniũ, cui plurimi etiam doctiſſimi uiri conſentiunt, qui conantur hanc ſententiam confirmare ex Galen. 13. meth. 21. ubi ſcribit lethargum contrarium quodammodo phrenitidi ſecundum ſpeciem eſſe: quod ſi lethargus, & phrenitis ſecundum ſpeciem contraria ſunt, neceſſario genere conueniunt, unde cum ſupra ſtatutum ſit, phrenitim ſub inflammatione, vt ſub genere contineri, ut lethargus quoq; eodem genere comprehendatur, & inflãmatio ſit, fateamur neceſſe eſt. Præterea cum Galen. doceat, lethargicos laborare continua, & lenta febre, illud inquiunt, ſine inflammatione non uidetur poſſe fieri, ſiquidem in deſtillationibus, & alijs huiuſmodi affectibus, in quibus multa in caput redundat pituita, nulla ſæpenumero febris coniungitur. Altera autem ex parte, ni fallor, numquã Galen. aſſerit lethargum eſſe inflammationem, qui ad conſtituendam illius naturam id ſatis habet, ut pituita cerebrum refrigeret, & humectet, ut colligitur 1. pror. 1. 13. meth. 2. 4. de locis af. 2. 3. de locis aff. 4. 5. apho. 3. Imò uero Gal. tantum uidetur abeſſe ab hac opinione, ut lethargus ſit inflammatio, ut doceat 3. de locis aff. 7. illũ poſſe fieri ex ſola intemperie frigidiore: contra quã eueniat in apoplexia, quæ propterea quod ſubito fiat, frigidum humorem, aut craſſum aut tenacem, principes cerebri uentriculos confertim replentẽ, non totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat.

Sententia auctoris.

Itaque ſicut mea ſententia negandum non eſt, quin lethargus ſequatur aliquando inflammationem cerebri ex pituita ortam, ita neque id perpetuo fieri cenſendum eſt. cũ nihil obſtet quin ex eadem putreſcente pituita, ſine ulla inflammatione, homines perpetuo ſomno, & perpetua lentaque febre corripiantur, quæ lethargi propria ſunt ſymptomata. Neq; aduerſus hanc conclusionem aduerſæ rationes quicquam demonſtrat, etenim dicit Galen. lethargum non ſimpliciter, ſed quodammodo ſecundum ſpeciem phrenitidi eſſe contrarium, quod ego interpretor potiſſimum verũ eſſe propterea, quia lethargus ex contraria cauſa, nimirum ex humore frigido, originem habet: unde idẽ Galen. utriuſque morbi curationem, phrenitidis, & lethargi, primo quidem eandem eſſe, poſterius uero contrariam, cum in phrenitide, ad prohibendas uigilias, liceat uti medicamentis frigidis, & quæ principes facultates poſſunt ſtupefacere; in lethargo autẽ expediat uti medicamentis calidis, & quæ facultates principes poſſunt excitare. Deinde quod aiunt, ſine cerebri inflammatione, ex ſola pituita, febrem continuam non poſſe fieri, id ſane ab omni ratione uidetur alienum: ſi enim multa pituita redundet in cerebro, & putreſcat, quid prohibet quin febris generetur? Certum enim eſt, pituitam etiam ſine inflammatione, ſicuti cæteri humores in uenis, putreſcere, & ſine inflammatione febrem efficere.

Quæ facultates lædãtur in lethargo.

De ſecũda autem dubitatione ſcribit Gal. 3. de locis aff. 5. 2. de locis aff. ultimo generaliter in lethargo principes animi functiones lædi: ſpeciatim uero ſcribit 3. de locis aff. 5. rationem, & memoriã aboleri: & in li. de ſymp. diff. 3. dicit, in lethargo imaginationẽ deficere, & imbecillam eſſe ex quibus locis nõnulli exiſtimãt, præter cætera ſymptomata lethargicos delirare. Ego vero etſi non ignoro in hac ſententia fuiſſe viros præclariſſimos, tamẽ ex Galen. cogor diſſentire: etenim Gal. de ſym. diff. 3. explicans noxas quæ prodeunt a principe facultate, ſtatuit tres actiones principes trifariã poſſe lædi, aut ablatæ, aut imminutæ, aut deprauatæ, quorũ omniũ exẽpla profert: imaginationẽ aboleri in caro, & catalepſi, deprauari in delirio, deficere in comate, & lethargo: ratiocinationem aboleri in dementia, deficere in ſtultitia, deprauari in delirio, quę ſymptomata etiã memoriæ contingunt: cum igitur nulla uel abolita, uel imminuta actio, ſed tantummodo deprauata imaginationis, ratiocinationis, memoriæ, apud Galen. delirij nomine donetur, in lethargo autem nulla reperiatur actio deprauata, ſed tãtummodo imminuta, & abolita, mihi uideor ſumma cũ ratione poſſe affirmare, ex doctrina Gal. in lethargo nullum delirium contineri.

Lethargi eſſentia.

Ex his facile eſt lethargi eſſentiã, cauſam, & ſymptomata intelligere: ſiquidem morbus eſt cerebri intemperies frigida, & humida: cauſa morbi, putreſcẽs pituita: quæ uel inflammationem efficiat, vel ſine inflammatione cerebrum refrigeret, & humectet: ſymptomata ſunt abolita ratio, & memoria, nec non deficiens imaginatio; quibus denium febris lenta, & continua, atque inexpugnabilis dormiendi neceſſitas coniungitur.

Digitized by Google

Differe.I. Differentiæ ſunt plurimæ: lethargus alius verus, alius non verus. Verus ille eſt, qualis ſuit deſcriptus: non verus, & ſpurius eſt, quoties cunque caput non primario, ſed per conſenſum laborat: ad quem modum laborante, vel ſepto tranſuerſo, vel alia parte inferiore aliquo morbo pituitoſo, plurimi vapores crudi eleuantur, qui petentes ipſum cerebrum, ſpeciem quandam lethargi ſolent repræſentare: de qua differentia lethargi per conſenſum Gal. 17. de vſu partium ad finem, & Aetius lib. 6.3. mentioné facit.

II. Secundo ſunt differentiæ ex magnitudine, & paruitate, quæ præcipue ex ſymptomatibus ſumuntur.

III. Tertio ex qualitate namque nonnulli ægroti habent colorem, tũ corporis tum maxime faciei, plumbeum, & quaſi mortiferum, alij eundem colorem habent non ita multum à colore naturali alienum.

IV. Quarto ſunt differẽtię à modo generationis: alius primo generatur, alius nõ primo generatur, ſed alios morbos ſequitur, ac maxime phrenitidem, quod fieri contingit, vt docet Gal. duplici ratione: altera quod diſſolutis partibus tenuioribus, & calidioribus, craſſiores, & frigidiores remaneant: altera propter importunam ſtupefacientium medicamentorum adminiſtrationem, vnde cerebrum in contrarium vitium deducitur.

V. Quinto à loco affecto: lethargus alius membranas cerebri, alius cerebri ſubſtantiam occupat, etſi nonnulli de hac differentia temere dubitant, cum Gal. illã recipiat apertiſſime, qui ſcribit. 4. de cauſis pulſ. 14. lethargum, & phrenitidem poſſe vtraſq; cerebri partes occupare, ſed tamen lethargum ex ipſo potius cerebro, phrenitidem præcipue ex tenui membrana ac ſepto tranſuerſo originem habere.

VI. Sexto ſunt differentiæ ex temporibus morbi.

VII. Poſtremo ex cauſis, partim internis, partim externis.

Cauſæ lethargi. Cauſæ externæ ſunt aer frigidus, humidus, craſſus, conſtitutio auſtrina, longũ otiũ, alimenta, & vina craſſa, & vno verbo cum Auicen. quæcunque humorem pituitoſum in corpore poſſunt coaceruare. Intemperies frigida, & humida ipſius cerebri, ſimul cum putreſcente pituita, vnica interna lethargi cauſa ſtatuitur. Sed dubium eſt vtrum poſſit fieri ex melancholia; Auicen. 1.3. tract. 3. cap. 7. hæc habet: Et quamuis quidam medici nominant lethargiam omne apoſtema frigidum in cerebro, ſiue phlegmaticũ veruntamen plures antiquorum phlegmaticum hoc nomine appropriauerunt, & iuum eſt, vt in ipſo vtrumque nomines: & ita Auicen. ſequenti cap. ponit ſigna lethargi melancholici. Ego vero ſi rei naturã, & Galeni doctrinam conſidero, puto ab humore frigido, & ſicco, qualis eſt melancholia, nullo modo tã inſignem propẽſionem in ſomnum fieri poſſe. Nam Galen. frequenter docet, & rei natura confirmat, huiuſmodi prolixos, & profundos ſomnos ex frigiditate, & humiditate fieri: contra autem ex humore frigido, & ſicco non ſolum non ſomnum, ſed etiam vigilias excitari: & 2. apho. com. 3. ſcribit. difficilẽ ſomnum fieri cerebro refrigerato, quæ refrigeratio ſi fuerit vehemens, & miſta cum humiditate, ſomnos profundos, cum ſiccitate autem, vigilantem ſenſus ſtuporem, catalepſim nempe, efficere.

Signa. Signa lethargi ſunt duplicia: alia quæ futurũ, alia quæ præſentem morbũ ſignificant. Signa prognoſtica illa ſunt: capitis grauitas, pigritia ad motum, inſignis propenſio ad ſomnum, debilitata memoria, & ratio, temperies corporis, cœli conſtitutio, regio frigida, & humida, ætas ſenilis, tempus hyemis, victus ratio, quæ ad gignendam pituitam eſt accõmodata. Signa pathognomica autem quamplurima ab omnibus afferuntur, ſed potiſſimum ab Auicenna, ex quibus hæc ſequentia mihi videntur magis propria: febris continua, & lenta, ſomnus profundus, à quo æger vix, aut ne vix quidem poteſt excitari, læſio omnium facultatum principum: quæ quidem pauca ſigna ſi ſimul conueniant, perpetuo lethargum demõſtrabunt: quibus licet addere ſigna expulſibus, & vrinæ: namque pulſus, vt dicit Gal. 4. de cauſis pulſuum cap. proprio, pulſui eorum qui laborant Peripneumonia, magnitudine, imbecillitate, mollitie, ſimilis eſt, ſed illo pulſu eſt tardior, rariorque, & minus inæqualis: ſic lotia ſunt veluti iumentorum, craſſa, turbata, pallida, quorum omnium ex copia redundantis pituitæ facile eſt rationem reddere.

Vtrũ lethargus ſit verus, & capite primario laborante, vel non verus, & per conſenſum aliarum partium, duplici potiſſimũ ratione deprehenditur. *Diagnoſtica.* Altera ex præcedentibus morbis, vel totius, vel alicuius partis: totius, vt in febre pituitoſa: partis: vt ſepti trãſuerſi, pulmonis, &c. Altera ex perpetuis, vel intermittentibus ſymptomatibus: etenim ſi ſymptomata in eodem ſtatu perſeuerant, verum lethargum denũciant; ſi autem remittuntur, vel augentur, remiſſo, vel aucto morbo principali; tunc lethargum ſpuriũ, & per conſenſum demonſtrant.

Signa magni, vel parui lethargi, accipiũtur ex magnitudine, vel paruitate ſymptomatum, & præcipue eorum ſymptomatũ quæ magis propria, & inſeparabilia ſtatuta ſunt. Signa ex loco affecto nulla poſſũt haberi, vt dicit Gal. 3. de locis aff. 4. quandoquidem neque tumor præter naturam, neque dolor, neq; colorã proprie mutatus, neque excrementa, neq; aliud quidquam eſt, quod peculiarem affectum, vel cerebri, vel membranarum poſſit demonſtrare. Cætera omnia ſigna, vel ægris referẽtibus, uel ipſis ſenſibus, vel ijs quæ tradita ſunt, euadunt manifeſta.

In curatione lethargi eædẽ nobis offerunt indicationes, quæ in curatione phrenitidis fuerunt inſtitutæ, & quæ omnibus morbis ſunt communes, quicunque ex fluxione humorum originem habent.

Indicat. Itaque omnium primo totum corpus eſt vacuandum. 2. repellendum. 3. reuellendum: poſtremo reſoluendum, & corroborandum eſt: de quibus omnibus indicationibus, & ſingulis præſidijs ad eas accommodatis, breuiter agendum, quandoquidem curatio lethargi, vt dictũ eſt, eadem eſt cum curatione phrenitidis, præterquam quod in lethargo, ſicut in phrenitide, non licet vti medicamentis frigidis, nec principes facultates, ſtupefacere.

Prognoſtica. Quæritur vtrũ liceat ijs indicationibus ſatisfacere: etſi Hip. & Gal. 5. de ratione victus 7. & 1. epid. 3. 5. & omnes, reponunt lethargos inter morbos, imò vero inter morbos pernicioſos, de quo ſpeciatim ſcribit Celſus lib. 3. 21. morbum acutum eſſe ac niſi ſuccurratur celeriter, hominem iugulare, veruntamen negandum non eſt, quod experientia, confirmet, nõnullos quoque lethargicos aliquando euadere: hoc autem iudicium, vt alias diximus, non aliter fit, quã ex morbi, & viriũ comparatione Ergo quantumuis morbus fuerit magnus, dũmodo habeatis vires conſtantes, ne deſperetis ſalutem.

Vacuatio corporis. Clyſter. Quatenus itaq; ad vacuationem totius corporis, ſunt clyſteria acria, quæ præterea reuellendi quoque à capite vim habent: hæc enim redundante humore frigidiore, ac veluti ſopita principe facultate, ſunt admodum accommodata.

℞ *Decoctionis betarum.*
Furfurum ana lib. j.
Electuarij diaphanicon it. ℥ j.
Melli roſati.
Olei chamemelini compleri ana ℥ iij. *M. pro clyſtere.*

Acrius erit.

℞ *Centaurij minoris.*
Florum chamomali. ana M. j.
Pulpa colocynthidos.
Agarici ana ℥ j. ß. *Fiat decoctio.*
℞ *Dicta decoctionis. lib. j.*
Hiera compoſita. lib. j.

Mellis

Mellis roſati.
Olei chamomelini completi ana ℥ iij. M.

Vena ſectio an conueniat.

Sed ſtatim deueniatis ad ſectionem venæ, ſicut Gal. Paulus, Alex. Auic. & omnes iubent, ſolus Meſue hoc remediũ prætermittit. Quo loco oẽs medici noſtrorũ temporum, quicunq; non intelligunt indicatione mittendi ſanguinem ſumi ex magnitudine morbi, ſed vel ex copia, vel ex impetu ſanguinis, &c. omnes inquam mirũ in modum ſe torquet, & varia quærunt perfugia, vt ſe hinc poſſint explicare. Trincauellius hoc loco, ex cõſilio Aretei, & Aetij ſtatuit, venam ſecandam eſſe, primum ſi lethargus ſtatim incipiat, neq; alios morbos ſequatur; deinde ſi ſanguinis adſit plenitudo: poſtremo etſi pituita in capite, & cerebro redundat, cũ ea tamen totum corpus ſanguine refertum fuerit. Contra vero a ſanguine abſtinendum eſſe, ſi lethargus alijs morbis ſuccedat, ſi deſit ſanguinis plenitudo, ſi poſtremo ſimul cũ venis cerebri, reliquæ venæ quæ per ambitum corporis diſperſæ ſunt, pariter ſicut cerebrum, crudo humore referta ſint. Alij ſanguinis miſſionẽ probant tanquam remediũ reuulſorium, minime vacuatoriũ. Nonnulli vero ita ſtatuunt, in lethargo ſanguinis miſſionẽ conuenire, non habita ratione a morbo præſente, qui cũ pendeat ex copia pituitæ, non ſectionem venæ, ſed purgationem indicat, verum habita indicatione ad morbum futurum. Et ſi quis illos interroget, qualiſnam ſit hic morbus imminens, reſpõdent eſſe nouam fluxionem multi ſanguinis, ac potiſſimum tenuioris, qui propter caliditatem, propter dolorem, et propter imbecillitatem cerebri, facile ab illo recipitur, imò vero & attrahitur. Cæterũ etſi hæc, & alia id genus, vt dixi, ſint dogmata doctiſſimorum hominũ: tamen aliena a doctrina Galeni, & de literatorum ſomnijs ſumpta ſunt. Itaq; nos noſtrũ Gal. audiamus, qui hæc habet. In talibus affectibus, phrenitide, & lethargo, incidenda vena eſt ſtatim ab initio, ſi modo ita valens virtus fuerit, vt ſine noxa miſſionem ſanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorũ, quæ de ſecanda vena diximus, ſicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas, vel anni tẽpus, vel regio 13. metho. 22. Primum igitur ſumpta indicatione a magnitudine morbi, in phrenitide, & lethargo ſecãda eſt vena: ſed præterea diligenter animaduertendum eſt, vtrũ æger huiuſmodi remediũ ferre poſſit, adeo vt nullũ ſit impedimentum, quod illam adminiſtrationem poſſit prohibere: talia ſunt debilitas viriũ, ætas puerilis vel ſenilis, copia crudorũ humorum &c. quæ tamen omnia ille aliquando ad duos ſcopos refert, viriũ robur, & vigẽtem ætatẽ. Vnde quicunque hæc intelligit, etſi non prætermittit conſiderationẽ cum Trincauello, vtrũ morbus incipiat, & vtrũ in cerebro vel in toto corpore pituita, aut ſanguis redũdet, & reliqua, ſed omnia potiſſimũ ad conſiderationem virium perpetuo refert: bene agit, nec tot ſcrupuloſis diſtinctionibus opus habet, quæ quidem multorum intelligentiam diſtrahunt, & ſæpenumero ſunt in cauſa, vt occaſio alioqui præceps, tanti præſidij omittatur. Et hac de re ſatis.

Cautela.

Qua vena ſecanda.

Secanda igitur vena cephalica, ſanguiſque moderate, neq; ſæpius extrahẽdus eſt, ſumpta indicatione ab humore noxio, qui quidẽ non præſidiũ, ſed præſidij quãtitatem, & modum debet determinare.

Præparãtia pituitam.

Porro ad primã indicationẽ, quæ ad vniuerſi corporis vacuationẽ pertinet, quaplurimi hoc tempore purgantib. vtuntur, quę non ſolũ importuna, ſed et pernicioſa ſunt: ſiquidem materia neq; eſt concocta, neq; turget; quamobrẽ antequã ad purgationem accedatis, illa ſunt exhibẽda, quæ poſſint humores pocxios attenuare, incidere, abſtergere, & pparare. qualia medicamẽta ſunt noſtri vulgares ſyrupi mel roſaceũ colatũ, ſyrupus de betonica, oximel ſimplex, ſyrupus de ſtęchade: Decocta betonicæ, ſaluiæ, ſtæchados, hyſſopi, roriſmarini, &c. vt tãdẽ apparẽt coctione medicamẽta purgãtia cõmode poſſint exhiberi.

R *Mellis roſati colati ℥ j.*
Oxymellis ſimpl. ℥. ß.
Decocti hyſſopi.
Betonica ana ℥ iiij. M.

Purgans.

Potio purgans.

R *Electuarij diaphœni con. vel*
Hiera Pachy. ℥ ß.
Mellis roſati ſol. ℥ ij.
Decoctionis ſupraſcriptæ quã ſuf. M. & fiat Potio.

Alij alijs vtũtur, & inter cęteros Paulus, & Alex. vtuntur ſcammonio ſimul cum caſtoreo, quod certe mirũ: ſiquidem conſtat inter omnes ſcammoniũ nõ pituitam, ſed bilẽ purgare, quæ in lethargo non peccat. Si propter ætatem vel aliud impedimentum nõ liceat venam ſecare, omnes vtuntur clyſterib. acrioribus: ſed neq; importunum fuerit partes infernas, & ipſa crura ſcarificare, quod non ſolum ad cõmunem corporis vacuationẽ, ſed etiam ad reuulſionem, quã maxime pertinet. Eodem tempore, & die, ex ſecũda indicatione, materia petens caput omni reuulſionis genere debet reuelli, ligaturis, frictionibus, clyſteribus, cucurbitulis, & ſimilibus: inter cętera autem genera reuulſionum familiare, & optimũ remediũ eſt, ſi aceto vel ſimplici, vel, quod efficacius eſt, ſcillitico ſimul cum ſale extremæ partes, ac maxime plãtæ pedum confricentur: in quibus quidem reuulſionibus diuturnis, ac fere aſſidue perſiſtẽdum eſt, adeo vt, & mane, & veſpere, vel imponantur clyſteria, vel adhibeãtur cucurbitulę, vel omnino aliquid fiat. Hac in re videntur inſignem prærogatiuam habere veſicatoria, quorum maxime Paulus mentionẽ facit: ex quo vno loco licet illos arguere, qui ſe huius pręſidij auctores faciũt. Verba Pauli hæc ſunt, lib. 3. 9. Iam femora, & crura medicamẽtis exulcerantibus rubicunda facta ſæpenumero iuuãt. Ac ſane, ſi hoc remedium ad aliquem effectum eſt accommodatum, ad lethargũ accommodatiſſimum eſt, in quo redundante pituita ex nimia medicamenti caliditate, & ſiccitate, nullũ videtur periculum imminere, ſicut contingit in febribus, & alijs pleriſq; morbis calidioribus, in quibus ſæpe importune adminiſtratur. Excitantur autẽ huiuſmodi vlcera non ſolum in brachijs extremiſque partibus, vt facere omnes cõſueuerunt, ſed etiam in ſuperiore parte dorſi, prope occiput: etſi hoc loco magis ad deriuationẽ, quam ad reuulſionẽ pertinẽt. Nonnulli demum audent candente ferro vlcera inurere ipſi occipitio, quo quidem remedio ego non ſemel vſus ſum, ac memini inter cęteros ægrũ quendã lethargicum, qui nulla ratione potuit excitari, beneficio huius remedij fuiſſe excitatum: & liberatum.

Quid agendũ loco ſectionis venæ.

Reuellentia auxilia.

Veſicatoria.

Canter actuale.

Repellẽtia

Interea ex tertia indicatione neque medicamẽta repellentia ſunt prætermittenda: namq; inquit Galen. repellẽdus eſt is humor a capite, quiſquis ille fuerit: itaque ne timeatis vti oxyrhodino, etſi illud multis alienum a ratione, & abſurdum videtur, qui timẽtes nimiã medicamenti frigiditatẽ, cum illo permiſcent, caſtoreũ, peucedanum, & alia calidiora; ſed iſti fallũtur, qui potuiſſent diſcere ex Galeno lib. 2 & 6. de comp. med. ſecundũ locos, vtrobiq; cap. 1. ſecundum varia tempora inflammationis, & omniũ morborum, varia quoq; medicamenta conuenire: vnde principio, quo tẽpore ſola repellentia conueniunt, ſolo oxyrodino, ex roſaceo, & aceto, vtẽdũ eſt, ſicuti illo vtitur Gal. 2. de med. ſecundũ locos, c. 1. Paulus, Aetius Auicen. & omnes: progrediente autẽ morbo licet repellentib. diſcutientia permiſcere: ac demum prætermiſſis repellentibus, ad ſola diſcutientia deuenire. Veruntamen ex præcepto Gal. 1. ad Glauconẽ, cap. 15. qui docet, in multitudine quidem crudiore, & frigidiore, tepidis, in calidiore aũt, & biliobore, frigidis repellentibus vtendũ eſſe, ego in lethargo adminiſtrationem oxyrhodini potius tepidi quã frigidi ſoleo probare. Si quis cupit habere exemplũ oxyrhodini ſimul repellẽtis, et diſcutiẽtis, ſit huiuſmodi

Cautela.

℞. *Olei roſati completi.* ℥ iiij.
Aceti ℥ ß.
Caſtorei. ℥ ij. *M. optime in mortario.*

Oxyrhodinum. *Diſcutientia.* Poſtremo ad diſcutientia, & roborantia medicamenta deueniendum eſt, ad quam poſtremam indicationem ſunt accommodata, exterius, odores, ſuffumigia, inunctiones palati, lotiones, ſynapiſmi: Interius theriaca, mithridatium, & cætera id genus, de quibus in phrenitide.

Et memoria tenendum eſt, in principio, & declinatione lethargi, & phrenitidis, eandem eſſe curationem, medio vero differre: in quo medio tempore cõuenit in lethargo facultatem excitare, in phrenitide ſtupefacere.

Victus ratio. Quatenus ad victus rationem, aer ſit lucidus, & ſplendens, cum palam ſit obſcuritatem ſomnum conciliare: ſit moderate calidus, & ſiccus, accenſo igne ſi oporteat, ex lignis iuniperi, lauri, & ſimilium. Alimenta, & potiones extenuandi vim habeant, quales ſunt auiculæ montanæ, & ſimiles: condiantur omnia modico cinnamomo, petroſelino, & ſimilibus. Pro potu ſit mulſa cum hyſſopo, thymo, & ſimilib. Somnus impediatur omni induſtria odoribus ex ſulphure, caſtoreo, galbano, & ſimilibus, naribus aceto acerrimo irritatis, ſtrepitu, & tumultu excitato, vel in cubiculo, vel prope: & extera fiant id genus, quæ ægrotum poſſint excitare. Loco motus, & exercitationis ligaturæ, & frictiones extremarum partium ſunt opportuniſſimæ; quotidie excrementa alui deijciãtur clyſteribus, glandibus; & quoniam ægri ſæpenumero obliuiſcuntur lotiũ emittere, frequenter admoueantor: & ſi opus fuerit, inferior vẽter foueatur decocto *Vrinã prouocantia.* chamomæli, parietariæ, oleo amygdalarum dulciũ, ex ſcorpionibus, & ſimilibus; quæ ſotij emiſſionem poſſunt iuuare. Animi accidentia commoueantur, itaque ægri ira, aut aliqua alia perturbatione afficiãtur, ex quibus, & totum corpus calefieri, & humores diſcuti, & ſomnus abigi poteſt.

CAPVT XIII.

De Apoplexia.

Nomen. APoplexia græce, à quibuſdam latine ſtupor corporis mentiſque, à Theodoro Gaza ſtupor totius corporis, item, ſtupor attonitus vertitur; apud alios percuſſionẽ ſignificat, qui hoc morbo laborantẽs percuſſos nominant, ſicuti percuſſa illa antiquorea nominabãt, quæ ante aras mactata ſtatim corruebant. Nonnulli apoplecticos ſyderatos dicũt, propterea quod huiuſmodi malum cum repentino impetu, ſtatim, & improuiſo inuadat, & quaſi vi quadam alicuius ſyderis ex cœlo videatur prouenire; quemadmodũ apud Hip. 1. de ratione victus 35. antiqui exiſtimabant illos pleuriticos eſſe ſyderatos, quicunq; celeriter obijſſent, & quibus mortuis latus liuidum ſimile plagiæ videretur. Cornelius Celſus tales ægrotos attonitos vocat, lib. 3. 27. quod eorum corpus, & mens ſtupeat, iaceantque ſine ſenſu, & ſine motu, ſola reſpiratione à mortuis differentes.

Definitio. Apoplexia definitur à Gal. de diff. ſymp. 3. 3. de locis aff. 10. 2. de ſymp. cauſis 2. 2. apho. 42. reſolutio totius corporis, cum detentione principum actionum; cui paulus, Aetius, & omnes ſubſcribunt. Quod ſi Hip. aliquando apoplexiã vocat reſolutionẽ non ſolum corporis vniuerſi, ſed etiã alicuius partis, ſicuti linguæ 7. apho. 40. reſpõdeatur illum minus proprie tunc locutum fuiſſe, quo crimine Gal. non veretur quandoque illum notare 1. epid. 1. 8. 6. apho. 26. Itaque apoplexia eſt priuatio ſenſus, et motus totius cor-*Quænam ſint ſymptomata.* poris, cum læſione actionũ principis facultatis. Cum autẽ manifeſtũ ſit hæc eſſe ſymptomata, id primum inquirendum eſt, qualiannam ſint: deinde qualeſnam morbi horum ſymptomatũ cauſæ ſint: ac poſtremo qualeſnam morborum cauſæ ſtatuendæ ſint: ex quibus licebit facile indicationes curandi elicere, & de ſingulis proprijs remedijs determinare.

Priuatio ſenſus, & motus ſine dubio eſt actio læſa, non vitalis, non naturalis, igitur eſt actio læſa animalis, & ad eas omnes pertinet, non deprauatas, nõ imminutas, ſed abolitas.

Dubitat. I. Primo dubitatur, quia vulgare eſt apud philoſophos animal tale eſſe per ſenſum, ſi omnis ſenſus in apoplexia deperditur, igitur homo non amplius eſt animal, neque viuit. Ad hoc reſpondeatis, ſenſus nõ plane, neq; ex toto aboleri, quin aliqua ſentiendi vis remaneat, quod ipſa experientia cõfirmat: ſed nobis, ad ſenſum omnes ſenſus videntur eſſe perditi.

Dubit. II. Secundo ſtatutum eſt, in apoplexia omnem motũ auferri; quod falſum videtur, cũ ſeruetur reſpiratio. Ad hoc reſpondent nonnulli ex Galen. 2. apho. 42. in forti apoplexia reſpirationem prorſus tolli, ſicuti mulieribus quoque vteri præfocatione laborantibus contingit, ſed reſponſio nulla eſt, quoniam Gal. auctore. 1. de diffic. reſpirationis 8. 6. de locis aff. 5. in confeſſo eſt apud omnes, reſpirationem a vita, & vitam à reſpiratione ſeparari non poſſe, adeo, vt viuentem omnino reſpirare, & reſpirãtem omnino viuere ſit neceſſe: quæ eadem eſt ſententia philoſophi in lib. de reſpiratione; quamobrem ad mentem Galeni reſpondendum eſt. Cum maximus ſit vſus reſpirationis, vt inſitus calor refrigeratione veluti ventilatione ſeruetur, etſi ægri aliquando videntur omni reſpiratione priuari adeo, vt ad intelligendum an viuant, nec ne, neceſſe ſit flocculos lanæ, aut nitidum ſpeculum ori, & naribus admoueri, vt exacte deprehendatur, num ſpiritus aliquis inter reſpirandum ſit intra, eum foras deferatur: tamen neque in apoplexia, neque in præfocatione vteri, neque vnquam ſpirationem ex toto aboleri, ſed in ijs caſibus eam minimam eſſe, ac ſenſum latere, certum eſt: quod quidem cõtingit, vt docet Gal. propter maximam reſpirationis neceſſitatem, in qua natura facit omnem conatum, & omnem impetum, ne reſpiratio deficiat: ſicuti ijs cõtingit, qui cum nulla ratione poſſint moueri, tamen accenſo igne in cubiculo, & mouentur, & currant.

III. Dubit. Tertio quæritur, vtrũ apoplexiæ neceſſario febris coniungatur, nec ne? 2. aphor. 19. 8. apho. 3. ſcribitur, apoplexiã eſſe morbum acutum ſine febre, ſed tamẽ nihil obſtat mea ſententia, quin illi quoq; febris poſſit coniungi, imò vero ſi apoplexiæ febris coniungatur, ſcribit Galen. 6. apho. 81. tũc eam potius iuuare quam nocere, nempe calefaciendo, extenuando, & diſſoluẽdo ſpiritũ flatuoſum, & pituitoſos humores.

IV. Dubit. Quarto dubitatur, vtrum ad conſtituendam eſſentiam apoplexiæ, requiratur ea conditio, vt malum repente incidat: quam conditionem ponit Aetius ex Gal. per hæc verba: Apoplexia eſt priuatio ſenſus, & motus, vnà cum læſione principum actionum, de repente incidens. Quæ poſtrema verba leguntur quoque apud Galen. 2. apho. 42. ad principiũ. Ego vero puto hanc conditionem minime neceſſariam eſſe. Etſi enim apoplexia frequenter ſubito hominem inuadit, propter quam forte cauſam, & ab Aetio, & à Gal. ea verba ſunt poſita: tamen euenit aliquando, quod ego non ſemel obſeruaui, vt præcedant longula præludia, torpidus quidam ſenſus, & motus, veluti quædam vagantes formicæ, quæ in brachijs, & alijs partibus ſentiuntur, & alia id genus, vt tandem ſenſim ac ſenſim, non ſubito apoplexia ſuccedat.

Cauſa apoplexiæ. Cum eſſentia apoplexiæ ſit reſolutio totius corporis cum læſione principum actionum, quæritur, hæc ſymptomata actionis abolitæ, ex quonam morbo originem habeant; Sicuti conuenit inter omnes, in apoplexia cerebrum laborare, quod illum omnium actionum animalium in toto corpore ſit auctor; ita altera ex parte qualiſnam ſit cerebri affectus, & qualiſnam cerebri pars laboret, dubitatio eſt;

nam-

namque alij uniuerſum cerebri corpus, alij uentriculos tantum uolunt male affici; alij ſimplicē intemperiē; alij intemperiē cum materia; alij obſtructionē, morbum conſtituunt. Neque Galen. vt cæteri prętermittatur, ſibi ipſi uidetur hac in re omni ex parte cōuenire, qui 4. de locis aff. 2. trium morborum, cari, apoplexiæ, epilepſiæ, craſſum, frigidum, & lētum humorē cauſam eſſe docet; uerum in caro, & epilepſia uentriculos magis, corpus autē cerebri minus, in apoplexia autē cerebri corpus magis laborare; qđ ſi reuera in apoplexia ſubſtātia cerebri magis, ventriculi autē minus laborāt, vt illud aliqua intēperie vel ſimplici, vel cum materia, & tumore aliquo præter naturā laboret, neceſſe eſt. Ex quibus quidē morbis nulli dubiū eſſe debet, quia propter cerebri operationes lædātur, cū certiſſimum ſit, eaſdē operationes per propriā illius tēperiem perfici: cuius doctrinæ Gal. minime videtur oblitus fuiſſe, dū inquit 2. aph. 42. apoplexiam fieri propter diſpoſitionem aliquam inflāmationi ſimilem, quæ in ipſo cerebro ſit conſtituta.

An cerebri ſubſtātia, an vero vētriculi laborant.

Altera autem ex parte Galenus plane uidetur aliter ſentire, imò contrariam ſententiam tenere, qui ſcribit ad hunc modum 3. de locis aff. 7. Apoplexia eo quod ſubito fiat frigidum humorem, aut craſſum, aut tenacem, principes cerebri uentriculos conſertim implentem, minime vero totius ſubſtantiæ eius intemperiem demonſtrat. Ex 2. de ſym. cauſis. vltimo hæc habet. Apoplexia, & epilepſia ob pituitoſi humoris in ventriculis cerebri coaceruati copiam gigni uidentur; proinde horum ſymptomatum tum generatio tum ſolutio ſubitanea eſt, id quod in corporum intemperie fieri nulla ratione poteſt.

Auctoris ſententia.

Ego uero ita cenſeo, dū hāc cōtrouerſiā ſtatuēdum, verū n. & proximum morbum, unde omnia ſymptomata apoplectica oriuntur, non alium eſſe, quam obſtructionē uentriculorum cerebri, quæ quidē obſtructio eſt impedimēto, quo minus animalis uis ad partes corporis inferiores poſſit defluere. Etſi enim certum eſt, intemperiem cuiuſq; partis actionem lædere; tamen vtcunq; cerebrum inſigni intemperie laboret, uel etiam tumore præter naturam, niſi præterea ventriculi cerebri obſtruantur, numquā fieri poterit, quin ſpiritus animalis ad partes ſentientes deferatur. Sed præter obſtructionem equidem cenſeo minime eſſe alienum a ratione, & doctrina Galeni (qui ſcribit de diff. morborum. 6. morbum ſæpe ex morbo fieri) ſi quis uelit, in apoplexia alium quoq; morbum ad ſubſtantiam cerebri pertinentem, ſtatuendum eſſe; imò vero aut difficulter, aut nulla ratione poteſt fieri, quin ſimul cum obſtructione uentriculorum, ipſa quoque ſubſtantia cerebri laboret frigida, & humida intēperie, vnde humor generatur, ex quo obſtructio, & fieri, & foueri ſolet. Itaque morbus verus, & proximus, a quo omnia pendent ſymptomata, eſt obſtructio ventriculorum cerebri, ſed fieri poteſt, imò fit neceſſario, vt hic morbus ab alio morbo, vel potius ab alijs morbis originem habeat, ſiquidem præter intemperiem cerebri forte etiam neque deſunt intemperies ventriculi, & aliarum partium, quæ ad faciendam obſtructionem ſunt accommodatæ: ex quibus facile eſt intelligere Galen. ſibi contentire, neque quidquam abſurdum docuiſſe.

Vtrū Apoplexia ſit morbus: Vtrum ſit morbus acutus.

Poſtremo ſunt duæ dubitationes de eſſentia apoplexiæ: altera, vtrum apoplexia ſit morbus, an ſymptoma: altera, vtrum ſit morbus acutus, an diuturnus; ſiquidem vtrique occaſionem præbet Gale. qui apoplexiam modo inter ſymptomata recenſet, & licet frequenter apoplexiam morbum acutum pronūtiet, tamen aliquando inter morbos diuturnos illam reponit 6. aphor. 47. inquit, Eodem modo, & ſanguinis ſputionem, & morbum comitialem, & apoplexiam, & melancholiam, & alios id genus morbos diuturnos hac euacuatione ſanauimus. & c. quæ eadem ſententia habetur in lib. quos, & quando.

Sed breuiter reſpōdeatis ad primā, ſi cōſiderēmus actiones læſas, priuatio ſenſus, & motus, nec nō detētio principū facultatum, apoplexiā inter ſymptomata reponendam eſſe: ſin autem conſideretur cauſa horum ſymptomatū, nimirum obſtructio ventriculorū cerebri, iure eā quoq; inter morbos poſſe numerari. Ad ſecundā reſpōdeatis, Gale. reponentē apoplexiā inter morbos diuturnos, conſideraſſe apoplexiā quæ hominem non interficit, hæc enim reuera cum maiore ex parte in paralyſim degeneret, longiſſima eſt affectio, & frequenter hominem vſque ad mortē comitatur; quæ reſponſio rei naturæ, & experientiæ maxime conſentit; etſi non ignoro, Iulium Alexādrinum aliter hanc controuerſiam diſſoluere.

Differ. I. Apoplexia fortis tres gradus.

Differentiæ apoplexiæ ſunt variæ, ac primum eſt differentia tradita ab Hip. 2. aph. 42. Apoplexia alia fortis, alia debilis, quo loco Gal. quatuor apoplexiæ differentias ac veluti gradus conſtituit, tres apoplexiæ fortis, vnam vero apoplexiæ debilis. Prima eſt quando ſimul cum ſenſu, & motu ipſa quoque perditur reſpiratio, quæ omnium eſt acutiſſima, & maxime lethalis. Secunda eſt, quando æger reſpirat quidē, ſed magna vi, atq; hæc pariter eſt ualde periculoſa, ſed minus priora. Tertia differētia eſt, quando ægri facilis reſpirāt, ſed tamen inæqualem inordinatam quā, & intermittentem reſpirationem habent, quæ item vehemens eſt, neq; caret periculo, ſed minus quā duæ priores. Quarta eſt differētia apoplexię debilis, in qua reſpiratio aliquē ordinem ſeruat, quæ quidem, vt placet Gal. curationem recipit, ſi omnia probe adminiſtrentur, quæ ad illius curationem pertinet, tametſi Hip. doceat neque hanc facile curari.

II Differ.

Deinde ſunt differentiæ a cauſis, inter quas, cōſenſu omnium, humor frigidus, craſſus, & pituitoſus principem locum obtinet; ſecundo eſt melancholia, cuius uerè mentionem facit Gal. 6. aphor. 56. apoplexiæ fiunt quidem pp humorem pituitoſum, ſed fiunt quoq; propter humorem melancholicum, quoniā vtriq; cōmunis eſt craſſitudo: tertio eſt ſanguis, qui pariter ſi cōfertim in uentriculos irruat, apoplexias ſolet efficere; de quo habetis teſtimoniū Gal. de ſang. miſſ. 5. vt certe mirum ſit, quomodo Fernelius aduerſus tam aperta Hipp. & Galen. teſtimonia, nec nō rei naturam, audeat aſſeuerare, apoplexiam neq; ex melancholia, neque ex ſanguine generari. Sed nō nulli quærunt, utrum apoplexia ex flaua bile fieri poſſit? Quibus reſpondeatis, huiuſmodi humorē ſua pte natura tenuem, & mobilem, addo, & acrē eſſe, adeo ut perpetuo naturam ad ſui expulſionem ſtimulet, antequam toti ventriculi repleantur, proptereaque aut nunquam aut raro apoplexiam efficere: itaque cum Galeno tres tantummodo humores frequentiſſime, pituita, nonnunquam melancholia, & ſanguinis, apoplexiæ cauſæ materiales ſtatuendæ ſunt. Cauſæ externæ ſunt illæ oēs, quæcunq; ex tēperamēto, ætate, aeris conſtitutione, ſtudijs, & alia tōne multos craſſos, & lentos humores poſſunt gignere: uerū præter humores Auic. alias duas cauſas affert. alterā vaporem, vel malam qualitatem petentem cerebrū: alteram intemperiam cerebri frigidam ſine materia, quæ cerebri ventriculos cogat, vel ut loquantur cum Auicen. capite proprio, & 3. 1. doc. 5. c. 4. ſtupet, & inſpiſſet uentriculos cerebri; ſed neutra poteſt conſiſtere. Ad primum quod inquit de mala qualitate, hæc potius contractionis quam obſtructionis cauſa eſt, ad quā contractionem cōuulſio vniuerſi corporis, quæ epilepſia eſt, ſequitur; quare Auicenna cauſas apoplexiæ cum cauſis epilepſiæ videtur confundere.

Auicen. reprehenſio.

Deinde altera quoque cauſa manifeſte eſt falſa, & contradicit Galeno, qui vt ſupra notauimus 3. de locis affect. 7. expreſſe docet, apoplexiam ex humore craſſo fieri, minime intemperie: unde idem ſcribit Galenus in libro de diff. morborum 5. nonnullos ex nimio frigore quippiam ſimile apoplexiæ

non apoplexiam perpeſſos fuiſſe.

III. Diff. Præterea Auicen. in fine capitis cuiuſdã differentiæ mentionem facit a tempore, vbi videtur affirmare, apoplexiam aliam periodicam, aliam non periodicam eſſe: qui tamen a pleriſque irridetur, cum reuera experientia demonſtret, apoplexiam frequentiſſime ſemel hominem inuadere, illumq; aut interficere, aut ad paralyſim deducere. Sed videant iſti ne ſimul quoq; Galenum cum Auic. irrideant, qui in lib. de ſang. miſſ. 7. poſtremis verbis, exponens aph. Hip. Quibuſcunq; ſectio uenæ, aut purgans medicamentum conuenit, ijs vere aut ſanguinem mittere, aut purgans, &c. enumeranſq; plures morbos, a quibus homines præſeruantur hac purgatione tempore veris, ita habet: Cæterum quæ de iſtis dixi, hæc tibi de omnibus, qui prædictis paulo ante morbis, nempe morbo comitiali, apoplexia, & ſimilibus corripi apti ſunt, intelligenda. Et paulo ante dixerat ſimiliter, & ij qui facile in morbum comitialem, & apoplexiam incidunt, &c.

IV. Diff. Poſtrema reſtat differentia apoplexiæ: namq; alia fit, capite primo laborante, obſtructis ventriculis cerebri, qualis iam deſcripta eſt: alia fit per conſenſum partium inferiorum, ac maxime earum quæ ſpiritui animali alimentum ſuggerunt. Pro quo ſciendũ eſt ex Galeno de vſu partium 2. naturam in ventriculis cerebri animalem ſpiritum cõtinere, atque illi a corde, mediantibus illis vaſis quæ inſignem plexũ, rete mirabile vulgo dictum, conſtituunt, calorem, & vitalem ſpiritum aſſidue ſubminiſtrari, quo ſpiritus animalis, alioqui admodum tenuis, & facile ſolubilis, continue poſſit regenerari, & conſeruari. quamobrẽ ſi contingat, vt arteriæ, plexum illum conſtituentes, obſtruantur, & impediantur, quo minus ſpiritus vitalis ad ventriculos cerebri poſſit deferri, tunc neceſſario ſpiritus quoq; animalis, deficiente illius alimẽto, deſtruitur ac deficit, quo deficiente neceſſario deficiunt actiones cerebri, homo priuatur ſenſu, & motu, & apoplexiam incurrit: ex quo factum eſt, vt hæ venæ, & arteriæ, ſpiritum vitalem in cerebrum deferentes, a Medicis iugulares, ab Arabibus guidez, a nonnullis apoplecticæ vocentur, quod illis apprehẽſis, Ariſtot. Galen. cæteriq; philoſophi, & medici doceant, experientiaq; confirmet, homines veluti attonitos ſtatim corruere. Hãc apoplexiæ differentiam, quã multi recentiores prætermittunt, nõ prætermiſit Hipp. 4. de rõne victus 33. vbi inquit: quod aũt quis repente obmuteſcat, id venarum interceptiones occluſioneſq; faciunt: ſicut hæc ſententia explicatur a Galeno eo loco, & de cauſis morborũ 3. Neque eam prætermiſit Auicen. qui inquit, in apoplexia fieri obſtructionẽ, aut in meatibus ſpiritus ex cerebro, aut in meatibus ſpiritus ad cerebrum. Itaque obſtructis huiuſmodi vaſis fit apoplexia per conſenſum, atq; eo quidem conſenſus genere, quando ad certam corporis partem nõ tranſmittitur quod deberet trãſmitti.

Signa. Signa nõnulla futurã apoplexiã demõſtrant, nonnulla præſentem indicant, nõnulla ſingulas differentias demõſtrant. Quod ſi quis ſimul cupiat intelligere ea quoq; ſigna, quibus apoplexia epilepſia, caros, catalepſis, catochos, ſyncope, vteri præfocatio, diſtingui inter ſe poſſunt, is conſulat Gal. 4. de locis aff. 2. qui illa omnia perſequitur accuratiſſime.

Cæterum etſi apoplexia nullis præcedentibus ſignis ſoleat ſubito hominem inuadere: tamen quandoque nonnulla eam præcedunt ſigna, & ſunt huiuſmodi: capitis dolores, grauitates, ſomni profundi, tinnitus aurium, vertigo, motus atque omnium ſenſuum pigritia, tremor vel totius corporis, vel partis, in ſõno ſtertor, & ſtridor dẽtiũ, corporis vniuerſi, & imprimis partiũ extremarum frigus inſolitum.

Signa autem pathognomonica ſunt manifeſta, priuatio ſenſus, & motus, cum detentione principũ facultatum, adeo vt ægri tanquam mortui viuant. Sic ſigna differentiarum facile poſſunt intelligi, & primum eam diximus differentiam ex magnitudine vel paruitate, potiſſimum ſumi ex maiori uel minore reſpirationis læſione, quæ ſententia eſt Gal. 3. de locis aff. 10. 2. apho. 42. Itaque in forti apoplexia reſpiratio uidetur omni ex parte aboleri, ut opus ſit uel nitido ſpeculo, uel uaſe pleno aqua ori uentriculi impoſito, uel aliter experiri, an æger uiuat, nec ne. In qua ambiguitate vult Auic. ægros non eſſe ſepeliendos, ante horam 72. de hac re eſt differentia Conciliatoris 182. De ſignis pariter quæ accipiuntur ex cauſis, & quæ ſingulorum humorum, pituitæ, melancholiæ, & ſanguinis copiam poſſunt demonſtrare, in tractatione de dolore capitis actum eſt.

Signa apoplexiæ per conſenſum, obſtructis venis, & arterijs ſpiritum uitalem in cerebrum deferentibus, ex præcedentibus morbis partium inferiorũ facile colligi poſſunt, præterquam quod vaſa vtrinque in collo, qua parte recta uſque ad caluariæ baſim feruntur, longe turgidiora apparent.

In curatione apoplexiæ illæ nobis ſeſe offerunt indicationes, quæ generaliter offeruntur in quouis morbo, qui ex fluxione originẽ habet: itaque prima indicatio ad totius corporis vacuationem, ſecunda ad reuulſionem, tertia ad repulſionem, quarta ad reſolutionem, & corroborationem pertinet. *Curatio.*

Sed ſtatim oritur dubitatio, vtrum in apoplexia conueniant repellentia medicamenta, ſiquidem & difficile, & periculoſum uidetur, craſſum, & frigidũ humorem cerebri ventriculis adhærentem repellere: vnde Paulus, Auicenna, & multi, hanc indicationem prætermittunt. At uero ſi Galeni doctrinam ſequamur, qui docet materiam, qualiſcunque ea fuerit, fluentem a capite, repellendam eſſe, vtique negãdum non eſt omnino, quin repellentia quoque poſſint conuenire: quare inter cæteros Rhaſes, & Aetius oxyrhodinum inſtituunt. *Vtrũ repellentia conueniant.*

Verum ijs indicationibus liceat ſatisfacere, memoria tenenda eſt ſententia Hipp. forte apoplexiam nulla ratione poſſe ſanari: vnde ex Galeni ſententia huiuſmodi ægroti ſolis prognoſticis ſunt relinquendi, & hinc eſt illud Meluæ; Caue ne malarum ægritudinum curationem ſuſcipias, ne mali medici nomen adipiſcaris. Auicenna tamen contrarium docet, qui ſcribit plurimos apoplecticos omni reſpiratione priuatos, neq; quicquã a mortuis differentes ſe vidiſſe qui ſanati ſunt, & reuixerunt. Si autẽ apoplexia nõ fuerit adeo fortis, vt aliqua ſpes ſalutis ſuperſit, tũc licet purgationẽ aggredi: ac primum ad totius corporis vacuationem occurrit ſectio uenæ, quę omnium cõſenſu non ſolum recipitur, ſed etiã tantopere probatur, vt omnes fateantur, in hoc potiſſimum præſidio totũ ſaluris momentum conſiſtere. Et ſi quis obijciat in apoplexia pulſus languidos atque hinc colligat, vires nõ tantum conſtare, vt poſſint ſectione venæ perferre; huic reſpondet Gal. 4. de cauſis pulſ. 19. in apoplexia tantũ grauiſſima, in qua natura plane ſuccũbit, pulſus languidos, paruos celereſque reddi: at vero in leuiori apoplexia, dum natura moderate affligitur, neq; eã multum ſuperauit morbus, nullam in pulſibus inſignem mutationem, neq; in magnitudine, neq; in cæteris differẽtijs reperiri. *Prognoſticum.* *Vena ſecãda.*

Itaq; ſi principali ſcopo, morbi nimirum magnitudini, alteri duo ſcopi, ętatis, & virtũ coniungãtur, ſine mora impoſito clyſtere ſtatim ſanguis detrahẽdus eſt. Sed quænam vena eſt incidenda? Rhaſes, & cum eo nonnulli Arabes ſectionem venarum inferiorum probant, vt puto, gratia maioris reuulſionis contra autẽ Hipp. 4. de rõne victus 24. iubet internã brachij dextri venã ſecare: de qua Galenus in com. hæc habet: Velociſſime, & plurimum ex ijs, quę principes ſunt, partibus, ea vena corpus vacuat, ac ob id Hip. in acutiſſimis morbis ad eam confugit. Quamobrem, mea ſententia, venę ſuperiores ſecandę ſunt, *Quæ vena incidẽda.*

aut

aut cephalica, quæ capitis, aut baſilica, quæ iecoris, & corporis uniuerſi, aut communis, quæ utriuſque rationem habet. Rhaſes iubet ſecari venas iugulares, ſed inciſio harum uenarum hoc tempore ignoratur, tum propter alias rationes, tum maxime quod fluens in illis ſanguis, aut difficulter, aut nulla ratione poſſit cohiberi. Alij ſecant venas frontis, venulas naſi, aurium, ſub lingua, quæ omnes rationes mittendi ſanguinis non debent improbari, ſi modo opportune, & poſt generalem vacuationem fiant.

Quãtitas ſanguinis.

De quantitate dubitatio eſt; ſiquidem Auicenna, & Meſue, copioſam ſanguinis miſſionem? Aetius vero parciorem requirit, quæ ſatis ſit humores cõmouere, minime virtutem diſſoluere, & calorem naturalem extinguere. Ego vero cenſeo, hac in re nihil certi poſſe determinari, ſed ſanguinem vel parce vel copioſe mittendum eſſe, habita conſideratione plenitudinis, habitus corporis, ætatis, & aliarum ſimilium rerum. Cæterum ſi propter vires aut aliud impedimentum non liceat uenam ſecare, quidnã agendum? Communiter practicantes alterutrum faciũt; vel apponunt hirudines ad hæmorrhoidas, vel ſcarificatis cucurbitulis vtuntur: de quibus duobus præſidijs, quoniam alias ſatis diximus, id vnico verbo repetendum eſt, ſi hæmorrhoides fuerint retentæ, ac maxime ſi apoplexia ex melancholia oriatur, pariter ſi tantummodo crura ſcarificentur, neutram huiuſmodi vacuationem reijciendam eſſe. Ad hanc indicationem pertinẽt uomitus, clyſteria glãdes acriores: ſed ante omnia purgantia medicamenta videntur conuenire, quæ quidem in hoc morbo non ſolũ a vulgaribus medicis minorantibus, ſed etiã ab alijs qui minorantium dogmata oppugnant, recipiuntur; ex quibus eſt Fuchſius; qui cum multis in locis ex propoſito oppugnet ſententiam illorum, qui principio morborum purgantibus medicamentis vtũtur, tamẽ in ſuis commentarijs in primum de criſibus 9. inter cæteros morbos excipit apoplexiã, in qua, ille inquit, cum morbus ſit acutiſſimus, ridiculum foret coctionem expectare: & ita omnes vtuntur medicamentis validiſſimis. Verum de hac opinione, quæ nulla ratione poteſt mihi probari, alias agemus.

An ĩ principio purgantia cõueniant.

Si vero quis obijciat Auicennam, qui vtitur pilulis de euphorbio, iam diximus alias. Auicennam frequenter in principio morborũ vti purgantibus medicamentis: a quo tamen hac in parte cogimur diſſentire: attamen ille ſibi reſpondet in fine capitis, vbi inquit, apoplexiam, & paralyſim conſtringere meatus ad ipſas peruenientes, neque medicamenta multum proficere.

Reuellentia.

Ad ſecundam indicationem pertinent omnia reuulſionum genera, ligaturæ, validiſſimæ, frictiones extremarum partium cum rebus acerrimis, vt cum ſale, aceto, ſucco ſcillitico, & ſimilibus, cucurbitulę, ac potiſſimum ſcarificatæ, de quibus inquit Meſues, Crura, & pedes ventolari facias, & trahe quantum potes ad oppoſitas partes, Sunt pariter veſicatoria, ſed inter cætera omnia, clyſteria, & glandes acriores, inſignem prærogatiuam obtinent. Illud tamen non eſt prætermittendum, nonnullos familiariter vti conſueuiſſe clyſteribus ex uinis generoſis, romania, maluaſia, & ſimilibus, quæ quidẽ mihi nequeſit probari, quod eorum vapores facile ad caput, non ſine periculo inſigni poſſunt attolli.

Clyſteres ex vino ĩprobãtur.

Ad tertiam indicationem Rhaſes, & Aetius oxyrhodinum inſtituunt, quod tamen mea ſententia nõ ea ſolo oleo roſato, & aceto, ſed alijs magis temperatis medicamentis eſſet conficiendum: vt ex oleo chamomælino, & modico caſtoreo.

Repellentia.

Repellens.

℞ *Olei roſati completi* ℥ iij.
Chamomælini ℥ j. ß.
Aceti ℥ ß.
Caſtorei ʒ j. *Miſc.*

Sed forte occaſio utendi oxyrhodino in apoplexia admodum breuis eſt, ac momento temporis trãſit principium, quo tempore ſolum conuenit oxyrhodinum, auctore Galeno de totius morbi temporibus.

Roborãtia caput, & reſoluẽtia pituitam.

Poſtremo reſtat reſolutio materiæ, quæ in capite continetur, ad quam indicationem ſunt accommodata interius, diambra, diamoſchum, diacalamenthũ conſerua betonicæ, ſaluiæ, dianthos confectio anacardina, theriaca, mithridatium: ſed cæteris omnibus caſtoreum ab omnibus anteponitur. Exterius ſunt odores, ſuffumigia ex galbano, caſtoreo, opopanaco: ſunt errhina, gargariſmata, ſternutatoria, inunctiones palati: quibus tamen non niſi in declinatione eſt vtendum: præterea ſunt irrigationes capitis, fomenta, inunctiones, emplaſtra ex medicamentis calidioribus, oleo liliorum alborum, irino, nardino, rutaceo, ſpicæ, & tandem ex caſtoreo, & pyrethro, quæ omnia raſo capite debent adminiſtrari. Rhaſes probat ſartaginẽ candentẽ a longe capiti impoſitã, ſic enim putat capiti calorem conciliari, humores craſſos minui, atque in uentriculis diſſolui. Poſtremo autẽ ad ſynapiſmos, cauteria, & ferri candentis vſtionẽ licet deuenire, vt varijs multis, & efficacibus præſidijs, ſi fieri poteſt, tam atrox morbus ſuperetur.

Victus rõ.

Victus ratio ſit tenuiſſima, cũ morbus, ſit acutiſſimus, ac ſtatim extremos habeat labores: itaque apoplectico non alia ſunt exhibenda, quam mulſa, oxymel, mel roſaceum, ſyrupus de ſtœchade, & ſimilia, quæ quidem non ſolum alendo, ſed etiã attenuãdo, abſtergendo, incidendo humores craſſos, poſſunt prodeſſe. Poſt diem quartam, ſi morbus aliquo modo remittatur, conueniunt alimenta boni ſucci, facilis coctionis, & diſtributionis, ſed tamen quæ ſuapte natura, & præparatione extenuandi uim habeant.

Exemplum.

Caſus.

Socrates annorum 40. vel 50. corripiatur apoplexia, Medicus ad illius curationem accerſitus omnium primum debet eius reſpirationem animaduertere; quæ ſi fuerit aut abolita, aut difficilis, ſtatim rei difficultatem ſummam, & periculum ſummum indicabit, & ita a generoſis remedijs abſtinebit: ſi uero reſpiratio non multum ſit aliena a naturali, ac morbus non uideatur omni ex parte lethalis, ſine mora impoſito clyſtere acriore, alui lenitionem, procurabit.

Clyſter acris.

℞ *Flor. Chamomilla.*
Rutæ.
Centaurij minoris ana M. ß.
Pulpæ Colocynthidos ℥ j. ß.
Seminum aniſorum
Cymini ana ℥. j. *Fiat.*
Decoctio ad conſumptionem medietatis.
℞ *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati.
Olei Chamomælini completi ana ℥ iij. *M.*

Quod ſi cupitis clyſtere acrius, addatis, uel electuarium diaphænicon, uel hieræ diacolocynthidos ℥j. Protinus reddito clyſtere, incidenda eſt uena baſilica dextri brachij, ſanguiſque moderate mittendus ad ℥vj. Eodem temporis momento ad præſidia reuellentia confugiendum eſt, itaque Socrati fiant frictiones ualidiſſimæ, ligaturæ extremarum partiũ, repetatur clyſtere, uel eius loco repetantur glandes acriores.

Suppoſitoriam.

℞ *Specierum hieræ ſimplicis* ℥ j.
Pulpæ colocynthidos.
Agarici ana ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. ſuff. M. pro duabus glandibus.

Poſt paucas horas incidatur uena cephalica, ſanguiſq; mittatur ad ℥iiij. ac ſine intermiſſione modo uno, modo altero præſidio reuellente utendũ eſt, inter quæ ueſicatoria nullo modo ſunt prætermittẽda, quæ non ſolum extremis partibus, pedibus, & manibus, ſed etiã ſuperioribus apponẽda ſunt: hoc tẽpore

naribus

naribus admoueantur, quæ poſſint humores craſſos ventriculis cerebri impactos attenuare, diſſoluere, Socratemque excitare. Exempli gratia, caſtoreum, galbanum, & ſimilia. Interea tranſacta vna vel altera die, & morbi conatus obſeruandus eſt, quod ſi liceat aliquam Socratis ſalutem ſperare, deinceps ad gargariſmata, mali teatoria, inunctiones palati, ad capitis inunctiones, lotiones, emplaſtra, cauteria deueniendum eſt: ſic per os danda ſunt magna antidota, confectio anacardina, theriaca, mithridatium. Victus ratio vſque ad quartam non alia ſit, quam mulſa, aut panis ex aqua, aut tenuiſſimo iure coctus: tranſacta quarta iam licet ad magis nutrientia alimenta deuenire, & illa perſequi, quæ totam curationē poſſunt abſoluere.

CAPVT XIV.

De Sopore.

SOpor ab Arabibus Subeth appellatur, & definitur ab Auic. ſomnus longus, profundus, & a quo ægri difficulter poſſunt excitari. Et eſt Subeth Arabum idem malum, quod Græcis caros, ſiquidem eadem plane ratione atque iiſdem verbis, quibus Auicenna ſuum Subeth, Galenus Carō deſcribit 2. prot. 21. eſſe videlicet lōgiorem, profundiorem, ægreque excitabilem ſomnum. Sed qualiſnam eſt hic affectus præter naturam? Sine dubio eſt ſyptoma actionis læſæ. Si vero quæras qualeſnā in caro actiones lædantur? Gal. reſpōdet in lib. de ſympt. diff. 3. ſolā imaginationem prorſus auferri. Imaginationis, ille inquit, hæc veluti quædam eſt reſolutio, quæ caros, & detentio nominatur. Veruntamen 4. de locis aff. 2. addit, caro laborantes ſenſus, & motus expertes decumbere, nequaquam tamen reſpirationem lædi: ac rurſum 2. articulis 10. ſcribit, homines in caro neque ſentire, neque moueri, neque intelligere: ſed & rationem, & memoriam, & ſenſum, & motum, prorſus corrumpi. Ex quibus Gal. locis licet nobis cari definitionem colligere: quod ſit ſomnus profundus, diuturnus, difficulter excitabilis, in quo vniuerſæ actiones animales, motrices, ſenſitiuæ, principes, plane auferuntur, ſola ſeruata reſpiratione.

Qua actiones lædantur.

Definitio.

Statim occurrit dubitatio, quonam modo caros a cæteris affectibus ſoporificis differat, ac maxime ab apoplexia? Namque ſi memoria repetamus, quæ de apoplexia, diximus, vtique fatendum videtur, cari, & apoplexiæ vnam atque eandem definitionem eſſe. Vtcunq; autē huiuſmodi affectus videantur ſimiles, tamen neq; deſunt rōnes, quibus cōmode alter ab altero diſtingui poſſit: quas differentias explicat Gal. 4. de locis aff. 2. Etenim primum reſpiratio in caro nequaquam læditur, in apoplexia autē reſpiratio maxime ſuffocat, adeo vt ægri perpetuo, nō ſine maximo conatu poſſint reſpirare. Secūdo ſolutæ, & ſtionę apoplexiæ frequentiſſime ſuccedit paralyſis. Caro autē finito ſanitas magna ex parte ſolet ſubſequi. Tertio caros in malis muſculorū temporaliū, & in morbis acutis fieri ſolet: apoplexia autem fere ſine alijs morbis fit. Quarto in caro ventriculi cerebri magis, corpus autē cerebri minus laborare cōſueuit; in apoplexia vero corpus magis laborat. Poſtremo in caro quidem anterior pars capitis magis, in apoplexia autem vtraque pars, anterior, & poſterior, male afficitur.

Differentia cari ab apoplexia.

I.

II.

III.

IV.

Quomodo autem caros differat a lethargo, epilepſia, catalepſi, & alijs einſmodi morbis ea natura ſingulorum huiuſmodi affectuum, & potiſſimum accedente Gal. 4. de locis aff. 2. fit manifeſtiſſimum.

Curatio.

Cæterum cum caros ex eiſdem fiat cauſis, frigida, & humida cerebri intemperie, nec non frigido, & craſſo, lento humore, ex quo iam diximus lethargū fieri, uterque affectus eadem ratione curandus erit, præterquam quod in caro ad maiorem inciſionem, attenuationemque declinandum ſit.

CAPVT XV.

De Catocho, & Catalepſi.

ETſi hic morbus admodum rarò accidat, adeo, ut Medici etiam ſeniores illum nunquam viderint, tamen de hoc aliquid dicemus. Multi opinātur has duas voces inter ſe differre, ſed mea ſententia vnum, & eundem morbum ſignificant, neq; quidquā differunt. Nam Gal. 3. de locis aff. 4. & 4. de locis aff. 3. Catochi, & catalepſis tanquam vnius morbi mentionem facit, & lib. de pul. ad tyrones ad finem, & 4. de cauſis pul. 16. hæc habet: Catochorum pulſus, κατόχους enim, & τοχήμους Græci appellant, iuniores autem catochum, & catalepſim nominant. Galeno ſubſcripſit Paulus lib. 3. 10. Quod ſi aliquādo Galen. vocem catochi ad alios quoq; affectus præter catalepſin videtur accommodare, de quo confuſionis genere Gal. ab Argenterio reprehenditur, id propterea fit, quod veteres medici huiuſmodi vocis proprietatem non ita exacte ſeruauerint, de quorum ſententia Gal. aliquando etiam loqui voluit: ſed proprie loquendo, illæ duæ voces, Catochus, & Catalepſis vnū atque eundem affectum ab vna, & eadem cauſa ortum, vnis atque iiſdem ſymptomatibus præditum ſignificant: ſicuti altera ex parte, ſi minus proprie accipiantur, varios affectus, a varijs cauſis ortos, varijſq; ſymptomatibus differentes, ſolent ſignificare: quod Gal. demonſtrat apertiſſime, qui ſcribit ad hūc modum 2. prorr. 86. Proprie uocatos catochos Archigenes, & Philippus ſcribunt eſſe eos, qui habent oculos apertos, non, vt comatoſi, & cataphorici, clauſos: in iis enim humiditas cauſa eſt vitij, quæ robur neruorum diſſoluit: in illis autem catocho laborantibus, propter ſiccitatem læſio fit. Illa ergo affectio, quam Galenus, & Græci proprie catochum, & catalepſin vocant, occupatio, detentio, & deprehenſio Latinis dici poteſt. Medici vulgo congelationem uocant.

Defenſio Galeni.

Hic affectus definitur ab omnibus prope hunc in modum. Catalepſis ſeu congelatio eſt ſubita quædā detentio, tum animi, tum corporis, in qua ægroti eā partium corporis figuram ſeruant, quam habebant quo tempore correpti ſunt, motumque, & ſenſum in toto corpore amittunt. Quæ definitio videtur poſſe colligi ex Paulo, Aetio, & cæteris: verum ſi diligenter hæc res conſideretur, & ad Galeni doctrinam referatur, id quod nemo animaduertit, eſt falſa: etenim Galenus id tantum habet de ſympt. diff. 3. Catalepſim eſſe reſolutionem facultatis imaginatricis: prætereaque 2. pror. elegantem narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis hoc morbo laborantis, ex qua colliguntur, quæ ad explicandam hanc ſententiam veriorem plurimum faciunt: ſeries eſt. Quidam ex noſtris diſcipulis, cum aſſidue ſe fatigaret, hoc malo eſt correptus: iacebat enim veluti lignum inflexus rigidus, videbaturque oculis apertis nos intueri ſed tamen nihil loquebatur: is quoque eodem tempore quo nos loquetemur, audire ſe dixit, quanquam non euidenter, & clare, nonnulla item in memoria tenēs referebat, ſed omnes præſentes inſpicere dicebat, ita vt actiones quorundam recordatus exponeret. ſed neque loqui poſſe neq; membrum ullum mouere. Hęc Galenus: ex quibus poteſt conſtare, in hoc ægroto motum quidem ſublatum fuiſſe, cum fuerit rigidus, neque aliquam corporis partem potuerit mouere, ſenſus autem minime penitus, ſed tantum debiles atque imbecilles redditos fuiſſe, cum audiuerit uidetque, ac nonnulla memoria tenuerit, quamuis debiliter neque euidenter audiret, & recordaretur.

Definitio.

Hic notanda eſt ſententia Aetij, cui non videtur huiuſmodi ægrotis omnem motū auferri. Namque, inquit, illos quandoq; eleuare manus ad caput, ac ſi aliquod moleſtū percipiat. Quæ ſententia repugnat Gale-

Digitized by Google

Galeno, qui, ut uidimus, ſcribit hoſce ęgrotos eſſe rigidos, & omni motione deſtitutos.

Itaque ad mentem Galeni ita habendum eſt, catochum ſiue catalepſim proprie dictam, eſſe detentione mentis, & corporis, in qua motus tollitur, ſenſuſque hebetes, & imbecilles redduntur.

Cauſa. Cauſa huius affectus ſtatuitur a Galeno intemperies frigida, & ſicca cerebri, uel ſimplex, quę ab externis potiſſimum cauſis contrahitur, uarijs laboribus, cogitationibus, uigilijs, ſtudijs, & ſimilibus, uel intemperie cum materia itidem frigida, & ſicca, qualis potiſſimum eſt melancholia; quamobrem quęcunque ex temperamento, ętate, uictus ratione, tempore anni, regione, & alijs id genus, poſſunt cerebrum refrigerare atque exiccare, nec non frigidum, & ſiccum humorem in corpore, & capite coaceruare, catochi & catalepſis cauſę ſtatuenda ſunt.

Sunt qui prę ter humorem melancholicum, uelint hoc malum a pituita quoque uitrea prouenire: ſed iſti aduerſantur Galeno, quem uidemus a pro. per humiditatem, comatis, & cataphorę, ſiccitatem uero detentionis cauſam aſſerere: & adhuc planius 2. aphor. 3. inquit, ſomnum fieri refrigerato cerebro, atque huiuſmodi frigiditatem cum fortis fuerit, mixtam quidem humiditati, lethargicas paſſiones, cum ſiccitate autem catalepſim, & congelationes efficere.

Prętera Aetius addit quoque copiam ſanguinis occupantis cerebrum, quod narrat euenisſe cuidam adoleſcenti, multo ſanguine referto, qui facta criſi per fluxũ ſanguinis narium confertim, liberatus eſt. Sed neque hęc ſententia poteſt conſiſtere. Nam ſanguis cum ſit calidus, et humidus, multo minus quam pituita, quę tamen frigida eſt, poteſt cõgelationem efficere: niſi dicamus pro Aetio, illum fecem ſanguinis intelligere, quem fortis non alium eſſe, quam ſuccum melancholicum. Itaque Catalepſis neque ex pituita, neque ex ſanguine, ſed ex uno humore melancholico frigido, & ſicco, originem habet.

Signa. Signa huius affectus ſunt manifeſtiſſima: ęgri toti rigidi atque immobiles ſunt, ſenſuſque debiles, & ſtupidos habent, pręterea in eadem figura permanent, in qua erant quando hoc morbo corripiebantur, adeo ut imperiti exiſtiment, illos altioribus cogitationibus eſſe occupatos.

Prognoſt. Morbus ſicut rariſſimus, ita acutiſſimus eſt, ac pręcipue in ſenibus, adeo ut uel difficillimam, uel nullã curationem recipiat.

Curatio. In curanda catalepſi, ſi fuerint intemperies cum materia frigida, & ſicca, iam morbus pendet ex fluxione humorum: quamobrem nobis ſeſe offerũt illę indicationes, de quibus ſępe diximus.

I. Indic. Ex prima igitur indicatione, quę ad communem totius corporis uacuationem pertinet, conueniunt acria clyſteria: ſed ante omnia ſanguinis miſſio & utilis, & neceſſaria cenſenda eſt, dummodo per ętatem, & uires, liceat ſanguinem mittere, etſi plerique in hoc, & cęteris morbis frigidis ab hoc remedio abhorrent. *Vena ſecũda.* Secanda autem eſt uena cephalica, ſanguiſque moderate detrahendus, niſi inſignis corporis plenitudo contrarium perſuadeat.

Purgãtia improbantur. Purgatoria medicamenta nullo modo conueniſſe, quod materia non ſolum ſit cruda, ſed etiam quam maxime rebellis, ut ſine multa uiolentia magnoque periculo trahi non poſſit.

II. Indic. Ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt, ſed inter cętera in morbo melancholico apertio hęmorrhoidum, ac potiſſimum ſi antea fuerint retentę, magnam habet prętogatiuam.

III. Indic. Ex tertia indicatione cõuenit oxyrhodinũ, quod tamẽ Paulo auctore, ęſtate frigidũ, hyeme tepidum apponendum eſt: & pręterea, propter periculum ſiccitatis, parce admodum acetum recipiat. Et ſi oleo roſaceo, exempli gratia, permiſceretur oleum amygdalarum dulcium, id mea ſẽtentia optimum foret.

Oxyrrhodinum.

℞ *Olei roſati completi* ℥ iij.
Amygdalarum dulcium recent. ℥ j.
Aceti ℥ ij. *Miſ.*

IV. Indic. Poſtremo ad illa pręſidia deueniendum eſt, quę poſſunt diſſoluere reliquias materię, intemperiem emẽdare, & cerebrum corroborare: qualia ſunt interius, conſerua borraginis, bugloſſę, diãbra, leniſicans Gal. theriaca, mithridatium, &c. Exterius inunctiones ex oleo liliorum, chamomęlino, amygdalarum dulcium, lotiones ex radicibus althęę, ſtęchade, ſerpillo. Vnguenta, martiatum, dialthęa, & ſimilia: in quorum quidem medicamẽtorum adminiſtratione, tam interius quam exterius id diligenter cauendum eſt, ne maiorem capiti ſiccitatem introducamus.

CAPVT XVI.

De Paralyſi.

Definitio. παράλυσις gręce, latine reſolutio, eſt priuatio ſenſus, & motus, in vna, vel pluribus corporis partibus, adeo, vt quę laborante corpore vniuerſo apoplexia dicitur, eadem laborãte parte determinata paralyſis nominetur: quę doctrina eſt Gal. 3 de locis aff. 7 etſi Cornelius Celſus lib. 3. 28. ſcribit, vtrumque huiuſmodi affectum: & particularem, & commu nem, ſuo tempore nomine paralyſi, appellatum fuiſſe. Nomen deductum eſt a ſymptomate, vt notat Galenus 3. metho. 2. Medici fere omnes Gręcum retinent, & paralyſin vocant.

Definitionis explicatio. Iam ſingula in definitione poſita cõſiderabimus: Et quod primo. Paralyſis dicitur priuatio ſenſus omnes, & bene interpretantur ſenſum tactus, qui proprio & per excellentiam ſenſus dicitur, quod Ariſtoteles, & philoſophi doceant, illũ cunctis animalibus neceſſario ineſſe: ſiquidem certum eſt, ſimul reliquos ſenſus non aboleri. Quo loco notandũ eſt ex Auerr. 3. colliget. 31. ſenſum tactus in toto corpore omni ex parte ſine animalis interitu nõ poſſe auferri; eundẽ vero in vna tantum corporis particula poſſe aboleri, propterea quia conſeruato hoc ſenſu in cęteris partibus, adhuc animal integram animalis formam retinet.

Porrò dicitur priuatio ſenſus, & motus, cũ motus ſint duplices: quidam naturales quales ſunt pulſus arteriarum: quidam voluntarij, quales per muſculos perficiũtur, nemo dubitat quin in paralyſi volũtarij motus auferãtur. *Qui motus auferãtur.* Sed de motibus naturalibus dubiũ eſt. *Dubitatio.* Namque ex vna parte, ea mẽbra quę motu naturę tantummodo mouentur, cum motũ illum non recipiant a cerebro, & neruis, nõ videtur poſſe eũdem perdere: ex altera autem parte experientia cõfirmat quaſdam huiuſmodi partes, exẽpli gratia, veſicã, & inteſtina, in paralyſim ſępenumero incurriſſe, adeo vt neque lotiũ, neque alui excrementa deponi potuerint. Ego vero cenſeo, in paralyſi vnus motus volũtarios auferri. Nam cum motus animalis edatur, & perficiatur abſque muſculis, & neruis, ſine quorum læſione paralyſis non poteſt fieri, omnis ratio colligit, paralyſim proprie ad motus voluntarios pertinere.

Quatenus ad propoſita exempla pertinet, equidẽ reſpondere: motum, veſicę, & inteſtinorũ non ſimpliciter naturalẽ, ſed ex duplici motu, & naturali, & voluntario eſſe, & duplici inſtrumẽto vti: ſiquidem anatomici docent, ventris exonerationem fieri, & fibris trãſuerſis inteſtinorum, quarum motus eſt naturalis: & a muſculis abdominis ſic mictionem fieri, et a fibris, & a muſculo ceruicis veſicę: vnde ſtatuendũ eſt, mea ſentẽtia, huiuſmodi partes paralyſi nõ laborare, niſi laborantibus muſculis, & neruis, quos certũ eſt ad motus voluntarios pertinere. Notandũ autẽ ex Gal. 3. de locis aff. ad finẽ, paralyſim de motus

pe-

potiſſimũ amiſſione dicit, vt paſtres quidem quæ ſenſum perdiderunt, ſenſus expertes ſint, reſolutæ vero nequaquã dici cõſueuerint, quanquã ſunt nonnulli, qui etiam hoc malũ ſenſus reſolutionem nominãt.

Repetitio.

Itaque concludendo hanc partẽ, paralyſis non eſt imminutio, non deprauatio, ſed priuatio, non omnium ſenſuum, ſed ſenſus tactus, non omnium motuum, ſed motus voluntarij, non in toto corpore, ſed in vna vel pluribus corporibus partibus.

I. Differ.

Differentiæ ſunt quamplurimæ: & primũ a loco, de quibus loquitur Galen. 3. de locis aff. 7. Paralyſis quędã in altera corporis parte, vel dextra vel ſiniſtra contingit: quædam cũ aliquo determinato membro accidit: nam, & tota manus, & totum crus nonnunquã reſoluitur, nec non ſolus in crure pes, & quę ſub genu ſunt, quæque in totius manus mẽbro reperiuntur, atque hæc quidem paralyſis illius partis dicitur. Si quis vero rationẽ quærat, propter quam vna pars magis, quã cæteræ paralyſi laboret? is debet didiciſſe ex anatome, quod omnium animantis partium voluntario motu præditarũ, quæ ſub ceruice ſunt, nerui motorij ex ſpinali medullæ originẽ habent: vnde pro varia origine, & propagine neruorum, qui ad varias corporis partes feruntur, (de quibus tum cæteri anatomici, tũ maxime Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. 3. de locis affect. 1. tractat diffuſe) ſumma cum rõne fit, vt modo vna, modo altera pars laboret. Quãobrẽ vero totius corporis duntaxat pars dextra, ſiniſtra incolumi, vel contra pars ſiniſtra, dextera illæſa, nonnunquam paralyſi corripiatur: id ſane admodũ difficile videtur, cum nulla in ſpinali medulla appareat manifeſta diuiſio, vt vna pars magis quam altera lędi poſſit: vnde Auicenna hanc rem ad miraculum refert, qui ſcribit naturam præcepto ſui creatoris eam partem diſcernere, & efficere quod homines ſatis nequeant intelligere. At uero ſi in memoria reperamus, quanta diligentia natura dextra a ſiniſtris ſeiũxerit, non ſolum in animalibus, ſed etiam in ſeminibus ita gemina conſtituens omnia, vt membrana nõ ſeparentur, ad vnitatem indiuidui, neq; tamen facile communicent, & conſentiant, ad durationem: vtiq; nõ tam difficile erit intelligere, tametſi ſpinalis medulla eam commodam diuiſionem non recipiebat, tamen ſingulas partes, dextraſque a ſiniſtris ſeparari, vt vna laborante, altera ſuperſtes, & incolumis poſſit conſeruari. Ex quo Hippocr. & Gal. tantopere laudant criſes, & vacuationes, ſeruata rectitudine partis laborantis, quia hinc certum eſt naturam bene agere, noxioſque humores voliter euacuare.

Vnde dextra vel ſiniſtra paralyſis.

II. Differ.

Secundo ſunt differẽtiæ a magnitudine paralyſis, alia eſt magna, in qua plane eſt perditus ſenſus, & motus, alia eſt leuior, in qua ſenſus, & motus, non prorſus ſunt deperditi: etſi proprie loquendo, hæc poſtrema differentia potius ſtupor, quam paralyſis debeat dici. Nam ſicuti docet Galenus 2. de ſympt. cauſis 5. Paralyſis in eodem genere eſt, quo ſtupor, ac ſolum magnitudine differt: ſiquidem eodem Galeno auctore 3. de locis affect. 1. ſtupor ſenſus, & motus difficultatem affert, paralyſis autem ſenſum, & motum omni ex parte ſolet auferre.

Stupor.

III. Diffe.

Tertio ſunt differentiæ a tempore, principio, augmento, ſtatu, & declinatione. Præterea paralyſis alia eſt antiqua, & confirmata, quæ nullam recipit curationem: alia recens eſt, & nondum confirmata, quæ etſi non facile, curationem tamen admittit.

IV. Diffe.

Quarto apud nonnullos ſunt differentiæ a modo affectus: paralyſis alia eſt, qua amittitur ſenſus ſeruato motu: alia contra in qua amittitur motus ſeruato ſenſu: alia in qua amittitur vtrũque, & ſenſus, & motus: de quib. differẽtijs atq; earũ cauſis tractat Galenus 1. de ſympt. cauſis 5. & 3. de locis aff. 6. Sed fortaſſe huiuſmodi differẽtiæ nullæ ſunt, neq; paralyſi conueniunt, in qua iam ſtatutum eſt, ſenſum, & motum neceſſario auferri, neq; Galenus locis propoſitis de ijs ſermonem habet, qui ſimpliciter eam quæſtionẽ mouet, cur interdum motus ſeruato ſenſu, interdum ſenſus ſeruato motu, aboleatur.

V. Differ.

Quinto ſunt differẽtię a modo generationis: paralyſis alia primo incipit, neque alijs ſuccedit morbis: quædam nõ primo incipit, ſed alijs ſuccedit morbis, quod euenit quotieſcunq; materia ad neruos tranſmittitur, vnde impedita facultate, quo minus poſſit in partẽ deferri, illius partis paralyſis generatur. Huiuſmodi aũt morbi, in quibus paralyſis ſolet ſuccedere, ſunt plurimi, ſed apoplexia principem locũ obtinet, quę, vt diximus, frequẽtiſſime ſolet in paralyſim terminari, & hæc quidẽ paralyſis, vt notat Gal. 4. de rõne victus 27. & 1. epid. 2. 59. ſpeciatim paraplegia nominatur: verum paralyſis ad alios quoq; morbos, ac maxime diuturnos; qui ex frigidis, & craſſis humoribus originẽ habẽt, quales ſunt veri affectus, febres diuturnæ, & ſimiles, ſequi ſolet: quod ſine dubio nõ aliter, quam refrigerato corpore vniuerſo, & materia ad neruos decũbente, fieri ſolet. Paul. lib. 3. 18. cuiuſdã paralyſeos mẽtionẽ facit, quæ ad colicũ affectũ ſua ætate vagantem ſucceſſit, in qua ſi ægri, ſenſu tactus incolumi, ſolo motu priuabantur. Porro quæritur vtrum paralyſis epilepſiã ſequatur nec ne? Gal. 4. de locis aff. 2. tradens differentiã inter apoplexiam, & epilepſiam, manifeſte docet, epilepſiã in paralyſim non finiri, quod tñ vt nonnulli affirmant experiẽtia demõſtrat falſum eſſe: & Auic. inter cæteros c. 8. ad finẽ ſcribit, multoties epilepſiæ paralyſim ſuperuenire. Ego cũ multos epilepticos viderim, vere poſſum teſtari, me hactenus vidiſſe nẽminẽ, qui in paralyſim terminauerit. Quod ſi iſtud quoq; euenit aliquando, Galen. facile defendi poteſt, ſi dicamus, illum id aſſeueraſſe quod frequentiſſime ac fere ſemper contingit, id uero prætermiſiſſe, quod rariſſime, ac fere nunquã apparet: ad quẽ modum fere omnes regulæ medicorũ dicuntur veritatem continere.

Paraplegia.

Paralyſis.

Paralyſis ad Epilepſiam.

VI. Diffe.

Cauſa paralyſis.

Poſtremo ſunt differẽtiæ a cauſis, de quibus videatis Gal. 1. de ſymp. cauſis 5. Pro quo in memoria eſt repetendũ, neruos veluti quoſdã riuos fuiſſe a natura inſtitutos, per quos facultas animalis ex cerebro, tanquam principio, & fonte, ad omnes corporis partes ſenſum, & motus deferret; vnde quicquid huiuſmodi facultatẽ a principe parte miſſam põt impedire, (hoc apud Gal. cauſa cõtinua, vel cõtinens, vel adhęrens, vel quomodo cunq; velimus appellare.) paralyſis cauſa ſtatuendum eſt. Quod ſi hæc res diligẽtius conſideretur, hoc impedimentum dupliciter poteſt cõtingere: ſi quidem illud neceſſario vel in facultate vel in neruos referendũ eſt. Ac primum quidem impedimentum poteſt fieri ratione facultatis, ſi illa in ſuo principio, & fonte deficiat, vt propter aliquã cerebri intẽperiem, vel alios morbos poteſt contingere: aut ſi in ſeipſam cõtrahatur, quod in cerebri vulneribus, & cõtuſionibus accidit, vt Gal. docet 7. aph. 58. hac enim rõne facultas non põt ad alias partes diſtribui, in quibus partibus propterea ſenſus, & motus neceſſario perditur. Deinde hoc impedimentum propter vitiũ neruorum poteſt euenire, quod quidẽ vitium in neruis propter plures cauſas poteſt oriri, quæ pro varia antiquorũ opinione de natura neruorum a Gal. referũtur 1. de ſymp. cauſis 5. Namque ſi velimus eorum ſententiæ aſtipulari; qui aſſerebant neruos eſſe perforatos, adeo vt per quandã eorum cauitatẽ vel meatum facultas animalis ad cæteras partes feratur, qua cauitate nerui qui ad oculos perueniũt, manifeſte præditi ſunt, tũc nerui dupliciter impediũtur, aut pp obſtructionem, aut propter cõpreſſionem: quæ vtraque cauſa per ſe eſt manifeſta: ſiquidem cuiuis poteſt conſtare, ſi neruus aliquem meatũ obtinet, veluti viam a principe parte extenſam, illo obſtructo, vel cõpreſſo facultatẽ animalem neceſſario impediri. Sin autem magis velimus eorũ ſententiam probare, qui voluerũt neruos nullum meatum obti-

obtinere,ſed facultatẽ animalẽ per illos tranſire,ſicuti radij Solis per aquã, & aerem tranſeunt,tunc nerui triplici ter impediuntur,vel pp compreſſionẽ,vel pp frigus,vel propter conſtrictionem: ea quibus pariter cauſis nerui ad craſſiorem quendam habitũ permutantur,adeo vt facile ſit intelligere, tunc quoque facultatem in tranſitu impediri,apud eũ præſertim, qui memoria teneat, quæ in aqua,& aere ſolent accidere. Nã ſicuti fumus,& nebula in aere cõſtituta,lutum vero in aqua,ut impediunt ac prohibẽt,quo minus ſplendor Solis ſyncerus p ea deferatur,ad eundẽ modũ,ſi neruus ſeipſo craſſior,& denſior redditus fuerit,facultatis tranſitũ prohibebit. Fit aũt neruus craſſior,ſi aut vel craſſis,craſſiſq; ſuccis nutriatur, aut violento frigore conſtringatur, aut demum ſi ab aliquo corpore illi extrinſecus adueniente cõprimatur. Tales igitur ſunt cauſæ impedientes trãſitum facultatis animalis,ratione neruorũ, ea utraq; antiquorũ opinione, de quibus nũ longius laborandum nõ eſt, vtra ſit verior,ſicuti neq; Gal. laborat. Namque vtcunq; illi inter ſe differãt, de natura neruorum tñ in eo conueniunt,nerũ nerũos impediri propter eas cauſas,ſiue internas,ſiue externas quæcunque illos obſtruere,comprimere,refrigerare,& conſtringere poſſunt; quæ quidem etſi,vt diximus,ſint plures,tamen maiori ex parte in copiam craſſorum,& frigidorum humorum poſſunt referri,quales ſunt potiſs.pituita, & melancholia,quos propterea duos humores ſumma cum ratione omnes fatentur frequentiſſime paralyſim efficere,& ſouere ſiquidem ſanguis & flaua bilis vt ſeruntur tenuiores,& calidiores,quam vt poſſint neruos obſtruere,comprimere, refrigerare,conſtringere,& vno verbo,impedire,quo minus facultas animalis ad cæteras corporis partes poſſit deferri.

Signa. Signa imprimis futuræ paralyſis ea tribus potiſs. deſumuntur capitibus. Primum ea præparatione corporum qualia ſunt frigida, & humida,laxa,quæ habent neruos imbecilles, in ætate,regione,tẽpore anni,cœli cõſtitutione frigida,& humida,corpora quę victus ratione,& ſtudijs utuntur,ex quibus multi,& craſſi ſucci poſſunt generari. Secundo ex præſentibus cauſis morbificis: quales ſunt copia pituitæ,melancholiæ,ac potiſs.in capite,inciſio neruorũ, cõtuſio, & ſimilia. Tertio ex medijs quibuſdã diſpoſitionib. quales ſunt grauitas capitis,difficultas ſenſus, & motus,ſtupor & alia id genus. Signa autem pathognomonica fere ſunt manifeſta, cũ nemo poſſit ignorare,eam partem paralyſi laborare, quæ ſenſu,& motu priuata eſt: ſed præterea pars laborãs cũ male nutriatur,fit gracilis coloremque, & calorẽ naturalẽ amittit: ſana autẽ pars oppoſita, plerumq; videtur calidior,& quodammodo inflammata,quod omnes ſpiritus ad eã confluant: lotia vt plurimum alba,& craſſiora ſunt:pulſus lãguidus eſt,paruus tardus,& rarus, quorum facile eſt cuiq; rationem reddere. Signa quoque differentiarũ vel ægris referentibus ſi cauſæ fuerint externę, vel proprijs ſignis,pituitę,& melãcholiæ, nec nõ aliorũ morborũ, facile poſſunt intelligi.

Indicat. Cum paralyſis fiat ex fluxione materiæ, quæ vel obſtruat, vel quomodocunque neruos reddat craſſiores, prima ſeſe offert indicatio, auferendi, & diſcutiendi huiuſmodi materiam: ſed quoniam omnia diſcutientia ſunt calidiora, vnde periculum eſt ne trahendo, & dilatando ſint in cauſa,vt noui humores adhuc magis fluant, altera ſuccedit indicatio,reuellendi fluentem materiam ad alias partes:& quia neque illud licet in corpore multis humoribus referto, tertia ſuccedit indicatio, vacuandi uniuerſum corpus: quæ poſtrema cæteras antecedere debet. Hic nulla ſeſe offert indicatio repellendi, neque ullus eſt,qui huius indicationis mentionem faciat: & ratio eſt,quoniam materia frigida,craſſa,& altius impacta in particula duriore, quales ſunt nerui, nõ ita facile poteſt repelli, præterquam quod nerui neque habent proximam cauitatem, ad quam noxia materia poſſit commode tranſmitti: quare in paralyſi tres tantummodo ſufficiunt indicationes.

Prognoſt. Verum uero ijs indicationibus liceat ſatisfacere, ſcribit Cornelius Celſus lib.3. c.27. paralyſim in partibus nunquã acutũ,ſæpe diuturnũ, ac fere ſanabilẽ morbum eſſe. Paulus lib.3. 18. ſcribit,eã paralyſim, quæ diſſectis neruis contingit, nullã curationẽ recipere: id quod mea ſententia licet ſtatuere nõ ſolum de inciſione, ſed etiã de caſu, contuſione,laxatione, & ſimilibus. Eam uero paralyſim quæ ex intemperie vel copia humorũ gignitur,opportunis auxilijs poſſe ſanari. Verum ſi quis ſcire uelit,an paralyſis ſanari poſſit nec ne, cito an tarde, facile an difficulter, is memoria repetat & conſideret quæ diximus de differentijs: ſiquidem nulli dubium eſt, quin paralyſis vnius partis quæ eſt leuior, recens, atq; in principio in corpore robuſto, vigentis ætatis tempore anni, cœli conſtitutione, regione calidiore, citius,& facilius poſſit ſanari, quam ſi contrariæ rationes fuerint.

Vtrũ conueniat venæ ſectio. De prima indicatione curãdi paralyſim, q̃ pertinet ad uacuationẽ totius corporis, primo quæritur, an ſectio uenę cõueniat nec ne? Aetius ex Archigene lib.6.28. ſcribit, nullũ cõmodius principiũ curationis ſectione venæ poſſe inueniri, dũmodo ætas,habitus corporis,ſtudia vitæ,præcedẽs uictus rõ,& ſimilia,id permittat: ſic Auic.ca.2. poſtremis uerbis hæc habet: In illa autem paralyſi,in qua eſt ſpes oportet incipere a phlebotomia. Cõtra autẽ ſunt nonnullæ rõnes,quæ vñ contrarium perſuadere,& primũ paralyſis eſt morbus frigidus, per deiq; a cauſa frigida, vnde Gal. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratũ, & de tremore vtrobiq; c.5. itemq̃ adam ancilla,ex retenta part' purgatione tremore laborãte,cui Hipp. venã ſecuit,propter copiam retenti ſanguinis, Hipp. Conſilium probat,quaſi uero in huiuſmodi morbis frigidis aliter non liceãt uenam incidere. Secũdo in paralyſi vires non conſtant, ex Gal.4 de cauſis pul.cap. proprio,qui ſcribit,pulſus paralyticorũ paruos,& lãguidos tardoſque eſſe,ac ſeipſum interpretatur, pulſum languidum eſſe,quod facultas infirmior exiſtat. Ego uero qui alias hãc difficultatem tractaui, illud unum dico, ſectionẽ venæ in paralyſi prætermitti ſæpenumero, nõ rõne morbi,aut illius cauſæ,ſed rõne uirium,quę alioqui importune,ſecta vena in morbo difficili, contumaci, & diuturno,non poſſent vſque ad ſtatum ſufficere: etenim ſicuti ſcribit Aetius, ſi colligimus ex tẽperamento habitu corporis, copia humorũ,præcedente uictus rõne,& ſimilibus, uires non ſolum in præſentia,ſed et in poſterum poſſe cõſtare, tunc nõ ſolum utile, ſed etiã neceſſariũ eſt venã incidere. Ad Gal. autem reſpondeatis,illum aſſeruiſſe in paralyſi pulſus eſſe languidos,nõ generaliter,ſed tantummodo in parte paralytica,quod rei naturæ conuenit:ſed robur facultatis vitalis nõ cognoſcitur ex pulſu partis laborantis, ſed partis ſanæ, in qua illi ſunt magni,uehementes,& robuſti. Secanda autem eſt uena in parte oppoſita,quę ſana eſt,ne fiat euacuatio per locum affectum, ſanguiſq; moderate eſt detrahendus,ne corpus nimiũ refrigeretur: quod vtrumque habetur apud Aetium.

Aluus lenienda. Verum ante ſectionem uenæ expedit aluum lenire, ſiquidem morbus non eſt tam acutus, vt nos cogat quamprimum remedium adhibere. Hic vero cauendum eſt a caſſia,quæ poteſt partes refrigerare, humectare, & laxare: inter cætera autem Aloe,& quæ ex Aloe componuntur, hiera ſimplex, pilulæ aloephang.& ſimilia,optima forent:mel roſaceum ſolutiuum non eſt inportunum.

Purgãtia quãdo cõueniant. Præparantia. Lenita aluo,ſecta vena,ſi id ferat occaſio, purgãtibus quoq; medicamentis agendũ eſt: verũ hæc principio morbi non ſunt exhibenda, quoniam materia neque eſt concocta,neque turget: quod inter cæteros Auic. teſtatur,inquiẽs. Et non propterea in uſu

medi-

medicinarũ ſorũ a principio. Itaq; primum noxia materia eſt præparãda, meatus ſimul aperiendi, quod cõmode efficiunt ſyrupi, quales optimi ſunt, de betonica ſimplex, de ſtœchade ſimplex, mel roſaceum, &c. Sed dubium eſt de oxymelite, utrum conueniat nec ne. Nam ex vna parte Hip. Gal. Auic. & oẽs conſentiunt, acetum neruis quam maxime aduerſarij cuius rationẽ habemus apud Gal. 3. de ratione uictus 39. pẽpe quod nerui ſint exangues, & ideo frigidi, vnde ab omnibus quidẽ frigidis offenduntur ſed maxime ab ijs quæ ſunt tenuium partium, quæ in profundã eorũ ſubſtantiam poſſunt penetrare. Ex altera autem parte Gal. 3. de med. ſecundũ genera 2. in neruorum inflãmatione aceto vtitur, immo uero neq; veretur illud ſupra ipſos neruos ponere; vnde neque deſunt Medici, qui male affecto vẽtriculo, vtero, & partibus neruoſis ab vſu oxymelitis, & aceti nõ prorſus abſtinent. Ad hoc reſpondeatis, Gal. eo loci uti aceto non ſolo, ſed ſimul cũ oleo, & alijs medicamẽtis, q̃ incolumi permanente attenuandi facultate, refrigerandi vim remitterẽt: qua ſane, & ſimili ratione equidẽ puto, in Paralyſi, & omnibus neruis male affectis, oxymel alijs ſyrupis permixtũ, & parce adhibitũ, poſſe adminiſtrari, & non leuẽ ægrotis utilitatem afferre.

Purgãtia fortia vſurpãda. Concocta materia oportet illã purgare, & quidẽ per medicamenta non lenia, non lenientia, vt multi facere ſolent, ſed per medicamenta vehementiora, q̃ ab intimis, & remotis partibus poſſunt trahere, qualia ſunt agaricus, turbith. colocynthis, electuarium diaphænicon, hiera diacolocynthidos. Sed vulgo cęteris omnibus medicamentis anteponuntur pilulæ, q̃ diutius manẽtes in uẽtriculo, & inteſtinis, credãtur efficaciore purgãdi vim obtinere, quales ſunt pilulæ cochiæ, fœtidæ, de ſagapeno, de opopanaco, & ſimiles, ſed præ cæteris magnam vim prærogatiuam habere pilulæ de hermodactylis. Etſi. n. multi hoc tpe de hoc medicamento dubitant: tñ quicquid illi dicant, experientia confirmat, medicamentum hoc tuto, & cũ ſumma vtilitate adminiſtrari. Exemplum.

Pilulæ.

℞ *Speciterum hieræ ſimpl.* ℨ. j.
Trociſcorum alhandal. ℈ j.
Cum ſucco porri fiant pilulæ.

℞ *Pilular. cochiarum.* ℨ j.
De hermodactylis ℨ ß. *M. fiant pilulæ v. &* *aurentur.*

Potio.

In potione.

℞ *Seminis carthami*
Polypody. *ana* ℥ ß.
Liquiritiæ.
Paſſularum *ana* ℨ ij.
Seminum aniſor.
Feniculi *ana* ℨ j.
Fiat decoctio ſecundum artem.

℞ *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Hieræ diacolocynth. ℥ ß.
Mellis roſati ſol. ℥. ij. *Miſ. & fiat potio.*

Vomitus. Ex ſecũda indicatione primũ conuenit uomitus, per quem vacuatur pituita, quæ in uentriculo, & primis vijs continetur, & quadam conſecutione, cũ motus ſit admodum laborioſus reuelluntur quoque humores, qui in penitioribus partibus corporis continentur: quod ſi æger non ſit ita procliuis ad vomitum, vel dato agarico præparato ad ℨ ij. vel alio ſimili medicamento licebit illum prouocare. Præterea conueniunt clyſteria, & glandes acriores, frictiones, & ſimilia reuellentia. Etſi quis obijciat, partem paralyſi laborantem propter paucitatem ſanguinis, & ſpiritus, eſſe refrigeratam, ac propemodum calore naturali diſtitutam, atque hinc colligat, facta reuulſione ad aliam partem, periculum eſſe, ne paruus ille calor adhuc minor reddatur, & magis diſpergatur: vnde concludat, ad partem potius affectam trahendum eſſe, vt ea magis calefiat, pluresque ſpiritus, & ſanguis copioſior ad eam confluat. *Reuellentiũ vſus.* Huic reſpondeatis, reuulſionem morbi principio conuenire, quo tempore fluens materia neceſſario eſt reuellenda: at vero tranſacto principio, iam facta fluxione, poſt communem corporis vacuationem, a reuulſionibus quieſcendum eſſe, & ad frictionem, percuſſionem, & picationem partis affectæ veniendum, vt in ea parte affecta calor natiuus excitetur, & præſens noxia materia diſcutiatur. [illegible]

Diſcutientia. Poſt hæc vltima reſtat indicatio, reſoluendi, & diſcutiendi materiam, quæ quomodocunque neruis adhæret; huiuſmodi autem præſidia, partim interna, partim externa, ſunt propemodum infinita. Interna igitur ſunt, conſerua ſaluiæ, betonicæ, florum ſtœchados, roriſmarini, acorus conditus, gingiber conditũ, nux muſchata condita, radices eryngij, cortices citri conditi; ſed inter omnia ſimplicia medicamenta *Caſtoreũ.* caſtoreum, conſenſu omnium, principem locum obtinet; ſunt decocta chamędrios, chamępityos, acori, ſtœchados, hyſſopi: ijs uero omnibus ſunt longe efficaciora magna antidota, theriaca, & mithridatium præcipue, quibus ego præ cæteris utor familiariter. *Cerebrum leporis.* Laudant nonnulli mirum in modum cerebrum leporis aſſatum, quod inquiunt ex occulta proprietate ad neruorum corroborationem multum facere. Cęterum ſi malum diutius protrahatur, neque prorſus cedat medicamentis, recentiores tanquam ad ſacrã anchoram confugiunt ad aquas thermarum calidiores, *Thermæ.* quales ſunt Aquarianæ, noſtræ Aponitanæ, & ſimiles: nec non ad decocta ex ligno, ex ſalſa pariglia, radicis chinæ, ſaſſafras; ac ſane mea ſententia vſus horum medicamẽtorum non eſt reijciẽdus: etenim ſi opportune adminiſtrentur, experientia confirmat illa ſæpenumero maxime prodeſſe.

In curatione paralyſeos reſtabant medicamenta externa, quæ ſunt uaria, inunctiones, fomenta, lotiones, cærata, emplaſtra, & ſimilia. Quo primo loco *I. Præceptum.* duo præcepta ſunt memoria tenenda. Alterum in paralyſi, ſtupore, & cæteris affectibus neruorum, perpetuo capitis rationẽ habendam eſſe, cũ manifeſtũ ſit illud omnium neruorũ primum principium eſſe, ac maiori ex parte ab eo tanquam fonte noxiam materiam ad partes laborantes tranſmitti. *II. Præceptum.* Alterum eſt præceptum: locum præcipue laborantem, & paralyſis cauſam ſtudioſe cognoſcendam eſſe, quod non aliter quam ſtudio anatomes poteſt fieri, ſiquidem, vt ſcribit Gal. 3. de locis aff. 10. ſine hac cognitione fieri non poteſt, ut partes quarum ſenſus aut motus eſt, recte curentur. Itaque ex primo præcepto, poſt generalem corporis uacuationem caput quoque ipſum per gargariſmata, maſticatoria, errhina, purgandum eſt: deinde commodis præſidijs illi proſpiciendum, quæ poſſint illius materiam diſcutere, intemperiem atque imbecillitatem auferre. Ex ſecundo autem præcepto ad initium, & originem neruorũ, qui ad partes laborantes diſſeminantur, remedia imponenda ſunt, ne nobis id contingat, quod ijs medicis euenit, qui curantes Pauſaniam Syrum ſophiſtam trium digitorum manus paralyſi laborantem, atque huic tantum parti remedia imponentes, nihil profecerunt, quem poſtea Gal. medicamento ad partẽ ſpinæ laborantẽ impoſito, celeriter perſanauit: cuius hiſtoriam habemus apud Gal. 1. & 3. de locis aff.

Lotio capitis. Sed ſingula externa remedia percurramus. Primũ ſunt lotiones, & fomenta, ex medicamentis calidis, abſynthio, calamento, hyſſopo, chamædry, chamæpityde, & ſimilibus.

℞ *Abſynthy.*
Stachados.
Hyſſopi.
Saluiæ.
Maiorana.
Calamenthi. *ana* *M.* j.
Baccarum lauri. *M.* ij.
Seminum aniſorum.

Fotu.

Fœniculi. ana ℥ j. ß. j.
Spica ʒ ij. M. Fiat decoctum ex aqua ex quo decocto & caput lauare, & infuſa ſpongia poteſt foueri.

A lotione & fomento ſunt inunctiones, vel ſimplices ex oleo chamomellino, liliorum alborum, coſtino, vulpino & ſimilibus vel compoſitæ, ex caſtoreo, euphorbio, pyrethro, & ſimilibus.

Vnguentū ℞ *Piperis albi*
Pyrethri ana ʒ ij.
Caſtorei. ʒ j.
Euphorbij. ʒ ß.
Olei chamomelini complexi
Vulpini ana ℥ j. M. contuſa dentur omnia, & ad ignem optimè permiſceantur.

Ol. lūbr. Apud communiter practicantes familiare eſt oleū de lumbricis, quod tamen ego non ſoleo magnifacere, qui nequeo intelligere, quomodo lumbrici tam inſignem roborandi neruos facultatem habeant; ſiquidem illi conſtant ex materia frigida & viſcida, neq; vllam obtinent excellentem qualitatem, quæ reuera id poſſit præſtare, quod vulgo creditur. Dioſco. lib. 2. cap. 61. ſcribit, terrenos vermes impoſitos, præciſos neruos glutinare: & Galen. eadem verba repetit, 11. de ſimp. med. facul. quod tamen potius de aliorū ſententia, quam de propria loquitur: ſed vtcunque ſit, ſi modo lumbrici ad glutinandos præciſos neruos faciunt, id forte euenit, quod illi præditi ſint ſubſtantia viſcida, ſimili ſubſtantiæ neruorum: quod autem poſſint neruos corroborare, nemo affirmat, neque vlla ratio id perſuadet. Præterea ſunt emplaſtra & cerata, quæ reſinam & picem recipiunt, & maxime ad diſſolutionem materiæ & roborationem faciunt.

Emplaſtrum. ℞ *Pyperis*
Seminis rutæ ſylueſtris.
Radicis pyrethri. ana ʒ j. ß.
Euphorbij
Caſtorei. ana ʒ j.
Reſinæ
Picis ana ℥ i. ß. Miſ. & fiat emplaſtrum.

Apud Aromatarios ſunt vnguenta ex bdellio, Agrippæ, Martiatum, Diadyctamnum, & alia id genus.

Aquæ thermales. Poſtremo autem nullo modo ſunt prætermittendæ aquæ thermales, tam balnea ſicca, quam humida, quæ in paralyſi magnas vtilitates afferunt: itaque ſi adſint balnea ſicca, ſicut apud nos in agro Patauino & Neapoli habētur, illa optima putantur: ſic balnea ex aquis calidioribus, quales præcipue ſunt ſulphureæ, præſtantiſſimæ ſunt, quæ non ſolum pro inſeſſione, ſed etiam pro ſtillicidio, præcipue ad caput, vel partem laborantem vſurpari poſſunt: ſic lutū ex eiſdem balneis, qualia apud nos multa reperiuntur, nō ſine magno ægrorum beneficio ad partes laborantes apponuntur. Quod ſi hęc naturæ beneficio deſint, alias diximus cum Galeno 1. de ſimplic. medi camēt. 3. mixtione earum rerum quæ in illis vincere conſpiciuntur, licitum eſſe naturam imitari.

Victus. Victus ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ natura & arte calefaciendi, ſiccandi, & attenuandi vim habeant. Contra ægri caueant à piſcibus, & rebus omnibus, quæ humores frigidos & craſſos gignere poſſunt. Potio ſit exigua, mulſa cum ſaluia aut quid ſimile: vinum ante declinationem non conuenit. Aer ſit calidus & ſiccus: quare ſi tempus anni id requirat, talis comparetur igne, & ex lignis opportunis, lauro, iunipero, & ſimilibus. Si partes reſolutæ moderate moueantur & exerceantur, vel frictionibus, vel cucurbitulis, vel aliter, id multum prodeſt. Somni ſint breues, notum enim eſt vigillas ſiccare. Aegri quotidie habeant beneficiū omnium excrementorum. Atque hactenus de curatione paralyſeos ex pituita.

Si autem fuerit paralyſis ex melancholia, quandoque enim melancholici paralytici euadunt, eadē plane eſt curatio, præterquam quod humor melancholicus diuerſa ratione præparatur & purgatur, pariter medicamenta cum interna, tum externa, minorem calefaciendi & ſiccandi vim debent habere. *De paralyſi ex melancholia.*

Rhaſes ſuo more primum ponit ſigna paralyſeos, *Expo. Rhaſis.*
deinde curationem aggreditur cum pilulis fœtidis. Quo loco notandum eſt, huiuſmodi pilulas diuerſas eſſe, & multo vehementiores quam ſint noſtræ pilulæ fœtidæ, quibus vulgo utimur: itaq; Rhaſes illas principio ſtatim exhibet ad ʒ iij. ß. quem vos hortor, ne imitemini, neque in tempore, neque in doſi: etenim ſicuti diximus, & bene notat Auicenna, in principio omnibus fortibus medicamentis abſtinendum eſt: ſic quoque doſis eſt nimia, cum ʒ j. aut ad ſummum ʒ j ß. ſit ſatis ſuperque. Deinde poſt tres dies iterum, atque iterum idem medicamentum repetit, quod certe mirum eſt, quomodo hic vir tanta & tam frequētia medicamenta ſoleat exhibere. Præterea iubet membra reſoluta ex oleo coſtino inungere: nos vero id docuimus ex Galeno longe melius fore, ſi ad locum laborantem, atque neruorum originem medicamenta apponantur. Poſtremo Rhaſes quoddam *Præceptū* præceptum nobis tradit, non ſolum in hoc morbo, *vtile.* ſed alijs pluribus maxima notatione dignum. Illud vero eſt, ſi propoſitis remedijs æger ad ſanitatem non redeat, decem dies quieſcendum, & ab omni curatione, præterquam congrua victus ratione abſtinendum eſſe, deinde rurſum ad curationem redeundum: quod quidem præceptum ab Aetio quoque traditum, lib 6. cap. 10. de melancholia, mea ſententia in omnibus morbis diuturnis ac difficilibus obſeruandum eſt, nempe aliquamdiu á remedijs quieſcēdum, & naturæ aliquam remiſſionem dandam eſſe, ſiquidem natura ſine vlla intermiſſione exagitata, ſimul cum curationibus affligitur, in quiete autem vires aſſumit, vt deinceps facilius totum morbum poſſit ſuperare.

CAPVT XVII.

De Tortura Oris.

Morbum quem Medici appellant torturā oris, *Nomen.* nonnulli conuulſionem caninam, Græci cynicon ſpaſmòn appellant. Huius affectus Galenus non meminit, præterquam in lib. de ſectione muſculorum circa principium, ſi modo hic liber eſt Galen. legitimus, niſi forte hunc eundem affectum intellexit 2. de diff. pul. 3. vbi inquit, carem eſſe morbum faciei. Cornelius Celſus lib. 4. capit. 2. oris diſten- *Deſcriptio* tionem nominat. Itaque canina conuulſio eſt, quotieſcunq; os, naſus, oculus, & tota facies in alterum latus deflectit, & in obliquum contorquetur, ex quo nomē ſuſcepit à canibus, qui irati naſum & oculum in latus conuertūt, nudatos dentes demōſtrant, adeo vt veluti quandam conuulſionem videantur repræ- *Definitio.* ſentare. Auicenna præclare hunc affectum deſcribit. *Auicēna.* 3. 3. cap. 15. Conuulſio canina, inquit, eſt morbus officialis in facie, propter quem trahitur pars faciei ad partem non naturalem, & alteratur forma eius, &c.

Pro quo iuniores ſciant, apud Galenum in libro de differ. morborum, tria in vniuerſum eſſe prima *Tria morborum genera.* morborum genera, vnū quod in ſimiliaribus corporis partibus conſiſtit, & intemperies dicitur; ſecundum quod in partibus inſtrumentarijs reperitur, & mala compoſitio appellatur. tertium quod vtriſque partibus, & ſimiliaribus, & inſtrumentarijs eſt commune, & vnitatis ſolutio nominātur. Sed reliquis in præſentia prętermiſſis, morbi in compoſitione a nōnullis græca voce organici, à nonnullis Latinè inſtrumētales, ab Arabibus & ſuis interpretibus officiales dicuntur: & iſti ſunt quatuor, quorum vnus in con-

Digitized by Google

formatione, alter in magnitudine, tertius in numero, quartus in ſitu, vel potius non conuenientibus conſiſtit. Nomine autem conformationis tria ſignificantur, figura, cauitas, aſperitas, & leuitas: itaq; tortura oris eſt morbus officialis in figura: quod ſi quis velit eſſe quoque morbum in ſitu, cum labia, oculus, & tota facies neque naturalem figuram, neque naturalem ſitũ teneant, non multum laboro.

Differ. I. Differentiæ huius affectus variæ ſunt. Primo à magnitudine: alia tortura oris eſt vehementiſſima, omnibus nota: alia eſt leuiſſima, adeo, vt niſi æger labia dimoueat, vix deprehendatur. Secundo à tempore. (II.) alia eſt recens, alia antiqua; quæ differentia notanda eſt, propter ſententiam Auic. qui ſcribit, huiuſmodi malum poſt ſex menſes curationem non recipere. (III.) Tertio ſunt differentiæ à modo generationes: namq; alia primo, & ſua ſponte fit: alia varios morbos, apoplexiam, paralyſim, cõuulſionem, & ſimiles ſequitur: ſic alia repẽte, & ſubito, alia paulatim, & in tempore generatur. Huius differentiæ mentionem facit Rhaſes poſtremis verbis. (IV.) Quarto ſunt differentiæ à loco: etenim quandoque pars ſiniſtra quandoque pars dextra laborat, quandoque non tota, ſed vnica aliqua ſola pars faciei, aut oculus, aut maxilla, aut labrum, male afficitur; quæ differentia habetur apud (V.) Gal. 3. de locis aff. 10. & maxime eſt vtilis ad curationem, cum nõ omnes huiuſmodi partes vnum locum, veluti ſuum principium obtineant, ſed ex diuerſis cerebri partibus neruos recipiant.

Cauſæ duæ. Poſtremo ſunt differẽtiæ ex cauſis, quæ proximiores ſunt duæ tantummodo, vel paralyſis, vel conuulſio: quæ doctrina eſt Gal. lib. de cauſis morborum 7. Cauſæ autem magis remotæ ſunt illæ omnes, quæcũque paralyſim, vel conuulſionem poſſunt efficere.

Dubitatio. Hoc loco interpretes multum laborant, & diſputant de parte affecta, & quęnam pars alteram contorqueat an quæ contorta eſt, & ægra videtur, an altera quæ contorta nõ eſt, & ſana apparet: quæ inquiſitio maxime facit ad curationem, vt intelligamus, ad quamnam partem remedia ſint apponenda. Auicennæ, & Aetio placet, partem contortam non contorqueri ab altera oppoſita, quæ ſana videtur, ſed a ſeipſa: Contra Gal. 4. de locis aff. 2. & Paulus docent, alteram partem oppoſitam, quæ ſana apparet, neq; contorta eſt, laborare, & contorſionis alterius partis cauſam eſſe. Sed, vt vno verbo ex hac difficultate nos eripiam, memoria repetendũ eſt, quod modo diximus, cauſas huius affectus eſſe vel paralyſim, vel cõuulſionem, ac pro varietate vnius vel alterius cauſæ, vnam quoque, vel alteram partem magis laborare, quam totam rem manifeſte, & diffuſe explicat Gal. lib. de cauſis morborũ 7. Namque in ijs qui altera parte reſoluti ſunt, exẽpli gratia, parte dextra, muſculi huius partis iã reſoluti, ac propterea otioſi, a muſculis alterius partis, bene valentibus, & operantibus trahuntur, ex quo in ſiniſtra parte figuræ vitium deprehenditur; contra vero eadem parte dextra nõ reſoluta, ſed conuulſa, tunc oppoſita pars ſiniſtra a conuulſis, & laborãtibus partis dextræ muſculis trahitur, & ita figuræ vitiũ in parte dextra apparebit, etenim cõtractis in ſeſe, & conuulſis muſculis vnius partis ad violentam eorum tractionem oppoſitæ ac ſanæ partis muſculos una trahi neceſſarium eſt, vt Galenus declarat 3. de locis aff. 10. Ex quo facile eſt intelligere, vtramque opinionem, tam Auicennę & Aetij, quam Galeni, & Pauli, veritatem continere, ac poſſe inter ſe conciliari, dummodo per naturam, diuerſas cauſas, atque eorum mentem intelligamus.

Signa. Signa quæ conuulſionẽ caninam præſentem indicant, ſunt manifeſtiſſima, os diſtortum eſt, labia ſibi inuicem non reſpondent, ægri tarde, & impliciteloquuntur. Sic ſigna differentiarum ex magnitudine, tempore, modo generationes, & reliquis, vel aſtantiũ relatione, vel aliter facile poſſunt cognoſci.

Signa differentiarum ex cauſis, quæ non ita videntur eſſe manifeſta, ab Auic. tradita ſunt. Nã ſi tortura oris fiat ex paralyſi, pars reſoluta caret ſenſu, & motu, facile extẽditur, vel trahitur, & ad omnem motũ, & poſitionis differentiã facile ducitur, multa humiditas ex ore profluit præter voluntatem. Sin autem tortura oris ex conuulſione fiat, tunc ad ſenſum pars rigida apparet, neque propter duritiem poteſt extendi, rurſumque ad naturalem poſitionẽ difficulter reducitur: ſenſus minus turbatur, ſaliua oris minus profluit, & alia de quibus Auic. Verum præter hæc ſunt quoq; nonnulla ſigna ab Auic. poſita, quæ futuram torturam oris denunciant, & ſunt huiuſmodi: dolor in oſſibus faciei, vel potius in mẽbranis oſſa ambientibus, cutis ſtupor, & palpitatio; namq; eadem materia, quæ dolorem, ſtuporem, & palpitationem poteſt efficere, ſi illa augeatur, paralyſim, conuulſionem ac demum torturam oris poteſt generare.

Quatenus pertinet ad curationem, cum illa eadẽ ſit cum curatione vel paralyſis de qua ſatis diximus, vel conuulſionis, de qua ſermonem habebimus, hoc loco nihil dicam. Curatio.

CAPVT XVIII.

De Conuulſione.

Nomina.

SPASMOS græce, conuulſio latine, numeratur à Galen. 2. meth. 2. inter eos morbos, qui a ſymptomate nomen recipiunt, a Cornelio Celſo lib. 2. ſe. neruorum diſtentio nominatur, eſt muſculi ad ſuum principium inuoluntaria contractio, vt definitur a Galen. 6. aph. 39. 2. de ſympt. cauſis 1. de tremore ca. vlt. Namque per conuulſionem nerui, & muſculi in eum ſitum dicuntur, in quem, ſi pro naturæ lege ſe haberent, a virtute animali ducerentur: id vero eſt in ſuũ principiũ ſuamq; originem, ad quem omnia ſuapte natura ferũtur, niſi ad aliam partem per vim, aut ex voluntate retrahantur. Itaque conuulſio eſt motus ſimilis quidem naturali, ſed qui præter voluntatẽ fit, atque in hoc morbus ipſe conſiſtit. Pro quo ſciẽdum eſt, ex Galen. 2. de ſymp. cauſis. 1. motus noſtri corporis deprauatos eſſe triplices: namque alij à ſola natura fiunt, quæ tamen a morboſa aliqua cauſa violenter moueri coacta ſit: alij fiunt a ſolo morbo, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alij fiũt ab vtroque ubi ambo, & morbus, & natura, ſimul operantur. Definitio. Morbus deprauati triplices.

Ac primo fit motus deprauatus à ſola natura, quotieſcunq; illa excitatur ad expellendũ aliquid, quod aliqua parte illa moleſtiam patiat; huiuſmodi enim motus eſt operatio ſolius naturæ, ſed eſt præter naturam, & deprauatus, quoniã illa a morboſa cauſa violenter moueri cogitur: ſunt vero huiuſmodi naturæ opera apud Gal. ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, ſingultus. Secundo loco motus deprauatos, qui ſolius morbi opera ſunt, Gal. palpitationem, & conuulſionem recenſet, ſiquidem vtrumque hoc ſolum ſolos morbos comitatur, neque natura ad ipſarũ generationem quidquam confert. Tertio loco ſunt motus deprauati, in quibus natura, & morbus ſimul operantur, quales ſunt omnes motus torpidi, & alij quoque eorum qui reſoluuntur, nondũ tamẽ ſoluti ſunt, quippe tunc natura quidem membra mouet, ſed imbecilliter, nimirum quia a morbo impedita eſt: in quorum motuum numero tremor quoque deberet poni, utpote in quo facultas ex una parte membrum attollit, at morbus ex altera illud ad inferiora deprimit. Itaq; apud Gal. cõuulſio eſt motus deprauatus, qui ſolum morbum conſequi.

Sed dubitatur primo; quomodo in conuulſione ſit motus cum partes conuulſa ſit rigida, neque prorſus moueatur; Reſp. quamlibet operationem muſculorum motũ eſſe, quod Gal. declarat, & demonſtrat 1. Dubitatio quo cõuulſio ſit motus.

de motu muſculor. 7. Fingamus enim quod Gal. exẽplum eſt, manum ſurſum tenſam eſſe, atq; in hac figura ſeruari: ſi quis quærat cur non hæc manus ſua grauitate deorſum feratur? aliter non poteſt reſponderi, niſi id fieri propter tenſionem muſculorum, qui ipſam eleuant: quod ſi reuera muſculi id agunt, vt manum tendant, abſurdum eſt, inquit Gal. fateri eos agere ſecundum natiuam & propriam illorum actionem, negare autem eos moueri; quamobrem cũ muſculi in conuulſione præter voluntatem trahãtur ad ſuum principium, nulla ratione poteſt negari, quin moueantur, etſi videntur quieſcere.

Quomodo cõuulſio dicatur continui ſol.

Secunda eſt dubitatio, quomodo Galen. ſicuti vidimus, reponit conuulſionẽ ſub genere motus deprauati, tamen quandoque illam reponit ſub ſolutione continui, qui ſcribit ad hunc modum, de diff. morb. 11. Vocatur cõtinui ſolutio, in oſſe quidem fractura, in carnoſis vero partibus vlcus, ruptio autem & conuulſio ex eodem genere ſit, conſiſtit vero hoc quidẽ in neruoſis, illud autem in carnoſis partibus diuulſis ipſis fibris, &c. Sic de cõſtitutione artis med. 6. ita inquit: Muſculorum fibræ cum ſimiliter tenſæ ſe rupere, conuulſura affectus nominatur: quam eandem ſententiam habetis apud Gal. 3. meth. 16. meth. 1. Argenterus de gener. morb. cap. 13. Gal. acriter arguit, dum ita ſcribit: Quantũ Gal. in nominibus euariet, vnicuique licet intelligere. Nam vt à conuulſione incipiamus, quã ſpaſma vocat, ſcribit 4. meth. in lib. de conſtit. artis de diff. morborũ, & alibi ſæpius, hoc nomine ſolutionem continui ſignificari, cũ tamen 2. de cauſis ſympt. inter motus deprauatos, & rectè quidẽ, conuulſionem ponat. aliud vero eſt motus deprauatus, aliud cõtinui ſolutio. Sic Franciſcus Valer. in ſuo com. de conſti. artis med. cap. 4. multum laborat, nec neſcit intelligere, quo Gal. velit, ad conuulſionem id requiri, vt filamenta muſculorum ſimul tendantur, & rumpantur, cum affirmet alijs locis, ad conuulſionem ſatis eſſe ſi nerui tendantur, & ad ſuam ipſorum originem contrahantur: qui tandem ad diſſoluendã hanc grauiſſimam repugnãtiam quædam ſibi fingit, quæ à doctrina Galen. & ab omni ratione ſunt aliena, quod quidem ex vera reſponſione facile cuiq; licebit intelligere. Tota autem hęc res in vera nominũ intelligentia conſiſtit. Namq; apud Græcos ſunt duę voces, altera *ſpaſma*, altera *ſpaſmos*, ex quibus licet Hip. quandoque ſpaſma pro ſpaſmo videatur vſurpare, verũtamen apud Gal. ſpaſma ſemper ſolutio continui & morbus eſt, ſpaſmus autem perpetuo motũ deprauatum & ſymptoma ſignificat. Vnde quocunque in locis iam poſitis Gal. ſcribit, conuulſionẽ ad continui ſolutionẽ pertinere, perpetuo voce ſpaſma vtitur, ſicuti altera ex parte cum docet conuulſionem motum deprauatũ eſſe, altera voce ſpaſmos vti ſolet. Cauſa autem propter quam Argenterius, Valeriola, & cæteri prope omnes hallucinati ſunt, accenſuerunt difficultatem maximã eſſe, quæ procliuis nulla eſt, non aliunde quam ex Latinis interpretibus originem habet, qui vtramque vocem vnico nomine cõuulſionis interpretantur: quod ſi, quemadmodum apud Galenũ duo ſunt vocabula diſtincta, quæ duas res diuerſas ſignificant, ita illi quoque duo diuerſa latina nomina inueniſſent, vtique neque ipſi erraſſent, neque alijs errandi occaſionem dediſſent.

Tertia & vltima dubitatio eſt, quomodo Galenus doceat conuulſionem fieri à ſolo morbo, cum eadem natura quoque operante fieri videatur. Quis enim audeat affirmare, neruorum & muſculorum contractionem ad ſuum principium fieri ſine opera naturæ? Præterea ſicuti per Galenũ tuſſis & ſternutatio ſunt motus deprauati, facti à natura irritata, ſicuti diximus, ita in conuulſione, exẽpli gratia, per conſenſum oris ventriculi, de qua loquitur Gal. 5. aph. 1. hoc idẽ videtur contingere: nempe naturã irritari, & cogi ad expellendum noxiam materiam: ſicuti ille adoleſcẽs euomuit illam æruginem: ex quibus aduerſus Galen. ſententiam licet colligere, conuulſionem non ſolius morbi, ſed etiam naturæ operationem eſſe. Ac ſane multi opinantur hãc difficultatem admodum arduã eſſe: ego vero ita reſponderem, & primo naturæ motiones dupliciter poſſe cõſiderari: vno modo, quatenus ex propoſito naturæ, & primaria ratione fiũt: altero quatenus nõ primaria ratione, ſed conſequutione quadam, & ſecundario contingunt: quæ doctrina eſt Gal. 6. de placitis Hipp. & Plat. 1. qui primos motus naturæ actiones, ſecundos autẽ non actiones, ſed affectus nominat. Exempli gratia, quod eſt eiuſdem Galeni, pulſus moderatus ac naturalis primaria ratione fit à natura, ac propterea actio naturæ iure eſt: pulſus autẽ aut maior, aut minor, aut tardior, aut frequentior, aut alia ratione declinans à naturali, potius affectus quam actionis nomẽ meretur: quam eãdem doctrinam licet nobis colligere ex eodẽ Gal. lib. de ſymp. diff. 1. Quamobrem cum conuulſio minime primaria naturæ rõne, ſed cogente morbo fiat, iure Gal. videtur ſtatuiſſe, hunc motum ſolius morbi operationem eſſe. At vero ſi communiter actio naturæ conſideretur, cum reuera facultas animalis ea ſit, quæ neruos & muſculos contrahit, vtique negãdum non eſt, naturam quoque agere: verum cum non primaria ratione, ſed tantummodo coacta agat, propterea hũc motum cum Gal. potius affectum, quã actionem nominabimus. Huiuſmodi agentis naturæ differentiã Auicenna præclare mihi videtur intellexiſſe, inquiens: Et ſunt quædam, quæ proueniunt ex operatione naturæ principaliter, vt ſingultus, & quædam quæ proueniunt ex operatione naturæ accidentaliter, ſicuti ſpaſmus & tremor, ſecũda primi. doct. 3. cap. 1.

Ad ſecundam rationẽ de conuulſione per conſenſum in præſentia dico, Gal. ſtatuentem conuulſionẽ fieri à ſolo morbo, veram conuulſionem intelligere, quæ fit ex repletione vel inanitione, ex ſententia Hippoc. 6. aphor. 39. minime vero alteram, quæ per conſenſum alicuius partis prouenit, nempe vbi aliquid a parte primo male affecta ad cerebrum trãſmittitur, quod illud à ſe conatur expellere: quam conuulſionem barbari ſpaſmum non proportionatum ad materiam vocant.

Sũma omnium.

Concludo igitur: Conuulſio ad mentem Gal. eſt non ſolutio continui & morbus, ſed motus deprauatus, & ſymptoma à ſolo morbo procedẽs, in quo nerui & muſculi ad ſuum naturale principium inuita natura deducuntur.

Differẽtiæ

Differentiæ ſumuntur I. a magnitudine: alia magna, & doloroſa, alia leuior, & ſine dolore eſt. II. Sũt differ. a tempore. Conuulſio quædam recens, quædã antiqua eſt: atque hæc confirmata nullam recipit curationem. III. Sunt differ. a modo generat. alia primo fit, neque alios morbos ſequitur, quia non primo, ſed alijs morbis ſuccedit, quales ſunt febres ardentes, inflammationes, deſtillationes, & quicunque morbi alterutram conuulſionis cauſam poſſunt afferre. IV. ſunt differ. a loco affecto: cõuulſio aut communis eſt toti corpori, aut propria partis determinatæ: in cõi quidem cõuulſione neceſſe eſt principiũ neruorum, cerebrum ſpinamque laborare: atque hæc eſt triplex.

Prima cum totum corpus in priora curuatur. Secunda cum in poſteriora. Tertia cum in vtrumque latus æqualiter deflectit: prima *emproſthotonos*: ſecunda *opiſthotonos*: tertia *tetanos* græce dicitur. Quibus tribus communibus differ. licet quoque epilepſiam addere quæ totius corporis conuulſio eſt. Particulares autem conuulſionum differ. nõ aliunde, quam ex particularum muſculorum laborantium differ. oriũtur, quarum particularium conuulſionum quædam alijs etiam proprijs nominibus donatæ ſunt, ſicuti *ſtrabiſmos* in oculis: *ſkeriſmòs* in mandibula: *cynicus ſpaſmos* in ore *ſatyriaſis* in pene. Sed de tribus communibus conuulſionum differ. dubium eſt, ſi quidem

non videntur toti corpori communes eſſe, vnde nonnulli ſcriptores contendunt, illas tantummodo ad principium ſpinæ & ceruicis pertinere: quæ ſentētia non ſolum eſt modernorum, ſed etiam fuit Pelopis vetuſti Medici ex Paulo li. 3. 20. Etſi vero hæc dubitatio leuis eſt, neq; quicquam ad curationem pertinet, tamen cum ego videam Galenum in lib. de tremore poſtremis verbis, & de ſympt. differ. 3. eas tres differentias tanquam toti corpori communis ſtatuiſſe, mihi libet magis Galeno quam Pelopi fidem adhibere.

Cauſa. Poſtremo ſunt differētiæ ex cauſis, quæ etſi plures ſint, tamen Hipp. in duas contulit, inanitionem, & repletionem, 6. aphor. 39. Ad inanitionem quidem reuocatur febris ardens, potio hellebori, & omnium medicamentorum: immodica ſanguinis profuſio, vigiliæ, inedia, & quæcunque corpus vehementer exiccant, vt declarat Gal. 3. de locis af. 6. Ad repletionem vero pertinent ebrietas, crapula, ſuppreſſa vacuatio, conſueta exercitatio intermiſſa, inflammatio, & ſimilia. Hanc ſententiam paſſim amplectitur Galen. 5. aphor. 1. de tremore cap. vltimo 2. de ſympt. cauſ. 2. 8. de med. ſecundum locos 3. 3. de locis af. 6. & affert chordarum ſimilitudinem: Namque ſicuti in muſicis inſtrumentis chordæ vel omnino humore imbutæ & repletæ, vel vehementius ſiccatæ & inanitæ, tenduntur & contrahuntur, vt quandoque etiam rumpantur, ſic nerui eadem ratione ex nimia vel repletione, vel ſiccitate tenduntur, vt propterea muſculi contrahantur, & conuulſio ſuccedat, adeo vt tandem Gal. hæc verba ſcripſerit 8. de medic. citato. Ego vero in conuulſione tertiam aliquam cauſam ſupra vacuationē & repletionem nondum reperi.

Spaſmus nō proportionatus ad materiam. Sed aduerſus hanc Hippoc. & Gal. ſententiam eſt Auic. cap. proprio, de conuulſione, qui alterius cuiuſdam ſpaſmi mentionem facit, quem ille ſpaſmū non proportionatū ad materiam vocat, ac docet fieri, nō ex repletione vel inanitione, ſed vel ex calido, acri humore, vel ex qualitate venenata, perueniente ad cerebrum & neruos, ſicuti in morſu ſcorpionis cōtingit: vel ex alijs qualitatibus non venenatis, quæcunque neruis moleſtiam inferunt, naturamque ad rei moleſtæ expulſionem irritant. Auicennam cæteri medici Arabes, atque hoc tempore prope omnes communiter practicantes ſequuntur: ſed neque Galen. ab hac tertia conuulſionis cauſa videtur abhorruiſſe, qui explicatis duabus cauſis, repletione & inanitione, 5. aphor. 1. hęc habet: Fit autem, vt dixi, & propter conſenſum conuulſio.

Ac forte idem voluit Galenus 12. meth. vltim. poſtremis verbis, cum docet, quatuor eſſe cauſas conuulſionis, repletionem, inanitionem, mordentem & tenuem humorem, qui neruoſa corpora rodat, atque inſigne frigus, quod tale quippiā, quale glacies efficiat.

Neque pro hac ſententia deſunt rationes: ac primum Singultus apud Hipp. eſt conuulſio, aut ſaltem ex eiſdem cauſis generatur: ſed Singultus ſine repletione vel inanitione: ex ſolo ſenſu rei acris, vt piperis, nec non ex qualibet qualitate, oris ventriculi moleſtiam inferente fit. Itaque & conuulſio ex ſola mala qualitate, cerebrum & neruos lædente, videtur fieri poſſe. Præterea conſtat inter omnes, epilepſiam totius corporis conuulſionem eſſe, nihilominus inter cæteras illius differentias, de quibus Galenus in 3. de locis aff. una eſt, cum affectus ex aliqua parte incipit, & ad cerebrum vſque ſenſibiliter aſcendit: ſicuti contigit illi puero, qui narrabat auram quandam frigidam ſibi ex tibia ad ſuperiores partes aſcēdere. Poſtremo ex ſola neruorum refrigeratione, ex inſigni dolore, ex morſu feræ venenatæ, vt inquit Auicenna, & alij huiuſmodi noxijs qualitatibus homines ſæpe cōuulſione corripiuntur. Vnde licet concludere, conuulſionē quandoq; ſine repletione vel inanitione fieri.

Cæterum ad diſſoluendam hanc difficultatē multi multa loquuntur. Nonnulli ſententiam Hippocratis & Galeni interpretantur de conuulſionibus tantum, quæ per propriam affectionem fiūt, minime de ijs, quæ ex conſenſu alterius partis eueniunt: nonnulli huiuſmodi conſenſum ad repletionem, nonnulli ad ſiccitatem referunt: ſed cum ego nolim ſingulas opiniones in medium proferre, eam afferam reſponſionem, quam cenſeo ad mentem Hippocratis, Galeni, & veritati magis eſſe accommodatam. Ita igitur habendum eſt, quamlibet conuulſionem, quæ uere conuulſio ſit, ex alterutra cauſa, uel repletione, uel inanitione fieri: cæteras autem conuulſionis differentias, quæ propter alias contingunt cauſas, potius motus ſimiles conuulſioni & conuulſorios, quam ueras conuulſiones nominandas eſſe. Et quamobrē ita cenſeam, præcipue facit Galen. qui, ut diximus, alias docet, palpitationē & conuulſionem ſolius morbi opera eſſe, cæteros autem motus, qui fiunt a natura irritata, & conante expellere id, à quo grauatur, quales ſunt omnes motus qui ab aduerſarijs proferuntur, ueras conuulſiones non eſſe. Ac ne quis putet hæc noſtra figmenta eſſe, Galenus audiatur, qui pluribus locis manifeſte conuulſionem diſtinguit à motu conuulſorio, qui peculiari quoque nomine *σπασμώδης πάθος*, conuulſiuus affectus appellatur: nos uero uno aut altero loco cōtenti erimus 1. pror. com. 3. 69 hęc habet: Conſtat conuulſiuos affectus appellari, in quibus principio, aut non multo poſt quam fieri inceperint, conuulſiones perſeuerant, ex repletione ortum habentes. Et rurſum 1. de præſag. ex pulſ. 4. Affectum conuulſiuum appello, qui ante mortē neceſſario aliquod conuulſionis periculum inducit. Hanc differentiā ueræ conuulſionis & conuulſiui affectus, Auerroes præclare uidetur aſſequutus eſſe 3. colliget. 35. poſtremis uerbis: Aliquando fit in neruo una ſpecies contractionis, propter fortitudinem uirtutis expulſiuæ, quæ eſt in neruo &c. & hæc ſpecies contractionis dicitur expanditatio. *Auctoris ſentētia de tertia conuulſionis ſpecie.*

Cauſæ igitur ueræ conuulſionis, quæ à ſolo morbo efficitur, duæ ſunt, repletio & inanitio, neq; præterea poteſt tertia reperiri: cæteri autem motus, quicunque non a ſolo morbo, ſed a natura irritata originem habent, conuulſionis ſpeciē repręſentant, ac potius motus conuulſiui, quam conuulſionis nomen merentur: id quod unuſquiſque facile intelliget, qui uoluerit Galen. orationem diligenter attendere: etenim de ſingultu hæc habet. Singultus igitur concedatur conuulſio ſtomachi nominari; melius autem fortaſſe fuerit, non conuulſionem dicere, ſed quendam motum eiuſdē generis cum uomitibus: Sic 6. aphor. 54. ſcribit, luctuoſa ſuſpiria fieri propter aliquam muſculorum pectoris depoſitionem, conuulſioni ſimilem. Sic 3. de locis aff. 7. docet, in malis epilepticis per cōſenſum, ueluti palpitantem quandam conuulſionem potius, quam perpetuam conuulſionem fieri. Et rurſum 5. de locis aff. 6 recitans hiſtoriam illius Grammatici, epilepſia laborantis, per conſenſum oris uentriculi, inquit, illum conuulſorio motu uniuerſi corporis correptum fuiſſe.

Conuulſio quō fiat. Cum itaque duæ tantummodo ſint cauſæ conuulſionis, repletio & inanitio, iam quæret quis quomodo utraque contingat? Quatenus ad repletionem pertinet, huic reſpondet Galen. in libr. de tremore, capitulo ultimo, hoc fieri dupliciter: uno modo propter inflammationes partium neruoſarum, cum in principio neruorum, aut etiam prope ipſum principium generantur, altero ex copia ſuccorum, quæ ſine inflammatione eadem neruoſa corpora madefaciat, & diſtendat. Sed rurſus quærat aliquis, quænam ſint huiuſmodi humores? Scribit Galen. 2. aph. 26. 5. aphor. 70. neruos repleri frigidis & glutinoſis humoribus ex quibus etiam nutriuntur; quos quidem humores ille planius explicauit 6. aphor. 56. eſſe humorem pituitoſum & melancholicum: quos certū eſt frigidos & craſſos eſſe: ex quo ſunt aph. 2.

apho.

Digitized by Google

apho. 26. Febrem cõuulſioni ſuperuenire melius eſt, quam febri conuulſionẽ 5. apho. 70. A quartanis capti, non admodum cõuulſionibus capiuntur: quòd ſi prius capiantur, & quartana ſuperuenerit, liberãtur, propterea, quòd febris poſſit illos humores calefacere, extenuare & diſſoluere: ſiquidẽ alteri duo humores ſanguis & flaua bilis, niſi inflammationẽ & tumorem efficiãt, aut difficulter, aut nullo modo vidẽtur poſſe facere conuulſionem, vnde neq; Gal. nec alius illorum mẽtionẽ facit. Quod pertinet ad inanitionem, Gal. 3. de locis aff. 7. ait, propter hanc cauſam conuulſionem poſſe fieri à laboribus vigilijs, fame, nimia purgationẽ, & alijs id genus, quęcunq; valẽt corpora nimis ſiccare & inanire. Et ſi quis obijciat hecticos extrema cõſumptos macie & ſiccitate, nulla conuulſione correptos. Reſpõdeatis, cõuulſionẽ minime ex omni ſiccitate, ſed tantũmodo ex ſiccitate partiũ neruolarũ fieri: hectici autẽ etſi propter ſiccitatem mẽbrorum principaliũ, ac præcipue cordis, maxime extenuati & ſiccati sũt, tñ ea ſiccitas neruos nõ adeo penetrat, vt poſſit cõuulſionem facere.

Signa. Signa futuræ cõuulſionis ſumũtur ex præparatione corporis, & ex cauſis: etenim illa corpora quæ ſua pte natura habẽt neruos imbecilles, & qui facile noxia materiã & offenſionẽ poſſunt ſuſcipere: pariter quæ ociole viuũt, multis frigidis & craſſis alimẽtis nutriuntur, facile in cõuulſionẽ incidunt. ad quẽ admodũ dicit Ariſt. 7. de hiſt. ani. vlt. plurimos pueros conuulſione laborare, ac præcipue corpulentiores, & lacte veſcentes copioſiore & craſſiore. & nutricẽ ſucteres lactei plena & corpulentã. Et Gal. hoc ipſum confirmat, qui docet 3. progn. 34. 3. aph. 25. 2. epid. 2. 24. & 57. ex tribus facultatibus quæ noſtrũ corpus gubernant, pueros duabus quidẽ. quàm cęteros fortiores exiſtere, vna vero debiliores, ea nimirũ quæ ad neruos pertinet: necnõ illos plurimo importuno ac ſæpe craſſiori alimento vti, adeo vt propter vtramq; cauſam conuulſionibus quam maxime ſint obnoxij. Sic ſi aliæ præcedant cauſæ externæ, magna vulnera, cõtuſiones, punctura neruorum, & ſimilia, ex ijs quoque licebit futurã conuulſionẽ prædicere.

Signa quæ præſentẽ conuulſionem demonſtrant, ſunt manifeſta, neruis muſculiſq; verſus ſuã originẽ præter voluntatẽ conuulſis, mẽbrum adeo rigidum & cõtractum apparet, vt ad priſtinũ ſtatum reduci nõ poſſit. plerunq; dolor cõcurrit vehemẽtiſſimus, qui ſi diutius perſeueret, ægri vires maxime poteſt cõſumere. Quales ſunt pulſus cõuulſorũ, lõga, & perſpicua oratione explicaturã Gal. de pulſ. ad tyrones.

Pulsus. Signa differentiarum à magnitudine, à modo generationis à loco affecto, à tempore, vel ſenſibus, vel aliter ſunt manifeſtiſſima.

De ſignis autẽ cauſarum, vtrum cõuulſio propter inanitionem, vel propter humorũ plenitudinẽ contingat, videatis Gal. 3. de locis aff 6. quippe cum vel à laboribus, vel vigilijs, vel ſicca & ardẽte febre, vel ſimili ratione conuulſio fit, ſiccitatem & vacuationẽ cauſam eſſe putare oportet: ſi vero temulento homini atque ocioſe viuenti conuulſio eueniat, contrariã cauſam affectum hunc procreaſſe conſentaneũ eſt.

Curatio conuulſ. ex repletione. In conuulſione quæ ex repletione originem habet, ſiue vniuerſalis, ſiue particularis ſit, eadem proponuntur indicationes, quæ in paralyſi propoſitæ fuerunt: vnde ſcribit Rhaſes, huic conuulſioni & paralyſi eandem curationem conuenire: quibus tamen addenda eſt alia indicatio, emolliendi partem laborantem, quam diximus perpetuo rigidam eſſe.

Prognoſticum. Maximum ſane omniũ conſenſu, difficile & periculoſum malũ conuulſio eſt, ſed tamen quandoque recipit curationem: vnde ſunt aphoriſmi Hipp. 2. aph 26. 4. aph. 57. Qui a conuulſione aut diſtentione corripiũtur, febre ſuperueniẽte liberantur 5. aph. 5, & 6. Si ebrius quiſpiam repente obmuteſcat, cõuulſus moritur, niſi febre corripiatur. Sic Gal. lib. de tremore, poſtremis verbis videtur polliceri curationẽ conuulſionis, quæ ex humorum copia aut inflammatione generatur, nempe copiam uacuando inflamationem vero proprijs remedijs tollẽdo: de quibus ſatis dicitur in meth. Quatenus pertinet ad primã indicationẽ, ſi velitis aluũ lenire, quod fieri poteſt ſi conuulſio particularis aut leuior fuerit, nihil hiera ſimplici eſt pręſtantius, & quidem acria optima ſunt: ſin autem conuulſio fuerit inſignis, ac præcipue ſi linguam, oculos & faciẽ occupet, adeo vt certum ſit cerebrum laborare, tunc ſemper ſecãda eſt vena, dummodo per vires & per ætatem liceat: ſanguis iuxta Auicennam moderate eſt detrahendus, vt vires poſſint perdurare, & motus conuulſorios perferre, qui in omni conuulſione ſunt laborioſi, & virtutem quam maxime diſſoluunt: vena autem ſecanda eſt cephalica, atque ea quidem in parte ſana. Exempli gratia, ſi laboret pars ſiniſtra ex parte dextra, vel ſi laboret pars dextra, ex parte ſiniſtra ſanguis mittẽdus eſt. cũ ex decreto Gal. & omnium, nunquam liceat per partem laborantem aliquam vacuationẽ moliri. Si conuulſio fuerit in partibus inferioribus & leuior, adeo vt nulla vel ſit præſens, vel immineat morbi magnitudo, a ſectione venæ abſtinendum eſt. Hoc tempore noxia materia coquenda & præparanda eſt: redundãte pituita ſunt ſyrupi de betonica, de ſtæchade, hyſſopo: mel roſaceũ, decocta betonicę, ſaluię &c. Poſt cõcoctionem debet purgari, & quidem validiſſimis medicamentis, qualia ſunt hiera diacolocynthidos, pilulæ de hermodactylis, de opopanaco, fœtidæ.

Lenions.

Venæ ſectio.

Præparantia medicamenta. *Purgãtia validiſſa.*

Redundante melancholia ſunt ſyrupi de fumo terræ ſimp. de borragine, de pomis: decocta bugloſſę, ceterach, fumi terræ. Medicamenta ſint pilulæ de fumo terrę, confectio hamech &c. Interea omnia reuulſionum genera cõueniunt, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, quæ in partibus oppoſitis ſanis fieri debẽt: clyſteria & glandes acriores optima ſunt: poſt hæc ipſũ quoq; caput per errhina, gargariſmata, maſticatoria, purgari oportet. Demũ vero ad reſolutionem materiæ occupantis partes neruoſas, & roborationem deueniendum eſt: hoc ſit interius conſerua betonicæ, ſaluiæ, dianthos, theriaca, mithridatio, confectione anacardina, caſtoreo, & ſimilibus exterius oleo vulpino, liliorum alborum, de terebenthina, ex ligno guaiaco. Pro emollitione, vtendum oleo ſeminis lini, amygdalarum dulciũ, pellibus vulpium, luporũ, feliũ, & alijs, cum ſimplicibus tum cõpoſitis medicamentis, de quibus tractãtes paralyſim diximus. Sed inter cętera aquæ thermarum calidiores, quales ſunt ſulphureæ, nitroſæ, bitumĩnoſæ, & ſimiles, hac in re magnã habent prærogatiuam, neque ſolum ſi exterius adminiſtrentur pro balneo & inſeſſione, verum etiã ſi interius aſſumantur, ſicut quoque lutum ex eiſdem balneis extractum atque illitum, qualia apud nos D. Petri, D. Helenæ, D. Barthelomæi, mirabilem ſæpenumero operam præſtant. Hippocr. cuiuſdam remedij in hac conuulſione mentionem facit, quod a pluribus tanquam abſurdum repudiatur: illud vero continetur aph. 21. 5. lib. unde Paulus lib. 3. c. 20. hęc habet: Frigidæ porro ſuperfuſionem, quemadmodum Hippo. aſſerit, cum ſit maxime temeraria, & propterea, ut arbitror, ac recentioribus reprehenſa, & nos ipſi deuitamus. Sic Cælius Aurelian. lib. 3. de morbis acutis 8. miratur, quomodo Hippocr. in tali paſſione exiſtimet frigida utendum eſſe. cum ille ſcripſerit 5. aphor. 18. frigidum eſſe inimicum dentibus neruis, cerebro, ſpinali medullæ, calidum uero utile.

Reuellentia.

Reſoluentia.

Emollientia.

Hipp. remedium.

Sic auctor com. in aph. Hipp. qui ſub nomine Oribaſij circumferuntur, cum certum ſit Oribaſium minime eorũ auctorem fuiſſe, admiratione afficitur, qđ Hip. qui prius frigida, damnauerat, nunc frigidã probet. Ego uero puto Hipp. cum ratione loqui, neq; ullam reprehenſionem mereri: & ſicuti Cælius Aurelianus non potuit, quia fuit antiquior Galeno, ita

Digitized by Google

Paulus, & quicunq; aliter ſentiũt, voluerunt, vt puto, Galeni interpretationẽ legere, quæ mihi videtur oẽm de hac re difficultatẽ tollere. Namq; aduerſarij Hipp. perfuſionẽ aquæ frigidæ in morbo frigido ſimpliciter cõſiderant, in quo certũ eſt, illam non conuenire, quod ipſe quoq; Hipp. fatetur proximo 20. in quo docet, frigidum rigores febriles, conuulſiones et diſtenſiones creare. Hipp. autem alia ratione frigidę perfuſionem probat, quod ex Galeni interpretatione & ex ſequentibus fiat manifeſtiſſimum.

Primum igitur ſumpta indicatione a natura morbi, ſupponendum eſt, conuulſionem ſanari a calore, vel naturali, vel præter naturã: quo poſito fundamẽto, Hippoc. conuulſionis curatione, & curationis rationem ijs conditionibus & hoc ordine inſtituit. Prima conditio eſt, vt conuulſio ſit ſine vlcere, quoniam frigida vlceribus noxia eſt, quemadmodum copioſe demonſtrat Galenus 4. de ſimp. med. circa principium. Secunda conditio eſt, vt æger ſit iuuenis, in qua ætate cõſtat homines natura calidos eſſe. Tertia vt æger bono corporis habitu ſit præditus, ut commodius aquæ frigidæ pericula poſſit perferre. Quarta eſt, vt tempus anni ſit æſtas media, cum ſyrius ardet, ut ab aere ambiente caliditas magis adiuuetur. Vltima eſt cõditio, ut copioſe aquæ frigidæ perfuſio fiat, propterea quia exigua aquæ portio non id præſtare poſſet, quod Hipp. intendit. His poſitis conditionibus, Gal. non ſolum hoc remedium probat, ſed etiam quod Hipp. de vna tantum ſpecie, nempe de tetano dixerat, ad omnem conuulſionem refert: & ratio eſt, quoniam frigidæ aquæ perfuſio eutem refrigerando calorem ad interiores partes reuocat: ex quo facile eſt intelligere, frigidam non propria virtute, ſed ex accidenti hunc morbum ſanare, quandoquidem calor ille eſt, non eſt frigus, qui reuera & per ſe conuulſionem ſanat, vt concludunt poſtrema verba aphor. Notandum autem hunc caſum Hipp. ſingularem eſſe, & raro admodum cõtingere, vt omnes propoſitæ conditiones ſimul conueniant: attamen ſi ita fiat, concludendum eſt perfuſionem aquæ frigidæ in omni conuulſione conuenientem eſſe, Hipp. & Galen. bene ſentire, Cælium, Paulum & cæteros omnes temere Hipp. reprehendiſſe.

Vtrum ſic febris excitãda ſit in cõuulſione. Quoniam vero ſupradiximus, cum Hipp & Gal. febrem conuulſioni ſuperuenientem quandoq; prodeſſe, quærunt hoc loco nonnulli, verum Medico liceat aliquando febrem excitare? Sed cum ego nolim de hac quæſtione longius agere, illud vnũ dico, Hipp. & Gal. tametſi inquiunt febrem ſuperuenientẽ iuuare aliquando, id tamen conſilium medicis non date, vt febrem ſtudeant excitare, neque id mea ſententia licitum eſt, cum minime ſit in poteſtate Medici talẽ & tantum febris gradum inducere, vt certi ſimus, illam non fore deinceps periculoſam, ac forte ab ea demum magis, quam a conuulſione timendum. Atque hactenus de conuulſione ex humorum copia.

Conuulſio ex inflammatione. Conuulſio ex inanitione. Quod ſi conuulſio ex inflammatione oriatur, quę maxime ac frequenter neruorum puncturæ ac vulneri ſolet ſuccedere, tunc tota indicatio ad inflammationem eſt dirigenda, de qua agit Gal. in 6. metho. in 2. medica, & 3. de med. ſecundum genera.

Poſtremo autem quatenus pertinet ad curationẽ conuulſionis, quæ ex inanitione & ſiccitate originẽ habet, ſcribit Gal. 2. apho. 26 5. apho. 5. & 4. hanc aut tem difficulter & raro, aut nulla ratione & nũquam curationem recipere: Et ſimpliciter ac abſolute idẽ ſcribit Galenus de tremore vltimo, conuulſionem ex ſiccitate nunquam ſanari, ſiquidem ita affecti protinus moriuntur, vt ne cogitandi quidem remedij tempus permittant? Auicenna tamen ex hoc numero excipit infantes, quos inquit velociter liberari a ſpaſmo ſicco, propter humiditatem complexionum ſuarum, & humiditatem alimenti: quare non eſt vt de hac re longius agamus.

Quod ſi aliquid omnino agendum eſt, ſine dubio victus ratio principem locum obtinet, cum enim ſumma huiuſmodi curationis tota in humectatione conſiſtat, certum eſt hanc potius cum alimentis quã medicamentis fieri poſſe: de qua commoda victus ratione videatis Gal. 7. metho. 6. vbi agit de curanda quadruplici corporis ſiccitate, & de eligendis alimentis, quæ ad omnem ſiccitatem corporis poſſint conuenire.

CAPVT XIX.

De Epilepſia.

Nomina. Aggredimur morbum qui frequentiſsime homines adoritur, quique multas tum cognitione, tum curatione arduas continet difficultates. Nullus eſt morbus qui pluribus nominibus a veteribus fuerit nominatus, quam ipſe hic, qui primum dicitur ἐπιληψία quaſi comprehenſio quædam, quod, vt inquit Alex. ægri rerum obliuiſcantur, atq; eorum ſenſus detineantur.

Secundo dicitur morbus ſacer, ut inquit Cælius Aurelianus, vel quod diuinitus immittitur; vel q̃d animam contaminet, quæ ſacra eſt: vel quod in capite ſuam ſedem habeat, quod multi philoſophi ſacrum animæ templũ eſſe dixerunt: vel propter morbi magnitudinẽ: ſiquidem vulgus res magnas ſolet ſacras appellare, vt ſacrũ mare, & Medici os ſacrũ vocant, ſic Virgilius, Auri ſacra fames. Plato in Timæo ad finem, hũc morbũ dicit ſacrum appellari, quod ſacræ naturæ morbus exiſtat. Apud Aretæum ſacer dicitur, aut quod humana ope tolli non poſsit, ſed diuina, aut quoniam homo dæmone correptus eſſe videtur. Sed Hipp. huiuſmodi appellationem redarguit, in lib. de ſacro morbo, ſi modo hic liber eſt Hippoc. legitimus, qui inquit, hunc morbũ cæteris neq; diuiniorem, neque ſacratiorem ſibi videri, ſed eandẽ naturam cum reliquis morbis continere: vnde concludit, illos homines, qui primi hunc morbum ſacrum eſſe pronunciauerunt fuiſſe quoſdam magos, expiatores, circulatores, arrogantes, qui cum eſſent conſilij & mentis inopes: & nihil haberent, quod exhibitum prodeſſet, ne manifeſta fieret ipſorum ignorantia, hanc affectionem ſacram eſſe dixerunt. Quam Hipp. ſententiam Gal. quoque probat 6. epid. 6 7.

Tertio dicitur morbus Comitialis, vel quod in comitijs alijsque hominum congregationibus laborantes maxime infeſtarentur, & frequenter deregerentur: vel quod ea die, qua quis concidiſſet, comitia intermitterentur.

Quarto morbus Herculeus dicitur, ut placet Ariſtot 30. ſection. prob. 1. vel propterea quod Hercules hoc morbo laborauerit, vel, vt placet Galeno, quod nonnulli hoc nomine voluerint illius ſæuitiem & magnitudinem exprimere, vnde etiam Hipp. magnũ morbum appellat.

Quinto morbus puerilis vel infantilis dicitur ab Hipp. in lib. de aquis, aere & locis, & 3. aph. 29. quoniam pueritiæ tempore ſolet imprimis negotium facere. Vnde etiam Ariſtoteles 2. de hiſto. animalium vltimo ſcribit, plurimos pueros ante diem ſeptimam hoc morbo interire, ex quo factum eſt, ut nomina illis 7 die imponerentur, tanquam tunc ſaluti infantis magis crederent.

Sexto lunaticus a nonnullis dicitur, vel, ut inquit Aretæus, quod exiſtimaretur immitti a Luna flagitioſis hominibus tantum, velut inquit Philoſophus, quod ægroti plenilunio periculoſius hoc malo ſoleant infeſtari, uel quod hic morbus Lunæ circumactionem ſequatur: vel quod illum qui interlunio natus eſt, hoc morbo fere affici creditum ſit.

Poſtremo & vulgo appellatur morbus caducus, a frequenti hominum caſu.

Cum

Cum ex communi hominum conſenſione conſtet, neminem eſſe epilepticum ſine conuulſione, certum cuique eſſe debet, hunc morbum ſub cōuulſione, tanquam ſub proprio genere contineri, quoniā vero plurimi conuelluntur, quos nemo epilepticos dixerit, huic generi addendæ ſunt differentiæ, magis propriæ, quæ hanc conuulſionem à cæteris poſſint diſtinguere. Illæ autem apud Gal. ſunt tres: I. vt conuulſio totum corpus apprehendat. II. vt non ſit aſſidua, ſed ex temporis interuallis facta. III. vt ſit cum mentis & ſenſuum læſione; ex quibus quidem genere & differētijs nobis licet cum Galeno de ſymp. diff. 3. 3. de locis aff. 5. integram epilepſiæ definitionem colligere, hunc in modum: Epilepſia eſt conuulſio omniū partiū corporis, non perpetua, ſed quæ per temporū interualla accidit, cum detentione principum actionū. Itaque Epilepſia eſt ſymptoma actionis læſæ, non vitalis, nō naturalis, ſed animalis: cum autē actiones animales ſint triplices, motiuæ, ſenſitiuæ, principes, Galenus docet omnes lædi, ſed non eadem ratione: etenim actio motrix ad conuulſionem perueniens, non imminuta, non abolita, ſed deprauata eſt: ex altera autem parte, cum æger neque videat, neq; audiat, neq; vno ſenſu quidquam agat, præterea vero neque intelligat, neque recordetur, vtique fatendum eſt cum Gal. 3. de locis aff. actiones ſenſibiles & principes non imminutas, nō deprauatas, ſed abolitas eſſe. Ex quibus pariter licet colligere cum Galeno, hoc malum in cerebro, rationis domicilio, ſenſuumque omnium principio conſiſtere: quæ autem pars cerebri, & quomodo afficiatur in epilepſia, de qua re non cōuenit inter omnes, paulo poſt, tractantes de cauſis, explicabimus.

Definitio.

Differentiæ epilepſiæ plurimæ ſunt I. à magnitudine: alia leuior, alia grauior: leuior eſt, vbi ſymptomata ſunt leuiora & breuiora, adeò, vt æger ſe contineat, neque cadat, ſed breui admodum ad ſe redeat: atque hæc, vbi ſcribit Gal. lib. de attenuante victus ratione, à principio ſola victus ratione penitus ſanatur. Grauior autem illa eſt, in qua acceſſiones ſunt lōgiſſimæ, ſymptomata ſunt ſæuiſſima, adeo, vt nullus pene ſenſus relinquatur, & quandoque etiam, quod omnium eſt grauiſſimum, excrementa per aluum & veſicā præter voluntatem deijciantur.

Differentiæ.

II. Sunt differentiæ à tempore: epilepſia alia recens, alia antiqua: alia habet acceſſiones & frequenter, & fere continuas, alia rariores: alia noctu, alia die contingit, quæ differentiæ maxime pertinent ad curationem. Namque certum eſt epilepſiam recentem, in qua ſunt raræ acceſſiones, & quæ noctu inuadit, quod potius vaporibus ex cœna eleuatis, quam alteri cauſæ tribuendum videtur, longe facilius & citius quam contrarias differentias ſanari.

III. Sunt differentiæ ab ætate, namque epilepſia corripiuntur vel infantes & pueri, vel adulti & ſeniores: quæ differentia facit maxime ad prognoſticum; Namque ſicuti in pueris licet, ita in ſenioribus aut difficulter, aut nulla ratione licet ſalutem ſperare.

IIII. Sunt differentiæ à loco affecto: etſi enim neceſſario cerebrum perpetuo afficitur, id tamen vel malo conſiſtente in ipſo capite, vel per conſenſum aliarum partium fieri poteſt: vnde Galenus ex hoc fonte tres epilepſiæ differentias conſtituit, 3. de locis aff. 7. Prima eſt, vbi in capite malum conſiſtit, quod pluribus epilepticis accidit. Secunda ubi in ore uentriculi uitioſus humor continetur, a quo uapores ſurſum ad cerebrum aſcendunt, illudque in conſenſum trahunt. Tertia eſt, cū ex certa aliqua parte corporis affectus incipit, qui deinceps ad cerebrum uſque ſenſibiliter aſcendit, quod raro contingit. Vtrum autem cerebrū uel ut pars ſimilaris, uel ut pars inſtrumentalis lædatur, nec non quales uentriculi, an anteriores, an medius, an poſtremus laboret, de qua re non cōuenit inter omnes, explicabimus paulo poſt.

V. Sunt differentiæ ex cauſis, in quibus recētiores magnas lites mouent aduerſus Galenū & veteres medicos. Diximus de ſententia Hipp. & Gal. conuulſionem ex duabus tātummodo cauſis, repletione & inanitione, originem habere: vnde cū epilepſia ſub conuulſione, tanquam ſub proprio genere, ſit conſtituta, vt ab iiſdem cauſis fiat neceſſe eſt.

Cauſa epilepſia.

Galenus autem ſtatuit, 3. de locis aff. 7. eam nullo modo & nunquam à ſiccitate & vacuatione fieri poſſe, quod ex celeri illius generatione & ſolutione facile poteſt confirmari: ſiquidem vt cerebrum, vel tenuis ipſius membrana ad tantam perueniat ſiccitatem, vt corio ſimile quippiam patiatur, & conuulſionem efficiat, id non niſi longo tempore fieri poteſt; itaq; concludit, epilepſiæ non aliam cauſam eſſe, quam craſſū & lentum humorem, exitum ſpiritus in ventriculis cerebri obſtruentem, neruorum principio ſeipſum cōcutiente, vt ea quæ illi moleſta ſunt, expellat: illius verba hæc ſunt. Verum celeritas eius generationis ac ſolutionis, quod hoc malum nunquam à ſiccitate & vacuatione, ſed ſemper à craſſo humore fiat, oſtēdit: etenim obſtructo meatu ex craſſo & lento humore, ſubito fit. Et iterum: Ad rectè curandam epilepſiam ſatis eſt nouiſſe, laborantem locum cerebrum eſſe, humorem autem lentum, & craſſum in eius ventriculis coaceruatum fuiſſe. Quam eandem ſententiam Gale. repetit 2. de ſympt. cauſis 7. 2. aph. 45. Et ſi quis quærat adhuc, qualiſnam ſit huiuſmodi humor craſſus & lentus qui cerebri ventriculos obſtruat? Huic reſpondet Galenus 3. de locis aff. 7. hunc duplicem eſſe, & pituitoſum, & melancholicum: Ergo, ille inquit, ſicuti craſſus pituitæ ſuccus, ita melancholicus quoque eōmitialem morbum ſolet efficere, vbi in meatibus ventriculorum cerebri retinetur.

Ex iis licet illud quoque intelligere, quod modo quærebamus, quonam modo cerebrum, & quænam illius pars laboret? Cum enim ex Galeni loco citato craſſi humores, qui ſubſtantia cerebri redundant, illud offendant, quandoque vt partem inſtrumentalem, obſtruendo meatus, interdum vt partem ſimilarem, alterando temperiem quod ille confirmat teſtimonio Hipp. in fine lib. 6. epid. qui ſcribit melancholicos magna ex parte epilepticos, atq; epilepticos melancholicos fieri, prout noxius humor hanc vel ſuam cerebri partem occupat: Si enim in ventriculis retineatur, epilepſiam: ſi vero in corpore cerebri redundauerit, melancholiam efficit: tam vero ſtatutum ſit à nobis in epilepſia ventriculos cerebri repleri atque obſtrui, ſatis cuique conſtare poteſt, cerebrum in epilepſia vt partem inſtrumentalem præcipue laborare: dico autē præcipue, ſiquidem neque negādum eſt corpus etiam quodammodo laborare, ſicuti Galen. docet 4. de locis aff. 2. qui ponens differentiam inter carum, apoplexiam, & epilepſiam, ſcribit, horum trium morborum frigidum, craſſum, aut omnino lentum humorem cauſam eſſe, verum & in caro, & in epilepſia ventriculos magis, corpus autem cerebri minus laborare conſueuiſſe: quod ſi corpus minus laborat, tamē vt quoquomodo laboret neceſſe eſt.

Queſt.

Quatenus pertinet ad alterum quæſitum, qualeſnam ventriculi in epilepſia laborent, id dubium eſt, neque Galenus plane videtur explicare: ſiquidem 3. de locis aff. 7. ſcribit, vtrumq; humorem, pituitoſum, & melancholicum epilepſiam facere, vbi in cerebri ventriculis retinetur, ſiue is medius, ſiue poſtremus fuerit. Quibus verbis plane videtur demonſtrare, duos anteriores ventriculos non laborare. Altera ex parte 4. de locis aff. 2. vbi ponit differentiam locorum laborantium inter carum, apoplexiam, epilepſiam, catalepſim, ita ſtatuit: in caro quidem anteriorem partem magis, in apoplexia & epilepſia vtramque, tam anteriorem, quam poſteriorem, in catalepſi autem poſteriorem partem magis laborare.

Ego vero cenſeo, ventriculos quidem medium & poſtremum, in quibus Gale. docet, ſpiritum animalē

præcipue cõtineri, in epilepſia potiſſimum laborare: ſed neque negauerim, uentriculos quoque anteriores poſſe lædi: ex quo factum puto, vt Galenus illorum omnium uoluerit meminiſſe.

Fernelius Ro. deletius. Inter plurimos qui hoc tempore conati ſunt Galeni opinionẽ conuellere, de cauſis epilepſiæ principẽ locũ obtinent Ferne. lib. 2. de abditis rerũ cauſis. 11. 5. pathol. 3. & Rondelet. in ſua methodo medendi, c. de Epilepſia, ambo Galli, & celeberrimi nominis, qui ex vna parte cõtendunt, epilepſiam ab obſtructione ventriculorum cerebri ex craſſis & lentis humoribus nulla ratione fieri poſſe; ex altera docent epilepſiam fieri, vel mala quadam & venenata qualitate, vel ex materia tenui, fumoſa, acri & mordicante, quæ poſſit cerebrum moleſtia afficere, atque ad rei moleſtæ expulſionem excitare. Ego quidem in ipſorum rationibus maioris momenti verſabor. Sed primum illud ſciendum eſt, haſce opiniones fuiſſe antiquiores, neq; hoc noſtro tempore inuentas. Namque Ariſt. de ſomno & vigilia ſcribit, morbum comitialem fieri ex magna vi ſpiritus delati ad partes ſuperiores. vnde inquit uinum nutricibus non conuenire, quod illud maxime ſpirituoſum ſit. Sic Auer. 3. colliget. ultimo, docet epilepſiam fieri, non propter obſtructionem ex craſſis humoribus, ſed propter uentoſitatẽ fumoſam, quæ generatur in cerebro, vel in alijs membris, eandem ad illud poſtea tranſmittentibus, quod idem nititur probare, quoniam acceſsiones cito diſſoluuntur, ſiquidem humores craſſi nequeant cito diſſolui, ſicuti contra flatus facilime diſſoluuntur. Verum nos unam atque alteram rationem aduerſariorũ aggrediamur, quarum prima eſt huiuſmodi.

I. Rõ cõtra Gal. de cã Epilep. Si epilepſia fieret obſtructio uentriculis cerebri ex craſſis & lentis humoribus, epilepſia perpetuo apoplexiam antecederet, & ſequeretur. Vis huius argumenti pendet ex doctrina Gal. qui ſcribit 2. apho. 45. 3. de locis aff. 7. in apoplexia frigidum, craſſum & tenacem humorem principes cerebri uentriculos confertim & omni ex parte replere, in epilepſia autem hanc repletionem tam integram & abſolutam non fieri. Cum enim uero ſimile ſit, obſtructionem uentriculorũ momento temporis & in inſtanti neque fieri, neque diſſolui, ſed paulatim humorem fluere, & paulatim diſſolui, hinc colligendum uidetur, quo tempore obſtructio non eſt integra, tam ante, quam poſt apoplexiã, ſemper epilepſiã fieri debere. ſed hoc eſt falſum, cum experientia demonſtret, epilepſiam neque præcedere, neque ſequi apoplexiam.

II. Ratio. Secunda eſt rõ. Si epilepſia ex obſtructione originẽ haberet, poſt acceſſionem illi ſuccederet paralyſis, ſicuti ſuccepit apoplexiæ: etenim cum in vtroq; morbo eadem ſit materia, pituita aut melancholia, idem locus uentriculi cerebri obſtructione laborent, nulla probabilis ratio poteſt afferri, quamobrem apoplexia magis quam epilepſia debeat in paralyſim terminari.

III. Ratio. Poſtremo, ſi in epilepſia craſſus & frigidus humor vẽtriculos cerebri obſtrueret, qui, ut ſcribit Gal. 3. de locis aff. 2. animalem ſpiritum impediret, quominus ad cæteras corporis partes poſſit penetrare, tunc ceſſaret motus, aut ſaltem minor fieret: verum tãtum abeſt ut in epilepſia motus ceſſet, uel minuatur, ut contra omnes corporis partes præter uoluntatem ad motum concitentur. Itaque ex ijs primam partem concludũt, epilepſiam ab obſtructione uentriculorum cerebri ex craſſis humoribus fieri non poſſe.

Quod Epilepſia a mala qualitate fiat. Alteram autem partem, nempe epilepſiam fieri a mala qualitate, vel materia tenui, non obſtruente, ſed vellicante & cerebrũ ad expulſionem excitante, pluribus modis conantur probare. Primo id colligunt ex repentina epilepſiæ inuaſione & ſolutione: cum enim ſtatim de improuiſo ac minimo temporis momento illius acceſsiones ſuperueniant ac ſoluantur, tanta celeritas potius tenuitatem materiæ, quæ facilime mouetur, quam craſsitiem, quæ mouetur difficilime, videtur indicare: quo eodem argumento Galen. 2. de ſympt. cauſis 2. probat palpitationem fieri a flatu, propterea quia cito generatur, & cito diſſoluitur.

Deinde ſuam ſententiam confirmat nonnullis exẽplis, poſitis a Galeno in quibus ægri non aliter quam mala aliqua qualitate, aut materia tenuiore & moleſta ad cerebrũ eleuata correpti ſunt. quales fuerunt, iuuenis ille Grammaticus, quotieſcunque uehementius doceret, aut longius famem pateretur: nec nõ ille puer, qui ſentiebat a crure tamquam auram frigidã eleuatam. quorum Galenus ſeptimo mentionem facit tertio de locis affect. ſeptimo, quinto de locis affec. ſexto, ſexto de locis affect. quinto.

Reſponſio ad præcedentes rationes. I. Iam vero ni fallor nõ difficile eſt ad hæc reſpõdere, & primũ experientia demonſtrat, tã repente atq; inexplicabili tẽporis momento apoplexiam fieri, ut neceſſariũ ſit fateri, totã ſimul uentriculorum obſtructionem fieri, ut nullo modo epileptica ſymptomata poſsint illã præcedere; quod ad altera quoq; argumẽti partem licet reſpondere: ſi quidem aut perſeuerãte obſtructione æger moritur, aut materia obſtructionis tota a natura ex uentriculis ad partes proximas protinus deponitur, ex qua depoſitione, vt ſuo loco diximus, alterius partis paralyſis ſolet ſuccedere, adeo ut nulla amplius neque integra, neque imperfecta obſtructio remaneat, quæ epilepſiam poſsit inferre.

Ad II. Ad ſecundam rationem, pariter negatur conſequẽtia; etſi enim id verum eſt in utraque affectione, epilepſia & apoplexia, eandem materiam redundare, eũdemque locum, ventriculos cerebri nempe, male affici, tamen ratio utriuſque morbi eſt diuerſa: ſiquidem, ut ſupra diximus, in apoplexia confertim atque integre fit obſtructio, ex quo cerebrũ non poteſt ſeipſum contrahere, & materiam obſtruentem eijcere, quare illam ad principium ſpinalis medullæ, & ad alterum latus deponit, & paralyſis ſequitur. at in epilepſia obſtructio eſt longe minor, neque integra, adeo ut cerebrum facile poſsit circa obſtruentem materiã contrahi, illamque per amplas & apertas uias nariũ & palati expurgare, ut propterea nulla cogat neceſsitas, epilepſiam in paralyſim terminari: etſi multi ſimul cum Auicenna aſſerunt, id quandoque etiam contingere.

Ad III. Ad tertiam rationem reſpondeo, facile fieri poſſe: ut ſpiritus animalis ad partes cerebro ſubiectas poſſit peruenire, quoniã obſtructio non eſt integra: unde nemo debet mirari, ſi aperta uia aliqua, ſaltem ex parte ſpiritus, pars noſtri corporis tenuiſsima poſsit ad alia membra deferri. Nam ſi in apoplexia, in qua longe maior & plenior eſt obſtructio, ſpiritus deſcendit ad muſculos thoracis, propter neceſsitatem reſpirationis, ut docetur 2. apho. 42. iam nulli difficile debet videri, ſi in minore obſtructione, qualis eſt epilepſia, ſpiritus & ad thoracem, & ad totum corpus poſsit pertranſire. Sed illud addo, ſpiritus in epilepſia, ſicuti in apoplexia, propter neceſſarium uſum reſpirationis, ad ſolos thoracis muſculos deferri, minime ad reliquos, quibus nullum plane vſum poſſunt afferre, ſiquidem motus epilepticorum ut ſupra diximus de cõuulſione, non ſunt naturales & uoluntarij, ſed præter naturam, & præter hominis uoluntatem, cum a ſolo morbo fiant; unde nihil ſpiritibus opus eſt.

Reſp. ad argumenta cãm Epil. qualitatẽ ſtatuẽtiũ. Atque hactenus de ijs qui contendunt epilepſiam ab obſtructione ex craſsioribus humoribus non fieri.

Videamus modo argumenta eorum, qui altera ex parte dicunt, epilepſiam ex mala qualitate, aut tenui & mordicante materia originem habere. Præcipuum argumentum eorum fuerat ex celeri epileſiæ inuaſione & ſolutione: ac ſane hinc licet hominum imbecillitatem iudicij intelligere: ſiquidem hoc ipſo argumento, ut ſupra declarauimus, Galenus probat, epilepſiam ex craſſiorum humorum obſtructione fieri. Sed quæſo cuiuſque argumentationis uim breuiter perpendamus. Galenus qui docuerat epilepſiam vniuerſi

uerſi

uerſi corporis eſſe conuulſionem, illamque ex doctrina Hipp. vel ex repletione, vel ex inanitione fieri, probat vnam repletionem, minime inanitionem epilepſiæ cauſam eſſe, & hoc argumento vtitur ſecundo de ſymptom. cauſis vlt. quod ſubito inuadit, & ſubito ſoluitur apoplexia, & epilepſia, ex pituitoſi ſucci multitudine, in cerebri ventriculis collecta, gigni videntur, & propterea fit ſubita eorum tum generatio, tum difflatio, quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt: namq; ſi epilepſia ex inanitione, id eſt, ex nimia ſiccitate fieret, ea ſine dubio non repẽte, ſed paulatim inuaderet, nec tã facile & cito diſſolueretur: itaque vt ſubito inuadat, neceſſario ex craſſis humoribus prouenit, ſiquidem præter craſſos humores nihil eſt, quod tam ſubito cerebri ventriculos poſſit replere. De ſubita autem diſſolutione eſt dubium, quoniam Auer. 3. collig. id negat, qui aſſerit, humores craſſos minime celeriter diſſolui, ſed longas ægritudines facere. At reuera ſi Auer. intelligit, vt videtur intelligere, diſſolutionem prococtione, vere loquitur, quandoquidem concoctio non ſubito, ſed interdum longiſſimo tempore perficitur: verum Gal. aliter ſentit, qui docet craſſos humores in epilepſia minime cõcoqui, quod tam breui tempore fieri non poteſt, ſed cerebro ſe concutiente à ventriculis amoueri, ac per proximas partes ſcil. per nares & palatum deriuari, ac ſenſibiliter vacuari: id quod experientia demonſtrat eſſe veriſſimum, ſiquidem aliquando videtis ex ore & naribus epilepticorum tantam pituitæ copiam exire, vt mirum videatur. Neque vero Gal. ſibiipſi repugnat, cũ hac ipſa argumentandi ratione contrarium colligit in palpitatione, quam ſtatuit fieri ex flatibus, minime ex humoribus, propterea quia illius origo & ſolutio velociter contingit: namque primo argumenti ratio varia eſt, cum in palpitatione addatur motus, ex quo non minus, forte etiam magis quam ex ſubita origine & ſolutione, copiam flatus licet colligere: at quo minus, ſi ille inquit, ſuccus ſit, repugnat palpitationis tum motus, tum ſolutionis celeritas. Deinde magna eſt differentia inter materiam & locos vtriuſque. Etenim materia in palpitatione omni ex parte concluditur, neq; vllum manifeſtum exitum habet, ex ſeipſa mouetur, atque exitum ex illis anguſtijs ſibi quærit: materia autem ex epilepſia, etſi habet proximas partes latas, tamen ex ſe eſt immobilis, & ſpiritibus quoque eſt impedimẽto, quo minus ad reliquas corporis partes poſſint deferri: quamobrem rationi conuenit materiam palpitationis & flatuoſam eſſe, & tenuem, epilepſiæ autem craſſam & viſcidã, hæc alioqui ſi foret tenuis, neque obſtrueret, neque eſſet impedimento, imo vero per proximos amplos & apertos canales ſibi viam faceret. Atque hactenus de vi huius argumenti ex velocitate inuaſionis & ſolutionis.

Iam duobus verbis perpendamus, quantam vim habeat hoc argumentum ad mentem aduerſariorum, qui cum arguunt ſubitam inuaſionem & ſolutionem humorem potius tenuem quam craſſum indicare, ſi intelligunt de obſtructione, manifeſte falluntur: quod ſi intelligunt, vt veriſimile eſt, de occluſione ventriculorum, quæ fit dum cerebrum contrahitur, & conatur ſtimulantem materiam à ſeipſo eijcere, ad hoc licet reſpondere, materiam tenuam non perpetuo facilius & citius, ſed quandoq; difficilius & tardius à oatura excerni; quippe quæ propter ſua tenuitatem, in ſubſtantiam partis læſæ facile põt penetrare, ex qua deinceps nõ ita facile & cito educitur. Ad hũc modum longe facilius & citius euacuantur humores craſſi, qui cõtinentur in cauitate vẽtriculi, q̃ ſingultu reijciãtur tenues, qui ad tunicas vẽtriculi penetrarunt: ſic per tuſſim, Galen. auctore 2. de ſympt. cauſis, facilius purgantur humores craſſiuſculi, quã nimium tenues. Verum de hac re ſatis: & concludo, argumentum Galeni res naturæ conſentire & demonſtrare, argumentum aduerſariorũ multas abſurditates continere & nihil concludere.

Quatenus ad exempla pertinet, quæ illi afferunt ex Galen. & alijs, ac probant homines incurrere epilepſiã ex materia quæ minime obſtruat, ſed vel ſua acredine, vel aliter cerebro moleſtiam inferat, reſpondendum eſt, epilepſiam fieri, vt ſupra diximus, aut proprie, vitio exiſtente in cerebro: aut per conſenſum aliarum partium: priorem cerebro primo laborante, non aliter fieri quam obſtructis ventriculis cerebri, ex craſſis humoribus, frequenter pituitoſis; quandoque melancholicis: alteram vero per conſenſum, ex tenuibus humoribus, & vaporibus acribus maligniſque originem habere: ſed addo illud, primam ſpeciem epilepſiæ ex obſtructione oriundam, veram & legitimam eſſe, ac frequenter contingere, cæteras per conſenſum minus veras ac illegitimas eſſe, rariuſque euenire: ſiquidem in illa fiunt veræ conuulſiones, quæ ſolius morbi ſunt opera: in altera uero potius motus quidam conuulſorij, & palpitationi ſimiles, quam veræ conuulſiones fiunt, qui motus non à ſolo morbo, ſed à natura, conante ſeipſam à re moleſta ſubleuare, ſolẽt excitari, vt ſupra diximus de conuulſione. *Reſponſio ad exẽpla aduerſariorum.*

Hanc rem præclare Galenus explicat 3. de loc. aff. 7. etenim cum iam docuiſſet, epilepſiã alteram ex obſtructione, alteram ex conſenſu, ſpecie inter ſe differre, an prioris certam cauſam & rationem ſtatuiſſet, hoc loco, inquit, reſtat, cauſam inueſtigare, quamobrem in huiuſmodi morbis per conſenſum, epilepticæ fiant conuulſiones: namque Pelops ne quidem vllam ad hanc rem attulit perſuaſionem probabilem, qui ad ſummum nullam aliam potuit inuenire cauſam, quam quod cerebrum ſe contrahit, & conatur expellere, quicquid illi ex parte inferiore primario laborante ſurſum fertur, quam contractionem cerebri & conatui minime vera conuulſio, ſed potius palpitans quidam motus ſequi ſolet, adeo ut in huiuſmodi epilepticis ſimile aliquid cerebro contingat, quod in ſingultibus uentriculo euenit. Nam ſicuti uentriculus, ubi à multo cibo grauatur, uel deprauatur, mordicatur & ſtatim ſingultu corripitur: ita etiam cerebrum, quando aliquid quod illi eſt moleſtum, ab alia parte laborante tranſmittitur, ſimili motu commouetur. Vnde ſicuti ſingultus proprie loquendo non eſt conuulſio, ita etiam ille motus quo cerebrum in hac ſpecie epilepſiæ agitatur, uerius motus palpitans, quam conuulſio dici debet.

Non eſt prætermittenda inſignis illa dubitatio, utrum epilepſia inter morbos acutos an diuturnos ſit reponenda: namque ex una parte Galen. 1. de criſ. 4. & frequenter, reponit epilepſiam inter morbos diuturnos, & nonnulli eam quoque addunt rationem, quod careat febre, quam inquiunt à morbis acutis non ſeparari: altera ex parte idem Galen. 4. apho. 30. manifeſte illam ponit inter morbos acutos, per hæc uerba. Si aliquis morbus acutus fiat, ueluti morbus comitialis, morbus attonitus &c. Cui ſubſcribit Auicen. prima 4. tract. 1. cap. 4. qui expreſſe ſpaſmum, ſicuti apoplexiam, epilepſiam, & ſquinantiam, annumerat morbis acutis ualde. Prætermiſſis aliorum reſponſionibus, Gal. reſpondent, epilepſiam ratione acceſſionum eſſe morbum acutum, quæ quidem nonnunquam tã ſunt frequentes & pernicioſæ, ut breui hominem interficiant. Verba Gal. ſunt 4. de cauſis pulſuum 21. Diuturni morbi quem orthopnœam appellant, curæ ſunt acceſſiones, ſicuti morbi comitialis. *An epilepſia ſit morbus acutus* *Signa.*

Quam reſponſionem confirmat Paulus lib. 3. cap. 13. Quatenus ad illam rationem, quod morbis acutis neceſſario febris coniungatur, ego aliter ſentio, & de hac re tractaui diffuſe in meo libello de peſte aduerſus Mercurialem. cum, mea ſententia, tam certum ſit quam quod certiſſimum, plurimos eſſe morbos uere acutos, ſine ulla febre: ſed tamen ita hæc ſe res habet, ut ſi morbi acuti habeant febrem, neceſſe ſit illam eſſe continuam; quæ manifeſtiſſima eſt doctrina Gal. 5. apho. 30.

Signa

Digitized by Google

Signa epilepſiæ alia imminentem, alia præſentem demonſtrant: alia ſingulas differentias indicant: ac primum maxime expedit imminentem epilepſiã prœuidere, vt æger poſſit non ſolum à turpidine liberari; ſed etiam à multis periculis ſibi cauere. ſiquidem in ignem, & varias ruinas ſolent præcipitari. Hæc autem apud Paulum 3. capit. 13. apud Cælium Aurelianum de diuturnis paſſionibus 4. & apud alios, fere ſunt huiuſmodi: capitis dolor & grauitas, obliuio, pallor faciei, inordinatus motus linguæ, hallucinatio oculorũ, ſomni turbati, pigritia ad motũ & ad alias actiones, ſpiratio impedita, triſtitia quædam &c. ex quibus facile eſt imminens malum colligere.

Signa. Signa præſentis epilepſiæ nedum Medicis, ſed vulgo ſunt manifeſtiſſima, neque vlla indigent explicatione: quoniam vero propter diſtantes inter ſe acceſſiones & propter alias cauſas quandoque eſt dubium, quis ſit epilepticus, necne, Auic. & alij nos docent, quomodo poſſimus de hac re certiores fieri; qui ſcribunt nonnulla eſſe, exempli gratia, ſuffumigia ex galbano, ex myrrha, ex cornu caprino &c. quæ epilepſiã ſolent detegere. Poſtremo ſunt ſigna differentiarum. Magnitudo epilepſiæ ex multis deprehenditur, ac primum fuerat ſententia Gal. 3. de locis aff. 9. in omnibus affectibus ſoporoſis magnitudinem periculi ex noxa reſpirationis colligendam eſſe: itaque ſi æger difficile & præter naturæ ordinem reſpiret, magna, ſi vero facile reſpiret, parua ægritudo eſt cenſenda.

Secundo eſt vulgare ac peculiare ſignum, ſpuma oris, ac maxime ſi fuerit copioſa, de cuius generatione & cauſis diſſeruit Gale. in aphor. 49. tertio ſunt ex acceſſionibus ſigna, quæ ſi fuerint frequentes, diuturnæ & difficiles, adeo vt æger non niſi longiori tempore & magno labore poſſit releuari, omnia magnam epilepſiam demonſtrant. Quarto in vehementi epilepſia, quod eſt Gal. 4. de vſu partium, 10. quandoque ſemen præter voluntatem excernitur, neque vero ſolum ſemen, vt alijs placet, ſed excrementa alui & loti a inuoluntarie profluunt: ex quibus & alijs id genus, licet de epilepſiæ magnitudine vel paruitate iudicium facere.

Signa differentiarum ex tempore, ex ætate, omnibus patent.

Signa differentiarum ex loco affecto, atque ex cauſis, facile poſſunt colligi ex Galeno. Namque ſi malum in cerebro primo conſiſtat, obſtructis ventriculis cerebri ex craſſis humoribus, tunc manifeſta & legitima apparebit conuulſio, omnia ſymptomata erũt grauiora, ventriculus & cæteræ partes bene habebunt, &c. Si vero cerebrum laboret per conſenſum oris ventriculi, vitioſis ab eo humoribus & vaporibus ſurſum aſcendentibus, tunc aderunt querelæ de ventriculo, de illius dolore, de nauſea, de alijs ſymptomatibus, ſed præcipue decoctione, & ipſum caput omnis proprij affectus erit immune. Quod ſi autem à parte aliqua determinata incipiat affectus, tunc æger manifeſte & ſenſibiliter percipiet malum vſque ad cerebrum aſcendere, vt nonnullæ hiſtoriæ in Galeno paſſim declarant.

Prognoſti. An epilepſia ſit ſanabilis. De eſſentia, differentia & ſignis ſatis. Iam nonnullos licet audire, qui conantur à curatione nos deterrere, adducta auctoritate Hip. 5. aphor. 7. namque ſi hic morbus ante 25. annum mutatione ætatis ſanatur, poſt 25. autem, mutatione nullã recipit curationem, atque ſuperuacaneum videtur, & prioris, quæ ſolius ætatis beneficio tollitur, ac poſterioris, quæ nulla ratione poteſt ſanari, curationem aggredi: itaque temerarium eſt epilepſiæ curam aggredi. Verumtamen altera ex parte nemo eſt, qui neſciat Medicos, & præcipue Galen. plurima præſidia ad hunc morbum afferre. Nonnulli aphoriſmum interpretantur, quaſi Hippoc. ex pluribus mutationibus, ætatis, locorum, temporum, & alimentorum, de quibus alio loco dixerat, eam tantummodo mutationem intelligat, quæ ex ætate contingit, vt ſenſus ſit, epilepticos homines, quicunque ex mutatione ætatis poſſunt liberari, id conſequi, ſi morbus ante pubertatem, minime ſi poſt 25. annum inuadat: non quod illi generaliter, tam antequam poteſt 25. annum, alijs remedijs præter mutationem ætatis nequeant ſanari, quam interpretationẽ ego cenſeo ad mentem Galeni eſſe veriſſ. Paulus lib. 3. 13. ſolis infantibus curationem interdicit, ac ſola victus ratione eſt contentus, per hæc verba: Si æger etiam dum infans fuerit, &c. namque ætate in ſtatum bilioſiorem & ſicciorem vergente, ſua ſponte plerumque affectio ceſſat. Aetius generaliter & pueris, & cæteris omnibus curationem tribuit. at vero Galen. longe accuratius mihi videtur hanc controuerſiam definire, qui ſtatuit epilepticos pueros fieri bifariam, aut ſtatim ab eorum ortu, propter humidam cerebri intemperiem, qui tunc proprie morbus infantilis appellatur, atque hos aſſerit mutatione ætatis ſanari: aut ſecundo modo corripiuntur epilepſia progreſſu temporis, propter varia errata, in quibus docet mutationem ætatis non fore expectandam: verba Galen. ſunt 6. epid. lect. 2. com. 5. Morbus comitialis, &c. quorum verborum ſumma illa eſt: Infantes qui ex natiua intemperie, ac ſtatim ab initio ſuæ ætatis ſunt epileptici mutatione ætatis ad ſicciorem, & eandem temperiem ſanari, cæteros autem quicunque propter errata hoc morbo corripiuntur mutatione ætatis nõ ſanari, ſed præſidijs medicis curandos eſſe. *Pueri biſariam epileptici fiunt.*

Verum tamen neque ego puto Galen. prohibere, quin ipſis infantibus liceat nonnulla remedia præſcribere, quæ calefaciendi, & exſiccandi vim habẽt: quod vel ex hiſtoria pueri, qui geſtabat radicem pæoniæ, licet colligere. Et quis quæſo eſt, qui nos reddat certos, infantem epilepticum mutatione ætatis plane liberum fore, ac non potius periculum imminere, ne morbus, potiſſimum ſi negligatur, tantas acquirat vires, vt neque tandem mutatione ætatis tolli poſſit? Præterea quis non id magis probet, & cupiat, hunc ſi fieri poteſt, infantem cito liberari, neque longioris ætatis aduentum expectari. Cum igitur de ſententia Hipp. Galen. & omnium, liceat & pueros, & cæteros omnes comitiali morbo laborantes curare, nos alius curationem aggrediemur: quoniam autem triplex eſt illius differentia apud Gale. dicere incipiemus ab ea, quæ per conſenſum oris ventriculi generatur, cuius exemplum habetis 5. de loc. aff. 6. vbi Galen. recitat hiſtoriam iuuenis Grammatici, qui quoties vehementius doceret, aut longius famem pateretur, aut iraſceretur, epilepſia corripiebatur. Cum itaque Gal. in hoc iuuene deprehendiſſet, os ventriculi facili ſenſu eſſe præditum, ab illoque cerebrum in conſenſum trahi, ante omnia iuſſit, vt probæ coctionis exactam curam haberet, qui idcirco tertia vel quarta hora diei panem diligenter confectum ſumebat, vel ſolum, ſi non ſitiret, uel ſi ſitiret, ex vino albo aqua diluto, ac modice adſtringente: cuiuſmodi vinum ventriculum roborat, neque caput ſolet petere, ſicut cætera vina ualẽtiora. Verum Galen. præter probam uictus rationem, hunc quoque iuuenem non modo ſemel, ſed etiam bis, ac nonnunquam ter ſingulis annis purgauit, qua ſimplici uictus & purgationis ratione, ille annos pluſquam 20. quibus ſuperſtes poſtea permanſit, obtinuit optimam ualetudinem. *Curatio epilepſiæ per conſenſum ventriculi.*

Ex qua narratione licet nobis colligere, in hac ſpecie epilepſiæ, duas indicationes, quarum altera eſt purgatio ventriculi à bilioſis & acribus humoribus, ex quibus euaporatio ad cerebrum contingit: altera uentriculi roboratio, ne ille deinceps tam facile uel à iecore uel alijs partibus, noxia excrementa recipiat. Quatenus ad primam indicationem, dignum eſt notatione, Galen. non alio uſum fuiſſe medicamento, quam hiera ſimplici, quę, ut ille inquit, totum uentriculum ab excrementis purgat, & ad proprias actiones robuſtum facit. Quo loco arguendi ſunt practicantes

fere

Digitized by Google

fere omnes, qui & in hoc morbo, & in alijs ſæpenumero laborantibus ventriculo, non ſolum hiera ſimplici, ſed etiam alijs valentioribus medicamentis audent vti, quæ & alia excrementa attrahere, & ipſum adhuc magis poſſunt labefactare: quorum abuſum nolim vos imitari, ſed vel hiera ſimplici, vel ſimilib' medicamẽtis, vt pilulis alephanginis, melle roſaceo, manna, &c. veſtros ægrotos purgare. Quo ad ſecundam indicationem, partim externis, oleo, maſtichino, citoniorum, partim internis, ſaccaro roſato, ſpeciebus diarhodon abbat, & trium ſantalorum vtendum eſt. Secunda ſpecies epilepſiæ apud Galen. erat, quãdo malũ à parte determinata incipit, & ſurſum ſenſibiliter aſcendit. Huius curationem habetis 3. de locis aff. 7. quæ curatio ad tria capita poteſt referri.

Curatio ſecunda ſpeciei epilepſia.

Primũ pertinet ad vacuationem totius corporis, aut cum ſectione venæ, ſi principes ſcopi conueniãt, aut cum purgatione. Secundum pertinet ad roborationem aſtrictionemq; partium ſuperiorum, quod validis vinculis ligate in medio membro ſupra partem quæ primario laborat, aut adſtringente aliquo medicamento, vulgo defenſiuum appellant, commode fieri poteſt: hæc ſunt impedimento, quo minus illius veneni vis progredi, & ad altiores partes peruenire poſſit. Tertium caput partis laborantis, a qua primario malum naſcitur, peculiarem rationem habet, in qua conuenit vlcus excitare & apertionem moliri, quòd cum thapſia, ſynapi, flammula Iouis, cantharidibus, vel vulgaribus cauſticis medicamentis, aut tandem candente ferro fieri conſueuit; atque hoc vlcus longiori tempore debet conſeruari apertum.

Cauſtica medicamẽta.

Epilepſia per conſenſum vteri

De epilepſia per conſenſum vteri & aliarum partium, non eſt vt quidquam agamus, ſiquidem hæc propriam vteri & cuiuſq; partis laborantis curationem requirit: itaque remanet principalis ſpecies epilepſiæ, in qua cerebrũ primarie laborat, de qua, poſtquã duobus verbis, quomodo epileptici ab acceſſionibus debeant liberari dixerimus, agemus. Hoc autem 1. fiet per inſignes vociferationes: 2. per prouocationem vomitus, vi aperto ore, & penna oleo intincta in ipſum poſita. 3. per graues odores naribus adhibitos, quales ſunt galbanũ, ſulphur, bitumen, &c. Et ſi quis quærat, quomodo hæc eadem medicamenta poſſint detegere morborum, atque ſimul ægrum ab acceſſione liberare? reſpondeatis, talia medicamenta implendo cerebrum acceſſionem excitare; vbi vero iam cerebrum eſt repletum ac laborat, eadem medicamenta vim expultricem mouere, & ita ægrum excitare 4. ſunt omnia genera reuulſionũ, clyſteria, glandes, &c. Sic vulgares ſolẽt per vim ægri membra contracta diducere, atq; ægri manibus clauem imponere, quod gratia reuulſionis faciunt 5. ſunt nonnulli, qui ægri auribus nonnulla verba vel incantamẽta inſuſurrant, & profitentur hac ſe rõne epilepticos ſublenare. Vincentius quidã Medicus vtebatur aqua ceraſorum deſtillata, quod remedium clam habebat, nec vlli communicabat: de quo memini me legiſſe apud eruditum Medicum quendam Germanum hæc verba: Aqua ceraſorum nigrorum dulcium recens deſtillata, cum primum in os epileptici paroxyſmo correpti infuſa fuerit, doſis eſt ad ℥iij aut amplius, illico ad ſe redit, neq; vllo amplius ſpaſmo corripitur. Sed ad veram epilepſiæ curationem accedamus.

Acceſſiones epilepticæ quõ ſoluenda.

Dubitatio

Curatio epilepſia veræ.

Indicat.

In curãda ergo epilepſia, in qua cerebrum primo laborat, quatuor occurrũt principes indicationes: 1. ad vacuationem totius corporis pertinet 2. ad reuulſionem 3. ad diſſolutionem materiæ quæ eſt in capite reliqua. 4. ad cerebri rationem & intemperaturæ emendationem. Hic repellentia nullum habent locum, neque vllus eorum meminit: namque periculũ immineret, ne materia retrocedens magis ad ventriculos præcipitaretur, quos tamen natura conatur expurgare, & ab omni excremento liberos facere.

Prognoſt.

Verum liceat ijs ſatisfacere indicationibus, iam ſupra diximus multa: & quãquam hic morbus generaliter non ſine magno labore & longo tẽpore poteſt ſanari, tamen ex ſuperioribus propoſitis differentijs verius omnino iudicium eſt faciendum. Namque ſi morbus fuerit acutiſſimus, crebraſque acceſſiones & grauiora ſymptomata ſecum attulerit, ſi fuerit lõgus ac fere confirmatus, ſi æger pubertatem fuerit prætergreſſus, nulli dubium eſt, quin aut nulla ratione, aut lõge tardius & difficilius ſanari poſſit, quam ſi fuerit recẽtior, mitior, ſi acceſſiones & ſymptomata fuerint leuiora, neque æger pubertatem tranſierit.

Indicationes.

Sed ſingulas indicationes perpendamus; ac primũ quatenus ad corporis vacuationem pertinet, pro leniendo aluo nunquam eſt prætermittenda hiera ſimplex, vel ſola, vel ſimul cum caſſia, cum melle roſato ſolutiuo, &c. Sectionem venæ, cum hic abundent humores frigidi, craſſi, pituitoſi aut melancholici, multi medici abhorrent: at vero certum eſt Galen. venæ ſectionem probare, qui ſcribit lib. de ſanguinis miſſione 7. & 10. ijs qui facile in morbum comitialem incidunt, initio veris ſanguinem mittendum eſſe: cui probati omnes auctores conſentiunt. Itaq; ſi per ætatem & vires licet, plane expedit, vel potius eſt neceſſarium ſanguinem mittere.

Venæ ſectio.

Sed dubium eſſe de vena quam ſecare oporteat. Paulus & alij ſecãt venas ſuperiores; Rhaſis & Auic. ſecant vtraſque: at vero Galen. lib. de ſanguinis miſſione 19. docet, ijs qui comitiali morbo, & vertigini ſunt obnoxij, potius ex cruribus quam alijs partibus eſſe educendum ſanguinem.

Quæ vena ſecanda.

In qua difficultate equidem puto, venas tum ſuperiores, tum inferiores certa ratione ſecari poſſe, pro diuerſis indicationibus quæ nobis offeruntur: nam ſi volumus totum corpus & caput copioſe euacuare, tunc ſine dubio venæ ſuperiores ſunt opportunæ: ſi autem magis volumus reuellere, & natura docere ut aſſueſcat ad contrarias & longinquas partes noxias materias deponere, quod ſpeciatim puto Galenũ animaduertiſſe, tũc longe ſatius eſt venas inferiores incidere.

Quãtitas ſanguinis. Quod tēpore afſectionis agẽdũ.

Quantitas ſanguinis ſtatuatur ex modo plenitudinis, habitus corporis, temporis, anni &c. ſed tamen ita, ut ſemper a indicatione ab humoribus non ſuperior ſanguis parce detrahatur. Quod ſi vel propter ætatem, vel propter aliud impedimentum non licet ſanguinem mittere, ad ſcarificationem malleolorũ, ac clyſteria acria eſt deueniendum.

Præparantia.

Purgãtia.

Poſt hæc de purgatione eſt cogitandũ: primo præparandi ſunt humores, & viæ, per quas illos ducere oportet, quod præſtat decocta & ſyrupi, qui attenuãdi, incidendi, & abſtergendi vim habent, quales ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de ſtœchade, decocta betonicæ, hyſſopi, ſaluiæ. Apparente coctione ad purgantia medicamenta eſt ueniendum, neque ſolum ad leniora, ſed etiam ad ualentiora, qualia ſunt electuariũ diaphenicum, hiera compoſita, hiera diacolocynthidos, pilulæ fœtidæ, trochiſci alhandal, &c. Ac ſane hinc puto fieri, ut hoc tempore neq; epilepſia, neq; alij magni morbi ſanentur, quod medici neſciunt ex ijs medicamentis benedictis ſe explicare, & ad ualentiora deuenire, quæ magnitudini morbi proportione reſpondeant, ut antiquiores facere conſueuerunt. Itaque hic eſt notandum, unicam purgationem non fore ſatis, cum materia omnis ſit craſſa, & uiſcida, neq; ſemel poſſit expurgari: quare & ſemel, et bis, & ſæpius, ſi ferat occaſio, oportet illam repetere.

Reuellentia.

Purgato corpore ſecunda ſequitur indicatio, quæ ad reuulſionem pertinet: unde conueniunt & clyſteria, & alia de quibus diximus: ſed præ cæteris cauteria habent inſignem prærogatiuam, quæ non ſolum cruribus & brachijs, ſed etiam occipiti ac ſincipiti inuruntur, & experientia confirmat, hæc vlcera maximam utilitatem afferre. Hoc tempore ad particularẽ capitis purgationem eſt ueniendum, per errhina, maſticatoria, gargariſmata, de quibus ſæpe diximus.

Caput purgantia.

Porro

Caput roborantia, & materiam impactā diſſoluentia.

Porrò ad duas poſtremas indicationes eſt deſcendendum, quarum ſunt remedia quæ poſſunt ſimul vtrumq; præſtare, diſſoluere humores, caput roborare, & intemperiē auferre. Hæc ſunt multiplicia, partim ſimplicia, partim compoſita, partim interna, partim externa: ſiquidē nullus eſt morbus qui pluribus abundet remedijs: inter quæ ſunt quamplurima quę appellantur ſecreta, pulueres, electuaria, & alia id genus, quibus vnuſquiſque conatur hunc morbum curare, ex hac inſigni copia ea conabor colligere, quæ antiquorum teſtimonio & iā longiori vſu mihi ſunt cognita cæteris omnibus præſtare.

Interna.

Itaq; interius ſimplicia ſunt: caſtorem, radix pyrethri, eryngij, cortices citri ſaccharo conditi, cornu cerui vſtū, ſalura aboris, vngula aſinina, caluaria itē aſini, quod remedium Alexāder maxime extollit, & inquit ſe in Hiſpania didiciſſe: ſed præ cæteris omnibus duo hoc tempore quam maxime celebrantur, alterum eſt vngula illius animalis quod nonnulli Alcem. vulgo magnum animal, vel magnā beſtiam appellāt: alterum eſt cranium humanum, quod maſculinum ad viros, fœmininum ad mulieres eſt accōmodatum: vtriuſque vſus eſt, ut ſingulis diebus ʒ 1. pulueris, vel ſola, vel cum alijs medicamentis mane aſſumatur per plures dies. Galen. generaliter oſſa combuſta, ac potiſſimum humana probat, cranij nullā mentionem facit, qui 11. de ſimp. med. hæc habet: Oſſa combuſta admodum digerentem exiccantemq; vim obtinent, & id maxime, vt quidam aſſerunt, humana. Noui autem quoſdam combuſta oſſa potui dediſſe, non ſcientibus quid biberent, ne aduerſarentur, ac multorum tum epilepſiam, tum arthritidem ſanaſſe. Apud omnes crebris eſt vſus ſeminis, & radicis pæoniæ, quæ, & ſola & ſimul cum alijs medicamentis ſolent parari, etſi Gal. ſolius tantum ſuſpenſionis radicis mentionem faciat.

Medicamenta cōpoſita.

Diximus de internis medicamētis ſimplicibus in epilepſia, nunc ſequuntur compoſita, qualia ſunt ſyrupus de hyſſopo, de betonica, de ſtæchade mel. roſ. oxymel ſimplex, oxymel compoſitum, oxymel ſcilliticum, ac poſtremo celebre medicamētum ex ſcilla, cuius compoſitionem apud Gal. lib. de puero epileptico habetis. Sunt item medicamēta diacyminum, diaſpoliticum, diacalamenthum, conſerua betonicę, roriſmarini, ſaluię, ſtęchados: verum vt ſemel dicā, ijs omnibus duo magna antidota, theriaca, & mithridatium mihi videntur anteponenda, & ijs præ cæteris ſoleo familiariter vti. Quoniam vero nullus fere eſt medicus, qui non peculiare medicamentum aliquod habet, ne vobis hic deſim, libet exempla vnius vel alterius medicamenti communicare, quę fortaſſe inter cætera non merentur poſtremum locum obtinere.

Electuarium epilepticum.

℞ *Radicum pæoniæ decoctarum ſub prunis* ℥ iij.
Seminum pæoniæ ʒ ij.
Radicis pyrethri pulueriſati. ʒ j.
Caſtorei electi ʒ ß.
Syrupi de betonica
Stœchados ana q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Tragea.

℞ *Cranei humani vſti puluerſati* ℥ ij.
Cinamomi electi ℥ j.
Spicæ nardi ℥ ß.
Sacchari optimi ℥ iiij.
Omnibus in tenuiſſimum puluerē redactis, & vna mixtis. ʒ j. *mane ſingulis diebus ieiunio vel triduo accipiatur ad dies 40.*

Si quis plura huiuſmodi cupit, huic licet non ſolū è noſtris recētioribus practicis, ſed etiā ex antiquis, Paulo, Alex. &c. quantam voluerit horum medicamentorum copiam colligere. Nonnulli præter hæc omnia in epilepſia probant decoctū ligni, chinæ, ſalſæ pariglæ, quæ reuera non poſſunt improbari. cum facultatem attenuandi, incidendi. & roborandi vim habeant cerebrum ipſum: ſed ego longo interuallo illis antepono potionem aquarum thermalium calidarum, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quæ experientia confirmat tam eſſe efficaces, ut fere nullum efficacius remedium poſſit reperiri.

Externa.

Ad medicamenta externa veniamus, qualia ſunt pulueres, lotiones, ſtillicidia, ſacculi, cataplaſmata, q̃ vno verbo conficiātur ex ijs medicamentis, de quib' ſatis diximus. Sed nullo modo ſunt prætermittendæ lotiones & ſtillicidia ex aquis thermarū, quæ nō ſolum intra ſumptæ, ſed etiam exterius adminiſtratæ, præclariſſimam operam præſtant. Præterea neq; prætermittendum eſt remedium ex pæonia, a Gal. tantopere celebratum, 6. de ſimp. med. qui aſſerit eā pueris ex collo ſuſpenſam, morbum comitialem ſanare: ac narrat hiſtoriam pueri, qui totis octo menſibus, quibus pæoniam geſtabat, incolumis permanſit, ac forte fortuna cum ea deciſiſſet, protinus iterū conuulſione eſt correptus, rurſuſq; remedio appoſito bene habuit. vnde Gal. certioris operationis gratia, uoluit ſuſpenſum medicamentum auferre, quo ſublato puer iterum eſt conuulſus: quare tandem magnam recentis radicis partem ille ex collo ſuſpendit, ex quo puer integram ſanitatem eſt conſecutus. Hoc medicamentum Gal. docet epilepticos iuuare non occulta proprietate, vt multi opinantur, ſed manifeſta rōne, qui ſcribit rationi conſeotaneum fuiſſe, aut partesq; quaſdam a radice defluentes, ac deinde per inſpirationem attractas, affectos ita locos iuuare; aut aerē a radice aſſidue mutari & alterari. Ex qua hiſtoria eſt obſeruandum Gal. radicem pæoniæ collo ſuſpenſam tantummodo probare. nihil de illius, aut ſeminis, aut alterius partis interno vſu monuiſſe: unde quis poſſet forte cōem medicorum ſententiam improbare, qui pæoniæ ſuſpenſionem negligentes, & radicē, & ſemina, & omnes illius partes, ſolent per os adminiſtrare. Sed ſi illius temperamentum conſideretur, quod Gal. ſtatuit eſſe ſum exſiccatorium, tenuium partium, idq; aut temperatum, aut paulo calidius, equidem puto, omnes illius partes neque interius inutiliter adminiſtrari, etſi hic vſus a Gal. fuit prætermiſſus.

Medicamenta occulta.

Poſtremo aut ſunt medicamenta quæ occulta quadā proprietate credūtur epilepticos iuuare, in quibus recenſendis nolo tempus perdere, partim quod nonnulla uitioſa. nonnulla turpia, omnia certe uana & inutilia mihi vīr, partim quod liceat vnicuique apud proprios auctores tam ueteres quā recentes eorū notitiam ſibi comparare.

Victus rō.

Pariter de victus ratione, quæ ſola reſtat ad integrā epilepſiæ curationē, ſtatui nihil agere. quod habeatis conſilium Gal. pro puero epileptico, in quo potiſs. fuit illi propoſitum, ut congruam uiuendi rationē in hoc morbo inſtitueret.

Puerorum epilepticorum cura.

Cæterū quoniam epilepſia puerulis lactentibus eſt ualde familiaris, qui ſumpta indicatione ab ætate, diuerſam, ab ijs qui ſunt natu grandiores, curā requirunt, mihi libet nonnulla tradere, quæ ad peculiarē eorū curam ſunt accommodata. Totam autem hanc partē cōmode mihi uideor in duas partes poſſe partiri: unam quæ ad nutricē; alteram quæ ad infantē pertinet.

Nutricis regimen.

Et quatenus ad nutricem, ante omnia congrua uictus rō illi eſt inſtituenda, & cum puer ægrotat, inquit Auic. rectifica lac matris eius; in qua uictus rōne cōprehenduntur non ſolū alimēta & potiones, ſed etiā exercitia, ſomnus, vigilia, & reliquæ res non naturales: inter cætera autem a vinis generoſis ac potentibus quam maxime caueatis, de quibus eſt ſententia philoſophi, in lib. de ſomno & vigilia, nihil intereſſe nutrices an infantes illud bibant; & ſummant, totis uiribus eſt ſtudendum, ut lac probum & quoquomodo calidius, & ſiccius euadat, in qua re certum eſt ſalutem horum infantium potiſſimum conſiſtere, quod perfecte fiet non ſolū proba inſtituta uiuendi ratione, ſed etiam, ſi illud ferat occaſio. leuiori aliqua adhibita purgatione.

Infantum regula.

Quatenus ad infantes pertinet, id primum eſt ſtudendum,

dendum, ne illi copioſius & frequentius lac aſſumât, quam eorum uentriculus, bene ferre poſſit, ſiquidem ex tam copioſa ac fere aſſidua lactis ingurgitatione, uix aliter fieri poteſt, quin magna cruditas generetur, ex qua deinceps non ſolum morbo comitiali, ſed alijs quoque morbis redduntur obnoxij: ex quo inter cæteros Paulus lib. 1. cap. 10. non ſine ratione mihi videtur iubere, vt infans bis aut ter duntaxat per ſpacium vnius diei lac aſſumat. Deinde etſi hæc ætas abhorret a medicamentis, tamen neque ſine opportunis medicamentis eſt relinquenda, ac licet quandoque huiuſmodi infantes purgare; quæ fuit ſententia Hipp. 6. epid. 5. 35. quem locum interpretans Gal. infantis purgationem confirmat, atque ad fieri docet, ſi nutrix aut capra aliquod purgatorium medicamentum aſſumat. Ex his colligitur, nutrices duabus de cauſis eſſe purgandas: altera propter ſeipſam, vt vitioſa aliquis eorum ſuccus purgetur: quo tempore a lactatione infantis, donec purgatio deſierit, debent abſtinere: altera propter infantes, vt ipſi quoque uitioſis humoribus purgentur: & tunc eo ipſo tempore quo nutrix purgatur, a lactatione infantes non eſt abſtinendum. Sed præterea cum non liceat illis medicamenta exhibere ad mouendam aluum, nec non ad reuellendam fluxionem humorum ad caput, tuto poſſunt adminiſtrari glandes ex melle, hiera, agarico, ſale gemmæ: clyſteria ex iure, melle rolaceo, ſacchato, &c.

Purgatio & pueris conuenit.

Glandes.

Quatenus ad medicamenta alterantia, multi moliis agunt, adeo vt neque abſtineant ab vſu theriacæ & mithridatij: ego autem non ſolum ab ijs magnis antidotis, quæ Galen. & huic pueritiæ ætati, & omnibus pueris interdixit, libenter abſtineo, ſed etiam a cæteris omnibus medicamentis quæ ſunt alicuius momenti, ac potius quibuſdam, & leuibus tantummodo uti conſueui, qualia ſunt cornu cerui vſtum, puluis ex cranio humano, &c. portiuncula mellis roſ. ſyrup. de ſcordio, oxymel ſimp. quæ ſingula mane ante lactationem poſſunt non certe inutiliter adminiſtrari, ſiquidem Aetius quoque iubet mel deſpumatum illis ad lambendum præbere. Exterius quoque capiti infantis licet nonnulla apponere, qualia ſunt puluis betonicæ, hyſſopi, ſtæchados, oleum anethinum, liliorum alborum, &c. quæ non niſi præmiſſa aliqua purgatione mihi conuenire uidentur.

Alterãtia medicamẽta.

Extrema.

Inter cætera externa præſidia quæ infantibus apponuntur, non modo recipiendum, ſed etiam prædicandum uidetur remedium, quod eſt in vſu apud nos, ſcilicet cauterium candente ferro in parte capitis poſteriore excitatum, quod non ſolum tuto, ſed etiam cum tanta utilitate puerulis uel nuperrime natis adhibetur, ut ipſe vere poſſim teſtari, nonnullos periculoſe laborantes ac ſemimortuos, hoc præſidio conualuiſſe.

Cauteriũ.

Poſtremo in infantibus duo adhuc ſunt obſeruanda: alterum ne repentino aliquo timore perterreantur, qualem poſſunt excitare tonitrua, bombardæ, &c. ex quibus pueri aliquando de improuiſo epilepſia corripiuntur, ſicut Matthæus de Gradi narrat hiſtoriam de proprio filio, qui ex magno tubarum ſonitu correptus eſt. Alterum autem eſt, ſi contingat, contingit autem frequentiſſime, ut infantibus capite, auribus, vel alijs corporis partibus, puſtulæ vel vlcera erumpant, nulla ratione hunc naturæ conatum atque expurgationem impediendam aut retinendã eſſe, quandoquidem experientia confirmat, illos infantes ex vna parte, quicunque huiuſmodi naturali gaudent purgatione, fere ab hoc morbo immunes conſeruari: ex altera autem, cæteroaqui hoc naturæ beneficio priuantur, quam maxime epilepſiæ eſſe obnoxios.

Terror infantib. extimãdus.

Ex dictis caſum propono.

Socrates annum agens 10. temperaturæ frigidioria & humidioria, iam biennium laboret epilepſia, malo in cap. 1. conſiſtente, ac tempore veris conſiliũ quærat a medico, quomodo ab hoc morbo poſſit curari. In hac conſultatione, ſi quis eſſet qui oſtẽderet, Socratem non eſſe curandum, quod ſpes ſit mutatione ætatis illum conualiturum; huic reſponderem ex Gal. Socratem non initio ſui ortus, ex defectu propriæ intemperaturæ capitis, ſed potius propter errata, in hunc morbum incidiſſe, itaque non tantummodo mutatione ætatis ſanatum iri, uerum remedijs medicis indigere. Itaque omnium primo principio veris Socrati aluus eſt lenienda leui clyſtere.

Caſus.

Clyſter.

R *Flor. chamom.* M. j.
Rutæ.
Centauri minoris ana M. ß.
Seminum aniſi
Cymini ana ℥ ß. *F. decoctio.*
R *Dictæ decoctionis.* ℥ x.
Mellis roſ.
Sacchari rubei.
Olei chamomelini ana ℥ j. ß. *Miſ.*

Vel leniatur aluus hoc medicamento.

Leniens.

R *Specierum hieræ ſimp.* ℥ ij. ß. *cũ mellis roſ. ſol.*
Fiat bolus.

Sequenti die cum per ætatem non liceat ſanguinẽ mittere, accedans ad ſcarificationem malleolorum, maxime ad cucurbitulas dorſo applicata, vt Medici vulgares faciunt. Deinde inſtituatis ſyrupos, ac primum ſine decoctis.

Præparãs.

R *Syrupi de betonica.*
De ſcordio ana ℥ ij.
Oxymel. ſimpl. ℥ j.

A quibus ſyrupis poſt 4. aut 6. dies repetatur hiera, ſed aucta doſi ad ℥ iij. forte etiã ad iiij. Tum hoc tẽpore Socrati inſtituatis ſyrupos unã cũ decoctis.

R *Mel. roſ. col.* ℥ j.
Oxymel ſimp. ℥. ß.
Decocti betonicæ.
Hyſſopi.
Seminum pæoniæ ℥ iij. *Miſ.*

Interea non prætermittantur omnia genera reuulſionum, frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ, ad partes extremas adminiſtratæ, ſed potiſſimum clyſteria & glandes acriores frequentandæ ſũt. Demum apparente coctione humorum, Socrates ſuto accipiet medicamentum ſeq.

R *Agarici troc.* ℥ j. ß.
Mel. roſ. ſol. ℥ ij.
Decocti ſup. ſcripti q. ſuf. M.

Purgans.

Quoniam eſt uerſimile in morbo qui iam duos annos perſeuerat, plurimam ac rebellem materiam contineri & redundare, quæ non ita facile medicamentis leuioribus ſemel poſſit purgari, idcirco medicamenta tum præparantia, tum purgantia, & quidem prioribus efficaciora ſunt repetenda. Vt.

R *Syrup. de betonica compoſit.*
de ſtæchade ana ℥ ß.
Oxymellis ſcillitici. ℥ ij.
Decoctionis ſtæchados.
Hyſſopi.
Seminum pæoniæ. ℥. iij. M.

Præparãs.

R *Elect. diaphænic.* ℥. j ß.
Hieræ Pachij ℥ ß.
Mel. roſ. ſol. ℥. j. ß.
Decocti ſuper. q. ſuf. M.

Purgans.

Purgato corpore vniuerſo & bis & ter, ut occaſio poſtulat, id poſtremo eſt reliquũ, in quo ſumma totius curationis conſiſtit, ut reliquiæ noxiorum humorum

Digitized by Google

rum contentorum in capite diſcutiantur, nec nõ frigida & humida intemperies emendetur, adeo vt deinceps humores craſſi & frigidi nequeant generari: itaque inſtituatis Socrati medicamenta partim interna, partim externa, neque uno tantummodo ſitis cõtenti: nam ſi quis in morbo diuturno voluerit vno tantum medicamento vti, natura temporis progreſſione illi aſſueſcet, atque ita eius uim ſpernet, quare plura ſunt inſtituenda. ac primum.

℞ *Conſerua betonica* ℥ j.
Saluiæ
Stœchados ana ℥ ß.
Cum ſyrupo de hyſſopo. M. ℥ ij. *ſumantur ſingulo mane.*

Alterans. ℞ *Radicum pæoniæ decorticatarum* ℥ j.
Seminis pæoniæ.
Cranij humani vſti.
Caſtorei electi ana ℥ j.
Cum ſyrupo de betonica. M. ſumantur ℥ j.

℞ *Specierum diacyminí.*
Cornu cerui vſti.
Raſura eboris.
Seminum pæoniæ ana ℥ ß.
Sacchari fini ℥ iij. *cum aqua pæoniæ fiat confectio in rotulis.*

Errhinū. Hoc tempore neque prætermittenda eſt capitis purgatio per errhina, maſticatoria, gargariſmata, qualia forent primum errhinum.

℞ *Nucis muſchatæ.*
Radicis pæoniæ ana ℥ j.
Hellebori nigri ℈ j.
Piperis.
Pyrethri ana ℈ ß. *M. fiat puluis ſternutatorius.*

Maſticatorium.

℞ *Radicis acori.*
Pæoniæ.
Gingiberis ana ℥ ij.
Pyrethri ana j.
Maſtices ℥ iij. *M. f. trochiſci maſticatorij.*

Gargariſma.

℞ *Betonica.*
Origani.
Calamenthi.
Hyſſopi ana M. ß.
Seminum aniſorum ℥ ß.
Seminum pæoniæ ℥ ij. *M. bulliant ex aqua.*
℞ *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Oxymellis ſcillitici ℥ ij. *M. pro Gargariſmate.*

Poſt hæc omnia a propinquante menſe Maio, quod tempus inter cætera omnia eſt præſtantiſſimum. Socratem mittatis ad aquas thermales calidiores, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, quas bibat dies 12. & plures. Demum uero ad medicamenta externa deueniatis, pulueres, ſacculos, linimẽta, ſtillicidia, lotiones, quæ conſtituuntur ex folijs betonicæ, hyſſopi, radicis iridis, pæoniæ, ſeminum aniſorũ, &c. Sed forte nullum efficacius externum præſidium poteſt inueniri, quam ſunt lotiones & ſtillicidia aquarum thermalium. Socrates aſſidue geſtet coronam ex recenti radice pæoniæ compoſitam, ac tandem ſi ita ferat occaſio, tanquam ad ſacram anchoram ad cauterium ad occipitio deueniatis. De epilepſia hactenus.

CAPVT XX.

De Incubo.

Nominis ratio. MOrbus qui latinè incubus dicit, græce ἐφιάλτης, eſt ubi quiſpiam per ſomnum putat ſe ab aliquo inuadi, grandi aliqua mole opprimi, ac fere ſuffocari, adeo vt æger neque loqui, neque vlla ratione moueri poſſit: ex quo Auicen. non inepte ſtrangulationem appellare videtur. Inter cæteros omnes Virg. lib. 12. Aeneidos admodum lepide incubum deſcribit his verbis:

Ac velut in ſomnis oculos vbi languida preſſit
Nocte quies, nequicquam auidos extendere curſus
Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
Succidimus: non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox aut verba ſequuntur, &c.

Vulgares, ac præſertim mulieres inquiũt hoc malũ non aliunde quã a dæmone prouenire: vel ab eo dæmone ridiculo, nõ malefico, qui mulierũ, ac præſertim pulchriorũ, non ſolũ amicus, ſed amator creditur eſſe; vel ab altero dæmone, hoſte humani generis, qui propterea hominẽ dormientẽ inuadit, tanquã eum ſuffocaturus. D. Auguſt. lib 28. de Ciuitate Dei 53. nec non D. Tho. 1. parte theologiæ, quæſt. 51. ad finẽ docent reperiri dæmones ſuccubos & incubos: ſuccubos quidẽ qui tanquã mulieres ſuccumbunt viris, incubos autem qui tanquã uiri incũbunt mulieribus: ex quorũ nefario concubitu naſcantur homines, qui tamẽ nõ filij dæmonis, ſed filij illius hominis ſunt cẽſendi, cuius dæmõ ſemẽ antea ſuſceperit. Atq; hæc opinio non ſolũ apud vulgares, ſed apud Medicos etiã inualuit iã diu: aduerſus quos Aetius ex Poſſidonio ſcribit lib. 6. 12. incubũ non eſſe dæmonem, ſed magis præludium ac procemium quoddam morbi comitialis, aut inſaniæ, aut apopleſiæ. Etſi vero quæ de dæmonibus a Theologis dicuntur incubis & ſuccubis, apud quoſdã in dubiũ non reuocantur, quamquam a principijs naturalibus diſſentiãt, tamẽ cum Medici non alios morbos cõſiderent, neq; eorũ curationẽ doceant, niſi qui naturali ratione oriũtur, Qui incubi a Medicis curentur. propterea nos quoq; prætermiſſa omni dæmonum conſideratione, de incubo tanquã affectu præter naturam, & a certis naturalibus cauſis oriente tractationem aggredimur. Incubus ergo eſt affectus præter naturã, in quo, vt diximus, per ſomnũ quædã ſuffocationis imago repræſentatur, neq; æger poteſt reſpirare, vel vocem edere; vel alium voluntarium motũ exercere. Sed quærat quis, an homines per ſomnũ motibus uoluntarijs moueantur? Hoc eſt manifeſtũ, neq; eſt aliquis qui poſſit id ignorare: namq; dormientes non ſolum reſpiramus, ac frequẽter varijs partibus ac toto corpore mouemur, ſed etiã ſunt nõnulli, qui tanquã vigilantes ſe veſtiunt loquuntur, ambulant, quos eſſe voluntarios motus nemo audet negare. Ex Galen. ex propoſito 2. de motu muſculorum 4. probat, in dormientibus multas eſſe muſculorum actiones, qui de ſe ipſo narrat hiſtoriam, ac fatetur ſe dormiendo integrum ſtadium confeciſſe, neq; prius fuiſſe excitatum, quam in lapidem incidiſſet. & Ariſt. 5. de gen. animal. 1. ſcribit, nonnullos dormientes ſurgere, ambulare, ac videre, vt vigilantes faciunt.

Vtrũ vigilantibus poſſit euenire. De incubo nonnulli quærunt, vtrum homini vigilanti poſſit contingere? quibus reſpondeatis, non poſſe fieri; quandoque homo vigilans non ita fallitur circa imaginationem, docente Ariſt. in lib. de ſomno & vigilia, paruus phantaſias dormientibus apparere; quæ vigilantibus magnæ non videntur. Præterea cum hoc malum, ſicuti mox videbimus, non alia cauſa fiat, quam propter craſſos vapores, impedientes tranſitum facultatis animalis, huiuſmodi vapores per vigilias facile erumpunt ac diſſoluuntur, quod ſi illi vapores tot & tanti fuerint, vt tempore vigiliarũ non poſſint diſſolui, tunc potius epilepſiam aut apoplexiam, quam incumbum efficiunt.

Hoc loco eſt notanda ſententia cum Pauli, tum Aetij, qui ſcribunt, ephialticos eadem noctu per ſomnum pati, quæcunque epileptici interdiu in acceſſionibus; quæ ſententia eſt falſa, vt ex ijs quæ diximus de epilepſia, vnuſquiſque poteſt intelligere.

Differ. 1. Incubi differentiæ ſunt plures. 1. a magnitudine: namque alius eſt leuior, qualis, ut puto, omnibus hominibus fere aliquando contingit, qui ſubito euaneſcit: alius eſt vehementior, in quo æger ita premitur,

vt longiori tempore laboret, ac maxime etiã ſequenti die afflictus remaneat.

II. II. Differẽtiæ ſunt a tempore: alius eſt recens, qui recipit facile curationem: alius antiquus, difficilis curatu, ac plerumque vel epilepſiam, vel apoplexiam, vel maniam ſolet denonciare.

III. Cauſa. III. Differentiæ ſunt ex cauſis, de quibus fere oẽs conſentiunt, hoc malum ex vna tantum proxima ac immediata cauſa originem habere. ſcilicet ex uaporibus craſſis, qui incluſi in ventriculis, venis & arterijs cerebri ſunt impedimento, quo minus facultas animalis ad alias partes corporis poſſit deferri.

Sed vnde nam huiuſmodi uapores eleuantur? Reſpondeatis eleuari ab omnibus humoribus, præterquam a flaua bile, quæ cum mordendi uim habeat, ad faciendas obſtructionem eſt parum accommodata: itaque vapores eleuantur ex ſanguine pituita, melancholia. Et ſi quis obijciat, melancholiam humorem eſſe ſiccum, ex quo uapores nequeant eleuari: reſpondeatis, humorem eſſe poteſtate ſiccum, ſed actu humidum, neque illum ſuis euaporationibus carere. *Auicen. error.* Auicen. aliam præterea cauſam videtur addidiſſe, ſcilicet ſolam intemperiem frigidam ſine materia: quæ ſententia videtur falſiſſima etenim cum incubus fere inuadat repente ac cito, & ſua ſponte ſolpatur: intemperies non tam breui tempore poteſt vel fieri, vel remoueri.

IV. IV. Sunt differentiæ a loco affecto: namque vel cerebrum primo laborat, adeo vt non probe concoquat alimentum proprium, ſed in eo plurimi flatus, & vapores generentur: vel laborat per conſenſum aliarum partium, aut corporis totius, aut quod frequentiſſime contingit, per conſenſum ventriculi, vnde illi craſſi vapores, in cerebrum attolluntur. Quo *Error Fernelij.* loco neſcio quidam mentem venerit Fernelio, ſcribenti craſſam pituitam, & melancholiam non in cerebro, ſed circa præcordia contineri, ac diaphragma, & pulmones premere: ſiquidem eſt manifeſtum, huiuſmodi materiam noxiam poſſe in ipſo quoque cerebro contineri, illamque tranſmitti non ſolũ a præcordijs, ſed etiam ab alijs partibus, ac potiſſimũ ventriculo, vel etiam toto corpore, quemadmodum diximus. *Signa.* Signa præſentem incumbum indicantia ſunt manifeſta ex dictis. Sic ſigna differentiarum, vel ægris referentibus, vel aliter poſſunt facile intelligi.

Curatio. Ad curam venio; quæ niſi morbus tam leuis fuerit, vt ſola victus ratione poſſit ſanari, nullo modo eſt negligenda: cum ſoleat pernitioſos morbos denunciare. Cæterum cum curatio huius morbi fere eadem cum curatione epilepſiæ ſit, mihi libet quam breuiſſime illam abſoluere. Primum igitur cum morbus id permittit, opportune poteſt aluus leniri, ac potiſſimum cum hiera. *Euitatio al vi.* Deinde quoniam morbus vel eſt in præſentia magnus, vel imminet magnus, conſentibus cæteris, conuenit venam ſecare, ſicuti Paulus, Aetius, Auic. & omnes ſecant: de quo præſidio atque illius vſu videas Manardum, qui de hac re, & tota morbi curatione duas doctiſſimas epiſtolas ſcripſit. *Vena ſectio. Præparantia.* *Purgãtia.* Lenita aluo, ſecta vena, ad purgationem properetur, concoquatur materia mell. roſ. ac ſyrupo de betonica, oxymelite ſimp. cum decocto borraginis, fumiterræ, betonicæ, ſucco cum. Apparente coctione purgationem oportet adhibere, ſi fuerit ſanguis craſſior, cum ſyrupo roſ. ſol. & rhabarbaro. ſi pituita, cũ mell. roſaceo ſol. & agarico: ſi melancholia, cum pilulis cocchijs, cum helleboro.

Reuellentia. Sic omnia reuulſionum genera conueniunt, quæ omnibus non ſunt repetenda. Poſt hæc ad capitis *Caput purgantia.* purgationem, alterationem, & roborationem eſt veniendum, per medicamenta partim interna, partim externa: exempla habetis in cap. de epilepſia.

Alterãtia Roborãtia Si morbus per conſenſum fuerit, ante omnia partibus cerebro conſentibus eſt proſpiciendum, victus probe inſtituatur, qui eſt longe maximi momenti, ac plerunque niſi morbus fuerit grauiſſimus, ſolus ad curationem eſt ſatis. Inter cætera æger maximam ſomni rationem habeat, in quo duo oportet cauere: *Incubus ꝑ cõſenſum.* alterum æger ſtatim poſt cibum aſſumptum eat cubitum, ex quo non ita facile ſubitæ, & inſignes fiant ad cerebrum euaporationes: alterum ne ſupinus dormiat, quoniam hæc forma decubitus, vt Auicen. docet 3. 1. cap. de ſomno, eſt improba, atque homines ad malas ægritudines deducit, apoplexiam, paralyſim, & incumbum, & rationem reddit quoniam ſuperfluitates facit declinare ad poſteriora, quæ propterea retinentur, nec per ſuos incedũt canales naturales, qui ſunt a parte anteriore, vt palatũ, os, nares.

CAPVT XXI.

De Melancholia.

Nomen. Medici oẽs, tam Græci quã Latini, & Arabes, hunc morbũ melancholiam appellant: quod nomen a primis auctoribus illi impoſitũ eſt a cauſa, nẽpe ab humore melancholico, vnde originẽ habet, ſicut Gal. docet 2. metho. 2. 3. de locis aff. 7. ut propterea certum ſit Cælium Aurelianum falli, qui in hãc cauſam repudiat, quæ rei naturæ maxime conuenit, *Error Cælij Aureliani.* alteram autem commentus eſt, quæ ſæpenumero nulla eſt, ac nullum momentum habet, quod nimirũ per uomitum nigri humores deijciantur.

Definitio. Quid ſit melancholia, traditum eſt a Gal. de diff. ſympt. 3. 2. de cauſis ſympt. vltimo 3. de locis aff. 7. 6. aph. 22. cui Paulus, Aetios, & omnes conſentiunt, quod nẽpe ſit delirium ſine febre, cũ timore, & mæſtitia. Itaque melancholia eſt ſymptoma, non excẽs immoderatũ, non qualitas immutata, ſed actio læſa, non vitalis, non naturalis, ergo animalis, illaque nõ motiua, non ſenſitiua; ergo princeps. Pro quo memoria eſt repetendũ ex Gal. de ſymp. diff. 3. actiones q̃ a principe facultate prodeunt, ſicuti cæteris quoque actionibus contingit, tripliciter lædi, vel imminutæ, vel ablatæ, vel deprauatæ: quæ quidem actiones cum ſint triplices, imaginatio, ratio memoria, ſingulæ ad hunc morbum læduntur. Namque imaginatio primũ funditus tollitur, veluti in caro & catalepſi 2. quæ deprauatio delirium dicitur 3. imbecilla redditur, ſicut in comate, & lethargo, ſic in ratiocinatrice actio neque illius veloti reſolutio. & priuatio eſt, græce ἄνοια, latine dementia vel amentia dicitur, quæ vero illius veluti deficiẽs & imbecillus eſt motus ſtultitia, & fatuitas nominatur: quæ demum veluti errans, & deprauatus eſt motus, delirium dicitur. Quo loco notandum eſt: ſæpe in utraque ſimul, imaginatione & ratione, nonnunquam in altera tantum, delirium conſiſtere, adeo vt æger quandoque imaginationem ſimul, & rationem deprauatam habeat, quandoque integra exiſtente ratione ſola imaginatio laboret: vel contra, ſalua imaginatione ſola ratio lædatur: ſic demum in memoratrice facultate eadem contingunt ſymptomata. Hæc doctrina eſt Gal. de læſione actionum principis facultatis, quæ fere eadem repetita eſt 2 de ſymp. cauſis vltimo.

Cum igitur in melãcholia actiones principes nõ ſint abolitæ, non ſint imminutæ, ſed deprauatæ ſumma cum ratione huiuſmodi affectus a Galen. & omnibus, ſub delirio, tanquam ſub proprio genere collocatur. Ex quo id primum colligatis, neminem ſine delirio melancholia poſſe laborare, ſiquidem vulgares ſunt regulæ Dialecticorum, de nullo definitum dici, de quo item non dicatur definitio: nec non a rebus omnibus definitionem amoueri, quibus genus in definitione poſitum non conuenit: quod quidem velim vos maxime memoria tenere, cum ſæpenumero fiat in conſultationibus medicis ut multi non vereantur affirmare, ſine ullo delirio multos melancholia; ac potiſſimum hypochondriaca laborare.

Sed

An in melancholia ſola imaginatio lædatur.

Sed cum iam ſtatutum fuerit ex Galeno motum deprauatum vtriuſque actionis, tam imaginatricis, quam ratiocinatricis delirium eſſe, dubium eſt in melancholia ſola imaginatio, an ſola ratiocinatio, an ſimul utraque lædatur.

Altimarus contendit ſolam imaginationẽ deprauari; perſuaſus auctoritate Gal. 2. de ſympt cauſis ad finem, qui ſcribit, melancholica deliria multarũ eſſe ſpecierum, pp varias particulatim apparentes vitiatas imaginationes, vbi nihil læſę ratiocinationis meminit. Ego vero etſi puto neceſſario deprauari imaginationem, quod externi ſenſus phantaſiæ multam & facile errandi occaſionem afferant, ex quo fieri exiſtimo, ut uariæ illius ſpeciem maximam originẽ habeant, tamen neque negauerim quandoque etiam ſimul cum imaginatione ratiocinationem laborare, ſi quidem nihil id prohibet, imò vero id Galen. docet manifeſte poſſe fieri, quod quidem Auicen. confirmat per hæc verba; Melancholia eſt mutatio exiſtimationum & cogitationum a curſu naturali, &c. Quod ſi vna tantum deprauata imaginatio melancholia dicitur, quo nomine deprauatam rationem appellabimus? Præterea ſcribit Gal. 3. de locis aff. 7. & id confirmat experientia, quoſdam melancholicos ſibi mortẽ inferre, quos nemo puto audeat negare deprauatam rationem habere. Ergo melancholia eſt delirium, perpetuo quidem deprauata imaginatione, quandoq; etiam deprauata ratiocinatione.

Sed præterea illud ſciendum eſt ex Gal. 3. de locis aff. 5. 2. de ſympt. cauſis ultimo, huiuſmodi deliria poſſe contingere vel cũ febre, ſicuti in phrenitide & lethargo, vel ſine febre, ſicuti in mania & meláncholia: itaq; melancholia eſt delirium ſine febre. Quoniá vero ſunt alia quædá deliria, vt ebriorum, quæ melácholia non ſunt, idcirco poſtrema additur differẽtia, quæ comprehenditur aphor. 23. Hippocr. lib. ſexto. Si timor, &c. Concludendo igitur, melancholia eſt delirium ſine febre, cum timore & mœſtitia.

Quo cerebrũ lædatur.

Cæterum antequã ad vlteriora progrediamur, nõ nullæ occurrunt difficultates, ac primum fatentur omnes, in melancholia cerebrum laborare: vnde quęritur, nunquid illud tanquam pars ſimilaris, an vero tanquam pars inſtrumentalis laboret? Cui quæſtio reſpondeatis, cerebrum tanquam partem ſimilarem, intemperie laborare. Quæ reſponſio eſt Galeni 3. de locis aff. 7. qui ſcribit humorem melancholicum, ſi in cerebri corpore redundauerit, melancholiam efficere: atq; id confirmat ſententia Hipp. in fine lib. 6. epid. Melancholici magna ex parte epileptici, & contra epileptici fiunt melancholici. Namque ſicuti humor craſſus lædens cerebrum, vt partem inſtrumentalem, nempe obſtruendo ventriculos, facit epilepſiam, ita humor melancholicus offendens cerebrum tanquam partem ſimilarem, nempe alterando illius temperamentum, ſolet melancholiam efficere.

Quo timor & mæſtitia oriãtur in melancholia.

Secundo cum Hippoc. Galen. & omnes in eo conſentiant, timorem & mæſtitiam, tanquam duo propria ſigna, melancholiam comitari, atque id propter redundantiam humoris melancholici contingere: altera ex parte quomodo iſtud fiat, & quomodo excitetur hic timor & mœſtitia, non conuenit inter omnes. Galen. 3. de locis aff. 7. 2. de ſympt. cauſis vltimo, aſſerit hanc cauſam eſſe referendam in atrum colorem humoris melancholici, qui quaſdam veluti tenebras, cerebro offundat, ex quibus deinceps timor & mæſtitia oriantur.

Nam ſicuti tenebræ externæ omnibus prope hominibus timorem inducunt, niſi illi ſint magni animi, & bene in diſciplinis inſtituti; pariter color atræ bilis, ſedem rationis ſimiliter tenebris obſcuram reddens; mæſtitiam & timorem videtur afferre. Nõnulli hanc rationem non ſatis intelligunt, ex quibus eſt Auer. 3. colliget 4. qui Galenum & Medicos irridet per hæc verba: Et qui dicunt quod anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, ſicut terretur homo in obſcuro, dicunt verba canticorum.

Auerrois opinio de mæſtitia.

Summa autem rationum Auerrois eſt huiuſmodi, colorem nihil poſſe efficere, niſi ſentiatur, cum pariter neque lumen, agat, quicquam, niſi videatur: at uero colorem nulla ratione in cerebro ſentiri, ſiquidẽ color eſt proprium obiectum uiſus, certumque eſt animani in corpore non videre: cum igitur nigrities humoris melancholici nullo modo poſſit ſentiri; hinc colligit Auer. nigrum colorem huiuſmodi ſymptomata non poſſe inferre: qui tandẽ concludit, in melancholia hæc duo ſymptomata, timorem & mœſtitiam, prouenire propter naturam humoris meláncholici, ſicuti de natura ſanguinis eſt, ut ipſum ſequatur gaudium & lætitia, tametſi nemo affirmat, quod ſanguis det lumen animæ.

Refutatio Auerrois.

Sed Auer. mihi uidetur neq; vt decet philoſophum hanc difficultatem diſſoluere, neque ſatis Galeni & Medicorum ſententiam intelligere. Namque primum cõfugere ad naturam & proprietatem rei alicuius, non eſt hominis philoſophi, ſed eorum qui nihil docent, ut Gal. monet tertio de præſag. ex pulſ. quinto, ita enim facile eſſet vnicuique ſe ab omni difficultate explicare.

Deinde neq; Auerro. Galeni mentem eſt aſſequutus, ſiquidem Gal. non fuit tam philoſophiæ imperitus, vt crederet colorem poſſe in cerebro per uiſum, ſiue animæ ſine oculorum uideri, ſed id intellexit, quod Auer. uidetur ignoraſſe, nigrũ melancholiæ colorẽ alia ratione, nempe ſpiritus animales, atq; eorũ ſplendorem turbando & obſcurando, poſſe timorẽ & mœſtitiam efficere. Pro quo memoria eſt repetendum quod Galen. docet, & 10 lib. de plac. Hipp. & Plat. & ſæpiſſime, ſpiritus animales proprium inſtrumentum eſſe, quo anima ſuas perficit operationes: quos quidem ſpiritus animales, idem ſcribit Gal. lib. de utilitate reſpirationis, quinto minime obſcuros, turbidos & fumoſos, ſed præ cæteris lucidos, puriſſimos atque optimos eſſe oportere, ad hoc ut bonæ & naturales fiant operationes: namque ſi econtra illi fiant obſcuri & perturbati, ut actiones quoq; improbæ ac præter naturam fiant, neceſſe eſt. Hinc ſequitur Gal. vbi ſanguis melancholicus & bilioſus in vitioſos vapores ſoluuntur, alter ad melancholiam, alter ad phrenitim hominem deducit. Itaque hæc ratio eſt, quamobrem timor & mæſtitia melancholiam ſequantur, quoniam nigrities humoris melancholici contaminat & obſcurat puritatem & ſplendorem ſpiritus animalis, ex quo animam, uitiato proprio inſtrumento, deprauari moueri & agere neceſſe eſt: vt ſatis poſſit conſtare, ad generanda hæc duo ſymptomata nullo propterea ſenſu opus eſſe, ſed vnam ſpiritus perturbationem ſufficere.

Quæſtio. Quo una actio ſola cerebri lædi poſſit.

Tertia reſtat difficultas, quoniam diximus cum Gal. actiones principum facultatũ & coniunctim & ſeparatim lædi poſſe, quæritur quõ una ſola actio, cæteris illæſis, lędi poſſit? ſiquidem Gal. docet, ac ſere conuenit inter omnes, facultates principes in cerebri temperie conſiſtere, illarumq; operationes nõ aliter quam per cerebri temperiem fieri. Ad hanc difficultatem plerique omnes reſpondent, & ſe vnico verbo explicant, aſſerentes facultates principes tribus diuerſis cerebri locis cõtineri, facultatẽ quidem imaginandi in anteriori parte, actionẽ ratiocinandi in media, memoriam in poſtrema: quæ doctrina imprimis eſt Aetij lib 6. 2. per hæc verba: Anteriore cerebri parte læſa, imaginatio ſolũ læditur, medio vero cerebri uentriculo læſo, rõ peruertitur poſteriore autẽ circa occipitium parte læſa, perit memoria. Aetio cõſentit Auic. 1. 1. doc. 1. c. 5. nec nõ 3. 3. tract. 1. cap. 2. quod itẽ ſentit Auer. 4. colliget. 40. Ex quo docent pro læſione ſingularũ actionũ, ad ſingulos quoq; earũ locos remedia eſſe apponenda. De hac quæſtione multi multa diſputant: etſi uero periculoſum uidetur diſcedere a cõi opinione iam confirmata, tamen

ego

ego quidem puto Aetium, Auicennam, & qui cunque illis conſentiunt, hac in re præter Galeni diſciplinã, & male ſentire. Namque niſi me prorſus fallit memo-

An facultates principes ſedibus diſtinguantur,

ria, Galenus nunquam has tres diſtinctiones cerebri tribus facultatibus deſignauit, immo vero ex illius diſciplina mihi videor poſſe colligere quædam argumenta non leuia, quæ potius contrariam ſententiam poſſunt demonſtrare.

Ac primum Galen. 8. de vſu partium 6. ſcribit tres facultates principes, imaginationem, rationem, & memoriam, in cerebro reſidere, neque verbo quidem huius triplicis diſtinctæ ſedis meminit: quod tamen hoc maxime loco eum facere oportuit, in quo de ſingularum huiuſmodi facultatum vſu ſermo fuerant inſtitutus: atque iſtud tanto magis faciendum erat, cum hoc eodem lib. cerebrum in tres partes diſtribuiſſet, nempe duos anteriores ventriculos cerebri, poſtremum, & medium, quibus varios quoque vſus tribuit, docetque anterioribus ventriculis odoratum fieri, nec non animales ſpiritus elaborari, ventriculum medium eſſe quendam veluti tranſitum ſpirituum: in poſtremo facultatem animalem quam maxime vigere, & operari: quod ſi Galen. in ea fuiſſet ſententia tres facultates hoc triplici loco diſtinctas eſſe, omnis ratio colligit, nullo modo hanc tam neceſſariam diſtinctionem ab illo prætermitti potuiſſe.

Deinde certum eſt, Galenum ex hac locorum diſtinctione nullam vnquam indicationem accepiſſet, adeo vt pro diuerſitate principum actionum læſarũ, ad diuerſas quoque cerebri partes remedia debeant apponi, qui perpetuo in phrenitide, quæcunque ea fuerit, ſumpta indicatione a ſtructura, & qualitate partis, iubet remedia ad commiſſuram coronalem adhiberi: quam quidem indicationem ille nunquam fuiſſet prætermiſſurus, ſi neceſſario varijs partibus remedia eſſent apponenda, pro vt variæ facultates laborant.

Præterea Galen. cap. 12. artis medicæ, quo loco de principibus actionibus tractat, nũquam iſtarum meminit ſedium ſeparatarum, ſed magis cerebri ſubſtantiam, atque illius temperamentum conſiderat, ſcribitque ex robore ingenij ſubtilem cerebri ſubſtantiam: ex tarditate intellectus, craſſam; ex facilitate addiſcendi formarum facilem ſuſceptionem; ex memoria, ſtabilem, & firmam: ex difficultate diſcendi, formarum non facile ſuſceptiuam, ex obliuione, fluidam: ex nobilitate in opinionibus, calidam, ex ſtabilitate, frigidam cerebri ſubſtantiam indicari.

Poſtremo Galen. hæc habet. 2. de motu muſculorum. 6. Pars animæ imaginatiua, quæcunque ea fuerit, hæc eadem videtur recordari; ſi itaque inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus acceperit, cõſeruat perpetuo, atque id quidem eſt, memoria tenere: ſi vero obſcuras, & penitus ſuperficiarias, non conſeruat, & hoc eſt obliuiſci. Quod idem voluit Ariſto. in lib. de memoria, qui docet memoriam non aliud eſſe, quam habitum imaginationis, & tanquam imaginem illius rei, ex qua fit imaginatio. Quod ſi imaginatio, & memoria diuerſas obtinent ſedes, non equidem video quomodo vna atque eadem pars animę ſimul imaginari, & recordari poſſit. Cum igitur hæc ita

Reſponſio ad quæſtionem.

ſe habeant, quidnam ad principalem quæſtionem reſpondendum erit, quomodo facultatum principum vna tantum cæteris illæſis, lædi poſſit? Ego cenſeo reſpondendum, facultates principes in cerebri corpore vna atque eadem ſede conſiſtere, ac ſingulas mediante cerebri temperie, ſuas actiones perficere: ſed illud addo, huiuſmodi varias actiones imaginandi, ratiocinandi, memorandi, minime vna atque eadem ratione, minime vna atque eadem temperie, ſed plane diuerſa fieri: quod manifeſte demonſtrat Galenus capite 12. artis medicæ, in quo, vt diximus, pro varia ſubſtantia cerebri; ſubtili, vel craſſa, pro varia illius temperie, calida, vel frigida, humida, vel ſicca, minime vero pro varijs ſedibus, docet actiones principes augeri, minui, ac plane variari: & manifeſtiſſime id confirmat 3. de locis aff. 5. vbi inquirens rationem inueniendi ſymptomata, quæ in principe facultate contingunt, ſtatuit, pro varijs cauſis morbificis, pro varijs cerebri intemperaturis, modo vnam, modo alteram actionem vitiari; quod quidem exemplo memoriæ, & rationis luculenter declarat. Etenim quanquam vtraque hæc facultas, memoria, & ratio, ab eadem cauſa, & intemperie, nimirum frigida, lædatur, quæ intemperies, vt ille inquit, omnes actiones animales videtur ſtupefacere: tamen ita hæc ſe res habet, vt ſi intemperies fuerit remiſſa, ſola memoria lædatur; ſi vero illa vehementius intendatur, ſimul cum memoria ratio quoque deperdatur, quæ ſtultitia dicitur: immo vero Galenus hoc ipſo loco rationem docet, qua cuiuſque cerebri intemperiem, & cuiuſque intemperiei gradum, vel remiſſiorem, vel intenſiorẽ liceat deprehendere, vt unicuique affectui conuenientem curationem poſſimus inuenire.

Quod ſi quis ijs non acquieſcit, is memoria repetat, hoc idem in naturalibus quoque facultatibus, atque in cæteris membris contingere: namque, exempli gratia, in ventriculo, vel iecore non ſimul omnes actiones trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, ſed modo vna, modo altera ſæpenumero læditur: & ratio pariter eſt, quam tradit Galenus 5. de locis aff. 7. Cum enim certum ſit, eſſentiam omnium facultatum in proprijs partium temperamentis conſiſtere, ſi ventriculus, uel iecur, ad aliquam octo intemperierum labatur, contingit vtriuſque actiones lædi, prout vnicuique intemperaturæ conuenit: ſicut diffuſe demonſtratur a Galen. 3. de ſymp. cauſ. capit. 1. 2. & ſequentibus. Cum igitur facultates principes pro varia cerebri ſubſtantia, ac temperie, ſuas edant actiones, vtique iam facile eſt intelligere, & cauſam reddere, quomodo cerebri ſubſtantia reddita craſſiore, vel tenuiore ſtabili vel fluida, calida, vel frigida, humida uel ſicca, ſola vna actio, cæteris illæſis, lædi poſſit.

Differ. 1.

Differentiæ melancholiæ ſunt plures, ſed quæ ſumuntur a cauſis, principem locum obtinent: at uero ſi Galeno credimus, melancholia ab vna tantum cauſa, nempe ab humore melancholico prouenit, a quo etiam nomen recipit, ac duo illius præcipua ſymptomata, timor, & mœſtitia, originem habent; ſin autem audiamus Auicen. & Alexand. & alios, melancholia

Error Auicennæ, & Alexandri

non ſolum ab humore melancholico, ſed etiam ab atra, & flaua bile, nec nõ a ſanguine fieri poteſt, quod item uidetur ſentire Hippocr. 6. apho. 53. Deliria quæ cum riſu. &c. Verum iſti male ſentiunt, qui genera, & ſpecies inter ſe confundunt: ſiquidem melancholia eſt ſpecies delirij, quæ non aliter quam ab humore melancholico poteſt prouenire: cęteri autem humores ſi deliria efficiunt, talia non ſunt melancholia, ſed alijs nominibus debent appellari: ſicuti eſt mania, & ſimilia; ad quem modum Hippocr. quoque in aphor. citato delirium intelligit, quatenus & genus, ac deliria in vniuerſum complectitur. Itaque vna eſt tantum cauſa melancholiæ, humor melancholicus, qui vt poſtea uidebimus, vel generatur in capite, vel aliunde ad illum tranſmittitur.

Vtrũ melãcholia ex ſola intemperie prouenire poſſit? Error Auicen.

Sed præterea quæritur, vtrum melancholia ex ſola Intemperie frigida, & ſicca ſine materia fieri poſſit, quod inter cęteros Auicenna videtur aſſtimare. Huic quæſito reſpondeatur, id minime fieri poſſe, & Auicennam male ſentire. Namque ſi ſola intemperies poſſet melancholiam facere, ſenes, qui temperamento frigido, & ſicco præditi ſunt, omnes melancholici euaderent, qui tamen plerumque ab hoc morbo ſunt liberi; vnde Galenus ſumma cum ratione humorem, minime ſolam intemperiem, cauſam melancholię conſtituit, qui, ut ſupra uidimus, inquirens cauſam, propter quã timor, & mœſtitia, duo propria, & inſepa-

Digitized by Google

rabilia melancholiæ ſymptomata cōtingant, nullam aliam reddit rationem, quam nigrum colorem ſucci melancholici, qui principio rationalis animæ qualitā veluti tenebras offundat.

An ex ſola imaginatione quis fiat melancholicus.

Sed rurſus quærunt nonnulli, vtrum ex ſola diuturna, & attentiſſima imaginatione quis poſſit melancholicus fieri? Quibus reſpondeatis; huiuſmodi intentas imaginationes non proxime, & immediate, ſed mediante generatione humoris melancholici, poſſe melancholiam efficere: ac ſane inter cæteras externas cauſas, quæ ad generationem huius humoris maxime conferunt, diuturnæ, profundæ, ac fixæ imaginationes ſunt principales.

An melancholia a dæmone fieri poſſit?

Poſtremo autem Auicenna quærit, vtrum melancholia a dæmone fieri poſſit? Quam conſiderationem tanquam ſuperuacaneam reijcit, cum Medici, inquit, profiteantur phyſicam doctrinam, neque hos terminos transcendant: & demum concludit, dæmones, ſi modo id valent efficere, non alia ratione poſſe hominem melancholicum reddere, quam mediante generatione humoris melancholici, ex quo tanquam proxima, & immediata cauſa, hic morbus ſolet fieri, & foueri. In qua quidem re Auicenna mihi videtur noſtris Theologis conſentire. Namque inter cæteros D. Thomas de ſententia etiam Diui Auguſtini, de poteſtate dæmonum ita ſtatuit, 1. parte Theologiæ quæſt. 114. articulo quarto ad finem; Omnes tranſmutationes rerum corporalium, quæ per aliquas virtutes naturales fieri poſſunt, dæmonum quoque opera fieri poſſe. Exempli gratia, cum aliquæ res tranſmutantur in ſerpentes, vel ranas, quæ per putrefactionem poſſunt generari: reliquas vero tranſmutationes rerum corporalium, quæ virtute naturali fieri non poſſunt, nullo modo operatione dæmonum, ſecundum rei ueritatem fieri poſſe. Exempli gratia, quod corpus humanum in corpus beſtiale tranſmutetur, aut quod corpus mortuum reuiuiſcat: quod ſi aliquando tale quid operatione dæmonum fieri uideatur; id non eſſe ſecundum rei ueritatem, ſed ita ſenſibus apparere. Verum prætermiſſa theologica ſpeculatione, illud nobis ſit ſatis in præſentia, ſine dubitatione eſſe dæmones, eoſque ita permittente Deo, varijs modis homines torquere.

Externæ cauſæ melancholiæ. Differ. II.

Quod ſi quis præterea externas quoque cauſas cupit intelligit, ad hunc locum debent referri, quæcunque ad generationem humoris melancholici pertinent: qualia ſunt uictus ratio, ſtudia vitæ, & ſimilia.

Secundo ſunt differentiæ melancholiæ ab actionibus læſis: namque, ut ſupra diximus, quandoque ſola ratio læditur, cuius exemplum habetis apud Galenū de ſympt. diff. 3. 4. de locis aff. 1. & de illo qui primum vaſa vitrea, deinde, & pueruni per feneſtrā proiecit: quandoque ſola imaginatio eſt deprauata, huius quidem a Galeno, Alexandro, & omnibus plurima exē-

Varia deliria unde proueniāt.

pla commemorantur, de quibus deprauatis imaginationibus illud unum mihi ſufficiat in præſentia, tale plerunque excitari delirium, quale cuique fuerit vitæ ſtudium, & conditio, ſic qui viuunt in aulis principum, ſe Papas, Cardinales, Reges eſſe exiſtimant: viri eccleſiaſtici perſonas Chriſti, aut ſanctorum hominum ſibi aſſumunt: forenſes non niſi lites imaginantur: adeo vt quod aliquando a philoſopho traditū eſt ſicut uinum potentius naturis, ita etiam melancholia ſe accommodet officijs, & ſtudijs ægrotorum. Sunt autem nonnulli qui huiuſmodi deprauatarum imaginationum conantur cauſam reddere, inquiuntque illum qui putabat ſe eſſe granum milij, natura ſicciſſimum fuiſſe, alterum qui negabat ſe caput habere, plurimas euaporationes ad caput habuiſſe: & ſic de cæteris, de quibus Aetius lib. 6.

Tertio ſunt differentiæ a magnitudine, & paruitate: melancholia alia eſt leuior, in qua æger vnam tantum deprauatam habet imaginationem: alia grauior, in qua plures facultates principes laborant.

IIII.

Inter cæteras differentias melācholiæ illæ ſunt maxime notabiles, quæ ſumuntur a loco affecto. Nam ſicuti facultates principes non poſſunt lædi, non laborante cerebro, ita illud non perpetuo neceſſario per ſe laborat, ſed aliquando a cæteris inferiis partibus in conſenſum deducitur: itaque apud Galenum 3. de locis aff. 7. tres melancholiæ differentiæ ſtatuuntur. Prima in qua ſanguine qui eſt in toto corpore, noxa vacante, ſolus ſanguis qui in cerebro eſt, vitioſus redditur. Secunda, in qua ſanguine vniuerſo, qui eſt in venis, reddito melancholico, cerebrum quoque in conſenſum ducitur. Tertia, in qua non a toto corpore, ſed a determinata parte, quę pertineat ad hypochondria, vitioſæ quædam vaporationes in caput feruntur: vnde primam cerebro primū laborante: ſecundam per conſenſum vniuerſi corporis; tertiam hypochondriacam, & flatuoſam, Arabes mirachialem melancholiam appellant.

Tres ſpecies melancholiæ.

Ex quibus quidem tribus melancholiæ differentijs cum de duabus primis cōueniat inter omnes, de tertia multa in controuerſia ponuntur: ac primum ſunt nonnulli, qui uolunt hanc tertiam melancholiā hypochondriacam a melancholia ſeparare, aſſerentes huiuſmodi ægrotos nuſquam, & nunquam delirare: quod ſi illi non conuenit genus rationе omnis melancholiæ, iure videntur colligere, hunc affectū ſub melancholia reponendum non eſſe.

An detur melancholia hypochondriaca.

Vnde multi, & celebres Medici multas faciunt, & conſcribunt conſultationes medicas, de melancholia hypochondriaca, in qua nullum delirij veſtigium apparet, verū illi a Galeni doctrina manifeſte recedūt, quem certum eſt affectionem hypochondriacam tanquam tertiam ſpeciem, ſub melancholia conſtituiſſe: namque ſi hypochondriaci, ſunt melancholici, vt ijdē quoque delirent, fateamur neceſſe eſt. Atque id quidem ex eo quoque fit manifeſtiſſimum, quod Galenus Dioclem reprehendit, quaſi non expoſuerit, cur mens in melancholico hoc malo lædatur: verba illius hæc ſunt; Verum quæſtione non indignum eſt, quare Diocles, cum cauſas aliorum ſymptomatum redderet, cur mens læſa ſit, non ſcripſerit, quamobrem quicunque ſunt hypochondriaci, ijdem neceſſario melancholia, & delirio laborent.

Quæ partes hypocūdriorū laborent in melancholia hypochondriaca.

Secundo cum multæ in hypochondrijs contineantur partes, ex Galeno tum alijs locis, tum maxime a. pror. a r. ſeptum tranſuerſum, ventriculus, cuius duæ ſunt partes, altera ſuperior, altera inferior, inteſtina, meſenterium, iecur, lien, muſculi: quæritur quæ nam ex tot partibus in melancholia hypochondriaca laboret? Diocles, qui referente Galeno, de hoc affectu librum compoſuit, illum numerat inter morbos ventriculi, ac ſeipſum explicando, inquit ſuſpicandum eſſe, hoſce ægrotos plus iuſto habere caloris in ijs venis, quæ alimentum ex ventriculo excipiunt, ſanguinemque in ipſis venis craſſiorem redditum fuiſſe. Deinde vero alteram quorundam Medicorum ſententiam refert, qui docebant, os ventriculi quod inteſtinis continuatur, & vulgo pylorus vel portonarius dicitur, inflammatione tentari, atque hinc hanc partem obſtrui, & prohiberi ne alimenta ſtatuto tempore ad inteſtina deſcendant. Itaque ex Diocle duæ habentur opiniones, prima propria, morbum in ventriculo fieri: altera aliorum, infernum os ventriculi inflammatione laborare, de quibus duabus opinionibus Galenus ſuum iudicium non interponit. Falſo autem Auicen. hanc ſententiam de inflammatione pylori Galeno adſcribit, quam certum eſt neque Galeni, neque Dioclis fuiſſe. Theophilus apud eundem Auicennam voluit, iecur atque inteſtina male affici. Nonnulli inquiunt venas meſaraicas laborare. Auer. decimum 3. colliget. 4. ſtatuit, locum præcipue male affectum eſſe lienem, cui Galen. quoque videtur conſentire, qui ſcribit 5. de locis affect. 5. 6. de locis affect. 1. lienem, quoties cunque melancholi-

cum

eum ſuccum non purgat pro naturæ inſtituto. ſed illum tranſmittit ad ventriculum, triſtitias melancholicas efficere.

Melancholia hypochondriaca qualis affectus.

Tertio non ſolum de parte, ſed etiam quæritur de affectu, qualiſnam ſit affectus in melancholia hypochondriaca? Diocles ſicuti vidimus, cenſuit eſſe immoderatam caliditatem uenarum, quæ ex ventriculo alimentum recipiunt: alij inflammationem pylori Auicen. vehementem caliditatem iecoris, & inteſtinorum. nonnulli obſtructionem venarum meſaraicarum, non ſine earum inflammatione. Nos autem Galenum audiamus, qui in hac ſententiarum ambiguitate profitetur manifeſta interpretatione hunc affectum enarrare, ſcribitque ad hunc modum. Videtur quidem in ventriculo eſſe aliqua phlegmone, ſanguis vero, qui in parte phlegmone laborante continetur, & craſſior eſt, & magis melancholicus. Quemadmodum igitur eleuata ex ventriculo fuliginoſa, & craſſa euaporatione ad oculos ſimilia ſuffuſis fiunt ſymptomata, eadem ratione etiam nunc, melancholica vaporatione facta ad cerebrum melancholica in mente eueniunt ſymptomata.

Ex quo facile eſt intelligere, Galenum hac in re a Diocle, & cæteris non multum diſſentire, qui fatetur aliquam in ventriculo reperiri inflammationem, ea qua reddito ſanguine craſſiore, & melancholico, vitioſæ vaporationes in caput efferuntur. Cuius quidem immoderati caloris manifeſta indicia ſunt, partim æſtus quem ægri percipiunt, partim quæ illis offeruntur, quippe a frigidis alimentis uidentur iuuari, quod & valeant calorem hunc refrigerare, & extinguere.

Obiectio I. Sed aduerſus hanc Galeni, Dioclis, & cæterorum ſententiam, nonnulli arguunt. & primum ſi hæc affectio eſſet inflammatio uentriculi, aut alterius partis proximæ, hæc melancholia hypochondriaca perpetuo foret cum febre: cum certum ſit, inflammationes partium internarum nunquam ſine febre poſſe conſiſtere: hic autem nulla eſt febris. Ergo, &c.

II. Deinde non ſolum febris, ſed etiam ſitis adeſſet neceſſario, cuius tamen nulla ſit mentio: immo vero ægroti multum atque humidum ſputum emittunt, ructus acidos percipiunt, acidamque pituitam euomunt, adeo ut dentes etiam torpore afficiantur: quæ quidem non videntur inflammationibus conuenire.

Solutio I. Ad primam rationem reſpondet Auer. loco citato, qui concedit argumentum, ac fatetur, fieri non poſſe, ut hæc ægritudo ſit ſine febre: ſed vnum modo excipit, ſi melancholia fiat poſt declinationem apoſtematis, quo tempore, inquit, non remanet ex calore extraneo tantum, ut ſit ſufficiens ad faciendam febrem, ſed tantus eſt ut ſufficiat ad faciendam læſionem uentriculo & cerebro, atque ad mouendam huiuſmodi paſſionem. Verum hæc reſponſio nulla eſt, quoniam omnis ratio colligit, calidas uaporationes, & melancholiam multo magis fieri uigente inflammatione, quam in declinatione, quando iam calor præter naturam eſt imminutus, ac fere extinctus: quare aliter, & facile reſpondendum eſt, Galenum hic accipere nomen inflammationis non proprie, ſed communiter, quatenus ſignificat partem incaleſcere, incendi, atque vri: in qua ſignificatione accipitur ab Hippoc. & Galeno 5. progno. 27. Namque reuera uidemus ſæpenumero nonnullas internas partes inſigniter calidas & æſtuantes, ut iecur, quibus nulla febris coniuncta eſt: itaque etſi in ventriculo uel partibus illi proximis reperitur inſignis caliditas, quæ poteſt ſanguinem urere, tamen nulla eſt inflammatio, quam febris neceſſario debeat comitari.

Solutio II. Ad ſecundam rationem reſpondet probe Auer. qui inquit, non neceſſario ad melancholiam ſequi ſymptomata calida, etſi illa ex inflammatione prouenit, quoniam calor præter naturam lædit, & debilitat calorem naturalem, ut mirum non ſit, ſi tunc fiant ſymptomata frigida, qualia ſunt ſputa copioſa, ructus acidi, & ſimilia: ac tandem concludit Auer. ſecundum Alexand. aceroſitatem tam per calidum quam per frigidum fieri: ſiquidem calor natiuus non fortificatur, niſi per calorem qui ei formaliter non repugnat: ad quem modum videmus, in aere inſigniter calido, vel frigido, accreſcere uina, quod nimia caliditas diſſoluat, nimia frigiditas extinguat propriam, & innatam vini caliditatem. Itaque etſi in melancholia hypochondriaca ſunt plurima ſputa, ructus accidit, tarda concoctio; & alia id genus, quæ omnes fatentur ex frigiditate prouenire, non hinc propterea ſequitur, nullam in uentriculo, aut vicinis partibus reperiri inflammationem: ſiquidem calor præter naturam, innatum calorem diſſoluit, vt ille deinceps nequeat ſuo munere fungi.

Ex his neque difficile eſt ſuperiorem difficultatem diſſoluere de parte laborante: etenim cum huiuſmodi affectio, conſenſu omnium, ex fumoſis, & aduſtis euaporationibus originem habeat, ſtatuendum eſt, quamcunque partem in hypochondrijs contentam, in qua ſanguis poteſt incaleſcere, aduri, atque huiuſmodi atras exhalationes facere, tanquam partem primario laborantem conſtitui poſſe. Itaque ſicut cum Diocle. & Galeno concedendum eſt, in melancholia hypochondriaca ventriculum potiſſimum laborare, quã partem conſtat præ cæteris omnibus cerebro conſentire, ita minime eſt negandum, reliquas etiam partes quæ ſub hypochondriorum nomine continentur, poſſe aliquando laborare, ſiquidem nihil prohibet quin ex ijs partibus euaporationes eleuentur, & ſic melancholia fiat.

Signa prognoſtica.

Signa melancholiæ ſunt triplicia: alia enim ſuturum; alia præſentem morbum demonſtrant; alia ſingulas differentias diſtinguunt: quæ omnia ſunt diligenter animaduertenda. Ac primum ſigna prognoſtica ex tribus præcipue locis ſumuntur; 1 ex præparatione corporis. 2. ex præcedentibus cauſis 3. ex medijs quibuſdam diſpoſitionibus I. Igitur corpora frigida, & ſicca in decreſcente ætate, quãdo humiditas, & caliditas incipiunt declinare, frigiditaſque & ſiccitas ſuccedũt, autumno, in regione. & locis frigidis, & ſiccis, iſthæc, inquam, corpora ad melancholiam ſunt admodum accommodata. II. Si quis vſus fuerit alimentis melancholicis, de quibus diffuſe tractat Galenus 3. de locis aff. 7. ſi æger faſtidioſam victus rationem vixerit, adeo vt magnus diuturniſque exercitationibus, curis, cogitationibus, vigilijs, oppreſſus fuerit, & tandem ſi aliqua ſolita euacuatio, ac potiſſimũ per hæmorrhoidas, vel in mulieribus per menſes, retenta fuerit; hæ omnes ſunt quædam antecedẽtes cauſa, ex quibus licet futuram melancholiam prædicere. III. Sunt mediæ quædam diſpoſitiones, ac veluti præludia melancholiæ; ſomni parui, diuulſi, ſomnia perturbata, vertigines, dolores capitis, morum mutatio, & alia id genus, de quibus Auicenna, Aetius, & cæteri loquuntur Itaque ex ijs licet imminentem melancholiam prædicere & præcauere.

Signa diagnoſtica.

Signa autem quæ præſentem melancholiã demonſtrant ex Hippocr. & Galeno 6. aph. 23 duo ſunt, timor, & mæſtitia ſine manifeſta cauſa. Et ſi quis quærat, vtrum hæc duo ſola ſigna ſint ſatis, cum præcipuũ ſignum, nempe delirium, deficiat? Reſpondeatis iſtis duobus ſignis delirium quoque contineri; etenim cũ quis timet impoſſibilia, & quæ nulla ratione debent timeri, verbi gratia, ne mundus corruat, nec non præter rationem mœret, & mœſtus eſt, illud ſine deprauata imaginatione, vel ratione fieri non poteſt. Quo loco notandum eſt ex Galen. in com. hæc quidem duo ſymptomata melancholiam ſignificare, ſi abſque manifeſta cauſa fiant, eadem tamen etſi propter manifeſtam cauſam incipiunt, cum tamen diutius durant perſeuerãt, omnino inſaniam pariter ſignificare. Itaq; generaliter melãcholici timidi ſunt, ſolitudines

diligunt, ſeipſos negligunt, odio habent omnes homines, mortem pertimeſcunt, atſi nonnulli, inquit Galen. monſtroſo plane animo, & mortem metuant, & mortem ſibi inferant; quæ ſigna tradita ſunt a Galen. loco citato 3. de locis aff. 7.

Venio ad ſigna differentiarum, & quia nos ſtatuimus vnicam tantummodo eſſe cauſam melancholiæ, humorem melancholicum, ſigna hunc humorem demonſtrantia iam ſunt expoſita. Quod ſi quis cum Auicen. & Alexandr. qui ad melancholiam omne genus delirij referunt, velit præterea cæterorum quinque humorum ſigna cognoſcere, de ijs pariter ſæpius diximus.

Si quis fuerit melancholicus ex Dæmone, duo præcipua ſigna proferuntur: alterum quod æger, etiam ſi ruſticus vel idiota fuerit, græce, & latine loquitur: alterum, quod futura prædicit, quandoque etiam nonnulla arcana patefacit; quæ quidem ſigna multi confirmant eſſe veriſſima; ſed ego reuera hæc miranda nondum vidi: veruntamen Ariſto. qui dæmones non credit, hoc ſignum in cauſam naturalem, nempe humorem melancholicum refert, ſcribitque 30. ſect. probl. 1. ex qualitate, & vi huius humoris, & Sybillas, & Bachides, & omnes tales redditos fuiſſe, quicunque diuina inſpiratione inſpirati creduntur. Signa differentiarum ab actionibus læſis, a magnitudine, & paruitate, a tempore, alijs referentibus fiunt manifeſtiſſima: itaque ſola reſtant indicia differentiarum ex parte laborante, quæ accurate ſunt animaduertenda; etenim ſi quis probe velit melancholiam curare, vt locum primario laborantem intelligat neceſſe eſt: tota autem hæc pars diligenter a Galen. tradita eſt 3. de locis aff. 7. Namque vtrum vniuerſum corpus melancholicum contineat humorem, an in ſolo cerebro ille ſit coaceruatus, hac ratione licet deprehendere: imprimis corporis habitus eſt animaduertendus, ſiquidem molles, albi, pingues, nequaquam humorem melancholicum habent, quos certum eſt potius pituitoſos humores coaceruare: contra graciles, nigriores, hirſuti, & qui habent latas venas, aptiſſimi ſunt ad generandum humorem melancholicum, quod potiſſimum contingit, quando vigilijs, curis, exercitatione & huiuſmodi animi perturbationibus ſunt oppreſſi. Secundo loco eſt animaduertendum, num hæmorrhoides vel alia quæpiam ſanguinis ſolita vacuatio retenta fuerit; ſi enim illud contingat, nihil mirum ſi totum corpus hoc humore redundet.

Signa partem laborantē oſtēdentia.

Tertio expendendū eſt, quibuſnam alimentis æger per bonam valetudinem vſus fuerit; etenim ſi ea talia fuerint, ex quibus facile ſanguis melancholicus generatur, licebit colligere vniuerſum corpus hoc ſanguine refertum eſſe: ſin contra alimenta optima fuerint, tunc potius contrarium indicant. Ad hæc oportet animaduertere exercitationes, vigilias, ſolicitudines, & ſimilia, nec non morbos præcedentes, namque nonnulli per morbos febriles humorem melancholicum ſolent colligere. Ad firmiorem vero huius rei notitiam, Galen. addit facile quoddam experimentum, quo certiſſimum huius rei iudicium facere poſſimus, illud vero eſt ſectio venæ cubiti, quam mediam appellant; etenim ſecta vena, ſi ſanguis effluens fuerit melancholicus, iam euidentiſſimum eſt hunc in toto corpore redundare, quod ſi contra ſanguis non fuerit melancholicus, ille per Galenum ſtatim ſupprimendus eſt; etſi Auicenna aliter ſentit.

Signa melancholia hypochondriaca.

Sin autem melancholia fuerit per conſenſum, non a toto corpore, ſed ab hypochondrijs, plurima a Galeno ex Diocle, ponuntur ſigna, quæ hunc affectum ſolent indicare, & ſunt huiuſmodi: primum ægri circa hypochondria maximum æſtum percipiunt, cibiſque refrigerantibus videntur iuuari, deinde aſſumpto cibo, eoque concoctu difficili, multa ſymptomata ſequuntur, ſputum humidum, & multum, ructus acidus, flatus, fluctuatio, non illico, ſed cum aliquandiu retentus fuerit, interdum vehementes ventriculi dolores, qui nonnullis vſque ad dorſum progrediuntur: poſt vero quam alimenta concocta fuerint, omnia mitigantur, rurſus poſt comeſtionem eadem reuertuntur ſymptomata, quæ interdum homines ieiunos, interdum etiam poſt cœnam moleſtant, atque crudos cibos euomunt, & pituitam acidam, vt dentes quoque ſtupore afficiantur. Hæc quidem a Galeno ex Diocle ponuntur, ex ijs omnibus Galenus duo illa ſymptomata adiungit a Diocle prætermiſſa, timorem, & mæſtitiam, quæ tum generaliter omnem melancholiam, tum ſpeciatim hypochondriacam ſignificant. Atque hæc pariter huius ſecundæ differentiæ indicia ſunt; ex quibus facile eſt intelligere, quantum vulgares Medici decipiantur, qui ſtatim, vt audiunt ægros conqueri de flatibus hypochondriorum, aſſerunt illos melancholia hypochondriaca laborare, tametſi nullum adeſt neque delirium, neque aliud ex tot ſymptomatibus, quæ illius propria ſunt.

Error vulgarium Medicorum.

Quod ſi melancholia fuerit per conſenſum, non ventriculi, ſed aliarum partium, quæ in hypochondrijs continentur, vt exempli gratia, ratione inflammati iecoris, ægri in ea parte inſignem caliditatem percipiunt, quæ nonnunquam manibus, & pedibus communicatur, lotia ſunt colorata, & ignea; quod item de liene, venis meſaraicis, & reliquis partibus ſtatuendum eſt.

Demum uero ſi melancholia per eſſentiam fuerit in capite, tunc ſymptomata omnia magna erunt, in ventriculo aut nullæ, aut exiguæ erunt querelæ, pariter neque vlla erunt indicia, quæ demonſtrent ſanguinem totius corporis eſſe melancholicum, ad ſummā, nullo apparente indicio, quod vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis hypochondriorum læſionem demonſtret, facile eſt colligere, ægrorum capite primum laborante melancholia laborare.

Signa melancholia per eſſentiā in cap.

Cum triplex fuerit ſtatuta differentia melancholiæ, pro varijs partibus laborantibus, vel ſolo capite, vel toto corpore, vel hypochondrijs, quicunque hoc argumentum tractant, cuiuſque differentiæ propriam curationem inſtituunt, & ſumma cum ratione: ſiquidem iam ſæpius diximus, indicationem quæ ſumitur a natura partis, non poſtremum locum obtinere, quare nos quoque ſeparatim de ſingulis pertractabimus. Itaque ſi cerebrum primario laboret, Paulus, & Aetius diſtinguunt: namque ſi morbus fuerit recens, docent illum frequentibus balneis, bona victus ratione, & humectante, ſine ope aliorum præſidiorum poſſe curari: ſin autem morbus antiquus fuerit, tunc multis, & validioribus præſidijs opus fore. Quam quidem diſtinctionem illi videntur accepiſſe a Galen. 3. de locis aff. 7. qui hæc ſcribit: Admonendi mihi ſunt amici, qui me frequentibus balneis, & victus ratione humida, & boni ſucci hunc morbum curantem viderunt, ſine alijs præſidijs, vbi noxius humor ob longum temporis tractum nondum vacuationi reſiſteret, cum enim iam diuturnus factus eſt, tunc fortioribus auxilijs indiget. Quo loco notandum eſt, Galenum indiſtincte hanc ſententiam proferre, neque illam magis ad vnam, quam ad alteram differentiam accommodare, quam tamen ſicut dixi, Paulus, & Aetius ad vnam tantummodo ſpeciem melancholiæ, capite primum laborante, referunt. Alij uero de altera quoque differentia, toto corpore conſentiente, eam interpretantur, neque vt mihi quidem uidetur, ſine ratione, imo uero ſi hæc res diligenter conſideretur, non minus huic ſecundæ differentiæ, quam alteri, balnea, & proba uictus ratio uidentur poſſe utilitatem afferre.

Curatio melancholia primario cerebro laborante.

Alij demum hunc locum interpretantur de melancholia hypochondriaca, qui mea quidem ſententia falluntur, ſiquidem Hippocr. & Galen. 3. de ratione uictus, & 10. metho. docent, laborantibus hypochon-

pochon-

Digitized by Google

pochondrijs balnea non conuenire, immo uero ea multa pericula ſecum afferre.

Si igitur hæc melancholia, capite primum laborante, recens fuerit, proba victus ratione, balneis & opportuna animi oblectatione poteſt curari: at vero ſi fuerit antiquior, fortioribus præſidijs opus eſt. Tota autem ſumma huius curationis conſiſtit in tollenda cerebri intemperie frigida & ſicca, quæ generandi humoris melancholici cauſa eſt, ſed quoniam id non licet facere, niſi primum totum corpus generaliter, deinde ſpeciatim caput vacuetur, idcirco neceſſe eſt, ante omnia totum corpus euacuare: & cum huiuſmodi communis vacuatio ad omnes differentias pertineat, ne idem ſæpius repetatur, ſatis fuerit ſemel eam tractare. Veruntamen hoc loco non eſt prætermittendus locus magni momenti, qui pertinet ad ſectionem venæ: namque Galen. ſermonem habens de hac ſpecie melancholiæ, ita inquit: Vbi ſolum cerebrum melancholicum continet ſanguinem, quod ad hunc locum pertinet, ægro non expedit ſanguinem mittere, etſi propter aliam cauſam ſanguis illi mitti poſſit. Quem quidem locum nonnulli, tanquam inſigne exẽplum, nobis obijciunt, qui aduerſus vetus decretum contendunt, tres principes ſcopos ad ſanguinis miſſionem non ſufficere! Ecce, inquiunt, morbus eſt magnus cum cerebrum primario laboret, neque hic poteſt afferri impedimentum uel ætatis, vel virium: itaque tres ſcopi non ſufficiunt: vnde concludunt, quartum ſcopum neceſſario requiri, nempe copiam ſanguinis, quam forte inſinuauit Galen. cum inquit, propter aliam cauſam ſanguinem illi mitti poſſe. Ego vero mihi videor dupliciter poſſe ad hanc difficultatem reſpondere. Primum ſi dixero, Galenum miſſionẽ ſanguinis hic prætermiſiſſe propterea, quia morbus non ſit magnus: quæſo enim quomodo magnus eſt morbus, qui ſola victus ratione, & ſolis balneis poteſt curari? cauſam autem propter quam Galen. docet, ſanguinem hiſce melancholicis mitti poſſe, ego quoque ſimul cum aduerſarijs interpretor, eſſe copiam ſanguinis: ſed illud addo huiuſmodi plenitudinem non per ſe, & primo, ſed quatenus morbi magnitudinem, vel facere poteſt, ſanguinis miſſionem poſſe indicare. Secundo poſſum reſpondere, Galenum hoc loco eã tantummodo indicationem ſibi ante oculos poſuiſſe, quam ſuggerit humorum copia, quæ quidem reuera, ſi ſola conſideretur, ſectionem venæ, ſicuti cacochymia purgationem, deſiderat: vnde cum in toto corpore nulla ſit humorum redundantia, propterea neque miſſio ſanguinis videtur conuenire. At vero ſi huic indicationi alteram indicationem adiungas, quam ſeparatim indicat morbi magnitudo, quamque Galen. manifeſte per ea verba inſinuauit: cum enim iam diuturnius factus eſt morbus, hoc eſt, vt ego interpretor, magnus, iam & ſectione venæ, & alijs fortioribus remedijs opus eſt. Poſt communem totius corporis, & particularem capitis vacuationem, illud vnum reliquum eſt, vt frigida, & ſicca cerebri intemperies tollatur, quod medicamenta partim externa, partim interna ſolent præſtare, quæ quidem humectandi & moderate calefaciendi vim habeant. Interius optima ſunt, conſerua roſarum, violarum, borraginis, bugloſſæ, fumi terræ, meliſſæ; ſunt ſyrupi, ſunt decocta, & alia id genus, quæ vel ſeparatim, vel ſimul cum ſpeciebus aromatici roſati, diambræ, lætificantis Galeni, & ſimilibus, poſſunt adminiſtrari. Nonnulli utuntur aquis thermarum temperatis; ſed cum omnes ſiccandi vi prædita ſint, mihi inutiles, forte etiã pernicioſæ videntur. Ad quem modum reijcienda quoque ſunt decocta ex ligno, ex Sarſapariglia, china, & ſimilibus, quæ ſiccandi vim habent, etſi illis hoc tempore multi vtuntur familiariter. Ego aliquando lacte humano, vel aſinino non ſine magno fructu ſum uſus, dummodo, & ventriculus, & cæteræ corporis partes id poſſint perferre, de quibus Hippocrat. & Galen. 5. aph. 64 quod item de ſero lactis ſtatuendum eſt. Exterius familiaris idemque optimus eſt vſus olei maturi, vnde lanæ oleo imbutæ commode ad caput apponuntur: nonnulli maxime probant linimentum ex luteis oui, & oleo amygdalarum dulcium: alij vtuntur perfuſionibus, & lotionibus, ex rebus humidis, & moderate calidis, vt radice altheæ, maluis, ex betonica, capite & pedibus caſtrati, pedibus uitulorum, & ſimilibus. Sed ego inter cætera omnia duobus præſidijs uti ſoleo; quorum alterum eſt ſtillicidium ex oleo bene maturo, vel oleo amygdalarum dulcium recentibus alterum eſt vſus lactis quod ſupra caput vel ex ipſo vbere animalis emulgetur, vel aliter funditur & adminiſtratur. Atque hactenus de curatione melancholiæ capite primum laborante.

Indicat.

De ſectione venæ alteratio.

An tres ſcopi in ſang. miſſione ſufficiant.

Alteratio

Thermæ reijciuntur.

Sequitur melancholia curanda ex conſenſu hypochondriorum, quæ aut difficulter, aut nulla ratione curatur: namque ſicut diximus, ex una parte adeſt inflammatio ventriculi, vel alterius partis, ex altera ventriculus eſt refrigeratus, multoſque humores crudos, & flatus generat: vnde ſi velimus iuuare, & calefacere ventriculum, ſimul caliditas hypochondriorum augetur, ſi velimus refrigerare hypochondria, id ſine refrigeratione ventriculi fieri non poteſt. Verum vtcunque ſit, indicationes curandæ ſunt huiuſmodi: vacuatio uniuerſi corporis, & hypochondriorum, roboratio ventris, refrigeratio partis primum laborantis, ac denium corroboratio capitis, ne illud tam facile noxios humores, & vapores recipiat. Quatenus ad primam pertinet, tractaturus ſtatim de communi corporis purgatione, illud vnum vos moneo; in hac ſpecie melancholiæ a vehementioribus, & ualidioribus medicamentis cauendum eſſe, qualia ſunt ſcammoniũ, helleborus, & ſimilia: ſiquidem laborantibus ventriculo, & partibus illi proximis, talia non conueniunt medicamenta: itaque ſatis fuerit leuioribus agere, & quæ a proximis tantum partibus, in quibus noxia materia continetur, trahere poſſint. qualia ſunt ſena, epithymum, rhabarbarum, & ſit exemplum.

Curatio melãcholia hypochondriaca.

Indicat.

Purgans.

℞ *Fol. ſenæ.*
Epithymi. ana ℥ iij. fiat infuſio in decocto borraginis.
Fumi terræ. q. ſuf. & facta leui ebullitione.
℞ *Prædictæ infuſionis. ℥ iiij.*
Rhabarbari electi. ℈ iij.
Syrupi violati ſol. ℥ ij. M. & fiat potio.

Inter cætera maxime conueniunt clyſteria, quæ tamen non ſint admodum acria, ſed potius temperata, quæ ſimul poſſint, & flatus diſſoluere, & æſtuantes partes refrigerare.

Clyſter refrigerans.

℞ *Fol. maluarum.*
Violarum.
Chamomel. ana. M. j.
Seminum aniſorum ℥ j. ß. M. fiat decoctio.
℞ *Prædicta decoctionis. lib. j.*
Sacchari rubei.
Olei chamomaelini completi.
Violati. ana. ℥. ij. M. pro clyſtere.

Poſt uacuationem corporis, & hypochondriorum, pars primario affecta refrigeranda eſt ac ſpeciatim uentriculus, qui ſemper laborat, roborandus eſt: itaque exterius pro refrigeratione ſunt, ceratũ roſaceũ Galeni, unguentum roſaceum Meſuæ, & ſimilia, quæ vel ad iecur, uel ad partes calidiores apponenda ſunt. Ad iuuandum uentriculum frigidiorem ſunt fomenta ex decocto chamomæli, roſarum, calamenti, baccarum lauri, ſeminum aniſorum: ſunt iounctiones ex oleo nardino, maſtichino, & ſimilibus. Interius ſunt medicamenta quædam temperata, quæ ex communi regula, quod remiſſum agit in intenſum, ſimul ualeat uentriculum calefacere, flatus diſſoluere,

Refrigerãtia externa.

Fomenta calefacientia.

uere, & partes calidiores refrigerare: & ſit exemplũ.

℞ *Conſerue florum borraginis*
Roſarum ana ℥ iij.
Specierum diamoſchi dulc.
Diagymini ana ʒ j.
Syrupi roſ. recentis q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Verum inter cætera hoc tempore multi familiariter viuntur aquis thermarum, modo calidioribus, modo frigidioribus: nõnulli quoque utuntur ſero lactis; de quibus mea ſententia nihil certi ſtatui poteſt, itaque diligenter animaduertenda ſunt, morbi cauſæ, morborum ſymptomata, ægri temperies, corporis habitus, ætas, tempus anni, & ſimilia, ex quibus colligendum eſt, quidnam magis vrgeat, an magis refrigeratione, an calefactione opus ſit, & ſimul determinandum, quodnam remedium facilius æger poſſit perferre: in qua re debet Medicus oraculum Hippocratis memoria tenere, 1. epid. 2. 5. o. vt in morbis proſit, aut ſaltem non noceat: ſiquidem experientia confirmat, hæc præſidia, ſi opportune adminiſtrentur, magnam ſæpenumero vtilitatem, ſi importune, magna incommoda afferre.

Curatio melancholia ex conſenſu a toto corpore.

Venio ad tertiam differentiam, in qua ſanguis melancholicus in toto corpore continetur, in qua quidẽ curatione, & de communi purgatione tractabimus, ſicuti ſumus polliciti, & cætera omnia conabimur complecti, quæ ad omnes differentias uidentur poſſe accommodari. Itaque nulli dubium eſt, ſicuti diximus de duabus primis differentijs, quin in hac quoq; principalis intentio afferatur uacuandi vniuerſi corporis: & quamuis non eadem plane purgandi ratio ſingulis differentijs videatur poſſe conuenire, tamen neque adeo mihi uidentur differre, vt non ſingulari quodam exemplo commmem omnium rationem liceat intelligere. Sed ſingula perſequamur.

Leniens.

Ad leniendam aluum mihi inter cætera caſſia maxime probaretur, quæ præter purgationẽ poteſt quoque partium internarum calorem quoquo modo remittere, eaque uel ſola cum ſeminibus aniſorum, vel ſimul cum modica hiera, poſſet exhiberi.

Lenita aluo nemo eſt fere, qui non probet ſectionem uenæ, & Auicenna inter cæteros generaliter docet, hoc remedium in omni melancholia conuenire, etiamſi, addit Aretæus 1. de morbis diuturnis cap. 5. ægri ſint graciles, & ſanguinis inopes: veruntamen decet perpetuo uirium, non ſolum præſentium ſed etiam futurarum, rationem habere, ac potiſſimum cum fiat ſæpenumero vt ægri nolint comedere, & præter modum fiant emaciati, ac fere exanimati: conſtantibus autem uiribus venæ omnino ſecanda eſt, quod quidem remedium poteſt, & totum corpus uacuare, & a capite reuellere, & iecur refrigerare, & alias utilitates afferre. Sed quænam uena ſecanda eſt? Si alicui

Quæ vena ſecãda

retentæ eſſent hæmorrhoides, quæ ſuperiori tempore conſueuiſſent ſanguinem melancholicum profundere, aut mulieri eſſent retenti menſes, vel imminuti, in hoc caſu, ex præcepto Galeni, & antiquorum, forent ſecandæ venæ inferiores, alioqui expedit venas ſuperiores ſecare. Sed hoc tempore communiter practicantes hæmorrhoidas ſolent cum hirudinibus frequentiſſime aperire, ſiue illæ antea fluere conſuetæ fuerint, ſiue natura nunquam huiuſmodi purgationẽ tentauerit: quibus Meſue inter cæteros maxime fauet, qui generaliter docet, in omni ſpecie melancholiæ prouocationem hæmorrhoidum quam maxime conferre. Sed Medicus ex præcepto Galen. 3. de locis aff. 7. huic ſectioni uenæ debet intereſſe, & qualitatẽ ſanguinis fluentis diligenter obſeruare; namque ſi ille non videatur eſſe melancholicus, ſtatim ſupprimẽdus eſt, ſi uero appareat melancholicus, tuoc pro viribus atque habitu corporis ægrotantis, licet detrahere quantum ſatis fuerit. Quo loco Auic. duo tradit præcepta, digna maxima notatione: alterum, tametſi principio ſanguis exeat ſubtilis, non propterea illum ſtatim fore ſupprimendum, cum eueniat ſæpenumero, vt præcedat ſanguis ſubtilis, & deinceps craſſus ſuccedat. Alterum, inciſionem venæ amplificandam

Precepta Auicenna

eſſe, ne per anguſtam inciſionem exeat tantum ſanguis tenuior, & quod groſſum eſt, retineatur, & augeatur illius malitia.

Preparan tia humorẽ melancholicum.

Lenita aluo, ſecta uena, iam de purgatione cogitandum eſt: ſed ante omnia præ cæteris omnibus morbis, oportet integram coctionem attendere: ſiquidem noxij humores ſunt craſſi & difficiles, itaque primo ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ incidendi atque attenuandi uim habeant, qualia ſunt ſyrupus de ſucco borraginis, bugloſſæ, de fumo terræ ſimplicis, de pomis ſimplex: de lupulis: decocta cichorei, ceterach, meliſſæ, borraginis, de fumo terræ, & ſimilium. Vulgares medici, ſi non principio, ſaltem progreſſione temporis, utuntur quoque ſyrupis compoſitis de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, & ſimilibus, conficiuntur ex ſena, polypodio, epithymo, caſſia, & alijs purgantibus medicamentis, qui quidem ſyrupi tantum abeſt vt coctionem efficiant, ut illam magis perturbent, & impediant: quare uos ab iſtis perpetuo caueatis.

Purgãtia melancholiam.

Concocta materia purganda eſt, ad quam purgationem multa ſunt accommodata, ſena, epithymum, polypodium, helleborus, lapis lazuli, diacatholicum, diaſenæ ſolutiuum, confectio hamech; ſed inter cætera omniã tum ſimplicia, tum compoſita, cortices radicum hellebori nigri, principem locũ obtinent, quod vel ex communi prouerbio poteſt conſtare, quo illi helleboro opus habere dicuntur, qui non ſunt ſano animo: & ſane certum eſt, antiquiores medicos, ad leuanda mentis, & capitis uitia, plurimum, & frequentiſsime hoc medicamento vſos fuiſſe.

Exempla.

℞ *Corticum radicum hellebori nigri ʒ ij.*
Seminis aniſor.
Feniculi.
Citri ana ʒ ß.
Cinamomi.
Caryophy. ana ℈ ß. fiat decoctio.
℞ *Predictæ decoctionis. ℥ iij.*
Syrupi roſ. ſol. ℥ j. ß. M.
℞ *Confectionis hamech. ʒ iij.*
Syrupi de fumoterra compoſiti.
Roſati ſol. ana ℥. j. ß.
Decoctionis fumi terra.
Meliſſa.
Cichorei q. ſuf. M. & F. potio.
℞ *Pilularum cochiarum cum hellebore ℈ iij.*
Fiant pilula V & deaurentur.

Purgãtia reperenda

De purgantibus medicamentis illud ſciendum eſt, vnam purgationem plerunque non ſufficere: quare nonnunquam, & bis, & ſæpius, oporteat eam repetere; in quo caſu licet a leuioribus incipere, & ad ualẽtiora progredi. Neque hac in parte mihi conuenit cũ illis, qui in melancholia, & alijs id genus morbis difficillimis, non niſi leuioribus vtuntur medicamentis; cenſeo enim magnis morbis magna quoque remedia conuenire.

Quid agẽdum dum æger accipere medicamenta nolit.

Sed dicat aliquis, ſi contingat, ſicut contingit frequenter, ut ægri nolint hæc medicamenta accipere, quidnam agendum eſt? Duplici ratione licet hoc incommodum deuitare, primum vt ægri minis, quandoq; verberibus, & omni ſtudio cogantur ad illas aſſumenda: cum enim perpetuo timore opprimantur, hac ratione obedientes fiunt, & omnia accipiunt. Deinde illi ſunt fallendi, permiſcendo medicamenta in ferculis. Exempli gratia, in ptiſana, in lacte, ſicut Gal. aliquando facere conſueuit: in quo caſu licet, & Alchimiſtas confugere, qui & helleborum, & omnia medicamenta deſtillant, quæ cum ſint minima doſi, facile uel ſola, uel cum alijs poſſunt exhiberi. Ijs duab. rationib. poſtremo licet addere nõnulla

me-

Digitized by Google

medicamenta externa, quæ vulgo vmbilicalia appellantur, & expurgantibus medicamentis conficiuntur, atque ad vmbilicum appoſita ſolent aluum mouere, quale eſt apud aromatarios emplaſtrum de arthanita, cui in hoc caſo poſſemus permiſcere cortices radicum hellebori nigri.

Medicamēta vmbilicalia.

Reuulſētia. Porro in ſecunda indicatione ad reuulſiones veniēdum eſt, quare conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones extremarum partiũ, cucurbitulæ, clyſteria, & alia de quibus ſæpe diximus; verum inter cætera apud cõmuniter practicantes ſunt in frequenti vſu, cauteria, quæ à capite creduntur quam maxime reuellere, vnde non ſolum in brachijs & cruribus, ſed etiam in ſyncipite & occipite ſolent inuri, adeo vt neque deſint, qui caluariam audeant perforare: & Gordonius, ſuo tempore medicus celebris, narrat hiſtoriam de quodam melancholico, qui acceperat vulnus in capite, adeo vt cranium fractum eſſet, quo tempore ab omni melancholia ſanus euaſit, quamdiu vulnus apertum fuit: ſanato autem vulnere, rurſus eodem morbo correptus eſt.

An cauteria conueniant.

In cauteriorum adminiſtratione equidem cenſeo admodum caute procedendum eſſe, cum experientia demonſtret, melancholicis ea ſæpenumero nihil prodeſſe, quandoque etiam non parum obeſſe, forte quod hic humor craſſior nequeat euacuari, præterquã quod & cerebrum, & totum corpus magis quam deceat, ſolet exſiccari. Itaque vos moneo, ne tam facile & prompte ad hæc præſidia deueniatis, ſicuti medici noſtrorũ temporum facere ſolent.

Intēperies corrigēda. Poſt hæc omnia illud reliquum eſt, vt intemperies membrorum principalium corrigatur, ac potiſſimum iecoris, & ventriculi: quæ duæ partes præ cæteris ad coctionem ſunt deſtinatæ, etſi neque cerebri cura eſt prætermittenda, partim vt illud quoque proprium alimentum probe concoquat, partim vt a membris inferioribus non tam facile noxios humores & vapores recipiat. Hæc autem poſſunt præſtare partim medicamenta, cum interna, tum externa, de quibus ſatis diximus, partim & maxime congrua victus ratio; de qua Auicenna, ac fere omnes diffuſe tractant, adeo vt ſuperuacaneum ſit de ea longius agere.

Præcepta ad melancholiam curandam.

I. Primum quod pertinet ad accidentia animi, danda eſt omnis opera, vt ægri, quantum fieri poteſt, omnis mœroris, moleſtiæ, & perturbationis fiant immunes: quare ſint præſto amici, ludi, muſica, & alia quibus per ſanitatem ſolebant delectari, vt animi hilaritatem illis conciliemus.

II. Secundo diligenter cauendum eſt, ne medici, vel domeſtici de ægrotum inſania ac deprauans imaginationibus pertinacius velint cum illis contendere, quin potius omnes debent ad eorum voluntatem omnia loqui, neque eos adhuc magis irritare: potiſſimum vero argutо aliquo ſtratagemate ſtudendum eſt illos decipere, atque à ſemel concepta opinione remouere; qua ratione multi aiunt multos fuiſſe ſanitati reſtitutos: ſic apud Alexandrum eſt exemplum de illa muliere, quæ putabat ſe comediſſe ſerpentem.

III. Tertio ex præcepto Aetij in tota curatione quandoque ab omni remedio oportet abſtinere, & naturæ aliquam remiſſionem concedere, quæ aliquando ab aſſiduis remedijs videtur affligi, quieſcens vero recreatur, & validius morbum ſuperat.

IV. Poſtremo in memoriam tenendum eſt, melancholicos, quicunque ſemel in hanc ægritudinem inciderint, opportere ſingulis annis, non ſolum vere ſed etiam quandoque autumno purgandos eſſe, vel vnius Galen. teſtimonio, qui in lib. quos; & quando, nec non 6. aph. 47. hac ratione gloriatur ſe multos melancholicos ab illa liberaſſe.

CAPVT XXII.

De Mania.

TRactantes de melancholia diximus delirium fieri dupliciter, uel cum febre, uel ſine febre: atque hoc ſine febre eſſe duplex; alterum quod melãcholia, alterum quod mania dicitur: iure itaque de mania eſt etiam agendum. Mania igitur quam Latini furorem interpretantur, eſt delirium ſine febre; quod ex Galeno 3. de locis aff. 7. 2. de ſympt. cauſis ad finem: originem habet, vel ex ſola calida cerebri intemperie, uel præterea ex calidis mordacibuſque humoribus, qualis potiſſimum eſt atra bilis: quam ſciendum eſt ex Galeno 4. aphoriſ. 22. 2. de criſibus 12. duplicem habere generationem: alteram ex ſanguine craſſo, ac ueluti fece, ubi immodice excalefactus fuerit: alteram ex flaua bile uehementer aſſata: unde ſicuti in melancholia, prouenientе à ſolo humore melancholico, ægri perpetuo timore & mœrore opprimuntur, ita e contra maniaci inordinata corporis motione feruntur, temerarij, iracundi, crudeles fiunt, qui amicos, aſtanteſque morſibus, uerberibus, alijſque iniurijs lędunt, ut uere ferinos mores exprimant, ex quo maiori ex parte in uinculis detinendi ſunt. *D.finitio.* *Cauſa.* *Signa.*

Si quis quęrat, quonam modo actiones principes, & quales in mania lędantur? Primum certum eſt illas non aboleri, non minui, ſed deprauari. Secundo veriſimile eſt omnes facultates laborare: ſiquidem hi ægroti non ſolum imaginantur quæ nõ ſunt, ſed etiam inter turpe & honeſtum, inter bonum & malum, inter amicos & inimicos, nullam diſtinctionem faciũt, quæ deprauatam imaginationem & rationem manifeſte demonſtrant. Sic forte etiam memoria viciatur: tametſi Aetius ſcribit lib. 6. 8 memoriam ſeruari, veluti licet conijcere ex fabulis & cantilenis quas habent familiares. Hæc igitur maniæ eſſentia, cauſæ & ſigna ſunt. *Quæ actiones lædantur & quomodo.*

Curatio eadem eſſe debet quæ melancholiæ, pręterquam quod ſicuti in melancholia ſtudemus moderate calefacere & humectare, ita in mania contra eadem præſidia vt refrigerandi & humectandi prædita eſſe debent, quod ſpeciatim monet Alexand. qui ſcribit, eos medicos qui calidioribus antidotis & purgationibus vtuntur, pręſertim hiera, ægros adhuc magis furioſos & inſanos reddere; dum ſanguinem a ſiccitis & acrius conuertunt. *Curatio.* *Indicat.*

Itaque pro lenienda aluo caſſia foret præſtãtiſſima, clyſteria ex decocto violarum, maluarum, lactucarum ex ſucco ptiſanæ, oleo violato. Pro humoris præparatione, ſyrupus violatus, de ſucco borraginis, de nenuphare, de fumo terræ ſimplex, decocta cichorei, capillorum veneris, nenupharis, bugloſſæ, & ſimiliũ. Optima ſunt pro expurgatione confectio hamech ſimul cũ caſſia, ſerum lactis cum epithymo, polypodio, ſyrupo violato ſolutiuo. *Lenientia aluum.* *Præparantia.* *Purgātia.* *Exempla.*

℞ *Floreccaſſia nuu. extr.* ℥ *xij. Fiat bolus.*

Præparans.

℞ *Syrupi de ſucco borrag.*
Violati ſimplicis
de nenuphare ana ℥ *ß.*
Decoctionis lactucarum
Nenuphar. [illegible]
Cichorei ana ℥ *j. ß. M. pro ſyrupo.*

Purgatio.

℞ *Confectionis hamech.* ℥. *ß.*
Syrupi viol. ſolu. ℥ *iiij.*
Decoctionis ſup. ſcripta. vel ſeri lactis q. ſuf. M.

Nulli autem dubium eſſe debet, quin ante omnia conueniat ſanguinis miſſio, ſicut de phrenitide diximus, uel ſectis venis ſuperioribus, vel inferioribus, præſertim ſi hæmorrhoides vel menſes in iis uberibus retenti eſſent. Poſt purgationem corporis vniuerſi, *Vena ſectio.* *Localia.*

uerſi, caput poſtremo loco, nec non totum corpus, & interius, & exterius refrigerandum, & humectandum eſt, præcipue uero ſtudendum ſomno, ad caput apponendo linimenta, irrigationes ex oleo violato, roſato, de papauere, ex decocto maluarum nenupharis, lactucæ, ſemperuiui, capitum papaueris. *Balneum* Sed ad humectandum, & refrigerandum corpus vniuerſum nihil balneo aquæ dulcis præſtantius eſſe poteſt. Interius ſunt conſerua roſarum, borraginis, bugloſſæ violarum, cōfectio diamargariton frigid. electuarium de gemmis, *Interna.* confectio diarhodon, trium ſandalorum, &c.

Victus. Alimenta ſint boni ſucci, ſed quæ refrigerandi, & humectandi vim habeant, de quibus ſæpe diximus.

CAPVT XXIII.

De Inſania Lupina.

Definitio. Signa. Lycanthropia eſt delirium ſine febre, in quo æger imaginatur ſe in lupum conuerſum eſſe, vnde nomen ſuſcepit. Aegroti potiſſimum Februario menſe interdiu latitant, noctu autem egrediuntur, & lupos in omnibus rebus imitantur. Atque hinc ego puto originem habuiſſe antiquam, & vulgatam opinionē, homines reuera in lupos conuerti, ac rurſus humanā formam recipere: ad quem modum ſcribit Pauſanias in deſcriptione Græciæ lib. 6. olim memoriæ proditum fuiſſe, pugilem quendam Parrhaſium ea Arcadia, nomine Demænetum in ſacris Iouis Lycæi ſe in lupum vertiſſe, ad decimo rurſus anno priſtinam formam recuperaſſe, de quo exemplo, & mirabili metamorphoſi Plinius lib. 8. cap. 22. Plato in 8. de republica. Hic morbus a Paulo Aetio, ex recentioribus vero ab Altimaro, & reliquis, qui fere omnia ad verbum transſcribunt, reponitur inter ſpecies melancholiæ; ſed mea ſententia præter omnem rationem; cum potius ſub mania debet collocari: etenim ſi diligenter ſingula eorum ſymptomata conſiderentur, oculi caui, lingua arida, totum corpus durum, areſactum, vlcera crurum inſanabilia, & alia id genus, quæ accurate a Paulo, & Aetio commemorantur, facile eſt intelligere hæc omnia non aliunde, quam redundante atra bile prouenire, atque huiuſmodi ægrotos iure eſſe maniacos. *Curatio. Venæ ſectio.* Ex quo id quoque licet colligere, vnam atque eandem curandi indicationem huic morbo, & maniæ cōuenire, adeo, vt quę de mania diximus, ad lycanthropiam iure poſſint accommodari. Sed inter cætera omnia præſidia omnes ſecant uenam vſque ad animi deliquium, quia, vt nonnullis placet, ægri eo tempore circa initia veris multo craſſiore ſanguine redundant: ſed, vt ego puto, quoniam maximus, & extremus eſt morbus; ad quem modum Galenus quoque in vehementiſsimis doloribus, in maximis inflammationibus ardentiſſimis febribus, tam copioſam ſanguinis miſſionem probat. *Balnea. Lac. Serum.* Tota porro ſumma huius curationis conſiſtit in alimentis boni ſucci, balneis aquæ dulcis, potione lactis, & alijs præſidijs id genus, cum internis, tum externis, quæcunque ſomnum conciliare, ac ſummam illam tum capitis tum corporis vniuerſi ariditatem poſſunt emendare.

CAPVT XXIV.

De Catarrho.

Nominis ratio. Catharrus, vel deſtillatio eſt vox æquiuoca, quare ante omnia diſtinguenda eſt. Scribit Plato 3. de republica ad finem, catarrhum tempore Socratis nomen fuiſſe, quod generaliter exuperantium humorum fluxionem ad qualcunque corporis partes ſignificabat, poſteriores autem medicos coactos fuiſſe noua nomina inuenire. Sic Galenus 3. aphor. 12. Seniores autem, &c. interpretatur de ijs deſtillationibus, quæ per venas a capite ad partes infernas feruntur: huiuſmodi autem diſtillationis, vt dicebat Plato, varia nomina ſortitæ ſunt, prout materia a capite fluēs varias corporis partes occupat, & uarias ægritudines facit. Exempli gratia ſi deſtillatio petat pulmones, dicitur aſthma: ſi fauces, dicitur angina: ſi artus, arthritis: & ſic reliquæ varijs nominibus appellantur, adeo, vt non defuerint, qui uelint omnes morbos eſſe catarrhum. Verum præter hanc generalem catarrhi ſignificationem magis reſtricte & proprie catarrhus dicitur, vbi excrementa ad proximas oris partes deſcendunt: in qua ſignificatione medici frequenter catarrhum ſolent accipere, qui quidem certas quaſdam habet appellationes, prout materia ad hanc, vel illam partem defluit. Namque ſi a capite excrementum in os defluit, *κατάρρους* græce latine deſtillatio dicitur: ſi uero ad nares deſcendat, *κορύζα* græce, latine grauedo dicitur: ubi autem fauces humore imbuuntur, *Quid ſit.* græce *βράγχος*, latine raucedo uocatur: quæ doctrina eſt Galen. 3. de ſympt. cauſis 5. Ex quibus facile eſt intelligere catarrhum non eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma exiens immutatum: nec non in catarrho cerebrum, vel uti partem ſimilarem, vel, ut partem inſtrumentalem, vel per ſe, vel per conſenſum alterius partis perpetuo laborare, adeo, vt ſine male affecto cerebro nulla vnquam deſtillatio fieri poſſit: quod pariter in Galeno traditum eſt. 1. de ſympt. cauſis. 4. *An morb. thoracis.* Ex quo neque difficile eſt eam dubitationem diſſoluere, vtrum catarrhus inter morbos capitis, aut thoracis debeat collocari, cum Medici modo vni, modo alteri parti illum adſcribant. Namque ſi ex una parte catarrhus ſine laborante cerebro eſſe nō poteſt, ex altera autem ille proprie non magis ad thoracem, quam ad alias partes pertinet, ad quas contingit excrementum defluere, ſatis debet conſtare omnē catarrhum ad cerebrum pertinere, Rhaſimque ſumma cum ratione de illo inter morbos capitis tractare, cæteros autem præter rationem inter morbos thoracis eundem reponere.

Quō catarrhi generentur. Cæterum ſi quis cupit intelligere, quonam modo generaliter catarrhi generentur is memoria teneat, quod omnes fatentur Medici, ac ſæpiſſime traditum eſt a Galeno; nempe ſingulas partes noſtri corporis aſſidue ad ſe trahere ſanguinem, ut illo nutriantur: quod ſi huiuſmodi partes optime ſe habeant, ac præterea ſanguis ſit probus, tunc optimam fieri coctionem, adeo, ut totus fere ſanguis in ſubſtantiam earum conuertatur, & pauca admodum excrementa generentur: contra uero ſi, aut partes ſint male affectæ, aut ſanguis ſit improbus, aut ſimul vtrumque malum conueniat, tunc vitioſam fieri concoctionem, parumque ſanguinis in ſubſtantiam partium tranſire, multa autem excrementa generari. Namque hæc eadem plane eſt ratio, cur deſtillationes generentur, vt eleganter ſcribit Gal. 7 de vſu partium. c. Etenim ſi cerebrum nullo uitio laboret ſanguiſque ad illud fluēs ſit laudabilis, tunc aliter fieri non poteſt, quin propterea fiat concoctio, & pauca admodum generentur excrementa, quæ facile per opportunos, & naturales meatus ſolent purgari: quandoquidem ex maximis, & præcipuis naturæ curis illa eſt, ut omnia excrementa ex omnibus partibus corporis expurgentur, ac maxime ſi hæ partes fuerint principes, quale eſt cerebrum: contra uero ſi cerebrum male affectum, aut ſanguis uitioſus fuerit, aut utrumque uitium concurrat, tunc omnis ratio colligit, alimentum fore exiguum, excrementa autem plurima: quæ quidem cum nimia copia, ſæpius etiam mala qualitate ſint naturæ moleſta, neque ab ea poſſint gubernari, ad partes cerebro ſubiectas per uias alioqui late patentes ſolent præcipitari; cum ita natura comparatum ſit, quod Galen. docet 2. de diff. feb. ultimo, de cauſis morborum 6. 3. de facult. naturalibus 13.

ut

Digitized by Google

vt vna quæque pars noſtri corporis ſemper ſtudeat ad alias partes propellere, quæcunq; illi moleſta, & noxia ſunt. Quamobrē Gal. appoſite catharrū diarrhϾ aſſimilauit 3. de ſymp. cauſis. 2. Nam quemadmodum diarrhϾ ob ventris cruditatem, ita certum eſt catharrum prouenire, quod cerebrum improbe ſuam coctionem faciat.

Differētia. Sequuntur differentiæ catarrhi, inter quas illæ ſūt notandæ, quæ ſumuntur ex cauſis, de quibus cauſis nō omnes cōueniunt. Ariſt. 2. de par. ani. 7. vnam tantūmodo catharri cauſam videtur cōſtituiſſe, intemperiē cerebri frigidiorem, qui docet excrementa ſanguinis ſurſum delati à cerebro refrigerati, concreſcere, atque ita pituitæ fluxionē fieri, ſicut in magno mūdo de generatione imbriū contingit, quos cōſtat nō aliter fieri, quā vaporibus vi caloris ex terra in ſublime eleuatis; qui vbi ſuperiorem aeris frigidiorem partē attingunt, refrigerantur, & in aquam vertuntur, quæ rurſum in terram cadit. Philoſopho videtur conſentire Auic. 5. 3. c. proprio, qui huius rei aliud exēplum affert, nimirū de alembico plumbeo, in quo vapor rei deſtillandæ ſurſum aſcendit, a plumbi frigiditate cōcreſcit, & in aquā vertitur. Sed Gale. magis appoſite, & vere mihi videtur catharri cauſas tractare, qui 3. de ſymp. cau. 4. docet, cerebrum deſtillationis cauſam eſſe dupliciter: vno modo tanquā partem ſimilarem, altero tanquam inſtrumentalem: itaq; prima ratione illud laborat intemperie, ſecūda ratione laborat nimia repletione. Et ſi quis quærat, qualiſnā cerebri intēperies catharrum poſſit efficere, etſi Gal. & loco citato, & 3. de locis aff. 5. duas tantū, caliditatē, & frigiditatē cōmemorat: tamen ego puto illum tanquā exemplis vſum fuiſſe, neq; ceteras duas, humiditatē, & ſiccitatē, fore prætermittendas. Cū enim iam ſtatutū fuerit, catharrum non aliter fieri quā viriata cerebri coctione, ſi qualibet cerebri intemperies, cum ſimplex, tum compoſita, poteſt coctionem vitiare, quod omnes fatentur, cui dubium eſſe poteſt catharrum ex qualibet cerebri intemperie fieri poſſe? Prima igitur eſt frigiditas, quæ manifeſtiſſime cerebri coctionem lædit, ex quo multa generātur excrementa, quæ deinceps reddita craſſiora deſcendunt, & deſtillationem faciūt. Secunda eſt caliditas, quæ etſi ad coquendum eſt maxime apta, tamen cum multū attrahat, & ſæpenumero pluſquam poſſit cōcoquere, ac ratione iure excrementorum, & deſtillationis cauſa ſtatui poteſt. Tertia eſt humiditas, quam certum eſt partem laxiorem, & debiliorem reddere, neq; aſcendentes vapores ſatis poſſe exſiccare, coquere, & diſſoluere. Poſtrema eſt ſiccitas, quæ quidem etſi ad robur cerebri atq; illius coctionem videtur facere, tamen ſi vehementer augeatur, ſicut in ſenibus cōtingit, nulli dubium eſſe debet, quin coctionem lædat, & excrementis deſtillationibuſque occaſionem præbeat. Neq; vero dubiū eſt, quin huiuſmodi intemperies, non ſolum ſimplices, ſed etiam compoſitæ poſſunt deſtillationem efficere, inter quas calida, & humida, frigida, & humida principem locū obtinent. Eſt præterea cerebrum tanquam pars inſtrumentalis, ſi nimium repleatur, deſtillationis cauſa: ad quēadmodum ex crapula, ebrietate, & alijs erroribus, plurimi vapores, & humores ſurſum ferūtur, qui cum nequeant cōcoqui, deijciuntur a natura, & ita catharrus efficitur. Quod ſi quis præterea cupiat cauſas quoque externas intelligere, vno verbo ſunt illæ omnes, quæcunque cerebro vel tanquam parti ſimilari, vel tanquam parti inſtrumentali poſſunt aliquam noxā afferre, atq; id efficere, vt cerebrum tot redundet excrementis, quot deſtillationem poſſunt facere.

A copia. Secundo loco ſunt differentiæ deſtillationū à copia, & quātitate materiæ. etenim quædam eſt pauca, quædā mediocris, quædā multa, adeo vt quandoque periculum immineat ſuffocationis.

A qualitate. Tertio ſunt differētiæ ex qualitate deſtillantis materiæ, quæ multis modis poteſt conſiderari; nā alia eſt calida, alia frigida, alia tenuis, alia craſſa: ex colore, alba, flaua, liuida, nigra: ex odore, quædā ſeret, quædā caret odore: ex ſapore, alia eſt dulcis, alia amara, alia ſalſa, alia nullū refert ſaporem: ex forma, alia rotūda, alia liquida, & ſimiles, quæ omnes differentiæ ſub qualitate poſſunt comprehendi.

A modo electionis. Quarto ſunt differentiæ ex modo quo materia eijcitur: namq; alia cū tuſſi, alia cum vomitu, alia cū ſcreatu, alia cum ſimplici expuitione; qui quidem varius modus manifeſte varios locos indicat, in quos cadit deſtillatio; ſiquidem quæcunq; ore excipit vomitione, ex gula, & ventriculo; tuſſi ex partibus reſpirationi ſeruiētibus: ſcreatu ex faucibus, & gurgulione: ſimplici ſpuitione, ex ore ſolet deduci, vt docet Galen. 4. de locis aff. 7.

A modo generationis. Quinto ſunt differētiæ a modo generationis; deſtillatio alia fit cerebro primum laborante, alia per conſenſum aliarum partium. Cerebrum primario laborat intemperie, ſicut diximus; per conſenſum autem vel totius corporis, in quo ſanguis vniuerſus vitioſus continetur, vel per conſenſum determinatæ partis, ac potiſſimū ventriculi iecoris, vteri in mulieribus, ex quibus frequenter plurimi humores, & vapores in caput feruntur, & deſtillationes contingunt.

A tēpore. Sexto ſunt differentiæ a tempore: catharrus alius recens, alius antiquus.

A coniunctis. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis. deſtillatio vel eſt cum febre, vel ſine febre; in corpore vel boni habitus, & robuſto, vel extenuato, & debili; in ſeniore, vel iuuene, & ſic de cæteris. Quo loco notandum eſt, quod ſupra diximus huiuſmodi omnes differentias vel ad cognitionē, vel ad prognoſticum, vel ad curationē eſſe quam maxime vtiles. Exempli gratia, ſi materia deſtillās fuerit tenuis, & ſalſa, calidam cerebri intēperiē indicat, neq; magno caret periculo: cōtra ſi ea craſſa fuerit, inſipida, intēperiē frigidā, & lōge minus periculū ſignificat. Si catharrus fuerit in valde ſenib. ex 2. aph. 40. nullā recipit curationē. Si fuerit cum febre, omnes ſecant venam; quod item de cęteris differētijs facile eſt colligere, & demōſtrare.

Signa. Signa præſentis deſtillationis ſunt manifeſtiſſima: ſunt etiam plurima ſigna differentiarū manifeſta ex ægrotum relatione. Cerebro primario laborante, ſi intemperies calida fuerit, facies erit colorata, deſtillans materia erit denſior, quandoque actu calida, ſaporis amari, ſalſi, coloris flaui, viridis, aderunt vigiliæ, iuuabunt refrigerantia, præceſſere victus ratio, aer, & ſimilia, quę potuerūt calefacere. Si vero intemperies frigidior fuerit, tunc apparebunt ſigna ijs oppoſita, facies pallida, materia aquoſa, quandoque actu frigida, alba, omni ſapore deſtitutum, ſomni longiores, calefacientia iuuabunt, præceſſerunt quæ refrigerandi vim habent: quod item de cęteris ſtatuendum eſt. Quod ſi altera ex parte cerebrum non primario, ſed per cōſenſum laboret, tunc nullum male affecti capitis indiciū apparebit: itaque oportet inueſtigare, qualiſnam ſit intemperies ventriculi, & aliarum partium, quomodo vniuerſum corpus ſe habeat, quā ratione ſingulæ coctiones perficiantur: ex quibus facile eſt locum conſentientem, & laborantem inuenire.

Curatio intēperiei calidæ. Aggrediamur nunc curationem deſtillationis eius quæ ex intemperie calida originem habet. Hic autem memoria tenendum eſt, ubicunque eſt deſtillatio, ibi neceſſario materiam in capite contineri: quare præcipue ſeſe offert indicatio uacuandi capitis: uerum cum id non liceat ſine præcedente totius corporis uacuatione, Ideo omnium primo totum corpus uacuandū eſt: deinde ad reuulſionem, ac poſtremo ad capitis alterationem per contraria deueniendum eſt.

Vtrum ijs indicationibus liceat ſatisfacere, cito an tarde, facile an difficulter, id potiſſimum ex differentijs licet colligere. Namque deſtillatio per conſenſum partium inferiorum, & quæ recens adhuc eſt, ſine dubio facilius & citius curatur, quam altera cerebro primario laborante, & quæ antiquior fuerit.

Si pauca materia, frigida, dulcis uel inſipida, non fœtens, non rotunda ad nares uel os defluens, longe

minus

minus negotium & periculum affert, quam ſi ea fueſit multa, calida, amara, ſalſa, fęr... ruda, & ad pulmones decumbat. Eadem ratione f. bris adiuncta, macies, ætas ſenilis, ſine dubio lo. giorem & difficiliorem curationem arguit.

Sed rem aggrediamur, & primum calidam cerebri intemperiem incipiamus. Quo ad primã igitur pertinet indicationẽ, ſi morbus non vigeat, aluus lenienda eſt, & inter cætera caſſia foret præſtantiſſima. Deinde ad ſectionem venæ deueniendum eſt, quod quidẽ remedium Melues ſcribit in tribus caſibus conuenire.

Leniens. Vena ſectio.

Primo ſi catarrhus fuerit calidus, in corpore calido, in quo ſit oculorum rubedo, & venarum plenitudo. Secũdo, ſi catarrhus ſit calidus, declinans ad oculos valde: aut qualiſcunque ſit, & terminetur in faucibus, in pulmone, aut coxis, aut diaphragmate. Tertio ſi catarrhus fuerit cum febre. Sed quæſo conſideretis quã huiuſmodi doctrina ſit inepta & confuſa: etenim ſi debet medicus omnes huiuſmodi conditiones attẽdere, aut nunquã aut raro in catarrho ſanguinẽ mittet: vos autẽ Hip. & Gal. audiatis: quare ſi catarrhus fuerit magnus, quod ex traditis differẽtijs licet intelligere, qualiſcunq; ille fuerit, conſentientibus viribus & ætate, perpetuo accedatis ad venæ ſectionẽ, quæ ſit cephalica, ſanguiſq; extrahatur pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerum ſimilium. Deinde materia coquenda, & præparanda eſt cum ſyrupo roſato recẽti, ſucco endiuiæ, & ſi ea peteret pulmones, cum ſyrupo de farfara, violato, cũ decoctione borraginis, capillorum veneris, cichorei, farfaræ, liquiritiæ. Quod ſi huiuſmodi materia foret admodũ calida, & acris, tũc licet deuenire ad ſyrupũ de papauere, ad decoctionem lactucarum, & ſimilia.

Præparantia.

Purgãtia.

Apparente coctione purgatione adhibeatis cum rhabarbaro, ſyrupo roſaceo ſolutiuo, pilulis aureis, electuario de ſucco roſarũ, & ſimilibus. Poſt cõmunem corporis vacuationem, ex ſecunda indicatione ad præſidia reuellentia veniendũ eſt, de quibus ſæpe diximus: ſed inter cætera hoc tempore ſunt admodũ familiaria cauteria, quæ partim cruribus, & brachijs, partim ſyncipiti, & occipiti imponãtur: de quibus alias vos monui cum Gal. 6. de tuenda 9. a. de med. ſec. locos 3. ea non ſine iudicio, & indifferenter eſſe adminiſtranda, quandoquidẽ ſi cerebrum calida intemperie laboret, longe magis nocẽt quã proſint.

Reuellentia.

Interea ad propriam capitis purgationem veniẽdum eſt, quæ cum per duas præcipue partes, nimirum per os, & per nares poſſit fieri, in præſenti caſu altera quæ deducit materiam ad os, minus videtur conuenire, quod hinc periculum immineat, ne humores facilius ad ſubiectas, & nobiliores partes præcipitentur, quare altera per nares longe commodior cenſenda eſt. Poſtremo autem ad cerebri prouidentiã oportet deuenire, ne id nobis contingat quod Galen. 6. de tuenda ſanit. 9. pleriſque ſui temporis medicis obijciebat, quorum alij oris, alij narium, alij ventriculi, alij ceterarum partium, ad quas deſtillatio decumbit curam ſuſcipiebant, cum tamen magis neceſſarium fuiſſet cerebrum tanquam mali fontem curare. Multa autem ſunt quæ calidam cerebri intemperiem poſſunt emendare: inter cætera Gal. loco citato de tuenda valetudine maxime probat balneum aquæ dulcis, quod præſtantiſſimum eſt: ſic parari poſſunt lotiones & perfuſiones ex roſis, violis, myrtho: lactucis, maluis, capitibus papaueris albi, &c. quibus memoria perpetuo tenẽatis, nonnulla moderate calida, chamomælum, anethum, ſemina aniſorum, aut quid ſimile perpetuo permiſcendum eſſe: namque hæc medicamenta calida moderate impoſita ſunt tanquam vehiculum, vt medicamenta frigidiora facilius penetrent, & ad partem affectam deducantur: ſic perfuſio cum oleo roſaceo omphacino, violaceo, aut ſimili, optima foret. Interius ſunt conſerua roſarum, violarum, nenupharis, confectio diarhodon, diacodium, & ſimilia. Alimenta ſint boni ſucci, & eadem cum medicamentis facultate prædita: de quibus illud notandum eſt, medicos generaliter in catarrho tenuem victus rationem inſtituere, vnde eſt vulgaris verſiculus.

Caput purgãtia.

Cerebrum roborãtia, & refrigerantia.

Eſuriant, vigilent, ſitiant, qui rheumata curant.

Victus ra.

Veruntamen ſciatis hanc tenuem victus rationem in catarrho calido haud prorſus conuenire, cum periculo immineat ne ita humores adhuc magis incaleſcant & vrantur, ex quibus poſtea neceſſe eſt malum augeri.

Si autem deſtillatio eſt frigida intemperie oriatur, iiſdem indicationibus agendum eſt: pro lenienda aluo hiera cum caſſia, mel roſa. ſol. cum manna forent optima. Si morbus fuerit magnus, vel immineat magnus, conſentientibus viribus & ætate, nullo modo venæ ſectio eſt prætermittenda, quæ tamen ſumpta indicatione ab humore noxio, fiat moderate. Pro coctione materiæ primum quidem conueniunt leuiora, quãlia ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, oxymel ſimplex, decocta ſaluiæ, betonicæ, liquiritiæ. Deinde valentiora, ſyrupus de duabus uel quinque radicibus, de hyſſopo, de praſſio, de ſtœchade, oxymel compoſitum, decocta hyſſopi, origani, pulegij, calamenthi.

Curatio frigidæ intemperiei. Leniens. Venæ ſectio. Præparantia.

Apparente coctione purgatio eſt inſtituenda per medicamẽta ſimplicia, agaricum, rhabarbarum, turbith; compoſita cum pilulis de hiera, cum agarico, cum pilulis cochijs, electuario diaphœnicon, hiera Pachij & ſimilibus, quæ quidem purgatio ſæpe vnica non ſufficit, ſed & bis & ter repetenda eſt, cum materia ſit frigida, & plerunque rebellis, ut non ita facile & cito poſſit purgari. Secundo pro reuulſione omnia conueniunt, ſed inter cætera glandes, & clyſteria acriora principem locum obtinent: neque uero hic cauteria quoque ſunt prætermittenda, quæ in materia frigida uel ex Galen. ſententia 6. de tuenda val. 9. uidetur conuenire. Poſt hæc cerebrum ſpeciatim purgandum eſt, & cum ex hac frigidore materia nullum fere periculum partibus inferioribus uideatur imminere, non ſolum errhinis, ſed etiam apophlegmatiſmis licebit vti. Demum vero ipſum cerebrum calefaciendum, & roborandum eſt, & multa ſane ſunt quæ id præſtant; exterius ſunt lotiones & perfuſiones capitis ex decocto abſinthij, betonicæ, maioranæ, ſerpilli, hyſſopi, calamenthi, ſeminum odoratorum, agarici, & ſimilium: ſunt linimenta, & ſtillicidia ex oleis, chamomælino, nardino, liliorum alborum, rutaceo, & ſimilibus. Nõnulli vtuntur lotione capitis ex vino generoſo aromatico, cui præterea addunt caryophillos, gingiber, piper, & ſimilia; ſed recentiores familiariter utuntur aquis thermarum calidarum, neque ſolum pro ſtillicidio, ſed etiam pro potione, quod quidem præſidium experientia confirmat maximam ſæpenumero utilitatem afferre. Interius conueniunt ſyrupi, decocta, conſeruæ, ex betonica, ſaluia, hyſſopo, roremarino: ſunt diacyminum, diamoſchum, diacalamenthum, mithridatium, theriaca, & ſimilia. Atque hactenus de capite primario laborante, namque ea ijs veluti exemplis facile eſt cuique cæterarum quoque intemperierum curationem conſtituere. Si autem deſtillatio proueniat ex conſenſu aliarum partium, vel vniuerſi corporis, vel alicuius partis, non eſt de ijs hoc loco longius agendum, quoniam pertinet ad alias tractationes.

Purgãtia.

Reuelẽtia.

Caput purgantia.

Caput calefaciẽtia.

Lotiones.

Perfuſiones.

Linimẽta.

Stillicidia.

Aquæ thermales.

Conſerua.

Da

DE AFFECTIBVS Oculorum.

CAPVT XXV.

De Ophthalmia.

RHASES poſt caput de catarrho agit de affectibus oculorum, quæ tractatio reſpondet 4. lib. Galeni de compoſ. med. ſecundum locos, ex quo nonnulli coniiciunt hunc quartum librum Gal. eſſe tertio præponendum, ſiquidem oculi ſunt nobiliores, prox majores, & forte magis apti ad ſuſcipiēda mala ex cerebro, quam ſint aures, & nares, de quibus Galen. in lib. 3. ſermonem habet. Ariſt. 2. de anima, primo de ſenſu viſus, tum de cæteris pertractat. *Plurimi morbi oculorum.* Quoniam vero Rhaſes a præſenti cap. vſque ad cap. 34. de ſolis ocul. agit, ac reuera morbi oculorum ſunt propemodū infiniti, adeo vt apud antiquos medici fuerint, qui nō alios quam oculorum morbos curarent, & propterea medici oculari dicebātur, quorum meminit Galen. 6. apho. 31. cum non poſſimus ſermonem habere de omnibus mihi ſtatutum eſt tres oculorum morbos ſeligere, ophthalmiam, morbum in intemperie; Suffuſionem, morbum in mala compoſitione; Vlcera, morbum in ſoluta vnitate, ad quos cæteri omnes videntur quoquo modo poſſe referri. De oculorum admirando viſionis inſtrumento multa quidē forent dicenda, imprimis autem illius anatome eſſet tradenda, ſine qua eius morbi neque cognoſci, neque curari poſſunt, ſed quoniam hæc alibi habentur, ſtatim aggredior ophthalmiam, quæ inter eos morbos numeratur a Galen. 2. metho. 2. qui a læta particula nomen recipiunt. Celſus, & cum eo Latini, lippitudinem appellant. *Ophthalmia. Definitio.* Quid ſit ophthalmia declaratur a Gal. de diff. morb. 13. 2. Glau. 2. nempe inflammatio illius mēbranæ quæ corneæ tunicæ adhæret, quam propterea adnatam, adhærentem, Barbari coniunctiuam appellant, quod totum oculum fere contineat, & vicinis partibus committat. Si quis obiiciat, Galen. aliter ſentire, qui 4. de med. ſecund. locos cap. proprio ſcribit, ophthalmiam eſſe inflammationem tunicæ, os capitis, & caluariam ambientis; facilis eſt reſponſio ex eodem Gal. quod Celſus confirmat, nimirum ad natam tunicam ex pericranio originem habere, ab eo per mediam frontem, & tempora vaſa in oculos deferri, & vno verbo, membranam ambientem caluariam, & tunicam adnatam quæ oculos amplectitur, vnam, & eandem eſſe.

Ophthalmia quō generetur. Si quis autem quærat, quomodo iſthæc inflammatio in oculo generetur? Reſpondeatis eam fieri ſicut reliquæ inflammationes fiunt; in quibus ſcribit Galen. de inæquali intemperie 3. fluentes humores primum venas maiores occupare, deinde ad minores, tum ad minimas, ac poſtremo ad inania ſpatia peruenire. Ex iis facile eſt intelligere, quod modo diximus, ophthalmiam eſſe morbum in intemperie cum materia; docente Gal. de diff. morborum 5. de cauſis morb. 6. huiuſmodi morbos ex intemperie, tam ſimplices quam compoſitos cum affluxu materiæ, non alios eſſe quam tumores præter naturam: etſi non ignoro Auicen. 2. primi, & recentiores prope omnes qui Auic. ſequuntur, docere, omnia morborum genera, intemperiem, malam compoſitionem, ſolutionem continui, continere.

Differ. I. Differentiæ ophthalmiæ ſunt plurimæ, ac primum ſunt differentiæ a loco affecto, quæ varia quoque nomina ſortitæ ſunt, de quibus cum plerique omnes admodum confuſe tractent, ita habendum eſt. Namque ſi leuis quædam inflammatio, ac veluti inflammationis præludium ſine diſcrimine oculi partes inuadat, quæ cū rubore quidem ac dolore ſed exiguo, & mitis fuerit græce τάραξις, latine conturbatio vel perturbatio dici poteſt. *Tharaxis.* Nonnulli ſecuti Paulum, addunt a cauſa externa, ſole, fumo, puluere, & ſimilibus, hoc malum excitari, ſed nihil prohibet, mea ſententia, quin a cauſa quoque interna fieri poſſit, vitio ventriculi poſt nimiam potationem, & alios errores id genus. Si vero palpebræ tantummodo inflammationem patiantur quæ inuicem hæreant, vt oculus nequeat aperiri, græce φίμωσις dicitur, latine præcluſio quædam, & quaſi ligatio earum partium, quæ ſecundum naturam apertæ eſſe debent: contra autem ſi oculus apertus maneat, neque claudi poſſit, albo nimirū oculi in tumorem ſublato, atque eminente, nigro vero ſubſidente, græce χήμωσις appellantur in quo affectu præter ruborem, & inflammationem, vt inquit Paulus, proprium ſignum eſt palpebrarum conuerſio, quæ ſimul iungi non poſſunt. *Phimoſis. Chemoſis.* Demum ſi adnata vel coniunctiua tunica inflammatione laboret, ophthalmiam eſſe certum eſt. Ergo vnico verbo τάραξις, quam multi ὀφθαλμίαν non veram appellant eſt affectio omnium oculi partium communis φίμωσις palpebrarum, χήμωσις albi oculorum, ὀφθαλμία adnatæ membranæ. *Ophthalmia.*

II. Secundo ſunt differentiæ a cauſis, de quibus non conuenit inter omnes: ſed nos Galeno acquieſcamus, qui 13. Metho. 22. 2. ad Glauc. 1. docet, ophthalmias ab omnibus humoribus, ſanguine, bile, pituita, melancholia, ſed potiſſimum a ſanguine, & flaua bile fieri poſſe. Cauſæ autem externæ ſunt omnibus manifeſtæ, venti, calores, contuſiones, vulnera, & alia id genus, quæcunque humorum fluxionem ad oculos poſſunt excitare.

III. Tertio ſunt differentiæ a temporibus morbi, principio, augmento, ſtatu, declinatione; quæ maxime pertinent ad curationem: ſiquidem pro varia temporum ratione, varia quoque remedia debent adminiſtrari.

IIII. Quarto ſunt differentiæ a qualitate inflammationis, namque ſicuti apud Gal. 2. de Glauc. 2. contingit omnes inflammationes eſſe duplices, alteram humidam, quæ ex calida fluxione membrorum occupante euenit; alteram ſiccam, quando nullo humore influente calor natiuus igneus redditur; ita ophtalmia quædā eſt humida, qualis iam eſt definita, quædam eſt ſicca, quæ non ſimpliciter ὀφθαλμία, ſed ξηροφθαλμία nuncupatur: de qua differentia ophtalmiæ ſiccæ, atq; eius cauſis, loquitur Gal. 3. apho. 14. & 16.

V. Quinto ſunt differentiæ a magnitudine, & paruitate.

VI. Sexto ſunt differentiæ a modo generationis; namque humores efficientes inflammationem ad oculos defluunt vel a ſuperioribus, vel ab inferioribus partibus.

VII. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis, ſic alia eſt cum febre, alia ſine febre: alia cum dolore capitis, alia ſine dolore, & ſic de cæteris.

Signa. Signa ophthalmiam præſentem demōſtrātia quāque ſingulæ differentiæ diſtinguūt ex iis quæ diximus ſunt ſatis manifeſta, præterquā quod oēs, & veteres, & recentiores illa diligentiſſime deſcribunt, vt ſuperuacaneum mihi videatur illis deſcribendis tēpus conſumere: itaq; venio ad curationē. *Curatio.* Neq; vero eſt opus vt repetamus hoc loco eā methodum curandi nō ſolū inflammationes, ſed etiam cæteros morbos quicunq; ex fluxione humorum originem habent, cum manifeſtum ſit, hac ipſa ratione curari inflammationes oculorum, præter illam propriā indicationē, quā ſuggerit natura partis laborātes. *Vacuatio.* Ergo prima fuerat indicatio vacuandi vniuerſi corporis; pro qua cæteri ſentiant quidquid velint, dummodo morbus ſit vel immineat magnus, conſentientibus viribus, & ætate, ſiue adſit,

fine

ſiue non adſit ſanguinis copia, quamprimum ad ſectionem venæ accedendũ eſt: quod inter cæteros confirmat Auicen. 3. 3. 9. qui ſcribit ſectionem venæ omnibus ſpeciebus ophthalmiæ conuenire. *Vena ſectio.* Vena autem ſit cephalica, aut baſilica, aut media, prout vel capitis, vel vniuerſi corporis, vel vtriuſque rationẽ volumus habere. Si menſtrua purgatio in mulieribus, aut conſueta vacuatio per hæmorrhoidas eſſent reſtrictę, in hoc caſu neceſſe eſſet venas inferiores aut ipſas hæmorrhoidas aperire. Sed dubium eſt, ſi vnus tantum oculus laboret, ex quanam parte expediat ſanguinem mittere? Rhaſes docet ſecandam eſſe venam cephalicam ex manu partis contrariæ oculo laboranti. Galenus autem quamlibet ſanguinis miſſionem probat, ſiue natura, ſiue arte fiat, quotieſcunque ſecundum rectitudinem vacuatio procedit: ad quem modũ ſcribit de ſang. miſſ. 15. & 16. & 2. ad Glauc. 2. huiuſmodi ſanguinis excretiones è directo euidentiſſimam ſæpe ægrotis vtilitatem afferre: ex contraria autem parte non ſolum non prodeſſe, ſed etiam nocere, quod ſcilicet, abſque morbi ſubleuatione vires fiant imbecilliores: ſpeciatim vero teſtatur, nonnullos ægrotos vehementiſſimis oculorum doloribus laborantes, ex ſectione venæ cephalicæ ſecundum rectitudinem, intra vnius horæ ſpatium fuiſſe liberatos. Quamobrem cum Galeno, ſiue ex brachijs, ſiue ex cruribus velis ſanguinem mittere, ex eadem parte cum laborante oculo illum perpetuo mittatis: ſin autem vterque oculus laboret, vtrinque ſanguis mittendus eſt. Sanguinis copia ſit vel maior, vel minor, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, & rerum ſimilium: verum niſi quid prohibeat, expedit ſæpe copioſe ſanguinem mittere. *Aluus leniendа.* Ante ſectionem venę ſi opus fuerit, aluus lenitatur, per caſſiam, ſyrupos, roſa. & viol. & ſimilia.

Purgãdũ Verum præter ſectionem venæ nemo dubitat, quin purgatio quoque per medicamenta conueniat; vnde eſt aphoriſmus, 6 aphor. 17. lippientem alui profluuio corripi, bonum: & in commentatio Galenus admonet, vt hoc naturæ exemplo velint Medici quoque in lippitudine, & clyſteribus, & medicamentis aluum mouere: qui rurſum teſtatur 13. metho. 2. nonnullos ophthalmia laborantes ſola purgatione per aluum vnica die ſanatos fuiſſe. Sed ante purgationem materia noxia coquenda, & præparanda eſt: bilis cum ſyrupo roſato recenti, de ſucco endiuiæ, de nenuphare, acetoſo ſimplici, decoct. cichorei, acetoſæ, capil. vener.

Præparantia. Pituita; cum melle roſato, ſyrupo de betonica, oxymelle ſimpl. ſyrupi de ſeminibus fæniculi, cum decoctione betonicæ, ſtęchados, hyſſopi &cæte. melancholia cum ſyrupo de fumaria ſimpli. cum decoct. borraginis, &cæt. Communiter practicantes In affectibus oculorum nunquam prætermittunt fæniculum, quaſi id peculiarem oculorum rationem habeat de quibus quidem medicamentis quæ creduntur propria quædam membra reſpicere, alias tractabimus.

Purgatio. Apparente coctione inſtituenda eſt purgatio, vno vel altero medicamento, prout hi vel illi humores peccant: ſed præ cæteris omnibus pilulæ ipſæ communi omnium conſenſu inſignem habent prærogatiuã, propterea quod diutius maneãt in ventriculo, vnde creduntur maiorem quoque purgandi vim obtinere: inter quas in affectibus oculorum duæ ſunt a medicis hoc tempore admodum vſitatæ: alteræ quæ ad Nicolaum auctorem referuntur, & pilulæ ſine quibus appellantur; alteræ quæ compoſitæ ſunt a Meſue, & pilulæ lucis dicuntur: verum priores ſine quibus ad purgandos tenuiores, & calidiores humores, poſteriores lucis ad purgãdos craſſiores, & frigidiores ſunt magis accommodatæ: earum doſis eſt a 4. vſque ad 6. ſcrupulos. *Pilulæ ſine quibus Lucis.* *Caput purgantia.*

Cautela. Purgato corpore vniuerſo ad propriam capitis purgationem accedendum eſt: quo loco memoria eſt tenendum præceptum, de quo alias diximus, laborantibus oculis abſtinẽdum eſſe a ſternutamentis, & alijs medicamentis quæ per nares purgant, & errhina dicũtur, ne hac ratione maior fiat attractio ad partẽ laborantẽ, quamobrem medicamenta illa quæ per os purgant, ſunt longe commodiora.

Interea ex ſecunda indicatione ad omnia reuulſionum genera veniendum eſt, inter quæ nolo ſilentio præterire genus quoddam remedij, quo ego familiariter vtor, & eſt ſcarificata cucurbitula ad occiput poſita, quę quidem ſi opportune adhibeatur, hoc eſt poſt generalem corporis vacuationem, admirabilem ſæpenumero vtilitatem affert: cuius quidem remedij Galen. quoque mentionem facit de ſang. miſſ. 19. 5. apho. 68. Si ophthalmia fuerit vehemens: difficilis, vel frequenter hominem aggrediatur, cuius meminit Galen. de ſang. miſſ. 10. nonnulli ad cauteria confugiunt. *Reuellẽtia*

Iam vero id reſtat, vt de localibus medicamentis agamus, ſecundum varia tempora inflammationis; quæ quidem ad poſtremas duas indicationes, repellẽdi, & diſcutiendi, ſunt accommodata. Primũm ergo adhuc fluentibus humoribus medicamenta repellentia ſunt adhibenda, quæ non ſint exaſperantia; hoc eſt, non vehementem habeant adſtrictionem, ſed quæ tum propria ſua ſubſtantia ſint moderata, tum leniui liquoris miſtione adhuc magis talia fiant. Lenitiuos autem liquores intellige candidum oui, decoctum fęnu græci, lac: de quo lacte illud aduertendum eſt, vt ſit mulieris iuuenculæ, & boni ſucci: & Rhaſes poſcit lac mulieris puellam lactantis, idque ea puto ratione, quod ſit magis temperatum vel ad frigidius declinet, quæ etſi alicui videri poſſunt leuiora, tamen debent nos admonere, quanta cura, & diligentia oporteat Medicos in ijs verſari, quæ ad vitam hominis pertinent. Ego familiariter vti ſoleo candido oui diligenter conquaſſato, vel ſolo, uel ſimul cum aqua roſacea, aut ſucco roſarum, quod repellit moderate ac ſine vlla mordicatione, vel aſperitate, adeo vt hoc ſolo medicamento plurimę eiuſmodi oculorum inflammationes, præſertim vero in delicatis corporibus, inter initia remittantur, & ſanentur. Si opus fuerit maiori refrigeratione, & repulſione, nonnulli accipiunt aquas plantaginis, portulacę, quibus addunt Sief album ſine opio, & ſit exemplum. *Medicamenta localia.* *Principiũ morbi quæ requirat.*

Repellens.

R	*Aquarum roſ.*	
	Plantaginis ana	℥ *iij.*
	Sief albi ſine opio	ʒ *ij. Miſ.*

Sed mea ſententia, iſtud Sief album non ſimpliciter habet vim repellendi, cum inter cætera ſarcocollam recipiat, quæ manifeſte habet vim concoquendi, & calefaciendi. Antiqui vtebantur varijs collyrijs, ac maxime quæ monemera, hoc eſt, vnius diei appellabant: adeo enim inquit Gal. hæc medicamenta cum liquore albuminis oui, ſępe magnas inflammationes inſtigauerunt, ſi ad veſperam homo balneo vteretur, & ſanus eſſet. Neque vero eſt vt ijs deſcribendis longiores ſimus cum de illis Paulus, Alexãder, & omnes tractent diffuſiſſime. *Monemera.* *Repellẽtia & digerẽtia.*

Vidimus medicamenta quæ conueniunt principio ophthalmiæ tranſacto autem principio, medicamentis repellentibus moderate digerentia miſcenda ſunt, quale eſt decoctum fęnugræci præparatum, vt docet Galen. 13. metho. vltimo, nempe vt primum diligentiſſime, & multoties lauetur, quo ita omnem puluerem deponat, deinde ex ſimplici dulci aqua decoquatur, qua ratione omnem mordacitatem amittat, & ſit medicamentum in quo maior quidem concoquendi, & digerendi, ſed tamen aliqua etiam repellendi facultas contineatur. Hoc tempore vſus Sief. albi ſine opio mihi videretur opportunus, ſed licet vti etiam thure, croco, pompholyge, & ſimilibus, quæ

ex

Digitized by Google

ex aqua roſacea vel ouo diſſoluta, & digerendi, & cõcoquendi vim habent. neque aliqua etiam repellendi facultate ſunt deſtituta.

℞ *Thuris* ʒ j.
Pompholygis lotæ ʒ ß.
Croci gr. x. M. cum aqua roſacea.

In ſtatu quid agendum.

Adueniente ſtatu ſi dolores vrgeant, remedijs anodynis, & quæ eos lenire poſſent, agendum eſt, inter quæ lac præſtantiſſimum eſt: nam præterquam quod lenitate ſuæ ſubſtantiæ poteſt dolorem remittere, præterea pingui ſuo lentore, & vi quadam emplaſtica poteſt etiam partes laborantes ab acribus fluxionibus defendere, ac demum ſeroſa parte mordaces humores oculis hærentes detergere: ſic nonnulli accipiunt micam panis lacte infuſam, & partibus externis apponunt: alij, & eſt remedium vulgare, accipiunt pomum coctum ſimul cum ouo, & ita emplaſtrum conficiunt, quod optimum eſt.

Anodynũ.

℞ *Pulpæ pom. coct.* ℥ j.
Micæ panis infuſæ. ℥ ß.
Ouum. N. j
Lactis muliebris q. ſuf. M.

Præterea licet quandoque vti fomentis ex decocto chamomæli, roſarum, fænugræci, ſeminis lini. & ſimilium, quo decocto molli ſpongia infuſa oculi fouentur.

Fomentũ.

℞ *Flor. chamom. M.* j.
Roſarum. M. ß
Seminis fænugræci.
Lini ana ℥ j. *M. pro fomento.*

Declinatio.

Demum vero in declinatione ophthalmiæ ad medicamenta reſoluentia progrediendum eſt, quę plurima ſunt, quale apud antiquos fuerat collyrium nardinum quod recipit crocum, myrrham, nardum, & ſimilia, quæ & cõcoquendi & reſoluendi vim habẽt; aut licet vobis componere medicamentum tale.

Collyrium reſoluens.

℞ *Pompholygis lotæ.* ʒ ij.
Thuris.
Myrrhæ.
Sarcocollæ. ana ʒ j.
Spic. nardi. ʒ ß.
Croci. ʒ ß *M. fiat collyrium.*

Decoctum diſcutiens.

Quod ex decocto fænugræci vel fæniculi poteſt adminiſtrari. Sic parari poſſunt fomenta ex rebus diſcutientibus.

℞ *Roſarum M.* ß.
Fænugræci optime loti ℥ j. ß.
Seminis fæniculi. ℥ ß. *M. Fiat decoctum pro fomento*

Neque vero ſolum medicamentis externis, ſed etiam internis licet materiam diſſoluere, de quibus ſæpe diximus.

CAPVT XXVI.

De Vlceribus Oculorum.

SI quis velit exacte pertractare rationem cognoſcẽdi, & curandi vlcera oculorum, is debet memoria repetere quæcunque in vniuerſum a Galen. tradita ſunt, potiſſimum lib. 3. & 4. metho. Namque ſicuti ille ſcribit, vlcera oculorum eadem, ſecundũ genus, curationem requirunt, quę reliqua vlcera: neque alia quam partis laborantis natura. & ratione differunt, cui certa quędam, & propria remedia videntur conuenire, nos vero qui quaſi obiter hanc rem tractamus, ſummatim conabimur ea colligere quę vtiliora videntur, & noſtro inſtituto ſatis futura.

Quid ſit vlcus oculorum manifeſtum eſt, quippe eſt morbus in ſoluta vnitate.

Differẽtia.

Differentiæ ſunt quamplurimæ, ſicuti Paulus. Auicen. & omnes docent, quæ potiſſimum pro varijs partib. vlceratis, ac varijs modis vlcerationis, varia quoque nomina ſortitæ ſunt.

Verum cæteris omnibus differentijs prætermiſſis, illæ videntur eſſe maioris momenti, ſecundum quas diximus hæc vlcera eſſe cum intemperie, cum dolore, cum inflammatione, cum fluxione humorum, cũ ſorditie: vel ſine intemperie, dolore, inflammatione, fluxione, ſorditie: namque ſingulæ hæ differentiæ propriam quandam curationem requirunt,

Signa.

Signa quæ vlcera oculorum demonſtrant, ſicut peritis. & exercitatis medicis facile ſiunt manifeſta. ita imperitis ſunt admodum obſcura. Itaque primum ſignum ſumitur ex dolore: namque ſoluta partis continuitate, fieri non poteſt quin dolor percipiatur. Secundo eſt pus, vbicunque enim eſt vlcus ibi neceſſario ſunt excrementa, etſi forte hoc verum pus dici nõ debet. Tertio ſunt lachrymæ tenues, quæ aſſidue ex oculo deſtillant. Quarto in aliqua parte oculi mutatio coloris apparet, exempli gratia, ſi vlcus fuerit in tunica adnata, apparet quædam veluti rubedo, propter multas venulas illius partis, neque non quia propter vim doloris multi ſpiritus, & ſanguis ad locum confluunt: ſin autem vlcus fuerit in cornea, tunc potius quædam albedo apparet, quod hæc tunica vlcerata proprium amittat diaphanum, & acquirat colorem diaphano proximum, qualis eſt albedo. Poſtremo præceſſere cauſæ exulcerantes vel internæ, vel externæ, quæ alioqui ſatis ſunt manifeſtæ.

Signa differentiarũ ex ijs quæ diximus, & ipſis ſenſibus fere ſunt manifeſta, ab omnibus etiam accurate explicantur: itaque ſtatim venio ad curationẽ. Vlcera oculorũ in genere cõmunem cũ reliquis vlceribus curationem habent: debent enim expurgari, ſiccari, impleri, & cicatrice claudi: peculiariter tamẽ ſumpta indicatione à natura partis, hæc vlcera mitiora, & clementiora præſidia poſtulant, ac multo magis, ſi oculi ex proprietate indiuidui, acerrimo ſenſu, & puriſſimo ſpiritu præditi ſint, quales fere oculi cærulei eſſe ſolẽt quare ab ijs cauendũ eſt quæ exaſperando detergẽt, quę mordicãdo ſiccant, & nimia adſtrictione exaſperãt, etſi hæc vlceri, quatenus vlcus eſt, proprie cõueniunt. Sed antequã ad propria medicamenta localia veniamus, neceſſe eſt vniuerſi corporis prouidentiã habere, & ſectione venæ, & purgatione & reuulſionibus, & reliquis, ſicuti de ophthalmia diximus: hæc enim, etſi a Gal prætermittuntur, ſub communi tamen methodo cõtinentur; neq; decet omnia repetere vbique.

Vlcus ſimplex.

Ergo ſi oculus ſimplici ulcere laboret, cui præterea nullus morbus, nullũ ſymptoma coniungatur illa conueniunt medicamenta, quæ poſſint quidẽ abſtergere, & ſiccare, ſicuti in omni ulcere facere expedit, ſed quę propter naturam partis, admodum lente, & ſine ulla mordicatione id faciant, qualia præcipue ſunt quædã mineralia, ceruſſa lota, plumbum uſtum, & lotũ, cadmia lota: ſed inter cætera omnia Galeni teſtimonio pompholyx præparata principem locum obtinet: ac ſane ego uere poſſum uobis teſtari, me ſolo uſu iſtius medicamenti ſimul cũ aliqua aqua moderate abſtergente, uel cum lacte, quod, & ipſum ratione ſeri quoquo modo abſtergit, uel cum albo oui, plurima ulcera oculi ſanaſſe. Quare uos hortor, dummodo ueram, & legitimam pompholygem habeatis, ut illius uſum cæteris medicamentis anteponatis.

Collyrium abſtergens & exſiccans.

℞ *Aquæ furfuris.* ℥ iij.
Pompholygis præparatæ. ʒ ij. *M.*

De quo tã nobili medicamento id uos moneo obiter, pleroſque hactenus, non ſine magno errore, non aliam pompholygem quam ueram ſuthiam cognouiſſe, quorum tamen opinio iamdiu, ut puto explosa eſt, ſiquidem uera pompholyx, Dioſcor. & Galen. auctoribus in fornace ex fauillis æris, uel cadmiæ, ueluti quædam farina diſpergitur, & colligitur, ſicuti eleganti hiſtoria narrat Gal. in Cypro ſe uidiſſe, & collegiſſe. Ita ergo ſimplex ulcus ſimpliciter tractandum eſt.

Pompholya vera.

Si uero ulcus non fuerit ſimplex, ſed cum ſorditie,

tunc

Digitized by Google

tunc illa primum abſtergenda eſt. Habetur in communi vſu remedium quoddam vulgare, & eſt ſaccharum candidum, quod potiſſimum eſt, & permiſcetur cum iulepo vel ſyrup. roſ. huius medicamenti vna vel altera guttula in oculum inſtillatur, quod vt dixi, optimum eſt, ſiquidem moderate abſtergit, & ſine mordacitate: ſunt uero alia plurima. Purgata ſorditie deinde vulcus carne replendum, & ad cicatricem deducendum eſt: ad quam indicationem ſunt accommodata luatia quædam medicamenta, aloe, thus, &c.

Vlcus ſordidum.

Collyrium Sarcoticũ.

R	*Aquarum farfara.*	℥ iij.
	Pompholyg. præpar.	ʒ ij.
	Thuris.	
	Aloes. ana	℈ ß M.

Si demum vlcus fuerit cum fluxione humorũ, cum intemperie, cum dolore & inflammatione, nulli dubium eſt quin hiſce primum attendendum ſit, non tamen ijs neglectis, quæ ad vlceris curationem pertinent: in quo caſu debent parari medicamenta ocularia quæ miſta ſint, & varijs facultatibus, leniendi, repellendi, abſtergendi prædita, vt tandem ſublatis reliquis morbis, & ſymptomatibus, liceat ipſum vlcus ad cicatricem deducere. In hac curatione ſuperuacaneũ mihi videtur ſecũdum varias indicationes varia quoque, & multa medicamenta deſcribere, vel ſimplicia, vel compoſita: ſiquidem non ſolum Paulus, & omnes recentiores, ſed etiam Gal. de ijs tractat copioſiſſime, quos vnuſquiſque poteſt adire.

CAPVT XXVII.

De Suffuſione.

Definitio. SVffuſio ab Auicen. deſcenſus aquæ, vulgo cataracta dicitur. Quid ſit ſuffuſio deſcribitur a Paulo, & Aetio, nimirum affuſio quædam, & concretio humorum qui inter corneam tunicam, & criſtallinum humorem continentur, ac propterea viſionem impediunt. Quo loco notandum, quod a Galen. traditum eſt. 10. de vſu partium, & alibi, humorem criſtallinum eſſe præcipuum viſionis inſtrumentum, illumque in medio oculi, tanquam in medio ſphæræ contineri, vnde quotieſcunque inter hunc humorem & tunicam corneam reperiuntur humores craſſi, & condenſati, iure viſio impeditur: atque hæc affectio ſuffuſio dicitur.

Dubita. I. Sed aduerſus hanc ſuffuſionis deſcriptionem dubium eſt, quoniam Galen. 3. de ſymp. cauſis 8. tradens cauſam ſymptomatũ, quæ in humore tenui, & aqueo vocato contingunt, inter cætera ita ſtatuit, hunc humorem ſi ſe ipſo craſſior fuerit, exactam uidendi aciẽ adimere: ſi vero admodum craſſus fiat, ueluti in ſuffuſionibus accidit, viſionem prohibere atque per Galen. in ſuffuſione non cæteri humores, atque ut inquit Auicen. extranea humiditas, ſed ipſemet humor tenuis, & aqueus conſiſtentia craſſior, & denſior uidetur fieri: quem locum alioquin difficilem, nemo quẽ ſciam, animaduertit. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, hunc tenuem, & aqueum naturalem humorem, quem alij oui humori comparantes, albugineum vocant, poſſe dupliciter craſſiorem, & denſiorem fieri: uno modo ſi ſolus per ſe propria ſubſtantia, & ſine alijs humoribus talis fiat: qua ratione minime poteſt ſuffuſionem efficere, ſiquidem fieri non poteſt, ut ille tantam craſſitiem, & denſitatem acquirat, quanta uiſioni impedimento eſſe poteſt. Altero autem modo, ſi præterea alij præter naturam humores ad eam partem confluant, & tunc illi humores poſſunt craſſeſcere, denſari, & ſuffuſionem efficere: ſecundum quem ſenſum, mea ſententia, oportet Gal. intelligere.

Secundo quoniam diximus talem craſſum, & denſum humorem inter humorem criſtallinũ, & tunicã corneam a regione pupillæ contineri, contradicit Auicen. 3. 3. tract. 4. 18 qui docet hunc humorẽ inter corneam, & humorem albugineum contineri. De qua ſententia Auicen. neſcio quid dicam, cum ſit planiſſime falſa: namque Galen. docet 10. de vſu partium. 1 & 4. quod ſenſus confirmet tunicam corneam, qua parte ab iride enaſcitur, humori criſtallino proximam eſſe, atque omnes ſuffuſiones inter corneam tunicam, & humorem criſtallinum medio loco conſiſtere: ac forte Auic. non aliter poteſt defendi, niſi dicamus illius codicem eſſe deprauatum. Itaque in ſuffuſione humores præter naturam craſſiores, & denſiores redduntur, & inter humorem criſtallinum, & tunicam corneam cõtinentur, iuxta pupillæ foramen, & ita viſionis actionem impediunt. *Locus affectus.*

Iam vero ſi quærat aliquis, qualiſnam ſit hic morbus? Et reſpondet Galen. de diff. morb. 8. ſuffuſionem eſſe morbum in numero, cuius quidem morbi cũ duplices ſint primæ differẽtiæ, vna in qua aliqua pars deeſt, altera in qua redundat, certum cuique eſſe poteſt, in ſuffuſione quid præter naturã redundare, quæ redũdantes partes cum ſint duplices: aliæ ex genere eorum quæ ſecundum naturam ſe habent, vt ſi alicui ſextus digitus adnaſcatur: aliæ toto genere præter naturã, vt lumbrici, lapis in veſica. Galen. inter poſtremas ſuffuſionem reponit, quę ſunt toto genere præter naturam. Itaque ſuffuſio non eſt cauſa morbi, non ſymptoma, ſed morbus, non in intemperie, non in ſoluta vnitate, ſed in mala compoſitione: non magnitudine, nõ mala conformatione, non ſitu, ſed in numero: non partis deficientis, ſed redundantis, non partis ſecundum naturam, ſed toto genere præter naturam. *Quis morbus ſit ſuffuſio.* *Summa.*

Differentiæ ſuffuſionis ſunt multæ, ac primũ ſuffuſio quidem eſt vera, qualis iã definita eſt, quædam nõ eſt vera, quotieſcunq; nulli in oculis humores craſſi, & denſi continentur, ſed quædam ſymptomata ſuffuſionis ſymptomatis ſimilia ante oculos repræſentantur quod ſit eleuatis quibuſdam vaporibus, quia multis quidẽ partibus, præcipue vero & frequenter a uentriculo, & cerebro ſolent eleuari, de quibus Galen. ſermonem habet 1. de locis aff. 1. & 2. 3. de locis aff. 1. & 7 8. de locis aff 6. 1. de ſympt. cauſis 4. 1. p10. 23. Ac ſane hæc differentia eſt diligenter animaduertẽda, cum maxime faciat ad curationem. Nam ſicuti in uera ſuffuſione eſt neceſſe præcipuam oculorum rationem habere, ita in altera non vera nihil de oculis cogitandũ, ſed tantum curationem ad partem laborantem, & cõſentientem dirigere oportet. *Differẽtia*

Signa autem quæ ſuffuſionem veram, oculis proprie laborantibus, a non uera, conſentiente ventriculo aut cerebro, poſſunt diſtinguere, explicantur a Galen. 4. de locis aff. 2. admodum perſpicue. Sed prætermiſſa in præſentia ſuffuſione non vera ex conſenſu aliarum partium, quæ ad præſens inſtitutum non pertinent, de altera vera oculis primario laborantibus dicendum eſt. *Signa diagnoſtica.*

Differentiæ ergo ueræ ſuffuſionis uariæ ſunt, & primum ex quantitate ſuffuſæ materiæ: Nam quandoq; tanta eſt materia, vt totam pupillam occupet, & tunc ægri nihil vident: quandoq; materia eſt minor, & paucior, vt ſolũ vna pupillæ pars impediatur, & tunc ęgri non omni ex parte viſione priuati ſunt. *Suffuſionis vera differentia. I.*

Secundo ſunt differentiæ ex qualitate materiæ: etenim ſinguli humores poſſunt ad oculos confluere, & condenſari, qui potiſſimum colore diſtinguuntur. Nam pituita colorem album, flaua bilis colorem flauum aut cæruleum, melancholia liuidum aut nigrum referunt colorem. Sunt qui plures adhuc ſuffuſionis ſpecies, ſecundum unumquemque humorem conſtituunt, pro ut exempli gratia, in colore albo varij gradus & formæ albedinis, uel margarita, uel glacies, uel gypſum, repræſentantur: & ſic de cæteris. Præter pituitam, flauam bilem, & melancholiam, ſunt *II.*

qui

qui velint ſuffuſionem quoque fieri à ſanguine, quam rubeam appellant: ſed mea ſententia illud raro, vel nunquam contingit.

Tertio ſunt differentiæ à tempore: Suffuſio alia eſt recens, alia antiqua: ſed præterea quæcunque ſuffuſio poteſt ſanari, ſicuti cæteri omnes morbi, habent quatuor tempora, principium, augmentum, ſtatum, declinationem: quæ quidem præcipue ex qualitate humoris ſuffuſi, nec non quibuſdam ſymptomatibus diſtinguuntur: namque principio humores ſunt tenues, & diuulſi, minime in vnum coniuncti: ægri autem quaſi per nebulam ſibi videntur videre: quo tempore curatio non eſt admodum difficilis. In augmento humores magis denſantur, & vniuntur. ægroti vero ſolam rerum quantitatem, & confuſe vident. In ſtatu humores ad ſummam craſſitiem, & denſitatem deueniunt, ægrique nihil præter exiguum neſcio quod lumen diſcernunt: quo à vera ſiccitate vera ſuffuſio ſeparatur. *Aui. erro. IV.* Ex quibus colligas male Auicen. imagines à ſuffuſione diſtinguere, ac de vtriſque diuerſis capitibus pertractare: quidem imagines, potius principium, & alia tempora morbi, quam aliam affectionem demõſtrant. Poſtremo ſunt differentiæ à coniunctis: ſuffuſio alia cum dolore eſt, alia ſine dolore capitis: alia cum inflãmatione, alia ſine inflammatione: quæ omnes differẽtiæ diligentiſſime ſunt animaduertendę, cum maxime faciant ad curationem, & prognoſticum.

Signa. Signa ſuffuſionis ſunt huiuſmodi: principio ſpiritus ac veluti fumi, deinde quædam veluti paruæ muſcæ, vel pulices, vel alia ſimulacra videntur oculis obuerſari, viſus paulatim incipit hebeſcere, & oculi pupilla perturbari; quæ ſymptomata interpoſito tempore creſcunt, donec tandem materia adhuc magis craſſeſcente, ac totum pupillæ foramen occupante, æger præter exiguum quoddam lumen videt nihil. Signa differentiarum ſunt tradita: ſed inter cæteras duæ videntur affectiones oculorum ſuffuſioni ſimiles, quarum altera *Glaucoma* γλαύκωμα dicitur, eſtque vbi humor criſtallinus ex natiuo in colorem glaucum mutatur, altera *Amauroſis.* ἀμαύρωσις nominatur, quæ nihil aliud eſt quam obſtructio nerui optici, in qua ſine vlla manifeſta cauſa circa oculum apparente, aut in vniuerſum, aut maxima ex parte viſus interceptio contingit: de quibus *Curatio.* duabus affectionibus Paul. lib. 3. de aff. oculorum. Sed ad curam veniamus: quatenus ad indicationes pertinet, ſcribit Gal. 14. meth. 13. *Indicat.* res omnes quæcunque toto genere præter naturam reperiuntur in corpore, ſui ablationem indicare, cum iam ſtatutum ſit humores impedientes viſum toto genere eſſe præter naturam, prima nobis ſeſe offert indicatio, vt illi auferantur; verum, vt ſæpe diximus, non licet id facere ſine totius corporis, & capitis purgatione. Itaque omnium primum corpus vniuerſum, & ſectione venæ, ſi opus fuerit, & purgatione uacuandum eſt: deinde caput quoque opportunis præſidijs. vt apophlegmatiſmis, & errhinis eſt purgandum: tum ad omnium reuulſionum genera eſt veniendum; inter quæ id vos *Cauteriũ.* ſcire velim, cauteria inſignem prærogatiuam habere, cum reuera experientia confirmet, & in ſuffuſione, & in omnibus affectibus oculorum, hoc præſidium ſæpenumero mirabilem operam præſtare. Cum autem cauteria varijs partibus ſoleant inuri, præ cæteris in illa occipitio videntur conuenire, quamobrem ſiue fiant veſicatoria, ſiue cauteria, ſiue quomodocunque illæ partes exulcerentur, & diutius illa vlcera aperta detineantur, pro comperto eſt habendum, ea perpetuo opportuniſſime adminiſtrari. Demum uero oportet ipſum morbum aggredi, uel ijs medicamentis quę poſſunt noxios humores attenuare, digerere, & diſſoluere, vel alia ratione, qua ad locum minoris momenti transferantur: quæ doctrina eſt Gal. loco citato 14. metho.

Nos autem cęteris prætermiſſis indicationibus, de quibus ſupra diximus, ad poſtrema & propria ocularia nimirum medicamenta deueniamus. Sed antequã de ijs agamus, id primum generaliter eſt ſciendum *Medicamenta localia.* quod nos monet Gal. 4. de med. ſecund. locos 4. ad finem, & experientia confirmat eſſe veriſſimum omnia occularia medicaméta promiſſiones magnas facere, *Cautela 1.* re autem uera aut nullam, aut exiguam vtilitatem afferre. Deinde uero & illud oportet intelligere, hęc omnia medicamenta non alio tempore vtiliter adminiſtrari, quam principio, & antequam humores incipiãt craſſeſcere & condenſari: etenim vbicunque morbus altiores iecerit radices & humores ad notabilem craſſitiem & denſitatem deuenerint, tunc non eſt ut ſperemus medicamentis quidquam proficere: ſed id ſolum reſtat, vt manus opere curationem aggrediamur. Itaq; ſi nobis ſeſe offerat recens ſuffuſio, in qua nonnullæ imagines incipiant ante oculos obuerſari, nondũ humores ſint admodum craſſi & denſi, poſt communem totius corporis & propriam capitis vacuationem; poſt adminiſtratas reuulſiones, iam licet ad localia medicamenta deuenire. Antiqui in ſuffuſionibus pro materię *Collyria antiquorũ* diſſolutione validis & acerrimis utebãtur medicamẽtis, vt eſt uidere apud Galen. 4. de med. ſecundum locos, qualia fuerunt ſuccus Cyrenaicus, ſagapenum, euphorbium, pulpa colocynthidos, fel multorum animalium, & inter cætera uiperę: verum hoc tempore medicamentis leuioribus contenti ſunt, unde in officinis *Collyria recẽtiorũ.* ſunt collyria, quę etſi ſunt recentiorum, tamen nõ ſine ratione, & antiquorum auctoritatibus ſunt compoſita: alterum eſt collyrium de fęniculo, cuius Dioſc. & Gal. mentionem faciunt, quod ex ſucco fęniculi depurato & duplicato melle conficitur: alterum eſt collyrium de anagallide, quæ habet florem cœruleum, & uulgo morſus gallinę dicitur, quod eodem modo, quo collyrium de fęniculo, præparatur, & utrumq; eſt optimũ. Sed quoniam, ſi hęc collyria ſola adminiſtrarentur, nimium mordicarent, nos conſueuimus illis uti ſimul cum aquis ſtillatitijs farfarę, euphragię, &c.

R. *Collyrij de fœniculo vel de anagallide* ℥ j. *Collyriũ.*
Aquarum farfaræ
Roſarum ana ℥ j. ß. *M.*

Impoſito huiuſmodi medicamento, ſi ęger nullum perſentiat dolorem, tunc licebit collyrium augere, aquas minuere, ſicut contra ſi ęger dolorem percipiat, licet aquas augere, collyrium minuere, & ita congruã medicamenti menſuram inuenire. Apud Arabes eſt collyrium de fellibus, de quib. atque eorum uiribus ac differentijs Gal. de ſimp. med. cap. proprio. Hoc tempore multi familiariter utuntur felle perdicis, & gallinę, quę etiã teſtimonio Gal. ad medicinę uſum cęteris habentur probatiores. Alij maxime probant fel Lucij piſcis, quo cum ſucco fœniculi, & melle deſpumato, uel alia ratione utuntur. Eſt, & aqua mellis deſtillata, eſt urina pueri impuberis, eſt aqua ardens quã uitæ appellant, ſunt alia quam plurima. Non ſolũ autem *Fomenta.* medicamenta intra oculos adhibentur, ſed etiam *Corroborãtia caput.* extra ſolẽt foueri molli ſpõgia ex decocto chamomęli, euphragię, ſeminis lini, &c. Ad capitis corroborationem licet illud abluere; neque prætermittenda ſunt medicamenta ore aſſumpta, quæ ualent humores craſſos attenuare, nec non uentriculum, cerebrum, & omnes principes partes roborare, ne deinceps uitioſi humores generentur, neq; ad oculos confluant, qualia forent conſerua betonicæ, dianthos, ſaluiæ, ſtęchados, Euphragiæ, diacyminum, diagalanga, theriaca, mithridatium: ijs præſidijs maiora ſunt, decoctum ligni cum euphragia, fęniculo, ſtęchade, & rebus ſimilibus præparatum: ſunt aquæ thermarũ calidiores, quę partim ad potionem, partim ad ſtillicidium, & lotionẽ inter cętera pręſidia non poſtremum locum obtinent.

Hactenus de cura ſuffuſionis recentis, quotieſcunque humores tam ſunt tenues, vt ſpes ſit per medicamenta illos diſſolui: cęterum ſi ſuffuſio eò ſit progreſ- *Curatio ſuffuſionis antiquæ.* ſa, ut humores ad inſignem craſſitiem, & denſitatem peruenerit, tunc eſt ſciendum huiuſmodi ſuffuſionem

nem

nem, aut nulla ratione, aut ſola chirurgia poſſe ſanari, de qua manus operatione mihi videtur ſuperuacaneum longius agere, propter duas rationes; altera, quod hoc munus hoc tempore ſolis chirurgis, atque illis præcipue quos ocularios appellant, tribuatur: altera quod Auic. Paulus, ac proprie omnes hanc rem deſcribant accuratiſſime. Veruntamen antequam ad ſuffuſionis depoſitionem veniamus, duo ſunt animaduertenda ſigna notatione: alterum eſt ſignum quoddam quo Gale. 1. de ſymp. cauſ. 2. nos docet intelligere, vtrum illi qui ſuffuſione laborãt, admota manu viſum ſint recepturi.

Signũ prognoſticum

Nam quibus altero oculorum clauſo pupillam contingit dilatari, hos compunctos ſpes eſt, viſum recuperaturos: quibus autem pupilla non dilatatur nemo vnquam viſionem recuperabit: & ratio eſt facilis. Cum enim ſpiritus animalis a cerebro per neruos viſorios ad oculos deferantur, atque ita fiat inſtituto naturæ, ut altero oculo clauſo pupilla alterius dilatetur, quod tunc ſpiritus qui prius ambobus fuerat deſtinatus, ad vnum duntaxat deferatur, quotieſcunque altera pupillarem dilatatur, iam certum eſt ſpiritum animalem ad eum non deferri, ut propterea minime liceat ſperare illum poſſe viſum recuperare.

Maturitas ſuffuſionis.

Alterum eſt notandum, quod non omnis ſuffuſio, neque omni tempore, tuto & feliciter deponatur, ſed tantummodo cum humores ad quandam maturitaté, vel potius mediocritatem deuenerint: namque ſi illi molliores & liquidiores fuerint, aut nequeant firmari, aut detrahi, quin potius conturbantur ac dilacerãtur, ut nulla deinceps ratione poſſint deponi: ſin autẽ iidem humores nimium craſſi ſint, tunc fruſtra operi manus admoueretur, ſiquidem talis ſuffuſio non poteſt detrahi, & quantumuis detraheretur, diutius deorſum non permaneret, ſed rurſum ad priſtinum locũ rediret. Itaque oportet hanc operationem aggredi, cum ſuffuſi humores medio quodam modo ſe habent, vt neque tenuiores & molliores, neque denſiores & craſſiores quam deceat redditi ſint. Sed quonammodo, dicat aliquis, liceat nobis huiuſmodi mediocritatem deprehendere? id nos monet Paulus ex Gale. lib. 6. 21. (equidem non memini hunc Galeni locum vidiſſe) qui ſcribit, oculum ſuffuſione laborantem claudendum, & pollice comprehenſam palpebram ad oculum hac & illac eſſe impellendam, deinde oculum aperiendum & diligenter inſpiciẽdum, utrum humores hac frictione aliquam mutationem fecerint; in quibus humores nondum exacte concreuerint, fuſio quædam ex digiti compreſſione apparet, primo latior, ſed quæ deinde in ſuum figuram & magnitudinem redit; quæ ſuffuſio nondum ad maturitatem peruenit, & ad opus chirurgicum eſt inepta: at vero in quibus humores ad perfectam denſitatem & duritiẽ deuenerint, nulla neque latitudinis, neque figuræ ex digiti compreſſione immutatio apparet. Sed quoniã hæc nota eſt communis vtriſque humoribus, tam qui moderate, quam qui ſupra modum obduruerunt, colore demum licet vtramque ſuffuſionem diſtinguere, & intelligere qualis nam apta & qualis inepta ad chirurgiam exiſtat. Nam quæ ſuffuſio colorem ferri, uel cæruleum, vel plumbi refert, hæc mediocriter coaluit, atque ad depoſitionem eſt accommodata: contra quæ gypſo, aut grandini ſimilem colorem habet, hæc vltra modum eſt indurata, neque poteſt ullam curationem incipere. Et hæc de affectibus oculorum ſint ſatis.

Tempus detrahendæ ſuffuſionis

DE AFFECTIBVS Aurium.

CAPVT XXVIII.

De aurium Dolore.

RASES poſt tractationem affectuũ oculorũ, de auribus agit: cui tractationi reſpõdet lib. tertius de comp. med. ſecund. locos. Nõ uero multum de ordine eſt laborandũ, ſiue enim quod ſenſus auditus loco & dignitate ſit propinquior ſenſui viſus, ſiue propter aliam rationẽ id fiat, illud ad rem nihil pertinet. Sic Gal. tractans de ſymptomatibus ſenſuum, 1. de ſympt. cauſis, a uiſu principiũ incipit, deinde ad auditum progreditur, adeo, vt, ſicut iam dixi, nonnulli uoluerint 4. librum Galeni de comp. med. ſecũdum locos, in quo agitur de oculis, huic tertio eſſe præponẽdum. Partes aurium ſunt duplices, nonnullæ externæ, quæ oculis ſubiectæ ſunt: nonnullæ internæ, quæ ratione tantum deprehenduntur, vt docet Gal. 4. de locis aff. 4. Externæ ſunt quæcunq; totam auriculam conſtituũt, quam ſenſus demonſtrat ex cartilagine cute veſtitam ac tali forma conſtare, propter ſingulas ſuas cauſas, de quibus anatomici diffuſe: partes autem internæ præcipue ſunt tortuoſus ille anfractus, neruus huic muneri deſtinatus, quem propterea auditorium vocant, & tenuiſſima illa membrana, quæ audiendi inſtrumẽtum comprehendit, & amplexatur, quod inſtrumentũ non aliud quam interna meatus extremitas, ubi delatum neruum attingit, a Gal. ſtatutum eſt. 1. de ſymp. cauſis 2. Sed prætermiſſa anatome ad rem ueniamus.

Ordinis ratio.

Aurium partes.

Scribit Gal. citato loco, aures omni morborum genere poſſe laborare intemperie, ſoluta unitate, mala conformatione: ex quibus mihi ſtatutum eſt nonnullos morbos ſeligere, ſicuti de oculis eſt factum qui ſunt maioris momenti, & frequentius contingunt; itaque ſimul cum Galen. & Rhaſe de dolore aurium incipiamus.

Morbi aurium varij.

Aurium dolor, græce ὠταλγία ſimul a læſa particula, & a ſymptomate nomen ſuſcipit, ut notat Gal. 2. meth. 2. Quid ſit dolor, alias diffuſe diximus:

Nomen.

Differentiæ doloris aurium cum ſint multæ, quæ ſumuntur ex cauſis principem locum tenent, atque hæ plurimæ a Galen. numerantur, refrigeratio, calefactio, denſatio, obſtructio, ſpiritus flatuoſus, humor crudus, frigidus, viſcidus, illic concluſus, humor mordax, ſanies acris, inflammatio, ac potiſſimum nerui auditorij ulcus, & forte aliæ, quæ omnes mihi uidentur ad certa quædam capita poſſe referri: namque aurium dolor, ſicut cæteri omnes dolores, uel a ſola unitate, uel ab intemperie, poteſt prouenire: ſoluitur continuum, uel a rebus externis incidentibus, contundentibus; vel ab internis atque hæc, uel erodunt, ſicuti humor mordax, ſanies acris: vel diſtendunt, ſicuti flatus. Fit autem dolor ex intemperie, uel ſola, ſine materia, & primum frigida, ſicut, inquit Galen. iis contingit, qui in perfrigerationibus a uentis frigidis læduntur: deinde calida, ut ſi quis in locis calidioribus, aut ſub ſole diutius moratus fuerit: humida, & ſicca intemperies, ſicut alias dixi, cum, aut exiguum, aut nullum dolorem afferant, fere a Medicis negliguntur. Vel hic dolor prouenit ex intemperie cum materia, vel ſine tumore præter naturã: ad quos communes locos facile eſt omnes cauſas, tam internas quam externas referre, quæcunque aurium dolores poſſunt excitare. Secundo ſunt differentiæ a qualitate doloris: alius eſt grauis, qui fere ſemper materiæ coniungitur: alius eſt pungitiuus, qui ſi fuerit ſimul cum grauitate, materiam pungentem, exempli gratia, flauam bilem, aut ſalſam pituitam indicat: alius

Diff. I. Cauſa.

II.

alius dolor eſt pruriginoſus, qualis fit auribus vlcera-
tis, aut non vlceratis propter humores acriores, qui
pruritũ efficiunt: alius eſt dolor extenſiuus, qui ſi fue-
rit cũ grauitate, ſignificat inflãmationẽ; ſin autẽ fue-
rit ſine grauitate, tunc flatus adeſſe eſt indiciũ. Sic aliæ
ſunt differentiæ a qualitate doloris, de quibus videre
III. eſt Gal. 2. de loc. aff. 3. Tertio ſunt differentiæ a par-
te aurium affecta, de quibus Gale. 3. pro. 13. meminit.
Nam vel externæ partes dolent, in quibus nunquã
vehemens dolor infeſtat, neq; vllum periculũ coniun-
ctum; propterea qđ neq; illa pars præcipua eſt, neque
alicui parti præcipue cõtinuatur: vel dolent partes in
ternæ qđ propriè antiqui auriũ dolorẽ ſolebãt appel-
lare. Contingit etiã in profundo ex meatu auditorio
doloris ſenſum vrgere, qui dolor eſt maxime periculo
ſus: cum enim tunc ipſe auditorius neruus male affi
ciatur, qui proxime cerebro copulatur, per vehemẽtes
hoſce aurium dolores deducto cerebro in conſenſum,
IIII. quidam ægre dolent, & multi etiã repente moriũtur.
Præterea ſunt differentiæ ab intenſo, & remiſſo: do-
lor inflãmatorius eſt vehementiſſimus, cæteri omnes
V. ſunt leuiores. A tẽpore, dolores alij ſunt continui, qui
indicant aures primo laborãtes: ex conſenſu vero alia-
rum partiũ, ſi ſunt intermittentes: alij ſunt antiqui, &
ij difficile curantur; alij ſunt recentes, qui faciliorẽ cu-
VI. rationem recipiunt. Demum ſunt aliæ differentiæ a
cõiunctis, a modo generationis, &c. de quibus ſæpe.

Signa pathognomonica doloris auriũ ſunt nimiũ
manifeſta: quod ſi vero pueri doleant, qui neſciunt
propria mala explicare, dolor ad tactum facile depre-
henditur, ſiquidem illi in parte dolente nequeunt ta-
ctum perferre: quam eandem explorationem in deli-
rantibus licet adhibere: itaque ad ſigna differentiarũ
Signa frigidæ intemperiei. veniamus. Ergo ſi dolor fuerit ab intemperie frigida
ſine materia, nulla erit grauitas, nulla extenſio, nulla
pondus, nullus pruritus, facies decolorata: præceſſere
Signa calidæ intemperiei. cauſæ refrigerantes, vētre frigidiores, læduntur a fri-
gidis, iuuantur a calidis. Contra ſi fuerit intẽperies ca
lida, dolor erit intenſior, pars calidior, facies colorata:
Frigidæ cũ materia. præceſſere cauſæ calefacientes, vt mora ſub ſole, inſe-
ſſuſ in ijs calidioribus, ægri iuuantur a frigidis, lædun-
tur a calidis. At vero ſi fuerit intemperies cum mate-
ria & primum cum humoribus frigidis & craſſis, quos
verſimile eſt in meatu auditorio obſtructionem face
re, tunc ægri, & capitis, & aurium grauitatem perci-
piunt; dolor non erit admodum infignis, niſi ſimul fla
tus coniungantur, præceſſere alimenta, potiones fri-
gidiores, ſic ætas, temperamentũ, &c. ad generationẽ
huiuſmodi humorum obſeruent. Deinde ſi fuerit cum
humoribus calidis, dolor eſt cum aliqua; ſed non ma-
gna grauitate, eſt vehementior, quandoque acutus, &
pungitiuus, ac potiſſimum ſi fiat ea bile, auris, & tota
facies rubedine ſuffunditur, venæ tumidæ apparent,
concurrunt cauſæ præcedentes, alimenta, potiones,
aer, ætas, tempus, &c. quæ ad gignendos huiuſmodi
humores ſunt accommodata. Si fuerit dolor ex inflã-
Dolor ex inflammatione. matione, præcipue meatus & nerui auditorij, tunc ne
ceſſario adeſt febris, & quidẽ vehementiſſima. dolo-
res ſunt acerbiſſimi, cum manifeſta calidiate, grauita
Ex flatib. te, pulſatione, non ſine delirio quandoque, & alijs id
Ab eroſione. genus ſæuiſſimis ſymptomatibus. Si dolor proueniat
ex flatibus, quod ſæpe contingit, qui liberum tranſitũ
Curatio. & exitum non habent, nulla neque in capite, neq; in
auribus grauitas percipitur, dolor eſt extenſiuus, præ-
ceſſere cauſæ, quæ flatus poſſunt excitare. Demum ſi
aures doleant erodente aliqua materia, id ſenſus de-
monſtrat, ſiquidẽ neceſſarium eſt vt ſanioſus aliquis
humor, vel quid ſimile ex auribus procedat. Hæc de
ſignis, ad curam accedamus.

Alias docuimus ex Gal. omnes dolores triplici ra-
tione curari, aut per medicamenta anodyna, & leniẽ-
tia, aut per ſtupefacientia, aut per ea præſidia quæ do-
loris cauſam reſpiciũt: hæc doctrina ad dolores quo-
que aurium debet accommodari. quoniam vero me-
dicamenta lenientia præter aliquã mitigationem do-
loris fere nihil agunt, ſtupefacientia vero niſi ſummo
vrgente dolore debent adhiberi, ac ſæpenumero mor-
bum potius augent, quam iuuant, idcirco poſtremæ ra
tioni eſt incumbẽdum, quæ cauſæ efficientes dolorem
rationem habet: & quæ propriè ad veram curationem
pertinet. Sed antequam particularia remedia aggredia *Præcep. I.*
mur, nonnulla ſunt animaduertenda, ac primum me-
moria eſt repetendum, aurem eſſe particulam admo
dum ſiccam, ac propterea indigere medicamentis quę
vehementiſſime ſiccẽt, vt dicit Gal. 5. meth. 10. Secun *II.*
do notandum cum Auic. c. 8. ne medicamenta quæ in
ſtillantur in aures, ſint vehementis caliditatis aut frigi
ditatis, ſed tepida: Namq; partes ſuapte natura exan-
gues, & frigidę, quales ſunt aures, ab immoderato fri-
gore læduntur, vt dicit Gal. 5. aphor. 18. ſic immodera
ta caliditas natiuam partis temperiem deſtrueret.
Tertio addunt nonnulli, hæc eadem medicamenta in *III.*
auribus inſtillata parce eſſe imponenda: ac modico
tempore in auribus relinquenda cuius præcepti ratio
nem non ſatis intelligo, cum ſciam Galen. cõtrarium
docere, qui ſcribit. 3. de med. ſecund. locos, circa prin-
cipium, pharmaca iterum atque iterum, ac ſępius im-
ponenda, idque ſine intermiſſione temporis eſſe faciẽ
dum: ac plane omnis ratio colligit, medicamenta aſſi-
due, & ea diligẽter adminiſtrata, maiorem vtilitatem
poſſe afferre. Quarto alij docent, auribus non eſſe im *IV.*
ponenda medicamenta, quæ facile corrũpantur; quod
item præceptum neſcio quanti ſit faciendum, cũ Gal.
non adhorreat ab vſu lactis, quod omnes fatentur fa-
cile alterari, & corrumpi. Poſtremo ſunt qui velint do
lentes aures per ſpecillum frequenter mundandas, &
abſtergendas eſſe, quod pariter non ita videtur reci-
piẽdum, cum hac ratione partim ſimul cum ſordibus
medicamenta auferantur, partim fortaſſe magis irri-
tentur aures, ſed veniamus ad rem.

In intemperie frigida vnica ſeſe offert indicatio ca
lefaciendi, nõ tamen neglecta natura partis, formatio *Curatio intẽperiei frigidæ.*
ne, ſitu, &c. Itaque ſi dolor fuerit moderatus, modera-
ta quoq; medicamenta ſatis erunt, qualia ſunt oleum
anethinũ, chamomęlinum, amygdalarum dulciũ &c.
Sin autem dolor fuerit vehementior, vehemẽtioribus
quoque pręſidijs eſt opus, & inter cętera Galen. lan-
dat remedium vulgare quoddam, quod ruralibus ho-
minibus ſui temporis familiare, ad noſtros vſque ruſti-
cos peruenit, illud eſt huiuſmodi. Accipiunt magnas
cepas, quas excauant, oleo replent, & in feruenti cine-
re moderate calefaciunt, atq; ita auribus illud oleum
infundunt: & Galen non ſolum hoc, ſed alij quoque
vlum probãt, ſi nimirum in oleo contundatur, & fer-
ueſcat. Sed præ cæteris Gal. fuerat familiare medica-
mentum ex pauco euphorbio, vel pipere, in multo ve-
tere oleo permiato, quod ille teſtatur dolores a frigidi-
tate ortos magnopere iuuare.

R Olei chamom. completi. ℥ j.
Euphorbij optimi ʒ j. M. f. linimentum. *Linimẽtũ.*

Sic ſunt optima, oleum laurinum, rutaceum, nardi
num, de ſpica, & quæ tandẽ cæteris omnibus ſunt ef-
ficaciora, oleum de caſtoreo vel de euphorbio; quæ va-
rianda ſunt prout maior vel minor intemperies maio
rem uel minorem caliditatem requirat: ſed præterea
medicamentum efficax conficitur ex aqua noſtra ardẽ
te, quæ tamen non debet ebullire, quia ſtatim euane-
ſceret, ſed ſimpliciter cum oleis debet permiſceri.

R Olei liliorum alborum.
Rutacei ana ℥ j.
Euphorbij
Caſtorei
Piperis ana ʒ ß.
Aquæ ardentis ℥ ß. Miſ. *Oleum reſolutiuum*

In hac ciuitate paratur oleum ex radice bryoniæ,
althcæ, & cucumeris agreſtis, id oleum reſolutiuum *Emplaſtrum.*
uocant, & a Galen. 6. de med. ſecundum genera 8.

F ponitur,

ponitur, vbi loquitur de oleo ſicyonio. Præterea licet medicamentum ſolidius conficere quaſi emplaſtrum, ex farina lupinorum, orobi, ruta, caſtoreo.

℞ *Farina lupinorum,*
Fænugræci.
Orobi. ana. ℥ ß.
Caſtorei.
Euphorbij. ana. ʒ. ß.
Olei reſolutiui. q. ſuf. M.

Suffumigia calefacientia. Præterea ſunt ſuffumigia, ſiue vaporationes, quæ ex rebus calidis præparantur.

℞ *Calamenthi.*
Stachados.
Abſinthij.
Sampſuchi. ana. M. ß.
Foliorum lauri.
Baccarum lauri. ana. P. ß. decoquantur ex vino.

Sacculi. Vſus autem eſt vt aures ita accommodentur, vt poſſint fumum, & vaporationem recipere. Si demũ conueniunt ſacculi ex eiſdem medicamentis calidioribus præparati, & alia id genus.

Curatio intemperiei calidæ. Sin autem intemperies fuerit calida ſine materia, contrarijs, frigidis remedijs eadem ratione debet curari, ſicut de intemperie frigida diximus. Auic. laudat camphoram cum oleo roſato. Gale. lac mulieris: ſunt ſucci frigidiores, intybi, cichorei, lactucæ, & ſi maiori opus fuerit refrigeratione, mandragoræ, ſolani, & poſtremo ad opium licet deuenire; taceo alia quam plurima, ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari, vt diximus de intemperie frigida.

Intemperies frigida cum materia. At vero ſi doleant aures ex intemperie cum materia, quæ vel intra corpus ſit genita, vel extra in aures ſit delapſa, tunc ad communes indicationes, vacuationem totius corporis, ad reuulſionem, ac poſtremo ad diſſoluendam materiam deueniendum eſt: quas indicationes, & ſingula præſidia pro varietate noxij humoris variare oportet de qua re ſæpe diximus.

Dolor ex craſſis humorib. & flatib. Si dolor aurium originem habeat ex craſſis humoribus, & flatibus, qui meatum auditorium obſtruant, neque exitum inueniant, primum ſi corpus aut copia, aut vitio humorum laboret, neceſſe eſt illud euacuare, alioqui humores, & flatus auribus contenti non modo non diſſoluerentur, ſed, & illi, & dolor, & omnia mala creſcerent. Si quis obijciat Galenum de huiuſmodi generali purgatione nihil prodidiſſe: huic reſpondeatis quod ſæpe diximus, Galeni in lib. de medi. ſecundum locos propoſitum fuiſſe, tradere non exquiſitam curationem morborum, de quibus agit, ſed tantummodo rationem docere inueniendi medicamenta accommodata ad ſingulas corporis partes, præterquã quod hæc omnia præcepta ſub communi methodo medendi continentur. Poſt purgationem corporis licet tuto accedere ad localia medicamenta, quæ de-

Deobſtruentia & flatus diſſipantia. obſtruendi, & diſſoluendi flatus vim habeant, qualia ſunt medicamenta amara, tenuium partium, & quæ abſtergendi facultate ſunt prædita: inter quæ nitrum,

Nitrum. & ſpuma nitri maxime Gal. probantur: de quo medicamento illud ſciendum, eſt apud antiquos maxime nitri vſum in medicamentis fuiſſe, noſtro autem tempore iam multos annos verum nitrum vel rariſſime, vel nunquam ad nos deferri: veruntamen ſunt nonnulli qui contendunt noſtrum vulgare, & artificioſum vitrum quo paſſim vtuntur in conficiendo puluere tormentario, pro vero, & legitimo nitro poſſe adminiſtrari, cum reuera negandum non ſit, quin vtrumque ijſdem prope qualitatibus conueniat. Præter nitrum ex hoc genere ſunt vterq; helleborus amygdalæ amaræ, ariſtolochia, & cætera quamplurima, quæ diffuſe a Gal. numerantur, & examinantur.

℞ *Ariſtolochiæ.*
Gentianæ. ana. ʒ. j.
Radicis hellebori nigri.
albi. ana. ʒ. ß.
Olei amygdalarum amararum. ℥. j. ß.
Aceti acerrimi. ℥ ß. M.

Inter cætera fel omnium animalium eſt probatiſſimum quod cum aceto debet permiſceri:

℞ *Fel. bouini. ʒ. ß.*
Oxymellis ſimp. ℥. j. ß. Miſ.

Atque vt concludam, & ſuffumigia, & fomenta, & quæcunque de dolore aurium ex intemperie frigida dixi, ad hunc locum debent referri, vt pluribus non ſit opus.

Curatio doloris ex inflammatione. Itaque poſtremo loco reſtat dolor aurium ex inflãmatione, in cuius curatione ſunt memoria repetendæ communes illæ indicationes, vacuandi vniuerſi corporis, repellendi, reuellendi, & diſſoluendi materiam, quæ in inflammatione continetur.

Vtrum repellentia conueniant. Sed ſtatim oritur difficultas de medicamentis repellentibus quæ nulla ratione videntur conuenire, propter vicinitatẽ cerebri, ad quod periculum eſt ne materia deferatur: ad quem modum Gale. in cura parotidum non ſolum cauet a repellentibus, ſed etiam medicamentis attrahentibus vtitur: quod ſi laborante parte aurium externa repellentia non conueniunt, eadẽ multo minus laborante parte interna videntur cõuenire. Cõtra vero Gale. de med. ſecundũ locos, necnõ 11. de ſympt. med. a repellentibus nõ abſtinet, qui ad inflãmationẽ auriũ vtitur non ſolum candido oui, lacte, oleo roſato, &c. ſed etiam ſimul cum oleo, & lacte nõ veretur opium adminiſtrare, cui Rhaſes, Auic. Aetius, Alexander, & omnes conſentiunt. Sunt qui reſpondent diſtinguentes inter inflammationem, & ita ſtatuunt; ſi ea fuerit maior, doloreſque vehementiſſimi, tunc repellentia poſſe adminiſtrari: at vero ſi inflammatio fuerit minor, & dolores remiſſiores, tunc a repellentibus eſſe abſtinendum. Quæ reſponſio neſcio quanti ſit facienda, ſiquidem Gale. in moderatis quoque inflammationibus talia concedit medicamenta: illius verba ſunt hæc: Moderatæ inflammationes, & non pulſantes, per huiuſmodi pharmaca curãtur,

Ego vero reſpondeo Gal. non reuerera repellentia, ſed narcotica dolores vſum eſſe frigidioribus medicamentis. quod licet intelligere ex lectione Gal. 3. de cõp. med. ſec. locos c. proprio. qualia ſunt oleum roſatum, acetum, &c. Quare mea ſententia potius contrario modo eſt reſpondendum in maximis inflammationibus, & vehementiſſimis doloribus a repellentibus eſſe abſtinendum: in moderatis autem illa poſſe adminiſtrari: quod verum eſſe in moderatis inflammationibus, & doloribus materiam pauciorem eſſe, adeo ut nullum periculum ab ea videatur imminere; ac maxime ſi lenioribus vtamur, ſed vt dixi, res mihi videtur difficilis, quoniam reuera in inflammatione aurium propoſitæ rationes fere demonſtrant, medicamenta repellentia nunquã conuenire. Iam ſingulas indicationes quam breuiſſime perpendamus. Pro vacuatione totius corporis, ſi dolores ſint vehementiſſimi ſine vlla dilatione ad ſectionem venæ eſt veniendũ, quæ ſit cephalica eiuſdem lateris cum aure dolente, & ſanguis copioſe mittatur, cum reuera experientia confirmet, in vehementiſſimis doloribus nullum ſectione venæ magis tutũ, & præſentaneum reperiri remedium.

Venæ ſectio. Lenientia aluum. Præparantia. Purgãtia. Potio purgãs bilem. Pilula. Secta vena leniatur aluus cum ſyrupo roſaceo, & uiol. ſolutiuis, cũ caſſia, thamarindis, præparetur materia cum ſyrupis quos capitales uocant, roſaceo recenti, de endiuia, de nenuphare, cum decocto endiuiæ, cichorei, &c. Apparente coctione ad purgãtia licet deuenire, qualia ſunt rhabarbarum cũ ſyrupo roſ. ſol. confectio hamech, pilulæ cochiæ, pilulæ ſine quibus.

℞ *Rhabarbari electi pulueriſati. ʒ. ij.*
Syrupi violacei ſol. ℥. ij.
Decocti ſuis endiuiæ q. ſuf. M. f. potio.

℞ *Pilularum ſine quibus. ʒ. j.*
Pilularum cochiarum cum helleboro. ʒ. ß. M. f. pilulæ. & aurentur.

De medicamentis repellentibus dixi iam, quæ, vel omnino prætermittenda, vel non niſi leuioribus eſt vtendum quale foret, exempli gratia, oleum roſatum cum aceto: cum auris ſit pars frigida, & proxima cerebro, vt non ſolum vis, ſed etiam ſubſtantia medicamenti poſſit ad illud peruenire. Si doloris vehementia nos cogat, Galen. auctore non modo licet, ſed etiam eſt neceſſarium eſt ſtupefacientia deuenire, ſicuti faciendum eſt vbicunque æger vel colli, vel renum, vel alterius partis vehemente dolore afficiatur. Quo loco Galen. vtendi opio rationem docet, ſcilicet vt illud, vel lacti mulieris, vel candido oui, quæ etiã ſola, ſine opio aurium inflammationibus proſunt, vel caſtoreo permiſceatur; verum hæc Galen. monet multo tempore ante vſum eſſe permiſcenda, quoniam, ut puto, hac ratione facta mutua actione, & reactione, ſit quædã veluti fermẽtatio, in qua vis vtriuſque remittitur, adeo, vt non amplius caſtoreum calefaciat, neque opium refrigeret, ſed tertia forma reſultet, ſicuti cõtingit in theriaca, quæ recens tempore & calefacit, & ſtupefacit, facta autem fermentatione, tantum calefaciendi vi prædita eſt. Sed quoniam poteſt euenire, ut in præſentia remedio indigeamus, neque licet expectare tẽpus huius mixtionis, philonium ſimul cum ſapa dulci, vel lacte mulieris poterit eius vicem ſupplere.

Repellẽtia *Modus vtendi opio.*

Linimẽtũ ſtup faciẽs

℞. *Philonij Romani.* ℥ ß.
Sapa dulcis vel
Lactis mulieris. q. ſ. M. ſiat linimentum.

Præceptũ Pauli.

Veruntamen de huiuſmodi medicamentis ſtupefacientibus non eſt negligendum præceptum Pauli, & Alexand. qui docent non ſæpius ac frequenter, ſed ſemel duntaxat atque iterum illa opportune adminiſtrari, cum hinc non leue periculum videatur imminere cerebro, quod auditorio meatui proximum eſt.

Reuulẽtia

Hoc tempore omnium reuulſionum genera conueniunt, cucurbitulæ ſcarificatæ, & non ſcarificatæ, frictiones, ligaturæ, clyſteria acria, in quibus oportet per ſtituorationem habere febris, adeo vt ſi ea vehementiſſima fuerit, a clyſteribus acrioribus abſtinendum ſit, idem ſtatuendum eſt de omnibus alijs præſidijs, quæ poſſunt adhuc magis calefacere, & febrẽ augere. Poſt hæc omnium poſtrema reſtat indicatio, diſſoluendi reliquias materiæ contentæ in inflammatione, pro quo antiqui habent pretioſa illa vnguenta, ſpicatum, foliatum, &c. quorum deſcriptionem habetis apud Aetium; nos hoc tempore habemus nonnulla fere ſimilia, qualia ſunt oleum de caryophylis, balſamio, de ſpica, quibus cinnamomum, & alia aromata poſſunt imponi; demum ſunt folia, & baccæ lauri, calamenthum, ſaluia, betonica, &c. ex quibus, & fomenta & emplaſtra, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari.

Reſoluẽtia

CAPVT XXIX.

De Surditate.

POſt dolores aurium de ſurditate eſt agẽdum, quod item facit Galen. 3. de med. ſecundum locos 1. ad finem qui ante omnia ſcribit, eos homines qui grauiter, & difficulter audiunt, quos propterea ſubſurdos vocat, vtpote qui exiguas voces penitus non audiunt, magnas autem vix percipiunt, verſari in maximo diſcrimine, ne ſymptoma paulatim augeſcens, in perfectam ſurditatem deueniat: cuius nullam tradit curationem, quaſi inſinuet eam prorſus eſſe inſanabilem. Quo loco eſt memoria repetendum, quod ſæpe diximus, actionem quoque auditus, ſicut cæteris omnibus actionibus contingit, lædi tripliciter: ſiquidem aures audiunt vel deprauate, ſicuti cum ſibilium, vel alium ſtrepitum tinnire ſentiunt: vel imminute, cum, ut inquit Galen. ægri paruas voces non audiunt, magnas vix percipiunt: vel abolite, quoniam nihil prorſus ſentiunt; ex quibus mihi ſtatutum eſt de ſolo imminuto ac debili auditu verba facere, cum fere vna atque eadem ratione imbecillum deprauatumque auditum liceat curare: abſoluta autem ſurditas nullam curationem accipit.

Auditus læditur tripliciter.

Quid ſit.

Qui ſit huiuſmodi affectus, eſt manifeſtum, videlicet ſymptoma, & actio læſa ſenſus auditus, in quo homines non niſi difficulter, & grauiter audiunt.

Differẽtiæ Cauſæ.

Differentiæ ſunt plurimæ, ſed ſunt principales quæ ſumuntur a cauſis: pro quo ſciendum eſt ex Galen. 1. de ſympt. cauſis 2. omnes omnium ſenſuum actiones triplici ratione poſſe lædi, prima cum primum ſenſus inſtrumentum laborat: altera cum ſentiendi facultates; tertia cum aliquid eorum quæ primo ſenſus inſtrumento miniſtrant male afficitur, quam doctrinam Galen. exemplo oculi demonſtrat luculentiſſime. Hãc methodum inueniendi cauſas læſionis omnium ſenſitiuarum actionum vt iuniores probe intelligant, rurſus ſciendum eſt ex Galen. de diff. morborum 6. 2. metho. 6. in vnoquoque inſtrumento vnam tantum modo eſſe principalem partem, atq; eam quidem ſimilarem, per quam ſingulę actiones perficiuntur, qualis in oculo eſt humor criſtallinus; reliquas autem partes vſum afferre, quales in eodem oculo ſunt tunicæ, humores, muſculi, &c. Deinde idem Gal. in lib. de conſtitutione artis med. 5. docet, actiones primo, & per ſe eſſe partium ſimilarium, ſecundario, & per accidens partium inſtrumentariarum. Itaque ſi quis hanc methodum adhibeat, is facile poterit cauſas inuenire, propter quas auditus debilis, & imminutus reddatur. Nãque vt ſcribit Gal. 1. de ſymp. cauſis. 3. huiuſmodi ſymptomata pariter poſſunt cõtingere propter læſionem vel principalis partis totius inſtrumenti, quę apud Galen. non eſt alia; quam internus ſinus meatus auditorij, vbi dilatatum neruum attingit: etſi non ignoro Ariſt. 2. de anima aliter ſentire, uel propter læſionem alterius partis ex ijs quæ aliquem vſum audiendo præſtant: vel demum propter læſionem cerebri, ea parte vnde neruus auditorius originem habet. At primum ſurditas poteſt contingere propter vitium principalis inſtrumenti, quod quolibet genere morbi poteſt laborare, primum intemperie, quæ potiſſimum frigida eſſe conſueuit, ac ſemper, etſi non eſt negandum, cæteras quoque intemperies poſſe actionem labefactare, deinde ſolutione continui, vulnere, vlcere, aut ſimili ratione; poſtremo per obſtructionem, quæ fieri poteſt, uel propter tumorem aliquem præter naturam, vtpote abſceſſum, phlegmone, ſcirrhum, & ædema, vel propter calloſum quoddam, & carnoſum tuberculum huic parti adnatum: vel demum propter copiam ſordium quæ in auribus gigni ſolent. Secundo loco ſurditas poteſt prouenire propter vitium facultatis, quæ cum in cerebro conſiſtat, neceſſario malam illius affectionem indicat, hæc autem potiſſimum eſt intemperies ac maiori ex parte frigida, vt de meatu auditorio diximus. Sed præterea id quoque poteſt contingere ratione ſpirituum, qui uel deficiant, vel praua qualitate ſint affecti, ſicuti in ſuperfluis euacuationibus, in ſumma virium imbecillitate, & morituris contingit, ſecundum Hip. & Galen. qui ſcribunt 4. apho. 49. 1. prog. 32. in morbis acutis auditum perdere, lethale eſſe. Tertio ſurditas poteſt fieri propter læſionem alterius partis quæ principali inſtrumento ſeruiat, quæ ſunt interna cauitas auris, foramen illud anfractuoſum, & aliæ, de quibus Galen. 8. de uſu partium. quæ partes pariter lædi poſſunt, vel intemperie, ucl obſtructione ex tumoribus præter naturam, qui meatum auditorium obſtruunt, itaque hæ ſunt differentiæ ex cauſa.

Surditas quot modis ſiat. *I.* *II.* *III.*

Differ. II. III. IV.

Verum neq; aliæ deſunt differentiæ ex tpe. alia recens, alia antiqua eſt ſurditas, ex modo generationis, alia febribus, & cęteris morbis ac potiſſimũ malignis ſuccedit, cũ ſępenumero cõualeſcentes ſurdaſtri remaneãt, alię ſine pręcedẽtib⁹ morbis, cõfertim, uel paulatim generãtur, ex mõ affectus, alia fit primũ laborãte

ijs partibus exercitatas, ſi ſponte retroceſſerint, & euaneſcant recidiuas, & multa pericula ſecũ afferre, quod tunc praui humores partibus extremis & ignobilibus ad interna viſcera, & membra præcipua deferantur; vnde Medici quoque hoc naturæ exemplo inſtituti, debent ab omnibus præſidijs abſtinere, quæcunq; poſſunt huiuſmodi humores ad intimas partes repellere, atque ijs vti quæ magis valent eoſdem ab internis ad externas partes euocare: itaque in curatione parotidũ perpetuo eſt cauendum a repellentibus. Verum circa Galen. præceptum illud quoque eſt notatione dignũ, quod ille ſcribit in cæteris partibus inflammatis, medicos præſidia repellentia adminiſtrare, ſed non ſimpliciter ac perpetuo: & tres caſus videtur ponere, in quibus non ita licet ad illorum vſum deuenire: primũ ſi materia fluens fuerit maligna: ſecũdo ſi materia fuerit multa; tertio ſi totum corpus æqualiter humoribus redũdet: quorum ſingulorum ratio eſt manifeſta: nam neque conuenit malignum ad partes nobiliores deponere, & repellere; neque multum facile poteſt repelli, medicamentis humorum multitudine impeditis; nec demum in corpore omni ex parte pleno vacat locus ad quem medicamenta poſſent humores propellere: de quibus pręceptis longe maximi momenti multa forent dicenda, cum vulgares medici in hac parte multos committant errores, ſed non licet omnia explicare, & ſatis mihi ſit locum vobis indicaſſe: redeo ad parotides. Primum Galen. præceptum in cura parotidum continet duas partes: primam, nunquam repellentibus vtendum eſſe, de qua ſatis: ſecundam, eſſe adminiſtranda medicamenta attrahentia, & fomenta calidiora, & ſi hæc nihil proficiant, ad cucurbitulam deueniendum, vt noxius humor ex profundo corpore ad cutem trahatur, de qua dicendum eſt, vt probe intelligatis, quod pauci hoc tempore intelligunt. Quomodo, & quando in parotide licet trahentibus vti medicamentis Galen. ita ſtatuit: ſi humores vehementi impetu fluant, a nobis nihil plane agendum, ſed naturæ omnia permittenda eſſe, quandoquidem ſiue cucurbitulam, ſiue aliud trahens pharmacum velimus adhibere, vehemens dolor hominem apprehendit, vnde, & vigiliæ fiunt, & febres ſuccedunt, & uires exoluuntur: itaque minime licet hoc tempore humorum fluxionem iuuare, ſed tantummodo vni mitigationi doloris eſt attendendum, per cataplaſmatum maxime lenientium vſum, qualia ſunt quæ ex farina frumenti, aut hordei, aut ſeminis lini, cum aqua mulſa, aut decocto fænugræci, aut althææ, aut chamomæli, præparantur, & quęcunque præter mitigationem doloris valent quoque influentes humores coquere, & ſuppurare. Quod ſi etiam ſanguis redundare videatur, per ſectionem venæ conuenit illum vacuare, ſi uires conſentiant, ex quibus poſtremis uerbis licet illos arguere, qui in huiuſmodi naturę expulſionibus ad cutem nunquam audent venam ſecare, timentes ne materia ad partes internas retrocedat. Atque hæc de vehementi humorum fluxione.

Quãdo a repellentibus abſtinendum.

Cataplaſma ſedãs dolorem.

Sed quærat aliquis, ſi humores ad aures non vehementer, & impetuoſe, ſed, vel moderate, vel parce fluant, quod prætermiſit Galen. quidnam agendum? Ego puto, & moderatam, & parcam humorum expulſionem factam a natura ad loca commoda, ex Gal & Hip. 1. apho. 21. poſſe a Medico iuuari medicamentis vel leuioribus, vel uehementioribus, & tandem cucurbitula, prout magis opportunum uidebitur, dummodo id ſemper proſpiciamus, ne inflammatio, & dolor augeantur quibus deinde, vt inquit Galen. & uigiliæ, & maiora pericula ſuccedant: interea diligenter eſt animaduertendum quid moliatur natura, & utrum parotides ad ſuppurationem, uel magis ad ſolutionẽ tendant, ſiquidem alterutrum ſequitur neceſſario: debet autem medicus naturæ hac uel illa ratione opem ferre. Itaque ad diſſolutionem tendunt chamomælum, fænugræcum, caſtoreum, &c. Sin uero natura magis attendat ſuppurationi, quod præcipue ad tactum licet diſcernere, medicus ad ſuppurantia debet accedere, ad quam facit emplaſtrum ex farina frumenti, axungia, porcina, recẽti oleo, decocto caricarum, &c. Facta ſuppuratione Medici ſtatim vel cum ferro, vel aliter abſceſſum aperiunt: antiqui autem prius conabantur ipſam ſaniem diſſoluere, & fomentis, & emplaſtris, quæ diſcutiendi vim habent, de quibus Gale. 3. de med. ſecundum locos. Et ſi quis obijciat hæc importunæ fieri, nam facto abſceſſu fruſtra illius, diſſolutionem quærimus, reſpondeatis illud in magnis abſceſſibus verum eſſe, in paruis ſecus ſe habere. Quod ſi demum parotides indurentur, ad eorum emollitionem, & diſſolutionem deueniendum eſt.

Diſſoluentia.

Suppurantia.

CAPVT XXXI.

De Hæmorrhagia Narium.

GAlenus lib. 3. de med. ſecundum locos, poſt aures tractat de affectibus narium non tamen de omnibus, ſed tantummodo de tribus, nempe ozænis, polypo, & ſanguinis fluxione. Quod ſi quis quærat, cum certum ſit hanc partem laborare omni genere morborum, quamobrem Galen. in prædicto libro nõ omnia fuerit perſecutus: huic reſpondeatis, non fuiſſe illi propoſitum docendi in hiſce libris rationem curandi omnes morbos de quibus agit, ſed tantummodo rationem componendi medicamenta ad ſingulas partes accommodata. Si quis rurſum obijciat, illum ſaltem debuiſſe tractare de læſo odoratu, huic reſpondeatis, ea ſymptomata non pertinere ad nares, ſed ad partes naribus ſuperiores: videlicet anteriores ventriculo cerebri, qui a Galen. 8. de vſu partium. 6. & alibi, præcipuum inſtrumentum odoratus ſunt conſtituti. Itaque nobis quoque Galeni imitatione de ijs tribus capitibus agendum fuerat, ſed cum duo prima, ozænæ, quæ non aliud ſunt quam profunda, & putrida narium vlcera, ex quibus plane fætidus odor exhalat, & polypus, qui non eſt aliud quam tumor præter naturam in naribus genitus, cum inquã in duo affectus raro eueniant, ac potius ad chirurgiam pertineant illis prætermiſſis ſtatui tantummodo de fluxu ſanguinis verba facere.

Ex tribus generibus ſymptomatũ, vnum eſt quod in excretorum, & retentorum immoderatione contingit, quod rurſum in tres præcipuas differentias diuiditur, quæcunque enim immoderate excernuntur, aut retinentur, vel tota ſubſtantia, vel qualitate, vel quantitate a naturali habitu recedunt, itaque fluxio ſanguinis è naribus eſt ſymptoma excretorum mutatum, & quidem toto excretorum ſubſtantiæ genere præter naturam, ſiquidem id excernitur quod corpori eſt maxime familiare; & naturæ multos poteſt vſus afferre. *Qualis ſit affectus.*

De nomine id eſt notandum, apud Hip. cum ſimpliciter hæmorrhagia ſeu fluxio ſanguinis dicitur, nõ addito nomine partis quæ ſanguinem fundit exempli gratia, ore, vẽtriculo, inteſtinis, hæmorrhoidis, vnum ſanguinis profluuiũ ſignificari, quod eſt naribus emanat, ſicut notat Galen. 1. epid. ſecto. 1. 6 6. epid. 3. 25. 3. pror. com. 46. ſed ad rem aggrediamur. *Nomen.*

Sanguis ex vena, aut arteria triplici ratione fluere poteſt, aut aperto illarum ore, aut tunica diuiſa, aut ſanguine quodammodo traſcolato, & ſudoris modo tranſmiſſo. Aperiuntur hæc vaſa tripliciter, primum propter imbecillitatem partis, quæ a mediocri copia grauatur; ſecundo propter multitudinem ſanguinis, quotieſcunque ad ora vaſorum impetu fertur: tertio propter aliquam acrem qualitatem, quam illæ, vel ab alimentis, vel a medicamentis, quandoque ſolent contrahere. Tunicæ uaſorum diuiduntur, quatuor modis. aut uulnere, aut contuſione, aut ruptione, aut coroſione, de quibus uideatis Galen. ſecundo

Tres modis fluxus ſanguinis. *Apertio venarum.* *Diuiſio uaſorum.*

ille fluat, neque nares eum recipiant: vnde eſt apho. Hip. in 5. particula 23. In ijs frigida eſt vtendum, vnde fluit ſanguis, aut eſt fluxurus, non ad ipſa ſed circa ipſa vnde influit, &c. Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa: interna, decoctum endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupi de endiuia, roſaceus de agreſta, de portulaca, de ribis: conſerua roſarum, violarum, nenupharis: ac poſtremo ſi res vrgeat, ad medicamenta ſtupefacientia licet deuenire.

Externa autem medicamenta ſunt repellentia, id eſt, refrigerantia, & aſtringentia, quæ ad varias partes imponuntur, ac primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permixta portiuncula aceti, ad penetrationem: hæc in ore contineatur per quen nares attrahatur, atque eadem frons, & tota facies ſrrigetur. Alij magis probant aquas deſtillatas frigidiores, portulacæ, plantaginis. Auic. probat embrochas & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua, non ſolum frigida, ſed etiam niue refrigerata: ex quo communiter practicantes ſolent in vehementi fluxu ſanguinis, & crura & brachia, potiſſimum autem teſtes aqua frigida fouere, quod remedium puto per antiperiſtaſim iuuare.

Cautela Verum hoc loco non eſt prætermittendum præceptum Galen. maxima dignum obſeruatione, qui ſcribit, ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio eſſe veniendum, cum ſæpenumero importune adhibita, ſoleant multa ac grauiſſima pericula afferre: de qua re ita Gal. ſcribit 11. metho. 6. Eorum quibus ſanguis ex naribus profluit, ali qui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt, &c. ex quo loco certum eſt ad hæc frigida remedia non eſſe deueniendum, niſi, primum adminiſtratis omnibus generibus reuulſionum, & deriuationum, de quibus ſæpe diximus.

Adſtringẽtia & obſtruentia. Hactenus de prima indicatione, ne ſanguis ad locum affectum feratur, ad alteram indicationem, ſcilicet, vt nares claudantur, ſunt accommodata ea medicamenta quæcunque ſuo lentore, & craſſitie poſſunt illas obſtruere, vel aliter occludere, quæ ſunt plurima, ac fere omnibus manifeſta: aloe, thus, maſtiche, roſa, acatia, hypocyſthis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, &c. ex quibus ſucci, aquæ, olea, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt parari: & ſit exemplum.

Linimentum ſiſtẽs ſanguinẽ.

℞ *Olei roſati omphacini* ℥ ij.
Succi plantaginis
Lactucæ. ana ℥ ß.
Hypociſthidis.
Balauſtiarum ana ʒ j.
Aceti parum, M. f. linimentum,

quod partim, ad nares, partim ad cęteras partes proximas debet apponi. Item

℞ *Succi polygoni*
Semperuiui
Portulacæ ana ℥ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ
Lapidis hæmatitis ana ʒ j.
Cum albumine oui & pauco aceto M. f. linimentum vt ſupra.

Iſchæmũ certiſſimũ. Sed inter cætera medicamenta apud Gal. admodũ celebre eſt, quod conficitur ex myrrha, thure, aloe, albo oui, & tenuiſſimis pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur eſſe adeo efficax, vt non nulli exiſtiment ſanguinem fluentem non modo ex venis, ſed etiam ex arterijs illius opera poſſe retineri; de quo medicamento, atque illius compoſitione, & vſu videatis Gal 5 metho 3. Poſtremo ad retinendũ ſanguinem ſunt multa quæ occulta quadam proprietate creduntur poſſe iuuare, neque ſolum remedia externa vel interna, ſed etiam verba, & incantamenta. Atque hactenus de fluxu ſanguinis.

CAPVT XXXII.

De dolore dentium.

GAlenus primis quatuor libris de cõp. med. ſec. locos ea omnia complectitur, quę nos hacteous tractauimus de morbis capitis, in quinto autem libro agit de morbis faciei, & dentium. Dentes poſſunt omni morbo laborare: intemperie cum materia, & ſine materia, vnde inflammationes, & dolores oriuntur: mala compoſitione, vnde redduntur minores, molliores ac deficiunt: ſoluta vnitate; dum corroduntur ac perforantur: ſed primum nos de dolore dẽtium tractabimus. Hiſtoriam dentium ſcribit Philoſophus. 2. de hiſtor. animalium. t. 5. 3. & 4 de vſu partium 8. 9. Plinius lib. 15. capitulo 37. Cornelius Celſus lib. 8. cap. 1.

Gal. primum dubium mouet, vtrum dentes ſentiãt nec ne; qui inquit nonnullos aſſeruiſſe, dentes cum ſint oſſa, ſine dolore male affici: quod illo argumento videtur poſſe confirmari, quoniam prominentiores, vel longiores facti, aliquando per limulam atteruntur ſine dolore: quam dubitationem Galen. prætermiſſa ratione, proprio experimento, & teſtimonio diſſoluit: cum enim ille aliquando dentibus doleret, qui alias audierat de hac re dubitare, diligentem ſuper ſe ipſum animaduerſionem habuit, qui percepit manifeſte dentem non modo dolentem, ſed etiam pulſantem, quemadmodum carnoſæ partes inflammatione laborantes, facere ſolent: verum cum illi mirum, ac vix fieri poſſe videretur, vt in dente, qui duram, & lapideam ſubſtantiam habet, inflammatio poſſet oriri, cum rurſus alio tempore dentibus doleret, diligentius mẽtem adhibuit, ac manifeſte percepit, dolorem inflammationis, & pulſationem non ad dentes, ſed ad gingiuas pertinere: vnde concludit per hæc uerba. Quapropter vtriuſque doloris ſenſum expertus, alium in gingiua, alium in ſubſtantia dentis eſſe clare ſcio, & id aſſerentibus teſtimonium præbeo, quod ipſi aliquando dentes doleant. De neruo autem qui ad radicem dentis ortus eſt, an doleat nec ne, nemo dubitat, ipſeque Gal. pariter fatetur ſe aliquando in ſemetipſo huiuſmodi dolorem percepiſſe: itaque dentes non ſolum ratione gingiuarum, aut neruorum, ſed etiam ratione propriæ ſubſtantiæ dolent. *Vtrũ dentes doleãt.*

Cauſæ doloris dentium ſunt plurimæ, ſed tamen omnes ad proximam, & immediatam cauſam vtriuſque doloris, ſolutionem continui, ſunt referendi. pręcipue vero dolor dentium poteſt excitari à qualibet intemperie, tum ſimplici, tum compoſita, cũ materia, & ſine materia. Sed quoniam ex ſola intemperie non valde inſignes dolores ſolent oriri, nos de eo tantum dolore tractabimus, qui prouenit ab intemperie cum materia, quæ poteſt eſſe cuiuſcunque humoris, ſanguinis pituitæ, bilis, melancholiæ, ac poſtremo flatus, de quibus omnibus ſępiſſime diximus. Notandum vero, ſicuti diximus, dolorem, vel neruum denti annexum, vel ſubſtantiam dentis, vel gingiuas occupare, quod maxime facit ad curationem, alia remedia vni parti, alia alijs conuenire, quid dolores cum admodum difficulter poſſint diſtingui, vt de ſe ipſo teſtatur Galen. hinc fortaſſe fit, vt medici in curatione doloris dentiũ parum proficiant: ſed curam aggrediamur.

Omnis dolor, vt alias dixi, triplici ratione tollitur, vel per anodyna, vel per ſtupefacientia, vel per præſidia habent rationem cauſæ. Medicamenta anodyna ſunt moderate calida, & ſine aliqua acredine, vt decoctum chamomęli, fænugræci, paſſularum, liquiritiæ, &c. quibus in quocunque dolore licet vti: ſin autem dolor fuerit acerbiſſimus, adeo vt æger prope ad deſperationem accedat, neque a ſtupefacientibus eſt abſtinendum, qualia ſunt ſuffumigia ex ſemine *Curatio. Anodyna medicamenta.*

hyoſciami, mandragoræ, papaueris, &c. quorum multa exempla habentur apud Gal. & veteres, qui multo frequentius, quam nos faciamus, hiſce medicamentis delectabantur: ſed vera, & legitima curatio eſt, quæ reſpicit cauſam doloris: quamobrem ſi quis velit probe dentium dolores curare, is primum debet illorum cauſas exacte diſcernere. Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, duo communia præcepta ſunt animaduertenda, quæ a Galen. ſunt tradita; alterum, ſi contingat, vt caput, aut corpus vniuerſum multis humoribus ſit refertum, adeo, vt periculum ſit, ne maiori facta eorum fluxione, dolor augeatur, ante omnia ad prouidentiam totius, & capitis deueniendum eſſe.

Stupefacientia. *Præc. I.*

Alterum eſt præceptum quod ratione partis dolentis diuerſa quoque medicamenta ſint adminiſtranda; nam que ex vna parte ſubſtantia dentis, quæ eſt durſſima, vehementiſſima, & acerrima requirit medicamenta, ſiue repellere, ſiue digerere velimus, vt illa atque eorū vis ad internas dentium partes poſſit penetrare: ex altera autem parte gingiuæ longe magis remiſſa, & moderata medicamenta poſtulant, cum ſint molliores, & ſtatim medicamentis ſubijciantur: quibus licet addere illud, non ſolum pro ratione vnius, vel alterius partis, ſed etiam pro ratione ægrotum, ætate, ſexu, tempere, &c. medicamenta modo leuiora, modo vehementiora cōuenire, vt alias diximus in omnibus morbis eſſe faciendum: ſed ſingula procurramus.

Præceptū alterum.

Ex humoribus calidis. Repellētia. Itaque ſi dolor proueniat ex humoribus calidis, ſanguine, aut flaua bile, illi primum ſunt repellendi, pro quo Rhaſes vtitur lotione cum aceto, & oleo roſaceo aut ſolo roſaceo, quod bonum eſt, ſed admodum ingratum: huius loco licet decoquere roſas, plantaginem, Portulacam in aceto, &c. Deinde repellentibus diſcutientia permiſcenda ſunt, origanum, polygonū, hyſſopum, &c. Poſtremo prætermiſſis repellentibus ad ſola diſcutientia eſt veniendum.

Ex frigidis humorib. Si dolor fuerit ex humoribus frigidis, tunc præſidia contraria oportet adhibere; qualia forent decoctum calamenthi, pulegij, hyſſopi, pyrethri, corticum capparum, &c. Rhaſes ordinat quoddam medicamentum quod propter illius præſtantiam appellat theriacam, ex caſtoreo, pipere, gingibere.

A flatib. Si dolor fuerit ex flatibus, ſunt decocta ex ſeminibus anethorum, fœniculi, cumini, nonnulli ex maſticatione pyrethri, gingiberis, & ſimilium, facile ſanatur: in qualicunque autem dolore, ſi opus fuerit, reuulſiones omnes non ſunt prætermittendæ.

Medicamenta occulte agentia. Poſtremo ſunt nonnulla quæ occulta quadā proprietate creduntur dolores dentium auferre: decoctio ranarum in aqua, vel aceto, ſpolium ſerpentis, vel decoctum, vt placet Galeno, vel combuſtum cum oleo ex melle, vt placet Archigeni. Sunt alia multa, hæc ſufficiant.

Dētes eroſ. Dentes, quatenus potui obſeruare, maiori ex parte propter eroſionem, & perforationem dolent, nam cæteri omnes dolores ſunt leuiores vt plurimum, & ſine multa difficultate ſanantur: pro ſanandis itaq; perforatis dentibus ac eroſis, multi multa præſidia adminiſtrant, lotiones, ſuffumigia, maſticatoria, &c. nonnulli cauſtica quoq; medicamenta, oleum ſulphuris, oleum vitrioli, multi quoque ignitum ſtylum ſolent præbere: ſed ego in me ipſo & alijs longiori experientia didici, nullum tutius & efficacius eſſe remedium, quam ſi dens perforatus euellatur: namque etſi medicamenta aliquid agunt, & aliquo tempore mitigant dolorem, tandem tamen reuertitur dolor.

CAPVT XXXIII.

De Mobilitate Dentium.

DEntes quoque aliter male afficiuntur, & fiunt mobiles, quod vitium maſticationi maxime obeſt. Hæc mobilitas, vt Galen. docet, duplici ratione poteſt contingere: aut propter defectum alimenti, ſicuti in ſenibus fit; quæ eo ſolo remedio quoquomodo poteſt iuuari, ſi gingiuæ aliquo adſtringente medicamento denſentur, vt poſſint tenacius dentes continere: in quem vſum familiare vtimur aceto ſcillitico, in quo permiſcentur roſæ, alumen, maſtiche, &c.

Ad ſtabiliēdos dentes.

R *Aluminis ſciſſilis* ℥ j.
Gallarum
Bauſtiarum
Hypociſtidos
Roſarum ana ℥ ß.
Aceti ſcillitici q. ſuf. M. f. linimentum.

Ex hiſce poſſunt quoque parari decocta: idem præſtant aquæ thermarum aluminoſæ.

Altera autem ratione mouentur, quotieſcunq; nerui, qui eorum radicibus inſeruntur, nimio humore imbuti relaxantur, qui maiori ex parte ex capite ſolet deſtillare. quod vitium medicamentis localibus ſiccantibus corrigendum eſt: prius tamen, ſi occaſio ferat, habita ratione & capitis & corporis totius.

CAPVT XXXIIII.

De Nigredine Dentium.

INter cæteris affectiones dentium, illi etiam denigrantur, quod ſymptoma non aliunde prouenit, quam ex vitioſis humoribus & vaporibus, qui ex pluribus partibus, ſed potiſſimum ventriculo & capite ſolent ad ipſos deferri: quæ quidem nigrities partim quia turpitudinem affert, partim quod progreſſione temporis cariem, dolorem, & alia mala affert, non debet prætermitti. Ergo prætermiſſa ratione curandi huius ſymptomatis, quæ circa illius cauſas conſiſtit, ſciendum eſt medicamenta quæ albos dentes conſeruant, & nigros dealbant, conſtare ex materia eorum, quæ ſiccandi, & abſtergendi facultate ſunt prædita, & quæ vulgo dentifricia appellantur, qualia ſunt puluis parietariæ, menthæ, hyſſopi, origani, amygdalarum amararum, cornu cerui, raſuræ eboris, margaritarum, coralliorum, iridis marmoris, porcellanæ oſſis ſepiæ, & ſimilium, quibus perpetuo aromata, roſæ, ſandali, cinamomum, lignum aloes, & ſimilia ſunt permiſcenda. Inter plurima apud Galen. 5. de med. ſecundum locos ad finem, vnum eſt medicamentum, quo ille teſtatur dentes albos, & oduratos reddi, & ab eroſione præſeruari.

Cauſa. *Curatio.*

Dentifricium.

R *Nitri*
Teſta ſepia
Myrrha ana ℥ j. *M. Terantur & fiat puluis.*

Apud Auicennam eſt ſequens.

R *Cornu cerui vſti*
Ariſtolochiæ rotunda
Maſtices ana ℥ j. ß.
Olei roſacei ℥ j. ß *M. Terantur vt ſup.*

Apud Auicen. eſt aliud medicamentum.

R *Abrotani*
Salis torrefacti
Iridis ana ℥ ij.
Cyperi ℥ ij ß.
Spicæ ℥ ß.
Piperis ℥ iij. *M.* Hoc etiam habetur apud Paulum.

Si quis velit habere magis efficax, quo ego vtor.

R *Menta ſicca*

Ariſto-

Ariſtolochiæ rotundæ
Iridis
Cornu cerui uſti
Raſuræ eboris
Coralliorum ana ℥ ij.
Salis communis uſti
Aluminis ſciſſilis
Porcellanæ
Pumicis
Teſtæ ſepiæ
Nitri ana ℥ j.
Piperis
Pyrethri ana ℥ iij.
Ligni aloe
Cinamomi
Myrrhæ
Caryophyllorum ana ℥ ß.
Moſchi
Ambræ ana gr. xv.
Miſce fiat puluis.

DE AFFECTIBVS Oris.

CAPVT XXXV.

De Inflammatione Oris.

GAlenus poſt affectus dentium, & gingiuarum, de quibus agit in 5. lib. de comp. med. ſecundum loc. in 6. lib. incipit tractare de medicamentis accommodatis ad affectus, qui in ore contingunt, de quibus nos quoque iam dicemus. Principio libri generalem tradit curationem curandi inflammationes oris, vbi nos docet præcipuas indicationes, nec non medicamenta, quæ ſingulis in ipſis temporibus conueniunt: in quare a propria ſua methodo non diſcedit etenim cum indicatio remediorum præcipue accipiatur ex natura morbi, ante omnia nobis in mentem reuocat, quod alias demonſtrauerat, inflammationem ex calida ſanguinis fluxione fieri, unde ſtatim ſtatim colligere, huiuſmodi fluxionem reprimendam eſſe, præterquam, inquit Gal. ſi ad partem aliquam principalem recurſura ſit, atque aliud quoddam grauius malum allatura. Sed cum non ſemel nos docuiſſet, laborante qualibet corporis parte, ad localia præſidia deueniendum non eſſe, niſi opportuna totius corporis purgatione, id præceptum repetit, nempe vacuandum eſſe & ſectione venæ, & purgatione, & clyſteribus, & inedia, vbi totum corpus apparuerit, aut multitudine humorum aut eorundem malitia referctum: ſi vero neque plenitudo, neque cacochymia adſit, ſtatim ad curationem per localia remedia poſſe perueniri.

Indicat. Ex iis Galen. primum nos deducit in cognitionem communis ſcopi, qui ab affectus indicatione inuentus eſt, nimirum prohibendi incipientem inflammationem, quod repellentia præſtant medicamenta. Deinde alterum quoque addit ſcopum, a natura partis quæ curantur, cum certũ ſit, ſuperficiem tunicæ oris eſſe multo rariorem ac molliorem, quam ſit cutis quæ totum corpus ambit.

Præterea tertium quoque ſcopum addit, huius parti proprium, atque hic eſt duplex: vnus quod ægri ſentiunt inſuauitatem medicamentorum; alter quod hæc pars duos habet ſubditos meatus, per quos aliquid medicamenti in ventriculum & pulmones poteſt defluere, vnde ex iis quoque duplex oritur indicatio; altera vt medicamenti inſuauitatem fugiamus, quæ præterquam quod vſus tempore moleſta eſt, cum per totam diem perſeuerat, aliquando etiam accipiendis medicamentis ſolet maximum afferre incommodum: altera vt medicamentis fortibus, & quæ venenſam habent facultatem, perpetuo abſtineamus, ne forte aliqua illius portio ad ſubiectas partes deſcendat, & aliquod periculum afferat. Quod quidem præceptum Galeni non ſolum in inflammationibus, ſed etiam in cæteris omnibus affectibus oris obſeruandum eſt; ſiquidem minime à natura morbi, ſed a natura partis inuentum fuerit. Iis porro hunc in modum conſtitutis, Galenus cuiuſdam particularis medicamenti mentionem facit, quod ex ſucco mororum componitur, & diamoron dicitur, in cuius multiplici compoſitione & vſu eſt prolixus.

Methodus curãdi inflammationes. Hoc loco non eſt prætermittenda methodus, quæ non ſolum ad inflammationes oris, de quibus agitur, ſed etiam ad cæteras omnes inflammationes eſt accõmodata, illa vero eſt cuius idem meminit Galen. 2. de med. ſecundum locos, ad principium, nimirum pro vario tempore morbi varia quoq; medicamenta conuenire; ſiquidem naſcentibus adhuc inflammationibus, ſola repellentia; tranſacto autem principio vſque ad finem, medicamenta ex mixtis repellendi & diſcutiendi facultatibus ſunt optima, quæ quidem miſtionis ratio talis eſſe debet, vt primo quidem tempore medicamenta adſtringentia, ad finem diſcutientia excellant, interpoſito autem tempore, vtrorumque partes ſint æquales. Poſt diamoron Galen. agit de alio medicamento, cuius ſe inuentorem facit, ex ſucco nucum viridium, nec non de aliis ex ſucco mororum, rubi, malorum punicorum, & aliis quamplurimis, quæ ab vnoquoque legi poſſunt. Ex iis quæ partim hoc loco, partim alias diximus, de ratione curandi inflammationes, neminem eſſe puto qui de curanda inflammatione oris plura ſcire cupiat.

CAPVT XXXVI.

De Cruſtis Oris.

Nominis ratio. IN 4. cap. Galen. tractat de cruſtis in ore, quæ nihil aliud ſunt quam putrida quædam vlcera, quæ in calidis, & humidis corporis partibus, quale eſt os, cito, & facile generantur. At ſi quis quærat quamobrem hæc vlcera cruſtæ oris dicantur, dum nullæ in hac parte cruſtæ appareant; huic ex adhibita curatione facile cauſam nominis licebit intelligere, cum enim medicamenta ad curanda huiuſmodi vlcera accommodata, facile a continua ſaliua eleuantur, adeo, vt nullam vtilitatem poſſint afferre, idcirco docet Galenus fortia quædam medicamenta illis permiſcenda eſſe, quæ cruſtam, vel eſcharam inducant, vnde nomen ſuſcepit.

Cauſtica. Præcedente igitur, ſi opus fuerit, & totius corporis vacuatione, & reuulſionibus, & aliis id genus indicationibus, de quibus ſæpe diximus, ad fortia, & cauſtica medicamenta licet venire, qualia ſunt atramentum ſutorium, alumen, chalcites vſta, & ſimilia, noſtri chirurgi hoc tempore aliis medicamentis vtuntur, exempli gratia, aqua erodente, quam vulgo vocant l'acqua da partir, oleo ſulphuris, oleo vitrioli, & ſimilibus; memini ego quendam feliciter vſum fuiſſe unguento ægyptiaco diſſoluto ex vino granatorum. Verum circa vſum horum medicamentorum, quæ in ducendi eſcharam vim habent, dubium eſt, quoniam iam audiuimus Galenum, qui laborantibus internis partibus oris, ſumpta indicatione a natura partis cuiuſcunque, fortis, & venenati medicamenti vſum prohibet, ne illa ſubiectis partibus, pulmoni, & ventriculo aliquam iniuriam inferant: mirum videtur, quomodo ille in præſentia ſandaracham, auripigmentum, miſy, ſory, & ſimilia medicamenta, quæ potius venena, quæ ipſe fatetur, & conſtat inter omnes, cauſtica facultate eſſe prædita, dicat adhiberi. Ego vt huic rationi reſponderem, hoc loco Galen. potius de vlceribus, quam de

Dubitatio

pro-

propria ſententia loqui, qui ſatis habuit ſuperius propriam de hac re ſententiam explicaſſe. Vel poſſumus etiam reſpondere, hæc medicamenta tam parce, & moderate eſſe adminiſtranda, vt ab illis nullum periculum poſſit imminere.

CAPVT XXXVII.

De Affectibus Columellæ.

IN 3.cap.6.lib.de comp.med. ſecundum locos, Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad gurgulionem ſeu collumellam, quæ non aliud eſt quam carnoſa illa pars, quæ in ſummo ore ad fauces propẽdet, ac manifeſte conſpicitur, ſi quis aperto ore linguam deprimat. Hæc particula pluribus nominibus a veteribus, & poſterioribus medicis appellata eſt, de quibus videatis Galen. qui etſi perſpicue loquitur, tamen a multis nõ ſolum vulgaribus hominibus, ſed etiam celebertimis viris non intelligitur, inter quos eſt Veſalius, qui inter cætera nomina inquit hanc partem vnam appellari, cum tamen Gal. ſcribat nõ hãc partem, ſed huius partis morbum vuam appellari: illius verba hæc ſunt: Nam qui vuam ipſam appellãt, eorum neque præſtat meminiſſe, nos enim non particulam ipſam, ſed aliquam eius affectionem vuam dicimus: nos perpetuo columellam nominabimus. Vſus huiuſmodi partis a Galen. triplex numeratur. 2.de vſu partium.2. Primus, vt hominem ad ſermonem, & vocem plurimum iuuet; quod illo argumento poteſt ſatis confirmari: nam quicunque columellam præciſam, aut aliter eroſam habent, non niſi male, & deprauate loquuntur. Secundus eſt vſus ad aeris attractionem, ne ille nimium frigidus in pulmones attrahatur. Tertius eſt, vt eſſet veluti quoddam operculum, & caueret ne exiguæ moles cineris, &c. ad aſperam arteriam poſſint penetrare. Sed iis prætermiſſis, quæ magis ad anatomen pertinent, ad rem veniamus.

Veſalij error. *Vua quid.* *Columellæ vſus.*

Cum columella pluribus morbis poſſit laborare, nos de vnico tantum tractabimus, quando ea latior fit, & elongatur, adeo, vt radici linguæ, & faucibus propenſa incumbat, quod frequenter euenit, magnãque moleſtiam, & multa incommoda ſolet afferre, quem morbum Græci laxatam columellam, barbari, & vulgares caſum vuæ, vel vuluæ appellant.

Cauſa. Columella ſe ipſa latior, & longior redditur propter duas cauſas: vna eſt propter inflammationem, de qua item nihil dicendum eſt, quod hæc quoque ſub generali tractatione de inflammatione oris continea tur: altera eſt propter deſtillationem capitis, ac præcipue pituitoſam, ſine inflammatione, vt placet Gal. 6.de tuenda 9.& 6 de med.citato. Neque difficile eſt alteram cauſam ab altera diſcernere: namque altera quæ ea nimio humore pituitoſo prouenit, non eum calorem, ruborem, & dolorem habet, quæ in altera ex inflammatione manifeſte conſpiciuntur.

Curatio. Curatio autem ante omnia ad originem, & fontẽ fluxionis, nempe ad morbum dirigenda eſt, qui non alius eſſe poteſt quam humida cerebri intemperies: itaque primum vacuatione totius corporis, ſi id ferat occaſio, deinde etiam capitis, poſtea ſiccantibus, & roborantibus medicamentis, partim internis, partim externis agendum eſt: de quibus olim tractantes morbos cerebri, ſatis diximus. Poſt hæc autem ad locum effectum, & localia præſidia licet deuenire, & primũ ad repellentia, qualia ſunt roſæ, hypociſthis cortices granatorum, gallæ, & ſimilia, quibus permiſcetur diamorum.

Gargariſma repellens.

℞ *Roſarum. M. j.*
Balauſtiarum.
Corticum granat. ana M. ß.
Gallar.
Hypociſthidos. ana ℥ ij. F. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis. ℥ j. ß.*
Diamoron. ℥ ij. M. Pro gargariſmate.

Deinde ad ſiccantia, & diſcutientia progrediendũ eſt, quæ plurima ſunt, gargariſmata, pulueres, linimẽta, & ſimilia: ſi malum fuerit leuius, ſolæ roſæ aridæ, tritæ, & appoſitæ quandoque ſunt ſatis; ſi autem malum fuerit difficilius, tunc valentiora quoq; ſunt adhibenda.

Gargariſma diſcutiens.

℞ *Pulegij.*
Origani.
Hyſſopi.
Calamenthi. ana M. ß.
Spicę nardi.
Cinamomi. ana ʒ ß. M. f. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis. lib. j.*
Myrrhæ. ʒ j.
Croci gr. v. Miſ.

Item.

℞ *Roſarum rubearum ſiccarum. ʒ ij.*
Gallarum.
Balauſtiarum. ana ʒ j.
Piperis.
Cinamomi.
Myrrhæ. ana ʒ. ß. M. contundantur & f. puluis ſubtilis.

Quod ſi demum pars remaneat indurata, neque poſſit diſſolui, tunc ad mollientia, & diſcutientia, qualia in ſcirrho conueniunt, deueniendum eſt.

Gargariſma emolliens.

℞ *Caricarum.*
Paſſularum. ana ℥ ß.
Cineris vitis. ℥ j. f. decoctio.
℞ *Prædictæ decoctionis ℥ x.*
Aluminis, ʒ ij. M. pro gargariſmate.

Poſtremo autem ſi contingat, contingit autem aliquando, vt columella ea ſuperiori parte ita attenuetur, & exanguis reddatur, vt natiuo calore priuetur, & periculum immineat, ne ex nimia irritatione tuſſis, vigiliæ, interim etiam ſtrangulatus, & gangræna ſubſequantur, tunc Galen. docet, & omnes confirmãt, eam, vel ferro, vel vrenic medicamento reſcindẽdam eſſe: de qua manus operatione videatis Paulum lib. 6.31.nec non Aetium 8.41. Veruntamen illud ſciendum eſt, quod nos docet Hipp. & Gal.3.prog.21.14. metho.13. minime temere, neque ſine magna neceſſitate ad hanc partem reſcindendam accedendũ eſſe, duplici de cauſa: vna quoniam tanta aliquando excitatur ſanguinis profuſio, vt difficillime, & quandoq; nulla ratione poſſit cohiberi: altera quoniam abſciſſa columella partes ſpirituales plurimum refrigerantur, deſtillationibuſque fiunt obnoxiæ, vox præcipue læditur, & alia ſequuntur incommoda, quæ potiſſimum illi experiũtur, quibus propter luem veneream columella eroditur, vel abſcinditur.

CAPVT XXXVIII.

De Aphthis.

Definitio. IN quarto, & vltimo capite Galen. tractat de medicamentis accommodatis ad illa ulcera oris, quæ aphthæ nominantur, de quibus, & nos tractabimus. Itaque aphthæ apud Gal ſunt vlcera quædam orta in ſuperficie oris quæ igneam habent caliditatem.

Differ. I. Ex pluribus differentijs tres videntur dignæ maiori notatione, prima ex ætate: namque huiuſmodi vlceribus laborãt, vel infantes lactentes, quod frequenter contingit, vel adultiores, quod rarius euenit. Pueri aphthis corripiuntur propter vitium lactis, vel quia illud ſit improbũ, nempe bilioſum, calidum, acre, culpa nutricis, quæ, aut calidius temperamẽtum ſortita ſit, aut alimentis vtatur ad talem ſanguinem, & lac gignendum accommodatis, vt aromatibus, vinis generoſis,

ſoſis, & vel quia pueri imbecilliorem habent ventriculum, vt lac non probe poſſint concoquere. aut demum quia propter ingluuiem plus lactis aſſumunt, quam ventriculi vires poſſint perferre. tot enim modis poteſt contingere, vt lac corrumpatur, & acredinem quandam contrahat. ex quo deinde eleuatis humoribus & vaporibus vitioſis, huiuſmodi vlcera in ore generantur. Adulti autem, & qui ad perfectam ætatem deuenerunt, aphthis corripiuntur, vt docet Aetius lib. 8.39. non ſolum propter acrimoniam eorum quæ comeduntur, & bibuntur, ſed etiam propter copiam vitioſorum humorum, qui ad os confluunt.

II. Secunda eſt differentia quæ ex cauſa, & humore defluente accipitur, qui vno verbo qualiſcunque eſſe poteſt, dummodo tam calidam, acrem, & erodentem vim acquirat, vt poſſit vlcera excitare.

III. Vltima eſt differentia ex qualitate, & natura vlcerum: namque alia recentia ſunt & ſatis benigna, alia vero ſunt diuturna, & quæ progreſſione téporis quid putredinoſum acquirunt, & maligna euadunt, quæ a Medicis *Nomæ*, hoc eſt, depaſcentia vlcera nominantur, qualia febribus malignis & peſtilentibus ſolent ſuccedere, vt teſtantur Hipp. & Gal. 3. epid. 3.15. ab Arabibus *Alcola* nominantur, qualia etiam frequenter contingunt in morbo gallico, ac potiſſimum ſi fuerint in extremo palato ad fauces, ſunt admodum periculoſa, & difficillime ſanantur.

Signa. Signa horum vlcerum, & cuiuſlibet differentiæ ex magnitudine, colore, odore, & alijs id genus ſymptomatibus, quæ ſenſibus ſubijciuntur, facile poſſunt intelligi: itaq; breuiter de eorum curatione agendú eſt.

Curatio. Lactentes pueri, qui, vt diximus, frequenter hiſce vlceribus obnoxij ſunt, nutrici proba inſtituta victus ratione, & ſi opus fuerit, congrua purgatione, ac ſimul procurando vt ipſi quoque aſſumptum lac probe concoquant, facilibus, & leuibus præſidijs ſolent curari, quæ tamen pro varia natura vlceris varia quoque eſſe debent.

Ex ſanguine. Nam ſi vlcus proueniat ex ſanguine vnde illud ſit rubrum, & phlegmonoſum, medicamenta moderate adſtringentia, & refrigerantia cóueniunt, qualia ſunt ſyrupus de roſis ſiccis, mirthinus, ex ſucco malorum punicorum, de agreſta, & ſimilia. Deinde ad ea, quæ ſine mordacitate & moderate diſcutiunt, deueniendum eſt, vt ſyrupum roſatum recentem, mel roſatum colatum, & ſimilia.

Ex bile flaua. Sin magis vlcus oriatur ex flaua bile, unde colorem flauum referat, tunc adſtringentia quidem, ſed magis refrigerantia conueniunt, vt ſyrupus de portulaca, de plantagine, ſuccus aut decoctum ſolani, & ſimilia.

Ex pituita. Ex melancholia. Sic vlcera pituitoſa, & albicantia magis abſtergentia: melancholica, & nigricantia, magis detergentia & digerentia poſtulant; ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione ab ætate, omnia perpetuo ſint mitiora, & leuiora, quam illa pro maioribus natu de quibus Gale. & omnes prolixe agunt.

Aphthæ adultorū. At vero ſi adulti aphthis corripiantur, duæ poſteriores differentiæ ſunt maxime animaduertendæ, a quo nã humore vlcera generentur, & verum illa recétia aut antiqua, benigna an maligna exiſtant; ſiquidé vt videmus, pro varietate humoris noxij, variá quoq; curationem oportet inſtituere: pariter, vt ſcribit Galenus quæ vlcera leuiora ſunt, & nihil maligni habent, medicamenta moderata; quæ auté maligna sũt, & ſerpendo depaſcunt, vehementiſsima requirũt medicamenta. Quo primum loco id memoria tenédum eſt, vigente plenitudine aut cacochymia, ante omnia toti corpori vel ſectione venæ, vel purgatione, vel vtraque ratione proſpiciendum eſſe. Deinde quatenus pertinet ad localia, medicamenta ea talia eſſe debét, qualia de infantibus diximus, ſed auctis eorum viribus, quæ ad grandiorem ætatem ſunt accommodata. In qua re etiam id nos tenet Gal. non æqualiter omnibus adultis eadem medicamenta eſſe adhibenda, ſed corporum naturas eſſe animaduertendas, qũ ſint molles, & humidæ, veluti ſunt eunuchi, & mulieres, an duræ, & aridæ, veluti nautæ, piſcatores, ruſtici; ſiquidem certum eſt huiuſmodi corporibus præ cæteris valentiſſima medicamenta conuenire. Quod ſi demum aphthæ inſignem putredinem, & malignitatem acquirant, vt non amplius aphthæ, ſed nomæ dici debeant, in hoc caſu cæteris non conferentibus, ad fortiſſima medicamenta, & quæ vrendi vim habeant, confugiendum eſt, qualia fuerant apud veteres miſy, ſory, chalcitis, atramentum ſutorium, ſquama æris, vel potius quæ hoc noſtro tempore ſunt familiaria, argentum viuum ſublimatum, & præcipitatum, vt vocant, quæ noſtri chirurgi vel melle roſaceo, vel ſucco plantaginis, vel alijs permiſcent medicamentis, & non ſine maxima vtilitate ſolent adminiſtrare. *Aphthæ malignæ.*

CAPVT XXXIX.

De Angina.

Morbi linguæ. ANtequam deſcenderemus ad morbos faucium, & thoracis, operæ pretium fuiſſet tractare de morbis linguæ, quæ, ut ſcitis, duos præcipue in corpore vſus obtinet: alterum ad ſermonem, alterum ad guſtum: qui ſane morbi ſunt plurimi, in intemperie, & ſimplici, & compoſita, & cum materia, & ſine materia, in conformatione, & in ſoluta unitate: ſed cũ multi morbi longe maximi momenti adhuc reſtent, neq; liceat per anguſtiam temporis omnia perſequi, uertimur ad anginam, de qua pro noſtro inſtituto ordine agemus. Nomen anginæ dupliciter accipitur, ut notat Galen. 4. de locis aff. 3. uno modo apud Hip. qui hoc nomine conſueuit appellare omnia mala, quæcunq; uel in faucibus, & gutture, uel in ceruice quomodocunque accidant, & ſpirandi difficultatem inducant: altero magis proprie definitur a Galen. 4. de locis aff. 6. 4. aphor. 34. quod ſit inflammatio internarum partium gutturis, uiam ſpiritus intercludens, ut propterea ſuffocationi proportione reſpondeat: in qua quidem uelut communi notione omnes homines uidentur conuenire Barbari ſquinanſiam appellant. *Nominis ſignificatio. Quid ſit.*

Differ. I. Differétiæ ſunt plurimæ, ac primum a loco affecto in quo fluxio conſiſtit: ex quo fonte Galen. 4. de locis aff. 3. quatuor anginæ differentias conſtituit. Prima eſt, ubi fauces inflammatione laborant: fauces autem intelligimus, ſicuti ipſe Gal. interpretatur, partem oris internam, ad quam, & gutturis, & gulæ extrema contingunt. Altera eſt ubi neque cæteræ oris partes, neque fauces, neque etiam ulla externarum partium apparet inflammatione laborare, tamen æger in gutture ſuffocationis ſenſum percipit. Tertia differentia eſt quando externa faucium ſedes inflammatione laborat. Quarta vbi partes gutturis externæ una cum internis affectæ ſunt. *Fauces quid.*

Huiuſmodi autem differentias nonnulli Medici recentiores uarijs quoque nominibus uoluerunt diſtinguere, qui primam ſynanchen, alteram cynanché, tertiam paraſynanchen, quartam paracynanchen uoluerunt appellare, ut notat Galen. 4. aph. 34. quam tamen inquiſitionem nominum uelut ſuperſtitioſam, & ſuperuacaneam, reprehendit Gal. 4. de ratione uictus in acut. 3013. prog. 18. 4. de locis aff. 3. qui inquit, hoc nimis curioſum nominum ſtudium rerũ ipſarum negligentiam, & contemptũ peperiſſe, ſicuti ijs euenit qui circa nomina nimiũ occupati, quæ utilia ſunt prætermiſerunt; itaq; modo rem ipſam intelligamus, de nominibus parum eſt laborandum. Cæterum Galen. præter has quatuor differentias ex Hipp. quintam commemorat, quæ contingit, ubi uertebræ ceruicis ad interiora diſtorquentur, de qua ſpecie anginæ Paulus quoque, & Aetius mentionem faciunt, atque illius ſigna ponunt: ſed ut idem ſcribit Gale. 1. prot. com. 24. poſtremis uerbis, cum huiuſmodi affectio raro admodum

dum

dum contingat, neque ſine inflammatione muſculorum gutturis fieri poſſit, hinc fit vt talis differentia minus propria cenſenda ſit, & commode ad priores differentias poſſit referri.

II. Secunda eſt differentia anginæ ex natura humoris noxij, & fluxionis, quæ pōt eſſe duplex; altera ex glutinoſa & frigida materia, quā pituitoſam licet appellare; altera ex calida & acri materia, quam ſi bilioſam appelles; inquit Gal. non peccabis: de quibus humoribus, & quō utraque fluxio contingat, diffuſe tractat Gal. 3. apho. 22 4. de ratione 30 Et ſi quis quærat, an angina ex utroque humore, tam calido, ſanguine, & flaua bile, quam frigida, pituita & melancholia fieri poſſit? Reſp. etſi Galen. videtur ſolius flauæ bilis. & pituitæ mentionem facere, tamen nihil prohibet, mea ſentētia, quin illa quoq; ex utroq; humore, calido & frigido fieri poſſit: ac ſane de ſanguine. flaua bile & pituita nullū dubium eſſe debet. ſed Arabes dubitant de melancholia, cuius nullus Græcorum videtur meminiſſe. Auic. inquit id raro contingere, ſed tamen fatetur anginam ex melancholia quoque fieri aliquādo

An ex melancholia. poſſe. Itaque habendum eſt, anginam quidem ex fluxione cuiuſcunque humoris fieri poſſe, eam tamen, vt ſcribit Gal. 3. aphor. 18. magna ex parte bilioſam eſſe, adeo vt eryſipelas, aut inflammationē eryſipelati ſimilē committat: aliquando etiā ſanguinea eſt & pituitoſa, rariſſime autem melanchnlica: quanquam forte id verius poſſit affirmari. frequentius cōtingere, vt huiuſmodi fluxin ex varijs humoribus, uel aliquibus, vel omnibus inter ſe mixtis, conſtet, quæ quidem mixtionis ratio non ſolum ad humores, ſed etiam ad ſuperiorem differentiam ex loco deſumptam, debet accōmodari. ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin ſicutì varij humores inter ſe miſcentur, illi; pariter uaria quoq; partes faucium, & gutturis poſſunt occupare.

III. Tertia eſt differentia anginæ a magnitudine, alia leuis, & illa eſt quæ vulgo dicitur li cagioni, alia grauiſſima, in qua inflammatio eſt inſignis, & maximū imminet periculum inflammationis, media medio modo ſe habet.

IV. Quarto ſunt differentiæ a tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quæ uaria tempora ſunt animaduertēnda, cum uariam curandi rationem & præſidia requirant.

V. Quinto ſunt differentiæ a modo generationis, nāque angina alia ſuccedat nonnullis morbis, veluti deſtillationi, pleuritidi, peripneumoniæ, & ſimilia: alia primo, & ſine alijs præcedentibus morbis generatur. quod præcipue ac maiori ex parte tranſmiſſa materia ex capite fieri conſueuit, ſicuti aperte, & diffuſe demonſtrant Hip. & Gal 4. de ratione victus, 30. & pluribus ſequentibus.

VI. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis, quæ poſſunt eſſe res omnes naturales, non naturales, & præter naturā: ſed inter cætera angina, aut eſt cū febre, aut ſine febre. Neque aliquis miretur dari anginā ſine febre, ſiquidem, vt Gal. docet. 2. de diff. feb 2. de conſtitutione artis med. 15. ad hoc, vt febris fiat, duo neceſſario requiruntur, unum, vt læſa pars ſit prope cor; alterum, ut morbus pendeat ex materia calidiore: quorum ſi alterum deſit, inquit Gal. tunc non ex neceſſitate febris conſequitur. Itaque ſi angina pendeat ex humore frigidiore, tunc nulla febris poteſt excitari: & inter cæteros Cælius Aurelianus lib. 3. de morbis acutis cap. 1. incipiens tractare de angina, hæc habet: Hactenus expoſitis morbis acutis cum febre, nūc de ijs tractabimus qui ſine febre eſſe noſcuntur.

Ad febrē duo requiruntur.

Signa. Sed veniamus ad ſigna, quæ quidam a Paulo, Auicenna, & reliquis, plurima afferuntur, & ſunt huiuſmodi: difficilis reſpiratio, difficilis alimentorum, & potionum deglutitio, vt pocula quandoque per nares reſiliant, dolor acutus, tumor, rubor, calor febris, frigidi aeris cupida attractio: quorum omnium ſignorum facile eſt cuique rationem reddere, ſed Galen 4. de locis aff. 3. vnum tantummodo proprium, perpetuum. & inſeparabila ſignum uidetur poſuiſſe, nempe difficultatem reſpirationis, nihil laborante thorace, uel pulmone: cum cætera omnia ſigna non ſint perpetua. ſed modo unum, modo alterū modo omnia deſint.

Signa pathognomonica. Signa differentiarum, ſicuti etiam ſigna pathognomonica ſunt ſatis incerta: utrū inflammatio internas, uel externas, hāc, uel illam partem faucium occupet. poteſt intelligi ex tumore. dolore, calore, colore, ſed potiſſimum ex periculo ſuffocationis: namque ſi laborēt partes externæ, aliquis tumor. aliquis dolor, item calor, & color mutatus apparebit, neque tantum urgebit periculum ſuffocationis: contra ſi laborens partes internæ. externa nihil apparebit, ęgerque omnino maiori ſuffocationis periculo premetur. De ſignis redundantiæ ſingulorum humorum iam ſæpe diximus. Signa magnitudinis uel paruitatis ſumūtur ex ſymptomatibus, de quibus diximus in prognoſtico. Signa ex tempore, ex ſymptomatibus deſumuntur, & pręcipue ex ijs, quæ expuuntur: ſiquidem in principio ęger aut nihil, aut parum expuit, idq; crudum & aquoſum; augmento copioſius & craſſius, in ſtatu & declinatione concocta ſolent expui. Signa demum ex modo generationis & a coniunctis ſunt manifeſtiſſima: itaque uenio ad curationem.

Curatio. Cum angina ſit morbus ex fluxione humorum, quatuor communes illæ indicationes nobis ſeſe offerunt, uacuatio uniuerſi corporis, repulſio, reuulſio, reſolutio: quibus poſtremo, quoniam aliquando inflammatio deuenit ad ſuppurationem, & illa addenda eſt, quę ad puris purgationem pertinet.

Vtrū repellentia conueniant. Sed ſtatim occurrit dubitatio, utrum repellentia in angina conueniant nec ne. Siquidem noxia materia non niſi ad partes principales uidetur poſſe repelli, quales ſunt pulmones, & cor: & alias diximus de ſententia Gal. 6. de med. ſecundum locos. initio fluxionē repellendam eſſe, præterquam ſi humores ad partem aliquam principem ſunt recurſuri, & aliud maius periculum poſſint afferre: unde etiam eſt aphor. Hip. 10. lib. 5 Quicunque ab angina liberantur, ijs ad pulmonem uertitur, & in ſeptem diebus pereunt: itaq; repellentia non uidentur conuenire. Altera autem ex parte nemo eſt qui neſciat, & Galenū. & omnes rationales medicos in angina repellentibus uti medicamentis: immo uero Galen. non ſolum principio. ſed etiā poſt principium, & uſque ad finem docet, nullo modo à repellentibus eſſe abſtinendum. Ad hanc difficultatem nonnulli reſpondent, maius periculum imminere ex præſenti morbo, & ex periculo ſuffocationis, quam ex repulſione materiæ. Sed forte hæc reſponſio nō eſt generaliter uera, neque ſatis difficultatem diſſoluit: quotieſcunque enim hæc materia, exempli gratia, peteret pulmones uel cor, tunc æger manifeſtiſſimū & certiſſimum uitæ periculum incurreret: quare aliter reſpondendum eſt. nimirum poſt cōem corporis uacuationē tuto repellētia poſſe adminiſtrari: hoc enim tempore materia iam minorata paulatim deponitur ad partes proximas, ac melius regitur a natura, ut ab ea materia nullum proximis partibus periculum immineat: itaq; in angina propoſitis indicationibus inſiſtendum eſt.

Prognoſt. Sed primum uideamus de prognoſticis, ſumma autem prognoſtici illa eſt, inflammationem eo deteriorem et periculoſiorē eſſe, cum magis internas partes occupat, eo leuiorem & ſecuriorem, quo magis exterius apparet: unde eſt Hip 3. prog. 16. Angina grauiſſima eſt ac celerrime interimit. quæcunque neq; in ceruice. neq; in faucibus conſpicuū aliquid efficit, plurimum uero doloris infert, & difficultatem reſpirationis. hæc enim & eadem die, & ſecunda & tertia & quarta ſtrāgulat.

Tūc enim inquit Galen. in com. exiſtimandum eſt in gutture lateſcere inflammationē, ex qua ægri ſtrangulantur. Quam fere eandem ſententiam habetis 5. pror. 54. ſic eſt apho. 34. lib. 4. Si febrem habenti ſuffo

catio

catio repente ſuperuenerit, nullo in faucibus tumore apparente, lethale. Contra vero, ſicut idem aph. 37. lib. 6. Angina correpto ſi tumor fuerit in collo, bonũ; & 7. apho. 49 Ab angina &c. Quam doctrinam Gal. non ſolum ad anginam, ſed etiam generaliter ad omnes morbos accommodat, qui ſcribit 6. aph. 25. quemlibet affectum ex profundis & principibus partibus ad cutem traduci, & bonum ſignum & bonã cauſam exiſtimandum eſſe: contra autem ad internas & principes partes transferri, malum.

Angina lethalis q.

Sed prætere a alia quoq; ſymptomata anginæ ſalubritatem, vel pernitiem demonſtrant, & inter cætera duo ſunt quæ anginam plane lethalem eſſe ſignificãt. Vnũ eſt ſi vehemẽtiſſima fuerit febris, de qua Galen. hæc habet 4. apho. 34. tunc ineuitabilis, & celerrima ſuccedit mors, vt ne quidẽ ſalus poſſit ſperari: quotieſcunq; enim vehemens febris detinet ægrotantẽ, tunc ille indiget copioſa inſpiratione, quæ fieri non poteſt. Alterum eſt debilitas uirium, de qua item ſcribit Gal. 10 metho. 5 in pleuritide, in peripneumonia, in angina, & omnibus internis inflammationibus unicam ſalutis ſpem ſupereſſe in robore virium.

Curatio.

Cum hæc igitur ita ſe habeant, ſi liceat per uires, & per cætera, ad curationem aggrediamur & quatenus ad primam indicationem pertinet, nonnulli a lenitione alui initium faciunt, ſed præpoſtere, & importune, quoniam morbus eſt acutiſſimus, neque leuiorum præſidiorum vſum permittit, quemadmodum generaliter docet Galen. 5. metho. 15. qui illos medicos grauiter arguit, quicunque opinantur a paruis auxilijs perpetuo incipien dum eſſe, quæ ſi nihil proficiãt aggrediend a eſſe maiora. Nam in morbis in quibus periculum non impendet, vera ea opinio eſt, in reliquis autem alieniſſimum a ratione eſt a leuioribus inchoare. Quare cum angina ſit morbus magnus, ex decreto Hipp. magnis quoque præſidijs indiget, & ſtatim, vel ad ſectionem venæ, vel ad purgationem accedendum eſt: quod vtrumque præſidium maximas continet difficultates, ac primum difficultatem facit ſententia Gal. qui 6. de med. ſecund. locos ad principium ſcribit. Medicos vti ſectione venæ & purgatione, vbi totum corpus apparuerit, aut multitudine humorum refertum, aut eorundem malitia uitiatum: ſi uero neutrum adſit, ſtatim ad curationem per localia medicamenta illos deuenire: itaque ille uidetur ex ſola copia, & qualitate humorum, minime ex magnitudine morbi; & ſectionis venæ, & purgationis indicationẽ elicere, cum tamen non ſolum propter copiam, & propter vitiom humorum, ſed etiam propter morbi magnitudinem Galenus utrumque præſidium probet. 4. metho. 6. Ego uero qui alias hunc locum tractaui diffuſe, ad vnum dico in præſentia, Galen. hoc loco eam tantummodo indicationem conſideraſſe, quæ ab humoribus deſumitur: quod ex eo manifeſte licet intelligere, quoniam ſermonem habet non de angina, ut multi falſo opinantur, ſed de affectionibus oris, cũ quibus affectionibus vix morbi magnitudo poteſt coniungi; Quod ſi quis etiam velit reſpondere, neque anginam, neque alium morbum cui cacochymia, uel plenitudo non coniungatur, in ſe magnitudinem cõtinere, non aberrabit, mea ſententia. Itaque ſi angina fuerit magna, & immineat periculum ſuffocationis, protinus ad ſectionem uenæ ueniendum eſt, ut docet Hipp. qui hæc habet. 4. de ratione uictus. 30. Eam ob cauſam cito aduerſus eam pugnaueris; ſanguinem igitur ex brachijs detrahes. Sed quænam uena ſecanda eſt? Cælius Aurelianus lib. 3. de morbis acutis. 4. reprehendit Hippocr. quod ſecet uenas brachiorum, & ex tam copioſa vacuationis ſanguinis timet, ne ſubſequatur animi defectus: ſed reprehenſio eſt nulla, quoniam Hipp. non de quantitate ſanguinis, ſed de loco unde eum mittere oportet, loquitur: ſic perpetuo Galen. in angina ſecat uenas in cubito. 13. metho. 2. de ſang. miſſ. 19. quibus Paulus, Rhaſes, & alij ſubſcribunt. Auic. & Alexander, ſi menſes fuerint retenti, uel hæmorrhoides, ſecant uenas inferiores, verum ſi morbus, & ſuffocationis periculum urgeat, cũ Hip. & Gal. perpetuo uenas ſuperiores oportet ſecare. Sed Hipp. præter uenas brachiorum, uenarum quoq; ſub lingua ſectionem probat; quem pariter Cælius Aurelianus reprehendit, inquiens hoc remedium non ſolũ inutile, ſed noxium eſſe, ſiquidem ex locis laborantibus ſanguinis detractio incongrua eſt, quod fiat maior ad illos attractatio.

Quæ uena ſecãda

Vena ſub ligua quãdo ſecanda.

Verum Cælius ſecta methodicus, non potuit Hip. methodum intelligere: namque ſectio uenarum ſub lingua principio, fluentibus adhuc humoribus, minime conuenit, quo tempore ſine dubio fluxio augeretur, ſed tantummodo conuenit tranſacto principio, & quando ex parte laborante licet deriuare, quod aperte explicat, & confirmat Gal. locis proximẽ citatis, nimirũ primo venas in cubito, poſterius uenas ſub lingua ſecandas eſſe: quod tamen præceptum non intelligentes vulgares medici, principio inflammationis frequenter haſce venulas ſecant, & ita fluxiones augent, & ægros in certiſſima pericula deducunt.

Error practicantiũ.

De quantitate ſanguinis & modo euacuationis, Alexand. Paulus, Aetios, conueniunt, non confertim, ſed pluribus interpoſitis vicibus vacuandum eſſe, adeo ut per hos auctores, & ſecundo, & tertio, & quarto liceat ſanguinem mittere, qua ratione & vires minus labantur, & longe efficacior fit reuulſio. Veruntamen ſi æger fuerit boni habitus & robuſtus, ego quidem copioſam venæ ſectionem quamprimum probarem, ſaltem ad ℥ xij. deinde neque a repetita ſectione, vel eiuſdem uel alterius venæ, pro rei opportunitate, abſtinerem.

Quãtitas ſanguinis mittendi.

Neſcio quid hac in parte ſibi uelit Auicenna, qui ſanguinis miſſionem modo nullam, modo parcã, modo uſque ad animi deliquium uidetur probare.

Auicenna incõſtãtia.

Ex duabus uacuandi totius corporis rationibus, reſtat altera, quæ fit per medicamentum purgans, vbi illud imprimis dubium eſt, vtrum medicamẽta purgãtia principio conueniant nec ne? Alexander veſpere exhibet ſcammonium cum ptiſana: Aetius elaterium cum ſero lactis, hiera diacolocynthidos: ſic Auic. inquit, oportet ut euacuetur in principio materiam cũ phlebotomia, & cum ſolutione ventris: ſed quod magis urget, eſt auctoritas Hipp. 4. de ratione uictus 3. qui præter ſectionẽ uenarum ex brachijs & ſub lingua, nonnulla quoq; medicamẽta attractoria probat: vnde Trincauellius in morbo acuto & præcipiti, ſicuti in materia turgente, pro uarietate humoris noxij, vtitur electuario de ſucco roſarum Meſue, electuario diaphænicone, & ſimilibus. Sic plerique omnes cõmuniter practicantes, vel quod velint materiam eſſe turgentem, vel propter alias cauſas, quandoque ante ſectionẽ venæ ſuis purgantibus medicamentis utũtur.

An purgantia principio conueniant.

Altera autem ex parte, opinio hæc refutatur nõ ſolum ex cõi decreto Hip. Gal. & omnium rationalium medicorum, nunquam videlicet purgandum eſſe niſi humores uel turgeant, vel ſint concocti, ſed etiã refutatur proprio quodam decreto, vbi Hip. & Gal. principio inflammationum purgantia medicamenta prohibent, & deteſtantur: & locus eſt 4. de ratione victus 22. ſed quoniam hanc totam difficultatem alias tractauimus diffuſe, & ſpeciatim explicauimus locum Hippocr. de med. attractorijs, illud unum dico in præſentia, omnes huius loci interpretes latinos fuiſſe hallucinatos, quicunque uertunt, medicamenta attractoria, aut quid ſimile, ſiquidem Hip. utitur uoce *eclic?s*, quæ non aliud ſignificat quam eclegmata, a verbo *eclicho* quod lingere ſignificat, vulgo lambitiua dicuntur, quæ ad liniendas & purgãdas partes fauciũ & pectoris paulatim accipiuntur, & quæ, ut dicit Galen. 7. de med. ſecundum locos, initio, nonnulli ueteres arteriaca vocabant, quod ad iuuãdos affectus aſperæ arteriæ ſint admodum accommodata, adeo ut certiſſimũ ſit.

Hippoc.

Hip. hoc loco minime de medicamentis purgantibus loqui. Quid autem ſentiant Alexander, Aetius & ſimiles, non ego multum laboro. Itaque medicamenta purgantia non niſi apparente humorum coctione & in declinatione morbi poſſunt conuenire.

Reuellentia. Poſt communem corporis euacuationem ex ſecunda indicatione, omnia reuellentia conueniunt, ligaturæ, frictiones extremarum partium, cucurbitulæ & ſcarificatæ & nõ ſcarificatæ, quæ non ſolum remotis partibus, ſed etiã proximis, ſicuti in parte poſteriore ceruicis, atque, vt placet nonnullis, in parte anteriore ſubmẽto, apponẽdæ ſunt. Sũt demum glandes & clyſteria; de quibus dubium eſt, vtrum acriora an leuiora eſſe debeat: quam dubitationem ſoluit Auic. acria clyſteria cõuenire cenſens, quæ non ſolum ad inſignem reuulſionem, ſed ad corporis inanitionem pertinent, niſi vehementia febris illorum vſum prohibeat.

Repellẽtia. Iam vero tertia ſuccedit indicatio, repellendi, quę, vt ſupra vidimus, non ſolum principio, ſed etiã poſt principium, & vſque ad finem morbi, etſi diuerſa ratione, aliquam vtilitatem poſſunt afferre de huiuſmodi autem medicamentis atque eorum natura, compoſitione & vſu, iamdiu diximus quod eſt ſatis, tractantes de affectibus oris: ſed illud hoc loco mihi libet addere, medicamenta repellentia modo leuiora, modo efficaciora, modo mediocria, paranda eſſe, pro varia natura inflammationis, pro varia natura fluxionis, pro varia ætate, habitu corporis, & ſimilibus. Vſus obtinuit vt medici hoc tempore in angina ac cæteris morbis faucium, ſiue repellere, ſiue aliud agere velint, non alijs medicamentis quã lotionibus & gargariſmatibus vtantur, quod alia medicamẽta difficulter ad eas partes poſſint accõmodari. Quatenus igitur pertinet ad medicamẽta repellentia, familiariter parãtur decocta ex rebus quæ adſtringẽdi & refrigerãndi uim habent, qualia ſunt exempli gratia, ſatis leuia, roſæ, folia rubi, plantaginis, portulacæ: ijs valentiora, folia & fructus myrti; cortices granatorum, citonia acerba, pyra ſylueſtria: valentiſſima gallæ, ſumach, acacia, alumen, & ſimilia. quæ omnia vel ſeparatim, vel plura inter ſe commiſta, ex aqua decoquuntur: alij autẽ potius aquis ſtillatitijs ſolent delectari, ſed Galen. vt ſupra diximus, duorum præcipue medicamentorum mentionem facit, vnius quod leuius eſt, & ex ſucco mororum conficitur, diamoron dictum: alterius quod valentius eſt, atque ex ſucco corticum viridium nucũ præparatur, quod dianucum vel diacaryum dicitur, de quorum compoſitione plane varia, & Galenus & omnes Medici agunt: hæc eadem medicamenta, quauis diuerſa ratione, nunc præparantur, quorum vſus eſt vt aquis ſtillatitijs, aut decoctis permiſceantur, & habeans exemplum.

Exẽpla repellentiũ.

R	*Aquarum plantaginis*	
	Portulacæ ana lib. ß.	
	Diamoron ℥ *ij. M.*	& hoc gargariſma eſt ſatis leue.

Validius eſt ſequens

R	*Roſarum rubearum M j.*
	Corticum granatorum
	Balauſtiarum ana M. ß.
	Sumach ʒ *iij. M. f. decoctio ex aqua.*
R	*Prædictæ decoctionis. lib. j.*
	Dianucum ℥ *ij. M. pro gargariſmate.*

Apud veteres, vt narrat Gal. alia quoq; medicamẽta conſueuerant præparari, ut ex ſucco trium granatorum, ex ſucco citoniorum, pyrorum ſylueſtrium, meſpilorum; ſed hoc tempore ex ſuccis horum fructuum parantur ſyrupi, quibus pariter licet etiam vti. Quoniam vero iam ſupra ſtatutum eſt, pro vario tempore morbi varia quoque medicamenta conuenire. principio quidem ſola repellentia, deinde vero & repellentia, & concoquentia, & diſcutientia ſimul mixta. Galen. varijs modis & diamoron, & dianucum, & cætera medicamẽta præparabat, qui illis permiſcebat crocum, myrrham, ſulphur, & ſimilia, quibus poſtea vti ſolebat, pro vt magis vel repellendum, vel diſcutiendum fuerat: noſtro autem tempore aromatarij nõ aliter conficiunt diamoron aut dianucum, quam ex ſuccis & melle, neq; præterea quicquã addunt: unde neceſſe eſt medicum ex tempore conficere medicamenta, quæ, vt occaſio poſtulat, varias habeant vires: itaque tranſacto principio morbi quando non ſolum repellendum, ſed etiam concoquendum & diſcutiendũ eſt, licet quoque mixtum medicamentum componere, addendo paſſulas, caricas, crocum, & ſimilia.

Gargariſma repellẽs & diſcutiens.

R	*Roſarum rubearum M j.*
	Liquiritiæ
	Paſſularum ana ʒ *iij.*
	Caricarum pinguium N. x. M. f. decoctio, & fine decoctionis addantur.
	Myrrhæ
	Croci ana ʒ *j.* Deinde
R	*Huius decoctionis lib. j.*
	Diamoron ℥ *ij. M. pro gargariſmate.*

Topica. Hoc tempore neq; extra localia quædã medicamẽta ſunt prætermittenda, quæ & concoquendi & diſcutiendi vim habeant, qualia ſunt oleum amygdalarum dulcium, chamomælinum, anethinum, adipes anſeris, gallinæ, lanæ ſordidæ atque illotæ, & ſimilia. nonnulli maxime probant linimentum ex flore caſſiæ ſimul cum oleo amygdalarum dulcium, aut uiolato.

Dolorẽ lenientia. In ſtatu, ſi morbus vrgeat & dolor, ad ea quæ dolorem leniunt veniendum eſt, qualia ſunt lac tepidum, ſuccus ptiſanæ, decoctum liquiritiæ, paſſularum, &c. Sin autem neque morbus neque dolor ſit tam vehemens, tunc licet paulatim ac veluti per quoſdam gradus ad valentiora medicamenta diſcutientia aſcendere, ac poſtremo in ultima declinatione ad valentiſſima deuenire. Exemplum gargariſmatis moderate diſcutientis.

R	*Origani*
	Pulegij
	Saturciæ
	Thymi
	Calamenti ana M. ß. *M. f. decoctio.*
R	*Prædictæ decoctionis lib. j.*
	Diamoron ʒ *iij.*
	Cinamomi
	Spicę
	Myrrhæ ana ℈ *j. M. pro gargariſmate.*

Verum inter cætera medicamenta diſcutientia, & anginam iuuantia, de quibus Galen. partim ex propria, partim ex aliorum ſententia ſermonem habet, duo videntur eſſe pręcipua, ac maxime notatione digna, ſiue manifeſta, ſiue occulta proprietate id faciant.

Cinis hirũdinum. Vnum eſt cinis hirũdinum vſtarum, de quibus Galen. hæc habet 2. de ſimpl. med. facult. Hirundinibus vſi ſunt multi, comburentes, & ad cinerem mel addẽtes, quo deinceps ſquinanticos inungebant, & ad cæteros gutturis affectus accommodabant: Sed cum vetera fuerint huius medicamenti inuentores, vt Galen. inquit, 6. de med. ſecundum locos, cap. 1. ad finem, nõ ſatis illi videntur eius præparationem docuiſſe. cum alij nidum hirundinum, alij ipſas hirundines, alij earum pullos velioc comburenda eſſe: verum Gal. paulo poſt ex Aſclepiade hanc rem clare explicat, per hæc verba: Pullos ſale conſpertos una cum pennis in fictile vas conijcimus, &c.

Ex quo Aſclepiadi gratiæ ſunt habendæ, quod tam diligenter docuerit modum vrendi pullos hirundinacoes & quod ipſa animalia, minime eorum excrementa in medicamenti compoſitionem ſint recipienda. Variæ autem huius medicamenti mixtiones ſimul cum alijs a Galeno recenſentur, quæ ab omnibus legi poſſunt.

Alterum

Stercus caninum. Alterum eſt ſtercus caninum vbi oſſa comederint: de quo apud Gal. Muſa antiquus medicus hæc habet. Ad anginam ſtercus caninum album accipito, & reſiccato, trituſque cribro medico cribrato, & in potu habeto, vſus tempore melle diluito, &c. & Gal. addit: Hęc cũ ſcribat Muſa, merito ei aſſipulamur: hoc enim pharmaco nullum fortius nouimus, neque in magna tonſillarum inflammatione, aut ijs quibus ex glandulis ſuffocationis periculum imminet. Sed præter caninum ſtercus nonnulli humano quoque utuntur, quod ſimul cum Galeno ciuiles homines debet tanquam abominandum deteſtari: tametſi Galen. 10. de ſimp. med. fateatur, de hoc quoque remedio ſe experimentum habuiſſe, qui narrat longam hiſtoriam de quodã qui inflammatione gutturis aſſidue uexabatur, adeo, ut cogeretur ſanguinem mittere, qui ſine miſſione ſanguinis hoc remedio facile ſanabatur: vbi huius ſtercoris præparandi, & corrigendi rationem docet.

Diſcutientia. Poſtremo autem ad diſſoluendas reliquias materiæ contentæ in faucibus, nonnulli vtuntur ſuffumigio ex decocto herbarum calidarum, hyſſopo, calamentho, &c. cum modico aceto, cuius decocti uapor, vel canoula, vel alio inſtrumento ori impoſito facile recipitur. Verum de quatuor primis indicationibus hæc ſint ſatis.

Suppuratio anginæ. Quod ſi demum angina ad ſuppurationem ueniat, quod ex eo potiſſimum licet intelligere, quoniam ex aph. Hip. 47. lib. 2. febres, & dolores augentur, neque auxilia quicquam uidentur prodeſſe, tunc omni induſtria procurandum eſt, vt pus quantum fieri poteſt, *Pus generantia.* celeriter generetur, quod fiet naturæ inclinationem iuuando, interius cum decocto paſſularum, liquiritię, althęæ: exterius farina hordei cum fermento, cum decocto caricarum, althea, & ſimilibus. Confecto autem pure, quo tempore, & febres, & dolores ſolent minui, abſceſſus quamprimum rumpendus, & aperiendus eſt, quod fieri ſolet, uel medicamentis acrioribus, uel manibus, vel cærea impoſita candela in faucibus, uel cruſta panis, aut alia re duriore deuorata: ac demum rupto abſceſſu ad abſtergentia, mundificantia, & cicatricem inducentia ueniendum.

Prognoſt. Verũtamen id ſciendum eſt, anginam ſuppuratã eſſe quam maxime periculoſam, ac frequẽter in pleuritidem, peripneumoniam, phrenitidem, & alios morbos tranſmutari, vt colligitur ex Gal. 6. epid. c. 13. & 3. prog. 20.

Atque hæc generaliter de angina dicta ſufficiant, neque enim eſt, ut particulatim de angina tractemus, quatenus illa ex uno, uel altero humore originem habeat, cum ex ijs quæ ſæpe diximus, facile ſit curationis uarietatem intelligere. Exempli gratia, redundante ſanguine, ille ſecta uena copioſius educendus eſt, redundante bile, conuenit illum parcius mittere; hic medicamenta repellentia ſint frigidiora, clyſteria minus acria: redundante pituita, aut melancholia, parce omnino ſanguis detrahatur, medicamenta repellentia ſint minus frigida, clyſteria acriora, & uno uerbo, in rebus omnibus perpetuo noxij humoris rationem oportet habere. Victus ſit tenuiſſimus, & tres, aut quatuor primos dies & uſque ad ſtatum, æger ſola mulſa, aut aqua hordei contentus ſit, donec tandem liceat ad magis nutrientia deuenire.

Finis Primi Libri.

DE AFFECTIBVS THORACIS, EIVSQVE PARTIVM.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

De Tuſſi.

Definitio. POST morbos capitis, oris & faucium, ſequitur tractatio morborum thoracis; ac primum tuſſis, cuius ex noſtro ordine videbimus eſſentiam, differentias, ſigna, & curationem. Tuſſis definitore Galen. 2. de ſympt. cauſis 4. nihil aliud eſt quam vehementiſſima exſufflatio, quam plurimus ſimul celerrimeque foras latus ſpiritus, ſuo impetu extrudit atque explodit quæcunque uias ſpiritus obſtruunt, & impediunt. Et ſi quis quærat, quidnam Galen. per exſufflationem intelligat; ille declarat 1. de locis affect. 6. ſe hac voce nihil aliud intelligere, quam confertam, & vehementem reſpirationem, quę fit cum plurimus ſpiritus confertim per guttur animalis foras defertur. Et ſi quis rurſum quærat, quomodo huiuſmodi exſufflatio fiat; huic reſpondet Galen. 4. de locis affect. 6 iſtud fieri intercoſtalium muſculorum actione interueniente. Ex ijs licet colligere, tuſſim non eſſe morbum, non cauſam morbi, ſed ſymptoma, non exiens immoderatum, non qualitatem mutatam, ſed actionem læſam, non vitalem, non naturalem, ſed animalem, non ſenſitiuam, non principem, ſed motiuam. eamque actionem non eſſe abolitam, non imminutam, ſed deprauatam. Itaque tuſſis ſub genere motus deprauati reponenda eſt, quod ſpeciatim docet Galen. 2. de ſympt. cauſis 1. poſtremis verbis, inquiens, conuulſionem, tremorem, palpitationem, tuſſim, commune genus deprauatorum motuum obtinere. Cum autem motus deprauati ſint triplices, vt diffuſe diximus tractantes conuulſionem, tuſſis iure inter eos debere numerari, qui fiunt a ſola natura, quæ a morboſa cauſa violenter cogitur moueri. Quamobrem de ratione & eſſentia tuſſis ita habendum *Tuſſis quo fiat.* eſt, tuſſim fieri, quotieſcunque natura in thorace & pulmone aliquid noxium & moleſtum percipit, vnde plurimo ſpiritu magna ui ſurſum & foras elato, conatur illud expellere, quod ſi primo impetu, ſiue prima expiratione, quæ ei moleſta ſunt, nequit expellere, tunc bis, ter, & ſæpius non deſinit idem tentare, ac magna ex parte intentum finem conſequitur, vbi ſpiritus vehementer fertur, & ea quæ moleſta ſunt ad propellendum idonea inueniuntur.

Sed hoc loco quærunt nonnulli, quæ nam pars in *Pars affecta qua.* tuſſi male afficiatur? Auerr. 4. colliget c. 52. tuſſim recenſet inter proprios affectus pulmonis, cui videtur conſentire Auicen. 13. tract. 3. c. inquiens. Tuſsis eſt ex motibus quibus natura expellit nocumentum ex membro aliquo, & hoc membrum in tuſsi eſt pulmo. Neque pro hac ſententia deſunt rationes, ac primum tuſsis propria paſsio illius partis cenſenda eſt, quæ eſt principium ſpiritus, qui in ea ſurſum & foras propellitur: ſed pulmones ſunt initium ſpiritus tergo.

Deinde gratia exempli, ſi fuerit ulcus in thorace, neque pus communicetur pulmonibus, nulla ſequitur tuſſis: itaque pulmones in tuſſi neceſſario uidentur laborare. Alij vero aliter ſentiunt, qui ex Galen. & rei euidentia manifeſte demonſtrant, ſine ullo pulmonis uitio quandoque tuſſim fieri: namque Galenus docet 5. de ſimpt. cauſis 4 & 5. ex ſola refrigeratione muſculorum thoracis tuſſim fieri, quæ a ſola ſpiritus retentione quandoque non ſolum prohibetur, ſed etiam plane ſanatur.

Præterea ſcribit Galenus 7. de ſimp. med. 17. & res *Tuſſis.* ipſa confirmat, ſi parua mica panis aut alterius edulij, vel quidpiam potionis nobis inuitis in ſpiritus meatum cadat, nos protinus irritare, adeo ut nulli dubium ſit, quin ſine affectis pulmonibus contingat aliquando tuſſim excitari. Quamobrem reuera concludendum eſt, tuſsim non eſſe propriam paſsionem pulmonum, neque eos in tuſsi perpetuo laborare. Neque difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere, ac primum Auic. non ſolum pulmonem læſum eſſe ait, ſed addit & membra quæ ei communicantur & continuantur. Auerr. autem idem ſentit cum Auic. aut male ſentit. Neque poſitæ rationes quidquam ualent: etſi enim in tuſſi ſpiritus copioſe & cum impetu foras propellitur, tamen non hinc ſequitur pulmones perpetuo laborare, quoniam natura non intendit primum huiuſmodi expirationem facere, ſed intendit, quodcunque illi moleſtum eſt, expellere, unde ſecundario & per accidens fit illa ſpiritus propulſio, per quam noxia & moleſta reijciuntur. Pariter falſum eſt, in vlcere thoracis non communicato pure pulmonibus nullam tuſsim excitari, quod manifeſte confirmant empyici uel ſuppurati, in quibus pus in cauitate thoracis continetur, qui nih lominus valida tuſsi torquentur. Itaque ſtatuendum *Differ. 1.* eſt cum Galeno tuſsim ad omnes partes & omnia inſtrumenta reſpirationis pertinere, modo unum, modo alterum, modo plura, videlicet pulmones, aſperam arteriam, muſculos thoracis, ſeptum tranſuerſum & reliqua, de quibus poſterius, tractantes de aſthmate, late agemus.

Differentiæ tuſsis ſunt plures, ac primum a cauſis, de quibus uideatis Galen. 2 de ſympt. cauſis 4 & 5. 4 de locis affect. 8. ex quibus locis nobis licet colligere cauſas tuſsis, quæ ab omnibus admodum confuſe tractantur. Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quæcunq; inſtrumēta reſpirationis moleſtiam & impedimentum

mentum

mentum poſſunt afferre, generaliter tuſſim efficere.

Cauſæ tuſſis. Galen. hæc omnia in duo capita videtur retuliſſe, vnū quod pertinet ad intemperiem, alterum quod materiā complectitur. Primum genus tuſſis, ortum ex intemperie inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi, cognouerunt omnes medici pneumatici, quaſi ſpirituales dicti, quod omnia ſpiritibus tribuerent. quales fuerunt

Medici pneumatici. Athæneus, Archigenes, &c. de qua medicorum ſecta Galen. tum alijs locis, tum maxime lib 3. de differēt. pulſ. ſeorſus agit: verumtamen illi cauſam non ſatis intellexerunt, propter quam tuſſis ex huiuſmodi intemperie poſſit fieri: quam tamen Galen. præclare explicat docens intemperiem eſſe duplicem, alteram æqualem, quæ veluti quædam acquiſita natura eſt, neque vllum dolorem aut moleſtiam infert, qualis eſt febris hectica: alteram inæqualem, quotieſcunque in corpore ſentiendi vi prædito introducitur tanta pariter moleſtia, quanta magnitudini intemperaturæ reſpondet. Ex quo facile eſt intelligere, quomodo huiuſmodi inæqualis intemperies occupans partes reſpirationi inſeruientes, atque earum natiuum temperamentum corrumpens, moleſtiam inducat, ex qua deinceps natura ad expulſionem irritata tuſſim excitat.

Hæc porro intemperies eſt, vel ſimplex, calida, frigida, ſicca, humida: vel ex iis compoſita, ſic igitur refrigeratis inſtrumentis reſpirationis generatur tuſſis, quæ tamen plerumque eſt exigua, & ſola ſpiritus cohibitione ſanatur, ſiquidem hac ratione calor augetur, ac ſimul cum ſpiritu partes intemperatas peruadit, atque eas ad naturale temperamentum deducit: ſic eadē inſtrumenta reddita calidiora, vt per calidiſſimas febres contingit, moleſtia afficiuntur, ex qua tuſſis excitatur: quod item de humida, & ſicca, nec non de compoſita intemperie licet affirmare, ut manifeſte colligitur ex Galen. 6. epid. 2. 44. Secundum caput materiam comprehendit, quotieſcunque illa inſtrumentis reſpirationis moleſtiam affert, quæ quidem materia vel externa, vel interna, utraque multiplex eſſe poteſt.

Externa, ſicuti fumus, puluis, & ſimilia, ſicuti quæcunque inter edendum & bibendum in aſperam arteriam affatim illabuntur, ex quibus omnibus certum eſt naturam ad expulſionem irritari, & tuſſim fieri: Interna materia eſt eorum, quæ intra corpus generantur veluti ſunt non ſolum omnes humores, ſed etiam quodcunq; toto genere præter naturam eſt, ut ſanies,

Lapis tuſſi eiectus. lapilli, &c. de quibus Alexand. ſpeciatim ſcribit lib. 5. capitulo 4. ſibi viſum fuiſſe aliquando lapidem non aſperum, ſed admodum leuem, durum ac renitentem, vt reiectus in terram ſonum ederet, quem homo quidam tuſſiendo eiecerat: & Galen. 4. de locis affect. ad finem narrat hiſtoriam cuiuſdam ægroti, qui multo tempore tuſſi vexatus grandinem eijciebat, quæ erui magnitudinem æquabat: ſic nonnulli aſſerunt, vermes aliquando per tuſſim fuiſſe eiectos: ſic manifeſtiſſimum eſt, in pleuritide, peripneumonia, & reliquis cordis, & thoracis affectibus tuſſim excitari, Sed neque illud demum prætermittendum eſt, inſtrumenta reſpirationis in tuſſi non ſolum per ſe laborare, ſed etiam per conſenſum aliarum partium: ad quem modum ventriculus vel flatibus, vel aliter, nimium diſtentus, comprimens ſeptum tranſuerſum, gibba pars

Tuſſis per conſenſum. iecoris inflammatione laborans, atque ut nonnullis placet, etiam lien, poſſunt partes ſpirationi deſtinatas in conſenſum trahere: ſed præ cæteris, & ante cæteras omnes corporis partes, cerebrum ſolet id maxime præſtare, ex quo humores in thoracem deſtillant frequentiſſime, neque vero ſolum a ſingulis partibus, ſed quandoq; etiam à toto corpore huiuſmodi noxiæ materiæ ad reſpirationis inſtrumenta tranſmittuntur, quod in febribus contingit ſæpenumero. Hæ ergo ſunt differentiæ tuſſis ex cauſis.

II. Differ. Secundo ſunt differentiæ a modo tuſſis, namque alia ſicca eſt, alia humida. Sicca eſt, in qua ægri nihil expuunt, humida in qua aliquid excernitur. Cauſas vero propter quas tuſſes aridæ fiunt, tractat Galen 3. de ſympt. cauſis. 4. 4. aphor. 54. 4. de locis affect. 8. & loco notabili 1. epid. 1. 12 etenim tuſſes fiunt aridæ, quandoque exaſperatis faucibus & gutture, nullo humore pulmonem occupante, quandoque propter nudam intemperiem inſtrumentorum ſeruientium reſpirationi, in quibus pariter nihil eſt quod oporteat expelli, interdum quia humor noxius ſit ineptius ad expulſionem, quod contingit dupliciter, aut quod ille ſit craſſior, aut quod ſit tenuior, quam conueniat, quandoquidem humor craſſus, & lentus difficulter effertur, vtpote qui neque prompte a corporibus, quibus impactus eſt, abſtergi, neque a qualibet ſpiritus violentia poteſt impelli: tenuia autem & aquoſa propter tenuitatem potius diſſecantur a ſpiritu, quam vltra ferantur, itaque propter has cauſas tuſſes fiunt aridæ. Contra vero ſi humores fuerint neq; valde liquidi, & aquoſi, neque admodum craſſi, & lenti, tunc facile efferuntur, & maxime quando virtus valet, & tunc tuſſis humida generatur.

Præterea ſunt aliæ differentiæ, tuſſis alia recens, alia antiqua, atque hæc difficilem habet curationem. A tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione, Ab ætate, vnde tuſſis in ſenibus aut difficulter, aut nulla ratione ſanatur, a coniunctis. alia cum febre, alia ſine febre, de quibus ſatis, ad ſigna veniamus. III.

Signa tuſſis ſunt manifeſtiſſima: ſigna item differentiarum facile poſſunt intelligi: namque ſi inſtrumenta reſpirationis calida intemperie laborent, ſine fluxione humorum, vt ſcribit Galen. 4. de locis affect. 8. ſi ea vehemens fuerit, aeris, & potionis frigidæ auiditatem inducit, ac progreſſione temporis in febrem deſinit, per frigidam autem intemperiem contraria accidunt, etenim ſi ea mediocris fuerit, calidi aeris & calidæ potionis deſiderium excitat: ſi uero vehementior fuerit, viſcera fluxionibus replentur. Intemperies ſicca, & humida, vt inquit Alexand. cum ſint qualitates minus actiuæ, non tam manifeſta habent indicia, huiuſmodi autem omnibus intemperaturis, tam ſimplicibus quam compoſitis, commune eſt, quod per tuſſim nihil reijcitur: quibus demum licet addere quæ præceſſerunt, iuuantia, & nocentia, & alia id genus, altera autem ex parte ſi fuerit aliqua externa materia, quæ fauces, aſperam arteriam, pulmones occupet, id ex præcedentibus atque ipſo ægroto facile intelligitur, ſi fuerint humores, ſinguli ex intemperamento, ætate, tempore anni, ex præcedente victus ratione, ſed ante omnia ex ijs, quæ per tuſſim eijciuntur, facile poſſunt cognoſci, ſi fuerit grando, lapis, aut quid ſimile, hæc niſi poſtquam eiecta fuerint, cognoſci poſſunt, etſi forte ex tuſſis vehementia, ex contumacia, ex grauitate in thorace, & aliis id genus, liceret de ijs quoque aliam facere coniecturam. Demum ſi fuerit tuſſis per conſenſum capitis, pleuræ, iecoris, & aliarū partium, ex proprijs ſignis cuiuſque partis laborantis licet illud intelligere. Signa.

Curatio. De tuſſis curatione pauca admodū habemus apud Galenum; cæteri quoq; hanc rem ſatis confuſe tractāt nos vero ſigillatim, ſed breuiſsime ſingularum differētiarum curationem explicabimus. Itaque ſi tuſſis fuerit ex ſola intemperie ſine materia, hic nulla vacuatione, reuulſione, nec cæteris indicationibus, ſed ſola alteratione opus eſt, quæ ſingulis intemperaturis cōtraria ratione opponatur. Si intemperies fuerit frigida, hæc, ſicuti diximus, a ſola ſpiritus retentione quandoque poteſt ſanari, nāque, vt ſupra vidimus ex Galen. 3. de ſympt. cauſis, calor hac ratione augetur, ſpiritusque ad thoracem violenter compulſus, ad omnes meatus peruenit, ex quo omnes partes ad æqualitatem temperamenti deueniunt, ægri ſint in aere calidiore, vtantur alimētis, & potionibus quæ calefaciendi vim habeāt, ſi muſculi thoracis laborēt, foueantur oleo anethino, chamomelino, liliorum alborum, & ſimilibus. Ex intemperie frigida.

Ex calida intẽperie. Sin autem tuſſis ex calida intemperie generetur, ſicut in febribus contingit, æger contraria aeris, & victus ratione vtatur, omniaque ad frigidum declinent. *Ex ſicca.* Inter alimenta ptiſana eſt præſtantiſſima, muſculi thoracis foueantur oleo violato, & ſimilibus: ſic intemperiem ſiccam, & humidam per contraria alterantia oportet curare. In ſicca interius exhibeatur lac, exterius inungatur thorax oleo amygdalarum dulcium, & ſimilibus.

Tuſſis ex materia. At vero ſi tuſſis ex materia noxia, & excernenda oritur, ſi exterius aduenit, abſtergenda eſt, parteſque laborantes leniendæ ſunt: ad hanc rem optima forent diatragacanthum, ſaccharum canditum, penidia, ſyrupus violaceus, de iuiubis, decoctum liquiritiæ: ſin autem materia fuerit interna, & intra corpus generetur, iam diximus illam eſſe duorum generum, aut craſſiorem, aut tenuiorem: ſed ante omnia eſt animaduertendum, vtrum hæc materia ab alijs partibus, ac potiſſimum a capite ad partes thoracis tranſmittatur, necne: etenim quotieſcunque materia aliunde deſtillat, certum eſt veram, & legitimam curationem tuſſis in curatione partium laborantium conſiſtere, ne in poſterum huiuſmodi materia amplius generetur, & ad partes ſubiectas tranſmittatur: quæ tractatio potiſſimum pertinet ad catarrhum, de quo ſatis diximus.

Præmiſſa conſideratione adhuc fluentis materiæ, id vnum reſtat, vt quæ iam fluxa eſt materia, & in thorace continetur, debeat expurgari: atque illud primũ memoriæ eſt repetendum, quæcunque in thorace con- *Arteriaca* tinentur, non alia ratione quam per tuſſim purgari poſſe, vnde ad hanc rem ſunt præcipue accommodata ea medicamẽta, quæ Galenus 7. de med. ſecundum locos inquit veteribus arteriaca fuiſſe appellata; & vulgo lambitiua dicuntur, quod ſenſim, & paulatim accipiantur, & omnia inſtrumenta, reſpirationis poſſint iuuare. Itaque ſi materia tenuis fuerit, ea conue- *Ad materiã tenuẽ.* niunt medicamenta, quæ poſſint quoquo modo eam craſſiorem reddere, qualia ſunt endiuiæ vel ſimplices, vel ſaccharo conditæ, ſyrupus de endiuia, violatus, de papauere, decocta lactucæ, endiuiæ, portulacæ, diacodion, & ſimilia: ſi autem materia fuerit craſſior, tũc ea conueniunt, quæ attenuandi, & incidendi vim ha- *Ad materiã craſſã* bent, qualia ſunt leuiora, mulſa, ſyrupus de farfara, oxymel ſimplex de liquiritia, efficaciora ſyrupus de hyſſopo, de praſeo, efficaciſſima oxymel compoſitum, acetum ſcilliticum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia, quę quidem medicamenta duplici ratione ſolent adminiſtrari: vna ſimul cum decoctis, vel aquis ſtillatitijs pro ſyrupo, qui vt plurimum ſummo mane ſolet exhiberi; quo modo certum eſt materiam non ſolum in thorace ſed etiam in venis, & ambitu vniuerſi corporis contentam ad faciliorem expurgationem præparari.

Altera autem ratione hæc medicamenta exibentur, ſine aquis, vel decoctis, & tunc ſola ſenſim, & paulatim accipiuntur, vnde lambitiua dicuntur, quo modo ſumpta tenuiores quædam partes ad proximam aſperam arteriam reſudant, atque eorum vis ad thoracem peruenit, vt docet Galenus 8. de placitis Hippocrat. & Plat. ad finem: qua quidem ratione longe maiorem vtilitatem afferunt, quam ſi affatim, & ſubito in ventriculum deferantur, ſiquidem ex ventriculo non niſi per multos venarum anfractus, & viam longiſſimam medicamenta ad pulmones poſſunt penetrare, vt interea fit neceſſe eorum vim non parum labefactari.

Ad materiã mixtã In plenitudine humorum. Quod ſi materia ſimpliciter neque tenuis neque craſſa fuerit, ſed quodammodo mixta, velut ſępe contingit, tunc varia quoque medicamenta debent inter ſe miſceri, quæ vtriuſque materiæ rationem habeant. Si tuſſis foueatur a plenitudine, aut vitio humorum, nulli dubium eſt, quin ante omnia ſit neceſſe, & ſectione venæ, & purgatione illos minuere, & purgare: pariter ſi tuſſis proueniat per conſenſum cerebri, ventriculi, aut alterius partis, certum cuique eſſe debet, ſummam negotij in curatione partis primario laborantis conſiſtere. Hæc de tuſſi.

CAPVT II.

De Aſthmate.

Deſcriptio QVid ſit aſthma, definitur a Galeno 7. de med. ſecundum locos. 6. 3. apho. 46. hunc in modum: Qui ſine febre lente reſpirant, ſicuti faciunt qui velociter currunt, ab huiuſmodi acceſſione Græcis Medicis aſthmatici nominantur. Quo primo loco notandum eſt quatuor eſſe præcipua nomina, quibus medici vitia reſpirationis ſolent ſignificare, apnœam, diſpnœam, orthopnęam, aſthma: de quibus nominibus non conuenit inter omnes. Cornelius Celſus libro 4. capit. 4. hæc habet: Dum difficultas ſpirandi modica eſt, neque ex toto ſtrangulat, diſpnęa appellatur; cum vehementior eſt, vt ſpirare æger ſine ſonitu, & anhelatione reſpirationem non poſſit, aſthma: cum accedit id quoque, vt niſi recta ceruice ſpiritus trahatur, orthopnęa dicitur.

Diſpnœa. Aſthma. Orthopnęa. Quam Celſi doctrinam multi recentiores imitantur, alij vero aliter ſentiunt, & aliter haſce voces interpretantur, de quibus cum ego nolim agere, ad mentem Galeni ita cenſeo habendum eſſe, apnęam nihil aliud ſignificare, quam abolitam reſpirationem, ſaltem quatenus aſpicientibus videtur, cum reuera fieri non poſſit, vt animal omni exquiſita reſpiratione priuatum in vita ſeruari poſſit: quæ interpretatio eſt Galeni de ſympt. different. 3. 4. de locis aff. 7. Diſpnœa *Apnœa.* dupliciter vſurpatur: vno modo tanquam commune quoddam genus, omnes læſas reſpirationes comprehendens, ſiue ea propter externam cauſam, ſiue pro- *Diſpnęa.* pter internam, ſiue quomodocunque originem habeat: in qua ſignificatione hæc vox frequenter accipitur a Galeno 1. de difficultate reſpirationis, & alibi: altero modo diſpnęa accipitur tanquam ſpecies quædam difficilis reſpirationis, quæ retinet nomen generis, in qua ſignificatione accipitur a Galeno 7. de me. ſecundum locos ad finem, ubi ſcribit, diſpnoicos propterea a ueteribus vocatos fuiſſe, quibus bronchia pulmonis craſſis, & uiſcidis humoribus ſunt oblita, & in quibus medicamenta præterquam quod incidunt, & attenuant, humectandi etiam facultate prædita eſſe oportet. Aſthma demum, & orthopnœam unum, & eundem affectum ſignificare, qualem principio deſcripſimus, manifeſtiſſime demonſtrat Galenus ſeptimo de med. ſecundum locos 6. ubi inquit aſthmaticos ab alia acceſſione etiam orthopnoicos uocari, propterea quod propter timorem ſuffocationis coguntur corpus thoracis penitus erectum habere: quam eandẽ ſententiã habetis apud eundem Galen. sermo. 1. epid. a. 4. 6. aphor. 46. Verum prætermiſſis cæteris uocibus, & ſignificationibus, de uno tantum aſthmate agimus in præſentia, quod ſicuti diximus, non aliud eſt, quam denſa, & crebra quædam reſpiratio ſine febre, qualis currentibus accidit. Ex ijs facile eſt intelligere, huiuſmodi affectum inter ſymptomata reponendum eſſe, non excentia immoderata, non qualitates mutatas, ſed actiones lęſas, cum ſolum nomen ſatis declaret actionem reſpirationis lęſam eſſe.

Qualis affectus. Reſpiratio quis motus. Sunt autem nonnulli, qui hoc loco quærunt, qualiſnam motus ſit reſpiratio, & ad quam facultatem pertineat: quippe alij contendunt eã ad naturæ actionem pertinere, quod nemo uideatur ullo tempore poſſe reſpirationem cohibere: alij uero affirmant, illam potius ad actiones uoluntatis ſpectare, quod huiuſmodi motus pro cuiuſq; arbitrio, & conſiglio fieri, & non fieri poſſit. Cæterum Galen. poſterioribus conſentiens, ex propoſito hanc litem preclare diſſoluit. 2. de motu muſculorum cap. 5. & 6. talemque affert demonſtrationem: ſi quæ ſunt, ſedare potes cum uis, & quæ

quæ non fiunt, facere, ſi præterea citius aut tardius, celerius & rarius ea faciendi poteſtatem habet, ſatis manifeſtum eſt huiuſmodi actiones ſeruire voluntati: Arteriæ motum & cordis, neq; cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque tardiorem, neque velociorem uoluntas poteſt efficere: idcirco nemo audeat dicere, hæc opera eſſe voluntatis, ſed naturæ: motum autem crurum, & in ijs omnibus uoluntas regit: hæc eadem, & in reſpirationis motu contingunt, quæ actio quidem eſt ſepti tranſuerſi, & muſculorum thoracis, vnde animæ, non naturæ eſt opus, ſiquidem muſculos mouere animæ officium eſt. Quod autem reuera totum opus reſpirationis voluntate, & ſponte ab anima fiat, Galenus confirmat exemplo illius ſerui barbari, qui cum vehementiſſima ira correptus mortem ſibi inferre decreuiſſet, proſtratus humi ac reſpiratione cohibita, tandem mortuus eſt: quam eandem determinationem haberis apud Galenum 1. de difficult. reſpirationis 7. de uſu partium, vtrobique cap. 9. Nonnulli putant, reſpirationem motũ eſſe partim voluntarium, partim naturalem, qui falluntur, quoniam reſpiratio ſolum perficitur animalibus inſtrumentis, ſepto tranſuerſo, & muſculis: cum reliqui motus compoſiti ex naturali, & volũtario, duplicibus quoque inſtrumentis vtantur. Hoc itaque ſymptoma eſt actio læſa, non abolita, non imminuta, ſed deprauata, facultatis animalis motricis, quæ efficit ipſam reſpirationem.

2. Differ. Differentiæ aſthmatis ſunt plures, ſed quæ ſumuntur a cauſis ſunt maxime principales: namque vt ſcribit Galenus lib. de cauſis reſpirationis. Quicunq; has cauſas non ſanis intelligit, is nunquã poterit, vel controuerſias de hac excitatas diſſoluere, vel impeditam reſpirationem curare. 3. de ſimp. cauſis. 1. Caput, & initium eſt cognoſcere modo, quo illa tempore ſanitatis ſuas perficiant operationes: propterea ſi uelimus aſthmatis cauſas intelligere, primum cauſæ ſunt inquirendæ, propter quas ſani homines reſpirant. Galen. ait lib. de cauſis reſpirationis, non eſſe plures quam tres. 1. facultatem voluntariam. 2. inſtrumenta reſpirationi ſeruientia. 3. vſum propter quem duabus prioribus cauſis maxime opus habemus: etenim ſicut contingit animal iuxta naturæ inſtitutum reſpirare, quotieſcunque facultas, inſtrumenta, & vſus naturaliter ſe habet, ac ſimul conueniunt, ita contra, ſi aliqua ratione reſpiratio lædatur, vt id fiat propter aliquam cauſam ea ipſarum, vel vna, vel altera, vel omnibus, eſt neceſſe. In aſthmate reſpiratio eſt deprauata, itaque aut facultas, aut inſtrumenta, aut vſus, vel coniunctim, vel ſeparatim, præter naturam ſe habent: uerum cum neque febris, neque alia ſit cauſa, quæ maiorem inſpirandi, & expirandi vſum, & neceſſitatem afferat, pariter cum nullum facultatis vitium ſeſe offerat, ea quo reſpiratio deprauetur, concludendum reſtat, in aſthmate lædi reſpirationem, non ratione vſus, non ratione facultatis, ſed duntaxat ratione inſtrumentorum. *Caſus reſpirationis.* At vero cum inſtrumenta ſeruientia reſpirationi ſint plura, vt Galenus dicit lib. de cauſis reſpirationis, & alibi, vt pulmones imprimis cum trachæa arteria, ſeptũ tranſuerſum, muſculi tum pectoris, tum abdominis, illud inquirendum reſtat adhuc, qualianam inſtrumenta reſpirationis in aſthmate offendantur: ſed cum muſculi omnes, tam ſuperiores, quam inferiores, nec non ſeptũ tranſuerſum bene valeant, ac thoracem pro inſtituto naturæ moueant, cum pariter aſpera arteria, quæ collo adhæret, omnis mali immunis videatur, hinc licet colligere cum Gal. 4. de locis aff. 7. pulmones in aſthmate præcipue laborare.

Inſtrumenta reſpirationis.

Structura pulmonis. Cæterum ut iuniores hæc intelligant, nonnulla altius ſunt repetenda: etenim cum pulmones indigeant aſſiduo, & multo aere attracto, & reſpirato, ad conſeruandam ſymmetriam, & moderationem innati caloris, atque ad alios vſus, natura inter cætera inſtrumenta, ad hanc rem accommodata, aſperam arteriam fabricauit, quę quam primum ex faucibus deorſum procedit, ac mox in duos pares ramos bipartita vnum dextris pulmonis bronchijs, alterum ſiniſtris porrigit, qui deinum frequẽti ſobole per pulmones diſtributi, parem cum pulmone ſedem occupant, quos aſperæ arteriæ ramulos fere innumera ſerie in pulmones diſtributos, Medici bronchios appellant, ſicut in vniuerſum, vt ſcribit Galen. princip. lib. de locis aff. totum id aſperæ arterię corpus cartilagineum, quod a faucibus incipit, & per collum ad pulmones uſque deſcendit, bronchum, vel bronchium dicitur. Itaque aſpera arteria, pręter cęteros vſus, ad aeris inſpirationem, & expirationem a natura fuit imprimis inſtituta, atq; ex vna parte aer naribus, & ore attractus a faucibus recto tramite per eam in pulmonem deuehitur, ac per uniuerſum corpus pulmonis ita diſtribuitur, ut hac ratione in pulmonis ſubſtantia præparatus, ad munera cordis reddatur idoneus: ea altera autem parte omnibus aer cordi inutilis, & fuliginoſa illius excrementa inter expirãdum per hanc eandem uiam naribus, & ore eijciuntur, cum uero ita huiuſmodi opera perficiantur, ut omnis inſpiratio ſiue aeris attractio dilatati pulmonis beneficio fiat, atque hæc pulmonis dilatatio nihil aliud ſit, quam ſuorum vaſorum diſtentio, non quidem ſimpliciter omnium, ſed illarum, maxime aſperæ arteriæ, propaginum, quas bronchiores dicimus appellari; expiratio item fiat, quoties pulmo in ſe colligitur, eaque ratione aerem in ſua cauitate, ſcilicet in ramulis aſperæ arteriæ contentum foras propellit, iam ſatis cuique poteſt conſtare, eiuſmodi aſperæ arteriæ ramulos in pulmones diſſeminatos præcipua eſſe inſtrumenta partim attractionis, partim expulſionis aeris, atque tandem omnis reſpirationis, & inſpirationis.

Cum igitur hęc ita ſe habeant, vt ad cauſas aſthmatis deueniamus, facile eſt intelligere, quęcunque poſſunt uias reſpirationi, & inſpirationi deſtinatas obſtruere, & eſſe impedimento quo minus pulmones neceſſario aere repleantur, hęc omnia difficilem reſpirationem afferre: repleto enim loco quem aer inſpiratus ſolebat ingredi, ille paucus trahitur, & ęgri huic defectui coguntur ſatisfacere crebra, frequenti, iterata difficili ſpiratione, ut quod ſemel, & facile fieri non poteſt, pluribus vicibus ac difficilius fiat. Etſi uero ab Auic. & recentioribus multæ alię cauſę aſthmatis connumerantur, intemperies ſine materia partium reſpirationi inſeruientium, tumores proximarum partium, ut uentriculi, iecoris, lienis, quę pulmones comprimãt, materia uel in cauitate thoracis, uel in pulmonibus contenta, & alia id genus; tamen Galenus duas tantummodo aſthmatis cauſas uidetur ſtatuiſſe 7. de med. ſecundum locos 6. 4. de locis aff. 6. 6. epid. 4. 4. unam multos craſſos, & uiſcidos humores, bronchios pulmonis obſtruentes, & impedientes quo minus aer libere poſſit inſpirari: alteram crudum aliquod tuberculum in pulmonibus excitatum, quod item impedimentum inſpirationi poſſit afferre: quos humores, & tuberculum ſciendum eſt duplicem habere generationem: unam uitio ipſius pulmonis, qui propter aliquã intemperiem alimentum non bene concoquat: alterum propter conſenſum aliarum partium, nonnunquam corporis uniuerſi, ſed frequentiſſime capitis, quod præ cęteris omnibus partibus certum eſt plurimas deſtillationes ad thoracem ac pulmones tranſmittere. *Duæ aſthmatis cauſa Gal.* Quod ad cæteras cauſas Auicennę, & recentiorum, illæ rei naturæ non conueniunt, namque ſunt multæ, & inſignes intemperies partium ſpiritualium, in febribus, in hydrope, ſic ſunt multi tumores uentriculi, iecoris, lienis, ſic demum ſunt humores in cauitate thoracis, ut in ſuppuratis, in quibus ægri uero aſthmate nunquam laborant, itaque habendum eſt cum Galen. cauſam aſthmatis tantummodo eſſe duplicem, multos craſſos, & uiſcidos humores, bronchios pulmonis impedientes, aut crudum tuber-

Varia cauſa Auic.

culum in pulmone excitatum, vt diximus. Secundo ſunt differentiæ aſthmatis a magnitudine, a tempore, a modo generationis, a coniunctis, quę, vt videbimus paulo poſt, maxime faciunt ad prognoſticum, & curationem. Sed Auicenna inter cęteras differentias voluit meminiſſe, a loco affecto qui ſcribit, humores contineri quandoque in bronchijs aſperæ arteriæ, quandoque in ramulis leuium arteriarum, quarum pariter multæ propagines per pulmones diſſeminantur: in qua re ille manifeſte fallitur, & contradicit Galeno. Etenim ſi in pulmone obſtruantur propagines, non aſperæ arteræ, ſed leuium arteriarum, tunc cor laborat, pulſuſque facit inæquales, minime aſthma, niſi ſimul bronchia quoque obſtruantur, ſicuti contigit Antipatro Siculo, cuius hiſtoriam habes apud Gal. 4. de locis aff. ad finem. Nam cum hic vir omnem inæqualitatem in motu arteriæ in ſe deprehendiſſet, valdeque eſſet perterritus, Galeno aliquando obuiam factus illi pulſum tangẽdum præbuit, qui cum omnis generis inæqualitatem animaduertiſſet, miratus eſt quomodo ille cum tali pulſu viueret; cumque Antipater Galenum interrogaret, qualnam huiuſmodi affectus illi videretur, & quomodo citra febrim pulſum talem poſſet efficere? ille reſpondit, vel propter obſtructionem liquidorum crudorumque humorum, vel propter crudi tuberculi generationem id factum fuiſſe, atqui Antipater reſpondit, ſi id verum eſſet, ſe opportuiſſe aſthmatice orthopnœa laborare: at vero Galen. dixit, illũ probabiliter loqui, non tamen vere, ſiquidem contingit huiuſmodi orthopnœum fieri, quotieſcunque non quidem in lęuibus, ſed in aſperis arterijs craſſus, & lentus humor cumulatur, &c.

II. Differ. Error Auicen. *Hiſtoria.*

Anaſthma ſit morbus acutus. Hoc loco nonnulli quærunt, vtrum aſthma ſit morbus diuturnus, cum ſæpenumero perduret multos annos, an acutus, cum aliquando homines protinus interficiat? Quam dubitationem ſoluunt cum Cornelio Celſo, ex ea nominum diſtinctione, quam principio dedimus, qui docet dyſpnœam poſſe diutius perdurare, aſthma autem, & orthopnœã eſſe morbos acutos; ego autem magis probo reſponſionem Galen. 4. de cauſis pulſuum. 21. qui ſcribit, morbum quidem eſſe diuturnum, acceſſiones vero acutas, ſicuti morbum comitialem; quod experientia confirmat eſſe veriſſimum, cum ſæpenumero ægroti in acceſſionibus ſuffocentur, & pereant.

Signa. Signa aſthmatis pathognomonica ſunt manifeſta: ægri ſine febre frequenter reſpirant, quemadmodum facere ſolent qui velociori curſu, ac vehementi exercitatione ſunt fatigati. Pulſus pro varijs morbi differentijs varij ſunt, de quibus videatis Galen. 4. de cauſis pulſ. 21. De ſignis vtriuſque cauſæ tractat Galen. 4. de locis aff. 7. etenim ſi quis per bonam valetudinem, & cum ſolitas adhuc operationes efficit, difficulter inſpirare, ipſique hoc ſymptoma in dies augeatur, neque inter reſpirandum aliquem ſtertorem, vel ſonitum faciat, tunc excitatum tuberculum fuiſſe oportet exiſtimare: & illud ego addo, hanc difficilem reſpirationem perpetuam grauem eſſe, ac ſine intermiſſione vexare, vt perpetuæ, & permanenti cauſæ conuenit: ſin autem inter reſpirandum aliquis ſonitus, vel ſtertor deprehendatur, tunc lentorum, & craſſorum humorũ pulmonis bronchijs impactorum copiam adeſſe ſignum eſt. Quod ſi præterea quis ſtatim, & improuiſo difficulter ſpirauerit, hinc licet colligere huiuſmodi humores minime in pulmonibus generati, ſed fluxionem vel a cerebro, vel a vicinis partibus in pulmonẽ decumbere. Dictis licet addere ea ſigna, quæ ſumuntur ex tempore, ex temperamento, ætate, victus ratione, & ſimilibus, de quibus ſæpe diximus. Signa reliquarum differentiarum facile poſſunt intelligi, itaq; ad curationem aggrediamur.

Diagnoſtica.

Curatio. Cum duæ ſint cauſæ aſthmatis, ambarum curatio, inquit Galen. 7. de med. ſecundum locos, aliquid commune habet, aliquid priuatum, & alteri tantum proprium: commune vtriſque eſt, vt redundantia humoris morbum generantis cõſumatur: proprium autem, craſſorum quidem humorum, vt illi per attenuantia, & extergentia pharmaca conſumantur; alterius autem nimirum tuberculi, vt per attenuantia, & reſiccantia eadem fiat conſumptio: itaque vtrique eſt communis euacuatio vniuerſi corporis; deinde reuulſio, quæ neceſſario particularem pulmonis purgationem debet præcedere: poſt quæ demum illud reliquum eſt, vt partibus laborantibus proſpiciatur, quæcunque humores noxios vel generant, vel tranſmittunt, vel recipiunt. Ad ſummam indicationes curandi aſthmatis ſunt huiuſmodi; prima vacuatio vniuerſi corporis: ſecunda reuulſio humoris fluentis ad pulmones; tertia conſumptio materiæ contentæ in pulmonibus: poſtrema in qua curatio potiſſimum conſiſtit, vt partes primario laborantes ad ſuam naturalem temperiem, & conſtitutionem deducantur, ne in poſterum noxios humores generent, tranſmittant, recipiant. *Indicat.*

Prognoſt. Vtrum ijs indicationibus liceat ſatisfacere nec ne, Auicen. paucis verbis mihi videtur comprehendere, qui ſcribit ad hunc modum, 10. 3. tract. 1. 38. Et hæc ęgritudo cum accidit decrepitis, non forſitan ſanatur, neque maturatur, cum ipſa in iuuenibus etiam difficilis ſit. & hæc quidem ægritudo eſt ex ægritudinibus longis, habens cum hoc paroxyſmos acutos, ſecundũ ſimilitudinem paroxyſmorum epilepſiæ, & ſpaſmi. Quas ſentẽtias Auicen. accepit ex Galen. priorem de ſenibus, ex 2. apho. 40. poſteriorem de morbo diuturno & acuto. 4. de cauſis pulſuum. 21.

Lenient aluum. Sed ſingulas indicationes perpendamus, & quatenus ad primam pertinet, pro lenienda aluo facit hiera ſimplex cum caſſia, nec non mel violatum ſolutiuum cum manna.

℞. *Flor. caſſiæ nouiter ex.* ℥. j.
Specierum hieræ ſimp. ʒ. iij. *M. cum ſaccharo fiat bolus.*
In potione:
℞. *Mel viol. ſol.* ℥ iij.
Manna Calabrenſis electæ. ℥. j. ß.
Decoctionis hyſſopi, farfaræ. q. ſuf. M. pro potione.

Venæ ſectio. Lenita aluo, Paulus Auicen. & omnes probant ſectionem venæ, de qua nonnulli dubitant, propterea quod ex Galen. 4. de cauſis pulſ. 21. aſthmatici videntur habere pulſus, & vires imbecilliores: quibus reſpondeatis ex Galen. non neceſſario in fluxionibus quę ad pulmonem fiunt, aut peripneumonia, aut aſthmate virium robur proſterni, illius verba hæc ſunt 4. de locis aff. 7. In malis aſthmaticis, craſſis, & viſcidis humoribus pulmoni impactis, vires fortes ac vigentes permanent. Quod ſi ille diuerſum docet aliquando, id ſine dubio de tempore acceſſionis intelligendum eſt, in quibus acceſſionibus reuera ægri vehementer laborant, habentque pulſus paruos, & debiles, vt aliquando intereant. Ergo ſi conueniant principes ſcopi, ſectio venę nullo modo eſt prętermittenda, ſecandaque eſt, aut media, aut baſilica, ſanguiſque eſt detrahendus vel parce, vel copioſe, pro ratione plenitudinis, habitus corporis, temporis anni, & ſimilium. Neque vero ſolum ſectione venę, ſed etiam purgantibus medicamentis hoſce ęgros oportet vacuare, non tantum lenioribus ac fere lenientibus, vt multi facere ſolent, ſed etiam valentioribus, agarico, turbith, colocynthide, electuario diaphenicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, pilulis cochijs, & ſimilibus, quę ad purgandos humores craſſos ſunt accommodata. Medici hoc tempore in aſthmate, & omnibus affectibus thoracis familiariter vtuntur trochiſcis de violis, quos propterea pectorales appellant, quorum deſcriptionem habetis apud Meſuem cap. de aſthmate: ſed quicunque voluerit huius medicamenti compoſitionem conſiderare, is facile deprehendet medicamentum ſine arte eſſe com-

Purgãtia. *Trochiſci de violis improbãtur.*

compoſitum, neque illud tam tutum, & efficax eſſe, vt vulgo putatur: cum enim turbith, & ſcammonium, quæ illud ingrediuntur, ſicut omnia purgantia medicamenta, ſuapte natura ſint homini inimica, ac propterea fuerit excogitata mixtio eorum medicamentorum, quæ illorum malitiam poſſunt emendare, certum cuique eſſe debet, violas, liquiritiam, mannam, quæ hic a Meſue tanquam correctiua permiſcentur, minime poſſe id præſtare: namque, vt ſcribit Hippocrat. & Galen. 3. de ratione victus a & 12 & in libr. quos. & q6. & alibi nos diximus, aromata ſunt cũ primis ad hanc rem accommodata, & præ cæteris præſtat nonnulla ſemina odorata, quæ ventriculum roborando, humores craſſiores incidendo, & tenuando, ac demum vias, per quas purgatio debet fieri, aperiendo, poſſunt medicamenti malitiam corrigere, neque illius operationem impedire.

Quomodo purgantia conueniãt. Cæterum quærunt nonnulli hoc loco, cum noxij humores in aſthmate contineantur in pulmone, quos certum eſt non aliter quam per tuſſim, & per ſputũ poſſe purgari, dubitantque quam quomodo purgantia medicamenta poſſint aſthmati, & talibus affectibus conuenire? Quibus licet reſpondere cum Galeno primum. 8. de locis aff. 4 pulmones. & thoracem non ſolum per tuſſim, ſed etiam per aluum poſſe expurgari, licet id raro contingat; deinde purgantia medicamenta in aſthmate ea potiſſimum ratione conuenire, quod illa expurgent humores vniuerſi corporis, & a parte laborante reuellant, præterquam quod nulli dubium eſſe debet, quin partes noſtri corporis, ac maxime quæ proxime cohærent, ita conſentiant inter ſe, vt latente quadam ratione ſimul poſſint adiuuari, ſicuti in curanda coxendice id ſæpenumero experientia confirmat veriſſimum eſſe: ad quem modum ſcribit Hipp. in lib. de alimento, confluxio vna, conſpiratio una, conſentientia omnia. Ante vero quam hæc purgantia medicamenta exhibeantur, neceſſe eſt humorum concoctionem, nec non viarum per quas purgatio debet fieri, apertionem attendere: ad quas indicationes ſunt accommodata ea medicamenta, quæcunque attenuandi, incidendi, abſtergendi, vim habent: in quorum quidem medicamentorum vſu, & adminiſtratione, Galen. nonnulla tradit præcepta, quæ nullo modo ſunt prætermittenda.

Præparantia.

I. Præceptum. Primum eſt, cum dicta medicamenta neceſſario quidem tuſſes moueant, & abſtergant, ſed non facile quod abſterſum eſt, propter craſſitudinem, per ſputũ rejciatur, ob id ijs perpetuo miſcenda ſunt quædam medicamenta humida, & lenientia, quæ faciliorem expurgationem reddant. *II. Præceptum.* Deinde hæc medicamenta eligenda ſunt calida quidem, ſed quæ ſine vehementi caliditate attenuandi, atque incidendi facultate ſint prædita: ſiquidem medicamenta inſigniter calida, diſſolutis partibus tenuioribus, craſſos, & viſcidos humores ad huc craſſiores & viſcidiores reddunt, ac proinde magis lædunt quam proſunt. *III. Præceptum.* Poſtremo ea quoque medicamenta vitanda ſunt, quæ vehementer refrigerant, & adſtringunt, cum hæc omnia craſſefaciant, cogant, & augeant humores noxios, atque id cum primis malum efficiant, vt non niſi difficillime per ſputum expurgentur. *Simplicia pulmonib. conferentia.* Sed ad particularia præſidia veniamus, quæ plurima ſunt, ſymphyta, capillus veneris, farfara, hyſſopus, marrubium, radix iridis, ſemina vrticæ, ariſtolochia rotunda, betonica, & ſimilia: ex quibus ſyrupus de farfara, violatus, de capillo veneris, de liquiritia, de hyſſopo, de marrubio, conſeruæ, & aliæ medicamentorum formæ ſolent parari: præ cæteris autem ſcilla, acetum, & oxymel ſcilliticum, & quæcunque ex ſcilla parantur, magnam hac in re habent prærogatiuam, & cæteris omnibus medicamẽtis ſunt efficaciora.

Reuulſoria. Cauteria. Hoc tempore ea ſecunda indicatione, ad omnia reuulſionum genera veniendum eſt, ad lotiones, frictiones extremarum partium, ligaturas, cucurbitulas ſine, & cum ſcarificatione, ad clyſteria, & glandes acriores, ac poſtremo ad cauteria, quæ non ſolum cruribus, brachijs, & quandoque etiam capiti inuruntur, quod multi in præſentia faciunt, ſed etiam, vt placet Aetio, malo inueterato, fruſtraque adhibita omni medicina ad ipſum quoque thoracem poſſunt accommodari, qui docet libro 8. 57. quod ſane eſt maxime notandum, pluribus locis thoracis, ante, retro, ſurſum, deorſum, & omni ex parte vlcera circiter quindecim ſunt inurenda, quæ quidem longiore tempore aperta debent detineri. Poſt hæc particulatim craſſi humores in bronchijs pulmonis contenti, uel tuberculum in pulmone excitatum; diſſoluenda & conſumenda ſunt, humores quidem craſſi per medicamenta attenuantia, & extergentia: tuberculum autem per attenuantia, & reſiccantia, vt ſupra monuimus. de medicamentis attenuantibus, & extergentibus iam ſatis dictum, etenim quæ faciunt ad coctionem humorum, & præparationem viarum, eadem ualent pulmonem quoque expurgare.

Ad cõſumptionem tuberculi. Ad conſumendum tuberculum exiccantia medicamenta ſunt valde accommodata, qualia ſunt ammoniacum, ſulphur, theriaca, mithridatum, ſales theriaci, & ſimilia: neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiam nonnullis externis Medici conantur materiam in pulmone contentam diſſoluere; quare ſuffumigijs & odoribus agunt, ex myrrha, ſtyrace, ſtœchade, iunipero, cinnamomo, & ſimilibus ad quem modum legimus Galen. iuſſiſſe ægrum quendam naribus aſſidue odorari medicamentum hedychroum, cuius deſcriptionem habetis apud Aetium lib. 13. 59. apud Paulum 7. 2. vel aliud ex pretioſis vnguentis, quę Romę foliata, & ſpicata nominabant: locus Galeni eſt 4. de locis aff. vltimo. Sic ad thoracem apponunt linimenta, fomenta, cataplaſmata, ex oleo anethino, irino, ruraceo, ex farina hordei, lolij, ex caſtoreo, euphorbio, vt tandem deueniant ad ſynapiſmata, & cauteria, quorum ſupra mentio facta ex Aetio.

Partes roborantia. Poſtremo autem loco ad alterandos & roborandos locos principes, & potiſſimum pulmones veniendum eſt, in qua poſtrema indicatione iam diximus reuera totam curationem conſiſtere, et illam vulgaribus medicis negligitur & prætermittitur; cui quidem indicationi ſatiſfacientia, multa ſupra fuerunt propoſita: verum ſunt etiam alia quę idem poſſunt præſtare, vt conſerua betonicæ, hyſſopi, enulæ campanæ; conſerua ſtœchados, diacyminum, diacalaminthum, diarrion pipereon, ſed ijs omnibus ſunt efficaciora theriaca, & mithridatum: in quorum vſu neceſſarium eſt ægros longiore tempore perſeuerare: inter cætera autem præſidia Auicen. & Arabes probant vinum galli veteris præparatum cum carthamo, hyſſopo, marrubio, enula, ſeminibus aniſorum, fœniculi, &c. Sic recentiores familiariter vtuntur aquis thermarum calidoribus, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquarianæ, non ſolum in potione, ſed etiam pro ſtillicidio, & thoracis, & capitis, ſi illud contingat laborare, & diſtillationem ad pulmones tranſmittere: ſic demum ſunt qui vtuntur decocto ligni, chinæ, & ſimilium, quæ quidem decocta, ſi cum ratione, atque ex præceptis à Galeno traditis præparentur, mea ſententia non ſunt reijcienda. Sunt quædam medicamenta deinum, quę occulta quadam vi, & proprietate creduntur aſthmaticis prodeſſe; inter quę vnum duntaxat mihi libet commemorare pulmonem vulpis exiccatum, quem ſcribit Galen. 2 de ſimplic. medicamentis aſthmaticos iuuare: vnde hic pulmo, aut ſolus, aut ſimul cum alijs medicamentis, veluti conſerua hyſſopi, conſerua florum borraginis frequenter adminiſtratur: ſic apud aromatarios eſt electuarium de pulmone vulpis, auctore Meſue in capitulo de phthyſi, quo Medici in aſthmate, & reliquis affectibus pulmonis familiariter vtuntur. *Pulmo vulpis.* *Victus.* Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, & vno verbo,

bo,

bo, ſicuti & ipſa medicamenta, attenuandi vim habeant, de quibus alimentis ſæpe dictum eſt, & extat libellus Galen. in quo omnia continentur: atque hactenus de aſthmate.

CAPVT III.

De Pleuritide.

NVllus eſt morbus magis celebris, & qui magis verſetur in ore Medicorum, quam pleuritis, non ſolum, vt puto, quod illa contingat læpiſſime grauiaque ſymptomata & pericula ſecum afferat, ſed etiam quoniam omnes Medici omnia fere artis dogmata, & præcepta ad vnam pleuritidem libenter referunt. Sic Hipp. traditurus rationem inſtituendi victus in morbis acutis, tractaturuſque de morbis thoracis, & pulmonis, pleuritim tanquam exemplum aſſumit, vt notat Galen. 3. de ratione victus 6 t. ſic in aſſignandis omnibus ſignis medicis, docendaque tota medicæ artis conſtitutione, non alio quam pleuritidis vtitur exemplo: idem facit in lib. de criſibus, & alijs locis. Sic demum recentiores nullius morbi magis exactam tractationem inſtituunt, quam pleuritidis. qui de vna in primis lectione venæ tam acriter inter ſe digladiantur, vt forte alius nullus locus diffuſius, & maiori ſcholarum ſtrepitu ab omnibus tractatus fuerit. Itaque maxima attentione opus eſt, atque eo magis, quod nulla eſt pars huius tractationis, quæ non multas, & arduas difficultates contineat.

Nominis ratio. Pleuritis græce ex loco affecto, nimirum pleura nomen ſuſcipit, vt notat Galen. 2. meth. 2. 1. ad Glau. *Definitio.* 3. Latinis, & vulgo morbus coſtalis ſeu lateralis dicitur. Eſt autem inflammatio membranæ ſuccingentis coſtas, quæ pleura nominatur, vt definitur a Galen. 5. de locis affect. 3. 2. de locis affect. 7. 6. aphor. 33. de cõſtitutione artis medic. 15. 4. de cauſis pulſ. 8. Itaque pleuritis ſub inflammatione, tanquam ſub genere continetur. Sed cum nomen inflammationis, auctore Galen. apud veteres Medicos ſoleat accipi tripliciter. 2. *Homonymia inflammationis.* ad Glauc. 1. Vno modo pro omni inſigni caliditate, & feruore, ſine vllo tumore præter naturam, in qua ſignificatione accipitur 1. prog. 27. 3. de fracturis 8. Altero modo accipitur vt eſt commune genus, quod calidos quoſcunque tumores, ex quibuſcunque humoribus originem habeant, complectitur, vt accipitur 5. aphor. 23. 2. ad Glau. 1. 2. de criſibus 12. Tertio modo magis ſtricte, pro tumore præter naturam, qui a ſolo ſanguine excitatur, in qua ſignificatione accipitur 13. meth. a principio 2. de criſibus 12. & alibi. Sciendum eſt inflammationem hoc loco accipiendum eſſe non pro ſimplici feruore, non pro vno tumore a ſanguine excitato, ſed tanquam commune genus quod omnes calidos tumores amplectatur, ſiue illi ex humoribus natura calidis, ſanguine, & flaua bile, ſiue ex frigidis, pituita, & melancholia, aliquo modo caliditatẽ contrahentibus, originem habeant, ſiquidem, vt paulo poſt videbimus, pleuritis a quocunque humore fieri poteſt.

Itaque pleuritis eſt inflammatio: ſed cuius partis inflammatio eſt? Membranæ ſuccingẽtis coſtas. Quo loco notandum eſt ex Galen. 7. de vſu partium, ſicuti in ventre inferiore eſt tunica, quæ omnes partes ſub ſepto contegit, & complectitur, ita in medio ventre aliam tunicam fuiſſe a natura inſtitutam, quæ pariter omnes partes in eo contentas veſtiret, & complecteretur, alteram abdominis peritonæum, hanc thoracia pleuram Medici appellant, quam vtriuſque huius mẽbranæ ſimilitudinem præclare explicat Gal. 3. de adminiſtrationibus anatomicis.

D ffer. I. Differentiæ pleuritidis variæ ſunt, ac primum eſt communis, & vulgaris differentia: pleuritis alia uera, & exquiſita, alia non uera, & ſpuria. Pleuritis ſpuria apud nonnullos, partim ueteres, partim recentiores, fit dupliciter, vel ratione materiæ, vel ratione loci. Pleuritis non exquiſita ratione materiæ fit, quotieſcunque ex plurimis cruditatibus alimentiſque craſſis, & pituitoſis, crudi, craſſi ac lenti humores in corpore generantur, qui in vacuum ſpatium thoracis aut in pulmonem delati quandam pleuritidem uidentur repræſentare, de qua tractat Aetius lat. lib. 8. 68. Pleuritis autem non exquiſita ratione loci fit, quotieſcunque vel membrana ſuccingens coſtas mendoſas, vel muſculi externi thoracis, uel pericardium, vel ſeptum tranſuerſum, uel mediaſtinum, vel forte aliæ partes inflammatione laborant, de quibus cum nolim ego longius agere, ſententia, & doctrina Galeni contenti erimus, qui de exquiſita, & non exquiſita pleuritide aliter ſentit, & docet, 5. de locis affect. 3. cuius doctrinæ ſumma eſt, propria mala thoracis eſſe duplicia, nẽpe alia in muſculis, alia in membrana ſuccingente coſtas conſiſtere. Cum autem in thorace ſint duo genera muſculorum, quorum alij intercoſtalia uocata ſpatia replent, alij extrinſecus ipſis incumbunt, affectus doloriſicos muſculorum externorum, quales ſunt vlcera, contuſiones, abſceſſus, eriſypelata, phlegmones, manifeſte a medicis manum adhibentibus cognoſci. Phlegmonem autem muſculorum intercoſtalium ad tactum diſcerni non poſſe, ſed tamen illos maiori dolore affici quam alteros, qui in ſuperficie poſiti ſunt ac præterea malum membranæ ſuccingenti coſtas communicare, cum duæ hæ partes, interni inquam muſculi intercoſtales, & membrana ſuccingens coſtas, uſque adeo inter ſe conſentiant, ut ſit neceſſe alteram alteri ſua mala communicare. neque muſculos ſine membrana, neque membranam ſine muſculis poſſe laborare. At uero, inquit Gal. exquiſita pleuritis *Pleuritis exquiſita.* fit, ubi ſuccingens membrana primarin laborat, ideoque dolor uſque ad clauiculas, uel ad hypochondria deſcendit; hæc de uera, & exquiſita pleuritide eſt doctrina Galeni; quatenus autem ad alteram non ueram neque exquiſitam pertinet, id tantummodo ſcriptum reliquit, alios præterea laterum cum febre dolores contingere, in quibus neceſſario ſpiratio frequens, & exigua fit, nihil autem expuitur, adeo ut hæc pleuritis exquiſitæ pleuritidi, in qua nihil expuitur, ſimilis uideatur. Quomodo autem, & quibus laborantibus partibus iſti laterum dolores fiant, nihil a Galen. expoſitum eſt, quod quidem ego puto propterea factum fuiſſe, ut nos doceat, præter dolorem lateris ex inflammata membrana ſuccingente coſtas, & muſculis internis, cæteros omnes dolores, qualiumcunque partium, & quomodocunque fiant, ad non ueram, & ſpuriam pleuritidem poſſe referri. Cæterum reliquis omnibus laterum doloribus in præſentia prætermiſſis, ad ueram, & exquiſitam pleuritidem, & differentias reuertamur.

II. Differ. ueris pleuritidis. Differentiæ igitur ueræ pleuritidis ſunt plures, ac primum a loco affecto; namque alia partem thoracis ſuperiorem, alia inferiorem, alia dextram, alia ſiniſtram occupat: ex quo orta eſt quæſtio propoſita ab Auic. *An dextra pleuritidis deterior ſiniſtra.* utra pleuritis ſit deterior, an illa quæ eſt in latere ſiniſtro uicina cordi, an illa quæ eſt in latere dextro? quã ille ſoluit hunc in modum: Pleuritidem ſiniſtram partim eſſe deteriorem, quia inflammatio eſt proximior cordi, partim ſecuriorem, quia facilius maturatur, & reſoluitur, propter maiorem partis caliditatem, *Cordis ſitus.* pleuritidem autem dextri lateris contraria ratione partim eſſe tutiorem, quia inflammatio longius diſtat a corde, partim eſſe deteriorem, propterea quia difficilius maturatur & reſoluitur: quæ quidem quæſtio, & quæſtionis ſolutio forte alicui uidebitur inepta, & ſupervacanea, ſiquidẽ Auicen. hac in parte conſentiens vulgo accipit tãquam manifeſtum, cor in ſiniſtra parte collocari, quod perſpicue falſum eſt, & repugnat Galen. 6. de uſu partium 7. qui manifeſte docet, cor in medio thorace conſiſtere. Quod ſi motus cordis uidetur indicare, quaſi illud potius in parte ſiniſtra

ſtra fuerit collocatum, Gal. reſpondet 7. de adminiſt. anatom. 7. hoc fieri duplici de cauſa, vna propter ſiniſtrum cordis ventriculum: quem conſtat ſpiritum vitalem præcipue conficere, & continere. altera quoniã vertex ipſius cordis quoquo modo ad ſiniſtram regionem deflectit, ut propterea non ſit mirum, ſi illius motus magis in parte ſiniſtra, quam in dextra percipiatur: qui plura hac de re cupiti, is videat Cõciliatorem differentia 99.

III. Ad hanc differentiam alia quoque poteſt referri, quatenus membrana inflammatione laborat vel parte interna uerſus pulmones, vel parte externa quæ coſtis adhæret, quæ differentia eſt Galeni de conſt. artis med. 15. tametſi nonnulli eam non recipiunt, qui aſſerunt, membranam ſuccingentem coſtas, teſte Galen. etiam 7. de adminiſtra. anatõ. 2. tenuiſſimam eſſe ſicuti eſt telu araneæ, adeo vt nulla ratione videatur poſſe diſtinctionem, & diuiſionem recipere. ſed reſpondendum, membranam ſecundum naturam ſe habentem, ac minime laborantem, reuera ſimpliciſſimam, & tenuiſſimã eſſe, neque poſſe aliquam diuiſionem recipere: at vero ſi eadem inflammatione laboret, rem ſe aliter habere: ſiquidem facta humorum fluxione, atque excitato tumore, nõ ſolum hæc membrana, ſed etiam cæteræ omnes, quantumuis ſint tenues, & exiles, vſq; adeo ſolent craſſeſcere, vt facile in manifeſtas particulas diuidi poſſint, ſicuti apparet in mẽbranis cerebri, in ueſica, & alijs tenuibus partibus id genus.

IV. Secundo ſunt differentiæ a materia ex qua inflammatio generatur: etſi enim nonnulli contendunt, pleuritidem tantummodo ex humoribus calidioribus, ſanguine, & flauabile, originem habere, tamen, vt ſupra diximus, hic nomen inflammationis communiter accipiendum eſt, quatenus fluxionem omnem complectitur: quę expreſſa eſt ſententia Galen. de conſt. artis med. 15. 2. de criſibus 10. 5. de locis aff. 3. qui manifeſte docet, pleuritidem à quocunq; humore fieri poſſe, ſiquidem licet hæc membrana ſatis duro, & denſo corpore conſtet, vnde facilius, & frequentius a tenuioribus, & calidioribus humoribus male afficiatur, tamẽ neq; negandum eſt, eandem a craſſioribus quoque, & frigidiorib. humoribus, pituita, & melancholia laborare: namq; ſi iſti humores putreſcant: & calorem pręter naturã concipiant, nulli dubiũ eſſe debet, quin corpora etiam dura poſſint penetrare, & inflammationẽ efficere: quod eo magis probandum, quod maiori ex parte humores nõ ſoli, & ſimplices, ſed inter ſe mixti ſoleant inflammationẽ facere: itaq; pleuritis alia eſt ex ſãguine, alia ex bile, alia ex pituita, & melãcholia.

V. Tertio ſunt differentię a magnitudine, & paruitate a bono uel malo more, adeo vt non deſint qui affirment, pleuritidem peſtilentem dari; nec mihi quidem vt videtur, temere, ſicuti diximus tractantes febrem peſtilentem.

VI. Poſtremo ſunt differentiæ pleuritidis ex tpe morbi, principio, augmento, ſtatu, declinatione: quę maxime ſunt animaduertenda, cũ pertineant ad curationẽ.

Signa. De ſignis pleuritidis agit Galenus multis in locis, 1. de locis affect. 9. 5. de locis affect. 3. 2. de criſibus. 10. de conſtit. artis 15. 4. de cauſis pulſ. 8. Verum id primum ſciendum eſt, ex Gale. in lib. de plenitudine, vltimo 2. de med. ſecundum locos. 1. 8. de med. ſecundum locos. 1. 2. de ratione victus 2. hanc partem artis medicæ quæ tractat de ſignis, minime certam, & demonſtratiuam, ſed admodum coniecturalem, & indefinitam eſſe, nihilominus tamen ſigna pleuritidis tam certa, & indubitata eſſe, vt certiſſimam huius morbi fidem facere poſſint: ſicuti confirmat Galen. 12. meth. 7. 5. de tuenda 2. Et ſi quis obijciat, quod ueriſſimum eſt, medicos ſępenumero in contentionem venire, utrum quis laboret pleuritide, nec ne: reſpondeatis id prouenire, nõ quod ſigna ſint incerta, & coniecturalia, ſed quoniam illi falluntur, neq; conueniunt circa exactam eorum cognitionem: ſed ſingula ſigna perpendamus. In pleuritide primum ſignum pathognomonicum eſt febris, quæ neceſſario illam comitatur, propter duas cauſas; primo propter affectum, nempe inflammationem: deinde propter ſitum partis laborantis, quæ cordi proxima eſt: quæ quidem duæ cauſæ neceſſariæ ſunt, adeo vt ſi altera deſit, non neceſſario febris conſequatur. Namque quod eſt Galeni exemplum, ſi digitus phlegmone doleat, quoniã a corde longe abeſt, pariter ſi ſuccingens membrana laboret ſcirrho vel œdemate, tunc non omnino contingit ægrum febricitare, de conſtit. art. 15. Eſt itaque febris & ea quidem continua: cum enim pleuritis ſit morbus acutus, & cum febre, ex doctrina Galen. 8. apho. 30. vt ea ſit continua neceſſe eſt. Sed qualiſnam eſt huiuſmodi febris continua? Gal. in hoc non plane ſibi videtur conſtare, qui lib. de conſtit. artis, nec non 2: de difficult. reſpirationis 8. ſcribit, febrem ſimpliciter adeſſe: 1. autem de criſibus 5. & 4. de cauſis pulſuum 8. addit, febrem acutam eſſe. *Febris continua.*

Secundum ſignum eſt, dolor lateris: cum enim mẽbrana, pars neruoſa, inflammatione laboret, & continuum ſolui, & dolorem ſuccedere eſt neceſſe: & cum huiuſmodi membrana hęreat lateribus thoracis, hic dolor debet omnino alterutrum latus occupare; vnde ſi vel mediaſtinum, vel ſeptum tranſuerſum, vel pericardium, vel aliæ partes inflammatione laborent in thorace, vtique huiuſmodi affectio pleuritis dici non debet. Verum qualiſnam eſt hic dolor lateris? neque in hoc ſigno Galen. ſibi ipſi prorſus videtur conſentire, qui ſcribit, modo dolorem ſimpliciter adeſſe, modo continuum, modo pungitiuum, modo extenſiuum, vt ex locis jam propoſitis dilucide conſpicitur. Verum apparentem hanc Galeni inconſtantiam in ijs duobus ſignis, febre, & dolore, ipſe mihi videtur diſſoluere 2. de diffic. reſp. 8. quo in loco exponens hiſtoriam de Anaxione, deſcriptam ab Hip. 3. epid his verbis: In febrem acutam incidit, dextri lateris dolor aſſiduus cũ irruebat: quærit quamobrem Hip. ſi quis alius. cur grauiſſimus, & breuitatis ſtudioſus, cum vnico verbo ſe explicare potuiſſet: ſcribendo Anaxionem fuiſſe pleuriticum, tamen voluerit plura ſymptomata enumerare, atque ea ratione pleuritidem indicare: tandem hac ratione ſibi ipſi reſpondet huc in modum: cum ſingulis morbis nonnulla adſint ſymptomata, partim quidem neceſſario & perpetuo, partim contingenter vel raro, vel vt plurimum, Hippocratis cõſuetudinem, & inſtitutum tale fuiſſe, vbi neceſſaria tantum ſymptomata extiterint; ſolo communi nomine morbum explicare: vbi uero aliquid acciderit ex ijs quæ raro fiunt, poſt communem morbi appellationem, ſtatim illius quoque mentionem facere: quod ſi plura fuerint ſymptomata, quæ præter conſuetam morbi naturam notatione digna uideantur, tunc prætermiſſo communi nomine, ſingula eiuſmodi particularia ſymptomata enumerare: id quod euenit Anaxioni: cum enim illi plura ſymptomata rariora ſuperueniſſent, quæ nullo modo erant prætermittenda, ſuperuacaneum exiſtimauit communis morbi nominis meminiſſe: quod ex ea ſymptomatum narratione ſatis potuit manifeſtum fieri: itaque ille inquit, in febrem acutam incidit, &c. Ex quibus non ſolum didiciſti quod febris adfuit, ſed etiam qualis, nimirum acuta, pariter quod æger non ſolum dolore cruciabatur, ſed etiam quali, nempe lateris dolore continuo. Cum ergo expoſitore Galeno febris acuta, & dolor continuus ſint ex ijs ſymptomatibus, quæ in pleuritide raro contingunt, ſatis cuique debet conſtare, febrem, & dolorem ſimpliciter, minime febrem acutam, & dolorem continuum inter ſigna pathognomonica reponenda eſse: id quod experientia confirmat eſse ueriſſimum, cum ſæpenumero uel putreſcente humore frigidiore, uel propter aliam cauſam, pleuritici neque febre acuta, neque dolore lateris continuo laborant. *Dolor lateris.*

Sed quid reſpondendum eſt pro Galeno qui, & febrem acutam, & dolorem continuũ, inter ſigna pleuritidis pathognomonica ſolet aliquando reponere? Quatenus ad febrem pertinet, nonnulli reſpondent, quod febris acuta frequenter pleuritidi coniungatur, cum illo auctore 6. aphor. 33. pleuritis ex humoribus bilioſis frequentiſſime originem habet, cuius indiciũ eſt, vt idem monet Gal. 1. aphor. 12. 1. de criſ. 7. quod pleuritis maiori ex parte ſolet per tertium acceſſiones habere. Et ſi quis illi obijciat expoſitionem Galeni, quem vidimus febrem acutam inter ea recenſere quæ raro contingunt: reſpondent, hanc ſententiam potius ad reliqua ſymptomata, tuſſim ſiccam, & ſimilia, raro contingentia, quam ad febrem acutam referendam eſſe. Alij vero reſpondent, febrem acutam accipi dupliciter, vno modo proprie, & tunc habere duas conditiones, vnam quod celeriter moueatur, alteram quod ſit cum periculo: ſecundo modo minus proprie, & tunc vnam tantummodo conditionem continere, vt illa vel celeriter moueatur, vel ſit periculoſa: itaque, inquiunt, in pleuritide febrem acutam eſſe, quod ea continua ſit, neque careat periculo, tametſi tarde moueatur. Quatenus autem pertinet ad dolorem continuum, reſpondendum eſt hoc nomen doloris apud Hippoc. & Gal. dupliciter accipi, 2. aphor. 6. vno modo pro eo moleſto, & triſti ſenſu qui doloris formam conſtituit; altero pro affectu qui dolorem efficit: vnde quamuis pleuritici continuum dolorem, hoc eſt, triſtẽ ſenſum non ſemper habeant, tamen perpetua eſt affectus, & cauſa efficiens dolorem: quod ex eo licet confirmare, quoniam ſi ægri cogantur reſpirare vehementius, tunc perpetuo dolorem, & moleſtiam percipiẽt. Vtrum vero hic dolor ſit pungitiuus, vel extenſiuus, reſpondet Galen. lib. de conſt. artis, dolorem minime eſſe extenſiuum, hoc eſt, qui extenſionis ſenſum inferat, ſed neceſſario pungitiuũ, quod affectæ partis ſubſtantia ſit membranoſa; ſed tamen hunc dolorem latiſſime diffundi, quoniam ipſa quoq; ſuccingens mẽbrana ad plurimum ſpatij extenditur: ad quem modum dicit Hipp. 2. de ratione victus, dolorem quandoque ad clauiculas, quandoque ad hypochondria peruenire.

Conciliatio Gal. locorum.

Febris acuta conditiones.

Aequiuocatio doloris.

Dolor qualis in pleuritide.

Tertium ſignum eſt difficultas ſpirandi; quam Gal. in 5. de locis aff. 3. interpretatur eſſe frequentẽ & exiguam ſpirationem: & ratio eſt manifeſta, quam ille tradit lib. de conſt. artis 15. quoniam pars inſtrumẽti reſpiratorij laborat, & dolet: prohibet enim dolor quo minus inſtrumenta reſpirationis plurimum attollantur, vnde vt ſpiratio fiat pauca, & cerebra neceſſe eſt.

Difficultas reſpirandi.

Quartum ſignum eſt tuſſis, quæ a pleuritide nõ poteſt ſeparari, & ratio eſt 2. de criſibus ex lib. de conſt. art. 5. quoniam ex pleura laborante inflãmatione, quæ pars, vt diximus, admodum tenuis, & rara eſt: neceſſario aliquid humiditatis reſudat, quæ propter vicinitatem facile pulmoni communicatur, præſertim cũ ille ſit adeo mollis, & rarus, vt omnem humidam ſubſtantiam facile poſſit recipere: itaque homo tuſſiet conſeſtim, non tamẽ ſtatim expuet, ſed ſi plurimũ & quod craſſius fuerit, ab inflammatione defluxerit; tunc tuſſiendo expuet: ſi vero parum & tenue fuerit, irritabit quidem neceſſario, ita vt tuſſim moueat: non tamen expuet prius quam coaceruatum ſimul, & concoctũ, vel copioſius, & craſſum factum fuerit.

Tuſſis.

Quintũ ſignum in pleuritide pertinet ad pulſum, qui propter febrem neceſſario eſt celer, nec non, propter neruoſam partẽ male affectam, inſigniter durus, ſed minor quam febri conueniat, quoniã durities refragatur, & eſt impedimẽto, quo minus arteria dilatari atq; extendi poſſit: quẽ pulſum aliquando Galenus ſerrinum vocat, in lib. de pul. ad tyrones 2. 2. de criſib. 10. quaſi ille inæqualiter feriat manũ, & vna pars arteriæ attolli videatur, altera minime, non aliter ac ſi ſerra, pluribus dẽtibus prædita, manui foret ſubiecta.

Pulſus.

Ex quo loco licet apparentem quandã Galeni contradictionem diſſoluere, qui 2. de criſib. 10. ſcribit, pulſus pleuriticorum eſſe magnos, 5. autem de loc. affect. 3. ad finem, inquit, eſſe paruos: cum enim manifeſtum ſit, magnum, & paruum dici ad aliquid, pulſus quidẽ in pleuritide ratione febris magni ſunt, propter duritiem vero, & impedimentũ arteriæ, minores quam febri conueniant, vnde ſi hac diuerſa ratione conſiderentur, nihil prohibet quin ſimul magni, & parui dici poſſint. Atque hæc ſunt ea ſigna pathognomica, quæ ſi ſimul conueniant, neceſſario pleuritidem indicant: ſin autem vnum vel plura deficiant, ſignificant pleuritidem non adeſſe: febris continua, dolor lateris pungitiuus, difficultas ſpirationis, tuſſis, pulſus durus, & ſerrinus: quibus demum Galenus ſextum addit 4. de cauſis pul. 8. dolorem capitis; nunquam enim, ille inquit, fit vt in pleuritide caput non lędatur, quod illud fuliginem putrium humorum in inflammationibus excipiat: quod ſi putridus humor fuerit bilioſus, acri suo, & mordente vapore cerebrum irritat, atq; ad delirium perducit ſi vero humor fuerit pituitoſus, craſſam caliginem quaſi nubem quandam ad cerebrum attollens, grauat cerebrum, cogitq; hominem in grauem ſomnum deferri; atque hactenus de eſſentia, differentijs; & ſignis pleuritidis.

Contradictio Gale. diſſoluitur

Dolor capitis.

Quoniam vero ex rerum ſimilitudine homines decipiuntur ſæpenumero, Hippoc. & Galen. com. 1. in 3. de ijs quæ fiunt in medicatrina, nos docent, ſimilia, & diſſimilia diligenter eſſe animaduertenda, cum ſint nonnulli affectus pleuritidi admodum ſimiles, hoc loco neutiquam eſt prætermittendum, qua ratione alterum ab altero liceat diſcernere, & cuiuſque naturam exacte intelligere. Namque pars hæc artis, quæ pertinet ad ſigna, Galeno auctore hoc in loco, priuſquam altera quæ ad curationem pertinent, ab ijs exercenda eſt, qui recte medicinam ſunt facturi, vt in ſingulis ægrotis ſingulas morborum differentias diſcernere exacte poſſint, vbi ſimilitudinem aliquam inter ſe habuerint. Inter cæteros autem morbos, qui videntur cum pleuritide aliquam ſimilitudinem habere, ſunt primum pleuritides, quæ ſpuriæ nominantur, & tales ſunt vel ratione loci, vel ratione materiæ, ſicuti diximus: ſecundo ſunt inflammationes pulmonis; tertio ac potiſſimum ſunt inflammationes iecoris; de quibus breuiſſime agendum.

Dignotio pleuritidis ab alijs morbis.

Semeiotica pars curatiuam præcedit.

Quomodo diſtinguatur vera pleuritis a ſpuria.

Pleuritides ſpuriæ contingunt moltis modis. ſed tamquam exemplum liceat accipere flatuoſum lateris dolorem, qui frequenter ſolet imaginem pleuritidis repræſentare: itaque in huiuſmodi flatuoſo dolore ſpiratio non erit tam difficilis, ſicut in vera pleuritide, quoniam nulla eſt materia, nulla inflammatio, quæ thoracis dilatationem prohibeat. Secundo vel nulla aderit tuſſis, vel ſemper illa ſicca fuerit, quoniã flatus non eijciuntur per tuſſim. Tertio dolor non erit pungitiuus, qui vtplurimum ſenſum extenſionis ſolet inferre. Quarto iſti dolores nonnunquam coniunguntur ſine febre, quæ ſi quando adeſt, longe eſt remiſſior altera quæ apparet in vera inflammatione. Quinto pulſus non eſt adeo durus, & inæqualis, & ſerrinus, & eſt magnus, cum nihil ſit quod poſſit arteriæ dilatationem impedire. Poſtremo neque læſio capitis concurrit neceſſario, cum deficiant humores qui facillime illud ſolent in conſenſum trahere.

Diagnoſis peripneumonia a pleuritide.

In peripneumonia ſpiratio eſt difficilis, ſed longe difficilior quam in pleuritide; quoniam inflammata ſubſtantia pulmonis, meatus redduntur multo anguſtiores, ex quo anhelitus quoque neceſſario velocior & frequentior euadit.

Secundo dolor eſt potius grauatiuus, quam pungitiuus, cum pulmones minimo ſenſu præditi ſint.

Tertio tuſſis vtplurimum humida eſt, ſed perpetuo moleſtiſſima, cum pulmones ſint vel proprium vel principale inſtrumentum tuſſis, vt ſupra diximus.

Quarto

Digitized by Google

Quarto febris ſemper eſt acutiſſima, vehementiſſima, parte tam præcipua, & uicina cordi laborante.

Quinto pulſus aliqua ex parte ſunt molles, de quibus agit Galenus 4. de cauſis pul. 12. quibus omnibus ſi poſtremo addamus propria ſigna huius morbi, rubedinem malarum, & faciei, calidam reſpirationem, & ſimilia, non difficile erit peripneumoniam a pleuritide diſtinguere.

Quemodo ab inflam. tione iecoris diſtinguatur.

Demum reſtat inflammatio iecoris, quæ quam maxime pleuritidi eſt ſimilis, ac potiſſimum ſi illius pars gibba male afficiatur; Nam quemadmodum laborãte parte caua, ducto in conſenſum uentriculo, contingũt nauſea, uomitus, & ſimiles affectus, ita contra laborãte parte gibba, intentis internis quibuſdam uinculis, quibus iecur coſtis alligatur, contingit doloré ad ſuccingentem membranam peruenire. & reliqua ſequi ſymptomata, quæ pleuritidis imaginem repræſentãt, adeo vt Medici frequenter neſciant alteram ab altera inflammatione diſcernere: ſicuti euenit Medico illi Siculo, quem Galenus vna cum Glaucone philoſopho viſitauit, qui cum inflammatione iecoris laboraret, ſe pleuriticum eſſe exiſtimabat, cuius hiſtoriam habetis apud Galenum 2. de locis aff. 9. Veruntamen neque deſunt certa indicia, quibus hæ quoque duæ inflammationes inter ſe diſtinguantur, de quibus indicijs agit Galen. 2. de locis affect. 9. Namque vt ſummatim dicam, in iecoris inflãmatione dolor nõ eſt pungitiuus, ſed æger potius quandam grauitatem percipit, cum hæc pars vnum tantummodo, & quidem exiguum neruum recipiat, vt propterea admodum obtuſum ſenſum obtineat; præterea hæc grauitas non alias thoracis partes quam dextram ad ſpurias coſtas occupat, ſic febris non ſolum continua eſt, ſed etiam perpetuo vehementiſſima ac vere acuta; tuſſis fere ſemper arida, & ſicca eſt, reſpiratio eſt minus difficilis. ſed inter cætera omnia ſigna, vt monet Galen. per omnia tempora morbi, nullum eſt firmius, & certius diſcernendi hoſce duos affectus, quam ſit pulſus: ſiquidem in iecoris inflammatione ille non eſt adeo durus, neq; ſerrinus, vt dixi de pleuritide. Quamuis enim Galenus doceat, in omni inflammatione pulſum duriorem euadere, quod tenſio partis inflammatæ ipſis quoque arterijs communicetur; tamen nulli dubium eſſe debet, quin partibus ſuapte natura membranoſis, & arterioſis pulſus duriores euadant, vt quæ ſua ſponte, & natura ſint ſatis tenſæ, ſicuti contingit in pleuritide. Ita ergo affectus ſimiles pleuritidis inter ſe diſtinguuntur.

Quæ pars pleuræ laboret, quo cognoſcatur.

Signa differentiarum pleuritidis exquiſitæ, & non exquiſitæ iam diximus: pars affecta vel dextra, vel ſiniſtra, vel ſuperior, vel inferior, per ſe eſt manifeſta: vtrũ vero pars mẽbranæ interna, verſus pulmones; an altera, externa, verſus coſtas, magis laboret, hoc in primis argumento poteſt deprehendi, quod a Galeno traditũ eſt de conſt. artis med. 15. Namque ſi pars interna fuerit inflammata, tunc æger difficilius in altera parte oppoſita, facilius in parte laborante decumbit; contra vero ſi pars externa verſus coſtas inflammetur, tũc æger longe difficilius in latere male affecto, quam in altero oppoſito quieſcet; & ratio eſt, quoniam, exẽpli gratia ſiniſtra interna parte inflammatione laborãte, ſi æger decumbat in latere dextro, tunc pars phlegmone laborans ſuſpenſa eſt, ac fere dilaniatur: laborante autem eadem parte verſus coſtas, ſi æger eodem affecto latere decubuerit, tunc pars inflammata comprimitur, & magis irritatur: ſin autem ambæ partes membranæ, laborent tunc æger ſuper vtroque latere ſimiliter decubit.

Materia peccãs quo cognoſcatur.

Secundo quatenus pertinet ad materiam inflammationis, etſi ea ex qualitate doloris, ex qualitate febris, nec non alijs ſymptomatibus quoquo modo poſſit cognoſci, tamẽ potiſſimum per ea cognoſcitur, quæ per ſputa eijciuntur: nam ſi bilis redundet, pallidum aut flauum, ſi atra bilis, nigrum, ſi pituita, ſpumoſum, & albicans, demum ſi ſanguis, rubrum ſputum reijcitur, vt Galenus docet 5. de locis aff. 3. 1. de criſib. 5.

Magnitudo & mos morbi differunt.

Species morbi Magnitudo. Mos.

Tertio fuerãt differentiæ a magnitudine, & paruitate, a bono vel malo more; quo primo loco ſciendũ eſt, magnitudinẽ, & morem morbi inter ſe differre, ſi quidem fieri poteſt, exempli gratia, vt ſit febris vehementiſſima, quæ prorſus careat omni malo more, ſicuti cõtra vt parua febris ſit quandoque valde maligna; quæ doctrina eſt Galen. 1. de criſ. 3. Deinde neq; illud ignorandum eſt ex eodem Galen. tertio de criſ. 4. de ſpecie quidem morbi ex proprijs ſymptomatibus, de magnitudine ex eorum quantitate, de more demum ex ſuperuenientibus ſymptomatibus iudicium eſſe faciendum; itaque ſi magnitudinem vel paruitatem pleuritidis velimus intelligere, propria illius ſymptomata ſunt animaduertenda; etenim ſi ea fuerint inſignia, vehementem pleuritidem, ſi fuerint remiſſa, paruam demonſtrant: ſic ſi velimus morem pleuritidis cognoſcere, quem morem ego interpretor cum Galen. 3. de criſib. 4. vtrum ea benigna an maligna fuerit, ſuperuenientia ſymptomata ſunt attendenda. Exempli gratia, ſi æger vel nihil, vel difficulter, vel nigra expuit; ſi in neutro latere põt decumbere, malignitas morbi proditur.

Mos morbi quid.

Tempora morbi, vt cognoſcantur.

Poſtremo erant differentiæ pleuritidis a tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione, de quibus atque eorum ſignis diffuſe tractat Galen. 1. de criſ. 18. quæ quidem ſigna etſi multis modis poſſunt haberi, tamen præcipue ac manifeſte ex ſputis colliguntur; namque vt docet Galenus in morbis laterum, & pulmonis ſputa idem præſtant, quod in reliquis morbis, ac potiſſimũ in febribus, lotia ſolent præſtare. etenim ſputa, aut plane nulla, aut humida, & omnino cruda, morbi principium ſignificant, vbi æger pauca concocta incipit expuere, tũ principium deſinit, & augmentum accedit, quod totum id tempus eſt, quando æger ſemper, & magis, plura, & meliora, & facilius expuit: quando vero quæ expuuntur exquiſite concocta fuerint, & multa, & facile educuntur, tunc adeſt tempus vigoris: vbi autẽ exquiſite concocta, & facile educuntur, multitudo autem materiæ fuerit imminuta, tunc declinationem adeſſe arbitrari oportet: quam doctrinam Gal. celebri exemplo Anaxionis longiſſima oratione ita illuſtrat, vt pluribus non ſit opus: itaque ſtatim ad curationem veniamus.

Curatio.

Sæpe diximus ex Galeno cap. 95. artis med. de indicationibus accommodatis ad curandas inflammationes, & omnes morbos quicunque ex fluxione humorum oriuntur, quæ ſunt quatuor, vacuatio vniuerſi corporis, repulſio, reuulſio, reſolutio, ex quibus id primum dubium eſt, vtrum in pleuritide medicamenta repellentia conueniant, nec ne: namque Meſue, Arculanus, & alij hanc indicationem non prætermiſerunt: quibus Galenus videtur quoquo modo fauere, qui ſcribit 2. meth. 16. partes quaſdam eſſe quæ perpetuo ſunt roborandæ, quales ſunt, exempli gratia, epar, & ventriculus; nonnullas quæ nulla indigent roboratione, quales ſunt inteſtina, peritoneum; nonnullas demum quæ medio modo ſe habent, ſicuti renes, & pectus: quamobrem laborante pectore illud ſaltẽ aliquando roborandũ videtur, quod repellentia præſtãt medicamenta. Sed vno verbo reſpondeatis cum Galeno capite ſequenti 17. in pleuritide nunquam medicamenta repellentia conuenire, propterea quia talia medicamẽta humores inflammationem efficientes in pulmones, & cor nonnunquam repellunt; imo uero tantum abeſt, ut repellendum ſit, vt potius foras trahere oporteat: ad quem modum paulo poſt videmus Hipp. ſtatim principio calidis fomentis vti: ſic Medici probant vſum cucurbitulæ; dummodo oportune, & poſt communem euacuationem adhibeatur. Ad Galenum uero reſpondendum eſt, thoracem quandoque eſſe roborandum, ac potiſſimum ubi ex eo, aut pulmone pus oporteat educere, ſed tamen in pleuritide nunquam repellentibus vtendum eſt.

Vtrum repellẽtia cõueniant.

Indicat.

Itaque in pleuritide tres tantum remanent curandi indicationes, vacuatio vniuerſi corporis, reuulſio, reſolutio,

lutio, de quibus ſigillatim dicendum: ſed illud primū notandum eſt, has indicationes non omnes perpetuo fore neceſſarias, ſed quandoque ſolam poſtremam, ſcilicet mirum reſolutionem poſſe ſufficere: cum enim doceat Gal. de conſtit. artis medic. 17. 13. meth. 9. de inæquali intẽperie 3. indicationem primam curandæ inflammationis conſiſtere in vacuatione materiæ, quæ in parte inflammata continetur, hæc autem materia inter cæteras rationes per halitum & inſenſibiliter poſſit euacuari, quandoq; euenit, ut in pleuritide curanda ſola reſolutio materiæ contentæ in membrana ſuccingente coſtas, ſufficiat, adeo vt alijs indicationibus & remedijs non ſit opus: hoc autem licet facere, quandoſcunque pleuritis fuerit exigua ac mitis, neq; in toto corpore vitioſi humores redundarint: ad quem modū dicit Hipp. 2. de ratione victus in principio tentandū eſſe laterū dolores calidis fomentis diſſoluere, ſiue is dolor fuerit per exordia, ſiue poſtea fuerit exortus: namque fomenta calida, vt notat Galen. in com. ſolet enim ipſum ad reſpirationem rariorem efficere, materiamq; inflammationis tum attenuare, tum per halitum diſſoluere. Quo loco potius ridendi quam refellendi ſunt illi Medici, qui putant Hip. ob id fomentorum vſum probare, vt hac ratione intelligeret, verum adeſſet pleuritis nec ne: quaſi vero vir diuinus potuerit hæſitare in dignoſcendo morbo, quem, vt ſupra vidimus, manifeſta, & certa indicia demõſtrant, qui manifeſte inquit, tentandum eſſe lateris dolorem diſſoluere, non experiri an ſit pleuritis nec ne.

Error quorundam.

Fomento. Itaque ſi æger nulla humorum neque excrementorum copia refertus videatur, tunc Hippocratis doctrina, & imitatione, primum calidis fomẽtis tentandum eſt dolorem mitigare, & ſanare. Sed qualianam ſunt huiuſmodi fomenta, Gal. comm. 2. triplicem eorū differentiam facit; qui ſcribit, alia eſſe humida, alia ſicca, alia ex vtriſq; mixta: præterea alia mordentia, alia mordente facultate carentia, & alia ex ijs commixta; adeo, vt liceat cum Galeno fomenta in ſex ſpecies diſtinguere, quorum alia ſunt humida, exempli gratia, ex aqua: alia ſicca, ex furfure: alia mixta ex vtriſque, aqua, & furfure: rurſum alia mordentia, ex ſale: alia mordente facultate carentia, ex milio: alia ex ijs mixta: quæ tanquam exempla ſint ſatis, cum alia ſint plurima genera fomentorum, de quibus omnes tractãt. Sed quonam modo, & in quibus doloribus oporteat huiuſmodi fomentis vti; communiter practicãtes habent ſuum quoddam vulgare fomentum, quo in omni lateris dolore ſemper vtuntur, & eſt tale.

Fomẽtum vulgare.

R	*Chamomeli*	
	Anethi	
	Radicum althee	*ana M. j.*
	Seminum lini	
	Fenugræci	*ana* ℥ *j.*
	Seminum aniſorum	
	Fæniculi	
	Cymini	*ana* ℥ *ß. M. bulliant. pro fomento.*

Sed hoc vulgare fomentum, mea ſententia, non ita generaliter & ſine diſtinctione adhibendum eſt: nam quę ſi materia efficiens inflammationem fuerit calidior, exempli gratia flaua bilis, tunc id fomentum potius obeſſet, quam prodeſſet, cum facultate calefaciẽdi præditum ſit: ſin autem materia eſſet frigidior, ut pituita, illud forte poſſet conuenire: unde rationales Medici pro uaria noxia materia uaria quoque fomẽta debent adhibere, adeo ut, uerbi gratia, redundante flaua bile, ſint accommodata fomenta, humida & morſu carentia: redundante pituita, fomenta ſicca & mordentia adhibeantur, quorum exempla ex Hippocrate & Galeno 2. de ratione uictus morborum acutorum, a tex. 2. vſque ad 10. nec non ex Alex. & alijs facile haberi poſſunt.

Ad alteram indicationem pertinent olea, pinguedines, ex quibus ſolemus latus dolens inungere & fouere, & ſit exemplum.

Linimẽtũ reſoluens.

R	*Olei amygdalarum dulcium recentis*	℥ *j.*
	Adipis gallinæ	
	Anatis	
	Anſeris	*ana* ʒ *ij.*
	Ceræ parum.	*M. f. Linimentum.*

Item.

R	*Olei amygdalarum dulcium*	℥ *ij.*
	Chamomalini completi	℥ *j. Miſ.*

Ita ergo tentandū eſt calidis fomentis laterū dolorem diſſoluere, quod, vt dixi, licet facere quoneſcũq; conſtat humorem qui inflammationem peperit, non multum eſſe, neq; in toto corpore redũdare. Et ſi quis iunior quærat, quo nã modo liceat cognoſcere, vtrũ æger multis humoribus & excrementis redũdet? huic reſpondet Alexander tum alia multa, tum maxime fomentum quod lateri adhibetur, hanc copiam indicare. Namq; ſi vſu fomenti dolor fiat moderatior, vt æger ipſe manifeſte recreationem ſentiat, ſciendum eſt, tunc nullam copiam adeſſe, quod ſi contra dolor præterquam quod nihil cedit, adhuc etiam valẽtior reddatur, tunc debet conſtare copiam exiſtere, quam particulæ incaleſcentes ad ſe attrahunt; quo tempore a fomentis deſiſtendum, & ad inſignem aliquam totius corporis vacuationẽ properandum eſt. Quam quidẽ medendi methodum Hipp. obſeruauit in Anaxione, cui nihil proficientibus fomentis, ſed & dolore, & febre, & omnibus ſymptomatibus die ſeptima grauioribus redditis, octaua die venam ſecuit.

Quo deprehendatur humorum copia.

Cæterum cum vacuatio vniuerſi corporis venæ ſectione, & purgatione fiat, Hippocrates vtriuſq; vſum ita diſtinguit, docetque dolore aſcendente ad partes ſuperiores, venam cubiti internam ſecandam eſſe: dolore autem deſcendente ad hypochondria, medicamentum dandum eſſe: quam quidẽ Hippocratis ſententiam etſi Galenus videtur recipere, atque illius cauſam referre in motionem humorum, & naturæ inclinationem, quam Medicus debet imitari, tamen ita ſtatuit, pleuriticos, vtcunque dolor vel aſcendat vel deſcendat, longe opportunius ſectione venæ, quam medicamento vacuandos eſſe, cum propter vehementiã febris, quæ maiori ex parte huic morbo copulatur, tum propter variam ac plane diuerſam hominū conditionem, in aſſumendis medicamentis, quæ res cum ſit maxime coniecturalis, adeo vt vnum atque idem medicamentum aliquando vni homini copioſiſſimã purgationem efficiat, alteri ſit prorſus inutile, & nihil agat. Hinc ſolent maxima incommoda, & pericula ſuperuenire.

Vena ſectio purgationi præferenda.

Propter has igitur duas rationes, & vehementiam febris & diuerſam naturam hominum circa purgationes, ille aduerſus Hippoc. ſententiam in vniuerſum, ſiue dolor aſcendat, ſiue deſcendat, magis ſectionem venæ probat, quam medicamentum.

Sententiam Hippocratis de adminiſtratione vel ſectionis venæ, vel purgantis medicamenti pro uaria doloris inclinatione, vel ad partes ſuperiores, uel ad inferiores, ſequuntur Paulus, Alexander, Aetius, ac prope omnes: & inter cæteros Alexand. appellat vulgares medicos, quicunque cauent ne pharmacum aliquando exhibeant, ad ſectionem autem uenæ tanquam ſacram anchoram confugiunt, de quibus quidem locis ac diſſentientibus opinionibus Hippocratis, & Galeni, nec non de varijs, & difficillimis controuerſijs, quæ hic oriuntur, nolo longius agere, quia id feci prolixe in meis diſputationibus, itaque illud vnum ſufficiat, me Galeni opinionem magis probare, ac longe tutius eſſe, quamuis dolor deſcendat ad hypochondria, venam ſecare, quam exhibere medicamentum, tametſi teſtimonio quoq; Galeni ex ſectione venæ minus auxilium ſit ſequuturum. Quamobrem concludendo, ita habendum eſt, in omni pleuritide, qualiſcunque ea fuerit, &

a quo-

Digitized by Google

a quocunque humorem originem duxerit, perpetuo venam ſecandam eſſe, dummodo tres principes ſcopi ſimul conueniant. etenim ſi pleuritis fuerit mitis, & deſit morbi magnitudo, tunc a ſectione venæ abſtinendum eſt, cuius illuſtre exemplum habetis apud Galenum 6 epidem. 3. 44. de quodam ægroto pleuritide laborante, & cruenta expuente, quem ille uiſitauit, in cuius curatione cenſuit a ſectione venæ abſtinendum eſſe, propter eam ſolam cauſam quod morbus foret leuis, & deeſſet princeps ſcopus, morbi magnitudo. de quo ægroto dixi in meis diſputationibus.

At vero ſi pleuritis magna fuerit, ætate, & viribus conſentientibus, perpetuo ad ſectionem venæ veniendum eſt. Sed quærat aliquis iunior, ſi magna fuerit pleuritis, neque per vires, aut per ætatem liceat venã incidere, quidnam agendum eſt? Communiter practicantes ad ſuas ſcarifioſas cucurbitulas protinus accedunt, quæ ſi vnquam ſunt deteſtandæ, in hoc morbo maxime; ſiquidem appoſitæ ſuperioribus partibus, magis ad partem laborantem trahendo, maxima pericula poſſunt afferre. Paulus in hoc caſu docet clyſteribus acrioribus agendum eſſe, cui conſentit Auicenna, qui ſcribit 13. tract. 5. capite de curatione pleuritidis, ſolutionem ventris omni die ſemel, aut bis excuſare phlebotomiam.

Quid agẽdũ loco ſectionis venæ.

Hic protinus ridicule quærunt nonnulli, virũ liceat principio morbi, an poſt aliquot dies venam incidere, quibus, vt puto, negotium facit Hipp. qui Anaxioni octaua die venam ſecuit. ſiquidem vulgaris eſt aphor. Incipientibus morbis, &c. 29. 2. par. Et omnis ratio confirmat, hoc remedium principio morborum ſemper eſſe opportuniſſimum. Quatenus autem pertinet ad Anaxionem, & quamobrem Hippoc. illi 8. die venam ſecuerit, multum laborant, & inter cæteros Montanus Veronenſis mirabiles fabulas docet, qui ſcribit Hippoc. non illi ſecuiſſe venam die tertia, quinta, ſeptima, quoniam illi dies fuerant maioris afflictionis, cum pleuritis de tertio in tertium habeat afflictionem, non die ſexta, quoniam eo die delirauit, & habuit ſæuia ſymptomata, ac tandem concludit, Hippoc. non cognouiſſe reuulſionem, quæ principio conuenit, uel eam non aduertiſſe, vel non ea vſum fuiſſe. quibus nihil magis inepte aut falſo dici poteſt: quaſi vero Galenus non vere, & perſpicue huius rei cauſam reddiderit, qui cum miraretur, quamobrem Hippocrat. ex multis ægrotis deſcriptis libro 1. & 3. epid. in ſolo Anaxione miſſionis ſanguinis mentionem faciat? Reſpondet, id factum fuiſſe, non quod illi ſoli ſanguinem miſerit, ſed propterea, quia tanquam raro exemplo ſanguis octaua die miſſus fuerit, ſiquidẽ veteres Medici, quaſi certa lege, vltra diem quartam non ſolebant uenam ſecare: vnde colligit Galenus, ſi octaua die ſanguis fuit miſſus, alios multos ægrotos ſectionem venæ requirentes, ſecunda, tertia, quarta die hoc remedio vſos fuiſſe. Duplicem autem reddit rationem, quambrem Hippocrat. in cæteris ægrotis nullam de miſſione ſanguinis mentionem fecerit: vnam quod in libro epid. illi propoſitum fuerit conſcribere tractationem, non curationis, ſed tantum præſagitionis, vnde, & miſſionem ſanguinis, & cætera omnia præſidia prætermittit: altera autem eſt ratio, quod Hippocr. nonnullos ægrotos principio morbi nõ viſitauerit. quam eandem rationem repetit Galenus 1. epid. 3. 26.

Quo tẽpore ſecãda vena.

Montanus perſtringitur.

Sed qualiſuam vena ſecanda eſt? Hic quæritur, vtrum in pleuritide, & cæteris inflammationibus liceat ſanguinem mittere ex latere laborante, aut oppoſito, de quo iam 50. annos tot uiri doctiſſimi Hiſpani, Galli, Germani, Itali, diſputarunt tã diffuſe, & acriter, vt integra, & quidem grandia commentaria extent; at cum temporis anguſtiæ non patiantur longiorem diſputationem, & ſuperuacaneum videatur eadem repetere, & aliũ agere, mihi libet meam tantum ſententiam vobis proferre, vnoque uel altero argumẽto,

Quæ vena ſecanda.

& vno vel altero Hippoc. & Gal. teſtimonio eã confirmare, quam puto cæteris eſſe veriorem, & quã ego quidem quamdiu medicinam facio, ſemper probaui, & ſequutus ſum: ea vero ſententia eſt, in pleuritide, & qualibet interna inflammatione ſemper venam lateris laborantis ſecandam eſſe: ac primum eſt Hippoc. 6. 5. qui generaliter docet in doloribus proximũ ventrem purgare, & proximum ventrem incidere.

Venã lateris affecti ſecandã eſſe probatur.

Secundo eſt idem Hipp. 4. de ratione victus, 75. qui expreſſe docet, ſecandam eſſe uenam qua parte dolor attingit: qui locos ut placet Gal. in com. eſt interpretatio textus 10. Hipp. in lib. 2. in quo ſimpliciter dixerat, internam cubiti venam ſecandam eſſe.

Tertio, eſt Galen. qui tractans de miſſione ſang. gratia reuulſionis, perſpicue docet rectitudinem perpetuo ſeruandam eſſe, aſſeuerans huiuſmodi vacuationes conſpicuas utilitates afferre; alteras autẽ quæ ex oppoſito ſunt latere, nihil iuuare: ſpeciatim vero de pleuritide hæc habet, lib. de ſanguinis miſſ. 16. Pleuritis quæ è directo laborantis lateris facta eſt venæ ſectio, euidentiſſimam ſæpe utilitatem attulit, quæ vero ex parte contraria, aut omnino nullam, aut longo poſt tempore.

Neque pro hac opinione deſunt rationes, quarum prima poteſt colligi ex Galeno 3. de criſibus ultimo, de ſanguin. miſſ. 15. qui ex doctrina Hippo. & iis quæ quotidie in laborantibus hominibus manifeſte apparent, ita ſtatuit, quaſcunque ſanguinis eruptiones a naturas factas, *catixin*, hoc eſt, ſecundum rectitudinem, vel è directo, maximam ægrotis utilitatem afferre; quæ autem contra ſanguinem excernunt nihil iuuare, aut etiam nocere, quod nimium vacuato ſanguine bono, vitioſo & inutili intus relicto, citra aliquem morbi alleuiationem uires deijciantur: itaque ſi medicus eſt imitator naturæ, ac debet in ſuis euacuationibus illam recte operantem perpetuo iuuare, hinc ſequitur neceſſario Medicum quoque mittentem ſanguinem naturæ imitatione, illum perpetuo oportere ſecundum rectitudinem educere.

Cat hixin quid.

Secunda colligitur ratio ex natura morbi, ac vera methodo medendi, de qua ex Galeno ſæpe dixi. cum enim pleuritis ſit inflammatio, & illa quidem partim facta, quod illius ſymptomata demonſtrant, partim in fieri ratione quidem factæ inflammationis conuenit uacuatio materiæ quæ in ea continetur, ratione autem fientis inflammationis conuenit reuulſio, quæ fluentes adhuc humores retrahat.

Itaque in pleuritide non ſolum reuellendum, ſed etiam deriuandum, & a parte inflammata vacuandũ eſt a ſectio autẽ venæ eiuſdem lateris vtrũq; præſtat. Nam ſicuti ſi volumus ſimpliciter reuellere, ſecamus venas in partibus oppoſitis, & diſtantibus, ita ſi volumus ſimul reuellere, & deriuare, ſecamus uenas inferiores. Si quis de hac quæſtione plura ſcire cupit, is inter cæteros uideat Petrum Briſſotum Gallum, Matthæũ Curtium, uiros præclariſſimos, qui ex propoſito, & accurate eam tractant, & ſoluunt omnes rationes, quæ multæ ſunt, pro aliis opinionibus. Ergo in pleuritide uena ex brachio laborantis lateris ſecanda eſt.

Sed quantum ſanguinis oportet vacuare? Hippocrates hanc quantitatem determinat, donec ſanguis rubicundior flauiorque multo exiſtat, uel pro puro & rubicundo liuidus; utrumque enim contingit; quæ quidem coloris mutatio, ſanguinis ex particula laborante, & inflammatione obſeſſa tranſlationem ſatis demonſtrat. Ex quo id licet intelligere, quod modo dicebam, in pleuritide non ſolum reuellendum, ſed etiã deriuandum, & euacuandum eſſe.

Quãtitas ſanguinis.

Quo loco arguendi ſunt Meſues, Auicenna, & cæteri illis conſentientes, qui etſi ſecant uenas in oppoſitis, & diſtantibus partibus, tamen docent mutationem coloris expectandam eſſe, quod quidem ſine certo quo diſcrimine non uidetur fieri poſſe, & antequã uniuerſus ſanguis hauriatur.

Meſue, & Auicen. arguũtur.

Verum-

Sanguinis mutatio nõ ſemper attẽdẽda. Error practicãtiũ.

Veruntamen quod pertinet ad coloris mutationẽ, ſciendum eſt ex Galeno de ſanguin. miſſ. 14. non eam perpetuo eſſe expectandam, cum accidat interdum, vt antequam illa fiat, ceſſandum ſit, & hoc duabus de cauſis: quod videlicet aut virtus ſit imbecilla, aut phlegmone ſit maligna, in qua ſanguis vehementer impactus eſt, neque quidquam poteſt exire.

Poſtremo neque illud prætermittendum, Medicos noſtri temporis, qui admodum parce ſanguinem detrahunt in omnibus morbis, in pleuritide fere nũquã hoc Hippocratis præceptum ſeruare, neque eam ſanguinis quantitatem educere, quam ille præcepit, ad mutationem coloris, vt fortaſſe propter hanc vnam præcipue cauſam hic morbus videatur tam periculoſus, & tam difficile curari.

Quæ purgantia, & quando cõueniant.

Propoſita eſt duplex ratio ab Hippocrate vacuandi vniuerſi corporis in pleuritide, altera per ſectionẽ venæ, de qua ſatis diximus, altera per medicamenta purgantia, de quibus dicendum eſt. Et ſicuti nos cum Galeno & propter vehementiam febris, & propter alias cauſas cenſemus validioribus purgantibus medicamentis abſtinendum eſſe, ita leuiorum lenientium medicamentorum vſum principio maxime probamus, quod ea purgando ventriculum, inteſtina, & primas vias, maximam ſæpenumero vtilitatem afferant, qualia forent caſſia, mãnna, ſed præcipue mel violaceum ſolutiuum: quæ duo medicamenta in pleuritide, & affectibus thoracis videntur habere inſignẽ prærogatiuam: nec demum, ſi ita ferat occaſio, in declinatione morbi, & poſt humorum concoctionem, purgantium quoque medicamentorum vſus prætermittendus eſt, qualia forent non dixerim peplium, & helleborus, ſed agaricus, rhabarbarum, electuariũ diaphænicon, & alia id genus, quæ hoc tempore ſunt vſitata, de quibus iam diximus, & dicemus rurſum.

Reuulſoria.

Cæterum præter ſectionẽ venæ, quæ præcipuam reuellendi vim habet, ad cætera quoq; genera reuulſionum veniendum eſt, frictiones, ligaturas, cucurbitulas, ſed clyſteria cæteris omnibus ſunt anteponenda, quæ pro varietate noxiæ materiæ, vel frigidioris, vel calidioris, vel leuiora, vel acriora inſtituantur: ſiquidem huiuſmodi repetita alui lenitio per clyſteria, vt ſupra notauimus, cum Auicenna poteſt excuſare à phlebotomia: vnde in pueris, in ſenibus, & cæteris, quibus non item licet venam incidere, mea ſententia longe præſtat vti quotidie clyſteribus, non modo ſemel, ſed etiam bis, quod ego ſæpius facere ſoleo, quam ſcarificatis cucurbitulis: ſicut vulgares medici ſolent.

Pro diſſolutione materiæ impactæ.

Demum uero tertia, & poſtrema reſtat indicatio, quæ pertinet ad diſſoluendam, & vacuandam materiam quæ in parte inflammata continetur: pro qua indicatione primum conueniunt fomenta, & linimenta, de quibus iam ſatis diximus; antiqui præterea ceràcerata; emplaſtra, & alias medicamentorum formas conficiebant, ex decocto Chamomæli, radicis althæç, caricarum, ireos, & ſimilium; de quibus Paulus, Aetius, Alexander, & omnes tractant: ac poſtremo ad ſcarificationem loci affecti, & ad vſum cucurbitulæ deueniebant, quod quidem præſidij genus Alexand. inter cæteros maxime probat, qui ſcribit Medicos priuatoſque homines longa experientia didiciſſe, hoc remedium eſſe vtiliſſimum, adeo, ut mirum ſit, quomodo in dolore, qualiſcunque ille fuerit, licet vehementiſſimus, ſtatim malum ceſſet, vt neque fomento, neq; alijs præſidijs amplius indigeat: ego vero ſicuti ex vna parte hoc præſidium non improbo, ita ex altera non alio tempore illud probarem, quam declinationis, ac fere lenito dolore: quod ſpeciatim notauit Paulus, qui ſcribit poſt 14. diem ſi malum non ceſſerit, cucurbitulam eſſe imponendam.

Medicamẽta lambitiua.

Verum ad purgandum huiuſmodi materiam inflammationis, Medici familiariter vtuntur ijs medicamentis, quæ vulgo lambitiua dicuntur, quæ ſenſim deglutita, ad prouocationem ſputorum, & pectoris expurgationem ſunt admodum accommodata: ea uero incidendi ac attenuandi præcipue uim habent; qualia ſunt leuiora quidem, ſyrupus de farfara, de capillo veneris, uiolatus, acetoſus, uel oxymel ſimplex: valentiora, ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo, de praſio, oxymel compoſitum, oxymel ſcilliticum, & ſimilia: quorum quidem pro uaria materia inflammationis, modo vnum, modo alterum debet adminiſtrari: Exempli gratia, redundante flaua bile, ſyrupus de farfara, uiolatus; redundante pituita, ſyrupus de hyſſopo, oxymel ſimplex. Apud aromatarios duo præcipue ſunt medicamenta, quæ vulgo Lohoch appellantur; alterum Lohoch ſanum, & expertum, alterum Lohoch de pino: quæ duo medicamenta ſi recens, & probe conficiantur, optima ſunt. Galenus, & ueteres Medici familiariter utebantur ſeminibus urticæ, hyſſopi, & ſimilibus, & hi exemplum.

Electuarium expectorans.

℞. *Seminum vrticæ* ℥ ij.
Hyſſopi.
Origani ana ʒ j. *M. redigantur in tenuiſſimum puluerem, & cum ſyrupo de farfara fiat electuarium.*

Sunt alia quamplurima, partim ſimplicia, partim compoſita, de quibus omnes agunt, & ueteres, & moderni, ut ſuperuacaneum ſit aliquid dicere. Hæc porro medicamenta ex decreto Hippocratis, & Galeni, 3. de ratione victus. 29. non frigida, non calida, ſed per quam tepida, hoc eſt, inter calidum, & frigidum exacte media ſunt adhibenda, cuius rationem tradit Galenus in comment. De quibus demum medicamẽtum illud mihi monendi eſtis, quod uelim uos memoria tenere, ne aſſidue ac fere tota die, & qualibet hora, ſed tantummodo ieiuno uentriculo, longioreque tempore poſt aſſumpta alimenta illa exhibearis, ſicut Hippocrates, & Galenus docent 3. de ratione uictus.

Quo tempore lãbitiua adminiſtranda.

Aduerſus quorum doctrinam, & rei euidentiam, communiter practicantes prope omnes non ſine turpi errore, nunquam ceſſant hæc medicamenta exhibere, quæ præterquam quod hic importuna ratione exhibita nihil iuuant, id ſpeciatim agunt, ut coctionem uentriculi magnopere lædant.

Secreta.

Poſtremo ſunt nonnulla medicamenta, quæ iſti ſecreta appellant, vel quod manifeſta, vel latente proprietate cr dantur omnes pleuriticos iuuare, quale eſt puluis illius floris purpurei, qui partim roſæ formam repræſentat, ac ſua ſponte paſſim in ſegetibus naſcitur, & vulgo Giton dicitur, quale eſt puluis dentis apri, uterque ad ʒ j. exhibitus: quale demum eſt oleum de ſemine lini, quod ad ℥ iij. ſimul cum ramura dentis apri calidum præbetur.

℞. *Olei ſeminis lini.* ℥ iiij.
Dentis apri puluerizati ʒ j. *M. & calidum exhibeatur ſummo mane.*

à quo iubent abſtinendum eſſe à cibo ſaltem per ſex horas. Neque pariter deſunt medicamenta ſecreta externa, quale eſt emplaſtrum lateri dolenti appoſitum, quod ex puluere cumini, ex ſucco caulium, & pinguedine porcina conficiunt: qualia forte ſunt alia multa id genus, quibus iſti prædicant mortuos reuiuiſcere.

Externa.

Tranſitus ad ſuppurationem.

Quod ſi poſt hæc omnia materia inflammationis neque concoqui, neque purgari, neque diſſolui poſſit, tunc certum eſt eam ad ſuppurationem permutari: quæ ſententia eſt Hippocratis. prog. 5 a. cui quidem permutationi ille in aphor. terminum ſtatuit 14. dierum 5. aphor. 18. in quo caſu fomentis, linimentis, inunctionibus, & cæterijs præſidijs, quæ moderatam uim habeant calefaciendi & humectandi, hanc naturæ inchoationem iuuare oportet. Exempli gratia, cum hydrelæo, cum radice althææ, paſſulis, caricis, farina tritici, adipe ſuillo, gallinaceo, & ſimilibus, de quibus agemus in ſuppuratione. Facta ſuppuratione illius diſruptio quærenda eſt, quam præ cæteris modis.

Digitized by Google

dis, decubitus in latere ſano, inſignis corporis motus: clamor vehemens & violentus, ſolent iuuare; ſic demum rupto abſceſſu ad illa deueniendum eſt, quæ ſpeciatim ad puris excreationem, & pectoris mundificationem ſunt accommodata, qualia ſunt ptiſana cum melle vel ſaccharo, ſyrupus de hyſſopo, de marrubio, decoctum iridis, pini, pulegij, &c. de quibus ſuo loco tractabimus.

Pulſus mol. debiles.

Victus. Victus ratio ſit admodum tenuis, vel panis ex aqua aut iure tenuiſſimo decoctus, vel, quæ longe eſt utilior ptiſana hordeacea, in qua tenui uictus ratione uſque ad declinationem oportet conſiſtere, ſicuti Hip. & cæteri docent.

CAPVT IV.

De Peripneumonia.

Peripneumonia, quæ & pulmonia dicitur, inter eos morbos numeratur a Gal. met. 2. 1 ad Glauc. 3 qui a læſa parte nomen recipiunt. Namque eſt inflammatio pulmonis, ut traditum eſt a Galeno 2. de locis aff. 9. 4. de locis affect. 8. 4. de cauſis pulſ. cap. proprio, cui Paulus, Aetius, Auicen. & omnes conſentiunt: quo nomine inflammationis intelligimus omnem calidum tumorem præter naturam, ſicuti dixi de pleuritide.

Quid ſit.

Differ. I. Differentiæ peripneumoniæ ſunt plures, ac primũ a cauſis: namque peripneumoniam contingit fieri a quocunque humore: quæ expreſſa eſt ſententia Gale. 6. aphor. 33. 2. de locis affect. 9. 5. de locis affect. 3. Et ſi quis vobis obijciat Galenum 4. de cauſis pulſ. qui aſſerit pulmonem propterea, quia ſit laxus, mollis, & vndique uacuus, a ſanguine pituitoſiore, & craſſiore inflammari, cũ ſanguis ſubtilis, & bilioſus fere fluat; neque cum ipſo viſcere uideatur poſſe cohærere, vnde is colligat, peripneumoniam minime ex flaua bile fieri poſſe. Huic reſpondeatis, Galenum non ſimpliciter negare peripneumoniam poſſe a bile fieri, qui ſcribit pulmonem minus ſæpe a bile quã a pituita infeſtari, ad quem modum ille ſcribit quoque 2. de locis aff. 9. in pleuritide ſæpenumero magis bilioſum, contra in peripneumonia magis pituitoſum ſputum apparere, adeo vt certum ſit, Galenum docentem peripneumoniam magis a pituita, contra pleuritidem magis a bile, quam a pituita fieri, non ſimpliciter, & abſolute; ſed comparatiue loqui, poſſeque fieri, licet raro, vt peripneumonia ex bile, & pleuritis ex pituita oriatur. Sed Meſue quærit hoc loco, vtra peripneumonia ſit verior, an quæ fit ex bile, an quæ fit ex pituita? Quæ dubitatio mihi uidetur inepta, qui cenſeo utramque pariter veram eſſe, cum utrique vna atque eadem differentia pariter conueniat. Sic quærit Conciliator, differentia 100. vtra ſit deterior? qui vero mea ſententia concludit, peripneumoniam bilioſam altera pituitoſa eſſe deteriorem.

Quæſtio otioſa.

II. Differ. Secundo ſunt differentiæ a magnitudine, & paruitate: etſi conſenſu omnium peripneumonia eſt morbus acutus, tamen alia eſt remiſſior, alia intenſior, vt quandoque æger ante diem quartum moriatur, quod potiſſimum contingit, ſi inflammatio ex flaua oriatur bile, ac viſcus eriſypelate laboret, quod fieri aliquando ſcribit Gal. 3. de locis aff. 8.

III Diff. Tertio ſunt differentiæ a tempore, principio, augmento, ſtatu, declinatione. Ac poſtremo ſunt differentiæ a modo generationis, namque peripneumonia

IV. Diff. uel primum fluentibus humoribus ad pulmones generatur, vel alijs morbis ſuccedit, ſicuti pleuritidi, & anginæ: de quibus agitur aphor. 7. 1. A pleuritide peripneumonia, malum: nec non 5. apho. 10.

Signa. Signa quæ generaliter peripneumoniã ſignificant, ſupra fere ſunt expoſita, quæ tamen breuiter repeto. I. Febris continua & acuta eſt, etſi pro varia redundante materia, non eundem perpetuo tenorem, & acutiem obtinet. II. Difficultas ſpirandi uehementiſſima, & longe maior quam in pleuritide: ſiquidem ut ſcribit Gal. 2. de locis affect. 8. tanta inducitur ſpirandi difficultas, tantaque anguſtia, vt ægri videantur ſuffocari, ac cogantur erecti ſedere, quem affectũ orthopnœam vocant. III. Dolor non eſt pungitiuus ut in pleuritide, ſed potius grauatiuus, imò vero ægri ſenſum cuiuſdam grauitatis thoraci incumbentis, potius quam dolorem percipiunt, cum pulmones admodum exiguo ſenſu ſint prædití. IV. Pulſus ſunt molles, languidi, inæquales, de quibus uideatis Galen. 4. de cauſis pulſ. 12. de pulſ. ad tyrones. 2. V. Adeſt tuſſis principio ſicca, temporis autem progreſſione multa, & varia apparent, modo cruẽta, modo flaua, modo alba, & nigra, pro varietate humoris efficientis inflammationẽ. VI. In peripneumonia ſicut in pleuritide nunquã ſit, quin lædatur caput 4. de cauſis pulſ. 8. VII. Sed præter hæc omnia eſt aliud proprium ſignum peripneumoniæ, ſcilicet rubedo maxillarum, & faciei, quod ad partes ſuperiores quidã calidus ac ueluti igneus feruor aſcendere videatur. Quorum omnium ſignorum facile eſt rationem reddere, ſi quis uoluerit naturam huius morbi ac partis laborantis memoria tenere.

Signa differentiarũ. De ſignis differentiarum, uideatis Galenum 4. de locis affect. 8. 2. de locis affect. 9. Si peripneumonia proueniat ex bile, ægri calidiſſimum expirant, frigidiſſimæque tum aquæ tum aeris inſignem cupiditatem habent, & omnia ſymptomata ſunt deteriora; ſin autem fuerit ex alijs humoribus, ſummus ille æſtus non apparet, neque reliqua ſymptomata ſunt adeo grauia, & periculoſa. Signa magnæ, & lethalis peripneumoniæ, quæ die quarta, aut ad ſummum die ſeptima hominem interficit, deſcribuntur ab Aetio lib. 8. 66. Vigiliæ aut ſomni breues, ſtupores, delirium inducentes, extremitates frigidæ, vngues liuidi, & ſimilia. Signa differentiarum ex temporibus morbi, cum alijs modis, tum maxime ex ijs habentur, quæ per tuſſim reijciuntur, ſicuti de pleuritide cum Galeno diximus.

Curatio. Scribit Auicen. curationem peripneumoniæ, a curatione pleuritidis non niſi paucis differre: primum quia oportet, ut in peripneumonia emplaſtra ſint fortiora, &, vt ponantur in eis quæ ſunt profundantia; ſecundo, ut ſit magis vehemens ſolicitudo ad mundificationem cum ſputo pulmonis, & thoracis: tertio in peripneumonia ægri reſupinati debent iacere, minime ſuper latus, ut pleuriticis conuenit: atque Auicen. de curatione peripneumoniæ quam breuiſſime agit, cuius imitatione nos quoque eam quam breuiſſime, & ſummatim tractabimus.

Indicat. Peripneumonia eſt inflammatio pulmonis, eideo nobis ſeſe offerunt indicationes tres; vacuatio totius corporis, reuulſio, reſolutio. Quatenus ad primam pertinet, dubium eſt, utrum ſectio uenæ conueniat necne. Occaſio dubitationis eſt, quoniam, ſicuti vidimus, & monet Galen. ſcribit, pulſus peripneumonicorum eſſe languidos; quod perinde eſt ac ſi dicamus uires non conſtare; quo ſcopo deficiente, certum eſt miſſionem ſanguinis non conuenire. Altera autem ex parte Galen. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap. 6. & omnes in peripneumonia uenam ſecant. Ac ſane dubitatio mihi ardua & difficilis videtur, quam miror neminem aduertiſſe. quid igitur dicendum eſt? Ego, ut libere dicam, non habeo reſponſionem, in qua penitus acquieſcam, neque aliud mihi occurrit, niſi ut alterutrum dicamus aut Galenũ intelligere de peripneumonia perniicioſa, & lethali: aut in uniuerſum pulſus quidem eſſe languidos, ſed huiuſmodi languorem non tãtum eſſe, quin ægri miſſionem ſanguinis poſſent perferre. Ergo ſi per uires & ætatem liceat, quamprimum ad uenæ ſectionem, ueniendum. Vena autem ſit baſilica, brachij uel dextri, uel ſiniſtri, cum utrobique ſint pulmones: uel forte ſecetur uena utriuſque lateris, quod uires non admodum

Venæ ſectio an conueniat.

dum

Digitized by Google

Lenitio alui. *Cōcoquen tiabilem.* dum robuſtæ, longe melius hanc partitam ſectionem poſſint perferre. Secta vena ſi id ferat occaſio, neque alui lenitio eſt prætermittenda; pro qua caſſia, & ſyrupus violaceus ſolutiuus optima forent. Deinde ad noxij humoris coctionem veniēdum: itaque ſi peripneumonia hac ex bile, ſint ſyrupi, qui leniēdi & refrigerādi vim habeant, violaceus, de farfara, de capillis veneris, de ſucen acetoſæ, decocta hordei, farfaræ, capillorum veneris, endiuiæ, qui ſyrupi actu frigidi, & copioſe, ad libram integram debent exhiberi.

Concoquē tia pituitam. *Purgātia bilem.* *Pituitam* Si peripneumonia fuerit ex pituita, ſint ſyrupi calidiores mel uiolaceū, ſyrupus de liquiritia, de hyſſopo: decocta hyſſopi, origani, liquiritiæ. Demum tempore opportuno ad purgantia medicamenta accedendum eſt, quæ tamen ſint leuiora, Exempli gratia, redundante bile. modicum agarici & rhabarbi cum ſyrupi uiolato ſol. redundante pituita. electuariū diaphænicon cum melle violato ſol. pilulæ de hiera cum agarico, &c.

Reuellētia Iam vero ex ſecunda indicatione omnia reuulſionum genera conueniunt, frictiones, ligaturæ, lotiones extremarum partium, cucurbitulæ, de quibus quidem cucurbitulis notandum eſt, eas nunquam vel dorſo, vel lateribus. & thoraci apponendas eſſe, niſi poſt generalem totius corporis uacuationem, & in morbi declinatione. *Cautela.* Quo periculoſo errore notandi ſunt Alkimarus, & al j. qui decepti auctoritate Pauli, docent, ſi quid venæ ſectionem prohibeat, ſtatim cucurbitulas thoraci, & lateribus apponendas eſſe, quibus tantum *Error Alkimari.* ſanguinis detrahatur, quantum vires ferant. Quamobrem ſicuti gratia reuulſionis quocunque tempore licet cucurbitulas admouere partibus remotis, ita ad partes laborantes non alio tempore, quam declinationes licet illis uti. Inter cætera quoque genera reuulſionum clyſteria ſunt opportuniſſima, quæ redundantibus humoribus bilioſis ſint leuiora, redundantibus frigidis, acriora.

Sputū prouocantia. Poſtremo autem ad pulmonis expurgationem attendendum eſt, quam conſtat non aliter fieri; quam per tuſſim, & per ea quæ per tuſſim reijciuntur: vnde inter cætera ea conueniunt medicamenta, quæ lambitiua dicuntur, de quibus atque eorum vſu ſpeciatim dixi, in cap. tractans de pleuritide.

Externa. Sed nonnulla quoque externa medicamenta poſſunt poſtremam hanc indicationem iuuare, & ſputa promouere, ac primū eſt balneum aquæ dulcis, quod inter cæteras uires, vt ſcribit Galen. 3. de ratione uictus 61. maxime confert ad expurgationem ſputorū, & eorum quæ in thorace, & pulmonibus continentur. Deinde ſunt fomenta, quę thoracem, neque ſolum partes externas illius, ſed etiam internas poſſunt lenire, qualia forent ex decocto maluarum, radice altheæ, ſeminum lini, fænugræci, &c. Demum ſunt linimenta ex oleo chamomælino, amygdalarum dulciū liliorum alborum, adipibus gallinæ, anatis, anſeris, &c. de quibus ſæpe, & ſatis diximus. *Victus.* Victus ſit tenuiſſimus non aliud quam cremor ptiſanæ vſque ad ſtatum, ſicuti dixi de pleuritide.

CAPVT V.

De Empyemate.

Nominis explicatio EMpyima græce, ſuppuratio vel purulentia latine, apud Hippocrat. & Gal. duplicem habet ſignificationem, vnam communem, quæ omnem conuerſionem ad pus ſignificat in quacunque corporis parte, & quomodocunque illud contingat fieri ut alterā habet ſignificationem propriam, nempe collectionē puris quod inter ſpacium thoracis, & pulmonis coaceruatum eſt: quod Hippocrat. & Galen. docent 5. aphor. 8. & t 5. 6. aphor. 27. 7. aphor. 44. 2. prog. 60. de tumoribus præter naturam 3. Nos autem prætermiſſa in præſentia priori ſignificatione, de poſteriore tantum agemus, quæ vere, & proprie ſuppuratio dicitur, & nihil aliud eſt quam collectio puris inter thoracē, & pulmones: *Quid ſit.* namque vt pulmones poſſint commode dilatari, thorax a natura vacuus eſt conſtructus, in qua uacuitate quotieſcunque pus colligitur, empyema, & ſuppuratio dicitur. Et ſi quis quærat, qualinā ſit hic morbus: huic reſpondet Gal. lib. de diff. morborum 8. eſſe morbum in numero aucto, ac toto genere præter naturam.

Differ. I. Differentiæ ſuppurationis ſunt plures, ac I. alia eſt vera, qualis iam deſcripta eſt, nimirum quando pus colligitur in cauitate thoracis: alia non vera, quando alius quiſpiam humor ſeroſus aut pituitoſus in vacuo thoracis colligitur: huius differentiæ meminit Galen. 4. de loc. affect. 8. ad quem modum nos uidimus aliquando, & audiuimus ab ijs qui delectantur ſectione cadauerum, copioſam aquam in hac cauitate contineri, quem affectum iure hydropem thoracis licet appellare: cuius meminit auctor lib. 2. de morbis, qui adſcribitur Hippocr. nec non Auic. 10. 3. tra. 4. cap. 15.

II. Differ. Cauſa. II. Sunt differentiæ a cauſis, de quibus dubium eſt. Nam ſicuti Hippocr. & Galen. docent 5. apho. 8. a 2. prog. 52. ac fatentur omnes ſuppurationem fieri poſſe, primum inflammatione membranæ ſuccingentis coſtas, aut pulmonis, in pus conuerſa, & diſrupta: ita dubium videtur vtrum alia ratione, ac maxime ex deſtillatione capitis ad thoracem deſcendente pus generari, & ſuppuratio fieri poſſit: quod Paulus videtur confirmare, nec a doctrina Hippoc. & Gale. alienum videtur. Deſtillationes inquit Hippoc. 7. aphor. 38 in ventrem ſuperiorem intra dies 20. ſuppurantur: altera autem ex parte, vt colligitur ex Galen. 4 meth. 5. 5. de ſimp. med. 6. 1. de diff. feb. 6. cum pus aliam nullā *An ex deſtillatione ſuppuratio fieri poſſit.* habeat generationem, præterquam ex carne conuulſa aut præcedentibus inflammationibus, & tumoribus non diſſolutis, ſuppuratio nullo modo ex capitis deſtillatione videtur poſſe fieri: ac re vera ſi proprie & de vera ſuppuratione loquamur, illa ex deſcendente deſtillatione fieri non poteſt, niſi primum in thorace aliquam inflammationem efficiat, ex qua deinceps contingat pus generari. Et quatenus pertinet ad ſententiam Hipp deſtillationes intra 20. dies ſuppurari, nos cum Galeno ita interpretamur, 7 apho. 38. hanc non eſſe veram ſuppurationem, neque illud uerum pus dici poſſe, ſiquidem, ut ille inquit, ex huiuſmodi ſituatione in thorace quid puri ſimile, minime uerum pus generatur.

III. Diff. Tertio ſunt differentiæ a loco, cum enim thorax in duas medias partes diuidatur a duplicata mēbrana, quā propterea anatomici appellant intercipientiſ vel mediaſtinum, pus quandoque vna, quandoque altera parte continetur, nempe vel in dextra, vel ſiniſtra, in qua contingit inflammationem præceſſiſſe.

Præterea ſunt aliæ differentiæ a magnitudine, & coniunctis, & ſimilibus, quæ cuique poſſunt conſtare. Accedamus ad ſigna.

Signa. Primum ſunt nonnulla ſigna, quæ futuram ſuppurationem demonſtrant, de quibus præclare agūt Hippoc. & Gal. 2. prog 52. Quicunque dolor circa partes thoracis & pulmonis non deſinens. &c. Exempli gratia; ſi quis laboret pleuritide, neque quidquam expuat, neque dolor opportunis adhibitis præſidijs deſinat, tunc decet ſuppurationem expectare, dummodo inquit Gal. nulla præterea exitioſa adſint ſymptomata, quæ mortis periculum afferant.

De ſignis quæ præſentem ſuppurationem demonſtrant, Hip. & Gal. diffuſe tractant 2. prog. a textu 52. vſq; ad tex. 70. & Gal. 4. de locis aff. 8. & vnico verbo ſunt huiuſmodi: difficultas ſpirationis, tuſſis moleſtia, quædā grauitas in profundo thoracis, ſi æger ab vno latere in aliud ſe transferat, puris tranſpoſitio, & non raro fluctuatio ſenſibiliter percipitur, neceſſario eſt febris, & illa quidē hectica, ægris oculi caui redduntur

maxillæ

maxillæ rubeſiunt, vngues manuum curuantur, tumores in pedibus conſiſtunt quæ ut dixi, ab Hippocr. & Gal. accurate explicantur, atque omnium rationes exponuntur.

Signa differentiarũ. Demum reſtant ſigna differentiarum, ac primum ſi vera fuerit ſuppuratio, præceſſere inflammationes earum partium, ex quibus iam diximus uerum pus originem habere, præterquam quod manifeſte adſunt propria ſigna pathognomica, quæ modo diximus. Si vero non uerum pus, ſed alia materia tranſmiſſa, & collecta fuerit in thorace, neque ſit uera ſuppuratio, tunc nulla inflammatio partium pectoris præceſſit, neque ea apparebunt propria, & exquiſita ſigna, quæ in vera ſuppuratione, & exquiſito pure ſolent deprehendi.

Vtrum pars dextra an ſiniſtra laboret, ex maiori, uel minori caliditate vtriuſque partis, nec non ex faciliori & difficiliori decubitu facile poteſt intelligi: etenim pars male affecta a pure calidior redditur, vnde nonnulli utrique parti thoracis apponunt filũ madidum, atque eam partem in qua id citius exſiccatur, aiunt eſſe affectam: ſic æger facilius in partem laborantem, quam in partem ſanam decumbit, quòd ſi in partem ſanam decumbat, tunc a pure alterius partis laborantis, veluti quodam onere pulmo, & mediaſtinum premitur, & grauatur, adeo vt æger nullo modo poſſit quieſcere: quibus licet addere præcedentem inflammationem: etenim ſi pleuritis præceſſerit in latere ſiniſtro, certum eſſe poteſt ſuppurationem quoque in ea parte genitam fuiſſe.

Signa. Signa cauſarum ex præcedentibus inflammationibus membranæ ſuccingentis coſtas, uel pulmonis, manifeſta, ſic reliqua omnia ſigna ſatis cuiq; poſſunt conſtare.

Curatio. De curatione ſuppurationis Græci, & prope omnes admodũ parce, & reſtricte tractant, qui vnam tantũmodo expurgandi puris indicationem uidentur proponere, in qua certũ eſt ſummam totius curationis cõſiſtere. Veruntamen ſi quærat aliquis, utrum aliæ quoque indicationes, nimirum uacuatio totius corporis, & reuulſio poſſint conuenire: ego reſponderem, fieri poſſe ut illæ quoque aliquam utilitatem afferãt, auctores autem de ijs nil meminiſſe, propter duas rõnes, alteram quod uerisimile ſit huiuſmodi præſidia tempore præcedentis inflammationis fuiſſe adminiſtrata: alteram quod ægri habeant uires imbecilliores, quã vt poſſint magnas uacuationes, & magna præſidia perferre: vtcunque autem ſit, ego ſane neque a reuulſionibus: neque ab aliqua tali leui expurgatione abſtinerem, quæ fieret, cum caſſia, cum manna, melle uiolato ſol. & ſimilibus: namque inter cæteros Alex. li. 7. c. 2. ad purgandos ſuppuratos lac aſininum, aut equinũ, aut ſi ægri ea nolint accipere, lac bubulum, aut caprinum, maxime probat: verum, vt diximus, totum momentum huius curationis conſiſtit in puris expurgatione, quã quidem medicamenta partim interna, partim externa poſſunt iuuare. *Indicat. Pus euacuãtia.* Itaque medicamenta interna ad hanc indicationem accommodata ſunt, quæ moderate calefaciendi, & tenuandi uim habent, quæ quidem pus attenuando, diſſecando, abſtergendo, & uias aperiendo per quas illud ferri debet, faciliorem tuſſim, & expurgationem efficiũt; de quibus agit Gal. 5. de ſimp. med. 12. 13. meth. 18. Vnde eodem Gal. auctore medicamenta quæ proprie diuretica uocãtur, ad hanc rem ſunt inepta, c. 13. de ſimp. med. 7. quod nimis calefaciendo & exſiccando ſputa magis cogãt, & deſiccent, ut poſtea difficilius eijciantur: hæc autẽ apud Gal. ſunt loco citato 13. meth. 18. leuiora quidem, cremor ptiſanæ, mulſa: valentiora, ſemina urticæ, & mulſa, in qua exiguũ quid alicuius medicamenti acris impoſitum ſit, qualia ſunt origanũ, hyſſopus, calamenthũ, pulegium, radix iridis: quod ſi hæc ipſa copioſius permiſceantur, vel radix iridis in moliſſimum puluerem redacta, in mulſam inijciatur, tunc medicamentum maxime incidens, & accommodatum euadet: ad quem modum oxymel quoque, quod ex marrubio cõficitur, atque alia id genus quamplurima, & pus, & craſſiora omnia excrementa, quæcunque in pectore, & pulmonibus continentur, probe poſſunt educere. Sic nos hoc tempore vtimur leuioribus, melle uiolato, ſyrupo de farfara, de liquiritia, oxymelle ſimplici: valetioribus, ſyrupo de hyſſopo, de praſſio, de calamẽtho: ualentiſſimis, oxymelle ſcillitico, & cæteris, quæ ex ſcilla parantur. Quomodo autem pus ex thorace in pulmonem poſſit transferri, ac per tuſſim eijci, docet Gal. 5. de locis aff. 3. Apud aromatarios demũ parantur, & conſeruantur nonnulla medicamenta, quæ, & ad ſuppurationem, & ad omnia uitia thoracis frigida ſunt accommodata, qualia ſunt lohoch de pino, lohoch ſanum, & expertũ, lohoch de ſcilla, quod eſt Gal. 7. de med. ſecundum locos 6. lohoh de pulmone vulpis, & forte alia, quorũ compoſitiones licet cuique videre. Alij proprijs compoſitionibus delectantur, & inter cætera omnia maxime extollunt radicem helenij, quæ vulgo enula campana dicitur, quam quidem Gale. quoque teſtatur 6. de ſimp. medic. miſceri eclegmatis quæ faciunt ad educendum pus ex thorace, & pulmone. Habeatis vnum aut alterum exemplum.

Electuarium pus educens.

℞. *Pulueris hyſſopi* ʒ ij.
Cinamomi
Succi liquiritia
Radicis iridis ana. ʒ j.
Croci ℈ ß.
Mellis cocti deſpumati ℥ iij. *M. fiat electuarium.*

Item.

℞ *Radicis h.lenij cocta ſub cineribus* ℥ iij.
Pulueris hyſſopi
Radicis iridis ana. ʒ j. ß.
Cinamomi
Myrrhæ ana ʒ j.
Croci ℈ j.
Mellis. q. ſuf. M. & fiat electuarium.

Medicamenta autem externa ſint quæ item moderata caliditate, & humiditate poſſint pus attenuare, et abſtergere, viaſque thoracis laxare, & aperire: qualia forent radices maluarum, altheæ, fænugræcum, melilotum, ſemen lini, olea amygdalarum dulcium, chamomælinum completum, liliorum alborum: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, emplaſtra, conficiuntur, de quibus omnibus agentibus de aſthmate ſatis diximus. *Externa.* Quoniam vero quandoque euenit, vt vel propter multitudinẽ, vel propter craſſitiẽ, & viſciditatem puris, uel propter aliam cauſam illud per ſputum nequeat purgari, antiqui ad thoracis perforationẽ deuenire conſueuerunt, qua ratione conabãtur collectũ pus educere, & expurgare: quam quidem operationem dupliciter, vel vſtione, vel ſectione perficiebant. *Perforatio thoracis.* Qua autem ratione, & vſtio, & ſectio fieri debeat in ſuppuratis, inter cæteros Paulus docet lib. 6. 44. & Cornelius Celſus 7. 22. in quibus illud eſt maxima notatione dignum, ab vtroque non vnico in loco vſtionem fieri, ſiquidem Paulus duodecim, Cornelius ſex exulcerationes varijs in partibus uolunt faciendas eſſe, quæ tamen exulcerationes, ni fallor, minime ad cauitatem thoracis perueniebant.

I. Præceptum. De hac operatione liceat nobis ex Hippocrat. nonnulla præcepta colligere, quæ nullo modo ſunt prætermittenda. Ac primum puris purgationem minime longius tardandam eſſe: ſiquidem, ut docet aphor. 15. 5. lib. niſi ægri ſpatio 40. dierum expurgentur, ad tabem tranſeunt, progreſſione temporis pure putreſcente, ex quo deinde pulmonem ulcerari neceſſe eſt.

II. Præceptum. Secundum præceptum continetur. 6. apho. 27. Si quando ſuppurati ſecantur vel uruntur, non confeſtim atque in uniuerſum pus ducendum eſſe: quod tunc, Galeno ibidem interprete, maxima ſequatur ui-

rium

Digitized by Google

tium imbecillitas, quæ poſtea remedia non habet.

III. Præceptum. Tertium præceptum pertinet ad prognoſticum, & rationem docet qua nobis liceat cognoſcere, vtrum ſuppurati, dum uruntur, aut ſecantur, ex morbo ſint euaſuri, nec ne? namque ſi pus fluxerit purum, & album, liberantur: ſi uero ſubcruentum, & fætidum, pereunt, qui eſt apho. 44. lib. 7. Sed hac de re ſatis, quandoquidem hoc tempore aut rari aut nulli ſunt qui audeant ſuppuratos ſecare aut vrere, & thoracem aperire. Ego ſemel iam multis annis vidi, quendam fuiſſe perforatum, qui poſt paucas horas expirauit, & de alijs etiam qui interfuerunt huic operationi, idem intellexi. Braſſauolus Medicus doctiſſimus, i ſuis com. in aphor. lib. 6. 27. teſtatur ſe quendam ſuppuratum vſſiſſe, atque illum conualuiſſe.

Verum & illud poſtremo loco ſciendum eſt, ſuppuratos generaliter difficulter admodũ ſanari, quia, ut ſcribit Galen. 4. de loc. aff. 7. omnibus uires neceſſario laborant. vnde vtidem ſcribit Galen. 5. de locis aff. 3. cum non niſi validiſſima, & celerrima cõſtrictio thoracis poſſit tuſſim excitare, ſine qua nihil poteſt è thorace educi, imbecilla autem facultas neque valide, neque celeriter agere poſſit: hinc neceſſario licet colligere, ſuppuratos maiori ex parte interire: ſed tamen idem Galen. teſtatur, ſe complures quoque ſanatos vidiſſe, quorum ſi quis ſingulis diebus per tuſſim reiectum pus collegiſſet, interdum ſex aut octo cotylas, interdum decem, ac nonnunquam plures cogere potuiſſe: atque hactenus de ſuppuratione.

CAPVT VI.

De Sputo Sanguinis.

AGgredimur morbum quo forte non alius, vel cognitione, vel curatione eſt difficilior, & periculoſior, cũ ſæpenumero phthiſis, ac deinde certa mors ſputo ſanguinis ſoleat ſuccedere.

Sputum quid. Etſi ſputum illud eſt, quod lingua, & labijs ducitur, & apud Galenum 1. de criſib. 5. proprie ſputum appellatur, quod coctum eſt, & omni alieno colore priuatur, quod autem cruentum, biliosum, & ſpumoſum eſt, non ſputũ, ſed verius excreatio dicitur, vnde Græci, quoque duo nomina habent, qui primũ πτύσλον, alterum πτῦσμα, appellant: tamen nos in præſentia communiori quodam ſignificatu ſputum accipimus, quodcunque cruentum eſt, & quomodocunque, præterquam quod vomitu, ore ducitur.

Quid ſit. Quid ſit ſputum ſanguinis, manifeſtum eſt, quippe eſt quælibet ex ore ſanguinis reiectio uel excretio, præterquam ſi illo per uomitum reijciatur: vnde, & illud cuique poteſt conſtare, eſſe ſymptoma excretionis immoderatæ, toto genere præter naturam, quæ doctrina eſt Galeni de diff. ſympt. 7. 3. de ſympt. cauſis 6.

Differ. I. Differentiæ huius ſymptomatis plurimæ ſunt, & ſtudioſe animaduertendæ, quandoquidem ſi quis eas negligat, vel non ſatis aſſequatur, ut is, & præſagiendo, & curando, multos, & quidem pernicioſos errores committat neceſſe eſt: principem vero locum obtinent, quæ ſumuntur a parte affecta, cum manifeſtum ſit, ſanguinem per os ex multis partibus noſtri corporis poſſe exire, quandoquidem, ut ſcribit Gal. 4. de locis aff. 5. conuenit quodammodo inter Medicos, ſanguinem prodire vel ex gula, & uentricula, vel ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt, aſpera arteria, pulmone, thorace: vel ex faucibus, & gurgulione: uel ex ore, lingua, gingiuis, palato: vel demum ex capite: hæ enim ſunt partes, ex quibus ſanguis ex ore poteſt emanare.

Differ. II. Secundo ſunt differentiæ a cauſis, de quibus præclariſſime tractat Galen. 5. metho. 2. Cum enim ſanguis neceſſario uel ex uena, uel arteria prodeat, iſtud contingit fieri dupliciter, uel diuiſa earum tunica, vel aperto earum ore, vel ſanguine tranſcolato, & ſudoris inſtar tranſmiſſo. Tunica vaſorum diuiditur, tum ex vulnere, tum ex contuſione, tum ruptione, tum ex eroſione. Apertio oris contingit propter tum vaſis imbecillitatem, tum propter copiam ſanguinis, qui ad os illius impetu ruit, ac præterea propter aliquam acrem qualitatem, quæ illi extrinſecus accedat. Tranſcolatio demum prouenit ex tunica vaſorum rarefacta, ſanguine autem reddito tenuiore; ſed præterea quandoque etiam ex gracilibus vaſis, vel ex eorum gracilitate ore aperto poteſt contingere: de quibus omnibus quia diffuſe diximus in tractatione de fluxu ſanguinis narium, non eſt in præſentia longius agendum.

Diuiſio vaſorum. Apertio vaſorum. Tranſcolatio ſanguinis.

Diff. III. Tertio ſunt differentiæ a qualitate ſanguinis exeuntis: namque ille educitur vel ſpumoſus, vel ſine ſpuma, tenuior, craſſior, flauior, rubicundior, niger, ſalſus, inſipidus, vel alia qualitate infectus.

Diff. IV. Quarto ſunt differentiæ a copia, & quantitate: ſanguis educitur, vel parce: vel tam profuſe, vt quandoq; ſola copia hominem interficiat.

Diff. V. a modo eductionis. Quinto ſunt differentiæ a modo eductionis: etenim ſanguis ore educitur, vel vomitu, vel ſimplici expuitione, vel ſcreatu, vel demum tuſſi, atque ea quidem, vel leui, & facili, vel moleſta, & difficili.

Diff. VI. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis; exempli gratia; deſtillatione, febre, vel putrida, vel hectica, &c. Quas quidem differentias ſtudioſe debet animaduertere, quicunq; in cognitione, & curatione iam difficilis morbi nullum vult errorem committere.

Signa. Signa pathognomonica, quæ generaliter ſanguinis ſputum ſignificant, vel ægris referentibus, vel ſenſibus ſunt manifeſtiſſima, quare ad ſigna differentiarum veniendum eſt: quo primum loco memoria eſt repetẽda ſententia Gal. in lib. de plenit. ad finem, & alibi partis artis medicæ quæ agit de ſignis, admodum eſſe coniecturalem: quam quidem ſententiam experientia confirmat, præ cæteris omnibus morbis in ſputo ſãguinis veriſſimam eſſe, quãdoquidem videmus ſæpenumero non ſolum vulgares, ſed etiam præſtantiſſimos Medicos uehementer falli, adeo vt nonnulli quandoq; exiſtiment, ſputum ſanguinis difficillimum eſſe, quod deinceps ſine ullo negotio, & periculo ſanatur: uel contra nonnulli cenſeant ſputum ſanguinis eſſe leuiſſimum, quod temporis progreſſione grauiſſima pericula, & ipſam mortem ſolet afferre.

Imprimis uero neceſſe eſt intelligere, ex quanã parte ſanguis exeat, de quibus ſignis Gal. tractat diligentiſſime 4. de locis aff. 7. Namq; ſi ſanguis educitur ſine tuſſi: ſi uno tempore ſimul exit naribus, ſi præceſſit capitis grauitas, dolor, calefactio, ſi ſolita è naribus ſanguinis uacuatio retenta fuerit, ſi facies rubet, ac uenæ tumidæ ſunt, ſi aliqua per ſentitur titilatio palati, ſi ſanguis non eſt ater, & conglobatur, demum ſi excreto ſanguine æger melius habet, tunc licet colligere, ſanguinem non aliunde quam ex capite prouenire. Attamen quatenus pertinet ad ſanguinem fluentem ex capite ſine tuſſi, non eſt prętermittendum, quod Gal. admonet 4. de locis aff. 5. nempe accidere interdum, ut ſanguis ex capite ad partes potiſsimum gurgulionis confertim irruens, per tuſsim educatus, id quod diligẽter oportet obſeruare, ne aliquãdo putemus huiuſmodi ſanguinem ex inſtrumentis reſpirationi ſeruientibus prouenire; ſicut Galeni tempore contigit nõnullis ignaris medicis, qui falſo accuſarunt plurimos præſtantiſsimos medicos, cum ipſi potius fuiſſent decepti credentes ſanguinis talem eruptionem eſſe difficillimam, ac pulmones uehementer laborare. Ad quem modum, diligenter etiam eſt animaduertendum, cum item fieri poſsit, ut idem ſanguis ex capite fluens ad thoracẽ deſcendat, ex quo deinceps nõ ſine tuſsi deijcitur, quamobrem ſi uel omnia, uel ſaltem nonnulla adſunt ſigna, quæ indicant ſanguinẽ ex capite promanare, etſi tuſsis quoque ijs coniungitur, tamen minime aſſerendum eſt, ſanguinem ex partibus reſpira-

tioni

tioni ſeruiẽtibus aſcendere. Sed reliqua perſequamur quę explicantur a Gal. 5. de locis aff. 5. Sanguinem ex gula, & ventriculo, vomitione reijci, ex partibus quæ reſpirationi ſeruiunt tuſſi, ex faucibus, & gurgulione, excreatu, ex ore, ſimplici expuitione. Sed præter dictas partes, ex quibus contingit ſanguinem fluere, Galen. inquit eum quandoque fluere ex meatu narium, ex ore & ventriculo, occaſione hirudinis quæ ijs partibus adhæreat; de qua ſanguinis fluxione mihi dicendum non eſt, partim quod apud nos vel rariſſime, vel nunquam id contingat, partim quod Galenus hanc totam rem perſpicue. & diffuſe explicat.

Cæterum prætermiſſis reliquis partibus, ex quibus fluxio ſanguis procedit, quæ vtplurimum non eſt admodum periculoſa, ac facilem curationem admittit, ad ſputum ſanguinis ex thorace prodeuntis reuertamur, quod longe maximi eſt momenti: atque illud primum pro comperto habendũ eſt, ex ijs partibus, quas Medici ſpirituales appellant: nulla ratione quidquam niſi cum tuſſi poſſe purgari, adeo vt uere liceat negatiue in hunc modum argumentari: Hic ſanguis ſine tuſſi ſe educitur: Ergo hic ſanguis non prouenit a partibus ſpiritualibus: ſicuti contra non licet affirmatiue concludere: Hic ſanguis cum tuſſi eijcitur. Ergo his ſanguis a partibus ſpiritualibus prouenit: ſiquidem interdum contingit, quod ego ſæpenumero obſeruaui eſſe uerisſimum, ſanguinem ex capite ad infernas partes confertim irruentem tuſſim mouere, ac per tuſſim prodire. Verum cum partes ſeruientes reſpirationi, & ſpirituales dictæ, ſint plures, imprimis uero aſpera arteria, pulmones, thorax, ex quibus ſanguis ſolet educi, illud reſtat inquirendũ adhuc, ut intelligamus ex qua nam parte ſpirituali ſanguis educatur: quę quidem ſigna, quatenus ex Galen. & ex rei natura colligi poſſunt, ſunt eiuſmodi.

Signa ſanguinis ab arteria. Sanguis qui ab aſpera arteria prodit, minore cum tuſſi, quod ſanguis non longe abſit ab ore, ſed maiori cum ſcreatu pellitur: ſanguis ex parte fere exangui ductus exiguus eſt, æger aliqua in parte ipſius arteriæ, quæ multo viget ſenſu, dolorem quendam percipit.

A thorace. Si uero thorax primario laborat, ſanguis exiens nec confertim reijcitur, neque multus, immo uero ſenſim educitur, atque exiguus eſt, quod eius ueuæ ſint exiles, quæ inſignem copiam ſanguinis nequeant profundere: præterea ſanguis minus eſt tum rubeus, tum calens, ſed potius nigricans, & grumoſus, quaſi è longinquo ueniens, ac diutius in itinere, & exitu moratus; præterea non niſi cum multa ac vehementi tuſſi educitur, atque eo difficilius, quo malum eſt profundius, cum ſit neceſſe, vt primo ſanguis ipſos pulmones ingrediatur; demum ſanguine ducto ex thorace, ægri aliqua illius parte ſolent dolorem quendam percipere, quod, vt Galen. 4. de locis. 7. & anatomici docent, multi nerui cum ab internis, tum ab externis partibus ad eum perueniant, quibus affectus inferentes dolorem facillime, & celerrime ſentiuntur. Sed quatenus pertinet ad qualitatem ſanguinis ex thorace fluentis, ſciant iuniores, minime in uniuerſum eſſe verum, ſanguinem nigricantem, & grumoſum tuſſi eiectum, ex thorace proficiſci, quandoquidem ut paulo ante dixi, ſanguis quoque in fauces, & thoracem ex capite deſcendens, aliquando huiuſmodi ſanguinis formam repræſentet.

A pulmone. Sanguis porro ex pulmone exiens, vel ex vaſis, vel ex propria ſubſtantia pulmonis poteſt educi, quod pariter eſt diligenter animaduertendum. itaque ſanguis exiens ex uaſis pulmonis, tenuis eſt, rubicundus ac floridus, plerumque multus: quod hæc uaſa ſint ampla, & frequentes copioſum ſanguinem profundant. Si vero ex propria pulmonis ſubſtantia educitur, ille alteri ſanguini ex vaſe fluenti fere aſſimilatur, præterquam quod exigue, & parce ducitur, ſed præterea eſt ſpumoſus, ut docet Hippocr. 5. aphor. 13. Quo loco arguendi ſunt nõnulli, qui putant ſanguinem ex pulmone quomodocunque prodeuntem ſpumoſum eſſe, cum re vera ſanguis tantummodo ſpumoſus appareat, quando carnoſa pulmonis ſubſtantia, quæ uere illius ſubſtantia eſt, vlceribus laborat: quod Galen. confirmat apertiſſime non ſolum in comment. aphor. 13. ſed etiam alio loco plane notabili 7. aphor. 30. vbi hæc habet: ſed neque ſemper ex pulmone ſanguinem ſpumoſum expuunt: videtur itaque cum ex ipſa viſceris ſubſtantia ſimul quidquam affertur, ſanguinem fieri ſpumoſum. Et iterum 5. apho. 39. Ex hoc genere eſt ſpumoſus humor, qui in carne pulmonis cõtinetur. Vnde Paulus quoque docet, ſanguinem ex pulmone prodeuntem, non ſolum ſpumoſum, ſed etiã ſubalbidum eſſe: ſiue autem ex ſubſtantia pulmonis, ſiue ex vaſis ſanguinis educatur, ille ſemper minori cum tuſſi, quam ex thorace eijcitur, quod per ſe eſt maniſeſtiſſimum.

Præterea ęgri nullum fere dolorem percipiũt, cum Gal. 4. de locis aff. 5. & cæteri anatomici doceant, pulmonem duos tantummodo minimos neruos ex ſexto pari neruorum: ex capite ordorũ ſuſcipere, qui in exteriorem ipſius pulmonis membranam ſunt diſtributi, neque in uiſceris profunditatem extenduntur, ut ille propterea admodum exiguum ſenſum ſortitus fuerit. Itaque hæc ſigna indicant, vel ex uaſis, uel ex ſubſtantia pulmonis ſanguinem profluxiſſe.

Quod ſi poſtremo loco, vel aliqua pars brõchij, uel portio tunicæ, venæ, aut arteriæ, uel propria ſubſtãtia pulmonis efferatur, id iam firmiſſimum, & demonſtratiuum eſt indicium, ſanguinis ſpuitionẽ ex pulmone factam fuiſſe, quandoquidem docet Gal. 1. de locis aff. 1. inter cætera quæ affectum locum demonſtrant, illa quæ excernuntur, non poſtremum locum obtinere.

Secundo loco occurrunt ſigna quæ reſpiciunt cauſam, propter quam ſanguis expuitur: hanc diximus eſſe triplicem, vel diuiſa tunica uaſorũ, vel aperto eorum ore, vel ſanguine tranſcolato.

Signa cauſarum. Tunica vaſorum diuiditur primum vulnere, contuſione, quod a rebus acutis, & grauibus contingit: vt ſi quis aliquod vulnus accipiat, ex alto cadat, uel aliter vulneretur aut contundatur, quæ cauſæ ſunt manifeſtę: deinde ruptione, quę quidem etſi etiam ab externa cauſa poteſt prouenire, ut maximo acutiſſimoque clamore, ex graui onere, quod quis uel humeris imponere, uel manibus attollere conatus ſit, tamen ab internis quoque cauſis põt proficiſci, quas omnes Gal. ad vnam vaſorum tenſionem refert, quæ quidem tenſio maiori ex parte ex nimia ſanguinis plenitudine, ac potiſsimum cum is flatulentus fuerit, poteſt excitari: huiuſmodi autem plenitudo facile colligitur ex grauitate corporis, ex tumore uenarum, & alijs, de quibus ſæpe dixi: utcunque autem ſit, ſciendum eſt, rupto aliquo vaſe, plerunq; multum ſanguinem profundi. *Ruptio vaſorum.*

Eroſio vaſorum. Demum tunicæ uaſorum diuiduntur eroſione, quę ſine multo labore a reliquis diuiſionibus poteſt diſtingui: namque eroſio nunquam fit ſubito, & improuiſo, immo uero vt primum aliqua erodens cauſa illã precedat neceſſe eſt, exempli gratia, deſtillatio ſalſa, amara, acris, ſanguis uitioſus, venenum: ſanguis primo nũ copioſe, & confertim, ſed parce educitur, deinde uero temporis progreſſu grandiore facta eroſione, in maiori copia profunditur.

Apertio uaſorum. Vaſorum ora aperiuntur potiſsimum, quotieſcunque ſanguis vel nimium copioſus, uel mala qualitate, ac maxime calida, acri, mordente, præditus eſt, ad quem modum alias dixi profluuia ſanguinis è naribus prouenire.

Tranſcolatio. Signa autem indicantia ſanguinis trãſcolationem ſunt; primum hic multus eſſe non poteſt, neque craſſior, ſed neceſſario tenuior, & qui ſeri cuiuſdam ſpeciem repræſentat, qualis per iecoris imbecillitatem, uel renum aliquando conſpicitur: deinde debent neceſſario præceſſiſſe cauſæ, quę potuerint rare facere &

Digitized by Google

attenuare ipſa vaſa,& ſanguinem. ſicuti morbus diuturnus, morbus malignus, exquiſita, & lõgior media, & alia id genus. Signa aliarum differentiarum, ſunt manifeſta,& aliter facile poſſunt intelligi: atque hactenus de ſignis ſputi ſanguinis, quæ ſciendum eſt ſæpenumero eſſe admodum incerta, & obſcura: vnde quicunque hac in re minus quam cæteri in errorem duci velit, is non vno, aut altero ſigno debet contentus eſſe, ſed ſingula perpendere, & inter ſe coniungere, vt ſi fieri poteſt, priora poſterioribus conueniant, ſuperioribus ſequentia reſpondeant, ex quibus deinde liceat certius iudicium facere.

Si quis cupit, quęcunque de ſignis hactenus tradita ſunt, in vnũ colligere, atque in certa quædam capita referre, is ad res quaſdam præcedentes, præſentes, & ſequentes, tanquam ad tres fontes commode omnia videtur poſſe deducere: id quod ad veſtram exercitationem vno, vel altero exemplo mihi liceat illuſtrare.

Exemplũ eius cui ſãguis ex capite fluit.

Si cui, vel propter aerem calidiorem, uel propter aliam cauſam caput calidius redditum eſt, ſi ille, uel grauitatem, vel dolorem, vel aliud malum capitis iam diu perpeſſus eſt, ſi illi ſanguis ex naribus profluere ſolet: hæc præcedunt: ſi ſanguis ſine tuſſi efferatur, ſi uno tempore ille quoq; ex naribus prodeat, ſi percipiatur aliqua, gutturis titillatio, ſi ſanguis non eſt ater, conglobatus, ſpumoſus, ſi ſubito prouenit, ſi facies eſt rubicunda, ſi illius venæ tumidæ ſunt hæc ſunt præſentia: ſi demum ſanguine educto æger melius habet, & quæcunque mala affectio capitis ceſſat: hæc ſequuntur: vtique ex ijs quaſi certo licet affirmare, ſanguinem è capite profluxiſſe.

Exemplũ proſi trãſis pulmonũ.

Rurſus ſi cui præceſſit deſtillatio ſalſa, ſi ſanguis per interualla primũ quidem exiguus tuſſiendo reijcitur; deinde vero illi ſine caſu ab alto, ſine inſigni vociferatione, exercitatione: aut ſine violenta corporis motione, multi ſanguinis eruptio cũ tuſſi ſuperuenerit, ſi hic sãguis tenuis fuerit, & coloratus, ſi nullus percipiatur dolor, ſi ſequatur febris, macies vniuerſi corporis, ſputum puris, ex ijs pariter certo licet affirmare, eroſo aliquo vaſe pulmonis ſanguinem prodiſſe: ſic in cæteris differentijs facile vnuſquiſque ſe poteſt exercere.

Methodus inquirẽdi locum affectum.

In huiuſmodi autem inquiſitione diuiniſſima illa methodus principem locum videtur obtinere, qua ſummi omnes philoſophi, & medici, præcipue verò Plato, & Galen. tantopere ſolent delectari, nempe, vt propoſitis varijs locis ad hanc rem pertinentibus, vnius, uel alterius negatione colligamus, ſputum ſanguinis ex hac, vel illa parte, hac, vel illa ratione factũ fuiſſe: Exempli gratia, ſi quis de hac re conſultationem habiturus eſt, cum Gal. ad hanc modum loquatur: Conuenit inter medicos, ſanguinem ex gula, & vẽtriculo vomitione reijci, ex partib. quæ reſpirationi famulantur, per tuſſim, ex faucibus, & gurgulione, excreatione, ex ore ſimplici expuitione: in noſtro ægroto ſanguis educitur non ſimplici expuitione, non raſcatione, non vomitione, ſed tuſſi. Ergo ſanguis nõ ex ore, non ex faucibus, non ex uentriculo, ſed ex partibus ſpiritualibus prouenit. Quod item de vena, vel altera thoracis parte, nec non de cauſis vaſorum, diuiſione, apertione, ſanguinis tranſcolatione, ac reliquis differentijs ſtatuendum eſt.

Curatio.

Sed ad curationem aggrediamur: ante uero quam incipio, id primum mihi monendi eſtis, ad hunc locum pertinere, & referenda eſſe quæcunque olim dixi de ratione ſiſtendi ſanguinis generaliter, quacunque ex parte, & quomodocunque ex noſtro corpore procedat: ſiquidem. & ex communi methodo licet multa præcepta, & remedia colligere, quæ ad hanc tractationem ſunt admodum accommodata. Deinde quoniam nimis longum, forte etiam inutile foret, ſingulas ſputi ſanguinis differentias curare, mihi ſtatutum eſt nonnullas duntaxat differentias ſeligere, quæ præ cæteris ſunt maioris momenti, ex quibus vt ſpero, cuique licebit rationem intelligere, vnde reliquę omnes differentiæ facile poſſint curari: itaque nos curabimus primo ſputum ſanguinis ex naribus prodeuntis: ſecundo, ſputum ſanguinis rupta, vel aperta vena pulmonis: tertio, ſputum ſanguinis ſimul cum deſtillatione.

Prognoſ.

Et ſi vero ſunt nonnullæ differentiæ ſputi ſanguinis, quæ fere nullum periculum videntur afferre, tamẽ ſcribunt Hip. & Gal. ſanguinem ſupra ferri, hoc eſt, per os, qualiſcunque ille fuerit, eſſe malum: verumtamen conuenit inter omnes, ſanguinem ex pulmone prodeuntem lõge eſſe periculoſiſſimum, quem propterea Gal. malignum appellat 7. aph. 15. 16. cui, vt docent aphoriſmi, ſputum puris, phthiſis, & interitus ſolent ſuccedere. Etſi enim fuere nonnulli expoſitores aphoriſmorum, qui cenſuerunt ſputum ſanguinis ex pulmone poſſe curari, quotieſcunque æger non febricitauerit: tamen Gal. eorum ſententiam reprobat, qui docet 7. apho. 37. quantumuis nulla adſit febris, omnino periculum imminere, ne illud ſanari poſſit; quod ſi diutius ſymptoma perſeueret, tunc neceſſario febrem ſuccedere.

Curatio ſputi ex capite profluentis.

Sed ipſam curationem aggrediamur, ac primum de ſputo ſanguinis ex capite fluentis agendum eſt, in qua curatione id primum animaduertendum eſt, ne temere huiuſmodi fluxus cohibeatur, ſiquidem frequenter contingit, vt ille capitis dolorem, & grauitatem ſubleuet, & cum maxima ægri vtilitate profluat, adeo, vt ſi quis longiori tempore adſtringentibus medicamentis vtatur, ægri quandoque ad malas capitis affectiones, ad malas febres, & ad mortem deducantur. Quod ſi ſanguis ex capite fluens tam fuerit immoderatus, vt vires imbecillæ reddantur, vel, quod nonnunquam contingit, ſi ad pulmones deſcendat, ac periculum ſit, ne eo putreſcente pulmones in conſenſum ducantur, & vlcerentur, tunc licet illius curationem aggredi.

Indicat.

Præcipue vero indicationes quæ ex communi tradita methodo ad hunc locum debẽt referri, duæ ſunt: altera, vt ſanguis non feratur ad locum affectum, altera, vt locus apertus, per quem ille fluit, claudatur. Ad primam indicationem pertinent præſidia, primo quæ reuellunt: 2. quæ deriuant. 3. quæ animi deliquium inducunt: vltimo quæ refrigerant, & adſtringunt: de quibus ſigillatim quam breuiſſime dicendum eſt.

Reuulſiones.

Ergo primum omnia reuulſionum genera conueniunt, extremarum partium frictiones, ligaturæ, clyſteria, cucurbitulæ; lotiones ex aqua calidiore, propter aſcenſum vaporum ad partes ſuperiores, ſuſpectæ videntur, vt alias dixi: ſed inter cætera, ſectio venæ principem locum obtinet, quæ ſit cephalica, neque ſolum ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius repetatur, docente Gal. reuulſionem tanto efficaciorem eſſe, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint. de ſang. miſſ. 12.

Deriuatio.

Secundo ſanguis ad proximas partes deriuandus eſt, apertis venis narium, adhibitis hirudinibus poſt aures, poſitis ſcarificatis cucurbitulis occipitio.

Inductio animi deliquii.

Tertio prohibetur, ne ſanguis ad locos apertos feratur, inducto animi deliquio, quod vehementiſſimi dolores corporis, nec non inopinatæ, & inſignes perturbationes animi, potiſſimum ſolent afferre.

Adſtringentia & refrigerãtia.

Poſtremo ad hanc indicationem pertinent medicamenta quæ refrigerandi, & adſtringendi vim habent, qualia ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de portulaca, conſerua roſarum, nenupharum, quibus licet addere bolũ armenam, hypociſti hidem, acaciam, gũmi tragacanthi, &c. & quando ſi res vrgeat, licet quoque ad ſtupefacientia medicamenta deuenire. Sint exempla.

Electuarium.

R *Conſerue roſarum* ℥ iij.
Acaciæ.
Hipociſtkidos ana ℥ ij.
Gummi tragacanthi.
Boli armenæ. ana ℥ j.
Syrupi de roſis ſiccis.
De portulaca ana q. ſuff. M. f. Electuarium.

Exemplum ſtupefacientis.

Phi-

Digitized by Google

℞. *Philonij Romani* ℈ ij.
Conſerua roſarum ℥ j. *M. f. Elect.*

Validiora. Quod ſi demũ fluxus ſanguinis fuerit diuturnior, & vehementior, ac pendeat ex morbis maioris momẽti, exempli gratia, intemperie cerebri, iecoris, adeo, vt validioribus quoque præſidijs ſit opus, tunc mihi maxime probaretur, vel ſerum lactis, potiſſimum vero ex chalybe præparatum, vel aquæ thermarũ frigidiores, Villenſes, Beatæ virginis. Calderianæ, quas certũ eſt nõ ſolum tollendis intemperaturis calidis. ſed etiam roborandis partibus plane mirabilem operam ſæpius præſtare.

Curatio ſputi ex pulmonis rupto vaſe Reuulſio. Victus ratio inſtituatur quæ refrigerandi vim habeat, ptiſana, alica, endiuia, lactuca, &c.

Sed ad ſputum ſanguinis, vaſe pulmonis, vel rupto, vel aperto, progrediamur: cum enim vtraque hæc cauſa, ruptura, & apertio, vel vnam, et eandem, vel parum diſcrepantem curandi rationem requirat, non ſine ratione videntur ſimul poſſe coniungi, & curari. Sanguis igitur omnium primum quacunq; ratione reuellendus eſt, ſed potiſſimum ſecta vena interna cubiti, quæ ſine vlla dilatione incidenda eſt, vt, ſi fieri poteſt, imminentis inflammationis periculum fugiamus: ſiquidem, vt ſcribit Galenus 5. meth. 8. ſi ea ſemel hominem inuaſerit, vel admodum exigua, vel potius nulla vlceris glutinandi ſpes ſupereſt: cum enim ſoluta inflammatione vlceris ſaneis neceſſario expurganda ſit, hæc autem non aliter quam per tuſſim poſſit expurgari, vtique facile eſt intelligere quamobrem eiuſmodi vlcera. vel difficillime, vel nullo modo poſſint curari: ſiquidẽ ex vna parte foret neceſſ. ęgrum protſus quieſcere, in perpetuo ſilentio verſari, ac ſenſim reſpirare; ex altera autem fieri aliter non poteſt, quin pertuſſim pulmones moueantur, atque ægræ partes lacerentur; quamobrem cum omnis procraſtinatio ſit valde periculoſa, ſtatim cum Galeno loco citato, à ſectione venæ curationem incipere oportet, & vna, & eadem die bis, ter, exempli gratia. bis mane, ſemel ueſpere ſanguis detrahendus eſt, neque ſolum prima die, ſed etiã altera, maxime vtile fuerit rurſum è vena inciſa parũ ſanguinis detrahere, dummodo æger tot repetitas vacuationes bene poſſit perferre. Poſt hæc ad vnionem, & conſolidationem vaſorum veniendum eſt, ſed primum commodum aliquod medicamentum ægrotis

Sanguinẽ concretum diſſoluẽtia. oportet exhibere, ut ſi quis in viſcere thrombus, id eſt, ſanguis concretus lateat, diſſolutus exponatur, quale eſt poſca, tum diluta, tum tepida potui oblata, quam Gal. laudat bis terue ternis horis offerendam eſſe.

Quatenus uero pertinet ad uaſorum conſolidatio-

Medicamenta conſolidãtia. nem, ſiue illa aperta, ſiue rupta fuerint, etſi certum eſt, hoc potiſſimum naturæ munus eſſe, tamen neque negandum eſt, illam quoque a Medico iuuari, qui primum ſtudet omnia auferre, exempli gratia, copiam, uitium, fluxionem humorum, & quæcunque ſunt naturæ impedimento, quominus poſſit apertum, uel ruptum uas conglutinare: deinde commodis medicamentis illi ſuccurrit, quæ nimirum refrigerandi, & adſtringendi facultate, prætereа etiam quodam lentore prædita ſunt, quæ propterea emplaſtica dicuntur, unde ualent naturę cum primis beneficio omnem uaſorum apertionem, ruptionem, & diuiſionem, coniungere, & ſolidare, qualia ſunt roſę, bolus armena, terra Lemnia, lapis hæmatites, acacia, hypociſthis, gummi tragacanthum, & alia id genus quamplurima, de

Compoſita quibus agit, Galenus 5. meth nec non 4. & 5. de ſimplic. med. Apud nos, & noſtros aromatarios vulgaria ſunt medicamenta compoſita, ſyrupus roſaceus, de roſis ſiccis, myrtinus, de portulaca, troch. de ſpodio, de terra lemnia, de ſuccino, &c. Sed inter cætera conſerua roſarum uidetur conſenſu omnium inſignem prærogatiuam habere.

Pręc. Gal. Verum circa compoſitionem, & uſum horum medicamentorum minime eſt prætermittendum Galeni præceptum, de conſtit. artis med. 17. 7. med. loc. cap. 4. 4. metho. 7. ut ſumpta indicatione à ſitu partis laborantis, per etiam illis miſceantur medicamenta tum calida, tum tenuiũ partium, tametſi hæc alioqui apertioni, & ruptioni uaſorum ſunt infeſtiſſima, nimirum, ut facilius in corpus ac thoracem poſſint diſtribui, nã quę cum ex una parte medicamenta frigida, adſtringentia ac uiſcida ſibi ipſis uias præcludant, ex altera autem longo itinere opus ſit, antequam ex uentriculo ad thoracem perueniant, propterea neceſſaria eſt mixtio medicamenti calidioris, & tenuioris, quod tanquam uehiculum poſſit illis uiam ſternere, & præparare. Inter cætera autem medicamenta calida, & tenuium partium, quæ omnibus medicamentis, ad thoracis pulmoniſque ulcera deſtinatis, utiliter miſcentur, Galenus 3. meth. citato uſum mellis maxime probat, quod inquit ceteris eſſe ueluti uehiculum, neque ulceribus nocere. Etſi uero cum apud cæteros, tum maxime apud Galenum ſunt plurima exempla horum medicamentorum, quę optimum foret ad uſum reuocare, tamen, & noſtra quoque exempla habeatis.

℞. *Radicum ſymphiti decoctarum in aqua portulacæ.* *Electuaria ſanguinẽ ſiſtẽtia*
Sacchari roſacei antiqui ana ℥ ij.
Corallorum rubeorum
Balauſtiorum.
Roſarum.
Gummi arab.
Tragacanthi.
Boli armena.
Terræ ſigillatæ. ana ℥ j.
Syrupi roſati q. ſuff. M. f. Electuarium.

Si quis uelit medicamentum compendioſius, ſit exemplum.

℞. *Conſerua roſarum antiquæ* ℥ ij.
Boli armena.
Coral rub.
Seminum plantag. ana ℥ ß.
Syrupi myrtini.
De farfara ana q. ſuf. M. f. Electuarium.

Cæterum docet Gal. 5. meth. 13. quandoque etiam ad medicamenta ſtupefacientia ueniendum eſſe, tametſi illa alioqui nulla ratione uidentur conuenire; ſiquidem ille inquit, aliorem ſomnum ac ſoporem inducunt, & cõmodiſſima ſunt ijs qui à tuſſi laborant, ſiſtentia nimirum ſanguinem, qui ad male affectũ uas defertur. Quo loco arguendi ſunt cõmuniter prac-

Error practicantiũ. ticantes, qui neglecta ſententia Gal. & ueteri auctoritate, omnibus ſanguinem ſpuentibus hyoſciamum ſemina cicutę, opium, & alia id genus ſtupefacientia tã frequenter ſolant exhibere, hoc tempore nunquã audent illius uti. Neque uero ſolum per ea quę ore accipiuntur, ſed etiã per ea quę extra adminiſtrantur, Galen. tentabat ſanguinem compeſcere: quare docet ęſtate quidem oleo mellino uel roſaceo; hyeme uero nardino unguento pectus undique perfundendum eſſe; ſicuti etiam probat medicamentum ex bitumine, aceto, &c. quod barbarum uocant 2. med. ſecund. genera; uel in mollibus corporibus medicamentum ex chalcitide 1. med. ſecund. genera, quod diachalcitheos dicitur, de quorum compoſitione & uiribus uideatis Galen. locis citatis. Atque hęc quidem ſummatim eſt ratio tradita a Galen. curandi ſputum ſanguinis, quod rupto uel aperto uaſe pulmonis originem habet, de qua ſunt nonnullę dubitationes.

Quãdo poſca utiliter probatur. Primo nonnulli Galenum arguunt, quod poſca infuſus fuerit, quę ratione aceti ulceratas pulmonis partes uidetur magis poſſe exaſperare & irritare, quam ullo modo iuuare: ſed ijs facile eſt reſpondere, etenim cum ſanguis concretus, atque in thrombum conuerſus ſoleat grauiſſima ſymptomata afferre, vt non immerito inter uenena reponatur, nulli dubium eſſe debet. quin ille ante omnia diſſoluendus, atque ex thorace purgandus ſit, ſed cum medicamenta ad diſſol-

Digitized by Google

thapſia conficitur, non ſolum non conuenire, ſed etiam morbum poſſe augere, id quod ab ipſo quoque Galeno traditum eſt. 6. de tuenda. 9. qui docet calidam, & ſiccam capitis intemperiem remedijs frigidis, & humidis corrigendam eſſe, ac nominatim reprehẽdit medicos, & quicunque medicamentum ex thapſia & ſynapi, ad caput ſolent apponere, quoniam, inquit, ſi ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent: expediat igitur hos frequenter balneo potabilis aquæ fouere, quo, & calidos vapores, qui in capite ſunt, euocentur, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c. quæ ſententia habetur 2. de med. ſecundum locos, & lib. 7. c. 1. Vnde inter cæteros Alexander miratur, quomodo diuiniſſimus Galen. nullo humectante, & refrigerante medicamento vtatur, ſed contra ſtatim ab initio ad ſiccantia, & calefacientia deueniat, quæ valent caput intemperatum adhuc intemperatius reddere, & ea quæ in thorace ſunt, acriora efficere. Hic nodus admodum videtur difficilis ad expediendum: nonnulli reſpondent, huiuſmodi vitioſos humores, uel ab aliqua parte, uel ab uniuerſo corpore in caput deferri, neque illud calida intemperie laborare: quod quidem via, aut ne vix quidem exiſtimo fieri poſſe: alij aliter reſpondent. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, Galen. libro de tuenda valetu. uni corrigendæ intemperaturæ intentum fuiſſe, ac propterea ſumma cum ratione, ex vna parte medicamentum ex thapſia, & omnia calidiora improbare, ex altera autem frigidioribus vti, quæ vel ille inquit, poſſunt totum capitis temperamentum melius redderet: at vero lib. metho. medic. capitis intemperiem propemodum neglexiſſet, atque ad vnum ſymptoma, nempe ad impediendam tuſſim, & fluxionem materiæ ad thoracem reſpexiſſe; quod quidem ipſo Gal. auctore 12. metho. 1. faciendum eſt, quotieſcunque ſymptomata valde vrgent, ſicut contingit in præſentia; vnde cum pluribus congeſtis humoribus vitioſis, ſalſis, & erodendi vi præditis grauiſſima ac fere inſanabilia mala imminerent, ſputum ſanguinis, febris hectica, phthiſis, ſi illi tuſſim efficerent, atque in thoracem defluerent. Galenus eam rationem complexus eſt, quæ non ſolum præcipua, ſed forte etiam vnica reſtabat, vt tam certa pericula poſſent præcaueri, ea vero eſt, vt eiuſmodi humores repellantur, neque ad partes ſubiectas deſcendant, quod inter cætera medicamenta ex thapſia, vel quæ nobis ſunt familiaria, veſicatoria, ſynapiſmata, & cauteria, quam maxime ſolẽt præſtare: etſi enim hæc calida medicamenta interea poſſunt calidam capitis intemperiem augere, tamen ſperandum eſt, longe maius commodum cohibita deſtillatione, quam incommodum aucta intemperie, ſequuturum eſſe, cum potiſſimum ægro ab imminente pernitie ſeruato, liceat deinde ipſam quoque intemperiem corrigere, ſicuti videmus Galenum feciſſe, qui poſt vſum calidioris medicamenti docet ægrum ſalubriter reficiendum eſſe, alimentis boni ſucci, frictionibus, inambulatione, balneo, quaſi hac ratione deinceps velit ipſam quoque intemperiem corrigere. Itaque Galenus in morbo calido medicamento calido vtẽs, vnius ſymptomatis videtur rationem habuiſſe, quod Medici faciunt ſæpenumero, qui, exempli gratia, in dyſenteria ad leniendum dolorem infundunt ſeuum hircinum, oleum roſaceum, & ſimilia, quæ vlceri ſunt inimica: ſic in dolore colico medicamentis ſtupefacientibus vtuntur, quæ pariter intemperiem inteſtinorum poſſunt augere, ſic alia multa non deſunt exempla, de quibus longius agendum non eſt. Atque hactenus de ſputo ſanguinis.

Cur olea in dyſenteria adhibeantur.

CAPVT VII.

De Phthiſi.

QVoniam frequenter, vt ſcribit Hippocrates 7. aphor. 15 16. ſanguinis ſputo puris ſputum, & phthiſis ſuccedunt, idcirco poſt ſputum ſanguinis de phthiſi agendum eſt. Hoc vox Græcis dupliciter accipitur, vt notat Galenus 1. epid. 2. 13 3. aphor. 10. 7. aphor. 16. Vno modo pro omni corporis extenuatione, & macie, quomodocunque contingat corpus extenuari, & tabeſcere. Altero magis propriè, pro illo affectu, cum totius corporis extenuatio, & macies fit, propter inſanabilia vlcera pulmonis, cui febris hectica neceſſario coniungitur: nos autẽ prætermiſſa priore, & cõmuni ſignificatione, de poſteriori tantum, ac propria agemus in præſẽtia. Latini interpretes φθίσιν tabem conuertunt, ſed forte præſtat græcam vocem retinere, ſiquidem iam vidimus, tabem omnem corporis maciem comprehendere: uerum, & illud ſciendum eſt, vt idem notat Galen. 2. epid. 1. 18. 4. aphor. 8. veteres medicos phthiſicos appellare conſueuiſſe, non ſolum qui phthiſi laborabant, ſed etiam illos, qui ad phthiſim parati ſunt, quales maxime ſunt, quicunque ſunt adeo anguſto, & ſtricto thorace, vt a tergo inſtar alarum auium ſcapulæ promineant, ſecundum Auicennam 2. 3. 4. 20. deinde quibus caput facile impletur, quodque inſtrumentis ſpiritus multas deſtillationes tranſmittit: quod ſi ambo, & figura thoracis, & imbecillitas capitis ſimul conueniant, ex naturæ omnium maxime phthiſi obnoxiæ ſunt. Phthiſis apud Aetium, Auicennam, & veteres prope omnes, eſt exulceratio pulmonis: at uero Hippocrates, & Galenus, ſi attente eorum verba conſiderentur, videntur aliter ſentire. 7. aphor. 15. 16. Nam Hippocrates ita docet: a ſanguinis ſputo, puris ſputum, a puris ſputo phthiſis: quod ſi phthiſis ſequitur ſputum puris, & hoc phthiſim præcedit, ſatis conſtat, phthiſim ab vlcere pulmonis diuerſam eſſe. Sic Galenus Hippocratem interpretatur, atque idem confirmat manifeſtiſſime, qui ſcribit ad hunc modum, comen. aphor. 16. Quam peculiariter Græci, ac maxime Athenienſes phthoen appellant, eam nunc Hip. phthiſin nominauit, cum propter inſanabilia pulmonis ulcera totius corporis attenuatio fit, & macies, cũ debili febre coniuncta. Itaque phthiſis non aliud eſt, quam malus habitus, & ſumma extenuatio totius corporis cum febre hectica, & reliquis ſymptomatib. de quibus ſtatim ſermonem habebimus. Vnde qui docent, phthiſin eſſe vlcus pulmonis, potius cauſam phthiſis, quam phthiſin videntur explicare.

Nomen.

Differentiæ phthiſis variæ poſſunt afferri, ſed illæ præcipuæ eſſe uidentur, quæ ſumuntur a cauſis, neque ſolum ab ulcere pulmonis, quod illud ſit uel paruum, vel magnum, uel corrodens, vel ſine corroſione, vel alterius conditionis, ſed etiam ab ijs, quæ ulcus in pulmone poſſunt excitare: namque id poteſt fieri, vel ex ſalſa capitis deſtillatione, vel ex vitioſis humoribus qui in toto corpore continentur, vel ex puris contento in thorace, & ſuppuratione, vel ex ſumpto erodente veneno, vel demum maligno, & latente iure hæreditario; ad quem modum ſæpe videmus totas familias miſere phthiſicas fieri, & mori. Signa quæ futuram phthiſin denuntiant, diligentiſſime ſunt animaduertenda, vt ſi fieri poteſt, tam perniicioſus morbus præcaueatur. Primum ſumitur a corporum præparatione, de qua ex Galen. dictum eſt. Secundum ex ætate, de qua Hippocr. 5. apho. 9. Tabes fiunt maxime ab anno 18. vſque ad 35 huius rationem docet Gal. 3. apho. 29. qui inquit, illud minime ratione ætatis cõtingere, ſed potius propter multos, & graues errores, quos in tali ætate conſtituti in uictus ratione committunt: ſiquidem homines huius ætatis ſaltant, currunt, uena

Cauſa.

Signa futura phthiſis.

tionem, & alia immoderati laboris genera exercent, vnde accidit venas dirumpi, ex quo poſtea, & ſputum ſanguinis ſolet ſuccedere. Sed Philotheus auctor Græcus, in commen. apho. Hipp. alias quoque rationes adiungit, quod nimirum in adoleſcentibus ſanguis fit copioſus, quo repleta vaſa tenduntur, & rumpuntur: in iuuenibus vero fit, quod fit redundantia ſanguinis biliofioris, & acrioris, qui & ſanguinis ſputionem, & phthiſin valet excitare. Tertio hæc ſigna colliguntur ex aere, & tempore anni, vnde in conſtitutione inæquali, a potiſſimum autumno, phthiſis frequenter contingit, vt colligitur ex Hipp. & Galen. 3. apho. 10. & 11. quod ſine dubio in temporis, & aeris inæqualitatem, nec non imbecillitatem caloris naturalis referendum eſt. Quarto colliguntur hæc ſigna ex quibuſdam cauſis præcedentibus exempli gratia, ſi parentes, ſi fratres phthiſi laborarunt, ſi deſtillatio acris, & ſalſa diutius perſeueret, ſi præcedat ſputum ſanguinis, ſuppuratio: hæc omnia futuram phthiſin poſſunt denunciare. Poſtremo hæc ſigna accipiuntur ex medijs quibuſdam diſpoſitionibus, & ſymptomatibus veluti ſi videamus rebelles quaſdam, & moleſtiſſimas tuſſes, ſi ægri in regione thoracis nonnullos dolores pungitiuos percipiant, ſi difficilem habeant ſpirationem: hinc enim licet colligere, iam materiam petere tunicas pulmonis, & periculum imminere, ne ille erodatur. Apud Auic. eſt peculiare caput de præparatis ad phthiſin, 30. 3. tract. 4. 20.

Signa præſentis phthiſis. Secundo loco ſunt ſigna quæ præſentem phthiſin demonſtrant, quæ tria potiſſimum ſunt ex Galen. 7. aphor. 16. Primum eſt vlcus pulmonis, cuius manifeſtiſſimum; & certiſſimum eſt ſignum, pus quod per tuſſim reijcitur. Sed quoniam pituita interdum craſſa

I. Signum. Pus a pituita quo diſcernendum. eſt, admodum ſimilis puri: adeo vt Medici frequenter in hoc indicio diſſentiant, Auicen. duo tradit indicia quibus pus a pituita liceat diſcernere, 10. 3. tracta. 4. 17. primum eſt ex odore; namque ſi utrumque, & pus & pituita proijciantur in ignem, pus fœtidum reddit odorem, pituita minime. Secundum eſt, quoniam ſi vtrumque ponatur in aqua, pus reſidet, & deorſum deſcendit, pituita vero ſupra aquam natat, neque ad fundum tendit, quod tamen poſterius ſignum experientia confirmat, non eſſe perpetuo verum, cum ipſa quoque pituita, ſi admodum craſſa fuerit, quandoque ad fundum deſcendat Cælius Aurelian. li. 2. de morb. acutis 14: aliter hanc diſtinctionem facit, qui inquit, pus a ſputis purulentis diſcerni calore, ſubſtantia, odore, colore, ſiquidem re vera pituita eſt albidior pure, quod ſemper ad liuidum videtur declinare: ſic vtriuſque ſubſtantia diuerſa eſt, cum pituita maiori ex parte ſit viſcida & tenax, quod non contingit in pure, niſi illud pituitæ permiſtum fuerit. Quo loco notandum, Cælium experimentum de aqua aliter interpretari, quam Auicen. & practicantes faciant, qui non conſiderat, vtrum pus, & pituita deſcendant nec ne, ſed inquit ſputa purulenta admixta aquæ facile ſolui, pus autem difficile: quod tamen neque perpetuo verum eſſe deprehenditur: vnde forte ſignum tertium ex odore, reliquis certius habendũ eſt: quandoque ſputa non ſolum igni impoſita, ſed etiam ſine igne, & ab ægro, & ab omnibus fœtida deprehenduntur.

II. Signũ. Secundum ſignum phthiſicis eſt febris hectica, & ratio eſt, cum enim ab vlcere pulmonis non ſolum fumi & vapores putridi, ſed ipſa quoque materia putrida facile ad cor tranſmittatur, propter ſummam vtriuſque viſceris propinquitatem, & coniunctionem hinc ſequitur neceſſario, in phthiſi ſubſtantiam cordis ponitur calefacto eſſe, ægrumque febre hectica laborare: de qua tamen febre notandum ex Gal. 1. aph. 12. eã quotidie ac præcipue ad noctem acceſſiones habere, quod mea ſententia de altera potius febre putrida, quam de hectica intelligendum eſt, vt forte ex hoc Galeni loco liceat colligere, phthiſicos non ſolum febre hectica, ſed etiam putrida laborare. Itaque phthiſici habent pulſus paruos, imbecillos, poſt ſumpta alimenta incaleſcunt, ac cętera habent ſigna febrium hecticarum.

Tertium ſignum eſt macies vniuerſi corporis, quæ laborantibus duabus tam præcipuis partibus, pulmone, & corde, propter debilitatem, & defectum caloris naturalis contingit neceſſario: vnde, vt ſcribit Gal. in lib. de cauſis morborum 7. in hiſce ægrotis apparet facies hippocratica, nares acutæ, collapſa tempora, oculi concaui, &c. de quibus Hipp. 1. prog. 6. & 7. Atque hæc tria ſunt præcipua ſigna phthiſis ad quæ cætera omnia quæcunque ab alijs afferuntur, poſſunt referri. *III Signũ*

De ſignis differentiarum, vtrum vlcus pulmonis ſit magnum an paruum, præcipue cognoſcitur ex materia quæ educitur; vtrum illud ſit corrodens nec ne, ex præcedentibus cauſis, veluti deſtillatione ſalſa præcedente, poteſt deprehendi: ſic alia ſigna differentiarũ ex modo generationis, tempore, & reliquis ægris referentibus facile poſſunt intelligi. *Signa differentiarũ*

In phthiſi præcipuę curandi indicationes ab vlcere pulmonis tanquam a proxima cauſa, deſumuntur. Sunt autem vlceris abſterſio, regeneratio carnis deperditæ, vnio vel conſolidatio, ac poſtremo vniuerſi corporis nutritio, & reſtauratio: quibus perpetuo coniungendæ ſunt cõmunes indicationes, & vacuandi vniuerſi corporis, & reuellendi a partibus laborantibus: Vtrum liceat ijs indicationibus ſatisfacere, nec ne, hoc opus, hic labor: multa dicuntur, & ſcribuntur a Medicis, ſed vno verbo, ego quidem cenſeo neminem, qui vere ſit phthiſicus, vnquam ſanatum fuiſſe, neque poſſe deinceps ſanari, etſi Gal. neque omnem ſpem ſalutis videtur auferre, 4. de locis affect. 5. vbi inquit, vlcera pulmonis celerrime quidem fieri, ſed curationem, vt quibuſdam videtur, non admittere, vel vt alijs placet, difficulter admodum ſanari: ac rurſum 5. meth. 8. in prin. vbi docet, vlcera pulmonis difficillima ad curandum eſſe: etſi enim difficillime curantur, tamen ea quandoq; videntur poſſe curationem recipere: de qua re idem ſcribit Gal. loco citato, veteres quoque medicos diſſentientes fuiſſe, ſiquidem nonnulli exiſtimabant, vlcera hæc non ſolum difficulter, ſed nulla prorſus ratione poſſe ſanari, quod, & ratione & experientia confirmabant: ratione quia pulmo propter reſpirationem in continuo motu verſatur, cũ quæ debent ſanari, omnimodam quietem requirant: experientia autem, quod neminem ita laborantem ſanatum viderint. Rationes autem propter quas vlcera pulmonis aut difficilem, aut nullam recipiunt curationem, præclare explicantur a Galeno 5. meth. 8. & 11. & in ſumma ſunt huiuſmodi. primum quod pus ex pulmone nequeat ſatis expurgari, ſicuti, exempli gratia, fit laborante vtero, & veſica, ex quibus partibus illud facile de ſalit atque elui poteſt, cum in phthiſi nulla alia purgationis ratio relinquatur, præter eam quæ fit in tuſſi. Secundo quod non ſine multo labore, motione, & dilaniatione vlceris, tuſſis fieri poſſit cum ſit alioqui neceſſarium, partes vlceratas quæ debent ſanari, in maxima quiete permanere, adeo ut ægri ſenſim reſpirent, neque quidquam loquantur: ex quo Galenus arguebat opinionem eorum, qui putabant curationem phthiſis eſſe deſperatam, quia pulmo propter reſpirationem in continuo ſit motu; in qua opinione multi etiam hoc tempore verſantur; cum potius illud contingat propter pus, & expurgationem: ſiquidem ex una parte, tuſſis adhuc magis vlceratas partes dilaniat, atque phlegmonem rurſus excitat, ex altera, perducta phlegmone ad ſuppurationem, puris expurgatio uerum eſt neceſſaria, adeo ut pernicioſus quidam fiat circulus, ut tuſſis phlegmonem augeat, & phlegmone tuſſis operam requirat. Sed Galen. poſtremo aliam quoque rationem adiungit, cap. 11. ad finem 5. metho. quod nempe remedia, quæ ad curanda vlcera pulmonis

Curatio.

Prognoſt.

Digitized by Google

thapſia conficitur, non ſolum non conuenire, ſed etiam morbum poſſe augere, id quod ab ipſo quoque Galeno traditum eſt. 6. de tuenda. 9. qui docet calidam, & ſiccam capitis intemperiem remedijs frigidis, & humidis corrigendam eſſe, ac nominatim reprehẽdit medicos, & quicunque medicamentum ex thapſia & ſynapi, ad caput ſolent apponere, quoniam, inquit, ſi ex calida intemperie caput male habet, talia medicamenta nocent: expediat igitur hos frequenter balneo potabilis aquæ fouere, quo, & calidos vapores, qui in capite ſunt, euocentur, & totum capitis temperamentum melius reddamus, &c. quæ ſententia habetur 2. de med. ſecundum locos, & lib. 7. c. 1. Vnde inter cæteros Alexander miratur, quomodo diuiniſſimus Galen. nullo humectante, & refrigerante medicamento vtatur, ſed contra ſtatim ab initio ad ſiccantia, & calefacientia deueniat, quæ valent caput intemperatum adhuc intemperatius reddere, & ea quæ in thorace ſunt, acriora efficere. Hic nodus admodum videtur difficilis ad expediendum: nonnulli reſpondent, huiuſmodi vitioſos humores, uel ab aliqua parte, uel ab uniuerſo corpore in caput deferri, neque illud calida intemperie laborare: quod quidem vix, aut ne vix quidem exiſtimo fieri poſſe: alij aliter reſpondent. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, Galen. libro de tuenda valetu. non corrigendæ intemperaturæ intentum fuiſſe, ac propterea ſumma cum ratione, ex vna parte medicamentum ex thapſia, & omnia calidiora improbare, ex altera autem frigidioribus vti, quæ velle inquit, poſſunt totum capitis temperamentum melius reddere: at vero lib. metho. medic. capitis intemperiem propemodum neglexiſſet, atq; ad vnum ſymptoma, nempe ad impediendam tuſſim, & fluxionem materiæ ad thoracem reſpexiſſe; quod quidem ipſo Gal. auctore 12. metho. 1. faciendum eſt, quotieſcunque ſymptomata valde vrgent, ſicut contingit in præſentia; vnde cum pluribus congeſtis humoribus vitioſis, ſalſis, & erodendi vi præditis grauiſſima ac fere inſanabilia mala imminerent, ſputum ſanguinis, febris hectica, phthiſis, ſi illi tuſſim efficerent, atque in thoracem defluerent. Galenus eam rationem complexus eſt, quæ non ſolum præcipua, ſed forte etiam vnica reſtabat, vt tam certa pericula poſſent præcaueri, ea vero eſt, vt eiuſmodi humores reuellantur, neque ad partes ſubiectas deſcendant. quod inter cætera medicamenta ex thapſia, vel quæ nobis ſunt familiaria, veſicatoria, ſynapiſmata, & cauteria, quam maxime ſolẽt præſtare: etſi enim hæc calida medicamenta interea poſſunt calidam capitis intemperiem augere, tamen ſperandum eſt, longe maius commodum cohibita deſtillatione, quam incommodum aucta intemperie, ſecuturum eſſe, cum potiſſimum ægro ab imminente periculo ſeruato, liceat deinde ipſam quoque intemperiem corrigere, ſicuti videmus Galenum feciſſe, qui poſt vſum calidioris medicamenti docet ægrum ſalubriter reficiendum eſſe, alimentis boni ſucci, frictionibus, inambulatione, balneo, quaſi hac ratione deinceps velit ipſam quoque intemperiem corrigere. Itaque Galenus in morbo calido medicamento calido vtẽs, vnius ſymptomatis videtur rationem habuiſſe, quod Medici faciunt ſæpenumero, qui, exempli gratia, in dyſenteria ad leniendum dolorem infundunt ſeuum hircinum, oleum roſaceum, & ſimilia, quæ vlceri ſunt inimica: ſic in dolore colico medicamentis ſtupefacientibus utuntur, quæ pariter intemperiem inteſtinorum poſſunt augere, ſic alia multa non deſunt exempla, de quibus longius agendum non eſt. Atque hactenus de ſputo ſanguinis.

Cur olea in dyſenteria adhibeantur.

CAPVT VII.

De Phthiſi.

QVoniam frequenter, vt ſcribit Hippocrates 7. aphor. 15 16. ſanguinis ſputum puris ſputum, & phthiſis ſuccedunt, ideirco poſt ſputum ſanguinis de phthiſi agendum eſt. Hoc vox Græcis dupliciter accipitur, vt notat Galenus 1. epip. 2. 13. 3. aphor. 10. 7. aphor. 16. Vno modo pro omni corporis extenuatione, & macie, quomodocunque contingat corpus extenuari, & tabeſcere. Altero magis proprie, pro illo affectu, cum totius corporis extenuatio, & macies fit, propter inſanabilia vlcera pulmonis, cui febris hectica neceſſario coniungitur: nos autẽ prætermiſſa priore, & cõmuni ſignificatione, de poſteriori tantum, ac propria agemus in præſẽtia. Latini interpretes φθίσιν tabem conuertunt, ſed forte præſtat græcam vocem retinere, ſiquidem iam vidimus, tabem omnem corporis maciem comprehendere: uerum, & illud ſciendum eſt, vt idem notat Galen. 1. epid. 2. 18. 4. aphor. 8. veteres medicos phthiſicos appellare conſueuiſſe, non ſolum qui phthiſi laborabant, ſed etiam illos, qui ad phthiſim parati ſunt, quales maxime ſunt, quicunque ſunt adeo anguſto, & ſtricto thorace, vt a tergo inſtar alarum auium ſcapulæ promineant, ſecundum Auicennam 2. 3. 4. 20. deinde quibus caput facile impletur, quodque illi rumentis ſpiritus multas deſtillationes tranſmittit: quod ſi ambo, & figura thoracis, & imbecillitas capitis ſimul conueniant, eæ naturæ omnium maxime phthiſi obnoxiæ ſunt. Phthiſis apud Aetium, Auicennam, & veteres prope omnes, eſt exulceratio pulmonis: at uero Hippocrates, & Galenus, ſi attente eorum verba conſiderentur, videntur aliter ſentire. 7. aphor. 15. 16. Nam Hippocrates ita docet: a ſanguinis ſputo, puris ſputum, a puris ſputo phthiſis: quod ſi phthiſis ſequitur ſputum puris, & hoc phthiſim præcedit, ſatis conſtat, phthiſim ab vlcere pulmonis diuerſam eſſe. Sic Galenus Hippocratem interpretatur, atque idem confirmat manifeſtiſſime, qui ſcribit ad hunc modum, comen. aphor. 10. Quam peculiariter Græci, ac maxime Athenienſes phthoen appellant, eam nunc Hip. phthiſin nominauit, cum propter inſanabilia pulmonis ulcera totius corporis attenuatio fit, & macies, cũ debili febre coniuncta. Itaque phthiſis non aliud eſt, quam malus habitus, & ſumma extenuatio totius corporis cum febre hectica, & reliquis ſymptomatib. de quibus ſtatim ſermonem habebimus. Vnde qui docent, phthiſin eſſe, vlcus pulmonis, potius cauſam phthiſis, quam phthiſin videntur explicare.

Nomen.

Differentiæ phthiſis variæ poſſunt afferri, ſed illæ præcipuæ eſſe uidentur, quæ ſumuntur a cauſis, neque ſolum ab ulcere pulmonis, quod illud fit, uel paruum, vel magnum, uel corrodens, vel ſine corroſione, vel alterius conditionis, ſed etiam ab ijs, quæ ulcus in pulmone poſſunt excitare: namque id poteſt fieri, vel ex ſalſa capitis deſtillatione, vel ex vitioſis humoribus qui in toto corpore continentur, vel ex pure contento in thorace, & ſuppuratione, vel ex ſumpto erodente veneno, vel deinum maligno, & latente ſine hæreditario; ad quem modum ſæpe videmus totas familias miſere phthiſicas fieri, & mori. Signa quæ futuram phthiſin denuntiant, diligentiſſime ſunt animaduertenda, vt ſi fieri poteſt, tam perniicioſus morbus præcaueatur. Primum ſumitur ex corporum præparatione, de qua ex Galen. dictum eſt. Secundum ex ætate, de qua Hippocr. 5. apho. 9. Tabes nunc maxime ab anno 18. vſque ad 35. huius rationem docet Gal. 5. apho. 29. qui inquit, illud minime rationi ætatis cõtingere, ſed potius propter multos, & graues errores, quos in tali ætate conſtituti in victus ratione committunt: ſiquidem homines huius ætatis ſaltant, currunt, uenatio-

Cauſa.

Signa futuræ phthiſis.

tionem, & alia immoderati laboris genera exercent, vnde accidit venas dirumpi, ex quo poſtea, & ſputum ſanguinis ſolet ſuccedere. Sed Philotheus auctor Græcus, in commen. apho. Hipp. alias quoque rationes adiungit, quod nimirum in adoleſcentibus ſanguis fit copioſus, quo repleta vaſa tenduntur, & rumpuntur: in iuuenibus vero fit, quod fit redundãtia ſanguinis biliofioris, & acrioris, qui & ſanguinis ſputtionem, & phthiſin valet excitare. Tertio hæc ſigna colliguntur ex aere, & tempore anni, vnde in conſtitutione inæquali, a potiſſimum autumno, phthiſis frequenter contingit, vt colligitur ex Hipp. & Galen. 3. apho. 10. & 11. quod ſine dubio in temporis, & aeris inæqualitatem, nec non imbecillitatem caloris naturalis referendum eſt. Quarto colliguntur hæc ſigna ex quibuſdam cauſis præcedentibus exempli gratia, ſi parentes, ſi fratres, phthiſi laborarunt; ſi deſtillatio acris, & ſalſa diutius perſeueret, ſi præcedat ſputum ſanguinis, ſuppuratio: hæc omnia futuram phthiſin poſſunt denunciare. Poſtremo hæc ſigna accipiuntur ex medijs quibuſdam diſpoſitionibus, & ſymptomatibus veluti ſi videamus rebelles quaſdam, & moleſtiſſimas tuſſes; ſi ægri in regione thoracis nonnullos dolores pungitiuos percipiant, ſi difficilem habeant ſpirationem: hinc enim licet colligere, iam materiam petere tunicas pulmonis, & periculum imminere, ne ille erodatur. Apud Auic. eſt peculiare caput de præparatis ad phthiſin, 10. 3. tract. 4. 10.

Signa præſentis phthiſis. Secundo loco ſunt ſigna quæ præſentem phthiſin demonſtrant, quæ tria potiſſimum ſunt ex Galen. 5. aphor. 16. Primum eſt vlcus pulmonis, cuius manifeſtiſſimum, & certiſſimum eſt ſignum, pus quod per tuſſim reijcitur. Sed quoniam pituita interdum craſſa eſt, admodum ſimilis puri: adeo vt Medici frequenter in hoc iudicio diſſentiant, Auicen. duo tradit iudicia quibus pus a pituita liceat diſcernere, 10. 3. tracta. 4. 17. primum eſt ex odore; namque ſi vtrumque, & pus & pituita projciantur in ignem, pus fœtidum red dit odorem, pituita minime. Secundum eſt, quoniam ſi vtrumque ponatur in aqua, pus reſidet, & deorſum deſcendit, pituita vero ſupra aquam natat, neque ad fundum tendit, quod tamen poſterius ſignum experientia confirmat, non eſſe perpetuo verum, cum ipſa quoque pituita, ſi admodum craſſa fuerit, quandoque ad fundum deſcendat Cælius Aurelian. li. 2. de morb. acutis 14: alter hanc diſtinctionem facit, qui inquit, pus a ſputis puruleotis diſcerni calore, ſubſtantia, odore, colore, ſiquidem re vera pituita eſt albidior pure, quod ſemper ad liuidum videtur declinare: ſic vtriuſque ſubſtantia diuerſa eſt, cum pituita maiori ex parte ſit viſcida & tenax, quod non contingit in pure, niſi illud pituitæ permiſtum fuerit. Quo loco notandum, Cælium experimentum de aqua aliter interpretari, quam Auicen. & practicantes faciant, qui non conſiderat, vtrum pus, & pituita deſcendant nec ne, ſed inquit ſputa purulenta admixta aquæ facile ſolui, pus autem difficile: quod tamen neque perpetuo verum eſſe deprehenditur: vnde forte ſignum tertium ex odore, reliquis certius habendũ eſt: quandoque ſputa non ſolum igni impoſita, ſed etiam ſine igne, & ab ægro, & ab omnibus fœtida deprehenduntur.

I. Signum. Pus a pituita quomodo diſcernendum.

II. Signũ. Secundum ſignum phthiſicis eſt febris hectica, & ratio eſt; cum enim ab vlcere pulmonis non ſolum fumi & vapores putridi, ſed ipſa quoque materia putrida facile ad cor tranſmittatur, propter ſummam vtriuſque viſceris propinquitatem, & coniunctionem hinc ſequitur neceſſario, in phthiſi ſubſtantiam cordis poni in calefacto eſſe, ægrumque febre hectica laborare: de qua tamen febre notandum ex Gal. 1. aph. 12. eã quotidie ac præcipue ad noctem acceſſiones habere, quod mea ſententia de altera potius febre putrida, quam de hectica intelligendum eſt, vt forte ex hoc Galeni loco liceat colligere, phthiſicos non ſolum febre hectica, ſed etiam putrida laborare. Itaque phthiſici habent pulſus paruos, imbecillos, poſt ſumpta alimenta incaleſcunt, ac cætera habent ſigna febrium hecticarum.

III Signũ Tertium ſignum eſt macies vniuerſi corporis, quæ laborantibus duabus tam præcipuis partibus, pulmone, & corde, propter debilitatem, & defectum caloris naturalis contingit neceſſario: vnde, vt ſcribit Gal. in lib. de cauſis morborum 7. in hiſce ægrotis apparet facies hippocratica, nares acutæ, collapſa tempora, oculi concaui, &c. de quibus Hipp. 1. prog. 6. & 7. Atque hæc tria ſunt præcipua ſigna phthiſis ad quæ cætera omnia quæcunque ab alijs afferuntur, poſſunt referri.

Signa differentiarũ De ſignis differentiarum, vtrum vlcus pulmonis ſit magnum an paruum, præcipue cognoſcitur ex materia quæ educitur; vtrum illud ſit corrodens nec ne, ex præcedentibus cauſis, veluti deſtillatione ſalſa præcedente, poteſt deprehendi: ſic alia ſigna differentiarum ex modo generationis, tempore, & reliquis ægris referentibus facile poſſunt intelligi.

Curatio. In phthiſi præcipue curandi indicationes ab vlcere pulmonis tanquam a proxima cauſa, deſumuntur. Sunt autem vlceris abſterſio, regeneratio carnis deperditæ, vnio vel conſolidatio, ac poſtremo vniuerſi corporis nutritio, & reſtauratio: quibus perpetuo coniungendæ ſunt cõmunes indicationes, & vacuandi vniuerſi corporis, & reuellendi a partibus laborantibus: Vtrum liceat ijs indicationibus ſatisfacere, nec ne, hoc opus, hic labor: multa dicuntur, & ſcribuntur a Medicis, ſed vno verbo, ego quidem cenſeo neminem, qui vere ſit phthiſicus, vnquam ſanatum fuiſſe, neque poſſe deinceps ſanari, etſi Gal. neque omnem ſpem ſalutis videtur auferre, 4. de locis affect. 5. vbi inquit, vlcera pulmonis celerrime quidem fieri, ſed curationem, vt quibuſdam videtur, non admittere, vel vt alijs placet, difficulter admodum ſanari: ac rurſum 5. meth. 8. in prin. vbi docet vlcera pulmonis difficillima ad curandum eſſe: etſi enim difficillime curantur, tamen ea quandoq; videntur poſſe curationem recipere: de qua re idem ſcribit Gal. loco citato, veteres quoque medicos diſſentientes fuiſſe, ſiquidem nonnulli exiſtimabant, vlcera hæc non ſolum difficulter, ſed nulla prorſus ratione poſſe ſanari, quod, & ratione & experientia confirmabant: ratione quia pulmo propter reſpirationem in continuo motu verſatur, cũ quæ debent ſanari, omnimodam quietem requirant: experientia autem, quod neminem ita laborantem ſanatum uiderint. Rationes autem propter quas ulcera pulmonis aut difficilem, aut nullam recipiunt curationem, præclare explicantur a Galeno 5. meth. 8. & 11. & in ſumma ſunt huiuſmodi: primum quod pus ex pulmone nequeat ſatis expurgari, ſicuti, exempli gratia, ſi laborante utero, & ueſica, ex quibus partibus illud facile delabi atque elui poteſt, cum in phthiſi nulla alia purgationis ratio relinquatur, præter eam quæ fit in tuſſi. Secundo quod non ſine multo labore, motione, & dilaniatione ulceris, tuſſis fieri poſſit cum ſit alioqui neceſſarium, partes ulceratas quæ debent ſanari, in maxima quiete permanere, adeo ut ægri ſenſim reſpirent, neque quidquam loquantur: ex quo Galenus arguebat opinionem eorum, qui putabant curationem phthiſis eſſe deſperatam, quia pulmo propter reſpirationem in continuo ſit motu; in qua opinione multi etiam hoc tempore verſantur; cum potius illud contingat propter puris expurgationem; ſiquidem ex una parte tuſſis adhuc magis ulceratas partes dilaniat, atque phlegmonem rurſus excitat, ex altera, perducta phlegmone ad ſuppurationem, puris expurgatio iterum eſt neceſſaria, adeo ut perniciolus quidam fiat circulus, ut tuſſis phlegmonem augeat, & phlegmone tuſſis operam requirat. Sed Galen. poſtremo aliam quoque rationem adiungit, cap. 12. ad finem 5. metho. quod nempe remedia, quæ ad curanda ulcera pulmonis

ſunt accommodata, nequeat vlcus contingere, ſicuti fieret in ventriculo, ſed neceſſe habeant per longiſſimum ſpatium ab ore ad partes affectas penetrare, vt interea eorum vis in tanto itinere non ſolum remittatur, ſed forte etiam amittatur. Propter has igitur rationes, vlcera pulmonis per Galenum, aut difficulter, aut potius nullo modo poſſunt ſanari. Si quis plura de hac re cupit ſcire, is videat Conciliatorem differen. 194. Apud Hippocratem ſunt apho. 15. & 12. lib. 5. & 16. lib. 7. qui non ſolum certiſſimum phthiſis periculum, ſed proximam quoque ægroti mortem declarant. Cum igitur phthiſis, vel difficillime, vel potius nulla ratione poſſit curari, ſuperuacaneum videtur de illius curatione verba facere: ſed quoniam, vt Galenus ſcribit 5. metho. 14. nonnulli ægroti, qui accommodatis præſidijs vſi ſunt, id ſaltem lucrifecerũt, vt vlcus non vltra progrederetur, neque maius fieret, ſed eo exſiccato, & quodam veluti callo inducto, ipſi longiorem uitam uiuerent, etſi, vt idem ſcribit Gal. 4. de locis aff. 5. hæc vlcera calloſa progreſſione temporis, & qualibet leui occaſione prompte iterum exulcerantur, propterea nos breuiter illud unum docebimus, quomodo phthiſici tractandi, & regendi ſint, quandoquidem nequeunt perfecte curari, ut ſaltem longiori vita, & minori cum incommodo frui poſſint.

De ratione præſeruandi illos, qui potiſſimũ ex deſtillatione ad phthiſim ſunt procliues, iam ſatis diximus cum Gal. itaque non eſt, vt de illis iterum agamus. Summa igitur curationis phthiſis conſiſtit in ſiccatione vlceris pulmonis, et nutritione vniuerſi corporis. Ratio præſidiorum quæ ad haſce indicationes ſunt accommodata à Gal: admodum paucis continetur: primum vſu lactis 2. mutatione aeris 3. victus ratione. Poſtremo nonnullis partim internis partim externis medicamentis, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Sed illud primum ſciendum, in hiſce ægrotis, & propter debilitatem uirium, & propter alias manifeſtas rationes, nullum, vel miſſioni ſanguinis, vel purgantibus medicamentis, vel alicui inſigni vacuationi locum ſupereſſe, unde non alia uacuandi ratio mihi probetur, quam per mollia quædam clyſteria, & non nulla leuiſſima, & lenientia medicamenta, quæ præter uacuationem communium excrementorum, poſſint quoque nimiam corporis caliditatem, & ſiccitatẽ remittere.

Clyſter lenis.

℞. *Decoctionis foliorum maluarum.*
Violarum.
Lactucæ. lib. j.
Olei amygdalarum dulcium.
Violati
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Oua duo integra. M. pro clyſtere.
℞. *Succi priſanæ diluti lib. j.*
Olei chamæmelini.
Sacchari rubei ana ℥ j. ß.
Olei uiolati ℥ iij. M. pro clyſtere.

De medicamentis nullum occurrit præſtãtius caſſia, & ſyrupo uiolaceo ſolutiuo.

℞. *Florum caſſiæ nouiter extr. ℥ j.*
Pulueris hyſſopi ℈ j. M. f. Bolus.
℞. *Syrupi violati ſolutiui ℥ iij.*
Decoctionis borraginis.
Capillorum veneris q. ſuff. M. f. Potio.

De uſu lactis.

De lacte, & commodo illius uſu, præterito anno tractantes febrim hecticam, diximus diffuſe, in præſentia ſatis fuerit præcipua, & vtiliora capita in medium proferre. Primum vero illud ſciendum eſt ex Galeno 3. de aliment. facult. 16. de ſuccorum bonitate, & vitio. 4. 5. metho. 12. 7. metho. 6. curandis phthiſicis lacte nullum præſtantius, & congruentius remedium poſſe inueniri, adeo, ut nõnulli fuerint in ea opinione, multos, quibus vlcus in pulmone fuerit, ſolo vſu lactis poſſe ſanari, dũmodo illud exhibeatur, antequam id magnum, & calloſum fiat: ſiquidem præterquam quod Lac inter cætera omnia corpus opportune nutrit, optimumque ſanguinem generat, & acrimoniam vitioſorum humorum corrigit, id quoq; habet, vt interna viſcera poſſit abſtergere, & conſolidare, adeo, vt omnes prope conditiones videatur obtinere, quæ ad hanc rẽ ſunt accommodatæ: de quo Meſue inter cæteros, hæc habet: Phthiſicis lac eſt res alimentalis, & dilecta nimis, & eſt ex rebus velocis conuerſionis in ſanguinẽ, & eſt medicina abſtergens vlcus, virtute ſeroſitatis eius, & conglutinans ipſum, virtute caſeitatis eius.

Lactis uirtus.

Cæterum inter omnia genera lactis, teſtimonio veterum medicorum, & Galeni. lib. de ſuccorum bonitate, & vitio, 4. de marcore 9. 7. metho. 6. certum eſt lac humanum principem locum obtinere, ac maxime ſi quis ex mamma mulieris illud velit accipere, ſiquidẽ quamprimum ex ipſis mammis exit, propriam facultatem, & præſtantiam amittit. In ſecundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimũ eſt, minime coagulatur, & vndique facile, & velociter digeritur, quod pariter Galenus cupiebat, vt æger ex mammis aſinæ aſſumeret, aut ſi id nequit fieri, vt ſaltem quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atque ex mammillis adhuc calens protinus hauriatur. In tertio loco ab Auerroe 7. colliget. 15. ponitur lac caprinum, quod ex Galeno 5. metho. 12. inter lac vaccinũ, quod craſſius eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit: quod quidem lac caprinum ab Auicẽna maxime probatur. 10. 3. tract. 5. cap. 5. propter quandam adſtrictionem, qua videtur præditum: quodcunque autẽ lac fuerit, illud perpetuo eſt eligendum, quod optimum eſt: de cuius bonitate, & præſtantia videatis Galenum, 7. metho. 6.

Lac humanum.

Sed neque illud eſt prætermittendum, præter cæteras cõditiones boni lactis id quoque futurum vtiliſſimum, & præſtantiſſimum, ſi animal in congruis, & accommodatis paſcuis nutriatur: ea vero ſunt quæ primo ſint in loco edito, neque prope ſtagnum, aut paludem, ex quibus humidiores vapores efferantur, neque plane à ſole ſint auerſa: deinde in quibus ſint herbæ, & frutices, quæ ſalubre ſimul, & adſtringens lac reddant, qualia ſunt ribes, arbutus, hedera, lotus, polygonum, meliſſophyllon, &c. qualia paſcua ſingulari quadam prærogatiua celebrantur à Galeno, quæ inter Neapolim, & Surrentum ad Tabias conſpiciuntur, quorum loci diffuſam atque elegantem deſcriptionem, totamque hiſtoriam Galenus tradit. 5. meth. 12. 10. meth. 5. 14. de ratione victus. 29. Lacti conſueuit Galenus permiſcere pauxillũ mellis deſpumati tepidi, ne illud cogatur in ventriculo, quandoque & ſal, ſi velimus lac citius ad aluum deſcendere, quæ quidem maxime in phthiſi, in qua perpetuo vlceris ſiccationem intendimus, mihi viderentur opportune permiſceri: ideo ego præter modicum ſalis loco mellis parum ſacchari, quod iucundius eſt, conſueui permiſcere. Quatenus ad lactis quantitatem pertinet, quam licet exhibere, illud potius quadam cõiectura, quam certa rõne poteſt ſciri. coniectura autem eſt, ſi lac non corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neq; vires grauet, id quod potiſſimum licet intelligere, ſi motus arteriæ partim ante, & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe comparetur: namque ſi illud corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo male affecto ſolent cõtingere: ſi vero id corruptum non fuerit, tunc pulſus & maiores, & vehementiores euadunt. Galen. primum lactis aſinini non plus dabat vno cyatho, nempe ad ℥. j. & ß. & quod ſi ventriculus id bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurſum dimidium adijciebat, ſicque ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram aſcendebat, quam quidem ego puto quartam, quintam, vel ad ſummum, ſextam vnciam continere. Veruntamen circa vſum lactis perpetuo memoria tenẽda ſunt præcepta Hipp. & Gal. 5. aph. 64. nempe vt phthiſici, & cæteri

Quãtitas lactis.

Quib. lac noceat.

ægrotis

Digitized by Google

ægroti ab eo caueant,quicunque capite dolent,putrida febre laborant, plurimum ſitiunt,& uiſcera obſtructa ac flatuleta habent,quib. Conciliator alias quaſdam magis proprias rationes adiungit,fluxionem catarrhi,nauſeam,cibi faſtidium, & ſimilia,quæ non carent ratione : diff.194.

Aer phthiſicorum. Tabia. Secundum præſidium eſt permutatio aeris,& præcipue ad aerem ſicciorem, quem certum eſt ſiccando ulceri pulmonis multum ualere : unde Galenus conſueuit ſuos phthiſicos ad Tabias mittere,de quo loco atque illius ſalubritate paulo ante diximus. Sic Cornelius Celſus 3.lib.22. ſcribit, ſi uires patiantur,longa nauigatione, & cœli mutatione opus eſſe,ideoq; aptiſſime ex Italia Alexandriam iri. Quod ſi aer talis naturæ haberi non poſſit, accenſo igne ex lauro,iunipero,& ſimilibus odoratis medicamentis,& omni ratione talis arte præparetur.

Victus phthiſicorũ. Tertio loco eſt uictus ratio, quæ cõſenſu omnium in curatione phthiſis maximi eſt momẽti, & uno uerbo alimenta ſint optimi ſucci,facilis coctionis,& diſtributionis,paucorũ excrementorũ, qualia ſunt,exẽpli gratia, ptiſana hordeacea, alica, panis ex optimo iure præparatus,oua recẽtia,teſtes pullorũ nõ coeuntium,optimæ carnes pullorũ,caponum, perdicũ,turdorum,auium paruarum,potiſſimum in montibus degentium:noſtri autem communiter practicantes quã

Carnes cochlearum, & teſtudinũ an conueniant. maxime extollunt carnem cancrorũ , teſtudinum,cochlearum , ranarum , quæ , ut illi inquiunt, propter ſubſtantiã inſitã , & tenacem poſſunt ulcera pulmonis conſolidare, & propter ſuam frigiditatẽ ualent humorum acrimoniam remittere : itaq; hiſce carnibus, & contuſis, & deſtillatis, & uarijs rationibus præparatis,& pro alimento, & pro potione, maximopere delectantur. Cæterum ſi quis uelit huic rei uel parum animi adhibere , cũ hæc omnia animalia non niſi limo, & rebus limoſis nutriantur,cũ ſint craſſiſſimæ,& terreæ ſubſtantiæ,quiuis facile,ni fallor, intelliget,& fatebitur,illa nõ niſi ſanguinem craſſum, terreũ, melancholicum,ac plane vitioſum generare,difficillime concoqui , & eſſe quam maxime excrementoſa,adeo, ut tantum abſit,ut huiuſmodi alimenta poſſint phthiſicos iuuare, ut e contra magis ualeant illos uehementiſſime lædere, & tanto citius interficere.

Poſtremo ſunt nonnulla medicamenta,partim interna,partim externa,quæ omnia ad ſiccationem ulceris ſunt potiſſimũ accõmodata, ac primum ſunt medicamenta interna,exempli gratia, ſyrupus myrtinus,

Interna medicamenta. Saccharũ roſaceum præſtantiſſimum. de roſis ſiccis,pulmo vulpis exiccatus, bolus armena, terra Lẽnia,lapis hæmatites,ammoniacũ,galbanum, myrrha , cinnamomum, ac tandem magna antidota, theriaca,mithridatũ,ambroſia,athanaſia : de quibus videtis Gal. 4. de locis affect.ad finem. Verũ inter cætera omnia cõmuni omnium conſenſu ſaccharũ roſaceum in hac tota curatione videtur principem locum obtinere , de quo quidem medicamento Auic. inter cæteros præclariſſimum reddit teſtimonium, quando profitetur ſe in diuerſis corporibus , & regionibus illud multoties expertum fuiſſe, nempe ut æger utatur ſaccharo roſaceo recenti toto anno omni die,quantũ poteſt,quãtum multum ſit,adeo ut etiam illud cum pane aſſumat : quin narrat hiſtoriam de quadam muliere phthiſica,quæ ad ultimum terminum mortis deuenerat,quam ille inquit ruſum,& ſanatã,& impinguatã

Externa. eſſe. Deinde ſunt medicamenta externa,ac potiſſimũ bene odorata,ex quibus uapores eleuati , & cum aere permiſti,& per inſpirationem attracti,egregie poſsũt ulcera pulmonis exiccare; talia fuerant apud Gal. hedychroum,ſpicata & foliata unguenta,quorum mentionem facit 4. de locis aff.ad finem,quæ ille iubebat ægrotos per integros dies odorari,aſſidue naribus admouẽdo,nec non iubebat illa intra nares imponi,dũ irent dormitũ, ut ex tam frequenti uſu die noctuque ſpiratorum beneolentium pulmones tanto magis ſiccarentur,& iuuarentur. Si quis cupit habere deſcriptionem horum medicamentorum , ſciat hedychroũ deſcribi ab Aetio lib.13.89.a Paulo lib.7.11. Foliatum ab Aetio lib. 16.121. Spicatum ſequenti cap.

Pilulæ pro phthiſi. 122.quorum imitatione licet nobis nonnulla medicamenta odorata,& quaſdam paruas pilulas conficere,ex roſis,ſandalis,ligno aloes, cinnamomo,ladano, &c. quæ aſſidue manibus geſtentur, & naribus admoueantur. Auic. & Arabes præterea utuntur ſuffumigijs, qui deueniunt uſque ad ſulphur , arſenicum , &c. quæ forte ſuſpecta videri poſſint,cum periculum ſit,ne ulcus magis augeant,& fortaſſe magis obſint, quam proſint : unde Galen. nullam eorum mentionẽ facit.

Phthiſis eſt contagioſa. Hactenus de phthiſi,de qua monendi eſtis,hoc malum non ſolum eſſe perniicioſum , ac nullam curationem recipere,ſed etiam quam maxime eſſe contagioſum , adeo ut non ſolum conuerſatio cum phthiſicis ſit periculoſa,quod a Gal. traditũ eſt 1. de diff. feb.3. ſed etiã illius contagium certe mirabili, & inexplicabili ratione,ad parietes,ad trabes & ad uniuerſum cubiculum tranſeat; itaque cum phthiſicis,& eorum rebus omnibus caute admodum , non ſolum tempore vitæ,ſed etiam poſt eorum mortem agendum eſt.

CAPVT VIII.

De Tremore Cordis.

QVi ante nos medicinã practicam profeſſi ſunt , ſoliti fuerant primo anno agere de morbis capitis,& thoracis,uſq; ad affectus cordis,quos in proximum ſequentem annum reijciebant, in quo de morbis ventriculi, & reliquarum inferiorum partium agi ſolet:quod quidem conſilium cum mihi non ſatis probaretur,quoniam male ea videntur diſiungi, quæ natura certis ſedibus coniunxit , ſtatim mihi licet, pro

Quib. affectib. cor corripi poſſit. noſtro inſtituto , ad affectus cordis deuenire : ac primum id quæritur,quibuſnam, & quot morbis cor poſſit laborare? De morbis in intemperie nemo dubitat, quin cor omni intemperie, & ſimplici, & compoſita poſſit laborare: ſed dubium eſt, an illud præterea poſſit laborare morbis ex intemperie cum materia , quales ſunt inflammatio, & reliqui humores præter naturam: quin etiam dubium eſt, an cor poſſit laborare ſolutione continui : de qua controuerſia habetis apud Conciliatorem longam,& accuratiſſimam diſputationem 97. de qua cum nolim prolixius agere mihi ſatis ſit in præſentia vnam Galeni determinationem afferre,quæ eſt huiuſmodi 5. de locis affect.2. Si vulnus ad aliquem ventriculorum cordis penetret , confeſtim hominem cum copioſa ſanguinis profuſione mori,ac præſertim ubi ſiniſter ventriculus fuerit vulneratus:ſi vero vulnus uſque ad ventriculum non pertingat,ſed in cordis corpore conſiſtat, tunc aliquot ægrotos non ſolum ea die, qua vulnerati fuerunt, ſed ſequenti etiã nocte vixiſſe,ſed tamen ijs quoque mortem,phlegmonis ratione ſecutam eſſe : ex quibus id licet colligere, cor nullum vulnus diutius poſſe perferre; : quod item Galenus confirmat 6. apho.18. cum enim Hippocrates doceret vulnera ueſicæ,cerebri, cordis alicuius ieiuni,ſeu inteſtini,ventriculi,iecoris,lethalia eſſe,Galenus hanc ſententiam recipit & interpretatur de ſolo corde veriſſimam eſſe , quo vulnerato , ille inquit,in confeſſo eſt apud omnes,mortem neceſſario ſuccedere,cum de cæteris partibus ſententia tantummodo veritatem contineat,ſi vulnera magna, & profunda fuerint. Quod autem de vulnere diximus, idem de inflãmatione dicendum eſt,de qua item ſcribit Galenus 5. de locis affect.10.ſe manifeſte in gladiatoribus vidiſſe mortem ſequi ſimillimam ijs, qui cardiaca ſyncope pereunt : quod item de abſceſſibus, ac reliquis tumoribus ſtatuendum eſt. Ad quem modum legimus quoq; apud Galenum 3. de præſagit. ex pulſ.3. putreſcente ſubſtãtia cordis,ſicuti cõtingit in febre hectica

peſti-

peſtilenti, nullum prorſus alicui medicinæ locum ſupereſſe: vnde Ariſtoteles quoque ſcriptum reliquit. 3. de partibus animalium, capite 4. poſtremis verbis, & 4. de quibus 2. ad finem, cor ſolum inter viſcera, & omnes partes noſtri corporis nullum pati vitium graue, idque recta ratione: cum enim, ille inquit, principio corrumpitur, nihil eſt quod cæteris, quæ inde pẽdent, præbere auxilium poſſit, &c.

De tertio genere morbi in mala cõpoſitione, cor neque morbo in numero, neq; in ſitu, neq; in reliquis videtur laborare, ſiquidẽ, vt dicit Ariſtoteles 3. de partibus animaliũ, & 4. de generatione animal. nõnulla animalia non ſolũ terreſtria, ſed & aquatica, reperta ſunt habere duo hepata, duos lienes, duo capita, nonnulla ſine liene, ſine iecore, at vero nullum vnquã animal repertum eſt ſine corde, vel quod duo corda habuerit, vel quod non vnum perpetuo locum obtinuerit.

Nomina. Cæterum ijs prætermiſſis, inter reliquos morbos cordis palpitatio reperitur, de qua mihi propoſitum eſt in præſentia verba facere. Plerique omnes hunc morbum tremorem cordis appellãt, ſed, vt ego puto, minus proprie, ſi velimus exquiſitam nominis proprietatem obſeruare: namque tremor, vt Galenus docet 2. de ſymptom. cauſis 2. lib. de tremore 5. eſt motus deprauatus ſurſum deorſum, compoſitus ex motu uoluntario, facultate animali partem ſurſum attollente, atque ex motu inuoluntario, propter grauitatẽ membro deorſum tracto: vnde cum tremor, eodem Galeno auctore, fieri non poſſit ſine hominis uoluntate, atque opera muſculorum, quos conſtat motus võluntarij inſtrumenta eſſe, cor autem non ſit muſculus, neque ex uoluntate moueatur, id concludendum uidetur, cor nullo modo tremore poſſe laborare: itaque alteri in ſcribentes de palpitatione cordis, id magis appoſitæ mihi uidentur facere: etenim tametſi neque fortaſſe in hoc motu cordis omnia quadrant, quæcunque in uera palpitatione neceſſario concurrunt, tamen ſatis cuique eſſe debet Galen. auctoritas, qui inter cæteras partes, ventriculum, veſicam, uterum, iecur, lienem, &c. 2. illo de ſymp. cauſis 2. ipſas quoque arterias, & cor enumerat. Verum ſiue hoc ſiue illo nomine vtatur aliquis modo rem intelligamus, id nihil refert, nos perpetuo palpitationis nomen tenebimus.

Quid ſit. Quid ſit cordis palpitatio, ex communi hominum notione patet, nimirum motus in quo illud præter naturæ inſtitutum dilatatur, & conſtringitur, ſiue eleuatur, & deprimitur: ex quo id quoque poteſt ſatis conſtare, huiuſmodi motum cordis ſymptoma eſſe, actionem læſam facultatis animalis, non abolitam, non imminutã, ſed deprauatam: quæ doctrina eſt Galen. de ſympt. diff. 3.

Differ. Differentiæ huius ſymptomatis variæ ſunt, ac primum a quantitate, & magnitudine. Palpitatio alia eſt inſignis, adeo vt cor ſaltare videatur, hinc nonnulli talem motum ſaltum cordis nominant, qui non ſolum manibus percipitur, ſed etiam oculis manifeſtiſſime perſpicitur: alius eſt tam paruus, & remiſſus, ut vix ad tactum ſentiatur.

Secundo ſunt differentiæ a qualitate motus: nam palpitatio aut ſola, & ſimpliciter euenit, aut cũ quadã ſignificatione, quod cor ipſum in humore moueatur: quæ differentia eſt Gal. 5. de locis aff.

Tertio ſunt differentiæ a tempore: palpitatio alia recens, alia antiqua eſt; tametſi ſcribit Galen. & confirmat experientia, neminem hoc morbo laborãtem, longiorem uitam uiuere, & ad ſenectutem peruenire. Præterea alia eſt periodica, ut ſuas quaſdam acceſſiones habeat, alia eſt continua, quæ nunquam intermittit, ſed continenter affligit.

Quarto ſunt differentiæ a coniunctis: cordis palpitatio vel eſt cum febre, uel ſine febre: quo item de ætate, tempore anni, ac reliquis dicendum eſt, de quibus ſæpiſſime dixi.

Quinto, & poſtremo ſunt differentiæ a cauſis, de quibus ſunt maxime controuerſiæ, ac variæ auctorum opiniones, quas omnes propter anguſtias temporis mihi libet in præſentia prætermittere, atq; eam tantummodo ſententiam proferre, quam cenſeo magis Galeno conſentientem, & veriorem eſſe; quoniam Gal. 2. de ſymp. cauſis 2. generaliter inquirens cauſas palpitationis, ab ijs quæ manifeſtiſſime apparent, nimirum palpitationibus quæ in palpebris, ſupercilijs fronte eueniunt, hac methodo progreditur: etenim cum in ijs partibus externis cutis videatur attolli & dilatari, ad eum modum quo attolluntur & dilatantur arteriæ, certum eſt huiuſmodi partes non a ſe ipſis & propter inſitam earum facultatem attolli & dilatari, ſiquidem illud perpetuo facerent, & eo potiſſimum tempore quo ſanæ eſſent, ſicuti videmus arterias facere, quæ perpetuo attolluntur & dilatantur. *Cauſæ palpitationis.*

Cum igitur palpebræ, ſupercilia, & ſimiles externę partes, neque ſemper, neque dum ſanę permanent, ſoleant dilatari, perſpicuum eſſe poteſt, quod a ſeipſis non dilatantur: quod ſi a ſeipſis non dilatantur, vt omnino ab aliqua ſubſtantia quæ in ipſas partes influat dilatentur, neceſſe eſt: eſt autem vero conſentaneum talem ſubſtantiam duplicem eſſe poſſe, vel humorem, vel aeream ſubſtantiam: ſed illam non eſſe humorem celeritas tum generationis, tũ ſolutionis, quæ in palpitatione contingit, ſatis ſuperque demonſtrat: namque palpitatio celeriter ſit, & ſtatim deſinit: nullus autem humor poteſt ita celeriter influere, ac multo minus recedere, potiſſimum in partibus faciei, vbi nudis propemodum oſſibus cutis ſupertenditur, in quibus partibus veriſimile eſt, humorem difficilem tranſitum habere, neque ita facile influere aut recedere; vnde Gal. concludit neceſſario, quæ palpitationem efficit, non eſſe humorem, ſed aeream quandam ſubſtantiam, quã certum eſt facile & expedite omnes partes corporis permeare. Et ſi quis rurſum quærat, qualiſnam ſit huiuſmodi aerea ſubſtantia? huic reſpõdet Gal. eam non aliam eſſe, quam vaporoſam, craſſam & quantitate multam, pro ratione ſpatij in quo continetur: namque ſi hæc materia tenuium partium & pauca foret, illico ex corpore deflueret, neque poſſet partem attollere, dilatare, & palpitationem efficere.

Ex ijs tandem colligit Gal. palpitationes in illis fieri, in quibus particula quomodocunq; eſt refrigerata: & ratio eſt manifeſta: nam quod animali ſecundum naturã ſe habenti, & tempore ſanitatis, per calidũ innatũ, attenuatum, & exacte elaboratũ, quotidie ex corpore defluebat, id nunc calore per frigus reddito debiliore non ita poteſt attenuari, ſed craſſius euadit, vnde non ita facile & prompte, vt antea, tranſpirat, ſed ſub cute detinetur, & in tranſitu, facta conſtipatione a frigore moratur, impeditur & non egreditur; ex quo ſit, vt idem ſcribit Gal. in lib. de tremore, pal. &c. cap. 5. vt ad palpitationem efficiendam, maxime concurrãt ætas frigidior, natura corporis frigida, regio frigida, tempus anni hybernum, vita otioſa, ſatietati, & ebrietati dedita, alimenta frigida & flatulenta, & vno verbo, quæcunque corpus refrigerant, craſſumque, flatuoſum, & nebuloſum ſpiritũ poſſunt generare; ijs autem contraria, palpitationes ſtatim auferant: nam ea quæ calefaciunt, ſpiritũ attenuant, & corpora rara, mollia, & tranſpirabilia efficiunt: quæ autem refrigerant, denſant, cogunt, meatus corporis occludunt, ſpiritumque turbidum, & craſſum reddunt. Quod ſi de Galen. ſententia vere ſtatutum eſt, palpitationem generaliter a frigidiore cauſa perpetuo ortum habere, ego quidem neſcio quomodo nõ, idem liceat ſpeciatim de palpitatione cordis ſtatuere. Si quis vero eſt qui ijs non acquieſcat, is rurſum Galen. audiat, 5. de locis aff. 2. qui primum ex propoſito tractans cauſas palpitationis cordis, non alias quam cauſas frigidas affert, copiam humoris contenti in pericardio, & alia id genus, de quibus ſtatim ſermonẽ habebimus;

deín-

deinde ſummam totius curationis conſtituit in victus ratione nec non medicamentis, quæ calefaciendi, & extenuandi vim habeant: quæ item omnis huiuſmodi alimenta, & medicamenta certiſſimum eſt non alijs, quam morbis & cauſis morborum frigidis conuenire.

Not. error Trincauellius. Neque vero ab hac opinione me poteſt dimouere argumentum Trincauelli, & aliorum, qui putant palpitationem cordis ex cauſa calida ortum ducere, propter eam præcipue rationem, quoniam Gal. affirmat, miſſionem ſanguinis omnibus hoc morbo laborantibus ſemper profuiſſe, quaſi vero indicatio huius præſidij non a magnitudine morbi, ſed a copia, & quantitate humorum, nec non a qualitate petenda ſit, neque liceat in morbis frigidis, & copia frigidorum humorum ſanguinem mittere: de qua abſurda opinione alias dictum eſt ſatis.

Verum ad proprias cauſas palpitationis reuertamur, quæ ex Galen. colligi poſſunt 5. de locis affect. 2. & ſunt huiuſmodi. Primum eſt nimius humor vrinæ ſimilis, contentus in membrana cor ambiente, quam pericardium vocant. Secundo tumor præter naturam, humorem in ſe continens, ſimilem ei qui in hydatide reperitur. *Hydatis quid.* Hydatis autem eſt pinguis quædam ſubſtantia ſuperioris palpebræ oculorum, ſic eam ſuo pondere grauans, vt vix permittat oculum attollere; adeo vt palpebræ in hoc malo quandam veluti ſpeciem hydropis repræſentent. Tertio eſt craſſus, nebuloſus, flatuoſuſque ſpiritus, qui pariter in pericardio, & in eodem detinetur, quos quidem humores, & tumores Galen. obſeruauit in ſimia, & gallo, vehementer emaciatis, & aſſerit hominibus quoque id poſſe euenire; hæc enim ſunt impedimento quo minus cor ſecundum naturam attollatur, dilatetur, & moueatur, ex quo contingit palpitationem fieri. Sed præterea ſciendum eſt, cor in palpitatione aut primario laborare, nimirum intemperie frigida; propter quam humor, tumor, flatus præter naturam generentur: aut per conſenſum aliarum partium, potiſſimum vero ventriculi, & vteri, ex quibus partibus experientia confirmat ſæpenumero eleuari vapores crudos, & craſſos, qui petentes cor, neque facile exitum inuenientes, ſolent huiuſmodi malum efficere.

Quo flatus in corde fiant. Verum hoc loco nonnulli quærũt primum quomodo palpitatio cordis ex flatibus fieri poſſit? Etenim cum flatus ex frigiditate generentur, non uidetur fieri poſſe, vt cor membrum principale, & fons caloris innati, tanta frigiditate laboret, vt in eo flatus generari poſſit. Sed ijs facile eſt reſpondere, flatuoſa excremẽta in animantibus generari, neque in ſumma caloris imbecillitate, neque quando calor vehementer valet, ſed cum ille medium locum obtinet, quod item de externis flatibus contingit, quos neque frigidiſſimis neque calidiſſimis conſtitutionibus generari certum eſt, ſed potius in conſtitutionibus medijs: quæ doctrina eſt Gal. 3. de ſymp. cauſis 2. Sed illud quoque licet addere, non eſſe adeo abſurdum, cor frigida intemperie laborare, cum in hydrope, ſine conſenſu cordis frigiditas ad totum corpus non poſſet diffundi.

An humor pericardio contineatur. Secundo dubium eſt utrum aqueus ille humor naturaliter in pericardio contineatur, nec ne: namque ſi ille eſt in cauſa ut cor palpitatione laboret, non niſi præter naturam uidetur in ea parte contineri: contra autem docent anatomici, talem humorem naturaliter in pericardio contineri, de cuius multiplici generatione & vſu plurima diſputant. Ego autem reſponderem, humorem quidem naturaliter in pericardio contineri propter eum præcipue uſum, ut probabile eſt, ne cor nimio calore, & aſſiduo motu torreſiat, ſed illum humorem eſſe admodum exiguum; tunc vero præter naturam eſſe, palpitationem, & alia mala efficere, quotieſcunque copioſior euadit, & naturæ terminos excedit.

Signa. Signa quæ palpitationẽ cordis ſignificãt, uel ægrotis referentibus, vel mano adhibita; vel quandoq; ipſis oculis fiunt manifeſtiſſima: ſiquidem cuique ſatis eſt euidens, cor præter ſuum naturalem motũ, & pulſationem, alium motum præter naturam habere, quẽ palpitationem dicimus. Sic ſigna differentiarum pluribus ijs rationibus, de quibus ſæpe dixi, facile poſsũt cognoſci, vt pluribus non ſit opus.

In curanda palpitatione cordis nobis ſeſe offerunt communes indicationes, vacuatio vniuerſi corporis, reuulſio, diſſolutio ſiue humoris, ſiue tumoris, ſiue flatus, quæcunq; in pericardio, & in corde continẽtur, ac demum roboratio partis laborãtis, quæ potiſſimũ conſiſtit in ablatione morborum, ne deinceps eiuſmodi materia noxia generetur. *Curatio.* Verum liceat ijs indicationibus ſatisfacere, nec ne, id ſciendum eſt ex Gale. de locis aff. hunc morbum plane difficilem, & periculoſum eſſe: *Prognoſt.* etenim quamuis nonnulli per ſectionem venæ, per alimenta, & medicamenta extenuantia nõnunquã liberentur, nihilominus qui poſt annum vel plures menſes eodẽ malo rurſus corripiuntur, omnino breuiori vita fruuntur, neque ad ſenectutẽ perueniunt, quorum alij, vt inquit Gal. per febres acutas, alij vero, cũ ſani forent, ſyncope correpti extincti ſũt. Itaque ſi hoc malum longiore tempore hominẽ affligat, & crebro repetat, certum periculum breuioris vitæ, ac repentinæ mortis ſolet impendere. Sed nos ſingulas indicationes, & ſingula remedia breuiter perpẽdamus, & quatenus ad cõem vacuationem pertinet, illud in primis notandum eſt ex Gal. 7. meth. vltimo, ſumpta indicatione a natura partis, quæ præ cæteris omnibus partibus neceſſariam toti animali operam præſtat, ſcilicet corde laborante, nullam inſignem vacuationem conuenire, & eſt ratio, ne illius robur diſſoluatur, cuius perpetuo neceſſe eſt rationem habere.

Sectio uenæ. Ergo cũ ſectio venæ, conſenſu omnium, quam maxime conueniat, præcipue vero illuſtri teſtimonio Galeni inter cætera omnia præſidia non ſolum curãdo, ſed etiam præſeruando principem locum obtineat; adeo vt nonnulli poſt miſſionem ſanguinis vtentes extenuante victus ratione, & ſimilibus idoneis medicamentis, ab hoc ſymptomate perfecte fuerint liberati, ſtatum ſine vlla dilatione ad ſectionem venæ veniendum eſt, vena autem ſit baſilica, 13. metho. 11. qui docet, perpetuo laborãte corde hanc venam incidendam eſſe. *Quãtitas ſanguinis.* Quatenus uero pertinet ad quantitatem ſanguinis, nonnulli copioſe illum mittunt, & vſq; ad animi deliquium, ſed omnino præter rationem, namq; ſicuti modo dixi ex Galeno, laborantibus partibus principibus, & quæ omnibus partibus animalis neceſſariã operam præſtant, quale maxime eſt cor, non licet ſemel magna vti vacuatione, & ita illius robur diſſoluere; itaque ſanguis parce mittendus eſt, neque mea ſententia foret inutile venæ ſectionem partiri. *Lenitiua.* Sed vel ante vel poſt ſectionem uenæ, neque alui lenitio eſt prætermittenda, & inter cætera omnia medicamenta vſus hieræ ſimplicis mihi maxime probaretur, quæ vel ſimul cum caſſia, vel cum melle roſ. ſol. commode poſſet permiſceri: habeas exempla.

℞ *Florum caſſiæ nouiter extractæ* ℥ *vj.*
Specierum hieræ ſimplicis ʒ *ij.*
M. cum ſacchare f. Bolus.

Vel

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℥ *ß.*
Cum mellis roſ. ſol. q. ſuf. fiant bolus.

Item

℞ *Mellis roſ. ſol.* ℥ *j. ß.*
Decoctionis borraginis
Meliſſæ q. ſuf. M. quod ſtatim poſt hieram exhibeatur.

Poſt ſectionem venę ex doctrina Galeni ad medicamenta extenuantia procedendum eſt, quæ ualeant partim humores in toto corpore contentos extenuare, & ad purgationem præparare, partim humores & flatus in thorace contentos extenuare & diſſoluere: &

re, in quorum medicamentorum uſu duo præcepta

I. Præceptum.
ſunt vobis memoria tenenda. Alterum, ſumpta indicatione a ſitu partis, quæ in profundo, & medio corpore conſtituta eſt, vt reliquis accommodatis præſidijs perpetuo miſceantur medicamenta tenuium partium, quæ ſint tanquam vehiculum quoddam, & reliqua poſſint facilius ad ipſum cor deducere. Alterum

II. Præceptum.
eſt præceptum, nunquam eſſe prætermittenda ea medicamenta, quæ proprie & ſpeciatim cor reſpiciunt, proptereaque a Medicis cordialia appellantur. Itaque

Purgantia.
ſi materia noxia fuerit pituitoſa, conueniunt mel roſ. ſol. ſyrupus de betonica, de corticibus citri, decocta betonicæ, hyſſopi, origani, ſeminum citri. Pro purgatione præſtant ſiuna ſunt inter ſimplicia, agaricum inter compoſita electuarium diaphænicon. Sin autē materia fuerit melancholica, conueniunt ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco boraginis, decocta meliſſæ, bugloſſæ: pro purgatione ex ſimplicibus ſena, epithymus, ex compoſitis, electuarium dialenæ, confectio hamech. &c. Hoc tempore omnia

Clyſter flatus diſcutiens.
genera reuulſionum conueniunt, & inter cætera omnia ſunt maxime opportuna clyſteria, quæ diſcutiendi flatus uim habeant.

℞ *Florum chamomel. M. ſs.*
Seminum aniſorum.
Cumini. ana ℥ j. fiat decoctione.
℞ *Prædicta decoctionis, lib. j.*
Mel roſ.
Olei chamomela lini completi. ana ℥ iij.
Salis parum. M. pro clyſtere.

Ad poſtremas indicationes quod attinet, ad diſſoluēdos humores, tumores, & flatus, qui in pericardio, & corde continentur, nec non ad tollendam frigidam cordis intemperiem, atque illius corroborationē multa medicamenta partim interna, partim externa ſunt

Interna.
maxime accommodata. Interna ſunt aromaticum roſatum, diambra, diamoſchum, conſerua betonicæ, roſmarini, flores, & cortices citri conditi, & ſimilia. Apud Galen. lib. de tremore, cap. 5. maxime probatur caſtoreum, quod non ſolum epotum, ſed etiam exterius appoſitum, ab illo appellatur generoſum medicamentum, vtpote quod calefacere, extenuare, & ſiccare abunde poteſt. Sed ijs omnibus, & cæteris internis medicamētis magna antidota, theriaca, & mithridatum mihi uſu eſſe longe anteponenda: neque tandem mea ſententia, vius aquarum thermalium eſt prætermittendus, quales ſuerent noſtræ Apontanæ, Aquaria

Thermarū vſus antiquus notus.
næ, & ſimiles, quarum pariter mentionē facit Gal. loco citato de tremore. 5. qui ſcribit ueteres medicos inter cætera præſidia ad palpitationem accommodata, maxime probare aquas calidas è terra naſcentes, atq; ex ijs potiſſimum nitroſas, ſulphuroſas: bitumi noſas, ex quo loco inter reliqua id quoque licet intelligere, vſum aquarū thermaliū fuiſſe antiquiorem, neque a noſtris recentioribus inuentum, vt multi opinantur.

Externa autem medicamenta conueniunt odorata, & calefacientia, exempli gratia, oleum nardinum, oleum liliorum alborum cum aromatibus, oleum aniſorum ſimul cum diambra. &c.

Linim. cordiale.
℞ *Olei liliorum alborum cum aromatibus.*
Olei nardini. ana ℥ j. ß.
Specierum diamoſchi vel
Diambra. ℥ iij. cera. parum. M. Fiat linimentum, quod regioni cordis, & toti thoraci calidum imponendum eſt.

Si quis cupit habere exemplum epithematis, illud ſit huiuſmodi,

Epithema cordis.
℞ *Aquarum, meliſſæ.*
Maiorana ana lib. ß.
Aquæ florum citri.
Vini albi aromatici. ana ℥ j.
Specierum diambra. ℥ iij.
Croci. ℈ j.
Moſchi. ℈ ß. M. pro epithemate cordis.

Demum licet præparare emplaſtra, fomēta, & alia id genus medicamenta ex rebus calidioribus, odoratis, & cordialibus, meliſſa, & origano, ſpica nardi, ſeminibus aniſorum, citri, & ſimilibus. Ipſa quoque magna antidota, theriaca, & mithridatum, exterius appoſita, quibus multi familiariter utuntur, optima ſunt.

Victus.
Victus ratio, ſicuti de medicamentis diximus, extenuandi vim habeat, de qua habetis integrum Galeni commentariū de attenuante victus rōne, vt pluribus non ſtrepus. Atque hactenus de palpitatione cordis primario laborantis: quod ſi cor laboret per conſenſum ventriculi, vteri, vel alterius partis, ſatis conſtat totā curationem in curatione partis laborantis conſiſtere, quæ tractatio ad præſentem locum non pertinet.

CAPVT IX.

De Syncope.

QVatuor ſunt græca nomina, *lipothymia*, *lipopſychia*, *eclyſis*, *ſyncope*, quæ apud Medicos varie vſurpantur, ſed reuera tria priora apud Galen. vnam atque eandem rem ſignificant, nempe animi defectū, vel defectionem, vel deliquium, vel quomodocunque velimus appellare, ſicuti manifeſte colligitur apud illum 1. ad Glau. 14. & aph. 8 & alibi: poſtremū autem nomen ſyncope aliam rem ſignificat, vt ſtatim videbimus, adeo vt certum ſit Aetium lib 5. cap 102. nec non multos recentiores medicos, qui docent lipothymiam a ſyncope nihil differre, in manifeſto, & pernitioſo errore verſari: de qua propria nominum ſignificatione ſi quis plura cupit intelligere, is videat noſtram diſputationem in principio morborum, vbi late hæc res explicatur.

Syncope quid.
Syncope eſt præceps virium lapſus, quod ante Gal. & ab alijs medicis traditum eſt, & ab ipſo confirmatur 12. metho. 5. Cæterum cum auctores & veteres, & moderni, de hoc tam pernitioſo ſymptomate, atque illius cauſis admodum confuſe tractent, experiamur nos an cum Gal. ordine, & perſpicue de illo poſſimus agere: itaque videatis Galen. 12. metho. nec non 1. ad Glauc. 14. ex quibus locis mihi videor totam hanc de ſyncope diſciplinam poſſe colligere, & in certa quædam capita referre.

Viriū eſſentia in quibus conſiſtat.
In ſyncope vires labuntur: itaque ſi quis velit ſcire cauſam huius ſymptomatis & quomodo vires labantur, is ante omnia ſciat, oportet quomodo per ſanitatem vires valeant, & in quo earum robur, & vis conſiſtat. hoc enim fuerat apud Galen. 3. de ſympt. cauſis 1. præcipuum caput inuentionis cauſarum, quæ facultati noxiam inferunt, ut cognoſcamus quomodo illæ per ſanitatem ſuas efficiant operationes: Galenus ergo nos docet, eſſentiam virium quibus corpus regitur, tum in ſpiritu, tum in ſolidorum temperamento conſiſtere, illaſque perpetuo fore robuſtas, ſi ſubſtantia ſpirituum, vna cum ſolidis corporibus, tum qualitate, tum quantitate naturaliter ſe habeat. Ex quo facile eſt intelligere cum Galeno, quæcunque ſpiritus, & membra ſolida valens præter naturam imminuere, vel alterare, hæc omnia poſſe noxam viribus inferre, & ſyncopem inducere. Spiritus autem, & partes ſolidæ noſtri corporis, ſi quis iunior id quoque cupiat intelligere, ſunt huiuſmodi: ſpiritus, quidem primum eſt animalis, qui in cerebro tanquam proprio fonte continetur, ſecundo ſpiritus vitalis, quem probabile eſt in corde, & arterijs contineri: tertius ſpiritus naturalis, etſi Galen. de hoc dubitanter loquitur, quem veriſimile eſt, ſi datur, in iecore, & venis reperiri. Partes autem ſolidæ ſunt potiſſimum caput, cor, iecur, ventriculus, vterus, teſtes, pulmones,

Syncope ratione ſolidorū membrorum.
& reliquæ id genus, quæ facile, & frequenter ſolent prioribus partibus conſentire. Itaque ſyncope prouenit, aut ratione membrorum ſolidorum, aut ratione ſpirituum; ac primum ratione membrorum ſolidorū

dupli-

dupliciter contingit ſyncopem fieri, vno modo ſi illa nimium minuantur. quod in longiſſimis morbis frequenter euenit, homine ex defectu alimenti vehementer extenuato; vel præterea in febribus, aut alijs morbis acutis, & malignis, ex quibus corpora colliquantur, & conſumuntur: altero autem modo, ſi membra ſolida propriam, & naturalem mutent temperiem, quæ poteſt eſſe nõ ſolum ſimplex, calida, frigida, &c. ſed etiã ex ijs cõpoſita, & cum materia, & ſine materia.

Duplici ratione ſpirituum Alteratio ſpirituum ab humoribus vitioſis.

Deinde quantum ad ſpiritus, contingit ſyncopẽ fieri duplici item rõne, ſicuti de ſolidis diximus, nempe ſi ſpiritus præter naturæ inſtitutum vel alterentur, vel minuantur. Ac primum quidem ſpiritus alterantur a vitioſis humoribus: etenim cum ſpiritus nõ aliud ſint quam tenuiſſima pars ſanguinis, atque eandem naturam cum humoribus retineant, vt quales ſint humores, tales ſint ſpiritus, & alteratis humoribus, vt ſpiritus quoque alterentur, neceſſe eſt. Secundo ſpiritus alterantur ex malitia aeris ambientis, ſiue manifeſtis qualitatibus ſimplicibus, & compoſitis, ſiue tota ſubſtantia, ſiue aliter contingat illum vitioſum, & improbum fieri: cum enim manifeſtum ſit ſpiritus ipſos ex inſpirato aere continue nutriri, facile eſt intelligere quomodo ex alterato: & improbo aere ſpiritus quoque alterentur, & improbi reddantur. Tertio ſpiritus alterantur a venenis, quæ vel a pernitioſis animalib. inte ćta ſint, vel aliter corpus ingrediantur: ad quem modũ multi vel morſi a vipera, vel alia exitioſa fera, vel utcunque venenati frequenter ſyncope corripiantur.

Ab aeris malitia.

A venenis

Imminutio ſpirituum ex vacuatione.

Secundo autem modo ſpiritus minuuntur multipliciter, ac primum ex qualibet inſigni euacuatione, etiamſi praui humores atque excrementa toto genere præter naturam vacuentur, Gal. & Hipp. 6. apho. 27. quoniam ſimul cum excrementis plurimi quoque ſpiritus neceſſario euacuantur, vnde vires redduntur imbecilliores, quę debilitas, vt inquit Galen. in compoſitis remedium non habet. Sic igitur ex choleris, ex fluxione alui, ex ſuperfluo uomitu, ex fluxione ſanguinis per nares, per vulnera, per hæmmorrhoidas, per vterum, & ex omni immoderata vacuatione contingit ſyncopen fieri.

Ex defectu alimenti.

Deinde ſpiritus minuuntur ex defectu alimenti, quotieſcunque enim alimenta deficiunt, vt euenit in bulimo, in quo prorſus languente ventriculo, ac plane illius calore extincto, ægri nihil appetunt, & omni nutrimento deſtituuntur, tunc neceſſario primum quidem ſpiritus, deinde membra ſolida minuuntur, & ſyncope ſuccedit.

Ex reſolutione.

Tertio quia ſpiritus reſoluuntur: & ſi quis quærat, in quonam differat reſolutio ab euacuatione? dicendum hanc ſubito, illã ſenſim fieri; reſoluuntur primo in magnis perturbationibus, vigilijs, ſtudijs, cogitationibus, immoderatis exercitijs, & laboribus, in ſumma meatus, & corporis raritate, & humorum, & ſpiritus tenuitate, vt ex venis, & toto corpore effluant, ſicuti illis contingit, qui obtinent tenuiſſimos ſuccos, & facile exhalantes, de quorum curatione Galen. 12. metho. 6.

Ex ſuffocatione.

Poſtremo minuuntur ex nimia ſuffocatione: etenim cum participent naturam igneam, nequeant vero per corpus libere moueri, corrumpuntur, & minuuntur, vt in timoribus & anguſtijs cordis, in quibus ſpiritus ad cor refugiunt & ſuffocantur: ad quem modum in obſtructione circa cor proximus ſpiritus ſuffocatur, ſicuti euenit in illis febribus, vbi ſumma humorum cruditas repetitur, quas ſyncopales humoroſas appellant, de quibus Gal. 12. meth. 3.

An ſyncope oriri poſſit vitio mẽbrorũ.

Hic occurrit ardua difficultas, vtrum vitio membrorum ſolidorum, ſiue illa minuantur, ſiue alterentur, ſyncope fieri poſſit. Namque ſi ſyncope eſt præceps virium lapſus, vt cauſæ quoque ſyncopem efficientes ſint pręcipites, & præcipitanter agant, neceſſe eſt. At uero ſi memoria repetamus ea quæcunque membra ſolida poſſunt vel minuere, vel alterare, certe hæc omnia non niſi in tempore id videntur facere poſſe, adeo vt non ſine ratione videatur colligi, hanc cauſam quæ ad membra ſolida pertinet, non ſolũ peruacaneam ſed etiam impoſſibilem eſſe. Etſi vero ardua eſt difficultas, tamen ego cenſeo reſpondendũ eſſe, ſi hæc res ſubtilius conſideretur, veram, proximam, & immediatam cauſam ſyncopes in ſoles ſpiritus uel deficientes, vel alteratus, referendam eſſe, cũ reuera propter hanc ſolam cauſam, defectus, vel alterationis ipſorum ſpirituum, contingat uires præcipitari, & ſyncopem fieri: at uero Galen. & Medicos duplicem cauſam, non ſolum ſpiritus, ſed etiam membrorum ſolidorum ſtatuiſſe, propterea quod illi, non vt philoſophi, in ſola rerum contemplatione acquieſcunt, ſed omnem ſuam diſciplinam ad opera artis atque vſum ſolent referre: ad quem modum Gal. quoque docet duplicem eſſe cauſam doloris, intemperiem, & ſolutionem continui, etſi reuera, ſi exquiſite loqui velimus, vnica ſit ſolutio continui: propterea quia medici curantes dolorem, vtramque hanc cauſam reſpiciunt. Quamobrem cum Medici curantes ſyncopem, non ſolum defectum vel alterationem ſpirituum, ſed etiam defectum vel alterationem membrorum ſolidorum conſiderent, atque vtriſque conẽtur proſpicere, hinc puto factum eſſe, ut duplicem quoque cauſam ſyncopes non ſine ratione uideantur ſtatuiſſe.

Signa.

Signa ſyncopes ſunt manifeſtiſſima: pulſus vel ſunt aboliti, vel certe admodum parui, obſcuri, & quos formicantes appellant, extremæ partes refrigerantur, ſudores frigidi apparẽt, ægri ſenſu, & motu priuãtur, atque vno verbo, & facie, & toto corpore imaginem mortis repræſentant. Quo loco notanda eſt ſententia Aetij lib. cap. 20. qui ponens diſcrimen inter ſyncopem, & lipothymiam, inquit lipothymiam de repente incidere, ſenſu, & motu hominem priuare, & ſudoribus carere: ſyncopem vero, & vigilantes, & dormientes inuadere, & omnino cum ſudoribus; qui ſyncopici nuncupantur: Quæ ſententia non eſt recipienda, ſiquidem res ipſa demonſtrat, non ſolum lipothymiam, ſed ſyncopem etiam repente inuadere, & in vtraque ſudores etiam apparere, præterquam quod perſpicue falſum eſt, ægrotos in lipothymia priuari ſenſu, & motu, cum id potius in ſyncope fieri ſoleat.

Aetij error.

Differentia inter lipothymiam, & ſyncopem

Vera autem differentia inter vtrunque affectum nõ alia eſt, quam ſecundum magis, & minus: ſiquidem ex Galen. ita habendum eſt, vtrumque affectum ab ijſdem cauſis poſſe prouenire, ſed lypothymiam, & minores cauſas, & leuiora ſymptomata quam ſyncopen habere: & vnico verbo, lipothymiam, omnino leuiorem eſſe affectum, & facile reparabilem, contra vero ſyncopen propemodum lethalem, ac ſine remedio.

Curatio.

Sed ad curationem venio. In ſyncope duæ nobis ſeſe offerunt præcipuæ curandi indicationes, altera excitandi ægroti, & reuocandi calorem naturalem ad partes extimas: altera nutriendi, & regenerandi ſpiritus.

I. Indicat.

Quatenus ad primam pertinet, calor naturalis ſimul cum ſpiritu reuulſionibus, atque ijs quæ hominem excitant, potiſſimum ſolet reuocari vulgo, & eſt remedium Galeni, aqua frigida violenter projcitur in faciem, quod, & facile, & optimum eſt remedium, ſic illis qui ſecta uena incidunt in lipothymiam, Galen. iubet nares conſtringere: ad quem modum conueniunt uociferationes, euulſiones capillorum, frictiones, ligaturæ, compreſſiones, contorſiones, & quæcunque ſolent extremis partibus dolorem inferre: ita etiam concentratus calor naturalis, & ſpiritus externus reuocari, atque homines a ſyncope liberari ſolent.

II. Indic.

Ex ſecunda autem indicatione nutriantur, & regenerentur ſpiritus. primũ bonis, & gratis odoribus, de quibus ſcribit Galen. ex Hippoc. in lib. de aliment. 2. apho. 11. quod inter cætera omnia odores celerrime nutriant; itaque naribus apponantur flores odorati, aromata, vinum, acetum, & alia id genus, quibus ægroti per ſanitatem delectantur.

Cautela.

Sed tamen id notãdum eſt, ſi forte ſyncope cõtingat

Digitized by Google

gat ex præfocatione vteri, quod frequenter cōtingit, tunc fœtida naribus, odorata utero fore apponenda, quod hac ratione ſpiritus ad vterum retrahātur, & ille recreetur. Secūdo nutriuntur & recreantur ſpiritus per ea quæ ore aſſumuntur, vbi ex Hipp & Galen. 2. aphor. 11. potiſſimum conueniunt liquida, tenuia & odorata: vnde inter cætera omnia vinum principem locum obtinet, niſi, inquit Gale. 1. ad Glaucon. ſit aliquid quod prohibeat, ut phrenitis, mala capitis affectio, interna aliqua inflāmatio, in quibus a vino abſtinendū eſt: quamobrē ſi liceat, exhibeatis modicum vini aromatici cum pane eo madefacto; pariter conueniunt oua, iura optima, & quæcunque facile & cito nutrire poſſunt. Sed nos poſtremo hoc loco ſingulas cauſas, attamen quam breuiſſime & ſummatim perpēdamus, & cuiuſq; ſigillatim curationem afferamus.

Syncope ex extenuatione. Itaque ſi fuerit ſyncope ratione membrorum ſolidorum, quæ fuerint imminuta in morbis quidem longis, illa ſunt inſtauranda commoda imprimis victus ratione, de qua videatis Galen. 7. metho. 6. quę in frictionibus, balneis, inunctionibus, idoneis alimentis & potionibus conſiſtit. In febribus autem & reliquis morbis acutis & malignis, certum eſt ſummam curationis ad curationem eorum morborum pertinere, de quibus non pertinet ad hunc locum longius agere. *Ex alteratione ſolidorum.* Sin autem membra ſolida fuerint alterata, inquit Gal. 1. ad Glauc. 14. ad finem, contrarijs ſingulas intēperies oportet curare, frigidas calefaciendo, calidas refrigerando, atque in cæteris eadem ratione, de quibus item iam ſæpenumero dictum eſt.

Ex ſpirituū alteratione. Cæterum, ſi ſyncope proueniat ratione ſpirituum, propterea quod illi ſint alterati, & primo ratione vitioſorum humorum, nonnulli hic omne genus vacuationis abhorrent, quod maximum uiribus periculum videatur imminere: at vero ſi ægroti leuioribus quibuſdam medicamentis, veluti hiera ſimplici, caſſia, ſyrupo roſaceo, & ſimilibus, expurgarentur, potiſſimū quo tempore ab acceſſionibus eſſent immunes, ego quidem crederem id non inutiliter ac tuto fieri poſſe, atque ea curandi rō maxime videretur cōuenire, in qua ægri ſenſim, & ſenſim purgantur, ſenſim, & ſenſim nutriuntur, & ad meliorem ſanguinem deducuntur, quam Gal. vocat per epicraſim.

Ex aeris vitio. Si ſpiritus alterentur ratione vitioſi aeris, ægri ſalubriorem aerem quęrant, aut ſi id nequeat fieri, aut ſecundum contrarias qualitates, rebus potiſſimum odoratis, lotionibus, ſuffumigijs, & omni ingenio corrigatur.

Ex venenis. Si demum ſpiritus ex uenenis fuerint alterati, tunc curatio ad venenum dirigenda eſt, exempli gratia, aſſumptum uenenum, ſi fieri poteſt, quamprimum ex ventriculo deducendum eſt: quod ſi uentriculum pertranſierit, & venas penetrauerit, tunc alterantia conueniunt medicamenta, quæ ſiue manifeſtis qualitatibus, ſiue tota ſubſtantia malitiā veneni poſſunt emēdare, de quibus uideatis Galen. 5. de ſimp. med. 18. de conſt. artis med. 19. Pro educendo autem ueneno ex uentriculo nihil uomitu præſtantius eſt, ut alias de hoc remedio dictum eſt. Pariter ſi quis morſus ſit a uipera, uel alia exitioſa fera, primum per attrahentia medicamenta, per ſcarificationes, & omni induſtria venenum foras extrahendum, deinde propria antidota, theriaca, mithridatum, & alia id genus exhibenda ſunt, quæ vel tota ſubſtantia, uel manifeſtis qualitatibus poſſunt prodeſſe

Ex imminutione ſpirituum Poſtremo ſi fuerit ſyncope ratione ſpirituum qui minuatur, primo quælibet immoderata vacuatio reprimenda eſt: pro quo frictiones, ligaturæ, & omnis reuellendi ratio conuenit: in quibus tamen reuulſionibus nos admonet Gal. 1. ad Glauc. ſitum partiū perpetuo animaduertendum eſſe, adeo vt, exempli gratia, ad manus, & partes ſuperiores fiat reuulſio, ſi per hæmorrhoidas, & vterū fluat, ſi adſit fluxus alui: contra uero ſi immoderatæ uacuationes fiant ſuperius, ut per fluxum ſanguinis narium, per uomitum, tunc reuulſionem ad crura, & partes inferiores faciendā eſſe. Secundo ſi ſpiritus minuantur propter defectum alimenti, ut contingit in bulimo, tota curatio ad fouendum, & roborandum uentriculum maxime pertinet. Tertio ſi minuuntur ſpiritus propter reſolutionē, tunc ad ſingulas cauſas reſpiciendum eſt, quæ ut dixi, maiori ex parte ad moleſtias laboreſque, tum animi, tum corporis, pertinent. Si ægroti habitu corporis rariore ſint præditi, ſpiritusque, & humores habeant tenuiores, ac facile euolantes, & diffluentes, ut propterea frequenter corripiantur ſyncope, de ijs, & eorum curatione diligenter tractat Galen. 12. meth. 6. & nos præterito anno, agentes de febribus, ſatis diximus. Poſtremo ſi ſpiritus ſuffocantur, qui neque libere moueri, neque per corpus poſſint permeare, laborante animo, ſicut ſit in timore, & mœſtitia, medicina animo adhibeatur; laborante corpore, ac potiſſimum ex multis magniſque obſtructionibus interiorum partium, ipſæ accommodatis præſidijs ſunt auferendæ, de quibus Gal. 12. meth. 3. Si quis uero eſt, qui magis accuratam, & diſtinctam ſyncopes curationem deſideret, is videat Gale. 1. ad Glau. 14. in quo accuratiſſime, & copioſiſſime hanc rem ſecundum unamquamq; cauſam tractat, & ſingula remedia affert, ut in præſentia pluribus non ſit opus.

Finis Secundi Libri.

DE

DE AFFECTIBVS VENTRICVLI, EPATIS, LIENIS,

INTESTINORVM, ET QVAE IN INFERIORI *Ventre continentur aliorum.*

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

De Cholera.

ABSOLVTIS morbis capitis, & pectoris, reſtat vt naturæ ordinē ſequentes, ad inferiorem vētrem deueniamus, euiusq; morbos eo, quam Rhaſes nobis monſtrat, ſerie explicemus. Cum autem uentriculus primum ſeſe offerat, de eo ſermonē inſtituemus. Ventriculus poteſt laborare omni genere morborum, & primum morbis ex intemperie, ſecundo morbo in mala compoſitione, ad quem modum refert Galen. cap. 75. artis medicæ. hiſtoriā illius hominis, qui habebat ventriculū vſq; adeo paruum rotundumque ac pronum ſecundum hypochondria, vt manifeſte, & tangentibus & uidentibus appareret: qui quidem morbi in mala compoſitione propemodū ſunt naturales, nec vllam recipiunt curationem. Tertio uentriculus pati pōt morbū in ſoluta vnitate, vnde eſt aph. Hip. 18. 6. veſica diſciſſa, aut cerebro, aut corde, aut aliquo ex tenuioribus inteſtinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale: quo loco dicit Gal. ventriculum in ſumma parte vulneratum quandoque ſanari, tota autem perforata ſubſtantia vſque ad cauitatem, vel nullo modo ſanari, vel rariſſime: quæ quidem difficultas ſanationis non prouenit ex illius ſubſtantia, ſed magis propterea, quia ad eam partem nulla poſſunt imponi medicamenta: de quo item ventriculo dicit Gal. 6. metho. cap. 4. inferiores illius partes, vtpote craſſiores, & carnoſiores, ſanari poſſe, ſuperiores autem difficile admodum, & forte nullo modo, tum propter exquiſitum illius ſenſum, tum quia nullam poteſt recipere vtilitatem a medicamentis, niſi in tranſitu: ſiquidem, ut idē Gal. loco citato 6. aphor. 18 com. nec non 4. metho. 7. 5. metho. 10. ad mentem auctoris de vulneribus pernicioſis, ſiue fuerit Hipp. ſiue alius quiſpiam ſcribit, vulnera ventriculi ſanari tantum per ea medicamēta quæ aſſumuntur per os. Cum igitur ventriculus poſſit laborare omni genere morborum, nos cæteris prętermiſſis in præſentia de vnis tantum morbis in intemperie agemus, ut qui ſint maximi momenti, & cæteris morbis longe frequentiores.

Morbi ventriculi.

Cum autem vētriculus duas habeat principes partes, quæ non ſolum ſitu, ſed etiam facultatibus inter ſe differunt, cum pars ſuperior præcipue ad appetentiam pertineat, inferior ad coctionem, omnis ratio videretur poſtulare, vt primo inciperemus de affectibus partis ſuperioris, & ita omnes propemodum practici procedunt: ſed cum demandatum nobis ſit profiteri Rhaſim, qui agens de affectibus uentris inferioris, primo incipit de cholera; mihi liber illius ordinē ſeruare; quod eo libentius facio, quoniam, ſiue hoc, ſiue altero modo progrediamur, ad nihil pertinet ad curationem. Quod ſi quis velit Rhaſis ordinem tueri, is facile apparentem quandam rationem poſſit afferre, quod nimirum cholera ſoleat deducere ſæpe homines ad ſyncopē, quæ eſt affectio cordis, ac propterea poſt explicationem affectuum cordis, ſtatim illū agere de cholera.

Gal. 2. metho. cap. 2. inquit, veteres medicos conſueuiſſe morbis nomina imponere varijs modis, inter quos illum quoque recenſet, qui deducitur a cauſa putata ab illis: ad quem modum, Medici omnes melancholiam appellāt delirium ſine febre, propterea quia omnes opinantur, illam non ab alia fieri cauſa, quam ab humore melancholico. Sic Gal. inquit, Medici diſ. hunc affectum choleram nominauerunt, quod eā illius cauſam fuerint arbitrati. Alex. Trallianus exiſtimauit hunc affectum tale nomen fortitum eſſe propterea quod laborent inteſtina. Iacobus de partibus cenſuit hunc morbum dici choleram, quaſi cœliacam paſſionem: ſic alij forte aliter ſentiunt, ego autem puto ſolam Galeni rationem veram eſſe, quod nempe primi illi ueteres, qui nomina rebus impoſuerunt, hunc morbum choleram appellarint, quia putauerint illam ex bile vnica potiſſimum originem habere, quā uis reuera decepti fuerint. Etenim ratio Alex. uidetur infirma, cum hæc affectio pertineat imprimis ad ventriculum, neque eadem inteſtina laborent, niſi per cōſenſum aliarum partium ſuperiorum. Pariter Iacob. male ſentit, cum commiſceat, & confundat choleram cum cęliaca paſſione, quas tamen conſtat inter ſe multum differre. Itaque nominatur hæc affectio, & a Græcis, & a Latinis unico nomine cholera, Medici vulgo cholericam paſſionem uocant.

Ratio nominis.

Hanc affectionem Paulus, Aetius, & alij omnes ita definiunt, quod ſit immoderata ventris perturbatio, ſuperius per vomitum, inferius per ſedem, ex cōtinua ciborum crud. tate facta: quibus uidetur cōuenire au-

Definitio.

ctor

ctor definitionum medicarum, quæ falſo Gal. aſcribuntur, quod cholera ſit morbus acutus, cum multis vomitibus, & deiectionibus biliofis, quam ſæua ſequuntur ſymptomata. Apud Gal. 3. de ſymp. cauſ. 3. de natur. facult. 13. cholera nihil aliud eſt, quam vacuatio excrementorũ quæ quouis modo ventriculum contriſtant, facta per vtramq; illius partẽ, & ſuperiorem, & inferiorem. Quam Gal. definitionem equidẽ cenſeo veriorem eſſe altera illa, quam tradit Pau. Aetius, & pleriq; omnes, cum iſta careat accommodato genere, & proprijs differentijs. nec enim cholera eſt perturbatio ventriculi, ſed euacuatio, ad quam deinceps ſequitur perturbatio ventriculi: neque itẽ omnis cholera fit, ex recenti cruditate, vt ſtatim demonſtrabimus, tractantes de illius differentijs, & cauſis. Ex qua Gal. diſciplina debeus ſcire, in cholera imprimis laborare ventriculum, non ſolum ſecundum unam, aut alteram partem, ſed etiam ſecundum totum: laborant etiam inteſtina ipſa in hoc affectu, non tamen p ſe, & primo, ficuti falſo opinantur multi auctores, ſed tantum per conſenſum ventriculi.

Qualis affectus. Cum ergo cholera ſit euacuatio, iure eſt ſymptoma exiens immutatum, non toto genere præter naturam, ſed vel qualitate, vel quantitate, vel vtraq; ratione. Cum autem ſcribat Gal. lib. de differẽtijs ſymptomatum cap. 4. neceſſe eſſe, vt morbi omnem ſymptomatum naturam præcedant, quandoquidem cõſtat morbos eſſe cauſas ſymptomatum, ſi quæras quiſnam ſit morbus, & quænã ſit cauſa huius ſymptomatis? vnus tibi reſpondebit Gale. cum cæteri omnes interpretes hanc rem conniuentibus oculis prætereant. Primum aut ſciendum eſt ex eodem Gal. loco citato, ſymptoma alterius ſymptomatis eſſe cauſam, & ſępe alterum ab altero originem habere, ſed ita tamen vt perpetuo ad vnum morbum ſit perueniendum, ex quo tandem omnia ſymptomata dependeant: id quod euenit in præſentia: namque hoc ſymptoma ex alio pẽdet ſymptomate, nimirum ex læſione facultatis expultricis ventriculi, qui contriſtatus ab aliqua re, quæ vel ſui pondere, & copia, vel ſua mala qualitate, illi negotiũ faciat, cupit eam expellere: atque ſic primum ſymptoma eſt exiens immutatum, quod pendet ex actione læſa, triſti illo nimirum ſenſu, quem ſiue dolorem, ſiue moleſtiam, ſiue anxietatem, ſiue aliter nomines, non multum laboro. Cum autem hæc triſtis ſenſatio pendeat apud Gal. vel ex ſoluta vnitate, vel ex intẽperie, de qua re alioquin dubia, & controuerſa apud medicos, alias tractabimus, ſatis vnicuique poteſt cõſtare, morbum, & cauſam huius ſymptomatis ſtatui poſſe cum Gal. vel ſolutam vnitatem, vel intemperiem, partim ipſius ventriculi, partim aliarum partium, quę ad ventriculum ipſa tranſmittant excrementa.

I. Differ. Choleræ differentiæ ſunt plures. Prima eſt ſumpta a materia quæ educitur, cuius mentionem facit Hip. 4. de ratione victus 103. namque alia eſt in qua ducũtur humores acres quam appellant choleram humidam; alia autem eſt in qua nihil humiditatis educitur, ſed tantum flatus quidam acres, & aridi, quã choleram ſiccam vocant.

II. Alia eſt differentia, cuius meminit Gal. 7. meth. c. 11. cum alia ſemel inuadat, & ſit continua, alia autem ſæpius, & ſit periodica.

III. Tertio ſunt differentiæ a coniunctis, namque hoc malum corripit vel virum, vel mulierem, vel robuſtũ, vel debilem, iuuenem, vel ſenem: vt enim ſcribit Gal. 3. aph. com. 30. hoc malum aggreditur omnes ætates: idem dicas de anni tempore, & de cæteris, quæ habent eandem rationem.

IV. Poſtremo ſunt differentiæ a cauſis: iam diximus vẽtriculum laborare non modo ſecundum ſuas partes, ſed etiam ſecundum totum: hoc poteſt fieri, vt ordine procedamus, vel primo & per ſe, vel per conſenſum aliarum partiũ, vel propter externos errores. Ventriculus laborat primo, & per ſe, cum vſque adeo male affectus eſt, vt corrumpat alimenta, quantumuis ſint laudata, quod potiſſimũ euenit quando calidior eſt, & quodammodo igneus, vt conuertat alimenta in aerẽ, & nidoroſam qualitatem: Laborat ventriculus p conſenſum, tranſmiſſum ad illum materia, atque hoc dupliciter, vel a toto corpore, vel a parte aliqua, veluti capite, iecore, & alijs. Iebant demum ventriculus, etſi alioqui ſit ſanus, propter externos errores, quos poſſumus partiri biſartam, vt nonnulli pertineant ad alimenta, alij autem ad medicamenta.

Errores circa alimenta ſunt plures, & committuntur vel quantitate, vel qualitate, vel præparatione, vel tempore, vel ordine, vel ſtudijs, & rebus externis, ſut docet Gale. 3. de ſympt. cauſis, cap. 1. Primus error eſt in quantitate, vt ſi quis aſſumat copioſiorem cibi, & potionis quantitatem quam deceat, quæ quidẽ quantitas poteſt conſiderari vel ſimpliciter, & abſolute, vel comparatiue ad vires hominis laborantis. *Errores in alimentis varij.* *I.*

Secũdus eſt in qualitate, multa enim ſunt q̃ ſuapte natura acria ſunt, & facile corrũpuntur, vt eruca, ſinapi, cucumeres, pepones, de quibus ſpeciatim dicit Galen. 2. de aliment. facult. c. 4. quod reddãt homines obnoxios huic morbo: ſunt & alia multa huius generis. *II.*

Tertius error eſt in præparatione; ſunt enim nonnulla alimenta tam male præparata, vt ſtatim, & facillime corrumpantur, qualia exempli gratia, ſunt inteſtina ſuilla referta pinguedine, ſanguine, & alijs huiuſmodi rebus. ac fortaſſe noſtri didicerunt hoc edulium conficere imitatione veterum, qui vt dixit Gal. 4. de ratione victus com. 102. conſueuerunt comedere ventres caprarum ſanguine, & pinguedine refertos: ſic ſcribit Hip. loco citato carnes porcorum prauas eſſe, cum male præparantur, vt nimirum vel ſint crudiores, vel nimium coctæ. *III.*

Quartus eſt error in tẽpore, in quẽ errorẽ familiariter incidunt quam plurimi, qui non concedunt tempus commodum prioribus alimentis concoquendis. *IV.*

Quintus eſt in ordine, vt ſi quis in prima menſa aſſumat mala punica, in poſtrema fructus qui poſſunt mouere aluum. *V.*

Poſtremo ſunt ſtudia, & res externæ, ad quas Gal. refert omnem corporis exercitationem, venerem, venationem, ſtudia literarum, animi perturbationes, & alia huiuſmodi. Errores circa medicamenta contingunt, ſi quis aſſumat helleborum, colocynthida, ſcammoneum, aut alia vehementiora, & potiſſimum excedente doſi, vt contigit quidem mihi videre Venetijs ignarum quendam medicum, qui aſſumpſit integram unciam agarici, qui propterea incidit in hunc affectum ſæuiſſimum, vt uix a morbo potuerit liberari: ad hunc eundem modum videbitis ſpeciatim illos qui aſſumunt antimonium, in tam confuſum uomitum, & alui deiectionem incidere, ut nonnulli etiam a morte euadere non poſſint. *VI.* *Errores in medicamentis.*

Poſitis differentijs choleræ, quas credimus eſſe legitimas, & poſſe aliquid conferre ad cognitionem, ad prognoſticum, & ad curationem morbi, nonnulli recentiores alias duas adiungunt: alteram ab intenſo, & remiſſo, vt quædam ſit morbus acutus, quædam diuturnus, leuior, & periculoſior: alteram a bono vel malo iudicio, vt nimirum altera ſit critica, altera non critica: ſed vtrique mea ſententia falluntur; nam tametſi negandum non eſt, ſicuti cæteros omnes morbos, ita choleram fieri poſſe, & maiorem, & minorem, maioris vel minoris periculi, tamen non memini legiſſe probatum aliquem auctorem, qui nõ velit choleram perpetuo eſſe morbum acutum, imò vero per acutum, & fere lethalem. Sic ſecunda differentia varia eſt: ſi enim memoria repetamus quæ ſcripta ſunt a Galen. varijs in locis, præcipue vero in lib. de criſibus, inter cæteras conditiones bonæ criſis tres præcipuæ numerantur: prima quod natura euacuat per vnam tantummodo partem: ſecunda, quod deijciuntur, & expellũtur tantũmodo cõcocta, *Duæ nouæ differẽtiæ reijciuntur.* *Tres cõditiones bonæ criſis.*

tet.

tertia, quod ægri hanc uacuationem facile & leuiter ferunt: hę ſunt præcipuæ conditiones bonæ criſis, quæ nunquam apparent in cholera: quare propoſitæ differentiæ nobis ſufficiant.

Signa choleræ imminentis

Signa choleræ ſunt triplicia: alia futuri & imminẽtis morbi, alia præſentis, & alia differentiarum. Signa futuri morbi poſſunt deſumi ex tribus; ex præparatione corporis, ex cauſis præſentibus, & medijs quibuſdam diſpoſitionibus. Exempli gratia: ſi quis habeat ventriculum calidiorem, ac prope igneum, admodũ exquiſiti ſenſus, delectetur alimentis acrioribus, & quæ facile corrumpantur, committat errores in quãtitate, in qualitate, & cæteris de quibus diximus, incidat in appetentiam, in ſitim, habeat ructus nidorulentos, in ventriculo & imò uentre incipiat perſentire dolores, punctiones, anxietates: hæc prope ſunt ſigna indicantia imminentem choleram: quibus licet addere & præcedentem victus rationem, forte etiam conſuetudinem incidendi in hoc malum.

Signa præſentis choleræ.

Tempus anni & alia hmói ſigna præſentis affectus ſunt manifeſtiſſima ex tradita definitione. quotieſcũque enim quis vno & eodem tẽpore & p vomitũ, & per ſedem deijcit excrementa acria, tunc vere patitur choleram: hæc enim ſunt ſigna pathognomica & inſeparabilia quæ indicant præſentem affectum.

His nobis licet & alia addere, quæ ſuperuenientia ſigna nuncupantur, de quorum differentia Gale. tum alijs in locis, tum poſſimum 1. aphor. comm. 12. agit diffuſe; ſunt autem huiuſmodi ſigna quæ non perpetuo ſuccedunt, ſed tantummodo aliquando, deliquia animi, ſudores exigui & frigidi, pulſus parui, celeres, vermiculantes: quorum ſpeciatim facit mentionem Gal. 3. de cauſis pulſuum cap. 17. 2. de præſagio ex pulſibus cap. 9. Eſt præterea aliud ſymptoma ualde ſæuũ, muſculorum, manuum & pedũ, maxime in cruribus contractio, cuius meminit ac rationem reddit Galen. in 4. aphor. comm. 1 Hipp. ſiue quiſquis fuerit auctor quinti lib. epidemiarum, ægroto 10 præclare utraque hæc ſigna mihi uidetur explicare: Athenis, inquit, virum illum cholera corripuit, vomebatque & deorſum deijciebat, & dolebat. & neque vomitus neque dejectio poterat ſiſti: illa ſunt ſigna demonſtrantia affectum: quæ ſequuntur ſunt ſuperuenientia: & vox deficiebat, & moueri ex lecto non poterat, & oculi erant caliginoſi & caui, & conuulſiones tenebant.

Signa differentiarũ.

Sequuntur ſigna differentiarum: primum an ſit cholera ſicca, vel humida, patet ad ipsũ ſenſum. Quo ſuo illud interea eſt animaduertendum, quod Hipp. vel quiſquis ſit auctor partis illius lib. de ratione victus ſalubri loco ſuperius citato 103. in cholera ſicca aluum ſiſti, nec quidquam deijcere: quam ſententiam Gal. in com. non recipit, & ſumma cum ratione: niſi enim vno & eodem tempore deijciantur acria excrementa, ſiue ſint humida, ſiue acria, per partem & ſuperiorem & inferiorem, iam deficit proprium genus, ſub quo omnes illius differentiæ debent contineri: vnde ſi in cholera ſicca aluus retinetur, iam cholera dici non poteſt. Quod autem pertinet ad alia ſigna differentiarum, cum multa vel ex relatione ægroti, vel ad ſenſum, vel alijs modis facile poſſint intelligi quæ vero ſumuntur a cauſis, nulla certa ratione poſſint definiri, ſed hæc omnia ex natura ægrotantis, ex præcedẽte victu, ex excrementis, & alijs quaſi locis communibus, debent intelligi: in qua quidem re plurimum elucet & apparet virtus, prudentia & induſtria Medici.

Indicationes curatiuæ 3.

Curandi indicationes in hoc affectu ſunt tres: prima eſt excrementorum vacuatio: ſecunda remiſſio, acredinis & malæ eorum qualitatis. Tertia eſt partiũ, & poſſimum ventriculi corroboratio.

Verum his indicationibus ſatiſfacere poſſimus ſi quis ſcire deſiderat, is memoria teneat, hunc morbum eſſe acutum, immo vero peracutum, cuius duæ ſunt conditiones, auctore Gal. in lib. de diebus decretorijs, vna ſit celerrimi motus, altera ut adiunctũ habeat maximum diſcrimen: certius itaque iudicium faciendum eſt ex ætate, corporis habitu, temperamẽto; ac poſſimum ex viribus ægrotantis, ex qualitate excrementorum, ex magnitudine & numero ſymptomatum, & ex alijs: perpetuo enim in prognoſtico debet medicus conferre morbum cum uiribus ægrotantis, ex qua comparatione præclarum poteſt de tota re iudicium facere.

Vbi itaque ſupereſt aliqua ſpes ſalutis, iam de remedijs cogitandum eſt: ſed quoniam vnaquæq; morbi differentia propriam quodammodo requirit curandi rationem, & Medici qui indiſtincte ſolent iiſdem vti remedijs in qualibet differentia, ſæpenumero magis obſunt quam proſunt: propterea de ſingulis agendum eſt, incipiendo a cholera humida, quæ certe eſt & frequentior & manifeſtior ſicca.

Curatio choleræ humida.

Primus ſcopus qui nobis ſeſe offert in curãda cholera humida, eſt, vt omnium primum detrahatur excrementum uentriculi, ut ita commode deinceps poſſint adminiſtrari remedia corroborantia. Nam ſi quis audeat, (quod perpetuo alta mente tenendum) ante integram vacuationem uentriculi, illis uti præſidijs, quæ poſſint illum corroborare, hic quamplurima & grauiſſima incõmoda afferet ſuis ægrotãtibus: quã rẽ habetis apud Gal. cum alijs in locis, tũ maxime 1. ad Glauc. c. 14 in quem tamen errorẽ videmus quãplurimos medicos, etiam celebres, quandoque incidere. Galen. Aui. Paulus, Aetius, maxime laudant vomitũ: alij autem contra laudant vacuationem per partem inferiorem, vnde magis probant clyſteria, glãdes, nõnulli etiam probant medicamenta ſoluentia. Ego vero ita cenſeo hac in re ſtatuendum eſſe, ut diligenter obſeruetis naturæ inſtitutum & conatum, quod ſi illa ſatis & pro rei opportunitate uidetur operationẽ perficere, tunc illi totum negotium eſſe permittendũ, ne medicus imprudenter aliam euacuationem addendo naturam præcipitem agat in ruinam: Naturæ enim ſunt morborum medici, vt ſcribit Hippocr. in epidemijs. Quod ſi natura parce & diminute agat, tunc ſane expedit illam iuuare: ſed cũ ea poſſit iuuari & per vomitum, & per ſedem, plerique omnes ſentiunt, illã iuuandam eſſe ſecundum naturæ propenſionem, ex regula Hippocr. quo maxime natura vergit, eo ducere oportet per uias conuenientes.

Vomitus colera quãdo conueniat.

Sed forte melius fuerit non ita ſimpliciter hãc determinationem recipere, ſed præterea nõnullas diſtinctiones & conſiderationes afferre: namque ſi conijciamus in ventriculo reperiri adhuc reliquias & copiã ciborũ, illæ longe commodius per uomitum, quã per inteſtina deijciuntur. Secundo conſideranda eſt facilitas vel difficultas ægroti ad vomendum: ſiquidẽ ex ſententia Hippoc. 4. apho. 6 & 7. facile uomentes per ſuperiora, difficulter per inferiora purgandi ſunt: itaque ſi intelligatis ueſtrum ægrum facile uomere, & fortaſſe etiam id agere ex conſuetudine, audacter accedatis ad vomitum. Demum conſiderandum eſt vtrum adſit ſyncope, ad quam frequenter homines deducuntur in hoc affectu: in quo caſu veriſimile eſt, materiam contineri in ore uentriculi, quæ propterea facile ducitur per uomitum, quod facit Gal. in ſyncope 1. ad Glauconem c. 14. quod ſi nulla adſit ſyncope, tunc commodius excrementa deijciuntur per aluum: nam ita generaliter habendum eſt, vacuationem per partes inferiores eſſe tutiorem, minoſque deterere & turbare corpus, quam faciat illa per uomitum, quæ nonnunquã moleſta eſt, & multa incommoda affert.

Vomitum prouocantia.

In vomitu prouocando vulgare eſt, aut digitum, aut pennam oleo tinctam inijcere in fauces: auctores vero varia proponunt medicamenta. Galenus familiariter utitur hydrelæo, id eſt, aqua cum oleo. Alexan. exhibet mulſam, alij ſyrupum acetoſum uel oxymel. Paulus & Aetius aquam tepidam ſimpliciter, qui non probant uſum hydrelæi uel mulſæ, propterea quod illud laxet nimis uentriculum, mulſa

autem poſſit augere acredinem & mordacitatem humorum: alij vtuntur familiariter iure pulli tenuioris, vel ſimplici, vel ſimul cum oleo; alij pro oleo communi vtuntur oleo amygdalarum dulcium, quod quidē remediū ex iure pulli, vt eſt domeſticum, ita eſt valde accommodatum, vt quod vel ſuapte natura poſſis humorum acrimoniam remittere, & alias etiam vtilitates afferre. Ego uero in hac opinionum diuerſitate cēſeo omnibus propoſitis remedijs locum eſſe, dummodo prudenter adminiſtrentur, & potiſſimum habeatur ratio materiæ, quæ continetur in uentriculo: nam ſi ſint reliquiæ alimenti, omnia poſſunt exhiberi: ſi vero ſubeſſet aliqua portio pituitæ, tunc mulſa, ſyrupus acetoſus, oxymel, forent optima: ſi redundet bilis, nihil melius hydrelæo, quo Gal. & 1. ad Glauconem c. 14. & alijs locis vtitur frequentiſſime, vbicunq; bilis male afficit ventriculum. Sunt nonnulli qui audent præterea vti medicamentis ualidioribus, nonnulli et longe audaciores, vtuntur medicamētis ſoluentibus: ſed vtrique ſentiunt abſurdiſſime; cum enim laboret ventriculus, nunquam licet per partem affectam euacuare, quod perpetuo memoria tenendum; periculum enim eſt ne ex eiuſmodi validioribus medicamentis adhuc magis trahantur excrementa ad partem laborantem, atque adeo grauiſſima ſequantur incommoda: itaque abſtineatis perpetuo, vtcunque laborante ventriculo, a medicamentis validioribus, iam uomitorijs, quam purgantibus per aluum.

A ualidioribus abſtinendum.

Clyſteria.

At vero ſi velimus naturam iuuare, aut propter illios propenſionem, aut propter alias cauſas, per partem inferiorem, tunc clyſteria ſunt opportuniſſima, quæ ſimul humorum acredinem remittant, qualia forent clyſteria ex aliquo iure pingui, pulli, vituli, aut ſicuti nonnulli conſueuerunt, inteſti notum, capitis cum ſaccharo, ad abſtergendum, & oleo, ſecundum hanc formam, pro iunioribus:

Clyſter ex priſana.

R. *Iuris pinguis* lib. j.
Sacchari rubei ℥ ij.
Olei roſati completi ℥ iiij. *M. pro Clyſt.*

Ego quidem familiariter vti conſueui clyſteribus ex oleo puro vel communi, vel amygdalarum dulciū, vel chamomælini, quæ aut ſimpliciter, aut inter ſe cōmixta imponuntur ad libram unam cum dimidia, circiter. Quod ſi coniiciam inteſtina irritari & mordert ex nimia bile, tunc conſueui vti clyſmate ex ptiſana hordacea, cuius eſt auctor Aetius, quod quidem non ſolum in hoc affectu, ſed in febribus & vbicunq; opus eſt moderate abſtergere & refrigerare inteſtina, præclariſſimam operam præſtat;

R. *Succi ptiſanæ diluti, uel tenuioris* lib. j.
Olei roſati completi, vel ſi nolitis tantum refrigerare.
Olei chamomælini ℥ iiij.
Ouum vnum integrum, Miſce pro clyſtere.

Vidimus hactenus quidnam agere oporteat, ſi natura agat diminute; at vero ſi natura euacuet iam profuſe & abundanter, vt vires incipiāt labefactari, quidnā hoc tempore agendum eſt. Decet omnino hanc iam euacuationē firmare, id quod fiet duplici potiſſimum ratione, qua quidem perpetuo utimur in cohibenda aliqua humorum fluxione; altera pertinet ad reuulſiones, altera autem ad corroborationē partium. Reuellunt frictiones & ligaturæ extremarum partiū, reuellunt cucurbitulæ, tum alijs partibus, tum potiſſimum tranſmittentibus affixæ; nam, & eo dolore natura ab opere expellendi auertitur, & ad eas partes trahitur humorum copia; reuellunt balnea aquæ dulcis, quorum meminit Gal. 1. ad Glauconem c. 14. in quibus quidem adminiſtrandis illud perpetuo obſeruandum eſt, quod ſemper reuulſio fiat per partes oppoſitas, exempli gratia, ſi natura immoderate euacuet per aluum; tunc reuulſiones faciendæ ſunt in manibus, brachijs, & partibus ſuperioribus; quod ſi contra illa euacuet per vomitum, reuellendum eſt ad coxas, ad crura, & partes inferiores.

Fluxio humorū, quō cohibenda.

Reuulſio quō inſtituenda.

Roborantur partes ut non recipiant excrementa, rebus adſtringentibus, & intra ſumptis, & extra applicatis; in quo quidem ſcopo debetis conſiderare & naturam cauſarum, & qualitatem humorum peccantium, nam ſi ventriculus ſit calidior, bilioſaq; & acria euomantur, tunc frigida conueniunt medicamenta, quę talia ſint non ſolum poteſtate, ſed etiam actu. Interius ſunt conſerua roſarum, acetoſæ, margaritæ, corallia, ſyrupus roſatus de roſis ſiccis, de endiuia, de portulaca, de agreſta, ſuccus malorum punicorum; & ſi tandem opus ſit medicamentis magis adſtringentibus, ſunt acacia, hypociſthis, terra Lemnia, bolus armena, & alia id genus. Quod ſi neque his omnibus fluxio firmetur, omnes deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia, quæ poſſunt & conciliare ſomnum, & impetum humorum cohibere. Sic Paulus exhibet diacodium: ſic Galen. 8. de medicamentis ſecundum locos c. 3. ex Aſclepiade laudat quoſdam trochiſcos, quos appellat Amazonum: ſic in lib. de theriaca ad Piſonem cap. 15. exhibet theriacam recentem, quam ſcribit partim humores denſando, partim ſiſtēdo, plurimum prodeſſe. Sed omnino hac in re caute agendū eſt, nam ſi uires ſint imbecilliores, nunquam licet vti medicamentis ſtupefacientibus, quæ illas poſſunt adhuc magis diſſoluere & ſuffocare: ſic Paulus exhibet diacodium ſi vires conſtent. Si igitur ita res poſtulet, vt omnino vtendum ſit ſtupefacientibus, illud ego cōſilium do vobis, vt perpetuo incipiatis a leuioribus, nimirum ab his quæ infunduntur per clyſteria, & quæ exterius applicantur: ſic Aetius inſtituit clyſtere ex decocto capitum papaueris & amylo: & ſit exemplum pro iunioribus.

Roboratio partium.

Stupefacientia.

Cautela.

Clyſter vt frigerans.

R. *Decocti capit papaueris albi*, lib. j.
Farinæ amyli ℥ ij. *M. pro clyſtere.*

Præterea illiniuntur tempora & nares oleo uiolato, de nenuphare, de papauere, de mandragora, atque vulgare eſt vnguentum diapopuleum, & alia huius generis. Quod ſi demum vos cogit neceſſitas, vt ad illa etiam deueniatis, quæ exhibentur per os, ſunt leniora, diacodium, ſyrupus de nenuphare, de lactuca: ſunt valentiora: philonium Romanum, requies Nicolai, mithridatum, & theriaca recentia, quæ omnia vulgo exhibentur ad drachmam vnam circiter: quod ſi non habeatis Theriacam uel Mithridatum recentia, poteſtis vti veteribus, illis permiſcendo granum vnū, ſiue vnum cum dimidio opij.

Roborātia uētriculū.

Si vero ventriculus non tantam caliditatem præ ſe ferat, his frigidioribus medicamentis licebit addere calidiora, & aromatica, mentham, abſinthium, betonicam, ſemina odorata, aniſorum, fæniculi, cymini, quæ poterunt & augeri & minui, prout vnus ſcopus alterum videbitur ſuperior. Roboratur ventriculus etiam rebus externis, qui ſi habent inſignem æſtum, ſint remedia frigida & aſtringentia, roſæ, flores labruſcæ, balauſtia; fructus & folia myrthi, cydonia, mala punica, hypociſthis, & alia, de quibus eorumque varia compoſitione tractabimus poſterius, agentes de intemperie ventriculi calidiore. Vulgare eſt medicamētum officinarum, quod appellatur emplaſtrum diaphœnicon, huius meminit Paulus, Alex. Meſue, & ſane impoſitum ventriculo, & toti ventri inferiori, habet inſignem prærogatiuam infirmanda alui fluxione. Sunt nonnulli antiquiores, ex quibus eſt Archigenes, qui in maximo æſtu uentriculi ipſi audent apponere aquam frigidam, imò vero niue refrigeratā, vel in linteo, vel in veſica, de quo itē genere remedij infra iam dicto latius agemus.

De cholera ſicca.

Indicat.

Satis diximus de cholera humida, iam de ſicca dicendum eſt: huius curationem habetis apud Hippocrat. & Galen. in 4. de rati. victus a tex. 103. vſque ad tex. 110. qui etiam, ni fallor, omnium primi huius affectus mentionem fecerunt. Indicationes curandi ſunt illæ eædē, quæ ſunt propoſitæ in altera differētia,

ſolum

Digitized by Google

ſolum differunt, quod in hac abundant flatus acres, & aridi, ſicuti in altera abundãt excrementa humidiora.

Progno.7. Videamus, vtrum liceat his indicationibus ſatisfacere: omnis ratio videtur colligare, hanc non eſſe ita periculoſam ſicuti alteram, cum humores maius negotium facere poſſint, quam flatus, & ſpiritus: ſed omnino hæc quoque moleſta eſt, & periculoſa, de cuius maiori, vel minori periculo faciendum eſt iudicium *Methodus* ex natura ægri, ex ſymptomatibus, & ex alijs, quę iam *Hippocr.* ſunt propoſita.

Tota porro ſumma curationis inſtituta ab Hippo. eſt huiuſmodi: primum vomitum prohibet. 2. ſubducit aluum oleo plurimo calido. 3. probat balneum ex aqua, & oleo 4. ſomnum conciliat. 5. exhibet vinum meracum, & generoſum. 6. perſeuerante malo exhibet per os oleum. 7. iubet abſtinere ab omni cibo, & motione, ac poſtremo, his omnibus non conferentibus, *Galeni methodus.* aggreditur purgationem corporis per lac aſinæ. Hanc ipſam rem habetis fere apud Galen. 8. meth ca. 8. vbi agit de curatione febris ephemeræ, in qua cibi conuertantur in nidoruſentam qualitatem: qui quidem Galen. uidetur magis determinate procedere: nam primum ait diſtinguendum eſſe, an aluus fluat, nec ne; ſi non profluat, qui fere eſt caſus choleræ ſiccæ, progreditur ad hunc modum: primum inquit, conſiderandum eſſe, in qua parte ventris contineantur excrementa, quod quidẽ facile poteſt intelligi, ſi manibus tractentur hypochondria, & totus venter, ſi æger interrogetur in qua parte morſum, vel grauitatem perſentiat, qualesnam ructus habeat, & alia id genus: ſi excrementa deſcẽderint in ſuperiora tantum inteſtina, exhibet diatrion pipereon, & perfundit totum ventrem: ſi autẽ excrementa deſcenderint ad partes inferiores, tunc illa conatur educere, vel glãdibus, uel clyſteribus, quæ quidem contineant medicamenta temperantia, & mitigantia: propter flatus illa addit, quæ eas poſſint diſſoluere: quod ſi neutrum adſit: tunc imponit clyſtere ſimpliciter ex aqua, melle, & oleo: vacuata aluo iubet ęgrorum nutriri cibo aliquo contemperante, & leuiore, quales ſunt ptiſana, alica, teſtes pullorum gallinaceorum, piſces ſaxatiles, & alia id genus: his actis ceſſante febre probat vſum balnei: ſin febris perſeueret, hoc ipſo regimine rem peragit unam, uel alteram diẽ, & tandem deducit ægrum in balneum. Hæc pariter eſt ſumma curationis a Galeno inſtitutæ, quæ parum variat à curatione Hippocratis.

Dubit. I. Sed hęc omnia tam Hippocr. quam Galen. à nonnullis reuocantur in dubium: & primum dubitant, quamobrem Hippocrates prohibeat vomitum, cum veriſimile ſit in vẽtriculo contineri materiam, ex qua generantur flatus illi acres, quæ nulla commodiore ratione uidentur poſſe educi, quam per vomitum. Ad hoc reſpondeatis, Hippoc. non cenſuiſſe contineri in ventriculo materiam humidam, ſed tantum acrem, quæ non ita facile poſſet per vomitum educi, imò uero periculum eſſet, ne in tranſitu adhuc magis morderet, & affligeret os ventriculi.

Dubit. II. Secundo non probant vſum balnei, cũ ſit periculoſum. hoc vti remedio in corpore cacochymo, & referto multis humoribus; periculum enim ſpeciatim immineret, ne humores traherentur intra uenas. Reſpondeatis ad hoc, Hippoc & Galen. qui maxime laudant hoc remedium, quod poſſit & acrimoniam uaporum remittere, moderate calefacere, conſolari partes laborantes, aluum mouere, & morbum ſæpenumero ea toto auferre: hi, inquam, viri ſic tantas laudes huic remedio non dediſſent, ſi exiſtimaſſent corpus eſſe & cacochymum, & refertũ multis excrementis. vide & Gal. loco citato, & Paulus. illud concedunt tantummodo in morbi declinatione.

Dubi. III. Tertio non probant ſomnum; ſiquidem, ut ſcribit Gal. in ſomno retinentur omnia excrementa præter ſudores, quæ excrementa in præſentia potius debent educi, quam retineri. Sed dubitatio eſt friuola, quandoquidem uerum eſt, in ipſo ſomno omnia retineri excrementa præter ſudores, tamen, nulli dubium eſt, quin ſomnus maxime pertineat ad concoctionem, ſit remedium cruditatum, & maxime pertineat ad inſtaurandas uires.

Dubi. IV. Quarto obijcitur, uinum antiquum & generoſum non conuenire, cum adſint flatus acres & calidiores. Hæc dubitatio procedit aduerſus Gal. qui exhibet diatrion pipereon, quod adhuc poteſt magis calefacere. Reſpondeatis, uinum ab Hipp. exhiberi ad iuuandam concoctionem, ad diſſoluendos flatus, & ante omnia, ad reſtaurandas uires, qui ſemper cæteris omnibus perpetuo eſt anteponendus, & ſi moderate aſſumatur, nõ poteſt tantum incendium afferre. Gal. uero exhibet quidem diatrion pipereon, ſed illud admodum mite, non alterum medicamentoſum, vt ipſe appellat, in li. de tuenda ualetudine, quod quidem cum ſit admodũ moderatum, poteſt diſſoluere flatus, iuuare concoctionem, neque inſigniter calefacere.

Dubit. V. Olei vtilitas. Poſtremo non probant uſum olei per os, quod illud poſſit inter cætera uentriculum ſubuertere, & eius robur deijcere. Gal. hoc remedium exponens, tres illius maximas affert utilitates: primam quod remittat acrimoniam humorum: ſecundam, quod ſiccitatem remoueat: tertiã, quod aluum moueat, quibus nihil poteſt magis commodum excogitari.

Huius remedij, nimirum, olei per os aſſumpti, mentionem quoque facit Galen. 2. de ſimplicium med. facultatibus, cap. 10. quare etſi quoquomodo poteſt laxare uentriculum, tamen longe maiora ſunt commoda: & memoria eſt repetenda inſignis ſententia Gal. 11. meth. cap. 11. nullum poſſe reperiri uſque adeo accommodatum præſidium, quin aliqua etiam ex parte noceat. Huius imitatione noſtri medici conſueuerunt familiariter propinare oleum amygdalarũ dulcium, *Notandũ.* amararum, ex ſemine lini, & alia, ut res poſtulat; quorum oleorum uſus certe non debet improbari, modo adminiſtrentur cum ratione & iudicio: & ego illis ſępenumero uti ſoleo.

Abuſus oleorum. Altera autem ex parte minime debet tolerari abuſus iſtius remedij, cum multi ſoleant oleum adhibere indeterminate, in morbis prope omnibus tam cum febre, quam ſine febre, tam in materia calida, quam frigida: de quibus alias ſermonẽ habebimus: dantur vulgo hæc olea ad ℥ 6. vel 7. circiter. Noui eruditum quẽdam ſenem medicum, qui poſt exhibitum oleũ, exempli gratia, amygdalarũ dulcium, ſtatim conſueuit propinare 2. vel 3. ℥ ſucci pomi vel aurantij, vel granati, quę adminiſtratio illi admodum feliciter ſuccedebat, quod, vt puto, ſuccus eiuſmodi poſſit mitigare moleſtiam olei, & quoquomodo corroborare vẽtriculum.

Poſtremo his omnibus non conferentibus Hippoc. exhibet lac aſinæ, quod equidem puto antea concoquendum eſſe, propter flatus, vt Hippoc. & Galen. iubent, 4 de ratione victus 7. cui lacti vult Galen. ſerum ſubſtituendum eſſe: pro quo ſi etiam velimus vti noſtris medicamentis leuioribus, ſiue ſimplicibus, ſiue compoſitis, mea ſentẽtia non eſſet alienum a ratione inter quæ in hac aridorum flatuum copia caſſia mihi videretur præſtantiſſima, quod ea poſſit & remittere acrimoniam vaporum, & leniter mouere aluum, cui ſi propter ventriculum, & propter flatus adijceretur portiuncula hieræ, medicamentum foret præſtantiſſimum ſecundum hanc formam.

Aluum leniẽs bolus.

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Specierum Hieræ ſin. picris ℈ ij. *M. f. Bolus.*

Colera per cõſenſum. Iam reliquum eſſet, ut ageremus de alijs differentijs, quæ ſumuntur a cauſis per conſenſum a partibus tranſmittentibus, ſed nimis longum eſſet, omnia perſequi. Dixi duplicem ſcopum nobis ſeſe offerre: alterum vt habeatur ratio partis tranſmittentis, exempli gratia, iecoris, à quo tranſmittuntur humore

bilioſi ad ventriculum], quod fiet conſiderando illius morbos,& cauſas morborum, adhibitiſque illis remedijs, de quibus ſuo loco agemus: alter eſt ſcopus, vt habeatur ratio ventriculi, vt dictum eſt ſuperius.

Victus ratio.

Alimenta, iam inanito ventriculo, ſint boni ſucci, facilis coctionis,& quæ non facile corrumpantur, qualia ſunt panis ex iure coctus, teſtes pullorum gallinaceorũ piſces ſaxatiles, ptiſana, alica, & alia id genus: neque ex hoc numero excludenda ſunt oua ſorbilia, & potiſſimum vitelli, quanquam non deſunt multi, ex quibus eſt Montanus Veronenſis, de febribus, conſilio 29. qui contendunt, oua facillime corrumpi, potiſſimum in ventriculo calidiore, ac propterea in febribus & alijs morbis calidis, ab illis abſtinendum eſſe: de qua re cum multa poſſint in medium proferri, videatis vos Gal. 12. meth. capit. 6 vbi curat ſyncopen propter tenuitatem ſuccorum, atque inter cætera alimenta quæ difficile corrumpuntur, enumerat oua ſorbilia: qui locus eſſe poteſt inſtar aliorum multorum. Ex herbis ſorent endiuia, lactuca: ex fructibus pyra, cydonia,& alia huius generis. Paulus Alex. Aetius exhibent præterea vuas, pepones,& ſimilia, à quibus mea ſententia eſt abſtinendum, cum facile corrumpãtur,& poſſint excitare flatus. Vinum conuenit tãtum in declinatione, niſi fortaſſe propter vires cogamur illud primo quoque tempore concedere ante declinationem.

Oua an facile corrũpuntur.

Sed eſt, neſcio quæ difficultas inter auctores de qualitate vini. Paulus præbet vinum auſterum, quod videtur conuenire cum doctrina Galen. in lib. de cibis boni & mali ſucci,& cap. 11. qui vino auſtero hunc ſolum vſum tribuit, vt ad ventriculum reſolutum, ad ſiſtendas fluxiones, ac maxime in intemperie calida, ſit accommodatum, cum alioqui nec alimento diſtribuẽdo, nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ad prouocandum ſudores, lotia, nec aluum mouendam ſit idoneum. Aetius exhibet vinum dulce auſterum, quale equidem puto illud eſſe, quod vulgo vocatur racematum. hoc tamen genus vini non ita videtur conuenire, cum conſtet ex contrarijs ſaporibus & qualitatibus, altera nempe auſtera, quæ facit ad retentionẽ, altera autem dulci, quæ magis facit ad fluxionem vel relaxationem: ex quibus quidem contrarijs qualitatibus ventriculus ſolet lædi: hinc Galen. huiuſmodi vini vſum improbat 3. de ratione victus, com. 7. propterea quia non facile diſtribuatur, nec facile deſcendat ad partes inferiores, imino vero diutius moretur & ventrem inflet. Ego quidem probarem vinum generoſum & antiquum,& quoquomodo leuiter ſubſtringens, dummodo æger febre careat: & ſi ingens vrgeat æſtus, neque abhorrerem à pane infuſo in ſucco uel vino granatorum, quod quidem alimentum maxime ſolet remittere calorem,& corroborare ventriculum: & hæc de victus ratione.

Vini auſteri vſus.

Supereſt vt accedamus ad Rhaſim, qui primum ponit ſigna choleræ, ſed admodum parce & confuſe, prętermittitque proprium genus,& proprias differentias: & licet mentionem faciat & vomitus,& fluxionis alui, tamen cum loquatur disiunctiue, videtur iudicare, alterutrum ſatis eſſe, quod tamen eſt falſum, vt intellexiſtis ex his quæ ſupra dicta ſunt. Secundo ad prouocãdum vomitum exhibet aquam calidam, cum longe opportunior ſit aqua tepida, quæ omnia ſuapte natura ventriculum ſubuertũt, vt placet Gal. 8 meth. cap. 5. Ex quo eliciatis generale pręceptum, quod perpetuo obſeruetis: vbicunque imminet periculum vomitus, abſtinendum eſſe à rebus tepidis: contra vero vbicunque intenditis prouocare vomitum, perpetuo vtendum eſſe tepidis. Tertio Rhaſes proponit vſum balnei, nec non illorum remediorum, quæ ad ventriculum debent apponi frigida, qualia ſunt aqua niue refrigerata, de quibus quidem duobus præſidijs agemus copioſe, tractantes de intemperie ventriculi calidiore.

N. B.

Reſtat modo illud vnũ, vt proponamus caſum, ad quem magis diſtincte & ordinate illa omnia referantur, quæ hactenus propoſita ſunt, quod ago quam breuiſſime: & cum non poſſint proponi omnes differentiæ, nobis ſi affeceri exemplum choleræ humidæ, quã certum eſt eſſe & frequentiorem,& manifeſtiorem. Sit itaque caſus Hip. illius nimirum viri, qui Athenis incidit in choleram, cuius hiſtoriam & ſeriem verborum ſupra poſuimus: accedat quis veſtrum ad huiuſmodi ægrotantem, aſſiduo vomitu, aſſidua alui deiectione afflictum, quidnam in prima viſitatione agendum: Ante omnia veſtræ partes erunt, morbi periculum indicare; quantum enim valeat prognoſticum ad vtilitatem, ad laudem,& exiſtimationem medici, demonſtrant Hipp. & Gal. multis in locis, ſed potiſſimum primo prognoſticorum, inter quæ illud eſt quodammodo præcipuum, quod Medicus præſagiens periculum & mortem ægrotãtis, hac ratione ſe ab omni culpa & ignominia vindicat. Deinde conſiderãda eſt diligenter naturæ motio, an euacuet quod ſatis eſt, an debiliter & diminute, an poſtremo ita profuſe vt vires iacturam faciant: ſi primo modo natura euacuat quod ſatis eſt, ad vos pertinet totum illi negotiũ permittere,& nihil innouare: nec vos ab hoc inſtituto deterreat vulgaris quorundam opinio, qui Medicum exiſtimant ignarum,& nihil facium, niſi in ſingulis viſitationibus nouis remedijs vtatur, quæ quidem ſępius nocent quam iuuent: de qua re Galen. maximas facit querelas, qui tales medicos importune operantes, naturæ hoſtes conſueuit appellare: & memini, me apud Liuium legiſſe ſententiam grauiſſimam, quæ maxime pertinet & ad inſtitutionem & ad dignitatem medicorum, nempe Imperatores & medicos ſæpenumero nihil agendo plurimum proficere, illoſque de hoſtibus, hos de morbis inſignes victorias reportare. Quod ſi natura parce agit tunc illam decet adiuuare, ita ad mouendum vomitum prntinus exhibeatis ius pulli cum oleo, ſecundum hanc formam.

Caſus.

Sententia.

Vomitoriũ ſimplex.

℞ *Iuris pulli* ℥ *xv.*
Ol commun. ℥ *iij. Miſ. & exhib. tepidum.*

Vt enim ſcribit Gal 7. meth in fine cap. 11, vomitoria debent in maxima quantitate exhiberi. Quod ſi vrgeãt ſymptomata circa inteſtina, eodem die inijciatur clyſtere ex oleo, iure,& aliqua pinguedine: ſit exemplum.

Clyſter ſimplex.

R. Iuris pinguis lib j.
Olei ℥ *iij.*
Pinguedinis gallinæ ℥ *ij. M.*

Si velitis magis refrigerare, fiat clyſtere ex ptiſana, de quo ſupra diximus. Hæc prima die ſunt agenda, quo tempore inſtituatis quietem, ſomnum,& omnẽ cibi abſtinentiam. Altera viſitatione ſi perſeuerant mala, in eiſdem perſeuerandam eſt indicationibus,& omnino caueatis, ne ante exquiſitam vacuationẽ ventriculi ad illius corroborationem accedatis: periculũ enim eſſet ne vel excrementa magis figantur in ventriculo, uel retrocedant ad partes nobiliores. Si poſtremo natura agat profuſe, vt vires iam collabantur, tũc neceſſe eſt omni ingenio tãtam fluxionem priuare,& ita in hoc caſu poſtpoſitis cæteris omnibus, accedatis ad medicamenta adſtringẽtia, iam intra quam extra: intra exhiberi poſſunt conſeruæ roſarum, cydoniorũ, margaritæ, corallia,& ſimilia, ſit exemplum.

Boli adſtringẽtes ventriculũ.

R. Conſeruæ roſarum ℥ *j.*
Margaritarum præparatarum.
Coralliorum rubrorum.
Acaciæ.
Hypociſtidos ana ʒ *j. Miſc. fiant boli.*

Vel ſi æger nolit accipere in bolo, cum ſyrupo de roſis ſiccis fiat electuarium. Extra iungatis ventriculum oleo roſaceo, cydoniorum, maſtichino. Sic exemplum.

Olei

Linimentum.

R. *Olei roſati* ℥ j.
Maſtichini.
Cydoniorum. ana ℥ ß. *Miſc.*

Si vultis quoque exemplum fomēti, ſit huiuſmodi.

Fomētum pro ventriculo.

R. *Roſarum.*
Foliorum myrti.
Balauſtiorum ana M. ß.
Sandalorum omnium ana ℥ ij. *Miſce & fiat con. ctio in aqua pro fomento cum ſpongia.*

Quod ſi demum cupitis habere exemplum emplaſtri, ſit tale.

Emplaſtrum pro vētriculo.

R. *Pulpa thamarindorum.*
Cydoniorum. ana ℥ ij.
Roſarum.
Hypociſthidos.
Acacia. ana ℥ ij.
Farinæ hordei. ℥ j.
Cum oleo roſaceo miſce, & fiat emplaſtrum.

Iam præterita altera, vel tertia die, decet vos conſiderare morbi progreſſionem, quæ ſi uideatur polliceri ſalutem, hac methodo procedatis, inſtituta proba victus ratione & cæteris omnibus, vſque ad integram ſanitatem: ſin autem contra morbus uideatur minari pernitiem, iam omnia ſunt tentanda ſaltem ad cōſolationem & ægroti & aſſiſtentium: quod ſi uires non ſint prorſus collapſæ, accedatis ad medicamenta ſtupefacientia, quæ quidem firmandis fluxionibus, & præcipue calidis, inſignem habent prærogatiuam; Primo incipientes a lenioribus, qualia ſunt, quæ exterius applicantur ad tempora & nares. Sit exemplum.

Linimētū narcoticū.

R. *Olei de nenuphare.*
De papauere.
De mandragora ana ℥ ß. *Miſ.*

Ad eandem intentionem illinatis ſemina papaueris albi, quæ permiſceantur cum ferculo, ſecundum hanc formam.

R. *Seminum papaueris albi* ℥ j.
Contundantur, & cum aqua lactuca extrahatur lac, quod ſolet permiſceri cum ferculo.

Quod ſi demum hæc non ſufficiant, accedatis ad valentiora, qualia ſunt Philonium Romanum, Requies Nicolai. & alia huius generis, quæ ſolent exhiberi ad ℨ j.

CAPVT II.

De Imbecillitate ventriculi.

AGgredimur caput Rhaſis de imbecillitate ventriculi, ſub quo puto illum comprehendere uoluiſſe omnes affectus, quicunque pertinent ad facultatem concoquendi. Qui itaque noluerit curare imbecillitatem ventriculi, is neceſſe eſt, vt primum intelligat quid ea ſit, & quæ ſit eius cauſa. Nonnulli, vt ſcribit Gal. lib. de diff. morb. cap. 5. ſi phlegmone, vel ulcus, uel quid tale uentriculum infeſtat, aliam nullam cruditatis cauſam quærunt: ſin autem nihil horū adſit, tunc imbecillitatē nominant: ſed iſti irridentur a Galeno 2. meth. cap. 4. Namque hæc vox, Imbecillitas, nō quid proprium, ſed magis quid cōmune exprimit, & quod per ſe eſt euidentiſſimum. nec vllam remediorum inuentionem poteſt indicare. quippe roborare vētriculum, eſt nomen nudum, & inane. ac veluti quidā ſcopus, in quem medicus reſpicit, non curatio: neque enim illi docēt, quid agendo, his, qui inualidi ſunt ad actiones, robur addas, in qua tamen re tota curatio conſiſtit, adeo vt niſi primum uentriculi affectum intelligas, nullo modo remedia ad illam curandum ac commodata poſſint inueniri. Quamobrē iſti qui ita loquebantur, nihil plus dicunt quam plebeius, quem ſæpenumero audimus conquerentem, quod habeat uentriculum imbecillum, nec alimenta poſſit concoquere: ne igitur nos quoque in hunc errorem incidatis, ante omnia decet intelligere, quidnam ſit iſthæc imbecillitas. Gal. in lib. de ſympt. diff. ca. 4. definit illud eſſe imbecillum, quòd vix difficulter, & multo tempore agit: quod quidem uidetur conuenire communi hominum notioni, qui communiter appellant oculum imbecillum, crus imbecillum, quotieſcunq; oculus probè non uidet, nec crus probe ambulat. quare ventriculum quoque imbecillum nobis licebit appellare, cum difficulter, & multo tempore cōcoquit alimenta. Verumtamen hoc non eſt quod quæritur, ſed quænam ſit huius imbecillitatis cauſa. Medici antiqui methodici, vt dicit Gal. in lib. de diff. morbi ca. 5. conſueuerant appellare imbecillitates, intemperies partium exiguas, & quæ multos latent, ſi enim eſſent inſignes, & omnibus manifeſtæ, iam non imbecillitates, ſed proprio nomine morbos appellabant: contra vero Galen. 4. de præſagio ex pulſ. lib. cap. 1. ad ſtatuendum futuri morbi præſagium, ait quidem quonam modo robur, vel imbecillitas partium, & facultatum poſſit deprehendi, hoc ipſum refert in commodam temperiem, vel intemperiem corporum ſolidorum. & hoc ipſo in loco imbecillitates facultatis animalis ſcribit inſignes cerebri intemperies comitari: ad quē modum lib. quoque 11. metho. cap. 10. partem uocāt imbecillam, quæcunque vel natura uel præcedēte aliquo morbo ſit intemperatior, adeo ut in Galeni diſciplina, ſicuti in cæteris partibus noſtri corporis; ita & in ventriculo nulla alia ſtatuenda ſit imbecillitas, quā inſignis eius intemperies: quæ eſt morbus propter quem ille male concoquit, & ſuo muneri male ſatisfacit, & hæc quidem eſt actio læſa, nempe ſymptoma, quod ortum ex ſuo morbo.

Imbecillū quid.

Cauſa imbecillitatis.

Hanc rem vnuſquiſq; veſtrum facile intelliget, qui memoria repetet, quidnam ſit concoctio, & quomodo illa perficiatur, cum caput, & initium inueſtigationis cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſit cognitio modi, quo facultates ſecundum naturam ſuas perficiunt operationes: quæ eſt Galeni doctrina 3. de ſympt. cau. cap. 1. Porro ſcribit Galenus hoc ipſo in loco, concoctionem alterationem eſſe in qualitate, eamque ab vno innato calore perfici, non certe quolibet, vt ipſe teſtatur 4. de rat. vict. com. 10. non a calore ſicco, non ſqualido, qualis eſt febrilis, ſed ab humido, vaporoſo, & temperato, qualis reperitur in animalibus ſecundum naturam: quare Ariſt. 4. meteororum ſcribit, huiuſmodi concoctionem eſſe ſimilē elixationi. Cæterum cum ſubſtantia calidi innati, vt 3. de ſymptomatum cauſis, & alias ſæpe dicto Gale. teſtatur, & conſiſtat ex temperie quatuor elementorum, omnis ratio colligit, ventriculum bene temperatum bene concoquere, & contra, qui a bona temperie recedit, eum quoque recedere a bona concoctione.

Concoctio quid.

Sed aduerſus hæc ſunt nonnullæ difficultates, quæ non ſunt prætermittendæ. Nos ſtatuimus, imbecillitatē ventriculi nullam eſſe, præter eius intemperiem, & eam quidē inſignem: contra Gal. in lib. de morborum differentiis, capite 5. ſcribit, imbecillitatem non ſolum ventriculi, ſed etiam venæ, arteriæ, muſculi, ac generaliter omnis inſtrumēti, cū uitalis, tū animalis, ſequi neceſſario, vel ob meatuum immoderationem, vel ob intemperiem: ex quo loco noſtri nouatores, vt puto, nacti ſunt occaſionem, vt præter antiquam Galeni diſciplinam commenti ſint morbos partium ſimilarium in materia, dum illa aſtricta aut laxa, mollis, aut dura, craſſa aut tenuis euadit; quorum princeps eſt Fernelius in lib. de abditis rerum cauſis. cap. 9. Præterea idem Gal. varijs in locis alias plures cauſas læſæ concoctionis uidetur enumerare, præter intemperiem, & ne longius recedamus, in 3. illo de ſymptomatum cauſis cap. 1. dicit id fieri uel propter læſionem facultatis, vel propter externos errores, de quibus tum diximus, tractantes de cholera. ac ſane ſi res ipſa diligenter conſideretur, quis non videt quotidie labefactari concoctionem, non ſolum propter uentriculi intemperiem, ſed etiam propter nimiam ciborum copiam, & propter alias cauſas: in quo genere argumēti

An omnis imbecillitas ex intemperie.

Fernelius.

Digitized by Google

Argenterius. Argenterius inſignis nouator mirabiliter ſibi placet, lib. 1. de generibus morborum, cap. 1.

Primam difficultatem facile diſſoluet, quicunque memoria repetat, Galenum inquirentem differentias morborum, duas medicorum ſectas ſibi ante oculos poſuiſſe, alteram quæ impatibilia, alteram quæ alterabilia ſtatuit humani corporis elementa, atque de vtriuſque ſententia morborum differentias inueſtigare: quare cum docet immoderationem meatuum imbecillitatis ventriculi, & aliarum partium cauſam eſſe, certũ eſt, illũ loqui de ſnia prioris ſectæ. Nam cum veteres illi Medici ſtatuiſſet prima elemẽta impatibilia, & aſſererẽt ex atomis incompactis corpuſculis & meatibus, hominis cõpoſitionem conſtare, primiſque ſimilarium partium duo morborum genera ipſis auctoribus poſita fuiſſent, vnum latitudo meatuum, alterũ anguſtia, nõ iniuria Gal. hunc doctrinæ ordinem ſecutus tradit, vnamquamque partem imbecillã eſſe, adeoq; laborare, ſi illius meatus ſint immoderati. cũ ipſi reponerent ſanitatem in meatuum moderatione.

Opinio Fornelij de morbis in materia refutatur. Aduerſus nouatores quod attinet, ſi velimus hũc campum ingredi, plurima forent dicenda, quæ nos a principali inſtituto auerterent: quare illud vnum ſit nobis ſatis in præſentia, morbos quos illi uocant in materia, aut morbos eſſe ex ueteribus a Galeno inſtitutos, aut nõ eſſe morbos, ſed ſymptomata: ac reuera huiuſmodi oẽs morbi, ſi diligenter conſiderentur, maiori ex parte ſunt ſymptomata tactilium qualitatum, quæ omnia pendent ex morbis in intẽperie: hoc fiet manifeſtum, ſi vnum aut alterum ex iſtis morbis conſideremus. Accipiamus morbum in mollitie & duritie: ſi ergo pars aliqua fiat durior, vel propterea illius lædatur actio, ex quo iſti colligant eſſe morbum, & morbum

Duritiẽ tribus ex cauſis. materiæ, animaduertendum eſt, duritiem in noſtro corpore prouenire tribus de cauſis, quæ eſt præclara doctrina Gal. 5. de ſimp. medicam. facult. c. 4. nempe vel ob ſiccitatem, vel ob concretionẽ, vel ob plenitudinem, quarũ vnaquæq; propriam deſiderat curationem: namq; quæ prouenit ob ſiccitatẽ, requirit remedia humectantia, quæ ob concretionẽ, remedia calefacientia, quæ ob repletionẽ, remedia uacuantia. Quod ſi ita ſe res habet, facile poteſtis intelligere, duritiem non eſſe morbum in materia, imò uero neque morbũ ex intemperie, vt nonnulli opinantur ad mentem Galeni ſed potius eſſe ſymptoma in genere diſpoſitionũ, quod poteſt oriri ex uariis morbis: nam ſi fiat ob ſiccitatem, prouenit ex intemperie ſicca: ſi ob concretionem, ex intemperie frigida: ſi ob repletionem, eſt intemperies cum materia, ſicuti euenit in ſcirrhis. Hoc ipſum de mollitie ſtatuẽdum eſt: molle illud eſt apud

Molle quid. Ariſt. 2. de gen. tex. 13. quod cedit in ſe ipſum, & loco non mouetur: vel ex 4. meteor. c. 9. quod cedit & non circumfluit, uerbi gratia, aqua & vinum, vel aliud eiuſmodi, cedunt quidem prementi digito, attamẽ, & loco mouentur, & fluunt circa digitum, quare non ſunt mollia. Quamobrem cum molle prorſus pertineat ad humidum, ſicuti durum ad ſiccum, ut docet Ariſt. dicto in loco iure ſtatuendum eſt, mollitiem eſſe ſymptoma in genere tactilium qualitatum, & illius cauſam, nempe morbum, eſſe intemperiem uel humidã, vel intemperiem cum materia, vt apparet in œdemate, quod eſt molle. Pariter ſi propter nimiã adſtrictionem uel relaxationẽm aliqua lædatur actio, cũ in illa ſint meatus clauſi, in hac patentes, quis non uidet huiuſmodi morbos eſſe in conformatione, & ad morbos inſtrumentales, minime ad ſimilares pertinere.

Porro quũ pars aliqua noſtri corporis ſit adeo tenuis aut craſſa, vt illius lædatur actio, tunc appellant morbũ in materia in tenuitate, & craſſitie: at vero equidem neque ſatis miratẽ poſſus, quo iſtud audeant aſſeuerare, ſiquidem Galenum aperte, vt nihil apertius dici poſſit, huiuſmodi morbos reponit inter morbos magnitudinis, quoniam apud eum non legit, gracilitatem, atrophiam, habere, eſſe morbos in magnitudine imminuta: quod ſi tenuitas eſt morbus imminutæ magnitudinis, vt contra craſſities ſit morbus auctæ magnitudinis, neceſſe eſt.

Alij plures ſunt cauſæ læſæ concoctionis præter intemperiem. Sed hac de re ſatis, venio ad alteram difficultatem eorum, qui præter intemperiem ponebant plures cauſas læſæ concoctionis: & quamuis negari non poſſit propter externos errores, veluti nimiam quantitatem alimenti, & alia, uitiari concoctionem, id quod experimur quotidie, negandum tamen eſt, tunc lædi actionem facultatis concoctricis: nam uitium eſt in obiecto minime apto ad recipiendam coctionẽ. Pro quo id memoria repetatis, quod docent philoſophi, & confirmat Gal. 1. de differentiis febrium capite 4. lib. de cauſis morborum capite 2. nullam cauſam ſine patientis diſpoſitione poſſe agere. Quare ſi qua propter nimiam cibi copiam fruſtretur concoctio, vel propterea, quia alimenta ſuapte natura ſint talia, quæ concoqui nequeant, vel alia committantur errata, nõ propterea dicendum eſt, læſam eſſe actionem facultatis alteratricis, etſi vitiata eſt concoctio.

Hæc doctrina eſt Galeni 1. de locis affectis c. 3. & 4. qui locus plane illuſtris miror, quomodo nõ fuerit animaduerſus ab iſtis nouatoribus, quorum machinæ complures ex eodem pulchre deſtrui poſſunt: hortor itaque vos, vt eum adeatis, vt probe perlegatis.

Cauſa inconcoctionis. Prætermiſſa iã altera læſione cõcoctionis propter errores externos, de altera tantum nobis agendũ eſt, quæ pertinet ad læſionem facultatis concoctricis. Hæc læſio Galeno auctore 3. de ſymptomatum cauſis cap. 1. fit dupliciter, aut propter eſſentiam, aut propter morbum inſtrumentalem. Noxæ quæ propria facultatis eſſentia eueniunt, intemperies quædam ſunt effectricũ qualitatum: noxæ autem quæ ab inſtrumentalib. morbis oriuntur, conſiſtunt in morbis partium cõpoſitis, qui eryſipelata, phlegmones, &c. appellantur.

Sed cum utroque modo lædatur facultas, illud tamen eſt diſcriminis, quod ea læditur in propria eſſentia per intemperies, per alios vero morbos inſtrumẽtales facultas integra permanet nec læditur, ſed tantum impeditur, quo minus poſſit fungi ſuo munere: quod ſi vtrique morbi coniungantur, utroque modo ſuccedit læſio: nam propter morbum in propria eſſentia læditur facultas, propter morbos inſtrumentales impeditur.

Itaque omnia colligendo in unum, cum facultas uentriculi alteratrix multis modis lædi poſſit, nos hoc tempore de illis tantum ſtatuimus agere, quæ lædunt facultatem in propria eſſentia, quæ ſunt intemperies, de quibus agit Gal. in toto lib. 7. methodi medendi, noſque cum illo tractabimus accuratiſſime.

Differẽtię. Imbecillitatis uentriculi ſunt plurimæ differentiæ: aliæ a quantitate vel magnitudine, ut alia imbecillitas ſit uehemens, alia debilis 2. eſt differentia a tempore: namque alia eſt antiqua, alia recens. 3. eſt a coniũctis ratione ſexus, ratione ætatis, corporis habitus, & ſimilium. 4. eſt differentia a modo generationis. nãq; alia imbecillitas prouenit ex nimia uenere. (caueatis Domini ab hac) ex nimijs ſtudijs, quæ duæ res in reddendo ventriculum imbecillem inter cætera omnia habent inſignem prærogatiuam: ſic poſſunt haueri differentiæ ab omnibus rebus non naturalibus.

Actio ventriculi tribus modis læditur. Denique uero ſunt differentiæ a qualitate imbecillitatis: pro quo ſciendum eſt, huiuſmodi actionem ventriculi, quæ pertinet ad alterationem, tribus modis lædi poſſe, ut cæteræ omnes actiones lædi conſueuerunt, aut abolitæ, aut imminutæ, aut deprauatæ. Si actio ſit prorſus abolita, ut nulla fiat alteratio, tale ſymptoma Græcis [illegible], Latinis cruditas dicitur, ſicuti euenit in lienteria, in qua affectione deijciuntur alimenta per aluum, quæ nihil prorſus ſunt permutata: ſi vero alteratio fiat, ſed non ut oporteat, cruditas quidem & hoc ſymptoma uocatur, non tamen ut prius priuationem, ſed tantum modo vitium ſignificat, quod vitium eſt duplex: alterum

quando

quando cibus tarde, & conuenientem alterationē recipit, Latinis tarda & imbecilla cōcoctio dici poteſt, quod euenit in cœliaca paſſione: alterum eſt uitium, quando cibus corrumpitur, & in alienam qualitatem permutatur, quod ſymptoma inquit Galenus apud Græcos nullum proprium nomen obtinet, ſed cōmode δυσπεψία, Latinis deprauata concoctio poteſt appellari, quod euenit in cholera.

Verum quoniam cæteræ omnes differentiæ iā propoſitę, vel ex narratione ægroti, vel excrementis, vel ſymptomatibus, vel alter, ſine multo labore poſſunt intelligi, cæteris omnibus prætermiſſis, ſtatim venio ad differentias magis proprias & eſſentiales, quę complectuntur intemperies ventriculi, ex quibus tractatū eſt omnem illius imbecillitatem oriri.

Intēperies ventriculi 10. Ex his quę diximus hactenus, agētes de morbis partium ſimilarium, tacite conſtat, ventriculū poſſe laborare omni genere intemperiei, quatuor ſimplicibus, quatuor cōpoſitis ſine materia, & totidē cū materia, vt in vniuerſum ſint ſexdecim, quæ poſtea differentię cum materia rurſus diuiduntur a Galeno, quatenus hæc materia uel continetur in cauitate ventriculi, vel illius tunicis adhærēt, vel tranſmittitur aliunde, idq; vel a toto corpore, vel ab aliqua determinata parte, de quibus omnibus agendum eſt, ſumpto principio ab intemperie uentriculi ſimplici calida.

An poſſit eſſe intemperies contraria. Sed anteqoam rem aggred or, neque ſilentio prætertre ſubtilem quandam cogitationem quorundam, quos audio præter differentias a Galeno inſtitutas, cōminiſci non ſolum in ventriculo, ſed in alijs quoque partibus, alias duas differentias ex contrarijs qualitatibus, alteram quidem calidam, & frigidam, alteram vero humidam, & ſiccam, argumentanturque hunc in modum: Si vnum & idem corpus poteſt contrarijs qualitatibus vno, & eodem tempore male affici, cur non liceat haſce intemperies reponere inter morbos ex intemperie compoſita. Quod autem illud fieri poſſit, declarat Gal. in lib. de morb. cauſ. cap. 6. vbi ſcribit, euenire interdum, quamuis id non uideatur poſſe fieri, ut idem corpus ſimul, & calidius, & frigidius, humidius, & ſiccius quam pro naturali habitu reddatur, quam quidem ille vocat intemperiem inæqualem, de qua integrum ſcripſit libellum, in quo, nimirum c. 3. & 8. ex propoſito initur probare, duas contrarias qualitates vnum & idem corpus eodem tempore poſſe infeſtari, ſicuti euenit in febre epiala, lipiria, & nonnullis ardentibus malignis.

Namque in febre epiala uno & eodem tempore *Epiala febris.* perſentiuntur calor & frigus; in febre autem lipiria, & nonnullis ardentibus malignis, exteriora frigent, interiora vruntur: ſic hydropicus ſi febricitet, laborat ſimul intēperie calida & frigida, calida propter febrē, frigida propter hydropem.

Inæqualis intēperies probatur. Verum quoniam plane abſurdum videtur, & a rerum natura abhorrens, duo contraria ſimul in eodem ſubiecto reperiri, illud Galen. conatur probare & in libello de inæquali intemperie, & in 3. de ſimp. medic. facult. cap. 16. Nam ſi ponas aliquem ſub ſole ardētiſſimo, eundemque inſpergas aqua frigidiſſima, tunc ſimul, & ſemel, & frigus, & calor peruadent vniuerſum corpus: ſi alterum crus ponatur in aqua frigidiſſima, alterum in aqua calidiſſima, vtraque qualitas, & calida, & frigida, penetrabit vniuerſum corpus: ſi æquis portionibus miſceatur abſinthium, & mel, vno & eodem tempore lingua perſentiet, & dulcedinem, & amaritudinem: ſic alia multa non deſunt exēpla, quæ poſſunt demonſtrare, corpora noſtra duobus ſimul contrarijs poſſe affici, verum hæc ſunt ſatis.

Auctoris ſententia de intēperie contraria. Ego vero altera ex parte ſentio, hanc opinionem a rerum natura, ab omni philoſophia, addo etiam a Galeni mente eſſe longe abhorrentem: etenim eſt conſtans naturæ decretum, duo contraria ſimul non poſſe in eodem recipi ſubiecto, quod vſque adeo uerum eſt, ut Ariſt. & Peripatetici uelint, nulla cōtraria, nedum realia, ſed neq; ſpiritalia, in eodē ſubiecto poſſe conſiſtere, quod ſpeciatim docet Philoſophus in 3. de anima. 145. imò vero ut idem docet philoſophus, 1. phyſic. 10. metaph. & in libello de longitudine, & breuitate vitæ, ea eſt præcipua lex contrariorum, ut ſeſe mutuo interimant, adeo ut alterum ſemper dicatur ſecundum priuationem. & ratio eſt, quam didiciſtis ex philoſophia, quod nihil poteſt duobus contrarijs motibus moueri: quare cum calidum habeat vim laxandi, & fundendi, frigidum cogendi, & adſtringendi, nō poſſunt ſimul in eodem ſubiecto reperiri.

Quod autē hæc opinio ſit aliena a mente Galeni ſatis ex eo poteſt cōfirmari, quod ille tractans lib. de differentijs morborū, eas differentias pertinentes ad intemperiem, tā ſimplices quā compoſitas, de his nullum uerbum fecerit, cum tamen ex principali propoſito id agat, atque adeo accurate, & diligenter, ut non vereatur morbos quoque aliarum ſectarū proponere, quas ipſe non probabat. Verum ijs addamus aliud Galen. teſtimonium præclariſſimum 1. de temperamentis, cap. 2. in quo tam aperte, ut nihil apertius dici poſſit, ex ſex coniugationibus quatuor qualitatū, aſſeuerat, eas non poſſe conſiſtere, quæ conſtant ex contrarijs, calida, & frigida, humida, & ſicca.

Nec profecto Galen. ſibiipſi aduerſatur, ut iſti opinantur: Nam ſi diligenter conſiderentur omnes loci, & omnia exempla, quæ ab illo ſolent afferri, facile poteſt intelligi, tantum philoſophum & medicum nunquam aſſeruiſſe, duo contraria in uno præciſe ſubiecto poſſe reperiri. Locus eſt lib. de cauſis morborum, qui cæteris uidetur difficilior, in quo ſcribit euenire, licet id fieri non poſſe uideatur, ut idem corpus fiat ſimul, & calidius, & frigidius, & humidius, & ſiccius, qui ſatis demonſtrat, illum non intelligere has intemperies unas, & eaſdem partes occupare, quandoquidē eas uocat intemperies inæquales: nam ſicuti dicimus uiam eſſe inæqualem, quæ non eſt plana, ſed habet quaſdam partes aſcendentes, & quaſdam deſcendentes, ita etiam dicitur inæqualis intemperies, quæ non vno modo omnes partes corporis, ſicuti altera ex parte illa dicitur æqualis, quæ æqualiter occupat vniuerſum corpus, quod euenit in febre hectica. *N. B.*

Atque hac quidem ratione facile eſt reſpondere, ne fruſtra ſim longior in refutandis ſingulis, ad exempla propoſita de febre lipiria, epiala, de hydropico, febricitante, & cæteris, in quibus facile adhiberi poteſt demonſtrari, huiuſmodi contrarias qualitates minime eaſdem partes, ſed plane diuerſas occupare: atque de hac re ſatis.

In tractatione curandi intemperies ventriculi, ſi vellemus inſtitutum ordinem ſeruare, poſt differentias ſequeretur, ut ageremus de ſignis, ac demum de curatione: ſed ne cogamur ſæpius eadem repetere, & rerum ſeries ſit magis continuata, ſtatuimus in præſentia hunc ordinem peruertere. Itaque poſitis ſignis, quæ vnamquamque intemperiem demonſtrant, ſtatim illius curationem ſubijciemus & cum Gal. non ita definite, & diſtincte ſingulas differentias perſequatur, ſed ex ſimplicibus de vna tantum intemperie ſicca, ex compoſitis de frigida, & ſicca, nec non calida, & ſicca, tractet copioſius, reliquas ſoirm anguſta admodum, & conciſa oratione perſequatur, fortaſſe quod aliæ ſint curatu faciliores, quodque ex his, quæ hactenus ab illo tradita ſunt, poſſit unuſquiſque cæterarum intemperierum curationem ſibi comparare, nos ad voſtram utilitatem ordinate de ſingulis, tam ſimplicibus quam compoſitis agere ſtatuimus, incipiendo ab intemperie calida.

De calida intēperie. Sed primum Galen. prognoſticū audiamus, quod ille facit cap. 5. lib. 7. methodi, quodque clarioris doctrinæ gratia, mihi uideor quatuor modis, ſiue concluſionibus poſſe colligere. I. Intemperies faciliimæ ad curandum ſunt, quæ ex calido, & frigido conſiſtunt, quoniam omnium actiuis qualitatibus contingunt

nam calida frigidis, frigida calidis tollitur. Auicenna, lib. 3. fen. 13. tractat. 1. cap. 24. Galen. ſententiam hãc quoquo modo interpretatur; Et ſcias ille inquit, quod cura malitiæ complexionis, quæ accidit ſtomacho, in vtriſque qualitatibus actiuis, facillima eſt, quia inueniuntur remedia contraria vehementis virtutis.

Prognoſtica.

II. Concluſio. Intẽperies difficilius curantur, quæ ex humido, & ſicco conſtant, quod imbecillius ac magis materialibus qualitatibus earum curatio perficiatur, ac potiſſimum ſi indigeamus rebus humidis. Auicenna item hanc partem explicat; Cura, inquit, quæ accipit ex malitia cõplexionis in vtriſque qualitatib. paſſiuis, eſt difficillima naturæ oppoſitio cuiuſq; eã ſi eſt cum virtute debilis impreſſionis, & propriæ complexionis ſiccæ. Non ingredior in præſentia eam diſputationem, an omnes qualitates ſint actiuæ, vt videtur ſentire Ariſt. 2. de generatione. & corrup. circa finem, necnon Gal. 2. de rat. vict. com. 2 & alias frequẽter. nam certo ſcio, vos non ignorare, qualitates, ſi abſolute conſiderentur, omnes agere, ſi autem inter ſe comparentur, caliditatem, & frigiditatem actiuas, humiditatem, & ſiccitatem paſſiuas dici poſſe.

III. Concluſio. Tempus caloris, & frigoris reparandi par quodammodo eſt. ſecuritas tamen impar: niſi enim partes quæ ſunt proximæ ipſi ventriculo ſint admodum ualidæ, periculum imminet, ne ex vſu remediorum frigidorum noxam aliquam contrahãt, vt ſcribit Galenus ſibi ipſi eueniſſe, 2. metho. c. 8. qui curando hominem laborantem intemperie calida ventriculi, applicatis remedijs frigidioribus, ille incidit in refrigerationem ſepti tranſuerſi, & in difficultatem anhelitus. Auicenna hanc quoque partem explicat: & ſcias, quod ſpatium calefaciendi frigidum eſt ſicuti ſpatium infrigidandi calidum, ſed timor in infrigidando eſt maior, præcipue cum quædam membra vicinantia ſtomacho habent malitiam complexionis frigidæ.

Quarta & vltima concluſio. In alijs duabus qualitatibus, nimirũ humida, & ſicca, ſecuritas eſt par, ſed tempus curationis in intemperie, ſicca eſt longius: nã quod ſenium eſt in ſanis, id ſicca intemperies eſt in ægris: quare illa etiam intemperies ſicca eſt inſanabilis, ſi ſolida ſimilarium partium ſubſtantia ſit prorſus conſumpta. Pro quo ſciant iuniores, Galen. ſtatuiſſe quatuor ſubſtantias partium noſtri corporis, quæ deperditæ quatuor ſiccitatis differentias procreant. Prima eſt modo poſita, quãm ſubſtantiam ſolidam diximus. Gal. 1. de diff. febrium, hãc appellat natiuam humiditatem partium ſimilarium, quæ illas inter ſe alligat, ab alijs vulgo radicalis humiditas appellatur. Secunda eſt ſubſtantia, quæ ex humore concreto conſtat, qualis eſt caro, & adeps. Tertia eſt ille humor, qui in omnibus animantis partibus veluti ros quidam ſparſus continetur, ex quo rore illæ nutriuntur. Quarta eſt ſubſtantia, quæ in proprijs, & exilibus vniuſcuiuſque particulæ, tum venis, tum arterijs continetur: quæ quidem omnes ſubſtantiæ aliquam recipiunt curationem, excepta prima, hoc eſt, ſubſtantia partiũ ſimilarium, quæ ſi prorſus ſit conſumpta, ut dixi, omnino eſt inſanabilis.

4. Subſtantiæ noſtri corporis.

Ex ſignis prognoſticis a Galen. poſitis, facile eſt intelligere, qualeſnam ventriculi intemperies ſint curatu faciliores, vel difficiliores, quæ citius, ual tardius curari poſſint: his alia quædam magis communia ſunt coniungenda, quæ hac de re fidem certiorem nobis facere poſſunt, verbi gratia, ſi morbus fuerit diuturnior, ſi altas egerit radices, ſi ſuperiore tempore fuerint adminiſtrata commoda remedia, & morbus adhuc perſeueret, pro comperto habendum eſt, huiuſmodi morbum non difficile, & longiore tempore poſſe curari.

Quis morbus ſit curatu difficilior.

Atque hactenus de prognoſtico: ſed antequam ad curationem accedo, duo ſunt imprimis conſiderãda: alterum an vitiata concoctione vẽtriculus laboret in propria eſſentia, an magis propter externos errores: alterum, ſi uentriculus laborat aliqua intemperie, an illa ſit cum materia, uel ſine materia; ne hac in re aliquis contingat error, qui eſſet grauiſſimus, ſi curaretis ventriculum laborantem propter externos errores, ac ſi laboraret in propria eſſentia: nec nõ ſi curaretis vẽtriculum laborantem intemperie ſine materia, ac ſi laboraret cum materia. vtrumque uos docet Galen. Ac primum utrum uentriculus laboret in propria eſſentia, vel propter externa, facile poteſt intelligi, ſi conſideretur præcedens uictus ratio, an æger deliquerit in quãtitate, in qualitate, tempore, & alijs erroribus, qui ſolent committi circa alimẽta: etenim ſi nullus error fuerit commiſſus, tam licebit culpam in ventriculum referre: ſin autem errores fuerint commiſſi, qui ſint alicuius momenti, tunc quidem ventriculus poterit omni culpa vacare: quo caſu, inſtituta proba viuendi ratione, illi facile ſolent priſtinæ ſanitati reſtitui. Sed tamen quandoque etiam euenit, ut tot, & tanti, tamque frequentes committantur errores, ut uentriculus propterea aliquam contrahat intemperiem, adeo ut improba fiat concoctio non minus uitio uentriculi, quam rerum externarum.

Signa diagnoſtica.

Alterum uero, an in uentriculo contineatur materia, quæ intemperiem efficiat aut foueat, Gale. pariter nos docet, cum alijs in locis, tum maxime 1. de locis affectis, cap. 4. apertiſſime, qui ſcribit, diſtinguendum eſſe, faciendumque hoc experimentum, ut alimenta exhibeantur quæ ſuapte natura difficulter corrũpantur, exempli gratia, panis aut chondrum, illis qui in nidoroſentam qualitatem ſolent conuertere alimẽta: mel vero his qui acida ſolent preſentire: deinde iubet Galen. conſideranda eſſe excrementa quæ deijciũtur, tam per uomitum, quam per aluum, & contemplandum, an quiſpiam humor, imprimis quidem, id eſt, qui ſentiunt nidoruſenta, bilioſus ſit & calidus, in ſecundis pituitoſus, & frigidus, an potius nullo uacuato humore, alimenta exiguam admodum habeant mutationem: nam ſi excrementa deijciantur ſine vlla alterius humoris miſtione, vtique licebit conijcere intemperiem eſſe ſine materia: ſi enim prauus quiſpiam humor contineatur in ventriculo, vix aliter uidetur poſſe fieri, quin ſimul deijciantur cum excrementis ueſtigia humoris noxij, ex cuius permiſtione facile res poteſt deprehendi. Sed quoniam humores poſſunt contineri in uentriculo duobus modis, vno in cauitate, altero in tunicis, ſciendum eſt, propoſitum experimentum nullum certam fidem facere poſſe, niſi humor cõtineatur in cauitate, quando alteri tunicis adhærẽtes non ita facile poſſunt ſeparari, ut ſimul cũ excrementis deijciantur: quare opus eſt, dicit Galenus, aliã facere obſeruationem: etenim qui habent humores contentos in tunicis, omnes nauſeabundi ſunt, & proni ad vomitum, etſi nihil euomant: quod ſi bilioſus & calidus ſit ſuccus, uehementem ſitim, ſi uero frigidus, famem excitabit, in illiſque ructus nidoruſenti, in his vero acidi apparebunt. Quod ſi demum certiores adhuc fieri uelitis, uobis licet, exẽplo Galeni, alio facto experimento, ſumptoque argumento a iuuantibus, & nocentibus, & rei cognitionem aſſequi, & ſimul aliquid agere quod pertineat ad curationem: etenim ſi alicui habenti acidum ructum, dederis medicamentũ diatrion piperon, nidoroſum autem eructanti, uel abſinthium, uel hieram, atque obſeruaueris, quæ conferant uel noceant, deprehendes, qualiſnam ſit affectus, & quoquo modo etiam quid feceris, quod pertinet ad curationem.

Sed fortaſſe nimium digreſſi, ad intemperiem calidam uentriculi reuertamur. Calidior ventriculus male appetit, melius concoquit, & multo magis quæcunque dura ſunt, & non facile alterationem ſuſcipiunt; nam quæ facile alterantur, in tali uentriculo corrumpuntur, bene habet a rebus frigidis, adſunt ructus nidoruſenti, alui excrementa plerunque ſunt corrupta, acria, aducta, præceſſere exercitatione, & in ſumma

De intemperie calida.

quæ

quæcunque potuerunt calefacere: quibus demum & illud indicium licet addere, quod intemperie calidiore laborantes, communicato calore cordi, ſolent incidere in febres paruas, lentas, ac veluti hecticas, cuius indicij meminit Gal. 7. meth. cap. 9. nec non 3. de ſymptom. cauſis cap. 1.

Curatio intemperiei calidæ.

Victus.

Poſt ſigna accedamus ad curationem, & cum ſcribat Galen. capit. 89 artis medicæ, curationem habere vnam præcipuam, & communiſſimam intentionem, ad id quod eſt diſpoſitioni auferendæ contrarium, manifeſtum eſt huiuſmodi intemperiem auferri frigidis, tum alimentis, tum medicamentis, atque his partim internis, partim externis: ſic ergo conueniunt carnes optimæ, piſces præcipue ſaxatiles, ptiſana, alica, lac, & quæ ex lacte conficiuntur, veluti eſt lac coagulatum, caſeus recens: & omnia quæ recens ex lacte conficiuntur; atque hæc quidem non ſolum poteſtate, ſed etiam præparatione & ſitu debent eſſe talia, adeo vt Aſclepiades & veteres medici, imprimis vero Galen. non ſint veriti hæc omnia refrigerare non tantum aqua, ſed etiam niue. 7. meth. cap. 4. nec non 8. de medicamentis ſecundum locos. Galenus dicto loco mentionem facit duorum ciborum, alterius quem melcam, alterius quē aphrogala nominabant. Meles peculiaris erat cibus Romanorum, ac maxime laudatus, quem hodie neſcimus quid ſit: aphrogala autem mea ſententia erat cibus lactarius, & forte quē nos vulgo appellamus ſpumā lactis, qui familiariter ſolet exhiberi in poſtrema menſa. Mercurialis lib. 1. variarum lectionū cap. 16. exiſtimat, hunc cibum eſſe illum, quem vulgo appellamus caput lactis. In potu conuenit vinū aquoſius, & quod olygophorū dicitur, vel aqua, & illa quidem non modo ſitu frigida, ſed et niue refrigerata, ut Romani facere conſueuerant, qui primum illam calefaciebant, & decoctam appellabant. Quo loco ſciatis, Galenum gloriari, ſe vnica die, vel potius hora, nōnullos ſanaſſe calida intemperie ventriculi laborātes, frigidæ aquæ potione, quam exhibeat non modo recentem, ex fonte, ſed etiam inſigniter refrigeratum.

Medicamenta frigida.

Medicamenta pariter ſint frigida, roſa, viola, endiuia, lactuca, & alia huiuſmodi propemodū infinita, ex quibus poſſunt parari variæ formæ medicamētorum, ſyrupi, electuaria, conſeruæ, & alia huiuſmodi: in quibus tamen illud accurate eſt animaduertendum, quod admonet Galenus, perpetuo, abſtinendum eſſe à melle, & à rebus omnibus, quæ quouis modo poſſint calefacere.

Externa.

Sic medicamenta externa ſint frigida, linimenta ex oleo roſaceo, omphacino, cydoniorum: ſint emplaſtra ex carne cydoniorū, thamarindis, folijs & fructib. myrthi, ſandalis, roſis, & alijs id genus: ſint epithemata ex aqua roſarū, endiuiæ, plantaginis, & ſimilia, quorum ingētem ſyluam vobis ſuppeditant veteres apud Gal. in lib. de compoſ. medic. & recentiores quoque paſſim.

Valentior refrigerantia.

Quod ſi demum magna vrgeat neceſſitas refrigerandi, & præcipue in corporibus robuſtis, audeatis accedere ad ualentiora præſidia, auctoritate atq; exēplo Archigenis, & Galeni, qui audent aliquādo, (8. de comp. ſ. medic. ſecundū locos.) imponere ipſi ventriculo veſicam non ſolum aqua, ſed etiam niue plenam ſiquidem ita generaliter habendum eſt, tantum alterandam eſſe particulam, quantum receſſit à ſtatu naturali, adeo vt eadem ratione conſiſtent & lapſus ad id quod eſt præter naturā, & reditus ad id quod eſt ſecundum naturā, quæ eſt ſententia Gal. meth. cap. vltimo.

Aquæ thermales.

Ad integram curationem calidioris intemperaturę ventriculi, non eſt prætermittēdum remedium, quod recentiores in vſum reuocarunt, & eſt potus aquarum thermalium frigidarum, quales apud nos ſunt in frēquenti vſu Calderianæ, Vallenſes, & Parauinæ, quas appellāt beatæ virginis, de quibus etſi antiquiores medici non agunt, tractabimus nos alias, & experientia ipſa confirmant, huiuſmodi aquas præclarā ſæpe operam præſtare.

De frigida intemperie.

Iam ſequitur intemperies frigida. Qui frigidiorem ſunt ventriculo, tarde, imminute & difficulter concoquunt, alimenta appetunt, non ſitiunt, quā plurimos generant flatus, habent ructus acidos, iuuantur à rebus calidis, læduntur à frigidis, læſa concoctione facile incidunt in diarrhæam: præceſſere victus ratio ocioſa, vigiliæ, cogitationes, ſtudia literarū, utinus, & alia huiuſmodi, quę generaliter uniuerſum corpus, & ſpeciatim ventriculum poſſunt refrigerare. Huius intemperaturę curandæ ratio conſtat alimentis & medicamentis calefacientibus, quæ tuto poſſunt adminiſtrari, cum nullum immineat periculū partibus proximis, ſicuti diximus imminere in intēperie calida. Sint igitur alimenta calida, verbi gratia panis præparatus cum ſeminibus aniſorum, fæniculi, carnes omnes laudatæ, inter quas habent neſcio quam prærogatiuam, carnes pullorum columbinorum, radices eryngij, petroſelini, radicula, in ruſticis allia & cæpe cocta: inter herbas mentha, pulegium, ſaluia, aſparagi, quæ tamen moderate debent aſſumi, & potius vt medicamenta, quā vt alimenta. Conueniunt in hac intemperie mel, ſaccharum, & omnia, quæ ex ijſdem fiunt: cōueniunt piper, cinnamomum, & aromata omnia: vina ſint generoſa, minime acerba & auſtera, qualia imprimis ſūt vina græca & maritima, in quorū tamen vſu eſt illud animaduertendū, ne petant caput, & efficiant vel conuulſionem, vel alia mala, de quibus dicit Gal. 1. aphoriſmorum comment. 20. ijs euenire, qui huiuſmodi vinis vtuntur ieiuno ventriculo: ſunt qui vtantur vino ardente, uel aqua vitæ dicta, cuius moderatus uſus nō debet prorſus improbari. Cauendum à ptiſana, à lacte, lactarijs omnibus, & in ſumma ab his, quæ quouis modo poſſunt refrigerare: conueniūt moderatæ exercitationes, quæ poſſint cum alias partes, tum maxime ſuperiores calefacere, qualis eſt moderata uociferatio, clara lectio, qua exercetur & ſeptum & totus thorax, quæ partes proxime adhærent uentriculo: uteretur omnia caueant à uenere, quæ ſi quid aliud, & uniuerſum corpus, & præcipue uētriculum ſolet refrigerare.

Medicamenta.

Medicamenta pariter habeant uim calefaciendi, quorum ſylua eſt ampliſſima, ſiue intra exhibeantur, ſiue extra apponantur; de quibus illud generaliter ſciendum eſt, ad hanc rem non eſſe accommodata, quæ calefaciendo laxant & molliunt, cum hęc uentriculi robur facile diſſoluant: quare ad cuſtodiendum robur partis nunquam prætermittenda ſunt quæ adſtringendi aliqua facultate ſint prædita, inter quæ hæc uidentur eſſe pręcipua, & longiore uſu recepta; abſinthium, betonica, mentha, ſpica nardi, piper, gingiber, cinnamomum, ſemina odorata citri, aniſorum, fœniculi, & in ſumma omne genus aromatum, ex quibus externis parari poſſunt linimenta, fomenta, emplaſtra, cerata, & alia huiuſmodi de quibus poſtea. Internis pariter ſunt propemodum infinita, condita, gingiber, radix eryngij, cortex citri, flores & conſerua betonicæ roriſmarini, ſaluiæ: ſyrupus de mentha, de abſinthio, de calamentho: confectiones quæ dicuntur aromaticum roſatum, caryophyllatum, diacyminum, diatrion pipereon, diacalamenthum, diaſpoliticum. & quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora, magna antidota, theriaca & mithridatum: quibus demum licet addere potū aquarum thermalium, quę ſint ſulphureę, nitroſę, aluminoſæ, quales ſunt noſtrę Patauinę, Aponitanę, quę quidem calefaciendo & roborando uentriculo pręclariſſimam ſæpe operam pręſtant. Alex. inter cęteros probat etiam balneum externum harum aquarum, quod certe remedium nec à nobis fuerat prętermittendum, neque à uobis negligendum eſt.

De humida intemperie.

Poſt intēperiem calidā ſequitur humida; qui igitur habent uentriculum humidiorem, non appetunt, non ſitiunt, plurimū expuunt, lęduntur ab humidis, iuuantur à ſiccis, pręceſſere aer, victus ratio, & in ſūma omnia humida: atq; in hac potiſſimū intemperie accidit uentriculi ſubuerſio, uel ut Galeni uerbo utamur, 8. de medicamētis ſecundum locos cap. 3. ſupinitas: ille enim irriguus per largam humectationē, ſimiliter ut

ligamenta

Digitized by Google

ſcere: alteram alterius hominis, qui poſt multos annos incidit in hanc eandem intemperiem, quo tempore iam Gal. didicerat cum ratione cognoſcere, & curare omnes ventriculi intẽperies adeo ut auſus fuerit hunc inſigniter refrigerare & humectare: quæ quidem hiſtoriæ ſunt dignę diligenti obſeruatione, cum etiam hodie tales nobis ſeſe offerant.

De calida & humida intemperie.

Iam ſequitur intemperies calida & humida: huiuſmodi ægrotantes non appetunt, propter vtramq; qualitatem, ſiquidem caliditas fundit, humiditas laxat, quæ quidem aduerſantur appetentiæ, vt poſtea videbimus: hi melius concoquunt, plurimum expuunt, iuuantur a frigidis & ſiccis, læduntur a contrarijs, præceſſere quæ potuerunt calefacere & humectare.

Curatio.

Curatio breuiter perficitur apud Galenum, vſu tũ ciborum, tum potionum aſtringentium, quæ ſint auſtera ſine calefactione; inter quæ potiſſimum conueniunt vina auſtera, vt ipſe teſtatur Galen. in lib. de cibis boni & mali ſucci capit. 11. quæ tamen ſumantur moderatiſſime, cum in hac intemperie pauca potio ſit maximum remedium. Hoc ipſo conſilio vobis licebit parare etiam nonnulla medicamenta: ea ra, oleum roſaceum, oleum melinum, additis pro exſiccatione ſandalis, roſis, coralijs, & alijs id genus: Sic intra ſunt ſyrupi de roſis ſiccis, de myrto, confectio trium ſandalorũ, diarhodon, trociſci de ſpodio, & alia huiuſmodi.

De frigida & ſicca intemp.

Qui laborant ventriculi intemperie frigida & ſicca, tarde & male concoquunt, acidum ructum emittunt, ſitiunt, appetunt calida & humida, a quibus non læduntur, frigus percipiunt in ventriculo, & maiori ex parte ſunt extenuati. Copulata hæc intemperies omnium eſt peſſima, ſicuti inter ſimplices eſt ſicca, vt Galen. eſt auctor 7. method. cap. 10. ſiquidem vtraq; intemperies calido innato & vitæ noſtræ maxime aduerſatur. Hic nobis duplex ſeſe offert curandi indicatio, nempe calefaciendi & humectandi, qua in re accurate prouidendum eſt, ne imprudentes his quæ humectant adiungamus quæ nimium calefaciunt, quæ quidem certum eſt non modo calefacere, ſed etiam ſiccare: itaque firmo permanente propoſito utendi illis rebus quæ ad tollendam ſiccitatem pertinent, de quibus ſatis diximus, cætera ſunt ita moderanda, vt tantum calefacientis materiæ permiſceamus, ad quantã frigiditatem ventriculus declinauit: quare in præſentia lacti mel copioſius eſt permiſcendum, idque prius optime decoctum & deſpumatum, vt & minus ſit excrementoſum, & magis nutriat: etenim mel, ſi quid aliud, frigido corpori vtile eſt & amicum, vt calido eſt aduerſiſſimum: ſic vinum conuenit minus aquoſum, & certe antiquius: ad ſummam, cuncta alimenta exhibeantur calidiora, nõ ſolum poteſtate, ſed etiam actu, adeo vt ventriculus quidem caleſiat, ſed quantum ſiccitas permittit: pariter quæ extra apponuntur, eadem vi polleant, qualia probatur Galeno unguentum nardinum, aliquando ſolum, aliquando diſſoluta in eo maſtiche quam pinguiſſima, vnguentum maſtichinũ, ſuccus balſami, tum reliquis permiſtus; quæ quidem, vel alia huiuſmodi medicamenta, quæ horum imitatione facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, aſſidue & copioſe iniungantur ventriculo, vt nunquam ſicceſcat.

Mel.

Neque vero eſt vt quis huiuſmodi aromatum nimiam ſiccitatem pertimeſcat, cum, & propter pinguedine & humiditate, addo & olei mixtione, ab omni inſignis ſiccitate ſint aliena. Præterea inter ea quæ extra poſſunt adminiſtrari, Gal. non ſolum hoc loco, ſed et 5. de ſimplicium medicamẽtorum facultatibus cap. 6. tam in his qui ſicca tãtum, quam in his qui ſimul ſicca & frigida intemperie laborant, maxime probat catellum pingu[e]m, vel puellum boni habitus, quẽ æger ita ſibi aptet & accommodet, vt ſuo abdomini perpetuo hæreat, hac tamen adhibita cautione, ne puer ſit humida cute, nec ſudore perfundatur, quoniam tunc refrigerat potius, quam calefaciat: imo uero ſcribit

Catellus vel puer ventriculo applicandus.

Galen. eſſe nonnullos, qui non ſolum in aduerſa valetudine, ſed etiam in proſpera, ad iuuandam concoctionem, vti hoc remedio conſueuerunt: namque ex huiuſmodi calore humido, ſuaui, ac plane familiari, debiliter calor natiuus ſit maior & robuſtior, ita quidẽ vt illius ſubſtantia augeatur, minime autem qualitas intendatur, quod alia præſidia, & potiſſimum fomenta, præſtare ſolent. Auicen. de hoc remedio plura ſcribit, lib. 3. fen. 13. tract. 1. cap. 16. & præter vſum pueri & canis, quem ſummopere probat, ſuadet etiam vſum cati maſculi; verumtamen quod attinet ad puerũ, ſuadet vt ſit boni habitus, minime humida cute, qui etiã non polluatur, ſed tamen ſit proximus pollutioni, & alienus ab omni luxurie.

Picatio.

Demum vero Galen. aliud præſidium ponit, quod picationem vocat, & quo præteritis ſeculis nonnulli, quos propterea picatores appellabant, quotidie vti cõſueuerant: eſtque medicamentum conſtans ex pice & modico oleo, quod, vt ſcribit Galen. 14. metho. cap. 16. humectat, calefacit, & ſanguinis copiam allicit, cuius præcipuus eſt vſus ad renutriendas & carne reparandas partes extenuatas. Hoc igitur præſidio Gal. vtitur, quod iubet apponendum eſſe ad totum ventrem, propterea quod non modo ventriculum, ſed ipſa quoque inteſtina, cõſenſu quodam reddita debiliora oporteat calefacere & corroborare.

Cautela.

Sed tamen id ſedulo eſt animaduertendum, ex præcepto Galeni, ne hoc medicamentum perpetuo hæreat, cum magis expediat, priuſquam refrigeretur, illud auellere, nec ſæpius in die, uel longiore tempore idem apponere; quandoquidem ſi quis hac in re nimium diligens hoc ipſum & ſępius, & longius agat, hunc certum eſt non modo attrahendo, ſed etiã quod attractum eſt diſſipando, operam perdidiſſe. Quo quidem loco facile vnuſquiſque poteſt intelligere vulgatum alioquin errorem medicorum, qui ſua quędam cerata, ex pice, reſina, aromatibus, a veterum picatione parum aliena, conſueuerunt ad ventriculum applicare, ac ſine vlla intermiſſione dies noctéſque, plurimorum annorum ſpatio perpetuo geſtare: huiuſmodi n. medicamenta, importuna hac ratione adminiſtrata, innatũ ventriculi calorem depaſcunt, natiuam eius humiditatem conſumunt, eumque reddunt multo debiliorem, adeo, vt hęc perniti[o]ſa medicamenti adminiſtratio potuerit nonnullis maraſmum, & interitũ afferre.

De frigi. et humi.

Iam reſtat intemperies frigida & humida. Qui laborãt hac intemperie, tarde & difficulter concoquũt, nihil ſitiunt, plurimum expuunt, generant quam plurimos flatus, acidum eructant, calida appetunt & ſicca, a quibus bene habent. præceſſere omnia quę potuerunt refrigerare & humectare. Curatio, vnico uerbo, conſtat rebus calefacientibus, & exſiccantibus. Quo loco non eſt prętermittendum Galeni precepũ, qui 8. de medicamentis ſecundum locos nos docet, ſi humidior intemperies cum frigiditate coniungatur, ęgrotos lędi quicunque per ſola curantur aſtringentia, quę frigidę facultatis extiterit, quare iubet ad ea medicamenta confugere, quę per experientiam inuenta ex mixta natura aſtringente & calefaciente componi ſolent: & quoniam nobis propoſitum eſt, poſt abſolutam tractationem intemperierum ventriculi, nobis proponere exemplum ęgroti laborãtis hac poſtrema intemperie, quam certum eſt cęteris omnibus frequẽtius contingere, non eſt vt in pręſentia ad magis propria remedia ueniamus, quę tunc accurate & diffuſe ſumus explicaturi.

Praeceptum Galeni.

Atque hactenus de cognoſcendis & curandis omnibus intemperaturis ventriculi, tam ſimplicibus quã compoſitis ſine materia, de quibus hoc demum ſilentio nõ eſt pręttermittendum, quod alioqui eſt maximi momenti, in curandis huiuſmodi intemperaturis, quatenus ad illas pertinet, nulla prorſus uacuatione opus eſſe, cum ſumma illius curationis conſiſtat in ſola alteratione, quod quidem pręceptum intelligunt pauci

Vacuatio quando omittenda.

admo-

admodum noſtrorum temporum medici, qui nunquã faciunt quin ſua propinent medicamenta, non ſolum lenientia ſed etiam ſoluentia: quæ profecto importune, & præter rationem omnem exhibita, miſeros ęgrotantes temere excruciant, illoſque in plurima, & ea quidem grauiſſima pericula ſolent deducere.

De intẽperieb. cum materia.

Poſt intemperies ſine materia ſequuntur intemperies cum materia, quam quidem diſtinctionẽ ita Galen. intemperatur .7. methodi cap. 11. vt priores dicat ſine materia, propterea quia abs materia non generantur: poſteriores autem cum materia, quod ab illa originẽ habeant. Etenim quanquam non modo veriſimile, ſed etiam neceſſarium ſit, ad quamlibet intemperiẽ, ſiue ſimplicem, ſiue compoſitam, vi naia ventriculi coctione, omnino aliquã generari excrementa: tamen hæc non efficiunt morbum, immo vero efficiuntur a morbo: tametſi neque id negandum eſt, mea ſententia, vtraque, intemperiem ſcilicet & materiam, mutuum ſibi inuicem maleficium præſtare, adeo vt intemperies quidem materiam generet, materia contra intemperiem ſaltim foueat aut augeat. Itaque ventriculi intemperiem cum materia intelligimus ſimul cum Galen. quotieſcunque hæc minime intemperiem ſequitur, ſed magis intemperiẽ præcedit & generat; in quorum quidem morborum curatione ante omnia ſunt nonnulla diligenter animaduertenda.

Notatione.

Primũ qualiſnam ſit materia noxia, tenuis an craſſa, biliſioſa an pituitoſa. Deinde an illa contineatur in cauitate, an magis adhæreat tunicis ventriculi. Poſtremo an in vẽtriculo generetur, an aliunde in illum confluat, quandoquidem ſingula propriam quandam & diſtinctam curandi rationem videntur poſtulare. Namque vt de poſteriore cap. primum dicamus, ſi materia ex alijs partibus confluit in ventriculum, ſedulo oportet inueſtigare, qualiſnam ſit ea pars vnde prouenit fluxio, cuius imprimis cura habenda eſt: in quo caſu, quatenus pertinet ad ventriculum, illud proſpiciendum eſt, ne prompte recipiat quod in illud confluit, id quod perpetuo medici ſolent obſeruare in cũctis fluxionibus, in quibus ex alijs partibus in alias natura ſolita eſt tranſmittere, quicquid illi eſt ſuperuacaneum, & moleſtũ: de quo quidem inſtituto naturæ Galen. alijs locis, tum maxime 2. de differentijs febriũ cap. 14. loquitur diffuſe. Poteſt autem prouidentia partis recipientis duplici ratione fieri, vna omnibus fluxionibus communi, nempe vſu medicamentorum repellentium, quæ conſtat eſſe frigida & adſtringentia: altera ſimiliter omnibus partibus quæ ad bonum habitum deducuntur communi, nimirum ſi illæ ad moderatam temperiem deducantur.

Signa cacochymiæ, et plenitudinis.

Ergo fluentibus humoribus ad ventriculum ex alijs partibus, primum habenda eſt conſideratio vniuerſi corporis, an ſcilicet id plenitudine vel cacochymia laboret: huius vtriuſque ſymptomatis indicia fere ſunt manifeſta, & a Galen. varijs locis poſita 4. de tuenda valetudinẽ capit. 4. libello de plenitudine capit. 6. 9. methodi cap. 5. 13. meth. cap. 6. Quod ſi totum corpus neque plenitudine, neq; humorum vitio laboret, tunc ſingulæ partes ſunt examinandæ, & illæ potiſſimum quæ fluxionem facile ſolent ventriculo communicare, qualia ſunt imprimis iecur, cerebrum, lien, vterus in mulieribus: præterea vero opportune inquirẽdum eſt, an retenta fuerit conſueta aliqua euacuatio, hęmorrhoides, ſanguis ex naribus, vomitus, alui profluuia, in mulieribus menſes, & alia id genus. Adhæc præcedentem victus rationem & ſtudia oportet animaduertere, an æger delitijs, ſatietati, ocio, indulſerit, ac præcipue præter conſuetudinem: demum an aliqua pars corporis per quoſdam circuitus, vt pleriſque accidit, ſolita fuerit vexari aliquo morbo, podagra, cephalæa, diſtillatione ad aliquam partem, in præſentia vero nõ amplius vexetur: namq; huiuſmodi particularis & diſtincta inquiſitio, nõ ſolum conditionem ſingularum partium & vniuerſi corporis, ſed etiam quoquomodo curandi indicationem videtur poſſe inſinuare: etenim ſatis conſtat plenitudinem miſſione ſanguinis, cacochymiam purgatione, commode auferri: ſic vnicuique particulæ tranſmittendi propriam curationem competere: quæ ſane tractatio ad cum locum pertinet, in quo de illarum morbis cognoſcendis & curandis ſumus tractaturi.

In huiuſmodi humorũ fluxionibus illud eſt maxima dignum conſideratione, vt animaduertatur nobilitas vel ignobilitas partis tranſmittentis: nã ſi ex partibus ignobilioribus fiat fluxio in ventriculum, tũc ſine mora humores ſunt reuellendi, & trahendi ad partem mittentem. Sin autem contingat fluxio ex partib. nobilioribus, verbi gratia, ex cerebro, tunc vtriq; parti ſimul eſt conſulendum, ſed tamẽ hac lege, vt eum ſemper affectum ſtudeas auferre, qui fluxionẽ excitat, naturales omnes expulſiones flexiles reddas, & generaliter omnes corporis partes ad bonam temperiem & habitudinem reducas. Poſt vero quam vel toti corpori, vel alicui parti tranſmittenti proſpexeris, vẽtriculi quoque cura eſt ſuſcipienda, ſiquidem vix fieri poteſt, in cũ delatis iam plures dies noxijs humoribus, quin ex eorum malitia aliquod vitium contraxerit.

Aliud mẽbrum.

Cæterum ſi vitioſus humor non tranſmittitur aliũde, ſed generatur in ventriculo, vel continetur in illius cauitate, uel tunicis adhæret: prior affectus inquit Galen. ſi ſemel uentriculus fuerit per vomitum expurgatus, facile quieſcit. Si uero humor contineatur in tunicis, atq; is quidem tenuis, ille quoque opportune educitur ijs medicamentis, quæ facile excitant vomitum, qualis eſt uel ptiſanæ cremor, uel mulſa: ſi uero nõ fuerit tenuis, ſed lenta pituita uentriculi, tunicis infixa, tunc prius exhibenda ſunt quæcunque poſſunt illam incidere & attenuare, deinde aggredienda eſt purgatio: quod ſi neque iſti ſint prorſus ad uomitum inepti, non fuerit inutile & in hoc caſu uomitum tentare. Vtrobique autem, ſiue ſint humores tenuiores, ſiue craſſiores, quotieſcunque per aluum ſunt dejciendi, conueniunt medicamenta moderate purgantia, adeo ut illorum uis ſupra uentriculi & inteſtinorum loca non aſcendat, aut uaſa duntaxat in meſenterio contingãt, qualia ſunt imprimis aloe, & quæ ex aloe componuntur, ac potiſſimum hiera; de quo quidem medicamento, ac uaria illius præparatione & doſi, cum nonnullæ circumferantur difficultates quæ alioqui dignę ſunt ut intelligantur, mihi libet hoc loco ſemel, ſed quam breuiſſime uobiſcum agere.

De hiera.

Galen. uarijs in locis ſermonem habet de ratione componendæ & exhibendæ hieræ, ſed potiſſimum tribus 2. de compoſ. medic. ſecun. locos, cap. 1. 8. eiuſdem lib. cap. 2. 7. methodi cap. 11. ex quibus illud primum uobis conſtet, Galenum minime fuiſſe auctorem huius medicamenti, ut uulgo creditur, cum multis ante ipſum annis fuerit celebratum, atque ipſe auctorem faciat Andromachum. Deinde & illud facile poteſt intelligi, & apud ueteres, & apud Galenũ uarias prorſus fuiſſe medicamenti compoſitiones: namque Romæ Galeni tempore ſic parabatur.

℞ *Cinnamomi*
Xylobalſami
Aſari
Spicæ nardi
Croci
Maſtiches ana ℥ vj.

(ab aliquibus uero non ℥ viij. permiſceri ſolebant, ut teſtatur Galen. 8. de medicamentis ſecundum locos, cap. 2.) aloes ℥ 100. M. Verum 100. ℥ aloes magna nimis menſura uiſa eſt Galeno, aliorũ reſpectu, qui præſtantius medicamentum exiſtimauit, ſi minus aloes imponeretur, vt ℥ 90. qua quidem præparatione tanquam optima, ſe uſum Galen. aſſerit: interdum uero tantum ℥ 80. permiſcebat, cum medicamentũ minus ingratum, ſed caliſius uolebat, & contra interdum etiam ℥ 110, cum illud magis purgatorium cupiebat.

Adhæc

Digitized by Google

Adhæc crocum parcius miſceri voluit, vt ʒ v. præſertim in quibus ſuo odore caput ferire conſueuit, quibus etiam tutus fuerit ʒ iiij. permiſcere. vj. integras drachmas permiſcebat mulieribus male per menſes purgatis, & aliis tantum ʒ ſ.

Aloe lota quid differat ab illota.

Andromachus referente Galen. 8 de medicamẽtis ſecundum locos præparabat hieram ex aloe lota & illota, cujus conſilium probat Galen. illud vero inter vtramque intereſt, quod aloe non lota valentius euacuat, lota purgat quidem minus, ſed roborat ventriculum magis, cum lotione deponat multũ de ſua vi medicamentoſa, adeo vt poſſit exhiberi etiam febricitantibus, dummodo febris non ſit vehemens. Demum hiera apud Galenum præparabatur vel cum melle de ſpumato, quę ſimpliciter hiera dicitur, vel ſine melle, puluis nempe ſiccus, vulgo ſpecies hieræ: quę quidem inter ſe differunt, quod mellita craſſior, durabilior & purgantior euadit, ſed ventriculum minus roborat, & magis aluum ducit. Tot igitur modis hiera antiquitus parari conſueuerat, nam de alijs medicamentis quæ hoc ipſo nomine appellabantur, vt eſt hiera cui Galen. 1. de compoſ. med. ſec. locos cap. 2. addere ſolitus fuerat aut helleborum, ſi humores melancholici eſſent ducendi, aut ſcammonium, ſi flaua bilis, quam uocat hieram exacutam 2 de compoſ. med. ſecundum locos cap. 2. vel qualis eſt hiera diacoloc ynthidos, non eſt in præſentia longius agendum.

Vſus hieræ

Hoc medicamentum tempore Galeni aliqui picrã, hoc eſt, amaram, aliqui hieram, hoc eſt, ſacram, ab operibus, vt puto, diuinis & mirabilibus, nominabant; apud nonnullos hiera dialoes dictum eſt: illius præcipuus eſt uſus ad purgandam, maxime ex uentriculo, inteſtinis & uenis meſaraicis, bilem & pituitam, non modo tenuem, uentriculi tunicis aluus adhærentem, ſed facilius eam quæ continetur in cauitate. Antiqui

Modus vtendi.

conſueuerant uti hoc medicamento ex aqua vel potione, quod certe mirum eſt, quomodo tantum amarorẽ ferre potuerint, quos alioqui ſcimus elegantiſſime interdum exhibuiſſe medicamenta, ut in diacydonite, & alijs ui ſemus. Nos hoc tempore utimur in bolo uel catapotijs, tametſi non ignoro nonnullos etiam hodie accipere ex aqua, more Galeni, & quidẽ ſatis feliciter.

Tẽpus exhibendi.

Superſunt adhuc duæ difficultates, altera de tempore exhibendi huius medicamenti, altera de illius doſi: quod attinet ad primam Galen. 7. meth. cap. 11. dicit hieram exhibendam eſſe ſolito tempore aliorum medicamẽtorum, quod conſtat inter omnes potiſſimum fieri ſummo mane, a quo ægroti dormiunt paulisper, & tardat alimẽta, uel ad multas horas, uel, ut alijs placet, donec medicamentum ſuam integram operationem perfecerit: altera autem ex parte, cum hæc ratio dandi medicamenta, potiſſimum pertineat ad ſolutiua, hiera autem omnium conſenſu reponatur inter lenientia, cum nihil recipiat quod poſſit aluum mouere præter aloem, uideretur rationi conſentaneum & doctrinæ Galeni, ut parum ante cibum exhiberetur: tradit enim Galen. commune præceptum 2. de alimentorum facultatibus, cap. 31. exemplo prunorum, omnia quæ leuiter mouent aluum, ſumi debere modico ante prandium tempore interpoſito: ſicuti facere omnes conſueuimus, ſumpta caſſia, uel alijs huiuſmodi medicamentis: atque equidem cenſeo hieram inter lenientia medicamenta eſſe reponendam, adeoque parum ante cibos exhibenda eſſe, quod iidem ego perpetuo facere conſueui: neque fortaſſe Galeni teſtimonium a noſtra ſententia prorſus abhorret, qui ſcribit poſt ſumptum hoc medicamentum ubi æger modice ambulauerit, & ſe mouerit, de reliqua uictus ratione nihil immutandum eſſe: quæ uerba uidentur inſinuare, modicum plane temporis ſpatium inter medicamentum, et alimentum fore interponendum.

Doſis hieræ.

Sed altera difficultas eſt magis ardua, & maioris momenti, cũ Galen. deprehendatur in manifeſtiſſima contradictione: nam 7. methodi cap. 11. dicit, maximam & abſolutiſſimam hieræ doſim eſſe duorũ magnorum cochlearium, minimã unius cochlearis paruuli, moderatam duorũ cochlearium paruurum. Nolo autem in præſentia docere fuſius qualiſnam apud ueteres, & præcipue Galenum fuerit menſura cochlearis magni uel parui, quod nimis longum eſſet & ab inſtituto noſtro alienum: illud uobis ſufficiat, apud eruditos cochleare magnum continere circiter drachmã unam, cochleare paruum circiter drachmam mediã: lib. autem 8. de compoſitione medicamẽtorum dicit, moderatam hieræ exhibitionem progredi ad ʒ iij. tametſi hæc menſura in græcis codicibus, tam Baſilienſi quam Aldino aliter legatur; doſeos nimirum Doſi ad ʒ vj. progredientes: & quamuis hi duo loci non omni ex parte conueniant, tamen res eſt parui momenti, & facile poſſunt conciliari. Diſſenſio eſt inſignis & contradictio 2. de medic. ſecundum locos cap. 1. ubi Gal. ſtatuit apertiſſime ſummam hieræ doſim eſſe ʒ j. ſcribens ad hunc modum: Datum ad ſummũ ex hoc medicamẽto ʒ j. cum aquæ calidæ cyathis non pluribus quam tribus, minimũ uero dimidium eius præbetur datur & intra hos modos, quantitate iuxta ætatẽ, corporis magnitudinem, & conſuetudinem permutata: Quæ quidem menſura nullo modo, poteſt cohærere cum his quæ dicta ſunt uel 7. methodi, uel altero loco de compoſ. medicam. Certe hæc eſt notabilis contradictio, quam equidem uellem potius doceri quam docere: ſed tamen dicam quid mihi in mentem ueniat. Scribit Gal. 6 aphoriſ. com. 34. Si quando in libro alicuius uiri ſapientis deprehenditur aliqua ſententia, quæ manifeſtum uideatur continere mendacium, tũc de nobis eſſe diffidẽdum, quaſi non intelligamus quæ alioqui ſunt manifeſta: deinde licere ſuſpicari aliquod falſum fuiſſe interpoſitũ: nil autem magis perſpicue falſum & abſurdum dici poteſt, quam ſummam hieræ doſim eſſe drachmam unam, cum id certum ſit non ſolum alijs Galen. teſtimonijs, ſed etiam rei naturæ, & ſenſibus repugnare: itaque aut ipſe nõ intelligo quod alioqui manifeſtum eſt, aut ſubeſt aliquis error in litera: quam quidem ſuſpicionem non modo mihi confirmant, ſed etiam perſuadent duæ non inanes coniecturæ: altera quod antiquus Galeni interpres pro ʒ i. legit ʒ viij. qui in ſua lingua ſcribit hoc modo; Eſt autem perfecta doſis huius medicamenti ʒ viij. cũ cyathis aquæ non integris tribus, minor autem doſis eſt per medietatem, in medio autem amborum ſunt aliæ ſecundum ætatem, &c. Altera coniectura eſt, cũ dicit Galen. ſummam doſim eſſe ʒ i. minimam ʒ ſs & inter hos modos faciendam eſſe permutationem; Certum autem eſt nullam, aut leuiſſimam inter unam, & dimidiam drachmam permutationem fieri poſſe. Dixi de hac apparente repugnantia, quid mihi in mentẽ uenerit, gratiſſimum fuerit ut & uos de ea cogitetis, & ab alijs uiris doctis ſolutionem quæratis. Ego quidem familiariter exhibere ſoleo ſpecies hieræ à ʒ iiij. uſque ad vj. quæ doſis fere conuenit cum doſi Galeni, iuxta fidem codicum græcorum: alterius autem hieræ mellitæ, uel ut officinæ uocant, in forma electuarij, ſoleo exhibere ʒ viij. uſque ad xij. ſed de hac re ſatis ſuperque.

Hactenus docuimus rationem curandi duos affectus uentriculi, ſolos, & ſeparatim conſiſtentes, alterum intemperiem tam ſimplicem quam compoſitam, ſine materia; alterum intemperiem cum materia, atque hunc poſteriorem diſtinximus bifariam, cum uel hæc materia poſſet uel contineri in cauitate uentriculi, uel illius tunicis adhærere; illud unum reſtat in præſentia, ut de his agamus, ſi inter ſe commiſceantur, & confundantur. Namque fieri poteſt aliquando his, ut ex tribus mixtus quiſpiam conſurgat uentriculi affectus, adeo ut & ſolidæ partes intemperie laborent, & uentriculus noxijs humoribus non careat, quorum alij contineantur in cauitate, alij tunicis adhæreant: ita quidem ut primus affectus cum ſecundo, ſecundus cũ tertio, primus item cum tertio, ſæpe ſimul omnes cõmiſcantur.

miſceantur. Qua in re omnino diligenti ſtudio, & animaduerſione opus eſt: namque in huiuſmodi complicatis affectibus illud ante omnia æſtimandum eſt, à quonam maius periculum ægro videatur imminere: ſecundo quid ex iis rationem cauſæ vel effectus obtineat: tertio quæ ſanari ante alia poſſint, & quæ non poſſint, ea quidem lege, & conditione, vt illud perpetuo primum aggrediamur, quod magis vrget, teneatq; rationem cauſæ, & ſine quo alia curari non poſſunt: hæc eſt doctrina Galeni 7. metho. cap. 12.

Quid cogitandum in cõplicatis affectibus.

Quod magis vrget imprimis cognoſcitur ex morbi magnitudine: hæc triplex ſtatuitur Galen. alia ea læſæ actionis præſtantia, alia quæ ex propria affectus eſſentia, & tertia quæ ex facultate quę læſum corpus gubernat, debet æſtimari. Non ignoro Galen. reprehendi à pleriſque, quod in tradenda morbi magnitudine ſit varius, & inconſtans, tum alijs in locis, tum præcipue 4. metho. cap. 6. quo in loco ſcribit, triplicem eſſe morbi magnitudinem, vel propter afflictæ partis præſtantiam, vel propter affectus magnitudinem, vel propterea quod ille ſit κακοήθης, id eſt malignus: quam quidem apparentem repugnantiam conſulto pręterero in præſentia, quod propoſitum habeam in priuatis lectionibus, de ſcopis mittendi ſanguinem, illam accurate diſſoluere.

Morbi magnitudo triplex.

Cauſam uel affectum manifeſte deprehendes, ſi intelligas quidnam eorum quę ſunt complicata gignere aut augere alia poſſit. Sic demum patefit ordo curationis, ſi inquiras quid ante quid, quid cum quo, & quid poſt quid, ſanari poteſt: exemplo res fiet manifeſtior.

Finge ægrotum quempiam, cui ex cerebro deſtillet in ventriculum ſuperuacaneus quidam humor frigidus, qui non modo illius cauitatem occupet, ſed etiã tunicis adhæreat: finge occaſionem huius fluxionis intemperiem quandam in ipſo ventriculo fuiſſe contractam. ac demum his adde, hinc morſum aliquem ſenſumque exquiſitum ventriculo ineſſe, vt propterea & lipothymia, ſudores frigidi, & ſyncope ſequantur. In huiuſmodi affectuum complicatione ſumendo cõſilium agendi ab eo quod magis vrget, ſatis conſtat omnium primum curam habendam eſſe ſymptomatum, quæ vires diſſoluunt; deinde vero aggrediendam eſſe intemperiẽ, quæ propriæ eſſentiæ ratione eſt maximus affectus: at quoniam non licet intemperiei rationem habere, niſi prius ſuperuacaneus humor educatur, ſumẽtes indicationem cum ab eo quod obtinet vicem cauſæ, tum ab eo quod imprimis debet curari, primum tentabimus humorem in ventriculi cauitate contentum, deinde & alterum tunicis adhærentem, detergere & vacuare, ac poſtremo ventriculi curationem ſuſcipiemus: poſt hęc autem vbi nullum amplius viribus immineat periculum, neque adſit notabilis copia excrementorum, vel in cauitate, vel in tunicis ventriculi, adeoque ipſa ventriculi intemperies ſatis bene habeat, tunc demum cerebri curatio eſt ſuſcipienda, quod quidem iam ſtatuimus omnium malorum fontem fuiſſe; quando ab illo orta eſt fluxione intemperies ventriculi. Hactenus de ratione cognoſcendi & curandi intemperies ventriculi, & ſimplices & compoſitas, & ſine materia, & cum materia, nec non omnes huiuſmodi affectus, tum ſeparatos, tum coniunctos. Quæ quidem omnia fatemur nos ex vno Gal. deſumpſiſſe, quem nihil dubito in hoc tractando argumento cæteris omnibus anteponendum eſſe, adeo vt non ſatis mirari poſſim, quamobrẽ non omnes noſtrorum temporum Medici illius præcepta, & veſtigia ſequantur, ſed pleriſque malint non ſolum illius diſciplinam negligere, verum etiam communem quãdam vulgaremque curandi ventriculi rationem amplecti, quam ille ſcribit eſſe empiricorũ, & ab omni ratione abhorrentem. 7. meth. cap. 4. id quod facile vnuſquiſque deprehendet, qui vtramque inter ſe voluerit comparare. Iam caſum ponamus vel exemplũ curationis.

Cõmendatio Gal.

Socrates laboret ventriculo, ita ſe & difficulter cõcoquat alimenta, nihil ſitiat, plurimum expuat, generet quamplurimos flatus, habeat ructus acidos, appetat calida & ſicca, a quibus bene habeat, lædatur a cõtrarijs, præceſſerit victus ratio quæ potuerit refrigerare & humectare; ex quibus liceat vobis conijcere ventriculum laborare intemperie frigida & humida, non ſimplici, ſed cum materia; quæ partim contineatur in cauitate, partim adhæreat tunicis ventriculi: ſuſcipiat quis veſtrum Socratis curationem, quonam modo expedit hoc negotium aggredi & perficere? Ad hoc vt veſtræ curationes differant a curationibus empiricorum, ante omnia vobis cogitandum eſt de eliciendis indicationibus, qua vna re Medici rationales diſtinguuntur a cæteris omnibus. Cum vero indicationes eliciantur potiſſimum ex morbo, & illius cauſa neceſſe eſt vos omnium primum circa morborum & cauſarum intelligentiam verſari oportere. Morbus eſt intemperies frigida, & humida: ergo calefaciendum eſt & exiccandum: quoniam vero intemperies nullo pacto poteſt tolli, nõ purgato humore ſuperuacaneo, ſumendo indicationem ab eo quod tenet rationem cauſæ, & ab eo quod imprimis debet curari, vos decet curationem ordiri a uacuatione materiæ, & primum illius quę continetur in cauitate, deinde, & alterius quę adhæret tunicis, ac poſtremo accedere ad tollendam intemperiem. Elicitis indicationibus, ſecundo animaduertatis, utrum uobis liceat illis ſatisfacere, necne; id quod facile poteſt intelligi ex diuturnitate, & magnitudine ſymptomatum, ex corporis habitu, ſexũ ætate, ex factis ſuperiore tempore remedijs, & reliquis id genus. Vbi vero ſpes eſt poſſe indicationibus ſatisfieri, in quo tota conſiſtit ſummæ prognoſtici, tertio vobis ſtatuendum eſt de qualitate, quantitate, ordine, tempore, ac reliquis locis, qui pertinent ad accõmodatam remediorum adminiſtrationem. Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, perſpicua, & rerum naturæ conſentiens, quam tradit Gal. quamq; ille perpetuo ſequitur; hac ipſa vos quoque, optimi adoleſcentes, diſcatis procedere, & veſtros ægrotos curare, pro comperto habentes, cæteras omnes methodos, quas audio pluſquam mille a nouatoribus quotidie ſuſcitari, eſſe meras nugas, eo ſpectãtes, vt homines auertant a ſtudijs Hippoc. & Gal. & illis perpetuas tenebras offundant, a quibus nequeant ſeſe vnquam vindicare. Sed redeo ad rem meam: ad expurgandam materiam ventriculi ſi æger veſter ſit facilis, & procliuis ad vomitum, exhibeatis illa quæ poſſint eum prouocare, inter quæ oxymel eſt præſtantiſſimũ. Sit exemplum:

Caſus.

Indicationum neceſſitas.

R. *Iuris pulli lib. j.*
Oxymellis ſimplici ℥ *ij. M. & exhibeatur tepidum.*

Vomitorium.

atq; hoc quidem medicamentum uobis licebit ſemel atque iterum repetere.

Si uero Socrates difficulter euomat, exhibeatis medicamentum, ſed admodum lene, inter quæ hiera ſtabet notabilem prærogatiuam, & ſi quis vobis obijceret, aloem facultatem habere trahendi humoris bilioſi: huic reſpondet Gal 6. de tuenda ualetudine ca. 10. id quidem uerum eſſe, ſed hieram acrimonia caloreq; eorum quę in ſe habent, craſſos & lentos ſuccus diſſecare, detergere, & euacuare. Sit exemplum.

R. *Specierum hiera ſimplicis* ℥ *iiij.*
Mellis roſati quantum ſuff. M. F. boli, & aurentur.

Purgãtiũ ventriculũ

Quod ſi propter aliquã cauſam uelitis medicamenti caliditatem remittere, illam permiſceatis cũ caſſia, quæ permiſtio eſt optima, adeo ut hiera caſſiam, & caſſia hieram pulchre ſoleat emendare: ſit exemplum:

Floris

Bolus. ℞ *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ vj.
Specierum hieræ ſimplicis ℥ iij. *M. & fiant bols.*

Expurgato ventriculo, vt veriſimile eſt, ab ea materia quæ continetur in cauitate, accedatis ad ea quæ, ex præcepto Galeni 7. metho. cap. 12. poſſunt lentam pituitam tunicis adhærentem diſſecare; deinde ad illius purgationem. Multa ſunt, quæ commode poſſunt huiuſmodi humorem incidere, abſtergere, & præparare, ſunt decocta ex betonica, hyſſopo, calamentho, ſeminibus odoratis: ſed mea ſententia ſunt longe commodiora medicamenta minus humida, vt ſunt conſeruæ, ſyrupi, & alia id genus: ſit exemplum: *Præparātia pituitam.*

℞. *Mellis roſati colati* ℥ iij.
Oxymellis ſimplici. ℥ ij *Miſ.*

Error præ ſticantiū. & hoc medicamentum ſatis erit pro tribus vicibus. Porro quod pertinet ad vacuationem ventriculi, Medici familiariter vti conſueuerūt agarico, rhabarbaro, turbith, electuario diaphænicon, hiera diacolocynthidos, pilulis de hiera cum agarico, & alijs huiuſmodi, à quorum ſententia equidem longe abſum, qui cenſeo laborante ventriculo iſthæc valida medicamenta importune admodum propinari, id quod uel vnius Galeni exemplo ſatis poteſt confirmari, quem legimus in purgando ventriculo hieram uunquam, & nuſquā tranſcendiſſe; itaque vobis licebit hoc ipſum medicamentum, non ſolum ſemel, ſed etiam bis & ſæpius replicare.

Iam vero integre expurgato vētriculo, illud vnum reſtat, vt ad ea accedatis remedia, quæ intemperiem poſſunt auferre: hæc ſunt partim externa, partim interna: extra ſunt linimēta, fomenta, emplaſtra, cerata, ſtillicidia, & alia id genus, quorum commodam adminiſtrationem puto vos didiciſſe ex his quæ hactenus diximus: ſed pro iunioribus habeatis exempla, & primum linimenti:

Linimētū pro ventriculo. Fomentū.

℞. *Olei de abſinthio*
Nardini
De mintha ana ℥ j. *M.*
Exemplum fomenti ſequens.

℞. *Abſinthij*
Calamenthi
Origani
Pulegij ana M. ß.
Seminum aniſorum
Feniculi ana ℥ ß.
Spicanardi ℥ ij. *M. decoquantur in aqua, interdum in vino, pro fomento ventriculi,* quo ſolemus vti ad 20 & 30. dies.

Exemplum cerati: *Ceratum pro ventriculo.*

℞. *Maſticis* ℥ ß.
Macis
Nucis moſchatæ
Caryophyllorum
Menthæ ſiccæ ana ℥ j.
Abſinthij
Reſinæ & ceræ quantum ſufficit. Miſce & fiat ceratum

Ex his & alijs huiuſmodi medicamentis, quæ vim habeant calefaciendi, & exſiccandi, licet vnicuique componere emplaſtra, ſtillicidia, & alia. Quo loco neque id ſilentio prætermittendum, ſtillicidium aquarū calidarum, quales ſunt noſtræ Aponinatæ in intemperie frigida, & humida præclaram omnino operā præſtare. Intra ſunt quamplurima, ac propemodum infinita, partim ſimplicia, partim compoſita medicamēta, piper, cinnamomum caryophylli, & omnia aromata quæ hoc tempore habemus, non modo rudia, ſed etiā pro nobilibus, & diuitibus ſaccharo conditæ: ſunt ſyrupi, ſunt conſeruæ, &c. Nolim tamen duo remedia poſtremo hoc loco prætermittere, quæ certe in tollenda hac intemperie ſunt efficaciſſima, & cæteris omnibus anteponenda; alterum pertinet ad magna antidota, theriacam, & mithridatum, quæ ſoleni exhiberi ad ℨ j. circiter, ſummo mane, à quibus conſueui ego concedere meis ægrotātibus duo cochlearia vini alicuius generoſi, quod mirabiliter videtur adiuuare vim medicamenti: alterum eſt potius aquarum thermalium calidarum, atque imprimis ſulphurearum, cuius quidem remedij adminiſtratio, etſi apud veteres, & Galenum vel prorſus fuerit neglecta, vel certe parum frequens, experientia tamen confirmat aquas haſce mirabilem ſæpe operam præſtare. Præter hæc omnia inſtituatis Socrati commodam victus rationem, quę ſolet eſſe longe maximi momenti, de qua non eſt, vt longius agamus, cum facile poſſit vnuſquiſque hanc ſibi ſcientiam comparare, potiſſimum ex lib. Galen. de cibis boni, & mali ſucci, de alimentorum facultatibus, & alijs; dummodo illud tandem non prætermittatur, in hoc morbo vina medicata, & cōfecta ex abſinthio, mentha, betonica, ſeminibus odoratis, quandoq; etiā ligno Indico, ac præcipue ſi adſit ſuſpicio luis venereæ, eſſe non ſolum potum, ſed etiam medicamentum accommodatiſſimum. *Vſus theriacæ, & Aeſis.* *Vina medicata.*

CAPVT III.

De Dolore Ventriculi.

AGgredimur caput de dolore ventriculi, & ſi quis cupit inter hæc habere continuationem, illa manifeſta eſt: cum enim facile homines ex imbecillitate incidant in dolores ventriculi, non ineptimo factum eſt, vt Rhaſes poſt imbecillitatem tractauerit de dolore ventriculi.

Ex ijs vero quæ de dolore in genere ſupra lib. 1. c. 6. à nobis dicta ſunt, id primum licet colligere, dolorem ventriculi proprie ſumptum, non eſſe cauſam morbi, non morbum, ſed ſymptoma, nempe actionem læſam facultatis animalis ſentientis, quod quidem ſymptoma proxime & immediate dependet à ſuo morbo, nimirum a ſolutione continui.

Differentiæ doloris ventriculi ſunt quamplurimæ. Prima ſumitur a quantitate, vel a magnitudine & paruitate doloris: ſic alius eſt remiſſus ac debilis, alius intenſus ac vehemens, adeo vt diſſolutis ſpiritibus, propter maximum conſenſum cordis, quandoque hominem interficiat. *Differ. I.*

Secunda a qualitate: alius eſt cum ſenſu grauitatis, inſtar cuiuſdam oneris, vbi ægri ſibi videntur preſentire quaſi quoddam onus in uentriculo, alius eſt dolor extenſiuus, alius pungitiuus, alius mordicatiuus. *II.*

Tertia a parte affecta: nam alius dolor occupat partem inferiorem, alius ſuperiorem, alius totum uentriculum. *III.*

Quarto ſunt differentiæ a tempore; alius eſt dolor nouus, alius antiquus: alius continue affligit, nec vllam habet remiſſionem, alius eſt intermittens & habet quaſdam veluti periodos. Noui ego quidem Vicentiæ, qui tempore autumni incidebat in ſæuiſſimos dolores ventriculi, reliquo anni tempore optime ſe habebat. *IV.*

Quinto ſunt differentiæ a modo doloris: namque alij dolent ieiunio ventriculo, alij ſumpto cibo, alij poſt tertiam, quartam, vel plures horas a cibo, quidem deſcendere alimento ad partes inferiores, ubique vomitum liberantur. *V.*

Sexto ſunt differentiæ à coniunctis: nam dolores ventriculi uel ſunt cum febre & alijs morbis, vel ſine alijs morbis: & ad hunc locum debent referri, ſexus ætas, corporis habitus, & alia id genus. *VI.*

Poſtremo ſunt differentiæ a cauſis, quæ ſunt illæ omnes partim externę, partim internę, quę poſſunt ſoluere continuum, de quibus ſermonem habet *VII.*

Gal.

Gal. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 6. & nos quoque iam diximus.

Ventriculi dolores vel magni, vel parui fiunt, quatenus cauſæ illos efficientes ſunt vel magnæ, vel paruæ, & æger magis exquiſitum vel obtuſum ſenſum ventriculi habet. Secūda erat differentia a qualitate, alius dolor eſt grauatiuus, qui prouenit ex multa materia quæ non ſit acris ac maiori ex parte eſt vel pituita, vel melācholia. Extenſiuus dolor fit aut propter multam materiæ copiam, aut propter flatus: vtraque enim ratione partes ipſæ ſolent extendi. Pungitiuus & mordicatiuus dolor perpetuo generatur ex materia acri, tenui, qualis eſt flaua bilis, quæ ſi ſpeciatim occupet os ventriculi, efficit illum dolorem qui proprie dicitur cardialgia, vt placet Galen. 1. de ſymptomatum cauſis, capit. 7. & 2. de placitis Hippoc. & Platonis cap. 8.

Cauſa differētiarū. Cauſæ differētiarum a parte affecta, vel a tempore, ſumuntur imprimis ab ipſa materia, quæ eſt vel multa, uel pauca, vel generatur in ventriculo, vel aliunde ad illum tranſmittitur, hanc uel illam petit partē, uel eſt fixa, vel mobilis, ex quibus uaria omnino oriuntur ſymptomata: ſic in his qui incidunt in dolores ieiuno ventriculo, id euenit propter acres humores & uapores, exiſtentes in ventriculo, qui vel ab alijs partibus tranſmiſſi, vel in eo geniti, ſoluunt continuum, ſumptoque alimento quoquomodo quieſcunt, ſiquidem ex cibo & potu remittitur acredo & morſus excrementi, immo uero detergitur & deducitur ad fundum uentriculi, in quo non eſt ille exquiſitus ſenſus, vt poſſit tantam moleſtiam afferre: contra uero dolores uentriculi inuadunt aliquando ſtatim aſſumpto cibo, quoniam mali quidam humores continentur in fundo uētriculi, qui antea quieſcentes, mox ſumpto cibo mouentur e leuanturque ad os uentriculi, ac dolores inferunt: ſic in quibus ſuccedunt dolores poſt alimenta, poſt tertiam, quartam, uel plures horas, illud, euenit propterea, quia ventricolus male coquit, forte etiam corrumpit alimenta, conuertitque in flatus, vel in malam aliquam qualitatem. Ad ſummam, ne fruſtra ſim longior recenſendis huiuſmodi cauſis, ex his quæ hactenus diximus, facile poterit vnuſquiſque illas omnes inuenire, & ad ſingulas differētias accommodare.

Signa. Expeditis differentijs eſſet reliquum, vt tractaremus de ſignis, uerum cum fere ex ægrotorum relatione, ex uarijs excrementis, & varijs ſymptomatibus, & alij locis communibus poſſint ſatis intelligi, quæ autem demonſtrant intemperies ventriculi, ex proxima noſtra tractatione ſint ſatis manifeſta, ne maiorem tēporis iacturam faciamus, mihi libet ſine mora ad ipſam curationem accedere.

Obiectio. Sed antequam aggrediamur rationem curandi dolores ventriculi, quis nobis obijciat Galenum qui ſcribit 12. metho. cap. 1. ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, nullam rationem curandi indicare, atque hinc colligat, nos temere doloris, quem ſtatuimus eſſe ſymptoma, curationem aggredi.

Symptoma quando curā expoſtulet. Huic reſpondet Gal. hoc in loco nullum quidem ſymptoma vere, & per ſe curandi indicationem afferre, quam conſtat ex morbo ipſo deſumi, ſed tamen ex accidente ipſis quoque ſymptomatibus curationem conuenire, idque fieri tripliciter: primum ſi ſymptoma obtineat rationem cauſæ: ſecundo ſi ſymptomata augeant morborum: tertio ſi uires lædant, & proſternant.

Dolores quō auferantur. Cum igitur dolores inter ea numerentur, quæ maxime uires diſſoluunt, iure cogimur eorum curationem tentare. Pro quo ſciendum eſt, dolorea ventriculi, ſicuti cæteros omnes dolores noſtri corporis, poſſe tripliciter auferri, ut colligitur ex Galen. loco citato 12. meth. capit. 1. nec non 5. de ſimpl. med. facultat. cap. 19. vno modo per ea præſidia quæ reſpiciunt cauſam efficientem dolorem, quæ non eſt alia quam ipſe morbus.

Secundo per ea medicamenta quæ reuera, & propriè ſunt anodyna, quaſi dolorem tollentia: & ſunt ea quæ Galen. auctore habent moderatam quandam caliditatem, adeo vt primum calefaciendi ordinem non excedant, præterea quæ ſunt tenuium partium, & omni prorſus carent adſtrictione: quæ quidem medicamenta anodyna propterea vacuant, digerunt, rarefaciunt, extenuant, concoquunt, & æquabile reddunt quicquid in partibus dolore vexatis, aut humorum acrium, aut lentorum, aut craſſorum, aut multorum tenuibus ſpiramentis infarctorum, aut etiam vaporoſi, aut craſſi, aut admodum frigidi ſpiritus exitū commodum nō inuenientis, adhæſit atque incluſum eſt: quam medicamentorum naturam vos docet Galen. & 5. de ſimp. facult. & paſſim alijs in locis. *Anodyna.* huius generis ſunt oleum anethinum, chamomælinum, amygdalinum, adeps gallinaceus, anſerinus, & alia id genus.

Tertio auferuntur dolores per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſua inſigni ac ſumma frigiditate quēdam ſtuporem ſenſibus inſeruut, adeo vt particula deinceps, quaſi ligato ſenſu, nullum percipiat dolorem: ex quibus quidem tribus rationibus curandi dolores, vera ac legitima ratio illa eſt, quæ reſpicit cauſam dolorum, videlicet ipſum morbum, necnon quæ reſpicit cauſam morbi, ſi adeſt: cum altera ex parte medicamenta anodyna leniant tantum, & faciant ad mitigationem doloris: ſtupefacientia vero medicamēta non niſi maxima vrgente neceſſitate tentenda ſunt opportuna, cum tantum abſit vt morbum iuuent, vt illum ſæpenumero reddant deteriorem.

Indicat. His poſitis aggrediamur indicationes curādi dolores ventriculi, quæ fere ſunt illæ eadem, quæ ſunt propoſitæ in curanda imbecillitate, imprimis vero diſtinguere oportet, an ſit intēperies ſimplex ſine materia, vel intemperies cum materia: ſi ſit intemperies ſine materia, quod raro admodum, forte etiam nunquam ſolet euenire, eam ne actum agamus, iam ſicco pede tranſibimus.

Si autem ſit intemperies cum materia, ante omnia eſt animaduertendum, qualiſnam ea fuerit, an cruda & incocta alimenta, an humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus; de quibus pariter ſciendum eſt an generentur in ventriculo, an aliunde ad illum tranſmittantur.

Si propter alimenta vel non cocta, uel forte etiam corrupta, oriātur dolores, nihil opportunius vomitu, quem omni ingenio ſtudeatis prouocare, ſiquidem frequenter euenit vt hoc ſolo præſidio ægroti liberentur a doloribus.

Si humores praui tranſmittantur ab alijs partibus, exempli gratia, flaua bilis a iecore, melancholia a liene, pituita ex capite, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi fluxiones: namq; primum expurgato ventriculo neceſſe eſt proſpicere parti laboranti ac tranſmittenti, deinde corroborare ventriculum, ne in poſterum tam facile recipiat excrementa; quod idem ſtatuendum eſt, ſi humores tranſmittantur a toto corpore, verbi gratia, pro iunioribus. ſi ex fluxione bilis tranſmiſſæ a iecure oriantur dolores ventriculi, primum oportet materiam vacuare per vomitum, ſi fieri poteſt, ſin minus, leui aliquo medicamento, quod poſſit non ſolum ventriculum expurgare, ſed etiam malam humoris qualitatem remittere: talia eſſent caſſia, thamarindi, quibus poſſet permiſceri portiuncula hieræ, ſecundum hanc formam.

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ j.
Pulpa thamarindorum ℥ j. ß.
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M. F. *Bolus.* *Bolus euacuans bilē in ſtomacho.*

Deinde habenda eſt ratio iecoris, quod ſi inſigniter fuerit calidum, ut eſt ueriſimile, oportet illud refrigerare & lectis onibus ueſ, & remedijs partim externis,
parum

partium internis, de quibus ſermonem habebimus ſuo loco.

Hiſtoria. Ex hiſtoria apud Hippocr. 5. Epid. ægroto 6. de viro quodam, qui in vehementiſſimis doloribus ventriculi nullis alijs præſidijs quam ducto ſanguine ex vtraque manu, & quidem copioſiſſime ſanatus eſt: quem veriſimile eſt, & colligitur ex ea narratione, propter calidiorem, & ſicciorem intemperiem, & iecoris, & vniuerſi corporis in id malum incidiſſe.

Corroboratio ventriculum. Poſtremo roborandus eſt ventriculus, ne tam facile recipiat excrementa, exterius cum oleo roſaceo, cydoniorum, emplaſtro aliquo ex carne cydoniorum, thamarindis, ſandalis, roſis, & alijs huiuſmodi medicamentis: interius autem conſerua roſarum, conſerua ex floribus cichorij, confectione diarhodon, triumſandalorum, & ſimilibus.

Si uero humores generentur in ventriculo, communiter practicantes diſtinguunt, & pro diuerſitate materiæ uaria exhibent medicamenta: in copia flaua bilis vtuntur rhabarbaro, electuario de ſucco roſarum: in copia pituitæ vtuntur agarico, electuario diaphænicon: in copia melancholiæ vtuntur ſena, confectione hamech, &c. quibus medicamentis conſueuerunt nonnulli commiſcere medicamenta ſtupefacientia, vt ſimul, & ſemel expurgent ventriculum, & peculiarem habeant rationem doloris.

Ventriculo laborãte à purgãtib. abſtinẽdũ. Ego vero vt libere dicam, nullo modo poſſum talẽ medendi rationem probare, & quatenus pertinet ad vſum medicamentorum ſoluentium, iam dixi quod lenio illorum adminiſtrationem mihi importunam, forte etiam pernicioſam videri, cum illa vacuando per partem laborantem, multis modis poſſint longe maiora pericula quam utilitates afferre: id quod vel vnius Galen. auctoritate, atque exemplo ſatis poteſt confirmari, qui laborante ventriculo nunquam audet vti ualidioribus, & purgantibus medicamentis: quare equidem in huiuſce caſibus perpetuo ſum contentus medicamentis leuioribus, caſſia, thamarindis, ſi redundet bilis, melle roſaceo ſolutiuo, hiera, ſi adſit pituita, electuario lenitiuo, manna, ſi fuerit copia melancholiæ; nec certe ad valentiora auderem aſcendere.

Stupefacientia nunquam permiſcenda purgãtib. Quod vero pertinet ad mixtionem medicamentorum ſtupefacientium cum purgantibus, quæ a nonnullis medicis familiariter ſolet adminiſtrari, immo uero tãquam arcanum cuſtodiri, vt nemini id velint communicare, ex quibus eſt Arculanus; qui conſueuit permiſcere pilulas de cynogloſſa cum pilulis alephanginis, philonium cum electuario diaphænicon; certe hæc res non caret difficultate, quæ imprimis videtur oriri ex Galen. Nam ille 8. de med. ſecundum locos circa mediũ, examinans quoddam medicamentum Aſclepiadis ad ſtomaticos, quod recipit plura medicamenta, ſed inter cætera aloen, & opium reddenſque vtriuſque rationẽ, inquit, aloen vitiatos humores expurgare, & inferne per aluum euacuare, opium vero ſenſum ſtupefaciendo mitigare moleſtiam, ortam ex acrimonia humorũ quam componendi rationem non improbat.

Contra vero eſt ratio, nam non licet permiſcere ea medicamenta inter ſe, quæ habeant contrarias facultates: ſed medicamenta ſtupefacientia, & ſoluentia ſunt eiuſmodi. Ergo, &c. Minor eſt manifeſtiſſima, etenim medicamentum purgans excitat vires, mouet materias, & ducit ad aluum: opium uero ſtupefacit, & conſopit ipſas vires, poteſtque omnem molem humorum cohibere. Ex qua quidem pugna facile poteſt intelligi, ægrotos in maximas perturbationes, & pericula incidere poſſe: Maior item nullam habet difficultatem Nam ſi Galenus damnat eam compoſitionem medicamentorum, quæ inter ſe non conueniunt tempore purgationis, quando alterum citius, alterum tardius ſuam perficit operationem, quod docet, multis in locis, maxime autem 4. de ratione victus morborum acutorum, com. 12. nec non in libello, quos, & quando purgare oporteat, in fine, omnis ratio colligit, multo magis fore damnandam illam compoſitionẽ, in qua miſcentur medicamenta, quæ habeant contrarias facultates, adeo, vt alterum moueat, alterum detineat, alterum purget, alterum ſiſtat purgationem. Rationem confirmat experientia, & quatenus equidẽ potui obſeruare, uere teſtor, huiuſmodi repugnantia & contraria medicamenta ſæpenumero grauiſſima incommoda, & pericula ſecum afferre. Hæc ſane difficultas eſt ardua. Diſtinguunt nonnulli inter medicamenta, ſtatuuntque ſtupefacientia poſſe permiſceri medicamentis lenientibus minime ſoluentibus: ſed equidem nequeo ſatis intelligere, cur non eadẽ, & forte etiam maiora ſequantur incommoda, ſi permiſceantur lenientibus: nam ratio adhuc perſiſtit in ſuo robore, ac forte magis concludit de medicamentis lenientibus, quam de uere purgantibus, quoniam veriſimile eſt, medicamenta ſoluentia difficilius, quam lenientia, poſſe impediri a ſua operatione. Ego autem ita cẽſeo, medicamenta ſtupefacientia nullo modo permiſcenda eſſe medicamentis, ſiue lenientibus, ſiue purgantibus, niſi id tã parce, & reſtricte fiat, vt nequeant medicamentorum purgationem impedire: atque iſtud puto fuiſſe conſilium, & Aſclepiadis, & Galenii id quod facile poteſt deprehendi, ſi conſideretur menſura opij impoſiti, in eo medicamento: ſiquidem vnica illius drachma 24. drachmis aliorum medicamentorum permiſcetur: ex qua quidem leniſſima permixtione vix credendum eſt, aliquam perturbationem ac moleſtiam ægro ſuccedere poſſe.

Amplius vero eſt aliud præſidium, quo plerique omnes Medici familiariter vti ſolent, in quouis dolore ventriculi, non modo ad purgationem, ſed etiam ad leniendum dolorem, & eſt potus olei, amygdalarum dulcium vel amararum, quod quidem ſi cum iudicio, & delectu exhibeatur, namque mea ſententia potiſſimum conuenit, cum redundant humores acres, & bilioſi, quorum acrimoniam præclare poteſt retundere, & ventrem lenire, nullo modo poteſt improbari: eſt enim remediũ Hippocrat. & Galeni vt vidimus in cholera: at uero ſi in quolibet dolore indifferenter exhibeatur, exempli gratia, in dolore flatuoſo, propter multos humores crudos, timerem ego ne læuigato ventriculo, & inteſtinis potius obeſſet, quam prodeſſet.

Ex his quæ hactenus dicta ſunt de ratione cognoſcendi, & curandi doloris ventriculi, puto neminem eſſe, qui de hac re plura deſideret: verumtamen ad veſtram exercitationem, & vtilitatẽ ex inſtituto noſtro ordine proferendus eſt caſus Socratis laborantis dolore uentriculi, propter quamplurimos flatus: qui inter cæteros omnes frequentiſſime ſolet contingere: *Caſus.* Dolor erit extenſiuus, non perſiſtentis in una parte, ſed modo ſuperiorem, modo inferiorem partem occupabit, percipientur in ventre rugitus, prodibunt flatus a quibus Socrates bene habebit præceſſere frigus, uictus ratio, & cætera. ex quibus facile flatus poſſunt generari. Itaque præcipuus ſcopus ſeſe uobis offert, ut flatus diſcutiantur: iſtud poteſt fieri dupliciter, uno modo per ea quæ interius, altero per ea quæ exterius adminiſtrantur. Interna, uel ſuperius per os poſſunt exhiberi, uel inferius per aluum poſſunt infundi: incipiatis uos a clyſteribus, quæ ſolet hac in re maximam utilitatem afferre: conficiantur autem clyſteria ex medicamentis uere anodynis, & quæ poſſint flatus diſcutere, & diſſoluere, ſecundum hanc formam.

R. *Chamomęli.*
Anethi ana. M. j.
Seminum lini.
Fænugræci.
Aniſorum.
Fœniculi ana. ℥. j.
Fiat decoctio in aqua communi ad conſumptionem medietatis.

K *Præ-*

Digitized by Google

℞. *Præditti decoctionis. lib. j.*
Mellis roſati
Olei chamomælini completi, vel
Olei amygdalarum dulcium, ana. ℥. iiij. M. pro clyſtere.

Atque hæc poſſunt non modo ſemel, ſed bis, & ſæpius replicari, vel eadem, vel diuerſa, inter quæ clyſteria ex oleo puro, vel amygdalarum dulcium, vel chamomælino, vel ex ſemine rutæ, vel alio ſimili, ſolent eſſe admodum opportuna, ac potiſſimum ſi imponantur poſt vnum, aut alterum clyſtere, quod communia excrementa ex inteſtinis purgauerit. Hoc eodem tempore exhibeatis per os quæ habeant eaſdem vires, qualia forent leuiora, ſemina aniſorum, fæniculi, cinnamomum, aromaticum roſaceum, diacyminum: valentiora, diatrion pipereon, diacalamenthum: ſicuti omnium ſunt efficaciſſima mithridatum, & theriaca. Vinum generoſum odoratum, moderate ſumptum, vel etiam ſolo ore detentum, ſolet mirabiliter flatus diſſoluere. Quod ſi cum iis, vel aliis huiuſmodi præſidiis dolores in Socrate perſeuerent, iam vos oportet cogitare de valentioribus præſidiis, qualia ſunt duo potiſſimum accommodatiſſima: alterum eſt potus aquarum thermalium calidarum, de quo remedio diximus non nihil, & dicemus alias commodiore tempore, alterum autem eſt decoctum ius galli veteris, de quo atque illius præparatione mihi libet in præſentia vos admonere.

Flatus diſcutientia.

Decoctum ius galli antiqui.

Dioſcorides inter cæteros lib. 2. cap. 41. & Meſues lib. 2. cap. 23. tractant de iure galli, quod Meſues ſcribit calidum eſſe, detergere, attenuare: & flatus diſſoluere Dioſcoridi hoc ius præparatur, abiectis interaneis galli, atque addito ſale, ex multa aqua, nempe ſextariis 40. quæ ad minus continent libras 30. & iubet eo vſque fieri decoctionem, vt reducatur ad libras tantummodo tres; tametſi referente ipſo Dioſcoride alii braſſicam marinam, mercurialem, carthamum, polypodium incoquere conſueuerunt, vt ita vacuet humores craſſos, lentos, crudos, & nigros, quorum imitatione in præparando hoc iure pleriq; omnes Medici noſtro tempore addere ſolent agaricum, rhabarbarum, turbith, trochiſcos alhandal, & alia id genus valentiſſima medicamenta.

Meſue expetit ad hanc rem gallos ruffos, qui admodum ſint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, medios inter obeſos, & macros, quos aſſerit eo magis eſſe medicamentoſos, quo ſunt vetuſtiores: apud quem Meſuem ius præparatum cum ſemine anethi, vel dauci, polypodio, & ſale gemmæ, dolorem ventriculi, coli, renum, a flatibus oriundum, ſanare conſueuit. Ego vero nequeo probare huius iuris præparationem ex ſoluentibus medicamentis, cum ea, ſicuti alias quoque diximus, ventriculo debili, afflicto, & laboranti, multo maiora pericula, quam emolumenta poſſint afferre. Ratio autem præparandi iſtius medicamenti, quę mihi videtur accommodatior ad diſſoluendos flatus, & qua ego familiariter vti conſueui, eſt huiuſmodi. Accipiatur gallus qualis deſcribitur a Meſue, duorum trium, aut plurium annorum, nam, vt diximus, quo ille eſt ſenior, eo eſt magis medicamentoſus, pluſimum defatigetur pueris dimicantibus, interficiatur, extractiſque partibus internis medicamenta iniiciantur in ventrem ſecundum hanc formam:

℞. *Chamemillæ.*
Betoni æ.
Hyſſopi.
Calamenthi. ana, M. j.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Anethi ana ℥. j.
Spicænardi. ℨ j ß.
Aquæ communis. lib. xv. Fiat decoctio ad conſumptionem duarum partium.

Ex hoc iure Socrates ſingulo mane aſſumat cyathū vnum ad ℥ x. circiter: immo vero ſi ex hoc ipſo decocto, additis accommodatis medicamentis, illi imponantur clyſteria, erūt ſane vtiliſſima, & ſit exemplum pro iunioribus.

Clyſter ex iure galli.

℞. *Iuris galli veteris, lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi. ana. ℥ iiij. Miſce pro clyſtere.

Hoc ipſum tempore nec ſunt prætermittenda medicamenta externa: primum itaque foueatis ventriculum oleo maſtichino, chamomælino, æquis portionibus deinde ſi vultis remedia efficaciora, adhibeatis fomenta, quæ imprimis conficiantur ex medicamentis anodynis, & diſcutientibus flatus, de quibus ſemel atque iterum diximus Galen. 14. meth. c. 7. & 2. ad Glauc. c. 6. maxime laudat oleum rutaceum, vel oleū, in quo ſint decocta ſemina odorata, vel id genus alia, cuius compoſitionis ſit exemplum.

Externa.

℞. *Olei chamomælini.*
De abſinthio. ana ℥ iij.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Cymini.
Ammios.
Dauci. ana ℨ j.
Vini aromatici parum. Fiat decoctio ad conſumptionem vini & coletur.

Sunt hæc olea admodū efficacia, & ſumma cum ratione maxime laudantur a Galeno. Ad hanc intentionem uobis licebit parare ſacculos, emplaſtra, ſtillicidia, vel ex aquis thermarū, vel ex decoctis pluriū medicamentorū, vel ex oleis ſolis, vel alias formas medicamentorū, quorū materiam facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, ex his quæ diximus, ut pluribus nō ſit opus. Deinde Gal. 12. meth. cap. ultimo, nec nō 14. metho. cap. 7. aſſerit, nullum magis præſentaneum remedium inueniri, quam ſit magna cucurbitula, quæ ex copioſo igne, ſiue cutis inciſione, ventri affigatur, & comprehendat umbilicum, ita, ut remedium uideatur nonnunquam ſimile incantationi.

Cucurbitula magna.

Quod ſi tādem iſthæc omnia fruſtra fiant, doloreſque adhuc perſeuerent, adeo vt immineat periculum de ſyncope, vel de iactura virium, tunc confugiatis ad tertiam rationem curandi dolores, quam diximus fieri per medicamenta ſtupefacientia, de quibus ſatis ſuperque. Verum quæ hactenus a nobis fuere expoſitā de curando dolore flatuoſo in Socrate, velim ſciatis fuiſſe ea ratione tradita, quaſi nulla, vel admodū pauca materia contineatur in uentriculo, vt propterea nō fuerit neceſſe antea cogitare de illius uacuatione: qđ ſi aliter ſe res habeat, conijciatiſque dolorem pendere ex copia materiæ, nulli dubium eſſe debet, quin ante omnia neceſſe fuerit illam euacuare, alioquin incideretis in illud periculum, cuius mentionem facit Galenus 12. meth. cap. vltimo, quandoquidem lenti omnes, craſſique, & frigidi humores, niſi antea attenuentur, incidantur, concoquantur, & tandem euacuētur, ab his quæ calefaciunt, ac præcipue ſi inſigniter calefaciant, ſolent adhuc magis liquari, in flatus conuerti, ac dolores augere: itaque ante vſum medicamentorū calidorum, ſi ita ferat occaſio, omnino primum purgandi ſunt humores, quicunque continentur in ventriculo: de qua item re nolo agere longius, cum totum hoc negocium accuratiſſime, ni fallor, fuerit abſolutū in tractatione de imbecillitate uentriculi, quæ omnia ad hunc locum, & poſſunt, & debent referri.

Poſt caput de dolore ventriculi, pro ordine Rhaſis, ſequitur caput de apoſtemate, & ulceribus uentriculi, quod equidem ſtatui prætermittere, partim quod huiuſmodi morbus eueniat rariſſime, ita vt ſim neſcius, an totos fere quadraginta annos, quibus medicinam facio, vnum aut alterum viderim hoc morbo laborantem: partim quod hæc tractatio quoque

medo

Digitized by Google

modo uidentur pertinere ad partem artis chirurgicã, quam ſcio vos audire à clariſſimo Profeſſore Anatomes; partim demum, quod ex his quæ hactenus dicta ſunt de affectibus ventriculi, quædam ſemina colligi poſſunt, quæ ad hanc rem futura ſunt non inutilia: quare properantes ad vtiliora, ſtatim aggredimur caput de ſingultu, & de læſa appetentia, quam vtramque materiam & dignam cognitione, & valde vtilem, mihi propoſitum eſt breui abſoluere.

CAPVT IV.

De Singultu.

De ſingultu videatis Hippo. & Gal. 3. de ſympt. cauſis cap. 2. 8. de medic. ſecundum locos cap. 3. 6. aphoriſmorum 13. & 39. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, ac poſtremo 4. de ratione uictus morb. acut. 69. ex quib. locis fere omnia colligemus, quæcunque ad hanc rem pertinent.

Definitio. Singultus eſt vehemens quidam ac uiolentus motus ventriculi, qui conatur aliquid eorum expellere, quæ illi moleſta ſunt. Sed ſtatim quis nobis Ariſt. obijciet, qui 33. ſect. problem. 1. & 17. quærens, quamobrem ſingultus ſternutamento ſedari poſſit, ructus non poſſit? Reſpondet id fieri, quoniam utraque hæc affectio non eſt euiuſdẽ partis, ſiquidem ructus eſt affectio ventriculi, ſingultus vero pulmonum.

Altera autem ex parte ſunt Hippocrates, Galenus, & omnes Medici, & rationes, quæ euidentiſſime demonſtrant, in ſingultu ventriculum laborare: Nam quæ in illum ingeruntur, & adhærent illius corpori, efficiunt ſingultum, non autem ea quæ ingrediuntur pulmones, atque illud imprimis magnum confirmat Hippoc. argumentum, ſanatur ſiquidem, vt ſtatim uidebimus, ſingultus curatur per ea, quæ abſtergunt & mundant ventriculum, minime per ea quæ purgant pulmones.

Nec ratio Ariſtotelis quicquam valet, nam ſternutamenta tollunt ſingultum, minime ructum ſiue nauſeam, quoniam in ſingultu non eſt tanta copia materiæ, neque adeo fixa in ventriculo, ſicuti eſt in nauſea, quæ propterea ad hoc vt abſtergatur & expurgetur, deſiderat & longiora & efficaciora præſidia. Subtiles uero tueantur Ariſtot. plurima ſibi fingunt, quæ nedũ ſunt refellenda, ſed neque referenda. quare illud vnũ puto reſpondendum eſſe, librum illum, aut certe quamplurima problemata non eſſe Ariſt. qui profecto nunquã dixiſſet huiuſmodi deliramenta. Eſt igitur ſingultus manifeſte affectus ventriculi.

Quæ pars ventriculi laboret in ſingultu. Sed eſt, vel ior dubitatio, ad quam ventriculi partem pertineat, vel ſuperiorem vel inferiorem, vel ad totum ventriculum: Gal. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, nec non l. b. 5. cap. 6. manifeſte reponit ſingultum inter affectus oris ventriculi. propterea quod hæc pars habeat ſenſum longe magis exquiſitum, quam cæteræ omnes. alijs tamen locis, ac præcipue 3. de ſympt. cauſis, cap. 2. ſtatuit ſingultum eſſe paſſionem totius uentriculi.

Sed contradictio facile ſoluitur: etenim Galen. ſe ipſum interpretatur 7. aphoriſ. com. 3. quo in loco ſcribit, in ſingultu humores infeſtare nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam partem ſuperiorem, imo vero inquit, huiuſmodi humores quandoque etiam infeſtare eam partem, quæ proprie ſtomachus, vulgo gula dicitur. Quamobrem cum Galen. docet, ſingultum pertinere ad os ventriculi, non propterea negat, quin poſſit etiam pertinere ad alias partes. Sic Auicenna & bene, mea ſententia, ſoluit difficultatem, qui aſſerit, ſingultum magna ex parte eſſe affectionem oris ventriculi, quandoque vero etiam aliarum partium.

Ergo ſingultus eſt affectio uel oris, vel totius ventriculi, qui infeſtantem & noxiam rem conatur expellere. Pro quo ſciendum eſt, ventriculum moueri diuerſis modis, prætereo motionem per partem inferiorem ad inteſtina, quæ ad rem præſentem non pertinet, & de motione ad partem ſupernam tantum dicam. nam tametſi os ventriculi præcipuo inſtituto naturæ factũ fuerit, vt cibum recipiat poſtea concoquendum; tamen aliquando contra euenit, vt præpoſtero quodam motu, natura tentet euacuare, & frequenter vacuet per hanc partem, quæ illi moleſta ſunt: id quod fit tripliciter: primo enim natura quandoque vellet inſurgere ad expellendum, ſed non poteſt, vt fit in nauſea: aliquando inſurgit, & expellit, quod fit in vomitu: demum vero inſurgit, vt aliquid expellat, ſed non poteſt, quod euenit in ſingultu: atque illi omnes ſunt motus vitioſi, cum fiant à natura irritata, & præter illius inſtitutum. Quo loco ſciendum eſt ex Galeno 2. de ſympt. cauſis, cap. 1. motus deprauatos eſſe triplices, quorum alij ſunt opera naturæ, ſed quæ a morboſa cauſa irritata, & coacta eſt. alij morboſos ſequuntur affectus, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alij vero fiunt ubi ambo, nempe morbus, & natura ſimul operantur: inter multa autem ſymptomata, quæ ſunt opera ſolius naturæ violenter irritatæ, ſingultus reponitur à Galeno. Fuere nonnulli, qui cenſuerunt ſingultum eſſe ſpeciem conuulſionis, quorum ſententiam non probat Galenus, etſi non negat eſſe quendam motum ueluti conuulſorium: re enim uera ſingultus conuulſio dici non poteſt; cum hæc ſit ſymptoma ſolius cauſæ morbificæ, & ſolum accidat ipſis muſculis: ventriculus autem nullo modo muſculus dici poteſt. Itaque ſingultus eſt motus ventriculi deprauatus nempe actio læſa, commune quoddam ſymptoma, ut placet Galen. 3. de ſympt. cauſis cap. 2. facultatis retentricis & excretricis: retẽtricis quidem propterea, quia uentriculus cum ſingultu praue, & non ſecundum naturam cibos complectitur: expultricis autem cum præcipuus ſit illius motus deprauatus, dum aliquid eorum conatur propulſare, quæ uentriculo ſunt moleſta.

Quærũt demum nonnulli, quiſnam ventriculi motus ſit uehementior, vomitus ne an ſingultus, & plurima vtrinque afferunt argumenta, ſed nobis iam diu ſtatutum eſt ab huiuſmodi logicis & vanis quæſtionibus abſtinere, quæ nihil ad artem pertinent: quod ſi quis ueſtrum cupit hanc quoque rem intelligere, is poteſt habere quæſtionis ſolutionem apud Galenum 6. apho. 39. qui ſcribit, ſingultum eſſe quendam motum eiuſdem generis cum vomitu: ſed tamen fortiorem illo & vehementiorem: redditque hanc rationem, quia ventriculus in vomitu illa tantum appetit expellere, quæ in eius cauitate continentur, in ſingultu autem illa quæ altius ventriculi corpori adhærent. Sed veniamus ad differentias.

Different. Differentiæ ſingultus ſunt plurimæ, primum ab intenſo & remiſſo: alius ſingultus eſt magnus & vehemens, vt efficiat uigilias, diſſoluat vires, & quandoque mortem afferat: alius eſt leniſſimus, qui nullum affert periculum, & facile curatur: a tempore alius eſt nouus, alius antiquus, alius continuus; alius interpolatus. Memini iam annos quindecim me curaſſe quendam tabellarium Vicentinum, qui 40. & plures dies laborauit ſingultu moleſtiſſimo, & admodum periculoſo, & tandem integre ſanatus eſt potu aquarum thermalium. Verum cæteris prætermiſſis differentijs ad illas venio, quæ ſumuntur a cauſis; & maxime pertinent ad curationem.

Cauſæ. Cauſæ ſingultus ſunt duæ, aliæ externæ, aliæ internæ: externæ cauſæ ſunt, cum quis auide maximos bolos deuorat, ita enim compreſſa aſpera arteria, primum quidem fit ſenſus ſuffocationis, tum ſequitur ſingultus: præterea cum quis aſſumit potiones & alimenta admodum frigida, ſi quidem nimia frigiditas ſoluit continuum, prohibet vacuationem materiæ contentæ in uentriculo, & ita efficitur ſingultus: eſt etiam externa cauſa ſingultus, cum quis aſſumit piper uel aliud acre, ac potiſſimum ſi poſtea aſſumat uinum, quod ipſis det penetrationẽ,

℞. *prædicti decoctionis. lib. j.*
Mellis roſati
Olei chamomælini completi, vel,
Olei amygdalarum dulcium, ana. ℥. iij. M. pro clyſtere.

Atque hæc poſſunt non modo ſemel, ſed bis, & ſæpius replicari, vel eadem, vel diuerſa, inter quæ clyſteria ex oleo puro, vel amygdalarum dulcium, vel chamomælino, vel ex ſemine lini, vel alio ſimili, ſolent *Flatus diſcutientia.* eſſe admodum opportuna, ac potiſſimum ſi imponantur poſt vnum, aut alterum clyſtere, quod communia excrementa ex inteſtinis purgauerit. Hoc eodem tempore exhibeatis per os quæ habeant eaſdem vires, qualia forent leuiora, ſemina aniſorum, fæniculi, cinnamomum, aromaticum roſaceum, diacyminum: valentiora, diatrion pipereon, diacalamenthum: ſicuti omnium ſunt efficaciſſima mithridatum, & theriaca. Vinum generoſum odoratum, moderate ſumptum, vel etiam ſolo ore detentum, ſolet mirabiliter flatus diſſoluere. Quod ſi cum ijs, vel alijs huiuſmodi præſidijs dolores in Socrate perſeuerent, iam vos oportet cogitare de valentioribus præſidijs, qualia ſunt duo potiſſimum accommodatiſſima: alterum eſt potus aquarum thermalium calidarum, de quo remedio diximus non nihil, & dicemus alias commodiore tempore, alterum autem eſt decoctum ius galli veteris, de quo atque illius præparatione mihi libet in præſentia vos admonere.

Decoctum iuris galli antiqui. Dioſcorides inter cæteros lib. 2. cap. 41. & Meſue lib. 2. cap. 23. tractant de iure galli, quod Meſue ſcribit calidum eſſe, detergere, attenuare: & flatus diſſoluere Dioſcoridi hoc ius præparatur, abiectis interaneis galli, atque addito ſale, ex multa aqua, nempe ſextarijs 20. quæ ad minus continent libras 30. & iubet eo vſque fieri decoctionem, vt reducatur ad libras tantummodo tres; tametſi referente ipſo Dioſcoride alij braſſicam marinam, mercurialem, carthamum, polypodium, incoquere conſueuerunt, vt ita vacuet humores craſſos, lentos, crudos, & nigros, quorum imitatione in præparando hoc iure plerique omnes Medici noſtro tempore addere ſolent agaricum, rhabarbarum, turbith, trochiſcos alhandal, & alia id genus valentiſſima medicamenta.

Meſue expetit ad hanc rem gallos ruffos, qui admodum ſint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, medios inter obeſos, & macros, quos aſſerit eo magis eſſe medicamētoſos, quo ſunt vetuſtiores: apud quem Meſuem ius præparatum cum ſemine anethi, vel dauci, polypodio, & ſale gemmæ, dolorem ventriculi, coli, renum, a flatibus oriundum, ſanare conſueuit. Ego vero nequeo probare huius iuris præparationem ex ſoluentibus medicamentis, cum ea, ſicuti alias quoque diximus, ventriculo debili, afflicto & laboranti, multo maiora pericula, quam emolumenta poſſint afferre. Ratio autem præparandi iſtius medicamenti, quæ mihi videtur accommodatior ad diſſoluendos flatus, & qua ego familiariter vti conſueui, eſt huiuſmodi. Accipiatur gallus qualis deſcribitur a Meſue; duorum trium, aut plurium annorum. nam, vt diximus, quo ille eſt ſenior, eo eſt magis medicamentoſus, pluſimum defatigetur pueris dimicantibus, interficiatur, extractiſque partibus internis medicamenta inijciantur in ventrem ſecundum hanc formam:

℞. *Chamæmillæ.*
Betonicæ.
Hyſſopi.
Calamenthi. ana. M. ʒ.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Anethi ana ℥. j.
Spicænardi. ʒ j ß.
Aquæ communis. lib. xx. Fiat decoctio ad conſumptionem duarum partium.

Ex hoc iure Socrates ſingulo mane aſſumat cyathū vnum ad ℥ 2. circiter: immo vero ſi ex hoc ipſo decocto, additis accommodatis medicamentis, illi imponantur clyſteria, erūt ſane vtiliſſima. & ſit exemplum pro minoribus.

℞. *Iuris galli veteris. lib. j.* *Clyſter ex iure galli.*
Mellis roſati.
Olei chamomælini completi. ana. ℥ iij. Miſce pro clyſtere.

Hoc ipſum tempore nec ſunt prætermittenda medicamenta externa: primum itaque foueatis ventriculum oleo maſtichino, chamomælino, æquis portionibus deinde ſi vultis remedia efficaciora, adhibeatis fomenta, quæ imprimis conficiantur ex medicamentis anodynis, & diſcutientibus flatus, de quibus ſemel atque iterum diximus Galen. 14. meth. c. 7. & 2. ad Glauc. c. 6. maxime laudat oleum rutaceum, vel oleū, in quo ſint decocta ſemina odorata, vel id genus alia, cuius compoſitionis ſit exemplum. *Externa.*

℞. *Olei chamomælini.*
De abſinthio. ana ℥ iij.
Seminum aniſorum.
Fæniculi.
Cymini.
Ammeos.
Dauci. ana ʒ j.
Vini aromatici parum. Fiat decoctio ad conſumptionem vini & colatur.

Sunt hæc olea admodū efficacia, & ſumma cum ratione maxime laudantur a Galeno. Ad hanc intētionem uobis licebit parare ſacculos, emplaſtra, ſtillicidia, vel ex aquis thermarū, vel ex decoctis pluriū medicamentorū, vel ex oleis ſolis, vel alias formas medicamentorū, quorū materiam facile vnuſquiſque ſibi poteſt comparare, ex his quæ diximus, ut pluribus nō ſit opus. Deinde Gal. 12. meth. cap. ultimo. nec nō 14. metho. cap. 7. aſſerit, nullum magis præſentaneum remedium inueniri, quam ſit magna cucurbitula, quæ ex copioſo igne, ſiue cutis inciſione, ventri affigatur, & comprehendat umbilicum, ita, ut remedium uideatur non nunquam ſimile incantationi. *Cucurbitula magna.*

Quod ſi tādem iſthæc omnia fruſtra fiant, doloreſque adhuc perſeuerent, adeo vt immineat periculum de ſyncope, vel de iactura virium, tunc confugiatis ad tertiam rationem curandi dolores, quam diximus fieri per medicamenta ſtupefacientia, de quibus ſatis ſuperque. Verum quæ hactenus a nobis fuere expoſita de curando dolore flatuoſo in Socrate, velim ſciatis fuiſſe ea ratione tradita, quaſi nulla, vel admodū pauca materia contineatur in uentriculo, vt propterea nō fuerit neceſſe antea cogitare de illius uacuatione: qđ ſi aliter ſe res habeat, conijciatiſque dolorem pendere ex copia materiæ, nulli dubium eſſe debet, quin ante omnia neceſſe fuerit illam euacuare, alioquin incideretis in illud periculum, cuius mentionem facit Galenus 12. meth. cap. vltimo, quandoquidem lenti omnes, craſſique, & frigidi humores, niſi antea attenuentur, incidantur, concoquantur, & tandem euacuētur, ab his quæ calefaciunt, ac præcipue ſi inſigniter calefaciant, ſolent adhuc magis liquari, in flatus conuerti, ac dolores augere: itaque ante vſum medicamentorū calidorum, ſi ita ferat occaſio, omnino primum purgandi ſunt humores, quicunque continentur in ventriculo: de qua item re nolo agere longius, cum totum hoc negocium accuratiſſime, ni fallor, fuerit abſolutū in tractatione de imbecillitate uentriculi, quæ omnia ad hunc locum, & poſſunt, & debent referri.

Poſt caput de dolore ventriculi, pro ordine Rhaſis, ſequitur caput de apoſtemate, & ulceribus uentriculi, quod equidem ſtatui prætermittere, partim quod huiuſmodi morbus eueniat rariſſime, ita vt ſim neſcius, an toto ſere quadraginta annos, quibus medicinam facio, vnum aut alterum viderim hoc morbo laborantem: partim quod hæc tractatio quoque

modo

modo uidentur pertinere ad partem artis chirurgicã, quam ſcio vos audire à clariſſimo Profeſſore Anatomes; partim demum, quod ex his quæ hactenus dicta ſunt de affectibus ventriculi, quædam ſemina colligi poſſunt, quæ ad hanc rem futura ſunt non inutilia: quare properantes ad vtiliora, ſtatim aggredimur caput de ſingultu, & de læſa appetentia, quam vtramque materiam & dignam cognitione, & valde vtilem, mihi propoſitum eſt breui abſoluere.

CAPVT IV.

De Singultu.

De ſingultu videatis Hippo. & Gal. 3. de ſympt. cauſis cap. 2. 8. de medic. ſecundum locos cap. 3. 6. aphoriſmorum 13. & 39. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, ac poſtremo 4. de ratione uictus morb. acut. 69. ex quibus locis fere omnia colligemus, quæcunque ad hanc rem pertinent.

Definitio. Singultus eſt vehemens quidam ac uiolentus motus ventriculi, qui conatur aliquid eorum expellere, quæ illi moleſta ſunt. Sed ſtatim quis nobis Ariſt. obijciet, qui 33. ſect. problem. 1. & 17. quærens, quamobrẽ ſingultus ſternutamento ſedari poſſit, ructus non poſſit? Reſpondet id fieri, quoniam vtraque hæc affectio non eſt eiuſdẽ partis, ſiquidem ructus eſt affectio ventriculi, ſingultus vero pulmonum.

Altera autem ex parte ſunt Hippocrates, Galenus, & omnes Medici, & rationes, quæ euidentiſſime demonſtrant, in ſingultu ventriculum laborare: Nam quæ in illum ingeruntur, & adhærent illius corpori, efficiunt ſingultum, non autem ea quæ ingrediuntur pulmones. atque illud imprimis magnum confirmat Hippoc. argumentum, ſanatio ſiquidem, vt ſtatim videbimus, ſingultus curatur per ea, quæ abſtergunt & mundant ventriculum, minime per ea quæ purgant pulmones.

Nec tamen Ariſtotelis quicquam valet, nam ſternutamenta tollunt ſingultum, minime ructum ſiue nauſeam, quoniam in ſingultu non eſt tanta copia materiæ, neque adeo fixa in ventriculo, ſicuti eſt in nauſea, quæ propterea ad hoc vt abſtergatur, & expurgetur, deſiderat & longiora & efficaciora præſidia. Subtiles tamen vtcunque Ariſtot. plurima ſibi ſingunt, quæ nediſſunt refellenda, ſed neque referenda, quare illud vnũ pro reſponſione ſatis eſſe, librum illum, aut certe quamplurima problemata non eſſe Ariſt. qui profecto nunquã dixiſſet huiuſmodi deliramenta. Eſt igitur ſingultus manifeſte affectus ventriculi.

Qua pars ventriculi laboret in ſingultu. Sed eſt & alia dubitatio, ad quam ventriculi partem pertineat, vel ſuperiorem vel inferiorem, vel ad totum ventriculum? Gal. 3. de locis affectis cap. 7. in fine, nec non lib. 5. cap. 6. manifeſte reponit ſingultum inter affectiones oris ventriculi. propterea quod hæc pars habeat ſenſum longe magis exquiſitum, quam cæteræ omnes. alijs tamen locis, ac præcipue 3. de ſympt. cauſis, cap. 2. ſtatuit ſingultum eſſe paſſionem totius ventriculi.

Sed contradictio facile ſoluitur, etenim Galen. ſeipſum interpretatur 7. aphoriſ. com. 3. quo in loco ſcribit, in ſingultu humores infeſtare nonnunquam totum ventriculum, nonnunquam partem ſuperiorem, imò vero inquit, huiuſmodi humores quandoque etiam infeſtare eam partem, quæ proprie ſtomachus, vulgo gula dicitur. Quamobrem cum Galen. docet, ſingultum pertinere ad os ventriculi, non propterea negat, quin poſſit etiam pertingere ad alias partes. Sed Auicenna & bene, mea ſententia, ſoluit difficultatem, qui afferit, ſingultum maiori ex parte eſſe affectionem oris ventriculi, quandoque vero etiam aliarum partium.

Ergo ſingultus eſt affectio uel oris, vel totius ventriculi, qui infeſtantem & noxiam rem conatur expellere. Pro quo ſciendum eſt, ventriculum moueri duobus modis: præterea motionem per partem inferiorem ad inteſtina, quæ ad rem præſentem non pertinet, & de motione ad partem ſupernam tantum dicam. nam tameſi os ventriculi præcipuo inſtituto naturæ factũ fuerit, vt cibum recipiat, poſtea concoquendum; tamen aliquando contra euenit, vt præpoſterò quodam motu, natura tentet euacuare, & frequenter vacuet per hanc partem, quæ illi moleſta ſunt: id quod fit tripliciter: primo enim natura quandoque vellet inſurgere ad expellendum, ſed non poteſt, vt fit in nauſea: aliquando inſurgit, & expellit, quod fit in vomitu: demum vero inſurgit, vt aliquid expellat, ſed non poteſt, quod euenit in ſingultu: atque iſti omnes ſunt motus vitioſi, cum fiant à natura irritata, & præter illius inſtitutum. Quo loco ſciendum eſt ex Galeno 2. de ſympt. cauſis, cap. 1. motus deprauatos eſſe triplices, quorum alij ſunt opera naturæ, ſed quæ a morboſa cauſa irritata, & coacta eſt. alij morboſos ſequuntur affectus, natura ad ipſorum generationem nihil conferente: alij vero ſiunt ubi ambo, nempe morbus, & natura ſimul operantur: inter multa autem ſymptomata, quæ ſunt opera ſolius naturæ violenter irritatæ, ſingultus reponitur à Galeno. *Motus deprauati triplices.* Fuere nonnulli, qui cenſuerunt ſingultum eſſe ſpeciem conuulſionis, quorum ſententiam non probat Galenus, etſi non negat eſſe quendam motum ueluti conuulſorium, re enim uera ſingultus conuulſio dici non poteſt, cum hæc ſit ſymptoma ſolius cauſæ morbificæ, & ſolum accidat ipſis muſculis: ventriculus autem nullo modo muſculus dici poteſt. Itaque ſingultus eſt motus ventriculi deprauatus, nempe actio læſa, commune quoddam ſymptoma, ut placet Galen. 3. de ſympt. cauſis cap. 2. facultatis retentricis & excretricis: retẽtricis quidem propterea, quia uentriculus cum ſingultu, praue, & non ſecundum naturam cibos complectitur: expultricis autem cum præcipuus ſit illius motus deprauatus, dum aliquid eorum conatur propulſare, quæ uentriculo ſunt moleſta.

Quærunt demum nonnulli, quiſnam uentriculi motus ſit uehementior, vomitus ne an ſingultus, & plurima vtrinque afferunt argumenta, ſed nobis iam diu ſtatutum eſt ab huiuſmodi logicis & vanis quæſtionibus abſtinere, quæ nihil ad artem pertinent: quod ſi quis ueſtrum cupit hanc quoque rem intelligere, is poterit habere quæſtionis ſolutionem apud Galenum 6. apho. 39. qui ſcribit, ſingultum eſſe quendam motum eiuſdem generis cum vomitu, ſed tamen fortiorem illo & vehementiorem: redditque hanc rationem, quia ventriculus in vomitu illa tantum appetit expellere, quæ in eius capitate continentur, in ſingultu autem illa quæ altius ventriculi corpori adhærent. Sed ueniamus ad differentias.

Different. Differentiæ ſingultus ſunt plurimæ, primum ab intenſo & remiſſo: alius ſingultus eſt magnus & vehemens, vt efficiat ægritudinem, diſſoluat vires, & quandoque mortem afferat: alius eſt leuiſſimus, qui nullum affert periculum, & facile curatur: à tempore alius eſt nouus, alius antiquus: alius continuus, alius interpolatus. Memini iam annos quindecim me curaſſe quendam tabellarium Vicentiæ, qui 40. & plures dies laborauit ſingultu moleſtiſſimo, & admodum periculoſo, & tandem integre ſanatus eſt potu aquarum thermalium. Verum cæteris prætermiſſis differentijs ad illas veniamus, quæ ſumuntur a cauſis, & maxime pertinent ad curationem. *Cauſa.* Cauſæ ſingultus ſunt duæ, aliæ externæ, aliæ internæ: externæ cauſæ ſunt, cum quis auide maximos bolos deuorat, ita enim compreſſa aſpera arteria, primum quidem ſit ſenſus ſuffocationis, tum ſequitur ſingultus: præterea cum quis aſſumit potiones, & alimenta admodum frigida, ſi quidem nimia frigiditas ſoluit continuum, prohibet vacuationem materiæ contentæ in uentriculo, & ita efficitur ſingultus: eſt etiam externa cauſa ſingultus, cum quis aſſumit piper uel aliud acre: ac potiſſimum ſi poſtea aſſumat uinum, quod ipſis det penetrationem,

ex quibus vnus fuit Galenus, vt ipſe de ſe teſtatur 8. de comp. med. & alijs in locis. Demum vero fit ſingultus propter cauſas externa, a re quapiam comprimente æſophagum, vt euenit cuidam, qui cum cecidiſſet in dorſum, & vertebræ, fuiſſent laxatæ, incidit in ſingultum a quo nunquam potuit liberari, niſi in ſuum locum vertebris reſtitutis.

Cauſæ ſingultus internę ab Hip. 6. apho. 39. duæ ſtatuuntur, inanitio, & repletio, ſicuti conuulſionis: quæ quidem duæ cauſæ a nonnullis reuocantur in dubium etenim Galen. 8. de med. ſec. loc. c. 5. aſſerit, conuulſionem quidem fieri ex repletione, & inanitione, ac præterea nullam tertiam cauſam potuiſſe inueniri: ſingultum autem fatetur etiam ſine his duabus cauſis, fieri poſſe, nimirum ex acribus, ſeroſis, & medicatis humoribus ventriculum mordentibus nec non propter inſignem illius frigiditatem: quam eandem ſententiam repetit 6. apho. com. 39. adeo vt apud Gal. quatuor ſtatui poſſint internæ cauſę ſingultus, duę poſitæ ab Hip. repletio, & inanitio, tertia humores acres vētriculum mordentes: ad quem modum apud eundem legimus, conuulſionē ſæpe fieri demorſo ore ventriculi ab acri humore, ab aura aſcendente, & alijs id genus prauis vaporibus, & quarta uentriculi refrigeratio, ſicuti pariter fit tuſſis refrigeratis inſtrumentis anhelitus. At vero ſicuti hæ cauſæ cenſendæ ſunt legitimæ, & veræ, ita fortaſſe ſi quis voluerit diligentius hanc rem examinare, ſine multo labore poterit demonſtrare, duas poſteriores cauſas a Galeno additas, ad duas priores Hippocratis commode poſſe referri, vt vere liceat aſſeuerare, ſingultum quoque, ſicuti, & conuulſionem, fieri ex repletione, & inanitione: nam quod pertinet ad primam cauſam, cum humor quiſpiam vel quid tale, acri potius vel alia mala qualitate, quam copia, ventriculo officit, illumq; irritat, & ſingultum efficit, cur non iure nobis liceat iſtud quoque in cauſam repletionis referre: ſiquidem quicunque humor noxius eſt, idem, & ſuperuacaneus quoquo modo dici poteſt, id quod uel ex uerbis Galen. facile colligitur, qui ſcribit, hanc differentiam ſingultus facta acris, & mordentis humoris vacuatione, et uomitū ſtatim curari. Quod vero attinet ad alteram cauſam, nempe refrigerationem, hanc ipſemet Gal. uidetur in repletionem retuliſſe 6. aph. 13. Nam plane, & aperte docet, frigiditatē neruoſa omnia corpora lędere, ac reddere ad diſſlandum difficilia, proptereaque eſſe in cauſa, ut hæc repleantur, atque ideo ſingultum efficiant. Sed his cauſis a Gal. poſitis alia præterea cauſa additur ab Auic. nēpe caliditas uētriculi, quæ non minus quam frigiditas uidetur poſſe illum male afficere, irritare ad expulſionem, & ſingultum efficere. Etſi autem nolo negare, quin illud quoque fieri poſſit, tamen id puto contingere rariſſime, cum longe magis frigiditas quam caliditas partibus neruoſis moleſta ſit, & inimica, & tunc opus foret, mea ſententia, ut caliditas eſſet coniuncta cum inſigni ſiccitate, ut accidit nonnunquam in febribus adurentibus, & malignis.

Singultus per conſenſum. Sed hoc demum loco illud eſt accurate conſiderandum, an uentriculus in ſingultu laboret primo, & per ſe, an ſecundario, & per conſenſum aliarum partium, quod maxime pertinet ad curationē: de proprio uentriculi affectu iam diximus ſatis, quod autem pertinet ad cōſenſum cęterarum partium, illud ſciatis, nullam fere eſſe partem noſtri corporis, quæ nō poſſit noxam ueneriiculo communicare: ſic in inflammationibus fracturis, & vulneribus cerebri, & membranarum, ſuccedit ſingultus, qui plane eſt lethalis, ut teſtantur primi aphoriſmi quinti libri: ſic conſentiente iecore hoc ipſum contingit, atq; id quidem dupliciter: ut docet Galen. 5. aphor. 58. nec non 7. apho. 17. uno modo ſine communicatione alicuius materiæ, per cōmunes neruos utriuſq; uiſceris, quod tamen non euenit, niſi magna fuerit inflammatio: altero tranſmiſſa materia bilioſa, & ualde calida, quæ facile in inflammationibus iecoris generatur, confluitque ad principium inteſtinorum, & ad ipſum uentriculum: ſic conſentiente ileo inteſtino, factaque obſtructione in partibus inferis, ut ad illas nihil deſcendat, facto impetu aſcendentibus excrementis in uentriculū, ſequitur ſingultus, qui plane eſt exitialis, ex ſententia Hippocr. & Galen. 7. aph. 10. Sic conſentiente liene ac tranſmittente ſuccū melancholicum: ſic demum ſi ſupprimantur hęmorrhoides, uel menſes in mulieribus ducto in conſenſum uētriculo, ſingultus poterit excitari; nec uero ſolum a certis quibuſdam & determinatis partibus illud fieri poteſt, ſed etiam a corpore uniuerſo, ſicuti accidit in febribus pernicioſis, in quibus eleuantur acres & maligni vapores, qui petentes uentriculum, & ſingultum & alia grauiſſima mala ſolent afferre, quas febres ſingultuoſas uocat Hipp. 4. de ratione uictus morb. acut. 69. Atque hactenus de differentijs.

Signa. Signa pathognomonica, & quæ affectum demonſtrent, non ſunt longius inquirenda, cum ſint manifeſtiſſima: quatenus uero pertinet ad ſigna differētiarū, & quæ potiſſimum ſumuntur a cauſis, ſi illæ fuerint externæ, uel referente ægroto, uel aliter facile poſſunt intelligi: ſin autem fuerint internæ, accuratius debent inueſtigari, quod tamen ſine multo laborare fieri pōt.

Nam ſi fuerit ſingultus ex repletione, aderūt ſigna plenitudinis, æger percipiet tenſionem & grauitatem uentriculi: huiuſmodi ſingultus fere non fit pedetentim, ſed ſubito, præceſſere cauſæ efficientes repletionem, otium, victus immoderatus, & alia id genus. Sin fuerit ſingultus ex inanitione, hic nulla ſentitur tēſio, nulla grauitas uentriculi, ſingultus non fit ſubito, ſed temporis progreſſione, præceſſerunt quæ potuerint exiccare, inſignes vacuationes, quæcunq; illæ fuerint, febres ardentes, & alia id genus: ſi frigida adſit intemperies, ſimul aderit appetentia, nulla ſitis, ructus acidi, quamplurimi flatus, & alia huiuſmodi.

Materia demum acris, & ſi libet, intemperies calida, poſita ab Auicenna facile poſſunt cognoſci, ſi memoria repetantur, quæ ſupra de intemperaturis uentriculi fuere a nobis expoſita; facile itē cognoſci poteſt, an ventriculus primario affectu, vel per conſenſum laboret, conſiderando an ſigna adſint alicuius vehementis affectus cerebri, lienis, iecoris, inteſtinorum, & cęterarum partium, quæ ventriculum poſſunt in conſenſum trahere: quod ſi nihil tale deprehendatur, tunc licebit conijcere, ventriculum primo & per ſe laborare. Abſolutis ſignis accedamus ad curationem.

Curatio. Curationem ſingultus equidem ſtatui breuiter abſoluere, cum iam cumulate omnia fuerint pertractata, quæcunque pertinent ſiue ad vacuandum, ſiue ad alterandum ventriculum, quæ quidem ſi ad hūc locum transferantur, ſatis ſuperque eſſe poſſunt.

Itaque ſi fuerit ſingultus ratione plenitudinis, ante omnia uacuandus eſt ventriculus, ſi fieri poteſt, excitato vomitu, de quo habetis apud Hippoc. 7. aphor. 3. A vomitu ſingultus, & oculorum robur malus, quo loco docet Galen. purgatis per vomitum noxijs humoribus hominem protinus à ſingultu liberari: quod ſi ſingultus hoc tempore non ceſſauerit, alterum duorū ſignificari, cerebrum nempe, aut ventriculum pati nō mediocrem inflammationem.

At vero ſi propter aliquam cauſam non licet vomitum prouocare, tunc exhibendum eſt leue aliquod medicamentū, quale inter cætera iā ſæpius diximus hieram principem locum obtinere: in quo caſu, ſicuti alias uos admonui, perpetuo caueatis à ualentioribus, quę trahendo noua excrementa ad partem laborantē, & alijs multis modis, longe magis poſſunt obeſſe quā prodeſſe. Singultum prouenientem ex plenitudine, ſuperueniens ſternutatio ſoluit. 6. aphor. 13. quod fit, Gal. interprete, propterea quia improuiſo illo, & violento motu humores noxij diſflantur & vacuantur, id quod fortaſſe pariter poſſent efficere reliqui motus, tum corporis, tum animi, ſicuti eſt inſignis iracundia,

timor,

timor, & alia huiuſmodi: ad quem modum noſtræ mulierculæ ſuis puerulis ſingultientib. ſolent alicuius rei timorem inijcere. Criſimachus medicus celebris apud Plat. in conuiuio Ariſtophanem ſingultientem docet' ſua remedia cohibere ſpiritum aliquamdiu, aqua gargarizata fauces proluere, ac ſi ſingultus fuerit vehemētiſſimus, nares ſtimulare, & ſternutamentum irritare: quorum trium præſidiorum non difficile eſt rationem reddere.

Platonis remedia.

Si fuerit ſingultus ex immoderata vacuatione & ſiccitate, habetis curationem traditam à Gal. 7. meth. cap. 6. quam non eſt, vt inutiliter repetamus, cum præſertim huiuſmodi ſingultus, aut difficulter admodum, aut nullo modo curari poſſit. ex ſent. Hipp. & Gal. 5. apho. 2. & 3. nec non 7. apho. 41.

Si demū ventriculus laboret intemperie frigida, vel etiam calida, iam audiſtis quo modo vtraque curari poſſit, vt pluribus non ſit opus. Verum nequeo ſilentio præterire celebre quoddam antiquorum medicamentum, quod vſque ad noſtra tempora tranſlatum, omnino credendum eſt, in ſingultu eſſe remedium efficaciſſimum, & eſt illud Aſclepiadis deſcriptum a Gal. 8. de medicamentis ſecundum loc. 5. cuius ſupra in dolore ventriculi mentionem feci, quod recipit & aloem, & opium, Gal. accurate examinans ſingula ſimplicia medicamēta, illud probat quaſi habeat omnes facultates diſcutiendi, & vacuādi materiam noxiam per aluum, & lotium, roborandi ventriculum, ac poſtremo mitigandi acrimoniam humorum: quæ quidem indicationes in hoc morbo videntur eſſe quam maxime opportunæ. Compoſitio eſt talis:

℞. *Coſti*, & quoniam nos caremus vero coſto, loco eius ſumitur.

Galangæ.
Spica nardi
Roſarum viridium.
Chryſobalani, pro quo ſumunt, vel nucem moſchat. vel caryophyllos.
Maſticis. ana. ℨ. iiij.
Aloes ℥. ij.
Aſari ℥. ij.
Opij ℥. ſ.

Excipiantur omnia ſucco Silij. & fiant trochiſci. Poſtremo autem hoc loco, ſi in ſingultu ventriculus laboret per cōſenſum aliarum partium, iam ſemel atque iterum diximus de ratione curandi morbos per conſenſum. quæ in ſumma eo ſpectat, vt proſpiciatur primum parti laboranti. deinde & ipſi ventriculo, ne tam facile recipiat aliena excrementa.

Iam illud vnum eſſet reliquum, vt ex inſtituto noſtro ordine proponeremus caſum, ſed cum hic morbus non ſit valde frequens, nec maiori ex parte magni momenti, in maximis præſentis temporis anguſtijs ad vtiliora properans, decreui illud prætermittere.

CAPVT V.

De læſo appetitu.

De appetitu canino

RHaſes poſt ſingultum de fame canina, quæ eſt ſpecies quædam læſæ appetentiæ: agit de fame, nos vero ſtatuimus generaliter tractare de qualibet appetitus læſione, cum morbus ſit maximi momenti, admodum frequens, & dignus accuratiſſima tractatione. Illud itaque primum in memoriam reuocandum eſt, quod ſupra diximus, nempe ventriculum habere duas præcipuas partes, alteram ſuperiorem, quæ os dicitur, alteram inferiorem, quæ fundus appellatur: quæ quidem duæ partes non ſolum loco, ſed etiam facultatibus ſunt inter ſe diſtinctæ: ſiquidem præcipua facultas oris ventriculi eſt deſiderium, vel appetentia cibi, & potus, ſicuti præcipua facultas fundi eſt alimenti, & potionis concoctio: neque enim cenſeo ſubtilius diſputandum eſſe an, hæ facultates conueniant inter ſe, adeo, vt pars ſuperior facultatem habeat non ſolum appetendi, ſed etiam concoquendi, pariterque pars inferior valeat non ſolum concoquere, ſed etiam appetere: nobis ſatis fuerit vnius Galeni auctoritas, qui ſcribit 2. apho. com. 20. vim appetendi in ore ventriculi potiſſimum conſiſtere: & iterum confirmat 1. de ratione victus morborum acutorum com. 18. munus huius partis eſſe appetere, non concoquere. Quare illud nobis conſtet in præſentia, appetentiam cibi, & potus, quam famem, & ſitim dicimus, pertinere ad partem, imprimis ſuperiorem ventriculi. Quoniam vero non poteſt intelligi, vt ſæpius indicauimus ex doctrina Galeni 3. de ſymptomatum cauſis cap. 1. quomodo appetentia lædatur, niſi primum intelligatur, quomodo illa fiat ſecundum naturam, propterea omnium primum nos decet pertractare de naturalis famis &c. appetentiæ generatione. Sed ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, antea notandum eſt, famem apud Hip. bifariam accipi, vt docet Galen. 2. apho. com. 16. vno modo pro extrema eluritione, quæ propter ciborum penuriam accidit, quod idem contingit dupliciter, aut quoniam homines ſumma annonæ penuria deſtituuntur alimentis, in qua ſignificatione accipitur. 7. epidemiorum lectio. 4. tex. 9. vbi ſcribitur incolis oppidi Eno, qui ob famē leguminibus veſcebātur, crura eſſe debilitata: aut propterea, quia tametſi nulla cogat rerum penuria, homines, vel propria voluntate, vel alijs imperantibus, cibi abſtinentiam, & ieiunium ſuſcipiunt, in quo ſignificatio accipitur ab Hippocrat. 7. apho 59. Corporibus carnes habentibus humidas famem conuenit adhibere. fames enim corpora ſiccat: nec non 5. aphor. 16. Vbi fames, laborandum non eſt: ac demum 1. prognoſticorum 8. Interrogare oportet num vigilauerit homo, vel aluus fuerit fortiter exinanita, vel fames tenuerit ipſum. Altero autem modo accipitur fames, & quidem communiter apud omnes homines, pro deſiderio, & appetentia alimentorum, de qua, & illius naturali generatione nobis agendum eſt in præſentia.

Appetitus cuius partis ſit.

Fames qđ ſignificet.

In generatione famis naturalis licet animaduertere, vt potius admirari præclariſſimum naturæ conſilium, quod pulchre explicatur a Galen. 1. de ſymptomatum cauſis c. 7. atque ita ſe habet. Cum quodlibet animal in ambientem aerem per cutem diſperatur, & diſſipetur, principio partes quæ ſub cute ſunt, contingit euacuari, quarum partium innata eſt facultas, vt docent commentarij de facultatibus naturalibus, vt alimētum ex alijs vicinis partibus attrahant, ad hoc, vt reſarciatur quod perditum fuerat: quam quidem trahendi a proximis partibus rationem, partes iam inanitæ continuo quodam ordine ſequuntur, donec celeri facta tranſlatione ad venas quę ad ventriculum pertingunt, vacuatio peruenerit. quæ item venæ poſtremo loco, & conſueuerunt, & poſſunt ex ventriculo ad ſe alimentum allicere, veluti faciunt ſtirpium radices in terram demiſſæ. ventriculus autem talem venarum ſuctionem, & tractionem ægre ferens, ſenſu quodam afficitur ſeoſu penuriæ, & tanquam diuulſus huius moleſtiæ remedium cibum deſiderat, quod deſiderium appetentia, & fames vocatur: adeo, vt colligendo ſingula in vnum, in naturali procreanda appetentia quinque ſe ſe mutuo, & ordine quodam conſequentur ſymptomata: primum eſt vacuatio, & diſſipatio partium externarum: alterum naturalis appetentia, & attractio partium, quæ iam ſunt inanitæ, tertium ventriculi ſuctio, quæ fit à venis illi proximis iam inanitis, & euacuatis: quartum ſenſus ſuctionis in ventriculo, qui ſugentibus venis veluti diuellitur:

Fames quo generetur.

Ad appetitum 5. concurrunt.

quintum animalis appetentia omnium vltima. Neque vero eſt, vt quis veſtrum miretur, nos cum Galeno dixiſſe famem eſſe appetitum animalem, cum potius naturalis videatur: nam ſicuti docent Ariſtot. & Auer. 1. phyſic. 81. nec non Galen. hoc ipſo in loco, & 6. de locis affectis cap. 3. duplex eſt appetitus, alter vere, & ſolum naturalis, ſine vllo ſenſu, & cognitione, qui nihil aliud eſt quam naturalis quædam illius particulæ propenſio, ad trahendum alimentum cum illo opus habet, ſicuti graue ſuapte natura appetit ferri deorſum, & leue ſurſum: alter autem eſt appetitus animalis, qui a ſenſu, & cognitione defectus ſolet concitari, cuiuſmodi eſt appetitus oris ventriculi, ille enim percipiens defectum alimenti, contriſtatur, ex quo excitatur ad nouum alimentum appetendum, & quærendum, quod quidem ſumma naturæ prouidentia factum eſt, quæ propterea hanc partem donauit exquiſitiſſimo ſenſu, vt ita magis prompte, & facile concitaretur ad conquirenda, & aſſumenda alimenta, quibus refici, & diutius ſeruari poſſit. His porro hunc in modum conſtitutis, ad principale inſtitutum, nempe ad læſam appetentiam redeamus. Hæc actio, ſicuti reliquis omnibus contingit operationibus, lædi tripliciter conſueuit, vel ablate, vel imminute, vel deprauate: prorſus tollitur appetentia, vt in febribus peſtilentibus, de quibus loquuntur Hippocra. & Galen. 3. Epid. ſecto. 1. com. 11 nec non ſecto 2. ægroto 6. ac potiſſimum in 3. epidem. ſecto. 3. 58. In quo poſtremo loco ſcribit Galen. in diuturna illa peſte, quæ ſua ætate viguit, omnes ægrotos in tale ac tantum cibi faſtidiũ incidiſſe, vt plurimi maluerint mori, quã comedere. Minuitur autem appetentia, quando ægroti debiliter appetunt, quod accidit in conualeſcentibus in febribus, ac morbis fere omnibus. Demum vero appetentia deprauatur dupliciter: vno modo quando ægri immoderatum cibum, & potum appetunt, vt in canina vocata appetentia ſolet euenire: altero vbi quis aliena appetit, ac naturæ auerſa, exempli gratia, extinctos carbones, lutum, & alia id genus, vt frequenter euenit pueris, & nonnullis mulieribus vtero gerentibus. Hæc tota eſt doctrina Gal. 1. de ſymptomatũ cauſis cap. 7.

Appetitus duplex.

Dubitatio Hoc loco illud nonnulli vocant in dubium, quomodo immoderata appetentia reponatur a Galeno inter actiones deprauatas: nam ſicuti nulla intenſa; & exquiſita operatio exempli gratia, videndi aut audiendi, dici poteſt deprauata, ita idem ſtatuendum videtur de intenſa ac ſumma appetentia. Præterea ſi appetitus remiſſus eſt actio læſa. imminute, cur non liceat appetitum intenſum, cum ſint contraria, ſub eodem genere collocare? Ex quo factum eſt, ut Arculanus inter cæteros talem exuperantiam appetitus repoſuerit ſub diminuta operatione: & altera ex parte Argenterius lib. de generib. & different. ſympt. cap. 3. Galenum reprehendat, quaſi male actiones læſas diuiſerit in abolitas, imminutas, & deprauatas, qui aſſeuerãs omnia vitiatæ functionis genera, ac ſpeciatim vehementiores, & validiores operationes ſub ea diuiſione comprehendi non poſſe, nouam diuiſionem excogitauit, qua non tria, ſed quatuor prima genera vitiatæ actionis continentur: primum quod actiones abolitas: alterum quod debiles vel auctas: tertium quod deprauatas quartum quod triſtes, & voluptuoſas præter naturam functiones complectatur.

Argẽterij conſideratio de læſis actionib.

Ego uero qui propter anguſtias temporis accurate nequeo hanc controuerſiam tractare, quæ longiorem omnino diſputationem expoſceret, illud unum dicã in præſentia, diuiſionem Galeni actionis abolitæ, imminutæ, deprauatæ, eſſe integram, atque ad hæc tria membra commode poſſe referri, quæcunque vel ab Argenterio, vel ab alijs nouatoribus poſſunt excogitari: & quatenus pertinet ad imminutam appetentiã, de quã nunc agimus, iure eam inter deprauatas actiones fuiſſe repoſitam: hoc autem vt probe intelligatur, ſciendum eſt Galenum in tradenda hac diſciplina, ac diuiſione imprimis reſpexiſſe facultatẽ ipſam, à qua proueniunt actiones: quamobrem ſicuti appetentia, quæ fit a facultate prorſus inualida, abolita dicitur, quæ fit a facultate debiliori, imminuta, ita quæ fit à deprauatione facultatis, iure deprauata appetentia debet vocari: vnde cum immoderata, & ſumma appetentia, vt ſtatim demonſtrabimus, non aliunde prouenIat, quam irritata, & deprauata facultate appetitrice oris ventriculi, ſumma cum ratione Galenus illam repoſuit ſub genere deprauatarum actionum. Nec altera ex parte poſitæ rationes quidquam valent: cum enim facultates in diſciplina Galeni, aut ſint temperamenta, aut in temperamentis propriam eſſentiam obtineant, ſi illæ pro inſtituto naturæ bene habeant, tunc edunt ſuas actiones validas, prorſuſque inculpatas in quibus nullus datur exceſſus, vt manifeſte apparet in viſu, & auditu: quod ſi quæ contingat excedens, & immoderata actio, exempli gratia, nimia retentio, vel expulſio, id nunquam fiet ſine deprauatione facultatis, ex quo actionem quoque deprauatam licebit appellare.

Pariter reſpondeatis ad ſecundam rationem: nam quamuis appetentia intenſa, & remiſſa quoquo modo ſint contraria, vt propterea debeant reponi ſub communi genere actionis imminutæ, ut uoluerunt Arculanus, & Argenterius, ueruntamen ſi conſiderentur cauſæ vtriuſque ſymptomatis, hac certe ratione haud omnino ſunt contraria, ſicuti paulo poſt demonſtrabimus cum Galeno. Imminuta appetentia ab iiſdem prouenit cauſis, à quibus prouenit abolita: intenſa autem appetentia non aliter generatur, quam irritata facultate, vt manifeſtiſſime demonſtrabimus.

Iam itaque redeuntes ad rem noſtram, ſi quæ dicta ſunt, hactenus uelimus colligere in unum, ita habendum eſt. Symptomata pertinentia ad læſam appetentiam ſunt duplicia, alterum conſiſtit in defectu, alterum in deprauatione, & utrumque adhuc diuiditur bifariam, nam defectus vel eſt integer, vt appetentia ſit prorſus ablata, uel non eſt integer, vt appetentia ſit tantummodo imminuta: pariter in deprauatione ægri aut nimium appetunt, famem caninam, & vulgo Bulimum nominant, qui tamen affectus inter ſe longe differunt, aut appetunt aliena, quod malum pica vel Kitta dicitur, de quibus omnibus ſymptomatibus ſequenti ordine tractabimus: primo de abolita, & imminuta appetentia, ſecundo de fame canina, tertio de Bulimo, quarto de Pica, & vltimo, de Siti, cum hæc nihil aliud ſit, quam appetentia potus ſicuti famis eſt appetentia alimenti, & in vtraque eadem eueniant ſymptomata.

CAPVT VI.

De abolita & imminuta appetentia.

SI memoria repetantur, quæ ſupra diximus de naturalis famis generatione & ſymptomatibus, quæ illam præcedere ſolent, facile fuerit inuenire cauſas, propter quas appetentia vel aboleatur, uel imminuatur: etenim vt dicit Galenus 1. de ſymptomatum cauſis. cap. 7. Abolitio contingit huius actionis uel quod ſuctionis ſenſus perierit, vel quod ſuctio non fiat, uel quod corpus non vacuetur: ad quem modum exigua quoque & imbecilla fit appetentia, ubi hæc ipſa, nempe ſenſus ſuctionis, ſuctio, & corporis vacuatio non fuerint abolita, ſed prope ad abolitionem accedant. Perit ſenſus oris ventriculi vel primum, & per ſe, uel per conſenſum aliarum partium, & præcipue cerebri. Per ſe amittitur ſenſus ſuctionis propter exceſſum cuiuſcunque intemperiei, ſed potiſſimum

Cauſæ abolitæ appetentiæ.

calidæ,

calidæ & frigidæ, ſiue cum materia, ſiue ſine materia, ſcribente Galeno 3. de ſymptomatum cauſis capite 1. *Calida intemperies.* nec non 3. aphor. com. 20. quamlibet intemperiem, ubi fuerit immoderata, cunctas actiones impedire & diſſoluere: principem autem locum hac in re obtinet intemperies calida, quam Galenus 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. enumerat inter præcipuas, & continentes cauſas, quibus fames ſolet impediri; & reddit rationem, quia calor ex una parte ſolida corpora relaxat, & ad munus attractionis reddit imbecilliora, ex altera colliquat, & fundit humiditatem ventriculi, ex quo illius partes inanitæ ſupra modum extenduntur, & replentur, vt merito triſtis ille ſenſus ſuctionis non poſſit perſentiri. Ad quem modum idem quoque dicit Galenus 6. epidemiorum ſecto 4. com. 20 calefacientia, & fundentia humores delere, & finire appetentias: ſic humores quicunque fuerint calidi, vel ſuapte natura, vt flaua bilis, vel ex accidente, ut ſalſa pituita, ſi potiſſimum confluant ad os ventriculi, facile ac maxime appetentiam tollere conſueuerunt. Sic experientia demonſtrat, tempore calidiore fere tolli appetentiam, frigidiore plurimum augeri.

Frigida intemperies. Poſt intemperiem calidam ſuccedit frigida. Sed ſtatim quis nobis obijciat Galenum, qui multis in locis manifeſtiſſime aſſerit, frigiditatem quam maxime conferre ad excitandam appetentiam, quod profecto negari non poteſt nec debet: nam ſicuti calor laxat ventriculum, funditque humores, & illius partes replet, ita contra frigus cogit denſatque os ventriculi, & exprimit humores ipſius, adeo vt ſimilis hinc ſequatur affectus illi, qui fit ex ſuctione uenarum, ex quo idem quoque ſequitur affectus, nempe deſiderium alimenti. At vero nos intelligimus appetentiam tolli vel minui immoderata, ac ſumma frigiditate, quod nulli mirum debet videri. Nam ſi omnis immodica intemperies, quod paulo ante notauimus ex Galeno, poteſt actionem deijcere, cur non frigida quoque intemperies, ſi immoderate occupet os ventriculi, poſſit appetentiam auferre? Sed illud apertiſſime docet Galenus 2. aphoriſmorum com. 20. qui ſcribit, in ſenibus quandoque tantum augeri in ore ventriculi frigiditatem, vt omnem appetentiam deijciat, ſiquidem per nimiam frigiditatem, vis oris ventriculi ſentiens ſopitur, ac fere proſternitur, vt nemo debeat mirari, ſi tuoc ſuctionis ſenſus pereat, & appetentiæ munus aboleatur, id quod poſtea videbimus veritatem habere in bulimo, in quo morbo prorſus deficit appetentia, fere perdita facultate oris ventriculi, propter nimiam frigiditatem. Ita ergo minime abſurdum eſt aſſeuerare, eandem cauſa, diuerſam tamen ratione, poſſe appetentiam iuuare, & deſtruere; nam generaliter frigus conſueuit dolorem inferre, ſi vero illud ſit vehemens, & immoderatum, dolorem tollit, quod apparet in medicamentis ſtupefacientibus. Quæ diximus de intemperie calida, & frigida, vel cum materia, vel ſine materia, facile item poſſunt demonſtrari de cæteris quoque intemperaturis, humida, & ſicca, cum hæ quoq; ſi modum excedant, ſine dubio poſſint ventriculi facultatem labefactare, & ſenſum ſuctionis atque appetentiam auferre.

Per conſenſum quo peratur appetitus. Hactenus egimus de ſenſu ſuctionis oris ventriculi deperdito ex proprio affectu, ille autem perditur etiã per conſenſum aliarum partium, & præcipue cerebri: hæc enim duo membra, vt alias diximus, medijs neruis mirabiliter inter ſe conſentiunt, ad quem modum deliraotes, ſtupidi, apoplectici, & alij id genus ægroti, nihil appetunt. Item hic ſenſus perditur per conſenſum cordis, & uniuerſi corporis, fere extincta ac mortua facultate ſentiente ipſius ventriculi, de quo quidem conſenſu loquitur Galenus 1. epid. ſecto. 2. 39. ſectu. 3. com. 75. 3. epid. ſecto. 1. com. 4. & 11. & alijs locis, qui aſſerit, hoc modo deperditam appetentiam eſſe certum indicium extinctionis uirtutis, ac perpetuo lethale; ad quem modum videbitis frequentiſſime eos qui laborant febre peſtilenti, vel alijs malignis morbis, nihil prorſus appetere.

Iam uidimus primam cauſam abolitæ uel imminutæ appetentiæ, deperditum ſenſum ſuctionis oris uentriculi: imminuitur ſecundo uel tollitur appetentia, quando uel exigua, uel nulla fit ſuctio in ea parte, id quod contingit dupliciter: vno modo ex proprio ac primario affectu oris ventriculi, idque præcipue cum laborat aliqua intemperie, ac potiſſimum calida, quã ſupra diximus fundendo humores replere hanc partẽ, & prohibere ipſam ſuctionem: altero autẽ modo non fit ſuctio, quotieſcunque cæteræ partes corporis pro inſtituto naturæ non trahunt, neque efficiunt ſuctionem ex ventriculo, quod item propter uarias cauſas ſolet uſu uenire: nam primum id fieri poteſt propter imbecillitatem uirtutis, ut accidit in conualeſcentibus in quibus, & uenæ & cunctæ partes ſunt debiliores, quam ut poſſint deinceps trahere alimenta, donec tractio perueniat ad ipſum uentriculum. Secundo ceſſat attractio uel omnium, uel plurimum partium, quæ, ut diximus, ordine quodam ſolent præcedere famem naturalem, propterea quod laborent proprio aliquo affectu qui attractionem impediat, quales ſunt intẽperies ac potiſſimum calida, uel cum materia, uel ſine materia, quæ quidem partim fundendo naturalem humorem particulæ, ex quo illa nequit inaniri, partim diſſoluendo naturales eiuſdem vires, facile poteſt illius attractionem impedire, quales ſunt quoq; obſtructiones, quæ ſi fuerint inſignes, ſumma cum ratione poſſunt impedimento eſſe, quo minus partes poſſint proprium alimentum trahere. Tertio cõtingit ſuctionem non fieri in uẽtriculo, propter nimiam plenitudinem ſanguinis, & humorum, ſicuti illis euenit, qui delicijs liberalis, & uoluptuoſæ menſæ perpetuo delectaotur; cum enim partes ſint omni ex parte plenæ ac ſaturatæ, nec opus habeant nouo alimento, illud non quærunt, nec trahunt ex alijs proximis partibus, ac tandẽ ex ipſo uentriculo: imo uero ut ſcribit Galenus 3. de naturalibus facultatibus ad finem, in tanta copia boni alimenti tantũ abeſt, ut iecur & uenæ trahant ex uentriculo, ut contra potius ipſe uentriculus, ſi opera natiui caloris inanitur, nullum appetat alimentum, ſed præter naturæ inſtitutum ſanguinem trahat, quo nutriatur per eaſdem ipſas uenas; per quas alioqui iecur ſuccum ex uentriculo trahere conſueuerat.

Tertia eſt, quotieſcunque corpus non uacuatur: hoc uero poteſt fieri tripliciter; aut propter copiam humorum crudorum, & craſſorum, qui difficulter, & tarde coquuntur, attenuaotur, & diſſoluuntur: aut propter denſiorem cutis, & uniuerſi corporis habitum ſiue id fiat propter frigiditatem aeris, balnea adſtringentia, nimias exercitationes, & alias huiuſmodi externas cauſas, ſiue ex interno aliquo affectu fieri contingat, aut demum propter uitam ocioſam, & omnem exercitij intermiſſionem: hæc enim præcipue uidentur eſſe in cauſa, cur naturalis effluxus per cutem totius corporis poſſit impediri; atque hactenus de eſſentia, differentijs, & cauſis abolitæ, & imminutæ appetentiæ. III.

Signa indicantia hunc affectum, ex relatione ægri ſunt manifeſta, quare accedamus ad ſigna differentiarum. *Signa.* Si pereat ſenſus ſuctionis in orificio uentriculi propter aliquam intemperiem, uel cum materia, uel ſine materia, ea ex proprijs ſuis ſignis clareſcet, de quibus omnibus ſemel atque iterum diximus. Pariter ſi illud contingat propter conſenſum cerebri, cordis, uel aliarum partium, manifeſta aderunt indicia, quæ morbos uniuſcuiuſque partis laborantis potuerunt demonſtrare. Secundo ſi exigua uel nulla fiat ſuctio in ore uentriculi, ea proprio illius affectu, ac potiſſimum ex intemperie calida, illa aderunt ſigna, de quibus ſatis diximus. Quod ſi illud contingat propter conſenſum aliarum partiũ, quæ nequeant trahere ex ipſo uentriculo, hanc imbecillitatem demon-

ſtrant cum alia ſigna, tum maxime pulſus. Obſtructiones demonſtrant lotia cruda excremẽta alui liquidiora, color corporis vniuerſi immutatus, & alia eiuſmodi, & de quibus in poſterum tractantes de obſtructionibus. Sic plenitudinem licet facile intelligere ex proprijs indicijs, de quibus partim iam diximus, partim dicemus alias. Tertio ſi appetentia aboleatur, vel imminuatur propterea, quod vniuerſum corpus non vacuetur; copia crudorum humorum cognoſcitur ex lotio crudo, & craſſiore, quod præcipuum eſt indicium humorum, qui continentur in venis; ex qualitate cutis, quæ quodammodo fuerit tumida, albicans, & ſine colore: ex precedente victus ratione, quam veriſimile eſt talem fuiſſe, vt potuerit ſobolem humorum crudorũ generare. Denſitatem, & conſtipationem cutis demõſtrant inter cætera externæ cauſæ, vt ſi æger ac poſſiſſimum antea factus calidior, vel propter laborem, vel propter caliditatem loci, vel aliter ſe expoſuerit aeri frigidiori, ſi natauerit in aquis frigidis, ſi ſe lauerit in balneis, vel ſuapte natura, vel ab arte aſtringentibus, aut alia præceſſerint, quæ potuerint cutem exſiccare, denſare, & conſtipare, præterquam quod ſi hæc res diligenter animaduertatur, poterit & Medicus ipſis ſenſibus, & alijs modis multa colligere argumenta: quæ huiuſmodi conſtipationem poſſunt demonſtrare, de quibus ſermonem habet Galen. cum alijs locis, tum maxime 3. de tuenda valetudine, cap. 10. Si demum æger vitam viuat otioſam, & delitioſam nullis indicijs opus eſt.

Obſtructionum ſigna.

Curatio.

Itaque illud vnum iam reſtat, vt ad curationem accedamus, cum ſcribat Gal. appetentiam aboleri, & imminui ab iiſdem cauſis, quę tantummodo magnitudine, & vehementia differant, nos curationem vtriuſq; ſub vnica ratione comprehendemus. Si itaque ventriculus laboret proprio morbo, nempe aliqua intemperie, vel ſimplici, vel compoſita, vel cum materia, vel ſine materia, iam didiciſtis rationem curandi huiuſmodi morbos: primum vacuanda eſt materia, ſi adeſt, deinde tollenda eſt intemperies præſidijs tum internis, tum externis, quæ non eſt, vt rurſus ſine vtilitate repetantur. Sin autem ventriculus laboret per conſenſum cerebri, cordis, vel aliarum partium, vel corporis vniuerſi, tunc ante omnia habenda eſt ratio partis primũ laborantis, tanquam cauſę, ſine qua morbus ventriculi curari non poteſt.

Quatenus vero ad illos pertinet qui nihil appetunt extincta appetitrice facultate, vt accidit in febribus, vel alijs morbis malignis, ea præcepto Galeni, omni induſtria perſuadendi, imò vero cogendi ſunt, vt comedant: fortiores, inquit Gal. 3. epid. lecto. 3. com. 58. qui vim ſibi ipſis afferentes, cibũ oblatum abſumpſerunt, omnes fere ſuperſtites fuerunt; quę ſententia fuit repetita ab Auicen. prima quarti cap. de febre peſtilenti.

Obſtructionum curatio.

Si adſint obſtructiones in iecore, venis, vel alijs partibus, quæ illarum attractionem impediant, conueniunt amara, abſtergentia, & quæ obſtructiones poſſint auferre, ſed ita tamen, ſi id res poſtulet, vt totum corpus antea vacuetur, & ſectione venæ, & purgatione, & alijs modis, de quibus tractabimus ſuo loco.

Si perdatur appetẽtia propter nimiam abundantiã humorum, & ſanguinis, quod euenit frequentiſſime, ſiquidem non deſunt quamplurimi, qui totos dies, & noctes potant, & comedunt, gulęque noua quærunt irritamenta, nullum eſt præſentaneum magis remediũ, quam ſit inedia, & ieiunium: ad quem modum teſtatur Gal. 6. epid lecto. 4. com. 17. ſe quoſdam de perdito ciborum appetitu conquerentes, ad multum diem inedia macerando eſurientes reddidiſſe. Habetis lepidam illam fabellam opulenti illius Abbatis apud Boccatium, qui laborans morbo ventriculi, & perdita appetentia, ac propterea accedens ad thermas captus a quodam latrone: diuque cuſtoditus ſine vllo propemodum alimento, breui appetentiam, & ſanitatem recuperauit.

Fabula.

Si fuerint humores crudi, craſſi, & viſcidi, ex quibus denſata, & cõſtipata cute prohibeatur naturalis digeſtio, & vacuatio corporis, ſi fuerint in uaſis, primum quæratis illos attenuare, incidere, abſtergere, cum melle roſaceo, ſyrupo de betonica, de hyſſopo oxymelle ſimplice, &c. ſecundum hanc formam:

℞. *Mellis roſati colati.* ℥ ij.
Syrupi de betonica.
Oxymellis ſimplicis ana ℥ j. *Miſ. pro duabus vicibus.*

Syr præparans pituitam.

Sic in victu vtamini capparibus aceto conditis, oliuis muria præparatis, piſcibus ſalitis, ouis piſcium ſalitis, & alijs id genus quæ, ſimul ſunt grata, & opportuna. Deinde illi humores euacuentur leui aliquo medicamento. Si vero humores tales contineantur in ambitu vniuerſi corporis, ſi ita ferat occaſio, præcedente generali euacuatione, illi pariter diſcutiendi ſunt, & vacuandi, minime per aluum, ſed per ipſam cutem, ſudoribus, balneis, frictionibus, inunctionibus, de quibus diffuſe tractat Galen. in lib. de tuenda ualetudine. Demum uero ſi propter nimiam cutis denſitatem, & conſtipationem corpus nequeat digerere, & tranſpirare, præſidijs moderate calefacientibus, & humectantibus agendum eſt: itaque conueniunt moderatæ corporis exercitationes, leues, faciles, & longiores frictiones non linteis, ſed manu factæ. balnea aquæ dulcis calidioris, inunctiones moderatæ calidæ, ex oleo dulci, tenui, amygdalarum dulcium, chamomælino, & alijs id genus, quæ poſſunt externas corporis partes calefacere, humectare, mollire, ac laxare, de quibus loquitur diffuſe Gal. 8. metho. capitulo 2. vbi agit de curanda febre ephemera propter meatuum conſtipationem.

CAPVT VII.

De canino appetitu.

Poſt abolitam, & diminutam appetẽtiam ſequitur vt tractemus de deprauata, quam dicimus eſſe duplicem, alteram quando ægri immoderate & præter modum appetunt alimenta: altera quando appetunt res a natura abhorrentes, quam quidem materiam aliioquin pulchram & vtilem cum plerique omnes interpretes, & veteres, & recentes tractent admodum perplexe & confuſe, nos conabimur pro viribus perſpicue & ordinate tractare, incipientes à priori differentia, quæ pertinet ad immoderatum appetitum.

Appetitus deprauatus quomplex.

Tria ſunt nomina quibus auctores hoc ſymptoma ſolent vocare, 1. eſt immoderata appetentia ſimpliciter 2. eſt appetentia, quam caninam appellant. 3. eſt, quod dicitur Bulimia, quæ fere conſueuerunt ſimul confundere, quaſi iſthæc tria nomina vnum & idem ſignificent, cum tamen, mea ſententia, inter ſe longe differant: quam quidem iſtorum nominum diſtinctionem licet nobis colligere ex Gale. tum alijs locis, tum potiſſimum 2. aph. com. 21.

Namq; immoderata appetentia ſimpliciter eſt maximum cibi deſiderium, quale plerumq; videmus fieri in athletis, in his qui vehementiſſime laborant, vigilant, uel aliter inſignes patiuntur corporis diſſolutiones, quę tamen appetentia ſua pro alimento quieſcit. Canina autem fames talis eſt ac tantus ciborum appetitus, vt ægri quantumuis copioſe & frequenter comedant, nunquam ſatiari poſſint. Bulimos uero deſinitore Gal. in 2. aph. com. 21. nihil aliud eſt, quã labefactatio facultatis à frigore externo, quæ quidem à fame inchoauit, ſed tamen famem ampliua non habet adiunctam. Hæc eſt proba declaratio iſtorum trium nominum, ex qua quidem puto hanc tractationem, plurimum locis accipere poſſe.

Deſinitio.

Itaque canina appetentia, de qua agimus in præſentia,

Digitized by Google

ſentia, eſt perpetua, maxima, atq; inſaturabilis fames; pleriqueaddunt, cum vomitu, & alui deiectione, quæ ſane differentia nō videtur fuiſſe prætermiſſa a Gal. 6. de locis affectis c. 3. vbi ſcribit, hoſce ægros ſimul atque affatim repleti fuerint, paulo poſt, aut per vomitū, aut per aluum graue id onus deponere, quod ferre nequeunt. Sed notandum Gal. loqui diſiunctiue, aut cum vomitu, aut cum alui deiectione, ſicuti etiā diſiūctiue loquitur Rhaſis, qui ita habet: cum quis famem aſſidue patitur, & cibus poſt comeſtionē adeo grauat, vt, aut vomere, aut per inferiorē partē ipſum eijcere cogatur, &c. Quamobrē canina fames eſt aſſidua, & inſaturabilis ciborū appetentia, vel cum vomitu, vel cum alui deiectione. Itaque erit ſymptoma actio læſa depravata appetitricis facultatis oris ventriculi.

Differētię. Differentiæ huius ſymptomatis præcipue ſumuntur a cauſis, in quibus quidem etſi auctores maxime diſſentiunt, in eo tamen videntur omnes conuenire, huiuſmodi cauſas eſſe varias ac multiplices. Alex tres ponit, intemperiem frigidam, intemperiem calidam, & imbecillitatem facultatis retentricis. Auic. ponit

Cauſæ. longe plures; primam uacuationes, & febres prolixas, & reſoluentes corpora: ſecundam debilitatem virtutis retentiuæ in corpore: tertiam caliditatem ſuperfluam in orificio ſtomachi, reſoluentem; & requirentem inſtaurationem: quartam ſuperfluitatem caloris in toto corpore, & in extremitatibus eius quæ reſoluat, & cogat venas vti ſuctione, quæ tandem perueniat ad os ventriculi: quintam externam aeris caliditatem, ac præcipue ſi corpus fuerit rarum, & reſolubile: ſextam ſuperfluitatem raritatis propter calidiorem intemperiem digeſtiuam, & reſolutiuam, ac maxime ſi externa accedat quoque caliditas: ſeptimam catarrhum ex cerebro deſcendentem ad ventriculum: octauam vermes, & ſerpentes magnos, quæ animalia omnia deuorant, & dimittunt corpus, & ventriculū inania: nonam humorem acetoſum, melancholicum, aut pituitoſum, commouentem os ſtomachi: decimam, & vltimam ſuperfluas vigilias, quæ reſoluunt, & extrahunt humiditates ad exteriora ſequentes dilatationē caliditatis. Has omnes cauſas ponit Auicenna appetitus canini; ex quibus auctores deinceps, ac præcipue expoſitores noſtrorum temporum, accipiunt quidam plures, quidam pauciores. Altera autem ex parte Gal. vnicam tantum caninæ appetentiæ cauſam ponit, nēpe intemperiem frigidam oris ventriculi, vel cum materia, vel ſine materia, qui dicit ad hunc modū 2. aph. com. 21. Canini Appetitus fieri conſueuerunt vel ꝓp ſolam intemperiem frigidam, vel propter humores acidos, quos exſorbuit os ventriculi. Quid igitur ſtatuendum eſt? Ego quidem cenſeo Alex. Auic. ac cæteros illorum imitatores male; Galenum autem bene ſentire. Nam cum fames canina ſit continua, & quæ cibis, quantumuis frequenter, & copioſe exhibitis, ſatiari non poteſt, vt cauſa quoque adſit ſtabilis, & continens, & quæ perpetuo hunc ſenſum præbeat, neceſſe eſt. Cæterum illi omnes, mea ſententia, ſunt hallucinati, propterea quia confundunt eas voces, de quibus diximus a principio, ac ſpeciatim neſciunt diſtinguere vehementem appetitum ſimpliciter a canina appetentia.

Obiectio. Sed quis hoc loco nobis obijciat Gal. qui 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. non tantummodo vnam, ſed duas cauſas canini appetitus ponere uidetur: alteram cum acidus quiſpiam humor vitioſum ventriculum mordet: alterā vbi totū corpus immodice euacuatur, ſiue id fiat ꝓp robur & violentiam caloris vniuerſi corporis, ſiue propter imbecillitatem facultatis retentricis. Ad hoc reſpondeatis, Galen eo loco ſermonem habere de vehementi atque intenſo, minime autem de canino appetitu: quam quidem Galeni mentem illius verba manifeſte declarant: cum enim tractaſſet de abolita, & imminuta appetentia, deinceps agit de depravata, quæ ſola quantitate modum excedit, quæ certe nō alia eſt quā vehementis, & intenſa appetitus, qua inquit a nōnullis famam vocari caninā. adeo ut certum ſit, Gal. eo loco minus proprie loqui, atq; ex ſententia aliorum: ſiquidem medici etiā hoc tempore, & vulgo omnem vehementem appetitum famē caninam ſolent appellare. ſed prætereà; ſi res ipſa conſideretur, nullo modo fieri poteſt, vt ex nimia totius corporis vacuatione, ac ſiue peculiari, & permanēte morbo ventriculi, generetur fames, quæ neque momento temporis intermittat, neque vlla ciborum copia, & frequentia ſatiari poſſit; ſiquidem quomodocunque tandē vniuerſum corpus digeratur ac diſſipetur, veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, repleto ventriculo, aliquo, ſaltem breui tempore, comedendi appetitum remitti, & quieſcere, donec rurſum generalis ea fiat diſſipatio, quam certum eſt in inſtanti fieri non poſſe. Quod ſi Gal. hoc modo intelligatur, ut certe debet intelligi, vtique fatebimur eum ſibi ipſi conſentire, & veras utriuſque, & ingentis appetitus, & caninæ famis cauſas tradidiſſe. Nam re vera quatenus pertinet ad intenſum appetitum, ſi memoria repetantur quæ iam diximus de naturalis famis generatione, cum digeſtio, & inanitio illarum partium quæ ſunt ſubcute, ſint in cauſa, cur illæ per venas a partibus proximis attrahant, vt tandem attractio perueniat ad os ventriculi, nulli dubium eſſe poteſt, ſi talis digeſtio, & diſſipatio fiat immoderate, & ſupra naturam ſtatutum, quin immoderata quoque attractio, & ſuctio cæterarum partium, ac poſtremo ipſius ventriculi fiat, ex quo deinceps neceſſe eſt ingentem atque immoderatam appetentiam excitari. Quamobrem ſumma cum ratione immodica totius corporis vacuatio, poſita a Galeno, & quæcunque huiuſmodi euacuationem poſſunt efficere, maxime exercitationes, vigiliæ, & alia id genus, de quibus prolixe Auicen. ſtatuendæ

Vermes. cauſæ ſunt ingentis appetitus. Inter quas certe digna eſt maxima animaduerſione cauſa uermium, quorum Galen. quoque mentionem habet in libello de theriaca ad Piſonem cap. 15. qui ſcribit theriacam potenter ſtrangulare eos lumbricos qui morantes in inteſtinis, maximum alimenti deſiderium excitant, neq; non mirabiliter eijcere ex inteſtinis latum illum vermē, qui ſuſceptum deuorat alimentum, atque ideo totum corpus extenuat. Sic Alex. lib. 7. cap. 4. recitat hiſto-

Hiſtoria. riam cuiuſdam mulieris, quæ cum multa, & immodica alimenta acciperet, omniaq; concoqueret, & nunquā ſaturari ſe diceret, tandem accepta hiera vermē proiecit, qui longitudine duodecim cubitus, & plures habere putaretur, cum quo vetme immoderata, & violenta illa fames ſtatim conquieuit: in qua tamen re Alex. ſuit deceptus, cum cenſuerit hunc affectum fuiſſe bulimum, in quo nulla prorſus eſt fames, ut poſtea uidebimus.

Statuebamus cum Galeno vnicam tantum cauſam famis caninæ, nempe intemperiem oris ventriculi frigidiorem, vel cum materia, vel ſine materia: verum Alex. & Auic. hic rurſum Gal. ſunt moleſti, qui contendūt famem caninam fieri poſſe ab intemperie nō ſolum frigida, ſed etiam calida, quæ diſſoluēdo humores ventriculi, illum reddat inanem, efficiatque triſtē illum ſenſum ac famem: in qua quidem re illi mea ſententia decipiuntur. Nam ſicuti negandum non eſt, caliditatem vniuerſi habitus corporis, quæ raritatem cutis laxitatemque, & ingentem diſſolutionem efficiat, inanitis cunctis partibus, in cauſa eſſe, vt ſiant fames: ita nullo modo fieri poteſt, ut ex intemperie ventriculi calidiore itidem fames generetur, quæ potius laxat os ventriculi, ac fundit humores, quibus illud poſſit repleri, ut ſupra demonſtrauimus ex Gale. in 1. de ſympt. cauſis c. 7.

An melancholia poſſit producere famē Præterea cum Galen. reponat inter cauſas intenſi appetitus acidorum humorum uitium, iſti autem ſint duo tantummodo, pituita, & melancholia, cum nemo dubitet de acida pituita, quæritur an acida me-

lan-

lancholia utcunque poſſit famem excitare; De qua re eſt inſignis & diu agitata controuerſia inter Auic. & quoſdam recentiores, quam cum nolim in præſentia longius agere, illud nobis fuerit ſatis ex Galeni ſententia in libello de plenitudine, cap. 11, nec non 6. de locis affectis cap. 3. non ſolum pituitam, ſed etiam melancholiam, ſi acidæ fuerint, poſſe famem efficere, propterea quod, ut dicit Galen. dicto, 1. de ſympt. cauſis cap. 7. quæ acida ſunt, partium tenuitate vellicant & quaſi mordent os ventriculi, ex quo eundem fere ſenſum in ipſo excitant, quem ſuctio venarum ſolet excitare. Verum autem fames excitata ab eiuſmodi humoribus, ſit ſecundum uel præter naturæ inſtitutum, de qua item re diſputant Valeſius Hiſpanus & alij recentiores, alias fortaſſe a nobis quoque tractabitur.

Signa. Signa caninæ appetentiæ ſunt manifeſtiſſima. ægri ſemper conqueruntur, alimenta poſtulant & comedunt. ventriculus perpetuo grauis eſt, contingit aliquando vomitus, nõnunquam copioſa alui deiectio, manifeſta apparent indicia frigidæ intemperaturæ oris ventriculi, de quibus alias diximus. Si adſit in vẽtriculo pituita, erunt ructus, & vomitus acidi, plurima ſputa, alui excrementa humida. Si melancholia, erunt perturbatæ imaginationes, lien erit affectus, prę ceſſere uictus ratio, & omnia quæ potuerint hanc intemperiem, atque acidos humores generarę. Itaque iam ueniamus ad curationem.

Curatio. Si fuerit intemperies ſimplex ſine materia, ſimplicem præbet indicationem, ut nempe calefacientibus intemperiem tollamus, ac rebus pinguibus famem remittamus, quæ os ventriculi replere, laxare & mollire poſſunt, qualem rationem curandi habetis a Gale. in 2. apho. com. 21. qui ex ſententia Hippo. laudat cũ primis potum uini meracioris, id eſt, potentis, quod valenter calefaciat, & illud quidem copioſum, qualia ſunt præcipue vina græca, quæ equidem cenſeo cum Auic. exhibenda eſſe actu calida, cum actualis frigiditas quoquomodo poſſit intemperiem augere.

De hoc tamen uino dubium eſt, utrum debeat exhiberi ante vel poſt alimenta: Gale. loco citato uidetur illud exhibere poſt ſumptum alimentum. Auic. autẽ & alij magis illud probant ieiuno uentriculo; in qua re, ſi fuerit intemperies ſine materia, crederem cum Auic. illud exhibendum eſſe ante cibos, quo tempore certum eſt id multo magis poſſe intemperiem iuuare: ſi autem fuerit intemperies cum materia, ac præcipue ſi ægri habeant caput minus robuſtum, quod ipſe quoque Gal. animaduertit, fortaſſe opportunius cum

Interna medicamenta. Gal. exhibendum foret poſt alimenta. Hoc ipſo alterandi conſilio poſſumus, & alia adminiſtrare medicamenta, quæ calefaciant, & intemperiem auferant. interius eſt conſerua betonicæ, menthæ, hyſſopi, diacyminum, diacalamenthum, ac poſtremo mithridatij, & theriaca quam paulo ante uidimus apud Gale. hac in re habere magnam prærogatiuam. Exterius ſunt

Externa. olea, chamomælinum, amygdalarum dulcium, amararum, & alia id genus: in quibus quidem cunctis præſidijs, tam intra quam extra, id perpetuo eſt animaduer-

Cautela. tendum, ut ea declinemus, quæ adhuc magis poſſint cogere, & conſtringere orificium uentriculi, magis autem illis vtamur, quæ illud mollire, & laxare poſſint. Deinde Galen. inſtituit commodam victus rationẽ, edulia pinguia, oleaginoſa, & quæcunque ex multo oleo parari ſolent, ac potiſſimum adhibita cautione, ne quid permiſceatur auſteri, uel acidi; forent itaque opportuna alimenta, caro pinguis porcina, uitulina, gallinarum, coturnicum; iura item pinguia, ſicuti iura inteſtinorum, quæ etiam ipſa poſſunt exhiberi pro alimento, adeo, ut iſti ſanari poſſint ſumma cum delectatione, & uoluptate.

Auicenna probat oleum cum ſaccharo: probarem ego oleum amygdalarum dulcium, hæc enim alunt, & quę horum mixtione facile poſſunt parari, laxant, & molliunt os uẽtriculi, ipſamque famem inſigniter obtundunt, qua quidem uictus ratione Galen. fatetur ſe nonnullos ſanaſſe, qui ingenti ac perpetua fame laborabant.

Si uero fuerit intemperies cum materia, hanc primum decet abſtergere, incidere, attenuare, cum melle roſato, oxymelle ſimplici, cum diacyminoo, diacalamẽtho, capparibus, & oliuis præparatis in ruſticis cum porris, allijs, cepis & ſimilibus. Deinde præparata materia, niſi illa commode poſſit educi per uomitum, purganda eſt leniori aliquo medicamento, ex purgato uentriculo deinceps alterantibus agendum eſt.

Prognoſt. Atque hactenus de fame canina, vbi nec id poſtremo hoc loco prætermittendum eſt, quod pertinet ad prognoſticum, curationem eſſe maxime difficilem, cũ frequenter huiuſmodi morbus deducat homines ad cœliacam paſſionem, lienteriam, dyſenteriam, hydropem, bulimum, ſyncopem, & tandem ad mortem. Sequitur de bulimo.

CAPVT VIII.

De Bulimo.

INter plurimos ſcriptores de morbis, neſcio an ſit aliquis, vno excepto Galen. qui probe intelligat naturam huius affectus; conueniũ tamen inter omnes, hac uoce ingentem prorſus famẽ ſignificari, ſicuti ipſa nominis ratio uidetur perſuadere: nã hæc dictio græce βοῦ, alijs adiuncta uocibus, uidetur habere uim augendi ſignificationes earũ: ex quo factũ eſt, vt quã plurimi cenſeant famem caninam, & bulimon vnum, eundem affectum eſſe, ſimulque tractant de utroque ſub uno capite: ſic Theodorus Gaza, optimus alioqui interpres, bulimum vbique vertit caninam appetentiam: alij confundunt bulimum cum pica, ex quibus eſt Alex. Aphrodiſæus in ſuis problematibus; alij aliter cenſent: quantum uero omnes fuerint hallucinati, ſatis demonſtrat Gal. qui dicit apertiſſime, bulimũ longe differre a canina appetẽtia, imò vero in eo omne prorſus alimenti deſiderium auferri, ſcribit enim ad hunc modum; Qui bulimum putant famis omine dictum fuiſſe ab Hippocr. hi mihi uidentur abſurde eius uerba audire, primum quod pro generali oratione particularem faciunt; deinde quod falſum etiã dicunt, ſiquidem bulimos eſt uirtutis proſtratio ab externa frigiditate profecta, quia fame quidem principium ſumit, ſed famem amplius non habet adiunctã. Hæc uera eſt atque legitima deſcriptio affectus; ex quibus apparet, bulimon non aliud eſſe quod nomen ipſum ſonat, ingentem ſcilicet, famem, quæ quamuis principio fuerit, paulo tamen poſt omnis prorſus exiſtit, & in totum languente nimium ventriculo, ac pene extincta illius caliditate abolетur: imo vero idem Gal. teſtatur 1. ad Glauc. cap. 14. bulimum nihil aliud eſſe, propter imbecillitatem uirium, quam deliquium animi. Auic. 3. canone fen. 13. tractatu 2. cap. 15. ſatis commode mihi uidetur hunc affectum definire, quẽ ſimul cum Serapione appellat famem uaccinam.

Bulimos, inquit, eſt fames membrorum, cum ſatietate ſtomachi. Sunt igitur mẽbra famelica valde, & indigẽtia nutrimẽto, & ſtomachus reſpuens ipſum, & quãque res peruenit in eo ad ſyncopẽ, & uenæ quidẽ ſunt uacuæ, ſed ſtomachus reſpuit cibũ abhorrens ipſum. Hæc Auicen. de bulimo, qui fortaſſe melius quã cæteri omnes, & ad mentem Galeni magis.

Cauſæ. De cauſis huius affectus antiquiores Medici non conſentiunt. Alexand. vult illum fieri ex immoderato calore, & imbecillitate oris uentriculi. Gal. ſtatuit eum fieri ex una intemperie uentriculi frigidiore, & illa quidem quæ ab externa intenſa refrigeratione oriatur. Auic. quaſi medio quodam modo cum Galeno aſſerit, bulimon fieri ex intemperie frigida, nec non cum Alexan. ex intemperie calida. In qua diſſenſione eſt negandum non eſt, facultatem oris uen-

triculi

Digitized by Google

triculi poſſe labefactari, non modo ex frigida, ſed etiã ex qualibet intemperie, quod ſupra notauimus ex Galen. tamen equidem puto hunc affectum potiſſimum, ac maxima ex parte fieri ex intemperie frigidiore, & illa quæ habuerit maximam ac violentiſſimam occaſionem, qualis eſt diuturna mora in aere frigidiſſimo, quando vix fieri poſſe videtur, ut ex intemperie orta propter leuiorẽ cauſam, ægri deducãtur in tantũ vitæ periculum. Itaque tenenda eſt ſententia Gal. bulimo fieri ex intemperie ventriculi frigidiore, quæ ſpeciatim ortũ habeat ex frigiditate admodum vehementi ipſius aeris. Cum Gal. inter cæteros conſentit Plutarchus, qui in Sympoſiaca lib. 6. c. 8. aſſerit, eos potiſſimum tentari bulimo, qui per altam niuem iter faciũt: quo morbo dicit laboraſſe Brutum, qui Dyrrhachio Apolloniam tendens in magnum vitæ diſcrimen incidit ex hac affectione: nix enim alta erat, & qui commeatus portabant nemo ſequebatur: cum igitur ille animo deficeret, & animam ageret, neceſſario milites ad muros accurrerunt panem poſtulatum ab hoſtibus, quo ſtatim accepto Brutum refecerunt, qui illa vrbe potius propterea omnes clementer tractauit.

Signa. Signa ſunt propemodum manifeſta, ægri prorſus omni priuantur appetentia, torquentur ſtomacho, viribus deficiunt, animo linquuntur, refrigerantur corde, & extremis partibus, habent pulſus raros, tardos, paruos, & imbecilles, quos ſæpenumero excipit ſyncope, & mors: præcellere fames, externa inſignis refrigeratio, & quæcunque ventriculum, & corpus vniuerſum potuerint inſigniter refrigerare: Accedo ad curationem.

Curatio. Cum ſenſerit Gal. 1. de ſymptomatum cauſis c. 7. in bulimo tria reperiri, refrigerationem ventriculi, indigentiam, & imbecillitatem, tres pariter nobis ſolet offerunt curãdi indicationes, vt calefaciamus, ut expleamus, & roboremus ventriculum; inter quæ etſi debilitas virium, quibus frequenter ſuccedere ſolet animi deliquium, velut quoddam ſymptoma ad alia ſequatur, tamen eſt tanti momenti, vt ſumpta indicatione ab eo quod magis vrget, ex doctrina Gale. 7. metho. cap. 12. omnem ad ſe trahat curationem. Itaq; omniũ primum eſt animaduertendum, an æger deliquerit animo, ſicuti euenit Bruto, aut ſaltem prope ſit vt delinquat: in quo caſu cæteris omnibus neglectis, nos docet conari omni ſtudio, vt animus ad ſe redeat, id quod fiet, docẽte Gal. tum alijs in locis, tum maxime 1. ad Glaucon. c. 14. ſi primũ adhibeantur reuulſiones, quarũ ſpeciatim mentionem facit ex Archigene 8. de cõpoſ. med. ſecundum locos c. 8. quales ſunt extremarum partium frictiones, ligaturæ, lotiones, cũ aqua calida, neſi pilorũ euulſio, & aliarum ſenſibiliũ partium vellicatio: deinde ſi boni, & grati odores naribus offeruntur, ſicuti origani, pulegij, calamẽthi, fructuũ, malorum citoniorũ, carnium aſſatarũ, inter cætera aũt odores uini aromatici ac panis recentis uidẽtur hac in re habere inſignẽ prærogatiuã, qui quidem odores non ſolum proſunt ea ratione, quod ſuccurrãt ſymptomati, ſed etiam, quoniam nutriunt ſpiritus, & reſtaurant vires: namque ut dicit Gal. 2. apho. com. 11. ex auctoritate Hipp. in lib. de alimento, qui indigent celeri alimenti appoſitione, his humidum ad recuperandas vires remedium optimum eſt: quod ſi adhuc multo celeriore indigeant, odoribus ſunt recreandi.

Alimenta cito nutrientia. Vbi uero æger fuerit immunis defectus animi, tũc cæteris indicationibus ſatisfaciendum eſt, quæ erant duæ, altera ut corpus nutriatur propter defectum alimenti: altera ut calefiat ventriculus propter frigidiorem illius intemperiem. Primæ indicationi ſatisfiet, ſi alimenta exhibeantur quæ cito, & facile poſſint vires inſtaurare, qualia ſunt panis ex uino, & illo quidẽ calido, vt citius penetret, oua ſorbilia, panis ex optimo iure præparatus, ferculum illud vulgare quod conficitur ex ſucco carnium contuſarum, & alia id genus, quibus haud fuerit inutile permiſcere aliquid cinnamomi, piperis, vel alterius aromatis. Quod ſi ægri nequeant cibos aſſumere, ore aperto, & omni adhibita induſtria cogendi ſunt, ut illos aſſumant. Poſteriori autem indicationi ſatisfiet ea ratione, de qua ſatis diximus in curanda frigida intemperie ventriculi. Sequitur pica.

De Pica.

IAm ſupra diximus ex Galeni ſententia, deprauatã appetentiam eſſe duplicem alteram quando homo immoderate, & præter modum appetit alimenta, de qua ſatis diximus, alteram quando appetit quæ ſunt a natura aliena, de qua agendũ eſt in præſentia. Hic affectus Græcis *κιττα*, Latinis pica vocatur, alij picationem interpretantur. Plinius: grauidarum malaciam appellat, Lucretius pelaptiam. Nomen autem huic malo impoſitum eſt Ariſtotelis teſtimonio 3. de hiſt. animalium cap. 4. a pica aue; nam vt hæc auis pictam in plumis varietatem oſtendit, ita in hoc malo grauidæ potiſſimum mulieres omnis generis prauos appetunt cibos: alij vero vt dicit Plinius, hoc vitiũ ita dictum fuiſſe putãt, quod hæc ipſa auis eo ſæpe affectu tentari ſoleat. Huius affectus natura, differentiæ, ac ſymptomata, copioſe atque accurate deſcribuntur a Galeno 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. quorũ ſumma eſt talis. Primum quidem huiuſmodi ægroti prauas, & a natura abhorrentes qualitates appetunt, variæ autem iſta ſunt pro varietate uitioſi excrementi obſidentis os ventriculi; ex quorum excrementorum putredine, & corruptione cum uariæ prorſus ac multiplices qualitates, & formæ gigni poſſint, facile fit, vt varij quoque, & multiplices deprauati appetitus contingat, quorum vix probabilis ratio reddi poteſt: pluſimi appetunt acida, & acerba, quandoque acria, terram, extinctos carbones, calcem, & alia eiuſmodi abſurda: alij appetunt quædam obſceniora; ego olim domi habebam puellam, quæ auidiſſime candelas cereas deuorabat.

An ſimilia appetant. Verum autẽ illi appetant ſimilia, vel diſſimilia illi vitioſo excremento, quod continetur in ore ventriculi, non omni ex parte conueniunt auctores: ego quidem cenſeo, (nolo autem hanc rem ſubtilius diſputare; quæ nihil ad curationem pertinet.) ſolere ægrotos appetere res contrarias, & quæ poſſint illius excrementorum corrigere: exempli gratia, ſi fuerit excrementum humidum, ut appetant carbones, & id genus exſiccantia, ſi fuerit calidum, vt appetant acida, fructus immaturos, & ſimilia. Ratio quæ imprimis mihi aliud perſuadet, illa eſt, quia, vt dicit Galen. in arte medica cap. 67. malæ temperaturæ quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differunt ab his quæ naturales exiſtunt, quoniam contraria, non autem ſimilia appetunt, ut naturales. Quod ſi ex naturali appetitu illa appetimus, quæ ſunt nobis ſimilia, & ex quibus nutriri poſſumus, cur non contra nobis liceat colligere, propter copiam prauorum excrementorum, quæ ſunt præter naturam, ægrotos cõtraria appetere, ſicuti euenit in intemperaturis præter naturam.

Quo tẽpore inuadat mulieres. Deinde Gal. aſſerit, hoc morbo mulieres potiſſimũ viſcoſis refertas humoribus laborare conſueuiſſe, cũ vtero gerũt, idque vitium compluribus earum perdurare vſque ad ſecundum, & tertium menſem, quo demum tempore, nempe quarto menſe, malum quieſcit, tribus quidem de cauſis: primum quod vitiati humoris crebris vomitionibus, quibus grauidæ infeſtantur, ſint præcedentibus menſibus euacuati: ſecundo quoniam uitioſus ille humor tempore fuerit concoctus, propterea, quia propter faſtidium quo grauidæ frequenter laborant, parum cibi plane ſumpſerint: tertio quod plenitudo, aut uerius cacochymia, vacuatione quæ per fœtũ facta eſt fuerit imminuta: nã primis duobus, aut tribus mẽſibus, quibus prægnantes hoc vitio laborãt, fœtus parum ſanguinis ad ſe trahit,

ſtri,eo quod adhuc minimus ſit, adeo vt hoc tempore ne fætus qui ſem nominetur, ſed conceptus, quemadmodum Galen. docet lib. 1. de ſemine: vbi vero conceptus maior ſit, copioſiorique indiget alimento, tunc non ſolum quod in venis optimum eſt, ſicut antea faciebat, ſed aliquid etiam vitioſi ſimul attrahit, ea quo fit, vt totum corpus plenitudine laborare deſinat, & nimis vitioſo ſucco infectetur.

Morb. It eſt virilis Illud poſtremo addit Galen. viros quoque perinde atque mulieres quandoq; huiuſmodi prauas qualitates appetere, cum ſcilicet ipſis in uentriculi orificium ſimilis aliquis uitioſus ſuccus procubuerit, inter quos experientia demonſtrat, pueros longe magis quam adultos huic morbo obnoxios eſſe: cum enim illi plurimum ſint voraces, & in omni victus ratione grauiſſimos errores ſoleant committere, vitiata prorſus coctione, vt multa generent excrementa neceſſe eſt, quæ deinceps praua acquiſita qualitate incidentia ori ventriculi, ſunt in cauſa, vt illa appetantur, quæ ſunt abſurda, & a natura hominis abhorrentia.

Curatio. Signis quæ hoc vitium demonſtrẽt, nullis opus eſt, cum ſint manifeſtiſſima: itaque accedamus ad curationem, quæ tota videtur duas præcipue partes continere: altera quæ pertinet ad vacuandos vitioſos ſuccos, qui continentur in ore ventriculi: alteram quæ proſpiciat ipſi ventriculo laboranti, ſi quam intemperiem contraxerit: ſed cum maiori ea parte laborẽt hoc morbo vtero gerentes mulieres, quas auctores Hippoc. in aphor. non licet purgare primis menſibus, nulla ratio magis tuta, & ſalutaris curandi illas, mea ſententia poteſt inſtitui, quam ſit proba, & accommodata victus ratio: quod ſi mulieres tamen ſint faciles, & procliues ad vomitum, ille placide ac ſine labore excitatus, ſine dubio poterit vehementer prodeſſe: ſed his præterea leuiora nonnulla tuto poſſunt offerri, quæ vitiatũ vtcunque humorem poſſint detergere, & vacuare, exempli gratia, mel roſaceum cum oxymelite ſimplici: ita extra poterit uentriculus moderate foueri oleo de abſinthio, maſtichino, & ſimilibus. At uero ſi pueri ad eam ætatem peruenerint, in qua uelint, & poſſint aliquo ſaltem modo expurgari, vel adulti hoc morbo laborent, his primũ exhibeantur quæ poſſit uitioſum humorem incidere, detergere, & præparare: deinde illos decet, & ſemel, & bis euacuare, ſed leuiore aliquo medicamento, quale imprimis eſt aloe, hiera, & quæ ex his componuntur. Demum vero habenda eſt ratio vẽtriculi laborantis, ea ratione, de qua iam diximus in curanda ventriculi imbecillitate. Et hactenus de deprauata appetentia, ſequitur de ſiti.

CAPVT IX.

De Siti.

Sympto-mata ſitis SItis, vt placet Ariſt. 2. de anima, eſt appetitus frigidi, & humidi, ſicut fames eſt appetitus calidi, & ſicci. Illud vero primo loco eſt notandum, quod dicit Galen. 1. de ſymptom. cauſis cap. 7. in appetentia potionis eadem contingere ſymptomata, quæ dicimus euenire in appetentia alimenti: namque ſitis, vel prorſus tollitur, quando corpus nulla eget potione; vel minuitur, quando homo ſitit debiliter, & minus quam conueniat inſtituto naturæ: vel deprauatur, quod fit dupliciter; vno modo quando immoderata appetitur potio: altero quando apetitur prauæ, & alienæ qualitatis. Sed nonnulli dubitant, vtrum imminuta, uel abolita appetentia potionis debeat reponi inter ſymptomata morbifica: ſiquidem nihil uel parum ſitire non uidetur eſſe res præter naturam, immo vero contra videtur deſiderabile, iucundum, & ſalutare, vel nõ ſitire, vel debiliter. Ad hoc reſpondeamus, debilem, & abolitam appetentiam potionis ſymptomata eſſe, atque omnino præter naturam: namque ut dicit Galen. 4. de vſu partium cap. 5. Hippocrat. in lib. de alimento circa finem, potionem, & humiditatem vocat *ochimo troſis*, hoc eſt, vehiculum alimenti; neque enim ex ventriculo in venas commode tranſmitti poterat chylus, *Vſus potus* iam factus ex alimentis, nec facile pertranſire venas, quæ ſunt in hepate, & multæ, & anguſtæ, niſi tenuis quædam, & aquoſa humiditas fuiſſet ei permiſta: quare ſi quis vel nihil uel parum ſitiat, ac propterea non bibat, is deſtituetur hoc uehiculo alimenti, ex quo ut multa ſequebantur incommoda neceſſe eſt: nam ſicuti cibis ad nutritionem, ita potus ad diſtributionem eſt neceſſarius. Sed præter hæc potus præſtat alium præclarum vſum uentriculi, nempe bonam, & facilẽ concoctionem. Cum enim ſint multæ ſpecies concoctionis, de quibus alias tractabimus, iam didiciſtis ex Ariſt. & Gal. eam coctionem quæ perficitur in uentriculo, eſſe ſimilem elixationi; proinde illa non fit recte atque ut conuenit, niſi in uentriculo ſit humor qui proportione reſpõdeat alimentis, quæ alioqui potius urentur, quam coquantur: ſicuti accidit alimentis externis quæ coquuntur. In qua re tum alij, tum potiſſimum Altimarus, atque etiam Trincauellius decepti ſunt, qui aduerſus Galeni doctrinam, & rei naturam aſſerunt, eam tantummodo ſitim inter morbifica ſymptomata eſſe reponenda, quæ creſcit, & naturales obi terminos excedit, &c.

Cauſæ. Cauſas trium ſymptomatum, abolitæ, imminutæ, & deprauatæ appetentiæ potionis, præclare explicat Galen. 1. de ſymptomatum cauſis cap. 7. Nam quæ veluti priuatio potionis eſt, prouenit propter duas cauſas: alteram frigoris, & humoris exceſſum: altera quia ventriculus ſuum potionis deſiderium non ſentit. Deficiens vero ſiue imbecilla appetentia potus generatur, ubi iam dictæ duæ cauſæ adſint quidem, ſed minus uehementes, & debiliores. Deprauata autem potionis appetentia deprauato alimenti appetitui proportione reſpondet: immoderata enim appetitur potio, quotieſcunque in ipſis uentriculi tunicis vitioſus quiſpiam humor ſalſus aut bilioſus continetur, interdum verum cum natiua in ipſo humiditas aſſiduè feruet. Prauæ demum, & a natura alienæ potiones appetuntur pro ratione eius humoris, qui in ventriculo dominatur; vt ſupra de pica diximus. Et addit Galen hæc ſymptomata his potiſſimum euenire conſueuiſſe, qui longo tempore malo victu uſi ſunt, atque ex eo ſibi malorum humorum copiam coacervant. Cæterum haſce cauſas a Galen. poſitas ueras eſſe, facile poteſt intelligi, ſi memoria repetantur, quæ ab ipſo ſtatutæ ſunt cauſæ ſitis, & hoc ipſo in loco, & 1. de ſympt. cau. 3. de ſimp. med facult. cap. 3. & rebus non 6. de loc. aff. cap. 3. quæ non aliæ ſunt, quam uel defectus humoris, vel exceſſus caloris. Quod ſi ita ſe res habet, ut certe ſe habet, certum eſt hominem, vel parum, vel nihil ſitire, propter contrarias cauſas, nimirum quando frigiditas, & humiditas abundant in ventriculo, nam quatenus pertinet ad alteram cauſam, quando ventriculus non ſentit propriam paſſionem, ſciatis illud poſſe euenire propter eaſdem cauſas, propter quas diximus ventriculum nõ ſentire ſuctionem, quæ ipſa eſt appetẽtia alimenti: pariter fit deprauata appetentia potionis, ſi ultioſi humores bilioſi, ſalſi, calidiores, adhærent ori uentriculi: nam ſicuti nimia fames generatur ea cauſa frigida, aut ex redundãtia humoris acidi, ita nimia ſitis ex intemperie calida, & ſicca, vel ex copia humoris ſalſi, & calidioris. Ex quibus uno uerbo licet colligere, illa omnia ſiue interna, ſiue externa, quæcunq; illa ſuerint, alimẽta, potiones, medicamenta, aer ambiens, immoderatæ exercitationes, vacuationes & id genus alia, quæ poſſunt, uel calefacere, vel ſiccare vel ſimul calefacere, & ſiccare, nec non gignere copiam flauæ bilis, ſalſæ pituitæ, vel alterius humoris calidioris, illa hæc omnia iure poſſe ſitim excitare: ex contrarijs uero cauſis, quæ poſſunt, vel humectare, vel refrigerare, vel ſimul humectare, & refrigerare, nec non eiuſdem rationis humores

gene-

generare, vel nullam, vel minimam ſitim excitari.

Mortui ex ſiti. Galen. hoc loco recitat aliquot hiſtorias quorundam qui inexplibili ſiti mortui ſunt, vnius qui viperam comederat: quorundam meſſorum qui vinum biberant in quo vipera mortua fuerat: alterius qui ex veteri vino fuerat inebriatus, &c. quas vnuſquiſque legere apud ipſum poteſt. Neque uero ſolum in huiuſmodi ſymptomatibus uentriculus laborat proprio affectu, ſed etiam per conſenſum aliarum partium: ad quem modum dicit Galen. 5. de loc. aff. cap. 7. & 6. de loc. aff. cap. 3. iecur ſitim efficere, ſi calida, & ſicca intemperie laboret: hoc idem præſtant viſcera quæ in thorace continentur, vt cor, & pulmo, de quibus itidem dicit Galen. in arte medica. cap. 64. *Sitis p conſenſum.* Sic cerebro tranſmittente ad os ventriculi ſalſam pituitam, vel alium quempiam humorem calidum, contingit ſitim ſuſcitari: ac demum ventriculus ſiti laborat aliquando conſentiente corpore vniuerſo, ſicuti accidit in febribus, vel alijs eiuſmodi morbis.

Signa. Signa ſitis vel abolitæ, vel imminutæ, vel deprauatæ, ſunt manifeſtiſſima, nec ſunt quærenda longius. Signa pariter quæ poſſunt demonſtrare defectum, uel exceſſum caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & ſiccitatis, nec non copiam humorum, qui proportione reſpondent huiuſmodi intemperaturis, ex his quæ iam ſunt a nobis tradita, facile poſſunt in memoriam reuocari.

Si demum laboret ventriculus per conſenſum cerebri, iecoris, & aliarum partium, non erunt ſigna quæ morbos cerebri, iecoris & uniuerſi corporis poterunt demonſtrare, quorum tractatio ad eum locum pertinet in quo ex propoſito de cognoſcendis, & curandis vniuſcuiuſque partis morbis agetur.

Signa di- gnoſtis, De indicijs diſtinguentibus ſitim prouenientem propter affectum uentriculi, ab altera quæ ſit propter conſenſum viſcerum contentorum in thorace, loquitur Galen. loco citato in arte med. capit. 64. Nam illi qui ſitiunt propter caliditatem cordis, & pulmonis plus inſpirant, longiuſque expirant, atque æſtum ſentiunt in thorace, & cum potauerint, non ſtatim ſedatur ſitis, ſed magis ſedatur frigidi aeris inſpiratione: qui autem ſitiunt primum laborante ventriculo, percipiunt caliditatem in hypochondrijs, non iuuantur a frigida inſpiratione, atque ex frigido potu ſtatim recreantur.

Curatio. Iam agendũ eſt de curatione, in qua illud primum memoria repetatis, quod ſupra diximus, ſitim propriè morbum non eſſe, ſed ſymptoma, & ideo illi nõ conuenire curationem, ſed magis morbo a quo illa prouenit: quamobrem vera, & præcipua ratio tollendæ ſitis eſt, quæ reſpicit illius cauſam, & morbum, quem illa conſequitur: etenim ſi vni attendatur ſymptomati, cum ſitis maxime ſoleat potione ſedari pro tollenda multa ſiti, neceſſe fuerit multam quoque potionẽ propinare: copioſa autem potio multa pericula ſæpenumero ſecum affert, quorum a Gal. quatuor enumerantur 6. de locis aff. cap. 3. primum eſt uomitus: alterum *Incommoda multi potus.* velox per aluum deiectio, ut in diarrhæa, & læuitate inteſtinorũ: tertiũ plurima in ventriculo mora: quartum nimius fluxio urinæ, quam diabeten appellant.

Si quis obijciat, in febre ardenti curari ſitim inſignem larga potione aquæ frigidioris, huic reſpondeatis, hoc remedium rationem habere non modo ſymptomatis, ſed etiam cauſæ, quandoquidem frigida liberaliter bibita non modo ſitim, ſed etiam febrem poteſt extinguere. Itaque primum agemus de curando affectu, a quo ſitis originem habet: deinde vero cum ſitis ſit admodum moleſta, & hominem mirabiliter cruciet, nonnulla remedia proferemus, quæ illam ſaltem lenire, & mitigare poſſint.

Si igitur imminuatur vel aboleatur ſitis propter frigidam, & humidam ventriculi intemperiem, primũ inſtituatur victus ratio quæ poſſit calefacere, & exſiccare, de qua diximus. Si hæc intemperies fuerit cum materia, illa primum exhibeantur, quæ poſſint eã detergere & attenuare; deinde illa expurgetur per hieram, pilulas aloe phanginas, mel roſaceum ſolutiuũ, & alia id genus: tum uero illa adminiſtrentur præſidia, cum interius, tum exterius, quæ intemperiem tollere poſſint.

Quod ſi abolita vel imminuta fuerit ſitis, propter deperditum ſenſum oris ventriculi, cum id multis modis fieri poſſit, de quibus diximus tractantes de abolita, & imminuta ciborum appetentia, licet eam totam curationem ad hunc locum accommodare. Tandem ſi fuerit ſitis deprauata, vt ægri immoderate ſitiant, & præter modum, uel a natura abhorrentes appetant potiones, quales ſunt lixiuium, aqua marina, lotium, & alia id genus, cum vtraque hæc affectio proueniat ex intemperie, vel calida, vel ſicca, vel utraque ſimul cõiuncta, nec non propter vitioſos humores ſalſos, biliosos, & calidiores, ex his quæ hactenus ſunt a nobis expoſita, ac ſæpius repetita, facile eſt vnicuique opportunam curandi rationem & accommodata medicamenta ſibi comparare, vel nolimus hac in re eſſe longiores. Igitur quod vnum reſtat, poſtremo hoc in loco agendum eſt de nonnullis medicamẽtis, quæ ad remittendam moleſtiam ſitis ſunt valde accommodata.

Diuinus Hipp. breuiſſima ſententia, vt perpetuo ſolet, vniuerſam curandæ ſitis rationem uidetur præclariſſime explicare 6. Epid. ſecto 3. tex. 33. quæ eſt hæc: Sitim extinguũt os claudere, tacere, auram cum potu frigidam haurire. Continet autem hæc ſententia quatuor præſidia, quorum primum eſt os claudere, ſecundum tacere: ſiquidem manifeſtum eſt oris apertionẽ illiuſque frequentem, & aſſiduam commotionẽ, nec non multam loquutionem, oris humiditatem conſumere, illius partes calefacere, ſiccare, atque adeo ſitim inferre: ad quæ duo præcepta referri põt quies in uniuerſum, quam pariter conſtat poſſe & os ipſum, & totum corpus refrigerare, humectare, adeoque ſitim lenire, & prohibere: ſicuti contra motus poteſt calefacere, ſiccare, & ſitim augere, prout demonſtrat altera Hip. ſententia 6. Epid. ſecto 4. tex. 15. In calida natura refrigeratio, aquæ potio, & quies, conducũt. Tertiũ præſidium eſt frigidæ auræ inſpiratio, & attractio, qđ quidem illius præcipue ſitis medellam continet, quæ ex nimia caliditate cordis, & pulmonis originem habet, ſicut euenit in febribus, & alijs huiuſmod morbis: huic enim ſiti, ut uidimus ex Galeno aere frigido ſuccurritur melius, quam potione. Quartum eſt remedium, frigida potio, quam certe licebit haurire aut ſolam, aut ſimul cum aura frigida: vtroque enim modo bibita, ſumma cum ratione poteſt ſitim extinguere. Ac ſane ſicuti tertium præſidium reſpicit ſitim oriundam ex nimia caliditate per cõſenſum uiſcerum quæ in thorace continentur, ita hoc poſtremum cum primis pertinet ad alteram differentiam ſitis, quæ fieri ſolet laborante uentriculo, aut calida, aut ſicca, aut utraque intemperie, vel cum materia, vel ſine materia, cui ſine dubio longe melius ſuccurritur potu, quam aere: inter quos quidem potus Galen. primum locum tribuit oyxcrato, Latini poſcam dicunt, & eſt potio con- *Oyxcratũ quid.* fecta ex multa aqua, & modico admodum aceto: huius rationem reddit Galen. 1. de ſimpl. med. facult. cap. 29. & 30. Nam tametſi nec aqua ſola poſſit ſitim mitigare, cum nequeat facile ad vniuerſas corporis partes penetrare neque acetum ſolum poſſit hoc idẽ efficere, cum nullam humectandi uim habeat, verumtamen ſi modicum aceti, & multa aqua ſimul miſceãtur, adeo vt acetum non poſſit quicquam detrahere de vi humectandi ipſius aquæ, cum illud propria tenuitate poſſit ad externas vſque partes aquam deducere, iure hæc potio ad mitigandam, & tollendam ſitum cenſenda eſt præſtantiſſima.

Sed præterea ſunt quædã partim ſimplicia, partim compoſita medicamenta, quorum meminere Medici antiquiores, quæ uidentur in compeſcenda ſiti inſi-

gnem

gnem prærogatiuam habere. Dioſcorides probat ſuccum liquiritiæ, ſi eatenus in ore contineatur, donec liqueſcat, illius quoque decoctum eſt optimum. Galen. laudat lactucam, & cucurbitam manducatas, ptiſana quoque fuerit præſtantiſſima. laudatur etiam quondã Aſclepiadis medicamentum 8. de med. ſecundum locos, cap. 3. ex ſeminibus cucumeris ſatiui, ex ſeminibus portulacæ & tragacantho diſſoluto ex albumine oui, ex quibus fiant pilulæ continendæ ſub ore, & lingua quod certe medicamentum eſt optimum, cuius quoque mentionem facit Aetius lib. 9. cap. 4. & ſit exemplum.

Pilulæ ſitim extinguentes.

℞. *Seminum cucumeris ſatiui.*
Seminis portulacæ. ana ʒ. iiij.
Tragacanthi. ʒ ij.
Diſſoluto tragacantho cum albumine oui, fiant pilulæ.

Valde opportuna eſt decocta aqua ex ſeminibus lactucæ, cucumeris, liquiritiæ, ſecundum hanc formã.

Potio contra ſitim.

℞. *Seminum lactucæ.*
Cucumeris. ana ʒ ß.
Liquiritiæ recentis. ʒ. j.
Aquæ communis. lib. vj.
Fiat decoctio, & refrigerata bibatur vel ſola, vel cum modico admodum aceto.

Vulgaris. & ualde efficax eſt muccago pſilij & cydoniorum, ſecundum hanc formam.

℞. *Seminum pſilij.*
Cydoniorum. ana ʒ j.
Macerentur in aqua lactucæ; contundantur & extrahatur muccago, cui nonnulli addunt ſyrupũ violatum, de endiuia, & in ore contineatur.

Sic familiariter continentur in ore pruna, ceraſa acerba, melones, anguriæ. & alij fructus huiuſmodi, qui conciduntur in rotulas paruas, & aliquandiu detinentur in aqua frigida: videas Aetium loco citato: apud alios quoque non deſunt & alia huiuſmodi remedia, quæ non ſunt inutilia. Atque hactenus de læſa appetentia. & de omnibus morbis pertinentibus ad ventriculum.

CAPVT X.

De Morbis Hepatis in genere.

Officiũ hepatis. IEcur, ſi Galeno credimus, omnium uiſcerum natura primum gignitur, etſi Ariſt. & Auer. aliter ſentiunt: a natura conſtitutum eſt ſedes facultatis appetitricis ſeu concupiſcibilis, primum omnium uenarũ, ac generalis ſanguinis inſtrumentum, quod Gal. teſtatur cum alijs locis, tum maxime 4. de uſu partium c. 12. Sub ſepto ſtatim collocatur, maximam illius regionem occupans, ſiquidem totam dextram ſepti partẽ contingit, nec non in ſiniſtram quoque ſe exporrigit, nimirum ad mediam uſque coſtarum partem. *Situs.* Iecoris forma uaria eſt, & adiacentium membrorum formis reſpõdet: nam & ſuperiori parte qua ſeptum ſpectat, gibbum, & læue admodum eſt, cauitati ipſius ſepti plane congruens: inferiori tamen non æque læue eſt, ut in parte ſuperiore: dum enim uentriculo, duodeno inteſtino, veſicæ fellis, venæ portæ, locum præbet, nõ parum efficitur inæquale. *Forma.* Subſtantia iecoris præcipue conſtat ex carne, & venis: nec multum laboro in præſentia, ſiue venas ex iecore, ſiue iecur ex uenis oriri cum Veſalio uelimus, modo illud nobis conſtet, iecur nil aliud eſſe quam infinitam prope exilium venarũ ſobolem; cui propria ipſius caro, & ſubſtantia nuper concreto ſanguini quam ſimillima, & propterea mollis & rubra adnaſcitur, & quaſi circumfunditur, unde Eraſiſtratus primus eam *parenchyma* proprie conſueuerat appellare. *Subſtantia.*

Sanguis ubi primo generatur. Inſignis eſt controuerſia inter philoſophos, & medicos de ſanguinis generatione, Gal. & cũ illo omnes medici ſtatuunt carnem iecoris primum inſtrumentum eſſe quo ex chylo ſanguis generatur. Ariſt. opinatur in cauo cordis receptaculo ſanguinem generari ac demum ſunt nonnulli qui arbitrantur venarum genus, id eſt omnes venas ad ſanguinem generandum, a natura conſtitutum eſſe, quarum opinionum mentionem facit Galen. lib. 6. de placitis Hipp. & Platonis: ſed cum hæc diſceptatio non pertineat ad noſtrum inſtitutum, equidem cenſeo opinionem Galeni cæteris veriorem eſſe; nempe carnem ac ſubſtantiam iecoris primum ac proprium eſſe inſtrumentum generandi ſanguinis, idque fieri proprio illius temperamento, vel, ſi ita libet, ſua propria, & ſpecifica forma, quam nonnulli appellant proprietatem temperamenti.

Etſi multiplices ac prope infinitæ ſunt venæ, quæ per vniuerſum iecoris corpus diffunduntur, duæ tamẽ ſunt maxime principales, ac veluti fontes quidam alterа in humiliore illius ſede conſtituta, quam portam appellant: altera in ſuperiore parte poſita, quã cauam nominant: de quibus atque earum munere ſatis ſuperque anatomici. Iecur demum alligatur ſepto trãſuerſo duobus ligamentis, ex peritonæo productis: altero in dextro latere, tenui quidẽ, ſed valde robuſto, ſuſtentorium vulgo appellant, propterea quod nobis ſtantibus erectis iecur ſuſpenſum teneat, ne in vehementibus motibus abrumpi aut deorſum delabi poſſit: altero in parte ſiniſtra, quod in acutum deſinit angulum: quibus tertium accedit ligamẽtum, quo anterior pars peritonæi cõpectitur, nempe vena vmbilicalis, hæc enim cum editus eſt fœtus, ſiccum ex areſcit, & validi ligamẽti vicem ſupplet, ex quibus quidem ligamentis tenuis quædã naſcitur tunica, quæ huius uiſceris proprium eſt tegumentum, in quam duo quoque exigui nerui inſeruntur, producti a propaginibus ſextæ coniugationis neruorum cerebri, quorum beneficio iecur, ne ſtirpis modo non ſentiret, tenuem quendã ſenſum in ſuperficie adipiſcitur, quamobrem noxia ſolet percipere: ac poſtremo in cauam iecoris partem inſeritur arteria: quæ totius viſceris calorem ventilando fouet & contemperat. *Ligamenta iecoris.* Hactenus ſummatim & pro inſtituti noſtri ratione de anatome iecoris, ex quibus illud primum licet cõſiderare, quibuſnam morbis hoc uiſcus moleſtum poſſit laborare, namque propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia. *Morbi iecoris.* Itaque poteſt laborare tumoribus, inflammatione, eryſipelate, œdemate & ſcirrho, qui nonnunquam veniunt aliquã ad ſuppurationem, de quibus eſt aphor. Hip. 7. aphor. 45. Pariter iecur, ſi externa tunica corripitur quibuſdam veſicis aqua plenis, de quibus item eſt Hip. 7. apho. 55. Sed his nobis ſeſe offert inſignis dubitatio, verum iecur poſſit laborare œdemate, nam Galen. ubicunque ſermonem habet de affectibus iecoris, ac potiſſimum 5. de locis affect. cap. 7. & 8. de med. ſecund. locos, nullam œdematis mentionem facit quem ſequuntur Paul. Aetius, & cæteri eius imitatores, & eſt ratio, quamobrem iecur hoc morbo nequeat laborare, cum œdema generetur ex pituita, quæ ab ipſo iecore facile vertitur in ſanguinem. *An œdemate laboret.* Sed uero Gal. 4. de præſagio ex pulſibus c. 4. videtur obceptis verbis negare, poſſe iecur laborare œdemate: ſunt hæc illius propria verba. Nunquam autem neque in thorace, neque in hepate tumore, mollis est pulſus, quia nec naſcitur aliquãdo his inſtrumentis œdema, attamen cõpactior enim eſt thorax quam qui eam fluxionẽ admittat: iecur autem non modo compactum, ſed innata facultate alterat pituitam. Altera autem ex parte Auic. tractat de œdemate iecoris, de illius ſignis, & curatione, ſed quod eſt maximi momenti, ipſe met Gal. eodem lib. 4. de præſagio ex pulſibus cap. 9. explicat, quales pulſus fieri ſoleant hepate laborante œdemate, quæ ſcribit ad hunc modũ, ex legitima textus græci cõuerſione, cui vulgaris verſio non conſentit. Nullus autem pulſus eſt ita mollis, utique in cerebro & in pulmone, prope aũt, alius eſt qui in ſplene, & hepate, per œdema.

œdematoſas affectiones. Franciſcus Valleſius Hiſpanus, vir profecto nunquã ſine præfatione laudis nominandus, libellũ confecit quatuor quartarum, de locis manifeſte pugnantibus apud Galenũ, in quo hãc ipsã ponit repugnantiã, quam fatetur nullo modo poſſe excuſari & defendi: itaq; aſſerit Galen. in lib. de pulſibus mẽte plurimum vagatum fuiſſe, neque omni ex parte ſuis decretis obligaſſe, quæ re ipſa & experimentis cõperiſſet, atque hinc factum eſſe, vt ratiocinatione nũc huc nunc illuc liberius diuagante incaute in cõtrarias aſſertiones inciderit. Ego vero cenſeo, hanc apparentẽ ſane repugnantiã non eſſe vſque adeo deſperatæ ſpei, quin propoſiti duo loci poſſint forte etiam ſine multo labore conciliari: pro quo illud ſciendum, quod alioqui vulgare eſt apud medicos, ſi ſcribitur a Gal. principio 2. lib. ad Glaucon. nec non primis capitibus li. 14. methodo medendi, nimirum tumores præter naturam fieri ex fluxione humorum, qui ſi fuerint ſoli, & ſynceri, efficiunt tumores exquiſitos, ſanguinis inflammationem, bilis eryſipelas, pituita œdema, melancholia ſcirrhũ. ſi vero fuerint permixti, vt ſi ſanguini permiſceatur humor bilioſus, pituitoſus, melancholicus, tunc efficitur tumor mixtus qui nomen a vincente humore, cognomen ab altero ſuſcipit: appellant enim inflammationem eryſipelatodem, eryſipelas œdematodes, & ſic de reliquis. Itaque ego cenſeo iecur laborare poſſe affectu aliquo œdematoſo, minime tamen exquiſito œdemate: ſiue enim in iecore generetur ſanguis ſolus, diſtinctus a cæteris humoribus, ſiue vt comprehendit omnes quatuor humores, in qua duplici ſignificatione Medici & Galen. accipiunt nomen ſanguinis. 6. Epid. ſecto 2. 37. & ſecto 4. 29. de qua re & generatione humorum in iecore, audio, nonnulli acriter digladiãtur, id tamen conſtat inter omnes, pituitam, ſiue ex ventriculo ductam, ſiue in iecore genitam, reperiri in hoc viſcere, ex quo nihil prohibet, mea ſententia, quin illa mixta alijs humoribus poſſit efficere affectum œdematoſum, ſicuti contra aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe efficere œdema exquiſitum, cum portio pituitæ ſi comparetur alijs humoribus contentis iecore, ſit minima, atque ab eo facile conuertatur in ſanguinem. Et hanc ſine dubio puto fuiſſe mentem Galeni, quam verba illius declarant manifeſtiſſime. Etenim vbi priore capite negat iecur laborare œdemate, vtitur voce propria, & appellat œdema pituitoſum, quaſi dixerit, œdema exquiſitum quod efficitur ex ſola pituita: vbi vero poſteriore cap. aſſerit iecur laborare œdemate, vtitur voce communi, καὶ τὰ ἄλλα, &c. hoc eſt, per œdematoſas affectiones, vbi manifeſte concedit iecur poſſe laborare œdemate, non exquiſito. Sed redeo ad rem.

Præter morbos in intemperie, & ſimplici, & compoſita, & cum materia, & ſine materia, ſecundo iecur poteſt laborare morbis in compoſitione, ac potiſſimũ obſtructionibus: ſiquidem venæ illæ iecoris, quas vocãt capillares, cum ſint anguſtiſſimæ, ex plurima craſſa & viſcida materia facile & frequenter obſtruuntur: neque enim videtur iecur laborare alijs morbis, in cõpoſitione, figura, numero, ſitu, tametſi nonnulli aſſerant, ſomniantes fortaſſe, iecur aliquando in ſiniſtra parte, repertum fuiſſe. Tertio laborat iecur ſolutione continui, vulneribus, vlceribus, abſceſſibus, quas Auic. appellat Dubellati, & alijs id genus.

Fernelius notatur. Verum præter hoſce morbos receptos a Galeno, & omnibus medicis rationalibus, Fernelius, & cũ eo nouatores noſtrorum temporum contendunt iecur laborare alio morbo, nempe corruptione ſubſtantiæ, de quo quidem genere morbi plurima eſſent dicenda, ſed cum hæc diſputatio aliquid tempus requirat, illud vnum dico Fernelium hac in re mihi videri admodum ieiune, & oſcitanter in artis operibus fuiſſe verſatum. Etenim, quicquid tandem ille velit per corruptionem ſubſtantiæ, ſcribit his qui ita affecti ſunt virium robur diu infractum perſiſtere, adeo vt ægroti obire poſſint conſueta munia, febrem initio nullam, atque etiam procedente malo admodum lentam ſuperuenire, ſitim quoque non acrius vrgere: atque quidem omnia mihi videntur aliena non ſolum a vero, ſed etiam a ſimilitudine veri. Quæſo enim quomodo fieri poteſt vt quis habeat ſubſtantiam iecoris labefactatam, & corruptã nec ſimul habeat vires imbecillas, febrem notabilem, ſitim inſignem, & alia deteriora ſymptomata? Sunt hæc profecto neutiquam cõſona rationi. Sed præterea Galen. audiat, qui exponens aphor. Hip. 7. apho. 45. de iecore ſuppurato, ita ſtatuit: Quibus in tunica iecoris pus continetur, nihil patiente illius ſubſtantia, omnes ſaluari, quibus vero vſq; ad carnem iecoris corruptio pertingit, non abſque ratione omnes mori.

Signa quæ Fernelius ponit, indicantia corruptionẽ ſubſtantiæ iecoris, ſunt huiuſmodi: ſummum vini optimi, ac meracioris deſiderium, edulcorum, ac maxime carnis longum faſtidium, & alia id genus, quę omnino ſunt admodum incerta, inconſtantia, & a re ipſa aliena quandoquidem laborante iecore, & renibus, non deſunt longe opportuniora & veriora iudicia, ac potiſſimum petita ex lotio & alijs excrementis, quæ ſolent conſiderari a Galeno, & ab omnibus probatis medicis, vbicunque de morbis iecoris loquuntur. Verum de Fernelio ſatis.

CAPVT XI.

De dolore Hepatis.

CVm igitur iecur poſſit laborare prope omni genere morborum, imprimis occurrunt dolores, de quibus primo loco tractat Rhaſes, & ſumma cum ratione, quippe cum illi oriantur ex qualibet intemperie & ſimplici, & compoſita, & cum materia, & ſine materia, vel obſtruente, vel non obſtruente, vel efficiẽte, vel non efficiente tumores præter naturam; ſub hac tractatione Rhaſes quodammodo videtur comprehendiſſe omnes fere iecoris affectus, quare nos quoque omniũ primum tractabimus de eſſentia doloris iecoris, de illius differentijs, de ſignis, & curatione.

An iecur ſentiat. Sed hic eſt dubitatio vtrum iecur ſentiat, & patiatur dolores, etenim, vt ſupra vidimus in anatome, cũ ad illius corpus non perueniant nerui, eſt conſentaneum rationi illud non ſentire, & conſequẽter nullos pati dolores. Reſpondent nonnulli, iecur ſentire tantummodo per conſenſum membranę illud veſtientis, in quam diximus inſeri duos neruos, cum reuera ſubſtantia iecoris nihil ſentiat. Verum illi falluntur, nam ſicut ſcribit Galen. 4. de vſu partium cap. 13. niſi iecur haberet ſenſum inflammationis, vel alterius morbi, vtique non differret a planta: ſed tamen vult Galen. & hoc ipſo in loco, & 2. de locis affectis, cap. 3. & 4. iecur ſentire hoſce morbos obtuſe quidem ac debiliter, propterea quia neruus qui in tunicam ambientem diſtribuitur, non ſit paruus, aut non omnino in iecur, aut certa ope in totum ſeſe inſinuet. Veruntamen vtcunque hęc ſeſe habeat, ab hoc ipſo neruo, vt placet Galeno in proximas iecoris particulas quoquo modo vires diſtribuuntur, & communicantur, quæ ſatis ſunt ad efficiendum obſcurum illum ſenſum, qui fuerat neceſſarius; vt propterea ſupervacaneum fuerit hũc neruum in totum corpus diſſeminari. Ex quo loco poteſtis colligere ſolutionem illius problematis, quod in anatome fuit propoſitum, at non ſolutum, vtrum tota ſubſtantia muſculorum ſentiat: quanquam enim non diſſeminẽtur nerui ad omnes particulas noſtri corporis, tamen ex proximis neruis communicatur vis quædam, qua omnes partes vere ſentiunt. Itaque iecur dolet, qui dolor nihil aliud eſt quam triſtis ſenſus, ac naturæ moleſtus, qui prouenit ab eiſdem cauſis, a quibus proueniunt cæteri omnes dolores; de quibus diximus quod eſt ſatis, tractantes de dolore ventriculi.

Cauſa. Cæterum tametſi alias diximus cum Gal. vnicam & immediatam eſſe cauſam doloris, nempe ſolutionẽ

con-

continui: tamē quoniā medici perpetuo referũt, & ac commodant ſua præcepta ad opera artis, cũ manifeſte dolor inferatur non ſolum a ſolutione continui, ſed et ab intemperie, fortaſſe nō fuerit alienum a re noſtra, & a faciliori doctrina, vt placet Gal. 12. meth. cap. 7. ſi dicamus duas eſſe cauſas doloris iecoris, alteram ſolutionem continui, alteram intemperiem.

Differ. I. Primæ igitur ac principales differentiæ doloris iecoris illæ ſtatuendæ ſunt, quæ ſumuntur a cauſis, vt dicamus aliorum dolorem fieri a ſolutione vnitatis, alium ab intemperie. Vnitas ſoluitur vel ab externis, vulnere, contuſione: vel internis, aliquo abſceſſu, plurimo flatu exiſtente inter tunicam & ſubſtantiam iecoris: de quo eſt Hip. 7. aphoriſ. 32. ſecundo, fit etiam dolor ab intemperie.

Quo loco memoria repetendum eſt quod ſupra diximus, agentes de cauſis doloris nempe dolores fieri maximos & vehementiſſimos ab intemperie calida & frigida, longe remiſſiores & debiliores ab intemperie ſicca, nullos vero ab intemperie humida, niſi accedente humoris fluxione, quæ ex accidenti partem implendo ac diſtendendo poteſt dolorem cōcitare: quæ doctrina eſt Galeni 1. de ſymptomatum cauſis cap. 6. nec non 2. de compoſitione med. ſecundum locos c. 1. Itaque fiunt dolores iecoris ab intemperie calida, frigida, & ſicca, ſimplici & compoſita ſine materia & cum materia, ex obſtructionibus, tumoribus præter naturam inflammatione, eryſipelate, ſcirrho & affectu œdematoſo.

II. Secundo ſunt differentiæ doloris iecoris ab intenſo & remiſſo: alius enim dolor eſt vehemens, vt in ſolutione continui, inflammatione, eryſipelate, multis flatibus; alius eſt debilis, in ſicca intemperie, in obſtructione, in ſcirrho non exquiſito.

III. Tertio ſunt differētiæ a modo doloris; alius eſt grauatiuus, exēpli gratia, in ſcirrho, œdemate, obſtructionibus: alius eſt extenſiuus, ſi originem habeat ex flatibus qui ſi altius figantur, & penetrent & membranā iecoris, efficiunt nonnunquam dolores pungitiuos.

IV. Quarto ſunt differentiæ a tempore dolorum: alij ſunt noui, alij antiqui, atque iſti antiqui maiori ex parte ſunt frigidi, noui autem fieri poſſunt ex qualibet materia.

V. Quinto ſunt differentiæ a loco; dolores alij occupant gibbam partem, alij cauam: addunt nōnulli vel propriam iecoris ſubſtātiam, vel venas, vel arteriam, vel membranam: quæ differentiæ mihi videntur vanæ, cum vix fieri poſſit, quin venæ, & cæteræ partes, & totum iecur laborent uno atque eodem affectu.

VI. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis: dolores alij ſunt cum febre, & tunc, præcipue ſi fuerint febres inſignes, plerumque adeſt inflāmatio: vel ſine febre, ut ſi oriatur ex flatibus, quibuſdam obſtructionibus: alius cum virtute robuſta, alius cum debili: in quo caſu ſi vires ſint debiles, res eſt admodum periculoſa: his addatis ætatem, ſexum, tempus anni, &c. quæ habent eandem rationem.

Signa. Poſt differentias ſequuntur ſigna pathognomonica: inter quæ principalis ſumitur a loco doloris, quoniam ille adeſt in parte dextra ſub coſtis, quod tamē non eſt ſatis, cum enim reperiantur in hac parte ſtatim ſub cute quantum muſculorum differentiæ, intra quos iecur ſub peritonæo poſitum eſt, ac præterea colon quoque inteſtinum ſit illi proximum, euenit quādoque ut putemus iecur laborare, cum potius laborent vel muſculi, vel aliæ vicinæ partes, quare opus eſt diſtinctione. Namque ſi dolor fuerit in muſculis, ille facile deprehenditur ad tactum, quem vix ægri ferri poſſunt, percipientes vel leni compreſſione maximũ dolorem. Si fuerit in colo, dolor nō fuerit adeo circumſcriptus eiſdem terminis, & ſitu iecoris, ſiquidem colō eſt paulo infra iecur, & cum extenditur ad eas partes. Sed præterea ſunt adiungenda alia ſigna laborantis iecoris, magis propria, de quibus nonnulla Gal. 5. de locis affect. cap. 7. multò plura Auic. & illo poſteriores tradidere. Cæterũ cum nos ſimus tractaturi infra ſeparatim de obſtructionibus, inflāmatione, ſcirrho, & alijs morbis huius viſceris, quo loco ſtatuimus explicare ſigna propria vniuſcuiuſq; affectus, in præſentia illis ſaltē ſignis cōtenti erimus, quę indicāt ſingulas intēperies, tanquam præcipuas cauſas, a quibus oriuntur dolores. Vt vero hæc ſigna ordinate, & clare intelligantur, mea quidem ſententia commode poſſunt aſſumi ex tribus ſymptomatibus, tanquā præcipuis fontibus: primo excuntibus immutatis, ſecundo actionibus læſis: tertio affectionibus corporis.

Itaque primum occurrit intemperies calida, quam immutata excrementa ſolent iudicare, ac primo lotiũ quod ſit ſerum ſanguinis, & humorum, certiſſimum eſt indicium eorum quæ continentur in venis. Ergo lotia, quatenus pertinet ad quantitatem, erunt copioſa & ſupra mediocritatem, ſubſtantia tenuia, colore ruffa, flaua, nonnunquam liuida, Ruffum colorem citrinum, flauum croceum nominamus: qui quidem colores ita ſe habent, vt citrinus a minori, croceus ab intenſiori, liuidus ab intenſiſſimo calore generetur. — Signa calida intemperiei hepatis.

Secundo excrementa alui erunt varia, etenim quādoque ut dicit Gal. 8. de medic. ſecundum locos c. 6. fiunt colliquationes primum humorum, deinde etiā carnis ipſius iecoris, & vacuantur per ventrem ſubſtantia craſſa, graueolens, & abunde colorata, ſicuti contingit frequenter in febribus peſtilentibus: quandoque excrementa ſunt nigra, veluti ſanguis niger, atque atra bilis. Si intemperies eo procedat, vt aſſentur & vrantur humores, interdum ſunt dura admodum atque exſiccata, de quibus loquuntur Hippoc. & Gale. 4. de ratione victus 24.

Tertio intemperie calida quandoque apparent vomitus flauæ bilis, vitellinæ, craſſæ, interdum æruginoſæ & acris, quæ a iecore in ventriculum ſolent tranſmitti.

Secundo loco ſunt ſigna demōſtrantia calidā iecoris intemperiem, petita ab actionibus læſis: etenim hi homines fere nullam habent ciborum appetentiam, frequenter ac multum ſitiunt, habent pulſus veloces, frequentes, os amarum, ac facile incidunt in febris.

Tertio ſunt ſigna ex affectionibus corporis immutatis, plerumque illi habent linguam citrinam, flauā, quandoque adultam & nigram, tranſmiſſa bile ad vētriculum acribuſque eleuatis vaporibus ad partes ſuperiores: præterea toto corpore ſunt male colorati: huius ſigni ſpeciatim mentionem facit Gal. 5. de locis affectis cap. 7 qui ſcribit, vniuerſum corpus herbis cadenti pallore infectis aſſimilari, interdum plumbeum, aut etiam magis fuſcum referre colorem, interdum alias quaſdam colorum proprietates, quæ nequeunt deſcribi: ex quo ſolo colore totius corporis gloriatur, ſe notaſſe quoſdam iecoris intemperie laborantes. Præter colorem adeſt etiam calor, ac ſæpe quibuſdam auctoribus, ut Auicennæ & Alexand. gracilitas, atque extenuatio corporis vniuerſi, quod maxime conuenit rationi.

Præterea eſt aliud ſignum vulgare, cuius nō meminere Gal. & Auic. neque Medici antiquiores, & eſt caliditas, maculæ & ſciſſuræ in volis manuum, & pedũ plantis: & eſt ratio: cum enim partes hæ extremæ ſint imbecilles, & calore indigeant, plurima ad illas perueniũt vaſa, proinde multi quoq; vapores, & humores eo trāſmittũtur, qui ſi fuerint acres & aduſti, eiuſmodi ſigna ſolent relinquere. Sed ſciatis, hoc ſignum non eſſe neceſſarium, cum videamus ſæpenumero multos inſigni etiam intemperie calida laborantes, qui huiuſmodi maculis & ſiccitate carent: ſicuti etiā videmus nonnullos ita manibus & pedibus male affectos, potius propter caliditatem, atque æſtuationem ventriculi, quam calidiorem iecoris intemperiem. Ad hunc modum nōnulli interdum efflorescentias cutis patiuntur varias, vel in toto corpore, vel in parte aliqua,

qua,

quà, ac potiſſimum dextri lateris: quod tamen ſignum pariter non eſt perpetuo neceſſarium. His demum ſignis alia duo licet addere, alterum a iuuantibus, & nocentibus: alterum a cauſis præcedentibus: etenim ſi alimenta, medicamenta, & omnia calida nocent, contra uero frigida conferunt, hoc manifeſtiſſimum eſt indicium calidioris intemperaturæ iecoris, ſimiliter ſi præceſſerint exercitationes, regio, tempus anni, conſtitutio aeris ætas, ſi fuerit cohibita aliqua bilis uel ſanguinis uacuatio, ad ſummam, ſi præceſſerit eiuſmodi victus ratio, quę potuerit hominem calefacere, ex his omnibus licet colligere, hunc laborare calida iecoris intemperie.

Signa frigidæ intemperiei. Sequitur frigida iecoris intemperies, quam demonſtrant ſigna contraria præcedentibus, ſic lotia ſunt alba, cruda, pituitoſa, tenuia, aquea: excremẽta alui ſunt liquidiora, decolorata, alba, cineritia: quod ſi præterea iungatur iecoris imbecillitas, apparent v luti lotura carnis: aliquando ſequitur vomitus materiæ pituitoſæ, generantur plurimi flatus, nempe refrigerato ventriculo per conſenſum iecoris.

Sic quatenus pertinet ad læſas actiones, bene appetunt alimenta, non uehementer ſitiunt, male concoquunt, habent exilitatem, vel ut loquitur Auic. tepiditatem pulſus, nullam habẽt in ore amaritudinem, ſed potius acorem ſentiunt, corripiuntur morbis frigidis, cachexia, hydrope, affectu œdematoſo, & aliis id genus. Sic ex qualitatibus corporis immutatis, huiuſmodi ægri habent linguam, & labia albicantia, quandoque faciem, & palpebras quoquo modo ſubtumidas, vaporibus frigidis ad eas partes eleuatis, cum uniuerſum corpus eſt pallens, minime flauum, citrinum, rubeum, declinat ad frigidum, quod ſentitur præcipue in manibus ac pedibus, ac demum hæc corpora non ſunt gracilia, & emaciata. Poſtremo autem his addenda ſunt duo illa ſigna a iuuantibus, & nocentibus, & a præcedentibus cauſis quæ potuerint hominem refrigerare, ut modo diximus de intemperie calida.

Signa ſiccæ intemperiei. Siccam intemperiem eadem ſigna demonſtrãt: lotia ſunt minus copioſa, etenim genito pauco ſanguine, paucum quoque fuerit illius ſerum: ſunt tenuia, & quandoque color denigratur, vt placet Auic. Excrementa alui fiunt duriora, ſicciora, pauciora, nec admodum fœtentia. Ipſi vehementer ſitiunt, minus appetunt, habent pulſus duros, ac facile ſiccis morbis corripiuntur, læduntur ab omnibus ſiccis, pauca potione, exercitationibus vigilijs, &c. Demum præceſſere quæ potuerint iecur, & corpus exiccare.

Signa humidæ intemperiei. Signa quoque indicantia intemperiem iecoris humidam, etſi illa, vt diximus, nullum dolorem poſſit efficere, ſunt hæc: lotia plurima, excrementa alui copioſa, & humidiora, nulla ſitis, nulla oris ſiccitas, corpus vniuerſum molle atque humidum, corripiuntur morbis humidioribus, iuuantur a rebus ſiccantibus, læduntur a contrarijs, præceſſere cauſæ, quę potuerint hominem humectare.

Hactenus de ſignis indicantibus ſingulas intemperies iecoris, quæ ſi inter ſe commiſceantur, ſigna quoque mixta fuerint, quę facile ex ſimplicibus colligi poſſunt: atque illa quidem indicia poſſunt ac debent accommodari ad quamlibet intemperiem, nõ ſolum cum materia, ſed etiam ſine materia, cum certum ſit, vtramque habere eandem rationem, vt pluribus in prælenua non ſit opus.

Cæterum hoc loco id nequeo diſſimulare, in quo Auic. & plerique omnes practici illum ſecuti, mihi uidentur male ſenſiſſe, qui primum tractantes de intẽperie iecoris, & ſimplici compoſita, & cum materia, & ſine materia, deinde tractant ſeparatim de illius debilitate: quaſi vero debilitas iecoris ſit affectio diſtincta ab intemperie Galen. quidem 3. de ſymp. cauſ. & 5. de locis affect. cap. 7. ſcribit, eos laborare debilitate iecoris, ques alioqui hepaticos nominat: quicũque citra inflammationem, ſcirrhum, vel alios mor-

Hepatici qui.

bos manifeſtos, habeant iecur male affectum, vt proprias operationes nequeant perficere: ad quem modum idem ſcribit Galen. in lib. de diff. morb. cap. 5. nonnullos ventriculi imbecillitatem appellare conſueuiſſe, quotieſcunque ille ſine inflammatione, vlcere, vel alio huiuſmodi morbo, deficit in coctione alimenti: attamẽ illud memoria repetatis, quod diximus ſupra de imbecillitate ventriculi, illud nomen imbecillitatis eſſe quid commune, inane, & confuſum, quod nullum morbum diſtinctum ac definitum ſignificat, cum potius debilitas alios morbos conſequatur. Quamobrem cum Galen. manifeſte in pluribus locis, imprimis vero 5. de locis affect. cap. 7. & 8. de med. ſecund. locos, capit. 6. doceat, imbecillitatem iecoris nihil aliud eſſe, quam intemperiem, immo vero eſſe tot iecoris imbecillitates, quot ſunt intemperies, plane ſum neſcius, quomodo Auic. ac cæteri particularem, & ſeparatam faciant tractationem de iecoris debilitate. Itaque nos ad imitationem Galeni, agentes de curanda intemperie iecoris, ſimul tractabimus de curanda illius debilitate. Sed rem aggrediamur.

Imbecillitas quid ſit

Curatio calidæ intẽperiei. Si ſiant dolores iecoris propter calidam intemperiem, quæ ſit cum materia, duæ nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, altera quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, & partis laborantis: altera quæ conſiſtit in alteratione, quæ ſit per contraria. Vnde ſumma cum ratione quis admiretur, quomodo Auic. Alca. ac fere omnes hanc totam curationem perficiãt ſola victus ratione, & medicamẽtis alterantibus, prorſus prætermiſſa generali corporis uacuatione, cum tamen nihil ſit magis vulgare, & receptum apud Galen. & omnes medicos rationales, quam nunquam licitum eſſe accedere, ad tollendam aliquam intemperiem, vel propriam, vel communem, niſi primum præcedat generalis prouidentia vniuerſi corporis: Quamobrem longe magis probanda eſt ſententia Archigenis, & Galeni, 8. de med. ſec. locos ad finem, qui ante omnia aggrediuntur uacuationem corporis, & iecoris, per ſectionem uenæ, cucurbitulas, & medicamenta.

Prognoſis. Verũ uero poſſitis ſatisfacere hiſce indicationibus licet colligere ex pluribus ſed potiſſimum ea differentijs poſitis ab intenſo, & remiſſo, nec non a tempore. Namque iecoris intemperies ſi fuerit uehemens, antiqua, ac propemodum confirmata, ut quodammodo peruenerit ad quendam habitum, qualis illa eſt, quando ægri habent efflorecentias, & infectiones cutaneas, præcipue in facie, in manibus, & pedibus, ut diximus, aut difficillime, aut nullo modo curari poſſunt; ac propterea caueatis, domini, ne iſtorum curam ſuſcipiatis, ea quibus vel exiguum, uel nullum honorem uobis licebit conſequi. Altera autem ex parte, ſi intemperies fuerit leuior, nec prorſus confirmata, incipienda eſt curatio a priori indicatione, & communi corporis uacuatione.

Omnium igitur primum leniatur aluus leuiori medicamento, quale inter cætera omnia præſtãtiſſimum uidetur caſſia, ſumpta uel in bolo, uel in canna, quæ commode poteſt non ſolum uentriculum, & primos ductus expurgare, ſed etiam refrigerare. Laudant alii thamarindos, qui pariter refrigerant, & moderate mouent aluum, ſed cum manifeſte adſtringat, fortaſſe hoc tempore non ita videntur conuenire, ſiquidem ex præcepto Hipp. 2. aphor. 10. corpora ubi quis purgare voluerit, oportet fluida facere, quod potiſſimum fit te ſeratis meatibus, quam apertione impediunt adſtringentia medicamenta. Caueatis a manna, cum ſit ſpecies mellis: ſic a melle roſato ſolutiuo, a ſyrupo roſato ſolutiuo, & alijs huiuſmodi mellitis, & ſaccharatis medicamentis, quæ quoquomodo poſſunt calefacere. vel ſaltem non ita refrigerare vt caſſia, præterquam quod omnia dulcia facile admodum cõuertuntur in bilem. Sit exemplum pro iunioribus.

L Fia-

Leniens.

R. *Floris caſſiæ noviter extractæ.* ℥ x.
Specierum diarhodon. ℈ j. *M.*

Quod ſi velitis addere, & thamarindos illos addatis parce ad ʒ j. vel ʒ j. ß. circiter, ſi velitis exhibere caſſiam, in canna, detur ad ℥ iiij. circiter.

Vena ſectio.

Lenita aluo ſequenti vel altera die ſecāda eſt vena, ſi conueniāt princeps ſcopi, de quibus iam cœpimus tractare in priuatis lectionibus. Ac ſane nequeo ſatis mirari, quamobrem Alexander, Paulus, Auicenna ac cæteri prope omnes Græci, & Arabes, hoc remedium prætermittant, cum tamen nulli dubium eſſe poſſit, quin illud & pro communi vacuatione, & pro refrigeratione corporis vniuerſi, & iecoris, & alijs nominibus, ſit non ſolum utile, ſed etiam neceſſarium. Incidatur autem uena baſilica dextri brachij, extrahaturque ea quantitas ſanguinis, quæ videbitur congruens pro ratione copiæ, & quantitatis ſanguinis, ætatis, temperamenti, habitus corporis, & rerum ſimilium. Quod ſi non liceat propter aliquam rationē venam incidere, forte non fuerit inutile ſanguinem mittere alterutra ratione, vel apertis hæmorrhoidibus, vel ſcarificatis cruribus, quas Gal. fere conſtituit vicarias ſectionis venæ. 4. de tuenda val. cap. 4.

Secta vena, vel utcūque miſſo ſanguine, mox ad ea medicamenta deueniendū eſt, quæ ſint accommodata, & ad refrigerationem iecoris, & ad concoctionem, & præparationem materiæ noxiæ. De quibus quidem medicamentis illud generaliter ſciendum eſt, ſumpta indicatione a natura partis, quæ præſtat officium cōmune, & neceſſarium toti corpori, nulla eſſe opportuna, ſiue calefaciāt, ſiue refrigerent, ſiue humectent, ſiue ſiccent, quę nō ſimul aliquod robur viſceri poſſint afferre. robur autem præcipue iecori afferunt quæ adſtringunt, ſed cū altera ex parte medicamenta adſtringentia facile poſſint in hoc viſcere obſtructiones excitare, quę & iecori & illius operationibus aduerſantur quā maxime, omnino ab his cauendum eſt, quæ vehementer adſtringunt; imò vero Gal. tantum abhorret periculum obſtructionū iecoris, vt maxime probet ea medicamenta, quæ aliquam uim habent detergendi, aperiēdi, & præcauendi ipſas obſtructiones. Quare ad ſummam, in curanda calida iecoris intemperie ea medicamenta cōducunt, quæ refrigerent quidem, ſed tamen no ſint omnis amaritudinis, & adſtrictionis experta, vt docet Galenus 8. de med. ſecūdum locos: inter cætera autem omnia videntur magnam prærogatiuam habere cuncta cichoracea, endiuia, intubus, ſonchus, cichoriū, & alia id genus. Facultas, inquit Gal. horum olerum ſubfrigida eſt, & ſubamara, ac moderate adſtringens, & propter has qualitates optima pharmaca calidis intemperaturis hepatis exiſtunt: etenim vltra hoc quod moderate refrigerant amplius, & robur viſceri adduntpropter adſtrictoriam facultatem, &c. quæ ſequuntur. Quare vos hortor, vt in curanda calida iecoris intemperie, ſiue cum febre, ſiue abſque febre, diſcatis familiariter uti huiuſmodi medicamētis, quæ præterea ex Galeni ſententia loco citato, ſunt vſque adeo temperata, ut neque cenſeat eſſe prorſus inepta ad curandam quoque frigidam huius viſceris intemperiem. De quibus quidem medicamentis neq; illud eſt ſilentio prætereundum, quod idem habet Galen. 8. de med. ſecund. locos cap. 8. veteres medicos varijs modis illis vti conſueuiſſe, & decoctis ex aqua vel iure, & redditis in ſuccos, partim recentes, partim ſiccatos, ac deinum ſiccis oleribus, tritis, & redactis in puluerem, potui inſperſis, quæ ſane multiplices rationes adminiſtrandi talia medicamenta ſunt optima, & ad vſum reuocandæ.

Cichoracea.

Hoc tempore ſunt vulgares ſyrupi, vel ſimplices, qui ex ſucco endiuiæ, cichorij, aceioſæ, & ſimilium: vel compoſiti, qui ex pluribus mixtis medicamentis, tum melle vel ſaccharo conficiuntur, qui deinceps, vel aquis ſtillatitijs, vt facere ſolent communiter practicantes, vel decoctis earundem herbarum, quod ego perpetuo facere conſueui, diluuntur, & propinantur: qui quidem noſtri vulgares ſyrupi non longe diſtant ab inſtituto Galeni, & veterum, vt vel ex hoc uno loco poteſt intelligi, in quo Galen. de ſententia Aſclepiadis, vel potius Antonij Muſæ; talem probat compoſitionem.

R. *Succi cichorij cyathum unum.*
Aquæ calidæ cyathos tres, addito cochleario mellis Attici, præbeto.

Quæ ſane eadem eſt fere cum compoſitione ſyrupi de cichorio ſimplicis. Verum de toto hoc negotio, pertinenti ad commodam præparationē, & adminiſtrationem ſyruporum, & omnium medicamentorū, quæ ſunt in communi vſu, mihi propoſitum eſt quamprimum opportuni temporis occaſio nobis ſeſe afferat, in priuatis lectionibus vobiſcum agere.

Præterea Gal. laudat ſuccum filicis cum aqua mulſa, tanquam optimum medicamētum, quod citra manifeſtam caliditatem, aut frigiditatem poſſit viſcus expurgare. & meatus aperire, vnde apud nonnullos, ac ſpeciatim in hac ciuitate, ſolet parari ſyrupus de filice, qui ſane minime eſt negligēdus, quod ſi vos quoque volueritis curare, vt paretur, habeatis exemplum:

R. *Succi filicis.* lib. ij.
Sacchari. lib. iij.
Clarificetur ſaccharum, & fiat ſyrupus ſecundum artem.

Vel idem ſyrupus conficiatur ex decoctio filicis, & ſaccharo.

Etſi autem præter medicamenta iam propoſita alia etiam proponuntur & probantur a Galen. tamen cum cichoracea, vt diximus, omnino principem locū teneat, non eſt vt aliorum longiorem catalogum faciamus: Sit ergo exemplum pro iunioribus Syrupi, qui primum poteſt exhiberi.

R. *Syrupi de cichoreo ſimplicis.* ℥ j. ß.
Decoctionis endiuiæ.
Filicis ℥ iiij. *Miſce.*

Si quis voluerit uti ſucco recenti endiuiæ, cichorij, & ſimilium, ille poteſt exhibere ad ℥ iiij. ſed cum hi ſucci liquidi ſint minus grati, frequentius vtimur condenſatis, uel ſolis, vel ſimul cum alijs opportunis medicamentis.

R. *Succi cichorei denſati.* ʒ j.
Specierum diarhodon. ℈ ß. *Miſce fiat bolus, & auretur,* qui commode poteſt exhiberi ante ſyrupum.

Sic licebit vti ijs medicamentis redactis in puluerem, qui ſimiliter permiſcentur, vel cum ſyrupo, vel cum aliquo decocto accommodato.

Sed neque illud ignorandum eſt, præter tot vſus cichoraceorum recentiores, & alias rationes excogitaſſe minime inutiles, & admodum gratas, etenim condiunt ex ſaccharo, & radices & folia, & flores cichorei, quam vulgo appellant conſeruam foliorum, vel florum cichorei, quod item medicamentum poteſt exhiberi, vel cum alijs ſyrupis, decoctis, aquis ſtillatitijs, aut ſolis, aut cum alijs medicamentis.

R. *Conſeruæ florum cichorei.* ℥ ij.
Specierum trium ſandalorum. ℈ ß. *M. fiant boli.*

Boli refrigerantes iecur.

Sed redeundo ad curandam calidam iecoris intemperiem, illud poſtremo uelim vos intelligere, & memoria repetere, hoc in caſu, uel prorſus abſtinendum, vel certe moderate vtendum melle, ſaccharo, ac rebus omnibus, quæ ex illis præparantur, quod, ut paulo ante notauimus de manna, facile conuertantur in bilē, & poſſint intemperiem parum iuuare, forte etiam augere: in quem alioqnin abuſum communiter practicantes ſolent incidere frequentiſſime.

Con-

Concocta materia, quam veroſimile eſt eſſe biliosam, vacuetur leuiori aliquo medicamento, quale inter cętera eſſet opportuniſſimum caſſia cum rhabarbaro, ſecundum hanc formam.

Purgãs bilem.

℞. *Flores caſſiæ recenter extractæ* ℥ ß.
Rhabarbari electi puluerizati. ℈ ij. *Miſce fiant boli.*

Aliud.

Quod ſi æger magis cupiat medicamentum ex potione, ſit exemplum:

℞. *Rhabarbari electi* ℥ ij
Fiat infuſio in decoctione cichorei, quantum ſufficit, & facta expreſſione, adde.
Syrupi roſati ſolutiui. ℥ j. ß. *Miſce, & fiat potio.*

Aliud.

Optimus quoque foret vſus ſyrupi de cichoreo cũ rhabarbaro, qui eſt longe accommodatior ad purgationem, quam ad concoctionem.

℞. *Syrupi de cichoreo cum rhabarbaro.* ℥ iiij.
Decoctionis eiuſdem
Cichorei quantum ſufficit,
Miſce & fiat potio.

Quæ quidem leuia aliqui medicamenta, ſi ita ferat occaſio, nõ modo ſemel, ſed etiã ſæpius poſſunt replicare. Caueatis a medicamentis quę recipiunt ſcamonium, & cętera id genus uehementiora, quę & trahendo materia ad particulam laborantem, & calefaciendo, poſſunt nõ leuiter nocere. Atque hactenus de purgatione totius corporis, qua certum eſt, ipſum quoque iecur particulariter euacuari, quod tamen non ita facile eueniret alijs multis partibus noſtri corporis.

Poſt generalem prouidentiam altera ſuccedit indicatio, pertinens ad ea remedia, quę poſſunt calidã iecoris intemperiem auferre: hęc autem duplicia, partim interna, partim externa, de quorum natura, viribus, & electione, iam diximus quod eſt ſatis. Primum dicamus de internis. Cichoracea omnia, ſecundum omnẽ modum adminiſtrationis, & ante illa cętera omnia, vel vnius Galeni teſtimonio primum locum obtinent, itaque & ſucci, tam recentes, quam depurati, & decocta & herbę cum illis, & medicamenta omnia quęcunque quouis modo ex illis componuntur, ſunt admodum opportuna. Vtuntur plerique aquis ſtillatitijs, quæ ſi conficiantur in duplici vaſe, ex balneo mariæ, vt uocant mea ſententia nõ ſunt penitus reijciendę, cui ego illis decocta herbarũ libenter antepono. Sunt alia multa medicamenta, quorum communis, & vulgaris eſt vſus; ſunt confectiones diarhodon, abbatis, (quę tamen non valde refrigerant.) trium ſantalorum, quę conficiuntur in rotulis cum ſaccharo, & ſunt gratę admodum: ſunt trochiſci de roſis, de ſpodio, de caphura, de berberis, quę mane exhibentur ad ℥ ß.

℞. *Trochiſcorum de roſis*
De ſpodio ana ℈ j.
Miſce fiant pilulæ duæ, & aureentur, quæ opportune.

exhibentur ante ſyrupum, vel aliud huiuſmodi medicamentum.

Familiaris, & optima eſt conſerua roſarum, quam certum eſt refrigerare, etſi non deſint qui aliter ſentiant. Auic. & alij pro refrigeratione iecoris probant oleum roſaceum vel cytoneorum ore ſumptum ad ℥ vj. vel viij. non ſemel id exhibentes, quod quidem præſidij genus nonnulli hoc tempore putant valde efficax, & tanquam arcanum nolliunt ullis communicare. Ego tamen neſcio quanti illud ſit faciendum: etenim quanquã iecur ex eo poſſit quoquo modo refrigerari, & roborari, tamen fortaſſe poteſt ſimul obeſſe, prę terquam quod oleum ſolet quam maxime laxare, & labefactare ventriculum, illique maximam nauſeam conciliare, cum aliquando uideamus diem, & plures dies moleſtum illum odorem perſeuerare. Quare cum non deſint remedia, & tutiora & grauiora, forte melius fuerit ab ijs ſuſpectis, & minus gratis abſtinere.

Cęterũ præter hęc ſunt duo celebria atq; efficacia præſidia ad tollendam calidam iecoris intemperiem. Alterum aquę thermales frigidiores, Villenſes, Caldenaq; & noſtræ Beatę virginis in mõte de Ortono, quæ quidem hac in re præclariſſimam ſępe operã pręſtant. Alterum eſt ſerum lactis, de quo quidem, cũ maximus eius præcipuus ſit vſus pro refrigeratione iecoris, & corporis vniuerſi, mihi libet in præſentia vobiſcum agere, & illa explicare, quæcunque ad vires huius medicamenti, ad commodam pręparationem, & adminiſtrationem pertinent. Primum quatenus pertinet ad naturam, & facultatem ſeri, antiqua & inſignis eſt controuerſia inter medicos Arabes, & Galenum. Namque Meſue ſcribit lib. 2. cap. 9. aquam lactis eſſe calidæ, & ſiccę complexionis in primo gradu atq; ad ſecundum. Auic. de lacte tractans lib. 2. capit. 444 inquit, quod natura eius aquoſitatis eſt calida; quã quidem ſententiã res ipſa uidetur cõfirmare, cum ſerum lactis omnium conſenſu habeat uim abſtergendi, tollendi obſtructiones, & mouẽdi aluum, quas ſane operationes omnes tribuunt calidis medicamentis. Altera autem ex parte Gal. 4. de ſimp. med. facul. cap. 16. manifeſtiſſime ſtatuit, ſerum eſſe frigidum, & humidum. Neque vero eſt v... illum arguat inconſtantiæ, quaſi lib. 3. de alim. facult. cap. 15. uel alijs locis ... ſtatuerit eſſe calidum, cum Gale. hoc nullibi dixerit, qui aliquãdo aſſerunt tantũmodo illud eſſe particeps caliditatis. Seri frigiditatem demonſtrat experientia, cum menſe Maio plerique homines ad compeſcendũ feruorẽ bilis, ac præcipue ſi laborent ſcabie, alijſq; id genus cutaneis puſtulis, quę mala certũ eſt oriri ex ſobole aduſtorum humorum, eo utantur, ac plerunque ex hoc remedio inſignem percipiant utilitatem. Sed his licet addere auctoritatem, immo & rationem philoſophi, qui docet 4. meteor ſolum ea quę frigida ſunt liquida, coagulari per frigus: at vero illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit, vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum. Itaque ſerum frigidũ eſt, teſtibus Ariſt. Gal. & ipſa experientia.

De ſero lactis.

Quid igitur ſtatuendũ eſt in hac controuerſia? Nullo modo poſſum diſcedere a ſententia Gal. cũ potiſſimum conſentiat cum re ipſa, & uſu quotidiano: quare equidem cenſeo ſerũ frigidũ eſſe atq; humidæ temperaturæ, id quod præter ea quæ iam diximus, rurſus mihi uidetur duabus rationibus poſſe cõfirmare. Etenim cum lac ex tribus diuerſis partibus cõponatur, ut ſcribit Gal. 4. de ſimp. med. & 3. de aliment. fac. butyro, caſeo, & ſero; butyrum autem ſit temperatum, pars caſeoſa a temperamento parum declinet ad latus frigoris, ſi ſerum calidum eſſet, vtique uniuerſa lactis ſubſtantia calida foret, potius quam frigida, quod a tota medicorum ſchola, & communi hominum conſenſu abhorret. Præterea ſi ſerum calidũ eſſet, certe quo lac eſſet ſeroſius, eo eſſet calidius, nihilominus cõſtat lac aſininũ, quod maxime eſt ſeroſum, eſſe inſigniter frigidũ, alioqui temere exhiberetur in febribus hecticis.

Reſpõdeamus autem etiam ad illa, quæ ab aduerſarijs afferuntur; & facile illud quidem fiet, mea ſententia, ſi dicamus, ſerũ abſolute & ſimpliciter frigidũ, & humidũ eſſe, id tamen non eſſe expers omnis caliditatis, ſicuti cõtingit multis rebus, quę ex uarijs cõſtãt partibus a quibus quidẽ partibus calidis, tametſi cõparatæ frigidis ſunt exiguæ, moderata quãdã acredo, & uis attenuandi, abſtergendi, & mouendi aluum originem habet. Neq; enim licet in uniuerſum colligere medicamẽtum abſtergens, protinus eſſe calidũ, ſiquidem abſtergentia medicamenta, ut ſcribit Gale. 7. de ſimp. med. fac. cap. de lilio, habent uarios ordines, adeo ut neq; deſint medicamẽta ſine ulla dubitatione frigida, quę manifeſto habent uim abſtergẽdi, qualis, exempli gratia, eſt aqua hordei, quã nemo negat eſſe frigidã, & tamẽ manifeſte abſtergit. Atque hactenus de ſeri

Quare ... ſeri ...

 ſeri

ſeri lactis temperie; ſequitur ut agamus de illius præparatione, & vſu. Medici ueteres ſero uti conſueuerant multis modis, & ad multos vſus: ſed tamen illa videtur fuiſſe præcipua rō, quando illud copioſe propinabāt, vt teſtatur Gal. com. de ſalubri dieta 18. nec non 3. de alim. facult. c. 15. quam copioſam menſurā Dioſcorides videtur determinaſſe ad libras quinque circiter, ad quā quidem menſuram ego ſane familiariter uti ſero cōſueui, & ſcio multos hoc tempore familiariter, & feliciter uti. Alius fuerat apud antiquos ſeri vſus, ad præparanda, iuuanda, & temperanda cætera validiora medicamenta: ad quem modum ſcribit Gal. 14. metho. cap. 17 pro purganda illuſtri quadam muliere herpete laborante in malleolo, ſe clam ſero miſcuiſſe ſcammonium, nec non pro purgando humore melancholico eidem miſcuiſſe epithymum, ad quē modum Gal. imitatione Meſue quoque ſero utitur, in quo macerentur rhabarbarum agaricus, thamarindi, caſſia, & cętera tum lenientia, tum purgantia medicamenta; quem deinceps morem ſumma cum ratione recentiores medici imitantur quotidie, & pro iunioribus ſit exemplum accommodatum ad purgationē, de qua actum eſt paulo ante.

℞. Rhabarbari electi. ʒ ij.
Spica grana. v.
Seri lactis quantum ſufficit. Fiat infuſio ſecundum artem & facta expreſſione, adde.
Syrupi roſati ſolutiui. ℥ j. ß. *Miſ. & fiat potio.*

Neque uero antiqui ſolum pro medicamento ſero uti ſolebant, ſed etiam pro alimento, cuiuſmodi ſeri vſus Galen. meminit in cancri curatione 2. ad Glaucon. cap. 14. ſed iā dicamus de opportuna ſeri præparatione, & adminiſtratione. Serum apud quampluri mos conſueuit parari ex coagulo denſato lacte, qui mos apud vulgares eſt communiſſimus. ſed quoniam coagulum manifeſtiſſime habet uim ualde acrem, & exſiccantem, quod etiam traditum eſt a Galen. 10. de ſimp. med facult. propterea illhæc ſeri præparatio cēſenda eſt importuna, cum coagulum poſſit ſero communicare propriā facultatem, ex quo illud poſſit magis calefacere, & exſiccare, quam refrigerare, & humectare; itaque veteres aliam longe opportuniorem ſeri pręparandi rationem excogitarunt, inter quos Dioſc. lib. 2. cap. 62. magis accurate, & diſtincte quam cæteri, totum hoc negotium, & præparandi, & adminiſtrādi ſeri, videtur confeciſſe, qui ſcribit ad hunc modū: Ex omni lacte fit, quod ſchiſtum, id eſt, ſciſſile dicitur: lac autem fictili nouo vaſe feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, inſperſis, poſtquam bis aut ter ebullierit, totidem accepti mulſi cyathis, quot ſunt heminæ lactis ita enim, ſeroſum liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit: ſed cum feruet ne ſuperfundatur, conuenit ſpongia ex frigida aqua continuo fictilis labrum detergere, ſextariumque argenteū frigida aqua plenum demittere, bibitur heminis per interualla ſingulis vſque ad quinas, ita vt intercedentibus ſpatijs potantes deambulent.

Ex quo quidem Dioſcoridis loco, ut id quoque obiter uos moneam, fortaſſe videri poteſt, originem habuiſſe ratio bibendi aquas medicatas, quæ hoc tempore in communi vſu eſſe ſolent. Hæc legitima eſt ſeri præparatio, quæ ad medicos vſus cæteris omnibus eſt anteponenda, quam Galen. quoque commemorat & probat, 4. de ratione victus in morbis acutis, com. 7. nec non de alimentorum facultatibus; cap. 16. Hac ipſa præparatione, vel certe quæ parum diſtat a pręparatione Dioſcoridis, ego iam multos annos vtor frequentiſſime, quæ eſt huiuſmodi. Accipiantur lactis circiter libræ decem, quod proxime emunctum atque extractum fuerit ab vberibus animalis, quod quidem animal, vt neque id prætermittatur, hoc tempore debet nutriri accommodatis alimentis, hordeo, ſalice, lactuca, endiuia, boragine, cichoreo, & ſimilibus, quæ lac poſſint reddere & humidius, & frigidius.

Authoris modus vtē di ſero la-ctis.

lac imponitur in vas nouum fictile, ac ſenſim permittitur aliquantiſper ebullire, recenti ramo ficulneo illud continenter miſcendo, tum proijcitur in ipſum vel acetum roſa cum. vel oxymel ſimplex, ad ℥ iij. ac mulſum, facta leni ebullitione, demum phiala vitrea plena aquæ frigidæ tota demittitur in lac, cui protinus facta ſeparatione adhæret pars caſeoſa, & ita ſerum conficitur præclariſſime: ex huiuſmodi menſura lactis ſolent ſupereſſe libræ quinque circiter ipſius ſeri, quod calidum ægri protinus abſumunt, per quædam parua temporis interualla, ſine intermiſſione leniter deambulātes, adeo vt hora dimidia, ad ſummum, in hac potione conſumatur. Sero plerique omnes communiter practicantes ſolent permiſcere uaria medicamenta, ſuccum fumariæ, borraginis, lupulorū, nonnulli ſenam, rhabarbarum, agaricum & alia id genus. Galen. conſueuit illi permiſcere modicum mellis, & ſalis, 5. aphor. com 64. nec non 3. de aliment. facult. cap. 15. qui ſcribit ad huoc modum: Quantum ſerum ab alia lactis natura ſocci bonitate ſuperatur, tanto alia omnia quæ aluum deijciunt, ſuperat: ob id veteres aluum ſub ducendam hoc potu plurimum vſi eſſe videntur; tantum autem mellis optimi illi eſt inijciendum, quantum ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur: pari modo & ſalem ea menſura inijcies, quoad guſtum non offendat: quod ſi ipſum magis ſubducere velis, ſalia quamplurimū inijcies. Hęc Galen. cuius imitatione ego ſiudem, & ſal, & mel, aut loco mellis ſaccharum, quod eſt melle iucundius, ſero ſoleo permiſcere, præterea nihil: niſi fortaſſe ad iuuandam purgationem, ſi ita res ferat, illi permiſcea tur leuis quædam portio ſyrupi roſacei ſolutiui, vel alterius lenioris medicamenti, qualia præcipue mihi ſamiliaris pulpa thamarindorum, quia cenſeo ex tot medicamentorum permixtione, ac præcipue calidorum, & ſoluentium, ſeri operationem perturbari forte etiā impediri, & omni ex parte contaminari. Atque hæc de ſero lactis, redeo ad rem.

*Poſtremo loco ſi morbus tam fuerit inſignis, & contumax, ut iam poſita remedia non ſint ſatis, pro calida iecoris intemperie curanda, Medici ueteres deuo niebant ad ſtupefacientia, de quibus ſermonem habet Gal. 8. de med. ſecun. d. locos, cap. 7. qui referens medicamenta Andromachi, teſtatur calidam iecoris intemperiem philonio ſemel exhibito ſanatam fuiſſe: Sed tamen cum uehementiſſima iecoris refrigeratio non poſſit fere eſſe ſine magno periculo, ne quandoque ſimul cum extraneo calor quoque natiuus extinguatur caute admodum in eius vſu cenſeo agendum eſſe, id quod inter cæteros Auic. mihi uidetur præclariſſime animaduertiſſe, qui ſcribit ad hunc modum: Et oportet ut caueatur in ea ſtupefactio ultima, imò oportet vt infrigidantia iecur aggregent ad infrigidationem & abſterſionem, & apertionem. Quare mea quidem ſententia aut nunquam, aut rariſſime, ac tantummodo vehementiſſima vrgente intemperie, atque ubi nullū immineat periculum extinctionis caloris natiui ac uirtutis, talia medicamenta debent adminiſtrari.

Hactenus de internis medicamentis; quibus debet accedere accommodata uictus ratio de qua nolo agere longius, cum plerique ac maxime Alexand. hanc rem tractent diffuſe, vt pluribus non ſit opus. Iam igitur de medicamentis externis agendum eſt, quæ multiplicia parari poſſunt, inunctiones, epithemata, fomenta emplaſtra, & alia id genus: de quibus id generaliter habendum eſt, quod requirant eaſdem qualitates, & conditiones, quas ſupra diximus conuenire ijs, quę interius aſſumuntur, nempe ut refrigerēt quidem, ſed tamen moderate, propter quam cauſam neque actu frigida ſunt adminiſtranda: pariter ut nō careant ui aſtringente, & robor āte, quæ nihilominus non ſit inſignis, ne in periculum obſtructionum incidamus: imò vero ſi huiuſmodi medicamentis aliquid addas, quod leniter calefaciat, & aperiat, adeo, vt quodam

modo

modo illa iuuare poſſit, & ad internas partes deducere, id non fuerit alienum a ratione: quo eodem conſilio & portiuncula aceti opportune illis permiſceri ſolet. Itaque ſint inunctiones ex oleo roſato, cytoniorum, ſucco endiuiæ, & ſimilibus, ſecundum hanc formam:

Epithema frigidum.

R. Succi endiuiæ
Olei roſati completi
Cytoniorum
Olei de abſynthio, ana ℥ j.
Aceti parum: Miſce, & tepidum adminiſtretur.

Sint epithemata, quæ communiter ſolent confici ex aquis ſtillatitijs.

Alterum.

R. Aquarum endiuiæ
Cichorei
Roſarum ana ℥ iij.
Specierum diarhodon. ʒ ij.
Aceti parum. Miſce pro epithemate.

Habeatis quoque exemplum fomenti.

Fomētū.

R. Cichorei
Sonchi
Endiuiæ ana M. j.
Abſynthij M ß.
Ex multa aqua & modico aceti coquantur, quo deinceps foueatur dextrum hypochondrium.

Sic fotus ex oleo roſato ſimplici eſt optimus. Demum ex contuſis herbis, præcipue cichoraceis, addita portiuncula abſynthij, cum farina hordei, & oleo roſato, emplaſtra poſſunt confici. Sunt in officinis vnguentum roſatum Meſue, ceratum roſatum Gal quod vulgo infrigidans Gale. appellant, quæ ſunt opportuna. Atque hæc exempla ſint ſatis, cum facile ſit horum imitatione, & alia multa componere, & ad hunc vſum accommodare.

Frigida iecoris intēperies. Sequitur frigida iecoris intemperies, quæ eandem cum intemperie calida requirit curandi rationem, ſed per cōtraria, nimirum per calefacientia præſidia. Itaque ſicuti ſtatuimus in illa eſſe duas præcipuas curandi indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationē totius & iecoris, alteram quæ conſiſtit in alteratione: ita in hac idem ſtatuium eſt.

Prognoſt. Verum vero his indicationibus liceat ſatisfacere, ſciendum eſt, frigidam iecoris intemperiem, quotieſcunque eſt confirmata, & quodammodo in habitu, vt fere contingit in hydrope, aut difficulter admodum, aut nulla ratione curari poſſe. Cæterum pro explenda priori indicatione illa conueniunt, quæ poſſint euacuare humores frigidos, & craſſos, ac ſimul calefacere iecur. Itaque ad leniendam aluum. Gal & Auic. cæteris medicamentis anteponunt hieram, & ſumma cum ratione. Sit exemplum:

Leniens.

R. Specierum hieræ ſimplicis. ʒ iiij.
Cum ſucco eupatorij, quod vulgo agrimoniam vocant.
Miſce & fiat bolus.

Hic tamen eſt cogitandum de ſectione venæ, quæ adhuc magis poteſt iecur refrigerare, quod ad principem ſcopum uirium referendum eſt, ſiquidem facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quo magis principale membrum refrigeratur, eo magis reddi vires imbecilles, ne deinceps vſque ad ſtatum morbi, aliqui longiorem, poſſint perdurare. Pro concoctione modo conueniunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de abſinthio, de eupatorio, decocta item betonicæ, fumi terræ, agrimoniæ, & ſimilium.

Syrupus.

R. Mellis roſati colati ℥ j.
Syrupi de abſinthio ℥ ß.
Decoctionis agrimoniæ ʒ iij. *Miſce pro ſyrupo.*

Oxymel an calidum ſit. Nonnulli dubitant hoc loco, an cōueniat oxymel, vel ſyrupus acetoſus, cum Auicenna probet ſyrupum acetoſum de melle, qui eſt noſtrū oxymel: cum enim conficiatur ex aqua, aceto & melle, remittēre aqua. & aceto, mellis caliditatem. videtur potius refrigerare, quam calefacere: quamobrem Galen. quoque 8. meth. cap. 4. aſſerit oxymel non calefacere, neque febres accendere. & Alex. in tractatione de febribus, reprehendit antiquos medicos, & Gal. qui familiariter vtebantur oxymelite in febre tertiana notha, ex cuius longiore vſu multos, inquit, ſe vidiſſe, qui inciderunt in hydropem. Sed tamen ego puto hanc dubitationem leuiorem eſſe: nam tametſi negandum non eſt, oxymel habere vim potius refrigerandi, quam calefaciendi, atque ideo non conuenire curandis morbis frigidis: verumtamen ſi illud permiſceatur alijs medicamentis calidis, & parce, quæ fortaſſe fuit mens Auicennæ, cur non poſſit alijs modis, præcipue attenuando, & incidēdo humores craſſos, aliquam operam præſtare.

Præterea eſt alia dubitatio, vtrum conueniant cichoracea, de quib. ſcribit Gal vt ſupra notauimus, ea iuuare intemperiem iecoris calidam, neq; lædere frigidā. Sed breuiter reſpondeatis, ſi curetur vehemens intemperies, adeo vt opus ſit vehementi quoque caliditate, quæ proportione morbo reſpondeat, tunc cichoracea non conuenire: verum ſi intemperies fuerit leuior, vt minori quoq; caliditate indigeamus, tunc cichoracea poſſe conuenire, ac præcipue ſyrupos ex eis præparatos, qui ratione mellis, aut ſacchari omnino aliquā cōcipiunt caliditatem. Animaduertēdum vero, minime Gal. ſimpliciter aſſeuerare, á cichoraceis non lædi intēperiem frigidam, ſed inquit, non magnopere lædi: ex quib. verbis contra potius licet colligere, cichoracea quoquo modo lędere iecur frigida intēperie affectū.

Cocta & parata materia debet euacuari, ſed cum medicamentis leuioribus, quæ calefaciant, roborent, & ſint familiaria viſceri, quale imprimis eſt hiera, quę, vt placet Auicennæ, cap. de cachexia, educit ſuperfluitates abſq; humiditatibus innatis: agaricus & rhabarbarum ſunt optima, quare ad hanc rem ſunt valde accommodata medicamenta, & pilulæ de hiera cum agarico, & pilulæ de tribus cum rhabarbaro, & alia huiuſmodi. Sit exemplum:

R. Pilularum de hiera cum agarico. ʒ ij. ß. *Pilulæ purgantes.*
Fiant pilulę quinque & aurentur.

Expurgato corpore & ſemel & bis, vt res poſtulat, ſuccedit altera curandi indicatio, quæ pertinet ad alterationem: hanc poſſent explere partim alimenta, partim medicamenta, & quatenus pertinet ad victus rationē, caueāt iſti à frumētaceis, ptiſana, alica, piſcibus, lacte, caſeo, aqua, vino oligophoro, & aliis, quę poſsūt refrigerare: ſint carnes laudabiles, quæ condiantur aromatibus, ſint olera calidiora, apium, petroſelinū, mentha, fructus, paſſulæ, ficus aridæ, & alia huiuſmodi.

Sed neſcio quid difficultatis ſit de amygdalis & piſtacijs; namque illa vituperat Alex. libro 8. cap. 4. & quod facile corrūpantur, & ſint oleaginoſa, ac promptè cōuertantur in bilem. Auicenna autem lib. 3. fen. 13. tractatu 1. cap 22. ad finem, inquit, eſſe quoſdam qui improbent piſtacia & amygdalas, quorum verba non ſunt audienda: cuius tamen aſſertionis nullam reddit rationem. quā mea ſententia facile fuerat reddidiſſe, nempe amygdalas & piſtacia conuenire, cū vtraque abſtergant calefaciant. Gal. 2. de aliment. facul. cap. proprio particulatim ſcribit, piſtacia habere qualitatem aromaticam, ſubamaram, et ſubaſtringentem, roborare epar, & ad ſuccos in ipſius vijs infartos purgandos eſſe vtilia. Ac ſane mirum eſt, de Alexandro qui ea improbauerit in curanda calida iecoris intēperie, & ea quoque voluerit improbare in curanda frigida: namque contrarij morbi contraria omnino poſtulant remedia. Porro interna medicamenta accommodata ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, multa habentur apud Gal. 8. de med. ſecundum locos, quę vnuſquiſq; poteſt videre: ſunt ſimplicia. & familiaria cortices citri, eryngia condita, gingiber, cinnamomū, & his ſimilia.

Piſtacia.

Compoſita ſunt, conſerua betonicæ, agrimoniæ, abſinthij, aromaticum roſatum, diacyminũ. Diambra, Diamoſchum, trochiſci de rhabarbaro, de eupatorio, & alia propemodum infinita. Apud Arabes ſunt duo medicamenta maxime laudanda. Diacurcuma, & Dialacca, quæ deſcribuntur a Meſue. & Rhaſi, in præſenti loco. Sed inter cætera omnia in curanda frigida iecoris intemperie, atque illius imbecillitate, quæ maiori ex parte conſueuit, ex hoc morbo originem habere, eſt præſtantiſſimum id medicamentum, cuius auctorem Galen. 8. de med. ſecũdum locos facit Andromachum quod cõfectio Cyphoides appellatur, ab Arabibus. & quibuſdam recentioribus, electuarium de paſſulis. & de vino dicitur, quod quidem recipit plura aromata, paſſulas, terebinthinam, mel. vinum; quamobrem abſtergit calefacit, reſiſtit putredini, & in ſumma, habet inſignem, & peculiarem prærogatiuam. Hoc tempore conficitur huiuſmodi medicamentum vel in forma trochiſcorum, vel in forma electuarij, cum melle, uel tandem cum ſaccharo in rotulis, vt nos facere conſueuimus.

R. Trochiſcorum cypheos. ℥ j.

Cum aqua agrimoniæ fiant pilulæ tres, quæ ſummo mane exhibeantur, ex cochleari alicuius vini generoſi.

Verum nec ſunt prætermittenda magna antidota, Mithridatum, & Theriaca, quæ omnium cõſenſu ſunt opportuniſſima. Poſtremo cæteris non conferentibus præſidijs, nonnulli hoc tempore deueniunt ad decoctum ligni ſancti, vel alterius, quod nominant Saſſafras, & paucos ante annos cœpit adminiſtrari, nec nõ ad potum aquarum thermalium, quæ quidem remedia non carent ratione, illud vtrumque decoctum manifeſte calefacit & roborat iecur, ac longe magis ſi pręparetur ex vino, vt nonnulli facere conſueuerunt, de quo inſtituto alias tractabimus. Aquæ thermarum ſint ſulphureæ, vel nitroſæ, vt ſunt noſtræ Aponitanæ, vel illę quas appellant dela Poretra.

Exterius ſunt quamplurima, innunctiones ex oleo nardino, abſinthij, liliorum alborũ cum aromatibus, maſtichino, & ſimilibus; epithemata ex aquis calidioribus, abſinthij, betonicæ, agrimoniæ. additis aromatibus, ſpeciebus aromatici roſati. Diambræ, & ſimiliũ. Emplaſtra fiant ex herbis calidis, & aromatibus, quæ recipiunt abſinthium, nardum, galbanum, maſtichen, & alia id genus, quæ ſubigantur cum oleis paulo ante poſitis, ad formam emplaſtri. Atq; hactenus de curanda frigida iecoris intemperie.

Sicca hepatis intemperies. In ſicca primum lenienda eſt aluus per caſſiam: ſi conſentiant principes ſcopi, ſanguis extrahatur, ſed moderate: concoquatur materia, vt veriſimile eſt, adusta, & melancholica, cum ſyrupo de fumo terræ ſimplicis, de endiuia, de cichorio; concocta purgetur cum ſena, epithymo, confectione hamech. Vacuato corpore inſtituantur, & alimenta, & medicamenta alterantia, quæ poſſint humectare, ſed tamen neque omni ex parte careant adſtrictione, ut ptiſana, carnes laudatæ, piſces ſaxatiles, lac, endiuia, lactuca, fructus, poma dulcia, vuæ bene maturæ, vinum oligophorum. Ad hanc intemperiem ſunt accommodata pariter medicamenta humectantia, & quoquo modo roborantia: interius conſerua roſarum, violarum, borraginis exterius oleum maſtichinum, roſaceum, intercætera balneum aquę dulcis ſolet eſſe præſtantiſſimũ, atque vt dicam vno verbo, ad hunc locum transferenda ſunt quæcunque diximus de curanda intemperie ſicca uentriculi.

Humida intẽperies. Poſtremo in humida iecoris intemperie ſint omnia ſiccantia, leniatur aluus per hierã, concoquatur materia per ſyrupos, ſiue decoctis de betonica, de mentha, de agrimonia, melle roſato: concocta uacuanda eſt per hieram, nõ modo ſimplicem, ſed etiam compoſitam, ac potiſſimũ per eam, quam hieram Pachij appellãt, aliter hierã diacolocynthidos. Alimẽta habeant uim ſiccandi, qualia ſunt ſalita, oliuæ, cappares: carnes aſſatæ paucitas potus. Medicamenta tum interna tum externa habeant eaſdem vires, quorum materiam nobis poſſunt abunde ſuppeditare quæ dicta ſunt de curando humidũ intemperie ventriculi.

Sed antequã hanc partem finio, nõ ſunt prætermittenda ea medicamenta, quæ ex proprietate ſubſtãtiæ dicũtur iuuare ipſum epar, quorum illa eſt natura & vis, vt omnibus proſint intẽperaturis, ſicuti docet Galen. 8. de med. ſecundũ locos: & cũ plurima huiuſmodi medicamenta ab Alex. & alijs ſoleant proferri, & laudari; nos duobus cõtenti erimus. quæ in præſentia proponũtur, & probantur a Gal. alterũ ex Aſclepiade, & eſt caro cochlearum data ex uino, alterũ ex propria ſententia, & eſt hepar lupi. cuius vtriuſq; præſidij præparationẽ, & vſum præclare explicat Gale. qui ſcribit ad hunc modũ. Vſit hæc medicamenta iuxta totam ſubſtantiã efficacia eſſe, non ſecundũ vnã, aut alterã qualitatem, quale eſt lupinũ iecur, cuius abũde experimentũ habemus. Vſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt, teritur enim exacte, & datur ʒ j. cũ vino aliquo dulci, benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media iuxta calidi, & frigidi oppoſitionem, & propterea talia pharmaca omnibus intemperaturis uidentur cõuenire, atque ex proprietate ſubſtantiæ cõmoditatem de ſe exhibent vt neq; calidas, neque frigidas intemperies lædant. Hæc Gale. qui de cochleis nõ ita plane loquitur, ſicut de epate lupi. Sed cũ ſcribat vſum illarum eſſe ſimilẽ vſui iecoris lupini veriſimile eſt eas primum fore coquendas, deinde terendas, ſiquidem crudæ vix poſſunt conteri. Nonnulli hoc tempore conficiunt, aquam ex cochleis, ui ignis deſtillatam, qua ad refrigerandum, & roborandum iecur, remittendumque æſtum totius corporis, ad tollẽdam ſitim, & ad alios vſus familiariter vtuntur.

Caro cochlearum. Hepar lupinum.

Porro de epate lupi uidetur eſſe in Galen. apparens quædam repugnantia, in præſenti enim loco teſtatur, ſe habere abunde experimentum quod proſit iecori: 11 vero de ſimp. med. facult. cap. proprio ſcribit, ſępe numero ſe iecur lupinum indidiſſe in medicamẽtum epaticum, quod conficitur ex eupatorio, nec tamen comperiſſe aliquid mentione dignum illud præſtitiſſe, in comparatione ad alterum, quod ſine eo confici conſueuerat Iulius Alexandrinus Germanus, vir doctiſſimus, & omni vera laude cumulatus, cui omnes ſtudioſi plurimum habent, cum alijs nominibus, tum maxime, quod pro Galeno aduerſus nouatores multa præclare ſcripſerit, hanc repugnantiam ſoluit hunc in modum: Iecur lupinum permixtum alijs medicamentis, quæ agunt manifeſtis qualitatibus, quale eſt illud ex eupatorio, nihil iecori prodeſſe, cum potius tota ſubſtantia, ac latente proprietate ſuam perficiat operationem, quam alioqui perficit quotieſcunque ſolum, & ſine miſtione medicamentorum aliorum exhibetur. Sed forte hæc reſponſio contradictionem non tollit, nam tametſi verum eſt, iecur lupinum, cum ſit medium iuxta oppoſitionem calidi, & frigidi, non poſſe iuuare operam aliorum medicamẽtorum, quæ manifeſtis agunt qualitatibus, tamen contra nihil videtur eſſe impedimento, quominus illud quoque alijs permixtum medicamentis, ſua totius ſubſtantiæ proprietate poſſit prodeſſe, ſiquidem nulla videtur eſſe ratio, quamobrem cætera medicamenta illi permixta. hanc ſuam uim, & latentem proprietatem poſſint auferre, huius quidem rei non deſunt exempla apud Galenum, quale eſt illud cancrorum fluuialium, cuius cinerem, ſcribit 11. de ſimplicibus medicamentis, ſubſtantiæ proprietate eſſe præſtantem, in his qui a rabiente cane ſunt morſi, partim ſolum, partim cum gentiana, & thure, multo præſtantiorẽ. Itaque cancri fluuiales etſi iuuant a proprietate ſubſtantiæ, tamen iuuant. & ſoli, & ſimul cum alijs medicamentis. Quare mea ſententia longe magis accommodata eſt altera eiuſdem Alexandrini reſponſio, nẽ-

pe

pe Galenum ſentire aliter in libris de ſimpl. med. facult. quam ſentiat in lib. de compoſ. medicamentorũ propterea quia libri de ſimplicibus, multo antea ſcripti fuerant, quam lib. de compoſ. med. vt ipſe teſtatur 2. de comp. med. ſecundum genera, cap. 1. Etenim, ſicuti idem ſcribit Gale. 9. de ſimp. med. & 1. de comp. med. ſecundum genera. cap. 16. cum facultates medicamentorum, quæ proprietate totius ſubſtantiæ agũt, a methodo ac ratione ſint alienæ. & per ſolam experientiam cognoſcantur, facile fieri potuit, vt vir in conquirendis medicamentis eorumque facultatibus omnium diligentiſſimus, poſteriore tempore expertus fuerit, & iecur lupinum. & alia medicamenta, quę priori tempore ignorauerat.

CAPVT XII.

De Obſtructione Hepatis.

RHaſes quidem non tractat ſeparatim de obſtructione iecoris, attamen cum morbus ſit longe maximi momenti, frequentiſſimus, & ex quo alij multi, & difficiles morbi ſolent oriri, nullo modo a nobis erit prætermittendus. Quare in hoc graui morbo tractabimus, pro noſtro inſtituto, primo de eſſentia: ſecundo de differentijs: tertio de ſignis: ac poſtremo de curatione.

Locus affectus quis. Quid ſit obſtructio iecoris, quam alij opilationẽ, alij obturationem vocant, ex ipſo nomine conſtat, quippe illius meatus, & cauitates naturales redduntur anguſtiores, replentur, & occluduntur præternaturæ inſtitutum. Sed cum iecur conſtet ex multis partibus, quæritur id primum, in quanam parte fiant obſtructiones? Reſpondent nonnulli, & inter cæteros Auic. lib. 3. fen. 14. tractatu 2. initio 4. ca. quod obſtructiones fiãt in cunctis partibus, & in propria ſubſtantia iecoris: quæ opinio mea ſententia eſt falſa, namq; vere, & proprie fiunt obſtructiones tantummodo in vaſis ipſius iecoris, ſiquidem cauitates in ſubſtantia viſceris non ſunt huiuſmodi, vt poſſint obſtrui, cum reperiantur in ipſo ſpatia quædã, veluti in reliquis partibus, vix ſenſibilia, ac tantum ratione contemplabilia, quæ ſi repleantur præter naturam, minime obſtructiones, ſed potius tumores efficiuntur: quæ doctrina eſt Galen. in lib. de conſti. artis medicæ; c. 17. nec nõ lib. de cauſis, & differ. morborum, vtrobique cap. 17. Itaque obſtructio iecoris eſt vnus morborum inſtrumentalium in cauitate, in quo illa vaſa quæ debẽt aperta eſſe, occluduntur, & impediuntur. Quo quidem genere morbi iecur potiſſimum ac frequentiſſime ſolet laborare, propter duas cauſas, poſitas a Galen. loco citato de conſtitut. artis medicæ, cap. 17. alteram propter illius conſtitutionem: alteram propter illius actionem. Namque ex vna parte cum multæ ſint, & quidem anguſtiſſimæ venę in iecore, cum alijs in partibus, tum maxime ubi illæ deductæ a vena Portæ committuntur cum oſculis venæ cauæ, quæ ſunt adeo paruæ, & exiliæ, ut ſenſum lateant: ex altera vero parte, cum alimentum ex uentriculo ſurſum ad locum unũ afferatur, quem propterea portas nominãt, ex ſimilitudine, quod ſicuti ciuitatem quis non poteſt ingredi, niſi per portas tranſeat, ita alimentum nequeat in iecur penetrare, niſi primum ad eum locum peruenerit, atque ex eo loco inſimas partes iecoris diſtribuatur. ac poſtea per ea quæ diximus, tenuiſſima vaſa in totam partem gibbam transfundatur, nulli mirum debet videri, ſi hoc viſcus, & propter vaſorum anguſtiam, & propter copiam permeantis ſubſtantiæ, facile, & frequenter ſolet obſtructionibus laborare. Nõ ingredior eam diſputationem, verũ materia obſtrués iis morbus, atque ipſamet obſtructio, an magis cauſa morbi: & ſi fuerit cauſa morbi, an ſi efficiens, vel materialis, de qua recentiores magnopere litigant, cum ſit altioris cuiuſdam, & ſubtilioris inquiſitionis, quæ nihil ad nos modo pertinet. Illud nobis eſto ſatis, obſtructionem iecoris eſſe morbum inſtrumentalem in cauitate, in qua venæ potiſſimum, ac cætera vaſa huius viſceris implentur, & occluduntur, adeo, ut illarũ via libera, & tranſitus impediatur.

Cæterum cum meatus, & cauitates noſtri corporis multis rationibus lædantur, & obſtruantur, de quibus ſermonem habet Galenus lib. de cauſis, & differentijs morborum utrobique, c. 7. nos in præſentia de vna iecoris obſtructione ſermonem inſtituimus, quatenus illa ex multis, vel craſſis, & viſcidis humoribus fieri ſolet, vt poſterius monſtrabimus.

Differentia. Differentię huius morbi ſunt plurimę, ab intenſo, & remiſſo, a tempore, a coniunctis. & aliæ quę habẽt eandem rationem, de quibus non ſemel diximus: verum differentiæ principales ſunt duæ: altera a parte laborante, ſecundum quam dicimus, vel partem iecoris cauam, vel gibbam, vel ſimul utramque obſtructam eſſe: altera a cauſis, de quibus paulo diligentius, & longius agendum eſt, Galenus cap. 94. artis

Cauſa. med ponit unam tantummodo cauſam obſtructionis, lentos, & craſſos humores, quam repetit 11. metho. in lib. de conſtit. artis medicæ, & alijs locis: ſed aliquando addit ſecundam, 8. method. capite quarto, nempe humorum copiam: Cernimus, ille inquit, etiam quod multum eſt, cum ſimul totum confluit, obſtruendo hærere infigique, non minus quam ea quæ glutinoſa ſunt, & craſſa. & ſi per meatus anguſtos eſt tranſitus, multo profecto magis retineri, quod nonnumquam euenit in turba hominum, qui affatim ſimul irruentes in anguſtam uiam, ſibi mutuo ſunt impedimento, ut nemo poſſit tranſire. Altimarus ex ſententia Galeni. 5. de locis affectis, initio capit. 7. addit tertiam cauſam obſtructionis iecoris, vaporoſum ſpiritum concluſum, cui non pateat exitus: uerum ſi diligenter conſiderentur verba Galeni, illa docent quidem huiuſmodi ſpiritum facere diſtentionem iecoris, ſed minime obſtructionem, quam ſpeciatim ſcribit fieri a craſſis, & uiſcidis humoribus in extremis partibus uaſorum, quæ ex uena caua oriuntur: etenim Galenus hoc loco docebat, iecur perinde ac cæteras partes laborare duplici genere morbi; quorum unus eſt ſola intemperies præter naturam, extra tumorem: alter uero intemperies cum aliquo tumore, qualis eſt phlegmone, eriſipelas, ſcirrhus, flatulentæ diſtentiones, ac poſtremo obſtructione facta a craſſis, & uiſcidis humoribus. Itaque apud Galenum duæ tantummodo ſunt cauſæ obſtructionis iecoris, ſicuti, & reliquarum partium: altera multitudo: altera qualitas humorum, qui nimirum, aut lenti aut craſſi fuerint: quæ clara eſt ſententia Galeni cum alijs locis, tum præcipue 10. metho. cap. 2. Cæterum cum hę cauſæ ſint proximæ, atque, vt nonnulli uocant, continentes, nec deſint aliæ magis remotæ, quæ ſcilicet, vel copiam, vel malam qualitatem humorum poſſunt generare: hæ vero ſunt duplices, aliæ internæ, aliæ externæ. Interna cauſa eſt mala conſtitutio iecoris, uen- *Cauſa interna.* triculi, ac cæterarum partium, propter quas poſſunt generari tales humores, quales diximus eſſe propriam cauſam obſtructionum. Externæ autem cauſæ in commuoi uictus ratione comprehendi poſſunt: itaque alimenta ſuapte natura craſſi ſucci, qualia ſunt *Externa.* panis abſque fermento, placentæ ex butyro, & omnia quæ paſta fieri ſolent, legumina prope omnia, carnes boum, porcorum, ouium, caſeus, lac, & quæcunque ex caſeo, & lacte conficiuntur, piſces, oſtreæ, anguillæ, vina dulcia, nigra, craſſa, bene colorata, & alia id genus, iure ſtatuendæ ſunt cauſæ obſtructionis iecoris, ad hunc modum balnei adminiſtratio, vehemens exercitium, ſtudia literarum, venus, ſi fiant importune; quod potiſſimum contingit ſi ſtatim fiant poſt ſumpta alimenta, quo tempore ventriculus

& venæ omnes repletæ ſunt humore crudo, ante com modum tempus illo attracto in venas, facile poſſunt obſtructiones efficere, & fouere; quarum omnium cauſarum meminit Galenus lib. 2. 5. & 6. de tuendà valetudine, & lib. de cibis boni, & mali ſucci, & alijs locis.

Signa. Poſt eſſentiam, & differentias ſequuntur ſigna, & illa primum quæ generaliter demonſtrant obſtructio nem iecoris, de quibus ſermonem habet Galenus 6. de tuenda valetudine. cap. 4. de cibis boni, & mali ſucci, cap. 3. nec non 5. de locis affectis, cap. 7. quorũ ſumma talis eſt: qui iecoris obſtructione laborant, primũ in dextro hypochondrio ſenſum quendam, & ueluti pondus percipiunt, præſertim uero cum ſpiritũ vehementer attrahunt, quod fortaſſe prouenit propter eam cauſam, quoniam in uehementi reſpiratione ſeptum tranſuerſum ſurſum aſcendens, ſurſum trahit ipſum iecur, quod illi annexum eſt, ex quo fit, ut iecur magis graue uideatur, cum ſit quodammodo ſuſpenſum, & refertum multis, & craſſis humoribus. Quod ſi præterea flatuoſus quiſpiam ſpiritus in iecore ſit interclu ſus, qui nequeat erumpere, tenſio quoque percipitur in eodem hypochondrio, ex quo deinceps, præter ſen ſum ponderis dolor aliquando acutus poteſt concitari, ut notat Galenus 7. aphor. com. 51. cum alioqui iecoris obſtructiones non habeant inſignem adiunctũ dolorem, qui ſi modo adeſt potius grauatiuus eſt, quã acutus. Epar, inquit Galenus loco citato; dolet propter obſtructionem, ſed mediocriter, & cum quodam ſenſu potius ponderis, quam uehementis doloris, at vehemens dolor fit propter flatuoſum ſpiritum aut inflammationem, quæ uel eſt maxima vel ſuppurat. Præterea habent pulſus inæquales, præcipue ſecundum magnitudinem, & paruitatem, vehementiam, & debilitatem, quod ſignum commune eſt obſtructioni omnium membrorum principalium, vt docet Gal. 1. ad Glauconem, capit. 14. in fine: itaque fiunt pulſus nunc parui, & languidi, nunc magni, & uehementes, quandoque etiam ſi res ſit grauior, intermittentes. Obſtructionibus iecoris non eſt neceſſario coniuncta febris; cum obſtructio ſit morbus frigidus, & maiori ex parte ex frigida materia ortum habeat; quare niſi putreſcant humores, quod tamen facile euenit, cum nequeant diſflari, nulla febris excitatur, & ita cum obſtructione iecoris quandoque adeſt febris, & tunc calefacto uiſcere apparent quoque indicia caliditatis: quandoque nulla adeſt febris, in quo caſu potius adſtant ſigna frigiditatis, quam caliditatis.

Quo loco notanda eſt oſcitantia Altimari, qui aſſerit ex ſententia Gal. 8. de meth. c. 4. magnitudinem obſtructionis diſcerni ex magnitudine febris, cum certiſſimum ſit, ingentem iecoris obſtructionem ſæpe fieri cum leui, imo vero nulla febre. Galenus autem eo loco loquitur non de iecoris, ſed de cutis obſtructione, & in hoc deceptus eſt Altimarus.

Hiſce ſignis quæ colligimus ex varijs Galeni locis, nonnulli addunt alia ſigna, ex colore totius corporis, ex lotio, excrementis alui, quæ cum non ſint propria obſtructioni, ſed communia inflammationi, ſcirrho, & alijs morbis, iure poſſunt prætermitti; quare veniamus ad ſigna differentiarum.

Signa differentiarum. Si pars iecoris ſuperior & gibba laboret obſtructionibus, quæ ſint aliquantiſper inſignes, ad tactum; & compreſſionem dextri hypochondrij, utcunque percipitur quædam turgentia ac tenſio, cum neceſſario iecur magis tumidum ac tenſum reddatur, quam ſit ſecundum naturam. At uero ſi obſtructiones magis occupant partem cauam, vix mano ad tactum percipi poteſt, vel tenſio, vel repletio, niſi forte obſtructio, fuerit adeo magna, ut alteram quoque partem in conſenſum trahat: ſed hanc ipſam differentiam licet ex alijs diſcernere, ac maxime ex alui excrementis: nam quę obſtructa parte ſima excrementa ſunt plerumque humida, copioſa, inſtar cuiuſdam ſedimenti ptiſanæ hordeaceæ, quo iecur chylum confectum in uentriculo nequeat ad ſe attrahere. Obſtructa autem parte gibba, eadem excrementa ſunt potius ſicca, ac demũ laborante vtraque parte, excrementa erunt varia, modo humida, modo ſicca.

Vtrum autem obſtructiones fiant ex multitudine, vel magis ex qualitate humorum, non difficile id poteſt cognoſci ex colore, & habitu vniuerſi corporis, nec non ex varijs ſymptomatibus, quæ uel plenitudinem, vel cacochymiam ſolent demonſtrare, de quibus ſæpe diximus, quibus indicijs dumum licet addere præcedentem victus rationem, ætatem, tempus anni, & alia eiuſmodi.

Incõmoda obſtructionis. Ante uero quam ueniamus ad curationem, quod vnum reſtat, ne quis putet obſtructionem iecoris rem eſſe parui momenti, Galenum audiamus, qui in libro de cibis boni, & mali ſucci, cap. 1. refert uaria incommoda, & pericula, quæ hunc morbum ſolẽt comitari: primum prohibetur diſtributio alimenti per totum corpus, ex quo illud nõ poteſt deinceps nutriri: ſecundo, neceſſario generatur collectio plenitudinis in venis meſenterij, & ſimarum partium iecoris, impedito enim tranſitu ipſi alimento, quo minus poſſit penetrare ad eas partes, ad quas pertinet illud generaliter diſtribuere, vt eiuſmodi repletio generetur neceſſe eſt, in quo caſu tertium periculum imminet, ut aut ſequatur inflammatio partiũ, in quibus collectio facta fuerit, aut ſuccedat putredo redundantium humorum: quãdoquidem alterutrum ſequi neceſſe eſt, nempe vt crudi craſſiq; humores, vel concocti conuertantur in ſanguinem, vel putreſcant, ſicuti reliquis quoq; omnibus accidit, quæcunque locis calidis diutius moram trahunt. Hæc ex Galeno: quibus id generaliter licet adijcere, obſtructionem iecoris, vt vulgo loquuntur, eſſe matrem fere omnium morborum, ſiquidem facile, & frequenter illam conſequuntur febres, & illæ quidem difficiles, & diuturnæ, cacochymia, cachexia, hydrops, apoſtema, dolores colici, fluxiones alui, melancholia hypochondriaca, & alii id genus morbi propemodum innumerabiles. *Curatio.* Sed ipſam curationem aggrediamur Galen. 8. meth. cap. 4. 11. metho. ca. 10. & 13. generaliter tractando rationem curandæ obſtructionis, duplicem facit illius conſiderationem, vnam quatenus facta eſt: alteram quatenus eſt futura; quare ſcribit, factam obſtructionem curandam eſſe *ἐκφράξει*, quæ nihil aliud eſt; vt ipſe interpretatur locis citatis, nec non de ſimpl. med. facultat. cap. 12. quam deterſio, quæ impactos, & obſtruentes humores remouet, ad quem modum inquit in arte med. cap. 94. obſtructionem habere unam intentionem morbo contrariam, nempe apertionem. Futuram autem obſtructionem docet curandam eſſe vacuatione, attenuatione, deterſione, grauiterque nos admonet, antequam adminiſtrentur medicamenta de obſtruentia, quæ ſunt accommodata ad tollendam factam obſtructionem, vt perpetuo incipiamus a vacuatione illorum humorũ, qui tanquam cauſa futuræ obſtructionis aſſidue confluunt ad partem obſtructam; quod ſi aliter fiat, geminũ periculum imminet, vt obſtructiones non ſolum nõ tollantur, ſed etiam reddantur, & curatu difficiliores. Cum igitur nulli dubium eſſe poſſit quin obſtructiones iecoris hac ipſa methodo curari debeat, duæ principales nobis ſeſe offerunt curandi indicationes, altera, omnium primum vacuandi vniuerſi corporis, altera, vtendi medicamentis de obſtruentibus de quorũ numero paulo poſt.

Sed hoc loco non eſt prætermittendũ Galeni præceptum, quatenus pertinet ad uacuationẽ iecoris, cuius ille meminit in libello de conſtitutione artis medicæ 17. nec non in arte medica, cap. 94. & aliis locis, quod omnium ſi fuerit obſtructa pars gibba, & ſuperior iecoris, ſumpta indicatione a natura loci affecti, qui ratione venæ cauæ habet magnum conſenſum cum uaſis urinarijs, opportune uacuari ſoleat

per

per ea medicamenta, quæ prouocant lotium, ſummodo multo uitioſo humore non ſit referta; tunc enim per aluum & medicamenta deterſorio poſſunt vacuari, vt notauit Gal. 7. meth. cap. vlt. At vero ſi fuerit obſtructa pars inferior & concaua, cõſentiente vena porte, quæ ab hac parte ortum ducit, cum inteſtinis longe cõmodior fuerit euacuatio per medicamenta purgantia per aluum.

Prognoſt. Vtrum poſſimus ſatisfacere propoſitis indicationibus, potiſſimum licet colligere ex differentijs ſumptis ab intenſo & remiſſo, à tempore, a coniunctis, & alijs id genus: ſiquidem pro comperto habendum eſt, obſtructiones longe facilius curari, ſi fuerint leuiores, proximo tempore factæ, in corpore robuſto, ac ſine febre, quam ſi fuerint validiores, antiquæ, in corpore debiliore, et non ſine febre. ex quo Gal. ſcriptum reliquit in libello de conſtit. artis med. 17. obſtructiones iecoris, antequam faciant altas radices, ſola tenuante victus ratione, nec non tenuantibus quibuſdam medicamentis, ſine multo labore poſſe auferri: vbi uero fuerint multiplices & validiores, non ſolum tenuantibus alimentis & medicamentis, ſed etiam vacuatione opus foret, illaſque multo difficilius curari, adeo vt tandem ſi fuerint inueteratæ, & longiore tempore confirmatæ, nullam prope recipiant curationem. Hæc uera eſt ratio prognoſtici, ut ad obiter uos moneam, quam poſſunt afferre, qui ſcribunt vel docent curationem morborum, quæ nimirum ſumitur ex natura & differentijs morbi, de quo agitur: vnde ridendi ſunt, qui conantur in ſingulis morbis certas & proprias prædictiones inuenire, cum enim legitima & conſtans ratio prognoſtici tota pendeat ex comparatione virium cum morbo, cuius Galen. & 1. ad Glauconem & frequenter meminit, ubi nullis eſt æger, adeoque nulla virium cum morbo comparatio, certum eſt aliud nullum prognoſticum poſſe fieri, præter id quod ſuggerit conditio & natura morbi, ſicuti diximus. Sed redeo ad rem.

Pro abſoluenda priori indicatione, quę pertinet ad vacuationem totius corporis, primum quidem ad purganda illa excrementa, quę continentur in uentriculo & primis vijs, expedit lenire aluũ leniore aliquo medicamento, inter quæ hiera eſt præſtantiſſima, vel ſola ad ℥ ij. quæ medicamenta erunt accommodata, ſi obſtructiones fuerint ex humoribus lentis, craſſis, & frigidis. Quod ſi vna cum obſtructione appareat caliditas iecoris, poterit exhiberi caſſia cum portiuncula ſpecierum hierę. Lenita aluo, conſentientibus tribus principibus ſcopis, vena omnino ſecanda eſt, & ea quidem baſilica dextri brachij, ſanguiſque mittendus ea menſura & quantitate quæ videbitur conuenire & plenitudini & habitui corporis & reliquis ſcopis ſecundarijs. quod quidem remedium cenſendum eſt non ſolum utile, ſed etiam neceſſarium, pro perficienda generali corporis vacuatione, nec non pro reuellendo humore fluente ad partes obſtructas, atque ut ſemel dicã pro aperienda via cæteris medicamentis, accommodatis ad tollendas obſtructiones, quæ iam diximus ſine huiuſmodi communi prouidentia non poſſe tuto & utiliter adminiſtrari. Et quanquam non ignoro pleroſque hoc remedium improbare, & in obſtructionibus iecoris, & in cæteris morbis, in quibus redundant humores lenti, craſſi & frigidi, tamen nolo in præſentia longius hanc difficultatem examinare, cum in animo habeam commodo tempore hoc ipſum argumentum tam perſpicue & ſolide vobis explicare, vt facile deinceps poſſitis, & huic, & alijs aduerſariorum cogitationibus reſpondere. Iam vobis ſufficiat vnus locus valde notabilis 8. metho. cap. 4. in quo Gal. probat ſectionem uenæ citra vllam plenitudinem humorum, tametſi abundeant humores craſſi & frigidi, & ipſum corpus uere dici poſſit laborare cacochymia.

Lenita aluo, ſecta vena, ac minorata materia, quæ ſupereſt, eſt cõcoquenda, ad quem uſum plurima ſunt accommodata, tum ſimplicia, tum compoſita medicamenta, nos familiarius utimur ſyrupis & decoctis, ſicuti alij aquis ſtillatitijs, uel ſeparatis, uel mixtis. Primum vero incipiendum a leuioribus, quales ſunt ſyrupi ſimplices de cichoreo, de ſoncho, de endiuia, de ſilice, acetoſis, decocta cichorei, acetoſæ, capillorum veneris, borraginis. Quod ſi vna iecur appareat frigidũ, permiſcenda erunt nõnulla calidiora, ſyrupus de agrimonia, de betonica, de fumo terræ, & ſimilia.

Deinde ſi ita ferat occaſio, progrediendum ad ualentiora; qualia ſunt ſyrupus de cichoreo ſine rhabarbaro, & cũ rhabarbaro, de endiuia gentilis, decocta agrimoniæ, hyſſopi, chamæpityos, & ſimilium.

Apparente concoctione purgetur noxia materia, ſed cũ medicamentis quoquo modo leuioribus, quoniam quæ recipiunt ſcammonium, & alia id genus vehementiora, officiunt iecori, trahunt ad illud noua excrementa: quare optima ſunt inter ſimplicia rhabarbarum, agaricus: inter compoſita pilulæ de tribus cum rhabarbaro, de hiera cum agarico, ſyrupus roſaceus, vel mel roſaceum ſolutiuum, quod vtrumque propter roſas eſt familiare iecori, & alia huiuſmodi. Quod ſi vna non ſatis fuerit purgatio, repetitis ſyrupis, optimũ fuerit purgationem quoque repetere.

Ex purgato corpore vniuerſo, mox opportune deueniendum eſt ad ea medicamenta, quæ dicuntur habere peculiarem vim de obſtruendi, quorum natura, quantum colligitur ex Galen. 11. meth. cap. 10. 4. de ſimplic. med. facult. cap. 12. 6 de ſimp. med. facul. cap. de pæonia, & huiuſmodi: primum debent eſſe ex genere medicamentorum abſtergentium, ex quo opus eſt, vt non ſolum facultatibus, ſed etiã modo ſubſtantiæ opponantur illis medicamentis, quæ à Græcis emplaſtica dicuntur: hæc enim viſcida ſunt & omnino mordacitatis experta, cũ altera ex parte medicamenta deobſtruentia debeant carere omni lentore, neque eſſe mordacitatis expertia. Sunt igitur, aut nitroſa, aut amara, aut acria, aut omnino tenuium partium: quod ſi dentur parum quid habeant aſtringẽtis facultatis, ea longe euadunt meliora, & præſtantiora. Horum medicamentorum ſylua eſt ingens, ac prope infinita, ex qua ea breui conabor ſeligere, quæ mihi uidentur hoc tempore magis vſitata & efficacia. *Medicamenta deobſtruentia hepar.* Quædam ſunt ſimplicia, endiuia, intubus, cichoracea omnia, plantago, fumaria, cetrach, abſinthium, betonica, chamædrys, chamæpitys, radices, folia, & ſemina apij, petroſelini, fœniculi, aſparagi, cortices & radices lauri, & alia id genus, quæ tamen, cũ ſint alia magis, alia minus calida, debent ita moderari & adminiſtrari, vel ſeparatim, uel ſimul commixta, vt res ipſa, & affectio iecoris, uel calidior uel frigidior videbitur poſtulare. Nonnulli inter cætera omnia mirabiliter laudant lupulos, atque eorum decoctum, moti fortaſſe auctoritate Meſue, qui hoc medicamentum ad multos vſus probat maximopere: ſed cum nihil de eo, quod quidem inuenerim, Gal. Dioſcor. aliique veteres auctores poſteritatis memoriæ prodiderint, ego illo admodum timide vti ſoleo, qui libenter abſtineo a medicamentis nouis, incertis, & quorum vires teſtimonio, & auctoritate veterum non ſunt nobis manifeſtæ. Quædam autem ſunt medicamenta compoſita, ſyrupi, de quibus iam diximus, confectiones diarhodon, diacyminum, diacalamenthum, trochiſci de roſis, de agrimonia, de abſynthio, de rhabarbaro, & alia, quorum non eſt vt longiorem catalogum faciamus. Sed tamen nolo prætermittere, quin proferam quoddam medicamentum ex radice cichorii & chamæpityos, quod eſt Gal. ex Archigene 8. de med. ſec. locos, quo olim ſenior quidam medicus in obſtructionibus iecoris familiariter & feliciter vti conſueuerat.

Electuarium deobſtruens.

℞. Radicum cichorij deſiccatarum ℥ ij.
Chamæpityos ℥ j.
Spicæ nardi
Spicæ Celticæ
Aſari ana ℥ ß.

Amygdalarum amararum ℥ ß.
Mellis quantum ſufficit. Miſce, & fiat electuarium.

quod ſi auferantur illa aromata, poterit etiam adminiſtrari in iecore calidiore.

Vſus. Hæc ſunt medicamenta accommodata, ad tollendas obſtructiones iecoris in quorum vſu illud eſt maxime obſeruandum, vt opportune exhibeantur, quo nimirum tempore iam confectum ſit alimentū, quod ex ventriculo in ipſum iecur digeritur. ac deinde tantum quoque temporis ſpatium inter ea atque alimenta poſterius aſſumenda interponatur, quantum ſatis fuerit. & ita probe concoquantur.

Diximus de omnibus medicamentis, tam internis, quam externis, accommodatis ad tollēdas obſtructiones iecoris, quibus omnibus poſtremo debet accedere congrua victus ratio, adeo, vt ægri ex vna parte diligenter caueant ab ijs omnibus alimentis, & potibus, quæ poſſunt gignere humores craſſos, lentos, viſcidos, & accommodatos ad efficiendas obſtructiones, de quibus iam diximus, tractantes de cauſis externis: ex altera vero aſſumant alimenta, quæ vim habeant incidendi, detergendi, extenuandi, vt ſunt amara, acria, acida, de qua quidem tenuante victus ratione Gal. accurate & diffuſe libellum ſcripſit, qui vnicuique ſatis eſſe poteſt: in ſumma panis probe confectus, elaboratus, mediocriter ſalitus, cui licet commode permiſcere, ſemina aniſorum, fœniculi, vel quid ſimile, carnes ſint probatæ, pulli gallinacei, perdices, turdi, & omnes aues montanæ, piſces ſaxatiles, fercula parata ex iure, ſaccharo, aceto, petroſelino: vinum ſit tenue, minime dulce, vel auſterum, quæ pauca tanquam exempla ſufficiant, ad quæ cætera facile poſſunt referri.

Caſus. Quoniam vero hic morbus eſt maxime frequens, & longe maximi momenti, vt ordinatam, & accuratam illius curationem teneatis, ex noſtro inſtituto proponatur caſus, in quo quæ generaliter diximus, quantum licet ad particularem vſum referantur. Socrates annum agens 40. temperamenti calidi, & ſicci, tempore veris, iam duos menſes laborat obſtructione iecoris ſine febre: Socrati ante omnia leniatur aluus cum caſſia & hiera, ſecundum hanc formam:

R. *Floris caſſiæ nouiter extractæ ʒ x.*
Specierum hieræ ſimplicis ℈ *iiij. M.*

Altera ſequenti die Socrati ſanguinem detrahatis, ſecta vena iecoris, quam baſilicam appellant, circiter vncias decem. Tertia die inſtituatis ſyrupos, qui moderate poſſint refrigerare, aperire, & craſſam materiam concoquere.

R. *Syrupi de endiuia*
De ſlice
Aceto ſi ſimplicis ana ℥ ß.
Decoctionis cichorij
Acetoſæ
Agrimoniæ ana ℥ iiij. M.

Sumptis ſyrupis per 8. vel plures dies, apparente coctione in loco tale exhibeatur medicamentum.

R. *Rhabarbari electi ʒ ij.*
Spica gr. vj. fiat infuſio in ſupraſcripta decoctione per horas decem, & facta expreſſione, adde
Syrupi roſati ſolutiui ℥ iij. Miſce & fiat potio.

Sin autem concoctio difficile & tarde appareat, ſicuti euenit ſæpenumero, vobis licebit repetere medicamentum leniens ſemel exhibitum, vel quid ſimile: & perpetuo debetis abſtinere a ſoluentibus medicamentis, niſi ducendi humores fuerint concocti: quam ſane purgandi rationem ad mentem Hippoc. & Gal. in priuatis lectionibus ſpero, me vobis vſque adeo plane & firmiter propoſiturum & confirmaturum, vt nullus de hac re locus dubitationi vobis in poſterum poſſit ſupereſſe.

Expurgato corpore vobis licet tuto aggredi ea medicamenta, quæ maiorem vim habeant exobſtruendi, qualia ſunt trochiſci, ſyrupi compoſiti, & alia id genus.

R. *Trochiſcorum de abſinthio*
De roſis ana ʒ ß.
Conſeruæ florum cichorij ℥ j.
Miſce fiant boli, qui poterunt quatuor viribus exhiberi mane ante ſyrupum.

R. *Syrupi de cichorea compoſiti ſine Rhabarbaro*
De Soncho
Acetoſi ſimp. ana ℥ ß.
Decoctionis fumi terræ
Cichorei
Agrimoniæ
Radicum petroſelini ana ℥ iiij. Miſce pro ſyrupo.

Poſt nonnullos dies, niſi Socrates vobis videatur exquiſite purgatus, alterum propinetis medicamentum:

R. *Rhabarbari electi*
Agarici trochiſcati. ana ʒ j.
Fiat infuſio in decoctione agrimoniæ per horas decem: tum facta expreſſione adde
Electuarij diaphenicon ʒ ij. ß.
Mellis roſati ſolutiui. ℥ iij. Miſce. & fiat potio.

Hoc demum tempore exhibeatis ea medicamenta, vel ſimplicia vel compoſita, cæteris omnibus efficaciora, quorum ſupra mentionem fecimus, inter quæ ego familiariter vti conſueui hoc electuario:

R. *Radicum cichorei decoctarum ℥ iiij.*
Radicum chamæpityos ℥ ij.
Amygdalarum amararum ℥ ß.
Mellis quantum ſufficit. M.

In quorum quidem medicamentorum adminiſtratione tantum perſeuerandum eſt, quantum res ipſa videbitur poſtulare. Neque demum ſunt prætermittenda pro curando Socrate medicamenta externa, quorum iam ſuperius ſunt poſita varia exempla, neque eſt in ijs referendis maiorem temporis iacturam faciamus.

CAPVT XIII.

De inflammatione iecoris.

TRactaturi de iecoris inflammatione, ne verſemur in aliqua nominis ambiguitate, cum veteres Medici pluribus modis nomen inflammationis ſoleant vſurpare, quorumque Gal. 2. ad Glauconem, cap. 1. & alias frequenter mentionem facit, nos in præſentia inflammationem intelligimus tumorem præter naturā, ex aliquo humore calidiore orientem: in qua ſignificatione accipitur ab Hipp. Gal. & omnibus Medicis. Sæpenumero itaque iecur, ſicuti reliquæ partes noſtri corporis, eſt aptum, vt ſupra diximus, ad ſuſcipiendam inflammationē, de cuius generationē in vniuerſum præclare ſcribit Gal. 5. de diff. feb. cap. 11. qui aſſerit hunc morbum oriri ex calida fluxione, trāſmittente vna, vel pluribus partibus, vicinis aut remotis ad ipſum iecur noxia excrementa, quæ illud in tumorem attollunt, & inflammationem efficiunt.

Differ. Etſi vero differentiæ huius morbi plures poſſunt numerari, verumtamen duæ mihi videntur eſſe præcipuæ: altera quæ ſumitur à varijs partibus iecoris laborantibus: altera quæ ſumitur ex materia diuerſorū humorum, ex quibus inflammatio originem habet, ſicuti diximus de obſtructione: quod tamen ita accipiendum eſt, ſicuti accipitur a Gal. 5. de loc. aff. cap. 7. qui cum doceat inflammationem poſſe oriri duntaxat vel

in

in partibus cauis, vel in gibbis iecoris, ſimul afferit, in neutra parte inflammationem exquiſite diſtinctã poſſe conſiſtere, vt altera integra, & omnis mali immunis conſeruetur, propterea, quia visceris caro in cunctis partibus continua eſt, adeo vt neceſſe ſit eas quoquo modo in affectibus ſibi mutuo conuenire. Sed & illud nõ eſt prætermittendum, quod idem ſcribit Gal. 13. metho. c. 14. in fine: caua iecoris parte laborante inflammatione, protinus fore neceſſe, ut ſimul venæ, quæ ſũt in meſenterio, inflammatione laborent, quando illæ omnes originem ducunt ex ea vena, quæ ad portã pertinet. Poſtremo, & id pertinet ad hanc differentiam, nempe carnoſam iecoris partem atque illius ſubſtantiam corripi interdum inflammatione, interdum vero magis membranam laborare, quæ illud circundat, & veſtit: quod neque a Gal. prætermiſſum eſt 6. aph. com. 5. nec non 7. aphor. com. 45.

Quatenus autem pertinet ad aliam differentiã, quã præbet materia diuerſorum humorum, qui efficiũt inflammationem, tametſi nõ debet negari, quin iecoris inflãmatio fieri poſſit ex quouis humore, mixto ſimul cum ſanguine, tamen dicit Gal. 6. de med. ſecundũ locos, c. 1. & vltimo, hunc morbũ præcipue ac maxima ex parte fieri, vel ex ſanguine calidiore vel ex bile, quãdoquidem reliqui duo humores magis ſunt apti ad generandos alios humores, quam inflammationem.

Signa. Signa indicantia inflammationem iecoris, alia ſunt communia, alia propria, quæ præcipue ſumuntur ex Gal. in 5. de loc. aff. ca. 7. Inter ſigna communia primo percipitur grauitas in dextro hypochondrio, quandoque vero, & dolor, qui peruenit ad coſtas ſpurias, quibus iecur quibuſdam internis vinculis alligatur, vt dicit Gal. 4. de vſu partium, ca. 14. quæ quidem vincula inflammata diſtendunt, & dolorem patiuntur, quã colligantiam tamen dicit Gal. non reperiri in cunctis hominibus, ſicuti neque in cæteris animantibus, vt propterea neque in omnibus hic coſtarum dolor percipiatur. Præterea iecoris inflammationem neceſſario ſequitur febris, & propter dignitatem partis, & propter maximum illius conſenſum cordi: quæ quidem febris, vt dicit Gal. 1. aphor. com. 12. ſolet habere nonnullas acceſſiones quotidie, & noctu potius quam interdiu, ſicuti in pleuritide, & phrenitide acceſſiones magna ex parte fiunt per tertiam diem, neque tamẽ perpetuo eandem ſeruant rationẽ, namque vt dicit Gal. 2. prorrhet. com. 21. Febris quandoque eſt maligna, quandoque acuta, ſed non maligna, quandoque vero nec maligna neque acuta: quæ ſane diuerſitas ſolet conſequi diuerſam conditionem, & magnitudinem inflammationis: etenim cum inflammationum magnitudinem perpetuo febris ex proportione ſequatur, ſicuti nõ perpetuo neceſſe eſt iecur valenter inflammari, ſed modo remiſſius, modo intentius, ita non ſemper neceſſario febris, ſequitur maligna, vel acuta, ſed ad proportionem inflammationis. His accedit aliqua difficultas ſpirandi, ſiquidem propter conſenſum ſepti tranſuerſi, vt dicit Galenus libello de vtilitate reſpirationis, c. 4. ægri coguntur paruam, & frequentem reſpirationem facere. Lotia ſunt flaua, quãdoque liuida, interdum nigra, propter maiorem, vel minorem caliditatem, & inflammationem, pulſus eſt durus, tenſus, & inæqualis, veluti qui ſerrinus dicitur, vt ait Galen. 4. de cauſis pulſuũ, c. 7. 1. de præſagio ex pulſibus, c. 4. ſed tamen pulſus eſt minus, durus, & inæqualis, quam ſit in pleuritide, quod pleura ſit pars neruoſior, & ſuapte natura tenſa: præterea eſt magnus, vel .x, & frequens. Demum vero, vt dicit Gal. 5. de loc. aff. cap. 7. cum inflammatione iecoris hæc fere coniunguntur ſymptomata, exigua tuſſis, linguæ color per initia ruber, deinde niger, ingens faſtidium cibi, inexhauſta ſitis, vomitus quidam tum ſinceræ bilis, tum eius quæ vitellina dicitur, poſtea vero nonnunquam æruginoſæ; aluus quoque illis aſtringitur, niſi cum iecoris imbecillitate inflammatione fieri contingat; nam tunc deiciuntur excrementa liquidiora, & quandoque ſimilia loturæ carnis; alioqui enim propter nimiam visceris caliditatem ſicca deiiciuntur, quæ σκυβαλώδη græce appellantur, quod notauit Galen. 4. de ratione victus morborum acutorum, com. 17. Atque hæc fere videntur eſſe indicia, quæ generaliter iecoris inflammationem ſolent demonſtrare.

Sed antequam accedamus ad ſigna differentiarum, non fuerit alienum ab inſtituto noſtro, & a veſtra vtilitate, ſi nonnulla proferantur indicia, quibus ſciatis diſtinguere inflammationem iecoris ab inflammatione aliarum duarum partium, quæ, & propter vicinitatem, & propter ſimilia ſymptomata non ita facile diſcernuntur, quin medici alterum morbum pro altero accipientes decipiantur. Sæpenumero vna eſt inflammatio muſculorum abdominis, intra quos, vt ſcitis, iecur ſub peritonæo poſitum eſt. Gal. ergo loco citato 5 de loc. affect. docet ea ſigna, quibus huiuſmodi partium inflammationem diſcernere poſſitis: primum quidem ex poſitu, & figura: namque inflammato iecore, ſi muſculi manibus tractentur, & quatenus fieri poteſt, attollantur, & ſuſpendãtur, manifeſte profundior tumor deprehenditur, & ille quidem quaſi in vnum collectus, & circumſcriptus, pro forma ipſius iecoris laborantis. ſiquidem omnis inflammatio ſuſcipit formam particulę cuius eſt inflammatio: inflammatis autem muſculis, vel ad ſcenam factum, quaſi in ſumma cute, primus percipitur, & dolor, & tumor. ac ſi animus diligenter attendatur, talis fuerit ſigna inflammationis, qualem habent muſculi laborantes: hoc ipſum demonſtrant cum alia, tum maxime color totius corporis: ad quem modum Gal. deprehendit Sicilianum quendam nullo iecoris morbo laborare, ſed tantummodo abſceſſu in profundis muſculis, præter ſententiam aliorum medicorum: huius ægroti hiſtoriam recitat 5. de loc. affect. cap. vltimo: ſed febris quoque huiuſmodi morborum differentiam ſatis poteſt demonſtrare, cum certum ſit perpetuo, longe maiorem febrẽ excitari in iecoris, quam muſculorum inflammatione: immo vero non modo febrem, ſed etiam cuncta ſymptomata, quæ ſupra fuere poſita, ſemper eſſe vehementiora, & maioris momẽti: namque vt dicit Gal. 1. prognoſt. com. 30. ſi muſculi inflammatione laborant, inferre mortem nõ poſſunt, niſi raro, aut propter magnitudinem inſignem inflammationis, aut propter viriũ debilitatem, aut quia vel medici, vel ægrotantes aliquem committant errorem.

Signa diſtinguẽtia pleuritidẽ ab inflammatione iecoris. Altera eſt inflammatio membranæ, ſuccingentis coſtas, quam pleuram appellant, quæ itidem pars proxima eſt ipſi iecori, & habet ſymptomata vſq; adeo ſimilia ſymptomatibus inflammationis iecoris, vt frequẽter Medici alteram pro altera ſoleant accipere: ſicuti euenit Glauconi Philoſ. & medico Siculo, qui laborãs inflammatione iecoris, putabat ſe laborare pleuritide; cuius elegantem hiſtoriam recitat Gal. 5. de lo. aff. ad finem. At vero idem Gal. hanc rationem quoque diſcernendi hos duos affectus nos docet praclariſſime 5. de loc. aff. c. 9. Eſto ille inquit, vt quiſpiam inter reſpirandum in ſpuriarum coſtarum loco doleat, hunc certe ex eo dolore pleuriticum eſſe non debemus, ſuſpicari, ſed in primis decet conſiderare, tum tuſſiendo aliquid expuat: id enim ſi fuerit coloratum, non temere pleuritidis facit ſuſpicionem; quod ſi vero tuſſiendo nihil omnino expuat, fieri ſane poteſt, vt ita quoque ſit pleuriticus, vbi nimirum inflammatio fuerit cruda, & conſtricta, adeo vt ab ea nihil reſudet, quod eiici poteſt, quali inflammatione multos dies laborabat Anaxion, cuius ex Hipp. meminit Gal. 1. de criſibus c. 18. Cæterum fieri poteſt, vt dolor quoque in ſpuriarum coſtarum loco exoriatur propter iecoris inflãmationem, internis videl. internis quibuſdam vinculis, quibus nonnullorum iecur coſtis ſpuriis alligatur vt ſupra diximus. Primum vero indicium, quo alteram inflammationem ab altera diſcernere poſſimus, Galeno ſumitur ex pulſu: namque ille non eſt ſimilis

vtrobique, quia tametſi in vtroque, morbo pulſus eſt durus, & ſerrinus, tamen certum eſt, illum minorem duritiem habere in inflammatione iecoris, quam pleuritide, propter varietatem partium inflammatarũ. Secundum ſumitur indicium ex excrementis, quæ deijciuntur per aluum, ſiquidem in inflammatione iecoris deijciuntur excrementa ſimilia loturæ carnis nuper mactatæ, etſi non ſemper ſunt eiuſmodi, ſed in his duntaxat magis, quæ propriè iecoraria dicuntur, vel hepaticæ, quamobrem in ijs inflammationibus iecoris, in quibus per aluum nihil excernitur, optimum fuerit manibus dextrum hypochondrium explorare: nam ſi in eo tumor eſſe deprehendatur, certiſsimum erit inflãmationis indicium: quod ſi nullus tumor inueniatur, nec ſic quidem deſiſtendum eſt, cum fieri poſsit, vt ſit inflãmatio in ſola concaua iecoris parte, in qua nullus tactui tumor poteſt occurrere: nec non, vt inflammatio ſit in gibbis partibus at vero non omnibus ſed iis duntaxat, quæ a coſtis ſpurijs conteguntur, itaque Gal. cõſilio laborantem admonere oportet, vt maxime reſpiret, illumque interrogare, an grauitatem aliquam ſentiat, aut a ſuperioribus partibus ſuſpenſam, aut vicinis incumbentem, id quod propter cauſas iam expoſitas ſolet iis contingere, qui iecoris inflammatione laborant. Ad ſummam concludit Gal. præcipuum indiciũ hac in re pulſum eſſe, & qui fallere nõ poteſt, progreſſu autem temporis, & reliqua ſymptomata poſſe aliquid firmi ſignificare. Nam vbi iecur inflammatione laborat, contingit, & linguæ, & totius corporis colorẽ immutari, ſicuti rurſus in pleuritide contingit tuſsim creſcere, atque eo tempore omnino apparere aliqua, quæ per tuſsim eiiciuntur. Hunc locum tractaui paulo longius, quod il e mihi videatur non ſolum diligenter monſtrare differentiam harum duarum inflammationum, ſed etiam poſſe maximam lucem afferre huic toti tractationi. Venio ad ſigna differentiarum.

Signalia. Diximus præcipuas differentias inflammationis iecoris ſumi, vel ex parte laborante, vel ex natura humoris efficientis inflammationem, itaque ſi carnoſa pars iecoris inflammatione laboret, auctore Gal. 6. aphor. com. 5. dolor quidã obtuſus, & grauis, ac veluti quoddam pondus in ea parte percipitur, ſin autem tunica iecori circundata, vel vaſa laborent, tunc dolor fit potius acutus; præterea ſi inflammatio ſimam iecoris partem obtineat, ex 5. de locis affect. ad finem, priuſũ manibus facilius percipitur, præſertim ſi fuerit inſignis, atque abdomem ſuapte natura extenuatum, quod etiã ex morbo ſolet extenuari: deinde maior ex hac parte eſt dolor, qui ſpirando percipitur, magiſque ad dextrũ aſcendit iugulum, vt quandoque id nempe in magna iecoris inflammatione, detrahi videatur, quod euenit propter vicinitatem, & conſenſum ſepti, tranſuerſi, & totius thoracis. Sin uero inflammatio cauam iecoris partem afficiat, hæc manibus deprehendi non poteſt, & quemadmodum pars gibba magis conſentit ipſi pectori, ita concaua, & propter vicinitatem, & propter communicantiam venæ portæ, magis conſentit ventriculo: quocirca ille con ſueuit inſigniter laborare ſiti, nauſea, cibi faſtidio, vomitu, ſingultu, & aliis prauis ſymptomatibus. Quatenus autem pertinet ad alteram differentiam humoris efficientis inflammationẽ, hic, vt diximus, fere eſt duplex, vel ſanguis, vel flaua bilis. & quanquam ſigna vtriuſque ſunt prope eadem tamen ſciendum eſt, ſymptomata longe fieri vehementiora, & deteriora ex bile, quam ex ſanguine, cum enim tunc inflammatio quodammodo degeneret ad naturã eryſipelatis, febris excitatur ardentiſſima, qualis ea eſt, quæ Latinis ardens dicitur, quam perpetuo ſolent comitari ingens ſitis, ſumma caliditas, maxima inappetentia. & alia huiuſmodi, quæ ex bile ſolent procreari: ſic lotia erunt inſigniter flaua, quandoque etiam nigra: excrementa alui erunt ſinceriora, præceſſerunt quæ copiam bilis potuerunt efficere. Altera autem ex parte ſi inflãmatio oriatur ex ſanguine, & febris, & dolor, & omnia ſymptomata erunt leuiora, & maius acuti, ſicuti hic humor altero eſt benignior, & minus periculoſus. Veniamus ad curationem.

Curatio. 2. In qualibet inflammatione, quæ eſt morbus in intemperie cum materia, vnica eſt indicatio, nempe vacuandi materiam, quæ in ea continetur: hæc autem poteſt vacuari dupliciter, vno modo ſi retrocedat: altero per patientem particulam: retrocedet autem materia vel impulſa, vel attracta, vel tranſmiſſa: vel vno aliquo, vel omnibus ex his modis: per locum vero patientem euacuabit partim quidem manifeſte, & ſenſibiliter, partim latenter, & inſenſibiliter. Itaq; ſi vniuerſum corpus plenius fuerit, quam conueniat, non oportet per patientem locum vacuare: nam ſi ſcarificationibus, vel aliis remediis conabimur ſenſibiliter vacuare, ratione excitati doloris plus trahemus ad partem affectam: quod ſi medicamentis calefacientibus volemus eandem materiam digerere, propter calorem periculum eſt ne plus in partem trahatur quam digeratur: ſin autem in eo laboremus, vt id quod influit rurſum retrocedat, non quicquam recipiet quod plenũ fuerit corpus: quocirca neceſſe eſt vacuare totum corpus, aut retrahere omnino in alias partes quod influit in patientem locum: demum vbi hoc factum fit, oportet primũ repellere ex parte inflammatã, deinde accedere ad reſoluendum quæ ſuperſunt. Hæc præclariſſima eſt doctrina Gal. ac meth. curãdi omnes inflammationes c. 95. artis med. quam ſi velimus accommodare ad noſtram iecoris inflammationem, ita habendum eſt: *Indicationes.* etenim 1. nobis ſeſe offert indicatio uacuandi vniuerſi corporis. 2. repellendi materiam fluentem adhuc. 3. vacuandi manifeſte ac ſenſibiliter materiam contentam *Prognoſt.* in iecore, ſi fuerit in parte caua, per aluum; ſi in gibba, per lotium. 4. & vltima diſſoluendi inſenſibiliter ſi quæ remanent, & occaſio ita poſtulat. Verum vero his indicationibus ſatisfacere poſſim illud ſciant, omnes inflammationes partium principalium, qualia ſunt pleura, pulmo ventriculus, iecur, reponi ab omnibus, inter morbos valde acutos, & periculoſos, de quibus dicit Galen. 10. meth. c. 15. quod morbiferæ eſſe conſueuerunt, non modo in his, qui habent vires debiles, ſed etiam in illis, qui habent vires robuſtas; atque vnicam ſpem ſalutis in vno robore virium conſiſtere, quia neceſſe eſt alterutrum, aut nutriendo ægrotum, inflammationem augeri, aut non nutriendo vires adhuc magis reddi imbecilles. Quærunt nonnulli hoc loco, vtra ſit periculoſior inflammatio iecoris, cauæne an gibbæ partis? Quibus reſpondet Galen. 6. epi. ſec. 7. 14. nec non. Au 3. canonis ſen. 14. tracta. 3. ca. 1. omnino deteriorem eſſe inflammationem partis gibbæ, quam cauæ, cum illa certe, & propter rationem venæ, cauæ, qua diſtribuitur ſanguis toti corpori, & propter conſenſum ſepti tranſuerſi, cordis, & propter alias cauſas, ſit altera parte concaua nobilior atq; vt diximus, afferat perpetuo maiora, & deteriora ſymptomata. Iecoris, inquit Galen. pars conuexa longe concaua eſt periculoſior: & nonnulli hanc partem inter ſuperiores totius corporis partes, ſicuti ventriculum, & alias, reponere conſueuerunt. Itaque in vniuerſum quælibet iecoris inflammatio eſt morbus valde acutus, & periculoſus, ac niſi vires ſint valde robuſtæ, plane lethalis, quæ ſi non mortem, tamen alia mala grauiſſima ſolet afferre: & inter cætera dicit Gal. 5. de uſ. reb. c. 9. 10. meth. li. 5. de locis affec. ca. 7. huiuſmodi inflammationibus aliquando febrem hecticam, & maraſmum ſuccedere conſueuiſſe. Quod ſi tandem iecoris inflammatio debet feliciter tolli, & iudicari, illud fieri ſolet Gal. auctore 3. de criſibus cap. 3. tribus potiſſimum modis excretionis: ſi pars gibba laboret profluuio ſanguinis è naribus ſudoribus bonis, & multis vrinis: ſin autem pars caua ſit male affecta, deiectionibus bilioſis & ſudoribus nonnunquam etiam vomitibus. Ex quo elicias errorem cum aliorum, tum maxime Auic. qui 3. ca- *Error Auicen.* nonis ſen. 14. tractat. 3. c. 2. ad finem generaliter pronun-

Digitized by Google

nunciat, ſolutionem ventris aſſociatam apoſtemati iecoris, eſſe perpetuo malam: de quo quidē errore Gal. iam diu reprehendit auctorem lib. prorrheticor. qui item ſcripſerat in definit. lib. 2. 58. Cum ardēte febre ſi aluus pr. fluxerit, pernitioſum: qui Galen. docet huiuſmodi præcepta ſine aliqua limitatione, ab omni ratione, & ſana doctrina eſſe aliena: cum enim in quouis morbo aluus profluens ſine ſignis coctionis nihil proficiat, ſæpe etiam noxam afferat, poſt coctionem vero ſemper iuuet, & potiſſimum ſi noxius humor euacuetur, ſi æger poſt vacuationem melius habeat, ſi vacuatio fuerit in die critica, ſatis poteſt intelligi, ſententia Auc. ac cæterorum omnium eſſe falſam, quicunq; ſine limitatione afferunt, fluentem aluum, vel iuuare, vel nocere. Itaque hoc ipſum cum Gal. nobis licet ſtatuere de inflammatione iecoris, in qua ſi aluus profluat poſt coctionem, tantum abeſt vt eiuſmodi vacuatio ſit ſymptomatica, & mortalis, vt contra potius ſit critica & ſalutaris: id quod poteſt confirmari adhoc auctoritate atque exemplo Galen. q. 13. metho. c. 15. in declinatione morbi probat epithymium, polypodium, coctiſ radicum hellebori nigri, vt vi debimus paulo poſt. Sed fortaſſe nimium digreſſi ad inſtitutam curationem reuertamur.

Curando inflammationem iecoris ad perficiēdam primam indicationem, quæ pertinet ad vacuationem totius corporis, duæ ſunt præcipue accommodatæ rationes, altera permiſſionem ſanguinis, altera per medicamenta purgantia. Sed quoniam generaliter Hippocrat. & Galen. 1. aphor. 24. necnon 4. de rat. victus morborum acut. 21. deterrent medicos ab vſu medicamentorum in principio morborum acutorum, et inflammationum: ſpeciatim vero Gal. 13. meth. cap. 11. incipiente iecoris inflammatione teſtatur purgationem per medicamenta purgantia eſſe admodum importunam, & perniciosam, iure conuenit inter omnes, miſſionem ſanguinis eſſe nō modo vtilem, ſed etiam quā maxime neceſſariam. Ego conſentientibus tribus principibus ſe pſis, primo quoque tempore ſecanda eſt uena, & illa quidem interna dextri cubiti, quam baſilicā vocant: hæc enim vt dicit Gal. 4. de rat. victus 24. velociſſime, & plurimum ſolet vacuare ex omnibus principibus partibus ac propterea in morbis acutiſſimis, qualis eſt iecoris inflammatio, ad eam confugiendam eſt: quod ſi dicta vena non compareat, vt quandoque euenit, tunc vena media ſecanda eſt: quod ſi nec media ſe oſtenderit Gal. conſilio 13. meth. cap. 11. tertia vena ſecanda eſt, quam cephalicam vulgo nominant, qua quidem ſectione venæ præclare poteſt vacuari, & auerti ſanguis, qui confluit ad inflammationem. Quantum vero pertinet ad menſuram ſanguinis, ſi inflammatio fuerit vehementiſſima conſultore Gal. 1. apho. com. 23. expedit illum mittere vſq; ad animi deliquiū, de qua ſumma, ac noſtro tēpore inſolita miſſione ſanguinis, agemus loco opportuniore: at vero ſi non audeas tantum vacuare, de cōgrua quantitate ſanguinis tibi licebit diſcernere ex modo plenitudinis, ætate, habitu corporis, tempore anni, regione, & ante omnia ex viribus ægrotantis. Cæterum ſi puer vel ſenex laboret inflāmatione iecoris, quibus ex decreto Hipp. & Gal. non licet ſanguinem mittere, communiter practicantes pro ſectione venæ ſcarificatis cucurbitulis vti conſueuerunt, de quibus multa forēt dicenda, quæ nos ab inſtituto longius auerterent: quare cum mihi propoſitum ſit, hanc quoque mittendi ſanguis rationem accurate explicare, in generali tractatione de ſcopis mittendi ſanguinem, illud unum dicam in præſentia, mihi hoc remedium non improbari, ſi cucurbitulæ apponantur ad partes inferiores, & potiſſimum ad crura, quarum ſcarificationem veteres ſolitii fuerunt ſubſtituere ſectioni venæ, ad perficiendam non ſolum reuulſionem, ſed etiā vacuationē vniuerſi corporis: quod ſi cucurbitulæ apponantur ad dorſum, & ad partes ſuperiores, vt familiariter ſolent apponi, timerem nè

ergo ne pro vacuatione, & reuulſione maior fieret attractio ad partem laborantem: quem grauiſſimum errorē Galen deteſtatur maximopere 13. meth. cap. 11. Iam ſecunda ſuacē ſit indicatio, vt nempe materia inflammationis retrocedat, id quod fiet, vt videmus ex Galen. ſi ea fuerit, vel attracta, vel impulſa, vel tranſmiſſa: hęc autem perficiunt partim reuulſiones ad partes contrarias, partim medicamenta repellentia applicata ad partem laborantem. Itaque tametſi uenæ ſectio præclariſſimam operam præſtat, non modo ad vacuationem ſed etiam ad reuulſionem, tamen neq; ſunt prætermittenda cętera omnia genera reuulſionum, ad hanc rem accommodata, qualia ſunt ligaturę extremarum partium, doloroſæ frictiones, lotiones ex qua calidiore, cucurbitulæ, glandes, clyſteria, quæ quidē clyſteria principio inflammationis Gal. probantur leuiora 13. meth. c. 15. ex mulſa, addito modico ſale vel nitro, quorum imitatione hoc tempore vtimur familiariter clyſtere, quod vocant commune, ex decoctione maluarum, viola, melle roſato, &c. ſit exemplum.

℞. *Decoctionis maluarum.* — *Clyſter in principio inflammationis.*
Violarum
Hordei, lib. j.
Mellis roſati.
Olei violati, ana ℥ iij.
Salis parum. M. pro clyſtere.

Procedente autem tempore, & iam concocta inflāmatione, præcipue vero ſi reliquæ quædam videantur induruiſſe, clyſteria quoque acriora, & vehementiora probantur Gal. qualia ſunt ex decocto hyſſopi, origani, centaurii minoris, pulpæ colocynthidos, & alia id genus ſecundum hanc formam.

℞. *Chamomillæ.*
Origani.
Hyſſopi ana M. j.
Centaurij minoris M. ß.
Pulpa colocynthidos ℥ j. ß. Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem medietatis.

℞. *Prædicta decoctionis lib. j.*
Mellis roſati.
Olei chamomelini completi ℥ iij. M. pro clyſtere.

Quoniam vero materia inflāmationis retrocedet, non ſolum attracta, ſed etiam impulſa, hanc potiſſimum impellunt medicamenta repellentia, quæ conſtat eſſe frigida, & aſtringentia, horum ſylua eſt ampliſſima, ex quibus linimenta, epithemata, cataplaſmata, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt componi, de quorum medicamentorum compoſitione, & adminiſtratione duo mihi eſſis admonendi. Alterum ut miſcendia huiuſmodi medicamentis haud prorſus abſtineatis a mixtione alicuius medicamenti ſuapte natura amari, vel acris, ac tenuium partium, quæ propterea facile poſſunt reliqua frigida, & adſtringentia ad penitiores partes deducere, quæ quidem medicamenta calida ſi moderate, vel potius parce miſceantur frigidis, nullum incommodum poſſunt afferre. Alterum vero eſt, vt hæc repellentia medicamēta non admoueantur regioni iecoris actu frigida, ne facultas naturalis aliquam noxam contrahat, natiuo illius calore nimiū refrigerato, quod eſt Gal. præceptum 13. metho. c. 12. Itaque tepida ſunt admouenda. Gal. nonnulla commemorat medicamenta, quæ illi fuerant familiaria, oleū in quo abſinthium fuerit incoctum, oleum cydoniorum, myrthinum, maſtichinum, cataplaſma ex cydonio cocto in uino ex abſinthio, & alijs id genus, quorum imitatione habeatis vnum, aut alterum exemplū. — *I. Præcep.* — *II. Præcep.*

℞. *Olei roſati completi ℥ j.*
De abſinthio ℥ ß. Miſc.

Exemplum Epithematis.

Aquarum cichorei,
Roſarum ana lib. ß.
De abſinthio ℥ ij.
Specierum unguenti ſandalini ℥ ij.

Aceti.

Digitized by Google

Aceti parum. Miſc. pro epithemate. Item:

Epithema repellens.

R. *Pulpæ cydoniorum decoctorum in vino auſtero ℥ ij.*
Farinæ hordei ℥ j.
Olei roſati,
Myrthini,
De abſinthio ana quantum ſuſ. M. & fiat cataplaſma.

Sed hoc loco notandum eſt, huiuſmodi repellentia medicamenta eſſe maxime opportuna principio inflammationis, quo tempore humores fluūt adhuc: deinde vero aucto morbo, & quoquo modo tendente verſus ſtatum, ea magis medicamenta fore commoda, quæ non ſimpliciter repellere, ſed partim repellere, partim digerere & diſſoluere poſſint, vt tandem declinante inflammatione reiectis repellentibus, tantummodo digerentibus vtendum ſit, ſed tamen ita, vt ſumpta indicatione à natura partis laborantis, nunquam prætermittantur ea medicamenta, quæ robur viſceris poſſunt tueare: quamobrem in ipſo quoque vigore, & declinatione laxantibus & digerentibus medicamentis perpetuo decet permiſcere, quod poſſit aſtringere, & robur partis conſeruare, alioqui illud vobis contingeret, quod contingebat tempore Gal. methodicis, qui nullam illius præcepti rationem habentes, ſæpe ægrotos deducebant ad interitum. Euenit hoc ipſum Attalo curanti Theagenem philoſophum Cinicum cuius mirabilem hiſtoriam recitat Galen. 13. metho. cap. 15.

Iam vero tertia ſequitur propoſita indicatio, nimirum ſenſibiliter vacuandi materiam contentam in iecore: in qua illud imprimis diſtinguendum eſt, vtrum pars caua, an gibba laboret: ſiquidem, vt diximus, pars caua per medicamenta aluū mouētia, pars gibba per ea quæ prouocant lotium, facilius & commodius expurgatur. Sed antequam vobis explico particulatim, qualianam conueniant medicamenta, id velim vos intelligere, quod nos monet Galen. 13. metho. cap. 15. & 2. ad Glauconem cap. 2. vtraque medicamenta, tam quæ mouent aluum, quam quæ prouocāt lotium, caute admodum eſſe adminiſtranda: ita quidem vt principio morbi leuioribus & debilioribus vtamur, cocta autem inflammatione ad valentiora deueniamus: cocta enim medicari oportet, non cruda, neque in principijs ex ſententia Hipp. quam Gale. 8. de medic. ſec. locos, cap. 7. ſpeciatim interpretatur & accommodat ad internas inflammationes, in quibus hieram Themiſonis, etſi leuiſſimum eſt medicamentum, non probat, niſi in earum declinatione. Itaque laborante parte iecoris concaua, principio aut protius abſtinendum eſt ab omni medicamento, aut danda ſunt non niſi lenientia & leuiſſima, inter quæ numerat Galen. carthamū, vrticam, mercurialem, epithymum, polypodium, & quæcunque moderate aluum mouent, quorum vſum videtur concedere ante concoctionem. Inter valentiora autem, quæ duntaxat conueniunt in exquiſita declinatione, meminit corticis radicum hellebori nigri.

Purgantia alimentis admiſcenda.

Quo loco digna eſt maxima annotatione ratio dandi huiuſmodi medicamēta, quam tenebat Gal. qui ſolitus erat illa permiſcere alimentis, idq; dupliciter: vno modo ſimul coquendo alimenta & medicamenta, altero contuſis medicamentis eorumque puluerem tenuiſſimū permiſcendo cum ptiſana, vel alijs alimentis. Quæ ſane vtraque ratio, cum in alijs morbis, tum maxime in inflammatione iecoris videtur præſtantiſſima: nam cum cibus aſcendit ex ventriculo, non tantum ille, ſed medicamentum quoque vna attrahitur ad iecur, vnde veriſimile eſt, facile admodum, & minori cum labore expurgationē ſuccedere. Ac forte illud ipſum venit in mentē auctori lib. 4. de rat. victus morborum acutorum, cum dicit tex. 18. Sorbitiones attractorias dandas eſſe, tametſi Gal. hanc ſententiam tanquam obſcuram, & nihil docentem videtur neglexiſſe. Quamobrem mea quidem ſententia optimum foret, hanc medendi, & purgandi rationem, hoc tempore inuſitatam, ſuſcitare, & ad vſum reducere: cuius profero exemplum.

R. *Polypodij*
Epithymi ana ℥ j.
Cinnamomi ℈ j. Miſce fiat puluis, & permiſceatur cum ptiſana.

Hoc eſſet medicamentum leuiſſimum, valentius foret ſequens.

R. *Corticum radicum hellebori ℈ ß.*
Seminum aniſorum.
Fœniculi ana ℈ ß.
Miſce & permiſceatur vt ſupra.

Sic licebit hæc ipſa vel ſimilia medicamenta coquere ſimul cum ptiſana, vel alijs accommodatis medicamentis.

Demum vero neque id mihi videtur prætermittendum, lenientia noſtra vulgaria medicamenta, ac maxime thamarindos, qui non carent aliqua aſtrictione, nec non caſſiam hac in re non fore importuna, potiſſimumque ſi parce exhibeantur, ad quinque, vel ſex drachmas, cum poſſint & moderate aluum ducere, & viſceris robur non remittere: ſit exemplum.

R. *Floris caſſiæ nouiter extractæ ℥ ß.* *Bolus laxatiuus.*
Pulpæ thamarindorum ℥ j. ß.
Specierum trium ſandalorum ℈ j. M. & fiat bolus.

Ita decet vacuare materiam inflammationis, ſi iecoris pars caua laboret: at vero ſi pars gibba fuerit inflāmata, iam diximus commodiorem fieri vacuationem per medicamenta lotium prouocantia, quæ itidem principio debent eſſe leuia. qualia ſunt ſemina melonis, cucurbitæ, capillus veneris, & ſimilia. Poſt concoctionem autem valētiora, qualia numerantur Galen. 13. metho. c. 15. alarum, nardus celtica, petroſelinum, ſmirnium, & alia id genus: ſint exempla.

R. *Seminum melonis.*
Cucurbitæ ana ℥ j. ß.
Radicum petroſelini. N. j. bulliant in aqua.

Atque hoc erit medicamentum quod moderate admodum poteſt lotium prouocare, & principio morbi conuenire. Nonnulli hoc tempore vtuntur ſyrupis officinarum, ſed Gal. 2. de alimen. facul. cap. 8. de ficubus, aſſerit generaliter, ex dulcibus ſiue alimentis, ſiue medicamentis, & iecur, & lienem maxime intumeſcere: quare 13. metho. c. 15. in inflammatione iecoris prohibet, & mulſam, & cætera id genus omnia, vno excepto oxymelle mixto ex aqua: quo quidem, cæteris omnibus prætermiſſis ſyrupis, & rebus dulcibus, tuto vobis licebit vti. Sed medicamentorum, quæ fortiter lotium prouocant, exempla proferamus, quorum vſus tantummodo eſt opportunus in morbi declinatione.

R. *Aſari.* *Medicamēta lotiū prouocātia trochiſci.*
Radicis rubiæ tinctorum.
Seminis dauci. ana ℥ j. ß.
Spicæ nardi. ℈ ß.
Miſc. Item:

R. *Seminis apij.*
Apij.
Amygdalarum amararum. ana ℥ j. ß.
Spicæ nardi. ℈ j.
Miſce cum aqua fœniculi, fiant trochiſci, quos licet exhibere ſumma mane ſimul cum decocto aliquo ad hanc rem accommodato.

Si quis plura cupit, is Galen. adeat 8. de compoſ. med. apud quem huiuſmodi medicamentorum ingens eſt ſylua.

Reſtat demum quarta, & vltima indicatio, quæ pertinet ad inſenſibilem vacuationē, pro qua videatis diligenter totū caput 15. lib. 13. metho. in quo aduerſus Attalum copioſe habentur, quæcunque ad hanc perficiendam indicationem ſunt opportuna, vt pluribus non ſit opus. Quod ſi quis velit horum quoque medicamentorum aliquod exemplum habere, ſit huiuſmodi.

Linimētū reſoluens. ℞. *Olei Chamæmelini.*
Maſtichini.
Nardini. ana. ℥. j.
Bdellij.
Ammoniaci. ʒ. j.
Ceræ nouæ quantum ſufficit. Miſc. & fiat linimentum.

Victus. Quatenus pertinet ad rationem victus, ſi iecur, inquit Gal. cap. 13. meth. capit. 13. inflammatione laborat, exquiſitiſſimo victu opus eſt, æque profectò ac ſi ventriculus laboraret, quippe munus eorum toti corpori eſt commune, acceditque omnibus alijs partibus maximum incommodum, ſiue non probe alimentum fuerit concoctum, ſiue non probe in ſanguinem conuerſum. Neque uero eſt vt de hac re longiorem ſermonem faciamus, quando Gal. duobus verbis ſe explicat 10. meth. cap. 5. etenim ſi vires fuerint validæ, ille ſtatuit ante diē ſeptimam præter mulſam nihil exhibendum eſſe; at ſi vires fuerint imbecilliores, vſque ad præſcriptam diem ſolo ſucco vel cremore hordei contentus eſt. Sed tamen equidem cenſeo hanc Gal. determinationem non ita abſolute recipiēdam eſſe, quin præterea habeatur ratio, & naturæ ægrotantis, & ætatis & conſuetudinis, & temporis anni, & rerum ſimilium, adeo vt perpetuo ac ſedulo illud vnum proſpiciatur, vt vires bene conſeruentur uſque ad ſtatū morbi. Atque hactenus de inflammatione.

CAPVT XIV.

De Scirrho Hepatis.

De Scir. SCirrhus apud Galen. 14. meth. cap. 6. 6. epid. ſect. 3. com. 4. 4. de rat. uictus morb. acut. 2 1. eſt tumor durus ſine dolore; aliquando uero additur, ſine ſenſu, 14. meth. cap. 9. 1. de tuenda valetudine cap. 13. Nec vlla eſt in Galeno repugnantia, ut ſtatim uidebimus, agentes de differētijs. Cum ergo ſit tumor præter naturam, & morbus in intemperie cum materia: ſic ſtatuente Galeno de morb. diff. cap. 5, de morbor. cau. c. 6. Nec vos ab hac ſententia deterreat; quod Gal. aſſerat aliquando, & ſcyrrhum, & reliquos tumores eſſe morbos partium inſtrumentalium 1. de ſymp. cauſ. cap. 9. 3. de ſym. cauſ. cap. 1. 3. de temperam. cap. 5. nam reuera, & ſcirrhus, & cuncti tumores ſunt morbi in intemperie cum materia, atque adeo partium ſimilariom: ſed tameo ita habendum eſt, tumores præter naturam quandoque eſſe morbos, non ſolum partium ſimilarium, ſed etiam inſtrumentalium, nimirum, quoticſcunque ſua magnitudine lædunt actiones: quod manifeſte declarat Galen. de morbor. diff. cap. 12. Etenim ſi tumor fuerit adeo exiguus, ut magnitudine non lædat actiones, tunc eſt morbus in intemperie: tumor autem, vel ſymptoma, uel pathema, ut dolor cenſeri debet: at uero ſi ſua magnitudine lædat actiones, tunc erit morbus partium inſtrumentalium in magnitudine: ad quem modum certum eſt Galen. locis citatis appellare ipſos tumores partium inſtrumentalium. Hāc rem uolui breuiter explicare, quod Altimarus, & plerique omnes practici in ea decipiantur, ſtatuentes ſimpliciter ſcirrhum eſſe morbum in magnitudine. Sed redeo ad rem.

Scribit Galen. 13. meth. cap. 16. ſubſtantiam iecoris ſcirrhis quam maxime opportunam eſſe, ut quæ naturaliter craſſum quiddam, & lutoſum contineat; namque, ut ille docet 2. ad Glauconem cap. 4. ſcirrhus fit perpetuo ex humore lento, & craſſo, qui partibus quæ indurantur, tenaciter infigitur: quem quidem humorem adhuc planius explicat, tum modo eſſe duplicem, nempe atram bilem, & ſuper exſiccatam pituitam, qui proinde aſſerit 5. de ſimp. med. facult. cap. 9. tumores ſcirrhoſos eſſe omnino, aut pituitoſæ ſubſtantiæ, aut atrabilariæ, aut ex utraque miſtos. Docuimus autem nos alias, ex loc. citat. 5. de ſimpl. medic. c. 4 duritiem prouenire in membris tribus de cauſis, ob ſiccitatem, ob concretionem, & ob repletionem: quas quidem puto omnes concurrere in ſcirrhi generatione; quandoquidem humores illum efficientes ſūt multi: deinde poſſunt propter frigiditatem concreſcere; ac tertio per halitū diſſolutis partibus quibuſdā tenuibus, & ſeroſis, exſiccari. Itaque ſcirrhus iecoris eſt morbus in intemperie frigida, & ſicca, cum affluxu pituitæ, vel melancholiæ, vel vtriuſque, tumor durus ſine dolore.

Differentiæ huius affectus ſunt duę præcipue, namque ſcirrhus iecoris alius eſt exquiſitus, in quo nullus plane eſt ſenſus, nullusq; dolor: alius non exquiſitus, in quo etſi non eſt dolor, nihilominus non eſt omnino ſenſu deſtitutus: ex quo factū eſt, vt Gal. reſpiciens modo ad vnā, modo ad alteram differentiam, ſcirrho quādoq; tribuat ſenſum exiguum, quandoq; nullum: quod verū eſt, quatenus ille vel longius recedit, vel propius accedit ad integrū, & exquiſitū ſcirrhum, vt paulo ante diximus. Sed & illud addamus ex Gal. 14. meth. ca. 6. & 9. ſcirrhum duntaxat exquiſitum ac plane ſine ſēſu a medicis proprio donari nomine ſcirrhi, cæteros autem tumores vocari, vel ſcirrhos, propterea quod ſunt omnino ex genere ſcirrhorum, vel ſchirroſos tumores: de qua tamen varia nominis ratione Gal. eſt parum ſolicitus, dummodo iure nulla ſit ambiguitas. *Quis morbus ſit ſcirrhus. Differ. I.*

Secunda eſt differentia ex modo generationis: namque ſcirrhus in iecore, ſicuti alijs in partibus, conſueuit generari dupliciter: vno modo fluentibus humoribus craſſis, vel pituitoſis, vel melancholicis, vel vtriſq; ex quibus primum fit ſcirrhus, & perſeuerante fluxione augetur: altero ex permutatione aliorum tumorum in naturam ſcirrhoſam, quem vtrumque ſcirrhi generādi modum clare explicat Gal. de tumoribus præter naturam, cap. 9 ad finem. Priore modo generatur ſcirrhus ex Gal. 2. prognoſticorum com. 46. propter copiam, & fluxionem pituitæ, & melancholiæ, adeoque propter illas cauſas, ſiue internas ſiue externas, quæ generaliter huiuſmodi humores poſſunt generare, de quibus alias diximus. Altero, & poſteriori modo, inquit Galenus generatur ſcirrhus ex lapſu, aut inflammationis, aut eryſipelatis, aut œdematis, cum refrigerata ſunt immoderate, quod nonnunquam euenit propter imperitiam medicorum, qui importuno, & immoderato vſu medicamentorum repellentium, quæ diximus frigida eſſe, & aſtringentia, humores cogunt, condenſant, & in duritiem conuertunt, de quorum ignorantia Gal. meminit nō ſemel, præcipue vero 2. de comp. med. ſecundum genera. cap. 9 Atque hæc ſanctatio generandi ſcirrhos ex permutatione aliorum humorum nonnulli dubium eſſe poteſt, quin foueri poſſit a priori quoque ratione, vbi ægri, vel ſponte, vel conſilio medici vtuntur alimentis craſſis, lentis, glutinoſis, ſicuti dicit Galenus de Attalo, qui Theagenī quotidie aliquam exhibere conſueuit. *II.*

Signa ſcirrhi in extremis partibus ſunt admodum manifeſta, non ſolum generis, ſed etiam differentiarū: namque vt dicit Gal. de tumoribus præter naturam, c. 9. & alijs in locis, ſignum quod generaliter ſcirrhum demonſtrat, & maior tumor quam conueniat pro ratione naturæ, iſque durus ac ſine dolore, quod ſi fuerit exquiſitus, etiam ſine ſenſu. *Signa.*

Signa vero quæ alteram differentiam demonſtrāt, vtrum ex melancholia, vel pituita ortum habeat, præcipue ſumuntur ex colore; etenim in ſcirrho ex pituita cutis quodammodo fit alba, & palida, ex atra autem bile fere liueſcit, & quandoque nigreſcit: verum in partibus internis, ac potiſſimum in iecore longe aliter ſe res habet, cum hæc ſigna ſint admodum incerta, adeo vt potius coniecturis, quam certis indicijs agendum ſit: nam quatenus pertinet ad tactum, ſi fuerit ſcirrhus in conecaua parte iecoris, ille nullo modo deprehendi poteſt: ſin autem fuerit in parte gibba, poteſt quidem manibus diſcerni, ſed non ita certo,

niſi

Digitized by Google

niſi tumor fuerit inſignis,& muſculi abdominis exte-
nuati:idque ſpeciatim difficile poteſt intelligi, an ſcir
rhus ſit exquiſitus,vel non exquiſitus, propterea quia
manibus comprimendo, vna comprimuntur muſculi
membranæ abdominis, ventriculus,inteſtina,& aliæ
partes,quæ conſenſu inſigni præditæ ſunt,ad compreſ
ſionem dolent,ex quo nonnulli opinantur, partẽ ſcir
rhuſam dolere:quare alia ſigna ſunt perpendenda,in-
ter quę pulſus fortaſſe principem locum obtinet:nam
que pulſus, vt dicit Gal.4.de præſag. ex pulſibus. cap.
9.in ſcirrho iecoris eſt vehementer durus.& longe du
rior quam ſit in inflammatione : ſed & febris poteſt
ad hoc iudicium conferre aliquid, ſicut enim illa per-
petuo comitatur inflammationem , ita ſcirrhum non
ſequitur neceſſario,vt Gal.eſt auctor 3. de ratione vi-
ctus morborum acutorum com. 12. quippe vt idem
docet de conſtitutione artis medicæ capi.15. duæ re-
quiruntur conditiones in tumoribus , vt efficiant fe-
brim:prima vt ſint calidiores, veluti inflammatio vel
eryſipelas:altera vt occupent partem nobilem,& cor
di proximam:quarum ſi altera deſit, non ex neceſſita-
te febris conſequetur : exempli gratia : ſi quis habeat
inflammationem vel eryſipelas in digito,vel altera ex
parte ſcirrhum aut ędema in ſuccingenti membrana;
vel in iecore , vtrique is non febricitabit neceſſario:
quamobrem ſi fuerit durities in pulſu, neque adſit fe-
bris,accedente potiſſimum ſenſu grauitatis in dextro
hypochondrio,ac cæteris indiciis,quæ generaliter ſu-
pra diximus indicare iecur eſſe male affectum, tunc li
cebit colligere ſcirrhum adeſſe . Sed & his alia quæ-
dam licet addere : namque apparebunt ſigna iecoris
frigidioris,de quibus iam diximus:nonnullis aluus li-
quida & fluida eſt, quando alimentum per ipſum ie-
cur attrahi & diſtribui non poteſt:præterea laborante
viſcere primo inſtrumento generandi ſanguinis, cor-
pus male nutriri & contabeſcere neceſſe eſt:pariter co
lor vniuerſi corporis eſt deprauatus , nimirum palli-
dior & quandoque nigrior, prout vel pituita vel me-
lancholia eſt copioſior:demum præceſſere obſtructio-
nes, inflammatio,eryſipelas, & alia quæ poſſunt gene
rare huiuſmodi humores.

Indicat. Poſt eſſentiam,differentias,& ſigna,ſequitur vt tra
ctemus de curatione ſcirrhi:in qua primum nobis ſeſe
offert indicatio , vacuandi materiam præter naturam
contentam in iecore : quoniam vero hæc non poteſt
vacuari,cum ſit dura,niſi primum molliatur, idcirco
ſecunda ſuccedit indicatio,illius molliendi : ſed quia
materia ex qua ſcirrhus conſtat , tuto nec molliri, ne-
que vacuari poteſt,continue fluentibus humoribus ad
locum affectum , propterea tertia ſuccedit indicatio,
vacuandi vniuerſi corporis; quæ quidem tres indica-
tiones hoc ordine debent diſponi, vt omnium primũ
habeatur prouidentia totius corporis:deinde vt mate
ria ſcirrhi molliatur : tertio ut illa uacuetur & diſſol-
uatur .

Vtrũ uero his indicationibus liceat ſatisfacere, au-
Prognoſt. diatis iudicium & prognoſticum Gal.2.ad Glauconẽ
cap.4.Scirrhus,ille inquit,inſenſibilis curationem nõ
recipit,qui vero difficulter ſentit,non incurabilis qui-
dem eſt,non tamen facile curationem admittit. Et ite
rum eodem lib.cap.5.Scirrhum iecoris ab initio ſana
uimus ſæpius , vbi uero ad plures dies fuerit extenſus,
neque ipſe potui ſanare, neque alium vidi qui poſſet;
omnibus igitur qui ita affecti ſunt,ex neceſſitate ſequi
tur aqua inter cutem. pereunt autem quamplurimi in
tempore longo,ſed quoſ iam noui etiam breui pereun
tes,quibus aluus multa deiiciebat. Itaque ſi vobis ſeſe
offerat ſcirrhus exquiſitus , non eſt vt illius curam ſu-
ſcipiatis,quæ nullo modo ſperari poteſt.

Scirrhus q deterior. Quærunt hoc loco nonnulli vter ſcirrhus ſit dete-
rior:in gibbane an caua parte iecoris: quibus reſpon-
deatis,ſicut dictum eſt de inflammatione,propter di-
gnitatem partis, omnino deteriorem eſſe morbum in
parte ſuperiore quam inferiore,ſed tamen illud adda
tis, tarius ac difficilius curari ſcirrhum in parte conca
ua,quam in gibba,idque propter duas potiſſimum ra-
tiones: alteram quia ſcirrhus profundus & latens tar-
dius & difficilius deprehenditur , quam alter , qui vt-
cunque manibus deprehendi poteſt; quo autem mor-
bus magis inueteraſcit: certum eſt eo tardius,& diffici
lius curationem admittere:altera vero eſt ratio , quo-
niã medicamenta ad hanc rem neceſſaria non ita poſ-
ſunt applicari ad partes internas, ſicut ad externas:ſed
concludendum , in vtraque parte morbum eſſe plane
lethalem.& qui vel nullam, vel difficillimam curatio
nem recipere conſueuit.

Cęterum eſto ſcirrhus in principio qui non ſit ex-
quiſitus , & quem ſperemus poſſe aliquam ſanationẽ
ſuſcipere,ad perficiendã primã indicationẽ, quæ per-
tinet ad vacuationẽ corporis vniuerſi,ante omnia le-
nienda eſt aluus leuiori aliquo medicamẽto,inter quę
hiera ſimplex cũ caſſia,& terebinthina,vel oleo abie-
tino,mihi maxime probaretur:& ſit exemplum:

R. Florꝭ caſſiæ nouiter extractæ. ℥ j. *Bolus leniens.*
Specierum hieræ ſimplicis ℈ iiij.
Terebenthinæ cypriæ, vel olei abietini ℥ ij. *M.*
& cum ſaccharo fiat bolus.

Lenita aluo quęritur vtrum liceat in ſcirrho iecoris *An venæ ſectio conueniat.*
venam incidere? Multi non probant hoc remedium ;
cum abundent humores frigidi,& craſſi,qui nullo mo
do videntur ſecta vena poſſe educi:præterea cum ſta-
tus neceſſario futurus ſit longior , videtur periculum
imminere, ne vires hoc adminiſtrato præſidio vſque
ad illud tempus poſſint perdurare.Ego vero,quod per
petuo facere ſoleo,quotieſcunque habendum eſt con
ſilium de mittendo,vel non mittendo ſanguine, pro-
tinus me confero ad conſiderandos tres principes ſco
pos propoſitos ab Hipp.& Gal.& ſi illi mihi videan-
tur ſimul conuenire , præſidium amplector , quod ſi
unus,uel plures videantur deficere,tunc illud omitto,
id quod in præſentia quoque faciendum eſt. Cum igi
tur nulli dubium ſit,quin primarius adſit ſcopus mor
bi magnitudo,accedente vigore ætatis,illud unum re
liquum eſt,ut diligenter conſiderentur uires, neque ue
ro ſolum præſentes, ſed etiam futuræ. & quoniam in-
ter cætera decernimus de robore,uel debilitate uiriũ;
ex quantitate, & qualitate humorum qui redundant
in corpore , ſi ſanguis fuerit paucus, cæteri autem hu-
mores multi, & illi quidem frigidi, craſſi, & a natura
boni ſanguinis alieni, adeo ut conijciamus uires tale
remedium ferre non poſſe , auctore Gal.4. de tuenda
ualet.cap.4.expedit illud prætermittere:ſin autem res
aliter ſe habeat,aut ſperemus huiuſmodi humores cru
dos poſſe utcunque corrigi,& in meliorem ſtatum de
duci,nullo modo remedium prętermittendũ eſt,quod
& uacuando fęculentum humorem contentum in ue-
nis,qui poteſt ſcirrho fomentum ſubminiſtrare,& re-
uellendo fluxionem à loco affecto, & alijs modis po-
teſt non leuiter prodeſſe.

Quod ſi ſpeciatim ſcirrhus eſſet genitus ex humore *Hæmorrhoides.*
melancholico,æger autem habuiſſet ſuperiore tempo
re fluentes hęmorrhoidas quæ in præſentia retẽtæ eſ-
ſent,illæ admodum commode,& utiliter poſſent apẽ
riri, uel cum hirudinibus,ut vulgo fieri ſolet, uel etiã
cum ferro,ut nonnullis doctiſſimis uiris placet,de qua
re alias tractabimus. Poſt hæc præparandi ſunt humo
res noxij,aperiendiq; meatus,ad commodiorem pur-
gationem . id quod efficiunt medicamenta moderatẽ
calida,ac tenuium partium,ſimul cum medicamentis
mollientibus,quorum ſylua eſt ampliſſima. Habeatis
uos exemplum:

R. Agrimoniæ *M.* iij. *Syrupus ſcirrho hepatis.*
Abſinthij *M.* j.
Seminum anniſorum
Fœniculi ana ℥ ß.
Radicum altheæ *M.* ß.
Spicæ ℥ ß.
Miſce fiat decoctio.

Huius

℞. *Huius decoctionis* ℥ v.
Oxymellis ſimplicis ℥ j. ß. *Miſce pro ſyrupo.*

Præparata materia, quod tamen non ita facile, & cito fieri ſolet, decet illam purgare accommodato medicamento: redundante pituita, cum turbith, agarico, hiera, electuario diaphœnicon: redundante melancholia, cum ſena, epithymo, confectione hamech, & ſimilibus: Sit exemplum:

Potio purgãs melancholiam.

℞. *Epithymi*
Sena ana ℥ ß.
Paſſularum
Liquiritiæ
Seminum aniſorum ana ʒ ij. *Decoq. in q. ſ. aq. font.*

℞. *Huius decoctionis* ℥ v.
Confectionis hamech ʒ ij ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. *Miſ. & fiat potio.*

Foret quoque opportuna ratio dandi medicamenti ſenæ, polypodij, hellebori nigri, ſimul cum alimentis, ex more Gal. de quo diximus paulo ante. Pro hac indicatione neque prætermittenda ſunt clyſteria, primum quidem molliora: deinde, & valentiora, quæ peculiarem vim habeant diſſoluendi flatus, qualia forent ex beta, mercuriali, chamomilla, ſemine lini, aniſi, cũ, ſecundum hanc formam:

Clyſter.

℞. *Foliorum betæ*
Chamomeli ana M. j.
Seminum lini
Aniſorum
Fœnugræci ana ℥ j.
Fiat decoctio.

℞. *Huius decoctionis* lib. j.
Mellis roſati
Olei amygdalarum amararum ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Procedente autem morbo poterunt addi, & valentiora, centaurea minor, colocynthis, & alia id genus.

Succedunt aliæ indicationes, quæ ſpectant ad molliendam, & vacuandam materiam quæ continetur in iecore, quibus medici ſatisfaciunt medicamentis partim internis, partim externis, de quorum natura, & viribus ſcribunt auctores, ſed præclariſſime omnium Gal. 8. de med. ſecundum locos, cap. 8. Sciendum igitur eſt ad curandos ſcirrhos in vniuerſum illa medicamenta eſſe accommodata, quæ vim habeant calefaciendi, & attenuandi, cũ noxia materia ſit frigida, & craſſa: quoniam vero huiuſmodi medicamenta valenter ſiccent, & diſſoluant partes tenuiores, ex quo fit, vt corpora quidem manifeſtam habeãt imminutionem, ſed quæ remanent partes deinceps duriores, & ſicciores, adeoque immedicabiles reddantur, propterea docet Galen. neceſſe eſſe, vt huic generi medicamentorũ mollientia quoque permiſceantur, quæ efficiant, ne reliquæ partes duriores euadant, & prorſus ineptæ ad eam diſſolutionem, & extenuationem, ſine qua ſcirrhus ſanari non poteſt. Hæc porro medicamenta quæ ſunt accommodata ad omnem ſcirrhum, eadem ſunt congrua ad curandum quoque ſcirrhum iecoris, dummodo illis præterea coniunganur, quæ ſumpta indicatione a natura partis, nullo modo ſunt prætermittenda. Etenim cũ iecur ex vna parte habeat officium commune, & neceſſarium toti corpori, ex altera autem conſtet ex humida quadam ſubſtantia, a calore concreta, vnde facile a medicamentis mollientibus laxatur, & quaſi diſſoluitur: idcirco valde moderate opus habet mollientibus, imo vero neceſſe eſt, vt illis admiſceantur perpetuo medicamenta aſtringentia, & roborantia. Hæc doctrina eſt Galen. ex qua colligimus, medicamenta ad ſcirrhum iecoris accommodata, ad ſummam illa eſſe, quæ maiori ex parte ſint calefacientia ac tenuium partium, pro parte autem mollientia, nec non aſtringentia, & viſcus roborantia. Et quanquam huiuſmodi medicamenta plurima apud plurimos numerantur: tamen Gal. cum alijs locis, tum maxime 2. ad Glauconem, cap. 5. ea mihi videtur recenſere, partim ſimplicia, partim compoſita, quæ mea ſententia cæteris omnibus ſunt anteponenda: ex quibus ad veſtram exercitationem mihi libet nonnulla ſeligere, & interna & externa, quæ hoc tempore ſunt magis vſitata, & quibus ego familiariter vti conſueui.

Itaque primum ex gummatibus ammoniaco, bdellio, ſtyrace, & ſimilibus conficiuntur pilulæ, quas decet plurimos dies exhibere, vel ſolas, vel ſimul cum aliquo decocto, quod ſtatim deinceps accipiatur.

Pilulæ emollientes.

℞. *Styracis*
Bdellij ana ℈ j.
Ammoniaci ʒ ß.
Miſce fiant pilulæ tres.

Optimus item eſt vſus terebinthinę cyprię, vel olei abietini, quæ vel ſola, vel ſimul cum alijs, adminiſtrantur:

℞. *Terebinthinæ cypriæ* ʒ ij
Trochiſcorum de abſinthio ℈ j.
Miſce fiat bolus.

Habeatis exemplum etiam decocti.

Decoctum diureticũ.

℞. *Cicerum rubeorum* ℥ j.
Radicis aſparagi
Ruſci
Graminis
Corticis radicis lauri. ana M. ß.
Spicæ ʒ ß.
Decoquantur in aqua; quod medicamentum ſingulo mane poteſt exhiberi ad ℥ vj *vel ſolum, vel cum aliquo ex propoſitis medicamentis.*

Quo loco nolo ſilentio præterire, Gal. 2. ad Glauc. curando ſcirrho iecoris ea quoq; probare medicamenta, quæ ſunt accommodata ad frangendum lapidem, qualia ſunt ſanguis hircinus, vitrum combuſtum, lapides qui reperiuntur in ſpongijs, & alia quamplurima, quę vel ſola, vel ſimul cum alijs diureticis medicamẽtis opportune poſſunt exhiberi. Celebrata ſunt & valde efficacia confectio Cyphoides, mithridatum theriaca: apud Arabes dialacca, diacurcuma, & ſimilia, de quorum vſu diximus alias. Nõnulli maxime probant vſum vini chalybeati, quod propinant ſingulis, & multis diebus ſummo mane ad ℥ vj. de quo genere præſidij ſermonem habebimus tractantes de affectibus lienis. Medicamenta autem exterius adminiſtranda poſſunt eſſe multiplicia:

Emplaſtrũ ſcirrhũ emolliens.

℞. *Radicum althææ decoctarum* ℥ ij.
Abſinthij puluerizati ℥ ß.
Ammoniaci
Bdellij
Styracis ana ʒ iij.
Spicænardi ʒ j.
Croci ʒ ß.
Medullæ vitulinæ ℥ ß.
Adipis anſerini … *Gallinacei*
Olei maſtichini
De abſinthio ana quantum ſufficit.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Eſt in cõi vſu emplaſtrum de meliloto, deſcriptum à Meſue, quod officinæ ſeruant præparatum; neque eſt prætermittendum, ſic licebit vti cerato diachylon ſimplici, dummodo illis permiſceantur aſtringentia.

Linimẽtũ ſcirrho.

℞. *Diachylon ſimplicis* ℥ j. ß.
Abſinthij puluerizati ʒ j. ß.
Olei de abſinthio
Maſtichini ana quantum ſuf. M. fiat linim.

Demum vero his omnibus non conferentibus, Aetius, quędam proponit externa remedia, quę non debent ſilentio prætermitti, tametſi videbuntur noua, ac forte etiam abſurda. Memini olim Venetijs quendam medicum ea ſummis laudibus extollere, atque ex illorum adminiſtratione ſibi multa promittere: primum ſunt cucurbitulę ſcarificarę affigendę iecori, vel potius dextro hypochondrio; ſecundum ſunt hirudi-

M nes

nes ad eandem partem applicatæ; plurimum enim il-le inquit, momenti habet ad curationem ſanguis hirudinũ ſuctione extractus: tertium eſt uſtio per frequentia interualla adhibita, adeo, vt per ferrum, uel per pharmacum cruſtæ excitentur. & poſt earum vſum vlcera multo tempore fluere permittantur: quod quidẽ tertium præſidium ſunt cauteria, quæ tam frequenter hoc tempore magna ex parte in brachijs, & cruribus ſolent adminiſtrari. Vtrum vero hæc præſidia ſint rationabilia. & debeãt in vſum reuocari, nolo in præſentia meum iudicium interponere: interea vos quoque de illis cogitabitis & aliorum doctorum hominum ſententias explorabitis.

Victus. Itaque illud vnum reliquum eſt, vt agamus de victus ratione. de qua tamen cum ſuperiori cap. de obſtructionibus nonnulla tradita fuerint, quæ iure ad hunc locum debent transferri, nolumus longius agere: quamobrem illud vobis ſatis fuerit, curãdo ſcirrho iecoris eam victus rationem congruentem eſſe, quam Gal. attenuantem vocat, cui quidem principio illius libelli, quem ſcripſit de hoc argumento, tantas tribuit dotes. & laudes, vt generaliter affirmet pleroſque diuturnos morbos ea ſola, abſque vllo medicamento, ſublatos fuiſſe, ac ſpeciatim teſtetur, magnos lienis atque hepatis ſcirrhos ſublatos.

CAPVT XV.

De Ictero.

Nomina. MVlta, & varia ſunt nomina, quibus medici hũc morbum ſolent ſignificare, Græcis ἴκτερος) dicitur ab illa aue, quæ apud illos hoc ipſo nomine, apud Latinos galbula dicitur, hæc enim ſi ſpectetur ab ægroto, vt ſcribit Plin. lib. 3. cap. 3. cap. 11. malum ſanari, & auem mori fabulantur: vel vt aliis placet, ab altera aue, quę ictinos Gręce, Latine miluus vocatur, ſiquidem hoc vitio laborantes habent oculos auri colore, ſimiles oculis miluinis: nonnulli hanc denominationem referunt ad muſtelam ſylueſtrem, quæ iiſdem habet oculos aureos & Græcis ictis, Latinis viuerra dicitur, Latini morbum regium appellant, vt inquit Serenus Poeta.

Molliter hic quoniam celſa curatur in aula:

apud Varronem, quoniam mulſa, quod genus potionis in regum delitijs fuerat, curabatur. Cornel. Celſus aliã profert rationem, lib. 3. cap. 24. quod ſcilicet ægris per vtile ſit vti lecto, & conclaui delicato, ludis, laſciuia, et aliis oblectamentis, per quæ ægrotorũ mens poſſit exhilarari: alii morbum arquatum, vel arcuatum dicũt, a ſimilitudine iridis, vel arcus cęleſtis, ſi color eius reſpiciatur, Sunt qui demum ab auri colore morbum auriginoſum, vel auriginem, uel forte aliter nominent: vulgares icteritiam appellant, nos Græcum nomen retinebimus, & icterum appellabimus.

Definitiones. Icterus apud Gal. de ſympt. different. cap. 4. 6. nihil aliud eſt, quam color cutis, & vniuerſi corporis immutatus. Apud Aetium eſt biliosi humoris circũ corpus effuſio, propter ſecernentis facultatis debilitatẽ, quæ eum ſegregare, & ad proprios excretionis locos dimittere non valet Auicen. magis cõmunem tradit definitionem, inquiens quod icteritia eſt alteratio coloris corporis fœda ad citrinitatem tendens, aut nigredine, propter curſum humoris bilioſi, aut nigri ad cutem. quæ ſequitur ipſum ſine putrefactione, quæ ſi ei aſſociaretur, faceret accedere tertianam febrem in bile citrina, & quartanam in nigra. Sed iſti potius icteri cauſas, & differentias, quam icterum deſcribunt: quare Gal. magis appoſitam tradit definitionem, ſub qua omnes icteri differentię comprehenduntur: hinc licet colligere icterum proprie morbum non eſſe, ſed ſymptoma, quod ad mutatam corporis qualitatem, uel colorem referendum eſt, cuius quidem ſymptomatis cauſam & morbum poſtea inueſtigabimus.

Differentia. Differentiæ icteri ſunt plurimæ, prima ab intenſo, & remiſſo: alius eſt magnus, alius paruus. Secundo a qualitate coloris, namque alius eſt citrinus, alius niger addunt nonnulli, alius viridis, cuius coloris Gal. quoq; videtur meminiſſe 5. de loc. affectis c. 7 qui narrat hiſtoriam illius ſerui imperialis, cui cum morſus fuiſſet a vipera totius corporis color adeo mutatus eſt, vt porri colorem referret, nec non aſſerit propter iecoris intemperiem totum corpus apparere nonnunquam herbis quibuſdam ſimile, aut habere colorem plumbeum, aut magis fuſcum, interdum & alias quaſdam colorum proprietates, quę vix poſſunt explicari. Sed fortaſſe. & color viridis, & cæteri omnes, ſub duobus flauo. & nigro comprehendi poſſunt. Tertio ſunt differentiæ a tempore, alius antiquus, alius nouus. *Cauſa.* Quarto a coniunctis, icterus aut cum febre, aut ſine febre, aut cum morbis, aut ſine morbis iecoris, lienis, & cæterarum partium eſt, de quibus ſunt aphor. 4. apho. 62. 64. 6. aphor. 42. quibus licet addere ætatẽ, ſexum, corporis habitum, & cætera quæ habent eandem rationem. Poſtremo ſunt differentiæ a cauſis, & modo generationis, de quibus accurate agendum eſt. Vt autem probe, & ordinate hanc rem intelligatis, ad noſtrum Gal. confugiendum, qui 3. de ſympt. cauſis, c. 4. generaliter nos docens cauſas ſymptomatum quæ pertinent ad ſeparationem excrementorum, hæc habet. Excrementa noſtri corporis pro inſtituto naturæ non ſecerni propter tres cauſas: vnam propter imbecillitatẽ partium; cuius non eſt alia cauſa quã intemperies: ſecundam propter anguſtiam viarum per quas excrementa ſolent deduci, quæ anguſtia fieri contingit propter obſtructionẽ vel tumorem præter naturã inſtrumentorum, tertiam propter prauitatem excrementorum, quæ non eſt niſi illorum multitudo, craſſities, & lentor. Cum igitur tria ſint in venarum coctione excremẽta, vnum flauæ bilis quod veſica expurgat quæ iecori ſubeſt: alterum melancholiæ, quod lien ad ſe attrahit, & tertiũ ſeroſum, quod renes ad ſe alliciũt parum cõmode ſingula horum expurgabuntur, vel ob imbecillitatẽ propriorum inſtrumentorum, vel vijs quocunque facti anguſtioribus, quę quidem viæ cum ſint duplices, aliæ per quas trahitur excrementum, & aliæ per quas excernitur in vtriſq; anguſtia ſecretionẽ lædit, aliquando vero neque læſum eſt inſtrumentum, neq; viæ anguſtæ ſunt redditæ, ſed multitudo excrementi vbi immodica fuerit, adeo vt tota expurgari non poſſit, vna cũ ſanguine per vniuerſum corpus defertur. Huius vero immoderationis duplex eſt cauſa, nempe alteratrix facultas male affecta, propter intemperiem: & ciborum prauitas, quorum alij ſuapte natura magis melancholici, alij bilioſi, alij aquoſi, vel aliter exiſtunt. Hæc generalis doctrina eſt Gal. de ſecretione omnium excrementorum, quam ſi ſpeciatim volumus accommodare ad ſecretionem flauæ bilis, vel melancholiæ, ex quibus fit icterus, ita habendum eſt, non ſecerni bilem, eamque tranſmitti per uniuerſum corpus, aut propter malam affectionem iecoris, aut propter obſtructionem veſicæ fellis, aut propter humoris prauitatem, ad quæ quidem tria capita omnes icteri differentiæ, quæcunque ſumuntur a cauſis, tametſi multiplices proponantur, tum ab aliis, tum a Gal. commode mihi videntur poſſe referri.

Primum igitur fieri poteſt, ut iecur laboret intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ex quibus morbis uel ſeparatis, uel coniunctis, facile poteſt intelligi, quomodo multi bilioſi humores generentur, nec ſeparari poſſint a reliquo ſanguine, adeo ut totum corpus eo turpi colore inficiatur. Secundo poteſt fieri icterus laborante veſica, quæ cum habeat duos meatus, alterum per quem bilis trahitur ex iecore, alterum per quem expellitur ad inteſtina, utraque parte obſtrui poteſt, & impediri, quanquam neque eſt negandum mea ſententia, quin pręterea ueſica poſſit laborare aliqua intẽperie propter quã minus ualeat bi-

lem

Digitized by Google

lem trahere ex iecore, vel deponere ad inteſtina: tertio poteſt fieri icterus propter prauitatem humoris bilioſi, quotieſcunque ille fuerit immoderatus, vel aliqua praua qualitate infectus, vt propterea a cæteris humoribus nequeat ſeparari, ſed per vniuerſum corpus tranſmittatur: ad quem modum dicit Gal. 5. de locis affect. cap. 7. & alijs locis: iecore nequaquam laborante, flauam bilem per criſim ſæpenumero ad cutem effundi; necnon ſanguinem quandoque ab extranea quadam qualitate corruptum, in bilem conuerti, id quod fieri docet, uel ſumpto veneno, vel morſu viperæ, aut alterius venenatæ feræ, vel tandem interna humorum corruptione, & putredine, quam conuenit inter præclaros medicos, vt idem teſtatur Gal. & loco citato, & 6. de locis affect. cap. 5. talem, & tantam fieri poſſe, vt veneno æqualem tum qualitatem, tum facultatem habeat. Itaq; propter has cauſas generatur icterus, tranſmiſſa flaua bile per vniuerſum corpus.

Quod ſi effundatur humor melancholicus, adeo, vt color corporis ſuccedat, non luteus vel auriginoſus, ſed qui potius ad obſcurum, & atrum vergat, quæ altera eſt differentia icteri, quem nigrum vocant, hac ipſa methodo iſtius quoque ſymptomatis generationem licebit inuenire. Cum enim lien ſit imprimis a natura conſtitutus, vt ex iecore trahat humorem melancholicum, ſanguinemque expurget ab ea veluti fece, ſi ita fiat vt propter aliquam ex tribus cauſis modo poſitis, feculentus hic ſanguis probe nequeat expurgari, tunc per venas delatus neceſſario cutem nigro colore ſolet inficere. Sed neque illud eſt prætermittendum; quod notauit Galen. 6. de locis affect. c. 1. nempe laborante quandoque vtroque viſcere iecore, & liene, icterum quoque miſtum fieri ea colore flauo, & nigro, ita vt flauam bilem fuligini miſtam eſſe putares; atque hactenus de differentiis.

Antequam ad ſigna accedamus, ſi quærat aliquis, quamobrem agemus de ictero inter morbos iecoris, ſiquidem conſtat hoc ſymptoma perpetuo ad hoc membrum non pertinere, neque ſemper illius morbos ſequi: Reſpondeatis, id nos feciſſe imprimis exemplo Gal. qui lib. 8. de medicamentis ſecundum locos initio poſt morbos iecoris protinus tractat de ictero: neque ſine ratione, cum maxima ex parte ille originem habeat ex iecoris affectione.

Signa.

Signa icteri ſunt manifeſta, bilis flaua vel atra in ſummum corpus effuſa, ſuo id colore inficit, qui maxime in albo oculorum, & circum tempora apparet: ſi fuerit bilis flaua, cutis color itidem flauus eſt, & auriginoſus, iecur plerumq; eſt male affectum: ſi uero fuerit melancholia, color obſcurior eſt, & nigrior, lienq; laborat, præceſſere victus ratio, & alia, quæ potuerint bilem vel flauam vel atram generare. Si fuerit icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſigna apparebunt quæ hoſce morbos poſſunt demonſtrare, & iam ſuperius ſunt expoſita, nec ſunt inutiliter repetenda. Sin autem ueſica fellea laboret, ac primũ ſi illa reddatur imbecillior, quo minus poſſit bilem trahere ex iecore, uel tranſmittere ad inteſtina, quod diximus vſu venire propter illius intẽperiem, hanc indicabunt eadem ſigna, quæ intemperiem iecoris ſolent demonſtrare, ſiquidem veriſimile eſt, ac prope neceſſarium, vtramque partem vna atq; eadem intemperie laborare: deinde uero ſi veſica fuerit obſtructa, uel uno, vel altero, vel vtroq; meatu, præter cætera hanc obſtructionem excrementa potiſſimũ ſolent iudicare: namque ex una parte nulla tranſmiſſa bile ad inteſtina, excrementa alui ſolent eſſe diſcolorata, terrea, & albicantia, qualia fere ſunt excrementa canum: ex altera autem, eadem bile regurgitante per venas, & corpus uniuerſum, lotia excernuntur uſq; adeo colorata, phœnicea, & quandoq; nigra, & perturbata, vt ignaris ſummum timorem iniiciant. Si icterus fuerit per modum criſis, bile a natura ad cutem tranſmiſſa, ſicuti humorum quoque decubitus in aliquam partem interdum euenire conſueuerunt, illa ſigna ſunt animaduertenda, quæ ponit Gal. 5. de loc. aff. c. 7. nam que præceſſit febris acuta, & billioſa, bilioſus humor improuiſo ad cutem prorumpit, deiectiones, & lotia fere ſecundum naturam ſe habent, iecur omnis mali eſt immune; febris deceſſit, ad ſummum æger bene habet: vno tantum ictero ſequentibus diebus permanente. Demum vero ſi icterum fieri contingat, vel mordente vipera, aut alia fera venenata, vel propter aliquod venenum, vel propter inſignem corruptionem humoris, qui in corpore genitus ſimilem habeat malitiam veneno viperino, aut alterius generis, hæc facile poſſunt intelligi ex rebus præcedentibus, atq; ex proprijs indicijs quæ venena ſolent indicare, de quibus tum alij, tum maxime Gal. ſermonem habet 6. de loc. aff. c. 5. De ſignis aliarum differentiarum non eſt longius agendum, cum illa referente ægro, & alijs modis facile patere poſſint.

Quare ſtatim curationem aggredior, in qua illud ante omnia eſt dignum maxima notatione, quod notat Gal. lib. 9. de med. ſecund. locos initio, nempe illos medicos probe facere, qui in deſcribendis medicamentis ictericis, diſtincte explicant quibuſnam ægrotis ſingula conueniant: contra vero eos non leuiter errare, quaſi illa ad omnes ictero laborantes ſint accommodata, cum certiſſimum ſit, varijs icteri differentijs varia prorſus medicamenta conuenire, & quæ vni differentiæ proſunt, alteris obeſſe: itaque inquit Gal. cum plerique ante me icterica medicamenta indiſcriminatim conſcripſerint, ego propria diſcrimina ſingulis ipſorum adijciam, quo ſciatis, quibus nam citra periculũ uti poſſitis. Atque hinc factum eſt, vt 3. de med. ſecũd. locos a principio, vniuerſe reprehendat Apollonium, Archigenem, & cæteros medicos, qui indefinite, & indiſtincte medicamenta ſcribere, & confundere ſoliti fuerant, & ex aduerſo probat egregium præceptum Herophili, Medicum omnino niti debere, vt intelligat quæ, & qualis, & quanta ſit cauſa morbi, & vbi maxime ea dominetur, vt curationẽ vnicuique conuenientem faciat. Quod quidem præceptum plane aureum, cupio uos memoria tenere, nõ ſolum in præſentia, ſed etiam in curatione omnium morborum: ſiquidẽ pro comperto habendum, nihil eſſe quod medicos magis illuſtres, & felices reddat in medicina facienda, quam ſit diſtincta intelligentia differentiarum cuiuſq; morbi, & accommodata ad ſingulas remediorum adminiſtratio: ſicuti contra eſt admodum alienum ab omni artificio, & methodo, immo vero valde periculoſum, generaliter ac ſine iudicio curãdis morbis qui plures habeant differentias multiplicia remedia præferre.

Præceptũ neceſſariũ.

Quamobrẽ id quod perpetuo conati ſumus facere hactenus, omni adhibito ſtudio conabimur facere, & in ictero, & in cunctis morbis, quorum curatione poſt hac ſumus tradituri, vt nimirũ intelligatis omnes illorum differentias, & potiſſimum quæ ſumuntur a cauſis, diſcatisque non ſolum communiter, ſed etiam proprie, ad ſingulas cuiuſq; morbi differentias congruentia remedia accommodare.

Indicationes.

Indicationes in curãdo ictero ſunt duplices: altera habet rationem ſymptomatis, nempe vt materia tranſmiſſa ad cutim reſoluatur, & vacuetur: altera ſpectat cauſam, & morbum, quæ quidem cum poſſit eſſe multiplex, varias quoque parit indicationes. Itaque ſi iecur laborat intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, ſinguli hi morbi proprias habẽt indicationes de quibus iam dicamus.

Si ſpeciatim veſica fuerit obſtructa, quæ cauſa ſolet eſſe frequentior cæteris, conueniunt medicamenta deobſtruentia, ſed antea compeſcenda eſt fluxio humorum ad partem læſam, & habenda eſt prouidentia uniuerſi corporis.

Prognoſtic.

Verum uero his indicationibus ſatisfacere poſſimus, colligendum eſt non ſolum ex morbo, & illius cauſa, ſed etiam ex differentiis, & tempore, a coniun-

ctis,& ſimilibus: ſiquidem ſi icterus fiat a leuiori morbo, ſi fuerit moderatus, nouus, ſine febre, in corpore robuſto, facile curari conſueuit: ſicut contra ſi ortum habeat ex inflammatione, ſcirrho, ſi fuerit immoderatus, antiquus, cum febre, in corpore debiliore, non niſi difficile, forte etiam nullo modo curari poteſt. Sed inter cætera quæ pertinent ad prognoſt. cum huius morbi, eſt ſententia Hippocrat. 4. aphor. 62. in qua mihi libet paulisper verſari, partim quod nonnulli tentauerunt illam oppugnare, neque aliquem mihi hactenus videre contigerit, qui Hippoc. mentem fuerit aſſecutus, partim quod dictus aphoriſmus ad hanc totam tractationem ſit valde accommodatus; Quibus, inquit Hippocr. in febribus morbus regius ſuperuenit, ante diem ſeptimam malum. Hanc ſententiam Plinius, & Auer. inter cæteros conuellere conati ſunt: Plinius enim lib. 26. cap. 12. hæc habet: Hippo. ante ſeptimum diem in febre morbum regium mortiferum eſſe ſignum docuit: nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione. Quanquam in omnibus propemodum exemplaribus Pliniauis falſo legitur a ſeptimo die, cum certum ſit Hippocr. id non dixiſſe. Auic. item ſcribit ad hunc modum 4. colliget. cap. 43. Dicit Hippo. ictericia veniens ante ſeptimum diem in acutis febribus malum eſt: reprobatum eſt experientia in omnibus noſtris terris: & ſi venerit in quinto die, laudabile multum eſt viua ratione, & maxima in temporibus, & corporibus calidis: & hæc eſt ſententia collegiorum medicorum omnium Perſarum, & Indiæ maioris, & poſſibile eſt, quod illud quod dixit, habeat locum in Græcia, quia illa terra eſt frigidior: Ego vero cum nolim cæterorum interpretum cogitationes referre, quæ multæ a multis afferuntur, ut huiuſmodi ſententiam & Hippocr. tueamur, illam illis tantummodo interpretationem proferre, quæ magis mihi videtur ad mentem Hippocr. Gal. & ad ueritatem accedere. Itaque puto Hippo. qui de uno morbo ictero, ac de uno die ſeptimo nominatim loquitur, magis communem doctrinam tradere, quæ cunctos naturæ conatus & cunctos dies criticos complectatur, adeo vt hic Aphoriſmus ſit quoddam veluti exemplum ſingulare, ſub quo vtile præceptum contineatur, qui mos fuit Hipp. valde familiaris, ut notauit Gal. pluribus locis, ex quibus vnus nobis ſufficiat. Scribit Hipp. 4. apho. 36. Sudores febricitantibus boni, ſi inceperint die tertia, quinta, ſeptima, & ſequentibus: hi enim ſudores iudicant morbos, qui vero non ita fiunt, laborem, & morbi longitudinem, & recidiuam ſignificant.

Vbi ſane Hippocrates, vt ego puto, non particularem, ſed generalem tradit doctrinam, quæ eſt huiuſmodi; quibus in febribus icterus, uel qualibet naturæ vacuatio fieri contingit ante diem ſeptimam, hoc eſt, ante diem in qua apparente coctione iudicantur febres, malum: ſpeciatim vero meminit, ſui ſeptimæ propterea, quia vt dicit Gal. 1. de diebus criticis initio capitis 4. hæc dies inter omnes decretorios obtinet principatum, non ſolum numero & ordine, ſed etiam potentia & dignitate. Quod vero hæc interpretatio ſit ad mentem Hippoc. ex eo facile poteſt intelligi, quoniam ſi aphoriſmus intelligatur ſimpliciter & prout verba ſonant, perſpicue eſt falſus: uel ipſiſmet Hipp. & Galen. auctoribus. Namque Hippoc. ita ſcriptum reliquit 4. de ratione victus in morbis acutis 81. In biliosa febre morbus regius cum rigore ante ſeptimam diem morbum ſoluit, ſi uero abſque rigore præter temporis occaſionem ſuperuenerit, peſſi. ferunt Gal. item in com. docet, neutrum perpetuo uerũ eſſe, ſed vtrumque poſſe contingere, vt ſcilicet icterus bonus ſit, aut malus, ante ſeptimam uel poteſt ſeptimam diem; quod quidem ſine dubio non poteſt determinari aliter, quam ſignis coctionis, & cruditatis boni uel mali iudicij. Quaro enim facta humorum coctione die tertia uel quarta bilis ad cutim effundatur, cur eiuſmodi criſim dicemus eſſe malam? Contra vero diebus nona, vndecima, & reliquis poſt ſeptimã, nulla apparente coctione, eadem bilis deuoluatur ad cutem, quamobrem hunc naturæ conatum audebimus bonum appellare? Cæterum etſi hæc plane demonſtrant, hanc ſine dubio fuiſſe mentem Hippocr. tamen non eſt prætermittendus locus Gal. admodum notabilis, in quo hunc aphoriſmum exponit hac ipſa ratione, iam perſpicue, vt omnem prorſus ambiguitatem poſſit euellere, mirumque ſit quomodo interpretes fere omnes illum non obſeruauerint. Gal. ergo 3. Epidemiorum lectio 1. com. 5. verba faciens de Damocrate, qui ſexta die factus eſt auriginoſus, hæc habet. Diffunditur nonnunquam per totum corpus flaua bilis, quod decretorium eſt, ut in aphor. quoque eſt declinatum, vbi ait, morbus dictus regius ad diem ſeptimam malum: ſed meminiſſe te oportet eius quod ſæpius audiſti, antequam morbus concoquatur, neque vllum alium abſceſſum, neque auriginoſum recte fieri, is enim impedire ſignificat bilem, quo minus ex viſcere expurgetur, & per ventrem vacuetur, uel propter obſtructionem, vel propter inflammationem; morbo autem concocto, interdum natura critice ad eas partes quæ ſunt iuxta cutem, excrementum flauæ bilis & aliorum humorum deponit. Hæc Gal. qui eandem fere doctrinam habet 4. aphor. 39. & vt videris, neque ſolum icterum, neque ſolam diem ſeptimam, neque aliud tandem quam coctionem, & cruditatem conſiderat. Hæc autem plane conueniunt cum iis, quæ generaliter tradita ſunt ab Hippoc. & Gal. 1. Epidemiorum ſectio 2. 45. & 46. qui aſſeuerat concoctionis celeritatem iudicij, & ſalutis ſecuritatem portendere, cruda autem, aut dolores, aut diuturnitatẽ, aut recidiuas, aut mortem. Auicen. tandem lib. 4. fen. 2. tractatu 1. cap. 59. hanc ipſam confirmat interpretationem, qui verba faciẽs de iudiciis, & ſignificationibus ictericiæ, omnia refert ad coctionem, & cruditatem, ad bonam uel malam criſim, quocunque die hoc fieri contingat: quippe ſi ictericia fiat ante ſigna coctionis, mala, ſin autem poſt illa, bona cenſenda eſt. Ex hiſce facile eſt unicuique Hippoc. a calumniis Plinij, Auerrois, & cæterorum omnium uindicare, ut non ſit opus de hac re longius agere: ſi modo illud addatur, Plinium certe neque mentem Hippocra. neque uerba aſſecutum fuiſſe, ſiquidem Hippoc. non aſſerit icterum ante diem ſeptimam ſignum eſſe lethale, ſed malum, qui utitur uoce *cacòn*, malum, non *thanaſimon*, id eſt, lethale, quæ inter ſe ualde differunt: quare minus recte Plinius ſignum malum, ubi nihil obſtat quin multi poſſint euadere, deſperationem eſt interpretatus, ubi nullus a morbo uidetur poſſe liberari. Sed redeamus ad curationem.

Curatio. Si fiat icterus laborante iecore intemperie, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, omnium primum inſtituenda eſt ratio curandi huiuſmodi morbos, de qua iam ſatis diximus, ut non ſit neceſſe eadem repetere, Sin autem fiat icterus propter obſtructionem veſicæ, aut vnius, aut alterius, aut utriuſque meatus, quam ſymptomatis differentiam diximus cæteris omnibus frequentius contingere, conueniunt alimenta, potiones, medicamenta, quæ poſſint attenuare, incidere, abſtergere, & obſtructiones aperire: quoniam uero, ut ſæpe diximus, non licet iſti hæc aggredi, niſi primum proſpiciatur corpori uniuerſo, ideo prima nobis ſeſe offert indicatio, euacuandi totius corporis. Ergo primum lenienda eſt aluus cum caſſia, quæ eſt opportuniſſima, caueatis a thamarindis, & omnibus aſtringentibus, caueatis a manna, quę facile conuertitur in bilem, cum ſit ſpecies mellis.

Vena ſecan. Lenita aluo deinde ſecanda eſt uena ex dextro cubito, etſi nonnulli, ut refert Paulus, in his ægrotis, & illis qui propter iecoris inflammationẽ morbo regio laborãt, ſecare cõſueuerint uenã iuxta parũ digitũ dextræ manus, quã uenã ſaluatella uocant, de qua rõne mittẽdi ſanguinis litigant recentiores, & ego quoque alias

dicam

dicam quod ſentio. Sanguis porro detrahendus eſt nõ vnica vice copioſe, ſed per vices parce, vt notat Aetius: cum enim redundet bilis, forte periculum immineret, ne ex vnica copioſa euacuatione vires aliquam iacturam faciant. Nec vos ab hoc remedio deterreat vulgaris quædam opinio, quæ in billioſi morbis venæ ſectionem abhorret: namque nullus eſt morbus, a quocunque tandem humore originem habeat, in quo non liceat ſanguinem mittere dummodo conueniant principes ſcopi, id quod ſperamus non ſolum uobis confirmare, ſed etiam perſuadere in noſtra generali tractatione, quam Deo dante aliquando perficiemus.

Inter libros ſpurios Galeni reperitur libellus de curatione icteri, quem puto fuiſſe Ruffi, quoniã Aetius, qui omnia fere accipit ex eo libro, ſateatur ſe accepiſſe ex Ruffo: porro ille auctor, quicunque fuerit, uerba faciens de ſectione venæ reprehendit Praxagoram qui ſine vlla diſtinctione omnibus ictericis ſolitus fuerat ſanguinem mittere, & ſtatuit hoc remedium tantummodo conuenire, quando ſimul cum cholera abundat ſanguis, & quando hepar vel ſplen ab inflammatione tenditur, & dolet: quæ quidem determinatio ſi probe intelligatur, adeo ut referatur ad ipſas uires, non eſt prorſus abijcienda, ſed hac de re ut diximus alias pluribus.

Lenito aluo, ſecta uena, mox præparandi ſunt humores & ductus per quos illos ducere oportet, itaque inſtituantur medicamenta quæ moderate poſſint refrigerare, aperire, & quoquomodo roborare partes debiliores: quoniam præſtantiſſima ſunt omnia cichoracea, & inter omnia acetoſa, & omnia quæ parãtur ex acetoſa ſunt admodum opportuna. Apparente concoctione ſunt exhibenda purgantia medicamenta, in quorum adminiſtratione maxime probandum videtur unũ vel alterum præceptum, quæ ex Ruffo ponitur ab Aetio.

Præcep. I. Primum quidem eſt, & maxima dignũ obſeruatione, ne purgantia medicamenta exhibeantur in principio, antequam bilis præparetur, & quodammodo ad inteſtina deducatur, qui afferit purgationes principio datas maximi mali cauſam præbuiſſe.

II. Secundum eſt purgationes ictericis dandas eſſe fortiſſimas, ſiquidem quæ ſunt imbecilliores, propter ſiccitatem veneris parum efficaces cognoſcuntur. Sed illud præterea pro cauſa mihi libet addere, quoniam ex una parte humores ducendi longe diſtant a vijs ductuum, per quos illos trahere oportet, & ex altera habemus naturam parum adminiculantem, cum uerisimile ſit, eam non niſi debiliter poſſe trahere & expellere quæcunque trahenda & expurganda ſunt: docet autem Gal. 1. aph. com. 22. opera & naturæ expellẽtis, & medicamenti trahentis, noxios humores commode expurgari.

Tertium præceptum Aetij, ſi purgante medicamento primum exhibito nihil proficias, ſtatim ad valentiora, cum deobſtruentia, tum ſoluentia deueniẽdum eſſe, ut tandem bilis quoquo modo detrahatur.

Medicamenta pro purgandis ictericis, hoc tempore magis vſitata, illa ſunt, Rhabarbarũ, Agaricus, & præcipue ſcammonium, & quæ ſcammonium recipiunt, electuarium de ſucco roſarum, electuarium roſatum Meſuæ, de pſyllio, pilulæ aggregatiuæ, de rhabarbaro, aureæ & alia id genus.

Purgans in ictero.

℞. *Rhabarbari electi* ℨ j. ß.
Spicæ nardi gr. iiij.
Fiat infuſio ſecundum artem in decoctione cichorei, acetoſa, quantum ſufficit, & facta expreſſione adde.
Electuarij de ſucco roſarum ℨ iij.
Syrupi roſati ſolutiui ℥ ij. ß. *Miſce fiat potio.*

Habeatis etiam exemplum pilularum.

Aliud.

℞. *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ℨ ij.
Diagridij grana v.
Cum aqua cichorei fiant pilulæ xv. & aurentur.

Ad hunc modum teſtatur Gal. in libello de purgantium medicamentorum facul. cap. 2. poſtquam per aliquot dies ictericos præparaſſet, illiſque medicamentũ bilem purgans propinaſſet, ſæpius ad naturalem habitum reuocaſſe, etſi nihil exterius admouiſſet.

Syrupi deobſtruentes. Facta vna, vel, ſi ita res ferat, altera purgatione, tunc accommodatus eſt vſus medicamentorum, quæ efficaciorem vim habent deobſtruendi, qualia ſunt ſyrupus de duabus & de quinque radicibus, byzantinus, de cichorea, ſine & cum rhabarbaro, oxymel compoſitum, decocta agrimoniæ, ceterach, praſſij, radicis aſparagi, fœniculi, apij, & alia id genus.

Hactenus purgauimus hominem laborantem ictero ex flaua bile: at vero ſi quis laboret ictero ex humore melancholico, quem nigrum vocant, eadem præparatione expedit hunc purgare, ſed medicamentis accommodatis ad noxium humorem, cuius purgationis formam propter otioſos explico quã breuiſſime. Ergo primum leniatur aluus cũ electuario lenitiuo, & portiuncula hieræ ſimplicis: deinde inſtituãtur ſyrupi de fumo terræ ſimplicis, de borragine, de bugloſſa, acetoſus ſimplex, decocta cichorei, ceterah, borraginis, & ſimilia. Poſt vnam vel alteram diem ſecanda eſt vena, & illa quidem laborante liene, interna cubiti ſiniſtri, quod remedium vidicit Gal. in libello de ſanguinis miſſione cap. 16. hoc membrum male affectum perpetuo ac multum iuuare conſueuit. Concocta materia expurgetur hoc medicamento.

Purgans melancholicũ in ictero.

℞. *Senæ electæ*
Epithymi
Polypodij
Paſſularum
Liquiritiæ ana ℨ j.
Zingiberis ℨ ß.
Fiat infuſio ſecundum artem in decoctione fumi terræ & ceterach, & facta leui ebullitione adde
Confectionis hameck ℥ ß.
Syrupi de epithymo
Roſati ſolutiui, ana ℥ j. ß. *Miſce & fiat potio.*

Quo loco notandum eſt ex Gal. 13. metho. cap. 17. utrumque viſcus, iecur & lienem, ſimilia genere medicamenta poſtulare, ſed lienem tanto valentiora, quanto craſſiori vtitur alimento: ſed de ratione purgandi & curandi lienis tractabimus poſterius.

Icterus ex venenis. Poſtremo ſi fiat icterus ab aliqua vel interna vel externa cauſa venenata, huiuſmodi ægroti ſanandi ſunt proprijs remedijs & antidotis quæ venenis reſiſtunt, quorum tractatio non pertinet ad hunc locum. Gal. 5. de locis affect. cap. 7. teſtatur ſe ſanaſſe icterum illum imperialem, qui a vipera morſus fuerat, ſola theriacæ potione.

Cutim fœdam corrigentia. Atque de his hactenus, quatenus nimirum pertinet ad rationem curandi morbos & cauſas vnde icterus originem habet: quoniam vero ſæpe euenit, vt bilis vel per criſim, vel aliter ad cutem ſit tranſmiſſa, turpiſque ille color perſeueret, etſi affectus ſublati ſunt, illud unum iam reſtat, ut de tollendo hoc quoque ſymptomate agamus quam breuiſſime: unica igitur eſt indicatio, nempe ut bilis contenta in cute deleatur uerum cum hæc bilis & omnes humores ad cutem propulſi, ut dicit Gal. 6. epidemiorum ſectio 5. 29. difficulter per medicamenta purgantia tolli poſſint, quod eorum reuulſio ad partes internas ſit ualde longinqua, propterea eodem Gal. auctore, commodiſſime per ipſam cutem ſolent euacuari, id quod potiſſimum efficiunt ea medicamenta, quæ vim habent laxandi cutem, & digerendi impactos humores: quare Gal. 9. de med. ſecund. locos, à principio maxime probat balnea aquæ potabilis, nec non olea, quæ hanc ipſam vim habeant: qualia ſunt oleum anethinum, chamomælinum, oleum commune antiquum, amygdalarum dulcium, amararum, & alia id genus. Sic poſſunt parari balnea ex medicamentis laxantibus & digerentibus, quæ ſunt manifeſta, uulgares utuntur in balneo ſapo-

ne illo nigro, qui valenter abſtergit, & fortaſſe ualentius quam olea propoſita: quod ſi tandem opus fuerit remedio efficaciore, Galen. 5. de locis affect. cap. 3. hac in re probat aquas thermarum calidiores, quales ſunt nitroſæ, ſulphureæ, & aliæ id genus, quæ ſane optimæ cenſendæ ſunt. Non poſſum hoc loco ſilentio præterire aliud quoddam remedium vulgare, & idiotis vſitatum, cuius tamen, & Paulus & omnes communiter practicantes mentionē faciunt, & eſt ſulphur ore ſumptum ad ℥j quod quidem quomodocunque fuerit administratum, in cunctis affectibus cutis maxime ſolet prodeſſe, id quod agit, mea ſententia, celeriter penetrādo corpus vniuerſum, atque inſenſibiliter diſcutiendo & euacuando quæcunque in cute continentur, quare videbis ſæpe huiuſmodi remedium maximum in ſcabie iuuamentum afferre. *Sulphur.* Verum vero ſulphur in ictero debeat exhiberi, ſi iecur laboret intemperie calida, ſi adſit febris, ad ſummam, ſi corpus fuerit calidius; crederem illud non conuenire, cum ſtrenue calefaciat.

Quoniam autem icterus & turpis ille color potiſſimū regnat in oculis, & eſt periculoſum ad oculos apponere medicamenta laxantia & diſcutiētia, propterea medici antiqui excogitarunt nonnulla medicamēta, quæ tracta per nares, vulgo errhina vocant, valent per eam partem bilem deriuare ab oculis, & oculos ab ea ſorde liberare: talia parantur ex ſucco betæ, ciclaminis, anagallidis, elaterii, & ſimilibus, quæ omnia miſcentur ex lacte muliebri, & trahuntur per nares, ſemper tamen incipiendo à leuioribus.

Occultam iuuantia. Poſtremo à nonnullis proponuntur quædam medicamenta, quæ latente quadam proprietate dicuntur ictericos iuuare, & inter cætera, tanquam remedium mirabile, maxime probantur lumbrici terreſtres exſiccati in furno, redacti in puluerem, exhibiti ad ℥j cum ſucco acetoſæ, cichorei, & ſimilium: huius remedii mētionem faciunt non ſolum Aetius, Auic. & alij, ſed etiam Gal. in libello de theriaca ad Piſonem, capit. 9. Sunt & alia quamplurima, verum cum ex vna parte vnuſquiſque apud varios auctores ea ſibi poſſit comparare, & ex altera ego illis vel leuem uel nullam fidē ſoleam adhibere, ad finem properans, nolo de his longius agere. Neque de victus ratione mihi ſtatutum eſt longius agere, ſiquidem conſtat curando ictero eā victus rationem competere, quæ longe abſit à generanda bile uel melancholia, & quæ ad ſummam, ſpectet morbum & cauſam ſymptomatis: quam quidem uictus rationem Auic. duobus verbis præclare complectitur, ita inquiēs: Et cibus ictericorum eſt ille, qui eſt leuis & ſubtilis, & in quo eſt apertio; de quibus ſpeciatim Aetius & plerique auctores tractāt diffuſe, & nos quoque ſuperius nonnihil de illis diximus.

CAPVT XVI.

De Hydrope.

Nomen. AFfectus quem Græci quandoque *ydropiſin*, quandoque *ydropa*, ſæpius vero *yderon*, appellant, Latinis aqua inter cutem, vel Intercus, vulgo dydrops vel hydropicus morbus dicitur, quod tamen nomen videtur ſumptum fuiſſe ab aqua, quæ Græce *ydor* dicitur, cuius nullus fere ægrotus videtur vnquam eſſe immunis.

Verum ſit morb. vel ſymptoma. Quid ſit hydrops, non conueniunt auctores omni ex parte, imo vero neq; Gal. ſibi ipſi plane uidetur cōſentire: namque in lib. de ſympt. differ. ca. 4. conſtituit omnes illius ſpecies inter ſymptomata, nempe actiones læſas facultatis concoctricis, ſanguinis generatione, vel non facta, vel non rite peracta, altera autem ex parte nonnulli contendunt hydropem potius inter morbos, quam inter ſymptomata fore numerandum, cum quibus videtur eſſe ipſe quoque Gal. qui libello de tumoribus præter naturam. cap. 16. & 14. meth. ca. 15. reponit hydropem inter tumores præter naturam, quos conuenit inter omnes eſſe morbos. Vel in magnitudine, vt quidam opinantur, vel ut alijs placet, in intemperie cum materia.

Ego vero exiſtimo hydropem, ſi uere & proprie conſideretur, eſſe morbum, nempe tumorem præter naturam: ſin autem conſideretur illius cauſa, iam inter ſymptomata poſſe numerari, quæ incidunt in ſanguinis generatione: quod vtrumque ſenſit Gal. Nec puto alienum eſſe à doctrina eiuſdem, quandoque ex ſymptomatibus oriri morbos, exempli gratia, ex dolore inflammationem, ex vitiata coctione atrophiam, &c.

Quare fruſtra Altimarus confugit ad eam ſolutionem, Gal. lib. de ſymptomatum differentiis ſymptoma communiter dictum accepiſſe; quaſi vero abſurdum ſit, ex ſymptomate proprie accepto, actione læſa morbum oriri. Quapropter ſiue morbum ſiue ſymptoma hunc affectum quis velit appellare, id pro uaria ratione fieri poteſt, neque ego de hac re magis laboro.

Auic. definit hydropem hunc in modum: quod ſit ægritudo materialis, genita à cauſa materiali, externa, frigida, in qua vel totum corpus, vel nonnullæ partes intumeſcunt. *Definitio.* Alexand. hoc modo: quod ſit ægritudo longa, proueniens ex refrigerato iecore, adeo vt ipſum deinceps non amplius poſſit cibos in ſanguinem, ſed in qualitatem alienam, aut aquam, aut pituitam, aut flatus, tranſmutare. Cæteri omnes hæc fere eadem repetunt, ex quibus licet perfectam hydropis definitionem colligere, quę ſit huiuſmodi. Hydrops eſt tumor præter naturam, vel totius corporis, vel abdominis, factus propter frigidam iecoris intemperiem, quod propterea nequeat pro inſtituto naturæ ſanguinem efficere. Pro quo ante omnia id velim vos intelligere, quod dicit Gal. 5. de locis affec. ad finem, qui recitat quandā opinionem Eraſiſtrati de hydropis generatione, cuius etiam mentionem facit 2. de naturalibus facultatibus, cap. 8. *Opinio Eraſiſtrati.* quæ opinio Eraſiſtrati erat huiuſmodi: hydropem alia nulla ratione fieri poſſe, quam quod propter viarum anguſtias & obſtructiones, vel ab inflammatione, vel à ſcirrho, vel aliter factas, ſanguis prohibeatur vltra per iecur procedere: qui proinde affirmabat, partem ſanguinis tenuiorem & aquoſiorem, per vniuerſum corpus diſtribui, atque hinc hydropem fieri, exquiſitum & ſincerum ſanguinem, propter ſuam craſſitudinem, in caua iecoris regione permanere, atque illic cauſam eſſe morborum qui ex plenitudine oriuntur. Quam opinionem deinde Galen. refellit, primum quod nullo in iecore apparente tumore, nulla obſtructione, homines hydrope corripiantur, hinc ſcilicet vitiato vel ieiuno & tenui inteſtino atq; meſenterio, vel pulmone, vel renibus, propter immodicam hęmorrhoidum vacuationem, aut muliebre profluuium, aut menſium ſuppreſſionem, aut alium quendam uteri affectum, in quibus quidem cunctis affectibus nullo exiſtente in viſcere tumore præter naturam, corpore hydrope corripi videntur: id quod præterea, inquit Gal. euidenter admodum illi intelligunt, qui cognouerunt ex intempeſtiuæ aquæ frigidæ potione iecur cōfertum fuiſſe refrigeratum, adeo vt hydropem ſtatim effecerit, priuſquam in durum tumorem attolleretur. Deinde vero & alia ratione hanc cōfutat opinionem: namque ſi ſanguis craſſior & ſincerior in uenis iecoris concluderetur, neque per totum corpus deferretur, neceſſe omnino foret, ut propter tumores & obſtructiones iecoris ille deferretur ad inteſtina, forte etiam ad ventriculum, quod tamen nemo fieri unquam uidit: ſiquidem in altera ſpecie hydropis, quæ Anaſarca dicitur, in omnibus partibus corporis, tam ſupernis quam inferuis, pituitoſus ſanguis continetur, per aluum autem nihil cruentum excernitur, neque in hac, neque in cæteris ſpeciebus aſcite aut tympanite.

Porro confutata opinione Eraſiſtrati, concludit Galen. longe magis eſſe uero conſentaneum hydropem

dropem generari propter eam cauſam, quod ob refrigerationem iecoris alimentum ex uentriculo diſtributum in ſanguinē tranſmutari non poſſit. Ex quo egregio loco Galeni licet colligere duas veriſſimas concluſiones: alteram, nulla ratione hydropem fieri poſſe, niſi laborante iecore, vel primario, vel per conſenſum aliarum partium, de quo conſenſu ſtatim agemus, ſermonem habentes de differentijs: alteram, in hoc affectu neceſſario iecur laborare intemperie frigida, quæ quidem intemperies non modo ad venas, ſed etiam ad propriam iecoris ſubſtantiam debet peruenire, quā ſupra diximus eſſe principale inſtrumentum generandi ſanguinem. Vtraque concluſio ſatis ex eo fit manifeſta, cum enim certum ſit generationem ſanguinis a iecore fieri tanquam principali inſtrumento, neque aliter quam ope natiui caloris, cumque in hydrope huiuſmodi ſanguinis generatio vel non fiat, vel improbe fiat, omnis ratio colligit, neceſſario iecur laborare, & quidem intemperie frigida.

Hydrops iecore non affecto. Cæterum non deſunt, qui contendunt vtramque concluſionem labefactare, ac primum affirmant, hydropem fieri aliquando ſine vllo iecoris morbo: in quam ſententiam conantur quoq; pertrahere Galen. ſiquidem ille docet, de ſymptom. cauſis cap. 2. ſi ventriculus nihilominus concoquat, propter vehementem imbecillitatem facultatis concoctricis, tunc fieri vel lienteriam, vel hydropem tympanitem: ſi vero in altera coctione, quæ fit in iecore, & venis, propter ſanguificæ facultatis imbecillitatē eueniat fruſtratio ſanguinis; tum fieri hydropem aſcitem, ac demum in tertia coctione, quæ fit in carne, & totius corporis habitu, ſuccedere hydropem anaſarcam. Itaque ex ſententia Galeni hydrops fieri poteſt nonnunquam iecore nullo modo laborante, vitiata coctione ventriculi; ac generatis pluribus flatibus; qui deinceps ad ſpatium inferioris ventris propulſi, illum diſtendunt, atque in tumorem attollunt: nec non vitiata tertia coctione, quotieſcunque in carne, & reliquis partibus, proba ſanguinis aſſimilatio fieri non poteſt, quam quidem Galeni doctrinam Trincauellius inter cæteros ſecutus eſt, qui ex tribus huiuſmodi vitiatis concoctionibus tres colligit differentias hydropis, de quibus nos quoque paulo poſt ſermonem habebimus.

An extet ſit calida hydrops ſpecies. Secundo neque deſunt, qui contendunt iecur in hydrope non perpetuo laborare intemperie frigida, ex quibus ſunt Auicen. Auer. Alexand. & alij. vnde Auicen. inter cætera affert auctoritatem, atque exemplum Galeni, quaſi ille curauerit quandoque virum patientem hydropem cum medicamentis frigidis: quod nimirum morbus originem habuerit a cauſa calida: & Alexand. grauiter reprehendit medicos, quos appellant vulgares, quicunque exiſtimant, aqua inter cutem laborantes quouis modo eſſe calefaciendos, cum plerique interdum a refrigerantibus medicamentis inſignem percipiant vtilitatem: porro huic opinioni videtur cum primis fauere Hippo. 2. progn. in principio, qui tractat de hydrope, quæ originem habet ex morbo acuto, quem veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, pendere ex cauſis calidis: & Galen. com. 2. exponens quamobrem in certa hydropis ſpecie contingat fieri fluxum alui, reſpondet, iſtud fieri propter calorem partium, quæ inflammatione vexantur, vnde corrumpitur alimentum, & colligitur copia bilis, vt propterea inteſtina ſtimulentur ad excernenda excrementa.

Medicis recentioribus qui exiſtimant, hydropem fieri poſſe a calida iecoris intēperie, forte errandi occaſionem præbuit antiqua Gal. verſio, quæ ita habet 5. aph. com. 12. Aſcitem naſci ex cauſis frigidis, tympanitem uero ex cauſis calidioribus. Ex quibus verbis licet olim colligere, ſaltem aliquam ſpeciem hydropis ex cauſis calidis originem habere.

De dictis hiſce duabus litibus, multa quidē poſſem in medium proferre, ſed cum Galen. vere, & proprie vtramque diſſoluat, ijs contenti erimus, quæ ille nos docet. Scribit Gal. 6. de locis affectis cap. 1. nonnullos eſſe, qui arbitrantur, laborantes liene indurato, ſine iecoris vitio aquam inter cutem incidere: nec non eſſe nonnullos, qui dubitant de ea quoque ſpecie hydropis, quæ acutis morbis ſuccedit, in quibus ab intemperie calida, ſæpenumero etiam ſicca, iecur ita vehementer laborat, vt cibum nō amplius in ſanguinem poſſit tranſmutare, quibus deinde vtriſq; reſpondet, & loco citato & 5. de locis affect. 6. ac primū ita plane & manifeſte, vt planius, & manifeſtius non poſſit, cōfirmat hydropem nunquam fieri poſſe, niſi iecur laboret, atq; cum ipſum, quod ſemel, et iterum diximus, ſit primum ſanguificationis inſtrumentū, fieri non poteſt, vt læſa ſanguificatione, quæ læditur in omni hydrope, illud viſcus illæſum permaneat. Sed tamen illud Gal. cōcedit quod nullo modo negari poteſt, iecur bifariam poſſe laborare, vno modo primario, altero ſecundario, per conſenſum, quē obtinet cum alijs partibus quamobrē ſicut ex vna parte concedendum eſt, & uentriculum, & lienem, & inteſtina, & cæteras corporis partes, quæ a Gal. accurate enumerantur, poſſe hydropem cōcitare, ita ex altera pro comperto habendum eſt, illud fieri non poſſe, niſi tractu temporis ipſum quoque iecur ſimul cum eiuſmodi partibus laborantibus afficiatur. Deinde vero Gal. & alteram dubitationem diſſoluit, qui docet, vtcunque hydrops fieri poſſit, & ſuccedere morbis acutis, nec non calidæ, ſæpe etiam ſiccæ iecoris intemperaturæ, id tamen nunquam poſſe fieri, niſi tandem iecur refrigeretur, quaſo enim quomodo concipi animo poteſt, a calida iecoris intemperie aquā pituitam, flatum, poſſe generari? Atque hanc fuiſſe mentem Hip. & Gal. in 2. illis prog. ex eo ſatis patet, quod illi conſtituunt communem notam cuiuſcunque hydropis, laxum, & mollem tumorem pedum, nec non abdominis, quem certum eſt prouenire ex pituita, quæ ſine dubio a caliditate iecoris non poteſt generari. Quamobrem ad mentem Gal. ita habendum eſt, calidam quidem intemperiem poſſe remotam eſſe, & mediatam cauſam hydropis, ſed proximam, & immediatam non aliam eſſe, quam intemperiem iecoris frigidam. Sic Galen. ſtatuit 4. de ſimp. med. facult. cap. 3. ſalacorem perpetuo fieri a frigido, tamen ſubdit per ęſtatem promptius res accelerare: nec deſunt alia exempla. Itaque omnes quicunque aliter ſentiunt, mea ſententia decipiuntur, inter quos Auic. qui c. 13. profert exemplum Gal. qui curauerit hominem laborantem hydrope ex cauſa calida cum medicamentis frigidis, manifeſto fallitur, cum nuſquam apud Galen. hæc legantur: cuius quidem rei certiſſimum eſt argumentum, quod inter medicamēta Galeno adempta, numerantur ſandali, myrobalani citrini, & alia, quæ ſine vlla dubitatione conſtat Gal. non nouiſſe. Præterea vero Alex. & Auice. non ſolum male ſentiunt, ſed etiam a ſeipſis, & a ſuis principijs diſſentiunt. Cum enim vterque definiuerit hydropē, ſicuti diximus quod ſit ęgritudo proueniens ex refrigerato iecore, quod propterea nequeat cibum in ſanguinem tranſmutare, quomodo altera ex parte conſtituant ſpeciem hydropis, quæ ſub communi eorum definitione non comprehendatur, ipſi viderint, & qui illorum doctrinam conantur defendere. Demum uero quod pertinet ad antiquam uerſionem Gal. iam recentiores & fideliores interpretes eum errorem ſuſtulerunt, qui vere, & ex fide literæ græcæ interpretantur eum locum, nempe vtramque ſpeciem, & aſcitem & tympanitem generari a cauſis frigidis, ſed aſcitem a maiori, tympanitem a minori frigiditate originem habere. Itaque in omni hydrope iecur laborat, & quidem intemperie frigida. ſed illud addo, eiuſmodi intemperiem neceſſario eſſe inſignem, adeo vt iecoris ſanguificatio impediatur: namq; ſi fuerit intemperies leuior, veriſimile eſt, non hydropem, ſed alios morbos ſuccedere.

Hydropis differentiæ primum ſumuntur ab interio-

& remiſſo:namque alij laborant intenſe ac vehementer, & ibi ſimpliciter ſunt hydropici: alij remiſſius, &
Diff. I. lenius, & alij laborant cachexia, quem vocant malum habitum, & eſt principium hydropis, quando nimirum intumeſcunt palpebræ, faciei extremæ partes, albicant, & prauus eſt color totius corporis, & alia id genus apparent ſymptomata.

Hoc loco quæritur, an hic malus habitus perpetuo præcedit hydropem? Cui quæſito reſpondent nonnulli: ſi hydrops fiat ſubito, tunc nullum præcedere malũ habitum: ſin autem fiat paulatim, & longiori tempore, tunc perpetuo malum habitum præcedere. Quæ diſtinctio videtur nulla: etenim ſicuti diximus, cum hydrops proxime fiat ab intemperie, hæc autem neceſſario fiat in tempore, eſt admodum conſentaneum rationi, ipſa incipiente intemperie, ſimul etiam incipere præludia hydropis, in quibus malus habitus continetur: id quod ipſa quoque quotidiana confirmat experientia.

II. Secundo ſunt differentiæ a tempore: hydrops alius nouus, & in principio, alius antiquus, & progreſſus, alius demum confirmatus.

III. Tertio ſunt differentiæ a coniunctis: nam hydrops, vel eſt cum febre, vel ſine febre, cum tuſſi, ſtatu aliuis virtute valida, & ſimilibus.

IV. Quarto ſunt differentiæ a redundante materia: pro quo ſciendum eſt, frigidam iecoris intemperiem in hydrope non vnam perpetuo, ac eandem eſſe, neque vno, & eodem modo illud deficere in ſanguinis generatione, quod quidem potiſſimum euenit propter varios gradus intemperaturæ, nec non propter varias antecedentes cauſas, quæ hydropem ſolent efficere: cum ergo iecur deficiens a ſuo munere, pro bono ſanguine generet vel aquam, vel pituitam, vel flatum, hinc conſurgunt tres principales hydropis differentiæ: prima quam ab aqua aſcitem vocant; ſecunda quam a pituita anaſarcam vel hypoſarcam, vel leucophlegmatiam appellant: tertia, quã ex flatibus tympanitẽ nominãt.

Cæterum cum omnes oriantur a frigida iecoris intemperie, ſi quis cupiat intelligere, quænam ex tribus ſpeciebus fiat ex maiori, vel minori frigiditate, huic de duabus ſpeciebus aſcite, & tympanite, ſatisfacit Galen. 4. apho. com. 11. qui illas inter ſe comparans, vt modo diximus, ſtatuit aſcitem a maiori, tympanitem a minori frigiditate originem habere, propterea quod flatus non ſine calore aliquo poſſint generari. Quid vero de tertia ſpecie anaſarca ſtatuendum ſit, ſi cum cæteris conferatur, non ita videtur conſtare, neque vllo in loco, ni fallor, à Galeno definitum eſt, neque vero ſi tale iudicium ad vim rationis velimus referre, aliqua ambiguitas videtur deeſſe, de aſcite quidem, mea ſententia, dubitandum non eſt, quin oriatur a maiori frigiditate, ſed eſt difficultas de tympanite. Namque tametſi flatus, vt vidimus ex Galeno ſine aliquo calore non poteſt generari, tamen neque pituita ab inſigni frigiditate videtur originem habere, cum ſit veluti ſanguis incoctus, nec difficulter conuertatur in ſanguinẽ, vt notauit Galen. 5. de ſimp. med. facult. & 1. 4. de ratione victus, com. 30. Veruntamen ſi diligenter conſiderentur, quę tradita ſunt a Galeno ex iis forte videbimur quoquo modo poſſe colligere, anaſarcam ex maiori frigiditate originem habere, quam tympanitem: ſiquidem dicit Galen. 3. de ſympt. cauſis cap. 1. præcipuam cauſam generandæ hydropis tympanitæ, eſſe imbecillitatem facultatis concoctricis ventriculi: cauſam vero generandæ hydropis anaſarcæ eſſe imbecillitatem facultatis ſanguificæ iecoris: quidem, & illud licear addere, quod auctor lib. 4. de ratione victus, cui Galen. quoque hac in parte videtur ſubſcribere, comparans has differentias, ſtatuit Anaſarcam eſſe longe difficilioris curationis, quam tympanitem, imò nullã curationem recipere: ex quo iure concludendum eſt, in hac ſpecie multo maiorem lapſum eſſe a ſtatu naturali, quam ſit in tympanite, propterea que tympanitẽ, & flatus a magno, anaſarcam & pituitam ex maiori, aſcitem, & aquam ex maxima fieri frigiditate.

Sed rurſus occurrit dubitatio, de numero iſtarum differentiarum: nam que auctor libri 4. de ratione victus facit duas tantum differentias, anaſarcam & tympanitem, & Galen. in com. inquit, fuiſſe nonnullos medicos affirmantes hydropis differentias eſſe 4. quas tamen ille non explicat: ſed fortaſſis pro quarta ſpecie conſtituebant, cachexiam uel aliam ſpeciem ex tribus commiſtam in quo tamen & auctor libri, & neoteres medici manifeſto decepti ſunt; ſiquidem uere hydropis differentiæ ſunt tres, non plures, neque pauciores, quoniam tres tãtummodo ſunt materiæ, vel aqua, vel flatus, vel pituita, quæ quidem res tametſi uariã habeat differentias, tamen ſatis magis & minus ſpecies non uariare. *Quot ſint ſpecies hydropis.*

Poſtrema ſunt differentiæ a cauſis, etenim quamquam unica, & proxima eſt cauſa generationis hydropis, intemperies frigida iecoris, tamen plurimæ ſunt cauſæ magis remotæ, ac primum contingit iecur laborare dupliciter, uno modo primario, altero per conſenſum aliarum partium. Iecur primario laborat multis de cauſis, quæ tamen commode mihi uidentur poſſe referri ad duos communes locos, ad ſex res non naturales, & ad res præter naturam. Itaque aer frigidus, humidus, craſſus, nebuloſus, habitationes prope aquas & paludes, alimenta, craſſa, frigida, humida, multa potio ac potiſſimum aquæ frigidioris, ac maxime ieiuno uentriculo, & poteſt maxime exercitationes, labores, & calores, otium, & quies immoderata, motiones importunæ, ac potiſſimum ſtatim a cibo, ſomni diuturni, ac profundi, retentio ſolitæ uacuationis, factæ uel a natura per hæmorrhoidas, per uterum, & ſimilia, uel ab arte, ut per cauteria, frequẽtes purgationes, & ſimilia: nimia uacuatio per aluum, ſudorem, venerem, ſanguinem e naribus, hæmorrhoidib. utero, & alia id genus, ac poſtremo animi accidẽtia, timor, mœſtitia, & reliquę perturbationes: illhæc omnia poſſunt eſſe in cauſa, ut iecur male afficiatur, & homo hydrope corripiatur. *Cauſæ.*

Secundo iecur laborat primario, ut dictum eſt iam ante, omni propemodum genere morborum, qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, & cum tumore, & ſine tumore, obſtructione, inflammatione, ſcirrho, affectu œdematoſo, vulneribus, ulceribus, ex quibus omnibus iecur tandem poteſt refrigerari & hydrops ſuccedere. Auicenna plurimas iane ponit cauſas, ſed ſi quis animum adhibeat, is facile intelliget ſingulas ad duo noſtra capita poſſe referri. Verum non eſt prætermittenda vna cauſa, quę ab ipſo ponitur Auicen. cuius nemo facit mẽtionem, & eſt paruitas iecoris, de qua neſcio quid dicam, niſi fortaſſe id fiat propterea, quia in paruo iecore alimentum moueatur, neque poteſt probe confici, ut tandem periculum immineat ne calor naturalis refrigeretur, & extinguatur.

Laborat porro iecur per conſenſum plurimarum partium, ac primum, ut dicit Galen. 5. de loc. affect. 7. ſi uentriculus, lien, inteſtina, ac præcipue ieiunum, contrahans aliquam frigidam intemperiem, hę partes facile eam communicans uenis meſenterij, a quibus facile item deinceps omnes uenę, quę in caua iecoris parte ſunt, una cum illis refrigerantur, à quibus rurſum in totum quoque iecoris corpus intemperies diſtribuitur, pariter conſentientibus partibus ſuperioribus pulmone, ſepto tranſuerſo, & renibus, uenę, quę in gibba huius uiſceris parte conſiſtunt, in conſenſum primum ueniunt, deinde tractu temporis una cum illis totum uiſcus afficitur: inter cętera autem propter ſcirrhum lienis, iecur præcipue trahitur in conſenſum, & ſequitur hydrops: quod tamen ſciatis non eſſe perpetuo uerum & neceſſarium, ſicuti eſt perpetuo uerum & neceſſarium, ſcirrho iecoris hydropem ſuccedere: teſtibus Gal. 4. de præſag. ex pulſibus cap. 9. cum lien *Hydrops per conſenſum.*

ſieci inſigni ſcirrho eſſet affectus, frequenter conſpeximus non ſecutam eſſe aquam inter cutem, iecinori vero ſuccedit neceſſario: de quo quidem peculiari conſenſu lienis & iecoris habetis ſententiam Hippoc. & Gal. 6. aph. 43. Neq; vero ſolis cõlentiẽtibus partibus ſuperioribus ſed etiam inferioribus iecur ſolet maxime refrigerari & hydrops fieri, inter quas partes principem locũ obtinent hæmorrhoides, & oterus in mulieribus ſæpe enim hæmorrhoidibus, itemq; mẽſtruis purgationibus nec non fluxo muliebri immoderate, & longiori tempore fluentibus vel altera ex parte ſolitis harum partium vacuationibus ſuppreſſis, ſcribit Gal. loco citato 4. de præſag. ex pulſibus & confirmat experiẽtia, homines aqua inter cutẽ corripi frequentiſſime. Etenim ſi hæmorrhoides vel mẽſes in mulieribus ſuperiore tempore fluẽtes, in præſentia ſupprimãtur, ut dicit Hip. 6. aph. 12. & Gal. 5. de locis affect. c. 7. & alijs in locis, ſupervacaneus ille ſanguis ac ſæpenumero craſſus ad iecur delatus, aut in ductũ tumorẽ illud attollit, aut copia & craſſitudine natiuum eius calorem perinde extinguit, ut multa ligna extinguunt ignem, ſi confertim iniiciantur. Pariter ſi hæ partes immoderate & longiore tempore ſanguinem profundunt, certiſſimum eſt, quod notauit Gal. de ſanguinis miſſione cap. 19. s. de natural. facultatibus 8. non ſolum iecur, ſed corpus vniuerſum refrigerari, ſicut accidit, in qualibet inſigni corporis euacuatione. Demum vero fit hydrops, quod ſupra diximus, cæteris partibus laborantibus non modo intemperie, vel alijs morbis frigidis, ſed etiam calidis, inflammatione, eryſipelate, febribus acutis, de quibus ſcribunt Hip. & Gal. initio lib. 2. prognoſticor. quod euenit propter eam cauſam, quoniam illa inſignis caliditas præter naturã diſſipat natiuum calorem iecoris, illudque reddit imbecillũ, ut deinceps nequeat alimentum ex ventriculo dictũ in ſanguinem conuertere: imò vero huiuſmodi hydropes, quæ ſequuntur morbos acutos, ſunt cæteris deteriores, Hip. & Gal. teſtimonio. & certius mortis periculum afferunt. Hactenus de diff. hydropis.

Quomodo aqua in abdomĩ per-ueniat.

Antequam tracto de ſignis, occurrit curioſa quędã dubitatio, quonam modo in hydrope aſcite tranſmittatur aqua in cauitatem abdominis, nempe inter peritoneum, & inteſtina, in quem locum conuenit inter omnes illam deponi ab ipſa natura: & ratio dubitationis eſt, quoniam nulli apparent manifeſti meatus, per quos iecur in eam cauitatem aquam tranſponere poſſit. Auicen. 3. canones. fen. 4. tract. 4. cap. 6. conatur huius facti plures reddere rationes: & inquit, iſtud primum fieri per reſudationem iecoris, & venarũ: deinde per quoſdam cæcos & latentes ductus, qui ſoli naturæ ſunt manifeſti: tum recitat opinionem quorundam medicorum ſapientum, qui aſſerebant, hãc aquã ad eum locum poſſe tranſmitti per venam vmbilicalem, quæ tamen opinio deprehenditur eſſe perſpicue falſa; ſiquidem hæc vena, cum editus eſt fœtus, ſtatim areſcit, & validi ligamenti uicem ſupplet, ut nullo modo eiuſmodi tranſmiſſio fieri poſſit. Fernel. pluribus hanc rem tractat lib. 6. de part. morb. & ſymp. cap. 8. & in ſumma affirmat, omnes turpiter hallucinari, qui putant per anguſtos [cæcoſque] poros ſeroſum humorem tranſmitti in capacitatem abdominis, ac tandem ſtatuit, illud maxime fieri ex ſoluta continuitatẽ partium aut vaſorum, quibus humores contineri ſolent, & magis diſtincte ſeipſum explicans, vult ſeroſum illum humorem in abdominis capacitatẽ deſcẽdere, quoniam eſeſum, apertum, ruptum, fiſſumve aliquid eſt, ſicuti ſuppurans pleuritis exeſa aut diſciſſa ſuccingente membrana, affatim irruit in capacitatẽ thoracis. Ego vero puto, Fernelium male ſentire, non ſolum negando latentes naturæ meatus & cęcos ductus, ſed etiam reddendo ſuam propriam rationem. Namque ut hanc rem alioqui notatione dignam, intelligatis, ſcribit Hip. 7. aph. 54. Quibus inter uentriculum & ſeptum tranſverſum pituita concluditur, & dolorem affert, in alterutrum ventrem viam non habens, ijs per venas in veſicam verſa pituita, morbus ſit ſolutio. Gal. in com. quærit, an quod ab Hip. dicitur, fieri poſſit; Nam revera cum nullus appareat manifeſtus canalis, per quem pituita ab eo ſpatio ad renes, & a renibus in ueſicam tranſmitti poſſit, utique ſtatuendum uideretur, iſtud nullo modo fieri potuiſſe: uerumtamen Gal. aliter ſentit, qui ſcribit ad hunc modum: Neque ergo arbitrari oportet, pituitam de qua Hip. ſermo eſt, omnino ad venas traduci non poſſe, ſed hoc ipſum agi a natura contingit paulatim pituitam extenuante, ſicuti fecit de pure in ſuppuratis, quamobrem docet de ſententia Hip. naturam, ſi modo valida fuerit, vias quaſdam plane occultas, & ſibi ſoli cognitas inuenire, per quas ſingulari induſtria conſueuit expurgare varia excrementa, & illa agere, quæ ad tuendam hominis ſalutem conferunt. Itaque veriſimile eſt, hanc pituitam opera valentis naturæ viam ſibi moliri latentem, eamque propter uicinitatẽ tranſfuſam in gibbas partes iecoris, & inde ad renes, ac poſtremo ad veſicam deduci. Quam quidem naturæ ſolertiam purgandis noxijs excrementis per uias admirabiles ac planè incognitas, idem Gal. confirmat nonnullis exemplis: namque uidemus aliquando fieri abſceſſu per oſſa, ac per eorum ſubſtantia foris introque materiam tranſmitti: ſic in purulentis collectum humorem inter thoracem & pulmonem expui per tuſſim, nec non ſanguinem etiam per mediam cutem integram excidere interdum, in his oſſibus quæ rupta occalluerunt. Quibus ſane Gal. exemplis & alia multa eiuſmodi naturæ miracula nobis licet adiungere: etenim ad hunc modum ſanguis penetrat a dextro ad ſiniſtrum cordis ventriculum, a venis ad arterias: ſic menſtruus ſanguis ad vbera conſcendit: ſic tandem per os vteri vique adeo anguſtum, ut tempore geſtationis ne acus quidem cuſpidem admittat, abſolutus fœtus tam grandis egreditur, ut ſuperet omnem admirationem: adeo ut veriſſimum ſit, quod Hipp. dicit 6. epid. ſect. 5. in principio, naturas eſſe morborum medicatrices, naturamque ſua ſponte, non ex intelligentia, uiam impetumve ad ſuas actiones inuenire. Quare non ſatis intelligo, quomodo Fernelius aduerſus tot Hipp. & Gale. teſtimonia, quæ reipſa & experientia confirmantur quotidie, reprehendat Auicen. & cęteros, qui opinantur, aquam in aſcite deponi in capacitatem abdominis, vel per reſudationem iecoris & venarum, vel per alias vias, quas nobis non licet intelligere. Quod autem pertinet ad illius rationẽ, quã cæteris omnibus auctoribus abſconditam ipſe omniũ primus excogitauit, illa certe mihi plane abſurda videtur, quoniam ruptus vel utcunque apertus vaſis iecoris, fieri non poteſt, mea ſententia, quin ſimul cum aqua ſanguis etiam pro parte tranſmitteretur, & alia ſequerentur ſymptomata, quæ huiuſmodi ſolutionem continui deberent conſequi, &c.

Signa hydropis alia ſunt cõmunia, alia propria & differentiarum: omni hydropi ſunt communia, primum poſitum ab Hippocr. initio 2. progn. tumor pedum laxus, mollis & frigidus, qui œdema dicitur, quo quidem extremæ partes citius intumeſcunt quam cæteræ, vt exponit Gal. quoniam ſunt remotiores a corde, & alijs uiſceribus a quibus calor omnium partium ſolet foueri: deinde vero procedente tempore & femora, & ipſe quoque uenter intumeſcunt, tum ſuccedit color improbus uniuerſi corporis, quaſi ex iecore albicans: ipſi percipiunt grauitatem, & pigritiã in motu, habent difficultatem ſpirandi, largiorem potum appetunt, cibos faſtidiunt fiunt ſegniores & triſtes, demumq; habent pulſus vndoſos, qui mox inclinantibus undibus fiũt uermiculares, ut notat Gal. 2. de præſag. ex pulſ. cap. 9. quorum omnium ſymptomatum facile eſt vnicuiq; cauſam reddere: lotia maiori ex parte ſunt pauca & rubicunda, cuius rei duplex redditur cauſa ab Auic. cap. 8. una, quoniam paucũ lotij fac-

Signa cõmunia.

le co-

le coloratur, ſicut pauca aqua facile coloratur a vino: altera propterea, quia uitiata cõcoctione in iecore, neque excremẽta lauis poſſunt ſeparari: ex quo illi arguẽdi ſunt, quod item notat Auic. qui propter tincturam, & rubedinem lotij iudicãt ſuper caliditatẽ hydropis.

Signa anaſarcæ. Signa uero propria ſingularum differentiarũ ſunt huiuſmodi: in anaſarca totum corpus quaſi eneruatum languet, & æqualiter quaſi intumeſcit, maxime tamẽ in pedibus, & cruribus ſub noctem veſtigiũ impreſſi digiti aliquandiu remanet, mane bona ex parte euaneſcit, venter hic minime inflatur vt in cæteris, ſed iſ tactus illum magis craſſum experitur, æger habet carnes perſimiles mortuo corpori, molles enim, laxæ pallidæque efficiuntur, febris ſæpe lenta concurrit, lotia ſunt minus colorata, alba ſere, & craſſa, ſpiritus quouis tempore impedite trahitur, pulſus hic præcipue ſunt lati, molles, & vndoſi, ex Gal. loco ſuperius citato 2. de præſagio ex pulſibus.

Signa aſcitæ. In aſcite magis contingit uentrem tumeſcere, cæteras autem corporis partes contabeſcere, demum verbo morbo increſcente, conſueuerunt pedes quoque, & crura paulatim tumeſcere, ſpiritus difficulter trahitur: quod ſeptum tranſuerſum a tumore comprimatur, fluctuationes excitantur in uentre, dum de latere in latus æger mouetur, ex humore aquoſo in capacitate abdominis contento, adeo vt inteſtina quaſi in aqua natare uideantur, ipſi ſitiũt magis quam cæteri, propter copiam ſeroſi, & ſalſi humoris in vẽtre collecti, ut dicit Galen. 1. de ſimp. med. cap. 30. lotia in principio ſolent eſſe copioſa, paulo vero poſt eius copia imminuuntur, magiſque ſiunt rubicunda, vt diximus ex Auicen. pulſus ſunt parui, crebriores, ſubduri, cum quadam tenſione, vt docet Galen. loco citato.

Signa tympanitis. In tympanite facies non ita de naturali ſtatu recedit, ſi venter percutiatur, quaſi tympani ſtrepitum contingit audire, non hic tãta moles, nec tam moleſta ſed eſt, vt in aſcite, ac ſi æger ſupinus decumbat, vẽter nõ cadit ad latera, ſed in medium attollitur, cum flatus non ita facile deſcendant deorſum, frequenter inteſtina rugientia murmurant, multaque flatuum indicia concurrunt, pulſus ſunt parui, ſed non tamen imbecilles, crebriores celerioreſque, item ſubduri cum aliqua tenſione ex Galen. loco iam ſæpius citato. Atque hactenus de ſignis tum communibus tum proprijs differẽtiarum hydropis; neque enim puto eſſe opus, vt plura dicamus de ſignis aliarum differentiarum, ac potiſſimũ quando iecur laborat primario affectu, vel ſecundario, conſentientibus alijs partibus ſiquidem hæc loquiſtio pertinet ad proprios locos, & ad proprios morbos vniuſcuiuſque partis laborantis, de quibus iam diximus, & dicemus porro quod ſupereſt.

Sed tamen poſtremo hoc loco illud ſciendum eſt, quod nonnulli docent, & confirmat experientia, aut raro, aut nunquam tres hydropis differentias ſimplices, & ſolas reperiri, ſed fere in perpetuum illas inter ſe miſceri, & confundi, modo alteram cum altera, modo ſimul omnes, ſingulas vero a vincente, vel aqua, vel flatu, uel pituita nomen conſequi.

Poſt hæc ad curationem accedendum eſt, in qua noſtrum conſilium eſt, ſimul tractare, & completi cachexiam, & omnes hydropis differentias, cum hi morbi fere proueniant ab vna cauſa, & parum inter ſe differant, quod tamen ita fiet, vt ſi quid occurrat notatione dignum, quod ad certam differentiam ſit accommodatum, id nullo modo a nobis prætermittatur.

Indicat. In curatione hydropis duæ ſunt maximę ac principales indicationes: altera uacuatio materiæ noxię redundantis in corpore: altera prouiſio ne noua in poſterum generetur, ex quo fit cum Medici prope omnes, Græci, & Arabes, nec non communiter practicantes, ſint parum ſolliciti de poſteriore, toti autem incumbant priori, vel nulli, uel pauci admodum hoc tempore ſanitati reſtituantur.

Prognoſt. De prognoſtico autem, & an poſſimus hiſce indicationibus ſatiſfacere, ſunt multa apud medicos, & potiſſimum Hippocrat. & Galen. quæ ut nobis laborem minuamus, non grauabimur breuiter in unũ colligere. Sananti diuturnas hęmorrhoidas, ſi non vna relicta fuerit, periculum eſt aquam intercutem, aut tabem ſuccedere, 6. aphor. 12. Aqua inter cutem laboranti, ſi aqua quæ in venis eſt, ad ventrem defluxerit, mali ſolutio fit 6. aphor. 14. Aqua inter cutem laborãtibus vlcera, quæ in corpore fiunt, difficile ſanantur 6. aphor. 8. Aqua inter cutem laborantibus, ſi tuſſis ſuperuenerit, malum eſt: quo loco hæc habet Gal. in homine hydropico tuſſis non eſt ſignum lethale, cum ex alia fit occaſione, ſed quando prouenit ipſius morbi ratione: cum enim aquoſa humiditas tantum adaucta fuerit, ut iam aſperas occupet arterias, deinde ſuperuenit tuſſis, periculum imminet, ne homo haud ita multo poſt ſtranguletur, 6. aphor. 35. Qui ſuppurati, aut aqua inter cutem correpti, vruntur, aut ſecantur, ſi pus vel aqua conſertim effluxerit, omnino moriuntur. 6. aphor. 27. Qui leucophlegmatia detinentur, ſi illis fortis ventris fluxus ſuperuenerit, a morbo liberantur 7. aphor. 29. Quibus in vaſis, & totius corporis habitu multa pituita alba colligitur, iis hydrops leucophlegmatia ſuperuenit. 7. aphor. 71. Quos inteſtinorum dolores, & iuxta vmbilicum labores, lumborumque dolor infeſtat, qui neque a medicamento purgante, neque per alia præſidia ſoluuntur, iis in aquam inter cutem ſiccam firmatur 5. aphor. com. 11. Quo loco notandum, Galenum nominare hydropem ſiccam hydropem tympanitem. Omnis aqua inter cutem, ſi ex acuto morbo extitit, mala eſt, non enim ſola ſebrem, ſed dolorem admodum infert, ac mortem. 2. prognoſticorum principio: hydropum duæ ſunt naturæ, quarum ſi anaſarca hominem apprehendat, vitari non poteſt: altera ex flatibus conſtat, bonaque, & multa indiget fortuna. 4. de ratione victus morb. acut. 3. Qui aquam uitioſam conſertim bibunt, deinceps ſtatim aqua inter cutem nonnunquam corripiuntur, nam aqua ſic epota noxam infert internis partibus, & illi maxime parti, quæ forte eo tempore imbecillior fuerit, reliquis: tandem frigus ad iecur tranſmitti neceſſe eſt; ſi aquæ inter cutem affectus ſubſequi debet: ſic etiam lienis vitio interdum fit hydrops, aut vbi cum tumore refrigeratur, veluti in ſcirrhis, vel citra tumorem ut in conſertis: & intempeſtiuis aquæ potionibus. Hæc ſunt Gal. 6. de locis affect. c. 1. cum lien ſiniſtri ſcirrho affectus eſſet, frequenter conſpeximus nõ conſecutam eſſe aquam inter cutem, ſcirrho autem iecoris ſuccedit neceſſario 4. de præſagio ex pulſibus cap. 9. Omnibus ſcirrho iecoris diuturno laborantibus, ex neceſſitate ſequitur aqua inter cutem, quamplurimi autem intereunt in tempore longo, quoſdam vero noui etiam breui peremptos, de quibus alius multa deijciebat 2. ad Glauc. c. 5. His demum mihi libet adiungere lepidam hiſtoriam Cornelij Celſi, ex qua facile poteſt intelligi, diuites longe difficilius quam pauperes hoc morbo curari, quod Gale. quoque ſcriptum reliquit de febrib. 11. method. c. 15. Ea uero apud Celſum eſt huiuſmodi lib. 3. c. 21. Aqua inter cutem ſæpe incipit per ſe, ſæpe alteri ueteri iam morbo, maximeque quartanę ſuperuenit, facilius in ſeruis quam liberis tollitur, quippe cum deſideret famem, ſitim, mille alia tædia, longamque patientiam, promptius ijs ſuccurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis eſt libertas. Sed ne ij quidem qui ſub alio ſunt, ſi ex toto ſibi temperare non poſſunt, ad ſalutem perducuntur, itaque non ignobilis medicus Eriſippi diſcipulus, apud Antigonum Regem, amicum quendam eius notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitum negauit poſſe ſanari, cumque alter medicus Epirotes Philippus ſe ſanaturum polliceretur, reſpõdit, priorem medicum ad morbum ægroti reſpicere, ſe ad animum, neque eum res ſefellit.

Pertinet ad hũc locum illa quoque dubitatio, quænam

Digitized by Google

Quæ hydropis ſpecies difficilior curatu.

nam ex tribus differentijs hydropis ſit periculoſior, & difficilioris curationis. Aetius in primo loco periculi, & difficultatis ponit Tympanitem, in ſecundo Aſcitem, in tertio Anaſarcam. Auic. primum ponit aſcitem: ſecundo tympanitem: tertio anaſarcam: alij aliter ſentiunt, vt uidere eſt apud Arculanum in præſenti parte, & Conciliatorem diff. 102. Ego vero mihi videor paulo ante iam dixiſſe quod ſentio, nempe illam differentiam eſſe difficiliorem, & periculoſiorem eſſe, in qua maior eſt naturæ declinatio a ſtatu naturali: quare cũ ex principijs Galeni ſatis colligi poſſit, iecur locum præcipue laborantem longius recedere a propria temperie, & magis refrigerari in Aſcite, deinde in Anaſarca: tum in tympanite, equidem cenſeo hoc ipſo ordine in primo loco difficultatis, & periculi aſcitem, in ſecũdo anaſarcam, in tertio tympanitẽ conſtituendam eſſe: id quod præterea ex ſymptomatibus vniuſcuiuſque differentiæ, & ipſa rerum experientia poteſt confirmari. Sed redeamus ad curationem.

Diximus duas eſſe præcipuas curandi hydropis indicationes, alteram quæ pertinet ad vacuationem, vel aquæ, vel pituitæ, vel flatus, quæ in corpore continentur, alteram quæ reſpicit morbos, & cauſas, vnde dicta generantur excrementa, & tota conſiſtit in alteratione. Antequam autem de illis dicamus, nequo proprijs remedijs ad hanc rem accommodatis, cum hydrops ſæpenumero alios morbos conſequatur, tum iecoris, tum aliarum partium, ſicut diximus, illud maxime eſt animaduertendum, vtrum illi præcedẽtes morbi adhuc ſint præſentes, nec ne. Etenim ſi vigeant adhuc, hydropemq; efficiant, aut ſaltem foueant, tũc curatio debet eſſe bipartita, adeo vt pro parte habeamus rationem iam factæ hydropis, pro parte ẽi curationẽ dirigamus ad priores affectus, qui cum obtineant rationem cauſæ efficientis, aut fouentis, vel conſeruantis, omnino videntur eſſe maioris momenti, & maiorem curationis partem ad ſe trahere. Cum autem nos de proprijs morbis, & iecoris, & aliarum partium conſentientium, ſed quos ſequitur hydrops, partim tractauerimus hactenus, partim ſimus tractaturi in poſterum, hac prætermiſſa tractatione, ſtatim ad curationem iam factæ hydropis deueniendum eſt, ſi modo ea talis fuerit, ut non prorſus deſperemus ægrum poſſe priſtinam ſanitatem recuperare.

Quatenus igitur pertinet ad primã indicationẽ, vacuãtur hydropici duplici rõne: altera manifeſte & ſenſibiliter, per ſectionẽ venæ, ſcarificationes, cauteria, veſicatoria, p medicamẽta, quæ mouent aluũ, quæ prouocant ſudorẽ, & lotiũ, per clyſteria, ac tandẽ perforationem, vel abdominis, vel aliarũ partiũ; altera autẽ immanifeſte, & inſenſibiliter, per medicamenta diſcutientia, & reſoluentia, tam interna quam externa, de quibus omnibus nobis ſtatutum eſt pertractare accuratiſſime, cum morbus ſit frequentiſſimus, longe maximi momenti, ac dignus maxima conſideratione.

An venæ ſectio conueniat.

Ac primũ quærunt nonnulli, verum in hydrope liceat venam ſecare? quibus reſpondet Galenus 4. de ratione victus morbor. acutor. com. 4 1 1. vnam tantummodo hydropis differentiam anaſarcam principio indigere interdum ſanguinis detractione, neque vero id perpetuo, ſed ſolum quoneſcunque ex retentione hæmorrhoidum, vel menſium in mulieribus, uel ex alia huiuſmodi cauſa ortum habuerit, ſiquidem reliquas duas differentias aſcitem, & tympanitem nullus per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus. Cauſa autem propter quam expedit in anaſarca ſanguinẽ mittere, proponebatur ab illo auctore lib. 4. de ratione victus, ſi æger difficulter ſpirauerit, quam Galenus non recipit, qui putat eam veriorem eſſe, quod talis hydrops generetur propter plenitudinem, propter quam periculum eſt, ne caliditas naturalis prope ad extinctionem accedat, ſicuti contingit igni, namque, vt ignis ſoret extinguitur multis lignis, & humidis, niſi multitudinem ſubtrahas, ita in ſanguine frigidiore, quãdo calor natiuus ob copiam prope extinguitur, ſanguinis miſſio præſentiſſimum eſt remedium. Quare ex Galeni doctrina in vna Anaſarca interdum ſecanda eſt vena, a principio, dummodo morbus ex retentione hæmorrhoidum, vel menſium originem habeat. Secanda vero eſt vena iecoraria in dextro cubito, detrahendusque ſanguis admodum parce, neque vnica vice, ſed tribus aut quatuor diebus, vt placet Auicennæ, & Paulo. Quo loco neque prætermittendum eſt præceptum, & Auicennæ, & Alexandri, qui ante miſſionem ſanguinis probant vacuationem vitioſi humoris, quoquo modo, & paulatim factam per ea medicamenta, quæ mundificant ſanguinem, vt cum hiera, & ſimilibus: ita enim vires vtcunque recreabuntur, & licebit poſtea commodius ſanguinem mittere, quã quidem moderata, & repetita miſſione ſanguinis Galen. quoque familiariter vti conſueuerat, in ijs qui crudorum humorum copia laborabant, vt ipſe teſtatur in libello de ſanguinis miſſione, c. 2.

Impugnãtur tres ſcopi ſanguis miſsionis.

Trincauellius hoc loco digreditur aduerſus illos medicos, qui opinantur tres principes ſcopos, morbi magnitudinem, robur virium, & ætatis, ſatis eſſe ad ſanguinis miſſionem, & illis obijcit tamquam Achillem, primum quidem anaſarcam, in qua propter vnã plenitudinem licet ſanguinem mittere: deinde aſcitem, & tympanitem, quos ægrotos Galeni teſtimonio, nemo vnquam per ſanguinis miſſionem ſanare eſt auſus, cum tamen hydrops in vniuerſum ſit morbus magnus, imò maximus, nec non vires valeant, quod ex eo poteſt confirmari, quoniam huiuſmodi ægroti bene ferunt alia valentia præſidia, qualia ſunt, verbi gratia, elaterium, perforatio abdominis, & alia id genus: quod quidem argumentum ab illis omnibus, qui cũ Trincauellio ſentiunt, paſſim obijcitur.

Ego vero, qui fateor, me vnum illorũ eſſe, qui ſunt in contraria opinione, quos Trincauellius aſſerit oſcitanter legiſſe, neque ſatis intelligere Hippoc. & Gal. multa poſſem proferre ad hanc diſputationem pertinentia: ſed cum præſentis temporis occaſio id non patiatur, illud vnum dicam, in hydrope miſſionem ſanguinis, & conuenire, & non conuenire, propter vnam virium rationem.

Namque ex una parte in anaſarca retentis menſibus, vel hæmorrhoidibus, rationi eſt conſentaneum, redundare copiam ſanguinis, adeoque uires ægroti commode poſſe id remedium perferre: ex altera autem parte in aſcite: & tympanite, redundante aqua, & flatibus, quæ longe diſtant a natura ſanguinis, veriſimile eſt, ægrotos nullo modo poſſe miſſionem ſanguinis ſuſtinere: etenim tametſi illi habent vires validas, ut ferre poſſint alia ualentia præſidia, tamen ſciendum eſt, non eſſe parem vim rationis, ſiquidem ferre poſſunt medicamenta purgantia, perforationem, & ſimilia, propterea, quia ſunt accommodata ad ducenda noxia excrementa, vnde vires nullam iacturam faciunt, imò vero illa bene ferunt: nihilominus ferre nõ poſſunt miſſionem ſanguinis, cum ille ſit exiguus, nec ſine inſigni virium iactura detrahi poſſit. Quod ſi hęc ratio non probatur Trincauellio, quæſo ipſe, vel alius pro ipſo aliam proferat, propter quam in hydrope, vel alijs huiuſmodi morbis, quibus coniungitur multa copia humorum frigidorum, & crudorum, non liceat ſanguinem mittere.

Ego nequeo ſatis mirari, quomodo vir tantus, & Galeni ſtudioſiſſimus, hæc in re non animaduerterit, quæ forte apud illum millies legerat, quandoquidem neque Galeni tempore deerant ſophiſtæ, qui tres principes ueteres ſcopos mittendi ſanguinis conabantur demoliri, quique inter cætera illud potiſſimum argumentum iactabant, quod hoc tempore, & Trincauellius iactat, & aduerſarij prope omnes, nimirum hydropem, & alios huiuſmodi morbos, in quibus redundant multi frigidi, & craſſi humores, tametſi in illis adſint tres dicti ſcopi, omnino tamen prohibe-

re

re miſſionem ſanguinis. Reſpondet autem Galenus, illos hallucinari, eorumque argumentum nullum eſſe, quia quotieſcunque tanta crudorum humorum copia eſt coaceruata, vt venæ ſectionem prohibeat, tunc fieri non poteſt, vt ſeruentur tres ſcopi, cum tertius illorum deſit, nempe virtus valida, quæ conſtare cum cruditate magna humorum non poteſt. Verba Galeni ſunt huiuſmodi in libello de ſanguinis miſſione, cap. 9. Sufficiunt tres ſoli ſcopi admittendum ſanguinem, neque enim vbi copia crudorum humorum tanta eſt coaceruata, vt miſſio ſanguinis prohibeatur, ſed modo redarguitur, quippe robur virium iſtis non adeſt. Quæ quidem ſunt adeo perſpicua, & omni luce clariora, vt, niſi me omnia fallunt, certum ſit, & Trincauellium, & qui cum eo ſentiunt, hallucinari, neque ſatis intelligere Hipp. & Gal. quos nobis obijciunt. Sed hæc obiter, ad inſtitutam curationem reuertamur.

De ſcarificationib. Diximus de ſectione venæ, iam ſecundo ſuccedunt ſcarificationes, quas nonnulli aqua inter cutem laborantibus ſolent infigere cruribus, vel alijs corporis partibus, ac potiſſimum abdominis, de quibus inter cæteros Aetius agit copioſe lib. 10. cap. 13. qui docet ex Aſclepiade ſcarificationes faciēdas eſſe ſpatio quatuor digitorum ſupra talum, ea profunditate, qua quis in venæ ſectione vti conſueuit, ac tandem concludit ex Archigene, illos non eſſe audiendos, qui dicunt, per haſce ſcarificationes nihil excerni, cū potius ſumma cum fiducia ſunt adminiſtrandæ, per quas plurimus humor educitur, adeo, vt femora, & ſuræ, & venter ſuperior euidenter detumeſcant, & diſſoluantur. Sed & Gal. ex Archigene, 9. de med. ſecun. loc. cap. 3. ad finem huius præſidij mentionem facit, qui ſcribit, ſcarificatis talis hydropicorum multum humorē profluere conſueuiſſe.

Veſicātia. Tertio ſuccedunt cauſtica, & veſicantia medicamēta, quę factis vlceribus fontanellas uocant, vel excitatis veſicis, ſolent ſicut ſcarificationes, multa excrementa profundere, atque hæc quidem præſidia apud Arabes ſunt ualde familiaria, namque Auicenna cap. 19. probat cauteria facta ſuper ventrem, ſex in longitudine, incipiendo a pectore vſque ad pectinem, & tria in latitudine; & paulo poſt magis diſtincte ſcribit, cauteria, minuta quādoque fieri in ſtomacho, epate, ſplene & in partibus inferioribus vmbilici. Albucaſis, vt illius verbis vtamur, cauteriſat, ī circuitu vmbilici cū quatuor cauterijs, ſimiliter epar, & ſplenem, & ſtomachum, & dimittit ea aperta longo tempore.

Eandem prope operam præſtant veſicantia medicamenta, quæ pariter ſolent adminiſtrari, & in vētre, & in cruribus; de quibus inter cæteros agit Arculanus qui præterea docet vulgarem modum, quo illa conficiuntur, ex quo vno loco, prætermiſſis pluribus aliorū auctorum teſtimonijs, licet colligere, iſtud præſidium hoc tempore tam vulgare, & viſitatum, non eſſe nouū inuentum, nonnulloſque temere ſe illius inuentores facere. Preter Arabes, Paulus quoque lib. 6. c. 50. meminit huius præſidij, qui ſcribit, nonnullos vſtione vti in ſtomacho, iecinore, liene, abdomine, vmbilico, & quinque cruſtas excitare.

Perforatio abdominis. Demum uero ſunt aliæ duæ rationes chirurgicæ purgandi hydropicos; altera perforatio abdominis, de qua ſcribunt Auicenna, Paulus, ac prope omnes veteres ac moderni, qua parte, & quomodo fieri debeat, nec non quām cautum medicum eſſe oporteat in hac operatione, adeo vt ſuperuacaneum ſit eadem repetere, altera eſt perforatio vel ſcarificatio ſcroti, cuius itē plurimi faciunt mentionem.

Scarificatio ſcroti. Ego autem de omnibus hiſce præſidijs, quantum vel aliorum lectione, vel propria experientia potui obſeruare, dicam breuiſſime, quid ſentiam, atque vt incipiam a poſtrema, ſcroti ſcarificatione, equidem non poſſum nō vehementer probare hanc purgationis rationem, eamque cenſeo eſſe maximam, commodam, & digniſſimā, quæ reuocetur ad vſum, cum facile admodum ſine ulla moleſtia vel periculo, addo cū ſummo emolumento, aquæ inter cutem ſoleant euacuari: id quod non ſemel, præcipue vero in quodam mercatore feliciter ſum expertus Vicentiæ, cui, tumeſcente inſigniter ſcroto, illoque meo conſilio perforato, aqua tribus diebus ducta eſt pondo librarum 48: ex quo & totus venter detumuit, & ſeruata longiore tempore congrua victus, & medicamentorum ratione, æger priſtinam ſanitatem recuperauerit. Neque eſt, vt quis ſolicitus quærat quonammodo aut per quos ductus abdomen, & vniuerſum corpus per ſcrotum grauem illā ſarcinam poſſit deponere.

Nā prǽterquā quod teſtes ſunt mēbra principalia noſtri corporis, quæ certū eſt conſentire cæteris omnibus partibus, iam ſupra diximus, naturā ſæpenumero pro ſalute hominis ſibi vias facere, quas medici nequeāt intelligere, adeo vt veriſſimū ſit Hipp. oraculū in libello de alimento. Cōfluxio vna, cōſpiratio vna, cōſentientia omnia. Porro ſcrotum dupliciter, vel facto vno tantum vulnere cum tenui illo, & acuto ferro, quo vtuntur chirurgi admittendum ſanguinē, vulgo lancetta dicitur, vel factis pluribus vulnuſculis in partibus diuerſis, denique ſunt nōnulli, qui in ipſum ſcrotum infigunt ſetaceum, quod frequenter ad occiput ſolet accommodari. Ex quibus tamen illa mihi magis probatur ratio, qua etiam familiariter vtor, nēpe vt fiat vnicum vulnus ſatis amplum, in quo poſita cannula argentea, aqua mirabiliter educi ſolet.

Paracenteſis. Quod vero pertinet ad perforationem abdominis, quam paracenteſim appellant id vnum dicam, tale opus non ſolum eſſe maximæ difficultatis, ſed etiam maximi diſcriminis, adeo vt ad hanc vſque diē ne vllum quidem mihi videre contigerit, qui facta huiuſmodi perforatione, viuus & ſuperſtes manſerit, id quod fortaſſe euenit propter eam cauſam, quoniam ducuntur ægri in hoc duellum eo tempore, quo cæteris omnibus fruſtra tentatis, nulla propemodum remanet ſpes ſalutis; quare nonnulli exiſtimant, ſi operatio fieret opportuno tempore, & corpore adhuc robuſto, forte aliquos ſanari poſſe; verum quoniam totū hoc negotium chirurgis fere committitur, ac tota illius adminiſtratio traditur a quamplurimis accuratiſſime, nolo de eo longius agere, ſi modo illud addatur, & inciſionem ſcroti, & perforationem abdominis, minime in omni hydrope conuenire, ſed in ea tantum quā aſcitem appellant.

Itaque reſtant ſcarificationes, cauteria, & veſicatoria, quorum trium præſidiorum eadem fere eſt ratio; prætermiſſis autem vulneribus, & ulceribus factis in abdomine, quibus hoc tempore nunquam uidi uel audiui, aliquem rationalem medicum uſū fuiſſe, de unis tantum ſcarificationib. cauterijs, & ueſicatorijs in cruribus dicendum eſt, cum hæc omnia, ſicut diximus, probentur a maximis auctoribus, & hodie apud multos ſint frequentiſſima. Ego uero, ut dicam uno uerbo, in nulla hydrope, minime tamen omnium in aſcite remedia hæc probare poſſum, quę mea quidem longiore experientia, & obſeruatione nunquam uidi ullam utilitatem attuliſſe, cum quaſi certū periculum immineat, ne affatim irruente aqua ad eas partes, & dolores, & inflammationes, & gangrenæ, & mortes ſequantur, id quod uere teſtari poſſum, cum alijs ægrotis, tum maxime nobili cuidam uiro

Hiſtoria. Venetijs eueniſſe, cuius hiſtoriam, alioqui celebrem, & maxima dignam notatione, duobus uerbis mihi liber uobis narrare. Fracīſcus Capello Patricius laborabat hydrope aſcite iam duos menſes, & cum multa adminiſtrata eſſent remedia pro illius ſalute, conſilio duorum principalium medicorum illi tandē inuſta fuere duo cauteria in utroque crure, hoc ipſo tempore mihi contigit illum uiſitare, factum porro eſt poſt unam uel alteram diem, profuſe admodū fluēte aqua ad crura, ut ipſe correptus fuerit acerbiſſimis doloribus, ac paulo poſt lethali gāgrena, adeo ut duodecim

decim horarum ſpatio uitam cum morte commutauerit.

I. Precep. Iam ſequuntur medicamenta, & primum, quæ mouent aluum; de quibus hoc loco duo ſunt animaduertenda. Primũ quod non ſolum in aſcite, ſed etiam reliquis duabus differentiis, medici conantur purgare aquoſos humores, qui perpetuo, & in omni differentia videntur abundare, ſiquidem in tympanite ex flatib. quoquo modo generatur aqua, & ſimiliter in anaſarca, cum in pituita ſint plurimæ partes aquoſæ.

II. Præceptum. Alterum præceptum eſt, nullam attendendam eſſe humorum coctionem, ſed illos protinus a principio eſſe vacuandos. quoniam hi humores non aliter atq; ipſa aqua nullam poſſunt aliam formam, vel coctionem recipere: quamobrem Galenus ſcriptum reliquit in libello, quos, & quando purgare oporteat, tenuea, & aquoſos ſuccos principio eſſe vacuãdos, craſſos autem, quales ſunt pituita, vel nigra bilis, nõ antequam fuerint concocti. Qui tamen locus, vt puto, minime iis fauet, qui exiſtimant, Galenum ſermonem habere de omnibus tenuibus ſuccis, quaſi nulli coctionẽ deſiderent, cum Galenus ſpeciatim loquatur de tenuibus & aquoſis tantummodo, non de omnibus tenuibus; quod accurate, & fuſe explicauimus in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborum. Et ſi vero ex una parte humores hi primo quoque tempore poſſunt educi, tamen ex altera, cum viæ, per quas illos ducere oportet, non ita ſint apertæ, & expeditæ, ſicuti conuenit, propterea id ego conſilium maxime probo, quod perpetuo facere ſoleo, vt primum detur leue aliquod medicamentum, deinde apertis vijs, ad valentiora progrediamur.

Purgantia leuiora. Inter medicamenta leuiora Alex. Auicen. & plerique omnes maximis laudibus extollunt hieram: & ſumma cum ratione, cum præter euacuationem poſſit quoquo modo intemperiem iuuare, & viſcera corroborare: quod quidem medicamentum ſcribit Auicenna c. 15. de cura cachexiæ, habere hanc prærogatiuã, vt educat ſuperfluitates abſq; humiditatibus innatis: ſic poſſunt hoc tempore conuenire pilulæ alephanginæ, maſtichinæ, manna, mel roſaceum ſolatiuum, & alia id genus. Auicenna probat item ius gallorum decrepitorum, & præcipue cum polypodio, anetho, & ſimilibus: quod profecto nõ eſt negligendum, cum ea medicamẽta poſſint humores craſſiores incidere, abſtergere, obſtructiones auferre, meatus aperire, vt poſterior purgatio commodius procedat: quam ad rem hodie ẽt viſitata ſunt leuiora quidem, mel roſaceum, ſyrupus de menthis, de calamento, de betonica, de agrimonia: valentiora autem, ſyrupi compoſiti, byzantinus, de duabus, & quinque radicibus, de praſſio, trochiſci, de abſinthio, de agrimonia, de capparibus, & alia id genus, quæ opportune propinãtur ſine aquis, ſine decoctis, & ſine aliena humiditate.

Valentiora medicamenta ſunt quãplurima, ac propemodum infinita, ex quibus illa nos potiſſimum ſeligemus, quæ longiore iam vſu nobis confirmatum eſt tutiora eſſe, & ad hanc rem magis accommodata: quandoquidem, & Galen. 9. de med. ſecun. locos cap. 3 ad finem cenſuit, potiones aquam purgantes cæteris eſſe minus periculoſas, quæcunq; per experiẽtiam vnicuique cognitæ fuerint. Medicamenta igitur pro purgãdis hydropicis, quibus medici vtuntur, hæc ferè ſunt.

Simplicia purgantia hydropicos. Simplicia quidem rhabarbarũ, agaricus, braſſica marina, quæ aliter ſoldanella dicitur, ſuccus ireos ſuccus ebuli, ſuccus ſambuci, ſuccus radicis palmæ Chriſti, thymelæ, vulgo piper montanum, Arabes mezereõ vocant, ſquamma æris, euphorbium, elaterium, antimonium.

Compoſita. Compoſita autem diaturbith, diaphœnicõ, hiera diacolocynthidos, hiera Logodij, electuariũ indum, pilulæ de rhabarbaro, de agarico, de eupatorio, de lagapeno, de mezereo, de elaterio, & forte alia, ex quibus ego quidem paucis admodum vti ſoleo, quæ, vt dixi, cæteris mihi videntur tutiora, & efficaciora; ea vero ſunt ex ſimplicibus ſoldanella, ſuccus ireos, & elaterium: ex compoſitis, electuarium diaphœnicon, & hiera diacolocynthidos: de quorum opportuno vſu, & adminiſtratione vos admoneo quam breuiſſimè. Soldannellæ vſus præcipue eſt duplex; nã vel coquitur, vel redigitur in puluerem, & vtroque modo propinatur: ſed re vera, tametſi ducit aquam ſatis facile, & copioſe, quoquomodo tamen nocet ventriculo; quare illi commodiſſime permiſcentur ſemina odorata. Sit exemplum: *Soldanellæ vſus.*

℞. *Braſſicæ marinæ.* ℥ ß.
Seminum an ſotum.
Citri. ana. ʒ ß.
Spicæ gr. v.
Fiat decoctum, ex aqua, quod exhibeatur ad ℥ vj. *cum modico ſacchero.*

Modus dandi in puluerem.

℞. *Braſſicæ marinæ.* ʒ j. ß.
Cinnamomi.
Spicæ. ana. gr. vj.
Decoctionis agrimoniæ. ℥. iij. *Miſce.*

Quoniam autem herba eſt amariſſima, bene eſt illi addere parum mellis uel ſacchari.

Succus item radicis ireos adminiſtratur dupliciter, vel recens, vel condenſatus: illo quidem recens extracto ego familiariter vti ſoleo ad ℥ iij. vel iiij. Ex quo nequeo ſatis mirari fere omnes communiter practicantes, ac maxime Trincauellium, qui ponit doſim huius medicamenti a ʒ. iij. vſque ad vi adeo vt quandoque in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta atque eorum doſim proponere potius ex aliorum commentarijs, quam ex propria experientia, quam alioqui, vt ſcribit Gal. decet eſſe iudicem omnium: quoniam vero hic ſuccus, neſcio quam faucibus aſperitatem facit, & uentriculo eſt moleſtus, nos illi permiſcere conſueuimus mel roſaceum, vel mannam. Sit exemplum. *Succus ireos.*

℞. *Succi ireos nouiter extracti.* ℥ iij
Mannæ Calabrenſis electæ. ʒ. j. ß *Miſce.*

Succo ireos denſato ego nunquam utor: ille datur, ut audio, ad ʒ. ij. vel iij.

Elaterium porro nominant ſuccum expreſſum ex fructu cucumeris ſyluestris, vel aſinini, fortaſſe purganda aqua cæteris omnibus ualidius eſt, & efficacius ac ſane, etſi aliter vulgus medicorum opinetur, medicamentum non eſt admodum moleſtum, & laborioſum: de doſi eius non conuenit inter omnes. Veneris ante nonnullos menſes accuſatus fuit apud magiſtratũ quidam medicus Muranenſis, qui ordinauerat cuidam mulieri integram drachmam elaterij, & tamen cunctorum ſuffragijs fuit abſolutus. Ego vero qui hoc medicamento iam triginta, & plures annos frequenter, & familiariter vtor, non ſolum educenda aqua hydropicorum, ſed etiam ſpeciatim in ducenda aqua thermarum, ſi quando illa detineatur in corpore, modo tres, modo quatuor, modo quinque grana exhibere conſueui, & nunquam grana ſex excedere ſum auſus: permiſceo autem id pilulis leuioribus, aloephanginis, maſtichinis, de tribus cum rhabarbaro, & id genus. *Elateriũ.*

℞. *Pilularum alephanginarum.* ʒ j.
Elaterij grana. v.
Miſce, fiat una pilula.

Quod ſi qui doſim maiorem audent exhibere, ad ſcrupulum, forte etiam ad ſcrupulos, id ego puto fieri, quod elateriũ ſit improbe præparatũ, ac minus validum, quam conueniat. Ad hunc modum mihi ſunt familiaria electuariũ diaphœnicon, hiera diacolocynthidos, quam aliter hieram Pachij appellant, quæ quidem ſunt medicamenta admodum moderata, & effi-

efficacia ad ducendam pituitam nam ſicuti utimur ſoldanella, inde, elaterin, in aſcite & tympanite, ita hæc miniſtramus in anaſarca.

Sit exemplum:

Pituitam ducens.

R. *Hiera Pachij* ℥ ß.
Mellis roſati ſolutiui ℥ iij.
Dec. ſtillatæ agrimoniæ
Betonicæ, quantum ſufficit. Miſce.

Cæteris autem medicamentis, quorũ paulo ante mentionem fecimus, vidi alios medicos uti, ſed ipſe nunquã ſum vſus, & quibuſdam nullo modo vti auderem. inter cætera omnia pleriq; maxime extollunt ſquamam æris, vel æs vſtum: & Iacchinus gloriatur, ſe primum ſuo tempore hæc medicamenta introduxiſſe in artẽ medicam. Etſi vero non ignoro, Gal. 3. de ſim. med. vſum talium medicamentorum permittere: tamen pariter ſcio illa ab eodem numerari inter ea, quæ deuorata noxia ſunt & deleteria, 4. metho. cap. 7. 13. metho. cap. 20. Alij maxime probant præparatum

Antimonium. antimonium, quod nunc vomitu, nunc deiectione, ſæpe vtroque modo ſolet purgationem efficere; ac ſane ſi occurrant ruſtici, vel homines robuſti, cenſeo illud tuto poſſe adminiſtrari ad grana 4. vel 5. vt de elaterio diximus. De reliquis poterit vnuſquiſque iudicium facere, & illa experiri pro ſuo arbitratu.

Rhabarbarum. Nequeo hic ſilentio præterire remedium quoddã, multis ſuſpectum, nempe Rhabarbarum, quo purgandis hydropicis pleriq; omnes utuntur familiariſſime. Etenim cum ſcribat Gal. in libello de purgantium med. facul. cap. 2. medicamenta data hydropicis, quæ flauam aut nigram bilem purgant, importuna eſſe, & inutilia, nec non Auicen. capit. 53. doceat, choleram ſolutione ducendam non eſſe, quoniam illi reſiſtit aquoſitati aliquo modo: Rhabarbarum autem omnium conſenſu præcipue purgat bilem flauam, quam bene congruenterque rationi, & auctoritati ſummorum uirorum iſti faciant, ipſi viderint. Demum vero, quod pertinet ad purgationem hydropicorum,

Thermæ. minimæ prætermittendæ ſunt aquæ thermarum calidiores, ſulphureæ, nitroſæ, bituminoſæ, quales ſunt noſtræ Aponianæ S. Petri, S. Helenæ, Aquarianæ, & aliæ id genus, de quibus eſt controuerſia apud Medicos, vtrum hepati conueniant, nec ne: Neque ex una parte, cum hæ aquæ habeant vim purgandi ſeroſos humores, addo calefaciendi, & ſiccandi, omnis ratio colligit eas conuenire morbo, in quo calefacientia, & ſiccantia ſunt maxime opportuna. Sed accedit præterea Galen. auctoritas, qui 1. de ſimp. med. c. 7. ſcribit, aqua inter cutem laborantibus, & poculum, & balneum aquæ dulcis eſſe aduerſiſſimum, poculum autem, & lauacrum aquarum ſalſarum, nitroſarum, ſulphurearum, & ſimilium, eſſe vtiliſſimum, & ita hoc tẽpore multi illis vtuntur, neque prorſus, vt aiunt, inutiliter. Altera autem ex parte, vt cætera omnia prætermittantur, cum tales aquæ bibantur copioſiſſime, ſi forte eueniat, ſicuti euenit quandoque, vt tanta aquæ copia detineatur in corpore, id quod maxime timendum eſt, ne contingat, & propter multas obſtructiones, & propter debilitatem facultatis expultricis, & propter alias rationes, notius eſt, quam ut debeat longius demonſtrari, quanto id cum periculo futurum ſit. Ac ſane longiore quoque experientia, & obſeruatione mihi confirmatum eſt, hoc remedium aqua inter cutem laborantes, vel nihil iuuare, vel quandoque etiam inſigniter lædere: quare equidem cenſeo melius eſſe a potione harum aquarum abſtinere. De balneo paulo poſt ſermonem habebimus.

Cautela. Cæterum antequam hanc partem finio, nolim obliuiſci cuiuſdam præcepti admodum vtilis, quod traditum eſt à Galeno ex Aſclepiade 9. de med. ſecundum locos, & repetitum eſt ab Alexand. nempe cauendum eſſe à frequentibus, & iteratis vacuationibus, cum noceant iecori, corpuſque vniuerſum reddant debilius, & plus obſint quam proſint: ſiquidem vera, & legitima curatio magis conſiſtit in alteratione, quam in vacuatione: itaque inquit Alex. lib. 9. cap. 2. datius eſt paulatim, & tuto vacuare, quam feſtinando perturbandoque vna cum morbo ægrum de medio tollere. Quamobrem neque vos tam frequenter ſitis ſoliciti de vacuandis hydropicis, ſicuti facit vulgus medicorum, qui ſingulis, duobus, aut tribus diebus, quandoq; etiam ſingulis, & continuis, illis propinant ſoluentia medicamenta: ſed cum omnino neceſſe ſit illos euacuare, id perficiatis tardius ad ſummam ſingulos decem, vel plures dies, & interea ſedulo ſtudeatis alterationi, de qua poſterius tractabitur.

Præter medicamenta clyſteria quoque & glandes ſunt opportuniſſima, neque vero ſolum leniora, ſed etiam acriora, quæ licet conficere ex ijſdem fere medicamentis, quæ per os ſolent exhiberi, de quibus iam diximus. Ergo conficiantur ex braſſica marina, centaurio minore, hyſſopo, colocynthide, & ſimilibus ſecundum hanc formam.

R. *Florum chamomillæ*
Soldanellæ
Centaurei minoris ana M. j.
Seminis carthami
Baccarum lauri ana ℥ ß.
Fiat decoctio.

R. *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati
Olei chamomelini completi ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Habeatis quoque exemplum glandis.

R. *Specierum hieræ ſimplicis* ℨ j.
Pulpæ colocynthidos ℨ ß.
Mellis quantum ſufficit M. pro duobus ſuppoſitorijs.

In hydrope tympanite ſpeciatim ſunt addenda ſemina odorata, aniſi, rutæ, fœniculi, cymini, & cætera, quæ poſſunt flatus diſſoluere. Sed hoc loco neque illud eſt prætermittendum, vt omnino habeatis abſolutam remediorum tractationem pro purganda aluo nonnullos vti conſueuiſſe quibuſdam medicamentis quæ extrinſecus accommodant ad abdomen, quorũ vſus præcipue cenſendus eſt opportunus, ſi æger, vel propter debilitatem virium, vel propter ætatem, vel propter alias cauſas, nequeat aut nolit ſoluentia medicamenta perferre. Hæc uero componuntur ex iiſdẽ medicamentis, ſucco ireos, ſambuci, cyclaminis, elaterio, & cæteris, quæ peculiarem uim habent purgandi ſeroſos humores. Vnum ſolet eſſe familiariſſimum, nempe cortices, & radices ebuli contuſæ, ad totum imum ventrem appoſitæ, ex quibus vidi ſæpenumero aquam fuiſſe ductam copioſiſſime. Sit exemplum:

R. *Succi cyclaminis* ℥ ij.
Elaterij ℨ j.
Pulpæ colocynthidis ℨ ij.
Fellis tauri quantum ſufficit, Miſce fiat linimentũ, quo inferior venter liniatur.

Seruant officinæ paratum unguentum de arthanita, quo imus venter inungendus eſt: eo quidem vnguento etiam multi utũtur ad interficiendos vermes puerorum, & eſt optimum.

Cæterum conãtur medici inanire ventrẽ, & diſſoluere flatus in hydrope, nõ ſolum per medicamenta, & clyſteria, ſed etiam per ea quæ prouocant lotium, & ſudorẽ; quæ ſane ſunt multiplicia, partim ſimplicia, & partim compoſita, quędam leuiora, & quædam vehementiora. Inter ſimplicia quæ prouocant lotiũ, *Diuretica* ſunt familiaria, agrimonia, ceterach, capillus ueneris, folia, ſemina & radices apij, petroſelini, fœniculi, aſparagi, cicera rubra, & alia id genus, quæ dupliciter ſolẽt adminiſtrari, uel decocta ex aqua, ſed ita, vt valida prorſus fiat coctura, ac tota ferme medicamentorũ ſubſtantia in aquam transfundantur: uel data eorum

rum ſubſtantia, ex quibus fieri ſolent vel pulueres, vel pilulæ, vel trochiſci, vel aliæ formæ. Habeatis vobis vel alterum exemplum:

℞. Seminum aniſorum.
Fœniculi.
Cymini.
Apij.
Dauci.
Abſinthij.
Amygdalarum amararum. ana. ʒ ij.
Radicis aſari.
Rubiæ tinctorum. ana. ℥ ß.
Miſce & cum vino albo fiant trochiſci, qui exhibeantur mane ad plures dies.

Daucum, & præcipue Cretenſe, eſt medicamentum diureticum præſtantiſſimum, quod ſoleo exhibere, vel in puluere, vel in forma pilularum, cum ſpicanardi, cinnamomo, & ſimul hoc.

℞. Seminis dauci Cretici. ℈ ij.
Cinnamomi.
Spicæ. ana ℈ ß.
Miſce, cum aqua apij fiant pilulæ tres & aurentur.

Si multæ fuerint obſtructiones in iecore, & viſceribus, quæ a multa, craſſa, & frigida pituita foueantur; Paulus maxime probat medicamentum ex ſcilla, cuius compoſitionem habetis apud Galen. in conſilio pro puero epileptico. Præterea uero ad prouocandum lotium, ac potiſſimum ſi illud parce reddatur, nonnulli deueniunt ad vſum cantharidum, de quibus noluimus in præſentia longius agere, de illis tractaturi opportunius de affectibus renum & veſicæ.

Sudorem mouentia Hæc fere eadem medicamenta ſudorem quoque ſolent prouocare, ſiquidem ut dicit Gal. 10 de ſimp. med. ſudores habent eandem materiam quam urina, & eundem modum generationis. Sed ſpeciatim ſunt nonnulla externa præſidia ad hanc rem accommodata, quæ partim a veteribus tradita fuere, partim recentioribus ſunt inuenta. ſic igitur ægroti aqua inter cutem laborantes pro eliciendo ſudore vehementius exercebantur ſub ſole, quod tamen caute faciendum eſt, ac maxime ieiuno ventriculo, & velato capite: nonnulli ſoliti fuerant ſepeliri in arena maris, quo tempore Sol admodum feruet, & Syrius ardet. Ego Venetijs vidi hydropicum, qui arena delata domum, & vehementer calefacta, in ea totus ſepeliebatur, mirumque in modum ſudabant. Sunt qui toti cooperiantur aceruo frumenti, quod ſub Sole antea fuerit inſigniter calefactum. Ruſtici ſolent ingredi furnum calefactum, in quo ſolent ſudare vſque ad animi deliquium, quandoque etiam ſuffocantur, ita liberantur ab hydrope. Sunt quibuſdam in locis ſiccæ ſudationes naturales, quales audio eſſe prope Neapolim; tales apud nos ſunt foueæ in balneo Sanctæ Helenæ, agri Patauini, in quibus prouocantur ſudores ualidiſſime: quæ ſane ratio prouocandi ſudores mihi uidetur cæteris omnibus anteponenda.

Diximus de modis quibus hydropici uacuantur ſenſibiliter, ſed illi quoque vacuantur inſenſibiliter: ad quem vſum ſunt accommodata multa medicamenta partim interna, partim externa. Medicamenta interna quæ mihi cæteris uidentur efficaciora, illa ſunt: ſales Theriacales, Trochiſci de uipera, quorum compoſitionem habetis apud Gal. 1. de antidotis & lib. de theriaca ad Piſonem: quæ quidem medicamenta mirabiliter penetrant totum corpus, ſicut ignis penetrat, & purgat aurum: exhibentur autem mane ad ʒ j. facto bolo cum aliquo medicamento diſcutiente.

℞. Salis theriacalis. ʒ j.
Cum ſucco agrimoniæ, vel cum vino fiat bolus.

Deinde ſunt magna antidota, theriaca & mithridatum: de quorum vſu alias diximus. Iis addendæ ſunt decocta Sarzæ, chinæ, ligni ſancti, ſaſſafras, & alia id genus, quæ omnia latenter atque inſenſibiliter videntur vacuare, & diſſoluere aquam, flatus, pituitam & omnia hydropis excrementa. Quæ vero extra applicantur, ſunt item uaria: linimenta, emplaſtra, fomenta, & id genus alia. Primum ergo ſunt inunctiones cum oleo de abſinthio, rutaceo, liliorum alborum cum aromatibus: præterea eſt quoddam oleum quod appellant reſolutiuum, & conficitur ex radice altheæ, Bryoniæ, & cucumeris aſinini, quod eſt præſtantiſſimum. Porro fomenta ex chamomælo, meliloto, origano, pulegio, calamentu, folijs lauri, ſaluiæ, maioranæ, ſulphure, alumine, ſale, quæ decoquuntur partim in lixiuio, & partim in vino, quo medicamento venter foueatur: ſic parantur ſacculi ex ſulphure, ſale, arena, & folijs & baccis lauri, ſeminibus aniſorum, fœniculi, cymini, qui ad uentrem, & cæteras partes tumidas accommodantur, & longiuri tempore geſtari ſolent. Gale. inter cætera omnia maxime probat cochleas tritas, & toti uentri impoſitas, de quibus ſcribit ad hunc modum 11. de ſimp. med. capit. proprio. Cochleæ quæ vſtionem non ſunt expertæ, ſi tritæ vna cum teſtis imponantur toti uentri abdomini, difficile poterunt diuelli, ſed valenter deſiccant, ac ſane oportet ſinere, vt adhæreant quoad ſponte cadant: meliores autem fuerint cochleæ marinæ, aut ſaltem montanæ, vt quæ maiorem ſiccandi vim habeant, quæ item commode per aliquot dies poterunt ſeruari, vt omnem excrementitium humorem deponant.

Atque hoc quidem remedium ego ſæpenumero expertus ſum præclaram operam præſtare, non ſolum in hydrope, ſed etiam in tumoribus articulorum, in quibus ſimiliter probantur a Galeno. Inter cætera autem antiqui omnes, & moderni probant emplaſtrum ex ſtercore caprino, bouino, columbino, cum ſulphure, & alijs & ſit exemplum:

℞. Stercoris bouini ſiccati. lib. j.
Sulphuris ignem non experti.
Seminum cumini puluerizati. ana ℥ ij.
Sapa, id eſt, vini decocti.
Vel urinæ impubis pueri quantum ſufficit.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Sunt in officinis parata duo emplaſtra deſcripta a Meſue, alterum de baccis lauri, alterum quod appellant emplaſtrum Ariſtarchi, quæ optima ſunt, & opportuniſſima. Sed nunquam finem faciam, ſi velim commemorare omnia quæcunque ab auctoribus antiquis, & modernis proponuntur. quare ijs contenti erimus, ſi modo vnum poſtremo hoc loco addatur, quod nullo modo eſt prætermittendum, & ſunt lotiones; & balnea ex aquis thermalibus calidioribus, nec non lutum eorundem balneorum, quale copioſum reperitur in noſtro agro Patauino: quamobrem ſi quis hydropicus præter lotionem harum aquarum, tanquam emplaſtro vtatur luto, exempli gratia, Sancti Bartholomæi, ille vtique mea ſententia haberet remedium præſtantiſſimum: de quo quidem luto habemus præclarum Gale. teſtimonium, qui ſcribit ſimp. med. non longe a principio Alexandriæ, & per Aegyptum ſe uidiſſe quoſdam aqua inter cutem laborantes, ac lienoſos, Aegyptiæ terræ luto utentes, qui ſibi inungerent ſuras, femora, cubitos, brachia, tergum, latera, pectuſque, & perſpicue iuuarentur. Atque de his hactenus, quæ quomodocunque ad uacuationem hydropis pertinent.

Cæterum etſi aliquis poſſet opinari, ijs quæ ſunt a nobis tradita huculque, vniuerſam curandi hydropis rationem abſolutam eſſe: veruntamen nos altera ex parte exiſtimamus, non modo vnam, ſed etiam fere principem huius curationis partem ſupereſſe adhuc, quæ ſcilicet in membrorum, ac præcipue iecoris alteratione conſiſtit: quantumcunque enim exquiſitam corporis vacuationem perficias, ſiquidem remaneat intemperies, rurſum breui videbimus plurima generari excrementa, adeo vt, quod & ſupra diximus *Alteratio iecoris.*

ximus, in manifeſto errore verſentur medici, quicunque putãt ſummam illius negotij in accurata, ſæpius repetita, & copioſa vacuatione cõſiſtere, cum potius pro comperto habendum ſit, hanc vnam rationem, quæ intemperies & morbos reſpicit, in hac curatione principem locum obtinere. Itaque hanc indicationẽ vobis perpetuo ante oculos ponatis, & quolibet tempore illis familiariter vtamini, quæ iecur calefacere, exiccare, roborare poſſint. At vero cum nos de hiſce medicamentis iam egerimus, partim in præſenti, partim in ſuperiore tractatione de curanda frigida iecoris intẽperie, non eſt, vt rurſum inutiliter eadem repetamus: quamobrem ſatis fuerit ex multis pauca admodum efficaciora in mediũ proferre, ea vero ſunt huiuſmodi. Confectiones, diacyminum, diacalamenthum, diaſpoliticum, diatrion pipereon, theriaca, mithridatum, ſales theriacales; apud Arabes dialacca, diacurcuma, electuarium de baccis lauri, trochiſci de agrimonia, de capparibus, de myrrha, & alia id genus: ſed inter cætera omnia maximis laudibus extollitur a Gal. 8. de med. ſecund. locos, confectio cyphoides, quę mea ſententia hac in re habet inſignem prærogatiuã, adeo vt præ cæteris ego hoc medicamento vti ſoleam familiariſſime: in quorum quidem, & cæterorum, medicamentorum vſu, illud vos tandem ſcire velim, ex pręcepto Auicen. vnum, & idem medicamentum longiore tempore adminiſtrandum non eſſe, ſed illa potius permutanda & alternatim ſore vtenda, ne natura vnt aſſueſcens medicamento, illius vim diſcat negligere: quod ſane ſalutare præceptum non modo in hydrope, ſed in omnibus morbis longis eſt recipiendum.

Iam vero poſt hęc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt tractaremus de victus ratione, quæ quidem in hoc morbo eſt tanti momenti, vt quicunque ſunt minus prudentes, minuſque ſibi ipſi temperantes, fruſtra cætera omnia remedia ſoleant experiri: ſed cum tractatio hujus morbi longior fuerit, quam mea eſſet voluntas, hanc rem tractabimus duobus verbis. *Victus.* Alimenta ſunt opportuna quæcunque vim habent calefaciendi, ſiccandi, attenuandi, imprimis vero quæ ſint facilis concoctionis, quod omnibus hydropicis inſit calor natiuus debilis, qui propterea male poteſt alimenta concoquere: itaque ex talia ſint, & ſuapte natura, & præparatione, & omnibus modis. Vinum conuenit antiquum, ſubſtantia tenue, odoratum, minime dulce, acerbum, aſtringens, quod quidem parce admodum vel potius reſtricte bibendum eſt, adeo, vt nonnulli obſtinato animo ab omni potione lõgiore tempore abſtinentes, propterea credantur priſtinam ſanitatem recuperaſſe. Vicentiæ ruſtico laboranti hydrope per iocum dixerat medicus, eum fore a morbo liberum, ſi per annum abſtineret ab omni potione: ille autem vere putans id ſibi imperatum fuiſſe, annum integrum nihil prorſus bibit, tranſactoque anno iam ſanus factus rediit ad medicum, vt illi pro ſaluberrimo præcepto maximas ageret gratias. Celſus refert Metrodorum Epicuri diſcipulum, cum hoc morbo tẽtaretur, neque æquo animo ferret ſitim, vbi diu abſtinuerat, bibere ſolitum, deinde euomere. Quod ſi, inquit Celſus, reddatur quicquid receptum eſt, multum tædij parit: ſi a ſtomacho retentum eſt, morbum auget. Quam quidem experientiam ego cenſeo eſſe maxime periculoſam.

Nam aquæ potio, ſi quid aliud, aqua inter cutem laborantibus eſt aduerſiſſima, adeo vt Auic c. 13. illius quoque viſionem prohibeat. Memini me legiſſe olim apud medicum Florentinum, de quodam hydropico deſperatę ſpei lepidam narrationem: etenim cum ille intellexiſſet aquam ſibi mirabiliter aduerſari, vinum autem generoſum proferre, poſthabita qualibet aquę adminiſtratione, non modo ad potum, ſed etiam ad coquẽda omnia fercula, imò vero, & ad lotionem manuum, crurum, faciei, & vniuerſi corporis, longiori tempore vſus ſolo vino maluatico, ſanitatẽ recuperauit.

Opportune etiam parantur vinã medicata, ex abſinthio, agrimonia, calamentho, cinnamomo, ſeminibus odoratis, & alijs id genus. Atque ita abſoluta tractatio de hydrope.

CAPVT XVII.

De Scirrho lienis.

POſt tractationem morborum iecoris, ex ordine Rhaſis ſequitur tractatio morborum lienis: cuius partis ante omnia, pro noſtro inſtituto, tractabimus anatomem, ſed quam breuiſſime. Eraſiſtratus cenſuit lienem fruſtra fuiſſe a natura fabricatum, & propter eam cauſam tantummodo, vt iecori in dextra parte collocato, aliquid in ſiniſtra opponeretur quod illi proportione reſponderet: quam opinionem Galen. irrideret 4 de vſu partium cap. 15. & 5. de naturalium facul. 9. Nam tametſi generaliter vnicuique ſatis eſſe debet, a natura nihil unquam temere factum eſſe, illamque facile potuiſſe, ventriculo paulum ad illas partes producto, opus ſuperfluum uitare, res ipſa manifeſte demonſtrat, lienem propter uſum maxime vtilem, & neceſſarium genitum fuiſſe: hic vero vſus eſt apud Gal. ut ille foret organum accommodatum ad expurgandum craſſum, & feculentum iecoris excrementum. *Vſus lienis.* Namque per venam quandã ex meſeraicis, a vena porta orientem, hoc excrementum, tanquam ſibi iucundum, & familiare attrahit, attractum opera natiui caloris rarefacit, elaborat, atque pro meliori parte in proprium conuertit alimentum: quæ vero pars ſupereſt, nutritioni inepta, tanquam ſuperuacaneum excrementum per aliam venam magni cuiuſdam vſus gratia in ventriculum effunditur: cum enim hoc excrementum acerbum, & acidum ſit, omnes ventriculi actiones, quæ in amplexu conſiſtunt, aſtringendo, & contrahendo iuuat, adeoque cibos exquiſite cogit comprehendere, ac proinde eſt in cauſa, vt illi inconcocti ex ventriculo delabantur, vt Galen. docet 5. de vſu partium, 4. demum vero hoc excrementum ex ventriculo in inteſtina, atque hinc vna cum fecibus ex corpore ſolet expurgari. Non ignoro, quamplurimos, & veteres, & recentiores, comminiſci alios quoque duos vſus lienis, alterum, tranſmiſſo ad ventriculum humore melancholico excitari appetentiã, alterum, ad refrigerationem cordis facere: de quibus nolo in præſentia longius agere, cum non pertineant ad præſens inſtitutum.

Cum igitur lien præcipue fuerit a natura conſtitutus, ad expurgandum ſanguinem, & iecur ab humore melancholico, vt commode poſſet trahere, & excipere hunc humorem craſſum, & fęculentum, neceſſario ſortitus eſt raram, & laxam ſubſtantiam, inſtar ſpongiæ, quæ tamen, vt dicit Gale. ſi conferatur cum ſubſtantia iecoris, eſt rarior, ſi autem cum ſubſtantia pulmonum, eſt denſior. *Subſtãtia.* Præterea vt hic limoſus, & craſſus humor, qui vini fęcem imitatur, bene poſſit elaborari, & confici, a corde in lienem inſertæ ſunt frequentes arteriæ, quæ ſuo calore exactam eius ſanguinis elaborationem iuuant, & totum viſcus calefaciũt. *Vaſa.* Sed præter venas, & arterias habuit quoque neruos, a ſobole ſexti paris neruorum cerebri, non tamen magnos, cum hæc pars non indigeret inſigni ſenſu. *Nerui.* Liẽ, ſicuti iecur, obducitur vnica ſimplici tunica, ex omento exorta, euiſdemque auxilio dorſo connectitur, quã quam in gibbam ipſius partem fibræ quædam etiam ex peritonæo connexionis gratia producuntur. Lien formam habet oblongam inſtar linguæ, ſed craſſior latiorque eſt in homine quam in cæteris animantibus. *Forma.* Lien demum ſitus eſt in ſiniſtro hypochondrio, inter vertebras, & ſpuriarum coſtarum cartilagines, verſus poſteriorem, vt vix deprehendi poſſit, dummodo ſecundum naturam ſe habeat. *Situs.*

Hæ

Digitized by Google

Morbi. Hactenus de anatome lienis ſummatim, ex quibus facile eſt intelligere, lienem poſſe laborare omni propemodum genere morborum: namque propter partes ſimilares ex quibus componitur, poteſt laborare qualibet intemperie, & ſimplici, & compoſita, & cũ materia, & ſine materia, quæ tamen intemperies ſine materia difficile cognoſcuntur, neque mea ſententia diutius poſſunt perdurare. Quare lien poteſt laborare tumoribus præter naturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, & longe ſane frequentius cæteris ſolet laborare ſcirrho, quod a Galen. traditum eſt 9 de med. ſecundum locos, initio 2. cap nec non 13. meth. c. 16. Etenim cũ lien inſtituto naturæ, ſicuti diximus, nutriatur ſanguine craſſiore, qui eſt veluti limus ſanguinis purioris, & facile nigra bilis efficitur, hinc facile euenit, ſanguine ipſo in venis indurato, & qui propter craſſitudinem neq; excerni, neq; diſcuti poteſt: vt & obſtructiones & duri tumores celerrime, & frequẽtiſſime generentur; id quod ſpeciatim docet Gale. ijs vſu venire, qui vtuntur familiariter alimentis ex quibus craſſi, & lenti ſucci ſolẽt generari: iis licet addere tumorem quoq; flatuoſum, cum facile melancholia cõuertatur in flatũ qui poteſt contineri, vt ego puto, non ſolum in tunica, ſed etiam in ipſo corpore lienis.

Secundo lien poteſt laborare morbis in compoſitione, ac potiſſimum obſtructionibus; neque enim poteſt laborare morbis numeri, ſitus, & ſimilium: etſi non deſint qui fabulantur aliquando lienem inuentum fuiſſe in dextro hypochondrio. Tertio poteſt laborare morbo in ſoluta vnitate, qui quidem morbus ſolet eſſe maxime periculoſus, propter inſignem ſanguinis fluxionem, quæ frequenter ſolet contingere.

Cæterum quoniam tractatio omnium morborum lienis neceſſario foret longiſſima, vt cito poſſimus aggredi morbos inteſtinorum, & aliarum partium, quæ continentur in ventre inferiore, quarum intelligentia eſt maxime vtilis, & neceſſaria, ſtatui mihi vnum ſcirrhum ſeligere, in quo & obſtructiones continentur. Nam reuera ſicuti lien & obſtructionibus & duris tumoribus laborat frequentiſſime, ita aliis morborum generibus laborat rariſſime, adeo vt parum vtile, forte etiam ſuperuacaneum videri poſſet in ſingulorum curatione verſari.

De ſcirrho generaliter diximus ſatis, tractantes de ſcirrho iecoris, quæ iure poſſunt ad hunc locum transferri. Lien igitur facile & frequenter corripitur obſtructionibus & ſcirrho, & longe facilius & frequentius quã iecur, vt dicit Gal. 13. metho. cap. 16. id quod minime credendum eſt euenire propter naturam, & ſubſtantiam eius, quæ omnino rarior eſt ſubſtantia & carne iecoris, & conſequenter minus apta ad obſtructiones & tumores: ſed illud potiſſimum contingit rõne alimenti craſſioris, & fęculenti, quo diximus hãc partem nutriri. Scirrhus autem generatur in liene eadem propemodum ratione, & propter eaſdem fere cauſas, propter quas ſcirrhus generatur in iecore. Nam vel a principio generatur, & augetur, demumq; in magnũ tumorem attollitur, quotieſcunque in lienem congeritur multus craſſus, & melancholicus humor, qui aut propter imbecillitatem facultatis expultricis, aut propter obſtructiones, aut propter aliud impedimẽtum, excerni, & a natiuo calore digeri non poteſt. Vel ſecũdo modo ſuccedit ſcirrhus lienis aliis morbis, id qđ præcipue accidere cõſueuit, cum medici imperiti frequentius & longius quam deceat, inflammationes, & eryſipelata aſtringunt & refrigerant. Quamobrẽ ſicuti cauſa proxima ex qua fit ſcirrhus lienis, ſunt humores craſſi & melancholici: ita cauſę magis remotę sũt, quæcunq; huiuſmodi humorẽ poſſunt generare, qualia ſunt in victus rõne vina nigra, & craſſa, largior potio aquæ frigidioris, ac maxime ſi illę paluſtres fuerint, ſtantes & lutoſæ: propterquã præcipue cauſam, in quibuſdã locis, cum careant bonis aquis reperiuntur quamplurimi lienoſi: ita. n. & veteres medici, & Gal. 9. de med. ſec locos, ca. 2. proprie eos vocabant, qui induratam lienis affectionem habebãt, ita ut hic morbus ſit quodammodo proprius illius loci medici endemios vocant eos morbos quaſi patrios. carnes itẽ quæ craſſum, & glutinoſum ſuccum poſſunt generare, ut porcinæ, leporinæ, bouinæ de quibus ſpeciatim carnibus bouinis, cum ſint alioqui in frequenti vſu, dicit Gale. 3. de alim. facult. 2. Si quis eis familiariter nutriatur, huic ex tali ſucco lienem intumeſcere, malumque habitum, & hydropem ſequi: ſæpenumero tales ſunt vehementes exercitationes ſtatim poſt ſumpta alimenta. & ad ſummam illa omnia quæ copiam huius materiæ craſſioris poſſunt efficere, & fouere, de quibus non ſemel diximus.

Signa indicantia ſcirrhum lienis ſunt multiplicia: *Signa.* in ſiniſtro hypochõdrio percipitur dolor grauatiuus, & tumor durus, qui aliquando vſque adeo creſcit, ut vniuerſum impleat hypochondrium, imò vero vſque ad partem dextram pertingat, ſi fuerit ſcirrhus exquiſitus, & ſi validiſſime comprimatur, caret omni dolore, & ſenſu, ſicuti diximus de ſcirrho iecoris: dum æger ſe aliquo labore exercet, difficilius ſpirat, id quod etiam contingit dum in latus dextrum decumbit magis quam in ſiniſtro quieſcat, propterea quia non ita ſuſpenditur viſcus, neque diaphragma ita a viſceris magnitudine premitur.

Color vniuerſi corporis eſt vitiatus, ac fere ad nigredinem vergit, ex quo de ſententia Hipp. dicit Gal. 2. de naturalibus facult. cap. vltimo, quibus corpus floreſcit, his lienem decreſcere, & contra, quibus liẽ creſcit, iis corpus contabeſcere, & uitioſis impleri humoribus.

Lienoſi cibos male concoquunt, etſi maiori ex parte illos bene appetunt, multi flatus generantur in corpore qui rugitum fluctuationemque in ſiniſtra parte ſolent excitare: magna fere concurrit & animi, & corporis ſegnities, & ignauia; demum vero cum lien magis corrumpitur, tunc prædicta omnia ſymptomata ſunt grauiora, & manifeſtiora: hinc os male olet, gingiuæ exeduntur, & a dentibus diſcedunt, ſub nocte pedes intumeſcunt, ſanguis quoque ex naribus ſępe profunditur, quandoq; in manibus & cruribus vlcera naſcuntur quæ difficulter ſanantur: quorum omniũ ſymptomatum, ne fruſtra in hac re ſim longior, facile eſt vnicuique cauſam reddere. Hæc igitur ſunt ſigna demonſtrantia ſcirrhum lienis, quæ nos collegimus ex Gal. variis in locis, ex Paulo lib. 3. cap. 49. ex Cornel. Celſo. lib. 4. cap. 9. ex Aetio lib. 10 cap. 11. & cæteris. Sed iam ad curationem aggrediamur.

Communis indicatio curandi ſcirrhum lienis, ſicuti reliquarum partium, vt ſcribit Gal. 14. meth. cap. 4. *Curatio.* illa eſt, vt ibi totum euacuetur quod præter naturam in particula continetur: alias vero nos docuimus ex Gal. illud fieri cum medicamentis diſcutiẽtibus una, & mollientibus, partim internis, & partim externis: de quibus illud primum ſciendum eſt, ex Galen. 2. ad Glauc. initio 5. cap. quod conuenit lienem induratũ curare non ſolum externis fortibus medicamẽtis, ſed etiam per fortiſſimas potiones, cum hęc pars ſine moleſtia & bene ferat valentiſſima medicamenta. Sed quia non decet accedere ad hæc particularia præſidia, niſi antea præcedat generalis uacuatio totius corporis idcirco omnium primum cum morbus non det inducias, lenienda eſt aluus cum electuario lenitiuo, uel caſſia, quæ in hoc caſu eſt præſtantiſſima quibus poterit permiſceri portio hieræ ſimplicis ſecundum hanc formam:

Leniens.

℞.	*Electuarij lenitiui, vel eius loco*	
	Floris caſſiæ nuuiter extractæ	℥ x.
	Specierum hieræ ſimplicis	ʒ ij. ß.
	Miſce.	

Nõnulli familiariter vtũtur electuario diacatholico ſed cũ illud recipiat, & ſenam, & rhabarbarum, & alia id genus medicamẽta, nõ puto ego inter lenientia

Digitized by Google

numerandum eſſe, etſi reuera ſatis leue & facile eſt medicamentum. Poſt alui lenitionem vna vel altera die, ſecanda eſt vena, tametſi nonnulli hoc remedium abhorrent, quos miratur Gal. in libello de ſanguinis miſſione 16. & fatetur ſe non potuiſſe intelligere, qua de cauſa medici lienoſis mittere ſanguinem neglexerint, cum ille longiore experientia deprehendiſſet, illos perpetuo ex ſanguinis miſſione magnam vtilitatem percipere. Itaque ſi vires videantur poſſe hoc remedium perferre, quod eſt rationi conſentaneum futurum eſſe, niſi ſcirrhus fuerit confirmatus & exquiſitus, neque humores longe diſtent a forma ſanguinis, conſentiente ætate, audeatis venam incidere, ſicuti faciunt omnes propemodum probati auctores.

Vena ſectio.

Quæ vena ſecanda.

Sed eſt hoc loco inſignis difficultas de vena, quã laborante liene ſecare oporteat. Gal. quidem 2. ad Glauc. con. 2. 13. metho. 11. & alijs locis, conſueuit ſecare venam internam ſiniſtri cubiti, quam baſilicã vocãt, & ſi hæc non compareat, conſueuit ſecare venã mediã, ac poſtremo neque hac apparente, cephalicam. Altera autem ex parte plerique noſtrorum temporum medici ſolent ſecare venam inter digitos minimũ & annularem, quam ſaluatellam vulgo vocant; quam quidem rationem mittendi ſanguinis etſi nõnulli exiſtimant, & ego quoq; olim opinatus ſum, excogitatã & inuẽtam fuiſſe ab Arabibus, & recẽtioribus medicis, tamen certum eſt nonnullis quoq; Græcis, & veteribus medicis eam notam, & familiarem fuiſſe. Nã præterquam quod Aetius lib. 10. cap. 11. & Paulus lib. 3. cap. 40. & lib. 6. capit. 40. illius mentionem faciunt, Gale. quoq; meminit huius præſidij s, non ſemel, ſed maxime 6 de anatom. admin. prope medium, qui dicit ad hunc modum. Altera parte mediam regionem ingreditur digiti medij, & annularis, quam venã nonnulli in ſiniſtra manu ſecantes, permittenteſque ſanguinem ex ea fluere, quouſq; vltro ſiſtatur, lienem ex tali vacuatione iuuari aſſerunt. Ex quo loco id obiter licet nos intelligere, antiquiores medicos in affectibus lienis non eam uenam ſecare conſueuiſſe, quæ eſt inter minimum digitum, & annularem, ſicuti hodie paſſim & ab omnibus fieri uidemus, ſed etiam potius quæ inter annularem, & medium digitum reperitur, quæ quidem, vt etiam ſenſus demonſtrat, & amplior, & manifeſtior apparet. Quæritur ergo, utra ſectio venæ ſit magis cõgruens ad ducẽdam ſanguinẽ, & iuuandum lienem laborantem, vel baſilicæ, vel ſaluatellę in ſiniſtro cubito. Qui tuentur dignitatẽ venę baſilicæ; primum habent perſpicuam rationem, quod hęc vena, & pp amplitudinem, & pp vicinitatem ſit longe accommodatior ad ducendum ſanguinem ex liene, quam ſit ſaluatella, quæ ſane; & propter diſtantiã, & propter paruitatem, longe minus poteſt hoc ipſum præſtare. Secundo proferunt Galenum, qui ex una parte, vt vidimus, ſolet perpetuo internam venam ſecare: ex altera autem ſcribit in libro de ſanguinis miſſione, 14. Ex venis quæ ſunt ad magnos angulos oculorum, aut ſub lingua, nihil effatu dignum effluere conſueuiſſe, ſicuti neq; ſi quis in pedibus, aut ſumma manu venam incidat, quemadmodum qui lienem curari arbitrantur a venæ ſectione, quæ ad ſecundum eſt paruorum digitorum. Ex quo Galeni loco duæ videntur poſſe colligi veræ concluſiones: vna quod iſthæc vena ſaluatella nequeat ſatis copioſum ſanguinem profundere: altera, quod de illius vſu ad curandum lienẽ Gal. loquitur potius de aliorum, quam de propria ſententia, id quod ille quoque facit loco citato. Tertio de admin. anat. vtrobique. n. videtur loqui de ſectione iſtius venæ ex ſententia veterum. Qui vero fauent venæ ſaluatellæ: afferunt duas rationes, quas ponit Paulus lib. 3. cap. 49. primam vtilitatem reuulſionis, quã conſtat eo eſſe efficaciorem, quo fit ex partibus lõginquioribus; ſecundam latentem quandam ſympathiã, & conuenientiam, quæ nequit explicari. Deinde hãc opinionẽ confirmat apertiſſimo Galeni teſtimonio, qui libello de ſanguinis miſſione, ca. 16. dicit ad hunc modũ: Sic liene laborãte inciſio eius uenę, q̃ ad annulare eſt digitũ ſiniſtræ manus, iuuat æque, ac ſi internã quæ in cubito eſt, ſecueris, ſiquidem iuuat lienem male affectũ, ſanguinis ex ſiniſtra manu vacuatio, pręſtat aũt nõ ſemel quod cõuenit euacuare, ſed in duos partiri dies. Hæc Gal. Poſtremo autẽ adiungunt experientiam, & fere communem conſenſum omniũ communiter practicantium qui laborante liene hac rõne mittendi ſanguinis vtuntur frequentiſſime atque ut aiunt, cum maxima ęgrotum utilitate, & facilitate.

Si quis a me quærat, an uena ſaluatella curando lieni poſſit aliquẽ vſum præſtare? huic reſpondebo cum Galeno ſectionem huius venæ poſſe lienem male affectũ iuuare. Si quis rurſum quærat, vtra ſectio venæ an ſaluatellæ, an internæ, ſit cõmodior & utilior? huic reſpondebo cum eodem Galeno, ſectionẽ venæ internæ longe eſſe commodiorem & vtiliorem, vbicũque non ſola reuulſione, ſed etiam deriuatione, & copioſa omnino vacuatione opus eſt; ſiquidem uena interna cũ ſit amplior, & parti laboranti uicinior, iure cẽſenda eſt magis accommodata ad ſanguinem effundendũ quã ſit altera, quæ, & lõginquior eſt, & ita exilis, & parua, ut ex ea nihil ſanguinis effatu dignum effluere poſſit. Quãquã ut uere dicam, non ſatis intelligo, qũo Gal. affirmet, ſecta uena in pedibus, aut in ſumma manu, minimum ſanguinis effluere, niſi dicamus ita fieri ſi vena ſimpliciter aperiatur, nec aliud artificium adminiſtretur; namq; reuera ſi præter apertionẽ harum uenarum adhibeantur, vt vulgo fieri ſolet, & frictiones, & ligaturæ, & balneum aquæ calidioris, videbitis in praxi ſecta uena, & in manu, & in extremo pede ſanguinẽ profluere copioſiſſime. Ita ergo ſtatuẽdum eſt, laborante liene ſectionem uenę ſaluatellę in brachio ſiniſtro, nec non laborante iecore, in brachio dextro, poſſe aliquam utilitatem afferre, id quod ipſe quoque cogor fateri eſſe veriſſimum, qui ſępenumero hac mittendi ſanguinis ratione uti conſueui, & quandoque cum tanta ægri utilitate, vt miratus fuerim.

Verũ illud reſtat adhuc, ut intelligatis, qualiſnã ſit uſus dictarũ uenarum, & quo potiſsimũ tempore debeãt ſecari, quod a nemine traditũ eſt. Paulus inter cęteros maxime probat hoc remediũ: propter reuulſionẽ a iecore uel liene; quod ſi ille intelligit ſimplicem reuulſionẽ, credo eũ bene ſentire, cũ Gal. doceat multis in locis, reuulſionẽ ex partib. diſtantib. ſeruata rectitudine perpetuo faciendã eſſe; quod ſi intelligi nõ modo reuulſionem, ſed & deriuationem, quã equidẽ puto illũ intelligere, cũ ſermonẽ habeat de inflammatione, quo tpe neceſſe eſt nõ ſolũ reuellere, ſed & deriuare, & uacuare a parte laborãte: itaq; cenſeo eũ male ſentire. Hoc tpe mos eſt medicis fere omnibus, nõ principio morborum, ſed poſt cæteras uacuationes, laborante iecore vel liene ad ſectionem unius uel alterius uenæ confugere, quẽ ſane morẽ puto optimum eſſe, & dignum imitatione, cũ experientia cõfirmet ægrotos ex tali præſidio atque hoc tpe adminiſtrato, ſine ulla uirium iactura ſæpe magnã utilitatẽ percipere. Propter quam uero rationem, an reuulſionem, an latentẽ ſympathiam, an aliter iſtud fiat, non ego multũ laboro, cui ſatis eſt illud nouiſſe, in affectionib. lienis, & iecoris ſectionẽ venarũ in ſumma manu, ſi opportune fiat, & poſt cões corporis uacuationes, præclaram ſæpe operam pręſtare. Franciſcus Valeſius lib. 7. cõtrouerſiarum, cap. 3. gloriatur ſe lõga meditatione inueſtigaſſe rationem, ante ipſum excogitatam a nemine, pp quam ſectio uenæ ſaluatellæ ad curãdũ lienem, & iecur, non modo utilis, ſed etiam utilior uena interna cẽſeri debeat; illa uero eſt, q̃d extremæ corporis partes internarũ partiũ ſunt emũctoria naturalia, non tamẽ indifferenter omnium, ſed earum cum quibus habent rectitudinem, ſicut habẽt manus cum hypochõdrijs, dextra cũ iecore, ſiniſtra cũ liene: cum ergo excrementa cuiuſque membri naturaliter ferantur

Valeſii opinio.

tur

tur ad illius emunctorium. & quo natura vergit per conferentia loca, eo ducere oporteat. idcirco expedit laborante iecore venam ſecare in dextra manu, laborante liene in ſiniſtra, propterea quia facile trahuntur excrementa ad eas partes, ad quas tanquam emunctoria, ſecundum naturæ inſtitutum trahi conſueuerunt. Quam quidem ſectionem venæ probat Valeſius non principio morborum, cum copia humorum eſt maxima, ſed poſt alias euacuationes, quo tempore melius poterit membri facultas excrementa ſua expellere. cũ iam depoſita fuerit multitudo, & humores ex toto corpore confluere ceſſauerunt. Hanc Valeſij cogitationem volui commemorare, ne quis propria laude fraudetur, cum reuera ſit ingenioſa, nec prorſus reijcienda. Sed hæc de re latius, de qua etſi diffuſe, forte nõ inutiliter diſputauimus.

Poſt lenitam aluum, poſt ſectam venam, opportune ſunt exhibenda ea medicamenta, quæ poſſunt attenuare, incidere, & ex obſtruere ipſum lienem, incipiendo primo a leuioribus, tum progrediendo ad valentiora: in quibus quidem adminiſtrandis illã perpetuo cautionem decet adhibere, vt ab his abſtineamus quæ vehementius calefaciunt, namque vt alias notauimus, huiuſmodi medicamenta digerendo partes humidiores, & tenuiores, craſſum alioquin humorem ſolent adhuc reddere craſſiorem. Sint ergo ſyrupi, oxymel ſimplex, de fumaria ſimplex, de borragine, de pomis ſimplex. Decocta ex cichoreo, cetrach, betonica, fumo terræ, borragine, & ſimilibus: hæc enim ſunt admodum temperata, ac principio bene conueniunt. Et ſit exemplum.

Obſtructio lienis.

R. Decoctionis cetrach
Cichorei
Borraginis ana ℥ iiij.
Oxymellis ſimplicis ℥ ij. Miſce pro ſyrupo.

Valentiora ſunt ſyrupi compoſiti oxymel, ſyrupus de duabus & quinq; radicibus bizantinus, de cichoreo ſine rhabarbaro. & alij id genus. Quo loco mihi libet uos admonere de quodam vulgari, atque vt puto communi errore omnium prope communiter practicantium, qui concoquendis, & præparandis humoribus noxijs, poſt ſyrupos ſimplices, ſtatim accedunt ad ſyrupos, quoſdam compoſitos, qui magis facultatem habent purgandi, quam concoquendi, quæ quidem medicamenta, tantum abeſt vt iuuent coctionẽ humorũ, vt potius illam perturbent atque impediãt, id quod facile vnuſquiſque fatebitur, qui illorũ compoſitionem & ingredientia medicamenta voluerit cõſiderare: recipiunt enim vt aliquando vobis demonſtrabo & caſſiam, & thamarindos, & ſenam, & polypodium, nonnulli helleborum. & alia huiuſmodi ſoluentia medicamenta: tales ſunt, quibus familiariter iſti vtuntur in præparando humore melancholico, de quo agimus in præſentia, ſyrupi de fumo terræ cõpoſitus, de epithymo de polypodio, e pomis compoſitus. & ſimiles: quare vos hortor ne incidatis in hunc errorem, vt ab huiuſmodi purgantibus medicamentis perpetuo caueatis.

Error practicãtiũ.

Pro decoctionibus ſunt ſimplicia medicaméta chamædrys, chamæpitys, cortices radicum capparorũ, folia tamariſci, marrubium, ſcordium, radices apij, fœniculi, petroſelini, & ſimilia. Sit exemplũ decocti.

Concoquẽtia melancholicam.

R. Cetrach
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamariſci
Cichorei ana M. ½ j.
Radicum fœniculi
Apij
Petroſelini ana P. ß. Miſce fiat decoctio.
R. Huius decocti ℥ iiij.
Syrupi byzantini ℥ j.
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Miſce pro ſyrupo.

Neque vero ſolũ huiuſmodi medicaměta decocta, ſed etiã arida, & contuſa ad hanc rẽ ſunt accõmodata. ad quem modum dicit Gal. 2. de alim. facult. 8. medicos in obſtructionibus, & ſcirrho lienis utiliter exhibere caricas cũ thymo, aut pipere, aut gingibere aut pulegio, aut ſatureg ia, calamentho, & ſimilibus, ſicuti vulgares, ita ſunt optimi trochiſci de capparibus, ex quibus fiũt pilulæ, quæ aſſumũtur mane, vel ſimul cũ ſyrupo, vel cum alio accommodato medicamento.

Concocta materia, & præparato corpore, iam cogitandum eſt de purgatione, pro qua ſunt accommodata ſimp. medicamenta, ſena, polypodium, epithymũ, & cæteris omnibus longe efficacior helleborus niger, Compoſita, electuarium diacatholicum, dialoe, ſed omnium præſtãtiſſima ſunt hiera diacolocynthidos, quam Pachij appellant, & confectio hamech: ſi occurrant homines robuſti, ſunt pilulę de hermodactylis. fœtidæ quæ recipiunt bdellium, opopanacum, & ſimilia, quæ ſunt optimæ: ſunt, & alia multa. Pro iunioribus habeatis exemplum.

Purgantia melanch.

R. Foliorum cichorei
Cetrach
Fumi terræ ana M. ß.
Corticum radicum hellebori nigri
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ j. ß.
Fiat decoctio in aqua ſecundum artem.
R. Huius decocti ℥ v.
Hiera diacolocynthidos ʒ iij.
Syrupi de fumo terræ compoſ.
De polypodio ana ℥ ij. Miſce & fiat potio.

Purgato corpore vniuerſo non modo ſemel, ſed ſi ita ferat occaſio, & bis ſæpius, tunc tempore opportuniſſimo licet accedere ad ea medicamenta, quæ peculiarem uim habeant attenuandi, incidendi, emolliendi, diſcutiendi, & liquandi lienem. quæ quidẽ plurima ſunt, partim interna, & partim externa. Sed antequam de illis agamus, duo Galeni præcepta ſunt animaduertenda, quorum nos admonet 13. metho. c. 17. nec non 8. ad Glauconem. 5. Vnum quod ſumpta indicatione a natura partis, vtamur caute medicamẽtis relaxantibus, ne lienis robur diſſoluatur, quod ſane ſeruare oportet, cum præſtet officium commune toti corpori, nempe expurgandi quicquid limoſum, & excrementoſum in iecore generatur. Alterum, quod etſi vtrumque viſcus, & iecur, & lien poſtulant remedia ſimilia genere: tamen curandis obſtructionibus, & ſcirrho lienis medicamenta tanto valentiora conuenire, quę habent uim attenuandi, incidendi, & aperiendi, quanto lien craſſiore vtitur alimento. Nam quale medicamentum iecori eſt abſinthium, tale eſt lieni cortex capparis, & quale iecori eſt eupatorium, tale eſt lieni ſcolopẽdrium, quod vulgo cetrach appellatur. Interna vero medicamenta apta ad molliendũ & diſſoluendum tumorem lienis, atque eius obſtructiones, & intemperies. hæc ſunt medicamẽta ſimplicia, cetrach, radices capparorũ, tamariſci, chamędrys, chamæpitys, ſemina aniſorum, fœniculi, agni caſti, bdellium, ammoniacum, opopanacum, ſagapenum, ſquama chalybis; quibus addunt recentiores ſarſam pargliam, lignum guaiacum, chinam, ſaſſafras, & alia huius generis. Compoſita autem medicamenta ſunt trochiſci de capparibus, de eupatorio, de lacca, confectiones, aromaticum roſaceum, diacyminum, diamoſchum dulce, & amarum, electuarium de baccis lauri, theriaca, mithridatum, & his ſimilia: ex quibus ad veſtram exercitationem non grauabimur nõnulla exẽpla proponere.

Præceptũ Gal. I.

II. Præc.

Lieni conferentia.

R. Ammoniaci ʒ j.
Bdellij ʒ ß.
Miſce fiant pilulæ quinq; quæ ſummo mane exhibeãtur vel ſola, vel ſimul cum alijs medicamentis.

Item

R. Cetrach puluerizati ʒ j.

Seminis agni caſti ℈. ß.
Miſce fiat puluis ſubtiliſſimus, qui mane exhibeatur cum modico vino.
R. *Trochiſcorum de capparibus* ʒ j.
Fiant pilula tres, & exhibeantur vt ſup.

Chalybis præſtantia. Inter cætera omnia chalybs, & omnia quæ ex chalybe præparantur, hac in re habent inſignem prærogatiuam, ac primum eſt aqua chalybeata, quæ nimirum ex calybe ignito ſæpius extincto præparatur, de que ſcribit Cornel. Celſ. lib. 5. cap. 9. quòd præcipuè lienem comminuit: quod, ille inquit, animaduerſum eſt in iis animalib. quę apud fabros educata exiguos habent lienes: cuius idem præſidij mentionem facit Gal. ex Archigene 9. de med. ſecund. loc. c. 2. qui ſcribit potionem parandam eſſe nō febricitantibus cum vino, febricitantibus autem ex ſola aqua: quod etiam confirmat Paulus, Aetius, & cæteri prope omnes; Secundo eſt vinum calybeatum, quod a variis medicis vario modo paratur hoc tempore: ſed ego vobis communicabo illam huius uini præparandi rationē, qua vti ſoleo iam annos multos, & eſt huiuſmodi.

R. *Limatura chalybis* lib. j.
Abluatur ſemel aceto, & illi inſpergatur.
Pulueris garyophyllorum ʒ ß. *& ita relinquantur per horas 24. tum*
R. *Vini albi dulciſſimi.* lib. x.
Fiat infuſio, & exponatur ad ſolem octo vel decem dies, illud frequenter agitando & permiſce ſimul; demum facta colatura.

Nonnulli hoc vinum ſolent exhibere in prandio & cęna, alij pro ſyrupo dant mane ad ℥ viij. circiter & cum utroque modo vtiliter poſſit propinari, ego illo pro ſyrupo uti ſoleo frequentiſſime, & ſane inter cętera omnia medicamenta in tollendis obſtructionibus, & ſcirrho lienis, hoc fortaſſe cenſendum eſt principem locum obtinere.

Tertio eſt aliud medicamentum mea ſententia, & celebre, & efficax, quod præparatur hoc modo.

Trochiſci. R. *Squama chalybis*
Corticum radicum capparorum
Foliorum tamariſci
Cetrach ana ʒ ij.
Myrrha electa ʒ j. *Miſce fiant trochiſci cum vino qui ſingulo mane exhibeantur ad* ʒ j.

Alij trochiſci proponuntur a Gal. ex Aſclepiade 9. de medic. ſecundum locos, c. 4. ſecundum hāc formā.

R. *Fructus erica* ʒ iiij.
Piperis albi
Nardi Syriaci
Ammoniaci ana ʒ ij.
Arida tunduntur & cribrantur, ammoniacū aceto ſcillitico diſſoluitur, & aridis medicamentis adiunctum, fiunt trochiſci, qui exhibentur pondere ʒ j.

De que medicamento Gal. hęc addidit: Qui pharmacum hoc tradidit, ſcripſit Porcellum ad triduum hoc medicamentum bibiſſe, & poſtea diſſectum ſine liene inuentum fuiſſe. Verum de iis ſatis, quorum imitatione vnuſquiſque facile poteſt multa alia ſibi conficere, præterquam quod Galenus, & cæteri omnes auctores maximam horum medicamentorum ſyluam poſſunt ſuppeditare.

Externa qualia eligenda. Diximus de medicamētis concoquentibus, purgantibus, & diſſoluentibus humores efficientes, obſtructiones & ſchirros lienis, ſupereſt ut agamus de medicamentis externis: in quibus quidem eligendis id ſedulo eſt animaduertendū, quod notauimus quoque de medicamētis internis, quod nimirum hęc medicamēta ſint attenuantia magis ſuarum partiū tenuitate; quam inſigni caliditate: quandoquidem quæ inſigniter calefaciunt, diſſoluendo partes humorum tenuiores & humidiores, eos qui remanent craſſiores, & duriores reddant: quocirca ea quæ ſunt inſigni amaritudine prædita optima cenſenda ſunt, quibus commode permiſceri poſſunt, quæ aliquam habeant auſteram qualitatem, & alicuius aſtrictionis non ſunt experti; ex quo factum eſt ut Gal. locis citatis 9. de comp. med. ſecundum locos. 2. ad Glauc. 5. 11. meth. 16. & aliis locis, probet vſum aceti, adeo ut cupiat id a medicamentis iplenicis nunquam ſeparari. Porro externa medicamenta ſunt multiplicia & uaria, inunctiones, fomenta, cataplaſmata, vnguenta, & alia id genus, quorum ad veſtram exercitationem non grauabor nōnulla exēpla proferre, & primum linimētum.

R. *Olei amygdalarum dulcium*
Amararum
Chamomalum compluri ana ℥ j.
Olei de capparibus
Maſtichini ana ℥ ß. *M. & fiat linimentum.*

His ſunt efficaciora oleum liliorum alborum cum aromatibus, quod vulgo de bene appellant, oleum de lateribus, & alia huiuſmodi, ſum fomentu.

R. *Radicum althea*
Maluarum ana M. j. ß.
Cetrach
Abſinthij ana M. j.
Corticum radicum capparorum
Chamædryos
Foliorum tamariſci
Pulegij
Calamenthi ana M. ß.
Seminum lini
Aniſorum
Fœnugreci ana ℥ j. *Miſce bulliant omnia in aqua & aceto pro fomento.* Sit emplaſtrum.

Emplaſtrū ſpleneticum. R. *Axungia porcina*
Adipis galli acei
Anſerini ana ℥ ij.
Medulla vitulina ℥ j.
Ammoniaci
Styracis
Bdellij
Thuris ana ℥ j.
Galbani ʒ ij.
Diſſoluantur gummata cum aceto, & addita cera fiat emplaſtrum.

Quoniam uero hic morbus ſæpe eſt adeo contumax, vt neceſſariū ſit deuenire ad præſidia efficaciora, ideo vt abundetis exemplis, habeatis & alterum.

R. *Ammoniaci*
Emplaſtrum. *Styracis*
Bdellij
Thuris ana ℥ ß.
Galbani
Salis ammoniaci ana ʒ ij.
Seminis agni caſti
Ruta
Baccarum hedera ana ʒ ß.
Picis
Reſinæ
Cera ana quantum ſufficit, diſſoluantur gummata cum aceto, & fiat emplaſtrum.

Si quis plura cupit, is facile poteſt habere quotcunque voluerit, apud omnes & veteres, & modernos, & præcipue apud Gal. Officinæ multa præparant, & cōſeruant medicamenta ad perficiendam hanc indicationem, qualia ſunt vnguentum altheæ, de meliloto, diachylon magnum, vnguentum Agrippæ de arthanita, de fermento, & forte alia huiuſmodi.

Remediū vulgare. Hoc loco non eſt prætermittendum remedium quoddam vulgare, & eſt lapis molaris, pyrites, aut lapis alioqui duriſſimus, qui acerrimo aceto extinguitur, linteis inuoluitur, & ſæpe ad lienem apponitur: ſed iis medicamentis utendum eſt tantummodo cum tumor ſaltem aliqua ex parte mollitus fuerit: nam quod memoria tenendum eſt, in morbo diuturno ac difficili decet alternatim vti medicamentis, partim quæ lienis duritiē molliāt, partim, quæ diſcutiāt, adeo

vt mo-

vt modo ad vna, modo ad alteram medicamenta redeamus, vt res ipſa poſtulabit. Vulgare item atque optimum eſt emplaſtrum ex ammoniaco, opopanaco, oleo de capparibus, aut oleo cucumeris aſinini, & aceto, quo accommodato in corio, ægri vtuntur longiſſimo tempore, & maxima cum vtilitate.

Cæterum præter hæc omnia medici deueniunt quandoq; ad ſynapiſmata, cucurbitulas ſcarificatas, hirudines, veſicantia medicamenta, ac tandem ad cauterium lienis, vel potius ſiniſtri hypochondrij. Nonnulli etiam, ſi in ea regione lienis compareant venæ nigriores, audēt illas incidere, de quibus quidem præſidijs fere omnibus Aetius tractat copioſe cap. 10. & 11. lib. 10. de quibus etiam Pau. & Gal. nec non Alex. lib. 8. cap. 13. qui recitat hiſtoriam cuiuſdam militis, qui ad illum venerat totam lienis regionem barbaricis ferramentis candentibus inuſtam habebat. Ac ſane huiuſmodi medicamenta, ſicuti ex vna parte apud nos ſunt prorſus inſolita, & inuſitata, ita ex altera, ſeū habeant communem conſenſum tot grauiſſimorum hominum, fortaſſe poſſent aliquando in vſum reuocari, atque eo magis quod niſi eſſent profutura, mea certa ſententia neque vllum periculum eſſent allatura.

Poſtremo autem ſunt nonnulla quæ latente quadam vi & proprietate dicuntur laborantem lienem iuuare, de quibus tractant multi, & veteres & moderni: hæc habet Gal. ex Aſclepiade & Archigene 9. de med. ſecund. locos, cap. 2. Cynogloſſi M. j. cum cyath. iiij. vini, tertio & expreſſum liquorem ante cibum bibendum dato. Aliud; Aſini aut equi ſylueſtris lienem ſiccatum tundito & reponito, & cochlearia duo exhibeas cum vini diluti cyathis tribus. Rurſum amuleta & per contrarietatem quandam naturalem ad iecur & lienē facere credita multa, quale etiam eſt ſequēs: venam retro aurem ſiniſtram ſecato, & detracto ſanguine affectum lienem confricato, multa, inquam, habet Alex. multa alii, de quibus nolo meum iudicium interponere, ſtatuat de aliis vnuſquiſq; pro ſuo arbitratu, & pendeat ex experientia. Apud nonnullos & præſertim monachos, eſt familiare quoddam remedium, ad ſanandos omnes ſcirrhos lienis, quod ſiue latente quadam proprietate, ſiue aliter aiunt eſſe efficaciſſimum, & eſt huiuſmodi: hominem lienoſum nudatum collocant ſupinum, & ad regionem lienis accommodant folium chartæ: deinde omni conatu & totis viribus ſecuri acutiſſima ſupra chartam lienem percutiunt, quem hoc modo charta remanente integra aiunt rumpi, minui, & ſanari, tametſi non leuem quidem vulneris & ſanguinis effuſi faciant ſuſpicionem: quod quidem remedium mihi magis ridendum, forte etiam deteſtandum videtur, quod ego quidem ſemel vidi. *Remed. ū [...]*

Victus. Poſt hæc omnia illud vnum reliquum eſſet, vt ageremus de victus ratione. ſed ex iis quæ a nobis variis in locis tradita ſunt, facile eſt vnicuique illam probe inſtituere: breuiter victus ſit attenuās, cibi conueniūt qui aperiendi aliquam vim habeant, facile cōcoquantur, & bonum ſanguinem poſſint generare: ſicut ex altera noxia ſunt quæ craſſum & glutinoſum ſuccum poſſunt efficere. Potus ſit vinum tenue, quod aqua in qua ferrum vel chalybs extinctus fuerit, dilui poterit, alioqui prorſus aqua abſtinendum eſt. Exercitationes moderatæ iuuant, antequam alimenta ſumuntur, nec mihi probantur vehementes illi motus & curſus, de quibus loquitur Aetius lib. 10. cap. 13. ſicuti neque mihi probantur illæ appenſiones ad ſcalas, quæ a vulgaribus fieri ſolent, vt lien, quemadmodum illi opinantur, cadat & minuatur. Somnus ſit moderatus, nec ſtatim ab aſſumpto alimento ineatur: alui excrementa reſpondeant cibis: vitentur animi perturbationes, atque hactenus de obſtructionibus & ſcirrho lienis.

CAPVT XVIII.

De Dolore Colico.

INteſtinorum nomine Medici intelligunt totū illud inſtrumentum ſiue corpus, quod inferiori ori ventriculi eſt continuatū, & ad extremum vſq; podicem peruenit. quod quidē cum ſit prælongū neque eadem vbiq; ſit figura, ſitus, ſubſtantia, neq; habeat eundem vſum, quaſi multa ſint organa, plurali voce inteſtina nominantur. Hæc anatomici diuidunt in duas partes principales, nēpe in tenuia & craſſa, atq; ex his ſingulis ternarium numerum conficiunt, adeo vt ſex ſint in vniuerſum: tenuia ſunt duodenum, ieiunum, tenue: craſſa ſunt cœcum, colum, & rectū. Tenuia inteſtina, quę ſunt ſuperiora, Gal. auctore 4. de vſu par. c. 17. ad hoc potiſſimum ſunt efformata, vt eorum beneficio, quicquid eſt ſucculentū in cibo ventriculi opera elaborato, id ad iecur ſanguinis officinā deducatur: quare & frequētiſſimæ ex meſenterio venæ ad ipſa perueniunt, quæ aſſidue trahunt & alliciunt, quicquid cibo benignū & ſucculentum eſt. Longa vero, anguſta, & variis anfractibus ea circumduxit natura, vt ſuccus, quē ex ventriculo promanantē excipiunt, in mora eſſet, eumq; tantiſper ſuo complexu retinerent, donec venæ meſeraicæ illū exugerent & ad iecur deducerēt. Craſſa autē inteſtina, etſi ad chyli diſtributionē ipſa quoque conducant: tamen ſunt magis excrementorū receptacula. quare paucioribus quoq; venis donātur, minuſq; longa ſunt, ſed ampliora, vt multa colligere poſſent, ne homines frequentius neceſſitate egerendi compulſi, a ciuilibus ſtudijs & operationibus auocarentur. Inteſtina habent ſubſtantiam membranoſam, verum non omnium ea parte pariter aut craſſam, aut tenuem, ſed talem quæ facile amplectitur ea quæ continet & rurſum quæ a contentis diſtendi apta eſt. Inteſtina omnia, perinde ut ventriculus, habēt duas proprias tunicas, quæ fibris tranſuerſis præditæ ſunt, vt excretiora eorum facultas ſit valentior, quæ duplex tunica illis fuit attributa, vt ſi forte interior putreſcat in dyſenteria, aliiſq; diuturnis malis, quod interdum fieri dicit Gal. 4. de vſu partium circa finē, altera ſit incolumis, atq; eius vicem vtcunq; ſupplere poſſit. Tunica autē craſſorum inteſtinorum tanto tenuium inteſtinorum tunica interiore durior eſt, quanto illa materiam continet duriorem, & a ſucco magis liberam: quæ enim gracilibus cōtinentur inteſtinis, liquida, fluida, & aquea ſunt adhuc, quæ vero in craſſis ſunt, longe duriora. *Nomen.* *Diuiſio inteſtinorū.* *Vſus et officium.* *Subſtātia*

Inteſtina venæ, arteriæque, ſed non omnibus pari numero & frequentia ſunt diſtributæ, quod non in omnibus inteſtinis eadem exugenda ſuccorum copia fuerit: quo enim inteſtina in continuitatem ventriculo ſunt viciniora, eo plus optimi cremoris continēt, ac proinde frequentiora vaſa gracilibus, pauciora craſſis inteſtinis inſeruntur. *Inſertio vaſorum.*

Inteſtina demum neruos accipiunt a propagine ſextæ coniugationis cerebri, ut paruos & mordaces humores prius ſentiant, & ad expellendum irritentur, quam inſigne aliquod incommodum accipiant. De ſitu inteſtinorum, figura, ac cæteris quæ ad hanc rem pertinent, non eſt longius agendum, quia puto vos ex anatome probe omnia tenere. Ex dictis licet colligere, inteſtina poſſe laborare omni genere morborum, ac primum qualibet intemperie, & ſimplici & compoſita, & cum materia, & ſine materia, nempe ſanguine, bile, melancholia, & pituita, ex quibus humoribus variis excitantur tumores præter naturam inflammationes, eryſipelata, œdemata, tumores ſcirrhoſi: quibus addunt nonnulli tumores flatuloſos, quos inflammationes appellant. Secundo poſſunt laborare morbis in cōpoſitione, ſicuti quando obſtruuntur, & impeditur naturalis tranſitus excrementorum, *Nerui inteſtinorū.* *Morbi inteſtinorū.*

item quando nõ ſeruant ſuam naturalem poſituram, ſed exeunt circa vmbilicum, vel deſcendunt ad inguina, vel in ſcrotū. Tertio laborant inteſtina ſoluta continuitate, vt ſunt vulnera, de quibus eſt aph. 6. apho. 75. ſunt vlcera, quod euenit in dyſenteria, ſunt abſceſſus, & alia id genus. Quoniã vero ſi velimus de omnibus ſigillatim egere, tempus non ſuppeteret, vt tractaremus de morbis aliarum partium, cū morbi omnes inteſtinorū mihi videantur poſſe referri ad duo præcipua capita, nempe ad dolores & fluxus, ſiquidem in ijs continetur & intemperies, & mala compoſitio, & ſolutio continuitatis, de ijs mihi ſtatutum eſt agere, incipiendo ſimul cum Rhaſe a dolore colico, in quo iure continentur omnes dolores inteſtinorum.

...io colico dolore.

Colicos dolores medici dupliciter ſolẽt appellare, vt notat Gal. 2. de lo. aff. c. 2. & 6. de loc. affect. 2. vno modo generaliter, vehementiſſimos quoſque dolores in quibuſcunq; partibus ventris euenerint, in qua ſignificatione quamplurimi tractant de dolore colico: altero proprie; nempe dolores vehementiſſimos, & contumaces, qui particulatim male afficiunt craſſa inteſtina. Cornelius Celſus nominat morbum inteſtini plenioris: vulgus medicorum hodie colicam vocant, quod quidem nomen videtur ortum habuiſſe a læſa particula, nimirum colo inteſtino, quod conuenit inter omnes potiſſimum dolere, ac laborare.

Quis morbus.

Eſt autem hic affectus ſymptoma, actio læſa facultatis animalis ſentientis inteſtinorum, de quo ſymptomate iam ſæpius diximus.

Differẽtiæ A loco affecto.

Dolores colici habent quamplurimas differentias, de quibus diligenter agendum eſt: primum vero ſunt, quæ ſumuntur a loco affecto; namque laborant inteſtina, vel tenuia, & ſuperiora, vel craſſa, & inferiora: dolorem qui ad tenuia pertinet εἰλεὸν, Græci vocant, Latini volvulum, vulgares Miſerere mei Deus: de quo ſtatui ſeparatim poſterius agere. Dolorem autem qui craſſa occupat inteſtina colicum nominant, a colo inteſtino, vt diximus, a quo tanquam cæteris longiore & magis amplo, merito hoc nomen originem habuit, de quo ſpeciatim dolore nos agimus in præſentia.

A magnitudine.

Secundo ſunt differentiæ a quantitate ſeu magnitudine, vel ab inteñſione ſeu remiſſione doloris: etenim tametſi oẽs dolores colici, vt placet Gal. 6. de loc. aff. cap. 2. ſunt vehementiſſimi, & grauiſſimi, veriſimile eſt, vel potius neceſſarium, maiorem, vel minorẽ dolorem fieri propter multitudinẽ, vel craſſitiem, vel motum, vel qualitatem eius rei a qua dolor efficitur, quæcunq; illa fuerit. Quæ pariter eſt ſententia Gale. 2. de loc. affect. cap. 2. Certum enim eſt materiã pauciorẽ, tenuiorẽ, quieſcentem, ac minori agendi vi prædiã, minorem prorſus dolorem concitare, quam quę multa, & craſſior eſt, mouetur, & maiori potentia prædita eſt. Colicos dolores qui quoquomodo ſunt leuiores, Auicenna punctiones ſolet appellare.

A qualitate.

Tertio ſunt differentiæ a qualitate doloris, de quibus diffuſe tractat Gal. loco citato, 2. de loc. affectis; ſed illæ ſunt magis principales. Colici dolores alij ſũt extenſiui, adeo vt non ſolū inteſtina, ſed alię quoque proximæ partes extendatur, quod potiſſimū fieri ſolet a flatibus; alij ſunt fixi, & vno in loco permanentes, ac ſi palus in parte forent infixus, quandoque vero ac ſi terebro locus dolens videatur confodi, & perforari, quos propterea dolores perforantes nonnulli appellant, cuiuſmodi dolorem Galen. narrat ſe paſſum fuiſſe, quo ea quæ in profundo ventris erant, in eo potiſſimum ſpatio, per quod a renibus ad veſicam vreteres extenduntur, ſibi videbantur terebro perforari.

Alias multas ſpecies, & qualitates doloris refert Gal. ex Archigene, veluti tractorium, auſterum, dulcem, leniter acutum, ſalſum, viſcoſum, ſodomitum, & aſtringentem, quæ nomina cum ſint obſcura, & auditorem nihilo doctiorem reddere poſſint, tanquam inutilia, dicit Galen. perinde ac ſi omnino ſcripta non fuiſſent, ſunt relinquenda, & prorſus negligenda.

Atque vtinam non hoc etiam tempore noui ſint Archigenes, qui nouas, ambiguas & inuſitatas voces quotidie conantur in artem medicam introducere, quas neque cæteri, neque forte ipſi ſatis intelligunt: quæ quidem ſcribendi, & docendi ratio, quantas tenebras imperitis animis poſſit offendere, omnem diſciplinam confundendo, & perturbando, & quantum a bonis auctoribus, præcipue vero Ariſt. & Gale. reprehendatur, notius eſt quam vt pluribus debeat demonſtrari. Sed redeo ad differentias doloris colici.

A tẽpore.

Quarto loco ſunt differentiæ a tempore: dolores colici, alij ſunt antiqui, alij noui, alij continui, alij interpolati, & quibuſdam veluti circuitibus reuertentes: ad quem modum narrat Gal. hiſtoriam cuiuſdam iuuenis, qui poſt ſumptum ſcammonium per quãdã interualla ſæpe doloribus colicis vexabatur, 12. metho. cap. 7.

A more.

Quinto ſunt differentiæ a modo affectus, a bono, vel malo more: iam colici dolores vel ſunt benigni, & facile ſanantur, vel ſunt maligni vixque vllam recipiunt curationem: alij ſunt peſtilentes, alij non peſtilentes: quam quidem doloris colici differentiã, a plerique omnibus prætermiſſam nõ prætermiſere Paulus & Auic. Paulus enim mentionem facit cuiuſdam colicæ ægritudinis ſua ætate ſæuientis, quam a finibus Italiæ incipientẽ, narrat per pleraq; alia loca Romani Imperij inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe. Pariter Auic. lib. 3. fen. 16. tractatu 2. ca. 6. ſcribit ad hunc modum. Et quandoque accidunt colica, & ileos ſecundum ſemitam accidentiæ ægritudinum peſtilentialium aduenientium, & peruenitū de regione ad regionem, & de homine ad hominem. Et rurſum lib. eodem tractatu 4. cap. 30. Et ileos quidem vadit de quibuſdam ad quoſdam permutatione, qua fit aere peſtilentiali, & de terra ad terram, permutationẽ ęgritudinum uenientium. Hæc Paulus & Auicenna; quos loco illi debent animaduertere, qui contendunt peſtem eſſe quendam certum, & determinatum modum, & illi perpetuo febrem coniungi: de qua re longius diximus in tractatu noſtro de peſte.

A coniunctis.

Sexto ſunt differentiæ a coniunctis: quandoque colici dolores ſunt, vel cum febre, vel ſine: cum virtute robuſta, vel debili: in iuuene vel ſenectute vel hyeme: & cæteris quæ habent eandem rationem.

Poſtremo ſunt differentiæ a cauſis, quæ inter cæteras omnes ſunt dignę maxima notatione, & animaduerſione. Cæterum cum hæc pars a pleriſque admodum confuſe tractetur, qui nullo ordine infinitas prope colici doloris cauſas, ac veluti quoddam chaos ſolent proponere, experiamur nos, an dilucidioris doctrinæ gratia, hanc totam rem in certa quædam; & definita capita poſſimus referre.

De cauſis

De cauſis doloris diximus alias quod eſt ſatis, & ſtatuimus ex Galeno 4. de ſimp. med. facult. dolores fieri propter vnam tantummodo cauſam, nempe ſolutionem continui. Cum igitur inteſtina doleant, vel aliqua adſit continui ſolutio neceſſe eſt. Prætermiſſis autem cæteris omnibus cauſis, & potiſſimum externis, quæ poſſunt ſoluere continuum, de quibus item diximus diffuſe, illud memoria eſt repetendum, quod pariter iam ſupra confirmatum fuit, duas qualitates, quas per excellentiam Philoſophi & Medici actiuas appellant, frigiditatem & caliditatem, eſſe quam maxime efficaces ad ſoluendum continuum noſtri corporis, atque ad efficiendos dolores: ex quo id nobis licet colligere, dolores colicos ab ijs potiſſimum excitari, quæcunque vehementer poſſunt inteſtina refrigerare, vel calefacere: namque aliæ duæ qualitates, humiditas, & ſiccitas, niſi caliditati, vel frigiditati coniungãtur, primo & per ſe vix poſſunt continuum ſoluere, & dolorem efficere, niſi forraſſe leuiſſimum, & cuius nulla ſit habenda conſideratio. Vtraque autem quæ cum refrigerandi, tam calefaciendi vim habent, non una ſed multiplici conſtant ratione: itaq; alimẽ-

ta

Digitized by Google

ta craſſa, frigida, quæ fere ſunt manifeſta, aquæ importuna potio, aut præterea niuis, qua inſano quodã appetitu plerique viri principes tantopere delectantur, aer frigidior, intempeſtiua exercitatio, crapula, immoderata venus, & ne ſim longior, quæcunque humores frigidiores, crudiores, pituitam, & flatum poſſunt efficere, cauſæ doloris colici ſtatuẽdæ ſunt: pariter quæcunque iis ferme contraria, humores gignere poſſunt calidiores, & acriores, a quibus inteſtina vellicentur, mordeantur, & affligantur, iure huius mali licet cauſas ſtatuere. Summa ergo cum ratione ſcribit Gal. 11. metho. c. 8. in craſſioribus inteſtinis dolores fieri plerumque, aut ex frigida, craſſa & lenta pituita, nec nõ ex flatuoſo aliquo ſpiritu, aut ex tenui & acri humore, locum mordente, & vellicante: iis addit Auicenna humorem melancolicum, quotieſcunque vel a liene, vel ab vniuerſo corpore tranſmittitur ad ventriculũ, & inteſtina, ex quo poſtea generantur flatus, qui facile ex humore melancholico generantur, atque ita efficiuntur dolores. Nonnulli addunt & ſanguinem; ſed reuera, aut nullus, aut leuiſſimus dolor a ſanguine poteſt excitari, niſi fuerit coniũcta inflammatio, de qua poſterius tractabitur.

An ſola intẽperies inducat dolorẽ colicum. Nõnulli quærũt hoc loco, an ſimplex inteſtinorum intẽperies ſine materia poſſit colicos dolores efficere? Quibus cẽdeatis breuiter, illud quidẽ fieri poſſe, ſed tñ raro, & dolores fieri admodum leues, cum huiuſmodi intemperies ſine materia breui tempore ſoleãt perdurare, quin generentur, & flatus, & humores, a quibus poſtea generantur dolores vehementiſſimi.

Secundo loco fiunt dolores colici ab iis quæ obſtruunt inteſtina, quotieſcunque enim & flatus, & humores, & excrementa retinentur, & impediuntur, quominus poſſint erumpere, & excerni pro inſtituto naturæ, tunc facile, & frequenter dolores ſolent excitari: huiuſmodi vero obſtructiones a multis fieri poſſunt, tumoribus præternaturam, inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, a multa copia humoris craſſioris, a multis & durioribus alui excremẽtis, a vermibus vt placet Auicennæ, ac poſtremo a lapidibus, quod aſſerit Aetius, & confirmant nonnulli recentiores; de quibus item lapidibus an generari poſſint in inteſtinis, Gal. videtur dubius fuiſſe, qui lib. 6. de loc. affect. cap. 2. ſcribit ad hunc modum: *Calculi excreti.* Scripſerunt nonnulli, quod in vehementiſſimis excretionibus, validis præcedentibus doloribus, aliqui lapides calloſos eiecerint, ſimiles iis qui in veſica conſiſtunt: id quod ipſe neque vidit, neque alium qui viderit, audiuit. Dum ego eſſẽ iunior Patauii ante annos 40. Franciſcus Friſimelica, meus præceptor, medicorum ſui temporis, mea ſententia princeps, & omni veriſſima laude cumulatus, mihi & pleriſque aliis aſſeuerauit ſe vnum lapidem deieciſſe; & quod fortaſſe alicui magis mirum videbitur, equidem vidi ex vtero cuiuſdam monialis exiiſſe multos lapillos duriſſimos. Ac ſane ſi hæc res bene cõſideretur, nihil videtur prohibere, quin lapides generari poſſint, & in inteſtinis, & in vtero, ſicuti generantur in veſica: etenim tametſi hæ partes naturali ſua tẽperie ſint frigidæ, tamen neque deeſt interdum tanta caliditas, quãta eſt ſatis pro ſiccãda, & coquenda materia craſſiore, vt demum illa conuertatur in lapidem. Atq; hæ videntur eſſe cauſæ, vel potius fontes cauſarũ, ad quos referri poſſunt quæcunq; dolores colicos poſſunt efficere, primo & p ſe laborantibus inteſtinis.

Per cõſenſum. Sed præterea, vt placet Auic. illa quoq; nonnũquã laborant per conſenſum aliarum partium, ventriculi, iecoris, lienis, renum, vteri, veſicæ, quotieſcunque hæ partes inflammantur, vel aliter intumeſcunt; ſiquidẽ tunc comprimuntur inteſtina, eorumq; ſoluitur cõtinuitas, & colici dolores generantur. Verum, vt libere dicam, hæ cauſæ mihi videntur imaginariæ, alienæq; ab omni tum experiẽtia, quod facile poteſt intelligi, ſi cõſideremus ſitum, & conditionem inteſtinorum, quæ vel inſignes vicinarum partium tumores commode poſſunt perferre; nec non ſi memoria repetamus, ſæpiſſime fieri, vt iis partibus inflãmatis, vel aliter quomodocunq; repletis, & tumeſcentibus præcipue vero ventriculo, veſica, vtero, nulli tamen ſuccedãt inteſtinorum dolores; ac ſpeciatim male ageretur cũ mulieribus prægnãtibus, ſi geſtationis tempore, ac maxime poſterioribus menſibus vtero tantopere tumeſcẽte, cogerentur laborare dolore colico. Sed præterea Gal. refutat hãc opinionem 6. aphor. com. 44. qui diſputat aduerſus nõnullos expoſitores aph. nec vterũ, neq; veſicam, quantumcũq; repleatur, extendantur, atque in maximũ tumorem attollantur, dolores inteſtinorũ efficere poſſe. Quod ſi iſti velint, huiuſmodi partes poſſe interdũ inteſtinis aliquod malũ communicare, idq; ea potiſſimũ ratione, quod illis, ac maxime ventriculo, & iecore a ſuo munere deficientibus, generẽtur excrementa, quæ deinceps ducta ad inteſtina dolores efficiant aut foueant, forte appoſite & ad rem accommodate loquerẽtur: quandoquidẽ vix aliter videtur fieri poſſe, quin laborantibus inteſtinis, princeps aliqua pars, exẽpli gratia, vẽtriculus, ſi redundent humores frigidi, vel iecur, ſi calidi, vtcunq; male afficiatur. Verum ſingula breuiter in vnũ colligamus.

Sicuti generaliter omnis doloris, ita ſpeciatim colici, vna, & immediata eſt cauſa continui ſolutio; hãc efficiunt quæcunque inteſtina poſſunt vehemẽter vel refrigerare, vel calefacere, illa quidem, vt Gale. eſt auctor, denſando & contrahendo, & fundendo, & diſſoluendo, vtraque ſi multa fuerint, replendo, grauando, & diſtendendo.

Secũdo continuũ ſoluunt quæcunq; inteſtina poſſunt obſtruere, & eſſe impedimẽto quo minus flatus & excrementa facile poſſint excerni: tumores præter naturã, multa & craſſa materia, copioſa & duriora excremẽta, vermes, lapides, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi: quamobrẽ illa omnia quæcunq; poſſunt inteſtina, vel primo, & p ſe, vel ſecundario & per cõſenſum, male afficere, atque eorum cõtinuitatem ſoluere, iure colici doloris cauſæ ſtatuenda ſunt. Atque hactenus de differentiis doloris colici; itaque accedamus ad ſigna.

Signa doloris colici in vniuerſum fere ſunt manifeſta: *Signa.* dolor eſt vehemẽtiſſimus, & cruciatus maximus, adeo vt ſi leuior fuerit, vt ſupra diximus, vere colicus nõ debeat appellari, ex ſententia Galeni 6. de locis affectis, cap. 2. Hic dolor quandoque eſt fixus, & vno in loco ſtabilis, terebro perforanti, aut palo infixo ſimilis: quandoque vero eſt vagus & inſtabilis, & modo in illa parte validius viget, pro vario ſitu inteſtinorum, ac potiſſimum coli, quod tradunt anatomici a dextra parte in modum cuiuſdam Zonæ, ad ſiniſtram procurrere: itaque nunc hepatis regionem occupat, nunc lienis, nunc ventriculi, frequenter renũ, ſupra & infra vmbilicum; ſæpiuſque in ſiniſtro inguine plus viget, eo quod in ea parte colon ſit magis anguſtum; ducto in conſenſum ventriculo, vomitus ſæpe excitatur, quo pituitoſa, cruda, nonnunquam bilioſa, porracea, & æruginoſa vacuantur, perpetua fere adeſt nauſea, afflicta & proſtrata appetentia; aſſumpto alimento dolor ſolet augeri, quod tunc inteſtina deprimantur & grauentur, ieiuno autem ventriculo ſolet minui, quod tunc inteſtina ſint libera ab huiuſmodi incommodo & compreſſione; ægroti habent aluum ſemper impeditam & aſtrictam, adeo ut fere nihil infra, ne flatum quidem, emittere poſſint: quod ſi quid vel ſponte, vel arte redditur, id maiori ex parte eſt flatulentum, & bouino ſtercori ſimile, aquæ ſupernatare conſueuit. Atque hæc fere illa videntur eſſe indicia, ex quibus generaliter colici dolores deprehendi poſſunt; itaque accedamus ad ſigna differentiarum.

Vtrum leuia an craſſa inteſtina laborent, hoc eſt, vt ego interpretor, vtrum iliaca vel colica ſit affectio, infra explicabimus, tractantes de ileo: pariter videntur prætermittenda indicia, quæ ſumuntur ex differentiis, a qualitate doloris, quãtitate, a tempore,

& reliquis, cum hæc vel ægrotis referentibus, vel aliis rationibus facile poſſint intelligi, neque indigeant maiori inquiſitione: ſed diligenter vos decet verſari in cognoſcendis ſignis differentiarum, quæ ſumuntur à cauſis, ac præcipue materia, ex qua maxima ex parte colici dolores originem habere ſolẽt. Ergo ſi dolores pendeãt ex materia frigidiore, exempli gratia, ex lẽta & craſſa pituita, quod frequenter ſolet euenire, huiuſmodi humores, vt placet Gale. 12. metho. 8. dummodo ſoli fuerint, non adeo vehementes, & acerbos dolores efficiunt: at vero ſi præterea humori accedat flatuoſus quiſpiam ſpiritus, qui ex ijs locis in quibus cõtinetur, nequeat erumpere, tunc grauiſſimi & atrociſſimi fiũt dolores, modo in vna parte, ac ſi illa terebro vel infixo palo perforetur, modo in pluribus, quę præter modum diſtenduntur & cruciantur: dolor propemodum eſt longior & diutius perſeuerat, nocet frigida, iuuant calida. atque imprimis optimum eſt remedium, ſi vomitu, clyſtere, vel quomodocunque exeat pituita, id quod ſcribit Gal. ſibi ipſi eueniſſe impoſito oleo rutaceo, 2. de locis affectis. cap. 2. præceſſit victus & vitæ ratio ad generandam pituitam accommodata, alimenta multa, craſſa, difficilis concoctionis, veluti carnes bouinæ, piſces viſcidi, caſeus, lac, quæ ex caſeo lacte parãtur, quæ ex farina & paſta cõficiũtur, vina noua, & alia huiuſmodi prope infinita, importuna exercitatio ſtatim poſt ſumpta alimenta, immoderata venus, retenta eſt aliqua ſolita euacuatio, & præſertim pituitæ: quibus demum licet nobis coniungere ætatem, ſexum, temperamentum, tempus anni, regionem, & alia id genus, quæ huius humoris copiam poſſunt indicare: lotia crudiora & albidiora eſſe deberẽt quod omnis ratio demonſtrat, veruntamen propter vehementem dolorem, qui ſpiritus, humores, & vniuerſum corpus nimis torquet & inflammat, illa ſępe numero flaua & colore intenſa conſpiciuntur: unde præclare Auic. inquit lib. 3. fen. 16. tractatu 5. ca. 12. Et non oportet vt decipiatur aliquis per id, quod forte fit de ſiti & inflãmatione & rubedine a quę, vt exiſtimet quod ægritudo ſit calida: illud namq; eſt cõe omnibus. Sin autem colici dolores fiant ex flatibus, ij vel in cauitate inteſtinorum, vel intra eorum tunicas colliguntur primi, fere vagantur, neque vno in loco perſiſtunt, breuibuſque interuallis ſępius recrudeſcunt: ſecundi vero ſunt magis firmi, continui & pertinaces, quod flatus exitum non inueniant, & locum mutare nõ poſſint, inteſtina & totus venter intumeſcunt atq; extenduntur, ægroti flatuum multitudinẽ & rugitum in ventre percipiunt ſi flatus quiſpiã vndecunq; vel vtcunq; erumpat, maximo remedio eſt, antecesſit victus ratio plane flatuoſa, intẽpeſtiua potio aquæ frigidioris, vſus plurimus leguminũ, olerũ, fructuum, vuarum, caſtanearum, & ſimilium.

Signa materia pituitoſa.

Signa flatuum.

Si contingat dolores colicos generari ex humore acri & bilioſo, quod tametſi rarius contingit, tamen certum eſt vſuuenire aliquando, tunc illi vehementiſſimi ſunt, & acerbiſſimi, non ſine quodam morſu, & punctione, ęgroti enim dolent, & conqueruntur, ac ſi inteſtina mordeantur, & quibuſdam quaſi aculeis pũgantur & corrodantur, maiori ex parte accedit febris, ſitis, ęſtus, vigiliæ, interdum conuulſio, vt notat Aetius, maxime vbi circa os ventriculi humor fuerit aggregatus, quandoque, & animi deliquia, & humodi a... ter, ſudores frigidi; lotia ſunt inſigniter flaua & bilioſa, ac calidis tum alimentis, tum medicamentis, & in vniuerſum ab omni calefacientis victus ratione irritantur, ſicuti contra a cibis boni ſucci acredinem humoris temperantibus iuuantur maximopere: ſic exhibita hiera, ad purgandos huiuſmodi humores aptiſſima, uel alia ratione ductis humoribus bilioſis, & dolores mitigantur.

Signa materia bilioſa.

Quę omnia indicia huius doloris tradita ſunt a Gal. 1. de locis affectis c. 4. quibus poſtremo coniungenda ſunt, ut ſupra notauimus, ætiç inſtitutum, ętas, temperamentum, conſtitutio aeris, & alia eiuſdem rationis, quæ bilis generationem & redundantiam poſſunt gignere & indicare.

Si fuerint dolores colici obſtructis inteſtinis, ne excrementa poſsint excerni, quod fieri diximus propter tumores pręter naturam, propter multam & craſſam pituitam, propter retentionem multorum & duriorũ alui excrementorum, propter vermes, lapides, & ſimilia, ex iis quæ hactenus poſita ſunt, facile colligi poſſunt indicia, quę ſingulas huiuſmodi obſtructionis cauſas poſſunt indicare. Exempli gratia, ſi fuerit inflammatio uel eriſipelas, dolores maximi ſunt & acerbiſsimi, & certo in loco permanentes, ægri internum æſtum & pulſationem percipiunt, accedit febris, quę internas inflammationes perpetuo comitatur, adeſt ſitis, uigiliæ communicata caliditate, & ſiccitate uentriculo & cerebro, excrementa ſupra, & infra prorſus retinentur, ad ſummam omnia ſunt deteriora & difficiliora. Si fęces fuerint induratæ, & retentæ, referente ęgroto res fit manifeſta: ad quem modum & reliquæ obſtructionis cauſæ facile poſſunt intelligi, ut pluribus non ſit opus. Atque hactenus de ſignis doloris colici, tum generis tum differentiarum.

Quoniam uero, ut ſcribunt Hipp. & Plato, referente Gal. 9. de decretis Hipp. & Plat. 2. & aliis locis, ſimilitudines non modo vulgaribus ſed etiam eruditis medicis nonnunquam errores & ambiguitates parere ſolẽt, idcirco, ut idem nos admonet Hipp. in lib. de ijs quæ fiunt medicina, com. 1. tex. 1. ſimilia & diſſimilia ſunt a principio inſpiciendum, ex maximis et facillimis, ex ijs quæ omnino quocunque modo cognoſcuntur, ita quidem, Galeno interprete, ut quicunque recte medicinam facturi ſunt, hanc artis partem, quę ſigna complectitur, intelligere atque exercere debeant, antequam alteram partem aggrediantur, quæ pertinet ad curãdi rõnẽ; adeo vt quoties aliquã ſimilitudinẽ habuerint, exacte valeãt ſingulas morborũ differentias cognoſcere: quare cũ multa ſint in ventre inferiore, quæ aliquã colici doloris formã repręſentare, & nobis imponere poſſint, oppertet ſtatuendũ eſt aliqua ratio, qua huiuſmodi ſimilitudines diſtinguere, & alterum malum ab altero ſecernere poſſimus.

Cum ergo quis conqueritur de dolore uentris, illud primum eſt animaduertendum, an hic dolor ſit ſublimis, & externis in partibus conſtitutus, an non ſublimis & penitioribus locis firmatus magis: quam quidem rem apud Gal. diſtinguit pertonæum. Sublimes dolores, ille inquit, 6. aph. com. 9. accipere oportet non ſecundum corporis longitudinem, ſed profunditatem, eos autem diſcriminat in uentris regione peritonęum, ita ut dolores qui in partibus huic ſuperioribus fiant, ſublimes dicantur; qui uero in partibus huic ſubiacentibus hoc eſt, ipſis inteſtinis atque uentriculo & alio corpore conſiſtũt, non ſublimes nocentur, quod profecto eſt dignum animaduerſione, tum propter rationem curandi plane uariam, pro uarietate partium laborantium, tũ maxime propter prognoſticum. Nam quemadmodum hoc loco docet Hippo. dolores uentris ſublimes ſunt leuiores, non ſublimes ſunt fortiores, ſiquidem partes internæ, ventriculus, iecur, inteſtina, & ſimiles, procul omni dubio ſunt magis principales & maioris momenti: externæ autẽ quę ſunt ſupra peritonæum, ſunt ignobiliores, & minus periculoſæ, præterquam quod partibus internis non ita facile remedia poſſunt accommodari, ſicuti externis, quæ fere ſunt in ſuperficie. A uero ſine multo labore, alter locus ab altero, dolor ab altero diſtinguitur, ipſo nimirum ſenſu, genere doloris, & aliis ſymptomatibus, etenim muſculi abdominis, & cæteræ partes poſitæ ſupra peritonęum, ita patiũtur vehementiſsimos, & acerbiſsimos dolores, quos diximus pati inteſtina: pariter ſi quis tactui animum diligenter adhibeat, uel apparẽte aliquo tumore, uel aliis modis, is facile ſublimium partium læſionem deprehen-

det:

de manique liſid inſi bus externis partibus: libere nulla apparent ſymptomata, quæ internas partes laborātes ꝛ mitantur ſæpenumero, vel quæ priorimis partibus conſentientibus aliquando ſolent obſeruari. Itaq; prætermiſſis ut præſ aula partibus ſublimibus, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, vbi nobis conſtiterit partes internas laborare, illud vnum reſtat vt intelligamus, quænam peculiaris pars ſit male affecta ex pluribus quæ intra periton æum continentur. At vero multarum huiuſmodi partium læſionem & dolores in alia, tū maxime ſitus ratio manifeſte demonſtrat, adeo vt ferè nemo ſit ita rudis, qui dolores ventriculi, iecoris, lienis, veſicæ, a dolore inteſtinorum non facile poſſit diſcernere: verum inter omnes partes vterus, quoquomodo in mulieribus & renes præcipue ac frequenter videntur cum inteſtinis dolentibus aliquam ſimilitudinem habere: etenim mulieres quandoque vel a partu, vel quo tēpore fluxuri ſunt menſes dolore quodam vehementiſſimo ſolēt torqueri, qui fere dolorem colicum videtur repræſentare. Memini me olim vidiſſe & viſitaſſe duas nobiliſſimas mulieres, alteram Vicentiæ puerperam, alteram Venetijs virginem, quarū illa ſemel & ſæpius ſtatuto menſium tempore vſque adeo acerbo & ſæuo vteri dolore cruciabatur, vt medici quidam opinarentur fuiſſe dolores colicos: veruntamen neque admodum difficile eſt, alterum ab altero dolore diſtinguere: namque ſi mulier doleat a partu, fere eſt neceſſe, vt menſtruæ purgationes aut plane ſupprimantur, aut ſaltem aliqua ex parte imminuantur; dolor magis eſt in ligamentis, vt fere coxendicus videatur, ac propemodum ad inguina deſcendit. Si autem mulier doleat propter difficultatem menſium fluentiū, quo quidem ſymptomate multæ puellæ virgines ſolent corripi frequentiſſime, etſi venter vtcunque dolet, tamen huiuſmodi dolor videtur ſpeciatim circa renes reſidere, qua parte venæ & vaſa ſeminaria deſtinata tendunt ad vterum, ſiquidem illa ob plenitudinem diſtenduntur, & dolorem afferunt. Præterea neque alia deſunt vteri laborantis inditia, periculum ſuffocationis, conuulſionis, & alia id genus, quæ a dolore colico maiori ex parte ſunt aliena. Quod ſi demum ijs addas, quæ de ſingulis doloris colici diximus ſupra, tam nullus ambiguitati locus fortaſſe reliquus fuerit.

Signa diagnoſtica doloris vteri.

Signa de... ligquend. Cæterum coli, & renum dolores tot modis inter ſe conſentiunt, & ſigna vtrumque indicantia vſque adeo commiſcentur & confunduntur, vt illis diſcernendis nobiliſſimi etiam Medici decipiantur ſæpenumero, ex quibus vnus fuit Galtantus medicus, qui colico dolore cruciatus fatetur, ſe illum renalem iudicaſſe, 2. de locis affectis, cap. 2. Verum neque hic deſunt rationes, quibus poſſimus alterum ab altero ſeparare; ex ijs quidem quæ præcedunt nulla fere eſt coniectura, quæ certi aliquid poſſit afferre, ſiquidem vterque affectus cruditates ferme ſequitur, & maiori ex parte pituitā cauſam habet ſuæ generationis, quare tum præſentia, tum ſequentia ſunt animaduertenda.

Itaque vtrobique ducto in conſenſum ventriculo, nauſea, & vomitus viget, ſed multo maiores & frequētiores accidunt ijs, qui coli dolore cruciantur; quod conſtat ex anatome, colon fundo ventriculi cōtiguum eſſe: vnde quod alterum ſignum poſitum eſt ab Auicenna, aſſumpto alimento ac repleto vētriculo colici dolores augentur, ieiuno autem & vacuo ventriculo imminuuntur, quod contra euenit in dolore renum, renibus quoquomodo ab humiditate alimenti lenitis et recreatis. Præterea colico dolore laborantes pituitoſa quædam & corrupta nonnunquam & biliosa euomunt, quibus præaſſumpti quoque alimenti aliquid permiſtum videtur; ſic alui excrementa longe magis in colicis retinentur, vt ne flatum quidem emittere aut ructū reddere poſſint: amplius dolores colici plurimos ſæpenumero locos ſolent occupare, & modo in hac parte, modo in altera vehementiores fieri: renum autem dolores vno in loco ſtabiles, & quidem exiguo reſtringuntur, quem ipſi renes circumſcribunt, ac fere alterorum latus iuxta renum dolentem occupat, niſi forte dolores vna cū cauſa in vaſa vreteræ deſcendāt, aliquando etiam perueniant ad coxendicem, ad teſticulum, ad femur, quæ è directo ſunt, propter eum conſenſum quem renes habent cū dictis partibus, de quo ſcribunt Hippo. & Galen. 6 lectio 1. com. 6. Sed tamē notandum eſt, fieri poſſe interdum vt dolor colicus in certo loco firmetur, vbi ſcilicet renes ponūtur: In quo caſu hoc ipſum ſignum ex loco petitum nihil ad notitiam poteſt conferre. Quod ſi demum dolor fuerit in loco renibus altiore, hoc plane argumentū eſt euidentiſſimum, malum in colo conſiſtere: ijs addenda eſt excrementorum conſideratio: nā renibus laborantibus vix fieri poteſt quin aliqua adſit vel difficultas, vel mala affectio, quę ad lotiū pertineat, ſiquidem nephritica a principio fere aquoſas puraſq; vrinas reddunt, quę ſequentibus deinde diebus aſperam ſubſidentiā oſtendunt, poſtea exquiſite arenoſam, aliqñ etiam vna cum lotio cruenta exeunt. altera autem parte, ſi dolor in colo conſiſterit, neque lapis, neque arena, neque cruor, ſed potius humor quiſpiam pituitoſus, & craſſus videbitur ſubſidere in lotio. & quatenus pertinet ad excrementa alui, vt diximus, vel illa prorſus retinentur, vel flatuoſa quodammodo deijciuntur, quæ ſæpe conſueuerunt aquæ ſuperoatare, habentia ſimilem bubulo ſtercori conſiſtentiā. Poſtremo loco dolores nephritici & colici præclare diſtinguuntur varijs remedijs & curationibus: etenim colicæ exacerbationes laxātibus, & lenientibus clyſteribus longe magis mitigantur, quam dolores nephritici, immo vero euenit interdum, vt frigido aliquo humore ſimul cum clyſtere eiecto, illico quieſcant, ſicuti euenit Gal. qui ſibi impoſito oleo rutaceo paulo poſt vehemētiſſimo cum dolore excreuit pituitā, a Praxagora vitream nominatam, quod vitro fluxo tum colore, tum conſiſtentia ſimilis. ſic adeo ut præſidium non tantum mitigatoriū, ſed etiam curatorium, & indicatoriū merito poſſit appellari: quemadmodū pariter ſi lapis cum vrina eijciatur, & ægrū dolore liberat, & ſimul laborantem locum demonſtrat: in ſumma lapidē frangentia medicamēta recreant dolorem renum, neq; ſubleuant dolorem colicum: cōtra, quæ iuuant dolorem colicum, renum dolori non proſunt, dummodo propriam, & legitimam vtriuſq; partis curādæ rōnem animaduertamus: namq; ſi velimus vnius doloris mitigādi rōnem habere, quod principio vtrobique faciendum eſt, vtriuſque doloris præſidia debent eſſe communia, ſiue extrinſecus adhibeantur, ſiue interius recipiantur, quæ nimirum ſunt moderata caliditate, & tenui ſubſtantia, & proprie anodyna dicuntur, de quibus alias diffuſe diximus: ex quo Gal. ſcriptum reliquit 2. de locis aff. 2. quanquam medicus inter initia in diſcernendis duobus doloribus fallitur, id nihil intereſſe; ſed tamen fore neceſſe vt deinceps probe alterum ab altero ſeparet, & vtriuſq; propriam curandi rationem, quæ plane diuerſa eſt, accurate intelligat: namque ille inquit 6. de locis affec. 2. ſicuti in principio urgente dolore, utraque pars iiſdem indiget præſidiis, ita in eo quod ſequitur tempore, indiget diuerſis. Sed hac de re ſatis, ad curationem ueniamus.

Curatio dolorum. Diximus alias ex Gal. 5. de ſimpl. med. facult. ca. 9. nec non 12. metho. capit. 8. dolores colicos, & cæteros omnes triplici ratione curari. primum per quædā medicamenta moderatæ caliditatis, ac tenuis ſubſtantiæ, quæ dolorem ſenientia dicuntur: ſecundo per medicamenta ſtupefacientia, quæ ſtuporem afferendo efficiunt, ne æger dolorem percipiat; tertio per ea præſidia quæ auferunt, cauſam doloris. Nos ſingulas rationes perſequemur, quod in curandis colicis doloribus modo una, modo altera, modo omnibus indigeamus, & a priore faciamus principium, quæ medicamenta anodyna complectitur, quorum in principio dolorum ſolet eſſe uſus maximus, & frequentiſſimus, cum ſæpenumero habeant rationem, non modo doloris, ſed

etiam

etiam ſanantia. Sed antequam illud facimus, non prætermittenda ſunt ſigna prognoſtica, ex quibus facilem, vel difficilem, felicem, vel infelicem morbi terminationem licet præſagire, quæ ferè ſunt huiuſmodi.

Prognoſtica. Namque vbi futura eſt ſalus, dolores ſunt remiſſiores, inconſtantes, neque vno in loco obſtinate perſiſtunt; immo vero aliquando intermittunt, tametſi poſtea redeunt, excrementa non prorſus retinentur, quibus vel ſponte, vel arte redditis, æger quoquomodo videtur quieſcere: ijs licet addere quæ omnibus ferè morbis ſunt communia, facilem ſpirationem, bene ſe habere ad oblationes, mente conſtare, & alia huiuſmodi. Contra autem ſi morbus eſt inſanabilis, & tendit ad interitum, dolores ſunt acerbiſſimi, vno loco firmiter fixi, minime inconſtantes, nuſquam & nunquam intermittunt, nullus quieti locus relinquitur; excrementa penitus detinentur; vrgent vigiliæ, deſperatio, & demum ſequuntur vomitus, ſingultus, delirium, refrigeratio extremarum partium, ſudores frigidi, ſyncope, & mors. Inter cæteras autem differentias, illa quæ ex inflammatione ortum ducit, omnium grauiſſima cenſenda eſt, vt quæ præter alia pericula ſæpenumero ſoleat in ileon terminare. Sed & altera differẽtia, quã diximus eſſe peſtilentem, & contagioſam, eſt maxime lethalis, de qua ſcribit Paulus li. 3. c. 43. multos ægros in morbum comitialem, quoſdã in paralyſim, & nonnullos in vtrumque morbum incidiſſe.

Auic. arguitur. Hic ego ſum neſcius, quid ſibi voluerit Auic. qui 3. canonis fen. 16. tract. 3. cap. inter ſigna exitialia doloris colici reponit, neſcio quod veſtigium, atque vt illa appellat, botor nigrum ſicuti faba, in ſupercilio, ſi modo illud vlceratur, & remanet vſque ad diem ſecundam; quibus talibus ineptijs frequenter videmus illius ſcripta eſſe referta.

Curatio. Aggredimur primam rationem curandi dolores colicos per medicamenta anodyna, & quoniam hi dolores maiori ex parte ſunt in craſſis inteſtinis ſicuti diximus, iure clyſteria principem locum obtinent, & ante cætera omnia præſidia debent adminiſtrari: hæc igitur conficiantur ex medicamentis temperatis, & dolorem lenientibus, chamomelo, anetho, oleo amygdalarum dulciũ, & ſimilibus, ſecundum hanc formã;

℞. *Chamomeli*
Anethi ana M. j.
Seminum aniſorum
Fœniculi. ana ℥. *j.*
Fiat decoctio in aqua ad conſumptionem medietatis.

℞. *Huius decocti unis lib. j.*
Olei amygdalarum dulcium recentis.
Adipis anſerinæ recentis.
Mellis roſati ana ℥. *ij.*
Miſce pro clyſtere.

Pariter optima ſunt clyſteria ex ſolis oleis confecta, quorum meminere Galen. Paulus, & omnes, qualia ſunt oleum anethinum, chamomælinum amygdalarum dulcium, vel ſola, vel inter ſe commiſta ad ℥. xv. quibus portio quoque adipis anſerini, vel gallinacei poteſt commode permiſceri: quod ſi in ijſdem oleis decoquantur ſemina flatus diſcutientia, qui fere in dolore colico nunquam deſunt, fiet medicamẽtum non modo anodynum, ſed etiam quoquomodo curatorium: & eſt remedium Gal. 12. meth. c. 8. 2. ad Glau. 6. Sit exemplum:

℞. *Olei chamomælini completi lib. iij.*
Seminum aniſorum
Fœniculi
Cymini
Ammeos ana ℥ *ß.*
Vini maluatici ℥ *j.*
Miſce bulliant ad conſumptionem vini.

Nonnulli ſolent accipere tantum vini quantũ olei, ſed male, quoniam vinum non eſt anodynum, ſicuti oleum, ſed mordicat inteſtina. Quo loco illud eſt accurate animaduertendum, quod dicit Gal. locis citatis, hoc tempore non conuenire neque nitrum, neque baccas lauri, neque alia acriora medicamenta, quæ propter copiam materiæ non poſſunt eam diſcutere & ſtatim diſſoluere, immo vero ſæpius augent dolores. Nonnulli familiariter vtuntur clyſtere ex puro oleo ſeminis lini, quod ſane eſt optimum, ſed fortaſſe magis conuenit progreſſu morbi poſt alia clyſteria, quam principio dolorum.

Externa anodyna. Neq; vero hæc ipſa anodyna medicamenta ſolum infunduntur, ſed etiam exterius adminiſtrantur. & primum ſunt inunctiones ex oleo anethino, amygdalarũ dulcium, adipe gallinaceo, & ſimilibus, quibus calidis vniuerſus venter illinendus eſt. Secundo ſunt fomenta, ſic excipiuntur hæc ipſa olea vel veſica, vel lana, vel ſimile, vel ſimili re, & aſſidue fouentur partes dolẽtes: ſic parantur decocta ex rebus anodynis, & cum ſpongia madefacta ſiunt fomenta, quæ ſolent inter cætera præclaram operam præſtare. Et ſit exemplum:

℞. *Chamomeli*
Anethi ana M. j. ß.
Seminum lini
Fœnugræci
Aniſorum
Fœniculi
Cumini ana ℥. *j. ß.*
Contundantur craſſo modo, & bulliant pro fomento in aqua communi.

Capiunt vulgares ſilum crudum, & decoquũt cum cinere in aqua, & illud calidum apponunt ad ventrẽ. Alij calefaciunt pannos, ligna, lapides, & ſimilia. Alij vtuntur fomentis ſiccis, ex furfuribus, milio, ſale, cinere, calefactis, & omnibus modis ſtudent ventrem calefacere. Sed equidem cenſeo hac in re caute & prudenter agendum eſſe: etenim quæ inſigniter poſſunt calefacere, quæcunque illa fuerint, iã anodyna vocari non debent, quia ſæpius obeſſe & dolores augere conſueuerunt.

Cautela. Quocirca principio dolorum, & quo tempore iſta tantum agendum eſt quæ illos poſſint mitigare ac lenire, diſcatis vos abſtinere ab omnibus, quæcunque vel actu, vel potentia ſunt calidiora, quam ferat natura lenientium medicamentorum, quæ quidem potius ſunt adminiſtranda, quam cauſis doloris proſpiciendum eſt, de quibus in ſequentibus agemus.

Oua frixa Sed inter cætera omnia medicamenta anodyna ſequens audio maxime celebrari, lenien̄dis doloribus non ſolum inteſtinorum, ſed etiam ventriculi, & pluri marum partium; namque ex primo oleo, vel butyro, vel aliquo oleo anodyno, vt chamomelino, multa oua contuſa in ſartagine decoquunt, quibus demum addunt medicamentum accommodatum, veluti ſpecies aromatici roſati, diarhodon, &c. atque ita vulgare id edulium præparant, quod apud nos vulgo fritagia dicitur, quod ad totum aluum vel aliam partem dolentem apponunt; & certe non eſt inutile medicamentũ, dummodo cum ratione adminiſtretur.

Balneum. Poſtremo autem nullo modo prætermittendum eſt medicamentũ anodynum, cæterorum omnium, mea ſententia, præſtantiſſimum, balneum corporis vniuerſi, quod parari poteſt vel ex oleo puro, cuius meminit Paulus, vel ex decocto lenientium medicamentorum, quæ ſint illa eadem ex quibus paranda eſſe fomenta & clyſteria, vel tandem ex oleo ſimul cum decocto, quæ ratio balnei proponitur ab Aetio. Nec vero ſolum medicamenta anodyna exterius adminiſtrantur, ſed etiam interius aſſumuntur, ſicuti eſt decoctum chamomæli, quod ſane eſt præſtantiſſimum: verumtamen quod ſit quoquomodo ingratum, loco illius poteſt ſumi decoctum anethi, vna cum ſeminibus odoratis: ſic optima ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, cumini; vel cum ſaccharo, vel ſine, confectiones, aromaticum roſatum, diacuminum, & alia huiuſmodi quæ ſatis leuia ſunt, & accommodata ad leniendos dolores, ac potiſſimum ſi occupent inteſtina ſuperiora. Sed inter omnia medicamenta

menta anodyna quæ interius aſſumuntur, apud pleroſque omnes medicos noſtri temporis videtur habere inſignem prærogatiuam oleum vel commune, vel amygdalarum dulcium vel amararum, vel quandoq; etiam ex ſemine lini. de quo quidem remedio, & probabilius adminiſtratione alias diximus; itaque illud vobis ſufficiat in præſentia, hoc quidem medicamentum eſſe anodynum, & poſſe multis modis non leuiter iuuare, minime tamen indifferenter in quolibet dolore colico propinandum eſſe, potiſſimum autem ab huiuſmodi potione abſtinendum eſt, mea ſententia, ſi æger habeat ventriculum frigidiorem, & refertū multis humoribus crudis, cum oleum perpetuo ſoleat ventriculum adhuc magis laxare & debiliorem reddere, atque crudorum humorum ſobolem fouere. Hactenus de prima ratione curandi dolores colicos, per vere anodyna medicamenta.

Secundus modus leniendi doloris.

Iam ſequitur ſecunda ratio, quæ pertinet ad medicamenta quæ improprie anodyna dicuntur, propterea quod partes corporis ſtupefaciendo, & ſentiendi facultate priuādo, denumq; conciliando ſomnum, dolores afferunt, quare græcis ἀνώδυνα ſimul & ὑπνωτικὰ dicuntur, quaſi ſomnum conciliantia. Quam vero vſus horum medicamentorum ſtupefaciētium fuerit familiaris cum veteribus prope omnibus, tum vni potiſſimum Galeno non modo in cæteris doloribus, ſed etiā ſpeciatim in colico, ſatis teſtantur plurima medicamēta, quæ ille ſcripta reliquit 9. de medic. ſecundum locos, cap. 4. adeo ut iure nobis liceat mirari, quamobrē noſtrates medici illa non modo negligant, ſed etiam tantopere abhorreant. Nam quemadmodum temere, & nullo adhibito indicio nō decet iis vti medicamentis, quæ plurima nonnunquam, & ea grauiſſima incōmoda ſecum afferunt, ita ſi dolores adeo ſæuiant, ut periculum immineat, ne vires ſimul & vita deficiant, illorum vſus non modo opportunus, ſed etiam neceſſarius cenſendus eſt. Quamobrem Gal. 12. metho. cap. 1. illos medicos, qui ægroti deliciis ſubſcribentes, eiuſque voluptatem, non ſanitatem ſibi proponentes, in huiuſmodi medicamentorum vſu modum excedant, adulatores nominat: eos vero qui plus æquo animoſi & audaces, eorum plane vſum refugientes, nimiis doloribus ægrū iugulant, crudeles nō veretur appellare: adeo, vt ille inquit, ſicuti in omni totius vitę ratione, ita hic quoque ſapientia illud conſiliū, ne quid nimis, notabile ac præclarū cenſendum eſt. Itaque leniendis doloribus colicis, ſi medicamenta anodyna nihil proficiāt, ægerq; uel propter uigilias fuerit in uitæ diſcrimine conſtitutus, tū uel unius Gal. exemplo atq; auctoritate, animoſe audeatis vti medicamēnis ſtupefaciētibus, etſi periculū ſit ne aliqua deinceps offenſio alicui parti ſuccedere poſſit: etenim ſi vitiū ex talibus medicamentis contractū modicum fuerit, facile poſtea accōmodatis medicamentis poterit auferri: quod ſi ita fiat vehemens, vt nec longiori tēpore tolli poſſit, quis dubitat, inquit Galen. huiuſmodi etiam hominis conditionem magis quàm illius interitum eligēdum eſſe.

Stupefacientium catalogus.

Ea autem medicamenta ſunt multiplicia, partim ſimplicia, opium, radix mandragoræ, ſemina hyoſciami, cicuta, & ſimilia: partim compoſita, mithridatum & theriaca ante ſextum menſem, Philonium Romanum, Philonium Perſicum, trochiſci diaſpermatum, requies Nicolai, & alia multa, quibus abundant libri medicorum. Simplicia eam vim habent & violentiā, vt vel nunquam, vel certe rariſſime illis ſolis vtamur. Compoſitis tanquam tutioribus & ſalubrioribus, vtimur frequentiſſime: quorum quidem componendorum illa eſt optima ratio, quam docet Gal. 9. de med. ſecundum locos, cap. 4. quæ tres in uniuerſum ſcopos ſibi proponit, primum vt ſenſus ſtupefiat, quod ea præſtant quæ tali virtute ſunt prædita, de quibus modo diximus: alterum quoniam hæc medicamenta naturæ partium noſtri corporis, earumque natiuo calori aduerſantur, ne id in poſterum aliquod particulę inſigne detrimentum accedat. Tertius eſt ſcopus, vt hæc ipſa medicamenta non ſolum ſymptomati & dolori, ſed etiam affectui ſymptomatis, & doloris cauſæ proſpiciant: quod utrumque illa perficiunt medicamenta, quæ prioribus cōtrariam facultatem ſortita ſunt, hoc eſt, calida & tenuium partium, ſiquidem ex tali mixtione frigidorum & calidorum, non modo vis ſtupefacientium remittitur & corrigitur, ſed etiam illa eadē magis remotas dolentis loci particulas videntur poſſe deduci; de qua re ſi quis plura velit, & exactam horum medicamentorum componendorum rationem cupiat tenere, nec non varia exempla cognoſcere, is præter cęteros adeat Galen. qui loco citato hoc argumentum tractat vſque adeo perſpicue & copioſe, vt nihil præterea poſſit deſiderari.

Vſus narcoticorū.

Cæterum ſtupefacientia medicamenta lenīēdis doloribus colicis dupliciter ſolent a medicis adminiſtrari, vno modo infuſa per ſedem; altero aſſumpta per os. Maxime conueniunt infuſa, vt docet Gal. 2. ad Glauc. 6. ſi dolor in inferioribus inteſtinis conſiſtat, ſicuti potiones, ſi inteſtina ſuperiora crucientur; quanquam neque negandum eſt, epota medicamenta inferioribus inteſtinis, & infuſa ſuperioribus non exiguam virtutis portionem communicare. Habeatis exempla:

Clyſter narcoticus

R. *Decocti chamomæli* ℥ xv.
Olei amygdalarum dulcium ℥ iij.
Philonij Romani. vel eius loco.
Requies Nicolai ʒ ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex iis medicamentis aliquid lana excipitur vel aliter conficiuntur glandes, quæ forti filo appenſæ, quā penitiſſime debent in rectum inteſtinum demitti, vt cum libet, facile recipiantur; quod pariter remedium eſt Gal. 12. meth. cap. 8. Et ſit exemplum.

R. *Philonij Romani* ʒ j.
Vel eius loco *gra* vj.
Mellis quantum ſufficit, & fiat ſuppoſitorium.

Aetas ſtupefaciētiū medicamētorum.

Quatenus autem pertinet ad medicamenta ſtupefacientia, quæ per os aſſumūtur, compoſita vt diximus, ſimplicibus ſunt tutiora: vtramque docet Gal. 2. ad Glauc. cap. 6. nec non 12. meth. cap. 1. Philonio & omnibus ex opio confectis medicamentis, non recentibus, ſed tantummodo poſt annum, aut ad minimum ſex menſes, vtendum eſſe, quod ita facta fermentatione, & noua quadam introducta forma, a ſingulis medicamentis diuerſa, illo omnino fiant ſecuriora, quam ſi ex tempore pręparentur, & adminiſtrentur. Officinæ multa habent, quorum ſuperius facta eſt mentio, ſed inter cætera omnia lenīendis colicis doloribus philonium Romanum omnium conſenſu videtur habere inſignem prærogatiuam; quod ad ʒ j. circiter, poteſt exhiberi, ſecundum hanc formam.

R. *Philonij Romani*
Sacchari violati ana ʒ j.
Miſce fiat bolus.

Quod ſi quis cupiat noua medicamēta præparare, tum alii, tum maxime Gal. poteſt ampliſſimam copiā ſuppeditare: atque vt abundetis exemplis.

R. *Caſtorei*
Croci ana ℥ ij.
Opij electi gr. j.
Seminis aniſorum
Hyoſciami ana ʒ j. ß.
Mellis quantum ſufficit, Miſce & fiat electuarium.

Plerique ferme omnes hoc tempore ſolent permiſcere medicamenta ſtupefacientia ſimul cum purgantibus, verbi gratia, electuarium diaphænicon, & philonium, de qua re alias diximus.

Cautela I.

Poſtremo etiam de duobus mihi eſtis admonendi, quæ docet Gal. 12. metho. cap. 8. Alterum: longe commodius, & tutius ſtupefacentia adminiſtrari leniēdis doloribus, ab humore calidiore prouenīētibus, quam a frigidiori cauſa oriundis: etenim vtrumque dolorem leniūt quidem, veruntamen in frigidis doloribus

mor-

morbum, & cauſam morbi reddunt deteriorem, & curatu difficiliorem, quare nec tam frequenter, nec tam copioſe, neq; ſine maxima neceſſitate debent adminiſtrari. In doloribus autem calidis præterquam quod dolores mitigant, doloris etiam cauſam iuuant, humorum tenuitatem cogendo, & incraſſando, necnon illorum caliditatem remittendo, & temperando: quamobrem multo audacius, copioſius, & frequentius in calidis, quam frigidis doloribus ea licet adminiſtrare.

Caut. II. Alterū vero eſt in quo multi noſtrates medici, mea ſententia, non leuiter errant, qui vulgari quodam inſtituto, nuſquam & nunquam ſtupefacientia medicamenta ſolēt exhibere, niſi quando iam vires deficiunt, ægerque nō longe abeſt ab interitu: id quod equidem puto fieri non ſolum temere, ſed etiam pernitioſe: ſiquidem tantum abeſt vt debilis alioqui calor innatus tam inſignem frigiditatem ferre poſſit, vt contra ille magis labefactari atque extingui ſoleat: quare imperiti medici cupientes ſenſum auferre, vna & vitam non nunquam auferunt. Sed fortaſſe nimium digreſſi, ad inſtitutum noſtrum reuertamur.

Tertia ratio leniēdi doloris. Diximus de duabus rationibus curandi dolores colicos, iam tertia ſupereſt, quæ cauſam doloris conſiderat, ac uere ad curationem pertinet, cum duæ priores fere vnius ſymptomatis rationem habeant. Cum autē ſtatutum fuerit, cauſas colici doloris eſſe plures ad veſtram vtilitatem deuenio ad curationem vniuſcuiuſq; doloris, ſecundum unamquamque cauſam, incipiendo primum ab illo, qui ortum habet ex pituita, quam vitream appellant. cuiuſmodi certe dolorem conſtat & frequentius cæteris omnibus contingere.

Curatio colica ex pituita craſſa. In hoc itaq; dolore præcipua nobis ſeſe offert indicatio vacuandi craſſum & pituitoſum humorē, qui cōtinetur in inteſtinis: quamobrem cōiter practicantes, ſine vlla mora vtuntur purgantibus medicamentis, electuario Indo, electuario diaphœnicon, hiera diacolocynthidos & aliis id genus quę ducendo humorem noxium & efficientem dolorem maxime videntur opportuna. Sic Auic. Paulus, Alex. ac fere omnes, vno excepto Gal. purgant hoſce ægrotos validiſſimis medicamentis, ſcāmonio, euphorbio, agarico, & ſimilibus: ſed vt libere dicam, equidem non poſſum hanc purgationis rationem probare, de qua cum multa poſsēt in medium proferri, illud mihi ſatis ſit in præſentia, ſoluentia hæc medicamenta præter methodum ac diſciplinam Galeni, addo præter rationē, adminiſtrari, cum materia non ſit concocta, & ad purgandum pręparata, nec non vacuatio perficiatur per partes laborantes, ex quo fit, vt noxij humores uel nullo modo, vel non ſine maximo labore educantur, & lōge plura excremēta ad ventriculum & inteſtina trahātur, adeo vt dolor ſæpe fiat acerbior, & malum periculoſius. Sic ille iuuenis, cuius meminit Gal. qui antea colicis cruciatibus male afficiebatur, accepto ſucco ſcammonij, quanquam bene & largiter fuiſſet purgatus, poſteriore tempore per quoſdam circuitus ſimili dolore cępit torqueri: quam quidem noxam Gal. refert in ſcammonium, propterea quia magna humorum copia ad inteſtina procubuerit, iā ante imbecilla, & quaſi fluxionis quidam exortus fuiſſet effectus. Itaq; non ſolum reijciendi, ſed etiā reddendi ſunt inepti illi duo verſiculi.

Synocha, cum colica, phreneſis, ſquinantia, & anthrax,
Materias crudas euacuare iubent.

quandoquidem nulla ratio concipi animo poſt, quāobrem de antiquiſſimo & certiſſimo dogmate Hippo. Gal. & omnium rationalium medicorum, quod generaliter crudorum humorum vacuationem prohibet: niſi illi turgeant, morbi iſti in verſiculis contenti magis quam cæteri ſint excipiendi.

Quatenus vero pertinet ad Auicennam, Paulum Alex. & reliquos qui illa docent eſſe exhibenda, ego quidem cenſeo eos male ſentire: niſi forte hac in re eam moderationem velint adhibere, quam adhibuit Alexand. cuius ſententiam, immo uero ipſa verba tanquam maxima notatione digna, mihi libet cōmemorare, qui ſcribit ad hunc modū. At per initia purgandi ipſi non ſunt, verū vbi humores prius extenuatos diſſolutos ſenſeris & nullam amplius inflammationem inteſtina vrgere: ita enim illis vſus non erraueris, nec metues vllum periculum futurum, materia iam concocta & ad vacuationem parata. Qui enim auſi ſunt humores, dū crudi ſunt, aut inflammatio colon exercet, purgare, vel efficacibus vti, illi ignorant, ſe ægrotantibus auctores fieri & periculorū, & mortis. Hęc Alex. *Reprehenſio. Auicēna.* Hac ſane ipſa ratione, nec Auic. planè ſibi uidetur cōſtare, etenim qui aliqñ vehementia probat medicamēta, alio loco docet, a uehementibus abſtinendū eſſe: Et ex eis, ille inquit 3. canonis ſen. 16. tractatu 4. cap. 12 in quibus non eſt conuenientia, eſt vt feſtinatio ſit in dando eis potu ſolutiuum deſuper, quoniā fortaſſe eſt oppilatio fortis, & humores & ſquibalæ ſūt plurimę. & cū peruenit ad ipſam humor deſuper fort. ſic nō inuenit penetrationē, & perducit regimen ad timorem maximū. Et paulo poſt: cumq; bibitur medicina deſuper, euacuat nō ab vno quoq; duorum, i. ventriculo & inteſtinis, imo ex alijs locis, a quibus uacuatio omnino nō eſt neceſſaria, & illud facit acquirere debilitatē proculdubio. Et iterum: & quandoq; accidit vt medicinæ attrahētes ex corpore attrahāt ad inteſtina alios humores malos, & quandoque attrahunt humores excoriātes, quare aggregatur excoriatio, & colica ſimul.

Conſulto volui proferre hos locos Auicen. qui pręclare omnes propemodum rationes ponunt, quamobrem a ſoluentibus medicamentis oporteat abſtinere: quomodo autem ille defendi poſſit, qui aduerſus decreta Hip. & Gal. imò uero aduerſus ſeipſum exhibet ualidiſſima medicamenta, alij uiderint, qui magis illius doctrina delectantur, quam ego.

Lenientia alautum. Prætermiſſis igitur purgantibus & vehementibus medicamentis, quicquid tandem alij cenſeant, ægrotos colico dolore laborantes nobis liceat vacuare ijs, quę locum affectum, uentriculum & inteſtina, leniter purgare, minime autem ex aliis partibus noua excrementa trahere poſſint, ueluti inter cætera omnia præſtantiſſima eſt hiera ſimplex, cuius imitatione poterūt quoq; exhiberi pilulæ alephangin æ, mel roſaceum ſolutiuum, & alia id genus, quæ ſi ita ferat occaſio, non modo ſemel, ſed etiam bis & ſæpius poterunt reiterari. *Vomitus.* Pariter opportuna ac ſalutaris uacuandi ratio illa eſt, quæ fit per vomitum, atq; non ſolum ducit humorem noxium, qui dolorem gignit, aut certe fouet, ſed illū ſimul ab affecta parte reuellit: quamobrē ſi conijciatis uentriculum reliquijs alimenti & pituita refertum eſſe, dummodo æger non fuerit difficilis ad vomendū, aut ſponte, aut leui aliquo remedio decet vomitum prouocare, quo ſæpenumero multa ducuntur excrementa. & res adeo fæliciter ſuccedit, vt aliis deinceps præſidiis non indigeamus. Sed conuenit inter omnes. *Clyſteria.* clyſteria hac in re præclariſſimam opera præſtare, a quibus maiori ex parte ſolemus curationem inchoare: in quorum quidem præparatione & adminiſtratione id ſedulo eſt memoria tenendum, quod nos docet Gal. 12. meth. ca. 8. nempe a clyſteribus calidioribus & vehemētioribus cauendum eſſe: etenim talia medicamenta præterquam quod maiorem humorum copiam trahūt ad inteſtina, lentos, craſſos & frigidos humores colliquāt, rarefaciunt, & in flatus facile conuertunt, ex quo ſæpenumero dolores longe magis augētur quam leniantur. Quamobrem multos ex plebe licet audire, quod a Gal. memoria proditum eſt, & cōfirmat experientia, qui teſtantur colon ſibi minus dolere, ſi nullo cataplaſmate, nulla perfuſione, nullo demum clyſtere calidiore vtantur: adeo ut qui generoſi animi forteſque ſunt, ſeruata mediocri & opportuna victus ratione tutius longiore tempore ſanentur, quā qui violenter calefacientibus vtuntur. Namque in huiuſmodi ſuccis frigidis & craſſis, inquit Galen. a nullo tam metuendum eſt, quam a calore, qui eos liquet

atque

Digitized by Google

atque in flatus conuertat, ſed digerere nõ ualeat. Quo loco arguendi ſunt, non ſolum multi noſtrorum temporum medici, ſed etiam nonnulli antiquiores, qui ſtatim procurandis huiuſmodi doloribus, vehementiora & calidiora clyſteria aggrediũtur, ex centaurea minore, colocynthide, turbith, hiera Logadij; electuarium diaphænicon, benedictæ, & ſimilibus. Itaque ad hanc rem ſunt accommodata clyſteria leuia, quæ conficiuntur ex medicamentis vere anodynis, & quæ præterea poſſint flatus diſſoluere de quibus iam ſatis diximus.

Pituita, ut concoquenda. Interea humores hi frigidi, lenti, craſſi, & diligenter ſunt attenuandi, incidendi, concoquendi, & ad commodam vacuationem præparandi, ad quod perficiendum munus, vt de clyſteribus diximus, ea præcipue ſunt accommodata, quæ non admodum calefaciant, & ſint tenuium partium, qualia ſunt decocta, conſeruæ, ſyrupi, ex mentha, betonica, hyſſopo, ſeminibus odoratis, mel roſaceum, oxymel ſimplex, aromaticum roſaceum, diacyminum, & alia huiuſmodi. Inter cętera Gal. maxime probat allium, vtpote quod attenuet, flatus diſcutiat, & minime omnium ſitim inferat, adeo vt ſolitus fuerit ruſticorum theriacam illud appellare: ſic idem Gal. laudat theriacam, quæ quidem uidetur poſſe frigidum & craſſum humorem non modo calefacere atque extenuare, ſed etiam latente quadam ratione diſſoluere, & cõſumere, ad quem modum nos quoque vti conſueuimus mithridatio, electuario de baccis lauri, & alijs huiuſmodi medicamentis, partim antea, partim ex tempore paratis, inter quæ caſtoreum uidetur habere inſignem prærogatiuam. Habeatis exemplum.

℞. *Caſtorei optimi* ℈ ij.
Piperis albi.
Cinnamomi ana ℈ ß.
Spicæ gr. v.
Miſce & cum melle roſaceo fiant pilulæ tres exhibendæ.

Iis porro vel ſimilibus medicamentis cocta, & præparata materia, opportune hoc tempore ad illa clyſteria tranſeundum eſt, quæ non ſint quidem acerrima, & uehementiſſima; ſed tamen prioribus efficaciora, & quæ purgandi ui quoquo modo non ſint deſtituta.

℞. *Chamæmeli M. ij.*
Centaureæ minoris M. j.
Seminis carthami ℥ ij.
Fiat decoctio in aqua.
℞. *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſacei
Olei rutacei ana ℥ iij.
Miſce pro clyſtere.

Imò vero hoc tempore neque vſus medicamentorum purgantium prorſus eſt negligendus, quæ tamen nullo modo ſint vehementia, vt ſupra diximus: & inter cętera docet Auicenna, cauendum eſſe ab agarico, quod creditur peculiari malitia inteſtinis, & huic malo noxium eſſe. Ergo ſint medicamenta leniora, & potius lenientia quam ſoluentia, qualia ſunt ea, quæ ſupra fuere propoſita. Quod ſi tandem vehementioribus fuerit opus, illa exhibeantur non niſi ſumma cum præmeditatione, & admodum moderate, quæ quidem medicamẽta eo potiſſimum tempore videntur magis opportuna, & ferme neceſſaria, ſi clyſteria fruſtra imponantur, vt neque purgent, neque illa ipſa exeant aliquando: nec nõ ſi laborent inteſtina ſuperiora, ad quæ ex partibus inferioribus non ita facile medicamenta poſſunt peruenire.

Etſi veriſimile eſt, quæ hactenus ſunt propoſita remedia, ſatis eſſe ad integram curationem doloris colici pituitoſi: veruntamen ſi ille fuerit adeo contumax, vt longiore tempore perſeueret, tam neceſſarium eſt aliam rationem amplecti, quæ non minus ad curationem, quam ad præſeruationem videtur pertinere: itaque ante omnia diligenter eſt animaduertendum, quonam modo, & propter quam cauſam pituita generetur, an propter intemperatam victus rationem, an potius propter frigidiorem ventriculi, & inteſtinorum intemperiem, quod vtroque modo conſtat, hunc humorem poſſe generari, quod ſi illud fieri contingat propter corruptam victus, & vitæ rationem, probe inſtituta alimentorum quantitate, qualitate, ordine, & cæteris capitibus, quibus vniuerſa hæc res perficitur, forte alijs remedijs opus non fuerit: ſin vero intelligamus hunc humorem generari ac foueri propter intemperiem ventriculi, & inteſtinorum, tunc neceſſarium eſt his partibus ſpeciatim proſpicere, de qua re ſatis diximus, tractantes de affectibus ventriculi; ſed tamẽ nolo ſilentio præterire duo inſignia remedia: quibus familiariter medici, & vtiliter conſueuerunt: alterum *Ius galli veter.* eſt ius galli veteris, de cuius præparatione, & vſu iam tractauimus diffuſe, alterum eſt potus, & balneũ aquarum thermalium calidarum, quales ſunt ſulphureæ, & *Fetus thermarum.* ſimiles, quas inter cæteros maxime laudat Alex. qui quidem, quod mea ſententia eſt magna obſeruatione dignum, neque hactenus ab aliquo obſeruatum, videtur concedere haſce aquas in potione, loco vini, in prandio, & cœna, qui ſcribit ad hunc modum: At vt ex huiuſmodi aquis bibant ipſis concedendum, habent enim vim abſtergẽdi, & expurgandi, ſi quid viſcidum tum ventriculo, tum inteſtinis infixũ deprehendatur, ac ſubinde reſtituunt, totumque morbum prorſus perſanant. Hactenus Alex. Atque cum loquatur de potu in prandio, & cœna, inde colligitur manifeſte, quod ſtatim poſt hæc verba ſubiungit; tãtum de victu dictum ſit. Equidem non ignoro multos aquis thermarum vti conſueuiſſe quotidie pro coquẽdis ferculis, nõnullos illas quoque permiſcere conſueuiſſe cum vinis tẽpore vindemiæ, pro conficiendo vino: ſed, quod liceat eas propinare in prandio, & cœna ſimul cũ cęteris alimentis, loco uini, vel alterius potionis, id profecto nunquã audiui, aut legi apud quenquam, præterquam apud Alex. hoc in loco; de qua noua cognitione in præſentia nolo meum iudicium interponere, interea vos quoque cogitabitis, & alio tempore meã ſententiam audietis.

Poſt dolorem colicum ex pituita, ſequitur dolor ex flatibus, quem ſimiliter diximus ortum ducere ex cauſa frigidiore, quanquã ſciendum eſt ex Gal. 5. de ſymptom. cauſis cap. 7. flatus potius ex calore debili, quã *Colica ex flatib.* frigiditate generari, adeo ut illi effici nequeant abſoluta frigiditate, aut vehementi caliditate, ut ferme externus videmus euenire. Nam quemadmodum dicit Gal. frigidiſſimæ conſtitutiones, maxime ſpirante borea, ſerenæ ſiunt, calidiſſimæ item, quales ſunt æſtatis tempore ambientem aerem purum reddunt, quæ uero inter has mediæ ſunt, nebulas gignunt: ita in animantibus, neque in ſumma caloris imbecillitate, neque cum is uehementer ualet, ſed cum medium obtinet locum, ſolet flatuoſum excrementum generari, quod quidem Gal. nobis perſuadet fieri in locis, quæ in ventriculo ſunt, cum humores quidam pituitoſi ibi contenti, uel cibi in uapores reſoluuntur a debili calore. Cum igitur, & pituita, & flatus originẽ habeant, uel ab eadem, uel ſaltem ſimili cauſa, minime eſt mirũ, ſi pariter utriuſque doloris eadem fere eſt curatio: quod eo magis ſtatuendum uidetur, quoniam ferme ſemper utraque, & flatus, & pituita ſimul adeo commiſcẽtur, & confunduntur, ut uix liceat alterum ab altero ſeparare. Primum autem neceſſe eſt illud nouiſſe, utrum flatus coniungantur cum materia pituitoſa, an ſolitudo ſorem faciant: quod ſi utrumque adſit, curatio quoque mixta eſſe debet, quæ partim noxij humoris, partim flatus rationem habeat. Sed eſto, ſint flatus ſine materia, tunc unica nobis ſeſe offert indicatio illos diſcutiendi, & roborandi inteſtina: id quod præſtant imprimis clyſteria ex idoneis medicamentis præparata, & ſit exemplum.

℞. *Seminum aniſorum.* *Clyſter pro flatib.*
Fœniculi.

Digitized by Google

Cymini.
Dauci.
Ammeos ana ℥ j.

Hæc apud Gal vt ſupra diximus: oleo incoquebantur,& ſi aliqua fuiſſet coniectura,dolentes partes præterea aliquo frigido affectu laborare, ille addere ſolebat rutam,grana lauri,& ſimilia. Fiat ergo decoctio, vel more Gal.in oleo, vel vt nos cõſueuimus in aqua.

℞. *Huius decoctionis lib. j.*
Mellis roſati
Ol.chamomælini completi.
Rutacei ana ℥ ij.
Miſce pro clyſtere.

Ex his medicamentis,quæ flatus diſſoluunt, glãdes quoq; parari poſſunt,nec non ſedes ipſa oleo rutaceo, liliorum alborum aut conſimili,non inutiliter iniungitur, & aſſidue fouetur. Si quis cupit habere quoque exemplum glandis,illud tale eſt.

Suppoſitorium pro flatibus.

℞. *Cymini puluerisati* ʒ ij.
Ruta ʒ ß.
Salis gemmæ ℈ j.
Mellis quantum ſufficit. Miſce pro duobus ſuppoſitorijs.

Alij familiariter vtuntur clyſteribus ex vino generoſo,ex ſapa,ex lotio,& alijs reb.acrioribus, quæ quidem videntur aliquando, vel aſcendentibus vaporib. ad partes ſuperiores,vel inteſtina irritando,vel aliter, maius incommodum quam emolumentum attuliſſe: quare ſi quis voluerit illis vti,commode permiſcenda ſunt oleum chamomælinum,anethinum,adeps gallinaceus,& cætera, quæ eorum acrimoniam lenire poſſunt:& ſit exemplum:

℞. *Vini cretici* ℥ x.
Olei chamomelini completi. ℥ vi.
Miſce pro clyſtere.

Sed neque leuia,quædam & lenientia medicamenta, vt hiera ſimplex, manna ex iure diſſoluta,terebinthina Cypria,ad hanc rem inepta cenſenda ſunt,non ſane quod illa flatus purgare valeant,ſicuti cæteros humores,ſed quoniam ita irritata virtute expultrice,ductibuſque apertis,flatibus quoque aliquis exitus facile pateat. Præterea multa ſunt quæ peculiari quadam vi creduntur flatus diſſoluere,de quibus ſæpe diximus,vt ſemina aniſorum,& omnia odorata,diacyminum,aromaticum roſatum, conſerua roriſmarini,betonicæ,ac demum ne ſingula recenſeam,mithridatum,& theriaca,quæ forte reliquis omnibus ſunt efficaciora, neque ſolum diſſoluendo flatus,ſed etiam alterando ventriculum, & inteſtina,ad hoc negotium ſunt plurimum accommodata. Hoc idem perficiunt nõnulla externa præſidia,inunctiones, fomenta,ſacculi,& ſimilia:

℞. *Origani*
Pulegij
Calaminthi
Chamomæli
Menthæ ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi
Cymini ana ℥ j.
Spicæ ʒ j. ß.
Contundantur omnia craſſo modo pro fomento ſicco, vel quandoque bulliant in aqua,interdum & in vino,pro fomento humido.

Hoc poſtremo noſtro tempore didicerũt deſtillatores elicere oleum ex ſemine aniſorũ, ex cinnamomo, & alijs aromatibus,quæ olea & interius ſumpta,& exterius adminiſtrata præclariſſime faciunt ad diſcutiendos flatus.

Cucurbita appoſita.

Demum vero præter cætera omnia, ſi dolor ex ſolo flatu originem habeat, qui amplius à materia non foueatur,ſcribit Gal.12.meth 8. non tantum dolẽtibus inteſtinis, ſed qualibet etiam corporis parte, nullum magis præſentaneum remedium inueniri,quam ſi cucurbitula cum multa flamma laboranti loco apponatur; videbitur,inquit Gal.hoc tibi præſidium,in hiſce affectibus incantamenti ſimile quid efficere, ſiue ij in inteſtinis, ſiue in qualibet corporis particula fuerint excitati;illico enim cucurbitula admota illi q. flatuoſo ſpiritu cruciantur,tum a dolore liberi,tum omnino ſani redduntur. Quos vero non modo ſpiritus flatuoſus,ſed etiam humor quiſpiam, vnde flatus oritur,male habeat,tunc ad tempus dolor reuertitur. ſed tamen tamen ſedatur. Videatis hanc totam ſeriem. & quæ ſequũtur,apud Gal. qui præclare vſum cucurbitę in flatibus docet. Huius quidem remedii omnes faciunt mentionem, & inter hos Aetius,qui probat vſum cucurbitulæ appoſitæ non ſolum parti laboranti, ſed in quacunque corporis parte.

Colica in humorib. bilioſis.

Poſt curationem doloris colici ex pituita & flatibus, ſequitur curatio doloris ex humoribus bilioſis & calidioribus,qui poſſunt contineri vel in cauitate,vel in tunicis inteſtinorum,in quibus curãdis illa eſt principalis indicatio,vt huiuſmodi humores primo quoq; tempore educantur,ſicuti diximus de pituita. Ergo ſi conijciamus humorem contineri non modo in inteſtinis, ſed etiam in ventriculo, vomitus eſt opportuniſſimus, etenim ſi vomitio intermittatur,non ſolum fiunt dolores colici,ſed etiam quandoque ſuperueniũt conuulſio,ſyncope, & alia grauiſſima pericula. ſicuti euenit illi adoleſcenti cuius meminit Gal. 12. meth. circa fin. qui poſt bibitam aquam tepidam, humorem quẽdam æruginoſum euomuit,quem exactam & pulcherrimam æruginem dixiſſes. Quamobrem vel ſponte immiſſis digitis in fauces, vel leuiore aliquo præſidio protinus expedit vomitum prouocare. Sin autem noxius humor magis occupet inteſtina, per ſedem illa infundere oportet, quæ illum commode elicere & purgare poſſint: hæc autem, vt omnino detergentia ſint,neceſſe eſt. Sed cum plurima huiuſmodi medicamenta mordicent,ex ijs aliquid ſeligendum eſt,quod omni morſu careat,inter quæ equidem puto præſtantiſſimum eſſe cremorem ptiſanæ, qui non ſolũ noxios humores detergere,ſed etiam illorum acrimoniam poteſt obtundere: ad quem modum & alia parari poſſunt clyſteria, ex decocto foliorum maluarum,violarum,lactucæ,oleo violato, roſato,& ſimilibus. Quod ſi neq; vomitu,neque clyſteribus liceat pertinacẽ humorem educere, iam res perficienda eſt medicamento,minime autem ſcammonio,aut alio vehemẽtiore, quod multi imperite faciunt, ſed cum alio leuiore,qđ ex vno ventriculo atque inteſtinis humores purgare, minime ex alijs partibus noua excremẽta trahere poſſit: quale inter cætera omnia Galeno probatur hiera ſimplex,quæ poteſt exhiberi vel ſola,cum melle roſato facto bolo, vel quod ego familiariter facere ſoleo, aliqua illi permiſta portione caſſiæ,quæ quidẽ poteſt acriorem humorem non ſolum leuiter purgare, ſed etiam illius acrimoniam remittere. Et ſit exemplum.

℞. *Specierum hieræ ſimplicis*
Floris caſſiæ nuper extractæ ana. ʒ ij. ß.
Miſce & cum ſacchuro fiat bolus

In hac,ad ſummam, differentia doloris colici probo ego oleum amygdalarum dulcium, de quo alias diximus,quod ad ℥ vj.vel viij.circiter,poteſt exhiberi: ſiquidem pręclare poteſt & lenire aluum,& omnem humorum acrimoniam retundere.

Externa.

Si extrinſecus aliquo remedio leniendus eſt dolor, ſiue inunctionibus, ſiue fomentis,ſiue alter agere velitis,ſint omnia frigida, ex oleo roſato,cydoniorũ, ex maluis, violis, & ſimilibus: potiſſimum vero atque optimum eſt balneum aquæ dulcis, quod præclariſſime poteſt & refrigerare & humectare, ſicuti alias diximus. Verum hæc in re principem locum obtinet victus ratio, quæ debet ex alimentis conſtare boni ſucci,facilis concoctionis,qualia ſunt alica, ptiſana,piſces optimi,lactuca,endiuia,quidã fructus, pruna,mala punica,vinum oligophoron;aqua frigida: in ſũma victus ratio totã ſit humidior & frigidior cauẽ-

dum

Digitized by Google

dum a cunctis acribus alimentis,& medicamentis,cataplaſmatis:fomentis,vino anr quoq; adeo vt neceſſe ſit fateri admodum præclarum,& eruditum fuiſſe illum medicum Italum,cuius meminit Paulus li.3. cap.43. ita inquiens: Hoc modo affectis medicus quidam per Italiam curam adhibuit ſuſpectam ſane, atque infidelem,frigorificam ſcilicet,multumque temerariam victus rationem de induſtria commentus:namque lactucas crudas,& refrigeratas,in cybumque vel vltra ſaturitatem deuorandum ipſis largitus eſt: præterea vuas, mala, & id genus frigida, non tantum poteſtate, ſed etiam actu: vinum raro admodum concedebat,neque niſi aqua gelida dilutum: aquam vero frigidam, vel poſcam etiam frigidam propinabat, ab omni autem re calida abſtinebat, atq; ita ſane complures a morbo vindicauit, quoſdam ex illis etiam qui in herculeum morbum,reſolutionemque membrorum prolabi cœperunt, præter omnium opinionem perſanauit. Sic Aetius mentionem facit quorundam ægrorum, qui laborantes doloribus colicis propter bilioſos, & acriores humores,remedijs frigidis ſanati ſunt: ſic noſter Gal. narrat duas hiſtorias 12.meth.cap.7. quas mihi libet ad veſtram exercitationem breuiter examinare, vt intelligatis quam ea,quę hactenus a nobis tradita ſunt, Galeni præceptis,& artis operibus conueniant. Prima pertinet ad quendam ægrotum quadragenarium, qui huiuſmodi cruciatus dolore a fomentis, tum humidis tum ſiccis,cataplaſmatis,clyſteribus,& alijs calidioribus præſidijs non modo nihil eſt ſubleuatus, ſed etiam quam maxime exacerbatus: ſiquidē ab oleo rutaceo per ſedem infuſo,itemque a caſtoreo deterius habuit: hinc accedentibus fortaſſe alijs indicijs,de quibus ſatis diximus, coniecturam fecit Gal. hunc ægrotum torqueri doloribus ex acribus & calidioribus ſuccis,qui in tunicis inteſtinorum eſſent immerſi: namque inter cætera id argumentum ſumptum a iuuantibus,& nocentibus,tum ad alia multa,tum præcipue ad cognoſcendos morbos,& illorum cauſas eſt commodiſſimum, quod iam diu traditum eſt ab Hip. duobus illis uerbis. Oſtendit autem curatio 2.aphor.22. Cum igitur Gal. ſecum ſtatuiſſet,mordentes ſuccos in tunicis inteſtinorum contineri, qui prætera corrumperēt tum ea quæ inferius eſſent infuſa, tum ea quæ per os ſumebantur, primum inſtituit commodam victus rationem,qualis ſupra eſt poſita: at vero quoniā hoc ad abſolutā morbi curationem,vix uidebatur ſatis futurum eſſe, iam confirmatio indicio, & doloris cauſa ſatis cognita, quod æger tali alimento minorem cruciatum percepiſſet,vitioſos humores purgandos exiſtimauit, non ſane ſcammonio, colocynthide, non electuario diaphenicon,nō alijs validiſſimis medicamētis, quibus noſtrates medici vtuntur frequentiſſime, ſed vna tantum hiera ſimplici;qua quidem ad purgandos huiuſmodi humores, vna cum Gal. credendum eſt nullum præſtantius medicamentum poſſe inueniri. Cum autem hic ægrotus doloribus,& inedia duobus menſibus conſumptus eſſet, Gal. ſemel illum purgare non eſt auſus,aurei illius præcepti memor, vbi fames laborandū non eſſe: ſed ex quibuſdam interuallis moderatē hoc ipſum tentauit perficere,adeo ut nullo prętera adhibito præſidio, hominem quindecim diebus circiter prorſus ſanauerit.

Hiſtoria,

Altera eſt hiſtoria Galeni cuiuſdam iuuenis,priori ægroto ætate prope paris, qui ſæpe antea colicis doloribus affici conſueuerat;hic accepto ſucco ſcammonij purgatus eſt; neque enim defuerunt omni tempore homines ignari,& temerarij,qui aduerſus methodum a diuinis hominibus iam diu traditam,principio morborum, nullaque ſumpta indicatione de loco affecto, purgantia medicamenta audent exhibere. Cum igitur ille copioſe fuiſſet expurgatus, quanquam primo, ſecundo,& tertio diebus inſtitutura opportuna balnei, & victus ratione,mediocriter ſe habere videbatur, tamē priore nocte euomuit, quæ antea acceperat,& die tertia reddidit per aluum plura quam ciborum portioni reſponderent; deinde quarta die etiam magis per ſenſit ſibi ventrem dolere: cum autem ſe in balneo frigus imprudenter accepiſſe exiſtimaret, rutaceum ſibi oleū per ſedem infundendum curauit,a quo non ſolum vehementiſſime fuit vexatus, ſed etiam liquidam deiectionem copioſiſſime excreuit,quod facile demōſtrat, a toto corpore aliquid ad loca uentris adhuc defluxiſſe: itaque deinceps per circuitus ſimilis redibat cruciatus: ex qua rerum ſerie ac ſymptomatibus Gal. intelligens,noxam ex ſcammonio ad inteſtina procubuiſſe,quæ prius fuerant imbecilla,hunc in modum curationem aggreſſus eſt: primum calida omnia præſidia abijcienda curauit, deinde uictus rationem inſtituit plane medicamentoſam,hoc eſt,alicam ex aqua decocta,& mali punici granis præparatam,auſteros quoſdam fructus, & alia quæ fluxionem reprimere, & debilia inteſtina roborare poſſent,tunc die quarta theriacam propinauit;ex quibus ſimplicibus remedijs æger ſanus redditus eſt, ut poſthac ad conſueta munia reuerſus, nullum amplius ſenſerit incommodum. Sed de dolore colico ex humoribus calidioribus ſatis.

Hiſtoria alia.

Iam uero illud in præſentia eſſet reliquum, ut ageremus de dolore oriundo propter obſtructiones inteſtinorum,ſed nimis longum foret omnia perſequi,itaque cæteris prætermiſſis differentijs,quæ non niſi rariſſime ſolent contingere, de vna obſtructione ex multo,& duriore excremento agendum eſt,quæ frequenter dolores colicos ſolet excitare. Noui ego,& viſitaui monialem, quæ continuos dies 21. nunquam potuit ex aluo deijcere, unde in maximos incidit dolores, a quibus tamen libera demum euaſit. Gal. hac in re;duo proponit præcipua capita curationis, capit 94. artis medicæ, primum vt ſicciora, & duriora excrementa molliantur: alterum ut poſteaquam fuerint emollita, educantur. Sunt emollientia humida & pinguia,ſiue ſupra aſſumantur,ſiue infra infundantur: ſed inter cętera oleum videtur habere magnam prærogatiuam, ſiue id fuerit oleum commune,ſiue amygdalatum dulcium,ſiue alterius generis: quare illis ęgrotis,commode olea, vel vnum vel alterum propinantur,vel ſola, vel ſimul cum iure,aut per ſedem infunduntur; ſic opportuna ſunt clyſteria ex decocto maluarū,altheæ, ex iure pingui,& ſimilibus; ſic fercula omnia,& alimenta, quæ aluum poſſunt mollire,ad hanc rem ſunt imprimis accōmodata: huiuſmodi ſunt iura pinguia decoctum atriplicis, maluæ, ſpinachiæ, immo vero, & ipſa olera ex multo oleo præparata, & alia quæ habent eandem rationem. Porro emollitis iam fecibus illas ducere oportet, id quod primo efficiunt clyſteria acria,exempli gratia,ex decocto mercurialis, betarū, furfuris,ex melle roſaceo,benedicta,electuario diaph. & ſimilibus. Sit exemplum.

Hiſtoria.

R. Decoctionis betarum, & furfurum. lib. j.
Mellis roſati. ℥ iij.
Electuarij diaphenic. ʒ. iij.
Miſce pro clyſtere.

Verum neq; medicamenta hoc tempore inepta cēſenda ſunt,ac potiſſimum ſi fęces in ſuperioribus inteſtinis contineantur,quæ leuia ſint,minime vehementiora: qualia ſunt,caſſia, & ſingulari quadam prærogatiua Aloe,quod ſpeciatim ſtercoratium medicamentū appellant,& omnia,quæ ex aloe conficiuntur, hiera ſimplex: pilulæ aloephan & ſimilia: pleriqueoēs maxime laudant ius galli veteris,ex cæteris accōmodatis medicamentis præparatum,quod ex iure mollitiem,ex medicamentis acredinem acquirit, vnde vtrique ſcopo a Gal. poſito poteſt ſatisfacere.

Cæterum hoc loco minime uidentur prætermittenda duo auxilia a ueteribus excogitata,non ſolum plane noua,ſed etiam digna admiratione: vtriuſque meminit Alex. lib. 10. Primum tale eſt, folle fabrili,quo vulgo accenditur ignis, in anum immiſſo, flatus in ventrē immittitur,adeo vt inteſtina,& venter viſiue

Auxiliū admirandum.

ſus

lus diſtendantur, deinde folle extracto protinus clyſtere infunditur ex hydrolæo, id eſt, aqua, & oleo, & momento nitri, hoc clyſtere, inquit Alex. omnia quæ inteſtinis, & ventre continētur, vna cum clyſtere euacuabuntur, ſiue ſtercus, ſiue humor, ſiue ſpiritus flatulus fuerit, adeo vt admireris. Sed huius præſidii longe ante Alex. meminit Hippo. & quidem accuratius, qui ſcribit hunc in modum 3. de morbis cap. 15. Follem fabrilem indito, & in ventrem flatum immittito a quo, & venter, & inteſtina diſtendantur, deinde extracto folle clyſtere adhibeto, ſit autem inſuſum præparatū non ex valde calefacientibus, ſed ex iis quæ excrementa diſſoluunt, & colliquant, poſtea obdurata per ſpongiam ſede, in aqua calida reſideat, continens clyſteris

Remediū aliud. inſuſum, & ſi hoc inſuſum ſuſceperit, & rurſus dimiſerit, ſanus euadit. Hæc Hipp. Hoc remedio ego nunquam ſum vſus, neque aliquem vtentem audiui, aut legi, præter vnum Amatum Luſitanū, qui Centuria prima curationem medicinalium vltima, teſtatur ſe eo ſemel, & fæliciter vſum fuiſſe. Alterum remedium conſtat ex pilula plumbea, quæ ab ægroto ore eſt aſſumenda: quæ res vſq; adeo videtur inepta, & abſurda, vt nil ineptius eſſe poſſit. Quæſo enim quomodo plūbum poteſt conuenire in ducendis excrementis? niſi forte quis credat, id fieri ſuo pondere, & grauitate: quod item abſurdiſſimum videtur. Itaque licet mirari, neminem fuiſſe hactenus, qui hunc locum obſeruauerit, & huius remedii aliquam rationem reddiderit. Ego verò dum aliquando hanc rem cogitaui, in eam veni ſuſpicionem, Alex. pro plumbo ſtibium, quod vulgo antimonium vocant, intelligere voluiſſe: quam quidem ſuſpicionem mihi faciebant multa, neque leuia argumēta. Nam primum plumbi, & ſtibii eadem fere eſt intemperies, & natura, adeo vt non deſint viri doctiſſimi, qui id tantum diſcriminis inter vtrumque eſſe contendunt, quod plumbum in igne liqueſcat, ſtibium vero nunquam, ſed facile teretur in puluerem: quare quicunque vtriuſque hiſtoriam ſcribūt, poſt vnum ſtatum de altero tractationem faciunt.

Deinde ſi Alex. ſententiam animaduertatis, facile intelligetis, id ex plumbo catapotium, tanquam ſoluēs medicamentum proponi; ſiquidem ille docet, minime inter initia, neq; omni tempore, ſed tantum apparēte concoctione illud exhibendum eſſe: niſi enim ſecutura fuiſſet purgatio, fruſtra, & inepte illam animaduerſionem poſuiſſet. Quę demum coniecturæ illo quoq; argumēto poſſunt confirmari, quod Alex. pilulam ex plumbo euphorbio copulauerit, quod conſtat inter omnes, pituitam, & aquam educere. Antimonium autem ſoluere, & validiſſime ſoluere, notius eſt quam vt indigeat longiore confirmatione. De quo illud vos admoneo, etſi multi opinantur, hoc inuentum fuiſſe recentiorum, tamen Dioſcoridem purgantis antimonii facultatis mentionem feciſſe, cap. de elaterio.

Poſt traditam curationem doloris colici, & generaliter, & ſecundum vnamquamque differentiam, vt habeatis omni ex parte integram tractationē, duo videntur reſtare adhuc, vnum victus ratio, alterum medicamenta, quæ agunt a tota ſubſtantia. Sed quoniam de victus ratione iam plurima tradita ſunt, ex quibus facile vnuſquiſque poteſt probe illam inſtituere, nolo iam prolixior eſſe, properans ad ea medicamenta, quę latente quadam vi, & proprietate creduntur colicis doloribus prodeſſe.

Medicamenta occulta. Illud aūt primum debetis memoriā repetere, quod alias diximus ex Gal. 1. de medicamentis ſecundum genera 9. de ſimp. med. & aliis locis, huiuſmodi medicamenta ſola experientia poſſe intelligi, illaque non manifeſtis qualitatibus, ſed recondita quadam vi, quā vocant proprietatem totius ſubſtantiæ, morbos iuuare, qualeſcunque illi fuerint, a quacunque cauſa originem habeant, & in quolibet morbi tempore. Multa autē ad colicos dolores a multis ſolent proferri, apud Gal. 10. de ſimp. med principem locū obtinet ſtercus lupinum, qui teſtatur ſe nonnullos vidiſſe illo vtētes non amplius hoc affectu correptos id nō grauiter paſſos, ſed neq; poſt paucum tēporis, imò uerū Gal. probatur hoc remedium non modo ore aſſumptum, ſed exterius etiam appenſum, de cuius præparatione, appenſione, & vtendi modo, loquitur diffuſe, vt nos propterea in hac re explicanda non oporteat eſſe longiores. Auic. 3 canonis fen 16. tractatu 4. c. 14. maxime probat inteſtinum lupi exſiccatū, et in puluerem deductum & ſtercori longe anteponit: quem plerique omnes hoc tempore imitantur, neglecto ſtercore, quod forte abhorrent, familiariter vnum lupi inteſtinū præparantes, quod vulgo ſolet exhiberi ad ℨj. cum vino. Gal. pariter 11. de ſimp. medi. laudat autem puſillam, quam alaudā vocamus, cuius aduerſus colicos vtilitatem, inquit, ſe ſatis expertum fuiſſe: imò vero cū hæc auis Græce κορυδαλὸς dicatur, Gal. ſimul Corydalis cuiuſdam herbæ mentionē facit, quam inquit colicis cōuenire: quam quidem herbam ego ſum neſcius, an aliquis in præſentia nobis poſſit indicare. Rhaſis hoc in loco plurimum commendat cornu cerui vſtum, redactum in puluerem: & ita non deſunt alia propemodū infinita. Sed Alexan. hac in re, & Gal. & omnes medicos facile ſuperat, qui non tantum probat ſtercus lupinum, inteſtinum cæcum porci, alaudam, & alia multa natura conſtantia, ſed etiam nonnulla, quæ arte liceat effingere: namque in lapide medio inſculptum neſcio quem Herculem, erectum, ſuffocantem leonem, & incluſum in annulū aureum, ægro guſtandum porrigit; ſic annulum ferreum in hunc modum præparat: illius circulum octangulum effici, atq; ita in octangulū inſcribēdum præcipit: fuge, fuge bilis, alauda quęri bat. Audiatis vero, qualenam de hoc remedio encomium, & teſtimonium afferat, qui ſcribit ad hunc modum. Huius magnam habui experientiam, & abſurdum putaui tantum medicamentum, naturali vi colico aduerſum, vos celare; ſed vos moneo ne quibuſcunque, ſed tantū virtuti ſtudioſis, & qui eiuſmodi poſſint conſeruare, velitis cōmunicare, quod etiam diuinus Hipp. præcepit, his verbis. Res quæ ſacræ ſunt hominibus oſtendantur, prophanis aūt hominibus non itē. Præparetur vero dictus annulus 17. vel 21. die lunæ. Hæc Alexan.

Stercus lupinum.

Inteſtinū lupi.

Alauda.

Cornu cerui vſt.

Alexand. Tral. ſuperſtitio.

Quoniam vero temporis anguſtię nō patiuntur vt ſingula perſequamur, quæ ad exactam huius loci examinationem pertinent, ſatis fuerit in præſentia, quam putamus Galeni, & ueriorem eſſe ſententiam, vobis explicare: itaque vno verbo ſic puto ſtatuendum eſſe; rerū omnium quæcunq; natura conſtant, ac vere ſunt ſubſtantiæ, latentes proprietates, & admirabiles vires eſſe recipiendas, contra vero fictas imagines, characteres, ſigna, & quæcunque ars poteſt effingere, ac mere ſunt accidentia, vt quæ ſine ſubiecta materia nequeat conſiſtere, tanquam ſuperſtitioſa, & vana eſſe prorſus reiicienda. Ad quem modum legimus Gal. res naturales, & ſubſtātias probare, artificioſas aūt, & accidētia deſpicere, & damnare. 10. de ſimpl. med. verba faciens de ui ſaliuæ aduerſus beſtias hominem interficiētes, hæc habet: Pollicitus mihi quidam incantationem ſe oſtenſurum, quæ ſcorpios interficeret, ubi illam ſemel dixiſſet atq; expuiſſet, ſcorpio mortuus eſt; at poſtea ego ſine incantatione, a ſola ſaliua vidi occiſum ſcorpiū, idq; celeriter a ſaliua hominū eſurientiū, & ieiunatiū, quia eſt acrior. Ac rurſus 9. de ſimp. med. de iaſpi de uiridi ſcribit hunc in modum: Proprietatē nonnullis lapidibus quidā ſuo teſtimonio adſcribunt, qualē reuera habet iaſpis uirēs, nempe ſtomachum adhaſu uentriſque os adiuuat: quem nonnulli quoq; annullis inſerunt, ſculpuntq; in eo draconem radios habētem, ueluti rex Nechepſos memoriæ prodidit: ſane huius quoq; lapidis ego abunde periculū feci, & collo ſuſpēdi, ita ut lapides os uentriculi cōtingerent; apparebāt aūt nihilominus prodeſſe, etiamſi ſculpturā non haberēt. Sic 6. de ſimp. med. in principio, nō dubitauit Pamphilū deſpicere & irridere, q in quodā tractatu de her

Superſtitioſum remedia damnantur.

bis

Digitized by Google

bis ad aniles fabulas ſimulque ad præſtigia quæ iam in artem ſe conuertit, nonnullis vtens incantationibus, quas colligendis herbis admurmurare conſueuerat. Ac poſtremo, ne ſingula loca recenſeam, quæ apud eũ plurima ſunt, lupini ſtercoris, de quo ſupra diximus, admirabilem vim explicans, hoc inquit, obiter dictũ ſit, ſi quis inuenietur, qui ſic ſuſpenſis fidem habere velit: dico autem ſic, quoniam ſubſtantia eſt quæ ſuſpenditur, non voces barbaræ, vt quidam præſtigiatores facere ſolent, quoniam, & alias ſum expertus alias ſubſtantias, quæ in alijs affectibus ſimiliter operentur. Neque vero me ab hac ſententia remouet Alex. teſtimonium, & auctoritas, qui vt ſua carmina, & incãtationes defenderet, Galenum ſibi facit patronum, quaſi ille propria tractatione palinodiam cecinerit, & omnia retractauerit. Honeſtum eſt, inquit Alexander, morbum vincere, & omni machina ægrotis ſuccurrere: nam diuiniſſ. Gal. qui ne eſſe quidem carmina putauit, lõgo poſt tempore, multoque vſu multum ipſa poſſe deprehendit: audi igitur verba ipſius, quæ de medica Homeri tractatione reliquit, habent autem hunc in modum: nonnulli putant incantationes anicularum fabulis eſſe perſimiles, quemadmodum ego quoque diu exiſtimaui: temporis autem progreſſu, ab ijs quæ euidenter apparent perſuaſus, fateor vim ipſis ineſſe: nam & in percuſſis a ſcorpionibus iuuamentũ ex eis ſum expertus, nec minus oſſibus gutturi infixis, quæ carmine ſtatim extrahuntur. Hæc Gal. referente Alexand. Ego vero id non verebor affirmare, huiuſmodi ſomnia & figmenta, quæ neſcio quomodo hominũ imbecillitatem nimia ſuperſtitione occupãt, tam diu a certiſſimis Gal. placitis eſſe longe aliena: atque id primum me mouet, quod certo ſcio Gal. de medica Homeri tractatione nullum librum conſcripſiſſe, quãdoquidem videtur via fieri potuiſſe, quin aut proprio ſuorum librorum catalogo, aut cæteris libris illius ſemel mentionem fecerit. Etenim quanquam ille ſemel & bis pollicitus eſt, ſe librum de hac materia ſcripturum fuiſſe: tamen nuſquam, & nunquam de carminibus, characteribus, & alijs huiuſmodi ſuperſtitionibus ſe acturum promiſit, ſed de medicamentis quæ natura, & ſubſtantia conſtant, & quæ agunt proprietate totius ſubſtantiæ: atque hæc certo certius eſt vera, & legitima inſcriptio illius libri, qui deſideratur, minime autem de medica Homeri tractatione, vt nonnulli ſomniant, quos audio eiuſmodi inſcriptionis ingenioſæ eam rationem reddere, quod Homerus doceat aliquando fluentem ſanguinem verbis, & characteribus ſuppreſſum, alioſque affectus diuerſis myſterijs ſanatos fuiſſe. Sed finio, dicoque ſi Gal. verbis, carminibus, & ſimilibus ſuperſtitionibus tam præclarum dediſſet teſtimonium, quale affert Alex. ille rem tradidiſſet ab omnium illuſtrium philoſophorum & medicorum auctoritate abhorrentem, & proprijs dogmatibus diſſentientem, demũ ab omni ratione alienam, id quod fortaſſe alias commodiore tempore demonſtrabimus. Atque hactenus de dolore cholico.

CAPVT XIX.

De Ileo.

Nomina. Dolores ſolent occupare vel inteſtina craſſa, & tunc dicuntur colici, vel inteſtina tenuia, & tunc hic affectus appellatur ileos: quod nomen plerique omnes opinantur originem habuiſſe a parte laborante, nempe inteſtino tertio loco poſito, quod ileon vocant: qui mea ſententia decipiuntur, cum inteſtinum id Græce *lepton*, hoc eſt, tenue & gracile, minime *ileon* dicatur, atque Hippocrat. Gal. & cæteri omnes vbique hoc nomen accipiant pro morbo: itaque magis credendum eſt Gal. qui aſſerit 2. metho. capitul. 5. nomen ileos ductum fuiſſe a ſymptomate, non a parte laborante: ſiquidem *τὸ εἰλεῖσθαι* Græce idem ſignificat, quod circumuolui, & circumagi: quare Latini vim Græci vocabuli volentes referre, voluulum, & conuoluulum recte dixerunt. *Conuoluulum.* Nonnulli Græci, vt ſcribit Gal. 6. de locis aff. 2. ex quibus fuit Diocles Charyſtius *chordapſon* nominarunt, quod tenue inteſtinum inſtar chordæ videatur conuolutum. Celſus tenuis inteſtini morbum appellat. Barbari iliacam paſſionem: qui et vulgares, ſicuti ſupra diximus, Miſerere mei Deus, ſolent appellare.

Locus affectus quis. Sed antequam ad alia progrediamur, eſt dubitatio, an hic affectus proprie pertineat ad inteſtina tantum tenuia, minime ad craſſa? An tamen Gal. 6. aphor. comm. 44. 6. de locis affectis 2. aſſerit manifeſte, ileon eſſe propriam affectionem tenuium inteſtinorum, minime craſſorum, atque in hoc fatetur omnes prope medicos conuenire. Altera autem ex parte hic affectus videtur poſſe attinere non minus ad craſſa, quam ad tenuia inteſtina: namque ſi conſiderentur cauſæ quæ male afficiunt tenuia, eaſdem deprehendemus poſſe male afficere etiam craſſa inteſtina, eademque in vtriſque fieri poſſe ſymptomata. Præterea cum ſine vlla dubitatione ſtercora potiſſimum ac proprie contineantur in craſſis inteſtinis, in quibus ſpeciem primam, & nomen recipiunt, illa autem quandoque reijciantur per vomitum, hinc quoque iure colligendum eſt, non ſolum tenuia, ſed etiam craſſa inteſtina laborare: quæ videtur fuiſſe Galeni ſententia, qui 3. de naturalibus facultatibus c. 13. ſcribit, fieri non poſſe, ut ſtercus reijciatur per os, niſi primum totum tenue inteſtinum tum ieiunum, tum pylorum, uentriculumque, & gulam pertranſeat: Sed ijs accidit aliud manifeſtum Gal. teſtimonium, 3. epid. ſect. 2. com. 6. qui nihil dubitans, quin & tenuia, & craſſa inteſtina laborent, nonnulla ponit indicia, quibus alterum ab altero malum diſtinguatur, & vtrumque inter ſe comparans ita ſtatuit: cum ſit periculoſus omnis voluulus, eum qui in tenuioribus inteſtinis conſiſtit, altero in craſſis eſſe deteriorem, ut qui contagio afficiat iecur & lienem. Ego vero, qui cenſeo hunc affectum reuera poſſe conſiſtere in vtriſque inteſtinis, et tenuibus, & craſſis, quod poſitæ rationes mihi perſuadent, quatenus pertinet ad Gal. puto illum duplici ratione ſibi ipſi poſſe conciliari: vna ſi dicamus, quibus locis ille aſſerit ileum pertinere ad tenuia tantum inteſtina, eum loqui potius de aliorum, quã de propria ſententia id quod ex illius verbis quoquo modo colligi poteſt: altera diſtinguendo dolorem iliacum dupliciter, vel proprie, cum laborãt inteſtina tenuia, vel minus proprie, cum laborant inteſtina craſſa, ſicuti idem diximus de dolore colico.

Definitio. Itaque ileos definitore Gal. 6. de loc. aff. 2. eſt dolor vehementiſs. in ſublimioribus partibus inteſtinorum, morbus plane lethalis, à quo rariſſime quis ſanus euaſit.

Differentia. Differentiæ ſunt quamplurimæ, ac fere illæ eædem quæ ſtatutæ ſunt de dolore colico: ſed cæteris prætermiſſis illæ ſunt potiſſimum aduertendæ, quæ ſumuntur a cauſis, quas Gal. duas tantum conſtituit, ex conſenſu omnium veterum medicorum: *Cauſa.* alteram tumores præter naturam: alteram obſtructionem aridi ſtercoris, adeo vt per inferiora nihil exeat, quippe ipſum, quod laborat inteſtinum, nec acrimoniam, nec pondus tolerat excrementorum, ac propterea nititur ea quam longiſſime a ſe expellere: prohibitum vero deorſum deſcendere, propter eam quæ facta eſt in partibus infernis obſtructionem, in proxima ſupra poſitorum inteſtinorum extrudit: quare excrementa quandoque vſque ad os aſcendunt, vt diffuſe traditum eſt a Gal. 3. de ſympt. cauſ. 3. & 3. de natural. facultat. 13. Porro etiam tumores poſſunt eſſe, vel inflammatio, vt ſcribit Gal. 3. epid. ſect. 2. com. 6 de locis affect. 2. 3. aphor. 22. & 6. aphor. 44 vel abſceſſus quiſpiam, in ſubſtantia inteſtinorum collecta materia, vel ſcirrhus, de quibus meminit Gal. loco poſtremo cita-

ro. Sic ſtercora duriora poſſunt efficere obſtructionẽ, vt nihil poſſit ad inferiora tranſmitti, teſtante Gal. locis citatis. Sed præter has duas cauſas nõnulli tertiam addebant, nempe humores craſſos & tenues, quæ etſi non omni ex parte probantur a Gal. tamen neq; prorſus rejcitur, imo uero ille generaliter videtur addere quæcunque inteſtina poſſunt obſtruere, de quibus latis diximus ſupra de dolore colico.

Signa huius affectus, & pathognomonica, & ſuperuenientia ponuntur ab Hippocrate & explicantur a Gal. præclariſſime, in loco ſingulari, in quo mihi libet paulum verſari. Itaque Hip. hæc habet 3. epid. ſect. 2. ægroto 9. Mulier quæ decumbebat iuxta Piſamenum detinebatur voluulo, huic erant vomitus multi, potũ continere non poterat, dolores circa hypochondria, & in iis quæ circa infernam ventriculi partem tormina perpetua, non erat ſiticuloſa, incaleſcebat, extrema frigida vſque ad finem, faſtidioſa, ſine ſomno, vrinæ tenues paucæ, excretiones paucæ, crudæ, tenues, nõ erat remedio locus, mortua eſt. Gal. in com. diuidit dicta ſymptomata in duas partes, quorum altera ſint accidentia pathognomonica, quod omni voluulo neceſſario contingant: altera ſuperuenientia, quod nõ perpetuo, ſed ſolum quãdoque ſuperueniant. Priora ſunt hæc, vomitus multi, potum non poſſe continere, dolores ad hypochondria, & circum infernam partem, ventriculi tormina perpetua. Poſteriora ſunt cætera quæ ſequuntur, in quibus & illud continetur, deiectiones paucæ, crudę, tenues, quod uidetur maximam continere difficultatem.

Namque Gal. paſſim reponit inter ſigna voluuli inſeparabilia, nihil per aluũ deſcendere: ne longe abeamus, ita ſcribit 7. aph. 10. In illis nihil deſcendit ad inferiora, & hoc eſt proprium inſeparabile paſſionis: & 6. aph. 44. in ileo nihil deſcendit inferius, nec quidem ſi acerrimo vtaris clyſtere.

Inſignis difficultas. Imo uero, vt ille docet 3. aphor. com. 22. ileos nihil aliud eſt, quam retentio ſuperfluitatum alimenti, quæ per inferiorem aluum excernuntur; ac demum de ſymptomatum differen. ca. 4 & 3. de ſymptomatum cauſis c. ita ſtatuit, ileum eſſe ſymptoma actionem læſam abolitam facultatis expultricis inteſtinorum, adeo vt apud Gal. tam certum ſit, quam quod certiſſimum, in ileo tanquam ſignum proprium & inſeparabile, nihil per aluum deſcendere. Cõtra vero nos videmus Hip. manifeſte aſſeuerantem, in hac muliere laborante voluulo, deiectiones fuiſſe tenues, &c. Ac ſane hic locus mihi videtur inſigniter difficilis, quę difficultas adhuc fit maior, quod Gal. alioqui tam oculatus, illum in cõmento conniuentibus oculis prætermiſerit ac diſſimulauerit, qui de eo ne uerbum quidem fecerit.

Solutio difficultatis. Nonnulli docti viri ita hanc difficultatem diſſoluunt in ileo dum fit, nondumque integre eſt factus, per aluum poſſe quædam excrementa deſcendere: in uoluulo autem iam facto, & abſoluto nihil prorſus poſſe deſcendere. Quæ certe ſolutio equidem ueſcio quanti ſit facienda, ſiquidem neceſſario fatendum eſt, mulierem Hippocrat. laboraſſe ileo, omni ex parte abſoluto, cum teſtimonio Galeni ex uerbis Hippocrat. colligi poſſit, illam ſecunda ſtatim die, aut longiſſime tertia, mortuam fuiſſe. Fortaſſe illud reſponderi poſſet minime in omni ileo, ſed tantummodo in aliquibus, aluum omni ex parte retineri: quæ reſponſio videtur poſſe colligi ex Gal. de ſymptomatum differentiis, qui dicit priuationem facultatis expultricis in quibuſdam ilei ſpeciebus contingere verbi gratia, quando inteſtina laborant magna inflammatione; in qua nihil omnino per inferna excernitur. Sed reuera neq; hæc mihi ſatisfacit reſponſio: nam ſigna inſeparabilia debent perpetuo comitari morbum, & omnes ſpecies morbi præterea ſi diligenter conſideretur ſpecies voluuli, quo laborauit hæc mulier multaque ac lethalia ſymptomata, quæ illi fuere annexa, vtique fatendum eſt, illam ortum duxiſſe ex inflammatione, &c.

Supereſt tertia reſponſio, quæ eſt illius, qui curauit imprimi codices latinos Galeni apud Valgriſium Venetiis: namque ea verba Hippocrat. habent in margine hanc notationem, quod ait de deiectionibus; (fortaſſe nullas fuiſſe legendum eſt:) ac ſane quiſquis fuerit auctor illius animaduerſionis, mea ſententia fuit vir eruditiſſimus, & in Gal. diſciplina verſatus, cuius iudicium non poſſum ego non probare, perſuaſus potiſſimum auctoritate Gal. & Auicennæ. Etenim Gal. huius dictionis non meminit, minime illam prætermiſſurus, vt puto, ſi tantam repugnantiam cum ſua doctrina comperiſſet, quantam nos intendimus illam continere. Auic. item tractas de ſignis ileos 3. canon. fen 16. tract. 4 cap. 31. & afferens, ni fallor, hunc locum Hip. tantum abeſt, vt ſcribat fuiſſe deiectiones tenues, &c. vt omnino affirmet nihil per infernas partes egredi; ſcribit enim ad hunc modum: Signa ileos ſunt, vt ſit dolor ſupra vmbilicum, & non egrediatur aliquid omnino deſubtus, quemadmodum dixit Hippocra. Hęc, domini, mihi venerunt in mentem de hac difficultate, quibus vt ingenue dicam, ego protſus non acquieſco, acquieſcam tamen donec alia magis probabilia occurrant.

Signa differentiarum ileos ſunt fere manifeſta ex iis, quæ diximus de dolore colico. Si fuerit inflammatio, neceſſario ſequitur febris, ſitis maxima, communicata caliditate, & ſiccitate ori ventriculi, dolores ſunt vehementiſſimi, & alia id genus, quæ internas inflammationes ſolent comitari: itaque ad curationem accedamus, quam nos decet paucis verbis, & ſummatim abſoluere, partim quod anguſtiæ temporis longiorem tractationem non patiantur partim quod curatio iam tradita doloris colici iure poteſt ac debet ad hunc locum accommodari, cum vtraque affectio non aliter differat, quam ratione loci laborantis, & ratione ſymptomatum, quæ in ileo perpetuo ſunt grauiora, & deteriora.

Sed nõ ſunt prætermittenda ſigna prognoſtica. Cõuenit inter omnes ileum generaliter eſſe affectum grauiſſimum, qui ſæpiſſime vna cum vita ægrotantis ſolet terminari. Hippocrat. 7. apho. 10. ab ileo vomitus, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum; dicto nimirum in conſenſum, & ventriculo, & cerebro. Sudoria bona fuerint, dicit Gal. 7. epid. iam citato, paruam ſpem ſalutis afferunt: ſi fuerint praua, non paruũ momentũ habent ad interitum quod ita demonſtrent laborare non ſolum inteſtina, ſed etiam humores, qui continentur in venis. Voluulus graueolens, pèrniciofus cenſendus eſt: fieri autem poteſt, vt graueolens intelligatur, vt dicit Gal. 3. com. 1. prognoſt. tex. 44. primum quidem in quo ſtercus euomatur, ſignum plane lethale: deinde ſi graue olens fuerit reſpiratio: tertio, ſi ructus graue olens: quarto, ſi flatus fuerit talis: & quinto ſi graueolens fuerit corpus, nempe inquit Gal. huiuſmodi voluulos aliquando a nobis viſus eſt.

Familiaris eſt hęc affectio puerili ætati, quod ſcribit Aetius, qui tamen pueri euadunt beneficio humiditatis: ſenibus vero non valde eſt familiaris, quod ſi autẽ ipſi in hanc affectionem incidant, fere nunquam conualeſcunt.

Indicationes. Indicationes curandi ileum ſunt illæ eædẽ quæ fuere propoſitæ in dolore colico: conſtat autẽ variam curationem pro cauſarũ diuerſitate inſtituendã eſſe. Itaque ſi ileos ortum ducat ex inflammatione, ante omnia decet totum corpus vacuare, & fluentẽ materiã reuellere per ſectionem venæ, dũmodo vires videantur conſtare, quę ab huiuſce doloribus ſolent, quam maxime labefactari: quamobrem ſatius fuerit, non ſemel, & copioſe, ſed partite, & moderate ſanguinẽ mittere, ſectã vena in cubito. Quod ſi pp aliquod impedimẽtũ nõ liceat venã incidere, tunc docet Paulus cucurbitulas vtiuerſo ventri molli atque inanes, id eſt, ſine inciſione agglutinandas ſore in regione aũt doloris, cũ ſcarificatione. Quod ſane remedii genus equide neſcio, an ſit recipiendum, cũ mea ſententia potius

valeat

valeat ad locum affectum trahere, quam ab illo reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, ligaturæ, lotiones partium extremarum, & omnia genera reuulſionum, de quibus ſæpe diximus. Communiter practicantes protinus utuntur purgantibus medicamentis, & ijs quidem validiſſimis, ſed manifeſte agũt aduerſus decreta Hip. & Gal. qui docent generaliter, concocta purganda eſſe, non cruda: & ſpeciatim principio inflammationum prohibent omnia ſoluentia medicamenta in 4. de ratione victus. 22.

Purgãtia uitanda.

Deinde poſt hæc ſtatim deueniendum eſt ad medicamenta repellentia, refrigerantia, & quæ inflammationem remittere poſſunt: quare exterius commodæ ſunt inunctiones ex oleo roſato completo, ex oleo melino, ex quibus partes aſſidue illinantur: ſunt emplaſtra ex plantagine, portulaca, endiuia, & ſimilibus, quibus decoctis & contuſis prędicta olea permiſceantur. Interius conueniunt clyſteria, quæ habeant eaſdem vires, exempli gratia, ex ptiſana hordeaca, ſucco plantaginis, oleo roſato, ouis recentibus, & ſimilibus. progrediente autem morbo ijs licet addere tam internis quam externis, nonnulla, quæ aliquam vim habeant diſcutiendi, & leniendi dolores, qualia ſorent oleum chamomælinum, ſemina lini, fænugræci, farina fabarum, & cætera id genus. Demum in declinatione tuto licet accedere ad ea, quæ adhuc maiorẽ vim habeant diſſoluendi & euacuandi reliquias inflãmationis: quamobrem conueniunt clyſteria acriora, nec non medicamenta, de quibus ſatis diximus.

Victus. Victus ſit tenuis & refrigerans, itaque ſola ſufficiat ptiſana, abſtineat a vino, & omnibus rebus calidis. Atque hactenus de ileo ex inflammatione: ex quibus atque ex ijs, quæ alias diximus, facile unuſquiſque poteſt colligere curationem huius affectus, ſi proueniat propter alios tumores preter naturã, uel propter alias cauſas, adeo vt ſuperuacaneum uideatur de hoc morbo longius agere.

CAPVT XX.

De Diarrhæa.

AGgrediamur tractationem illius inſignis, difficilis & periculoſi ſymptomatis, quod alui fluxus uel profluuium appellatur: in quo pro inſtituto noſtro ordine primo agam de eſſentia. 2. de diff. 3. de ſignis. ult. de rat. curandi. Sed antequã incipio, notandum eſt, quod Græci interpretes non admodum accurate in hoc argumento uerſantur: nos colligemus ex Gal. quæ colligi poterunt, pauca habet Paulus, pauca Aetius, plura Alex. ac præcipue de dyſenteria: quare neceſſe eſt, nos confugere ad Arabes, ac ad Auicennam maxime, eiuſque interpretes. Cum autem huiuſmodi materia à plerisque tractetur ualde prolixe & cõfuſe, animus eſt magis ordinate & breuibus, quam fieri poteſt, ea nobis abſoluere.

Definitio. Quid ſit alui fluxus, conſtat ex ipſo nomine, & eſt euacuatio præter naturam diuerſæ materiæ exeuntis per inteſtina. Pro quo notandum eſt ex Hipp. & Gal. 2. prog. 13. optimam ac naturalem deiectionem illam eſſe, quæ habet tres conditiones: unam quod ſit mollis & conſtans: ſecundam, quod eo tempore excernatur, quo æger ſecunda ualetudine conſueuit: tertiam, copia excrementorum proportione reſpondeat cibis aſſumptis. Itaque ſi aluus deijciat & liquidiora, & nario tempore, & copioſiora, quam conueniat inſtituto naturæ, huiuſmodi ſymptoma a Latinis vulgo dicitur fluxus uel profluuium alui: à Cornelio Celſo lib. 4. cap. 19. fluxus uentris, ab Hipp. 4. aphor. 25. & 30. & alijs in locis, diarrhæa nominatur, quod quidẽ nomẽ, ne uerſemur in æquiuoco, dupliciter apud Hip. Gal. & alios accipi ſolet, uno modo communiter quatenus ſignificat genus, & quemlibet fluxum aluinum: alio proprie, quatenus ſignificat unam determinatam

Nomen.

eius ſpeciem, vt videbimus. Quamobrem fluxus alui eſt ſemper exiens immutatum; quod memoria eſt repetendum ea Gal. de ſympt. diff. c. 7. diuiditur in tres primas differentias, cum eiuſmodi exeuntia aut tota ſubſtantia, uel qualitate, uel quantitate à naturali habitu recedant. Differentiæ huius ſymptomatis ſunt quaſi infinitæ, ſed ab Hipp. 1. epid. ſect. 2. tex. 2. & 36. referuntur ad quatuor prima capita, diarrhæam, lienteriam, dyſenteriam, & teneſmum: quam diuiſionem ſicuti Gal. & plerique omnes imitantur, ita & nos amplectimur libentiſſime. Et quia, vt dixi, propoſitum eſt, quoad eius fieri poteſt, hanc rem perſpicue, ordinate & breuibus agere, id mihi uideor longe melius poſſe cõſequi, ſi de ſingulis differentijs ſeparatim, quam ſi de omnibus generaliter tractare uelim: quare ad diarrhæam uenio.

Gen' ſymptomatis.

Differ.

Diarrhæa quid. Diarrhæa itaque proprie ſumpta, non pro genere, ſed pro ſpecie definitur à Gal. 1. epid. ſec. 2. tex. 36. quod ſit deiectio, & ſemper, & aſſidue, humidorum excrementorum, ſine lienteria, dyſenteria, & ſine teneſmo.

Different. Differentiæ ſunt multæ, ſed illæ uidentur præcipuæ, quæ à cauſis ſumuntur, quę etſi item variæ ſolent afferri ab auctoribus, mea tamen ſententia commode poſſunt referri ad duo communia capita: unum quod continet uaria genera excrementorum, quæ educuntur: alterum quod reſpicit varia membra laborantia a quibus illa uel generentur, uel tranſmittantur ad inteſtina: et quatenus pertinet ad primam differentiam ſumptam ex materia, primum tres occurrunt humores, bilis, pituita, melancholia: ex quo dicitur fluxus bilioſus, pituitoſus, melancholicus: ſecundo eſt chylus confectus in ventriculo, & dicitur fluxus chyloſus: tertio ſunt ſtercora, & dicitur fluxus ſtercoroſus: quarto ſunt materiæ corruptæ, quæ uix certo nomine poſſunt appellari. Quatenus autem pertinet ad alteram differentiam, memoria repetatis inteſtina fuiſſe imprimis a natura inſtituta, ut forent inſtrumenta, & tanquam communis quædam uia & cloaca recipiendi & excernendi excrementa, neque uero illa ſolum quæ generantur ex prima coctione, ſed etiam cætera omnia, quæ quouis modo in noſtro corpore poſſunt generari: quamobrem commode factum eſt, vt illa magnum habeant conſenſum & connexionem cum principibus partibus prope omnibus & cum toto corpore: atque hinc exoriuntur uariæ differentiæ diarrhęæ, pro varietate partium laborantium & trãſmittentium propria excrementa ad inteſtina: ad quẽmodum dicitur diarrhæa ſtomachalis, cerebralis, hepatica ſplenetica, ſi ſtomachus, cerebrum, hepar, lien, laborent, & ad communem cloacam tranſmittant varia excrementa: addunt quidam diarrhæam uterinã, adeo vt ab ipſo etiam vtero excrementa eijciantur, & transferantur: qui fortaſſe caſus excogitatus a recentioribus neque omni ex parte eſt falſus, cum, ſicuti diximus alias, vniuerſum corpus ſit totum confluxibile & tranſpirabile. Sed præterea fieri poteſt diarrhęa nõ ſolum ab aliqua parte determinata, ſed etiam a corpore uniuerſo, cum inteſtina, mediante potiſſimũ uena porta, quæ in medio iecore emittitur venæ cauæ, a qua poſtea diſtribuũtur vaſa ad uniuerſum corpus, & ad omnes corporis particulas, facile poſſint recipere quæcunque excrementa generantur in toto corpore, & ad ipſa tranſmittuntur. Neque uero longius inquirendæ ſunt cauſæ, ex quibus in diarrhęa uel uaria fiãt excrementa, uel uariæ partes laborent: ſiquidem quæcunque ſiue interna, ſiue externa gignere apta ſunt bilem, pituitam, melancholiam, & cætera eiuſmodi, ac male afficere cerebrum, ventriculum, & alias partes iſthęc omnia & generaliter & ſpeciatim diarrhęę cauſæ dicendæ ſunt.

Signa. Signa diarrhææ patent, cum deijciuntur per aluum excrementa liquidiora, & frequentiora, quam conueniat inſtituto naturæ: quare accedendo ad ſigna

Digitized by Google

differentiarum quorum cognitio tum pro prognoſtico, tum pro curatione eſt neceſſaria, varia materia quę excernitur, ſiue humores, vel bilis, vel pituita, vel melancholia, ſiue chylus, ſiue ſtercora, ſiue quæcunque tandem illa fuerit, ſenſibus facile deprehenditur, & diſtinguitur, vt ſuperuacaneum ſit ſingula explicare.

Diarrhæa cerebralis. Quatenus autem attinet ad alteram differentiam, quę ſpectat ad varias partes laborantes, ſi diarrhæa fiat ex cerebro, quam moderni vocant fluxum cerebralem, vt Altimarus, & alij volunt, præcipuum ſignum eſt, quod ſpumoſa erunt excrementa, quod quidem indicium mea ſententia eſt admodum fallax, partim quod excrementa poſſunt fieri ſpumoſa propter aliam cauſam, quam propter fluxionem a cerebro orientem partim quia non perpetuo fluente materia ex capite, ſpumoſa euadunt excrementa, ſed ſolum quotieſcunque humor ſpirituoſus ad ventriculum defluit, vt diſfuſe Gal. docet 7. vel 2. aphor. 30. Etenim ſi forte pituita viſcida, tenax, & craſſa, non autem ſpirituoſa deſcendat, nullo modo excremēta ſpumoſa apparebūt; quare ad alia potius indicia confugiendum eſt, qualia ſunt dolores, grauitates, deſtillationes, & alia huiuſmodi, quæ cerebri læſionem poſſunt oſtendere.

Diarrhæa ſtomachalis. Si autem diarrhæa fiat ex ventriculo, quem iuniores fluxum ſtomachalē vocant niſi iſtud eueniat propter externos errores, ſigna aderunt, quæ vitiatam vētriculi coctionem ſolent demonſtrare, verbi gratia, ſi alimenta corrumpantur recipiantque acrem, & nidorulentam qualitatem, ex qua deinceps irritata facultas expultrix cogatur tum per vomitum, tum per aluū illa expellere, quod iam diximus euenire in cholera, tunc erunt ſigna indicantia intemperiem ventriculi calidā; ſicuti altera ex parte, ſi chylus non probe conficiatur, tunc aderunt ſigna indicantia intemperiem frigidam ipſius ventriculi, de quibus ſatis diximus.

Fluxū hepaticus. Laborante, & conſentiente iecore, deiectiones vel erunt chyloſæ, quod potiſſimum euenit propter obſtructionem venarum meſeraicarum, quæ nequeunt chylum trahere, vel erunt biliosæ, & tunc ſigna erunt aut inflammationis, aut immoderatæ illius caliditatis, vel vltimo erunt ſicuti lotura carnis recens mactatæ, de quibus cruentis deiectionibus quod pertineant quoquo modo ad dyſenteriam, poſterius ſuo loco tractabimus.

Flux⁹ ſplēnicus. Verum ſi diarrhæa proueniat laborante & conſentiente liene, maiori ex parte deiectiones ad nigrū vergentes, aut etiam nigræ apparebunt, neque deerunt indicia, quæ huius partis intemperiem, obſtructionē, vel alios morbos poſſent indicare. Hac ipſa methodo licebit inueſtigare vteri conſenſum, & aliarum partium, ſi quæ ſunt, ex quibus diarrhæa fieri poſſit.

Quod ſi poſtremo loco diarrhæa proueniat laborante non parte aliqua determinata, ſed corpore vniuerſo, ita deponente natura multitudinem humorum, a quibus illa premitur, tunc aderunt ſigna vel vnius vel plurimorum humorum redundantium, quæ ſigna tradita ſunt a Gal. in libel. de plenitudine capit. 11. & 4. de tuenda valet. 4. præceſſerunt vita otioſa, alimentorum, & potionum copia, intermiſſa eſt aliqua exercitatio, conſueta aut retenta eſt aliqua vacuatio vel artis, vel naturæ, exempli gratia, ſuppreſſa ſunt cauteria, retentus eſt vomitus, profluuium ſanguinis partium, hæmorrhoidum, vel aliud eiuſmodi. Et in hoc caſu nullum aderit ſignum alicuius particularis partis laborantis. Ac vero ſi nullum fuerit ſignum, ex quo poſſimus colligere vel aliquam partem, vel totum corpus laborare, tum vt inteſtina male afficiaotur, neceſſarium eſt, qua propter nequeant ea tantiſper continere, quæ a ventriculo ad illa tranſmittuntur, donec a meſeraicis venis attrahantur, vt natura fieri ſolet, ex quo facile, & frequenter deijciuntur per aluum, quæ quidem læſio facultatis retentricis neceſſario ad aliquam intemperiem referenda eſt. Et quāuis quælibet intemperies immoderata, poſſit, cuiuſque facultatis robur deijcere, vt ſæpenumero teſtatur Gal. ijs tamen præcipue nocua eſt intemperies frigida, & humida & cum materia, & ſine materia, a quibus facultas retentrix ſolet perpetuo labefactari, ut a Gal. traditum eſt 2. aph. com. 20. Verum ſatis de ſignis, itaque venio ad curationem.

Curatio. Ante omnia id in memoriam debetis reuocare, quod alias docuimus ex Gal. 2. metho. 1. ſymptomata in vniuerſum nullam curationis indicationem afferre, niſi ſubeant rationem cauſæ, lædant vires, & augeant morbum: quamobrem ſi diarrhęa ex ijs nullum periculum ſecum afferat, non licet aduerſus huiuſmodi ſymptoma pugnare, quod multi imperite, & pernicioſe faciunt, ſed omnis curatio dirigenda eſt ad cauſam ſymptomatis. Sin autem vel ex nimia vacuatione, vel ex frequenti motu, vel ex vigilijs, vel aliter eo res deueniat, vt vires iacturam faciant, & grauius aliquod periculum videatur imminere, vtique tūc neceſſe eſt, duplicem curandi rationem inſtituere. alteram ſymptomatis, alteram cauſæ. ex qua ſymptoma ortum ducit; adeo vt modo vni modo alteri. modo vtrique proſpiciatur, vt res videbitur poſtulare. Illud autem præcipue eſt attendendum, vtrum diarrhæa ſit critica, & vtilis, an ſymptomatica, & inutilis, vtrum natura probe vel improbe agat: Etenim ſcribit Gal. 12. metho. capitulo 7. quandoque fieri diarrhæas per certa quædam interualla, quæ omnem corporis redundantiam ſolent expurgare: quare in lib. de ſymptomatum differentijs vltimo, præclare docet rem dignam maxima notatione, nempe diligenter diſtinguenda eſſe ſymptomata ab operibus naturæ, cum ſępe inter ſe tantam habeant ſimilitudinem, vt alterum pro altero accipiatur, quippe fiunt aliquando & diarrhææ, & ſudores, & aliæ id genus vacuationes, non propterea quia aliqua actio læſa fuerit, ſed quoniam robuſta, & prouida natura hac ratione expurgat quod moleſtum eſt, & ita preſeruat homines ab ijs morbis, qui ex retentis huiuſmodi vacuationibus ſolent excitari: quare iterum ſcribit 6. de tuenda valetudine, cap. 6. copioſas alui deiectiones eſſe commune quoddam remedium illis omorbis, in quibus vitioſorum humorum copia aggregatur.

Illud autem iudicium, vtrum diarrhęa ſit critica, an ſymptomatica, potiſſimum faciendum eſt ex modo vacuationis, & ex ſymptomatibus quæ illam comitantur: Namque ſi humores deijciantur paulatim frequenter, cum dolore, & labore ægrotantis, talis vacuatio, vt docet Gal. 4. aphor. com. 2. prauæ alicuius diſpoſitionis ſignum cenſenda eſt: contra vero ſi humores excernantur multo interpoſito tempore copioſius, vel cum pauco, vel cum nullo dolore, cum bona ægri tolerantia, & robore virtutis, hæc bonam vacuationem, & criticam demonſtrant. Ergo ſi in diarrhęa natura probe agat, adeo vt per eam vel totum corpus, vel aliqua corporis pars vtiliter expurgetur, plane cauendum eſt, ne illi ſimus impedimento, quo minus poſſit opus ſuum perficere; quod illi faciunt, qui importune huiuſmodi vacuationem conantur firmare. Ex quo ſæpenumero fit, vt docent Aetius, & Alexand. vt materia ad aliam partem conuerſa alios perniſioſos affectus generet. Itaque decet medicum in hoc caſu totum negotium permittere naturę, & tantummodo conuenientem victum inſtituere; imo vero ſi natura non integre vacuationem perficiat, illius conatum iuuare oportet, atque id ſupplere, in quo illa deficit: quod commune eſt præceptum, iamdiu traditum ab Hippocrat. & Galen. omnibus naturæ operibus, 1. aphor. 20. Si autem natura improbe agat, quæ nimia humorum copia, aut praua qualitate irritata, illorum expulſionem moliatur, ſi audiatis, pleroſque homines communiter practicantes, conuenit illam iuuare, qui propterea prohibent ſoluentia medicamenta accommodata ad purgandum humorem noxium; de qua opinione ac me

thodo

modo medendi poſterius tractantes de dyſenteria diſputabimus accurate. Illud itaq; iam eſt reliquum, vt tractaremus curationem diarrhææ ſecundum varias poſitas differentias vel humoris excuntis, vel partis laborantis, ſed cum præſentis temporis occaſio id non patiatur, quatenus pertinet ad cerebrum, ventriculum, iecur, & alias partes quæ aliquando in diarhæa ſolent laborare, ſi memoria repetatis quæ a nobis alias tradita ſunt, de ratione curandi morbos ex fluxione, & conſenſu aliarum partium, res fiet ſatis manifeſta, ſiquidē in huiuſmodi caſibus ſunt communes indicationes, primum vacuare ſuperuacaneam, & noxiam materiā deinde alterare, & roborare partes, & tranſmittentes, & ſuſcipientes, vt transmittentes, in poſterū generent excrementa, ſuſcipientes recipiant excrementa. Exempli gratia, ſi diarrhæa fiat conſentiente ventriculo, quod frequenter ſolet contingere, primum noxia, & redundans materia eſt vacuanda, quæcunque ſit, quod commode fieri poteſt vel per vomitū, vel per aluum. Deinde proſpiciendum eſt ne hæc materia ruſum generetur, quod fiet curando intemperiem vel calidam vel frigidam, ex qua illa generabatur. Quo quidem exemplo facile vnicuique licet inſtituere curationem aliarum partium conſentientium, atque eo facilius, quod nos de affectibus harum partium prope omniū iam diximus quod ſatis eſt: vt certe ſuperuacaneum videatur actum agere.

Indicat.

Pariter quod attinet ad excrementa varia, quæ in diarrhæa ſolent excerni, cum hæc fere ſoleant pēdere ex morbis aliarum partium, bilis ex morbo iecoris, pituita ex morbo ventriculi, & ſic de reliquis, manifeſtū eſt, vniuſcuiuſque propriam eſſe prouidentiam & curandi rationem. Quare ſi bilioſæ fuerint deiectiones, illis conuenient partim alimenta partim medicamenta & interna, & externa, quæ poſſint huiuſmodi deiectionis caliditatem, & acrimoniam remittere, atque omni ex parte humorem in naturalem ſtatum deducere: quod item de pituita, melancholia, & cæteris ſtatuendum eſt.

Cæterum poſtremo hoc loco ſi diarrhæa longius, & copioſius progrediatur, adeo vt maiora pericula, & viribus, & vitæ videantur imminere, iam de illis ſiſtenda, & retinenda cogitandum eſt: hoc autem duplici ratione fieri poteſt, vna reuellendo, & deriuando fluentem materiam ad alias partes, altera vtendo ijs medicamentis, & internis, & externis, quæ huiuſmodi fluxionem cohibere, atque ipſa inteſtina roborare poſſint. Reuulſiones ſunt multiplices, inter quas, prima eſt vomitus, de quo habetis Hippoc. 6. apho. 15. Longo alui profluuio laboranti vomitus ſuperueniens morbum ſoluit. Secundo ſunt quæ lotium poſſunt prouocare, quamuis Hippoc. & Gal. 7. epid. ſecto 3. com. 7. velint huiuſmodi motum ab aluo ad vias vrinæ, ac pariter a vijs vrinæ ad aluum, eſſe potius deriuationem, quam reuulſionem. Tertio ſunt ſudores, qui commode fluentes humores ad partes internas poſſunt ad externas conuertere: vnde dicit Gal. in 3. de rat. vict. morborum acutorum, tex. 59. diarrhæam balneo firmari: quod illud humores ad aluum fluentes ad ſuperficiem corporis poſſit reuellere. Hoc eodem conſilio conueniunt frictiones, de quibus loquitur Gal. 4. de tuenda valetud. capit. 6. ligaturæ, cucurbitulæ, & cætera id genus, de quibus iam ſæpius diximus.

Medicamenta porro quæ immoderatum fluxum ſiſtere poſſunt, varia eſſe debent, pro varietate excuntis materiæ, exempli gratia, exeunte bile flaua, ſyrupus de roſis ſiccis, myrtinus, de ſucco cydoniorum, de portulaca; conſerua roſarum quæ non ſit recens, margaritæ præparatæ, cornu cerui vſtum, ſemina acetoſæ, plantaginis, & alia id genus. Ex quibus ego familiariter vti ſoleo bolis quibuſdam ex varijs medicamentis confectis, qui ad hanc rem ſunt admodum accommodati. Et ſit exemplum.

Medicamenta fluxum ſiſtentia.

R. *Conſerua roſarum antiqua* ℥ ß.
Margaritarum præparatarum.
Cornu cerui vſti
Raſuræ eboris ana ℈ j.
Miſce, fiant boli, & aurentur: qui opportune exhibentur per horam, vel dimidiam ante prandium.

Iis medicamentis ſunt efficaciora trochiſci de ſpodio, de terra lemnia, de terra ſigillata, & ſimilia. Ac poſtremo, ſi ita ferat occaſio, licet deuenire ad medicamenta ſtupefacientia, qualia forent diacodium, requies Nicolai, philonium, & alia id genus. Externa medicamēta ſunt inunctiones ex oleo omphacino, roſaro, myrtino, cydoniorum; ſunt roſæ, coralia, acacia, hypociſthis, ex quibus emplaſtra, fomenta, & aliæ medicamentorum formæ componi poſſunt. Clyſteria quoque ad hanc rem non ſunt inutilia, quæ parentur ex decocto plantaginis, portulacæ, polygoni, myrtillorum, ſunt fructus myrti, ex oleo roſaceo, ex oleo cydoniorum, & ſimilibus. Atque hoc exemplo, ne fruſtra ſim longior, in cęteris fluxibus immoderatis vnuſquiſque facile poteſt curari, medicamentis adſtringentibus infuſis, intra, extra, & omni ratione adminiſtratis, quæ tamen perpetuo ſint accommodata ad qualitatem profluentis materiæ, quæcunque illa fuerit, quorum medicamentorum copiam facile vobis ſuppeditabunt Auicenna, illius interpretes, & multi recentiores.

Externa.

Victus ratio pro diuerſitate fluxus, exeuntis materiæ, & partium laborantium ſit diuerſa, in fluxu cerebrali ægri caueant ab ijs quę caput replere poſſunt: in ſtomachali ab ijs quæ facile corrumpuntur. Si fuerit intemperies calida iecoris, & inteſtinorum, caueant a vinis generoſis, aromatibus, & omnibus calidis: ad ſummam, ſint alimenta quę facile concoquantur, quę bonum ſanguinem generent, & pauca efficiant excrementa & quatenus fieri poteſt, ad vnamquamque differentiam ſint accommodata. Atq; hactenus de diarrhæa, ſequitur lienteria.

Victus.

CAPVT XXI.

De Lienteria.

Lienteria definitur a Gal. 6. aph. com. 1. 3. aph 22. 4. aph. 12. velox exitus eorum quæ comeduntur, & bibuntur, vbi talia deijciuntur, qualia fuere deuorata, ſi quis inquit Gal. uelit breuiorem afferre definitionem, dicere lienteriam eſſe carentiam coctionis: cum neque ſecundum conſiſtentiam, neque ſecundum colorem, vel odorem, vel vllam omnino qualitatem in ventriculo facta fuerit mutatio alimentorum. Lienteriā vero appellauerunt, qui primi huic morbo nomen impoſuerunt quod exiſtimauerint illum fieri propter læuitatem internæ ſuperficiei inteſtinorum propter quam alimenta in eis contenta nō amplius retinerentur, ſicuti retinebātur cum ſuam ſeruarent naturalem aſperitatem: qui quidem ueteres in hoc imponendo nomine non probantur a Gal. quod illi ignorauerint proprium uentriculi munus eſſe ingeſtos cibos amplecti, conſtringere, & certo tempore retinere, ac poſtea ad inferiora demittere. Pariter colligit Gal. Eraſiſtratum de hoc affectu male ſentire, qui falſo affirmans, ſuperiores medicos in hac eadem fuiſſe opinione, docet lienteriam eſſe, quando ſimul cum excrementis crudis mucoſa, & ſanguinolenta deijciuntur: nam reuera is morbus in quo mucoſa, & ſanguinolenta excunt, potius dyſenteria quam lienteria debet nominari.

Definitio.

Sed antequam ad alia progrediar, ſciendum eſt reperiri apud auctores aliud nomen, nempe cœliacam paſſionem, de quo inter illos non conuenit, cum nonnulli exiſtiment, lienteriam, & cœliacam vnum, & eundem affectum eſſe, & vtroque nomine

Cœliaca paſſio.

poſſe appellari: alij vero putant, hæc duo nomina inter ſe differre, ac plane diuerſos affectus ſignificare.

Nomen quidem cœliacæ paſſionis videtur ductum fuiſſe a parte laborante: namque κοιλία Græce ventrem, vel aluum ſignificat. Et ſi Galenum attendimus, ille videtur vtrunque nomen ſimul coniungere, & pro vno eodemque morbo vſurpare, qui ſcribit 6. de locis affectis, cap. 2. inteſtinis, & ventriculo ſimul laborantibus euenire quędam ſymptomata: qualia ſunt lienteriæ, & cœliaci vocati affectus. Ac rurſum 6. epidemio. ſectio 5. com. 27. refrigerationem partium exteriorum ventrem exſiccare, contra vero refrigerationẽ interiorum humectare, atque lenire, ex quo cœliaci affectus interdum concitantur. Gal. conſentiunt Archigenes, & Paulus, qui tamen inter hos duos affectus id ſtatuunt diſcriminis, quod cœliaca ſit ægritudo remiſſior, & quaſi fleus: lienteria autem vehementior, & iam confirmata. Verba Archigenis, referẽte Aetio, ſunt huiuſmodi lib. 9. cap. 37. Non omnis ventris fluxus cœliaca affectio proprie appellatur, neque enim ſi cibi crudi, & incocti inferne prodeunt, neque ſi corrupti ac in peregrinum habitum mutati ſunt, cœliaca affectio vocatur, ſed tunc ſolum, cum lenia, & humida excrementa egeruntur, ventre pro imbecillitate ea digerere nequeunte. Paulus item hæc habet lib. 3. c. 4. In lienteria celerius quam in cœliacis, quæ aſſumpta ſunt alimenta, deijciuntur, tamque integra cruditate, vt aſſumpti quoque nutrimenti genus liquido cognoſcatur; & iis quidem vnice lienteria a cœliaca diſcernitur. Itaque vno verbo, in lienteria deijciuntur alimenta, qualia fuere deuorata, nulla protius eorum facta immutatione; in cœliaca autem deijciuntur quidem alimenta, ſed quæ vel in colore, vel in ſubſtãtia, vel vtcunque aliquam alterationem, & mutationem ſuſceperunt. Cum igitur huiuſmodi affectus maioris duntaxat, ac minoris ratione differant, & ab iiſdem cauſis proueniant, iure debent ſimul, & ſemel tractari. Itaque vno capite contineri, adeo vt quæ de lienteria tradita erunt, eadem ad cœliacam paſſionem debeant accommodari.

Conuenit inter omnes, lienteriam eſſe ſymptoma, quod alii reponunt inter actiones læſas, alii vero inter excuntia immutata, de qua re non multum laboro, qui exiſtimo hæc duo ſymptomata ſimul coniungi, alterumque, exiens immutatum, quod primo apparet, ex altero, actione læſa dependere. Sed illud non ita videtur conſtare, qualiſnam actio lædatur, ſiquidem alij docent lædi actionem facultatis concoctricis, alii vero actionem facultatis retentricis ventriculi, & inteſtinorum.

Sed Galen ſtatuit vnam tantummodo laborare facultatem retentricem, qui ſcribit ad hunc modum, 6. aph. com. 1. Neque enim quia omnino incocti permaneant cibi, adeo cito deijciuntur, ſed quia cito deiciũtur, idcirco nullam habet concoctionem. Quæ verba manifeſto confirmat, in lienteria propterea non cõcoqui alimenta, quoniam citius deijciuntur, id quod prouenit ex læſione facultatis retentricis, non potentis tanto tempore alimenta continere, quanto cõcoctrix facultas indigeret pro eorum coctione. Quam eandẽ ſententiam habetis apud eundem 4. aphor. com. 13. & aliis locis.

Gen⁹ ſymptomatis. Ergo vno verbo, lienteria eſt velox exitus alimentorum, qualia fuere deuorata. Differt a cœliaca paſſione, quod in hac alimenta non iam ſint cruda, ſed iam ſint adepta aliquam coctionem. Eſt ſymptoma exiens immutatum, quod pendet ex alio ſymptomate actione læſa facultatis retentricis ventriculi, & inteſtinorum, vnde alimenta nequeunt perfecte retineri.

Differẽtia. Differẽtiæ huius affectus multæ poſſunt afferri, ſed reliquis prætermiſſis minoris momenti, quæ nec difficulter poſſunt cognoſci, ea quæ ſumuntur a cauſis explicanda diligenter ſunt. Etſi vero Auicen. & cæteri prope omnes velint, plures eſſe cauſas lienteriæ, tamẽ

cauſæ

Gal. duas tantummodo video ſtatuiſſe, vnam intemperiem ventriculi, & inteſtinorum, vel cum materia, vel ſine materia, propter quam retentrix facultas harum partium imbecilla redditur, alteram exulcerationem occupantem ſuperficiem earundem partium, ſimilem illis vlceribus quæ in ore fiunt, & quæ Græci aphthas nominant, ex quo fit vt permeantibus alimentis partes exulceratæ dolorem percipiant, & ideo propellant illa atque ea ſeſe celeriter euitant. Ad quas duas Gal. cauſas equidem puto cæteras omnes poſſe referri, quæcunque ab Auic. & omnibus proponuntur.

Quatenus ad intemperiem pertinet, quæ eſt prima cauſa, etſi, quod ſæpe dixi ex Gal. quælibet intemperies ſi fuerit immoderata, poteſt cuiuſque facultatis robur deijcere, tamẽ certum eſt, in hoc affectu præcipuenoxam eſſe intemperiem frigidam, & humidam, & cũ materia, & ſine materia, ex qua facultas retentrix ſolet perpetuo labefactari, ſicut ex intemperie contraria, calida, & ſicca, ſolet perpetuo iuuari.

Quatenus vero pertinent ad alteram cauſam exulcerationem, hanc poſſunt efficere medicamenta venenata, corrodentia, humores acres, & mordaces, qui vel in ventriculo generẽtur, vel ex aliis partibus ad illum confluant, vt pituita ſalſa ex cerebro, flaua bilis ex iecore, & ſic de cæteris, vnde ait Gal. 6. aph. com. 1. huiuſmodi lienteriam, ſi longiori tempore perſeueret, in alteram paſſionem tranſmutari, quæ dyſenteria nominatur. Altimarus, & quidam qui omnia ab illo tranſcribunt, addunt ex Aetio, & Cornelio Celſo, aliam cauſam, nempe leuem, & denſam cicatricem, ex magna præcedente dyſenteria ortam, propter quam obſtructis oſculis venarum, alimenti diſtributio impeditur, & ita fit lienteria, quæ ſane cauſa mihi videtur falſa, quia primum neceſſe foret, huiuſmodi cicatricẽ quæ prohiberet diſtributionem alimenti, occupare omnia, & ſingula ora venarum meſeraicarum, quod videtur nullo modo fieri poſſe. Deinde etſi illud concedatur, non propterea hinc lienteria videtur poſſe oriri, quando talis cicatrix vtcunque poſſit afferre impedimentum diſtributioni alimenti, & eſſe in cauſa, vt illud cito deijciatur per aluum, tamen nullo modo poteſt eſſe in cauſa, vt alimenta ex ventriculo ſtatim deſcendant, nulla facta eorum immutatione, quod tamen in omni lienteria neceſſe eſt. Quare dicatis ſcribendis auctoribus non ita fidẽ adhibere facile iis omnibus quæ ſcribuntur, ſed illa examinare, atque imprimis ad Gal. diſciplinam referre, qui fallere nunquam poteſt.

Signa pathognomonica lienteriæ ſunt manifeſta, cũ alimenta cruda nullaque ratione immutata deſcendunt celeriter, & frequenter, lienteriam ſignificant.

Signa vero differentiarum ſunt huiuſmodi: namque in ea lienteria quæ accidit propter imbecillitatẽ ventriculi, & inteſtinorum, fiunt deiectiones ſine vllo ſenſu doloris, ægri habent indicia frigidæ, & humidæ intemperaturę, nullam ſitum, copioſa ſputa, plurimos flatus, iuuantur a calidis, & ſiccis, læduntur a frigidis, & humidis, præceſſere quæ potuerunt refrigerare, & humectare. Signa.

In altera autem differentia quæ prouenit ex vlcere fiũt deiectiones non ſine ſenſu doloris, præceſſere cauſæ vlcus excitantes, medicamenta acria, venena erodentia, deſtillatio ſalſæ pituitæ, vomitus flauæ, vel atræ bilis, & alia id genus, quæ acres, & mordentes ſuccos gignere poſſunt.

Sed veniamus ad curationem, in qua pro diuerſitate cauſarum diuerſa quoque remedia ſunt inſtituenda; ſed illud ante omnia velim vos intelligere, & memoria tenere, plane in hoc affectu cauendum eſſe ab omnibus medicamentis, non ſolum ſoluentibus, ſed etiam lenientibus, a quibus multi hoc tempore turpiter nequeunt cauere, ſiquidem ab illorum vſu miſeri ægroti non ſolum incurrunt grauiſſima ſymptomata, ſed ſæpe ad interitum deducuntur. Curatio. Præceptũ.

Eſt

Eſt vulgaris Auic. ſententia, ſoluere ventrem ſupra vẽtris ſolutionem, timoroſum.

Ab intemperie frigida. Itaque ſi lienteria fiat propter intemperiem frigidam, & humidam ventriculi, & inteſtinorũ, quæ partes propterea non poſſint continere alimenta donec concoquantur; calefaciendum, & ſiccandum eſt, exterius cum oleo de abſinthio, de mentha, nardino, maſtichino; interius cum aromatico roſato, diacymino, diacalamentho, theriaca, mithridato, & ſimilibus. Et ne fruſtra ſim longior, ad locum hunc poſſunt, & debent referri quæcunque alias diximus de curanda huiuſmodi intemperie.

Ab exulceratione. Sin autem lienteria fiat propter exulcerationẽ quę occupet ſuperficiem earundem partium, id primum diſtinguendum eſt, an adſit leuis quædam abraſio, minime tamen vlcus, adeo vt nulla ſint indicia ſaniei: namque in hoc caſu vnica ſe offert indicatio, adſtringendi, roborandi, & conſolidandi partes diuiſas: quare conueniunt adſtringentia, quibus licet vti ſimul cũ vino adſtringenti, qualia ſunt ex ſimplicibus maſtichæ, cuius tria, vel quatuor grana ſimul cum alimentis poſſunt permiſceri. Ex compoſitis ſunt trochiſci de carabe, de terra ſigillata, de ſpodio, & ſimilia.

Quod ſi fuerit vera, & integra exulceratio, adeo, vt appareant indicia ſaniei, ſi vlcus fuerit ſordidum, tũc illud primum abſtergendum eſt, aut cum melle, aut lacte cocto, vel in quo ferrum ignitum, vel lapides igniti extincti fuerint: deinde accedendum eſt ad conſolidationem, quam perficiũt plurima, vt mora exſiccata, myrtilli, roſę, balauſtia, &c. Sunt decocta plantaginis, rubi, conſolidæ, quæ conſolida inter cætera omnia medicamenta eſt præſtantiſſima, ex quibus poſſunt componi electuaria, & alia medicamenta, quæ ſimul poſſint moderate abſtergere, adſtringere, & ſi quæ caro fuerit deperdita, eã regenerare. Habeatis exemplum:

Electuarium conſolidãs exulcerata inteſtina.

℞. *Radicis conſolidæ.*
Sacchari roſati. ana ℥. ij.
Balauſtiorum.
Corticum granatorum.
Myrtillorum. ana. ℨ. ij.
Thuris maſtichis.
Boli armeni.
Corallorum rubrorum. ana. ℨ. j.
Syrupi de roſis ſiccis. q. ſuf.
M. & fiat electuarium.

Si velitis magis abſtergens, minuatis medicamenta adſtringentia: ſi contra, ea augeatis. Sin autem vlcus non fuerit, ſciendũ quod ſtatim licet accedere ad medicamẽta exſiccantia, & adſtringẽtia, de quibus ſatis.

Quod ſi demum humores acres efficientes exulcerationem, ex alijs partibus confluant ad ventriculum, & inteſtina, veluti ſalſa pituita cerebro, primo totum corpus eſt vacuandum: deinde, & ipſum caput, non per os, ne materia facilius deſcendat ad partes laborãtes, ſed potius per nares, cum ſucco hordei, betarum, cum aqua florum violarum, & ſimilibus, quæ per nares attrahuntur: tum alterandus, & roborandus eſt ventriculus, ne facile recipiat aliena excremẽta: ſic alterandum quoq; eſt caput cum oleo roſato completo, cum decocto foliorum vitis, roſarum, chamomæli, & ſimilibus: quo quidem exemplo licet proſpicere lieni, & iecori, & alijs partibus, vnde tales humores tranſmittuntur, vt de iis non ſit longius agendum.

Victus. Victus ſit boni ſucci, facilis cõcoctionis, & qui aliquam habet vim ſiccandi. Vinum non ſit prorſus immune alicuius auſteritatis, qđ ſpeciatim ſcribit Gal. de ſuccorum bonitate, & vitio, c. 6. aluum cohibere & ventriculum firmare poſſe, etſi fortaſſe alijs nominibus non ita videatur conuenire. Somnus, & quies in qualibet fluxione alui ſunt vtiliſſima, cum vtrumque poſſit omnem corporis motum firmare, & coctionem iuuare, quæ in hac re ſunt maxime neceſſaria. Atque hactenus de lienteria.

CAPVT XXII.

De Dyſenteria.

Dyſenteriam numerat Gal. 2. metho. 2. inter illos affectus, qui a læſa particula nomen ſuſcipiunt. Latini tormina, vel difficultatem inteſtinorum vocant. Sed illud primum ſciendum eſt, huiuſmodi nomen eſſe æquiuocum, neque idem perpetuo ſignificare, quandoque enim vt docet Gal. 2. de loc. affect. 5. medici nomine dyſenterię intelligunt quamlibet cruentam per inteſtina deiectionem: quandoque vero illam ſpeciem tantummodo cruentæ deiectionis, quæ eſt cum vlcere inteſtinorum. Pro quorum ſciendum eſt quod ſcribit Gal. in 3. de ſymptomatum cauſis, 5. quatuor in vniuerſum eſſe differentias cruentarum deiectionum, quarum prima eſt: quando propter aliquam partem corporis præciſam, aut intermiſſam ſolitam exercitationem, ſanguis per quoſdam circuitus excernitur: huiuſmodi ſanguinis excretio, eodem Gal. auctore 5. de locis affec. 2. viſa eſt fieri aliquando in mulieribus ex menſium ſuppreſſione: namque niſi homines ſimul cum deficiente membro, vel intermiſſis exercitationibus, copiam alimenti imminuãt, qua prius vtebantur, multis morbis corripiuntur, ex plenitudine oriundis, alij vero cum quibus fœlicius agitur, in deiectionem ſanguinis incidere conſueuerunt: quæ interpretatio, & doctrina eſt Gal. 4. de articul. com. 40.

Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, vbi propter iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deijcitur: quem veteres loturæ carnis cruentæ, & recens mactatæ aſſimilarunt: qui quidẽ ſanguis præcipue talis excernitur in affectibus hepaticis, in quibus iecur citra inflammationem imbecillitate laborat. Ac ſane huiuſmodi iecoris vitium illi prorſus affectui videtur aſſimilari, in quo ventriculus propter imbecillitatem cibos, quos appetendo attraxit, concoquere, & perfecte ſuperare non poteſt: nam quemadmodum ventriculus ab huiuſmodi alimentis grauatur, atque idcirco illa ſemicocta tranſmittit ad inteſtina, ita iecur alimentum, quod in probum ſanguinem non poteſt tranſmutare, ſemicoctum per inteſtina expellere conſueuit.

Tertia eſt differentia, quando ſanguis melancholicus, & ſplendens deijcitur; quod item ſymptoma ad iecur illiuſque facultatem pertinet, non certe alteratricem, ſed magis expultricem: propter quam cauſam pariter humidis ventriculi deiectionibus ſimile eſt.

Nam quemadmodum illa quæ abſoluta coctionem in ventriculo ſunt conſequuta, ſi deinde, vt decet, non diſtribuantur, humidas pariunt deiectiones, propterea, quia ventriculus ab iis grauatus, illa conatur expellere: ita iecur, ubi ex diſtributo ſibi alimento a ventriculo conuenientem fructum percepit, neque illud propter aliquam cauſam quæ tranſitum prohibeat, vlterius progredi poteſt, quod eſt reliquum tanquam graue onus per ſedem deponit, & ita fit cruenta dyſenteria. Apparet autem ſanguis niger, & ſplendens, ex vehementi caliditate, quam dum diutius moratur in iecore, facile adipiſcitur. Atque hæ quidem tres cruentæ dyſenteriæ in eo conueniunt, quod confertim, & multam excretionem efficiunt.

Quarta demum illa eſt differentia, ubi breuibus quibuſdam interuallis ægri ſolent deijcere quandoq; ſyncerum exquiſitumque ſanguinem, quandoque grumoſum, aliquando etiam aliquid pur s. & alia, de quibus paulo poſt ſermonem habebimus. Atque hanc poſtremam differentiam Gal. & Medici prope omnes proprie dyſenteriam, et inteſtinorum exulcerationem appellant.

Ergo dyſenteria communiter ſignificat quamliber cruentam ſanguinis excretionem, quæ eſt quadruplex; propria vero illa eſt tantummodo, quæ a Gal. & ab omnibus definitur eſſe vlcus inteſtinorum, de qua nos quoque in præſentia potiſſimum ſermonem inſtituimus.

Quærunt nonnulli, verum dyſenteria ſit morbus, an cauſa morbi, vel ſymptoma: ſed quæſitum, mea ſententia, eſt ineptum, cum manifeſte in morborum numero nempe ſolutæ vnitate contineatur. Quod ſi præterea quærat aliquis, quod a Gal. quoque quæſitum eſt 5. de vſu partium 10 quonam modo in ijs partibus vlcera poſſint excitari, cum inteſtina polleant vſque adeo exquiſito ſenſu, vt bilem naturalem, vel aliud quoduis quod illis moleſtiam afferat, facile & celeriter expellant? Cui idem reſpondet Gal. loco citato; hoc vſu venire propter multas circumuolutiones, anfractus, & flexiones inteſtinorum, in quibus ſi acre aliquod excrementum longiore tempore detineatur, non iniuria poteſt primo quidem illa abradere, deinde erodere, ac poſtremo vlcera inferre.

Differentia. Dyſenteriæ ſunt plures differentiæ, inter quas iure principem locum obtinent, quæ ſumuntur a cauſis: & quanquam illa omnia quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, erodendi atque vlcerandi, hunc morbum poſſunt efficere, tamen ſi velimus hanc rem ad certa quædam capita referre, huiuſmodi cauſæ duplices ſtatui poſſunt, nempe aliæ externæ, aliæ internæ.

Cauſæ externæ. Quatenus pertinet ad cauſas externas, primo est aer, de quo legimus apud Hippocrat. 3. aphor. 11. Inter anni tempora ſi hyems plus iuſto ſiccior, & frigidior fuerit, ver autem pluuium, & auſtrinum, æſtate futuras dyſenterias. & iterum 3. aphor. 13. Si hyems auſtrina, & admodum pluuia fuerit, uer autem ſiccũ, & aquilonium. Ac demum 3. aphor. 16. Per ſiccitate dyſenterias facile fieri. Secundo ſunt alimenta quæcunque calida ſunt acria, & maxime abſtergentia, qualia ſunt vina vinoſa, allia, cœpæ, ſpinachiæ, & alia id genus. Tertio ſunt medicamenta, ac potiſſimum vehementiora, ſcammonium, colocynthis, & ſimilia, ex quorum vſu frequenter videmus dyſenterias fieri.

Cauſæ internæ. Cauſæ uero internæ ſunt imprimis humores, ſanguis calidior, omnia genera iam flauæ quã atræ bilis, ſalſa pituita, qui quidem humores vel primum, & ſimpliciter, vel quandoque prius genita inflammatione, mox facto abſceſſu, vlcera ſolẽt efficere. His cauſis addunt nõnulli excremẽta alui duriora, & ſicciora, quod vix mihi videtur fieri poſſe, vt nimirum illa ſint tam dura, & ſicca, vt poſſint inteſtina exulcerare, niſi forte ijs excrementis aliquis humor coniungatur, qui inteſtina vtcunque ferire, & vlcerare poſſit.

Quod ſi quis cupiat intelligere adhuc cauſas, vnde iſti humores tum qualitate, tum quantitate fiant noxij, & generentur in corpore, præter res externas de quibus diximus, ſunt imprimis acurate animaduertẽdæ nonnullæ partes principes, caput, ventriculus, & omnium maximæ, ex quibus illi humores maiori ex parte ſolent originem habere.

Secundo ſunt differentiæ ex ijs quæ deijciuntur, quæ multa ac varia ſolent excerni, vt ſanguis atque is modo flauus, modo floridus, modo niger: bilis flaua, vitellina, porracea, æruginoſa, & ſi quæ ſunt aliæ illius differentiæ, a quibus quidem ſpeciebus bilis ſcribit Galenus, & confirmat experientia, magna ex parte dyſenteriam oriri. Deijcitur quoque atra bilis, pituita, ac poſtremo interdũ ramenta inteſtinorum, ex quo nonnulli recentiores appellant dyſenteriam ſanguineam, bilioſam, &c.

Tertio ſunt differentiæ a loco affecto, ſiquidẽ laborãt tenuia vel craſſa, ſuperiora uel inferiora inteſtina. Quarto ſunt differentiæ a qualitate, ſ. eandem quam vlcera quædam ſunt munda, quædam ſordida, quædã depaſcẽtia, ſic dyſenteria, uel eſt boni uel mali moris, vel peſtilens, vel non peſtilens, de qua poſtrema differe iam prætermiſſa ab omnibus, tradunt hiſtoriæ, ut refert Ioſephus lib. 6. Antiquitatum Iudaicarum, initio Hebræos quoſdam peſtilenti dyſenteria miſere interijſſe, adeo vt ante obitum illis inteſtina corrumperentur. Quinto ſunt differentiæ ab intenſo, & remiſſo a magnitudine vel paruitate ulcerum, etenim alia ſuperficiem non excedunt, alia magna ſunt, & profunda & quandoque ita inſignia, vt ipſa diſrumpantur inteſtina, atque ipſum quoque abdomen, vt nonnulli teſtantur. Cuius quidem differentiæ Gal. tres gradus videtur ſtatuiſſe, 3. aphor. com. 26. primum, quando corpora quædam pinguia deijciuntur: ſecundum, quando exeunt quædam ramenta inteſtinorum, abraſa ſuperficie interiore quæ denſa, & membranoſa exiſtit: tertium, cum ſimul abraditur etiam ex ipſa ſubſtantia inteſtinorum, quo tempore dicendum eſt, dyſenteriã nõn fieri adhunc, ſed etiam factam, & confirmatam eſſe. Poſtremo ſunt differentiæ a coniunctis, namque dyſenteria vel eſt cum febre, vel ſine febre, ægri uel ingenti, vel exiguo dolore torquentur, vel robuſtas vel imbecillas habent vires, ſunt iuuenes vel ſenes, & ſic de cæteris, quæ habent eandem rationem.

Variæ hæ differentiæ dyſenteriæ omnes, ſunt maxime notabiles, & animaduertendæ, tum propter prognoſticum, tum propter curationem, adeo ut mirum ſit quamobrem a multis prætermittantur. Namque, vt nonnulla exempla proferam ad ueſtram exercitationem, ſi dyſenteria fiat propter cauſam externam, illius curatio omnino tutior & facilior fuerit, quam ſi pendeat a cauſa interna, ſi deijciatur bilis porracea, æruginoſa, uel ramenta inteſtinorum, licet unicuique rei periculum, & difficultatem intelligere: ad quem modum habetis ab Hippocrat. 4. apho. 24. dyſenteriã ſi ab atra bile inceperit, lethalem eſſe. Si laborent inteſtina tenuia, remedia ore ſumpta ſunt magis opportuna, ſi contra laborent inteſtina craſſa, remedijs infernis magis agendum eſt, vlcerato ieiuno inteſtino, ſi modo ulcus fuerit inſigne, ſcribit Gal. 6. metho. cap. 4. illud uel difficile uel nulla ratione curari poſſe, tum propter magnitudinem, multitudinemque vaſorum, tum quod illius tunica admodum tenuis neruoſaque eſt, tum quia huiuſmodi inteſtinum bilem ſynceram uniuerſam recipit, tum denium quod maxime omnium iecori eſt uicinum. Si vlcera ſint ſordida, ualde abſtergentibus indigemus, ſi ulcera ſint depaſcentia, antiqui vtebantur vehementioribus medicamentis, ſandaracha, arſenico, & ſimilibus, quę putredinem poſſint inhibere, de quibus poſterius tractabimus. Si dyſenteria ſit mali moris, imo vero vulgaris, & peſtilens, vt plerique intereant neceſſe eſt. Si dolor vrgeat vehementiſſimus, tunc cæteris neglectis indicationibus, illi vni cogimur proſpicere, vt neque abhorreamus a ſtupefacientibus medicamentis. Poſtremo ſi dyſenterię accedat febris, uires inualidæ, ætas incipiẽs aut declinans, iſthæc omnia morbi periculum augent, & diuerſam plane illius curandi rationem poſtulant. Mihi libuit hęc exempla proferre, vt intelligatis, temere admodum, & ſummo cum ægrotorum periculo, multos medicos huiuſmodi neglectis differentijs dyſenteriæ curandæ rationem tradere; ſed ſigna proſequamur.

Prognoſtica.

Neque vero eſt, ut quis diutius laboret inueſtigandis, & perquirendis ſignis, quæ in uniuerſum dyſenteriam demonſtrent, cum plane ſint manifeſta. Namque vt docet Gal. 6. de locis affect. 2. a principio, mordax plerunque bilis deijcitur, huius deiectionem paulo poſt inteſtinorum abraſiones ſequuntur, quæ iam laborantium inteſtinorũ certiſſima ſunt indicia; poſtea cum ad uenas uſque exulceratio progreditur, modicum ſanguinis ſimul cum abraſionibus excerni uidemus, quo tempore malum proprie dyſenteria nominatur: adeſt in imo uentre dolor, moleſtaque ac freqũes deſidendi cupiditas, ut æger fere omni quiete careat. Quare ſcribit Gal. 12. meth. ca. 7. hanc partem

artus

artis medicæ, quę tractat de ſignis. in cæteris quidem morbis eſſe incertam, & coniecturalem. in dyſenteria autem, & pleuritide minime dubiam, ſed ſcientificam eſſe; itaq; accedamus ad ſigna differentiarum. Cauſæ externæ aut per ſe, aut referente ęgroto fiunt manifeſtæ; ſic cauſæ internæ, & differentię, quæ ſumuntur ab exeuntibus, ſenſu ipſo facile deprehenduntur; ex quibus neque admodum difficile eſt inueſtigare, & intelligere altiorem cauſam, ex qua huiuſmodi excreméta originem habent. Exempli gratia, ſi deiiciatur bilis flaua, porracea, æruginoſa, nulli dubium eſſe debet, quin iecur potiſſimum laboret; quod item de pituita, & cæteris ſtatuendum eſt. Porro ſigna loci affecti ſunt minus manifeſta: ſi craſſa inteſtina male habeant, inquit Alex. & cum eo fere omnes, dolor vrget in imò vétre; ſin autem laborét tenuia, ſuperiores partes magis dolore afficiuntur. Sed ego hanc diuerſitatem non ſatis intelligo, ſiquidem anatomes, & ſenſus ratio docet, vtraque inteſtina, tam tenuia, quam craſſa, inter ſe cómiſceri, & confundi, atque vtrumque locum, & ſuperiorem, & inferiorem occupare. quare lóge magis certa cenſenda ſunt illa indicia, quæ tradita ſunt a Galen. de locis affect. 4. quæ deſumuntur ex qualitate doloris, & aliorum ſymptomatum, ex natura, & ſpecie eorum quæ deiiciuntur, ac poſtremo ex modo deiiciendi. Namque primum ſi laborent inteſtina tenuia, dolores ſunt vehementiores fere perpetuo adeſt febris, ac nónunquam maligna: adeſt ſitis, nauſea, vomitus, delirium, ad ſummam ſunt omnia deteriora, & periculoſiora: Deinde ſi ramentum aliquod ex tenuibus inteſtinis excernatur, id longe tenuius & exilius eſt, inteſtinorum ſubſtantiæ plane reſpondens: demũ inter dolorem, & deiectionem plus omnino ponitur interualli, quod tenuia inteſtina a poſtrema parte longius diſtent. ſanguis, & quidquid ea inteſtinis deraditur, exactius cum alui excrementis ſolet permiſceri. Altera autem ex parte, ſi male afficiantur inteſtina craſſa, dolores omnino ſunt remiſſiores, quod hæc inteſtina minori ſenſu ſint prædita, neque fere grauia illa ſuperueniunt ſymptomata, quæ tenuibus male affectis ſolent ſuperuenire, adeo vt perpetuo hic caſus in quo laborant inteſtina craſſa, ſit tutior, & curatu facilior altero, in quo laborant inteſtina tenuia: pariter raméta deiiciuntur craſſiora, vt quamprimum æger dolet, protinus ſequitur alui deiectio, neq; tantum ponitur interualli inter doloré, & deiectionem, quantũ ponitur affectis tenuibus inteſtinis, cũ hæc inteſtina poſtremę parti ſint viciniora. Hic demum nullæ vlcerum notæ mixtæ deiectionibus conſpiciuntur: namq; ſi ſanguis vel alia ſimul deiiciãtur, ea minime cæteris excrementis permiſta ſunt, ſicuti accidit in tenuibus, ſed potius aliqua eorũ parte vſir ſupernatare. Atque hæ eædé differentiæ ſecundum varia inteſtina, vti diximus, ad curandi rõem plurim. ſi conferunt, vt docet Galen. 6. de loc. affect. 2. quæ. n. vlcera ſunt in craſſis inteſtinis, iis quæ per ſedem infunduntur remediis magis indigét, quæ uero ſunt in tenuibus ab epotis medicamétis magis iuuantur: vel quod item docet Gal. 4. meth. 7. ambo requirunt præſidia, & quæ superne ſumuntur, & inferne iniiciuntur, quod inteſtina tenuia ſint longinquiora, & quodammodo in medio oris, & ſedis poſita eſſe videantur: quare non ſine rõne ab vtriſq; præſidijs & ſupernis & infernis iuuantur. Vlcera verũ ſint magna vel parua, munda vel ſordida, depaſcentia vel non depaſcentia, boni vel mali moris, in primis indicant ſymptomata, & quæ deiiciuntur excrementoſæ materiæ, nãque ſi dolor eſt grauis, ſi plurimas partes occupat, ſi febris & multa adſunt moleſta ſymptomata, ſi plurima educitur materia præter naturá, hęc oĩa magnũ vlcus, contraria exiguum demonſtrant. Pręterea ſi plurima corrupta educuntur, ut aliquando etiã deiiciantur ramenta, & partes inteſtinorũ ſemiputridæ, facile poteſt intelligi vlcus ſordidũ eſſe, cõtra autẽ, ſi deiiciatur, v. g. ſanguis ſyncerus, patere poteſt vlcus eſſe mundum: ex quo licet id quoque intelligere, an vlcera ſint boni, vel mali moris: quæ enim ſunt boni moris, opportunis remediis facile cedunt: altera autem ex parte quæ ſunt mali moris, nulla quantũuis optima curandi ratione videntur poſſe curari. Poſtremo loco differentiæ a coniunctis, vel ægro referente, vel aliis modis facile poſſunt intelligi: adeo ut iam tribus abſolutis capitibus, quæ ad eſſentiam dyſenteriæ, differentias, & ſigna pertinent, id vnum reliquum ſit, vt aggrediamur curationem, de qua tractabimus, ſi tamen prius dixerimus duo verba de cæteris cruentis deiectionibus, quas improprie diximus dyſenterias appellari.

Signa differentiarũ.

Itaque ſi pp amputatã partem corporis, vel intermiſſam ſolitam exercitationem per quaſdã periodos ſanguis per aluum deiicitur, principalis eſt indicatio prohibendi ne ſanguis tam multus, & copioſus generetur: quod ſi iſtud non licet, altera eſt indicatio minuendi illius multitudinem, quæ iam facta eſt. Et notandum, tametſi talis fluxus videtur ſalutaris, & poſſe præſeruare hominem a multis morbis nihilominus quoq; aliquando eſt valde periculoſus. primũ ratione ſuperfluæ vacuationis: natura. n. dum intendit expellere ſuperfluam quantitatem ſanguinis, facit aliquando ſicuti qui currunt per loca decliuia, qui gradum ſiſtere non poſſunt ſuo arbitratu, ita & ipſa in huiuſmodi ſanguinis profuſione ſe continere non poteſt, vt prorſus immoderata & pernicioſa euacuatio ſuccedat. 2. quãquam natura ſemel, & bis probe agit, & commodam ſanguinis quantitatem deiicit, tamen fieri poteſt, vt illa grauata nimia copia, ſuffocato calore naturali, nequeat aggredi euacuationem, & noxium humorem expellere. 3. quantumuis natura inſurgat, & velit aggredi hanc vacuationé, tamen fieri poſſet vt propter obſtructiones venarum meſaraicarum, vel aliud impedimétum nequeat eam perficere, vnde forte periculum immineret, nec ne retrocedens materia petens aliquod membrum principale, ex improuiſo hominem ſuffocaret: quamobrem etſi naturá aliquando bene agit, mea ſententia melius foret curationé aggredi, & ita varia pericula deuitare. Itaq; ex prima indicatione prohibetur generatio multi ſanguinis, potiſſimum victus ratione, qui propterea inſtituatur moderatus, & parcus. adeo vt ægri moderatios: & parcius comedant, & bibant, quam conſueuerint: pariter ſint alimenta, quæ parum nutriant, nec plurimum ſanguinem generent, qualia ſunt piſculi, herbæ, fructus, vina aquoſa; ſunt maxime opportunæ exercitationes, frictiones. Etſi fuiſſet retenta cõſueta aliqua vacuatio, optimum eſſet illam reuocare, ac fortaſſe non fore inutile, vnum vel alterum cauterium in partibus ſuperioribus, quę ſine intermiſſione expurgent uaria genera excrementorum, & generationem multi ſanguinis impediant. Quod ſi iam ſanguis copioſus genitus fuerit, ille reuellendus eſt, ſectis venis in utroq; brachio, non modo ſemel, ſed etiam bis, ter & ſæpius. Nonnulla etiam leuiora medicamenta, caſsia, thamarindi, ſerum lactis, & ſimilia, non eſſent importuna, quę poſſunt ſanguiné refrigerare, & quoquo modo illius copiam minuere.

Indicationes in dyſen. ex amputata corporis parte.

Secunda eſt differentia cruentæ dyſenteriæ, quando ob iecoris imbecillitatem aquoſus ſanguis deiicitur, quem ueteres loturę carnium aſsimilarunt: quæ quidem imbecillitas, ſicuti diximus ex Galeno, non alia eſt, quam intemperies frigida iecoris, quod propterea non poteſt integram ſanguinis coctionem perficere, ex quo ille deiicitur crudus, qui colore quidem ſanguinem imitatur, ſed reuera eſt adeo dilutus ac tenuis, ut potius ichorem ſanguinis, quam ſanguinem uideatur referre. Etſi quis obiiciat hiſtoriam, quam narrat Galenus de illo Mediculo Siculo, qui habebat huiuſmodi cruentas deiectiones ſimiles loturæ carnium, & nihilominus laborabat inflammatione iecoris, quę potius intemperiem calidam quam frigi-

De fluxu hepatico.

Digitized by Google

frigidam videtur demonſtraſſe; huic idem reſpondet Gal. inter initia ſanguinem ſeroſum, & aquoſum excerni, poſtea vero, coaceruata, & putreſcente materia, facta ſ. bre inflāmatione, & reddito iecore calidiore, ſanguinem craſſum, nigrum & ſplendentem deiici, id quod illi quoque medico cueniſſe veriſimile, vel potius neceſſarium eſt: quomodo enim ſanguis tenuis, aquoſus & frigidus, a calida iecoris intemperie poſſet

Indicat. generari; Itaque præcipua, & prima indicatio curandi hunc morbum, eſt calefaciendi ipſum iecur, deinde reuellendi, aut deriuandi materiam ab inteſtinis ad alias partes, ac demum tuendi ipſa inteſtina ne exulcerentur, quoniam eiuſmodi ſanguis, tametſi aquoſus, & frigidus, cum diutius detinetur, fit acria, atque efficit dyſenteriam.

Prog. oſt. Quibus quidem indicationibus, cum morbus eſt confirmatus, demonſtrat experientia, aut difficulter, aut nullo modo, nec ſine multo labore, in tempore ſatisfieri poſſe.

Curatio Ad tuenda inteſtina, ad temperandam acredinem humoris, conueniunt ſuccus farris, oryzæ, ptiſanæ, oleum roſatum, ſebum hircinum, & ſimilia, ex quibus ſit exemplum clyſteris.

R. *Succi farris* lib. j.
Sebi hircini ℥ ij.
Olei roſati ℥ iij. *Miſce pro clyſtere.*

Ad reuellendam materiam ſunt accommodatæ frictiones, ligaturæ partium ſuperiorum, cucurbitulæ, quæ prouocant lotium, ſudorem, de quibus ſæpius diximus. Cæterum quatenus pertinet ad tollendam frigidam iecoris intemperiem, in qua re tota conſiſtit ſumma curationis, non eſt vt fruſtra ea repetantur, quæ iam proprio loco diffuſe tradita ſunt, quæ omnia

Præcep. poſſunt, & debēt ad hanc partem accommodari. Sed tamen nolo ſilentio præterire præceptum Auicennæ, qui docet perpetuo cauendum eſſe ab his, quæ vehementer aſtringunt, imò vero vtendum eſſe iis, quæ moderate appareant: ſiquidem ſanguis aquoſus, ſi diutius detineatur in viſcere, putreſcit aliquando, & grauiſſima pericula ſolet afferre, in quem alioquin pernicioſum errorem frequenter incidunt vulgares Medici, qui & hanc, & cæteras omnes fluxiones alui neſciunt aliter quam medicamentis adſtringentibus curare. Ego quidem in hoc difficili morbo longiori experientia deprehendi, meos ægrotos magnam vtilitatem percepiſſe ex duobus præſidiis: altero ex longiori vſu trochiſci cypheos, de quibus alias diximus: altero ex potu aquarum thermalium calidarum, quæ certe, mea ſententia aliorum medicamentorum vicem poſſint ſupplere. Et ſane memoria teneo doctiſſimum quendam virum ſeptuagenarium Venetiis bis pota aqua Aponitana, ac frequenti vſu eorum trochiſcorū ab hoc fluxu hepatico, qui multos menſes illum male habuerat, præter omnium opinionē liberum euaſiſſe.

Demum vero ſi deiiciatur ſanguis niger, & ſplendens, quod fieri diximus propter intemperiem calidam, ſicuti declarat Galenus, quæ altera eſt ſpecies

Alterius ſpeciei fluxus hepatici curatio.

fluxus hepatici, eædem ſunt indicationes curandi, quæ in ſuperiori ſpecie propoſitæ fuerunt. munienda ſunt inteſtina, reuellenda eſt materia ad alias partes. tollēda eſt calidior intemperies. Ad munienda, & tuenda

Indicat.

inteſtina clyſteria ſunt imprimis accommodata, inter quæ illud eſt præſtantiſſimum, quod conficitur ex ſucco ptiſanæ, oleo roſaceo, & ouis. Sit exemplum.

R. *Succi ptiſanæ* ℥ xv.
Ol. roſ. ℥ iij.
Oua integra N. ij. *Miſce pro clyſtere.*

Reuulſio, aut verius deriuatio, fit præcipue cum iis, quæ prouocant lotium, quæ frigida ſint, vt ſuccus ptiſanæ, capill. Ven. ſemina melonis. Sed ante omnia habenda eſt ratio ipſius morbi, a quo huiuſmodi ſymptoma originem habet: quare ſtudeatis tollere calidam intemperiem, ac potiſſimum iecoris, illis omnibus remediis, & internis, & externis, de quibus ſuo loco diximus, vt ſuperuacaneum ſit in præſentia illa eadem repetere.

Itaque ad poſtremam dyſenteriæ differentiam accedamus, quæ proprie dyſenteria appellatur; hanc ſicuti diximus, definiunt Gal. & cæteri Medici, eſſe vlcus inteſtinorum. Ergo iure in ea curanda illæ indicationes debent proponi, quæ generaliter ad curanda

Vera dyſenteriæ curatio.

vlcera ſunt accommodata. Nam ſicuti in omni vlcere medici duo potiſſimum conſiderant, alterum naturā vlceris, quatenus vlcus eſt, alterum quatenus dependet a ſua cauſa, habet coniuncta varia ſymptomata, & occupat varias corporis partes; ita propemodum in curandis vlceribus inteſtinorum hæc ipſa diligenter ſunt animaduertenda, adeo ut ad hunc modum liceat ratiocinari. Vlceris ſanatio, qua ulcus eſt, ex doctrina Galeni, & omnium Medicorum in moderata ſiccitate conſiſtit: ſed quoniam fruſtra exſiccationem tentares aſſidue ſubminiſtrata noua materia vnde vlcera gignuntur, aut certe fouentur: idcirco huic primum cauſæ proſpicere æquum eſt, quando humores copia vel mala qualitate noxii, quicunque confluunt ad inteſtina ſunt vacuandi, reuellendi, corrigendi, atque ipſa fluxio omnibus modis eſt intercipienda. Quod ſi addas præterea contemplationem variorum ſymptomatum, quæ hunc morbum ſolent comitari, ac demum naturam loci affecti, de quibus poſterius tractabimus, nihil fortaſſe amplius in hac tractatione videbitur poſſe deſiderari.

Primum igitur cōmunis cauſæ habenda eſt ratio, cum certum ſit nullum morbum manēte illius cauſa curari vnquam poſſe: quamobrem ſicuti diximus, cū omnium conſenſu inteſtina vlcerentur ab omnibus quæ calefaciendi, erodendi, atque vlcerandi vim habent, maiori autem ex parte ab humoribus biliosis, illi ante omnia purgandi eſſe videntur.

Atqui hoc loco emergunt arduæ difficultates: etenim cū noſtra corpora multis quidē modis, ſed potiſſimum ſanguinis miſſione & medicamentis ſoleant vacuari, variæ autem ſint hominum ſententiæ, ita ut alii medicamentis familiariter vtantur, quæ ad ducendos vnum vel plures humores noxios ſint accommodata, alii contra abhorreant a medicamentis, nec vereantur ſanguinem mittere. eas quidem diſſentientes opiniones mihi libet accurate examinare, quod videantur non minorem difficultatem, quam vtilitatem retinere.

Qui curanda dyſenteria ſoluentibus utuntur medicamentis, & rei natura, & proba medendi methodo duci vidētur: etenim cum morbus pendeat ab humoribus acribus & vlcerantibus, tanquā a principe cauſa, niſi iſti quamprimum educantur, vix licet vllā ſperare ſalutem; imò vero omnis ratio colligit cauſa adhuc perſeuerante, neceſſe fore vt inteſtina magis torqueātur, & ipſa vlcera fiant maiora & deteriora: quare plerique omnes communiter practicantes familiariter vtuntur & diaprunis, diaphœnicon, & ſimilibus ſed familiariſſime rhabarbaro, & myrobalanis, quæ duo inter cætera omnia medicamenta prædicant, hac in re inſignem prærogatiuam obtinere. Sed præterea

An purgādum in dyſenteria.

huic ſententiæ videtur fauere Gal. qui 2. de ſimp. med. facult. cap. 12. 13. 14. docet, humores acres & mordentes inferiora, primum ducendos eſſe, inde eorum, quæ morſum auferunt, & dolorem mitigant, vſum permittit, adeo vt ſi quis non antea expurgato corpore & inteſtinis exhibere vel infundere chondrum, lac, ptiſanam, & alia huiuſmodi medicamenta, hunc non vereatur appellare maioris putredinis & cacochymiæ auctorem eſſe. Hanc opinionem confirmant nonnulli exemplo eiuſdem Gal. 1. de locis aff. ctis, cap. 4. & 12. meth. cap. 7. qui curando colico dolore, in quo ſimiliter inteſtina laborant, non eſt veritus medicamentū exhibere, id quod nonnullæ ægrotorum Hiſtoriæ videntur demonſtrare.

Cęte-

Digitized by Google

Ceterum etſi non ignoro, pleroq; omnes medicos noſtrorum temporum, nec ſolum plebeios ſed etiam quoſdam nobiliores, & qui Gal. diſciplinam profitentur, ita ſentire, vt prætermiſſis vehementioribus medicamentis, quę certiſſima, & manifeſtiſſima pericula videantur afferre, ſaltem liceat mitioribus vti, quæ benedicta appellantur, qualia ſunt myrobalani, & thamarindi, quę prætorquam quod lenia ſunt, inſigni etiam adſtrictione non ſunt deſtituta, ſed omnium maxime rhabarbarum, ac potiſſimum, ſi id primo torreſiat, vel vt alia placet, ſi ſemel, bis, & ſæpius opportuno aliquo liquore infundatur, quia ratione exiſtimāt oēs, illius particulas aſperiores, vlceribus aduerſas, totamq; ſoluendi vim poſſe auferri. Veruntamen ſolo magis probare ſententiam illorum qui docent, a cūctis medicamentis abſtinendum eſſe, adeo, vt nō verear aſſeuerare, priorem opinionem, mea quidem ſenētia, ab omni ratione, & illuſtrium medicorum diſciplina alienam eſſe, poſteriorem, & rationi maxime conſonā, & clariſſimorum virorum authoritate poſſe confirmari. Sed ad rem, certiſſimum eſt Galeni decretū 13. metho. cap. 15. inter cæteras curandi indicationes illam non poſtremum locum obtinere, quæ ſumitur a natura partis laborantis, id quod teſtatur hiſtoria Thaganis Philoſophi, quem inflammatione iecoris laborātem Attalus methodicus ſolis medicamentis relaxantibus enecauit: teſtantur, & alia multa exempla, non ſolum antiqua, ſed etiam noſtrorum temporum, dum pleriquę hanc indicationem adeo neceſſariam negligentes, ſæpenumero ægros in grauiſſima pericula cōiiciunt. Verum cæteris omnibus in præſentia prætermiſſis, quę ad noſtrum inſtitutum non pertinent, de vna vacuandi indicatione agendum eſt.

Nullus itaque eſt locus dubitationi, quin partes noſtri corporis, quæ vacuatione indigent, pro varia illarum natura, munere, ſitu, modo vnam, modo aliā vacuādi rationem deſiderent, adeo vt quę vni parti opportuniſſima eſt vacuatio, alteri ſit valde pernicioſa: qua de re teſtem vnum audiamus, qui ſit vice omniū, is eſt Gal. 13. metho. cap. 11. qui ſcribit ad hunc modum: Neque illud ſolum ſatis eſt inueniſſe, quod vacuandum ſit, veluti ſentiunt, qui methodicam ſectam colunt, quibus nulla de laborantium locorum differētia habetur ratio: non enim ratio ſolum, verum etiam vſus ipſe indicat, aliā alii parti vacuationem cōgruere: ſiquidem ex iis, quibus oculi tentari phlegmone cœperunt, nonnullos ſola per aluum purgatione vno die ſanatos vidiſti, quam rem ſi quis facere tentet in iecinore, cum phlegmone laborare incipit, maximam excitabit phlegmonem, æque vt ſi, cum renes, aut veſica phlegmone tentari cæperint, quæ vrinas prouocāt medicamenta exhibeat, aut ſi, cum vterus phlegmone laboret, menſes prouocet: ſiquidem longiſſime a parte quę fluxione tentari incipiat, quod redundat, reuellere, minime ad eam trahere conuenit. Hac igitur ratione, nec ſi ventriculum, aut inteſtina phlegmone occupare iam cœperit, medicamento quod aluum deiiciat, vti conuenit; eandem cum iis indicationem, & vterus ſortitur, ſicuti cum vrinæ vaſis pudenda. Ad vomitū vti pudendis laborantibus, in diuerſo reuellens auxilium eſt; eadem ratione in omnibus, quæ circa caput accidunt, medicamentum quod aluum deiicit ad contrarium auertit; ſi quę vero circa fauces, & palatum, aut linguam, aut denique in ore phlegmone laborare incipiant, in iis omnibus cauenda ſunt, quæ pituitam per os euocant, quippe cum id ſimile ſit, ac ſi laborantibus inteſtinis aluum deiicere velis, aut lotium mouere, cum renes, aut veſica male habent, aut vomitum prouocare, cum partes ventriculi ſunt afflictæ: quare melius fuerit, laborantibus partibus, quę in ore ſunt, deriuare ad nares. &c. Hæc Gal. quæ ſunt omni luce clariora, adeo, ut ſuperuacaneum ſit alia teſtimonia, quæ apud eum non deſunt plurima, huc afferre.

Ergo hac ſerie admonentur Medici, ne ad partes inflammatione, aut fluxione tentatas, vel medicamentis, vel aliis modis quicquam attrahant, imò vero, vt omni ſtudio fluxionē ab illis prohibeant, ac longiſſime auertant; quod quidem tam perſpicuum eſt conſentaneum rationi, vt non indigeat longiori confirmatione. Cum igitur in dyſenteria inteſtina, tum fluxione, tum vlcere, ſæpe etiam inflammatione laborent, equidem plane ſum neſcius, quo in illa curanda liceat medicamentum exhibere, quod ſine dubio poteſt fluentes humores ad illa magis trahere, doloremque, vlcus, & alia ſymptomata augēre: imo vero Gal. 9. de med. ſec. loc. videtur abhorruiſſe medicamenta, non ſolum laborantibus inteſtinis, ſed etiam partibus proximis, quę in priapiſmo purgationem per inferiorem ventrē improbauit: quæ enim (ille inquit) hac ratione fiunt vacuationes, ſæpenumero vicinas partes fluxione infeſtant. Summa igitur cum ratione factum eſt, vt neq; Galenus, vel vbi ex propoſito dyſenteriæ curandæ rationem tradit, vel alio loco, neque alius probatus medicus purgantium medicamentorum meminerit. Et ſi quis mihi obiiciat Auicennam, qui non videtur ab vſu medicamentorum prorſus abſtinuiſſe: ego quidem illum exiſtimo hac in re, ſicut aliis multis, male ſentire; ſed is ſciat ipſum quoque Auic. non ſine multa conſideratione, & præmeditatione medicamenti vſum probare, 3. can. ſen. 16. tractat. 2. cap. 7. qui ſcribit ad hunc modum: Etſi fuerit neceſſaria vacuatio propter humoris malitiam, vtere tam cum timore, & cautela, & ſtude ne ſolutiuum vehementer noceat veſtigio, & vlceri, imò ſit ſicut myrobalani, & rectificatur ipſum cum eo quod miſcetur, vt ex iis, quæ ſunt ſicut tragacanthum, & ſimilia. Neque vero eſt vt aduerſarius exiſtimet ſe opinionem ſuam poſſe tueri exēplo Gal. Dioſcor. & aliorum veterum, quos legimus aliquando in dyſenteria rhabarbaro vſos fuiſſe: ſiquidē iam diu exploſa eſt illorum ſententia, qui neſciunt rhabarbarum noſtrum vulgare, cum aliis nominibus, tum eo potiſſimum a rhabarbaro veterum, vel magis rhapontico differre, quod iſtud non ſolum nullam deiiciendi aluum facultatem habeat, ſed contra non leuē etiam adſtringendi vim obtineat; adeo ut iure dicere tint, exſpuentibus ſanguinem, phthiſicis, dyſentericis, illud conferre. Ex quo non ſatis mirari poſſum, quomodo Trincauellius, vir alioquin doctiſſimus, ſcribat, illos medicos, qui omne genus vacuationis damnant in dyſenteria, ſi per aluum inferiorem fiat, communem medicorum conſenſum deſtruere, ſiquidem omnes, tam antiqui, quam iuniores, ac particulatim Dioſcor. Gal. Auic. & omnes Arabes rhabarbari vſum in dyſenteria laudarunt, quo nihil abſurdius, & a veritate alienius dici poteſt.

Rhabarb. antiquorum.

Trincauellius notatur.

Sed diſputationem proſequor: aduerſarii qui forte intelligunt, ſe nullis machinis poſſe noſtras rationes deſtruere, aliter tentant euadere, ac ſuam ſententiam tueri, itaque negant purgantia medicamenta maiorē ad inteſtina fluxionem excitare; ac per locū affectum vacuare, ſed cōtendunt, illa ab vnis tantummodo inteſtinis ducere noxia excrementa, id quod peculiaria medicamēta ad hanc rem deſtinata, myrobalani, rhabarbarum, & ſimilia, ſatis confirmant: quæ cum, vel ſuapte natura, vel arte, & commoda præparatione, nō ſolum omni ſoluēdi facultate ſint deſtituta, ſed etiam non leui aſtringendi vi polleant, minime humores ex venis ad affectū locum deducere, ſed illos tantum, qui inteſtina occupant, videntur poſſe mouere. Verum hęc leuia ſunt, & nullius momenti: namq; ſi fateantur ſe medicamēta in dyſenteria non ideirco exhibere, vt noxios corporis humores ducant, ſed magis contraria ratione, vt illorum fluxio cohibeatur, iam inter nos conuenit. quando quidem certum eſt id fieri, dummodo fiat, opportuna cum ratione, atque ex veteri illius medicinæ diſciplina. Atqui illorum inconſtantia hic eſt animaduertenda: namque cū ſuas

dyſen-

Digitized by Google

dyſenteriæ curandæ indicationes eliciunt, humores acres, tanquam totius mali principem cauſam delibêrant auferre, poſtea autem dum huius conſilii plura agnoſcũt pericula, ad huiuſmodi uana, & ſibiipſis pugnantia diuerticula temere cõfugiunt. Ad ſummã ita habendũ eſt, mea ſententiã, rhabarbarum, myrobalanos, thamarindos, & cætera omnia medicamẽta, quomodocunq; torrefiant, lauentur, præparentur, dũmodo purgandi vim quamuis habeant, atque ad laborãtia inteſtina humores ducere poſſint, in dyſenteria curanda plane eſſe importuna, forte etiam pernicioſa: altera autem ex parte, ſi ita illa mutentur, vt aluum nihil mouere, ſed potius adſtringere poſſint, illum vſum tempore opportuno poſſe permitti.

Vide Valleſiũ com. 4. epi. tex. 96.

Sed tandem aduerſariorum rationem audiamus, quæ erat huiuſmodi: ſi in quouis morbo cauſa imprimis eſt auferenda, quod certiſſimum eſt medicorum decretum, & nos facile concedimus, quomodo ægrotos dyſenteria laborantes ſcient curare, niſi biliosi humores, exempli gratia, a quibus magna ex parte hic morbus ſolet originem ducere, primo quoque tempore educantur? Verum eſto, quod tum non propterea ſoluens medicamentum exhibendum eſt? Ego quidem non ſatis intelligo huiuſmodi ratiocinationem: morborum cauſæ ſane debent auferri, ſed aptis, & accommodatis præſidiis, tempore congruo, & vno verbo, ſi illud opportune fieri poteſt: namque euenit ſæpenumero, vt cauſa morbi urgeat, ſed tollere illam non liceat, propterea, quia uel tempus ſit ineptum, uel ægri vires ſint imbecilles, vel deſit locus ad vacuationem idoneus, vel propter aliud impedimentum: alioqui nullus fere morbus foret curatu difficilis. Ego vero libenter ſcire vellem, an præter vnum medicamentorum, nulla ſit alia ratio, qua huiuſmodi humores noxios liceat uacuare: neque enim id mihi verum, aut veriſimile videtur.

Nam quemadmodum præterito tempore præclari omnes medici ſine purgantibus medicamentis dyſentericos feliciter ſanauerunt, ita in præſentia, ſi illorũ præceptis velimus acquieſcere, atque eadem ſemita incedere, dubitandum non eſt, quin nos quoque noſtros ægrotos pari felicitate curare poſſimus. Humores biliosi, vt in poſito exemplo conſiſtamus, ducendi quidem ſunt, non tamen licet illos per aluum ducere, quoniam ita maiore impetu ad locum affectum ducerentur: alia igitur uia progrediendum eſt, atque ea quidem, quam ſummorum virorum auctoritates demonſtrant: illa uero maxime congruens fuerit, qua humores ad inteſtina fluentes, ad alias partes reuelluntur, aut deriuantur, ſicuti, & adminiſtratio clyſterum, prouocatio vomitus, ſudoris, lotii, ſicuti cæterorum omnium, præſtantiſſima eſt ſanguinis miſſio, de qua paulo poſt ſermonem habebimus. Sed rurſum aduerſarii vrgent hunc locum, obiiciuntque naturæ motionem, & inclinationem, quæ enim ducere oportet ex Hippocrat. 1. aphor. 21. ea duci per conferentia loca debent, quo maxime natura tendit. Atqui, illi memoria repetant, medicum eſſe naturæ æmulum, atque miniſtrum, quotieſcunque illa probe, non male operatur, & Gale. audiant ita loquentem, diligenter medicum oportet naturæ motum, & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendum eſt, & auxiliandum, ſi vero modo contrario ad incommoda, iam prohibere, ſimulque reuocare, & retrahere oportet. Sunt hæc omni luce clariora; itaque ſi rhea a tribus humoribus ad inteſtina, ex quibus fit dyſenteria, natura bene agit, iam licet medico, & datis medicamentis, & omni ratione illius inchoationem iuuare: ſin vero illa male agit, ut certe male agit, atque in perniciem hominis, ſi Galeno credimus, illius conatum oportet reuellere, deriuare, & omnibus modis impedire.

Cæterum quæ deinceps afferuntur ex Gal. tantum abeſt, vt ſint contra nos, vt potius ſint a nobis, & noſtram ſententiam confirment: namque ille prioꝛe loco de ſimp. med. facul. non aliud docet, quam methodum, & certum quendam ordinem agendorum, quem medici intelligant, quid primo, quid ſecundo agere conueniat: in quo ne vnõ quidem verbo purgantium medicamentorũ mentionẽ facit. Etenim ſũ forte Galeni tempore, quod in præſentia quoque frequenter fieri ſolet, plerique ſoliuſ ſymptomatis rationẽ habentes ſine nulla diſtinctione, & ratione ſoliti eſſent huiuſmodi ſimplicia, quæ poſſent dolorẽ mitigare, atq; humorem acredinem remittere, qualia ſunt, lac, ptiſana, chondrum, oleum dulce, & alia huiuſmodi, hanc perniciosam medendi methodum redarguit, quandoquidem niſi primum noxii humores, & qui morſum afferunt, educantur, vt omnia ſimul confundamus, periclitatur æger, malumque fiat deterius, neceſſarium eſt.

Quem præterea medendi abuſum, non ſolum hoc loco, ſed etiam in methodo cap. & alibi ... animaduertit: ſed audiant aduerſarii, quale, & quantum medicamentum, qualem, & quantam purgationem Gal. probet, qui ſcribat in hunc modum: Itaque chondrum, lac, ptiſanam, in huiuſmodi affectibus, & edendo probamus, & per ſedem infundimus: vbi tamen melle, aut quopiam aliud modo, quod infeſtabat, eſt extrahitur: quo tempore opportunus eſt, & adeps & ceratum dulce, & oleum dulce &c. Quanquam non deſunt Sophiſtæ, qui contendunt, propterea Galenum in dyſenteria medicamenta non exhibuiſſe, quod nõ nouerit rhabarbarum, aut myrobalanos: qui certe ſunt potius ridendi, quam refellendi, quaſi vero aliqua deeſſe potuerint medicamenta viro ſolertiſſimo, vel ſimplicia, vel compoſita, quæ hac in re eandem operã præſtare potuiſſent.

Poſtremo quod aiunt de dolore colico, debili item fundamento nititur: namque propter eaſdem rationes neq; in dyſenteria, neque in dolore colico, neque in quouis morbo inteſtinorum, licet purgantibus medicamentis, certumq; eſt, nullum medicamentum præter hieram, a Galeno fuiſſe exhibitum, ex quo humores tantummodo in ventriculo, & inteſtinis contenti leniter purgantur, minime alii ad locum laborantem deducantur, ut propria tractatione diximus. Quãquam, & illud uere licet addere diuerſam plane eſſe tractationem dyſenteriæ, & colici affectus: namque in dyſenteria perpetuo adeſt vlcus, ſæpenumero febris, quandoque phlegmone, & alia multa vigent ſymptomata, in colico autem dolore nulla ſunt ulcera, maiori ex parte, nulla febris, nulla inflammatio, nulla humorum fluxio adeo, vt ſi omnia velimus conferre medicamenta, minori cum periculo in dolore colico, quã in dyſenteria uideantur poſſe exhiberi. Sed hactenus de medicamentorum adminiſtratione.

Altera fuerat difficultas, an liceat in dyſenteria venam ſecare: ac ſane plerique omnes hoc tempore non modo hoc remedium non recipiunt, ſed etiam illud abhorrent tanquam paradoxum, ab omni ratione, & clarorum medicorum auctoritate alienum, quos equidem puto in hanc ſententiam potiſſimum ueniſſe propter Gal. teſtimonium 1. ad Glaucon. cap. 14. 4. de ratione victus, ca. 16. qui generaliter docet, ſi hoc aliud, a ſanguinis miſſione perpetuo fore abſtinendum, quia quam ille non fluit pro quantitate ratione, adeo, vt quicunque neceſſariam putantes maiorem uacuationem moliri, audent huiuſmodi ægrotis ſanguinẽ mittere, eos deducunt in grauiſſima pericula, ſed illud quoque addunt nonnulli, ac maxime qui medicamentorum partes tuentur, dyſentericis longe magis medicamentum, quam ſectionem venæ conuenire, propterea quod, ut ſupra diximus, illi maiori ex parte cacochymia laborant, quam conſtat inter omnes, purgatione, minime ſanguinis miſſione auferẽdam eſſe. In hac inſigni controuerſia multa forent altius repetenda de ſcopis mittẽdi ſanguinem, ſed cum mihi firmiter propoſitum ſit, hanc vtiliſsimam diſputationem

An vena ſecanda.

vel

Digitized by Google

vel priuatim vobis explicare, vel forte etiam primo quoq; tẽpore edere ac diuulgare, mihi libet in præſentia hanc rẽ agere quã breuiſſime: itaq; illud vobis ſufficiat, in dyſenteria, mea quidem ſententia, ſectionem venæ remedium vſque adeo opportunum ac neceſſarium eſſe, dummodo conueniant principes ſcopi, vt ſine eo, vel nulla ratione, vel non ſine multo labore, & tempore ægri poſſint ſanari. Namque ſi diligenter conſiderentur illa omnia, quæ in hoc morbo ſolent, vel ſemper vel ſæpe contingere, iecoris calidior intẽperies, humorũ plenitudo, vlcera, dolores, inflãmationes, fluxiones inteſtinorum, febres, & alia id genus, iſthæc omnia, & ſeparatim, & cõiunctim venæ ſectionẽ videntur deſiderare, tanquam quæ poſſint, & plenitudinem tollere, & iecur refrigerare, & fluxionem reuellere, & vno verbo, cuncta perficere, quæ ad curandos dyſentericos ſunt opportuna, & neceſſaria.

Veruntamen cum in qualibet miſſione ſanguinis peculiaris ratio virium perpetuo habenda ſit, quas decet validas eſſe, non ſolum in præſentia, ſed etiam in poſterum vos moneo, vt in hoc adminiſtrando remedio caute & prudenter agatis. Itaque ſi forte eueniat, vt laborantes dyſenteria cogantur frequenter aluum deijcere, habeantque alia ſymptomata, ex quibus periculum immineat, ne vires proſternantur, ſatis fuerit ab huiuſmodi remedio abſtinuiſſe; quod ego quoque perpetuo facere ſoleo, ſi quando autem expedit ſanguinem mittere p ſeclare monent Aetius, & Alex. illum nec multum, neque confertim, & ſemel, ſed parum, per interualla, ac ſępius mittendum eſſe: quod quidem videtur opportune fieri, non ea ſolum ratione, quod ita vires minus diſſoluantur, ſed etiam propterea, quia partita hunc in modum atque iterata ſanguinis miſſione reuulſio, quę imprimis expetenda eſt, longe efficacior redditur, vt Gale. eſt auctor de ſang. miſſione, c.a. ſiquidem natura toties irritata, maiori cum impetu ac facilitate aſſueſcit materiam ad laborantes partes confluentem, in contrarios locos depellere, & quaſi per alios riuos transferre.

Concludendo igitur, etſi non ignoro eſſe quamplurimos, qui ſectionem venæ in dyſenteria deteſtantur, eiſque in medicos qui huic remedio fauent, varijs calumniis petere ſolent, tamẽ ſi morbus fuerit magnus, ſi vires fuerint robuſtæ, ſi ætas floreat, omnibus dyſenteria laborantibus vſque ad hanc diem non ſum veritus, neque in poſterum verebor, animoſe ſanguinem mittere. In quam ſententiam eo libentius venio, quod altera ex parte ſcio non defuiſſe olim, neque deeſſe in præſentia medicos nobiliſſ. qui nobiſcum ſenſerint ac ſentiant, ex quibus honoris gratia mihi libet commemorare, vnum Altimarum, qui tam erudite ac diffuſe huius decreti veritatẽ tuetur Alex. lib. 8. cap. 67. Aetiũ lib. 9. cap. 45. atq; aliorũ veterũ teſtimoniis, vaiis rationibus atque experientia, vt pręterea hac in re nihil uideatur poſſe deſiderari.

Porro ad eas rationes quas nobis obiiciunt aduerſarii, ex his quæ hactenus diximus, facile eſt reſpondere: namque primo Gal. fluente aluo vna habita virium ratione, 4. de ratione victus, cap. 116. Sanguinis miſſionem prohibet, ſiquidem, vt ille ſeipſum interpretatur, ſi poſt detractionem fluor perſeuerat, virtutem ſolet proſternere, nos autem fatemur ſine conſtantia virium nullo modo ſanguinem mittendum eſſe. Deinde eiuſmodi Gal. præceptum forte dyſenteriam non complectitur, etenim tametſi nos cum cæteris hunc morbum enumeramus inter fluxus alui, id ſane clarioris doctrinæ gratia factum eſt, cum reuera dyſenteria fluxus alui non debeat appellari, quod illius definitio ſatis confirmat, quippe ſi quæratur, quid eſt dyſenteria, reſpondebunt omnes, eſſe vlcus inteſtinorum minime profluuium alui.

Nec poſtremo quantumuis in dyſenteria nulla adſit humorum plenitudo, ſed potius vigeat cacochymia, a mittendo ſanguine abſtinendum eſt, cum plurimæ ſint rationes, atque exempla illuſtrium medicorum, quæ perſuadent humorum vitium miſſione ſanguinis minui, & corrigi poſſe, de quibus permittente commodiori tempore tractabitur.

Colligendo igitur quæcunque hactenus diſputauimus, ita mea ſententia habendum eſt: in curatione dyſenteriæ nunquam, & nuſquam exhibenda eſſe medicamenta, quæ quomodocunque poſſint aluum ducere; & noua excrementa ad inteſtina trahere: contra vero ſecandam eſſe venam, dummodo non deſint principes ſcopi iſtius præſidii, ac potiſſimum uires adeo ſint robuſtę, vt uideantur poſſe hoc remedium perferre. *Summã.*

Poſt hæc omnia alię ſuccedunt indicationes, nempe reuellendi aut deriuandi ad alias partes humores, qui fluunt ad inteſtina, temperandi malitias eorum qualitates, leniendi impetum doloris, muniendi inteſtina, tollendi intemperiem partium laborantium, ac conſentientium, ac demum conſolidandi ipſa vlcera, quæ totam curationem perficiunt. *Indicationes.*

Porro autẽ remedia, quæ hiſce indicationibus poſſint ſatisfacere, varia ſunt ac multiplicia, de quibus ac curate ſed breuiter, quantum fieri poterit, intendimus pertractare.

Galen. ſicuti cętera omnia, ita hanc partem præclare mihi videtur tradidiſſe, & hanc totam rem certis quibuſdam capitibus comprehendiſſe, ad quę ſingula præcepta, & præſidia commode poſſint referri, qui ſcribit ad hunc modum, 6. epid. ſect. 8. comm. 5. Mordacibus ſuccis in inteſtinis contentis, cum prius eluentia immiſerimus, inter quæ mulſa eſt, & ptiſanę cremor, & excreti ſucci fuerint, deinde morſus mitigantia, & quæcunque inhærentia, & inteſtinorum tunicas operientia, a ſuperioribus partibus mordaces humores arcent in ſedem, damus cibaria præterea ipſis bonum ſuccum creantia, & quæ difficulter corrumpuntur exhibemus: at in ſuperiori uentre, & mox in illius ore contentis humoribus, imprimis eos vomere iubemus, quod ſi ægri ad vomitum non ſint parati, ſimplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut aliquod ſimile ſorbendum præbemus, cuius ope citato vomitu aliquod adſtringens odoratumque ſuperimponimus: eſcas autem exhibemus boni ſucci, ægre diſſolubiles, & nonnulla adſtringendi vi prędita.

Hactenus Galen. quæ etſi obiter, neque ex proprio inſtituto, tamen opportune grauiterque, & deriuationem, & reuulſionem, & alterationem, & cætera omnia, videtur complecti, quæ vniuerſam atque integrã dyſenteriæ curandæ rationem continent. Ego vero ad veſtram vtilitatem, cum res ſit magni momenti, ſingillatim de vnoquoque ſeorſim capite ſtatui pertractare, a victus ratione ducto exordio. Quod igitur pertinet ad qualitatem cibi, & potus, Galen. ita ſtatuit, hęc fore commoda, ſi bonum ſuccum generent, ſi difficulter corrumpantur, ſi quadam adſtringendi vi polleant, & iure quidem, ita enim probe geniti ſucci, & qui difficulter acrem, aut aliam prauam qualitatem poſſint ſuſcipere, corroboratis demum partibus cum ſuperioribus, ne tranſmittant, tum inferioribus, ne recipiant excrementa, magnam partem ad totam curationem poſſunt conferre. Talia ſunt ptiſana, alica, oryza, panis ex aqua, vel leni iure gallinaceo decoctus, ex oleribus lactuca, cichorium, endiuia, portulaca, præſertim ubi ſucci biliosi redundauerint, quod plerunque euenit; ex carnibus paratæ aniculæ, pulli gallinacei, perdices, piſces ſaxatiles, oua recentia, & alia huiuſmodi, de quibus non eſt vt longiorem catalogũ faciamus. Pro potu conueniunt ius pulli, in quo decocta ſint endiuia ſiue acetoſa, aqua in qua ferrum candens ſæpius extinctum fuerit, vel aqua ſimpliciter decocta, cui parum ſyrupi roſacei vel myrtini permiſceatur. Altera autem ex parte ſunt prætermittenda, *Victus ra.*

quę

Digitized by Google

quæ prauum generant ſuccum, quæ difficile concoquuntur, & quæ generaliter humores acriores poſſunt reddere, quæ ſatis manifeſta ſunt. Pariter a vino abſtinendum eſt, potiſſimum ſi dyſenteriæ febris coniungatur. quod ſi aliqua ratione ea ſedit illud exhibere, vt pauciſſimum ſit, & auſteritatis particeps, oportet: ſpeciatim uero ab illis aquis abſtinendum eſt, quæ per plumbeos canales feruntur, quæ ut Galen. ex auctor. 7. de med. ſec. loc. cap. 2. ſunt ita pernicioſæ, vt quicunque huiuſmodi aquas bibunt, plane dyſentericis euadere ſoleant: id quod ſerio animaduertant velim, qui, & in dyſenteria, & in pleriſque omnibus morbis, familiariter vtuntur aquis, quas vulgo omnes per vaſa plumbea diſtillare conſueuerunt: quarũ quidem aquarum vſum, non ſolum hac ratione, ſed aliis quoque quas nominauimus, cenſeo, aut prorſus abiiciendum, aut ſaltem moderandum eſſe, quod alio loco conabimur confirmare.

Cæterum quę hactenus de victus ratione diximus, non ita a nobis ſunt recipienda, quaſi omnibus dyſenteria laborantibus ſatisfacere poſſint, cum manifeſtum ſit varias differentias, variam quoque victus rationem deſiderare, exempli gratia, ſi dyſenteriæ febris coniungatur, alimenta quęcunque adſtringendi vi ſunt prædita, aut penitus prætermittenda, aut certę caute, & prudenter ſunt adminiſtranda: quod, & de cæteris differentiis ſtatuere licet.

Quatenus vero pertinet ad qualitatem, ſi Galeno credimus, dyſentericis tenuiſſima victus ratio conuenit, quod non ſolum inteſtina laborent, ſed maiori ex parte vna ventriculus quoque, & epar male afficiantur, quaſi princeps partes pleniore victus grauare nõ oporteat, adeo vt Auicenna 3. can. Fen. 16. tract. 2. c. 7. huiuſmodi ægrotis non dubitauerit inediam duorum dierum præſcribere. Namque tametſi Gal. illos vere dyſentericos appellat 9. de med. ſecundum locos, c. 5. in quibus neque epar affectum eſt, neque alia aliqua adeſt affectio præter vlcus inteſtinorum: tamen hanc ſententiam nos interpretamur ac recipimus, quatenus hæc dyſenteria, in qua præcipue inteſtina laborant, ab aliis diſtinguatur, quæ ſpeciatim fiunt uitio iecoris, ac propterea dyſenteriæ hepaticæ appellantur: neque enim putandum eſt Galenum ſimpliciter aſſeruiſſe, in propria dyſenteria, de qua agimus, neque iecur, neque alias corporis partes, præter inteſtina laborare, quandoquidem non ſolum difficile, ſed etiam nullo modo videtur fieri poſſe, vt quis vera dyſenteria laboret, nec ſimul pars aliqua ſuperior, vel inferior, præcipue vero iecur quomodocunque male habeat, cum maiori ex parte, quod ſuperius diximus, hic morbus ſoleat ab humoribus bilioſis ortum ducere, quorum præcipuam generationem ad ipſum iecur pertinere certum eſt.

Poſt victus rationem ſequitur ut agamus de medicamentis, quæ poſſint humores temperare, præparare, coquere, membrorum intemperiem auferre, dolores lenire, & quæ tandem ad omnes dyſenteriæ curandæ indicationes ſint accommodata. hæc mihi videntur commode in tria capita poſſe diſtingui. 1. quę ore aſſumuntur, 2. quæ extra adminiſtrantur. 3. quæ per ſedem infunduntur, de quibus ſigillatim agendum eſt.

Ore aſſumuntur ſyrupi, decocta, ſucci, & alia huiuſmodi, ſed antequam de his agimus, id memoria eſt repetendum, quod ſuperius docuimus ex Galeno, tametſi verum eſt, laborantia inteſtina craſſiora iis remediis, quæ per ſedem iniiciuntur, tenuia contra epatis medicamentis magis iuuari, non propterea negandum eſſe, quia utrobique medicamenta ore ſumpta ſint opportuna. cum certe poſſunt humorum acrimoniam temperare, membrorum intemperiem remittere, & cauſæ vlceris vbicunque illud fuerit, proſpicere, itaque ſingula perſequamur.

Vulgaris eſt vſus ſyruporum de cichorio, de endiuia, de ſoncho, de roſis, de portulaca, & ſimilia. ſed cũ ſyrupi hoc tempore conficiantur, duplici ratione, omnes quidem cum ſaccharo, vel melle, ſed alii cum aceto, alii ſine aceto, ea quibus qui præparantur cũ aceto, ad oxymel antiquorum, qui ſine aceto conficiuntur, ad mulſam poſſunt referri, forte tutius fuerit in dyſenteria ab vtriſque abſtinuiſſe, quandoquidẽ omnia mellita, ſaccharata, ac dulciora, ſi inſigne adeſt caliditas in iecore, vel aliis partibus, facile conuertuntur in bilem: acetum vero, & quæ acetum recipiunt, neruoſis partibus atque inteſtinis noxium eſt, ut docent Hippoc. & Gal. Syrupi ſuſpecti in dyſenteria

Quare loco ſyruporum equidem magis ſoleo probare ſimplicia decocta cichorii, ſonchi, endiuiæ, hepaticæ, in quibus ſi velitis maiorem adſtrictionem, licet addere portulacam, plantaginem, ſemina acetoſæ, & ſimilia. Alii familiariter utuntur conſeruae a iiſdem ſimpl. medicamentis confectis, cichorio, roſis, capill. Veneris, borragine: ſed cum hæc quoque recipiant ſaccharum, propter eandem rationem, quam diximus de ſyrupis, melius fuerit ab illius etiam abſtinere.

Equidem frequenter ſoleo uti ſuccis quibuſdã denſatis ad ſolem, cichorii, endiuiæ, ſonchi, agrimoniæ, & ſimilibus, quod medicamẽtum eſt admodum efficax, & hac in re habet inſignem prærogatiuam. Huiuſmodi ſuccis commode permiſcetur portiuncula ſeminum odoratorum, ſpec. diarhod. trium ſandalorũ, vel alterius ſimplicis, aut compoſiti medicamenti, qui veluti viam præparant, ac medicamentum deducunt ad partes penitiores. Sit exemplum: Auctoris remedium.

℞. *Succi cherij denſati.* ℥ ß.
Sp. diarhodon ℈ j. *M. fiant boli, qui commode exhibeantur mane vel ſole, vel ſimul cum decocto aut alio accommodato medicamento.*

Suo tempore cum opus fuerit maiori adſtrictione, licet uti corallio, margaritis, ebore, cornu ceruo vſto, bolo Armena, terra lemnia, & aliis propemodum infinitis ſiccantibus, & adſtringentibus medicamentis: ex quibus omnibus puluetes, electuaria, trochiſci, & aliæ medicamentorum formæ componi poſſunt.

Hoc autem loco neque prætermittenda ſunt medicamenta, quæ peculiarem ducendi lotium vim habẽt quæ ad alteram indicationem, nempe humorum deriuationem, ſunt accommodata. Diuretica

Quemadmodum enim gratia reuellendi, vtimur frictionibus, & ligaturis partium ſuperiorum, itemque quærimus elicere ſudores, prouocare vomitum, dummodo æger facile enomat, nec ventriculum valde imbecillum habeant; ita ex præcepto Galeni humores noxios per vicina vaſa ad ducendum lotium deſtinata, expedit irritare: ſed tamen hac in re caute, & non ſine multa conſideratione agendum eſt: cum enim conſtet huiuſmodi medicamenta eſſe calidiora, & ſicciora, hinc duo non leuia pericula dyſentericis uidentur imminere: alterum, quod notauit Celſus lib. 4. capit. 15. Etenim ſi hæc diuretica medicamenta lotium prouocant, in aliam partem humorem auertendo proſunt: at uero ſi aliter euenerit, noxam augent: quare illo auctore, niſi in quibus promptę id facere conſueuerunt, non ſunt adhibenda. Alterum eſt periculum, ne vaſa illa anguſtiora ad illa adductis acrioribus ſuccis corrodantur, & vlcerentur. Quamobrem vt vtrique periculo proſpiciamus, id primum animaduertendum eſt, ut non ſtatim principio morbi, ſed ſolum poſt aliquot dies, quando non amplius tanta adeſt humorum copia, hanc deriuationem quæramus: deinde ut iis medicamentis utamur, quæ non vere, & proprie ſolent lotium prouocare, quæ certũ eſt inſigni caliditate, & ſiccitate conſtare, ſed magis illis quę moderatis huiuſmodi qualitatibus aut leuiore etiam frigiditate, & hu

nida.

Digitized by Google

miditate prædita creduntur hoc munus poſſe præſtare, qualia ſunt petroſel. vulgare, capill. Vener. hordeū, ſemina, melonis, & ſimilia.

De aquis thermalibus. Verum vt hanc partem terminemus, inter cætera medicamenta quæ ore aſſumuntur, duo videntur eſſe præſtantiſſima, alterum eſt potus aquę thermalis frigidioris, qualis apud nos eſt Villenſis, Calderiana, B. Virginis: alterum, potus lactis antea cocti, & ad hunc vſum accommodati; quæ quidem remedia multis nominibus ſoleot quam maxime probari. Ac ſane quatenus pertinet ad aquas medicatas, nos frequenter vidimus, ac vere teſtari poſſumus, illas præclaram ſæpe operam contuliſſe, adeo vt multi dyſenteria laborantes, ne dum conſtante ętate, ſed etiam pueruli ac ſenes decrepiti, qui innumera alia preſidia fruſtra experti fuerant, re pene iam deſperata hoc auxilio mirabiliter omni ex parte ſuperſtites manſerint.

Cautela. Sed tamen ſciendum eſt, huiuſmodi præſidium nō omni ex parte ſanctum eſſe, & omni periculo vacare, adeo vt non ſine iudicio, & indiſcriminatim, quod multi faciunt, liceat illas aquas exhibere: quantum enim ratione, & longiore experientia potui hactenus intelligere, ſi quis velit tuto hoc remedium adminiſtrare, is debet ſedulo animaduertere, primum an ſimul cum dyſenteria febris adſit, vel abſit: deinde an ęger multis noxiis humoribus ſcateat adhuc, an vero illis maiori ſaltem ex parte fuerint expurgati: Etenim ſi febris adſit non leue periculum imminet, ne hauſtis huiuſmodi aquis, augeantur obſtructiones, ex quo illa deinceps maior, & curatu difficilior reddatur: pariter ſi ſucci, & illi quidem acriores fuerint adhuc multi, neque ſolum abundent in inteſtinis, ſed etiam in toto corpore, ſæpe factum eſt, vt illi articulos petentes arthritidem efficiant, vel ad alias corporis partes conuerſi, alia grauiſſima pericula afferant: aliquando etiam vidimus iſtos humores, vi aquarum aliquādiu firmatos, & retentos, deinceps redditos fuiſſe acriores, ac maiore cum impetu ad inteſtina corruiſſe, & difficiliorem dyſenteriam effeciſſe.

Quātitas aquarum exhibendarum. Alterum autem ex parte, ſi febris abeſt, nec non ſi nō ita multa ſuperſunt excrementa, nos eas aquas ſæpe, numero exhibemus, vt dixi, & vidimus ab aliis medicis ſalutariter, & feliciter exhibitas fuiſſe. Propinantur autem vel integra menſura; circiter ad decem heminas, vt communiter ſolent exhiberi: vel ſi illud nō liceat, parcius, nempe ad duas, tres quatuor heminas, ac ſummo mane, minime tota die, & omni tempore, vt nonnulli temere facere conſueuerunt. Atque hinc fortaſſe, vel magis naturæ inſtituto, didicerunt ruſtici, & plebeii homines hunc ipſum morbum curare, qui biduum triduumve, & quandoque plures dies ſolent bibere tria magna pocula aquæ fontanæ frigidiſſimæ, ex qua non ſolum hebetioribus, ſed etiam craſſioribus redditis, & vtcunque firmatis tenuioribus, & acrioribus ſuccis, ex quibus fit dyſenteria, multos ſæpenumero contingit ſanari.

De lactis vſu. In dyſenteria vſus lactis, partim ut alimentum, partim vt medicamentum, apud omnes fere medicos iā diu celebris ac familiaris eſſe videtur: etenim cum lac poſſit humorum acrimoniam remittere, excrementa abluere, inteſtina munire, vlcus detergere, ac varia præparatione quadam acquiſita ſiccandi, & adſtringendi facultate, illa etiam ſanare, vt illud hac in re præſidium ſit præſtantiſſimum neceſſe eſt.

Cuius quidem remedij præſtantia confirmatur Galeni auctoritate, 10. de ſimpl. med. facul. 3. de aliment. capit. 15. qui aliquando ſcriptum reliquit, lac non ſolum dyſenteriæ, ſed etiam in vniuerſum omnium ventris acrium fluxionum optimum eſſe remedium: quod ſane euadit præſtantius atque efficacius, ſi lac præterea aliquam ſiccandi facultatem acquirat, quod facile fieri docet Gal. ſi illud antea decoquatur.

Itaque ſi lapides igniti, vel ferrum, aut chalybs in eo frequenter iniiciantur, & extinguantur, quouſque omne illius ſerum conſumatur, ſiquidem lac hac ratione præparatum, tantum abeſt vt poſſit aluum mouere, vt potius contra illum firmare, & cohibere ſoleat. Cum autem lac ſic præparatum facile in ventriculo in caſeum cogatur, ob id Gal. loco citato de aliment. iubet mel, & ſal illi permiſcere.

Primum igitur loco alimenti multi laudant vſum lactis, ex quo conficiuntur fercula cum oriza, alica, ouis, & aliis id genus: Sic Paulus probat pultem ex lacte, & ouis, quam puto, vel eandem, vel ſimilem eſſe illi vulgari edulio, quod nos Torta appellamus: nonnulli qui maiorem ſiccitatem, & adſtrictionem quærunt, ex eodem lacte millio, panico, vel alio ſicciori alimento fercula preparant. Deinde loco medicamenti, plurimi lacte vti conſueuerunt, illud mane exhibentes ad heminam circiter: imò vero illud quoque, præſertim pueris frequenter per ſedem infundunt, vt paulo poſt de clyſteribus acturi, docebimus; adeo, vt omni ex parte, ſiue alimentum, ſiue medicamentum velis, nihil fere ipſo lacte opportunius, & ad curandam dyſenteriam magis accommodatum, liceat inuenire. Præ cæteris autem, ſi quis veſtrum id cupit intelligere, hac in re caprinum lac, deinde ouillum, & ſi hæc haberi nequeunt, vaccinum eſt eligendum, de quorum temperie, & viribus ſatis docent libri medicorum.

Cæterum neque hoc remedium, ut diximus de aquis medicatis, ſine diligenti animaduerſione licet adminiſtrare, itaque inter cætera illa mihi videntur eſſe memoria repetenda, quę peculiari ac notabili ſententia Hippocr. 5. aphor. 64. ſæpius vero Gale. de hac re nobis tradiderunt, lac dari, inquit Hippocr., capite dolentibus, & febricitantibus malum eſt, & quibus hypochondria ſuſpenſa murmurant, & ſitibundis, nec etiam quibus in acutis febribus bilioſæ ſunt deiectiones, & quibus ſanguinis multi deiectio facta eſt; prodeſt autem tabidis, qui non admodum febricitāt, & in febribus diuturnis, debilibus ſi nullum prædictorū ſignorum affuerit, & præter rationem extenuatis. Ex hiſce facile vnuſquiſque poteſt intelligere, quędā eſſe ſymptomata, quaſdam itidem corporis conſtitutiones, quæ lactis exhibitionem prohibent, quorum omnium conſideratio eſt vſque adeo vtilis, & neceſſaria, vt Hippocr. non grauatus fuerit poſt illos affectus, quibus docet vſum lactis conuenire, eandem ferę ſuperiorem ſententiam repetere, quod prorſus ab aphoriſtica doctrina vel ipſi Galeno alienum videtur, inquiens, ſi nullum prædictorum ſignorum affuerit: quaſi vero non ſine magno periculo ipſum lac poſſit aliquo tempore exhiberi, ſi vna vel altera, aut ſimul omnes poſitæ conditiones forte deficiant.

At vero cum non pertineat ad noſtrum inſtitutum ſingula capita perſequi, quę Gal. alioqui propria interpretatione accurate perſecutus eſt, ſatis fuerit illa tantummodo examinare, quę dyſenterię, vel omni tempore, vel certe plerunque coniungi conſueuerunt; illa autem potiſſimum ſunt tum febris, tum bilioſę deiectiones: quippe non ſolum ſi vtrumque copuletur, vt Hippoc. fere videtur ſentire, ſed etiam ſi ſeparatim adſit alterutrum, vel febris, vel bilioſę deiectiones. Dyſentericis vſus lactis maxime noxius cenſendus eſt & mihi uidetur, inquit Gal. in com. ſermo in hunc modum melius ſe habere: Malum autem lac, quibus bilioſę deiectiones, & quibus febres ſunt acutę; neque enim vtriſque ſimul iunctis ſolum noxium eſt lac, ſed ſeorſum etiam in alterutro: cuius ſane rei cauſa cum ſatis a Galeno fuerit expoſita, non eſt hic temere a nobis repetenda.

Igitur quicunque in dyſenteria tuto, & prę be volueris lac exhibere, is diligenter primum debet examinare cum ſingula ſymptomata, quę Hipp. & Gal. auctoribus illius potum non permittunt, tum ſpeciatim an febris adſit nec ne, pariter an bilioſæ fuerint deiectio-

ff ij

ctio-

Digitized by Google

ctiones: namque ſi alterutrum aſſuerit, vel multo magis vtrunque, ab illius vſu non modo per os, ſed forte etiam per ſedem abſtinendum eſt: a quo quidẽ lactis vſu vſque adeo legimus Celſum abhorruiſſe, ac potiſſimum ſi bilis redundauerit, vt ille afferens aphoriſmum Hippocratis modo propoſitum, lib. 3. cap. 23. vice illius particulæ (ſi deiectionis fuerint bilioſæ) ſcriptum reliquerit (ſi vrina eſt bilioſa) & vice alterius (malum eſt) diærit (pro veneno eſt.) Equidẽ ſcio multos hanc rem ita definire: coctum lac, & præparatum, minime crudum, tuto poſſe exhiberi, tametſi febris adſit, & bilioſę ſunt deiectiones, quaſi illud huiuſmodi præparatione omnem noxam perdat, & omnis prorſus periculi fiat immune, at vero quamuis negandum non ſit, lac decoctum, vel illi etiam permiſta aqua, vt nonnulli medicorum tempore Gal. 3. de aliment. cap. 15 facere conſueuerunt, vel extinctis in eo ferro aut lapidibus ignitis, omnem fere malitiam deponere, veruntamen ego ſum in ea ſententia, vt eredã præſente febre ac magna redundantis bilis copia, ab illius vſu fore abſtinendum, ſiquidem quantumuis illud vſu fore abſtinendum, ſiquidem quantumuis illud coquas, & præpares, docet Galenus, & confirmat experientia, id generaliter ab omnibus cauſis calidioribus facile corrumpi, & in nidorum conuerti, ſed forte de hac re nimis multa.

Poſtremo quod pertinet ad hanc partem quæ medicamenta ore ſumpta complectitur, alia multa ac propemodum infinita poſſent proferri, quę tum qualitatibus manifeſtis, tum proprietatibus occultis creduntur ad dyſenteriam curãdam eſſe accommodata; ſed nimis longum foret omnia perſequi: itaque his contentus ero. & huic rei finem imponam, vbi oppoſuero quoddam medicamentum ex ſtercore canino, quorundam præceptorum Galeni teſtimonio celebratum, cuius vim ac præſtantiam ex eo licet conijcere, quod veteres illi medici clam illo vterentur, idq; vellent optimos tantum diſcipulos docere: adde quod Galenus fateatur, ſe illud tanquam mirabile medicamentum ſæpenumero expertum fuiſſe, quod nos quoque vere teſtari poſſumus, qui illud parandum curauimus, ac non ſemel illius periculum fecimus: ſed præſtat Galeni ſeriem proferre, quæ eſt huiuſmodi 10 de ſimp. med. facult.

Sane ego memini mirandum in modum ne canini ſtercoris facultatem expertum fuiſſe, quo vti aſſidue conſueuit quidam præceptorum noſtrorum, ſola oſſa cani edenda exhibens biduum, ex quibus durum, candidum, ac minime fœtens ſtercus colligebatur, quod cum ille deſiccabat, vt ad cinerem facile redigi poſſet, illo autem vtebatur tum ad alia, tum ad dyſenteriam, lacti illud immiſcens, in quo ferrum antea, aut lapides igniti extincti: atque ille medicus huiuſmodi medicamentum clam inijciebat, & id ſolum generoſiſſimos quoſque diſcipulos docebat. Hactenus Galen. ſi quis plura cupit, Paulus, Aetius, Alex. & omnes, quam plurima poſſunt ſuppeditare.

De his hactenus quæ per os aſſumuntur, iam de ijs agendum eſt, quæ extra adminiſtrantur: hæc varia ſunt, & multiplicia, inunctiones, linimenta, cataplaſmata, fomenta, apithemata, & alia huiuſmodi, quæ diuerſa ratione ad diuerſas partes corporis apponi conſueuerunt.

Si dolor vehementer vrgeat, vniuerſe immo ventri illa imponuntur medicamenta, quæ proprie Græcis anodyna dicuntur, quaſi dolorem lenientia, quæ moderata quadam conſtant caliditate, ac fere omnia adſtringendi facultate ſunt deſtituta, de quibus alias diximus diffuſe. Talia ſunt ol. roſaceum completũ, omphacinum, chamomel. aneth. adeps hircinus, gallinaceus, & ſimilia, ex quibus plane medicamenta confici poſſunt. Sit exemplum:

℞. *Olei roſacei completi.* ℥ ij.
Chamomælini.
Adipis hircini. *ana.* ℥ j. *Miſc.*

Commune admodum ac fere vulgare, ſed certe vtile medicamentum eſt omentum caſtrati ex ol. roſaceo, & chamomęl. frixum in ſartagine, & ad totum inferiorem ventrem accommodatum: nos familiariter vtimur lanis oleo roſaceo, vel conſimili madefactis, quæ præclaram operam præſtant.

Si dyſenteria fuerit admodum bilioſa, & acris, nonnulli ventrem commode linire conſueuerunt ol. roſato omphac. violaceo, melino. vnguento roſat. Meſuę, & alijs id genus frigidioribus medicamentis. Sed præter mitigationem doloris ſępenumero etiam adſtrictionem aliquam, & corroborationem quęrimus, quare hoc modo poſita medicamenta, aut prætermittuntur, aut ſaltem moderantur, & illis adſtringentia quędam permiſcemus, ol. de abſinthio, maſtichinum, melinum, ſuccum plantaginis portulacæ, polygoni, corallia, balauſtia, cortices granatorum, acaciam, hypociſtidem, &c.

Ex compoſitis emplaſtrum de cruſta panis deſcriptum a Montagnana: ſed inter omnia celebre eſt emplaſtrum quod tum Alea, tum Meſues diaphænicum appellant, quæ ad totum inferiorem ventrem accommodantur. Quanquam non deſunt, qui contendunt iſthęc omnia fruſtra adminiſtrari, cum enim primum ſe nobis offerant muſculi abdominis, deinde peritonęum, tum omentum, ac demum inteſtina, aſſeuerãt aut difficulter aut nullo modo fieri poſſe, vt aliqua vis medicamentorum poſſit tot naturæ impedimenta ſuperare, & vſque ad inteſtina pertingere. Quibus licet nobis experientiam opponere, quæ ſæpenumero demonſtrat huiuſmodi externa medicamenta ad penitiores etiam partes vtcunque deferri, ſiquidem frequẽter vidimus inteſtina inſigniter dolentia, ac fere lacerata illorum vſu lenita ac roborata fuiſſe, quemadmodum pariter conſtat, plurima non modo ore aſſumpta, ſed etiam extra poſita aluum ducere, de qua ſingulari naturæ prouidentia, quæ frequenter ſibi parat vias difficiles, & nobis incognitas pro ſalute hominis tractantes de hydrope diffuſe diximus.

Si iecur nimio calore ęſtuet, plurima ſunt quæ illius vim remittere poſſunt: epithemata ex ſuccis, vel aquis cichorij, endiuię roſatum, ſi cc. diarrhodõ, trium ſandalorum, vnguentum roſaceum Meſ. cerat. roſac. a Gale. deſcriptum, quod vulgo infrigidans Galeni appellant.

Pariter ſi ventriculus fuerit frigidior, quod vtrumque frequenter euenit, nec plurima deſunt ad illum calefaciendum & corroborandum accommodata, linimenta, emplaſtra, fomenta, ex mentha, abſinthio, betonica, roſis ſeminibus odoratis, & alijs propemodũ infinitis, de quibus in propria tractatione de morbis iecoris & ventriculi ſatis diximus.

Tertio, & poſtremo loco reſtant, quæ per ſedem inijciuntur, ea vero potiſſimum ſunt clyſteria, quorũ pręcipuus eſt vſus in curatione dyſenterię, ac potiſſimum ſi inteſtina craſſa laborant, ſicuti diximus. Hæc autem varia conficiuntur ratione, vt variæ ſunt indicationes, quæ varia præſidia videntur perſuadere: nãque ſi humores, vel bilioſi, vel alterius generis, negocium faciunt, ſi dolores maxime vrgeant, ideo, vt velimus eos mitigare, ſimulque illorum acrimoniam, & malitiam retundere, atque adeo inteſtina munire, atque ab omni iniuria tueri, quę fere ſunt communes ac præcipuæ curandi huiuſmodi morbi indicationes; potiſſimum principio opportuna ſunt ac familiaria clyſteria, quæ ſint frigida, leuia, & quæ habeant vim emplaſticam, qualia ſunt album oui, immo vero ouum vniuerſum, ſuccum pſilaræ, oryzæ, alicæ, iura pinguia, in quibus ſpeciatim cocta fuerint capita, pedes, inteſtina, cum aliorum animalium, tum præcipue caſtrati, quale eſt ius coctorum inteſtinorum, quod coqui publice vendunt, olea nonnulla, ac præ-

Digitized by Google

præ cæteris roſaceum, quin etiam Gal. 12. meth. ca. 1. ceratum quoq; ipſum roſac. quandoq; infundere conſueuit, adipes fere omnes, ſuis, gallinæ, anatis, anſeris, capræ, hirci, lac dummodo leges ſuperius poſitæ illius vſum permittant, gummi Arab. tragacanthū, amylū, & alia id genus, quorum ingens eſt copia.

Quod ſi demū dolores ita ſæuiant, vt iam ſomnū, & omnem quidem auferant, vbique periculum immineat ne vires deijciantur, vna cum Galeno, & omnibus claris medicis verendum non eſt, vti clyſteribus & medicamentis ſtupefacientibus, in quorum ſane vſu iure arguendi ſunt plerique omnes medici noſtrorum temporum, qui neque in dyſenteria, neque aliis morbis, aut nunquam, aut rariſſime audent illis vti: quaſi vero Galeno ac veteribus medicis non fuerint familiariſſima ac probatiſſima, adeo vt fere omnia medicamenta dyſenterica, non ſolum per ſedem infundenda, ſed etiam per os aſſumenda, ab ipſo Galen. 9. de med. ſecund. locos diffuſe tradita, uel ab aliis accepta, huiuſmodi ſtupefacientibus medicamentis non ſint deſtituta: etenim quanquam vſus illorum aliqua ex parte videtur noxius, veruntamen ſi vehementiſſimi dolores, inſignes vigiliæ, & alia ſymptomata vrgeant, ex quibus maxima ægris immineant pericula, talia medicamenta nullo modo ſunt prætermittenda, cum ipſorum illatam noxam poſtea facile corrigi & emendari poſſe, quandoquidem ſatius eſt ſtupefacientibus medicamentis affectum quomodocunque deteriorem reddi, quam ægrum propter acerbitatem doloris, aut aliam cauſam periclitari: quæ quidem ſtupefacientia medicamenta in dyſenteria eo magis videntur conuenire, ſi humores ſint calidiores, tenuiores, acriores, vt fere perpetuo euenit, ſiquidem, vt alias docuimus ex Galen. hoc tempore ſalutaria ſunt, non ſolum quatenus dolorem leniunt, ſed etiam quatenus ſuccorum calorem refrigerant, tenuitatem cogunt, acrimoniam retundunt: ſicut contra ſi humores frigidi, craſſi, & glutinoſi fuerint, huiuſmodi medicamenta cenſenda ſunt importuna, quod etſi dolorem poſſunt lenire, certe cauſam doloris reddunt deteriorem. Alias vero ſatis diximus, qualia ſint illhæc medicamenta, qualis debeat eſſe eorum menſura, & modus adminiſtrationis, vt de iis in præſentia non ſit longius agendum.

Cæterum illud hoc loco eſt memoria repetendum, quod ſuperius quoque indicauimus, nempe hanc dyſenteriæ curandæ rationem, quæ eiuſmodi lenientibus, & anodynis præſidiis fere perficitur, vnius ſymptomatis, minime cauſæ, & morbi rationem habere, ſiquidem multum abeſt vt ipſa vlcera hoc modo ſanentur, maxime ſi putredinoſum aliquid conceperint. Itaque ſicuti vrgente dolore huiuſmodi ratio medendi, quam delicioſam licet appellare, opportuna eſt, aliquádo etiam neceſſaria, ne idem nobis eueniat quod ſcribit Gal. nonnullis eueniſſe, qui dum animoſi videri cupiebant, fortique animo, nitebantur dolorē perferre, ſpreto omni remedio quod eum lenire poſſet, viriliter breui tempore perierunt, ita altera ea parte ſi dolores minus vrgeant, minoraque pericula afferant, fere neglecto ſymptomate, quod alioqui nullam curandi rationem indicat, accommodatis medicamētis decet morbum ipſum curare: namque vt ſcribit Gal. quicunque ægrum ſocorſ, & tuto doloribus reſiſtentem, validis remediis unica die ſanare poteſt, neglecta hac rationabili curatione, vni tantum dolori, & ſymptomati, illius gratiam intentus eſt, is adulatoris, imò naturæ hoſtis notam vix poteſt effugere: ſed reliqua proſequamur.

Poſitis clyſteribus qui dolores leniendi, humores temperandi, atque inteſtina muniendi uim habent, quæ fere ad cauſam vlceris magis uidentur pertinere, iam reſtat ut de iis agamus, quę ipſum morbum reſpiciunt, & ad curanda vlcera ſunt accommodata. Hæc porro ſimiliter uaria ſunt ac multiplicia, vt varia multiplexq; eſt natura, & conditio vlceris inteſtinorū, nāque ſi illud neque magnum, neq; ſordidū fuerit, vno aut altero impoſito clyſtere, quod ſucci acrimoniam obtundere, moderate refrigerare, & ſiccare poſſit, natura breui, & facile ſolet omnia perficere & ſanitatem afferre: ſi autem vlcus altiores iecit radices, & profundiores partes occupauerit, iam valentioribus medicamentis opus eſt: ſed hic quoque diſtinctio, & iudicium adhibendum eſt, vt intelligamus, quale nā imprimis ulcus fuerit, quo loco, ne ſingulas illius differentias perſequamur, quo foret operis longiſſimi, illa duntaxat mihi liceat in medium proferre, quæ ad pręſens noſtrum inſtitutum ſunt accommodata.

Itaque ulcera inteſtinorum ſi fuerint ſimplicia, certū eſt illa indigere ſiccantibus medicamentis, ſiquidē cōſtat apud Gal. & omnes medicos, vlceris, qua vlcus eſt, ſanationem in moderata ſiccitate conſiſtere, ad quod perficiendum munus ſunt potiſſimum apta illa medicamēta, quæ præter ſiccitatem natura ſunt alicuius adſtrictionis expertia, qualia ſunt plātago, polygonum, portulaca, germina rubi, roſa, acacia, hypociſtis, bolus Armena, terra lemnia, & alia quamplurima, ex quibus clyſteria magis vel minus adſtringētia, & ſiccantia poſſunt parari, vt vlcera uidebūtur poſtulare. At vero ſi vlcera fuerint ſordidiora, adeo vt illorum ſordes curationē impediant, manifeſtum eſt illa prius detergenda eſſe, in quē vſum leuiora quædam parari poſſunt clyſteria, ex ſucco hordei & ſaccharo, ex mulſa, melle roſaceo, & aliis quāplurimis id genus. Qđ ſi demū vlcus putridum fuerit, depaſcens, & maligna qualitate præditū, quod Græce *nomodes*, id eſt, exedēs appellatur, qualia ſolent excitari a prauis humoribus, & maxime biliosis, acribus, & mordentibus, qui propter inſignem aduſtionem neſcio quam malignitatem acquirunt, aut etiam propter malam curationem principio morbi inſtitutam, tunc omnino valentioribus ſiccantibus, & detergentibus agendum. Veteres, atque imprimis Galen. quem deinceps imitati ſunt Paulus, Aetius, Alexand. & omnes, vehementiſſimis medicamentis, ſandaracha, auripigmento, calce viua, ære vſto, & aliis id genus, familiariter vtebantur, in quorum vſu puto neminem reperiri in præſenti aqui illorum imitator eſſe velit, præſertim ſi ægrotum corpus fuerit molle, delicatum, atque exquiſiti ſenſus, eoque minus, ſi ulcera occupauerint gracilia inteſtina, quæ exiguam utilitatem percipere, forte etiam multa pericula uidentur ſubire poſſe: veruntamen ego minime adduci poſſum ut credam omnes veteres, doctrina, iudicio, experientia præſtantiſſimos, atque inter cæteros Galen. hanc huius morbi curandi rationem non ſolum vanam, & inutilem, ſed etiam plane periculoſam, & noxiam tradidiſſe; qui altera ea parte cenſeo, nos potius illorum ſententiam non ſatis aſſequi, ac ſæpius ualentioribus medicamentis indiſtincte, quandoque etiam temere vti, vt iam nemo debeat mirari, ſi frequenter inutilia, aliquando etiam periculoſa videri poſſent. Quod ſi ea præcepta velimus animaduertere, quæ de hac re a viris clariſſimis tradita ſunt, nempe vt ad valentiora hæc medicamenta nunquam accedamus, niſi laborent inteſtina craſſiora, niſi vlcera ſint uere putrida, virulento exedentia, & quæ nomas proprie appellant, ac demum niſi æger eſſet corpore duro, & ſolidiore, de qua cautione meminit Gal. 2. ad Glauconem 3. ca. 9. 6. meth. cap. 3. & alibi, tantum abeſt vt illorum vſus uanus, & pernicioſus cenſendus ſit, ut ego contra non uerear affirmare, poſthabitis huiuſmodi medicamentis hęc vlcera quæ in vniuerſum paruam ſalutis ſpem promittunt, non ſolum difficile, ſed forte etiam nulla ratione ſanari poſſe. In quo quidem caſu ſi medicamenta veteribus familiaria, de quibus paulo ante diximus, alicui uiderentur nimis terribilia, neque alia deſunt, tū mitiora, tum tutiora, quæ eandem pene operā in poſſunt præſtare, qualia inter cætera ſunt trochiſci. An-

Digitized by Google

dronici, Polydæ, Muſæ, quorum Gale. frequenter meminit, quorum cõpoſitio habetur a Gal. 5. de medic. ſecundum genera, cap. 11. & alijs locis, quibus ſi ita ferat opportunitas, non ſolum in dyſenteria, ſed alijs quoque morbis nos quandoque vti conſueuimus. Itaque ex commodo aliquo liquore, vel decocto hordei, hypociſtidos, lupinorum, vel aquæ marinæ, vel ſimili, vel conſimili acriori aut minus acri, ſicuti ulceris conditio videbitur poſtulare: atque aliqua ex his trochiſc. parari poſſunt clyſteria, de quibus ac cęteris omnibus ſtatim ſermonem ſumus habituri.

Demum uero ſi id conſequamur, ut ulcera omni ſorditie libera & munda reddantur, iam dixi illorum curationem ſiccantibus & adſtringentibus medicamentis fore perficiendam. Cæterum etſi nos cum cętera præſidia, tum maxime clyſteria ad curandam dyſenteriam accommodata, ſeparatim diſtinctis quodammodo ſcopis indicauimus, tamen ſciendum eſt, illa ſæpius inter ſe miſceri & confundi, vt varij ſcopi ſe nobis ſimul offerunt, adeo, vt neceſſe ſit clyſteria parare aliquando, quæ dolorem lenire, ſordes abſtergere, ac ſimul alijs indicationibus uideantur ſatisfacere poſſe, quod pariter de cæteris quoque remedijs ſtatuendum eſt.

Sed cùm hic morbus ſit longe maximi momenti, frequens ac difficilis, mihi libet exercitationis, & vtilitatis veſtræ gratia vobis caſum proponere, in quo cohabitur illa omnia quæ generaliter diximus, quatenus licet ad proprium exemplum referre.

Socrates agens annum quadrageſimum tempore æſtatis corripitur dyſenteria, laborantibus craſſioribus inteſtinis, in quibus fluentibus humoribus biliosis, calidioribus & acrioribus ulcera fuerint excitata, doleat imò ventre, ac tormina percipiat, a quibus ferè ſtatim deijciantur humores, potiſſimum bilioſi, cũ quibus appareant quædam veſtigia ſanguinis.

Prima die inſtituendum eſt clyſtere, quod poſſit inteſtina abluere, leuiter abſtergere, ac moderate refrigerare. Exemplum:

R. Aquæ hordei ℥ xv.
Sacchari rubri ℥ ij.
Oua integra N ij.
Miſce pro clyſtere.

Sine aliqua temporis dilatione, ſi morbus fuerit magnus, ſi vires videantur poſſe bene hoc remedium perferre, Socrati ſanguis mittendus eſt, ſecta uena iecoris ad ℥ vj. Veſpere idem reperatur clyſtere, vel ſi dolores ſint admodum moleſti, illi permiſceãtur quæ magis valeant illum lenire. Vt.

R. Succi ptiſanæ lib. j.
Sacchari rubri
Sebi hircini ana ℥ ij.
Ol. roſ. comp. ℥ iij. *Miſce pro clyſtere.*

Hac ipſa die ſunt inſtituenda quæ poſſint iecoris caliditatem remittere, & humorum acrimoniam retundere, qualia forent non ſyrupi, ſed ſimplicia decocta ſonchi, endiuiæ, cichorei, quæ mane & veſpere etiam poſſunt vtiliter propinari, dummodo exhibeantur quo tempore ventriculus ſuam perfecerit concoctionem. Quod ſi velitis medicamentum efficacius, inſtituatis præterea medicamentum ante decoctum accipiendum. Exemplum:

R. Succi cichorei denſati ℥ ß.
Spec. trium ſandalorum ℈ j. *M. fiat Bolus.*

Neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiã externis hoc idem perficiatis, vt inſtituto epithemate ſeq.

R. Aquarum endiuiæ
Cichorei
Roſarum ana ℥ iiij.
Spec. trium ſandalorum
Diarrhodon ana ʒ. j.
Aceti parum M. pro Epithemate.

quod ad regionem iecoris apponendum eſt. Sequenti die, ſi id ferat occaſio, repetatur ſectio venæ, ad maiorem reuulſionem, ſanguis tamen parce mittatur ad ℥ iij. circiter. Interea in vſu clyſterij perſeuerandum eſt, & mane veſpere, quæ omni ſtudio conandum eſt vt ægri aliquandiu retineant: id quod facile contingit, ſi illa imponantur in minori menſura quam in alijs morbis fieri ſoleat: nec non ſi fuerint minus calida, ſed tantummodo tepida & ſubfrigida; alioqui niſi clyſteria aliquo tempore detineantur, ſed impoſita ſtatim profluunt, vix poſſunt aliquam utilitatem afferre. Pariter leniendi ſunt dolores externo medicamento.

R. Ol. roſ. comp. ℥ ij.
Chamomel.
Pingued. gallinæ
Adipis humani ℥. ß. *Miſc.*

Omenta cum cæterorum animalium, tum maxime caſtrati, friſa in ſartagine ex oleo roſaceo, de hyperico, chamomel. &c. optima ſunt, nec prætermittenda.

Hoc ipſo tempore cogitandum eſt de reuellendis ac deriuandis humoribus noxiis, ab laborantibus inteſtinis ad alias partes: itaque Socrati ante prandium, & cœnam fiant frictiones & ligaturæ partium ſuperiorum. Si illa facile euomat, ac videatur habere ventriculum repletum reliquijs alimenti, aut alijs excrementis, hydrelæo uel alio leuiori medicamento vomitus prouocetur: ſic illa addantur ſuperioribus medicamentis quæ poſſint redundantes humores deriuare ad vaſa vrinaria, quæ tamen non ſint uere diuretica, id eſt, inſigniter calida, & ſicca, ſed potius quoquo modo frigida & humida, qualia ſunt capil. uen. hordeum, ſemen melonum, &c.

Si dolores ſint aſſidui, vehementes, acerbi, & nullũ ſomnum vel quietem permittunt, ne timeatis accedere ad medicamenta ſtupefacientia, neque ſolum ad ea quæ per ſedem infunduntur, ſed etiam ad illa, quæ ore aſſumuntur, ſicuti Gal. & ueteres facere conſueuerant, tametſi ſeuera, ac potiſſimum principio morbi raro ad hæc deueniendum eſt. Sit exemplum clyſteris ſtupefacientis.

R. Iuris pinguis in quo longiori tempore coctus fuerit.
Capus caſtrati lib. j.
Ol. violacei ℥ iiij.
Req. Nicolai ʒ ij.
Oua integra N. ij.
Miſce pro clyſtere.

Per os poterunt exhiberi Philonium, trochiſc. diaſpermaton, & alia id genus:

R. Conf. florum violarum
Phyloniſ Rom. vel Perſ. ana ʒ j.
Miſce fiat Bolus.

His remedijs inſiſtendum eſt nonnullos dies, quo tempore obſeruandum eſt naturę conatus, & ante omnia, qualia ſint exeuntia excrementa: namque ſi ex ijs conijciatis ulcera eſſe ſordida, clyſteribus abſtergentibus agendum eſt.

R. Decocti hordei
Furfurum lib. j.
Mellis roſati
Ol. roſati ana ℥ iij.
Oua integra n. ij. *Miſce pro clyſtere.*

Quod ſi tandem vlcera fuerint magna, profunda, & maligna, ad valentiora quoque præſidia accedendum eſt:

R. Hordei M. j.
Furfurum. M. ß.
Hypociſtidos ℥ ß.
Fiat decoctio in aqua, uel ſi velimus acrius & calidius medicamentum, accipiatur aqua marina, vel lixiuium ad lib. j.
Trochiſc. Andronici ʒ ij. *M. pro clyſtere.*

Cæte-

Digitized by Google

Cęterum poſt aliquot dies, ueriſimile eſt eductis magna ex parte humoribus noxijs, vlcera facta eſſe munda, adeo vt deinceps liceat ad ea medicamenta deuenire, partim ore aſſumenda, partim per ſedem infundenda, quæ poſſint illa glutinare, cicatricem inducere, & fluxum cohibere, &c.

Sit exemplum electuarij

℞. *Sacch roſat. antiqui* ℥. ij.
Balauſtiorum
Cort. granatorum
Cornu cerui vſti. *ana* ʒ ß.
Terræ ſigillatæ vel Armenæ
Amyli *ana* ʒ j.
Syr. de roſ ſiccis q. ſuff. *M.* *& fiat electuarium.*

Hoc tempore pariter decoctum quoque loco ſyrupi magis adſtringens, ex cichoreo, endiuia, portulaca, plantagine, polygono, conſolida. ſem. acetoſę, &c. vtiliter exhibetur. quæ quidem medicamenta ita opportune diſtribuuntur & ordinantur, vt ęger primum accipiat duas, vel tres drachmas electuarij, ac ſtatim ſuperbibat decoctum ad ℥ x. vel xij. Sic conficiantur clyſteria magis adſtringentia.

℞. *Plantaginis*
Portulacæ *ana* *M.* ß.
Polygoni
Summitatum rubi *ana* *M.* j. *Miſc.* *Fiat decoct. in aqua chalybeata.*
℞. *Huius decocti* *lib.* j.
Pul. roſ. rub.
Boli Armenæ
Terræ ſigillatæ *ana* ʒ j.
Ol. roſacei
Myrtini *ana* ℥ j. ß. *Miſc.* *pro clyſtere.*

Neque vero ſolum medicamentis internis, ſed etiã externis hoc idem perficiendum eſt; itaque inſtituatur linimentum.

℞. *Olei roſ. compl.* ℥ j.
Maſtichini
Cydoniorum
Myrtini *ana* ℥ ß. *M.*

Et ſi præterea velitis maiorem adſtrictionem, in huiuſmodi oleis incoquatis balauſtia, roſas cort. granatorum, terram ſigillatam, bolum armenam, corallia ac ſimilia; ac poſtremo, quod omnium eſt efficaciſſimum, ac recipit propemodum omnia ad hanc rem accommodata, deueniatis ad emplaſtrum diaphœnicõ, quod ad totum abdomen apponendum eſt. Poſt hęc omnia ſi dyſenteria perſeueret adhuc, ad vſum lactis deueniendum eſt, quod caprinum ſi haberi poteſt, vel ouillum, vel uaccinum, ferro aut chalybe, aut fluuialibus lapidibus præparatum, cum minima portiuncula ſacchari & ſalis Socratici exhibendum eſt mane, ad libram circiter. ex quo item lacte clyſteria quoque uel ſola, vel ſimul cum alijs medicamentis, ad rem præſentem accommodatis, cõmode parari poſſunt: ac demum, ſi ita res ferat, ut Socrates tot adminiſtratis præſidijs nequeat a dyſenteria liberari, tanquam ad ſacram anchoram confugiatis, ad aquas thermarum frigidiores, inter quas Caldetianæ apud nos, mea ſententia, principem locum obtinent. De victus ratione ſatis dictum eſt.

CAPVT XXIII.

De Teneſmo.

QVarta a nobis poſita fuerat differentia cruentarum deiectionum, quæ Latine teneſmus, a Plinio Tenaſmus appellatur, quod quidem nomen Gal. auctore, ortum ducit a ſymptomate, 12. metho. cap. 2. nempe a ſummo quoddam deiiciendi deſiderio: namque ut ſcribit Gale. 6. de locis affect. cap. 2. vlcera quę in recto naſcuntur inteſtino, tenaſmum uocant, vehementi quidem conatu & prompta deiiciendi cupiditate infeſtant &c. & item 7. apho. comm. 27. malum hoc nomen accepit ab illo, qui fit in eo conatu, propter quem ægri deiicere crebro appetunt. Quare minus reſte interpretes in his locis, vocem, qua vſus eſt Gal. tenſiones, conuerterunt, ſiquidem in hoc malo inteſtinum non tenditur, ſed eo exulcerato frequẽtes fiunt ad deiiciendum conatus. *Nomen.*

Itaque teneſmus nihil aliud eſt, cõſentientibus Galen. Paulo, Aetio, & omnibus, quam vlcus inteſtini recti, ex quo fiat aſſidua quædam cupiditas atque inanis voluntas egerendi, in qua nihil pręter modica cruenta, vel poſtea quędam mucoſa deiiciuntur. *Definitio.*

Hic affectus in nonnullis conuenit, in nonnullis differt a dyſenteria. & primum cõueniunt, quod vterque ſit morbus in ſoluta unitate: ſecundo quod vtrobique laborent inteſtina: tertio quod vtrumque malũ proueniat ab humoribus acrioribus, & vlcerantibus: quarto quod tam in teneſmo, quam in dyſenteria ſint dolores ac maxima cupiditas deiiciendi. *Conuenit cum dyſenteria.*

Differunt autem primum ratione loci laborantis, ſiquidem ut diximus, in dyſenteria vlcerantur omnia inteſtina: in teneſmo vero vnum tantummodo inteſtinum rectum. Secundo ratione materiæ: namque dyſenteria maiori ex parte fieri ſolet ab humoribus bilioſis, acribus, & erodentibus: teneſmus autem ab acri, & putrida pituita. Tertio ratione ſymptomatum: etſi enim & in dyſenteria, & in teneſmo, eſt frequẽs, & quaſi continua deiiciendi uoluntas; tamen in teneſmo huiuſmodi voluntas eſt lõge moleſtior, & importunior, quam ſit in dyſenteria, ut ſcribit Gal. 3. de ſympt. cauſis cap. 2. 3. epidem. lect. 3. comm. 70. cuius rei cauſa redditur ab eodem Gal. propterea quod ægre pituita excerni poteſt, quæ pt̨ę craſſitie, & uiſcoſitate inteſtinis adhęreſcit, neq; vt flaua bilis facile & ſtatim permeat. Ex quo item cauſa facile reddi poteſt, cur pueri frequentius a teneſmo corripiantur, quam reddit Gal. comm. 53. nempe ex habitudine ętatis, & propterea, quia pueri plus cibi ſumentes quam expediat, nutrimenta ſæpenumero corrumpunt, ita enim facile euenit, ut propter caliditatem, & humiditatem ętatis, accedente externo errore, putrida & acris pituita congeratur, quę deinde adhęrens recto inteſtino, illud mordet, & irritat ad expulſionem. *Differunt a dyſenteria.*

Cum igitur affectiones, cauſę, loci affecti, ac ſymptomata, in teneſmo & in dyſenteria in multis conueniant, iure ſcriptum eſt ab Hipp. 2. epid. lect. 2. dyſenteria eos magis tentari, qui teneſmo crebro corripiuntur; id quod experientia confirmat, nempe multos ex teneſmo in dyſenteriam, & ex dyſenteria in teneſmum incidere conſueuiſſe.

Neque uero eſt, ut ſimus longiores in inueſtigãdis cauſis huius affectus, cum enim illę ſint fere eędem cum cauſis dyſenterię, de quib. ſatis diximus, de illis iterum non eſt inutiliter agendum; ſed tamen nolo id ſilentio pręterire, eſſe nonnullos recentiores, qui longe plures teneſmi, quam dyſenterię cauſas afferũt, & aſſeuerant citra exulcerationem teneſmum fieri poſſe: qui mea ſententia recedunt a Galen. & ueritate; ſiquidem reuera ſine ulcere inteſtini recti teneſmus, nec fieri, nec appellari poteſt: quare ſi propter copiam ſtercorũ, vel alicuius humores, propter intẽpe *Cauſæ.*

P 2 riem

nem inteſtini, uel propter aliud irritamentum, de quibus cauſis loquuntur Auicen. & cæteri, quis cupiat, ſed nequeat aluum deijcere, dummodo nulla adſit exulceratio, equidem cenſeo huiuſmodi affectum minus vere, & proprie teneſmum dici poſſe, ac debere. Paulus inter cæter. 5 cauſas ſcribit de mente Galeni, forti huiuſmodi excernendi conatu lapidem ex ſede eiectum fuiſſe, in qua re ille fallitur, namque Gale. 6. de aff. locis cap. 3. id ſcribit de ſententia aliorũ, imò vero aſſerit, ſe id nunquam vidiſſe, neque alium, qui viderit audiuiſſe, ſicuti alias declarauimus.

Signa. Signa teneſmi ſunt manifeſta, ſcribente Gale. loco citato teneſmum inter illas affectiones numerari, quę ſedem cognitu facilem habent: ægri percipiunt dolorem & tormina, quæ non aſcendunt ad partes ſuperiores abdominis, habent inſignem conatum, implacabilem deijciendi cupiditatem, deiiciuntur pauca, pituitoſa, mucoſa, aliquando conſperſa ſanguine. Sed accedamus ad curationem, vbi prius dixero duo verba de prognoſtico.

Prognoſt. Scribit Cornelius Celſus lib. 4. cap. 19. teneſmum neque acutis, neque longis morbis annumerari debere, cum facile tollatur, & nunquam per ſe hominem iugulet: contra vero Gal. 5. de vſu partium cap. 4. non veretur illum recenſere inter graues affectiones ventris, qui ſcribit ad hunc modum: Cum ex prauo quopiam corporis affectu copioſius excrementum pituitoſum, collectum eſt, nihil dubitant præſtantiſſimi medici, quin ilei, lienteriæ, ac teneſmi, omnium quę ventri accidũt morborum grauiſſimi ſint ſeciti. Quibus, & illud nobis licet addere, quod ſcriptum eſt ab Hippocr. 7. aph. 27 & Gal. teneſmum ſuperuenientẽ mulieri utero gerenti abortum facere: ſiquidem aſſiduus ille conatus deiiciendi eſt tam moleſtus, & noxius, vt fatiget tum reliquas omnis corporis partes, tum maxime uterum, quem conſtat inteſtino recto adhęrentẽ, & proximum eſſe.

Curatio. Quatenus autem pertinet ad teneſmi curationem, cum illa parum differat a ratione curandi dyſenteriã, præſertim in iis maximis anguſtiis temporis, mihi ſ. libet eam quam breuiſſime tractare: itaque illa debetis in memoriam reuocare, & ad hunc locum transferre, quæ iam diffuſe tradita ſunt, quæcunque pertinent ad generalem vacuationẽ, & prouidentiam corporis, ad alterationem humorum, & partium laborantium, & conſentientium, ad omnia genera deriuationis, & reuulſionis, ac reliquas indicationes, quæ omnia certo non ſunt inutiliter repetenda.

Pariter cætera præſidia quæ ſpectãt ad ipſum morbum; nempe vlcus inteſtini recti, ſiue illa ſint interna, qualia ſunt potiſſimum clyſteria, ſiue externa, linimẽta, fomenta, emplaſtra, eiſdem rationibus, & ſcopis debent inſtitui, ſicuti diximus, de vlceribus cæterorum inteſtinorum, exempli gratia; cum putrida, & acris pituita, & dolorem, & ulcus, & omne negotium faciat, foret clyſtere accommodatum, quod poſſet lenire dolorem, pituitam ab inteſtino detergere, atque illud ab omni iniuria tueri; quale eſt e ptiſana, ex mulſa, etſi velimus maiorem abſterſionem, ex decocto hordei, & furfurum ſaccharo, ſyr. roſac. rec. melle roſac. & ſimilibus. Poſtremo autem purgato humore noxio, licet ad illa deuenire, & clyſteria, & medicamenta externa, quæ non ſolum infimo ventri, ſed etiam poſtremo dorſo, atque ſedi ipſi ſunt imponenda, quæcunq; poſſunt vlcus ſanare, ac partem laborantem in naturalem ſtatum deducere, quorum exempla ex prioribus ſunt manifeſta.

CAPVT XXIV.

De hæmorrhoidibus.

HAemorrhois vox Græca, ſi proprietatẽ, & uim conſideremus, non aliud quam fluxum ſanguinis ſignificat: vnde conſecutum eſt nomen, genus illud peſtiferi ſerpentis, de quo Gal. lib. de theriaca ad Piſonem cap. 8. quod ſimilem læſionem inducit, ita vt ab iis demorſi ſanguinem per os, per nares, per totum corpus effundentes moriantur. Sed apud medicos quidam hoc nomine hæmorrhoidum, partem affectam, non affectum ſignificant, intelliguntque venas illas ſpecialiter, & proprie, quæ ad inteſtinum extremum, & longum terminant: alii autem ſunt medici, qui etiam alias venas, præcipue vero narium & vteri hæmorrhoidas appellant. Nos vt omnem nominum ambiguitatem fugiamus, in vulgari ſignificatione acquieſcentes, vniuerſa hac noſtra tractatione eas intelligimus venas, quæ in extremo podice reperiuntur, & hominibus ſæuiſſimos dolores, & pericula afferunt. Hic libenter prætereo ſubtiliorem illam inueſtigationem, quam video inter anatomicos eſſe dubiã, vnde ſcilicet hæmorrhoides oriantur, an venæ cauæ, an vero portæ ſoboles ſint, cum hæc diſputatio nihil, vel ad cognoſcendum, vel ad curandum, neque ad meum inſtitutum pertineat. Quod ſi quis velit affirmare, venas hæmorrhoidas vtrique venæ cauæ ſcilicet, & portæ conſentire, & ex vtrique ad illas ſanguinem trãſmitti, fortaſſe neque hæc opinio eſſet repudianda? Nam quanquam vena porta videtur fuiſſe a natura inſtituta attrahendi magis quam expellendi cauſa, tamen Gal. exemplo ventriculi, & aliarum partium nos docet, per eundem meatum diuerſo tempore tum attractionem, tum expulſionem fieri, 3. de nat. fac. 3. ſi quis de hac re plura cupit intelligere, is uideat Veſalium lib. 3. ſui magni operis c. 5. & lib. 5. cap. 5. item Curtium in Anatome.

Qualis affectus. Quærunt hoc loco aliqui, qualiſnam ſit hæc affectio hæmorrhoidum, an morbus, an cauſa morbi, an ſymptoma: Quibus ſi hæmorrhoides fuerint apertæ, & ſanguinem fuderint, reſpondet Galen. de ſympt. different. vlt. eas inter ſymptomata excretionis mutata eſſe ponendas, quod ſymptoma idem Gal. 3. de ſym. cauſis 6. ait eſſe toto genere præter naturam, ſicuti ſunt reliquæ omnes ſanguinis excretiones, illa ſolum excepta, quæ per vterum euenit in mulieribus. Sin autem non ſint apertæ hæmorrhoides, neque vllum ſanguinem profundant, non multum laborandum eſt, mea ſententia, ſi quis hunc affectum non ſymptoma, ſed morbum appellet, & illum quidem non partium ſimilarium, ſed inſtrumentalium, ſcilicet in cauitate, quę nimium aperta vel dilatata fuerit ad quem modum Aetius definiens hęmorrhoidas, ait eas eſſe dilatationem venarum ſedis, & ad differentias veniamus.

Differentia. Græci medici non plures quam duas conſtituunt differentias, alias enim ſiccas, alias apertas. Siccæ dicuntur, quæ tantum ſunt tumidæ, neque ſanguinem reddunt, quod fit ſæpe cum maximo dolore. Hæmorrhoides uero apertę dicuntur, in quibus manifeſte apparent. Sed auctor definitionum medicinalium, & alii ſetum accuratius quinque hæmorrhoidum ſpecies conſtituunt: prima eſt a magnitudine, & paucitate: hęmorrhoides alię ſunt paruę, aliç magnę, aliç medię, ſecunda a numero hęmorrhoides aliç sũt plures, aliç pauciores: tertia a ſignis, aliæ hęmorrhoides habent baſin anguſtam, aliç latã: ſed apud Auic. hęmorrhoides, aliç ſunt verrucales, aliç vuę, aliç morales, & aliis nominibus ſignatę, prout talis ucnę, uel paruas verrucas, vel granum vuę, uel mora, uel quid ſimile referũt; quarta, ſunt differentię a loco; nã aliç tument extra ſedem, & omnibus ſenſibus patent,

alię

aliæ altiori loco exiſtunt, quas non niſi miſſo ſpeculo poſſunt intelligere: poſtremo ſunt differentiæ a conſtitutione ſeu modo affectus: hęmorrhoides aliæ ſunt boni, aliæ mali moris, aliæ benignæ, aliæ malignæ: quæ omnes differentiæ tanquam maxime vtiles, & rei naturæ conſentientes, non ſunt reijciendæ: ſed inter cæteras ſpecies primum locum obtinent, quæ ex cauſis ſumuntur, vt puto.

Cauſæ hæmorrhoidū. Gal. fere vnicā cauſam ſtatuit, ſcilicet copiā, & craſſitudinē humoris melancholici, quem natura ad eas partes tranſmittit, qui ait 6. aphor. 11. & 12. hæmorrhoides aliter fieri nō poſſe, quā ob ſanguinis copiā, & craſſitiem, cū quædā venarum ora aperiuntur, iecore in ipſas ſanguinem melancholicum eijciente. Sed Auic. & alij aiunt, hæmorrhoides fieri non ſolum ex humore melancholico, ſed etiā ex ſanguine pituitoſo, quandoque etiam ex ſanguine, propriam naturā retinente, a quibus neque Hipp. neque Gal. diſſentiunt, quoniam Hipp. 6. epid. 63. 37. enumerat quoſdā morbos, dolorem lateris, inflammationis pulmonis, & alios, a quibus non corripiuntur, qui hęmorrhoidas habent moderate, & commode fluentes, quos morbos certum eſt, non ſemper ab vno ſanguine melancholico fieri; Pariter Gal. 6. epid. 65. com. 76. manifeſte ait, hæmorrhoides non ob vnam tantū cauſam fieri, modo ipſa natura melancholicum ſuccum purgante, modo multitudinem vacuante, de qua difficultate, & apparente Gal. repugnantia, non ſolum ab alijs, ſed etiā, a ſeipſo, illud vnum dico in præſentia, per venas hæmorrhoidas non ſolum ſanguinem melancholicum, ſed aliquando etiam reliquos humores purgari: & illud etiam addo, purgationem ſanguinis melancholici proprio quodam naturæ inſtituto per has venas fieri, neque ſine inſigni hominum vtilitate: purgatione autem cæterorum humorum quicunque illi ſint, fieri præter naturæ propoſitum, & ideo ſæpenumero multa pericula afferre hominibus. Itaque concludendo, hæmorrhoides maxima ex parte ex iecore, atq; tranſmiſſo humore melancholico, quandoque etiam ex alijs partibus, & ex alijs humoribus ſolent oriri. *Signa.* Signa hęmorrhoidum ſunt fere manifeſta, neque ſolum pathognomonica, ſed etiam differentiarum, quoniam hæmorrhoides ſiccæ partim dolore, quem ſæpenumero inſignem inferunt, potiſſimum quando ægri volunt emittere excrementa duriora, partim tumores maiori ex parte conſpicue, & manifeſte apparent. Hæmorrhoides apertæ manifeſte ſanguinem effundunt, & ob id neminem latent: ſic hæmorrhoidum magnitudo, numerus, locus, cuique etiam patent. An hæmorrhoides ſint boni vel mali moris, id potiſſimum ex ſymptomatibus, & a præſidijs adhibitis cognoſcetur. Sic poſtremo loco differentiæ, a cauſis & a varijs humoribus, a quibus hæmorrhoides fiunt, facile poſſunt intelligi, partim ex colore ſingulorum humorum, partim ex habitu corporis, partim ex ijs quæ præceſſerint, &c.

Signa diſtinctiua. Quoniam vero ſimilitudines medicis non ſolum volgaribus, verum etiam eruditis imponunt aliquando, vt ſupra in dolore colico cum Gal. & Hippocrat. dixi, cum alij quidam tumores in poſtrema regione inteſtini excitentur aliquando, qui hæmorrhoidas videntur repræſentare, cum ſanguis non ſolum ex hæmorrhoidibus, ſed aliis etiam modis ſoleat effluere, hic ſunt aliqua indicia, quæ tales affectiones, diſtinguunt, ne decipiamini cum vulgaribus, qui apparente aliquo tumore, vel aliquo fluxu ſanguinis circa ſedem, ſtatim ſine mora hæmorrhoidas eſſe aiunt. cum tales affectus inter ſe differant, & natura, & curatione. Contingit itaque in poſtrema parte inteſtini recti, & in ſede, aliquos tumores, & affectus oriri, qui varijs nominibus a medicis appellantur, vt ſunt in primis rhagades, condylomata, thymi, ficus, atq; cætera omnia, vt verrucæ, myrmecia, claui, &c. de his omnibus ſigillatim dicendum eſt. *Rhagades quid.* Rhagades, quales Latini rimas vel ſciſſuras dicunt, ſunt vlcera quædam in ſiſſuras diducta, quæ fere ijs ſimilia ſunt, quæ in manibus, & labijs vehementi frigore, & importuno flatu boreæ excitantur, hæ rhagades quandoque interius in muſculo conſtringente, aliquando in ipſo ano fieri ſolent, & ſi ea fiant diuturniora, labia talium vlcerum non carent aliqua duritie. Sed hoc malum ſatis patet, & diſtinguitur ab hæmorrhoidibus.

Condyloma, vt ait Aetius lib. 14. cap. 13. eſt tumor quidā pelliculæ ani, quoniā cū hæc pars ſuapte natura ſit rugoſa, ſi eo fluctibus humoribus, vt ipſis aliqua eius particula, & ruga præter naturā intumeſcat, ſane talis affectio dicitur condyloma, ſumpta forte ſimilitudine a ſummis nodis, qui clauſa manu apparēt, qui Græce ita dicūtur. ſed hæc etiam affectio facile diſtinguitur ab hęmorrhoidibus. quoniam in cōdylomate nulla vena, ſed ſola cutis laborat, vnde neq; tales tumores ſunt adeo nigri, vt apparent in hęmorrhoidibus. *Condylomata.*

Thymus, vt Celſus ait lib. 5. cap. 2. primo, eſt quoddam tuberculum carnoſum, quod non ſolum in ano, ſed etiam alijs corporis partibus apparet, potiſſimū vero in muliebri, & virili pudendo ſolet oriri tumor aut eminētia, veluti quędam verucula, quid ad cutem, aſpera apparet, & quoniam talis affectus thymi herbæ formā repræſentare videtur, hinc thymi nomē habuit. Sed id notandū eſt, tales tumores quandoque eſſe paruos, neque admodum creſcere, atque ij proprie dicūtur thymi, quandoque etiam eſſe maiores, & creſcere admodum, qui tunc non thymi, ſed ficus dicuntur: adeo vt hæc duo nomina thymi, & ficus, nō aliter quā magnitudine, & paruitate inter ſe differāt. Sed id etiam eſt ſciendum, tales tumores eſſe duplices, quoniā alij ſunt faciles, & benigni, & alij difficiles & maligni: benigni ſunt carnoſi, minores, colore candido aut ſubrubro, minus aſperi, doloris fere expertes: maligni autem contra, ſunt maiores, duriores, aſperiores, liuidi, fęculenti, admodum doloroſi & quandoque ad cancri naturam ſolent proxime accedere. *Thymi.* *Ficus.*

Ad thymos & ficus illi etiā tumores mihi videntur poſſe referri, quos vulgo crillas appellant, adeo vt ij affectus non aliter quā nomine inter ſe differant, cū vtraque eundē modum generationis, & eandem curationem obtineant. Nam ſicuti thymus & ficus maiori ex parte, ita etiā crillæ in partibus potiſſimum obſcęnis, & ex pręposteram venere imprimis ſolēt oriri; & ſicuti, ut modo dixi, thymi ſi fiat grandiores, in ficus euadunt, ita etiā crillæ ſi negligantur, in tumores portifigi nobis dictos, ſolent degenerare: pariter oēs tales tumores fere vnica curatione ſanantur, qui vel ferro, vel cauſticis medicamentis ſen el abſcinduntur, adeo vt hæc vulgaria nomina, crillæ ſcilicet, & portifigi, antiquorum thymos, & ficus videantur referre. *Gryllæ.*

Pręterea eā facimus coniecturam, oēs tales affectus, & tumores, illos eſſe, quos cōi quadam voce omnes mariſcas ſolent appellare, quoniam ſi vim huiuſmodi nominis conſideremus, mariſcæ Grammaticis non aliud quā ficus inſipidas videntur ſignificare; quamuis etiam alij volunt mariſcas eſſe ficus optimas, quæ præ pinguedine aperiuntur, ex quibus eſt Columella, qui lib. 10. ficos aliquādo mariſcas nominat. Porro vt ita credam, me adhuc etiam mouet vna atque eadem talium tumorum ratio, tum generationis, tum curationis: quoniam ſicuti thymi, & ficus, vel aliter criſtæ, & portifigi, ita etiam mariſcæ ex præpoſtera cum primis venere ſolēt oriri, & vel abciſſione, vel vſtione ſolent auferri: ceduntur tumidæ medico ridente mariſcę, ait Iuuenalis. Ex quibus omnibus facile eſt intelligere, & Theodorum Gazam, & alios interpretes falli hac in re, qui hęmorrhoidas mariſcas interpretantur, cum certum ſit, hęc duo nomina non leuiter differre. Sed ad rem redeamus. Itaque hęmorrhoides a thymis, & ficubus, & omnibus talibus, tum tumoribus pręter naturam facile poſſunt diſtingui, ſi memoria repetuntur, quę ſupra dixi: quoniam ſi fue- *Mariſca*

Digitized by Google

rint aperte hęmorrhoides, ſanguinem manifeſte, & frequenter multum effundunt, quod in tumoribus nõ accidit: ſi vero illæ fuerint ſiccæ, maiori ex parte apparent nigriores, cum altera ex parte tumores cæteri ſint albidiores, & vt dixi, vel criſtas, vel granula ficus videntur repræſentare.

Sed vt hanc partẽ finiamus, ſi ſanguis non ex hæmorrhoidibus, ſed ex inteſtinis, & altioribus locis prodeat, quod in dyſenteria diximus multis modis fieri poſſe, præterquã hæc diſtinctio ex præcedentibus cauſis, quantitate, qualitate ſanguinis, &c. poſſet haberi, tamen vna imprimis ſanguinis, & excrementorum mixtio certam fidem huius rei poteſt facere; quoniam ſi ſanguis ex ſuperioribus inteſtinis, & partibus prodeat, vt hic ſãguis ſimul cũ alijs excremẽtis permiſceatur, eſt neceſſe; ſi vero ſanguis effluat ex hæmorrhoidibus, tunc ſanguis minime cæteris excrementis permiſceatur, ſed tantum exterius apparet in extrema parte excrementorum. Hactenus de ſignis.

Antequam curationem hęmorrhoidum incipiam, aliqua ſunt dicẽda de curatione cæterorum: ſed prius ſciendum eſt, ex Gal. 9. de med. ſecundum locos cap. 6. omnia vitia ſedis ob multas cauſas difficulter curari: primum quod hæc particula multo, & exquiſito ſenſu eſt prædita, vnde acria medicamenta quæ ſunt neceſſaria, non poteſt perferre: ſecundo quod tranſitus excrementorum alimenti per ſe ſit mordax, & eo magis, ſi ſimul cum excrementis egrediatur bilis, & ſeroſa excrementa: tertio tempus non habent congruum ad imponendum medicamenta, cum plerique ægroti tempore minus conuenienti ad deijciendum alvum ſtimulentur.

Vltimo quod loci caliditas, & humiditas non ita facile a medicamentis frigidis, & ſiccis poſſit ſuperari: quam Galen. doctrinam res ipſa confirmat, & experientia, cum omnia vitia ſedis, quæcunque illa ſint, frequenter, aut difficulter, aut nulla ratione ſanentur. Vtcunque autem ſit, Rhagades ſiue vlcera

Scopi curationis. vnam cum reliquis curationem requirunt, neque aliter differunt, quam natura partis laborantis. Itaque conueniunt detergentia, ſiccantia adſtringentia, & demum generantia carnem, & conſolidantia, ſed quæ minime exaſperent, & careant mordicatione, ne excitato dolore fluxiones etiam excitentur.

Inter cætera autem medicamenta metallica probe præparata primum locum obtinent, qualia ſunt ceruſſa, pompholyx, plumbum vſtum, ſpodium: ex compoſitis vnguentum de ceruſſa, de tuthia, & alia multa. Sed præterea experientia compertum eſt, aquas thermarum, & potiſſimum ferreas, ex potione, & balneo conuenire, vt ſunt Calderianæ, & Beatæ Virginis, adeo vt multos ægrotos ijs vlceribus laborantes, qui fruſtra cætera medicamenta acceperant, beneficio harum aquarum ſanatos fuiſſe conſtet.

Cõdylomatũ curatio. Condylomata vero, criſtæ, & reliqui tumores præter naturam, vſtione aut abſciſſione auferuntur: itaq; ferro, vel igne, vel medicamentis cauſticis vtendum eſt, qualia ſunt aqua ardens, oleum ſulphuris, oleum vitrioli, ſquama æris, præcipitatum, ſublimatum, & ſimilia. Vlcera quæ poſt abſciſſionem vel vſtionem relinquuntur, debent curari ſicuti reliqua vlcera ani. Sed notandum eſt, illos tumores nunquam aut ferro, aut igne, aut acrioribus medicamentis fore irritandos & abſcindendos, niſi omnis inflammationis fuerint immunes.

Deinde illos admodum caute tractandos, aut potius relinquendos eſſe, quos dixi eſſe malignos, & ferè cancri naturam æmulari; frequenter enim ijs tumoribus idem contingit quod cancris, de quibus ait Hipp. & Gal. quod non curati longiori tempore durant, 6. aphor. 38. Vltimo autem neque illud eſt prætermittendum, in curandis vlceribus, tumoribus, & omnibus vitijs ſedis, ante omnia totius prouidẽtiam eſſe habendam: ſed ad hæmorrhoidas veniamus.

Primum itaque de dolore earum agamus, qui tam acerbus eſt, vt laborantes ad deſperationem deducat, qui dolor iiſdem modis, & rationibus debet auferri, quibus cæteri dolores noſtri corporis auferuntur, id eſt, per medicamenta, & præſidia, vel proprie anodyna, vel ſtupefacientia, vel quæ doloris cauſam reſpiciant. Cum autem de medicamentis anodynis & ſtupefacientibus hoc anno ſępiſſime locuti ſimus, ſatis eſt modo tantum quædam pauca recenſere, quæ ad hanc rem ſunt accommodata.

Præterea autẽ quę ſunt omnibus vulgaria, vt chamomælum, anethũ, &c. ſunt etiam alia, quæ ad leniẽdum dolorem hæmorrhoidum aliquam prærogatiuã habent, vt ſunt, oleum expreſſum ẽ nucleis mali perſici, quæ armoniata dicuntur, oleum balſamitæ, ſiue momordicæ, quod idem ſonat, oleum ex nucleis ceraſorum, ex ſemine ſeſami, ex ſemine lini, & ex quibus linimenta, fomenta, emplaſtra, & aliæ formæ ſolent parari. *Dolorũ hæmorrhoidũ lenientia.* Medicamẽta vero ſtupefacientia ſunt plurima, alia leuiora, alia vehemẽtiora, vt lotiones & fomenta ex decocto fol. lactucarum, maluarum, violarum, mãdragoræ, hyoſciami, eap. papaueris albi, linimentum ex vnguento Diapopuleo, vel ſi placet vobis parare aliquod, medicamentũ tale poteſt fieri, ex ol. roſ. vel de balſamita cũ vitello oui, opio & croco. *Stupefacientia.* Tandẽ veniendum eſt ad præſidia, quæ cauſam doloris reſpiciunt, in quibus vera eſt ratio curandi poſita. Dolent hæmorrhoides maiori ex parte, ſi fuerint ſiccæ, neque ſanguinem effundant, raro ſi ſanguis effluat & ſint apertæ, quoniam neceſſarium eſt, materiam eo deſcendentem, quæcunque illa fuerit, dum retinetur diutius, neque exitum habet, tum quantitate, tũ qualitate vehementiores omnino dolores excitare, quam ſi eadẽ patente via exitum habeat. Itaque hinc ſumpta indicatione cõiter omnes practicantes tales tumeſcentes, & dolentes hæmorrhoidas quam primum conantur aperire cum alijs modis, tum maxime cum hirudinibus, de quo modo aperiendi dignum eſt admiratione, nullos antiquos medicos huius unquam mentionem feciſſe, vt proinde pro cõperto ſit id a recentioribus inuentum fuiſſe. Scio Matthæũ de gradis, & Franciſcum Friſimelicam Patauinum hunc vſum hirudinum improbare, tum ob eorum venenoſitatẽ & frigiditatem; tum quod non niſi ſanguinem ſubtilem attrahant, præterea etiam ob alias rationes. Qui autem probãt apertionem harum uenarum, magis cum ferro faciendam eſſe exiſtimant: de qua controuerſia eſt epiſtola Ioãnis Baptiſtæ Theodoſij Bononienſis: ego autẽ de ea modo non agam, ſed ad rem meam redeo. Vtcunq; igitur vel ferro, vel hirudinibus hæmorrhoides dolẽtes aperiantur, ego id conſilium non probo, quonia ſi ægrotus multis ſcateat humoribus vitioſis & illi ad locũ dolentem adhuc fluant, vt frequenter cõtingit, omnis ratio colligit, talem uacuationem ex loco affecto nõ conuenire, ex qua omnino neceſſarium eſt maiorẽ copiam humorum ad illum fluere, dolores, inflammationes, febres augeri & ægros in magna pericula deducit. Altera autẽ ex parte certum eſt, ex cõi indicatione fluxionum omnium, fluentes tales humores in contrariam partem magis eſſe reuellendos: itaque ſi hæmorrhoides tument, & dolent, atque æger multis ſcatet humoribus qui etiam nunc fluunt, mea ſententia tantũ abeſt, ut liceat uel hirundinibus, vel aliter eas aperire, vt contra potius omni reuulſionũ genere oporteat fluxionem impedire, & ad contrarias partes reuellere. Inter cætera autem, ut placet Gal. in lib. de ſang. miſſ. 19. una ſectio uenæ ex partibus ſuperioribus id præſtat efficaciſſime, egoq; uere poſſum teſtari, me hoc præſidio liberaſſe dolores hæmorrhoidum; & id quidem ſumma cum ratione euenit, quoniam hoc præſidium non ſolum ad reuulſionem humoris eo fluentis, ſed etiam ad uacuationem totius corporis, adde ad corrigendum uitium iecoris

ris

ris, a quo iam ſupra dixi, ſanguinem melancholicum generari, & ad hæmorrhoidas tranſmitti, efficaciſſimum cenſendum eſt.

Hæmorrh. cũ calore.

Quatenus autem pertinet ad propria medicamenta, quæ laborantibus hæmorrhoidibus debent imponi, pro uarietate doloris, & pro uarietate cauſæ doloris debent eſſe varia. Quare ſi adſit inflammatio, aut certe immodica caliditas, vt frequentiſſime contingit, tunc certum eſt ea conuenire medicamenta, quæ refrigerandi, & quoquo modo repellẽdi uim habeãt, qualia optima ſunt lac, & omnia quæ ex lacte præparantur, ſicuti butyrum recens, quod frigidiori aliquo ſucco ſolet præparari: ſicuti eſt id edulium quod caput lactis dicitur; ſic etiam aliqui tritum panem ex lacte decoquunt, & demũ additis ol. roſ. & ouo quoddam veluti emplaſtrum efficiunt, quod leniendis hæmorrhoidibus optimum eſt. Sic etiam optima ſunt vnguent. roſ. Meſ. infrigid. Gal. vng. Sandalinum, diapopuleon, &c.

Cum materia frigida.

Si autem hæmorrhoides frigidiori aliqua materia, aut flatu tumeſcant, & doleant, iam certum eſt, illa medicamenta conuenire, quæ moderate calefaciunt, digerunt & flatus diſſoluũt, qualia ſunt chamomæ anethum, folia, ſemina, & flores verbaſchi, hypericõ, ſemẽ lini, fœnugræci, anſiorum fœniculi, ol. liliorum, alborum, amygd. amar. de hyperico, ruta, &c. ex quibus medicamentis decocta, inſeſſiones, lotiones, fomenta, inunctiones, ſacculi poſſunt parari.

Ex quo loco facile eſt intelligere, non modo vulgares, ſed etiam multos medicos male agere, quicunque omnes dolores hæmorrhoidum indiſtincte vnico remedio conantur auferre, quæ improba ratio medendi improbata eſt a Galenno lib. de med. ſec. locos Sed vel miſſo prius ſanguine, vel ſi aliter, ſi totum corpus non ita abundet excrementis, ſi nulla urgeat inflammatio, vel dolor, vel demum ſi nullum immineat periculum fluxionis, adeo vt minime reuulſione ſed potius deriuatione vel euacuatione ex ipſo loco indigeamus, iam licet tuto hæmorrhoidas aperire: hoc autem faciunt quamplurima, partim leniora, partim efficaciora.

Itaque ſi hæmorrhoides appareant, facile quandoque aperiũtur ſola frictione alicuius rei aſperæ, vt eſt linteum aſperum, folia mercurialis, borraginis, parietariæ, ficus. Aſt quandoque neceſſe eſt ad acriora confugere, vt ſunt ſtaphyſagria, ſtercus columbinum, fel bubulum, colocynthis, ſuccus betæ, ſuccus ciclaminis ex quibus, & iis præterea additis, quæ poſſunt dolores ſimul lenire, ſi hæmorrhoides latent, ſuppoſitoria, ſi uero ſint manifeſtæ, vnguenta & linimenta poſſunt parari.

Eſt celebris & diu agitata quæſtio, vtrum aloe aperiatoria venarum, & conſequenter habeat vim aperiendi hæmorrhoidas, quod uidentur aſſeruiſſe Arabes & aliqui etiam recentiores: de qua in præſentia non longius diſputo, ſed unum dico, me Gal. diſciplina confirmatum, qui potius facultatem ſiſtendi ſanguinem videtur huic tribuiſſe, me inquam iis omnibus conſentire, qui aiunt, aloen non per ſe & primo, ſed purgatis excrementis per inferiora, hæmorrhoidas aperire, id quod de omnibus acrioribus excrementis Gal. ait 6. apho. 47.

Quoniam vero hæmorrhoides ſæpenumero ob nimium dolorem, vel ob aliam cauſam, neque frictiones cum rebus aſperis, neque acriora medicamenta, multo minus hirudinum aut ferri adminiſtrationem perferre poſſunt, veteres medici alijs medicamentis eas aperiebant, potiſſimum vero lectis uenis in cruribus, ut dicit Gal. cap. 19. de ſang miſſ.

Nam ſicuti ſi velimus eas cohibere, ſecandæ ſunt venæ brachij, ita ſi velimus eas prouocare, venas, quæ ſunt in cruribus ſecare oportet. Sed præter ſectionem venæ ait Gal. lib. de reuulſione cutum etiam ſcarificationem id præſtare, ſi prius balneo aquæ calidæ per ſpongiam illæ partes foueantur, adeo vt certe mirer quomodo medici hoc tempore hirudinibus eas prouocent.

Sed quoniam frequentiſſime accidit, ut hæmorrhoides acerbe doleant, quo potiſſimum tempore duriora excrementa ſunt emittenda, omni ſtudio eſt laborandum, ut illa ſint mollia, & quatenus fieri poteſt, ſine laborare deijciantur. Itaque lenibus & mollibus clyſteribus eſt agendum, ut ex decocto maluarum, uiolarum, althεæ, orizæ, vel iure inteſtinorum, additis butyro, ol. communi, amygd. dulc. ſemine lini, &c.

Aliqui autem, quod magis probandum, ex ſolo oleo clyſteria conficiunt, quorum vſum eſt non damno, tamen ut libere dicam quod ſentio, ego frequentem vſum horum clyſteriorum non probo, quoniam aut difficulter, aut nulla ratione mihi videtur poſſe fieri, quod experientia deprehendi veriſſimum eſſe, quin talia clyſteria quamuis ſint mollia, locum maleaffectum adhuc irritent, & maiorem dolorem afferant; quare aliqua alimenta & quaſi medicamenta ore ſumpta, vt malua, ſpinachia, pruna, paſſulæ, vuæ, & cætera, quæ aluum lubricam faciant, forte clyſteribus ſunt anteponenda.

Tempore autem frigidiori glandes ex ſimplici butyro præparatæ, & frequenter impoſitæ, ſine vlla moleſtia, & magna cum utilitate non ſolum fęcibus, ſed etiam leniendis doloribus hæmorrhoidum ſolent prodeſſe. Et hæc de iis qui ſunt aluo ſtyptici; & hactenus de ſiccis hæmorrhoidibus dolentibus

Apertæ vero hæmorrhoides, etſi id rarius contingat, dolent tamen aliquando, quoniam ſanguis ad illas partes miſſus uel copia uel mala qualitate continuum ſoluat, & dolorem excitet: at ſi dolor fiat ex ſanguine nimio, is omnium primo remouendus & reuellendus Sin autem ille fuerit uitioſus & mala qualitate infeſtus, tale uitium, qualecunque ſit id, & uictus ratione, & congruis medicamentis, partim internis, partim externis corrigendum eſt. At ſi dolor demum nulla ratione poſſit leniri, imò uero ita ſæuiat, ut & uigilias, & alia pericula ſecum afferat, iam à ſtupefacientibus nõ eſt abſtinendum.

De nimia hæmorrh. fluxione.

Vltimo mihi propoſitum eſt de nimia hæmorrhoidum fluxione loqui, cum tale ſymptoma ſit non ſolum frequens, & periculoſum, ſed etiam contineat multas & arduas difficultates, quæ partim a ueteribus, partim a recentioribus ſolent agitari: & id primum ſciendum eſt, quod Hippoc. & Gal. docent, hæmorrhoidas opportune fluentes a multis & grauiſſimis morbis, tum præſeruare, tum liberare: ad quẽ modum 6. epid 63. 37. & 3. de humoribus 16. Hippo. qui hęmorrhoidas habent, ij neque lateris dolore, neque palpitatione, neque inflammatione, neque phagędena, neque lepra, neque aliis corripiuntur morbis. Et rurſus 6. apho. 11. & 12. Melancholicis & nephriticis hęmorrhoides ſuperuenientes, bonum: inſanientibus ſi hęmorrhoides & varices ſuperueniant, inſania ſoluitur.

Hoc ex Gal. confirmatur ibid. & 6. epid. com. ultimo 4. apho. 25. Sed loco notabili de ſectione uenæ aduerſus. Eraſiſtrat capitulo 5. ait, hęmorrhoidibus pro conſuetudine ſuperflua purgantibus, homines uitam agere morbis minime impeditam; contra uero talibus ſuperfluis purgantibus, illos in periculoſiſſima mala incidere.

Itaque talis purgatio eſt & utilis, & altera ex parte multa mala grauiſſimaque pericula per hanc purgationem ſequuntur: ad quem modum ait Gal. 1. ad Glauc. 14. 2. de pręſagio ex pulſibus 4. de pręſagio, vtrobique cap. 2. de natural. facult. 8. ſi hęmorrhoides immoderate & pręter modum fluant, & animi deliquia, & pulſus uermiculares fieri: pręterea autem malum habitum, hydropem, apoplexiam, et mortem etiã

conſueuiſſe conſequi propterea Galenus docet 4 aph. 25 ad finem, euacuationi per hæmorrhoidas non eſſe naturam aſſuefaciendam, quoniam periculoſus eſt exceſſus, ſiue ſupra modum ſanguis excernatur, ſiue ex toto ſupprimatur.

Cum itaque fluentes hęmorrhoides quandoque vtilitatem, quandoque perniciem afferant, intelligendum eſt, quando talis euacuatio ſit vtilis, & tuta, vt ob id liceat illam probare, vel quando ea ſit inutilis, & pernicioſa, vt hanc fluxionem liceat impedire quoniam ex vna parte turpe eſt naturæ beneficia negligere, ex altera vero turpius ægrotum ad pericula deducere. Etſi multa ſunt, quæ vniuſcuiuſque vacuationis definitionem demonſtrent, & id inter cætera, quod omni vacuationi eſt commune, ſi homo facile vel difficulter, bene, vel male vacuationem ferat: tamen ego cenſeo, hoc iudicium imprimis ex una qualitate profluentis ſanguinis eſſe faciendum, quod Hippocr. & Gal. paucis verbis docent: quoniam Hippocrat. 4. aphor. 25. ait ſanguinem ſupra ferri, qualiſcunque ſit, malum, infra autem bonum, cum niger deiicitur: & Gal. ibid. & 3 de humoribus 3.26. hæc habet: Scire conuenit non ſemper conſulendum eſſe boni, vt ſanguis per infernas partes, & hæmorrhoidas effluat ſed tum denique, cum nigra excernuntur, & cum natura hominis multum talis humoris accumulet, alioquin natura non eſt tali euacuationi aſſuefacienda. Itaque vno verbo, ad mentem Hippocrat. & Gal. ita puto eſſe habendum, purgationem per hæmorrhoidas eſſe vtilem, & præſeruare, & curare a multis morbis qoamdiu ſanguis niger deijciatur, cæteras autem purgationes, per quas alij humores deiiciuntur, eſſe periculoſas, & non eſſe aſſueſaciendum illis. Ex qua doctrina facile eſt intelligere, quando liceat hæmorrhoidas vel cohibere, vel ſinere, vel quandoque etiam prouocare: quoniam quandiu nigra deiiciuntur, purgatio eſt ſalutaris, neque vllo modo eſt cohibenda: contra vero ſi nigra non deiiciantur, tunc licet hanc purgationem, veluti exitialem, & pernicioſam, qualiſcũque ſit, cohibere. Sed quoniam hæc res aliquibus videtur difficilis, qui generaliter putant fluentes hæmorrhoidas nullo modo eſſe cohibendas, & hoc accidit ſæpenumero, vt medici in hac deliberatione inter ſe diſſentiant, dum exiſtimant alii, eſſe cohibendas, alii eſſe relinquẽdas, mihi libet accuratius hoc vobis explicare.

Hinc difficultati Hippocrat. imprimis videtur occaſionem dediſſe, qui ſcribit 6. aphor 12. hæmorrhoidas longiori tempore fluentes non eſſe cohibẽdas ſed ſaltem vnam relinquendam apertam, per quam natura, ſicuti antea facere ſolebat, corporis excremẽta poſſit purgare. Hippocrat. ſententiam Gal. probat, & certas illius rationes reddit, quæ non indigent longiori explicatione. Vtrique ſubſcribunt veteres Græci, Latini, Arabes prope omnes: ſolus Aetius non dubitauit diuerſam opinionem tueri, qui non ſolum contendit, omnes hæmorrhoidas eſſe ſanandas, ſed conatur etiam Hippocrat. in ſuam ſententiam pertrahere. In ſumma, opinio Aetii eſt lib. 14. c. 5. præmiſſa congrua victus ratione, nec non ſectione venæ, licitum eſſe integram hæmorrhoidum curam moliri, ac nullam apertam relinquere, nullumque ægris periculum imminere, dummodo illi conuenienti victu vtantur, & opportuno tempore venæ ſectionem velint adminiſtrare: atque hanc fuiſſe mentem Hippocrat. ait qui inquit, hæmorrhoidas ſananti, ſiquidem ſanatio eſt perfecta, & integra curatio, quæ non fieret, ſi vna aperta relinqueretur. Deinde ait, ſi non ſeruetur, id eſt, niſi æger conueniente victu vtatur, minime vero, niſi vna hæmorrhoidum relinquatur, vt nõnulli opinantur. Itaque Aetius cenſet, de ſententia Hippocrat. omnes hęmorrhoides poſſe tuto curari, & extirpari. Interpretes multum laborant, vt ſententiam Hippocrat. & Gal. aduerſus Aetium tueantur, ſed forte nemo hactenus ſatis eorum mentem intellexit, & explicauit, namque omnes generaliter, nullaque adhibita diſtinctionẽ aiunt, fluentibus hæmorrhoidibus vnam perpetuo eſſe relinquendam, quod cenſeo a doctrina Hippocr. & Gal. addo, & ab omni ratione eſse alienum: Etenim, vt ſupra dixi, niſi hæmorrhoides ſanguinem melancholicum perfundant, ſed probum, iam nullum præceptum Hippocr. habet locum, neque oportet vnam hæmorrhoidem apertam relinquere: atque hãc fuiſse mentem Hippocrat. Gal. in com. confirmat apertiſſime, qui ſcribit hoc modo: In nobis fieri non poſse, quia propter ſanguinis multitudinem, & craſſitudinem, venarum ora aperiantur, iecore in ipſas melancholicum ſanguinem reiiciente: ex quo ſumma cũ ratione fit, ſi quis hanc ſanguinis melancholici viam intercludit, vt iecur nimia illius multitudine, & craſſitie grauatum, ſcirrhoſum euadat, ac deinde nequeat ſanguinis generationem perficere, vel huiuſmodi ſanguine ad pulmonis venas delato, vt aliquod vas diſrumpatur, vnde, & hydropem, & tabem fieri neceſse eſt. Quaſi vero interprete Gal. niſi effundatur ſanguis melancholicus, huiuſmodi malum proprio nomine hæmorrhoidum non debeat nominari, cum certum ſit de Hippocrat. & Gal. ſententia, vnam hæmorrhoidẽ relinquendam eſse tunc ſolum, quando nigra deiiciũtur, & natura hominis multum huius ſanguinis accumulat. Iure itaque mihi videor dixiſse, omnes interpretes qui ad purgationem hæmorrhoidum generalem hoc præceptum referunt, male ſentire, neque percepiſse Hipp. & Galeni mentem.

Supponamus igitur ſanguinem melancholicũ per hæmorrhoidas profluere. Hippocrates iubet, minime omnes eſse cohibendas, ſed vnam eſse relinquendam: alioquin tabis, aut hydropis periculum imminere: contra Aetius dicit, tuto poſse curari omnes, & nullum periculum tabis, vel hydropis imminere, dummodo ægri probam victus rationem ſeruent, & ſanguinem mittant opportuno tempore. Sed ſciendum, hoc præceptum ad illos medicos præcipue pertinere, qui chirurgia, & manus operatione ſolent ſanare, ſicuti antiqui conſueuerant, quibus facile eſt vnam, vel plures venas ligare, conſuere, vrere, id quod fortaſse ſi fomentis, inunctionibus, &c. vellemus agere, aut difficulter, aut nulla ratione videretur fieri poſse. Hæc tota controuerſia paucis mihi videtur poſse diſsolui, nec forte ſi hæc res diligenter conſideretur, Hippocrat. & Aetius de tota ſententia, ac multum inter ſe diſsentiunt: namque Hippocrat. animo concipiens, quantumuis homo velit opportune ſibi ſanguinem mitti, & cum magna prouidentia proba victus ratione vti, vix fieri poſse, perſeuerante adhuc iecoris intemperie, quam ex diuturnitate veriſimile, & neceſsarium eſt, eſse inſignem, neque ſolum inſignem, ſed etiam cõtumacem, vix inquam fieri poſse, quin cum hac intemperie ſanguis melancholicus tantus generetur, quantus a natura non poſsit gubernari: propterea ſumma cum ratione ſtatuit, omnem ſanationem hęmorrhoidum eſse periculoſam, quæ vox Periculoſa, eſt animaduertenda, neque enim Hippocrat. hydropem, & talem ſequi perpetuo, & neceſsario, ſed periculum imminere ne ſequatur: multa ſępenumero imminent pericula, quæ nullum periculum afferunt. Contra Aetius exiſtimans poſse hominem, & venæ ſectione, & exquiſita victus ratione, ſe ab omni excrementorum colluuie immunem præſeruare, cenſuit tuto hæmorrhoides poſse extirpari: ſed in re dubia, incerta, ac plane periculoſa, vbi agitur de vita hominis, cui dubium poteſt ſupereſse, quin ſententia Hip. opinione Aetii ſit longe ſecurior, atque illi debeat anteponi. In quam ſententiam eo libentius venio, quod video Galenum neque ſectioni venæ, neque purgationibus, neque exercitationibus fidere, ſed velle vnam hęmorrhoidẽ eſse relinquendam, qui ſcribit 6. epid. 3. 38. Importune hæmorrhoidibus medentur, qui neque venas ſecundum circuitus, neque aluũ mouent

neque

neque per exercitationes euacuāt: præterea & illi erār. qui vnam ex iis saltem apertam non relinquunt, ſed omnes deſtruunt. In eo certe Aetius mihi videtur non poſſe defendi, qui, vt ſuam probaret ſententiam: non eſt veritus delere vocem Græcam, ac totam Hip. ſententiam corrumpere, cum omnes Græci codices illam vocem habeant, eamque lectionem, & Gal. & Græci omnes, & Latini & Barbari amplectantur.

Curatio hæmorrhoi dū fluētiū nimium.

Iam ſupra dixi de aperiendis hæmorrhoidibus, reſtat vt de illis cohibendis dicamus: quo primum loco memoria eſt repetenda Gal. doctrina 5. meth. quæ generaliter ad cohibendam quamlibet ſanguinis vacuationem pertinet, & hæc tria præcipua capita continet: primum, vt ſanguis ad partes apertas non confluat: ſecundum vt ora vaſorum occludantur: tertium vt vtrūque ſimul fiat, quam poſtremam rationem Gal. exiſtimat tutiſſimam, & optimā.

Ergo ſi quis voluerit ſanguinem per hæmorrhoides immoderate fluentē cohibere, ante omnia debet proſpicere, vt is ad illas partes non confluat: hoc Galeno auctore multis modis poteſt fieri, ſcilicet inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione facta ad vicina, refrigerādo corpus vniuerſum, ac maxime partes affectas, & apertas.

Si itaque accidat, accidit autem aliquando, vt ſanguis per hæmorrhoidas nimis profuſe prodeat, tum vel improuiſo triſti nuncio, vel inſigni timore, vel acerbiſſimo aliquo inducto dolore, vel alia ratione licet animi deliquium inducere: etenim cum hoc malū non aliter fiat quam laborante corde aut primo aut aliis conſentientibus partib. ſumma cum ratione fit, vt ſanguis ad partes internas & ad nobiliſſimum mēbrum recurrat, non amplius ad hæmorrhoides conuertatur. Secūdo ſunt reuulſiones, verbi gratia, frictio, ligatio, cucurbitulæ, vt nonnullis placet, veſicatoria, cauteria, quę omnia brachiis & partibus ſuperioribus ſunt adhibenda: ſed inter cætera ſectio venæ ſuperioris eſt præſtantiſſima, quæ adhuc efficacior redditur, quo particulares ſanguinis detractiones maiori in numero fuerint auctæ, vt patet ex Gal. de ſang. miſſio. c. 2. Tertio eſt deriuatio ad partes proximas.

Sed notandum, nullum forte locū, nullam forte rationem eſſe, quæ hanc deriuationem commode poſſit efficere. Nam quæ mouent aluum, nec non quæ prouocant lotium, forte alicui importuna videbuntur, cū purgantia medicamenta, vt dixi cum Gal. & confirmat experientia, purgantibus acrioribus excrementis hæmorrhoidas ſæpe magis aperiant & irritent, pariterque medicamenta diuretica ſint calidiora, valeantque ſanguinem attenuare & fundere; vnde mihi vtraque hæc deriuandi ratio non ſolum ſuſpecta, ſed & periculoſa videtur: ad quem modum ſectio quoque venæ inferioris, & ſcarificatio facta in cruribus ſuſpecta videtur, quod hæc mea ſententia poſſit non ſolum ab hæmorrhoidibus deriuare, vt multi opinātur, ſed etiam ſimul illas prouocare & aperire, vt ſupra diximus.

Itaque nullus forte locus, nec vlla ratio poteſt excogitari, quæ huiuſmodi indicationi, deriuationi ſcilicet poſſit ſeruire. Poſtremo ne ſanguis profluat ad partes apertas, reſtat refrigeratio ſanguis & hæmorrhoidū: ſanguis redditur frigidior, partim congrua victus ratione, de qua tanquam re manifeſta & ſæpe explicata, non eſt longius agendum, partim medicamentis, quæ ſunt duplicia, altera refrigerant per accidens, purgando ſuccos tenuiores, calidiores, acriores, qui fere ſunt in cauſa, & quoddam veluti vehiculum, ut ſanguis me his prompte permeet vniuerſum corpus, & ad hęmorrhoidas conuertatur, qualia medicamenta ſunt potiſſimum caſſia, ſyrupus roſ. ſol. viol. ſol. thamar myrob. citrini. Indi, chebuli, ſerum lactis, &c.

Altera autem ex parte cenſeo a generoſis & validioribus medicamentis eſſe abſtinendum, quod calefaciendo, exagitando, noua excrementa ad partes laborantes deducendo, multa incommoda poſſunt afferre: quamobrem vbicūque laborant hæmorrhoides ſoleo abſtinere non ſolum ab omnibus medicamentis validioribus quæ recipiunt colocynthidem, diamomonij, &c. ſed etiam a nonnullis leuioribus, ſena, epithymo, rhabarbaro, &c. quibus prope omnes familiariter vtūtur, ſoleo autem iis contentus eſſe, quæ modo ſunt propoſita, & non ſolum purgatione, ſed etiam alteratione vtcunque poſſunt humorum acrimoniam, & partium laborantium remittere. Reſtant medicamenta, quæ primo, & per ſe refrigerandi vim habent, decocta, ſyrupi, conſeruæ, trochiſci ex cichorio, endiuia, ſoncho, violis, roſis &c. quibus licet addere potionem aquæ frigidioris, tum communis, tum thermalis: at demum ſi ferat occaſio, medicamenta ſtupefacientia, ſyrupus de papau. requies Nicolai, mithridatum, & theriaca recentia, trochiſci diaſpermaton, quæ medicamenta frigidiora cenſenda ſunt opportuniſſima, non ſolum quod refrigerandi, & ſiſtendi fluentem ſanguinem vim habent, ſed etiam quod caliditatem membrorum principium poſſunt corrigere, propter quam cauſam ſupra dixi ſanguinem maiori ex parte fluere conſueuiſſe.

Atque hæc propria & legitima videtur curandi via, quę morbi & partis male affectæ cōprimis rationem habet, cum cętera omnia potius ſymptomata videantur proſpicere.

De iis medicamentis quæ ſpeciatim poſſunt refrigerare, non eſt longius agendum, partim quod hæc præſidia, quæ totum ſanguinem poſſunt refrigerare, hæmorrhoides quoque refrigerant, partim quod alia quoque ſupra ſunt tradita, & interna, & externa, quæ ſatis cuique eſſe debent. Hactenus de primo ſcopo ex methodo Gal. quod pertinet ad rationem impediendi ſanguinem, ne ille ad partes affectas conuertatur.

Occluduntur ſecundo loco hęmorrhoides, quod alterum caput propoſitum eſt, ſi partes diuiſę, vel coaleſcant, vel vniantur, vel obturantur.

Partes ſeparatę vniuntur, & conueniunt adſtrictione, refrigeratione, ligatura, vinculo, ac demum, vel cauſticis medicamentis, vel ferramentis ignitis.

Itaque primum familiaris eſt vſus refrigerantium, & adſtringentium medicamentorum, de quibus ſæpe dictum eſt, qualia ſunt plantago, polygonon, portulaca, cortices granatorū, roſæ, acacia, hypocistis bolus armena, ſanguis draconis, corallie, lapis hæmatites: ex quibus decocta, fomenta, linimenta, & alia poſſunt parari, inter quæ non eſt prætermittendum medicamentum Galeni, cuius ille meminit 5. metho. 4. quod omnium optimū appellat, ex thure, aloe, albo oui, & pilis leporis, cuius vim, & efficaciam nonnulli aiunt talem, & tantam eſſe, vt ſanguinem ex arteriis poſſit cohibere prodeuntem.

Quando hæmorrhoides tam pertinaciter, & obſtinate profluunt, vt hęc leuiora prę̄ſidia fruſtra adhibeantur, tunc medici audent ad maiora aggredi, ſcilicet ad cauſtica, & comburentia medicamenta, ad ligaturas, abſciſſiones, ac poſtremo ad ignem.

Itaq; primum ſunt medicamenta cauſtica, æs vſtū, miſy, ſory, auripigmentum, chalcanthum, ſandaraca, &c quę aliquo linimento excepta, exempli gratia, vnguento de lithargyrio, de ceruſſa, uel aliter prępatata, & adminiſtrata poſtremas hęmorrhoidum partes cōburat, quę deinde cadente eſchara, vt alia vlcera ſanātur, & ad cicatricem deducuntur.

R. Miſy.
Sory.
Chalcanthi ana. ℥. j.
Calcis. ℥. ij. *M. F. lini. cum lixiuio.*

Quod

Quod ſi tandem nullus huiuſmodi remedijs eſt locus, chirurgia eſt agendum, & ad ligandas, conſuendas, abſcindendas, urendas, conſumendas hæmorrhoides eſt deueniendum, quæ manualis medendi ratio ſicuti ueteribus fuerat familiaris, ita hoc tempore ferè eſt inuſitata; mihi uſque ad hanc diem ſemel tantum contigit hanc operationem uidere, in Federico Corſico Vincentino, anno 1569. Federicus laborauerat primum dolore, deinde immoderata fluxione hæmorrhoidum, & cum ille uaria, ac multa præſidia expertus fuiſſet fruſtra, tandem Patauium ſe contulit, ubi Medici communi conſenſu ſtatuerunt, ſanguinem eſſe cohibendum; ſed cum ille uaria præſidia, partim interna, partim externa ab ijs uiris propoſita fruſtra fuiſſet, uno uerbo, cum nullum ſuis malis remedium inueniret, ſtatuit hanc manus operationem experiri; cum autem nullus apud nos eſſet chirurgus idoneus, aduocato chirurgo Neapolitano, qui hanc rem profitebatur, Fabricio, hæmorrhoides inciſæ, ligatę & combuſtæ fuerunt.

Hiſtoria.

Summa autem huius adminiſtrationis eſt huiuſmodi. Hominem primum accommodare iubent, ut nullo modo poſſit dimoueri deinde externa capita hæmorrhoidum, quotquot illa fuerint, ab inteſtino excarnant leuiter, & ſeparant, tum propria quadam acu forti ob ducto filo ferè ad extremum tota perforant, & ſtricte obuinciunt, conſuuntque hoc pacto: demum forfice amputata uenarum portiuncula, quæ ex futura ſupereſt, ignito ferro eam partem comburunt: adeo ut hæc hæmorrhoidum operatio mihi uideatur non modo ſimilis, ſed ferè illa eadem, qua uulgo caſtratores ramices inteſtinorum ſanant: Opus ſanè eſt dolorificũ, & faſtidioſum, a ligatura, ſectione, & uſtione. Federico febris, atque inſignis dolor ſuperuenere, ſed nonnulla ſuo præſidia adhibente chirurgo, ille pauci diebus, & a febri, & dolore, & ſanguinis fluxione, non ſine multorum admiratione, liberatus, integram ſuam ſanitatem uiſus eſt recuperaſſe.

Veruntamen non eſt prætermittendum, cum ille nimirum ſibi fideret, neque ſolum prætermiſiſſet ſectionem uenæ, & purgationem, ut neceſſarium fuerat, ſed etiam nullam probam uiuendi rationem ſeruaſſet, proximo anno febri peſtilenti correptus obijt.

Finis Libri Tertij.

DALE.

Digitized by Google

D. ALEXANDRI MASSARIAE DE MORBIS MVLIERVM

LIBER QVARTVS.

PROLEGOMENA.

CVM ego maxime cupiam hoc anno abſoluere omnes morbos, qui cõmentur in abdomine, cui longiſſimæ tractationi ordinariæ lectiones non ſufficiunt: mihi propoſitum eſt agere de morbis mulierũ, qui quidem morbi propriam quandam, & peculiarem tractationem, & curandi rationem requirunt, vt docet Hippocr. 1. de morbis mulierum, circa medium in codice Baſilienſi Latino. 351. ad finem, quod ratio quoque facile poteſt confirmare. Cum enim mulieres utero potiſſimum ab hominibus maſculis differant, ac propterea proprijs quibuſdam morbis laborent, quibus nullo modo mares homines poſſunt laborare, cur nõ liceat huiuſmodi morbos muliebres appellare, ac propterea de illis propriam tractationem inſtituere, & curationem? Quod quidem hoc loco primo notandum fuerat propter celebres quoſdam viros, qui contendunt huiuſmodi tractationem ſuperuacaneam eſſe, cum morbi, tam in mulieribus, quam in viris, vna excepta ſexus indicatione, eadem plane methodo atque iiſdem præſidiis debeant curari, quod profecto ſicuti in pleriſque morbis vtriſque communibus verum eſt, ita in reliquis, qui ſolis mulieribus, minime maribus contingunt, perſpicue falſum apparet. Vnde M. quoque Hippo. propria commentaria de morbis mulierum ſcribere non eſt veritus. Et apud Galenum legimus. 6. epid. ſect. 2. comm. 43. Dioclem pariter ſcripſiſſe volumen de morbis mulierum. De commentariis autem Hipp. etſi negare nolo, ea aut fortaſſe ab illo non fuiſſe caſtigata, aut temporum iniuria quibuſdam locis fuiſſe vitiata: veruntamen ſi conſideremus copiam ſententiarum, ſermonis grauitatem, & obſcuritatem, ac doctrinæ excellentiam, equidẽ cenſeo illa tanquam legitima, & digna Hipp. recipienda eſſe. Quanquam non ignoro doctiſſimos quoſdam viros, qui de operibus Hipp. iudicium fecerunt, & ediderunt, aliter ſentire.

Neceſſitas operis.

Alter eſt Mercurialis, qui in cenſura operum Hippocr. huiuſmodi morbos mulierum reponit in tertia claſſe, in qua illo auctore, ſunt reponendi omnes libri, quicunque ab Hippocr. neque editi, neque conſcripti ſunt: ſed vel a filiis, vel diſcipulis compoſiti fuerint.

Alter eſt Ludouicus Lemoſius Hiſpanus, qui in iudicio operum M. Hippocr. abſolute pronunciat, hos libros M. Hippocr. non eſſe, & rationem reddit: propterea quod illi nuſquam a Galeno citati reperiantur, quod quidem ego miror a viro celeberrimi nominis tam temere affirmari, cum Galen. apertiſſime huiuſmodi librorum mentionem faciat 4. aphor. com. 36. & 45. Itaque nos teſtimonio, & auctoritate huius libri tanquam legitimi, & diuino Hipp. digni ſæpius vtemur.

Huiuſmodi tractatio de morbis mulierum eſt adeo difficilis, vt fortaſſis in tota arte medica nulla difficilior poſſit reperiri. Cauſæ autem difficultatis plures enumerantur ab Hippoc. in lib. de morbis mulierum pag. 331. quarum prima illa eſt, quod mulieres plerũque ignorant ſe ægrotare, vnde ignaræ longius morbos ferunt, donec tempore, & neceſſitate edoctæ, & expertæ morborum inſultus diſcunt tandem ſuo magno malo ſe ægrotare. Ex quo huiuſmodi morbi frequenter nõ ſolum curatu difficiles, ſed etiã inſanabiles fiunt. Secũda cauſa eſt apud Hipp. quod mulieres etiamſi ſciant ſe ægrotare, præ pudore, & verecundia non audent ſua mala medicis communicare. Cum enim inter cætera ſermones, & informationes ægrorum maxime faciant ad cognoſcendos, & curandos morbos, vt colligitur ex Hip. & Gal. 1. prognoſt. nec non 3. Epid. vtrobique initio, iam medicus eiuſmodi mulierum ſilentio, hoc adiumento deſtituitur, vnde longe difficilius morborum cognitionem, & curationem poteſt aſſequi. Tertiam cauſam affert Hipp. quod ipſi quoque medici timide, vel etiam verecunde cum mulieribus agant, neque audeant vel ipſas diligentius interrogare, vel abſconditos locos attingere, & tractare, ſicuti alioqui perutile, & pernecceſſarium foret. De qua quidem negligentia Medici omnes ab Hipp. grauiter arguuntur, & reprehenduntur, quicunque minus ſedulo, & accurate ſtudent morborum cauſas mulierũ veras intelligere, ſine qua intelligentia certum eſt illas non niſi temere ac improbe curari poſſe. Sed iis cauſis ab Hip. poſitis, licet aliam non parui momenti adiungere, quod nimirum, vel propter obſtetricũ ignorantiam, vel propter internas, & recõditas partes, vel propter alias cauſas, & remedia ſiue intra ſiue extra adhibita non niſi difficile ad locos laborantes poſſint penetrare. Ex quibus omnibus nulli dubium eſſe debet, quin tota hæc materia, & cognitione, & curatione multas contineat difficultates. Verum difficultas pari iucunditate, & vtilitate compenſatur: nihil enim homini iucundius contingere, quam intelligere totarcana, & myſteria naturæ, nec quicquam vtilius medico eſſe poteſt, quam nouiſſe rationem curandi morbos muliebres. Etenim cum illi ſint plurimi, ac uariſſimi,

Difficultas.

mi, grauiſſimi, ac frequentiſſime miſeras mulieres ma le afficiant, adeo vt continuas ferè illarum de vtero querelas liceat audire, certum eſt medicos ex huiuſmo di curationibus non ſolum magnam laudem, & exiſti mationem, ſed etiam ingentes opes poſſe acquirere.

Ad quem modum Gal. lib. de præcog. ad Poſthumũ cap. 8. ſcribit, propter vnam curationem uxoris Boethi vteri profluuio laborantis, ab illius viro quadringẽtos aureos ſemel donatos fuiſſe. Cæterum quia huiuſmo di tractatio foret nimis longa, cui annuum tempus non ſufficeret, ſi vellemus perſequi omnes morbos, quicunque ad mulieres pertinent, idcirco mihi propo ſitum eſt in præſentia de iis tantum agere, qui ad conceptum, & partum hominis poſſunt referri, quos qui dem certum eſt cæteris omnibus eſſe difficiliores, frequentiores, vtiliores, & maiori dignos notatione. De hoc argumento ſicuti diximus, habentur commẽtaria Hipp. ſed difficilia valde, & obſcura Gal. nihil ex propoſito de huiuſmodi morbis tractauit, ſed ex ſuis libris potiſſimum de morbis, & ſymptomatibus, de locis affectis, nec non Commentariis in libros Aphoriſmorum, & Epidemiorum, de ſanguinis miſſione multa colligi poſſunt præcepta ac remedia. Paulus quoq; lib. ſuo tertio habet lecti legendi ſunt. Apud Auicennã habetis Fen. 20. 21. tertij Canonis, quę vobis aliquam lucem poſſunt afferre. Sed præter hos ſunt alij quoq; auctores partim veteres, partim recentiores, qui in huiuſmodi argumento non ſine fructu, & laude verſati ſunt. Et inter cæteros proximo ſuperiore tempore duo præclariſſimi huius ſcholæ profeſſores, Mercurialis, & Bottonus, id diligentiſſime præſtiterunt, qui omnes ſcriptores in vnum volumen congeſſerunt hoc titulo Ginęc. ſiue de morbis mulierum Commẽtaria in tres tomos digeſta. Quos quidem libros vos hortor, vt ſtudeatis, & intelligatis.

Auctores alij.

Quoniam omnium primo mihi propoſitum eſt agere de conceptu hominis, ante omnia notanda eſt diſtinctio maris, & fœminæ, ſine quibus conceptus fieri non poteſt. Quod quidem, ut probe a vobis intelligatur, mihi liceat hanc rem paulo altius ordiri. Itaque ſciendum eſt, vt docet Philoſophus 2. de gen. & corrump. 59. & 60. ſecundo de anima 35. ſecundo de gen. animal. c. 1. nec non Gal. 16. de vſu part. c. 1. & 2. ſciendum inquam eſt, omnia quæcunque ſunt, vel vt loquuntur Philoſophi, duplicia omnia eſſe Entia, alia generabilia, incorruptibilia, æterna vt intelligentiæ, cęlum: alia generabilia, corruptibilia, caduca, vt ſunt hæc inferiora elementa, & quæ ex elementis conſtant. Etenim quamuis elementa ſecundum totum ſint ingenerabilia, incorruptibilia, ſecundum tamen partes generantur, & corrumpuntur, & in continua tranſmutatione verſantur. Cauſa autem propter quam elementa iſthæc inferiora generabilia ſint, & corruptibilia, non alia eſt, quam materia, quæ ſemper appetit nouas formas, vt Philoſophus docet diffuſe in lib. phyſico. Verum cæteris omnibus rebus prætermiſſis de vno homine dicendum eſt, quem quidem, vt ſcribit Gal. 14. de vſu partium c. 11. ſi fieri potuiſſet, natura maxime optaſſet immortalem facere. Sed cum id per materiã non liceat, ſicuti idem Gal. declarat 1. de tuenda valetud. c. 1. (Nam quod ex arteriis, venis, neruis, oſſibus, carne eſt compoſitum, incorruptibile eſſe nõ poteſt) natura alia ratione, qua potuit, homini ad immortalitatem viam fabricata eſt, quemadmodum facere ſolẽt ſapientes vrbium conditores, qui non ſolum id agũt, vt ſuæ urbes hoc præſertim tempore multo populo abundent, ſed etiam diligenter prouident, quomodo illæ in omne tempus, aut ſaltem diutiſſime conſeruentur. Itaque ipſa natura mirabilem quandam artem inuenit, quomodo in locum mortui hominis alius nouus homo ſuccederet, qua ratione illi ſemper incolumes maneant, & immortales. Illa uero nõ eſt, quam continua hominis generatio; alia. Vnde ſcribit Gal. 6. de vſu par. c. 7. 14. de vſu part. initio. Naturam in conſtituendis partibus Animalis 3. Scopos ſibi propoſuiſſe. Primo, vt aliquæ partes forent ad vitam neceſſariæ, qualia ſunt cerebrum, cor, iecur: nonullæ ad commodiorem vitam, vt oculi, nares, aures: quædam ad ſpeciei inſtaurationem, vt pudenda, teſtes, vteri. Ex quibus palàm ſatis conſtare diſtinctionem ſexus, & vtriuſque maris, & fœminę generationẽ neceſſariam fuiſſe, vt non ſatis mirari poſſim, quomodo nonnulli Philoſophi audeant affirmare fœminas præter naturæ propoſitum, ac veluti mõſtra quædam in lucem proferri: Siquidem tam certum eſt, quam quod certiſſimum, neque hominem, neque reliqua perfecta animalia ſine vtroque ſexu vllo modo poſſe generari. Ad quem modum inquit Ariſtot. 1. de gen. animal. cap. 2. in rebus vniuerſi veteres terram quaſi fœminam matremque conſtituerunt, Cælum autem, & ſolem, & reliqua id genus nomine genitoris, & patris appellarunt. Ex quibus eſt Plato, qui in Timæo circa principium ex duobus elementis IGNE tanquam VIRO, & TERRA tanquam FOEMINA ambobus parentibus, affirmat totum mundum conſtare. Quomodo autem homo vir, & homo fœmina inter ſe differant, etſi vterque de toto animali dicatur, præclare explicat Philoſophus loco citato proxime 1. de gen. animal. cap. 2. Illos inter ſe differre dupliciter: *Facultate, & non nullis partib.* Mas quidẽ, & fœmina differunt facultate, quoniam vtriuſque facultas diuerſa eſt, ſiquidem vir facultatem habet generandi in altero: fœmina habet facultatem generandi in ſeipſa. Differunt autem nonnullis partibus. Cum enim ad omnem officij functionem inſtrumento opus ſit, atque inſtrumenta ad facultates debeat accommodari, hinc factum eſt, vt nonnullæ diuerſæ partes neceſſario fuerint a natura inſtitutæ, quæ ad huiuſmodi facultates, ad coitum, & procreationem pertinentes, forent accommodatæ. Hæ autem apud Ariſtot. ſunt in fœmina pudendum & vterus, in viro teſtes, & membrum virile. Cæterum Gal. huiuſmodi valorum, & inſtrumentorum differentiam non omni ex parte videtur recipere, qui ſcribit 14. de vſu part. c. 6. 2. de ſem. cap. 5. omnes partes, quæ ſunt in viris, in mulieribus quoque reperiri, atque eo tantum differre inter ſe, quod illæ in mulieribus ſint intra abſcõditæ, in viris autem extra appareant. In qua quidem re explicanda eleganter, & diffuſe ab ipſo Gal. expoſita nolo tempus perdere, quoniam cuique liceat intelligere apud eundem auctorem. Itaque nulli dubium eſſe poteſt, uel debet id, neque ſolum uirum, neque ſolam fœminam pro generatione hominis ſatis eſſe, ſed vtrumque & utriuſque coniunctionem fore neceſſariã. Quoniam uero non ſatis fuerit marem, & fœminam feciſſe, atque inſtrumenta utrique ad coniunctionem accommodata fabricaſſe, ſiquidẽ propter multas cauſas tam mas, quam fœmina, potuiſſent huiuſmodi coniunctionem abhorrere, unde generatio, & ſpecies humana potuiſſet deficere, idcirco natura ſagax uoluit utrũque, & marem, & fœminam decipere. Quamobrẽ tantam propenſionem ad coitum, & tantam uoluptatem in coitu utrique inſeruit, ut nullum ſit periculum, cum & mares, & fœminæ, & libentiſſime, & frequentiſſime coeant. Cuius quidem naturalis propenſionis ad coitum & voluptatis, & naturales, & elegantes cauſæ plurimæ redduntur a Gal. 14. de vſu par. Neque vero ſolum hominibus, ſed etiam cæteris animalibus natura tantam propenſionem, tantam uoluptatem inſeruit, ut hac ratione, quod aliter facere non potuit, & hominibus & cæteris animalibus immortalitatem, & æternitatem procuraret. De communi deſiderio ac uoluptate rei venereæ, immo uero de rabie omnium ferè animalium temporis coitus uideatis Philoſoph. 6. de hiſto. animal. cap. 18. qui multa præclare de hac re ſcribit. Sed hoc loco licet quærere quidnam vir, & fœmina, uel ſeparatim, uel coniunctim præſtent in hac coniunctione: Vtrum ſemen uiri tãquam efficiens ſolum, an tanquam efficiens, & materia ad conceptum conferat?

Diſtinctio ſexus.

ferat?

ferat:an mulier ſolum menſtruum ſanguinem, ac præterea quoque ſemen exhibeat in generatione, & alia id genus de quibus inter Ariſt.& Gal. ſunt maximę,& celebres controuerſiæ. Verum tota hæc diſputatio ad commodiorem locum nempe ad tractationem ad conceptu mihi videtur pertinere. Itaq; ad alia progrediamur,& primo omnium de muliebribus mẽſtruis tractationem aggrediamur, ſiquidem conuenit inter omnes menſtrua ad conceptum,& efficiendum,& nutriẽdum potiſſimum pertinere,ac pro varia eorũ naturali, vel non naturali conſtitutione mulieres reddi magis, vel minus ſanas,magis vel minus robuſtas,ſpeciatim vero magis,vel minus ad conceptum,atq; illius geſtationem,& partum diſponi:de quibus Auic. ſcribit ad hunc modum lib 3.fen.21.tract.5.c.1. Menſtrua temperata in quantitate ſua, & in tempore ſuo, currentię ſecundum conſuetudinem naturalem in omni periodo ſunt cauſa ſanitatis mulieris, & mundificationis corporis eius ab omni nocumento, & quæ ſequuntur.

CAPVT PRIMVM.

De Menſtruis.

Quid ſit. QVED ſint Menſtrua, traditum eſt ab Ariſtot.1. de gen.anim.cap.19. qui ſcribit,menſtrua excrementum eſſe,& proportione ſicut maſculis ſemen, ita fęminis menſtrua venire; id quod iis, quæ vtrique ſimilia contingunt,conatur probare. Namque vna atque eadem ætate maribus ſemen fieri incipit & ſecerni,fęminis menſtrua erumpunt.Vtrique hoc tempore vox mutatur.

Excrementũ mulierum. Præterea deſinente ætate maſculis abolettur generandi facultas,fęminis menſtrua deficiunt. Sic Ariſt. probat menſtrua excrementa eſſe,quod mulieres,neq; hæmorrhoidibus, neque fluxione ſanguinis à naribus neq; varicibus (venæ latæ in crure) neque aliquo ſymptomatum magna ex parte laborant, quam diu illæ congruas habent menſtruas purgationes:& alijs argumentis,de quibus longius agendum non eſt. Sed nos ad Galenum accedamus, qui rationibus petitis ex rei natura longe accuratius hanc rem explicat. Itaque ſciendum eſt,vt ille docet 2. de facultatibus naturalibus,cap.10.1.de valetud.tuenda,c.3. in omni concoctione neceſſario fieri aliqua excrementa. Cum enim cuique homini propter inſitum calorem certa quædam ſubſtantiæ portio quotidie effluat,& diſſoluatur, quæ alia ratione non poteſt reparari,quam alimentis, & potionibus,hinc neceſſarium fuit excrementorum prouentum originem habere: ſiquidem quæ eduntur, & bibuntur longe differunt a natura illius ſubſtantię, quæ effluit,vnde neceſſario indigent varia, ac multiplici alteratione, concoctione, & tranſmutatione, vt tandem corpori nutriendo, & ſubſtantiæ reparandæ poſſint aſſimilari. In quo quidem opere nonnulla remaneant neceſſe eſt,quæ concoctionẽ, & aſſimilationem nequeunt recipere, quæ propterea excrementa vocantur,quæ cum varia ſit,non ſolum in prima,ſed etiam in ſecunda, & tertia concoctionibus, hinc factum eſt, vt non ſolum neceſſaria inſtrumenta natura inſtruxerit, quibus huiuſmodi excrementa tanquam ſuperflua, & inutilia poſſint expurgari, ſed illis etiam facultates quaſdam inſeruerit, vnde a nonnullis partibus ad ſe traherentur,ab alijs ad alias tranſmitterentur,& poſtremo a quibuſdam expellerentur. Ita ergo

Cur non viri. generaliter de excrementorum neceſſario ortu habendum eſt: ſub qua communi ratione certum eſt, ipſa quoque menſtrua fore comprehẽdenda. Quod ſi quis quærat,cur mulieres tantum, cæteri homines minime huiuſmodi redundent excremento? Huic reſpõdet Gal. 14.de vſu partium,c.4.id factum eſſe, quod mulier ſit viro frigidior,propter quam cauſam alimenta non ita probe concoqui,& diſcuti poſſunt. Ex quo neceſſarium fuit,tale, & tantum excrementum colligi, quod deinceps ad partes genitales,quæ,vt ſcribit Gal.2.de ſem.c.5.omnium imbecilliſsimæ ſunt,ſolent tranſmitti. Sed tamen hæc mulieris frigiditas, & imperfectio,vt idem Gal.14.de vſu par.c.6.maximam vtilitatem toti humano generi præſtitit: cum enim, vt ſupra dictum eſt, neceſſe omnino fuerit fœminam eſſe:credendum non eſt,ſummum omnium rerum opificem partem totius noſtri generis dimidiam, ita imperfectam ac veluti mancam facturum fuiſſe,niſi huiuſmodi imperfectionẽ,magna quædam vtilitas fuiſſet ſecutura. Cauſa vero eſt huiuſmodi: namque ipſe fœtus materiam poſtulat copioſam,non modo ad primam ſui conſtitutionem, ſed etiam deinceps ad omnes illius incrementum; quod quidem nutrimentum ſi mulier fuiſſet calidior,omnino defeciſſet, quoniam tunc,& meliorem concoctionem alimenti feciſſet,& maiorem geniti excrementi diſſipationem molita fuiſſet. Itaque hæc præcipua eſt ratio generationis hic præcipuus eſt vſus menſtruorum in muliere. Quærunt nonulli hoc loco, quamobrem ſolæ mulieres inter cætera animalia habeant menſtruas purgationes? quod tamen problema non conceditur ab Ariſtotele,qui ſcribit 3.de gen.ani- Quare ſolus mulieris nõ aliorum animalium. mal.cap.1. In auibus quidem, & piſcibus nulla menſtrua fieri ſicuti in cæteris animalibus ſanguine præditis,& viuiparis contingit,in quibus omnibus,ille inquit,alijs magis,alijs minus menſtrua fieri ſolent. Vnde 6.de hiſtoria animal.18. ſcribit mulierem maxime omnium animalium habere menſtruas purgationes, deinde vaccam, aſinam, equam, quod quidem an verum ſit,alij viderint,qui Ariſtotelem vbique conãtur defendere:tamenſi idem Ariſtoteles hoc ipſo loco aliud addat,non deeſſe Philoſophos,qui negent in iis animalibus menſes fieri,inter quos ego quoque non inuitus patior numerari, cum plane experientia demonſtret,hanc illius ſententiã falſam eſſe,ac nulla animalia præter mulieres mẽſtruas hàbere purgationes. Sed vtcunque ſit, ſiue mulier ſola, ſiue maxime omnium animaliũ menſtruis copioſius abundet, huius rei cauſæ ſequuntur ab Ariſt.7.de Hiſto.animal.cap.2.quæ duæ potiſſimum colligi poſſunt. Prima,quod hæc materia excrementitia nonnullis animalibus in corporis alimentum,alijs in corticem,alijs in ſquamam,alijs in frequentiam venarum,& pilorum,& alias huiuſmodi partes conuertatur. Secunda cauſa eſt, quod reliqua animalia ſint multo ſicciora, maioribus laboribus, & exercitationibus dedita, & non ſimpliciter victu vtantur:contra autem mulieres ſint longe humidiores, fere otioſæ,ac pleniore victu uti ſoleant. Ex quibus iure licet colligere, cætera animalia nullas, mulieres autem copioſas menſtruas purgationes habere. Cæterum quoniam diximus, & quaſi manifeſtum accepimus,mulierem eſſe mare frigidiorem, nonnulli hanc determinationem non recipiunt, qui altera ex parte mulierem mare eſſe calidiorem cenſent: de qua controuerſia Ariſtoteles quoque mentionem facit 2.de partibus animal. cap.2. qui ſcribit, Parmenidem voluiſſe mulieres eſſe viris calidiores: quod idem quibuſdam alijs quoque placuit argumento copię ſanguinis, qua menſtrua fiunt. Empedoclẽ vero contra cenſuiſſe mulieres eſſe maribus frigidiores. Sed breuiter aduerſarias rationes vnam, & alteram audiamus,& quidem ex potioribus. Quod mulieres ſint viris calidiores, primo eſt auctoritas Hip. cuius hæc ſunt propria verba lib.de morbis mulier.circa principium: Habet enim mulier ſanguinem calidiorem,& propterea calidior eſt quam vir; Deinde neminem puto eſſe negaturum,quin aliqua mulier manifeſte ſit aliquo viro calidior: finge(quod eſt Gal.exemplum 3. de cauſis pulſuum,de pulſu virorum,& mulierum) hominem temperamento pituitoſo,frigido,& humido: finge mulierem temperamento bilioſo calido,& ſicco: ſeu præterea finge hominem viuere in vmbra,& otio deſidioſe: fœminam contra incolere Aegyptum,ruri agere,multis vti laboribus,atque demum parco victu vti; cui dubium

An mulieres frigidiores varia.

Digitized by Google

bium eſſe poteſt hanc mulierem calidiorem eſſe viro? Altera ex parte iam ſtatutum eſt, ac reddita ratio, quã obrem neceſſe fuerit mulierem eſſe viro frigidiorem, id quod res ipſa poteſt manifeſte cõfirmare: ſiquidem certum eſt marem plane robuſtiores habere omnes operationes, animales, naturales, vitales, quod robur non aliunde quam ex calore poteſt prouenire. Quid igitur dicendum eſt? Prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ de hac ardua difficultate ſolent a multis proferri, ego ſentio dupliciter poſſe reſponderi. Primo, fieri quidem poſſe, vt aliqua mulier, ſi reſpiciamus temperamentum vniuerſi corporis ſit aliquo viro calidior, quod poſitum exemplum demonſtrat; ſed ſi paria paribus conferantur, vir pituitoſus mulieri pituitoſæ, vir bilioſus mulieri bilioſæ, eadem regione, eadem victus ratione, & ſimili, tunc perpetuo marem muliere calidiorem eſſe. Secundo vtcunque concedatur aliquam mulierem aliquo viro generaliter calidiorem eſſe, tamen quatenus pertinet ad partes genitales, illam neceſſario fuiſſe frigidiorem. Namque, vt ſupra diximus cum Galeno: Vir a muliere differt non natura, ſed ſola membrorum genitalium formatione, quæ in viro extra propelluntur, & apparent, in fœmina intra detinentur, & latent, quod quidem nulla alia ratione, niſi ex virorum caliditate, & mulierẽ frigiditate fieri poteſt. Verum quid ad Hippocrat. reſpondendum eſt? Plerique omnes, hanc partem tanquam Hippocrat. non legitimam recipiunt, qui exiſtimant eam temere fuiſſe ab aliquo inſertam, cum manifeſtum videatur continere mendacium: addo cum huiuſmodi ſententia ipſi Hippocrat. manifeſte repugnet, qui 6. epid. ſect. 2. circa finem clare docet, maſculos eſſe fœminis calidiores, cuius rei argumẽto eſt, quod illi ſunt nigriores, habent venas magis extra apparentes, longe bilioſiores exiſtunt, atque in dextris vteri partibus generantur: quæ quidem omnia non niſi a caliditate fieri poſſunt: & Galenus commentarijs eorum locorum, & alijs diffuſe demonſtrat. Ac profecto aliter mea ſententia reſponderi non poteſt: ſiquidem nullus eſt liber Hippocrat. tametſi germaniſſimus habeatur in quo temporum iniuria ſpuria quædam & falſa nõ irrepſerint, ſicut ipſis quoque aphoriſmis contigit: In quibus etſi liber eſt omnium cõſenſu germaniſſimus Hip. tamen nonnulli aphoriſmi tanquam ſpurij reijciuntur a Gal. Veruntamen ſi quis velit veterem Hippoc. ſcripturam tueri, illud vnum mihi occurrit, quod dici poſſit, ſanguinem in mulieribus calidiorem eſſe non proprio aut naturali calore, ſed ea caliditate, quæ omnibus fere excrementis ſolet perpetuo copulari: cũ enim menſtrua ſine vlla dubitatione inter excrementa recenſeantur, certum cuique eſſe poteſt, illa neſcio quam caliditatem præter naturam concipere, & hac ratione ſanguinem mulieris ſanguine virorum calidiorem eſſe. Sed hac de re ſatis, reuertamur ad menſtrua.

Quando erumpant menſes primum. Scribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 1. menſes mulieribus magna ex parte incipere circiter annũ 14. quando mares quoque incipiunt ſemen emittere, quo quidem tempore vterque, & mas, & fœmina magnis mutationibus, & partium genitalium, & vocis, & aliarum rerum ſubijciuntur. *Quando deſinant.* Deſinunt autem menſes, vt idem ſcribit Philoſoph. 7. de hiſtor. animal. cap. 5. vt plurimum circiter annum 40. vſque ad 50. ac ſane ipſa res hanc Philoſophi ſententiam de principio ac fine menſium videtur confirmare: etenim ſi contingat, vt menſes incipiant ante annum 14. vt anno 9. 10. 11. quod nonnulli affirmant: pariter ſi fiat, vt menſes vſque ad 50. & plures annos perſeuerent, omnino rarius eſt.

Quãdo et quos dies. De tempore menſium non conuenit inter omnes, namq; alij vnicam diem, alij 2. alii 3. 4. & plures huic purgationi tribuunt, quod experientia confirmat eſſe verum, ac ratio confirmat, ſumma cum ratione fieri pro varia mulierum ætate, habitu corporis, temperamento, vitæ inſtituto, regione, & cæteris, vt modo maiora; modo minora, modo longiora, & breuiora menſtrua fiant. Hipp. 1. de morbis mulierum pag. 313. ita ſtatuit: in muliere ſana moderatos menſes fluere ad 2. aut 3. dies, longius autem tempus aut breuius morboſum, & ſterile eſſe. De quo tempore menſium notanda eſt ſententia Philoſophi 7. de hiſtoria animal. cap. 2. qui ſcribit. facilius agi cum illis mulieribus, quibus breui tempore, id eſt, biduo aut triduo menſes profluunt, difficilius autem cum iis, quibus longius protrahitur, ſiquidem mulieres hoc tempore laborat. Sed hoc loco occurrit inſignis difficultas apud Ariſtot. qui ſcribit 7. de hiſt. animal. 2. paucis mulieribus ſingulis menſibus, plurimis autem intermiſſio vno menſe, id eſt, tertio quoq; menſe menſtrua moueri, quæ quidem ſententia non ſolum repugnat Gal. 14. de vſu part. c. 18. & auctoribus, ſed etiam ſenſu, & experientia perſpicue falſa eſſe deprehenditur: cum certum ſit ex mille feminis forte vnam, aut alteram purgari tertio menſe, quod ego quidem nunquam audiui: cæteras omnes ſuas purgationes ſingulis menſibus habere. Interpretes pro Ariſtotelem multum laborant. Albertus Magnus in ſuis de animal. lib. 9. c. 2. totam Ariſtot ſententiam peruertit, qui ſcribit: plurimas mulieres ſingulo mẽſe, paucas tertio quoque menſe purgari. Sed hac ratione facile eſſet omnes auctorum errores tueri, præterquam quod neque id verũ eſt, vt diximus, paucas mulieres tertio menſe purgari, cum multæ potius hoc rẽpore non niſi ſingulis menſibus ſoleant expurgari. Sueſſanus commentario huius loci inquit, illud fortaſſe in regionibus Ariſtotelis verum fuiſſe. Nonnulli aſſerũt lib. de animal. ab Ariſtot. fuiſſe ſcriptos potius ex aliorum relatione, quam ex propria ſententia, & adeirco illos multos errores, & quidem manifeſtos continere: inter quos aperte fatentur hunc numerandum eſſe. Demum Mercurialis lib. 3. variarum lectionum, capit. 2. nec non 4. de morbis mulierum, cap. 1. confutatis aliorum reſponſionibus aliam rationem excogitauit, qua ille putat Ariſtot. poſſe defendi. Ea vero eſt, vt in textu Latino reſtituatur vox græca *ſynechos*, prætermiſſa ab interprete, quæ ipſi idem ſignificat, quod coaceruatum, & copioſe, adeo vt reſtituta hac voce ſenſus ſententiæ Ariſto. ſit huiuſmodi: paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, copioſe purgari, plurimas autem tertio mẽſe aceruatim, & copioſiores menſes habere.

In propoſita difficultate, in propoſitis verbis neque defenſio Mercurialis mihi videtur ſatis efficacem primo ſignificatio illius verbi videtur voluntaria, cum apud nullum probatum auctorem, quem ſciam, accipiatur in ea ſententia. Nam vere, & proprie hæc vox *ſynechos*, omnium auctorum conſenſu idem ſignificat, quod continenter ſine intermiſſione, aſſidue, continuatim vel quid ſimile: in qua ſignificatione, puto eam quoque ab Ariſtotele hoc loco vſurpatam fuiſſe, vt ſenſus ſit huiuſmodi: paucis mulieribus ſingulis menſibus *ſynechos*, i. ſine intermiſſione, & continuatim, pluribus intermiſſione vnius menſis tertio duntaxat quoquo menſe menſtruas purgationes moueri. Deinde mea ſentẽtia tam falſum eſt, paucas mulieres ſingulis menſibus aceruatim, plurimas tertio menſe copioſius purgari, quam falſum eſt paucas ſingulis menſib. plurimas tertio tantum menſe ſuas purgationes habere, cũ res ipſa confirmet, omnibus mulieribus, non magis tertio, quam cæteris, & ſingulis menſibus vna fere atque eadem menſura menſtruas purgationes moueri. Vnde etiam puto huiuſmodi euacuationem menſtrua appellari, quòd ſingulis menſibus eueniant.

Quomodo Ariſtoteles a tam manifeſto errore poſſit defendi, ſi modo ille defendi poteſt, ego quoque dicam quid mihi in mentẽ venerit, qui videor poſſe duplicem reſponſionem adferre. Et prima eſt, ſententiam Ariſtot. veritatem ſuo tempore continuiſſe, quo certũ eſt, mulieres moderata victus ratione uti, & admodũ ſobrie viuere conſueuiſſe. Ad quem modum Hippoc. quoque ſcriptum reliquit 6. aph. 39. Mulierem poda-

gra

Digitized by Google

gra non laborare, niſi menſtrua deficiant; quã ſententiam Gal. inquit, tẽpore Hip. veriſſ. fuiſſe, propter ſingularem mulierum ſobrietatem: poſteriore autem tẽpore eiuſmodi ſententiam falſam eſſe redditam, quod mulieres deinceps propter victus incontinentiam ac plurimos errores, fluentibus quoque menſibus podagra ſolitæ fuerint laborare, ſicut hodie quoque contingit. Secunda reſponſio eſt; Sententiam Ariſtotelis veram eſſe hoc ſenſu, vt ille loquatur non de menſt. uis generaliter, ſed de prima menſium eruptione, quæ videtur non ita continenter ſingulo quoque menſe euenire, adeo vt multis iuuenculis, quo tempore menſes incipiũt erumpere, hæc vacuatio ſoleat interiecto vno menſe ſuccedere, quæ quidem ſententia, ſi non perpetuo, ſaltem aliquando vera eſſe deprehenditur, cum raro eueniat, vt cum menſtrua virgini erumpunt, ad vnguem ſingulorum menſium ſeriem conſeruent, ſed liceat videre nonnullas tertio ſolum menſe quoque purgari, per aliquod tempus, donec natura iam aſſuefacta vijs apertis ſanguinis copia aucta, corporis augmento deſinente, iam ſingulo quoque menſe *ſynechos*, poſſent purgari. Forte autem neutra ex ijs meis reſpõſionibus videbitur ad hanc difficultatem ſatis eſſe: ſed tamen qualeſcunque illæ ſint, mihi libuit illas proferre, quæ ſatis eſſe poterunt, donec mihi aut alijs liceat meliorem reſponſionem excogitare. Hactenus de menſtruis mulierum naturalibus, neſcio quomodo de illis longius diximus, quam mea voluntas fuerit. Quare tempus eſt, vt menſtrua præter naturam aggrediamur.

CAPVT II.

De Menſium Suppreſſione.

Hiſtoria. CVm mulieres naturæ inſtituto, & prouidẽtia ſingulis menſibus habeant purgationem eorum excrementorum, quæ, & propter temperiem, & propter victus rationem huiuſmodi ſexus, & propter alias cauſas, de quibus ſupra diximus, copioſe coaceruantur, ſi hæc ſupprimatur, tunc neceſſe eſt, vt mulier in multa, & grauiſſima pericula incurrat; ſicut altera ex parte, ſi hæc vacuatio ſecundũ naturæ legem procedat, mulieres, & ſolent ſanę conſeruari, & a multis morbis præſeruari, vt ſupra diximus cum Auic. Ex quo Gal. ſcriptum reliquit 3. de ſympt. cauſis cap. 4. de ſympt. diff. cap. 7. cæteras omnes ſanguinis excretiones, quæcunque illæ fuerint, hac vna excepta, quæ mulieribus per vterum fit, eſſe præter naturam, & quidem toto genere. Itaque ſuppreſſio menſium inter ea ſymptomata a Gal. numeratur, quæ immoderate excreta, aut retẽta dicuntur, ſiquidem ea retinentur in corpore, quæ natura purgari debuiſſent. Cum autem, & hæc, & omnia ſymptomata ſequãtur morbos, vel ſtatim, & proxime, vel alterius ſymptomatis interuentu, vt Gal. docet locis proxime citatis, ita habendum eſt, huiuſmodi ſymptomata, & ſuppreſſionem menſium primo pendere ex alio ſymptomate, nimirum actione læſa ipſius vteri. Hæc porro actio vteri, ſicut cæteris omnibus actionibus contingit, tripliciter lædi poteſt, vel ablata, vel imminuta, vel deprauata. Itaque menſes, aut ex toto ſupprimuntur, aut parcius fluunt, quam conueniat, aut deprauate expelluntur. Quoniam vero menſes,

Cauſa. vel ſupprimuntur ex toto, vel imminuuntur ex parte propter vnas, & eaſdem cauſas, quæ non aliter quam ratione magnitudinis inter ſe differunt; idcirco ſimul de vtriſque ſermonem habebimus. Plerique omnes, et veteres, & recentiores tractantes cauſas ſuppreſſionis menſium admodum confuſe, & perplexe mihi videntur illas explicare. Quare cæteris omnibus prætermiſſis, experiamur nos more noſtro, an cum Gal. huiuſmodi cauſæ ad certa quædam capita certamque methodum poſſint referri.

De cauſis ſuppreſſionis mẽſium tractat Gal. ex propoſito duobus potiſſimũ locis, primo 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. altero. 5. aphor. com. 57. ex quibus ni fallor, ſumma huius diſciplinæ præclare, atq; ordinatim colligi poteſt. Itaque ex Gal. ita habendum eſt, menſtrua in mulieribus retineri ex toto, aut minui ex parte propter quatuor cauſas: quarum prima eſt vitium vteri, et vaſorum quæ ad illum pertinent: ſecunda eſt vitium ſanguinis: tertia eſt vitium vniuerſi corporis: quarta, & vltima, vitium facultatis, & virium, ad quas quidẽ quatuor cauſas non difficile eſt cuique cæteras omnes referre, quæcunque, & quotcunque ab alijs ſolent proponi. Primum igitur ſupprimuntur menſtrua, aut minuuntur ratione vteri, quod contingit dupliciter: primo modo vitio ipſius corporis: altero vitio vaſorum, quæ ad vterum pertinent, & per quæ menſes debent purgari. Corpus vteri in cauſa ut menſtrua ſupprimãtur, ſi illud laboret aliquo genere morbi, inter quæ occurrunt primo morbi in mala compoſitione, qui poſſunt eſſe multiplices, vt ſi ſubſtantia vteri fiat durior, & denſior, quam naturæ illius conueniat: qui primus morbus proponitur a Gal. 3. de ſympt. cauſis, cap. 4. 5. aph. 38. & 57. quod quidem uteri vitium cum fieri poſſit, aut natura, & primo ortu, aut deinceps tractu temporis. Gal. docet propter huiuſmodi vitium vteri, ſi id naturale fuerit, perpetuam menſtruorum ſuppreſſionẽ oriri, niſi quis accommodatis medicamentis longoq; tempore illum ad meliorem habitum transferat. Huic affectui proportione reſpondet compreſſio vteri; quæ ex vaſis illi circumiacentibus cõtingit, cum videl. corpus immoderate craſſum euadit. Quæcunque præter naturam craſſæ non concipiunt utero, ijs omentum uteri os comprimit, & priuſquã extenuentur non concipiunt. 5. aphoriſ. 46 Sic ſi uteri os diſtortum aut peruerſum fuerit, ſi aliquo callo, carne, pinguedine obductum fuerit, ſi uterus non fuerit peruius, & apertus, quod ijs mulieribus contingit, quę imperforatæ dicuntur, de quibus Aetius quoque mentionem facit li. 16. c. 94. Ita ergo propter hos aut ſimiles morbos ratione vteri menſtrua ſupprimantur. Diximus de morbis in mala compoſitione.

Secundo occurrunt morbi in intemperie, qui, vt puto, vos non ignorare, varij ſunt: & ſimplices, & compoſiti: & cum materia, & ſine materia, quibus omnibus poteſt uterus laborare, partim natura, & primo ortu, partim præter naturam, & temporis progreſſione, ſicuti de duritie, & dẽſitate diximus. Et ſi quis quærat qualeſnam vteri intemperies ſint in cauſa ſuppreſſionis menſium, huic ſolus reſpondet Auicen. tracta. 3. c. 25. intemperies ſimplices frigidã aut ſiccam, compoſitas calidam, & ſiccam, frigidam, & ſiccam principem locum obtinere. Et cum de intemperie frigida, & ſicca, vel ſimplici uel compoſita manifeſta ſit ratio, quãobrem menſes ſupprimantur; dubium videtur, quomodo intemperies calida hoc ipſum poſſit efficere, ſiquidem fatentur omnes, calorem poſſe omnes meatus rarefacere, aperire, ſanguinem fluxibiliorem reddere, & ita potius menſes prouocare, quam ſupprimere. Plerique omnes hac in re multũ laborant, & inter cæteros Mercurialis lib. 4. cap. 1. de morbis mulierum tres cauſas proponit, propter quas intẽperies calida valeat menſes prouocare, quas ille inquit ab Auicen. propoſitas fuiſſe. Sed cum ego attẽte non ſemel Auicen. legerim, nullam apud ipſum cauſam potui reperire: immo vero, niſi prorſus fallor, neq; id ab Auicen. traditum eſt intemperiem uteri calidam menſtrua ſupprimere; id quod nec fortaſſe ulla ratione fieri poteſt: quin Auicen. ſcribit ſimplices duntaxat intemperies frigidam, & ſiccam, compoſitas calidam, & ſiccam, frigidam, & ſiccam ſuppreſſionis menſium cauſas eſſe, adeo ut certum cuique eſſe poſſit, apud Auicen. minime intemperiem calidam ſimpliciter, ſed calidam ſimul, & ſiccam poſſe menſtrua retinere. Quod quidẽ rationi maxime conuenit, neque vllam difficultatem continet, ſiquidẽ huiuſmodi intemperies, non quidem ſimpliciter calida,

ſla, ſed calida ſimul, & ſicca facile poteſt vterum denſiorem, & duriorem reddere, totum ſanguinem abſumere, & hac rõne menſtruam purgationem impedire.

Deinde ſunt morbi in intemperie cum materia; qui pariter ſumma cum ratione poſſunt menſes ſupprimare, quos quidem morbos ego interpretor inflammationem, ſcirrhum, cancrum, & alios tumores præter naturam. Etſi non ignoro omnes propemodum medicos noſtrorum temporum de morbis ex intemperie cum materia aliter ſentire, de quibus alias commodiore loco tractabimus.

Poſtremo ſunt morbi in ſoluta vnitate, quales ſunt vlcera, abſceſſus fiſtulæ, & ſimiles, quibus ſi vterus laboret, facile eſt intelligere, quomodo mẽſtrua poſſint impediri, & retineri. Atque hactenus de ſuppreſſione menſium propter vitium vteri, verum placet Galeno, huiuſmodi ſuppreſſionem menſium, non ſolum propter vitium vteri, ſed etiam propter vitium vaſorum, quæ ad vterum pertinent, poſſe prouenire, idque potiſſimum fiari ſolet, quotieſcunque hæc vaſa anguſtiora ſunt reddita, quam vt per ea ſanguis poſſit penetrare, quod quidem vitium poteſt contingere, aut in prima generatione, & natura, aut progreſſione temporis, vel inducta aliqua intemperie, præcipue vero frigida, & ſicca, vel facta aliqua obſtructione, ſicut de ſuperioribus quoque morbis diximus.

II. Secunda cauſa ſuppreſſionis menſium poſita fuerat a Gal. vitium materiæ, & ſanguinis: quando nimirum id quod vacuatur, vel craſſum, vel glutinoſum fuerit, vt propterea ad fluxionem ineptum reddatur, quod contingit frequentiſſime. Quæ quidem humorum craſſities, & viſciditas, & propter alimenta, & propter alias multas cauſas poteſt contingere, de quibus ſæpe diximus in publicis lectionibus.

III. Tertia cauſa propter quam mulier interdum nihil purgatur, eſt culpa totius corporis, quod congruã ſanguinis copiam ad vterum non tranſmittit. Id quod tripliciter fieri poteſt: vel propter multas exercitationes, vel ob tenuem victum, vel propter inclinationem humorum ad alias partes, ad quem modũ mulieres multis laboribus, & exercitationibus deditæ quales apud Aetium lib. 16. c. 51. ſunt cantatrices, ſaltatrices, ruſticæ, & quæcunq; calidius, & ſiccius temperamentũ habent, vt proxime ad virilem naturam accedant, vel parũ, vel nihil purgari conſueuerunt, ſiquidẽ in huiuſmodi mulieribus calor naturalis robuſtus eſt, vt probe cõcoquat alimenta, nec non digerat ac diſſipet, quæcunque excrementa in concoctionibus relinquuntur, vt propemodũ ſanis, & robuſtis viribus cõtingere ſolet.

Sic mulieres quæ tenui victu vtuntur, ſiue volentes, vt religioſæ, & diuino cultui deditæ, quæ frequentibus ieiunijs, & inedia præter modum ſe macerant, & attenuant, ſiue nolentes, vt quæ graui alimentorum, & rerum omnium inopia laborant, omnes autem nullos aut modicos raroſque menſes habere, quod hac ratione paucus ſanguis, & pauca excrementa generentur, quibus deficientibus, vt menſtrua quoque deficiant, neceſſe eſt; de qua re videas locum notabilem apud Gal. de ſectio. venæ aduerſus Eraſiſtrat. cap. 3. qui diſputans aduerſus medicos illius ſectæ, qui volentes prouocare menſtrua prætermiſſa ſectione venæ mulieres exquiſita inedia macerabant, illos acriter reprehendit propterea, quod etiam purgationes, quæ inculpate fluebant, ex toto ſupprimant, ſiquidem, ille inquit, ſanguis alimentorum inedia areſcit, & denſior ſe ipſo redditur, eamque ob rem ad fluendum ineptus euadit.

Ad tenuitatem victus puto referri poſſe vigilias, profundas cogitationes, mœrores, omneſque vehementes animi perturbationes, ex quibus certũ eſt ſpiritus ſanguinemque abſumi, ac fere idem fieri, quod ex tenuiore victus ratione fieri diximus. Ad quem modũ videmus frequentiſſime mulieres religioſiſſimas, viduas & cęteras, quę moleſtis cogitationib. vigilijs, triſtitia, laboribus, doloribus aſſidue torquentur, & conficiuntur, ſuppreſſione menſium laborare. Si tertio quoque humores ferantur ad alias partes, minime ad vterum, mulieribus mẽſtrua ſupprimuntur. Exempli gratia, ſi ſanguis per nares, per hęmorrhoidas profluat, ſi quæ mulier laboret frequenti vomitu, fluxione alui, nimio ſudore, aut alia ſimili vacuationis ratione. Ad quem modum collegit Hippocrat. 5. aph. 39. mulieri, quæ in mammis lac habeat, nec ſit grauida, vel puerpera, mẽſtrua defeciſſe, quod ſanguis hoc tempore per vaſa cõmunia mãmis & vtero, ad mammas tranſmittatur atque in lac tranſmutetur. Ad quem modum mulieres prope omnes tempore lactationis plane mẽſtruis ſunt deſtitutæ. Sic eleganter & diffuſe demonſtrat Gal. 14. de vſu part. cap. 8. Quo loco vaſorum vtriuſq; partis, vteri, & mammarum mirabilem ſocietatem, & conſociationem declarat, quia Gal. docet vtraſque huiuſmodi partes uteri, & mammarum ad vnum perficiẽdum opus, nempe ad gignendum; & nutriendum fœtum fuiſſe a natura inſtitutas, ac propterea vaſa vtriuſq; ita fuiſſe comparata & diſpoſita, ut vtriq; muneri poſſint ſatisfacere; adeo, vt quo tempore in utero fętus conformatur & augetur, illi ſoli venæ cõmunes ex vtriſque alimenta effunderent, quando autem fętus natus fuerit rurſum mammis totum alimentum affluat. Ex quo factum eſt, ut eodem tempore menſtrua procedere nequeant, & fœmina lactare, ſiquidem altera pars dum ſanguinis ad alteram transfertur, ſicca ſemper relinquatur. Ad inclinationẽ humorum ad alias partes, nonnullæ quoque excretiones, ſiue natura, ſiue arte cõparatæ mihi uidentur poſſe referri. Exempli gratia, ſi quæ mulier laborat magna, & difficili ſcabie, ulceribus totum corpus occupantibus, ſi plures habeat fonticulos, ſi frequenter ſibi ſanguis mittatur ex uenis potiſſimum ſuperioribus: ex quibus ſi mittatur ſanguis ſpeciatim docet Galenus de ſanguinis miſſ. cap. 15. & 18. & ad Glaucon. cap. 7. 5. meth. cap. 3. menſtruas purgationes impedire, ſi mulier demum aliquo purgante medicamento familiariter utatur, ut multæ facere ſolent. Etenim hæc omnia & alia, ſi quæ ſunt eiuſdem generis, ſumma cum ratione poſſunt ſanguinem ab utero reuellere aut deriuare, aut ad alias partes tranſmittere.

Quarta cauſa ſuppreſſionis menſium apud Gal. eſt ratione uirium, tametſi huiuſmodi cauſã ab omnibus prætermitti uideo. Nam præter cæteras cauſas modo poſitas fieri poteſt, ut uires ſint debiliores, quã ut poſſint ſanguinem ad uterum deducere & tranſmittere, ſicut euenit conualeſcentibus, & debilibus mulieribus, quibus tamen detinentur menſes, quamdiu illæ uires acquirant aſſatim robuſtiores, pariter poteſt cõtingere, ut propter robuſtas uires facto impetu ſãguis ad alias partes irruat; & ita purgationes per uterum impediantur. Itaque tot, & tantæ ſunt cauſæ ad mentem Galeni ſuppreſſæ uel imminutę purgationis mẽſtruæ, ad quas, ut ſupra diximus, facile omnes mihi uidentur poſſe referri, ſiue internæ ſiue externæ, quæcunque ab alijs poſſent excogitari. IV.

Tractabamus de ſuppreſſione mẽſium, & abſolutæ ſunt oẽs cauſæ, itaque id reſtat, ut ad ſigna progrediamur. Cum autem nullis ſignis opus ſit, ac ſola ægrotæ relatione intelligamus, mẽſtrua ſuppreſſa aut diminuta eſſe, ſtatim ad ſigna deueniendum eſt, quæ ſingulas differentias & cauſas demonſtrãt. Quoniam uero differentiæ, & cauſæ ſuppreſſionis menſium quæcunque accidunt, aut culpa totius corporis, aut propter robur uel debilitatem uirium, de quibus poſtremo loco diximus, facile poſſunt intelligi ex proba uel improba corporis & partiũ conſtitutione, ex præcedentibus morbis & ſymptomatibus, ex uitæ inſtituto, & alijs id genus communibus quibuſdã locis: de quibus foret longiſſimum forte etiam ſuperuacaneum copioſius agere idcirco mihi libet de illis tantũ ſignis agere, quæ duas priores cauſas nempe uitium uteri, & uaſorũ, nec nõ ſanguinis poſſent demonſtrare: ſiquidem huiuſmodi

cauſæ

cauſæ & differentiæ, ſicut accidunt frequentiſſime, ita etiam ſunt reliquis maioris momenti, vnde etiã mihi propoſitum eſt de ijs tantum curationem tradere.

Itaque ſi menſtrua ſupprimantur vitio uteri, quem diximus poſſe laborare omni genere morborũ, idest, ſi morbus fuerit in mala cõpoſitione, vt ſi os vteri diſtortũ ſit, aut peruerſum fuerit, ſi propter aliquod impedimentũ illud ſit clauſum, aut imperforatũ. cuiuſmodi fere morbi ſolent eſſe naturales: ſed vtcunq; ſit, tunc mulieres perpetuo menſtruorum ſuppreſſione laborant, ac plane ſteriles redduntur. Atque ij quidẽ morbi tactu potiſſimũ obſtetricis uidentur poſſe deprehendi, vt colligitur ex Gal. 6. la. ad finem. Et ſi nec forte defuturæ ſint quędam coniecturæ, quæ huiuſmodi morborum aliquam ſignificationem facere poſſint. Exempli gratia, ſi mulier in coitu nullam delectationem accipiat: imò etiã dolore, & moleſtia afficiatur, ſi os uteri a partibus circumiacẽtibus comprimatur, vniuerſum corpus, & pleoitus, & craſſius apparebit. Deinde vero ſi vterus laboret intemperie ac primum frigida, & quod contingit frequẽtiſſime in hoc caſu, mulier minime erit appetens coitus, nullamque in eo voluptatẽ percipit, aut nunquã, aut rariſſime, & non niſi tardiſſime ſemẽ emittet, corpus vniuerſum minime bene coloratũ, ſed albidius. Præterea vero torpidũ, & frigidũ euadet, pulluſq; erunt rariores, ſomni longi, & profundi omnia excrementa, lotia, egeſtiones, & cætera frigiditatem ſolent atteſtari. Huiuſmodi mulieres iuuãtur a rebus calidis, lædũtur a frigidis. Si vteri intemperies fuerit ſicca, fere totum corpus erit emaciatũ, & ſiccatum, omnes venæ quodammodo inanes, & vacuæ apparebunt. Excrementa omnium partium erunt pauciora, & ſicciora, pręceſſere vigilię, labores, inſignes euacuationes, & ſimilia, quæ ualent totũ corpus, & partes exiccare. huiuſmodi mulieres a rebus humidis bene habent, a ſiccis offenduntur.

Modo reſtãt duę intemperies compoſitæ, calida, & ſicca, frigida, & ſicca, quæ ex ſignis ſimplicium intemperierũ facile poſſunt colligi, ut pluribus nõ ſit opus. Quod ſi demum fiant intemperies cum materia, hæc generali ueluti quadam grauitate, & pondere poterũt cognoſci, ſicuti altera ex parte intemperies ſine materia omnis grauitatis, & põderis ſolent eſſe immunes. Speciatim vero ſi uterus laboret, uel Eryſipelate, vel cancro, vel alio tumore præter naturam, ex proprijs ſignis cuiuſque morbi licebit in eorum cognitionem deuenire, quod item de morbis in ſoluta vnitate ſtatuendum eſt. Sed ad alteram rationem laborantis uteri accedamus: ſi vaſa quæ pertingunt ad vterum reddantur anguſtiora, quam vt per ea menſtrua tranſire poſſint, ſiquidem id fiat propterea, quod illa ſint obſtructa, cum obſtructiones, Gal auctore, fiant vel nimia copia, vel mala qualitate humorũ, licet huiuſmodi obſtructionũ ſigna colligere, quæ vel copiam, vel vitium humorum ſignificant, vel plenitudinem, vel cacochymiam, ex habitu corporis & ex temperamẽto ex præcedente victus ratione, & cæteris id genus, de quibus ſępe diximus. Vtcunq; autẽ huiuſmodi uaſa vteri vel copia vel vitio humorum obſtructa fuerint, mulieres circa regionem vteri, & partes proximas inſolitam quandam grauitatem ſolent percipere quam retenti humores ſiue multi, ſiue uitioſi tanquam ſuperfluum pondus iure ſolent excitare. Sin autem ſine obſtructione uaſa reddita ſint anguſtiora, aut natura, & primo ortu, aut deinceps tractu temporis, quod potiſſimum diximus fieri inducta aliqua intẽperies ac potiſſimum frigida, & ſicca, quæ ſigna iam diximus eiuſmodi intemperies in utero ſignificare eadem quoque ad vaſa & ad hunc locum referenda ſunt.

Reſtant igitur ſigna quæ demonſtrant vitiũ eſſe in ſanguine, vel materia fluente ad uterum, cuius occaſione menſtrua ſupprimuntur. Cum autem Gale. doceat, id non aliter fieri, quam ſi id, quod uacuatur, vel craſſium, vel glutinoſum fuerit: Ex ijs omnibus licebit huiuſmodi ſanguinis vitium colligere, quæcunq; es temperamento, ætate, habitu corporis, ex præcedẽte victus ratione, ex excrementis vel aliter, frigidioris, & craſſioris ſanguinis copiam poſſunt ſignificare, præterquam quod es grauitate vteri, & partium proximarum forte etiam vniuerſi corporis, & alijs id genus ſymptomatibus licebit id ipſum confirmare. Atque hactenus de ſignis. Itaque nihil aliud reſtat, quam vt curationem aggrediamur.

Cum plurimi ſint affectus præter naturam, & illi quidem grauiſſimi, qui ſequuntur ſuppreſſionem mẽſtruorum, quorum nonnulli ad ipſum uterum; nõnulli ad cerebrum, cor, ventriculum, & cæteras principes corporis partes prope omnes, nõnulli demum ad corpus uniuerſum pertinẽt, quibus partibus, & uniuerſo corpori certũ eſt, vterum mirabiliter & frequẽtiſſime conſentire, de quibus affectibus ſequentibus ſuppreſſionem menſtruorum Auicenna peculiare caput inſtituit lib. 5. ſen. 21. tractat. 3. cap. 26. Galenus itẽ lib. 6. de locis affectis 5. aphor. comment. 57. 3. Prorrheticorum comment. 31. de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtrat. cap. 1. & 3. Hippocrat. de morbis mulierũ diffuſe, propterea in curatione huiuſmodi morbi, neceſſe eſt medicos ſummum ſtudium, & diligentiam adhibere. Et ſi vero ut diximus, variæ ſint differentiæ, pro varijs cauſis ſuppreſſionis menſium, quibus diuerſa quoque curandi ratio videtur conuenire: verum tamen ad totam huiuſmodi curationem duo cõmunes ſcopi mihi uidentur poſſe referri, quorum alter vnius cuiuſq; cauſæ rationem habeat: alter in eo verſetur, vt ſanguis reddatur fluxilis, & menſtrua prouocentur. Sed antequam curationem, & particularia remedia aggrediamur, uidendum eſt, num liceat propoſitis ſcopis ſatisfacere, nec ne, facile an difficile, breui an tarde: vno verbo, quid medicus ſibi vel alijs de ſuppreſſione menſium poſſit promittere. Fuit ſententia Hippocrat. 1. de morbis mulierum, (pag. 312. codice Baſilienſi latino circa principium paginæ.) Si menſtrua ſupprimãtur ſex menſes illa non amplius prouocari, & malum fieri incurabile. Altera autem ex parte apud eundem Hippocr. 4. epidem. 92. legimus hiſtoriã cuiuſdã ancillæ, cui 7. annos retenta fuerint mẽſtrua, quæ demum redierunt. Vnde illa priſtinum habitum bonum, & ſanitatem recuperauit. Sic habemus alteram hiſtoriam 5. epidem. circa principium vxoris Gorgiæ in Lariſſa, cui menſes fuerunt ſuppreſſi per 4. annos, qui deinceps redierunt; & illa priſtinæ ſanitati fuerit reſtituta. Sic habetis hiſtoriam apud Gal. 6. epidem. lectio. 3. 29. illius mulieris emaciatæ, cui menſes octo menſtrua defecerant, cui ſanguinem miſit copioſiſſime: & ut finiam, experientia confirmat quotidie, nonnullas mulieres quibus vltra ſex menſes menſtrua retenta ſunt, ſanari. Ego uero cenſeo nullũ certum iudicium de hac re fieri poſſe, ſed pro varietate mulierum, ætatis, habitus corporis, ſtudiorum, uitæ, ſed ante omnia pro uarietate cauſarum, propter quas menſtrua ſupprimuntur, nonnullas mulieres facile, quaſdam difficile, alias nulla ratione ſanari poſſe. Atque vt uos quoque æquiore animo feratis, ſi mulieres ſe aliquando uobis offerant, quibus nullis remedijs, & rationibus poſſitis menſtrua prouocare, ſciatis neque diuinum Hippocr. ſemper præſtare potuiſſe; qui ſcribit in fine lib. 6. epid. fuiſſe duas mulieres alteram Phaetuſa Pytheæ coniugem, alteram Namyſiam Gorgippi uxorem, quibus cum menſtrua multo tempore defeciſſent, atque ille ſimul cum alijs medicis omnia feciſſet, quæcunque fieri potuerunt pro eorum prouocatione, tamen illa nunquam rediſſe, & utramque non multo poſt mortuam fuiſſe. Sed ad inſtitutã curationem redeamus.

Indicationes ſeu ſcopi cõmunes curatiui.

Prognoſticon.

Diximus duos eſſe communes ſcopos, quibus uniuerſa ratio curandi ſuppreſſa menſtrua, videtur contineri. Ac primus fuerat, ut ſingularum cauſarum habeatur prouidẽtia, propter quas cõtingit ſuppreſſio

Curationis [illegible]

rem menſtruorum fieri. Secundus vero ut ſanguis præparetur, & ad fluxionem idoneus reddatur. Quoniam uero quod ad primum ſcopum pertinet, ſi velimus ſingulas cauſas perſequi, hæc vna tractatio tam foret prolixa, ut cæteris tractandis mulierum affectibus tẽpus non uacaret, idcirco vt ſæpe diximus, mihi ſtatutum eſt de illis tantummodo cauſis agere, quæ cæteris ſunt frequentiores, & maioris adiumenti, illæ vero ſunt cũ menſtrua ſupprimuntur, vel per uitium vteri, vel ſanguinis uitium. Et cum uterus multis quoq; morbis poteſt laborare, vt ſupra diximus, partim natura, & primo ortu contractis, partim tractu temporis acquiſitis, de quibus pariter fore longiſſimum uerba facere: cæteris omnibus prætermiſſis cum potiſſimũ quamplurimi nullam curationem recipiant, mihi libet de ea ſuppreſſione menſium, atque illius curatione uerba facere quæ uel propter vteri intemperiem & vaſorum ad eum pertinentium, vel propter uitium ſanguinis ſolet oriri, itaque rem aggredior.

Intẽperies, quæ potiſſimum ſunt in cauſa ſuppreſſionis menſium, ſtatutæ ſunt cum Auicen. duæ ſimplices; altera frigida, altera ſicca: duæ compoſitæ, altera calida, & ſicca; altera frigida & ſicca. Incipiamus nos a ſimplici intemperie frigida, & quoniã illi fere ſemper coniungitur uitium ſanguinis, qui in huiuſmodi intemperie facile craſſior & glutinoſior redditur, quã vt fluere poſſit, non alienum fuerit has duas cauſas coniungere, ac de vtraque ſimul pertractare, cum pariter ambæ a ſuo ortu fere proueniant, adeo ut intemperies uitium ſanguinis & vitium ſanguinis intemperiem maxime ſoleat iuuare, & augere. Indicationes curandi fere ſunt manifeſtæ. Vterus nec non uaſa ad vterum pertinẽtia laborant intemperie frigida, ergo illa calefacienda ſunt. Sanguis in utero, & uaſis contẽtus craſſior eſt, glutinoſior, & ad fluxionem ineptus. Ergo oportet illum attenuare, incidere, & ad fluxionẽ idoneum reddere. Sed quoniam ex communi methodo nunquam licet ad hæc particularia deuenire, niſi primum habeatur ratio uniuerſi corporis; idcirco ante omnia de corporis uacuatione communi cogitãdum eſt. Si quis enim ſtatim principio nulla præcedente generali purgatione velit ijs vti præſidijs, quæ poſsint intemperiem auferre, humores præparare, & menſes prouocare, is prorſus nihil proficiet, imò vero & morbum, & cauſam morbi deteriorem efficiet, & totam curationem reddet difficiliorem. Verum ad particularia præſidia veniamus. Cum ſuppreſsio menſium non ſit morbus acutus, ſed det inducias, non modo licet, ſed etiam maxime oportunum eſt & utile primo loco aluum lenire, quod quidem fieri poteſt dupliciter: ſi clyſteribus, & medicamentis.

Sem. aniſ. ſol. in cal. drach. iij. vel ad iiij. vn ſ. ſuff. ſit.

Ergo ſint clyſteria moderata, id eſt, quæ ualeant moderate calefacere & flatus diſſoluere. Et ſit exemplum;

R. *Flor. chamomæli, artheniſ. ana Mi.*
Sem. aniſi, fœnic. ana ℥ *j. Fiat decoctio.*
R. *Prædicta decoct. lib. j.*
Ol. chamom ſacchar rubri ana ℥ *iij. M. pro clyſtere.*

Sed medicamenta longe maiorem & utiliorem operam præſtant, inter quæ teſtimonio Galen. de ſang. miſſ. & conſenſu omnium, hiera principem locum obtinet. quod illa poſsit non ſolum purgare excremẽta, quæ in ventriculo, & primis vijs continentur, ſed etiam craſſos humores attenuare, incidere, ac reliquas partes tum maxime vterum calefacere, & iuuare: & quomodo hiera ſola & ſimul cum alijs medicamentis poteſt adminiſtrari, habetis exemplar. Exemplum hieræ ſolæ.

R. *Spec. hier ſimpl.* ℥ *iiij.*
Cum melle roſat q. ſuff. miſ. fiat bolus.
R. *Spec. hier ſimpl.* ℥ *ij.*
Et ſem. cum ſyrupo de betonic. q. ſuff. miſc. fiat bolus.

Item.

R. *Mellis roſati ſolutiui* ℥ *iij.*
Decoctionis ſeminum citri parum miſ. fiat potio, quæ ſtatum poſt hieram accipienda eſt.
R. *Spec hier ſimpl.* ℥ *iiij.*
Elect. lenitiui, vel flor. caſſia nouiter extract. ℥ *vi.*
Miſc. cum ſacharo, fiat bolus.

Nonnulli in mulieribus abhorrent vſum caſſiæ, ſed ſi ea permiſceatur cum hiera uel aliter corrigatur, tuto, mea ſententia, poteſt adhiberi. & ego utrumq; medicamentum, hieram inquam & caſſiam ſimul miſtã, familiariter ſoleo adminiſtrare.

Lenita aluo ſtatim occurrit conſultatio de ſanguinis miſſione, quæ multas continet difficultates. Ac primo eſt Aetius qui lib. 16. cap. 51. ſcribit, mulieres quę non purgantur ob plenitudinem, venæ ſectione curari, quaſi uero cæteris quæ carent plenitudine hoc remedium non conueniat: cui opinioni fauent quamplurimi, qui generaliter docent, nunquam ſine plenitudine ſanguinem mittendum eſſe. Deinde ſunt alij, qui hoc remedium non probant quotieſcunque mulieres ex cauſis frigidis menſium ſuppreſſione laborant, de quibus agemus in præſentia. Cui pariter opinioni fauent quamplurimi, qui in morbis tantum calidioribus, & in copia calidorum humorum ſanguinis miſſionem ſolent probare: Aduerſus utramq; opinionem quam exiſtimamus falſam, & a Galen. mente alienam eſſe, nolumus hoc tempore longius agere, qui id fecimus ex profeſſo, & accuratiſſime in diſputationibus editis. Quamobrem mea quidem ſententia ita agendum eſt, in qualiber ſuppreſſione menſium quæcunque illius fuerit cauſa, & quæcunque fuerit humorum copia, & conditio, ſectionem venæ non modo vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe, dummodo per vires, & ætatem liceat huiuſmodi remedium adminiſtrare. Etenim ſectio venæ tot & tantas vtilitates poteſt afferre, quæ alioqui ſatis cuique poſſunt conſtare, vt pro comperto habendum ſit, ad prouocationem menſium nullum magis accommodatũ & efficax remedium poſſe inueniri. Ex quo factũ eſt, vt Auic. Paulus & omnes probati auctores & ueteres, & recentiores, ſed præ cæteris Gal. lib. de ſang. miſſ. generaliter in ſuppreſſione menſium ſectionem venæ non modo probent, ſed etiam cæteris omnibus remedijs anteponant.

Sanguinis miſſio.

Eſt celebris & diu agitata difficultas de loco, vnde liceat ſanguinem mittere in ſuppreſſione menſium. Namque ex vna parte Aet. lib. 16. c. 57. iubet mulieris, quæ ob plenitudinem non purgatur, venas cubitis & cruris ſecãdas eſſe. Ex altera autem parte Galen. de ſang. miſſ. cap. 18. tradens rationem generalẽ mittendi ſanguinis, ſecundum varias corporis partes ita ſtatuit, partes infra thoracem poſitas, quales nominatim recenſet veſicam, & vterum, ſectione venarum in poplite, malleolis iuuari: ſed magis ad rem manifeſte & expreſſe cap. 11. & 19. docet mulieribus, in quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua, venas in cruribus ſecandas eſſe, minime in cubito, ſiquidem ſectis uenis in hac parte ſuperiore ſanguis ab vtero retrahitur & menſtruę purgationes retinentur. Plerique multum laborant, ut has duas repugnantes opiniones Aetij & Galeni inter ſe concilient. Altomarus cap. proprio 107. inquit, Aetiũ magnã ſuppoſuiſſe plenitudinem. Cum autem magna plenitudo copioſa vacuatione indigeret, neq; eam vires aut reliqua poſſent perferre, propterea de illius ſententia, primo venas cubiti, deinde venas cruris ſecandas eſſe, vt ex vtriſque tanta ſimul poſſit copia ſanguinis vacuari, quantam vnica ſectione plenitudo requirebat. Galenũ vero ex una parte nõ adeo magnam plenitudinem inſpexiſſe, ex altera parte vires robuſtas in mulieribus plenitudine laborantibus ſuppoſuiſſe, & hac ratione ſectionem venarum inferiorum probare, qui demum loquis ſententiam Galeni,

Digitized by Google

ni, ſectas uenas in cubitu mulierũ purgationes reuellere, ueram eſſe, & recipiendam, vbi poſtea uenæ inferiores non incidantur. Trincauell. longiſſimam de hac re diſputationem facit, quam vobis licet apud ipſum videre lib. 10. de morb. cap. 4. lib. 3. Conſiliorum, conſilio 70. Summa autem eſt huiuſmodi: facile hanc litem poſſe dirimi, ſi conſideremus morbum uaria ratione curari, ſi ille ſolus fuerit, uel ſi ille coniungatur cum altero morbo, qui tanquam cauſa priorem morbum fouet, uel maius periculum poſſit afferre. Vnde ſi quis conſideret ſolum menſtruorum ſuppreſſione, tunc certũ eſt, ſanguinem ad uterum conuertendum, minime ad alias partes reuellẽdum eſſe, ac propterea venas inferiores, minime ſuperiores fore incidendas. At uero, ſi quis conſideret non ſolum menſtruorum ſuppreſſionem, ſed eam quoque a totius corporis plenitudine foueri, tunc rationi conſentaneum eſſe, vt ſanguis potius ab utero auertatur, quam ad illum conuertatur, ac propterea potius ſectionem venarum ſuperiorum, quam inferiorum conuenire.

Itaque Trincauell. concludit Gal. priorẽ curãdi ſimplicis affectionis rationẽ, Aetiũ poſteriorem ſecutum fuiſſe, & utrumq; bene ſentire, nec alterum alteri contradicere. Trincauellio atq; huic opinioni fere conuenit Franciſcus Valeſius lib. 2. meth. med. c. 14. Ludouicus Mercatus celeberrimi nominis uir, Hiſpanus, qui de affectibus mulier. 4. lib. conſcripſit, ita ſtatuit lib. 2 cap. 9. redundante ſanguine in toto corpore adeo vt obſtructionem in vtero aut vicinis partibus efficiat, a diſtantiſſimis partibus, ab ea, quæ affecta aut obſtructa eſt reuellendum eſſe cum Aetio, & ita ſuperiores venas ſecandas eſſe: at vero ſanguine redundante in ipſo utero, aut in toto corpore, propter obſtructionem uteri ipſius ex uenis inferioribus ſanguinem mittendum eſſe cum Galeno. Alii forte aliter ſentiunt.

Cæterum ut libere dicam Altomar. Trinca. Mercatus, & quicunq; illis conſentiunt hac in parte huius rei uidentur male ſentire, atque ut id prætermittam, quod illi temere, & fruſtra conantur Gal. & Aet. conciliare, qui ad nullam concordiam poſſunt adduci, ni equidem fallor, omnes eorum cogitationes ſunt inanes, & multos errores continent. Ac primum uoluntaria ſunt quæcunque Altomar. comminiſcitur de maiori ac minori plenitudine, de robore vel debilitate virium, de repetita ſanguinis miſſione, quæ plenitudini reſpondeat, ſiquidem tam certum eſt, quam quod certiſſimum, neque Gal. neque Aetium de iis ne verbum quidem feciſſe, aut quicquam cogitaſſe. Sic interpretatio ſententia Galeni Altomari inepta eſt, quaſi uero non Gal. abſolute, & ſimpliciter variis in locis doceat, ſectionem venarum ſuperiorum menſtrua ſupprimere, neque aliquando voluiſſe eam limitationem adiungere, quę placet Altomaro, id nempe verum eſſe, niſi poſterius uenæ inferiores incidantur. Deinde vero quantum opiniones quoque Trincauelli, & Mercati ſint abſurdæ, & a Galeni mente alienæ, facile cõſtabit, ſi primum Galeni rationes, & doctrinam intelligamus. Itaque Gal. cum proximo ſuperiore loco docuiſſet, quidnam medico faciendum ſit, ſi ex retentis menſibus, & hæmorrhoidibus ſanguis in corpore fuerit coaceruatus cap. 11. docet, quidnam agendum ſit in mulieribus quibus mẽſtrua purgatio ſuppreſſa eſt. Huius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi. In his uacuationem minime prorogandam eſſe, quãquam venam incidere non eſt neceſſe, cum ſcarificationes malleolorum ad vacuandum quod ſuperuacaneum eſt ſufficere aliquando poſſint.

Quæ quidem ſcarificationes aliud quoque habent cõmodum, nempe quod menſium motum concitent quemadmodũ etiam in malleolis, & poplitibus ſectæ venæ faciunt, quippe, inquit Galenus, plenitudines a retẽtis menſibus ortas, ex cruribus omnino vacuabis ſiue incidere venam, ſiue ſcarificare oporteat, etenim ſanguinis miſſio ex cubito purgationes muliebres reuellere cõſueuit: hæc Gal. c. 11. ſic poſteriora c. 19 tradens rationẽ varias venas ſecãdi pro varietate partiũ laborantiũ, de retentis hæmorrhoidibus ac menſtruis ita ſtatuit: ſi propter retentas hæmorrhoidas velimus ſanguinẽ mittere, ſiquidẽ eas velimus cohibere, venas quæ ſunt in manibus. ſin autẽ velimus eas prouocare, venas quæ ſunt in cruribus ſecandas eſſe. At vero in quibus ſunt ſuppreſſa menſtrua, ſemper, inquam ſemper, ſanguinem ex inferioribus mittendum eſſe, cuius variæ curationis rationem reddit, quoniam non ita ſe res habet in menſtruis, & hæmmorhoidibus.

Namque menſtrua purgatio, cum ſit naturalis nullum periculũ affert, & propterea nulla mulier cupiat ab eiuſmodi vacuatione liberari. In hęmorrhoidibus autem, ſi vacuatio ſit præter naturam, nonnullæ quidem cupiunt eas habere, nonnullę autem liberari eiuſmodi uacuatione volunt, a qua periculum imminet aliquando, ne homo ad malum corporis habitum, ad hydropem, & ad interitum deducatur. Itaque inquit Galenus, in iis in quibus ſuppreſſa ſunt menſtrua ſemper venas, quæ ſunt in cruribus incidere oportet. Ex his duobus locis Galen. manifeſtiſſime licet intelligere, quamobrem Gal. in ſuppreſſione menſium nunquam velit uenas brachii, perpetuo uenas cruris ſecãdas eſſe, nimirum quod uenæ ſuperiores menſtruas purgationes cohibeant, inferiores vero præſtent, & vacuationem plenitudinis, & prouocationem menſium. Quod ſi ita ſe res hæc habet, iure mihi uideor dixiſſe, Altom. Trin. Mercatum temere ac fruſtra laborare, vt Aetium, & Gal concilient, qui conciliari nullo modo poſſunt, omneſq; eorũ conciliationes inanes eſſe ac multis erroribus ſcatere. Etenim qui generaliter docet omnẽ plenitudinem ex ſuppreſſis menſibus ortam, omnino ac ſemper ex cruribus, nunquam ex brachiis vacuandam eſſe, quod facit Gal. minime poteſt alteri conuenire, qui docet quãdoque ex brachiis ſanguinem mittendum eſſe, quod facit Aetius. Hæc ſunt contradictoria, nec ſimul poſſunt conſiſtere. Pariter eſt intelligere, quantum ſingulæ iſtorum hominũ reſponſiones a ſcopo aberrent, & multas abſurditates contineant, de quibus mihi videtur ſuperuacaneum longius agere. Cum igitur in hac re Gal. & Aetius diſſentiant, & uterque habeat ſuos ſequaces, id nunc reſtat, ut uideamus, vtri melius ſentiant, & quidnã medicos in menſiuum ſuppreſſione agere oporteat, cum res ſit longe maximi momenti, & ad probam curandi rationem maxime pertineat.

Propoſita eſt difficultas de loco, vnde oporteat in ſuppreſſione menſium ſanguinem mittere: propoſita eſt aduerſaria ſententia Aetii, & Galeni: propoſitæ ſunt reſponſiones, & conciliationes variorum auctorum, nunc reſtat videndum vtri melius ſentiant. Ego vero ſentio ſententiam Galeni ſententiæ Aetii. & cæterorum omnium longe anteponendam eſſe, & quoniam deciſio huius controuerſiæ tota uidetur dependere ex natura, & vi ſectionis venarum brachii, & cruris, uidendum eſt, quid utraque ualeat, & quas vires obtineat.

Galenus inquit uenam ſectam in brachio reuellere mẽſtruas purgationes, venam ſectam in crure vacuare plenitudinem, & menſes prouocare. Alteri autem quatenus pertinet ad venam brachii, fatentur quidem ſectionem huiuſmodi venæ reuellere ab vtero, ſed ea limitatione, quæ fuerat Altomari, niſi poſterius uenę cruris aperiantur, quatenus autem pertinet ad venam cruris, hanc fatẽtur, vt puto, menſtrua prouocare, ſed negant plenitudinem ac potiſſimum inſignem euacuare. Sententia Galeni rei naturæ videtur plane conuenire, quia res ipſa demonſtrat ſectionem uenæ ſuperioris fluxionem ſanguinis ab vtero reuellere, & impedire: ſectionem autem venæ inferioris fluxionẽ ſanguinis ad vterum trahere. & conuertere. Et quatenus pertinet ad plenitudinem non puto eos negare, ſectionem inferioris uenæ de ſententia Galeni, eam

Digitized by Google

vacuare poſſe, qui id teſtatur, tam aperte, & tot locis, non ſolum de ſectione venæ, ſed etiam de malleorum ſcarificatione, vt nullus de hac re dubitationi locus videatur ſupereſſe.

Sed fortaſſe illud ſimpliciter negãt, quicquid Galenus ſentiat, quod multi hoc tpe audent facere, quam bene aũt ipſi videntur. Quid.n. prohibeat cur ſecta vena, & ea quidẽ magna, quales ſunt venæ crurũ, totũ corpus, & quælibet plenitudo poſſit uacuari? Alteri autẽ contendentes ſectionẽ venæ ſuperioris non reuellere ab vtero, dũ modo poſterius aperiãtur venę inferiores, ſua ipſorũ reſpoſitione redarguũtur. Siquidẽ manifeſte fatentur ſecta vena brachij mẽſes impediri, vt propterea opus ſit altera ſectione venæ inferioris, quæ huiuſmodi impedimentũ poſſit auferre. Verũ ſicuti docent Theologi, nõ eſſe facienda mala, vt eueniant bona; ita equidẽ puto, nũquam homini a medico malũ inferendũ eſſe vt deinceps illi ſuccurratur, præterquam quod non ſemper in noſtra poteſtate poſitũ ſit, huiuſmodi malũ corrigere, cũ fieri poſſit, ut magis valeat ſecta vena ſuperior ad impediendũ, quã altera inferior ad prouocandum menſtruas purgationes. Si quis uero eſt demũ, qui his omnibus non acquieſcat, is quæſo ſecũ reputet, an liceat aliquãdo mulieri puerperæ, cui retenti ſunt menſes, venas ſuperiores incidere, tametſi hæc mulier magna, & ſumma plenitudine laboret. Neque enim puto aliquem tam inſanem, & inſanientem eſſe, qui id audeat aſſeuerare. Quod ſi in ſuppreſſione menſiũ magna vrgente plenitudine, per aduerſarios licet primũ ſuperiores, deinde inferiores venas incidere, idem quoq; de mulieribus puerperis ſtatuendũ eſſe videtur, quod tamen exiſtimo neminẽ dicturum aut facturum eſſe. Itaque concludo, quidquid Aetius, & eius ſectatores ſentiant, in ſuppreſſione menſium cum Galeno nunquam venas cubiti, ſed perpetuo venas tantũ ſecundas eſſe. Hunc locum tractaui tã longius, quod ille mihi videtur longe maximi momenti, neque ſatis ab aliquo hactenus explicatus fuiſſe. Verum cætera quæ reſtant perſequamur.

Si quærat aliquis, quonam tempore, & qua mẽſura ſanguinem mittere oporteat? Huic inter cæteros reſpõdet Paulus lib. 3. cap. 61. quod pertinet ad tẽpus, decem dies poſt præſcriptum tempus menſium ſanguinem mittendum eſſe, quatenus uero pertinet ad copiam, non plus 2. lib. cũ dimidia nec etiã minus 1. lib. ſanguinẽ fore detrahendũ. Sed Paulus forte de vtraque re male ſentit, ſiquidem tempus opportunum huic remedio illud potiſſimum videtur cẽſendum eſſe, quando natura conſueuit eiuſmodi purgationem aggredi. Cum.n. certum ſit naturam hoc tpe moueri, & conari, vt noxium excrementum deponatur, omnis ratio colligit, & ſectionem venæ, & omnia præſidia, quæ hunc naturæ conatũ poſſint iuuare, tunc opportuniſſime adminiſtrari. Vnde ſunt nonnulli qui in ſuppreſſione menſiũ decreſcente Luna ſanguinis miſſionẽ probant, quod ſere mulieres hoc tpe menſtruas purgationes ſoleant habere: quæ videtur fuiſſe ſententia Ariſtot. 3. de gen. anim. cap. 4. 4. de gen. an. cap. 2. qui ſcribit mulieribus menſtrua ſecundũ naturã menſibus decreſcentibus fieri, quod huiuſmodi tẽpus primo menſe frigidius ſit, & humidius, idque propter Lunæ decrementum, & defectũ. Nam quod ſol per totũ annum hyemem, & æſtatẽ facit, idem per mẽſem Luna videtur agere; quod quidẽ non acceſſu, & deceſſu Lunæ ſicuti fit de ſole, ſed increſcente, & decreſcente illius luce contingit fieri. Quamobrem ut idem ſcribit Ariſtoteles 7. de hiſtoria animal. cap. 2. nonnulli ſexui fœmineo Lunæ tribuunt, quod ſimul illa decreſcat, & mulier purgetur, moxq; ambo repleantur. Sic Galenus ſcribit Lunam determinatum tẽpus menſtruorum in mulieribus conſeruare. 3. de diebus Criticis cap. 3. Quoniam vero, vt ſcribit Ariſtoteles loco citato 2. de gen. animal. cap. 4. & confirmat experientia, menſtrua in mulieribus nullo certo dierũ circuitu definiuntur: præclare Galenus mihi uidetur hoc tempus ſtatuiſſe triduum, aut quatriduũ ante conſuetum mulieri circuitũ, quandocunq; illud contingat, de ſanguinis miſſione, cap. 18. cum.n. hoc tempore natura menſtruas purgationes appetat, nulli dubiũ eſſe dẽt, quin nunc ſecta vena ex vna parte medicus naturæ propenſionem iuuabit, ut ex altera medicus naturam adminiculantem ſit habiturus. Ad quem modum idẽ ſcribit Galen. Medicos qui Romæ mulieribus medicabantur tempore quo eruptio menſtruorum expectabatur, venæ ſectionem vſurpare conſueuiſſe, vt propterea ego ſim neſcius, quid Paulo in mentem uenerit, cũ velit die decima poſt præſcriptũ muliebris purgationis terminũ, ſanguinẽ mittendũ eſſe, cũ id tempus deficiente qualibet naturæ propenſione, & conatu ad prouocanda menſtrua ineptiſſimum cenſendum ſit: etſi non ignoro nonnullos, vt tueantur Paulum, quaſdam ſuas ſubtiles cogitationes proferre, quæ mihi ab omni ratione, & probabilitate videntur alienæ. Sic ſententia Pauli de ſanguinis copia reijcienda eſt, quandoquidem licet mulieribus maiorem, vel minorem ſanguinis copiã detrahere, pro varietate plenitudinis, pro qualitate ſanguinis, ætatis, temperamenti, corporis habitus: temporis anni, & ſimilium, vt nullo modo certa quædam mẽſura poſſit definiri, ad quem modũ habetis hiſtoriam apud Gal. 6. epid. ſect. 3. 39. illius mulieris 8. menſes ſuppreſſione purgationis menſtruæ laborantis, cui ſupra tres libras ſanguinis miſit, atque illam breuiſſimo tempore in priſtinum habitũ reſtituit. Cæterum hoc loco minime prætermittendũ eſt Galeni præceptum, cuius ille meminit de ſanguinis miſſ. cap. 11. nimirum: Mulieres quæ cæteris ſunt candidiores, ſanguinem magis tenuem coaceruare conſueuiſſe, ac propterea malleolorum ſcarificatione maxime iuuari: alteras autem, quæ nigriores ſunt, craſſiorem magis, & melancholicum ſanguinem congregare, & idcirco ex ſectione venæ maiorem vtilitatem percipere, id quod eo magis faciendum eſt, ſi illę magnas habeant uenas, cum fere ſemper contingat, ut mulieribus gracilioribus, & nigrioribus, venæ magnæ, obeſis vero, & candidioribus exiguæ venæ appareant. Itaque ſicut in nigrioribus præſtat venã incidere, quam malleolos ſcarificare, quod craſſior earũ ſanguis difficile per ſcarificationes, commode ſecta vena euacuatur: ita in candidioribus præſtat malleolos ſcarificare, quam venam incidere. Cum enim huiuſmodi mulieres venas in cruribus habeant exiguas, hinc fit, etſi venæ probe a medicis incidantur, vt ſanguis nihilominus ne quidem mediocriter poſſit profluere.

Diximus multa de ſectione venæ, ſed hoc demum loco illud quoque ex Galen. ſciendum eſt, ſanguinis miſſionem, ſeu venã incidere, ſeu malleolos velimus ſcarificare, partiendam eſſe, adeo ut una die ex uno crure, poſtridie ex altero ſanguis detrahatur, lib. de ſanguinis miſſione 18. Namque hac partita vacuandi ratione, præterquam quod vires minus laborant ſanguis magis excitatur, mouetur, & ad fluxionem propenſius redditur.

Quod quidem præceptũ Galenus obſeruauit in ea muliere, cuius in ſuperiore lectione mentionem fecimus; cũ illi primo die ſeſqui librã, poſtero die lib. j. tertio ℥ viij. ſanguinis detraxerit. Neq; vero illud ago in præſentia, vt demõſtrem ſcarificationem malleolorũ apud veteres vſitatã, a noſtris cucurbitulis inciſis multũ differre: (etſi non ignorem multos, uel præclaros medicos, & inter cæteros Auic. aliter ſentire) qui id ſeci ex propoſito, & diffuſe in diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinis. Præter ſectionẽ uenę, & ſcarificationem malleolorũ ſunt multi, qui in ſuppreſſione menſium hæmorrhoidum apertionem probant, quaſi hac ratione ſanguis ad uterum trahatur, ac menſtrua poſſint iuuari, quos quidẽ cenſeo in magno errore verſari. Et quamobrẽ ita cenſeã facit Gal. qui docet apertione huiuſmodi uenarũ ab vtero deriuationem fieri.

Ita-

Digitized by Google

Itaque ille tradens ex Hippo. leges reuulſionis & deriuationis de ſingulis corporis partibus, ita ſtatuit 5. meth. 3. Quæ fluunt per aluum, ea vel per lotium, vel per vterum forte tranſmittenda, quæ fluunt per lotium, ea vel per vterum, vel per aluum deriuanda. Et alio loco magis expreſſe libello de cucurbit. ſcari. c. 18. ita inquit: Si mulieri per hęmorrhoidas ſanguis irrumpat, illum commode ad venas vteri deriuari, quod ſi quæ ducuntur ad inteſtina & hæmorrhoidas, ab vtero deriuationem efficiunt, non ego ſatis intelligo, quomodo apertio hæmorrhoidarum menſtruorum prouocationem non poſſit inſigniter impedire, præterquam quod ex anatome licet intelligere, inter venas vteri, & hæmorrhoidas, nullam prope conſenſum extare.

Poſtremo ad hunc locum cauteria quoque crurib. aut coxis inuſta videntur pertinere, quæ multi contendant ad prouocationem menſtruorum eſſe accommodata. Inter quos eſt Mercurialis, qui ſcribit tom. 2. conſil. conſ. 26. 4. de morbis mulierum ad finem, qui inquam, ſcribit, ſe multiplici experiētia didiciſſe, cauteria infra genu poſita, ſuppreſſos menſes reuocare. Sed neque huiuſmodi præſidium rationi, & doctrinæ Galeni omni ex parte mihi videtur conuenire, ſiquidem fortaſſe hæc vlcera mēſtruas purgationes potius ab vtero deriuant, quam ad vterum detrahunt. Et memoria eſt repetendum, Galenū docentem cauſas ſuppreſſionis menſium culpa totius corporis, eam quoq; cauſam commemoraſſe, quotieſcunque humores ad alias partes, quam ad vterum, habent inclinationem, ad quem modum dixit, nonnullas quoque excretiones ſiue naturales, ſiue artificioſas, qualia ſunt vlcera, ſanguinem ab vtero reuellere, aut deriuare, & ad alias partes transferre. Idque circa huiuſmodi cauteria vos cohortor, vt diſcatis cautius agere, nec tam facile, & frequenter vſum eorum probare, ſicuti hoc tempore à multis fieri ſolet.

Poſt hæc ad medicamenta prouocantia menſes deueniendum eſt. Sed tunc antequam ad hæc deueniamus, ac potiſſimum ad valentiora, de totius corporis purgatione cogitandum eſt. Cum autem redundent humores frigidi, craſſi, pituitoſi, primum neceſſe eſt, illa exhibere, quę illos incidere, attenuare, & pręparare poſſint, inter quæ victus ratio, quæ extenuandi vim habet apud Galenum de ſangui. 18. principem locum obtinet, de qua cum habeamus integrum Gal. libellum, qui ſatis cuique eſſe poſſit, in præſentia non eſt pluribus e[illegible]endum. Medicamenta autem ad hanc rem accommodata plurima ſunt, quorum catalogus apud omnes, & veteres, & recentiores facile poteſt haberi. Itaque ea tantum libet mihi vobis proferre, quæ cæteris mihi videntur præſtantiora, & quibus ego familiariter vti ſoleo. Hæc vero ſunt leuiora quidem: Syr. de beton. de Arthemiſia, mel. roſa. decocta betonicæ, hyſſopi, cetrach. Valentiora Syrupi de 2. vel 5. radicib. byzantinus, oxymel compoſitum, decocta ſeminum, & radicum fœnic. pulegij, calamenti, & ſimilium. Et pro iunioribus ſit exemplum.

℞. *Syr. de betonica.*
De arthemiſia.
Byzantini cum aceto ana ℥ ß.
Decoctionis hyſſopi.
Betonicæ ana ℥ iiij. *Miſc. pro ſyrupo.*

Concoctis & præparatis humoribus ad eorum purgationem licet deuenire.

Sunt autem medicamenta partim ſimplicia, partim compoſita, quæ ad hanc rem ſunt accommodata, Ex quibus ſicuti de præparantibus factum eſt, mihi libet tamen proferre, quæ præ cæteris probari, & adminiſtrari ſolent. Talia ſunt inter ſimplicia Turbith, agaricus, inter cōpoſita elect. diaphęnic. hiera, diacolocynthidos, pil. de hiera Agarico, cochiæ, trochiſci alhandal, quod quidem poſtremum medicamentum cæteris omnibus antepouendum eſt. Pro iunioribus ſint itidem exempla;

℞. *Agaric. trochiſcati* ʒ j. ß.
Gingiberis gr. x.
Decoctionis betonicæ q. ſ. fiat infuſio ſ. a & facta expreſſione, adde elect. diaphen.
Et hieræ diacolocynth. ana ʒ iij.
Mellis roſati ſolutiui ℥ j. ß. *Miſc. fiat potio.*
Item.

℞. *Pil. aloephang.* ʒ ß.
Cochiar. ℈ j. *Miſc. fiant pilulæ v. & deaurentur.*

De quibus medicamentis, illud eſt aduertēdum, ea nunquam fore exhibenda quo tempore natura menſtruas purgationes ſolet appetere, & expurgare, ſiquidem hoc tempore exhibita trahendo humores ab vtero ad alias partes poſſent naturæ maximum impedimentum adferre. Toto corpore expurgato, tunc opportune ad ea medicamenta accedendum eſt, quæ poſſunt vteri, & vaſorum intemperiem frigidam auferre, craſſiorem ſanguinem in vtero, & vaſis contentum incidere, attenuare, & vno verbo, quæ valeant menſtrua prouocare. Quæ quidem cum ſint multiplicia, partim ſimplicia, partim compoſita, partim externa, partim interna, quæ varijs rationibus poſſunt adminiſtrari, ad veram exercitationem mihi libet de ſingulis, ſed quam breuiſſime addere. Non id ago in præſentia, vt exponam, qualiſnam ſit cauſa medicamentorum prouocantium menſtrua, & quomodo ea differant a medicamentis prouocantibus lac, & lotiū, quod poſterius mihi eſt propoſitum facere in tractatione defluxu muliebri, vel vterino, ad quem locum tātum hæc tractatio videbitur pertinere. Peruenimus ad medicamenta prouocantia menſes, quæ ſunt duplicia, partim interna, partim externa. Primū igitur ſunt medicamēta interna, Syr. de betonica, de arthemiſ. de calamenth. byzantinus, decocta ſeminum, & radicum fęniculi, petroſelini, aſparagi, cicerum rubeorum calamenthi montani, dictamni Cretenſis, pulegij, ſabinæ, ſubeæ tinctorum, & ſimilium. Habeatis exemplum:

℞. *Syr. de arthemiſ.* ℥ j.
Mellis roſati colati ℥ ß.
Decoctionis calamenthi.
Pulegij ℥ v. *miſ. pro ſyrupo.*

Sunt conſerua capill. veneris betonicæ, ſaluiæ, roriſmarini, quibus, vel ſolis, vel ſimul cum alijs medicamentis licet vti. Exemplum.

℞. *Conſerua ſaluiæ.*
Capill. ven. beton. ana ℥ j.
Cinnamomi elect.
Dictamni cretenſis.
Calamenthi montani ana ʒ ß.
Cum ſyr. de arthemiſ. q. ſ. miſ. fiat electuarium.

Sunt torulæ ſiue confectiones arom. roſaceum, diamoſchum, diambra. Sed præ cęteris diacalamenthum ex deſcriptione Galeni 4. de T. V. videtur habere inſignem prærogatiuam.

Sit exemplum.

℞. *Spec. diambra.*
Diacalamenthi ana ʒ ij.
Sacchari fini ℥ iiij *cum vino aromatico miſc. & fiat confectio in rotulis.*

Apud Raſen. 9. li. ad Almanſorem cap. 83. ſunt trochiſci de myrrha, quos, ille inquit, in ducendis menſtruis tam eſſe efficaces, vt fœtum quoque poſſint educere; ac ſane pręclariſſimam ſæpenumero operam præſtant. Galenus Caſtoreum probat maximopere, de quo ita ſcribit 11. de ſimpl. med. C. de Caſtoreo: retentis menſibus, vbi ex vena, quæ in talo eſt, ſanguinem modice detraxiſſet oblato Caſtoreo, vna cum pulegio, aut calamentho, ſe expertum eſſe hoc medicamentum purgationes prouocare. Poſtremo ſunt magna antidota Mithrid & Theriaca, quę inter cætera ad roborandum uentriculum, & vterum frigidiorem, &

humidiorem,nec noo prouocandos menſes, mea quidem ſententia, poſtremum locum non obtinent. Sed tamen poſt hæc omnia nō prætermittendus eſt potus aquarum Thermalium calidarum,quales ſunt noſtrę Aponitanæ, Aquarianæ,& ſimiles Cum ratio perſua deat , & ratio confirmet frequentiſſime hoc oaturale præſidium id feliciter præſtitiſſe, quod alia præſidia præſtare non potuerunt Sed quoniam ſcio,viros clariſſimos de hoc remedio aliter ſentire,qui potiſſimum mouentur auctoritate Auic.mihi liceat hunç Auicen. locum duobus verbis perpendere. Verba Auicen.ſunt huiuſmodi lib.2.cap.59.de aqua Er omnes aquæ minerales faciunt vrinæ difficultatem , & parturiendi , & menſtruorum.Ego vero neſcio,quomodo id generaliter poſſit de omnibus aquis mineralibus pronunciari.Nam ſicuti rationi conſentaneum eſt,aquas aluminoſas,ferreas,& omnes quæcunque refrigerandi & adſtringendi vi præditæ ſunt , menſtruas purgationes impedire: ita altera ex parte neque à rationo alienum eſt,aquas ſulphureas,nitroſas,bituminoſas,& quęcunque calefaciendi abſtergendi, aperiendi vim habent, menſtrua purgandi vim habere. Quod dixi,experientia euidentiſſime & frequentiſſime confirmat.

Deinde ſunt medicamēta externa,quæ pariter ſuot quamplurima,ac varijs rationibus adminiſtrãtur. Ac primum ſunt,lotiones & balnea,quæ poſſunt eſſe partim naturalia , ſicut ex aquis Thermarũ calidioribus, partim artificioſa,quæ ex congruis medicamentis ſolent parari.Exemplum ſit:

R. *Flor.chamomæl.*
Arthemiſ.
Puleg.
Calamenthi.
Dictamni Cretenſis.
Sabina
Ciclaminis ana M. j.
Sem.aniſorum.
Fœniculi.
Dauci.
Ameos ana ℥ ß. *Miſ.omnia decoquantur in aqua.*

Huiuſmodi lotionum .& balneorum duplex eſt vſus.Primus vt mulieris lauentur & balneaotur crura. Alter vt tota mulier vſq; ad vmbilicum in tali balneo aliquamdiu ſedeat & moretur.

Secundo ſunt nonnulla medicamenta,quę inijciũtur in vuluam,vulgo peſſi,& peſſaria appellantur.Sũt autem veluti ſuppoſitoria,quæ ex varijs medicamētis lana, vel bombyce.vel re ſimili exceptis,conficiũtur, vt commode in pudeodum mulieris poſſint imponi , quæ quidem longiore tempore debent retineri.Et habetis exempla. Ac primũ antiquiſſimus eſt vſus folij radicis,& ſucci Mercurialis,quæ quidem,vel ſola, vel cum alijs medicamentis poſſuot adminiſtrari. Itaque licet ſolam radicem,& ſola folia ſupponere,licet ex folijs, & radicibus ſuccum extrahere,eumq; vel ſolum, vel cum alijs medicamētis,vel linteolo excipere: quæ peſſaria ſicuti familiaria,ita optima ſunt,ſed tamen leuiora. Sic præparantur peſſaria ex rebus odoratis,myrrha,belaoino,& ſimilibus.Habeatis exemplum.

R. *Ladani optimi par. ij.*
Belzoini.
Myrrha ana par. j.
Moſchi parum, olei liliorum alborum cum aromatibus q.ſ in formam commodam.

Sed illis valentiora adhuc ſunt, quæ cōficiuntur ex colocynthide,ciclamine,ſcammoneo & ſimilibus, & ſit exemplum :

R. *Fellis bubuli.*
Suc et ciclamini ana ℥ *j.*
Pulpa colocynth. ʒ *ij.*
Myrrha elect. ʒ *j. Miſce fiat peſſarium.*

Tertio ſunt ſuffitus,vel ſuffumigia,quæ potiſſimum ex rebus odoratis conficiuntur, vnde eſt aphor.5.aph. 28. ſuffitus aromatum mulieri . Et habeatis exemplum;

R. *Belzoini.*
Sti.r.Calam.
Myrrha
Bdellij ana ʒ *j.*
Galliæ Muſchatæ Miſ. ʒ *ß.*
Zibethi ℈ *ß.*
Styracis liquida , vel olei de ſpica odorati q.ſ.fiant pilulæ vel trochiſci.

ex quibus modico igni impoſitis vapor,ſeu fumus eleuatur:quem mulieres commode recipiunt accommodato vaſe ad vterum,qualia ſunt,quibus repleri ſolēt vaſa vinaria patula,ſi pars latior ſupra ignem,& fumu ponatur,pars vero anguſtior veluti cannula in pudendum inſeratur.Quia vero huiuſmodi ſuffitus,vt docet Hipp.aphor.ſuperiore, ſolet grauitatem capitis inducere, mulieres ita debēt pannis muniri,vt ne vapores ad ipſum caput poſſint penetrare.

Quarto ſunt nonnulla medicamenta , linimenta, emplaſtra, fomenta,quæ ad infimam abdominis partem, & omnes locos muliebres ſolent accommodari, quæ ex ijſdem componuntur medicamētis,de quibus ſatis diximus . Tamen non grauabor vnum, aut alterum exemplum afferre .

R. *Olei amygd.dulc.* ℥ *ij.*
Lil. alb. cum aromatib.de cheiri (floribus illius) ana ℥ *j.*
(Oleum valde efficax in affectibus vterinis) miſc.

Exemplum aliud.

R. *Pulegij.*
Calamenthi.
Dictamni.
Arthemiſ. ana M. ß.
Cinnamomi.
Garyoph.
Myrrha.
Balſami ana ʒ *j.*
Farina cicerum rubecrum lib. j.
M. cum vino albo aromatico ad ignem , & fiat emplaſtrum .

Poſtremo loco,pręter ea,quæ ſupra diximus,conueniunt omnia genera reuulſionum,frictiones,ligaturę, cucurbitulæ,tam ſcarificatæ,quam ſine ſcarificatione, quæ omnia ad partes inferiores , coxas & crura adhibenda ſunt. Atque hæc de ſuppreſſione menſium propter frigidam vteri intemperiem, nec non propter vitium craſſioris ſanguinis, ſint ſatis:iam eſſet vt ageremus de ſuppreſſione. Sed tractatio foret nimium prolixa,neque anguſtiæ præſentis temporis patiuntur, vt omnia poſſimus examinare & abſoluere. Quamobrē cum liceat vtique ex ijs,quæ hactenus tradita ſunt,& rationem curandi cæteras intemperies,& ſingula præſidia ſibi comparare, mihi libet huic tractationi, quæ neſcio quomodo longior euaſerit , quam mea voluntas fuerit,finem imponere. Gratia exempli,in ſimplici intemperie ſicca eſt facile intelligere,cauendum eſſe ab omnibus tum alimentis,tum medicamentis,quę ſiccandi vim habent,totamque curationem perficiendam eſſe, cum ijs, quæ humectandi facultate prædita ſunt .

Ac de his forte mulieribus intelligebat Gal.lib.aduerſus Eraſiſtrateos c.13.quando ſcribit,Medicos Rationales humidam victus rationem & copioſa balnea concedere conſueuiſſe,poſtquam mediocris copia ſanguinis ex cruribus detracta , purgationem confeſtim ſuccedere volebant , quod idem de altera intemperie compoſita calida & ſicca, frigida & ſicca ſtatuendum eſt . Diximus menſtrua in mulieribus , aut prorſus retineri , aut diminui, aut deprauari . Et diximus de retentione menſium . Quooiam vero menſtrua retinentur

Digitized by Google

tinentur, & diminuuntur, propter eaſdem cauſas, aut vehementiores aut debiliores. & vtrique eadem curãdi ratio cõpetit, prætermiſſa tractatione de menſtruis imminutis, ſtatim de mẽſtrua deprauata veniendum eſt. Itaque menſtrua fluunt deprauata multis modis. Ac primum quidem locum apud Gal. 3. de Symp. cauſis cap. 4. obtinet illud ſymptoma, quod Græce *rus gi-natios*, Latine fluxus muliebris dicitur. Deinde vero ſunt deprauati menſes, quotieſcunque illi immoderate, & ſine ordine fluunt, quotieſcunque illi ſine colore, flaui, virides, ſubſtantia tenues, craſſis viſcidi, quotieſcunque mulieres: quo tempore menſtrua fluunt, dolent capite, dorſo ventriculo, & alijs partibus. Tot itaque modis forte etiam alijs menſes deprauantur, de quibus ſymptomatibus non certe omnibus, quod nimis longum foret, ſed de ijs, quæ ſunt frequentiora, & maioris momenti ſtatuimus agere, incipientes a ſuperflua menſium fluxione.

C A P V T III.

De Immoderato Fluxu Menſtruorum.

MVlti exiſtimant, ſuperfluum fluxum menſtruorum, & fluxum muliebrem, vnum, atque eundem morbum eſſe, qui longe decipiuntur, cũ ſint duo diſtincti morbi, & affectus, ut manifeſte docet Gal. 4. loc. aff. ad finem, ſiquidẽ in ſuperfluo fluxu menſtruorũ ſanguis profluit, qualis per menſes naturales ſolet apparere, ſed fluit immoderate: in fluxu autem muliebri non ſanguis, ſed varia excrementa, aliquando aquoſa, albida, aliquando alterius ſubſtantiæ euacuantur, vt proprio loco monſtrabimus. Menſtrua fluunt immoderate dupliciter. Primo modo, ſi ſemel ac breui tempore confertim ac profuſe exeant. Altero modo, ſi huiuſmodi vacuatio perſeueret plures dies, ad quem modum ſcribis Gal. 1. epid. 2. com. 4. Homines multas quoque pluuias appellare, vel ſi longiore tempore durent, licet non large decidant, vel ſi breui tempore largiter in terram decidant. Et ſi quis a me quærat, qualiſnam ſit menſium quantitas, vel menſura, quæ mulieribus ſecundum naturam debeant profluere, huic reſpondet Hippocr. 1. lib. de morbis mulierũ. pag 313. ad fi. (in codice Baſilienſi Latino) in omni muliere ſana moderatos menſes eſſe duarum heminarum Atticarum, quæ circiter 20 ℥. continent, aut Paulo plures, vel minores, & pauciores. Sin autem longe plures, & pauciores fuerit, tunc menſes morboſos eſſe. Sed forte non ita certa menſtruorum quantitas poteſt definiri, ſiquidem veriſimile eſt, mulieres pro varia victus ratione, pro vario corporis habitu, & cæteris id genus, nonnullas copioſius, nonnullas parcius purgari. Itaque ego ſentio hanc menſuram definiendam eſſe facta imprimis comparatione ad menſuram, & tempus cuiuſque mulieris, dum illa integra fruitur ſanitate. Exempli gratia. Si mulier fuerit aſſueta purgare ij. lib. 3. dies, nunc vero fluat ſanguis iiij. lib. 10. dies, tunc licebit aſſeuerare menſes fluere immoderata, præterquam quod hoc ipſum licet intelligere ex bona, vel mala, ex facili vel difficili mulieris tolerantia. Namque ſi menſes fuerint immoderati, fieri non poteſt, quin mulier hanc purgationem difficile ferat, atque in ea incurrat ſymptomata; de quibus ſtatim ſermonem habebimus.

Menſtrua immoderata ſine dolore ad ſymptomata exeũtia immutata referenda ſunt. Sed cum hæc triplicia ſint, vt docet Gal. de ſymp. diff. c. 6. vel toto genere, vel qualitate, vel quantitate præter naturã, ſciendũ eſt, ſicuti idẽ Gal. docet 3. de ſymp. cauſ. cap. 2. omnes ſanguinis excretiones ex noſtro corpore eſſe toto genere præter naturam, iis duntaxat exceptis, quæ mulieribus per vterum ſolent emanare, quæ ſola quantitate a natura ſunt aliena. Itaque immoderatus fluxus menſtruorum eſt ſymptoma exiens immutatum non toto genere, non qualitate, ſed quantitate præter naturam. Cum enim huiuſmodi excretio ſit naturalis, ſi ea tamen copia exeat, quæ ſuperuacanea, & inutilis eſt, ſi eadem modum exceſſerit cum quantitate, præter naturam cenſenda eſt.

Sed ad cauſas huius ſymptomatis progrediamur, quæ diſtincte, & accurate a Gal. explicãtur 3. de ſym. cauſis c. 2. 5. apho. com. 58. Ergo mẽſtrua profluũt immoderate (quod idẽ in quolibet ſanguinis fluxu contingit) tribus de cauſis, vel propter facultatẽ, quæ vas ſanguinẽ continens recludit, ſicut in profluuio ſanguinis è naribus, vel ſecundo propter ſanguinẽ male affectum, vel tertio propter vitiũ vaſorũ. Ac primũ illud propter facultatẽ, quo loco eſt memoriæ repetendum pro iunioribus facultates naturales, quæ omnib. mẽbris inſunt eſſe quatuor, Attractricem, Retentricem, Alteratricem, Expultricem, quæ propria temperamẽta ſuas operationes perficiunt, vt diffuſe monſtrat Galen. 1. de facul. naturalibus. Quamobrem ad fluxus menſtruorum immoderatos facit, ſi huiuſmodi facultates non probe fungantur ſuo munere, præcipue uero ſi facultas contentrix non retineat, quæ, & quãdiu ſunt retinenda, quod imprimis ex mala uteri, vel vaſorum intemperie, vel humida, vel frigida, vel utraque fieri ſolet. Pariter ſi facultas expultrix nimium expellat, quæ, & quando non ſunt expellenda, quod potiſſimum ex mala uteri, vel vaſorum, intemperie, vel calida, vel ſicca, vel vtraque ſolet contingere.

Secũdo menſes fluunt immoderate propter ſanguinẽ male affectum, quod quidem Gal. docet fieri dupliciter: Primo modo, cum ille redditus ſit adeo vitioſus, ut uaſa erodat in quibus continetur, quod nõ aliter uidetur fieri, quam ſi ſanguis reddatur tenuior, calidior, acrior, vel ex temperamento, vel ex victus ratione, vel aliter, aut quo ille permiſceatur cũ excremẽtis bilioſis, cũ ſalſa pituita, cum atrabile, quæ omnia cũ ſint acriora, naturæ moleſtiam inferunt, ex quo illa excitata, & irritata eorum expulſionem molitur. Sic Auic. & cum eo multos præſtantes medicos ſanguinem male affectum interpretari, non ſolum ſi ille fuerit calidior, acrior, atque erodendi facultate præditus, verum etiam ſi ille humidior, & aquoſior fuerit. Sed iſti mihi vidẽtur a Galeno, & ratione diſſentire, ſiquidem Galenus vnius tantũ acrioris, & erodentis meminit, qui ſolus reuera ipſa vaſa poteſt aperire, & diſrumpere. Præterea ſi ſanguis fuerit male affectus propter multitudinem aquoſitatis, & humiditatis, ut loquitur Auicen. tunc menſtrua non forent ſola quãtitate præter naturam, imò vero huiuſmodi fluxio ad profluuium potius muliebre, quam ad immoderata menſtrua pertineret. Altero modo ſanguis male afficitur apud Galenum, cum ille ita eſt auctus, vt in vaſis contineri nõ poſſint, ſiquidem is quoque rumpere, aut recludere uas poteſt. Quas quidem duas cauſas apertionis uaſorum, copiam ſcilicet, & acrimoniam ſanguinis, ille quoque cõmemorat 4. metho. 2. Diximus de duabus cauſis ſuperfluæ fluxionis menſtruorum, itaque ſupereſt tertia propter uicium uaſorum, quod quidem vitium docet Galenus, conſiſtere in nimia eorum mollitie, & duritie, & tenuitate, idq; nonnunquam in prima ſtatim conformatione, quæ ſit in utero, ſolet accidere, nonnunquam poſterius, temporis progreſſione. Hæc autem proueniunt, nimia mollities ex redũdante humiditate, nimia durities ex ſiccitate, nimia tenuitas ex atrophia, id eſt, inopia alimẽti. Quomodocunque enim uterus, & uaſa ad eum pertinentia, fiãt molliora, duriora, & tenuiora, immoderatum ſanguinis profluuium poteſt ſuccedere, ſiquidem quod immodice molle, uel durum eſt, frangitur facile, modo quidem propter imbecillitatem, durum autem propterea, quod amplius extendi non poteſt. Quod uero tenue eſt propter utriſque huiuſmodi uenarum defectus, hoc eſt, propter imbecillitatem, & difficilem extenſionem, facile rumpetur. Et ſi quis cupiat

Digitized by Google

magis diſtincte intelligere cauſas, quæcunq; poſſent vteri vaſa aperire, atque eorũ continuũ ſoluere, is cõfugiat ad Galenũ, de cauſis morborũ ...ad finẽ, qui docet illas eſſe duplices, nõnullas quæ extrinſecus irrũt, nõnullas quæ ex corpore ipſo ortũ habent. Ad cauſas exteroas poſſunt referri, quæ cõtundunt, vulnerãt. vt caſus ab alto, contuſiones, & ſimilia; Medicamenta acria, & erodendi facultate prædita, nimius ac frequẽs coitus, ac maxime ſi vir fuerit maxime mentulatus, ſicuti puellis deuirginatis aliquando contingit, quibus rumpuntur venæ vteri, & profluuium menſtruorum ſuccedit, & alia id genus exterius acciduot.

Ad cauſas interoas ex Gal. 2. referuntur 1. immoderati, & inordioati motus. 2. humores quidam deprauati, quibus erodendi vis ineſt; itaque ſi mulieres frequenter, & præter modum vehantur, currant, ſalient, choreas ducant, vel alias immoderatas exercitationes, vel labores ſubeant. pariter, ſi in partu, vel abortu, vel propter magnitudinem fœtus, vel propter imperitiam obſtetricis, vel propter aliam cauſam, contingat in vtero atque illius vaſis aliquam violentam ruptionem fieri, mulieres propter eiuſmodi immoderatos motus in profluuium menſtruorum ſolent incidere. Sic demum ſi fuerint humores acres bilioſi, ſalſi, aduſti, qui in locis muliebribus poſſiot aliquã eroſionem, aliquod vlcus efficere, vel aliter continuum ſoluere tanquam cauſa interna, huiuſmodi humores poſſunt profluuium menſium excitare. Atque hactenus de cauſis huius modi ſymptomatis ad mentem Galeni, ad quas quidem, ſi quis voluerit animum adhibere, certum eſt cæteras omnes poſſe referri, quæcunque ab alijs proponuntur.

Signa Pathognomonica.

Signa Pathognomonica, quæ immoderatum profluuium menſtruorum demonſtrent, ex mulieris relatiooe fiunt manifeſtiſſima, ſed tamen nonnulla quoque ſymptomata huiuſmodi immodicas uacuationes ſequuntur, quæ id cuique ſatis confirmant. Illa vero ſunt vitioſus color, & tumor vniuerſi corporis, œdema pedum, mala tum appeteotia, tum concoctio, & reliqua, de quib. Gal. lib. 6. loc. affect. ad finem Auic. cap. proprio, ac fere omnes loquuntur, quorum omnium facile eſt rationem reddere. Sed ſigna ſingularũ cauſarum breuiter percurramus.

Signa differentiarũ.

Si menſtrua profluant immoderate propter vitium facultatis, quæ aut importune expellit, aut nequeat cõtinere, quæ alioqui forent retioenda, tunc oportet ad ea confugere ſigna, quæ vteri, & vaſorum intemperiẽ vel calidam vel frigidam, vel humidam vel ſiccam, vel ſimplicem vel compoſitam poſſunt ſignificare, de quibus omnes tractant, & nos quoque ſæpe diximus; ſiquidem apud Gal. facultatem, aut eſſe temperamentum, aut in temperamento ſuam eſſentiam habere, ex. grat. in calida intemperie mulieres circa eas partes percipiunt caliditatem, maxime delectaotur venere concipiuot mares, & ſimilia. In frigida ſigna apparẽt contraria, in humida intemperie loci muliebres perpetuo madent, mulieres viuunt otioſæ, nullus circa vterum percipitur dolor: in ſicca intemperie res contrario modo ſe habet.

Secuodo ſuccedit uitium ſanguinis, ac primum illius copia ex proprijs indicijs plenitudinis deprehẽditur, quæ a Galeno tradita ſunt lib. de plenitudine, & alijs locis, qualia ſunt tumor venarum, & vniuerſi corporis grauitas, rubedo, præceſſit otiũ, victus ratio copioſa, & ſimilia. Deinde ſi ſanguis redditus fuerit calidior ac tarior, ſiue id fiat propter intemperiem iecoris calidam, & ſiccam, indicia huiuſmodi intemperaturæ ſunt manifeſta: Si uero id contingat propter mixtionem ſalſæ pituitæ, vel aliorum humorum, tunc aderunt indicia cacochymiæ, id eſt, redundantiæ, uel vnius, vel alterius humoris, de quibus pariter tractat Galenus, atque ex temperamento, habitu corporis, præcedente uictus ratione, & ſimilibus licebit indicium facere. Tertio, ſi fiant menſtrua immoderata pp vitium uteri, & vaſorum, quæ ſint nimium aperta, cauſæ externæ quæ contundunt, vulnerant, caſus ab alto, & ſimiles, facile alijs referentibus intelliguntur. Cauſæ autem internæ, quales potiſſimũ ſunt eroſiones, vlcera, & vno verbo, qualibet ſolutio continui ex copia humorum acriorum, ex doloribus, excrementis, & alijs id genus ſymptomatis facile poſſunt iudicari.

De ratione curandi quemlibet fluxum ſanguinis noſtri corporis, diffuſe, & diligenter tractat Galen. 5. Meth. cap. 2. vſque 7. ſumma autem illius doctrinę eſt eiuſmodi: quicunque ex corpore ſanguis effluit, non amplius fluit, & cohibetur, vel quoniam ille non fertur ad locum apertum, vel quia diuiſio vaſorum occluditur. vel ſimul propter utrumque, quæ ratio tutiſſima cenſenda eſt.

Indicationes generales omnis fluxus.

Prohibetur ſanguis ut ne confluat ad partem apertam, inducto animi deliquio, reuulſione facta ad contraria, deriuatione facta ad uicina, refrigerãdo corpus vniuerſum, ac maxime parte affectam ex qua ſanguis profluit. Clauditur diuiſio ſi quod eſt diuiſum contrahatur, coniungatque, vel obſtruatur. Sane contrahitur pars diuiſa aſtrictione, refrigeratione, uinculo, vel aliter ijs præſidijs, quibus conamur diuiſum corpus vnire, & coniungere. Obſtruitur autem vel intra uel extra: intra quidem a ſanguine concreto, quĩ vulgo thrombus dicitur: extra tum hoc ipſo ſanguine, tum uero linimẽtis, ſpongijs atque ijs demum medicamentis, quæ vel proprio lentore, & craſſitie meatus obſtruunt, & claudunt, vel vrente vi veluti operculũ eſcharam, id eſt, cruſtam inducunt. Verum quę de profundo corporis ſanguinis profluuia ſũt, quale eſt profluuium menſtruorum, de quo agimus, quæ nec uinculo, nec ſutura, nec ligatura, nec ferramẽtis ignitis, nec alia ſimili ratione poſſent ſanari, per reuulſionem ac deriuationẽ, nec non per alimenta, quæ emplaſticam uim habẽt, & refrigerent, ac demum per medicamẽta quæ aſtringunt, ſanari debent. Hæc eſt præclariſſima Galeni methodus curandi omnẽ ſanguinis fluxũ, quam puto illum accepiſſe ab Hipp. qui vna breuiſſima, ſed grauiſſima ſententia mihi uidetur hæc omnia complecti. Illa autem habetur 6. epid. ſect. 7. tex. 3. & eſt huiuſmodi: ſanguinem ex uenis promanantem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, venæ intereeptio linamenti in orbem conuolutio. appoſitio, deligatura. Etenim Galenus ſententiam hanc admirabilem in commento vocat, illamque exponit accuratiſſime atque aſſerit omnia complecti, quæcunque ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinent.

Indicationes fluxus menſtrui.

Diximus de generali methodo curandi quemlibet fluxum ſanguinis, ſed hanc methodum ad rem noſtram accommodemus. In ſuperfluo menſtruorum fluxu duæ ſe nobis offerunt indicationes curandi; prima, vt ſanguis non feratur ad vterum, & uaſa, quæ ad illum pertingunt; altera, vt locus apertus, per quem fluit ſanguis, claudatur. Ad primum pertinent præſidia, primum quæ reuellunt, ſecundo quæ deriuant, tertio quæ animi deliquium afferunt, poſtremo quæ refrigerant, & aſtringunt. Ad alteram ſunt accommodata præſidia, quæ obſtruunt, & aſtringendi uim habẽt, quæ non ſolum ad uterum, ſed ad partes illi proximas debent imponi, de quibus ſigillatim dicendum eſt. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, nec ne, ſciendum eſt, hoc negotium eſſe admodum difficile, ac mulieres maiori ex parte nunquam ſanari, atque id potiſſimum vſu venire, ſi in utero aut uaſis ad illum pertinentibus, vel eroſio, vel aliqua inſignis continui ſolutio facta fuerit.

Prognoſticon.

Curationis præſidia.

Verumtamẽ nulli dubium eſſe debet, quin difficultas curationis uel augeatur, uel minuatur pro magnitudine ac diuturnitate ſymptomatis, ꝓ habitu corporis, tẽperamẽto, & ſimilibus. Sed aggrediamur curationẽ, & ante omnia hoc loco eſt aduertendum, vtrũ huiuſmodi vacuatio per vterũ ſit critica, & inſtituta a natura, an ſymptomatica, & præter naturã, nãq; Gale

nus

nus ſermonem habens de Criſibus, quæ varijs excretionum modis, & per varias corporis partes fieri ſolent, menſium quoque & purgationis per vterum mẽtionem facit 3. de Criſib. ad finem: Qui nonnulla quoque ſigna commemorat, inſignem grauitatem lumborum & dolorem, & tẽſionem quæ huiuſmodi Criſim præcedere conſueuerunt. Sic Auic. ſen. 21. lib. 3. tra. 3. cap. 4. ſtatim initio capitis de cura ſuperflui fluxus ſanguinis menſtrui docet aduertendum eſſe, an vacuatio ſit facta ſecundum ſententiam expulſionis naturalis, in quo caſu, inquit Auicenna, fluxus minime eſt retinendus, quouſque vires integræ permaneant, itaque negotium foret permittendum naturæ iuxta ſententiam 1. apho. 21. quæ indicantur, & indicata ſunt, &c. At vero ſi euacuatio non fuerit Critica, quod potiſſimum licet intelligere, quod ea non conferat, neque eam mulieres bene ferant, imo quod ea ſequãtur ſymptomata, de quibus ſupra diximus: iam licet illius curationem aggredi. Itaque primum occurrunt reuulſiones, inter quas Hippocra. cucurbitulæ vſum probat 5. aphor. 50. Si mulier menſtrua volueris cohibere, cucurbitulam quam maximam, ſub mammis defige. Et ratio eſt in promptu propter communicantiam vaſorum, quibus natura vtramque partem mammas, & vterum voluit coniunxiſſe, vt diffuſe Galenus monſtrat 14. de vſu par. cap. 4. & 8. Sic conueniunt frictiones, ligaturæ, compreſſiones partium extremarum, de quibus tamen dubium videtur, vtrum ad partes inferiores, vel ſuperiores debeant adhiberi, & occaſio dubitationis eſt, quoniam primum eſt Hippocrat. 2. de morbis mulierum circa principium, qui docet ligaturas, atque, vt ipſe loquitur, laqueum non ſolum ſupra cubitos, ſed etiam ad poplites ſupra genua apponendum eſſe. Deinde ſunt Paulus lib. 3. 61. Aetius lib. vlt. 64. Auicenna cap. proprio: qui forte adhærentes ſententiæ Hippocr. iubent frictiones & ligaturas faciendas eſſe non ſolum manibus, ſed etiam cruribus, atque ab inguinibus exordiendum eſſe. Præterea neque huiuſmodi ſententia a Galeni mente videtur aliena, ſi velimus leges reuulſionis, & deriuationis conſiderare, hæc remedia infernis partibus adhibita, videntur ab vtero, & reuellere, & deriuare. Et Galenus docet manifeſte, lectis venis in cruribus, reuulſionem ab vtero fieri, qui ſcribit ad hunc modum de ſang. miſſ. cap. 8r. quæ ſectiones venæ ex cruribus fiunt, non ſolum reuellunt, ſed etiam menſes ſolent euocare. Vnde in phlegmone vteri huiuſmodi venas in cruribus inciſas magis probat, quam alteras in cubito, quod profecto non feciſſet, niſi ille cenſuiſſet venas crurum ab vtero poſſe, & reuellere, & deriuare, cum fateantur omnes inflammationi, & reuulſionem, & deriuationem conuenire. Altera autem ex parte Galenus apertiſſime docet, huiuſmodi reuulſiones ad partes ſuperiores, minime inferiores fore adhibendas, atque ex multis locis ſatis ſit vnicum omnium luce clariorem proferre. Itaque Gal. 1. ad Glaucon. cap. 14. hæc habet: Sed neque malum, manus, & crura alligare: oportet autem nexus fieri plures ac fortiores, circa manus, quando per inferiores partes fiunt euacuationes, quemadmodũ quando per hæmorrhoidas ſanguis profluit, aut vẽtris profluuia adſunt, aut cum per vteros exeunt mulieribus menſtrua. Nã ſi tũ crura fortius ligẽtur ſæpius aliquid ad partes inferiores attrahitur. Hactenus Galenus.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, etſi pleriqne omnes conniuentibus oculis eam prætereunt, multis foret opus, atque imprimis neceſſe eſt naturam ac præcepta, tum reuulſionis, tum deriuationis explicare, quod nimis longum eſſet. Quare illud vnum vobis ſufficiat in præſentia, in ſuperfluo fluxu menſtruorum omnia genera reuulſionum partibus ſuperioribus adhibenda eſſe. cum reuera, & rei natura, & Galenus doceat apertiſſime, reuulſionis vim in eo potiſſimum conſiſtere, vt humores in contrarium ſui motus trahantur, & deducantur. Sed quid ad poſitas auctoritates oportet reſpondere? Primum ad Hippocrat. lib. 2. de morbis mulierum, ego quidem cenſeo eum textum plane eſſe deprauatum. cum manifeſte repugnet illius doctrinæ, qui non ſolum docet in aphoriſmis, ſicuti diximus, ad cohibendos menſes cucurbitulam ſub mammis affigendam eſſe, ſed etiam hoc ipſo loco ſcribit cucurbitulas ſub mammis affixas eleuandas, ac modo ad dextrã modo ad ſiniſtram partem: transferendas eſſe. Ad Paulum, Aetium, & Auicennam quid aliud dicẽdum eſt, quam eos fuiſſe deceptos, qui ſine vllo delectu ſolent multa alteri ab alteris trãſcribere, id quod multi faciunt quoque recentiores. Vnde Alt. hoc loco de ſententia Pauli & Aetij probat, inguina vinculis fore excipienda, tametſi ille ex Galeno fere vna verborum ſerie aliter ſtatuit, & ſectionem venæ, & omnia reuellentia præſidia ſuperioribus partibus adhibenda eſſe. Sed veniamus ad Galenum, & quoniam hic locus eſt longe maximi momenti, & multas continet difficultates, mihi liceat paulo altius eum examinare. Hic Galeno propoſitum fuerat nos docere diſcrimen, et commodum vſum ſectionis venarum vel cubiti vel cruris, qui ſcribit omnes partes ſuperiores corporis thoraci, & in thorace contentas ſectione venarum in cubito iuuari, partibus autem inferioribus thoraci, ſectionem venarum in cruribus magis conuenire, quas partes inferiores ille interpretatur, quæ iuxta coxam, veſicam & vterum ſunt. Inter vtraſque autem eiuſmodi partes ſuperiores, & inferiores, renes tanquam ancipites, & medium quendam locum obtinentes a Galeno conſtituuntur. Vnde fit, vt ſectione venarum ex vtriſque iuuentur partibus; ex ſuperiori quidem parte, ſi phlegmone recens fuerit, & ſanguinis redundantia affuerit, ex inferioribus autem, ſi phlegmone fuerit inueterata, nec ſanguis redundare videatur. Poſt hæc Galenus de Phlegmone vteri ſermonẽ inſtituens inquit eam magis, quam phlegmonem renum a venis in cruribus ſectis iuuari, & ſtatim hæc addit: vacuationibus enim, quæ in cubito fiũt aliud etiam quoddam malum accedit, quippe menſtruas purgationes ſupprimunt, eo quod ſanguinem ad ſuperiora corporis reuellunt: quæ vero ex cruribus fiunt, non ſolum reuellunt, ſed etiam menſes ſolent euocare. Hac verborum ſerie manifeſtum eſt, Galenum tanquam oppoſita comparare inter ſe, ſectionem venæ in cubito, & ſectionem venæ in cruribus, ex quo omnis ratio colligit contrarias quoque facultates; & vires vtriuſque neceſſario tribuendas eſſe. Quod ſi per Gal. ſectio venæ facta in cubito, ex vtero ad ſuperiores partes ſanguinem reuellit, & menſtruas ſupprimit purgationes, vel altera ſectio facta in crure, ſanguinem ad vterũ trahat, & menſtruas purgationes promoueat: neceſſe eſt.

Attulimus locum Galeni, in quo ille docet, ſectionem venarum in cruribus non ſolum reuellere ab vtero, ſed etiam menſes prouocare. Etſi autem latina interpretatio reſpondeat Græcæ literæ: veruntamen ego cenſeo ſine dubio hunc locum eſſe deprauatum, atque illum ſenſu contrario legendum eſſe, ſicuti eum legunt, & interpretantur antiquus interpres, nec non Theodoricus Gandauus, qui mea ſententia verum Galeni verborum ſenſum exprimunt. Quod ſi quis cupit habere in promptu vtramque huiuſmodi interpretationem antiquus interpres ſua lingua ita loquitur: Nam eis, quæ a cubito euacuat, & aliud quidem malignum, detinent enim menſtruales purgationes, antiſpaſes ſanguinis ad corporis ſuperiora. Eis vero quæ a cruribus non ſolum non antiſpare, ſed etiam prouocare ineſt menſtrua. Interpretatio autem Gandaui eſt eiuſmodi: quæ vero ex cruribus fiunt tantum abeſt ut retrahant, ut etiam menſes promoueant, quam quidem ſectionem, & interpretationem codices quoq; Valgariſiani confirmant, quos ſcitis clariſſimi noſtri Paterni opera editos fuiſſe, huiuſmodi enim interpretatione ſcite priora poſterioribus conueniunt,

niunt,

Digitized by Google

niunt, priora poſterioribus reſpondent, neque vlla repugnantia aut abſurditas in Galeno poteſt afferri. Altera autem ex parte, ſi quis velit alteram lectionem & interpretationem ſeruare, quod inter cæteros pertinaciter facit Fuchſius, vt multa in doctrina Galeni abſurda conſequantur neceſſe eſt.

Primum enim quomodo poteſt lectio venæ in cruribus ab vtero reuellere, & menſes prouocare? Hæc ſimul non poſſunt conſiſtere. Quæ reuellunt ab vtero menſtruorum prouocationem impediunt, quæ menſtrua prouocant, ab vtero non poſſunt reuellere. Deinde ſi generaliter partes ſupra thoracem, & in thorace contentæ ſectione venarum in cubito, partes autem inferiores ſectione venarum in cruribus iuuantur, quomodo Gal. in lib. de ſang. miſſ. cap. 19. docet, Podagra laborãtibus in cubito, comitiali autem morbo, & vertigini obnoxios potius in cruribus venas ſecandas eſſe? quomodo Gal. ad cohibendũ ſuperfluum fluxum hæmorrhoidarum ſectionem in brachijs probat? quomodo ſcribit Gal. 10. de med. ſimpl. cap. 2. In dolore coxendico ſanguinem primum ex cubito, deĩnde ex cruribus mittendum eſſe. Demum ſi phlegmone vteri a venis in cruribus ſectis perpetuo iuuatur, quomodo Gal iubet mulieribus vteri inflammatione laborantibus menſtrua non fore prouocanda: quomodo aſſerit in locis muliebribus, in contrarium trahi ſi illæ venæ, quæ in cubito ſunt, incidantur? Sed de hac re ſatis. Facile autem illhæc omnia ceſſant, ſi intelligamus ad mentem Gal. nunc venas in cubito, nunc in cruribus ſecandas eſſe, non ſolum pro varia ratione partium laborantium, ſed etiam pro varia indicatione, quam morbus. & cauſa morbi nobis ſuggerunt, vnde vel reuellere vel deriuare, vel ſimul reuellere, & deriuare opus ſit. Ad quem modum etſi partes, exempli gratia, coxa, veſica, vterus, quæ ratione ſunt inferiores thoraci, ſectione venarum in cruribus magis iuuãtur? veruntamen ſi contingat illas vel inflammatione, vel alio morbo laborare, vnde omnium primum ſi neceſſe humores ad locum fluentes reuellere, iam licebit venas ſuperiores incidere: ſicuti contra, etſi partes ſuperiores cerebrum, cor, pulmones, quæ ratione ſunt ſuperiores, ſectionẽ venæ in cubito magis deſiderant, nihilominus ſi aliquo morbo laborent, qui reuellendi indicationem adferat, tunc licebit venas in cruribus incidere. Quod ſi demum non reuulſione, ſed vel deriuatione, vel ſimul reuulſione, & deriuatione opus fuerit, modo vnam, modo alteram proximiorem, & commodiorem venam licebit. Quæ quidem omnia multis Gal. exẽplis facile eſſet confirmare: ſed ijs quæ diximus volumus eſſe contenti, & illud tamen addere de ſectione venæ in cruribus vtero inflammatione laborante, quod videtur neſcio quam difficultatem retinere. Cum enim ex vna parte apud Gal. & omnes rationales medicos ſatis conſtet, inflammationibus ante omnia reuulſionem cõuenire: ex altera autem Gal. doceat inflammationes uteri ſectis in cruribus magis iuuari, hinc potiſſimum Fuchſius colligebat, huiuſmodi inferiores uenas reuellendi ab vtero vim habere, & propterea græcam literam, & interpretationem uulgatam illi reſpondentem ſeruandam eſſe hunc in modum: quæ vero ex cruribus fiunt non ſolum reuelliũt, ſed etiam menſes euocare ſolent. Vnde Fuchſius quoque vtero, & veſica laborantibus docet lib. 3. de med. morb. Capp proprijs docet, nec mea ſententia, ſine magno errore, ſtatim morbi initio venas crurum ſecandas eſſe.

Ego autem uno verbo reſpondeo, Gal. loco docentem, inflammationes vteri ex ſectis uenis inferioribus in cruribus magis iuuari, intelligere, non de principio inflammationis, cui certum eſt, reuulſionem. & ſectionem uenæ ſuperioris, conuenire, ſed de inflammatione progreſſa, quę non amplius reuulſionem, ſed deriuationem & ſectionem uenæ inferioris requirit. Quod ſunt uenæ ſectio in cubito ab utero reuellat, ue nę in cruribus deriuet, manifeſtiſſime traditũ eſt apud Gal. 2. ad Glauc. 2. cum inquit, in locis mulieribus in contrarium trahes, ſi eas quæ in cubito ſunt, venas ſecueris, deriuabis autem ſi eas, quæ ſunt in poplitibus ſecueris. Sed ad inſtitutum redeamus. Inter cætera omnia reuulſionum genera omnium conſenſu ſectio venæ principem locum obtinet, in cuius adminiſtratione Galeni præcepta retinenda ſunt: primum, ex c. 12. de ſanguinis miſſione: Sanguinis miſſionem tanto efficaciorem eſſe, quanto maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint adeo vt non modo ſemel, ſed & bis, ter, & ſæpius liceat quandoque ſanguinem mittere, ſiquidem natura toties excitata & irritata, facilius ac maiori cum impetu aſſueſcit in contrarias partes tranſmittere, quæcunque ad locos laborantes confluunt. Secundum præceptum eſt ex cap. 21. eiuſdem libri, quod generaliter pertinet ad omnem iteratam ſanguinis detractionem, in quibus ſtudemus ſimpliciter vacuare, tempus accommodatum eſſe eundem diem, exempli gratia, mane bis, uel mane & veſperi eadem die ſanguis detrahatur. At uero in quibus uolumus reuellere, melius foret, ſi uacuatio duobus deinceps diebus fiat, quod ueriſimilę ſit, naturam hoc modico temporis interpoſito magis moueri & excitari ad tranſmiſſionem humorum in contrarias partes, quam ſi ſtatim & momento temporis ſanguis detrahatur. Atque hactenus de reuulſione.

Hactenus diximus de reuulſione: poſt reuulſionem ſequitur deriuatio, quæ ſecundum præſidium fuerat, ſeruiens primæ indicationi, ut ne ſanguis ad uterum uehatur. Ac primo cum deriuatio fiat ad loca uicina, docet Gal. 5. meth. cap. 3. quæ erumpunt per uterum, uel per urinas, uel per aluum deriuanda eſſe: itaque licebit capita uenarum hęmorrhoidarum aperire, vel aſpera frictione, uel folio ficus, & ſimili ratione.

Nonnulli probant aloen ore ſumptam, quod inquiunt, peculiarẽ prouocandi hæmorrhoidas uim habere, quod quidem remedij genus ab ijs aduertẽdum, qui ad prouocandos menſes huiuſmodi uenas conſueuerunt aperire. Sic licebit uel clyſtere, uel leuiore medicamento, exempli gratia, Caſſia, Tamarindis, Mirobolanis. Prunis & ſimilibus aluum monere.

Sic demum licebit, quę ad uterum confluunt, per lotia deriuare, illa exhibendo medicamenta, quæ propterea diuretica appellantur. etſi multi hanc deriuationem, & huiuſmodi medicamentorum uſum non probant, propterea, quod quę prouocant lotium, eadẽ quoque prouocandi menſes vim habeant, qui decipiũtur, de qua re poſterius tractabimus de fluxu muliebri. Aetius tamen probat uſum cucurbitularum, quas, inquit, ponendas eſſe ſuper locum inter utraſque anchas, id eſt, coxendices. Quamobrem nec ſententia mea foret inutile, ſi cucurbitulæ, uel ſine ſcarificatione in poſteriore, ac poſtrema parte dorſi in regione oſſis ſacri & oſſis illi ſępius imponerẽtur, & ſic fortaſſe hęc uerius reuulſio quam deriuatio dici debet. Itaq; tot modis licebit fluxionem menſtruorum ad proximaſ partes deriuare.

Tertio loco fuerant præſidia ad primam indicationem accommodata, vt ſanguis ad uterum non feratur, quę nimirum animi deliquium inducunt, id quod ſumma cum ratione euenit. Cum enim deliquium animi non aliter fiat quam laborante corde, aut primario, aut alijs partibus conſentientibus: confeſtim ſanguis ad interna partes recurrit, ex quo ægri palleſcunt & refrigerantur, unde hac ratione ſanguis alio conuerſus, non amplius ad uterum tendit. Hoc uero deliquium animi cum multis modis poſſit induci, exempli gratia, triſti nuntiorum præcipue ex uehementiſſimis doloribus facile excitatur, quos quidem dolores expedit in partibus ſuperioribus excitari, exempli gratia, uiolenter ligatis brachijs, compreſſis digitis manus, ſed maxime omnium conſtrictis mammis, quæ ut diximus, longe maximum cum utero conſenſum habent.

Poſtre-

Digitized by Google

Poſtremo prohibetur ſanguis, vt ne ad vterum defluat, vſu medicamentorum, quæ refrigerandi, & aſtringendi vim habent, ita vt ille cohibeatur ac fere immobilis reddatur, & quoniam huiuſmodi medicamentis conueniunt fere altera quoq; medicamenta, obſtruentia & aſtringentia, quæ ad poſteriorem indicationem pertinent, nempe vt loca vteri aperta, per quæ ſanguis fluit, claudantur, mihi libet de vtriſque ſimul agere, vt ne cogar ſæpius eadem repetere. Itaque huiuſmodi medicamenta, quæ ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus mihi ſtatutum eſt nonnulla ſeligere, quæ cæteris videntur efficaciora, & quibus ego familiariter vti ſoleo. Interna sūt decocta, vel quæ ſunt efficaciora, ſucci endiuiæ, portulacæ, eparicæ, nenupharis, ſed præ cæteris omnibus ſimplicibus medicamentis a Gal. 6. de ſimpl. med facult. ab Auerroe & omnibus ad cohibendum fluxum ſanguinis plantago ſolet probari, quomodocunque vel ex ſucco, vel puluere, vel decoctione, vel aliter præparetur. Sunt Syrupi violatus, de endiuia, de roſis ſiccis, de portulaca, de plantagine, de agreſta, de ribes: ſunt conſeruæ roſarum, violarum, cichorei, nenupharis: ſunt corallia, margaritæ, bolus armena, terra lemnia, roſæ, balauſtiæ, acaciæ, hipocyſtis: ſunt cōfectiones diarhod. Et poſtremo ſunt medicamenta ſtupefacientia. Atque ſi res valde vrgat, liceat quandoque deuenire ad ſyr. de papauere, diacodion, philonium requiem Nicolai, Theriac. recent. & alia id genus. Ex quibus variæ medicamentorum formæ poſſunt parari. Habeaus exemplum.

R. Syr. de endiuiæ ℥ j.
Portulaca ℥ ß.
Decocti ſp...
Plantaginis ℥ iiij.
Miſce pro ſyrupo.

R. Succi plantaginis deſiccati ad ſolem ʒ j.
Spec. diatri. ſantal. ʒ ß.
Miſce fiat bolus poſſunt exhibere ſimul, vel ante decoctum, vt ſæpe dictum.

R. Conſer. roſar ℥ ij.
Nenuph ℥ j.
Margarit prep.
Cornu cerui vſti ana ℈ ß.
Boli armena
Terra lemnia ana ℈ ß.
Cum ſyr. de plant q. ſ.
Miſc & fiat electuarium.

Exemplum medicamenti ſtupefacientis.

R. Conſerua roſarum ʒ ß.
Philonij vel
Requies Nicolai ℈ ij.
Miſce fiat bolus.

Auicen. inter plurima eiuſmodi medicamenta probat vſum aceti, quod forte alicui mirum videbitur, cū vulgus opinetur acetum magna vi aperiendi præditum eſſe. Veruntamē cum Auicen. conuenit Galenus, qui 1. de ſimp. med cap. 18. & 19. aſtringendi vim habere, & ſanguinem ſupprimere, ſcribit. Illud vero exhibendum eſt non ſolum, ſed aqua temperatum, poſcam nominant, ſicuti in ſanguine erumpente ex thorace exhibetur a Galeno 5. metho. 8. Sed non deſunt, qui alia ratione aceti vſum in præſenti caſu non probant, quod nimirum videatur mulieribus, & vtero aduerſari, vt docent Hip. & Gal. 3. lib. de ratione vict. in morbis acutis 39. Ac reuera cum ſint in promptu alia medicamenta; quæ nullam continent difficultatem, mihi quidem tutius videretur, ſi medici ab illo abſtinerent.

Sed ad medicamenta externa progrediamur, quæ pariter plurima ſunt, ac varijs modis conficiuntur, tametſi omnia eandem fere naturam obtinent, nimirum medicamenta, quæ aſtringendi & obſtruendi vim habent.

Inter medicamenta externa ſunt primum peſſaria, quæ, vt ſæpe diximus, ſunt medicamenta duriuſcula, oblongata instar ſuppoſitorij, vt commode mulieribus ſupponi poſint. Et ſit exemplum.

R. Balauſt.
Cort. gran
Myrtillorum ana ʒ ß.
Mellisq. ſ. miſce fiat peſſarium.

Sed aliquando licet huiuſmodi pulueres excipere, vel lana, vel bombyce, vel linteo ſerico tenuiſſimo, ſimul cum albumine oui, oleo coton aut ſimilibus, & ita medicamentum ſupponere. Deinde ſunt medicamēta liquidiora quæ accommodato inſtrumento inſtar clyſteriorum in vterum inijciuntur, quos quidem vteri clyſteres, vt Galenus notat 5. meth. ca. 11. Medici Metrenchytas appellant. Et ſit exemplum:

R. Balauſt.
Cort granat.
Hipociſt.
Acacia
Tragacantē ana ʒ ß.
Decoctionis rubi
Sumach.
Conſolida, vel eius loco decoctionis
Succi plantag. ℥ iiij *miſc.*

Tertio ſunt lotiones & balnea, in quibus mulieres debent inſidere, inter quæ longiori experientia mihi compertum eſt, ſi crura & coxæ mulierum lauentur ſimpliciter aqua frigidiore, tunc ſuperflua menſtrua maxime iuuari, & quandoque ex toto ſupprimi. Sed tamen alia quoque balnea parari poſſunt, quæ ex decocto plantag. portulacæ, lentiſci. myrtillorum, conſolidæ, cort granat. balauſt. & ſimilibus conficiuntur, in quibus quidem ex præcepto Galeni lib 4. meth. & 7. ſumpta indicatione a ſitu partis laborantis, oportet nonnulla permiſcere, quæ vim eiuſmodi medicamentorum ad eum poſſint deducere, ſicut facit Auic. qui ſimul cum cæteris medicamentis admiſcet calamenthum, tanquam reliquorum vehiculum, etſi ille ab ignaris medicis reprehenditur & irridetur, qui methodum conficiendi medicamenta non intelligunt. Poſtremo ſunt linimenta, epithemata, emplaſtra, quæ pectini, dorſo & partibus proximis ſolent adhiberi. Ac primum ſunt olea citoneorum, myrtin. maſtichin. Quod ſi quis præterea velit oleum aſtringens ſibi parare, is Galeni regulam debet ſeruare, quam ille tradit 4. tuend. val. c. 8. Ea vero eſt, ut ſimplicia medicamenta decoquantur in oleo aſtringente, cui præterea adiungatur portio uini uel aquæ, ne medicamēta torrefiant. Decoctio autem fiat in duplici uaſe B. M. appellant, donec uinū uel aqua conſumpta fuerit. Exemplum eſto:

R. Ol. olia aſtringentis, vel omphacini lib. ij.
Cort. granat.
Balauſt.
Rhu obſoniorum
Hypoc. d. ana ℥ j.
Vini auſteri aſtringentis lib. ß. Contundantur omnia craſſo modo, & in vaſe vitreo bene obturato fiat decoctio, vt ſupra.

Deinde ſunt epithemata, quæ ex aquis ſtillaticijs aut ſuccis fieri ſolent.

R. Aquarum roſarum ℥ iiij.
Plantag.
Nenuph. ana ℥. ij.
Troch de camphora
Carabe ana ʒ j ß.
Miſc pro epithemate.

Quod non ſolum extra, ſed etiam intra locos muliebres poteſt adhiberi. Pariter ſunt cataplaſmata, emplaſtra, quæ ex ijſdem medicamentis componuntur, atq; ex ijs, quę hactenus dicta ſunt, facile poſſunt intelligi.

Sed in officinis ſunt duo unguenta, alterum comitiſſæ, alterum decoct. Caſtanearum, quæ inſigni aſtringente

gente

Digitized by Google

gente facultate prædita ſunt, qoorum frequēs eſt vſus apud medicos ad cohibendos ſuperfluos menſes: immo vero ad prohibendum imminentem abortum. Mediei autem ſicut diximus, vt plurimum dorſo, non nulli eriam pectini mulierum hæc medicamenta ſolent apponere, quamuis forte huiuſmodi vnguenta & medicamenta hac in re non taniam operam pręſtent, quantam multi opinatur: cum veriſimile ſit eorum vim noo parum remitti & labefactari antequam ad uterum poſſiot peruenire. Vnde mea quidem ſententia longe magis medicamentis rotta locos mulieris impoſitis, quam eaternis fidendum eſt. Quæ hactenus de ratione immoderati fluaus menſtrui a nobis tradita ſunt, vnius potiſſimum ſymptomatis videntur rationem habuiſſe, ſed iſtud non eſt ſatis, niſi cauſæ ſymptomatis ſimul afferantur. Hæ autem cum ſint plures, certum eſt cuique propriam curandi rationem conuenire. Sed cum non liceat omnia perſequi, nos de ijs tantum vna vel altera, exempli gratia, ſermonē habebimus, quæ cæteris ſunt maioris momenti, & ſrequentiores. Itaque ſi menſes immoderati ex nimia copia ſanguinis: ille ante omnia minuendus eſt, ac potiſſimum ſectione venæ, & ea quidem copioſa, cum hinc nullum periculum virium videatur imminere: ſic tenui victus ratione, atque ijs alimentis, quæ parum nutriunt, exempli gratia, piſciulis, herbis, cucurbitis, & ſimilibus: ſic exereitationibus. frictionibus, & alijs modis licebit ſanguinis copiam minuere. Si vero ſanguinis non copia ſed nimia caliditate, tenuitate, acredine fuerint vitioſus, quod contingit frequētiſſime, tunc præcipue ſeſe offert remittendi, & corrigendi huiuſmodi prauas qualitates indicatio. Et quoniam ſanguis ant maiori ex parte, aur ſemper talis ſit propter calidiorem iecoris intemperiem: idcirco refrigerationi huius viſceris imprimis attendēdum eſt. Et in hoc caſu inter cætera omnia præſidia aquæ thermarum frigidiores habent inſignem prærogotiuam, quales ſuot aquæ B. Virginis, Villenſes, & quæ omniū ſunt efficaciſſimæ, Chalderianę, Sed antequam ad hęc alterantia veniamus, non ſolum vtile, ſed forte etiam neceſſarium fuerit, aliquam leuiorem purgationem adhibere, propter vitioſos humores, quos veriſimile eſt ſanguini permiſceri, atque eſſe tanqnam vehiculū, vnde ille facilius ad vterum deducatur. Itaque redundante flaua bile, excipiatis in bolo caſſiam cum tamarindis, in potione Syr. Roſ. ſolut. Myrobal. & potiſſimum citrin. Rhabarbaro ex ſero lactis, & ſimilibus. Et ſint exempla:

R. Flor. caſſ. recens extracta ℥ j.
Pulpa tamarind. ℥ ß.
Spec diarrhod. ʒ ß. *Miſc. fiat potio.*

R. Myrobal citrin. ʒ ij.
Rhab. elect. ʒ. j. *fiat infuſio a in ſero lactis vel decoctione fructuum q. ſ & facta colatura adde*
Syrup. roſat. ſolut. ℥ j. ß.
Miſce & fiat potio.

Si redundet ſalſa pituita vel melancholia exhibeatis agaricum, myrobal. chebulas, elect. lenit. & ſi opus fuerit confect. hamech. Neq; vero vnquam prętermittendum eſt, quin præcipuæ cauſæ & fonti proſpiciamus, eaempli gratia, cerebro iecori, ventriculo (in his conſiſtit vera curatio) vnde hi humores ſolent originē habere. Victus ratio, vno verbo, ſunt alimēta boni ſucci, facilis concoctionis, & quæ ſpeciatim poſſint quoquo modo ſanguinem craſſiorē reddere, atq; illius fluxibilitatem impedire, qualia forent edulia ea farre, panico, oriza, lētibus, citonea, granata, meſpila, & omnia mala aſtringentia. Herbæ, lactuca, plātago, portulaca, conſolida, poligonum, carnes auicularum, quadrupedū, ac præcipue ſyluestrium, ex quibus, cerebra, pedes, & viſcera omnia, quod cæteris partibus uiderur, viſcidiora, principem locum habent. Potus ſit vel vinum oligophorum, aſtringēs, vel aqua chalibeata, vel aqua in qua plātaginis folia, radices & ſemina decocta fuerint, vel quid ſimile. Atque hactenus de ſuperſ.uo fluxu muliebri.

CAPVT IV.

De Vteri Profluuio, ſeu Menſtruis Albis.

Alias de menſtruis tractantes diaimus profluuiū muliebre, & immoderata menſtrua inter ſe differre, quod manifeſtiſſime colligitur ea Galeno, qui 6. loc. affect. ad fioem primum tractat. de immoderatis menſtruis: deinde tractationem perſequitur tanquam de re diuerſa, de profluuio vteri, quod, ille inquit, muliebre profluuium appellatur. Sic Aenus inter cæteros duo ſeparatim facit capita lib. 16. alterum cap. 64. de nimia menſium purgatione: alterum 65. de fluxu muliebri ex Archigene. Sic Paolus duo ſeparatim facit cap. de huiuſmodi affectibus duobus. Differentia autē eſt huiuſmodi, qood in menſtruis immoderans ſanguis propemodum ſincerus effluit: in fluau autem muliebri plane varia prodeunt excrementa, per quæ vniuerſum corpus ſolet purgari, de quibus poſtea ſtatim ſermonem habebimus. Itaque profluuium vteri, vt ex Galeno colligitur in lib. 3. de ſympt. cauſ. cap. 4. & 6. loc. affect. ad finem cap. 5 nō aliud, inquam, eſt, quam deſtillatio vteri diuturna, per quam vniuerſum corpus expurgatur, quod quidem ſymptoma eaiens immutatum deprauatas vteri fluaiones teponitur a Galeno 3. de ſymptom. cauſ. cap. 4. *Eſſentia.*

Differentiæ huius ſymp. plurimæ ſunt, ſed communiores, & potiores ſumuntur, a qualitate excrementorum, quæ effluunt, quæ, vt dixi, plane varia ſunt. Namque huiuſmodi excrementa, modo rubra, modo flaua, nunc pallida, nunc nigra, quandoque alba, quandoque viridia, interdum ſeroſa & aquoſa, ac forte alijs coloris. & qualitatibus prædita apparent: quæ quidem, inquit Gal. talia ſunt ſpecie, quale eſt id, quod in animante redūdat. Etenim, eaempli gratia, ſi quod effluit quoquo modo rubrū fuerit, ſanguinem: ſi flauum aut ſubpallidum, flauam bilem, ſi album pituitam, ſi aquoſum, ſeroſa excrementa certū eſt redundare in corpore. Sed præter hæc omnia dubiū videtur, an mulieres laborent gonorrhæa, id eſt, ſeminis, profuſione, ſicuti uiri facere ſolent. Noonulli forte conſentientes Peripateticis, qui uidentur mulieribus nullum ſemen tribuere, inquiunt, hoc vitium proprie uirorū eſſe minime mulierum. Quibus ipſe quoque Gal. quoquo modo videtur fauere, qui ubicunque tractat de huiuſmodi ſymptomate, tāquam de proprio uirorum ſymptomate uidetur de illo mentionem facere. Altera autem ea parte, cum mulieres quoque ſicuti uiri habeāt ſuos teſtes & uaſa ſeminaria, eaq; frigidiora & imbecilliora, cum pariter non careant ſemine, atque illo quidem crudiore, & tenuiore, cum demum in mulieribus eædem cauſæ poſſint conuenire, quæ in generanda gonorrhęa in uiris concurrunt: mihi plane uidetur conſentaneum rationi, & rei naturæ, mulieres non minus quam uiros hoc ſymptomate laborare poſſe. Sed illud ootandum eſt, quod mulieres totam huiuſmodi fluxionem, quandocunque & qualiſcunque ea fiat, alba menſtrua ſolent appellare, quod omnino alba quædam excrementa perpetuo cæteris commiſceantur. Nonnulli autem quærunt hoc loco, ſicut non ſolum mas, ſed etiam mulier laborat gonorrhæa, an pariter non ſolum mulier, ſed etiam vir, menſtruarum albarum fluaione poſſit laborare, quæ fluaio in maribus proportione muliebri fluxioni reſpondeat; Etſi uero multi id negant, & potiſſimum adducti argumento, quod mulieres ſint uiris frigidiores, ac propterea pluribus quoque quam uiri abundent excrementis: uetuntamen non mihi uidetur alienum a ratione, & rei natura mares quoque eiuſmodi fluaione laborare. *Differ.*

Ac ſane ego ſentio medicos frequenter hallucinari, qui

qui opinantur, ægrotas profuſione ſeminis laborare, cum magis aliorum excrementorũ fluxione laborent: ſiquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluuium multos annos perdurare, ex quo profluente ſemine neceſſarium foret illos ad extremam maciem, & colliquationem corporis deduci, ſicut iis ſolet contingere, qui immoderato coitu vtuntur, quod tamen non videmus illis contingere.

Cauſa. Conuenit inter omnes legitimam & propriam cauſam profluuij vterini non aliam eſſe, quam nimiam copiam excrementorum. Sed vbi, & quomodo huiuſmodi excrementa generentur, non conuenit inter omnes, cauſa, inquit, Trincauell. quæ corruptum humorem aſſidue gignit, alias in principibus partibus
Locus affectus an vterus. conſiſtit. Sic Mercurialis, & cæteri fere omnes hanc rem tractantes, & conſentientes Trincauellio, cauſam profluuij muliebris, vel in totum corpus, vel in partes principes, vel in vterum referunt. Vnus Alt. contendit vterum nequaquam affectum eſſe, qui inquit, huiuſmodi affectionem nullius determinatæ corporis partis ſtatui, pro ſe afferens Gal. auctoritatem 6. loc. ad fin. Quam quidem Althomari opinionem Mercur. inter cæteros conatur euertere, docens in profluuio muliebri interdum vniuerſum corpus, interdum vterum laborare. Et quoniam, vt dixi, hæc res eſt difficilis, ſed maxime pertinet ad curationem, mihi licet hãc difficultatem, imprimis vero Gal. ſententiam paulo altius examinare, cum vterq; tam Mercurialis, quam Althomarus profiteatur cum Gal. doctrina ſuam opinionem tueri. Itaque Merc. dupliciter aduerſus Althomarum agit: primum quidem verba Gal. quæ ſonant in profluuio muliebri vterum non laborare, ita interpretatur, quaſi non aliud ſignificaret, niſi quod ſæpe vterus ſit affectus, ſed non ſemper. Deinde Mercur. hac auctoritate Auicen. confirmat opinionem, qui ſcribit hoc malum fieri non ſolum ob ſuperfluitatem humorum, verum etiam propter imbecillitatem venarum vteri menſtrualium. Sed ad Gal. accedamus, qui duobus potiſſimum locis de hac re ſermonem habet Altero lib. 6. de loc. affect. capit. 5. Altero 3. de ſympt. cauſ. cap. 4. Priori igitur loco Gal. cum ſermonem habuiſſet de ſympt. quæ retentas menſtruas purgationes ſolent ſubſequi, deinde ad muliebre profluuium tranſit, de quo affectu hæc habet: Verum accidit interdum fœminis vtero nihil laborante muliebre vocatum profluuium, cum vniuerſum corpus per ipſum expurgatur, quemadmodum interdum per renes quoque euacuatur. Contingit potiſſimum iis fœminis quæ tenuiori, & pituitoſiori habitu præditæ ſunt. Has vtique intacto vtero per remedia, quæ toti corpori adhibentur ſanauimus. Hac verborum ſerie, ni ego fallor, tantum abeſt, vt Gal. doceat, in profluuio muliebri ſæpe vterum laborare, quod cõtendit Mercur. vt ille quidem mihi videatur plane contrarium docere, nempe in huiuſmodi ſymptomate hanc partem minime affectam eſſe. Nam præterquam quod illius verbis id ſignificatur apertiſſime, huius quoque ſuæ ſententiæ rationes adiungit. Primam, quod affectio ſit vniuerſi corporis, quæ per vterum expurgatur, ſicut illud per renes quoque quandoque ſolet euacuari. Secundam, quod hoc genus mali mulieribus pituitoſis, laxa & tenera carne præditis, ſoleat imprimis contingere. Tertiam, quæ fundata eſt magno Hippocrat. argumento: Oſtendit autem ſanatio, quod nimirum, ille intacto, & neglecto vtero huiuſmodi mulieres ſanauerit per ea remedia, quæ toti corpori adhibentur. Quod ſi vterus quoq; laboret, vt hæ rationes ſint nullius momenti, imo plane inutiles & falſæ, neceſſarium eſt.

Alter locus Galeni 3. de ſymp. cauſ. cap. 4. Cum Galenus tractaſſet de cauſis ſymptomatum, quæ ad omnes corporis vacuationes generaliter pertinent: mox tranſit ad cauſas ſymptomatum, quæ ad menſium ſuppreſſionem, nec non ad deprauatam omnium quæ ex vtero manant, expulſionem attinent. Itaque primum expoſitis cauſis ſuppreſſionis menſium, de quibus iam ſatis dictum, tãdem, veniens ad deprauatas fluxiones per vterum hæc habet: Cæterum deprauatæ fluxiones per vterum fiunt, expurgato per hanc partem corpore vniuerſo. Vocatur autem id ſymptoma fluxus muliebris. Eſt autem id quod vacuatur perpetuo tale, quale eſt id, quod in animante redundat. Ac poſtremo hæc addit: Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio, propter malum aliquod in ipſo factũ. Quæ hoc loco ſcribuntur a Galeno plane mihi videntur iis conſentire, quæ priore loco L. A. expoſita ſunt, nempe vterum in muliebri profluuio nequaquam laborare. Cum enim ille doceat deprauatam fluxionem vteri, quæ fluxus muliebris dicitur, fieri toto corpore per eam partem expurgato, ac ſimul ſingulorum excrementorũ in corpore redundantium, naturam, & differentias exponat, ſatis cuique poteſt conſtare, huiuſmodi affectum minime eſt vterum, ſed vniuerſum corpus pertinere. Poſtrema autẽ verba manifeſtiſſima mihi videntur illud cõfirmare, quaſi Galenus id velit, ſe hactenus de deprauatis fluxionibus per vterum dixiſſe, in quibus vterus nihil laborat, ſed præter huiuſmodi ſymptomata nonnunquam deprauatam ex vtero vacuationem fieri, in qua aliquod malum in ipſo vtero excitatum eſt. Ac ſane ſi quis diligenter hunc locũ conſideret, & rationes a Galeno expoſitas expendat, is facile, vt puto, fatebitur, de illius ſententia in profluuio muliebri vterum nequaquam laborare. Itaque ego quidem cenſeo, Mercurialem hac in parte Galeni mentem non fuiſſe aſſecutum, ac temere Althomari opinionem redarguiſſe.

Quantum pertinet ad Auicen. locum, quem pro ſe affert Mercur. etſi illius auctoritas parum, aut nihil me mouet, vbicunque ille vult diſcedere a Galeno: Veruntamen nec hic locus Auic. fauet Mercur. Nam Auicen. ſcribit, mulieribus accidere fluxiones ex matrice. & propter multitudinem ſuperfluitatum, & propter debilitatem digeſtionis in venis, non vteri, vt refert, Mercur. ſed in venis menſtruorum. Quæ quidem verba, ſi quis velit interpretari de coctione, quæ fit in venis, ex quibus deinde præparatur materia menſtruorum, forte hæc ſententia a Galeni mente non erit aliena. Sed ad cauſas redeamus. Cum ſtatuium ſit, in profluuio muliebri purgari varia excrementa, qualia redundant in corpore, nulli dubium eſſe debet, quin omnia, quæcunque huiuſmodi excrementa poſſunt gignere, & in corpore coaceruare, cauſæ huius ſymptomatis ſtatuendæ ſint. Etſi vero tradendis proprijs cauſis huius ſymptomatis, plerique omnes admodum confuſe agunt: tamen Galenus ſatis aperte, & accurate mihi uidetur illas explicare, qui in lib. de differ. ſymp. cap. 6. ſcribit fluxum muliebrem fieri, uel propter imbecillitatem facultatis retentricis, vel quia facultas expultrix immoderate mouet, vel propter vitium, & læſionem utriuſq; facultatis, uel demum quia totus ſanguis ſeroſus ac tenuis redditus eſt. Ergo quotieſcunq; in corpore gignuntur, & coaceruantur excrementa, quod fieri poteſt, vel uitio partium naturalium principalium, ac maxime earum, quæ ſeruiunt coctioni, vt ẽ. g. ventriculi, iecoris, uel uitio uniuerſi corporis, quod improbe nutriatur, uel propter externos errores in omnibus ſex rebus non naturalibus, ac potiſſimum uentriculi rõne, tunc ſi facultas retẽtrix fuerit imbecilla, uel expultrix immoderate moueat, uel utraq; facultas laboret, uel totus eo ſanguis tenuior ac ſeroſior reddatur, tunc contingit fluxum muliebrem fieri. Et quoniã Galenus ſæpenumero demonſtrauerat, quando facultates læduntur, & in ſuis operationibus deficiant, hac parte prætermiſſa de facultatibus, ſtatim tranſit, & declarat, quomodo sãguis tenuis & ſeroſus reddatur, qui inquit, huius quoque ſymptomatis multiformem eſſe generationem, & generari propter multas cauſas.

Inter cæteras cauſas profluuij muliebris Galenus poſuerat ſanguinem tenuiorem, & ſeroſum, cuius quidem ſeroſi ſanguinis generatio apud eundem eſt

niul-

Digitized by Google

multiplex, ſiquidem error contingit, vel in facultate ſanguifica, quæ deficit a ſuo munere, quod in hydrope apparet manifeſte, vel error contingit in facultate ſeparatrice, quæ id non poteſt ſeparare, quod in ſanguine tenue, & ſeroſum eſt, vel in facultate expultrice, quæ partem ſanguinis ſeroſam non poteſt purgare, vel demum error contingit in facultate retentrice, quæ immoderate fungitur ſuo munere, nec non cute denſata, & renibus conſtipatis: ex quo ſumma cum ratione fit, vt ſanguis tenuis, & ſeroſus propter varias cauſas tenuiotus videatur in corpore redundare. Hunc locum Galeni ego volui paulo longius tractare, quod nemo hactenus videatur illum intellexiſſe, & explicare. Mercur. inter cæteros inquit hunc locum valde eſſe difficilem, atque in eo explicando multum laborat, ſed mea ſententia infeliciter, quia minime Galeni mentem aſſecutus, totam illius doctrinam ac totum eiuſmodi locum peruertit. Cum enim Galenus perſpicue & diſtincte exponat, primum cauſas fluxus muliebris, deinde cauſas tenuitatis, & ſeroſitatis ſanguinis, ſicuti iam ſatis explicauimus, Mercurialis vtraſque cauſas confundit, ac ſi omnes ad fluxum muliebrem pertineant, adeo, vt ille tandem quærat, quomodo fieri poſſit, vt propter læſionem facultatis retentricis, quæ magis retineat quam conueniat, quomodo, inquam, fluxus muliebris fieri poſſit, cum ſit magis conſentaneum rationi, valida exiſtente facultate retentrice fluxionem magis cohiberi, quam prouocari, quod quidē problema nihil ad rem pertinet: ſiquidē Galenus non inquit, robur facultatis retentricis eſſe in cauſa, vt fiat fluxus muliebris, quod ab omni ratione, & a ſe ipſo, & a natura eſſet alienum, qui inter cæteras cauſas huius ſymptomatis poſuerat primo loco imbecillitatem facultatis retentricis, quippe robur, & imbecillitas contraria ſunt, repugnant inter ſe, nec ſimul poſſunt conſiſtere: Sed Galenus docet propter errorem facultatis retentricis, quæ immoderate fungitur ſuo munere, ac præter modum retinet, quæ non ſunt retinenda, propter hanc cauſam ſanguinem reddi tenuiorem & ſeroſiorem, quod quidem conuenit rationi, nec vllam in ſe continet difficultatem.

Signa quæ fluxum muliebrem demonſtrant, vel
Signa patognom. hoc vno argumento fiunt euidentiſſima, quod loci muliebres perpetuo ſint humidiores, & madidi, de quibus loquutur ſpeciatim Hippocrat. 2. de morbis mulierum pag. 353. ad finem in Frobeniano. Sed præterea apud Auicen. Paul. Aet. ſunt alia ſigna animaduertenda, exempli gratia faſtidium ciborum, difficilis ſpiratio, improbus color vniuerſi corporis, & alia id genus, quæ facile ad redundantiam excrementorum, ac ad malum corporis habitum poſſunt referri.
Signa diff. Sed cum varia omnia fluant excrementa rubra, pallida, alba, &c. quæ perpetuo apud Galenum talia ſunt ſpecie, quale id eſt, quod in animali redundat, ante omnia oportet nos intelligere, qualia nam excrementa profluant, & redundent in corpore, in qua cognitione, & diſtinctione fere tota ſumma huius erroris videtur conſiſtere. Etſi enim ex colore, habitu corporis, excrementis, & præcedente victus ratione non eſt admodum difficile de redundante excremento iudicium facere, tamen huius adhuc quoddam ſignum ac facile experimentum traditur ab Hippocrate 2. de morbis mulierum, quod ſine labore poteſt nos deducere in cognitionem huiuſmodi humorum. Illud vero eſt, vt lintea infecta arefacta, ex ſimplici aqua lauentur, & ſiccentur in vmbra, & poſtea inſpiciātur diligenter, ſiquidem ea ratione lota, & ſiccata manifeſtiſſime colorem redundantis excrementi ſolent referre, quod quotidiana experientia demonſtrat eſſe veriſſimum. Verum hoc non eſt ſatis: etenim facti vbi certi fuerimus, hunc vel illum humorem hoc vel illud excrementum redundare, id prætetea neceſſario requirendum eſt, quomodo huiuſmodi humores in corpore generentur, vt ne in eum errorem incidatis, in quem Galenus inquit medicos frequenter incurrere, & in quem quoque fatetur ſe incidiſſe libro de præcogn. ad poſthum. 6. Dum medici euacuant id excrementum quod redundat in corpore, ne autem aliud ſimile illic generetur non prohibent, ſed nec difficile eſt illud intelligere. Si enim humores fuerint billioſi, & calidiores, quales referunt colores flaui, pallidi, virides, liuidi, tunc maiori ex parte illi vitio iecoris generantur, quod membrum calida & ſicca intemperie laboret. Si fuerint humores pituitoſi, quales referunt colores albicantes, tunc eorum generatio pendet, vel ex multis humoribus ac deprauata victus ratione, vel ex ventriculo, qui aliqua intemperie ac potiſſimum frigida & humida laboret. Si fuerint humores ſeroſi, hoc vix ſine iecoris vitio poſſit fieri, quod aliquo modo ſit refrigeratum, adeo vt probum ſanguinem nequeat generare. Hoc idem de cæteris excrementis, ſi quæ ſunt, ſtatuendum eſt. Poſtremo autem ea reſtant ſigna, quæ fluxionem muliebrem a Gonorrhæa, & fluxu ſeminis poſſunt diſtinguere, quæ quidem ſigna potius quibuſdam ſignis coniecturalibus quam certis ſignis haberi poſſunt. Namque ſemen profluens quoquo modo craſſius eſt, profluit minore quantitate, & minus fætidum, fere ſemper coloris albicantis. Contra vero cætera excrementa ſunt tenuiora, copioſiora, fœtidiora, neque eundem ſemper referunt colorem. Sic mulieres longe magis in gonorrhæa, quam fluxu muliebri tabeſcunt, & conſumuntur, ex coitu melius ſe habent, quibus porro licet addere præcedentem victus rationem pleniorem, delicatiorem, ac maxime alimentorum, quæ poſſunt ſemen gignere, & augere, abſtinentiam veneris; & alia id genus. Sed iam aggrediamur curationem, hic duæ præcipue ſe offerunt nobis indicationes. Prima eſt, quæ *Indicationes curatiuæ.*
pertinet ad purgationem vniuerſi corporis. Secunda, quæ pertinet ad tollendos morbos earum partium, propter quos morbos varia illa excrementa generantur. Verum autem liceat ſatisfacere ijs indicationibus, ſciendum eſt, generaliter huiuſmodi ſymptoma, *Prognoſ.*
qualecunque illud fuerit, & a qualicunque cauſa proueniat, ad medicandum periculoſum, & pernicioſum eſſe, nec niſi difficile curari, ac mulieres ſæpenumero ad malum habitum, ad hydropem, & tabem, & alia grauiſſima mala deducere. Sed inter cæteras mulieres muliebri fluxu laborantes ſterilitate tanquam proprio, & inſeparabili ſymptomate ſolent laborare. Verum nulli dubium eſſe debet, quin pro varia cauſa, pro profluente varia materia, pro varia temperie, ætate, & alijs differentijs, nonnullæ mulieres facilius, nonnullæ difficilius, aliæ nulla ratione poſſint ſanari. Sed ſupponamus eſſe ſpem aliquam curationis, & illam aggrediamur, & incipiamus a purgatione redundantis humoris. Et quoniam huiuſmodi humores redundantes, ſicut dictum, poſſunt eſſe multiplices, ad veſtram vtilitatem ſingulos breuiſſime perpendamus, incipientes a bilioſo humore. Hoc autem loco antequam curationem incipio, id cupio vos memoria tenere. Nullum forte ſymptoma, nullum forte morbum deterius ac pernicioſius curari, quam fluxum muliebrem, ſiquidem nemo fere eſt, non ſolum ex mulieribus, & vulgo, ſed etiam ex vulgaribus medicis, qui non principio, & omni tempore vtatur ſuis medicamentis aſtringentibus, roſis, oſſibus meſpilorum in puluere, corallis, maſtiche, Acacia, hypociſtide, & ſimilibus, quæ quidem temere adminiſtrata, & ante communem corporis purgationem, impedita excrementorum fluxione, poſſunt eſſe in cauſa, ut talia excrementa alias præſtantiores partes petant, & grauiſſima pericula ſecum afferant. Quod inter cæteros præclare notat Aetius lib. 16. cap. 66. quare vos perpetuo diſcatis ab eiuſmodi pernicioſo errore cauere. Pro purgatione bilioſi humoris cum morbus dat inducias, primo leuiori aliquo medicamento licet aluum lenire, & inter cætera omnia, caſſi in hoc caſu videtur pro-

ptie

prie locum obtinere, etſi non ignoro, plurimos medicos ab vſu caſſiæ in mulieribus abſtinere. Lenita aluo communiter practicantes prope omnes nihil cogitāt de ſecanda vena, a quo remedio redundantibus bilioſis humoribus docent perpetuo abſtinendum eſſe, de qua re alias. Vos contra, ſi præſentes ſcopi conueniāt, nullo modo hoc remedium prætermittatis, ſecando venam dextri cubiti. Ex quo præſidio duas maxime vtilitates licet vobis conſequi, alteram reuulſionem a partibus ſubiectis & laborantibus ad partes ſuperiores, alteram refrigerationem ipſius iecoris, quod membrum, vt diximus, & paulo poſt repetemus, fere ſemper laborat. Secta vena præparetur materia cum ijs, quæ moderate refrigerant, & moderate abſtergunt, qualia ſunt ſyr. recens, de cichorea ſimplex, de endiu. de ſoncho. Decocta item ſint cichorei, ſonchi, plantaginis & ſimilium. Deinde accedatis ad purgationem cum tamarindis, myrobal. citrinis, cum Rhabarbaro, quod eſt præſtantiſſimum. (Tamarindi hoc loco conueniūt, quia parum conſtringunt, in initio vero non admittantur.) Illud poſtremo memoria tenēdum eſt, vt caueamus a valentioribus & ſcammoneatis medicamentis. Demum vero facta ſemel, aut ſi opus ſit, repetita purgatione ad partem præcipue laborantē, tanquam ad cauſam & fontē, vnde eiuſmodi humor originem habet, deueniendum eſt. Hæc autem pars non alia quam iecur ſtatui poteſt aut debet. Itaque hoc tempore licet vtilis medicamentis, quæ calidam iecoris intemperiem poſſunt auferre, intra ſaccharo roſ. violaceo, ex floribus cichorei, confect. diarrhod. trium ſandal. ſero lactis, aquis thermalibus frigidioribus: extra inunctionibus, epithematibus, balneo aquæ dulcis, & cæteris id genus præſidij, de quibus in publicis lectionibus latis diximus.

Diximus de purgandis humoribus bilioſis. Si redundent humores pituitoſi, lenienda eſt aluus cum melle roſ. ſol. vel hiera ſimpl. vel hiera ſimul cum caſſia, præparetur materia cum ſyrup. de betonica, de hyſſopo, cum melle roſa. cum betonica, Meliſſa, hyſſopo, & ſimilibus. Poſtremo ad purgationem accedendum eſt, cum agarico, turbith, Mirobal. cheb. hiera, pachij, diacathol. & diaphæn. Quod ſi pituita fuerit ſalſa, tunc confectio Hamech vel pilulæ cochiæ forent præſtantiſſimæ. Hic pariter omnes prætermittunt ſectionem venæ, propter copiam humoris crudioris & frigidioris. At vero niſi maxima vrgeat cruditas, adeo vt vel in præſentia, vel in poſterum aliquod periculum viribus videatur imminere, nec mea ſententia huiuſmodi præſidium eſſet prætermittendum. Et quoniam vbicunque lædunt pituitoſi humores in corpore, ventriculus ſemper fere laborat, & quidem maiori ex parte intemperie frigida & humida. Idcirco poſt purgationem ille calefaciendus, ſiccandus, roborandus eſt: extra cum ol. nardino, de abſynthio, cum fomentis ex decoct. menthę, calamenthi ſimilibuſque: intra, cum Aromat. roſato, diacymino, diacalamenthn, cum magnis antidotis Theriaca & Mithridat. Verum ſciatis, aquas thermarū calidiores inter omnia pręſidia principem locum obtinere.

Ac ſane id ego vobis vere poſſum teſtari, me plurimas mulieres vidiſſe hac differentia fluxus mulieris laborantes, quæ potione potiſſimum aquarum Aponenſium prorſus ſunt liberatæ. Si totum corpus ſcateat humoribus melancholicis, qui ſint exuſti, & acriores, quod potiſſimum vitio iecoris ſolet contingere, eadem fere inſtituenda eſt curatio, quæ de redundantia bilioſi humoris tradita eſt. Leniatur aluus cum caſſia, cum elect. lenit. & modica portiuncula hieræ ſimpl. incidatur vena dextri cubiti aut ſiniſtri ſi lien male fuerit affectus, præparetur materia cum ſyrup. de fumo terræ ſimpl. de borrag. cum decoct. cichorei, borrag. bugloſ. ac demum purgetur cum myrobal. nigris, ſena, epithymo, ſed præ cæteris omnibus cum cort. hellebori nigri, aut cum medicamentis compoſitis, el. diacath. conf. hamech. &c. Demum vero ſi in fluxu muliebri prodeunt excrementa aquea, & ſeroſa, habetis curationem traditam a Galeno in muliere nobiliſſima Romana in libro de præcognit. Et quoniam huiuſmodi hiſtoria, & ſanatio continent nonnullas arduas difficultates, & digna eſt maxima notatione: mihi libet paulo accuratius eam perpendere, & examinare. Conſulto prætereo totam narrationem hiſtoriæ, etſi illa eſt pulcherrima, & lectione digniſſima, cū ea facile poſſit legi ab vnoquoque apud Galenum: ſed ſtatim venio ad partem, quæ curationem ſpectat. Laborante ergo vxore Boethi muliebri profluuio, illius vir præcipuos quoſque Romanos medicos, atque inter cæteros Galenum pro illius conſultatione, & curatione conuocauit.

Inter quos conuenit, ea remedia fore adminiſtranda, quæ ab Hippocrat. & alijs poſt Hippocratem optimis quibuſque medicis tradita fuiſſent, quæ in ſumma eo tendebant, vt non ſolum vterus, ſed etiam vniuerſum corpus exſiccaretur. At vero cum hac inſtituta ratione curandi, morbus deterior in dies videretur reddi, iure medici hæſitabant, & maxime cupiebant ad alium curandi modum tranſire, ſed tamē nihil melius, vel ratione, uel experientia inuentum illis occurrebat, quam id, in quo optimi quique medici paulo ante conſenſerant: qui forte memoria tenebant, oraculum Hippocr. 2. Aphor. 52. Interea huic matronæ tumor in vtero factus eſt, qualis vtero gerentibus ſolet apparere, adeo, vt nonnullę mulierculæ exiſtimauerint eam prægnantem eſſe, ſed improuiſum quoddam accidens huiuſmodi ſuſpicionem plane deleuit. Cum enim mulier aliquando lauaretur, id contigit, vt in primo balneorū cubiculo uehementiſſimis doloribus correpta, quales parientibus ſolent aduenire, aqueum humorem adeo copioſum excreuerit, vt animo deficeret: ex quo protinus venter detumuit. Itaque ſingulis medicis hæſitantibus, & dubijs quid facto opus foret, qui nec ſperabant priore inſtituta curatione mulierem poſſe ſanare, nec ad aliud curationis genus audebant trāſire, factum eſt, vt Galenus noctu de hac re cogitans, illi in mentem venit, ſe in hac muliere inſignem circa hypochondria mollitiem deprehendiſſe, adeo ut illius carnes lacti, quod coagulatur, nondum tamen in caſeum obduruit, ſimilis fuit. Ex quo in eam ſententiam venit; quod mulier frigidæ inſigniter, & humidæ eſſet temperaturæ, nō ſolum ſiccandæ nimiæ humiditati, ſed etiam calefaciendæ nimiæ frigiditati inſiſtendum eſſe. Itaque ad particulares deueniens indicationes, ita ſecum ipſe ſtatuit: Primum in victus ratione potum admodum paucum, & reſtrictum conuenire.

Deinde redundantem humorem noxium purgandum eſſe per cutē, adhibita frictione totius corporis, ex melle multum quidem concocto, tamen tantum refrigerato, ut aquæ fontanæ æſtiuo tempore foret ſimile, nec non per vrinam, & aluum, cum ijs medicamentis, quæ poſſunt, & lotium prouocare, & per aluum attrahere. Cum vero Galenus ita ſecum ſtatuiſſet, quod forte illi cum cæteris medicis non omni ex parte conueniret, id facile a Boetho impetrauit, vt ſolus decem dies uxoris curam ſuſciperet, qui primum medicamēto aqueum humorem per aluum purgante uſus eſt: deinde aquam in qua aſarum, & apium ferbuerat, illi bibendam exhibuit. Et cum (duobus primis diebus hæc remedia fuerunt adminiſtrata) uterus minus cœpiſſet fluere, rurſum tertio die medicamento per aluum purgante uſus eſt, quod illi propoſitum fuiſſet, ea, quę per uterum fluebant, non ſolum per vrinam, ſed etiam per aluum deriuare. Poſt hęc Galenus mulierem quotidie melle vnxit, & corpus fricauit linteo primum molliſſimo, deinde aſperrimo, & accommodatam victus rationem inſtituit. Qua quidem ſimplici, & compendiaria curatione factum eſt, ut ſpatio 15. dierum nullum prorſus morbi ueſtigium apparuerit, ac mulier tranſa-

cto

ſto menſe beſie colorata reddita fuerit, & priſtinum naturalem habitum recuperauerit.

Ex huiuſmodi curãdi ratione a Galeno licet multa colligere, quæ ſunt maxime notatione digna. Sed non paucis cõtenti erimus. Primũ notandũ eſt, multos medicos hallucinari, qui ſunt in ea opinione, profluuium muliebre generaliter eſſe morbũ frigidũ, & ab humoribus frigidis ortum habere. Etenim etſi Galenus aſſerit in hac muliere morbũ frigidum fuiſſe, tamen nõ id de omni profluuio ſtatuẽdũ eſt, vt docet Althomarus, & alij quamplurimi, cũ in Galeni doctrina certum ſit non ſolũ humores frigidos, ſed etiam calidos poſſe in corpore redundare, & profluuiũ muliebre efficere. Deinde notãdus eſt error Trincauel. Iacchini, Mercur. & aliorum, quicunq; oſcitanter Galenũ leguot. Etenim omnes inquiunt, Galenum iuſſiſſe, vt mulier in calida maris arena decumberet: cum tamẽ Galenus fateatur aperte, & cæteros oẽs medicos, & ſeipſum nõ ſine errore hoc remedio vſos fuiſſe. Demũ notãdus eſt error, omnibus cõis vno excepto Althomaro, qui de vtero ſunt admodum ſolliciti, ac plurima afferunt remedia ad illum pertinentia, quaſi vterus quoque laboret, & remediorum indigeret, cum tamen Galenus aperte doceat, in profluuio muliebri vterum nihil laborare, & omnes mulieres intacto vtero ab illo ſanatas eſſe, vt ſupra dictum, ac certiſſimum ſit in hac ipſa matrona vteri profluuio laborãte, Gal. nihil de vtero cogitaſſe, ac nullius vterini præſidij mentionem feciſſe. Sed ad curationem Galeni reuertamur, in qua id potiſſimum reuocatur in dubium, quomodo ille in profluuio muliebri ad deriuandam materiã ex vtero vſus fuerit medicamentis, quæ prouocandi lotij vim habent, cũ hæc eadem medicamenta videantur, non minus lotiũ, quã ipſos menſes prouocare, quod a bona methodo medẽdi alienum eſſe videtur. Qua enim ratione licet ſimul excrementa ab vtero deriuare, & ad vterum deducere? Vnde Aetius inter cæteros lib. 16. cap. 68. nullo modo probat medicamenta prouocantia lotium quamobrẽ Auer. 7. colliget cap. 4. ita inquit: Medicinæ purgantes ſunt medicinæ prouocãtes vrinam, & quod prouocat vrinam, eſt de genere prouocantium menſtrua; eius ſententiam probat Franciſcus Valeſius lib. 5. epidem. commento 17. in Lariſſa. & alii quamplurimi. De hac ardua difficultate multi multa loquuntur; ſed prætermiſſis aliorum reſponſionibus, ego meam ſententiam breuiter proferam. At primum nulli dubium eſſe debet, quin hæc deriuatio ad aluum, & veſicam ab vtero rationi, & doctrinæ Galeni cõſentiat, qui ſcribit 5. metho. 3. quæ per aluum fluũt, vel per ſedem, pariter quæ per vterum erumpunt, ea per vrinas, vel per aluum transferenda eſſe, & deriuanda. Ad propoſitam difficultatem quomodo medicamẽta prouocantia lotium in profluuio muliebri poſſint conuenire, cum eadem valeant menſtrua prouocare? Reſpõdet Galenus: quędam reperiri medicamẽta, quæ ita prouocant lotium, vt nullo modo poſſint menſtrua prouocare. Quo loco ſciendum eſt ex Gal. de Simpl. medicamentis cap. 22. eſſe in tria genera medicamentorũ: ad prouocandum lac, ad prouocandum menſes, ad prouocãdum lotium accommodata, quæ omnia in eo conueniunt, vt ſint calida, differũt autem partim caloris menſura, partim quod quædã deſiccant, quædam non. Nã medicamẽta quæ non deſiccant, & moderate calorem faciũt, lactis generando, vtilia ſunt. Quæ vero plus calefaciunt, nõ tamen valenter deſiccant, menſtruis prouocandis cõueniunt: quæ autem ſimul calefaciunt valenter, & deſiccant, vrinas prouocant, quæ quidem propterea peculiariter diuretica, id eſt, vrinam mouentia dicuntur. De quibus medicamentorũ generibus ita habendum eſt: duo priora, lac nimirum gignentia, & menſes prouocantia, lotium quoque prouocare: tertium vero genus altera ex parte ſolas vrinas mouere abſque eo, vt poſſint, vel lac gignere, vel menſes prouocare. Quãobrem cum Galeni doctrina facile eſt reſpondere, in fluxu muliebri ea conuenire medicamenta, quæ proprie diuretica dicuntur, & ita mouent lotium, vt menſes nequaquam poſſint mouere. Verũ huiuſmodi reſponſio nulla eſt, propterea, quia Galenus in curãda vxore Boethi fatetur, ſe vſum fuiſſe potione, in qua aſarũ, & apiũ incocta fuerant; quæ ambo medicamenta ab eodem Galeno 5. ſimpl. nec non 8. ſimpl. cap. de Aſaro inter ea medicamẽta, quæ non ſolum lotiũ, ſed etiam menſes poſſunt prouocare, recenſentur. Plerique cẽs reſpondent, medicamenta prouocantia menſes id facere dupliciter; vno modo primũ & per ſe, altero modo ſecundario, & per accidens, ex quo colligunt medicamenta diuretica, qualia ſunt aſarum, & apiũ, ſecundario, & per accidens menſtrua prouocare. Sed mea ſententia, neq; huiuſmodi reſponſio tollit difficultatẽ: nam primo Galenus lib. 5. ſimp. numerat aſarum cum ſabina, calamentho, pulegio, dictamno, cinnamomo, ariſtolochia, & alijs id genus medicamentis, quæ omnia, inquit ille, abſolutas retentiones purgationũ vteri ſanare: quæ quidem medicamenta puto neminem dicturum eſſe per accidens mẽſtrua prouocare. Deinde vtcunque concedamus, aſarum, & apium non primũ, & per ſe, ſed ſecundario, & per accidens menſtrua prouocare, id nihil eſt, quoniã ſiue vno modo, ſiue altero id fiat, iam materia ad vterum deducitur, quod deriuationi repugnat, atq; ex communi methodo nullo modo videtur conuenire. Quid igitur dicendum eſt? ego quidem id primum fateor, quod puto a nemine poſſe negari, de ſententia Galeni nonnulla eſſe medicamenta, quæ proprie diuretica videntur, tali nimirum, & tanta caliditate, & ſiccitate prædita, vt ſolum vrinas, nequaquam menſtrua poſſint prouocare. Deinde vero, & illud addo, nonnulla quoque eſſe medicamenta, quæ poſſint vtrumque, & vrinas mouere, & menſtrua prouocare. Ac primo id confirmo, aſarum, & apiũ inter hęc medicamenta reponẽda eſſe, quæ vtramq; purgationem, & per vrinas, & per mẽſes poſſunt iuuare, quæ pariter duæ conditiones in doctrina Galeni nullam mihi videntur continere difficultatem. Sed quomodo in fluxu muliebri medicamenta prouocantia menſes conueniunt? ego dicam libere quod ſentio, etſi id videatur alicui paradoxon, & Galeni doctrina alienum. Dico igitur, in fluxu muliebri medicamenta quędam diuretica conuenire, quod ea per lotiũ ſicut alia purgantia per aluum poſſint ab vtero ſeroſa, & aquoſa excrementa deriuare. Quod ſi hæc eadem medicamẽta poſſint menſtrua quoq; prouocare, eiuſmodi incommodum leuiſſimum, ac fere nullius momenti cenſendum eſſe, ac potiſſimum, ſi illud comparetur maximæ vtilitati, quã ægri, vel ægræ ex prouocatione lotij percipiunt. Cum enim corpus ſcateat excrementis frigidis, & ſeroſis, ſi illa medicamentis calidis, & ſiccis corrigantur, & quaſi ſanguinis formam recipiant, ex quo deinceps materia menſibus ſubijciatur, id mihi videtur, aut ſine aliquo periculo, aut forte etiam non ſine vtilitate fieri poſſe. Nam quatenus ad vterũ pertinet, propter quam potiſſimum cauſam prouocatio menſiũ ſuſcepta videtur, ſi memoria repetamus, quæ ſupra diximus cum Galeno, in fluxu muliebri vterum nequaquam laborare, vtique huiuſmodi medicamenta prouocantia menſes, multo minus videri poſſunt noxia, periculoſa, & a proba medendi methodo abhorrere, ſiquidẽ Gal. 3. meth. c. 7. vbicunq; de huiuſmodi reuulſione, & deriuatione ſermonẽ habet, docet, a renibus, veſica, vtero, & alijs partibus reuellendũ, aut deriuandũ eſſe, ſi illæ inflammatione, aut aliter laborent. Quod quidem maxime conuenit rõni, vt ne maior copia excrementorum ad locũ laborantem trahatur. Quamobrem vtero neque inflammatione, neque vllo modo laborante, iure ſicut Galeno, & nobis licebit ijs vti medicamentis, qualia ſunt aſarum, & apium, quæ valent non ſolũ vrinas mouere, ſed etiã menſtrua prouocare.

Concludendo igitur fluxu muliebri redundantibus humoribus frigidis, & aquoſis ex Galeni doctrina. atque

que ex loco ſummæ rationis eſt, vt huiuſmodi humores deriuentur primo per aluũ, per accommodata purgantia medicamenta, deinde ad veſicam, per medicamenta diuretica: ac poſtremo ad cutem per frictiones, linimenta, & ſimilia. & ſi quis iunior id quoque cupit intelligere, qualia nam ſingula hæc medicamenta eſſe debeant, Galenus nullius purgantis mentionem facit, ſed ea ſunt multiplicia, de quibus in tractatione de hydrope diximus diffuſe. Inter cætera autem vel alterũ, uel ſuccus radicis irridis mihi maxime probantur. Exempli gratia.

℞. *Spec. pil. aloephang.* ʒ ß.
Elaterij gr. iij. Miſ. fiant pilulæ.
Vel:
℞. *Succi ireos recenter extract.* ℥ ij.
Manna Calabrenſis electæ ℥ j. *Miſc.*

Quatenus autem pertinet ad medicamenta diuretica, iam audiuiſtis, Galenum uſum fuiſſe alaro, & apio, decoctis ex aqua, quæ nullo modo mihi videntur, prætermittenda, aut permutanda. Si quis autem velit, & alia experiri, præterea ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, dauci, & alia quam plurima, de quibus Galenus loquitur cum alijs locis, tum maxime de S. med. cap. 13. Demum vero præſidia quæ per cutem redundantẽ humorem poſſunt euacuare, apud Galenum fuerant frictio totius corporis cum linteo primum molliore, deinde aſperiore, nec non inunctio ex ſolo melle multum quidem cocto, ſed inſtar æſtiuæ aquæ fontanæ refrigeratæ. Quæ item præſidia facilia, & optima ſunt, ſi quis melli velit addere ol. chamomel. amygd. amar. vel quid ſimile, aut prætermiſſo melle ſolis oleis vti, neque iſtud mea ſententia foret inutile. Ceterum ego quidem non puto, Galenum in vxore Boethi curanda ijs propoſitis remedijs contentum eſſe, ſed alijs quoque præterea vſum fuiſſe: atque ijs præcipue, quæ generationis ſeroſi excrementi rationem haberent, alioquin ille in eo errore perſeuerasset, in quem fatetur ſe vna cum alijs medicis incidiſſe, dum illi quidem quod abũdat, euacuarunt: vt autem nihil amplius generetur, non impediunt. Et quoniam nulli dubium eſſe debet, vbicunque humores ſeroſi, aquoſi, frigidi generantur, quin iecur principaliter, quod eſt inſtrumentum generandi ſanguinis, lædatur, & quidem intẽperie frigida, & humida, rationi conſentaneum eſt, Galenum poſt purgationem, & deriuationem ab vtero huius præcipue membri ſollicitum fuiſſe, atque illa præſidia adminiſtraſſe, partim interna, partim externa, quæcunque ad tollendam huiuſmodi iecoris intemperiem ſunt accõmodata, de quibus quidem præſidijs, cum nos diffuſe tractauerimus in publicis lectionibus priuatis, & proprijs locis, non eſt, vt hoc loco iterum inutiliter tractemus, ſiquidem illa omnia ad hunc locum debent trãſferri.

CAPVT V.

De Conceptu ſecundum Naturam.

Ab ordinis POſt tractationem de menſtruis abſolutã, ſequitur tractatio de ijs, quæ pertinent ad conceptum & partum hominis, in qua re conſeruatio totius humani generis conſiſtit. Iam diximus ad generationem hominis diſtinctionem vtriuſque ſexus maris & fœminæ, nec non coniunctionem vtriuſque neceſſariam rem fuiſſe; quomodo autem hæc admirabilis naturæ operatio fiat, declaratur a Galeno 1. ſem. 4. qui inquit, ſimul coeuntibus mare & fœmina ſemen viri ad vterum mulieris atque omnibus illis partibus expeti, attrahi, extendi & dilatari, atque ea eo propter illius continuitatem lentorem & craſſitiem accedente calidorum corporum acceſſione ante omnia membranam fieri, ſicuti illis tenuibus placentulis vel acetabulis contingit, quæ a dulcioribus piſtoribus conficiuntur. Etenim ſicuti piſtores liquidam aliquantulum pultem ex farina & aqua factam ſupra ferreum quoddam inſtrumentum latum & calidum inducunt, & illo compreſſo ſtatim nebulam conficiunt: ita natura ea ſemine quaſi quadam pulte in vtero, quaſi inſtrumento piſtorio ſe comprimẽte, ac ſemeo dilatante didicit membranam fabricare, quæ tamen ab ipſo vtero ſicuti nebula a ferreo inſtrumento ſeparata eſt, in qua deinceps membrana, Græci χορίον vocant, multæ venæ & arteriæ generantur, quæ varie admodum implicitæ tandem inuicem colliguntur, aliquæ in maiores quoſdam caudices, & ramus ſimul coeunt, ex quibus pollea, & aliæ duæ tunicæ, & totus fœtus plane admirabili ratione conficiuntur, ſicuti eleganter, & diffuſe explicatur a Gal. lib. de for. fœtus de ſem. 15. de vſu par.

Quoniam vero ſicuti ex vna parte ſatis cuique poteſt conſtare, ad humani corporis fabricam vtrumque & marem & fœminam concurrere, ita ex altera non ſatis conſtat, quonam modo uterque concurrat, & quidnam vterque præſtet, quod alias ſum vobis pollicitus, mihi libet hanc rem accurate, ſed, vt quam breuiſſime potero examinare, cum diſputatio ſit cognitione digniſſima, & ad noſtrum inſtitutum de conceptu hominis maxime pertineat. *Cauſa.* Itaque eſt celebris & a dio agitata controuerſia inter Ariſtotelem & Galenum, in qua diſputatione, vt perſpicue & ordinate agamus, omnium primum ſententia vtriuſque partis, quibus vtraque vel conueniat, vel diſſentiat, explicabimus. Deinde argumenta & rationes tam pro Ariſtotele, quam pro Galeno, non quidem omnes, ſed ſolidiores & efficaciores proferemus. Poſtremo pro Galeno, cuius opinionem tanquam ueriorem cogimur amplecti & tueri, aduerſarias rationes, & Ariſtotelis, & ſuorum ſequacium pro viribus conabimur confutare.

Qualis fuerit ſententia Ariſtotelis de cauſis effectricibus, & materia humani fœtus non ſatis conſtat, *Sentent a Ariſtotel.* neque illius interpp. & ſectatores hac in re omni ea parte conueniunt. Nonnulli docent, Ariſtotelem ita ſentire: ſemen viri ſanguini menſtruo nudam facultatem, & uim efficientem impertiri, ac deinde illud uel extra uterum effluere, uel in ſpiritum aut flatum diſſolui. Alij uiros non ſolum uim efficientem, ſed etiam materiam fœminas ſolam materiam præſtare: alij mulieres præter menſtrua; neque ſemine priuari, ſed illud eſſe frigidius, tenuius, & ineptum ad generationem t ac forte alij aliter ſentiunt. Quæ quidem opinionum uarietas inde uidetur originem habuiſſe, quod Ariſtoteles uarijs locis de hac re tractans admodum perplexe loquatur, nec ſatis uideatur ſuam ſententiam explicare, id quod facile unuſquiſque intelliget & fatebitur, qui locos præcipuos uoluerit euoluere, in quibus de hac re agitur. Sunt autẽ 1. de gen. anim. 17. 18. 19. & 20. nec nõ 2. gen. anim. 3. Cæterum vtcunque cenſuerit Ariſt. de qua re mihi longius laborandum aut agendũ non eſt, illud noſtro inſtituto in præſentia ſatis fuerit, quod ſere conuenit inter omnes Ariſtotelem in ea ſententia fuiſſe, ſemen uiri in generatione fœtus ſolum efficiendi uim, nullam materiam præſtare: fœminas ſola menſtrua tanquam materiam, minime efficiendi uim cõferre. De ſententia Galeni non eſt, ut multum laboremus, qui illam explicat apertiſſime, ac pro illa aduerſus Ariſtotelem diſputat diffuſe cum alijs locis, tum maxime in lib. de ſemine. Itaque *Gal.* Galenus ſentit ad generationem fœtus vtrunque, & uirum, & mulierem duplici ratione concurrere. Virum quidem ſemen tanquam efficiens, & materiam conferre: Mulierem & menſtrua, & ſemen non ſolum pro materia, ſed etiam pro efficiente exhibere, adeo vt uterq; in eo conueniat, ſemen uiri efficientis cauſæ, mẽſtrua mulieris materialis cauſæ locum teneret: in eo uero diſſentiat, ſemen uiri materiam præſtare, menſtrua & ſemen mulieris efficiendi uim conferre.

R Quod

An ſemen viri materiæ rōnem præſtet in generatione.

Quod vtrumque Ariſtot. negat, Galenus fatetur. Quoniam vero Ariſtotelis opinio duo continet capita: alterum quod ſemen viri duntaxat qualitatem, & vim efficientem, minime quantitatem, & materiam conferat: alterum quod mulieres ſolam materiam minime efficiendi facultatem præſtent: clarioris doctrinæ cauſa mihi liceat de vtroque ſeparatim illius proprias rationes afferre, quæ potiſſimum colligi poſſunt ex locis propoſitis de gen. animal. nec non ex Auer. 7. colliget cap. 10. Et quatenus ad primum caput pertinet, ſemen viri nullam in generatione fœtus materiæ rationem habere, ſic primum cum Ariſt. poteſt probari: Nullum agens reſpectu eius, in quod agit, rationem paſſi poteſt habere. Sed ſemen viri omnium & Galeni quoque conſenſu agentis formam retinet: Ergo ſemen viri nullo modo poteſt fieri paſſiuum, & in ſeipſum agere. Ergo ſemen virile nullatenus materia fœtus eſſe poteſt. Ergo ſicuti nemo dixerit, artificem rei quam efficit, partem & materiam eſſe: ita neque dicendum eſt, ſemen virile artifex generationis fœtus illius partem & materiam fieri poſſe. Secundo inquit Ariſtoteles, facta etiam rationi conſentiunt, ſiquidem reperiuntur nonnulli mares, qui coeuntes nullum in fœminas membrū inferunt, ſed contra potius fœminæ in mares. Ex quo neceſſario colligendum eſſe non materiam ſeminis, ſed illius tamen vim & potentiam & facultatem illis communicari. Quod ſi abſque materia ſeminis maſculini, ſed ſola illius virtute nonnulla animalia fieri poſſunt, rationi conſentaneum naturam, quæ nunquam pluribus agit, quod paucioribus agere poteſt, in quolibet fœtu ſola maſculini ſeminis efficacia, minime materiæ ad conceptionem vti. Hoc ipſum confirmare poſſunt animalia fœminæ, exempli gratia, aues quæ oua generant, quæ quidem tamdiu infœcunda permanent, quamdiu mares illis ſuperuenientes, nō quidem materiam ſeminis immittunt, ſed vitæ & fœcunditatis vim infundunt. Poſtremo hæc ſententia confirmatur ea natura ſeminis: etenim ſi ex eo tanquam materia conſtituerentur aliquæ corporis partes, exempli gratia, os, neruus, cartilago, tunc ſemen coagulari foret neceſſe; ſiquidem ſine coagulatione huiuſmodi partes ſimilares nequeunt oriri. At vero natura ſeminis neque a calido, neque a frigido coagulatur, cum illud a frigido humidum fiat, & aqueum a calido longe minus poſſit coagulari. Itaque iis reſponſionibus concludunt pro Ariſtotele, ſemen viri nullo modo materiā, ſed tantum efficiendi vim præſtare fœtui. In propoſita difficultate antequam ad alia progrediamur, mihi libet aduerſariam Galeni ſententiam afferre, vt rationes Ariſt. & Galeni intelligantur. Itaque Galenus tanquam fundamentum ſuæ diſputationis accipit: ſemen viri in vterum coniectū in eo retineri, ac niſi retineatur nullo modo conceptum fieri poſſe. Hoc autem verum eſſe Galenus dupliciter ſe comperiſſe ait 1. de ſemine, 2. primum in brutis, in quibus partim aliorum ſibi inuicem conſentientium confirmatione, partim propria ac multiplici experientia deprehendit omnia bruta, quæcunque poſt coitum ſemen excernunt, nunquam etiam concipere. Contra vero quæcunque ſemen conceperint, quandam motionem in vtero ſentire, conuulſioni ſimilem fere, qua vterus ſe ipſum contrahere videtur. Ex quo Galenus inquit, veriſimile hoc nomen conceptus a concipiendo fœminis impoſitum eſſe. Sic Hipp. lib. de genitura inquit: ſi fœmina partus perita ſit & cognouerit, quando genitura non excidit, tunc illa ſciet, qua die intra ſeipſam conceperit. Tertio Galenus inquit, ſe illud comperiſſe ex lectione omnium librorum medicorum, quicunque de hoc argumento tractant, quos omnes inuenit idem hoc affirmare, quorum nonnulli etiam diligentiores quoque vteri motus meminerunt, quo illud ad ſemen contrahetur, ipſumque vndiquaque comprehendit.

Sed Galenus etiam præter huiuſmodi rationes aliter id conatur confirmare. Ac primum teſtimonio & auctoritate Platonis, qui vterum velut quoddam animal docet appetens procreationis, atque illum propterea ſemen ad ſeſe attrahere, illudque auide complecti & continere, id quod ipſis quoque viris contingit, non raro euidenter percipere, dum ſentiant coeuntes membrum virile tanquam a cucurbita intro ab vtero attrahi, maxime ſi coitus fiat proxime ceſſantibus menſibus, quo maxime tempore conceptus fieri ſolet. Poſtremo aduerſus nonnullos, qui ſe Ariſtotelicos appellabant, etſi Ariſtotelis ſententiam ignorarent, Galenus probat Ariſtotelem idem ſentire 2. gen. animal. cap. 3. vbi fatetur Ariſtoteles ſemen virile in vtero detineri. Itaque fundamentum Galeni certum eſt, poſt coitum ſemen manere in vtero. Quod ſi ita ſe res habet, vt ſemen retineatur, gratia alicuius vſus retineatur, neceſſe eſt. Huiuſmodi autem vſus duplex tantum concipi poteſt, animo, vnus, vt illud vim & facultatem mulieribus concipiendi afferat, alter, vt fiat materia & pars conceptionis. Si primus vſus ſatis fuiſſet, ſatis quoque fuiſſet naturæ ſolam vim & *energian* minime ſubſtantiam ſeminis in vterum transferre, ſicuti ipſe quoque Ariſtoteles notauit, & confirmat experientia in multis imperfectioribus animalibus fieri, ac potiſſimum cum hæc ſeminis profuſio fit, homines non leue detrimentum perpetuo percipiunt. Sed eſto, concedatur ſubſtantiam ſeminis maiori facultate vim & efficientiam potuiſſe mulieribus communicare, id vero poſtquam ſuum munus perfecit, ac ſanguini menſtruo principium coagulationis præſtitit, quæro quidnam de illo agitur? Nemo dixerit illud fruſtra, & inutiliter retineri, quod quidem non ſolum fruſtra, ſed etiam pernicioſe fieret, cum ſemen nequeat diutius retineri, quin putreſcat, ex quo grauiſſima ſolent excitari mala. Itaque vt ſubſtantia ſeminis, vel exeat, vel inſenſibiliter in vtero diſſoluatur, neceſſarium eſt. Primum fieri nequit, cum Hippoc. & Galenus docent 5. apho. & 1. 3. nat. fac. principio, os vteri poſt conceptum, vt melius poſſit ſemen apprehendere, omni ex parte contrahi, & coarctari, vt illud teſtimonio Herophili, ne minimum quidem ſpecillum admittat. Quamobrem id reliquum eſt, vt ſemen viri in vtero mulieris in halitus, vel inſenſibiliter diſſipetur, quæ fere fuit Ariſtotelis ſententia, vt colligitur 2. de gen. animal. 3. ad finem dicentis: Semen genituræ humidæ, & aqueæ diſſoluitur, atque in ſpiritum abit. Ex quo factum eſt, vt Galenus ex propoſito diffuſe hanc Ariſtotelis opinionem euerteret, de ſem. c. 4. quod ex parua humoris portione contingat multum aeris generari, vnde vterus ſtatim a prima conceptione plurimum intumeſceret; quod tamē non fit: ſed contra vterus eo tempore omni ex parte materiam conceptus comprehendens detumeſcit, quod eiuſmodi ſpiritus ex ſemine genitus, etiam ſi contendatur, eum per pudendum mulieris poſſe exire, non tamen ſine ſtrepitu, aut ſaltem non ſine ſenſu poſſit excerni, ſicut demonſtrant cæteri vteri flatus, qui vel ſupra, uel infra excernuntur. Quibus & alias rationes adiungit, quæ facile ea Galeno haberi poſſunt. Itaque colligendo ſummam, ſi ſemen viri poſt coitum retinetur in vtero, ſi retinetur alicuius uſus gratia, ſi vſus conferendi vim non potuit ſatis eſſe, ſi ſemen poſt conceptum nullo modo poteſt fluere ex utero, neque in ſpiritum diſſolui, ſumma cum ratione concludendum eſt, ſemen uiri non ſolum qualitatem, ſed etiam ſubſtantiam, & materiam fœtui communicare. Ac ſane huiuſmodi rationes fundamentis demonſtrationis inniti videntur, quibus & alias addemus pro confirmatione Galeni ſententiæ. Ac primum conſideretur communis ratio conceptus, de qua Ariſtoteles ita ſtatuit: virum formam, & principium motus, fœminam corpus, & materiam conferre, ſicuti manifeſte ex eo colligitur cum aliis locis, tum 2. maxime 1. de gener. animal. 20. addens: ſicut in lactis coagulatione corpus eſt lac, ſuccus uero, uel coagulū eſt, quod

princi-

principium concretionis prębet. Cum igitur per Ariſtotelem fęmina menſtruum tanquam materiam ad conceptum conferat, quæro cum Gal. quo modo illud fiat? Hoc vero videtur dupliciter fieri poſſe: vno modo ſi tempore coitus ſanguis menſtruus in vteri cauitate contineatur, in quem proiectum ſemen agat, ac præſtet principium motus. Altero modo ſi ſanguis menſtruus per vaſa ad vterũ pertinentia occurrat ipſi ſemini, quaſi cupiens vim, & motus principium ab illo recipere, quod menſtruum fętui materiam prębeat.

Primo modo vtique ab omni ratione videtur alienum eſſe, partim quod vix probabile eſt, illud tempore coitus in vteri cauitate perpetuo contineri, cum potiſſ. doceant Medici, & conſentiat Ariſt. 7. hiſtor. animal. 2. 1. de gener. animal. 19. mulieribus accommodatum tempus eſſe ad conceptum ſtatim a profluuio menſium, quando vterus ab huiuſmodi excremento prorſus liber, & mondus remaneat, partim quod fluẽtibus menſibus, quo tempore vterus hoc ſanguine pręcipue refertus eſt, raro fieri ſoleat conceptio, ipſe Ariſtoteles 7. hiſtor. animal. 2. partim quod tum animal non ex ſanguine, ſed potius excremento, vel malo ſanguine generaretur, ſiquidem Hippocrat. & Galenus docent 6. aphor. 20. ſanguis cum a proprio naturali loco excidit, ſub ſanguinis forma non poſſe remanere, ſed vel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti, vel aliter a natura ſanguinis degenerare. Et Ariſtoteles quoq; ſcriptum reliquit 3. part. animal. 4. in nullo membro noſtri corporis contineri, excepto corde, quod propterea inquit cauum eſſe, vt ſanguinem contineat, niſi in venis, quas natura ſanguinis receptaculum molita eſt.

Itaque omni modo concludendum, menſtruum ſecundo modo mediantibus vaſis vteri, fœtui materiam ſuppeditare. Ex his quæ dicta ſunt, cum ſanguis menſtruus non poſſit contineri in vtero tempore coitus, concludendũ, altero modo mediantibus vaſis vteri, fętui materiam ſuppeditare, in quo caſu neceſſe erit, vt ſanguis per orificia vaſorum vteri concurrat, & cũ eo permiſceatur, quod duplici ratione videtur fieri poſſe: vel vt ſemen diuidatur in tot partes, quot ſunt orificia vaſorum vteri, & ita ſanguini menſtruo vniatur, & perficiatur: vel vt ſemen minime diſtractum, ſed continuum ſanguini copuletur. Prima ratio videtur admodũ difficilis, vel potius abſurda, partim quod eiuſmodi ſeminis diſtractio, & diuiſio non conuenit illius naturæ, quod omnes concedunt, & confirmat experientia eſſe lentum, & viſcidum, adeo, vt difficulter poſſit in varias partes diſtribui, & diſſipari: partim quod foret neceſſe aliam certã cauſam inuenire, quæ tanquam præſes quidam ſemen diuideret.

Quamobrẽ id reſtat, vt ſemen ſecunda ratione ſanguini menſtruo copuletur, quod naturæ ſeminis maxime conuenit, neque vllam tertiam efficiẽtem cauſam requirit. Nam ſimul atque ſemen in vterum proijcitur, ille quaſi animal appetens alimenta totus cõtrahitur, vt ſemen complectatur, vt ventriculo fere euenit, qui vt traditur a Galeno, cum cibos appetit, fundo retrahitur ad gulam, atque ea quaſi manu ad recipiendum alimentum vtitur: ita vterus qualitatem ſeminis affectans totus obuiam ſeſe offert, ad pudendum occurrit, ſuo collo, & gula tanquam manu vtitur, quę ſemen intro recipiat. Plura apud Galenum de his præclariſſ. leguntur. Cum ergo tempore coitus præter ſemen viri nulla materia poſſit præſto eſſe ad formationem fętus, ſumma cum ratione concludendum videtur, eiuſmodi ſemen non ſolum efficientem, ſed etiam materiam concedere.

Deinde conſideremus eas partes quas medici ſolidas, radicales, & ſeminales vocant, exempli gratia, venam, arteriam, neruum tanquã communia inſtrumenta. Quærit Galenus ab Ariſtotele 1. de ſem. 5. ex qua materia gignantur huiuſmodi inſtrumenta? ille autem reſpondet, illa fieri ex ſanguine, ſed contra Gal. arguit, iſtud minime fieri potuiſſe. Cum enim huiuſmodi inſtrumẽta ſint alba, exanguia, longa & caua, nullo modo videntur potuiſſe generari ex materia rubra, tenui, liquida, quæ neque intendi, neque in modum fiſtulæ perforari poſſit, cum illa magis requirat materiam albam, craſſam, lentam, quæ longius diſtrahi, & perforari poſſit; propterea cõcludit, huiuſmodi partes non ex ſanguine, tanquam materia ineptiſſima, ſed ex ſemine omnino fieri. Verum nonnulli cum Ariſtotele ad hãc rationem reſpondent, illas partes fieri quidem ex ſanguine, ſicut carnem, & reliquas corporis partes, ſed diuerſa plane ratione: ſiquidem cæteræ corporis partes ſine pluribus tranſmutationibus proxime ex ſanguine generantur, ſolidæ autem fiunt ex ſanguine, qui minime proprium colorem, ſubſtantiam, & formam retineat, ſed multas antea tranſmutationes ſubeat, adeo, vt ille primum ex rubro albus, ex tenui craſſus, ex liquido lentus efficiatur.

Quam quidem rationem, & Ariſtotelem ipſum irridet Galenus, quaſi ille ſuorum principiorum oblitus, naturam tantopere ab eo laudatam, nunc inertem, & ſtolidam faciat, quæ nihil vnquam fruſtra aut temere agens, cum ad efficiendum venam haberet album, craſſum, lentum, & accommodatiſſimum humorem, illum eligeret qui diuerſus ſit, ex ſanguine ſcilicet, id quod ab omni ratione tam eſt alienum, & in diſciplina Ariſtotelis abſurdum, quam quod abſurdiſſimum. Sed præter hæc Gal. 1. de ſem. 9. euidẽtiſſima ratione, ac ſimilitudine accepta a ſemine plantarum probat, ſemen viri non modo efficientiam, ſed materiam fętui præſtare, quo loco grauiter incõſtantiæ arguit Ariſtotelem, qui cum fateatur 1. gen. animal. vlt. Semen in omnibus plantis, non ſolum materiale, ſed etiam efficiens principium in ſe habere, quaſi ſuorum dogmatum oblitus, voluerit alterum in animalibus auferre, ac opere naturæ diuerſo modo in plantis atque animalibus exponere. Etenim cum natura ſeminis non alijs facultatibus plantam, alijs animal ſoleat creare: turpe omnino videtur tantum Philoſophum, quæ in plãtis confeſſus fuerit, non ad animalia quoque transferre, ſiquidem vtriuſque genera, & plantæ, & animalia eandem proportionem ſeruant.

In plantis ſemen indiget terra, ut ex ea alatur, nutriatur, creſcat, indiget radicibus, quæ ex terra alimentum ſuſcipiant. Semen plantæ ex ſeipſo mittit truncum, ex trunco ramos, ſurculos, donec ad minimas frondes, & cacumina ueniat: ſic propemodum ſemen uiri in utero mulieris opus habet utero mulieris, qui terræ proportione reſpondet. Membrana *chorion* appellata multas uenas, uelut radices cõtinet, quarum opus eſt ut fętui ex utero alimentum præbeant, attractum a ſemine uiri, & non unicum, ſed tres præcipuo trũcos ex tribus certis principijs producit: ex iecore uenam cauam, ex corde magnam arteriam, quam aortam appellant, ex cerebro ſpinalem medullam, ex quibus deinde multæ propagines primum maiores, deinde minores, quaſi rami quidam conſurgunt, donec tandem huiuſmodi propagatio ad extremas, & minores ſoboles deueniat, vt animal non inepte ſanguinea planta nominetur. Neque eſt ut quis putet ſe hanc Galeni rationem, & ſimilitudinem poſſe euertere, & Ariſtotelẽ tueri, propterea quod ex uno ſemine fiat planta, quæ una tantum facultate uegetabili prędita ſit: ex altero autem fiat animal, quod præter eiuſmodi facultatem, alijs quoq; facultatibus præditum ſit, ex quo colligat ſemen quidem plantæ, & efficientis, & materię principium continere: ſemen uero animalis propter plures facultates, & perfectiones id conſequi non potuiſſe. Namque huic reſpondet Galenus, quod neque Ariſtoteles negat, fœtum in vtero primum uiuere uitam plantæ, deinde animalis, ac propterea utraq; eundem opificem, eandemque uegetabilem animã habere, atque eo tantum differre inter ſe, quòd hæc planta ſanguinea uel carnea, non amiſſa, quam prius ha-

habebat, facultate, ſed alia inſuper acquiſita in animal futurai euaſura, ac ſuo tempore de loco in locum tranſitura. Cum ergo, & plantæ, & animalia, quatenus pertinet ad generationem, nutritionem, augmentationem, vna atque eadem ratione producantur, conſtet vero ſemen plantæ non ſolum efficiens, ſed materiale principium continere: vtique Ariſtoteles non videtur poſſe ſe excuſare, qui nõ idem voluerit de ſemine animalis ſtatuiſſe, quaſi cenſuerit naturæ opera in animalibus, & plantis diuerſa eſſe. Ac ſanè hæc itidem ratio aduerſus Ariſtot. videtur demonſtrare. Videatis præter hæc locum notabilem apud Ariſtot. 2. gen. animal. 4. qui docet primam partium hominis conſtitutionem ex ſemine fieri (ſed ſemen dicitur rubrum alibi) ſed dubitauerit cum primum cor oriatur ſanguine præditum. &c. Sic in animalium materia excrementum conſtitutionis alimentum eſt. Ac rurſus ad finem capit. Oſſa igitur in prima partium conſtitutione gignuntur ex ſeminali excremento: ſic nerui eo modo, quo oſſa conſtituuntur, atq; ex eodem ſeminali excremento oriuntur,

Sed vngues, pili, cornua, & ſi quid eiuſmodi aliud eſt, ex cibo gignuntur aduentitio, quem tamen de foris acquirunt. Hæc Ariſtot. Sed fere nimium tranſgreſſus concludo cum celeberrimo Hipp. experimento, de illa ancilla ſaltatrice, Hipp. lib. de nat. inf. Gal. 1. de ſem. 4. Reſtat vt breuiter videamus rationes, quæ pro Ariſtotele defendendo allatæ fuere. Quantum ad primum argumentum. illud concedatur tanquam veriſſ. idem ſimul agens, & patiẽs eſſe nõ poſſe. Actus enim, & potentia ſimul forent, quod natura non patitur, ſed reſpondeamus in ſemine viri duas partes reperiri. Alteram quidem tenuiſſimam ac plenam ſpiritus, in qua anima vegetabilis eſt, vis generandi, & principium motus; alteram craſſiorem, & magis corpoream ſeu materialem, in quam fit actio. Vnde nulli mirum videatur, ſemẽ ſecundum huiuſmodi varias partes, cum agentis, tum patientis vires habere, ſicuti mirum, vel abſurdum non eſt, edito animali animam in corpus agere, & illud regere.

Quamobrem ſicut artifex, & materia nõ idem ſunt ita neque anima ſeminis, & ſeminis corpus idem ſtatuendum eſt. Quod vero aduerſarii aiunt de inſectis, piſcibus, & reliquis id genus, quod fœminis mares vim ſolum, & *energiam* ſoleant conferre, id primum negare non poſſum. Cum enim huiuſmodi facultas ſeminis ſit quædam qualitas ſeu forma, ſine aliquo ſubiecto nullo modo videtur poſſe de vno in alterum corpus transferri. Ex quo fit veriſimile non modo generandi facultatem, & vim, ſed ſimul cum facultate aliquod corpus ſeu ſpiritulum, ſeu forte humidum, & materiale a maribus conferri, quod exemplo gallinarum, & auium poteſt confirmari. Siquidem ſenſus demonſtrat, in ouis earum, cum quibus coiere, reperiri neſcio quid craſſi, & rubri coloris, quod in reliquis ſine concubitu non apparet, quod quidem nemo aliud quam ſeminis materiam eſſe dixerit. Sed de re admodum latente, & forte ſoli naturæ perſpecta non multũ laboro, qui pro cõperto habeo, naturam propter multas euidentes rationes, dedita opera hominem, de quo agimus, a reliquis animantibus multis modis, & rationibus ſeparaſſe, vt, & animantia alia a plantis.

Demum vtcunque omnia concedantur, quæcunque de huiuſmodi animantibus illi fabulantur, non puto eorum argumentationẽ concludere: in nonnullis animalibus ſola virtus ſeminis infunditur; ergo ſemen generaliter fœtus materia non eſt. Sicut neque valet ratio: teſtes in omnibus animalibus non ſunt neceſſarij ad generationem: ergo, &c. Poſtremo reſtat extremum ſumptum a materia ſeminis, quod aduerſarij inquiunt, neque a calido, neque a frigido poſſe coagulari, ſine qua coagulatione certum eſt, conceptionem ac formationem partium fieri non poſſe. Cum autem de hac re multa poſſint diſputari, de qua ex propoſito ac diffuſe tractat Philoſophus 4. Meteor. 50. vbi docet quædam coagulari a calido tantum, vt ſal: quædam a frigido tantum, vt Cryſtallus: quædam ab vtroque ſucceſſiue, vt thus, & ſimilia.

Quæ difficilior, & longior diſputatio huc non pertinet. Dico igitur huiuſmodi argumentum in rebus externis, de quibus Ariſtoteles quoque ſermonem fecit, aliquam vim obtinere. At vero in viuente corpore ac rebus quę intra illud cõtinentur, rem ſe aliter habere. Ac profectò nemini Ariſtotelis, vel rerum naturæ perito debet mirum videri, ſemen in vtero mulieris atque illius temperie in vnum cogi, alterari, & ad fœtus formationem diſponi. Sicuti exempli gratia alimenta a ventriculo eiuſque temperie nonnulla craſſa fiunt, nõ nulla attenuantur. Iam quod ad ſemen mulieris, Ariſtoteles, Athenæus, & reliqui eius ſectatores fuerunt in ea ſententia, fœtum ex ſemine viri tanquam efficiente, ex menſtruo ſanguine tanquam materia generari, qui propterea contendunt in fœminis aut nullum aut plane ſterile reperiri, vt licet videre apud Ariſtot. 1. gen. animal. 19. & 20. nec nõ 2. gen. animal. 4. pro qua opinione cũ multæ rationes ex ipſo Ariſtotele, Auer. & alijs colligi poſſint, deſino, & pauca quædam quæ mihi validiora videntur affero. Itaque primum ſic licet arguere, ſi fœmina ſemen atque illud fœcundum habet ex ſe ipſa, abſque maris congreſſu conciperet, probatur: vbi enim duo neceſſaria principia generationis agens, & patiens, ac præterea locus, & tempus conueniunt, tũc vt conceptio fiat eſt neceſſe, ſed hæc omnia concurrunt in muliere, ergo, &c. Secundo afferunt argumentum ſenſus: cum manifeſte appareat multas mulieres concipere ſine ſeminis emiſſione, in quo argumento Auer. multus eſt, qui inquit, poſtquam legit lib. Ariſtotelis ſe hanc rem quæſiuiſſe a multis mulieribus, quæ indicauerunt plurimas grauidas fieri ſine ſeminis emiſſione.

An fœminæ ſemen fecundum habeant.

Quo loco narrat hiſtoriam mulieris de cuius ſacramento multum poterat confidere, quod illa grauida facta ſit in balneo aquæ dulcis, in quo mali homines ſpermatizauerant. Tertio, ſi ſemẽ mulieris ad fœtus generationem cõcurreret, neceſſe omnino eſſet mulieres ſemen habere: ſed plurimæ ſemine carent: ergo; minor probatur, quod multæ mulieres concipientes fateãtur ſe nullam in coitu voluptatem percipere, neque vllo tẽpore ſemen emittere. Quarto, ſi mulier ſemen haberet, tunc haberet duas naturales euacuationes inter ſe contrarias, alteram materiæ coctæ, id eſt ſeminis, alteram crudæ, id eſt, ſanguinis, quod fieri nullo modo poteſt. Etenim cõſtat, quod coctum eſt a caliditate, quod crudum eſt a frigiditate prouenire; itaq; mulier ſimul vno eodemque tempore calida, & frigida foret, quod abſurdũ: quare mulieres cum menſtruis redundent, vt ſemine careant neceſſe eſt. Poſtremo vnius effectus naturalis vnica eſt materia, vnicum agens, quod in cunctis rebus naturalibus facile poteſt declarari. At vero ſi ſemen mulieris tanquam efficiens ad fœtus generationem concurreret, tunc duo forent principia efficiẽtia vnius effectus naturalis, ſemen viri, & ſemen mulieris, quod repugnat inſtituto naturæ. Hæc Peripateticorũ eſt ſententia. Sed altera ex parte Galeni reſpõſionem perpendamus, de qua non ignoro omnes non idem ſentire. Ego ſentio ita habendum eſſe: mulieres ad generationem fœtus, & ſanguinem menſtruum, & ſemen cõferre, atq; vtrumque partim materiã partim vim, & facultatẽ tribuere, non tamen iiſdẽ viribus, & cõditionibus: ſed in ſemine principiũ efficiens validiſſimum eſſe, materiale pauciſſimũ: contra in ſanguine menſtruo, quod ad materiã ſpectat plurimũ, quod ad vim, & facultatẽ imbecille reperiri. Quæ Galeni ſententia paſſim, & 2. de ſem. 2. & inter oẽs cõuenit illud ad generationem fœtus minimũ eſſe, tametſi Philoſophus vnum tantum materiale principiũ illi concedat. Et facile confirmatur, quod quæcunq; mulieres carent eiuſmodi excremento, non concipiunt, nec non quod

toto

Digitized by Google

toto tempore conceptus, & lactationis menſtruæ purgationes mulieribus ceſſant, certiſſimo argumento, fœtum, & in utero, & extra uterum illis nutriri. Sed tota difficultas in ſemine verſatur. Quamobrem Galenus diffuſe aduerſus Ariſtotelem, Athenæum, Emped. &c. conatur probare mulieres, & ſemine abundare, & illud fœcundum eſſe, ac partim materiam partim efficientiam formationi fœtus communicare. Ego vero non omnia Galeni argumenta, ſed ſolidiora in medium proferam, vt cum Ariſtotelis argumentis factum eſt.

Galenus itaque ex rei natura atque euidentia conatur ſuam ſententiam ſtabilire, eo quod ex anatome apparet, teſtes ad uterum muliebrem vtrinque alterum fuiſſe annexum, ac ſeminaria vaſa eadem fere ſicut in maribus repetiri. Ex quo licet hanc rationem conficere: vbicunque inſtrumenta a natura inſtituuntur, ea propter certum vſum inſtituantur neceſſe eſt; ſed teſtes tam in mare quam fœmina ſunt a natura inſtituti, & vaſa: ergo, etſi hæc eundem habere finem demonſtretur, tamen Athen. & Auer. conati ſunt eum deſtruere. Inquiunt, ſeminaria vaſa fœminis data eſſe propter eam cauſam, vt aliqua ſimilitudo, & conuenientia in prima formatione membrorum apud viros que appareret, minime vero vt vtrorumque vſus ſeruetur, ſicuti in viris mammæ quoque ſunt genitæ, quamuis nullum vſum præſtent. Sed Gal. facile hanc reſponſionem confutans 14. de ſem. 1. inquit rem longe aliter in vaſis mulierum ac mammis virorum ſeſe habere, ſiquidem in maribus glandulola illa corpora circa mammas non reperiuntur, pariter neque vllum veſtigium lactis in viris apparere, ſicut in fœminis a non ſolum vaſa ſeminaria ſed etiam teſtes copioſo ſemine ſunt referti. Quamobrem, inquit Gal. quemadmodum ſi omnibus maribus mammæ lacte plenæ cõſpicerentur, non opus foret ratione inueſtigare, an id verum eſſet, ita cum videamus ſemen in fœminis conuideri, an fœminæ ſemen excernant, quærendum non eſt, quippe longe melius eſſet, quam vim illud habeat, perſcrutari.

Neque vero deſunt aliæ quoque rationes, quæ confirmant mulieres ſeminis expertes non eſſe. Namque ſicuti retentum ſemen viri noxium eſt 6. loc. affectorum in mulieribus, et vt in præfocationem, & alia mala grauiſſima ſolet excitare. Exemplũ apud Gal. ibidem de vidua. Vnde Galen. eam ſententiam venit, maiorem ex retento ſemine noxam, quam ex menſtruis prouenire. Præterea certum eſt ſomniantes mulieres in ſomnis pollutionem incidere, vt & viri; quod quidem ex nulla materia præterquam ſeminis contingere poteſt. Sed quæ mulieribus circa coitum contingunt, manifeſte demonſtrant illas ſemine non carere ſiquidem quam primum earum vaſa craſſa materia referta ſunt ac turgent, quæ in diſſectionibus conſpiciuntur, tunc maxime in venerem procliues ſunt, quod aliam ob cauſam non fit, quam vt ſcribit Galenus 6. loc. affect. quod omnibus animalibus naturalis quædam inſit cupiditas excernendi ſeminis. Manifeſtius apparet in brutis, quæ furentius mares ad coitum excitant, & quærunt, poſt concubitum vero profuſo ſemine quieſcunt, vt neque mares amplius admittant. Illud etiam inde clarum eſt, quod fœminæ caſtratæ nullum maris concubitum quærant, aut admittant. Demum nemo eſt, qui non in concubitu aliquando ſeminis profuſionem apud mulieres in ſeipſo non experiatur, præterquam quod ipſæ quoque mulieres fateantur ſe eiuſmodi ſeminis effuſionem ſentire, eaque oblectari, ac ſtatim facta ſeminis excretione, libidinis ac concubitus deſiderium finiri.

Cum ergo teſtes, & vaſa ſeminaria tam mulieribus quam viris data ſint, cum illa ſemine referta conſpiciantur, cum in præfocationem mulieres incurrant ob retentum ſemen, cum pollutiones habeant, cum ſtimulentur, cum caſtratæ brutæ mares non amplius admittant, ipſa quoque mulieres in coitu emittant, voluptatemque percipiant, de hoc dubitandum non amplius erit ſenſibuſque repugnandum nefas habeatur. Illud reſtat aduerſus Ariſtotelem, ſemen fœminarum in procreatione fœtus non ſolum materialis, ſed etiam efficientis principij obtinere rationem, quod quidem etſi multis rationibus poteſt confirmari, vnico argumẽto contenti erimus, quod mihi videtur poſſe reliquorum uicem ſupplere, ac plane demonſtrare. Illud uero accipiendum eſt ſimilitudine, quæ filiis cum parentibus intercedit.

Sed cum Gal. in hoc genere argumenti multus ſit pauca pro hac controuerſia adducemus. Similitudo filiorum ad parentes manifeſtiſſ. eſt: cauſa autem propter quam nunc patris, nunc matris ſimilitudinem habeant, difficile eſt videre. Ariſtotel. diffuſus, & multum laborat. Summatim ſic ſtatuit 4. gen. animal. 3. filiorum in vniuerſum ſimilitudinem hanc (& cõtra) vel fieri pro varia actione ſeminis virilis in ſanguiné menſtruum, ut ſi ſemen viri plane ſuperat materiam mulieris, tunc filius patri: ſin autem contra, filius matri aſſimilatur. Sed abſurditas huius opinionis eſt manifeſtior, quam vt poſſit refutari: ſiquidem cuique debet conſtare, actiones prodire a forma, non a materia.

Cauſa ſimilitudinis prolis.

Quare, etſi negandum non eſt, fœtum ex materia, & alimento matris poſſe variare temperiem, & mores ſortiri, tamen nullo modo poteſt aſſeuerari, hinc ſexũ uel figuram poſſe mutare: id quod ab omni rerum euidentia alienum eſt. Nam Perſica arbor, inquit Galenus in Aegyptum tranſlata, formam minime tranſmutat, ſed bonum tamen alimentum nacta fructum eſui iucundum affert, cum prius non potuiſſet: ſic neque oues mutato alimento capris, neque capræ ouibus ſimiles euadunt. Cæterum Galenus ita ſtatuit, omnem fœtus ſimilitudinem uel diſſimilitudinem non aliunde quã ex ſemine utriuſque parentis prouenire: cui communi omnium conſenſu uis agendi, atque efficientis principij iure tributa eſt, quidem 1. dupl. ci potiſſimum argumẽto vtitur, altero hypothetico, altero categorico, idque demonſtratiue.

Primum argumentum, ſi utriſque parentibus ſimiles partus naſcantur, ex communi cauſa, quæ ue utriſque ineſt, ſimiles efficiuntur: ſi partus ea communi cauſa quæ utriſque ineſt parentibus ſimiles efficiantur, id uel ex ſeminis uel menſtruorum ſubſtantia contingit. cum præterea nihil tertij poſſint inueniri: ſed ſubſtantia menſtruorum utrique parti minime ineſt communis: ergo partus ex ſemine ſimiles efficiuntur.

Secundum argumentum Categoricum, quoniam filij vtriſque parentibus ſimiles ſunt, neceſſario, commune, cum utriſque principium habeant, neceſſe eſt, quod ipſos regit. Prima pars. Secunda: filij, uel ex ſemine uel ſanguine menſtruo parentibus ſimiles euadũt: ſed ex ſanguine menſtruo ſimiles euadere parentibus non poſſunt: ergo ex ſemine.

Galenus tandem tertium adiungit, & concludit: ſi ex ſemine ſimilitudo eſt, quia multi matribus quam ſimillimi reddantur, fœminas quoque ſemen habere neceſſe eſt, Ex quibus uidenda eſt ſententia Montani conſil. 228. qui inquit: ſemen emiſſum a muliere potius ad voluptatem, quam conceptionem facere. Itaq; huiuſmodi ſunt rationes Galeni. Iam ad argumenta pro Ariſtotele propoſita reſpondeamus. Primum fuerat aduerſariorum argumentum: ſi ſemen fœcundum habet fœmina, etiam ſine concubitu conciperet. Hoc argumentum uideo multis doctis uiris manum dare, concipere poſſe mulierem ſine uiro, inter quos eſt Valeſius 2. contr. 6. ad finem, qui fatetur hoc ſæpius fieri, ſed fœtum ad perfectionem nunquam duci, unde, & molæ generentur.

Sed non puto hanc ſententiam eſſe recipiendam. Etſi Galenus uideatur innuere fœminas poſſe ſine cõcubitu concipere molas, ut gallina oua ſubuentanea,

Digitized by Google

cum id potius ex aliorum quam propria ſententia videtur admiſiſſe, ſtatim redarguens inquit, 4. vſu part. 7. neminem vidiſſe vnquam. Quare alia ratione reſpondeo ad argumentum, ſicut reſpondet Galenus, 2. de ſem. 4. ad finem. Cum enim ad generationem & nutritionem fœtus concurrant duo neceſſario: alterũ ſemen, quod debet eſſe copioſum, calidum, lentum & craſſum; alterum excrementitius humor, qui pariter debet eſſe copioſus, fieri non poteſt, vt ambo in muliere concurrant, ſiquidem eiuſmodi ſemen, non niſi ab inſigni caliditate, excrementa autem a frigiditate & humiditate poſſunt oriri. Itaq; ſi fęmina excrementis abundat, non poterit ſemen accommodatum gignere, vel ſi idoneum ſemen generet, excrementis non poterit redundare.

A tque hęc certiſſima & veriſſima cauſa eſt, propter quam mulieres ſine concubitu nequeant concipere: ergo ad argumentum negatur conſequentia; quamuis enim ſemen mulieris fœcundum & optimum fuerit, tamen deficit excrementitius humor, qui ad concipiẽdum & nutiendum fętum neceſſarius eſt. Secundum & tertium argumentum], quæ videntur fere eadem vim habere, ſatis leuia ſunt. Quare ad primum reſpondeamus, nunquam fœminas ſine ſeminis emiſſione concipere, ſiquidem vt habet Gal. lib. 14. de vſu part. in conceptu neceſſe eſt vtrumque ſemen miſceri. Hinc medici hortantur, vtrumque eodem tempore ſemen emittere. Lucreti. odi concubitus qui non vtrinque reſoluunt. Ad Auerroim. Indignum hoc eſt tanto Philoſopho, in balneo conceptum fieri poſſe; alioquin poterat didiciſſe ab Ariſtotele ſuo 2. gen. anim. ſemen eſſe materiam ſpirituoſam, & extra propria vaſa momento temporis alterari & corrumpi. Et ideo ex 2. gen. anim. 6. illos homines eſſe infœcondos, quibus penis eſt immoderatus, quod ſemen longius delatum refrigeretur. Ex quibus vanitas fabulæ huius manifeſto colligitur. Ridiculum etiam eſt de iuramento mulieris, quaſi ignoret ex ſuo Ariſtot. 9. Hiſt. anim. 1. Mulieres ſuapte natura eſſe mendaces: vnde etiam Iureconſ. periurij occaſionem illis ſuſtulerunt, excepto in teſtamento. Ex quo apud Græcos prouerb. Muliere iurante ridet cęlum. Hac ratio ne etiam facile reſpondetur ad aliud argumentum. Omnes mulieres patientes ſemen emittere, tametſi non fateãtur, pudore vel obtuſo ſenſu, aut aliam ob cauſam; & quatenus ad voluptatem, nonnullæ mulieres docẽt, ſe nullam percipere voluptatem in coitu, ſed illis non oportet fidem habere. Niſi enim haberent voluptatem, abſtinerent; in Auic. (9. de animal. 21.) 1. Ter. 9. cap. Haliabbas 6. Theor. & alij non verentur affirmare, mulieres multo maiorem voluptatẽ percipere, quam viri, quibus fauet iudicium Tireſiæ, qui cum vtrumque fuiſſet expertus, arbiter electus a Ioue & à Iunone de voluptatis in concubitu quantitate contendentibus, tres voluptatis vncias viro, nouem in mulieribus pronunciauit.

Quantum argumentum. Mulieres non potuiſſe habere duas naturales euacuationes cõtrarias, coſti ſcil. vt ſeminis, & crudi vt ſanguinis mẽſtrui 1. gen. anim. 19. 2. gen. anim. 4. quod mihi quidem videtur tam leue, vt mirum cura a tanto Philoſopho productum fuerit. Quid; abſurdum non eſt, ſi homo varijs partibus, varias & diuerſas excretiones habeat, & excrementis redundet.

Poſtremum argumentum erat de vnico agente & vnica materia, quæ in rebus naturalibus a natura ſunt inſtituta. Reſpondetur cum Galeno 14. vſu par. 7. ſemen mulieris non ſolum & ſeparatim, ſed ſimul commiſceri cum ſemine viri, ſimulque ad vnius animalis procreationem conſpirare; ſicut reuera non poſſent, ſi vtrumque ſemen motu inter ſe diſcrepante, moueretur, vt ambo in vnius animalis procreationem conſpirarent, quod pariter de materia ſtatuendum eſt.

CAPVT VI.

De Sterilitate.

CONuenit inter omnes, hominis generationem, & reliquorum animalium præ cæteris naturæ operibus eſſe naturaliſſimum, & perfectiſſimum, quod eleganter demonſtrat Ariſtoteles 2. gen. animal. Gal. vſu part. 14. 2. cum ſingula animalia ſempiterna eſſe non poſſint, continua generatione id præſtant. Ex quo factum eſſe ſcribit Galenus, vt omnibus animalibus generandi inſtrumenta conceſſa ſint, etiam rationis expertibus. Nos igitur ſermonem habituri de admirabili naturæ operatione, id primum ſciendum eſt nobis hoc tempore minime propoſitum eſſe, vt inquiramus, qualiſnam ſit ea virtus tantopere a Philoſoph. & medicis decantata, quæ fętum in vtero format, ideoque formatiua dicta eſt, quo ordine ſingulæ corporis partes formentur, quando, & quot diebus, quo temporis momento DEVS naturæ, & rerum omnium auctor animam fętui infundat, & alia, quæ maximas, & iam diu agitatas controuerſias continent; ſed nos illud vnum ſtatutum habere, vt medici perſonam ſuſtinentes, ad quam præcipue ſpectat naturæ conatus iuuare, & tueri, de ijs agamus, quæ conceptum atque illius abſolutionem perfectionemque poſſunt perturbare, & impedire. Conceptus ſicuti in omnibus actionibus corporis noſtri contingit, poteſt vel prorſus auferri, vel imminui, vel deprauari.

Si prorſus tollatur, vt mulier nunquam concipiat, ſterilitas dicitur huiuſmodi affectio. Si rarius, debilis, & imminuta eſt conceptio. Quo etiam referri poſſe videtur, ſi mulier quidem concipiat, nequeat tamen fętum ad debitum partus tempus incolumen conſeruare, & tempeſtiue edere, quod vnico abortus nomine comprehendo. Demum conceptio ſit deprauata, quotieſcunque vtero mulieris concipiuntur non fętus legitimi, & naturales, ſed monſtra vel molæ, aqua, flatus, &c. quod conceptus formam præſeferant, de quibus dicendum erit.

Ad primum, quantum ſterilitas priſcis fuerit odioſa, & deteſtabilis, declarant ſacræ literæ. Cauſæ ſterilitatis variæ ac plurimæ nominantur à medicis. Hip. tantum principales recenſet; ſi os vteri diſtortum aut omnino auerſum ſit a pudendo: ſi uterus nimium pateat, quam conueniat; ſi os vteri ex pudendo exciderit, atque alia id genus, de quibus lib. de ſterilitate a princip. Alij alias, nunc plures, nunc pauciores conſtituunt, & ſuo arbitratu diſponunt.

Sed nos experiamur clarioris doctrinæ gratia, an omnes, cauſæ ad certiorem methodum referri poſſint, vt Galenus docet 3. de ſympt. caus. Initium, & caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, non aliud eſt, quam cognitio modi, quo per ſanitatem ſuas perficiunt actiones. Cum itaque ante ſtatutum ſit, ad naturalem conceptum efficiendum maris, & fęminæ concubitum neceſſarium eſſe, id primum cõſtare debet, ſterilitatem aut vitio maris, aut fęminæ, aut vtriuſque fieri poſſe. Etſi nos hoc tempore tantum muliebres morbos tractemus, tamen cum integram tractationem habemus, huiuſmodi cauſæ, quæ ad mares pertinent, etiam non ſunt intermittendæ. Rurſus uero cum vterque mas, & fęmina ad generationem plurima conferat neceſſario, qualia ſunt maioris momenti in maribus quidem teſtes, membrum genitale, ſemen, in fęminis pudendum, vterus, teſtes, ſemen, ſanguis menſtruus: omnis ratio colligit, quemlibet affectum præter naturam, tum maris, tum fęminę in ſingulis partibus propoſitis poſſe fęcunditatem, vel imminuere, vel prorſus auferre. Cauſæ igitur ſterilitatis ex parte marium, uerbi gratia, penis longus, ut infęcundus ab omnibus damnatur, quod ſemen in uia refrigeretur, priuſquam

ad

Digitized by Google

ad vterum recipiatur, Auicen. lib. 3. ſen. 21. tracta. 1. cap. 8. Et Ariſtoteles 2. gen. animal. 6. Et hæ rationes licet tanti philoſophi, & fere ab omnibus receptæ, tamen forte inanes ſunt: cum enim ſemen per canalem penis, cuius caliditas à pudendo muliebri fouetur, tranſeat, videtur fieri non poſſe, vt illud refrigeretur, vt fore contrarium videatur, longum penem ad efficiendum conceptum aptiorem eſſe, & accommodatiorem, quod ſic ſemen ſine loci, aut temporis interuallo proximus in vtero deponatur, alioquin male ageretur cum animantibus, vt equo, &c. Ex hoc loco licet conijcere incredibilem delirationem Auerrois, de qua ſupra, & quomodo iſtud Ariſtoteli, & bonæ philoſophiæ conſentiat alij viderint. Et hic pro Auer. nihil occurrit aliud, quam quod in gloſſa habet hæc verba (de conceptu in balneo ſuper aquam): in quibuſdam Hebraicis libris non haberi. Cæterum ſicuti plerique omnes volunt longum penem infœcundiorem eſſe, ita altera ex parte non deſunt, qui affirmant penem quoque breuiorem viros infœcundos reddere, qui forte magis probabili ratione vtuntur, quod ſemen videatur non ita prompte poſſe in penitiorem ſinum vteri immitti. Sed vt libere dicam, ego quidem ſentio, vtramque huiuſmodi cauſam, penis ſcilicet longitudinem, & breuitatem in facienda hominis ſterilitate admodum infirmas rationes obtinere, id quod experientia poteſt confirmari, quorum vtrique copioſiſſimos filios procreant.

In viris.

Sed magis videtur ſterilitas fieri poſſe vitio penis, ſi obliquus fuerit, ſi ligamentum diſtortum habeat, ſi viæ ſeminis, vel natura, vel morbo acquiſito, aut proprio, anguſtia ſit ob vicinas partes. Demum vitio penis accidit ſterilitas, ſi ille perpetuo gracilis, & flaccidus permaneat, vt neque erigi poſſit, quod ad miſſionem ſeminis plurimum facit. Iam vero ſecundo loco viri ob vitium teſtium ſteriles fiunt. Cum enim teſtes a natura ſint fabricati, ſicut aduerſus Ariſtotel. demonſtrat Gal. 14. vſu par. & 1. de ſem. 15. 16. vt ſemen producant, illudque omnibus numeris abſolutum ac fœcunditatis plenum reddant ſi illi deficiant a ſuo munere, ſumma cum ratione poſſunt homini ſterilitatem afferre. Neque vero diutius laborandum eſt, quomodo teſtes fiant infœcundi, quoniam poſſunt laborare omni genere morbi, intemperie, ſolutione continui, mala compoſitione. Quare laborante teſte vno, vel altero, intemperie ſimplici vel compoſita, cum, aut ſine materia, de quibus videatis Gal. in arte medic. cap. 45. Si aliqua inflammatione aut alio quodam tumore præter naturam magno, & diuturno fuerint oppreſſi, obſeſſi, indurati, vulnerati, vlcerati, conuulſi vitra ventrem adhuc latentes, potiſſimum autem, ſi ob cauſas certas ſunt euulſi: omnes tales affectus & ſeparatim, & coniunctim teſtium ſterilitatis cauſam poſſunt afferre. Poſtremo mares ob cauſam ſeminis ſteriles fiunt, idque dupliciter poteſt contingere. Primum ſi ſemen prorſus non gignatur, vel minori copia quam opus ſit. Secundo, ſi ſemen generetur vitioſum & ad conceptum parum accommodatum. Semen nihil quicquã, vel parce vel reſtricte gignitur deficiente ipſa materia, ex qua illud fieri poſſit, veluti contingit hominibus nimis pinguibus: vel altera ex parte lædit atrophia, diuturno morbo omnium extenuatis, in quibus natura omnem materiam ſeminis in ſubſtantiam & nutritionem conuertit corporis. Semen autem vitioſum ob multas cauſas internas æque atque externas fieri poteſt. Quamobrem ſi inſtrumenta & vaſa ſeminaria ſint inſigniter intemperata, vel alio modo laborent, vnde illa nequeant materiam fœcundi ſeminis attrahere, attractam concoquere & tam diu retinere, donec illud integram abſolutionem recipiat, quod exempli gratia frequentiſſime illis accidit, qui longo tempore gonorrhæa laborant: ſi partes præcipue noſtri corporis, ventriculus, epar, &c. ſint male affectæ, vt niſi impiꝫ ba fiant alimentorum concoctiones, proba-

bile eſt, ſemen vitioſum generari, & ineptum ad conceptum. Pariter cauſæ externæ quæcunque poſſunt corpora noſtra alterare, & ea efficere, quas non naturales appellant, vitioſum & infœcundum ſemen ſolent efficere. Ad quem modum viri nimis frequenter concumbentes, fiunt ſteriles magna ex parte, quoniam quod præclare ſcribit Plutarchus in vita Lycurgi, id quod Gal. etiam diffuſe declarat lib. 1. de ſem. cap. 16. Cum enim ſeminarium humorem teſtes a vaſis ſeminalibus eorumque anfractibus attrahant antea ipſis præparatum, ſicuti reliqua omnia membra a natura inſtitutum ſuccum ſibi accommodatum ſolent attrahere: ſi quis aſſiduis coitibus hunc totum ſeu eum exhauriat, hinc fit ex vna parte, vt teſtes ex ſuperioribus uenis, quicquid in ipſis ſeroſi humoris continetur, id nunc trahant, quod certe ut ſit pauco ſanguine irroratum, nondum probe decoctum neceſſe eſt. Altera autem parte ut venæ a teſtibus uiolenter priuatæ ab humore, etiam illæ a ſuperioribus uenis, & rurſus illæ ex ſuperioribus, & hæc a uicinis ſubinde trahant ratione vacui uſque quo talis trahendi neceſſitas in omnem corporis partem diffuſa, omnibus membris animalis proprium alimentum eripiat. Ex quo fit, ut omnes animalis partes non tam feroſo humore, quam uitali etiã ſpiritu priuentur, quoniam hic ex arterijs ſimul cum genitali humore excernitur. Itaque mirum non eſt, ſi qui immoderato coitu utuntur, generaliter quidem imbecilliores fiunt, cum totum corpus puriore parte optimi ſanguinis, & ſpiritus fraudatur, accedente quin etiam uoluptate, quæ uel ſola idonea eſt ad uitales uires diſſoluendas, ut nonnulli jam nimia uoluptatu affecti interierunt: ſpeciatim uero mirum eſſe non debet, ſi tale ſemen non ſatis coctum & generationi idoneum reddatur. Quantum autem immoderatus concubitus animalibus pernitioſus, ſatis demonſtrat Philoſophus de long. & breu. uitæ cap. 2. ubi ait: animalia ſalacia, & quæ ſemine redundant, citiſſime ſeneſcere, atque propterea mulum ex equo & aſino procreatum longius uiuere: & fœminas etiam maribus diutius poſſe uiuere, ſi mares ſalaces fuerint. Atque hinc, ut puto, ut ſemen ſit coctum & generationi idoneum, Varro lib. 6. de re ruſtica capitulo 5. & alij auctores ruſticani præcipiunt, arietes & tauros admiſſarios duos menſes ante admiſſuram ab omni concubitu arcendos, ut ita ſemen fœcundum fiat. Et ſi quis obijciat Herculem, quem Pauſanias ſcribit & Diod. Siculus libro 5. bibliotb. cum quinquaginta fœminis una nocte coijſſe & omnes grauidas reddidiſſe, atque ex ijs quinquaginta filios mares genuiſſe, & quidem geminos natu maximum & minimum, id tanquam prorſus fabuloſum aut monſtroſum habendum eſt; etſi Athæneus lib. 13. auctore Herodoro ſcribit: Herculem 7. diebus 50. uirgines compreſſiſſe. Ad hunc modum homines in uictu, potiſſimum in uino delinquentes, ut in ebrioſis, ſemen inutile magna ex parte reddũt, ſicut Galenus ex Platone demõſtrat lib. quod animi mores corporis, &c. Quare ſumma cum ratione Hip. in lib. de ſuperfœtatione, atque illius imitatione Plat. lib. 2. & 6. de legib. & Plut. in lib. de educandis liberis in principio iubet, eos debere, qui liberis procreandis operam daturi ſunt a uino prorſus abſtinere, aut minimo ſumpto ad uenerẽ accedere. Hæc duo exẽpla immoderati ſcilicet concubitus, & de externis cauſis ſterilitatis ſufficiant, quarum imitatione eſt facile reliquas eius generis cauſas afferre. Sed præ cæteras cauſas uiri ſteriles fiunt, ſi illorum uenæ poſt aures incidantur, de quibus Hip. lib. de aere aquis. & locis, qui quærens, quã ob cauſam plurimi ſcythæ Eunuchi naſcantur, ac muliebria officia ducant, qui aliter effæminati dicuntur, & eorum opinionem irridet, qui huius rei cauſam in Deum referebant, reſpondet id fieri ob importunas eorum equitationes. Cum enim propendentibus ſemper eorum cruribus ex equis diuturnis doloribus corriperentur, ac deinde claudi fierent,

contractis coxis, cum morbus inualuerit, tale remediū ſibi adhibebant, vt a principio morbi vtramq; venam retro aures inciderent. Et ait Hipp. ea medicatione videntur mihi ſe ipſos perdere: Venæ enim retro aures ſunt, quas ſi quis incidat, ſterilitatem inferunt illis, quibus ſecantur. Cuius quidem rei facilis eſt ratio, cum idem Hipp. vel vt magis placet Gal. in lib. de genitura doceat, ſemen ex omni parte corporis, potiſſimum cerebro poſt aures in ſpinalem medullam profluere; nec non Ariſtoteles 2 de gen. animal. 7. naturam genituræ cerebro ſimilem eſſe confirmat. Plat. in Timæo ad finem, ſemen veluti a ciſta medullaria procerni, & ex ſpina ad propria vaſa deriuari, adeo vt non inepte quidam ſemen cerebri ſtimulum appellarit. Hinc admodum probabile eſt, ſectis venis poſt aures ſeminis trāſmiſſionem impediri, & illud vel nulla ratione, vel crudum ad inferiores partes deſcendere. Iam de cauſis ſterilitatis ex parte mulieris. Etſi mulieres multis de cauſis ſteriles fiant, tamen quod ad internas ac maxime principales, omnes eæ vel ad partes pudendas, vel ad ſemen, aut ſanguinem menſtruum referri poſſunt.

In mulieribus.

De externis poſtremo loco. Itur Hippocr. de facili, & difficili mulierum conceptu hæc habet ad finem: porro ex mulieribus, quæ facile aut difficile concipiāt ita conſiderant, facere oportet (inquit) primam quidem conſiderationem ſpecierum: paruæ enim mulieres ad concipiendum præſtantiores ſunt maioribus, tenues craſſis, albæ rubicundis, nigræ liuidis; quæ venas conſpicuas habent meliores ſunt alijs, carnem autem vberiorem habere malum eſt, mammas autem tumidas, & magnas bonum. Verum interrogare etiam oportet de menſtruis purgationibus, an omnibus mēſibus compareant, ſatis magna copia, & colore bono, an ſint etiam æquales ſingulis menſibus, temporibus ac diebus ſtatutis: ſic enim purgationes fieri oportet. Locum vero in quo fit conceptio ſanum eſſe oportet, & ſiccum, & mollem, ſitque vterus non retractus, non pronus, os non ſit auerſum, neque concluſum, neque euerſum, &c. Hic certe Hippoc. omnia vel certe neceſſaria ad hanc rem complexus eſt. Nos magis diſtincte rem conſideremus. Primum igitur ſunt pudenda, & vterus, quę partes vel natura, vel pręter naturam coaleſcunt, & clauduntur, ex quo huiuſmodi mulieres imperforatæ dicuntur. Philoſophus 4. gen. animal. 4. ad finem. Iam nonnullis fœminis os vteri compreſſum ab ineunte ætate vſque ad tempus menſtrorum perſeuerauit, mox vrgentibus menſtruis dolore infeſtante, alijs ſponte diſruptum eſt, alijs diſſectum a medicis, nonnullæ interierunt, cum aut per vim diſrumperetur, aut diſrumpi non poſſet. Hic affectus Auic. & alijs dicitur Clauſura fen. 21. libro 3. tract. 4. cap. 1. verum Moſchio græcus harmon. par. poſt. capit. 15. & Aetius lib. vlt. cap. 69. præ cæteris diſtincte rem tractat, qui ſcribit mulieres effici clauſas tribus modis: primo ſi alæ vel labia pudendi inter ſe cohæreant: ſecundo ſi patentibus labijs in medio ſinu muliebri membrana quædam innaſcatur, quæ uiam, & trāſitum impediat: tertio ſi patentibus labijs, & ſinu os vteri prorſus clauditur, quæ quidem tres clauſuræ impediunt mulieres: prima ad tria officia, virorum vſum, purgationem, & conceptum: ſecunda ad duo: communicationem viri, & conceptum; tertia etiam ad duo: ad conceptionem, & purgationem. Exemplum apud Anton. Beniuenii cap. 28. de abditis puellæ nubilis, quæ ſanata eſt.

Alterum cuius etiam meminit Ambroſius Paræus lib. de gen. cap. 43. virginis quæ credita eſt vtero gerere ob tumorem, & etiam facta ſectione curata eſt, profluente ſanguine cōcreto nigro ad 8. lib. Huc pertinet conſideratio membranæ, quæ hymen dicitur, de qua inter anatomicos non conuenit, nec non, an iſtius mēbranæ integritate vel læſione liceat de virginitate arguere. Hic ergo meum iudicium non interponam. Sed tamen id nequeo ſilentio præterire, apud Suidam reperiri hiſtoriam notatione, & admiratione dignam cuiuſdam Theodoſij Hebræi de Chriſti ſacerdotio ac diuino ex beata virgine ortu, qui poſt longam narrationem confirmat, ſacerdotes Hebræos fidelibus obſtetricibus mandāſſe, vt accurate perquirerent, & explorarent, an adhuc vere virgo eſſet Maria, quæ ipſis rebus certe edoctæ, virginem eam eſſe affirmarunt. Quod quidem humana ratione vix aliter compertum videtur fieri potuiſſe, quam teſtimonio huius membranæ, quam obſtetrices integram, & incorruptam inuenerunt. Cæterum ad rem. Inter omnes cauſas ſterilitatis mulieris ex parte inſtrumentorum, certum eſt principem locum obtinere vterum: cum enim ille ſit tanquam ager, in quem ſemina ſparguntur, niſi hęc pars, & ad concipiendum, & retinendum ſemen ſit bene diſpoſita, omnis ratio colligit, nulla ratione conceptum fieri poſſe. Cum ergo vterus omni morborū genere laborare poſſit, ſtatuendum, quemlibet illius affectum præter naturam poſſe ſterilitatem inducere. Inter quos primum occurrunt morbi ex intemperie 5. Hippoc. 5. apho. 62. Qua in grauiſſima ſententia Gal. in comment. teſtatur Hipp. omnes intemperies complexum eſſe, ſimplices, & compoſitas. Vnde mulieres denſo, & frigido vtero nequeunt concipere, quod frigiditas calorem ſeminis extinguit, vel imminuit. In huiuſmodi mulieribus licet addere uenarum uteri anguſtiam, ac ſanguinis menſtrui frigiditatem, quod utrumque magis fœcunditatem poteſt impedire. Deinde quæcunque præhumidos habent vteros non concipiunt, quod propter ſummo ticam laxitatem lubrica reddantur, de qua Philoſophus lib. 7. hiſtor. animal. 2. Semen viri in utero humidiore, perinde vt ſemina cerealia in paluſtri, & aquoſa terra, obruitur, & inundatur. Tertio quæcunque ſiccos uteros habent non concipiunt, quod ex defectu alimenti ſemen corrumpitur, ut ſemina alia proiecta in terram arenoſam, & petroſam. Quarto, quæ habent uteros ualde calidos, & adurentes non concipiunt, ſiquidem ut in æſtate ſemina terræ commiſſa pereūt: prætęrquam enim quod huiuſmodi calor immoderatus uniuerſum corporis habitum depaſcitur, quo hæ mulieres nulla aut pauciſſima habent menſtrua, e quibus earum fœtus neq; uiuere neque foueri poſſunt.

Huiuſmodi mulieres ab Ariſtotele 2. gen. anima. 7. appellantur uiragines, quæ aliquando barbaræ ſunt, omnem ſanguinem calore diſſipante. Et hæc compoſitis intemperiebus facile poſſunt accommodari. Verum illud quoque ſciendum, intemperies vteri non ſolum ſimplices, ſed etiam, ac forte magis cum materia, qualiſcunque tandem illa fuerit, poſſe ſterilitatem afferre, quales ſunt tumores pręter naturam, phlegmone, eryſipelas, herpes, œdema, ſcirrhus, &c. item mola, calculus, lumbrici, flatus, aqua, his ſi non inchoari, ſaltem non perfici poſſe fœtum certum eſt. Secundo ſunt morbi in mala compoſitione, qui etſi quidem plures eſſe poſſent, in magnitudine, figura, cauitate, ſuperficie, tamē præ cæteris eſt morbus ex ſitu malo cauſa ſterilitatis. De motione uteri ex ſua ſede, non conuenit inter omnes. Gal. lib. 6. loc. affect. ad finem ſcribit, nonnullos uterum animal putaſſe generandi auidum, ægre ferens moram eorum, quæ concupiſcit, indeque oberrare per corpus, meatus ſpiritus intercludendo, & noxam toti corpori inferendo, ut erat Plato in Timæo, qui uterum humectari cupientem, ad ſeptū tranſcendere uoluit, id quod Gal. refutat, docendo ob nullam aliam cauſam uterum moueri ad latera, uel ſurſum, quam propter extenſionem. Extendi autem quod appendiculæ eius ac uincula ac uaſa nimis replentur, quæ repletio fit ob menſtruorum retentionē, ſiquidem perueniens ſanguis ad uterum uſque, per uaſa ad interna uteri non poteſt ingredi, uel quod ſanguis ſit craſſus, uel quod ora uaſorum ſint obſtructa. Hinc ſanguis hoc modo multiplicatus in uaſis illa extendit, proxima uincula irrigat ac madefacit, unde uterus continuo retrahitur, & peruertitur.

Quod

Digitized by Google

Quod ſi extenſa vaſa & vincula æqualiter trahantur, tunc veri tranſmutatio recta erit, & in neutram partem inclinabit. Sin contra, ad eam partem quæ magis trahit, vterus extendetur. Et hæc eſt Galeni ſententia etiam com. 3. de articulis 100. præclare expoſita. Et hæc etiam cum Anatomica diſciplina conſentiunt. Admirandum eſt, quid in mentem venerit Fernelio, qui, præter Galeni doctrinam & rerum euidentiam non eſt veritus Plat. & aliorum ſententiam probare 6. de part. morb. & ſympt. 16. ſe aliquando motum auctoritate Galeni vterum nihil aut exiguum moueri, at ægrotarum mulierum modo querimonia modo precibus adductum ſæpe tactu deprehendiſſe ipſum inſtar globi in ventriculum afferri, eumque grauiter opprimere, ex quo loco ſæpe manu depreſſus eſt, manifeſtoque in propriam ſedem repulſus. Mirum cur non Fernelius fateatur uterum quoque fauces, aliquando caput ipſum petere conſueuiſſe, quod idem mulieres frequenter prædicant. Addit Fernelius, illud non magis alienum uideri, quam prolapſum uteri, quo vterus totus procidit, qui deinceps inquirens cauſam huiuſmodi motionis vterinæ, inquit, eam non aliam eſſe, quam irritationem quandam, propter quam iſte ſurſum, & deorſum, aut in alterum latus ſe contorqueat: hanc autem irritationem, fieri, aut rei præter naturam quam continet in ſe, aut internæ cuiuſque aduerſæ moleſtia, ex quo fiat, ut cum uterus laceſſitus, & quaſi irritatus de proprio loco diſcedat, alias in aliam partem oberrans, ut quod illi infenſum inimicumque fugiat, quod vero iucundum ac blandum ſequatur. Qui demum non parum miratur Galenum contra Platonem cenſuiſſe vterum nihil aut perexiguum moueri, idque non per ſe ſed per accidens a vinculis & appendicibus quibus annectitur, &c. Quæ ſi quis conſideret, intelliget illum nihil docere. Cæterum ſicut diximus cum Galeno vterum ad ſuperiores partes non moueri poſſe, ita altera ex parte certum eſt, vterum ad inferiores partes frequenter decedere, cum totius aliquando ad pudendum, uel extra egrediatur, quod ſenſibus fit manifeſtiſſimum. Cauſæ vero huius ſympt. plures poſſunt afferri internæ & externæ, quæcunque ligamenta uteri poſſunt laxare & diſrumpere. Sic igitur externa uociferatio, inſignis tuſſis, uiolenta ſternutamenta, & frequentia curſus, ſaltus, caſus, ponderis leuatio, percuſsio immoderata, vectus & potiſsimum in ipſa purgatione puerperii, vel paulo poſt purgationem improuiſi triſtes nuncii, &c. Sic interna nimia vaſorum uteri relaxatio & humiditas, reſolutio, apoſtema, corruptio, difficilia abortus, fœtus nimium grandis & grauis, violentus partus, importuna & uiolenta detractio fœtus & ſecundinarum, immoderatæ ſuppreſſiones menſtruorum. purgatio copioſa, aqua in vtero collecta, magna mola, magnus lapis, &c. Sed Philoſophus præter omnes vnam commemorat. 7. hiſtor. animal. 2. quem locum uideo neminem aduertiſſe, qui ſcribit multis mulieribus uterum deſcendere deſiderio coitus vel iuuenilis ætatis ratione, vel quod multo tempore a coitu abſtineretur, quæ quidē cauſa admodum probabilis eſt, & facile ad ſuperiores poteſt referri. Ad hunc locum de morbis uteri in cōpoſitione videtur poſſe referri uteri defectus. Etſi enim quod a Philoſopho traditum eſt, 1. hiſtor. animal. 13. vterus eſt pars propria, individuo nulli poteſt deeſſe: tamen teſtantur Paul. 3. c. 72. & 6. c. 88. & Aetius lib. 16. c. 76. nonnullis mulieribus uteros ſine vllo uitæ periculo exciſos fuiſſe, quod nonnulli recentiores quoque confirmant, de qua re videatur Franciſcus Rouſſetus de partu Cæſareo, 2. Tom. ginec. 5. Tertio demum loco, morbi in ſoluta unitate ſine dubio ſterilitatem introducunt, vt vulnera, vlcera, contuſiones, rhagades, fiſtulæ, eroſiones uteri, quæ Gal. 6. loc. aff. ad fin. magna ex parte in ceruice ſolent contingere, multaſque continent differentias, vt prurit. vteri, &c. Nunc quæ ad ſemen & ſanguinem. De ſemine tanquam cauſa ſterilitatis longius agendum non eſt, quandoque illud in fœminis uel nullum aut parcius vel uitioſum & ad conceptum ineptum gignitur, quod ſupra explicatum eſt. Cæterum inter alia quæ mulieribus ſterilitatem aut fœcūditatem poſſunt afferre, ſunt menſes, quæ principem locum tenent in copia, ordine, qualitate & tempore. ſiquidem quæ in his præter naturam habent mulieres, omnes propemodum ſteriles fieri neceſſe eſt; de his in principio huius tractatus dictum eſt. Ad alia, quo ad cauſas externas ſterilitatis atque communes plurimæ ſunt, vt ætas, quæ vel prouecta, vel tenera ad conceptum inepta eſt. Leges quidem viro decimumquartum, fœminæ, duodecimum coeundi terminum ſtatuunt. Quod ſi quis cupiat intelligere, cur fœminis citius quam maſculis venia ad nuptias detur: Reſpondet Macrobius in Som. Scipionis 6. fœminas propter feſtinationem votorum maturius liberari liberis. Sed forte altera verior cauſa naturalis reddi poteſt, nempe mulieres citius pubeſcere & genitales fieri, quod ſint viris natura infirmiores, ſiquidem ſcribit lib. 7. ſatur. 7. exilia poma & ad breue tempus durantia citius matura fiunt; robuſta & durabilia ſerius. Ac generaliter quod Theoph. 4. cauſſ. plant. 9. & 11. quæ infirmiora ſunt, ea facilius ac celerius perficiantur, Vnde prouerbium: cito nata cito pereunt: Nec ſane hoc latuit Philoſophum lib 4. gen. animal. 7. & pubes, vigor, & ſenectus fœminis prius uenit, quam maribus, ſunt enim fœminæ ſua natura, debiliores & frigidiores, & ſexum fœmineum, quaſi læſionem & detrimentum eſſe. Etſi vero hic eſt communis omnium conſenſus, mulierem anno 12. & marem 14 genitales fieri, veruntamen forte magis probandam Philoſophi opinionem cenſeo, qui plurima, & grauiſſima de hac re tradit præcepta, quæ digna ſunt vt ab omnibus legantur lib. 6. de rep. 16. Sed quod ad rem noſtram, illud eſt certum, generationis terminum ac finem definitum fuiſſe uiris quidem ad ſummum annum 70. Verum id raro, paucis enim contingit, ſed magna ex parte maribus 65 finis generandi eſt, & fœminis 45. & 50. hiſtor. animal. 4. In quo eodem loco ille ſcribit uiros principium facere ferendi ſeminis circa annos bis 7. Sed tamē illud vim genitalem ſuſcipere circa annum 21. Ex quo puto factum eſſe vt legiſlatores, qui congruum nuptiarū tempus conſtituunt, puellæ quidem a 16. vſque ad 20. viro autem a 30. vſque ad 35. circiter. Plut. in Apologet. nec non in uita Lycurgi, Plato 4. & 6. ll. Ariſtoteles polit. 7. cap. 16. Itaque ætas in fœmina ante annū 12. & poſt annum 45. vel ad ſummum 50. In mare ante 14. & poſt 65. vel 70. minime eſt ad conceptionē accommodata. Neque hoc tempore uir & mulier ſteriles cenſendi ſunt. Quod ſi quis obiiciat, nonnullos viros ante & poſt huiuſmodi ætatis terminum generaſſe, vt ſunt hiſtoriæ apud Sauonarolam de puella 9. annorum, apud Gregorium de puero 9 annorum, qui ſuam nutricem grauidam reddidit. Et apud D. Hyeronym. qui etiam vix annum 10. agens, nutricem compreſſerit & impregnauerit. Et apud Valeſeum de Taranta de vetula, quæ poſt annos 60. filios tres peperit, 67. dum vltimum gigneret. Et Plin. Val. Max. & aliis de quibuſdam uiris, qui poſt annum 80. filios generarunt: Si quis ita obiiciat hæc tanquam mirabilia, atque plane prodigioſis ſimilia, ſcriptis mandata, de quibus, vt raris, non liceat aliquam certam rationem colligere, & naturæ inſtitutum peruertere. Habitus corporis tam maris quam fœminæ ſi fuerit carnoſior, & pinguior ſterilitatem vtrique ſolet inferre. Idque propter duas cauſas potiſſimum: altera, quod caro, adeps, &c. nimia mole ſit impedimento, quo minus genitalia vtriſque poſſint coniungi: altera, quod quo plus ſanguinis, & humorum in carnem, & pinguedinem conuertitur, tanto minus de ſemine, & ſanguine men-

ſtruo

Digitized by Google

ſtruo reſtabit. Cauſæ traditæ ſunt a Philoſopho 2. part. animal. 5. & Hipp. 5. apho. 16. quæ ſententia repetitur lib. de aere, aquis, & locis cap. 10. Sed nihil eſt, quin eadem ſententia ad uiros quoque poſſit accommodari. Supra iam diximus viros, vel nimis coeuntes, vel crapulis deditos ſteriles reddi, id quod ad mulieres quoque referri poſſe ſentio. Et quod ad coitum, certum eſſe debet, mulieres, quo frequentiores coeant, eo eſſe ſteriliores, quod ſpeciatim notauit Philoſophus 6. hiſtor. animal. 23. de aſinis, qui ſcribit, ſi hæc animalia frequenter coeant, neque interpoſito tempore quieſcant, fœminam breui ſterilem fieri. Ex quo fit inquit, vt qui curam huic rei adhibeant, tempus interponant, quod quidem meretrices ſatis poſſunt confirmari, quæ propter hanc vnam cauſam vel raro vel nunquam concipiunt. Huius rei multiplices cauſæ reddi poſſunt, vt redduntur ab auctore lib. de hiſtoria Philoſophica, qui ſub nomine Galeni circunfertur, vel potius a Plut. cuius vere hic liber eſt cēſendus, qui li. 6. de pla philoſophorum, cap. 9. ſcribit hoc modo Diocles medicus ſæpe concumbentes mulieres raro concipere iudicat, vel quia ſemen non emittant, uel quia minus quam conueniat, vel quia tale vt in eo vis prolifica non ſit, vel quia caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis plus minuſve quā par ſit, habeat, vel quia vterus reſolutus ſemen non contineat. Quatenus autem ad crapulam & ebrietatem pertinet, nulli dubium eſſe debet, quin idem de viris & mulierib. ſtatuendum ſit, cum pares omnino rationes in utriſq; facile idem poſſint demonſtrari. Vnde Plat. lib. 2. ll. poſtremis uerbis, mulieri aut uiro nocte liberis operam daturis minime permitti, ut bibant uinum: quā quidem Platonis ſententiā Galenus refert ac probat (quod animi mores ſeq.) Imò vero idem Plato de hac ipſa re, admodum præclara ac diuina tradit præcepta. Atque hinc forte factum eſt, vt tradunt hiſtoriæ, quod Romanæ fuerint abſtemiæ, quæ alioqui fuerunt fœcundiſſimæ, ac filios fortiſſimos pepererunt. Quantum ſpectat ad cauſas ſterilitatis vtrique communes, mihi viderer vnico loco omnia poſſe comprehendere, qui eſt, ſi vir & fœmina inter ſe diſſentiant, in qua cauſa ſola, Stoici inquirentes cauſa ſterilitatis, acquieſcebant, lib. de hiſtoria Philoſophica, aut ueri s in Plut. Placit. Phil. 13. quæ quidem diſſenſio multis modis poteſt contingere. Nos uno aut altero exempli gratia contenti erimus. Poſſunt igitur diſcordes fieri uir & mulier, primum corpore, ſi alter ſit puſillus, alter grandior fuerit, qua ratione genitalia inſtrumenta nullo modo poſſūt bene cohærere. Deinde ſi incōgruam intemperiē nacti fuerint. Nam ſicut præclare docet Galenus 5. aph. 26. quanquā immodicæ temperaturæ omnimode ſterilitatis ſunt cauſæ, tamē ſi eædem fuerint moderatæ, & cōtrarijs iungantur, tunc grauidæ fiunt mulieres. Si vero cum ſimilibus copulentur, tunc non concipiunt ſiquidem fieri non poteſt, vt ſemen frigidius in frigidiore vtero fœcūdetur, neque ſiccius in ſicciore. Quod idem de cæteris ſtatuendum eſt, ſed indiget, ſemē quidem frigidius utero tanto calidiore, quanto deficit ab optima temperatura, ac humidius ſicciore eodem modo. Secūdo poſſunt diſcordes fieri animo & moribus, potiſſimum vero amore & odio, quantum enim perturbationes valeant in nobis, ac præ cæteris amor, & odium tanquam duo Tyranni in noſtras animas, & corpora, non eſt neceſſe demonſtrare. Ex quo iure ſcriptum reliquit Aetius lib. vlt. ca. 29. multos coitus inanes eſſe, contra uero amorem genituram conciliare. Itaque ijs, & alijs multis rationibus viri, & mulieres inter ſe poſſunt diſſentire, ac propterea ſteriles fieri. Cuius diſcrepantiæ vim Ariſtoteles quoque non ſolū bene nouit, ſed etiā amplificauit, qui docet huiuſmodi diſſidium contingere, non ſolum ratione uarietatis corporis, ætatis, & rerum ſimilium, ſed etiam ratione diuerſi aeris, regionis, victus rationis. Ex quibus uerisimile eſt & neceſſarium, noſtra corpora varie diſponi, nec uero id ſolum facere generaliter ad fœcunditatem & ſterilitatem, ſed etiam ſpeciatim ad procreationem maris, & fœminæ, qui ſcribit 4. gen. anim. 2. Multis tum maribus tum fœminis euenit, ut coniuncti inter ſe nequeant generare, diſiuncti queant, &c. Atq; hinc factum eſt vt obſtetrices in eo potiſſimum ponerent, vt viri, & mulieres minime diſpares copularentur. Cuius quidem memorabilis inſtituti præclare meminit Plato in Theætæto in principio, repetit Gal. 5. aph. 26. 69. Cæterum ut hanc partem de cauſis ſterilitatis finiamus, illud reliquum eſt adiungere, quando nonnulli quibuſdam maleficijs & magicis incantamentis ſteriles fiunt, quod varijs experimentis probari poteſt. Inter cætera impedimenta quæ poſſunt matrimonium diſſoluere, maleficium nominatur, ſi illud tres annos perſeueret, vt declarat D. Tho. in ſuppl. partis quæſt. 58. art. 2. ſed quoniam huiuſmodi incantationes & maleficia non ſunt medicæ contemplationis, nec forte naturalibus præſidijs, ſed tantum ſacris miniſterijs tolluntur, prætermittamus. Igitur ad vlteriora. Reſtat ut poſt cauſas, ſigna, demum curationem aggrediamur. Verū quoniam apud antiquos licebat, ut teſtatur Gal. 5. aph. 59. & hoc tempore apud quaſdam nationes licet propter hāc præcipue cauſam, uel rationem, viri uel mulieris diuortium facere, de quo apud Plato. l. 6. ll. ad finem, ut notat Plut. in quæſtionibus centuriatis: Romanis nuptiæ coram Pontifice dirimebantur, qui multa horrenda monſtroſa, & dira peragebant, propterea, quod omnes faciunt, ante omnia proponenda ſunt ſigna, quæ in uniuerſum tam viri, quam mulieris fœcunditatem, & infœcunditatem declarent, de quibus Ariſto. diffuſe 2. gen. animal. 7. *Signa fœcund. & infœcūd.*

Ac primum quidem licet de probo, ac improbo, fœcundo ac infœcundo uiri ſemine iudicium facere, docet id experimento in aqua probare hoc modo: quod enim ſemen tenue ac frigidum eſt, diffuſum cito per ſumma innatare, quod uero fœcundum eſt in imum deſcendit. Calidum enim quod concoctum eſt, concoctum autem quod ſpiſſum craſſumque. Quam ferè eandem ſententiam ille repetit 4. gen. anim. c. 1. 7. hiſt. animal. 1. Quæ quidem probandi ſeminis ratio turpis forte, & parum efficax, & contra ueritatem nonnullis uidetur, qui honeſtiore, & certiore ratione exiſtimant ſemen fore, uel fœcundius, vel minus pro uaria temperie ac diſpoſitione totius corporis, uel partium principalium. Ex quibus certum eſt in doctrina Galeni illud originem habere. Etſi non ignoro Ariſt. aliter ſentire 1. gen. ani. 17. 18. Deinde vero quatenus pertinet ad probationem mulierum Ariſt. docet, id fieri dupliciter, uno modo per ſuffitum, ſi odores ſubeuntes vterum efferantur ad locum ſpirandi, & efficiant halitum: altero per linimentum, ſi colores oculis impoſitionis ſaluam perficiant.

Primus modus Philo. interprete, erat huiuſmodi, antiqui ſpongiam, vel lanam, vel linteum velamen, vel quid ſimile aquæ roſarum, ſiue alio grati, uel ingrati humore odoris madefactum, quaſi quodam ſuppoſitorio fœminarum genitalibus imponebant. Quod ſi odor per meatus pectoris ad oarium reſpirationem aſcendiſſet, eas ſtatuebant fœcundas, qui uolebant tūc meatus eſſe apertos, per quos a partibus ſuperioribus ad uterum prolifica menſtrua ſolent deſcendere. Si uero huiuſmodi odores adſpirandi loca non aſcenderent, tunc ſtatuerunt fœcunditate carere illas, eo qđ aut menſtrua ad uterum non poſſent deſcendere, uel ſaltem non quanta, & qualia deberēt. Ariſt. ni fallor, hanc rationem ex Hippoc. accepit 5. aphor. 56. Si mulier non concipit, &c. quod quidem documētum nulli dubium eſt, quin accuratius ab Hipp. quam Ariſt. traditum ſit, neque ut cætera permittantur, niſi Hip. cautionem adhibeas, nempe, ut mulier omni ex parte veſtibus muniatur, alias fallax eſſet. Illud autē ſciendum,

dum, hoc præceptum Hipp. vt facilliſſimum, ita veriſſimum eſſe; meque illud non ſemel ad vſum reuocaſſe, qui poſſum vero teſtari facto periculo, me quibuſdam mulieribus ſterilibus nullum prorſus odorem ad nares aſcendere obſeruare. Fœcundas uero quam maxime odorem ſenſiſſe, adeo vt ex nimia euaporatione illæ ſibi uiderentur ſuffocari. Galen. in com. docet qualia ſuffimenta eſſe debeant.

R. Myrrhæ ℥ j.
Benzoi.
Styrac. Calam. *ana* ℥ ß.
Olei de ſp. v. q. ſ. Miſce fiat Trochiſ.

ponatur ſupra inſtrumentum anguſto orificio, quod collum uteri ingrediatur, ſubſtrato calido cinere.

Alter modus explorandarum mulierum eodē Philo interprete, erat huiuſmodi; vt mulier deſponſanda palpebris, & ſupercilijs nonnullis coloribus liniretur (quibus fœminæ corpora ad quæſtum proſtituentes vtebantur) quo facto, ſi ſaliuam oris inficerent, ſtatuebant fœcundam eſſe, quia opinabantur omnes meatus corporis concluſos, & impeditos eſſe, ſi non inficeretur lingua, atque ſic ſanguinem mēſtruorum ad vterum etiam prouenire non poſſe. Ariſtoteles vero probat ea ratione, quod inter omnes partes capitis ſedes oculorum ſit maxime ſeminalis, quod ex eo probat, quod ſola ea per coitum manifeſte immutetur, & vſu immodico rei venereæ oculi aperte langueant, & ſubſideant, quod communi hominum opinioni videtur conſentire, qui nullo euidentiori argumento colligunt hominem concubuiſſe, quam ſi oculos depreſſos & languidos habeat. Etſi vero hæc poſterior ratio cognoſcendæ fœcūditatis, aut ſterilitatis, quā ego apud neminem, excepto Ariſtotele, me legiſſe memini, uidetur probabilis, & ingenioſa; tamen ſi diligentius cōſideretur, ea forte neque admodum firma, neque rationi conſentiens fuerit. Quamuis enim colores palpebris, & ſupercilijs adhibiti linguam, & ſaliuam oris poſſint inficere, non ſatis tamen intelligo, quomodo hinc liceat colligere, cæteros omnes meatus corporis eſſe adeo patentes, & diſpoſitos, vt poſſint per ipſos ſemen, & ſanguis menſtruus ad vaſa vteri, & ad ipſum uterum peruenire, ſiquidem cōſtat, uiam ab oculis ad linguam ſatis apertam, finitiuam, & breuem eſſe: alteram autem ad vterum, anguſtiorem, longiorem, difficiliorem. Præter ſigna iam poſita ſolent alia multa medici afferre, ex quibus volunt futuram ſterilitatem, aut fœcunditatem prædicere, qualia nonnulla reperiuntur apud Hippoc. lib. de ſterilibus ad princip. nec non apud Raſ. 22. cont. Trin. 56. cap. 1. & fortaſſe apud alios, de quibus docet Auicen. merito, quod in illis veritas non verificatur, cum reuera maiori ex parte ſint, vel incerta, vel potius ridenda, & fabuloſa, ut vel ex hoc vno loco pro comperto habendum ſit, cum lib. de ſterilitate falſo Hippoc. attributum. Quare iā ſigna ſingularum cauſarum quam breuiſſime conſiderenus. Vitium penis in viro vel longioris, vel breuioris, vel diſtorti, vel cum alijs in perforati, aut anguſtioris, quam ut ſemen libere in vterum poſſit tranſmitti, pariter ſi membrum virile non poſſit erigi, hæc omnia ſenſibus fiunt manifeſta; pariter vitia teſtium in mala cōpoſitione, in ſoluta vnitate omnibus perſpicua: morbi autem in intemperie, vel ſimplici, vel compoſita latent quidem, ſed varijs rationibus facile poſſunt intelligi: de quibus omnibus ſatis tractant, ſed videatur Galenus in arte med. cap. 45. & in ſeq. Poſtremo vitium ſeminis, uel deficientis, vel uitioſi, ſine multo labore poteſt intelligi ex præcedentibus morbis, ex præcedente victus ratione, ſed præcipue ex improba intemperie partium principalium, cerebri, cordis, ventriculi, teſtium ac vaſorum ſeminalium. Ex quibus facile poteſt intelligi, utrum fiant concoctiones nec ne, an aptum, vel ineptum ſit. Cauſæ demum externæ, ex nimio coitu, ex deprauata ratione uictus, & ſimilibus, referente ægroto fiunt manifeſtiſſ. vt alijs ſignis nō ſit opus. Quare ſtatim uenio ad ſigna ſterilitatis muliebris. Neque enim eſt, ut aliquid de uenis poſt aures ſectis dicatur, cum illæ non ſecentur. Itaque ſi mulieres ſint imperforatæ in quacunque parte id fiat, præterquam quod huiuſmodi uitium viſu, & tactu poteſt deprehendi, euidentiſſimo quoque argumento poteſt comprobari, quod virilem concubitum nequeant perferre. Sed rara. Intemperies uteri ſimplex, & compoſita; & alia latentia, partim ex ſignis totius communibus, partim ex proprijs. Caliditatem igitur vterum demonſtrant generaliter prōptitudo ad venerem, actiones celeres, iracundia, audacia, ſitis, venæ amplæ, pulſus magnos, celer, lotia flaua & ſimilia: ſpeciatim caliditas in uno ventre, menſtrua pauca, craſſa, bilioſa, aut ex aduſtione nigricantia, cum dolore & acrimonia, & quandoque morſu vlcerante, inordinata, intempeſtiua ſeminis excretio, quodque & à muliere, & à viro calidus, & mordacius percipitur, adeo vt genitalia exulcerentur, pili in pectore, & cruribus cito nati, multi, craſſi, flaui, &c. Vteri frigidioris indicia communia & propria ſunt, pigritia, timor, venę exiles, pulſus parui, menſes aut ſuppreſſi, aut rari, tardi, crudi, albicantes, multum veneris deſiderium, & vno verbo, ſuperioribus contraria.

Porro humidum vterum ſignat, totius corporis habitus mollior, nulla ſitis venus languida, menſtrua tenuia, aquoſa, alba, fluxus muliebris, aut ſaltem perpetua humiditas pudendi, in coitu viro etiam moleſta, vteri facultas retentrix admodum imbecilla, vt mulieres fœtum paulo grandiorem nequeant perferre, facile abortiant. Hippoc. 5. aphoriſ. 45. Gal. 6. loco affe. 5. Poſtremo uteri ſiccioris indicia ſunt corporis tenuitas, durities, faciles ira, ſitis, pauci menſes, rari, pudenda ſicca, mulieres coitum appetunt, ut terra ſicca rorem, &c.

Ex quibus ſine negocio compoſitæ intemperies intelligi poſſunt. Idem plane de teſtium muliebrium ac reliquorum vaſorum ac vterum pertinentium ſtatuēdum eſt, ſiquidem propter vicinitatem & propter eoſdem vſus, nec non propter alias cauſas ſit, ut omnia hæc mēbra vnam fere intemperiem habeant, ratione cauſę. Quatenus autem pertinet ad ſigna intemperierū cum materia, quas ego quidem interpretor tumores præter naturam, inflammationes, eryſipelata, &c. de quibus ſæpe diximus, non eſt, vt de ijs quicquam dicamus, ſiquidem huiuſmodi inquiſitio ad alium locū, nempe ad propriam horum morborum tractationem pertinet. Signa procidentiæ vteri ſatis manifeſta ſunt. Sequitur dolor partium quibus connectitur, vt oſſis ſacri, & ſimilium tumor ac grauiter percipitur in ima abdominis parte, & ſi fuerit inſignis procidētia, quid rotūdum forma oui inane, viri impedito tranſitu non poſſunt concubere. His ſignis nonnulli addūt ex Auicen. lotii, & alui excretionem impeditam quod collum ueſicæ, & rectum inteſtinum a tumore uteri, adeo comprimantur, vt neque lotia, neque excremēta quoquo modo poſſint exire.

Alij præterea docent febrim quoque tremorem, conuulſionem, & alia grauiora ſymptomata superuenire; ſed ego in nulla procidentia poſſum teſtari, me hæc obſeruaſſe, vt alui, & ueſicæ excrementa fuiſſent retenta, aut tale quid ſuperueniſſe, vt ueriſſimum, ſit quod ego ſoleo frequenter animaduertere, plurimos in hac arte, plurima afferre, & affirmare, quæ illi potius ex aliorum ſcriptis, quam ſua obſeruatione haberent. Reſtat vt de ſolutione vnitatis uteri dicamus, & de ulcerum, vulnerum & contuſionum ſignis. Sed hęc alterius loci. Poſtremo autem, vt hanc partem finiamus, reſtarent ſigna, quibus uitia ſanguinis & ſeminis demonſtrentur. Sed quantum ad ſemen, cum ſupra ſtatutum ſit ex Hippocr. & Galeno, illud ex toto corpore, & maxime principalibus partibus originem habere, ac via licet qualitates ſeminis cognoſcere, ſi conſideremus temperiem & conſtitutionem partium corporis

potis

poria vniuerſi, vt de ſemine virili dictum eſt. Quoad ſanguinem menſtruum, de hoc ſuperiori anno dictũ eſt. Cauſæ etiam communes externæ vtrique ſexui, vt ſunt habitus, victus, ætas, diſcrepantia, corporum conſenſus, perturbationes animi, & alia id genus ſigna, vel ægris referentibus, vel alijs rationibus facile poſſunt intelligi. Cæterum plærique qui ſterilitatis curationem inſtituunt, in eo errore videntur verſari, de quo Gal. veteres medicos grauiter arguit 3. lib. comp. med. ſecund. loc. in principio: quod indiſcriminatim varia morborum medicamenta ab illis tradita ſint, atque in unum ordinem redacta, quæ uel maxime contrarias vires habent. Siquidem eſt rationi & methodo conſentaneum pro varijs morborum cauſis varia quoque morborum remedia adhiberi debere. Præclaro Herophili præcepto, præcipue ſtatuẽdum, vt ante omnia ſciatur, quæ, qualis, & quota ſit morbi cauſa, & vbi maxime ea dominetur, quo ſcilicet curationẽ vnicuique conuenientem faciat. Itaque ne nos in eundẽ errorem incidamus, ſecundũ cauſarum varietatẽ progrediemur, omiſſa virorũ conſideratione, ſiquidem in præſentia viriles morbos non tractamus. Et quantum ad mulieres, vnam tantum curationem ſterilitatis, ex intemperie uteri humida, & frigida, quæ frequentiſſima eſt, tractabimus. Reliquæ autem curationẽ ex dictis recipiunt, partim ex orcendis innoteſcẽt melius, vel denique ratius accidunt. Igitur indicationes curationis intemperiei frigidæ, & humidæ ſunt eiuſmodi. Vterus calefaciendus & ſiccandus. Sed quoniã illud non licet facere, niſi primum tollantur humores frigidi, & craſſi, qui in utero & vaſis ad vterum reperiuntur, illi ſunt educendi. Rurſus uero cum ſit uerſimile vel potius neceſſe, huiuſmodi humores non ſolum in ijs partibus gigni, ſed etiam ab alijs locis, potiſſimum ventriculo, forte etiam toto corpore ad illum tranſmitti; & ventriculi, & totius corporis ratio habenda eſt. A qua quidem poſtrema indicatione principium curationis faciendum eſt, vt ita commode, & tuto paretur via cæteris medicamentis, quæ ad reliquas propoſitas indicationes ſunt neceſſaria.

Curationis indicationes.

Intemper. frig. et humid.

Virum illis liceat ſatisfacere, ſcribit Philoſophus 2. gen. animal. 7. Eas mulieres infœcundas perſeuerare, neque ullam curationem recipere, quæ primo ortu tales fuerunt. Sed magis accurate & vere Gal. 5 aph. 62. docet, natiuam uteri intemperiem, ſi fuerit inſignis, non poſſe curari, quod ita uterus reddatur denſior, & ora anguſtiora, quam vt ſemen, & ſanguis menſtr. ad conceptum concurrentia, poſſint generari. Sin autem intemperies fuerit moderata, tunc vitium poſſe corrigi, ac mulierem fœcundam fieri potiſſimum, ſi ea viro contrario temperamento prædito copuletur. Vno verbo etſi ego ſcio ſterilitatem natiuam difficilius, quã aduentitiam curari, veruntamen nulli dubium eſſe debet, quod experientia monſtrat, veriſſimum eſſe, quod quamplures mulieres, vel natura, vel ſuperueniente morbo ſteriles curationem recipiant, & fœcundę fiãt modo facilius, modo difficilius, pro varia ratione cauſæ, morbi, ſympt. & rerum ſimilium. Sed ad propria præſidia veniamus.

Prognoſt.

Curationis præſidia.

Ad purgationem vniuerſalem corporis, cum nullus vrgeat morbus, licet ante omnia aluum lenire. Inter cætera autẽ omnia ad hanc rem accõmodata hyera, quæ uel ſola, vel cũ caſſia, aut melle roſ. poteſt accommodari. Poſt lenitã aluum, noxij humores præparandi ſunt recluſis meatibus, tum cæterarum partiũ, tum præcipue vaſorum vteri. Ad quæ multa eſt inuenire: ſed primũ diligenter conſiderandũ, an locum habeat venæ ſectio. De qua re, etſi mihi liceret mea ſententia ſtatuendũ ſit, prius tamen, niſi hoc remedium prorſus quid prohibeat, ego quidem cenſeo illud ſemper opportunũ ac plurimas vtilitates poſſe afferre, cum propter alias tũ maxime propter eam cauſam, vt ita medicamẽta calidiora, quibus neceſſarium eſt vti, tutius & cõmodius poſſint adhiberi. Etſi non ignoro quãplures, qui docent, præcipuam mittendi ſanguinis indicationem, de ſola humorum copia, & qualitate accipiendum eſſe, ſtatuere. Ex quo vero loco oporteat ſanguinem mittere, cum hic communis euacuationis gratia mittatur, commodior non eſt baſilica dextra, dummodo a menſtruis non offeratur impedimentũ. Quãtitas ſit pro plenitudine, ætate, viribus. Ad medicamẽta ſyrupi, mel. roſ. ſyr. de mentha, de beton. hyſſopo calamenth. artemiſ. oxymel. Non improbo, quod nonnulli faciunt, perſuaſi auctoritate Hippocr. 4. rat. vict. 39. Oxymel non utero, & mulieribus aduerſari, ſiquidẽ, ſi ſimul cum alijs medicamentis adminiſtretur, & in modica quantitate, non paruas utilitates poterit afferre. Decoctæ ſint borrago, beton. hyſſ. origa puleg. calam. &c. quarum imitatione cuique facile eſt conſeruas confectiones parare. Facta demum coctione humoris, & præparatione corporis, ad horum expurgationem veniendum eſt, ac imprimis adhibita cautione, vt ne illa fiat, quo tempore menſtrua fiunt, & prodiitura ſunt, adeo, vt nullum impedimentum illis inferatur. Sępius autem diximus, qualianam medicamenta ad purgationem humoris pituitoſi ſunt accõmodata. Inter ſimpl. eſt Agaricus, qui principem videtur locum obtinere.

Inter compoſ. pil. de hyera cum agarico, cochiæ, elect. diaphæn. Indum. Sed ego familiariter utor hyera diacolocynthidos, quam Pachij appellant, quæ præ cæteris repetita inſignem prærogatiuam habet. Iã vero facta, & ſi opus fuerit, repetita vniuerſi corporis purgatione, id reliquum eſt, primum, vt frigida, & humida intemperies uteri, & reliquarum partium, quæ utero conſentiunt, corrigantur, deinde, ut illa præſidia adhibeantur, quæ quomodocunque fœcunditatẽ poſſunt adiuuare. Hæc autem quamplurima ſunt, partim interna, partim externa, de quibus ſigillatim, ſed breuiter, dicendum eſt.

Medicamenta interna varijs modis poſſunt parari, Conſ. ſyr. decocta, pul. pil. ſed hæc omnia fiunt ex ijſdẽ ſimplicibus medicamentis conficiuntur, quæcunque valent uterum & vaſa ad eum pertinentia calefacere, ſiccare, & ad conceptionem diſponere, quorum ſylua eſt copioſiſſima. Quæ autẽ ego puto magis efficacia, & quibus familiariter utor, hæc ſunt ferme. Artemiſ. matricaria, betonica, dictam, orig. puleg. calamint. ſambucus, maiorana, ſaluia, thymus, nepeta, mentha, laureola, ſabina, baccæ lauri, iuniperi, hedera, ſaluia, flor. beto. ſalu. roriſmar. citri, crocus, ſantalum, ſem. citri, cardamomum, aniſum, cymimum, fœnic. apiũ, petroſel. aſparagus, thura, &c. Rad. zedoar. doronici, galangæ, ſpicæ nardi, pyrethri, ariſtol. rot. rubræ tinct. eryngi, fœnic. petroſel. aſparagus, cynamom. garyoph. ligni aloes, myrrha, nux moſcat. piperis omnia genera, ambra, macis. balſami genera.

Ego magis illis delector, quæ a probatis auctoribus antiquis iam diu fuerũt propoſita, & cõprobata, vt ſyr. de artemiſ. ſimpl. beton. cõpoſitus, de calam. corticibus citri trochiſci, galliæ moſch. de myrrha, de bezoi, de aniſo, Alipiæ moſchatæ, ligni aloes, de croco, conſeruæ flor. citri, arantij, roriſmarini, ſaluiæ, betonicæ, maioranæ, meliſſæ. Confect. vel elect. diabræ, diamoſchi, aromat. roſat. aromat. garyoph. diacymini, diagalangæ, diacalamenth. diamargarit. ac potiſſimũ theriaca, & mithridat. quibus fortaſſe inter cætera medicamẽta omnia compoſita, primũ locum licet tribuiſſe.

Verũ præter hęc omnia demũ nonnulla occurrunt medicamẽta, quæ proximo hoc tẽpore cęperunt magnum vſum habere. Illa vero ſunt primũ potio aquarũ thermaliũ cal. quales ſunt Aponitanæ, Aquarianę, &c. Deinde ſunt quædam decocta ex ligno, &c. ſarſaparillæ, rad. chinæ, ſaſſafras, ac cum certum ſit ea calefacientia ac ſiccantia eſſe, negandum nõ eſt, quin magnam quoque vim habeant, uterum ad fęcunditatem ducendi. Sed ego cenſeo decoctum ſaſſafras principẽ locum obtinere, de quo etiam ab ijs, qui huiuſmodi

medi-

Digitized by Google

medicamentorum hiſtoriam tractant, illuſtria exempla afferunt, & nos quoque hac in parte præclara non ſemel experti ſumus. Ad locum de medicamentis internis ratio uictus uidetur pertinere, ſine qua, certum eſt, reliqua omnia vel nihil, vel parum prodeſſe. Sed non licet uno tempore omnia perſequi, modo ſunt alimenta boni ſucci, facilis concoctionis, flatus expertia, & in vniuerſum calefacientia, & ſiccantia. Iam igitur ad præſidia externa progrediamur, quę itidem multiplicia ſunt, ac formis uariis poſſunt parari, linimenta ſcilicet, emplaſtra, peſſaria, ſuffumigia, lotiones, inſeſſiones, & quæ habent eandem rationē, quæ quidem omnia, etſi ex iiſdem conficiuntur medicamentis, quæ iam ſunt propoſita, tamen non grauabimur nonnulla exempla proferre, quæ mihi faciliora & efficaciora videntur, & quibus ego familiariter vti ſoleo. At primum olea, quibus licet, & extra & intra, omnes vteri partes illinire ac fouere, vt ſunt quæcunque calefaciunt, & ſiccant, gratūq; ſpirant odorē, de ſpica, cinnamomo, myrrha garyoph. de nuce myriſtica, croco, benzoe, ſtyrace, aniſo, fæniculo, bac. lauri, iuniperi, liliis albis, etiam aromaticati, exempli gratia:

R. Ol. lib. alb. cum arom. ℥ j.
De ſpica od rata ℥ ß.
Nuc muſ. & aniſ. ana ʒ ij. *M. cui demum licet addere modicum Ambra, moſchi, & ſimilium.*

Inſeſſiones & balnea, quibus mulieres, vel toto corpore, vel vſque ad vmbilicum ſe immergunt, conficiuntur, vel ex aquis thermalibus, aut medicatis, vt matricariæ, arthemiſiæ, calamenthæ, ſabinæ.

R. Artem. matric.
Saluia ana M ij.
Calam.
Dictamni ana M. ß.
Rad. fænic.
Aſpar g.
Petroſel. ana M. j.
Bacc laur.
Iuniperi.
Aniſi.
Cymini ana ʒ ij
Miſ. bulliant ex aqua pro balneo.

Qui in his non acquieſcunt, ſed malunt ſolidius medicamentum adhibere, poſſunt cerotum, vel emplaſtrum, quæ vtero, & toti inferiori abdominis regioni poſſunt apponi longiori tempore.

R. Ladani ℥ i.
Styrac. cal. ℥ ß.
Cinnamom.
Garyoph.
Ligni aloes ana ʒ j.
Spec. diambr.
Galliæ muſcatæ ana ʒ ß.
Olei nard. q. ſ.
Cum ol. lil. alb. arom. & cera q. ſ. f. empl.

Sequuntur ſuffumigia, quæ quidem, ſicut & Hipp. & Gal. poſſunt muliebria ducere, ita nulli dubiū eſt, quin uterum quoque poſſint alterare, illius intemperiem corrigere, ac fęcunditatem iuuare.

Hæc autem poſſunt dupliciter parari. Vno modo pluribus ea aqua decoct a ſimplicibus medicamentis, qualia paulo ante pro inſeſſione fuerunt propoſita, cui deinde concocto adhuc calenti mulier ita ſe accommodet, ut illius euaporationem in uterum poſſit accipere.

Altero modo autem ſi hæc ipſa medicamenta, ſed imprimis aromata calidis cineribus impoſita cōgruo inſtrumento altera ex parte excipiendo longiore, altera immittendo anguſtiore. Verbi gratia:

R. Artemiſ. matric. ana ʒ j.
Myrrha.
Benzoi.
Styr. Cal. ana ʒ ß.
Ligni aloes ℈ j.
Moſchi.
Ambra ana grana x. M.
Contundantur omnia. & f. puluis, vel cum oleo nar. f. Trochiſci vel paſtilli.

Reſtant peſſaria, quæ (pro iunioribus) ſunt quædam medicamenta, veluti glandes, aut ſuppoſitoria, quæ in uterum impoſita, longiore tempore retineantur. Cōficiuntur ex iiſdem fere, ex quibus ſuffitus, &c. Verbi gratia:

R. Artemiſ.
Dictam.
Maiorana ana ʒ j.
Sem. aniſi.
Rutæ.
Citri ana ʒ ß.
Spec Gall. moſch. ℈ j.
Moſchi amb.
Croci ana gr. xv.
Contundantur omnia f. maſſa.

Si enim mulieres ab eiuſmodi medicamētis abhorreant, licet ſubſtituere ſacculos ex rutha, arthemiſ. cynam. garyoph. ſem. aniſi. rad. angel moſcho, & ambra, &c. quæ tametſi non ita cito penetrant, aliquem tamen vſum præſtant. Atque hactenus de medicamētis tam internis quam externis, quæ ad corrigendā frigidam & humidam intemperiem pro ſterilitate remouenda ſunt accommodata. His iam adiungenda videntur ea, quæ occulta qualitate fœcunditatem præſtare dicuntur, vt eſt ſemen paſtinacæ, teſticuli vulpis coagula, maxime leporinum oculus Hienæ, de quo Plinius, ſed in his inquirendis nolo perdere tempus. Quamuis ex dictis cuique ſatis eſſe debet: tamen poſtremo loco non libet prætermittere quædam præcepta, quæ ad hanc rem ſunt accommodata, quæ ſane etſi ex iis, quæ dicta ſunt, colligi poſſunt: tamen alia etiam notatu digna erunt addenda. Primum notandū eſt tempus ad coitum & conceptum cum primis accōmodatum illud eſſe, quando mulieri proxime menſtrua deſierunt, tunc enim vterus omni ex parte excrementis uacat, eſtque tum ad ſemen excipiendum, retinendum, fouendum aptiſſimus. Traditum hoc eſt ab Hipp. lib. de nat. pueri ab initio (legitimus liber citatur a Gal. lib. 1. de ſem.) 5. apho. 37. ab Ariſt. 7. hiſtor. animal. 2. 1. gen. animal. 19 Veruntamen id quoque ſciendum eſt, nonnullas mulieres concipere etiā fluentibus menſibus; poſtea uero concipere non poſſe, quod illius vulua ſtatim auulſione menſium comprimatur, vt ſemen nequeat concipere adeo vt neceſſe ſit, huiuſmodi mulieres, ſi modo uelint concipere, non alio tempore, quam fluentibus menſibus cum uiro congredi, quem locum Philoſophi maxime notabilem uideo neminem animaduertiſſe. Ex iis colligitis Aet. male feciſſe, qui lib. ult. cap. 26. ſcribit, nō deſinente, ſed appetente muliebri fluxu opportuniſſimum concipiendi tempus eſſe; quod ſane præter id, quod repugnat omnibus illis ueteribus, etiam a ratione uidetur alienum, ſiquidem ueriſimile eſt, uterū hoc tempore nondum purgatum impurum eſſe atque ineptum. Itaque illis paucis mulieribus exceptis, quibus teſtimonio Philoſophi ſtatim os uteri a purgatione occluditur, congreſſus uiri cum muliere conceptioni congruus cenſendus eſt, quando mulieri in proximo menſtruæ purgationes ceſſarunt. De tempore duo adhuc reſtant inquirenda, nimirum qualenam tempus anni, nec non diei ad concubitum & ſobolem procreandum ſit accommodatum. Et quatenus ad tempus anni, prope omnes conſentiunt, ver cæteris anni temporibus eſſe anteponendum, quod illud omnium temperatius & ſalubrius ſit, atque hoc potiſſimum tēpore homines ſint robuſtiſſimi, ac concubitus melius perferre poſſint. Celſus 1. cap. 3. venus, inquit, uere tutiſſima eſt, neque æſtate, neque autumno vtilis, tolerabilior tamen per autumnum, æſtate uero in totum, ſi fieri

ſi fieri

Digitized by Google

ſi fieri poſſit, abſtinendum. Quoad horam dubium, an poſt vel ante alimenta, & ſomnum pro fœcunditate fieri debeat.

Sic Aetius lib. 3. cap. 8. Paul. lib. 1. cap. 35. ac forte alij in eo conueniunt horam ad concubitum aptiorē poſt cibum & ante ſomnum, ſiquidem ſubſequēs ſomnus laborē remittit, prꝰterquam quod hoc tempus ad ſobolem procreandam aptiſſimum exiſtit. cū propter alia, tum quod fœmina ſubdormiens, geniturā melius retinet. Idem ſtatuit Oribaſius lib. 1. de part. facil. 22. Sed mihi longe magis arridet ſententia Hipp. & Galeni. Hipp. enim lib. 6 epid. 6. tom. 5. paucis quidem, ſed grauiſſimis verbis totam rē definit. Labor, cibus, potus, ſomnus, venus omnia mediocria. Quam ſententiam interpretatus Galenus 2. tuendæ valet. 2. inquit: Hippo. & modum ſingulorum definiſſe, addito ad finem Epitheto Mediocria. Et æque ordinem: quippe ſanitatis tutelam a labore auſpicandam eſſe, quē excipere debet cibus, potus, deinde ſomnus, mox venus, in ijs quibus venere vtendum eſt. Gal. itidem generaliter opportunum vtendæ veneris tempus definit ijs verbis, c. 86. artis med. ſimilia uideantur apud Auic. qui diligenter hac de re tract. 23. primi. cap. 12. 5. hiſt. anim. 8. Poſt opportunum tempus rationem quoque & ordinem ſeu modum coitus oportet cōſiderare. Et ante omnia, quod ſæpe quoque diximus, manifeſtum eſt mutuum viri & mulieris amorem, quam maxime ad conceptum facere: cōtra vero offenſiones ad ſterilitatem non leuiter conferre. Sed præterea iā uir quam mulier cōcubituri, omnis timoris, mæſtitiæ, & reliquarū animi perturbationum ſint immunes, alioquin aut nulli fœtus, aut illi certe eiuſmodi affectibus & paſſionibus obnoxij gignuntur. Quē locū inter cætera præclare narrat Plutar. lib. 2. de tarda Dei vindicta ad finem, atq; (vno verbo) pluribus exemplis & argumētis cōcludit, marem & fœminā ad prolē concubentes omnium perturbationū animi, quantum fieri pōt, debere eſſe immunes. Imò vero conandum, vt ambo in ipſo coitu minime omnium ad alias cogitationes animum intendant. Quod ſi aliter fiat, Philoſophi docēt ſemen ab alijs cogitationibus abſtractū ab animo, fœtum cum primis animalem, terreſtrem, mentis & ingenij prorſus expertē efficere. Ex quo facile eſt illius problematis ſolutionem intelligere, quamobrem filij ſtolidi a ſapientibus parentibus gignantur: cōtra aūt homines inſipientes, liberos prudentiores ſoleant generare. Quod præclare facit Alex. Aphrod. ſect. 4 problem. 27. eo ſcilicet, quod ſtultiores parentes totos animos ad voluptatē intendant in re venerea: ex quo fit, vt ſemen eorum quamplurimæ virtutis, tum rationalis, tum animalis particeps, ſimiles eos, qui hinc naſcūtur, efficiat. At uero homines prudentes, ac præſertim docti, ſemper aliquid honeſti & utilis animo complectuntur, vt ne in ipſo quidem venereo actu, omnino a rerū ſtudio deſiſtant. A quo quidē ſenſu, neq; multum abeſt Philoſophus, qui 16. ſect. 12 quærens, cur proles cæterorū animalium, quam hominis, parentibus ſuis ſimilē gerat naturam, ſic reſpondet. An quod homo vago varioque animo in coitu eſt, prout autem pater materq; in cōceptu affecti fuerint, ita partus eueniūt. Cætera autem animalia omnia aut certe plurima, rei tantum erat tendunt, totique ſe ueneri dedūt. Sed demum nonnulla in coitu, & poſt coitum requiruntur, quæ fœcunditatem poſſunt iuuare, de quibus Auic. fortè nimis libere ac turpiter ſermonē habuit, qui ſcribit: Ludum mulieri prorogandum eſſe, tangendas eſſe illius mammillas, pectinem & alia id genus, q̄ voluptatem ſeu concubitum reddere ſolent delectabilem. Quæ quidem, vt puto natura homines ſine aliquo doctore docet. Summa eſt, mulierem a uiro omni blanditiarum genere excitandam eſſe ad uenerem. Id vero præcipue conandum, vt ſi fieri poſſit, uterque eodem temporis momento ſemen emittat, cum certum ſit, vtriuſque ſeminis concurſum ad formandum conceptum maximam vim habere. Quod ſi mulier omnino, ut plerunque vſu uenit, tardius uiro ſoleat ſemen emittere, optimum foret ante congreſſum aliquo opportuno decocto, vel linimento, verbi gratia, modico moſchi, aut zibetti ex oleo nard. uteri ceruicem fouere, vt ipſa mulier quoq; in veneris amorē incēdatur. Verum neque id prætermittendum de coitu, qđ ſcribit Paul. 3. cap. 74. nempe coitum, qui a tergo exercetur, plurimum momenti ad partus conceptionē facere. Quod ego quidem non intelligo ſatis, qui nequeo concipere animo quamobrem hęc concubendi figura poſſit cōceptiones iuuare, cum altera ex parte multæ euidentes & validæ rationes uideantur demonſtrare, nulla oportuniore ratione uirum & mulierē concumbere poſſe, quam ſi mulier ſupina, minime prona aut obliqua iaceat. Poſtremo quoque illud ad conceptum facere poteſt, ſi vterq; mas & fæmina nō protinus abſoluto opere venereo, a mutuo complexu diuellantur, ſed placide aliquādiu. mulier vero ab omni commotione corporis & animi abſtineat, ac ſi fieri poteſt, ſomnum capiat, quod quidem præceptū manifeſta vititur ratione. Cæterum poſt hæc omnia ſunt nonnulla, quæ latente quadam vi & proprietate venerem cohibere, & fœcunditatem impedire poſſunt: qualia ſunt apud Plin. lib. 24. c. 9 folia ſalicis contrita, & ſæpius ſumpta lib. 28. cap. 8. decoctum ſcinci animalis aquat. cum melle ſumptū, quod a Dioſcoride ſumpſit. 2. cap. 60. lib. 32. cap. 4. Squamæ teſtudinum ex ſumma parte deraſæ in potu exhibitæ, lib. eod. cap. 5. teſticuli galli adipe illiti, ac pene arietino alligati, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Sic legimus apud Galenum 6. ſimpl. viticis ſemina. flores, folia, non ſolum ore ſumpta, ſed etiam ſubſtrata. ad caſtitatem conferre, atque hinc factum eſſe, vt Athenis in ſacrificiis Cereris mulieres ſibi totum frutcē ſubſterneraot, idem Dioſcor. lib. 1. cap. 116. Inter cætera omnia Mentha quodam communi conſenſu ſolet rebus venereis & conceptioni reſiſtere, de qua eſt antiquum & vulgatum prouerbium, cuius meminit Philoſophus ſect. 20. problem. 2. Mentham in bello neque edito neque ſerito. Cuius quidem ille cauſam inquirens, reſpondet, quod huiuſmodi herba membra refrigeret, id eo confirmans argumento, quod corrumpat ſemen genitale, frigus autem fortitudini & audaciæ in bello aduerſetur. De qua tamen interpretatione mirari licet: ſiquidem Gal. 6. ſimpl. f. Dioſ. 3. cap. 33. Auicen. 2. tract. 4. cap. 494. Paulus 7. & omnes conueniant, mentham & calidam & ſiccam eſſe, imò vero & ſtimulandi ueneris vim habere. Conciliator anxius eſt, & vere fatetur eſſe calidam & ſiccam, ac venerem excitare Mēthām: addit tamen, Mentham per ſe quidem calidam, per accidens autem frigida. Idem docet Hermolaus Barbarus corollario cap. 263. Demum uero Conciliator aliam problematis ſolutionē affert, cum inquit: Potius dicendum mentham in bello neque edendam, neque ſerendam, quod calefaciēdo homines ad venerem incitat, propter quam milites debilitantur & redduntur timidi, quam quidem reſponſionem admittendam cenſeo. Quamobrem quod nequeo diſſimulare, legi aliquando cum ſtomacho Montanum Veronenſem, qui de affectibus uterinis hunc locum tractans, eum totum peruertit, ſcribēs ad hunc modum: Hac in re Ariſtoteles errauit in problem. vbi volens reddere cauſam, cur milites mentha uterentur in caſtris, dicit: quod prohibet uenereum, quantum ad hoc recte dicitur; ſed deinde addit, audes reddere cauſam, docet, eſſe frigidam, quod falſum eſt. Hæc Montanus. Quæ ab Ariſtotele & Conciliatore adeo ſunt aliena, vt certiſſimum ſit hunc hominem alioquin celebrem neque Ariſtotelem, neque Conciliatorem legiſſe, ſed potius, quod alij quoque hoc tēpore faciunt, hæc ex alijs tranſcripſiſſe. Hæc hactenus de Sterilitate.

CAPVT VII.

De Monſtris.

Ratio ordinis. IAM pridem cœpimus tractare conceptum, & partum hominis, quam pulcherrimam & vtiliſſimam tractationem condum abſolutam, nobis propoſitum eſt in præſentia abſoluere. Cum igitur proximo anno ſermo habitus ſit de ijs, quæ pertinent ad priuationẽ, & abolitam conceptionem, nunc ex inſtituto noſtro id ordine reſtat, vt de ijs ſermonem habeamus, quæ ad deprauatum conceptum pertinent. Cæterum cum certiſſimum ſit naturæ inſtitutum, mulierem perpetuo hominem concipere, ita ſtatuendum eſt, quemlibet mulieris conceptum, quicquid illa præter hominem in vtero concipit, vitioſum, & deprauatum eſſe. Quod quidem etſi multis modis poteſt fieri, tamen non incommode in aliquot capita poteſt digeri, quæ totam fere artem contineant in his explicandis. Ea vero ſunt 1. Monſtra, 2. mola, 3. flatus 4. aqua, quę omnia aliquando videmus concipi & coaceruari. De monſtris plurima poſſent, vel hiſtorice, vel fabuloſe, vel etiam philoſophice commemorari, quæ ad noſtrũ inſtitutum non pertinent.

Ideoque pauca tantum de generatione, & cauſis. Philoſophus 2. Phyſ. & 4. gener. animal. docet, monſtrum nihil aliud eſſe, quam peccatum ſeu vitium naturæ deficientis a ſuo fine, propter aliquod impedimentum. Sicuti enim in ijs quoque contingere ſolet idem, quæ ſecundum artem fiunt, dum artifex ſuum finem non aſſequitur, vt Grammaticus quando deprauate loquitur, & Medicus quãdo medicamentis obeſt ita in his quæ ſecundum naturam. Quod quauis multis modis ſoleat contingere, verum tamen eſt, vt ego ſentio, omnia fere errata ad morbos in mala compoſitione poſſe referri, exempli gratia, ad morbum in numero vbi homo naſcitur monoculus, vel vno pede, vel duobus capitibus. Quod idem de morbis in magnitudine, figura & reliquis demonſtrari poteſt, quæ doctrina manifeſte colligitur ex Galeno de cauſis morbor.

Cauſa. 7. De cauſis vero propter quas monſtra præter naturam generantur, non conuenit inter omnes. Gal. lib. de hiſt. Phil. aut verius Plut. lib. 5. plac. phil. hæc habet: Empedocles monſtra naſci docet, ſi ſemen multũ fuerit, ſi paucum, ſi diuulſum, ſi inane, ſi motu inordinato immiſſum fuerit: Strato vel quia additum, vel quia detractum, vel quia tranſpoſitum, vel quia inflammatum aliquid ſit. Nonnulli medici quod tunc vterus diſtortus fuerit.

Verum hæc nimis generaliter, & confuſe dicuntur: quod ſi hanc rem ad certa naturalis conceptus principia referre velimus, de quibus iam diximus quod ſatis eſt, ita mea ſententia ſtatuendum eſt: Monſtra contingere, vel ratione materiæ, quæ aut copia, aut qualitate, aut aliter ſit vitioſa: vel ratione agentis, quem virtutem informatiuam, ſeu calidum innatum, ſeu aliter velimus appellare, in præſentia non multum laboro, qui quidem nimis exuperantem, aut deficientem virtutem habeat, vel demum propter peruerſitatẽ uteri, & vaſorum, quæ ad conceptum deſtinata ſunt. Quæ item doctrina conuenit Ariſtoteli, Galeno & rationi.

Nam quemadmodum ſi hæc omnia optime fuerint diſpoſita materia, agens, & inſtrumenta ſeu vaſa ad hanc rem requiſita conceptus naturales fieri neceſſe eſt: ita altera ex parte, ſi vel omnia, vel aliqua fuerint male affecta, tunc probabile eſt fœtus non naturales, ſed monſtroſos contingere. Atque hactenus de monſtris ſummatim, quæ vix ad rem meditam pertinet, de quibus ſi quis plurã cupit intelligere, videat Ariſt. & Auer. locis citatis, nec non Albertũ 2. Phyſ. tr. 3. c. 3. & Ioan. Philo. ſub 2. Phyſ. ſiqui ſubtiliter, & diſtincte in hoc argumento verſati ſunt.

CAPVT VIII.

De Mola.

Natura vel eſſentia. QVid ſit mola nõ conuenit inter omnes. Aet. lib. vlt. cap. 80. Pau. lib. 3. cap. 69. docent, molam tumorem eſſe ſcirrhoſum, ſeu ſcirrhi naturam referentem, qui modo vteri orificium, modo totum vteri m occupat. Quibus Auicen. quoque videtur conſentire, qui cap. de mola inquit; quandoq; eſſe duritiem quãdam, quę aliquando in tota matrice reperitur. Quorum ſententiæ quoq; ſubſcribunt Moſchio, & Cleopatra, qui de affectibus mulierũ ſcripſerunt harmonia gynæ, cap. 7. Ariſt. autem lib. 4. gen. animal. cap. 7. docet, molam non aliud eſſe, quam carnem utero mulieris conceptã, qui recitat hiſtoriam cuiuſdã mulieris, quæ peperit carnem, quam molam vocant. Cui plane cõſentit Gal. 14. vſu part. 7. 14. meth. 13. qui affirmat, molam eſſe carnem quandam inutilem & informem, quæ in mulierum vtero gerıtur. Qui forte Ariſtoteles & Galenus id ab Hippocrate didicerunt, qui in lib. de morbis mulierum (pag. Baſil. 336.) nec non in lib. de Sterilibus. (394.) molam conceptum improbum & uitioſum appellat, carnemque eſſe confirmat. Ac ſane, ne in re manifeſta ſim longior, pro veritate ad mẽtem Hippocratis Gal. & Ariſtotelis habendũ eſt: Molam vitioſum ac deprauatum conceptum eſſe carnis inutilis atque informis. qui naturalis cõceptus neſcio quam ſimilitudinem repræſentat, Auicennam vero, Aetium, Paulum, & cæteros omnes, qui ipſis conſenſerunt male ſentire, cum reuera vitioſus conceptus, & tumor uteri longe inter ſe differant.

Quod inter cætera mõſtrat curatio manifeſtiſſime, vt poſterius uidebimus: Quam quidem veritatem, neque ipſemet Auic. Aet. Paul. potuerunt diſſimulare, ſiquidem Auicen. ſcribit, mulieres ſentire in uentre ſuo motũ, qui eſt ſicuti motus embryonis, quod permutatur dextra & ſiniſtra, ac demum deponere fruſtũ carnis, cuius eſt forma quædam, cuius ſpecies non comprehendatur; ſiquidem Aet. & Paul. tametſi de aliorũ ſententia loquantur, inquiunt, molam eſſe carnem informem in tunicis vteri conſiſtentem, quæ modo conceptus in lucem editur. Ex quo uno loco velim intelligi, quantum in doctrina huiuſmodi uirorum ſit acquieſcendum, qui eodem capite, & paucis interpoſitis lineis non uerentur ea docere, quæ inter ſe nullo pacto poſſunt cohærere. Notandum autẽ, molam carnem informem dici, non quod ea plane omni forma careat, quam certum eſt variam ac diuerſam, maiore tamen ex parte rotundã eſſe, ſed quod a forma humana ſit aliena. Si quæras, qualis affectio prẹter naturam mola haberi debeat? reſpondet Gal. 14. meth. 3. Molã morbũ eſſe in mala cõpoſitione, & quidẽ in numero redundantẽ toto genere præter naturãm, vt eſt lapis in veſica, quæ Medici primo quoquo tempore, tãquam inutilia ac moleſta naturæ conantur eiicere.

Mola nomẽ accepit, ut notat Aet. lib. vlt. c. 80. a prauitate & difficultate motus: nam ſicut lapis molaris admodum grauis eſt, ac difficulter mouetur, ita hic morbus, qui mola dicitur, inſtar lapidis difficulter mouetur. Nõ eſt igitur tumor vteri, ſed caro informis utero cõcepta, morbus in numero toto genere præter naturã. Differentiæ molæ ab Auicenna, & practicis plures numerãtur pro varia materia, ex qua originem habet, qui docet, alias eſſe ſanguineas, alias pituitoſas, alias bilioſas, alias melãcholicas, alias ventoſas, alias aquoſas, alias mẽbranoſas, & forte alias, prout ex varijs humoribus, flatu, aqua, mẽbranis, vel alia materia generantur. Alij vero alias quoq; differentias diſtinguunt, quod nimirũ mola alia eſt inanimata, quæ omni prorſus ſenſu, & motu caret, alia animata, q̃ ſentit, mouetur aliquot horis, quandoque viuit, & varias animalis

for-

Digitized by Google

formas in ſuit, quales ſunt ranæ, aues, & ſimilia. Sed ego puto huiuſmodi differentias inanes & ſuperuacaneas eſſe, ſiquidem Ariſtoteles, Hip. Gal. nullam aliā molæ differētia agnoſcūt; quā carneā, ſicuti diximus: eſt mea ſententia negandum non eſt, hanc ſubſtantiam carneam varios humores, modo vnum, modo alterum magis repræſentare. Cætera autem, quæ utero concipiuntur exempli gratia, flatus, aqua nulla ratione ad molam pertinent, ſed propriam tractationē requirunt. Sic quæcunque ſentiunt, mouentur, & ſunt animata, potius ad monſtra quam ad molas referēda ſunt. Itaque ad differentias, quæ ſumuntur ex cauſis aliis, quæ maximas continent difficultates.

Hip. omnium primus Molæ cauſas uidetur docuiſſe, ſcribens 1 de morb. mulierum. Molæ cōceptus hęc cauſa eſt, cū multi menſes extiterint, & morboſum ſemē exceperint, nec conceptus ſit rectus, & uenter plenus, veluti prægnantis. Quā eandem fere ſententiā, atq; eadē verba repetit lib. de ſteril. ſupra citat. Ex quibus facile vnuſquiſq; poteſt intelligere duplicem huiuſmodi cauſam exiſtere, ſanguis ē menſtr. copioſum, & ſemen viri exiguū morboſum, &c. De priori cauſa conuenit inter omnes, de poſteriore autem non leuis apud multos eſt controuerſia, qui contendunt mulieres viduas, virgines ſine vllo uiri concubitu poſſe molam concipere. Ego vero cum olim hanc litem lōgius agitarim, illud vnum dicam, illos omnes falli, & ab Ariſtotelis, Hip. & Galeni doctrina diſſentire, quicunque putāt in muliere ſine ſemine uiri molā fieri poſſe. Pro quo Ariſtoteles 4. gen animal. 7. legatur, qui ſcribit, grauidas molas parere, ac narrat hiſtoriā mulieris, de qua ſupra. Sic Gal. 14. vſu part. 8. diſputās aduerſus nōnullos, qui de ſemine mulieris male ſentiebāt, cōfirmat manifeſte, molā ſine ſemine viri nūquā fieri potuiſſe. Quibus ſi licet Auerr. quoque teſtimonium addere loco citat. 4. gen. animal. 7 molæ præcipuā cauſam eſſe, quia natura nō concordat inter duo ſemina, in qualitate & quātitate, atque id potiſſimū in mulieribus accipere, quādo ſemen maris eſt malæ complexionis. Quo loco neque diſſimulare euidentem Fernelij repugnantiā qui lib. 6. de part. morb. & ſymp. c. 5. conſentiens Hip. Ariſtot. Gale. ſcribit, eſſe entem molæ non ſolum eſſe ſanguinem menſtruū, ſed et ā ſemen viri, quod aut corruptum, aut quouis modo inualidum fuerit, neque vnquam uiſam fuiſſe mulierem, ſine mare molam concepiſſe. Contra vero lib. 7. de procreatione hominis, cap. 11. nō veretur affirmare, fœminam ex ſe ipſa ſine uiro molam plerunq; producere, ſicuti certum eſt, gallinas ſine gallo emittere. Quæ quidem tanti uiri tanta incōſtantia, quo modo poſſit excuſari & defendi, illius fautores uiderint. Sed forte maior occurrit difficultas, utrum mola, a nimio calore, an frigore ex multo ſanguine generetur: namque Auicen. fen. 21. tertii. tra. 2. c. 18. præter multitudinem ſanguinis, docet vehementiam caliditatis neceſſariam eſſe, in qua ille ſanguis coquatur, & carnis formam acquirat. Contra uero Ariſtoteles loco citato manifeſte ſcribit, molam non aliter fieri, quam imminuta, & imperfecta coctione, quam quidem certum eſt, ex defectu, & imbecillitate caloris natiui originem habere, qui ſcribit, &c. ſic Auerr. confirmat molæ cauſam non aliam eſſe, quam debilitatem naturæ, corruptionem digeſtionis, priuationemque ultimæ concoctionis. Ac ſane præter teſtimonia Ariſtotelis & Auerr. ſi quis uelit rem ipſam conſiderare, is facile intelliget, hac in re Auicen. male ſentire. Etenim ſi mola ex calore ortum ducit, id quidem ex calore natiuo fieri non poteſt, quem certum eſt perpetuo concoctionem efficere, ſecundum naturæ inſtitutum agere, atq; naturalem formam in materia ſubiecta introducere. Sed neq; illud a calore præter naturam fieri aliquo modo poſſe uidetur, nam quotieſcunque ſanguis proprijs uaſis continetur, ac præcipue ſi in magnam cauitatem exciderit, quales ſunt ventriculus, veſica, uterus, tunc auctoribus Hippocrat. & Galeno 6. aphor. 20. accedente calore præter naturam, neceſſe eſt illum vel ſupporare, vel lueſcere, vel in grumum conuerti, & omnino a ſanguinis forma degenerare, ex quo ſæua & periculoſa ſymptomata hominibus ſolent imminere. Quamobrem certum cuique eſſe poteſt, molā nullo modo a calore vel naturali uel præternaturali fieri poſſe, atque hunc Auic. hac in re aduerſus Ariſtotelē, & eius doctrinā hallucinatum fuiſſe, contraque ipſam rationem. Igitur molæ ſunt duæ præcipuæ cauſæ proximæ, altera ſanguis menſtruorū copioſus, craſſus, frigidus: altera ſemen uiri, quod ſit uel paucū, vel imbecillū, vel aliter male affectum: ita enim fit, dum ſemen agit quidem in ſanguinem, vt illum tranſmutet, concoquat, ſcetū perficiat, ſed tamen propter imbecillitatem caloris natiui, nec non repugnantis ſubiectæ materiæ nequeat illum ſuperare, ac naturalem formam introducere, hi, vt quædam ſuccedat inquinatio, & cruditas, ex qua ea rudis, & informis caro generatur, quæ mola dicitur. De mola, antequam ad alia progrediamur, ſciendum eſt, Ariſtotelem quatuor molæ proprietates, & conditiones afferre, quæ nullo modo ſunt prætermittendæ. Id igitur primum ſcribit, molam tres quatuor, & plures annos, quandoquē per totam vitam durare, neque ullam curationem accipere, ſecundo molam, quæ prodierit ex utero, adeo obdureſcere, vt ferro nequeat ſecari, cuius rei cauſam, inquit, ſe in problemate explicaſſe, quam quidem ego nunquam memini me apud illum legiſſe.

Et ſi quis omnino cupit eiuſmodi poſitionum aliquam rationē intelligere, quatenus ad primum pertinet, reſpondet Philoſophus id fieri propterea, quia natura uidetur de vita certare, atq; id perpetuo curare, vt rem perficiat, ſi nunquam temporat generationi, ac propterea, quod tam inchoatum eſt, aut per totam vitam, aut longo tempore durare, ſiquidem mola (inquit ille) neq; omnino perfectum, nec plane alienum obtinet naturam. Quę ſane res, ſi ōbo, nescio, quanti ſit facienda, cū Gal. doceat, & ſanus conſirmet ratio, molam toto genere eſſe præter naturā, quod nulli dubiū eſſe debet, quin natura, ſi poſſet, primo quoque tēpore proijceret. ſiquidem id facit aliquando, quare ſi id liceret, ego aliter reſponderem, cum pe molam multos annos, & quandoque per totam uitam durare, quia illa ægre & tarde mouetur, ex quo fit, vt ligamenta viero annexa, quæ aliquin ualidos, & continuatos motus ad ruptionum requirunt, minime poſſint rumpi & laxari. Atque hinc forte licet ad ſecundum problema reſpondere, quod obtenta una mola ſi ſit, plures facile decidantur, quod multi affirmant, atque experientia demonſtrat uerisſimum eſſe, de qua ſcribit Hippocrat. lib. de morbis mulier. (f. 336.) ſi caro una fuerit, mulierem perire, neque fieri poſſe, ut ſuperſtes maneat: ſi uero plures fuerint, illam ſeruari, quippe eſt probabile id fieri, quoniam tunc ligamenta ſunt diuiſa, neque adeo ualida & firma, quo facilius rumpantur. ſi ſic etiam propterea, quia alternæ molæ, alternis etiam motionibus, & grauitati & expulſioni poſſunt occaſionem afferre. Quatenus autem pertinet ſecundum Ariſtotelis ſententiam, molas vtero prodeuntes mirabiliter obdureſcere, adeo, ut nec ferro diſcindi poſſint, reſpondet ille cauſam huiuſmodi duritiei cruditatem eſſe, cum mola aliud non ſit, quā caro quædam inquinata, minime cocta, & quæ contrariam elixationi qualitatem acquirit: quod Auer. quoque explicat per hæc verba: Huiuſmodi rei cauſa eſt debilitas naturæ & digeſtionis corruptio, priuatioque vltimæ coctionis.

Poſtremo Ariſt. quærit, quamobrem mola in ſolis mulierib. in cæteris animalib. minime generetur? qui reſpōdet id fieri, quia ſola mulier inter cætera animalia morbis uteri obnoxia eſt, ac menſtruis abundat, quę nō poſſit ea concoquere, ſicut alias tractantes de menſtruis fuſe diximus. Quod quidem problema, nec non

illius

illius reſponſio, a nonnullis in dubium vocatur, qui contendunt non ſolum mulieres, ſed alia quoque animalia, & molas concipere, & menſtruis abundare. Ac ſane quod ad molam pertinet, ſi verba Ariſtotelis diligenter conſiderentur, ille & plane, & conſtanter affirmat, molam in ſolis mulieribus gigni, qui inquit id verum eſſe, niſi quid admodum lateat. Ac tandem concludit poſtremis verbis cap. molam merito in mulieribus aut ſolis, aut maxime generari: ex quibus non obſcure poteſt colligi, cætera quoque animalia præter mulieres, quandoque molas concipere. Quod vero ad menſes attinet, ego quidem non ſum neſcius quomodo hoc loco Ariſtoteles affirmet, ſolam mulierem inter omnia animalia menſtruis abũdare, cum 6. hiſt. anim. 18. apertiſſ. contrarium doceat, qui hæc ipſa verba facit: purgatio menſtr. fit quidem, & cæteris animalibus, ſed nulli æque ac mulieri. Et iterum fere in fine cap. indicium conceptus maxime in vaccis, equabuſque eſt, cum menſes ceſſarunt ſpatio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri, ſed id percipere difficile eſt: quamobrem non deſunt, qui menſes in animalibus negarunt. Hæc Ariſtoteles. Cuius quidem euidentiſſ. repugnantiæ diſſolutionem ego libenter intelligerem, qui fateor nihil mihi hactenus pro ea tollenda in mentem veniſſe. Sed forte nimium digreſſi: ad ſigna regrediendum. Apud Hippocrat. & Gal. plurima ſunt, ſed ea fere omnia non minus fœtum, quam molam indicant; ego arbitror duo eſſe, quæ certiſſima ſint ſigna: 1. motus, qui in mola nullus eſt, vt ſcribit Hippoc. cum illa non viuet, omni ſenſu, & motu careat, ex quo mouetur tantum per accidens, dũ contingit mulierem moueri. & is quidem grauitatis potius quam veri motus ſpeciem repræſentat. Nam, exempli gratia, ſi mulier ad vnum vel alterum latus declinet, tunc pariter mola ad eandem partem veluti quoddam pondus impetu quodam delabitur, cum altera ex parte fœtus, qui inquit, atque animal exiſtit, vere moueatur, ſi mas fuerit tertio menſe, ſi fœmina 4. quare ſi mulier diligenter aduertat, facile poteſt huiuſmodi motus diuerſitatem deprehendere. Alterum ſignum ad pariendi tempus pertinet: cum enim mulier naturæ inſtituto ſoleat parere menſibus 7. 8. 9. atque etiam 10. 11. ſi hoc tempore eam pariat, tumorque abdominis perſeueret, atq; ſymptomata reliqua, quæ fere naturalem fœtum ſolent concomitari, iam pro certo eſt habendum molam in vtero contineri. Hippocrat. inter cætera ſcribit magnum molæ indicium eſſe, quod lac in mammis nõ generetur, tametſi mammæ turgidæ fiant, quod quidem ſignum non ab omnibus recipitur: cum enim frequenter fiat, vt mulieri molam concipienti menſes deficiant quod ego non ſemel experiẽtia didici veriſſ. eſſe. ce tum autem fit, quod Hippocr. & Gal. docent 6. aphor. 39. menſibus deficientibus mulieri aliquando lac in mammis ſuperuenire, etſi illa neque grauida eſt, neque peperit, forſe huiuſmodi ſignum neque plane certum cenſendum eſt. Itaque duo poſita ſigna, motus: & temporis partus, videntur ſuperare certitudine: quibus licet addere alia, quæ mulieres hoc morbo laborante magis quam vere grauidas ſolent comitari, vt cibi faſtidiũ, facies decolor, inceſſus, & motus difficilis quaſi aliqui ſex vtero propendeat, totius corporis extenuatio, & quandoque malus habitus, ac forte alia id genus, quorum facile eſt rationem reddere. In curatione molæ Gal. 14 method 13. vnico ſe explicat, qui illud vnũ docet, in vniuerſum medicos ad huiuſmodi morbi ſublationem ſtatim properare, quæ quidem communis eſt medicatio omnibus rebus, quæ toto genere præter naturam ſunt. Hippocr. autem præ cæteris omnibus, etſi breuiſſime ſuo more, tamen præclariſſ. videtur totam hanc curationem conficere, qui huiuſmodi indicationes proponit: primam, communem totius corporis vacuationem, ſecundam, mollitiem, laxationem, apertionem vaſorum, vteri, & ligamentorum; quibus mola alligata eſt; tertiam, incitamentum facultatis expultricis: quæ quidem omnia eo ſpectant, vt quo citius, & facilius poſſit, mola ea vtero propellatur, de quibus ſigillatim dicẽdum eſt, vtrum liceat iis indicationibus ſatisfacere nec ne? Pleraque omnes docent, atque experientia videtur confirmare, hanc prouinciam ſemper eſſe difficilem, immo vero Hippocr. nos monet, mulieres hoc morbo laborantes curandas nos eſſe, aut certe ſine prædictione. Ergo quatenus ad primam pertinet indicationem, cum morbus det inducias, ante omnia leniatur aluus, & inter cætera omnia certum eſt, hierã principem locum obtinere, quæ poteſt non ſolum ventriculum, & primas vias purgare, ſed etiam quoquo modo moliri diſſolutionem, & faciliorem exitum iuuare. Et ſi permiſceatur cum caſſia, optimum foret hoc modo.

Signa. (margin)

Curatio. (margin)

R. *Spec. hiera ſimpl.*
Flor. caſſ. recens, ana. ℥. j.
M. cum ſacch. fiat bolus.

Lenita aluo, mea ſententia, niſi quid impediat, non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium erit ſanguinẽ mittere. Sed dubium eſt, quo modo, & ex qua parte illum mittere oporteat. Hippocr. iubet ad latera in parte poſteriore cucurbitulam affigere, ac plurimum ſanguinis trahere. vt ita quemadmodum puto, ſanguis a partibus internis ad externas extrahatur, & reuellatur, quo alimentũ molæ ſubtrahatur, atque illius ligamenta reddãtur infirmiora, vnde facilius illa poſſit ex vtero deduci. Sed ego maxime probarem ſectionem venæ, quæ multo efficacior, & communem corporis regionem, & euacuaret, & reuulſionem ac deriuationẽ præſtaret, & omnia ea efficeret, quæ in hac curatione requiruntur. Sed ex qua parte conueniat ſanguinem emittere, non conuenit inter omnes. Altimarius cap. proprio, quem forte ſunt imitati Mercatus, & pleriq; recentiores practici, qui alteri ab altera fere omnia turpiter tranſcribunt, docent primum, ſecandam venam cubiti, immo vero non ſolum vnam, ſed etiam repetitã ex partu miſſionem ſanguinis probant: deinde iubeant, præſertim per initia morbi, venas quoque inferiores fore incidendas, quorum opinionem nequeo ſatis probare: cum enim medicus nihil propoſitum habeat, quam primo quoque tempore molam ex vtero deponere, tam certum eſt, quam quod certiſſimum, ſuperioris venæ ſectionem huiuſmodi propoſitum impedire poſſe. Itaque prætermiſſa ſectione venæ ſuperioris, ego maxime probare ſoleo ſectionem venæ inferioris, quæ quidem Galeno auctore, & omnium conſenſu poteſt & menſes prouocare, & vterum ab omni ſorde purgare. Si ita ferat occaſio, non ſolum ex vno pede, ſed etiam ex altero, & quidem ſæpius licebit ſanguinem mittere. Lenita aluo, ſecta vena, humores quicunque ſunt in corpore craſſi, & tenaces, incidendi, abſtergendi, attenuandi ſunt, meatus per quos illi trãſmittuntur, & trahuntur aperiendi medicamentis purgantibus. Quæ quidem, & humorum, & corporis præparatio, partim alimentis, partim medicamentis fieri ſolet, quæ vtraque molliendi, & attenuandi vim debent habere. Prætermiſſis autem alimentis, de quibus Gal. proprium confecit commentum, & nos quoque ſæpe diximus, medicamenta varia ſunt ac plurima, inter quæ ſyrupi principem locum obtinent, cuius gratia talia præſcribi poſſunt ex tempore.

R. *Oxymel ſimpl.* ℥. j.
Decoctum betonicæ.
Matricaria
Mentha.
Pulegij. ana. ʒ. iiij. *Miſce.*

Et ſi ante ſyrupum exhibeantur boli, & confectiones tales, optimum foret, exempli gratia.

R. *Conſerua.*
Capil. Ven. ʒ. ij.
Spec.

Diacalamenth. ℈. j. *Miſce, & fiat bolus ante ſy-*
rupum ſumendum.

Item.

℞. *Specidiamb.*
Diacalam. ana. ʒ. ß.
Sacchari. ℥ ij.
Cum vino albo f. conſ. in rotulis ante ſyrupum.

Præparatis humoribus, ad purgationem veniendum, & quidem per medicamenta validiora, qualia ſunt hiera magna, hiera Logadij, diacolocynthidis, & c. quæ quidem hac in re magnam habent prærogatiuam.

℞. *Elect. diaphœn.*
Hiera.
Diacol. ana ʒ. ß.
Mell. roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoct. beton.
Art. ana. q. ſ. Miſce fiat potio.

Quam quidem purgationem, & ſi opus fuerit repetita detur, ego cenſeo in deijcienda mola magnam vim habere: nam præterquam quod purgantia medicamenta, ac potiſſimum validiora, habent peculiarem vim deijciendi fœtum, Ariſtoteles quoque videtur non bis id inſinuare, qui ſcribit 4. gen. animal. 7. quandam mulierem tres, aut quatuor molas geſtaſſe, donec tandem per vehementem demum dyſenteria illa molam peperit, ac libera euaſerit; quaſi hinc liceat colligere, mulieres laborantes mola, ex dyſenteria, & qualibet purgatione per aluum iuuari aliquando poſſe, facta vniuerſi corporis purgatione. Id poſtremo reſtat, vt adhibeantur præſidia illa, quæ poſſint mollire, laxare, & aperire omnia vaſa, & ligamenta, quibus mola alligata eſt, nec non iuuare, & excitare facultatem expultricem, vt moleſtum illud onus deponat. Hæc autem plurima ſunt, partim interna, partim externa. Externa ſunt fomenta, balnea, linimenta, emplaſtra, &c.

℞. *Artemiſia.*
Chamomil.
Aneth.
Rad. alth.
Maluæ. ana M. j.
Sem. lini.
Fœnugræci.
Aniſi.
Fenic. ana. ʒ. j. *f. decoctio in aqua com.*

In qua mulieres ſedeant vſque ad vmbilicum, aut ſaltem pectem, & reliquæ vteri partes foueantur. Si præſto eſſent aquæ thermales calidiores, quales ſunt Aponitanæ, forent præſtantiſſimæ. A fomento, vel balneo licet adhibere linimenta, quibus omnes partes, & internæ, & externæ profundendæ, & inungendæ ſunt.

℞. *Succi althea* ℥. ij.
Adipis anſerini.
Fell. ana. ℥. j.
Ol. amygd. d. & lil. alb. ana. ℥. ß. *M. ad ignem.*

Interna ſunt diacalam. Trochiſci de myrrha, et vno verbo, quæcunque menſes, & ſecundas prouocant, fœtumque mortuum excludunt. De quibus, quoniam poſterius in difficultate partus ſumus diligenter ſermonem habituri nõ eſt, vt in præſentia immoremur. Sed tamen non eſt prætermittendum remedium, quod nonnulli maxime probant, & tanquam ſecretum retinent, ad deijciendam molam. Illud autem eſt fel bouinum, ſi per os ad ʒ. j. accipiatur. quod ſi tandem contingat huiuſmodi omnia præſidia fruſtra adhiberi, ſunt, qui audeant opera Chirurgica, & ferro molam detrahere: quod ego quidem cenſeo tunc ſolum licitum eſſe, cum mola ab vtero, & vteri ligamentis laxata, & diuulſa fuerit, adeo, vt ad oſtium vteri poſſit deſcendere: in quo caſu, ſi natura nequeat illam expellere, collocata muliere in communi ſede ad partus accommodata, deductiſque illius obſcœnis partibus, ferrum, & inſtrumentum ad comprehendendum in vterum immittunt, quo molam comprehenſam ex vtero detrahere tentant. (Inſtrumentum pedem gryphium nominant.) Sed ego puto operationem, quam nunquam vidi, plenam eſſe periculi, ac difficultatis. Hactenus de Mola: nunc de alijs, quæ vtero contineri poſſunt, verba ſunt facienda.

CAPVT IX.

De Inflatione vteri.

QVandoque euenit, vt flatus in vtero colligantur, qui diſtendentes inferiorem partem abdominis, naturalis conceptus ſpeciem referunt, qui hunc ſæpe exitum habent, vt mulier, quæ ſe grauidam multos menſes exiſtimabat, iamque omnia puerperia habebat in promptu, tandem modo citius, modo tardius nihil niſi ſonoros flatus excerniat. Ex quo diſſoluto ventris tumore, nonnulli ſolent iocari, illam crepitum peperiſſe, ſicuti cuidam mulieri in hac ciuitate Nouarrensi contingit. Generationem flatus præclare inter cæteros Gal. tradidit 3. ſymp. cauſ. cap. 3. per hæc verba: Flatuum generatio eſt in ijs locis, qui in ventre ſunt, ſuccis quibuſdam pituitoſis, vel alimentis à deficiente calore in halitū ſolutis, quippe ſincera frigiditas profus halitum non facit, quod ſcilicet ea non attenuat, neque conficit, neque alimentum diſſoluit; fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum ſuperet amplius quam pro generando halitu id attenuat, niſi tandem id flatuoſum ſit natura: quod idem, Galenus ſinquit, in rebus externis fieri videmus: ſiquidem cæli conſtitutio tum frigidiſſima, tum calidiſſima aerem purum efficit; mediæ vero conſtitutiones nebulas pariunt: ex quibus, de Galeni ſententia conſtat flatus generari ex debili, & imbecillo calore, qui alimenta, & ſuccos non poteſt exacte concoquere, & ſuperare: nec vero dubium eſſe debet, quin flatus hac eadem, quoque ratione in vtero generentur, quod quidem duobus potiſſimum modis fieri debet: vno modo, propter imbecillum calorem vteri, quotieſcunque ille refrigeratur, vt non poſſit proprium alimentum, & humores in eo contentos conficere, ſicut frequenter ſolet euenire tempore purgationis menſtruæ, vel puerperij: atque eo magis, ſi partus fuerit difficilis, & laborioſus, ſiquidem hoc tempore, vt docet Gal. 14. de vſu part. 3. ceruix vteri aperta, & recta eſt, vt frigidior aer facile poſſit ad eam penetrare, cum alijs temporibus quaſdam habeat rugas, & quoſdam anfractus, qui ab omni frigoris iniuria illum poſſunt tueri. Altero autem modo flatus in vtero colliguntur pro conſenſu aliarum partium, præcipue vero iecoris, ventriculi, inteſtinorum, quotieſcunque huiuſmodi partes, vel propter frigidiorem intemperiem, vel propter deprauatam victus rationem, vel propter aliam cauſam plurimis flatibus redundant, qui facile deinceps cum alijs partibus, tum maxime vtero communicantur. Neſcio quid ſibi velint Paul. 3. cap. 70. & Aet. vlt. capit. 78. qui docent, vterum flatibus repleri, ſanguine intus in grumos concreto: namque ſanguinis grumus, præterquam quod potius cauſæ retinendi quam efficiendi flatus cenſenda eſt, mea quidem ſententia alia ſymptomata, & quidem grauiora quam flatus poſſet efficere, ſicut alias diximus.

Effectus, & cauſa.

Sed illud non eſt prætermittendum, quod itidem Paulus, & Aetius docent, huiuſmodi flatus, quandoque in vteri cauitate concludi, quandoque autem in anguſtis vteri meatibus, adeoque vteri ſubſtantia contineri. Signa inflationis vteri præclare deſcribuntur ab Hippocr. lib. de nat. mulierum, (pag. 30.) ſi infla-

u

ti fuerint vteri, & venter attollitur ac inflatur, & pedes intumeſcunt,& cauæ faciei partes,colot iniucundus fit, menſes non fiunt, genitura hoc tempore non fit, mulier aohelat,& anxia mæret, & cum ſurrexerit, aut progreſſa fuerit, recta ceruicis ſpiratio ipſam tenet,& quod ederit aut biberit ipſam moleſtat, & magis ægre triſtatur priuſquam ederet, ſæpe vero etiam ſuffocantur:quæ fere eadem ſententia,ab illo repetita eſt 2.de morbis mulierum,pag.368.Signa autem a re-
Signa. centioribus tradita fere ſunt huiuſmodi. Imus venter tumet, tenditur, dolore vrgetur, digito percuſſus ainquam tympani ſonum edit,caput,thorax ventriculus, lumbi, pecten, & reliquæ partes corporis prope omnes vtero conſentientes, aut dolore aut alio ſymptomate male afficiuntur:Signa demum quæ nos doceant, vtrum flatus in caua parte, an in meatibus, & ſubſtantia vteri contineatur, ex ijs poſſunt colligi: namqoe ſi illi contineantur in caua parte, maior apparet tumor,maiorque ad tactum tympani ſonus, rugitus quandoque in vtero percipiuntur,ſicuti laborantibus inteſtinis quaodoque euenit: flatus quaodoque per vterum ſeu pudendum cum crepitu excernuntur. Sin autem flatus ſubſtantia atque anguſtis meatibus vteri concludantur, neque tantus tumor, neque tantus ſonus,neque rugitus, neque crepitus ſentiuntur: ſed, & dolores fiuot vehementiores, & malum curatu difficilis euadit. Quod ſi quis verum quoque cupit intelligere, vtrum vterus morbo proprio, an per conſenſum aliarum partium laboret,is ante omnia debet conſiderare, quomodo partes priocipes, exempli gratia, iecur,ventriculus,&c.ſe habeant: namque ſi illæ frigidiore aliqua intemperie ſint male affectæ, vt ſanguinem crudiorem, & flatus conficiant, vtique non ſine ratione conijciendum eſt, ab ijs partibus flatum ad vterum tranſmitti. Sin autem illæ nullo morbo laborent, & probe fungantur ſuo munere, tunc pro certo habendum eſt, vterum flatus gignere ac proprio morbo laborare. Sed propero ad curationem.

Curationis indicationes. Curationem præ cæteris omnibus Hippocrat.videtur præclare præſcripſiſſe. Cum mulier, inquit ſic habuerit, pharmacum deorſum purgans bibendum dato,& calida lauato,& fomentum adhibeto, & quæ ſequuntur: ex quibus licet colligere illas indicationes, quæ ad totam huiuſmodi rationem ſunt accommodatæ:cum enim flatus in vtero contineantur, illi ſunt diſcutiendi. Sed quoniam illud non licet facere, dum permanet materia,ex qua illi fiunt,quæ non ſolum in vtero, ſed etiam in toto corpore poteſt redundare,idcirco hæc primum purganda eſt: quoniam vero fruſtra noxia materia purgaretur, flatuſque diſſoluerentur, niſi prouideretur, ne deinceps generarentur, poſtrema ſequitur indicatio,quæ in morborum curatione,& ſublatione conſiſtit.

Curationis præſidia. Itaque in curanda inflatione vteri tres præcipue ſeſe offerunt indicationes: communis totius corporis, & vteri purgatio: flatus diſſolutio, intemperierum,& morborum vel vteri, vel aliarum conſentientium purgatio. Et quantum ad primam pertinet, cum maiori ex parte materia, ex qua flatus in vtero generantur,ſit frigida, & pituitoſa,hæc primum præparanda, & deinde purganda eſt. Lenatur aluus per hieram ſimpl. pilulas aloeph. mel.roſ. ſolut. ſint præparantia mel.roſ.colatum, ſyr.de mentha, de beton. de artem,neque mea ſententia ab oxymelle abſtinendum,etſi nonnulli aliter ſentiant. Decocta ſint ſem. aniſorum,fœniculi,artem,puleg.calam. ſint purgantia, elect.diaph.indum. hiera logad. benedic. Nicol. hiera diacolocynth. trochiſ. Alhandal cum hiera ſimpl. (quibus trochiſcis pro hiera dyacol. ego vtor) de quibus omnibus medicamentis, & eorum exemplis,non ſemel diximus. Paul.& Aet.mentionem faciunt ſectionis venæ: plerique omnes docent, hoc remedium in morbo frigido, & redundantia humorum frigidiorum non conuenire, de qua difficultate ſæpe diximus. Vos in hac deliberatione perpetuo attendatis ſcopos principes, quibus conuenientibus ne timeatis ſanguinem mittere: vno autem vel pluribus deficientibus, a ſanguinis miſſione abſtineatis. Verum ad huiuſmodi indicationem nullo modo ſunt prætermittēda clyſteria,quæ conficiuntur ex decocto chamomeli, anthem.anethi,rutæ, bac.lauri.ſem.aniſi fœnic.cumin. vel ex oleo, in quo hæc ipſa prius ebullierint,vt Galenus docet,quæ ſane præclariſſimā operam præſtant.

Purgato corpore vniuerſo, reſtat, vt ad purgationem,& alterationem vteri veniamus,diſſolutionemque flatuum, quod plurima, partim interna, partim externa medicamenta poſſunt efficere, vt ſunt confectiones, quæ vocant arom. roſ.diacinam. dianiſum. diagalanga, diacalamēthum,diaſpoleticum, diatrion piper. elect. de baccis lauri, & quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora. magna antidota,theriaca,& myrthridat. Sunt decocta origani,pulegij,calamēt.vel alia id genus, modo vnum,modo alterum, vt cinnamo.rad. Angelicæ,ſemen aniſ.caryoph.per Alembicum deſtillata, & varias aquas conficiunt, quæ certe non ſunt negligendæ: ſunt ſyrupi,conſeruæ,ſunt aliæ medicamentorum formæ, quas licet cuique comparare ſibi, ac ſuo arbitrati modo vnis modo alteris vti, de quibus ſatis. Medicamenta autem externa ſunt balnea,fomenta, inunctiones,clyſteria vterina, quibus antiqui vtebantur, vt colligitur ex Gal.5.meth.cap.5.7.11.de cōpoſ.med.ſec.loc.c.7. Inſtrumentū (μητρεγχύτης) deſcribitur ab Auic.21.tertij tract.2.cap.13. Sunt demum peſſaria.& alia id genus,quæ quidem ex ijs,quę hactenus diximus,facile confici,& parari poſſunt,prę terquam quod alijs locis de ijs omnibus non ſemel mentionem fecimus.

Porro hæc omnia, vt ante diximus,poſſunt non ſolum flatus diſſoluere, ſed etiam vterum purgare, & eius intemperiem corrigere. Quod ſi tandem hæc fruſtra adhibeantur, malumq; perſeueret adhuc, id ſciendum, balnea naturalia calida, vt Aponitana, & porrecte,& inſeſſione,pro ſtillicidio,& omnibus modis, forte inter cætera omnia principem locum obtinere. Poſtremo de inflatione vteri cōſentientibus alijs corporis partibus, non eſt, vt quicquam dicamus, ſiquidem certum eſt, totam hanc curationem pendere ex curatione partium laborantium, quæ ſingulæ propriā tractationem deſiderant.

CAPVT VI.

De Hydrope Vteri.

NVlli dubium eſſe debet,quin ſicut flatus,ita etiā aqua in vtero mulieris colligatur, quod Hippo- *Eſſentia.*
crat. Aet. Auicen.& omnes teſtantur, atque experientia confirmat veriſſimum eſſe: nam que plurimi confirmant, ſe in anatome, vel copioſiſſimam aquam in vtero collectam vidiſſe,& inter cæteros eſt mirabilis hiſtoria Veſalii,lib.5.cap 9 de fabrica corporis humani (de lienе) de quadam muliere Auguſtana textrice, in cuius vtero ille reperit ſeroſam aquam ſupra 60. menſuras Auguſtanas, (quę ſingulæ pendunt tres libras) nullibi interim circa inteſtina præſēte aqua, aut laxo in pedibus manibuſque tumore, aut etiam viſcerum, aut alterius cuiuſdam organi ſeſe alioquin offerente vitio, (alibi 180.lib.repertæ) huiuſmodi morbum Aetius libro vltimo capit.9.7. hydropem vteri; Auic.21.tertij.tract.4.cap.25. aquam in matrice ap- *Locus aff.*
pellant. Sicuti vero nemo dubitat, vtrum aqua in mulieris vtero poſſit colligi necne: ita contra dubium eſt de loco, vtrum ſcilicet huiuſmodi aqua in cauitate, an ſubſtantia, & tunicis vteri colligatur, & contineatur. Etſi autem plerique omnes tanquam ma

niſeſtum recipiunt, aquam in caoitate gigni, & concludi, ſicuti in hydrope quoque contingit: tamen altera ex parte iſtud vel difficile, vel oullo modo videtur fieri poſſe.

Cum enim os ipſius vteri, præterquã tempore conceptus ſatis pateat, veriſimile, aut potius neceſſarium eſt, huiuſmodi aquã ſui copia, aut mala qualitate naturam ſtimulare, atque exitum ſibi quærere, ex quo aqua facile, & aſſidue fluente, neque tumor vteri, neque alia ſymptomata, de quibus ſtatim ſermonem habebimus, videtur poſſe conſiſtere.

Hæc res apud Hippocratem, & Galenum, & alios veteres non eſt ſatis explicata; ſolus Aetius videtur difficultatem vidiſſe, qui ſcribit: Corpuſcula quędam veſicæ ſellis ſimillima in vtero generari, in quibus aquoſus humor colligitur. Quam quidem opinionem video a pleriſque omnibus probari, & recipi, & inter cæteros Mauritius Cordæus Gallus, vir doctiſſimus, qui edidit com. in lib. 1. Hippocrat. de morbis mulierum, qui refert hiſtoriam mulieris laborãtis hydrope vteri, in cuius cadauere ſunt repertæ plurimæ veſiculæ, non ſolum in vtero, ſed etiam in cæteris omnibus cauitatibus, corde, pericardio, ventriculo, inteſtinis, renibus, veſica, & reliquis id genus, in quibus veſicæ pendolæ conſpiciebantur, aqua citrina plenæ, & ſine omni fœtore, etiam poſt 20. diem, quas plures quam 80. fuiſſe, de huiuſmodi veſicis aqua plenis Aretæus mentionem facit lib. 2. de affectibus vteri c. 1. qui ſcribit ad hunc modum: Alia quædam hydropici morbi ſpecies agnoſcitur, talis io ea veſiculæ quædam puſillæ, crebræ, humoris plenæ, in loco vbi Aſcites fieri ſolet, excitantur.

Cæterum qood humore multo refertæ ſint, illud indicio eſt, ſi abdomen perforaueris, parum admodum humoris effundes. Hæc qoæ ſpecies leuis eſt; vnde enim id genus veſiculæ eruperint, via non facile reperitur; alij namque affirmant, huiuſmodi ampullas inteſtina tranſijſſe: ego vero id nunquam vidi, ideoque ſcribendo non affirmo. Nam ſiue ex inteſtino colo, ſiue ex ventre ferantur, qualis ſit ipſarum generationis modus quid dicam, nihil certi habeo. Hęc Aretæus; ſed Galenus etiam 7. aphor. comment. 55. quaſdam veſicas aquæ plenas commemorat, quæ in iecore, hoc eſt, membrana id ipſum ambiente, ſolent generari, & in iugulatis animalibus aliquando conſpiciuntur: Ex quo loco fortaſſe licet Aetij, & Aretæi opinionem confirmare, ac fateri ueſiculas aqua plenas, ſicuti fit in iecore, ita etiam in vtero, & alijs partibus poſſe fieri. Cæterum vtcunque ſe res habeat, redeundo ad hydropem vteri, etſi nolo pertinaciter negare, aquam potius in veſiculis, quam io cauitate uteri colligi, & contineri, tamẽ non id puto perpetuo fieri, ſed forte multo crebrius in cauitate eandem concludi.

Quod ſi quis obijciat, huiuſmodi aquam aperto ore vteri facile poſſe foras erumpere, quod nos quoque paulo ante notauimus, adhoc reſpondeatis cum Galeno 14. de vſu part. c. 3. ad finem: collum vteri tantum eo tempore patens eſſe, cum ſemen intro fertur, vel embryo extra producitur, alio qoocunque tempore illud nonnullas rugas, plexus, & contorſiones habere, quæ multum habeot momenti, vt ne, quæ continentur in vtero, refrigerentur. Sed illud addo, refrigerato vtero, quod ſtatim docebimus fieri, huius frigiditatis proprium eſt denſare, & conſtringere, ſicut caliditatis laxare, & aperire, admodum probabile, ac forte neceſſarium eſſe, vt os quoque vteri adhuc magis denſetur, & conſtringatur, adeo, vt aqua non facile erumpere poſſit foras. Hanc rem volui paulo longius tractare, quod nemo hactenus ſaos nondum explicarit. Sed ad reliqua.

Cauſa. Quatenus pertinet ad cauſas huius affectus. Aetius tantum vnam videtur poſuiſſe, quando menſes longo tempore fuerunt ſuppreſſi, & impregnatio impedita. Sed ego puto, ita magis vere eſſe habendum, aquam in vtero propter eandem cauſam generari, propter qoam illa eadem in hydrope cõmuni fieri ſolet, nimirum propter iotemperiem frigidam, cum partium principalium, præcipue uero iecoris, tum ſpectatim, uteri ac reliquorum locorum, io quibus diximus ſupra aquam nonnunquam gigni, & colligi. Quæcunque igitur poſſunt ſiue io vtero, ſiue in iecore, ac toto corpore frigidam intemperiem excitare, qualia ſunt aer ambiens, uictus ratio, potiones, balnea, & alia id genus, quę refrigerandi facultate prædita ſunt: hæc omnia poſſunt uteri hydropem efficere, hac quidem parte, vel proprio morbo, vel per conſenſum laborante: inter quæ oihilominus Aetio concedendum eſt, diuturnam meoſium ſuppreſſionem principem locum obtinere, niſi quis uelit immoderatas menſium purgationes, abortum, partum difficilem, ac reliquos uteri labores adiungere, quæ facile poſſunt huiuſmodi frigidam intemperiem efficere. Quas quidem caoſas Hippocrat. breuiſſ. complexus eſt lib. 1. de morb. mulierum, pag. 330. Hic morb. inquit, ex abortu fit, ſed etiam ex alijs cauſis, cum menſes fuerint occultati. In quibus paucis uerbis, ut puto, omnes cauſæ huius morbi partim ioternæ, partim externæ comprehenduntur.

Signa hydropis uteri oon minus accurate, quam cauſæ ab Hippocr. tradita ſunt. Inquit enim, ſi aqua intercus io uteris naſcitur, menſes pauciores, & praui fiunt, & ante tempus deficiunt, & imum uenter tumeſcit, & mammæ ſolidæ molles fiunt, & lac malum, & putat ſe in uentre habere, & ex ijs cognoſces, quod aqua inter cutem eſt. Sed, & in ueterorum oſculo ſignificationem de ſe præbet, ad tactum eoim gracile, & humidum apparet: de quibus ſignis ſermonem etiam habet 5. de morbis mulierum. Recentiores multa alia ſigna adiungunt, quę facile omoia ad ſigna Hippocrat. adiungi, oel referri poſſunt. Verum cum hic morbus, quandoque communem, & uerum hydropem, quandoque naturalem conceptum uideatur repræſentare: libet ea ſigna quoque colligere, qoibus poſitis huiuſmodi affectus alteros ab alteris diſtinguere. *Signa.*

Primum igitur ſigna, quæ hydropem uteri a uero, & communi hydrope poſſunt diſtinguere, fere nulla ſunt præcipua. In hydrope uterino paulo ante ex Hippocrat. poſito, tumor eſt minor, & magis inferiore, quam ſuperiore abdominis parte conſpicitur. Iecur ut plurimum uel parum, uel nihil laborat, uterus morbo aliquo, uel proprio, uel per conſenſum male afficitur. In altero autem communi hydrope tumor eſt maior, magiſque in ſuperiore, quam inferiore parte apparet, uterus uel leuiter, uel nullo modo laboret, iecur male afficitur neceſſario: quibus quidem ſignis, ſi reliqua adiungantur, quæ huiuſmodi morbos ſolent indicare, facile ut puto cuique licebit, alterum ab altero diſcernere. Signa autem, quæ naturalem fœtum a concepta aqua poſſunt diſtinguere, forte facilius, & euidentius colligi poſſunt. Sed primum uos ſcire oelim, quod ſupra quoque diximus, contingere aliqoando, ut mulieres credantur grauidæ, quæ temporis progreſſu deprehẽduntur, vel flatus, oel aquam, uel quid ſimile concepiſſe, nec non uice uerſa, ut quæ minime grauidæ cenſebantur, ſed aliquo uteri morbo laborare, tandem hominem pariant. Etenim Vinceotiæ fuit nobilis matrona, quam obſtetrices, & medici pro comperto habebant minime utero concepiſſe, quod nullo ſuperiore tempore fuiſset grauida, ac fere ſemper infirma fuiſset ualetudine. Res autem hunc euentum habuit, ut urgentibus doloribus, quos uterinos, uel inteſtinales opinabantur, ac propterea impoſitis nonnullis clyſteribus, illa hoc ipſo tempore filiam peperit, quæ etiam num uiuit, & plurimos filios progenuit.

Itaque ne huiuſmodi illuſio uos aliquando capiat, dili-

diligenter in hoc vitium incumbendum eſt. Iſtud pluſimi profitentur, ſe intelligere ac prædicere ex lotio. Sed iſti ſunt impoſtores, non medici, quod ſpero me propria tractatione de vrinis vobis eſſe aperte monſtraturum.

Porro hæc ſigna, quæ legitimum fœtum a reliquis falſis conceptibus poſſunt ſecernere, mea ſententia nulla certiore ratione haberi poſſunt, quam ſi conſiderentur, quæ præceſſerunt, & quæ præſenti tempore apparent, exempli gratia, ſi nullo præcedente aut ſequente morbo, & ſymptomate, menſtruæ purgationes retineantur, ſi mulier a nonnullis cibis abhorreat, aliena appetat, terram, extinctos carbones, & alia quædam id genus aliquando euomat; hæc fere ſunt certiſſima ſigna mulierem vtero concepiſſe; de quibus ſignis Hippocrat. 5. aphor. 61. & Gal. 6. loc. affect. in fine.

Altera autem ex parte, ſi mulier ſuperiore tempore fuerit male affecta, ſi mēſes retineantur, ſi ſuperueniat tumor inferiore abdominis parte, & alia ſymptomata, de quibus iam diximus, ex iis licet conijcere mulierem, quid præter naturam, potius, quam naturalem fœtum concepiſſe. Sed Galenus præterea aliud ſignum commemorat, qui iubet obſtetricem vteri ceruicem tangere, & diligenter conſiderare, num aliqua adſit durities nec ne? Si non citra duritiem ceruix clauſa fuerit, impregnationis indicium eſt: ſi vero cum durtie os ceruicis vteri clauſum fuerit, malum quoddam in vtero eſſe indicat. Verum, vt dixi, hæc ſunt admodum coniecturalia, & quandoque vel optimos medicos fallunt.

Indicat. Curationem hydropis vteri licet colligere ex Hippocrat. libro 5. cap. de nat. mulierum, qui hæc habet: Cum mulier ſic habuerit, calida lauare oportet, & dolorem ſedare, pharmacum deorſum purgans bibendum dare, &c. Facile autem eſt, ſi quis velit hanc rem ad indicationem, & methodum referre, hunc in modum: aqua redundat in vtero, itaque illa detrahenda eſt. Hoc non licet facere ſine præcedenti corporis vniuerſali euacuatione, Quare antequam de vtero detrahatur, oportet totius corporis rationem, & prouidentiam habere. Sed quoniam fruſtra aqua ad vtero detrahitur, quotieſcunque illa rurſus poteſt colligi: poſtremo eſt proſpiciendum ne illa in poſterum amplius poſſit generari, & vterum occupare. Quamobrem præcipuæ indicationes curandi hydropis vteri, illæ ſunt.

Prognoſt. Prima purgatio vniuerſi corporis: ſecunda purgatio aquæ in corpore contentæ: tertia curatio morborum, a quibus aqua originem habet. Vtrum liceat huiuſmodi indicationibus ſatiſfacere nec ne, ſciendū eſt, morbum difficilem, & periculoſum, & qui ſæpenumero ad veram hydropem, & interitum mulieres adducit; ſed

Præſidia. ſingulas indicationes, & præſidia breuiter perpendamus. Quatenus ad primam indicationem attinet, recentiores prope omnes probant cum Auic. ſectionem venæ inferioris, qui mea ſententia falluntur: ſiquidem veriſimile forte, & neceſſarium eſt, non ſolum in vtero, ſed etiam in toto corpore humores redundare crudiores, & frigidiores, cum quibus vix licet ſperare vires poſſe conſiſtere, atque id remedium perferre.

Vnde Galenus docet 4. de rat. vict. com. 551. in hydrope quidem anaſarca, ſanguinem detractum conuenire interdum, cum ſcilicet morbus incepit ex retentione hæmorrhoidum, vel menſtruorum, vel ex alia cauſa, quæ plethoricam affectionem afferat. hydropē veru, tympanitem, & Aſcitem, neminem per ſanguinis miſſionem ſanare auſum fuiſſe.

Itaque prætermiſſa detractione ſanguinis, cū Hippocrate medicamentis purgantibus agendum eſt, quæ humores frigidos, & pituitoſos, præcipue vero aquam poſſint detrahere. Ad leniendam aluum hiera, &c. eſt præſtantiſſima: humores ac meatus corporis præparentur cum melle roſ. ſyr. de beton. de arthem. decocto hyſſopi, origani, puleg. calamenth. Ad purgationem ſunt accommodata, Agaricus, Turbith, Elateriū, ſuccus ireos, & diaphœn. &c. de quibus ſæpe, ſic clyſteria ex iiſdem medicamentis facta non ſunt prætermittenda. Purgatio corpore vniuerſo, altera ſuccedit, indicatio purgandi aquam ex vtero, quod multis modis, & præſidiis fieri poteſt.

Primum diuretica medicamenta, quæ vere lotium prouocant, ſemina fœnic. dauci, petroſel. gentianæ, rubiæ tinct. &c. optima ſunt, docente Gal. 5. meth. 3. Ea quæ vtero continentur, vel per aluum, vel per lotium oportuniſ. deriuari. Deinde ſunt balnea vel artificiola, vel naturalia, quę calefaciendi, ſiccandi, & detergendi vim habeant, in quibus vel mulier ad vmbilicum vſque ſedeat, quale balneum foret ex decocto fol. & bacc. laur. cardan. cucum. aſin. fol. ebuli, mercurialis, arthem. thym. puleg. calam. & ſimilia. Sunt linimenta ex ol. laurino, lil. alb. de con. de aniſ. oleum reſolutiuum: ſunt emplaſtra ex rad. & fol. ebuli, cucum. aſinino, farina lupinorum, ſtercore bouino: ſed emplaſtrū de baccis lauri hac in re videtur habere inſignem prærogatiuam. Verum inter cætera medicamenta impoſita, & ſuppoſita ipſi vtero, quę valeant de ipſo aquam trahere, & deducere, præclariſſimam operam præſtāt, qualia potiſſimum ſunt peſſaria, quæ, exempli gratia, ex ſucco mercurialis, cyclamine, eſula, nigella, colocynthide, elleboro, & ſimilibus conficiuntur. Nonnulli teſtantur ℥ ß. helleb. albi lana exceptam, & vtero impoſitam, protinus plurimam aquam detrahere. Sed cæteris omnibus efficacius puto peſſarium, quod ex elaterio, & contuſis caricis facile paratur. Quo quidem non ſine magno fructu memini aliquando in huiuſmodi caſu me vſum fuiſſe. Itaque his rationibus aqua ex vtero ſolet purgari. Ad poſtremam indicationem, quæ neſcio quamobrem a pleriſque prætermittatur, ſunt accommodata illa præſidia, quæ poſſunt vteri intemperiem corrigere. Talia ſunt externa balnea, fomenta, linimenta, ſuffitus, interna, trochiſci, conſerue, confect. antidota, & vno verbo, quæ poſſunt vterum calefacere, & ſiccare, de quibus non ſemel diximus, vt ſuperuacaneum videatur illa eadem repetere. Sequitur de Abortu.

CAPVT XI.

De Abortu.

Scribit Ariſtoteles 7. hiſtor. animal. cap. 4. Cætera animalia omnia ſingulari ac ſimplici modo partum ſuum perficere: ſiquidem vnum pariendi tempus omnibus ſtatutum eſt, nonnulla breuiore, nonnulla longiore tempore. De qua item re Ariſtotel. in ſect. probl. 11. ſoli homini varium pariendi tempus datum fuiſſe dicit; namque mulieres, & 7. menſe, & 8. & 9. parere poſſunt, quandoque nonnullæ, & 10. quam doctrinam Ariſtoteles, vt opinor, accepit ab Hippocrate qui ſcribit ad hunc modum lib. de Septimeſtri partu (in Baſil. pag 62.) Mulieres quodam vitio præditæ ſunt, ſemper dicunt ac teſtantur, naſci partus ſeptimeſtres, & octimeſtres, & nonimeſtres, & decimeſtres & vndecimeſtres. Non ignoro nonnullos & veteres, & recentiores fuiſſe, qui oſtendunt non ſolum ſeptimo, ſed etiam ſexto, & quinto menſe, pariter non ſolum nono, ſed, & vſque ad decimum quartum poſterioribus menſibus humanos fœtus, & quidam vitales poſſe produci, quæ diſputatio ad meum inſtitutum non pertinet, de qua Conciliator differentia 49. Illud enim mihi eſt ſatis, partum mulieris, quotieſcunque ille ante congruum & conſtitutum naturę tempus deijcitur, qualecunque tandem id fuerit, intempeſtiuum ortum, abortionem, vel abortum, ſiue abortum nominari, Hippoc ſua lingua 6. epid. l. 1. com- *Eſſentia.*

ment. in princ. ἀποφθορὰν, ideſt, deperditionem vocat. Galenus in commentar. imperfectam fętus emiſſionem interpretatur.

Veruntamen id mihi libet addere ex Ariſtotele 7. hiſt. anim. cap. 3. tunc tantummodo abortum dicendũ eſſe, poſtquam conceptus integer factus eſt, quod ſeptimana eueniti dicteos vero fętus, qui ante diem ſeptimum deijciuntur, potius effluxiones, quam abortus nominandos eſſe, ſiquidem certum eſt, ante hoc tempus 7. dierum, ne fętum quidem, neque embryonem, ſed ſolum ſemen in vtero contineri. Quod quidem puto illidem Philoſophum accepiſſe ab Hippocrate qui ſcribit libro de carnibus (pag. 60. circa medium) vitam hominis 7. dierum eſſe, ac genituram vtero exceptam, in ſeptimo die habere, quæcunque corpus habere debet atque hinc fieri, vt tranſacta die 7. mulieres abortientes deijciant veluti carunculam. (Teſtatur ſe vidiſſe auctor) quæ in aqua conjecta, diligenter conſideretur, ſatis demonſtrat & oculorum regiones, & aures, & manus, & manuum digitos, & crura, & pedes, & pedum digitos, & pudendum, & reliquum totum corpus manifeſtum, quod in effluxione Ariſtotelis ante 7. diẽ fieri nullo modo poteſt. Ex quo idẽ forte Philoſophus eam legem conſtituit in 7. pol. cap. 16. Si vero & multo ex matrimonio copulatis naſcãtur plures liberi, quam definitum ſit, abortum fętui inferendum eſſe, prius quam ſenſus, & vita illa inferatur. Quid enim ille, inquit, pium ac religioſum ſit, quod non ſenſus ac vita circumſcriptum ac definitum erit. Huiuſmodi affectus, quem iure inter ſymptomata excuntia mutata liceat reponere, eſt longe maxime momenti, ac ſi quis alius capitalis hoſtis naturæ, cum principalem illius operationem generationem hominis impediat ac demoliatur. Vnde cum mulieres admodum frequentes abortiant, adeo vt nonnulli cenſeant plures abortus, quam legitimos fętus fieri, facile eſt intelligere, medicos quicunque in tanto diſcrimine naturæ poſſunt ſuccurrere & auxilium ferre, præ cæteris omnibus de natura ac tota Republica bene mereri. Quare in tractationem tam vtilem ac neceſſariam oportet nos diligenter incumbere.

Cauſæ abortus, de quibus omnes tractant, ſed admodum confuſe, mea ſententia commode in duas internas, & externas diſtribui poſſunt. Externæ ex omnibus ſex rebus non naturalibus poſſunt colligi, quas certum eſt, vt docet Galenus capitulo 85. art. med. neceſſario noſtra corpora alterare & immutare.

Ac primum ratione Aeris poteſt abortus contingere, ſi ille vel calidior, vel frigidior, vel humidior, vel ſiccior fuerit: ex quo aeris vitio facile eſt intelligere, fętus poſſe alterationem ſuſcipere ac periclitari: Vnde in regionibus vehementer calidis, vehementer frigidis, mulieres facillime, & frequentiſſime ſolent abortire. Sic ſi anni tempora fuerint inconſtantia, neque ſuam ſeruent naturam, abortum ſolent efficere. De quibus eſt Hippocrat. 3. aphor. 12. ſi hyems auſtralis, & pluuialis fuerit: ver autem ſiccum, & aquilonium, mulieres quibus partus in ver incidit, ex quacunque cauſa abortunt: ſiquidem vt Gal. explicat in commentar: corpora humida ac mollia reddita, raraq; per hyemem, ad internas partes aeris frigiditatem facile admittunt.

Vnde infantes, qui longo tempore aeris caliditati aſſueuerunt, inſtantiam ſuperuenientis frigoris nequeunt perferre. Quare ſubinde calcitrantes, & ſine ordine ſe mouentes, vteri ligamenta diſrumpunt, & importune deijciuntur: quam quidem Hippocrat. ſententiam Ariſtotel. quoque interpretatus eſt, & amplificat 1. ſect. problem. 9. Ad aerem mali quoque odores poſſunt referri, ex quibus vterus male afficitur, contrahitur, ac fętum deponit. Et ita nonnulli referunt, mulieres ex malo illo odore extinctæ lucernæ abortum feciſſe.

Vnde apud Plinium memorabilis illa eſt exclamatio lib. 7. c. 7. Miſeret atque pudet æſtimantem, quam ſit friuola animalium ſuperbiſſimi origo, cum plerunque abortus cauſa fiat odor a lucerna extincta. Secundo ſunt alimenta, & potiones, quæ poſſunt non ſolum generaliter ſanguinem improbum generare, ac fętum malum nutrire, ſed etiam ſpeciatim abortum promouere, ſi illa fuerint calefaciendi, extenuandi facultate prædita, & quæ imprimis ſolent menſes prouocare, qualia ſunt aromata omnia, petroſelinum, fęniculum, aſparagi, ſatureia, nepeta, ius cicerum rubeorum, vina generoſa, & id genus alia. Sic altera ex parte nimium parca, & reſtricta victus ratio, poteſt abortum facere, quod ita congruo deficiente alimento, fętus ſi firmetur, & corrumpatur. Quod eſt Galeni 5. aphor. tom. 31. ad quem modum nonnullæ mulieres aſſiduis ieiuniis ſe macerantes, ſua ſponte ad eiuſmodi calamitatem deducuntur.

Tertio ſuccedit motus, & quies. Ad motum referenda omnis exercitatio immoderata, & violenta: curſu, equo, ſaltu, chorea, curru, eleuatione ponderum, caſus etiam ab alto, percuſſio, contuſio, cum aliarum partium, tum maxime dorſi, & vteri, & quæ habent eandem rationem. Nam vt ſcribit Gal. 4. aphor. com. 1. fętus cum vtero eãdem habent proportionem, quam fructus cum plantis. Nam ſicut fructus in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & iã perfecti fere ſua ſponte decidunt, adeo vt vtrique ex vehementiore aliquo uento facile concidant: ita fętus primis potiſſimum ac poſtremis menſibus, ex quolibet violento motu ruptis ligamentis, intempeſtiue deijciuntur.

Quarto, eſt ſomnus & vigiliæ, quod vtrumque 2. aphor. 3. ſi modum exceſſerit, malum eſt. Nam ſicut ſomnus immoderatus non ſolum in capite, ſed etiam in cæteris corporis partibus, & conſequenter in utero, facile poteſt magnam excrementorum copiam coaceruare: ita immoderata uigiliæ, & nimiam ſiccitatem, uirium reſolutionem, & alia multa pericula ſolent afferre, adeo ut certum cuique eſſe poſſit, mulieres quoque ex immoderato ſomno, & uigilia in abortum incurrere. In tractatione cauſarum abortus quinto loco ſunt excretiones, & retentiones, quæ inter cætera omnia maxime ad abortum poſſunt facere.

Ac primum quatenus ad excretiones pertinet, ex ſanguinis miſſio ex uena, de qua eſt apud Hippocrat. aphor. 5. par. 31. Mulier grauida ſanguine ex uena miſſio abortit, ac præcipue, ſi fętus grandior fuerit, quod tamen decretum multi hoc tempore non recipiunt, qui contendunt tantũ abeſſe, vt miſſio ſanguinis abortum faciat, ut magis ſæpe numero abortum poſſit præcauere: de qua controuerſia duo verba dicam in curatione.

Quod uero de ſectione uenæ ab Hippocrate dictũ eſt, idem mea ſententia de omni ſanguinis miſſione, vel profuſione, ex quacunque parte corporis ille profluat, naribus, hæmorrhoidibus, & ſimilia, præ cæteris tamen omnibus ex utero ſtatuendum eſt; de qua uteri purgatione Hippocrat. & Gal. in 5. aphor. 60. nec non Ariſtot. 7. hiſtor. anim. capitul. 2. mentionem faciunt.

Deinde ſunt purgationes per aluum, de quibus itidem Hippocrat. 5. aphor. 35. Mulieri grauidæ, ſi aluus plurimum profluat periculum eſt, ne abortiat. Quam quidem purgationem, & fluxionem alui ego interpretor non ſolum, quę ſponte fit, ſed etiam ac multo magis, quæ perficitur a purgantibus medicamentis, quod certum eſt non ſolum ſoluta aluo, ſed etiam excitata inſigni corporis commotione, & perturbatione abortum poſſe facere.

Atque hinc factum eſt, ut Hippoc. grauidis mulieribus interdixerit medicamentis purgantibus, præterquam ſi materia turgeat, quæ tamen non illis cõcedit

omni

Digitized by Google

omni tempore, ſed tantum in 4. mẽſe ad 7. vſque. Etſi Gal. 1. epid. ſection. 3. commen. 30. tertium quoque menſem noluit addere, qui interpretatus hunc ipſum aphor. ſcribit: fœtum trimeſtrem, & quadrimeſtrem præter cæteros iniurijs reſiſtere. Si immoderati uomitus, ſudores uno uerbo, ex quacunque parte, quæcunque immoderata euacuatio fiat, abortus cauſa cenſenda eſt quod hac ratione congruo, & neceſſario alimento priuetur, neque ſolum ſuperfluæ euacuationes, ſed altera quoque ex parte immoderatæ retentiones abortus cauſæ ſtatuendæ ſunt, quæ quidem cum poſſint eſſe multiplices, ac multis modis fieri, manifeſtum eſt præ cæteris omnibus retentionem menſium hac in re principem locum obtinere. Poſtremo etiam ſunt Alterationes animi de quibus non eſt longius agendum, ſiquidem nemo eſt, qui non quotidie experiatur illas in nobis mirabilia ac pene incredibilia efficere. Itaque nulli debet mirum uideri, ſi mulieres quoque ex nimio timore, terrore, dolore, triſtitia, uoluptate, lætitia, ira, indignatione ac reliquis, animi perturbationibus in abortum incurrant. Atque hactenus de externis cauſis, ad quas, ni fallor, reliquæ omnes, ſi quæ a nobis ſunt prætermiſſæ, facile poſſunt referri.

Cauſę autem internæ rurſus duplices conſtitui poſſunt, vel ex parte mulieris, vel ex parte fœtus. Ac primum quatenus ad mulierem, eſt corporis habitus vel craſſior, vel extenuatior quam conueniat, de quo Hippocrat. 5. aphor. 45. Quæcunque præter naturam extenuatæ, utero abortiunt priuſquam craſſeſcant, id eſt, priuſquam reficiantur, & ad mediocrem corporis habitum redeant. Quo in loco mihi libet vos admonere Galenum verborum aphoriſmi, præter naturam, Græce *para ſyſin*, duplicem interpretationem proponere: alteram, quæ fuit Numidiani Medici celeberrimi & Quinti auditoris, nempe vt mulier grauida præter ſui ipſius naturam ſit extenuata: altera vt extenuatio ſit inſignis & præter modum vt ea verba magnum quendã exceſſum ſignificent, volente Hippocrate nobis inſinuare, mulieres non mediocriter, ſed uehementer extenuatas abortire: quam vtramque interpretationem ille inquit, non carere reprehenſione, etſi in ſequenti comment. 46. poſteriorem magis probare videtur Hippocrat. autem in lib. de ſuperfœtatione pag. 68. circa medium, de conceptu mulieris verba faciẽs priorem interpretationem amplectitur. qui ſcribit ad hũc modum: mulier quæ præter naturam craſſa eſt & pinguis, nõ concipit hoc tempore: quæ vero ex natura talis eſt, horum gratia concipit, ſi non aliud quicquam eam impediat. Quæ ſane interpretatio magis uidetur rationi conſentire: etenim ſi mulier fuerit ſuapte natura, uel extenuata, uel craſſa, nihil fere prohibet, quin illa poſſit fœtum concipere & abſoluere, quod frequenti experientia comprobatum eſt uerisſimum eſſe. Contra uero ſi extenuatio uel obeſitas præter mulieris naturam fuerit, longe uerior, & euidentior cauſa reddi poteſt, quamobrẽ illa neque concipiat, neque ad maturitatem fœtum producat.

Deinde eſt inſignis plenitudo uel cacochymia, quacunque ratione fuerit coaceruata, ex qua quidem humorum copia, & uitio certum eſt, fœtum ſuffocari, corrumpi, nec poſſe ad perfectionem peruenire. Præterea ſunt morbi omnes, ſiue communes toti corpori ut febris, ſiue proprij alicuius partis ut uentriculi, iecoris & ſimilium. Sed præ cæteris omnibus ſunt morbi ipſius uteri, de quibus Hippocrat. 5. aphoriſ. 30. mulierem grauidam capi ab aliquo morbo acuto, lethale eſt. Nam expoſitore Galeno in comment. & uehementia morbi, & ea tenui uictus ratione, quę alioquin neceſſario inſtituenda eſt, certe in fœtui, uel interitus uel abortus periculum uidetur imminere. Sic mulieres morbis diuturnis laborantes, uel aliter ualetudinariæ aut difficile, aut nullo modo poſſunt fœtum bene & ad maturitatem uſque conſeruare. De proprijs uero uteri morbis eſt idem Hippocrat. 5. aphor. 43. ſi mulieri grauidæ fiat in utero Eryſipelas, ſit lethale Galenus autem in comment. fatetur Eryſipelate in utero exiſtente, fœtum mori ex neceſſitate, & dignum eſſe inquiſitione, utrum utero inflammatione laborante, fœtus aliquando uiuere poſſit (Conſtituit igitur magnã differẽtiam inter Eriſipelas & inflammationem.) Sed aduerſus hanc Hippocrat. & Galeni ſententiam ex eodem Hippocrat. uidemur colligere, neque Eryſipelas in utero grauidæ eſſe prorſus lethale, qui in libro de nat. mulier pag. 190. circa medium, huiuſmodi mulieribus & uictus rationem, a qua fœtus non corrumpatur, & alui lenitionem inſtituit, nihil alioquin adhibiturus, ſi morbus plane foret lethalis. Vtcunque autem ſit, mea ſententia, & Eryſipelas, quo fortaſſe tanquam exemplo uſus eſt Hippocr. & inflammatio, & reliqui tumores, & omnes morbi uterum occupantes tempore conceptus, ſumma cũ ratione præcipui abortus cauſæ ſtatuendi ſunt: ratio eſt manifeſtiſſima, imo uero apud Auicen. & reliquos auctores prope omnes, tanquam abortus cauſæ monſtrantur morbi, non ſolũ tumores, ulcera, & cæteri in mala cõpoſitione & ſoluta unitate, ſed etiã intemperies, adeo, ut ex qualibet uteri intemperie ſimplici, compoſita, cum & ſine materia abortus poſſit originem habere. Quod quidem maxime conuenit rationi, ac poſſe demonſtrari, ſi id quam facile eſſet ac forte neceſſarium. Præter hæc alia etiam cauſa eſt, quam indicat Hippocrat. eodem 5. aph. 44. & 55. de extenuatis, quæcunq; tenues ſunt, aut neque plus iuſto abortiunt ſine manifeſta occaſione tertio menſe, his uteri acetabula plena mucore ſunt, neque poſſunt propter pondus fœtum continere, ſed rumpuntur. Quæ quidem cauſa etſi ad ſuperiores facile poteſt referri, tamen nullo modo fuit prætermittenda, quod uideatur peculiarem quandam abortus differentiam complecti, quæ certam quoque cognitionem, & prouidentiam requirit. Res autem ita ſe habet: ſi contingat mulierem moderato corporis habitu præditam ſecundo aut tertio menſe abortire, nulla pręcedente manifeſta occaſione ex pluribus quæ ſupra fuere propoſitæ: tunc ſciendum eſt, quod cotyledones ſeu acetabula, id eſt, ora uaſorum, quæ ad uterum perueniunt, ſint plena mucoris, id eſt, lenti & pituitoſi humoris, ex quo illa reddantur laxa, mollia & imbecilla: adeo ut rumpantur neceſſario, atque nequeant fœtum continere. Demum uero Hippocrat. docet abortum fieri propter uitium uteri, per hæc uerba, lib. 1. de morbis mulierum (pag. 320. circa medium) ſed & ipſi uteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui et alijs his ſimiles. De flatibus uteri Auicen. quoque meminit: etſi dixerũt quidam, inquit, quod fit plurimum abortus ex uẽtoſitate, & ueritas eſt ille ſermo, quos quidem flatus, mea ſententia, propter multas euidentes rationes negandum non eſt, poſſe abortum facere. Sed dubium eſt de magnitudine & paruitate uteri, propterquę uiri nonnulli cõtendunt, abortum nullo modo fieri poſſe. Sed notandum præter locum Hippocr. ſupra citatum de morbis mulierum, in lib. quoque de ſuperfœtatione (pag. 68. in fine) eandem ſententiam haberi, nimirum, propter nimiam paruitatem uteri quandoque abortus fieri.

Cum ijs autem qui aliter ſentiũt, eſt clariſſ. Mercurial. qui pro ſua opinione adſert huiuſmodi rationes: I. Quod Gal. Auic. Albertus & alij ſcriptores nullum de huiuſmodi cauſis, nimirum magnitudine, & paruitate uteri, uerbum fecerint. II. Quoniam: clariſſime ſicut explicatum eſt a Galeno, & Auenzoare, uterus a natura talis fabricatus eſt, ut ſemper uſq; ad perfectionem partus poſſit extendi. III. Quoniam anguſtia uteri poteſt quidem augmentũ, & magnitudinem fœtus, ſed non uitam auferre, quod nonnullis exemplis catulorum cõprobat Ariſtotelis auctoritate & Rabi, & Rabi, qui docent, illos uaſis anguſtis concluſos paruos quidem euadere, ſed uitam ſeruare. Ad Hippocra-

tem vero reſpondet Mercurialis lib. de ſterilitate, & ſuperfœtatione, in quibus hæc tradita ſunt a diſcipulis Hippocratis, non ab ipſo Hippocrate editos fuiſſe; atque illos propterea tanquam legitimos recipiendos eſſe.

Ego vero aliter cenſeo, quoniam puto vterum natura vſque adeo magnum vel paruum fieri poſſe, vt ille propterea nequeat fœtum diutius retinere. Et quoniam Mercuria. potiſſ. de paruitate diſputat, mihi quidem minime a ratione alienum videtur, fœtum vtero anguſto concluſum, & propter loci anguſtiam, & propter parua, & debilia ligamenta, & propter exiguitatem alimenti, & forte propter alias cauſas nō poſſe perfici, & vſque ad partus integritatem deduci. Sed ad Mercurialis argumenta reſpondendum eſt, & primo, quod neque Gal. neque Auicen. neque Albert. neque cæteri ſcriptores de huiuſmodi cauſis mentionem faciant (prætermiſſis Alberto, & huius familiæ hominibus, quibus ego parum ſtudeo & faueo) equidem ſcio, Auicennam manifeſte vtramque cauſam, & magnitudinem, & paruitatem vteri commemorare, qui hæc habet in capit. 6. abortum fieri propter cauſam matricis de amplitudine oris eius, & paruitate ad vnionis eius, & quæ ſequuntur.

Sed forte neque a Galeno fuerunt prætermiſſæ, qui 3. facultat. nat. capit. 12. de facultate expultrice verba faciens, & modum explicans, quo illa ad agendum excitatur, ac veluti exempla accipiens facultatis expultricis ventriculi, veſicæ, vteri, ſpeciatim docet, vterum partim in partu naturali, partim in abortu propter tres cauſas ad expellendum fœtum excitari, qui ſcribit ad hunc modum: Offenſionis triplex eſt cauſa, aut nimia moles, aut pondus aliquod, aut morſus. Moles, vbi vterus amplius extendi non tolerat: pondus, cum ſupra vires eius ſit, quod continet: morſus, vbi vel humores, qui prius in membranis continebantur, in vtero ſunt effuſi, vel etiam totus partus corruptus & putris, tunicam vteri irritat; & mordet. Hæc Galenus: ex quibus, ni fallor, licet aperte colligere, illum hoc quoque paruitatis vitium vteri non ignoraſſe.

Secundo, etſi libenter fateor, vterum fuiſſe a natura fabricatum, vt ille commode vſque ad partum poſſet dilatari, ac fœtum fouere: tamen neque id mihi negandum eſt, mulierem quandoque vſque adeo anguſto vtero poſſe conformari, vt ille tam & tamdiu poſſit extendi, quam, & quamdiu naturalis fœtus requirit. Quod ſi nonnullis contingit in primo ortu ſortiri quaſdā corporis partes ita anguſtas, vt illæ propterea morbo ſecundum magnitudinem laborent, ſicuti de ventriculo, veſica, hepate ſcribit Galenus ſe vidiſſe in hominibus atque obſeruaſſe arte medica capit. 71. 72. 73. quid prohibet quin idem nobis liceat de vtero affirmare.

Tertio nolo id contendere, vtrum anguſtia vteri poſſit augmentum quidem, & magnitudinem fœtus, non itidem vitam auferre, quod forte alicui vel difficile, vel nullo modo fieri poſſe videbitur, ſed illud addo, fœtum in anguſto vtero nō ſolum propter defectum alimēti, ſed etiam propter incommoditatem loci, propter exilitatem, & debilitatem ligamētorum, & forte propter alias cauſas poſſe abortire. Poſtremo neque id ago in præſentia, vtrum libri de ſteril. & ſuperfœtatione ſint Hippocrat. legitimi nec ne: Sed illud ſcio quē locum paulo ante notaui, hoc ipſum quoque legi in lib. de morb. muliebr. cuius quidem libri tanquam Hippocrat. legitimi meminit Gal. 4. apho. cap. 2. 5. aphor. commen. 36. & 45. & hactenus de internis cauſis abortus ex parte mulieris. Quatenus autem pertinet ad internas cauſas ex parte fœtus, Auicen. vnam tantum videtur poſuiſſe, nempe propter illius mortem, propter aliquam cauſarum mortis eius: etenim tunc natura inſurgit, fœtumque tanquam rem non modo inutilem, ſed etiam pernitioſam conatur quam primum expellere.

Verum quid prohibet, quo minus non liceat alias quoque non minus euidentes cauſas adiungere, quales præcipue mihi ſuccurrunt, infirma fœtus valetudo, ac debilitas, ſiue ea primum natura, ſiue poſterius aliquo morbo contracta fuerit, fœtus nimia moles, vel multitudo, ac potiſſimum in mulieribus, quæ puſillo ſunt corpore ac teneris annis concipiunt. Namque ſi quis hęc conſideret, is forte facile fatebitur, nec huiuſmodi cauſas fuiſſe prætermittendas, atque ex illis quoque abortum fieri poſſe. Tales ergo ſunt cauſæ abortus, partim externæ, partim internæ, tam ex parte mulieris, quam ex parte fœtus: de quibus longius agendum non eſt.

Sed præter has cauſas ſunt etiā aliæ, quæ apud mulieres abortum producere aptæ ſunt, vt, ſi in rebus non naturalibus, vel alias intemperanter viuat, fœtum corrumpet: nam & cibus corruptionis cauſa eſt, & potus multus. Sed & ipſi vteri naturas habent, quibus abortum faciant, cum ſint flatuoſi, denſi, magni, parui, & his ſimilia. Si mulier in vtero habens, ventrem aut lumbos doleat, formidare oportet, ne fœtum per abortum edat. Sunt etiam quæ fœtus corrumpant, ſi acre aliquid, aut amarum ederit, aut biberit præter conſuetudinem, dum adhuc paruus eſt puerulus. Sic ſcribit Gal. 5. apho. comment. 45. mulieres abortire ſine manifeſta occaſione febre vehemēte, & alui fluxione, vel profluuio ſanguinis, vel Eryſipelate in ipſo vtero conſtituto, vel ſaltu grauidæ mulieris vehementiore, vel clamore, vel mœrore, vel ira, vel timore, vel victu parciore, vel tali aliqua actione, ſeu paſſione. Quibus quidem cauſis alias quoque adiungit 3. epidem. ſectia 2. comment. 8. timorem propter alicuius horrendæ rei inſpectionem vehementem dolorem, inſignem cruditatem, alimenta medicamentoſa, vel medicamenta omnino abortiua, ſanguinis miſſionem ex vulnere, hęmorrhoidibus, vtero, qui quidem duo Galeni loci ſi coniungantur, forte cauſas abortus præcipuas vel omnes continent, quæcunque a nobis diuerſa diſpoſitione propoſitæ ſunt.

Hactenus de cauſis abortus, de quibus neque id mihi libet ſilentio præterire, nōnullas reperiri mulieres, quibus vel propter robur naturæ, vel propter firmitatem ſeminis mulieris, vel propter alias cauſas fœtus tam arcte & ſolide alligatur, vt non ſolum ex nulla externa cauſa non abortiant, ſed etiam multis adminiſtratis rationibus, purgantibus medicamentis, ſectione venæ, & aliis id genus, quæ abortum ſolent excitare, a quibus improbi medici, quandoque in grauam alicuius nolunt abſtinere, nunquam poſſunt abortire, quod experientia confirmat veriſſimum eſſe. (Nouit auctor mulierem, quæ integram lib. aſſumpſit argēti viui, vt abortiret, ſed fruſtra.) Signa abortus deſcribuntur ab Aetio lib. vi. capit. 9. aquoſa primum euacuatio, deinde ſaniola & cruenta, aut veluti lotura carnium, tum purus ſanguis, deinde grumi, ac demum fœtus. Quæ quidem ſigna ſicuti ex vna parte ſunt manifeſtiſſima & certiſſima, ita ex altera nullam prope afferunt vtilitatem, quia vel proxime imminentem vel præſentem abortum ſignificant, quando non licet mulieri ſubſidium aliquod afferre. Itaque medicus alia ſigna diligenter debeat attendere, quæ multo ante ſolent abortum ſignificare, vt opportune poſſit, imminenti periculo proſpicere.

Hęc autem plurima ſunt: ac primum eſt Hippocrat. 5. aph. 37. ſi mulieri grauidæ mammę repente extenuentur, abortit. Ac rurſum 5. aphor. 38. mulieri grauidæ geminos ferenti, ſi altera mamma extenuetur, alterum abortit, & ſi dextra marem, ſi ſiniſtra fęminam. Ratio autem propter quam mammæ extenuatæ futurum abortum portendunt, explicatur a Galeno in commen. ſed accuratius 14. vſu part. 8. qui docet, mammillas contrarijs affectibus neceſſario comprehendi, repleri

Digitized by Google

repleri quidem lacte ante tempus in fętus imbecillitate, graciles autem fieri in vteri penuria: ſiquidem tunc oportet exiſtimare fętum validum eſſe, alimentum autem copioſum non habere. ac propterea plurimum quidem ex communibus vteri venis ſanguinem trahere, & in hoc mammillas graciles fieri, paulo autem poſt abortire. Ex parte deficiente alimento, cum fętus alimentum appetens calcitret, moueatur, ſtare loco neſciat, tandemque ligamenta quibus ligatur, perfringat, & ante tempus egrediatur: deinde ſunt alia quædam ſigna, quæ item generaliter abortum ſolent antecedere; dolor dorſi, & laterum, quod vterus iis partibus copulatus ſit, & ligatus, fętus ſi viuit, vix mouetur; grauitas concipitur circa pudenda, ipſo fœtu ad partes infernas ſe. e propendente: lumbi, & coxæ grauitatem inſolitam habent, & non niſi cum labore mouentur. Sed ante omnia ſedulo animaduertendum eſt, an præceſſerit aliqua ex cauſis ſiue externis, ſiue internis, quæ abortū poſſunt inferre. de quibus ſatis diximus: namque ſi huiuſmodi cauſæ, & ſigna ſimul iungantur, vel omnia, vel aliqua, tunc quaſi certam fidem facere poſſunt abortum ſecuturum eſſe. Neque vero eſt, vt longius quæramus, & referamus ſigna, quæ ſingulas cauſas poſſunt demonſtrare: externæ facile omnibus fiunt manifeſtæ: internæ ex cognitione ſingulorum morborum, vel vteri, vel aliarum conſentientium partium poſſunt colligi; quę quidem ſigna ex propriis locis laborantibus petenda ſunt. Veruntamen non ſunt poſtremo loco prætermittenda ſigna, quæ demonſtrant mortuum fętum, vel ſaltem imbecillum eſſe, cum ſint longe maximi momenti, & ad rem præſentem faciant.

Ea tradita ſunt ab Hippocrat. his uerbis lib. de ſuperfętat. circa principium: cum puer mortuus fuerit, cum aliis ſignis id coniectare licet, tum præcipere, vt aliquando mulier in dextro latere iaceat, aliquando in ſiniſtrum tranſmutet. Puer enim in vtero tranſlabitur eo, quo mulier ſe verterit, velut lapis, vel aliud quippiam ſi mortuus fuerit. & pectinem frigidum mulier habet. Et iterum in primo de morbis mulierum (pag. 321.) Quibus mulieribus grauidis circa ſeptimum, vel octauum menſem de repente mammarum, & ventris plenitudo collabitur, & vbera graciſceſcunt, iis & lac non appareat: his dicendum eſt, puerum aut mortuum eſſe, aut viuere, & debilem eſſe. His autem cum recentioribus licet adiungere animi deliquia, ſyncopes, conuulſiones, dolores, ſudores frigidos, nauſeam, vomitum, & vno verbo omnia ſymptomata, quæcunque ductis in conſenſum principibus partibus exempli gratia, corde, cerebro, ventriculo, ſolent oriri. Quæ quidem experientia confirmat, vel omnia, vel plurima fętum mortuum coniectare.

Curationis indicationes, & præſidia. Hactenus de natura, de cauſis, de ſignis abortus, itaque id reſtat; vt de illius curatione, aut potius ac verius præſeruatione, ſermonem habeamus. Quatenus ad motum, & quietem, ſicut ex omni parte mulieres probant, ab omni exercitatione, & ſaltu quoque abſtinere, a quibus certum fere abortus periculum videtur imminere: ita ex altera multi iubent mulierem in omni quiete permanere, vt nullo vnquam tępore parum quidem, & leuiter moueatur. Quod ſane conſilium ego nunquam potui probare, ſiquidem vix aliter videtur fieri poſſe, quin in tanto ocio multæ generentur cruditates, & excrementa, quæ, & fętui, & mulieri plurima ſe grauia pericula poſſunt inferre. De qua re videatis Philoſophum 7 pol. cap. 16. qui omnino cupiens prouidere, ne mulieres utero gerentes nimio ocio, & deſidiæ ſe dedant, ſcribit in hunc modum; oportet mulieres grauidas ſuorum corporum curam habere, ne deſidiæ ſeſe dedant, Atque hoc facile aſſequetur ſcriptor legem, ſi eis iter aliquod quotidianum ad cultum Deorum iniunxerit ac mandarit. Itaque in mulieribus grauidis ego quidem omnes violentos motus improbo, ſed neque perpetuum ocium, ac quietem probo, qui cenſeo moderatas exercitationes opportune factas, & fętui, & matri multis modis poſſe prodeſſe. Sic reliquis externis cauſis proſpiciendum eſt, ex quibus mihi libet tantummodo de ſanguinis miſſione, & purgantibus medicamentis verba facere pauca, quod ſupra pollicitus, cum ſæpenumero vtrumque præſidium in conſultationem veniat, ac maximas difficultates contineat.

Iam diu agitata eſt controuerſia inter medicos, vtrum liceat aliquando mulieri grauidæ ad præcauendum abortum venam incidere. & inter cæteros Altimarus de huiuſmodi argumento integrum libellum conſcripſit, qui acerrime contendit, id nunquam licitum eſſe. Alii vero aliter ſentiunt: de qua quidem cum nolim longius agere, ſufficiat in præſentia meam ſententiam proferre, in qua partim ratione, partim longiore experientia vſque ad hunc diem cogor perſiſtere, (alius locus Ariſto. 4. gen. ant. 6. in quo Philoſophus tanti facit vitam grauidæ, vt velit illas propter hanc potiſſimum cauſam, & difficilius vtero gerere, & difficilius parere.) In ſectione venæ, & purgatione mulierum grauidarum mea eſt ſententia: in grauidis quæcũque vel propter nimiam congeſtam humorum plenitudinem, uel propter morbum acutum, anginã, pleuritidem, febrem continuam, & ſimiles, facile poſſunt abortum facere, miſſionem ſanguinis ſecta uena, tanquam remedium neceſſarium recipiendum eſſe. Cum enim periculum forte certiſſimum non ſolum abortus, ſed etiam morbis, & fętui, & matri videatur imminere, præcipue vero in morbis periculoſis, ac forte tota ſalutis ſpes in hoc ſolo remedio ſit repoſita, equidem cenſeo, ex conſilio Cor. Celſi, cuius Galenus meminit, aliquando ſatius eſſe auxilium anceps experiri, quam nullum. Sed illud addo, hoc præſidium non ſolum ſine periculo, ſed etiam cum maxima vtilitate adminiſtrari, qui vero vobis poſſum teſtari, nonnullas mulieres, quæ ex nimia aggregata ſanguinis copia frequenter abortierant, neque vlla ratione vſque ad legitimum pariendi tempus poterant conceptum continere, hoc ſingulari conſilio plurimos deinceps filios, & quidem vitales feliciter peperiſſe, plurimas autem variis morbis acutis laborantes, non ſolum primis, ſed etiam poſtremis menſibus a morte, abortu, & omni periculo liberas euaſiſſe. Atque inter cæteras, quod maxima notatione, & admiratione dignum eſt, ego memini me aliquando tribus mulieribus, iam nonum menſem vterum gerentibus, venam ſecuiſſe, primæ, quæ febri peſtilenti laborabat, alteræ, quæ grauiſſima deſtillatione ad thoracem male afficiebatur, tertiæ, cui propter ictum, & contuſionem maxima in oculo fuerat inflammatio excitata, quæ omnes ſuperſtites fuerunt, ac filios pepererunt, qui etiam nunc viuunt. Quod ſi quis nobis obiiciat Aphor. Hippoc. docentem: mulierem grauidam miſſo ſanguine ex vena abortire: varii interpretes varia proferunt, vt Hipp. auctoritatem tueantur, quam labefactare piaculum eſt. Plerique omnes aiunt, illum integram, & vſitatam ſuo tempore venæ ſectionem intellexiſſe. alii huiuſmodi res medicas non perpetuam veritatem continere, alii aliter docent. Ego vero puto Hipp. non generaliter, abſolute, atque omnino ſectionem venæ mulieribus grauidis interdixiſſe, ſed potius voluiſſe medicos reddere cautos, vt ne temere, & ſine magna conſideratione audeat grauidis venam incidere. Id quod mihi videor, partim ex forma huiuſmodi orationis, & verborum, partim ex ratione poſſe colligere. Namque Hippoc. non ſimpliciter, ſed cum comparatione loquitur: mulieres ſecta vena eo magis abortire, quo fętus grandior fuerit. Quod ſi in grauidis nullus ſupereſt locus ſectioni venæ, certe nihil erit opus hac comparatione. At vero, ſicuti vulgare eſt apud Grammaticos, cum comparatiuum ſupponat poſitiuum,

hinc

Digitized by Google

hinc licet colligere, quandoq; grauidis licere venam ſecare. Etenim ſi maius imminet periculum abortus, quo fœtus eſt maior, ac propterea magis a venæ ſectione abſtinendum eſt, vel contra minus periculum imminet, cum fetus eſt minor, minuſque a venæ ſectione cauendum ſit, fateamur neceſſe eſt. Sed ratione quoque licet hoc ipſum confirmare: ſiquidem cauſa propter quam, Galeno etiam interprete, Hippo. prohibet ſectionem venæ, illa eſt quia veretur, ne alimentũ fœtui ſubtrahatur. Quod ſi mulier fuerit, vel admodũ ſucci plena, vel plura accipiat facile, & belle nutrientia alimenta, vel ſanguine parce detrahatur, adeo vt ſperandum ſit, minime alimentum fœtui eſſe defuturum: iam nihil amplius videtur obſtare, quominus ſanguis detrahi poſſit. Itaque de aphor Hipp. hæc noſtra eſt ſententia, quam retinebimus, donec melior occurrat.

Poſtremo loco nonnulli quærũt, vtra vacuatio in grauidis, an per ſectionem venæ, an per medicamenta purgantia, ſit magis periculoſa? Ego vero quicquid alij reſpondeant vnico verbo in ſentio ſectionem venæ, ſi opportune ac non ſine iudicio adhibeatur, nullum periculum, ſæpenumero inſignem vtilitatem: contra purgantia medicamenta nullam vnquam vtilitatem, inſignia pericula ſemper afferre. Quam quidem rem inter cæteros Auer. præclare mihi videtur definiſſe, 7. coll. 4. qui hæc habet, dicit Hipp. mulier prægnans non debet phlebotomari, niſi quando embryonis virtus fuerit fortis, id eſt, a quarto menſe vſque ad ſeptimum, ſi humores fuerint impuri, & pharmaciam concedit tunc. Ego autem dico, quod phlebotomia quando adeſt repletio, qua embryo non indiget, non eſt mala, ſed pharmaciam non credo ad bonum finem peruenire: imò neceſſario lædit embryonem, eo quod ſo ſe ſubſtantiam habet venenoſam, & fortaſſis faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipſum lædant, & quæ ſequuntur.

Poſtremo autem neque id prætermittendum eſt, vt mulieres grauidæ, quantum fieri poteſt, ab omnibus perturbationibus animi ſibi caueant. Mirum enim quam frequenter, & facile propter huiuſmodi cauſas contingat illas abortire. Itaque ſi occaſio, & tempus ferat tonitrua, fulmina, coruſcationes, terræmotus, decet illas admonere, vt ne ex improuiſo huiuſmodi ſtrepitus, & terrores præſentiant. Idem de bombardis, tubis, & omni violento ſtrepitu dicendum eſt: ſic ab omni horrẽdo ſpectaculo abſtineant. Exempli gratia mortis violentæ, rixarum, vulnerum, vno verbo ab omni metu, horrore, timore, dolore, ira, & qualiber inſigni perturbatione debent cauere. Sed ad internas cauſas, & primum ex parte mulieris, de quibus certe non omnibus, ſed nonnullis maioris momenti ſermonem habebimus, ſicuti de cauſis externis dictum eſt. Cum autem hæc ratio curandi mulieres ſuo ipſarum vitio propenſas, vt abortum faciant, dupliciter poſſit conſiderari: vel antequam vtero gerant, vel poſtquam grauidæ factæ ſint, illud ego quidem generaliter ſentio, longe commodiorem, & tutiorem medendi rationem eſſe, quãdo mulier nondum concepit cum altera ex parte poſt conceptum, aut difficile, aut forte nullo modo ea poſſint remedia adhiberi, quæ vel corpori vniuerſo vel alicui parti, potiſſimũ vero ipſi vtero valeant proſpicere. Namq; exempli gratia, ſi mulier habeat corporis habitum præter modũ, vel plenum, vel extenuatũ, ſi aliqua laboret intemperie, vel alio morbo capitis, ventriculi, iecoris, & omnium maxime vteri, vnde abortus videatur imminere: quomodo fieri poteſt, vt medicus, vel de communi corporis vacuatione alioquin neceſſaria, vel de cæteris accommodatis præſidijs quicquam probe ſtatuere poſſit? Non ignoro Auic. 21. tertij, tract. 2. c. 10 11. in hora quoq; imprægnationis plurima agere (quando eſt grauida) adeo vt neque abſtineat ab hiera Galeni, a pilulis fœtidis, a clyſteribus mundificantibus matricem, &c. Quæ ſententia nullo modo mihi videtur recipienda, qui cenſeo hoc tempore. hæc non ſolum importune adminiſtrari, ſed etiam ſummam perniciem, & fœtui, & mulieri poſſe afferre. Verum enimuero, cum tempus ante vteri geſtationem altero poſt conceptum longe opportunius videri poſſit, tum neque alterum prorſus negligendum eſt. Iam igitur aliquid de medicamentis præcauentibus abortum ratione cauſarum dicamus, omiſſis ſuperfluis, quoniam ſi velimus circa omnes cauſas externas verſari, de quibus ſupra diximus, res foret longiſſima. Ideo vnicam tantum cauſam tractabo, atque illius curationem tradam, quando vteri acetabula ſunt plena mucoris, hoc eſt, pituitoſi ac lẽti humoris, quæ potiſſimum ab Hipp. poſita eſt, & propter quam plerunque mulieres ſolent abortum facere. Nã quantum pertinet ad corporis habitum, plenitudinẽ, cacochymiam, intemperiem, et reliquos morbos, cum reliquarum partium, tum potiſſimum vteri, & reliquas cauſas ſi quæ ſunt id genus, illud vnum mihi ſufficiat dixiſſe, curationem horum morborum, & ſymptomatum ex proprijs fontibus petendam eſſe: de quibus maiori ex parte in publicis lectionibus diximus, neque pertinet hic longius de ea re agere. Si igitur contingat mulierem aborrire, quod vteri vaſa ſint humidiora, ac plena humoribus frigidis ac pituitoſis, Hippocr. præclare tradit ſigna quibus liceat huiuſmodi affectum cognoſcere, nec non rationem, qua poſſimus illum curare, qui ſcribit ad hunc modum natutam, (pag. 192. in princ.) & primo de morb. mulierum. (pag. 339.) Si acetabula pituita plena fuerint, corrumpetur fœtus, vbi fortior factus fuerit. Cognoſcea autem hoc modo: humidum fit, & viſcoſum ac mucoſum defluit, &c. qui ſtatim curationem ſubiungit per purgationem primum vniuerſi corporis deinde vteri, ac demum per medicamenta, quæ poſſint vterum calefacere, ſiccare, & corroborare. A quo Hippoc. Aetius inter cæteros, hanc ipſam curandi rationem accepit, qui hæc habet lib. vlt. ca. 21. Has mulieres oportet curare per medicamenta pituitam ducentia, totum corpus vacuando, & quæ ſequuntur, &c. Nos itaque horum veſtigia perſequentes, hac ipſa methodo hanc curationem totam inſtituamus. Et primum ad totius corporis vacuationem, redundantes vitioſi humores primum præparandi, mox purgandi ſunt, id quod in gratiam iuniorum commode ijs medicamentis fieri poſſe videtur. Ante omnia licet aluum lenire, quæ ex aloe conficiuntur, qualia ſunt hiera ſimpl. pil. aloep. h. cum melle roſ. ſol. manna, mox inſtituenda ſunt medicamenta, quæ attenuandi incidendi, abſtergendi facultate ſunt prædita, vt ſyrup. beto. hyſſop. &c. cum oxymel & decoctis pulegij. Demum purgandum El. Indo, diaphæn. hiera pachij, ex Agar. Turb. &c. biduum vel triduum a leuitione alui nullo modo eſt prætermittenda ſectio venæ, ſi modo conueniant principes ſcopi, quod quidem remedium multis modis confert. Vena autem incidenda, vel in cubito, vel in cruribus, pro vt vna, vel altera indicatio, aut reuellendi, aut deriuandi videbitur poſtulare, ſed tamen id perpetuo cauendo, ne menſtruis purgationibus aliquod impedimentum inferatur.

Quod ſi vobis vnica purgatio non videatur ſatis eſſe, licet illam repetere, interim adhibitis concoquẽtibus, & præparantibus medicamentis, quæ prioribus ſunt efficaciora, exempli gratia, ſyr. de artem. & ſimilibus, purgato corpore vniuerſo, ad purgationem vteri veniendum eſt, quod peſſaria præ cæteris omnibus medicamentis commode præſtant, quæ conficiantur ex colocynthide, vel troch. ſ. Alhand. turbith, agarico hiera, & ſimilibus, quæ ad pituitam trahendã ſunt accommodata. Demum vero ad illa præſidia veniendum eſt, quæ poſſunt vterum calefacere, ſiccare, roborare, in quo certum eſt, totius curationis ſummam conſiſtere. Huiuſmodi autem præſidia plurima ſunt, partim interna, partim externa. Interna quidem, cõ erunt

maio-

maioranæ, meliſſæ, florum roſmarini, betonicę, ſaluię, flor. lauendulæ, flor. garyophillorum. conſ. diacyminũ, diambra, diacalamenth. dianiſ. diamarg. cal. electu. de gemmis: ſed his omnibus, vt puto, magna antidota Theriac. & Mithrid. ſunt longe efficaciora. Ceterum medici hoc tempore pro huiuſmodi indicatione præ cæteris omnibus præſidijs duobus uti ſolent, vt ſunt, aquæ medicatæ calidiores, potiſſimum ſulphureæ, & nitroſæ, vt Aponitanę, & Aquarianæ. Deinde ſunt decocta ligni chinæ, ſarſa, ſaſſafras, ſed maxime omniũ decoctum chinæ, quæ ſane duo præſidia, ſi cum ratione, & opportune adhibeantur, præclariſſimam ſæpenumero operam ſolent præſtare. Externa autem ſunt lotiones, inſeſſiones, linimenta, ſuffumigia, peſſaria, quæ vno verbo ex ijs medicamentis ſunt conficienda, quę calefaciendi, ſiccandi facultate ſunt prædita: artemiſ. menth. camomil. origano. calamenth. cyno. amo. garyoph. myrrha, ſtyrace, & ſimilibus, de quibus ſemel atque iterum diximus. Sed neque demum illud prætermittendum eſt, aquas medicatas calidiores nõ ſolum potione, ſed etiam balneo, atque inſeſſione forte inter cętera omnia externa præſidia principem locum obtinere. Atque hactenus de ratione tractandi mulieres antequam vtero concipiant, ne deinceps in abortum incurrant. Ratio autem præſeruandi mulieres iam grauidas ab abortu, potiſſimum verſatur circa cauſas a quibus abortus videtur imminere. Itaque ab omnibus externis periculis, & occaſionibus, de quibus iam diximus, ſedulo cauendum eſt: & inter cætera, quod nunc mihi in mentem venit, mulier grauida accommodata veſtimenta gerat, ac maxime omnino abhorreat commune illud munimentum, quod ex tabulis ligneis forte etiam ferreis duriſſimum cõficitur, ac mulieres ad corporis venuſtatem, ad vſque pudenda geſtare ſolent; quo quidem abuſu præ cæteris omnibus Venetæ delectantur: etenim via poteſt aliter fieri, quin vterus ad modũ comprimatur, fœtus non ſolum debito incremento priuetur, ſed etiam veluti per quandam compreſſionem importune deijciatur. Si aliqui vrgent morbi, vel veteres, vel ſuperuenientes, ſi fieri poteſt, optima imprimis vict. rat. & leuioribus quibuſdam præſidijs decet illos curare, cum alia omnia remedia potiſſimum purgantia medicamenta, & ſectio venæ ſint ſuſpecta, vt ſupra diximus, nec ſine magno periculo poſſint adminiſtrari. Itaque ſi aluus fuerit adſtricta, communibus clyſteribus ex iure, ſaccharo, oleo, vel leuiſſimo aliquo medicamento agendũ eſt, ac præ cæteris omnib. cum caſſia quam Actuarius medicinam prægnantium vocat. Si vero morbi fuerint acuti, & vehemẽtiores, cum vndique & fœtui, & matri periculum immineat, iam licet medicis ad valentiora præſidia deuenire, & mea ſententia potiſſimum ad venæ ſectionem de qua ſatis dictum eſt.

Veruntamen illud generaliter perpetuo memoria tenendum eſt, multo fidentius ac minore periculo mulieres grauidas tractari medijs menſib. a quarto vſque ad ſeptimũ, quo tempore purgantia illis quoque concedit Hipp. ſi materia turgeat, quam primis & poſtremis, quo vtroque tempore, quantum fieri poteſt, ab omni medicatione & motione abſtinendũ eſt. Quod ſi demum grauidæ mulieri periculum abortus proximi videatur imminere, & quaſi inſtare, vt iam ligamẽta incipiant rumpi, atque vel aquoſa, vel cruenta ex vtero fluere, plerique omnes varijs præſidijs partim internis, partim externis ſolent opem ferre. Inter medicamenta interna duo ſunt præcipua & in vulgari vſu, alterum ſunt corallia rubra in puluerem redacta, alterum eſt granum illud tinctorium, cuius Dioſc. lib. 4. cap. 43. & Gal. 7. ſ. m. meminerunt: vulgo Kermes dicitur, quod in ouo ſorbili exhibent addito thuris pauco, vel maſtiche, quæ ſane optima ſunt.

Sed præterea ſunt nõnulla, quæ ab occulta proprietate videntur præſeruare, vt puluis cancrorum fluuiatilium, coagulum leporis, cinis orij erinacei terreſtris, puluius erinacei marini, de quibus Aet. li. 16. cap. 1. & plurimi mentionem faciunt. Inter externa ſunt linimenta, emplaſtra, cerata, quæ inſigni aſtringendi facultate prædita ſunt, ac dorſo impoſita creduntur poſſe laxata ſolidare.

Ac duo pariter ſunt in cõmuni vſu: alterum eſt unguẽtum de cort. caſtanearum. Montagnanæ inventum: alterum eſt unguentum comitiſſæ Varignanæ, quod ab illo deſcriptum eſt, lib. 16. ſuæ pract. c. 2 4. & miris laudibus celebratur. Horum imitatione poſſunt fieri linimenta ex ol. cydon. maſt. myrtillorum, bolo Armeno, coralijs. & ſimilib. de quib. longius agendum non eſt. Sed præterea quoque nonnulla quæ externis adhibita, & varijs partib. ſuſpenſa poſſunt abortum impedire Aetites, lapis in vtero aut corde, aut in teſticulis ceruarum repertus, granum tritici intra panem repertũ, lapis Sardonius, de quibus Aetius & alij. Verum poſtremo hoc loco illud præceptum addo, in quo multi errant circa adminiſtrationem præſidiorum externorum, quæ inſigni aſtringendi facultate prædita ſunt, admodum caute & prudenter agendum. Namque ſi importune adhibeantur, quo tempore iam prope de fœtu actum eſt, poſſunt naturam impedire, & pericula afferre plurima.

CAPVT XIII.

De Difficili Partu.

Si vteri fabricam memoria repetamus, & conſideremus, quomodo fieri poſſit, vt illud os, pars tam anguſta, uſque adeo aperiatur, ut poſſit fœtui facile exitum præbere: mirari poſſumus, de vſu part. 15. cap. 7. intelligere non poſſumus. Etſi vero propter hanc & alias cauſas nulla mulier ſine dolore, & difficultate pariat, quę pœna propter crimen violatæ obedientiæ a Deo primæ matri conſtituta eſt, nobis in præſentia ſtatutum eſt, eam tantum partus difficultatem tradere, quæ eſt præter naturam, ob quam ſæpe mulieres, & fœtus maximis periculis ſubijciuntur, quod nõ euenit reliquis animãtibus, teſte Philoſopho 7. hiſt. animal. 9. Quomodo fiat partus naturalis declarat, Galenus 3. nat. fac. 12. & ſymptcauſ. 3. qui docet, huiuſmodi opus eſſe naturalis facultatis, & expultricis uteri: cuius ſane expultricis irritationis Galenus triplicem cauſam affert, minutam molem, aut pondus, aut morſum. *Eſſentia.*

Igitur quemadmodum ſi vterus moleſtia excitatus congruo tempore fœtum expellit, negotium naturale eſt, atque ad facultatem naturalem expultricem huius partis attinet: ita altera ex parte, ſi fœtus congruo tempore non poſſit deponi, hoc præter naturam eſt, atque inter ſymptomata excretionis immutatæ debet reponi, quando id fertur, quod nequaquam ferri debuiſſet. Neceſſe tamen prius eſt huius cauſas cognoſcere, quæ omnes ad tria præcipua capita referuntur, nempe ad mulierem, ad fœtum, ad res externas. *Cauſa.*

Itaque ex parte mulieris redditur partus difficilis, ſi illa fuerit imbecilla, ſcribente Galeno 5. apho. 55. ad bonum, & facilem partum robur mulieris neceſſario requiri. quam quidem imbecillitatem cum Aetio lib. ult. cap. 22. licet interpretari, uel corporis, uel animi, uel utriuſque, ut ſi mulier aliquo morbo laboret, uel diuturno, uel difficili, ſi nimium defatigata, ſi largiore, & parciore quiete uſa fuerit, ſi nimio angore, ira, timore, pudore, mæſtitia afficiatur. Vnde primũ parturientes ſolent difficiliores partus edere, & quæ rarius pariunt magis dolent, ex Hippoc. lib. de nat. fœ. pag. 49. in medio.

Præterea partus fit difficilis propter imbecillitatem, ſi mulier nimium tenera, aut prouecta ætate concipiat, adeo ut in partu nequeat utiliter agere. Hæc

omnia

Digitized by Google

omnia imbecillem poſſunt mulierem reddere, & animo, & corpore, & ita difficultatem adferre. Præterea ratione vuluæ, ſi os vteri nimis exiguum, vel anguſtũ fuerit, id quod multis modis contingit.

Primum naturali magnitudine, aut paruitate vteri, ſtatura corporis, vel ætate, vel quomodocunque breuis, & imbecillis, vbi veriſimile, vterum quoque corporis partibus reſpondere. Redditur etiam os vteri anguſtum aliquo morbo, vel primo ortu, vel poſterius genito, vt ſi illud ſit, vel obliquum, vel diſtortum, ſi aliqua membrana, caruncula, inflammatio, abſceſſus vel aliquis tumor illi adnatus fuerit, ſi propter pinguiorem corporis habitum, vel aliud proximum impedimentum, verbi gratia lapidem, vel lotium retentum in veſica, duriora alui excrementa, tumeſcentes hæmorrhoidas os vteri comprimentes, vt commode nequeat dilatari.

Ad quæ duo capita cætera omnia ad mulierem pertinentia facile poſſunt referri. Ex parte fœtus redditur difficilis, primum ſi forma, & ſitu, vel nõ naturali, vel non multum naturæ familiari exitum quærat, pro quo ſciendum ex Gal. 15. vſu par. 7. formam naturalem prodeuntis fętus eſſe, vt primum capite diſtentis brachijs ad genua in lucem veniat: cæteras formas, exempli gratia, ſi obliquus, aut tranſuerſus, aut pedibus pandit egredi, ſi alterum crus, vel altera manus ante caput prius demittatur, non ſine vtriuſque periculo & rariores eſſe. De quibus inter cæteros tractat Eucharius quidam Rhodio Medicus, vt puto Germanus, diffuſe, & accurate cum figuris pictis Venetijs anno 36. Cæterum Gal. hanc ſententiam de partu naturali, primum capite prodeunte accepit ab Hippocrate qui 1. de mor. mulier. pag. 322. circa mediũ, ſic ſcribit: ſi partus tẽpus iam adfuerit, ac dolor perſeueret, & ad multum tempus mulier puerum edere non poſſit, omnino obliquus, aut in pedes procidit, vtile autem eſt in caput procidere. &c. Sicut enim ſi quis in vas olearium anguſtioris oris nucleum immittat, nec fas eſt illud obliquum extrahere, ſic ſane etiam mulieri accidit. Quam fere eandem ſententiã habetis lib. de nat. pueris pag. 13. in princ. quam ſententiam credo Ariſtotelem accepiſſe ab Hippocrate 7. hiſtor. animal. 8. omnes partes ſecundum naturam in caput fieri, contra naturam in pedes. etc. Cur autem præcipue in caput fiat, docet Philoſophus 4. gen. animal. 9. illud commune eſſe omnibus animalibus, ac fieri propterea, quod partem ſupra vmbilicum maiorem habeant, quam inferiorem. & ponderoſiorem, vt tanquam in ſtatera pendentes eo vergant, quo trahuntur quam ille ab Hippocrate accepit ac ſuo more diſſimulauit, ex loco citato verbo tenus. Secundo fit difficilis ratione fœtus, ſi illi plures fuerint, cum ſimul vno tempore collo uteri illabantur, atque alter alteri ſit impedimento, quo minus ſinguli poſſint facile produci. Namque ſciendum eſt ex Philoſopho 7. hiſtor. animal. 4. quod reliquis animalibus pariendi tempus certum, ſoli homini incertum a natura conſtitutum eſt: ita etiam quod pertinet ad partum numeroſum cætera animalia nonnulla ſingulos tantum, nonnulla plures fętus ſuapte natura parere conſueuiſſe, ſolum genus humanum eſſe ancipiti, quod ſingulæ mulieres ſingulos vtplurimum pariant: ſed quandoque etiam: vt præſertim in Aegypto, duos vel tres, etiam quatuor & plures generent. vt Philoſophus referat quandam 4. partibus viginti fœtus ediðiſſe. Vnde & illud ex eodem Philoſopho notandum, quod in reliquis animantibus diuerſi ſexus fœtus ſimul nutriantur, ſeruenturque melius, quã vnius ſexus: in homine hoc rarius accipit, vt diuerſi ſexus fętus ſimul conſeruentur, quod ratio. & experientia edocuit. Præterea fętus partus difficultatem adfert, ſi fuerit fęmina, ſi præter naturæ inſtitutum fuerit maior aut minor toto vel parte aliqua ac potiſſimum capite, ſi fuerit monſtroſus vel biceps, ſi morboſus ac male affectus omnium vero maxime, ſi mortuus fuerit: contra vero, ſi fętus fuerit mas, moderatus, & naturalis ac bona valetudine præditus. Huc poteſt etiam referri conſideratio membranarum, quibus fętus inuoluitur: nam ſi propter vel nimiam earum craſſitiem & ſoliditatem congruo tẽpore non rumpantur, vel propter earum tenuitatem & exilitatem citius laxentur quam oporteat: tunc neceſſario partus difficilis ſuccedit, ſiquidem niſi huiuſmodi membranæ rumpantur, fœtus nullo modo poteſt extra vterum prodire ſicut contra, ſi nimis tempeſtiue laxentur, in quo caſu inſignis humiditatis copia ex vtero profluit, adhuc maior pariendi accedit difficultas: ſiquidem docet Galenus 14. de vſu part. cap. 5. huiuſmodi humores ad partus facilitatem mirum in modum conferre, ſiquidem veriſimile, & neceſſarium eſt, collum vteri hac ratione mollius, & amplius fieri, ex quo deinde fętus multo facilius egreditur, quam ſi deficiente humore eædem partus anguſtiores reddantur.

Poſtremo redditur difficilis ratione extrinſecarum cauſarum qualis præcipue eſt, aer, qui quidem, ſi fuerit præter modum calidus & frigidus, hac in re plurimũ momẽti habet: ſiquidem nimius calor vires diſſoluit, maior vero frigiditas adſtringit meatus. Vnde etiam notauit Auicen. mulieres hyeme difficilius parturire, quod idem de regionibus frigidis ſtatuendum eſt, mea ſententia.

Ad res externas potiſſimum referri ſolent, lotiones, Balnea, &c. quæ abſtergendi facultatem habeant ſed multo magis, ſi deſint bonæ obſtetrices, quas Philoſophus inter cætera 7. hiſtor. animal. capit. 10. vult eſſe ingenioſas, perſpicaces ac intelligentes. Pariter ſi etiam commoda eius tormina & cætera omnia deſint, quæ ad facilitatem partus neceſſario requiruntur: itaq; hæ ſunt omnes cauſę: quæ partum difficilem poſſunt reddere, ad quas, ni fallor, cæteræ omnes, ſi quæ ſunt a nobis prætermiſſæ, ſine difficultate referri poterunt.

Signa quæ facilem & difficilem partũ poſſunt prædicere, plurima ſunt. Ariſtoteles hæc habet 7 hiſtor. animal. cap 9 Mulieres quibus aluum tormina vehementer exercent. ocyſſime pariunt, quæ lumbos dolẽt vix pariunt, quæ imum ventrẽ, expeditius pariunt. Cuius quidem rationem reddi poſſe puto, quod quæ mulieres circa dorſum & lumbos dolent, ſignum ſit ligamenta eſſe firmiora, & quæ non ita facile poſſint diſrumpi. Quę autem circa ventrem, ac multo magis circa pubem dolore afficiuntur, ſignum ſit iam rupta eſſe ligamenta & fœtum ad partum properare. *Signa.*

Quod profecto ſignum res ipſa & experientia confirmat eſſe veriſſimum, ſi mulier fuerit adſueta difficiles partus edere, ſi fuerit admodum tenera ętate, puſillo corpore, ſi vel natura vel præter naturam fuerit imbecilla, ſi fętus fuerit grandior, vel nõ vnicus, quod potiſſimum ex immodico ventre ſolet cognoſci, ſi fuerit imbecillus, & male affectus, quod præcipue ex tardo motu cognoſcitur, ſi fuerit mortuus, de quibus ſignis iam ſupra diximus: demũ ſi exteriora deſint opportune præparata: ex ijs omnibus licet colligere partum fore difficiliorem, quod ſi res contrario mõ ſe habeant, ſperandum eſt, partum fore faciliorem. Cæterum neque id eſt ignorandum, a partus difficultate multa, & grauia pericula, & mulieri & fętui imminere. Aui. 21. tertij tract. 2. cap. 12. ſcribit, ſi partus fuerit difficilis 4. diebus, tum fœtum mori neceſſarium. Ex quo perſuadet medicos ſolicitos eſſe de vita matris, neque in vita fœtus occupari: imo vero ſtudendum, vt ille quomodocunque extrahatur. Et præterea ex inſigni illo conatu mulieres quandoque incurrunt in malam tuſſim, ſputum ſanguinis, & quod frequentius contingit, in apertionem peritonęi, vnde hernia inteſtinali corripiuntur. Addunt nonnulli frangi aliquando oſſa illarum partium, & totam partem infernam ab ano vſq; ad pudendũ lacerari & viceraſi, ſed hęc omnino, ſi vera ſunt, rarius cõtingunt. Itaq; venio ad curationẽ.

Tertio

Digitized by Google

Curatio. Totam curationem difficilis partus mihi videor in duas partes præcipue poſſe diuidere: quarum altera communia quædam & præcepta remedia complectatur, quæ generaliter ad omnem partus difficultatem ſunt accommodata: altera ſingulas cauſas conſideret, & vnicuique propria remedia adhibeat. Quæ rurſus vtraque pars in duo tempora commode poteſt diſtribui, primum antequam mulier ad parendi actum perueniat, ſecundum, quando mulier in campum deſcendit ac mox fœtum eſt paritura. *Generalis ante partum.* Itaque primo conſideremus quæcunq; generaliter ad omnem partus difficultatem priore, tempore ante partum videntur pertinere: tota autem hęc res in probo vſu & regimine ſex rerum non naturalium conſiſtit.

Quamobrem mulieres vtero gerentes, omnes aeris exceſſum potiſſimum vero frigidiorem caueant, qui multis modis multa incommoda & pericula poteſt inferre: vnde maxime expedit in aere temperato, vel etiā paulo calidiore illas verſari. Victus ratio ſit alimentorum boni ſucci, facilis coctionis, quæ potius ad quandam humiditatem & copiam, quam ſiccitatem & inopiam vergat. Qualia forent carnes optimæ, capones, gallinæ, vituli, hædi, iura pinguia & ſimilia, quæ emolliendi, non tamen aperiendi vim habeant: moueantur moderate, nullo modo prorſus quieſcant, vt alias declarauimus.

Immo vero tranſacta prima parte noni menſis etiam quoquo modo licet illas vehementius moueri ambulatione, curru, aſcēſu ſcalarum. Vnum familiare & vulgare eſt apud omnes, vt mulieres hoc tempore diſſoluant fila, quod optimum eſt, cum ita partes dorſi & ligamenta leuiter & blande laxentur, vt poſtea facilius oportuno tempore laxentur, ac rumpantur: ſomni ſint longiores, ex quibus cōſtat corpora noſtra molliora & laxiora reddi: ſicuti contra vigiliæ ſolent eadem ſiccare & denſare. Caueatur omnem repletionem & quotidie tum duriora alui excremēta, tum reliqua omnia purgentur, vel natura, vel leni aliqua euacuatione. Coitus qui forte ad hunc locum poteſt referri, non omni ex parte prætermittatur, ſcribente Ariſt. 7. hiſtor. anim. cap. 4. eas mulieres, quæ paulò ante partū concumbunt facilius parere conſueuiſſe, quod naturæ peritis facile poteſt concedi. Mulier demum paritura caueat ab omni perturbatione animi, timore, męrore, ita ſolicitudinibus itaque ſint omnia læta, ſit bono animo, bene ſperet, quod certe experientia demōſtrat de partum reddendum faciliorem magnum momentum habere.

Cæterum neque vſus quorundam remediorum ante partum importunus eſt cenſendus, quæ potiſſimum eo ſpectent, vt omnes partes vteri ac meatus humectentur ac laxentur, quale foret decoctum ex rad. Alth. Maluæ, Artemiſ. fœn. græci. ſem. lin. vel ſi illud vulris eſſe efficacius, ex baccis vel folij lauri, dictam. calam. & ſimilibus, quo partes infernæ lauentur & foueātur, quale foret linimentum ex oleo Amygd. dul. cham. & ſimilibus, quo licet totam vteri regionem, & intra & extra inungere ac fouere. Multi ſolent probare, potionem ex oleo communi, amygd. dul. ſem. lini, quod ſane conſtat poſſe, & omnes muliebres locos mollire, & partum facilem reddere. Verum in his, & cæteris præſidijs, quæ ore aſſumuntur, ego cenſeo admodum caute incedendum eſſe, atque id præcipue cauendum, vt ne aliqua noxa inferatur ipſi ventriculo; ſicut ego ſentio olei potionem poſſe inferre.

In partu. Atque hæc quidem ſunt præmittenda, quo ad præparationem, quo fœtus facilius edatur. Quod ſi iam fœtus ſit edendus, ipſeque partus inſtet, & vrgat, opus eſt medicamenta quædam præparata in promptu habere. quorum beneficio non parum prægnans, & parturiens adiuuari poſſit, ita tamen, vt minime omittantur ea, quę ars ipſa rectaque methodus præmittenda eſſe ſuadet, cuius mihi iā longo vſu, & ratione explorata medicamenta ſunt vſitata: exēpli gratia:

℞. *Dictam. Cret.*
Ariſtol. rot. long.
Pulegij ana ℈ ß.
Cinnam.
Croci ana gr. xij. contundantur omnia ſubtiliſſime fiat puluis.

qui exhibeatur cum vino, vel cum aliquo decocto opportuno, exempli gratia, cicerum rubeorum, pulegij, petroſelini. Hoc loco mirandum eſt, quomodo Mercatus, Mercurialis, & alij vtantur cortice caſſiæ fiſtulæ ad partū, de quo errore inter cæteros agit Leonicen. lib. 4. de Plinij & aliorum med. erroribus, cap. 2. Sic conueniunt linimenta, peſſaria, ſuffumigia, & quæcunque ad prouocanda menſtrua prolata ſunt. Sic etiam nonnulla, quæ latente quadam ratione, & occulta, vt aiunt, proprietate poſſunt partum reddere faciliorem, vt ſi mulier teneant in manu ſiniſtra, ſi femori apponatur lapis Aetites, ſi fiat ſuffumigium ex vngula aſini, ſi dextro cruri alligetur corallium, radix origani, cyclam. cor gallinæ & ſimilia, in quibus referendis nolo tempus perdere, cum liceat cuique apud varios auctores conſequi. Ego vero aut parum aut nihil ſoleo illis fidem adhibere; ſed Hippocrat. vnum commemorat præſidium, quod nullo modo eſt prætermittendum, etſi neminem video illius meminiſſe. Eſt autem ſectio venæ inferiores, ſcribit in hunc modum 1. de morb. mul. pag. 340. ad finem.

Si vero prægnans multo tempore cohibeatur & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partus dolore laboret, ſin autem iuuenis & in vigore & multo ſanguine referta, ſecare oportet venas in malleolis & ſanguinem detrahere virium reſpectu habito, quod quidem remedium ego ſentio rationi, ac probæ medendi methodo conuenire ac præſtantiſſimum eſſe. Sed diſtinctius ad ſingulas cauſas veniamus, quæ triplici ex ordine fuerunt diſpoſitę, nempe, vel ratione mulieris, fœtus, & rerum externarum. *Particul.*

Si igitur difficilis ſit partus ratione mulieris, quod ſit illa imbecilla vel corpore, vel animo, omnibus modis iuuanda animo & corpore conſolanda, refocillanda. Quamobrem alimenta & potiones facilis & optimi nutrimenti ſunt offerenda, quibus ſpiritus & vires poſſint reuocari, iura optima, oua ſorbilia, panis imbutus vino oderato, aut ſucco granatorum. Omnis timor, omnis verecundia ſe moueatur, & quantum fieri poteſt, robur illis addendum, vt diſcant res patienter ferre, ſpiritum cohibere, & ad internas partes repellere. Quo tempore minime ſunt prohibenda ne clament, quod imperitæ obſtetrices facere ſolent, cum expediat illas clamare omni conatu, ſi os vteri nimium anguſtum fuerit inueſtigāda illius cauſa, illudque omni ingenio laxandum, aperiendum: ſi claudatur propter excrementa retenta alui vel lotij, hæc molliter educantur, ſi propter tumorem, & dolorem hæmorrhoidum, iſ etiam opportuna remedia adhibenda. Quod ſi difficultas partus exoriatur ratione fœtus, quod maiore ex parte ſolet euenire, primum ſi ille non exeat forma naturali, de qua iam diximus, Hippoc. nos docet in lib. de nat. pueri, vt rurſus intromittatur delapſo capite elatis pedibus, vt ſi fieri poteſt, ſecundum naturam exeat in caput, in quo ſane experientia & ratione conſtat maximum periculum contineri. Quod ſi demum fœtus mortuus fuerit, omni ſtudio conandum eſt illum quamprimum educere, ne ſæua ſymptomata, aut mors ſubſequantur. Et huius rei remedia ſunt tam interna, quam externa, imo ea omnia quæ de menſibus mouendis diximus, vt lotiones, fomenta, confectiones, conſeruæ pul. pill. decoct. & cæt. quod ſi omnia fruſtra fiant, ad manus operationem eſt accedendum, exciſionem, &c. quam rem præter Hippocr. prius nemo tradidit 1. de morb. mul. pag. 336. Quicunque fetus manos aut crus protendunt optimum foret extrudere, & ambas partes

in

Digitized by Google

in caput vetere. Si vero hoc fieri non poſſit, ſecare oportet hanc mulierem. Sed hæc operatio eſt plena periculi, cuius rei in mea praxi per 40. annos tantum tres vidi, quæ tamen omnes perierunt. Sed neceſſitate cogente, antequam operationem aggrediatur, ex præcepto Aetij lib. vlt. cap. 23. diligenter animaduertat, quomodo mulier ſe habeat. Nam ſi illa fuerit vehementer imbecilla, quod plerunque fere fit, abſtinendum ne mors errori imputetur, deploratos prognoſticis relinquendo. Ad fœtum ipſe quoque pertinent membranæ, quæ ſi propter craſſitiem non poſſint rumpi, quibuſdam lenioribus frictionibus & linimentis agendum eſt, exempli gratia, ol. amygd. de lil. alb. cham quæ poſſint illas laxare & extenuare. Deinde ſi ante congruum tempus laedantur, & profluant illæ humiditates, quas Gal. docet ad facilitatem partus facere, tunc omnes vteri partes internæ & externæ omnibus potiſſimũ a larga olei adminiſtratione ſunt perfundendæ, & ſic molliendæ, humectandæ, ac laxandæ. Poſtremo extrinſeca omnia, aer, cubiculum, obſtetrices, ſint commode præparata, de quibus longum eſſet dicere.

CAPVT XIII.

De Puerperio.

Naturalis partus. PArtum vel facilem vel difficilem ſequitur puerperium, nempe illud tempus, quo mulier recens peperit ſiue marem ſiue fœminam, quæ propterea puerpera dicitur, de qua nobis poſtremo loco dicendum eſt. Etſi enim nonnullæ ſint, quæ fere nihil laborant, ſed ſtatim redeunt ad ſuas operationes, tamen coguntur vtplurimum decumbere propter imbecillitatem virium, id quod illis euenit, partim propter laborem pariendi, partim propter inſignem euacuationem excrementorum. Nam quamuis educantur excrementa, nihilominus ſimul cum illis multi ſpiritus excernuntur, vireſque redduntur imbecilles vt exemplis ſuppuratorum, & hydropicorum demonſtrant Hippocra. & Gal. 6. apho. 26. Huiuſmodi autem vacuationes in puerperis Græce λόχεια a Gaza purgamenta, apud Ariſtot. dicuntur, quæ quidem a Gal. de ſententia Ereſiſtrati, ac veterum medicorum lib. de atrabile, c. 8. 3. epid. lec. 3. com. 73. non ſimpliciter vacuationes & purgationes dici debent, ſicuti alteræ, quæ a purgantibus medicamentis dicuntur, quandoquidem excernitur hoc tempore ſanguinis pars deterrima, vt ſtatim declarabitur. Puerperæ igitur niſi quid præter naturam illis ſuperueniat, inter corpora conualeſcentia reponendæ ſunt, ac potiſſimum congrua victus ratione nutriendæ atque reſtituendæ. In quo alioqui plures, & grauiſſimi errores ſolent committi, cum ſolæ obſtetrices & mulieres imperent, ac prædicent medicis hac in re nullam fidem & obedientiam præſtandam eſſe. Quare primum non ſolum ſemel, & bis, ſed ter, quater, ſæpiuſque & quidem copioſe nunquam deſinunt puerperas replere & nutrire, quibus familiare eſt prouerbium: vnde egreditur puellus fore opus vt ingrediatur porcellus. Deinde plurimæ ſolent adhibere pullos columbinos, capones veteres, cum cinnam. garyoph. vina etiam grandia, & generoſa: quæ quidem victus ratio quam ſit improba & pericula nocius eſt, quam vt debeat pluribus demonſtrari. Itaque congruentem victus rationem inſtituatis, quæ quantitate ſit moderata, vt parum vel nihil a ſua conſuetudine recedat: qualitate autem alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum, flatus expertia, neque ita calefaciendi vi prædita, vt pulli gallinacei vel galli caſtrati iuniores, oua recentia, panis ea iure præparatus, &c. primis quatuor aut ſeptem diebus abſtineant a vino. Huius loco nihil præſtantius iure pulli gallinacei poteſt excogitari, deinceps vinũ album, tenue, minime generoſum, & parce. Cum autem, vt modo diximus, huiuſmodi mulieres ſint imbecilliores, alimenta commode poſſunt & debent parti, qua ratione certum eſt meliorem coctionem fieri. Memini me legiſſe apud Athenæ. li. 9. Dipnoſophiſt. quod tam medicamentum & nutriendo corpori accommodatum, quorum quidem inſtitutum & conſuetudinem non ſatis intelligo, qui ſcio apud Gal. & omnes probatos auctores Braſſicam multis nominibus improbum eſſe alimentum. Et hæc de naturali partu.

Præter naturalis & laborioſus Sin autem partus fuerit laborioſus, vel quid præter naturã illi coniungatur, tunc longe maiori diligentia & cautione oportet victum inſtituere: in quo caſu ſcribit Moſchio Græcus auctor harm. Gynæc. 16. puerperas biduo a cibo abſtinẽdas eſſe, vt hinc liceat magis errorem eorum arguere, qui tam copioſam victus rationem ſolent probare. Cæterum cum plurimi affectus præter naturam ſoleant puerperis ſuperuenire, de quibus in præſentia non pertinet ad meum inſtitutum ſermonem habere, illud vnum ſciatis, omnia propemodum mala in huiuſmodi mulieribus alia nulla de cauſa fieri, quam ob vitium purgationis, quæ a natura poſt partum inſtituta eſt: quod quidem vitium poteſt eſſe multiplex. Namque primum illæ retinentur membranæ, quæ fœtum toto conceptus tempore veſtiunt ac fouent, quæ δευτέριον Græcis ſeu ſecundæ dicuntur, quaſi ſecundus aliquis ſit partus, qui fœtui in lucem egredienti ſuccedat. *Retentio ſecũdinarũ* Quo loco obiter notãdus eſt error omnium prope anatomicorum vno excepto Veſalio lib. 5. cap. 17. qui docet ſecundinam non aliud eſſe, quam vnam ex membranis fœtum veſtientibus, quæ *chorion* appellatur, cum reuera vniuerſa ea moles compactio membranarum, quæ poſt editum fœtum deijciuntur minime vnica membrana *chorion* vel ſecundina dici debeat, vt perſpicue colligitur ex Gal. 5. aph. comm. 35 & de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtratum cap. 5. & ex Ariſtot. 2. de gen. anim. capit. 7. qui ſcribit, ſecundas & membranas inter fœtum atque vterum poſitas fuiſſe.

Menſium vitium. Deinde quoque menſes vel plane retinentur, vel parce fluunt, vel immoderate, & deprauate deijciuntur, quæ omnia ſymptomata magna incommoda ſecum afferunt. Sed potiſſimum, & maxima ex parte puerperæ laborant, ſi illis menſes vel prorſus retineantur: vel debiliter fluant, quod præclare a Galeno traditum eſt, 1. Epid. ſect. 3. comm. 3 qui ſcribit, ſuppreſſionem menſtruorum perpetuo offendere, non tamen perinde, ac ſi a partu opprimantur, quod hæc retentio hoc tempore non modo abundantiam, ſed etiam inſignem horum prauitatem pariat, quandoquidem fœtus gratia nutrimenti meliorem ſanguinem ad ſe alliciens relinquit deteriorem, ex quo prægnantes replentur prauis humoribus quos deinde natura poſt partum euacuare conſueuit. Itaque in puerperis hunc perpetuo ſcopum ob oculos habeatis, vt illis mẽſtrua probe procedant, quandoquidem ea vna parte his oportune fluentibus, illæ omnium morborum & periculorum fere fiunt immunes: ex altera autem retentis, & parce fluentibus via aliter fieri poteſt, quin plurimis & quidem grauiſſimis morbis ſubijciantur. Quæ quidem ab Hippocrat. recenſentur 1. de morbis mulier. pag. 323. cum mulieri aut partus purgamenta nõ fuerint purgata, aut menſes non prodierint, contingit ipſam febricitare, & horrorem habere, & ventrem magnum eſſe, & quæ ſequuntur. Et lib. de nat. puer. pag. 47 ſi non purgetur mulier purgationibus partus, morbus magnus eam corripiet, & in periculum vitæ incurret, niſi cito curetur, & quis conuenientem purgationem inducat. Si quærat aliquis, quotnam diebus & quamdiu menſtruæ purgationes a partu debeant procedere: ad hanc reſpondet Hippocrat. lib. de nat. puer. pag. 47. puerperas parturientes fœminam 42. diebus parturientes autem maſculum 30. diebus

opus

Digitized by Google

opus habere, qui hanc quoque rationem adiungit: illud fieri, quod huiuſmodi purgatio reſpondeat generationi, & primæ conformationi fœtus, quam idem Hippocrat. affirmat in fœm. totidē 42. diebus; in maſc. 30. diebus contingere. Quod ſi ſutilius quæratur, quam ob rem maſculus prius, fœmina poſterius conformatur in vtero, cum potiſſ. extra contra eueniat, vt fœmina citius, mas tardius ad ſui perfectionem perueniat? ibidem reſpondet, id propterea fieri, quoniam fœmina frigidior eſt atque ex frigidiore ſemine generetur: mas contra calidior atque ex calidiore ſemine concipitur, verba hæc ſunt: quod autem fœmina poſterius conformatur, cauſa hæc eſt, quod genitura fœminea humidior & debilior eſt, quam maſculi: & iuxta hanc rationem neceſſe eſt poſterius conformari fœminam, quam maſculum: atque propterea etiam purgatio diuturnior eſt in fœmina quam maſculo. Quam quidem Hippocrat. rationem Ariſtoteles & Gal. mihi videntur mirabiliter illuſtrare: namque Ariſtoteles 4. de gen. anim. 6. quærens, cur fœminæ ſimiliter atque mares non perficiantur in genere hominum, cum intra parientem fœmina longiore tempore conficiatur quã mas, vbi vero in lucem venerint, celerius fœminæ, quam mares conficiantur, quibus pubes, vigor, & ſenectus citius obueniunt quam maribus? reſpondet illud fieri, quia fœminæ ſunt natura debiliores & frigidiores, adeo vt ſexum fœmineum, quaſi læſionem naturalem & detrimentum quoddam non vereatur appellare: itaque ille inquit, fœminæ initus tarde præ ſua frigiditate diſcernuntur, huiuſmodi enim diſcretio concoctio quædam eſt, calor autem concoquit, & quod calidius concoctu facilius eſt, ſed foris propter ſuam debilitatem cito ad ætatis florem ſenectutemque perueniunt, etenim omnia minora vt in artis operibus, ſic in natura citius ad finem deueniunt. Gal. idem 2. de ſem. capitulo 4. & 5. facta comparatione luti liquidioris, quod nullam impreſſionem aut figurationem recipit: docet idem contingere in ſemine & ſanguine menſtruo frigidioribus & liquidioribus, ex quibus animal formari non poteſt, niſi illa prius moderatam duritiem & conſiſtentiam acquirant, quæ ad formationem membrorum ſit accommodata.

Cũ autem fœmina ex ſemine & ſanguine liquidiore, tenuiore, frigidioreque efficiatur ſatis cuique poteſt conſtare, illam tardius, quam marem, qui ex materia craſſiore, ſolidiore, calidioreque procreatur in vtero conformari: at vero extra vterum aliter ſe res habet, mulierem citius mare perficitur, partim quod mulieri coniuncta eſt materia humidior, quæ facile poſſit extendi, partim quod imperfecta concoctio, quæ ad perfectionem fœminæ neceſſaria eſt, citius acquiritur, quam perfecta. Sed poſitis his rationibus Hippocrat. Ariſtotel. Galeni, nobis liceat alias duas rationes adiungere, minime vt puto, negligendas, quæ tamen ex eiuſdem, præcipue vero ex Gal. colligi poſſunt: altera ſumitur ex natura, & conditione loci, in quo fœtus generatur, ſi quidem, vt ſcribit Hippocrat. 5. aphor. 48. mares etiam plurimum dextra, fœminæ ſiniſtra vteri parte generantur; certum vero eſt dextra ſiniſtris eſſe calidiora, vnde cum fateantur omnes conformationem caloris eſſe opus, nulli debet mirum videri, ſi in calidiore loco conceptus fiat citius quam in frigidiore: altera colligi poteſt ex copia, & qualitate excrementorum: cum enim ſit veriſimile, ac forte neceſſarium, & plura & deteriora excrementa in fœmina, quam in mare coaceruari, iure naturam longius quoque tempus purgationis partui fœmineo quam maſculino deſtinaſſe. Etſi autem ad purgationem puerperarum de ſententia Hippoc. 42. dies in fœminis, 30. in maſculis conſtitui ſunt: tamen ſciendum eſt hunc terminum quam longiſſ. eſſe, atque ab eodem Hippocr. limitari in partu fœminino diebus 25. in maſculino dieb. 20. qui hæc habet 1. de mor. mul. pag. 337. poſt partum plerunque ſanæ mulieri contingit, vt poſt puellæ partum in 42. diebus diuturniſſ. purgatio fiat: extra periculum autem eſt, ſi 25. diebus purgentur, poſt maſculi vero partum purgatio fit diuturnior in 30. diebus: extra periculum eſt etiam quæ in 20. diebus contingit: cui quidem limitationi fere ſubſcribit experientia, cum mulieres a partu magna ex parte dies circiter 20. aut 25. ſoleant menſtruas purgationes habere. Quod ſi quis demum quantitatem huiuſmodi purgationis curioſius cupit intelligere, ad hunc pariter reſpondet Hippocrat. 1. de morbis mulier. pag. 337. ſcribens: ſanæ mulieri puerperij purgamenta ſufficienter prodire primum Atticæ heminæ menſura, aut paulo plura: poſt adhuc pauciora iuxta hanc rationem, donec tandem ceſſent. Hemina autem pendit circiter ℥ x. apud Græcos, vt tota huiuſmodi purgatio ad 20. circiter ℥ aſcendere poſſit, quod alioqui mirum debet videri, cum certum cuique eſſe poſſit mulieres in præſentia longe copioſiores puerperij purgationes habere, niſi forte dicamus, id fieri quod noſtro tempore, quo mulieres non ſunt adeo temperantes in victu, ac longe maiori otio deditæ; quam fuerint veteres, forte purgationes quoque has copioſiores; tametſi, vt puto, de hac re nihil certi ſtatui poſſit, cum rationi ſit conſentaneum, & experientia ſatis co firmet, mulieres pro varietate ætatis, habitus corporis temperamenti, & rerum ſimilium, modo plures, modo pauciores purgationes habere, quod idem cenſeo de diebus huic purgationi deſtinatis ſtatuendum eſſe.

Sed ad rem noſtram. Cum puerperæ propter eam potiſſ. cauſam plurimis & graui ſſ. morbis corripiantur, quod vel ſecũdinæ retineantur, vel menſes male eluantur, danda eſt omnis opera, vt vtraque huiuſmodi purgentur probe, atque ex inſtituto naturæ procedant, ſi quidem hæc vel ſola; vel certe præcipua eſt cauſa. & ratio, quamobrem mulieres ab omni periculo & præſeruari, & curari poſſint. Sed antequam de huiuſmodi vtroque ſymptomate agamus, non eſt prætermittenda quæſtio alioqui vulgaris, ſed digniſſima cognitione, vtrum in puerpera laborante febri, vel aliquo morbo acuto computatio dierum criticorum a die partus, an a die morbi fieri debeat quæ videtur admodũ difficilis. Gal. 3. prognoſt. 20. Hippoc. & Gal. generaliter docent, dies computandos eſſe a die partus, minime a die morbi, qui hæc habent. Hippocrat. pari modo iudicationes fiunt 3. progn. 10. Gal. principium numerationis tibi fiat, non quo die ceperint febricitare, ſed quo pepererint. In quibuſdam igitur circa ſecundam, aut tertiam diem incipiunt a partu, ex quo multi iudicant futuram iudicationem, ſed res non ita ſe habet; ſed ex quo pepererint numerationem dierũ fieri oportet, & Hippocr. & Gal. (ex quibus numerationem criticorum faciendam a die partus non morbi) cõtra vero 1. Epid. ſect. 3. ægrot. 4. in vxore Philini in Thaſo, quæ die 14. cepit febricitare Hippocrat. & Gal. hoc ipſo die minime a die partus videntur huiuſmodi ſupputationem feciſſe. Nec ratio ab hac ſententia videtur aliena: nam ſicut in vniuerſum principium & omnia tempora morborum determinantur potiſſimum ex cruditate, & coctione humorum, minime his, quæ ſolent morbum præcedere, ita idem plane de puerperis ſtatuendum eſſe videtur: at propterea minime ex partu, quo tempore nulla eſt ægritudo nullaque eſt materia morbum efficiens, ſed ex ipſo principio morbi ſupputationem faciendam eſſe. Præterea ſicut Gal. docet generaliter 1. de diebus crit. c. 6. principiũ morbi minime eſſe accipiendum, quando ægrotantes vigilant, cibos faſtidiunt, capite grauantur, & alia id genus quã plura patiuntur. Eadem plane ratione ſtatuendum videtur, neque in puerperis huiuſmodi principium ex partu ſumendum eſſe, etiamſi illæ fuerint quoquo modo male affectæ, ſicut reuera ſunt male affectæ, qui vigilant, cibos faſtidiunt. His ſi placet addamus teſtimonium Auic. qui huiuſmodi ſententiam confirmat ma-

nifeſte

niteſte inquiens a quarti tr.2.c.1. in fine, etſi mulier peperit, deinde accidat ei febris, tunc fiat computatio ſebre, non ex partu: ex illo enim eſt error, & quæ ſequuntur. Ad hanc dubitationem conciliator differentia 106 & omnes medici fere videntur duplicem reſponſionem afferre: alteram, in partu facili ac naturali dies criticos à principio morbi, contra vero in partu difficili ac non naturali a partu fore numerandos: alteram, in morbis longe diſtantibus a partu, ſupputationem a principio morbi in morbis proximioribus a partu faciendam eſſe. Nec rationes deſunt pro confirmatione vtriuſque reſponſionis: namque ex vna parte in partu difficili, & laborioſo, & in morbo, qui proxime partum ſequitur, veriſimile, vt potius neceſſariũ eſt, morbum in ipſum partum, tanquam præcipuam cauſam eſſe referendum: ex altera autem parte in partu difficili, & naturali, nec non in morbis longe a partu diſtantibus, omnis ratio colligit, illos non ex partu, ſed ex alijs cauſis originem habere: quam quidam vtramque reſponſionem hiſtoria vxoris Philini confirmat. ſiquidem primum partus fuit naturalis, in quo mulier ex præſcripto naturæ purgata eſt, & reliqua recte habebant. Deinde febris cum rigore longe a partu die 14. ſequuta eſt, vt propterea ſumma cum ratione dies critici non a partu, ſed a principio morbi; & ab Hippocrat. & a Gal. numerati fuerint: at vero huiuſmodi quoque reſponſiones, ſi accurate conſiderentur, mihi videntur neſcio quas difficultates continere: nã ipſemet Hippocrat. in vna vel altera puerpera, quæ habuerunt partus non naturales, ſtatimque a partu 2. aut 3. die febricitarunt, videtur non ab ipſo partu, ſed a morbo dies criticos numerare, qualis fuit 1. epid. ſe. 3. ægr. 11. uox Dromeadæ, quæ filiam eniaa erat, de qua Hippocrat. hæc habet;: poſtridie eius diei, quo riguerat, aluum commode reddidit, &c. Tertio die circa meridiem riguit, quarto dolor hypochõdrij remiſſus eſt. Adeo, vt certum ſit, hic dies numerari non a partu, ſed a die quo rigor & febris acuta mulierem inuaſit. Qualis fuit mulier quædam 3. Epi. lect. 3. ægr. 2. quæ apud frigidam aquam in Thaſo ægrotabat, de qua Hippoc. hæc habet: poſtquam filiam peperiſſet nec eſſet purgata, tertia die a partu febri correpta eſt acuta, &c. a quo die facto principio deinceps omnes dies criticos numerat, vſque ad 80. in quo obijt.

Imo vero, quod certe maxime notatione & admiratione dignum eſt, hæc ipſa mulier multo ante partum febre decubuerat, cibumq; faſtidierat, vt omnis ratio colligat, vel a febri ante partũ, vel ſaltem ab ipſo partu eiuſmodi ſupputationẽ dierum fieri debuiſſe. Qualis demũ fuit vxor Epicratis, quæ laborabat apud Archegetem, de qua hęc ſcripta ſunt: inſtante iam partu, rigore correpta eſt, non incaluit, &c. tertio die filiam peperit, &c. quæ item hiſtoria eſt maxime notabilis, ſiquidem etſi mulier ante partum rigore correpta eſt, quod Gal. quoque interprete comm. crudorum, & paruorum humorum indicium habendum eſt, tamen nõ a die rigoris uno a die partus, ſed a die febris dies critici numerati ſunt. Itaque huiuſmodi hiſtoriæ plane demonſtrant, dies criticos nonnunquam numerari ex Hippocrat. a prima die febris, minime a die partus: etiamſi hic fuerit non naturalis, etiamſi febris 2. vel 3. die poſt partum ſit ſubſecuta: ex quo apparet neutrá reſponſionẽ ſatis poſſe hanc repugnantiam apparentem diſſoluere: Quamobrem nõnulli tertiam quandã reſponſionem excogitarunt, qui docent duas criticorum dierum computationes, alteram a partu, alteram a febri efficiendas eſſe: quæ quidé, mea ſententia, duabus prioribus longe abſurdior & falſior cenſenda eſt. Nam præterquam quod Hippocr. & Gal. aperte vnicam tantum computationem recipiunt a partu, imo vero Gal. vt vidimus, eorum opinionem conuellit, qui docebant alteram computationem a febre faciendam eſſe, vt hinc multa ſequantur abſurda neceſſe eſt. Etenim fingamus mulierem peperiſſe die lunæ, ac proximo die martis in feb. incidiſſe quam putemus die vndecima criſim habituram fuiſſe, ex altera quidem computatione a febre iudicium fiet in 11. ex altera autem a partu in 13. Quod ſane totam dierum criticorum & criſium naturam diſciplinamque a Galeno traditã peruertit. Quid igitur dicendum eſt? ego vero id primum repeto, hunc modum mihi adeo difficilem videri, vt non facile diſſolui poſſit, qui non erubeſco ingenue fateri, me hactenus nihil potuiſſe, vel de alijs audire, vel de me ipſo excogitare, in quo prorſus acquieſcam. Dicam tamen libere quid mihi in mentem venerit, & minus quam cætera diſpliceat. Duo ſunt expedienda: alterum, quidnam reuera ſtatuendum ſit, vtrum in puerperis a die partus an a die morbi liceat computationem fieri: alterum quomodo Hippocrat. qui videtur a ſeipſo diſſentire, ſibi ipſi poſſit conciliari. Quod primum attinet, equidem cum Hippocr. & Gal. cenſeo principium dierum criticorum a partu fore accipiendum, ſicuti in prognoſticis docet, tanquam certa, & vera cauſa, ex qua febres, vel alij morbi originem habuerint, quandoquidem in partu, cui ſuccedunt morbi, vix aliter videtur fieri poſſe, quin vel ſecundinæ, vel menſtruæ purgationes male ſuccedant, & mulier ſit male affecta. In quo caſu non verebor affirmare, tunc mulierem ægrotare vno vel pluribus, forte omnibus morbi generibus, intemperie, mala compoſitione, ſoluta vnitate, quibus deinde, & febres, & inflammatione, & alij plures morbi poſſunt ſuccedere, vt propterea ſumma cum ratione a die partus computatio fieri debeat, quod multis quotidianis exemplis facile poteſt confirmari. Nam quemadmodum, ſi quis exempli gratia, incipiat laborare Eryſipelate, aut capite vulneratus ſit die Lunæ, cui deinceps proxime Saturni febris ſuperueniat, nemo eſt, vt puto, qui non libenter a priore die Lunæ computationem faciat: ita ſi mulieri parturienti alij deinceps ſuccedant morbi, minime videtur alienum a ratione, ſi quis non a primo die morborum, ſed a die partus computationem faceret. Quod autem ad alterum caput, quomodo Hippocrat. poſſit ſibi ipſi conciliari, qui, vt videmus, in nonnullis puerperis minime a partu, ſed a morbo dierum criticorum numerationem facit, contra quam docuerit in prognoſticis ego reſponderem cum Galeno 1. de diebus criticis capitulo 3. qui diſputans aduerſus nonnullos, qui propter varias auctorum diſſenſiones, vniuerſam de diebus criticis doctrinam euertebant, inquit: huiuſmodi rationem nullum momentum habere, cum auctores propter varias cauſas de vna atque eadem re ſoleant varijs locis varie ſentire, quod ipſi quoque Hippocrat. eueniſſe certum eſt. Quæ Galeni verba ſi vera ſunt, ſatis demonſtrant longe maiorem fidem ſententijs Hipp. aph. & prognoſt. adhibendam eſſe, quam libris Epidemiorum, in quibus multa potius obſeruationis, quam doctrinæ gratia ab eo tradita ſunt: quam quidem reſponſionem odoratus eſt Fr. Valeſ. lib. 10. contr. 4. qui inquit, Hippocrat. ſcripſiſſe hiſtoriam earum mulierum, de quibus ſupra diximus, non vt præceptor, ſed vt obſeruator, qui enarrabat tantum hiſtorias, & captabat experimenta, quo ſententias poſtmodum in apho. & prognoſt. reponeret. Cum autem ex iis quæ hactenus diſputauimus facile ſit omnes obiectiones diſſoluere, non eſt vt ſingulas rurſus inutiliter repetamus: ad inſtitutum igitur ſecundinæ retentionem aggredimur. De qua ante omnia ſciendum, huiuſmodi ſymptoma inter cætera omnia, quæ puerperis ſolent contingere, eſſe quam maxime difficile, & periculoſum, adeo, vt mihi hactenus ſicut obſeruare, mulieres maxima ex parte, & quidem celerrime ante diem 4. ad interitum deducantur. itaque omni ſtudio in illius euacuationem incumbendum eſt. Vt vero iuniores hanc rem melius intelligant, ſcire debent fœtum natura in lucem proferri nudum atque omnibus membranis, & veſtimentis ſpoliatum, quæ intra

vte-

vterum illum veſtire, & fouere ſoleant, ut propterea totum illud inuolucrum, quod ſecundinas diximus appellari, neceſſario intus remaneat. Quod quidem cum nullum deinceps vſum poſſit afferre, ex naturæ inſtituto ſtatim poſt fœtum ſolet emitti; itaque ſi detineatur, præter naturam detinetur. Neque ego in eo multum laboro, vtrum huiuſmodi affectionem inter morbos in numero aucto, an inter ſymptomata excernendorum mutatorum vel mus numerare, qui id ſatis habeo, in quo omnes conueniunt, hæc ſpolia quamprimum fore detrahenda.

Cauſæ retentæ ſecũdinæ. Cauſę quamobrem ſecundinæ detineantur, mihi videntur poſſe conſtitui, prima, quod illæ vel fundo vel alteri parti ipſius vteri hæreant adhuc: ſecunda, licet non hæreant, quod circa aliquam vteri partem, inſtar cuiuſdam globi ſint conuolutæ, neque ad exitum inclinent: tertia, quod os vteri clauſum ſit: poſtrema, quod mulier ſit imbecillior, quam vt illas deponere poſſit, quæ quidem cauſæ ſingulæ propriã curandi rationem deſiderant. Itaque ſi ſecundinæ ſint vtero alligatæ, vel circa vterum conuolutæ, mea ſententia manualis operatio cæteris omnibus præſidijs, quæ pluri- *Curatio.* ma intra, & extra poſſunt adhiberi efficacior cenſenda eſt. Quamobrem obſtetrix inuncta manu oleo amygd. dul. aut lil. alb. vng. Dialth. atque in vterum immiſſa, quærat ſecundinas apprehendere ac blande educere, quo loco, ſi ſecundinæ vtero adhuc hæreant, debent obſtetrices diligenter cauere, ne ipſas recto tramite ſtatim ac violenter velint detrahere, quæ potius ſenſim nullaque adhibita violentia, in obliquum atque ad latera modo in dextram, modo in ſiniſtrã partem mouendæ ſunt, donec laxentur, & commode poſſint educi: cum ſi aliter fiat, nec ſecundinæ, obſequant trahentur, ſed vt trahantur, periculum immineat, ne inflammatio concitetur, & quod eſt deterius, ne ſimul cum ſecundinis ipſe quoque vterus procidat. Veruntamen, neque interea prætermittenda ſunt præſidia, quæ hoc ipſum præſtare poſſunt: inter quæ teſtimonio Hippoc. ſternutatio inſignem obtinent prærogatiuam 5. aphor. 49. Exemplum:

℞. *Caſtor. elect.*
Pip. alb. & nig. ana ℈ j.
Elleb. alb. ℈ j. *M. fiat p.*

Sic illa quoque vtiliter adhibentur, partim ore accepta, partim exterius accommodata, & adminiſtrata, quacunque ad menſes ſunt accommodata, de quibus ſuis locis diximus, quæ ad hunc locum ſunt transferenda. Sed ſunt nonnulla quæ ad ſecundinas deijciendas creduntur peculiarem quandam vim obtinere, qualia ſunt; Chryſocolla argentariorum, Borax vulgo ſtercus accipitris. pellis ab angue depoſita, exuuia ſeu ſenecta anguis in puluerem redacta. vel le paratim, vel commiſta pondere ʒ j. ex vino, aut mulſa ſolet propinari, Exempli gratia:

℞. *Cinnam.*
Croci. ana ʒ j.
Boracis. ℈ iiij. *ex aqua Artemiſiæ.*

Nonnulli probant maxime lixiuiũ cum oleo. Proximis diebus cum eſſem Taruiſij, nobilis quędã matrona aſſumpto oleo amygd. dul. ad ℥ viij. ſiue fuerit medicamẽtum, ſiue fuerit caſu, protinus ſecundinam depoſuit. Sunt alia propemodum infinita, quæ facile poſſunt apud veteres, & recentiores haberi. Nolo tamen ſilentio præterire quoddam remedium, quod a nonnullis quam maxime celebratur, & eſt puluis teſticulorũ equi, de quo remedio clariſſ. Geſnerus hęc habet lib. 1. Epiſt. Med. pag. 27. Tigur. de polline teſtium equi ſiccatorum ad ſecundinas pellendas ex iure bibendum datur, quantum tribus digitis capitur, atque hęc aperta ore vteri gerenda ſunt, ſin autem illud conniuere compertum fuerit, tunc omni ſtudio conandum eſt, vt aperiatur fomentis, linimentis, perfuſionibus ex oleis, ac medicamentis, quæ laxãdi vim atque dilatandi habent, de quibus ſępe diximus, quæ quidem partim ad ſuperiorem ventrem, partim ad pudenda licet apponere. Quod ſi demum ſecundina propter nimios labores partus, & imbecillitatem puerperæ detineatur, nec poſſit expelli, manifeſtum eſt illi fore ſuccurrendum cibo, & potu, quæ ſint faciliimæ coctionis, atque optimi, & celerrimi nutrimenti, qualia ſunt iura ex vitelis ouorum recentium, optima iura caponis, vinum album, tenue, odoratum & cætera id genus, quæ ſunt manifeſtiora, quam ut debeant longius commemorari. Cæterum ſi hęc omnia fruſtra fiant, inquit Aet. lib. vlt. c. 24. perturbari non oportet, intra paucos enim dies putrefacta in ſaniem diſſoluta excidet. Quod quidem etſi plerique omnes recipiunt, qui ſine delectu ſolent ex aliis proponere omnia, ego non ſatis intelligo quomodo fieri poſſit, ſiquidem, vt dixi initio, quatenus longinæ experientia licuit mihi obſeruare, ſtatim circa primos dies puerperę grauiſſ. ſymptomatis corripiuntur, ſyncope, tremoribus, ſudoribus frigidis, vigilijs, delirio, adeo, vt nullam viderim, quæ non ante diem quartum obierit. Hoc autem poſtremo loco mihi licet alterius remedij meminiſſe, quod etſi ab omnibus pręteriniſſum eſt, tamen ego cenſeo, & quandoque expertus ſum, inter cętera omnia efficaciſſimum eſſe. Illud vero eſt ſectio venæ, quam quidem in vno, vel altero pede re vrgente, ſi modo puerpera viribus valeat, nulla ratione prætermittendam, cum non ſolum ad euacuandam ſecũdinam, ſed etiam ad alios vſus poſſit magnam vtilitatem afferre. Dictum eſt puerperas ob varia menſium vitia fore obnoxias morbis. & propterea omni ſtudio procurandum, vt illi opportune effluant, de qua quidem re, non eſt, vt in præſentia longius agamus quandoquidem quæ ſupra diximus, de ratione euocandi menſes generaliter, omnia poſſunt, ac debent ad hunc locum transferri; veruntamen cum ex una parte certum ſit, in prouocatione menſium ſectione venę principem locum obtinere, ex altera autem eiuſmodi præſidium apud nonnullos quibuſdam difficultatibus inuoluatur, mihi libet hac in re hoc caput quam breuiter examinare. Primum itaque eſt vulgaris quædam opinio, præcipue verò apud mulieres, piaculum eſſe puerperis venam ſecare, quæ cum nulla vel ratione, vel alicuius probati viri auctoritate nitatur, eſt reijcienda. Itaque vos, ſi id ferat occaſio, dummodo conueniant tres principes ſcopi, ne timeatis veſtris puerperis. & ſemel, & bis. & ſæpius venam incidere. Quod quidem ſępius ſoleo adminiſtrare, atq; expertus ſum non ſolum tutum, ſed etiam longe efficaciſſimum eſſe, non ſolum in prouocandis menſibus. ſed etiam curandis morbis, quęcunque a partu ſolent ſuperuenire. Cęterum huiuſmodi præſidio nonnullę occurrunt difficultates, quæ nullo modo ſunt prætermittendæ. Ac primum ſi accidat, vt mulier a partu corripiatur aliqua febre, pleuritide, vel alio morbo acuto, vt ſit neceſſe ad ſanguinis miſſionem deuenire, iam quęritur, ex quanam parte, an inferiore cruris. an ſuperiore brachii liceat uenam ſecare? etſi enim multi docent in cruribus venam perpetuo ſecandam eſſe, tamen neq; deſunt uiri doctiſſimi & celeberrimi nominis, qui aliter ſentiunt ac docent, urgente morbo uenam in cubito aperiẽdam eſſe, ea quibus duo pręcipue mihi nominandi ſunt: alter eſt Lud. Mercatus 4. de aff. mul. c. 11. qui hæc habet: uerum in iis omnibus inflammationibus, &c alter eſt Franciſ. Valleriola obſeruat. 10. Medicinalium, qui refert hiſtoriam Helenæ Senequeriæ florentis ætatis, & primiparæ, quę altero die a partu acutiſſ. pleuritide correpta eſt, cui, accedente, etiam conſilio alterius medici Lud. Laurentii, ſecta fuit vena interna dextri brachii, ſanguis emiſſus ad ℥ vj. quo quidem imprimis remedio idem teſtatur Valleriola ægrotantem integre curatam eſſe cum admiratione magna. Forte uero ſunt alii quoque, qui hanc ſententiam ac medendi rationem probant. Ego uero cenſeo huiuſmodi opinionem a Gal. doctrina, & a ra-

tione alienam eſſe, ac multa pericula ſecum afferre. Cum enim ex una parte Gal. doceat, ac fateantur omnes, congruam menſium fluxionem eſſe ueluti clauũ nauis, præcipuamque forte ſolam rationem, qua puerperæ poſſint pleriſque malis & periculis curari & preſeruari: ex altera autem idem Gal. docet lib. de ſanguinis miſſione 11. ſectionem uenæ ſuperioris muliebres purgationes reuellere conſueuiſſe: ſatis cuique poteſt conſtare, uenas in cruribus perpetuo fore incidendas, ut quę ualeant trahere ad uterum, ac menſtruam purgationem iuuare.

Alteras uero contra in cubito non ſolum importune, ſed etiam pernicioſe aperiri, vt quæ poſſint reuellere ab vtero, menſtruam purgationem impedire, vniuerſam curationem preuertere ac certiſſimum periculum afferre. Notum eſt Oraculum Hipp. Quæ ducere oportet eo ducere, quo maxime natura vergit: ex quo factum eſt, vt Gale. ſumma cum ratione generale nobis præceptum tradiderit de ſanguinis miſſione cap. 11. 16. plenitudines a retentis menſibus natas, ex cruribus fore omnino vacuandas; ſiue uenam incidere, ſiue ſcarificare oporteat: etſi non ignoro Aetium & nonnullos recentiores, hanc Gal. ſententiam non recipere, de quibus alias publice diffuſe dictum eſt. Itaque ſi puerpera vel aliqua inflammatione, vel aliquo acuto morbo laboret, & Galenus, & ratio nos docet, venas in cruribus perpetuo fore incidendas, ſi modo ſanguinem omnino mittere oporteat. Quod quidem eodem Gal. auctore 9. meth. c. 5. ita deliberandum eſt: namque debet medicus fluentis menſtrui ſanguinis impetum auertere, & ſi ſic ſolum videatur fore ſatis, tota res naturæ eſt permittenda. Sin uero ille parce fluat, tunc tantum ſanguinis ex vna detrahendũ eſt, quantum ex coniunctis ambabus vacuationibus natura & arte perficiatur, &c. quod occaſio poſtulat. Sic Hipp. in una & altera puerpera 1. epid. ſect. 3. ægr. 25. nullius meminit præſidiis præter ſuppoſita, quę licet interpretari quęcunque menſes poſſunt promouere. Sic Auic. 11. tertii tr. 2. c. 36. puerpera laborante febre laudat ſectionem ſaphenæ, nec non aquam hordei, quam inquit, non retinere menſtrua & ſimiliter granata dulcia, præterea nihil agit. Sic optimi quique medici tractant puerperas, vt menſibus probe fluentibus, ſola congrua victus ratione contenti ſint: illis vero parce erumpentibus, hunc defectum omni ingenio conantur ſupplere. Sed hac de re ſatis. Cæterum ut neque id prætermittatur, ſicuti fluentibus menſibus ego quidem non probo ſectionem venæ ſuperioris: ita neque apertionem hæmorrhoidarum poſſum probare: etſi non ignoro, ac forte conſultationibus medicis audiſtis, multos doctiſſ. huiuſmodi vacuationem quam maxime probare, vtque inquit Lud. Mercatus, ob partum vicinam defectum purgationis uteri mire adiuuare. Quamobrem vero ego huic nequeam conſentire, id mihi perſuadet Galenus qui tradens leges reuulſionis & deriuationis, inquit: reuulſionem per contrarias partes, deriuationem per uicinas fore perficiendas, nonnullaque huiuſmodi diſciplinæ exempla tradens, hæc habet 5. metho. 3. quæ per aluum fluunt, ea uel per aluum, vel per urinam tranſmittes. Quod ſi fluxiones uteri ad inteſtina deriuantur, vtique tantum videtur abeſſe, vt apertæ hæmorrhoides poſſint adiuuare, vt contra quam maxime poſſint impedire. Cũ igitur in puerperio, quod ſemel atque iterum diximus, medicus id cumprimis debeat conari, vt menſtruę purgationes recte procedant, iure & prouocatio hæmorrhoidarum, & quæcunque poſſunt illis impedimentum adferre, mihi videntur improbanda, & reiicienda. Poſtremo autem hoc loco id quoque libet quærere, vtrum liceat, puerperis purgantia medicamenta exhibere, cum ſit res maximi momenti, neque omnes idem ſentiant, quandoquidem vt cæteri prætermittantur, duo viri paulo ante nominati, Mercatus & Valleriola huiuſmodi quoque purgationem in puerperis, tanquam maxime vtilem, ac neceſſariam probãt. Nã Mercatus C. ſupra citato ita ſtatuit: ſi purgatio per uterum non ſufficiens videatur, minime verendũ eſſe purganti medicamento vitioſos humores copioſius expurgare, vt natura deonerata cæteros quoque humores facilius concoquat, & expellat, &c. Valleriola autem teſtatur eodem loco, illi ſuæ puerperæ tranſacta 7. die ſe dediſſe medicamentum ex agarico, manna, ſyr. & mel. roſ. ex decocto pectorali, (male faciũt, qui ſyr. & mel. roſ. permiſcent non ſine ſuperſtitione) quã quidem medendi rationem plurimi probant, ipſiq; frequenter confirmant. Ego uero iis conſentiens, quæ ſupra tradita ſunt, puto huiuſmodi opinionem a doctrina Hippoc. & Gal. & ratione eſſe alienam, omnéque purgationem pręteream, quæ ex utero prodit, nõ ſolum nihil proficere, ſed ſępe pernicioſam eſſe. Ex multis autem quæ illud facile poſſint demonſtrare, vnico uolo eſſe contentus, quod nimirum purgantia medicamenta poſſint menſtruas purgationes impedire. Cuius quidem impeditæ purgationis tot & tanta pericula propoſita ſunt, vt actum agere nolim. Atque ſic noſtræ tractationi finem facio. Etſi enim ad integram tractationem de affectibus mulieribus plurima ſuperſunt: tamen ad noſtrum inſtitutum, quod vnicum fuit de conceptu & partu hominis ſermonẽ habere, iis volumus eſſe contenti, quæ fere ex tempore a nobis ſcripta. alias cum plus otii nacti fuerimus, magis accurate, & ornate poſſunt fieri.

Finis Libri Quarti.

ALE-

D. ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI,

MEDICINAE PROFESSORIS EXCELLENTISSIMI.

LIBER QVINTVS.

DE PVLSIBVS TRACTATVS.

INTER cętera argumenta, quę deducũt medicos in cognitionem eorum, quæ tũ natura, tũ præter naturã homini inſunt, equidem cenſeo pulſum, & vrinã principem locũ obtinere. Neque enim mihi libet in pręſentia eam vulgarem quæſtionẽ agitare, vtrum ex pulſu, an ex vrina certiora indicia, tum ſanitatis, tum morbi colligi poſſint; qui cuto vtrunque Huiuſmodi ſignum ſi ad propriam ſignificationem referatur, pulſum ad facultatem vitalem; vrinam ad facultatem naturalem, parem certitudinem, ac præſtantiam continere. De qua re ſi quis vel rem cupiat plura intelligere, is videat Franciſcum Valeſiũ lib. 3. Controu. cap. 1. qui inter cæteros hanc diſputationem diffusè, ac diſertè perſequitur. Igitur cum proximo ſuperiore anno confecerimus tractationem vrinarum, hoc pręſenti tempore propoſitum habemus alteram quoque de pulſibus tractationem conficere: non quidem accuratè, & exquiſite, (quod nimis laborioſum, & longum eſſet) ſed ſumatim atque iis tamen poſitis capitibus, quæ huic doctrinæ ſufficienter inſeruire poterunt, nobiſque ſcripta grauiſſimorum auctorum faciliora reddere valebunt.

Itaque ex noſtro vetere inſtituto, hunc noſtrum Commentarium de pulſibus diuidemus in quattuor partes, ſicut quattuor præcipua ſunt capita, de quibus mihi ſtatutum eſt apud vos ſermonem habere. Ea verò ſunt illa ipſa, de quibus pariter diximus in tractatione Vrinarum, & circa quæ in explicandis ſingulis morbis verſari conſueuimus, primum de eſſentia, ſecundum de Differentiis, 3. de Cauſis, quartum de Prognoſticis quæ fortè docendi methodus non longè recedit ab ea methodo, qua Galen. vniuerſam pulſuum diſciplinam 16. libris accuratiſſimè complexus eſt. Ante quam verò rem aggrediar, id vos ſcire velim, huiuſmodi naturam eſſe quidem longè vtiliſſimam ad plurimos caſus, maxime verò ad cognoſcendos, præſagiendos, & curandos morbos conferre (quod res ipſa, ac plurima exempla, atque hiſtoriæ apud veteres præcipuè Galen. facile cuique poſſunt demonſtrare) ſed non minus eſſe difficilem, ac fortè cæteris omnibus inſtitutionibus medicis difficiliorem.

De qua etſi Veteres, Aſclepiades, Eraſiſtratus, Athenæus, Heraclides, Agathinus, Herophylus, Archigenes Velienſis, & alii quam plurimi ſcripſerunt, quorum Galen meminit, & quorum omnes libri hoc tempore deſiderantur, tamen vt idem ibi ſcribit Galen. 4. de dignoſcendis Pulſibus capit. 5. nihil ab illis memoria dignum ſcriptum eſt. De Hippoc. an ſcripſerit de Pulſibus eſt dubium; atque eo magis, quod Galen. perplexe de hac re loquitur qui ex una parte libri de Præcognitione ad Poſthumum cap. 15. teſtatur, Hippocr. ſcientian de pulſibus non attigiſſe: medicos autem illo poſteriores eam tradidiſſe. & rurſus tertio de Criſibus cap. vlt. ad finem, necnon 4. Epid. ſect. 3. comm. 18. ſcribit Hippoc. ſigna ſumpta ex pulbus non fuiſſe perſequutum: vel quia non cognouit, vel quia non putauit eſſe magni momenti. Ex altera autem parte in libello, quod animi mores temperaturam corporis ſequantur, cap. 8. ad finem ſcribit, Hippoc. omnem motum arteriarum, qualiſcũque fuerit, omnem primum pulſum nominaſſe. & adhuc plenius lib. de diff. Pulſuum cap. 12. Hippoc. huiuſmodi artem pulſuum calluiſſe, non tamen in ea multum laboraſſe.

At ſanè ſi Hippocr. monumenta conſideremus, nulli dubium eſſe potest, quin ille aliquando pulſus meminerit, atque eorum notitiam habuerit, vt in Coa c. lib. 4. tex. 25. ad principium, ſcribit lethargicos habẽre pulſus tepidos, tardos, ſepultos. & quæ ſequuntur. In libris de locis in homine, inquit, arterias duas iuxta tempora ferri in medio temporum, & aurium, quæ ſemper pulſant. Sic tractans de morbis mulierũ primo 134. ad finem docet puerperas, quibus menſtruæ purgationes retinentur, habere pulſus molles, & debiles, quia attolluntur nonnunquam, & interdum deficiunt. Et ſi quis reſpondeat, huiuſmodi libros, non eſſe Hippocr. legitimos, de qua re non multum laboro in pręſentia, in lib. de Alimento ad finem quem omnes fatentur Hippocr. legitimum fuiſſe: hæc habentur. Venarum, pulſationes, & reſpirationes ſpiritus iuxta ætatem, & conſonantia, & diſſonantia: ſunt, & morbi, & ſanitatis ſigna. & ſanitatis magis quam morbi, & morbi magis quam ſanitatis, &c. Ego autem in hac ambiguitate, cenſeo veram Galen. mentem, ac veriſſimam fuiſſe artem de Pulſibus ab Hippocr. cognitam, ſed minime elaboratam, & abſolutã fuiſſe. qui loco pulſuum reſpirationem videtur perpetuo obſeruaſſe, quod plurimi ægroti Epid. facile cuique poſſunt paſſim demonſtrare. Quandoquidem re vera huiuſmodi actiones, & reſpirationes vſque adeo

ſibi ipſis conſentiant, & ſimiles ſunt, vt ſumma cum ratione litera alterius vicem poſſit ſupplere. Vnus certè Galen. hanc quoque tam præclaram partem Artis medicæ nobis tradidit, & perfecit accuratiſſime, qui libello de Pulſib. ad Tyrones, maximè vero aliis in libris de differentiis, de dignitione, de Prognoſticis, nihil videtur prætermiſiſſe, quod ad integritatem huiuſmodi argumenti pertinere poſſit. Vt interea nihil dicam de aliis libris hac de re ab eo conceptus, ſpeciatim verò de libro, quem in arte medica ad finem ipſe promittit ſe eſſe compoſiturum, atque artem de pulſibus ad compendium, redacturum, qui quidem libri, ſi ad nos perueniſſent, certè huius nobis laboris, ac medicis omnem difficultatem abſtuliſſent, quam ipſemet Galen. 1. lib. de Pulſibus dignoſcendis capit. primo fatetur talem, & tantam eſſe, vt putauerit ad exactiſſimam, & abſolutiſſimam pulſuum cognitionem totam humanam vitam neceſſario requiri. Vulgare compendium pulſuum, quod nomine Galen. circunfertur, eſſe ſpurium, ac prorſus Gale. indignum, puto eſſe manifeſtius, quam vt debeat longius dubitari nec mihi libet in re manifeſta tempus perdere. Certe neſcio qua fronte a Thuriſano, Conciliatore, ac nonnullis, inter legitimos Galeni libros repenatur. Sed fortaſſe nimium præfati, ad rem, & ad primum caput aggrediantur.

CAPVT PRIMVM.

De eſſentia pulſuum.

QVicunque de pulſibus ſermonem habent, ab eorum definitione ſtatim principium faciunt: mox ſingulorum verborum, ac particularum definitionis, vt loquuntur, explicationem aggrediantur. Quam quidem docendi methodum video pleroſque omnes hoc tempore in rebus propè omnibus mirabiliter obſeruare: quòd principio publicarum Lectionum, necnon etiam in diſputatione de abuſu medicamentorum Vel. cap. primo, & ſecundo prioris libri copioſius diximus. Veteres quoque hanc methodum mihi videntur tenuiſſe, ex quorum diſciplina plurimæ pulſus definitiones conſtitutæ, ac traditæ ſunt: Quæ referuntur a Galen. 4. de diff. Pulſuum c. 1. At verò huiuſmodi omnes, atque eorum inſtitutum non probatur à Galen. cum enim definitio ex præcepto Ariſt. 6. Topicorum, necnon 5. Metaph. 48. ex prioribus, & notioribus debeat conſtare, atque omnes conſentiant difficile admodum, atque arduum eſſe probe rerum definitiones conficere, Galen. 4. de diff. Pulſ. cap. primo, vocat nimis audaces quicunque temerè, & ſine vlla cognitione non ſolum pulſus, ſed etiam cætera omnia audent definire, in quibus quidem præcipitatis definitionibus, vt multi committantur errores eſt neceſſarium; ſicuti euenit Veteribus medicis tempore Galen. qui omnes eorum definitiones pulſus refutat, plurimaque eorum vitia apertiſſimè demonſtrat. Cæterum, vt ne idem quoque poſteris eueniret, ſed vnuſquiſque poſſet meliore ratione eſſentiam pulſus intelligere, ante omnia id nos docet, quomodo liceat medico pulſus definitiones probè inueſtigare, & conficere. Cuius quidem doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi Duo prima videntur genera definitionū: alterum, quod rei notionem explicat, alterum, quod rei eſſentiam docet, veramque ſcientiæ virtutem obtinere. Primam quæ notionem explicat, vt ſit omnibus manifeſta, quicunque eadem lingua vtuntur, neq; ad rei eſſentiam attingat. Secundam quæ eſſentiam docet, vt priori conſentiat, cum illa tamen eadē non ſit. Propterea neceſſario opus fuit, vt non ſolum duo, ſed etiam tres, vel quattuor definitiones conficiantur. Vnam, quæ omnibus eiuſdem linguæ hominibus ſit conceſſa, quæ de eſſentia rei nihil ſtatuat, ſed in ſola notione conſiſtat. Altera quæ aliquantulum recedat a notione, & nonnihil ad eſſentiam accedat. Tertia, quæ adhuc magis tantum notionem, non eſſentiam aperiat. Quarta quæ totam eſſentiam doceat. Quæ quidem plures definitiones, ita debent inter ſe diſponi, vt quarta ad tertiam, tertia ad ſecundam ſecunda ad primam referantur. Ex qua pulcherrima Galenica diſciplina facilè eſt intelligere in quanto errore verſentur vulgares definitores qui quamcumque rem docturi, nulla præmiſſa notione, & inquiſitione, ſtatim ſuas definitiones, quaſi ex tripode proferunt, quæ propterea ſunt vſque adeo ambiguæ, perplexæ, obſcuræ, ignotæ, vt neceſſe ſit circa earum explicationem longius commorari. Sed nos ad Galen. methodum, & rem noſtram veniamus. Variæ apud medicos fuerunt pulſus ſignificationes; de quo quidem diffusè mentionem facit Galen. primo de diff. pulſuū cap. 2. ſecundo de diff. pulſuum cap. 3. quarto de diff. pulſuum cap. 1. Verum cæteris omnibus prætermiſſis, idem ſcilicet Galen. 4. de ratione victus in morbis acutis, comm. 26. in lib. quod animi mores corporis temperaturam ſequantur, capit. 8. quarto de diff. Pul. cap. 5. Veteres medicos vſurpaſſe nomina pulſus de iis tantum motionibus, quæ in particulis inflammatione laborantibus contingunt, Hippocrat. verò omnium primum alterius ſignificationis auctorem fuiſſe, quod poſtea apud omnes inualuit, qui motum omnem arteriarum qualiſcumque eſſet pulſum vocare conſueuit. Hæc autem res, Galeno interprete, ita ſe habet nono de differ. pulſuum c. ſecundo, in quibuſdam particulis noſtri corporis, maximè verò, quę carne ſunt deſtitutæ, qualis præ cæteris eſt corpus in manu facile vnuſquiſque non ſolum tactu, ſed etiam viſione poteſt motum quendam percipere, qui in omnibus hominibus bene valentibus iam inde a primo ortu ſine vlla intermiſſione fit, & vſque ad interitū perducitur, in quo quidem motu facilè licet cuique obſeruare, quiddam de profundo aſcendere, & ſurgentē manum ferire, deinde id apertè regredi, ac recedere, mox quieſcere.

Contra verò interdum nobis primum ſe præſentare ſpeciem quandam rei quieſcentis, deinde aſcendētis, ac mox ferientis, demumque ſe recipientis, & quieſcentis. Vt manifeſtum ſit, huiuſmodi motu rei aſcendentis, ferientis, regredientis, quieſcentis in orbem ferri, ac non niſi cum vita hominis deficere. Cum motum, Galenus inquit, omnes homines pulſum appellant, quod ſi quis huius nominis, & communis notionis breuiorem definitionem deſiderat, id cuiquē licet, dummodo, inquit Galen. is nihil prætereat, neque addat quicquam ſuperuacaneum præter ea, quæ modo diximus. Namque ſi quis præter ea quid vel minimum addiderit (ſi quidem id præter rem atque inutile fuerit) inutiliter operam perdet; ſi verò id ad rem, atque vtiliter dicatur, certum eſt illum a notione ad rei eſſentiam accedere. Ex quo ſi dixerit eiuſmodi motum eſſe motum arteriarum, quandoquidem hæc definitio non ſolum motum, ſed etiam quorum ſit motus declarat: Cum vulgus manifeſtè quidem intelligat, talem eſſe in corpore motum, nihilominus ignorat corpus, quod mouetur. Quod ſi quis neque his contentus adhuc velit arteriarum ortum, figuram, tunicas, vſum, facultatem, & alia id genus explicare, vti quo hac longe magis a priore notione recedit, & ad totam eſſentiam pulſus accedit. Itaque definitiones notionis id tantum modo quod omnibus hominibus perſpectum eſt, præterea nihil debent explicare, qualis eſt definitio notionis pulſus, ſi dicamus quendam motum ſenſibilem in variis corporis partibus rei per circulum, ac perpetuo ſe attollentis, ferientis, ſe recipientis, & quieſcentis, apud omnes homines pulſus vocari. Huiuſmodi autem definitionis notiones, quas Ariſtot, 2. Poſt. & in Metaph. definitiones quid nominis appellat, ſicuti ex vna parte non ſemper ſunt proferendæ, quod nonnulli inepte perpetuo faciſſe nos

Gal.

Digitized by Google

Gal. aliquando irriſit ſecundo de different. pul. cap. 3. 4. de different. puls. cap. 9. qui ne olus quidem cura de finitionem emptur eſſent. Sed tunc duntaxat, quãdo non omnes rem propoſitam aſſequuntur, aut quis vel malitioſe, vel impudenter præter ita hominum acceptione, nominum ſignificationem peruertit. Ita ex altera parte Gal. quarto de different. pulſuum cap. 2. ſcribit illos quam maxime errare, quicunque in re ignota, vel ancipiti nominis definitionem prætermittunt, ſolam eſſentialem definitionem proferũt, ac propter huiuſmodi ignorantiã temere pronuntiant, quicquid ſtulte illis in mentem venit. A quo quidem errore quo modo vulgus definitorum noſtrorum ſe tueatur, ipſi viderint. Iam vero ſi ex iis Gal. præceptis illa omnia velimus præmittere, & examinare quæcunque ad alteram eſſentialem definitionem pulſus forent, neceſſaria, longiſſima opus eſſet diſputatione.

Itaque nobis propoſitum eſt circa illa tantum verſari, & quidẽ quam breuiſſime fieri poteſt, quæ ad noſtrum inſtitutum ſatis eſſe poſſunt. Cæterum illud cõmode mihi uideor facere poſſe, poſtquã Gal. hoc tractando argumento nobis omnem leuauit laborem, ſi illius eſſentialem definitionem accipiamus, interpretemur, illuſtremus, & quadam veluti paraphraſi omnibus manifeſtã reddamus. Poſtquã igitur Gal. plurimas Veterum medicorum pulſus deffinitiones recenſuiſſet, reprehendiſſet, confutaſſet, tandem hęc habet, quarto de different. Pulſ. cap. 2. Nos autem dicamus, pulſum eſſe actionem peculiatem, præcipue cordis, deinde arteriarũ, quæ diſtenſione, & contractione mouentur a facultate vitali, quo natiui caloris mediocritas retineatur, atque in cerebro ſpiritus animalis generetur. Ac ſane ſi quis conſideret omnes cõditiones probæ definitionis de quibus Ariſt. 6. Top. diffuſe. 4. Phyſ. tex. 51. præcipuæ ſunt, vt definitio ſit propria definiti, adeo vt cũ eo conuertatur, vt nihil in definitione deſit, aut ſuperſit, vt definitio tollat omnes difficultates, quæ de re habentur, is facile fatebitur hanc Gal. definitionem pulſus omnibus numeris fuiſſe abſolutam. Sed nos ſingula perſequamur. Pulſus eſt actio. Ex præceptis Dialecticis, hæc definitio conſtat ex genere, & differentia. Itaque actio eſt genus. Nihil autem refert, ſiue actionem, ſiue motionem, vel motũ dicas. Quæ deinde ſequuntur, omnia differentię ſunt. Actiones corporis ſunt in primis duplices. Alię ſunt omnibus partibus, & toti corpori communes, alimẽti attractio, retentio, coctio, expulſio. Alię ſunt unius, vel alterius partis propriæ, viſio oculorum, auditio aurium ambulatio crurum. Ergo pulſus eſt actio non cõmunis, ſed propria, & peculiaris, præcipue cordis, deinde arteriarum. Interpretes vertunt arteriarũ, quæ forte melius vertent; Primum cordis, ſecundo arteriarum. Namque arteriæ non ſua ſponte, ſed eatenus mouentur, & huiuſmodi edunt actionem, quatenus hæc mouendi vis, & facultas a corde, cui natura ingenita, atque inſita eſt, cum illis communicatur. Quæ diſtenſione, & contractione mouentur a facultate vitali. Quandoquidem naturale omne, quod mouetur, ab alio mouetur, quod Ariſt. luculenter demonſtrat in principio lib. 7. Phyſic. ſpeciatim vero rerum, quæ poſitæ ſunt in generatione. Definitio complectens cauſam efficientẽ optima cenſenda eſt, quod itidem Gal. docet quarto, de different. Pul. cap. 9. ſumma cum ratione in definitione pulſus, quem certum eſt, ſicuti cæteros omnes motus duntaxat in fieri ſuam eſſentiam obtinere. Cauſa efficiens a Gal. poſita eſt; iſta vero eſt apud Gal. facultas vitalis, in qua ſententia ego quidem libenter acquieſco, qui nolo de hac re varias Philoſophorum, & Medicorum, maxime vero Ariſt. opinionem afferre, de quibus mentionem facit Gal. cum aliis locis, tum maxime in primo de Cauſis pulſuum cap. 2. cum alii natiuum calorem, alii ſpiritum (in qua ſententia videtur fuiſſe Ariſt. lib. de reſpiratione, ſi modo hic liber eſt Ariſt.) alii conſtitutionem, alii proprietatem temperamenti, alii neruoſam ſtructurã corporis, alii qualitatem nullo nomine præditam contendant efficientem cauſam pulſus eſſe. Si quidem huiuſmodi ſubtilior diſputatio aliena eſt a meo inſtituto, nec ad cognitionem pulſus videtur quicquam conferre. Quod ſi quis veſtrum cupiat adhuc, quidnã Galen. ſit facultas vitalis, cognoſcere, ille ad hoc reſpondet apertiſſime primo de Præſagiis ex Pulſi. ca. 4. primo, de Simpl. medicamentis, c. primo. Vitalem facultatem nil aliud eſſe, quam commodum cordis temperamentum, quod propterea affirmat, quoties bene, vel male temperatum eſt, eatenus ſuum munus obire, pulſuſque modo languidiores, modo robuſtiores efficere. Itaque arteriæ mouentur a facultate vitali, ſed quomodo mouentur? Galenus reſpondet, dilatatione, & cõtractione, quos Græci διαστολήν, & συστολήν vocant, quem quidem duplicem motum arteriarum actionem eſſe Galen. docet, & confirmat lib. de vſu Pulſ. cap. 6. aduerſus nonnullos, qui contendebant, vnam tantummodo ſyſtolem eſſe propriam arteriarum actionem, diaſtolem vero tunicarum ipſarum in naturalem partem diſtantiam ſpontaneum eſſe reditum. De quibus quidem duobus motibus, plurimiſq; difficultatibus, quæ paſſim a veteribus & recentioribus medicis agitantur; Cum ego nolim hoc tempore longius agere, illud vnũ a iunioribus ſciendũ eſt, arterias vna cum corde eadem plane ratione, eodemque temporis momento, tum conſtringi, tum dilatari, per conſtrictionẽ, & contractionem foras expelli, quęcunque fuliginoſa excremẽta ex coctione, aut verius exuſtione humorum in toto ante contracta ſunt, per ſublationẽ, & dilatationem frigidiorem aerem in cor, atque ad penitiores corporis partes trahi, ac deferri: Quo natiui caloris mediocritas retineatur, atque in cerebro ſpiritus animalis generetur. Certiſſimum, atque in Galeni doctrina exploratiſſimum eſt, actiones noſtri corporis propterea fuiſſe a natura conſtitutas ex quo ille generale tradit præceptum 7. de vſu partium cap. 10. vt poſt explicationẽ actionis cuiuſque partis, perpetuo illius vtilitates debeant explicari. Igitur iure Gal. poſt explicationẽ actionis cordis, & arteriarũ poſtremo in ſua definitione vtilitatem affert. Hæc vero eſt duplex, altera, vt congruens natiui caloris moderatio, & temperatio conſeruetur. Altera, vt cerebro accommodatum pabulum ſubminiſtretur, ex quo ſpiritus animalis continenter generari, ac foueri poſſet. Vt autem iuniores hanc duplicem pulſus vtilitatem intelligant, quod ad primam pertinet, ſciendũ eſt innatũ huiuſmodi calorẽ in perpetuo opere, ac motu continue verſari: Cum ille de ſententia Hipp. omnium naturalium operum auctor animæ ſubſtantia, aut ſaltem animæ principium, & neceſſarium inſtrumentum exiſtat, illius principium, fontem, ac focũ in corde conſiſtere, a quo deinceps in totũ corpus, & ſingulas corporis partes diffunditur, atq; hinc fieri, ut in corde præ cæteris omnibus partibus noſtri corporis inſignis perpetuo caliditas cõtineatur, quã propterea Gal. ardenti flãmę aliquando aſſimilare conſueuit, ut diffuſe in publicis lectionibus diximus. Cum huiuſmodi igitur inſignis calor non aliter, ac flammæ duplici potiſſimum ratione poſſit marceſcere, ac corrumpi, altera ſi præter modum augeatur, altera ſi nimia fuliginum copia obruatur, vtrique periculo prouida natura mirabiliter proſpexit, nempe, reſpiratione, & pulſu. Quandoquidem & Thorax, & arteriæ dum dilatantur, aerem attrahunt frigidiorem, quo natiuus calor in congrua moderatione conſeruatur. Dum conſtringuntur expellunt fuligines, quæ retentæ liberam caloris perſpirationem, & uentilationem potuiſſent impedire. Ex quo iure Galen. docet vniuſcuiuſque pulſus, & reſpirationibus eoſdem vſus fuiſſe a natura inſtitutos. Quod vero ad alteram pertinet vtilitatem, iis prætermiſſis, quæ generatim de ſpiritibus ſpeciatim de ſpiritu animali a Philoſophis, &

Digitized by Google

medicis diſputantur, in primis vero a Nouatore Argenterio aduerſus Galen. lib. de ſomno, & vigilia, nec non in Comment. Artis medicæ, illud unum mihi, & meo inſtituto cenſeo ſatis in præſentia, ſpiritum animalem in cerebro tamquam in propria ſede reſidere. quod millies a Galen. traditum eſt, hoc nomen animalis ſortitum fuiſſe, non quod ſubſtantia animę ſit, ſed quod proprium ſit eius ibi habitantis inſtrumentum, quo ſenſus, & motus in vniuerſas corporis partes tranſmittitur, 7. de Placitis Hippocrat & Plat. c. 3. Ex quibus facile eſt cuique intelligere, quomodo pulſus naturalem cordis temperiem conſeruando, aliique congruam naturam generationis vitalis ſpiritus ſubminiſtrando, id quoque poſſit præſtare, vt ſpiritus animalis in cerebro generetur. Atque hactenus de eſſentia pulſus ex Galen. definitione, quam ſicuti ſupra diximus, certum cuique eſſe poteſt; habere omnes conditiones probæ definitionis, atque omnibus ſuis partibus perfectam, & abſolutam fuiſſe. Namque vt cætera omnia prætermittamus, hac definitione facile tolluntur omnes controuerſię, quæcunque de eſſentia, & generatione pulſus poſſunt afferri, ex. gr. nõnulli pulſum definiebant motum arteriarum: nonnulli contendebant male pulſum per cordis, & arteriarum motum definiri, quod alij plurimi ſint motus, quibus huiuſmodi partes præditæ ſunt. Alii exiſtimant, arterias per ſe ipſas moueri, alii pulſum definiebant motum non ſolum cordis, & arteriarum, ſed etiam membranarum cerebri, vel ipſius cerebri, vel vtriuſque. Alij alias de hac re cogitationes inanes commẽti ſunt, de quibus Gal. diffuſe ſermonem habet lib. 4. de different. pulſ. quæ quidem omnes difficultates facile diſſoluuntur, ſi cum Gal. dicamus, pulſum eſſe actionem propriam, & peculiarem, primo quidem cordis, ſecundo arteriarum, quæ ſiſtole, & diaſtole, dilatatione, & contractione mouetur a facultate vitali tum propter conſeruationem mediocritatis, ac temperantiæ caloris innati, tum propter generationem ſpiritus animalis in cerebro.

CAPVT II.

De differentijs pulſuum.

TRactaturus differentias pulſuum, id primum vos ſcire velim, hanc partem non ſolum in tota diſciplina de pulſibus, ſed forte etiam in tota arte medica longe difficilem eſſe, vt vel ipſe Galenus fateatur ſe non potuiſſe omnes pulſus differentias perfecte, atque integre percipere, & intelligere. Ego vero conabor huiuſmodi tractationem, & planiorem, quatenus fieri poterit reddere, qui ſtatui non omnes pulſuum differentias vobis explicare, quod a Galeno accurate, & diffuſe traditę ſint, ſed eas tantum quæ mihi videntur maioris momenti, vtiliores, & ad veſtram inſtitutionem magis pertinere. Cæterum ex pręcepto Gale. primo met. 3. & 5. qui nos docet ſpecies, & differentias rerum, ea earum definitionibus colligere, ex definitione pulſus iam ſatis explicata, conabimur pulſus differentias inueſtigare, hoc modo. Pulſus eſt motus cordis, & arteriarum. Cum igitur Philoſophus doceat, omnem motum fieri de loco in locum, id quod poteſt fieri, vel celeriter, vel tarde, vel mediocriter, hinc primæ pulſus differentiæ nobis ſeſe offerunt a qualitate motus. Pulſus alius velox eſt, alius tardus, alius mediocris. Pulſus velox ille eſt, qui arteriam modica, & breui tempore de loco in locum mouetur, ac mutatur, ſuumque perficit motum. Contra pulſus tardus ille eſt, qui multo, ac longo tempore mouetur, de loco in locum mutatur, ſuumque opus abſoluit. Ad quem modum dicimus equum celeriter, vel tarde moueri, qui exiguo, vel longo tempore iter conficit. Pulſus moderatus autem mediocris eſt, qui medio modo ſe habet, & mouetur. Diſtenſione, & contractione, quoniam motus pulſus non eſt ſimplex, ſed ex duobus oppoſitis motibus conſtat, vt duæ quoque inter nos ponantur quietes neceſſarium eſt, altera poſt dilatationem, priuſquam arteria contrahatur, quæ exterior, & ſuperna dici poteſt. Altera poſt contractionem priuſquam arteria dilatetur, quam internam, & inferiorem licet appellare: quandoquidem natura nunquam alterum motum aggreditur, antequam perficiat priorem, atque ut Philoſophi verbis utamur 8. Phyſ. tex. 61 & 65. omne, quod mouetur in contrario quieſcit. Quamobrē ex huiuſmodi quiete, vel ea tempore quietis, quæ nihil aliud eſt, quã immobilitas, ſeu priuatio motus, aliæ tres ſe prodeũt pulſus differentiæ, Pulſus alius creber, alius rarus, alius mediocris. Pulſus creber definitore Galeno lib. de Pulſ. ad Tyrones cap. 4. eſt, cum tempus quietis breue, & modicum eſt. Pulſus rarus, cui tempus quietis longum, & amplius eſt. Mediocris eſt, qui inter vtrumque medium modũ obtinet. Verum in hac differentia dubium eſt, cum duplex ſit quies, interna, & externa, vtrum ex altera tantum, an ex utraq; pulſus crebritas & grauitas accipiẽda ſit, quod quidem dubium ex eo videtur potiſſimũ originem habuiſſe, quod nonnulli contendant, ſolam arteriæ dilatationem, minime vero contractionẽ ſentiri. De qua controuerſia cum ego nolim longius agere, ſi quis veſtrum cupiat plura intelligere, is videat Valeſium contr. 7. lib. 3. qui inter cæteros eam tractat diffuse. Galen. quidem tradens rationem, & modum cognoſcendi hanc duplicem quietem in pulſu, ſecundo, de dignotione pulſuum cap. 3. vt. docet, externam quidem quietem, quæ eſt inter finem dilatationis, & principium contractionis facile percipi; internam vero, quæ eſt inter finem contractionis, & principium dilatationis, non ſine magna induſtria, & labore deprehendi poſſe, qui in ſumma ita ſtatuit primo de diff. pulſuum cap. 7. & 8. apud illos, qui affirmant ſolã dilatationem ſentiri, crebritatem, & raritatem ex vna quiete externa, ac toto eo tẽpore, vel interuallo, quod inter motum omnem dilatationis, & contractionis intercedat, accipiendum eſſe, apud eos vero, qui profitentur ſe non minus contractionem, quam dilatationem ſentire, crebritatem, & raritatem ex utraque quiete eſſe colligendam.

Itaque ſiue ex vna, ſiue vtraque quiete velimus huiuſmodi pulſus differentiam colligere, ſi arteria diutius firmetur, & quieſcat in ultimo loco, in quem dilatatione, vel contractione ingreſſa eſt, antequã alterum continuum motum aggrediatur pulſus rarus, ſin autem breuiori tempore firmetur, quieſcat, pulſus creber dicẽdus eſt. Sed reliquas differẽtias perſequamur. Quoniam arteria, quæ diſtẽditur, ſicut reliqua omnia corpora, triplicem habet dimenſionem, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt differentiæ quoque ex quantitate huius diſtenſionis eliciantur, neceſſarium eſt. Quoniam vero omnis quantitas in multitudinẽ innumerabilẽ ſecari poteſt, quod a Gal. traditum eſt in Phraſibus cap. 30. vt omnem confuſionem fugiamus, nobis ſatis fuerit cum Gal. huiuſmodi quantitatem dilatationis arteriæ ad tria capita referre, vt vna ſit moderata, vtrinque ſint duo extrema, alterum quod mediocritatem excedat, alterum quod a mediocritate deficiat, quod ſi quis ad huc velit ſingula capita in alias differentias diuidere, quatenus dilatatio magis, vel minus excedit, aut recedit a mediocritate, id cuique licet, neque a Gale. quandoque pretermiſſum eſt ſecundo de differentiis pulſuum cap. 6. Itaque pulſus dilatatio alia excellens, alia mediocris, alia deficiens. Cum autem hæc ipſa dilatatio, uel in ſingulis tribus dimenſionibus ſeparatim longitudine, latitudine, profunditate, uel in omnibus ſimul generatim, & coniunctim fieri poſſit, hinc plures colliguntur pulſus differentiæ. Namque primo ſi arteria ſupra mediocritatẽ excedat, ac ſi magis augeatur in longitudine, Pulſus lõgus, in latitudine pulſus latus, in pro-

in profunditate pulſus altus eſt dicendus. Sicuti contra, ſi arteria infra mediocritatem excedat, ac præter naturam minuatur, in longitudine pulſus breuis, in latitudine anguſtus, in profunditate humilis appellabitur. Quod ſi arteria in ſingulis dimenſionibus media quadam ratione dilatetur, vt nihil excedat, nihil deficiat, iam diximus hunc pulſum eſſe mediocrem. Deinde verò ſi arteriæ dilatationem conſideremus, non ſeparatim ſecundum ſingulas, ſed coniunctim tãtum omnes dimenſiones, hinc aliæ rurſus conſurgunt pulſus differentiæ, quæ itidem modo poſita ratione poſſunt diſtribui. Namque ſi arteriæ dilatatio ſimul in omnibus dimenſionibus longitudine, latitudine, profunditate, medium quendam modum retineat, pulſus moderatus temperatus, æquabilis; ſi modum excedat, pulſus magnus, ſi deficiat, pulſus paruus dicẽdus eſt. Quoniam omnium pulſuum definitio apud Gale. eſt huiuſmodi. Pulſus magnus eſt longus, latus altus, vel qui in omnibus tribus dimenſionibus mediocritatem excedit. Pulſus paruus eſt breuis, anguſtus, humilis, vel qui in omnibus dimenſionibus imminutus eſt. Pulſus moderatus eſt, qui ſecundo in omnes dimenſiones mediocritatem ſeruat. Non ignoro, nonnullos recentiores has differentias accipere non ſolum ex dilatationis quantitate, ſed etiam contractionis arteriæ, in qua itidem tres dimenſiones videntur poſſe animaduerti, & in proprias differentias referri. Ego verò ſicut in cæteris omnibus, ita hac quoque in re volui Galeni doctrinam, atque exemplum imitari, qui ſcribens ad Tyrones, quod itidem nos facimus, vnam dilatationis quantitatem conſiderat, lib. de pulſ. ad Tyrones cap. 2. atque ex ea tantum differentias colligit, quod ſemper, arteriæ contractio non ita facile, & propriè ſicuti dilatatio percipi, & deprehendi poſſit, vt ſupra diximus. Verum hoc loco minime prætermittendum eſt neceſſarium quoddam Galeni præceptũ, quod & ad eas, quæ hactenus traditæ ſunt, & ad cæteras omnes pulſuum differentias generaliter pertinet, nimirum, Pulſum moderatum, & cuique naturalem ante omnia eſſe animaduertendum, atque ad iſtum, tanquam ad Lydium lapidem omnes arteriarum exceſſus, & defectus, ex quibus tot reſultant differentiæ perpetuò referendas eſſe, qui ſcribit ad hunc modum ſecundo de dignotione pulſuum cap. 2. ad finem, vbi optimam conſtitutionem inuenerimus corporis noſtri, primo animaduertendum eſt, qui eius ſint pulſus, neque obiter, vel negligenter, ſed in eo ſtatu hominem accipiamus, vbi ſuum proprium motum pulſus a nulla externa cauſa immutati retineant. Hoc fiet ſi non in longo otio ſit verſatus, nec recens exercitatus, nec verò etiam diu ieiunauerit, vel multum comederit; Aer præterea ſit optime temperatus, Ipſeque æger liber ſit ab omnibus animi affectibus, & tranquilliſſimam mentem habeat. Poſtea inueſtigandæ ſunt corporis vitioſæ conſtitutiones, tumque primo eadem recenſebis differentias, deinde quos in illis exceſſus repereris, atque defectus, hus ad moderatam, atque optimam conſtitutionem conferes. Hæc Galen. Quę conſulto hic volui tranſcribere, quod ad totam intelligentiam pulſuum ſint maxime accommodata. Hactenus traditæ ſunt differentiæ ex motu arteriæ, in quo certum totam ipſius ſubſtantiam, ſeu eſſentiam conſiſtere.

Itaque id reſtat, vt ad alias differentias tranſeamus, quæ accipiuntur ex accidentibus, quæ huiuſmodi arteriæ motionẽ neceſſario conſequuntur, qualia præcipue ſunt mollities, & durities. Mollities enim & durities, vt Galen. inquit in lib. de optima ſecta ad Thra. cap. 3. & lib. ſi ſtatim vna cum motu arteriæ percipiũtur, tum minime ad motum pertinent, ſicuti ſuperiores differentiæ, quandoquidem corpus molle, & durum, vt ſit tale, motum non requirit, cum per ſe etiam ſine motu tactui facile occurrat. Notat Gal. primo de diff. pulſuum cap. 6. huiuſmodi pulſuum differentiam a pleriſq; medicis maxime iunioribus, pulſum plenũ, vacuũ & inter vtrumq; medium dici conſueuiſſe, a ſe ipſo autem pulſum mollem, durũ, & moderatũ appellari, in qua Gal. ſignificatione, & appellatione equidem cenſeo eſſe acquieſcendum. Itaque pulſus alius mollis, alius durus, alius temperatus. Molle inquit Philoſophus 2. de Ortu & interitu tex. 13. ad humidũ reducitur, & in ſeipſum facile cedit. Durũ contra, ad ſiccũ refertur, neq; cedit in ſe ipſum. Itaque pulſus eſt mollis, quia arteria quodammodo, humidior, laxior, & carnoſior, tãgenti manui occurrit, ac facile cedit, Pulſus autẽ eſt durus, quoniã arteria ſiccior, denſior, & rigidior inſtar corij percipitur, nec facile cedit. Pulſus temperatus eſt, qui inter vtramque molliciem, & duritiẽ medio modo ſe habet. Poſt hæc in definitione pulſus fuerant verba (a facultate vitali.) Ex qua particula alia deinũ propria pulſus differentia conſurgit. Cum .n. operatio prodiens ex huiuſmodi facultate, vel valẽter, vel debiliter, vel medio quodammodo fieri poſſit, hinc tres cõſurgũt pulſus differẽtiæ. Pulſus alius vehemẽs eſt, alius debilis, alius inter vtrumque medius eſt. Neque enim aliquis iunior hic turbetur, quod paulo ſupra traditæ fuerint differentiæ ſecundũ magnitudinẽ, & prauitatẽ pulſus, quæ ferè in idẽ cũ iis videntur cadere. Namque aliter ſe res habet, ſi quidem priores differentiæ accipiuntur ex quantitate, ac ſimplici dimenſione arteriarum, hæ vero poſteriores ex facultate vitali, atque illius operatione definiendæ ſunt. Vnde ſi vere, & proprie loqui velimus, altera prior differentia potius magnitudo, vel paruitas, arteriarum, altera poſterior potius magnitudo, vel paruitas pulſus dicendæ ſunt. Igitur apud Galen. 3. de different. pulſuum capit. 5. pulſus vehemens ille eſt, qui tactum ſubuertit, id eſt qui valde, & quodam conatu pulſat. Ad quem modũ, vt idem ſcribit Gal. cap. primo libri 4. de dignotione pulſuum ex communi hominũ notione, non ſolum quædam animalia, leones, tauri, ſed etiam quædam inanimata, fluuiorum decurſus, & magni venti, vehementia dicuntur, quod illa vehementer, ea violenter agant, adeo, vt etiam ſi magna vi contendamus ire contra, prohibeantur, repellantur, atq; coerceamur contra verò pulſus debilis ille eſt, qui ſine conatu, imbecilliter, ac vix pulſat, & percipitur, vt quandoque homo pulſu priuatus videatur.

Atque hæ quidem ſunt ſimplices pulſuum differentiæ, quę mihi videntur eſſe maioris momenti & ad meum inſtitutum futuræ ſatis. Et ſi enim nonnulli, in primis autem Auicenna alias quaſdam ſimplices pulſuum differentias commemorant, qualis exempli gratia ſunt, pulſus plenus, vacuus, craſſus, tenuis, grauis, leuis, calidus, frigidus, & fortè alij id genus, nos quinque modo expoſitis conſentiemus; quod arteriæ huiuſmodi omnes differentiæ, vel tactu deprehendi, vel ad has facile poſſunt referri, vel leuẽ, aut fortaſſe nullum vſum poſſunt afferre.

Itaque ad compoſitas pulſuũ differentias veniendũ eſt; quod in ſingulis tractandis rerum differentiis Ariſt. Gal. & oẽs docent, primo de ſimplic. mox de cõpoſitis ſermonem habendum eſſe. Quoniam verò huiuſmodi compoſitæ differentiæ plurimę ſunt, ac propemodũ infinitæ, addo plurimis, & grauiſſimis difficultatibus implicatæ, quę nullo modo breui oratione poſſunt cõprehendi, & explicari; ego quidem ſtatui quædam tãtummodo pauca præcepta de hac re ſummatim tradere, quæ preſenti operi ac meo inſtituto poſſunt ſeruire, quod eo libentius facio, quoniam compoſiti pulſus ex ſimplicibus conſtant, & qui probè ſimplices intelligit, & compoſitos quoque facilius intelligat; neceſſe eſt, ſiquidẽ vt Ariſt. docet, tunc vnuſquiſque arbitratur ſe compoſitum nouiſſe, quum nouit quib. & quot partibus illud conſtet. Itaque ſciendum eſt ex Gal. in lib. de pulſibus ad Tyr. cap. 5. primo de differentiis pulſuũ to. omnibus ſupra propoſitis differẽtiis, pulſib. æqualitatem, & inæqualitatem, nec non

ordinem, & ordinis perturbationem neceſſario contingere, de quibus cum eodem Galen. ita habendum eſt, atque id primum æqualitatem, & inæqualitatem, atque ordinem, & ordinis perturbationem inter ſe differre, quod æqualitas & inæqualitas, tum in vno, tum in pluribus pulſibus fiunt, ordo autem, & ordinis perturbatio duntaxat in pluribus conſiſtit. Aequalitas porro, vel inæqualitas pulſus nil aliud eſt, quam paritas & imparitas prioris pulſus, cum reliquis, qui deinceps poſt priorem pulſum ſequuntur, adeo vt ex. gr. ſi decem pulſationes fuerint pares, pulſus æquales, ſi vero fuerint impares, pulſus inæquales dicēdi ſunt. Huiuſmodi autem æqualitas, & inæqualitas dupliciter dicitur: vno modo generaliter, & abſolute, altero ſpeciatim, & in certo aliquo genere. Pulſus ſimpliciter æquales, dicuntur, qui continuata ſerie, neque in velocitate, neque in crebritate, neque in magnitudine, neque in cæteris differentiis aliquam inæqualitatem, aut mutationem, ſed omnes eadem plane ratione ac regula progrediuntur, idemque perpetuo perſeuerant.

Contra vero pulſus inæquales ſimpliciter dicūtur, qui in velocitate, crebritate, magnitudine & reliquis omnibus differentiis ſunt immutati, adeo vt eundem ſtatū cum prioribus non obtineāt, neq; in eode tenore perſeuerent. Dicam rurſus pro iunioribus vno verbo cum Gal. 1. de differentiis pulſuum c. 10. ſi omnes pulſus, & ſecundum omnes differentias omnibus modis pares maneāt, vniuerſe, & ſimpliciter æquales dicendi ſunt. Altera ex parte, ſi omnes pulſus, & ſecūdum omnes differentias, omnibus modis fuerint impares, generaliter, & abſolute inæquales ſunt appellādi. Cæterum, pulſus æquales, vel inæquales non generaliter, & abſolute, ſed particulatim in certo aliquo genere illi ſunt, qui non ſecundum oēs, ſed ſecūdum vnam, vel alterā, vel plures differentias mutantur, neque congruam paritatem conſeruant. Quamobrem appoſito nomine illius differentiæ, quam retinent, æquales, vel inæquales dicuntur, ex. gr. pulſus æqualis, vel inæqualis in magnitudine, pulſus æqualis, vel inæqualis in velocitate, & ſic de cæteris. Ac ſi plures differentiæ ſimul coniunguntur, quod aliquando euenit, duo tres, vel plures, coniunctis quoque nominibus appellabuntur. Pulſus æqualis, vel inæqualis in magnitudine, in crebritate, in velocitate, mollitia, vehementia, &c. in vniuerſum vero inæqualitas pulſus, & placet Gal. 1. de differ. cap. 10. & 11. nouam duplicem diuiſionem recipit; namque altera in cumulo plurium pulſuum conſiſtit, quæ propterea ἀθρόα a Græcis, Latinis collectiua, congeſtiua, cumulata dici poteſt. Altera vero in vna conſtat pulſatione, quam ſingularem licet appellare, quæ quidem priore obſcurior eſt, ac multo difficilius comprehenditur, ſed vtraq; diuiſio in alias differētias diſtribuitur; ac primo quidem inæqualitas collectiua, quæ in multis pulſibus conſideratur, alia eſt æqualis, alia inæqualis, neq; vero eſt inquit Gal. vt quiſpiam miretur, quod æqualem dicamus inæqualitatem, cum id frequenter vſu veniat, non modo in pulſibus, ſed aliis in rebus prope omnibus, quæ dum generant a priſtina ſua natura, vel magnitudine, vel qualitate, æqualia, vel inæqualia faciunt incrementa. Nam quatenus a propria natura diſcedunt & æqualitate perdunt, eatenus inæqualia vocantur, quatenus autem æqualem ſemper faciūt mutationē, eatenus æqualia appellantur. Itaque illud primum pulſibus quoque euenit, quod ſi priſtino ſtatu non conſtant, nec parem mutationis rationem cōſtituant, pulſus inæquales dicendi ſunt, ſicuti contra, ſi a priſtina quadam conditione recedunt, ſed parem, ac pari ſeruata mutatione receſſum faciunt, pulſus inæquales, æquales dici debent. Exēplo res fiet manifeſtior, quod quidem a Galeno propoſitum eſt. Accipiamus differentiam pulſus magni, ac fingamus pulſum ſecundum primo eſſe paulo minorem, tertium ſecundo, quartum tertio, quintum quarto, & cæteros deinceps, qui ſequuntur proxime ſuperioribus tanto eſſe minores, quanto ſecundus primo minor fuerat, adeo vt in ſingulis pulſationibus eadem proportio, ac menſura mutatæ, atque imminutæ magnitudinis ſeruetur. Iam ſatis conſtat huiuſmodi pulſum magnitudine eſſe inæqualem. Siquidem pluribus pulſationibus magnitudine imparibus conſtat, ſed tum pariter videtur conſtare hanc inæqualitatē fieri æqualiter, quod æque in omnibus mutationibus ſuccedant. Hic autē pulſus a Græcis μύουρος dicitur a figuris quæ in acutū deſinunt, vel quod caudæ muris ſimilitudinem repreſentent, cuius craſſities magis, ac magis minuitur, quāto longius protenditur. Vel vt aliis placet μύουρος qua voce pulſum ſimpliciter decurtatum, aut mutilum, aut decreſcentem ſignificat. Ad quem modum veteres quoque genus quoddam verſuum μύουρος appellabant, quod poſtremo pede claudicabant, & deficiebant. Altera autem ex parte ſi in eodem pulſu magno, ſecunda, tertia, quarta, & quæ deinceps ſequuntur pulſationes ſint quidem minores priore, ſed nullam inter ſe proportionem, ac menſuram ſeruent, adeo vt exēpli gratia, quarta pulſatio ſit minor ſecūda, ſed ſimilis, tertiæ, & ita reliquæ mutationes a ſeipſis diſſentiant, neque æqualiter, neque ſeruata ad inuicem æqua diſtantia fiant, huiuſmodi pulſus inæquales dicendi ſunt.

Sed ad alteram qualitatem venio, quā diximus vnica pulſatione conſtare; hæc quidem in varias differentias diſtribuitur, quandoquidem vt Galenus docet in primo de diff. pulſ. c. 13. vna, atque eadē eſt ratio, & vniuerſe in omnibus, & ſpeciatim, ac ſeparatim in ſingulis generibus pulſuum. Etenim ſi huiuſmodi vnius pulſus inæqualitas accidat in omnibus generibus, tūc pulſum abſolute inæqualē, ſi vero in vno tantum genere, tū pulſum inæqualem in eo genere nominatim dicemus. Exēpli gratia in celeritate, in qua contingit inæqualitate admitti, vt de altera collecticia inæqualitate, q ſit in vno pulſu, ſiue ſi erit abſoluta, i. omnib. pulſuum generibus communis, ſiue non abſoluta, i. certi alicuius generis ſingularis, duas habet differentias principales, altera conſtat in prima particula arteriæ, ac tactu vnius digiti manus percipitur, altera cōſiſtit in pluribus arteriæ partibus, ac non niſi tactu duorum, trium, aut plurium digitorum percipi poteſt.

Et quatenus ad primam pertinet, ſi quis veſtrum miretur, quomodo vna, atque eadem particula arteriæ inæqualis fieri poſſit, ad hoc reſpondet Galenus loco citato primo de differen. pulſ. cap. 3. ratione diuerſi temporis motus hanc inæqualitatem contingere, quandoquidem nihil prohibet, quin hæc ipſa particula primum tardior, deinde celerior, aut contra, primum celerior, deinde tardior moueatur, atque ita reddatur inæqualis. Immo vero Galenus teſtatur ſummam inæqualitatem frequenter, ac ſæpe in pluribus contingere, ac multa denotare, de quibus promittit ſe alio in loco ſermonem eſſe habiturum.

Cæterum ſciendum eſt, inæqualitatem in vno pulſu tā in vna, quam in pluribus illius particulis in plures adhuc differentias diſtribui, de quibus quidem, & cæteris omnibus pulſuum differentiis quamplurimæ adhuc remanerent nobis tractandæ differentiæ, nobis autem de iis propoſitum eſt nihil dicere, ſed in iis acquieſcere, quæ hactenus a nobis ſunt explicatæ, partim vt ne diſcedamus ab ea breuitate, quam ipſi propoſuimus, partim, ac potiſſimum, quod cenſemus expoſitas differentias apud Medicos eſſe frequentiores, maioris momenti, vtiliores ad inſtituendas diſputationes, quod meum præcipue eſt inſtitutum ſatis futuras. Itaque ad abſolutionem huius ſecundi capitis illud vnum reſtat, vt de ordine pulſuum, atque ordinis perturbatione verba faciamus. De quo illud eſt memoriæ repetendum, quod ſu-

pra

pra dixi, ordinis perturbationem non niſi in pluribus pulſibus contingere, cum Philoſophi doceant, quod alioquin eſt manifeſtiſſimum, ordinem eſſe rationem quandam plurium rerum, ſecundum prius, & poſterius, quæ ad vnum primum principium diriguntur. Præterea vero illud quoque eſt ſciendum, hanc differentiam ex pulſibus duntaxat inæqualibus originem habere, qui minime pares ſubeunt mutationes, quandoquidem pulſus, qui altera ex parte pares ſubeunt mutationes perpetuo eodem modo ſe habẽt, adeo vt neceſſe ſit, ordinem illis perpetuo adiunctum eſſe. Sed tamen ita habendum eſt, in quo multi falluntur, pulſus inæquales minime omnes prorſus, & neceſſario eſſe inordinatos, cum immo vero eorum quidam ſint ordinati, quidam inordinati, quæ ſententia eſt Galeni primo de diff. pulſuum capit. 10. Vt autem hæc quoque pars, quæ ad ordinem, atque ordinis perturbationem pertinet, fiat manifeſtior, nonnulla, quæ iam ſupra fuerunt expoſita cum Galeno, modo ſunt repetenda. Namque pulſus ſi ſecundum omnes ſimplices differentias velocitatis, tarditatis, crebritatis, raritatis, & reliquorum fuerint pares, abſolute æquales.

Contra vero ſi in omnibus differentijs fuerint impares, abſolute inæquales dicendi ſunt. Quod ſi pulſus vna aliqua, vel aliquibus differentijs ſint pares, aliquibus autem differentijs ſint impares, in prioribus quidem æquales, in poſterioribus autem inæquales ſtatuendi ſunt. Ex quo licet colligere ordinem, & ordinis perturbationem, non aliter, quam ex paritate, vel imparitate circuituum colligi poſſe. Namque ſi pulſus alioquin inæqualis plures obtineat circuitus impares, hic inordinatus dicendus eſt. Exemplo res fiet manifeſtior, quod idem proponitur a Galeno. Accipiamus igitur vnum genus pulſuum in magnitudine eſto, primus, ſecundus, & tertius ſint magnitudine pares, quartus ab huiuſmodi paritate deficiat, certum eſt, hunc pulſum magnitudine eſſe inæqualem. Verum vero ille, vel ordinatus, vel inordinatus ſit, adhuc certum non eſt. Itaque cæteros quatuor, qui ſequuntur, pulſus attendere, & expectare oportet. Namque ſi tres proxime ſequentes, nempe quintus, ſextus, & ſeptimus prioribus, nimirum primo, & ſecundo, & tertio ſint pares, & eandem cum illis proportionem retineant, ſi octauus reſpondeat quarto, atque ita deinceps cæteri circuitus eandem paritatem conſeruent, hic pulſus inordinatus eſt in magnitudine quãdoquidem circuitus ſunt pares. Si vero poſteriores circuitus prioribus non conſentiant, ac reſpondeant, vtique hic pulſus eſt inordinatus; quandoquidem circuitus ſunt impares. Quod vero de magnitudine diximus, idem inquit Galenus, de celeritate, cæteriſque differentijs dicendum eſt.

Cæterum, ſi eueniat (euenit autem aliquando) vt duo, vel tres primi circuitus pulſuum ſint omnino inter ſe impares, proximi qui ſequuntur non ita impares apud Galenum, hic pulſus abſolute ordinatus eſſe non poteſt: ſed tamen neque ſtatim abſolute inordinatus dicendus eſt, quippe hic quoque ad ſequentes circuitus oportet animaduertere, qui ſi primis non reſpondeant, pulſus abſolute inordinatus nuncupabitur, quod nullum prorſus ordinem ſeruet. Quod ſi tres primi circuitus ſint plane impares, proximi autem qui ſequuntur, nempe quartus, quintus, & ſextus, ſint quidem pariter impares, ſed tamen alteri alteris in hac imparitate ſibi ipſis reſpondeant, adeo vt quartus primo, & quintus ſecundo, & ſextus tertio omni ex parte adæquentur, huiuſmodi pulſus ordinatus per circuitum a medicis ſolet appellari; qui quidem pulſus ordinatus per circuitum inter eos medius ſtatuendus eſt, qui abſolute ordinati, & inordinati vocantur, nam quoties certos quoſdam circuitus pares obtinet, ordinatus, quoties vero non omnem ordinem retinet, inordinatus iure dici poteſt. Nec vero eſt, vt explicandis varijs circuitibus pulſuum, qui ex varijs numeris colligi poſſunt, longius laboremus, quandoquidem omnium eadem eſt ratio, & qui priores ſatis intelliget, vt poſteriores quoque probe intelligat, neceſſe eſt. Atque hæc de differentijs pulſuum ſint ſatis.

CAPVT III.

De Cauſis pulſuum.

CAuſæ, quæ pulſum variant, etſi plurimæ poſſent afferri, tamen a Galeno in primo libro de cauſis pulſuum ad duo ſumma capita referuntur, vt aliæ ſint principes, & generationis, ex quibus pulſus proxime conficiuntur, aliæ ſint ſecundariæ, & permutationis ex quibus pulſus varias duntaxat commutationes, & alterationes ſubeunt. Cauſæ principales alio nomine continentes dicuntur, quod pulſuum eſſentiam contineant, quod ab illis primo, & immediate fiant, quod nulla earum poſſit mutari, quin pulſus quoque mutabiles maneant, quod illis conſtantibus, pulſus neceſſario fiant, illis deficientibus neceſſario deficiant, & propterea merito continentes, & principes dictæ ſunt, quæ nominis ratio cauſæ continentis tradita eſt a Galeno in libro de differentijs, quæ contra Hippocratis aphoriſmos a Iuliano dictæ ſunt ad finẽ; quod ſimiliter ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter ceſſet. Huiuſmodi autem cauſæ principes, & continentes apud Galenum tres ſunt. Facultas, a qua vſus, cuius gratia, inſtrumenta, per quæ pulſus fiunt, & diſtenduntur, quæ quidem ſi quis animum diligenter adhibeat, ex tradita pulſus definitione præclare colligi poſſunt.

Itaque de his hoc in loco ſed quam breuiſſime fieri poteſt, agendum eſt; Galenus primo de Cauſis pulſuum capite quarto ſingulas cauſas principes, & duas primas differentias videtur diſtribuiſſe hunc in modum, Facultas alia firma eſt, alia infirma. Vſus, quem iam ſupra dixi, nil aliud eſſe, quã adnatiui caloris conſeruationem, ac ſpiritus animalis nutritionem, vel auctus eſt, vel diminutus. Inſtrumenta, nimirum tunicæ arteriarum, alia mollia, alia dura ſunt, poſtea vero in ſingulis mediocritas contingit; ſed hæc mediocritas efficit naturales pulſus, qui inter duo extrema medium locum obtinent, ſicut hæc ipſa extrema pulſum præter naturam generant. Cum igitur ex his cauſis pulſus ſuam ipſorum originem habeant, ſciendum eſt, non omnes eandem prorſus originis rationem habere: namque alij ex vna duntaxat, certaque cauſa ſic perpetuo generantur, adeo vt neque ea cauſa ſine ea differentia, neque ea differentia ſine ea cauſa eſſe poſſit: exempli gratia (quod eſt Galeni) ex ſola facultate robuſta pulſus fortis, ex ſola facultate imbecilli pulſus debilis perpetuo efficitur. Quos quidem pulſus neceſſario conſequentes nonnulli ſatis apte mihi videntur proprios, & inſeparabiles appellare. Alij vero, vel ex vna, vel ex duabus vel ex tribus cauſis originem habent, neque vt priores ad ſuas cauſas neceſſario conuertuntur; Exempli gratia, ex facultate robuſta fiunt pulſus magni, celeres, ex facultate imbecilla parui, tardi. Verum (quod non eſt perpetuo verum) cum huiuſmodi pulſus ab alijs quoque principibus cauſis generentur, quos quidem propterea latine familiares commode licet appellare, etiamſi nonnulli interpretes, non ſine turpi errore, eoſdem proprios, & peculiares interpretantur. Cæterum huiuſmodi pulſuum, familiarium plures ſunt differentiæ, quatenus illi magis, vel minus vni, vel alteri cauſæ principes familiares exiſtunt. Exempli gratia, quæ exempla mihi libet frequenter proferre, quod eas res difficiles, & obſcuras ſoleant quam maxime illuſtrare: Pulſus magni, celeres, & frequentes,

ex

ex vno cum primis acuto vſu familiariter fiunt, quod cuique facile eſt intelligere. Etenim finge cæteras duas cauſas, facultatem, & inſtrumenta naturaliter ſe habere, nec quicquam fuiſſe immutatum, ſolum vſum fuiſſe auctum, atque ſtatim videbis pulſus maiores, celeriores, frequentiores fieri. Ac primo quidem maiores, deinde celeriores, poſtremo frequentiores, quando quidem tres huiuſmodi operationes ſunt ita naturæ inſtitutæ, atque inter ſe iunctæ, vt altera alterius vicem ſuppleat. Namque ſi calor ita augeatur in corpore, vt pulſus magnitudo non ſufficiat, tunc celeritas accedit; ac demum, ſi neque celeritas fuerit ſatis, crebritas quoque adiungitur. Ad quem modum ſcribit Galenus in primo de Cauſis pulſuum capit. quinto, eos qui inſigniter ſitiunt non modo multum, ſed etiam crebro, & celeriter bibere conſueuiſſe. Quod itidem in reſpiratione euenit, in qua ſi homo maiori indigeat refrigerio, aerem copioſum ſimul, & celeriter, & crebro ſolet attrahere. Quod autem de pulſus magnitudine, & celeritate diximus, idem quoque de cæteris differentijs dicendum eſt. Hæc de pulſibus, tum proprijs, tum familiaribus qui ex tribus principibus cauſis proueniunt ſint ſatis. Quorum quidem differentiæ ſummam, propter nouitios non grauabor duobus verbis repetere. Cauſæ pulſus principes ſunt tres, facultas, inſtrumentum, vſus. Pulſus ab illis orientes alij ſunt proprij, alij familiares, pulſus proprij ab vna certa, & determinata cauſa perpetuo proueniunt, atque ad eam conuertuntur: Pulſus familiares nunc ab vna, nunc a duabus, nunc a tribus cauſis, ſed non certo, neque perpetuo generantur, neque ad eã conuertuntur. Pulſus familiares inter ſe differunt, quod vni, vel alteri principi cauſæ magis, vel minus familiariter ſuccedunt. Exempla ſingularum cauſarum. Facultatis firmæ pulſus proprius, ac neceſſario conſequens vehemens: pulſus familiaris, magnus, celer, rarus. Facultatis infirmæ pulſus proprius, ac neceſſario cõſequens imbecillus, pulſus familiaris, paruus, tardus, creber. Vſus ſiue auctus, ſiue imminutus nullum proprium, ac continentem neceſſario pulſum efficit, ſed ſolum modo familiares. Vſus auctus magnum, celerem, crebrum; imminutus rarũ, tardum, paruum. Inſtrumenta mollia pulſuum proprium, & neceſſario conſequentẽ efficiunt mollem. Pulſus familiares magnum, celerem, rarum. Inſtrumenta dura, pulſum proprium, & neceſſario conſequentem efficiunt durum. Pulſus familiares, paruum, tardum, crebrum. Hęc tota doctrina eſt Galeni primo de Cauſis pulſuum vſque ad caput ſeptimum. Iam vero, vt hanc partem de principibus cauſis perſequamur Galeni exemplo, atque imitatione id reſtat, vt videamus, quales nam pulſus generentur, ſi huiuſmodi cauſæ non ſint ſolæ, & ſimplices, ſed ſibi ipſis inter ſe commixtæ, & complicatæ fuerint. De qua quidem cauſarum principum implicatione Galenus ſermonem facit capite 8. & ſequentibus libri primi de Cauſis pulſuum. Itaque principes pulſuum cauſæ inter ſe implicantur, aut omnes ſimul, aut duæ tantum, nimirum commiſtis, vel facultate, & vſu, vel facultate, & inſtrumento, de quibus ſigillatim breuiſſime dicendum eſt. Si igitur non ſolum vſus, ſed etiam facultas mutatur, vt ambo a naturali mediocritate recedant, tunc quatuor in vniuerſum contingunt variæ pulſuum differentiæ, in quarum ſingulis arteriæ moueri in hunc modum credentur. Namque primo ſi facultas robuſta fuerit, vſuſque auctus, & moderatus ſit exceſſus; tunc pulſus fiunt magni, celeres, crebri, vehementes. Si vero exceſſus maior fuerit, tunc pulſus fiunt maximi, celerrimi, creberrimi: Propterea quod pulſus ſimpliciter magni, celeres, crebri, vehementes, tanti caloris neceſſitati non ſatisfaciunt. Si ſecundo facultas ſit infirma, vſuſque imminutus, tunc pulſus gignuntur parui, tardi, rari, imbecilles. Quod ſi facultas ad ſummam infirmitatem deducatur, aut omnino proſtrata ſit, tunc plane pulſus erit minimus; intermittetque, ac deficiet frequenter. Si tertio facultas fuerit infirma, vſus vero auctus, ſi malum ab vtraq; cauſa vincatur, adeo vt ex vna parte magnopere facultas ſit imbecilla, ex altera calor ſit inſignis, & igneus, tunc fiunt pulſus parui, tardi, creberrimi debiles. Sin modica ſit noxa, tunc pulſus æque crebri magnitudine, & celeritate moderati, debiles efficiuntur.

Si poſtremo facultas robuſta, vſuſque imminutus ſimul conueniat, tunc ſequuntur pulſus magnitudine moderati, ſed tardiores, ac bene rari (maxime autem vbi præpolleat refrigeratio) ac denium robuſti; qui quidem pulſus ſumma cum ratione tales eueniunt, quod moderata magnitudo ex duobus reſultet contrarijs; id eſt nimia magnitudine, quæ facultati robuſtæ, & paruitate, quæ imminuto vſui ſunt familiares. Sic fiũt tardiores, quod tarditas vſui imminuto magis quam celeritas firmæ facultati familiares exiſtunt. Sic manifeſta, inſignisque eſt raritas, quod eã imminuto vſui poſſit exacte ſatisfacere. Sic iam ſatis ſupra diximus; pulſus robuſtos a facultate robuſta ſemper fieri conſueuiſſe. Sed ad alteram implicationem venio, in qua facultas, & inſtrumentum ſimul conueniunt, & implicantur; De qua Galenus libro de cauſis pulſuum, capite decimo. Quando igitur hæ duæ principes cauſæ ſimul conueniunt, in huiuſmodi implicatione, ſicut in priore, quatuor efficiunt vſuum differentias. Namque primo ſi facultas fuerit firma, inſtrumentum molle, pulſus manifeſte maiores, aliquando tardiores, rarioreſque fiunt, quod tunc magnitudo vſui ſit ſatis, vt neque celeritatis, neque crebritatis vlla neceſſitas vrgeat.

Secundo ſi contra facultas fuerit infirma, inſtrumẽtum durum, pulſus, parui, tardi, crebri efficiuntur. Magis autem, vel minus, pro maiori, vel minori cauſarum vitio.

Tertiò ſi facultas ſit firma; inſtrumentum durum; pulſus generantur parui, & crebri, non item tardi, immò vero interim iuſto celeriores. Et ſi autem facultas valida eſt, quæ magnos pulſus ſolet efficere, tamen duris redditis inſtrumentis, fieri non poteſt, vt illa materialiter diſtendantur. Itaque parui neceſſario pulſus euadunt. Sed hic quoque cauſarum noxam perpendere oportet. Namque ſi durities inſtrumentorum exigua fuerit, robur facultatis maximum, iam pulſus non ita parui reddentur. Immò etiam ſi uſus id requirat, iuſto celeriores fient. Siquidem durities non adeo eſt inepta ad motus celeritatem, ſicuti inepta eſt ad quantitatem diſtenſionis. Quod ſi contra durities excedat, robur facultatis paulò deficiat, pulſus generantur parui, celeriores, crebriores. Quod ſi demum moderatus fuerit, & æqualis vtriuſque cauſæ receſſus a natura, altera alterius uim remittente, pulſus in omnibus generibus propemodum moderati euadunt, præterquam quod ſunt duriores. Poſtremò ſi facultas imbecilla cum inſtrumento molli fuerit complicata, ſitque vtriuſque æqualis, ſimulque modica fuerit a natura declinatio, pulſus moderati, ac plane naturales producuntur, præterquam quod molles fuerint. Sin autem exceſſus vtriuſque ſit ualdè immoderatus, pulſus parui, tardi, crebri oriuntur; qui tandem parui, tardi, crebri oriuntur, ſi facultatis imbecillitas malum præpolleat.

At uero ſi inſtrumentorum mollities ſit ſuperior, pulſus accedunt ad moderatos, quod facultas, cũ paulò ſit debilior, quam naturæ inſtitutum poſtulat, nihil impeditur, quin retineat congruam quantitatem diſtenſionis, & qualitatem motus, ſicuti impeditur, cum incurrit in duritiem inſtrumentorum. Sin verò durities uiocat, ut tunc diſtenſio impediatur, pulſuſque fiant crebriores, neceſſe eſt, propterea quia paruitas diſtenſionis uſui ſatis eſſe nequit. Sed ad tertiam implicationem progrediamur, quæ ex inſtrumento & uſu ſimul commixtis reſultat; de qua Galenus primo

de cauſis pulſuum capit. 10. Itaque ſi hæ duæ cauſæ, vſus & inſtrumentum à naturali ſuo ſtatu mutantur, incolumi permanente facultate, tunc quoque quatuor diuerſæ pulſuum coniugationes fiunt. Ac primo ſi vſus fuerit auctus, inſtrumentum molle, generantur pulſus magni, celeres, molles. Quod ſi exceſſus vtriuſque cauſæ fuerit magnus, fiunt etiam crebri. Etenim dum magnitudo, & celeritas non poſſunt ſatisfacere vſui, & calori aucto, crebritas quoque accedit, quæ id ſupplet, ac præſtat, quod magnitudo, & celeritas ſupplere, & præſtare nequit. Secundo ſi vſus fuerit imminutus, inſtrumentum durum, vincente duritie inſtrumenti, pulſus fiunt minores quod tardiores, & crebriores, propterea, quia inſtrumenta dura ſunt minus accommodata ad magnitudinem, quam ad celeritatem. Vincente autem vſus diminutione, & refrigeratione, pulſus contra fiunt tardiores, quam minores, & tardiores, quod certum ſit deficiente calore, primo tarditatem, deinde paruitatem ſuccedere. Tertio ſi vſus fuerit auctus, inſtrumentum fuerit durum (quandoquidem iam ſæpe diximus, aucto vſui, magnitudinem duritiei, inſtrumenti, paruitatem familiarem eſſe) rationi conuenit, vincente calore, pulſum magnum, vincente autem duritie pulſuum paruum fieri.

Quod ſi vtraque cauſa præter modum excedat, cũ pulſus nequeãt fieri, tam magni, quam vſus auctus, & caloris abundantia requirit, immo vero propter duritiem inſtrumenti ſint multo minores, vt propterea celerrimi quoque, & creberrimi illi fiant, neceſſe eſt, vt celeritas, & crebritas deficientis magnitudinis vicem ſupplere poſſit. Poſtremo ſi uſus imminutus frigiditasque, & mollities concurrunt, cum hic quoque magnus pulſus mollitiei, paruus frigiditati ſit familiaris, pulſus ad alteram cauſarum accedet, quæ magis a natura deflectat. Itaque præpollente mollitie inſtrumenti, pulſus magni, præpollente frigiditate pulſus parui generabuntur. Quod ſi utriuſque æqualis fiat acceſſus, pulſus neque magni, neque parui, ſed inter utrunque medij, & moderati fiunt. Siquidem quantum pulſus a mollitie in magnitudinem perducuntur, tantummodo a frigiditate in paruitatem retrahuntur. Namque ita uniuerſe habendum eſt, pulſus non ſolum ex ijs cauſis, ſed etiam ex cæteris omnibus præter naturam fieri moderatos, cum ambæ ſibi ipſis aduerſentur, atque eos diſtrahunt in contrarias partes, quantumcunque vim parem habuerint. In qua tamen re Galenus arguit vulgus medicorum, qui huiuſmodi pulſus putant naturaliter eſſe comparatos, qui docet ex vna parte omnes quidem pulſus naturales inter utrunque exceſſum medios, moderatoſque eſſe, ex altera nõ omnes quicunque ſunt moderati neceſſario eſſe naturales. Ad quẽ modum ille ſcriptum reliquit in 3. de Præſagio ex pulſibus cap. 3. ſi accidat quandoque, vt arteriæ contra, ac cor fuerint affectæ, adeo vt arteriæ ſint frigidiores, cor verò calidius reddatur; tunc pulſum fieri non paruum, qualis congruens eſt frigiditati, non magnum, qualis conuenit calori, ſed inter vtrumque medium, qui temperatus eſt. Atque hactenus de Cauſis principibus pulſuum, tum ſolis, & ſimplicibus, tum ſingulis duobus inter ſe commixtis, & complicatis. Itaque id reſtat, vt poſtremo implicationem omnium trium cauſarum perſequamur; de qua Galenus primo de cauſis pulſuum capit. 11. Hac quidem ratione octo huiuſmodi conſurgunt cauſarum coniugationes, quæ quidem etſi ex ijs ſimplicioribus coniugationibus, de quibus hactenus diximus facile videntur poſſe colligi, tamen non grauabimur ſingulas ſummatim recẽſere, & explicare. Prima igitur omnium principium cauſarum coniugatio eſt facultas infirma, vſus imminutus, inſtrumẽta dura. Pulſus tardi, & rari, non tamen neceſſario crebri, vel rari. Sed ijs contingit alterutrum, vel crebitas, vel raritas pro differentia inſtrumentorum, necnon pro quantitate offenſionis ſingularum cauſarum. Nam ſi parua fuerit offenſio facultatis, neque origines inſtrumentorum duritiesque pulſus in crebritate variant. Siquidem certũ omnibus eſſe dicit, non modo pulſus, ſed omnes plai e actiones noſtri corporis fieri crebriores ex defectu, qui ſingulis accidit. Iam vero ſatis diximus defectum in præſentia vſu cũ primis æſtimari. Quare ſi vſus fuerit remiſſus, paruaque læſio facultatis, niſi accedat præterea nimia inſtrumẽtorum durities pulſus, nihil variat in crebritate. Contra autem ſi facultas magnopere ſit læſa, vſus modice remiſſus, inſtrumenta bene dura euaſerint, tunc aliter fieri non poteſt, quin pulſus fiãt minores, quã vſus poſtulat. Ex quo imperfecta ſimul eorum fiet operatio, ac quanto fiet imperfectior, tanto et crebrior. Præterea vero, neque paruitas, tarditaſq; huiuſmodi pulſuum perpetuo vna, atque eadem eſſe poteſt. Nam quatenus facultatis, vel vſus maior eſt offenſio, eatenus pulſus neceſſario eſt plus, vel minus ad paruitatem, & tarditatem tranſiens. Sed pro intelligentia huius primæ, ac cæterarum omnium coniugationum minime eſt prætermittenda quædã Galeni regula digna maxima notatione. Illa vero eſt, ex vna parte ad gignendos pulſus, ad vltimam alterationem reductas cauſas, vel omnes, vel duas, vel vnam ſatis eſſe. Proſtrata enim facultas ſola æque minimum efficiet pulſum, ac ſi omnes cauſæ in idem conſpirent, ſiquidem etſi plura vno valentius agũt, nihilominus, quod ſumme paruũ eſt, nihil eo minus poteſt habere. Ex altera autem, non æque ſolam facultatem robuſtiſſimã poſſe maximum pulſum efficere, ac ſi cum alijs cauſis fuerit coniuncta, quæ idem præſtare poſſint. Propterea quia ad magnitudinem efficiendam omnes cauſæ requiruntur, adeo vt, vel vna ex eis deficiente fieri non poſſit. Quare in sũma imbecillitate facultatis pulſus fient minimi, non item maximi in ſummo facultatis robore, niſi ſimul auctus vſus, & inſtrumenta ad motus magnitudinem accommodate ſe habeãt. Sed quæ reſtant perſequamur. Secunda coniugatio eſt facultas infirma, vſus imminutus, inſtrumenta mollia, pulſus parui, tardi, rari. Quod ſi facultas magnopere, & pluſquam reliquæ duæ cauſæ, læſa fuerit, adhuc paruiores, crebriores, tardiores pulſus fient, vt in proximis coniugationibus diximus.

Tertia coniugatio eſt facultas infirma, vſus auctus, inſtrumenta dura, In qua Gal. inquit, primum ad crebritatem, deinde ad paruitatem, poſtea ad tarditatem pulſum uidebis vergere. Sed tamen ita, vt nec neceſſario, nec perpetuo, nec in vnoquoque eorum, nec ſimul hæc omnia concurrant. Siquidem vbi omnes cauſæ fuerint inſigniter læſæ, minimi, & creberrimi, & tardi pulſus fiunt, partim ob duritiem excrementorum Ex quo fit deinceps, vt ijdem ſint creberrimi propterea quod vſus ſit auctus, atque ad huiuſmodi crebritatem impellat; Immo uerò etiã ſine aucto vſu imbecillitas facultatis, ac durities inſtrumentorum ſimul coniunctę pulſus minimos, creberrimoſque poſſunt reddere; Quod ſi auctus quoque uſus propterea accedat, ille quidem ad hanc rem non paruum afferret momentũ, nihilo tamen pulſus crebriores efficiet, cum etiam ſine ipſo ſint frequentiſſimi.

At uerò ex altera parte ſi læſio facultatis, & inſtrumentorum parua fuerit, uſus autem inſigniter auctus, tunc fiunt pulſus nec minores, nec tardiores, quã conueniat, Immo interdum fiunt manifeſtè celeriores, maiores autẽ ſi non apertè perſpicui, certe pares fiunt pulſibus moderatis. Quotieſcunque enim uſus multum urget, tametſi facultas imbecillior, pulſus mouetur celeriter, ac pariter mouetur in magnitudine, niſi inſtrumenti durities eſſet impedimento.

Itaque celeritas magnitudine apertior euadit, quod inſtrumentum ingredi quidem repugnet, celeritati autem nullum impedimentum afferat. Dicam ſemel cũ Galeno in huiuſmodi coniugatione facienda perpetuo eſt comparatio inter quantitatem vſus, & actionem,

neio, quæ ſuper inſtrumenti facultatis perficit; Quantum enim actio eſt inferior illius, tantum pulſus uertit in crebritatem. Cõtra uero pulſus tantum fiunt minores, & tardiores, quantum facultas, uel inſtrumentum naturalem modum relinquunt; Quarta cõiugatio eſt facultas ſumma; uſus auctus, inſtrumenta mollia, in qua ſimiliter diſtinctiore opus eſt. Namque ſi uſus multum augeatur, facultas autem, & inſtrumenta non multum a natura diſcedant, pulſus lõge magis ad magnitudinem, quam ad celeritatem declinabunt. Si quidem in proxima ſuperiore coniugatione durities inſtrumentorum magnitudinis, diſtenſioni reſiſtebat; In hac uero tantum abeſt, ut mollities reſiſtat, ut etiam quam maxime diſtenſionem adiuuet. Quod ſi vſus, & facultas paulum a naturali ſtatu declinent, inſtrumenta non multum ad diſtenſionem deflectant, pulſus tũ qualitate diſtenſionis, tum qualitate motus, cum demum tempore quietis ad quantam mediocritatem accedat, Itaque propter unam mollitiem excedet ſtatum naturalem. Quod ſi uſus, & inſtrumenta non ita multum laborent, facultas autem ſit uniuerſaliter male affecta; pulſus erunt bene parui, crebri, & modice tardi. De primis quatuor coniugationibus hactenus. Iis porro duæ proximæ ſuccedunt coniugationes, quæ commune habẽt robur facultatis, utrumque pulſuum remiſſum, ſed diſtant inſtrumenta. Itaq; altera, in qua inſtrumentum eſt durum, facultas ualida, uſus minor, pulſus plane minores procreat, non tamen neceſſario tardiores, nec crebriores. Verum ſi uſus fuerit admodum remiſſus, inſtrumenta autem modice dura, pulſus nõ ſolum minores, ſed etiam perſpicue tardiores, rarioreſque fient.

Altera autem, in qua inſtrumentum eſt molle, facultas ualida, uſus minor, pulſum efficit non minorem naturali, quatenus deprehendi poteſt, niſi uſus fuerit inſigniter, imminutus. Omnino autem pulſus tanto rarior euadet, quanto uſus fuerit remiſſior. Sic demum pulſus etiam tardus aperte quidem in uehementibus mutationibus, nam aperte in minoribus apparebit. Reſtant duæ poſtremo cõiugationes, in quibus aucto uſu, facultate ualente, inſtrumenta nunc mollia, nunc dura ſunt. Ac primo quidem ſi inſtrumenta mollia ſint, pulſus prorſus magni, celereſque euadunt, crebri non ſemper, ſed ſolummodo, ubi uſus fuerit inſigniter, atque immoderate auctus. Si quidem tunc nec magnitudo diſtenſionis arteriæ, nec celeritas motus complendo uſui poteſt ſatis eſſe. Vbi autem uſus paruum habeat exceſſum, tunc uel ſola magnitudo abunde uſui ſatis facit.

Quod ſi demum cum aucto uſu, ualente facultate, inſtrumenta ſint dura, pro uaria cauſarum mutatione pulſus quoque uarie mutantur. Namque ſi durities ſit parua, uſus mutatio inſignis, pulſus maiores, celeriores, crebrioreſque euadent, quam conueniat. Sin autem utraque huiuſmodi cauſa æquo interuallo, ſed tamen longo declinauerit à natura, adeo ut inſtrumẽti durities, uſusque auctio parua ſit, pulſus magnitudine partis naturales, ac moderati, ſed celeriores, ac crebriores fiant.

Quod ſi demum inſignis vtriuſque cauſæ offenſio fuerit, vt inſtrumenta ſint reddita duriora, vſus nimirum vrgeat, pulſus adhuc erunt celeriores moderatis, ac naturalibus, ſed minores, & crebriores. Atque hæc de Cauſis pulſuum principibus, & continentibus, ac de multiplici earum complicatione pro inſtituti noſtri ratione ſint ſatis. At ſi quis obiiciat, ad integritatẽ huius partis multa adhuc ſupereſſe, quę tum ab alijs, tum maxime a Galeno tradita ſunt, ego id quidem libẽter fateor, ſed is memoria teneat, quod initio tractatus diximus, nobis fuiſſe propoſitum ſummam in hoc argumento verſari, neque omnia accurate, & exquiſite explicare. Quo conſilio, vt Galeni verbis vtamur 3. li. de Cauſis pulſuum in principio, quæ dum prorſus relinquamus, quædam tantummodo indicauimus, atq; attigimus omnia tamen prætermiſimus, quæcunque nouitijs magnam obſcuritatem afferre poſſunt. Sed illud addo, forte nos ea ſemina feciſſe, ac præcepta tradidiſſe, ex quibus, ni fallor, ſtudioſi quoque ac ingenioſi ſolidiorem omnino huius doctrinæ inſtitutionem ſibi poſſint comparare. Itaque de alijs cauſis, quod nimirum reſtat, quæ ſecundariæ ac permutationis dicuntur, paucis uerbis dicendum eſt. Galenus principio de Cauſis pulſuum generaliter docet, cauſas pulſuum eſſe triplices. Alteras præcipuas, ac principes, quæ continentes dicuntur, quod eorum generationem, & eſſentiam contineant, de quibus ſatis diximus. Alteras externas, quæcunque nimirum extra corpus poſitæ, quandoque in corpore alterant. Tertias præcedentes, ſiue antecedentes, quæ in corpore animalis conſiſtunt, atque in eo varios morbos generant, fouent, & conſeruant. Hæc duo poſteriora cauſarum genera, inquit Galenus, vt fiant pulſus in cauſa nõ ſunt, ſed ſunt cauſa illorum mutationis. Namque, exempli gratia, balneum frigidum, vel calidũ, hyems, æſtas, &c. quæ cauſæ ſunt externæ alterandorum pulſuum, non generandorum cauſæ ſunt. Sic humorum craſſitudo, abundantia, lentor, acrimonia, &c. quę cauſæ ſunt pręcedentes, pulſus efficere non valent, alterare valent. Itaque ſic habendum eſt. Nullas cauſas, neque externas, neque internas primo, ac per ſe poſſe pulſum mutare, niſi prius alteratio continentes, ac principes cauſas attingat. Exemplo, quod eſt Galeni, res fiet manifeſtior. Si quis ille, ob occurſum externi frigoris cutis denſitas naturaliter habitus digeſtionem reprimat, repreſſus habitus coaceruetur, ac tandem febrem accendat, propter quam vſus pulſuum mutetur, ex qua ipſi quoque pulſus mutantur. Hic occurſus externi frigoris cauſa externa eſt, externæ omnes vſque ad vſum pulſum præcedentes.

Cauſa igitur externa intercedentibus cauſis præcedentibus, quia variat vſum pulſuum, quæ vna eſt ex cauſis continentibus, ipſos etiam pulſus immutat. Si quidem fieri non poteſt, vt mutata aliqua cauſa principe, & continẽte, illius effectus immutabilis maneat. Sed priuſquam continentes cauſæ alterentur pulſus nequeunt mutari. Quamobrem ſumma cum ratione præcipuæ, principeſque cauſæ dicuntur, cetræ autem omnes ſunt harum gratia. Si quidem hæ ſola ratione cauſæ pulſuum dicuntur, propterea, quia externa illa alteratio ad cauſas continentes penetrauit, cum alioqui ſua ſponte, ac per ſe pulſus alterari nequaquam poſſint. Cæterum præter hæc duo cauſarum genera tradita a Galeno, atque ab omnibus propemodum medicis recepta, Valerius Compendio ſuo de pulſibus Cap. 5. necnon lib. 3. Controu. 9. tertium quoddam cauſarum genus excogitauit, quod inquit ad motiones, ſeu perturbationes animi pertinere, & in medio duorum ſuperiorum generum ſitum eſſe. Quandoquidem huiuſmodi cauſæ neque ſunt continentes, neque intercedente mutatione cauſarum continentium, ſed per ſe in pulſibus alterationem, ac mutationem efficiunt.

Quæ ſanè cogitatio præterquam quod omnem Galeni diſciplinam euertit, mihi quidem, vt videtur prorſus vana eſt, atq; ab omni ratione aliena. Namq; tam certum eſt, quam quod certiſſimum quantumuis homo timeat, iraſcatur, vel vniuerſaliter animo laboret, pulſus nullo mõ poſſe alterari, ac mutari, quin prius aliqua ex continentibus cauſis alteretur, & mutetur. Ex quo velim vos capere documentum, vt ne tam facilè, & inconſideratè, a Veterum diſciplina diſcedere velitis, ſicuti multi hoc tempore faciunt. Et ſi autẽ huiuſmodi cauſę ſecundariæ plurimę ſint, ac propemodum infinitæ, tamen à Galeno 3. de Cauſis pulſuum principio præclarè ad tria ſumma capita referuntur, nimirum ad res naturales, non naturales, & præter naturam. Res naturales ſunt ſexus, Temperamẽta, habitus corporis, ætates, &c. Non naturales tempora anni,

cœli

cæli conſtitutiones, regiones, alimenta, potiones, ſomni, vigiliæ, &c de quibus vtriſque ſimul diffuſè, & ſigillatim Galenus tractat lib. 3. de cauſis pulſuum. Res præter naturam ſunt morbi, cauſæ morborũ, ſymptomata, de quibus itidem Gal. prolixè loquitur libro de Cauſis pulſuum, ex quibus relinquitur colligere Galenum hanc diuiſionem rerum naturalium, non naturalium, ac præter naturam in præſentia vniuerſaliter accepiſſe quæ communiter medici accipere ſolent, qui itidē totam Artem medicam in hos ipſos tres communes locos, & ordines diſtribuunt. Namque illi exempli gratia res naturales vocant, ex quibus humanum corpus conſtituitur, quæ quidem ſi ad cauſas pulſuum referantur potius cauſæ principes ſecundariæ dicendæ ſunt. Sed forte de Cauſis pulſuum nimis digreſſi ad poſtremum caput, de Præſagitione ex pulſibus veniamus.

CAPVT IV.

De Præſagitione ex Pulſibus.

SI quis, inquit Galenus, principio libri de Præſagio ex pulſibus, velit ea probè intelligere, quæ ad præſagia pulſuum pertinent, vt is primum earum dignotionem differentias, & cauſas intelligat neceſſe eſt. Quod quidem rationi plane conuenit. Etenim gratia exempli, ſi dicamus pulſuum magnum, & uehementem, quid uel præteritum, vel præſens, uel futurum ſignificare, quomodo iſtud poterit intelligere, qui prius dignotionem differentias: & cauſas magni, & uehementis pulſus non intelligat. Quoniam autem, ut idē inquit Galenus huiuſmodi pulſuum diſciplina, ac prouidentia eſt duplex; altera qua generaliter vim, & potentiam pulſuum conſiderat, altera, quæ ſpeciatim pulſus ſingulorum affectuum præter naturam perpendit, quo itidem remedijs vti uenit, quorũ facultates examinantur, vel generaliter, vel particulariter, quatenus ad varios affectus ſunt accommodatæ, nihil libet in priore tantum ratione uerſari, quam cenſeo nonnihil tuto ſatisfacturam, cum altera non niſi longiore oratione poſſit explicari, atque a Galeno diffuſè, & perſpicue tradita ſit, vt ſuperuacaneum videatur eam repetere, & tranſcribere, quæ licet cuique apud illum legiſſe, præterquam quod tractantes, quod publice facimus in præſentia morbos particulares. neq; hanc particularem pulſuum exercitationem in ſingulis morbis prætermittimus.

Cæterum in hac quoque parte explicanda ſicuti in cæteris fecimus, nobis propoſitum eſt Galeni methodum, atq; ordinem imitari, & quæ ab illo prolixe, explicata ſunt, quam breuiſſime fieri poteſt in ſummā, & compendium referre. Itaque incipiamus a primis generibus pulſuum, quæ vt puto nos meminiſſe ex ipſa pulſus definitione collegimus, ac fuerunt pulſus velox, tardus, creber, rarus, magnum, paruus, &c. de quibus ad mentem Galeni ita habendum eſt. Atque vt de priore primum agamus, ante omnia ſciendum eſt, celerem pulſum dici dupliciter, vno modo in comparatione cum quolibet alio pulſu. Rurſum vero pulſum quoque moderatum dici dupliciter: vno modo abſolute, quem in optima natura conſpicimus altero demum, quoque homine, qui inculpata fruatur ſanitate. Itaque pulſus celer ea comparatione pulſus moderati abſolute docet, quodnam ſit hominis temperamentũ. Siquidem pulſus celerior calidius, pulſus tardior frigidius temperamentum ſignificat. Verum proprius accedentes ad rē memoria repetamus, quod ſupra tractantes cauſas diximus, nimirum celerem pulſum, vel in augmentum vſus, vel in robur facultatis, uel in mollitiem inſtrumenti referendum eſſe. Hac enim ratione facile eſt intelligere vtrum celeritatem ab vna, vel duabus, vel omnibus tribus huiuſmodi cauſis liceat præſagire. Nam cum ſola pulſus mutatio in celeritatem, & tarditatem, neque in ſanis, neque in male affectis corporibus poſſit inueniri, cæteræ quoque mutationes, & alterationes ſunt animaduertendæ. Quamobrem pulſus celer, ſi a mollitie inſtrumenti ortum ducat, celer ſimul, & mollis euadit.

Si pulſus fiat celer a robore facultatis, fit ſimul celer, & vehemens. Si vero nec mollities, nec facultatis robur adſit, vt pulſus fiat celer propter vnum auctum vſum, neceſſe eſt. Quod ſi quis adhuc velit intelligere, quantus vſus auctus fuerit, id ex magnitudine, vel paruitate auctionis manifeſtum fiet hunc in modū. Namque in magno vſus augmento ſola pulſus magnitudo ſufficit, in maiori autem augmento, magnitudo ſimul cum celeritate, ſin maxima magnitudo cum celeritate, & crebritate coniungitur. Ita igitur ex celeri pulſu, vel vſus auctus, vel mollities inſtrumenti, vel robur facultatis poſſ præſagiri. Quod ſi demum non propter vnam, ſed propter duas, vel omnes tres cauſas continentes pulſus celer fiat, tunc ſingularium cauſarum propria iudicia, & quę cęteris plus ponderis habeant, perpendenda ſunt. Finge propter auctum vſum, robuſtam facultatem, inſtrumentum molle, celerem pulſum fuiſſe redditum, mollitiem uel cęteris duabus cauſis ſuperiorem eſſe; celeritatem quidē pulſus licet tribus cauſis tribuiſſe, ſed tamen ita, vt exiſtimandum ſit in hac efficienda celeritate mollitiem inſtrumenti principem locum obtinere.

Id quod pariter de aucto vſu, & robuſta facultate dicendum eſt. Porro quod de celeri pulſu diximus, idem quoque, & lege contrariorum de pulſu tardo dicendum eſt. Cum enim ille contra, vel ex facultate imbecilla, uel ex duro inſtrumento, vel ex diminuto vſu generetur, hoc pacto licet de ſingulis iudicium facere. Etenim ſi tarditas ex facultate imbecilla ortum habeat, pulſus non ſolum tardus, ſed etiam languidus apparebit. Si propter inſtrumenti duritiem id fiat, pulſus non ſolum languidus, ſed etiam durus euadet: ſi uero propter diminutum vſum, id cōtingat, pulſus tantummodo tardus fuerit. Quantum autem vſus fuerit contractus ex magna, vel maiori, vel maxima illius diminutione, colligendum eſt unde celeri pulſu ſupra diximus. Secūdo loco ſuccedit pulſus crebritas, & raritas, quæ vtraque apud Galenum 2. de præſagio ex pulſibus cap. 2. eſt duplex, quod in duplici pulſus quiete, de quibus iā ſatis ſupra diximus, liceat & crebritatem, & raritatē obſeruare. Illud vero ſciendum eſt, in crebritate, & raritate, quid commune, & quid proprium inſſe. Commune quod ambo tam crebritas, quam raritas propter duas cauſas fiant breuiores altera quod prior arteriæ motio ſit longius producta: altera quod poſterior anticipet. Proprium quod vtraq; ſolet ſignificare, illud vero eſt, quod vel ex priore motu producto, vel ex poſteriore anticipante, aut contra ea altero abbreuiato, vel poſponente, ſolet oriri, ſed referentes hanc quoque pulſuum differentiam in cauſas principes, dicamus cum Gal. celerē pulſum, uel vſum auctum, vel facultatem imbecillam, vel inſtrumentum durum ſignificare. Quamobrem, ratione vſus in corpore ſano eiuſmodi pulſus calidam temperiem, aut res non naturales calefacientes, in corpore autem ægroto calidos morbos ſignificat, ſic pulſus creber facultatis imbecillę iudicium eſt. Cum enim in ea pulſus magni, & celeres fieri non poſſint, ideo crebri efficiuntur. Sic inſtrumentum durum ſignificat, quod durities ad diſtenſionem, & magnitudinem ſit inepta, vt ſupra diximus: Ex quo pulſus ad crebritatem declinat.

Pulſus autem rarus, vel vſum imminutũ, uel facultatem robuſtam, uel molle inſtrumentum, & uno uerbo contraria ratione omnia indicabit quæcunque de celeri pulſu dicta ſunt. Ratio pariter diſcernendi, utrũ huiuſmodi pulſus ab una, uel altera, uel omnibus cauſis proueniant, eadē eſt, quam paulo ſupra de veloci, & tardo pulſu explicauimus, vt ſuperuacaneũ ſit eādē

repe-

repetere. Tertio ſequitur pulſus magnus, & paruus, de quibus Galenus ſcribit diffuſè in primo de Præſagio ex pulſibus ca. 1. 2. 3. & 4. Illi verò nihil aliud poſſunt indicare, quam illud ex quo originem duxerunt. Itaque pulſus magnus, vel vſus augmentum, vel facultatis robur, vel inſtrumenti mollitiem. Contra pulſus paruus, vel vſus diminutionem, vel facultatis debilitationẽ, vel inſtrumenti duritiem ſignificat. Sed hoc loco duo ſunt notanda cum Galeno. Alterum pulſus magnos, & paruos, aut re vera tales eſſe, aut magnitudinis ſolummodo, & paruitatis ſpeciem quandam referre. Quam quidem Græci [illegible] Latini ſatis commodè apparentem magnitudinem, & paruitatem interpretantur. Ex quibus licet in primis corporis craſſitiem, & gracilitatem denotare. Quandoquidem in corpore gracili pulſus magni, & tardi magis apparẽt, in corpore autem craſſo magis obſcurantur, & delitescunt. Ex quo factum eſt, vt Galenus tribus generibus cauſarum alterantium pulſus rerum naturalium, non naturalium, & præter naturam, de quibus ſupra diximus, hoc quartum apparentiæ genus addiderit, primo de Præſagio ex pulſibus capit. primo, quod inquit huic turbationi de præſagio proprium eſſe, cũ ex eo quod talis, vel talis quiſque appareat pulſus, medici præſagiendi initium faciant. Sæpè autem eueniat, vt pulſus tales non appareant, quales re vera ſunt. Itaque pulſus re vera magnus omnium maximus, vſus augmentum, atque illud quidem ſolum ſignificat, ſi duntaxat magnus fuerit. Si enim ſimul magnus ſit, & vehemẽs, vel magnus, & mollis, non ſolum auctionem vſus, ſed etiam robur facultatis, & mollitiem inſtrumenti ſignificat. Sicuti ſi pulſus magnus, vehemens, & mollis fuerit, iſthæc omnia ſimul, & vſus auctionem, & robur facultatis, & inſtrumenti mollitiem indicant. Alterum eſt notandum (eodem cap. 1.) magnum pulſum dici dupliciter: Vno modo in comparatione cum pulſu moderato, & naturali; altero in comparatione cum pulſu, qui generaliter moderato maior, vel minor fuerit, vt ſupra de celeri pulſu dictum eſt. Iam verò, quæ ex vtriſque pronuntiantur, partim ad ambos pulſus communiter pertinent, partim vtrique ſunt propria. Communiter quidem pulſus magnus vſus incrementum ſignificat; ſpeciatim verò pulſus magnus, in comparatione cum pulſu maiore, vel minore; qui ſit pulſus moderatus non ſolum magnitudine, ſed etiã celeritate, interdum etiam crebritate excedit. Neque verò difficile eſt huiuſmodi pulſuum differentiam, & præſagitiones intelligere. Namque pulſus in comparatione cum moderato magnum, ex paruo vſus augmenti originem habet. Quare nil opus eſt huic magnitudini celeritatem, ac multo minus crebritatẽ accedere. Magnus autem pulſus in comparatione cum pulſu maiore, qui ſit pulſus moderatus, ex immodico vſus augumento talis redditur. Quare non ſolum magnitudine, ſed etiam celeritate excedit, quandoque etiam crebritate, quando ſcilicet nec celeritas tanto augumento poteſt ſatis eſſe; ſic pulſus magnus in comparatione cum pulſu maiore, qui ſit pulſus moderatus ex minore vſus augumento gignitur. Quare huic magnitudini nec celeritas, nec crebritas, immo verò quandoque tarditas, & raritas ſolet accedere. Iã verò ſi vellemus explicare quid nam ex magno liceat præſagire in corporibus ſimpliciter ſanis, mox in ijs, quibus adſcititius aliquis motus adiunctus eſt, poſtea in corporibus, quæ ægrotabant, poſtremo in ijs, quibus alteratio quædam externa adeſt, neceſſe foret, nos præter noſtrum inſtitum eſſe longiores. Itaque de magno pulſu hæc nobis ſint ſatis: cum præſertim Galenus loco proximè citato capit. 1. libri 1. de præſagio ex pulſibus hæc omnia tractet, luculentiſſime, apud quem licet cuique intelligere quæcunque ſtudio breuitatis à nobis prætermittuntur. De pulſu paruo non eſt vt longius agamus. Videatis primum de Præſagio ex pulſ. cap. 2. ſi quidem quæcunque de pulſu magno diximus, contraria ratione eadem de pulſu paruo dici poſſunt.

Itaque pulſus quoque paruus bifariam dicitur: vel in comparatione cum pulſu moderato, vel in comparatione cum quolibet pulſu, qui in vniuerſum moderato maior, vel minor fuerit. Omnes autem huiuſmodi pulſus, parui generaliter vſus diminutionem ſignificant. Præterea nihil ſi modo ſimul, neque imbecilles, neque duri extiterunt ſpeciatim autem pulſus parui in comparatione, vel cum pulſu moderato, vel cum pulſu minore, quando ſit moderatus, neceſſario ſum raritatem, tum tarditatem adiunctam habent. Namque ita comparatum eſt, quoties cunque homines ſuum naturaliter ſtatum tennent, vt arteriæ pariter moderatè diſtendantur, ac moderatam pulſationem efficiant.

Contra verò ſi homines à ſuo naturali ſtatu receſſerint, vt fiant calidiores, vel frigidiores, quam eorum naturæ conueniat, vt pulſus quoque gignantur immoderati, quod tamen diuerſa ratione fieri contingit; nãque ex nimio calore pulſus primo quidẽ magni, deinde celeres, poſtremo crebri redduntur. Cõtra ea nimio frigore, primum quidem rari, deinde tardi, poſtremo parui efficiuntur. Pulſus autem parui in comparatione cum pulſu maiore, quando ſit moderatus, vel nihil ſuperant celeritate, & crebritate, vel æquè eorum magnitudo, celeritas, & crebritas auferuntur. Etenim ſi pulſus fuerit paulo maior pulſu moderato, adeo vt ſola excedat magnitudine, & paruo nimirum vſus augumento, ſi hoc ceſſet, vtique ſola magnitudo aufertur. Sin autem pulſus fuerit multo maior, adeo vt non ſolum magnitudine, ſed etiam celeritate, atq; interdum etiam crebritate excedat, quatenus cõtingit vſum vel magis, vel minus augeri, iam non ſola magnitudo, ſed etiam celeritas, & quandoque etiam crebritas auferũtur. Cæterum præter hæc ſunt aliæ multæ differentiæ pulſus magni, & parui, quæ ex varijs arteriæ diſtenſionibus, longitudine, altitudine, latitudine colliguntur, ex quibus licet plura præſagire: quas omnes perſequi & longum, & fortè ſuperuacaneum foret, de quibus videatis Galenum primo de præſag. ex pulſibus capite tertio, & quarto.

Poſtremo ex quinque primis generibus pulſuum duo reſtant genera, pulſus nimirum mollis, & durus, necnon vehemens, & debilis, de quibus mihi libet ſimul, et paucis verbis ſermonem habere, quod ſicuti ſuperiora tria genera magnas continent difficultates, vt vidiſtis, cum propter alias, tum maximè propter eam cauſam, quod à tribus diuerſis cauſis poſſunt oriri. Ita hæc duo poſteriora nullam ferè continent difficultatem, cum à proprijs, & certis quibuſdam cauſis originem habeant, atque ex conſecutione faciliores omnino præſagitiones afferant. Pulſus vehemens, inquit Galenus in primo de Præſag. ex pulſibus c. 7. a facultatis robore ſemper fit, & quo ille vehementior fuerit, eo maius robur facultatis ſignificat. Sic pulſus debilis ex facultatis imbecillitate gignitur, & quo ille debilior fuerit, eo facultatem quoque imbecilliorem eſſe demonſtrat. Non aliter pulſus durus a dura tunica arteriæ, mollis a molli efficitur.

Præterea quantitas pulſus duritiei, & mollitiei quãtitatem mollitiei, & duritiei arteriarum declarat. Verũ de huiuſmodi pulſibus, molli, & duro, vehementi, & debili nos monet Galenus pulſus quoſdam inter vtroſque medios reperiri, ſed non eadem ratione. Nãque inter pulſum mollem, & durum medius eſt, qui vtriuſque mollis, ac duri eſt particeps, qui propterea moderatus, & naturalis dicitur.

At verò inter pulſum vehementem, & debilem nullus pulſus hac ratione medius eſt, quod vtriuſque roboris, ac imbecillitatis ſit particeps, propterea ſæpe a Galeno traditum eſt, & eſt certum pulſum debilem ex facultate imbecilla, & a natura deficiente, vehementem autem ex firma, ac bene valente facultate originem habere. Sed aliter contingit, illud

fieri,

Digitized by Google

fieri, morduſque dignoſcendi huiuſmodi medium pulſum, totus ex ipſo tactu pendet. Si quando enim tactus patitur, euertitur a pulſu, hunc pulſum vehementem vocamus. Contra verò ſi pulſus patitur, atque euertitur a tactu, hunc debilem pulſum dicimus. ſin autem neutrum accidat, vt neque tactus euertatur a pulſu, neque pulſus a tactu ſuperetur, hunc pulſum dicimus inter vehementem, ac debilem medium locum ſortitum eſſe. Quod ſi quis demum id quoq; cupit intelligere, quænam cauſæ facultatem, vel robuſtã, vel debilem efficiant, nec non quæ arteriam molliorem, vel duriorem reddant, huic ſatisfacit Galenus primo de Præſagijs ex pulſibus poſtremis capitibus, & nono qui primum docet cauſas præcedentes, quæ robur facultatis augent, eſſe duplices, nonnullas, quæ in ipſo ſunt corpore, nonnullas, quæ extrinſecus adueniunt. Priores internæ ſunt, gratia exempli, humores quidam ſemicocti, & crudi, qui cum concoquuntur, naturę impetu ad Criſim, i a, & ſimilia. Poſteriores externę ſunt, vt vinum, alimenta, moderatę exercitationes; adde non quæcunque intemperiem cordis, arteriarum, & corporis corrigunt, ſiue alimẽta, ſiue potiones, ſiue medicamenta fuerint. Contra verò facultatem diſſoluunt, inediæ, vigiliæ, ſolicitudines, mœrores, immodicæ vacuationes per aluum, vel per vrinas, vel vomitum, vel per vterum, vel profluuium ſanguinis, vehementes dolores, vel ſingulares ut quæ medici ſtomachicum affectum uocant, quæ ſincopem ſolent inducere. Quibus pariter licet adiungere omnia quæcunque cordis, vel arteriarum intemperiem efficiunt, ſiue illæ in corpore contineantur, vt ſunt ſucci, & partes ſolidæ, ſiue foris adueniant, quippe hæc omnia robur facultatis diſſoluunt, immo dicę hum. ctando, deſiccãdo, calefaciendo, refrigerando, digerendo. Cæterum, cauſæ præcedentes & externæ, quæ pulſum duriorem efficiunt, ſæpe explicantur a Galeno ſed loco notabili primo de differentijs Febrium, cap. 7. ad finem, qui in ſumma ita ſtatuit, pulſus fieri duros propter tres cauſas, aut congelationem, aut tenſionem, aut ſiccitatem. Congelationem ex inſigni frigiditate ortum habere. Tenſionem fieri ex inflammationibus; & tumoribus duris, & neruorum diſpoſitionibus quæ inflammationibus reſpondeant. Siccitatem oriri ex ijs omnibus, quæcunque ſolidas animalis partes vniuerſaliter exſiccant, qualia ſunt diuturnæ vacuationes, quæ vel ex ventris profluuio, uel inteſtinorum leuitate, vel diſenteria, vel diuturnis vomitionibus, uel tali aliqua alia cauſa proueniant. Præterea fames longi temporis, Febres ardentes diuturnæ, Febres Hecticæ, & cætera omnia, quæ habent eandem rationem. Ex quibus quidem tribus cauſis congelatione, tenſione, ſiccitate, idem Galenus docet, non ſolum pulſus, ſed etiam in vniuerſum omnem duritiem prouenire in quinto de ſimplicibus med. 4. Altera autem parte mollem arteriam reddunt alimenta humida, balnea frequentiora, ſomni multi, ac diuturni, vitæ ratio mollior, & voluptuoſa, quæ naturæ terminos non egrediuntur. Præter naturam verò mollitiem afferunt cõtra, lethargus, aqua inter cutem, & ſi quæ alia ſunt, quæ tunicas arteriarum imbuant longa humiditate, ac præſertim pituitoſa, de quibus Galenus copioſè verba facit toto 4. libro de præſagijs ex pulſibus.

Atque hæc de præſagio
ex quinque primis generibus
pulſuum pro inſtituti ratione in præſentia
ſint ſatis.

Exercitationis pulſuum modus.

ABſoluta tractatione de pulſibus ſtatui demũ paucis verbis quædam colligere, & verbis explicare, quo deinceps poſſitis in tangendis, & dignoſcendis pulſibus ipſi vos exercere, & ad vſum reuocare quæcunque hactenus a nobis tradita ſunt. Si quidem certiſſimum eſt, ſine huiuſmodi exercitatione ex ſola librorum, aut præceptorum inſtitutione, neminem poſſe hanc non minus præclaram, quam difficilem diſciplinam ſibi comparare. In qua quidem exercitatione non paucos dies, menſes, & annos, ſed toto vitæ tempore oportet vos diligenter verſari, ſi modo velitis in veros, & præclaros medicos euadere. Nam ſi figuli, & pictores (quæ ſunt Galeni exempla principio libri de dignoſcendis pulſibus.) tametſi artis materiam in promptu habeant, plurimos annos laborant, vt accuratè artem ſuam calleant, quantum temporis, & laboris medicum impendere neceſſe eſt, cui non ſicuti figulo ſola figura, aut ſicut pictori ſoli colores, ſed uno tempore tot arteriæ affectus attendendi, & obſeruãdi ſunt, quot iam ſunt expoſiti. ſed eſt, vt vnuſquiſque ſe ipſum conſoletur exemplo Galeni, qui etſi quam primum cœpit medicis operam dare, ſine intermiſſione huic arti de pulſibus omne ſtudium adhibuit, tamen teſtatur ſe non niſi poſt plurimos, ſummoſque labores, ac ſenem, exactam, atque abſolutam pulſuum cognitionem conſequi potuiſſe; qui propterea concludit ſe libros ſuos de pulſibus non illis ſcripſiſſe, qui ſtolido ſunt ingenio, vel immenſa diuitiarum, & voluptatum ſiti premantur, ſed ingenioſis, & ſtudioſis, qui non aliud, quam veritatis cognitionem, ac ueram ſapientiã appetunt, & inquirunt.

Cæterum, etſi pluribus ſenſibus pulſuum notitia poteſt haberi: ſi quidem, vt refert Galenus ex Archigene primo de dignoſcendis pulſibus capit. 2. nemo eſt, qui in corporibus gracilibus, & partibus minimè carnoſis non poſſit aperttiſſimè oculis videre arterias moueri, diſtendi, & contrahi, nihilominus propter plurimas euidentiſſimas rationes tam certum, quàm certiſſimum eſſe debet, totam huiuſmodi cognitionẽ vni potiſſimum ſenſui tactus tribuendam eſſe. Quam obrem prætermiſſa uiſione, de ijs tantummodo noſtrum propoſitum eſt apud vos ſermonẽ habere, quæ maiore notatione, & obſeruatione digna videntur, quo poſſitis cum ratione pulſuum tactu verſari. Hanc porrò totam tractationem commode mihi videor in duas partes poſſe diſtribuere, alteram, quæ ad arterias tangendas, alteram, quę ad medicum tangentem pertinet.

Ac primo quidem ſciendum eſt, motum arteriarum minimè æqualiter in omnibus corporis partibus, ſed in ijs, quę carnę priuatę ſunt, manifeſtius, in carnoſis autem obſcurius perſentiri. Quare, prętermiſſis prioribus, vt quę nullum vſum poſſent afferre, inter eas, quę facilius, & clarius tangi, atque obſeruari poſſunt, primo loco numerantur arterię temporum, ac pedum ſecundum plantas, & manuum in carpo, quę omnes illuſtres plenè motus habent.

Secũdo autem loco ſunt arterię capitis poſt aures, & quę internam brachij regionem occupant, quę quidem etſi minus quam priores, tamen non obſcurè pulſant. At verò inter omnes arterias humani corporis ita habendum eſt, eas, quę in carpo manuum ſitę ſunt, principem certe locum obtinere, adeo vt nulla alia arteria, nulla in parte, neque promptius, neque honeſtius, neque commodius tangi a medico poſſit. Si quidem huiuſmodi arteriæ primum nobis ſeſe offerunt apertiſſime, quod locus omni propemodum carne vacat.

Deinde honeſtati conueniunt, quod earum gratia nullam corporis partem detegere neceſſe ſit. Poſtremò inſignem prę cęteris commoditatem, & vtilitatẽ afferunt,

afferunt, quod illæ in rectum ductæ ſint, minime obliquæ, id quod non parum ad exactam pulſuum notitiam confert. Etenim ſi arteriæ obliquæ fuerint, hac ipſa ratione, quod inæqualem ſedem obtineant, pulſum quoque inæqualem reddere poſſunt. Hæc a Galeno tradita ſunt principio libri de Pulſib. ad Tyrones. Itaque arteriæ in carpo maxime omnium medico tangendæ ſunt. Quod ſi æger vobis ſeſe offerat, cui vel deficiente, vel altera laborante manu, vel quod ita comparatũ ſit, vt hoc loco nullus arteriarum pulſus ſentiatur, (quod nonnunquam cõtingit) vel in temporibus, vel poſt aures, vel quæ in primis videtur Galeni ſententia tertio de adminiſtrationibus Anatomicis cap. vltimo in tarſo vobis licebit arteriam tangere; ſic enim ille ſcribit; Carnoſis nuſquam in crure pulſus apparet, niſi in tarſo directe ad ſecũdum digitum poſt maximum. Tangimus itaque ſubinde arteriam inibi ſitam, cum eam, quæ brachiali ſubeſt, attingere non poſſumus. Quatenus autem ad alterum caput, nempe ad mediũ pertinet, primum, vt illius manus ſit tẽperata, mollis, minimè dura, & calloſa, vno verbo, vt eximio, atque optimo ſenſu prædita ſit, neceſſe eſt. Deinde tribus ſũmis digitis arteria attingenda, & contrectanda eſt. nõ quidem extrema digitorum parte, quæ vnguibus proxima eſt, ſed ipſa poſtrema digitorum pulpa, cui quidem parti inter cæteras omnes humani corporis partes ſenſus exquiſitiſſimus a natura tributus eſt.

Præterea manus ægroti nec ſublata, nec depreſſa, néc prona in volam, nec reſupina, ſed omni motu voluntario libera ſit, & ſoluta, atque naturalem ſitum retineat, qui quidem talis eſt, vt digiti manus, neque in pugnum nimis cõtrahantur, neque in palmam nimis diſtendantur, ſed modicè maneant inflexi. & quo ſitu credemus homines ſanos dormientes manum, & digitos continere. Cæterum appoſitiones, vel applicationes manus medicæ ad tangendos pulſus quas ἐπιβολὴ χειρὸς vocant, ſunt in triplici differentia; primo de dignoſcendis pulſibus cap. 7. Comprimens, ſuſpenſa, media. Applicatio manus comprimens, quam nonnulli violentam nominant. fit. cum digitis noſtris arteria premitur. Suſpenſa ea dicitur cum ſuperficiem tantum arteriæ veluti ſuſpenſis digitis, ac leuiter tangimus, nihil deprimimus. Media verò ea eſt, quæ quomodo arteriam deprimit, ſed non ita validè, vt in prima fieri diximus. Quæ quidem tres differentiæ, ac variæ rationes tangendi arteriam in tota hac diſciplina de pulſibus, varios, & vtiliſſimos præſtant vſus, de quibus nos quidem ſupra nonnulla diximus, ſed multo plura a Galeno tradita ſunt, de quibus non licet in præſentia longius agere. Poſtremo autem loco mihi libet id repetere, quod principio diximus, neminem poſſe exactam pulſuum cognitionem conſequi, niſi diligenter, ac longiſſimo tempore in eorum contrectatione, atque obſeruatione ſe exerceat. Qua quidem exercitatione vtendum eſt tangendis arterijs non ſolum ægrorum hominum, ſed etiam ſanorum, qui vt diximus, tanquam norma, & regula ad cognoſcendos pulſus præter naturam conſtitutæ ſunt. Quandoquidem ſi ex vna parte memoria teneatis quæcunque de hoc argumento a nobis ſummatim, a Galeno diffuſe tradita ſunt, ex altera ſi vos ipſos commodè veſtro exercere, nihil dubito, quin ſicuti Galenus de ſe ipſo teſtatur, vos quoque tandem veſtrorum laborum ampliſſimum fructum ſitis percepturi.

Finis Libri Quinti.

ALE-

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI,

MEDICINAE PROFESSORIS EXCELLENTISSIMI.

LIBER SEXTVS.

DE VRINIS TRACTATVS.

INTER omnes Medicinæ Tractatos, eũ, qui de Vrina agit eſſe nobiliſſimum, & præſtantiſſimum, vel ex eo colligere licet, quòd nemo propemodum ſit vel ex veteribus, vel ex recentioribus Medicis, qui non voluerit in hoc argumẽto verſari. Propoſitum autem meum eſt conficere huiuſmodi tractationem non accuratè, & integrè, quia non niſi longiſſimo tempore fieri poſſet, ſed ſummatim, & quam breuiſſimè, qui in tanto Auctorum numero id ſaltè contendam, vt ipſa res tractata quantum per me fieri poteſt, facilior, clarior, atque illuſtrior reddatur, & vos accedentes ad praxim, poſſitis quandam vrinarum cognitionem habere, atque ad medicos vſus, de quibus poſterius ſermonem habebimus, accõmodare, donec prouectiores in arte facti, poſſitis demum veſtro Marte omnia exactius intelligere. Itaque non longè recedentes ab ea methodo, quam publicè explicandis ſingulis morbis conſueuimus obſeruare, hanc totam tractationem diuidamus in quatuor partes, in quarum prima de generatione, & eſſentia vrinæ, in ſecunda de illius differentijs, in tertia de Cauſis ſingularum differentiarum, in poſtrema de prædictionibus ſermonem habebimus.

2.

CAPVT I.

De Generatione, & Eſſentia Vrinæ.

AT quantum attinet ad primam, etſi de natura, & generatione vrinæ variæ ſint Medicorum opiniones, tamen videntur omnes in eo conuenire, vrinam inter excrementa reponendam eſſe; Id quod eo potiſſimum argumento fit manifeſtum, quod tanquam res inutilis, & inepta ad nutritionem ex noſtro corpore quotidie, & frequenter excernatur. At vero cuiuſnam partis, & coctionis ſit excrementum, non itidem conſtat inter omnes. Quamobrem vt iuniores facilius, & melius intelligãt, mihi liceat nonnulla paulo altius repetere. Cum hominibus propter innatum eorum calorem quædam ſubſtantiæ portio aſſiduè, & quotidiè effluat, ad eorum ſuſtentationem neceſſe fuit naturæ huiuſmodi iacturam reparare, quod alia nulla ratione fieri potuit, quam opera cibi, & potionis, vt eleganter ſcribit Galenus libro de tuenda valetudine in primo. Cæterum, quod ſingulis particulis noſtri corporis deſtuit, tale natura eſt qualis ipſa eſt particula, nihil autẽ eorum, quæ comeduntur, & quæ bibuntur illi prorſus eſt ſimile, hinc neceſſariũ fuit naturæ ſingula alimenta, & potiones, alterare, mutare, & quam maximè fieri poteſt corpori nutriendo, & reſtituendo ſimilia reddere. Huiuſmodi autem cibi, & potus alteratio, & cõmutatio, quam variam, & multiplicem eſſe oportuit, à medicis concoctio dicitur, ita definiente Galeno 3. de nat. fac. c. 4. & 7. cõctionem eſſe alterationem alimentorum in propriam, & conuenientem qualitatem eius quod nutritur. Sed quia neq; id fieri potuit, vt alimenta, & potiones omni ex parte coquerentur, & corpori aſſimilarentur hinc neceſſariò excrementorum generatio ſecuta eſt, quæ quidem excrementa, tanquam inutilia, & ſuperuacanea, ne retenta in corpore aliquam moleſtiam, vel periculũ adferant, natura quędam inſtrumenta inſtituit, iiſque facultates quaſdam inſeruit, quibus inſtructa, quædam ad ſe traherent, quędam alijs tranſmitterent, & quædam demum expellerent. Res autem ita ſe habet. Alimenta poſtquam in ventriculum ingeſta ſunt, à proprio illius calore alterantur, & mutantur in quandam ſubſtantiam liquidã, & candidam, cremori ptiſanæ hordeaceæ quodammodo ſimilem, quam Græci χυλὸν appellant, quæ prima eſt concoctio. Facta hac alteratione, ventriculus cõgruam huius ſucci partem retinet, ſibi ipſi apponit, & aſſimilat, atque eo verè nutritur vt apertiſſimè docet Galenus 3. de nat. fac. c. 7 & 13. Etſi nonnulli aliter ſentiant, quos in præſentia nil moror. Reliquam tanquã onus inutile, ac nullius vſus ſibi futuram ad inteſtina deponit; In quo quidem loco cum omnia adhuc ſint confuſa, pars inutilis, & quæ nullam concoctionẽ poteſt recipere, diſcernitur, & ſegregatur, quæ ſunt in primis craſſiora excrementa, quæ quotidie per aluum deijciuntur. Altera autem pars vtilis per quaſdam venulas, quæ meſeraicæ dicuntur, ad ipſum iecur deferuntur, in quo tanquam propria ſede facultatis naturalis illa poſtremum quendam ornatum, & formam ſanguinis aſſequitur, quæ ſecunda concoctio dicitur. Hic

porro ſanguis in iecore elaboratus, ad gibboſas illius partes aſcendit, ac per uenam longe maximam quam Cauam uocant, ueluti per quendam aquæ ductum in dextrum, ac ſiniſtrum cordis ventriculum deſertur. Ac poſtremo per uenas propemodum infinitas ad ſingulas corporis partes diſtribuitur, & quod in ipſo ſingulis partibus familiare, & accommodatū eſt, illud ſibi attrahunt, aſsimilant, apponunt, quæ tertia concoctio dicitur. Quoniam uero, neque alimenta in uentriculo, neque chilus in iecore, neque ſanguis in ſingulis partibus ita poſſunt a natura concoqui, & ſuperari, quin aliqua ſemper remaneant, quæ ad huiuſmodi coctiones inepta ſunt; hinc fit, ut ſingulæ conctiones uarijs non careant excrementis, de quibus quidem, atque inſtrumentis ad illa accommodatis ſi quis plura cupit intelligere, is uideat Galenum in omnibus libris de fac. nat. 1. de tuen. ual. cap. 2. 4. de uſu partium a primo cap. uſque ad ſept. & toto lib. 5. in quibus tractantur accuratiſsime quæcunque ad omnem coctionem, & ad omnia corporis excrementa pertinêt. Quo loco obiter Actuarius notandus eſt inconſtantiæ, & erroris, qui lib. de different. Vrin. c. 5. docet quartuor eſse generales concoctiones; prima in uentriculo, ſecunda in uenis metaraicis, & iecoris parte caua; tertia in gibba parte hepatis, & venis quæ hinc proficiſcuntur; quarta in poſtremis corporis partibus. In primo autem lib. de cauſis Vrinarum cap. 2. tres tantum commemorat, prima ventriculi, ſecunda in cauis hepatis partibus, tertia, quæ in venarum, genere perficitur. in qua re ille recedit a doctrina Galeni, qui apertiſſime tres tantum coctiones agnoſcit, ſi quidem certum eſt, quam præterea Actuarius exeogitauit coctionem venarum, ad communem iecoris coctionem plane referendam eſſe. Cum igitur apud Galenum tres tantummodo generales coctiones ſint, atque in ſingulis varia generentur excrementa, vrina conſenſu omnium quodam ſit noſtri corporis excrementum, dubiū eſt, quomodo illud fiat, & cuiuſnam coctionis excrementum ſtatuendum ſit. Montanus Veronenſis lib. de vrinis cap. 1. cenſuit vrinam renum excrementū eſſe, qui ſcribit renes ſubtiliorem partem ſanguinis, quam ſuccoſitatem vocat attrahere, concoquere, ac demum, quod ſupereſt ad veſicam deponere. In qua eadem opinione Galenus 2. de nat. fac. cap. 17. 5. de vſu partium. 5. ſcribit fuiſſe Lycum Macedonem Veterem medicum.

Quæ quidem opinio eſt perſpicue falſa, & refutata ſummo irridetur a Galeno. Etſi vero id veriſimile eſt, omnes particulas noſtri corporis, quæ nutriuntur, aliquod excrementum creare, tamen ſolos renes, corpora tam exigua tantam excrementi copiam habere, nec confeſſum eſt, nec rationi conſentaneum. Quod quidem Gal. explicat exemplo pulmonum; atque aliorum maiorum viſcerum, quæ longe minorem excrementi copiam gignunt, alijſque euidentibus rationibus ita aperte confirmat, vt ſuperuacaneum ſit ea longius referre. Mercurialis lib. 1. cap. 2. de excrementis, docet vrinam nihil aliud eſſe, quam materiam potulentam, quæ in iecore aut vaſis a calore naturali aut præter naturali alteratur, a renibus attrahitur, demumque in veſicam reponitur. Quam ſententiam ijs propemodum rationibus conatur confirmare, quod animalia quæcunque vel nihil vel parum bibant careant veſica? Secundo quod animalia, quę multum bibunt, multam quoque vrinam reddant, Tertio, quod ex præceptis medicorum, quātitas vrinæ potioni aſſumptæ debeat reſpondere? Quarto quod in ſuppreſſione vrinæ Medici potum interdicunt, idque ne vrinæ quātitas augeatur, Quinto, quod aquæ thermales tales minguntur, quales aſſumuntur, quod argumento eſſe poteſt, huiuſmodi potum in iecore, & venis nullam mutationem ſuſcipere. Sexto quibus demum nonnullas auctoritates attingit Hippocrat. Gal. Platonis in quibus referendis nolo tempus perdere cum liceat omnia apud ipſum videre. Ceterum quia mihi non eſt propoſitum multas aliorum hic de re opiniones referre, & conſultare, illud vnum dico, rationes, & auctoritates Mercurialis id plane demonſtrare, vrinam magna ex parte ex materia potulenta ſuppedi tari, eas vero, vt ſentio, non itidem concludere ex ſola, atque vnica materia potulentā vrinas conſlare. Namque fœtus in vtero nihil potat, mingit tamen per vrachū. 2. nonnulla animalia nihil bibunt, nihilominus mingunt, vt cuniculi. 3. Sic homines multo copioſius mingunt hyeme, quam æſtate, cum tamen tunc minus ſoleant potare, 4. Celebre ac certum eſt iam circiter annos 30. in hac Academia fuiſse Tullium Chriſogonum Dalmatham, Iuris ſtudioſum, qui nihil prorſus bibebat, neque vini, neque aquæ, neque alicuius rei humidioris, nihilominus mingebat, & ſatis copioſe, 5. Sit altera ex parte multa ſunt animantia exempli gratia aues quæ bibunt, & nihil mingunt.

Quamobrem hac in re ego ſentio ita habendum eſſe, vrinam non ſolum ex materia potulenta, ſed etiam in vniuerſum ex omni materia fieri quæcumque poteſt liqueſcere, atque vrinæ formam recipere. Ea vere multiplex eſſe poteſt. Ac primo ſerum quattuor humorum, qui continentur in venis, adeo vt Galenus dixerit quarto aphor. 2. vrinas purgare totius corporis ſeroſam humiditatē. Immo vero 3. epid. ſect. 1. ægroto. 2. definierit de ſententia Hippocrat. vrinam nihil aliud eſſe, quam ſerum humorum in venis contentorum. Secundo, ſunt ſinguli humores, quos medici docent, & exempla confirmant, & ſeparatim, & coniunctim per vrinas purgari ſæpenumero. Poſtremo eſt caro adeps, & ſi quæ ſunt aliæ noſtri corporis partes, quæ poſſunt liquari, & in vrinam conuerti. Vnde ſunt vrinæ Melancholicæ, pituitoſæ, biliofæ, ſanguineæ, oleoſæ, pingues, purulentæ, ut poſterius videbitis, pro varia materia, quæ illis permiſcetur, & per hanc viam purgatur.

Cum igitur urina ex uaria, & multiplici cōſtet materia, id reſtat, ut paucis verbis intelligatis illius generationem, quæ apud Hippocrat. & Galen. eiuſmodi: Nam quod attinet ad potionem, ex qua certum eſt maiori ex parte fieri urinam, cum, ſicuti eleganter ſcribit Galenus 4. de uſu part. cap. 5. uel difficile, uel nulla ratione fieri potuiſset, ut chilus ex alimento in uentriculo factus commode deduceretur, & penetraret ad uenas iecoris, quæ, & copioſa humiditas, tamquam uehiculum illi fuiſſet permixta. Potio hunc tam præclarum, & neceſſarium vſum præſtat, vt propterea Hippoc. poſtremis verbis libri de alimentis huiuſmodi humidum vocauerit ὄχημα τροφῆς, ideſt vehiculum nutrimenti, qui ita ſimul cum appellatione vſum quoque illius voluit oſtendere. At vero poſtquam hæc humiditas, & aquea materia ſuo officio perfuncta eſt, vt chilus ad iecur, & vſque ad venam cauam penetrauerit, nec præterea alium vſum poſſit præſtare, tamquā onus inutile venis futura, non debuit amplius manere in corpore, quandoquidem chilus in iecore elaboratus beneficio veſiculæ fellis, ac lienis duplici bile expurgatus, atque in vena caua formam ſanguinis conſecutus non amplius huiuſmodi vehiculo indiget, partim quod per ampliores vias deinceps deducendus ſit, partim quod a calore primo iecoris deinde cordis, qui multo eſt vehementior, magis fluxilis natura ſit redditus.

Quam ob rem renes a natura ſunt inſtituti vtriq; ipſi venæ cauæ adiacentes, quæ quidem per quaſdam venas, quas emulgentes vocant, illud aqueum, & ſeroſum excrementum attraherent, ac demum per alia vaſa, quæ vrentes dicuntur, in veſicam vrinariam deponerent. Quatenus autem ad reliquas vrinæ materias pertinet, de quibus paulo ante diximus, equidem puto ex ijs quoque vrinam fieri, & augeri, quintieſcunque, vel vna, vel altera, vel omnes poſſunt in corpore liqueſcere, & ſeroſam naturam acquirere,

quæ

Digitized by Google

quæ deinceps eadem ratione a renibus attrahuntur, & in veſicam deijciuntur. Atque hęc de materia, & generatione urinæ pro inſtituto noſtro nobis in præſentia ſint ſatis.

CAPVT II.

De Differentijs Vrinarum.

HAe cum propemodum infinitæ ſoleant a varijs Auctoribus adferri, nobis ſtatutum eſt nonnullas tantum colligere, quæ videntur maioris momenti, ac magis ad inſtitutum noſtrum accommodatę. Cum igitur differentiæ rerum maxime propriæ a ſubſtantię rei diuiſæ accipiantur, aliæ vero ab accidenti aliquo, quam methodum Auctores paſſim, & inter cæteros Hippocrat. & Gal. diligenter ſecuti ſunt, colligendis differentijs febrium, & rerum omnium, quæ ad vſum artis Medicæ pertinent, mihi libet hac ipſa methodo vrinarum differentias inquirere. Itaque circa eas differentias potiſſimum verſabimur hoc tempore, quæ primo ex ſubſtantia, deinde ex accidentibus poſſunt haberi.

2. Et quoniam differentiæ ſumptæ ab accidentibus ſunt propemodum innumerabiles, quarum nonnulla ſunt ſubſtantiæ proximiora, & magis propria, nonnulla vero magis remota, atque extranea, nos paucis quibuſdam volumus eſſe contenti, quæ ex accidentibus ſubſtantiæ proximioribus, & magis proprijs accipiuntur, & omnino vtiliores videntur. Huiuſmodi autem differentiæ mea ſententia partim ex colore, partim ex contentis colligi poſſunt, cum cæteræ omnes longius a ſubſtantia videantur abeſſe, neque ad materiam inſtitutam tractandam pertinere. Quam ob rem hos circa illas differentias vrinæ præcipue verſabimur, quæ ab his tribus veluti fontibus eliciuntur. Quod quidem eo libentius facimus, quoniam Galenus in huiuſmodi contemplatione hæc ipſa tria capita ſibi ipſi cum primis videtur propoſuiſſe, qui hæc habet 4. de tuen. val. cap. 4. æſtimare præterea vrinæ tum conſiſtentiam, tum colorem oportebit, ſed nec ea, quę in ea pendent, aut reſident præ ermittere conuenit, ſed omnia perpendere. Quod igitur ad vrinæ ſubſtantiam pertinet, hinc tres principales accipiuntur differentiæ, vt colligitur ex Galeno 1. de Criſibus capit. 12. circa principium. Namque aliæ ſunt tenues, alię craſſæ, alię inter vtrumque extremum mediæ, & moderatæ. Tenues quidē ſunt vrinæ, quæ a mediocri recedunt craſſitudine, ac nondum liquoris, hoc eſt concoctę, & abſolutæ vrinæ ſubſtantiam ſunt adeptæ. Craſſæ autem ſunt iuſto craſſiores, & quæ ſupra modum in liquorē, & congruam vrinæ ſubſtantiam conuerſæ, & ſemper ſunt perturbatæ. Mediæ vero, ac moderatæ ſunt, quæ neque craſſę, neque tenues mediocrem quandam, & conuenientem vrinę formam, & ſubſtantiam ſunt aſſecutę, ac ſecundum naturam ſe habent. Quo loco notandum eſt, ad hanc differentiam tenuitatis, ac craſſitudinis alteram differentiam poſſe referri, quę apud complurimos ad perſpicuas, & perturbatas vrinas pertinet.

Nam quę ſunt vrinę tenues hę ſunt neceſſario perſpicuæ, quę autem ſunt craſſę, hæ neceſſario ſunt perturbatę, vt manifeſte colligitur ex Galeno loco proxime citato. 1. de Criſibus 12. quę quidem vrinę perturbatæ apud Galenum ſunt duplices 4. aph. com. 70. quippe nonnullę redduntur perturbatę, & tales longiore tempore manent, nonnullæ vero deinceps ſedimen craſſum deponunt, & clareſcunt. Etſi enim tres aliquando turbidarum vrinarum differentię ab eodem Galeno traditę ſint, ſciendum eſt, illum tunc tenues quoque urinas, quę puię minguntur quadam conſecutione doctrinę ſimul, & perturbatis confudiſſe, quę tamen circa ad perturbatas non videntur pertinere. Atque hactenus de differentijs vrinarum, quę a primo fonte nempe ſubſtantia earum generaliter conſtitui poſſunt. His ſecundo loco ſuccedunt differentię, quę ſumuntur ex colore; Quæ quidem etſi apud Actuarium, & cæteros Auctores plurimæ ſint, & propemodum infinitę, mihi videntur ſatis commode ad certum quendam ordinem, & numerum poſſe referri. Ne quis putet me in pręſentia naturam coloris eſſe exacte tractaturum; quod a meo inſtituto longiſſime abeſt, ſiquidem mihi ſtatutum eſt nullam colorū hiſtoriam, & quædam ſummatim vobis referre, quatenus poſſitis huiuſmodi vrinarum differentias intelligere.

Itaque ſciendum eſt, quod alioqui Ariſtoteli, & omnibus Philoſophis in confeſſo eſt, inter omnes colores duos, album, & nigrum, pręcipuum obtinere locum, atque ex ijs tanquam duobus extremis inter ſe commixtis cęteras omnes colorum differentias originem habere. Quę quidem tot, & tam varię exiſtunt, vt Plato dixerit in Timęo ſolum Deum illas exquiſite cognoſcere, & diſtinguere poſſe. Cęterum ex tot, & tam varijs colorum differentijs, nos Galeni exemplo, atque imitatione, primo de Criſibus 12. paucis quibuſdam contenti erimus, vt omnem confuſionem fugiamus, quas quidem putamus inſtituto noſtro, ſatisfacere poſſe. Illę vero ſunt ſex numero, quas totidem pręcipui colores conſtituunt, albus nimirum, pallidus, rufus, flauus, ruber, & niger, de quibus ſigillatim quidem, ſed breuiſſime dicendum eſt. Sed ante omnia illud eſt ſciendum, huiuſmodi colores magis, aut minus, vel ut vulgo dicitur, intenſe, aut remiſſe tales eſſe. Quos quidem ex Galeni obſeruatione, ac ſententia ita licet diſtinguere, vt qui intenſè tales ſunt, ſimpliciter proferantur; vrina alba, vrina pallida, qui remiſſe autem; non ſimpliciter, ſed adiecta particula ſeu prępoſitione, quę nonnunquam imminuendi vim habet, quę Gręci ὑπὸ Latinis ſub, dicitur, urina ſub alba, ſubpallida. Itaque urina alba illa eſt, quę aquę, Criſtalli, niui, uel alteri id genus albo colori ſimilis eſt. Vnde apud Actuarium; & alios ſcriptores huiuſmodi urinę aqueæ, nineæ, atque criſtallinæ dicuntur. Vrina autem ſubalba eſt, quæ ab hac intenſa, & exquiſita albedine parum recedit, quales urinas idem Actuarius lacteas, glaucas, & caropas uocat.

Quæ quidem nomina ego nihil moror, modo rem intelligamus, nempe urinas ſubalbas dici, quæ ad neſcio quem pallorem declinant, de quibus, & eorum natura, & differentijs Galenus diffuſe ſermonem habet 3. Epidem. ſect. 3. comment. 70. Galenus urinæ ſubalbæ colorem una uel altera ſimilitudine nobis demonſtrat, qui inquit huiuſmodi colorem ſimilem eſſe, uel uinis abunde tenuibus, & albis, uel aquæ, in quam parum oui, terræ cuiuſdam luteæ, uel bilis inijciatur. Siquidem talis urina tenuis, & alba, & aquea ratione permixta, ab intenſa, & exquiſita albedine nihil diſcedunt, & leuiſſimum quendam colorem pallidum præſeferunt. Si pauca grana hordei decoquantur, & parum bulliant in aqua, illa admodum apte eiuſmodi album colorem uidetur repræſentare. Secundo ſequitur urina pallida cuius imaginem refert aqua, in qua terra aliqua lutea, uel bilis copioſius permiſceatur ſuper pallida autem remiſſe talis eſt, magiſque ad album colorem uergit, qualem colorem palea, triticumque quodammodo ad album declinant, uidentur referre, unde nonnulli hanc urinam palearem uocant. Tertio ſuccedit urina rufa quam Gręci πυῤῥὶ uocant, fortaſſe, quod ignis flammam repręſentet, quam nonnulli auream appellant, quę auri colorem pręſeferat. Subrufa autem ſimilem ferre colorem, ſed remiſſiorem obtinet. Vnde quidem inter utramque hanc differentiam, quod vrina rufa colorem auri puri, ſubrufa autem colorem auri non puri uideatur repręſentare. Dicto ſuccedit uri-

na flaua, quem colorem aqua præ cæteris videtur indicare, in qua flores croci ſunt diſſoluti, vnde a nonnullis croceus dicitur. Sic vrina ſubflaua, & ſub crocea eſt, quæ non ita intenſe hunc eundem colorem ſortita eſt; Neque vero velim hic aliquem veſtrum perturbari quia difficile, aut non niſi longiore tempore, & obſeruatione, aut potius nulla ratione huiuſmodi vrinarum differentiæ a coloribus ſumptæ ita exacte cognoſci, & diſtingui poſſunt. Quod ſane veriſſimum eſt, ſiquidem illud vobis ſatis eſſe debet, ſi a colore albo ad alios progrediamur, pro maiori ab ipſo, ſed minori acceſſu, aut receſſu, reliquos colores, pallidū, inquam rufum. & flauum, nec non ſubpallidum, ſub rufum, & ſubflauum poſſe conſtitui. Quandoquidem cuique licet, hac veluti catena a colore albo ad pallidum, & ſubpallidum, a ſubpallido ad rufum, & ſub rufum a ſubrufo ad flauum, & ſubflauum colorem pertinere. In qua quidem vrinarum cognitione, tametſi non ita exquiſita, & omnibus numeris abſoluta, vnuſquiſque veſtrum nunc debet in præſentia acquieſcere, donec longiore vſu, ac bonorum Auctorum lectione pleniorem de iis quoque cognitionem conſequi poſſitis. Sed ſecundo, quæ reſtant, colorum differentias perſequamur. Vrina rufa, quam Græci *pyrron*, vocant, illa eſt, quæ colorem rubeum præſefert, qualis in malis quibuſdam craſſis, & aliis id genus fructibus reperitur. Qui quidem color, cum ſit multiplex, varias quoque huiuſmodi vrinarum differentias conſtituit. Auicenna hunc colorem triplicem facit; primo, rubeum clarum, qualis eſt color Roſarum vulgarium, quibus aromatarii vtuntur conficiendo oleo roſaceo, ſecundo, rubeum viuidum, qualis Corallorum eſſe videtur; Tertio rubeum obſcurum, qualis eſt color Roſarum, quæ Damaſcenæ dicuntur ex quibus Zuccharum Roſarum fieri conſueuit. Quam fortaſſe diſtinctionem Auicenna accepit a Galeno Comment. 3. in 1. prorrhetic. Comment. 25. qui tres itidem vrinarum rubeorū differentias ponit, rubras, impenſe rubras, & ſubrubras, quæ quidem ita ab illo diſponuntur, vt vrinæ impenſe rubræ, & ſubrubræ ſint veluti duo extrema, rubræ autem inter illa medium locum obtineant. De quibus longius agendum non eſt, quod exempla indicantia priores differentias rubri coloris apud Auicennam, poſteriores quoque apud Galenum ſatis poſſint indicare.

Poſtremo reſtat color niger, qui a nonnullis colore extincti carbonis ſolet circumſcribi. Sed equidem puto hunc quoque colorem pro maiori, vel minori nigritie varias quoque differentias continere, ſicuti de prioribus coloribus diximus. Hactenus de differentiis Vrinarum, quæ a ſecundo fonte nimirum a colore deſumuntur. Itaque remanent differentiæ, quæ accipiuntur a tertio fonte, nimirum, Contentis, quæ *periſis amena*, Græcis dicuntur, quo quidem nomine comprehendimus omnia, quæcumque vrinis permiſcentur, atque in illis conſpiciuntur. De huiuſmodi contentis, ac potiſſimum de ea parte, quæ reſidet in fundo vaſis, & *ypoſtaſis*, ſedimentum dicitur, medici cum alia multa, tum in primis quo diſputant. Alterum verum hypoſtaſis in vrinis ſanorum eadem ſit, quæ in vrinis ægrotorum. De quibus plerique præcipue, vt Turſianus olim, & proximo hoc tempore Altimarus peculiares, & longiſſimas diſputationes fecerunt, quas vnuſquiſque ſuo arbitratu videre poteſt. Ego vero cum nolim, vel iſtas, vel alias id genus, quæſtiones agitare, quæ a propoſito noſtro ſunt aliena, illud vnum dico, quatenus ad primam partem, me ſentire cum Galeno, hypoſtaſim, quæ re vera ſit hypoſtaſis, non in qua crudi humores deponantur, cuius pſeudo hypoſtaſis meminit Galenus primo de Elementis capitulo 2. primo de Criſibus, cap. 5. excrementum eſſe tertiæ coctionis ex illa ſanguinis parte genitum, quæ in ſubſtantiam, & nutritionem membrorum conuerti non potuit. Quæ doctrina manifeſte colligitur ex Galeno 1. prognoſt. Comment. vlt. 1. de different. Febr. cap. 6. 3. de Præſag. ex pulſibus. cap. 7. Quatenus autem pertinet ad alterum (quicquid alii ſentiat) equidem puto vtramque hypoſtaſim tam in ſanis, quam in ægris vnam, & eandem eſſe, eoque tantum differre inter ſe, quod hypoſtaſis ſanorum ex puriore, & probiore ſanguine generetur, qualis maxime ad nutrienda ſana membra neceſſario requiritur. hypoſtaſes vero ægrotum ex impuriore, & improbiore ſanguine originem habeant, qualem veriſimile eſt, vel magis neceſſarium in ægrotis reperiri. Quæ doctrina colligitur ex Galeno 3. Progno. Comment. 31. primo de different. febr. capit. 6. vbi de Sedimento in vrinis generato multa docet. Atque illud potiſſimum varium eſſe, quod ex humoribus ſecundum naturam vel præter naturam decidat, vel originem habeant. Sed ad contentorum differentias accedamus, quæ quidem, etſi a plurimis variæ plurimæque ad. ferantur, illæ noſtro inſtituto erunt ſatis, quæ credentur maioris momenti, & ſunt huiuſmodi. Primo a loco, ſeu ſitu, in quo contenta continentur, qui potiſſimum triplex eſt, vt docet Galenus 3. Progn. oſt. Comment. 36. Nam quæcumque in vrina continentur, vel in ſuperiore, vel in inferiore, vel in media vaſis parte conſiſtunt, quæ etiam varia nomina ſortita ſunt. Quæ vero in ſuperficie eſt Græcis *enaiorema* Lat. ſuſpenſum, quæ in fundo Græ. *ypoſtaſis* Lat. Sedimentum dicitur. Tametſi Hippocrat. quod notat Galenus 3 Progn. Comment. 29. & 36. 3. Epidem. Sect. 2. Comment. 4. nubeculæ nomen non ſolum ad contentum ſuperioris partis, ſed etiam ad ſuſpenſum partis mediæ accommodare conſueuit. Secundo ſunt differentiæ a ſubſtantia, ſeu materia, quæ in vrina continetur, ſiquidem non ſolum nubecula, ſuſpenſio, & hypoſtaſis, ſed & alia multa nonnunquam in vrinis ſolent apparere, capillamenta, furfuracea, lapilli, arenulæ, pus, ſanies, grumi, ſanguis, lumbrici, & forte id genus alia. Tertio a quantitate, ſeu modo, quæcunque enim continentur in vrina, vel ſunt magna, & copioſa, vel parua, & modica. Quarto ſunt differentiæ a forma, ſeu figura, quam contenta obtinent. Namque nubecula, ſuſpenſio, hypoſtaſis, ſunt craſſæ, vel tenues, diuulſæ, vel vnitæ, rotundæ, oblongæ, piramidales, vel alia forma præditæ, demum æquales, vel inæquales, quod quidem æqualitatis nomen, vel inæqualitatis ego interpretor (quicquid alii velint) non ratione temporis, quod hodie, cras, & perpetuo eadem ſint, vel diuerſa, ſed ratione ipſorum contentorum, quæ inter ſe plana ſint, & æqualia, ſicuti etiam dicimus æqualem, vel inæqualem, minime habita ratione temporis, ſed ſitarum partium.

Quando enim via tota plana eſt, tunc æqualis dicitur, quando autē habet alias partes aſcendentes, alias deſcendētes, inæqualis, vt ſcribit Galenus in 3. Com. de offic. Medici, cap. 21. Vnde contenta in vrinis dicuntur æqualia, quando plana ſunt, nec variam partium ſitum, aut continuationem obtinent; ſicuti contra, inæqualia, quando plana non ſunt, ſed varie eorū partes vario ſitu continentur. Quinto ſunt differentiæ a colore, qui quidem, mea ſententia, poteſt eſſe multiplex, immo verò quilibet ex iis, de quibus ſupra diximus, tametſi experientia demonſtret, tres præcipue, album, rubrum, & nigrum, modo album, modo vnum in contentis apparere, ad eos ut cæteri omnes facile ad illos poſſint referri.

Poſtremo ſunt differentiæ a tempore; Contenta enim quædam cito, quædam tarde apparent, quædam ſingulis diebus, & omni tēpore ſubſiſtentia ſimilia ſunt, quædam indices aliquot mutationes faciunt. Actuarius, & alii quidam, alia inter contenta cōmemorant, quæ ab illis coronæ, bullæ, ſpumæ, & forte aliis nominibus donantur, de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere, quod iſta omnia, ſi diligenter

col-

conſiderentur, ex dictis facile poſſint intelligi. Hæc de Vrinarum differentijs ſatis.

CAPVT III.

De Cauſis Differentiarum Vrinarum.

Tertium ſequitur caput de cauſis vrinarum, de quibus cum multa dici poſſint, nos circa illa tantummodo verſabimur, quæ nobis videbuntur vtiliora, ac magis ad noſtrum inſtitutum pertinere, ſicuti hactenus de duobus prioribus capitibus factum eſt. Quoniam vero Medici Vrinas contemplantur, atque earum cauſas inquirunt, vt poſſint affectus præter naturam intelligere, & curare, ex doctrina Gal. 3. de Symptom. cauſis. primus ſi quis primum intelligat, ex quibus cauſis Vrinæ per ſanitatem efficiantur, is facile quoque morboſarum vrinarum cauſas poterit intelligere. Itaque tres uidentur præcipue cauſæ generationis Vrinæ. Prima materia, quam ſtatuimus eſſe potiones, & humores, & carnē, & adipem, & ſi quod aliud eſt, quod poſſit liqueſcere, & in vrinam conuerti. Secunda efficiens, quæ non alia eſt, quā facultas naturalis, atque ea potiſſimum, quæ concoctioni, & generationi ſanguinis dicata eſt. Tertia inſtrumentaria, omnes ſunt illæ partes, uenæ in primis, renes, vrinarij meatus, & veſica, quæ ad efficiendum, & purgandum huiuſmodi excrementa ſunt a natura inſtituta. Hinc facile eſt vrinarum cauſas præter naturam colligere. namque ſi tres propoſitæ cauſę conueniunt, ac ſecundum naturam ſe habent naturalis, atque optima redditur vrina, ita ſi vrina deſtinat a ſtatu naturali, vt id fiat, vel propter unam, vel propter plures ex prædictis cauſis, quæ propriam naturam non ſeruant, neceſſarium eſt. Sed nos ſingulas differentias conſideremus, ac primum cauſis tenuium, ac craſſarum vrinarum inquiramus, quæ a ſubſtantia accipiuntur, & primum locum ſibi uendicant. Prætermiſſis vero opinionibus ego quidem puto ad mentem Galeni vrinas tenues reddi propter vnam vel alteram, vel omnes cauſas, ex quibus modo diximus naturalium vrinarū generationem conſtare. Ac primo vitio facultatis alteratricis, quotieſcunque illa a congrua coctione deficit. Cum enim coctione ſemper Craſſiora reddantur (quod in publ. lect. Cum Ariſtotele, & Galeno ſatis demonſtrauimus) facile eſt intellegere, quomodo ex debili, & imperfecta coctione vrinæ tenues reddantur. Quamobrem, & quas ijs cauſas facultas alteratrix potiſſimum in iecore, & venis a proba concoctione deficiat, alio loco declaratum eſt. Secundo, vrinæ tenues fiunt vicio materiæ, vt ſi quis exempli gratia, copioſiorem aquam potauit, quod manifeſte videamus ijs vſu euenire, qui, aquas thermales accipiunt, in quibus vrinæ, plane tenues, & omni ex parte aqueę ſimiliter reddi conſueuerunt, quod propter celerem tranſitum minime poſſunt alterari. Tertio vrinæ quoque tenues redduntur uicio inſtrumētorum, ſi illa fuerint vel obſtructa, vel aliter male affecta, adeo, vt non niſi, quod tenue eſt, per ea permeare poſſit.

Ad quem modum ſcribit Galenus, 6. de locis affect. capitulo 2. in nephriticis ab initio aquoſas admodum, puraſque vrinas reddi, quod tunc renes a lapide ſint obſtructi; ſequentibus autem diebus, poſtquam obſtructio aliqua ex parte ablata eſt, vrinæ craſſiores fiunt, quotieſcunque huic aquoſo excremento alij, ac precipue crudi humores permiſcentur. Quod quidem multis rationibus fieri poteſt de quibus longius agendum non eſt. Quoniam vero diximus ad has differentias tenuitatis, & craſſitudinis alterum manifeſtum (turbationis) obſcuritatis, & perſpicuitas, poſſe referri. Sciendum eſt, ex Galeno 4. Aphor. Comment. 70. vrinas perturbatas reddi, quod multi craſſi humores in venis a calore agitantur ſiquidem hinc fit vt multi ſucci & craſſi humores, per vrinę ſubſtantiam miſceantur, & diſpergantur, ex quo illa perturbata redditur.

Quod quidem nulli mirum debet videri, cum huiuſmodi humorum agitatio, & poſtquam vrinæ mictæ ſunt, etiam perſeueret, ſicuti ipſa quoque vrina ex noſtro corpore exiens, quandam caliditatem per aliquod temporis ſpatium ſeruare conſueuit. Si quis autem cupiat magis aperte intelligere, quidnam Galenus per huiuſmodi humorum agitationem intelligat, is ſciat, illum nihil aliud, quam concoctionem intelligere, quod manifeſte declarat 4. de tuen. valet. 3. vbi hæc habet. Quod ſi perturbata ſit vrina, qualis iumentorum viſitur crudis humoribus indicat venas refertas eſſe, non tamen ceſſare naturam, ſed eos ualenter concoquere ſtudet. Quam eandem ſententiam licet colligere in primo Proret. Comment. 28 nec non 3. in primo Prior. Comment. 20. quo loco notandus eſt, error uulgarium medicorum, qui ubicunque uident urinas perturbatas, ſtatim pronunciant febrem, uel morbum eſſe malignum, cum tamen Galenus id tantum aperte nos doceat, huiuſmodi urinarum turbationem non aliter fieri, neque aliud quam craſſorum, & uiſcidorum humorum agitationem, & concoctionem prætendere: Cauſæ autem propter quas urinæ uel turbatæ minguntur, ſed paulo poſt reſident, uel turbatæ longo tempore, aut ſemper manent, quæ duæ turbatarum urinarum differentiæ a nobis conſtitutæ, præclare explicantur a Galeno primo de Criſibus capit. 12. qui docet pro maiore, uel minore humorum agitatione, ac materiæ concoctione alterutrum contingere. Namque ſi pugna inter naturam, & humores eſt, propemodum par, ut neque natura ab humoribus, neque humores, a natura ſuperentur, adeo, ut partes urinæ craſſiores a tenuibus nequeant ſuperari, tunc perſeuerante adhuc, & uigente in humoribus huiuſmodi agitatione, & perturbatione, urinæ non ſolum perturbatæ minguntur, ſed etiam turbatæ neceſſario remanent. At uero, ſi natura ita cum humoribus pugnet, ut illos incipiat expugnare, adeo, ut craſſorum a tenuibus, bonorum a malis ſecretionem, ac manifeſtam coctionem incipiat moliri, tunc mitti iam remanente agitatione urinæ turbatæ quidem minguntur, ſed paulo poſt reſident. Verba Galeni ſunt huiuſmodi: Quæ non urinæ ſtatim ſubſident, parum adhuc inæqualis perturbationis remanſiſſe ſignificant. Quæ uero ſemper ſimiles manent, uigere adhuc perturbationem in ſanguine demonſtrant. Ex quo idem docet alteram urinam, quæ turbata mingitur, confeſtim uero ſubſiſtentiam oſtendit ceteris eſſe meliorem, ac indicare morbum non multo poſt concoctum iri, Alteram autem, quæ turbata mingitur, & turbata permanet, eſſe minus bonam, quippe quæ longiore tempore, & uirtute robuſta ad concoctionem indigeat. Atque hactenus de cauſis differentiarum, quæ a ſubſtantia urinarum accipiuntur, poſt quas illæ duæ ſequuntur, quæ ſumuntur a coloribus, de quibus quidem cauſis uariorum colorum, qui in urinis apparent, cum plurimæ, ac maximæ ſint difficultates, uariæque Philoſophorum, ac medicorum opiniones, mihi ſtatutum eſt, prætermiſſa omni diſputatione, illas tantum cauſas uobis explicare, quas equidem puto veriores eſſe, ac potiſſimum doctrinæ Ariſtotelis, & Galeni magis conſentire. Itaque duæ præcipuæ uidentur eſſe cauſæ, propter quas urinæ uarios colores acquirunt, alteram propter diuerſam concoctionis rationem, alteram propter uarios humores, qui illis permiſcentur. Ad quas duas cauſas ceteræ omnes, ſi quæ ſint, facile mihi uidentur, poſſe referri. Ceterum utramque huiuſmodi cauſam præclare mihi uidentur tradidiſſe Hippocrat. & Galen. Hippocrates quidem, loco ſingulari Epid. sect. textu 25. qui hæc habet. Vrina eiuſdem cum

cibo, & potu coloris eſt, ac veluti humorum in corpore colliquatio exiſtit. Galenus uerò Vrina nonnunquam ei, quod potũ eſt in colore ſimilis apparet, &c. Sed cauſas ſingulas in Vrinis breuiter perpendamus. Primò, ſi Vrinæ nihil alterantur, & concoquantur, (quod multis de cauſis fieri poteſt) albæ remanent, quales diximus appellari aqueas, criſtallinas, niueas. Si verò debiliter, atque vtcunque alterantur, tunc proximi generantur colores, ſubalbus, pallidus, ſubpallidus, & qui deinceps generantur colores. Altera autem ex parte ſi alteratio, & concoctio tantum præcedat, vt ſupra modum, atque naturæ inſtitutum fiat, pro vario gradus alterationis, cæteri tantum generantur intenſiores colores ad nigrum vſque, quandoquidem ita generaliter habendum eſt, a proba, & naturali coctione iecoris potiſſimum, ac venarum, colores quoque Vrinarum probos, & naturales fieri, qualis ſubrufus eſt, & ſubflauus. Ex debiliori autem coctione, & calore naturali reddito debiliore, remiſſiores colores, album, ſubalbum, pallidum, ſubpallidum generari, ac demum ab eximio calore, & nimia coctione, colores intenſiores originem habere. Quæ doctrina eſt Gal. 1. de Criſibus capit. 12. Sed tamen ſciendum eſt, ex eodem Galeno loco citato, necnon 2. Progn. Commen. 29. nigram Vrinam fieri, non ſolum ex immoderato calore, qui calorem natiuum extinguens, primum liuidum, deinde nigrum colorem inducit, ſed etiam ex refrigeratione vehementi, ſicut in partibus extremis noſtri corporis contingit ſæpenumero, quæ non minus ex immodico calore, quam ex vehementi frigore, huiuſmodi nigro colore afficiuntur, Etſi Argenterius, Mercurialis, & alij nouatores, hanc Galeni ſententiam non omni ex parte recipiant, qui contendunt nullo modo fieri poſſe, vt viuente homine, talis ac tanta frigiditas in partibus internis poſſit excitari, quæ valeat nigras Vrinas efficere. De quibus non multum laboro in præſentia, quia ad tuendam Galeni ſententiam puto ad ſatis eſſe; in partibus internis calorem natiuum vſque adeo remitti aliquando, & refrigerari, vt proxime extinguatur, adeo vt ſumma cum ratione dixerit Galenus, ſe nullum vnquam ſeruatum vidiſſe, qui huiuſmodi nigras Vrinas minxerit, de quare alias.

Secundæ cauſa colorum in Vrinis fuerat variorum humorum permixtio, pro quo ſciendum eſt, quod Galenus docet 5. de vſu partium, cap. 6. ad finem, nimirum, partes noſtri corporis, quæ per amplas vias accommodatum ſuccum ad ſe trahunt, non poſſe ipſum ſuccum purum, ſynceruumque trahere, ſed alterius cuiuſdam diuerſæ permixtionis adulteratum. Si verò eiuſmodi attractio per anguſtas vias, ac per tenuia, ac obſcura trahentium inſtrumentorum orificia fiat, tum familiarem ſuccum ſyncerum, ac ſine vllius alterius permixtione trahere. Ex quo factum eſt, vt veſica fellis ſuccum, quem natura ſibi trahendum præſcripſerat, ſolum ſyncerum, ac omnis alienæ qualitatis expertem ad ſe trahat, cum anguſtis quibuſdam, & inuiſibilibus finibus vaſorum, quæ a ſe ipſa in iecur inſeruntur, contingat eiuſmodi attractionem fieri. Cum altera ex parte neque lien, neque renes, quod vtrumque membrum ampliora trahentia vaſa ſortitum eſt, accommodatum tantummodo ſibi ſuccum eliciant, quandoquidem lien non ſolum propriũ ſuccum melancholicum, quo nutriatur, ſed etiam ſimul aliquid, antequam ad ipſum perueniat, ſanguinis attrahit, quem venæ, quæ ſunt in omento trahere ad ſe ipſas occupant. Sic renes præter Vrinam, multum quidem flauæ bilis, multumque tenuioris, & humidioris ſanguinis, & omnes prope modum humores, quicunque in venis, & arterijs continentur ſuapte natura trahunt.

Ex quibus illi quidem ſanguine nutriuntur, bilis autem, ac cæteri humores ſimul cum Vrinis, ad veſicam transferuntur. Itaque renibus, & propter amplitudinem trahentium meatuum, & propter ſui nutritionem, & propter alios vſus natura tributum eſt, vt non ſolum Vrinam, ſed ſimul quoque ſanguinem, flauam bilem, & alios humores attrahant, ex quorum mixtione fit, vt in Vrinis varij colores appareant. Ad quem modum in febri quotidiana, in hydrope anaſarca permixta pituita, in febre tertiana, & ictero permixta flaua bile, in febri ſynocha, & in fluxione iecoris permixto ſanguine: In febri quartana, & ictero nigro permixta melancholia, lotia, alba, flaua, rubra, nigra conſpiciuntur. Et quando ſinguli humores ex varijs differentijs, necnon colorum gradibus conſtant, præterquam quod a rebus quoque externis, exempli gr. alimentis, medicamentis, exercitationibus, alterantur, ac varios colores acquirunt.

Præterea verò, quoniam non vnica menſura, ſed modo parcius, modo copioſius Vrinæ permiſcentur, hinc facile eſt intelligere cauſas tot uariorum colorum, quos iam ſupra diximus in Vrinis apparere; Id quod exemplo vnius flauæ bilis, quæ maiori ex parte Vrinis permiſcetur, duobus verbis mihi liceat illuſtrare. Cum itaque variæ ſint ſpecies bilis, tam naturalis, quam præter naturalis, quæ varijs quoque nominibus appellantur, de quibus non pertinet longius ad meum inſtitutum in præſentia agere, ſi accipiamus bilem naturalem, quę generaliter calore, quam ſuapte natura obtinuit apud Græcos tum flaua, tum pallidæ dicitur. Huiuſmodi bilis ſi moderate cum vrinis permiſceatur, colorem pallidum, & ſubpallidum, ſi verò permixtio fuerit largior, colorem rufum, & ſubrufum efficit. Si verò accipiamus bilem præter naturalem uitellinam, praſſinam, æruginoſam, ex ijs etiam pro uario illius colore, & calore, necnon pro maiore, & minore illius permixtione flauus, ſubflauus, & deinceps cæteri vrinarum intenſiores colores generabuntur. Ex quo exemplo idem de cæteris humoribus ſtatuiſſe licet.

Itaque ad cauſas differentiarum, quæ ex contentis accipiuntur, ac ſolæ reſtant, veniendum eſt. Cum autem differentiæ hæ plurimæ ſint, omnes (ni fallor) ad duas præcipuas cauſas mihi uidentur poſſe referri. Altera ad uarietatem concoctionis, altera ad varietatem materiæ, quæ cōcoctioni ſubijcitur Sed ſingulas differentias, atque earundem cauſas breuiter perpendamus. Prima differentia fuerat a loco, in quo, vel inferiore, uel ſuperiore, uel medio contenta reſident. Vnde uaria quoque nomina ſortita ſunt. Ergo ſi ex una parte concoctio exigua fuerit, uel nulla, ex altera, ſi materia fuerit tenuis, contentum in ſupera loco, Nebula erit. Si uerò concoctio præcedat, & materia quodammodo craſſeſſit, contentum medium locum occupabit, & ſuſpenſionem monſtrabit: ſi demum concoctio fit abſoluta, & materia adhuc craſſior, contentum infimum locum petet, & hypoſtaſim efficiet. Ita enim in ſumma habendum eſt, contenta quo ſunt crudiora, eo magis aſcendere, quo magis ſunt cocta, eo magis deſcendere, ut ordine quodam in morbo crudo fiat Nubecula, præcedente coctione, ex Nubecula Suſpenſio, ac demum coctione abſoluta, ex Suſpenſione Sedimentum generetur. Pariter contenta quo ſunt tenuiora, eo magis aſcendere, quo ſunt craſſiora, eo magis deſcendere.

Quod rerum naturæ maxime conuenit, adeò, ut, ſi quod coquitur admodum tenue fuerit, nulla unquam in Vrinis contenta reſideant, ſed perpetuo ſuperiorem locum retineant. Ad quem modum ſcribis Galen. 1. de Criſibus capitulo 12. in illis corporibus, quæ uel tenui uictu utuntur, & ijs afficiuntur febribus, quæ ex tenuibus humoribus (qualis eſt flaua bilis) generationem habeant, ſedimentum nunquam in Vrinis apparere. Secunda eſt differentia a uaria materia, quæ præter nebulam, ſuſpenſionem, & ſedimentum quandoque, in Vrinis continetur are-

nulis,

nulis, lapillis, capillamentis, furfuraceis, ſanguine, pure, & reliquis, de quorum cauſis non eſt hic locus, vt lõgius agamus, quia, fauente Deo, id cumulate ſumus facturi in peculiari tractatu de affectibus renum, & veſicæ, ad quem hæc omnia pertinent. Cauſa illius differentiæ manifeſtiſſima eſt. Sunt autem multa, & copioſa, quando materia concoquenda plurima eſt, ſicuti in pueris euenit, & ijs, qui ſunt voraces, plurimaq; alimenta aſſumunt. Contra vero fiunt pauca, quando eadem materia deficit, ſicuti ijs contingit, qui tenui victus ratione vtuntur, in quibus contenta minima, quandoque nulla conſpiciuntur. Quarta eſt differentia a qualitate, ſeu forma contentorum, quæ craſſa, tenuia, oblonga, æqualia, vel inæqualia euadunt, idque ex eiſdem duobus ſuperioribus cauſis fieri certum eſt. Contenta enim craſſa, uel tenuia fiunt, quando materia adhuc cruda eſt, neque a natura media, & congrua qualitate inter vtrunque extremum potuit domari. Sic æqualia ſunt, vel inæqualia, ac variam figuram obtinent, prout materia vnica, & ſimilis, vel non vnica, & diſſimilis extitit, nec non prout natura, vel pro parte, vel ex toto illam coquit; ſuperat, & ad naturalem formam illam deducit. De coloribus contẽtorum, atque eorum cauſis nõlo quicquam dicere, quæ quinta fuerat differentia, quia puto, & contenta, & totas vrinas ab eiſdem cauſis varios colores acquirere, de quibus iam ſuo loco ſatis diximus.

Poſtremo cauſæ propter quas contenta ſingulis diebus, & omni tempore ſibi ipſis ſimilia ſint, vel diſſimilia, non aliæ ſunt, quam firmitas, & infirmitas; mobilitas, & conſtantia cauſæ agentis, nec non ſimilitudo, vel diſſimilitudo materiæ, in quam cauſa agit, ſicuti in rebus prope omnibus vſu videmus euenire. Nam ſi ex vna parte materia noxia, ex altera vis naturæ eadem ſit ſemper, contenta, ſeu bona, ſeu mala, ſemper in eodem ſtatu permanebunt: Si vero materia fuerit multiplex, ac varia, natura item nec ex toto dominabitur, nec ex toto domata ſit, vt contenta infirma, atque inconſtantia ſint, neceſſarium eſt. Ex quo Galenus colligebat primo de Criſibus 11. morbum ſemicoctum eſſe. Atque hęc de tertio nobis propoſito capite, & cauſis Vrinarum, pro inſtituti noſtri ratione ſint ſatis.

CAPVT IV.

De prædictionibus ex Vrinis.

QVæcunque de Vrinis hactenus diximus, ad hoc poſtremum caput de prædictionibus tanquam ad principalem ſcopum referenda ſunt. Porro autem ſicuti ex vna parte omnes fatentur, Medicos ex vrinis poſſe in multarum rerum cognitionem, & prædictionem venire; ita ex altera parte non conuenit inter omnes, quãtum huiuſmodi cognitio, & prædictio debeat dilatari, vel contrahi: quandoquidem, nonnulli ſunt, qui profitentur omnes morbos omnium partium, ſingula ſymptomata, ſingulas cauſas, non ſolum internas, ſed etiam externas, omnia denique ſe ex vrinis poſſe intelligere, ac vaticinari. Alij vero cenſent hoc iudicium multo anguſtioribus terminis definiendum eſſe.

Nos vero id primum conabimur explicare, quodnam generaliter ex vrinis liceat præcognoſcere; Dein de quodnam iudicium, vel quam ſignificationem ſingulæ vrinarum differentiæ poſſint adferre, in quibus quidem explicandis nobis ſtatutum eſt, more noſtro, vnius Galeni diſciplinam imitari. Cum iam demonſtratum eſt vrinam, ſerum, atque excremẽtum eſſe humorum, qui continentur in venis, quod a Galeno quoque traditum eſt 3. Epidem. ſect. Commẽt. 44. ſingula excrementa, & in ſanis, & in morboſis corporibus ſingularum partium, quantumcunque excrementa coctionem, & conditionem demonſtrant, alui excrementa, ventris, ſputa thoracis excreta per venas cerebri, ac demum vrinæ earum, quæ in venis continentur. De qua re audiatis rurſus Galenum 4. de tuen. val. 4. de ijs, quæ intra venas ſunt, nullum plane, nec manifeſtum, nec euidens ſignum habemus præter ſolam vrinam.

Cęterum, dubium eſt, verum cerebro, thorace, vel alia corporis parte laborante, vrinæ contẽplatio poſſit Medicis aliquem vſum afferre, in qua quidem re apud plures controuerſia eſt. Ego ita ſentio cum Galeno, Medicos in Vrinis primum, ac per ſe de iecore, renibus, veſica, iudicium facere, ſecundo autem, & per accidens, neque ceteris partibus laborantibus, earum contemplationem prorſus eſſe reijciendam, quod vel ex eo poteſt ſatis confirmari, quod in omnibus morbis, quicunque tandem illi fuerint, ad præſagiendum maximum momentum habet, ſi naturalis facultas vel bene, vel male ſe habeat, quod ex vrinis licet potiſſimum intelligere: ſed ijs præter ea Galeni teſtimonium accedet, qui Hippocrat. hiſtoriam recenſens de muliere laborante voluulo admiratus, quam ob rem ille vrinarum mentionem fecerit, quamuis affectus non in humoribus, & venis, ſed in inteſtinis contineretur, 6. Epidem. Sect. 2. ægroto 9. reſpondet, ac nos docet, laborantibus non ſolum iecore, & venis, ſed etiam ventre, thorace, pulmone, neruis, atque vt ego interpretor, ceteris partibus noſtri corporis, vrinas perpetuo fore inſpiciendas, qui ita ſtatuit alijs laborantibus partibus a iecore, & uenis, urinas quidem bonas, haud magnum momentum adferre ad ſalutem, prauas uero ſemper ægri periculum amplificare, quod hæc urina ſit argumento, præter malum principale inſtrumenta quoque nutritionis male ſe habere; uerba Galeni ſunt huiuſmodi: Sic Hippocrates conſueuit, ubi aliquod ſpiritus inſtrumentum læſum fuerit, urinas inſpicere, quę ſi ſecundum naturam ſe habeant, in ſolis inſtrumentis ſpiritus uerſatur periculum, ſi e has quoque prauæ appareant, ita ſignificant nutritionis quoque inſtrumentum laborare, itaque urinas ſemper memineris, ut ſimul inſpicias in affectibus uentris, thoracis, pulmonis, neruorum, nam ſi bonę appareãt, haud magnum præbent momentum ad ſalutem, contra ſi prauæ amplificatur ſimul ægri periculum.

Hæc Galenus. Quam fere ſententiam licet colligere ex tertio de Criſibus. Quocirca, præter rationem hanc Galeni diligentiam nonnulli recentiores arguunt medici, qui cumque non ſolum male affectis humoribus, ſed etiam laborantibus capite, thorace, uentriculo, inteſtinis, atque in morbis prope omnibus urinas negligunt. Etſi enim in pluribus morbis non licet ex ijs primum, & per ſe aliquam ſignificationem accipere, niſi ſolum, nihilominus earum contemplatio multis nominibus multum uſum poteſt medicis afferre; ſicut diximus, quod quidem multa ex Galeno, & Hippocrate exempla illuſtria ſatis poſſunt confirmare; quæ a nemine poſſunt ignorari. Eſt celebris & tamdiu agitata quæſtio, utrum ad præſagiendum ſalutem, uel mortem hominis pulſus, an urina certiora indicia ualeat adferre.

Cum autem ratio noſtri inſtituti, ab omni lõgiore diſputatione abhorreat; ut ne tamen illud quoque prætermittatur, mihi libet quam breuiſſime, & ſummatim eam reſponſionem adferre, quam equidem cenſeo ad mentem Hippocrat. & Galeni ac plane veriorem eſſe. Galenus ſententiam ſuam totius præſagitionis ſalutis, aut mortis ad duo capita refert, quæ quidem, etſi uno tantum verbo poſſunt explicari, tamen reipſa longe maximum habent momentum; ea uero ſunt quantitas morbi, ac uirium. 1. ad Glaucon. capitulo 8. ad finem: nam ſi uires adeo ualide fuerint ut poſſint morbum ſuperare, neceſſe eſt ægro-

Digitized by Google

tum euadere, ſi vero contra, omnino moritur. Si quis autem quærat vtrum pulſus, an vrina firmiore ratione huiuſmodi quantitatem poſſit eſplicare, ego reſponderem cum Galeno, multo certiora iudicia ex vrina, quam ex pulſu haberi poſſe: Galenus namque hanc ipſam rem ferè ex propoſito tractans 1. de Criſibus, 13. inquit ad præſagiendum ſalutem, vel mortem omnia ſigna fore diligenter perpendenda, quæ nam ſint firmiora, vel infirmiora. Deindè cap. 14. docet huiuſmodi ſigna eſſe triplicia, cruditatis, & coctionis, mortis, & ſalutis, iudicatoria, quorum omnium naturam, ac vim accuratè exponit: Tandem cap. 15. concludit neceſſario aliquod ſignum extare, quod certam de hoc iudicio fidem nobis facere poſſit, alioqui temerè ab Hippocrate ſcriptum fuiſſe 2. Aphor. 27. iis quæ non ex ratione cedant, haud temere fidere oportet. Denique de iudicijs tractationem fruſtra a ſe fuiſſe inſtitutam, niſi enim extet aliquod ſignum certum, ac minime dubium, quod nos doceat, qualia nam cum ratione ſubleuent ægrotos, & qualia præter rationem eueniant, vt vniuerſa huiuſmodi tam apud Hippocratem, quam apud Galenum ſit deficiens, & ſuperuacanea fateamur neceſſe eſt. Quod vero loquit Galenus, ſit hoc ſignum, ego libenter audirem ab illis, qui veterem medicinam cõtemnunt. Nos enim credimus id, quod ab Hippocrate dictum eſt, verum omnino eſſe, concoctio celeritatem iudicij, & ſalutis ſecuritatem partam docent. Quod ſi ex Galeni doctrina ſola ſigna concoctionis, & cruditatis, inter cæter. omnia firma ſunt, ac ſtabilia, hæc autem ex vrina, minime, ex pulſu colliguntur, vtrique huiuſmodi ratio meam ſententiam demonſtrat, longe certius videtur iudicium ſalutis, vel mortis ea vrina, quam ex pulſo colligi poſſe; nanque finge Socratem laborantem, qui ſimpliciter pulſus robuſtos habet, an hinc liceat præſagire Socratem eſſe conualiturum, id vero minime, ſi quidem fieri poteſt, vt morbus viribus longe maior, ac ſuperior exiſtat. Quam ob rem, oportet non ſimpliciter, ſed facta comparatione cum morbo ad facultatem vitalem animum attendere, quod eleganti ſimilitudine duorum athletarum demonſtrat Galenus, 3. Prognoſt; Comment. 6. Nam ſicut non licet præſagire vter eorum ſit victurus, niſi vtriuſq; & pugnę progreſſionem animaduertamus; ita Medicus non poteſt de ſalute, vel interitu hominis iudicium facere, niſi vires vtriuſque, naturæ inquam, & morbi, tanquã duorum hoſtium inter ſe comparentur: ſi quidem certum eſt, natura morbum ſuperante, ſalutem, ſuperata autem interitum ſuccedere, quod a Galeno quoque traditum eſt 2. Progn. ſtic. 7. 3. de Criſibus 3. 4. de Pręſagit. ex pulſ. cap. 11. Sola autem coctio poteſt huiuſmodi comparationem declarare, & explicare, quandoquidem hac ſola ratione licet intelligere naturam morbo ſuperiorem eſſe, ac de illo victoriam eſſe reportaturam, definiente Galeno tertio de Criſibus 5 coctionem nihil aliud eſſe, niſi vbi natura ſuperior euaſit, & reſiſtit vehementiori conatui morb, & expugnauit. Sed hac de re ſatis ſit, & ad prædictiones, & ad ſingulas vrinæ differentias deueniamus. Ea prima vrinarum differentia ſecundum ſubſtantiam diximus alias eſſe tenues, alias craſſas, alias moderatas, quæ omnium cõſenſu, & coctionem, & cruditatem ſignificant, quandoquidem vrinæ, quæ mediam quandam ſubſtantiam obtinent, probam coctionem oſtendũt, quæ autem ab huiuſmodi moderatione, & medietate recedunt, tum tenues, tum craſſæ, concoctionis vitium indicant. Quod quidem poteſt eſſe multiplex, & quomodo vrinæ ſunt magis, & minus tenues, aut craſſæ, magiſque, vel minus a priore naturali mediocritate recedunt. Tenues quidem vrinæ, etſi aliquando ab immoderato calore tales redduntur, tamen maiori ex parte caloris imbecillitatem oſtendunt, quod ſi tenues diutius perſeuerant, vel morbi longitudinem, vel mortem, vel ſolutionem per abſceſſum præſagiunt, vt diffuſe docuit Hippocrates, & Galenus 2. prognoſtic Commen. 31. & ſeq. Præterea vero, tenues vrinę debent manifeſte, vel cum ipſis excerni, quandoq; etiam non leues ſubeſſe obſtructiones, ex quibus fit, vt retentis partibus craſſioribus, tenuiores tantum fluere, & permeare poſſint. Vrinę autẽ craſſę, etſi illæ quoque humorum cruditatem ſignificent, tamen perpetuo debilem; minime excedentem coctionem oſtendunt, atque illæ potiſſimum, quæ craſſæ minguntur, neque ſubſident, quandoquidem alteræ, ſimul ſubſidentes, principium cuiuſdam concoctionis ſignificant, ac maxime, vbi cito ſubſident. Quod a Galeno traditum eſt 3. Epidem. Sect. 1. ægroto ſecundo de Hermocrate, de quo Hippoc. vrinæ, & rubenter, depoſitæque non ſubſidebant, & rurſum ſub iſto die reddidit vrinam tenuem, ſuſpenſiones habebat, nec ſubſidebat. Speciatim craſſæ vrinæ in crudis, & craſſis humoribus magnam flatuoſam agitationẽ indicant, ut notat Galenus 4. Aphor. Commen. 70. 3. Epidem. Comment 5. & nos quoque ſupra diximus.

Ea quo deinceps prætetquam quod generaliter morbi longitudinem, coctionis difficultatem, & alia pericula indicant, flatibus una cum calidioribus ſuccis ad ſuperiora eleuatis, ſpeciatim capitis dolores, aliosque affectus ſolent demonſtrare. Quod eſt Hip. & Gal. Aphor. 20. Quod ſi Gal. ſcripſit aliquando 2. Prorei. Comm. 2. nullum in urinis ſignum eſſe, quod delirium, dolorem capitis, uel alias capitis affectiones portendat, quæ alijs tũ ſignis, tum ſymptomatis indicantur, iam ſuperius reſponſio tradita eſt; urinas non primum, & per ſe, ſed ſecundario, & per accidẽs eleuatis uaporibus illud ſignificare. Quæ reſponſio ad uerbum eſt Gal. 3. Epidem. Sect. 3. ægroto 220. Quid porro ſingulæ turbidarum urinarum differentiæ ſignificant, apertiſſime traditum eſt a Gal. 1. de Criſibus cap. 12 qui inquit urinas, quæ tenues, ac puręminguntur, paulo autem poſt perturbantur, leue quidem concoctionis pręſidium indicare, quandoquidẽ perturbatio quędam flatuoſi ſpiritus illis permiata eſt, qualis in nitis ouis adhuc feruentibus apparet. Has uero, quę perturbatę, ſemper ſimiles manent, ingentem adhuc in ſanguine turbationem indicare, & coctionem longius abeſſe. Poſtremo autem de turbatis urinis illud non eſt pręter mittendum, illas non perpetuo morbi cruditatem, diuturnitatem, difficilem coctionem, & alia mala, ſed potius ſalutẽ, quandoq; etiã morbi liberationem ſignificare, dummodo natura hac ratione, & per hanc partem ualeat noxios humores expurgare. Quod eſt Gal. 4. Aphor. Comm. 74 6. Epid. Sect 4. Comm. 2 3. Epid. Sect. 3. Comm. 41. quam quidem utilem turbidarum urinarum purgationem licet intelligere ex pręcedentibus ſignis concoctionis. ex inſigni earum copia, & facili toleranti a. & aliis id genus. quę morbi declinationẽ ſolent demunſtrare. Sed ad pręſagitionem urinarum ex colore ueniendum eſt, ex quibus non minus quam ex ſubſtantia, de proba, & improba coctione: licet ante omnia pręſagire. Nam quidem color naturalis, itemque optimus, nempe ſubrufus, uel ſubflauus, qualis in iis conſpicitur, qui integra fruuntur ſanitate, probæ concoctionis nota eſt, ita cæteri omnes colores improbam concoctionem, uel deficientem, uel excedentem ſignificant. Sic igitur urina alba ſummam cruditatem demonſtrat. Quæ apud Galenum exquiſitæ cruditati uentriculi proportione reſpondet, cęteri autem albo proxime ſuccedunt colores, ſubalbus, pallidus, ſubpallidus, & cęteri, de quibus ſatis diximus. Ea quibus quidem urinę coloribus (ut uno uerbo dicam) uel maiorem, uel minorem cruditatem, maiorem, uel minorem coctionem pręd icere, quatenus illi proximius accedunt uel colori albo, qui ſummam cruditatem oſtendat, uel colori ſubflauo, qui integram coctionem ſignificat.

Sed

Sed ante quam ad reliquos colores venio, nolo id ſilẽtio præterire, albas vrinas, quandoque morbos capitis, ſociatum phrenitim demonſtrare, non quidem primò, & per ſe, ſed ſecundò & per accidens. Namque (exempli gratia) in febri ardente ſi vrinæ albæ conſpiciuntur, veriſimile, vel potius neceſſarium eſt, ſuccos biliosos, qui in vaſis continentur, ad ſuperiores partes conuerti, & cerebri inflammationem excitare. De qua etiam Aphor. Hippocr. 4. Aphor. 72. Quibus vrinæ albæ ſunt, & perſpicuæ, malæ, maxime verò ſi ibi in phreniticis apparuerint, adeo vt Galenus in Com. affirmet ſe nullum phreniticum ſaluatum vidiſſe, in quo tal s vrina apparuiſſet. Ad quem modum ſcribunt Hipp. & Galenus albas quoque deiectiones per aluum in phreneticis malas eſſe, primo in primum Prorr. 13. quod tunc bilis non amplius in ventrem confluat, ſed vna cum ſanguine, qui per vniuerſum corpus diſtribuitur, ſurſum feratur. Cæteri demum colores, qui a coloribus naturalibus ad alterum extremum, nempè colorem nigrum accedunt, non aliunde, quam ex nimio calore originem habent, ita quidem, vt ex maiore, vel minore, magisque vel minus exurente caliditate varii omninò vrinarum colores naſcantur, vt tandem color niger a ſummo calore, & qui penitus vrendi facultatem obtinet, originem habeat. Et ſi ille a ſummo quoque frigore fieri poteſt, vt ſupra diximus cum Galeno. De quibus vrinis nigris, nec illud ſilendum eſt, neque illas ſicuti diximus de vrinis perturbatis perpetuo exitioſas eſſe, ac mortem protendere, immò verò ſi poſt coctionẽ excernantur, futuram ſalutem præſagire. Quod Hipp. & Gal. docet, qui in muliere moroſa 3. Epid. Sect. 3. ægro. 11. necnõ in vxore Epicrãos, primo Epid. Sect. 3. ægro. 5. quæ ambæ nigras minxerunt vrinas, nos monent, ex illis nullum periculum potuiſſe immouere; quod in vtroque melancholici humores validè purgarentur. Sed ad poſtremam prædictionem ex contentis vrinarum progrediamur. Ceteris autem omnibus contentis prætermiſſis, quæ alias tractabimus, nunc de ſolis contentis nubecula, ſuſpenſione, ſedimento, breuiter dicamus: Ac primò, non licet ſolum mirari, ſed & ridere Actuarium, qui primo libro de prouidentia ex vrinis, cap. 15. ſcribit, huiuſmodi contenta pro vario ſitu, quarum in vaſe continent quadam proportione varias corporis partes male ſanas indicare, adeò, vt quæ medium locum obtinent, demonſtrant medias corporis partes, thoracem, hypochondria, viſcera, laborare, quæ vt nubes ſuperiorem locum tenent, ſignificare caput eſſe male affectum; ex quo forte illa ſtolidi apud multos ortum habet, qui profitentur ſe ex vrinis poſſe intelligere, & prædicere, caput, pedes, ventrem, & ſingulas corporis partes laborare. quę mihi videntur tam a ratione eſſe aliena, atque abſurda, quam quę alieniſſima, atque abſurdiſſima vt neque vlla refutatione indigeant. Certiſſimum eſt, illud omnia contenta tum in ægrotis, tum in ſanis potiſſimũ, coctionem, vel cruditatem præſagire. Ac primo quidem hypoſtaſis, ſi vera, ac proba fuerit, hoc eſt definitore Hippocrate 2. Progn. 26. quæ ſit candida, leuis, & æqualis, optimæ concoctionis nota eſt, adeo que ſecuritatem, ac morbum fore breuem ſignificat. Suſpenſio verò, ac multo magis nubecula, coctionem debilem, ac deficientem, adeoque morbum non carere periculo, ac fore longiorem perpetuò indicant, quandoquidem, quæ ſunt omni ex parte cocta, nullos flatus retinent, & ad imum locum feruntur. Sed tamen memoria tenendum eſt, quod ſupra diximus cum Galeno; in corporibus, quæ tenui victu vtuntur, atque ex tenuibus ſuis laborant, nullum quandoque ſedimentum apparere, ſed ſolam ſuſpenſionem, ac nubeculam ad morbi ſolutionem ſatis eſſe, immò verò, ſi morbus celeriter moueat, & vt idẽ notat Gal. 4. Aphor. Com. 71. ſine ſuſpenſione, & nubecula nonnunquam ſolæ vrinę mutationem in colore, & ſubſtantia ad morbi indicationem, & ſalutem ſufficere; ſicuti contra, contenta, ac præcipuè ſedimentum, ſolet eſſe copioſum, quoties morbus ex craſſis, & crudis humoribus originem habeat. De coloribus, & reliquis differentiis contentorum, atque eorum prædictionibus nolo quicquã dicere, cum hæc omnia accuratè tradita ſint a Galeno tum aliis in locis, tum maximè primo de Criſibus 12. 2. Prognoſt. 26. præterquam quod ex dictis facilè omnia poſſunt intelligi. Quare tractationi de vrinis finem imponemus, quæ ſicuti principio diximus, vobis in præſentia ad propoſitum ſatis ſint, breui contenta oratione per compendium vobis explicata. Quæ omnia fortaſſe in maiore ocio conabimur meliora, auctiora, & illuſtriora reddere.

Finis Libri Sexti.

ALE-

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI MEDICI CLARISSIMI,

DE FEBRIBVS.

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

De Definitione Febris.

EXpoſiturus hoc anno ex inſtituto huius ſcholæ primam fen. quarti canonis Auicen. quæ tractat de febribus, decreui illa omnia prætermittere, quæ a cæteris ſolent diffuſe explicari in principio librorum, & ad ipſam rē ſtatim aggredi, ſi prius pauca quędam vobis dixero de inſtituto, ac iudicio meo. quod in tota hac interpretatione ſemper tenebo. Auicen. quem ſuſcipimus interpretandum, in primi doct. 3. cap. 3. ſe Galeni interpretem facit, ſed cùm interpres debeat eſſe magis perſpicuus, & facilis, quá auctor, quem interpretatur, Auicen. autem ſiue propter malam ex lingua Arabica verſionem, ſiue proprio quodam ſuo vitio, ſit multo obſcurior, & difficilior Galeno, propterea mihi ſtatutum eſt, perpetuo ipſum conſulere Galenum, qui vbique perſpicuam habet orationem, adeo vt longe facilius ſit, mea ſententia, Auicennam per Gal. quam Galenum per Auicennam intelligere.

Præterea ſicuti docet Galenus 3. epidem. ſecto. 1. ægroto, 1. & 1. prorrhet. comment. 1. tex. 4. commen. 3. initio, cum ad bonum interpretem pertineat non ſolum inuenire ſententiam auctoris, ſed etiam indicare, quę bene, & quæ male ab eo doceantur, ne his quæ falſo dicuntur patrocinatus, opinionē vel ignorantiæ, vel contentionis reportet, nos ſingula decreta Auicennæ diligenter examinabimus, & ad Galeni doctrinam, tanquam ad lydium lapidem perpetuo conabimur referre. Quamobrem vos moneo, imò vero hortor, vt libris Galeni omni adhibita diligentia, & ſtudio ſtudeatis, pręcipue vero 8. 9. 10. & 12. lib. de methodo medendi, duobus primis de differentiis febrium, & tribus de criſibus, ex quibus Auicenna quęcunque de hoc argumento ſcribit, omnia videtur deſumpſiſſe: namque hac ratione facile nobis licebit cognoſcere, & intelligere, quæ ſint Galeno diſſentientia, vel conſentientia, & quæ recipienda, vel reiicienda eſſe mereantur. Quod vero pertinet ad cæteros interpretes, Paulus, Aetius, & Alexander admodum pauca habent, & omnia tranſcribunt ex Galeno: recentiores ſunt quamplurimi, ex quibus duo mihi ſunt non tacendi, Altimarus, & Trincauellius, qui præ cæteris diffuſe, & ad mentem Galeni mihi videntur verſari, ex quibus nec non grauabimur ea colligere, quæ lectione, & imitatione digna videri poterunt. Sed Auicennam audiamus.

Febris eſt calor extraneus, &c.

Cum Auicenna propoſitum habuiſſet, tradere curationem morborum, vt colligere ex ſuo generali proœmio, ex Galeni præcepto 1. methodi cap. 5. omnium primum tractauit naturam ipſius morbi, inuenit illius genera, & vniuſcuiuſque generis varias differentias: deinde generalem tradidit morborum curationem, quæ fit per contraria, ſed quoniam hoc non ſatis fuerat, propterea, quia indicationes curandi ſumuntur non ſolum a morbo, qui contraria poſtulat, ſed etiam a natura ęgri, à natura partis laborantis, quæ diſſimilia expoſcunt, vt frequenter docet Galenus in libro metho. & nos etiam docebimus: idcirco deſcendendum fuerat ad magis particularia: quare poſt explicationem ſimpl. med. in 2. lib. docet in 3. curationem morborum, qui ſunt proprij vniuſcuiuſque partis, a capite vſque ad pedes: in hoc autem quarto intenditur tradere rationem curandi illos morbos, qui non ſunt proprii alicuius membri, inter quos febris principem locum obtinet: itaque Auicen. propoſitum eſt in hac prima fen. tractare de febribus, quæ quidē tractatio inter cęteras omnes artis medicæ cenſenda eſt maxime vtilis & neceſſaria: cum nullus ſit morbus magis frequens, magis difficilis cognitione & curatione, & qui medicis maius negotium faciat, adeo, vt vulgus hominum opinetur, ad medicos ſolam fere febrium curationem pertinere: vt propterea vos deceat in hoc ſtudio eſſe admodum attentos, & omnem diligentiam adhibere, quibus altera ex parte equidem polliceor omnem operam atque induſtriá,

Definit. examinatio.

qui

qui ſpero tam accurate & perſpicue hoc argumentum tractare, ac Deo fauente, perficere, vt etiam nouitii facile poſſint illud intelligere, & omnibus compertũ eſſe queat, cum cætera mihi facile poſſint deeſſe, bonam certe voluntatem & officium non defuiſſe.

Itaque Auicenna tractaturus de febribus, initium facit a definitione. Quo primum loco licet dubitare, quamobrem a definitione ſtatim auſpicatus fuerit, ſiquidem Galenus 4. de differ. puſſ. 2. reprehendit illos medicos & philoſophos, quicunque initium faciunt docendæ alicuius diſciplinæ ab eſſentialibus definitionibus ac præcipue ſi tyrones ſint inſtituendi, quoniam magna eſt in definien dis rebus controuerſia, & difficile eſt rectam definitionem tradere, ex quo factũ eſt, vt ille recuſaret tradere definitionem pulſus: quod ſi omnino velis primum definire, cum ſint duo genera definitionum, alterum notionis, alterum eſſentiæ, decet prius definitionem notionis, tanquam notiorẽ proponere: deinde ab illa ad eſſentialem tranſire, ad quam alterationis nos veluti manu ducere conſueuit: atque hunc ſane morem fere ſemper tenet Galen. quemadmodum loco citato volens pulſum definire; in lib. de differentiis morborum cap. 1. volens definire morbum, & huiuſmodi locis; quamobrem male Auic. & contra leges, bonæ methodi videtur ſtatim a definitione principium duxiſſe.

Dubitatio.

Ego vero ad hanc difficultatem cenſeo reſpondendum, pro Auicenna quod qui intendunt conſtituere principia alicuius artis vel ſcientiæ, in qua multæ ſint controuerſiæ, non debent incipere a definitione, ſed potius, vt placet Galeno, longa oratione rei, de qua agitur, naturam aperire, quo illa cognita iam & perſpecta, breuibus tandem verbis accipi & definiri poſſit; quod inſtitutum videtis perpetuo obſeruare Auicennam; ſecus autem ſtatuendum eſt de iis, quibus non eſt propoſitum artem vel ſententiam primum conſtituere.

Quare cum Auicenna vellet artem medicam tradere, iam ab aliis conſtitutam, qui, ut diximus, ſe Galeni facit interpretem, iure prætermiſit longas diſputationes, & ſtatim attulit definitionem febris, non ſane vt illa quidquam probet atque demonſtret, ſed potius vt ex ea genera, & differentias febrium inueniat, de quibus poſterius acturus fuerat, docente Galeno 1. method. cap. 3. & 5. ſpecies ac differentias rerum potiſſ. colligi ex definitionibus; idquod legimus ipſum quoque Galenum feciſſe, qui eo lib. de differentiis morborum, morbum definiuit, vt ex ea definitione omnes morborum differentias inueſtigaret: immo vero idem Gal. in princ. lib. de diff. febrium primum inuenit eſſentiam febris, vt deinceps ex ea ſpecies, & differentias aperiret, & explicaret. Quod ſi quis demum quærat, cur Auic. prætermiſerit definitionẽ notionis, & nominis: reſponderi facile poteſt, illam fuiſſe ab eo prætermiſſam gratia breuitatis, forte etiam tanquam manifeſtam, & ab aliis explicatam. Namque vt Galenus docet 1. de diebus criticis 6. ex communi notione, & conſenſu omnium hominum, quando homines ingenti calore corripiuntur, dicunt ſe febricitare, febriſque neque medicum neque idiotam poteſt latere.

Dicitur tamen Græce πυρετὸς ἀπὸ τοῦ πυρὸς, hoc eſt ab igne, vt notat Galen. 3. de fracturis commen. 8. etſi Hippocr. ex Galeni obſeruatione 1. epid. ſect. 3. & 2. 3. epid. ſect. 1. comm. 15. 1. de ratione victus in acutis comm. 18. etſi, inquam, Hippocr. non omnem febrem, ſed tantummodo vehementiſſimam ſolet ignem appellare, quia tunc tantummodo, cum eſt vehementiſſima, non aliam habeat naturam, quam ignis, & eiuſdem ſit cum igne ſubſtantiæ. Latinis autem febris a feruore dici videtur, quaſi ſit calor feruidus, & qui naturæ terminos excedit: ſic Ariſtot. in 1. probl. 8. æſtum præter naturam in corpore febrem nominat.

Te Nomine.

Cum igitur Auic. non ſine ratione principium faciat huius tractationis a definitione, æquum eſt illam perpendere, atque examinare, an bene, vel male tradita fuerit: quoniam vero ſcribit Ariſt. in 2. poſt. tex. 58. tres conditiones requiri in bonis definitionibus primam ſi conſtent ex prædicatis eſſentialibus, quæ explicent naturam definiti: ſecũdam ſi hæc prædicata ſint ordine diſpoſita; & ita collocata, vt priore loco ſint, quæ latius, poſteriore quæ ſtrictius prædicantur: tertiam ſi adſint omnia, nec quidquam deſit: conſideremus ſigillatim omnia, videamuſque an hæc Auic. definitio habeat has omnes conditiones necne, & ad ſummam, an bene, vel male tradita fuerit.

2. Primum prædicatum in definitione eſt calor, quod eſt genus febris, illiuſque naturam, & eſſentiam continet: Nam, & Gal. 1. de diff. febrium cap. 1. ſtatuit, ſubſtantiam febris eſſe in genere caloris. Cum autem duo hoc nomen ſignificet, ut dicit Gal. 1. aphor. com. 14. 1. de temp. 7. nimirum, & corpus calidum, & quandam qualitatem, quòd ille oſtendit ex communi loquendi vſu, & ex lib. Theophraſti, qui de calido, & frigido inſcribitur, quærunt hoc loco plerique omnes interpretes, quidnam per calorem, an corpus calidum, an ſimplicem qualitatem oporteat intelligere: quæ ſane dubitatio mihi uidetur tam vana, & inepta, vt non indigeat longiore confutatione: nam calor, & caliditas, ſicuti albedo, & nigredo, & alia huiuſmodi nomina, ſi accipiantur in abſtracto, ſemper qualitatem ſignificant: ſi vero accipiantur in concreto, poſſunt ſignificare non ſolum qualitatem, ſed etiam corpus, vel ſubſtantiam illi qualitati ſubiectam: quare apud Græcos ſunt duo nomina ſeparata, quorum alterum *dermotis* vel *dermaſia*, quandam qualitatem ſignificat, alterum *calorem* interdum qualitatem, interdum corpus ſolet ſignificare: ad quem modum Hippocr. hac voce vtitur in quiens 1. aphor. 14. calidum innatum, quod ſi Hippoc. dixiſſet, calor innatus, aut caliditas innata, locum non habuiſſet diſtinctio tradita a Gale. ſiquidem calor, & caliditas de corpore ſubiecto nequeunt prædicari, vt docet Ariſt. in prædicamento ſubſtãtia, & Gale. 1. de temp. 7. ita nunquam licet inuenire, nec apud Ariſt. nec apud Gal. nomina abſtracta qualitatum ſumi pro corporibus eiuſmodi qualitate affectis: id fortaſſe liceat inuenire in libris Stoicorum, qui contendebant, qualitates eſſe corpora, quorum abſurdam opinionem Alex. coactus fuit refutare 2. de anima. cap. 29. Cum igitur Auic. dixerit, febris eſt calor, minime vero febris eſt calidum, iure mihi uideor dixiſſe, interpretes inepte quærere, vtrum hæc vox qualitatem, an corpus ſignificet, cum ſine vlla dubitatione ſignificet ſolam qualitatem.

Conditiones bonæ definitionis.

Cæterum cum qualitates ſint variæ, & multiplices, quædam primæ, quædam ſecundæ, & tertiæ, vt docet Gal. 5. de ſimp. med. facul. 1. & ante Gal. Ariſt. 4. meteororum 2. & 1. de generatione 10. rurſum quæritur, vtrum calor de prima, an de ſecunda qualitate debeat intelligi? Arculanus affirmat de prima qualitate intelligendum eſſe, idque multis rationibus conatur probare: alii contra calorem intelligunt de ſecunda qualitate, id eſt, de intemperie, quæ reſultat ex actione quatuor primarum qualitatum.

3. Sed nolo in re euidentiſſima tempus perdere. quare prætermiſſa omni longiore diſputatione, dico in præſentia, calorem intelligendum eſſe de prima qualitate: namque Ariſt. loco proxime citato, & Gal. 1. de naturalibus facult. 6. caliditatem, frigiditatem, humiditatem, ſiccitatem, vocant primas qualitates, ſecundas uero nominant, quæ reſultant ex primarum actione, veluti duritiem, mollitiem, grauitatem, leuitatem, & ſimilia: & ſi quis obiciat, caliditatẽ corporis mixti non eſſe primam qualitatem, ſicuti eſt caliditas ignis, cum illa ſit permiſta & refracta ſuo contrario: huic reſpondeatis, non eſſe quidem vnam & ſimplicem qualitatem, ſed tamen primam eſſe & dici poſſe.

cum

Digitized by Google

cum eadem agat, quæ prima qualitas, licet remiſſiue agat:quare & Ariſt 4. meteororũ in principio concoctionem,maturationem,elixationẽ, aſcribit proprio, & innato calori,tanquam primæ qualitati;cum tamẽ calor innatus animalium,& fructuum ſit refractus,& mixtus ex contrario;cum ergo calor ſit qualitas,& prima qualitas,ſed refracta & mixta ſuo contrario,neceſſario concludendum eſt , eſſe intemperiem, quod expreſſe docet Galen. 8.meth.cap.5.per hæc verba: Sane vnuſquiſpiam morborũ eſt, qui per intemperiẽ fiunt, & febris , vtrique cum adeo immodice acutus eſt calor,vt & hominem offendat, & actionem lædat.

An febris ſit morbus ſimplex.

Hoc loco mouetur altera quæſtio admodũ difficilis,ſed cognitione digniſſima.vtrum febris ſit morbus ſimplex, an compoſitus: vtrum ſit intemperies calida tantum, an ſimul intemperies calida & ſicca . Medici prope omnes noſtrorũ temporum, & illi quidem nobiliores . cenſent morbum eſſe compoſitum, nẽpe intemperiẽ calidam & ſiccam , in quam ſententiam præcipue venerunt,perſuaſi Galeni auctoritate,qui aperte & expreſſe id videtur aſſeruiſſe:namque hæc habet 1 apho.com.16. Febri, quoniam calida & ſicca paſſio eſt,eſt.n. conuerſio natiuæ caliditatis ad ignẽ,contulit Hip. victũ humidum conuenire . Et iterũ 1.de ratione victus in morbis acutis com.18.ſi contraria cõtrariorũ ſunt remedia , ſane febris peculiare remediũ, vt viriure tum refrigerante,tũ humectante ſi oportet; ĩd nãque febris naturæ, quæ & calida & ſicca eſt,contrarium erit. Quam quidem ſententiam repetit 1.de temp.c.7.meth.n.8. & aliis locis. Sed & rõ hoc ipſum videtur demonſtrare : etenim ſicuti ſcribunt Ariſt.2. de gen. & corrupt.16. & 23.& Gal.1.de rõne victus morborũ acut.43. cũ ignis non ſolum calore,ſed etiã ſiccitate præditus ſit, febris autem , vt diximus ſit calor quidã igneus, verifimile eſt, ſicuti igne,ita etiã in calore igneo non ſolum caliditatem,ſed etiã ſiccitatẽ reperiri . Præterea hoc ipſum poteſt confirmari ſenſu tactus , namque inquit Gal.1.aphoriſ.14 ſi tãgas vnũ qui febriat,& alterum qui non febriat, manifeſte deprehendes calorem febricitantis eſſe multo mordaciorem & aridiorem : cum enim effluxus ſimiles eſſe debeant ſubiectæ ſubſtantiæ, ex qua effluit,ſi illa fuerit humida & aerea , qualis eſt in corpore ſano, tũ quod ab huiuſmodi ſubſtantia effluit, vaporoſum quoque & ſuaue eſt : ſic contra, ſi hæc ſubſtantia fuerit terreſtris & arida,qualis eſt in corpore febricitante, tunc etiam id quod effluit fuliginoſum, acre & aridum eſt.

Demum vero hæc ſententia cõfirmatur magno Hippoc.argumento,quod eſt ſanatio:etenim victus humidus omnibus febricitantibus conuenit,1.aphor.16.& Gal.in com. obijciens hominem febre ſimul atq; hydrope laborantem,in quo certum eſt a rebus humidis cauendum eſſe,reſpondet Hippocratem eo loco non meminiſſe illarum febrium,quæ cum aliis affectionibus fuerint coniunctę. ſed illam tantummodo indicationem fuiſſe perſecutum , quæ ab ipſa febre deſumitur : quod ſi febris ex propria indicatione, quæ ab ipſa morbi eſſentia procedit , humida poſtulat,nulli dubium eſſe videtur , quin febris ſit affectio calida & ſicca : humidum enim ſicco , non calido contrarium eſt. Quam eandem ſententiam habetis apud Gale.1. de ratione victus morbor. acutor.18. & 43. nec non 5.metho.9. Itaque febris erit intemperies non calida tantum,ſed ſimul calida & ſicca.

Febrim eſſe morbũ ſimplicem probatur.

Etſi vero nõ ignoro, vt dixi, hanc opinionem probari a medicis prope omnibus, qui, & proximo ſuperiore tempore,& in pręſentia ſunt clariores,veruntamen equidem puto illam falſam eſſe, & Galeni dogmatibus non conuenire . Namque ille volens inueſtigare cauſas omnium morborum , & ſimplicium, & compoſitorum, ſumpto initio a ſimplicibus, & ſimilaribus vocatis particulis, in hunc modum ſuam doctrinã orditur lib. de cauſis morborum c.1. Erant ut arbitror quatuor quidem ſimplices, & quatuor compoſiti, increſcente nimirum aliquando immoderate , vel calore duntaxat, vel frigore , aut in altera oppoſitione vel humiditate, vel ſiccitate,accidit uero nonnunquam , vt duabus ſimul qualitatibus acutis morbus calidus ſimul,& ſiccus,vel frigidus, & ſiccus, uel calidus,& humidus, vel frigidus, & humidus ſit,&c. Galenus hoc loco ſimplices morbos partium ſimilarium ſeparata compoſitis : itaque accipiamus nos vnam caliditatem, quæ in toto corpore tam ſit acuta , vt lædat operationes . hæc ſine ulla dubitatione ſimplex calidus morbus exiſtit: etſi quæras,qualiſnam ille fuerit,& quo nomine debeat appellari, ubi reſpondet Gale. qui ſcribit lib.de diff.morborum.5.calorem in uniuerſo corpore exuperantem, febrem nominari, & iterum docet 2.metho. cap.vltimo,homines inueniſſe nomen febris , quoniam non ita facile aliis fuerat ſemper explicare tantum calorem, quantum ſatis eſt ad lędẽdas operationes, porroque aſſerit, hęc duo, febrem , & calorem vniuerſi corporis lędentem operationes,plane idem ſignificare. Itaque febris eſt morbus ſimplex,intemperies calida ſine ſiccitate . Quod ſi iſtud quis audeat negare , is quæſo nos doceat,quo nomine hæc generalis caliditas lædens operationes, debeat appellari , quod nemo hactenus excogitauit: quippe mea ſententia , niſi ille febris fuerit, ut nullus eiuſmodi morbus reperiatur,fateamur, neceſſe eſt.

Pręterea Galenus tractans uniuſcuiuſque morbi indicationes.hæc habet 10.meth. 10.initio capitis.ſubſtantiam eiuſque affectus ad unguentum nouiſſe oportet.& propriam curationis indicationem ab vnoquoque affectu cœpiſſe : pręterea quem primo omnium , aut magis, quem rurſum minus, aut ſecundo uel tertio loco curare conueniat: hæc igitur cauſſa eſt, inquit Galen. cur vulgo medicorum ignotum ſit , & quod febrium omnium quæ febres ſunt , proprium remedium refrigeratio ſit , ſiue ea talis actu,ſiue poteſtate fuerit, & quod alia multa ex accidenti refrigerantia febrium ſunt remedia . Hæc Galenus,qui conſentiens ſuis principiis,perſpicue ſtatuit, naturam atque eſſentiam febris intemperiem calidam eſſe,minime ſiccam,cum febris, quatenus eſt febris. proprium remedium ſit refrigeratio:alioqui niſi ſolam caliditatem,ſed ſimul ſiccitatem contineret, vtique non ſolam refrigerationem,ſed etiam humectationem indicaret:neque id a Galeno, loco tam proprio, & opportuno , in quo tractat ex propoſito indicationes cuiuſque morbi,prætermiſſum fuiſſet . Galenus igitur vrcat vulgares , & plebeios medicos , quicunque ignorant , febri , quatenus eſt febris , refrigerationem tanquam proprium remedium conuenire : inter quos illi videntur poſſe enumerari , qui cenſent proprium febris remedium non minus eſſe humectationem,quam refrigerationem .

Poſtremo ſcribit Galenus 1.de diff.febr.8 febrium hecticarum,quæ iamdudum inceperunt, & ad maraſmum perueniunt , naturam calidam & ſiccam eſſe , cum cor in huiuſmodi febre ſimile aliquid patiatur , quod in lucerna elychnium , cum plurimum vſtum fuerit. Quod ſi febribus hecticis proprium eſt , vt natura ſint calidæ & ſiccæ , iam ſatis poteſt conſtare, id eum cunctis febribus non eſſe .

Quamobrem concludendum puto,ad veritatem & ad mentẽ Galeni , febrem in ſua ratione atq; eſſentia caliditatem tãtum, minime ſiccitatẽ continere, quod quidem & auctoritate Auicen. poteſt confirmari,qui in præſenti parte tradens febris definitionem,dixit illam calorem eſſe,non ſiccitatem,quod alioqui prædicatum ſi neceſſarium foret,in prolixa, & accurata definitione ab illo prætermiſſum non fuiſſet .

Sed reſpõdeamus ad argumẽta aduerſaria , quæ videntur demonſtrare ſiccitatẽ caliditati neceſſario coniunctam eſſe . Primum vero aduerſus illos , qui contendunt , calorem præter naturam nullo modo in corpore poſſe contineri , quin illi ſiccitas coniungatur;

Digitized by Google

tur: breuiter reſpondeo, Galenū ſtatuiſſe vnā intēperiem calidā ſine ſiccitate: neq; vero ſolam ſimplicem intemperiem calidā, ſed etiam calidam ſimul & humidam, quę quidē intemperies calida & humida, niſi liceret caliditatē ſine ſiccitate inuenire, vane & fruſtra ab illo fuiſſet inuenta. Igitur tametſi ignis, & per ſimilitudinem calor febrilis, qui igneus eſt, & caliditate & ſiccitate eſt præditus, nō propterea aſſerendum eſt, febrem in propria eſſentia morbū calidum & ſiccū eſſe. Exempli gratia, Socrates laboret intemperie totius corporis, aut ſaltem cordis, humidiore, & propter aliquam cauſam calefacientem, calore præter naturam hic & febre corripiatur, tantū abeſt vt huiuſmodi calor ſit cū ſiccitate, vt potius ſit cum humiditate: & ſi quis obiiciat, procedente tempore calori poſſe ſuccedere ſiccitatem, quod negari non poteſt, veruntamen dum perſeuerat humida intemperies, Socrates ſine vlla ſiccitate febricitabit: quod ſi ſiccitas foret de eſſentia febris, vtique nullo modo, & nullo tēpe ab ea poſſet ſeparari. Quare dicendū eſt, ſiccitatem ſuccedere calori, tanquā illius effectum, ſiquidem calor deſiccat perpetuo ſubſtantiā cui adhæret, quę tamen ſiccitas nō perpetuo tāta eſt, vt lædat operationes, ac propterea eſſentiā febris cōſtituat, ſicuti cōtingit in febre hectica, quæ vt diximus, vere eſt intēperies calida & ſicca. Ex ijs non difficile eſt reſpondere ad ſingulas obiectas rationes: namq; Hipp. & Gal. vocant ſæpenumero febrem morbū calidum, & ſiccum, vt ab illa ſumāt indicationem rerum humidarū, propterea quia tenera omnis febris exſiccat: quamobrē huiuſmodi nominatio, & indicatio ſiccitatis eſt potius ab effectu, quā ab affectu: adeo vt in ſumma, dummodo intelligas, ſiccitatem ad conſtituendam eſſentiam febris neceſſariam non eſſe, liceat perpetuo fateri ſimul cū Galeno, febrem deſiccare, morbumque calidum, & ſiccū quoquo modo dici poſſe, ac res non modo frigidas, ſed etiam humidas indicare. Quod obiiciebant aduerſarii de ſenſu tactus, qui manifeſte percipit in febricitantibus calorem mordentem, quod ſiccitatis eſt proprium, nihil ad rem pertinet: namque huiuſmodi qualitas non dependet a febre, quatenus eſt febris, ſed potius ab illius ſubiecto, quod ſi fuerit calidū & ſiccum, quales ſunt humores putreſcentes, calorem quoque mordacē, & ſiccum generat: ſi autem fuerit humidū, calorem quoq; mitem, & ſuauem efficit: ad quē modū ſcribit Hipp. 6. epid. ſecto. 1. 29. febres alias mordaces eſſe, alias mites, alias non mordentes quidem, ſed poſt inſurgentes, & Gal. in lib. aduerſus Lypum ca. 2. aſſerit, nonnullas febres eſſe exquiſitas ſiccas, quales ſunt, quas Græci typhodes uel heolodes appellant, de quibus opportuniore loco, & tempore tractabimus. Sed hac de re ſatis, ad Auic. regrediamur.

Febrem eſt calor extraneus.) Hoc eſt aliud prædicatum, de quo poteſt dubitari, ſit ne genus, an differentia; ſed ego puto ſine dubio eſſe differentiam. Cum enim in corpore humano duplex ſit calor, ex Gal. 1. aphor. 14. 15. nec nō 6. epid. ſect. 4. com. 17. & 75. alter natiuus, & familiaris, alter præter naturam, & aduentitius, ad differētiam caloris natiui, particula, *extraneus*, addita eſt. Quomodo autem iſti duo calores inuicem differant declarat Gal. 1. de diff. febr. quinimo 1. de diff. reſpirationis ad finem ſcribit, ſe librum compoſuiſſe de calore innato, in quo ex propoſito utriuſque caloris differentiam explicaſſe. Quem Auic. calorem extraneum uocat, Gale. conſueuit appellare interdum calidum igneum, interdum calorem immoderatum, interdum ſuperadditum, acquiſititium, non naturalem, & forte aliis nominibus, quæ tamen idē ſignificant, nēpe calorem alienum ab inſtituto naturę, pro quo videatis 6. epid. ſecto. 4. com. 25. Sed in hac definitione videtur eſſe neſcio quis error in ordine in prædicatorū namque, vt diximus, illa prius debēt poni, quæ latius, deinde quæ ſtrictius prædicantur: verū hoc loco contra ſe res habet, ſiquidē uox, extraneus, latius patet, quā calor: cū ſint multi extranei, qui calores non ſunt, veluti reliqui oēs morbi ex intemperie, in cōpoſitione cauſæ morborū, & ſymptomata. Et ſane illud negari non poteſt: ego uero ad hoc reſponderem, etſi hæc differentia latius patet, illam tamen a ſequentibus differentiis contractam, & anguſtatam eſſe, id qđ pariter euenit in definitione morbi, in qua particula præter naturā tametſi late patet, & conuenit nō ſolū morbo, ſed ēt cauſæ, & ſymptomati, a poſterioribus differentiis in anguſtum deducitur, & ad vnū morbū accommodatur. Itaque calor extraneus intelligendus eſt calor præter naturam, quatenus diſtinguitur a calore naturali. Quod ſi velis quoque propriam Auicennam huius vocis ſignificationem tenere, id nihil refert, modo res intelligatur: nam, & Gal. ab huiuſmodi vocibus quandoque non abhorret, qui 6. epid. ſecto. 4. comm. 17. calorem præter naturam, alienum, ſicuti natiuum, domeſticum appellat. Sequitur Auic.

Accenſus in corde.) Hoc eſt aliud prædicatum, quod obtinet ſecundam differentiam definitionis, quæ adhuc magis naturā febris circumſcribit: poſſunt. n. in corpore eſſe multi calores extranei, qui tamen febres non ſunt, veluti ſi iecur, vel alia pars incaleſcat, ſi aliqua externa pars corripiatur inflammatione; erunt quidē huiuſmodi calores extranei, ac præter natiuū; veruntamē non erit febris, niſi in corde calor accendatur, id quod eſt maxime conſentaneum rationi: cū enim Gal. auctores 5. de locis aff. 1. cor ſit principium caloris natiui, aut ac metus febris, q nihil aliud eſt, quam natiui caloris alteratio, in corde tanquam proprio ſubiecto debet collocari. Dixit autē Auic. accenſus, non qui accenditur, ut plane denotaret calorem factum, & permanentem: tūc enim febris ſine ulla dubitatione morbus ſit, morbus autem ſit affectio facta & permanens, vt paſſim docet Gal. & in lib. de ... & in lib. de morbis & ſympto. neceſſe eſt, calorem in corde iam accenſum & permanentem eſſe, & ideo cum tria ſint genera febrium, vt poſterius videbimus, pro uarietate ſubiectorum, ſpirituū, humorum, ſubſtantiæ cordis, nunquam erit febris, niſi calor in huiuſmodi ſubiectis factus fuerit.

Quamobrem Galenus 1. de diff. febrium ... deſcribens hæc tria genera febrium, ita ſtatuebat, febrem ephemeram eſſe, cum ſpiritus incaluerunt; humores autem & ſubſtantiā cordis incaleſcunt: putridā cum humores incaluerunt, ſpiritus uero & ſubſtantia cordis incaleſcunt: hecticam demum, quando ſubſtantia cordis incluſis, ſpiritus, & humores incaleſcunt; neque enim inquit Gal. hoc in loco, refert partem ſi caleſcere dicamus, aut calefactum eſſe: ſiquidem per tempus præteritum rem factam & permanentem, per tempus præſens, rem quæ adhuc fit, ſignificamus.

Sed fortaſſe cōtra hæc quis arguat; & primū, quod Gal. 1. com. 16. definiens febrem, dixerit eſſe conuerſionem calidi innati in igneum: etenim uox cōuerſio videtur ſignificare motum, minime terminū & finem motus: id quod inter cæteros annotauit Altimarus 1. de feb. 10. qui inquit, febrem recte definitam eſſe per motum, non per terminum & finem motus, namque licet febris proxime accedat ad naturam ignis, tamē reuera non eſt ignis: quod ſi febris per terminum motus definiretur, ſequeretur, febrem ignem eſſe. *Obiectio I.*

Secundo Galenus 8. meth. cap. 1. conſtituit tres differentias febris, primam cū febris iam facta & genita eſt, ſed cauſa iam deſit, quæ illam excitauit: ſecundam cum febris adhuc eſt in generatione: tertiam cum febris pro parte iam genita eſt, & pro parte etiam nunc generatur. Itaque falſo & præter Galeni ſententiam nos uidemur aſſeruiſſe ſimul cum Auic. febres in cer... factas, & permanentes reponenda eſſe. *II.*

Sed non difficile eſt ad hæc reſpondere, & primū, quoniam Galenus febrem definiuit eſſe conuerſionem natiuæ caliditatis ad igneam, dicatis illum minus proprie locutum fuiſſe, & uſurpaſſe nomen conuer- *Solutio.*

uer-

uerſionis, quo certe voluit ſignificare, non motum & mutationẽ, ſed terminũ motus, & quod iam mutatũ eſt: quam nominis proprietatem ſeruauit 1. de rat. vict. in mor. acu. 18. & 1. apho. 14. cum dixit, febrem fieri ex cõuerſione calidi innati ad igneũ, quod voluit ſignificare ſine vllo dubio, nõ ipſam conuerſionẽ, ſed terminũ conuerſionis, ex qua fit febris. Cum.n. de ſententia Galeni morbus ſit res facta, & permanens, febriſque conſiſtat non in calefieri, ſed in calefacto eſſe, certum eſt, febrem eſſe, non quando calor natiuus conuertitur, ſed quando conuerſus eſt ad igneũ. Neq; ad alicui mirum debet videri, etenim philoſophi, & medici nonnunquam vocibus vtuntur, quæ indiſcriminatim poſſunt ſignificare, & motum & terminum motus propterea quia deſunt duo nomina accommodata, quorum alterum alterationem, alterum formam ab alteratione prouenientem ſignificet: quod iam diu ab Ariſt. traditum eſt, qui tum alijs locis, tum 5. phyſic. docet. in multis alterationibus inueniri nomẽ motus, & nomen habitus conſequentis motum, inter ſe diſtincta, qualia ſunt dealbatio, denigratio calefactio, refrigeratio: quæ ſignificant motũ & alterationem: ſic albedo, nigredo, frigiditas & caliditas, & ſignificãt diſpoſitionem, habitum, & formam, quæ ab huiuſmodi actionibus inducitur: ſed hæc diſtincta nomina nõ reperiuntur in omnibus motibus & alterationibus, quod euenit in definitione febris, imò vero etiam in definitione morbi, in qua vox generis, Græce *diathesis*, Latine conſtitutio, diſpoſitio, affectus, cum ab alijs, tum a Gal. 1. de loc. affect. 2. accipitur non ſolum pro termino alterationis, ſed etiam pro ipſa alteratione, etſi aliquando huiuſmodi nominũ varietatẽ, & vim præclare diſtinxit, qui in libro de ſympt. diff. 1. ſcribit ad hunc modum: *Pathema* differt motu a diſpoſitione: namque ceſſante eo quod alterat; alteratio quæ permanet diſpoſitio exiſtit: proinde in ipſa conuerſione, mutatione, alteratione, ac motione *pathos* generatione habet. in eo autem, quod manet, & quod ſeruatur, in ſubiecto corpore, diſpoſitio cõſiſtit. Itaq; nulli dubium debet videri, ſi Galenus quoq; deficientibus congruis nominibus, plane volens ſignificare finẽ & terminum conuerſionis, vſus eſt ea voce, quæ proprie motum & alterationem videtur ſignificare.

Sed ſe ſeo ad Altimarum, de quo licet mirari, quomodo eiuſmodi inanẽ interpretationem commentus fuerit, qua neceſſario cogitur fateri, febrem non eſſe morbum; verum illius argumentum nullius momenti, ac vaniſſimum eſt, etenim cum loquit. ſi Gale. vſus fuiſſet voce ſignificante terminum motus, ſequeretur febrem eſſe ignem. Negatur conſequentia, neq; enim dixit Galenus, febris eſt conuerſio natiuæ caliditatis ad ignem, ſed ad caliditatem igneam: quare non ſequitur, ergo febris eſt ignis, ſed ſequitur, ergo febris eſt caliditas ignea, quod veriſſimum eſt, neque indiget longiori confirmatione, cum febricitantes pluribus uitæ muneribus fungantur, qui ſpeciatim concoquunt & expellunt noxios humores, & tandem ſanantur, quod ab igne fieri non poteſt.

Reſtat una ratio, quæ videbatur demonſtrare calorẽ in febribus minime accenſum, & in facto eſſe, ſed in fieri, & erat locus Galeni 8. metho. ad quem eodẽ loco ipſemet reſpondet Gal. qui docet, febres quæ generantur adhuc, & nõdum genitæ ſunt, nõ eſſe febres, neque morbos appellandas eſſe, niſi forte quis clarioris doctrinæ gratia febres ſchetiças, quaſi facile ſolubiles velit appellare: imò vero Gal. cap. 88. artis medicæ huiuſmodi febres, & omnes morbos, quos 8. meth. dicit adhuc fieri ac generari, morbos qui nondũ ſunt, ac futuros appellat: quod ſi nondum ſunt, iure neque morbi debent appellari: quæ reſponſio confirmatur a namq; ... duobus locis 8. metho. & in arte medica in ... earum febrium, quæ generantur & nondũ factæ ſunt, Galenus non ſumit indicationem curãdi, a morbo, & a febre, ſed tantummodo a cauſa illam efficiente: cũ ergo non indigeat curatione, vere neque febres, neque morbi dici debent: de quibus etiã accesſionibus quæ ſunt in fieri, loquitur et Gal. 1. de loc. affect. 2. & 3. cap. Itaque ex iis cui ſtat, per conuerſionẽ natiuæ caliditatis ad igneã, intelligenda eſſe cõuerſionem, iam factam & abſolutam minime quæ adhuc eſt in fieri: ac merito Auic. dixiſſe in ſua definitione, febrem eſſe calorem accenſum in corde.

Solutio.

Ex quibus verbis id vobis demum licet colligere: ſubiectum caloris febrilis eſſe cor, quod a Gal. nunq; traditum eſt, qui ſcribit 1. de diff. febr. 3. 10. metho. 8. nullum calorem præter naturam, niſi cor vna calefiat, febrem eſſe, nullumque genus febris poſſe conſiſtere, niſi cor afficiatur, & calida intemperie laboret. Quomodo autem cor, & variæ illius partes, ſubſtantia, humores, ſpiritus, ſint ſubiectum febris, poſterius videbimus, tractantes febrium differentias: ſed tamen illud hoc loco non poteſt neque debet prætermitti, quin tueamur Gal. & Auicen. aduerſus nonnullos, qui contendunt, ipſum cor febris proprium ſubiectum non eſſe, inter quos primum eſt Fernelius, qui lib. 4. de febr. c. 1. reprehendit Auic. & negat eſſe perpetuo verum, omnes febris calorem in corde accendi; tametſi, ille inquit, de continuis & primarijs id verum fateamus, intermittentium tamen & ſymptomaticarum calor non in corde primum accenditur, ſed aliud de ſublatus, cor ferit, quo eſtuans cum ſpiritu mox per arterias in corpus omne refunditur. Sed Fernel mihi videtur temere Auic. reprehendere, neque ſatis illius mentem percepiſſe, neque enim ille inquit, calorem primum accendi in corde, ſed ſimpliciter, calorem accenſum in corde. Nam etſi nihil prohibet, quin eiuſmodi calor ab alijs partibus poſſit cordi communicari, tamen id perpetuo verum eſt, vt diximus, febrem nunquam eſſe neque dici poſſe, niſi cor calida intemperie laboret.

Cor eſt ſubiectum febris.

Opi. Fern.

Deinde eſt Altimar. 1. de febr. capit. 11. qui ſtatuit ſubiectum febris non cor, ſed naturam caliditatem. Cum enim febris ſit conuerſio natiuæ caliditatis ad igneam, illius forma, eſſentia ſeu qualitas, inquit Altimar. tanquam in ſubiecto, ſuſcipitur primum in ſubſtantia calidi innati, namque hæc eſt quæ immutatur, atque alteratur, accidentalem caliditatem, quæ febris eſt, ſuſcipiens.

Alti. opin.

Sed equidem nequeo hanc Altimari cogitationem probare, namque ſi per calidum innatũ intelligat qualitatem caloris, id falſum eſt, ſiquidem huiuſmodi qualitas eſt accidens, & nullum accidens poteſt eſſe ſubiectum alterius. Præterea calor innatus non adeſt amplius, cum iam fuerit mutatus & conuerſus ad igneũ, quo tempore febris viget. Si vero intelligit non qualitatem, ſed ſubſtantiam caloris innati, videndum eſt quidnam ſit huiuſmodi ſubſtantia, & quodnam ſit ſubiectum calidi innati, quod continetur in corde, ac ſane puto ipſum nihil aliud potuiſſe inuenire, quam tres partes, & ſubſtantias cordis, corpus, humores, ſpiritus, quas propterea tres partes neceſſe eſt ſtatuere ſubiectũ febris, cum ſint ſubiectum calidi innati. Quare Altimar. potuit ac debuit, mea ſententia, abſtinuiſſe ab huiuſmodi nouitate, quæ & ab omni rõne, ſed imprimis a Galeni diſciplina eſt aliena. Præterea ſunt nonnulli, qui contendunt non ſolum a corde, ſed etiam a reliquis partibus calorem præter naturam in totũ corpus diffundi, & febrem excitari poſſe, namque excitãtur febres ex bubone, de quibus eſt aphor. Hippoc. febres ex bubone omnes malæ, præter diarias 4. aphor. 55. Sic Auic. 1. 4. tract. cap. 27. tradit, fieri febrem ephemeram ex dolore capitis, oculi, aurium, dentis, & reliquarum partiũ. Sic Galenus ſcribit 10. meth. 8. febres hecticas nonnullas fieri primum laborante corde, nonnullas primum laborante non corde, ſed ventriculo, iecore, pulmone, & alijs partibus, qui propterea variam quoque iſtarum febrium curationem docet. Sed illi imprimis obijciunt iecur, quod facile videtur per

Nõ ex ſolo cordis calore febris.

venas

venas poſſe impartiri toti corpori calorem præter naturam. cum pariter ad totũ corpus & ſingulas partes alimentum,& ſanguinem ſoleat deferre, quod confirmatur propterea, quia manifeſte videmus a iecore cõmunicari frigiditatem vniuerſo corpori, ſicuti contingit in hydrope anaſarca: namque eadem ratione qua frigiditatem videtur caliditatem quoque ad omnes partes poſſe tranſmittere: itaque erit febres cordis affectione. Ad hanc dubitationẽ variæ reſponſiones, ſed breuiter ego reſpondeo, ac fateor. ex varijs corporis partibus, & prope omnibus caliditatẽ poſſe communicari vniuerſo corpori: verum illud addo, hoc nequaquam fieri poſſe, niſi primum cor huiuſmodi caliditatem recipiat: ad quem modum ſunt intelligendi Hip. Gal. & Auic. cum ducent, ex proprijs quibuſdam partibus febrem excitari. Etenim quantumcunque cæteræ partes, & totum corpus incaleſcat, niſi ſimul cor reddatur calidius, febris neque eſſe, nec dici poteſt, vt ſupra diximus. Huius diſciplinæ ſatis fuerit vnicum exemplum proferre, illud autem eſt Galeni 7. meth. c. 9. qui ſcribit. ſi adeo vehemens caloris intemperies uentriculum occupet, ut uſque ad ipſum cor perueniat, neceſſe eſt hominem febricitare, id quod ad reliquas etiam partes poteſt accommodari.

Quod autem ſpeciatim diſputant de iecore, paulo accuratius explicandum eſt. Dico igitur, ſi probe memoria teneamus naturam, & colligationem utriuſq; uiſceris, iecoris, & cordis undique fatendum eſſe, aut difficulter, aut nullo modo fieri poſſe, ut iecur tã reddatur calidum, ut calefaciat corpus uniuerſum, quin primũ, & ſimul ipſum cor incaleſcat, immo uero omnis ratio colligit, caliditatem iecoris longe facilius, & citius cordi, quam ulli cæterarum partium poſſe communicari. primũ enim ſatis conſtat ex anatome, iſ hæc duo uiſcera, mediante potiſſimum uena caua, quæ ſtatim ex iecore prodiens ramum omnium maximum defert in dextrum cordis uentriculum, ſingulari quodam nexu, & coniunctione inter ſe eſſe colligata. Deinde de illud quoq; pro comperto habendũ eſt, nullum eſſe membrum in toto animantis corpore, quod magis prompte, facilè, & cito calefieri poſſit ipſo corde, quippe quod ſit apte natura calidũ eſt, ac fere perpetuo feruet, adeo vt omnium conſenſu illud in morituris omnium poſtremo refrigeretur: quare propter huiuſmodi inſignem procliuitatem, & conſenſum, veriſimile eſt, calorem nullo modo a iecore ad uniuerſum corpus tranſmitti, niſi primũ cor afficiatur; atque illud eo quoque argumento poteſt confirmari, quod ſicut ſcribit Galenus 1. ad Glauconẽ x. in febricitantibus præcipuum indicium ſumitur ex pulſu, cum id omnibus commune ſit, ut idem teſtatur, eod. lib. c. 6. ut habeant inæqualitatẽ in una arteriæ pulſatione; unde cum pulſus immediate, & proxime affectionem cordis demonſtrent, ſi nemo ſine pulſus inæqualitate poteſt febricitare, ut pariter nemo ſine affectione cordis poſſit febricitare fateamur, neceſſe eſt. Neq; uero poſtrema argumentatio, & ſimilitudo alicuius eſt momenti; ſiquidem lõge diuerſa eſt ratio caloris, & frigoris. Nam ſicuti diximus, cor inter omnes partes corporis calidiſſimũ eſt, quare ex una parte poteſt calefieri facillime, & accendi, antequam corpus caleſiat, ex altera autem poteſt refrigerantibus cauſis reſiſtere, ut iure totum corpus non refrigerato corde, poſſit refrigerari. Sed neque illud fortaſſe ueritatem continet, nẽpe totum corpus adeo poſſe refrigerari, ut actiones lędantur, quin ſimul cor laboret, & quoquo modo refrigeretur. Quęſo enim, quomodo id fieri poteſt, niſi cor, fons natiui caloris, a quo ille in totũ corpus diffunditur, ac perpetuo fouetur, aut ea frigidius reddatur? etſi cõſiderentur habitus corporis frigidiores, certum eſt in illis pulſus non eſſe naturales, ſicuti contingit in hydrope anaſarca, in qua ſcribit Gal. pulſus raros, & paruos fieri, qui ſine dubio cordis frigiditatẽ demonſtrant. His quę hac de re diximus,

Pulſus in om̃ibus febribus inæqualis.

ac de differẽtia cordis, & aliarum partium, quatenus pertinet ad deriuationẽ caloris, & frigoris per vniuerſum corpus, plurimam lucem poteſt afferre ſententia Galeni, quæ eſt digna maxima notatione, in libello de ſanguinis miſſione c. 5. quę incipit: Quicquid cor per caliditatẽ, & frigiditatẽ patitur, huius etiã conſeſtim aliæ corporis partes participes fiũt: & concludi particulares caliditates, & frigiditates, quæcunq; parti male affectæ vicinę ſunt, ſimul alterare, in totũ vero corpus, priuſquam cor alterent, non excedi. Sed ad propoſitam febris definitionem reuertamur.

Et procedit ab eo mediante ſpiritu, & ſanguine] Vt febris fiat, neceſſariũ eſt primum calorem præter naturam accendi in corde, deinde illum ad vniuerſum corpus tranſmitti; vnde neſcio quid venerit in mentem Arculano, qui particulam, Nec, interpretatur, vel; neque enim ſunt duę voces diſiunctiuæ, quarum altera ſine altera eſſe poſſit, ſed neceſſe eſt calorem in corde accendi, ac ſimul illum a corde tranſmitti, & communicari vniuerſo corpori: immo vero tantum abeſt, vt hæc particula legenda ſit diſiunctiue, vt nonnulli interpretes Arabes pro verbo, Et, legant, deinde, quod probe ſignificat ordinem in generatione febris, nempe vt calor primum accendatur in corde, deinde a corde tranſmittatur ad vniuerſum corpus. Itaque a corde tranſmittitur huiuſmodi calor, cum ſpiritu, & ſanguine, per venas, & arterias, quæ ſane tranſmiſſio eſt admodum facilis, cum hoc membrum habeat venas, & arterias ampliſſimas, quæ omnibus corporis partibus communicantur.

Dubitant hoc in loco interpretes, an ĩn febre calor præter naturam neceſſario debeat vniuerſum corpus tenere, an ſatis ſit, & poſſit in ſolo corde conſiſtere: ac primum quidem Gal. videtur ponere febrem inter morbos, qui non ſunt proprii alicui parti, ſed communes toti corpori, loquens lib. de morborum diff. cap. 5. calorem in vniuerſo corpore exuperantem febrem nominari, & facile ab omnibus deprehendi; quam eandem ſententiam habet de cauſis morborum 2. lib. de ſanguinis miſſione capit. 5. Altera autem ex parte experientia demonſtrat, & confirmat ipſe Galenus 4. de cauſis pulſuum cap. de pulſu inflammationis 2. prog. comm. 4. de inæquali intemperie 8. quandoque in febribus nonnullas partes manifeſto eſſe frigidiores, veluti ſunt partes externæ principio paroxyſmorum, item in febribus lipiriis & malignis, in quibus interiora videntur vri, exteriora frigeſcunt, veluti ſunt partes tam internæ quam externæ in febre epiala, in qua eodem tempore partes corporis & calidę & frigidę ſentiuntur. Et Gal. præterea videtur fauere huic opinioni, qui ſcribit 7. metho. cap. 8. intemperiem calidam ventriculi febri proportione reſpondere, quippe ille, inquit, quòd febris vel in toto animali, vel in corde eſt, id pro poſitus nũc affectus eſt in vẽtriculo. Et iterũ hęc habet 6. epid. lect. 1. 29 Eſſentia vero febriũ eſt, non modo ſecundũ Hip. & pra clariſſimos medicos, ſed etiam ſecundũ omniũ hominũ conſenſum, caliditas præter naturam, maxime quidem in totum animal diffuſa, ſin minus, vt omnino vel in plurimis partibus vel in nobiliſſimis accenſa. Ex quibus puto manifeſtum eſſe, de ſententia Galeni, in febribus non perpetuo calorem per vniuerſum corpus diſtribui, ſed fore ſatis ſi cor occupauerit, dummodo tantus ſit, vt lædat operationẽ. De hac dubitatione multi multa loquuntur, de quibus nolo agere longius, qui ſatis habeo eam reſponſionem proferre, quam puto Galeno, rationi & veritati magis conſentientem eſſe.

An calor febri's totũ corpus occupet.

Dico igitur, in febre calorẽ ſemper accendi in corde, vt teſtatur Hipp. & Gal. 4. de ratione victus 39. 1. de ratione victus 18. 10. metho. 8. illumq; ab hac parte per venas, & arterias ad totum corpus diſtribui: quemadmodum tempore ſanitatis per eoſdem canales calor innatus ſolet diſtribui, & hoc perpetuo fieri, niſi aliquid ſit impedimento, quo minus eiuſmodi calor

lut.

Digitized by Google

lor diffundi, & corpori poſſit communicari. Quæ reſponſio eſt Auicen. l.4. tractatu 2. cap. 50. quæ quidẽ impedimẽta ſolent contingere in febribus, de quibus loquuntur aduerſarij: namque principio acceſſionũ extremæ partes refrigerantur, quoniam hoc tempore ſpiritus, ſanguis, & calor concurrunt ad medias corporis partes, vt propterea nõ poſſint ad illas, quæ longius diſtãt, deferri, & calorẽ conſeruare. Sic in lipyriis & malignis febribus igneus calor viſcerum talis & tãtus eſt, expoſitore Gal. 2. prog. 4. & alijs locis, vt inſtar cucurbitulæ ad ſeſe trahat ſpiritus, ſanguinem & calorem a partibus externis, vt illæ merito remaneãt frigidæ: ſic demum in febre epiala, ſicuti exponitur a Galeno de inæquali tẽperie 8. 2. de diff. feb. 6. cũ originẽ habeat ex pituita vitrea & crudis humoribus, qui delati per vniuerſum corpus vno atq; eodẽ tẽpore nõ putreſcunt, ſed alii citius, alii tardius, inde fit, vt pro parte putreſcente calorem febrilem, pro parte nõ putreſcente rigorem ſoleant excitare. Ergo non ſine ratione Gal. aſſeruit utrumque, primum in febre calorem præter naturam totum hominem occupare; quod veriſſimum eſt, ſi hæc adhibeatur interpretatio, vt nihil impediat, quo minus ille ad omnes partes poſſit tranſmitti: ſecundum hunc ipſum calorem vel in totõ homine, vel in corde tantum, & nonnullis partibus contineri: quod item non caret ueritate, ſi contingant impedimenta, quæ non permittant illum ad omnes partes diffundi, & dilatari.

Sed quærunt rurſum nõnulli, an cor poſſit trãſmittere calorem ad alias partes; non ſolum mediantibus venis & arteriis, ſed etiam aliis modis, quibus cæteræ partes ad ipſum cor ſolent calorem trãſmittere, nimirum per vapores & fuligines, nec non per nudam & ſucceſſiuam alterationem, de quibus modis loquitur Gal. 1. de diff. feb. 5. 4. aph. 55. & nos quoque multa diſputabimus. Quibus reſpondeatis, nihil obſtare, mea ſententia, quin illud fieri poſſit: verum cum cor ſit fons ſanguinis & ſpiritus, in quibus ſicuti calor innatus, ita quoq; calor febrilis ſedẽ habet, adſintq; viæ plurimæ ampliſſimæ, & apertiſſimæ, per quas hæc tranſmiſſio commode fieri poteſt, non eſt vt alias quæramus, quæ ſunt difficiliores & obſcuriores. Itaque in vnum colligendo quæ hactenus dicta ſunt: Febris eſt calor præter naturam, non corpus, ſed qualitas, accenſus, non qui accenditur, in corde, in corde tanquam principali ſubiecto, tranſmiſſus ab eo mediante ſpiritu & ſanguine, in quibus calor tum natiuus, tum febrilis continetur, per arterias & venas, tanquam faciles patentes canales, ac poſtremo in totum corpus, niſi ſint aliqua impedimenta, quæ huiuſmodi generalem tranſmiſſionem prohibeant.

Et inflammatur in eo inflammatione quæ nocet operationibus naturalibus.) Cum hactenus Auic. ſtatuiſſet, febrem eſſe calorem accenſum in corde, per vniuerſum corpus diffuſum, nunc intendit explicare, qualiſnam huiuſmodi calor, & quomodo differat ab aliis caloribus qui totum corpus occupant, & tamen febres non ſunt: vnica autem eſt diſtinctio, quæ calorem febrilẽ a cæteris ſeparat caloribus & eſt, quando corpus adeo incaleſcit, vt propterea lædantur operationes naturales: quam doctrinam Auic. accepit a Gal. qui ſcribit 2. met. c. 7. 8. met. c. 1. calorem qui adeo auctus fuerit, vt occaſione eius corpus laboret, neque probe actionibus fungi poſſit, febrem appellari. Quod quidẽ eſt maxime conſentaneum rationi: cum enim, ſicuti docent Hipp. & Gal. 3. aph. 37. 5. aph. 22. 1. ad Gla. 2. calor natiuus aut ſit ipſa natura, aut ſaltem primum ac maximum illius inſtrumentum, quo efficiuntur & perficiuntur omnes naturales operationes, quemadmodũ cum ille fuerit moderatus, & naturalis, operationes quoque probæ ſunt & perfectæ, ita contra, ſi ille fiat immoderatus & præter naturam, vt operationes quoque lædantur, atque improbæ fiant, neceſſe eſt.

Sed quæritur, quidnam Auicen. intelligat per operationes naturales: atque ne diuerſorum interpretum diuerſas opiniones referam, mihi probatur præ cæteris interpretatio cuiuſdã interpretis Arabis, qui Sitarix dicitur, qui intelligit operationes conuenientes naturæ regenti corpus: cum autem corpora regantur tribus facultatibus vitali, naturali, animali, hic operationes naturales non debent intelligi ſtricte, quatenus diſtinguuntur a cæteris duabus vitalibus & animalibus ſed communiter quatenus ſub hoc nomine omnes comprehenduntur: ſiquidem largo modo omnes huiuſmodi facultates reuera naturales poſſunt vocari, ſicuti vocantur a Gal. ſæpenumero, præcipue vero 1. meth. cap. 3. de conſt. artis med. 10. cum ſcribit, homines vbi ſenſerint quampiam naturalium corporis actionum, vel male geri, vel prorſus non fieri, tunc exiſtimare, ſe illa parte corporis ægrotare, cuius actionem læſam vident, ſic propterea medicum de remedio conſulere, & lib. de cauſ. procatarct. c. 1. refert, quendam ægrotum aggreſſum eſſe ſolitas operationes, & omnia obijſſe munera, quæ ſibi ex natura debentur: namque pro comperto habendum eſt, in febribus omnes omnium pariter actiones lædi, primum vitales, deinde naturales, poſtremo animales, quod præclare expoſitum eſt a Gal. 5. de loc. affe. 1. Etenim cum cor ſit veluti fons quidam caloris innati, per quem vnaquæque pars ſuam perficit operationem, omnis ratio colligit, laborante corde ſimul cum ipſo omnes partes corporis vitiari, & illarum actiones lædi. Neq; vero altera ex parte ſunt alicuius momenti nonnullæ rationes, quæ ſolent demonſtrare, in febribus minime omnes actiones lædi & labefactari; cum manifeſtum ſit, multos febricitantes habere odoratum, auditum, & reliquos ſenſus integros, bene recordari, iudicare, & alias naturales operationes perficere: immo vero illud licet nobis addere, febre interdũ quaſdã actiones non ſolũ non lędere, ſed etiã quã maxime iuuare, nempe illas, quæ ſint vel ablatæ, vel imminutę, uel deprauatæ, propter immoderatam frigiditatẽ, aut propter humores crudos & flatus, qui a calore febrili attenuantur, concoquuntur & diſſipantur: ad quem modum ſcribunt Hipp. Gal. 2. apho. 26. melius eſſe conuulſioni febrem accedere: quam febri conuulſionẽ: & iterum 8. aphor. 5. ſi ebrius quiſpiam de repente obmuteſcat, conuulſum mori, niſi febre corripiatur: ac rurſum 7. aphor. 52. quibus iecur uehementer dolet, iis febrem ſuperuenientem dolorem ſoluere.

In febrib. omnes actiones læduntur.

Reſpondeatis in febre non omnes ſemper corporis actiones lędi, vt ſatis experientia confirmat, neque id eſſe neceſſarium, ſed fore ſatis, ſi ex omni genere actionum quædam tantummodo lædantur, ſine quarum læſione neque febris, neque morbus eſſe poteſt. Quod ſi quis demum velit vno verbo naturales operationes interpretari illas operationes, quas homines tempore ſanitatis facere ſolent, interpretatio, mea ſententia, erit admodum opportuna & accommodata ad mentem Galeni, qui loco citato de conſtitut. artis meden. & capit. 82. artis medicæ, & febrium & omnium morborum hunc terminum conſtituit, quotieſcunque homines a conſuetis impediantur operationibus, vt paulo ante diximus.

Non ſicuti caliditas iræ & laboris.) Adhuc Auicenna declarat, cuiuſmodi ſit calor febrilis, inquiens, illum non eſſe ſicuti calorem iræ & laboris, dummodo talis caliditas ex ira & labore acquiſita, non ſit tam vehemens & diuturna, vt ipſa quoque degeneret in febrẽ, & lædat operationes, namque frequenter euenit, vt ex ira, laboribus, vel alijs cauſis externis, calor augeatur, cordique & vniuerſo corpori communicetur, qui tamen accendit febrem, neque lædit operationes, propterea quia cito euaneſcit, ſed tamen interdum etiam fit, vt tam diu perſeueret, vt trãſeat in febrem, & lædat operationes: atque hic quidem ſenſus ex noua conuerſione Bellunenſis eſt apertiſſimus, qui ſcribit, nõ ſicuti caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur, uel cũ non

perue-

Digitized by Google

perueniat ad hoc, vt ſit accenſa, & noceat operationibus. Quod ſi quis velit ſeruare etiam ueterem conuerſionem, quæ habet, *ita vt remaneat*, id mea ſententia commode fieri poteſt. quæ litera & interpretatio preclare quadrat decretis, & verbis Galen. qui 1. de diff. feb. 3 ſermonem habens de huiuſmodi caloribus concitatis ex ira, labor., & aliis cauſis externis, ita inquit: quod ſi ita contigerit, vt ea corpora quæ in ſe calorē admiſerunt, longo eum tempore retinere natura apta ſint, licet motus cordis ſedetur, in ijs tamen remanet calor præter naturam, atque inde homines febricitare eſt neceſſarium. Quam fere eandem ſententiam habetis lib. de morborum cauſis. 5.

Hactenus diximus de febris definitione, & illas dubitationes explicauimus, quæ mihi viſæ ſunt vtiliores, & magis ad rem pertinere: namque ſi velimus ſingula in medium proferre, & examinare; quæ vulgo a plerisque interpretibus ſolent proferri, vix ſufficerent quinquaginta lectiones. Cæterū ex ijs, quæ diximus, facile eſt intelligere, huiuſmodi Auicen. definitionem carere ea definitione, qua potiſſimum definitiones laudari ſolent, & eſt breuitas quam Ariſt. & omnes philoſophi tantopere probant: ſiquidem illa eſt nimis longa, & interpoſita ſunt nonnulla prædicata ſuperuacanea, quatenus pertinet ad explicādam eſſentiam febris. etenim gratia exempli, ſi ſummatim dixiſſet, febris eſt calor præter naturam accenſus in corde, toti corpori communicatus, lædens operationes naturales, proba, & integra fuiſſet definitio, cui nihil detrahi potuiſſet: quam quidem fere eandem definitionem facile ex varijs locis licet nobis colligere ex Gal. ex quo certum eſt, Auicen. hanc ſuam collegiſſe, quod etiā patere ſatis poteſt ex ijs, quæ ſupra tradita ſunt, tamen non fuerit abs re, duobus verbis hoc idem uobis in memoriam reuocare.

Apud Auicennam febris eſt calor extraneus: apud Gal. 6. epidem. ſectio. 1. 29. ſectio. 4. 19. 25. 1. de feb. differentijs. eſt calor non naturalis mutatus ad igneum, immoderatus, alienus, & alijs eiuſdem nominibus circumſcriptus: apud Auicen. hic calor eſt accenſus in corde, apud Gal. in 1. de different. feb. 3. 10. metho. 8. nulla febris poteſt conſiſtere, niſi cor afficiatur & calida intemperie laboret: apud Auicen. calor diffunditur per vniuerſum corpus: apud Gal. ſectio. 1. 29. de different. morborum 5. de cauſis morbor. 5. calor in totum animal dilatatur, vel ſaltem in pluribus, & nobiliſſimis partibus accenditur: apud Auicen. calor procedit mediante ſpiritu. & ſanguine per venas, & arterias: apud Gal. hoc expreſſe non habetur, qui id prætermiſit tanquam manifeſtum, ſiquidem conſtat inter omnes cor eſſe fontem caloris innati, illumque per propria vaſa toti corpori communicari: qua eadem ratione febrilem quoque calorē ad cæteras partes trāſmitti neceſſe eſt: imò vero Galen. nobis inſinuauit, & alias quaſdā rationes, quibus huiuſmodi cōmunicatio poteſt fieri, vt paulo ſupra diximus. Apud Auic. corpus inflammatur inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus apud Gale. 8. metho. 1. calor tantum augetur, vt & hominem offendat, & actionem lædat, adeo vt ſi neutrū adhuc efficiat, quantumuis homo in præſentia ſit calidior quam antea, certū ſit eū non febricitare. Sic itaq; potuiſſet Auic. breuiorem febris definitionem tradere, & Galeni dogmatibus conſentire: veruntamen quoniam quæ præterea ſunt ab illo interpoſita, id certe præſtāt, vt faciant ad clariorem, et faciliorem illius explicationem, iure cenſemus eā recipiendam eſſe. Quod uero optima ſit definitio, conſtare poteſt, quia continet omnia genera cauſarum: et primum cum dicitur calor extraneus, explicatur cauſa formalis, cum omnium conſenſu eſſentia febrium ſit calidiras præter naturam: ſecundo cum dicitur accenſus in corde, procedes cum ſpiritu &c. explicatur cauſa materialis, & ſubiectum caloris: tertio cum dicitur lædens naturales operationes, apparet cauſa finalis, quam tamen finalem cauſam ego cenſeo minus proprie, & largo modo ſumendam eſſe. ſiquidem non eſt credendū, febrem agere propter finem. cū omnia quęcunq; agunt propter finē, aliquo appetitu ducantur, ſiue ille naturalis, ſiue rationalis fuerit: quoniā vero definientes ſanitatē, dicimus quod eſt proba corporis conſtitutio, a qua probe prodeunt operationes, qui vere ſunt naturæ finis, pariter in morbo læſio operationum quodammodo, & minus proprie finis videtur poſſe conſtitui. Verum dicat aliquis, in hac definitione efficientem cauſam deeſſe: quod ſane uerisſimum eſt, & ſumma cum ratione, & a Gale. & ab Auic. fuit prætermiſſa; etenim cum febris ſit morbus, morbi autem ſint res factæ, & permanentes, quæ a nulla cauſa pendent, idcirco iure in eius definitione nulla debuit poni cauſa efficiens, quemadmodum generaliter non ponitur in definitione morbi, ſiquidem illæ res tantummodo quæ fiunt, & quæ habent ſuam eſſentiam in motu, in ſua definitione deſiderant efficientem, ſicuti exempli gratia, eſt pulſus. in cuius definitione vidēmus Gal. illam non prætermiſiſſe: quod ſi in definitione febris poneretur cauſa efficiens, neceſſario ſequeretur, omnem febrem habere cauſam coniunctā, quod falſum eſt, cum nullus morbus ex ſententia Galeni habeat coniunctam ſiue continentem cauſam, tametſi non ignoro, eſſe viros præclariſſimos, qui aliter ſentiunt. de qua celebri controuerſia fortaſſe nos quoque aliquando diſputabimus.

Itaque hæc febris definitio tradita ab Auic. optima atq; integra eſt, quippe ſi diligēter cōſideretur, primū oſtendit quid ſit febris: ſecundo ſoluit, aut ſaltem poteſt ſoluere omnes difficultates, quæcunq; hac in re poſſunt occurrere: tertio declarat proprietates, q̄ naturam febris conſequuntur, quæ conditiones ad perfectā definitionem requiruntur a philoſ. 4. phy 31. Poſt hæc ſolent nōnulli interpretes proponere, & examinare quaſdam aliorum definitiones, inter quas prima eſt, quā tradit Aetius lib. 5. 7. quæ eſt huiuſmodi. Febris eſt calor præter naturam, cordis, & arteriarum vitalē firmitatem lædens, ex profundo emergens, acris & mordax, præſertim circa thoracē, & ubi arterię magnæ poſitæ ſunt. Altera eſt Alex. lib. 12. 1. qui prætermiſſa opinione Eraſiſtrati, Aſclepiadis, & aliorū medicorū, de ſententia Hipp. & Gal. ſcribit eſſentiam ac natura febris nihil aliud eſſe, quam calorem contrarium naturali cordis, & arteriarum. Tertia eſt Auer. 3. colliget. c. 3. qui hæc habet: febris eſt calor compoſitus ex calore naturali, & extraneo putredinali, miſſo a corde ad totum corpus, & lædit omnes actiones, & paſſiones: verū neq; de ijs, neque de alijs, ſi quæ ſunt, mihi propoſitū eſt longius agere, quod temporis anguſtiæ tam accuratam interpretationem non patiantur, a quo quidē labore ego libentius abſtineo, quod nihil dubito, ſi attente conſiderentur quæ hactenus diximus ex Galeno, & Auic. & ad illorum doctrinā cætera omnia referantur, cum facile unuſquiſque poſſit de ſingulis iudicium ferre, & intelligere, quidnā probandum, uel improbandum, quid recipiendum, uel reijciendum uideatur: itaque ad alia progrediamur.

De Diuiſione Febrium.

Auicen. tradita febris definitione deinceps aggreditur illius diuiſionem, & primum examinandi diuiſionem quandā ſui temporis celebrem, qua in primis creditur fuiſſe Rhaſis, & fuerat huiuſmodi; febres aliæ ſunt morbi, aliæ ſunt ſymptomata: febres autem morbos intelligebant, quæcunque non pendent ab aliquo morbo, quales ſunt febres putridæ; febres vero ſymptomata illas nominabant, quæ proxime pendent ab aliquo morbo, exempli gratia, pleuritide, angina, & aliis inflammationibus. Porro ut nouitij hanc rē facile intelligant, ſcire debent ex Gal. de ſymptomat. differen. 1. omnes corporis affectus a naturali *Diuiſio febris.*

X conſti-

conſtitutione recedentes eſſe tantummodo triplices, aut morbos, aut morborum cauſas, aut morborũ ſymptomata, quæ quidẽ apud illum ita diſtinguuntur: nã que morbus eſt conſtitutio præter naturam, in qua primum actio læditur. cauſa eſt affectus præter naturam qui morbum præcedit, neque ſuapte ratione, ſed interuentu morbi actiones lædit: ſymptoma itẽ eſt affectus præter naturam, qui morbum perinde atque vmbra corpus ſequitur: ergo Rhaſes & cum illo antiqui, febres morbos ſolebant appellare, quæ primũ ſine alio præcedente morbo originẽ habebãt, febres vero ſymptomata quæ non primum, ſed poſt inflammationes, vel alios morbos ſequebantur. Cæterum hæc opinio ac diuiſio uidetur fuiſſe non ſolũ Rhaſis, & aliorũ antiquorum, ſed etiam Hippoc. & Gal. etenim Galenus ſcribit 7. aphor. 42. 4. aphor. 73. 1. epidem. ſectio. 3. cõmen. 4. antiquos dicere conſueuiſſe, hominem a febre moleſtari, quando abſque inflammatione, eryſipelate, abſceſſu, dolore, vel aliquo membro præcipue affecto laborabat: quod ſi vel propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel alterius partis laboraſſet febre, iam non ſebricitationem, ſed pleuriticum, peripneumonicũ, & alijs nominibus appellaſſe. Et adhuc planius 1. ad Glauc. 3. ex propria ſententia docet, febres nonnullis ex inflammationibus, nonnullis ex humoribus fieri, ex quibus priores quæ ex inflammationibus oriuntur, ſunt ueluti quædam ſymptomata partium phlegmone laborantium, adeo vt morbus, magna ex parte ab inſtrumento patiente denominetur, phrenitis, pleuritis, & alias huiuſmodi. Et iterum 4. aphor. 66. ita ſcribit, cum Hippoc. in febribus dicit morbos febriles, ipſum intelligere quãdo febres ipſę ſunt morbi, non ſymptomata alicuius partis, quæ aliquo dictorũ affectuũ laborent: rurſumq; aſſerit 6. aph. 44. febrem inflammationi veſicæ ſuperuenientẽ eſſe ſymptoma inflammationis. Ex quibus locis nobis licet colligere, Galenum huiuſmodi febrium diuiſionem recipere, neque ſolum de antiquorum, ſed etiam de Hippocr. ac propria ſententia illam probare.

Aduerſus veterem diuiſionem febrium in morbũ, & ſymptoma Auicen. arguit, uel potius, vt videntur illius verba demonſtrare, alios arguentes inducit, cum dicat: *Et contradixerunt quidam, &c.* Summa autem argumentationis, qua probatur febres ſequentes inflammationes, non eſſe ſymptomata, apud Auic. eſt huiuſmodi: in inflammatione tria ſunt, calor, dolor, putredo: quæro igitur quodam ex ijs tribus febris conſequatur, & cui tanquam ſymptoma velis febrem ſuccedere: ſi dicas, febrem ſequi calorem vel dolorem, tunc ſequeretur plures, febres ephemeras eſſe ſymptomata, & patet cõſequentia, propterea quia plures febres ephemeræ, vt videbitis, ſequuntur, exempli gratia, calorem Solis, vel dolorem alicuius partis. Si autem reſpõdeas febrem ſequi putredinem, quæ eſt in inflammatione, tunc inflammatio, non quatenus inflammatio, foret prima cauſa febris, ſed per accidens, quatenus illa cõtinet putredinem: quare febris iam non eſſet ſymptoma ipſius inflammationis, ſed putredinis. Præterea ſi febris hac ratione eſſet ſymptoma, hinc ſequeretur omnes febres putridas eſſe ſymptomata, cum omnes originem habeant ex putredine: itaque nulla febris ſequens inflammationes, eſt ſymptoma. Poſt hęc Auicen. nos admonet, abſtinendum eſſe ab hac, & alijs huiuſmodi arguendi inquiſitionibus, quæ a Gal. appellantur logicę, ſiquidem nihil conferunt ad artem, & diſtrahunt medicum ab iis quæ in facienda medicina ſunt neceſſaria. quare & hæc ſubiungit: *procedamus igitur ſecundum id quod conſuetum eſt. &c.*

Etſi hactenus Auicen. refutauit propoſitam opinionem ac diuiſionem febrium, veruntamen neſcio quomodo in præſentia uidetur illam tanquam conſiderã recipere, & probare, imò vero illam amplificare, quæ inter febres ſymptomata reponit, non ſolum quæ ſequuntur inflammationes, ſed etiam quæ fiũt ex obſtructionibus: in qua re ille manifeſte videtur diſcedere a Gal & a ſeipſo, Namque Gal. 11. meth. cap. 9. & 13. & alijs locis, nec non ipſemet Auicen. 1. 4. trac. 2. cap. 1. vere affirmant, febres putridas fieri potiſſimum ex obſtructionibus: quod ſi febres ſequentes obſtructiones per Auicen. ſunt ſymptomata, vt omnes febres putridæ ſint ſymptomata fateantur neceſſe eſt, quod eſt abſurdiſſimum, ac reuera ſicuti antiquiores medici febres ſequentes inflammationes non ſine aliqua ratione nominabant ſymptomata, quoniam huiuſmodi febres ita pendent ab inflammationibus, vt ab illis quoque nomen recipiant, quæ non alio nomine appellantur, quam pleuritidis, anginæ, & ſimiliũ: illa contra Auicen. nullam videtur poſſe rationẽ proferre, neque veram neque veriſimilem, quamobrem ſequentes obſtructiones ſymptomata debeant uocari, cum proprium nomen retineant, & ſimpliciter febres dicantur.

Sed nos tandẽ videamus, vtrum iſthæc febriũ diuiſio ſit uera, & ad mentem Gal. nec ne? itaque prætermiſſis aliorum reſponſionibus, quæ ſunt multiplices, vno uerbo reſpondeo, diuiſionem, mea quidẽ ſententia, neque ueram eſſe, neque ad mẽtem Gal. & probo vtrumque: ac primum quod nõ ſit vera probatur hũc in modũ. Omnis febris eſt morbus, ergo nulla febris eſt ſymptoma: patet conſequentia, quoniã morbus diſtinguitur a ſymptomate, Maior eſt manifeſta, propterea, quia febris habet cõditiones neceſſario ad morbũ requiſitas, quippe eſt affectio præter naturã primo lædẽs operationes, neque ulla febris eſſe poteſt ſequens inflammationes, vel alios morbos, quæ non primo lędat operationes. Quare diuiſio nulla eſt, neque poteſt conſiſtere: ſecundo non eſt Galeni, quoniam ex proprio inſtituto ab illo reprobatur, libello de different. morbo. cap. 5. diſputabat Gal. hoc loco aduerſus nonnullos, qui ſymptoma eſſe morbum, & contra morbũ ſymptomatis cauſam putabant, quippe qui actionum læſiones morbos eſſe arbitrabantur: ex quo conuulſionẽ, ſenſum abolitum, torporem, & id genus alia, morbos uocabant; atque ij quidem ut hunc ſuum errorem defenderẽt, ſolebant diſtinguere, dicentes, ſi ex phlegmone, vel inflammatione, conuulſio naſcatur, cõuulſionẽ inflammationis ſymptoma eſſe, ſi uero conuulſio ex ſola intemperie oriatur, iam non ſymptoma, ſed morbum eſſe: id quod ſimiliter de febre faciebant: etenim ſi febris ſenſibilem alicuius partis affectum ſequebatur, ſymptoma eſſe arbitrabantur, ſi uero alia ratione fieret, morbum appellabant: hos ergo reprehendit Galen. quaſi omnem doctrinam de morbis, & ſymptomatibus confunderent, neque ſatis intelligerent, illos perpetuo morbos habendos, & nominãdos eſſe, quicunque ſunt affectus præter naturam, & primum lædunt operationes: vno verbo proprię loquendo, & ad mentem Gal. febres perpetuo, ſiue ſequantur inflammationes, ſiue quomodocunque generentur, cum primo lædant actiones, morbi ſunt: neque apud Galenum abſurdum eſt, vt ſubinde morbus ex morbo originem habeat. Ad illa autem quæ contra hanc determinationem poſita ſunt, ſemel & ſatis reſpondit Galen. 1. ad Glau. cap. 3. qui ſcribit, febres ſequentes inflammationes non ſimpliciter, per quandã ſimilitudinem eſſe quaſdam ueluti ſymptomata. nam reuera licet inter febres quæ ex inflammatione naſcuntur, & alias quæ ex humorum putredine accenduntur, aliquam differentiam conſtituere, ſiquidem cum putridæ non alios morbos ſequantur, iure nullam prorſus ſymptomatis rationem uidentur obtinere: alteræ autem cum alijs morbis ſuccedant, nõ iniuria neſcio quam ſymptomatis formam uidentur repræſentare. Ac ſane ſi quis probe, & ad mentẽ Galeni hanc rẽ intelligat, non multum laboro, ſi hic propoſitam quoque antiquorum diuiſionem velit recipere, quæ forte etiam neque omni ex parte inutilis cenſenda; namque eſto febris quæ pendeat ex inflammatione

Digitized by Google

tione lateris, medicus omnium primum inflammationis, tanquam cauſæ, & ſine qua febris non poteſt auferri, rationē habebit: præterea in remedijs quoq; diligendis cautius aget, exempli gratia, abſtinebit a potione aquæ frigidæ, & alijs huiuſmodi præſidijs, quæ forte in cæteris putridis poſſent conuenire, in hac autem eſſent pernicioſa. Sed hac de re ſatis.

Auicenna, tradita veteri febrium diuiſione, ſtatim aggreditur aliam veriorem, & ſolidiorem diuiſionē, quam accepit a Gal. 1. de diffe. feb. cap. 1. ac propterea, vt hæc res facilius intelligatur, quæ eſt valde difficilis, & magni momenti, mihi libet omnium primū Galeni mentem inquirere, atq; hunc locum breuiter explicare. Fuerat Galen. propoſitum, hoc loco tradere differentias febrium, itaque probe intelligens, quod apud dialecticos vulgare eſt, duplici potiſſimum ratione res inter ſe differre, aut ſubſtantia, ſiue eſſentia, aut accidētibus, propterea ſtatim docet, febrium differentias nōnullas ſumi ab earū ſubſtantia, quas affirmat eſſe maxime proprias, & principales, nonnullas a ſymptomatibus, quas inquit varias eſſe, ſicuti ipſorū ſymptomatum non vnica eſt natura, cū alia quidem ſint propinquiora, & magis propria, alia vero remotiora, & magis aliena: deinde reprehendit veteres medicos, qui inueſtigandis his differentijs pluribus modis peccauerunt, primum quod proprias, ac maxime principales febrium differentias prætermiſerint; deinde qđ etſi has ipſas commemorarunt, tamen cum eis accidentales permiſcuerint, vtileſque ab inutilibus nō ſepararunt: tertio quod plurimi deliquerint non ſolum in generibus differentiarum adeo vt vel redundantes fuerint; qui inutilium quoque meminerint, vel deficientes, qui nonnullas etiam vtiles prætermiſerint, ſed etiam in ipſa diuiſione generum in proprias differentias, quas non rectè aſſignabant, de quorum veterum medicorum numero fuerant Archigenes, & Agatinus, quos Gal. nominatim reprehendit 2. de diff. feb. c. 8. quod neque ſimplicem, neque compoſitarum febrium omnes differentias ſcripſerint, & quaſdā alias ſuperuacuas adiecerint, quæ neque ad prognoſticum, neque ad curationem quidquam pertinent.

Ex veteribus medicis qui diuidēdis febribus peccauerunt, Gal. excipit vnum Hipp. quem ſolum mōſtrat plenam, atque optimam febrium diuiſionem tradidiſſe, quare profero illius diſtinctionem, quæ habetur hunc in modum, ex 6. epid. ſect. 1. 29. Febres hæ quidē manu ſunt mordaces, &c. Quod autem Hipp. tradiderit perfectam febris diuiſionem, probat hoc modo: quoniam diuidit febres per differētias eſſentiales, quā conſtat eſſe longe optimam diuidendi rationē: quod autem Hippocr. vſus fuerit differentijs eſſentialibus probat propterea, quia ſubſtantia febris conſiſtit in calore præter naturam: cum enim huiuſmodi caloris differentiæ trifariam ſumi poſſint, vno modo ex eo quod maioris minoriſq; rationem habet: ſecundo ab ipſa materia, in qua ille calor præter naturam accenditur, & tertio a modo motus, has omnes Gal. aſſerit Hippoc. ſimul cum dignotionis modo complicaſſe, et præclare expoſuiſſe: & quatenus pertinet ad primas differentias, quæ maioris minoriſq; ratione dicuntur, illæ vnico ſenſu tactus ſunt ſatis manifeſtæ, in quo quidem genere differentiæ, vt notat Galen. 1. aphor. commen. 12. mos eſt medicis magnam, & paruam febrem nominare, licet impropriè, qui de rei qualitate quantitatis nomen pronunciant, id quod facere conſueuerunt non ſolum in febre, ſed etiam multis alijs rebus, quas magnas, & paruas nominant, cum tamen a qualitate eſſentiam obtineant: quæ vero differētiæ ſumuntur a materia, in qua calor præter naturam conſiſtit, maxime propriæ cenſendæ ſunt, & tres Galeno numerantur, prima, quando is calor cordis corpus occupauit: altera cum humores in cordis ventriculis contentos apprehendit: tertia ubi ſola aerea ſubſtantia, hoc eſt, ſpiritus cordis incaluit, humores autem, et ſolida corpora adhuc quidem incaleſcunt ſed nondum incaluerunt; ſiquidem non parum differt, ut ſupra diximus, aliquid incaleſcere, & calefactum eſſe; primam differentiam hecticam, ſecundam putridam, tertiam ephemeram appellant, quod poſterius diffuſe declarabitur. Porro quod paulo obſcurius Gal. dixerat de poſteriore febris differentia, ſumpta ex materia, id tribus exemplis planius facit, quę ſatis aperte demonſtrant tres febrium differentias modo poſitas, & quomodo vnaquæq; pars calorem præter naturam contineat, & variæ febrium differentiæ conſtituantur. Primū eſt exemplū: finge calidam aquam infundi in vas frigidum, adeo, vt vas ab aqua calefiat, nondum tamē totum ſit exquiſite calefactū, hæc fuerit febris putrida: calida enim aqua humoribus, vas autem corpori cordis comparatur, quippe in febre putrida humores iam incaluerunt, & habent calorem in facto eſſe, corpus vero cordis calorem quidem recipit ab ipſis humoribus, ſed hic calor eſt in fieri, & nondum factus eſt. Alterum eſt exemplum: finge in calidum atq; ignitum vas frigidam aquam infundi, quæ deinde a vaſe recipiat calorem, ſed tamen nondum incaluerit; hoc exemplum hecticam febrem repræſentat, in qua cordis corpus incaluit, & calorem habet in facto eſſe humores autem qui in corde continentur, incaleſcunt quidem, nondum tamen incaluerunt; manifeſte enim calidum, & ignitum vas cordis corpus, aqua item frigida humores in corde contentos refert.

Tertium eſt exemplum, fingamus follem fabrilem ad ſe retrahere aerē admodum calidum, ac follē ab illo aere calefieri, nondum tamen calefactum eſſe: hoc exemplo monſtratur febris ephemera, in qua ſpiritus vehementer incaluit, corpus vero cordis, & humores in eo contēti adhuc fiunt, nondum tamen ſunt calefacti: follis enim cordis corpus, & in eo contentos humores, aer autem attractus ſpiritū ſignificat. Quoniā vero hoc poſtremū exemplum non ita uidebatur omni ex parte quadrare, Gal. clarioris doctrinæ gratia addit vnū figmentū, quod præclare uidetur cū humano corpore analogiam habere, & ad febrem ephemeram explicandam præclare accommodatum: finge, ille inquit, follem in ſe continere humores, præterea follis foramina, per quæ attrahitur atque emittitur aer varia, & plurima eſſe, ac tam anguſta, vt ſoli aeri ingredienti, & egredienti, minime humori, ſint aperta, in qua re naturæ opera ab ijs quæ arte fiunt, maxime differunt, ſiquidem in corpore humano per poros cutis aer, & ſpiritus aſſidue permaneant, retentis, & ſeruatis humoribus, etſi, & humores, & ſpiritus ſimul mixti in corde, & arterijs continentur, atque hoc quidem exemplo facile poteſt intelligi generatio atq; eſſentia febris ephemeræ, in qua, vt diximus, ſpiritus tantummodo ſunt calefacti, caleſcentibus tamen, ſed nondum calefactis humoribus, & ſubſtantia cordis.

Poſt hæc Galen. cum hactenus febrium ſpecies diſtinxiſſet, poſtremo earum ſucceſſionem, & permutationem docet, qui aſſerit, omnes febres ex alijs accendi poſſe caliditatemque præter naturam, quæ in vno ſubiecto exiſtens, vnum facit genus febris, reliqua etiam ſubiecta inficere, & temporis progreſſione aliorum quoque generum febres efficere poſſe: ſed tamen huiuſmodi tranſitus, & alteratio ſeu permutatio de genere ad genus febris, non eſt in omnibus æque facilis aut difficilis, ſiquidem ſpiritus faciliime accēduntur, corpus ſolidum difficillime, humores medio modo ſe habent: & eſt ratio propterea quia omnis ſubſtantia tenuium partium facilius quam craſſa alteratur, eſt autē tenuiſſima aeris ſiue ſpiritus ſubſtantia, craſſiſſima ſolidorum corporum in medio vtriuſque humorum itaque calor præter naturam quandoque incipit a ſpiritu, nonnunquam ex humore, interdum ex parte ſolida, nō permanet autem in eo genere qđ primum affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur, niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoque ſi-

que aliam rationē deeſſe, qua magis accōmodate, & ad mentē Gal. poſſimus hanc quæſtionē diſſoluere, & antiquā febriū diuiſionem tueri. Itaq; vos ſcire velim ex Gal. 1. de vſu partium 9. de differentijs morborū 6. & 8. 2. meth. 2. & 6. & alijs locis, actiones noſtri corporis propriè ad inſtrumēta pertinere, ſed cū ſingula inſtrumēta ex pluribus partibus ſint compoſita, in unoquoq; inſtrumento unam tantummodo partem eſſe, & eam quidem ſimilarem, quam vere licet actionis auctorem appellare, reliquas vero huic principali parti aliquem vſum afferre: quæ res cum ita ſe habeat, ſiue pars actionis auctor in inſtrumēto lædatur, ſiue aliqua pars ex iis quæ vſum præbent, actio plane poteſt vitiari: ex quo Gal. ſcriptū reliquit de differ. morb. 4. morbū non ſolū actionis, ſed etiā vſus impedimentū eſſe: atq; hinc fit, vt non ſolū læſio partis principalis, ſed etiam alterius vſum præbentis morbus cenſendus ſit, cum læſio utriuſq; partis actioni poſſit noxā inferre: ſed tamē hoc eſt diſcrimen inter huiuſmodi partes, vt Gal. docet de differ. morborum 6. & 8. quod læſio partis principalis ſemper eſt morbus, læſio uero reliquarū partiū vſum præbentium nō ſemper morbus, ſed quandoq; morbus, quandoq; morbi cauſa exiſtit, etenim quotieſcunque lædit actionem, nullo illato detrimento parti præcipuæ, morbus eſt: eſt autem cauſa morbi quando non per ſe, & primo, ſed illata noxa parti principali lædit actionem. Oculus, verbi gratia, compoſitus eſt ex multis partibus, tunicis, humoribus, venis, arterijs, & c. inter quas auctor & princeps pars viſionis, quæ propria eſt oculi actio, eſt humor cryſtallinus, reliquæ partes huic ſoli ſuo vſum afferunt: itaq; ſi contingat, vt principalis pars uitietur, videndique actio lædatur, hic perpetuo eſt morbus: ſi uero aliqua ex cæteris partibus lædatur, vt humor albugineus, quæ lædat actionem non communicata noxa humori cryſtallino, vtiq; hic morbus fuerit, ſin autem non proxime, ſed cōmunicata noxa parti præcipuæ, lædat actionem, hunc non morbus, ſed morbi cauſa cenſenda eſt. Ex his quæ diximus facile eſt, ni fallor, propoſitam difficultatem diſſoluere. Cum enim ſpiritus, & humores ſint partes cordis, quæ principali eius particulæ vſum afferunt, neq; tam in hoc ſpiritu, & humoribus calor per vniuerſum corpus diffundi poſſet, ſi uel in ſpiritibus, vel in humoribus calor præter naturam acceſſus fuerit, vt propterea actio cordis lædatur, equidem nō video quamobrem huiuſmodi calor, & febris, & morbus dici non debeat. Neque vero hinc colligendū eſt, ſpiritum & humorem ægrotare, & febricitare, ſiquidē non laborat & febricitat unus proprijs ſpiritibus & humoribus, ſicut neque dicendum eſt, humorem albugineum, ſed oculum laborare, cum reuera laboraret morbus tribus debeat parti viuenti, vt docet Ariſtot. Itaque febrium diuiſio tamdiu tradita & recepta, in ephemeram, putridam, hecticam, vt calor præter naturam vel ſpiritus, vel humores, vel ſubſtantiam cordis occupat, ab iſtis nouatoribus nihil debilitatur, ſed debet ſuam firmitatem retinere.

Hæc quæſtio aliam mihi in mentem reuocat, vt intelligamus humanæ mentis imbecillitatem: nam ſicut alteri omnia genera febrium, refutatis ephemeris, & putridis, ad vnum genus, nempe ad hecticas conantur redigere, ita alteri contendunt tria potiora genera non ſatis eſſe, & aſſerunt alias quaſdam febres reperiri, quæ ſub nullo ex tribus generibus poſſunt contineri, quod ita conantur demonſtrare. Si febris

Fernelius. generetur ex alimentis putreſcentibus in ventriculo, ex vermibus, hæc febris non erit putrida, quia nullus humor putreſcit, non ephemera, non hectica, quod patet. ergo, &c. Secundo febres ſynochæ ſine putredine, vt poſterius videbimus, non ſunt ephemeræ, quia durant plures dies, non putridæ, cum nulla adſit putredo, ac multo minus hecticæ.

Tertio ſi fiat febris putrida ex putreſcēte bile, totuſque protinus humore euacuetur, ac remaneat febris, facile idē poteſt demonſtrari, neq; hāc ſub aliquo ex tribus generibus poſſe contineri. Itaque præter tria genera neceſſe eſt quartū, forte etiā plura addidiſſe. Verū huiuſmodi rationes haud quidquā valent. & ad primā reſpōdeatis, vno verbo, neq; alimēta, neque vermes, neq; aliud quidvis poſſe vnquam febrē excitare, niſi calor præter naturā vel in ſpiritibus, vel in humoribus, vel in ſubſtantia cordis accenſus fuerit. Ad ſecūdam reſpondet Gal. 9. methodi 2. febres ſynochas ſine putredine reuera ephemeras eſſe, etſi plures dies quam vnū durant, cū habeant calorem accenſum in ſpiritibus: ſiquidem nomē, ephemera, minime eſt de ſubſtantia huiuſmodi febris, ſed deſiderante nomine accōmodato, clarioris doctrinæ gratia, aliud quod ſæpius euenit, ephemeræ nomen illi impoſitū eſt: quare natura febris ſynoch. eadem eſt, quæ ephemeris, nomen tamen non idem eſt. Ad vltimum reſpondeatis, caliditatem remanentem poſt euacuationem humoris putreſcentis febrem putridam eſſe, cum orta fuerit ex putredine, & tunc eſſe febrē ſine cauſa, cuius Gal. mentionem facit ſæpenumero, ſed illud addo, ſi hæc febris diutius perſeuerat, iam degenerare in primam ſpeciem febris hectica, vt poſterius declarabitur. Itaque ſimul cum Galen. Auic. & reliquis probatis medicis, prima genera febrium tria tantummodo, nec plura, neque pauciora ſtatuenda ſunt.

Poſt hęc, dictum eſt, omnem ſubſtantiam tenuium partiū facilius alterari, quam craſſam, ſpiritus eſſe tenuiſſimos, ſolida corpora craſſiſſima, humores medio modo inter ſpiritus & ſolida ſe habere: quod ſi iſtud verum eſt, colligunt hinc nonnulli, febrem ephemeram perpetuo putridam, ac putridam perpetuo hecticam præcedere debuiſſe: quod, & res ipſa demonſtrat, & Gal. teſtatur eſſe perſpicue falſum, cum vnaquæq; febris, non ſolum ephemera, ſed etiam putrida, & ipſa quoque hectica, poſſit primum hominem inuadere, neque perpetuo ſpiritus, ſed quandoque humores, quandoque, & ſolida corpora omnium primum caleſiant. Ad hanc difficultatem, quam puto arduam eſſe, reſpondent nonnulli interpretes, Gal. intelligere tenuiorem ſubſtantiam facilius caliditatem concipere, id fieri, ſed non in facto eſſe, ex quo calore in facto eſſe conſtituuntur varia genera febrium: vt ſenſus ſit; primum quidem ſpiritus, deinde humores, ac poſtremo ſolida corpora facilius incaleſcere; minime autē primum calefacta eſſe, quo quidem tempore dum huiuſmodi ſubſtantiæ incaleſcunt tantummodo, nondum autem ſunt calefactæ, nulla febris conſiſtit, etiāſi calor valde inſignis fuerit. Etſi vero hæc reſponſio eſt clariſſimorum hominum, tamen ego nequeo ſatis illam probare: namque ſi facillimus eſt tranſitus caloris ab humoribus, & partibus ſolidis ad ſpiritus; non adeo facilis a ſpiritibus ad humores, & partes ſolidas, propterea quia tenuior ſubſtantia facilius quam craſſior alteratur, non ſatis intelligo, quamobrem idem iſtud non debeat, & poſſit affirmari tam de calore in fieri, quam de altero in facto eſſe, cum vtriuſque eadem ſit ratio, neque aliter differant quam tempore: id quod clare inſinuauit Galen. cum inquit in ſine capitis, non permanet in eo genere quod primum affectum eſt, ſed ad reliqua duo progreditur, ac niſi prius ſoluatur, proceſſu temporis illa quoque ſimiliter afficit, adeo vt calor qui primum fuerat in fieri, & erat diſpoſitio, demum permaneat in facto eſſe, & tranſeat in habitum: itaque tertio alter reſpondendum eſſe, qui fateor ſubſtantias tenuiores generaliter ac perpetuo facilius alterari quam craſſiores, quatenus pertinet ad illarum tenuitatem vel craſſitiē, quæ perſpicua eſt ſententia Galeni, neque vllo modo poteſt negari; ſed illud addo fieri poſſe, vt aliqua pars craſſior, exempli gratia, humores, & ſubſtantia cordis facilius incaleſcat, quam ſpiritus qui ſunt tenuiores, propterea quod illa alijs nominibus ſunt magis apta ad recipiēda caliditatē. Socrates, verbi gratia, et una

parte habeat natura cor calidũ,& ſiccũ, ex altera parte ſiue pp malam victus rationem, ſiue propter alias cauſas, habeat humores nec nõ ſpiritus qui continentur in corde,frigidiores; Socrates vehementer incalcatur adeo vt incidat in febrẽ, nulli dubiũ eſſe dẽt,quin pars magis apta, ſubſtantia cordis, licet craſſior,facilius quã inepti humores,& ſpiritus,licet tenuiores,calorẽ concipiat:quemadmodum ſi ponantur ad ignem ligna ex vna parte tenuia,ſed humida,& viridia,ex altera ligna craſſa, ſed admodum ſicca,veriſimile eſt illum prius accendere craſſa, tanquam paſſum bene diſpoſitum,quam tenuia,tanquam paſſum minus diſpoſitum,& quod agenti igni magis poteſt reſiſtere.

Poſtremo diximus cum Hipp. & Gal. tres eſſe præcipuas partes noſtri corporis, quas Hippocr. appellat continentia, contenta,& impetum facientia nimirum partes ſolidas, humores, ſpiritus. de hiſce eſt breuiſſima dubitatio,quoniam Gal. 1 1.meth.c.1.aliam facit diuiſionem,in membra ſolida,in membra carnoſa,& ſpiritus,nulla facta humorum mentione,in qua diuiſione videtur,neque Hippoc. neque ſibi ipſi conuenire. Hanc dubitationem nonnulli diſſoluunt,dicentes, quando Hipp.& Gal.faciunt diuiſionem in ſolida,humores, & ſpiritus, eos voluiſſe demonſtrare,partes quæ proxime conſtituunt corpus hominis; quando autem Gal. prætermiſſis humoribus diuiſit in ſolida, carnoſa, & ſpiritus, voluiſſe indicare partes in quibus virtus conſiſtit,& ſuſtentatur; ex quo iure factum eſt,vt ex diuerſo propoſito diuerſa quoque diuiſio tradita fuerit. Verum equidem neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda: itaque puto,ego reſpondendum eſſe,Galenum ſub membro illo quod continet ſubſtantiam carnoſam, humores comprehendere voluiſſe,ſiquidẽ conſtat,carnes potiſſimum ex humoribus generari,in quit enim Galen. 1. de ſemine ad finem, 3. de ſimp. med. 4. ſicuti ſolidæ partes ex ſemine,ita carnoſæ ex ſanguine,& humoribus, tam generationem,quam nutritionem habent.

Cæterum iam tempus eſt vt ad Auic. reuertamur, in cuius explicatione facile intelliges, quantum hæc quæ hactenus declarauimus ex Gal. ad illius intelligentiam ſint accommodata. Itaque Auicen. aggreditur diuiſionem febris ex ſubiecta materia,& primum accepit diuiſionẽ partium noſtri corporis, traditam ab Hipp.& Gal. in ſolida,humores,ſpiritus, quæ ille accommodat ad balneum artificioſum,quod eſt exeplũ ſimile exemplo Galeni. nam ſicuti in illo tria fuerãt, vas, aqua, aer, ita in balneo tria ſunt parietes balnei, aqua,& aer,quæ proportione reſpondent, & fere ſunt eadem cum partibus exempli poſiti a Galeno,ſiquidẽ parietes membris ſolidis,aqua humoribus,aer ſpiritibus comparantur. Ergo ſi intra calidus balnei parietes effundantur aqua, & aer, quæ ſint frigida; ita ut deinceps a caliditate parietum, & aqua, & aer calefiant,hoc eſt exemplum febris hecticæ: ſi parietibus, & aeri frigidis infundatur aqua calida, vt aqua poſtea, & aer, & parietes incaleſcant, eſt exemplum febris humoralis, ita enim Auicen. appellat febrem putridam, ſi demum parietibus, & aqua frigidis ſuperueniat aer calidus, vnde parietes, & aqua calefiant, eſt exemplũ febris ephemeræ; in quo quidem poſtremo exẽplo Auic.mihi videtur non omni ex parte Galeni mentem aſſecutus fuiſſe,ſiquidem Galenus in ſuo exẽplo follis fabrilis,non intelligit aerem qui in folle cõtinetur,& incluſus permanet,ſed aerem illum intelligit,qui a folle intus ſuſcipitur, & foras expellitur, qđ altero poſteriore exemplo clarius demonſtrat: Auic. autem videtur intelligere aerem balnei, non qui aſſidue recipitur,& emittitur,ſed qui ſemper moratur in balneo, qua quidem ratione,& ſimilitudine nũquam poſſent calefieri humores vel ſubſtantia cordis, quin prius calefierent ipſi ſpiritus: quod patet propterea, quia parietes,& aqua balnei nullo modo calefieri poſſent, quin prius calefiat aer qui in balneo continetur, & aſſidue moratur: quod ſi aer recipiatur,& eijciatur adeoque renouetur, ſicuti recipitur,eijcitur,& renouatur ſpiritus,tunc,& parietes,& aqua balnei, non calefacto aere poterunt calefieri, ſicuti manifeſte demõſtrat exemplum Galeni,quod propterea cenſendũ eſt longe magis accommodatum ad rem præſentẽ, quãtum ſit exemplum Auicennæ.

Sed nõnulli præterea hac in parte arguũt Auicen. quod enumerãdo ſpiritus recenſeat ſpiritum naturalẽ diſtinctũ a ſpiritu vitali,qui exiſtimant ſpiritũ naturalem inutilem, & ſuperuacaneũ eſſe, omniaque opera naturæ perfici mediante ſpiritu vitali, qui continetur in corde,adeo vt pluribus non ſit opus,de qua cõtrouerſia cũ nolim in præſentia longius agere, quoniam eam multi tractarunt,illud vnum dicã Gal. de huiuſmodi ſpiritu naturali admodũ raro, & timide locutũ eſſe, qui ſcribit 12. metho.c 5. ſi naturalis aliquis eſt ſpiritus,illũ in iecore & venis cõtineri. Quod ſi quis de hac re longiorẽ diſputationem deſiderat, is videat Manardum Ferrarienſem lib. 15. epiſt. 1. nec nõ Frãc. Valeſ. Hiſpanum lib. 2. controuerſiarũ 17. qui cumulate in hoc argumẽto uerſati ſunt. Poſt hæc Auic. tradit alias quaſdam febrium diuiſiones, quæ non ſunt illis propriæ, ſed alijs morbis communes, quarũ illa prima eſt febres quædam acutæ, quædam nõ acutæ. Pro quo ſciendũ eſt, morbos acutos generaliter illos eſſe apud Gal. qui habẽt duas conditiones, alteram, vt celeriter moueantur,alterã vt ſint cũ periculo: qui quidẽ ſortiti ſunt varias differẽtias,etenim primũ quidã acuti,quidã ſimpliciter,hoc eſt,ſine aliqua adiectione acuti dicũtur,qui auctore Hippo. 2. aph. 23. intra 14. dies iudicantur: quidam non ſimpliciter acuti: ſed qui ad 20. vſq; diem progrediuntur, vel intra 20. finiuntur: alij vero ſunt qui acuti nominantur cum hac adiũcta conditione,quod 40. diebus iudicantur,de quibus ſpeciatim Hipp. mentionem facit 1. progn. 26. Atque hi quidẽ morbi Gale. alio nomine ex degeneratione,& mutatione in aliã ſpeciem,nonnullis interpretib. acuti ex decidentiã dicũtur, quod nimirũ per imperfectas indicationes ab vna ſpecie ad aliã degenerent,& trãſmutentur,vt ſi pleuritis in ſuppurationem tranſeat.

Morbi autem peracuti rurſum alij ſimpliciter,vel exquiſite acuti nominantur, qui ultra diem quartam nõ extenduntur,quos aliter barbari perperacutos appellant: alij nõ ſimpliciter,vel non exquiſite ſunt peracuti, qui quartam diem excedunt, & ad ſeptimam non raro producuntur. Hæc de morbis acutis doctrina eſt Galeni, quam nos collegimus ex 2. apho. 19. 2. de diebus criticis 12. 3. de diebus criticis vltimo. Itaque febres aliæ ſunt acutæ, id eſt, celeris motus, & periculoſæ, aliæ ſunt non acutæ, quæ carent,& celeritate, & periculo Sequitur Auic.

Et de eis ſunt chronica, & de eis ſunt non chronica. Sine hæc ſit ſecunda diuiſio,ſeu potius ſit ſubdiuiſio febriũ non acutarũ, non multũ laboro. febres ergo aliæ ſunt chronicæ, vel lõgæ,aliæ ſunt nõ chronicæ,vel breues, longæ ſunt quæ morborũ acutorũ terminũ tranſcendũt, qualis eſt febris quartana: breues quæ citius terminantur, qualis eſt febris ephemera. Ex quo loco id colligans, male nec per oppoſita mẽbra medicos diuidere in acutos,& chronicos, in quẽ errorẽ multi hoc tẽpore incurrunt, cũ reuera illos diuidere oporteat in acutos,& nõ acutos,ſicuti febres diuiduntur ab Auic. quem errorem arguit Gal. 3. de diebus criticis, c. vlt.

Tertia eſt diuiſio Auic. febres aliæ ſunt diurnæ, aliæ nocturnæ; quæ diuiſio fuit Hipp. 1. epid. ſectio. 3. tex. 2. & 6. Galenus vero interpretatur febrem diurnã,quæ habet acceſſionem in die, nocturnam quæ habet acceſſionem in nocte, ex quibus placet Hippocratis, febrem diurnam eſſe nocturna deteriorem, cuius ſententiæ Gal. duplicem affert rationem, prima, quod acceſſio in die ſit difficilior,& malignior, cum hoc tẽpore corpus conſtringatur,& denſetur, quando digeri,& rare fieri magis conſueuit: ſiquidem omnibus

affe-

affectionibus accidit eſſe grauioribus eo tempore, ſecundum quod non congruunt, quam illo ſecundum quod congruunt, vt eſt aph. Hipp aphor. 34. Altera eſt ratio, quod febris diurna minus quam nocturna ſit ad curationem accommodata, propterea quia paroxyſmi occupant tempus diurnum, vnde ſolum tempus nocturnum ſuperſit cibis, & medicamentis, quare inquit Gal. cum nullus quieti ſomnoque derelinquatur locus, huiuſmodi ægroti veſpertilionis more uitam coguntur agere, non hominis.

Quarta eſt diuiſio, febres aliæ ſunt ſalubres, aliæ ſunt habentes horribilia accidetia, qua diuiſione ego puto Auicen. diſtinguere uoluiſſe febrem benignam, & malignam: benigna eſt febris ephemera, maligna eſt febris peſtilens, & forte hanc diuiſionem accepit ab Hippocrat. 3. prognoſt. 2. qui ex una parte ponit febres ſimpliciſſimas, ac ſignis ſi. matas ſecuriſſimis, quas Gal. in comment. interpretatur benignas: ex altera febres deterrimas, & cum ſignis grauiſſimis, quas idem Gal. malignas appellat: ſicuti homines quoque ſimplices ac benigni dicuntur, qui honeſtos probosque habent mores contra maligni qui uitiolis improbiſque moribus imbuti ſunt.

Quinta ſequitur diuiſio, febres aliæ ſunt continuæ, aliæ intermittentes. Continuæ quædam habent intenſionem, & remiſſionem, quædam ſunt ſui ſimiles: quæ diuiſio tradita eſt à Gal. 2. de diff. febr. 2. qui longe magis perſpicue & accurate diuiſionem facit hunc in modum: febres aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuæ, febris intermittens illa eſt, quæ ad inſenſibilem integritatem, vel vt vulgo aiunt, infebricitationem peruenit, atque hæc febris generatur ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur; continua contra eſt, quæ ad integritatem vel infebricitationem non peruenit, & procreatur ex humore, qui in vaſis includitur & continetur.

Porro febrium intermittentium tres ſunt uniuerſæ differentiæ, quotidiana, tertiana, & quartana: quotidiana ex pituita putrida, tertiana ex flaua bile, quartana ex melancholia generatur. Continuarũ autem duplex eſt genus, vnum earum quæ Græce ſyoochi, Iratine dicuntur continentes, quarum totum tempus vnica eſt acceſſio, quæ a principio vſque ad finem perdurat; atq; harum tres exiſtunt differentiæ, quædã omni tempore a principio vſque ad finem æquales permanent, Græci *omotoni* æqualiter affligentes & vigentes nominant, quædam paulatim decreſcunt a principio vſque ad finem, quas Græce *paracmaſticus* inclinantes, nominant; nonnullę contra paulatim augentur, quas *epacmaſticus* increſcentes, inualentes appellant, de quibus late ſcribit Gal. 2. de criſibus cap. 6. 9. met. 4. Alterum eſt genus earum febrium, quæ nomine generis continuæ dictæ multis particularibus circuitibus continentur, atq; earum quoq; duæ ſunt primæ differentiæ: namque aliæ tertia ſolum die acceſſionẽ habent, tertianę naturã referentes, vulgo proportionales uel proportionatæ tertianę nominantur: aliæ vero etiam die inter media alteram acceſſionẽ inferũt, quæ nullũ proprium & peculiare nomẽ obtinent, quarũ quædã ſub forma procedunt febris quotidianæ, duas quotidie ſimiles acceſſiones facientes, aliæ uero in forma duarum tertianarum, aliæ demum, raro tamẽ euenientes, quæ nequaquam ad integritatem deuenientes, in forma circuitus procedunt. Hæc febrium diuiſio eſt Galeni, quam non ignoro multas, & illas quidem arduas difficultates continere, ſed omnia nõ poſſunt in omnibus locis accurate explicari: de hac igitur re plenius, & plenius tractabimus loco opportuniore.

Apud Auicen. duæ reſtant febris diuiſiones, altera eſt, febres nonnullæ ſunt calidæ, nõnullæ frigidæ, habentes rigores aut horripilationem, quæ pars duplicẽ poteſt habere interpretationem, unam huiuſmodi: aliquæ febres ſunt calidæ, hoc eſt, inuadunt: & habent acceſſionem cum calore, ſine frigore: aliquæ ſunt frigidę, hoc eſt, inuadunt cum frigore uel horripilatione, altera eſt interpretatio, ut ego puto, uerior, & magis ad mentem Galeni, quæ eſt talis, aliquæ febres ſunt calidæ, in quibus per totam febrem preſentitur ſola caliditas: aliquæ ſunt frigidæ, in quibus per totã acceſſionem non modo calor, ſed etiam frigus perſentitur. Nam Gal. explicans ſententiam quandam Hip. ſcribentis, nonnullos ægros infeſtari febribus vrificis, 1. epid. ſecto. 1. 23. inquit minime illas intelligendas eſſe, quæ a principio inuadunt cum horrore, ſed eas potius, in quibus per totam ſere acceſſionem horrores producuntur perſeuerantque, quales ſunt febres epialæ, de quibus alias tractabimus.

Vltima eſt diuiſio: aliæ ſunt ſimplices, aliæ compoſitæ febris ſimplex illa dicitur, quæ cum alia non iungitur, ſiue eiuſdem, ſiue diuerſi generis & ſpeciei: compoſita autem, in qua uel diuerſa genera, uel diuerſæ ſpecies ſimul coniunguntur, de qua compoſitione, & mixtione tractat Gal. 2. de criſibus, cap. 7. ac multis in locis, & nos alias quoque tractabimus.

CAPVT II.

De Corporibus ad Febrem diſpoſitis.

AVicẽna data definitione & diuiſione febris, porro agit de corporibus præparatis ad febrem, & quamuis uideatur loqui de ſententia aliorum, quam neq; probat, neque reprobat, vt forte neſcias quid ipſe hac de re ſibi velit, vtcunqne ſit, mihi uideor poſſe colligere ſummam huius doctrinæ quinque concluſionibus, quæ ſunt huiuſmodi.

Prima, corpora magis præparata ad febrem ſunt calida & humida, & proprie cum humiditas eſt vehementior caliditate, etenim talia corpora habent fœtidos ſudores, vrinas, excrementa, & omnibus modis proxime accedunt ad putredinem.

Secunda, corpora calida & ſicca ſecundo loco ſunt præparata ad febres acutas, in quibus primum incipiunt febres ephemeræ, deinde ſequuntur putridæ, & quandoque hecticæ.

Tertia, poſt hæc ſequuntur corpora calida tantum ſine exceſſu humiditatis & ſiccitatis, in quibus incipit primum febris ephemera, quæ poſtea permutatur ad putridam.

Quarta, ijs ſuccedunt corpora humida, ſine exceſſu caloris & frigoris, quibus maiori ex parte accidunt febres putridæ incipientes.

Quinta, corpora frigida & humida, nec non frigida & ſicca, ſunt minus præparata ad febrem, & potiſſimum ad ephemeram. Hæc Auic. quæ quidem continent arduas difficultates, quas quidem ut recte poſſimus intelligere, & diſſoluere, ex noſtro inſtituto, mihi liceat ex Gal. nonnulla paulo altius repetere.

Itaq; ſcribit Gal. 1. de diff. febr. 7. lib. de cauſis procatarcticis, & alijs locis, nullam cauſam corpus afficere aliquo modo poſſe, niſi illud ad patiendum paratum & diſpoſitum fuerit: quod apud philoſophos quoque vulgare & certum eſt: deinde medicos admonet, ut velint diligenter animum adhibere, & ſcrutari ſingulas cauſas, quæ præcipue ſolent morbos committere, nec nõ affectus corporis qui ipſis cauſis conſentiunt aut repugnant, vt ille imminentia mala poſſit præcauere: ad quem modum cum Gal. didiciſſet iam diu ex Hip. & ratione, calidam & humidam aeris cõſtitutionem peſtem minari, ac ſatis intelligeret, corpora referta excremẽtis & male tranſpirabilia facile in hanc labem incurrere, quamprimum mala illa conſtitutio ſuperueniſſet, corpora humida exſiccabat, repleta vacuabat, impura expurgabat, obſtructa aperiebat, & ita ab imminente peſte immunia reddebat. Ex quo licet colligere, hanc tractationem eſſe quam maxime vtilem, atque Auicen. merito de corporibus præparatis ad febrem agere voluiſſe: ſiquidem huiuſmodi

cognitio facit non ſolum ad præſeruationẽ, ſed etiã ad prognoſticum: nam ſicuti docent Hipp.& Galen. 2. apho.34. Si febris reſpondeat temperamento, tunc fuerit minus periculoſa ſi contra abſit a temperamẽto, tunc difficilior & periculoſior cenſenda erit: quamobrem neque Gal. hanc partem prætermiſit, qui accurate docet quænam corpora magis aut minus ſint ad febres præparata: itaq; ſcribit ad hunc modum 9. meth.8. Cum octo ſint corporis intemperies, opportunæ ad febres, eſt calida & ſicca: huic propinqua eſt intemperies calida & humida: tertia ab iis intemperies eſt ſimplex, calida ſine vllo exceſſu humiditatis & ſiccitatis: huic proxima eſt intemperies item ſimplex, nimirum ſicca ſine exceſſu caloris & frigoris; poſt has ſequitur quæ omnium media eſt, & in utraq; oppoſitione mediocritatem ſeruat; quatuor quæ reliquæ ſunt intemperies, minus facile cæteris omnibus febribus corripiuntur. Hæc doctrina eſt Galeni, quæ maxime conuenit cũ rei natura, ut facile poteſt demõſtrari: etenim corpora calida & ſicca facillime omniũ febre corripiũtur, quoniam calor qui perpetuo ſiccat, vt iam vidimus, illius naturæ maxime congruit.

Corpora calida & humida ſunt in ſecundo loco, quia tametſi ex proportione ad febrem potiſſimũ debuiſſent calida tantũ recenſeri, tamen humiditas ſimul cũ calidıtate facit ad facilẽ alterationem, potiſſimumq; ad caliditatem, propter copiam ſanguinis, q̃ in hac tẽperatura generatur. Corpora calida tantum deinceps recenſentur ante ſicca, quia tametſi duę qualitates, calida & ſicca, habeant maximam analogiam cum febre, tamen calor multo plus facit ad facilem paſſionem, & quoniam eſt potentiſſima qualitatũ, & quoniam eſſentia febris potiſſimum in calore conſiſtit, ut ſupra diximus. Has quatuor intemperies mediocris temperies ſtatim ſequitur nam reliquæ poſteriores quatuor, frigida & ſicca, frigida tanta, humida tantum, frigida & humida, longius diſtant quam mediocris a morbo calido & ſicco, quod ſine longiore explicatione facile poteſt intelligi & demonſtrari. Neque debet quis veſtrum mirari de Gal. qui aſſerit hominem temperatum facilius corripi febre quã hominem intemperatum: nam illud ratio facile poteſt perſuadere, quam ille reddit libello de optima corporis conſtitutione: etenim tametſi verum eſt, hominẽ temperatum & optime conſtitutum probe ad vnamquãque actionem ſe habere, & difficilius quam cętera corpora morbis corripi conſueuiſſe, tamen neque id negãdum eſt, hunc hominem temperatum, qui generaliter, atque vt loquuntur, collectiue omnibus cauſis morbificis magis quam cæteri homines poſſunt reſiſtere, particulatim & ſeparatim in quibuſdam cauſis nonnullis hominibus inferiorem eſſe, adeo, vt iure ſtatutum ſit, corpora frigida & humida, & reliqua id genus, quę ſine dubitatione communiter magis quam temperata, ſunt morbis obnoxia, quatenus ad vnas febres pertinet, minus facile & prompte in illas incidere, cum certum ſit, frigidum & humidũ longius abeſſe a calido & ſicco, quam temperatum, id quod hoc ordine, veluti quadam tabula deſcribi poteſt: 1. calida & ſicca. 2. calida & humida. 3. calida tantum. 4. ſicca tantum. 5. temperata. 6. frigida & ſicca. 7. frigida tantum. 8. humida tantum. 9. frigida & humida.

Sed remanet adhuc neſcio q̃ difficultas: nã Gal. omni ex parte hac in re ſibiipſi non videtur conuenire, q̃ ſcribit hæc ipſa verba, 8. meth. 7. Intẽperies calida & humida maxime omniũ putredinis morbis expoſita eſt, propterea per ipſam ſanitatem proxime putredinem accedit, veluti conijcere eſt tum ex ſudoribus, q̃ grauiter olent, tum ex vrinis, deiectione, atq; etiã ipſa expiratione: etenim qualis hæc eorum, talis eſt talium naturarũ temperies: ideoq; ex qualibet occaſione prõpta eſt cũ alijs morbis, tum vero febribus corripi. Hactenus Gal. At re uera ſi ipſa rem conſideremus, nulli dubium eſt, quin huiuſmodi intẽperies maxime omnium omnibus morborũ generibus ſit obnoxia, q̃ longa oratione demõſtrat Gal. 1. de tẽperamẽtis, a c. 4. vſq; ad 8. vbi multi ex Hip. loci afferuntur, ex quib. apparet, cõſtitutiones anni calidas & humidas eſſe q̃ maxime putredini obnoxias, graueſq; & peſtilentes morbos efficere. Hæc itaque non videntur conuenire cũ iis, quæ de illius ſententia iam diximus, ſtatuentes corpora calida & ſicca inter omnia corpora & temperamenta in propenſionẽ ad febrem, principem locum obtinere. Sed etiam ipſe Auic. videtur in hãc inconſtantiam incidiſſe, qui conſtituens in præſenti ca. corpora calida & humida eſſe magis quam cætera ad febrẽ præparata, de qua ſententia illi cõuenit cũ Galeno. Poſtremo hoc loco, paulo poſt, nimirum c.5. de febre ephemera, aliter hanc rẽ determinat, qui in primo ordine ponit corpora calida & ſicca; in ſecũdo calida & humida: in tertio calida tantũ: in quarto ſicca tantũ, quo loco Auic. videtur non ſolum priorem Galeni ſententiam imitari, ſed etiã propria illius uerba tranſcribere, præterquã quod prætermittit corpora temperata, quæ nõ fuerint a Gal. prætermiſſa: quare Gal. & Auic. & alter ab altero, & vterq; a ſeipſo uidetur diſſentire. Nonnulli interpretes ad diſſoluendam hanc difficultatẽ & repugnantiã ita ſtatuunt, Gal. & Auic. quando ponũt in primo loco corpora calida & ſicca, ac deinceps reliqua, ſermonẽ habere de corporibus præparatis ad febrẽ non ſimpliciter, ſed ſpeciatim ad febres ephemeras: quando autem primũ collocant corpora calida & humida, eos intelligere de corporibus præparatis ad febres putridas: quæ quidẽ reſponſio, mea ſententia, non caret nouis litibus, quas cũ nolim longius agitare, illud unum mihi eſſe ſatis in præſentia, quod pertinet ad Gal. illum vere 8. meth. 7. loqui de corporibus præparatis ad febres putridas, qd ſeries orationis manifeſte confirmat, & ideo ſumma cum ratione cæteris corporibus antepoſuiſſe calida & humida, cum certum ſit, in ijs duabus qualitatibus vniuerſæ putredinis ſeminarium conſiſtere: capite autem ſequenti 8. illum ſermonem habere de corporibus præparatis ad febrem generaliter, aut ſaltem ad plura genera febrium, nempe ephemeras atque hecticas, & idcirco illum temperatorum corporum ordinem diſpoſuiſſe, quem diximus rei naturæ magis conuenientem eſſe. Quod ſi, quemadmodum fecimus ex Gal. de corporibus in vniuerſum paratis ad febrem, quis veſtrũ cupiat, pariter certum ordinem audire eorum corporum, quæ ſpeciatim ſint magis parata ad febres putridas, cum Gal. duntaxat corporis calidi & humidi mentionẽ faciat, equidem cenſeo hũc ordinẽ cõſtitui poſſe: 1. calida & humida. 2. calida & ſicca. 3. humida tantum. 4. calida tantum. 5. temperata. 6. frigida & humida. 7. frigida tantum. 8. ſicca tantum, vltimo frigida & ſicca. Quorum omnium facile poterit vnuſquiſque rationem reddere, quicunque ſingulas huiuſmodi temperies voluerit referre ad ipſam putredinem, & perpẽdere, quatenus unaquæque uel propius ad eam accedit, vel longius ab ea recedit, vt pluribus non ſit opus. Quod vero pertinet ad Auic. ſi ille quoque de uerſum habuit ſcribendi propoſitũ, ſicuti habuit Gal. eadem ratione facile poteſt cõciliari & defendi: verũ etſi negari nõ debet quin ille in duobus propoſitis locis nõ idem uoluerit tractare, tamen ſi hæc res diligẽter conſideretur, forte aſſerendum eſt, Auicen. nõ omni ex parte Galeni mentem atque ordinem aſſequutum fuiſſe; namque in præſenti capite, vbi primũ ponit corpora calida & humida, quæ Gal. docet in primis parata eſſe ad febres putridas, ille contra videtur tractare de corporibus præparatis ad febrem in uniuerſum, poſterius autem cap. 5. vbi primo loco ponit corpora calida & ſicca, quæ Gal. conſtituit principem locũ obtinere inter corpora & temperamenta generaliter ad febres præparata, certum eſt, illum particulatim loqui de corporibus & temperamẽtis præparatis ad febres ephemeras, præterquam quod prætermittit

cor-

Digitized by Google

corpora temperata, & in alijs quoque recedit a doctrina Gal. adeo vt mea ſentẽtia vix Auic. ſibiipſi & Gal. vere poſſit conciliari. Atque hactenus de 2. cap.

CAPVT III.

De temporibus Febrium.

SI caput hoc tertium & alterum ſequens, quod agit de dignoſcendis communibus temporibus morborum, & præcipue ſtatus, accurate vellem explicare, & diſputare omnes quæſtiones, quæ ab interpretibus ſolent agitari, non ſufficerent triginta lectiones, vnde & ephemeræ, & cæteræ febres nos tardius expectarent: itaque in ijs duobus capitibus explicandis mihi ſtatutum eſt breuiter, ac fere ſummatim agere, & illa tantũ examinare, quæ videbuntur vtiliora.

Quod itaque pertinet ad præſens caput, ſciendum eſt, Galenum compoſuiſſe duos libellos, vnum de temporibus morborum, alterum de totius morbi temporibus, etſi fortaſſe, vt id obiter vos moneam, ſimul in vnum deberent coniungi, cum eandem rem tractent, & Gal. affirmet li. de proprijs libris, nec non 6. epid. tect. 2. 57. ſe de argumento hoc vnum tantum librum compoſuiſſe, ſiue igitur ſint duo, ſiue vnus, hinc omnia colligi poſſunt, quęcunque ab Auic. in præſentia proponuntur, quos propterea libellos, vos hortor, vt attente legatis. Videtur autem Auic. in præſenti cap. tria facere: primum diuidere tempora febrium: ſecundo vnumquodque eorum declarare: tertio quaſdam regulas afferre, quæ ad huiuſmodi cognitionem ſunt maxime vtiles: itaque incipit hunc in modum.

Febrium hora ſunt ſicuti reliquarum ægritudinum.) Ante omnia ſciendum eſt tempus morbi non eſſe, niſi illius partem aut ætatem, quæ varia quadam ſucceſſione & progreſſione in alium atque alium morem mutantur, ſicuti animantia facere ſolent; nam quemadmodum hæc primum genita augentur, vſque ad vigorem, in hoc aliquamdiu conſiſtunt, ac deinceps incipiunt contabeſcere, & ad extremam vſque corruptionem declinare, dummodo omnes ætates pertranſeãt; ita quoque ſinguli morbi in prima eorum conſtitutione ad vigorem vſque increſcunt, in hoc aliquantum permanent, ac demum decreſcunt ac diſſoluuntur. Sũt autem huiuſmodi tempora morborum duplicia, nonnulla vniuerſalia cuiuſque morbi, nonnulla particularia ſingularum acceſſionum, quorum quidem vtrorũque temporum cognitio medico eſt maxime vtilis & neceſſaria, partim ad prognoſticum, partim ad curationem. Namq; primum ſi quis ignorauerit tẽpora morbi, ſi nullo pacto poteſt intelligere & prædicere, quo tempore æger verſetur in periculo, vel periculum effugerit, morique aut ſanari poſſit, ſiquidem non in quolibet morbi tempore ægri poſſunt aut ſanari, aut interire, vt ſtatim videbimus: neq; nemis poterit de bonitate vel malitia criſis iudicium facere, quandoquidem vt Gal. docet 3. de criſib. cap. 5. ſtatus morbi omnium criſium eſt regula & norma, quod in eo non niſi optimum iudicium ſoleat fieri, adeo vt quanto iudicium vigori eſt proximius, tanto melius, quanto magis ab illo diſtat, tanto deterius cenſendum eſt.

Vtilitas huius cognitionis.

Deinde certum eſt, pro varietate temporum morbi variam quoque & victus, & cæterorum præſidiorum rationem competere, quod præclare monſtrat aphor. ex 1. lib. 8. 9. 42. ex 2. lib. 29. Sed redeo ad Auic. cuius ſententia præſenti capite, quadam veluti noſtra paraphraſi, talis eſt.

Tempora febrium, ſicuti cæterorum morborum, ſunt quatuor. principium, augmentum, ſtatus, & declinatio. Sunt autem huiuſmodi tempora duplicia, quędam vniuerſalia, quę pertinent ad vniuerſum morbum, quædam particularia, quæ tantummodo in paroxyſmis conſpiciuntur, in quibus quidem temporibus maximum eſt periculum, ac maxime in ijs, eũm à principio vſque ad ſtatum. ſiquidem in declinatione, quatenus attinet ad ipſam febrem, fieri non poteſt, vt æger moriatur. Auicen. hanc totam partem accepit a Gal. 1. de criſibus, cap. 2. quoniam vero non ſatis eſt, hęc tempora confuſe & generaliter nouiſſe, idcirco de ſingulis ordine agendum eſt.

Itaque principium eſt pars morbi, in qua calor natiuus fere præfocatur a materia, neque illi dominatur, neque vlla apparent veſtigia concoctionis: de quo quidem principio ita habendum eſt, illud in omni ſane morbo reperiri, ſed quandoque ita obſcurum & occultum eſſe, vt vix diſcernatur, ſicuti contingit in febre ſynocho, epilepſia, apoplexia, & ſimilibus: id quod euenit propter duas rationes, alteram quod, tunc pauca compareant ſymptomata, alteram quod in prima die appareant in vrina nonnulla indicia coctionis. Hanc partem Auic. accepit e a Gal. 3. de criſib. cap. 17. 19. & 20. nec non 2. de differ. febr. vl. de tempor. morbor. 4. His mihi liceat addere ex Gal. 1. aphor. 12. 1. de criſib. 19. 2. progn. 9. principium morbi apud medicos trifariam vſurpari. vno modo pro primo inſultu, vel prima morbi inuaſione, quę ſimplex eſt, & omni latitudine caret: ſecundo pro eo quod latitudinem continet, & vſq; ad tertiam uel quartam diem prorogatur: tertio pro ea parte totius morbi, quæ nõ dierum numero, ſed ſignis cõcoctionis determinatur. Ex quibus cum duæ primæ ſignificationes a vulgari opinione deſumptæ ſint, ſolã tertiã Auic. Gal. ac medici intelligere ac tractare ſolẽt.

Principiũ morbi quid.

Alterum tempus quod principium ſtatim ſequitur, augmentum vel incrementum dicitur, illudque eſt, in quo calor natiuus manifeſte mouetur ad ſuperandam materiam noxiam, et apparent ſigna concoctionis, aut ſigna contraria coctioni. Hanc ipſam augmenti deſcriptionem habetis apud Gal. de totius morbi temporibus 3. 1. de criſib. 17. qui ſcribit illud eſſe, in quo apparent manifeſta ſigna concoctionis. Pro quo ſciendũ eſt, hæc tria reperiri, coctionem perfectam, coctionem manifeſtam, coctionem obſcuram. Perfecta concoctio eſt Gal. quando in vrinis ſubſidet aliquid album, leue, æquale, & continuum. Obſcura eſt, quando ex aquoſa vrina fit mediocriter ſub pallida, etſi turbida fuerit, taliſque perſeueret. Manifeſta vero ſigna concoctionis vocantur, quæ ſunt in medio inter ea quæ obſcura, & perfecta dicuntur. Exempli gratia, cum in vrina apparet nebula ſola, aut quædam bona ſublimamenta. Itaque ſigna concoctionis minime, quæ ſint debilia, & obſcura, ſed quæ ſint manifeſta, indicant morbi principium præteriſſe, & augmentum demonſtrant. Quod autem addit Auicen. de ſignis contrarijs coctioni, explicatur a Gal. de totius morbi temporibus 6. qui docet in morbo lethali augmentum conſtitui non coctione, vt fit in morbo ſalutari, ſed ſignis cõtrarijs coctioni, veluti ſi vrina fuerit non ſolum omni ex parte cruda, ſed etiam habeat nebulam nigram, tunc dicimus principium morbi lethalis prçteriſſe, & augmentum ſecutum eſſe, cuius eiuſmodi nigrities ſit ſignum plane contrarium concoctioni.

Augmentum.

Tertium tempus eſt uehementiſſima pars morbi, quæ uigor uel ſtatus appellatur, in quo eſt uehemens pugna, & duellum inter naturam, & noxiam materiam; etenim hoc tempore agitur de ſumma rerum, adeo vt neceſſe ſit, uel naturam de materia, uel materiam de natura victoriam conſequi, atque hoc ſane tẽpus in morbis acutis uno tantum conſtat paroxyſmo, qui non cognoſcitur, niſi per poſteriores paroxyſmos: in morbis autem non acutis ex pluribus paroxyſmis poteſt conſtare. Hęc pariter apud Gal. 1. de criſib. cap. 2. & 8. & 3. de criſib. 5. qui ſcribit, uigorem eſſe uehementiſſimam partem totius morbi, atque hoc tempore exquiſitam coctionem fieri, id quod antea traditũ fuerat ab Hippoc. 2. aphor. 30. circa initia, & fines omnia imbecilliora, in ſtatu autem fortiora. Quod uero dicitur ab Auicenna de differentia uigoris in morbis acutis, & non acutis, paulo aliter ac uerius explicatur a Gal.

Vigor.

Digitized by Google

a Gal. 1. de criſib. 10. qui ſcribit viſum venire in morbis acutis, vt nonnunquam duæ acceſſiones, quæ aliarum maximæ ſint, tum inter ſe æquales, nonnunquam vnica tantum, quæ omnium tum præcedentium, tum ſequentium maior exiſtat, vigoris tempus circumſcribat, adeo vt nullo modo in huiuſmodi morbis ad tres acceſſiones vigoris tempus protrahi poſſit: contra autem contingere in morbis diuturnis, vt non modo ad tres acceſſiones, ſed ad longe plurimas vigor extendatur: quod omnibus in confeſſo eſt, & experientia confirmat ſæpenumero.

Declinatio

Quarta & vltima eſt pars morbi, quæ declinatio dicitur, in qua calor natiuus iam dominatur materiæ, illamque perfecte ſuperauit, quare illius partem poſt partem expellit, & quæcunque eſt interna caliditas, ad partes externas, & ignobiliores diffunditur. Hunc ego puto eſſe verum ſenſum verborum Auic. quę cum ſint apud illũ ſatis obſcura, a nonnullis interpretibus aliter fuerunt expoſita, nempe quod natura in declinatione in eo ſtudioſiſſimum verſatur, vt expellat ac ſeparet bonam a mala materia, & illam cruce expellat: quæ ſententia & expoſitio manifeſte repugnat Galeno. 3. de criſib. 5. qui ſcriptum reliquit, fieri nõ poſſe, vt morbi qui in vigore non iudicati fuerint, deinceps in declinatione iudicentur, ſiquidem quicunque ſemel vigoris tempus tranſgreſſi fuerint, iſ paulatim minime ſemel & per criſim ſoluuntur: ex quo Galeni loco nihil dubito, quin Auic. hanc partem tranſcripſerit. Quod ſi natura in declinatione nequit criſim efficere, vt neque illa hoc tempore occupetur in ſeparatione congregationis materiæ neceſſe eſt: namque illhęc omnia fiunt ante declinationem, docente Galeno 4. aphor. comm. 22. ad bonam criſim neceſſe eſt, vt præcedat cõcoctio, deinde ſeparatio, ac demum vacuatio ſubſequatur, quod ſpeciatim notandum eſt propter nonnullos, vel ſuperſtitioſos, vel ignaros medicos, qui in declinatione non audẽt dare medicamenta in die critica, timentes, ne ipſa quoque natura tunc temporis aliquã criſim aggrediatur, quod fieri nullo modo poteſt. Hactenus Auic. de quatuor morbi temporibus.

In poſtrema parte huius capit. Auic. ponit quatuor canones ſiue regulas, quæ ſunt accommodatæ ad cognoſcenda tempora morborum, quarum prima eſt huiuſmodi vigor in morbis varius eſt, etenim quandoq; ille eſt propinquus, vt in die quarta, vel ſeptima, quandoque eſt longior, vt 14. 20. qui propterea facit diuiſionem morborum, quam fere ad verum tranſcribit ex Gal. 2. de diebus criticis 12. & lib. 3. vltimo de qua diuiſione nos ſupra diximus, tractantes primam diuiſionem ex illis quæ ſunt communes cæteris morbis, vt in præſentia non oporteat eadem repetere.

Secũda eſt regula: Cognitio morborum acutorum, & non acutorum maxime confert ad proba inſtituendam victus rationem. Quæ regula eſt manifeſtiſſima, ſiquidem alius victus conuenit iis morbis, qui finiunt in die quarta vel ſeptima, alius illis qui terminantur in 14. vel 20. quod iamdiu ab Hip. quoque & Gal. traditum eſt 1. aph. plurib. apho.

Tertia eſt: plures febres habent vnam acceſſionem, quæ conſtat ex tribus temporibus, principio, augmento, & vigore, & alteram quæ perficit declinationem. Quæ pariter fuit ſententia Gal. 1. de criſib. 7.

Quarta & vltima eſt regula: Febres habent ſua tempora inter ſe admodum varia, etenim quædam habẽt augmentum diuturnum, quædam diuturnam declinationem, reliqua tempora breuia, & ſic de cæteris quod manifeſte apparet in febribus ſynochis, quarum aliæ ſemper creſcunt, aliæ permanent in eodem ſtatu, & aliæ ſemper declinant, vt Gal. docet 9 meth. 3. & nos quoque ſupra diximus.

Ex tertio capite iam expoſito multæ emergunt difficultates, ex quibus mihi libet tres tantummodo ſeligere digniores & vtiliores: I. eſt, vtrum omnis morbus habeat quatuor tempora, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem. II. Vtrum æger mori poſſit in declinatione. III. Vtrum morbus ſit maior in vigore, quam cæteris teporibus. Quatenus pertinet ad primam, multa ſolent in medium proferri, quæ videntur demonſtrare; quoſdam morbos non habere quatuor tempora, in quibus referendis nolo tempus conſumere, ſiquidem cognita veritate facile omnes falſitates euaneſcunt. Itaque ad mentem Auic. & Galeni ita habendum eſt, omnes morbos ſalutares neceſſario quatuor tempora continere, etſi nonnulla aliquando ſint adeo breuia, obſcura, & momentanea, vt vix diſcerni poſſint: quæ quidem doctrina apud Galenũ adeo certa, vt illa in iis quoque qui violenta morte pereunt, quatuor hæc tempora videatur agnoſcere: quod ſecretum duob. Gal. locis ex lib. de totius morbi temporibus omni luce clarioribus, ex quamplurimis mihi liceat confirmare. Primus eſt, cap. 1. & incipit hunc in modum: Qualis res eſt animalibus differentia ſecundum ætates, tales ſunt tempora morbis. Et finis eſt: dum pro augmenti portione decreſcente motorum diſſoluitur. Quam partem Gal. forte accepit ex Platone, qui ſcribit in Timæo ad finem, ſingulos morbos, ſicuti ſingula animalia ſuas ætates & fatalia temporum curricula continere. Alter eſt locus cap. 4 huius eſt principium: Quidam morbi ſtatim ſimul atque vigent, inuadere videntur. Finis: veluti ſi chirurgus partem aliquam inciderit. Ex iis duobus locis puto eſſe neminem, qui non facile poſſit reſpondere ad illa omnia, quæ contra ſolent afferri, cum in rei veritate pro comperto habeamus, omnes morbos ſalubres quatuor tempora, ſiue breuia, ſiue longa, ſiue obſcura, ſiue manifeſta continere.

An omnis morb. quatuor tempora habeat.

Quare ſtatim venio ad alteram quæſtionem, vtrum æger poſſit interire in morbi declinatione, quam ſicuti de altera factum eſt, mihi libeat paucis verbis diſſoluere. Ergo, ſicuti non omnia animantia perueniunt vſq; ad extremam ſenectutem, ob aliquæ ætates peruenire ſunt, ita nec morbi omnes, vel propter ſuam malitiã, vel propter ægrorum imbecillitatem, vel propter alias cauſas, ſingula ſua tempora poſſunt attingere; quare ſunt morbi qui vnum tantum modo tempus, nempe principium, ſunt qui duo principium, & augmentum, ſunt qui tria, principium, augmentum, & vigorem habent: Namque vt ſcribit Gal. 3. de criſib. cap. 6. & 9. mors in tribus temporibus accidit, principio, augmento, & vigore: itaque ex morbis lethalibus nullus quatuor tempora poteſt habere, adeo vt concludendum ſit, poſt vigorem neminem poſſe mori in morbi declinatione. Verum ſunt nonnulli, qui contrariam ſententiam conantur defendere, multa afferentes quæ videntur demonſtrare, mortem non ſolum tribus primis temporibus morbi, ſed etiam poſtremo, nempe ipſa declinatione poſſe nonnunquam ſuccedere: aduerſus quos diſputat Gal. vſq; adeo ſolide & perſpicue, vt non ſperem, me poſſe hanc rem planius explicare, quam poſita illius verborum ſerie, quæ ita incipit 3. de criſib. 5. Nullum ſane eſt vigore elapſo: me quidem iudice, mortis periculum. Finis, ubi uero ipſa natura dominatur ac ſuperauit, hominem ſeruari neceſſe eſt. Quam eandem ſententiam ibi repetit cap. 9. quo loco arguit nonnullos, qui uidentes plurimos mori in particularibus declinationibus acceſſionum arbitrabantur idem quoque in generali declinationis tempore poſſe contingere, aſſeritque id falſum eſſe, monſtrans variam rationem, propter quam iure homines in declinationibus paroxyſmorum, minime in declinatione totius morbi poſsũt interire: quocirca uno uerbo licet reſpondere ad omnes rationes, omniaque exempla, quæ contra hanc ueritatem ſolent proferri, propterea quia aduerſarij nobis proponunt potius fictam quandam & apparentem, quam ueram declinationem. Quod ſi quis cupiat demum intelligere, quomodo uera & legitima declinatio a falſa & ſpuria poſſit diſcerni, huic primum ſatisfacit Hippo. qui ſuo more breui oratione uidetur

An æger mori poſſit in declinatione.

omnia

omnia complecti, quę hoc iudicium facere poſſunt: ea vero eſt 6. epid. ſecto 2. tex. 20. Sitis intus relicta, & ſiccitas oris, & inſuauitas, & inappetentia, eadem ratione, quando enim Galeno interprete, finita febre huiuſmodi ſymptomata remanent, quorum exempli gratia, tanquam principalium Hippo. meminit, tunc aliquid reliquiarum morbi intus relinqui neceſſarium eſt. Sed & Galen. cum alia quædam, tum duo potiſſimum ſigna bonæ, atque integræ declinationis conſtituit, quæ fallere nunquam poſſunt; alterum eſt perfecta & omnibus numeris abſoluta concoctio, ſine qua nulla vera poteſt eſſe declinatio; alterum eſt pulſus, qui tunc pro victoria naturę temp r fit magis vehemens, ordinatus & æqualis; quæ duo indicia ſi ſimul concurrant, legitimam declinationem vobis perpetuo demonſtrabunt, in qua impoſſibile eſt ægrum mori. Sed propero ad tertiam dubitationem, quæ difficilior eſt, & magis accurato indiget examine.

Vigor vehementiſſima morborum pars.

Cum ergo iam ſtatutum fuerit, quatuor eſſe tempora morborum, quorum diſtincta cognitio medico eſt maxime vtilis & neceſſaria, omnino oportet intelligere certam rationem, qua ille inter ſe diſtinguatur, cum ſicuti ſcribit Gal. 1. de criſib. 8. nullo certo dierum numero circumſcribi poſſint: inter cætera autem ſigna, quæ ad hanc diſtinctionem ſunt accommodata, principem locum obtinet concoctio, cũ ſenſibus ſubijciatur, ex quo Galenus hæc habet de temporibus morborum cap. 3. Nullus morborũ qui ſoluuntur eſt, qui non quatuor tempora percurrat, non tamen ex quodam alio, quam cruditatis & coctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur: ſic toto 1. lib. de criſib. nõ aliter Gal. docet, diſtinguere tempora morbi quam coctione, ſtatuens principium illud eſſe, in quo aut nullum, aut obſcurum apparet indicium concoctionis in crementum, in quo manifeſtum, vigorem, in quo perfectæ concoctionis ſigna conſpiciuntur: id quod Gal. quam maxime declarat ca. 17. ex varijs mutationibus, quæ apparent in vrina; ac ſane equidem cenſeo huiuſmodi ſententiam ac determinationem cum rei naturæ, tum diſciplinæ Hippocr. & Gal. conſentientem eſſe. Quod ſi ita hæc ſe res habet, vtique fatendum eſt, vigorem, quo tempore apud Galenum 3. de criſibus cap. 5. exquiſita fit cõcoctio, ac maxime natura laborat cæteris omnibus morbi temporibus maiorem eſſe: quod pariter Galenus fatetur, qui perſpicue ſcribit 1. de criſibus 1. & 8. vigorem totius morbi vehementiſſimam partem eſſe, vt iam ſupra diximus.

Cæterum hanc ſententiam non recipiunt plerique omnes noſtrorum temporum medici, qui varia comminiſcuntur morbi tempora, præterea quæ ponuntur ab Hippocrat. & Galen. quorum alia vocant tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia coctionis & cruditatis: quæ quidem ita diſtinguunt & accommodant, vt contendant ea ſæpenumero inter ſe non cõuenire, cum per illos fieri poſſit, vt tempus eſſentiæ ſit diuerſum a tempore ſymptomatum, & coctionis, & contra, tempora ſymptomatum, & coctionis varient, & inter ſe, & a tempore ipſius eſſentiæ, adeo vt hinc colligant, nec perpetuo ſimul cum eſſentia morbi creſcere, & ſymptomata, & coctionem, neque perpetuo vigorem eſſe partem morbi vehementiorem. Sed quod maius facit negotium, ſunt duo Galeni loci: primus eſt in 2. aph. com. 30. ſicuti ipſas diſpoſitiones, in quibus ſymptomata fiunt, vbi morbi conſiſtunt, neceſſe eſt, meliores eſſe in ijs, qui debent ſanitati reſtitui. Alter eſt locus in 3. de rat. vict. vlt. ſæpius affectio ipſa qua laborant, minor quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur, vt in phlegmone obſeſſis particulis, dum pus conficitur & 2. aph. 42. ſæpius autem mutuis incrementis, & decrementis exultant ſymptomatum magnitudines: & ea quæ affectionis eſt. Hi ſunt duo Galeni loci admodum difficiles.

Aduerſus autem dictam opinionem recentiorum ego puto quatuor duntaxat eſſe ætates, uel tempora morborum, eaque nulla ratione melius diſtingui, quã cruditate, & coctione. Nam quatenus pertinet ad ſymptomata, cũ illa a morbis oriantur, & morbus ſequantur uelut vmbra corpus, vt ſimul cum morbo creſcãt, & minuantur neceſſe eſt. Itaque vt ſimpliciſſima, ita veriſſima eſt ſententia Hippoc. 2. aph. 3. omnia cum incipiunt, & finiunt morbi, leuiora, in ſtatu autem fortiora, quippe in principio morbi nondum vires acquiſiuit, nec facultas eſt debilitata, in declinatione, & morbus iam imminutus eſt, & facultas facta eſt robuſtior cum hoſtem ſuperauit; quare vtrobique iure ſymptomata ſunt leuiora, in vigore autem ſunt omnia vehementiſſima, propterea quia hoc tempore natura admodum laborat, & tota in eo eſt, vt concoquat noxios humores, & victoriam conſequatur. Sed quid ad Gal. locos reſpondendum eſt? Facile tollitur omnis repugnantia, & difficultas, ſi bene Hippocrat. & Gal. verba intelligantur: namque illi docent, vt græca litera manifeſte demonſtrat, morbum principio eſſe minorem, hoc eſt, remiſſiorem, quod verum eſt cum uſque ad tempus uigoris perpetuo creſcat ſed non inquiunt illum eſſe meliorem: quod itidem uerum eſt, quia nondum in principio conſtat, quem finem ſit habiturus: in uigore autem aſſerunt morbum eſſe quidem uehementiorem, hoc eſt, intẽſiorem, cum ad ſummum peruenerit, ſed altera ex parte meliorem, cum iam ſit facta concoctio. Quare quicunque intelligit aliud ſignificare: morbum eſſe meliorem, & deteriorem, & aliud remiſſiorem, & intenſiorem, is facile omnem de hac re dubitationem poteſt auferre.

CAPVT IV.

De Cognoſcendis Temporibus Morborum.

AVicenna intendit in præſenti c. nos docere, quo modo cognoſcantur tempora morborum, cum vniuerſalia, tum particularia, quod ſuo more facit, declarando ſingulas partes, & ponendo quaſdam regulas ad huiuſmodi intelligentiam accommodatas: quoniam uero ille hanc rem tractat ualde confuſe, & prolixe, ego quantum fieri poteſt, conabor perſpicue, & breuiter uobiſcum agere; nam ſi velim ſingula exacte explicare, ſicuti a multis explicantur, nunquam finem faciam. Tempora morborum uniuerſalia cognoſcuntur multis modis, primum ex ſpecie; quid autem per ſpeciem morbi intelligat, ipſe interpretatur, nempe verum morbus ſit acutus, uel non acutus, qui illos tripliciter diuidit, in valde acutos, quales ſunt ſpaſmus ſiccus, epilepſia, apoplexia, angina: in acutos non ualde, quales ſunt tertiana pura, & cauſon: & in diuturnos, quales ſunt quartana, & paralyſis. Hunc primum locum Auic. videtur accepiſſe ab Hip. qui 1. apho. 12. ſpeciem morbi conſtitutionem appellat; nam Gal. inquit in com. ſi morbus ſit acutus, vel peracutus, & quãdo maxime in vigore conſiſtat, nil aliud eſt, quã morbi conſtitutionem conſiderare. Sed exẽpla Auic. multas afferunt difficultates, & primũ ſpaſmus ſiccus non videtur eſſe morbus ualde acutus, imo neque ſimpliciter acutus, quod auctoritate Hippo. probat Gal. 3. de diff. reſpirat. cap. 9. quare nonnulli ſpaſmum ſiccum interpretantur Tetanum, hoc eſt, diſtenſionem, de quo eſt apho. lib. 5. apho. 6. Qui a tetano corripiuntur, in quatuor diebus pereunt, ſi uero hoc effugerint, ſani fiunt: quę interpretatio conuenit interpretationi Gal. qui 5. apho. 12. prætermiſſa conuulſione, tetanum reponit inter morbos ualde acutos, ex quo loco puto Auic. totum hunc locum tranſcripſiſſe.

1. Signum.

Nonnulli autem diſtinguunt de duplici conuulſione, altera ſicca, altera humida, aiuntq; ſiccam eſſe morbum acutum, humidam minime: quæ uidetur fuiſſe diſtinctio Gal. 5. aph. cõ. 1. qui aſſerit, conuulſionẽ ex repletione ſanabilẽ, ex inanitione uero inſanabilẽ eſſe: itaq; reſpõdent Aui. expreſſe nominare ſpaſmum ſiccum

cum

Digitized by Google

cum, Gal. autem 3. de diffic. reſpirationis intellexiſſe ſpaſmum ex repletione. Sed cum Gal. quoque apho. 5. 30. manifeſte conuulſionē reponat inter morbos acutos, quo loco dici non poteſt, illum intelligere tetanū cum ſeparatim vtrumque nominat, ac *voluntarium* videatur affirmare, eum loqui de vna conuulſione ex repletione, aliter cenſeo reſpondendum eſſe, nēpe conuulſionem ſiue humidam ſiue ſiccam, iure poſſe reponi quandoque inter morbos acutos, quandoque inter morbos non acutos, habita ratione diuerſarum partium, in quibus contingit conuulſionem fieri: namque ſi illa ſit generalis, aut in partibus nobilioribus, tunc inter morbos acutos: ſi vero fiat in parte aliqua, & illa minus nobili, vt in brachio, iam inter morbos diuturnos poterit recenſeri.

Secundum exemplum eſt epilepſia, de qua item dubitatur, quomodo ſit morbus valde acutus: ſiquidem Gal. 1. de criſib. 4. illam reponit inter morbos diuturnos, & Hipp. 5. aphor. 7. ſcribit, quod etiam confirmat experientia, hunc morbum quandoque hominem vſque ad mortem comitari: & difficultas augetur, quia non ſolum Auicen. ſed etiam Gal. clare numerat epilepſiā inter morbos acutos 5. aph. 30. Cornelius Celſus reſpondet, epilepſiam morbum acutum eſſe vſque ad diem 14. hoc autem elapſo termino, non amplius acutum eſſe, ac veluti longum tractandum fore. Sed reſponſio eſt nulla, neque iſtud ſolum de epilepſia, ſed etiam de cæteris omnibus morbis dici poteſt; quare aliter reſpondendum eſt ex Gal. 4. de cauſ. pulſuum c. 21. qui ſcribit, diuturni morbi, quem orthopnœam appellant, acutas eſſe accreſſiones, ſicuti morbi continuis. Et quamuis Auic. hic loquatur de toto morbo, non de particularibus acceſſionibus, tamen ſatis eſſe debet, in hoc morbo diuturno vel propter malitiam materię, vel propter alias cauſas, acceſſionem valde acutam poſſe reperiri, quæ quoquomodo vice totius morbi eſſe poteſt. Quæ reſponſio poteſt etiam colligi ex Paulo lib. 3. cap. 13.

Tertium exemplum eſt apoplexia, quæ pariter non videtur eſſe morbus acutus, cum pendeat ab humore frigido & craſſo, obſtruente ventriculos cerebri. docē te Gal. 2. de criſib. 11. ab huiuſmodi humore generari morbos diuturnos. Sed ad hoc reſpondeatis vno verbo, ex eodem Gal. 2. aph. 39. & alijs locis; breuitatem & longitudinem morborum oriri non ſolū ex humoribus, ſed etiā ex partibus laborantibus; quare in apoplexia cum laboret cerebrum, pars principaliſſima, iure numeratur inter morbos acutos, etſi originem habet ex humore frigido, ſicuti euenit in lethargo & alijs morbis id genus. Poſtremum exemplum eſt angina, quæ omnium conſenſu inter morbos valde acutos reponitur.

Poſt hæc Auic. ponit duo exempla morborum acutorum non valde: tertianam puram & febrem ardentem; & ſane de febre ardente, quam conſtat apud Galenum 2. de criſib. c. 3. & 6. fieri ex flaua bile intra vaſa putreſcente, nulla eſt dubitatio, quin ſit reponenda inter morbos acutos non valde: ſed difficultas eſt de tertiana pura: etenim cum illa careat omni periculo, nullo modo videtur morbus acutus dici poſſe. Reſpondent nonnulli, intelligendam eſſe tertianam continuam, aut ſaltem quam proportionatam vocant; ſed male, vt puto; namque tertiana continua, non alia eſt quam febris ardens, vt placet Galen. 2. de criſibus 6. tertiana autem proportionata maiore ex parte durat longiori tempore, quam vt poſſit inter morbos acutos recenſeri, prætterquam quod Auic. manifeſte tertianæ puræ mentionem facit. Quare aliter reſpondendū eſt, ex Galen. 6. epid. ſecto. 1. 29. morbos acutos eſſe duplices, vnos vere & proprie, qui celeriter mouentur, & ſunt periculoſi: alteros minus proprie, qui duntaxat celeriter mouentur, ex quibus eſt tertiana exquiſita.

Ex ephemeris morbi diuturni ſunt quartana & paralyſis, quæ nullam habent dubitationem.

Iam ſecundus proponitur locus ab Aui. qui tempora morbi, ac maxime vigorem vobis poteſt iudicare, et eſt motus morbi: namq; ſi acceſſiones fuerint breues, demonſtrant vigorem fore proximum, ſicuti euenit in tertiana exquiſita in qua tempus totius acceſſionis eſt a tribus vſque ad 14 horas: in quo termino eſt, notandum, Auicennam diſſentire a Galeno 4. aph. 59. 2. de criſibus cap. 3. 1. epid. ſecto. 3. comment. 5. & ad Glau. 8. qui teſtatur, breue tempus acceſſionis eſſe 4. 5. aut 6. horarum: longiſſimum 11. aut 12. neque vltra 12. horas produci: ſi vero acceſſiones fuerit longiores, ſignū & materiam eſſe craſſam, & vigorem longius diſtare, vt euenit in tertiana notha, cuius acceſſiones frequenter ad 30. 40. & plures horas ſolent perdurare. Porro hic locus, quem Aui. vocat motū morbi, idem eſt, mea ſententia, cū loco Hip. quē ille vocat 1. aph. 12. accreſſionū incrementa, qui explicatur a Gal. 3. de criſib. 3.

II. Signū vigoremor bi.

Tertium ſequitur ſignum, in quo ea poſſit res cum litera antiqua, quæ habet. *Et ſi remanſerit cum ſua diſpoſitione, &c.* valde laborabant, ſed cum noua litera conuerſa a Bellunenſi, quæ habet; *& quando quo ex forma ſeu figura, &c.* res ſit clarior. Sumitur autem hoc ſignum ex facie ægroti, quæ ſi valde extenuetur, & fiat tornatilis, vt Auicen. loquitur, ſignificat morbum valde acutum. ſin autem remanſerit in ſuo ſtatu naturali, ſignificat morbum diuturniorem. Auic. aliud ſignū accepit ex duobus locis Hippocr. alter eſt 1. prog. tex. 5. & ſequen. Conſiderare conuenit hunc in modum per morbos acutos principio vultum ægri, ſit ne ſimilis bene valentium, ac potiſſimum ſui: ita enim optimus erit: ſi vero quam maxime contrarius ſimili eſt, periculoſiſſimus: quod deinceps loco Hip. deſcribit eam faciem, quam Auic. tornatilem, vulgo hyppocraticam appellat: naſus acutus, oculi concaui, collapſa tempora, & ſimilia, quæ quidem horribilia ſymptomata accidunt, Galeno interprete com. 7. aut propter aliquā cauſam conſumentem & corrumpentem partes carnoſas aut propter debilitatem natiui caloris, qui nequeat ad extremas corporis partes extendi, ſed in ſolis viſceribus conſeruetur.

III. Signū a facie ægroti.

Alter eſt locus 4. apho. 38. ſi febricitantium non omnino leuiter, manere, & nihil communicare corpus, aut magis quam ratio poſtulat extenuari, malum: alterum enim diuturnitatem morbi, alterum imbecillitatē ſignificat. Quæ duæ Hippocratis ſententiæ, addita Galeni interpretatione, hunc Auicennæ locum adeo declarant, vt pluribus non ſit opus. Sequitur Auicenna.

IV. Signū a virtute.

Et quandoque eſt ex virtute ægri.) Quia ſi virtus cito redditur debilis, morbus neceſſario fuerit breuis; ſin autem perſeuerat robuſta, erit longior, cuius ratio eleganter redditur a Galeno 2. progn. 6. qui ſcribit, idem vſu venire in morbis, quod euenit in duellis hominum, nam cum natura, & morbus tanquam hoſtes inter ſe pugnent, ſi reddantur quodammodo pares, adeo ut neque naturæ, neque morbi inſignis appareat exceſſus, vt pugna ſit longior neceſſarium eſt, cum plus temporis ad victoriam alterius deſideretur; contra autem ſi altera ex parte aliquis notabilis exceſſus appareat, tunc facile eſt iudicare, morbum fore breuiorem, cum neceſſe ſit, vel naturam, vel morbum breui tempore ſuccumbere.

Et quandoque eſt ex ætate & tempore.) De tempore anni eſt aph. 3. hippo. 1. aph. 21. Aeſtiuæ quartanæ breues, &c. ſiquidem Galeno interprete in com. ſec. 1. & 1. de criſibus, 4. exemplum quartanæ de alijs quoque omnibus morbis intelligendum eſt: & ratio eſt in promptu, quē reddit Gal. propterea quia æſtate humores potius funduntur, ac per totum corpus feruntur: hieme vero intra corpus quaſi quibuſdam latibulis delitſcunt, ac difficile diſſoluuntur. Auicenna hunc quoque locum accepit ab Hipp. 1. aph. 12. acceſſiones, & conſtitutiones morb. & anni tempora, &c. De quo notanda eſt, ex Gal. Hipp. conſuetudo, qui vno exemplo cæterā id genus ſolet nobis in memoriam reuocare, quam conſuetudi-

V. Signum a tempore anni.

ſuetudinem puto Auic. fuiſſe imitatum, adeo vt ſub ætate, & tempore comprehendere voluerit ægri temperamentum corporis habitum, regionem, inſtitutum vitæ, conſuetudinem, & alia, quæ habent eandem rationem.

VI. Signũ a pulſu. *Et ex pulſu.*) Præter cætera inquit Auic. ex pulſu iudicari tempora morbi: namque ſi ille fuerit, velox frequens & magnus, demonſtrat morbum acutum: ſi cõtrario modo ſe habeat, demõſtrat morbum diuturnũ; quod maxime conuenit Galeno, & rationi; namque ille ſcribit 1. de cauſis pulſuum 5. 4 de cauſis pul. 16 & ſequentibus, huiuſmodi pulſus fieri ex cauſis calidis, & indicare facultatem robuſtam, contra vero pulſus paruos, tardos & raros oriri ex cauſis frigidis, & indicare facultatem imbecillam: ex quo facile eſt colligere, cũ pulſu veloci, frequenti, & magno, morbum celeriter progredi, ac ſtatum propinquum fore, cum pulſu autem contrario morbum tarde moueri, ſtatumque longius diſtare.

VII. Signũ ex rigore. *Et ex rigore.*) Tranſit Auicenna ad alia ſigna, quæ ſumuntur ab acceſſionibus, & primum eſt rigor, qui ſi fuerit breuis, breuem quoque morbum, ſi fuerit diuturnus morbum diuturnum ſignificat: cuius ratio colligi poteſt ex Galeno 2. de ſympt. cauſis. 7. Etenim cũ ille doceat, rigorem fieri poſſe ex cauſa mordaci, tum calida, tum frigida, illumq; propter hanc cauſam, nec non propter maiorem vel minorem copiam, modo fieri breuiorem & longiorem, ſatis conſtat, rigorem qui fuerit breuior, materiam calidiorem & pauciorem, adeoque morbum acutum indicare: contra autem quo rigor fuerit longior, materiam frigidiorem & copioſiorem, morbumque diuturnum demonſtrare: quod ſi fuerit febris ſine rigore, tunc erit breuior altera, quæ rigorem habeat, quod tamen intelligẽdum eſt de febribus eiuſdem generis: namque ſi ſententia hæc intelligatur de febribus diuerſi generis, eſſet falſa, quoniam, exempli gratia, in febre quotidiana nullus eſt rigor, quare deberet eſſe breuior tertiana exquiſita in qua inſignis eſt rigor, quod tamen falſum eſt. Quod autẽ Auicẽna velit, febres vnius generis eſſe breuiores quæ ſunt ſine rigore, alteris quæ ſunt cum rigore, idem eſt ac ſi dixerit, febres continuas eſſe breuiores interpollatis: quod veriſſimum eſt ex præcepto tradito a Galeno 1. epid. ſect. 3. com. 17. 4. apho. 59. 3. progn. 7 quod tamen ille ſcribit eſſe incognitum vulgo medicorum, nempe in continuis febribus idem valere vnam diem, quod in intermittentibus valet vna acceſſio, quare, exempli gratia, cum tertiana exquiſita, auctore Hippocrate & Galeno 4. apho. 59. ſeptem paroxyſmis quam tardiſſime iudicetur, qui continet 14. dies, tertiana autem continua ſeptem diebus, certiſſimum eſt, hanc illa eſſe breuiorem.

VIII. Signũ ab acceſſionib. *Et cognoſcuntur horæ ægritudinis.*) Proſequitur Auicenna ſigna demonſtrantia tempora morbi, quæ ſumũtur ab acceſſionibus: namque ſi acceſſiones anticipent horam conſuetam, ſignificant augmentum; ſi deinceps & poſt anticipationem ſteterint, & idem tempus ſeruauerint, indicant vigorem: quod ſi tandem poſtponãt, demonſtrant declinationem: quam ſententiam declarat Auicenna veram eſſe in illis febribus, quę ſuapte natura, nõ perpetuo augentur aut diminuũtur. Hanc partẽ Auicenna accepit ab Hippocrate 1. apho. 12. & circuituum ſucceſſiua incrementa, &c. quę accurate, & diffuſe explicantur a Galeno 1. de criſibus 3. & quia Auicẽna eſt admodum obſcurus, confuſus & imminutus, bene erit hanc rem alioqui vtilem, ex Hippocrate & Galeno, ſed ita neo quam breuiſſime explicare. Itaq; Gal. 1. de criſibus 2. proponit varias medicorum opiniones, de ratione cognoſcendi tempora morborum: namque alij putabant ſeorſim conſiderandũ eſſe, vtrum acceſſiones anticipent, vel poſtponant: alij vero ad illarum longitudinem reſpiciebant; nonnulli ad magnitudinem: alij autem non ſolum hæc ipſa, ſed etia declinationes contemplabantur, qui quidem propterea quod diuerſa ſentirẽt, inter ſe altercabantur, cũ tamen liceat quæ dicta ſunt omnia, & alia quædam contingere, & omnem litem auferre: quam rem Galenus ſequenti c. docet accuratiſſime. Huius doctrinæ ſumma talis eſt, conſiderandum eſſe non ſolum anticipationem aut poſtpoſitionem acceſſionis, ſed etiam longitudinem, magnitudinem, ac remiſſionem ſymptomatum: hæc enim ſimul iuncta, quod ſeparatim facere nõ poſſunt, morbi tempora præclare demonſtrant, quippe acceſſio conſuetam inuaſionis horam anticipans, multoq; longius, ac vehementius affligens manifeſte inducat incrementum: ſi hæc omnia acceſſionibus æqualia, & ſibi ipſis ſimilia, & eodem ſtatu manſerint, vigorem demonſtrant, demumque ſi acceſſiones tardius inuadãt, quam conſueuerant, ſi breuiori tempore durent, & prioribus fuerint mitiores, & cum leuioribus ſymptomatibus, iam declinationem adeſſe ſignum eſt.

IX. Signũ ab euacuatione. *Et quandoque cognoſcuntur ex diſpoſitione vacuationum.*) Auic. in hac parte accepit ſigna temporum morbi ab euacuatione, quæ contingit in acceſſionibus: etenim ſi in priore acceſſione fiat vacuatio per ſudorẽ lotium, vel aliud ſimile, ſequens vero paroxyſmus ſit, longior, & vehementior, hinc licet colligere morbum fore diuturnum, quod vacuatio fuerit importuna, & materiæ noxiæ inſignem copiam demonſtret: quæ ſententia eſt Hipp. 4. aph. 56. Febricitanti ſudor ſuperueniens, febre non deficiente, malum; prorogatur enim morbus, & multam humiditatem ſignificat. Et Gal. in com. malus, inquit, eſt ſudor, tum quia morbum non ſoluit, tum quia ipſum prorogari ſignificat. Cauſa vero prorogationis eſt multa humiditas, quam in tempore longiore concoquente, & diſſoluente natura neceſſarium eſt morbum eſſe diuturnum.

Et quandoque cognoſcitur ex parte digeſtionis.) Poſtremo hoc loco Auic. ponit ſigna concoctionis, & contraria coctioni, quæ inter cætera omnia principem locũ obtinent in cognoſcendis temporibus morborum. Gal. hanc ipſam rem tractans 1. de criſibus 5. poſt quã recenſuit & ſpeciem morbi, & anni tempora, & circuituum inter ſe incrementa, & cętera omnia, quæ hactenus ſunt commemorata, quærit, num hæc ſint ſatis ad exquiſitam temporis morborum cognitionem: reſpondet autem, quod huiuſmodi ſigna nequaquam ſufficiant, propterea quia etſi illa habeant artificioſam cõiecturam, quæ illo interprete c. 9. proxime ad veritatem accedit, tamẽ ab exquiſita & integra ratione multum deficiunt: itaque docet nonnulla ijs fore addenda, quę abſolutam cognitionem perficiunt, ea vero ſunt, quæ Hippo. ἐπιφαινόμενα latine ſuperuenientia, aut poſt apparentia nominantur, & non ſunt niſi ſymptomata, quæ minimæ cum morbo inuadunt, ſed deinceps poſt quam morbus inceperit, apparent & ſuperueniunt; inter quæ, vt idem ſcribit Gal. c. 9. prima & maxime pręcipua ſunt ſigna concoctionis, quæ exquiſita quadam ratione vniuerſalia morbi tempora ſolent demonſtrare, de quibus quidem ſignis, tum coctionis, tum cõtrarijs coctioni, cum Gal. frequenter, maxime autem toto 1. lib. de criſibus tractet admodum diffuſe, accurate, & perſpicue, ſuperuacaneum mihi videtur de ijs hoc tempore longius agere.

X. Signũ a coctione. *Cognitio autem horarum particularium accipitur*) Traditis ſignis, quæ faciunt ad cognoſcenda tempora morbi vniuerſalia, Auic. in poſtrema parte huius quarti capitis nos docet rationem cognoſcendi tempora morborum particularia, quæ nõ alia ſunt, quam tempora acceſſionum: quam fere totam ille accepit ex Gal. lib. de temporibus morb. Itaque acceſſio, periodus, vel circuitus, Gal definitore 1. apho com. 12. nihil aliud eſt, quam ſimilis reditus ad idem, exempli gratia, ſi hodie febris inuadat hora 10. & cras redeat eadem, hoc totũ tempus 24. horar. acceſſio vel circuitus appellabitur. Porro huiuſmodi circuitus multis modis diuidi poſſunt, vt Gal. admonet de tempor. morb. 6. & primum in duas magnas partes, quarum altera pertinet ad pri

mum

mum inſultum, vſque ad vltimam remiſſionem, nempe principium, incrementum, & vigorem. in qua ſignificatione ſcribit Hipp. 1. apho. 11. In acceſſionibus à cibo abſtinendum eſt, ſiquidem nullo ex hoc triplici tempore licet ægrotum nutrire: altera autem pars continet ſolam declinationem quæ pariter dupliciter poteſt diuidi, nimirum in remiſſionem, & in febricitationem quando ſuccedit: primam partem acceſſionem, ſecundam declinationem vel interuallum Gal. appellat.

Secundo acceſſiones diuiduntur in plura tempora, ex Galen. de temporibus morbor. capit. 3. quandoque ſex ſcil. principium, primam partem augmenti, quam inæqualitatem vocant, augmentum, ſtatum, declinationem, & infebricitationem: Interdum diuiduntur in quinque prætermiſſa infebricitatione: aliquando in 4. prætermiſſa, & infebricitatione, & inæqualitate: quæ poſtrema diuiſio cæteris omnibus Galen. videtur fuiſſe magis familiaris. Auic. in præſentia acceſſionem diuidit in quinq; partes, principium, inæqualitatem, augmentum, ſtatum, & declinationem, ergo. Deſcribitur principiũ, quando pulſus coarctatur ſiue constringitur, parteſque extremæ acquirunt colorem plumbeũ & refrigerantur. Scribit Gal. 3. de præſagio ex pulſib. c. 7. in pleriſque principijs febrium clariſſime de tota externa ſuperficie corporis ſanguinẽ recedere, & confugere ad interna viſcera, ex quo fiunt compreſſiones, & obſtructiones, diſtentioneſq; arteriarum præcipuarum, propter quas hoc tempore acceſſionis pulſus primo ſunt inæquales: ſecundo, languidi, propter ventriculum, & facultatem male affectam: tertio parui: & quarto rari, propter facultatis imbecillitatem, nec nõ inſignem frigiditatem: iure ergo primo acceſſionum pulſus fiunt inæquales, parui, rari, extremæ partes refrigerantur, & cætera ſequuntur ſymptomata poſita ab Auic. de quibus tanquam re manifeſta non eſt longius agendum.

Et hora augmenti.) Auicenna diuidit augmentum in duas partes, quarum prima eſt, quando pulſus incipit apparere, & quoquo modo fieri magnus, & velox, cũ prius eſſet paruus, & tardus, & calor ſpargitur in toto corpore ſecundum æqualitatem: ita ſonat antiqua litera, & noua, ſed ego puto potius legendum eſſe, ſecundum inæqualitatem, quæ lectio magis conuenit Galeno, & rationi; quoniam hoc primo tempore calor non diffunditur æqualiter per vniuerſum corpus, ſed fit pugna inter calorẽ, & frigus, adeo vt manifeſta vtriuſque ſigna appareant, & caloris & frigoris, ac vere quędam inæqualitas dici debeat. Hanc lectionem confirmant, quæ ſequuntur, & pertinet ad ſecundam partẽ, quæ definitur eſſe, quando caliditas æqualiter per totum corpus diffunditur: quod ſi in ſecunda parte augmenti calor æqualiter diffunditur, vt in prima inęqualiter diffundatur neceſſe eſt.

Et hora ſtatus.) Status eſt in quo caliditas ſparſa cũ æqualitate remanet in eodem ſtatu, & ſymptomata ſunt maxima, nec nõ pulſus fiunt maiores, velociores & frequentiores; quod notandum eſt potiſſimum eſſe verum, ſecundum diaſtolen, cum prius maior foret ſyſtole, ſiquidem ut ſcribit Galenus 4. de præſagio ex pulſibus vltimo: vbi fumoſum excrementum redundat, ſicuti in principijs acceſſionum, tunc ſyſtole fit magna: vbi vero potius pura abundat caliditas, vt contingit in vigore acceſſionum, tunc diaſtole maior redditur.

Et hora declinationis eſt.) Auicenna videtur diuidere declinationem in duas partes, alteram in qua calor, & omnia declinant, pulſuſque incipiunt temperari, & redire ad ſuam æqualitatem: alteram in qua ſequitur ſudor, cum quo omnis febris diſſoluitur, ſicuti frequenter euenit in declinatione tertianæ exquiſitæ; de qua quidem declinatione Auic. addit quoddam documentum maximi momenti, nempe frequenter contingere apud mortem diſpoſitionem quandam, quæ eſt ſimilis declinationi, ac ſi æger omnis periculi ſit et immunis, cui minime fidendum eſt, cum potius animaduertendi, ac diligenter obſeruandi ſunt ipſi pulſus, an maligni, & fortes fiant, nec ne; quod notandum ille accepit ex Gal. 3. de criſib. 9. qui cum ſtatuiſſet, vt ſupra diximus, neminem poſſe mori in generali, ac vera morborum declinatione, fatetur quamplurimos in particularibus acceſſionũ declinationibus interire, ex quibus nonnulli repente moriuntur, adeo vt domeſtici animo potius deficere, quam mori ipſos putent: quidam vero paulatim, non repente intereunt. Verum non parum intereſt inter eos qui mortis ratione citius quam ſperabatur, ad imaginem declinationis deueniunt, & illos qui vere declinant, quod præcipue diſcrimen ex pulſibus petendum eſt: namque in bonis, & veris declinationibus pulſus ſemper fit vehementior; magis ordinatus, & æqualis, &c.

Si quis veſtrum cupiat ſingula particularia morbi tempora paucis verbis intelligere, is Gal. audiat, qui 2. de rat. vict. in morb. acu. 46. ſcribit ad hunc modum: Acceſſionis principium fit omni calore ex toto corpore ad cor, thoracemque ſe conuertente: incrementum, cum paulatim ad extremas corporis partes ſeſe expandit: ſtatus, cum ex æquo totum corpus occupat: declinatio contrarium principio modum habet, perſpirante ſcil. caliditate, atque medium corporis relinquente; quod Hippo. vnico verbo oſtendit, inquiens: Et cum caliditas ad pedes deſcenderit, quam doctrinam plane aphoriſticam, & admodum perſpicuam, equidem cenſeo doctrinæ Auic. & prolixæ, & obſcuræ longiſſime anteponendam eſſe.

Et ſcias, quod tempus ægritudinis prorogatur.) In his poſtremis verbis Auic. quibuſdam videtur tradere cauſas, propter quas morbi redduntur longi, uel breues, ſed puto eum docere cauſas longitudinis, & breuitatis acceſſionum, de quibus continuato ſermone loquitur: Itaque inquit, tempora morbi produci, aut propter multitudinem, aut propter groſſitiem, aut propter frigiditatem materiæ, quam diuturnitatem quandoque adiuuant, & tempus anni frigidum, & regio frigida, & ætas frigida, & debilitas caloris innati, & cutis ſpiſſitudo. Hæc Auicenna. At vero Galen. a quo ille tranſcripſit, longe diſtinctius hanc rem tractat 2. de diff. feb. cap. 3. & vltimo, qui ad ſummam ſcribit, acceſſiones fieri breues, aut lõgiores, propter tres cauſas. 1. ratione materiæ. 2. ratione virtutis. 3. ratione habitus corporis. Nam plura quidem frigidiora, & lenta, & craſſa, longiores efficiunt acceſſiones, pauciora autem, & calidiora, & tenuiora, breuiores: quod ſine dubio illa difficilius, hæc facilius concoquãtur, & expellantur. Sic robur quidem facultatis breuiores, imbecillitas vero lõgiores facit acceſſiones, ſiquidem facultas valida facilius, & promptius, cõtra imbecilla difficilius, & tardius a ſe expellit, quod eſt alienum. Tali ratione, corporis habitus rarior, quantum in ſe eſt, breuiores efficit acceſſiones: denſior autem longiores: nam per corporis raritatem velociter vacuari id quod redundat eſt neceſſe, ſicuti per anguſtiã meatuum excrementa facile retinentur. Ita omnibus ſimul concurrentibus, aut longiſſima, aut breuiſſima fit acceſſio: longiſſima quidem, ob craſſitudinem, & multitudinem excrementi, & facultatis imbecillitatem, & meatuum anguſtiam: breuiſſima vero propter tenuitatem, & paucitatem, excrementi, & robur facultatis, & viarum amplitudinem. Ad quas quidem tres cauſas, quaſi continentes, & temperies, & ætas, & ſexus, & tempus anni, & cætera id genus commode referuntur. Atque hactenus de expoſitione 4. cap.

CA-

CAPVT V.

De Febre Ephemera.

IN tractandis febribus Ephemeris, ſi velimus imitari doctrinam, & ordinem Auicen. qui de illis agit 40. capitibus, nobis totus annus non ſufficeret: quare ad veſtram vtilitatem mihi libet breuiori via progredi, vt quamprimum poſſimus accedere ad febres putridas, quæ ſicuti ſunt frequentiſſimæ, ita propter alias euidentiſſimas rationes longo interuallo cæteris omnibus ſunt vtiliores, & accuratiſſimam explicationem deſiderant. Sed vos id primum ſcire velim, hunc ephemerarum tractatum minime fore inutilem, & ſuperuacaneum, vt multi opinantur, propterea quia medici, aut raro, aut nunquam ad curandas febres ephemeras vocantur. Nam tametſi illud verum eſt, nihilominus quandoque etiam, & a nobilibus, & a principibus viris ſolent vocari: quod ſi itaque hæc febris probe nõ intelligatur, imminet vt degeneret in febrim putrida, hecticam, & alios morbos grauiſſimos, quod præclare nos admonet Gal. 1. ad Glau. qui ſcribit, curationem harum febrium in promptu eſſe, ſed illarum cognitionem maiorem diligentiam poſtulare, ſiquidem nonnulli ab initio, veluti vino pleni, aut Sole exuſti, aut ira concitati, aut alia ſimili cauſa correpti quæ nocere poſſit, putantes totum periculum in cauſa antecedente conſiſtere, nec aliam latere diſpoſitionem, circa victus rationem negligentius ſe habent, ex quo in inſanabiles morbos prolabuntur. Ad quem modum ille iterum docet 8. metho. 2. 10. meth. 6. febrem ephemeram male inſtituta victus ratione per ſtolidos medicos diatritarios, ac maxime in corpore bilioſo, tranſire in febrim acutiſsimam, atque ab ijs in hecticas, ac tandem in torridum maraſmum: cuius notabile eſt exemplum apud Hipp. 4. epid. ſecto. 3. 29. de quodam ægroto, qui caleſcens cœnauit, & potauit largius, forte opinatus febrim fuiſſe ephemeram, & nullius momenti, cum tamen fuerit febris acuta, quæ illum ſuſtulit de vndecima. Itaque nos cum Auicenna tractabimus de febre ephemera, ſed breuiter, ac forte ſummatim 1. de nomine, ac eſſentia. 2. de diff. 3. de ſignis, poſtremo de curatione. Videatis vos Gal. toto 8. & pro parte 9. metho. cap. 2. & 3. primi lib. ad Glauc. cap. 7. & vit. primi lib. de differen. febr. nec non cap. 13. lib. 2. de criſibus, ex quibus locis Auicenna tranſcripſit, & nos quoque hauriemus quæcunque ad hanc rem pertinent.

De nomine. Diximus tres eſſe præcipuas ſpecies febrium, pro tribus principalibus partibus noſtri corporis, ſpiritibus, humoribus, ſolidis, quas occupat calor præter naturam. Illa febris quæ occupat ſpiritus, ab Hippoc. 4. aphor. 55. ἐφήμερα dicitur, a Latinis Diaria, quod nomen inquit Gal. 9. meth. cap. 1. minime eſt de ſubſtantia illius febris, ſed conuenienti nomine deſtituti, clarioris ac breuioris doctrinæ gratia, ab eo quod ſæpius euenit, ita appellarunt: etenim vt plurimum accidit eam vltra vnicum diem non prorogari; quod tamen eſt intelligendum de febre ephemera, quæ non pendeat ex obſtructione: nam hæc, vt docet Galenus loco proxime citato, 9. metho. nec non 10. meth. cap. 2. pertranſit primam diem, & vſque ad tertiam, & plures dies extenditur, vt poſterius videbimus. Placet nonnullis hanc febrim ita appellari ſimilitudine cuiuſdã animalis, cuius Ariſtoteles meminit 3. de hiſt. animal. cap. 19. ad finem, quod in poſt meridianum vſque diei tempus viuit ac volat, mox deſcendente Sole marceſcit, & languet, deinde ſimul cum Sole moritur, vitam non vltra vnum diem agens, ex quo græce ἐφήμερον, id eſt, diarium, eſt appellatum. Sic apud Dioſcor. Colchium herba ephemerum dicta eſt lib. 4. cap. 79. & 80. quod nonnulli affirmant, illud eadem die qua ſumitur, interficere. Auicenna, & cum eo nonnulli, latis commode, mea ſententia, febrem ſpiritalem, vel ſpirituoſam vocant, quod in ea ſint accenſi ſpiritus, ſicuti alteram quoque a ſubiectis humoribus, humoralem appellant. Sed de nomine ſatis.

Eſſentia febris ephemer. Quid ſit febris ephemera, facile vobis conſtabit, ſi memoria repetantur, quæ ſupra diximus de febrium definitione in vniuerſum quæ fuerat calor natiuus mutatus in igneum, adeo ut lædat operationes: namque ſi huic generali definitioni addatur propria quædam differentia, ſcilicet quod huiuſmodi calor ſit accenſus in ſpiritibus cordis, iam habebitis integram febris ephemeræ notitiam, hunc in modum: Febris ephemera eſt calor præter naturam accenſus in ſpiritibus cordis, primum lædens operationes.

Differentiæ. Differentiæ febris ephemeræ ſunt plurimæ, inter quas illa non videtur prætermittenda, quam ponit Auic. cap. 43. pro varietate ſpirituum, in quibus accenditur calor præter naturam: namque alia dicitur cerebralis, accenſo ſpiritu animali, qualis eſt, quæ fit ex Sole: alia dicitur cordialis, accenſo ſpiritu vitali, qualis eſt, quæ fit ex balneo: alia dicitur hepatica, accenſo ſpiritu naturali, qualis eſt, quæ prouenit ex alimẽtis. Quam quidem differentiam ego puto nõ ſolum ſuperuacaneam eſſe, ſed etiam nullo modo poſſe conſiſtere: etenim quantumuis ſpiritus animalis, vel naturalis ponatur in calefacto eſſe, niſi huiuſmodi caliditas perueniat ad ſpiritus cordis vita es, iam nulla febris eſſe poteſt, quod ſatis ſupra confirmatum eſt.

Gal. 9. meth. 2. de diff. feb. 9. aliam videtur afferre differentiam febris ephemeræ, qui docet nonnullas fieri accenſis ſpiritibus, nõnullas calefacto ſanguine, non autem putreſcente: priores ephemeras ſimplices, poſteriores ephemeras extenſiuas, vel plurium dierum appellat. De qua quidem re ita habendum eſt ad mentem Gal. Etſi calor præter naturam occupat ſanguinem, tamen huiuſmodi febres ad diarias referẽdas eſſe, quod vnam naturam cum diarijs habeãt, vnamq; acceſſionem perpetuo ad finem, vſque in paucos dies porrigant; ex quo factum eſt, vt Gal. voluerit potius vti nomine vſitato, & illas diarias appellare, & ad vnam ſpeciem cum diarijs redigere, quæ perpetuo calorem habent mitẽ ſiue in ſpiritibus, ſiue in ſanguine accendatur, quã nouum nomen fingere, & duas febris ſpecies conſtituere, vt hac ratione tres tantũ primæ febris ſpecies, ephemera, putrida, hectica conſeruarentur. Quoniam vero huiuſmodi febres, etſi tandem habent naturam cum diarijs, tamen habent acceſſionem diarijs longiorem, quæ in multos dies porrigitur, propterea diuerſum ab illis nomen ſortitæ ſunt apud veteres medicos, qui ſynochos ſine putredine eas voluerũt appellare: quarum febriũ tres ſunt modi paroxyſmorum, vel perpetuo ſimiles, vel creſcentes, vel decreſcẽtes, vt iam diximus.

Cæterum differentiæ febris ephemeræ maxime principales ac propriæ ſunt, quæ ſumuntur a cauſis, a quibus illæ originem habent, vt Galen. Auicen. & omnes conſentiunt, quamuis in tradendis huiuſmodi cauſis non ita videantur conſentire: namque Auic. capit. 10. illas refert ad tres fontes 1. ad perturbationes animi. 2. ad diſpoſitionem corporis. 3. ad ea quæ exterius occurrunt. Galen. autem quinque numerat capita, quæ ſunt communia, & accommodata ad efficiendos omnes morbos calidos: ſiquidem ſcribit lib. de cauſis morborum cap. 2. in omnibus corporibus, quæ ſeipſis plus ſatis incaleſcunt, calorem augeri vel ex motu, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex conſtipatione, vel ex alimento ad calefaciendum idoneo: quæ ſingula deinceps adeo plane ab illo explicantur, vt non indigeant longiori explicatione: quoniam uero nos interpretamur Auic. qui tractat hanc partem ſatis diſtincte, et copioſe, ab illius methodo non diſcedemus.

Itaque primum contingit, febrem ephemeram fieri propter diſpoſitiones ſiue perturbationes animæ, quæ ab ipſo Auic. decem numerantur, anguſtia, triſtitia,

exi-

extiſimatio, cogitatio, ita, vigilia, ſomnus, trãquillitas, timor, & gaudium: quorum omnium ſymptomatum vna eſt ratio, quod ea poſſint ſpiritus agitare, vel extra mouere, itq; illos accendere. Gal. 2. de criſib. c. 13. tantummodo enumerat vigilias triſtitiam, timorem, ſolicitudinem iram: ſed ijs addit & omnia quęcunq; ſimilia ſunt, quæ verba generaliter videntur, omnes animi perturbationes cõprehendere. De triſtitia, irã, timore, vigilijs, cogitationib. nulla eſt dubitatio quin poſſint ſpiritus inſtammare, & febrẽ accẽdere, quare videmus homines quandoq; propter nimiam triſtitiam, iram, timorem, vigilias, cogitationes, vt propter nimia ſtudia, propter nimium amorem, incidere in febres ephemeras: ſed nõnulli dubitant, quomodo ex nimio ſom-

Sõnus quomodo cauſa ephemera. no vel gaudio, quorũ meminit Auicenna, ſpiritus poſſint accendi, ſiquidem ſomnus cum fiat ex cauſa frigida, videtur potius poſſe refrigerare, quam calefacere; pariter in gaudio nulla videtur eſſe caloris accenſio, qui magis imminuitur & diſſoluitur, adeo vt narrent hiſtoriæ quoſdam nimio gaudio interijſſe. Sed reſpondeatis, vtrumque ſomnum & gaudium poſſe omnino totum corpus, ac longe magis ſpiritus accendere, ac febres excitare, namque in diuturno ſomno multi eleuantur ac detinentur vapores, qui propterea redduntur calidiores, quod neminem puto eſſe, qui non aliquando expertus fuerit, dum æſtate in meridie dormitur, adeo vt hinc facile ipſi quoque ſpiritus cordis poſſint accendi: vnde ſcribit Hip. 6. epid. lecto 4. 14 ſomnum partes internas reddere calidiores, externas frigidiores, vigi-

Gaudium quomodo pariat ephemerã. lias contrario modo ſe habere. Sic in gaudio res ipſa monſtrat, calorem & ſpiritum vehemente moueri, caleſcere & dilatari per totum corpus, adeo vt ſi modo verum eſt, aliquo tempore quempiam ex gaudio interijſſe, veriſimile ſit, id potius diſſipato, quam refrigerato calore & ſpiritu factum fuiſſe. Itaque hac ratione propter animi perturbationes contingit febrem ephemeram fieri.

Motus. Secundo ſuccedunt diſpoſitiones corporis, quę ſunt duplices, vel cum motu vel ſine motu: ac primũ ſi fuerit motus, febris ephemera fit ex labore, quod frequen-

Vacuatio. ter euenit, quia tunc artus confricantur, & ligamenta incaleſcũt, adeo vt eiuſmodi caliditas facile poſſit ſpiritibus cordis communicari; ſecũdo ex vacuatione, de qua tamen nonnulli dubitant, quomodo febris ex vacuatione fieri poſſit, ſiquidem tantum videtur abeſſe, vt ſimul cum vacuatione ſpiritus inflammentur, vt potius illi diſſoluantur, & totum corpus refrigeretur. Sed reſpondeatis, id quidem verum eſſe, ac ſępenumero homines propter inſignem vacuationem refrigerari, quo tempore nulla ſequitur febris ephemera, ſed nihil obſtare quin interdum ſpiritus quoque agitentur, & inflamentur, adeo vt facile febris poſſit excitari; tertio ex dolore alicuius partis, quę ſimul cum dolore ferè ſemper ſolet incaleſcere; quarto ex ſyncope, in qua calor natiuus, & ſpiritus perpetuo ad cor confugiunt: quinto ex fame, & ſiti, namque manifeſtum eſt vtramque exſiccare corpora humoreſque, ac multo magis ſpiritus poſſe accendere.

Dolor.
Syncope.
Fames.
Sitis.

Sin autem nullus contingat motus in corpore, tunc fit febris ephemera, primum ex oppilatione, quam ego puto illum intelligere partim obſtructionem internarum partium, partim adſtrictionem externarum, & cu-

Cruditas. tis: ſiquidem vt Gal. declarat copioſe 8. meth. cap. 4. febris ex vtraq; poteſt originem habere; ſecundo ex cruditate, quæ apud eundem Gal. cap. 5. eſt duplex, altera in qua alimenta in nidorulentam, & fumoſam qualitatem corrumpuntur, quæ præcipue in naturis calidis, & ſiccis peſſima eſt, acutiſſime febris accenditur: altera in qua alimenta in qualitatem acidum conuertuntur, quæ, & minus frequens eſt, & minus periculoſa: de qua vtraq; cruditate ille tractat accuratiſſime & nos quoque olim tractantes de cholera diffuſe legimus. Tertio fit febris ephemera ex bubone, de qua

Bubo. Gal. 1. de diff. feb. 5. agit diligentiſſime, quo loco illius generationem præclare docet, illamque diſtinguit a febribus, quæ ex humorum putredine conſiſtunt, quã aut in aliquo viſcere, aut in cauis, & maximis vaſis fieri contingit: quod ſane diſcrimen in ſumma tale eſt, quoniam in febre ephemera parte buboni proxima vna poſt aliam calor uſque ad cor diſtribuitur, putrida autem fuligo ad ipſum non peruenit, ſed ibi manet in bubonis loco circumſcripta, ſola alteratione per continuas partes caloris ad cor perueniente: cõtra uero in febre putrida non ſolum calor præter naturam accenditur, ſed etiam ſimul veluti fumus quidam a putreſcentibus humoribus per vaſa a viſceribus orta, aut illis inſerta ad cor ſolet deferri.

Quarto fit febris ex diſpoſitione corporis, ſiue motu ex aſperitate, vel ſiccitate cutis: namque vt ſcribit Gal. 8 meth. 2. immoderata ſiccitas exiguos cutis meatus denſat, vt propterea retentis fuliginoſis excrementis, ſpiritus incaleſcant, & febris generetur. *Cutis aſperitas.*

Poſtremo loco febrem ephemeram contingit fieri per ea, quæ exterius accidunt, ſicuti per aduſtionem ſolis, & denſitatem cutis factam ex frigore, vel balneo, vel alijs rebus adſtringentibus, quæ ſunt manifeſta. *Externa.*

CAPVT VI.

De Signis Ephemeræ Febris.

AVicenna in hoc ſexto capite tractat de ſignis febrium ephemerarum, quæ tractatio eſt vtiliſſima, cum huiuſmodi febrium cognitio ſit difficilis, ac niſi probe cognoſcantur multa immineat pericula, ſicuti diximus, vt autem facile, & ordinate hæc res intelligatur, iſthæc omnia ſigna ad quinque præcipua capita veluti, quoſdam fontes mihi videntur poſſe referri, nempe ad qualitatem caloris, ad pulſum, ad lotium, ad formam, & ad cauſas: etenim cum febris ſit ſub genere caloris præter naturam, merito primum ſignum ſumitur a qualitate caloris. Sunt ſecũdo pulſus, & vrina, quæ duo ſigna, ſcribit Galen. 1. ad Glauc. c. 2. in omnibus febribus eſſe maxima, & principalia, idq; ſumma cum ratione, ſiquidem iam conſtitutum eſt, ſine affectione cordis nullam febrem poſſe conſiſtere, cuius functionem peculiarem conſtat pulſum eſſe. Pariter, quod docet Gal. 1. de criſibus, cap. 7. cum febres ſint mala uenoſi generis, ſub quo certũ eſt arterias quoque cõtineri, idcirco medicum vrinis promanantibus ex venis, & arterijs maxime attentum eſſe conuenit. Tum eſt forma: vulgare enim eſt, vnumquodq; cognoſci per propriam formã, ac poſtremo ſunt cauſæ, quas manifeſtum eſt euidentiſſima ſigna uobis indicare.

Primum ergo calor febris ephemeræ eſt mitis, ſuauis, ac fere ſimilis calori naturali, tametſi inquit Gal. 2. de criſib. 13. non perpetuo ſit idem, atque eadem ratione talis appareat, ſed nonnullis confeſtim ad primam manus iniectionem, alijs vero poſterius, vt paulo poſt uidebimus: huius ratio eſt, quoniam ex Gal. 6. epid. ſect. 1. 29. hic calor fundatur in materia miti, minime acri, & mordaci: & eſt, inquit Auic. ſicuti caliditas corporis laborantis, & ebrij *Calor qualis.*

Pulſum, ſcribit Gal. 2. de criſib. 13. ad celeritatem, ad frequentiam, & quandoque ad magnitudinem accedere, ea quiſite autem illam æqualitatem, quæ eſt ſecundum naturam, & mollitiem, & ordinem, retinere. Quo loco notandum eſt, Galenum aſſerere, pulſus eſſe magnos, non perpetuo, quoniam vt ille ſeipſum interpretatur 4 de præſagio ex pulſib. 7. initio omnes ephemeræ, quatenus ad febrem pertinet, mutant pulſus in celeritatem, crebritatem, & magnitudinem, ſed ſi concurrat alius affectus, mutatio quoque in pulſu, quæ vtrique reſpondeat, apparebit. Exempli gratia, in ijs qui febricitant ex nimijs uigilijs, labore, fame, in quibus uериſimile eſt virtutem redditam eſſe debiliorem, vt pulſus quoque fiant parui neceſſe eſt; quod eſt Galeni 1. ad Glauc. 2. Pulſus præterea in fe- *Pulſus.*

bre

bre ephemera ſit velocior in diaſtole quam in ſyſtole: & ratio eſt, quoniam, vt ſupra diximus ex Galeno, diaſtole facta eſt magis ad refrigerationem caloris, ſyſtole contra magis ad expulſionem fuliginis: at vero in hac febre longe magis eſt opus refrigerare calorem auctum, quod fit dilatata arteria, quã expellere fuliginem, quæ nulla eſt, quod accidit arteria contracta, de qua quidem differentia diaſtoles & ſyſtoles in febri ephemera, ſi quis plura cupit, Galenus tractat accuratiſſime 1. de different. febr. 7. 3. de præſagii ex pulſibus 7. Quia verbo hæc res ſatis eſt cognitione difficilis, ac potiſſimum quatenus pertinet ad ſyſtolem, in qua diſciplina ipſe quoque Galenus fatetur, ſe multum laboraſſe, Auicena dat canonem, ſi pulſus fuerit ambiguus confugiendum eſt ad reſpirationem: ſiquidem conuenit inter omnes, vnum reſpirationis & pulſus vſum finemque eſſe, nempe cuſtodiam caloris innati, nec non vtrumque propter eaſdem cauſas ſimiles mutationes accipere.

Poſtremo autem pulſus in febre ephemera, ceſſante acceſſione, in ſuum naturalem ſtatum reuertitur, teſtimonio Galeni 1. ad Glauc. 2. & aſſimilatur ei, qui in ſanis deprehenditur, cum in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur, neque ſi multum temporis inter primæ acceſſionis finem, & ſecundæ principium intercedat, quemadmodum euenit in tertianis, & quartanis, in quibus aliquod ſignum remanet.

Vrina. Tertio loco ſequitur vrina, quæ prima ſtatim die concocta apparet, vt Galenus teſtatur 1. de different. feb. 7. 2. de criſib. 13. 1. ad Glauc. 2. quippe quæ aliquando bona ſublimamenta, quandoque ſubſidentias, interdum nebulas habeat, omnes autem generaliter ſunt boni coloris: quod maxime conuenit rationi: cum enim calor ſit accenſus minime in humoribus, qui continentur in venis, ſed tantum in ſpiritibus, neceſſariũ eſt, vt vrinæ ſint omnino iis ſimiles, quæ ſecundum naturam ſe habent, aut non multum recedant a ſtatu naturali.

Forma. Quarto ſumuntur ſigna febris ephemeræ ex forma, quam ſolet habere, per formam intelligo illius diſpoſitionem, & particularia tempora principiũ, incrementum, ſtatum, & declinationem. Itaque inuadit ſine rigore, horrore, frigore cum nulla ſit materia quæ tranſmittatur a venis extra venas, etſi aliquando per accidens aliquis horror poteſt apparere, aliquo vapore acri eleuato, ſed ille omnino fuerit leuiſſimus. Augmẽtum eſt liberum & æquale, tum in pulſibus, tum in caliditate, cum nulla adſit materia, quæ aliquã inæqualitatem poſſit afferre, ſicuti aliis febribus contingit. Status plane eſt mitis & moderatus, ſine labore ac ſymptomatibus.

Declinatio facilis eſt, & breuis, quæ fit cum madore, aut omnino cum ſuaui quodam vapore, quam perfecta integritas, & infebricitatio ſolet excipere: in qua ſi forte prius dolor capitis, aut alterius partis inualerit, prorſus abolетur: ad ſummam, tempora omnia ſunt facilia, ac ſine prauis ſymptomatibus, adeo vt ægri quoque facillime huiuſmodi febres perpetuo perferant. Ex quo obiter notandus eſt error illorum, qui putant dari ephemeram peſtilentem cuius opinionis leuitatem ſatis confutat Galenus, qui 2. de criſibus, c. 13 ita ſcribit, omnibus præterea febribus ephemeris maligna adſunt ſymptomata, & 1. ad Glauc. 2. facilitas ægri in tolerando magnum, & ipſa ſignum, tanquam ſigillum quoddam pręter cętera ſigna febris bonitatem tibi indicabit. Quod ſi nullus morbus poteſt eſſe nedum peſtilens, ſed neque malignus, neque acutus, ſine periculo, ephemera autem omni prorſus caret diſcrimine, ſatis poteſt conſtare, illam inter morbos neque acutos, neque malignos, ac multo minus peſtilentes poſſe recenſeri.

Poſtremo ſumuntur ſigna a cauſis, de quibus Galenus ita ſentit, & ſcribit 1. de different. febr. 7. Vnum ſane ac primum febrium ephemerarum iudicium eſt, ab aliqua præcedente cauſa recenti, & manifeſta incepiſſe, quam omnes medici iuniores procatarcticã nominare conſueuerunt: verum quamuis hoc ſit inſeparabile ab huiuſmodi febribus, tamen proprium earum non eſt: nam, & aliæ nonnullæ a cauſa præcedente incipiunt. Quo loco ille multas eiuſmodi cauſas enumerat, laſſitudinem, iram, triſtitiam, vigilias, & ſimiles, ex quibus diaria febres oriuntur, vt ſupra diximus. Quam eandem ſententiam repetit 1. ad Glauc. 2. 8. metho. 4. 2. de criſibus vltimo. Hinc duo colliguntur, alterum ſignũ inſeparabile eſſe febris ephemeræ, incipere a cauſa procatarctica, adeo vt nulla ſit febris ephemera, quæ non ab huiuſmodi cauſis originem habeat, alterum, tale ſignum non eſſe ephemeris proprium, cum ſit commune, & aliis, nempe hecticis, & putridis, quæ pariter nonnunquam a cauſa procatarctica fieri poſſunt.

Sed eſt inſignis difficultas, quomodo omnis febris ephemera a cauſa procatarctica proueniat. ſiquidem certum eſt, illas prouenire aliquando non ſolum propter animi perturbationes, vigilias, & ſimiles cauſas, ſed etiam propter bubonem, cruditatem, adſtrictionem, & obſtructionem, quæ nullo pacto cauſæ procatarcticæ videtur poſſe appellari, cum ſint internæ, atque in corpore contineantur. Hanc difficultatem ſoluunt plerique omnes, docentes febres ephemeras eſſe duplices, alteram veram, quam fatentur reuera originem habere ex nimio labore, Sole, & aliis id genus externis cauſis: alteram non veram, quam putant minime abſurdum eſſe ex bubone, obſtructione, & cæteris internis cauſis prouenire, qui aiunt Galenum aſſeruiſſe, non omnem febrem ephemeram, ſed tantummodo veram, & exquiſitam ex cauſis procatarcticis originẽ habere. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda, etenim ſi in febre ex bubone vel obſtructione oriunda, tantummodo ſpiritus accenſi fuerint, & calor ad tactum mitis appareat, cur non veram, & exquiſitam ephemeram, quæ illius formam retinet, nobis liceat appellare. *An ephemera ex ſolis externis cauſis proueniat.*

Porro in propoſita difficultate, quomodo febris ephemera oriatur a cauſa procatarctica, propter nouitios ſciendum eſt, apud medicos, ac præcipue Galenum de morborum cauſis 2. 1. meth. 8. & aliis locis, cauſas morborum eſſe duplices, vnam quam Græci προκαταρκτικὴν, Latini præincipientẽ, vulgo primitiuam appellant, quę quidem cauſa ſic dicta eſt, vt ſcribit Galenus comment. 2. de natura humana in principio, quod reliquæ cauſæ ab ea fiant, & originem habeant: atque hanc Galenus locis citatis extrinſecus aduenientem nominat, ex quo, vt puto, nonnulli interpretes cauſam procatarcticam perpetuo externam vocant.

Altera eſt cauſa, quæ græce προηγουμένη latine præcedens, vulgo antecedens appellatur, interdum a Galeno definitur locis citatis, quæ in corpore animalis conſiſtit, vnde pariter interpretes cauſam internam conuertunt. Prætereo tertiam cauſam, quam Auicenna 2. 1. doctrina 2. cap. 1. atque cæteri Arabes adiuuant, & cauſam coniunctam vocant, quæ ad præſens inſtitutum non pertinet. Cum itaque bubo, cruditas, adſtrictio, & obſtructio, ex quibus fit aliquando febris ephemera, ſint cauſæ minime exterius aduenientes, ſed quæ ſunt in corpore, quomodo verum eſt, febres ephemeras inſeparabili ſigno a cauſis procatarcticis prouenire? Ego vero puto id veriſſimum eſſe, dummodo Galeni verba probe intelligantur: etenim etſi ille quandoque dicat, cauſas procatarcticas exterius prouenire, non id tamen ita aſſeruit, quin ſub hoc nomine alias quoque cauſas nonnunquam comprehendat, quæ in corpore continentur, dummodo a cauſis externis, atque a ſubſtantia corporis alienis, quæ, & recentes, & manifeſtæ ſint, originem habeant.

Ad quem modum lib. de cauſis procatarcticis, cap. 2. & 3. æſtum, frigus, plenitudinem, laborem, & iterum comment. 2. de natura humana in principio, repletionem, crapulam, cruditatem, inter cauſas procatarcticas commemorat, quæ tamen plenitudo, repletio, cruditas ſine dubio intra corpus reperiuntur. Itaque, mea ſententia ſtatuendum eſt, febrem ephemeram fieri ex cauſis procatarcticis ſiue internis, ſiue externis, dummodo quæ ſunt, internæ, ab aliqua externa cauſa, recenti, & manifeſta proficiſcantur: idquod ad mentem Galeni facile poteſt comprobari. Nam quatenus pertinet ad febrem ex bubone orientem, ſcribit Galenus, hunc bubonem eſſe duplicem, alterum qui prouenit ex cauſa externa manifeſta, quem perpetuo ſequitur febris ephemera: alterum qui ſine cauſa manifeſta generatur, ex quo ſolas fieri febres putridas, & illæ quidem prauæ, & difficiles, cum ſit veriſimile illas fieri ex viſcerum inflammationibus, de quibus eſt aph. 4. aph. 55. Febres ex bubone omnes malæ præter diarias.

Quod ſi ita ſe res habet, qui prohibet quin affirmemus, huiuſmodi febrem ex cauſa procatarctica genitã fuiſſe, cum hæc primum inceperit, hanc deinde bubo, ac denium bubonem febris ſecuta fuerit. Quod ex eo quoque licet confirmare, quoniam talis febris minime in cauſam antecedentem, exempli gratia, humores in venis contentos, & putreſcentes poteſt referri: ſiquidem ex ijs calor cordi non communicatur, ſed tantummodo ex bubone, qui propterea calor febrilis tenet naturam materiæ, in qua accenſus eſt, nempe ſpirituum, minime cauſæ antecedentes, putreſcẽtium humorum. Sic febris ex cute condenſata, quod ſcribit Galenus 1. ad Glauc. 2. contingere ex frigore aut aliqua aſtringente qualitate, vt ex balneo aquæ aluminoſæ, iure ex cauſis procatarcticis oritur: ſic de febribus ex cruditate, obſtructionibus, ac reliquis ſtatuendum eſt. Hactenus de ſignis febris ephemeræ in vniuerſum.

Iam poſtremo loco illud reliquum eſſet, vt tractaremus de ſignis, quæ ſingulas febris ephemeræ differentias ſolẽt, indicare, ſed cum ex ijs, quæ hactenus dicta ſunt, facile omnia poſſunt intelligi, addo cũ Gal. 2. de criſibus ad finem 1. de diff. feb. ad finem, hanc partem tractet copioſiſſime, & accuratiſſime. ſuperuacaneum mihi videtur de hac re longius agere: itaque ſtatim venio ad curationem.

CAPVT VII.

De curatione Febris Ephemeræ.

SVnt qui exiſtimant curationem febris ephemeræ ſuperuacaneam eſſe, cum ſit plane ſalutaris, ac ſine vllo remedio, intra 24. horas finiatur: ægerque omni ex parte ſanus remaneat: ſed illi male ſentiunt, namque vt ſupra diximus, ſiquis hac in re committatur error, periculum imminet, ne febris ephemera in hecticam aut putridam degeneret, & alia pericula ſuccedant: quare & Gal. & Auicenna, & omnes, illius curandi rationem docent, cum quibus, & nos, ſed quam breuiſſime ſtatuimus idem agere. Si quis voluerit cum ratione febrem ephemeram curare, is ex methodo Galeni debet ante omnia illius curandi indicationes ſibi elicere: hæ autem, vt ſæpe diximus, cum potiſſimum deſumantur ex morbo, omnium primum neceſſe eſt, naturam huius febris memoria repetere: hinc nos diximus eſſe calorem præter naturam accenſum in ſpiritibus cordis, morbumque ſimpliciſſimum eſſe, ſine ſymptomatibus, ac ſine cauſis præterquam procatarcticis: quare ex præcepto Galeni in lib. metho. frequenter vnica etiam curandi indicatio nobis ſeſe offert, nempe refrigerandi accenſos ſpiritus, & ſi libet, etiam humectandi, vt ſiccitatis quoque, vel præſentis, vel imminentis aliqua ratio habeatur. Neque vero dubium eſſe poteſt, quin huiuſmodi indicationi liceat ſatisfacere, cum morbus ſit breuiſſimus, & tutiſſimus, adeo vt æger vnica die perueniat ad infebricitationem, ſtatimque ad victum, & munera ſua conſueta reuerti poſſit, dummodo non aliquis error committatur, vel a medico, vel ab ægroto, vel ab aſtantibus, vel aliqua re externa, aut præterea non ſit in corpore aliqua inſignis obſtructio, vel alia affectio vnde febris poſſit, & prorogari, & degnerare in alios morbos difficiliores.

Cęterum pręſidia, quæ refrigerant, & humectant laborantes febre ephemera, duobus potiſſimum capitibus videntur contineri, altero cõmmoda victus ratione, altero opportuno vſu balnei, & ita videmus Galenum, Auicennam, & omnes in ijs duobus quammaxime verſari. Nam quatenus pertinet ad vacuationem, nullus eſt locus nec ſectioni venæ, neque medicamentis, qua duplici potiſſimum ratione ſolent corpora vacuari, niſi fortaſſe, aut propter humorum plenitudinem, aut cacochymiam, aut inſignem obſtructionẽ, aut aliam cauſam, videatur imminere morbi magnitudo, ſine qua nunquam nec ſanguis mittitur, neque exhibentur medicamenta: Euacuatione, inquit Auicenna, non indiget aliquis eorum, niſi habens repletionalem oppilationem, & nauſeatiuam ſacietatem, & qui habent febres ephemeras ex ſoliditate, cuius corpus eſt repletum. Itaque nos quoque Galenum, & Auicennam imitati, primum de ratione victus ſermonem habebimus.

Victus ergo generaliter in febre ephemera ſit facilis concoctionis, cum calor præter naturam in febribus omnino lędat concoctionem. 2. ſit boni ſucci, & minime excrementoſus, ne multis genitis excrementis, illiſque ab externo calore putreſcentibus, febris putrida accendatur. 3. ſit frigidus, & humidus, qualem conſtat omnibus febribus conuenire: inter cętera autem alimẽta principem locum obtinet ptiſana hordacea, quę præclare poteſt refrigerare, & humectare, nullũ excrementum detinere, & ad ſummam omnes habet conditiones, quę in alimento optimo, & ad febrem accõmodato requiruntur, quę ab Hip. & Galeno diffuſe explicantur 1. de ratione victus 18. 8. metho. 2. lib. proprio de ptiſana, cap. 5. cuius quidem edulij commodã pręparationem, & vſum alio commodiori loco vobis demonſtrabo: ſecundo loco eſt alica, de qua maxime eſt controuerſia inter herbarios noſtri temporis, quid ſit, alijs aſſerentibus eſſe noſtrũ far vulgare, alijs contendentibus alicam, quam Græci χόνδρον appellant, a noſtro farre eſſe longe alienam, quam diſputationẽ apud Matthiolum & alios vobis licet videre, vſus hoc tẽpore obtinuit, vt plerique omnes pro alica farre vtantur, quod quidem edulium in eo ſuperatur a ptiſana, quod habet neſcio quam viſciditatem, & lentorem, vnde poteſt hærere meatibus, illoſq; obſtruere, & putredinem efficere: cui tamen incommodo Galenus docet, dupliter poſſe occurri, vno modo ſi ferculo ante integram coctionem inijciatur parum aceti, quod omnem lentorem & viſciditatem poteſt auferre, altero ſi abſque aceto ferculum paretur liquidum, non craſſum, nimirum pauco farre ex multa aqua decocto, cui poſtremo Gal. addit modicum porri & anethi, ſed nos non delectamur illis porris, neque anethis.

Victus ratio.

Alica qd.

Poſt ptiſanam, & alicam ſequitur apud Galenũ panis in furno coctus, qui ſi primũ lauetur, deinde ex ture, vel aqua decoquatur, vt vulgo fit alimentũ euadis facilis cõcoctionis, boni ſucci, parũ nutriens, & valde accõmodatum. Poſt hæc Gal. cõmemorat piſces, quaſi illos præponit carnibus, etſi hoc tẽpore, vel pauci, vel nulli medici audent in febribus piſces exhibere: oportet autẽ, ut ſint molles, friabiles, in ſalutaribus aquis uiuentes, quales ſunt oẽs ſaxatiles, ac tandẽ optime præparati: porro a Galeno varij numerãtur piſces ad hãc rẽ accõmodati, & primo ſunt alelli, quos ferme ęquat piſcibus ſaxatilibus, dũmodo in bonis aquis capiatur,

quo-

Digitized by Google

quorum piſcium varia ſunt genera, Soleæ quos puto eſſe qui vulgo rhogij vocantur, torpedo quæ fere hoc tempore eſt ignota Venetijs, vt audio, igrato, Romæ Octuatella dicitur: lupus creditur eſſe noſter Varolus; mulli ſunt noſtr. barbones, demum eſt mugil, qui a nonnullis capito vulgo Cephalus dicitur, quem tamē piſcem affirmant Venetijs eſſe inſaluberrimum, fortaſſe quod degit in aquis omni ſordium genere plenis. Si quis magis accurate cupit iſthæc nomina, & piſces intelligere, is conſulat Paulum Iouium, Hippolitum Saluianum Romanum, Rondeletium Gallum, qui omnes in hoc argumēto diffuſe verſati ſunt: ſed ante omnia videat Galenum, 3. de alimentorum facult. a cap. 24. vſque ad 32. qui diligenter, & copioſe variorum piſcium nomina, naturam, vim, præparationem, & omnia complectitur, quæcunque ad illorum

Carnes bonaqua. vſum pertinent, vt pluribus non ſit opus. Poſt piſces ſequuntur carnes, quæ hoc ordine diſponuntur; ex volatilibus optimæ ſunt perdices, & auiculę omnes mōtanæ, ab ijs pulli gallinacei, & phaſiani, & iuuenes columbæ: ex quadrupedibus ſoli recenſentur hædi, de quibus pariter ſcriptum reliquit de attenuante victus ratione 8 Ex terreſtribus animalibus ſolis hædis innoxie tios vti poſſe. Atque hæc quidem Galenus inquit, ſe tanquam exempla poſuiſſe, ex quibus liceat vnicuique de cæteris iudicare.

Quo loco Galenus tria nobis communia tradit pręcepta, quæ non ſunt prætermittenda: primum ne huiuſmodi animalia clauſa detineātur, ſed libera, cum illa ſint omnino excrementoſa, quæ carent exercitatione: ſecundum, cauendum eſſe ab omnibus quæ viuunt in lacubus, & paludibus, vt quæ non ſint prioribus minus excremētoſa: tertium, cauendum eſſe ab antiquis & recenter natis, quod illa duriora ſint, & concoctu difficiliora, hæc autem immodice humida, & excremē-

Potus. toſa. Potus ſit aqua, vt Galeno placet 8. metho. 3 aut vinum tenue, quod cum colore, tum viribus ſit aquoſum, eſt enim ad omnia vtilius, quam aqua, vtpote quod, & concoctionem iuuet, & vrinas, & ſudores prouocet: quod tamen ita accipiendum eſt, dummodo non adſit vel inſignis obſtructio, uel dolor capitis, vel catarrhum, vel aliud malum, quod illius adminiſtrationem poſſit prohibere.

Quātitas ciborum. Quatenus pertinet ad quantitatem ciborum, nihil certe generaliter poteſt definiri. Scribit Galenus 1. ad Glauc. 3. menſuram deſumi ex viribus, & ętate ægroti, nec non ex naturali temperie, conſuetudine anni tempore, regione, atque alijs eiuſmodi: etenim corpora robuſta, & plena humoribus moderate, vel potius parce nutrienda ſunt: altera autem magis debilia atque extenuata, qualia ſunt quæ febricitant ex labore, vigilia, triſtitia, copioſius nutrienda ſunt.

Tempus. Poſtremo tempus ad nutritionem accommodatum apud Galenum eſt declinatio, in qua ille irridens medicos, qui inediam trium dierum imperabant, ac propterea diatritarij appellabantur, ſuos ægros nutrire conſueuerat. Ex quo nequeo ſatis mirari, quod in mentem venerit Auicennæ, qui ſcribit ægros nutriendos eſſe principio, ſi percipiant quandam horripilationē. Galenus quidem 10. metho. c. 3. & 4. ſcribit, quandoque ægrus in ipſa acceſſione, & principio horroris nutriendos eſſe, ad remittendam acrimoniam vaporum, & humorum, qui ſecum plura incommoda ſolent afferre: ſed ille hoc loco loquitur de alijs febribus, quam de ephemeris, vt ſuo loco demonſtrabimus. Atque hactenus de victus ratione.

Diximus alterum præcipuum remedium curandæ febris ephemeræ ad balneum pertinere, quod quotieſcunque ſimpliciter pronunciatur, ſine dubio Galeno auctore, 7. de med. ſecun. locos, cap. 1. & 11. metho. 9. de balneo aquæ dulcis intelligendum eſt, de quo quidem ac varijs illius partibus, viribus, ac tota adminiſtratione, multa forent dicenda, ſed cum curandis febribus ephemeris nullus plane ſit vſus balnei hoc tempore, cum pauci aut nulli homines apud nos per ſanitatem ſoleant lauari, qui tamen mos antiquis fuerat valde familiaris, mihi libet hanc partem in commodius tempus differre, nempe cum traditur curatio febrium hecticarum, in quibus plerique omnes medici vtūtur.

Itaque iam tradita curatione febrium ephemerarum in vniuerſum, poſtremo hoc loco illud reliquum eſſet, vt tractaremus curationem ſingularum differentiarum, ſed res foret longiſſima, aut forte ad nullam rem vtilis, quamobrem nobis liceat ad vtiliora properantibus, ſimul cum Galeno paucis verbis hoc totum negotium abſoluere: qui ſummatim ſcribit ad hunc modum, 1. ad Glaucon. 3. Tentare oportet cōtrarium ſemper afferre, ſi quod moleſtat, labori quidem quietem, vigilijs, ſomnum, iræ autem, furori, ac triſtitiæ, cū animi iucunditatem, quæ ex ſermonibus, actionibus, ſpectaculis, & alijs id genus percipitur: ſic qui cogitatione laborat, omnino ratiocinationes prætermittat, & qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius curationi huius intendat, ac multo prius vlceris, vnde originem habuit. Hæc Galenus, a quo quidem labore longioris explicationis eo libentius ſuperſedeo, quod ex ijs, quæ hactenus tradita ſunt, plurima haberi poſſunt, quæ ad veſtram inſtitutionem ſatis eſſe poſſunt, cum potiſſimum Galenus non ſemel, & Auicenna accuratiſſime, & diffuſe doceant vnamquamque differentiam curare. Hactenus de febribus ephemeris.

CAPVT VIII.

De Febribus Putridis.

POſt tractationem de Febribus ephemeris Auicen. aggreditur tractationem de putridis, de quo ordine vulgaris eſt dubitatio, quoniam Galenus videtur alium ordinem ſeruare, qui lib. 8. & 9 metho. agit de febribus ephemeris, in 10. de hecticis, & 11. de putridis: ac ſane dubitatio redditur maior, quia Gal. 9. metho. cap. vltimo, poſtremis verbis ſui ordinis, & conſilij rationem reddit: etenim cum febres aliquæ adhuc fiant manente in corpore cauſa quæ illas cauſauit, quales ſunt febres putridæ, aliæ uero factæ iam ſint, ſed cauſa quæ illas accendit, iam abierit, quales ſunt ephemeræ atque hecticæ, rationi ac methodo conſentaneū viſum eſt, de iis primo ſermonem habere, vtpote ſimplicem primam curationis indicationem habentibus, deinde illas quoque aggredi, quarum in corpore cauſas ſubſiſtit.

Cum ergo a rebus prioribus, & ſimplicioribus perpetuo incipere oporteat, deinde accedere ad eas, quæ ſunt magis compoſitæ, febres autem ephemeræ atque hecticę, quatenus ad febrem pertinent, ſine dubio ſimpliciſſimæ ſint, ſimplicemque præbeant curationis rationem: putridæ autem ſint magis compoſitæ, partim ratione cauſæ, partim ratione ſymptomatum, quæ frequentiſſime illas comitantur, Gal. iure primo de ephemeris atque hecticis, deinde putridis debuit ſuam tractationem inſtituiſſe: quod quidem ſcribendi propoſitum ille expreſſit 1. ad Glauc. 2 inquiens ſe uelle de iis febribus primum ſermonem habere, quæ ſunt ſimpliciſſimæ, &c.

Ad hanc dubitationē nariæ ſunt reſponſiones, quas nolo ſigillatim perſequi, & examinare, ſed reſpondeo, mea quidem ſententia nullam extare legē, quæ homines cogat de aliqua re eundem perpetuo ordinem ſeruare, cum liceat vnicuiq; pro uariis cogitationibus, & ſcopis, quos ſibi proponit, uarios quoq; ordines amplecti. Gal. primo de ephemeris, deinde de hecticis, tū de putridis voluit pertractare, & hanc rationem reddit ſui propoſiti, quod illæ ſint ſimpliciores, hæ uero ſint magis compoſitę: Auic. primo de ephemeris, tum de putridis, poſtremum hecticis tractationem inſtituit, qui illā forte habuit conſiderationem, quā calor pręter na-

turam omnium facillime accenditur in ſpiritibus, deinde humoribus, poſtremo in ſolidis; forte etiam faciliorem curationem, & alios ſcopos ſibi ante oculos poſuit, qui illi hunc ordinem perſuaſerunt. Ac ſane hoc videtur fuiſſe peculiare inſtitutum Auicennæ, docendi artem medicam ex proprio ordine, quem ſibi ipſe ſuo arbitratu & ſua voluntate feciſſet; id quod manifeſte confirmant verba procemij totius operis, quæ ita habent: Et mihi placuit, vt imprimis loquerer de rebus communibus, & vniuerſalibus vtriuſque partis medicinæ, theoricæ & practicæ, & deinde loquerer, &c.

Et iterum paulo poſt: Placet mihi vt, poſtquam hunc librum conſumpſero, alium librum componam de rebus particularibus, &c. His ſi libet addamus præclarum Galeni teſtimonium: Nam dum nonnulli Hippocratis interpretes hoc illi crimen obijcerent, quaſi ille tractans de fracturis & luxationibus, ſatis incondito loco vſus fuiſſet, Galenus illos irridet, & confutat hunc in modum initio primi commentar. de fracturis: Cur hic luxationum, & fracturarum immutato ordine dixerit, cum deberet fracturas luxationibus anteponere, cum de ijs prius dicturus ſit, vnam rationem afferre poſſum, quod videlicet ſæpe, & apud Hippocratem, & apud omnes veteres Scriptores, qui dicendi facultate excelluerunt, huiuſmodi locutionis genus reperitur, dum non ordinem eorum quæ traduntur, magis quam ordinis congruentiam ſequuntur, immo fortaſſe ne vllam quidem in huiuſmodi rebus exquiſiti ordinis curam habent. Hæc Galenus ex quibus conſtat, minime eundem ordinem apud omnes perpetuo eſſe neceſſarium, ſed pro vario hominum arbitratu varios ordines diuerſa ratione inſtitui poſſe.

Itaque Auicen. poſt febres ephemeras tractat de febribus putridis, longa capitum & orationis ſerie, in qua tractatione hunc ordinem ſeruat: namque primũ de omnibus agit vniuerſaliter, deinde ad particulares, bilioſam, pituitoſam, melancholicam, deuenit. Quoniam vero mihi non libet, quod multi faciunt, in diuiſione illius diſciplinæ atque ſingulorum capitum tempus conterere, id quod procedente noſtra interpretatione magis diſtincte atque vtiliter fieri poteſt, cæteris omnibus hoc tempore prætermiſſis, ſtatim ad noſtrum propoſitum primum caput deuenio, quod poteſt

Diuiſio huius capitis diuidi in quatuor partes. Etenim Auicen. tractat in prima de cauſis putrediora: in ſecunda de differentiarum & locorum, in quibus contingit putredinem fieri, in tertia de different. febrium putridarum, quæ pro varietate putreſcentis materiæ in varijs locis generantur, in quarta de rigore, horrore, & alijs ſymptomatibus quæ huiuſmodi febres ſolent comitari. Cæterum priuſquam ad rem aggredior, non ſolum operæ pretium, ſed etiam neceſſarium mihi videtur, ante omnia de putredine diſputare, quod quidem propoſitum præter euidentiſſimas rationes ſatis poteſt confirmare vnius Galeni auctoritas atq; exemplum, qui tractaturus de febribus putridis, initiũ facit ſuæ tractationis a

De putredine. putredinis diſputatione, 11. meth. 8. Cum enim febres putridæ ex humorum putredine accendantur, nomenque ſuſcipiant, atque in earum curatione putredo quoque, vt poſterius videbimus, propriam & peculiarem indicationem afferat, ignorata putredinis natura, fieri non poteſt, vt quidquam certi intelligatur quod ad illarum vel cognitionem, vel prognoſticum, vel curationem pertineat, at vero quoniam ſi velimus ſingula accurate, & diffuſe examinare, quæcunque ex varijs diſcrepantibus ſententijs de hac re circumferuntur, cum talis diſputatio ſit admodum difficilis, & in maxima controuerſia poſita, tempus duorum menſium non ſufficeret: equidem ſtatui maiori qua fieri poteſt breuitate in hoc argumento verſari, & illa tantummodo perſequi, quæ mihi magis neceſſaria, & ad veſtram vtilitatem accommodata videbuntur.

Atque vt hac quoque in parte a Galeni doctrina, & methodo non diſcedamus, a putredinis definitione ordiendum eſt: verũ cum hæc multipliciter, partim a veteribus, partim a recẽtioribus tradita fuerit, mihi libet duas tantummodo illius definitiones conſiderare, & perpẽdere, alteram Ariſt. alteram Gal. quæ, ni ſi fallor, ſi probe intelligantur, ad abſolutam putredinis intelligentiam ſatis futuræ ſunt; ſed primum Ariſt. definitionem proferamus, quæ magnam lucem alteri traditæ a Gal. poteſt afferre, ac iure totius diſputationis fundamentũ cenſenda eſt. Putredo, inquit Ariſt. eſt interitus *Definitio putredinis Auic.* proprij atque innati caloris in vnoquoq; humido, ab alieno calore, hic autem eſt ambientis 4. meth. 6. vt vero hanc definitionem probe intelligatis, quædam ſunt vobis memoria repetenda, tanquam fundamenta, quibus tota definitio nititur; primo vero illud Ariſtotelẽ ſuperioribus tertio, & quarto textibus putredinem, nempe interitum mixti, opponere ſimplici illius generationi, quare ſi primum pauca verba dicamus, de mixti generatione ea fient longe faciliora, quæ de putredine ſumus dicturi.

Proinde ſciendum eſt ex Ariſtot. 1. de gen. & corrupt. mixta per mixtionem generari, quæ quidem mixtio, vt ſcribit Gal. 1. de tempor. cap. 9. non ſit opus *Mixti generatio.* humanæ artis, ſed Dei, & naturæ, has requirit conditiones primum vt quæ debent ſimul miſceri, vim habeãt agendi, & patiendi, ſiquidem non quodlibet agit in quodlibet, nec patitur a quolibet: talia autẽ ſunt cõtraria, neque enim ſimile agit in ſimile, neque patitur a ſimili ſed contrarium agit in contrarium, & patitur a contrario. Deinde miſſibilia debent eſſe prædita forma, & materia, cum manifeſtum ſit, corpora tantum naturalia vere inter ſeſe commiſceri. Præterea vt huiuſmodi miſcibilia commodius inter ſe miſceantur, vt humida ſint, aut humido perfundantur, neceſſe eſt, adeo vt omnis mixtio potiſſimum fiat ratione humiditatis, vt Ariſto. & Auuer docent 4. mete. 28. Poſtremo debent miſcibilia eſſe adeo tenuium partium, vt in minimas particulas diuidi poſſint, quo ſibi inuicẽ poſtẽ facilius, & citius ſe ipſas alterent, & mixtionem efficiant. Hæc ad mixtionem requiruntur, quod manifeſte apparet in ijs, quæ arte parantur, de quibus præter Auicen. Gal. loco notabili 1. de elementis ad finem accurate & luculenter tractat. Cum igitur hæc ita ſe habeant, ſtatuendum eſt quatuor elementa, ignem, aerem, terram, & aquam, habere omnes cõditiones, quæ ad veram mixtionem requiruntur, hæc enim quando conueniunt in vnum, principio quidem cum paribus propemodum ſint viribus non agunt aliud, in aliud, et patiuntur alia ab alijs, dum vires habent ſummas atque integras, poſtea vero in huiuſmodi pugna cum vires eorum iam remiſſæ fuerint, & vnumquodque vel ſuperauit, vel ſuperatum fuerit, ad mediocritatẽ quandam deducuntur, quo tempore vere ſimul miſcentur, vniuntur, atque ex omnibus vnũ corpus conſtituitur, quod mixtum dicitur, ex quo iure dicit Ariſtot. mixtionem eſſe miſcibilium alteratorum vnionem.

Sed illud poſtremo eſt memoria repetendum, in mixtione quatuor primas qualitates, minime vnam atque eandem operam præſtare, neque eandem dignitatem obtinere, ſiquidem duo vim potiſſimum habent agendi, & totidem patiendi, agunt calor, & frigus, patiuntur humor, & ſiccitas; neque vero vtraque hæ qualitates tam agentes quam patientes, eaſdem vires, eundemq; agendi, & patiendi modum obtinent, namque frigus non ſimpliciter generationem efficit, ſed potius quodammodo efficiendi ſocium dici poteſt, calor autem vere ſubiectam materiam mutat, eamque fingit, ac format, vt reuera opifex generationis, atque auctor præcipuus dici debeat: quippe frigus non tanquam efficiens principale, ſed tanquam adiuuans, requiritur ad generationem: etenim cum ex vna parte non a quolibet calore, & ſecundum quemcunque modum mixtio fieri poſſit, ſed a quodam definito, & determinato, ſecũdum eum modum,

qui

qui ſit accommodatus ad naturam illius rei, quæ debet generari; ex altera autem purus, ac ſimplex calor, qui ſummus eſt, qualem ignis præ ſe fert, propter eximiam vim effectricem, quam habet, abſumat omnia, & in naturam ſuam conuertat, iure cum calore neceſſaria fuit frigoris colligatio, non quod frigus per ſe generet, cum hoc ſit munus caloris, ſed vt nimiam vim caloris frangat, & temperet, ſine qua moderatione purus calor generare minime poſſet. Sic eadem eſt ratio humoris, & ſiccitatis inter ſe, quæ ſunt patientes qualitates, & materia generationis, quæ inter calorem, & frigus reperitur, vtramque humor calori, ſiccitas frigori reſpondent: humor enim præcipuam vim ad generationem confert, cum formam a calore impreſſam recipiat: ſiccitas vero eatenus materia generationis efficitur, quatenus humorem temperat, & ſtabilem reddit, ſiquidem humor eſt qualitas, quæ ſuo termino non finitur, ſed facile obedit alieno, & cum faciliime, quæ imprimuntur, admittat, tamen impreſſam formam per ſe nequit retinere. Contra vero ſiccitas eſt qualitas, quæ facile ſuo, difficulter alieno termino finitur, atque impreſſam formam diu retinet; quare ſiccitas humori iuncta ipſum temperat, atque idem præſtat quod a frigore calori copulato in agendo præſtari diximus. Itaque vno verbo, & actione caloris a frigore temperati in ſubiecta materia, nempe humore per ſiccitatem confirmatum, omnium mixtorum corporum forma producitur. Itaque hæc hactenus de mixtione, quantum inſtituti noſtri ratio poſtulat, quæ ab Ariſto. in lib. de gener. & 4. meteororum diffuſe tradita ſunt; ad putredinem redeamus.

Iis itaque putredo, vt diximus ex Ariſt. opponitur ſimplici generationi ipſius mixti, cum oppoſitorum ſit eadem diſciplina, ex iis, quæ de mixtione dicta ſunt, facile erit putredinis definitionem intelligere, & explicare. Nam ſicuti in generatione mixti res ita procedit, vt in eo omnia calor temperatus frigore vincat, & terminet humorem ſiccitate temperatum; ita contra in putredine, vt idem calor mixti, qui in humido continetur, ac propterea illius calor naturalis dicitur, ab humore vincatur, neq; amplius illum terminet, ac tandem intereat neceſſe eſt. Itaq; putredo eſt interitus proprij, atq; innati caloris in vnoquoque humido. Hæc verba continent genus definitionis, nempe interitum, & vnam differentiam ex ſubiecta materia, nimirum, caloris proprij in humore, quæ deinceps ſequuntur continent alteram differentiam, tanquam cauſam, ſcilicet ab externo calore, qualis autem ſit huiuſmodi externus calor, declarant poſtrema verba, hic autem eſt ambientis. Sed merito quæritur, quid per caliditatem ambientis oporteat intelligere? Nonnulli interpretantur calorem aeris, verum mihi quidem vt videtur, male, ſiquidem aer externus non minus eſt frigidus hyeme, quam ſit calidus æſtate, itaq; deberet non minus interitum, quam conſeruationem efficere. Contra vero conſtat, & hyeme, & æſtate, & quouis tempore, & ſub quouis cœli ſtatu ac regione, internum calorem conſumi, atque hinc prouenire ſenium in animalibus, ariditatem in plantis, diſſolutionem earum partium, quæ ſimul tenebantur in lapidibus, metallis, & cæteris omnibus, qui anima carent: quare calor ambientis nullo pacto ſimpliciter calor vnius aeris poteſt intelligi. Vt autem intelligatis, quidnam Ariſt. per calorem ambientis voluerit ſignificare, memoria tenendum eſt, calorem in animalibus, & plantis retineri humido, atque eo nutriri, in qua nutritione vapores, atque fuligines ab humido eleuari, atq; effluere neceſſe eſt, ſicuti in candela cum ardet fieri cernimus. Ergo huiuſmodi vapores, & fuligines, quæ exire debuiſſent, ſi retineantur, cum calidæ ſint calefaciunt, & cum non ſint propriæ humoris, quē ambiunt, ſed tanquam res externa, calidi ambientis, et externi vim habent, atque eodem modo internum calorem conſumunt: hæc autem retinentur in corporibus noſtris, ex prohibita tranſpiratione adſtrictis, vel obſtructis meatibus, per quos debent exire, atque ex aliis cauſis, de quibus poſterius ſermonem habebimus. In corporibus quidem, quæ anima carent, res non ita eſt manifeſta, quia minus calida ſunt; quare nullus apparet effluxus, ſed tamen ratio monſtrat, omnino aliquē effluxum fieri, ſed tanto obſcuriorem quanto minorē calorem habent: hic tamen tranſpiratus, qualiſcunque fuerit, ab aere frigidiore prohibetur, ex quo fit, vt retentus ille calor, qui deberet expirare, vim habeat caloris ambientis, & ita conſumat calorem internum, vt propterea corpora quoque inanima tam hyeme, quam æſtate abſumantur, & calore innato destituantur, non aliter quam animalia, & plantæ facere ſolent. Itaque cenſeo Ariſtotelem externum ambientem calorem intelligere quemlibet calorem, qui quouis modo rē ambiat, atque illius calorem internum interimat.

Quæſtio.

Sed hic tandem eſt vna dubitatio, Sed hoc loco eſt dubitatio, quomodo fieri poſſit, vt calor a calore interimatur, cum magis omnia conſeruentur a ſimili, interimantur a contrario, facilis autem eſt reſponſio, neque enim eſt idem calor, qui corrumpit, & qui corrumpitur, hic internus eſt, ſecundum naturam, & moderatus, ille eſt externus, præter naturam, & immoderatus, quare nihil abſurdum eſt, ſi a calore externo internus, a non naturali naturalis, ab immoderato moderatus corrumpatur. Atque hactenus de Ariſtotel. definitione, nunc alteram Galeni aggrediamur, quæ eſt huiuſmodi 11. meth. 8. Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis ad corruptionem a calore externo. *Definitio Gal.* Multi opinantur has duas definitiones putredinis longe inter ſe differre, ex quo colligunt duas eſſe ſpecies putredinis, alteram de qua philoſophi, alteram de qua medici tractent: verum iſti mihi videntur male ſentire, qui exiſtimo, tam medicos, quam philoſophos de vna, atque eadem putredine ſermonem habere, & vtramque definitionem in vnum conuenire, neque inter ſe quidquam diſſidere, id quod mihi videor euidentiſſimo argumento poſſe demonſtrare, quoniam Gal. definitionem Ariſt. laudat, probat, amplectitur, & imitatur: quod ſi Gal. de putredine diuerſam ab Ariſt. opinionem habuiſſet, non dubitaſſet illius definitionem conuellere, ſicuti in multis aliis rebus, de quibus ab illo diſſentit, non dubitauit illum oppugnare, ac forte etiam non ſemel expugnare: ſed ipſam rem parum perconſideremus.

Putredo eſt mutatio.) In hac Gal. definitione mutatio eſt genus, quod videtur eſſe alienū a genere poſito ab Ariſtotel. nempe ab interitu; ſiquidem mutatio ſignificat motum quendam, alterationem, & præparationem ad putredinem, interitus autem ſignificat finem, & terminum alterationis. Namque idem euenit in generatione, quod in corruptione, cum ſint oppoſita quare ſicuti in generatione ſubito, atque in inſtanti forma reſultat, quæ vero præcedunt, ſunt alterationes materiam præparantes ad formam recipiendam, item in corruptione alterationes quædam præcedunt, quæ ſubiectam materiam, ſpoliant ſua forma, nouamque introducunt, quod pariter ſubito, ac momento temporis fieri ſolet, quare mutatio, & interitus videntur differre inter ſe, ſicuti res quæ fit, & eſt in via, ab altera quæ facta eſt, & ad terminum viæ peruenit.

Hæc ſane longiſſimam diſputationem requirerent, verum pro breuitate, & occaſione præſentis temporis, vno verbo ita cēſeo reſpondendum eſſe, generationē, corruptionem, putrefactionē, & alia huiuſmodi nomina apud philoſophos dupliciter vſurpari, vno modo pro motu, & quatenus res generantur, corrumpuntur, & putreſiunt, altero pro termino motus, & quatenus res genitæ, corruptæ, & putrefactæ ſunt, cuius duplicis ſignificationis multa apud Ariſt. ſunt exēpla, ex quibus vnum mihi ſatis fuerit 2. phyſic. text. 14. quo loco philoſophus docet, apertiſſime generationem dici de motu ac de via, quæ eſt ad terminum, & formam, quod ab Auerrhoe quoque in comment. diffuſe confirmatur

Digitized by Google

& explicatur: itaque ſicuti generatio dicitur de motu, & via ad formam, nihil prohibet, quin ipſe quoque motus putrefactionis, qui ad illam via eſt, putrefactio dici poſſit. Sed tametſi concedatur, Ariſtot. vnam putredinem definire voluiſſe, quæ iam ſit abſoluta, & ad terminum deuenerit, Galen. contra definire viam ſeu mutationem, non terminum putrefactionis, cum mea quidem ſententia vtraque definitio, tam Ariſt. quam Galeni ſit generalis, & ad omnem putredinis rationem poſſit accommodari, non tamen hinc ſequitur, illos inter ſe diſſentire, ac diuerſam definitione tradidiſſe. Etenim placuit Galeno definire putredinem, quatenus pertinet ad vſum artis medicæ, ad quem omnia perpetuo ſolet referre, qui intelligebat res primum moueri, ac pro parte alterari ad via putredinis, deinde ad abſolutum illius terminum peruenire, atque huic duplicis putredinis rationi duplicem quoq; medendi rationem conuenire, quod ille docet in arte med. 89. 11. metho. 9. 2. aphori. 17. Ariſtotelem autem tanquam philoſophum, cui talis conſideratio fuit minus neceſſaria, voluiſſe putredinem definire integrã, atque abſolutam, de qua potiſſimum philoſophi ſolent tractare.

Quamobrem ſi hæ duæ definitiones differunt inter ſe, ea tantum ratione differunt, quam notauit Auerrh. 2. de anima com. 17. nempe ratione diuerſæ conſiderationis: ſiquidem philoſophus generaliter ea conſiderat tantummodo, quæ ſunt ſecundum naturam; minime ea quæ ſunt præter naturam: medicus autem omnia conſiderat, & ſecundum naturam, & præter naturam, quęcunque ad ſuum finem poſſunt pertinere: ſed reliqua proſequamur.

Putredo eſt mutatio totius ſubſtantiæ corporis putreſcentis.) Etſi nonnulli exiſtimant hac quoque in parte Gal. definitionem a definitione Ariſto. diſſentire: tamen ſine multo labore mihi videor poſſe demonſtrare, hæc verba apud Gal. idem ſignificare, quod altera apud Ariſt. ſignificant, nimirum proprij, atque innati caloris in vnoquoq; humido. Quæſo enim mihi reſpõdeat aliquis, quoticſcunque interit calor proprius, & innatus alicuius rei, an forte illius ſubſtantia reſtat ſalua, & incolumis? quotieſcunque tota eiuſdem rei ſubſtantia putreſcit, an illius calor innatus permaneat, & conſeruetur? an potius intereunte natiuo calore, ſubſtantiam quoq; ac pariter putreſcente tota ſubſtantia calorem natiuum ſimul neceſſe ſit interire? ego quidẽ puto eſſe neminem, qui non fateatur, idem planę eſſe, ſi quis dicat, calorem innatum interire, vel totam ſubſtantiam putreſcere: quod ſi quis tandem hoc non libenter velit fateri, is Gal. audiat, qui manifeſte, & expreſſe docet, ſubſtantiam cuiuſque corporis non aliter quam temperie quatuor primarum qualitatum conſiſtere, in libello de plenit. 4. 5. de loc. aff. vltimo, & alijs locis: quamobrem facile eſt intelligere, diſſoluta corporis temperie, totam illius ſubſtãtiam diſſolui. Nam ſicuti fit generatio opera natiui caloris, ſimul mixtis, & coniunctis elementis, ita illis ab externo calore diſſolutis, & diſſipatis, vt fiat interitus, & corruptio neceſſe eſt: quæ quidem mixtio, & vnitas elementorũ nunquam poterit diſſolui, niſi natiuus calor, tanquam totus mixtionis opifex; & quoddam ligamentum ab externo calore ſuperetur. Itaque ſatis poteſt conſtare, tametſi vtriuſque definitionis verba ſunt quoquomodo varia, tamen reuera vnam atque eandem ſententiam eſſe, neque illas inter ſe hactenus diſſentire.

Ab externo calore.) De hac poſtrema parte definitionis Galenicæ nemo poteſt dubitare, quam plane conueniat cum poſtrema parte definitionis Ariſtotelicæ, qui memoria teneat, quæ de hac re ſcripta ſunt a Galeno 1. de differ. feb. 9. videntur Ariſtotel. recte dixiſſe, ab alieno calore fieri putrefactionem: vocat autem alienum externum, non innatum neque vnicuique rei proprium: hic enim concoquere ſolet, alienus autem corrumpere, quod eſt putrefacere: quam ſententiam reperit, & confirmat 3. epid. ſecto. 3. commen. ment. 1. 21. & alijs locis. Sed forte nimium digreſſi; hæc quæ generaliter ex Auic. & Gal. diximus de putredine, ad Auicennam redeuntes ad noſtrum principalem inſtitutum accommodemus, illud autem fuerat ſimul cum Auic. tractare primum de cauſis putredinis: cum enim ſit nobis propoſitum agere in præſentia de febribus putridis, id ante omnia neceſſarium eſt intelligere, quomodo, & quibus de cauſis humores in corpore putreſcant: vt vero hãc rem facilius intelligatis, mihi liceat paulo altius vobis explicare quomodo & quibus de cauſis humores in corpore generentur, ſiquidem, vt inquit Gal. 3. de ſymp. cauſis 1. hoc præcipuum eſt caput inuentionis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxam inferunt, ſi cognoſcamus rationem qua per ſanitatem actiones ſuas perficiebat.

Sciendum igitur eſt, calorem innatum partium ſolidarum, ſed præcipue viſcerum noſtri corporis primã, & præcipuam cauſam eſſe generationis omnium humorum, qui in animante ſecundũ naturam repeniuntur, quæ doctrina eſt Gal. 3. epid. ſect. 3. 40. 4. aph. 37. & alijs locis: neque vero dubiũ eſt, quin humores ſeruentur, & cuſtodiantur illa ipſa rõne qua generantur, quod ſi ita ſe res habet, manifeſtum eſt, illos generaliter corrumpi & putreſcere quotieſcunq; ſua naturali tutela deſtituuntur, & ab innato calore non gubernantur: quamobrem illa omnia ſiue ex parte loci, in quibus humores cõtinẽtur, ſiue ex parte caloris, ſiue quouis modo, quæ poſſunt eſſe in cauſa, vt calor innatus non poſſit probe fungi ſuo munere, hæc omnia ponẽda ſunt, tanquam cauſæ, aut magis remotæ aut magis propinquæ, propter quas humores ſolẽt corrũpi & putreſcere, ſed magis particulatim hanc rẽ perpẽdamus.

Auicenna, & cum eo omnes interpretes referendis cauſis putredinis admodum confuſe, & obſcure mihi agere videntur. Itaque nos confugiamus ad Gal. atq; experiamur, an ex illius diſciplina diſtincte, & perſpicue poſſimus hanc ipſam rem explicare ex definitione putredinis tradita tum ab Auicen. tum a Gal. conuenit inter omnes, duas eſſe maxime cões & immediatas cauſas putredinis: alteram efficientem calorem externum, alteram materialem humiditatem, de quibus quidem duabus cauſis idẽ Ariſt. & Gal. & omnes ampliſſimum reddunt teſtimonium. Sed reliquis prætermiſſis vnum aut alterum Gal. locũ afferamus: ille igitur hæc habet 3. epidem. ſect. 3. comm. 4. omnis putredo uidetur ex materia gigni humida, ex cauſa autem efficiente extraneo & præter naturã calore augeri pro immobilitate: nihil itaq; putreſcere, quod omnino ex parte eſt ſiccũ, omnes manifeſte videmus: neq; enim lapis, aurum, neque aliud id genus putrefieri cernitur.

Sed ex hoc loco Gal. nonnulli dubitant, cum ille videatur non ſolum calorem & humiditatem, ſed etiam quietem putredinis cauſas conſtituere: quibus vno verbo reſpondentes; calorem atque humiditatem eſſe cauſas principales, et neceſſarias, quietem vero potius eſſe concauſam, quæ ſolet adiuuare, non efficere, quod ſatis expreſſit Gal. inquiens, putredinem non fieri, ſed augeri immobilitate, quæ duo cauſarum genera apud Gal. diſtinguuntur 1. de ſymp. differen. 4. Poſſent & alia multa loca proferri, quæ demonſtrant euidentiſſime ex iis duabus cauſis, calore externo; & ſuperflua humiditate putredinem fieri, ſed vnus locus cæterorũ omniũ vicem poteſt ſupplere, 1. de temp. a cap. 4. vſque ad 8. in quo Gal. longa oratione multiſq; exemplis probat, conſtitutiones aeris calidas, & humidas potiſſimum eſſe putredini obnoxias, nec non graues, & peſtilentes morbos efficere, de qua re tractantes de corporibus præparatis ad febrem, ſupra quoque diximus. Sed rurſum oritur dubitatio, namque putredo uidetur fieri poſſe non ſolum a caliditate, & humiditate, ſed etiam in frigiditate, & ſiccitate, ſicut apparet in illis, quibus ex nimio frigore pedes, manus, & extremæ partes corporis quandoque ſolent putre-

Digitized by Google

putreſcere, nec non in lignis vetuſtis quæ propter nimiam ſiccitatem cariem contrahunt, quæ nihil aliud quam putredo cenſenda eſt. Ad quam dubitationem reſpondeatis reuera frigiditatem, & ſiccitatem poſſe putredinem efficere, ad quem modum ſcribit Gal. 5. de ſympt. medicament. quæ nimio plus refrigerata ſunt, aut calefacta, aut exiccata, aut humectata, omnia corrumpi, ſed non proprie, & immediate, idque nunquam fieri poſſe, niſi primum calor innatus in humido rei putreſcentis intereat. Sic igitur frigiditas putredinem inducit aliqua in parte, dum illius natiualem calorem corrumpit, cui neceſſario ſuccedit calor extraneus, quod item de ſiccitate ſtatuendum eſt, nam diſſoluto humido, calor quoque natiuus neceſſario diſſoluitur.

Diximus de cauſis putredinis proximis, & immediatis, nunc de magis remotis & mediatis dicendum eſt; omnes huiuſmodi cauſæ a Galeno ad tria genera referuntur de cauſis morborum 8. qui aſſerit, nonnulla putreſcere medicamētis, quæ ſuapte natura poſſunt putrefacere, aut ab excremētis in ipſo animali genitis. nōnulla vero ob id quod minime tranſpirent, quæ quidem tria capita, mea ſententia, omnes ſecundarias putredinis cauſas amplectūtur. Et primum quod attinet ad medicamenta putrefacientia, talia ſunt, quæ calefaciunt, & humectant, de quorum natura abūde tractat Gal. 1. de ſimp. med. 15. ad hunc modum oleum adſperſum vlceribus maiorem putredinē ſolet excitare, nec de iis longius agendum eſt.

Secundo loco eſt prohibita tranſpiratio, quotieſcūque enim calor impeditur quo minus libere poſſit trāſpirare, ille tunc languet, nec probe poteſt fungi ſuo munere, ex quo facile putredo fieri poteſt.

Prohibita autē tranſpiratio Gal. auctore 3. de tuenda valet. 10. 9. meth. 1. generatur, vel propter obſtructiones, vel propter conſtrictionē meatuum: cutis obſtructio fit tripliciter, vel propter copiam, vel propter craſſitiem, vel propter viſciditatem rei obſtruentis. Pariter conſtrictio meatuum tribus modis generatur, vel ex nimio frigore, ſicuti illis euenit, qui diutius morantur in loco, & aere frigidiore, vel ex nimia ſiccitate, ſicuti illis contingit, qui ſub ſole longiori tempore morantur, vel ex vſu alicuius rei adſtringentis, ſicuti eſt balneum aquæ aluminoſæ, & ſimilium.

Quæſtio. Sed hoc loco oritur notabilis difficultas, vtrum putredo fieri poſſit ſine prohibita tranſpiratione, ac primum pro altera opinione, quæ affirmat res multis modis putreſcere, tametſi tranſpiratio eſt naturalis, nec quidquam impedita, ſunt multæ Galeni auctoritates; & rationes euidentiſſimæ: namq; hoc loco, de quo agimus in præſentia, de cauſis morborum 8. videmus Galenum tres ſeparatim ponere cauſas putredinis prohibitam tranſpirationem, medicamenta putrefacientia, genita in corpore excrementa. Quod ſi non ſolum propter prohibitam tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas contingit putredinem fieri, vtique illa nō fuerit ſemper neceſſaria: finge enim, exēpli gratia, hominē qui ex vna parte nulla habeat in corpore excrementa, probeque, & facile tranſpiret, ex altera accipiat medicamētum, quod putrefaciendi vim habeat, nulli dubium eſſe poteſt, quin ille in humoribus malignam qualitatem contrahat: hoc ipſum de inſpirato aere ſane poteſt confirmari; de quo Galenus ſermonem habet 1. de diff. feb. 4. ad hunc modum Galenus hoc eodem lib. de cauſis morborum 2. docet, quinque eſſe cauſas caloris motum, putredinem, vicinitatem rei calidæ, conſtipationem, & alimentum ad calefaciendum accommodatum. Quod ſi omnis putredo ex obſtructione fieret temere ſeparatim obſtructionis, & putredinis mentionem feciſſet.

Præterea Gal. de generatione feb. verba faciens, qui docebat, nonnullas fieri ex inflammatione, nonnullas ſine inflammatione ex humorum putredine, hæc ipſa verba habet de inæquali intemperie 7. neque enim ea ſolū quę impacta ſunt, & perſpirata carne, putreſcūt, verum ea quidem celeriter, ac maxime, ſed putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna, qui locus plane eſt apertiſſimus. Iis licet addere auctoritatem Auicen. qui ſcribit in præſentia obſtructionem vt plurimum putredinis humorum cauſam eſſe, quod ſi eſt vt plurimum, certe non eſt cauſa perpetua, & neceſſaria.

Demum vero hanc opinionem confirmat experientia, quandoquidem caro, aqua, & multa externa putreſcunt, in quibus nulla prohibita tranſpiratio eſſe poteſt: ſic videmus quotidie partes corporis putridas, veluti ſunt quæ gangrena detinentur, putrefacere alias quas attingunt, & denique totum corpus, niſi illæ abſcindantur. Hinc igitur colligendum videtur, multa putreſcere tam interius, quam exterius ſine vlla impedita tranſpiratione: altera autem ex parte Galenus inquirens cauſas putredinis, propter quas febres oriuntur, longa oratione monſtrat, non aliam eſſe, quā prohibitam tranſpirationem, atque huius non aliam cauſam, quam obſtructionem eſſe, quo loco hæc ad ſummam colligit 11. meth. 4. ergo oſtenſum eſt, vbi morborum cauſas reddidimus, illa tantū putreſcere corpora, quæ non calida humidaque cum ſint, neque perflata nec ventilata in calido humidoque loco manent, ac paulo poſt: ſi quid in eo manifeſte debet putreſcere, tranſpirationes impeditas eſſe oportet: ſic primo de differen. feb. c. 3. ita ratiocinatur: ſi corpus vitioſis humoribus plenum fuerit, neque vlla in viſceribus adſit obſtructio, animalque libere per totam cutem difflatur, illud quidem ſanum exiſtere, ſed tamen huiuſmodi ſanitatem eſſe momentaneam, & periculoſam; etenim ſi contingat, partes externas conſtringi, aut in profundo meatus obſtrui, tunc neceſſario ſequuntur febres in prioribus diariæ, in poſterioribus putridæ, adeo vt per Gal. nulla febris videatur ſine prohibita tranſpiratione fieri poſſe.

Poſtremo hanc opinionem confirmat magnum Hippocrat. argumētum, oſtendit autem ſanatio: namque Gal. 11. meth. 10. tradens rationem curandi febres putridas, incipiēs a febre progreditur ad putredinem, à putredine ad prohibitam tranſpirationem, a prohibita tranſpiratione ad obſtructiones, a qua poſtrema indicatione principium curandi facit, quippe ea hac reſolutiua methodo ſatis poteſt conſtare, obſtructionem prohibitæ tranſpirationis, nec non prohibitam tranſpirationem putredinis cauſam perpetuo eſſe.

In propoſita autem difficultate, vtrum putredo poſſit eſſe ſine prohibita tranſpiratione, ita cenſeo habendum eſſe: prohibitam tranſpirationem humores, & res omnes deducere ad putredinem, contra autem putredinem non ſolum propter vnam prohibitam tranſpirationem, ſed etiam propter alias cauſas poſſe oriri. Cæterum ad illa quæ poſtremo loco tradita ſunt, ex Galeno reſpondeatis, illud pro ſuo inſtituto de putredine humorum in corpore humano diſputare, nec ſane de qualibet putredine, ſed de ea tantum, quæ ſine externa cauſa fieri contingit; etenim ſicuti Gal. docet, putredinem ſine externa cauſa, aut difficile, aut nullo modo fieri poſſe abſque prohibita tranſpiratione, ita ille non negat, putredinem propter externam cauſam, exempli gratia, medicamenta putrefacientia, aut aerē putridum ſine vlla impedita perſpiratione fieri poſſe: etſi manifeſtum eſt ab huiuſmodi externis cauſis longe facilius, & celerius putredinem oriri, in quibus corporibus prohibita eſt tranſpiratio, quam alterius corporibus quæ libere, & bene tranſpirant; quam quidem ſuam ſententiam Gal. aperuit apertiſſime 1. de diff. feb. 4. illa orationes ſerie quæ incipit, ſubijciatur pro exemplo in ambiente nonnulla ſemine peſtilentiæ differri.

Cum igitur putredo propter externam cauſam atque in rebus externis ſine vlla dubitatione fieri poſſit, tamen etſi nulla adeſt prohibita tranſpiratio, quod

Gal.teſtatur,& confirmat experientia, quatenus ad alteram putredinem pertinet, quæ non niſi ab interna cauſa prouenit ego quidem puto, hanc tam certe, & frequenter fieri a prohibita tranſpiratione & obſtructionibus, vt minime abſurdum ſit affirmare aliter illã fieri non poſſe; atque hinc factum eſt vt Gal.tradens rationem curandi febres putridas, illas indicationes perpetuo nobis ante oculos ponat, quæ ſumũtur a prohibita tranſpiratione, & obſtructionibus, tanquam a cauſis aut perpetuis & neceſſarijs, aut tam frequentibus, & opportunis, quam ſi perpetuæ forent, & neceſſariæ, vt poſterius ſuo loco diffuſe docebimus. Et quoniam ex ijs quæ hactenus diximus facile eſt vnicuiq; ad contrarias rationes reſpondere, Gal. ſibiipſum conciliare, & totam diſputationem explicare, hæc ſunt ſatis, & ad meum inſtitutum redeo.

Dicebamus cauſas putredinis mediatas a Gal. referri ad tria capita: primũ ad medicamenta putrefacientia ſecundum ad prohibitam tranſpirationem: tertium ad excrementa: diximus de duobus primis quod ſatis eſt, ſupereſt ergo tertium de quo pariter dicẽdum eſt: excrementa quæ generantur in animali nempe immoderata, & præter naturam, fiunt in cruditatibus valorum, & totius corporis, & ſi quis quærat quomodo huiuſmodi cruditates contingant, huic reſpondet Gal. 3. de ſympt. cauſis primo qui ſcribit hoc euenire aut propter imbecillitatem facultatis, aut propter vitium alimenti, aut propter ea quæ extrinſecus occurrunt. Facultatis imbecillitates ſunt duplices: quædã propriæ, quæ ſimilarium partiũ imbecillitatem: quædam non propriæ quæ inſtrumentales morbos comitantur. Imbecillitates propriæ intemperies quę iam ſunt effectricium qualitatum, non propriæ vero in ijs conſiſtunt morbis partim ſimplicibus, partim compoſitis, qui eriſipelata vocantur, inflammationes & cętera, de quibus Gal. diffuſe tractat.

Cruditatũ generatio.

Imbecillitas duplex facultatis.

Secundo fiunt cruditates ratione alimenti multis modis. primo nimia quantitate: vt ſi quis immoderatam cibi, & potionis quantitatem aſſumat, quæ copia poteſt conſiderari dupliciter: vel ſimpliciter, & abſolute, vel reſpectu virium hominis. Secundo qualitate, quod euenit dupliciter: aut propterea quia alimenta ſuapte natura praua ſunt, & facile corrumpuntur, quales ſunt porri, fungi, cucumeres, & ſimiles, aut quoniã tametſi illa natura ſunt bona, nihilominus ob quandã putredinem prædictis æqualem, aut etiam ſæpenumero maiorem prauitatem contrahunt, qualia ſunt triticum, hordeum, & omnes aliæ fruges quæ ad vſum alimenti aſſumuntur, quæ vel prima ſtatim generatione, vel diuturnitate temporis, vel propter malam repoſitionem quandam putridam qualitatem acquirunt.

Quãtitas

Qualitas.

Tertio præparatione, qualia multa alimenta praua ſunt, vt ſi decoquantur piſces cum butyro, ſi miſceantur ſimul lac, oua, aromata, & propter malam permiſtionem & præparationem facile corrumpuntur, & putredinem in corpore efficiunt. Quarto tempore, ſicuti illis euenit qui ante coctionem prioris alimenti rurſus comedunt, in quem errorem multi incidunt frequentiſſime. Poſtremo excrementa generantur ex alimentis non ſeruato opportuno illorum ordine, vt ſi in prima menſa accipiuntur mala punica, & alia adſtringentia, poſtremo lac. fructus horarij, & alia quæ aluum poſſunt mouere.

Præparat.

Tempus.

Ordo.

Tertio demum apud Galen. cruditates in corpore generantur propter ea quæ extrinſecus accidunt, quæ etſi plurima ſunt, commode tamen poſſunt referri ad ſex res non naturales: primum igitur ex aere generantur excrementa, veluti ſi ille fuerint inſigniter calidus, vel calidus & humidus, quas diximus eſſe proximas cauſas putredinis, ſi fuerit putridus vel in ſua ſubſtantia, vel ex vaporibus qui ex cadaueribus, paludibus, & alijs id genus prauis exhalationibus ſolent eleuari: etenim cum ille neceſſario non ſolum ore naribus inſpiretur, ſed etiam per arterias trahatur, facile eſt intelligere, quomodo hinc humores poſſunt putreſcere, de quo aere ſcribit Gal. vt diximus 1. de differe. feb. 4. De cibo & potu iam ſatis diximus, tertio eſt motus & quies, quæ quantum faciant uel ad iuuandam vel ad vitiandam concoctionem, adeoq; ad reddendum corpus aut immune, aut refertũ excrementis, notius eſt ex præceptis vnius Gal. potiſſimum lib. 2. de tuenda valetudine, quam vt debeat pluribus explicari: longa experientia, ille loquit. 1. de diff. feb. 1. compertũ eſt, vt qui exercitationem conſuetam omiſerint, alijs quibuſdam morbis & maxime febribus corripiantur: quarto eſt ſomnus & vigilia, ſiue enim sõnus ſit ſuperuacaneus, & importunus, ſicuti qui fit in meridie, ſiue vigiliæ ſint immoderatæ, ſatis conſtat vtrumq; vitiare concoctionem, generare excrementa, & corpora ad putredinem diſponere. quinto eſt inanitio & repletio, ex quibus certiſſimũ eſt, multa pericula hominibus immineſe, inter quæ illud eſt maxime animaduertendũ, illos qui vel ſponte, vel arte ſolẽt quotannis aliquo genere euacuationis expurgari, ſi poſterius huiuſmodi vacuationem intermittãt, in facilem humorũ repletionẽ & putredinẽ incidere: poſtremo ſunt animi perturbationes, ira, dolor, &c. quibus demũ Gal. addit ſtudia vitæ, nẽpe varias exercitationes, uenerea, & in ſumma omnia quibus aliquid corpore agimus, de quibus quidẽ nulli dubiũ eſſe debet, quin male adminiſtrata poſſint actiones impedire, excrementa generare, & putredinẽ efficere. Hactenus de cauſis putredinis ex Galeno.

Exterius.

Si quis autem conſideret, quæ de hac re traduntur ab Auicen. is inueniet illum fere omnia tranſcribere ex Gal. ſed tamen multa miſcere & repetere, adeo vt uix liceat certum aliquem ordinem conſtituere.

Igitur primum ponuntur ſeptem cauſæ putredinis. Prima, ſunt praua alimẽta, quæ propter malitiam ſuæ ſubſtantiæ ad putredinem ſunt præparata. Secunda, ſunt alimenta, etſi bonæ ſubſtantiæ, quæ tamen facile recipiũt corruptionem, ſicuti eſt lac. Tertia, nimia humiditas uel aquoſitas alimenti, quales ſunt fructus ualde humidi, qui non ſunt apti vt reponantur & conſeruentur, unde putreſcunt facillime, ut ceraſa, mora, & ſimilia. Quarta, nimia ciborum frigiditas, ex qua item generatur humor uitioſus & frigidus, qualis eſt qui generatur à cucumere, & citrullo, & pyris, de poponib⁹, melopeponibus, & cucumeribus: litigant recentiores quidnam ſingula ſint hoc tempore, de quibus ſpeciatim vobis licet conſulere noſtrum clariſſimum & eruditiſſimum herbarium. Gal. quoque de ijs, atque eorũ viribus tractat diffuſe, 3. de alimentorum facul. 4. 5. & 6. ſed hic dubitant expoſitores, quomodo Auicen. reponat pyra inter fructus qui habent inſignem frigiditatem, ſicuti cucumeres, cum reuera habeant notabilẽ dulcedinem, quæ cum ſumma illa frigiditate non põt conſiſtere. Forte Auic. intelligebat de aliquo genere pyri, diuerſo a noſtratibus: ſed hæc nullius ſunt momenti. Quinta cauſa ad præparationem: ſexta ad tempus: ſeptima ad ordinem alimentorum pertinet, quas quidem omnes cauſas, vt diximus, Auic. accepit ex Galen. cum alijs locis, tum maxime 3. de ſympt. cauſis 5. nec non 1. de differen. febr. 3. qui nihilominus prætermittit quantitatem alimenti, neq; eum diſtinctum ordinem ſeruat, quem uidimus Galenum ſeruare.

Aut propter oppilationem prohibentem reſpirationem.)
Secunda cauſa putredinis ſtatuitur oppilatio, quæ prohibet reſpirationem, & euentationem, quam proxime ſequitur putredo, de qua quidem oppilatione, & illius cauſis, non eſt vt pluribus agamus, cum iam ex Gal. a quo Auicen. totam hanc partem collegit, ſatis omnia ſint explicata. Itaque uenio ad ſecundam partem capitis, in qua Auicen. tract. de diff. putredinis, ita ut vos ueluti manu ducat ad differẽtias febrium putridarum huiuſmodi autem differentiæ putredinis capiuntur a duplici fonte: altero a loco in quo fit putredo, altero a materia quæ putreſcat.

Et putredo quidem quandoque eſt communis toti corporis, &c.)

Differētia a loco putredinis.

&c.) Putredo vel eſt cōis toti corpori, vel in aliqua parte determinata, propter ſuam debilitatem, aut calorem extraneū, aut acutiem, aut dolorē. Hæc prima eſt differentia a loco putredinis, quā longe clariorē, & veriorē habetis apud Gal. 11. meth. cap. 4. initio, qui docet, putredinem conſiſtere, vel æqualiter in omnib. vaſis, vel in maximis maximeq; principalibus (hæc autem ille interpretatur quæ ſunt inter alas, & inguina) vel in vna aliqua particula: hæc autē putredo determinatæ partis rurſum eſt duplex: nam quædam eſt cum inflammatione, ſicuti in angina, pleuritide, & ſimilibus, quædam ſine inflammatione, vt ſi exempli gratia, putreſcat bilis in iecore, ſine iecoris inflammatione. Quod porro ſcribit Auic. putredinem propriæ partis fieri propter ſuam debilitatem, & alias cauſas præclariſſime explicatur a Gal. de cauſis morborū 6. 2. de diff. feb. vltimo, quæ doctrina cum ſit accommodata nō ſolum ad putredinem, ſed etiā ad inflāmationem, & omnem fluxionem noſtri corporis, eſt digna maxima notatione Gal. igitur generaliter docet duas eſſe cauſas cuiuſcunq; fluxionis, alteram robur facultatis expultricis partium tranſmittentium, alterā imbecillitatē partium laborantium, & recipientium; id quod hac ratione contingit: cum enim quatuor ſint facultates, quibus vnaquæque pars animalis prædita eſt, vt nimirum quæ attrahat, retineat, alteret & expellat quæcunq; attrahenda, retinenda, alteranda & expellenda ſunt, cū etiam quod redundat in corpore, vel quantitate, vel qualitate redūdet, cum deniq; omniū partium corporis nō æquale ſit robur, ſed natura principes partes ſtatim ab initio robuſtiores fecerit, neceſſarium eſt, vt in corporibus impuris, & quæ ſcatent excrementis, aliquid ad ignobiliores partes defluat: ſi quidem vt ſcribit philoſophus idem videmus euenire in noſtro corpore, quod euenit in mala Republica. Nam ſicuti potentiores omnia moleſta onera ſemper conantur reponere ad minus potētes, & iſti ad alios, vt tandem miſera plebecula quæ non habet ad quos deponat, cogatur omnia onera, & omnia mala ſuſtinere: ita ex omnibus robuſtioribus partibus noſtri corporis excrementa propelluntur, quæ nullo in loco cōſiſtunt, donec in partem cæterarū omnium maxime imbecillam delabantur. Hæc vero pars imbecilla eſt, aut quia ſtatim a prima formatione aliquis error illi accidit, aut poſtea læſa fuit, aut quia ſuapte natura imbecilla eſſe debuit, quemadmodū eſt cutis glādulę, & aliæ partes id genus, quas protinus ab initio natura expurgandorū excrementorū gratia fabricauit. Itaque robur partis tranſmittentis, & imbecillitas partis recipientis, ſunt cōmunes cauſæ efficiētes, et tumores, & omnes affectus præter naturā. quicunq; ex fluxione humorū originē habent. Verū Gal. aliā huiuſmodi influxus occaſionem cōmemorat, quæ tantummodo ad partes laborantes pertinet, loco citato 2. de differ. febr. 1. quotieſcunq; illæ ſine partium propulſione ad ſe trahūt excrementa: hoc autem contingit dupliciter fieri, vno modo ex calore in eis accēſo: altero ex dolore in illis excitato, de qua duplici fluxione humorum tractat Gal. 13. meth. in princ. qui vtrumque, & calorem, & dolorē attrahere multis rationibus & exēplis demōſtrat luculētiſſime: vt pluribus non ſit opus. Ex his igitur facile eſt intelligere, quomodo Auic. ponat quatuor cauſas putredinis in determinata parte, debilitatē, caliditatē, acutiem, & dolorem, quæ omnes ad eas cauſas Gal. ſine multo labore poſſunt referri: atq; hactenus de prima differentia putredinis ex parte loci.

Causa imbecillitatis partiū.

Et humor recipiens putredinem.) Hæc altera eſt differētia putredinis, ex parte eorū quæ putreſcūt: hæc autem ſunt vel bilis, ex qua euaporat uapor fumoſus, ſubtilis, acutus; vel ſanguis, ex quo euaporat uapor ſubtilis: vel pituita, ex qua euaporat vapor ſpiſſus: vel poſtremo melācholia, ex qua euaporat vapor fumoſus, ſpiſſus, puluerulentus: quarum diuerſarum euaporationum facile eſt rationem reddere, ſicuti redditur a Gal. 1. aph. com. 14. qui docet, ea quæ euaporāt, eſſe ſimilia ijs ex quibus fit euaporatio; ex quo, pro diuerſa natura humorū neceſſe eſt varios quoq; vapores ab illis eleuari. Et ſi quis quærat, quamobrē Auic. mētionem fecerit non ſolū humorū, ſed etiam vaporū, qui ab illis eleuantur: huic reſpondet Gal. 1. de diff. feb 5. id non ſine ratione factū fuiſſe, propterea quia cū perpetuo in omni febre putrida putreſcūt humores cordis, iū magna ex parte in putredine, q̄ in viſceribus, & magnis vaſis conſiſtit. ex humoribus putreſcentibus veluti fumus quidam ad vētriculos cordis perueniat, ex quo febris accenditur. Hoc demū loco duæ mouentur dubitationes: altera, vtrū ſanguis poſſit putreſcere, cum vulgo dicatur eſſe filius dilectus naturę, quem conſeruat, & præſeruat, quantum poteſt, ab omni putredine: & ſi modo poteſt putreſcere, quæ ſit, quam ſpeciem febris efficiat, cum fateantur omnes eſſe tria tantummodo genera febrium, ex bile tertianam, ex pituita quotidianam, ex melancholia quartanam. Sed nos hanc difficultatem tractabimus loco proprio, de febre ſanguinis, de qua maxima eſt controuerſia inter Gal. & Auicen. Altera eſt dubitatio an melancholia poſſit putreſcere, cum ſit humor frigidus, & ſiccus, quæ duæ ſunt qualitates contrariæ putredini: quę eſt dubitatio antiquorum interpretum; ad quam reſpondeatis vno verbo, melancholiam putreſcere: etſi enim eſt humor frigidus, & ſiccus, tamen abſolute non eſt talis, ſed in comparatione ad ſanguinem. & reliquos humores: quare putreſcit aliquando, licet magis raro, & difficulter quam ſanguis, & cæteri humores.

Diuiſimus primum caput ſecundi tractatus Auic. in quatuor partes, ex quibus duæ priores ſunt explicatæ: itaq; ſequitur tertia quæ incipit: *Et putredo calore facit tertianam. & quæ currunt curſu eius.* In qua parte Auic. intendit pertractare de differentiis febrium putridarum, ſed antequam uenio ad litteram, mihi libet de hac re mentē Galeni breuiter vobis explicare, qđ maxime faciet ad faciliorē intelligentiā Auicennæ. Itaque febriū putridarum aliæ ſunt intermittentes, aliæ continuę: Intermittentes ſunt quæ ad ſenſibilem integritatē, vel ut vulgo loquuntur, ad infebricitationem perueniunt, quod euenit propterea, quia illę generātur ex humorib. qui extra vaſa conſiſtunt, & per vniuerſum corpus deferuntur. Continuæ uero ſunt, q̄ in quietem febre vacantem non deſinunt, etſi aliqua ſenſibilis declinatio apparet, quod accidit quoniam generantur ex humoribus, qui in uaſis includuntur, & continentur. Febrium ergo intermittentium tres ſunt vniuerſæ differentiæ, quotidiana, tertiana, quartana: ex quibus quotidiana eſt quæ ex putrida pituita generatur, & ſingulis diebus acceſſiones obtinet: tertiana quæ ex bile putrefacta fit, & alternis diebus acceſſiones habet: quartana quæ ex putreſcente melancholia naſcitur, & quarta quoque die acceſſiones ſolet excitare. Continuarum uero quę ex flaua bile conſiſtunt, & Græcis συνεχεῖς dicuntur, duplex eſt genus: unum quidem earum, quæ Græcis σύνοχοι, Latinis continentes vocantur; atque hæ ſunt eiuſmodi, vt vniuerſum earum tempus unica ſit acceſſio, quæ ab initio vſque ad finem perdurat.

Alterū eſt genus earū febrium, quæ eodem nomine quo genus, nēpe συνεχεῖς, & continuæ nominantur: quæ quidē etſi ad infebricitationem non perueniūt, tamen multos particulares circuitus habēt. Quo loco id vobis notandū eſt, in quo multi decipiuntur, febrem συνεχῆ, ideſt, continuam dupliciter dici: vno modo generatim, ut ſit genus ad omnē febrē quæ ad infebricitationem non peruenit, ſiue unam tantum ſiue plures habeat acceſſiones: altero ſpeciatim pro ea tantum febre continua, quæ multis particularibus circuitibus continetur, adeo vt hæc uox συνεχὴς generatim ſumpta, eam quoque febrem cōplectatur. quæ priuatim σύνοχος dicitur. Porro febrium continuarum quæ σύνοχοι, ideſt continentes dicuntur, tres ſunt differentiæ:

Digitized by Google

tiæ: nã quædã a principio vſq; ad finẽ in magnitudine æquales permanẽt, ideo ὁμοτόνους, id eſt, ſimilẽ tenorẽ ſeruantes, nominantur: quædã paulatim augentur, & exiguum aliquid ſemper adijciunt, hæc Græci ἀναβατικὰς ἢ ἐπακμαστικὰς, hoc eſt, increſcẽtes, vel inualeſcentes appellant: nonnullæ a principio ad finem vſque ad paulatim decreſcunt, quæ propterea Græcis παρακμαστικαὶ, hoc eſt, declinãtes, appellãtur, de quib. diffuſe Gal. Cõtinuarũ autem quæ priuam nitales dieſitur, duæ ſunt primæ differentiæ: nam q; aliæ tertia ſolũ die acceſſionẽ habẽt aliæ vero etiã die media, id eſt, ea quæ inter primã, & tertiam diẽ intercedit, acceſſionẽ habent: priores q̃ tertia quaque die habent acceſſiones, Gal. τριταιοφυεῖς, id eſt, tertianæ naturã referentes nominantur, qui tamen non prohibet, ſi quis velit ipſis quoq; aliud nomẽ imponere, dũmodo in rebus ipſis differentiã conſeruet: medici vulgo tertianam continuã appellant: poſteriores autem quę intermedio etiam die habent acceſſiones, nullũ propriũ & peculiare nomẽ obtinent, & duplicem habẽt modum acceſſionis: namque aliæ duas inuicẽ ſimillimas acceſſiones habent, quæ ex humore pituitoſo conſiſtunt, & procedunt in forma febris quotidianæ: aliæ vero acceſſiones habẽt diſſimiles, quę ſingulis tertijs diebus ſibi reſpõdent, ut primæ reſpondet tertia, ſecũdæ reſpondet quarta: atque hæc quidem febris ex bilioſo naſcitur humore, & in forma duarum tertianarum procedit. Medici priorem quotidianam cõtinuã, poſteriorem duplicem tertianam continuam vocãt: ijs addit Gale. tertium genus febrium continuarum, quando acceſſio, in forma quartani circuitus procedit, nequaquam ad infebricitationem deſinens. Ac ſane quis miretur non iniuria, cum ſint tria genera febriũ, tam intermittentium quam continuarum, quotidiana, tertiana, quartana, quamobrem Gal. ſicuti poſuit tres differentias febrium intermittentiũ, non itẽ poſuerit tres differentias febrium continuarum, ſed has in duas tantum differentias partitus fuerit, & fere hanc tertiam prætereerit: quod quidem ego puto ab eo factum fuiſſe propterea, quia febres continuæ, quotidiana, & tertiana frequentiſſime, tertia autem, quartana, quod ille fatetur, raro ſoleat contingere. Hactenus de differentiis febrium putridarum ex Galeno quæ ab illo varijs locis diffuſe traduntur.

Dubitatio Sed hoc in loco, antequam ad alia progrediamur, non eſt ſilentio prætereunda inſignis quædam difficultas in verbis Galeni, quæ omnes interpretes torquet iamdiu, illa vero eſt huiuſmodi Gale. diuidit febres putridas in intermittentes, & continuas, rurſumque diuiſis, & explicatis intermittentibus, ac deinceps veniens ad cõtinuas, ita ſcribit 2. de diff. feb. 2. Continuarum autem quæ ex flaua bile conſiſtunt, duplex eſt genus, vnum quidem earum quæ continentes vocantur: alterum vero earum quæ eodem nomine, quo genus, continuæ dictæ, multis particularibus circuitibus continentur. Ex quibus verbis facile colligitur, de ſentẽtia Galeni omnes febres continuas ex flaua bile originẽ habere: quod perſpicue falſum eſt, & aduerſatur ipſi Gal. qui ex una parte 12. meth. 4. docet febrem ſynochũ ex ſanguine oriri: ex altera, quod omnes fatentur, quotidianam ex pituita, quartanã ex melancholia prouenire. Trincauellius aſſerit Gal. reponere ſynochum ſub eodem genere cum febre ardente, & vtramque originem habere ex flaua bile: febrem quidem ardentem manifeſte, cum non aliter differat a tertiana exquiſita, quã loco putredinis: ſynochum vero, quoniam etſi illa fit ex ſanguine, hic humor propter putredinem degenerat ad naturam bilis. Sed ille fallitur, quia febris ardens non alia eſt quam tertiana continua, neque ea eſt febris σύνοχος, vel continens, ſed συνεχής, vel continua, vt manifeſtiſſime docet Gal. 2. de criſibus 6. Deinde utcunque hoc illi concedamus, quæſo quomodo poteſt probari, quotidianam, & quartanam continuam ex flaua bile originẽ habere, quæ omnium conſenſu conſtat quotidianam ex pituita, quartanam ex melancholia prouenire: de qua re Trincauellius nullum verbum facit. Altimarus parte 2. de febribus, cap. 7 longa oratione conatur probare, febrem ſynochum ex flaua bile intra vaſa putreſcente generari, neque vero ſolum ex flaua bile, ſed etiam ex pituita, & melancholia, dummodo illi humores ſimul cum ſanguine redundent: quam bene autẽ illud probet, alij viderint: ego quidem didici ex Gal. 9. metho. 3. & alijs locis, ſynochum febrem cum putredine fieri, quotieſcunque in omnibus vaſis, ac præcipue maximis, ſucci æqualiter putreſcunt, adeo vt ſine labore conſtare poſſit, huiuſmodi febrem fieri ex putredine omnium humorum, dummodo illi æquabiliter, aut ex debita proportione ſimul putreſcant. Sed neq; ille declarat alteram partem diuiſionis, quæ ad continuas quotidianam, & quartanam pertinet, & lõge eſt maioris momenti, cum, ſicuti diximus, hæ duæ febriũ differẽtiæ nullo modo ex flaua bile fieri poſſint. Franciſcus Valeſius Galeni literam corrigit, & ita legit: continuarum autem ex flaua quidem bile duplex eſt: Ex quibus verbis elicit hunc ſenſum, de ſententia Galeni non omnem continuam febrem eſſe ex flaua bile, ſed duplex tantum eſſe genus continuarum, quæ ex bile originem habent, altera quæ tertio quoq; die acceſſionem habeat, altera ſynochus, cuius vnica eſt acceſſio a principio vſque ad finem. Sed equidem nõ ſatis intelligo, quid Valeſius ſibi uelit: nam vtcunque hæc litera corrigatur, ille non poteſt effingere, quin febrium continuarum ſint duo genera. alterum continentium, quæ vna acceſſione terminantur: alterum continuarum, quæ multos particulares habent circuitus: quod tam plane explicatur a Gal. ut nihil planius poſſit explicari.

Ad diſſoluendã propoſitã difficultatẽ in verbis Galen. poſtremo loco, doctiſſimi quidam viri ita ſtatuũt: nomen bilis apud Hipp. & Gal. accipitur duob. modis: vno pro humore diſtincto a ſanguine, pituita, & melancholia; altero pro omnibus humoribus ſimul iunctis: ad quem poſtremum modum hanc vocẽ accepit Hipp. 7. aph. 42. vbi inquit: ſi febris nõ ex bile fiat, &c. Etenim omnes febres putridas intellexit, ac nomine bilis reliquos omnes humores comprehẽdit, quod ex Galeni com. manifeſtum eſt, neq; non ex Philotheo, qui ita ſcribit: bilis loco exempli mentionem faciens reliquos humores tanquam breuiloquus, ſubaudiendos eſſe ſignificauit, nempe pituitam, ſanguinem, & melancholiam: ſic idem Hippocr. videtur hanc vocẽ accepiſſe, cum ſcribit 4. aphor. 15. Si fauces ægrotant, aut tubercula naſcuntur in corpore, excretiones inſpicere oportet: nam ſi bilioſæ fuerint, &c. Etenim Gal. hæc verba interpretatur non ſolum de vna flaua bile, ſed de omnibus etiam humoribus, a quibus certũ eſt tubercula poſſe oriri. Demum ſignificatio iſtius uocis poteſt confirmari illo Hipp. loco, vbi inquit 2. de natura humana ad finem: febrium pars maxima fit ex bile, &c. Porro hoc facto fundamento, inquiunt doctiſſimi illi viri, Galenum per ea verba litigioſa idem intelligere voluiſſe, ac ſi dixiſſet: febrium autem quæ ex putredine fiunt, duplex eſt genus: cui quidem interpretationi omnia quadrant, neque vlla amplius difficultas videtur ſupereſſe.

Etſi uero hæc reſponſio videri poteſt ingenioſa, ac reuera ea mihi diſplicet minus quam cæteræ, tamẽ vt libere dicã, ego illam omni ex parte nequeo comprobare, propterea quia mihi uidetur aut difficile, aut nullo modo fieri potuiſſe, vt Gal. proprij ſermonis obſeruantiſſimus in re tanti momẽti tam improprie, nomine bilis omnes humores uoluerit intelligere, in qua communi ſignificatione certe nunquam in libris de differ. febr. forte etiam neque in reliquis, huiuſmodi vocem vſurpauit: quare fortaſſe alicui probabilior videtur illa opinio, in qua ſcio fuiſſe viros clariſſimos, nẽpe hanc vulgatam Galeni lectionem vitiatam eſſe,

atque

atque ea verba, *quæ ex bile proueniunt*, tanquam ſuperuacanea ab aliquo temere interpoſita, fore delenda. Concludo igitur hunc locum, mea quidem ſententia, inter cæteros difficiles Galeni locos eſſe difficillimũ, neque hactenus aliquam rationem me inuenire potuiſſe, in qua omni ex parte acquieſcam. Redeo ad Auicennam.

Ex putredo cholera facit tertianam, &c.) Hæc poſtrema verba addenda fuerant neceſſario, quoniam a bile non ſolum tertiana, ſed aliæ quoq; febres proueniũt, quæ eandem habent naturam cum tertiana, qualis eſt febris ardens.

Sic putredo pituita facit quotidianam, &c.) Nã pariter ex pituita generatur, nõ ſolũ febris quotidiana ſed et febris epiala, & aliæ id genus: quod idẽ dicendũ eſt de melãcholia, ex qua ſimiliter fit non ſolũ febris quartana, ſed etiã quintana, ſeptana, nonana, de quibus mẽtionem facit Hipp. & nos quoq; tractabimus. Et quoniam Auic. eſt in ea opinione, non ſolum tres humores, bilem, pituitã, melancholiã, ſed etiã ſanguinẽ febrem efficere, addit putredinem ſanguinis efficere febrem continuã, & reddit rationem, quoniã ſanguinis locus eſt intra venas, quare illius quoque putredo eſt intra venas, & ideo iure facit febrem continuam.

Dubitatio Sed hic ſunt nonnullæ dubitationes, & primum eſt Auer. qui 3. colliget. 4. aduerſus medicos contendit, febrem ex bile fieri nõ poſſe, ſed tantum ex ſanguine bilioſo, & affert duplicem rationem: alterã, quia pura & exquiſita bilis non reperitur in nobis alijs locis quã in veſica fellea, in cæteris autem partibus ubique eſt permiſta cũ ſanguine: alterã, quoniã bilis non poteſt nutrire, cũ tamen uideamus ſæpenumero huiuſmodi humorem concoqui & deduci ad benignũ, febremq; ab illa prouenientem ſine aliqua bilis euacuatione prorſus ceſſare. Sed Auer. fallitur, ſicut in rebus prope omnibus, in quibus a medicis, ac potiſſimum a Galeno diſſentit: namque experientia demonſtrat, bilem exquiſitã purgari aliquando vel per vomitum, vel per aluum, febremq; protinus ceſſare, quod non fieret, ſi originem haberet ex ſanguine bilioſo. Deinde contingit febrem fieri, in qua ſigna omnis redundantis flauæ bilis, nulla redundantis ſanguinis apparent. Ergo a pura bile contingit febrem fieri. Neque id verum eſt, bilem non poſſe nutrire: etenim niſi illa fuerit præter modum calefacta, atque in ſe gerens habeat aduſtionẽ, permiſta cum cæteris humoribus ſine dubitatione poteſt nutrire.

Deinde dicit Auic. ſanguinem putreſcentem efficere febrem continuam: quam vero non alij quoq; humores putreſcentes in uenis febrem continuam efficiant, quam difficultatem ſoluit Gal. & eſt locus ſingularis 1. epid. ſecto 3. comm. 2. qui ſcribit, de ſententia veterũ medicorũ febres nonnullas vere eſſe continuas, quales ſunt ſynochi, in quibus nullæ ſunt acceſſiones: quaſdã minus vere cõtinuas appellari, quę etſi nunquam intermittunt, tamen aliquas habent acceſſiones, atq; huiuſmodi febres inter vere continuas, & intermittentes, quodãmodo mediæ ſunt: nam ſi cõparentur cum ſynochis, intermittentes, ſi autem comparentur cum intermittentibus, continuæ vtcunq; poſſunt nominari. Itaque hac ratione febres ex putreſcẽte ſanguine vere, & proprie, continuæ cenſendæ ſunt.

Tertio cum Auic. dixerit, ſanguinẽ putreſcere intra venas, occurrit dubitatio, an ſanguis extra venas putreſcere poſſit: namq; eſt apho. Hip. lib. 6. 2 0. Si ſanguis præter naturã in uentrem infunditur, neceſſe eſt ſuppurari: quã ſententiam Gal. interpretatur, non ſolum de ventriculo, ſed etiã thorace, veſica, vtero, & omni corporis cauitate, in quã ſi ſanguis decidat, ut corrumpatur neceſſe eſt: itaque ſanguis non ſolũ in uenis, ſed etiã extra uenas poteſt putreſcere. Ad quã dubitationem vnico verbo reſpondeatur ex Gal. in com. ſanguinem ſi ex propria cauitate, proſiliuntis uenis & arterijs in aliam præter naturam transfundantur, ſub forma ſanguinis remanere non poſſe, ſed neceſſario uel ſuppurari, vel liueſcere, vel in grumos conuerti, uel aliter corrumpi: itaque ſanguis quidem putreſcit extra venas, ſed diuerſo genere putredinis ab illa, quæ in uenis fieri contingit.

Cholera autem, & phlegma & melancholia, &c.) Apud Auic. bilis, pituita, & melancholia putreſcũt uel intra vel extra vaſa. ſi putreſcant extra venas, niſi aliqua lateat cauſa, quæ cordi continuam putredinem ſubminiſtret, verbi gratia, interna inflammatio, tunc efficiuntur febres intermittentes, quotidiana, tertiana, quartana: etſi inquit Auic. nulla febris quotidiana vere eſt intermittens, quin occulta quædã ſemina putredinis ſemper relinquantur: de qua quidem febre quotidiana magis diſtincte & caute loquitur Gal. qui 2. de diff. feb. 4. ſcribit ex una parte intermiſſionis tempus in ea nõ eſſe ita ſyncerũ, vt in tertiana, ſed ſemper aliquas putridi humoris, tũ in calore, tũ in pulſu notas ſupereſſe: ex altera autem parte, ſi illa fuerit exquiſita, & multis, & ſibiipſi quoq; putã & omnibus numeris & putredinis caloriſq; febrilis indicijs immunem eſſe. Quod ſi huiuſmodi humores putreſcant intra venas, tunc fiunt febres continuæ, quæ quidẽ ſunt duplices: namq; ſi putredo fuerit communis omnib. venis, vel propinquis cordi, tunc nullę ſunt manifeſtæ acceſſiones, ſed ita obſcuræ, ut quaſi lateant ipſos medicos, ſicuti euenit febre ardente. Si vero putredo non ſit cõmunis omnibus venis, neq; propinquis cordi, tunc apparent manifeſtæ acceſſiones, ex pituita quotidie, ex flaua bile tertia quaq; die, ex melãcholia ſingulis quatuor diebus. Cauſa autem propter quam humores putreſcentes extra uenas efficiant febrem intermittentem, eſt, quoniam materia putrida cõſumitur & expurgatur, quo tempore nulla eſt febris, donec noua materia generetur, quæ idcirco rurſum generatur, quia remanet in corpore quædam diſpoſitio præter naturam, ac veluti fomes quidam, in quo uel poſtero, vel alio ſequenti die humores putreſcunt, vt poſito exemplo ſtercoris colubini in agro putreſcentis monſtrat Gal. 2. de diff. feb. 5. 4. aph. 63. Contra autem cauſa propter quam humores putreſcentes intra uenas efficiunt febrem continuam, eſt priori oppoſita, quoniã materia putreſcens non conſumitur, ſed putredo vaporeſque ab ea eleuati continue ad cor tranſmittuntur, propterea nulla requies ægrotis relinquitur. *Cauſa.*

Sed hoc loco quærunt nonnulli, an materia putrida, quæ efficit febrem intermittentem, putreſcat intra venas antequã tranſmittatur extra, an magis putreſcat extra venas, poſtquam tranſmiſſa fuerit: quibus reſpondeatur, huiuſmodi materiam fere ſemper putreſcere extra venas, namq; ſi ea putrida eſſet, in uenis inſequeretur neceſſario, ut ante principium acceſſionis, & ante rigorem, calor præter naturã eſſet in corpore, cũ putridæ materiæ neceſſario coniungatur caliditas extranea; quod perſpicue falſum eſt, atq; illud poteſt cõfirmari ex Gal. 2. de praeſagio ex pulſib. 7. qui ſcribit, principio febriũ intermittentiũ pulſus fieri paruos, quoniã facultas fere ſuffocatur a materia frigida, & cruda, quod incõmodũ facultati non contingeret, ſi materia eſſet putrida antequam propelleretur extra venas. Et ſi quis obijciat nullam eſſe cauſam propter quam natura debeat hanc materiam propellere extra venas, ſi omnis putredinis eſt immunis; facilis eſt reſpõſio: etſi reuera talis materia eſt putrida, eã tamen valde eſſe diſpoſitã, & paratam ad putredinem, qua quidem ratione cũ ſit moleſta ipſi naturæ, irritata facultas expultrix inſurgit, & conatur illam expellere extra venas. Sed altera huic ſimilis occurrit dubitatio, cum enim dictũ ſit, reliquias putredinis remanere ex quo fit, ut rurſum humores putreſcant, quæritur, an huiuſmodi reliquiæ, ac veluti fomites remaneant in vaſis, vel extra vaſa; namque ſi fuerint extra vaſa, quãdo rurſum noua aggregatur materia, quãdo illa intra venas reperitur, & iterum foras propellitur; ſi vero huiuſmodi

Digitized by Google

iuſmodi inquinamenta intra vaſa confluunt, quomodo priores putridi humores tranſmiſſi fuerant? Sed
Solutio. breuiter reſpondearis, hæc inquinamenta, & has reliquias partim intra venas, partim extra venas reperiri. & quamquam reliquiæ pro parte ſunt extra venas, tamen ratione vicinitatis, & mutui conſenſus alterant materiam quæ continetur in venis, adeo vt facile præparetur ad putredinem. Sequitur Auic.

Res ergo putredinis periodica procedit, &c.) Hoc loco oẽs tractant q̃onẽ de humorũ circuitu ſeu periodicatione, q̃ etſi forte eſt ex illis, quas Gal. 3. de locis aff. 1. logicas appellat, q̃d nihil conferant ad curationẽ, nihilominus, q̃m illa eſt maxime difficilis, vt idẽ teſtatur Gal. 2. de diff. feb. 11. ac digna maxima cognitione, 3. de diebus criticis 8. neq; a nobis iure eſt prætermittẽda. Sane mirabile eſt, ac ſimile prodigijs, q̃uo febris tẽpore intermiſſionis multas horas diuq; integros lateat, deinde certo tẽpore erũpat, & hominem aggrediatur, ergo quæritur, quamobrẽ fiat, vt febres intermittentes certo quodã tempore & ordine, quædam ſingulis diebus, nonnullæ tertio, nonnullæ quarto quoque die habeant ſuos circuitus, & acceſſiones? In hac q̃one variæ ſunt hominum opiniones, nos celebriores commemorabimus, ſed quam breuiſſime.

Paroxyſmorum febrium cauſa.

1. Opinio. Prima eſt Cõciliatoris differ. 88. qui cẽſuit hoc referendũ eſſe in lunam, quæ uidetur eſſe in cauſa omnium circuituum in rebus inferioribus, ut apparet in mari, in mulieribus parturientibus, & rebus propemodum infinitis: cui uidetur conſentire philoſophus, qui 4. de gen. animal. vltimo ſcribit, lunam eſſe quaſi alterum minorem Solem, & ad generationem perfectionemque rerum conducere, nec non omnium inferiorum circuituum cauſam eſſe: qui aſſerit neceſſe eſſe, vt circuitus rerum minus principalium circuitum rerũ magis principalium ſequantur.

2. Opinio. Secũda eſt opinio Auer. 4. colliget 27. qui aduerſus Gal. ſtatuit, totã rationem periodorũ eſſe referendam in naturam caloris innati, qui materiam præter naturam afficit, diſponit, præparat vt expellatur, & expulſa putreſcat: quoniam vero ſemel non põt totã materiam afficere, & præparare, id facit particulatim, quare primũ vnã illius partẽ aggreditur, quãta ſatis eſt ad vnam efficiendã acceſſionẽ, quam p̃parat, & expellit: deinde tantundem materiæ alios ſequẽtes dies aggreditur, præparat atq; expellit, atq; hac ratione definito quodã tẽpore, & ordine febres intermittentes ſuas periodos ſolent habere: nam quæ naturalia ſunt, ſemper ſunt ordinata, & quatenus ad ipſa pertinet, eundẽ perpetuo ordinem ſeruant, ſicuti contra cauſæ præter naturam ſunt inordinatæ, atque incertæ: ex quo reprehendit Gal. qui ut paulo poſt videbimus, rationẽ periodorum in cauſas præter naturam videtur referre.

3. Opinio. Tertia fuit opinio Gentilis, Thomæ de Garbo, & aliorum Latinorũ, quibus placet cauſam periodorum non aliam eſſe, quam occultam humorum proprietatẽ, adeo vt pituita quotidie, flaua bilis per tertiũ, melancholia per quartũ, ſingulari quadam proprietate, quæ explicari nõ poteſt, ſuas habeat acceſſiones: pro qua opinione licet argumentari hunc in modum.

Nulla poteſt reperiri cauſa manifeſta huiuſmodi circuituũ: ergo cauſa erit occulta. Probat antecedens, primum hoc non poteſt fieri a quantitate humorum: cum enim illi fere nunquam habeant vnam menſurã, quod perpetuũ non eſt, neq; perpetuum ordinem poteſt efficere. Deinde neq; illud poteſt fieri ab humorum qualitate: non calida, quia tunc bilis, quæ eſt calidior, faceret ſuos circuitus quotidie: non frigida, quia tunc melancholia faceret acceſſionem per tertiũ: non pariter qualitatibus ſicca vel humida, quoniam melancholia non eſt minus humida quam ſit flaua bilis: itaque ille perpetuo ordo, pituitæ ſingulis diebus, flauæ bilis tertio, melancholiæ quarto die, aperte ſignificat occulta quadam proprietate, quæ ineſt huiuſmodi humoribus circuitus febrium originem habere.

Etſi vero in hac humorum proprietate Latini omnes videntur conuenire: tamen in illa explicanda omnes ex parte inter eos non conuenit: namque alij volunt eiuſmodi proprietatem non aliam eſſe, quam naturalem humorum propenſionem, qua ſinguli apponunt per ſuos circuitus moueri; alij autem ſic ſtatuunt, hãc proprietatem, eſſe non quæ incliuet humores ad putredinem, ſed potius per quam humores poſſint longiori putrefactioni reſiſtere: cum prorſus ſit alienum a ratione, aliquid habere appetitum putredinis & interitus, cum potius rebus omnibus inſita ſit hæc proprietas, vt quantum fieri poteſt contrarijs reſiſtant, & ſeipſas tueantur.

Quarta eſt opinio Gal. 2. de diff. vltim. & 3. cap. 4. qui docet febrium circuitus fieri non a luna, non a calore innato, nõ ab occulta humorum proprietate, ſed ex reaggregatione, & fluxione nouæ putreſcentis materiæ, quæ quidem aut omnino extra venas, aut a maioribus ad minores propellitur: quare de ſententia Gal. pituita facit quotidie ſuas acceſſiones, quoniam in termino 24. horarum colligitur, & aggregatur tanta illius copia, quanta ſatis eſt ad inferendam moleſtiam naturæ, adeo vt cogatur eam tanquam paratam ad putredinem, inutile, & graue onus extra venas trãſmittere: quod item de flaua bile & melancholia ſtatuendum eſt. *4. Opinio.*

Cæterũ cum hæc doctrina habeat multum difficultatis & laboris, Gal. ab ijs quæ manifeſte apparẽt, incipit illam explicare, cuiuſmodi ſunt [illegible] quædam, quarum nonnullæ quidem ſingulis diebus, nonnullæ tertio quoque die ſolent infeſtare: ſimiliter & dolores aurium, & capitis, & articulorum, & ſimiliũ affectuũ, qui per circuitus videntur infeſtare. vt inueſtigata cauſa circuitus horum malorum quæ externa ſunt & manifeſta, hinc facilius liceat nobis peruenire ad cognitionem cauſæ, propter quam internorũ quoque malorum, ac præcipue febrium circuitus eueniunt. Cũ ergo in omnibus nominatis malis manifeſte liceat videre venas in partibus quæ laborãt, in tumorẽ attolli, & phlegmonem augeri, dolores increſci, fluxionemque ſuperfluam foras procumbere, ita etiã in partibus internis eandem ſeruari proportionẽ exiſtimandum eſt: ſic videmus menſtruas purgationes mulieribus ſingulis menſibus contingere, non aliter niſi quoniam hoc tempore corpus incipit intro ſanguinis multitudine grauari: ſic multi homines ſolent ordinatim certis quibuſdam horis aluum deijcere, quod nemo, vt puto, affirmabit fieri aut a luna, aut a proprietate excrementi, aut alia ratione, quam onere, quod tunc temporis expellentia membra incipiunt grauius ſentire, atque hæc quidem, cum ſenſibus manifeſta ſint, [illegible] dubium reuocari.

Sed forte alicui hæc videbuntur nimis generalia, neq; principalem dubitationem auferre, quamobrem pituita quotidie, flaua bilis alternis diebus, melancholia quarta quoq; die tanta concernetur, quanta ſufficiat ad faciendas proprias acceſſiones, quare Galen. paulo altius hanc rem ordiitur, ac duplicem de quatuor facultatibus tũ alijs locis, tum libris proprijs luculentiſſime demonſtratã, nobis in memoriam reuocat, ac potiſſimũ quatenus pertinet ad facultatem expultricem, cuius peculiare eſt munus omnia expellere, quæ, cum aut quantitate, aut qualitate inutilia ac moleſta ſunt, ex quo fit, ſi quando humores putreſcentes, vel parati ad putredinem reperiantur in corpore, vt opera facultatis expultricis expellantur, ex quibus circuitus fiunt: quod vt clarius euadat, ſciendum eſt, huiuſmodi tranſmiſſionem atq; expulſionẽ humorũ fieri dupliciter, vno modo genito humore in aliquo membro principali, propter aliquam intemperiem, ex quo poſtea per totum corpus effunditur, docente Gale. 2. ad Glau. 5. febrem pituitoſam in ventriculo, bilioſam in iecore, melãcholicam in liene ſedem habere: altero autẽ modo, nullo membro principali inſigniter læſo,

ſed

ſed venis tantũmodo intẽperatis, colligẽtibuſq; magnã copiã excrementorum, quę pariter a venis ad partes patiẽtes tranſmittuntur; qm̃ igitur pituita quotidie, flaua bilis tertia, melãcholia quarta die tanta coaceruatur, vel in mẽbris præcipuis, vẽtriculo, iecore, liene: vel in uenis, quãta ſatis eſt, vt moleſtia, atq; onere naturã afficiat, hinc variæ illorũ quoq; trãſmiſſiones, & acceſſiones fiũt. Quod ſi quis cupiat adhuc magis diſtincte intelligere cur pituita quotidie, flaua bilis p tertium, melancholia per quartũ, neq; citius, neq; tardius coaceruetur, Auic. huius rei cauſam refert in quãtitatem, & qualitatẽ materiæ, quæ reſpõſio colligitur ex Gal. 2. de differ. feb. 4. & 5. qui ſcribit, id fieri, qm̃ pituita cæteros omnes copia lõge ſuperat, & plus relinquit inquinamenti, cum ſit frigida, & humida; melancholia autẽ quantitate eſt minima, ac minimũ relinquit inquinamentũ, cũ ſit frigida & ſicca, bilis uero inter vtrãque, & quantitate, & qualitate mediũ locum obtinet. Quod ſi demũ quæratur, cur pituita ſit copioſior, melancholia ſit minima, flaua bilis ſit media; etſi licet reſpõdere, quod debeat ſatis eſſe iſtud re ipſa, & experimento cõfirmari, tamen ſi conſideretur natura, & modus generationis ſingulorũ illorum humorũ, nimirũ pituitam eſſe frigidã, & humidã, & ex craſſa, frigida, atq; humida materia generari, flauam bilem eſſe calidam, & ſiccam, & ex materia tenui, pingui, ac veluti ſpuma ſanguinis fieri, melancholiã eſſe frigidam, & ſiccam, atque ex materia terreſtri, & craſſa, ac veluti fæce ſang. originẽ habere: hinc licebit ẽt rationem colligere, quæ hoc ipſum facile poteſt confirmare. Concludo igitur de ſententia Gal. febrẽ quotidianam ſingulis diebus, tertianam tertio, quartanã quarto quoque die circuitu habere, quoniam hoc temporis ſpatio aggregatur tanta copia pituitæ, flauæ bilis, melancholiæ, quanta ſatis eſt, vt ſit grauis, & moleſta naturæ, adeo vt cogatur inſurgere, atque huiuſmodi humorum expulſionem moliri: rurſus autem quotidie pituita coaceruatur, quoniam in corpore eſt in maiori copia, quoniam eſt maxime humida, & viſcida, & quoniam relinquit plus inquinamenti: pariter flaua bilis per tertium, melancholia per quartum reaggregatur, quia ſunt in minori copia, minus copia, minus humidæ, & viſcidæ, & minus relinquunt inquinamenti. Demum uero pituita eſt copioſior, melancholia eſt minima, flaua bilis eſt media, quoniam natura comparatum eſt, vt unuſquiſque humor talem naturam modumque generationis ſortitus ſit, qualem huiuſmodi accommodata proportio pro vita, & ſalute hominis uidebatur poſtulare.

Cõfutatio conciliatoris. Iam vero iis cõſtitutis, facile eſt cæterorũ opiniones cõfutare, & primũ ad Cõciliatorem poſſem reſpõdere, conſiderationẽ lunæ, & aſtrorũ tranſcẽdere cõſiderationẽ medici: nãq; vt ſcribit Gal. 9. de placitis 1. cum medicus ſit artifex ſenſitiuus, ad eum non pertinent quæcunq; limites ſenſuum tranſcendũt: vnde ẽt Hipp. fuit contentus vocare elementa per calidũ, frigidum, humidũ, & ſiccum, neq; altiores cauſas voluit inquirere: ſed eſto, hæc ſit cõſiderationis medicæ, tamẽſi negandum, non eſt quod teſtantur Ariſt. Gal. & omnes, lunam dominari his rebus inferioribus, tñ non dominatur omnibus: quare cum nos habeamus cauſas periodorum febrium, & manifeſtas, & certas, ſuperuacaneum eſt ad lunam, & aſtra confugere. Opinio Auer. qui cauſam periodicationis tribuit calori naturali, ſi probe intelligatur, quoquo modo poteſt defendi, & cum Gale. conciliari: nam reuera cum calor natiuus ſit principalis opifex omnium noſtrarum actionum, huiuſmodi quoque circuituum cauſa conſtitui poteſt: ſed ſi uere, & proprie loqui velimus, calor natiuus potius cauſa ſine qua non a Gal. appellata, de ſympt. differ. 1. quam cauſa principalis debet nominari, quæ vt diximus, non alia eſt quam reaggregatio nouæ materiæ: nam quicquid hac in re calor agit, id agit excitatus onere, & moleſtia coaceruatæ materiæ, ſine qua moleſtia nihil ageret: quare opinio Auerrh. non eſt prorſus aliena ab opinione Galeni. Opinio demũ Gentilis & reliquorum qui confugiunt ad occultas proprietates, mea ſentẽtia, falſa eſt, vel propria illorum ratione, quæ eſt huiuſmodi: Periodi in febribus contingunt ex cauſa manifeſta: ergo nõ ex cauſa occulta. Antecedens iam ſatis probatũ eſt, ac ſane, vbicunq; apparent cauſæ manifeſtæ, non ſolum ſuperuacaneum, ſed etiam ſtultum eſt, ad occultas confugere. *Confutat. 3. opinio.* Præterea ſi circuitus fierent occulta humorũ proprietate, numerus circuituum numero humorũ reſponderet: conſequens eſt falſum: ergo. Etenim tres tantummodo ſunt humores efficientes circuitum, pituita, bilis, melancholia, circuitus, autẽ ſunt lõge plures, cum non ſolũ ſint quotidiani, tertiani, quartani, ſed etiam quintani, ſeptenti, nonani, vt ſcribit Hipp. & nos ſuo loco demonſtrabimus. Demũ vero quod prouenit ex proprietate tale eſt ea forma; quod ea forma eſt, perpetuo eſt: ſed circuitus non ſunt perpetui: ergo. Maior eſt manifeſtiſſima. Minor probatur quoniã ſæpenumero circuitus in febribus antepoũt, poſtponũt, & oẽm ordinẽ peruertũt, prout ægri uel bene, uel male agunt in ratione uictus, atq; omnibus rebus, maioremq; aut minorem humorũ copiam cumulant: namque verbi gratia, ſi æger copioſius & deterius alimentũ aſſumat, hinc ſane aggregata maiori humorum atq; excrementorum copia, facile eſt vnicuiq; videre, acceſſionẽ duodecim, quindecim & plures horas anticipare, ſicuti etiam experientia demonſtrat, ſi quis ſemel in die ſolitus ſit aluum deiicere, hunc ſumpto copioſiore prandio, bis ac ſæpius grauata natura aluum deponere: Itaq; quantitas & qualitas nouæ aggregatæ materiæ, non occulta humorum proprietas, paroxyſmorũ cauſa ſtatuẽda eſt. Sed hac de re ſatis, ad Auic. redeamus.

Et paroxyſmi qui eradicantur, &c.) Hæc eſt quarta pars 1. capitis, in qua Auicen. intendit aſſignare cauſam plurimorum ſymptomatum: primo autem his verbis, *Et paroxyſmi febrium prolongantur, &c.* Auicen. reddit cauſas, propter quas paroxyſmi fiant longiores aut breuiores, quæ apud illum ſunt quinque, ex quibus duæ priores pertinent ad materiam, tres poſteriores pertinent ad ægrotum.

Cauſa longitudinis paroxyſmorum. Primum igitur acceſſiones fiunt longiores propter multitudinem, craſſitudinem, & viſciditatẽ humorũ: ſecundo propter quietem, quando illi non mouentur, ſed quieſcunt in corpore: tertio propter debilitatem virtutis: quarto, propter ſenſum acutũ, & quinto propter denſitatẽ, vel vt ipſe loquitur, ſpiſſitudinem pororũ, & vniuerſi habitus corporis: propter contrarias autẽ cauſas paroxyſmi fiunt breuiores, quæ doctrina eſt clara, nulli enim dubiũ eſt, quin hæc omnia, materia multa, craſſa, viſcida, quieſcens, cũ virtute debili, habitu corporis denſo, ac ſenſu obtuſo efficiant paroxyſmo longiores, quam ſi res contrario modo ſe habeat, cum illa maxime faciant ad difficultatem & tarditatẽ, hæc autem ad facilem, & celerem materiæ noxiæ diſſolutionem. Sed notandum eſt, Gale 2. de diff. feb. c. 3. 5. & vlt. hanc ipſa longitudinẽ & breuitatem paroxyſmorum ad tres tantummodo cauſas referre, nempe ad materiam, ad virtutem, ad habitum corporis: ad quas quidem duæ quæ præterea additæ ſunt ab Auic. quies & ſenſus acutus, facile poſſunt referri: ſiquidem ſi materia quieſcat, id euenit neceſſario, quoniam eſt multa, craſſa, viſcida, quoniam virtus eſt imbecilla, & meatus corporis ſunt anguſti: pariter ſenſus acutus ad diſpoſitionem corporis referendus eſt. Quoniam vero Gal. adeo perſpicue, & præclare hanc rem docet, vt nihil amplius poſſit deſiderari, videatis domi hanc illius ſeriem, 2. de diff. feb. vltimo, quæ incipit: nec ſane quod ipſarum acceſſionum longitudo inæqualis ſit, mirari oportet &c.

Et deteriores quidam febres ſunt inſeparabiles.) Poſt hæc Auic. ponit quoſdã ſuos canones, ſicuti fere ſemper facere ſolet, ac primum inquit, febres continuas

eſſe

eſſe deteriores, in quibus putredo eſt intra venas. Hāc ſententiā putant oēs interpretes. Auicen accepiſſe ab 1.C Hipp. qui ſcribit 4. aphu. 43. Febres quæcunq; nō intermittentes tertio die validiores fiunt, periculoſæ: ſed illi fortaſſe decipiuntur, cum Hipp. mea quidem ſententia, non loquatur de omnibus febribus continuis generaliter, ſicuti loquitur Aui. ſed de ijs tantū, q̄ per tertium diem validiores fiunt, quales ſunt vocatæ ſemitertianæ: ſed cū hic non ſit locus explicandi hūc aphoriſmū, nulli dubiū eſſe debet, quin ſententia Auicen. ſit veriſſima, & cōſentiens doctrinæ Hippocr. & Gal. Cum enim in febre cōtinua humores putreſcant intra venas, ac propterea facultas perpetuo labore efficiatur, ſatis pōt conſtare, febres cōtinuas cæteris eſſe perpetuo deteriores. Sed hæc ipſa fuit ſententia Hipp. alio loco 1. epid. ſecto. 3. comm. 3. Sunt autē acutiſſimi, maximi, grauiſſimi morbi, ac p̄ cæteris lethales, in continua febre: nec nō Gal. qui exponens hunc locū ita ſcribit: quoquo modo febrem continuam accipias, Hipp. vera dixit: nam morbi acutiſſimi, maximi, grauiſſ. eueniūt in febrib. tum quæ proprie uocantur ſynochi, tū in cæteris q̄ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, habentque principia, incrementa, vigores, & declinationes, nec tum ueniūt ad infebricitationem.

2 Deinde Auic. ponit alterum canonem, de febribus intermittentibus, nempe illas eſſe magis periculoſas, in quibus eſt putredo, in toto corpore, aut in partibus cordis: quę ſententia admodum abſurda videtur, cum nullo modo videatur fieri poſſe, ut ex putredine in toto corpore, aut in partibus cordis febris intermittens poſſit oriri: quare nonnulli opinantur, literam eſſe deprauatam, qui pro partibus cordis, legunt partibus corporis: vtcunque autem ſit, ſi velimus literam tam nouam quam antiquam ſeruare, & Auic. defendere, ille certe per totum corpus non aliud poteſt intelligere, quam partes externas, atque habitum corporis vniuerſi: ſic partes cordis, quæ ipſi cordi proximæ ſunt, ex quibus ſi virtus fuerit robuſta, ac meatus aperti, expulſis putreſcentibus humoribus extra venas, febris intermittens fieri poſſit.

3 Et ſenibus quidem raro febres accidunt valde incenſæ, videlicet acutæ, propter duas cauſas: alteram propter frigidam eorum temperiem: alteram propterea, quia ſenes paucam habent carnem, ac fere ſunt emaciati: corripiuntur igitur febribus minoribus, atque remiſſis, quas febres poſterius Auicen. cap. 6. in fine. febres ſepultas appellat. Prima pars huius canonis tradita eſt ab Hippoc. 1. aphor. 14. Hac de cauſa ſenibus febres ſimiliter non acutæ fiunt, frigidū enim eorum eſt corpus, & ratio eſt in promptu, quam ex Gal. licet nobis colligere, hunc in modum: quod frigidum eſt, facile eſt, vt refrigeretur, difficile ut calefiat: ſicuti contra quod calidum eſt, facile eſt, vt calefiat, difficile vt refrigeretur; ſenes ſunt frigidi; ergo ſenes facile refrigerantur, difficile caleſiunt. Maior eſt manifeſta, ac diffuſe probatur a Gal de cauſis morb. 2. Minor item maniſeſtiſſima eſt, ſatiſque a Gal. confirmatur. 2. de temp. 2. Itaque Hipp. ratio ſecundum Gale. ita deducitur: febris eſt mutatio naturæ caliditatis ad naturam igneam, ſed vbi paucus reperitur calor natiuus, ſicuti in ſenibus fieri non poteſt, ut huiuſmodi mutatio ad inſignem perueniat caliditatem, ſiquidem multum calidum facile, & prompte in immenſum attollitur, paucum autem non ita facile, ſed magnam requirit cauſam, quæ poſſit vehementer calefacere. Ergo ſenibus non æque, ac iuuenibus adueniunt febres acutæ. Altera Auicen. ratio quæ pertinet ad paucitatem carnis, qua ſenes præditi ſunt, fuit Galeni, qui ſcribit 9. metho. cap. 3. febres ſynochos non fieri in corporibus frigidis, & gracilibus, ſed in ſanguineis, boni habitus, & carnoſis, quia ob copiam carnis venę magis conſtringuntur, humoreſque magis retinentur, neque ita diſſoluuntur, ſicuti fit in corporibus extenuatis. Hoc autem præceptum Auicen. debet a uobis memoria teneri: namque in praxi videbitis ſæpenumero in ſenibus, etſi illi exterius videantur leuiſſime febricitare, tamen reuera febrem eſſe notabilem, ac maximi momenti, & periculi, in quo iudicio vulgares medici decipiuntur frequentiſſime.

Pulſus diſpoſitiones diuerſificantur in febribus.) Hæc poſtrema eſt pars primi capitis, in qua Auicen. intendit tractare quædam de pulſibus, quamobrem in febribus illi fiant inter ſe diuerſi, quamobrem duri, & molles euadant, & alia id genus, de quibus cum ſuperius ſemel atque iterum tractauerimus, nolo in præſentia longius agere.

CAPVT IX.

De ſignis Febrium Putridarum.

CVm Auic. hactenus tractaſſet de cauſis putredinis, de differentijs rerum, & locorum in quibus contingit putredinem fieri, nec non de differentijs febrium putridarum, quæ pro uaria putreſcente materia varijſque locis generantur, nunc ſumma cum ratione intendit tractare de ſignis febrium putridarum, quod facit quinque capitibus: ſiquidem primum tradit ſigna quæ febres putridas a cæteris febribus diſtinguunt: ſecundo, tradit ſigna febrium continuarum: tertio, agit de ijs rebus, quibus febres putridæ inter ſe conueniunt, & differunt: quarto, de ſignis prognoſticis febrium putridarū: vltimo de rigore, horrore, &c. tandemque cap. 7. aggreditur illarum curationem. Cęteris autem in præſentia prætermiſſis, ad explicationē ſecundi capitis accedamus: verum antequam ad textum venio, ſciendum eſt, ex Gal. 2. de diff. feb. 7. ſigna febrium putridarum ex quinque præcipuis locis, quaſi fontibus aſſumi, primo, ex calore præter naturam, in quo febris eſſentia conſiſtit: ſecundo, ex pulſu, cum febris ſit paſſio cordis, & arteriarum: tertio, ex lotio, cum putreſcentes humores contineantur in venis, quorum nullum certius indicium haberi poteſt: quarto, ex forma febris: & vltimo ex cauſis quæ has febres ſolent excitare, de quibus quinq; fontibus ſigillatim, ſed tamen breuiſſime agendum eſt.

Ergo ſi quærat aliquis, qualiſnam ſit calor febrium putridarum; huic reſpondet Gal. huiuſmodi calorem nihil ſuaue neque moderatum, neque ſimile aliquid febribus ephemeris obtinere, ſed potius quodammodo eſſe mordacem, vt tactum offendat atque erodat, ſicuti fumus oculos, & nares offendere ſolet: atq; hic quidem calor principio acceſſionum, præſertim febrium intermittentium, quo tempore adhuc eſt ſuffocatus, & excrementa intus accenduntur, nō protinus impoſita manu dignoſcitur, ſed ſi diutius appoſita manus contineatur, id genus caloris acris, & mordacis de profundo emergit ac foras attollitur, adeo vt non manifeſte, neque ſtatim in inuaſionibus, ſed ſolum in incrementis, & vigoribus appareat manifeſtiſſime, ac ſane hac qualitas caloris, inquit Gal. eſt maximum iudicium febrium putridarum.

Secundū, proprium atque inſeparabile ſignum febrium putridarum colligitur ex pulſu, adeo vt omnibus, ſolis, & ſemper conueniat: id vero eſt, vt ſyſtole, i. conſtrictio ſit velocior diaſtole, i. dilatatione: quod quidem ſignum euidenter in incrementis, etſi neque obſcure in principio, & in vigore apparet. Huius autem rei facile eſt rationem intelligere: etenim cum pulſus duplicē afferat utilitatem, alteram refrigerationis, ad quā diaſtole eſt accommodata, alteram expellēdi fumoſos, & fuliginoſos uapores, cui muneri ſeruit ſyſtole, in putridis autem febribus, ſine dubio copioſior fuligo generetur, ex quo maior quoque urget neceſſitas expellendi excrementa, quam refrigerandi, hinc ſit ut ſyſtole ſit velocior diaſtole. Sed & aliud ſignum nos docet Gal. ex pulſu nimirum per initia ipſarū febrium illum fieri paruum, & uelocem, in vigo

ribus

Digitized by Google

ribus autē magnū ſimul & velocē euadere: & ratio eſt manifeſta; namq; principio refrigeratis omnibus partibus, & quaſi extincto calore natiuo, iure pulſus quidem fiunt parui, ſed ſimul veloces, cum facultas valeat, & faciat qđ poteſt: in uigore autē aucto calore, & neceſſitate refrigerij, ſimul fiūt magni & veloces.

Tertium ſequitur ſignū maxime proprium febriū putridarū, vrinæ cruditas, aut ſaltem obſcura concoctio: ſolis enim febribus putridis alterutrū ſeparatim, aut vrina prorſus cruda, aut obſcure cocta ineſt neceſſario: quod ſi ambo cum diſiunctione ſub vno ſigno comprehendantur, tunc ſignum erit proprium, & inſeparabile: ſiquidem huic generi febris primæ vrinæ, aut omnino crudæ, aut obſcuræ concoctæ apparent. Si quis autem veſtrum cupit intelligere, quænam ſint ſigna integræ cruditatis, obſcuræ, manifeſtæ, & perfectæ coctionis, is accedat ad Gal. qui hæc omnia docet luculentiſſime, 1. de criſib. ca 7.

Quartum eſt ſignum a forma febris, & primum febres putridas maiori ex parte ſolet antecedere quędā inæqualitas, quædam leuis extranea caliditas, q̄ non cogit homines relinquere ſolitas operationes. Sic febres ſint intermittentes, incipiunt cum frigore, rigore, horrore, habent inæqualitatem pulſus & caloris ſiue initio, ſiue increme to acceſſionum, ſtatus eſt difficilis, declinatio eſt ſine ſudore, præterquam in tertianis. Si vero febres fuerint continuæ, habent ſymptomata quæ vtcunque reſpondent ſuperioribus, præcedit inæqualitas, ſequuntur calores, augmentum & ſtatus ſunt difficiles, non ſine malis ſymptomatibus, quæ omnia a cæteris febribus ſunt aliena.

Quintum & vltimū Galeni indicium eſt febrium putridarū, quod ex nulla cauſa procatarctica originē habet, quod quidē proprium eſt, propterea quia neq; ephemeris, neq; hecticis, ſed ſolis putridis conuenit: namque ſuperius demonſtratum eſt omnes ephemeras, ac poſterius ſuo loco demonſtrabitur, hecticas, dū modo ſtatim ab initio incipiāt, ex cauſis procatarcticis generari. Sed tamen hoc ſignum non eſt a putridis inſeparabile, cum aliquæ earum, vt febris peſtilens a cauſa procatarctica, nempe vitiato aere poſſint oriri: itaque ualet hæc conſequentia: febris incipit ſine cauſa procatarctica, ergo eſt putrida: ſed non ualet ē conuerſo: eſt febris putrida: ergo ſine cauſa procatarctica incepit. Atque hactenus de ſignis febrium putridarū ex Galeno.

Significant febris putredines.) Alias diximus in doctrina Auicen. tria eſſe genera cauſarum, procatarcticas, antecedentes, coniunctas: primum igitur ſignum febrium putridarum eſt, quod incipiant a cauſis antecedentibus, ut plenitudine, cacochymia, obſtructionibus, & alijs id genus. Secundum ſignum ſumitur ex pulſu & anhelitu, pro quo ſciendū eſt ex Gal. 1. de difficultate reſpir. c. 5. communem eſſe rationem pulſib. ad reſpirationem, adeo ut parum abſit, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem, proprietatem habeat, ſiquidē reſpiratio ex contrarijs motibus per ceſſationes diſtinctis atque eiuſdem vtilitatis gratia facta eſt: quippe inſpiratio pulſuum dilatationi ſimilis exiſtit, & utraq; inſitam caliditatē refrigerat. expiratio uero contractioni reſpondet, ac ſimul fumoſos & fuliginoſos vapores excernit: quare ſumma cū ratione Auic. pulſum voluit cum reſpiratione coniūgere. Tertium ſignū eſt ex calore, quem inquit eſſe mordacem, non ſuauem ſicuti eſt calor febris ephemeræ. Quartum ſignū ſumitur ex ea diſpoſitione, quæ ſolet febres putridas præcedere, quam Auic. vocat almelileu, & eſt quædam inæqualitas febrilis, quædam caliditas præter naturam; ſed non tanta vt impediat operationes, & febrem efficiat: in qua quidem diſpoſitione deſcribenda. Auicen. numerat quamplurima ſymptomata, laſſitudinem, pigritiam motus, ſomnū, vigilias, dolorem, pulſationem capitis, & alia id genus; in quibus numerandis & explicandis non eſt ut tempus conteramus, cum facile unuſquiſque ea legere & intelligere poſſit.

Terminum autē huius almelileu ſtatuit Auicen. coarctationem pulſus, q̄n ille ſubmergitur, & redditur paruus, neq; ita percutitur, quo tēpore iam venit vere paroxyſmus, de qua quidem coarctatione ſeu cōpreſsione pulſus Gal. tractat diffuſe 4. de præſagio ex pulſibus 8. Quintum ſignum febrium putridarum apud Auic. ſumitur a forma febris: namq; primum eſt inæqualitas, quam ille uocat almelileu: ſecundo eſt cōtractio pulſus in principio acceſsionis: tertio apparet diuerſitas pulſus in principio & augmento, quod probaū & difficile eſt: quarto declinationem ſequitur vacuatio ſudoris & humectationis, ex qua forma certiſsima colliguntur indicia diſtinguentia febres putridas a reliquis duob. generibus, ephemera & hectica, in quibus nulla exiſtēte humorū putredine, neque ea apparent ſymptomata quæ ex tali fonte ſolent oriri.

Amplius autē eſt interpolata incipiens cum rigore, &c.) Febris intermittens incipit cum rigore aut horripilatione, & maiori ex parte habet declinationem cum ſudoribus, præterquam quod periodice habet ſuas acceſsiones: continua autem cum tepore, vt ſine tepore, hoc eſt, cum aliquo, vel ſine aliquo modo acceſsionis facile cognoſcitur, quod non eſt ſimilis ephemeræ ex vrina, ex pulſu, ex perſeuerantia febris, & poſtremo ſymptomatibus, qualia ſunt inſignis ſitis, dolor capitis, nigredo linguæ, & ſimilia, quæ ſicuti febribus putridis ſunt familiaria, ita ab ephemeris ſunt aliena. Poſt hæc Auicen. ponit ſigna febrium putridarum, ex pulſu præcipue, inæqualitate, & duritiæ, de quibus ſatis diximus ex Gal.

Et eſt vrina in principio indigeſta.) De hoc quoque ſignō quod pertinet ad coctionem uel cruditatē vrinæ, diximus quod eſt ſatis, quæ non ſunt inutiliter repetenda. Auicen. demum in poſtrema parte huius 2. cap. ſuo more ponit duos canones, qui pertinent ad prognoſticū: primus eſt huiuſmodi: Scias quod in febribus acutis raro fit euaſio, niſi cum contractione membri: antiqua autem litera habet a febribus acutis interficiētibus, ac ſane difficile eſt diuinare, quid Auicen. ſibi velit: plerique omnes interpretes ita exponūt, quod febres acutæ non finiunt ſine contractione, hoc eſt, ſine abſceſſu vel apoſtemate alicuius membri: ſed expoſitio eſt falſa, quoniam vt ſcribit Gale. 2. progn. 34. & 65. & 4. de ratione victus 46. morbi acuti potius per excretionem, quam per abſceſſum ſolent terminari: itaq; falſum eſt, acutas febres ſine abſceſſu nō finiri: forte igitur magis probanda eſt antiqua lectio, a febribus acutis interficientibus, quæ non aliæ ſunt, quam peſtilentes, quæ vtplurimum ſunt interficientes, vt ipſe poſterius teſtabitur cap. proprio de febre peſtilenti, & Gal. confirmat 3. epid. ſecto. 3. 20. nec nō 2. de ratione vict. 9. Etſi modo quis euadit, id nō contingit, quin in aliquo membro veſtigia malignitatis relinquantur, dum alijs contrahitur crus, alij fiūt ſurdaſtri, alij memoriam perdunt, alij alijs grauibus ſymptomatibus deinceps corripi conſueuerunt. *Duo canones.*

Alia eſt regula: Et quando remanſerit febris poſt quietē apoſtematis, vt in pleuritide, & ſimilibus, &c. ſenſus vero eſt talis; ſi febris fuerit cum interna inflammatione, exempli gratia, cum pleuritide, ceſſetq; dolor, perſeuerante adhuc febre, ſciendum eſt, ſupereſſe aliquid materiæ, quæ iam permutata eſt ad alium locum. Et hic, domini, eſt caſus illius ęgri decumbentis in hoſpitali, qui laborauit pleuritide, in quo iam diu ceſſauit dolor lateris, perſeuerāte adhuc febri, pro comperto habendum eſt, materiam alias partes occupare, ac fortaſſe collectam eſſe in cauitatem thoracis: quam forte ſententiam Auicen. accepit ab Hippoc. 2. progo. 67. qui ſcribit, in peripneumonia, id eſt, inflammationis pulmonum quandoque materiam tranſmitti ad articulos, vel alias partes corporis. Atque hactenus de ſecundo capite.

CA-

CAPVT X.

De ſignis Febrium Continuarum.

FEbres putridæ prima diuiſione in continuas atq; intermittentes diuiduntur: nam vbi conſtat febrē eſſe putridam, ſtatim inquirendum eſt, vtrum ſit continua, vel intermittēs, quod maxime pertinet ad prognoſticum, & ad curationem. Itaque Auicen. ſumma cum ratione in hoc capite tractat de ſignis febrium continuarum. Sumuntur autem huiuſmodi ſigna ex 4. fontibus, & primum ex pulſu: etenim ſi ille varius fuerit, neque ordinem, neque pondus habeat, ſignum eſt febrem eſſe continuam, quod Auic. pondus, Gale. rhithmum, quaſi harmoniā & proportionem vocat: tales enim pulſus varij, ſine ordine & rhithmo indicant inſignem naturæ oppreſſionem, quæ aut difficulter, aut nullo modo in febre, intermittente poteſt contingere. Pro quod notādum eſt, quod ſcribit Galenus de pulſu ordinato & inordinato, 1. de differ. pulſuum 10. nam illi pulſus ſunt ordinati, qui ſeruant certum ordinem, hi contra ſunt inordinati, qui ſeruant incertum ordinem in ſua æqualitate vel inæqualitate. Exēpli gratia. ſi fiant tres pulſationes magnæ. & deinde vna parua, quæ ita procedant ſequenti tempore, hic pulſus erit quidem inęqualis, propterea quia non omnes pulſationes ſunt æquales, ſed tamen erit ordinatus, quia eundem ordinem ſeruat, ut tres magnæ pulſationes antecedant, & una parua ſequatur: ſin autem pulſus hunc certum ordinem non ſeruet, ut ſi fiant tres pulſationes magnæ: poſt vna parua, tum duæ magnæ, poſt duæ paruæ, tum una magna, & ſic omnis ordo confundatur, tunc huiuſmodi pulſus erit ſimul inæqualis, & inordinatus. Cauſa vero quamobrem pulſus fiant ordinati vel inordinati, præclare exponitur a Galeno 3. de cauſis pulſ. 14. etenim cauſa firma & fixa ordinatos, cauſa infirma & non fixa, inordinatos pulſus efficit: ſic ſi natura dominatur, ordinē perpetuo conſeruat, cum ordo ſit naturæ quammaxime familiaris: contra vero ſi natura non dominatur, tunc omnia inordinate procedunt: quamobrem ſumma cum ratione in febribus continuis, in quibus natura magis laborat, quam in intermittentibus, pulſus ſunt non ſolum inæquales, ſed etiam inordinati, quod pariter de pondere Auic. vel rhithmo Galeni ſtatuendū eſt, de quo Gal. diffuſe 1. de diff. feb. 9.

A pulſu.

Secundum eſt ſignum a tempore durationis: namque ſi febris pertranſierit 24. horas, tunc eſt ex genere continuarum, quod tamen ſignum per ſe, & ſolum non concludit, ſiquidem ſæpenumero ſunt tertianæ, nothæ intermittentes, quarum acceſſiones durant 30. & 40. & plures horas: quare ſi cum alijs coniungatur, poteſt aliquam fidem facere, ſolum autem nihil demonſtrat.

A tempore durationis

Tertium ſignum ſumitur ex parte ſymptomatum, quippe niſi febris habeat illas diſpoſitiones, quæ pertinent ad febres interpolatas, ac potiſſimum niſi incipiant cum rigore. frigore, horripilatione, tunc fuerit continua, ſiquidem putreſcētes humores extra venas non propelluntur.

Ex parte ſymptomatum.

Quartum & ultimum ſignum febrium continuarū eſt inæqualitas augmenti, quod quidem fit, cum hoc tempore nō æqualiter & una ratione febris increſcit, donec conſiſtat, ſed uarias facit mutationes. adeo ut nunc creſcere, nunc conſiſtere, rurſus augeri & minui videatur: hinc enim facile eſt colligere, naturam eſſe vehementer oppreſſam, quod non fieret, niſi humores putreſcerent intra uenas. Hanc totam partem Auic. fere ad verbum tranſcripſit ex Gal. 1. ad Glauc. de ſignis febrium continuarum, apud quem longe magis perſpicue & diſtincte vobis licet hæc ſigna & hāc doctrinam intelligere.

Inæqualitas augmenti.

Hic nobis occurrit dubitatio: ſcribit enim Gale. 2. de criſib. 6. febres continuas hac ratione ab intermittentibus differre, quod in continuis humores putreſcant intra uenas, in intermittentibus uero humores per loca ſenſoria feruntur: quod ſi in hoc tantum differunt, hinc ſequitur cætera ſigna poſita ab Auic. & Gale. eſſe ſuperuacanea. Ad quam dubitationem reſpondeatis vno verbo, ſignum poſitum a Gal. cæteris omnibus eſſe magis eſſentiale & principale. ad illudque reliqua referri, ex quibus omnibus ſimul iunctis, & facilius & certius febres continuas cognoſcere, & a reliquis ſeparare licet.

CAPVT XI.

De Signis Indicantibus Differentias Febrium Putridarum.

IN quarto cap. intendit Auicen. nos docere ſigna, in quibus febres putridæ inter ſe communicant & differunt, quæ doctrina eſt maxime utilis, partim ad prognoſticum, & partim ad curationem. Primum itaque declarat, qualia ſint ſigna propria febris bilioſæ. Secundo febris ſanguineæ, ac deinceps reliquarum: de vnaquaque autem ſpecie quatuor proponit atque exponit 1. qualis ſit motus 2. qualis ſit caliditas 3. an ſit ſalubris, vel inſalubris. 4. an ſit longa vel breuis. Itaque incipiens a febre bilioſa, ſcribit hunc in modum: *Febris quæ eſt propter putredinem cholera, motus tertianus eſt, &c.*

A pulſu.

Galen. diuidit febres quæcunque tertio quoq; die inuadunt, & unicuique proprium nomen tribuit. 1. epid. ſecto. 3. comm. 5. 2. de differ. feb. 8. Namque ſi febris habeat acceſſionem, quæ intra 12. horas finiat, hanc tertianam exquiſitam appellat: quæ uero habet longiorem acceſſionem, ſed tamen ita, vt remiſſio & infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hanc tertianam ſimpliciter appellat: quę autem habet acceſſionem plurimam productam, paruumque remiſſionis interuallum, hanc tertianam productam, vel extenſam nominat: quæ autem ad infebricitationem non veniunt, ſi prima quidem die horrificent faciunt acceſſiones, ideſt, duas acceſſiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habeant acceſsionem, has ſemitertianas appellat: ſin vero ſimpliciter, tertio quoque die inuadunt, naturam tertianæ referentes dicuntur.

Iam licet addere febrem tertianam continuam, quæ alio nomine a vehementiſsimo calore Græcis καῦσος, a latinis ardens nominatur, quæ quidē, ut ſcribit Gal. 2. de criſibus 6. cum cætera omnia ſeruet indicia febris tertianæ, in eo ſolo differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre uacantem deſinit. Itaque febris ex putredine choleræ habet motum tertianum, præter illam ſpeciem, quæ dicitur aduſta, quæ latentē motum obtinet, quam ſpeciem ego quidem puto Auicennam intelligere febrem ardentem. quæ tertio quoque die aut leuiſsimam, aut nullam acceſsionem habet. Secundo caliditas huius febris eſt magna. & mordax, & ratio eſt manifeſta, propterea quia fundatur in flaua bile, quem humorem conſtat eſſe calidum, & ſiccum. Terno febris tertiana eſt ſalutaris, quia flaua bilis, ex qua ortum habet, facile a natura ſuperatur, & quia peruenit ad infebricitationem, quæ expreſſa eſt ſententia Hippocratis & Galeni 1. epid. ſecto. 3. comment 8. 4. aphor. 43.

Tertiana vero non pura eſt longioris ſpacij) Auicenna quartum propoſitū abſoluit, nempe terminū durationis febriū bilioſarum, & primo comparans tertianā purā cum tertiana notha, inquit, hanc eſſe longiorē, quod pariter determinatū eſt a Gal. 1. ad Glauc. 8. qui ſcribit & narrat hiſtoriam cuiuſdam adoleſcentis, qui autumno cœpit laborare huiuſmodi tertiana notha, quæ vſque proximum ver perdurauit: tertiana autem pura, inquit Auicenna, raro, pertranſit ſeptem periodos, niſi ex errore, ſicuti continua quoque in hebdomade

made conſumitur. Hipp. vero, & cum Galenus ſimpliciter pronunciant 4. aphor. 59. tertianam exquiſitam ſeptem circuitibus quam tardiſſime iudicari, nec non tertianam continuam ſeptem diebus finiri: ſiquidem vt ſcribit Gal. in com. nec non 3. epid. 7. quemadmodum in febre continua numeramus omnes deinceps dies, ita in intermittentibus numerantur acceſſiones, adeo vt quod in continuis ſeptimus dies, idem in intermittentibus ſeptimus circuitus valeat.

Neq; vero ſolũ tertiana notha eſt lõgior, ſed ẽt periculoſior tertiana exquiſita, qđ imprimis cõfirmat Gal. loco citato 1. ad Glauc. 8. qui recitat caſum illius adoleſcẽtis, qui noluit præceptis medicis obedire, ſed in multis deliquit, hĩc illi intumuit, & hypochõdria flatibus repleta ſunt, vnt tã apparentibus magnis veſtigijs mali habitus, Gal. de illius ſalute vehementer dubitanerit, & vi coactus fuerit maioribus vti pſidiis. Quod ſi quis furſum nobis objiciat Galenũ, q docet 4. apho. 43. ad finẽ, febres quocũq; modo intermiſerint, quantumuis habeãt vehemẽtes, & lõgas acceſſiones, carere omni periculo, et licet reſpõdere cũ eodẽ Gal. 1. ad Glauc. 8. 3. epid. ſecto. 371. huiuſmodi febres intermittẽtes, quatenus ad illas pertinet, vacare periculo, ut q̃ non ex aliqua inflãmatione, neq; ex maligna humorũ putredine originem habeant, ſed propter commiſſos errores, propter complicationem aliorum morborũ, & propter alias cauſas euadere periculoſas, quod euenit illi adoleſcenti, qui commiſit errores, qui ſęſus ſunt ab hyẽme, cui lien intumuit, & alia mala ſuperuenere, vt iure Gal. de illius ſalute ſollicitus fuerat.

Sãguinea.

Et illa quæ eſt ex putredine ſanguinis eſt continua.) Poſt febres bilioſas Auic. tractat de febre ſanguinis. Cum autem ſanguis apud Hipp. & Gal. 1. de natura humana 27. 6. epid. ſecto. 2. 37. ſecto. 4. 29. accipiatur dupliciter, vno modo pro quarto humore a reliquis diſtincto, altero pro aggregata, & tota maſſa omniũ humorum: ſciẽdum eſt Auic. hoc loco ſanguinem intelligere, mea quidẽ ſententia, quatenus ille eſt quartus humor: plerique interpretes aliter ſentiunt. Cum enim ille 10 præſentia tractet de ſingulis febribus putridis, qua ex ſingulis humoribus oriuntur, & fuerit in ea opinione, ſanguine quoque propriam ſpeciem febris efficere, non eſt veriſimile, illum hanc ſpeciem febris præteriſſe, & voluiſſe interponere febrem ex putredine omnium humorum, quę magis ad alium locum pertinet: verum de febre ſanguinis, in qua eſt inſignis cõtrouerſia inter Auic. & Gal. poſterius tractabimus. Itaque febris ex putredine ſanguinis eſt continua, ac ſine acceſſionibus, habet caliditatem copioſam mitẽ, & ſine mordicatione, ſicuti apparet in flaua bile, & quandoque peruenit ad ſtatum in quatuor diebus, q̃ omnia ſunt clara ex natura ſanguinis, quem conſtat eſſe humorem in corpore copioſum, temperatum, & minime rebellem: quare non eſt mirum, ſi facile ſuperetur a natura, & ſi in quarta iudicium habet, nam ſicuti Gal. ſcribit 3. de criſib. 4. & Hipp. 3. progn. 2. mitiſſimæ febres, & quæ cum ſeueriſſimis ſignis ſiunt, quarta die finiuntur, & antea.

Phlegmatica.

Phlegmatica autem periudicans omni die, eſt leuis caliditas.) Febris ex putredine, pituitæ habet acceſſionem quotidie, habet mitem caliditatem, non ſimpliciter, ſed in comparatione febris bilioſæ, præterea eſt diuturna propter copiam, frigiditatem, & viſciditatem humoris: quoniam, vt ſcribit Gal. 2. de diff. febr. 4. humor ex quo conſiſtit. tẽperamento frigidus, & humidus eſt, & cõſiſtentia lentus, quare difficulter accenditur, tarde mouetur, & ſæpenumero in meatibus hæret: demum hæc febris non eſt ſalutaris, ſed magni timoris, propter duas cauſas: alteram, quoniam habet breue tempus declinationis, alterã, quia auctore Gal. 2. ad Glauc. illi neceſſario coniungitur debilitas oris vẽtriculi, quam deinceps, & proſtrata appetentia, & ſyncope, & alia ſæua ſymptomata ſolent frequenter comitari: quam ſententiam habetis apud Gal. 12. meth. 5. Quamobrem uero in febre quotidiana os uentriculi magis lædatur, quam in reliquis febribus, cauſa eſt in promptu, quoniam in hac parte generatur pituita, ex qua ille originem habet, etſi alij aliter ſentiunt, nimirum pituitam in iecore generari, quam cõtrouerſiam alio tempore tractabimus.

Quartana autem non eſt acuta.) Progreditur Auic. ad explicãda ſigna febris quartanæ, & primo hæc nõ eſt acuta, propter frigiditatẽ materiæ, ſed longa eſt, quæ ſi fuerit pura, & exquiſita, durat vnum annum, ſi autẽ fuerit notha, citius terminatur. De termino febris quartanæ eſt dubitatio, etenim ſi quartana exquiſita eſt lõgior quartana notha, illa uero non durat vltra annũ, ſequitur nullã quartanam ultra annum produci, quæ item fuit expreſſa Hippo. ſententia 6 epid. ſect. 6. 21. Contra vero idem ſcribit Hippoc. 1. epid. ſect. 3. tex. 4. quartanam omnium febrium eſſe ſecuriſſimã, faciliſſimam, longiſſimam, conſtatque apud Hipp. Galenum, & omnes medicos, eam inter morbos longiſſimos numerari, præterquam quod experientia confirmat, multas quartanas nedum annum, ſed plurimos annos perdurare. Auic. cap. proprio de quartana vltimum terminum conſtituit 12. annorum: ego quidem ante 20. annos Venetiis noui, & uiſitaui clariſſimam matronam Venetam, ex nobiliſſima familia Piſana, quę febre quartana totos 22. annos laborauit, eadem autem 10. menſe correpta eſt pleuritide, & obijt.

Quartana.

Ad propoſitã difficultatẽ de termino febris quartanæ illud unũ poſsũ reſpõdere, quartanas in quib. nullus cõmittitur error, neq; in uictu, neque in curatione neq; in ulla re, nõ vltra annũ protogari, atq; hinc potiſſimum puto fieri, ut plurimæ tan diu producatur, propter multos & grauiſſimos errores, qui omni ex parte cum maxima licentia committi conſueuerunt.

Secundo quartana eſt ſalutaris, ac ſine periculo propter duas cauſas, vnam quia longiſſimum eſt tẽporis ſpacium inter vnam, & alteram acceſſionem: alterã, quoniam illam non comitantur ſæua ſymptomata, ſicuti in cæteris cõtingit febribus: neque vero ſolum quartana per ipſa eſt huiuſmodi, ſed etiam ab alijs magnis morbis libera, ac ſpeciatim a morbo comitiali, quem per excellentiam magnum appellant. Quartana laborantes, inquit Hipp. 6 epid. 5 6. 7. magno morbo non capiuntur, & ſi prius corripiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur, & rurſum 5. apho. 70. Qui quartana laborant, conuulſionibus omnino non capiuntur, ſi vero ante capiantur, & quartana ſuccedat, liberantur. Attamen de quartana atque illius ſalubritate ita habendũ eſt, ſicuti hanc rem Gale. interpretatur 1. epid. 5. 3. com 4. qui ſcribit, huiuſmodi febrem ſua ſpõte, & quatenus ad illam pertinet, periculo vacare, nec non ab alijs morbis hominem liberare, verũ fieri poſſe, ut propter alias cauſas lethalis euadat, veluti, exempli gratia, ſi lien male affectus fuerit, ex quo ille teſtatur, ſæpenumero ſe vidiſſe hominem granter quartana laborantem, adeo ut deinceps collecta aqua inter cutem mortuus fuerit.

Tertio quartana habet caliditatem mordacem, etſi Auic. de hoc nihil dixerit, cum enim putreſcat materia ſicca, vt vapores eleuari ſint acres, & mordaces neceſſe eſt. Quarto, & vltimo habet acceſſiones quarto quoque die, ſicuti diximus; atq; hæc ſunt apud Auic. in quibus febres putridæ inter ſe differunt.

Et quartana quidem, & tertiana aſſidua, & interpolata, &c.) In hac parte Auicenna declarat in quibus febres putridæ inuicem conueniant, & inquit, quartanam, & tertianam continuam, & intermittentem in eo cõuenire, vt finiatur per uomitum, fluxum alui, aut ſudorem, aut prouocationem vrinæ: febrem vero ardentem nõ ſolum per hæc, ſed etiam per fluxum ſanguinis nariũ, de qua ſententia quæritur, quomodo febris quartana poſſit per uomitum iudicari: namque ſcribit Gal. in libello quos, & quando 3. aphor. 9. humorem melanchólicũ perpetuo per inferiora purgandum

In quibus cõueniant febres putridæ.

dum

dum eſſe, quod ille propter grauitatem ad huiuſmodi partes facile deſcendat. Cui quæſtio reſpondeatis, vomitum reuera maxime iuuare, & quandoque prorſus auferre febrem quartanam, non quod educantur humores melancholici, qui ſine dubio commodius purgantur per inferiora, ſed quoniam per vomitum purgantur cæteri humores, qui melancholiam ſolent fouere, & augere: quare non primo, & per ſe, ſed ſecundario, & per accidens. quartana per vomitum ſolet nonnunquam iudicari. Quod dicitur de fluxu ſanguinis narium in febre ardente, nullam habet dubitationem, de qua hęc ſcribit Hipp. 1. epid. lećto. 2. 63. febribus ardentibus hæc accidebant, quibus rite, & largiter ſanguis per nares erupit, ea de cauſa maxime ſeruabantur, neque vllum noui, ſi recte ei ſanguis profluxiſſet, in hoc ſtatu mortuum eſſe. Galen. aſſeuerat in comm. hoc febribus ardentibus eſt peculiare, vt per profluuium ſanguinis narium fere ſoleant iudicari. Auicenna forte hanc ſententiam accepit a Gale. 3. de criſib. 3. qui docens varias conditiones bonæ criſis, inter cæteras hanc enumerat, quod excretio cuique ſpeciei morbi conueniat, quam doctrinam multis exemplis illuſtrat: etenim ſi ardens fuerit febris, vel ſanguinem e naribus profundat, vel poſt vehementem rigorem, multum, & calidũ ex toto corpore humorem excernat, vel deijciat, aut euomat biliosa, neceſſarium erit. Similiter, & tertiana vomitibus, & deiectionibus biliosis, & ſudoribus multis toto corpore promanantibus iudicatur. Si quis plura deſiderat, ad ipſum Galen. accedat. In eo vero Auicen. uidetur a Galeni doctrina defeciſſe, quod admodum imminute hanc febrium terminationem tradiderit, ſiquidem non ſolum per vomitus, aluum, ſudores, lotia, & fluxum ſanguinis narium febres iudicantur, ſed etiam per hæmorrhoidas, per menſes in mulieribus, per abſceſſus, de quibus omnibus ac varijs eorum cauſis, modis, & ſignis Galen. tractat accuratiſſime 3. de criſibus cap. vltimo.

Auicen. demum in fine capitis ponit canones de febribus, ac præcipue cum internæ inflammationes, quas inquit quotieſcunque non recte curantur, in hecticas tranſire: quem canonem ille accepit ex Galen. 10. metho. 6. & ſenſus eſt huiuſmodi; ſi quis ægrotus laboret febre cum inflammatione, neque opportune nutriatur, ne coctio humorum impediatur, neque illi exhibeatur aqua frigida, ne inflammatio quoque crudior reddatur, & febris in hecticam degeneret: in qua rei difficultate ægroto exhibenda ſunt & alimenta, & aqua frigida, cum melius ſit inflammationem, & humores crudos fieri, quam hominem hecticum euadere. Pro quo duo uobis ſunt memoria repetenda, quæ tradita ſunt a Gale. alterum 1. ad Glauc. 10 inediam maxime conferre ad coctionem morbi: alterum 9. metho. 5. ſi fuerit interna inflammatio, vel putridi humores non concocti, potionem aquæ frigidæ non conuenire: itaque Galen. cum hæc tradidiſſet, eiuſmodi interpretationem, & limitationem adiungit 10. metho. 6. ſi fuerit febris cum inflammatione, & putredine humorum, diligenter animaduertenda eſſe quæ magis vrgent: nam ſi coniciamus alimenta, & aquam frigidam magna incommoda poſſe afferre, & putredini humorum, & inflammationi, ab illis abſtinendum, & refrigerantibus externis præſidiis agendum eſſe: ſin uero altera ex parte periculum immineat, ne æger hectica corripiatur, ſumpta indicatione ab eo quod magis urget; quod idem docet Galen. 7. metho. 11. tunc optimum eſt, & accommodatis alimentis, & frigida potione hominem curare, quod melius ſit, & cruditatem humorum, & inflammationem augeri; quam illum febre hectica corripi. Ex quo quidem Galen. loco nihil dubito, quin Auicen. hunc ipſum locum tranſcripſerit.

CAPVT XII.

De Significationibus Febrium.

VEnio ad explicationem 5. cap. Auicen. quod etſi inſcribitur de ſignificationibus accidentium febris, tamen reuera in eo comprehenduntur fere omnia, quæ quomodocunque generaliter ad febres pertinent, ac ſane admodũ confuſe, adeo vt mea ſententia nullus ordo a nemine hæc in parte cõſtitui poſſit. Ego antequam ad explicationẽ literæ aggredior, ſummatim, & ordinatim, quãtum fieri poteſt, conabor hanc totam rem explicare. In hac autem materia plurima ſunt cõſideranda: 1. genus febris, vtrum ſit ephemera, putrida, an hectica 2. ſpecies, vt ſi fuerit putrida, an ſit biliosa, pituitoſa, melãcholica, an ſit intermittens uel cõn ua 3. boni vel mali moris. 4. magnitudo vel paruitas 5. cõcoctio uel cruditas. 6. an ſit futura criſis nec ne. Vltimo, an febres ſit ſalubris uel lethalis. Sed ſingula particulatim ac breuiter percurramus.

Genus febris cognoſcitur 1. ex qualitate caloris, in quo iam ſæpius diximus febris eſſentiam conſiſtere. 2. cum febris ſit paſſio cordis, & arteriarum, ex pulſu. 3. propter communicantiam arteriarum cum venis, ex vrina 4. ex propria forma. 5. ex cauſis quæ ſæpenumero nos ducunt in cognitionem febrium, & omnium morborum. *Quo cognoſcatur genus febris.*

Species vero febris ex eiſdem fere cognoſcitur ſignis, ex quibus cognoſcitur, & genus: quibus licet addere diſpoſitionem corporis, aeris, regionis. & ſimilium, quæ quidem ſolent eſſe in cauſa multorum morborum, ſicuti in tertiana calor eſt valde acris, pulſus magnus, frequens, velox, lotium eſt flauum, incipit cum rigore, celeriter peruenit ad incrementum, habet ſtatum difficilem, declinationem cum ſudore copioſo intemperies calida, & ſicca, ætas iuuenilis, vehementer exercitationes in regione calida aſtate; hæc omnia faciunt ad generationem bilis, quare poſſunt indicare ſpeciem febris bilioſæ. *Species febris.*

Tertio boni vel mali mores in febribus ex ſuperuenientibus ſymptomatibus cognoſcuntur, ex 4. Gal. 1. de criſib. 1. quæ quidem ſymptomata ſi fuerint multa, diuturna, valida, maligna, & in febre peſtilente febrẽ mali moris ſignificant, aut contra, ſi fuerint pauca, breuioris temporis, parua, & ſimplicia, vt in febre quartana febrem boni moris ſignificant. *Mos morbi.*

Quarto febris magnitudo, uel paruitas poriſſimum cognoſcitur ex quantitate, & qualitate caloris: nam ſi ille fuerit magnus, & acris, magnam, ſi paruus, & mitis, paruam febrem ſignificat. *Magnitudo.*

Quinto coctio vel cruditas in febre cognoſcitur ex lotio, ſiquidem humores febrem efficientes continentur in venis, quoniam, vt ſcribit Galen. 1. de criſib. 5. tria genera excrementorum cuiuſque partis coctionem demõſtrant, inferioris quidem ventris deiectiones, quæ ſunt ſecũdum naturam, venoſi autem generis vrinæ: inſtrumentorum vero deſeruientium reſpirationi, excreationes. Vtrum criſis futura ſit nec ne, cognoſcitur tum ex contemplatione, quomodo virtutis robur ſe habeat, tum ex motu morbi, & adhæc ex ſignis concoctionis: etenim ſi uirtus robuſta fuerit, morbus celeriter moueatur, & aliquid coctionis ſignum fuerit, veriſimile eſt naturam criſim moliri: ſi vero uirtus fuerit labefactata, morb. tarde moueatur, ad nulla coctionis ſigna appareant, nullam contingit in huiuſmodi febre criſim. Signa poſtremo ſalutis, aut mortis in febribus capiuntur a tribus, a ſpecie, a more, & coctione: ſic febris tertiana, pauca, breuia, & benigna ſymptomata, manifeſta, & perfecta concoctio, febris ſalubritatem demonſtrant: contra uero febris peſtilens, multa, diuturna, & maligna ſymptomata, nulla concoctio, febris inſalubritatem ſignificant. Atq; hæc fuerant quæ Auic. in præſenti cap. cõſideran- *Concoctio.* *Cognitio criſis.* *Cogn. ſalutis, & mortis.*

deranda proponit, quæ omnia ille accepit ex Galen. tum alijs locis, tum maxime ex lib. de criſ. ac poſtſ. ex lib. ſed tam magis diſtincte ſingula perpendamus, & ad literæ explicationem veniamus.

Scias quod acceptio ſignificationem febrium eſt ex regimine) Regimen præcedens debet intelligi non ſolum de ſex. victus in cibo, & potu, ſed etiam de omnibus ſex rebus non naturalibus adeo vt conſideratio rerũ omnium antecedentium maxime pertineat ad cognoſcẽdum, & genus, & ſpecies febris. (*Et ex diſpoſitionibus, & accidentibus præſentibus.*) Diſpoſitiones corporis, & accidentia, per quæ intelligo omnem corporis diſpoſitionẽ, ſiue internam, ſiue externam, genus, & ſpeciem febris facile poſſunt indicare (*& ex regionibus*) Exempli gratia, in regione meridionali frequenter naſcuntur febres acutæ, biliosæ, cõtra in ſeptẽtrionali diuturnæ, & pituitoſæ (*ex temporibus anni*) ſicuti declarat Gale. 2. de criſib. 4. aliæ febres ſunt æſtate acutæ, vt tertianæ, & id genus aliæ autumno, vt quartanæ, de quibus omnibus ſunt aph. apud Hipp. lib. 3. quod tamẽ intelligẽdum eſt, ſicuti interpretatur Gal. 3. apho. 8. de tẽporibus conſtantibus, & ſeruantibus ſuam propria naturam: namq; in iis contingunt morbi, quæ reſpondent illorum naturæ, in cæteris minime: & ratio colligitur ab eodem Gale. 3. aphor. 4. 2. de criſ. 4. propterea quia non appellationes temporum ſunt cauſæ morborum, ſed tẽperaturæ, adeo vt quando illæ variarint, neceſſe ſit, ipſos quoque morbos variare, neq; enim æſtas efficit febres ardentes, quatenus æſtas, ſed quoniam hoc tẽpore viget inſignis caliditas, & ſiccitas, vnde ſcribit Hippocr. in temporibus quoniam eodem die, modo calor, modo frigus percipitur, morbus autumnales expectare oportet: quaſi velit tu quolibet tempore anni dummodo illud autumni cõditiones habeat, morbos autumnales fieri poſſe. Quod autem ex varia temporum, & aeris conſtitutione varij morbi oriantur, ſatis declarat Hipp. lib. de aeris, aquis, & locis, nec non 3. aphor. vt pluribus non ſit opus.

(*Et ex ætate,*) Certum eſt pro variatione ætatum varias ægritudines, & febres contingere: ſic pueri per nimiam voracitatem, & cruditatem laborant febribus pituitoſis, iuniores propter copiam bilis febribus ardentibus, & tertianis, ſenes propter debilitatem caloris innati febribus paruis, & ſepultis, de quibus Hipp. loquitur lib. 3. apho. a 24. vſque ad finem.

(*Ex complexione.*) Quod diximus de ætate, idem de temperie dicendum videtur, Gal. exponens apho. 19. lib. 3. Morbi omnes in omnibus temporibus docet nõ ſolum propter aerem, ſed etiam propter ætates, & differentiam naturarum ægritudines fieri, neque enim ille inquit ſimiliter ab eadem cauſa calidum corpus, & frigidum offendi aptum eſt, vel humidum, & ſiccum, ſicuti neque temperatum, & quæ ſequuntur.

Auic. etiam inter ea quæ faciunt ad cognoſcendum genus, & ſpeciẽ febris, enumerat pulſum, vbi quo dubium eſt, vtrum genus, & ſpecies febrium ex pulſu poſſit dignoſci: cum enim in qualibet febri calor præter naturam ſit auctus, veriſimile eſt pulſus quoque in omnibus fieri conuenientes incremento caloris, illi vero ſunt, vt ſcribit Gal. 1. de cauſis pul. cap. 5. maiores, velociores, crebriores, exẽplo eorum qui ſitiunt; nam ſicuti illi non ſolum multum; ſed etiam celeriter & crebro bibunt: quique indigent refrigerio, copioſum, & celeriterque, & crebro attrahunt, quare ſi in omni febre pulſus ſunt magni, veloces, & frequentes, vtiq; diſtinctio generi, & ſpeciei per illos haberi non poteſt: contra autem Gale. 3. de præſag. ex pul. cap. 7. inſtituit particularem tractationem de febr. per pulſus dignoſcendis, qui docet ex propoſito, quomodo vnumquodque ex tribus generibus per pulſus dignoſcatur: vnde ſcribit in ephemera pulſus in magnitudinẽ, celeritatem crebritatemque, quantum ipſa, eſt mutari: in hectica in eaſdem differentias conuerti, ſed adhuc celeritatem augeri: in putrida pro varietate principij, & cæterorũ temporũ varios quoq; pulſus fieri: itaq; non eſt dubium quin, & genera, & ſpecies per pulſus diſtingui, & cognoſci poſſint. Facilis autem eſt reſponſio ad obiectam rationem: nam quamuis in omni febre ſit calor auctus, tamen huiuſmodi augmentũ non eſt in omnibus æquale, ex quo variæ quoq; conſurgunt pulſuum differentiæ, quæ ſingulas febrium genera, & ſingulas ſpecies poſſunt demonſtrare.

Ex vrina.) Certiſſimum eſt ex vrina febrium genera, & ſpecies cognoſci, quandoquidem quod iam ſupra diximus, in ephemera, & hectica eſt concocta, in putrida autem eſt cruda, particque in ſingulis ſpeciebus manifeſte apparent ſatis diuerſa, vt poſterius demonſtrabimus.

Ex vomitu.) Ex iis diſtinguuntur febres, quoniam licet varia excrementa cognoſcere, ex quibus cõtingit febres fieri, ſicuti Galen. teſtatur, de vomitu, 2. de criſibus 3. de egeſtione 3. de criſibus 11. (*Ex fluxu ſanguinis narium.*) vt ſupra notauimus ex Galen. hoc fere eſt peculiare ſignum febrium ardentium. (*ex rigore, & ſudore.*) Hæc duo ſigna manifeſte diſtinguunt genera, et ſpecies febrium, quoniam neque in ephemera, neque in hectica rigor vel ſudor contingit, ſicuti etiam per hęc quotidiana, tertiana, quartana inter ſe diſtinguuntur, quod Gal. diffuſe tractat in lib. de criſib. *ex qualitate caliditatis.* De hoc quoque ſigno diximus, quod eſt ſatis certum calor in ephemera eſt mitis, in putrida, et hectica acris, in febre ardente acerrimus, in quartana longe mitior, quod idem de reliquis eſt ſtatuendum. (*ex paroxyſmis.*) Acceſſiones, vel longiores, vel breuiores, vel remiſſiores, vel intenſiores, aut aliter inter ſe differentes, manifeſte genera, & ſpecies febrium demonſtrant (*ex diſpoſitione appetitus, & ſitis.*) Hęc duo ſymptomata puto ego partim genus, & ſpeciem, partim morem febris ſignificare; genus quidem, & ſpeciem, quoniam in ephemera, & quartana eſt maior appetentia, minorque ſitis, quam in putrida, & tertiana morem autem: propterea, quia, vt ſcribit Galen. 3. epid. ſect. 2. comment. 5. & 1. epidem. ſect. 1. 29. 62. 75. ſi in febre ardente æger careat ſiti, alterutrum indicat neceſſario, aut mentem læſam eſſe, aut naturalem facultatem ventriculi interire: ſic prorſus perdita appetentia ſignum maxime eſt pernicioſum, quale euenit aliquando in febre peſtilenti, cuius meminit Gal. 3. epidem. ſectio. 3. 58. qui aſſerit nonnullos maluiſſe mori quam comedere. (*Ex concomitantibus ſicuti ex dolore capitis,*) hęc pars dupliciter explicatur, vno modo, quod ex huiuſmodi ſymptomatibus dolore capitis, vigilijs, delirio, & ſimilibus cognoſcantur febres hunc in modum: quippe ſi fuerit dolor capitis, ex qualitate doloris cognoſcitur materia noxia, ex dolore mordicante materia biliosa, ex dolore extenſiuo materia flatuoſa, ex dolore pulſatili materia inflammationis, ex dolore grauatiuo materia frigida, ex conſequenti cognoſcitur diſpoſitio febris, quod idem de cęteris eſt dicendum. Altero autem modo exponitur, quod ex plurimis ſignis ſimul cunctis medici veniunt in cognitionem febrium cum vnum, aut alterum non ſit ſatis. Prima autem expoſitio, mea ſententia, magis quadrat verbis, & menti Auic. cũ ſecunda veritatem contineat, cum reuera ſi quis ex vno, aut altero ſigno ex infinitis quæ in iſto c. ponuntur, velit de febribus iudicium facere, hũc neceſſe ſit multis modis errare.

(*Et febrium ſunt accidentia ſignificantia earum magnitudinem.*) Enumeratis pluribus ſymptomatibus ex quibus medici cognoſcunt diſpoſitiones febrium, ponit modo ſigna, quę faciunt ad cognoſcendam earum magnitudinem, & paruitatem, quæ ſunt duo: alterum qualitas: alterũ quantitas caloris præter naturam: primum itaq; ſi calor fuerit acris, & moleſtus ſignificat febrem eſſe magnam, ſi vero ſit mitis, & benignus, ſignificat febrẽ eſſe paruã, quo loco Auic. declarat huiuſmodi qualitatẽ eſſe veram caloris, ſiquidem nonnullæ febres a principio habẽt caliditatem mordacẽ,

quartũ aliæ perſeuerãt, & creſcũt aliæ, deinceps remittitur, de quibus ſcribit Hip. & Gal. 6. epid. ſect. 1. 29.

Febres alia mordaces.) Secundo quantitas caloris, i. ſi ille intenſus fuerit, magnam febrem, ſin autem fuerit remiſſus, paruam ſignificat febrem, quod potiſſimum ex multis, vel paucis fluentis vaporibus cognoſcitur, qui proportione reſpondent materiæ putreſcenti, qđ item ſatis ſupra eſt expoſitum.

Et ſunt accidentia quæ ſignificant genus.) Signa inquit Gal. 1. de cri. c. 3. quæ proprium cuiuſque morbi genus, & ſpeciem demonſtrant, ſunt quæcunque propriam illius formam perficiunt, exempli gratia, tertiana incipit cum vehementi rigore, habet pulſus principio acceſſionis paruos, ac debiles, tardoſque ac raros, deinde magnos, vehementes, celeres, & frequentes, paulo poſt in uigore conſiſtit, tunc ſequitur facilis declinatio: de quibus accurate Gal. ſermonem habet 2. de criſibus cap. 3. ſic aliæ quoque febres ſua propria habent accidentia, quæ proprium earum genus, & ſpeciem poſſunt demonſtrari.

Et accidentia ſignificantia malitiam earum.) Boni vel mali mores morborũ Gal. auct. 1. de criſib. 3. ex ſuperuenientibus ſymptomatibus cognoſcuntur, quæ ab ipſo cap. 14. trifariam diſtinguuntur; quædam enim in vrinis, & deiectionibus, & ſputis apparent, quædã in totius corporis affectibus inueniuntur, quædam in naturalibus, & animalibus actionibus deprehenduntur: iure ergo Auic. febres mali moris tãquã exemplũ ponit loquacitudinem, delirium, vigilias: quę altera ex parte ſi abſint, boni moris febrem demonſtrant.

Et accidentia ſignificantia digeſtionem.) Hæc ſumuntur ex excrementis in febribus autem potiſſimum ex vrina, quæ ex Gal. in 4. de tuen. valet. veriſſimum eſt indicium eorum quæ ſunt in venis. (*Et accidentia quæ ſignificant criſim.*) Hæc apud Gal. 3. de criſib. in c. 14. duplicia ſunt: nam quædam, & ſignificant, & efficiunt criſim, vt eſt vomitus, ſudor, profluuium ſanguinis narium; quædam vero criſim tantum ſignificant, ut ſunt deliria, vigiliæ, & ſimilia. (*Et accidentia ſignificantia ſuperiorum aut contrarium.*) Signa quæ mortem, aut ſalutem portendunt, ſunt, quæ excernuntur per alui deiectiones, & vrinas, & excreationes, nec non quæ in toto corpore apparent, vt ſudores, de quibus omnibus ſignis Auic. promittit ſe eſſe tractaturum fen. 2. tract. 2. pluribus cœpit. Hanc totam partẽ accepit ex Gal. qui docet omnium ſignorum triplicem eſſe differentiam, nonnulla quæ concoctionem, & cruditatem. 2. quæ ſalutem, & mortem indicant 3. criſib. attribuuntur, de quibus omnibus ſigillatim atque eorum viribus tractat accuratiſſime c. 14.

Et ſunt ipſi inſunt indicia plurima.) Ea forma, ideſt ex facie ægroti colliguntur multa indicia, ad cognoſcendam vel febrem, vel diſpoſitionem corporis, quæ cum febre coniungitur, exempli gratia, ſi quis referat in facie colorẽ plumbeum, quem ni fallor, Gal. 1. de criſib. 12. liuidũ appellat, hic ſignificat frigiditatem humorum, aut extinctionem caloris naturalis, vnde ſcribit Gal. 6. epid. ſect. 1. 29. huiuſmodi calorẽ in febre perpetuo exitialem eſſe, multaque referuntur exempla in lib. epid. 1. & 3. ſicuti in Philippo, qui obijt die ſexta, in adoleſcente, qui in mendacium fere decumbebat, qui obijt die 7. in quibus antea extremæ corporis partes liuidæ fuerãt. Secũdo cognoſcitur febris, & diſpoſitio corporis ex forma, ideſt, ex inflatione, & tumore, nec nõ ex extenuatione, vel ut Auicen. loquitur, ex tornatilitate faciei: etenim ſi illa fuerit inflata, & tumida, & palpebræ intumeſcant, & quodammodo appareant ueſtigia mali habitus, ſignum eſt abundare inſignem copiã crudorum, & frigidorũ humorũ, ſicuti illis euenit, qui febre laborant propter nauſeatiuã ſacietatẽ, quæ apud Auic. nihil aliud eſt, quam inſignis cruditas ventriculi, ex qua propter magnam humorum crudorum copiam multi quoque vapores eleuantur ad partes corporis ſuperiores, vnde facies tumida redditur. Sin autẽ contrà facies fuerit extenuata, & tornatilis, quæ eadem eſt, quam vulgo faciem Hippocraticam appellant, de qua ſcribit Hippocr. 1. progn. 6. & ſeqq. naſus acutus, oculi concaui, &c. hæc ſignificant aut uehementẽ caliditatem, aut tenuitatem humoris, aut uelocitatẽ reſolutionis materiæ, propter amplitudinem pororum, aut propter magnam exercitationẽ, aut mutationẽ conſuetudinis in uictus ratione, q̃ quidem omnia habent ſuas ſignificationes, ex quibus licet cognoſcere, & febrem, & diſpoſitionem corporis. Gal. 1. progn. commen. 8. docet huiuſmodi faciẽ fieri duplici de cauſa, altera interna, altera externa. Si quãdo hæc facies Hippocratica prouenit propter cauſam internam, hæc poteſt eſſe triplex. 1. debilitas facultatis retentricis. 2. tenuitas humorum. 3. maxima febris, vnde quotieſcunque huiuſmodi cauſæ ſimul concurrunt, neceſſe eſt fieri inſignem humorum & uniuerſi corporis diſſolutionem, quam maxime facies Hippocratica ſequitur, & ideo Gal. aſſerit, talem faciem minime contingere in morbo pituitoſo, neque in corpore plethorico, ſed potius in corpore bilioſo, pauci ſanguinis, doloribus, curis, laboribus oppreſſo, in regione ac tempore anni calido, & ad ſummam, quod propter omnes rationes facile poſſit extenuari: ijs addit, nonnullos ſuapte natura facile diſflari ac diſſolui, nõnullos habere debilius os ventriculi, quæ ſi conueniãt ſimul cum ſuperioribus cauſis, vtiq; cõperto habẽdũ eſt, huiuſmodi corpus ad nodum propenſum eſſe ad illam affectionem, quæ exitioſam faciem cõmittit. Sin autem huiuſmodi facies oritur propter cauſas externas, Hipp. tres enumerabat, famem, vigilias, fluxionẽ alui, quibus Gal. adiungit, & cætera his ſimilia, immoderatam vacuationem ſanguinis ex naribus, vtero, hæmorrhoidibus, vulnere, aut alio quouis modo, nec nõ vehementem mœſtitiam, & alia id genus. Porro Hipp. & Gal. comparantes huiuſmodi cauſas internas, & externas, ita ſtatuunt, minore cum periculo talem extenuationem fieri propter aliquam externã cauſam, quam propter malignitatem ægritudinis: quæ demũ cauſæ inter ſe facile diſtingui poſſunt, vnde ſi a ſola cauſa externa hæc facies pernicioſa fiat, per diem, & noctem circuitionem habebit: ſi vero ex cauſa interna oriatur, aut talis permanebit, aut forte etiam deterior euadet. Hanc eandem ſententiam, & doctrinam repetit Galen. 12. metho. cap. 6. At uero ſi quis quærat, cur Hippocr. Gal. & Auic. ſpeciatim mentionem faciunt vnius faciei, cum veriſimile ſit, ab iiſdem cauſis non ſolum faciem, ſed etiam totum corpus extenuari: reſpondeatis, id fuiſſe factum propter duas cauſas, quæ afferuntur a Galeno 1. progneſt. comm. 5. 1. & Hipp. incepiſſe librum progn. a ſignis, quæ in facie apparent, quoniam quamprimum medicus ægroto occurrat, ſtatim hę partes conſpiciuntur, & cæteris ſunt magis conſpicuæ: nec non quia maximam vim obtinent, tiquare Hipp. iubet ante omnia vultum ægri ſimiliter eſſe animaduertendum, vtrum ſit vultui bonæ valetudinis, ac potiſſimum ſui ipſius, qui docet ægri vultum eſſe optimum, quotieſcunque ſimilis ſui permanet, contra deterrimum, ſi quam maxime a ſtatu naturali declinet. Altera eſt ratio poſita in comm. 7. quoniam maxima naturalis habitus mutatio manifeſte in facie apparet; cum enim in hac parte, & carnoſæ, & humidiores partes inter ſe coniunguntur, cumque partes oſſeæ propter terreſtrem ſubſtantiam ſimiles perſiſtunt, carnoſæ autem, & humidæ facile conſumantur, & collabantur, propter inopiam ſpiritus, & ſanguinis, propterea faciliimus cognitu affectus eſt: qđ idem de naſo, de oculis, de auribus, & cęteris partibus diffuſe monſtrant eſſe veriſſimum. Mihi libuit hunc locum longius explicare, quod ſit dignus maxima notatione; cedo ad Auic.

Et accidentium febrium.) De ſymptomatibus, quę in febribus contingunt, nonnulla magis apparent in ſtatu, ſicuti eſt delirium, nonnulla magis in principio,

ſicuti

ſicuti ſunt horripilatio, frigus, & profunditas ſomni. Auic. autem reddens rationem huiuſmodi ſymptomatum, primum, inquit, delirium fieri propter inflammationem capitis: cũ enim hæc ſit actio deprauata principis facultatis, merito prouenit a cauſa calida; quod a Gal. traditum eſt 2. de loc. affect. ad fi. in ſtatu vero caput incaleſcente, pluribus hoc tempore vaporibus eleuatis, eſt manifeſtiſſ. 2. reddens rationem profundi ſomni, inquit, id fieri propter multas cauſas, ſe propter debilitatem cerebri, & concentrationem caloris ad partes internas, in quibus putreſcens materia reperitur, & multitudinem vaporum qui eleuãtur ad cerebrum, in quo tamdiu perſeuerant, donec a caliditate fuerint diſſoluti, ac demum propter frigiditatem cerebri & humoris qui vult putreſcere: tot ſunt cauſæ poſitæ ab Auicen. profundi ſomni in principio acceſſionum, quæ quidem ſicuti apud eum videntur admodum implicitæ, & confuſæ, ita apud Gal. longe magis diſtinctæ, & perſpicuæ ſunt, qui 2. de loc. affect. ad fin. ſcribit, alios affectus prouenire a cauſa calida, vigilias, & delirium, a cauſa vero frigida quotquot ſomnolenti ſunt affectus, quo loco reddit rationẽ, quamobrẽ ægri principio acceſſionum vehementi ſomno corripiantur ſæpenumero, & inquit, id contingere propterea, quia cerebrum hoc tempore vehementer refrigeratur: cum enim cerebrum ſuapte natura ſit paratiſſimũ, vt corripiatur huiuſmodi affectibus ſoporarijs, cũ habeat intemperiem frigidam, ſed non tantam, vt ſola poſſit huiuſmodi ſymptomata efficere, accedente præterea alia frigiditate, vt euenit in principio acceſſionum, frigus tantum creſcit, vt inſignem ad ſomnum propenſionem efficiat: quas cauſas ſatis ſit in præſentia indicaſſe, cum de illis ac totius ſomni, & vigiliæ ratione loco magis opportuno ſimus tractaturi in poſtrema capitis parte.

CAPVT XIII.

De Intentione ad Curationes Febrium Putridarum.

SCribit Gale. 1. de rat. vict. morb. acutor. comm. 3. medicum tanquam vltimum finem rationẽ morborum ſibi proponere, illamque ab eo primo, & per ſe exerceri, dignotionem vero, & prognoſticum non per ſe, ſed propter vnam curationem. quia ita ſtatuit, has duas partes artis medicæ, quæ ad morborum cognitionem, & prognoſticum pertinẽt, niſi ad curationem conferant, plane fore ſuperuacaneas: quam eandem ſententiam repetit de ijs, quæ fiunt in medicatrina, com. 1. Cum igitur Auic. hactenus multa nos docuiſſet, quę fuerant ad neceſſaria ad cognoſcendas febres, & ad ferendum de illis iudicium, pro comperto habendum eſt, hæc omnia ad poſtremum finem, nempe ad illorum curationem fuiſſe inſtituta: quamobrẽ ſumma ratione in præſenti ca. 7. intendit, pertractare de febrium curatione. Cum autem huiuſmodi curãdi ratio dupliciter poſſit doceri, uno modo generaliter, altero ſpeciatim, primum docet generaliter febres curare in hoc præſenti cap. per ſectionem venæ, & medicamentum, in ſequenti c. 8. per victus rationem: quo triplici genere præſidij, chirurgico, pharmaceutico, diætetico, medici conſueuerunt omnes morbos, & febres curare: deinde in ſeq. ad ſingulas febres, & nonnulla ſymptomata, quæ illas comitantur: atque ad illarum curationem progreditur.

Antequam autẽ incipio Auic. literam interpretari, mihi uideor facturus operæ pretium, ſi breuiter, & ſummatim ad Gal. mentem vobis monſtrauero communem methodum medendi, cum generaliter omnium morborum, tum ſpeciatim febrium, de quibus agimus, quod quidem eo libentius facio, cum intelligam hanc quoque partem artis medicę a noſtris nouatoribus mirabiliter deprauari, qui nõ deſinũt pluſquam mille medendi methodos ſuſcitare quotidie, q̃ plane ſunt ambitioſæ, & inanes cogitationes, ac mea quidem ſententia, eo tantummodo ſpectant, ut homines auertant a ſtudio Hipp. & Gale. & illis perpetuas tenebras offundant, a quibus deinceps nullo vnquam tempore ſe poſſint explicare. Itaque illud primum debet uobis conſtare, quod traditum eſt a Gal. de ijs quę fiunt in medica officina, tex. 1. nec non in li. an ars tuẽdæ valetudinis ad artem exercitationis pertineat, & c. ſed vt id obiter vos moneam, verior huius libri titulus eſt Thraſybulus, vt notat Gal. 1. de tuenda valet. 4. & lib. 2. 8. & 9. illud, inquam, debet vobis conſtare, finẽ medici nõ alium eſſe, quam ſanitatẽ: cum autem ſanitas dupliciter poſſit conſiderari, vel quatenus eſt præſens, vel quatenus eſt perdita, hinc duæ primæ, & maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alterã, inquit Gal. initio lib. de tuẽda valetudine, ſanitatis tuẽdæ, alteram morbi profligandi facultatẽ licet appellare. Sed prætermiſſa hoc tempore priori parte, quæ ad conſeruandam præſentem ſanitatem pertinet, cum ſit ab inſtituto noſtro aliena, de altera quæ ad recuperandam ſanitatem pertinet, agendum eſt: hanc vero partem conſtat in ratione curandi morbos verſari, certumque eſt omnes morbos curari, atque eorum accõmodata remedia inueniri, vel ratione, vel experiẽtia; quæ duo ſunt inſtrumenta apud omnes homines ad res inueniendas neceſſaria, & quæ ad fidem faciũt ijs, quæ recte inuenta ſunt, ut Galen. teſtatur 1. meth 3. 3. met. 2. & alijs locis. Etenim ſi quis interroget, quod eſt Galeni exemplum, quamobrem huic febricitanti potio aquæ frigidæ concedatur: duplex reſponſio poteſt afferri, vna quæ ortum naturamq; febris doceat, de temporibus morborum diſputet, ac ſimul frigidæ aquæ vim, & facultatem exponat, ex quibus licet reſpondere, in hoc morbo, atque hoc tempore aquã frigidam congruum remedium eſſe: altera quæ prætermiſſa omni conſideratione, ad vnam experientiã confugit, nempe in tali morbo, & tempore aquam frigidã ſæpenumero profeciſſe: ex quo factum eſt, vt medici antiqui vna, vel altera via incedentes, in uarias ſectas medicorum deducti fuerint, ex quibus qui vni experiẽtiæ nitebantur, quam obſeruatione eorum quę ſæpe ſimili modo contigerunt conflari affirmabant, ſe empiricos nominabant, a nonnullis alio nomine obſeruatores appellati ſunt: qui autem ducem rationem, ac rerum omnium, naturalium, non naturalium, ac præter naturam inquiſitionem, & conſiderationem ſibi proponebant, ſed tamen ita, vt neque experientiam negligerent, ſe rationales, & dogmaticos appellabãt, prætereo tertiam vulgarem ſectam, vtpote iam ab omnibus exploſam, nempe eorum qui ſe methodicos appellabant, propterea quod poſitis communibus quibuſdam rationibus, & indicationibus quas communitates vocabant, methodum ſeu rationem artis compendiariam ſequerentur.

Iam vero quia nos profitemur imprimis Hippoc. & Gal. quos conſtat fuiſſe dogmaticos, ac propterea docuiſſe rationem curandi morbos cum ratione, idcirco nos decet ab eorum diſciplina non diſcedere, verũ eũ medici rationales a cætera differant medicis in eo potiſſimum ut docet Gal. 8. de medicam. ſecun. loc. 2. quod illi totã ſuã curandi methodũ conficiunt per indicationes, quod nihil aliud eſt Gal. interprete 2. metho. 7. quã ordiri ex rei natura, atq; ex ipſa quid agendũ ſit, inuenire, ideo ac merito, quicunque cupit cũ ratione inuenire, accommodata remedia ad curandos morbos, is omniũ primo debet ſibi dicere, & ponere ante oculos indicationes curãdi, quæ ex Gal. 3. meth. in princ. inueniunt quid agendum ſit, & omnes medici operationes dirigũt. Porro huiuſmodi curatiuæ indicationes ſi ſummatim, & per cõpendiũ conſiderentur, a tribus præcipue deſumuntur, a morbo, a corporis temperamento, & ambiente nos aere: namque ad has tres indicationes cæteræ omnes, q̃ plurimæ ſunt,

facile poſſunt referri, exempli gratia, ad morbum omnes illius differentiæ, & cauſæ, ad corporis temperamentum, natura, ætas conſuetudo; ad aerem tempua anni, ſtatus cœli, regio, commode referuntur; quæ doctrina Gal. 9. metho. 14. de quibus quidem indicationibus accurate, & diffuſe alias tractabimus, ſicuti res longe maxime momenti videtur poſtulare. Elicitis indicationibus ſecundo loco animaduertendum eſt, vtrum nobis liceat ſatisfacere nec ne; id, quod vt Gale. docet 1. ad Glauc. cap. 8. ad fin. ex vna morbi, & viriũ quantitate definiendum eſt; quod quidem præceptũ, ſicut vno verbo, & facile explicatur, ita non ſine magna difficultate, atque experientia poteſt ad vſum reuocari, cum propter alias cauſas, tum maxime propterea, quia nulla ſingulorum quantitas, neque ſcribi, neque ullo modo poteſt doceri. Etenim ſi vires adeo validæ fuerint, vt poſſint morbum ſuperare, neceſſe eſt ægrum euadere; ſin vero contra eueniat, neceſſe eſt ægrum meri,

Vbi autẽ ſpes eſt poſſe indicationibus ſatisfieri, in quo tota cõſiſtit ſumma prognoſtici, tertio loco id reſtat, vt ſtatuatur de proprijs remedijs, qualitate, quãtitate, ordine, tẽpore, & cæteris quæ ad commodã illorũ adminiſtrationẽ pertinẽt. Hæc breuiſſima eſt methodus curandi omnes morbos, admodũ perſpicua, et rerũ naturæ cõſentiens, quam Gal. docet in lib. de cõſtit. art. med. & perpetuo imitatur. Ego quidẽ didici hac methodo meos ægros curare iã 40. annos, ac Deo fauente, illos curabo in poſterum: quare Domini, vos hortor, & rogo, vt hac ipſa methodo diſcatis veſtros ægros curare, ſi modo rationales medici, atque imprimis Hippocr. & Gal non ſophiſtarum, & nouatorum imitatores haberi velitis. Sed quę generaliter diximus de curatione omnium morborum, accommodemus ad methodum curandi febres putridas, quam habetis præclariſſ traditam a Gal. hac verborum ſerie 11. meth. 10. Ergo qui febrem curare voluerit, neceſſe eſt putredinem inhibeat; ita duo ſcopi ſe exhibent, alter a febre, alter a putredine, atque a febre rurſus duo, ſcilicet vt portio febris quæ iam facta eſt, curetur, quæ vero in generatione eſt inhibeatur. & quæ ſequuntur.

Galen. hoc loco medicis curaturis febres putridas quatuor ſcopos proponit, febrem, putredinem, prohibitam tranſpirationem, obſtructiones, docetq; vniuſcuiuſque rationem habendam eſſe, non ſolum quod pertinet ad id quod factum eſt, ſed etiam ad illud quod eſt futurum, adeo vt iam facta mala curentur, futura prohibeantur. Itaque primus ſcopus eſt febris, ex qua, cum ſit intemperies calida, naſcitur indicatio refrigerandi, vel ſi ita placet refrigerandi, & humectãdi: atque hæc indicatio eſt duplex, vna, vt pars febris iam facta curetur; altera, vt pars in generatione exiſtens prohibeatur. Secundus eſt putredo, ex qua alia naſcitur indicatio, & vacuandi quod plane eſt putridum, & refrigerandi, ſiccandi, & concoquendi, quod non ex toto putridum eſt; quæ item indicatio duplex exiſtit, 1. vt quicquid putredinis iam factum eſt, ſanetur, 2. vt quod in generatione adhuc eſt, ſiſtatur. Hoc idem de alteris quoque duobus ſcopis, prohibita trãſpiratione, & obſtructione, tam plane, & perſpicue Gale. docet, vt ſuperuacaneum ſit, hanc rem longiore interpretatione illuſtrare. Quoniam vero eodem Galen. auctor 11. metho. 19. pertinet ad medicum diligenter omnes ſcopos inſpicere, vt ille probe intelligat, quidnam primo, quid ſecundo, quid, tertio loco, & ita deinceps agere oporteat, hanc totam diſciplinam ita Gal. interpretatur, vt ante omnia perpetuo ſit habenda ratio ſtuationis ſuccorum obſtruentium: etenim cũ febris non poſſit auferri perſeuerante putredine illius cauſa, neque putredo præſente prohibita tranſpiratione, neque hæc pariter præſentib. obſtructionib. omnis ratio demonſtrat, omniũ primo obſtructionib. proſpiciendum eſſe: cum autem obſtructiones, ſicuti reliqui tres ſcopi, ſint partim factæ, & partim futuræ, certũ eſt factas nullo modo poſſe auferri, niſi antea q̃ futuræ ſunt, inhibeantur; nam cũ factæ obſtructiones nõ aliter curentur, quã reſeratione, q̃ impactos, & obſtruentes ſuccos remouet, quam Gal. ſua lingua vocat ἐκφράξιν, id minime licet cõſequi, ſi alij continue humores accedant, & obſtructiones foueant. Itaque ad ſummã ſi Gal. credimus: indicationes curandi febres putridas ſunt huiuſmodi, 1. quæ reſolutiua methodo poſtremo loco eſt inuẽta, minoratio materiæ, quę fluxum obſtruentium humorum compeſcat. 2. præparatio noxiæ materiæ, & viarũ, per quas illa debet purgari. 3. vacuatio humorũ putridorũ: ac poſtrema refrigeratio, ſi ita ferat occaſio, vt febris adhuc perſeueret.

Conſtitutis ijs indicationibus, vt ſeruemus methodũ, de qua diximus, ſecundo loco debet medicus animaduertere, an ſperet ſe poſſe illis ſatisfacere necne: quod iudicium iam diximus fieri potiſſimum ex comparatione febriũ, & virium ægrotantis, exempli gratia, ſi ex vna parte obſtructiones fuerint multæ, atq; inſignes, ſi putridi humores ſint plurimi, ac magna putredine infecti, ſi febris fuerit vehementiſſima: ex altera autẽ parte ſi ægri uires fuerint imbecilles, ætas vel puerilis, vel ſenilis, habitus corporis extenuatus facile eſt colligere, vel difficulter, vel nullo modo, neq; priori, neq; cæteris indicationibus ſatisfieri poſſe: quo tẽpore prognoſticum ſolet medicis maximam exiſtimationem & gloriam afferre: verum vbi ſpes fuerit elicitis indicationibus ſatisfieri poſſe, tunc medicus tertio loco de particularibus remedijs cogitat, cum quibus ſuum propoſitum aſſequatur. Ergo quod pertinet ad primam indicationem, cum duplici potiſſimum ratione, nimirũ miſſione ſanguinis, & purgatione, corpora ſoleant vacuari, id primum quæritur, an huic febricitanti liceat ſanguinem mittere, an dare medicamentum, ſic de cæteris, utrum hoc vel illud alimentum, & medicamentum ſit magis accommodatum ad tollendas obſtructiones, aperiendoſque meatus: pariter conſiderat, per quã viam putridi humores conuenientius poſſint purgari, ac demũ conſiderat, quænam præſidia cũ interna, tum externa ſint magis apta ad remittendã febris caliditatem. Hæc breuiſſima eſt. Gal. methodus curandi febres putridas, quam mihi ſatis ſit in præſentia ſummatim indicaſſe, & ueluti adumbraſſe, qui poſterius conabor exacte & diſtincte ſingula perpendere, & explicare. Quare ad Auic. venio, in cuius explicatione mihi ſtatutum eſt illa tantummodo capita, & præcepta vobis explicare, quæ magis utilia videbuntur: nãque ſi vellemus ſingula uerba, & totam literam exponere, noſtra interpretatio nullum finem haberet, & tardius quam vellemus ad propriam ſingularum febrium curationem accederemus.

Scias quod intenſio.) Hoc præſens cap. 7. varie diuiditur ab interpretibus in tres, in quinq; & plures particulas, de qua re non ego multũ laboro, qui id ſatis habeo, Auic. propoſitũ eſſe in præſenti cap. tradere generalem rationẽ curandi febres putridas, per miſſionem ſanguinis, & adminiſtrationẽ medicamenti, vnde forte ſatis eſſet illud diuiſiſſe in duas partes, in quibus hæc duo præſidia continentur, & explicantur. *Diuiſio.*

Et ſcias.) Senſus horum verborũ eſt: in curatione febriũ putridarum duplicem medico offerri indicationem curãdi, vnam quæ habet rationem febris, quare neceſſe eſt refrigerare & humectare: alterã quæ habet rationem materiæ, quamobrem neceſſe eſt, illam vel digerere, vel euacuare. Hanc partem habetis præclariſſimam traditam a Gal. 10. metho. 1. cuius doctrinæ ſumma eſt huiuſmodi, affectum duplicem eſſe. vnum qui a nulla pendet cauſa, qualis eſt febris ephemera, & hectica: alterum qui habet cauſam, veluti eſt febris putrida, ea quo duplex quoque eſt ratio curationis, vna vera, & propria, q̃ vni affectui debetur: altera minus uera, & minus propria, quæ affectui ſimul cũ ſua cauſa attribuitur: de quo duplici affectu & duplici curatione loquitur Galen. 4. me. 3. 11. met. 2. 13. me. 2.

Ergo

Digitized by Google

Ergo ſicuti in febre ephemera ſimplex quidam eſt affectus præter naturam, cauſis quæ illam excitarũt iam abolitis, qui propterea ſimplicem curationem requiris, ita in febribus putridis, in quibus cauſa adhuc manet, neque affectus neque ſanatio ſimplex exiſtit; namque portionem febris, quæ iam recepta eſt in corpore, ex propria ipſius indicatione curare oportet, nimirum per refrigerationem, portionem vero quæ adhuc futura eſt, oportet propulſare, ac ne fiat, præcauere: hoc autem fiet, ſi cauſa quæ poteſt illam excitare, prorſus amoueatur, quamobrẽ in febre putrida, quæ accenſionis ſuæ cauſam intus habet, indicatio ab ipſa cauſa ſumenda eſt, nempe a putredine, ſed tamen ita, vt neque febris interea prætermittatur, quæ doctrina in vniuerſum tradita eſt a Gal. cum inquit cap. 89. art. med. Generaliter autem ſi vnamquamque prius effectricem cauſam reſciderimus, deinde vero ad illã, quæ facta eſt, ægritudinem accedamus, cauſarum ſalubrium inuentionem habebimus.

Quæ eandem ſententia eſt repetita 8. meth. 4. Et ſi quis obijciat Galenum, qui 8. metho. vltimo ad finẽ, perſpicue docet, indicationem febris cæteras omnes indicationes obſcurare, is memoria repetat, Galenum eo loco ſermonem habere de febribus ephemeris, & cõparare indicationem, quæ ſumitur a febre cũ cæteris, quæ ſumuntur a natura, ætate, conſuetudine, minime a cauſis, quæ in huiuſmodi febre ephemera nullæ ſunt: quod veriſſimum eſt, & nullam abſurditatẽ continet. Porro in hac conſideratione, vtrum ſit magis attendendum cauſæ quam febri; an contra magis febri, quam cauſæ, Gale. duas ponit concluſiones, maxima notatione dignas. Prima eſt, ſi in idem conſeouaot, & quæ febrem extinguunt, & quæ illius cauſam oppugnant, ſicuti, exempli gratia, euenit in febre biliofa, in qua eadem præſidia frigida, & humida poſſunt, & febrem extinguere, & cauſam febris expugnare, cum vnum ſit quod ab vtriſque indicatur id ſine prorogatione agendum eſt. Secunda eſt concluſio, ſi febris, & cauſa non conueniant inter ſe, adeo, ut ſanatio febris, quæ iam facta eſt, illius cauſam poſſit augere, vel altera ex parte quæ cauſam ſubmouent, poſſint febrem exaſperare, tum diligens conſideratio de ſpecie remediorum habenda eſt, quemadmodum frequenter contingit in febre pituitoſa, in qua ſi velimus vti præſidijs, quæ valeant noxium humorem incidere, attenuare, abſtergere, obſtructiones, & meatus aperire, q̃ conſtat calida eſſe, periculum eſt, ne ſimul quoque febris augeatur, ſicuti contra, ſi ijs frigidis remedijs vtamur, quæ poſſint febrem extinguere, periculum eſt, ne humor frigidus, craſſus, & crudus adhuc, frigidior, craſſior, & crudior reddatur.

Cæterum Gal. poſt hæc rationem docet, qua vnuſquiſque ſe facile poſſit ex hac difficultate explicare, ea vero eſt, vt tota huiuſmodi conſideratio, & deliberatio ad tria capita redigatur. I. an expediat ſolam febrem curare, neglecta cauſa. II. an liceat ſolam cauſam oppugnare neglecta febre. III. an plurima quidem remedia ad alteram earum, vel cauſam, vel febrẽ ſint adhibenda, ſed tamen ita, vt neque altera prorſus negligatur. Ex quibus tribus capitibus quod primo loco dictum eſt, nempe ſolam febrem curandam eſſe, neglecta cauſa, prorſus a Gal. reijcitur: namque ſi ea remedia quibus oppugnamus portionem febris, quæ ſemper gignitur, efficientem illius cauſam augent, plane certum eſt, hac medendi ratione neque illius generationem prohiberi, neque febris magnitudinem minui poſſe. Quod vero ſecundo loco poſitum eſt, cauſam ſcilicet fore oppugnandam, nulla febris habita ratione, ſi bene diſtinguatur, non omni ex parte apud Gal. reijciendum eſt: namque ſi æger laboret incredibili magnitudine febris, committendum non eſt, vt per ea præſidia quibus cauſam ſtudemus auferre, febrem augeamus, ne forte vtrumque ſimul, & febris, & homo de medio tollatur: ſin autem febris fuerit adeo remiſſa, vt quo tempore aduerſus cauſam tantummodo pugnamus, vires interea nullam iacturam facere poſſint, tunc profecto neq; hæc ratio medendi eſt contemnenda: verum Gal. tertium præcipue modum videtur probare: qui iubet medicum inſtare contra eam vel cauſam vel febrem, quæ magis vrget, ſed tamen neque alterius negligentem eſſe; etſi vero Gal. affirmat, plerumque maiorem eſſe vim cauſæ, quam febris, tamen fatetur fieri poſſe aliquando, vt talis ſit febris magnitudo, quæ niſi illi occurratur, præſentem perniciẽ ſit allatura; in quo caſu fuerit neceſſe, febrem prius ſubmouere, & quaſi cauſæ obliuiſci, deinde ad cauſam amouendam accedere: quam ſententiã retuli Auicenna in præſenti parte inquiens.

Et ſcias quod febris quandoque, eſt tanta vehementia, & acuitatis, quod non licet vti regimine cauſa immo indiget infrigidatione vltima, &c.) Itaq; ex hoc Galeni loco facile eſt intelligere, vnicuique mentem Auic. in præſenti parte, in qua, vt diximus, ille docet, quando vel ſoli febri, vel ſoli cauſæ uel vtrique ſimul proſpiciendum ſit, vt certe ſuperuacaneum ſit nos longiorem de hac re interpretationem facere.

Et digeſtio quidem in groſſa eſt æquatio eius cum ſubtiligate.) Hinc omnes interpretes colligunt, digeſtionem apud Auic. nihil aliud eſſe; quam æquationem ſubſtãtiæ, adeo ut humores ſi fuerint tenues, incraſſentur, ſi fuerint craſſi, attenuentur, & ad mediocritatem deducantur. Quæ eadem ſententia habetur 1. 1. doctrina 6. ſumma 1. cap. 3. ac forte Auic. hanc doctrinam accepit ex Galen. qui lib. de conſtitutione artis medicæ cap. 19 hæc habet quod in naturalem ſtatum reduci poteſt, contrariis alterare oportet, craſſum quidem, & lentũ attenuando, tenue vero incraſſando, cõmuniter autem vtraque concoquendo. Hoc loco ab omnibus propemodum interpretibus mouetur quæſtio, an concoctio ſemper craſſitudinẽ pariat, ſicuti manifeſte videntur ſentire Ariſt. & Galen. ille enim quarto meteor. cap. tertio, docet, in vniuerſum omnia quæ coquuntur ex tenuioribus craſſiora reddi. Galenus vero hæc ipſa ſcribit verba, quarto de ratione victus morborum quarto. Deiectiones liquidas dicit Hippocrates nullo modo concoctas, coctio enim omnia cogit, & incraſſat.

De concoctione.

Et ſane hæc opinio uidetur admodum conſentanea rationi: ſi quis naturam concoctionis, & modum quo illa perficitur, diligenter cõſideret, apud Galenũ primo epidemiorũ primo, ſecundo 44 concoctio eſt deductio quædam in ſubſtantiam coquentis eius quod concoquitur. Apud Ariſt. loco meteor. citato, eſt perfectio a calido innato ex oppoſitis partibilib. fit autẽ hoc modo, cũ omnia quæ coquunt, conſtent calido, frigido humido, & ſicco, certum eſt calorem cuiuſque rei continere humida & ſicca in perfecta mixtione, quod ſi contingat natiuum calorem imbecillum eſſe, ſtatim fit ut ſiccæ & humidæ partes malæ in mixtione cõtineantur, ſiquidem a calore imbecillo nequeũt contineri, ex quo fit cruditas & putredo, in quibus humor non bene contentus redundat in rebus crudis, & putridis, & idcirco vtraque huiuſmodi, ut ita dicam, corruptio, cruditas inquam, & putredo, emendatur, & corrigitur concoctione, quoniam per concoctionem perficitur atque augetur calor, humidumque ad perfectam mixtionem cum ſicco deducitur.

Cum ergo res coquenda ſibi comparet perfectionem, propter incrementum caloris innati, atque illius actionem in oppoſita partibilia, nulli dubium eſſe debet, quin hoc tempore conſumpto toto humore inutili ac male contento, reliquum humoris probe miſceatur cum partibus terreis, unde reſolutis tenuiſſimis partibus, ſatis vnicuique poteſt conſtare, omnes res quæ coquuntur fieri craſsiores, atque uno verbo concoctionem ſemper craſsitudinem parere: ac reuera ſi hæc concoctionis ratio, quæ ducta eſt ex rei natura, atq; in doctrina Ariſtotelis certiſsima eſt,

accurate intelligatur, mea quidem ſententia ſtatui aliter non poteſt. Veruntamen præter ſententias Galeni, & Auicennæ, quæ ſuperius propoſitæ ſunt, neque deſunt quædam argumenta, quæ contrariam opinionem videntur demonſtrare: namque multa ſunt genita per coctionem, quæ tamen ſunt tenuiora illis rebus ex quibus generantur, exempli gratia, fructus, pyra, ficus, & ſimiles, in fine concoctionis euadunt tenuiores & molliores, quam fuerint antea: ſic in corpore chylus fit ex pane, ſanguis ex chylo, ſpiritus ex ſanguine, nihilominus ſpiritus ſanguine, ſanguis chylo, chylus plane ſubſtantia tenuior eſt; præterea conſtat vrinam crudam eſſe, quotieſcunque aut nimis craſſa, aut nimium tenuis exiſtit, ex quo vrina nimiũ tenuis, dum coquitur, craſſeſcit, & nimis craſſa attenuatur: quamobrem concoctio non ſemper videtur craſſitudinem parere.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem eſt vulgaris fere omniũ reſpõſio, concoctionem eſſe duplicem, alteram alimentorum, quã appellant in iuuatiuo, alterã excrementorũ, quam vocant in nociuo, quarum duarũ concoctionũ meminit Gal. 2. de ratione victus 44. vnde reſpondent, priorem concoctionẽ in iuuatiuo ſemper procedere incraſſando, ſiquidẽ omne quod cõcoquitur, tandẽ aſſimilatur membro, quod craſſius eſt quam ea quæ coquuntur, & aſſimilantur: poſteriorem vero in nociuo procedere quandoq; incraſſando, quandoque attenuando, vt excrementa poſtulant. Sed talis reſponſio non conuenit cum doctrina Gale. qui 2. aphor. comment. 12. & loco citato 5. de ratione victus teſtatur, non ſolum alimenta, ſed etiam excrementa per concoctionem fieri craſſiora, quod eſt varijs Gal. locis duo confirmant apertiſſime, alter eſt 2. progr. 37. & ita habet: Concoctio craſſiorem reddit non ſolum vrinam, ſed etiam deiectionem, quoties bene in ventre concoquatur, & ſimiliter ſputa in pleuritide, peripneumonia, nec non pituitam per deſtillationes, & grauedines, &c. Alter eſt locus in lib. de totius morbi temporibus 3. Quis ignorat ventriculum male concoquendi munus obijſſe, deiectiones nondum in chylum mutatas contemplatus? qui neſcit vrinam in vaſis coctione fruſtratam eſſe, aquoſam illam conſpiciens. Quo loco Gal. hoc ipſum demonſtrat in ſingulis excrementis, & in ſingulis corporis partibus, nempe omnia, neque ſolum alimenta, ſed etiam excrementa per concoctionem fieri craſſiora.

Nonnulli aliter reſpondent, nempe alimentorum quæ in corpore humano concoquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes craſſas, cuiuſmodi ſunt oſſa: quædã vero in ſubſtãtias tenues, cuiuſmodi ſunt ſpiritus, alia demum in mediocres, cuiuſmodi ſunt caro, & pinguedo: quare inquiunt, quæ in craſſa cõuertuntur, omnia concoctione craſſeſcere, ac de ijs tãtum locutos fuiſſe Ariſt. & Gal. cætera omnĩa attenuari, neque concoctione fieri craſſiora. Quæ ſane reſpõſio eſt nullius momenti; namque certum eſt Ariſtot. & Gale. ſtatuiſſe decretum generale de omnibus rebus, quod nullo modo ad hæc vel illa tantum poteſt referri; prætetquam quod Ariſtot. non ex ijs quæ per concoctionem generantur, ſed a cauſſa efficiente concoctionem, ſumit argumentum ſuæ concluſionis, quoniam, ille inquit, calor res omnes reddit calidiores, & magis craſſas: quo nihil planius, & apertius dici põt: atque ne fruſtra ſim longior referendis aliorum cogitationibus quæ mea ſententia, ſunt inanes, & nihil ad rẽ pertinent, ego quidem cenſeo reſpondendũ eſſe ad mentem Ariſt. & Galen. res omnes concoctione fieri craſſiores, quod ego interpretor fieri, quatenus pertinet ad illam portionem materiæ, quæ eſt concoquenda: pro quo ſciendũ eſt, tam in alimentis quã in excrementis varias partes reperiri, quarum aliæ ſunt vtiles, & concoqui poſſunt: aliæ ſunt plane inutiles, neque vlla ratione concoctionem poſſunt recipere: itaq; illæ tantummodo, partes per concoctionẽ fiunt craſſiores, quæ vere ſunt vtiles, & concoquuntur: exẽpli gratia, in pane ſunt duæ partes, vna apta ad concoctionẽ, & nutritionem, altera excrementitia, & nullius vſus: ex quibus licet chylus qui ex pane generatur, ſit ipſo pane tenuior, altera pars ſecretis excremẽtis, ex qua proprie, & vere fit ipſe chylus, illo tenuior exiſtit, & concoctione craſſitudinẽ acquirit. Pariter ex chylo generatur ſanguis, at non ex toto chylo, ſed ex altera tantũ parte, quæ eſt apta ad nutritionẽ, quæ cũ ſit tenuior, agente in eam calore fit craſſior, congruaque ſanguinis materia efficitur: ſic ex quibuſdam partibus tenuibus ſanguinis, redditis quoquomodo craſſioribus, generantur ſpiritus vitales; quod de cæteris quoq; ſtatuendum eſt, adeo ut res omnes ex ea parte quæ vere eſt concoquenda, perpetuo euadant craſſiores.

Neque vero diuerſa eſt ratio excrementorũ, exempli gratia, lotia craſſa dum concoquuntur, videntur quidem fieri tenuiora, ſed reuera propria ſubſtantia liquoris craſſeſcit, ſiquidem tota vrina fit tenuior ſeparatione craſſorum humorum, quæ cum liquore erãt cõmiſti: hæc autem quæ ſeparantur, non ſunt ſubiecta concoctioni, ſed ſola tenuior pars lotij, a qua cætera inutilia excrementa ſunt ſeparata, eſt idonea ad concoctionem, atque hæc pars concoquenda, conſumptis a calore partibus humidis, neceſſario ac perpetuo ſiccior, & craſsior redditur, ſicuti diximus de tenuiore parte panis, chyli, ſanguinis, & reliquorum. Itaque concludendum, vere omnia quæ concoquuntur, ſemper fieri craſsiora. Neque ab hac determinatione diſſentiunt Gal. & Auic. qui, ni fallor, minime loquuntur de concoctione, ſed potius de præparatione eorum quæ debent concoqui; quæ quidem ſine ulla dubitatione, ſi ſint craſsiora, debent attenuari, ſi ſint tenuiora, debent incraſſari, ut deinceps agente calore, qui ſemper cogit, & incraſſat, facilius coqui poſſint. Atque de hac quæſtione ſatis.

Et omnes fructus nocent febricitantibus.) Fructus diuiduntur a Galen. 2. de alim. facul. 5. in æſtiuos, quos Græci ὡραίους Latini fugaces, fugientes, & temporarios uocant, cum breui admodum durent tempore, quales ſunt melones, melopepones, perſica, & ſimiles: & in autumnales qui ſerotini dicuntur, poſſuntque ſeruari incorrupti aliquamdiu, quales ſunt pyra, poma, punica, & ſimilia. Galen. autem docet hoc loco nec non in lib. de cibis boni, & mali ſucci 8. nullum fructum eſſe boni ſucci, fugaces vero plane prauum ſuccum habere, adeo vt ſi præterea corrumpantur in ventriculo, a venenoſa materia non longe abſint: ex quo colligit illorum vſum conuenire potius ratione medicamenti quam alimenti, nempe illis qui vehementiori calore, & longiori itinere ſunt defatigati, tunc enim poſſunt aliquam vtilitatem afferre, ſquallorem corporis humectando, & ſi actu frigida ſumantur, moderate refrigerando. Gal. elegantem de ſeipſo narrat hiſtoriam in libello de ſuccorum bonitate c. 1. etenim cum ille patris conſilio ab eſu fructuum, ac præcipue fugacium certo tempore abſtinuiſſet, liber a morbis permanſit: vbi vero ſimul cum ſuis ſodalibus liberaliter ijs fructibus vſus fuiſſet, qui ſub caniã tempore proueniunt, autumno ſæpius in morbum incidit acutum, adeo vt neceſſe fuerit illi ſanguinem mittere, quod factum eſt vſque ad annum ſuæ ætatis 28. quo tempore cum præuideret, ſibi maiora imminere pericula, ſtatuit nullos fructus aſſumere, præter ficus & vuas exactæ maturas, & quidem moderate, in qua deinceps victus ratione perſiſtens ſemper firma, atq; inculpata, valetudine potitus eſt. Ex iis non difficile eſt intelligere rationem, quamobrem omnes fructus noceant febricitantibus: cum enim ſint praui ſucci, & facile putreſcant, præcipue uero in uentriculo a putrido calore male affecto neceſſario degenerant in vitiatos humores, qui poſſunt multis modis febrem augere, & fouere.

Et ſi quis obijciat Gal. qui 1. ad Gla. in tertiana exquiſita

ſita cõcedit fructus, qui non ſint omnino difficilis con coctionis: reſpõdeatis primo Gal. concedere illorum vſum parce & moderate, quod illa verba manifeſte de monſtrant (*permittendum vero vt illos deguſtent*) qua mõ deratione ſi fructus aſſumantur, poſſunt quidem refrigerare, & humectare, & forte aliquam vtilitatem afferre, nec quidquam lædere: quamuis enim minime probum ſuccum generent, quoniam ille paucus eſt, a calore naturali facile poteſt corrigi, & ſuperari. Deinde reſpondeatis, eiuſmodi fructus concedit a Galeno hominibus delitioſis, vt poſtrema capitis verba demonſtrant. Itaque omnes fructus nocent febricitantibus, neque alia ratione poſſunt conuenire, niſi admodum parce, & potius ratione medicamenti quam alimenti: præcipue vero in gratiam alicuius ſymptomatis, exẽpli gratia, diſſolutionis ventriculi, perditæ appetẽtiæ, immoderatæ ſitis, & ſimilium. Quod ſi quis cupiat ſingulorum fructuum, tam æſtiuorum, quam autumnalium magis exacte naturam, & facultates cognoſcere, is conſulat Galenum, qui 2. de alimen. facult. & lib. de cibis boni, & mali ſucci, hæc omnia declarat accuratiſſime.

Et mixtatios quidem inuenitur res digerit, & ſubtiliat, &c.) Sciendum eſt ſyrupum acetoſum eſſe duplicem, vnum qui paratur ex ſaccharo & aceto, alterum qui conficitur ex melle & aceto, & vterque ab Auicen. 5. can. tract. 6. appellatur ſyrupus acetoſus: veruntamen ſolent medici alterum ab altero diſtinguere, qui ſyrupum ex ſaccharo ſyrupum acetoſum, ex melle autem oxymel nominant: atque ſententia Auicen. intelligitur de vtroque, nam vterque ex partibus ex quibus cõponitur, aceto inquam, ſaccharo, vel melle, habet vim incidendi, attenuandi, refrigerandi, abſtergendi, adeo vt huiuſmodi ſyrupi, & febri, & cauſæ febris, & omnibus febribus, omnibuſque cauſis febris videantur conuenire, quam eandem ſententiam repetit Auicen. l. 3. tract. 1. capit. 29. de curatione generali diſpoſitionum cerebri.

Cum Auicen. conuenit Meſue, cap. proprio, qui aſſerit ſyrupum acetoſum bilioſis affectibus conuenire, propterea quia bilem tenuitate & caliditate furioſam frangit, incraſſat, extinguit; humores item craſſos & glutinoſos tenuare, incidere, & ad purgationem præparare. Ac forte idem cum Auicen. & Meſue ſentit Gal. qui ſcribit de ſuccorum bonitate & vitio, oxymel omni ætati & omni naturę, ſanitatis tuẽdæ gratia, vtiliſſimum eſſe: contra vero eſt ipſemet Auicen. qui curando maniam, docet cauendum eſſe: ab eo in quo ſit ſubtiliatio, deſiccatio, & inciſio, ſicuti eſt oxymel. prima tertij tract. 4. cap. 17. & Hippoc. in vniuerſum teſtatur 3. de ratione victus 38. acetum naturis bilioſis conferre, melancholicis ob eſſe: quare huiuſmodi ſyrupi non conueniunt in materia ſicca: ſit Gal. in libro meth. de tuenda valetudine, de ratione victus morborum acutorum, partim probat oxymel, vbicunque ſit materia frigida, craſſa, tenax, qua indigeat inciſione et attenuatione: quibus plane conſentit Aetius ſermone 5. cap. vltimo poſtremis verbis, quæ ſunt huiuſmodi: Hipp. & Gal. dixerunt oxymel commodum eſſe corporibus craſſis, & glutinoſis humoribus refertis, minime puris, & non redundantibus excrementis, aut iis qui ex tenui, aut acri fluxione laborant, aut qui neruoſas partes ſenſu inſigni præditas habent. Sic demum Alexand. lib. 12. cap. 1. de feb. ephemera ex obſtructione longa oratione probat, neque temperaturis, neque humoribus ſiccioribus, oxymel conuenire. vt concludendum videatur, male Auic. huiuſmodi ſyrupo acetoſo communem vim iuuandi omnes febres & omnes humores tribuiſſe. In hac difficultate reſpõdeatis vno verbo, oxymel re uera conuenire imprimis in materia frigida, & craſſa, cum ratione mellis abſtergat, ſiccet, calefaciat, ratione aceti incidat & attenuet; quæ omnia ad talem materiam ſunt valde accommodata: quatenus autem pertinet vel ad materiam, vel ad habitũ corporis, vel ad temperiem calidiorem & ſicciorem, ego quidem cenſeo aut nullo modo, aut ſaltem parce, & caute illud congruens eſſe, cum forte attenuando, & ſiccando poſſit magis obeſſe quam prodeſſe. Niſi poſtremo loco dicamus, ex varia oxymellis præparatione, de qua Gal. tractat diffuſe 4. de tuenda valetudine illud poſſe parari adeo temperatum, vt ex communi regula medicorum, quę docet remiſſum agere in intentum, liceat affirmare, hæc medicamenta acetoſa poſſe omnibus humoribus febribus conuenire.

Et cum, &c.) Quoniam Auicen. dixerat aliquando refrigerandum eſſe, nempe quotieſcunque febris magis vrget quam illius cauſa ne aliquis hac in re error contingat, atque intelligamus quænam ſint apta, & quæ ſint inepta ad refrigerationem, inquit, in præſentia, non fore exhibenda medicamenta frigida, aut adſtringentia, niſi poteſt coctionem & vacuationem excrementorum, quo tempore ad roboranda ipſa membra certum eſt illa conuenire. Quod quidem præceptum velim vos bene memoria tenere & obſeruare, nempe vt in curandis omnibus febribus putridis ab omni re adſtringente perpetuo abſtineatis, vt quæ poſſit augere prohibitam tranſpirationem & obſtructiones, cum quibus febres putridæ nunquam poſſunt auferri. Quo quidem pernicioſo errore arguẽdi ſunt multi noſtrorum temporum medici, qui familiariter vtuntur ſyrupis de limonibus, de agreſta, de portulaca, de acetoſitate citri, vino granatorum, citoniorum, bolo armena, corallijs, & alijs id genus, quæ maiori & minore non carent adſtrictione; a quibus omnibus conſulo vos diligenter cauere, niſi fortaſſe in gratiam alicuius ſymptomatis, potiſſimum oris ventriculi, illa quandoque velitis exhibere, ſicuti legimus 1. ad Glaucon. 14. ad finem 12. metho. 7. Galenum quoque non ſemel exhibuiſſe mala punica, & alia id genus. Non ignoro nõnullos eſſe quibus placet, Auic. non generaliter & abſolute prohibere adſtringentia, ſed adſtringentia validiora, qualia ſunt trochiſci de ſpodio & ſimilia; quos ego puto male ſentire: ſiquidem primum ſimpliciter inquit, cauendum eſſe ab ijs in quibus eſt ſtipticitas: deinde ſi conſideremus methodum curandæ febris putridæ, ac rei naturam, vtique fatendum eſt præceptum eſſe commune longe maximi momenti, & maxima dignum obſeruatione.

Et ſcias quod cura febris putrida) Cum Auic. dixiſſet principio capitis, attẽdendum eſſe partim ad febrem, & partim ad materiam, nunc admonet curationem febris putridæ eſſe diuerſam a curatione febris hecticę a quæ ſententia eſt manifeſta, & eſt Galeni, qui ſcribit 11. meth. 2. febrium ephemerarum, quemadmodum & hecticarum, veram, et propriam curationem eſſe, earum vero quæ ex putreſcentibus humoribus generantur, curationem & præſeruationem mixtam eſſe, propterea, quia febris ephemera, & hectica ſunt ſimplices morbi, ſine cauſa, qui remedia contraria requirunt: in putrida autem non modo morbum, ſed etiam illius cauſam oportet auferre. Pro quo iuniores intelligant, quod Gal. innuit hoc loco, ſed explicat diffuſe 2. aph. 22. curationem morborum tripliciter vſurpari; vno modo quatenus curatur morbus iam factus, qui non amplius pendet a cauſa; quæ curatio ſit ſimpliciter per vſum contrarium: vt ſi morbus fuerit calidus, per frigida, & e conuerſo, Altero modo curatio dicitur pręſeruatiua, quæ non conuenit, neque morbo facto, neque fienti, ſed tantum imminenti aut futuro; vt ſi appareant ſigna plenitudinis, illius uacuatio qua præcaueatur morbus, ſimpliciter ad vnam præſeruationem pertinet.

Tertio modo dicitur curatio, quæ comprehendit & curationem, & præſeruationem, quippe conuenit & morbo facto, per ſuum contrarium, & morbo futuro per ablationem ſuæ cauſæ: ex quo medici vtroque nomine, quandoque curationem, quandoq; pręſeruationem ſolent appellare: exempli gratia, ſi quis mordeatur

Digitized by Google

tur a cane rabido, primum eſt morbus factus, nempe vicus, quod curationem poſtulat: ſecundo eſt morbus futurus, nempe rabies, quæ præſeruationem requirit. Itaque hæc curatio componetur ex curatione & præſeruatione, & iure dixerunt Auicen. & Galen. curationem febris putridæ a curatione febris hecticæ diuerſam eſſe.

Et cibatio quidem eſt amica virtuti.) Neſcio quomodo Auic. hoc loco interponat nonnulla quæ pertinẽt ad victus rationem, de quib. ex propoſito intendit per tractare ſequenti cap. ſententia vero ad talis.

Alimẽta partim eſſe amica, partim eſſe inimica virtuti: amica, quoniam illam conſeruant, & augent: inimica quoniam ſunt amica illius inimico, nempe materia: namque ſicuti ſcribit Galen. 1. ad Glauconẽ. quantum inediæ proſunt ad morbi coctionem, tantũ, vel etiam amplius officiunt viribus: alimenta autem quantum ægri robur augent, tantum coctiones impediunt. Pro quo ſciendum eſt ex Galen. 2. de rat. vict. 44. vnum atque eundem eſſe ſcopum nutriendi ęgros & ſanos, nempe cuſtodiam facultatis vitalis: nam proprie morbus ſua indicat remedia, phlebotomiã. purgationem. &c. virtutis autem cuſtodia ſolam indicat alimoniam: quare niſi alimenta morbum offenderẽt, nos ſoli virtuti attendentes, ægrotos vt ſanos nutriremus, ſed quoniam illa magna ſæpe afferunt incommoda, propterea morbi affectionem non tanqua alimenti indicatricem, ſed tanquam prohibitricem, contemplamur. Hinc habetis aphor. Hippocrat. vbi morbus peracutus eſt, extreme tenuiſſimo victu vtendum eſt: & qui ſequuntur, qui docent congruam moderationem alimenti, vt interim natura poſſit incumbere concoctioni materiæ efficientis morbum: ergo alimenta ſunt amica naturæ, quatenus illam roborant, & conſeruant, ſunt autem inimica, quoniam augent materiam morbi, quæ ipſi naturæ eſt inimica. Quod ſi quis capit huius præcepti communem rationem intelligere, is audiat Hippocr. 2. aphor. 10. Impura corpora quanto magis nutries, eo magis lædes. Cum enim corpora laborantia febre putrida ſine dubio ſint impura, certum eſt, quo magis illa nutriuntur, eo magis lædi copiamq; & vitium humorum, obſtructiones, putredinem. & febrem augeri: quod ſpeciatim Gal. quoque animaduertit 11. meth. 15. ad finem. Gentilis hoc loco loquit, hanc ſententiam Auic. fuiſſe Hipp. 7. aph. 16. Si quis cibum febricitanti dederit, ſano quidem robur, laboranti vero morbus: qui reprehẽdit Gal. quaſi non intellexerit, neque hunc, neq; ſequentes aph. ſed ille reuera non percepit mentem Galeni, namque ille ſcribit 10 com. & miratur nonnullos interpretes, qui finẽ lib. aph. varijs modis deformarunt, nonnulla per eadem verba ſcribentes, quibus antea Hipp. vſus fuerat, nonnulla paululum commutantes, aliqua interponentes, qualis eſt propoſitus aph. qui a locutione Hip. longe abeſt: nam cum auctor dicere voluiſſet, alimenta in ſanis quidem robur efficere, ægris autem obeſſe; vel ſanis quidem robur, laborantibus morbum augere, abſurde prorſus locutum eſt, cum reuera alimenta nõ ſint, neque robur, neque morbus, ſed & robur, & morbum efficiant: quare Gal. non reprehendit illum auctorem de re, ſed de abſurditate orationis, adeo vt male a Gentili reprehendatur.

Ad ſcias quod non eſt tibi poſſibile curare febre.) Auicen. hic ponit nonnullos canones, ſiue regulas, quarum prima eſt: nullam febrem cuius natura, & cauſa ignoretur, poſſe a medico curari: ac ſane ratio eſt manifeſtiſſima. Cum enim præcipua curandi ratio, & remediorũ inuentio pendeat ex ipſo morbo, niſi ille intelligatur, quomodo liceat elicere indicationes, & remedia inuenire; ex quo vulgare eſt prouerbium, qui bene curat, qui male nouit male curat. Et quoniam potuiſſet quis quærere ab Auicen. ſi forte id contingat, vt febris ignoratur, quidnam agere oporteat? ille huic quaſi tacitæ obiectioni reſpondet: ſi ignoraueris ægritudinem, attenuata regimen, & quæ ſequuntur quam tandem ſententiam ille habet per hæc verba 4. cap. 1. Cum autem ignoras quæ ſit ægritudo, relinque eam naturæ, & non properes, quoniam natura, aut ſuperabit ægritudinem: aut ipſam manifeſtabit. Hęc quidem eſt huius loci vulgaris interpretatio, quam etſi nolo redarguere, tamen cenſeo hac tota verborũ ſerie magis reconditam, & veriorem interpretationẽ contineri. Puto igitur Auicen. hanc ſententiam accepiſſe ab Hipp. 4. de ratione victus 4. 52. Incõſtantes febre donec conſtent, ſinere oportet: vbi autem conſtiterint, victus, & curatione conuenienti pugnabis. Hippoc. hoc loco, vt Gal. interpretatur, loquitur de vna febrium inconſtãtia, in quibus nihil conſtans certumque exiſtit: quam quidem conſtantiam, & firmitudinem periodi imprimis atque vrinæ ſolent afferre. quare vbicunque periodi non ſunt firmatæ, & lotia inter ſe ſunt diſſimilia, Hipp. formam talis febris inconſtantem eſſe ait, ac ſi diceret, non exacte vnã formã ſeruare: igitur in huiuſmodi febribus nõ in principio victu vti præcipit, ſed ſinere donec qualiſnam ſit febris cognoſcamus, & ſic victus formam definire, namque ſi quis audeat antea vel per victus, vel per medicamentorum rationẽ curationẽ aggredi, vix fieri poteſt, quin is multa & grauiſſima errata committat. Itaque exiſtimo Auic. hanc eandem ſententiã habere, & loqui de febribus nõ quæ nequeant cognoſci, exempli gratia, an ſit febris, an ſit putrida, an ſit biliosa; eiuſmodi cognitio ex ijs quæ antea tradita ſunt, nõ poteſt ignorari, ſed quæ ſint inconſtãtes, & nullam certam formam retineant, de quibus Hippoc. & Gal. loquuntur. Sed ſingulas Auicen. regulas perpendamus. Prima fuerat: non poſſe febrem curari, niſi ea prius cognita fuerit: quare medicum oportet ante omnia ſtudere ut febrem cognoſcat, neque ſolum genera, ſed etiam ſpecies, & differentias, vſque ad extremum exacte intelligat: quæ regula, vt diximus, eſt manifeſtiſſima, neque indiget longiore explicatione. Secunda eſt: ſi ignoraueris febrem, tunc ſubtilia regimen, hoc eſt, vt ego interpretor, ſi febris fuerit incõſtans, neque vllam certam formam vel periodorum vel vrinarum ſeruet, donec illa ſibi conſtat, ſine victu, & ſine medicamentis ſinere oportet. quod ſi antea aggrediaris illud facere, periculum eſt ne alimenta exhibeas in acceſſione, aut propines medicamentum in tẽpore importuno, aut alios ſimiles committas errores. Regula 1. 2

Tertia eſt regula: prouide ne æger occurrat paroxiſmo, niſi ventrem habuerit vacuum. Sententia eſt Hippocrat. 1. aphor. 11. in acceſſionibus abſtinere oportet, & quibus per circuitus fiunt acceſſiones, in ipſa acceſſione obſtinere oportet: & iterum 2. de ratione victus 46. tempus dandæ ſorbitionis tum per initia, tum per omnem morbi decurſum, hoc maxime ſeruare oportet, nam ſi pedes frigidi fuerint, non modo a ſorbitione, verum quoque & maxime a potu abſtinẽdum eſt, ac cum caliditas ad pedes deſcenderit, tunc dare expedit. Vtrobique docet Hipp. principio paroxyſmorum abſtinendum eſſe à cibo & potu, quod illa, expoſitore Gal. hoc tẽpore exhibita, calorẽ alioqui ſatis obrutũ, adhuc magis obruãt, ac vehemẽter ægrũ lædere poſſint. 3

Tempus autem commodum nutriendi ægroti, inquit Gal. illud eſt, cum moderatiſſime ſe habuerit tum thorax, tum venter: ſicuti contra tempus deterrimum eſt ac peſſimum, cum eæ partes peſſime ſe habeant. Quod ſi memoria tenetis, quæ diximus de particularibus temporibus morborum, ſatis debet vobis cõſtare, tempus commodum atque optimum dandi alimẽti non aliud eſſe, quam febris declinationem vel infebricitationem: contra cætera omnia tempora eſſe incommoda, neque vllo modo ad nutritionem accommodata. Sed hac in re valde vtili paulliſper conſiſtendum eſt: namque ſicuti conuenit inter omnes, in febribus intermittentibus, vel quæ habent longiſſima & exquiſitam declinationem, opportuniſſime ægros nutriri, quo tempore illi melius ſe habent, ac longius diſtãt a

ſtatu

ſtatu prioris,& a principio poſterioris paroxyſmi: ita altera ex parte,ſi intermiſſio vel remiſſio febris ſit valde breuis, vt duarum,aut trium horarũ,vt neceſſe fuerit ægrum nutrire,vel prope ſtatum præteriti,vel prope principium imminentis paroxyſmi,quæritur vtrũ hanc vel illam temporis occaſionem liceat eligere.de qua controuerſia variæ fuerunt antiquorum opiniones,de quibus mentionem facit Cornel.Celſus lib.3. cap.4. Sed ijs prætermiſſis nos ad Gal.accedamus,qui 10.metho.cap.3.primum longa verborum ſerie quandam narrat hiſtoriam de iuuene febre correpto,quem ſeruauit & releuauit a ſyncope ac demonſtrat apertiſſime ægrotos quandoque parum ante acceſſionem, immo acceſſionis inuaſionem vtiliter & neceſſario nutriendos fore,nimirum quotieſcunq; ęgri ſunt temperamento & habitu corporis bilioſo,calido,& ſicco,habentq; vires imbecillas, ac febris accenditur ex laboribus,vigilijs,inedia, & ad ſummam ex acribus & mordentibus humoribus, ex quibus illi facile diſſoluũtur, & ſyncope corripiuntur.Deinde cap.4.teſtatur & gloriatur,iam incipiente febris horrore,dato alimento ſe nonnullos ab horrore, & a febre liberos reddidiſſe: quamobrem cum Hippo.& Auicen.hoc loco iubent, in acceſſionibus fore a cibo abſtinendum,non id generaliter accipiendum eſt,ſed hac adhibita limitatione, ſi per ægri temperiem,corporis habitũ, & vires licet: ſiquidẽ propter huiuſmodi rationes cogimur aliquando vel ipſo paroxyſmi principio alimentum exhibere; in cæteris autem corporibus. Gal. totum hanc totam explicat accuratiſſime,qui 11.meth. vltimo docet,nutriendos ęgros laborãtes febre intermittente ac redeũte,duo potiſſimum animaduertendo,alterum,ſtatum præcedentis paroxyſmi;alterum principium futuri,atque eodem tempore vult danda eſſe alimenta,quæ ab vtroque termino quam longiſſime diſtant:quod ſi ſpacium inter ſummum prioris acceſſionis vigorem, & principium ſequentis, ſatis amplum fuerit, facile eſt idoneum tempus nutritionis inuenire: ſi vero exiguũ & anguſtũ id fuerit:alterũ fieri neceſſe eſt,vel vt ęgrũ ex priori febre adhuc calido nutrias,vel inuaſione ſequentis paroxyſmi iã imminente. Ex quo loco Gal. 1. ad Glaucon.cap.de tertiana notha,in curatione tertianæ nothæ,in qua ſolẽt eſſe acceſſiones longiſſimæ,ſcriptum reliquit, non eſſe danda alimenta quotidie. ſed ſatis fore,ſi alternis diebus exhibeãtur,quod in ijs vix liceat inuenire tempora opportuna,quibus ægri ſingulis diebus nutriri poſſunt. Itaque ſi tempus inter utrãque acceſſionem admodũ anguſtum fuerit,tunc oportet medicum vti ſumma prudentia,qui primum debet morbi naturam conſiderare, & quo potiſſimum tempore ille finem ſit habiturus: namque ſi febris fuerit a genere continuarum & acutarum,certum eſt illã breui, neque vltra diem 14.finiendam eſſe: quod ſi vltra diem ſeptimam progreſſura non videatur,plane æger ſine alimento continendus eſt, dũmodo conijciamus virtutem interea non defuturam: ſin autem ad nonã, aut 11. aut 14. vſque progreſſura videatur,ægrum neceſſe erit nutrire.

Præterea in difficultate nutriendi ægrotum,ſic tempus inter duas acceſſiones anguſtum fuerit,Gal. iubet medicum animaduertere locum laborãtem, vna cum affectu, tum acceſſionis & principij, & ſummi etiam vigoris qualitatem & communem condictionem: nãque ſi æger vel iecoris,vel ventriculi inflãmatione laboret,periculoſiſſima res eſt ante acceſſionẽ illũ nutrire: quod ſi hæc abſint, eos qui infirmas habẽt vires nutrire vtiliſſimum eſt: etenim huiuſmodi ægroti vna cũ acceſſionibus,iecore quidem laborante,alui deiectione,ore autem ventriculi male affecto,ſyncope corripi conſueuerunt. Et ſi quis cupiat cæterarum quoque partium quæ iecori & ventriculo reſpondeant,aliquã rationem intelligere,partim ex ſitu,partim ex dignitate facile is poterit de vnaquaq; iudicium facere. Quatenus autem pertinet ad conſtitutionem, & qualitatem principii,nec non ſummi vigoris vtriuſq; acceſſionis, ita ſtatuendum eſt: quandoquidem in rigore notandũ eſt, an æger citra magnitudinem caloris ſit ſiccus, & ſqualidus, an magis ſine ſiccitate & ſqualore ſit inſigniter calidus: namque priorem moderate calidũ, ſed exſiccatum, quamprimum victu humectante madefacere oportet: in ſecundo ſine ſiccitate vehementer calido,dum plurimum caloris ſe remittat,antequam nutrias,expectare oportet. In principij vero qualitate id conſiderandum eſt,an corporis extrema refrigerentur magnaque ad internas partes fiat ſanguinis reuocatio,an magis principium plane ſit leue, neque admodum hominem vrgeat, quippe iſtud ſecundum, tanquam facile,& manſuetum contemnendum eſt,atque ſi ita ferat occaſio, prope illud, & in illo principio licet ægrotum nutrire: at de priore eſt rurſus diſtinguendum: namque ſi abſque alicuius viſceris inflammatione, aut humorum redũdantia, in principio acceſſionis fiat motus ad interiora, nihil offendes, ſi parum ante ægrum nutriueris: ſin vero adſit inflammatio vel humorum copia,nutritionem tanquam rem maxime noxiam,ante acceſſionem vitare oportet. Poſtremo autem in febribus, quæ vnicam tantum a principio vſque ad finem habent acceſſionem,facilis tolerantia,& conſuetudo ſpectari debent, quoniam huiuſmodi febricitanti eo tempore alimenta ſunt exhibenda, quo facilius morbum tolerat,eaque potiſſimum hora diei, qua prius in ſanitate nutriri conſueuere. Quæ doctrina eſt Gal. 11.meth.5.

Et non moueatur in die paroxyſmi, quantum poſſibile eſt.) Hæc eſt quarta regula,in die paroxyſmi nihil mouendum eſſe,quãtum fieri poteſt: & ratio eſt in promptu, propterea quia natura a morbo eſt ſatis afflicta, neq; decet addere afflictionem afflicto: itaque per Auicennam in die paroxyſmi,neque licet venam ſecare,neq; dare medicamentum, neque aliud inſigne remedium adminiſtrare. Verum aduerſus huiuſmodi regulam dubitant nonnulli,qui proferunt quaſdam rationes,quę videatur demonſtrare, medicũm poſſe aliquando in acceſſione aliquam vacuatione moliri: & primo, natura vtiliter uacuat in die paroxyſmi. Ergo & medicus. Conſequentia eſt manifeſta, quoniam medicus eſt miniſter & imitator naturæ.

Antecedens eſt Gal.3.de criſibus,4. criſim concurrere cum die acceſſionis,atque ita rarum eſſe,ut in leuiore die febris iudicetur, ut Archigenes bis tantum per uniuerſam ſuam uitam id uiderit: ipſe vero Gale. ſemel tantum id obſeruauerit: ubi conſentit Hippoc. 1.epidem.3.43. Quę diebus paribus accidunt,paribus iudicantur, quorum uero ſunt in imparibus acceſſiones,in imparibus iudicantur. Quem locum explanãs Galenus præclare cauſam explicat,propter quam contingat criſim in acceſſionib. fieri: propterea quod hoc tempore partim humores moueantur,ac ueluti bulliẽtes erumpant ſanguinis profluuio, uel ſudoribus, uel uomitu,uel deiectionibus,& alijs modis,partim natura grauata & onere oppreſſa ad huiuſmodi expulſiones irritetur,partim demum fuſis & agitatis humoribus,illorum expulſio & criſis facilius ſoleat ſuccedere,quod ſi in die acceſſionis licet naturæ criſim & uarias uacuationes efficere, cur non item naturæ imitatione liceat medico idem facere?

Secundo Galeo. in lib. quos & quando,&c. tradens rationem uacuandi corporis,inquit reſpiciendum eſſe ad acceſſiones, quæ nos poſſunt docere, quomodo ſit euacuãdum, qui ſtatuit principio acceſſionum per ſuperiora, in declinatione per inferiora uacuandum eſſe: & confirmatur,quoniam Auicẽna in cura febris quartanæ maxime probat uomitũ in die paroxyſmi, qui,ut ille inquit,aut alleuiat paroxyſmũ,aut eradicat ipſum. Immo uero ſunt nonnulli moderni, qui uario experimento affirmant,in febre quartana medicamentum dare in die acceſſionis,& admodũ feliciter, inter quos eſt ille Amatus Luſitanus, qui in prima cẽturia

cura-

Digitized by Google

curationum medicinalium curatione 8. iſtud multis modis conatur confirmare. Tertio iſti afferunt auctoritate Mauri cuiuſdam medici veteris, cuius mentionem facit Gentilis, qui in primo aph. 2. præcipit, hominem vacuandum eſſe, qua hora humores mouentur: quare cum illi potiſſimum moueantur tempore acceſſionis hinc colligunt hoc ipſo tempore medicum quoque poſſe varias vacuationes moliri.

Ad hanc difficultatem reſpondendum eſt, non licere in febribus medico in die paroxyſmi aut venam ſecare, aut medicamentum exhibere, aut aliter inſignem vacuationem facere: & quatenus pertinet ad ſectionẽ venæ, Gal. de ſang. miſſ. 21. expreſſe docet, febris declinationem perpetuo expectãdam eſſe, ſicuti in lippitudine & alijs affectibus, qui febre carent, non febris declinationem, quæ nulla eſt, ſed magnitudinẽ doloris, aut inflammationis, aut totius affectus ſore inſpiciendam, ac poſtremo ſi nihil eiuſmodi vrgeat aut prohibeat, tempus ſecandæ venæ conuenientiſſimum matutinum eligendum eſſe. Quatenus vero pertinet ad medicamentum, etſi id non explicatur a Galeno tamẽ ex comparatione ad ſectionem venæ facile poteſt intelligi, idem quoque de medicamento ſtatuendum eſſe: neque enim minorem moleſtiam, & vim affert naturæ medicamentum, quam afferat venæ ſectio. Sed præterea certum eſt, medicamentum ex vna parte trahere a circumferentia ad centrum, ex altera naturam in paroxyſmo expellere a centro ad circumferentiam, vnde forent duo motus contrarij, quos natura non niſi cum magno periculo poſſet perferre. His mihi liceat addere duas alias rationes, longe maximi momẽti, quæ plane demonſtrant, in die paroxyſmi quieſcendum eſſe: vna colligitur ex Gal. in lib. quos & quando, ad finẽ, quoniam medicus non intelligit propoſitum & propenſionem naturæ, quamobrem ſi illa, verbi gratia, vellet euacuare per ſudorem, medicus autem audeat vel ſecare venam, vel dare medicamentum, quis non videt ijs modis non ſine magno ægri diſcrimine conatus naturæ perturbari, & omnia peruerti? Altera ratio colligitur ex Auic. 1. 4. tract. 2. c. 9. quia ſi natura ſibi pararet vacuationem per aluum, & medicus hoc tempore exhibeat purgans medicamentorum, certum periculum imminet, ne ex vtraque vacuatione, & naturæ, & artis tam immoderata ſequatur purgatio, vt vires ægri ſatis eſſe non poſſint. Itaque in die acceſſionis neque ſecta vena, neque dato medicamento, neque alijs modis licet medico aliquam inſignem vacuationem moliri.

Reſtat reſpõdere ad obiectas rationes, & ad primã. Natura vacuat in die acceſſionis: ergo & medicus. Negatur conſequentia, & ratio eſt, quoniam natura hoc tempore non vacuat, niſi vehemẽter irritata, & quaſi coacta, neque medicum decet imitari naturã, niſi quotieſcunque illa ſua ſponte & bene operatur. Et ſi quis rurſum obijciat, immo illam quandoque vacuationes facere vtiliter: reſpondeatis primum illud nunquã fieri ſine grauib. ſymptomatib. & multo labore ægroti, in qua re non decet medicum naturam imitari. Deinde reſpõdeatis, naturam ſibi vias & inſtrumenta parare, quæ ignorantur, & non poſſunt adminiſtrari a medico: tam vero diximus rationes propter quas non licet naturam in acceſſione vel adhuc magis irritare, vel a ſuis operationibus impedire.

Ad ſecundam reſpondeatis: ſi natura aggrediatur vomitum in die acceſſionis, illum poſſe iuuari a medico, ſed leuioribus tantum præſidijs, puta hydreleo, ſyrupo acetoſo, & ſimilibus: ſin autẽ vomitus ſua ſponte nõ moueatur, illum nullo modo in tali die, ſed alio tempore prouocandum eſſe. Sic legimus Gal. 1. ad Glauc. in curatione tertianæ nothæ quartanæ, & quotidianæ, vomitum quidem probare, ſed poſt ſumpta alimenta: ergo non in die acceſſionis.

Ad Auicennam dicimus, ipſum quoq; probare vomitũ in quartana ante paroxyſmũ, vel in paroxyſmo, cum leuibus, tantum, minimè validis præſidijs: quod ex eo fit manifeſtum: quoniam eodem c. paulo poſt iubet vomitum prouocandum eſſe poſt alimenta cum fortitudine, plane demonſtrans rationem priorẽ non fuiſſe cum fortitudine, ſed cum leuitate. Ad auctoritatem Mauri illius veteris medici, hæc Domini, eſt ſubtilis quædam cogitatio: ſed ille intelligebat non motũ humorum in paroxyſmo, ſed motum humorum, qui fit quotidie: namque diuidebat ſingulos dies in quatuor partes, in quarum prima aurora ſanguinem; in ſecunda, meridie, bilem; in tertia, veſpere, melancholiam; in quarta, noctu, pituitam volebat moueri: ac propterea ille ſentiebat medicamenta illa hora eſſe exhibenda, qua ſinguli humores ſolent moueri. Huiuſmodi ſententia, videtur quoque fuiſſe Hippocr. 6. epid. 1. 15. Ad initia exacerbationes conſiderandæ ſunt, & in omni morbo veluti veſpere exacerbari, &c. Quo loco Gale. hæc habet: Namque Hipp. diem toti anno proportione exiſtimat reſpondere, vt matutino tempori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi autumnus, noctu hyems. Vtrum vero liceat ex conſilio Mauri dare purgantia medicamenta, non perpetuo horis matutinis, ſicuti omnes facere conſueuimus, ſed illo tempore quo purgandus humor ſuapte natura mouetur, quandoque meridie, veſpere, nocte, id vos cogitabitis: purgandi ratio foret admodum noua, ſed fortaſſe expurgationes fœlicius ſuccederent, cum certe huiuſmodi ſententia non careat aliqua ratione.

Et oportet vt in omnibus obſerues diſpoſitionem virtutis.) Auicenna loquitur hoc loco, & determinat de mittendo ſanguine in febribus putridis: quo loco omnes interpretes ſolent duas quæſtiones admodum difficiles, ſed maxime vtiles, & neceſſarias explicare: alterã, qualeſnam generaliter ſint ſcopi, ſiue conditiones animaduertendæ a medico, in ſanguinis miſſione: alteram, vtrum ſectio venæ conueniat in omni febre putrida, nec ne: de quibus ſuperuacaneum eſt nos agere, qui proximo ſuperiore tempore vtramque examinauimus, & publicauimus, adeo vt vnuſquiſque facile poſſit de utraque diſputatione noſtram ſententiam intelligere.

Deinde fac ſequi phlebotomiam, ſolutionem ventris ſubtilem.) Facta ſectione venæ, Auicen. docet, aluum fore leniendam, quod præceptum communiter practicantes non ſatis intelligunt nec obſeruant, qui ſemper ferè primum vtuntur medicamento, deinde accedunt ad ſectionem venæ; in qua ſententia ipſa quoque Auic. videtur fuiſſe, qui hæc habet 4. 1. 20. Et oportet, ut tibi caueas ab ea in repletione ſtomachi, & inteſtinorum. Immo & Gale. hoc idem videtur ſentire 9. metho. 5. de ſanguinis miſſ. 20. Si cruditas præcedat, uel ciborum in ventriculo, vel excrementorum in inteſtinis, tanto tempore differendam ſectionem uenæ, quãtum ad alimenti coctionem, & excrementorũ deſcenſam uidebitur fore ſatis. In qua re ego quidem puto nihil certi poſſe determinari, ſed hoc negocium pendere ex iudicio medici. Ego profecto antequã venio ad ſectionem venæ, ſi ventriculus, & inteſtina mihi videantur referta eſſe excrementis, ex conſilio Galeni ſoleo ad breue tempus remedium differre, & interea leniente medicamento corpus exonerare, dummodo morbus tantas permittat inducias, vt non immineat periculum amittendi præcipitem huius remedij occaſionem: quod ſi aliter eueniat, morbuſque ſit adeo grauis, ut nullas videatur inducias permittere, tum ſine vlla dilatione impoſito clyſtere venæ ſectionem aggredior: deinde ſi ita ferat occaſio, ad leniens medicamentum propero. Auicen. igitur poſt ſectionem venæ vult aluum leniendam eſſe cum ijs, quæ ſunt ſicut aqua hordei, & alſicaroſt parum, qui hoc loco tria ponit medicamenta. primum eſt ex aqua hordei, idest, ex ptiſana, quæ, ut placet Galen. 1. de rat. vict. 18. aluum mouet: & alſiracoſt, ideſt, manna, quam Gal. quoque nouit & appellat mel aereum,

3. de

3. de alimen. facult. cap. de melle, cuius medicamenti ſit exemplum:

℞. *Succi ptiſanæ* ℥ v.
Mannæ elect. ℥ iij. *Miſc.*

Alterum eſt ptiſana cum ſyrupo acetoſo.

℞. *Succi ptiſanæ* ℥ v.
ſyrupi acetoſi ℥ iij. *M.*

Sed hoc leuiſſimum admodum ſolet medicamentum, præterquam quod huiuſmodi mixtio non videtur conuenire, ex ipſomet Auic. paulo poſt cap. quiqui hæc habet: Si aggregare ſyrupum acetoſum, & aquam hordei ſimul, eſt illaudabile, quoniam corrumpit aquam hordei ſecundum plurimum. Dicendum vero mixtionem ptiſanæ improbari ab Auicenna, quotieſcunque illa exhibentur tanquam alimenta, & iure, ſicuti improbantur apud Gal. 1. de ali. facult. cætera omnia, quæcunque poſſunt ſtimulare naturam ad expulſionem, antequam alimenta coquantur, illa autem optime permiſcen. ſi exhibeantur tanquam medicamentum, ſicuti in præſenti loco, quemadmodum ptiſana lenit, abſtergit, ſyrupus acetoſus incidit, & ſtimulat ad expulſionem. Tertium eſt medicamentum manna ſimul cũ ſyrupo violaceo, qui ſyrupus conficitur ex violis purpureis, ac multiplici earum infuſione, vulgo ſyrupum violarum ſolutiuum appellant, & ſit exemplum,

℞. *Mannæ elect.* ℥ j. ß.
Syrupi violati ſolutiui ℥ iij.
Decoctionis borraginis q. ſ.
Miſce, & fiat potio.

Hæc ſunt medicamenta Auicennæ. Cæterum quoniam ſunt alia multa medicamenta lenientia, cũ ſimplicia, tum compoſita, quæ in febribus frequenter ſolent a medicis vſurpari, hic locus poſtularet, vt de ſingulis tractaremus. ſed quoniam mihi ſtatutum eſt priuatum vobis explicare commodum vſum omnium medicamentorum; quæcunque ſeu leniendo, ſeu præparando, ſeu purgando, hoc tempore ad purgandum ſunt accommodata, ſupernacaneum eſt in præſentia de illis agere.

Et magis dilectum eſt apud me.) Quoniam Auicenna locutus fuerat de alui lenitione, nunc addit, melius eſſe id preſtare cum clyſteribus, quam medicamentis, quod præcipuũ conſiderent minorantes. Nam ſi Auicẽna in principio morborum magis diligit clyſteria, quam lenientia medicamenta, quod putandum eſt de purgantibus medicamentis illum ſentire.

Porro ex hoc loco mihi liber occaſionem accipere de clyſteribus vobiſcum agendi, cum maximus & frequentiſſimus illorum ſit vſus, non ſolum in febribus, ſed etiam in alijs morbis, de quibus videatis Aetium lib. 3. c. 159. Paulum lib. 1. 44. Actuarium lib. de com. med. ad fi. Auicen. 4. primi cap. 17. Gal. varijs in locis Clyſteria ad varios vſus accõmodantur, & propterea varijs rationibus componuntur, ac primũ eſt vulgaris vſus, ad illa ducenda excrementa, quæ in inteſtinis cõtinentur, in quem vſum laudat Aetius aquam ſolam calidam: Galenus vero 8. metho. 5. aquæ addit mel, & oleũ, vt ex aqua habeatur ablutio, ex melle abſterſio, ex oleo mollities, & ita 11. metho. 9. inſtituit clyſtere ex mulſa, & oleo: loco autem olei medici quandoque vtuntur butyro. quod præcipue faciendũ eſt, quotieſcunq; in recto inteſtino ſunt aliquæ affectiones, vt dolores hæmorrhoidum quæ ex butyro magnopere mitigantur, vel vbi eſt ſuſpicio de vermibus ſicuti in pueris: ſiquidem vermes ab oleo refugiũt, & ad butyrum ſunt propenſi. Ad hunc uſum ſolent medici in morbis, ac præcipue febribus prope in omnibus, vti quodam genere clyſteris, quod cõmune appellant, & conficitur ex decocto foliorum betarũ, violarum, maluarũ, mercurialis, parietariæ, ex ſaccharo vel melle, oleo, ouo, & ſale. Ac ſane, ſi conſiderentur, quæ vt plurimum contingunt in febribus, excrementa duriora, pituita adhærens inteſtinis, calor præter naturam, quæ indigent mollientibus, abſtergentibus, refrigerãtibus, huiuſmodi clyſtere, quod hæc omnia poſſunt præſtare, non omnino ex parte reputandum eſt, etſi ad medicũ pertinet, ſingula accurate perpendere, variaque clyſteria parare, neque omnes uno calceo calceare. Inter cætera uſus obtinuit, vt in clyſteribus ouum nunquam prætermittatur, quod auctore Auicen. 3. canonis. cap. de ouo, illis imponitur propter vlcera, & apoſtemata inteſtinorum, cum illud poſſit eas partes lenire, & quodammodo refrigerare. Itaque ſit exemplum clyſteris communis.

℞. *Decoctionis foliorum betarum*
Mercurialis
Violarum ana lib. j.
Mellis roſati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui
Salis parum *Miſce pro clyſtere.*

Secundo conueniunt clyſteria ad reuellenda excrementa ab alijs partib. laborantibus ad quas illa nequeunt peruenire, exempli gratia, in dolore capitis, coxendico, fluxione oculorum, & ſimilibus, ad quẽ modum ſcribit Galen. 2. de medicamentis, ſec. loc. cap. de dolore capitis ex plaga, aut caſu, ſcribit inquam initium curationis a ſectione venæ faciendum eſſe, niſi ætas prohibeat, aut facultas uitalis debilis appareat: quod ſi vel propter ætatem, uel propter vires non liceat uenam ſecare, tunc aluum per clyſteria ducendam eſſe, partim vt ſuperflua in ipſo excrementa extrahantur, partim vt humores qui ad affectas partes ferri conſueuerunt, reuellantur. Ac rurſus paulo poſt ex Archigene, de ijs qui ex ſtomacho capite dolent, ita inquit: Archigenes dixit, clyſtere ualidum; multum enim in huiuſmodi clyſtere poſitũ eſt, quatenus pertinet ad reuulſionem. Ac demum 4. de med. ſec. loc. in fluxionib. oculorum probat ualidam uentris ſolutionem, ſiue, ille inquit, per purgatorium conueniens medicamẽtum, ſiue per robuſta clyſteria. ad quem modũ communiter practicantes in apoplexia, lethargo, & alijs huiuſmodi morbis, familiariter clyſterib. utũtur, quæ etſi ad partes laborantes non poſſunt penetrare, tamen reuellendo præclaram operam præſtant. Clyſteria hæc reuellentia componuntur primo ex decocto medicamẽtorum ſoluentium, & quidem ualidorum, qualia ſunt helleborus, colocynthis, centauria minor, & ſimiles: ſecundo ex medicamentis compoſitis qualia ſunt hiera compoſita, electuarium diaphænicon benedicta, & ſimilia: uerum quoniam ſi hæc ſola medicamenta imponantur, nimium irritarent, & mordecent inteſtina, idcirco illis permiſcentur nonnulla leuiora, quæ eorum acrimoniam, & uiolentiam retundere poſſunt. Sit exemplum.

℞. *Centaurea minoris* *M.* j.
Pulpæ colocynthidos ℥ j. ß.
Florum chamæmeli
Aneti
Meliloti ana *M.* ß.
Fiat decoctio.
℞. *Dictæ decoctionis lib.* j.
Mellis roſati colati
Olei chamæmelini compoſiti ana ℥ iiij.
Miſce pro clyſtere.

Quod ſi velitis clyſtere adhuc acrius cõficere, poteſt addere ʒ vi. uſque ad ℥ j. electuarij diaphœnicon, hieræ compoſitæ, vel ſimilis medicamenti; ſicuti contra ſi illa velitis minus acria, poſſunt prætermitti medicamenta ſoluentia, & pro illis ſubſtitui leuiora, & ſit exemplum:

℞. *Pulegij.*
Calamenthi
Stœchados.
Chamæmeli ana M. ß.
Furfurum M. j. ſ. *decoct.*

Præ-

R. Prædictæ decoct. lib. j.
Mellis roſati ℥ iiij.
Salis parum Miſc.

Alteratio. Tertio, clyſteria ſolent adminiſtri pro alteratione inteſtinorum, & totius corporis, vt ſi velimus refrigerare, decoquuntur folia maluarum, violarum, lactucarum, capita papaueris, ac permiſcetur oleum violatum, roſaceum, & ſimilia; in quem vſum haberis clyſtere apud Aetium ex ptiſana, oleo violato, & ouis, quod eſt præſtantiſſimum, ijs adduntur nonnulli ſuccũ lactucæ, portulacæ, cucurbitæ, angurię, & ſimilium: quibus quidem clyſteribus, potiſſimum in febribus valide calidis, ego vti ſoleo frequentiſſime. At vero ſi velimus calefacere, parantur decocta ex medicamentis calidioribus, calamentho, ruta, ſaluia, abrotano, baccis lauri, & ſimilibus: quibus permiſcetur oleum chamomælinum, liliorum alborum, rutaceum. Gal. vtebatur clyſtere ex oleo ſimplici, rutaceo: nonnulli hoc tempore vinum quoque generoſum ſolent infundere, quod tamen ego puto non ſine iudicio imponendum eſſe.

Mitigãtia dolores. Quarto & frequens eſt vſus clyſteriorum ad mitigandos dolores, vel curandas alias affectiones inteſtinorum, renum, veſicæ, vteri & proximarum partium ſicuti contingit in dyſenteria, in dolore colico, renũ, & ſimilibus, in quibus caſibus pro varijs affectib. varijſq; indicationibus, plane varia clyſteria debent parari, de quibus nimis longum foret ſigillatim pertractare, quare ſatis fuerit vnius tantum clyſteris exemplum vobis proponere, quod ad diſſoluendos flatus ſit accommodatum, cum medici huiuſmodi clyſtere propter multas occaſiones cogantur vti ſæpenumero.

R. Seminum aniſorum
Fœniculi
Cymini ana ℥ j.
Florum chamomeli
Anethi ana M. ß.
Fiat decoctio.
R. Prædictæ decoctionis lib. j.
Olei chamomælini completi
Anethini
Mellis roſati ana ℥ ij.
Salis parum M. pro clyſtere.

Nutrientia clyſteria. Poſtremo autem nonnulli proferunt vſum clyſteris ad nutrienda ea corpora, quæ propter aliquod impedimentum ore nequeunt aſſumere alimenta, exempli gratia, in angina, in mulieribus in præfocatione vteri, vnde tunc temporis plerique omnes medici vtuntur clyſteribus præparatis ex aliqua re nutriente, vt ex lacte, ptiſana, iure optimo, ouis, vino, & ſimilibus: quem vſum nonnulli hoc tempore non recipiunt, qui contendunt nihil poſſe noſtra corpora nutrire, quod prius in ventriculum, & iecur aſſumptum, & coctum non fuerit: quæ videtur fuiſſe Gal. ſententia 4. de vſu partium ab initio, ac repetita 1. de natur. facult. 10. quare colligunt, ex clyſteribus nullo pacto hominem poſſe nutriri, cum illa ad ventriculum nequeant penetrare. Quæ pariter fuit ſententia Gal. ſcribentis 3. meth. 13. quæ infuſa ſunt, ea omnino ad ieiunium vſq; aſcendere non poſſe, immo etiamſi admodum nitaris, fortaſſe tenue inteſtinum non poſſe pertingere: quod etiam videtur reſpexiſſe, cum dicit 4. aphor. 12. eorum quæ continentur in inteſtinis, nihil poſſe per vomitum vacuari. Neque ad rem præſentem quicquam facit, quod Gal. ſcripſerit, 3. de ſympt. cauſis, 2. clyſteria nonnullis adeo aſcendiſſe, ut vomitu reiecta fuerint: ſiquidem ille declarat, id fieri admodum raro, ac præter naturæ inſtitutum, minime noſtro conatu, quod non poteſt ad nutritionem pertinere. Ego vero leuiter puto, minime alienum a ratione, hominem quoquo modo, & tempore ex ijs quæ inferius infunduntur, poſſe nutriri: quod mihi duæ potiſſimum perſuadent rationes: altera, quod ventriculus in magna alimenti inopia, & neceſſitate portionem ſuccorum trahere poſſit, cum ab alijs proximis partibus, tum maxime ab inteſtinis, quæ doctrina eſt Gal. 3. de natura. lib. facult. 13.

Altera, tametſi nihil clyſteris in ventriculum aſcendat, nihilominus ex illo poſſe nutrimentum aliquod in corpus transferri, quod ventriculus, & inteſtina eandem prope coquendi facultatem habeant, vt clare demonſtrat Galen. 4. de vſu partium 17. cum inquit: Quemadmodum venis, cum natura ea diſtributionis inſtrumenta feciſſet, facultatem ſanguinis generatricem tribuit, ne dum per eas fertur, tempus ipſi alimento fruſtra periret ad eundem modum, & inteſtinis diſtributionis gratia inſtitutis, facultas quædam concoctrix alimentorum ineſt.

Quod ſi de ſententia Hippoc. Galen. & omnes fatentur hoc, totum corpus per communes venas, arterias, & neruos mirabiliter ſimul colligari, omniaque communem perſpiratum, & confluxum habere, nulli dubium eſſe debet, quin ſuccus tenuiſſimus, & coctione facillimus, per clyſtere infuſus, poſſit ab inteſtinis aliquam alterationem recipere, nec non trahi a venis meſaraicis, & quoquo modo, & aliquamdiu hominẽ nutrire: itaque neque hic poſtremus vſus, mea ſententia, eſt prorſus repudiandus.

Verum de ſuppoſitorijs quoque, & glandibus agendum eſt, quorum pariter vſus, & compoſitio eſt multiplex: namque primo ſi æger fuerit imbecillus, vt non poſſit clyſteria perferre, quæ alioqui nonnunquam ſolent maxime turbare, medici glandibus vtuntur, quæ minorem moleſtiam, & perturbationem afferunt: de quo vſu mentionem facit Hippoc. 1. de ratione victus 45. ſi virtus fuerit imbecilla, glande vtendum. Secundo glandes imponuntur ad ducenda excrementa, ſi illa cõtineantur in recto inteſtino, ita vt oporteat tantummodo naturam irritare. Tertio præcipuus eſt vſus, ſi forte contingat, contingit autem frequentiſſime, vt impoſita clyſteria diutius moreantur in corpore: hoc enim tempore glandes impoſitę, & clyſteria educunt, & totam aluum exonerant: ad quos vſus habetis glandes ſimplices, ex melle, & ſale, ſi quis ſanioram cupiat exemplum.

R. Salis gemmæ ʒ ß.
Mellis q. ſ.
Miſce pro ſuppoſitorio.

Sunt glandes ex ſapone, in quo tamen non leuis acredo reperitur, infantibus mulieres imponunt grana ſalis. Apud Gal. 10. de ſimp. med. ad finem habetis hiſtoriam illius, qui rogatus, ut puero glandem imponeret, præcepit vt ex ſtercore murino imponerẽtur, quo audito omnes in riſum ſoluti ſunt, quoniam cum tot eſſent, quæ ſedi appoſita inteſtinum ad excretionem poſſunt irritare, ille omnibus prætermiſſis ad ſtercus murinum confugiſſet.

Cæterũm præter huiuſmodi uſus ſciendum eſt, ſere eoſdem eſſe uſus glandium, & clyſteriorum, ad diſcutiendos flatus, ad reuulſionem partium laborantiũ & cætera, de quibus diximus. Sit exemplum glandis diſcutientis flatus:

R. Rutæ ſicce — *Flatus diſcutiens.*
Cymini ana ʒ ß.
Mellis q. ſ. M.

Sit exemplum glandis reuellentis.

R. Stamineuij
Pulpa colocynthidis
Hellebori nigri ana ℈ ß. — *Reuellens.*
Mel. q. ſ. M.

Aliud exemplum.

R. Specierum hieræ ſimplicis ʒ j.
Pulpæ colocynthidos ℈ j.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mellis q. ſ. M.

Coa.

Conſueuerunt medici, vt refert Aetius, loco mellis varia medicamenta colligere, & vti aut reſina, aut ficubus, aut paſſulis, aut re ſimili, & ita conficere, quas chirurgi tentas, vulgo taſtas appellant, quibus potiſſimũ vtebantur in ijs, qui extremo inteſtino habebant dolentes hæmorrhoidas, ſciſſuras, condylomata, & ſimilia, quæ a duritie glandium ſolent dilaniari: vtor ego familiariter tempore frigidiore glandibus ex butyro, quæ ſæpius repetitæ ſine vlla moleſtia aluum lubricã reddunt, & ſpeciatim dolentes hæmorrhoidas iuuant magnopere.

Deinde fac ſequi ea quæ vrinam prouocant. Auicen. poſt minorationem materiæ per ſectionem venæ, poſt leniitionem alui, deinde aggreditur ea quæ prouocant lotium, ſudorem, & aperiunt poroſitates corporis. Et notandum eſt verbum, *deinde*, quoniam non licet ijs particularibus indicationibus ſatisfacere, niſi primũ vniuerſalibus ſatisfiat. Cum autem huiuſmodi remedia ſint multiplicia, ſed maiori ex parte calida, et ſicca facultate prædita, iubet ab ijs abſtinendum eſſe, & leuioribus agendum, qualia ſunt ſyrupus acetoſus decoctus cum radice apij, & ſimilibus, exterius inunctione ex oleo chamomelino, & fricatione cum vino albo, & cum aqua dulci tepida. Auicen. accepit hũc locum ex Gal. ad verbũ, qui hæc habet 11. meth. 9. Quæ putruerunt, per vrinam, aluum, & ſudorem a corporibus expellenda ſunt; quod ſi ad os ventriculi aliquando ſua ſponte impetum, vacuantur etiam per vomitus, aliter autem non eſt, quod præter naturam irrites: deligenda autem medico ſunt quæ ſine calefactione ſiccationeque inſigni prædictas vacuationes præſtant cuiuſmodi ſunt cremor ptiſanæ, mulſa, oxymel, decoctum radicis apij, &c. Sane totum corpus priuſquam id vacuaris, rarefacere non expedit, vbi autem vacuatum fuerit, licebit medicamento aliquo id facere, quod calorem tepidũ habeat, cuiuſmodi eſt, quod ex chamomælo conficitur: in hoc opere ſi vinum quoq; aquoſum bibatur, id omnes vacuationes promoueri, idem faciet & temperatum dulcis aquæ balneum. Hactenus Gal. quam ſenem verborum conſulto volui proferre, vt intelligatis, vel literam Auicen. corruptam eſſe, vel illum Galen. mentem non fuiſſe aſſecutum: ſiquidem Galen. ad iuuandas propoſitas vacuationes expreſſe vinum bibendum exhibet: Auicen. autem ex oleo, vino, & aqua, vel ſeparatim vel coniunctim videtur totum corpus fricare, & inungere, adeo vt optimum ſit, quod alias vos monui, dicta Aui. ad fontes Galeni perpetuo referri, ex quibus omnia magis perſpicue et vere explicantur.

Quæſtio I. Sed hic ſunt nonnullæ dubitationes, & notanda: ac primum quæritur, vtrum quæ prouocant lotium, & ſudorem, conueniant in principio febris, & ante humorum concoctionem. Nam Galen. 4. de tuenda valetudine 5. interpretatur oraculum Hippocratis concocta medicari, &c. atque illud accommodat, non ſolum ad purgantia medicamenta, ſed etiam ad ea quæ prouocant lotiũ, ſudorem, & generaliter ad omnia quæcunque ſuccos crudos in totum corpus agere poſſunt. Breuiter autem reſpondendum, talia medicamenta nonnulla eſſe vehementiora, quæ Galeno auctore ſunt inſigniter calida, & ſicca: nonnulla leuiora; quæ ſunt vel temperatæ caliditatis, vel parum frigida: qualia ſunt radix apij, ſemina melonis, & ſimilia: ex quibus priora, & valentiora nullo modo, poſteriora, & leuiora poſſunt conuenire.

Quæſt. II. Secundo item quæritur de balneo, an conueniat in febribus putridis, ante generalem vacuationem, & concoctionem humorum, de qua dubitatione, cum non omnes idem ſentiant, equidem nihil dubito ſicuti diximus ea non conuenire, quæ prouocant lotium & ſudorem, quin pariter neque balnea conueniant, quæ certum eſt poſſe mouere humores, qui ad coctionem quiete indigent, illoſque ad totum corpus importune trahere, vnde manifeſtum eſt multa pericula ægrotis imminere: quæ doctrina eſt Galen. 10. metho. 6. 2 aphor. 42. qui hæc ſcribit: Non tamen vbi aliqua inflammatio, aut ſine inflammatione humoris, putredo igneum calorem excitarit, balnea vtilia ſunt, ante quam noxij humores uacuentur aut concoquantur.

Quam eandem ſententiam habetis 3. de ratione victus ad finem. Hoc uero idem quoque ſtatuendum eſt quod paulo ſupra notauimus ex Galeno de frictionibus, inunctionibus, & cæteris præſidijs, quæ cutem poſſunt mollire, & rarefacere: ad quem uſum præ cæteris Galeno probatur oleum chamomelinum, quod quidem, ut ille docet 3. de ſimpl. med. 10. præclare tenſas partes remittit & relaxat, nec non quæ mediocriter dura ſunt emollit, & conſtipata rarefacit: ex quo colligatis errorem multorum, qui huiuſmodi oleo uim adſtringendi tribuunt, moti, ut puto, auctoritate Meſues, qui in capitulo proprio aſſerit, illud adſtringere, & fluxiones cohibere, quod & rei natura, & experientia manifeſte demonſtrat falſum eſſe. Sequitur Auic.

Et prohibeatur a ſomno in principijs febrium) Somnus prohibetur in principio acceſſionũ, ac maxime ſi fuerit, frigus, horror, uel rigor, quoniam per ſomnum motio ſpiritus, ſanguinis & caloris ad partes exteriores impeditur, & propterea acceſſiones longiſſime protrahuntur, præterquam quod ſi aliqua adeſt uiſcerum inflammatio, veriſimile eſt eam tunc augeri, ſicuti etiã ſi aliqui humores in ventrem confluant, pro comperto habendum eſt, illos non perinde ut per alios ſomnos concoqui, ſed potius plures cumulari, & crudos permanere: quamobrem medici tunc temporis iubent ęgros uigilare, quod ex uigilia non leuia commoda, ſomni incommodis contraria, poſſint oriri. Apud declinationem uero, inquit Auic. ſomnus eſt iuuatiuus ualde, & fortaſſe non nocet apud ſtatum propterea quia per hæc tempora calore naturali per ſomnum reddito ualidiore, humores, & uapores putridi facilius propelluntur & diſſoluuntur. Auicenna hanc totam partem accepit ex Gal. qui tam diffuſe & accurate 2. apho. 1. recenſet uulitates & pericula, quę ægrotis contingunt per ſingula tempora acceſſionem, ut pluribus de hac re non ſit opus.

Et non prohibeat ei aquam frigidam, niſi fuerit humor crudus & groſſus) Scribit Gal. 1. de ratione uictus 43. inter cętera febrium remedia, potionem aquæ frigidæ non poſtremum locum obtinere, quam ille affirmat, ſi tempeſtiue exhibeatur, præclare poſſe corpus & refrigerare, & humectare, & febrem extinguere. Ergo ſumma cum ratione Auicen. qui hactenus nos docuit alterum ſummum, & maximum præſidium, ſectionem uenæ: in præſentia aggreditur tractationem de potione aquæ frigidæ: quoniam uero Auicen. hanc rem tractat admodum confuſe, nos conabimur illius mentem & ſingula illius præcepta ſummatim, & diſtincte colligere, & explicare. Auicen. igitur primum ponit conditiones quæ prohibent potum aquæ frigidæ, quę ſunt huiuſmodi 1. ſi humor fuerit crudus & groſſus, tunc enim aqua prohibet illius concoctionem, quam conſtat fieri caliditate, 2. ſi uentriculus, & iecur fuerint debilia & frigida. 3. ſi in uiſceribus fuerit aliqua inflammatio aut dolor, ſiue mala affectio neruorum. 4. ſi complexio fuerit frigida & ſicca, & caliditas innata debilis 5. ſi æger non fuerit aſſuetus potioni aquæ frigidæ, ſicuti illis euenit qui ſunt de regione calida, quæ poſtrema Auicen. uerba aut ſunt deprauata, aut mea ſententia falſitatem continent: etenim ſiue conſideremus rationem, ſiue obſeruemus experientiã, nulli dubium eſt, quin habitatores regionum calidadarum copioſe ſoleant quam bibere, & non ſine utilitate. Gentilis narrat de quodam ſuo ſcholari, qui fuerat ex partibus Aethiopię, & aſſerebat omnes bibere aquas calidas, adeo ut ſi quis bibiſſet aquã frigidã, manifeſtũ periculum & conuulſionis, & mortis incurreret: Quæ prohibent aq. frigidam.

reret: ac forte Auic. de ijs intelligit, qui ex peculiari inſtituto ab aqua ſolcot abſtinere. Iis demum conditionibus, quæ aquæ frigidæ potionem prohibent, addit Auic. corporis extenuationem.

Vbi autem materia calida aut groſſa iam digeſta eſt, & corpus eſt carnoſum.) Quemadmodum conditiones hactenus poſitæ aquæ frigidæ potionem prohibent, ita ex lege contrariorum conditiones oppoſitæ illius adminiſtrationem perſuadent: itaque ſi materia fuerit calida, ut bilis, & ſanguis, aut groſſa, ſed concocta, ſi corpus fuerit carnoſum, ſi caliditas innata ſanguiſque & ſpiritus plurimum abundet, ſi uirtus ſit robuſta, ſi uiſcera omnia ſint ſaua, ſi naturalis temperies non fuerit frigida, ac demum ſi æger fuerit aſſuetus potioni aquę frigidæ, nullum præſtantius remedium pro curandis febribus poteſt excogitari: ſiquidem euenit ſæpenumero, vt hac ratione excitata & roborata natura expellat humores noxios, aut per uomitum, aut per urinam, aut per ſudorem, aut per omnes huiuſmodi partes, ex quo æger protinus ſanus euadit.

Et quandoque medicus dat in potu infirmo de aqua frigida quantitatem plurimam, donec color eius fiat viridis.) Aqua frigida duplici ratione exhibetur in febribus: una, ratione potus ad leniendam ſitim, & tunc moderate, & pluribus uicibus exhibetur: altera, ratione medicamenti, & tunc copioſe & ſemel exhibenda eſt. Auic. autem ponit duo ſigna, nimirum donec æger pallidus fiat, & rigore corripiatur: deinde certam potionis quantitatem determinat ad minus heminam vnam cum dimidia, quæ ſane quantitas eſt minima, nec ſcio quomodo ex iam parua potione poſſit verificari: vt æger fiat pallidus, & tremat, cum vtrumq; non aliter poſſit euenire, quam ex inſigni internarum partium refrigeratione. Cæterum quoniam huiuſmodi remedium inter cætera omnia eſt admodum nobile, & ſæpenumero dignum admiratione, mihi libet ad veſtram vtilitatem ex Gal. diſciplina accurate, ſed tamē breuiter illa omnia examinare, quæcunque ad integram huius remedij adminiſtrationem pertinent: itaque videbimus primum, vtrū generaliter in febribus aquæ frigidæ potio conueniat, ſecundo, quibuſnam corporibus conueniat: tertio, quantum: quarto, quo tempore, quinto, quomodo liceat illam exhibere: ſexto & vltimo, quæ nam aqua ſit potiſſimum eligenda, ac cæteris anteponenda.

Ergo quatenus pertinet ad primum, potio aquæ frigidæ nullo modo videtur conuenire, ſiquidem Hippocrat. 3. de ratione victus 40. teſtatur, nullum ſe potuiſſe officium inuenire, quod in morbis acutis aquæ frigidæ tribui poſſit, immo vero ipſe Hippoc. nec non Galenus in com plurima numerat incommoda, quod multo tempore moretur in ventriculo, quod difficulter concoquatur, quod plurimas fluctuationes pariat, neque vrinas, neque ſudores moueat, & alia huiuſmodi, quæ videntur demonſtrare, potionem aquæ frigidę nō ſolum non conuenire, ſed etiam multa pericula ſecum afferre. Sed reſpondeatis vno verbo, aquam frigidam, vt paulo ante diximus, dupliciter exhiberi, vel ratione potus, vel ratione medicamenti. Hippocratē autem & Galenū ſermonem habere de aqua ratione potus, quæ ſi ſola & ſimpliciter exhibeatur, illa continet diſcrimina, de quibus ipſi loquuntur, qui nullo modo poſſunt intelligere aquam, quæ tanquam medicamentum ſemel et copioſe exhibetur, adeo vt pro comperto habendum ſit, Hipp. & Gal. aquæ vſum minus probare, non quatenus pertinet ad facultates, quę ex primis qualitatibus oriuntur, hoc eſt, refrigerandi, & humectandi, quę a nemine poſſunt negari, ſed quatenus pertinet ad ſecundas & tertias, cum reuera aqua neque incidat, neque abſtergat, neque vrinas, neque ſudores moueat, nec quidquam efficiat, quod ad poſteriores huiuſmodi facultates ſpectare poſſit. Quod quidem Hipp. & Gal. propoſitum ſit manifeſtum ex tex. 41. 3. de ratione victus. *In quibus autem maxime aqua vtendum ſit, & quando valde multa, &c.* in quo Hippocrates fatetur manifeſte, ſe non fuiſſe locutum de aqua tamquam medicamento, aſſeritque aquam, & quidem valde multam, aliquando exhibendam eſſe, ſicuti Galenus quoque huius remedij adminiſtrationem, & probat, & multis laudibus extollit. Itaque etſi aqua paulatim ac ſæpius exhibita, non caret multis periculis, tamen copioſe & ſemel aſſumpta, refrigerando & humectando, ſępe etiam per varias partes vacuando, præclariſſimam operam præſtat, neque vlla ratione debet repudiari.

Secundo, quibuſnam frigida aqua conueniat, vt ordinate ac perſpicue hanc rē intelligans, quæ eſt maximi momenti, licet ex tribus hoc iudicium facere, nempe ex rebus naturalibus, non naturalibus, & præter naturam: ac primum ex rebus naturalibus, temperie, ætate, habitu corporis, ſexu, cōſuetudine, & ſimilibus: nāque ſi æger habeat intemperiem frigidam, vel vniuerſi corporis, uel partium principalium, cordis, ventriculi, iecoris huic frigida aqua non cōuenit, cum ueriſimile ſit vel potius neceſſarium, talem hominem habere parum caloris innati, ſanguinis, & ſpiritus; qua ratione conuenit temperaturis calidioribus, ac potiſſimum, ſi ægri abundent multo ſanguine & ſpiritu, adeo vt vim remedij bene poſſint perferre. De ætate, non conuenit ſenibus, quos conſtat habere uires debiliores: conſtat talem hominem, inquit Gal. 11. meth. 9. ſenem non eſſe, ex quo omnes illi virtutes ualentes eſſe dicimus: verum neque conuenit pueris, quoniam ut ſcribit Gal. 2. epid. ſecto 2. 24 & 57 propter naturalem infirmitatē, ac ſimul neruoſi generis mollitiē, conuulſionibus ſunt opportuniſſimi, quamobrem ætate florentibus tantummodo conuenit. De habitu corporis, nō conuenit gracilibus, atque extenuatis: etenim cum huiuſmodi corpora, vt placet Gal. 2. aph. 28. neceſſario ſint debilia, habeantq; parum ſanguinis, vix defendi poſſunt, quin interna uiſcera omni propemodum tutela deſtituta, uehementer offendatur: & ſi quis obijciat Gal. 10. metho. 5. cui ægroto cuidam extenuato, ne caderet in febrim hecticam, aquam fontanam plane gelidam dare non eſt ueritus, facile reſpondere, tunc Gal. aquam dediſſe non copioſe, nempe ad duos uel ad ſummā tres cyathos, neque ſemel, ſed pluribus uicibus, addo, & inter aſſumpta alimenta, quo tempore aqua non ita occurrit partibus excarnibus & exanguibus; quare videtur illam dediſſe potius pro potione, quā pro medicamento, qui hęc ſcribit: Quare frigidam ſimul multam ſibi dari, qui ita affecti ſunt, non ferunt. Sic apud eundem Gal. 9. meth. 5. hecticæ febres aquam neque plane gelidam, neq; multam deſiderant, cum extenuatis omnino, exiguique ſanguinis corporibus incidant. De ſexo, etſi dubium non eſt, quin potio frigida magis conueniat uiris, ut pote robuſtioribus & calidioribus, quam mulieribus, tamen utrique ſexui poteſt conuenire, dūmodo mulieres quoque requiſitas habent conditiones. De conſuetudine dubium eſt, an ſit conditio neceſſaria, nec ne; Auicenna inter neceſſarias uidetur illud reponere, immo uero & Gal. aperte aſſerit 8 meth. 3. in ijs, qui per ſanitatem non ſolent frigidam bibere, illam plane prætermittendam eſſe, cui ſcribit ad hunc modū de frigidæ potione determinandum, &c. Contra uero idem Gal. 9. meth. 5. ſcribit, nōnullos qui tempore ſanitatis frigidæ potioni minime fuerant aſſueti, cum propter febrem ardentem frigidam bibere coacti eſſent, ex ea nullum detrimentum percepiſſe. In qua difficultate equidem cenſeo, conſuetudinem inter conditiones neceſſarias reponendam non eſſe, adeo ut ſi cæteræ conditiones conſentiant, ſine præcedenti cōſuetudine liceat ad frigidam venire: ſed illud addo, ſi ſimul cum alijs conditionibus accedat quoq; conſuetudo, tunc medicum longe promptiorem & audaciorem eſſe debere, quod hinc poſſit colligere, & pro comperto habere, huiuſmodi homines minime habe-

Quib. conueniat aquæ potus.

Temperamentum.

Aetas.

Habitus corporis.

Sexus.

Conſuetudo.

habere principes corporis partes frigidas & imbecillas, atq; illas quæ tempore ſanitatis a frigida læſæ nõ fuerant, multo minus ac febris ardẽre, quæ eſſent quodam veluti propugnaculũ nimiæ refrigerationis, lædi poſſet: quę clara eſt ſententia Galeni imo quę clara ſunt eius verba 9. meth. 5. Quod ſi etiam frigidæ aſſuetus ęger fuerit, magna cum fiducia frigidam exhibebis; & quæ ſequitur. Atque hactenus de rebus naturalibus.

Aer. Porro inter res non naturales prima occurrit aer, ſub quo auctore Gal. loco proxime citato 9. meth. tempus anni, cœli conſtitutio, regio, continentur. Facile autem eſt intelligere, potionem frigidam in aere calido potiſſimum cõuenire: huius ratio redditur a Gal. 11. meth. 9. propterea quod hyeme, nec non cœli conſtitutione & regione frigidis, febres ardentes fere non generantur, neq; ægri frigidam potionem fere deſiderant, qui inſpirato aere frigidiore aſſidue refrigerantur, quod ſi quando in ambiente aere frigido ægrotum contingat vehemẽter arere, exigua ſalutis eius ſpes habenda eſt: in quo caſu neque liceat frigidam exhibere, neque aliud remedium adminiſtrare. Itaque æſtate, cœli, conſtitutione, & regione calidis, potio frigida cenſenda eſt opportuniſſima, vt iure mirum ſit de Auic. qui in aere & regione calidiore nolit illam exhibere.

Res præter naturam ſunt tres, morbus, cauſa morbi, ſymptoma: at morborum ſunt trium generum, in intemperie, in ſoluta unitate, in mala compoſitione: ex quibus id primum debet vobis conſtare, potionẽ frigidam, neq; in ſoluta vnitate, neq; in mala cõpoſitione aliquem vſum afferre: quare in ſola intemperie cõ-

Morbi in intẽperie. uenit: & quoniam intemperies ſunt plurimæ, partim ſimplices, partim compoſitæ, ita habendum eſt, hoc remedium in ſola intemperie calida & ſicca, vel coniunctim, vel ſeparatim conuenire, quibus aquæ frigiditas & humiditas contrariæ ſunt: ad quem modum ſcribit Gal. 9. meth. 5. varias corporis particulas, ſiue ex naturali intemperie, ſiue ex contracto vitio redditas debiliores, gulam, ventriculum, iecur, colon, ſeptum tranſuerſum, pulmonem, & ſimiles, ea frigidæ aquæ vſu læſas fuiſſe, ut deinceps non potuerint proprias operationes perficere: itaq; inter omnes intemperies vni tãtum calidę & ſiccæ conuenit. Cum vero adhuc huiuſmodi intẽperies vel ſint alicuius determinatæ partis, vel corporis vniuerſi, vel cum materia, vel ſine materia, primum ſiue fuerint particulares, ſiue vniuerſales, omnibus conuenit. Exemplum particulare ſit intemperies ventriculi calida & ſicca, de qua ſcribit Gal. 7. meth. 8. Exemplum vniuerſale, ſint febres ardentes, de quibus idem ſcribit Gal. 4. de ratione victus 12. neminem periiſſe, qui tempore opportuno frigidam aquã potauerit. Sin autem hæc ipſa intemperies fuerit cum materia, quale vnum eſt eryſipelas, certum eſt illis in tantum frigidam aquam conuenire, vt Gal. affirmet 9. meth. citato eryſipelas, quod verũ ſit, aliter ſanari nõ poſſe; de qua habetur apud Aetium, lib. 5. cap. 89. hiſtoriam cuiuſdã mulieris, interno eryſipelate laborantis, ac ſemimortuę, quæ potione aquæ frigidæ mirabiliter fuit reſtituta. Contra vero, inquit Gal. eodem loco 9. metho. quibuſcunque in principe parte aliquis tumor conſiſtit ex genere inflammationis, œdematis, aut ſcirrhi, iis frigidam dare non conuenit.

Quatenus pertinet ad cauſam morbi & ſymptomata, ſicuti diximus de morbo, ex vna parte, ſi humores fuerint frigidi, craſſi, crudi, pariter ſi ſymptomata habeant eandem naturam, certum eſt frigidam non conuenire: ex altera aũt, ſi humores fuerint calidi, tenues, concocti, & ſymptomata ab iis non diſſentiant, illius vſus opportunus cenſendus eſt. Porro quantum frigi-

Quãtitas frigidæ. dæ aquæ liceat exhibere, quod tertium fuerat propoſitum, vidimus Auic. hunc terminũ ſtatuere, donec æger fiat viridis, & rigore corripiatur, nec nõ certã menſurã determinaſſe, vnius & dimidiæ heminæ ad minus. & cap. in curatione febris ardẽtis iubet, vt æger de ea bibat qualibet hora, paulatim, ſorbitiones plurimas, & proprie in eo, cuius lingua ſicca apparet. Sed neq; Gal. hac in re videtur omni ex parte ſibi conſtare, nec ſatis diſtincte frigidæ aquæ menſuram explicare namq; 9. meth. 8. huiuſmodi quantitatem determinat, quãtum bibere ægro libet; 1. de ratione victus 43. hæc habet: Porro frigidæ aquæ tanta ſit, quantũ æger inſpirando haurire poſſit. Et paulo poſt: nępe ad febris extinctionem frigida affatim, atq; vſque ad laborantis ſatietatem bibitur 10. meth. 5. cuidam mulieri, quę autumno ex vigiliis & triſtitiis cœpit febricitare, quam febrem Gal. quarta die deprehendit eſſe hecticã putridæ coniunctam, frigidam dedit moderate: alteri qui hoc ipſo tempore ægrotabat, quoties nutriebatur, quandoq; binos, quandoq; tres frigidæ cyathos exhibuit. Cuidam iuueni 10. meth. 7. calido & ſicco, qui ſub canicula extra febricitauit, in prima acceſſione duas frigidę heminas, ac rurſum poſt alimenta circiter alteram heminã propinauit, adeo ut qui frigidã exhibet, quãtum ęgro bibere libet, quantũ æger vna inſpiratione põt haurire, qui exhibet ad ſatietatem, qui dat duos vel tres cyathos, duas vel tres heminas, qui dat moderate, iure in huiuſmodi quãtitate definienda ambiguus atq; incõſtans videri poteſt. Paulus lib. 2. c. 36. probat frigidam potionẽ, quæ nõ paulatim offeratur, vtpote quæ vehementius poteſt incendere, ſed quæ offeratur cõfertim, & rationem reddit, vt ita flamma obruta extinguatur.

Cæterum ſi rei naturam conſiderẽmus, equidẽ puto frigidam aquam perpetuo copioſe & cumulate dandam eſſe: etenim cum illa vel alterando, vel vacuãdo, ſoleat prodeſſe, quo alterutrũ vel vtrumq; poterit pręſtare, ſi parce exhibeatur, adeo vt neq; inſigniter alterare, neque ſudorem, vomitum, aluum, mouere poſſit: cenſeoq; hanc fuiſſe mẽtem Gal. & omnium illuſtriũ medicorum, nempe ut ægri frigida bibant uſq; ad ſatietatẽ, imò uero ut cogantur, etiamſi nolint, ſupra ſatietatẽ, ſicuti vulgaris quoq; uſus uidetur obtinuiſſe, ut ſua quantitate poſſit ardentem flammam quaſi ſuffocare, nec non aliquam inſignem vacuationẽ moliri. Quod ſi Gal. varie de huius aquæ mẽſura loquitur, id ſumma cum rõne facit, qui probe nouit, quod iã diu nos docuerat, nimirũ certam ſingulorum quãtitatem neq; definiri poſſe, ac propterea fieri non poſſe, vt omnibus eadem perpetuo quantitas offeratur: de qua re ſpeciatim nos admonet 1. ad Glauc. cum dicit: Modus in quantitate aquæ frigidæ ſeruetur, quemadmodum tempus anni, regio, ætas, natura, & conſuetudo poſtulant. Itaq; ad ſummam ita habendum eſt, aquã frigidã maiore menſura perpetuo dandã eſſe, ſed tamẽ tam prudenter, & caute, vt illa uel augeatur, uel minuatur, ſicuti uariarũ rerum opportunitas atq; indicatio uidetur poſtulare. Idem uero Auicennam quoque voluiſſe, ex eius ſcriptis debet conſtare, quod iubeat aquã bibendam eſſe, donec æger fiat pallidus, & rigore afficiatur: quæ ſymptomata certum eſt, non niſi ex copioſa aqua poſſe prouenire: nam quatenus pertinet ad alterum locum, de curatione febris ardentis, mens Auic. fuerat, huiuſmodi aquam frigidam, plena menſura, ac ſemel exhibendam eſſe; uerum ſi quod foret impedimentum, quod tantam copiam prohiberet, tunc paulatim & qualibet hora exhibendam eſſe, ut hac ſaltem ratione magna illa ſiccitas remitteretur. In quo caſu, ad cuſtandam ea quæ ſupra diximus, forte utilius eſſet ex præcepto & more Gal. illam propinare non qualibet hora, quoniam uario tempore exhibita, præter cætera poteſt omnem coctionem perturbare.

Modus exhibẽda frigida.

Abſoluta ſunt tria capita de aqua frigida, ſupereſt quartum, de tempore in quo liceat frigidam exhibere. Galen. 9. metho. 5. 1. de ratione uictus 43. lib. 4. comment. 13. plane docet, illam non niſi apparente concoctione exhibendam eſſe, cui Paulus Aetius, Auicenna, & omnes conſentiunt: ſolus Auerrhoes id negat, qui 7. colliget. cap. 8. longa diſputatione conatur Galenum reprehendere, & probare coctionẽ minime expectandam eſſe: uerum non eſt, ut cũ hoc uiro, ut philoſopho

Digitized by Google

illuſtri, ita medico Plebeio, tempus perdamus, ac potiſſimum, quoniam ſi quis intelligat rationem, propter quam Gal. & cæteri frigidã prohibent, ante cõcoctionem, is facile poterit nſa Auerr. cauillamenta diſſoluere. Itaq; ſciendum eſt ex Gal. 9. meth. 14. & 11. meth. 10. febris, quatenus eſt febris, frigidam proprium & ſingulare eſſe remedium, cum proxime poſſit illius caliditatem & ſiccitatem remittere: ſed altera ex parte frigidam non eſſe remedium humorum putreſcentiũ, niſi quatenus illius opera per aluũ, ſudorem, vel per alias vias a natura deijciuntur: cũ autem huiuſmodi vacuatio, vt docet Gal. 1. aphor. 22. & ſæpiſſime vtiliter fieri non poſſit, niſi primum præcedat humorũ concoctio, idcirco ante concoctionem non licet frigidam exhibere, vt ſimul vno tempore febris extinguatur, & putridi humores aliqua ratione educantur: de quare Galen. 9. meth. 5. hęc habet: Sed neq; iis quibus obſtructio, putridusve humor non concoctus incommodat, oportet frigidam offerre, &c. qui generaliter putridorũ humorum, tam craſſorum, quam tenuium concoctionem requirit, pręclaramq; reddit rationem, nempe vt natura, quæ iã bona a malis ſeparauit, poſſit retinere quæ ſunt retinenda, & expellere quæ ſunt expellenda: quod ſi contra quis audeat frigidam exhibere ſine humorum coctione, tunc non ſolum putridi humores vtiliter nequeunt vacuari, ſed multa incommoda neceſſario ſequuntur: quæ diffuſe explicãtur a Gal. 9. meth. 5. dum inquit: Porro incommoda, quæ frigidæ potionem intempeſtiue exhibitam ſequuntur, in iis conſiſtunt, &c. Hæc igitur ſi bene intelligantur, debent ſatis eſſe ad reſpondendum & Auerr. & omnibus, quicunque a Gal. diſſentiunt.

Vtrum in die critica frigida offerenda. Sed præterea quæritur de tempore, an in die critica liceat frigidam exhibere? Cui dubitationi plerique omnes interpretes reſpõdent affirmatiue, propterea quia in tali die natura de xiis humoribus dominatur, atq; illos conuenit mouere, vnde a frigida excitata & roborata, longe facilius poterit illos expellere: quę ſententia mihi non põt probari, nã manifeſte nos docent Hipp. & Gal. 1. aph. 20. in tali die nihil mouẽdum vel innouandũ eſſe: & ratio eſt in promptu: etenim cum hoc tẽpora natura ſoleat varias motiones & vacuationes facere, quę a medico ignorãtur, ſi ille audeat frigidã exhibere, facile aliquis motus cõtrarius motui & propoſito naturę poſſet ſuccedere, & illã impedire: vnde legimus Gal. nihil aliud cupere, quã ſuccorũ concoctionem, neq; diei criticæ quidquam meminiſſe.

Vtrum in paroxyſmo. Demum vero quærunt nõnulli an frigida in paroxyſmo debeat exhiberi? quib. reſpondendum, vtiq; illam conuenire, neq; ſolũ in paroxyſmo, ſed in ſtatu paroxyſmi: quæ clara eſt ſententia Gal. loco citato 9. meth. 5. docentis frigidam aquam dandam eſſe, cũ euidentes appareant notæ cõcoctionis, febris aũt eſt maxima; & rõnem reddit, quoniam hoc tempore internæ partes maxime ardent, quę caloris copia eſt quoddam veluti propugnaculũ, quo minus illæ ab inſigni frigiditate lędi poſſint. Cui plane conuenit Auic. inquiens 3c. de curatione feb. ſanguinis: Et melior horarũ ad hoc eſt hora vehementis ebullitionis, & anguſtiæ, & inflãmationis, & frequentiæ pulſus.

Quomodo liceat exhibere. Quinto ſciendum eſt, quõ liceat frigidam exhibere an ſimplicem, ſine alicuius rei permixtione, an aliquid ei permiſcẽdo, quod uel illius malitiã poſſit corrigere, vel illius vim poſſit adiuuare: ac ſine vlla dubitatione aqua ſimplex, ſincera, crudã, & ſine vlla permiſtione debet propinari, dũmodo bona & laudata aqua poſſit haberi: quod ſi talis deficiat, tunc ex Gal. prius decet illam coquere: ſic paſſim Gal. vbicunq; de aquæ frigidæ potione loquitur, frigidam aquã fontanã crudã & gelidã, ſine vlla præparatione conſueuit exhibere: ſin aũt aqua ſalutaris deeſſet, tunc docet 6. epid. 4. 10. illã decoquendã eſſe.

Summa negotij. Itaq; ad ſummã, aqua frigida ſincera, cruda, ſine vlla permiſtione, admodum copioſe, non ante humorum coctionẽ, non in die critica, in vigore acceſſionis, exhibenda eſt.

Poſtremo reſtat videndum, quænam aqua præ cæteris ſit eligenda: quoniã vero ſi velimus de aquę bonitate ac præſtantia agere, lõgiſſima tractatione opus foret, quod occaſio nõ permittit, mihi liceat ſummatim hanc rem vobis explicare. *Quæ aqua ſit eligenda.* Gal. 3. de ratione victus 40. aquam optimam deſcribit, quæ puriſſima eſt, & omni aliena qualitate deſtituta: de qua conſueuit iudiciũ facere, 1. de ſimp. medic. 5. ex tribus ſenſibus viſu, guſtu, odoratu: *Bonitas aquæ.* & primum guſtu aqua eſt optima, ſi nullã afferat qualitatem, ſed exquiſite qualitatis expers appareat. Quod ſi aliquando Gal. & alij aquam dulcem appellent, certum eſt illos ita loqui, ad differentiã aquæ ſalſæ, aut ſimilium: cum reuera aqua optima, quę ab Gal. repetitum eſt 2. de alimentis, 2. nullam ſimplicẽ, & ſenſibilem ſaporis qualitatẽ debeat habere, ſed plane ab omni qualitate immunis eſſe, alioqui nõ eſt optima, et a Galeno reijcitur. Secũdo, ex viſu dignoſcitur aqua optima, quæ ſyncera, & plane pellucida fuerit, adeo vt ueluti exquiſite colata appareat: ſicuti contra cęteræ omnes turbatæ, nigræ, ceruleæ, & ſimiles, iure a Galeno improbantur. Tertio, ex odore aqua optima cenſenda eſt, ſi pariter nullam qualitatem præſeferat; ex quo cęteras omnes licet peſſimas iudicare, quæ habent odorẽ ſulphuris, bituminis, &c. quæ quidem reuera, vt Galenus docet 2. de ſimpl. medicamẽtis 4. iam non ſunt ſimplices aquæ, ſed compoſitę, cum ex aqua, ſulphure, & reliquis conſtent. Itaque ex iis tribus ſenſibus, de proba, vel in proba aqua licet iudicium facere. Has omnes aquæ optimæ conditiones, ex iis tribus petitas, pręclare mihi videtur Gal. quodam veluti epilogo complecti in lib. de ptiſana 2. Aqua optima ſubſtantia, & guſtu, & olfactu, & colore probatur, &c. quem deinceps omnes Græci, & Arabes imitati ſunt.

Verum deueniendo ad magis particularia cũ aquarum quæ bibuntur, ſint plurimæ differentiæ, illud demum videndum reſtat, quęnam ex omnibus ſit eligenda, & principem locum teneat. Aetius lib. 3. 165. facit quinque generales differentias aquæ, quam diuiſionẽ mihi liber in præſentia recipere, nempe pluuialẽ, fontanam, puteariam, fluuialem, ſtagninam: de quibus multa a multis diſputantur: namque alij maxime probant pluuialem, tanquam tenuiſſimam, et calore quaſi elixatam: alij eandem vituperant, quaſi omnium malignarum qualitatum participem, vt quæ ex multis frigidis, craſſis & ſordidis uaporibus educatur: nonnulli ante cæteras ponunt puteales, tanquam per terram percolatas, ac propterea purgatiſſimas: nonnulli eaſdẽ exiſtimant maxime omnium craſſas, crudas, & flatuoſas: alij demum, quorum ſententia fere ab omnibus videtur probari, propter aſſiduum motum, iis omnibus præponunt fluuialem & fontanam, omnes aquam ſtagninam repudiãt: de quarum opinionum diuerſitate, cum nolim longius agere, mihi ſatis fuerit illius rei ſummam vobis proferre, quam puto ſententię Hippocratis, Galeni, & veritati magis conſentire.

Aqua pluuialis optima eſt. Itaque cenſeo cum Hippocrate & Galeno 6. epid. 4. 16. aquam pluuialem cæteris aquæ generibus præponendam eſſe, quæ tamen prærogatiua illi tantummodo tribuenda eſt, quæ tempore æſtatis, ſereno cœlo, aut cum tonitru nonnũquam demittitur: ſiquidem huiuſmodi aqua ex tenuibus uaporibus ui aeris calidioris eleuatis, conficitur, ut ſumma cum ratione, tenuior, & quodammodo magis cocta, ac propterea optima cenſenda ſit: cum altera quæ tempore hyemis per multos & procelloſos imbres deſcendit, ex multis frigidis & craſſis uaporibus conficiatur, vt merito omnium malarum qualitatum particeps, ſordida, facile putreſcibilis, atque vno verbo, omnium peſſima ab omnibus exiſtimetur. Si quis de huiuſmodi pluuiis plura cupit intelligere, videat Galenum loco citato, qui hanc rem tractat diffuſe, ut pluribus non ſit opus. Quatenus uero pertinet ad reliquas aquas, puteales ſi deriuet ex proximo fonte aut fluuio, niſi terra per quã præfluit aliena qualitate participet, propter maiorem attenuationem & purgationem, & fluuiali & fontanæ

nalibus

melior poteſt cenſeri; quod ſi non ex flumine, aut fonte, ſed ex abyſſo aquarum, qui ſub terra vbique reperitur, generationem habeat, hæc certe aqua & craſſiſſima & crudiſſima debet haberi.

Quoniã igitur optima pluuialis difficulter poteſt haberi, ſic putealis ex fonte aut fluuio raro occurrit, iam vobis licet fluuiali & fontana vti; quod ſi neque hæc probata fuerit, moderata coctione, vt ſupra diximus, poteſt adhuc magis purgari, extenuari, & ad commodiorem vſum accommodari; ſed tamẽ hac ſemper adhibita cautione, cum aquarum ſint inſignes differentiæ non ſolum generaliter, ſed etiam ſpeciatim, fontana a fontana, putealis a puteali, & ſic de reliquis, vt proprijs notis ex tribus præcipue ſenſibus, vt diximus, de earum bonitate & malitia perpetuo iudicium faciatis. Sed ſatis de hoc remedio.

Et cum adminiſtrauerit, &c.) Cũ Auic. hactenus propoſuiſſet varia præcepta accommodata ad curandas febres putridas, ſectionem venæ, lenitionem alui, prouocationem ſomni, aquam frigidã, & alia id genus; poſt hæc omnia docet attendendum eſſe coctioni & vacuationi humorum, ſpeciatim præcipiens, non vacuandã eſſe materiam indigeſtam, in calido aut frigido, niſi propter neceſſitatem: quare ex propoſito inſtituit diſputationem aduerſus Rhaſim, qui purgandis humoribus ſentiebat nullam coctionem fore expectãdam; quo loco omnes tractant celebrem quæſtionem, cuius vulgaris eſt titulus, de minoratione materiæ, nempe, vtrum liceat in principio febrium & morborum purgante medicamento noxios humores pro parte purgare & minorare; ſed cum nos hanc ipſam rem tractauerimus accuratiſſime in noſtris diſputationibus iã editis, ex quibus licet vnicuiq; varias hominum opiniones, variaq; eorum argumenta, ac noſtram ſententiam intelligere, ſuperuacaneum foret eadem repetere, & actum agere. Quoniam vero Auic. inter diſputandum, intermiſcet quoſdam canones de varijs rebus, quorũ multi ſunt digni maxima notatione, nos breuiter conabimur ſingulos colligere & examinare.

Et ſcias quod phlebotomia, quando eſt intentio ſanguinis, non eſt ex genere eius, in quo expectatur digeſtio.) Hic Auic. ponit nonnullos canones de ſectione venæ, quorum primus eſt huiuſmodi, in miſſione ſanguinis nulla expectanda humorum concoctio, ſicuti expectanda eſt in exhibitione medicamenti; & ratio eſt in promptu, propterea quia attendimus humorum coctioni, vt illi facilius & tutius a medicamento educantur, verũ aperta vena quouis tẽpore humores facile & tuto educuntur: quare minime oportet coctionẽ expectare. Sed de hoc canone dubiũ eſt: nam multi hoc tempore & ſyrupis, & alijs modis conantur moliri coctionem, deinde accedunt ad ſectionem venæ, neq; deſunt rationes quæ hanc medendi methodum videntur confirmare: namq; ſeſe offerat occaſio mittendi ſanguinẽ Socrati, qui paulo ante multa aſſumpſerit alimenta, vt ventriculus etiam nũc repletus fuerit, nemo, vt puto, audeat Socrati ſanguinẽ mittere, niſi primũ alimenta fuerint cõcocta, & ventriculus fuerit inanitus, quoniam ſi aliter fiat, periculũ immineret, ne cruda materia in venas traheretur, & maiora incõmoda ſequerentur. Ex quo, Gal. quoq; 9. meth. 5. de ſang. miſſione 20. 4. de tuẽda valet. 5. ſi præcedat humorum cruditas, iubet tanto tẽpore ſectionem venæ differendam eſſe, quantum videbitur ſufficere tum ad eorũ coctionem, tum vt excrementa deſcendant. Secundo ſi crudi humores redundẽt in primis venis, eadem ratione ante ſectionem venæ videtur expectanda concoctio, ne illi quoque in penitiores partes deducantur: ad quem modum Gal. de ſang. miſſ. 12. in iis qui crudorum humorum copia laborabant, aliquid incidentium atque extenuantium medicamentorum conſueuit prius exhibere, & deinde ad ſanguinis miſſionem accedere. De hac difficultate ego tractaui diffuſe in meis diſputationibus: quare illud vnum dico in præſentia, Auic. ſententiam, ſi bene intelligatur, veram eſſe, & nullam difficultatẽ cõtinere, nempe in miſſione ſanguinis nullã expectandã concoctionẽ, ſicuti debet expectari in purgatione: ſed etiã ſi humores crudi fuerint, ſanguinẽ mittendũ eſſe: quod a nemine debet in cõtrouerſiã reuocari, cũ ex vulgari aphor. cũ morbi inchoant, hoc tẽpore atq; hac humorũ cruditate ſectio venæ ſit opportuniſſima; nãq; altera ex parte, ſi adſint cruda alimenta in ventriculo, cui dubiũ eſſe põt, quin ipſe quoq; Auic. ſimul cum Gal. velit tantiſper differendã eſſe ſectionẽ venæ, donec alimenta ſint concocta, & excrementa deſcendãt, quod enim pertinet ad cruditatẽ humorũ, qui fuerint in primis venis, ſi Gal. mentem intelligimus, tũc non plane eſt neceſſe venæ ſectionem prætermittere, ſed potius illam partiri, ac ſæpius repetere, quod in tali caſu vires ſint debiliores, quam vt poſſint tam copioſam vacuationem & ſemel factam perferre, adeo vt certum ſit, Auic. de vna tantum humorũ cruditate, quæ eſt in venis, intelligere, ſicuti ſine dubio intellexit quoq; Gal.

Et cum poſtponitur phlebotomia in principio ægritudinis, non phlebotomes in ſtatu eius.) Hic ſecundus eſt canõ, cuius ſenſus eſt huiuſmodi, ſi phlebotomia in principio febris fuerit prætermiſſa, deinceps illã fere prætermittendam, quando ſi fiat poſteriore tẽpore, periculum imminet, ne æger pp ſuperuenientem virium imbecillitatem interficiatur. Quo loco mouetur vulgaris, ſed vtiliſſima quæſtio: an tranſacto febris & morborũ principio liceat medico venam ſecare; ac primum pro parte negatiua eſt Auic. in præſentia, qui id fatetur apertiſſime. Deinde eſt aphor. Hip. cum morbi inchoant, in quo præcepto omnes medici videntur conuenire, atq; illud confirmat ratio tradita a Gal. in com. qui docet medicum in principio morbi aut ſecare venam, aut dare medicamentũ, vt minorata materia, natura quod ſupereſt poſſit facilius concoquere & ſuperare: vnde colligitur argumentũ: natura in ſtatu morbi aut ſuperauit morbũ, apparetq; perfecta cõcoctio, aut ſuperata eſt, apparentq; ſigna contraria concoctioni: ergo ſi natura ſuperauit, plane ſuperuacaneũ eſt venã ſecare: ſi autẽ illa ſuperata eſt, iam ex præcepto Gal. & in hoc com. & 11. meth. 9. non licet huiuſmodi ægroto manus admouere, ne remedia temere infamentur. Altera autem ex parte affirmatiua primum eſt ratio: nam ſi tres ſufficiũt principes ſcopi, morbi magnitudo, robur virium, & ætas, quod certiſſimum eſt Hipp. & Gal. decretum, quamobrẽ tranſacto principio, ſi illi conueniant, non licebit venam incidere, alioqui foret neceſſe quartum præterea ſcopũ, ex tẽporibus morborũ ſtatuiſſe. Deinde eſt Gal. 9. meth. 5. qui aſſerens eſſe duo maxima præſidia febrium continentiũ, ſectionẽ venæ, & potionẽ aquæ frigidæ, inquit inter illa hanc eſſe differentiam, quod potio frigida non poſſit adminiſtrari, niſi cõpareant euidentia ſigna concoctionis: ſectio autẽ venæ quouis tẽpore põt adhiberi: itaq; etiam tranſacto principio, quam eandẽ ſententiam repetit lib. de ſang. miſſ. 20. quo loco ex propoſito diſputat aduerſus nõnullos, qui de tempore mittendi ſanguinis varie ſentiebant; namq; alij admodum ridicule nolebant venam ſecare niſi poſt acceſſionem tertij diei, quare fuerant medici diatritarij, quippe ante tertiam acceſſionẽ contendebant, neq; victum dandum, neq; vllum remediũ adminiſtrandũ eſſe, propterea quod ante hoc tẽpus nulla cognitio de morbi forma & natura poſſit haberi: de quorum ignorantia Gal. multis in locis præcipue vero 8. meth. 3. ſermonem habet. Alij vero extremũ terminum mittendi ſanguinis quartũ definiebant diem, intra quẽ terminum in declinationibus paroxyſmi ſi concedebant quandocunque libuiſſet ſanguinẽ mittere. Alij demũ primo quoq; tẽpore feſtinabant ſanguinem mittere, vnum tantummodo conſiderantes, vtrum alimenta adhuc continerentur in ventriculo. De quibus quidem veterum medicorum opinionibus Gal. ita ſtatuit & ſcribit. Quoniam ſæpe poſtquam aliquis iam quinque aut ſex dies ægrotauit, ad curationem vocamur,

Can. II.

Quæſtio.

mur, vtique expediet ſanguinem mittere, etiamſi huius remedij prima occaſio fuerit prætermiſſa: quocunque .n. die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inueneris, in eo præſidium hoc adhibeto, etiamſi a principio morbi dies fuerint. Sed ipſe quoq; Auic. parum ſibiipſi conſentiens, idem quod Gal. videtur ſentire; qui hæc habet 4. primi 20. cum maturatio apparuerit, & ægritudo principium præterierit, verſus ſtatũ, tunc ſi oportuerit vt phlebotomia fiat, ſi non fuerit quod prohibeat, fiat. Et iterum paulo poſt: cum in febre oportebit phlebotomare, ne attendas quod quidem dicunt, ſcilicet quod non eſt bonum, vt poſt quartam diem fiat, quoniam bonum eſt vt fiat etiamſi ſit poſt 40. dies, & hoc ſecundum ſententiam Gal. Hactenus Auicen.

Ad hanc dubitationem in veritate reſpondendum eſt, etſi nulli dubium eſſe debet, quin principium morbi longe magis quam cætera tempora ad ſectionẽ venæ ſit accommodatum: verumtamen ſi propter aliquod impedimentum ad remedium fuerit prætermiſſum, quolibet tempore, dummodo conueniant principes ſcopi, ſanguinem mittendum eſſe: quare ſciendum eſt, ſi contingat aliquando progreſſione temporis occaſionem mittendi ſanguinem amitti, id non fieri propter numerum dierum, ſed propterea quia progreſſu temporis in plurimis ægris vires redduntur debiliores, quod perſpicue declarat Gal. in lib. de ſang. miſſ. cap. 20. ad fin. Ex ijs non difficile eſt ad obiectas rationes reſpondere. & primum ad Auic. vel ille intelligit poſt principium non conuenire ſectionem venæ propter rationem virium; quod illius verba videntur confirmare, vel mea ſententia non poteſt ab errore & contradictione defendi. Aphor. Hip. cũ morbi inchoant, non aliud docet, quam quod nos diximus, & fatemur, principium inter omnia tempora ad mouendos humores eſſe accõmodatiſſimum: qui tamen non prohibet omnino, ſi quando opus fuerit, quin in cæteris quoq; temporibus & in ſtatu liceat mouere, cum non abſolute, ſed comparatiue loquatur. Neque vero poſita ratio quicquam valet: namque in ſtatu morbi ſalutaris, apparentibus ſignis perfectæ concoctionis, iam deficit vnus princeps ſcopus, morbi magnitudo; ac fatuum foret venam ſecare. Sic in ſtatu morbi lethalis, ſi natura prorſus occubuit, neceſſario vires non conſtant. Sed fingas ſtatum morbi pernicioſi, in quo ex vna parte ſint ſigna contraria coctioni, ex altera vires valeant; quæro quamobrem non liceat venam ſecare, atque ex conſilio Thucydidis cuius meminit Gal. 10. meth. 10. aliquid agentes vel periclitari? etenim etſi id remediũ ſine dubio in principio fuiſſet opportunius, tamen neque forte hoc tempore erit inutile: quare concludendo hanc rem, quotieſcunque accedetis ad veſtros ægrotos, ante omnia vobis perpendendum eſt, ſi quid mouendum videtur, ac ſi adſint ſcopi neceſſarij, nulla habita dierum conſideratione, audeatis venam ſecare: quod ſane decretum cupio vos alta mente reponere, & tenere, qui vobis polliceor ex hac medendi ratione veſtros ægrotos maximam vtilitatem, vos autem magnam gloriam & vtilitatem eſſe percepturos.

Cõſilium Thucydidis.

Et conſilium quidem meum in phlebotomia eſt, vt dimittatur quantum poſſibile eſt, ſi autem non eſt poſſibile, tunc multiplicatio numeri eſt melior multiplicatione quantitatis.)

Can. III. Hic tertius eſt canon de ſectione venæ, ca quo medici noſtrorum temporum facti ſunt admodum timidi circa adminiſtrationem huius remedij, quoniam id videtur voluiſſe Auic. vt phlebotomia dimittatur quãtum poſſibile eſt: quod ſi omnino remedium fuerit neceſſarium, neq; poſſit prætermitti, tunc fore melius, vt paulatim pluribus vicib. quam copioſe & ſemel ſanguis mittatur. Verum cum hæc ſententia videatur aliena a ratione, a doctrina Gal. & ipſiuſmet Auic. qui ſectionẽ venæ libenter probant, illaq; vtuntur familiariſſime, nonnulli interpretes ex ijs uerbis alium ſenſum eliciunt, nempe non prætermittendam eſſe phlebotomiã, ſed in phlebotomia prætermittendam eſſe copiã ſanguinis, adduntq; Auic. huiuſmodi ſententiã accepiſſe a Gal. 11. meth. 14. qui ſcribit in febre ſynocho moderate ſanguinẽ mittendũ eſſe, illumq; ad poſterius curationis tẽpus relinquendum, vt facilius & obſtructio, & putredo, quæ per ſanguinis miſſionem nequeunt auferri, tolli poſſint. Nam ſi generaliter decet phlebotomiã prætermittere, quantum poſſibile eſt, quamobrẽ Auic. ipſe millies hoc remedium probat & amplectitur? ſi perpetuo melior eſt multiplicatio numeri, quam multiplicatio quantitatis, quamobrem idẽ Auic. ſemel copioſiſſime, & vſq; ad deliquium animi ſanguinem frequentiſſime cõſueuit mittere? itaq; nulli dubiũ eſſe debet, quin longe magis diſtincte Gal. hanc ipſam rẽ definiat, qui conſiliũ mittendi uel nõ mittẽdi ſanguinis ex tribus principibus ſcopis perpetuo determinat, quibus præſentibus id remediũ amplectitur, illis abſentibus illud repudiat: quantitatem & modũ vacuationis ex vno virium robore vel debilitate ſolet definire.

Et ſcias quod quando aggregantur.) In hac parte tractat Auic. de febre cum ſymptomatibus, ac primũ de dolore capitis, pro quo debetis in memoriam reuocare quæ diximus in lectionibus priuatis, nempe nullũ ſymptoma, quatenus ſymptoma, eſſe curationis indicationẽ, neq; indicare neq; immutare, niſi illud æquarat vim cauſæ, adeo vt vel vires offendat, vel morbum augeat. Ergo inquit Auic. ſi cõiungatur febris & dolor capitis, tunc curatio febris eſt dignior, cum illa ſit prior & cauſa, ex qua dolor, qui eſt ſymptoma, originẽ habet; ſed ſi dolor fuerit tam inſignis, vt febrem augeat, tunc oportet doloris rationem habere, atque illum ſedare: quam curationem ille inſtituit poſterius cap. proprio, & res eſt manifeſtiſſima.

Et cum infans lactens febricitat, tunc oportet vt rectificetur lac matris eius.) Hoc alterum eſt ſymptoma, ſi coniungatur febris cum ætate puerili, in quo caſu neque licet venã ſecare, neq; dare medicamentum, neq; quicquam agere, quare oportet lac matris rectificare: quã eandem ſententiam habet Auicen. 3. 1. doct. 1. ſecundum quam doctrinam omnes medici rationales ſolẽt lactentes pueros curare, vt nimirum nutrici inſtituatur accommodata victus ratio, exempli gratia ex ptiſana hordeacea, ex pane præparato, ex iure, ouis recentib. in bonis carnibus, & ſimilibus: illi interdicuntur alimenta difficilis coctionis, mali ſucci, calida & ſicca, nonnunquam & vinum: quandoquidem teſtimonio Auic. in lib. de ſomno & vigilia, nihil intereſt, pueri ne an nutrices vinum bibant: ſic nutrici exhibentur medicamenta aluum lenientia, caſſia, & alia id genus a ſtrenuiã, decoctum endiuiæ, cichorij, acetoſæ, ſeminum melonis, & ſimilium: & ſi illa abundauerit multo ſanguine, auctore Auic. phlebotomatur, quanquã id ſciendũ eſt, nutricibus plerumq; ex ſectione venę lac vel ex toto auferri, vel ſaltẽ magnopere minui. Demũ vero ſi id ferat occaſio, nutricibus danda quoque purgantia medicamenta, quæ tamen propter multas rationes debent eſſe leuiſſima, ex. gr. rhabarbarum, agaricus, & ſimilia. Atque vt concludam, illa omnia & alimenta & medicamenta. & præſidia quæ conuenirẽt infantibus ſi forent grandiores, ſolent ad nutrices accommodari.

Sed hoc loco mouetur quæſtio, vtrum liceat pueros purgare: namq; Gal. illis videtur vacuationem omnẽ interdicere, propterea quod natura ſint calidiores & humidiores, ac propterea omnium faciliſſime digerantur & diſſidentur. 9. meth. 17. quod ſi pueris nulla conuenit vacuatio, ergo ut neq; pharmacum conueniat fateamur neceſſe eſt. 2. Galen. de theriaca ad Piſonem pueris interdicit vſum theriacę, quoniã medicamentũ puerile corpus facile diſſoluens, qui narrat hiſtoriã cuiuſdã pueri, cui pręter ſuã voluntatẽ coactus ſuit theriacã exhibere, quã ille concoquere non potuit, unde diſſolutio uniuerſi corporis habitu, ſequenti nocte periji: quod ſi pueri nequeunt perferre theriacam, medicamentum plane ſalutare, multo minus perferent purgantia

An pueros liceat purgare.

gantia

gantia me ſicamenta, quæ conſtat eſſe venenata, & naturæ hominis aduerſari. Contra vero ſentit Hippo 6. epid 31. Mulier, capra, elaterium aut cucumerem ſyluestrem edentes, pueris purgatio. Hæc ſentētia, inquit Gal. in com. conducit & ad medicorū vſum, & ad naturale decretum: namq; volētes purgare infantes, aut matri lactanti, aut capræ eiuſmodi aliquid exhibētes, ſic eos purgabimus: atq; hinc illi refutantur, qui contendunt, nullam vim ex iis quæ ab initio in alimento fuerant, poſt concoctionem & ſanguinis conuerſionē poſſe remanere: quam eandem ſententiam, & lactis facultatem acquiſitam ex alimentis, Gal. fuſius explicat, & multis hiſtorijs confirmat, 3. de alim. facul. cap. 15. ſic ſcribit Dioſcorides lib. 2. cap. 61. pecora quæ veſcuntur ſcammonio, helleboro, & ſimilibus, lac purgatiuum efficere: contra aūt capras quæ robore, lentiſco, & alijs adſtringentibus veſcuntur, lac adſtringens generare. Ex quo loco debetis præceptū maximi momēti colligere, & ad vſum reuocare, nēpe quotieſcunque veſtris ægrotis exhibebitis lac, vel humanum, vel aſininum, vel caprinum, vel cuiuſcunq; animalis, vt diligēter caueatis, ne illa noxium aliquod, & malignū edulium aſſumant. imò vero vt accōmodatis alimentis, ſicuti res poſtulat, nutriantur, quod tractātes de curatione febrium hecticarū accurate conabimur demonſtrare. Præterea Gal. in conſilio pro puero epileptico affirmat, ante omnia accedente vere illū puerum purgandum eſſe moderata purgatione. de quo libello etſi nōnulli dubitant, ſit ne legitimus Gal. tamen ſine dubio nullū dogma videtur continere quod a Gal. dogmatibus ſit alienum. Itaq; aſſerendum eſt, de ſententia Hip. & Gal. pueros omnino poſſe purgari, lactentes quidē cum lacte alterato, aut nutricis, aut alterius animalis: non lactentes cum purgantibus medicamentis, quæ tamē tam in illis, quam in iſtis ſint perpetuo leuiora. Hanc doctrinā confirmat experiētia; namq; multis in locis ac potiſſimū Venetiis. cū pueri ęgrotant quouis morbo, mulieres dicūt eos vermibus laborare. quibus familiariter exhibent agaricū cum oxymelite, ex quo medicamēto purgantur ſæpenumero copioſe. & iuuātur. Sic paſſim & nutricibus lactātibus, & ipſis pueris maioribus natu ſolemus exhibere caſſiam, aloen, rabarbarū, agaricū, & alia id genus, neq; ſine euidēti vtilitate.

Sed reſpondeamus ad obiectas rationes. & primum ad auctoritatem Gal. 9. metho. reſpondendum, eum loqui de ſectione venæ, quæ iure in pueris eſt ſuperflua, ſiquidem illi propter copiam caloris innati, atq; habitum corporis calidiorem & humidiorem, facile ex ſeipſis diſſoluuntur, & id commodum conſequuntur, quod alioqui ſectio venæ ſolet præſtare. Hæc eadē reſponſio poteſt etiam accommodari ad theriacam, quæ cum ſit admodum calida, & maxime actiuitatis, tanquam ignis, ſubſtantiam puerorum ſuapte natura lubricam facile poteſt diſſipare, adeo vt nō poſſint eā perferre: at uero aliter ſe res habet de medicamento, etenim cum illud purget unum aut alterum humorē, quod pueri nequeunt ea ſe efficere, neque ita poſſit illorum calidum innatum, & ſubſtantiam diſſoluere, ſicuti ſectio uenæ & theriaca, potiſſimum ſi fuerit moderatum, iure eſt concludendum, pueros tuto ea ratione qua diximus. poſſe expurgari.

Et quando fuerit cum febri colica.) Hoc tertiū eſt ſymptoma febris cum dolore colico & notandum, ex ueteri conuerſione legi: *Et quando fuerit cum febre colica, non aperietur uia in dando in potu aquam hordei, ſed ius galli &c.* in cuius litteræ explicatione interpretes uehementer laborant, ſed fruſtra, quoniam re uera ex huiuſmodi uerbis nullus commodus ſenſus poteſt haberi: in noua autem conuerſione Bellunenſis legitur.

Et quando fuerit cum febre colica, tum cum aperitur uia, non exhibeatur in potu aqua hordei, imo ius galli. quæ interpretatio optima eſt, & hunc ſenſum habet: ſi febris ſimul fuerit cū dolore colico, neq; ſint apertę uiæ inteſtinorum, per quas excrementa poſſunt educi, tunc minime dandam eſſe aquam hordei, hoc eſt, ſuccū ptiſanæ, quoniam hoc tempore illa corrumpitur, flatus excitantur, doloreſq; augentur, ſed contra dandum eſſe ius galli, imponendaq; clyſteria pinguia, ex quibus commode fęces emolliri atq; educi poſſunt, ac demum ſi ita neceſſe fuerit, ptiſanam poſſe exhiberi de iure galli, de quo præterito anno diffuſe diximus, tractātes dolorem colicū. In præſentia illud unū dico, apud Gal. & Meſuem illud aluum mollire & minuere, & ſi excrementa fuerint retenta, opportune exhiberi. Huiuſmodi autem ſententiā forte Auic. accepit ex Hip. & Gal. 1. de ratione uictus 32. Quibus cibus ſtatim incluſus fuerit, ſi quis nō eo uacuato ſorbitionem dederit, dolorem ſi adeſt, augebit, ſi non adeſt protinus inducet, cuius ſymptomatis rōnē Gal. præclare explicat in com.

De ſolutiuis eſt potio facta ex tamarindis.) In poſtrema hac parte Auic. tractat de medicamentis purgantibus, quæ ad curandas febres putridas ſunt accommodata, & ita proponit catalogum multorum medicamentorum, de quibus atq; huiuſmodi tractatione ſuperfluū eſt nos agere, cum mihi ſtatutum ſit hoc negotiū priuatim conficere: itaque ad alia progredior.

Et febricitans quidē in æſtate febre frigida, &c.) Poſtrema hæc uerba continent nonnullos canones & regulas, quarum prima eſt: ſi quis tempore æſtatis laboret febre frigida, is non debet ingredi domum frigidam, uentiſq; expoſitam, & maxime quando ille ſudat, ne materia ſudoris retrocedat & impediatur. Auic. aūt frigidam febrem intelligit, quæ humore frigido, pituita & melancholia generatur, quæ ſane ſentētia cum hac littera eſt manifeſta. Sed ſciēdum eſt hanc particulam aliter legi in noua cōuerſione, hoc modo: *Et febricitans quidem in æſtate febre acuta:* quæ noua lectio & interpretatio videtur aduerſari Gal. 10. meth 8. 9. meth. 14 qui docet, homines laborantes febribus acutis & hecticis, deferendos eſſe in domos ſubterraneas, quæ frigidiſſimæ ſint, & maxime perflatę, & ad ſeptentrionem poſitæ. Et ſi quis obijciat, huiuſmodi externū aerem frigidio. e obſtruere, ſudoremq; & continuā cutis euaporationē impedire: huic reſpondet Gal. aerē frigidū conuenire. quatenus reſpirando attrahitur, ut qui calorem qui in corde eſt admodū refrigeret, nō tamē quatenus extrinſecus corporis ſuperficie, pertingit, quippe corpus denſat, cogitq; cutem, & putridorum humorū effluxum prohibet tranſpirare: quare ego quidem puto antiquam literā nouæ conuerſionij præferendam eſſe.

Et trochiſci quidem non ſunt conuenientes principijs harum febrium, &c.) cum ſupra dixerat Auic. in principio febrium putridarū non conuenire medicamenta, quæ habeāt uim adſtringendi, ſed potius quæ habeāt uim aperiendi, quo loco nos improbauimus & trochiſcos, & cætera omnia quæcunque adſtrictione ſunt prædita. Ergo hęc ſecunda eſt regula, quæ idē repetit & docet, huiuſmodi medicamenta non conuenire, niſi poſt humorum concoctionem & uacuationem.

Et trochiſci quidem magis conuenientes &c.) Auic. adhuc magis diſtincte docet uſum talium medicamentorum, qui ait illa conuenire, ubi febris adhæreat ventriculo, & in illo quaſi febris hectica ſedem habeat, adeo ut uentriculus inſigni calida intemperie afficiatur: itaque in hoc caſu huiuſmodi trochiſci refrigerantes maxime cōueniunt, quoniam ſtatim occurrunt membro laboranti, atq; illud facile poſſunt alterare. Nam ſicuti ſcribit Gal. 10. metho. 8. quemadmodum ex aere attracto per reſpirationem immediate ipſum cor alteratur, ite per ea quæ comeduntur & bibuntur, ſtatim ſuccurrunt ipſi vētriculo, huic enim parti illa cum totis ſuis uiribus occurrunt, ſicuti cordi inſpiratus aer: unde regula optima eſt. & conſentit Galano.

Et dimiſſor conſuetudinis in regimine ſuo.) Senſus eſt; ſi quiſpiam prætermittat conſuetudinem, exempli gratia, exercitationis, balnei, aut ſimilis rei, is quandoque incidit in febrem, quæ non eſt tam periculoſa, cum pendeat ex cauſa manifeſta, ac ſperandum ſit,

illum vbi ad priſtinam redierit conſuetudinem, a febre liberum fore. Ariſt. 28. prob. 1. quærit, cur aliqui ægrotent, ubi uitam luxurioſam viuere aſſueti, agere luxurioſe deſinant, ſicuti euenit Dionyſio Tyranno Syracuſano, qui vrbis obſidione deficiente commeatu quod aliquantum temporis a ſolitis delitijs abſtinuerit, interea tabe protinus laborauit: ac reſpondet conſuetudinem vnicuique rem magnam eſſe cum ferme in naturæ habitum permutetur: quare inquit philoſophus, ſicuti piſces extra aerem, aut homo in aqua degens male habent, ita qui morem ſolitum mutauerit, ægre atque moleſte ea conſuetis diſcedit, & eodē rediſſe ſaluberrimum eſt, perinde quaſi ad ſuæ naturæ ſtatum redierit: qui præclarè huius problematis rationem reddit, ac multa loquitur de conſuetudine, quæ ſunt digna maxima notatione. Itaque ſententia Auic. ex Ariſtot. tam de bona, quam de mala conſuetudine intelligenda eſt, quod præceptum Hipp. quoque videtur confirmare 2. aphor. 8. cum inquit conſueta longo tempore etiam deteriora ſint, inſuetis minus moleſta eſſe ſolent: quæ eadem ſententia ſpeciatim de alimentis & potionibus habetur 3. de ratione victus a 1. & iterum 2. de ratione victus a tex. 10. vſque ad 36. longa oratione plurima refert incommoda & pericula, quæ ex mutatione conſuetudinis ſolent hominibus contingere.

Dubitatio. Veruntamen de hac re dubium eſt, ſiquidem non videtur veriſimile, neque rationi conſentaneum fore, vt prætermiſſa conſuetudine, ac potiſſimum ſi ea mala fuerit, homo lædatur, & aliquo morbo laboret: ad quē modū ſcribit Galen lib. de conſuetudine poſtremis verbis: qui malam victus rationem mutat, de alimenti copia aliquid detrahentes exercitationem vero addētes; abſque morbo incolumes ſeruati, illiſque ex hac mutata conſuetudine non ſolum non lædi, ſed etiam magnopere iuuari: quæ ſane doctrina maxime cōuenit doctrinæ Hippoc. 6. epid. 4. 22. nec nō Ariſt. ſecto 1. probl. 47. qui fere iiſdem verbis ſcribunt, eſſe præcipuum caput ſanitatis non repleri cibis vſque ad ſatietatem, & impigrum eſſe ad labores: quod ſi quis a nimia crapula & otio ſe conuertat ad moderatam victus rationem, atque ad exercitationem, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ille ex hac mutatione conſuetudinis aliquod periculum incurrat: ex quo non ſine ratione Hipp. 2. aphor. 5. vniuerſe hortatur homines, ut non perpetuo eandem conſuetudinem teneant, ſed ad inſolita quoque mutationem faciant.

Ad hanc dubitationem pro veritate reſpōdendum eſt, ex vna parte mutationem conſuetudinis, ſiue bonæ, ſiue malæ, quæ affatim & repente fiat, perpetuo fugiendam & noxiam eſſe, adeo vt etſi neceſſe non eſt hominem protinus ægrotare, tamen neceſſe ſit hominem lædi: ex altera autem mutationem conſuetudinis in meliorem, quæ paulatim & temporis progreſſione fiat, licitam & ſalutarem eſſe: quæ reſponſio eſt Hipp. & Gal. tum alijs locis, tum maxime 2. aphor. 51. Plurimū atque repente vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, ſiue quouis alio modo corpus mouere, periculoſum: omne enim nimium naturę inimicū, ſed quod paulatim fit, tutum eſt, cum alias, tum quando ab altero ad alterum fit tranſitus. Quæ eadem ſententia habetur, 2. de ratione victus varijs in locis, in quibus non aliud Hipp. & Gal. conantur demonſtrare, niſi ſubitam conſuetudinis permutationē non paruum corporibus afferre detrimentum: ex quo factum eſt, vt Gal. 5. de tuēda valet. 10. velit, ſenes potius conſuetis operibus exercitari, tametſi illis non ſint cōmoda & ſalutaria, quam conſuetudinem mutare, cū illud illis nō liceat niſi longo tēpore ac ſenſim facere, proptereaq; tēpus illis deficiat, quo meliore conſuetudine vti poſſent; non aliter, inquit Gal. ac quis octogenarius artem aliquam addiſcere incipiat; qui contra iuuenes hortatur, vt omnino malas conſuetudines deponāt, etiamſi a pueris ijs maxime fuerint aſſueti, cū habeāt vires quæ moderate factam mutationem poſſint ſuſtinere, liceatque ſperare, eos in reliquo tempore fructum aliquem ex meliore conſuetudine poſſe percipere. Ex quibus cum ſatis facile ſit unicuique ad obiectas rationes reſpondere, non eſt vt de hac re longius agamus.

CAPVT XIIII.

De Cibatione Febricitantium in Genere.

DIxerat Auic. 4. primi c. 1. quod acceperat a Gal. 1. de rōne victus 6. nec non 3. de med. ſecund. gen. 2. triplicē eſſe materiā, per quā vniuerſa perficitur medicina, victus rationē, manus operationē, & medicamenta. Cū itaq; ille in c. 7. tractaſſet de curandis febribus putridis per ſectionē venæ, & medicamēta, in præſenti capi. intēdit agere de victus rōne, quod facit generaliter, qui ſpeciatim quoq; de eadem re poſterius acturus eſt. Quoniā vero Auic latis confuſe hanc rem tractat, vnde vix poſſumus certā capitis diuiſionem colligere, antequam venio ad literam, conabor quantum licet, ordinate illius ſententiam ſummatim colligere, & vobis explicare: itaque tractabimus primū qualis eſſe debeat victus febricitantiū: ſecundo, qualianā eſſe debeant alimenta: tertio, quātum: quarto, quomodo: quinto, quando illa oporteat exhibere.

Quod ad primū pertinet, ſciendum eſt, qualitatem alimenti in febribus indicari a rebus, vel naturalibus, vel præter naturā, vel non naturalibus: ſi conſiderentur res naturales, ætas, tēperies, conſuetudo, & ſimiles, illæ perpetuo ſimilia indicant: ſi conſiderentur res præter naturam, morbus, cauſa morbi, ſymptoma, hęc ſemper contraria poſtulant: ſi conſiderentur res non naturales, aer, regio, tempus anni, & ſimiles, hæ quandoq; ſimilia, quādoq; cōtraria requirunt. Hęc doctrina eſt Gal. 8. meth. 9. 1. de rat. vict. 44. de qua tamen dubitant nōnulli, quatenus pertinet ad res naturales, quas contendunt nō perpetuo ſimilia, ſed quandoq; cōtraria indicare. Ex. gr. in ſenectute admonet Gal. 5. de tuēda valetudine, conuenire calida, & humida, cū nihilominus ſenes ſint frigidi, & ſicci: ſic paſſim in temperamēto calido, & ſicco laudat potionem aquæ, alimēta frigida, quietē corporis, quæ ſunt contraria, non ſimilia corporis biliosi: ſic in præcedēte lectione vidimus ex Gal. malas cōſuetudines iuuenibus mutandas eſſe, quæ non ſimilibus, ſed contrarijs mutantur. Sed breuiter ad hæc reſpondeatis ex Gal. 8. meth. nec non cap. 86. artis medicæ, qui docet temperamenta quædā eſſe inculpata, & optima, quædā vitioſa & improba: ex quibus priora quæ optima ſunt, perpetuo ſimilia poſtulāt, a quibus poſſint conſeruari, poſteriora quæ a ſui bonitate deficiūt, contraria requirunt, ex quibus poſſint, & in meliorē ſtatum deduci, & præſeruari, ne in deterius labantur. Quod verò de temperie dictum eſt, idē de ætate, conſuetudine, & reliquis ſtatuendum eſt. Ergo ſi conſideretur natura febris, quam conſtat eſſe paſſionem calidam & ſiccam, nulli dubium eſt, quin illi conueniant alimēta contraria, frigida & humida: verum cum huiuſmodi alimenta talia eſſe poſſint, vel poteſtate, vel actu, quæritur quomodo intelligendum ſit, alimenta frigida, & humida febricitantibus conuenire; ac primum de frigiditate, ſicuti omnes fatentur conuenire alimenta quæ refrigerandi uim habeāt, ſicuti eſt lactuca, ptiſana, & ſimilia, ita non cōuenit inter oēs, an frigida actu, uel poteſtate debeant exhiberi: etenim alijs placet illa dāda eſſe actu frigida, q. affirmāt hac vtraq; rōne, & actu, & poteſtate magis refrigerari ventriculū, & alias partes, nec non refrigerationē poſſe adhuc magis, & facilius cordis cōmunicari: alij vero contra opinantur huiuſmodi alimenta poteſtate frigida non niſi actu calida exhibēda eſſe, propterea quod hoc modo facilius a natura deducantur ad actum, & concoquantur. Difficultatem ſoluit

Qualitas ciborum.

Vtrum alimēta actu & poteſtate frigida eſſe debeāt

uit Gal. 10. metho. 11. qui ſcribit, alimenta quidem dãda eſſe frigida, ſed non valde frigida, ſicuti potionem; cuius diuerſitatis rationem reddit, quod potio facile tum incaleſcat, tum per corpus digeratur, alimenta autem cum plus temporis in ventriculo maneant, forte ipſum poſſent magis quam deceat, refrigerare. Deinde nec dubium eſt, quin alimenta humida poteſtate eſſe debeãt; ſed præterea ſcribit Gal. in libello de optima ſecta ad Thraſybulũ 4. ſi modo hic liber inter Gal. legitimos eſt enumerandus, ſed & hoc idem habetur 1. aph. 11. ſcribit, inquam, Gal. alimenta actu quoque humida eſſe debere, vt facilius concoquantur & diſtribuantur. Quatenus igitur pertinet ad qualitatem, ex natura febris conueniunt alimenta frigida poteſtate & actu, ſed tamen moderate, ac potius tepida, ſicuti eſt aqua fontana tempore æſtatis: potio autem conuenit valde frigida, pariter conueniunt alimenta humida, vtroque modo, qualis inter cætera omnia ptiſana principem locum obtinet.

Qualitas alimentorum. Verum ſecundo loco, quænam ſunt iſthęc alimenta frigida & humida? Non certe omnia, ſed quæ ſint boni ſucci, quæ facile concoquantur, quæ difficile putreſcant, non adſtringant, non exaſperent vias, leniant aluum, prouocent lotium, qualia apud Galen. & veteres admodum pauca numerantur, vt mulſa & ſuccus ptiſanæ, quam ptiſanam ſpeciatim ſcribit Galen. 1. de ratione victus 18. habere omnes conditiones, quæcunque ad victum febricitantium fuerint accommodatæ.

Quãtitas alim. Quanta autem alimenta febricitantibus ſint exhibenda, ex duobus capitibus debet intelligi, ex viribus ægrotantis, & ſtatu morbi: namque ſi vires fuerint robuſtæ, & ſtatus proximus, vel nullo prorſus alimento, vel ſaltem leuiſſimo, ac ſola potione æger nutriendus eſt: ſin vires fuerint imbecilles, ſtatus autem ſit lõgior, ea conueniunt alimẽta, quæ valde nutriant, ſed minori quantitate, exempli gratia, oua recentia: quod ſi ſtatus adhuc magis futurus ſit longior, vt in febre quartana, & tertiana nota, inſtituendus eſt victus plenior, quales ſunt carnes pullorum, auicularum, & ſimilium. Hæc habentur apud Hipp. & Gal. 1. apho. nec non de ratione victus 1. pluribus locis.

Quomodo & quãdo exhibẽda. Quarto loco quomodo alimenta ſint diſtribuenda, ſemelne an ſæpius? illud nos præclare docet Gal. cum alijs locis, tum maxime 1. aph. 17. neque enim ſatis eſt, nouiſſe, an expediat plus minusve dare, aut alimento vti vel deſiccante, vel humectante, ſed præterea cõſiderandum eſt, ſemelne an ſæpius in die aut nocte conueniat alimenta exhibere; quæ quidem indicationes primum ex morbo ipſo & viribus ægrotantis, deinde ab ætate, tempore, cõſuetudine, & ſimilibus ſunt accipiendę, quæ omnia diffuſe & ſigillatim explicantur a Gal. vt alia explicatione non ſit opus.

Poſtremo alimenta in febribus danda ſunt, ſi fuerint intermittentes in intermiſſione, ſi fuerint continuæ, in declinatione, ſi fuerint in eodem ſtatu, in tempore per ſanitatem conſueto; quam rem ſuperius explicatam, nolo iterum repetere.

Et ſcias quod conuenientiora alimenta febricitantibus ſunt alimenta humida.) Eſt vulgaris aph. 16. particulæ primæ, cuius duplex habetur lectio: altera, victus humidus omnibus febricitantibus confert: altera: omnis victus humidus confert febricitantibus; ad quem modum Galen. videtur legiſſe 8. metho. 9. de qua dictionis varietate non multum laboro, qui cenſeo, ſi modo Hipp. & Gal. mens probe intelligatur, vtramq; lectionem veritatem continere.

De hac ſententia ſcio multas proponi difficultates, ex quibus id tantum mihi libet quærere in præſentia, quamobrem Hip. & illius imitatione Auic. nihil dixerit de victu frigido, cum reuera ex natura febris magis quã humida illi videantur conuenire. Ad hanc apparẽtẽ abſurditatem ſunt multę reſponſiones: primũ aiunt nonnulli, frigiditatem fuiſſe ab Hipp. prætermiſſam, tanquam rem manifeſtam, cum nulli dubium eſſe debeat, quin febris & alimenta & cætera frigida conueniant; hic enim fuit mos Hippo. vt notat Galen. 2. de diff. reſpirat. 7. nimirum prætermittendi vulgaria, & quæ omnibus nota ſunt, ſicuti contra mos fuerat Thucydidis omnia ſcribere, etiam nota idiotis, & nihil ipſorum penitus prætermittere: ſed nemo negat, febrem eſſe morbum calidum, multi autem negãt eſſe morbũ ſiccum. II. alij reſpondent, Hipp. meminiſſe alimenti duntaxat humidi, prætermiſiſſe frigida, propterea, quia alimenta humida omnib. febricitantibus conueniunt, frigida autem minime: ſicuti euenit in quotidiana & quartana, in quibus ex præcepto Galen. 8. meth. vlt. ſumendo indicationem ab humoribus putreſcentibus pituita & melancholia, qui ſunt frigidi, certum eſt alimenta calida conuenire. III. ſunt qui aſſerant, Hipp. prætermittendo alimenta frigida, nos voluiſſe timidos, aut ſaltem cautos reddere circa illorum adminiſtrationem, quoniam, ſicuti ſcribit Gale. 10. metho. 7. refrigeratio in febribus, quod per efficaciſſimam qualitatem inducatur, & parui temporis eſt, & periculoſa: contra vero humectatio, & longioris temporis eſt opus & minus eſt quam refrigeratio periculis expoſita. IV. Et quidem nobiliores interpretes prope omnes ita ſtatuunt, Hipp. antiquæ breuitati ſtudioſiſſimum; vnius contrarietatis mentionem faciẽtẽ, quæ ad humiditatem, & ſiccitatem pertinet, alteram quoq; contrarietatem, quæ in caliditate, & frigiditate verſatur, intelligere voluiſſe. Tot, forte etiam plures ſunt interpretationes huius ſententiæ, de quibus cum nolim in præſentia iudicium facere, res enim foret longiſſima, mihi ſatis fuerit aliam reſponſionem proferre, quã cenſeo ad mentem Hip. & Gal. cæteris omnibus eſſe magis accommodatam. Itaque memoria eſt repetendum Hipp. conſilium & propoſitum, quod illo aphor. fuerat, tradere indicationem alimenti, non ſolũ ex re præter naturam, febre, ſed etiam rebus naturalibus, ætate & conſuetudine, atque ſimul vtramque indicationem coniungere; quare mea quidem ſententia neque debuit, neq; potuit frigida alimenta commemorare, quæ ſicuti conueniunt febricitantibus, ita pueris, & ijs qui tali victu vti conſueuerunt, nullo pacto poſſunt conuenire: atque hinc factum eſt, vt Gal. quoque, etſi aſſerat febrem calidam eſſe paſſionem, tamẽ frigidi alimẽti nullam mentionem faciat, cum probe intelligeret, illa neque puerorum ętati, neque conſuetudini conueniret: quam ſane interpretationem ille videtur adhuc planius explicaſſe, cum inquit 8. metho. 9. Ita Hippo. mihi videtur ſentire, vbi ait, omnis victus humidus febricitantibus eſt idoneus, potiſſimum pueris, &c. Febricitantibus enim, in quantũ febricitant, ex ipſa contrariorum indicatione humidus victus conducit, pueris ex ſimilium: quod item de conſuetudine dicendum eſt. Hæc Gal. Itaque cibi conuenientiores febricitantibus ſunt cibi humidi.

Cumque accidit febris, & natura eſt ſicca, &c.) Si ſuperueniat febris cum ſiccitate excrementorũ alui, inquit Auic. ægrotum non fore nutriendum priuſquam excrementa egrediãtur: quæ fuit ſententia Hipp. 1. de rat. victus 32. & 45. quare oportebit vos perpetuo interrogare veſtros ægrotos, quomodo aluus reſpõdeat, vt poſſitis opportune illis alimẽta exhibere. Et ſi quis iunior quærat, vtrum ſit neceſſe quotidie & ante ſingula alimenta, uel clyſteribus, uel alia ratione ægrum excrementa deponere, is ſciat de hac re nihil certi ſtatui poſſe, ſed pro ratione eorum, quæ aſſumuntur, morbi, & aliarum rerum, modo ſæpius, modo rarius aluũ mouẽdam eſſe: etenim, gratia exempli, ſi quis laboret febre, in qua propter ſummam iecoris caliditatem excrementa indurẽtur, & exiccentur, huic bene erit quotidie refrigerantia, & mollientia clyſteria imponere: ſin autem nulla adſit tanta ſiccitas, & uſſio excrementorum, ſatis fuerit, & ita uſus obtinuit, ut ſaltem alternis diebus excrementa alui deponantur. *Et oportet vt occurrant paroxyſmi ventrib. eorũ vacuis.*) Præceptum eſt vtiliſſimũ ac perpetuo obſeruãdũ, nẽpe ut paroxyſmi, in quantum fieri põt, nõ reperiãt alimenta in uentriculo,

Digitized by Google

culo, alioqui natura intenta coctioni alimẽti, ceſſabit a coctione morbi, qui propterea fiet difficilior, & prorogabitur. quare ægri ſemper nutriendi ſunt in declinatione, vel in febricitatione: quod ſi æger hoc tempore fuerit aſſuetus alimenta aſſumere, tunc occaſio dandi alimenti magis opportuna cenſenda eſt. Hæc ſententia eſt Auic. quam ille accepit ex Hippoc. & Gal. 1. aph. 3, 11. r. de ract. vict. 16. 11. metho. 21. de qua re ſemel atque iterum diximus, neque eadem ſæpius ſunt inutiliter repetenda.

Et ſcias, quod de cibatione, & regimine eſt, quod eſt ſubtile valde.) Hactenus docuit Auicenna, qualianam alimenta, & quo tempore febricitantibus conueniant; nunc tertium caput aggreditur, quod ad quantitatem pertinet, itaque hanc facit victus diuiſionem: victus quidam eſt tenuis valde, quidam craſſus valde, quidã medius, inter vtrumque. Victus tenuis valde eſt omnimoda alimenti, & potus abſtinentia; Craſſus valde eſt cibus ſanorum hominum: medius inter vtrumque eſt duplex, alter qui declinat ad victum tenuem valde, qualis eſt ſuccus granatorum, mulſa, ſuccus ptiſanæ, holera & ſimilia; alter qui declinat ad victum craſſum valde, qualia ſunt oua ſorbilia, pulli, gallinę. &c. Auic. forte hãc diuiſionem accepit ex Gal, qui 1. apho. 4. totam victus rationem diuidit in plenum, tenuem, moderatum. quorum quidem variorum victuum naturã ex varijs vniuſcuiuſque effectis atque effectibus declarat, qui aſſerit uictum plenum, qualis eſt qui ouis, alica, piſcibus, & id genus alijs alimentis perficitur, vires hominis poſſe augere, tenuem, qualis fit per pauca aut parum nutrientia alimenta, ſicut eſt ſuccus ptiſanæ, uires imminuere: moderatum & medium inter duo extrema uires conſeruare.

Sed Galen. prætermiſſo victu pleno, & modeſato, quorum vſus in morbis plane eſt rarior, victum tenuẽ rurſum diuidit in quatuor partes, in tenuiſſimum exquiſite, quem interpretatur integram inediam, & omnem ciborum abſtinentiam: in tenuiſſimum, ſed non exquiſite, quem, inquit, fieri per ſolum melicratum; in tenuem ſimpliciter, qui per ſuccum ptiſanæ, aut ptiſanam integram conficitur: in tenuem exquiſite, qui eſt, vbi hæc ipſa alimenta, ſuccus ptiſanæ, vel ptiſana, exigua ſumuntur quantitate.

De exqui ſi inedia. Circa ea quæ heri diximus de tenui victu, occurrit dubitatio, vtrum huiuſmodi victus extreme tenuiſſimus ſiue vllo alimento, & potu, apud nos & hoc noſtro tẽpore in aliquo morbo poſſit conuenire; etenim nonnulli id negant, ac ſuam ſententiam conantur confirmare, primum auctoritate Hippoc. qui vt paulo ſupra vidimus 2. de ratione victus, multis rationibus & demonſtrationibus omnem ſubitam conſuetudinis mutationem in uictu grauiter improbat, adeo vt textu 21. affirmet. alimenta & potiones iam diu conſuetas, etſi vitioſas, tamen ad ſanitatem ſecuriores eſſe, quam ſi quis ſubitum ad alterum alimentũ, vel melius ſe trãſferat. Cum ergo homines hoc tempore ſint aſſueti comedere non ſolum ſemel, ſed etiam bis, ter, ac ſæpius in die, hinc colligunt, huiuſmodi ſubitam mutationẽ & tranſitum ad omnem alimenti abſtinentiam nulli morbo in præſentia, & nulli noſtrorum hominum cõuenire: ex quo Auer. 7. colliget 10. inquit, regionem antiquorum tempore Hippocr. & Gal. ſubtiliorem fuiſſe, cum ui per unam hebdomadam nihil prorſus dabant, & ſi aliquando uolebant ingroſſare, aquam mellis tantummodo exhibebant: ſed homines in ſua regione, quæ eſt calidior regione Græcorum, in qua propterea maior fit reſolutio, non poſſe tantam inediã tolerare; quare addit, in inſtituenda hac victus ratione conſiderandam eſſe temperiem corporis, habitum conſuetudinem, & ſimilia; nec non alimenta, quibus Græci illi veteres vti conſueuerunt, ſicuti ſunt vinum carnes porcinæ, & ſimilia, quæ ſunt plurimi nutrimenti, a quibus Arabes propter legem cogebantur abſtinere: ſiquidem illi homines, qui ſunt in regione calidiore, qui habent temperiem & corporis habitum calidiorem, & reſolubilem, & qui conſueti ſunt comedere ſæpius in die, non poſſunt tenuiſſimum illum victum ſuſtinere.

Præterea Gal. 1. de ratione victus 13. ad mentẽ Hippocr. huiuſmodi victum tenuiſſimum appellat alienũ & monſtroſum; ijs addunt nonnulli ex vulgari & cõmuni fere hominum opinione, hoc tempore corpora non adeo robuſta eſſe, ſicuti fuerant tempore Hippo. & Gal. cum res omnes, ac præcipue homines, videantur quotidie in deterius progredi, & perpetuo declinare. Quare concludendo, cum nos ſimus ſoliti ſæpius in die comedere, cum ſumma inedia ſit uictus monſtroſus, & alienus, cum aliã ragionem a regione Hippocr. & Gal. longe diuerſam incolamus, cum forte neque per ſanitatem veſcamur alimentis tam nutrientibus, ſicuti illi nutriri conſueuerant, ſtatuẽdũ videtur, eiuſmodi exquiſitam alimenti abſtinentiam per tot dies hoc tempore nulli morbo ac nulli hominum cõuenire. Altera autem ex parte Hippoc & Gal. 1. apho. 7. 1. de ratione victus 44. 2. de diebus criticis. 11. & alijs locis, ſi morbus fuerit peracutus, ægrique habuerint illas conditiones, de quibus paulo ante diximus, non uerentur illos ſine ullo alimento, & ſine ulla potione, & ſine aqua ad ſeptimum diem detinere. quod quidem experientia confirmat utiliter fieri. Nam quãdoque æger quatuor & plures dies nihil plane poteſt accipere, ſicuti euenit in angina, & tamen ille feliciter ſanatur: Itaque nulli dubium eſſe debet, quin generaliter hic uictus extreme tenuiſſimus poſſit conuenire. Sed illud addo, ad noſtra quoque tempora, ad noſtras quoque regione, & ad noſtros quoque homines eum poſſe accommodari; ac primum audiamus, Hip. qui poſtquam de multis ſignis prognoſticis locutus eſt 3. progn. 40. inquit, illa omnia ueritatem continere, in Lybia, in Delo, in Scythia, qui ut Gal. interpretatur in com. Lybiam tãquam calidam, id eſt, Africam, Scythiã tanquam frigidam, Delum tanquam mediam inter vtramque regionem exempli gratia commemorauit. Quod ſi Hip. & Gal. docent, nobis ſignum eſſe idem prædicere in omni anno, in omni tempore, in omni regione, cur non idem de ratione inſtituendi uictus, ac tota curatione liceat ſtatuiſſe? Verum ad obiectas rationes reſpondeamus: & primum quoniam Hipp. & Gal. uolunt conſuetudinem in morbis ſeruandam eſſe, illud fatemur eſſe uerum, dummodo non ſint alia maioris momenti, quæ contrarium indicent. Exempli gratia, de tempore dandi alimenti, ſi illud poteſt dari, qua hora per ſanitatem æger conſueuit comedere, optimum eſt conſuetudinem ſeruare: ſin autem hoc tempore immineat principium paroxyſmi, huiuſmodi indicatio a conſuetudine eſt negligenda, quoniam eſt altera dignior indicatio, quæ perſuadet hac hora minime nutriendũ eſſe: pariter ſi æger nutriendus eſt. bis in die nutriendus eſt, ſi hoc modo tempore ſanitatis ille nutriri conſueuerat, ſin vero fuerit aliquod impedimentum, ueluti morbus extreme acutus, tunc neque bis, neque ſemel, neque quicquam oportet exhibere, imò ſicuti ſubito facta eſt in ſignis mutatio diuerſam inſtituere. Gal. tenuiſſimum victum monſtroſum appellat, ut ego puto, in morbis acutis, in quibus non conuenit, ad quemmodum ipſe quoque Hippo. dixerat. 1. aph. 4. talem victum periculis plenum eſſe: alioqui niſi hanc interpretationem recipiamus, non ſatis intelligo, quomodo & Hipp. & Galen. poſſint defendi, qui ut paulo ſupra diximus, ſi ita ferat occaſio, ſæpenumero integram alimentorum abſtinentiam probant.

Auerrhois conſiderationes non ſunt omni ex parte negligendæ, ſed tunc plurimæ deeſſent conditiones a Galen. requiſitæ, ſine quarum conſenſu conſtat nullũ ægrotantem ſine alimentis tot dies detinendum eſſe.

Poſtremo autem noſtra corpora hoc tempore non declinare, neque minus robuſta eſſe quam fuerint tẽpore ſuperiore, is facile fatebitur, quicunque memoria repetet, quod ſcribit Gal. in lib. optimus medicus *De mundi cõſtantia.*

optimus

Digitized by Google

optimus philoſophus, hunc mundum eundem eſſe, qui olim fuerit, anni tempore eundem ordinem ſeruare, ſolem ſuos circuitus nulla ex parte mutatos percurrere; denique omnes ſtellas ſiue fixas, ſiue errantes eãdem plane ſtatus rationem continere. Etſi quis obijciat, quoſdam veteres trecentos nonnullos ſexcentos, alios octingentos, & plures annos vixiſſe: huic reſpondet Plinius lib. 7. 84. hæc omnia inſcitia temporũ eueniſſe, quãdoquidem alij annum vnum æſtate, alterum hyeme determinabant, alij ex quatuor anni partibus quatuor annos conficiebant, nonnulli ſenio lunæ, & alij rationibus de quibus idem Plinius agit diffuſe. Nam certum eſt tam veteribus quam noſtris temporibus homines eoſdem annos viuere, quod nobis imprimis confirmant ſacræ literæ, quæ teſtãtur Pſalmo 89. annos hominis non plures eſſe quam octuaginta, præterea vero nihil aliud quam laborem & dolorem ſupereſſe. ſic ſcribit Auerrh. 1. de gen. & corrup. 58. vitã naturalem hominis in ſeptuaginta annis fieri. Quod ſi illud verũ eſſet, res omnes, atque imprimis homines reddi quotidie imbecilliores, & perpetuo declinare, vtique hoc foret argumentum euidentiſſimũ ad probandum mundum non eſſe æternum, atque ad euertendam vniuerſam Ariſt. philoſophiam; ſiquidem omnia tandem poſt longa tempora ad ſummam imminutionem & debilitatẽ terminarent, qua ratione ſpecies rerum omnium neceſſario deficerent. Ergo ſicuti Hipp. & Galen. ſuo tempore vtebãtur hac tenuiſſima victus ratione, nulli dubium eſſe debet, quin hoc etiã tempore nobis liceat hunc eundem victum adminiſtrare: veruntamen cum raro eueniat, vt ſimul concurrant multæ cõditiones, quæ hac in re ſunt neceſſariæ, adde, cum hic victus ſit admodum expoſitus calumnijs, & præcipue mulierculanum, quæ perpetuo conqueruntur de medicis, quod nimis parce ægrotos nutriant, hinc fit, vt raro admodum, vel nunquam huiuſmodi victum inſtituamus.

Et Kiſch quidem hordei eſt bonus cibus.) Per Kiſch. hordei intelligit ptiſanam hordei, quam appellat bonum alimentum, & multis ornat laudibus nimirum quod facile coquitur, lenit, abſtergit, refrigerat, humectat, ſitim extinguit, nihil aſtringit ſed aperit, facile penetrat, ac ſi bene coquatur, quod caret flatibus quas omnes dotes & facultates forte etiam plures, Hippoc & Gal. huiuſmodi ferculo tribuunt, 1. de rat. vict. 18. & li. de ptiſana 5. At uero cum nos poſterius de ptiſana, nec non de illius vſu, & præparatione ſimus locuturi, non eſt vt in præſentia de ea longius agamus.

Et dignior horarum ad ſubtiliationem eſt ſtatus) Eſt ſententia Hippoc. 1. apho. 8. quando morbus in ſuo vigore conſtiterit, tunc victu tenuiſſimo vtendum eſt, idq; propter duas cauſas, quæ exponuntur a Gal. in com. alteram quoniam hoc tempore ſymptomata ſunt maxima; alteram propter morbi coctionem: neque enim diſtrahere oportet naturam ad alteram nouam alimenti coctionem, quæ tunc vni humorum coctioni debet fortiter vacare.

Et dignior horarum ad ingroſſandum eſt hora, in qua virtus.) Sicuti in vigore morbi tenuiſſimo victu vtẽdum eſt, propter magnitudinem ſymptomatum, & occupationem naturæ in coctione materiæ, ita in principio plenius nutriendum eſt, cum hoc tẽpore neque ſymptomata vrgeant, neque natura ſit ualde occupata circa morbi coctionem: quæ pariter fuit ſententia Hipp. 1. aph. 10. Quib. poſtea vigor futurus eſt, &c. Sic Gal. 1. ad Glauc. 8. iubet medicum initio febrium ad vniuerſum morbi tempus reſpicere, & hac prouidentia victus rationem inſtituere: nam ſicuti in morbis acutis, qui celeriter ad vigorem perueniunt, ſtatim licet tenuem victum dare, ita in longioribus, niſi ægri copioſiore nutrimento reficiantur, periculum eſt ne ille vel ſimul cum morbo hominem interficiat, vel intempeſtiue ſit motandus.

Et æſtas quidem propter ſuam reſolutionem indiget additione cibationis.) Auicen. in præſenti parte declarat, quomodo temporibus anni liceat accipere indicationem inſtituendi victum, vel tenuiorem, vel pleniorem, & inquit, in æſtate propter inſignem reſolutionem corporum danda eſſe plura alimenta, ſed propter facultatis concoquentis debilitatẽ, illa nõ ſemel, ſed pluribus uicibus exhibenda eſſe. Quã quidẽ regulã, conſentientem rõni, ac dignam obſeruatione, aut a nemine, aut a paucis hoc tempore uidemus obſeruari. Hyeme autẽ contra ſe res habet, neque enim tunc opus eſt tam copioſo nutrimento, cum non fiat tanta corporis reſolutio, quod præterea commode ſemel, & vna vice poteſt exhiberi, cum hoc tempore uirtus fortis bene poſſit illud concoquere & perferre. Autumno autem, quem malum tempus appellat, danda ſunt alimenta quæ quodammodo ſint media inter conſeruationem uirtutis & dominium materiæ, adeo ut partim illi, partim huic indicationi ſatisfiat. nam hoc tẽpore ex vna parte propter calores & labores præcedentis æſtatis corpora ſunt reſoluta, & reddita debilia, quamobrẽ ſunt nutricoda & reſtauranda ex altera autem, & propter inæqualitatem temporis, & propter copiã fructuum, & propter alias cauſas corpora ſunt impura ac referta multis humoribus malis, unde tenuiori uictu opus foret. Itaque in huiuſmodi contrarijs indicationibus media quadam ratione alimenta ſunt exhibẽda, adeo ut, & debilitatem uirium, & copiam malorum humorum reſpiciant. Hæc ſummatim eſt ſententia Auicen.

Verum ſtatim occurrit dubitatio aduerſus eam partem, in qua Auic. inquit, æſtate magis, hyeme minus *An æſtate magis nutriendum quam hyeme.* nutriendum eſſe: ſiquidem uulgaris eſt ſententia Hippocr. 1. aphor. 15. uentres hyeme calidiſſimi ſunt: & aphor. 18. æſtate cibos difficillime ferunt, hyeme facillime: & Gal. in com. hæc habet. Facile omnes ferunt alimentorum multitudinem hyeme, difficulter uero æſtate: quod plane conuenit rationi. Sed unico uerbo reſpondeatis. Auic. loqui de corporibus ægrotis & febricitantibus, quę æſtate facile diſſoluuntur. quare habent diſpoſitionem ſimilem illis, qui ex defectu humorum conſiſtunt, ut propterea non ſine ratione alimenta expoſcant: Hippocra. uero ſermonem habere de corporibus ſanis, in quibus abundante hyeme calido innato, multo quoque alimento ad illius nutritionem opus eſt; quæ reſponſio ad uerbum eſt Gal. 1. aph. 18. Ratio diuerſitatis nutriendi ſanos & ægrotos, colligitur ex eodem Gal 1. aph. 4. quoniam in corporibus ſanis nobis propoſitum eſt, uires non ſolum conſeruare, ſed etiam augere: in corporibus uero ęgrotis id nobis ſatis eſt, uires quoquomodo factas debiles conſeruare.

Et ſcias quod ſi non eſſet illud quod pertinet virtuti) Sententia eſt uetiſſima, & Gal. ſæpius repetita, uirium gratia, non morbi, homines nutriri, ſiquidem morbus quatenus eſt morbus integram inediam requirit, adeo ut ſi quis ſine ullo alimento poſſet uſque ad morbi uigorem perdurare, huic liceat nihil prorſus alimentorum exhibere.

Hoc loco apud Auic. habetur illa famoſa dignitas, curans eſt uirtus, non medicus, quæ antea fuerat Gal. cap. 87. artis med. Horum omnium natura opifex eſt, medicus uero miniſter. ante Gal. fuerat Hipp. 6. epid. 5. 1 1. Naturæ morborum medici: cuius ſententiæ Gal. pręclariſſimam facit interpretationem, ac forte Hipp. idem uoluit, ubi dixit lib. de alimento circa princip. Natura iuuat omnia omnibus: quoniã uero multi ut tueantur atque amplificent dignitatem artis medicæ, conantur huiuſmodi ſententiam labefactare, duobus uerbis illorum rationes audiamus. Ergo cum morbi ſint in triplici differentia, ſoluta unitate, intemperie, conformatione, libenter fatentur naturam duob prioribus mederi, ad quam proprie pertinet, quod ſolutũ eſt unire, & quod intemperatum eſt, ad naturalẽ temperiem reuocaret: at uero in tertio genere inquiunt multa eſſe, quæ ſine ulla opera naturæ a ſolo medico ſanantur, exempli gratia, cum os reponitur in luxatum articulum, cum ſextus digitus abſcinditur, & ſimilia

Digitized by Google

pora athletarum, quæ cum habeant calidum innatum & vires admodum validas, plurimo indigent alimento, quare famem nequeunt tolerare; & res eſt manifeſta.

Et ſenes quidem, & debiles, & infantes, ſunt de genere eorum qui non tolerant famem) Iudicatio inſtituendi victus vel craſſioris, vel tenuioris, ſumitur non ſolum ex temperamento, habitu corporis, ſed etiam ex ætate: quare inquit Auic. ſenes, & pueros famem non poſſe perferre: ſenes vero quos primo appellat, famem bene tolerare, poſt quos ſequuntur iuuenes, & præcipue qui habent membra ſolida, & venas amplas; quæ eſt ſententia Hipp. 1. apho. 13. Senes facillime ieiunium tolerant. ſecundo loco qui conſiſtentem ætatē agūt, &c.

De ætate hominis ac varijs illius partibus, non omnes eodem modo loquuntur. Solon vitam humanam fecit 70. annorum, quam diſtinxit in decem partes vel ſeptimanas, & vnicuiq; ſeptem annos tribuit: alij in 12. hebdomadas, & ideo vitam hominis ad annū 84. perduci voluerunt: alij in nouem tm̄. & ita 63. annū conſtituebant: ex quo orta eſt illa vulgaris opinio, hunc annum 63. eſſ. fatalem, in quo plurimi moriuntur. Apud quendam incertum auctorem Græcum memini olim me legiſſe quādam ætatum diſtinctionem aſtronomicam, in ſeptem partes, quæ ſeptem planetis proportione reſpondeant, quam quod valde ſit ingenioſa mihi libet non prætermittere.

Prima itaque infans a ſui generatione vſq; ad quatuor annos, proportionem habet cum luna. II. puer, vſque ad decem annos, proportionem habet cū Mercurio. III. adoleſcens. a decimo anno vſque ad 18. proportionem habet cum Venere. IV. Iuuenis a 18. vſque ad 25. proportionem habet cum Sole. V. Vir a 25. vſq; ad 50. proportionem habet cū Marte. VI. Senior a 50. vſque ad 64. habet proportionem cum Ioue. VII. Senex vſq; ad extremum vitæ, proportionem habet cū Saturno. Marcus Varro ætatē hominis in quinq; partes ęqualiter diſtinxit, quarum vnicuique, pręter extremā partem, annos tribuit 15. hoc ordine: in primo gradu vſque ad annum 15. ponebat pueros, ſic dictos quaſi ſint puri & impuberes. In ſecundo gradu vſq; ad 30. ponebat adoleſcentes, ſic nominatos ab adoleſcēdo, hoc eſt, creſcendo: in tertio vſque ad annum 45. iuuenes, ſic appellatos, quod rempublicam in re militari poſſent iuuare: in quarto gradu vſque ad annum 60. ponebat ſeniores, ſic nuncupatos, quod tum primum inciperent ſeneſcere: in poſtremo gradu vſque ad finē vitæ illos ponebat, qui vere ſenes appellantur, quod hac ætate corpus vere ſenio laboret.

Verum de ijs ſatis; nos cæteris omnibus prætermiſſis, ad medicos veniamus. Auic. 1. primi doctrina 3. c. 3. ętatem hominis diſtinguit in quatuor partes: primam, adoleſcentiam, quæ fere vſque ad 30. annū perdurat, ſecundam, conſiſtentiam, vſque ad 35. annum vel 40. Tertiam, primam ſenectutem, quam ipſe appellat ætatē declinationis, cum remanentia virium vſq; ad annum 60. Quartam, ſenium, quod vocat ætatem declinationis, cum manifeſta virtutis debilitate, vſq; ad finē vitæ. Rurſus vero primam partem, adoleſcentiam diuidit in quinque partes: 1. infantiam, quam inquit eſſe, cum membra pueri nōdum ad motiones & ambulationem ſunt apta. 2. ætatem puerilem, quę eſt poſt ambulationem, cum dētes nondum ceciderunt, & ante robur corporis 3. quæ eſt poſt natiuitate dentium, & antequam polluantur. 4. quando ſemē emittunt, & quouſque barbeſcunt. Vltimam ætatem fortitudinis, quouſq; deſinunt creſcere. Hipp. 1. aph. 13. & alijs locis, quantum ex illius ſcriptis licet colligere, quatuor tantummodo ætates videtur conſtituiſſe. pueritiam, adoleſcentiam, conſiſtentiam, & ſenectutem: quam fere partitionem videtur imitari auctor definitionum medicarum, quæ Galen. aſcribuntur. Cæterū Galen. ſi varios illius locos in vnum colligimus, vniuerſam vitam hominis in ſex ætates diſtribuit, pueritiam, pubertatem, adoleſcentiam, iuuentutem, conſiſtentiam, & ſenectutem, quas ſigillatim, ſed breuiter conabimur de illius ſententia vobis explicare. Itaque prima ætas eſt pueritia, quæ ab eo tempore incipit, quo infans maternum vterum egreditur, & ad 14. vel 15. vſque annum progreditur: hanc partem Hippocr. in 3. aphor. 24. 25. 26. 27. videtur in quatuor partes diſtinguere, quum in 1. loco ponit paruulos, & recēs natos. 2. qui ad dentitionis tempus accedunt, & dētes emittunt. 3. proximos pubertati. 4. illos qui iam ad pubertatem accedunt. Secunda ætas Galeno pubertas nominatur, quod in ea pueri iam incipiant pubeſcere: hæc vero, vt illi placet 3. aphor. 27. nec non 5. aphor. 7. incipit ab anno 14. & vſque ad 25 progreditur. Tertia eſt adoleſcentia, quam Gal. 5. apho. 9. ſcribit incipere ab anno 18. & vſque ad 25. protrahi, etſi alio loco, nimirum 3. aphor. 29. inquit adoleſcentiam medium locum obtinere inter puberes, & illos qui conſiſtentis ætatis vigorem habent, vt forte quodammodo adoleſcentia ſub pubertate poſſit contineri. Quarta iuuentus, ętas florens, & cōſiſtendi tempus appellatur, quæ auctoritate Galeni 3. aphor. 30. 5 aph. 9. incipit anno 25. & ad 38. extenditur. Quinta eſt ætas conſiſtendi, quæ ex Gal. 1. aphor. 13. inter iuuentutem, & ſenectutem medium locum obtinet, & 50. annum pertingit, vt ille notat 3. aphor. 30. Reliquum temporis, poſt annum 50. ad ſextam ætatem & ſenectutem pertinet, quæ demum a Galen. 9. de tuenda valetudine vltimo poſtremis verbis, in tres partes diuiditur: quarum prima eſt eorum, qui adhuc ſatis validi, & robuſti ciuilia negotia poſſunt obire, quæ durat vſque ad annum 60. ſecunda eorum, qui iam parum validi, & imbecilles ciuilia munia non poſſunt obire, quæ incipit anno 60. & 70. protenditur: tertia, in qua ſumma eſt virium imbecillitas, & vſque ad finem vitæ perdurat. Hæc de ætatibus hominis ex Galeno.

Sed forte nimium digreſſi, ad noſtram interpretationem reuertamur, quomodo ex ætate liceat victum, vel craſſiorem, vel tenuiorem, inſtituere (*Senes facillime ieiunium ferunt.*) Facilitatem tolerandi ieiunium Galen. interpretatur, qui omnino quoque homo non appetit, & nihil mali inde ſuſtinet: difficultatem contrario modo.

Senes vero interprete Galeno oportet intelligere, qui in primo ſenio ſunt conſtituti, minime altero, qui in extrema parte ſunt poſiti: ſiquidem priores, quod ſint quoquomodo frigidi, neque habeant vires robuſtas, alimenta minus poſſunt conficere, quare bene ieiunium tolerant: poſteriores autem propter ſummam frigiditatem, & virium debilitatem, paucis quidem alimentis, ſed tamen crebro ſunt reficiendi, cum talia corpora fere idem patiantur, quod lucernis pene extinctis contingit, quæ continuum requirunt olei ſupplementum, illud vero multum, & cumulatum nequeunt perferre.

Secundo loco famem facile tolerant, qui conſiſtentem ętatem agunt, quod ſenibus quidem ſint calidiores, ſed adoleſcentibus frigidiores, itaque poſt ſenes facilius quam adoleſcentes famem perferunt, minus autem quam ſenes, & ætate conſiſtentes poſſunt adoleſcentes famem tolerare: quod ſcilicet calor corpuſque eorum in aſſiduo ſint incremento: etenim quę creſcunt corpora, plurimum habent calidi innati. Poſtremo pueri omnium minime famem tolerant, partim quod plurimum calorem innatum habent, partim quod eorum ſubſtantia facile digeritur, & diſſipatur, partim denique quod nondum vllam incrementi perfectionem ſunt aſſecuti: inter pueros autem illi minus famem perferunt, qui ſunt alacriores, quod cæteris ſint calidiores. Itaque ex ijs regulis & legibus debent medici in inſtituenda victus ratione ætatum quoque rationem habere.

CAPVT XV.

De Aqua Hordei, & Syrupo acetoſo.

QVoniam duo ſunt remedia, quibus medici in febribus frequenter, ac fere ſemper vti conſueuerunt: alterum ptiſana hordacea quod & alimentum, & medicamentum eſt; alterum ſyrupus acetoſus, vel oxymel, quod ſimpliciter eſt medicamentum, idcirco Auic. ſumma cum ratione fecit hoc ſpeciale caput, de aqua hordei, & ſyrupo acetoſo. Nos autem prætermiſſo ſyrupo acetoſo, de quo in priuatis lectionibus ſumus tractaturi, de vna ptiſana pertractabimus, in qua tractatione videbimus primum quæ, & quomodo cõficiantur ex hordeo: ſecundo an ptiſana hoc noſtro tempore conueniat: tertio & vltimo, quando & quibus poſſit conuenire.

Quod attinet ad primum, multa ex hordeo conficiuntur, ac primum panes, de quibus ſcribit Galen. de attenuãte victus ratione. 6. 1. de alimen. facul. 10. omnes, quoquomodo parentur, exigui eſſe alimenti, ſuccumque craſſum, & flatus minimum generare. quare apud medicos ſunt in nulla conſideratione. II. ex hordeo conficiuntur polenta, & maza. de quorum compoſitione, & viribus tractat Gal. 1. de alim. facult. 11. 12. & ſi quis plura cupit, is videat Plinium lib. 18. 7. III. ex hordeo cõficiuntur variæ potiones, quæ varijs nominibus appellãtur, de quibus pariter Plinius ſcribit hunc in modum, lib. 23. poſtremis verbis: Ex iiſdẽ fiunt potus, Zythum in Aegypto: cœlia & ceria in Hiſpania: ceruiſia, & plura genera in Gallia, & alijs prouincijs. Dioſcorides, & zythum, & alteram potionem commemorat, quam Curmi appellat, lib. 2. 80. & 81. de quibus quidem potionibus nihil certi habemus apud antiquos, præterquam quod videntur omnes in eo conuenire, quod ſolet caput lædere, neruos item offendere, & mentem turbare: quare ijs omnibus prætermiſſis, quæ hoc tempore fere ignorantur, & nullum vſum præbeant ægrotis, ad illa veniamus, quæ apud nos ſunt in frequenti vſu, ac potiſſimum in febribus in quibus fere ſemper ſoleant vſurpari.

De aqua hordei. Primũ igitur eſt aqua hordei, huius vſum conſtat antiquiſſimum eſſe, namque Hipp. illius mentionem facit 3. de rat. vict. 43. per hæc verba: De reliquis potibus, qualis eſt hordeaceus, poſterius tractabimus. Et iterum 4. de ratione victus 71. Quod ſi ſupra modum ſiticuloſi fuerint, bibant aquam hordei. Et Galen. in com. hæc habet: Quod Hipp. potum hunc, tanquam ſitim tollentem exhibeat, manifeſtum eſt. ſed melius feciſſet, ſi prius docuiſſet, quonam pacto hordeum parare oporteat, vtrum ſimpliciter madefacere, vel ex eo zythum conficere, vt huius temporis homines ſolent, vel quouis alio modo præparare.

Ac ſane mirum eſt de Gal. qui cum ſæpenumero de hordeo atque ptiſana mentionem faciat, potiſſimum lib. de alimen. facult. necnon de ptiſana, tamen nunquam de huiuſmodi aqua hordei ne verbum quidem fecerit: ex quo multi colligunt, ipſum talem potionẽ, aut prorſus ignoraſſe, aut ſaltem parui feciſſe, & neglexiſſe. Contra vero omnes prope Arabes, & plerique omnes communiter practicantes hoc tempore, cũ in cæteris morbis, tum maxime in febribus illa vtuntur frequentiſſime. Vnde quæritur, an illius vſus ſit recipiendus, nec ne?

Qualitas hordei. Sed primo videamus de natura, & facultate hordei. Dum eſſem ſcholaris in hac ipſa ſchola, memini me audiſſe a nonnullis præceptoribus, hordeum eſſe calidæ, & ſiccæ temperaturæ, ſed tamen moderate: quam ſententiam manifeſte reprobat Gal. 1. de alim facult. cap. proprio de hordeo, qui ſcribit, hordeum non eandem facultatem cum tritico habere, ſiquidem triticũ manifeſte calefacit, hordeum vero nullo modo non calefacit, neque etiam moderate, ſicuti faciunt nonnulla, quæ in medio ſunt calefacientium, & refrigerantium, vt amylum, & panis lotus, ſed quomodocunq; adminiſtretur, vim quandam refrigerandi habere conſpicitur: vnde concludunt, hordeum quouis modo præparatum, nunquam corpus calefacere, ſed pro vario modo præparationis, quandoque humectare, & quandoque ſiccare.

Itaque hordeum eſt frigidum, & ſiccum moderate, vt idem ſtatuit Gale. lib. de ptiſana 3. Quare cum facta longiore illius decoctione in aqua, pauca illa ſiccitas remittatur neceſſario, & ita fiat potio frigida, & humida, ego quidem cenſeo, illius vſum minime reijciendum eſſe: nam confirmat experientia, huiuſmodi aquam præterquam quod moderate refrigerat, & humectat, peculiari quadam prærogatiua ſudorem non leuiter prouocare, quod in febribus putridis plerunq; eſt maxime expetendum.

Neq; vero auctoritas Galeni, qui illam, vel ignorauit, vel neglexit, contrarium nobis debet perſuadere; nam quatenus pertinet ad medicamenta, poſt Galen. hominum vſu, atq; induſtria multa inuenta ſunt, quæ longiore iam vſu ſunt confirmata, neque debent repudiari: forte Gal. qui non ſatis intelligebat compoſitionem, & facultatem talis aquæ, timuit ne illius vſus foret noxius, ſicuti ſcribit, omnes potiones ex hordeo præparatas, noxias eſſe, quare eam voluit prætermittere. Hordeum decoquitur ex ſimplici aqua, quæ decoctio debet eſſe longior, vt illud omnem flatum deponat, & potio efficacior reddatur: etſi vulgo, & apud meliores, breui admodum tempore ſolet ebullire, qua ratione parum decocta euadit flatuoſa, ac fere inutilis, forte etiam pernicioſa: quæ quidem decoctio ſi fiat in vaſis vitreis, multo iucundior, & vtilior euadit.

Secundum quod conficitur ex hordeo, eſt ptiſana, *Ptiſana.* de cuius præparatione multi multa loquũtur, ſed nos ex Galeno hanc rem quam breuiſſime conabimur explicare.

Ante omnia hordeum optimum eligendum eſt, tale autẽ deſcribitur a Gal. 1. de alim. facult. 10. quod ſit candidũ, denſum, ponderoſum, non rugoſum, & omni ex parte plenũ: quibus addit lib. de ptiſana 3. quod neque nimis recens, neque nimis vetuſtum fuerit: ſiquidem recẽs excrementitia plenum eſt humiditate, adeo vt tum humore refertum, tum flatu diſtentũ ſit: quod autem vetus eſt longo tempore exhauſtum, & imbecillum redditum eſt, propriaſque vires iam amiſit, præterea quod omnis excrementitiæ qualitatis ſit immune: ac poſtremo addit Galenus quoddam experimentum, cuius meminit 1. de rat. vict. 16. ſi plurimũ intumeſcat, & plurimum ſuccum faciat. Poſt electionẽ optimi hordei, optima quoque aqua eligenda eſt, de qua alias diximus diffuſe. & Gal. lib. de ptiſana 4. Itaque primum hordeum in optima aqua tepida infundẽdum eſt: de tempore autem infuſionis auctores non conueniunt. Gal. id prætermiſit; Auer. 5. colliget c. 31. ſtatuit terminum quatuor horarum; Auenzoar duarum, & ita nonnulli longius, nonnulli breuius tempus determinant: communiter autẽ per duas horas, circiter, huiuſmodi infuſio, & maceratio fieri ſolet. Hordeum hac ratione præparatum ex Gal. 1. de alim. facult. 9. manibus conterere oportet, donec leuis admodum externa illius ſuperficies excutiatur: deinde validius, aut manibus, aut panno aſpero illud ſurſum confricandũ eſt, donec totũ id quod paleaceum eſt, auferatur, niſi quis, inquit Gale. voluerit ptiſanam magis abſtergentem cõficere, tunc enim melius eſt, hordeũ cum ipſa membrana coquere: poſt hæc hordeum ita præparatum coctioni ſubijcitur, quæ hunc in modum fieri debet: vt primum quidem vehemẽter, deinde minore igne ebulliat donec totum hordeũ in cremorem vertatur: in qua quidem coctura iubet Gal. principio coctionis modicum olei iniciendum eſſe, deinde cũ hordeum plane intumuerit, modicum aceti, ac denũ ubi ptiſana exacte cocta fuerit, ſubdendi tempus, ſalem tenue: præterea nihil illi permiſcendum eſſe, niſi

qua

Digitized by Google

quis velit morbi, aut potius aliquid, [illegible] coctio-nis, per [illegible] Gal. præceptum minime eſt, quo-modo [illegible] nelicie negligatur, nullusque ſit hoc tempore, qui [illegible] ptiſana aliquam ex ijs rebus audeat imponere.

Ptiſana conficienda de ptiſana dubium eſt de quantitate tũ aquæ, tum hordei, quam accipere oportet. Gal. illud [illegible] videtur pariter omiſiſſe: cæteri varie ſentiunt. [illegible] accipit duas partes aquæ, vnam hordei; contra [illegible] duas partes hordei, vnam aquæ: Auic. 20. partes aquæ, vnam hordei. Paulus 15. partes aquæ, vnã hordei. quod factum propterea factum eſt, quod mihi [illegible] videtur fuiſſe factum, cum hordea, ſicuti legumi-na, nonnulla facilius, nonnulla difficilius decoquan-tur: vtcunque autem hæc ſe res habeat, ad longiorem decoctionem, quæ omnino eſt neceſſaria, donec hor-deum perfecte liquatur, copioſa aqua opus eſt: quare de ſententia Auic. & Pauli ſingulæ libræ hordei nihil minus quam 15. aut 20. libras aquæ deſiderant: quod [illegible] quoque & experientia confirmat. Ptiſanam, po-

Ptiſana duplex. ſtremo loco ſciendum eſt, eſſe duplicem, alterã quam vel ſimpliciter ptiſanam, vel ptiſanam integram, vel ptiſanam non colatam appellant; alteram quam vel ſuccum ptiſanæ, vel cremorem ptiſanæ, vel ptiſanam colatam nominant: quando nimirum ex toto hordeo tenuior & liquidior illius pars elicitur & colatur.

Vtrum hoc tẽpore conueniat. Alterum præſentis tractationis caput nobis propo-ſitum fuerat, vtrum ptiſana hoc tempore conueniat. Non negat eius vſum Manardus inter cæteros lib. 3. epiſt. [illegible] conatur confutare, qui affert huiuſmodi rationes.

Primum argumentum deſumitur a conſuetudine, quia, [illegible] in bona valetudine ptiſana vti conſueuerunt, ex quo in morbis quoque non ſine ra-tione illius vſum probabant: contra vero, cum hoc no-ſtro tempore apud ſanos homines nullus ptiſanæ ſit vſus, hinc colligit Manardus, in morbis quoque ab hu-iuſmodi ferculo eſſe abſtinẽdum. Secundo, Ptiſana eſt alimentum valde inſuaue, neque ſine maxima nauſea [illegible] aſſumitur: docet autem Hipp. 2. aph. 38. paulo de-terioribus alimentis, ſed gratiora, melioribus, ſed minus gratis præponere oportere: etenim tunc natura illa faci-lius amplectitur & concoquit. Tertio, ſicuti Hipp. & Gal. docent, ptiſana minime omnibus morbis conue-nit, ſed tantummodo acutis; apud nos vero admodum rari inueniuntur morbi, qui nõ terminum morborum acutorum, diem quartum decimum pertranſeant: ſed neque omnibus morbis acutis conuenit, quia non con-uenit morbis ſiccis, vt ſtatim videbimus. Quarto, hor-deum in noſtris regionibus non ad hominum, ſed ad brutorum eſcam ſeminatur: vnde fit vt nulla ex parte homines illius curam habeant: adeo vt hordea noſtra vulgaria multum deficiant ab illis conditionibus, de quibus diximus heſterna lectione. Quinto, nullus eſt qui in præſentia probe ſciat ptiſanam præparare, &c. quæ habeat illas dotes, quæ prædicantur ab Hipp. & Gal. Poſtremo, tametſi concedatur, adeſſe bonum hor-deum, & cætera omnia, quæ hac in re deſiderantur, tanto tempore indiget ad illius præparationem & cõ-coctionem, vt hora nutriendi ægros, quæ alioqui præ-ſertim in morbis acutis, eſt valde præceps, plerumque fugiat, antequam illa parata ſit.

Porro aduerſus Manardi opinionem, Hipp. & Gal. multis locis, qui non poſſunt ignorari, ptiſanam cum alijs in morbis tum maxime febribus, cæteris omnib. ferculis anteponunt: quod ratio quoque ſatis confir-mat, quoniam ptiſana facile coquitur, refrigerat, & hu-mectat, abſtergit, leuit aluum, nihil adſtringit, caret fla-tibus, & ad ſummum habet illas omnes conditiones, quæ ad curandas febres ſunt opportunæ, adeo vt Gal. non grauatus fuerit de hoc ferculo libellum confice-re, etſi nonnulli contendunt, illum inter Galeni ſcripta legitimũ non eſſe; itaque ad obiectas rationes reſpon-dendum eſt: ſed ego nolo in huiuſmodi refutatione longius verſari, quandoquidem puto eſſe neminẽ, qui non facile illarum rationum vanitatem poſſit intelli-gere.

Manardi argumẽtorũ refutatio. Quatenus pertinet ad conſuetudinem, licet reſpon-dere, multos & alijs locis, & apud nos, præſertim æſta-te, hordeo & ptiſana familiariter delectari. Sed illud Manardo concedatur, tamen iam ſupra diximus de conſuetudine, & quomodo liceat in morbis ad inſue-ſceras tranſire. Exempli gratia, nemo aſſueuit miſſioni ſanguinis, vel medicamentis, ſed tamen ſi ita ferat oc-caſio, ad miſſionem ſanguinis, & ad medicamẽta tran-ſeundum eſt. 2. Id quidem verum eſt, multos non ſine faſtidio ptiſanam aſſumere, quibus certe non expedit illam exhibere: verum neque id negandum eſt, multos quoque libentiſſime illam aſſumere, & ijs debet exhi-beri: 3. de morbis, in quibus conueniat, ſtatim eam, pa-riter, quæ reſtant, ſunt nullius momenti. nam res ipſa monſtrat, hordeum hoc tempore, ſicut olim, eſſe opti-mum, illudque habere omnes conditiones, de quibus Gal. & cæteri loquuntur, neque deeſſe homines & mu-lieres, qui optime illa præparant: ac poſtremo, neque deeſſe tempus ad illius præparationem accommoda-tum, cum maxime in morbis acutis non niſi raro, & poſt multas horas, quandoque dies, ægri debeant nu-triri. Itaque concludendum eſt, non ſine ratione medi-cos hoc quoque tempore ptiſanam adminiſtrare, il-lamque ægrotis præclariſſimam utilitatem afferre. Sed duobus verbis videamus, quando & quibus con-ueniat.

Quando conueniat ptiſana. Scribit Gal. de ptiſana, ſextam horam ad ptiſanam accipiendam accommodatam eſſe, cum totum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit, vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione, inter ſe corporis partes diſſonuant: quod nonnulli interpretantur fieri in ſtatu; quæ inter-pretatio eſt non modo falſa, ſed etiam vaniſſima. Nam Gal. ſeipſum interpretatur, qui inquit huiuſmodi tem-pus non aliud eſſe, quam declinationem: atque hæc fuit ſententia Hipp. 1. de rat. vict. 46. qui ſcribit, tem-pus accommodatum ad ptiſanam accipiendam, cum caliditas ad pedes deſcenderit: quam partem exponẽs Gal. docet eſſe declinationem, in qua tranſmiſſa cali-ditate ad partes externas & extremas, & thorax, & om-nes internæ partes ſe habent moderatiſſime.

Quibus cõueniat ptiſana. Sed maior eſt difficultas, quibusnam ptiſana conue-niat: nam tametſi omnes conſentiunt, illam conuenire in morbis acutis, nihilominus admonet Gal. de ptiſa-na 6. multis diſtinctionibus opus eſſe, neque eam te-mere fore exhibendam, quæ omnia & ab Hip. in lib. de ratione victus, & a Gal. lib. de ptiſana, conſideran-tur, ac primum vterque ſcribit ptiſanam tunc conue-nire morbis periculoſis, in quibus vel miſſione ſangui-nis, vel purgatione, vel alio inſigni remedio opus eſt: quod non ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi in hu-iuſmodi morbis ptiſana nullo modo conueniat, quod perſpicue falſum eſt: ſed ſenſus eſt: illam non conue-nire, antequã opportuna remedia fuerint adminiſtra-ta; namq; ſi aliter fiat, & plenitudo maior, & morbus deterior redditur: quæ interpretatio eſt Gal. de ratio-ne victus 33. de ptiſana ad finem.

Secundo, Ptiſana non conuenit morbis ſiccis, qua-les ſunt Galen. interprete, pleuritis, peripneumonia, cæterique omnes, qui in pectore conſiſtunt, quando ab eis nulla adhuc ſputa proueniunt; quibus pariter minime intelligendum eſt, ptiſanam non conuenire abſolute, cur enim alimentum humectans morbo ſic-co non conueniat? ſed ſenſus eſt, ea tantum ratione non conuenire, quod vel morbi vehementer ſicci ma-iorem humectationem requirant, quam poſſit præſta-re ipſa ptiſana: quam ſimiliter interpretationem habe-tis apud Gal. in lib. de ptiſana 7. qui propterea ſigni-ficanter ſcribit, ptiſanam morbis ſicciſſimis non conue-nire.

CAPVT XVI.

De Curatione Febrium Acutarum.

OLim dixerat Auic. in curatione febrium putridarum medicum quandoque ad febrem, quandoque ad materiam febris reſpicere; cum ergo duobus proximis ille generaliter tradidiſſet rationem curandi febres putridas, per medicamenta quæ leniunt aluum, quæ prouocant ſudorem, lotium, quæ concoquunt, ac demum purgant noxios humores, per ſectionem venæ, per potionẽ aquæ frigidæ, ac poſtremo per victus rationem, quæ omnia materiæ, potiſſimum & cauſæ febris videntur conuenire, in præſenti cap. 10. intendit pertractare de ratione ex unguendi vehementem caliditatem, ac de iis præſidiis, quæ ad tollendam ipſam febrem ſunt accõmodata; quam totam tractationem accipiet ex Gal. 10. meth. a cap. 3. vſque ad finem. ubi ſermonem habet de curatione febrium hecticarũ, quæ quidem, quatenus pertinet ad refrigerationem, eodem modo quo febres acutæ & colliquatiuæ, debent curari. Itaque pro inſtituti noſtri ratione primum ex Gal. diſciplina hanc rem tractabimus: deinde ad literam Auic. veniemus.

Galenus ergo duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas huiuſmodi febres ſunt opportunæ: unam earum quæ foris applicantur: alteram earũ quæ intro aſſumuntur; utramque autem tripliciter diuidit; nam foris admouentur 1. aer. 2. medicamenta: quæcunque refrigerandi, & humectandi vim habent. 3. balneum aquæ dulcis. Intro uero aſſumuntur 1. alimenta 2. potiones. 3. inſpiratus aer, adeo ut totũ iſtud negotium per ſex materię differentias apud Gal. cõficiatur, de quibus ſigillatim, ſed breuiter dicendum eſt. Ac primum de aere vere ſcribit Gal. 9. meth. 14. aerem plane eſſe ſine quo neque morbus tolli, neque ſanitas teneri poteſt: qua propter niſi liceat ambientem qualitate morbi contraria præditum habere, diligenter agendum eſt, ut talis quoad fieri poteſt, qualis conuenit, præparetur: unde in febribus hecticis, acutis, & cæteris id genus, aerem frigidum & humidum conuenit præparare: proinde inuenienda ſunt domus, & habitationes ad ſeptentrionem, minime ad meridiem uel ad occaſum poſitæ: quandoque eligenda ſunt cubicula ſubterranea, quę & frigidiſſima ſunt, & maxime perflata frigidis uentis expoſita, qualia ſunt in quibus uina ſolent cuſtodire. Et quamuis nonnulli tantam aeris frigiditatem & humiditatem non probent, quanta præcipue reperitur in locis ſubterraneis, timentes ne uapores illi craſſiores, qui in iis partibus ſunt plurimi, maius incommodum quam commodum ægrotis afferant, iis reſpondet Gal. 10. meth. 7. imò uero hac ratione frigidiſſimum aerem per reſpirationem attractum, calorem qui in corde eſt, inſigniter refrigerare. neque ullum periculum imminere, dummodo ægri opportune cooperiantur, adeo ut aer multo modo ad cutem perueniat, qui alioqui ſua frigiditate cutem cogeret & denſaret, prohiberetque putridorum humorum effluxum tranſpirare ſiquidem per pulmonem, quod rarũ eſt uiſcus, difficile non eſt ut tum qualitas, tum etiam ſubſtantia aeris facile ad cor perueniat, quod per cutim fieri non poteſt, utpote prius denſatam: quare per hanc uiam neque qualitas, neque ſubſtantia aeris ad eos poteſt penetrare. Quod ſi habitationes tales natura non poſſint haberi, arte ſupplendum eſt. ſicuti excitando uentos, ducendo aquam frigidam, quæ de uaſe in uas tranſfundatur, qua induſtria non ſolum aer refrigeratur, ſed etiam ſomnus facile poteſt conciliari: præterea domus aſſidue frigida aqua eſt abſtergenda, cuius loco aſpergantur aquæ frigidiores, roſarum, uiolarum, endiuiæ, nenupharis, remediũ optimũ, & propter ſuauitatem odoris gratiſſimũ euadet. Et ſit exemplum:

℞. *Aquæ roſarum* ...
Myrti ...
Nenupharis ... *lib.* ß.
Sandalorum ... ℥ iij.
Aceti roſacei ℥ j.

Sic opportune ſternuntur humi frondes ſalicis, uitis, non populi aut perſicorum, quod multi faciũt, quæ magis poſſunt calefacere quam refrigerare: folia uiolarum, lactucæ, flores roſarum, uiolarum, nenupharis, & ſimilia, atque non ſolum pauimentum, ſed etiam parietes & aquis iiſdem perfundendi, & rebus omnibus frigidis, frondibus, herbis, floribus & fructibus ornandi, a quibus propterea & panni, & cilicia, & tapetes & cætera id genus ſunt remouenda. Præterea turba quoque hominum febricitantis cubiculum ingredi prohibeatur, quæ multis modis ambientem aerem poteſt calefacere. Quoniam uero diximus cubiculũ omni ex parte debere apertum eſſe, ut aer libere poſſit, & ingredi & tranſpirare, de hoc nonnulli dubitant, qui affirmant experientiam confirmare, æſtate cubicula clauſa lõge minus calefcere, quam aperta: ex quo colligunt, ad refrigerationem aeris & feneſtras, & omnia potius fore claudenda, quam aperienda. Sed uno uerbo reſpondentis, iſtud quidem uerũ eſſe in domib. & cubiculis ad meridiem uel occaſum poſitis, in quibus uere utile eſt ingreſſum Solis & aeris calidioris prohibere; ſecus autẽ ſe res habet in domibus ad ſeptentrionem collocatis, in quibus quo magis feneſtræ & omnia patent, eo magis aer afflatu & refrigeratur. Ante multos annos ueteres illi medici conſueuerant ſuos ægros detinere uel media æſtate uſque adeo clauſos & tenebris, ut piaculum exiſtimarent quidquã aeris uel luminis ad eorũ cubicula penetrare, ſed multi deinceps qui nihil uidebant, eę potiores oculos aperire. Atq; hactenus de aere.

De alimentis. Secũdo ſunt alimẽta, de quibus iam ſatis diximus: uno uerbo ea debent eſſe frigida & humida, facilis cõcoctionis, & boni ſucci, quales ſunt ptiſana, panis præparatus ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, lactuca, endiuia, aceto condita: nonnulli iis addunt cucumeres, cucurbitas, melones, & ſimilia, ſed tamets[i] hæc refrigerant & humectant, tamen cum generent prauos ſuccos, ſunt prætermittenda. Hac ratione piſces, dummodo habeant cõditiones de quibus alias diximus, uidentur cæteris eſſe anteponendi.

Potiones. Tertio ſunt potiones, de quibus illud primum nos monet Galen. cauẽdum eſſe a mulſa, & omnibus quæ ex melle parantur: quod pariter de noſtro ſaccharo ſtatuendũ eſt: ſiquidem tantum abeſt ut hæc refrigerent, ut magis calorẽ præter naturam poſſint augere: quod ſi quis mulſa vti voluerit, ea ſit cocta & admodum diluta, ut Hipp. & Galen. docent 4. de ratione uictus ſ[a]. Communiter practicantes & uulgo utuntur aquis ſtillatitiis ex herbis frigidioribus; acetoſa, capillo ueneris, cichorio, endiuia, & ſimilibus; de quibus multa forent dicenda, ſed illud unum mihi ſufficiat in præſentia, illarum uſum mihi prorſus non improbari, dummodo deſtillatio per uaſa uitrea, minime plumbea efficiatur; alii utuntur aqua hordei, alii aquis decoctis & præparatis ex ſeminibus aniſorum, ex paſſulis, ſebeſtem, & aliis id genus. Gal. uere non aliud ſolitus fuerat exhibere, quam aquam frigidam, de qua iam ſatis diximus. Vinum conſenſu omnium, non conuenit, præterquam in declinatione.

An ſerum lactis conueniat febricitantibus. Sed quęrimus an potro ſeri lactis ſoleat conuenire. De lacte nulli dubium eſt non conuenire, cum multa pericula febricitantibus afferat, de quibus Hippoc. & Gal. 5. aph. 64. cum autem manifeſtum ſit, ſerum alterius eſſe naturę & facultatis, illudque teſtimonio Gal. 4. de ſimp. med. 17. refrigerare, humectare, abſtergere, quę ad curandas febres uidentur admodum opportuna: multi hoc tempore ut illo cõſueuerunt; ego autem ad hoc reſponderem, ſerum tanquam medicamentum & ad mouendam aluum poſſe in febribus aliquando propinari, cum Hippoc. 4. de ratione uictus 7. ab ipſo quoque

quoq; lacte aſinæ in cauſone non abhorreat, & Gale. in eius deleri adminiſtrationem maxime probet: verumtamen quatenus pertinet ad potionem quæ cum alimento permiſcetur, nullo modo illud poſſum probare: cum enim ſerum habeat facultatem abſtergendi et mouendi aluum, ſi miſceatur cum alimento, vt naturam ſtimulet ad expulſionem ante illius coctionem, neceſſe eſt, quæ variarum rerum & facultate diſſimilium permiſtio ſolet maximam turbationem afferre: ad quem modum Auic. in proximo ſuperiore capite prohibet, ne ſimul miſceantur ptiſana & ſyrupus acetoſus: & ante Auic. Hipp. & Gal. 3. de ratione victus 35. docent, oxymel nunquam dandum eſſe, niſi prius ptiſana concocta fuerit, neque pariter ptiſanam fore exhibendam, niſi antea ventriculus vacuus fuerit ab illa abſterſione & moleſtia, quam oxymel ſolet inferre. Atque hactenus de rebus internis.

Inter ea quæ extrinſecus occurrunt, primo eſt aer, de quo ſatis diximus, ſed tamē illud ruſum eſt memoriæ repetendū, minime vnā atq; eandē eſſe rationem ſuſcipiendi aeris intra & extra: nam ſicuti ex vna parte maxime expedit aerem frigidiſſimum inſpirare, ita ex altera, ſi ille occurrat partibus externis, cutem denſando ſibi ipſi viā præcludet, & impediet communem illam euaporationem, quæ in febribus maxime eſt expetenda: tum inquit Gal. 10. meth. 8. ſciendū eſſe, maius fore ex frigida inſpiratione commodum, quam ex cute denſata incommodum, præſertim cū liceat cutē, & partes externas coopertmētis calefacere: quare curādis veſtris ægrotis ſedulo id vos oportet proſpicere, vt illi quidem inſpirent aerem frigidum, ſed tamen hac adhibita cautione, vt partes externæ adeo contegantur & muniantur, vt nullo pacto cutis denſetur, & generalis corporis euaporatio impediatur.

Medicamenta refrigerantia Secundo ſunt medicamēta quæ humectandi & refrigerandi vim habent, quæ plurima deſcribuntur a Gale. in quorum quidem adminiſtratione ille id nos monet, ea fore deligenda, quæ ſine vehementi adſtrictione refrigerēt, optima vero eſſe quæ non modo ſine adſtrictione refrigerent, ſed etiam corporis ſubſtātia ſint tenui, ſiquidē quæ talia non ſunt, præterquam quod non humectant, etiam demittere frigiditatem ſuam alte non valent, propterea quod cutem denſant & coarctāt: ex quo Gale. 3. de ſimp. med. 17. hæc ſcribit: Quæ magnopere auſtera acerbaq; ſunt: primo ſtatim contactu ſuperficiem denſantia, humorem ingredi prohibent, atq; paululum quidem adſtringunt, ceterum plurimum in ſe continent eſſentiæ, tum tenuis, tum tepidæ, tantum abeſt vt præ adſtrictione ingredi corpora admota prohibeantur, vt etiam ab ea adſtrictione magis impellente inueniuntur. Inter cætera autē principem locum Gal. tribuit uni medicamento, quod, reliquorum omnium quæ refrigerant & humectant, ſimpliciſſimum eſt, & quod ille aduerſus eryſipelata & inflammationes vti conſueuerat, & eſt illud medicamentum quod vulgo hoc tempore infrigidans Galen. appellatur, cuius compoſitio eſt huiuſmodi.

℞. *Ceræ albæ optime lotæ* ℥ j.
Olei roſacei
Omphacini, id eſt; crudi & ſine ſale præparati ℥ iij. *vel iiij.*

Cum vti volueris, liqua in duplici vaſe, imponendo illud in quo continetur, in aquam frigidiſſimam & adde paulatim tantum aquæ frigidiſsimæ, quantū in ſe molliendo poterit accipere: cui demum ſi addas paululum aceti tenuis, clari, & albi, magis refrigerās & humectans medicamentum efficies: quam medicamenti compoſitionem habes apud Gal. 10. meth. 9. 3. de ſimpl. med. 6. 6. de tuenda valetudine 14. in quo poſtremo loco pro aceto miſcet ſuccum ſemperuiui, ſolani, pſilij, portulacæ, & ſimilium.

Si quis vero ad præparationem huius medicamēti cupit intelligere modum præparandi & abluēdi ceram, is videat Gal. 2. de ſimp. med. 13. Quatenus autem pertinet ad cōmodā huius medicamenti adminiſtrationem, Gal. duo nobis tradit præcepta, alterū vt non permittamus medicamentum eo vſque ſupra ægroti corpus manere, dū manifeſte incaleſcat, ſed ſubinde & aſsidue permutetur, quod vbi calefactū fuerit, poſſit quoquomodo calefacere: alterum, vt illud imponatur non toti thoraci aut toti ventri, ſicuti vulgus facit, ſed illi maxime parti, quæ primo affecta eſt: ſiquidem non expedit vt vel cum eo quod refrigerari valenter deſiderat ſimul quoq; id refrigeres, quod nulla indiget refrigeratione, vel ante debitum tempus deſinas refrigerare, timens ne proxima aliqua particula lædatur.

Cum ergo in febribus certum quoddam membrū laboret, in quo tanquam fomite præcipue viget ac reſidet calor præter naturam, ſæpenumero, cor, quandoque iecur, interdum renes, & alia id genus, illud perpetuo refrigerandū eſt, & a reliquis abſtinendum: verum quod plerique ignorant, medicamentum non parti laboranti manibus debet imponi, ſed longe magis expedit in tela linea & tenui illud extēdere & apponere, qua ratione pro arbitrio facile tollitur & redditur, neque pars inuncta ægro tædium affert, ſed tamē ita ut nouum quotidie medicamentum ter aut ſeſquotidie imponatur. Plerique omnes hoc tempore pro hoc medicamento Gal. vtuntur vnguento roſato Meſue, quod ſine dubio longe minus refrigerat & humectat, præterquam quod cum recipiat multas pinguedines, progreſſu tēporis facile ranceſcit, vnde tūc potius calefacit, quam refrigeret. Itaque ſi velitis inſigniter refrigerare, non diſcedatis ab infrigidante Gal. quod ſi minorē velitis refrigerationem, vobis licebit vti vnguento roſato Meſuæ, dummodo recens, minime antiquum fuerit. Quoniam vero medicus non debet perpetuo uno vti medicamento, ſed varia adminiſtrare, prout magis vel minus refrigerandum & humectandum eſt, præterquam quod medicamenta conſueta minus quam inſueta ſolent permutare, Gal. alia multa proponit genera medicamentorum, quæ facile poteſt vnuſquiſque apud illum videre, & intelligere, ut non indigeant longiore explicatione.

Tertio, & vltimo inter ea quæ extrinſecus occurrūt eſt balneum aquæ dulcis, de quo quidem variiſque illius partibus, & viribus, ac tota adminiſtratione, iam antea ſum vobis pollicitus me eſſe tractaturum in curatione febris hecticæ, in quibus teſte in omnibus Gale. 10. metho. 10. huiuſmodi remedii vis eſt efficaciſsimus. Itaque hæc eſt ſeries doctrinæ Gal. pro refrigerandis febribus hecticis & colliquatiuis, quam Auic. in præſentia videtur accommodare ad curandas febres putridas, qui ita loquitur.

Ad modi extinctionis, &c.) Præter remedia propoſita a Galeno, Auic. duo commemorat, nempe ea quæ retinentur in ore, & clyſteria: & quatēnus pertinet ad primū, ille quatuor enumerat, mucilaginem pſilij, mucilaginem ſeminum citoniorum, ſuccum portulacæ, & ſuccum liquiritiæ, de quibus nulla eſt dubitatio quin poſsint refrigerare, & humectare, præterquā de pſillio: namque nonnulli perſuaſi auctoritate Meſues cap. proprio, docent mucilaginem pſilli non niſi tum eſſe foras trahendam, adeo vt ſuccus extrahatur tantummodo ex ſubſtantia externa, quæ vere eſt frigida, minime ex parte interna, & medulla, quę calida & ſicca eſt ordine quarto, ac prædita facultate admodū acri, incidēte, vlcerante, venenoſa: verum ego puto, & Meſuen, & omnes illius imitatores hallucinari; ſiquidem Gal. 8. de ſimp. med. ſcribit, pſillium eſſe ex ſecundo refrigerantium ordine, in deſiccando vero, & humectando eſſe mediū quodammodo, & ſymmetrum; id quoque ſenſus manifeſte confirmat, cum ſemen ſit plane inſipidum, neque habeat vllum notabile ſaporē, ſiue quo nullo modo poteſt habere tantam calefaciendi, & adurendi facultatem, quantam iſti ſomniant. Itaque certum eſt hæc quatuor medicamenta habere vim refrigerandi, & humectandi ſiue ſola, & ſeparatim

ratum, ſiue mixta, & coniunctim adminiſtrentur. Sit exemplum:

℞. *Mucilaginis pſillij*
Citoniorum ana ℥ ij.
Succi liquiritiæ
Portulacæ ana ʒ j. *M.*

Sed mea ſententia, eſſet medicamentum valde ingratum: vulgo ſemina pſillij & citoniorum infunduntur in modica aqua frigida tandiuq; agitantur, donec aqua lentorem contrahat, quæ poſtea colatur a ſeminibus, & illi permiſcetur, vel ſyrupus violaceus, vel quid ſimile, quod ſatis gratũ & optimum eſt. Communiter practicantes pluribus vtuntur, qualia ſunt fructus horarij, pruna, ceraſa, auſtera, melones, anguriæ, & ſimiles, vel ſimplices, vel ſaccharo conditi; ſic inſtituũt lotiones oris, & fauciũ ex aqua hordei, ex aquis ſtillatitijs frigidioribus ex ſero lactis, & ſimilib. Vtor ego familiariter poſca, nẽpe copioſa aqua ex modico aceto. Poſtremo loco ſunt pilulæ communes, quæ vulgo appellãtur bachicæ, quæ recipiunt mucilaginẽ ſeminum citoniorũ, ſuccum liquiritiæ, & alia, quæ habent eandem vim, de quibus antidotaria tractant diffuſe.

Nam aſſiduare gutturi, &c.) Si memoria repetamus quod traditum eſt a Gal. 4. de vſu par. & 3. progn. 30. tunicam internam ventriculi, gulæ, linguæ, palati, & omnium quæ in ore continentur, vnam atque eãdem eſſe facile fatebimur hanc ſententiam Auicen. veram eſſe: namque refrigerato ore, & partibus illi proximis, ventriculum quoque, & per conſequens totum corpus refrigerari eſt neceſſe.

Et quandoque inueniuntur, &c.) Hoc alterum eſt præſidium a Galen. prætermiſſum, nempe clyſteria refrigerantia, quorum Auic. dat exemplum, ex ſucco anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ, & modico camphoræ. Nos ſupra in communi tractatione de clyſteribus hunc quoque vſum non prætermiſimus. Ad mentem Auic. ſit exemplum.

Clyſter refrigerans.

℞. *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ iij.
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ß. *M.*

Vel aliter, & forte melius.

℞. *Succi anguriæ*
Cucumeris
Cucurbitæ
Portulacæ ana ℥ ij.
Aquæ communis lib. ij.
Bulliant omnia ad conſumptionem duarum partiũ.

℞. *Huius decoctionis lib.* j.
Olei roſati ℥ iiij.
Camphoræ ʒ ij. *M. pro clyſtere.*

Ego familiariter vti ſoleo clyſtere ſecundum hanc formam:

℞. *Foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum ana M. j.
Solani M. ß. *Fiat decoctio,*

℞. *Prædictæ decoctionis lib.* j.
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum, Miſc. pro clyſtere.

Sed familiariſſime, & frequentiſſime vtor clyſtere Aetij, ex ptiſana, cuius ſæpe mentionem fecimus.

Et oportet vt non ſit infrigidatus quantum poſſibile eſt.) Hanc partem quæ pertinet ad refrigerationem aeris, ſatis explicauimus ex Gal. a quo Auicen. tranſcripſit: cætera autem quæ ab ipſo Auic. addita ſunt, cum hoc tempore ſint non ſolum ſolueta, ſed etiam incognita, prætermittantur.

Quoniã vero ille commemorat nonnulla medicamenta odorata, quæritur an hæc poſſint refrigerare; cũ ſit communis medicorum ſententia, omnia odorata calida eſſe. Sed reſpondeatis ex Gal. vnico verbo 4. de ſimp. med. 22. omnia quidem odorata, quatenus ſunt odorata, calida eſſe, ſed tamen nihil obſtare quin nonnulla odorata ſint potius ſint frigida, quam calida: & ſunt illa quæcunque ex varijs conſtant partibus, in quibus frigidiores ſuperant calidiores, quales ſunt roſæ, violæ, camphora, & ſimilia.

Regimen autem alimenti iam ſciuiſti.) Auic. poſt aerem tractat de cibo, & potu, de quibus proximo ſuperiore cap. & paulo ante cum Gal. ſatis diximus.

Vtilis huc pars.

Epithemata vero, & emplaſtra.) Nunc Auic. tranſit ad præſidia externa, & primum ad epithemata, quæ ſolent fieri ex aquis ſtillatitijs, vel ſuccis, & aliquibus pulueribus, hac methodo, vt vni libræ aquæ, vel ſucci pulueris ʒ ij. circiter imponantur: & ſint exempla.

℞. *Aquarum endiuiæ*
Cichorij
Roſarum ana ℥ iiij.
Specierum trium ſantalorum. ʒ ij.
Aceto parum.
Miſc. pro epithemate. Loco aquarum poteſtis adminiſtrare ſuccos eadem doſi, & reliqua.

Et aqua coriandri.) Inter plurima refrigerantia medicamenta Auic. numerat aquã coriandri, de quo eſt inſignis controuerſia: nam Gal. cõtra par. 7. de ſimp. med. cõtra ſententiam Dioſcoridis affirmat, & longa cum ratione confirmat, coriandrum longe abeſſe ab omni refrigeratione, ſed potius calida ac digerendi facultate præditum eſſe: Ex altera autem Auic. lib. 2. ca. 144. aperte in Gal. inuehitur, qui longa itẽ oratione conatur probare, coriandrum in fine primi, & uſque ad principium ſecũdi gradus frigidum eſſe quam diſputationem vobis licet apud eos legere, & intelligere: ego uero pro comperio habeo Galeno neminem adhuc parem fuiſſe, qui diligentius ſtirpium tum naturas, tum facultates inueſtigauit, tum alijs modis, tũ ipſa experiẽtia, de quo Auer. inter cæteros hæc habet 5. colliget 31. Gal. fuit uerus, & legalis experimentator in hac arte, & nullus eſt qui poſſit ei comparari, propterea puto illius potius determinationi, quam reliquorum omnium acquieſcendum eſſe.

De Coriandro.

Et embrochare opor cum infrigidantibus.) Nunc tractat Auic. de refrigerandis proprijs partibus laborantibus, potiſſimum iecore, & capite, variaque fomenta, cerata, emplaſtra, & alia affert præſidia, de quibus nolo longius agere, partim quod prope omnia ſint hoc tempore inſolita, partim quod facile a vobis poſſint legi, & intelligi: ſed mihi libet ad veſtram vtilitatem breuiſſimis verbis de iis medicamentis agere, quibus præſenti tempore in febribus acutis uariæ corporis partes ſolent refrigerari: itaque incipiamus a capite.

Infrigidã tia membrorum.

Varia ſunt genera præſidiorum quibus medici vtuntur, quotieſcunque capitis refrigerationem quærunt, & primum eſt oxyrhodinum, quod cõficitur ex oleo roſato, & modico aceti, & ad commiſſuram coronalem debet imponi: ſecundo, ſunt inunctiones, quæ præcipue ad tempora, & ad nares applicantur, quale eſt vnguentum diapopuleon, vel ſolum, vel ſimul cũ aliquo oleo: & ſit exemplum.

Caput quo refrigerandum.

℞. *Vnguenti diapopuleon* ℥ j.
Olei violati
Nenuphari ana q. ſ. Miſc. pro linimento.

Quoniam vero huiuſmodi vnguentum habet neſcio quem grauem odorem, quandoque loco illius vtimur oleis ſimul cum opio.

℞. *Olei violati* ℥ ß.
Opij
Croci ana gr. iij. *M.*

Tertio ſunt lotiones, & embrochationes, quæ ſæpe in re præclariſſimam operam præſtant: fiunt autem quandoque ex oleo roſaceo, violaceo, & ſimilibus; quandoque ex decocto plurimum medicamentorum

Mal-

℞. *Maluarum*
Violarum
Lactucæ
Nenupharis
Chamomeli ana M. j.

Neque quis miretur imponi chamomelum, quod eſt calidum, quoniam ex Gal. 11. meth. 18. ſumma cum ratione ponitur, tãquam vehiculum rerum frigidarum.

Solani M. ß.
Capitum papaueris N. vj. Decoquantur omnia pro lotione capitis.

Cor refrigerantia. Ad refrigerationem cordis imprimis ſunt accommodata epithemata, & linimenta:

℞. *Aquarum boraginis*
Acetoſæ
Roſarum ana ℥ v.
Specierum cordialium temperatarum ʒ ij.
Anisi
Croci ana parum. Miſc. pro epithemate cordis.
Habeatis quoque exemplum linimenti:

℞. *Vnguenti roſati Meſue ℥ j.*
Infrigidantis Galeni ʒ ß.
Specierum trium ſandalorum ℥ ij. Miſc.

Nonnulli herbas conſcidunt, bugloſſam, acetoſam, meliſſam, & ſimiles, alij ſuccos extrahunt, quibus vel ſolis, vel ſimul cum alijs medicamentis vtuntur.

Epati refrigerãdo. Atque hæc fere eadem conueniunt iecori calidioris ſunt vnguenta 3 ſandalorum, roſatum Meſuæ, & quod reliquis eſt efficacius, infrigidans Gal. quod quidem nõ ſolum pro renibus, vt facit vulgus medicorum, ſed etiam pro iecore, & omnibus partibusque inſignam poſtulant refrigerationem, debet adminiſtrari.

Renibus. Demum ſunt renes, qui proprijs quibuſdam præſidijs ſolet refrigerari, qualia ſunt oleum roſaceum, violaceum ſimul cum lacte mulieris, quod admodum leue eſt, vnguentum roſatum Meſuæ, ſi recens factũ fuerit optimum eſt. ſed inter omnia præſtantiſſimum eſt infrigidans Galeni, quod ſemper præſenti tempore, & de nouo conficiendum eſt.

Hoc poſtremo loco notandum eſt, communiter practicantes in febribus prope omnibus, immo vero, & omnibus morbis, & caput, & cor, & ventriculum, & iecur, & lienẽ, & renes, ſemper mungere, emplaſticare, & cõſpurcare, quaſi vero ſuo officio deſint, ſi aliquam partem ſine remedijs relinquant: de qua ſuperſtitioſa, forte etiam perniciosa diligentia, Gal. in lib. metho. illos grauiter arguit, cum frequenter ſint impedimento ipſi naturæ, & longe maiora incommoda, quam commoda afferant: quamobrem expedit hac in re iudicium adhibere, & illi tantum parti proſpicere, quæ imprimis laborat, minime autem omnia miſcere, & confundere.

CAPVT XVII.

De Febribus Biliosis.

F*Ebres cholericæ ſunt tres tertiana continua, tertiana periodica, & cauſon.)* Auicen poſt curationem generalem febrium putridarum, hoc 35. c. aggreditur curationem particularem ſingularum ſpecierũ, & incipit a biliosis, ſicuti Galen. quoque. Paulus. & omnes faciunt: de quo ordine ſupernacaneum eſt dubitare, quoniam ſiue id fiat propterea, quia huiuſmodi febres ſint reliquis frequentiores, ſimpliciores, curatu faciliores, ſiue propter aliam cauſam, id nihil ad rem pertinet: illud vero notandum eſt, quod nos ſæpe docuit Gal. ad exquiſitam curationem morborum incipiendum eſſe a primis & communibus indicationibus, ac deinceps vſque ad vltimas & magis proprias eſſe progrediendum: quare in curandis febribus putridis non ſatis eſt intelligere, tollendam eſſe putredinem prohibitam tranſpirationem, obſtructiones, ſed particularim oportet vos cognoſcere, qualis fuerit febris, quam ſumus curaturi, qualis, & quanta ſit materia putreſcens, & alia id genus, ex quib. poſſimus elicere proximiores indicationes. Iure igitur Auicen. tractaturus curationem febrium bilioſarum, primum illarum naturam nobis in memoriam reuocat, quas inquit, illas eſſe triplices, continuas, interpolatas, & cauſones: quod ſi velimus ad mentem Galeni magis diſtinctam diuiſionẽ facere, illa ſit huiuſmodi: febris ex putredine bilis eſt duplex: altera continua, quæ ad infebricitationem nõ peruenit, & generatur ex humore qui in vaſis continetur: altera intermittens, quæ ad infebricitationem peruenit, & fit ex humore qui extra vaſa conſiſtit, & per vniuerſum corpus defertur. Quod ſi quis hic non acquieſcat, ſed quærat adhuc, quamobrem materia putreſcens aliquando propellitur extra venas, quandoq; remanet, non propellitur? iam diximus alias, humorem putreſcentem expelli a natura, ubi ille non ita multus eſt, & craſſus, vbi illi facilis patet aditus, nec multæ ſunt obſtructiones, ac demum vbi facultas expultrix robuſta fuerit, contra vero illum retineri in venis, quotieſcunque plurimus eſt, & craſſus, cum viæ ſunt impeditæ, ſuntque multæ obſtructiones, neque facultas ita valet.

Rurſum vero febres bilioſæ, tam continuæ, quam intermittentes diuiduntur, & primum continuæ ſunt duplices: namque aliæ habent quoquomodo manifeſtas acceſſiones: aliæ vero nullas ſenſibiles acceſſiones habent: priores quæ habent manifeſtas acceſſiones, ſi primo die horrificas faciunt repetitiones, altera ſequenti die vnam ſimplicem habent acceſſionem, has ſemitertianas appellant, ſin autem ſimpliciter tertio quoque die inuadant, naturam tertianæ referentes appellantur. Poſteriores quæ nullas habent ſenſibiles acceſſiones, cum tunc materia contineatur in magnis vaſis, & partibus proximis cordi, proprie appellantur febres ardentes: quas ſcribit Galen. 7. de criſibus cap. 6. ſeruare cætera omnia indicia febris tertianæ exquiſitæ, atque eo tantum ab ea differre, quod ſine rigore inuadat, neque in quietem febre vacantem deſinat.

Quare diuiſio Auic. febris bilioſæ in continuam, intermittentem, et cauſonem, fortaſſe non caret vitio: eſt certiſſimum ſit, cauſonem ſub febre bilioſa continua contineri. Secundo febres quoq; bilioſæ intermittentes ſunt multiplices, ac varijs nominibus appellantur, prout vel longiores, vel breuiores habent acceſſiones: nam ſi febris habeat acceſſionem quæ intra 12. horas finiat, hęc tertiana exquiſita appellatur, ſin aũt habeat longiorem acceſſionem, ſed tamen ita vt infebricitatio ſit longior ipſa acceſſione, hęc tertiana ſimpliciter dicitur: quę autem habet acceſſionem plurimum productam, paruumque infebricitationis interuallũ, hæc tertiana producta vel extenſa nominatur. Quam differentiam colligimus ex Gal. varijs locis, ſed potiſſimũ 2. de differ. febr. 8. nec non 1. epid. 35.

Sed Auic. aliã profert diuiſionem, ex parte materiæ putreſcẽtis, quæ talis eſt febres bilioſæ ſunt duplices, quædam generantur ex putredine vnius ſinceræ bilis, quædam fiunt ex putredine bilis non ſinceræ: priores ſi fuerint intermittentes, ſunt tertianæ exquiſitæ, quæ non pertranſeunt ſpatium 12. horarũ ſi fuerint continuæ, etſi fiant a pura bile, tamen non appellantur exquiſitæ tertianæ, quia carent alijs conditionibus, ſed dicuntur tertianæ continuæ, vel cauſones: poſteriores quę fiũt ex putredine bilis nõ ſincerę, ſed ſimul permiſtæ cum pituita, tam intermittentes quã continuæ, appellãtur febres tertianæ nothæ vel ſpuriæ, de qua miſtione bilis, & pituitæ notat Auic. rẽ maxima notatione dignã, neceſſariũ eſſe vt huiuſmodi humores ita miſceãtur, & ſimul vniantur, atq; ex vtriſq; reſultet vnica for-

ma namque ſi fuerint duo genera humorum ſeparata, tunc efficerent duas ſpecies febrium, ſicut euenit in hemitritęo, cum in tertiana notha vna tantummodo febris, & vnus paroxyſmus conſpiciatur.

Hoc loco multa eſſent dicenda de natura, de generatione, de differentijs, de mixtione, de putredine bilis ſed anguſtiæ præſentis temporis tam exactam interpretationem non patiuntur, præterquam quod ego puto vos iſthæc omnia a clariſſimis profeſſorib. theoricis intellexiſſe: quare ſummatim, ac nonnulla tãtum conabor explicare, quæ mihi videntur vtiliora, & ad rem præſentem magis pertinere.

Quæſtio. Primum quæritur, an vna ſincera bilis poſſit putreſcere, atque exquiſitam febrem tertianam efficere: cum enim humores noſtri corporis inter ſe mixti ſint, & compoſita, aut difficulter, aut nullo modo videtur poſſe fieri, vt vnus tantum humor ſine reliquis putreſcat. Ad hanc dubitationem reſpondet Galen. 3. de criſibus 12. nam etſi verum eſt, vix vnicum humorem poſſe putreſcere, quin cæteri quoque humores leuiter & quoquomodo illi conſentiant, tamen quotieſcunque apparent ſola indicia, verbi gratia, bilis putreſcentis, minime reliquorum humorum, tunc dicendum eſt, ſolam putreſcere bilem febremque ex ea ortam, puram, & exquiſitam eſſe.

De differẽtijs bilis. Deinde quoniam Auicen. dixerat, tertianam exquiſitam pendere ex ſimplici bile, cum hic humor ſit in noſtro corpore multiplex, quæritur quotnam & quales ſint illius differentiæ, & quæ bilis febrem tertianam exquiſitam efficiat? Pro quo iuniores debent ſcire, in corpore humano primum reperiri bilem naturalem, quæ ab eius colore, qui flauus pallidusque eſt, talem appellationem accepit. Nam teſtimonio Galeni 10. de ſimpl. medic. in animalibus, quæ magis calida ſunt, bilis flaua, in ijs quę minus calida, bilis pallida apparet. Huic humori natura propriam ſedem, veſiculam deſtinauit, quæ iecori ſubeſt, & illum ſincerum quidem, neque alio humore adulteratum propria via ex iecore attrahit, & in ea veſicula conſeruat. Vſus autem bilis naturalis eſt, vt primum ſimul cum ſanguine per venas diſtributa partim ſimiles naturæ ſuæ particulas nutriat partim reliquo ſanguinis, qui præ craſſitudine non facile venas permearet, tranſitus facillitatem præbeat: deinde vt quæ portio eſt ſuperuacanea, hæc in veſicam mittitur, proprio ductu ad inteſtina deſcendens, vt illa a pituitoſis excrementis expurget, abſtergat, & ſuo ſtimulo eorundem excretionem adiuuet.

Cæterum præter hanc bilem naturalem ſunt ſpecies quædam bilis non naturales, de quibus magna eſt inter medicos controuerſia, nos autem ex Galen. paucis verbis hanc rem explicabimus. Itaque apud Gal. in lib. de atra bile 2. & alijs locis, quatuor ni fallor, *Vitellina.* ſunt ſpecies bilis non naturalis: prima eſt, quam medici vitellinam vocant, quod ouorum crudorum vitellis, tum colore, tum craſſitudine ſimilis exiſtat. Hæc apud Auicen. 1. primi doct. 4. cap. 1. generatur, quando portio pituitæ flauæ bili permiſcetur: apud Gal. vero loco citato de atrabile nec non 2. de naturalibus facult. ad finem generatur in iecore, & venis, quotieſcunque flaua bilis a nimio calore præter naturã ſumme coquitur, & quaſi exuritur, adeo vt diſſipatione tenuis ſubſtantiæ craſſiorem ſubſtantiam atque ex flauo calore igneum colorem conſequatur, facile autem eſt intelligere, Auicen. male ſentire, ſiquidem hac ſua opinione ob permiſſionem pituitæ, facit bilem vitellinam, frigidiorem & humidiorem bile naturali, cum tamen manifeſtiſſimum ſit, & omnes fateantur, & vitellinam longe altera naturali calidiorem & ſicciorem eſſe. *Porracea.* Secunda bilis non naturalis ſpecies eſt porracea, quæ ita nominatur, quod porri colorem, refe- *Aeruginoſa. Iſatodis.* rat. Tertia dicitur æruginoſa, a ſimilitudine æruginis quam imitatur. Quarta bilis iſatodis, ab iſatide herba, (quæ aliter glaſtum, vulgo guadum dicitur) cęſium colorem referente appellatur, de quorum quidem humorum non naturalium generatione, etſi multi hoc tempore litigant, vno verbo ita habendum eſt ex Galen. loco citato de atra bile, & 2. prog. 39. illos quidem maiori ex parte fieri in ventriculo, ex vitioſis & mali ſucci alimentis, qualia ſunt porrum, allium, & ſimilia acria: nonnunquam vero in iecore, & venis generari, idque in grauiſſimis & calidiſſimis morbis qui vehementis caloris incendio bilem vitellinã adurunt & in has ſpecies commutant, quę plane ſunt exitiales, & pernicioſæ.

Non ignoro nonnullos plures adhuc ſpecies bilis apud Gal. conſtituere, ſicuti quam ille cæruleã appellat, nec non quam rubram nominat, 10 de ſimp. med. cap. proprio de bile: verum huiuſmodi ſpecies bilis, & aliæ ſi quæ ſunt, mea ſententia, facile ad priores quatuor poſſunt referri.

Ad Auicen. redeo: ille igitur febrem tertianam exquiſitam appellat, ſi fiat a bile pura, ſi vero fiat a bile non pura, ſed mixta cum pituita, ſpuriam nominat: id quoque in tumoribus pręter naturam videmus euenire, qui tunc exquiſiti ſunt, quando fiunt ab vno ſincero humore, 14. meth. 2. inflammatio a ſanguine, eryſipelas a flaua bile, œdema a pituita, cancer a melancholia tunc vero ſunt ſpurij, cum ſinguli humores non ſinceri, ſed alijs permixti ſunt.

Etſi autem Auicen. febris tertianæ nothæ vnam tantum rationem commemorat, nempe mixtionem bilis cum pituita, tamen ego quidem puto alteram eſſe rationem, propter quam huiuſmodi febris ſpuria debeat appellari, & eſt, quotieſcunque illa originem habet ex putreſcente bile, quæ non amplius naturalis eſt, ſed in aliam naturam, degenerauit, quales ſupra diximus eſſe vitellinam, portaceam, &c. Etenim ſi illa febris ſpuriæ nomen meretur, quæcunque recedit a natura exquiſitæ febris, quę ab vnico naturali humore bilioſo generatur, quamobrem tertianam febrẽ quæ, exempli gratia, fit ex bile æruginoſa, non liceat ſpuriã appellare?

Itaque ſicuti vno modo febris tertiana dicitur exquiſita, quoniam ab vno, & ſimplici humore bilioſo naturali generatur, ita duobus modis dicitur ſpuria, vno quando bilis non eſt ſimplex, ſed alteri humori permiſcetur, ita vt ex vtroque vnica forma, & quaſi vnicus humor reſultet: altero quando ipſa bilis non ſeruat ſuam propriam naturam, ſed in aliam degenerat & tranſmutatur, vt ſupra diximus: id quod de cæteris quoque febribus, ardente, quotidiana, quartana, dicendum eſt, quæ pro diuerſa ratione, & modo putreſcentis humoris, modo exquiſitæ, modo ſpuriæ ſolent appellari. Sed quærunt nonnulli, *An febris ex reliquis bilis ſpeciebus fiat.* vtrum febris fieri poſſit ex bile vitellina, portacea, æruginoſa? Conciliator inter cæteros id videtur negare, differen. 91. ac potiſſimum de bile æruginoſa, propterea quia talis humor eſt quoddam veluti venenum, quod ſtatim hominem interficeret: verum experientia confirmat, illud eſſe veriſſimum, cum frequenter videamus ſeu per vomitum, ſeu per aluum purgatis huiuſmodi humoribus præter naturam; ægros protinus liberari, & Gal. teſtatur 5. aphor. comment. 1. ſe vidiſſe iuuenem, qui cum vomuiſſet bilem æruginoſam veræ ærugini ſimilem, ſtatim a febre & conuulſione liber euaſit.

De huiuſmodi febribus quæ fiunt minime ex pura bile, ſed ex reliquis, vitellina, porracea, æruginoſa diffuſe tractat Auerrh. 7. colliget 11. qui aſſerit eas, ac potiſſimum quæ fiunt ex bile ęruginoſa, habere longas acceſſiones, peſſima ſymptomata, ac non ſine maximo eſſe periculo, adeo vt ille exiſtimet impoſſibile eſſe aliquem euadere: ſed reliqua proſequamur.

Et hac quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo.) Auicen. hic duo docet de febre tertiana notha: alterum quod eſt diuturna, & quandoque ducat,

ad

Digitized by Google

ad medietatem anni: alterum quod eſt periculoſa, & deducit homines ad tumorem lienis, & malum corporis habitum: quod vtrumque veriſſimum eſt, & ante Auic. traditum fuerat a Gal. 1. ad Glauc. 8. vbi narrat hiſtoriam adoleſcentis, qui autumno cœpit ſebricitare huiuſmodi febre, & durauit vſque ad ver, non ſine maximo illius periculo.

Cauſon vero ſiue ardens.) Hic Auicen. ponit differentiam inter febrem tertianam & ardentem, de qua iam ſæpe diximus, & copioſe tractat Gal. 4. apho. 59. 2. de criſibus 3. 2. de differ. febr. cap. 1. & 3. vt pluribus non ſit opus.

Signa febrium bilioſarum. Auicen. in poſtrema parte capitis ponit decem ſigna febrium bilioſarum, quorum ſeptem ad ventriculum, reliqua tria ad cerebrum pertinent; quorum omnium facile eſt rationem reddere ex motu materiæ bilioſæ, quæ modo vnam, modo alteram, modo vtramq; partem petere conſueuit: ſed nos magis diſtincte veniamus ad ſigna. & primum febris bilioſę generaliter de quibus diffuſe tractat Galen. 2. de criſib. 2. de different. febr. 3 Itaque ſigna febris bilioſæ ſumuntur ab iiſdem fontibus, a quibus iam ſupra diximus ſumi ſigna diſtinguentia febres putridas ab ephemeris: primum a qualitate caloris: ſecundo, a pulſibus: tertio, a lotio: quarto, ex propria forma: quinto, a cauſis præcedentibus.

Primo igitur calor febris bilioſæ eſt valde acris 2. de differ. feb. 9. ſed hæc acredo, ſi diutius manus contineatur, facile & cito ſuperatur, quoniam humor calidiſſimus, ſiccisſimus, tenuiſſimus facile & cito exhalat ac diſſoluitur. Præterea huiuſmodi calor æqualiter accenditur, cum ſubiecta materia ſit æque apta ad ſuſcipiendum calorem, quod non euenit in calore qui excitatur in putredine pituitæ, qui non æque diſpoſita ſubiecta materia, modo emergit, modo latet; quod monſtrat Galen. 2. de differ. febr. 10.

Secundo, pulſus ſunt magni, vehementes, celeres, & frequẽtes, quoniam noxius humor eſt acerrimus, adeo vt maxima vrgeat neceſſitas euentandi, & refrigerãdi calorem naturalem; præterea in huiuſmodi pulſibus exquiſitus ordo & æqualitas reperitur, cũ aſſerat Gal. 1. ad Glauc. 5. illos omnis inęqualitatis, præterquam febrilis, ex partes eſſe, propterea quia bilis tenuior eſt, neque ita grauat naturam, ſicuti pituita & melancholia, vt poſterius videbimus.

Tertio, lotia ſunt tenuia, ſubruffa, ſubflaua, ignea, magis vero vel minus colore intenſa, pro ratione putreſcentis materiæ, quæ vel magis, vel minus calida, & ignea fuerint.

Quarto forma febris bilioſæ eſt huiuſmodi, 3. quoque die inuadit, principium non eſt diuturnum, augmentum non eſt difficile, inæquale, ſtatus eſt cum dolore capitis, vigilia, delirio, morſo oris ventriculi, ſiti, ſingula amara, & ſimilibus: declinatio eſt frequenter cum ſudore ac remiſſione omnium ſymptomatum. Vniuerſa febris cum lõgiſſima eſt, ſeptem circuitubus, ſed quandoque multo celerius terminatur: 4. aph. 59. quæ omnia ex qualitate putreſcentis flauæ bilis, facile poſſunt colligi, & demonſtrari.

Vltimo ſumutur ſigna a cauſis, quę generaliter ſunt illæ omnes, quæcunque copiam flauæ bilis atque illius putredinem poſſunt efficere. ſic ergo ex Galen. generatio febris bilioſæ indiget natura calida, & ſicca, quæ laboribus, vigilijs, curis, & tenuita victus ſit expoſita, vigente ętate, adoleſcentia, iuuentute, ęſtiuo tempore, conſtitutione, regione calida & ſicca, & reliquis quę habent eandem rationem. Quibus omnibus indicijs licet poſtremo loco addere ex Gal. tum locis citatis, tum 1. ad Glaucon. 5. vulgarem, ſed tamen veram coniecturam Archigenis, quod nimirum hoc præſenti tempore febres tertianę ſint vulgares, & pleruſque inuadant: ſed accedamus ad ſigna differentiarum.

Signa differentiarum.

Prima fuerat differentia febris bilioſę: quędam eſt interpolata, quędam continua, quarum ſigna quę alteram ab altera ſeparant, pręcipue ex propria forma deſumuntur: nam febris intermittens, cum ex flaua bile nota oriatur, merito ſtatim ab initio vehementem affert rigorem, qui quidem eiuſmodi ſenſum habet, quaſi corpus videatur pungi, & vulnerari, pulſus principio acceſſionis parui quidem ac debiles, tardique, & rari neceſſario ſiunt: augmentum celere eſt, liberum, & ęquale, in quo ſtatim pulſus magni, celeres, veloces euadunt: paulo poſt ſequitur vigor, qui ſitim affert, hominem vrit, caloremque ęqualiter per omnem partem extendit: poſtremo ſequitur declinatio, in qua ſudor copioſius vniuerſi corporis plerumque ſuccedit, omniaque remittuntur ſymptomata: declinationem ſequitur infebricitatio, adeo vt ęgri plurimas horas habeant, in quibus a febre omnino ſunt liberi.

Continua vero ſine rigore inuadit, atque vt inquit Auicen. cap. 38. per vehementiam paroxyſmorum, & ſymptomatum differt ab intermittente: ſiquidem in continua, & acceſſiones, & particularia tempora, & omnia ſymptomata ſunt vehementiora, & difficiliora, pręterquam quod in quietem febre vacantem non deſinit. At vero iam ſupra diximus, febres tertianas continuas eſſe duplices, alteras continuas ſimpliciter, putreſcentibus humoribus intra venas, ſed minores & magis remotas a corde: alteras quas febres ardẽtes appellant, iiſdem putreſcentibus humoribus bilioſis in vaſis maioribus, et cordi proximis: quarum quidem febrium ardentium, ſcribit Galen. 4. de rat. vict. comment. 2. eſſe duo propria, & inſeparabilia ſigna, maximum ardorem, & ſummam ſitim. Porro altera eſt differentia huiuſmodi febrium, quod nimirum quędam ſunt exquiſitæ, quę ex putredine vnius flauæ bilis ortum habent, quædam non exquiſitæ, ſed ſpuriæ, quæ ex bile alijs humoribus mixta, vel ex bile non naturali generantur. Febres bilioſas exquiſitas comitantur ea ſigna, quæ demonſtrant vnam ſinceram bilem putreſcere, calor eſt acris & mordax, pulſus ſunt magni, veloces, & reliqua ſunt de quibus diximus. Febres autem bilioſas ſpurias comitantur ea ſigna, quæ reſpondent materiæ putreſcenti: itaque, exempli gratia, ſi bilis permiſceatur pituitæ, calor quidem erit acris, ſed quia mãet, etiam longiore tempore non ita facile ſuperatur: pulſus non ſunt adeo magni, celeres, frequentes, lotia non ita flaua, & tenuia, principium erit cum lento, & remiſſo rigore, augmentum difficile, inæquale, ſtatus ſine maximo ardore, declinatio erit longior, & plerunque ſine ſudore: acceſſiones ſunt longiores, vniuerſa febris eſt longior, quæ interdum ad ſex, & plures menſes protrahitur. Cauſę demum non ita omnes conueniunt in generatione vnius flauę bilis, vt calida, & ſicca temperies, ętas, conſtitutio, & cętera id genus, ſed aliquæ aderunt, aliquę aberunt: prætera neque deerunt cauſæ uel internæ, vel externæ, ex quibus, & generationem, & putredinem pituitæ licebit colligere. Si vero febris generetur ex bile non naturali, vitellina, æruginoſa, &c. quod rarius euenit, tunc acceſſiones erunt longiores, difficiliores, ſymptomata omnia longe deteriora, difficiliora, & non ſine maximo ægroti diſcrimine. Atque hactenus de ſignis febris tertianæ.

Curatio febrium bilioſarum. In curatione ſingularum febriũ illa omnia ſunt memoria repetenda, quę fuere ſupra explicata de curatione generali febrium putridarum, quod monet Auic. inquiens princ. cap. 39. *Oportet vt memoreris illud quod diximus de radice, & curatione febrium*: itaque adhærentes noſtræ methodo, immo vero methodo ipſius Galeni, omnium primum ſunt eliciendæ curatiuæ indicationes: ſecundo videndum an iis ſatisfieri poſſit: tertio, particulatim de ſingulis præſidijs agendum eſt.

In tertiana exquiſita ſunt variæ indicationes. I. & febris & materia putreſcens, vtraque calida, & ſicca, indicat refrigerationem, et humectationẽ. II. proxima *Indicationes.*

Digitized by Google

cauſa febris, putredo, vbi ex toto facta fuerit, indicat fieri detractionem, per aluũ, ſudorem, lotium: vbi non ex toto facta fuerit, coctionẽ, & præparationem. III. cauſæ putredinem bilis facientes, prohibita tranſpiratio, & obſtructio, illa indicant, quæ incidendo, extenuando, detrahendo, vtramque poſſint auferre. Poſtremo inhibenda eſt fluxio humorum facientium obſtructiones: quæ omnia iam ſupra diffuſe fuerunt explicata. Cæterum quoniam Galen. auctore 1. metho. 13. neceſſarium eſt medicum omnes perpetuo ſcopos, & indicationes diligenter inſpicere, vt intelligat quodnam præſidium, vel primo, vel ſecundo, vel tertio loco oporteat adminiſtrare, cum in preſentia non liceat refrigerare, & humectare, niſi prius bilis putrida euacuetur, neque hæc poſſit euacuari, niſi antea prohibita tranſpiratio, & obſtructio tollantur: neque rurſum iſthæc tolli poſſint, niſi humorum fluxio cohibeatur, a poſtrema indicatione incipiendo, in tertiana exquiſita, primo eſt minoranda materia: ſecundo, tollendæ ſunt obſtructiones: tertio, vacuanda eſt materia putrida, vltimo refrigerandum, & humectandum eſt. Sed quoniam plerique hoc tempore ante minorationem materiæ ſolent aluum lenire, hanc quoque indicationem nobis liceat cæteris addere. Vtrum iis indicationibus liceat ſatisfacere, notandum ex Hippocrat. 1. epid. ſecto. 3. 8. huiuſmodi febrem ſalubrem eſſe, ac minime lethalem, quod materia noxia ſit ſatis benigna, & facile a natura, & medicamẽtis ſuperetur: quod intelligendum eſt, ſi ea probe curetur, neque aliquis error committatur: ſiquidem vt monet Alex. lib. 12. 6. ſi a medicis, qui nulla ratione, & via vtuntur, male tractetur, non ſolum difficilis curationis, ſed etiam inſanabilis interdum redditur. Verum de ſingulis præſidijs agamus, incipientes ab alui lenitione.

Alui lenitio. Alui lenitio fieri poteſt vel per ea quæ inferius infunduntur, vel per ea quæ ore aſſumuntur: ergo clyſteria ex præcepto Galeni 1. ad Glaucon. ſint mollia, minime acria, & vehemẽtia, ſiquidem, & iecur, & totum corpus calefaciunt, febrem augent, & alia mala ſecum afferunt. Auicen. ponit exemplum ex decocto altheæ, iuiubarum vel ſebeſten, liquiritiæ, oleo violato, & ſimilibus: & ita omnes ponunt varia exempla. In tertiana exquiſita clyſtere leniens ac molle ex rebus refrigerantibus, & humectantibus conficiendum eſt, neque ego ſoleo probare illorum morem, qui infinita propemodum medicamenta ſolent permiſcere. Sit exemplum.

℞. *Decocti maluarum.*
Violarum.
Lactucarum. lib. j.
Olei violati.
Mellis violati. ana. ℥. iij.
Ouum vnum.
Salis parum. Miſce pro clyſtere.

Si quis cupit habere exemplum clyſteris longioris, quo multi delectantur, ſit huiuſmodi.

℞. *Foliorum maluarum.*
Violarum.
Altheæ. ana. M. j.
Mercurialis.
Parietariæ.
Betarum.
Liquiritiæ.
Paſſularum.
Hordei. ana. M. ß.
Bulliant omnia in aqua communi.
℞. *Prædictæ decoctionis lib. j.*
Olei violati.
Mellis roſati. ana. ℥. ij. M.

Sed prætereà nõnulli addunt electuarium lenitiuũ, florem caſſiæ, ad ℥ j. circiter: verum huiuſmodi clyſteria vix mollia, & leuia poſſunt appellari.

Sin autem medicus velit lenire aluum per ſuperiora, quod ille conijciat in ventriculo, & primis venis prope tenuia inteſtina biliosos humores cõtineri, qui aliquem purgationem deſiderent, ego inter cætera omnia vtor caſſia, familiariter: etſi non ignorem illius vſum multos non probare; de qua opinione in prima priuata lectione ſermonem habebimus: Nonnulli familiariter vtuntur manna, vel ſola diſſoluta ex iure ad ℥ iij. & præcipue ſi ægrotus fuerit diues, vel ſimul cum aliquo purgante ſyrupo; quos puto male agere, cum manna ſit ſpecies mellis, neque naturis, humoribus, morbis, calidioribus ſatis conueniat. Syrupi roſaceus, & violaceus ſolutiui, mea ſententia, non ſunt reijciendi, etſi ego illis caſſiam libenter antepono: de quibus atque eorum viribus, doſi, ac tota adminiſtratione, priuatim agemus. Hiera hic nullum locũ habet, quæ calefacit, & exſiccat, quare omnino eſt prætermittenda. ſic non conueniunt myrobalani, thamarindi, & cętera id genus, quæ non carent inſigni adſtrictione, quorum vſum Auicen. aduerſus Rhaſen improbat in præſenti cap. nec non ſuperius cap. 7. quod conſtringant poros, & exaſperent viſcera: concedit autem poſt concoctionem, ad corroborationem membrorum. Nonnulli maxime probant, & extollũt vſum rhabarbari, inter quos eſt Auerrh. 7. colliget 11. qui ſtatuit illius doſin a duabus vſque ad tres drachmas, immo vero inquit illud quotidie fore exhibendum, vel hac, vel minori menſura, niſi aluus ſua ſponte copioſe moueatur, cuius auctoritatem, vt puto, multi hoc tempore ſequũtur, quibus moa eſt aquis endiuiæ, cichorei, rhabarbarum infundere, illudque aut ſingulis, aut ſaltem alternis diebus exhibere: ſed ego neque rhabarbarum poſſum probare, partim quod illud, mea ſententia, inter lenientia medicamenta numerãdum eſt, partim quod non leuiter calefacit, & exiccat, partim demum quod quoquomodo adſtringat, vnde fortaſſe plura incommoda quam commoda affert. Itaque vt concludam, in tertiana exquiſita ad leniẽdam aluum primum caſſia, deinde ſyrupi, roſaceus, & violaceus ſolutiui, mihi videntur accommodata, cætera omnia mihi ſuſpecta ſunt, illiſq; aut nunquam, aut rariſſime uti confueui.

II. Indicatio. Quomodocunque, ſiue per aluum, ſiue per os, facta lenitione, altera ſuccedit indicatio, minorandi materiam, quod fieri poteſt dupliciter: vno modo per ſectionem venæ: altero per purgationem. Vtra aũt ratio magis conueniat, & magis conſentiat doctrina Hippocrat. & Gal. id nos diffuſe tractauimus in peculiari diſputatione, de miſſione ſanguinis in febribus putridis, qui ſatis confirmauimus, ni fallor, & in febre tertiana, & in omnibus putridis, qualeſcunque illæ fuerint, ſanguinis miſſionem ſaluberrimam eſſe. *Venæ ſectio.* Secanda autem eſt vena baſilica dextri lateris, cum Galeno auctore 1. ad Glaucon. 5. raro hæc febris adueniat, quin iecur afficiatur, ſicuti in quotidiana os ventriculi, in quartana lien ſolet laborare. Sanguis moderate extrahendus eſt, ſiquidem, ſumpta peculiari indicatione ab humore noxio, bili, copioſam ſanguinis miſſionem non videtur perferre.

III. Indicatio. Lenita aluo, ſecta vena, deinde medicus debet cogitare de purganda bile putrida, per aluum, ſudorem, lotium, de coquenda altera parte quæ non ex toto eſt putrefacta, ac demum de tollẽdis obſtructionibus, a quibus, & putredo, & febris ſolẽt fouen. Etſi vero ad hãc indicationem plurima remedia ſunt accommodata, tamen vulgaris vſus obtinuit, ut medici potiſſimũ ſyrupis, & decoctis hanc rẽ agant, ſed ante omnia naturæ motum oportet animaduertere: etenim ſi bilis ad ventriculum feratur, oportet per uomitum illam educere, & naturæ conatum iuuare, ſed tamen lenioribus auxilijs, exempli gratia, aqua hordei, & ſyrupo acetoſo, vel more Galeni, cum hydrelęo.

Et ſit exemplum: *Vomitoria lenia.*

℞. *Aquæ hordei.*
Vel, *iuris pulli tenuis. lib. j.*

Syru-

Syrupi acetoſi ſimplicis ℥ *ij.*
Vel, olei communis, ad mentem Galeni
Vel vt alijs placet, *olei amygdalarum dulcium* ℥ *iij. Miſ.*

Quæ quidem medicamenta vomitoria, & copioſa, & tepida debent adminiſtrari, ſic enim maiorem moleſtiam afferunt ventriculo, illumque magis ſubuertunt. Si vero natura videatur per aluum huiuſmodi vacuationem tentare, tunc pariter iuuanda eſt, vel leniente medicamẽto, vel clyſtere, ſi fuerit dies acceſſionis. Quod ſi ſpõte vomitus vel purgatio fiat, iubet Gal. 1. ad Glauc. 9. omnia naturæ permittenda eſſe.

Lotiũ prouocantia. Quatenus pertinet ad ea medicamẽta, quæ prouocant lotiũ, & ſudorem, ſunt quamplurima, ſed vt diximus, ſyrupi noſtri vulgares, & decocta ad huiuſmodi indicationem ſunt admodum accõmodata. Galenus probat potionẽ in qua apium maduerit, quod nõ eſt aliud quam noſtrum vulgare petroſelinum. Alexãder laudat decoctũ ex radice apij, & adianthi, qui grauiter improbat vſum anethi, quaſi illud ſit nimis calidũ & ſiccum: de quo certe eſt mirum, quomodo probet apiũ, improbet anethum, cum vtrumque eadem fere temperie & facultate præditum ſit. Pro Gal. autem dicẽdum eſt, primum anethũ non eſſe tam calidum, & ſiccum, vt putat Alex. cum apud Gal. 3. de ſimp. med. mediam temperiem ſortitum ſit, aut paulũ ab ea recedat: qd propterea, vt idem monet Gal. 5. de ſim. med. ai. minus valebit calefacere, & exſiccare, ſi viride fuerit. Deinde eſt notandum, Gal. probare alterutrũ, aut apiũ, aut anethum minime vtrumque, ac demũ ſi modo anethi caliditas, & ſiccitas ſuſpecta fuerit, hoc periculũ facile vitari, ſi illud parce, & multa ex aqua paretur: quã ratione certum eſt, omne caliditatis & ſiccitatis periculum auferri. Vt autem ad ſyrupos & decocta deueniamus, quæ in præſentia ſunt in vulgari vſu, cichoracea principem locum tenẽt, vt ſyrupus de ſucco cichorei, de ſucco endiuiæ, de ſoncho, acetoſus ſimplex & ſimiles: quoniam vero, vt priuatim declarabimus, huiuſmodi oẽs ſyrupi fere ad nullam antiquorũ referuntur, quæ in morbis & naturis biliosis facile in bilẽ vertitur, propterea medici eruditi, vel prorſus abſtinent a ſyrupis, & cum decoctis tantummodo agũt, vel illis perpetuo ſolent permiſcere ſyrupum acetoſum, qui facile huiuſmodi noxam poteſt emendare.

Vt ſit exemplum:

℞. *Syrupi acetoſi ſimp.* ℥. j. ß.
Decoctionis acetoſa ℥ iiij. *M.*

Vel:

℞. *Syrup. de ſucco acetoſa* ℥ j. ß.
Decocti cichorei
Endiuia ℥ vj. *M.*

Alij vtuntur ſyrup. de acetoſitate citri, de portulaca, de limonibus, de granatis, & ſimilibus, a quibus omnibus plane cenſeo abſtinendum eſſe, cum inſigniter adſtringant, ac propterea impeditam perſpirationem, obſtructiones, morbum, & cauſam morbi poſſint augere.

Concocta materia naturã imprimis oportet obſeruare, an quidquã illa moueat, an quieſcat: quod ſi natura per aluum, vel aliam partem, bilis vacuationem moliatur, tunc modice quieſcendum eſt: ſin vero illa deficiat a ſuo munere, neq; humorem noxiũ expellat, iã licet medico medicamentum exhibere, hæc autem quãplurima ſunt, partim ſimplicia, & partim cõpoſita. Galenus votus abſinthij mentionem facit, qui aſſerit, illud ſummũ eſſe remedium mordicationum ventriculi, quæ ex bile proueniũt, vt hinc poſſimus argumentum colligere, in tertiana exquiſita, in qua humor calidus, & ſiccus, & ad motũ promptus faciliq; putreſcit, calida, & validiora medicamenta non conuenire ſed & illud mihi libet addere, aduerſus minorẽtes: nãque ſi Gal. in tertiana exquiſita docet, abſinthiũ leuiſſimũ plane medicamentum, non ante coctionem dãdum eſſe, longe magis rationi conſentaneum, vel potius neceſſarium, illum de reliquis valenter purgantibus idem ſentire. Sed rurſum Alex. de vſu abſinthij Galenum carpit, de quo miratur, quomodo tam inconſulte ſcripſerit, tertiana exquiſita correptis abſinthij dilutum a ſeptimo die eſſe propinandum, qui altera ex parte potius in tertiana notha, quam legitima, videtur illud comprobare, ſiquidem tertiana notha propter mixtionem pituitæ extenuandæ, & leniter purgandæ videtur magis conuenire. *Abſinthiũ.* Pro Galen. autem id primo notandum eſt, apud illum nullum verbũ fieri de ſeptima vel alia die, qui ſimpliciter ſcribit, poſt apparentia ſigna coctionis illud fore exhibendũ. Deinde illud eſt de abſinthio memoria repetendum, quod a Gal. traditum eſt de ſimp med 5. ipſum biliosos ventris humores per egeſtionem per inferiam propellere & per vrinas vacuare, pituitam vero in ventre, vel thorace, aut pulmone contentam, nihil iuuare, ad quẽ modum ille quoque teſtatur 6. de tuenda valet. 10. in ventriculo frigido referto humore pituitoſo deſtillante a capite, abſinthij potionem eſſe aduerſiſſimã, propterea quod adſtringens in eo facultas quam amara, ſit valentior, & tra ſuccum pituitoſum magis ventri affigit, neque illius detergendi vim poſſidet. Ex quo vnuſquiſque poteſt facile Alex. calumniam confutare, cum reuera qualitates & facultates abſinthij ſatis confirment, illius vſum in tertiana exquiſita, & morbis biliosis optimum eſſe: contra vero in tertiana notha, & morbis pituitoſis non ſatis conuenire. Neque vero eſt, vt quis pro Alex. nimiam abſinthij caliditatẽ vobis obijciat; ſiquidem primum illud apud Gal loco citato de ſimp. med. in primo tantum gradu calidum eſt: deinde ſi illud viride & parce exhibeatur, ut de anetho diximus, longe adhuc minus calidum euadet adeo vt in febre potiſſimum intermittente, in qua ægroto multas horas ſine febre remanente, nullum videatur ſuperfluæ caliditatis periculum imminere.

Rhabarb. Verum ad reliqua veniamus, quæ hoc tẽpore ſunt medicis familiaria, inter quæ omnium conſenſu rhabarbarum principem locum obtinet: quod quidem duplici modo poteſt exhiberi, vel aliquo liquore infuſum, vel in ſubſtantia: habeatis exemplum infuſionis.

℞. *Rhabarb. ri elect.* ℥ *ij.*
Spica gr. v.
Fiat infuſio in decoctione acetoſa q. ſ. & poſt horas 10. facta expreſſione adde
Syrup. roſ. ſolut. ℥ j. ß. *M.*

Sit exemplum in ſubſtantia.

℞. *Rhabarbari electi* ℈ *ij.*
Spica gr. iij.
Syrupi roſ. ſol. ℥ *y.*
Decoctionis eiuſdem q. ſ. M. F. Potio.

Ego conſueui aliquando rhabarb. permiſcere cum caſſia, quæ mixtio eſt optima, quod alterum alterius vitia videatur corrigere, & ſit exemplum:

℞. *Flor. caſſ. nouit extr.* ℥ *j.*
Rhabarb. electi puluerizati ℈ *v. M. F. Bolus.*

Plerique omnes in præſentia non ſolum in tertiana ſed etiam morbis prope omnibus, ad diſſoluendũ, & rhabarbarum, & reliqua medicamenta, decocto quodam vtuntur, quod appellant florum, & fructuũ, & hoc modo conficitur.

℞. *Caricarum N. v.*
Prunorum Damaſcb. N. xv.
Iuiubarum
Sebeſten ana N. xx.
Thamarindorum ℥ *j.*
Florum roſ.
Violarum
Borrag.
Bugloſſa ana ℥ *ij.*

Capillorum veneris.
Lupulorum.
Endiuiæ. ana. M. ß.
Liquiritiæ. ʒ ij.
Incidantur, & contundantur quæ ſunt incidenda, & contundenda, & bulliant.

Nonnulli demum addunt ſenam, polypodium, epithymum, & alia id genus: quo quidē vulgari decocto ego aut nunquam aut rariſſime vtor: etenim pruna, ſebeſten, thamarindi, non leuiter adſtringunt: illi florea cū ſint aridi, nihil valent, & ſi diligenter hæc res conſideretur, confuſa quædam videtur compoſitio, quæ omni caret artificio, nec quicquam recipit, quod cæterorum medicamentorum nocumenta poſſit corrigere; Quare ego cenſeo, multo maiori vtilitate, & ratione medicos ſibi parare propria, & accommodata decocta, quod ego ſemper facio, quę ſingulorū medicamentorum vitia emendare, atque illorum vires iuuare poſſint. Itaque in tertiana exquiſita exhibeatur rhabarbarum ea cichoraceis, quod optimum erit.

Nonnulli vtuntur ſcāmonio, & medicamentis quæ illud recipiunt, ea quibus vnus eſt Alexand. de quo vere licet mirari, quomodo improbet abſinthium, & probet ſcammonium: ego vero, & a ſcammonio, & a ſcāmoneatis omnibus cenſeo abſtinendum eſſe, vt præclare hac in parte monet Auerr. 7. colliget c. 11. Quod ſi quis cupit iſtorum quoque medicamentorum qualitatem, & adminiſtrationē intelligere, ea ſunt duo potiſſimum, electuarium de ſucco roſa, & electuarium roſatum Meſuæ, quæ mihi videntur ſatis artificioſe præparata, & in purganda bile cæteris omnibus anteponenda. Sit exemplum:

℞ *Electuar. de ſucco roſar. vel roſati Meſue. ʒ. ij. ß.*
Syrupi roſarum ſol. ℥. iij.
Decoctionis cichorei q. ſ. M.

Vltima indicatio. In curatione tertianæ exquiſitæ poſtrema reſtat indicatio, refrigerandi, & humectandi, quę ſæpenumero nullum habet vſum, cum purgatis humoribus noxijs, ſimul quoque omnis calor præter naturam aboleatur. Inter cætera autem præſidia, quæ ad hanc indicationē ſunt accommodata, balneum aquæ dulcis principē lo-

Balnea. cum obtinet, quod non ſolum propria qualitate, vnde humectat, & refrigerat, ſed etiā quoniam aliquid bilis educit, quam maxime vtile cēſendum eſt: ſicuti altera ex parte reliquæ aquæ ſalſæ, ſulphureæ, & ſimiles, etſi plus quidem bilis educunt, tamen ſuis qualitatibus plus nocent, quam vacuationibus iuuent: quemadmodum illi euenit ægroto, cuius hiſtoriā narrat Gal. qui falſa quadā ratione perſuaſus huiuſmodi aquis mineralibus vſus, deinde extenuato corporis habitu ad tantam venit perniciem, vt tabe cōſumptus interierit. De quo quidē balneo illud videndum reſtat, vtrum ante, vel ſolum poſt morbi concoctionem conueniat: neq; Gal. hanc rem plane videtur declaraſſe, qui illud tantummodo ſcribit, perpetua memoria tenendum, ut in tempore adminiſtretur: ad quem modum ſcribit quoque 3. de cauſis pulſ. 14. balnea calida ſi in tempore fiant, corpori omnino aliquam vtilitatem afferre. Stephan. Athenienſis Græcus auctor exiſtimat de ſententia Gal. balneum etiam conuenire ante coctionem, & quærens quomodo illud non intendat augeatque febrem, & obſtructiones, reſpondet, id fieri, quoniam in tertianis febribus qualitas magis quā materia nocet. Ego vero etſi nolo Stephani interpretationem refutare, & negare, quin balneum in tertiana exquiſita poſſit ante concoctionem conuenire, propterea quod putreſcēte humore tenui, & calido, nullum fortaſſe videtur obſtructionis periculum imminere: veruntamē altera ſententia mihi magis probatur, nempe balneum non niſi poſt coctionem tuto, & vtiliter poſſe adminiſtrari, id quod partim Gal. auctoritate, partim ratione ſatis mihi videor poſſe confirmare: namque Gal. 11. metho. 9. quo loco ex propoſito tradit rationem curandi febres putridas per balnea, teſtatur illa non conuenire, niſi indicia coctionis vehementer appareant: alijs quoque locis hanc doctrinam confirmat apertiſſime: Febrium, inquit Gal. lib. de marcore 7. initio, quæ ex putreſcentibus humoribus accenduntur, balneum remedio eſt, ſi poſt humorum concoctionem adhibeatur: hecticis vero quæ ſolæ ſunt, neque aliam implicatam habēt febrem, omni tempore balneum idoneum eſt: ſi vero febris hectica coniungatur alteri putridæ, tunc balneum eſt idoneum, cum iam humores ſunt concocti. Et iterum 7. apho. 42. Non tamen vbi inflāmatio aliqua, aut ſine inflammatione humoris putredo igneū excitat calorem, balnea ſunt utilia, niſi prius vacuatis aut concoctis humoribus noxijs. Hæc Gal. Quod ſi illud eſt generale pręceptū, & omnes febres putridas comprehendit, non eſt vt iure tertianam exquiſitam debeamus excipere: ſed neque deeſt ratio, quæ ſententiam noſtram poſſit confirmare: etenim cum balneum omnium conſenſu poſſit humores fundere, & valide mouere, ſi ante coctionem adhibeatur, quo tempore natura illis non dominatur, vtique neceſſarium eſt, vt per venas in totum corporis habitum diſtribuantur, ac meatus anguſtos obſtruant, per quos fit communis tranſpiratio, demumque ut putredo, & febris augeatur, & quanquam tertiana pendet ex humore tenui, & calidiore, vt inquit Stephanus, tamen dum ille quoq; eſt crudus, iiſdem naturæ legibus ſubijcitur, quibus cæteri humores crudi ſubijciuntur, neq; ante illius coctionem debet importune moueri. Sed hac de re ſatis.

Etſi autem multa ſunt alia externa remedia, fomenta, linimenta, & ſimilia, quę poſſunt refrigerare, & humectare, tamen Gal. unius balnei mentionē facit, uel propter breuitatem, hoc veluti exemplo cætera intelligens, uel propterea quia hoc ſolo præſidio, quod ſine dubio cæteris omnibus eſt efficacius, contentus fuerit, cum potiſſimum ſuo tempore balnea fuerint admodum familiaria, & nihil defuerit, quod ad commodā illorum adminiſtrationem pertinet: cum aūt hoc tempore nullus prope fit uſus balnei, neque habeamus in-

Infrigidantia. ſtrumenta, neque miniſtros, neque loca ad hanc rem accommodata, ideo aliis remedijs agendum eſt. Itaq; licet lotere hypochondria, ac potiſſimum dextram, in quo tanquam præcipuo fomite diximus ſummam huius febris contineri; licet inquam fouere cum decoctis uel ſuccis refrigerātibus endiuiæ, cichorei, ſonchi, uel cum epithematibus linimentis, de quibus iam ſatis diximus. Sed, & medicamenta quoque internis licet idem præſtare, qualia ſunt conſeruæ roſarum acetoſę, borraginis, decocta endiuiæ cichorei, lactucæ, aqua decoctionis hordei, ſerum lactis, & cætera, quæ habent eandem rationem.

Aer. Poſtremo ſupereſt victus ratio, & primum aer fit frigidus, & humidus, qui niſi talis fuerit ſponte, & natura, omni adhibito ſtudio præparetur: de qua præparatione ſatis diximus. Somnus fit profundus quantum

Somnus. fieri poteſt: etſi urgeant uigiliæ, illæ omnibus modis concilietur; extra ſunt oleum uiolaceum, de nenuf[illegible] hare, de mandragora unguentum diapopuleon, lotiones extremarum partium, manuum, & pedum cum decocto lactucarum, uiolarum, capitum papaueris. Intra ſunt lactucæ, ſemina papaueris albi in ferculis, & alia id genus. Motus, & exercitatio non conuenit, unde ha-

Exercitatio. bemus apud Hipp. & Gal. 6. epid. ſect. 3. 31. de Prodico illo, qui ſuos febricitātes importunis motibus, & exercitationibus interficiebat: facile enim eſt intelligere, omnem motum poſſe adhuc magis calefacere, & exiccare, & febrem augere. Aegri quotidie uel ſaltem alter-

Vacuatio. nis diebus alui excrementa deponant, ſic reliquis omnibus naturalibus uacuationibus ſtudeant: caueāt ab ira, mæſtitia, & cæteris animi perturbationibus. Qua-

Animi perturbatio.

Alimenta. tenus autem demum pertinet ad alimenta, & potiones, & Gal. & omnes hanc rem tractant diffuſe, ut iure nos debeamus eſſe breuiores. Ergo alimenta ſint boni ſucci, facilis coctionis, & quæ peculiare uim habeant refrigerandi, & humectādi, qualia multa numeran-

rantur, præcipue apud Gal. fructus, herbæ, carnes, piſces, quorum catalogum nolo longius perſequi. Quantitas vero ea ſit quanta probe poſſit concoqui. A vino, antequam morbus concoquatur, abſtinendum eſt: at ubi ille concoqui cœperit, tenue, & aquoſum, & paucū ab initio dādum eſt: cum autem prope eſt, vt morbus ſoluatur, tunc illud copioſius exhibendum eſt: interea autem dum vinū prohibetur, multi vtuntur aqua hordei, quæ ſi bene præparetur, non eſt repudianda: Ius pulli tenuiſſimū vel ſimplex, vel acetoſa, endiuia, aut re ſimili alteratum optimum eſt. Nōnulli familiariter vtuntur vinis granatorum, citoniorum, ceraſorum, aceroſorum, qui vulgo appellātur Maraſche, aut ſolis, aut ſimul cum aquis, varia facta eorum mixtione, & præparatione, a quibus, vt dixi, ego ſemper cenſeo abſtinendum, redeamus ad Gal. *Vinum.*

Si cui mirum videtur, cur Gal. in tertiana exquiſita tam lautam menſam præparet, huic idem reſpondet Gal. qui nos admonet in fine capitis, hanc victus rationem communi quadam coniectura inſtitutam fuiſſe, ac pro aliis tantummodo ægrotis, qui nimium ſibi indulgentes vix præceptis medicorum volunt obedire: Siquidem cæteris qui non ſunt ita delicioſi, iubet talem victum eſſe inſtituendum, qualem ipſe profitetur ſecundum Hip. doctrinam ſe aliquando inſtituiſſe, nimirum ex ſola ptiſana vſque ad ſtatum.

Et non auſcultes ſermonem eius, qui in principio, &c.) Hoc loco Auicen. reprehendit Rhaſen, qui 10. ad Almanſorem cap. de tertiana, nec non 17. continentis c. 9. in princ. concedebat valida purgantia medicamēta, ne febris fieret cōtinua, & diſpoſitio deterior euadat: Auicen. autem ſolum probat medicamenta lenientia, caſſiam, thamarindos, & ſimilia: quod maxime eſt notandum propter minorantes: qui expreſſe contra hunc textum contendunt, ſuam opinionem opinioni Auic. conſentire. Sed quatenus pertinet ad medicamenta Aquinorandum eſt illum dare 40. drachmas thamarindorum, quæ doſis omnium excedit; quare aut litera eſt deprauata, aut ſicuti volunt nonnulli interpretes, medicamentum non ſemel exhibēdum eſt: permiſcet autem thamarindos cum manna, quę permixtio optima eſt, vt alias diximus.

Et ſi veneris ſolutio.) Fuerant multi veteres, & hodie ſunt multi recentiores, qui docent humores tenues, ſicuti eſt flaua bilis, principio febrium ſine vlla concoctione poſſe purgari, aduerſus quos eſt præſens ſententia Auic. qui inquit, ſi in tertiana exquiſita exhibeatur medicamentum, id quidem minori cum periculo fieri, quam in cæteris, ſed tamen illa quoque magnam malitiam, & magnum periculum ſupereſſe: quod item præceptum minorantes debent memoria tenere.

Et quando eſt poſſibile, vt non phlebotomes vſque ad tres periodos.) Antiqua litera legit affirmatiue; puto Gentilem, & reliquos interpretes vidiſſe vtramque lectionem, quarum occaſione quærūt, vtrum liceat in febre tertiana ante vel poſt tres periodos ſanguinem mittere: qui diſtinguentes docent, quandoque ante, & quandoque poſt id licitum eſſe: Namque ſi principio febris humores longe diſtent a forma ſanguinis, tunc non licet niſi poſt tres periodos ſanguinem mittere, quo tēpore veriſimile eſt humores aliqua ex parte coqui, & ſanguinis formam recipere: ſin uero humores ſint optime permiſti, neque multum diſtent a forma ſanguinis, tunc ante tres periodos licet venam ſecare: de qua ſolutione plurima forent dicenda, ſed illud vnum mihi ſufficiat, de ſententia Hippocr. & Galeni, principium, & febrium, & omnium morborum ad miſſionē ſanguinis eſſe cum primis accommodatum: quare ſicuti in reliquis omnibus, ita etiam in tertiana, conſentientibus omnibus ſcopis, primo tempore expedit venam ſecare, alioqui ſi tres periodos velis expectare, iā ſtatus ſuperueniet, in quo melius eſt quietem habere. Et ſi quis obijciat, humores principio longe diſtare a forma ſanguinis reſpondeas tunc vnum principem ſcopum, nempe virium, deeſſe, illaſque multo magis in poſterum defuturas eſſe: quare omnino antiqua litera tuenda eſt, quæ docet, ante tres periodos uenam fore ſecandam.

Et ſimiliter quando times quod ſit ægritudo furioſa.) Hęc particula omnibus interpretibus, et inter cæteros Trincauellio maximum negotium faceſſit, qui ni fallor, ineptam, & plane abſurdam illius interpretationem commentus eſt, cum enim certū ſit, Auic. loqui in præſentia de miſſione ſanguinis, Trincauellius contra cōtendit, illum ſermonem habere de purgatione, quam ſingulari quadam cognitione docet conuenire, nō modo quando humores actu, & vere turgent, ſed etiam quando futurum eſt, vt turgeant. *Trincauellius notatur.*

Et ſimiliter ponere pedes in aqua frigida, vel ut alij legūt, *tepida.*) Quæ lectio habet, aqua frigida, manifeſte eſt falſa, niſi velimus cum quibuſdam interpretibus eam tueri, quibus placet, huiuſmodi aquam eſſe frigidam potentia, ſed calidam actu: vt ſi, exempli gratia, in ea decoquantur folia maluarum, violarum, lactucarum, in qua deinceps actu calida, vel tepida optimum erit in declinatione acceſſionis pedes imponere: namque ratione caliditatis actu facile trahuntur vapores ad partes extremas, ratione autem frigiditatis potentia, & humores, & uniuerſum corpus quoquo modo poteſt refrigerari.

Et fructus quidem ſunt ſicuti granata dulcia.) Auicen. eſt admodum liberalis in fructibus, qui tertiana laborantibus concedit granata dulcia, & auſtera, pruna, cucumeres, melonem Indum, quem aiunt eſſe vulgarem anguriam: quam partem ille forte accepit ab Alex. qui dandis huiuſmodi fructibus eſt non modo liberalis, ſed etiam prodigus: de quibus mea ſententia ita habendū eſt, fructus aut nullo modo, aut moderate, præcipue uero in gratiam alicuius ſymptomatis conuenire, quod omnes propemodum ſunt mali ſucci, multi difficulter concoquantur, facile autem corrumpātur, & multa pericula ſecum afferant. Et ſi quis præter Auicen. & Alexan. obijciat Galenum, qui pariter ab vſu fructuum non abſtinet, is multa apud illum debet obſeruare: nam primum quod ſupra diximus, fructus cōcedit minore omnibus, ſed tantum modo bilioſis, quod illud verbum demonſtrat, *permittendum autem.* Deinde illos concedit moderate, quod vere alterum verbum demonſtrat, *permittendum autem vt degustent.*

Tertio concedit fructus, qui non ſunt difficilis cōctionis, qua ratione adminiſtrati, fortaſſe refrigerādo, & humectando poterunt aliquam vtilitatem afferre.

Balneo vero oportet vt non appropinquet niſi poſt declinationem.) Hæc verba Auic. manifeſte noſtram ſententiam confirmant, de vſu balnei in tertiana exquiſita, nempe illud ex doctrina Gal. non conuenire, niſi poſt humorum coctionem, vt ſupra diximus.

Et ſcias quod cura tertianæ continuæ eſt cura tertianæ interpolatæ.) Abſoluta curatione febris intermittentis, in poſtrema hac parte capitis Auicen. tractat curationem febris tertianæ continuæ, qui docet, vtramque curationem, & intermittentis, & continuæ eandem eſſe, niſi quod continua omnino indiget maiore cura, & diligentia, tam in cibo, & potu, quam medicamentis, & rebus omnibus, quæ dicta ſunt de febre intermittente; quare, & nos hanc vniuerſam curationem abſoluamus. Pro alui lenitione ſint clyſteria mollia: quorum exempla habuiſtis. Per os ſint medicamenta lenientia, & lenia, ac potiſſimum caſſia Lenita aluo cum morbus ſine dubio ſit magnus, ſi reliqui duo conſentiant ſcopi, ſine dilatatione ſecanda eſt vena, quæ habita ratione iecoris, præcipue laborantis, ſit baſilica dextri lateris, ſanguiſque extrahatur copioſius quam in intermittente, cum breui tempore, neque vltra tertiam diem oporteat ſtatum expectare: Lenita aluo, minoratā materia, ſint concoquentia, quæ habeant vim refrigerandi, & humectandi, nec non leniter abſtergendi, & aperiendi: decoct. cichorei, ſonchi, *Cura tertianæ continuæ.*

enduiæ. ſyrupus acetoſus ſimplex, roſatus recens, de ſucco acetoſę, & ſimiles. Apparente coctione, ſi natura per aliquam partem aggrediatur, quantum ſatis eſt, vacuatione humoris noxij, tunc medico eſt quieſcendum: ſin illa nihil agat, hoc tempore licet adminiſtrare aquam frigidam, dummodo non deſint conditiones, de quibus alias diximus. Quod ſi occaſio poſtulet vllum medicamentum, illud ſit leuiſſimum, & inter cętera rhabarbarum eſt præſtantiſſimum. Victus ratio accurate inſtituatur, neque in febre periculoſa aliquis error committatur: quare nullo modo permittendi ſunt fructus, non oua, non pedes, & carnes porcorum, non vinum, præterquam in declinatione, ſed ſola priſana, vel ſimili alimento contenti ſint, vſque ad criſim, ex doctrina Hipp. & Gal.

CAPVT XVIII.

De Tertianis Nothis.

R*Es in quibus diuerſificantur.*) In cura tertianæ nothę eædem ſunt indicationes, quæ ſunt in tertiana exquiſita, præter illas quæ ſuggeruntur a materia, quæ naturæ flauæ bilis degenerat, ſicuti diximus: cum vero huiuſmodi febris non ſit vnius ſpeciei, & ſingulæ curari non poſſint, nos cum Gal. & Auic. vnius tertianæ nothæ curationem tradernus, quæ pendet ex putredine bilis, permixtę cum pituita, ſiue humore melancholico, ſiquidem cæteræ quæ pendent ex putredine bilis non naturalis, vitellinæ, æruginoſæ, & ſimilium, in eo tantum differunt a tertiana exquiſita, quod remedia magis efficacia, & maiorem diligentiam deſiderant. Itaque ſtatim examinemus ſingula præſidia ad ſingulas indicationes accommodata, & incipiamus ab alui

Clyſteria. lenitione. Clyſteria non ſint adeo frigida & mollia, ſicut in tertiana exquiſita, ſed quoquo modo ſint calidiora & acriora, ſiquidem putreſcente humore frigidiore, & craſſiore, de inſigni totius corporis calore timendum non eſt, & ſit exemplum:

R. *Decoctionis betarum.*
Mercurialis lib. j.

(addunt multi carthamum, turbith, polypodium, & cætera vehementiora, a quibus potiſſimum principio abſtinendum eſt)

Mellis roſati.
Olei chamomælini completi ana ℥ iij.
Salis parum. Miſ. pro clyſtere.

Lenientia. Medicamenta ſint lenientia, ſed quæ ad aliquam caliditatem declinent: quare non ita foret abſurdum dare caſſiam cum portiuncula ſpecierum hieræ, caſſiæ ad ʒ x. ſpecierum hieræ ſimplicis ad ℈ ij. Manna quoq; commode poteſt exhiberi, quando, hic nullum eſt periculum, vt in tertiana exquiſita, vt in bilem vertatur. Et ſi alicui in hac febre manna non videretur conuenire, in qua peccant humores craſſi, ſicuti conuenit in tertiana exquiſita, in qua peccant humores tenues, cum manna tenues humores potiſſimum videatur expurgare: huic reſpondeamus, mannam exhiberi non ad purgandos humores, qui continentur in venis, ſed ad lenienda aluum, & purganda illa excrementa quæ in ventriculo & inteſtinis continentur: qua eadem ratione conueniunt quoque ſyrupi, roſaceus & violaceus ſolutiui, etſi neque illa medicamenta humores craſſos valeat expurgare: ſic mel roſaceum ſolutiuum vel ſolum, vel ſimul cum manna, optimum foret, & ſit exemplum:

R. *Mel. roſ. ſol.* ℥ iij.
Mannæ Calab. electæ ℥ j. ß.
Decoctionis cichorij.
Betonicæ q. ſ. M.

Sanguinis miſſio. Lenita aluo, quatenus pertinet ad minorationem materiæ, nonnulli improbant miſſionē ſanguinis, quod in hac febre humores ſint crudiores, quā vt tale remedium ferre poſſint: nonnulli vero etſi eam probant, tamen illius adminiſtrationem ad plures dies differunt, propterea quod os ventriculi ſit male affectum, ad ſintque plurimæ cruditates, quibus interea conſumendis primis diebus attendunt: ſed aduerſus veroſque eſt Gale. qui adhibita earum rerū diſtinctione, quæ in hac deliberatione ſunt animaduertendæ, docet ſanguinem mittendum eſſe, & quidem ſtatim a principio, atq; ea quantitate, quam plenitudo, habitus corporis, tempus anni, & cętera id genus, videntur poſtulare. Poſt lenitionē alui, poſt minorationē materiæ, altera ſuccedit indicatio uacuandi humores putridos, per urinā, ſudorem, ac poſtremo per aluū. Gal. vtebatur hyſſopo, uel origano, uel ſpica nardi, quæ in mulſa unà ſimul decoquabat: quibus addit hæc uerba: *& quæcunque alia quæ prouocant urinam præterquam illa quæ ſupra modum calefaciunt & exſiccant*: ex quibus uerbis facile eſt intelligere, quam temere Alex. Galenū reprehendat, quaſi huiuſmodi remedia ſint nimium calida & ſicca, cum ille expreſſe doceat, ab ijs quæ ſupra modū calefaciūt, & exſiccant, abſtinendū eſſe. At uero cū hæc Gal. medicamenta ſint minus grata, uſus hoc tempore obtinuit, ut familiaris ſit uſus vulgarium ſyruporum, inter quos teſtimonio Gal. oxymel, & ſyrupus acetoſus ſimplex principem locum obtinent: quorum imitatione ſunt alij multi ſyrupi, qui pariter moderate calefaciendi, attenuandi, incidendi, aperiendi, & urinam prouocandi uim habent, quales ſunt mel roſaceum, ſyrupus de betonica, ſyrupus byzantinus, ſyrupus de duabus uel quinque radicibus, de cichorea ſine rhabarbaro, & ſimiles, de quibus atque eorum uiribus in priuatis lectionibus tractabimus. Cæterum Galen. præter hæc probat uſum abſinthij, quod auxilium comā poſt ſeptimam diem inquit dandam eſſe, illudque maximopere probat propter duas rationes: alteram quod uim habeat purgandi bilem: alteram quod ſimul poſſit moderate calefacere, & aliqua adſtrictione uentriculū corroborare: uerū quod ille ſcribit, de die ſeptima non leuem habet difficultatem: ſiquidem hæc determinatio non a numero dierū, ſed ab ipſa concoctione petenda eſt, ſicuti de tertiana exquiſita diximus, & ſicuti idem Gal. generaliter confirmat 4. de ratione uictus 36. quo loco cum ille auctor ſcribat, pleuritico medicamentū die quarta dandum eſſe, ille hanc ſententiam non probat; neque enim inquit, interimit aliquod eiuſmodi remediū ægrotanti iniungere oportet, ſumpto a numero dierum ſcopo, ſed quod Hippo. iubet exequandum eſt nunc, uel ſtatim ab initio, priuſquam in partem aliquam confirmentur humores, medicandum eſt, vel poſtea cum ad maturitatem perducti fuerint. Ego igitur illis uerbis, *poſt diem ſeptimam*, puto Galenum idē ſentire, quod ſuperiori capite, cum inquit, *ſi coctionis ſigna apparuerint*. Neq; enim uideo quomodo in tertiana exquiſita, putreſcente humore tenui, & ad purgationem parato, uoluerit coctionem expectare, in tertiana autem notha, in qua non ſolum bilis, ſed alij quoq; redundant humores craſſiores; & ad purgationem inepti, uelit coctionem negligere. Quamobrem uero diei ſeptimæ mentionem fecerit, id ego puto propterea factum fuiſſe, quod ille pro comperto habuerit, in tertiana notha coctionem nullo modo ante diem ſeptimā poſſe apparere: in qua re hæc febris præter cætera differt a tertiana exquiſita, in qua, ut docet Gal. 3. de criſibus 3. aliquando in prima ſtatim periodo, vel in declinatione, aut in febricitatione, apparēt ſigna concoctionis, unde eā in tertia aut quarta acceſſione, niſi aliquis committatur error, ſolet iudicari. Itaque etſi uerba in proximo ſuperiore capite & præſenti nō ſunt eadem, tamen ita habendum eſt, utrobique unum atque eundem ſenſum eſt, nampe abſinthium tātummodo poſt humorum concoctionē fore exhibendum, neque dies

Dubitatio

ſeptima,

ſeptima, vt forte nonnulli opinantur, certus terminus dandi abſinthij a Gal. conſtituitur, qui mea ſententia id voluit, non ante diē ſeptimā, quo tēpore nulla poteſt adeſſe cōcoctio, ſed tātummodo poſt hūc terminū illud exhibendū eſſe, non ſtatim, ſed vel citius, vel tardius, prout vel citius vel tardius ipſa concoctio eſt appaſitura. Vnde, exempli gratia, illi adoleſcēti, cuius hiſtoriā narrat Gal. qui autumno cœpit laborare huiuſmodi febre, & ſolū circa æquinoctiū veris habuit ſigna concoctionis, cum quibus poſt paucos dies liberatus eſt, certū eſt hunc poſtremo tempore tantummodo a Gal. abſinthium datū fuiſſe. Gal. demum poſt abſinthium docet in hac febre alia quoque medicamenta plurimū iuuare, quæcunq; molliter aluum leniūt, quibus ille teſtatur ſe familiariter vſum fuiſſe: ex quo loco minorantes id conātur cōfirmare de ſentētia Gal. purgantia medicamēta in febribus ante humorū coctionē conuenire: ſed illi falluntur: namq; etſi Gal. nō expreſſe docet, vtrum ante vel poſt coctionem huiuſmodi conueniant medicamenta, tamen, & ſeries orationis, & multo magis ratio perſuadet, illa non ante coctionē eſſe exhibenda: etenim ſi ille nō audet alio tempore, quā apparente concoctione abſinthium, tā leue medicamentum exhibere, certe neque fieri pōt, vt ante concoctionem cætera validiora voluerit administrare: ſed tamen equidem puto Gal. in præſentia non de alijs medicamentis, quam de lenientibus & leuibus ſermonem habere, quæ certum eſt omni tempore, & ante & poſt concoctionem conuenire.

Apparente cōcoctione in tertiana ſpuria licet deuenire ad purgantia medicamēta, quæ plurima ſunt, & primū ſimplicia, inter quæ rhabarbarum omniū conſenſu principem locum obtinet, quod & Meſuæ, & omnium teſtimonio, pituitam & bilem clementer purgat: ſunt Agaricus, turbith. & quod cæteris vehementius eſt, ſcammoniū, & ſimilia. Deinde ſunt cōpoſita, inter quæ electuariū diaphœnicon, mea ſententia, eſt præſtantiſſimum, eſt electuarium de ſucco roſarum, elect. roſatum Meſue, hiera diacolocynthidos, quam hieram Pachij appellant: ſunt pilulæ de hiera cum agarico: de tribus cum rhabarbaro, ſunt pilulæ aureæ, & ſimilia, quorum habeatis exempla.

Purgātia.

R. *Rhabarbari electi* ʒ ij.
Spicæ gr. v.
Infundantur in decoctione vel aqua betonica. & facta Expreſſione, adde Syrup. roſ. ſol. ℥ ij. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſuf. M.

Pleriq; omnes cōiter practicantes gaudent receptis longiſſimis, in quibus omnia, & ſimplicia & cōpoſita medicamenta impoſiūt, quæ mihi potius cōfuſiones, quā artificioſæ compoſitiones, videntur, ac propterea lōge magis ſoleo probare illorū inſtitutū, qui paucioribus accōmodatis medicamentis agere conſueuerūt: quoniam vero bene eſt medicum omnia intelligere, vel ſaltem poſſit de omnibus loqui, & iudicium facere, habeatis exemplum huiuſmodi modernorum.

R. *Prunorum*
Sebeſten
Iuiubarum ana N x.
Liquiritiæ raſæ
Olei excorticati
Paſſularum ana ℥ iij.
Florum violarum
Borraginis
Bugloſſæ ana ℥ ß.
Foliorum fumi terræ
Cuſcutæ
Borraginis ana M. ß.

His nonnulli addunt.

Senam
Epythymum
Polypodium & alia ſoluentia, M. omnia decoquantur in aqua communi f. a.

R. *Tradicta decoctionis* ℈ vj.
Rhabarbari electi ℈ iiij.
Spicæ g. iiij. *Fiat infuſio ſec. artem.*
Et poſt horas 10. *facta expreſſione, adde*
Electuarij diaphœnicon
Diacatholicon
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. *Miſc. fiat potio.*

Si quis cupit exemplum pilularum.

R. *Pilularum de tribus cum rhabarbaro* ℈ iiij. *cum aqua fumiterræ. fiant pilulæ* v. *& aurentur.*

Cæterum ſi huiuſmodi febris, quod frequenter accidit, nimium protrahatur, tunc neceſſe eſt putreſcentium humorum præparationes, & purgationes repetere: quo ipſo ad valentiora licet aſcendere, exempli gratia, ad oxymel compoſitum, ſyrupum byzantium, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad decocta ceterach, agrimoniæ, hyſſopi, & ſimilium: & ſit exemplum.

R. *Syrupi byzantini* ℥ j.
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Decoctionis ceteraci
Ceterach
Radicum petroſelini ℥ iiij. *Miſce pro ſyrupo.*

Neque vero ijs contenti ad alia quoque medicamēta interdum deuenimus, quæ adhuc magis valent humores coquere, meatus aperire, & laborantes partes corroborare, qualia ſunt trochiſci de roſis, de abſinthio, de rhabarbaro, ex quibus pilulę conficiuntur ſecundū hanc formam:

R. *Trochiſcorum de roſis* ʒ j.
De abſinthio ℥ ß.
Cum aqua agrimoniæ f. pil. v. *& aurentur.*

quarum vna ſingulo mane ante ſyrupum ſolet exhiberi, ſic poſteriora medicamenta purgantia ſunt prioribus valentiora, qualia ſunt electuarium diaphœnicō, hiera Pachij. & ſimilia.

Hactenus diximus de curatione tertianæ nothæ ex permutatione bilis cū pituita: ſin autem, quod fit aliquando, bilis permiſceatur melāncholiæ, tūc nullo modo ſunt prætermittēda, quę huius quoque humoris peculiarem habeant rationē, exempli gratia, ad concoctionē decocta & ſyrupi de fumaria, de borragine, de lupilis, trochiſci de capparibus, ad purgationem electuarium diacatholicon, confectio hamech, ſunt maxime accommodata. Sed poſtremo hoc loco neque prætermittendum eſt aliud genus vacuationis, nimirum per vomitum, quem Gal. inter cæteros ita extollit, aſſeritque tam vtilem eſſe, vt confirmet, multos quibus hæc febris longius perdurauerat, ſolis vomitibus illam fuiſſe curatos. Sed quæritur de tēpore tam particulari, quam vniuerſali prouocandi vomitus: & plerique omnes reſpondent, quatenus pertinet ad tēpus particulare, id ſciendum eſſe principio paroxyſmorum, quia tunc natura, auctore Gal. in lib. quos & quando, ad ventriculum humores tranſmittit: quatenus autem pertinet ad tempus vniuerſale, id poſſe fieri quouis tempore, tam ante, quam poſt coctionem. Contra vero Gal. Auicen. & omnes iubent poſt ſumpta alimenta vomendum eſſe, quæ certum eſt ægrotis alio tempore quam paroxyſmi adminiſtrari: pariter Gale. 4. aphor. 13. & loco citato lib. quos. quando, & cum eo cæteri omnes veteres medici non permittunt vomitum fieri ſine diligenti humorum, & totius corporis præparatione: adeo vt videatur vomitus non alio tempore quam poſt concoctionem conuenire.

Curatio tertianæ notha ex melancholia.

De tēpore vomitus.

In qua cōtrouerſia diſtinguendum eſt de vomitorijs medicamentis, quæ cōſtat eſſe duplicia; alia leuiora, vt aqua tepida, hydrelæū, oxymel, alia fortiora, ſuccus raphani, agaricus, helleborus: namq; ex vna parte licet leuioribus vti, & in principio acceſſionis & quouis tempore, ſi natura ad ventriculum materiam impellat.

Digitized by Google

pellat, quod medici faciunt quotidie, non ſine ægrotũ vtilitate: ex altera autem parte ego quidem puto, cum validioribus medicamentis, qualibus ad vomitiones frequentiſſime vſa eſt antiquitas, noſtrates vero aut rariſſime, aut nunquam vtuntur, minime principio acceſſionis ſed tantummodo poſt aſſumpta alimenta, nec niſi poſt coctionem & corporis præparationem vomitum prouocandum eſſe. Cum ergo Gal. doceat, laborantes tertiana notha vomitum poſt alimenta iuuare, neceſſarium eſt, illum intelligere de eo vomitu, qui a validioribus medicamentis conſueuerat excitari, qui humorum coctionem, & corporis præparationem requirebat, ſic in quartana apud eundem Galen. probatur vomitus poſt alimenta, exhibito helleboro albo, ſiquidem eiuſmodi inſigni vacuatione purgatis humoribus, qui continentur non ſolum in ventriculo, ſed etiam in venis, licet ſperare ægrotum poſſe a febre liberari, cum ex altero leniore, & faciliore vomitu uix illud liceat ſperare, in quo una tantum excrementa alimenti, forte etiam portio pituitæ contentæ in uentriculo ſolet expurgari.

De externis medicamentis. In curatione tertianæ nothæ præter varia medicamenta interna, de quibus ſatis diximus, neque pręter mittendã ſunt etiam aliqua externa, quibus ex præcepto Gal. hypochondria calefiant, quæ quidem medimenta externa partim diſſoluendo flatus, partim iuuando natiuum calorem, coctionem quoque iuuant maximopere, quæ tamen non ſint plurimum calida, ac potiſſimum febris principio, ſiquidem hæc vehementius digerunt, & diſſoluunt partes tenuiores, relictis craſſioribus quæ deinde ad concoctionem & diſſolutionem difficiliores, redduntur; præterquã quod febrim poſſunt augere. Quare chamomelum, anethũ, abſinthium, cichorium, ſemina aniſorum, fœniculi, & ſimilia, ſiue facta eorum decoctione, ſiue præparatis oleis, vel aliter optima cenſenda ſunt.

Itaque omnia quæcunque pertinent ad curationẽ tertianæ nothæ iam ſunt abſoluta, iam id unũ reſtat, vt de victus ratione quam breuiſſime agamus. Sicuti autem in tertiana exquiſita illa conueniunt alimẽta, quæ præcipuam vim habent refrigerãdi & humectãdi, ita in tertiana notha medicus intendit lõge minus refrigerare, & humectare, imò vero moderate calefacere, & exiccare: quamobrem ſicuti in tertiana exquiſita cõueniunt malua, lactuca, cucurbita, fructus, ptiſana piſces ſaxatiles, & alia, quæcunq; refrigerant, & humectãt, oportet autem a contrarijs abſtinere: ita in tertiana, notha ab illis cauendũ eſt, & ad ptiſanã cum modico piperis, aut cinnamomi, ad decoctũ hyſſopi, origani; ſpicæ nardi, ad mellita, ad ſalſa, & id genus, eſt deueniendum, quæ aliquem modum habeant ad incidendum, & calefaciendum. Qualitas alimentorum, inquit Gal. moderanda eſt, ne morbus augeatur, neq; ægrotantis vires proſternantur, qui longiori tẽpore debent laborare. etſi difficile admodũ eſt utrũq; ſeruare, quoniam mediæ quantum proſunt ad morbi cõcoctionem, tantum. vel etiam amplius nocent viribus: alimenta vero quantum ægroti vires augẽt, tantũ coctiones impediũt: itaq; hac in parte ſumma prudẽtia & diligentia eſt opus. Sed cum huiuſmodi præceptum cæteris quoque morbis ſit commune, Galen. tertianæ nothæ aliud præceptũ commemorat, videlicet alimenta non eſſe danda quotidie, ſed ſatis fore ſi alternis diebus exhibeantur, quod tamen hoc tempore a nemine videmus obſeruari, cum omnes medici non modo ſingulis diebus, ſed etiã bis ac forte ſæpius omni die ſoleãt ægrotos nutrire. Ac ſane præceptum eſt admodũ conſentaneum rationi, partim quod hæc febris ſoleat habere longas acceſſiones ad 30. 40. & plures horas, in quibus difficile eſt inuenire commodam nutriendi ægrotos occaſionẽ, partim quod ſimul cum bile plerumque adſit copia pituitæ, quæ nõ ita facile a calore naturali coquitur, cum tamen corporibus pituitoſis fames non ſolũ facilis toleratu ſit, ſed etiam vtilis, ſiquidem externo deficiente alimento calor naturalis conuertitur ad pituitam, & illam concoquit, & quantum fieri poteſt in ſanguinem conuertit. Veruntamen hac in re, vt notat Steph. Athen. conſiderare oportet ægri temperiem, ætatem, habitum corporis, conſuetudinem, tempus anni, regionem & ſimilia; vt hinc colligamus vtrum uires talem media poſſint perferre ſi quis fuerit temperamento calido, & ſicco, habitu corporis extenuato, ætate puerili, ac ſolitus frequenter, & copioſe comedere, in conſtitutione, & regione calida, & ſicca tunc non alternis diebus ſed quotidie ægrum nutrire debemus, vt vires interea conſeruari, & ad longiorem ſtatum eſſe ſatis poſſint. In qua quidem victus ratione inſtituenda Stephani conſiliũ maxime eſt probandum, qui iubet in die acceſſionis alimentum eſſe dandum, quod ſit tenuiorum partiũ, ut ex partium tenuitate ipſius quantitas corrigatur, & moderetur: qua quidem ratione exempli gratia ſi æger in die paroxyſmi non aliud accipiat quam iuſcola, ſuccum ptiſanæ & ſimilia, ſequenti autem die carnes ouis, & ſimilibus nutriatur, quoquo modo videbimur conſilium Gal. imitari, cum altera die æger tũ tenuia aſſumat alimenta, vt idem propemodum ſit, ac ſi ille ab omni prorſus alimento abſtineret, & de tota tertianæ nothæ curatione hactenus: nunc quam breuiſſime Auicennæ literam percurramus.

Res in quibus) Auic. docet in curatione tertianę nothę balneum non conuenire, niſi facta humorũ cõcoctione: & rationẽ reddit, quoniam ſi fiat antea, adhuc magis deducit humores crudos ad locum putredinis, nec non reſoluit partes ſubtiliores, ut poſtea remaneant craſſiores; ex quo, & prohibita tranſpiratio, & obſtructiones, & omnia mala augẽtur: quæ doctrina eſt Hippocr. Gal. 3. de ratione uictus com. vltimo.

Et cibatio omni die.) Tota hæc pars quæ pertinet ad victus rationem, tranſcripta eſt ex Gal. 1. ad Glau. & omnia ſunt clara, vt pluribus non ſit opus.

Et oportet vt) Hic Auic. dat præceptum maxima notatione dignum, vt nimirum bene conſideretur natura tertianæ nothæ, vtrum parum uel multum recedat a natura tertianæ exquiſitæ, cũ nulli dubium eſſe debeat quin hac inre varij gradus cõſtitui poſſint, prout putreſcẽtes humores, bilis, & pituita, alter altero uel magis uel minus redundant: quod quidem ex ſymptomatibus potiſſimum licet intelligere: namque ſi flaua bilis pituitam ſuperat, tunc ſymptomata tertianæ febris apparebunt vehementiora: ſin contra pituita bilem ſuperet, tunc ſymptomata febris quotidianæ erũt firmiora, & validiora, ſicut de febre ſemitertiana docet Gal. 2. de diff. feb. 8. Itaque prout tertiana notha longius diſtat, uel proprius accedit ad naturam tertianæ exquiſitæ ita expedit uictus rationem, medicamenta & omnia præſidia, ad vnam uel alteram naturam febris magis accommodare.

Et cum videatis) Galenus inter plurima indicia, vel lib. de ſectione venæ, vel alijs locis explicata, ex quibus medici poſſunt colligere indicationes mittendi ſanguinis, illius ex loiio petiti nunquam meminit, quin potius colorem totius corporis plumbeum, & pallidum, quam lotium rubeum, & craſſum conſueuit animaduertere.

Et *cum phlebotomaueris, & indigebis clyſtere.*) Hic locus eſt valde obſcurus, & forte a paucis intellectus: quis enim eſt qui neſciat qđ ab ipſo Auicenna traditũ eſt de curatione febris putridæ generali, poſt miſſionẽ ſanguinis nõ ſolũ clyſteria, ſed etiã ſententia medicamenta, frequenter conuenire? ſi expreſſe Hippo. 4. de ratione victus 75. clyſtere poſt ſectionem uenæ exhibebis. Vt vero hic locus probe intelligatur, ſciendũ eſt, apud Gal. 2. de medicamentis ſecundũ locos cap. 1. apud Auic. 13 trac. 5. de curatione pleuritidis, apud Paul. lib. 3. c. 33. & apud omnes medicos, magnũ eſſe conſenſum inter communem vacuationem, quæ ſit per ſectionẽ venæ, & eam, quæ ſit per clyſteria actio-

ſia,

Digitized by Google

ra, adeo vt niſi liceat quandoq; aut propter vires, aut propter ætatem, aut propter aliud impedimentum, venam ſecare, tunc liceat loco huius præſidij acriora clyſteria ſubſtituere: cuius doctrinæ exemplum habetis apud Galenum 5. metho. c. 3. in ſplendida illa muliere Romana ſanguinem ſpuente, cui cum ille non fuiſſet auſus ſanguinem mittere, quod propter catarrhum quatuor dies ſine alimentis egiſſet, loco ſectionis venæ acre inſtituit clyſtere. Quod ſi hæc res ita ſe habet, puto Auicennam his verbis id velle Postea quam venam ſecauerimus, non amplius fore vtendum clyſtere, non ſimpliciter, ſed clyſtere acriore, quod alio qui uicem miſſionis ſanguinis poſſit ſupplere: cum enim miſſo ſanguine totum corpus ſatis vacuatum fuerit, iam alia propemodum æquiualente vacuatione non eſt opus.

Et de ſol tiuis in principio.) Inter medicamenta, quæ principio huius febris conueniunt, qualia ſunt caſſia, ſyrupus roſatus & ſimilia Auicenna numeratur turbith, vel potius, vt ipſe loquitur, virtus turbith, id eſt, ut ego interpretor, ſi illud in minima doſi cum cæteris permiſceatur. Ex quo loco Gentilis & multi interpretes colligunt, non ſolum leniéntia, ſed etiam purgantia medicamenta ante coctionem conuenire: ſed illi male ſentiunt: nam etſi turbith hac in re, ac reliqua validiora medicamenta in minima doſi lenientibus permiſceantur, vt propterea non poſſint ſuā vim purgatiuam exercere, nihilominus humores agitant, illorum coctionem impediunt, & alia pericula ſecum afferunt, de quibus alias diximus, quare Auic. ſtatim addit, ſibi magis dilecta eſſe clyſteria, quam vſum huiuſmodi medicamentorum.

Exēplum. Galenus ſicuti frequenter in alijs morbis, ita in pręſentia in curatione tertianæ nothæ adoleſcentis hac febre laborantis exemplum proponit, qui nos docuerat 9. meth. 4. maximè expedire, vt vnuſquiſque aliud addiſcens, in varijs exēplis exerceatur: ex quib. 7. metho. 6. aſſerit, hominem a generalibus ad particularia veluti manu deduci; ac ſane vix poteſt explicari, quātam huiuſmodi exempla vtilitatem afferant: de quibus rurſum ſcribit Gal. 2. metho. 4. exemplorum multitudine ſtupidorum quoque hominum animos veluti a ſomno excitari. Vtinam vero ſicuti de cognitione, ita quandoque de curatione huius febris, ac de ſingulis præſidijs quibus vſus eſt, illi placuiſſet nos exercere, ex qua exercitatione medici facile magis diſtinctam, & exactā illius curandæ rationē potuiſſent conſequi: ſed quam ex Gal. vtilitatem licet habere, habeamus, ac ſingula perpēdamus: deinde nos poſtremo loco exemplum curationis conabimur apponere. Narratio Gal. eſt huiuſmodi: Erat tempus anni medium inter occaſum pleiadum & æquinoctium, &c. Diximus alias eſſe tria præcipua capita, veluti fontes, quib. tota curandi methodus continetur. quorum primum ad inuentionem indicationum: ſecundum, ad prognoſticum: tertium, ad ſingula præſidia, & commodam illorum adminiſtrationē pertinet, ex ijs placuit Gal. duo tantū priora capita conſiderare, tertium vero prætermiſit, quod forte exiſtimauerit, illa fore ſatis, quæ poſterius de hac ipſa re dicturus fuerat. Quatenus igitur pertinet ad curādi indicationes, quas medici ante omnia debent ſibi ante oculos ponere, cum illæ eliciātur ex tribus, ex morbo, ægri temperie, & ambiente nos aere, ad quæ cætera omnia facile referūtur, quæ lo animaduertatis, quam Gale. diligens fuerit ſuæ methodi obſeruator, & quomodo ſingula accurate perſequatur namque primum declarat naturam morbi: *inceperat febris cum horrore circa auroram &c.* Summa eſt, hūc adoleſcentē incepiſſe laborare febre ſummo mane, cum horrore, quæ febris neq; in caliditate, neque in pulſibus ſimilis tertianæ videbatur, cui præterea neq; bilis vomitus, neq; ſudores copioſi ſubſecuti ſunt, præterquā quod ſecunda die circa horam tertiam quidā pauci humidi vapores illi exierunt, ex quibus febris quidem quoquo modo remiſſa eſt, ſed ita lente vt vix

Hiſt. Gal.

Indicationes a trib. deſumuntur.

æger circa veſperam immunis a febre uideretur; ſiquidem ſignum febris ſatis manifeſtum adhuc in pulſib. permanebat, in reliquis autem circa veſperas ac totā pariter noctem ſatis bene æger ſe habuit, ſed rurſum tertia die circa auroram noua illi ſuperuenit acceſſio, quæ in rebus omnibus priori ſimilis fuit, præterquam in tempore: namque ſequenti nocte parum ante diem uapores humidi exhalarunt, & circa auroram quartæ diei febris ceſſauit, adeo vt hæc poſterior acceſſio altera priore breuior fuerit: durauit hæc febris totum autumnum, totamque hyemem, vſque ad proximum ver, quo uniuerſo tempore, & hora paroxyſmi, & modus ſolutionis febris, & cætera omnia eundem ordinem ſeruauerunt; huic adoleſcenti ſtatim initio febris aduenit pulſus durus in prima quidem die, & ſequenti mediocriter, in tertio vero, quarta, & ſequentibus vſque ad diem ſeptimam, ad tantam peruenit duritiem, vt medicus, qui ſoli pulſui crederet, facile potuiſſet iudicare, ægritudinem multos menſes fuiſſe duraturam.

Talis ergo perdurauit hęc febris vſque ad æquinoctiū veris, quo tēpore pulſus inceperūt molleſcere vrinæ bonā ſubſidentiā habere, quæ priori tempore admodum crudæ fuerunt, adeo ut æger minore quotidie facta acceſſione, 40. demum die omnino a febre fuerit liberatus. Hæc Gal. de morbo. Ex qua narratione facile eſt intelligere, hūc adoleſcētem laboraſſe febre tertiana notha intermittente, quæ ex putredine flauæ bilis, & pituitæ originem habuerit: atque hæc ſane pars, & ſeries verborū tā plana eſt, & facilis, vt nō indigeat lōgiore explicatione, niſi Gal. loquitur de duritie pulſus, cum illius cauſa non careat aliqua difficultate. Cum enim Gal. doceat 5. de ſympt. med. 4. & pulſum, & res omnes duras fieri, tribus de cauſis, propter ſiccitatem, propter concretionem, & propter plenitudinem, dubium uidetur, propter quam ex ijs tribus in hoc adoleſcēte pulſus primis quidem diebus moderate, cæteris autem vſque 2. valde duros euaſerit. Montanus Veronenſis aſſerit, hunc pulſum durum factum fuiſſe propter repletionem, qui mea ſententia fallitur ſiquidem cum primis diebus neceſſarium fuerit, aut certe æqualem cum diebus ſequētibus plenitudinem fuiſſe, nulla certa ratio poteſt reddi, quamobrem primum debilis, poſtea vehementior durities ſecuta fuerit: quare magis probanda eſt ſentētia Stephani Atheniēſis, qui aſſerit id factum fuiſſe propter refrigerationē humoris, qui ob talem qualitatem arteriæ corpus veluti congelabat, quæ quidē purities prima, & ſecūda die parua facta eſt, quod nūc eiuſmodi ſuccus nondū commotus fuiſſet, ſequentibus vero diebus a caliditate febris ſoluto ac fuſo eodem humore durities maior euaſit. Poſt morbum ſecundo loco Galenus explicat ægroti temperamentū, alterum fontem eliciendarum indicationum, & quomodo illud cognoſcitur ex ætate, habitu corporis, conſuetudine, victus ratione, nihil ab eo prætermiſſum eſt: itaque, inquit, fuiſſe adoleſcētem agentem circiter 18. ætatis annum, habitu corporis pingui, aſpectu album, viuētem otioſe, & qui antea ſæpenumero crapulis balneiſque aſſiduis et ſatietatib. vſus fuerat, ex quo neque probe cibos concoquebat; ex quibus vnicuique licet colligere, in tali corpore facile generari & putreſcere potuiſſe, bilem quidē, rōne ætatis, forte etiā propter præteritam æſtatis hæc tertio loco tertium fontem eliciendi indicationem, nempe ambientem aerem nobis proponit, qui narrat tempus anni medium fuiſſe inter occaſum pleiadum & æquinoctiū antecedens, quo febris hominē inuaſit, illamque totam hyemem, vſque ad proximū ver perduraſſe; quo loco non eſt, vt tempus conteramus, longius tractando de ſtellis, quæ Græcis pleiades, Latinis Vergiliæ nominātur, quot ſint quo tēpore oriantur, & occidant, ac minus quę de ijs poetæ fabulātur, quod potius ad aſtrologos & otioſos homines pertinet, quam ad medicos, quibus ſatis eſſe debet id memoria repetere, duo eſſe æquinoctia, alterum

Aequinoctia duo.

quod

Digitized by Google

quod uere, alterum quod autumno euenit, atque intelligere poſt principium æquinoctij autumnalis, nempe ad finem ſeptembris, vel principium octobris huiuſmodi febrem incæpiſſe. Galen. ex ijs tribus fontibus, quod perpetuo docet faciendum eſſe, elicuit indicationes, quæ ad curandum hunc adoleſcentem forent accommodatæ, de quibus iam ſatis ſupra diximus.

Quod vero pertinet ad prognoſticum, ita ſtatuit, hanc febrem neceſſario fore longiſſimam, neque ſine inſigni periculo, quod euentus confirmauit, propterea quia quinque menſes durauit, & adoleſcenti procedente tempore lien valde intumuit, hypochondria flatibus repleta ſunt, & malus quidam corporis habitus ſuperuenit, adeo vt non ſine inſigni labore & difficultate priſtinam ſanitatem potuerit recuperare. Sed forte hac narratione nimium digreſſi ſumus. tempus eſt vt ad exemplum particularis curationis accedamus, quod quidem a Galeno prætermiſſum eſt, quam curandæ huius febris rationem ego ita inſtituam, & ſingula remedia accommodabo, quæ hoc tempore ſolent adminiſtrari, & quæ ſi iam hic adoleſcens adeſſet, ad curandam huiuſmodi febrem vere forent accommodata.

Ante omnia itaque in declinatione primæ acceſſionis, ſæpe veſpere ſecundæ diei imponatur clyſtere, quod communia excrementa poſſit detrahere.

R. Decoctionis maluarum & betarum lib. j.
Mellis roſati
Olei communis ana ℥ iij.
Vitellum oui
Salis parum M. F. Clyſt.

Superueniente ſecunda acceſſione, & illa quidem breuiore, adeo, vt morbus quoquo modo videatur lente progredi, nec tantum vrgere, leniatur aluus medicamento leuiore, quod ventriculum, & inteſtina poſſit a reliquiis alimentorum, & ab omnibus excrementis expurgare, quod ſequenti die, nimirũ morbi die quarta, per horam ante prandium exhibendum eſt.

R. Floris caſſ. nou. ext. ʒ x.
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. M.
Vel ſi ille maluiſſet accipere potionem:
R. Manna calab. elect. ℥ j. ß.
Mellis roſati ſol.
Decoctionis cichorei; betonicæ q. ſ. Miſ.

Perſeuerante febre, & conſtantibus viribus, ſine mora ſanguis mittendus eſt, minime per ſcarificatas cucurbitulas ad dorſum appoſitas, vel per hirudines ex venis hæmorrhoidibus, ſicuti vulgares medici faciunt hoc tempore. ſed ex baſilica dextri lateris, qui tamen ſanguis, ſumpta indicatione a temperie, habitu corporis, nec non frigidis humoribus noxijs, parce extrahatur, ad ℥ vij. vel viij. circiter. Lenita aluo, minorata materia, tam illud præcipue reſtat, ut tollendis obſtructionibus, aperiendis meatibus, & coctioni materiæ toti incumbamus, itaque ſint ſyrupi:

R. Oxymellis ſimp. ℥ j. ß.
Decoct. cichorei
Betonicæ ℥ iij. M.

Huiuſmodi ſyrupos continuare oportet multos dies, & obſeruare quidnam agat natura; interea nullo modo clyſteria ſunt prætermittenda, quæ ſine paulo acriora, & ſaltem alteris diebus hora magis quieta imponantur.

R. Decoct. betarum
Furfurum lib. j.
Mellis roſati
Olei chamæmelini ana ℥ iij.
Electuarii lenitiui ℥ j.
Vitellum oui
Salis parum Miſc. pro clyſt.

Si natura laboret, neq; poſſit noxiorum humorum coctionẽ perficere, ſicuti euenit noſtro adoleſcenti, toto hoc tẽpore ab omni penitus medicamento purgante abſtinendum eſt; interea vero ſi per quædam interualla repetatur leniens aliquod medicamentũ, vel qualia iam ſunt propoſita, vel alia id genus, quæ nullum coctioni impedimentum afferant, ſed ea tantum, quæ quotidie generata excrementa in primis vijs leuiter expurgent, illud ego in huiuſmodi febribus & ceteris morbis diuturnis facere ſoleo frequentiſſime. Procedente tempore ad vehementiora medicamenta licet aſcendere, itaque ſint ſyrupi.

R. Syrupi de cichoreo comp. cum rhabarbaro ℥ j.
Oxymellis ſimplicis ℥ ß.
Decoct. cichorei
Hyſſopi
Radicum petroſelini ℥ iiij. M.

Sint trochiſci qui ante ſyrupos commode ſolent exhiberi, & quoquo modo illorum operationem & penetrationem ſolent iuuare.

R. Trochiſcorum de abſinthio
De roſis ana ʒ ij.
M. cum aqua agrimoniæ, fiant pilulæ x. pro decem ſyrupis.

De quibus medicamentis mihi libet nos admonere, multos noſtrorum temporum medicos turpiter errare, qui inueterato quodam vſu, vel potius abuſu, nulla habita acceſſionum diſtinctione, non niſi ſummo mane ſolent ſuos ſyrupos exhibere. cum perpetuo, ſiue mane, ſiue veſpere expediat illos exhibere. quo tempore febris declinat, & æger melius habet. Itaque noſtro adoleſcenti in die acceſſionis, ſi modo id occaſio ferat, non mane ſed veſpere, ſyrupus erit exhibendus, ſequenti autem die nulla impediente acceſſione, mane poſſet exhiberi. Iam vero apparente concoctione, die ſequente acceſſionem tale exhibeatur medicamentum.

R. Electuarij diaphœnicon
De ſucco roſar. ana ʒ j. ß.
Mannæ Calab. elect.
Mellis roſati ſol. ana ℥ ij.
Decoct. cichorei, & betonicæ, q. ſ. M.

Hoc tempore, imò vero etiam ſuperiore, poſt aliquam corporis vacuationem, licet moderate calefacere, & fouere hypochondria, qualia forent medicamẽta leuiora.

R. Olei de abſinthio
Maſtichino
Anethino ana ℥ j. M.

Forent valentiora:

R. Foliorum chamæmeli
Anethi
Abſinthii
Roſarum ana M. ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ℥ ß.
Spicæ ʒ j. ß.
M. omnia & bulliant in aqua, quibus licet aliquid addere etiam portiunculam vini tenuioris, & facta congrua decoctione vel pannis vel ſpongijs madidis hypochondria foueantur.

Ego quidem hac medendi ratione per compendiũ propoſita, hunc adoleſcentem curarem. Quod ſi febris adhuc perſeueraret, ab inſtitutis præſidiis non diſcederem, ſed quod in cunctis morbis diuturnis perpetuo faciendum eſt, permittens ægrum aliquãdiu quieſcere, & a præſidiis abſtinere, vt natura quoquo modo recreetur, rurſum ad eadem medicamenta, modo leuiora, modo vehementiora redirem, ſicuti veriſimile eſt Gal. feciſſe, donec tandem facta humorum coctione, natura morbum ſuperauerit, atque æger plane a febre immunis fuerit.

Quod poſtremo ad victus rationẽ pertinet, ſuccus ptiſanæ eſt præſtantiſſimus, cui parum piperis, more Gal. vel vt nos conſueuimus, parum ſacchari permiſceatur: carnes boni ſucci, & facilis coctionis, pullorũ auicularum, & ſimilium, nec non oua recentia forent exhibenda. Pro potu mihi probatur, vel tenuiſſimum

ius

ius pulli, vel aqua, aut potius mulſa, in qua modicum hyſſopi, origani, piperis, cinnamomi, prius cocta fuerint: quæ quidem alimenta ita conuenit moderari & partiri, vt in die acceſſionis, vel ſolus ſuccus ptiſanæ, vel ſolus panis ex iure coctus, aut aliud ſimile tenue alimentum exhibeatur: altera autem die & oua, & carnes, & alia magis nutrientia aſſumantur, adeo vt vires ad longiorem vſque ſtatum poſſint perdurare, neque nouæ cruditates, & excrementa generentur. Atq; hactenus de tertiana notha.

CAPVT XIX.

De Febre ardente.

Cap. 40. ALias diximus ad mentem Galen. febrem ardentem non aliam eſſe, quam tertianam continuã, atque adeo tantum ab ea differre, quod ardens ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem deſinit, quod quidem euenit propterea, quod cum vtraq; ex putredine flauæ bilis oriatur, illa in febre ardente in venis continetur & feruet, in tertiana autem per totum corpus fertur, & mouetur. Hæc doctrina eſt Gal. 2. de criſibus. 3. & 6. 2. de diff. feb. 1. 3. 4. aphor. 59. 6. aphor. 26. 1. epi. 2. 20. & 73. Sed contra nonnulli aſſerunt, febrem ardentem aliam eſſe a tertiana continua vnde & Auic. & reliqui omnes auctores Arabes, propria & diuerſa capita tribuunt febri ardenti, & tertianæ continuæ, etſi fatentur vtramque ex putredine bilis originem habere, qui docent tertianam febrẽ eſſe, quæ non intermittit quidem, ſed tamen remiſſiones quaſdam atque alternis diebus acceſſiones habet: cauſonem vero neque remiſſiones, neque acceſſiones habere, ſed perpetuo hominem grauiter affligere: quamobrem putant febrem ardentem eandem eſſe cum ſynocho, quæ ſola inter omnes febres putridas repetitionibus, & acceſſionibus caret, ſed vno perpetuo tenore vſque ad finem vel decreſcit, vel in eodem ſtatu permanet. In quam ſententiam iſti veniunt, perſuaſi a Galen. qui uidetur hoc ipſum ſentire, & verba illius ſunt huiuſmodi 2. de criſib. 6. Quando in febre nulla ſenſibilis fit declinatio, ſed ſemper a primo principio vſque ad criſim ſimilis perſeuerat, hæc de genere ardentium eſt, neque ſi quis ſynochum ipſam nominet, atque illius tres differentias conſtituat; quemadmodũ medici nõnulli faciunt, propterea genere ipſas differre exiſtimandũ eſt, hæc Gal. Verum ego puto iſtos male ſentire: namq; Gal. primum ſicuti paulo ante dixi, tam plane, vt planius non poſſit, affirmat, febrem ardentẽ cum tertiana continua eandem eſſe: deinde manifeſte demonſtrat febrem ardentem a ſynocho diuerſam eſſe, cum in illa flaua bilis, in hac vero omnes humores æqualiter putreſcant, quæ expreſſa eſt ſententia Gal. 9. meth. 3. Quam quidem differentiam inter febrem ardentem, & ſynochum inter cætera præclare explicat Aetius, ſerm. 5. cap. 77. ex quo loco id quoque licet colligere, diſtinctionem quam illi ponũt inter febrem tertianam continuam, & ardentẽ, quod in illa ſint, in hac non ſint acceſſiones, uoluntariam eſſe, & præter Gale. diſciplinam, qui nuſquam, ni fallor, talis differentiæ mentionem facit, imò vero docet apertiſſime, febres ardentes diebus imparibus acceſſiones habere, 3. epid. 3. 36.

Reſtat locus 2. de criſib. 6. qui contrariũ videbatur aſſerere: pro cuius loci interpretatione ego quidẽ puto hoc nomen cauſi minime vnũ tantummodo, & certũ genus, ſed plures differentias febris ſignificare, neq; id iam morbi ſpeciem, quam vehementiam, & grauitatem denotare: quia quidem communi ratione licet omnem febrem, quæcunque uel habeat, vel proxime accedat ad ſymptomata febris ardentis, etſi non ex flaua bile oriatur, cauſonẽ appellare: de qua re Gal. ita loquentem audiamus 4. de ratione uictus 13. Febrem cauſonẽ medicos reperio appellantes, cum vrens caliditas ſitiſque incompeſcibilis hominem torquet, quod ſi ita habet, cauſonem eum, in quo corpus non vritur, ſitiſq; leuis fuerit, cauſonem quidem ſimpliciter, exquiſitum autem, & legitimum non appellabimus. Quin etiã ſcribit Gal. non ſolum in toto corpore, ſed etiã in qualibet corporis parte cauſonem fieri poſſe, adeo ut ſi aliqua pars inſigni æſtu, & feruore laboret, hunc affectũ nomine cauſi liceat appellare: illius verba ſunt huiuſmodi 4. de ratione victus com. 5. Nempe in una corporis parte, quæcunque illa fuerit, interdũ cauſos gignitur, interdũ & toto in corpore, qui vtriuſque cauſi, & particularis unius partis, & communis totius corporis, & propria indicia diligenter diſtinguit. Quem locum a nemine hactenus uideo animaduerſum fuiſſe itaque ſi vere & proprie loqui uelimus, cauſus non aliud eſt, quam febris tertiana continua, putreſcente bile intra venas; ac potiſſimum Gale. auctore 1. epid. 1. 9. lecto 2. 73. 3. epid. 3. 33. potiſſimum inquam in venis iecoris, ventriculi, pulmonis, communiter aut per quandam ſimilitudinem ſymptomatũ, & febres ſynochi, & cæteræ omnes, imò vero omnes morbi quandoque cauſones poſſunt appellari.

Sed veniamus ad Auic. qui ſtatim diſtinguit cauſonem in duas differentias, alteram, quam cauſonẽ cholericum, alteram quam phlegmaticum appellãt, quod ille ex putredine bilis, hic autem pituitoſus ex putredine ſalſæ pituitæ originem habeat. Quæ diſtinctio fuit Hippoc. & Gal. 4. de ratione victus 13. & alijs locis: & eſt maxime conſentiens rationi: nam ſicuti ſtatutum eſt, duo eſſe genera tertianarum, vnum legitimum, alterum ſpurium, pro diuerſitate humorum putreſcentium, hac eadem ratione duplicem quoque cauſonem licet conſtituere, alterum legitimum ex flaua bile, in quo omnia conueniunt propria illius ſymptomata, alterum ſpurium ex ſalſa pituita, in quo non omnia conueniunt ſymptomata. Diff. cauſonis.

Et ſenibus quidem parum accidunt cauſonides febres.) Hæc pars pertinet ad prognoſticum, quatenus pertinet ad ætates, & ſententia eſt, ſenes raro corripi febribus ardentibus, quod ſi illis corripiantur, plerunque eos mori, propter duas rationes, alteram, quia in hac ætate, in qua paucus eſt calor, huiuſmodi febres nonniſi a potentiſſima cauſa poſſunt prouenire. alteram, quoniam ſenes habent omnes vires debiliores: contra autem in iuuenibus & pueris has febres ſæpius contingere, ac minus fore periculoſas, propter contrarias cauſas, quia ſunt calidiores, & robuſtas habent vires. Quæ quidem ſententia fere ad verbum fuit Hipp. & Gal. 1. aphor. 54. & eſt manifeſtiſſima. Sed veniamus ad ſigna.

In cauſone exquiſito ſunt omnia ſigna, quæ ſunt in tertiana exquiſita, vna excepta forma febris, quã ab illa diuerſa eſt: itaque caliditas eſt valde acris, addit Auicen. maior in partibus internis quam externis, quod non eſt alienum a ratione, cum materia putreſcat in locis proximis cordi, verum talis caliditas a manu medici tangentis ſuperatur, quoniã in tenui materia fundatur, & facile diſſoluitur: Pulſus ſunt maximi, velociſſimi, inordinati, inæquales, lotia ſunt ualde flaua, quandoque rubra, & quæ plane ſummum æſtum demonſtrant. Cauſæ præceſſerunt, quæ flaue bilis copiã poſſunt coaceruare, de quibus omnibus ſatis diximus de ſignis tertianæ. Verũ præter hæc omnia ſigna Gal. febris ardẽtis duo ſigna conſtituit, pathognomonica & inſeparabilia 3. epid. 3. 34. 4. de ratione victus 1. 4. & 13. quorum alterum eſt maxima ſitis, alterum eſt exurens caliditas, ex quibus ſolis duobus ſignis ille affirmat vniuerſam cauſonis naturã ſatis poſſe cognoſci & definiri. Forma autem febris ardentis exquiſitæ talis eſt apud Galenum 2. de criſibus 6. quod cum cætera omnia exquiſitæ tertianæ indicia conſeruet, eo ſolo ab ea differt, quod ſine rigore inuadit, neque in quietem febre vacãtem deſinit. Auicenna in præſenti cap. proponit ſigna non ſolũ pathognomonica, ſed etiã ſuperuenientia, & critica, quæ partim eſſentiam, partim morem, partim ſolutionem huius febris poſſũt demon- Signa cauſonis.

Digitized by Google

demonſtrare, in quibus referendis nihil eſt notatione dignum, præterquam vbi loquitur de ſiti, quod huius febris eſt alterum ſignum inſeparabile, de quo ſcribit Galenus 1. epid. 1. 29. ſecto 2. 75. 3. epid. t. 5. & 11. ſi in febre ardente contingat aliquem nõ ſitire, alterum duorum neceſſario ſignificari, vel naturalem facultatem ventriculi extinctam eſſe, vel ęgrum delirare. Itaque Auicenna hanc adhibet huius ſententiæ interpretationem, id verum eſſe, niſi adfuerit tuſſis vel deſtillatio, quæ laryngem & œſophagum humectare, & ſitim quoquo modo lenire poſſit: quam tamen interpretationem ille accepit ab Hippocrate & Galeno 4. apho. 54. 6. epid. 2. 24. Quibus aridæ tuſſes modice irritantes, in ardentibus febribus &c. quæ quidem, accedente potiſſimum Galeni interpretatione, manifeſtiſſima eſt, vt pluribus non ſit opus: quare accedamus ad curationem.

Indicationes curationis. Indicationes curandi febres ardentes ſunt illi eædem, quæ ſunt propoſitæ in curatione tertianæ exquiſitæ, præterquam quod cũ hic morbus ſit maior, maiora quoque præſidia poſtulat. Itaque principales ſcopi ſunt febris, atq; illius cauſa, putredo, flaua bilis. febris quidem propter inſignem calorem remedia valde refrigerantia, & humectantia requirit: bilis autem ſi ex toto putrida fuerit, quamprimum eſt detrahenda, ſi non ex toto putrida fuerit, cõcoquenda eſt, ac demum per conuenientes regiones purganda. Verũ iis indicationibus liceat ſatisfacere, & quidnã de hac febre ſperandum, quid timendum ſit: euentus interdum ſalutaris, interdum pernicioſus eſt, de qua prædicendi ratione alias diximus: & ſi quis plura cupit, is videat Galenum de cõſtitutione artis med. 18. 4. de præſag. ex pulſib. 11. Morbus acutiſſimus eſt, quare ſiue bene, ſiue male citiſſime terminatur: cum Gal. auctore 2. de criſib. 6. raro ad diem ſeptimam perueniat multo autem ſępius die tertia, aut quarta finiatur. Cęterũ vbi licet ægri ſalutem ſperare, iam de proprijs, et accommodatis remedijs cogitandũ eſt, inter quę minoratio materiæ principem locum obtinet, de qua eſt maxima a multis agitata controuerſia, vtrum liceat in febre ardente ſanguinem mittere.

An venæ ſectio conueniat. Namq; Auic. 4. t. 20. generaliter in billioſis morbis hoc remedium non probat. & in præſentia dubie loquitur, non phlebotometur, fortaſſe enim inflammabit eos, & fortaſſe iuuabit eos, ſi fuerit illic turbiditas aquæ, id eſt, lotij & rubedo: quam quidem rem nolo in præſentia longius agitare, qui id feci cumulatiſſime in mea diſputatione de ſcopis mittendi ſanguinem generaliter, & ni fallor, confirmaui manifeſtiſſime in morbis bilioſis, & in omnibus a quocunque tandem humore pendeant, ſanguinis miſſionem conuenire, dummodo ſimul conueniant principes ſcopi.

Cum autem in febre ardente, mea ſententia, ſit non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium, ſanguinẽ mittere, id vtrum ante ſectionẽ venæ liceat leuiore aliquo medicamento aluum lenire: in qua re, etſi non ignoro cõmuniter practicantes prope omnes, neque in febre ardente, neque in cæteris morbis, ſanguinis miſſionem aggredi, niſi poſt medicamenti adminiſtrationem, tamen quod alias dixi, & in hoc, & in omnibus morbis acutis, qui nullas dant inducias, ne tanti præſidij occaſio præceps perdatur, ego quidem primo quoque tempore, impoſito clyſtere ſoleo venã incidere, ac poſtea ad alui lenitionem deuenio, ad quam indicationem ſunt accommodata medicamenta, de quibus diximus, tractantes tertianam exquiſitam: ſed tamen id repetendum eſt, in hac febre quam maxime cauẽdum eſſe a manna, ſyrupis roſaceo, & violaceo ſolutiuis, & alijs medicamentis, quæcunque ex melle, & ſaccharo præparantur; inter quæ nonnulli caſſiam quoque reponunt, cum iſthæc omnia facile in bilem conuertantur, niſi eiuſmodi medicamentis acida potiſſimum permiſceantur, quę tale incommodum poſſint corrigere: thamarindi autem mihi videntur inſignem prærogatiuã habere, cum in hac febre obſtructio, & adſtrictio, quæ perſpiratum impediunt, non ſint adeo magnæ, vt ab omni medicamẽto adſtringente cogamur abſtinere. Hippocr. 4. de rat. vict. 7. maxime vtebatur clyſterib. quod ſi hæc nõ forent ſatis, lacte aſinæ cocto huiuſmodi febricitantes conſueuerant purgari. quod teſtimonio Gal. nõ caret acrimonia, & inter omnia lactis genera liquidiſſimũ eſt, minime pingue, & magis ſeroſum: cui quidẽ lacti Gal. illius ſerum ſubſtituit oxymelle præparatũ, quo alioqui leui medicamento veteres ad mouendam aluum familiariter vtebantur. Neque vero ſolũ medici aluum mouent, ſed etiam quæ ſuperſunt putrida, alijs modis conantur expurgare, ſicuti vomitu, ſudore, lotio, prout natura vnam, vel plures vias, hanc vel illam aggreditur: cum autem huiuſmodi medicamenta maiori ex parte ſint calida, vt placet Gale. 11. metho. 10. 1. aphor. 24 propterea ne corpus adhuc magis incaleſcat, leuioribus, & frigidis agẽdum eſt, quæ ſimul poſſint putrida educere, humorem noxiũ concoquere, & febrem iuuare: itaque vomitus mouetur potione aquæ tepidę, aquæ hordei, hydrelæi, & ſimilibus: vrina prouocetur decocto cichorei, ſonchi, acetoſæ, radicum graminis, hordei, ſeminum melonis, & ſimilium. Sudores demum euocantur balneo aquæ dulcis, ſi tempore opportuno, hoc eſt poſt apparentem coctionem adhibeatur. *Vomitus.* Interea dum hæc fiunt, ad principale, & ſummum huius febris remediũ veniendum eſt, nempe ad potionem aquæ frigidæ quæ auctore Gal. 9 meth. 5. febrem extinguit. namq; reddit robuſtiorem. vt deinceps per aluum, lotium, ſudorem, expellat, quæcunque illi noxia ſunt, de quo quidem præſidio habetis præclarum Gal. teſtimonium 4. de ratione victus 12. qui teſtatur, frigidam potionem in cauſone bilioſos humores vel perfecte euacuare, vel extinguere, adeo vt ex innumeris, quibus illam aquam frigidam præbuit in tempore opportuno, nullus vnquam mortuus fuerit. Nonnulli hoc tempore ad leniendam ſitim, & extinguendum inſignẽ æſtum ſolent inſtituere quoſdam ſuos ſyrupos longos, ex frigidioribus aquis deſtillatis, endiuiæ acetoſæ, lactucæ, borraginis, capilli veneris. quibus minimam portionem permiſcent alicuius ſyrupi, exempli gratia, quod vna libra ℥ j. quos quidem ſyrupos ſuis ægrotantibus quacunque hora exhibent; quorũm inſtitutum nullo modo poteſt probari, etenim tametſi legitima ratio leniendi ſitim, & extinguendi calorem febrilem ſit potiſſimum potione, nihilominus potiones opportunæ non quacunque hora ſunt exhibendæ, ſiquidem niſi ieiuno ventriculo & importunæ exhibeantur, vt ferme iſti faciunt, coctionem perturbant, tantumque abeſt, vt ſitim leniant, vel refrigerent, vt potius illam augeant & calefaciant: quapropter veſtris ægrotantibus permittatis vt aqua frigidiora, poſca, aquis ſtillatitijs, aqua hordei, os frequenter abluant, aliquid in ore detineant, pruna, cerasa, auſtera, acetoſam lactucam, granata, & ſimili ratione quærant ſitim & calorem mitigare, minime vero permittatis, vt millies in die huiuſmodi longos ſyrupos accipiant. *Syrupi longi ad ſitim.*

Cæterum ſi deficiente aliqua ex conditionibus, quæ ad potum aquæ frigidæ ſunt neceſſariæ, nõ liceat illam exhibere, tunc neceſſe fuerit quandoque ad medicamenta deuenire, quę purgandæ bilis uim habeãt, veruntamen perpetuo a calidioribus & vehementioribus abſtinendum eſt: vnde boni practici leuioribus tantummodo, & lenientibus contenti ſunt, quorum ſi opus eſt, doſim augent, qua ratione a calidioribus abſtinent, & copioſiorem vacuationem feliciter moliuntur. Exempli gratia:

R. Flor. caſſ. nou. extr. ℥ *xij.*
Rhabarbari el. et puluer. ℈ *ij. M.*

Ad hunc locum debent accommodari quæcunque pertinẽt ad alterationem aeris, partium præcipue laborantium, iecoris, cordis, & ad reliqua externa præſidia, de quibus ſatis diximus tractantes curationem febrium acutarum.

Victus in febre ardente, & actu, & potentia ſit frigidus. *Victus 18.*

Digitized by Google

dus, & humidus, & cum morbus celerrime ad ſtatum ſoleat peruenire, inſtituatur valde tenuis: quare ſola ptiſana contenti erimus: pro potu Hipp. & Gal. 4. de ratione victus ſ. dabant aquam mulſam, coctam, & dilutiſſimam, quæ propter rationes a Galeno expoſitas in commentar. cæteris omnibus potibus eſt anteponenda. De cauſone exquiſito hactenus.

Potus.

De cauſone ſpurio.

De altera autem febre ardente ſpuria, quam diximus cũ Hippocrate, & Galeno ex putredine bilis, & ſalſæ pituitæ originem habere, nolo in præſentia longius agere, cum facile ex iis quæ diximus de legitima liceat cuique rationem intelligere, qua altera quoque ſpuria curari poſſit, ſicuti de tertiana legitima, & notha dictum eſt. Circa literam Auic. nihil eſt notatione dignum, quod iam non fuerit expoſitum, præterquam vltima verba de balneo, quæ ſunt huiuſmodi.

Et illi in quibus magis diligitur balneum, ſunt quorum febris eſt ex phlegmate ſalſo.) Namque Galenus expreſſe docet contrarium 3. de ratione victus vltimo, & reddit rationem ſuæ ſententiæ, cui plane conuenit Paulus lib. 2. 3. quam quidem manifeſtiſſimam repugnantiam, & diſſenſionem a Galeno nonnulli conciliant, qui interpretantur Galenum, quaſi velit in cauſone ſpurio balneum non conuenire ante concoctionem: ſed Galenus ſimpliciter, & abſolute loquitur, illud in cauſone notha aduerſiſſimum eſſe. At ſane pro Auicenna non habeo quod dicam, niſi illius codicem fuiſſe deprauatum eumque potius negatiue, quam affirmatiue legendum eſſe, nempe in cauſone ſpurio minus, quam in legitimo balneum conuenire.

CAPVT XX.

De febre ſanguinea.

IN prima parte huius cap. 43. Auicenna diſputat aduerſus Galenum de febr. ſanguinis: de qua agunt plerique omnes, partim veteres, partim recentiores, ſed vt libere dicã, tam confuſa, & mala ratione, vt neſciã an quiſpiam hactenus Auicennæ, & Galeni mentem, & veritatẽ fuerit aſſecutus: itaque hæc diſputatio neque a nobis eſt prætermittenda; ſed quoniam minus longum eſſet ſingulas de hac re opiniones, & ſingula argumẽta pertractare, ſtudens, quantum fieri poteſt, breuitati, circa illa ſolum verſabor, quæ vtiliora videbũtur. Etenim ante omnia ne verſemur in æquiuocis, atque intelligamus quid illud ſit quod in quæſtione verſatur, ſciẽdum eſt hoc nomen ſanguinis dupliciter medicis vſurpari, vt vult Gal. 1. de natura humana 27. lib. de plenitudine 10. 6. epid. 2. 37. ſect. 4. 24. vno modo quatenus complectitur omnes humores in uenis contentos, altero pro quarto humore a reliquis tribus diſtincto: ſine qua diſtinctione, quam nemo hactenus animaduertit, fieri non poteſt, vt in hac materia quidquam certi intelligatur, & definiatur. Atque hinc factum eſt cum pro duplici ſignificatione huius voci duplex quæſtio de febre ſanguinis poſſit agitari, vt plerique omnes eas ſimul comprehendentes, neque alteram ab altera diſtinguentes, & ſibi, & reliquis magnam obſcuritatem afferant, inter quos ipſum quoque Auicen. poſſimus enumerare, qui ex una parte nõ explicans, de qua febre ſanguinis diſputet, & ex altera videtur illam febrim interpretari, quæ ex putredine omnium humorũ generatur, quæ fortaſſe nullam dubitationem, & difficultatem continet, vt videbimus: ſed ad rem venio. Omnes interpretes quos viderim, putant Auicen. diſputare aduerſus Galen. quaſi ille negauerit febrim ex putreſcente ſanguine fieri poſſe, quorum quidam fatentur reuera eum huiuſmodi febrem negare, atque ij de veritate vtriuſque opinionis Auicen. & Galen. acriter digladiantur: nonnulli autem aſſerunt Galen. minime talem febrem negare, ac propterea Auicen. reprehendunt, quod ſine ratione illud Galen. obijciat, quod ab illo alienum eſt: alij putant unam atque eandem vtriuſque opinionem eſ-

Aequiuocatio ſanguinis.

ſe, illoſque inter ſe ſolum verbis diſſentire: alii forte aliter ſentiunt: verum ex iis nemo mihi videtur neque Galen. neque Auic. mentem intelligere: namque prin. Auicen. tanquam fundamentum ſuæ diſputationis accipit, & id obiicit Gal. non quod ille negauerit ex putreſcente ſanguine aliquam febrem fieri poſſe, ſed quod ille negauerit huiuſmodi febrem eſſe ſanguineam, imo aſſeruerit eſſe bilioſam, id quod verba Auicen. demonſtrant: *Opinatus eſt Gal. quod non ſit febris ſanguinis à putredine ſanguinis.*) non, inquit, opinatus eſt Gal. quod non ſit febris a putredine ſanguinis, ſed quod non ſit febris ſanguinis a putredine ſanguinis: & ratio Gal. fuerat huiuſmodi: nam ſanguis cum putreſcit, ſit cholera, & non eſt ſanguis, ſit primo febris cholerica, nõ ſanguinea: deinde tantum abeſt vt Gal. negauerit ſanguinẽ putreſcere, atque ex huiuſmodi putredine febrim fieri; vt id aperte, & expreſſis verbis, verumq; tanquam apud omnes compertum recipiat 2. de diff. feb. 9. qui Gal. id tantummodo quærit, vtrũ in putreſcẽte ſanguine certa quædam febris ſpecies fiat, ſicut reliquis humoribus putreſcẽtibus tres diſtinctas ſpecies febris fieri certum eſt: quam contemplationẽ ille inquit præſtantiſſimã eſſe, adeo vt Gal. non de febre ſanguinis quæſtionẽ inſtituat. Ac ſane Auic. hac in parte mentẽ Gal. præclare eſt aſſecutus: itaq; ſumma quæſtionis quã Auic. agitat, aduerſus Gal. eſt huiuſmodi; vtrum ex putreſcente ſanguine certa ſpecies febris cõſtituatur, quam liceat ſanguinem appellare, ſicut cæteris putreſcẽtibus humoribus tres dictæ ſpecies febris conſtituuntur, quæ ex ſingulis humoribus bilioſa, pituitoſa, melancholica appellantur: ſed quoniã, vt ſuperius diximus, hæc vox ſanguinis æquiuoca eſt, ac propterea dubiũ ſupereſt, in qua ſignificatione quæſtio debeat agitari, ferendum eſt, Auic. ſeipſum interpretari, quod ita ſcribit: *Dicamus ergo nunc quod febris ſanguinis eſt febris putredinis, & febris calefactionis & ebullitionis, quam nominauit Hippocr. ſynochum concluſum, &c.* Ex quo loco nonnullæ emergunt difficultates maximi momenti, & primũ, quatenus pertinet ad nomen ſynochis, certum eſt neq; Hipp. neque ullum ex veterib. medicis hac voce in ſuis ſcriptis vſum fuiſſe, ſicut Gal. teſtatur poſtremis verbis com. ſupra 2. de natura humana, ſed illud a iunioribus inuentũ fuiſſe, ut idem notat Gal. 9. meth. 2. 2. epid. 3. Deinde quatenus pertinet ad eſſentiã huius febris, docet Gal. metho. 3. rã plane, & apparet, vt planius non poſſit, febrem ſynochum putridam ex putredine omnium humorum originẽ habere, a quo ſenſu neque puto Auic. diſſentire, qui continuo tradens ſigna, differentias, & curationẽ febris ſanguinis, omnia propemodum tranſcribit a Gal. quæcunq; ab illo de febre ſynocho tradita ſũt, itaque nõ videtur dubium, quin Auic. in ſua quæſtione accipiat nome ſanguinis, quatenus hæc vox ſignificat omnes humores qui in uenis continentur. Quod ſi ſic ſe res habet, ego quidem non verebor aſſerere, Auic. hac in parte prorſus Gal. mentem nõ percepiſſe; neq; enim quærit Gal. quæ ſit ſpecies febris, ſi ſanguis putreſcat, accipiendo ſanguinem pro omnibus humoribus quam febrim ipſam euidentiſſime docet, & conſtat inter omnes, eſſe ſynochũ, ſed quærit quænam ſit ſpecies febris, ſi ſanguis putreſcat: quatenus ille eſt quartus humor diſtinctus ab vtraque bile, & pituita, ſicut omni luce clarius primi cap. verba demonſtrãt, quæ ſunt eiuſmodi 2. de diff. feb. 9. *Inter eas quæ reſtãt, nulla præſtantior eſt contemplatio, verum ſicut in vtraque bile, & pituita fiunt quædam ſpecies febris, ita etiam in ſanguine putreſcente*: vt certe mirum ſit, quomodo Auicen. rem tam perſpicuam non animaduerterit: atque hinc factũ eſt, cum Gal. de una ſpecie febris, Auic. de altera intelligat, & quæſtionem moueat, neque in principali controuerſia conueniant, ut rationes Auicen. ad hanc diſputationem parum accommodatæ, forte etiã vanæ, & ineptæ cẽſendæ ſint: ſi enim ille dicat Gal. opinatum fuiſſe nullã fieri febrim ſanguinis ex putredine ſanguinis, propterea quia ſanguis cũ putruit, fit

cho-

cholera, neque remanet ſub forma ſanguinis, tamen Gal. illud non aſſerit de ſanguine, id eſt, de omnibus humoribus ſed de ſanguine vero, humore a reliquis diſtincto: vnde quemadmodum rationes Auicen. ad confutandam conuerſionem ſanguinis, id eſt, quatuor humorum, in bilem, ſunt inanes, & nihil concludunt, ita ad confutandam conuerſionem ſanguinis, i. e. quarti humoris, forent longe magis accommodatæ, & aliquam vim haberent.

Error Auer. In hunc eundem ſcrupulum incidit Auerr. 4. collig. 31. qui ſimul cum Auic. nõ intelligens reperiri aliam febrem ſanguinis, quam ſynochum, taxat Gal. inconſtantiæ, quod aliquando dixerit, huiuſmodi febrem eſſe cholericam, aliquando autem non eſſe cholericã: quos deinde Auic. nimirum, & Auerr. medici prope omnes imitati ſunt, qui pariter non intelligẽtes apud Galen. reperiri duo diſtincta genera febris ſanguinis, pro duplici huius vocis ſignificatione, ſicut diximus, in varios errores dilapſi ſunt. Cæterum vt nos contra diſtincte, & perſpicue hanc rem intelligamus, primo decet nos inueſtigare, quid tandem Gal. reuera de febre ſanguinis, & tota hac difficultate ſentiat, ex qua diſciplina ſpero vos facile hanc veritatem poſſe intelligere, & alienos errores detegere.

Vera doctrina febris ſanguinea. In diſputatione febris ſanguinis, ſicut non poteſt negari, ita nõ negauit Gal. ſanguinẽ poſſe putreſcere, cum manifeſtum ſit, & vulgare in doctrina Ariſtot. 4. Meteoror. 2. omnia quæcunq; ſunt mixta ex elementis, niſi per vim intereant, per putredinem interire,
I. Concluſio. omniaq; materia conſtantia præter ignem putreſcere. Itaque ad mentem Gal. hæc ſit prima concluſio, ſanguinem, & quartum humorem, & totam maſſam quatuor humorum, poſſe putreſcere. Deinde cum Galen. doceat, ſanguinem vel ſola copia, vel ſola alteratione, ſine aliqua vſtione vel putredine, poſſe febrem efficere, qualis eſt ſynochus ſine putredine, pariter neque potuit negare, neq; vnquam negauit, ſanguinem
II. Concluſio. putreſcentẽ poſſe febrem excitare; quare hæc ſit ſecũda concluſio, ex putreſcente ſanguine ſiue ſolo, ſiue ſimul cum reliquis humoribus febrem fieri. 4. ſi quæras, qualiſnam ex putredine ſanguinis febris oriatur, reſpondet Gal. ſi intelligas ſanguinem, hoc eſt colle-
III. Concluſio. ctionem quatuor humorum, ex huiuſmodi putredinẽ febrem ſynochum oriri, 9. metho. 3. ſi vero intelligas ſanguinem pro vno quarto humore, hanc febrem ſanguinis appellari, 2. de diff. feb. 9. quæ tertia ſit conclu-
IV. Concluſio. ſio. Demum vero cum Galen. expreſſe uelit ſimplicium febrium tria tantummodo eſſe genera, bilioſas, pituitoſas, melancholicas, ſi quærat ad quodnam ex his tribus generibus febris ſanguinis referenda ſit, reſpondet loco citato, de diff. feb. 2. de criſib. 12. huiuſmodi febrem ſub bilioſam reponendam eſſe: quam poſtremam concluſionem ad Galeni mentem nobis liceat ſtatuiſſe.

Verum cum tres priores concluſiones nullam vi-
Declaratio veritatis. deantur difficultatem continere, id tantum reſtat, ut poſtrema paulo accuratius examinetur, de qua videmus Auic. duas diſputationes aduerſus Galenum inſtituiſſe: ſed ante omnia ſtudeamus Gal. mentẽ, & rationes intelligere. Galenus ex propoſito duob. locis hanc quæſtionem tractat, cum ſanguis putreſcat, cum efficiat febrem, cum ſimplicium febrium non plura ſint quam tria genera, & tres periodorũ rationes, ad quodnam genus, & ad quam periodũ febris ex putredine ſanguinis debeat referri. Primus eſt locus 2. de diff. feb. 9. in quo accipiens tanquam manifeſtum, ſanguinem putreſcere, & rationem ex Ariſtotele docens, quomodo ille putreſcat, concludit febrem ex putreſcente ſanguine ſimpliciorem eſſe, quam ex aliis humoribus, ac proportionẽ tertianæ circuitus aſſumere, adeo vt in febre ſanguinis, ſicuti fit in tertiana, tertio quoque die noua acceſſio inuadat: hoc autem probat experientia ſumpto exẽplo pleuriticorum, qui rubra expuunt, in quibus certum eſt, inflammationem, & febrem ex putredine ſanguinis originem habere, ſiquidem obſeruatum eſt, huiuſmodi febres plane tertianum circuitum obſeruare. Et ſi quis obijciat, diuerſam rationem eſſe humoris putreſcentis in inflammatione, & in venis, huic reſpondet Gale. & diffuſe demonſtrat 2. de diff. feb. 9. putredinem humorum quæ fit in vaſis, ſimilem eſſe illi putredini quæ in phlegmone, abſceſſibus, & phymatis oritur, ita vt de vtraque plane idem ſtatuendum ſit. Alter eſt locus 2. de criſi. 12. in quo Galen. hoc ipſum docet, & hanc rationem reddit, propter quam febris ex ſanguine tertianos faciat circuitus, atq; ad bilioſas ſit referenda, qui ſcribit ad hunc modum: Manifeſtum eſt, cum ſanguis putreſcere cœperit, quod non etiam bonus manet, ſed bilioſus fit, atque in eo illud obſeruatur, quod tria ſint vniuerſa ſimplicium febrium genera, quæ enim ex putrefacto ſit ſanguine, iam quodammodo bilioſa eſt, ſi vtique in naturalibus ſermonibus, recte demonſtratum eſt, quod ſanguis ex moderato ſit calore, flaua autem ex plurimo, atra autem ex abunde immoderato. Itaque ratio propter quam Galen. aſſerit, febrem ſanguinis ad bilioſas referendã eſſe, illa eſt, quia ſanguis cum putreſcit, fit bilioſus: ex quo loco Auicenna arripuit occaſionem reprehendendi Galenum, quaſi ille voluerit, ex putredine ſanguinis nullam febrem ſanguinis fieri poſſe: ſed Galen. aliter ſenſit, & aliter loquutus, qui non ſcribit, ſanguinem cum putreſcit, fieri choleram, & non eſſe ſanguinem, neque tunc febrem fieri cholericam, non ſanguineam, vt illi imponit Auicen. ſed inquit ſanguinem putreſcentem fieri bilioſum, & febrem ex eo genitam non ſimpliciter, & abſolute, ſed quodammodo bilioſam eſſe, immo vero niſi fallor, tam euidenter Galen. fatetur, & docet, ex putredine ſanguinis manentis ſub forma ſanguinis, febrem fieri, quam vere febrem ſanguinis liceat appellare, ut nulla de hac re dubitatio mihi uideatur ſupereſſe.

Ac primum memoria eſt repetendum exemplum pleuritidis, in qua rubra expuuntur, de qua ſupra diximus ex Galeno; namque ſi experientia demonſtrat, huiuſmodi pleuritidem talem a principio uſque ad finem permanere, ſanguinemque ſub formam ſanguinis perdurare, quod ſputa perpetuo cruenta ſatis confirmant nihil prohibet: quin idem verificetur de ſanguine in venis putreſcente, cum certiſſimum ſit ex doctrina Galeni eadem plane ratione tam in inflammationibus, quam in vaſis humores putreſcere. Quamobrem etſi Galenus ſcribit, ſanguinem putreſcentem fieri bilioſum, tamen non docet alium humorem fieri, ſed ſanguinem adhuc permanere, & ſanguinem poſſe appellari, ſicut cæteris quoque humoribus contingit, qui putreſcentes non degenerant in alios humores, ſed proprium nomen retinent. Sed aliquis ruſ-
Dubitatio ſum nobis obijciat Galen. qui uidetur manifeſte affirmare loco citato, 2. de differ. feb. ſanguinem putreſcẽtem mutari omnino, partem quidem tenuiſſimam, & pinguem in pallidam bilem, craſſiorem uero in atrã: præterea febres pro ſpecie humorum in quo ſanguis mutatur, conſiſtere, & inter ſe differre: ac reuera ita hæc ſe res habet: verum ſciendum eſt, longe rem aliam, ſanguinem putreſcere, & ſanguinem putridum eſſe: etenim qui per putredinem corruptus eſt, putridus exiſtit, qui ad corruptionem diſponitur, putreſcens dicitur: namque putredo, & vſtio ſunt alterationes ſecũdum totam ſubſtantiam, ſiquidem quod putridum, aut vſtum eſt, nõ ſolum incaleſcit, aut refrigeratur, aut tale quid patitur, quod eſt alterari ſecundum qualitates, verum etiam in alienam ſubſtantiam degenerat; quippe in utriſque, & quæ putreſcunt, & quæ vruntur, extinguitur calor natiuus ab externo, in putridis quidem, humidis partibus extractis, in vſtis vero conſumptis: quod autem putreſcit, antequam tota ſubſtantia permoueatur qualitatibus ad putredinem concipiendam diſponitur, terminuſque huius diſpoſitionis eſt, cum humidæ ſubſtantiæ partes præter debilitatem natiui caloris a calore externo factã,

iam

iam incipiunt a partibus ſiccis ſeparari, uerumtamen communi appellatione utraque dicuntur putreſcere, tam quæ ad concipiendam putredinem male diſponuntur, quam quæ tota ſubſtantia mouentur, & in alienam degenerãt. Hæ duæ rationes putredinis quotidie in uinis apparent manifeſtiſſime, quod præclare declarat Galen. 2. aphor. 18. namque dicimus uina putreſcere: quando incaleſcunt, acidumque habent ſaporem, ſed nondum in acetum degenerarunt, quæ tamen vina multa ventilatione, mutatione vaſis, & loci, priſtinam recuperant naturam, quod fieri non poteſt, vbi ex toto corrupta, & acida facta ſunt: nam res quæ tota ſubſtantia mutatæ ſunt, ſicuti putredine, vſtione, concoctione, ad priorem ſtatum nequeũt redire, non enim ſicuti quod calefactum eſt, poteſt, refrigerari, ita quod coctum eſt, reddi crudum, & quod putridum eſt, poteſt emendari: cum igitur huiuſmodi variæ putredinis rationes, ſanguini quoque poſſint contingere, nimirum ut ille putreſcat, vel dum calidior, & humidior redditus, ad putredinem diſponitur, vel dum tota ſubſtantia mutatur, facile eſt intelligere, quod Galen. declarat manifeſte, ſanguinẽ priori modo putreſcentem, in alios humores non tranſmutari, ſed ſub forma ſanguinis permanere, etſi bilioſus fiat, ac febrem ſanguinis efficere, quæ ſub bilioſa comprehenditur: poſteriore autem modo vere ſanguinem in alios humores tranſmutari, ac febrem efficere diuerſarum ſpecierum, ſicuti diuerſis humoribus putridis conuenit. Hanc uero fuiſſe mentem Galen. facile vnuſquiſque fatebitur, qui ad verba illius uel parum voluerit animum adhibere. Cum enim docuiſſet, ex putreſcente ſanguine febrem fieri quodammodo bilioſam, & quæ tertio quoque die habeat acceſſiones, atque illud experientia confirmaſſet, ſtatim hæc ſubiungit: *At vero ſi ſanguis ſupra modum aſſetur, mutatur omnino, pars enim tenuiſſima in pallidam bilem, & craſſior in atram conuertitur*. Et paulo poſt: *Febres igitur pro ſpecie humorum, in quos ſanguis mutatur, conſiſtent, ſola malignitate, & lenitate differentes*. Neque enim Galen. amplius loquitur de ſanguine putreſcente, ſecundum ſimplicem alterationem, ſed de ſanguine ſupra modum aſſato, qui vſtionis modum repræſentat, in qua iam diximus totam ſubſtantiam mutari. quod quidem Galen. propoſitum ſatis confirmant illa duo verba aduerſatiua (*at vero.*) quæ manifeſte demonſtrant, illum loqui de alia materia, quam antea locutus fuerit.

Sũma omnium. Colligentes quæcunque hactenus dicta ſunt de febre ſanguinis, ad Gal. mentem ita habendum eſt: ſanguinem ſecundum utramque ſignificationem putreſcere, & febrem efficere, ex putredine omnium humorum ſynochum fieri, ex putredine unius ſanguinis, febrem ſanguinis, ſed quæ ad bilioſas referenda eſt & tertio quoque die habet acceſſiones ſanguinem ſupra modum aſſatum, partim in pallidam, partim in atram bilem degenerare, & tunc febres fieri pro ſpecie humorum, in quos ille mutatus fuerit. Si quis hæc bene intelligat, huic non difficile erit aliorum falſas opiniones intelligere, & confutare, qualis fuit opinio pluſquam commentatoris, ideſt, Truſcani, qui in 3. artis med. 38. aſſerit ſanguinem putreſcere, ſed facere periodum quotidie, ſicuti facit febris quotidiana, qualis fuit opinio Conciliatoris diff. 89. Gentilis, & omniũ *Differentia.* fere poſteriorum, qui docens ex putredine ſanguinis febrem quidem fieri, ſed quæ talis diutius non poteſt permanere, qualis eſt opinio quorundam recentiorũ, vt Montani, qui aſſerunt, febrem ſanguinis ex putreſcentibus ichoribus ſanguinis originem habere, quales forte neque aliæ huiuſmodi opiniones, deſunt, de quibus non eſt longius agendũ, quod veritate poſita, omnia falſa facile euaneſcant; quare ad alia quæ reſtant, progrediamur.

Febres a ſanguine ſunt duplices, quatenus hęc noa, vel omnes humores, vel unum ſanguinem ſignificat: priores quæ ad omnes humores pertinent, ſunt ſynochi, Latine continentes, quæ pariter ſunt duplices, quædam ex putredine humorum, quædam ſine putredine. Febres ſynochi cum putredine deſcribuntur a Galen. 9. metho. 3. vbi in omnibus vaſis, ac potiſſimum maximis, æqualiter ſucci putreſcunt: ſynochi autem ſine putredine eadem cum febre ephemera conſtant natura, quoniam in ſpiritibus, non humoribus calor præter naturam accenſus eſt, ſed eo differunt, quod non in vnam diem, vt ephemera, ſed in multos dies porriguntur: vtraque autem febris ſynocha, tam cum putredine, quam ſine putredine, eſt in triplici differentia, vel perpetuo creſcens ad finem vſque, vel perpetuo declinans, vel in eodem ſtatu permanens: huius cauſam refert Galen. loco citato, in aſcenſionem, & tranſpirationem vaporum: etenim illa eſt vniformis, in qua tantum tranſpirat, & diſſoluitur, quantum accenditur, creſcens uero illa eſt, in qua plus accenditur quam diſſoluatur, ſicuti contra decreſcens illa eſt, in qua plus conſumitur, quam accendatur. Poſteriores autem febres ſanguinis ſunt quodammodo bilioſæ, de quibus ſatis diximus.

Hinc duo ſunt colligenda aduerſus Auicen. in præſenti cap. primum, quoniam ille explicans, quomodo ſynochus non putrida partim febribus ephemeris, partim febribus putridis conueniat, inquit illam conuenire ephemeris, quoniam nullam adeſt putredo in humoribus: conuenire autem putridis, quoniam quod calefactum primum eſt in ea, eſt humor, quod eſt perſpicue falſum, namque in ſynocho ſine putredine primum calefactum ſunt ſpiritus, non humores, vnde Galen. docet, huiuſmodi febrem reuera ephemeram eſſe, atque eo tantum cum putridis conuenire, quod plures dies perſeuerat. Alterum eſt notandum aduerſus Auicen. quod ille aſſerit, nullam febrem ſanguinis reperiri præter tres differentias ſynochi, qui febrẽ ex putredine vnius ſanguinis plane videtur ignorare, quam tamen dari, & ratione, & Gal. auctoritate ſatis confirmatum eſt. *Duo errores Auic.*

Signa febris ſynochi apud Galen. 9. metho. 5. de diff. feb. 2. de criſib. ſunt huiuſmodi: primo calor non eſt valde mordax, quoniam in materia benigna, & miti fundatur: ſecundo pulſus ſunt magni, vehementes, celeres, minime inæquales, & inordinati, niſi quatenus hæc propria ſunt omnium febrium putridarũ: tertio lotia ſunt craſſiora, & rubicundiora. cum huiuſmodi febris maiori ex parte fit in corporibus refertis multo ſanguine, & boni habitus: quarto forma febris varia eſt, vt variæ ſunt illius differentiæ, uel enim creſcit, vel decreſcit, &c. Vltimo ſumuntur ſigna a cauſis, namque talis febris generatur in adoleſcentia in corporibus plethoricis, carne, & ſanguine præditis, in vere, in regione, & conſtitutione anni temperata vita, victus, & reliqua præceſſerunt, quæ copiam ſanguinis poſſunt generare. *Signa ſynochi.*

Signa differentiarũ ſynochorũ. Signa feb. ſanguinis. Vtrum uero ſit ſynochus cum putredine, vel ſine putredine, hæc fere eadem ſigna facile demonſtrant: etenim in ſynocho putrida calor non eſt adeo mitis, lotia ſunt magis craſſa, & rubra, pulſus ſunt magis inæquales, & inordinati, quam contingat in altera ſine putredine. Signa autem febris ſanguinis, quatenus ille eſt quartus humor, fere eadem ſunt cum ſignis tertianæ, cum per tertiam diem ſuas faciat periodos, atque ut diximus, ad febres bilioſas debeat quodammodo referri: veruntamen, vt notat Galen. 2. de differ. febr. 9. hæc febris ex putredine ſanguinis, altera ex putredine bilis, cum in cæteris, tum maxime in lenitate caloris, perpetuo ſimplicior, & mitior exiſtit, quæ enim qualitas caloris vaporoſior eſt, & minus moleſta, ſanguinis eſt, quæ uero moleſta, erodens, & mordax, ea bile conſiſtit. Atque hactenus de eſſentia, differentijs, & ſignis febris a ſanguine.

Curatio.

Itaque veniamus ad curationem, & quoniam com munes curandi indicationes, de quibus non ſemel diximus, facile ad omnes febres poſſunt accommodari, ſtatim particularia præſidia aggrediamur, inter quæ ſectio venæ videtur principem locum obtinere, quæ poteſt ſanguinē minuere, corpus refrigerare, & quandoque febrem extinguere, & integram ſanitatē afferre, & ita Galen 9. metho. ſcribit in ſynocho, ſiue cum putredine, ſiue abſque putredine, quamprimum ad ſectionem venæ deueniendum eſſe. Sed quæras aliquis de alui lenitione, vtrum poſſit in præſentia conuenire: morbus eſt maximus, ac maxime vrget, occaſio eſt præceps, quare ſtatim maximo præſidio opus eſt: & ſi quis rurſum obijciat præcedentem ciborum cruditatem: huic reſpondet Gal. 9. meth. 5. tanto tempore ſectionem venæ differendam eſſe, quantum ſatisfacere videatur tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant. Auicen. ſicuti generaliter docuit cap. 7. de curatione generali, poſt ſectionem venæ videtur alui lenitionem probare, qui exhibet mannam, aquam duorum granatorum, & thamarindos, quę forte alicui ſuſpecta videbuntur, cum manna facile conuertatur in bilem, granata autem & thamarindi non leuiter adſtringant.

De ſanguinis miſſione ad animi deliquium.

Ego quidem, ſi modo aluus foret lenienda, ſiue ante, ſiue poſt ſectionē venæ id fiat, inter cætera omnia caſſiam probarem. Cæterum quod pertinet ad miſſionem ſanguinis, ſicuti omnes fatentur, remedium eſſe vtile ac neceſſarium, ita de quantitate mittēdi ſanguinis non conuenit inter omnes. Galen. in vtraque ſynocho, tam putrida, quàm non putrida, docet ſanguinem vſque ad deliquium animi mittendum eſſe, de qua copioſa mittendi ſanguinis ratione præclarum illius teſtimonium audiatis, 9. meth. 4. Hoc remedium tum ratione, tum experientia didici; namque primam in contrarium ſtatum corpus deducitur celerrime ex animi deliquio refrigeratum: hoc vero nemo poteſt inuenire, neque quod ipſis ægris, neque quod naturæ iucūdius ac vtilius ſit: poſtmodum in einſmodi corporibus neceſſario ſuperuenit alui deiectio, nonnunquā etiam bilis uomitus, quas res ſtatim a toto corpore ſudores excipiūt: qui præterea duas elegantiſſimas narrat hiſtorias, duorum adoleſcentium, alterius liberi, alterius ſerui, quorum iſte ſynocho ſine putredine, hic ſynocho cū putredine laborauit, quibus vtriſque vſq; ad animi deliquium non eſt veritus ſanguinem mittere: quod item faciendum docet in libello de ſanguinis miſſione & 1. aphot. 23. altera autem ex parte nō defuere aliqui, neque deſunt in præſentia, quibus tale remedium ſuſpectum, & periculoſum uidetur, vnde nonnulli contendunt, Galen. in hac miſſione ſanguinis animi deliquium non includere, ſed excludere: inter quos eſt Braſſauolus 1. aphor. 3. qui tam copioſæ vacuationis terminum interpretatur minime deliquium animi, ſed quem ægroti poſſunt perferre. Sed Braſſauolus & cæteri male ſentiunt; cum enim Galen. docet, vacuationem ſecta vena vſque ad animi deliquiū fieri debere, nulli dubium eſt quin de ea loquatur, quæ animi deliquium affert, & includit, quod ex multis locis unus locus confirmat manifeſtiſſime. Nam loco citato 9. metho. 4. hæc habet: *Auferre itaque ab homine vſque de induſtria ſanguinem, quoad animo linqueret, maximū plane, vbi valentes uires ſunt, continentis febris remedium.* Ex quibus uerbis manifeſtum fit, illum deliquium animi non excludere, ſed includere, inquit enim, vt animi defectus ſuccederet, quod ſi animi defectus ſuccedit, certum eſt non illum excluſum fuiſſe. Sunt igitur nonnulli, qui nullo modo hoc remedij genus probant, ex quibus eſt Cornelius Celſus lib. 2. 10. qui ſcribit ſemper finem mittendi ſanguinis faciendum eſſe, antequam anima deficiat. Eſt Auicen. cum inquit cap. 7. de curatione generali, meliorem eſſe multiplicationem numeri, multiplicatione quantitatis.

Sed præ cæteris eſt Auerr. qui aduerſus Gal. diſputat, & nonnullis rationibus conatur huiuſmodi remediū oppugnare, in 7. colliget 8. Sed antequā illius argumēta proferam, nōnullæ voces diſtinguēdę ſunt, ne vos quoque in eum errorem incidatis, in quem Montan. Veronen. & alij celebres uiri inciderunt. Ea vero nomina apud Gręcos tria ſunt, lipothymia, lypopſychia, & ſyncope, quorum duo prima vnam eandemq; rem Galen. ſignificant, 1. ad Glaucon. 14. 2. aph. 8. nēpe animi defectionē, vel deliquium, vel exanimationem, uel quomodocunq; ea velimus interpretari: etſi nō ignoro, nonnullos interea quoque neſcio, quod diſcrimen ponere, quod ad rem præſentem non pertinet. Tertium vero nomē, ſyncope, longe aliam rem apud eundem Gale. ſignificat 12. meth. 5. cum ſyncope nihil aliud ſit, quam præceps omnium virium lapſus, quarum eſſentia cū partim in ſpiritibus, partim in ſolidorum corporum naturali qualitate & quantitate conſiſtat, ſciendum eſt, nihil horum per ſyncopen manere integrum, ſed omnia collabi & diſſipari, tandemque ægrum in ſummum uitæ diſcrimen venire. Itaque id velim uos intelligere, & pro comperto habere, nunquam Gal. docuiſſe, ſanguinem eſſe mittendum uſq; ad ſyncopen, ſed tantummodo uſque ad lipothymiā, quæ admodum leuis eſt affectio, atque, vt Gal. docet 1. ad Glaucon. 14. ex leuibus cauſis, vt gaudio, timore, ira, quandoque ſolet prouenire, ac ſine multo labore ſanatur. Quamobrem ſi Auicen. & Auerrh. reuera putant, Galen. probare ſanguinis miſſionem uſque ad ſyncopen, neque vt veriſimile eſt, potius liceat in interpretes culpam transferre, qui inconſiderate in ſua lingua pro lipothymia ſyncopen ſint interpretati, illi profecto Galeni mentem non ſunt aſſecuti, ac ſine ratione hoc decretum non recipiunt.

Lipothymia et ſyncope differunt.

Sed vtcunq; hæc ſe res habeat, Auerrh. rationes audiamos, quarū prima eſt: medicus eſt imitator naturæ: ſed natura nunquam vacuat ſanguinem vſque ad ſyncopen: ergo neque medicus. Maior eſt manifeſtiſſima. Minorē probat Auerrh. quoniam ſi fit huiuſmodi immoderata uacuatio, ea non fit niſi in criſibus malis, & quibus virtus expulſiua pluſquam conueniens eſt, expellit. Secūda ratio eſt talis. Vacuatio inſtituta a medico, quatenus eſt vacuatio, tantummodo quod ſuperfluum eſt, minime qđ naturale eſt, debet euacuare, ſed phlebotomia vſque ad ſyncopen nō modo ſuperfluū, ſed etiam naturalem ſanguinem educit. Ergo. Tertio Gal. hac miſſione ſanguinis non aliud ſibi proponit, niſi ſubitam corporis refrigerationem: ſed huiuſmodi remedium eſt per accidens, cum non agat per contrarium. Ergo tāquam remedium periculoſum debet prętermitti; qui cōcludit melius eſſe, ut aliquantulum remaneat de calore extraneo, quā calor naturalis diminuatur. IV. & vlt. in ſynocho putrida neceſſarium eſt poſt ſectionem venæ aliquos reperiri humores vel putridos, vel præparatos ad putredinē: Ergo tam copioſa ſanguinis miſſione diminuto calore naturali, ac virtute reddita debiliore, illi magis corrumpentur, neq; deinceps poterunt a natura concoqui & ſuperari. Hęc ſunt argumenta Auer. quibus poſtremo loco addo argumentum Cornelij Celſi lib. 2. 10. fundatum auctoritate Hipp. & eſt huiuſmodi, ſcribit Hipp. 6. aph. 27. qui ſuppurati, aut aqua inter cutem laborantes uiuntur aut ſecantur, ſi pus uel aliqua confertim fluxerit, omnino moriuntur. Ergo inquit Celſus, ſi in curatione hydropis hæc ratio reſpondet, neque licet inutilia & noxia excrementa ſemel & confertim uacuare, longe magis neceſſe eſt eam reſpondere, neque licitum eſſe ſanguinem naturæ familiariſſimum, & utiliſſimū tam copioſe profundere.

Argumenta Auerrhois

Ego uero puto, omnes huiuſmodi rationes eſſe nullius momenti, neque quidquam aduerſus Hippocr. & Gal. ſententiam demonſtrare; itaque ad primum argumentum poſſum reſpondere, medicum ſane eſſe imitatorem naturæ, ſed illud præterea mihi liber

addere

Digitized by Google

addere, quod traditum eſt a Galeno de conſtitut. artis med. 12. nempe quædam poſſe efficere medicum, exempli gratia, os luxatum reponere, quod natura nequit facere, quædam vero efficere naturam, ſicuti cauum vlcus carne implere, quod a medico fieri non poteſt, vnde etiamſi natura nunquam ſanguinem vacuaret uſque ad deliquium animi, tamen licet medico id facere, neque ualet argumentatio: Medicus eſt imitator naturæ: ergo medicus nihil debet efficere, quod natura non facit. Sed præterea poſſum reſpondere, minorem falſam eſſe, ſiquidem experientia demonſtrat, naturā ſæpenumero per nares, hæmorrhoidas, vterum, vſque ad animi deliquium ſanguinem vacuare, atque huiuſmodi vacuationes criticas, & ſalutares eſſe, cum ita ægri a morbis grauiſſimis liberentur: immo vero ipſe Auicen. fen. 17. 3. cap. 2. fluente ſanguine per hæmorrhoidas, vult illum non eſſe retinendum, priuſquam æger debilitetur, & cadat in ſyncopem.

Ad ſecundam & tertiam rationem notandum eſt, Galenum non ſimpliciter tam copioſam venę ſectionem probare propter vnam ſanguinis effuſionem, ſed primo & per ſe animi deliquium procurare. vt hac ratione refrigerato corpore facultas calida intemperie pene ſuffocata recreetur, ac deinceps poſſit per vomitum, aluum, ſudorem, noxios humores expellere, & febrem extinguere, quæ omnia non fierent, quantũuis copioſa foret vacuatio, niſi tandem animi deliquium ſuperueniret: vnde cum talis, & tanta refrigeratio ſine animi deliquio non poſſit haberi, ita habendum eſt, eiuſmodi ſummam vacuationem vtilem eſſe & neceſſariam, totumque ſanguinem tam copioſe profuſum quodammodo ſuperfluum eſſe, cum ille ſit impedimē to, quo minus animi deliquium, & illa inſignis refrigeratio poſſit ſuccedere. Et quamuis miſſio ſanguinis ad deliquium animi per accidens refrigerationem afferat, nihil illud refert. namque ſi tollantur omnia præſidia, quæcunque iuuant per accidens, uniuerſa medicina tolleretur, exempli gratia, ſcammonium calidum eſt, vnde per accidens purgando morbos biliofos, febrem iuuat, nihilominus a nemine repudiatur, quod item de alijs quamplurimis ſtatuendum eſt. Quo loco memoria eſt repetenda, ſententia Galeni 10. metho. 10. qui ſcribit, omnium febrium, qua febres ſunt, proprium remedium refrigerationem eſſe, ſiue poteſtate, ſiue actu, ſiue per ſe ſiue per accidens ea talis fuerit.

Ad quartam & vltimam Auerrh. rationem ſatis eſſe deberet Galeni exemplum, qui alteri adoleſcenti, ſeruo laboranti ſynocho cum putredine ſtatim uſque ad animi deliquium uenam ſecuit, neque propterea factũ eſt, vt reliquiæ putredinis non fuerint a natura ſuperatæ, quandoquidē ſecuta deinceps coctione, febres ex toto die ſeptima, finē habuit. Verum neq; præterea deeſt tō: cum enim facta huiuſmodi inſigni refrigeratione, humorũ tranſpiratio & uentilatio ægrotis reſtituatur, quæ potiſſima eſt ratio curandi & præcauendi putredinem, contrarium potius contingit, nempe vt quæ præſens eſt putredo citius curetur, & quæ futura eſt, facilius prohibeatur. Ad poſtremum argumentum Cornelij facilis eſt reſponſio, ſiquidem plane diuerſa eſt ratio copioſæ miſſionis ſanguinis, & copioſæ purgationis aquæ: quare non eſt mirum, hominem laborantem hydrope ex conſertim facta aquę profuſione, mori cum neceſſario tunc facultas ſit debiliſſima: febricitantem uero ex miſſione ſanguinis uſq; ad animi deliquium non perire, cum Hippoc. & Gal. omnes conſentiant ad hoc remedium nunquam fore deueniendum, niſi uires bene conſtent, quæ tantam vacuationem poſſint perferre: ubi inquit Hippocr. 1. aph. 23. ad animi deliquium uſque ducendum eſt, hoc quidem faciendum, ſi æger poſſit perdurare. & Gal. 9. meth. 5. vbi ualida adeſt virtus, & ætas permittit, vſq; ad animi defectum mittere oportet, ubi alterum horũ non ſatis reſpondet, tutius eſt, quantum ſatis viſum fuerit, tantum principio detrahere, quod deficit ita ratione ſupplere, ſed hac de re ſatis, ſi modo illud poſtremo loco addamus, quod addit Gal. 9. meth. 5. laborantes febre ſynocho prætermiſſa ſectione venæ in ſummum diſcrimen venire, niſi vel virium robur, vel largum ſanguinis profluuium, vel ſudor copioſus ex manifeſta pernitie illos eripiat.

Preparatio. Lenita aluo, ſi id ferat occaſio, ſecta vena, huiuſmodi febres ſæpenumero ſtatim ceſſant, & iugulantur, quod ſi aliter eueniat, altera ſequitur indicatio, nimirum alterandi humores, præparandi meatus, ut uel febris finiat, vel ſaltem illi præparentur, adeo ut uel natura, vel arte commode poſſint expurgari: ſic igitur putreſcente ſanguine conueniunt refrigerantia & humectantia, inter quæ principem locum tenent, quæ leniter vacuant, & ſanguinem purgant ab excrementis: quare ex Gal. 11. metho. 10. illa ſunt exhibenda, quæ per aluum, vrinam, & ſudorem purgare ea poſſunt, qualia ſunt hoc tempore familiaria, noſtri vulgares ſyrupi, roſatus recens, de ſucco endiuiæ, de ſucco acetoſæ, de ſucco borraginis, & ſimiles, de quibus id memoria eſt repetendum, quod alias vos monui, inſtituto atque exemplo Galeni, qui mulſa admodum diluta utebatur, huiuſmodi quoque ſyrupos diluuiſſimos parandos eſſe, ne conuertãtur in bilem, & ſit exemplum.

℞. *Syrup. roſac. recentis.*
De ſucco acetoſæ ana ℥ v.
Decoctionis acetoſæ
Borraginis
Lactucarum ana ℥ iij.
M. pro ſyrupo.

Horum imitatione varia id genus remedia poſſunt parari.

De aqua potione. Apparente concoctione, dummodo adſint conditiones, de quibus alias diximus, nullum eſt præſtãtius remediũ potione aquæ frigidæ, ex qua excitata, & roborata natura non ſolum uacuat ſæpenumero humores noxios per vomitum, aluum, ſudorem ſed etiam totum calorem febrilem extinguit: quamobrem ijs duobus præſidijs Galen. ſectione inquam uenæ, & aqua frigida, quæ ſcribit eſſe principalia & maxima remedia continentium febrium, conſueuit nimirum huiuſmodi curationem perficere, loco citato 9. meth. 5. Sin vero propter aliquod impedimentum non liceat frigidā exhibere, tunc licet deuenire ad ea medicamenta, quę aluum poſſunt mouere: ſi quis, inquit Gal. 4. de tuenda 4. vel propter ætatem, vel propter timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem detrahendum nolit, huic largius deijcienda aluus.

An detur medicamē tũ ſanguinem uacuans. Sed ſtatim q̃rat aliquis, an reperiatur aliquod medicamentum quod ſanguinem poſſit educere? huic reſpondet Galen. in lib. de purg. med. facult. 4. nonnulla quidem inueniri talia medicamenta, ſed neminem illius vti, cum inter venena numerentur, ſiquidem hoc foret homines iugulare, non purgare: quo loco recitat hiſtoriam de quodam homine, qui caſu herbam reperit, quam ſi quis ad ſumpſiſſet, primum ſanguinē deinde uitā emittebat, quem hominem multis hoc pacto morientibus magiſtratus comprehēdit, & vinctis oculis duxit ad ſupplicium, ne alicui forte interea eundum herbam demonſtraret. Cum ergo non liceat ſanguinem purgare, quis quærat rurſum, quidnam purgare oporteat? cui pariter reſpondet Galen. loco ci- *Purgatio.* tato, purgantia medicamenta hoc nomen ſortita eſſe, quod ſanguinem a reliquis humoribus purum conſtituant, itaque purganda erunt illa excrementa, quæ ſanguinem impurum & uitioſum reddunt: ad quam indicationem ſunt imprimis accommoda medicamē ta leuiora. ac fere lenientia, caſſia, ſerum lactis, rhabarbarum, & ſimilia: nam etſi uehementiora quoque ſcãmonium, turbith, & ſimilia, aliquæ ex parte poſſũt ſanguinem mundificare, tamen illa ſunt calidiora, & cum moleſtia illud ſolent efficere: habeatis exemplum.

℞. *Rhabarbari electi.* ℈ iiij.
Spica. gr. iiij.
Seri lactis. q. ſ.
Fiat infuſio ſecundum artem, & facta expreſſione, adde ſyrupi roſati vel violati ſolutiui. ℥ iij. M.

Vel ſi æger voluerit bolum:

℞. *Flor. caſſiæ nuncter extr.* ℥ j.
Pulpæ thamarind. ʒ ij.
Rhabarbari electi puluer. ʒ j. M.

Hoc tempore omni induſtria attendendum eſt refrigerationi, & humectationi totius corporis, ac præcipue membrorum principalium; ad quem locũ ſunt referenda, ne eadem ſæpius repetantur, quæcunque dicta ſunt de curatione febrium acutarum, de aere, medicamentis externis, balneo, & ſimilibus. In uictu ſufficit una ptiſana, quæ ex Galen. 10. metho. 11. actu frigida eſt exhibenda, etſi non extreme refrigerata, ne ventriculus lædatur. Potus ſit aqua mulſa dilutiſſima: & ſit exemplum:

℞. *Aquæ fontis.* lib. iiij.
Sacchari ℥ j.
Bulliant ad conſumptionem tertiæ partis.

quæ quidem aqua, & in puteis, & cum niue, & omnibus modis inſigniter debet refrigerari. Prætermittantur carnes, oua, & omnis victus craſſior, quoniã morbus acutus eſt, & in quarta, & ad ſummum in ſeptima debet terminari. Atque hactenus de febre ſanguinis, quatenus hac voce comprehenduntur quatuor humores: de altera autem, quatenus ſignificat vnum ſanguinem, non eſt longius agendum, quoniam ſicuti diximus, illa debet ad bilioſas referri, non ſolum quatenus ad reliqua pertinet, ſed etiam quatenus ſpectat ad ipſam curationem.

CAPVT XXI.

De Febre Phlegmatica.

Cap. 46. *Vbi pituita generatur.* IN tractatione de febribus pituitoſis ante omnia mihi vtile, & neceſſarium videtur, eam quæſtionẽ breuiter explicare, de qua noſtræ ætatis medici vehementer diſſentiunt, nempe de loco, vbi pituita generatur, ex qua certum eſt, huiuſmodi febres originem habere: quam quidem difficultatem vt iuniores probe intelligant, ſcire debent, apud Galen. triplicem eſſe concoctionem, primam, quæ in ventriculo, ſecundã, quæ in hepate, & venis, tertiam, quæ in ſingulis membris perficitur: itaque dubium eſt, vtrum pituita in prima concoctione in ventriculo, an in ſecunda in hepate generetur. Ac primum nonnulli opinantur pituitam in ventriculo generari, quibus fauet Galen. lib. de atra bile 8. qui ita inquit: a nobis demonſtratum eſt, pituitoſos humores ex pituitoſis alimentis in prima ventriculi cõcoctione fieri, vt bilioſos in iecore, nec non 1. de natura humana commen. 39. declarãs, quidnam ſinguli humores cõferant ad mores animi, ita ſcribit: Natura autem pituitæ ad mores formandos minime eſt ex vſu, apparet enim, quod ex prima alimentorum permutatione per neceſſitatem generetur, & rurſum 5. de vſu partium cap. 4. idem confirmat, quo loco aſſerit, pituitã non ſolum in ventriculo, ſed etiã in inteſtinis generari, id quod partim ex anatome, partim ex morbis ventriculi demonſtrat veriſſimum eſſe. Quod ille inquit de anatome, eſt mea ſententia, propterea, quod ventriculi natura ſit membranoſa, ac proinde frigida, & ad hanc generationem humoris pituitoſi valde accommodata. Hanc ſententiam repetit Gale. 2. de med. ſec. locos 1. & aliis locis, ſed aperriſſime 6. epid. 1. 6. per hæc verba: vomitus pituitoſi fiunt, huiuſmodi enim ſuccus in ventriculo creatur plerunque ex alimentorum multitudine, ac multo magis ſi illa craſſa, & natura pituitoſa fuerint. Neque Auicen. videtur aliter ſentire, qui 13. 3. tractat. 1. capit. 16. ſcribit hunc in modum; & plurimum quidem quod inuenitur in ſtomacho, aut generatur in ipſo, ex humoribus eſt phlegma. Et ne quis exiſtimet illum intelligere de chylo, qui generatur in ventriculo, addit; & cauſa in hoc eſt, quia chylus eſt naturæ propinquæ phlegmati. Hinc factum eſt, vt ſumma cum ratione Galen. ſcribat 1. ad Glaucon. 5. febrem quotidianam raro euenire, quin os ventriculi laboret: ac propterea cap. proprio in curatione maximam ventriculi, ac potiſſimum illius orificij curam habendam eſſe. Hique ex iis ſunt qui uelint pituitam in uentriculo, minime in iecore generari.

At vero altera ex parte nonnulli opinantur pituitã ſicuti cęteros humores in iecore generari, in vẽtriculo autem tantummodo generari chylum, quę ſit ſubiecta materia, & diſpoſitio neceſſaria ad generationem omnium humorum, cui quidem opinioni rei natura plane conſentit; ſiquidem certiſſimum eſt, totum ſanguinem, quatenus ille continet quatuor humores, in iecore generari, ex quibus homines conſtant, nutriuntur, & conſeruantur, quod Hippocr. & Gal. docent lib. de natura humana, & mille locis, ex quibus ſatis fuerit unum uel alterum in medium proferre. Itaque 2. progn. 57. hæc habet. Palam eſt iecur concoctricem humorum facultatem, veluti focum ardentẽ, & fontem obtinere. Et rurſum 2. de natural. facult. 8. Demonſtratum eſt antiquis, alimentum dum in venis ab innato calore alteratur, ſanguinem quidem ex moderato, reliquos vero ſuccos ex immoderato calore generari; atque huic ſententiæ, quæ ſunt euidentia ſenſibus omnia conſentiunt, quoniam, & alimenta, q̃ natura ſunt calidiora magis ſunt bilioſa, quæ frigidiora, ſunt magis pituitoſa. &c. Sic Gal. cap. 38. artis medic. colligit indicia iecoris frigidioris anguſtiam venarum, copiam pituitæ, ſanguinem frigidiorem. &c. Et ſi quis pro hac opinione plura cupit, is memoria repetat in fœtu qui in utero continetur, nullam in ventriculo coctionem fieri, ſed tantummodo in iecore, in quo propterea nulli dubium eſſe poteſt, quin pituita ſimul cum reliquis humoribus generetur.

Ad diſſoluendam hanc difficultatem, & vindicandum Gal. a contradictione, ſunt qui reſpondeant Gal. & medicos pituitam dupliciter accipere, vno modo communiter, ſicuti facit Galen. 2. de differ. febr. 6. qui omnem humorem, quicunque in corpore frigidus, & humidus fuerit, pituitam appellat: nec non 4. de tuẽda valetud. 4. ubi aſſerit, crudos ſuccos eſſe de genere pituitæ: ex quo colligunt chylum in uentriculo genitum quoquomodo pituitam poſſe nominari. Verum ego neſcio quanti hæc reſponſio ſit facienda: nam vtcunque illis donemus, chylum communi quadam ſignificatione pituitam poſſe appellari, certum eſt de ſententia Galen. aliam præterea pituitam in vẽtriculo generari, quę plane a chylo diuerſa eſt, alioquin locis citatis, ac potiſſimum de atra bile 8. non dixiſſet, ex pituitoſis alimẽtis pituitam fieri, ſiquidem chylus in uentriculo non ſolum ex pituitoſis, ſed etiam bilioſis alimentis generatur; quamobrem ego ita cenſeo reſpondendum eſſe, ex alimentis in uentriculo chylum generari, ſed pręter chylum, propter naturam ventriculi pituitam quoque a chylo diuerſam generari, ac potiſſimum ſi alimenta fuerint ad hunc gignẽdum humorem accommodata; quæ quidem pituita in ventriculo genita, cum chylo in iecur delata, & coctionem adepta, facile poteſt in ſanguinem conuerti. Ex quibus vno verbo ſatis aperte poteſt conſtare, vtramque opinionem, quæ ſeparatim docet pituitam uel in ſolo ventriculo, vel in ſolo iecore generari, falſam eſſe. Contra vero ſi hæ duæ opiniones coniungantur, ac concedatur pituitam partim in iecore ex frigidiore parte chyli, partim ex alimentis, ac præcipue pituitoſis in ventriculo fieri, utramque veritatem continere. Et hanc ſine dubio conſtat mentem fuiſſe Galen. vt propterea nulla apud eum ſit diſcrepantia; ſed de hac re ſatis.

Digitized by Google

Conueniunt omnes medici, febrem quotidianam fieri ex pituita, vnde Auicen. illam phlegmaticam ſiue pituitoſam appellat. in cuius tractatione agemus: primo, de differentijs: ſecundo, de ſignis: tertio, de curatione.

1. Diff. Differentiæ febris pituitoſæ ſunt plurimę, ac primum diuiduntur in continuas & intermittentes. tametſi apud nonnullos dubium eſt, an aliqua huiuſmodi febris reperiatur vere interpolata: quam dubitationem ſoluit Galen. 1. ad Glaucon. cui placet nullam febrem quotidianam, exceptis paucis, ad integram quietem manifeſte peruenire, quas paucas ille interpretatur 2. de different. febr. 4. vbi exquiſitæ fuerint, ac propriam naturam ſeruauerint, nam tunc & aliorum medicorum, & proprio teſtimonio comprobat illas puram intermiſſionem habere, quæ continua eſt, neque ad infebricitationem definit a recentioribus medicis, vt refert Gal. 2. de differ. 7. propriè καθημερινὸς, id eſt, quotidiana appellatur, ipſe vero ſolitus fuerat talem febrem ἀμφημερινὸν συνεχῆ, id eſt, quotidianam continuam vocare, ſiquidem id nomẽ καθημερινὸν apud veteres Græcos nuſquam ſcriptum reperitur, eam autem quæ eſt intermittens, & ad infebricitatem deſinit, ἀμφημερινὸν ſimpliciter, ſine vlla adiectione vocabat. Quare & nos cum Gal. clarioris doctrinæ gratia eam febrem quæ ſingulis diebus inuadit, & ad infebritatẽ deſinit, quotidianam ſimpliciter: eam vero quæ minime deſinit ad quietem, quotidianam continuam appellabimus.

2 Secũdo febres quotidianæ aliæ ſunt legitimæ & exquiſitæ, aliæ ſpuriæ & non exquiſitæ: quam differentiam Galen. vnico verbo determinat 1. ad Glaucon. 8. nempe illas eſſe exquiſitas, quibus omnia adſunt ſigna, de quibus poſterius tractabimus: illas vero non eſſe exquiſitas, quæ non omnia ſigna in ſe continent.

3 Tertio ſunt differentiæ huius febris pro differentia pituitæ quæ illam excitat: cum autem Gal. auctore 2. de diff. feb. 6. quatuor ſint ſpecies pituitæ, vna dulcis, altera ſalſa, tertia acida, & quarta vitrea appellata; aut fortaſſe tres tantum, ſi diuerſi pituitæ ſapores conſiderentur, nempe dulcis, ſalſa, & accida, cũ vitreę acidæ qualitatis ſit particeps, vt Galen. ſe ipſum interpretatur, hinc fit ut hac ratione totidem ſint ſpecies febris quotidianæ, quot ſunt ſpecies pituitæ, ex quibus illa accenditur.

4 Quarto loco ſunt differentiæ febris pituitoſę a forma febris: namque nonnullæ incipiunt cum horrore, frigore, rigore: quędam vero ſunt, in quibus toto tempore quo durant, in qualibet corporis parte calor ſimul & frigus perſentitur quę poſtrema ſpecies epiala vocatur: hæc fit, quando pituita non tota æqualiter, ſed duntaxat pro parte putrida fuerit, quippe per corporis partes delata pars putreſcens calorem febrilem, pars non putreſcens rigorem inducit. vt declarat Galen. 2. de differ. feb. 6. nec non de inæquali intemperie 8. Non ingredior in præſentia arduam difficultatem, quomodo hæc duo contraria, caliditas & frigiditas, in eadem corporis parte, eodem tempore ſimul eſſe poſſint, qui cenſeo ad mentem Galeno, & Ariſt. duo contraria non poſſe eandem partem eodem tempore obſidere, & nihil eodem tempore poſſe duobus motibus contrarijs moueri, de qua re alias.

Hæ ſunt differentiæ pituitoſæ febris apud Gal. quibus Auic. videtur nonnullas adiungere, quæ non ſunt prætermittendæ.

5 Prima eſt huiuſmodi: febres pituitoſæ nonnullæ ſunt, in quibus percipitur frigus in partibus internis, calor in externis, quas ille vocat epialas; nonnullæ cõtra ſunt, in quibus frigus in externis, calor in internis percipitur, quas lipyrias appellat: nonnullæ demum ſunt, in quibus vtrũq; & calor & frigus in vtriſq; partibus tũ internis tũ externis perſentitur, quib. poſtremis nullũ nomẽ tribuit. Sed hic multa ſunt q̃ deuiant a doctrina Gal & a veritate: nã quatenus pertinet ad primũ membrũ, Auic. fallitur manifeſtiſſime, ſiquidẽ iam docuimus ex Gal. in febre epiala qualibet corporis parte vno atq; eodem tẽpore caliditatem ſentiri: quare hæc nullo modo febris epiala dici poteſt; verũ illud addo, hãc fortaſſe eſſe inanem cogitationem etſi modo iſtud fieri poteſt, hanc febrem non eſſe, cum in omni febre requiratur neceſſario, ut cor ſit poſitũ in calefacto eſſe, quod quidem refrigerato ipſo corde & partibus illis proximis non videtur poſſe contingere.

Quatenus autem ad ſecundum membrum, verum quidem eſt, in febribus lipyrijs interiora vri, exteriora frigeſcere, ſed huiuſmodi febres inter pituitoſas non debent enumerari, cum magis ſint ardentes, atque illæ quidem malignæ & pernicioſæ, vt quæ ex forti viſcerum inflammatione vel eryſipelate oriantur, vt clare demonſtrat Galen. 4. aphor. 48. 7. aphoriſ. ... progr. 4. & alijs locis. Sic tertium membrum, in quo redditur cauſa, quamobrem calor & frigus ſimul in vtriſque partibus reperiatur, non caret difficultate ſiquidem Auicen. fingit duas materias frigidas, quæ mouentur, quarum altera in interioribus, altera in exterioribus contineatur, quæ deinde incipiunt putrefieri, altera alteri communicat vaporem calidum, adeo ut propterea partes tam internæ quam externæ ſimul & calorem, & frigus percipiant. Sed hęc ratio longe eſt aliena a ratione tradita a Gal. quamobrem in febre epiala ſimul calor, & frigus percipiatur, vt iã diximus: itaque hæc tota diuiſio Auicen. iure potuit vel prætermitti, vel ſaltem ad Gal. diſciplinam diligentius referri. 6

Secunda eſt diuiſio Auicen. febres pituitoſę quędã ſunt cum ſyncope, quas Auicen. ſyncopales appellat, quædam ſine ſyncope, quas hecticas vocant, quia lateant, ac fere ſint ſimiles hecticis, neque facile diſcernantur. Syncopales ſunt duplices, quædam in quibus propter nimiam copiam pituitæ, & crudorum humorum os ventriculi male afficitur, ac vires quam maxime grauantur, & opprimuntur, quæ propterea ſyncopales humoroſæ appellãtur: quædam in quibus propter abundantiam ſuccorum tenuium, acrium & bililoſorum pariter vires diſſoluuntur, quę ab illo ſyncopales minutæ appellantur. Etſi vero hęc diuiſio a Galen. quoque videtur fuiſſe tradita, qui de unaquaque huiuſmodi ſyncope ſermonem habet 12. metho. cap. 3. & 4. tamen dubium eſt, quomodo febris pituitoſa ab humoribus tenuioribus, & biliosis fieri poſſit: niſi dicamus pro Auicen. illum tractationem de ſyncope ex humoribus pituitoſis, quadam ſermonis conſequutione de altera quoque ex humoribus biliosis voluiſſe pertractare.

Tertia, & ultima Auicen. diuiſio eſt huiuſmodi, febres pituitoſæ quędam ſunt diurnæ, quædam nocturnæ, id eſt, quædam habent acceſſiones interdiu, & quædam noctu. De qua item diuiſione licet dubitare: namque Hippocrat. 1. epid. 3. 2. generaliter omnes febres, minime ſolas febres pituitoſas diuidit in nocturnas, & diurnas, quod rei naturæ plane conuenit, cum non ſolum pituitoſis, ſed cæteris quoque omnibus febribus poſſit contingere, vt tam noctu quam interdiu inuadant, imò vero idem Hippocr. Galen. interprete 3. epid. 3. 64. febres nocturnas ſpeciatim quotidianas intelligit, quaſi perpetuo, vel maiori ex parte nocte habeant acceſſiones, quod etiam repetitum eſt a Galen. 2. de criſib. 5. nec non 12. metho. 5. poſtremis verbis; & hoc quidem decretum videtur conuenire alteri Hippoc. & Galen. ſententiæ 6. epid. 5. 15. qui diuidentes diem in quatuor partes, docenteſque ſingulos humores in certis diei partibus moueri, volunt pituitam noctu potiſſimum id facere, ſicuti alias diximus. Verum ſatis de differentijs, ad ſigna veniamus. 7

Primũ calor febris quotidianę ex Gal. 1. ad Glau. Signa. eſt humidior, cum quadam acrimonia, quam admota manus non protinus, ſed diutius permanens perſentit: etenim quidam calor veluti fumoſus cum largo vapore commixtus vobis videbitur exire, qui

formam ignis potius in multa humiditate ſuffocari, quam ſubiectam materiam vincentis vobis repræſentabit: propterea huiuſmodi calor eſt inæqualis adeo, vt non æqualiter feriat manum medici, ſed veluti per cribum tranſmitti videatur. Cuius quidem inæqualitatis Galen. 2. de diff. febr. 9. docet non aliam cauſam eſſe, quam lentorem, & craſſitiem humoris: cum enim ſicuti cæteris quoque accidit humoribus, nihil ex pituita diſcutiatur, niſi prius extenuatum fuerit, nõ poſſit vero propter ſuam frigiditatem, & craſſitiem, niſi difficulter, extenuari. hinc fit vt pituita neque tota, neque æqualiter diffletur, ſed ea ſola pars quam putredo occupauit; unde in hac febre pituitoſa calor eſt valde inæqualis, cum reliquæ febres ex alijs humoribus ortæ calorem æqualiter occurrentem obtineant.

Lotia. Secundo, lotia ex Gale. 1. ad Glauc. 7. 2. de criſib. 5. ſunt principio quidem, cum ſumma eſt cruditas, alba, aquea, tenuia, procedente morbo craſſa, turbata, & quandoque rubia, quæ aliquod coctionis præludium demonſtrant.

Tertio cum in hac febre non ſit magna neceſſitas euentationis, quod nõ adſit inſignis æſtus pulſus ſunt parui, & longe minores quam ſint pulſus febriũ quartanarum. Quod ſi alicui dubium videatur, quomodo in quartana humor melancholicus, qui pariter frigidus craſſus eſt, & terreſtris, non vires opprimat, ac pulſus paruos efficiat, vt quotidianæ: huic reſpondet Stephanus Athen. id fieri propterea, quia pituita longe copioſior quam melancholia in noſtro corpore generatur, vnde non ſolũ ſuis qualitatibus, ſed etiam multitudine negotium facit: rurſus vero in febre quotidiana pulſus ſunt rariores quam in tertiana, ſed minus rari quam in quartana: quas pulſuum differentias accurate tradit Gal. 1. ad Glauc. 7.

Forma, febris. Quarto, forma febris quotidianæ eſt huiuſmodi: ſi continua fuerit, continue affligit, ac fere eſt ſimilis febri hecticæ, propterea quia caliditas exigua eſt, & ægri vix percipiunt ſe febricitare. Sin autem fuerit intermittẽs, ex Gal. 2. de diff. feb 4. 2. de criſib. 5. primis ſtatim diebus non incipit cum rigore, ſed progreſſu temporis potius quædam refrigeratio, & horror, quã rigor in ipſis ſit, difficulter accenditur, longumque obtinent incrementum, quoniam humor temperamento frigidus, & humidus eſt; quare hoc tempore velocitas motus, magnitudo, & vehementia, quæ tertianis manifeſtiſſime adſunt, quotidianis deſunt. Status non eſt cum multa flamma, & calore, ſed diuturnus.

Declinatio eſt Galen. 1. ad Glauc. ſicuti febrium tertianarum, & quartanarum, ſudoribus non terminatur, quod ille interpretatur, verum eſſe 2. de criſib. 5. de primis diebus, quando humores adhuc crudi ſunt, ſiquidem procedente tempore, vbi humores fuerint concocti, ſudor quoque aliquando ſolet ſuperuenire.

Cauſa. Poſtremo ſunt ſigna a cauſis: accidit hæc febris naturæ, corporis temperamento, ætati, tempori, regioni, victus rationi, & reliquis id genus, quæcunque humorẽ pituitoſum poſſunt colligere: itaque ætatibus, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus contingunt, adeo vt Gal. fateatur 1. ad Glau ſe nunquam vidiſſe iuuenem bilioſa, & ſicca temperatura huiuſmodi febre correptum fuiſſe: quare pueri, & maxime paruuli, & qui iam perfectum corpus habent, pituitoſi craſſiq; habitus, atque otio plurimo dediti, & qui crapulis, ebrietatibus, aſſiduis balneis, præſertim poſt ſumpta alimẽta delectantur, a quotidianis febribus facile corripiuntur: Loca etiam humidiora atque ex anni temporibus hybernum, & ex anni cõſtitutionibus humidiores præcipue ſolent hanc febrem afferre: quod ſi demum hoc tempore quotidianæ febres peruagentur, præterea quæ diximus ſigna, hoc quoq; non parum ad eam cognoſcendam conducit. Atque hæc quidem ſigna ſi omnia concurrant, quotidianam veram, & exquiſitam: ſin aliqua deſint, minus veram, & exquiſitam demonſtrant 1. ad Glauc. 8.

Poſtremo autem notandum eſt, pro diuerſa ſpecie putreſcentis pituitæ hæc quoque ſigna fore diuerſa, exempli gratia, quod a Gal. diffuſe tractatur 2. de diff. feb. 6. ſi contingat aliquẽ ex ſalſa pituita febricitare, tunc ille inuadente acceſſione non riget, ſed tantummodo horret, quod nimirum ſalſa pituita non adeo mordax ſit, vt rigorem poſſit excitare: acida vero, & vitrea ſi per ſentientes corporis partes ferantur, tamen ſine putredine, tunc propter vehementem frigiditatẽ quam obtinent, rigorem ſine febre inducent: de qua re ao fieri poſſit, antiqui dubitant, quod in illis mediocris putredo procreetur, ita ſane vt non ex toto putreſcant, ſed ſolum pro dimidia parte, vt paulo ante diximus, febrem epialam effici, & ſi plus putreſcant, rigor quidem antecedit, febris autem ſubſequitur, frigiditate nimirum harum pituitæ ſpecierum a calore deuicta, & ſuperata adeo vt in augmento, & vigore acceſſionum frigiditas nullo modo percipiatur: quod pariter de cæteris ſignis ſtatuendum eſt, de quibus ſi quis plura cupit, is videat Gal. 1. ad Glau. cap. proprio 2. de diff. feb. 4. 2. de criſib. 5 itaque ueniamus ad curationem.

Si memoria repetamus quæ non ſemel diximus de indicationibus curãdi febres putridas, non eſt vt eandem methodum in præſentia repetamus, cum facile ſit, & ad quotidianas, & ad reliquas particulares febres illam accommodare: quamobrem ſine mora ad particularia præſidia aggrediamur. Primum occurrit alui lenitio, pro qua ſunt optima clyſteria, neque ita mollia, ſed paulo acriora.

Et ſit exemplum:

℞. *Decoctionis betarum.*
Furfurum. lib. j.
Mellis roſati.
Olei chamomelini. ℥ *iij.*
Salis parum. *M.*

Procedente tempore valentiora quoque medicamenta hyſſopus, centaurea minor, colocynthis, electuarium diaphœnicon, hiera compoſita, & ſimilia poſſunt adminiſtrari. Per os caſſia cum hiera ſimplici, in forma boli, vel manna cum melle roſaceo ſolutiuo forent, præſtantiſſima: Et ſint exempla:

℞. *Flo. caſſ. nou. ext.* ℥ *x.*
Specierum hiera ſimpl. ℈ *iiij.* *M.*

Vel in potione:

℞. *Manna calabrenſis el.* ℥ *j. ß.*
Mellis roſ. ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis betonica:
Borag. q. ſ. *M.*

Nonnulli hoc tempore iis non contenti addũt præterea, & medicamẽta ſoluentia, ac præcipue electuarium diaphœnicon qui expreſſe agunt contra ſententiam Auic. in præſenti loco ego vero, ille inquit, non diligo vti ſi expectationem digeſtionis, & lenificationem cum eis quæ diximus, nempe manna, melle roſaceo, & ſimilibus.

Poſt lenitionem alui, altera ſuccedit indicatio, minorationis materiæ, quod iam diximus, neque medicamẽtis, neque alia ratione fieri poſſe, quam ſectione venæ. Verum hac de re eſt maxima dubitatio utrum in febre pituitoſa liceat ſanguinem mittere. Neque Gal. neque aliquis ex Græcis huius remedii mentionem facit, quare plerique omnes exiſtimant ab illo ſore abſtinendum, quod item ratio uidetur perſuadere, cum redundet pituita, humor craſſus frigidus, & crudus, qui longe diſtat a forma ſanguinis; ſolus Auicen. in præſenti loco non abhorret a ſanguinis miſſione, ſi vrina groſſior, & rubicundior fuerit. quoniam vero diffuſe hanc difficultatem agitauimus in noſtris editis diſputationibus, illud unum dicam in præſentia, ad mentẽ Galeni 11. metho. 15. & in febre quotidiana, & in cæteris omnibus quæcunque ab humorũ putredine originem habent, uenam ſecandam eſſe, *II. Indicatio.*

dum-

dummodo ætas conſentiat, conſtentque vires, ac dein ceps vſque ad ſtatum poſſint conſtare. Neque ſane quod illi obijciunt pituitæ, & crudorum humorũ copiã, quidquam valet, ſiquidem Gal. expreſſe de ſang. miſſ. 13. docet, præſentibus duobus ſcopis, magnitudine morbi, & robore virium, nullam crudorum humorum copiam tantam, talemq; eſſe, quæ ſectionem venæ poſſit prohibere. Itaque ſi ita ferat occaſio, vena ſecanda eſt, ſed tamen ſumpta indicatione ab humore noxio ſanguis parce mittendus eſt: in quo caſu maxime vtile eſt Galenum imitari, qui eodem lib. de ſang. miſſ. 12. in ijs qui crudorum humorum copia laborabant, conſueuerat paucum ſanguinem detrahere, deinde mulſam probe coctam cum aliquo extenuante medicamento, hyſſopo, origano, & ſimilibus exhibere, poſtea rurſus ſanguinem auferre, interdum quidem eodem die, interdum poſteriore, & hac ratione partim medicamenta alterantia, partim moderatam ſectionem venæ repetere.

III. Indicatio. Lenita aluo, ſecta vena, id ſi opus eſt, vt ad illa accedamus, quæ ad cõcoctionem humoris, & præparationem corporis pertinet, vt ſuo tempore illi commode poſſint expurgari, & quoniã totum illud neg tiũ duobus potiſſimum capitibus conficitur, altero cum ratione victus, altero cum medicamẽtis, nos breuiter

Victus rõ. vtrumque abſoluemus. Et primum quatenus pertinet ad victum, dicit Gal. victus vniuerſus ſit ad inciſionem accommodatus, ſumpta nimirum indicatione a natura huius febris, quæ ex craſſo, & lento humore putreſcente accenditur: itaque ſint carnes laudabiles, boni ſucci, facilis coctionis, paucorum excrementorum: inter quas auiculæ ſylueſtres principem locum obtinent, vt quæ præter cæteras laudabiles conditiones quoque modo citius & tenuius alimentum generent: in quarum coctione, & præparatione ſi coquantur, & permiſceantur quæ incidendi, & extenuandi facultatem habent, non tamen ſint ingrata, qualia ſunt hortenſe noſtrum petroſelinum, mentha, & ſimilia, id optimum foret. Et ſi permiſceantur pani ſemina aniſorum, cymini, ille omnino vtilis fuerit: ſed præterea, & alia quædã in hac febre vtilia ſunt, atque eo magis quod ægris ſunt iucunda, & appetentiam poſſunt excitare, qualia forent acetaria nonnulla ex capparibus qui more veterum oxymellite, aut more noſtro aceto, ſaccharo, & paſſulis condiuntur, ex aſparagis, ex radicibus cichorei, petroſelini, & ſimilium nõnulla fercula, & condimenta, quæ ex huiuſmodi, & ſimilibus rebus facile poſſunt parari. Verum dubium videtur, vtrum ptiſana in hac febre conueniat, cum valenter poſſit refrigerare, & humectare: ſed vno verbo reſpondeatis, ptiſanam omnibus febribus cõuenire, propterea quia attenuat, abſtergit, lenit aluum, & omnibus conditionibus prædita eſt, quæcunque ad curandas febres requiruntur; tamen redundante humore frigido, & humido, vt in febre quotidiana, illa debet alterari cũ modico piperis cinnamomi, aut aliqua re ſimili, ſicuti de tertiana ſpuria dictum eſt. Pro potu conuenit muſſa,

Priſana.

Potus. cuius imitatione neque foret inutilis aqua decocta ex pipere, cinnamomo, ſeminibus aniſorum, radice petroſelini, aut aliqua re ſimili. Apparente concoctione a vino moderate ſumpto abſtinendum nõ eſt, ex quo præterquam quod coctio adhuc magis poteſt iuuari, & lotium prouocari, ſpeciatim ventriculus neceſſario laborans, & imbecillis maxime poteſt iuuari. Cætera quæ pertinent ad victum, nempe ad aerem, ſomnum, vigilias, & alias res nõ naturales ſi ad huiuſmodi indicationes referatur, facile poterunt inueniri, quod Galen. ſignificat, dũ inquit 1. ad Glauco. 12. reliquam victus rationem ad communes intentiones reſpiciens, facile inuenies. Quatenus autem pertinet ad tempus nutriendi, & ad quantitatem alimenti, notãda eſt ſententia Auic. qui primis diebus tenuem victum inſtituit, & ſola ptiſana contentus eſt; tranſacta autem die ſeptima auget alimenta, propterea quia vt ille inquit, plena diæta debilitat, & addit, in debilitate oris ſtomachi, quod quidem decretum videtur repugnare ſententiæ Hippoc. & Galen. in 1. aphor. & alijs locis, qui iubent ægros principio morborum plenius, aduentante autem ſtatu tenuius nutriendos eſſe. Sed Auicen. ſeipſum interpretatur, qui fatetur, ſe id facere ſperando quod ſtatus febris futurus ſit propinquior, propter ſubtiliationem, & paucitatem materiæ; quod ſi contra ſtatus futurus eſſet diuturnior, docet primũ craſſius, deinde tenuius, nutriendum eſſe. Pariter de quantitate alimenti notandum eſt, pro diuerſitate putreſcentis pituitæ, modo pleniorem, modo tenuiorem victum conuenire: etenim ſi pituita fuerit acida, & multo magis ſi fuerit dulcis, quæ duæ ſpecies amplius coctæ poſſunt in alimentum, & ſanguinem conuerti, tunc licebit tenuiorem victum inſtituere: namque ita natura non impedita in coctione noui alimenti, coctioni pituitæ magis incumbit: ſin autem pituita fuerit ſalſa, tunc æger copioſius nutriendus eſt, cum hæc ſpecies ſit plane ad nutritionem inepta: vnde Galen. in lib. de conſtitutione artis med. 19. docet, redundante pituita, ſalſam quidem purgandam, acidam vero alterandam, ac poſtillius concoctione naturam iuuandam eſſe: quod multo magis de dulci ſtatuendum eſt, cum ſit ſanguis ſemicoctus, & longe facilius concoquatur.

De victus ratione hactenus: quare accedamus ad medicamenta, quod alterum caput nobis propoſitum eſt iuuandi, & efficiendi humorum concoctionem; inter quæ omnia oxymel videtur principem locum obtinere: de quo tamen dubium eſt, an in principio, an poſt nonnullos dies magis conueniat: cui dubitationi occaſionem dedit duplex lectio Galen. 1. ad Glauc. 12. altera enim legit: *Vtere oxymelite poſt primos dies*: altera autem; *Vtere oxymelle primis diebus* Sed ego quidem poſteriorem lectionem magis probo, ac cenſeo oxymel ſtatim principio febris conuenire, namque ſicuti alias diximus, principio febris, quo tempore multa eſt humorum cruditas, abſtinendum eſt ab ijs quæcunque valenter poſſunt calefacere, attenuare, incidere ſudoremque, & lotium prouocare; at vero oxymel hæc omnia facit admodum moderate, vt iure ſtatim principio conueniens videri poſſit: in quam ſententiam eo libentius venio, quod Paulus, qui totum hoc Galeni caput fere ad verbum tranſcribit, hanc partem legit affirmatiue lib. 2. 25. Quotidianam curantes oxymelite primis ſtatim diebus vtimur, &c. Quoniam vero in hac febre ventriculus ſemper laborat, oxymel autem non ita illi amicum eſt, neque ita illius robur tuetur, propterea cum oxymelite commode permiſcentur, quæ ipſum poſſint roborare, quale eſt mel roſaceum, quod ratione mellis abſtergit, ratione roſarum adſtringit, & ad roborandum ventriculũ optimum eſt. Sed illud hoc loco eſt memoria repetendum, vbicunque agitur de præparatione materiæ, & meatuum, & totius corporis, ſiue id alimentis, ſiue medicamentis fiat, ſecundum quoſdam gradus incipiendum, & progrediendum eſt, ut perpetuo incipiamus a leuioribus, minus calidis, minuſque aperientibus ne curanda materia adhuc magis in venas deducatur, & obſtructiones augeantur. Quod ſane præceptum hic quoque obſeruandum eſt: quare incipiatis ab oxymelle ſimplici, melle roſaceo, ſyrupo de betonica, cum decocto betonicæ, borraginis, cichorei: deinde accedatis ad oxymel compoſitum, ſyrupum de duabus vel quinque radicibus, ad ſyrupum de betonica compoſitum, de hyſſopo, de calamento, cum decocto fumi terræ, hyſſopi, calamenti, chamædryos, radicum fœniculi, aſparegi, & ſimilium.

Habeatis exempla.

℞.	*Mel. roſ. colati.*	℥	j.
	Oxymellis ſimplicis.	℥	ß.
	Decocti cichorei.		
	Betonicæ.		

Digitized by Google

Radicum petroſelini ℥ iiij. *M.*

Potentior erit:

℞. *Syrupi de quinque radicibus* ℥ j.
Oxymellis compoſiti ℥ ß.
Decoctionis hyſſopi
Chamædryos
Cichorei ℥ iiij. *M.*

Ad hanc indicationem alia quoque ſunt accommodata, exempli gratia, conſerua borraginis, betonicæ, hyſſopi, roriſmarinis, confectiones, aromaticum roſatom, diacyminum, & ſimilia. Quoniam vero concoctio iuuatur non ſolum rebus internis, ſed etiam externis, ideo neque hæc ſunt prætermittenda, qualia forent moderatæ frictiones, totius corporis cum oleo chamomelino, amygdalarum dulcium, & ſimilia. Fomenta, ac potiſſimum uentriculi, cuius & Gal. & omnes ſcribunt, peculiarem rationem habendam eſſe, cũ oleo maſtichino, de mentha, de abſinthio, cum decocto abſinthij, menthæ, betonicæ, ſeminum aniſorum, garyophyllorom, quæ ex aqua, aliquando etiam ex uino ſolent præparari. Pro iunioribus.

℞. *Olei de abſinthio*
Maſtichini
De mentha ana ℥ j. *M.*

℞. *Abſinthij*
Menthæ
Roſarum ana M. j.
Seminum aniſorum.
Cymini ana ℥ j.
Spicæ ℥ j. ß.
M. bulliant ex aqua pro fomento ventriculi.

Apparẽte coctione humores debent purgari, quod quidem auctore Gal. 1. ad Glaucon. duobus præcipue modis fieri poteſt: vno per vomitum: altero per medicamenta, qui ſcribit ad hunc modum, deinceps poſt ſtatum iubendum eſt vt poſt radiculas, ideſt, raphanum, & ſumpta alimenta euomant. Iis etiam quæ pituitam purgant vtendum. De vomitu alias diximus: itaq; venio ad medicamenta: de quibus illud primum notandũ eſt, non eadem perpetuo conuenire, ſed illa debere eſſe varia, pro varietate putreſcentis pituitæ; quod quidẽ præceptum ad medicamenta etiam alterantia debet accommodari. Generaliter inter ſimplicia agaricus ab omnibus laudatur, & principem locũ obtinet: ſed neque rhabarbarum, mea ſententia, minus valet, quod item præclare purgat pituitam, & quod deſideratur in agarico, moderata ſua adſtrictione quoquomodo tuetur os ventriculi: eſt polypodiũ, eſt turbith, ſunt alia quampluſima Auer. & ſumma cum ratione 3. colliget 13. colocynthidem vituperat, cum reuera maxime turbet & lædat os ventriculi. Inter compoſita ſunt electuarium diaphœnicon, electuarium indum, hiera diacolocynthidos, ſunt pilulæ de hiera cum agarico, pilulæ cochiæ, & ſimilia.

Et habeatis exempla:

℞. *Agarici trochiſcati* ℈ iiij.
Rhabarbari electi ℈ ij.
Spicæ gr. iiij.
Mellis roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M.

Vel:

℞. *Electuarij diaphœnicon* ʒ iij.
Mellis roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.

Pilularum exempla:

℞. *Pilularum de hiera cum agarico* ʒ j. ß.
Cochiarum ʒ ß.
Cum aqua betonicæ fiant pilulæ v. & aurentur.

Si fuerit ſalſa pituita, licebit exhibere cõfectionem hamech, vel pilulas cochias, quibus in curanda deſtillatione ex ſalſa pituita vtitur Galen. 5. metho. 14. Verum poſtremo loco id notandum eſt, quod Alex. Auicen. & omnes monent, & in hac febre, & in omnibus morbis qui ex craſſioribus generantur humoribus, non ſemel totos humores noxios quamuis illi fuerint concocti, ſed per interualla pro parte vacuandos eſſe, quod natura purgandis huiuſmodi humoribus ineptis ad motum, longe melius partitam, quam vnicam vacuationem ferat. Huius præcepti ſpeciatim mentionem facit Galen. 1. ad Glauc. de cur. feb. quartanæ.

Cæterum poſt hæc omnia, ſi id ferat occaſio, & alterationi, & roborationi totius corporis, maxime vero membrorum principalium, attendendum eſt, & inter cætera medicamenta Auic. eſt familiaris, idemque optimus vſus trochiſcorum, quales ſunt de roſis, de rhabarbaro, de abſinthio, qui mane vel ſoli, vel ſimul cum aliquo ſyrupo, aut decocto ſunt exhibendi, ac ſane præclaram operam pręſtant.

Exemplum:

℞. *Trochiſcorum de roſis*
De abſinthio ana ℈ j.
Cum aqua betonica fiant pilulæ x. & aurentur.

De quotidiana continua curatione.

Diximus de curatione febris pituitoſæ intermittentis: ſi vero illa continua fuerit, non aliter curanda eſt, quam intermittens, præterquam quod hæc maiorem diligentiam requirit, neque ita conueniunt medicamenta quæ calefaciendi, & ſiccandi vim habeant; ſicuti in altera intermittente. Sed quoniam inter febres quotidianas continuas numeratur ea febris quę eſt cum ſyncope, quam ſyncopalem humoroſam appellant: nec non altera, in qua ſimul & calor, & frigus percipitur, quam epialam vocant, de iis quoque paucis verbis agendum eſt.

De Febre Syncopali.

De febre ſyncopali Auic. proprium caput inſtituit 98. ſed cum illic fere omnia tranſcribat ex Galen. qui pariter hanc rem diligenter tractat 12. meth. 3. mihi libet ad mentem Galeni hanc totam curationem abſoluere. Itaque ſunt nonnulli qui incipiunt febricitare, vbi maxima crudiorum ſuccorum copiam, vna cum læſione oris ventriculi, vel ex cruditatibus, vel alia occaſione congeſſerunt.

Signa autẽ quæ hanc febrem demonſtrant, ſunt huiuſmodi, primo, iis hypochõdria ſunt inflata, & totũ corpus tumidius redditur, quam naturę modo conueniat: ſecũdo, color nõnullis quidem ad albidius quam pro naturali habitu, mutatus eſt, qui ferme colori hydrope laborãtis ſimilis exiſtit: nõnullis ad nigrius uel liuidius declinat, quos medici plumbei coloris appellãt, adeo vt ad ſummam, habitum corporis pituitoſiorẽ referant: tertio omnibus pulſus ſunt minores, quam pro caloris ratione, præterea obſcuri, & omnino inæquales: iis licet addere malam affectionem oris ventriculi, plurimos flatus, ructus acidos, præcedentem victus rationẽ, otium, balnea intempeſtiua, immoderatũ vſum aquæ, & uini craſſioris, & reliqua alimenta, quæ inſignem cruditatem, & copiam pituitę poſſunt efficere, quibus demum facile, & frequenter ſyncope ſuccedit, quæ quidem hac ratione contingit. Etenim quotieſcunque maxime crudæ pituitæ copia redundat in uentriculo, ac toto corporis habitu, tunc ſua qualitate & quãtitate vires opprimi, a quibus propterea cum nequeat regi, putreſcit. & febrem excitat, ex quo fit, vt hic idem humor male afficiens, ac fere ſuffocans calorem naturalem oris ventriculi, ducto in cõſenſum Signa.

ſum

ſum corde, tandem ſit in cauſa, vt ęgri a ſyncope corripiantur.

Curatio febris ſyncopalis.

Sed venio ad curationem, quam Gal. paucis remedijs abſoluit, qui ante omnia docet huiuſmodi ægrotos tametſi vacuationem deſiderant, neque miſſionem ſanguinis, neque purgationem ſuſtinere: & rationem reddit, nimirum propter virium imbecillitatem: cum enim ſine eis remedijs & vacuationibus ægri facile, & frequēter in ſyncopen incidant, adhibita vacuatione, vel ſecta vena, vel dato medicamento, veriſimile eſt illos multos magis hoc pernicioſo ſymptomate, correptos iri. Cũ igitur huiuſmodi ægroti ex vna parte vacuari poſtulent, ex altera vacuantia non ferant. Gal. fatetur ſe nullam commodiorem vacuandi rationem potuiſſe inuenire, præter eam, quæ ex frictione paratur: itaque accurate, & perſpicue hanc frictionum rationē docet, partes quas fricare oporteat, cum quibus, quomodo, & quantũ fricare oporteat, quibus addit vſum quoque inunctionis, ſi ex nimia frictione aliquis ſenſus laſſitudinis ſuperueniat, quæ res apud illum manifeſta eſt, neque longiori eget repetitione. Præter frictiones Gal. inſtituit victus rationem admodum tenuem, qui ſine vllo alimēto, & potione tribus primis diebus ægrum detinet, neque illi præter mulſam, in qua coctũ ſit hyſſopum, quidquam tribuit: deinde moderatum ſomnum, & vigilias probat, quippe ſomnus concoquit, vigiliæ digerunt. Ergo ſi in huiuſmodi febre pulſus fuerit paruus, admodumque infirmus, aut præterea vehementer inæqualis concludit Gal. ægrũ in maximo diſcrimine conſtitutum eſſe, attamen facienda quę ſunt ab illo propoſita, neq; aliud quidquam agendum eſſe: ſin autem pulſus ſit mediocris magnitudinis, & roboris, præterea minime intercidus & ęqualis, tum niſi ſua ſponte aluus deijciat, clyſteris adminiſtrationem concedit. Atque hęc ſumma eſt curationis curandi huiuſmodi febrem ſyncopalem apud Gal. a qua methodo neque Auic. eſt alienus.

Dubitatio aduerſus Gal.

Cæterum aduerſus hanc ſententiam, & curationem Galeni eſt Alexand. qui miratur quomodo illi in mentem venerit, ſimul cum exquiſita inedia tam vehementes & magnas frictiones probare, cum ex decreto Hippoc. 2. aphor. 16 vbi fame laborandum non ſit, quem aphoriſmum ipſe Galen. interpretatur tam de ſanis, quam de ægrotis: ſiquidem ſanis ſimul cum inedia exercitia non ſunt præcipienda, neq; ægris ſimul cum alimenti abſtinentia oportet ſanguinem mittere, neque vomitum prouocare neque purgare, neque multa frictione vti, neque vno verbo, aliquem fortem motũ vel corporis alterationem aggredi: itaque hęc medendi ratio, neque Hipp. neque ipſimet Gal. videtur conuenire.

Etſi vero hæc obiecta ratio eſt ſatis apparens, & videtur aduerſus Galenũ demonſtrare, tamen ſi Galeni conſilium probe intelligatur, vobis conſtabit illã nullius momenti eſſe, neque quidquam illius ſententiam labefactare: ergo ſciēdum eſt, quod apud philoſophos & medicos nullam habet dubitationem, pituitam longiore attenuatione, & concoctione poſſe in ſanguinē conuerti, & corpora nutrire, quod facile confirmant nonnulla animalia pituitoſa quæ hyeme longiore tēpore morantur in cauernis, ac ſine externo alimento ſola pituita nutriuntur, ex quo illud quoque factũ eſt, vt natura ad expurgationem huius humoris nullam particulã fabricauerit, ſicuti fabricauit ad expurgationem vtriuſque bilis, argumento plane euidenti, huiuſmodi humorem nullum inutile excrementũ continere, quod non poſſit concoqui, & ad nutritionem pertinere. Igitur hoc poſito fundamento reſpondeamus, in

Reſp.

febre pituitoſa redundante inſigni copia pituitę hunc humorum a frictionibus & moderata caliditate attenuari, concoqui, & conuerti in ſanguinē, vnde ſupplet vicem externi alimenti, adeo vt hac ratione homines nutriantur, non aliter, forte etiam melius, quam ſi externa alimenta aſſumerent. Quamobrē falſum eſt huiuſmodi ægrotantes contineri ſub regula & præcepto Hippoc. cum illi famem non patiantur, neque periculum immineat de viriũ debilitate, ſed potius nutriantur & vires conſeruentur: quem ſcopum cæteris omnibus digniorem, certum eſt Gal. & in hac febre, & in omnibus morbis, ſibi perpetuo ante oculos poſuiſſe, de hac febre ſatis.

De febre ſyncopali ex tenuibus humoribus.

Quoniam vero, vt diximus, Auicen. tractat de febre ſyncopali, non ſolum ex crudis, ſed etiam ex tenuibus humoribus, etſi reuera hæc febris non eſt pituitoſa, propterea de illa quoque duobus verbis agendum eſt. Igitur quandoque euenit vt nonnulli valde tenues habeant ſuccos, nec non corporis habitum valde rarum, adeo vt facile & præter modum diſſoluantur, ex qua inſigni diſſipatione reſoluitur plurimi ſpiritus, & ita ſyncope corripiuntur.

In huiuſmodi affectu tria ſunt, tenuitas humoris, raritas corporis, tenuitas ſpirituum, quamobrem triplex ſeſe nobis affert indicatio, incraſſandi humores, conſtringendi meatus, & habitum corporis, regenerandi ſpiritus, ex quibus facile eſt intelligere huiuſmodi ægrotos diuerſa ratione curandos eſſe ab illis, qui ob crudorum humorum copiam ſyncope laborant. Itaque ſicut illis conuenit paulatim & aſſidue frictiones adhibere, ita hos paulatim & aſſidue nutrire oportet: ſicuti priorum oportet cutem rarefacere, ita poſteriorum corporis habitum deſare & conſtringere neceſſe: ſicuti demum illi, & alimentis & medicamentis attenuantibus indigent, ita ij & alimentis & medicamentis incraſſantibus opus habent. Sed ad particularia veniamus Auic. duobus verbis hoc totum negotium abſoluit, Gale. longe accuratius totam curationem inſtituit, quæ in ſumma eſt huiuſmodi. *Indicatio.*

Curatio.

Ad nutriendos ægrotos, & generandos ſpiritus, nec non ad incraſſandos humores tenues, ſunt accommodata alimenta quę non admodum prompte diffluant, neque facile corrumpantur, qualia ſunt non aqua mulſa, non ſuccus ptiſanę, ſed panis ſorbitio ex alica, fructus auſteri, tum ipſi per ſe, tum ſimul cum pane exhibiti, oua recentia, & pręcipue illorum vitelli, teſticuli pullorum gallinaceorum, qui lacte nutriti fuerint, & alia id genus, quæ quidem alimenta parũ & ſæpe ſunt exhibenda, cum ex regula Gal. 2 aphoriſ. 17. virtus imbecilla multa nutritione indigeat, ſed tamen multa alimenta nequeat perferre. Quod ſi æger ad ſanitatem videatur progredi, potiſſimum poſt quartam diem, humoribus qui febrem excitauerunt, iam ad concoctionem venientibus, licebit, & optimas carnes offerre.

Diximus de victu in febri ſyncopali, quatenus autem pertinet ad denſitatem cutis, & ad prohibendam euaporationem, ægri ante omnia verſentur in aere qui refrigerandi, & adſtringendi vim habeat, ac niſi talis fuerit natura, arte præparetur cum roſis, folijs myrti, nenupharis, & ſimilibus, ſicut alias diximus.

Deinde illi inungantur oleis, & alijs medicamentis, quæ eadem facultate ſint prædita, vt oleo roſato, omphacino, cidoniorum, myrtino, ſucco portulacæ, ſolani, vnguento roſaceo Meſuæ, infrigidante Galeni, & ſimilibus. Concludendo igitur cum Galeno hic non opus eſt alui lenitione, non ſectione venæ, non iis quæ prouocant lotium, aut ſudorem, non frictionibus, neque vno verbo, vllo genere vacuationis, cum ægri ex ſe ſatis ſuperque vacuentur, & diſſoluantur, ſed ſumma totius curationis talis eſſe debet, vt omni ratione ſtudeamus ſuccorum materiam craſſiorem reddere, cutem denſare, exhalationem inhibere & vires inſtaurare.

De

De Febre Epiala.

De epiala. Poſtremo reſtat febris epiala, quam ſupra diximus fieri ex vitrea pituita, quæ nõ omni ex parte putreſcẽs partim calorem, partim frigus accendit. De curatione huius febris medici pauciſſimis uerbis tractant, ego vero puto curationem febris epialæ a curatione febris quotidianæ, non aliter differre, quam ratione diuerſi humoris putreſcentis, vnde uaria quoq; vtriuſq; ſunt ſymptomata: quare cum febris epiala generetur ex pituita, quæ non ex toto putreſcit, ſatis poteſt conſtare, hic maiorem eſſe humoris frigiditatem, & cruditatem quam ſit in febre quotidiana: ex quo omnis ratio colligi, in curatione vtriuſque conuenire quidem medicamenta calida, attenuantia, & incidentia, ſed in epiala tanto valentiora, quanto hæc pituitæ ſpecies cæteris frigidior, & crudior exiſtit: ſed præterea hæ duæ febres eo differunt, quod laborantes febre epiala iure debent habere vires debiliores, cum natura a perpetuo tum calore, tum frigore magis affligatur, quamobrem neq; forte eiuſmodi ægroti poterunt illas vacuationes perferre, quas diximus in quotidiana conuenire. Sed notandum eſt, huiuſmodi febres raro contingere, neque tales permanere vſque ad finem, ſed tandem intra putreſcente pituita in aliud genus febris degenerare. Atque hactenus de febribus quotidianis.

CAPVT. XXII.

De Febre Quartana.

Cap 61. *Differẽtia* POſt abſolutas febres biliosas, & pituitoſas, ſequuntur melancholicæ, in quibus explicandis pro inſtituti noſtri ordinis ratione, ſtatim ad differẽtias venio. Febres igitur melãcholicæ ſunt duplices, 2. de diff. feb. 2. aliæ continuæ, aliæ intermittentes, quamuis ſcribat Gal. raro admodum febrem melancholicam continuã fieri. Interpolatæ ſunt multiplices, nam quædam ſunt quartanæ, aliæ quintanæ, quædã ſeptimanæ, & nõnullæ nonanæ: quæ diuiſio eſt Hippocr. 1. epid. 6. 3. tex. 2. addit Auicen. febrem ſextanam, cuius Hippoc. nullam mentionem facit. Scribit Rhaſes ſe vidiſſe febres quæ non ſolum quinto, ſeptimo, nono, ſed etiam 25. quoque die, & ſemel quoque in menſe inuadant. Et Antipater, Cidonius Poeta apud Plinium lib. 7. 5 1. omnibus annis vno tantũ die ſuo natali, febre corripiebatur, qua tandem ſatis longa ſenecta conſumptus eſt, adeo vt hæc febris annua, vel anniuerſaria dici potuiſſet. Verũ ſtatim circa hãc diuiſionem occurrit dubitatio: nam Galen. in comment. citati loci 1. epid. ſcribit, fuiſſe medicos qui confirment, vltra diem quartam ſe nullum circuitum conſpexiſſe, alios vero qui Hippocrati conſentiant, ipſe vero fatetur, cũ inde vſq; ab prima adoleſcentia diligẽtem de hac re obſeruationem feciſſet, quinta, nos quidem circuitus ſe vidiſſe, ſed obſcuros, non exacte, & aperte, ſicuti quotidiani, tertiani, & quartani circuitus conſpiciuntur, vt tandem non dubitauerit affirmare 3. epid. 3. 64. locum ex 1. epidem. non eſſe Hipp. legitimum, ſed temere ab aliquo interpoſitum, quod nonnullis coniecturis conatur confirmare 1. epi 3. 1 3. quod nimirum neque in progn. neque aphoriſmis in quibus omnem de diebus criticis, & circuitibus diſputationẽ abſoluit, de quintanis vel ſeptimanis, vel nonanis, vllam mentionem fecerit, in quibus ſicut tertianarum, & quartanarum meminit, idem quoq; de illis poterat pronunciare: nec non quod in lib. epi. nullum ægrum ſcripſerit hac febre laboraſſe: immo vero Gal. 5. epid. 3. 2. videtur probare nonnullas rationem Diocilis aduerſus Hippocratem quæ huiuſmodi circuitus videntur oppugnare, quod nimirum nullus ſit humor ex quo talis circuitus fieri, nullaque ſint ſigna, ex quibus cognoſci poſſint.

Porro etſi Gal. huiuſmodi circuitus vltra quartanã magis videtur negare, quam affirmare, tamen reuera hãc difficultatem indeterminatam relinquit, adeo vt, quia aliquando ſuſpicatus eſt, locum Hippo. ſpurium eſſe, alio loco lib. de typis 4. illũ videatur tanquam legitimum recipere, & huiuſmodi circuitus ſatis aperte probare: quare docet 1. epi 3. 17. de hac re diligenti obſeruatione, & experiẽtia iudicium faciendũ eſſe, quod tamen ille monet tam prudenter, & caute faciendum eſſe, ne idem nobis eueniat quod vulgo hominum, qui videntes aliquem die ſeptima bis, & ter febricitare, ſtatim hunc ſeptimum circuitum eſſe ſtatuunt, quod quidem forte caſu, aut mala victus ratione potuit contigiſſe, cũ facile fieri poſſet, vt qui ægroti non ſunt prorſus liberi, ſed morboſum aliquod ſemẽ adhuc retinet, pluribus diebus incipiant febricitare, qui legitimi circuitus non ſunt propterea exiſtimandi: etenim ille inquit, hic reuera eſt circuitus morbi, quando exacte ſeruata ab ægris victus rõne, febris in eundem continuum diem peruenit, ſicuti in quartana fieri videmus, et res non debet ratione demonſtrari, & c. 1. epidem. 3. 2. Itaq; Gal. non negat dari circuitus quintanos & ſimiles, ſed hanc totam ad experientiam defert, vnde qui inſtituunt diſputationem, vtrum huiuſmodi circuitus ad mentem Gal. fieri poſſit, ij mihi videntur oſcitãter eum legiſſe, neque illius mentem ſatis intelligere: ego quidẽ audiui nonnullos medicos, & quintanos & ceteros circuitus vidiſſe, ſed ipſe reuera poſſum affirmare, vltra circuitum quartanum me nullo tempore, vſq; ad hãc diem aliquem manifeſtum circuitum potuiſſe obſeruare. Quod ſi quis demũ cupit ad rationes Dioclis aliquam reſponſionem afferre, vno verbo dicendũ eſt huiuſmodi febres, cum ſint melancholicæ, ex ijſdem humoribus poſſe fieri, ijſdemque ſignis poſſe cognoſci, ex quibus quartanæ & fiunt, & cognoſcuntur. Verum de hac re ſatis.

Febris quartana quædam ab humore melacholico, quædam ab atra bile generatur: pro quo ſciendum eſt, melancholicum humorem eſſe duplicem, alterum qui Gal. 3. de locis aff. 7. ſuccus melancholicus, vel ſanguis melacholicus appellatur, veluti ſanguinis limus, qualis in venis craſſioribus iam conſiſtentibus ſolet ſubſiſtere, qui temperamẽto eſt frigidus, & ſiccus, & plurimus in quibuſdam generatur, vel propter naturale temperamentum, vel propter alimenta, quæ in venarum concoctione in huiuſmodi humorem ſolet tranſmutari: alterum, qui atra bilis dicitur, cuius vt placet duplex eſt generatio 3. aph. 22. 6. aph. 23. 3. prog. 45. 2. de naturalibus facult. ad finem, vna ex ſanguine craſſiore: altera ex flaua bile vehementer aſſata, qui humor calidus & ſiccus eſt, immo etiam & omni maligna qualitate præditus. Quibus locis citatis Galen. varia quoque profert ſigna, quæ alterum ab altero præclare poſſunt diſtinguere. Ergo febris quartana quædam a ſanguine melancholico, quædam ab atra bile originẽ habet.

2 Verum contra hanc diuiſionem nonnulli arguunt, & primo auctoritate Gal. 2. de diff. feb. 5. primo, qui docet apertiſſime, febrem quartanam ex ſolo humore melancholico generari. Deinde arguunt ratione: cum etiam atra bilis ſit humor plane perniticioſus, & maxime aptus ad gignendas febres, & omnes morbos malignos & lethales, nullo modo videtur fieri poſſe, vt ex eo fiat febris quartana, quæ, vt poſterius videbimus ſecuriſſima eſt, & homines a multis & grauiſſimis malis ſolet liberare.

Altera autem ex parte diuiſio eſt Alexandri li. 12. 8. eſt Auicennæ in præſentia, ac prope omnium medicorum, a quibus neque Galenus videtur diſſentire, qui perſpicue fatetur 3. prog. 27 3 aph. 22. quartanã fieri ex atra bile, quam inquit, duplicem generationem habere, ſicuti diximus. Ego vero cenſeo reſpondendum eſſe, quartanam reuera ab vtroque humore fieri poſſe, et quatenus pertinet ad locum Galeni, certum eſt eum loqui de quartana exquiſita, quæ ſine dubio, ac poſſi

num

mum ſi primo incipiant quartanæ, ex ſolo humore melancholico, frigido & ſicco generationem habet: contra vero negandum non eſt, qui in altera non exquiſita, ac maxime quæ ſtatim a principio hominem non inuadit, ſed alijs febribus & morbis ſolet ſuccedere, ex atra bile fieri poſſit, ſicuti Gal. & omnes teſtantur, & confirmat experientia. Ad obiectam rationem reſpõdeo dupliciter, vno modo quartanam fieri ex atra bile, quæ nondum atræ bilis formam omni ex parte fuerit aſſecuta, ſed quæ prope ad illam accedat, & in quoddam illius confinio, ſit conſtituta: quæ eſt interpretatio Gal. 2. de diff. feb. 9. Altero quartanam fieri ex atra bile non pura & ſincera ſed, ſimul mixta cum humore melancholico, in quo caſu huiuſmodi febris non erit ſalutaris, ſed periculoſa, & quandoque lethalis, vt paulo poſt videbimus de curatione.

Poſt hæc aliæ quoque poſſent afferri differentiæ febris quartanæ, ſicuti alia exquiſita cui omnia inſunt indicia, de quibus ſtatim ſermonem habebimus, alia non exquiſita, cui non omnia adſunt ſigna, 1. ad Glaucon. 8. alia primo inuadit, alia febres, & morbos ſequitur, ſed de ijs quæ ſunt maioris momenti hactenus, veniamus ad ſigna.

Signa. Calor. Calor febris quartanæ diuerſo modo ſe habet ac in tertiana: neque enim tantum æſtum, ac veluti feruorē ſicuti in tertianis contingit, in quartanis licet inuenire, ſed tamen calor eſt valde mordax, quoniam fundatur in materia valde ſicca ex 1. aph. 14. Nõnulli febris tertianæ calorem flammæ ardenti; quartanæ autem carboni accenſo comparant.

Vrina. Secundo, 1. ad Glau. 7. vrinæ variæ ſunt, ſed crudæ omnes, principio tenues, albæ, aquoſæ, propter frigiditatem, & craſſitiem materię, progrediente autem morbo & coctione ſiunt magis coloratæ, & ſubſidentiam craſſam habent.

Pulſus. Tertio, neque pulſus cum tertianis vllam prorſus ſimilitudinē habent 2. de criſ. 3. etenim quartanæ paruos, obſcuros, tardoſque & raros principijs acceſſionū eo vſque pulſus obtinent, vt nullus alius affectus: namque hoc tempore arteria tibi quodammodo ligata eſſe videbitur, & ad interiora trahi, atq; ne foras emergat, prohiberi: quamobrē principio febris quartanæ, quamuis ægrotus fuerit iuuenis, contingit talem arteriæ motum fieri, qualis in decrepita ętate fieri ſolet, in qua cum calor paucus exiſtat, cui par quoque eſt generatio fuliginoſorum excrementorum, ſpirituſque animalis nutritio, ſcribit Galen. 3. de cauſis pulſuum 5. iure homines pulſus paruos tardos, & raros habere. in augmento autem, & ſtatu febris neceſſe quidem eſt vt pulſus veloces, & frequentes fiant, veruntamen etiam tunc illorum tarditas & raritas conſeruatur. Demum vero in quartana manifeſtiſſima in vno pulſu arteriæ inæqualitas deprehenditur, quæ omnibus febribus eſt communis: ſiquidem multo velocius principium finemque motus, quam medium licet inuenire. Ex huiuſmodi pulſus diſciplina Galenus lib de præcogn. ad Poſthumum cap. 2. gloriatur ſe primam quartanæ inuaſionem in Eudemo philoſopho cognouiſſe, & prædixiſſe, de quo elegantem narrat hiſtoriam, ex qua multa poſſunt colligi, quæ ad huius febris cognitionem, prognoſticum, & curationem pertinent.

Forma. Quarto, forma febris quartanæ talis eſt: primis diebus incipit cum moderato, & paruo rigore, aut potius refrigeratione, progreſſione autem temporis rigor quoque ſimul augetur, ſenſuſque ægrotantibus adeſt cuiuſdam refrigerationis, qualem per gelu homines tempore hyberno ſolent ſentire, nec non cum quibuſdam veluti contuſionibus vſque ad oſſa penetrantibus, adeo vt liceat ægrotos audire, qui aſſerunt & querantur, ſibi videri in oſſibus pati dolorem, & laborem, & carnem confractam habere. Augmentum difficile eſt, & prolixum, quoniam materia craſſa, & frigida putreſcit, quæ difficulter, & tarde accenditur Status non eſt cum multa flamma, & caret fere omnibus ſymptomatibus quæ cæteras febres putridas ſolent comitari. Declinatio eſt cum pura, ſimplici & longa declinatione & infebricitatione, adeo vt pleriſque ęgroti hoc tempore poſſint ad ſuas ſolitas operationes redire. Et notandum eſt, ſicuti primis diebus neque inſignes rigores, neque multi ſudores contingunt, ita poſteriore tempore attenuata materia, vt, oleue, & rigores, validiſſimos, & ſudores copioſiſſimos fieri conſueuiſſe.

Vltimo ſunt ſigna a cauſis, itaque ex Galeno 2. de criſ. 4. hęc febris ſolet accidere in corporibus, temperaturis, tempore anni, cęli conſtitutione, regione frigidis, & ſiccis: ex pręcedente victus ratione, & rebus omnibus quę humorem melancholicū gignere poſſunt: quibus deinde Gal. adiungit quartanas hoc tempore populariter vagãtes: ex quibus omnibus ſignis ſi quis eſt, qui non ſtatim prima die febrem quartanam a tertiana ſciat diſcernere, is iudicio Galeni, omnino in medicorum numero habendus non eſt. Atque hæc ſunt ſigna febris quartanæ exquiſitæ. *A cauſis.*

Si vero illa fuerit non exquiſita, qualis potiſſimum eſt, quæ fit ex atra bile, tunc indicia plane erunt diuerſa calor magis vehemens & acris, vrina magis colorata, & aduſta, pulſus maiores, frequentiores: ſic forma febris, cauſæ, & cætera omnia in eo conueniunt, quæcunque humorem aduſtum & calidiorem poſſunt demonſtrare.

Sed hoc poſtremo loco breuiter percurramus nonnullas conditiones febris quartanæ, quæ partim ad illius cognitionem partim ad prognoſticum, & partim ad curationem pertinent. Primo eſt Aetius lib 5. 83. qui ſcribit ex Hipp libr de ſeptimanis; eundem hominem bis quartanam febrem non incidere: quæ ſententia eſt perſpicue falſa, cū experientia demonſtret plurimos homines bis, ter, & ſæpius huiuſmodi febre laborare, adeo vt ex hoc vno loco liceat affirmare, eum librum non eſſe Hippocr. legitimum. *Cōditiones quartanæ febris.*

Deinde plura habemus de quartana apud Hipp. 1. epi. 3. 4. primum quod eſt longiſſima, nam durat multos annos, auctore Auic. vſque ad 12. alias diai, me viſitaſſe Venetijs matronā, quę laborauit quartana 22. annos. Secundo, quod eſt facillima, & leuiſſima, cum intermiſſio ſit exquiſita & multi temporis, ſine ſęuis ſymptomatibus, quo tempore homines poſſunt ſuas operationes facere.

Tertio, quod eſt ſecuriſſima, cū reuera careat omni periculo, quod tamen intelligendum primum de quartana exquiſita, cum altera non exquiſita, vt quę prouenit ex atra bile, plerumq; ſit perniicioſa, & lethalis: deinde ſicuti Gal. interpretatur quod per ſe, & quatenus quartana, ſecuriſſima eſt, ſiquidē idem teſtatur, & confirmat experientia, ex male affecto liene ſæpenumero homines febre quartana grauiter laborare, & ducto in conſenſum iecore, in aquam intercutem incidere.

Quarta, & vltima conditio febris quartanæ eſt, quod homines liberat ab alijs morbis, ad quē modum ab eodem Hippocr. ſcriptum eſt, 6 epid. 6. 7. quartana laborantes magno morbo non capiuntur, ſi prius aut capiantur, & quartana ſuperueniat, liberantur: quod quidem ego puto tanquam exemplum propoſitum fuiſſe: cum enim Hippo. ſuperiori loco vtatur nomine plurali, *alijs morbis*, rationi cōſentaneum videtur quartanam non ſolum a magno morbo comitiali, ſed etiā ab alijs hominem liberare, quicunque a frigidis & craſſis humoribus oriuntur. Si quis præterea de circuitibus vltra 4. diem aliquid cupit intelligere, is audiat Hipp. 1. epid. 3. 7. & 9. Septimana longa non lethalis, nonana longior adhuc, neque lethalis. quintana omniū peſſima, etenim ante tabem, & iam tabidis ſuperueniens, interimit. Demum apud Hippo. 2. aph. 25. æſtiuæ quartanæ magna ex parte breues, autumnales longæ, præſertim quæ hyemē attingunt. Et apud Celſum lib. 3. 16. longa, & vetus quartana raro alio tempore quam vere ſoluitur. Hactenus de ſignis, venio ad curationem.

Primo

Digitized by Google

Primo vero occurrit vulgaris opinio, quod febris quartana neque poſſit, neque debeat curari, propterea quia non obedit medicamentis, quæ illam ſæpenumero reddunt & difficiliorem & longiorem; ſed opinio eſt vulgaris & falſa, ſiquidem hæc febris, ſicuti reliquę omnes, debet & poteſt curari. Cauſa autem propter quam vulgus ita ſentit, illa eſt potiſſimum, quoniam male curatur, non ſolũ quod ægri nullam ſeruant cõmodam victus rationem, ſed etiam quod medici cum alijs modis, tum maxime datis importune medicamẽtis nihil proficiunt, immo ea vna quartana ſępius duplicem, & triplicẽ efficiunt, ſicuti euenit veteribus illis medicis tempore Gal. qui Eudemum Peripateticũ curabant, in li. de præcog. ad Poſthumum: verum ſi febris quartana probe curetur, certum eſt, etſi id breui tẽpore nõ poteſt fieri, illam feliciter curari, ſicuti Gal. in media hyeme Eudemũ curauit: itaque per ſingula præſidia, ſicuti in cæteris fecimus, breuiter diſcurramus: & primum ad leniendam aluum Gal. ad Glauconem grauiter admonet, a principio nullum forte medicamentum dandum eſſe, ſed illam molliendã eſſe alimentis, quę familiaria & viſitata ſint. quod ſi hęc nihil proficiant, clyſteribus agendum eſſe, principio quidẽ mollibus, poſterius acrioribus. de quibus alias ſatis diximus. Ex quo arguẽdi ſunt non ſolum Auer. 7. collig. 14. Auicen. in præſentia, & alij veteres, ſed etiam multi recentiores, qui expreſſe aduerſus præceptum Gal. febre quartana laborantibus audent ſtatim principio purgantia medicamenta exhibere: inter quos nequeo ſatis mirari Altimarum, qui cum perpetuo ſoleat non ſolum Galeni ſententiam, ſed ipſamet illius verba proferre, tamen non veretur de febribus part. 3. c. 5. ad leniendam aluum valentioribus vti medicamẽtis. Hæc igitur ſint non niſi lenientia & leuiſſima, qualia forẽt caſſia cum portiuncula ſpecierum hieræ ſimplicis, manna, & ſimilia.

Alui lenitio.

An vena ſecanda.

Poſt lenitionẽ alui quæritur, an in quartana liceat venam ſecare. Auicen. illam concedit in melancholia ſanguinea, quam puto illum intelligere, ſi vna cum humore melancholico ſanguis quoque redundet: huius opinioni fauent omnes recentiores, quę etiam videtur fuiſſe qui ſcribit Galeni, fore abſtinendum a ſectione venæ. niſi forte vehementer admodum ſanguis videatur abundare: in qua quidem ſectione venæ ille addit diligenter animaduertendum eſſe, verum ſanguis fluens, craſſus & niger fuerit, qualis præcipue in lienoſis conſpicitur, in quo caſu expedit, illum copioſe fluere, pro ratione multitudinis ętatis, habitus corporis, et ſimiliũ: an magis flauus, & tenuis appareat, in quo caſu ſtatim ſupprimendus eſt: Itaque ex hoc Gal. præcepto diſcatis, & in quartana, & in omnibus morbis melancholicis ſectioni venæ intereſſe, vt poſſitis qualitatem ſanguinis inſpicere, & de illius quantitate rectę diſcernere. Sed quęnam vena ſecanda eſt? Gal. reſpõdet, ſecãdam eſſe venam vel baſilicam, vel mediam cubiti ſiniſtri, quod paulo antea docuiſſet, via quartanam ſine affecto liene fieri poſſe: quod ſi lien non foret male affectus, forte melius eſſet vel baſilicam, vel mediã ſecare in cubito dextro, & ita iecoris rationẽ habere, in quo membro cenſet ſuccum melancholicum præcipue generari: quam forte determinationem Gal. breuitati ſtudens prætermiſit, ſuppleuit autem Aetius, qui docet, laborante liene venam ſiniſtram, laborãte iecore, dextram ſecandam eſſe. Sed neque illud prætermittendũ eſt de ſectione venæ, Alex. & Auic probare, vt ſanguis mittatur poſt ſtatum morbi, & coctionem humorum, ſic enim inquit Alex. natura leuata reliquias materiæ euincit: quæ ſententia mihi videtur reijcienda: namque ex 2. aph. 29. ſecatur vena principio morborum, vt minorata materia natura fortior euadat, & citius eam materię partẽ quæ ſupereſt, poſſit cõcoquere: quod ſi iã natura in ſtatu omnem materiam noxiã cõcoxit & ſuperauit, & ſuperuacaneum & temerariũ videtur, hoc tẽpore venam incidere. Tandem mihi libet ad hanc partem illud addere, ſi quiſpiam laborans febre quartana antea habuiſſet ionatas & fluentes hæmorrhoidas quæ in pręſentia retentæ eſſent, huic non ſine ratione, & vtilitate per huiuſmodi venas ſanguinem detrahi poſſe, quę ſingulari quadam pręrogatiua ſunt a natura inſtitutæ ad purgationem humoris melancholici.

Quæ vena ſecanda.

Detracto ſanguine, & quidem principio, dummodo principes ſcopi ſimul conueniant, concoquenda eſt materia noxia, ac parandæ viæ, per quas illa deinceps commode poſſit purgari, quod partim alimẽtis, partim medicamentis poteſt fieri: & quatenus pertinet ad alimenta Gal. 1. ad Glaucon ita inquit; ægroti prohibendi ſunt a carnibus ſuillis, & ab omnibus quę viſcida ſunt & tardi tranſitus. & ab omnibus edulijs, quæ refrigerant & humectant: vino vero vtendum eſt albo & tenui, & moderate calido. Ex quibus verbis duæ maxime oriuntur difficultates: prima, quomodo Gal. improbet vſum alimentorum, quæ humectandi vim habent, cum manifeſtiſſimum ſit, & in quartana, & in omni morbo pendente ab humore melãcholico frigido & ſicco, & alimẽta & cætera omnia quęcunq; humectãt, quam maxime conuenire: vnde Oribaſius, Alex. & omnes Gal. reprehẽdunt: ſecunda eſt, quomodo Gal. in quartana concedat vſum vini ante ſtatum, cum in teruana, ac generaliter in febribus putridis 11. meth. 9. vſum vini non ante cõcoctionem permittat: ac ſane prima difficultas eſt tã ardua, vt coegerit Leonicenum, & reliquos interpretes aſſeuerare, hũc locũ Gal. eſſe deprauatum, qui propterea mutant verbum, *humectant*, in contrarium nempe, *exiccant*, vt ſenſus ſit, cauendum eſſe ab alimentis, quæ refrigerant & exiccant, cum reuera humor noxius frigidus & ſiccus per calefacientia, & humectantia debeat corrigi: veruntamen cum omnes codices Græci, tam impreſſi, quam manuſcripti, nec non apud Paulum, Aetium, & cęteros Gręcos auctores, legatur humectant non ſiccant, vnus Stephanus Atenienſis videns hanc abſurditatẽ, conatus eſt illã diſſoluere. huius interpretationis ſumma hæc eſt: hanc interpretationem, *cauendum eſſe ab ijs quæ refrigerant, & humectant*, intelligendam eſſe non ſeparatim, ſed coniunctim: etenim ſi intelligatur ſeparatim, nimirum cauendum eſſe ab ijs quæ refrigerant, & cauendum eſſe ab ijs quæ humectant, quatenus pertinet ad refrigerationem, ſermo quidem eſt verus, quatenus autem pertinet ad humectationem, non item verus ſermo eſt: ſiquidem conſtat inter omnes, ſiccum melancholicum, cum ſit ſiccus, humectandum eſſe, itaque Gal. ea prohibet, quæ vim habent ſimul refrigerãdi & humectãdi: & ratio eſt, quoniam etſi humiditas, quatenus ad ipſam pertinet, ad hanc rem eſt maxime vtilis, cum poſſit corrigere ſiccitatem humoris melancholici, tamen ſi frigiditati coniungatur, noxia potius quam vtilis cẽſenda eſt, cum hac ratione poſſit magis humores incraſſare, & calorem natiuum obtundere: quare ſicuti in febre quartana licet vti ijs, quæ humectant ſine refrigeratione, ita ab iis quæ ſimul & humectant & refrigerant, cauendum eſt: & ſane interpretatio, mea ſententia eſt optima.

An vinũ conueniat.

Quatenus autem pertinet ad alterã difficultatem de vino, reſpondẽt nonnulli, illud minime conuenire in multa copia, & ratione nutrimenti, ſed potius parce, & ratione medicamenti: quę reſponſio mihi videtur voluntaria. cum reuera Gal. hanc ſubtilem diſtinctionem non faciat, ſed generaliter probet vinum, & quantum edulijs quotidie ſumptis proportione poſſit reſpondere: quare ego aliter reſponderẽ, Gal. in quartana ante ſtatum concedere vſum vini albi, tenuis, & moderate calidi, quod ex vna parte poſſit moderate calefacere & humectare, humorẽ craſſum attenuare & concoquere, omneſq; naturales effluxiones iuuare: ex altera autẽ in morbo diuturno ſalutari, ac ſine aliquo malo ſymptomate nullum periculum ex illius vſu videatur poſſe imminere, adeo vt nõ immerito vini quartanæ inter omnes febres putridas hęc prærogatiua debeat concedi. Itaque alimenta ſint boni ſucci, faciles

conco-

concoctionis, minime flatulenta, excrementoſa, & quæ potiſſimum humorem melancholicum nequeāt generare: de quibus particulatim agendum non eſt. Sed ueniamus ad alterū caput efficiendæ concoctionis, quod pertinet ad medicamenta Gal. probat vſum medicamēti, quod diatrionpipereon, & alterius quod diaſpoliticō appellatur, quorum compoſitionem habetis in lib. de tuenda valet. diatrionpipereon lib. 4. 5. diaſpoliticon 6. 10. vtrumque enim attenuat, flatus diſſoluit, viſcera omnia, atque imprimis uentriculum roborat ſine inſigni calefactione, præterquam quod diaſpoliticon propter nitrum poteſt etiam aluum mouere: ſed præter hæc probat vſum vnius piperis, quod præcipit ex aqua accipiendum eſſe.

Sed aduerſus hanc methodum medendi eſt Alex. qui miratur, quomodo diuiniſſimus Gal. in omnibus febribus quartanis præcipiat hęc calidiora & ſicciora, quæ nullo pacto videntur conuenire: etſi enim melancholicus humor moderate calefacienda deſideret, nō tamen neceſſario etiam ſiccioribus indiget: ſiquidem cum ille ſit frigidus & ſiccus, calefacientibus & humectantibus opus habet: Sed Alex. fallitur: pro quo illud primum ſciendum eſt, Gal. curationem inſtituere atq; iſthæc medicamenta exhibere in quartana exquiſita, quæ ab vno humore melancholico generatur, non generaliter in omnibus, minime vero in iis quæ ex atra bile, & humoribus calidioribus generantur.

Deinde huiuſmodi medicamenta exhiberi admodum parce & caute, quandoque piper exhibetur ex aqua, quæ illius caliditatē & ſiccitatem optime poteſt remittere; ſic diatrionpipereon & diaſpoliticon exhibentur non continuis diebus, ſed per interualla, & raro adeo vt ex vna parte nullum nimię caliditatis & ſiccitatis periculum uideatur imminere: ex altera autem propter facultatem extenuandi atque incidendi, qua hæc medicamenta prędita ſunt, quæ in humore craſſo & terreo ſunt neceſsaria, eorū vſus minime reijciendus videatur. Si quis velit medicamenta magis temperata, ſunt diacyminum, aromaticū roſatum: diagalanga, & ſimiles: ſed hoc tempore vſus obtinuit, vt hoc negotium coctionis potiſsimum ſyrupis conficiatur, quales forent accommodati ad humorem melancholicum, ſyrupus de fumaria ſimplex, de pomis ſimplex, de ſucco borraginis, bugloſsæ, acetoſus ſimplex, cum decoctis cichorei, borraginis, meliſsæ. Quo loco mihi libet vos admonere, quod alias quoque ſcio me feciſſe, de communi quodam errore in quem multi incidunt frequētiſſime, qui ad concoctionem humorum, ſicut in præſentia humoris melancholici, poſt aliquot dies vtūtur ſyrupis compoſitis de fumaria, de pomis, de epithymo, de polypodio, & ſimilibus qui caſſiam, ſenam, epithymum, polypodium, helleborum, & alia huiuſmodi recipiunt medicamenta, quæ quidem tantum abeſt, vt iuuent concoctionem, vt contra illā maxime turbent & impediant.

Apparente demū perfecta coctione, iam de humorum vacuatione cogitandum eſt, quod tribus rationibus apud Gal. fieri poteſt: prima per medicamēta purgantia per aluū: ſecunda per vomitum: tertia per nonnulla medicamenta, quę vacuant inſenſibiliter, & tanquam ignia noxios humores diſsoluunt. Ergo quatenus pertinet ad purgantia medicamenta, inter ſimplicia eſt ſena, epithymum, polyponium, & cætera omnibus longe efficacior helleborus niger, a quo tamen Auer. 7. colliget 14. & omnes medici vſque ad noſtra tempora, tanquam a veneno ſoliti fuerant cauere: altera autem ex parte ſcribit Meſues, cap. proprio helleborum clementer & ſine moleſtia vtramque bilem & pituitam purgare, quod experentia confirmat veriſſimum eſse. Inter compoſita ſunt ſyrupi iam nominati, & electuarium dracatholicum, & confectio hamech & alia, de quibus aliquando tractabimus. Habeatis exempla, & primum hellebori nigri qui & in ſubſtantia, & in decoctione poteſt adminiſtrari.

R. Corticum radicum hellebori nigri ʒ ij.
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ j.
Spica gr. v.
Fiat infuſio & decoctio ex aqua ſecundum artem, & facta colatura.
R. Prædictæ decoctionis ℥ iiij.
Syrupi de pomis compoſiti ℥ ij ß M.

In ſubſtantia.

R. Specierum hiera ſimpl. ℈ ij.
Corticum radicum hellebori nigri puluriſati ʒ ß.
Cum ſyrupo de fumo terrę compoſito M. & fiant pilula v.

Longioris compoſitionis exemplum.

R. Senæ electæ
Polypodij
Epithymi ana ʒ ij.
Paſſularum
Liquiritia ana ℥ ß.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ʒ j.
Spica gr. v.
R. Facta decoctione huius decoctionis ℥ vj.
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ compoſiti ℥ ij. M.

Hæc poſsunt in qualibet purgatione melancholiæ adhiberi: ſed ſciatis quod Gal docet quartana laborātes non modo ſemel, ſed etiam ſæpius, ſi fuerit neceſſarium, purgandos eſſe, quod materia craſsa tenax. & difficilis, vix vna purgatione poſſit educi.

Secunda ratio purgandi quartanarios apud Gal. eſt per uomitum poſt alimenta, quē ualidis medicamentis, ac potiſſimum helleboro ſolebāt prouocare, cuius Gal. quoque in præſentia meminit. De qua quidē purgandi ratione ſtatim ſe offert dubitatio, & mea quidē ſententia difficilis, quoniam Gal. in lib quos & quando purgare oporteat, docet flauam bilem per ſuperiora, pituitam per inferiora purgandam eſſe, niſi interdum contrarium oporteat agere, vt ſi pituita in ventriculo, bilis in inteſtinis reperiatur, atram autem bilem perpetuo inquit per inferiora eſſe deijciendam: quod ſi ita hæc ſe res habet, quomodo nō in præſentia Gal. ſibiipſi aduerſatur, qui docet humorem melancholicū per ſuperiora purgandum eſſe? Quidquid alij reſpondeant, ego ad hanc difficultatem ſoleo reſpondere, in febre quartana & propter diuturnitatem morbi, & propter alias cauſas, neceſſario labefactari facultatē ventriculi, ex quo aliter fieri non poteſt, quin generetur multa copia pituitæ & crudorum humorum, qui quidem ſi febrem non efficiunt, ſaltem poſſunt illam fouere: itaque vomitus conuenit non ratione humoris melancholici, qui ſemper commodius per inferiora purgatur, ſed ratione pituitæ, ex cuius vacuatione, licet id primo, & per ſe non fiat, febris quartana ſolet iuuari, & quandoque etiam auferri: vtcunque autē ſit, ſi quis voluerit in quartana vomitum prouocare, ego huic id conſiliū darē, vt prætermiſſo helleboro & omni validiore medicamento, facilioribus tantum id ageret, de quibus alias ſatis diximus.

Tertia demū ratio purgationis fieri poteſt per quędā antidota diſcutientia, qualia duo præcipue fuerant Gal. familiaria, alterum theriaca, alterum medicamentum ex ſucco cyrenaico, quæ quidem habēt inſignem vim attenuandi, digerendi, ac diſſoluendi reliquias craſſorum humorum, nec non tollendi contractas intemperies, corrigendi malum corporis habitum, ac roborandi tum ventriculum, tum omnia viſcera, quæ neceſſario longo tempore redduntur debiliora: quale autem apud Gal. & veteres fuerit medicamentū ex ſucco cy-

co cyrenaico, deſcribitur ab Aetio lib.5.84. De ſucco autem cyrenaico, an ſit quod vulgo belzoin appellatur, vel aliud genus medicamenti, & an hoc tempore ſit cognitus, dubium eſt: ſic mea ſententia confectio mithridatica poteſt exhiberi, & fortaſſe commodius quam theriaca: ſiquidem mithridatum in morbis frigidioribus, theriaca autem in venenis videtur neſcio quam peculiarem prærogatiuam habere. Verum de huiuſmodi medicamentis illud ſciendum eſt, ante ſtatum, & humorum coctionem ea nunquam fore exhibenda, alioquin enim periculum eſt, ne quartana, quę ſimplex fuerat, duplex, forte etiam triplex, ex intermittente continua, & omnino difficilior reddatur, ſicuti narrat Gal. & nos ſupra diximus illis veteribus medicis contigiſſe, qui Eudemum philoſophum curabant. Atque hæc de curatione febris quartanæ exquiſitæ ſatis ſunt: neque vero eſt, vt ſimus longiores tradenda curatione quartanæ continuæ, & non exquiſitæ: ſiquidem ex ijs quę hactenus diximus, puto eſſe neminem qui pro varia natura putreſcentis humoris, ac varijs ſymptomatibus non facile poſſit huiuſmodi quoque febrium propriam, & accommodatam curationem inſtituere, ea propemodum ratione, quam de febre tertiana exquiſita, & non exquiſita monſtrauimus. Pariter nec mihi libet in præſentia plurima colligere medicamenta, quę apud Dioſcoridem, Aetium, & alios, ſed præcipue apud Alexandrum occulta quadam proprietate creditum eſt febres quartanas iuuare, cum maiori ex parte ſint ſuperſtitioſa, & facile poſſit vnuſquiſque apud illos ea pro ſuo arbitratu legere, ut omnino ſuperuacaneum ſit de illis longius agere.

CAPVT XIII.

De Hectica Febre.

Tr.3.Ca.1 HÆc vox hectica duplicem habet ſignificationē: vna quidem dicitur omnis febris ſolutione difficilis, ſiue ſit pituitoſa, ſiue melancholica. & tunc oppoſita eſt alteri voci, hoc eſt, febri quæ ſit facilis ſolutionis: etenim quēadmodū σχέσις eſt qualitas a ſubiecto facile mobilis, ἕξις vero ęgre mobilis, ſic σχετικὴ, & ἑκτικὴ inter ſe opponuntur, vt declarat Gal. 2. meth. 3. qui dilucidioris doctrinæ gratia concedit, illas febres quæ difficulter diſcutiuntur, hecticas, quæ autem facile, ſcheticas appellari: quod idem Gal. aſſerit non ſolum de febre, ſed de omni affectu, 3. de loc. affec. 2. Altera autē ſignificatione hectica ſpeciatim dicitur ea ſpecies febris, quæ & putridæ, & ephemeræ oppoſita ſit, quæ tamen eandem nominis rationem retinet, etenim ſicuti ἕξις difficile ſeparatur a ſubiecto ſic hectica curatu difficillima eſt: vel hectica dicitur, vt placet Gal. 1. de diff. feb. 7. quod in habitu corporis, quē Gręci ἕξιν appellant, tanquam in ſubiecto conſiſtat: nos igitur cum Aui. tractabimus de hectica, quatenus hæc vox ſignificat tertiam ſpeciem febris ab ephemeris, & putridis diſtinctam, & pro noſtro inſtituto ordine primum agemus de illius eſſentia, 2. de differen. 3. de ſi-

Rō ordin. gnis: vltimo de curatione. Et ſi quis quærat de ordine, quamobrem Auic. tractet de hecticis ante peſtilētes, quæ putridæ ſunt: poteſt reſponderi: cum peſtilentes ſint duplices, vt ſuo loco videbimus, quędam putridę, quædam hecticæ, qua ratione quodammodo inter vtraſque mediæ ſunt, non ſine ratione Auic. poſt putridas, hecticas tractare voluiſſe, vt poſtremo loco peſtilentes, tanquam vtraque natura participantes facilius poſſint intelligi.

Eſſentia. Eſſentia febris hecticæ iam ſupra eſt ſatis expoſita, & conſtituta, quæ non aliud eſt, quam caliditas pręter naturam accenſa in ſubſtantia cordis, primum lędens operationes. De differentijs hecticæ & veteres, & recentiores admodum varie ſcribunt: namque nonnulli

Differ. vnam tantū, alij duas, alij tres, alij plores differentias, vel ſpecies cōſtituunt: at vero, quoniam anguſtiæ pręſentis temporis non patiuntur, vt ſingulas huiuſmodi opiniones poſſimus examinare, mihi ſtatutum eſt ad veſtram vtilitatem illam tantummodo ſententiam in medium proferre, quam puto ad mentem Gal. & veritati magis conſentientem eſſe. Ex quibus id forte vobis conſtabit, varias de hac re opiniones ſi probe intelligantur, poſſe inter ſe conciliari, & quodammodo veritatem conſtruere.

De ſecundis humoribus. Cęterum vt facilius hęc res intelligatur, memoria ſunt repetenda, quæ alias diximus de varijs partibus partium ſolidarum, quas Auic. 1. 1. doctr. 4. cap. 1. ſecūdos humores vocat, quę quidem particulæ partium ſolidarum, tametſi á nonnullis vario modo cōſtituuntur, & enumerantur, tamen a Gal. 1. de diff. feb. 9. tres ponuntur diſtinctæ, hunc in modum: etenim prima eſt quædā humiditas, quæ per media & vacua ſpacia dictarum partium continetur, ac veluti quidā ros diſpergitur, quam Gal. natiuam quoque vel naturalem humiditatem, quandoque humorem proprium partiū ſimilarium, ex quo ipſæ partes nutriuntur, recentiores non inepte rorem ſolent appellare. Secunda eſt pars, quæ ex humore concreto conſtat, & a Gal. ſubſtantia carnoſa & adipoſa dicitur, quæ pars propterea quod in ſubſtantiam partis mutatur, & alit perfecte aſſimilatur, á medicis barbaris ſubſtantia carniformis, glutē, cambium, & forte alijs nominibus nominatur. Tertia eſt pars vel ſubſtantia quæ á Gal. fibroſa & mēbranoſa dicitur, quod ſolidiore ſubſtantia fibris & membranis ſit conſtituta, quas quidem particulas quandoque vere ſolidas appellaui, quatenus a reliquis duabus carnoſa & adipoſa, & rorida diſtinguitur.

Et ſi quis nobis obijciat Gal. qui in 7. meth. 6. quatuor ſiccitates, & quatuor ſiccitatis differentias diſtinxit, atque hinc ex lege contrariorum colligat, nō tres, ſed quatuor humiditatis differentias ſtatuendas eſſe, quę ſingulis quatuor ſiccitatibus reſpondeāt, ſicuti facit Auic. huic breuiter reſpondeatis, quartam ſpeciem ſiccitatis Galeno in exilibus venis arterijſque conſiſtere, & expenuria ſanguinis prouenire: at vero hunc ſuccum ſiue ſanguinem, qui in huiuſmodi exilibus venis & arterijs continetur, non eſſe de propria ſolidarum partium ſubſtantia, neque inter ſecundos humores reponendum, cum reuera ille adhuc ſanguis ſit, intra vaſa contineatur, neque a primis humoribus quicquam differat: niſi forte quis velit pro valorum varietate, varias quoque humorum differentias fieri, qua ratione ſanguis in corde a ſanguine iecoris, lienis, & aliarum partium ſpecie differat, & infinitæ propemodum humorum ſpecies fiant, fateantur neceſſe eſt. Itaque ad mentem Gal. tres tantūmodo ſunt partes, ſiue ſubſtātię partium ſolidarum, pars humidior, rorida, pars carnoſa & adipoſa, tertio pars fibroſa, & membranoſa. Hac poſita partium diuiſione, ſi quis velit partes ſolidas generaliter, & coniunctim intelligere, etſi ex triplici ſubſtantia conficiuntur, is nō ſine ratione poteſt affirmare, vnum duntaxat eſſe genus febrium hecticarum, quando huiuſmodi partes ponuntur in calefacto eſſe, vt propterea lædantur operationes; ſi quis autem conſideret febrem hecticam, quatenus fieri poteſt, vel ſine conſumptione, vel cum conſumptione dictarum partium ſolidarū, huic pariter licet cum Galeno aſſerere, loco citato 1. de diff. febr. duplex tantum eſſe genus febrium hecticarum, alterum cum cōſumptione, alterum ſine conſumptione.

Demū vero ſi velimus conſiderare tres diuerſas ſubſtantias partium ſolidarum, atq; calorem præter naturam, cum primum febris hectica generatur, æqualiter illas occupare, ſed ordine quodam vnam partem poſt alteram inuadere, ſumma cum ratione licet fateri, tres eſſe febrium hecticarum vel gradus, vel differentias, vel ſpecies, vel quomodocunque velis nominare, cum eiuſmodi quoque tres ſubſtantiæ ſpecie inter ſe differant: quas quidem tres ſpecies Gal. 1. de differen. febr. 7. hunc in modum diſtinguit, & diſponit: namque prima eſt ſpecies febris hecticæ, quando fit quædam ve-

luti

Digitized by Google

luti ebullitio prioris natiui humoris, diſperſi in ſpacijs intermedijs partium ſolidarũ, quam diximus vulgo rorem appellari, quæ quidem ſpecies euſq; perdurat, donec aliqua pars eiuſdem humoris reſeruatur: hæc ſpecies ſine tabe eſt, & faciliſſimã curationem recipit, quod facultas fere nihil adhuc ſit perpeſſa: altera ſpecies huic oppoſita eſt, quando calor præter naturam partes cordis fibroſas, & membranoſas occupat, & depaſcitur, quæ cum ad eum terminum peruenit, vt nihil amplius humiditatis in corde ſuperſit, iam hæc febris nõ ſimpliciter hectica, ſed hectica maraſmodes appellatur, hoc eſt, cum tabe, & cõſumptione vniuerſi corporis, ac nullam prorſus curationem recipit, quod iã facultas ea toto perdita ſit. Inter hæc duo extrema eſt tertia ſpecies febris hecticæ, quæ mediam quodam modo naturam obtinet, inter primam ſpeciem quę adhuc incipit, & curatu eſt faciliſima, & tertiam quæ cõfirmata eſt, ac ſanari nullo modo poteſt: quæ quidem tertia ſpecies perquam multam latitudinem obtinet, prout magis vel minus ad primam vel tertiam ſpeciẽ declinet. Nam quæ æqualiter diſtat ab vtraque ad curationẽ ambiguam habet inclinationem, quæ autem hecticæ maraſmodi eſt vicinior, iam periculo magis propinquat, quemadmodum quæ alteri primæ ſpeciei eſt propinquior, non paruam ſalutis ſpem promittit: hæc diuiſio eſt ac doctrina Galeni de ſpeciebus febris hecticæ, adeo vt liceat mirari, quamobrem nonnulli celebres medici ac Galeni ſectatores illam non recipiant: etſi enim tres partes partium ſolidarum inter ſe non ſunt ſeparatæ, ſicuti humores, qui varij vario modo, & tempore poſſunt putreſcere, ſed ſimul ſunt iunctæ, adeo vt vix vna videatur ſine reliquis duabus poſſe accẽdi, tamẽ nulli dubium eſſe debet, quin primum natiuus humor, deinde caro, & adeps, & poſtremo ſubſtantia ſiccior, & durior accendatur, ut hac ratione variarum partium variæ quoque ſpecies febris hecticæ iure poſſint conſtitui.

II. differ. Secunda differentia febris hecticæ illa eſt: namque aliæ fiunt corde primum laborante, aliæ generantur per conſenſum aliarum partium. Hanc differentiã habetis apud Gal. lib. de marcore 7 qui inter partes, quæ poſſunt cor in conſenſum ducere, & febrem hecticam excitare, numerat vẽtriculum, iecur, & cęteras partes id genus, de quibus particulatim, & diffuſe tractat 10. meth. 8. ex quibus tamen partibus pulmones excipit, tametſi quatenus ad propinquitatem attinet, illi omnium maxime ac potẽtiſſime calefaciendo ipſum cor, debuiſſent febrem hecticam excitare: ſed tamen hoc nõ contingit fieri, & ratio eſt, quoniam pulmones difficulter eam affectionem calidam, & ſiccam recipiũt, quæ ad calefaciendum, & ſiccandum cor vicem cauſę poſſit ſupplere, tum quia illi humidi ſunt, tum quia aſſidua reſpiratione refrigerantur. Et ſi quis obijciat, in phthyſi, hoc eſt, vlcere pulmonis, neceſſario ſequi febrem hecticam, vt placet Gal. 7. aph. 16. quam obiectam rationem, mea ſententia, difficilem, nemo quem ſciam, hactenus animaduertit: huic ego reſponderem, febrem hecticam neceſſario ſequi phthiſim, non propter vlcera, aut aliã malam affectionem pulmonis, ſed propter copiam puris: ex cuius malitia, & vicinitate aliter fieri nõ poteſt, quin cor calore præter naturam,

III. differ. & febre hectica corripiatur. Præterea febres hecticæ duobus modis generantur, namque nonnullæ alijs febribus magna ex parte ardentibus ſuccedunt, nonnullæ ſtatim ab initio inuadunt, quæ primã ſui generationem ſimilẽ febribus ephemeris, ex triſtitia, ira, plurima laſſitudine, ſolis vſtione, & ſimilibus obtinẽt: quæ diſtinctio eſt Gal. 1. de diff. feb. 8. 10. meth. 5. 3. de præſag. ex pulſ. 4. ad finem: Verum de poſteriore parte huius diuiſionis dubium eſt, ſiquidem multi contendũt, hecticam febrem nullo modo ſtatim a principio, nullaque pręcedente alia febre poſſe hominem inuadere, propterea quia vix, aut ne vix quidem fieri poteſt, vt partes ſolidæ quæ ſine dubio ſunt craſſiores, calorem cõcipiant in facto eſſe, quin ſpiritus, & humores, quos conſtat eſſe tenuiores multo, ante eundem calorem ſuſcipiant: quæ pariter videtur fuiſſe Galeni ſententia in lib. de inęquali intẽperie 5. qui affirmat, quod rationi eſt maxime conſentaneum, tenuia longe facilius alterari quam craſſa. Ad Galenum autem docẽtem febres hecticas quandoque a principio hominem inuadere, reſpõdent, ac principium interpretantur primos dies, adeo vt velint febrem hecticam fieri ineipiende, quæcunque poſt tertiam aut quartam diem alijs febribus ſuccedit: quę quidem interpretatio videtur fuiſſe Gal. qui ſermonem habens de media, quantum naturis calidis, & ſiccis aduerſetur, ita inquit 10. meth. 5. Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, a quibus niſi prius mors occupet in hecticas cadunt, atq; ſtatim ab ijs in maraſmũ, vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incipit præteriens febrẽ ardentem, maxime tamẽ calidos ſiccoſq; affectus ſtatim a principio hectica corripit, ſicuti mulieri accidit, quæ autumno ex triſtitia, & vigilijs cœpit febricitare, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis, hanc quarta die uidemus ac deprehendimus ſtatim hecticam eſſe febrem, cũ alia earum quæ ex humoribus excitantur, coniunctam, hæc Gal. Ex qua ſerie iſti colligunt, illa verba, *ſtatim a principio*, idẽ ſignificare, quod primis diebus, namque propterea dixit, mulierẽ principio hectica febre fuiſſe correptam, quoniam quarta die illam deprehendit febre hectica laborare: verum iſti male ſentiunt, ac primum ſi huiuſmodi ſententia eſſet vera, ſequeretur perpetuo febrem ephemeram ante putridam, ac putridam ante hecticam fieri neceſſario, quod nemo unquam auſus eſt affirmare, cum Gal. doceat & confirmet experientia, febrem putridã ſtatim a principio, hoc eſt, primo temporis momento fieri frequentiſſime. Neque magis vera eſt interpretatio verborum Gal. etenim ſi incipere a principio idem eſt atque incipere primis diebus, quomodo a Gal. dictum eſt 1. de diff. feb. 3. de præſag. ex pulſibus locis citatis, febres hecticas nũquam fieri a principio, niſi cum a cauſis procatarcticis generantur: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin febris hectica primis diebus tertia, & quarta ex febre ardente, fieri poſſit, quod enim a cauſa debiliore, puta febre ephemera, aut procatarctica aliqua cauſa fieri poteſt, certum eſt ex cauſa validiore, febre ardente, multo prõptius, & facilius fieri potuiſſe, nihilominus aduerſus Gal. decretum huiuſmodi febris hectica ſine cauſa procatarctica a principio fieret: itaque ſi vere, & ad mentem Gal. febres hecticæ nunquam a principio fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica, illa verba, *a principio*, non primos dies, ſed principium ac primum temporis, & ægritudinis momentum ſignificant. Quomodo autem nulla præcedente alia febre, calor præter naturam ſtatim aggrediatur ſubſtantiam cordis, & febrẽ hecticam efficiat, alias declarauimus, id fieri propter diſpoſitionem huius partis, magis aptæ, & paratæ ad recipiendam alterationem, quam ſint ſpiritus, & humores: namq; vt declarat Galenus 3. pręſag. ex pul. 5. facile fieri poteſt, vt ſubſtantia cordis ſit calidior, qui vero in illo cõtinentur ſpiritus, & humores, cum propter alias cauſas, tum maxime propter malam victus rationem, ſint frigidiores ex quo item facile eſt intelligere, tunc in maxima ira vel ſimili cauſa procatarctica prius ſubſtantiam licet craſſiorem, quam ſpiritus, & humores, licet tenuiores, poſſe calefieri, quod ſubſtantia ſit magis apta, ac minus poſſit reſiſtere, ſpiritus autem, & humores ſint minus parati, magiſque calefacienti cauſæ poſſint reſiſtere.

Sed rurſum aduerſus huiuſmodi opinionem quam confutauimus, eſt locus Galeni difficillimus, qui hæc habet 2. de criſibus ad finem. De hecticis vero nunc non eſt tempeſtiuum dicere, nulla enim primis diebus, ſed progreſſione temporis talis efficitur: quæ verba manifeſte videntur demonſtrare, nullam febrem hecticam a principio fieri poſſe. Ad hanc apparentem Galeni repugnantiam nonnulli duplicem afferunt reſponſionem: vnam, febrem hecticam non

fieri

fieri incipiendo, vt in pluribus, ſed nonnunquam id cõtingere, atque id fore latis, cum regulę medicorum vt plurimum veritatem obtineant: ſecundam, febrem hecticam primis quidem diebus fieri, ſed primis diebus non perfici: quare ita interpretantur Galenũ, nullam febrem hecticam primis diebus fieri hoc eſt, non perfici, atque exactam febris hecticæ formam conſequi, adeo vt exacte poſſit cognoſci, quod quidem progreſſu temporis manifeſte fieri ſolet. Cui quidem interpretationi fauet. Auicenna in præſenti capite primo poſtremis verbis, qui ſcribit, hecticã in principio eſſe difficilis cognitionis, & facilis curationis, & in fine facilis cognitionis, & difficilis curationis Sed forte neutra reſponſio ſoluit difficultatem: nam prima ſupponit, quandoque hecticam fieri a principio, quod quæritur, immo vero quod Galenus hoc loco videtur negare: ſecunda item accipit pro confeſſo, quod dubium, fortaſſe falſum quoq; eſt. nempe hecticam febrẽ primis diebus non poſſe perfici & cognoſci, quandoquidem ſcribit Gal. 1. de diff. feb. 8. febrem hecticam quæ facile ſolui poteſt, ſi ſola conſtiterit facillime, ſi vero aliquam febrem putridam coniunctam habeat, difficillime cognoſci. Itaque ego aliter reſponderem, nullas febres hecticas fieri a principio, niſi cũ ex cauſis procatarcticis generantur: quę reſponſio conſentit Galeno, & nullam continet abſurditatem: nam reuera ſine cauſis procatarcticis nulla febris hectica primis diebus fieri poteſt.

4. Differ. Poſtrema eſt differentia febris hecticę: namq; alia ſimplex eſt morbus, & per ſe conſiſtit; alia eſt cui alia febris putrida coniungitur; quam diſtinctionem habetis apud Gal. 1. de differ. febr. 10.

Signa. Scribit Galenus 3. de præſag. ex pulſ. 3. ad finẽ, duo eſſe præcipua ac propria ſigna febrium hecticarum, vnũ ſi perpetuo illæ ſibi ſimiles fuerint, neq; aliquam acceſſionis inuaſionem, neque augmentum, neque vigorem, neq; declinationem habeant: alterum ſi ægrotus non percipiat ſe febricitare. Verum decet ſingula

Calor. examinare & perpendere, ſicuti de alijs factum eſt. Ergo primum calor febris hecticę paruus eſt, quoniã vt dicit Gal. 1. de diff. feb. 8. 2. de præſagio pulſibus 4. nulla febris hectica magna eſt, exigua autem flamma exiguum præbet calorem: ſecundo hic calor in prima manus iniectione mitis apparet, ſed diutius immorante manu acris, mordax, & ſqualidus, hoc eſt, ſine vllo fumo & vapore occurrit, propterea quia in ſolida & denſa materia fundatur: tertio de inæquali intẽperie, hic calor non percipitur ab ægroto, immo vero ille putat ſe non febricitare, quoniam calor eſt æqualis, ac ſi naturalis foret, æqualiſque intemperies iam in toto corpore inducta eſt: quarto etſi in febre hectica partes corporis æqualem calidam intemperiem acquirunt, nihilominus, quod Gal. ſcribit maximum febrium hecticarum indicium eſt, 1. de diff. feb. 8. ipſæ arteriæ circumiacentibus & vicinis corporibus manifeſto ſunt calidiores: qua ratione demonſtrant, corpus cordis, vnde illæ originem habẽt inſignem calorem ſubſtinere: id quod in cęteris febribus nequaquam accidit: adbuc vero euidentius huiuſmodi calor peculiaris arteriarũ apparet, vbi ægri ſe lauarunt, aut quouis alio modo corpus rarum reddiderunt, adeo vt humor quiſpiam profluat, & calor trãſpiret, ſiquidem in omnibus alijs partibus poſt tales tranſpirationes moderatus calor apparet, qui vero in arterijs eſt, nihilo priore minor exiſtit, ſed idem ſeruatur. Hæc igitur ſunt ſigna febris hecticæ a calore.

Pulſus. Secundo loco ſunt indicia ex pulſibus, qui hectici pulſus appellãtur, ut ſcribit Gal. de pulſ. ad tyrones 8. 4. de cauſis pulſ. 11. quod ęgroti habeant febrem hecticam, quæ vniuerſum corporis habitũ occupauit: ſunt autem eodem Gal. auctore 1. de diff. feb. 9. debiles, & duri, ſtatim vero etiam parui, & frequentes, nimirum propter frequentem & vehementem calidam & ſiccam cordis intemperiem, ex qua intẽperie dicit Gal. 3. de pręſag. ex pul. 7. ac facile eſt intelligere, huiuſmodi pulſus neceſſario fieri: præterea ſunt æquales: quandoquidem ſicuti diximus, ęqualis omnium partium intemperies facta eſt.

Lotia. Tertio ſunt lotia, ex quibus etſi Hippo. & Gal. nulla febrium hecticarum indicia videtur tradidiſſe, quod reuera ſiue ſubſtantia, ſiue color, ſiue contenta conſiderentur, hæc redundantiam & qualitatem humorum, qui continentur in venis, ſoleant demonſtrare, tamen, vt notat Alexand. libro 12. proprio, & ratio perſuadet, cum ſolidę partes laborent, ex quarum facultate & temperie docet Gal. concoctionem fieri, 1. epid. 2. 46. neceſſarium eſt fateri, vitiatam humorum coctionem, neque lotia omni ex parte concocta videri, itaque ſunt magis colorata, tenuia, lucida, ſicuti calidiori & ſicciori intemperaturæ conuenit: atque hæc quidem conſideratio vrinæ in febre hectica, quamuis ad illius cognitionem vel parum vel nihil conferat, tamen nunquam eſt prætermittenda, ſicuti generaliter iubet Galen. faciendum eſſe in morbis uentriculi, thoracis, & aliarum partium, etiamſi affectus venoſi generis non ſint, 3. epid. 6. 3. de criſibus. 3. Namque ſi lotia bona appareant, multum valent ad ſalutem, contra ſi fuerint praua, ſimul ægri periculum amplificant.

Forma. Quarto, forma febris eſt huiuſmodi, nempe continua, ſemper in vno atque eodem tenore conſiſtens, ſine vlla inuaſione, principio, augmento, ſtatu, & declinatione, ſicuti eſt quæ proprie ſynochus dicitur, præterquam quod vna vel altera hora poſt ſumpta alimenta quandam veluti caloris alterationem & acceſſionem videtur habere, quod ſcribit Galen. omnibus hecticis eſſe proprium, & inſeparabile, in quo quidem ſigno, quod maximi momenti eſt, & continet nonnullas difficultates, mihi libet paululum immorari.

Itaque ſcribit Galeno eſſe maximum, & certiſſimũ indicium febrium hecticarum, ſi nutrito homine poſt vnam vel alteram horam febris omnibus illum tangentibus videatur alterum incrementum habuiſſe, adeo vt non ſint defuturi, qui huiuſmodi nutritionem tamquam intempeſtiue atque ipſo acceſſionis tempore factam reprehendant, aſſerentes diutius fuiſſe expectandum, vſque ad ipſam inuaſionis declinationem: ſed res non ita ſe habet, quandoquidem omnibus hecticis hoc proprium inſeparabile eſt, vt oblato alimẽto calor accendatur, pulſuſq; in magnitudinem & velocitatem increſcat, adeo vt incompreſſa annotatio facta videatur, quam ſic uocat Leonicenus: Fuchſius non laborioſam acceſſionem, alij æqualem, alij aliter Latina cõuertunt: quid autem Gal. intelligat, ille ſeipſum interpretatur, qui inquit, ſe ita acceſſionem vocare, in qua neque horror aliquis factus eſt, neque extremarum partium refrigeratio, neque veluti quædam inclinatio ad ſomnum, neque aliqua inſignis pigritia, aut omnino quædam inæqualitas vel in calore vel in pulſu, multoque magis neque paruitas, neque debilitas, neque aliud quidquam huiuſmodi, ſed veluti alteri contingit, qui nutritus ſit, pulſus ſtatim maior & velocior redditur.

Et ſi quis obijciat, hanc eandem non laborioſam acceſſionem cæteris quoque febribus interdum contingere, ac propterea huiuſmodi ſymptoma febrium hecticarum proprium inſeparabile non videri; huic reſpondent Galen. talem caloris acceſſionem, pulſuſque incrementum in magnitudinem & velocitatem, in febribus hecticis ac reliquis non parum differre: etenim in cæteris omnibus huiuſmodi inuaſiones ſine oblato alimento fiunt, in hectica autem omnino contrarium euenit, cum nullo tempore aliquam inuaſionem habeant, ſed plane ſint continuæ & æquales, a primo initio vſque ad extremum finem, ſicuti diximus. Etſi vero quæ de hoc ſigno dicta ſunt, potuiſſent ſatis eſſe, tamen Gal. adhuc clarioris doctrinæ gratia nonnulla addit, quæ ad hanc rem ſunt valde accommodata.

Sunt

Duæ obſeruationes. Sunt autem duæ obſeruationes, quæ manifeſtius in cognitionem febris hecticæ nos poſſunt deducere, Prima ſi diligenter animaduertatur, quouſque homo poſt oblatum alimentum in calore, & pulſu alterato permaneat: nam omnia quæ tunc manifeſte apparent, tantiſper alterata inueniuntur, donec alimenti diſtributo cordis ſiccitatem, humectauerit: deinde omnia ceſſabunt, & homo ad priſtinum ſtatum reuertetur, in quo fuerat antequam illi alimenta offerentur.

Secunda eſt obſeruatio, ſi diuerſis diebus, & diuerſo tempore æger nutriatur: ſiquidem omni hora, & omni tempore licebit inuenire id fieri, quod dictum eſt, nimirum dato alimento poſt vnam vel alteram horam, & calorem auctum eſſe, & pulſum maiorem, & celeriorem redditum fuiſſe: quod certum eſt non alia ratione fieri, quam propter humectationem partium ſolidarum, quam ab alimento receperunt: quam quidem caloris, & pulſus alterationem in febre hectica Gal. demum eleganti quadam ſimilitudine cõfirmat. Videtur enim illud hecticis euenire quod euenit calci & lapidibus calefactis, quibus ſi frigidiſſimam aquam affundas, tunc multo calidiores apparent, nutrito ſcilicet ab humida ſubſtantia ſicco calore: quod vero ita hæc ſe res habeat, experientia & ſenſu facile poteſt demonſtrari; etenim ſi quis calcis glebam accipiat, eius calorem contemnet, ac minime ſentiet, ſi vero illi affundatur aqua, illam videbit admodum ſtatim calefieri, atque adeo feruentem eſſe, vt non ſolum poſſit calefacere, ſed etiam deurere. Qualis autem ſit cauſa, propter quam hoc eueniat, Gal. inquit, ad naturales quæſtiones pertinere. Atque hactenus de caloris, & pulſus immutatione poſt aſſum. ta alimenta in febre hectica, quod ille inquit, proprium & inſeparabile ſignum eſſe.

Circa alterationem caloris, & pulſus poſt vnam vel alteram horam alimentorum occurrunt duę difficultates: Prima eſt, quoniam ſcribit Gal. id poſt vnam vel alteram horam contingere, quod iam breui tempore nulla ratione uidetur fieri poſſe: ſiquidem antequam ſolidæ partes, ac præcipue ipſius cordis, nutriantur, neceſſe eſt alimenta concoqui in ventriculo in iecore, & venis, poſtremo apponi, & aſſimilari, quod quidem non duas, ſed quatuor, ſex, octo, & quandoque plures horas requirit. Sed breuiter reſpondendum eſt: etſi reuera ad plenam, & integram corporis nutritionem multarum horarum ſpatium neceſſarium eſt, tamen tenuiores quaſdam alimenti particulas, & ad concoctionem magis aptas, poſt vnam vel alteram horam poſſe ad omnes partes corporis deferri, ac ſolidis partibus apponi, vt manifeſte colligitur ex Galeno 3. de naturalibus facult., & confirmat experientia propterea quia ſi quis defatigatus, vel alia ratione debilitatis ſumat alimenta, ſtatim ille nutritur, & refocillatur, quoniam partes tenuiores ſtatim conficiuntur, & ad ſolidas partes penetrant, id quod eo facilius in febre hectica laborantibus videtur fieri poſſe quod iis omnia ſint inania, ac reddita calidiora, vt propterea & promptius & cito alimenta ad ſe trahere poſſint.

Secunda eſt difficultas, quam facit Auer. 4. colliget, 33. qui inquit, etſi non nominat Galenum, ſimilitudinem calcis, & cauſam redditam a medicis, propter quam hectici poſt alimenta incaleſcunt, eſſe accidentalem, ac veluti fabulas cantatorum, quia impoſſibile eſt, vt virtus nutribilis a nutriente ſit tantum elongata, vt ipſum eidem ſit contrarium, ſicut aqua eſt contraria calci, quorum vnũquodq; alterum corrumpit: quare ipſe Auer. conatur aliam rationem reddere, qui ſcribit id fieri, quoniam partes ſolidæ calida intemperie laborant, vnde cum de natura nutribilis ſit, nutriens ſibi aſſimilari, tunc neceſſe eſt vt alimentum corpori adueniens calorem præter naturam acquirat, licet illud ſit frigidum ex quo deinceps & febris, & reliqua ſymptomata augentur. Sed fallitur Auerr. & primum quatenus pertinet ad exemplum, & ſimilitudinem calcis, quæ aqua affuſa tam calida redditur vt vrat, ſimilitudo apud Gal. eſt huiuſmodi: nam ſicuti calex admodum ſiccum calorem obtinet, & aqua irrigata efferueſcit, vehementioremque tactui calorem oſtendit, ita partes ſolidæ hectica febre laborantis inſigniter calidæ, & ſiccæ ſunt, ac ſubminiſtrato humore alimenti poſſunt magis calorẽ ſuum oſtendere & manifeſtare, cum vtrobique, tam in calce, quam in membris, calor ille aridus humida ſubſtantia nutriatur? ex quo poteſt colligi, non id fieri ratione cõtrarii, etenim etſi alimenta quamdiu patiuntur, nec; integre ſunt aſſimilata, tamdiu ſunt contraria nutrito, tamen cũ perfecte aſſimilantur, & nutrimentum euadunt, tunc non amplius illi contraria, ſed ſimilia exiſtunt: quamobrem ſimilitudo Gal. optime quadrat, neq; ratio Auer. aduerſus illum quidquam valet. Quatenus autem pertinet ad propriam rationem Auer. quod nimirum, mẽbra reddita calidiora calefaciant alimenta, ex quibus poſtea maior caliditas & alteratio in pulſibus appareat, reſpondeamus apud Philoſophos nihil agere vltra determinatam vim, & proprium gradum agendi, quare alimenta a corpore tantam caliditatem ſuſcipiunt, quantam corpus obtinet: neque fieri poteſt, vt ea partibus ſolidis calidiora euadant: itaque nulla eſt cauſa, propter quam laborantes febre hectica adueniente alimento maiorem quam antea caliditatem incurrant, itaque ratio, & doctrina Gal. optima eſt, & retinenda.

Quinto & vltimo loco ſigna febris hecticę ſumuntur a cauſis, quæ vnico verbo ſunt illæ omnes, quæcunque poſſunt corpus ſiccare, & calefacere: quamobrem homines natura atque habitu corporis calidiores, & ſicciores, ætate, conſtitutione calida, & ſicca, qui vitã laboribus, vigiliis, curis dedicã delegerint, ſeu ratione, victus rõne vſi fuerint, facile in febres hecticas incidere conſueuerunt. *Cauſa.* Atq; hactenus de ſignis febris hecticæ in vniuerſum, quæ quidem non ſingula, & ſeparatim, ſed omnia ſimul coniuncta poſſunt huiuſmodi febrem demonſtrare.

Signa differentiarum. Signa vero differentiarum, facile poſſunt intelligi, & primum quatenus pertinet ad vnam vel alteram ſpeciem febris hecticæ, ſicuti calor præter naturam occupat varias ſubſtantias partium ſolidarum, de quibus ſatis diximus, ita ſigna ex calore, ex pulſu, ex toto, & ſimilibus erunt magis vel minus intenta vel remiſſa, ex quibus licet de ſingulis ſpeciebus iudicium facere, præterquam quod tertia ſpecies hectica maraſmodes, in qua partes cordis fibroſæ, & membranoſæ laborant, habet ſigna vel ipſo aſpectu manifeſtiſſima, cum appareat facies Hippocratica, nares acutæ, oculi concaui, &c. & vno verbo, homines potius formam mortis, quam vitæ referant. Vtrum cor ſit primo affectum, an magis laboret ex conſenſu aliarum partium, facile poteſt intelligi, ſi conſideremus, quomodo reliquæ partes ſe habeant: quæ tractatio ad hunc locum non pertinet: namque aliis partibus bene habentibus, certum eſt cor primario laborare: altera autem parte male affecta, licebit ſtatuere cor non primario, ſed per conſenſum laborare. Pariter an febris hectica ſecuta fuerit alios morbos, an principio ſtatim inceperit; ex iis quæ præceſſerunt, atque ex ipſo ægroto facile poteſt intelligi, vt neque de hoc, neque de cęteris ſignis pluribus ſit opus. Itaque venio ad curationem.

Curatio. Indicatio. In curatione febris hecticæ vnica ſeſe offert indicatio, quæ ſumitur a febre, cum ſit ſimplex morbus iam factus, & qui a nulla cauſa, & materia pendet, ex Gal. 8. methodo c. 11. metho. 2. Ergo cum omnis febris quatenus eſt febris, ex Galeno 10. metho. 6. refrigerantia, & humectantia requirat, nulli dubium eſſe debet, quin febris hectica eadem præſidia poſtulet: imo uero, quæ efficacius poſſunt refrigerare, & humectare, cum calor pręter naturã ſtabilis ſit, partibus ſolidis inhæreat, ac nimia ſuccedente ſiccitate, poſſit;

tabem afferre: in reliquis autem febribus, quæ neque ita ſunt ſtabiles, neque ita humorem partium ſolidarum conſumunt, quæ moderate refrigerant, & humectant, ſufficiunt ſępenumero.

Præcepta.

Sed antequam ad particularia præſidia veniamus, notanda ſunt duo cõmunia præcepta, quæ ad probam huiuſmodi remediorum adminiſtrationem pertinẽt: alterum eſt Auic. in cap. 4. nempe refrigerantia, & humectantia præſidia fore optima, quæcunque ita refrigerant, vt nihil ſiccent, & ita humectant, vt nihil calefaciant: ſiquidem altera ex parte quæ vel refrigerando exſiccant, vel humectando calefaciunt, a præſenti re aliena cenſenda ſunt. Alterum præceptum eſt Gal. 10. metho 7. qui docet, præſidia quæ humectandi vim habent, ſemper tuta eſse, quod lente, & non niſi temporis diuturnitate ſuam operam perficiãt, quæ autem refrigerant, non æque tuto adminiſtrari. cum per efficaciſſimam qualitatem vim ſuam oſtendant: vnde etſi calorẽ præter naturam, & celerrime auferunt, tamen periculum imminet, ne vel in parte aliqua, vel in corpore vniuerſo, natiuum quoque calorem extinguant, potiſſimum huiuſmodi corpore extenuato, quod neque calor, neque humor ab iniuria vehementis frigiditatis poteſt defendere. Verum ſingula præſidia perſequamur.

Materia curationis hecticarũ.

Gal. ſicuti alias diximus, tractans curationem febrium acutarum duplicem ſtatuit materiam earum rerum, quæ ad curandas febres hecticas ſunt accommodatæ, vnam earum quæ foris applicantur: alteram earum, quæ intra corpus aſsumuntur: vtramque autem tripliciter diuidit, nam foris admouentur primo aer: ſecundo medicamenta quæcunque refrigerandi, & humectandi vim habent; tertio balneum aquæ dulcis; intro vero ſumuntur primo alimenta: ſecundo potiones: tertio inſpiratus aer, adeo vt ex Gal. diſciplina per ſex materiæ differentias medici totum hoc negotium, & curationem febrium hecticarum debeant conficere.

Quoniam vero de ijs remedijs prope omnibus iam diximus, quod eſt ſatis, in præleoria quædam repetemus quam breuiſſime, nonnulla autem quæ conſultu ad hunc locum diſtulimus, diffuſe conabimur explicare. Quatenus pertinet ad res externas, primum aer ſit frigidus, & humidus. vel ſponte, vel arte eligantur cubicula ad ſeptentrionem poſita, quandoque ſubterranea, turba hominum prohibeatur, & pauimentum, & parietes, & omnia perfundantur aqua frigidiore, floribus, fructibus, herbis, quæcunque refrigerandi, & humectandi vim habent: ſecundo medicamenta ſint refrigerantia, & humectantia, ſed quæ vehementi careant adſtrictione, ne cutim cogant, ac facilius ad partes internas poſſint penetrare: hæc non ſimpliciter thoraci aut cordi, ſed maxime illi parti debent imponi, in qua veluti in quodam fonte febris videtur reſidere. qualis apud Gal. 10. metho. 9. eſt iecur, ventriculus, renes, ſeptum tranſuerſum, vterus, & ſimiles: præterea talia medicamenta longiore tempore ſunt adminiſtranda, donec æger percipiat ſe refrigeratum, & a ſiti liberum eſse; & quoniam ſi diutius ſupra ægrum corpus permaneant, a corpore calefiunt, vnde rurſum poſsunt ipſum corpus calefacere, idcirco frequenter debent mutari, & noua imponi: inter cætera autem principem locum obtinet infrigidans Gal. ſunt vnguenta. roſatum Meſue, ſandalinum, ſucci lactucæ, ſemperuini, portulacæ, ſolani, & ſimilia, de quibus ſatis diximus.

Aer.

Medicamenta.

Balneum.

Tertio eſt balneum aquæ dulcis, de quo paulo accuratius agendum eſt, quod alias ſum vobis pollicitus, cũ teſtimonio Galeni 10. meth. 10. in curatione febris hecticæ illius vſus ſit efficaciſſimus. Apud veteres, vt docet Galen. 10. metho. vltimo: quatuor balnei partes ſeu loca fuerant, quæ quatuor vtilitates ægris afferũt: prima eſt aer calidus, quam primam partem ſiue domum, nonnulli hypocauſtum vel calidarium. Seneca ſudatorium, Gal. 3. de tuenda, valet. 4. laconicum vocat: in hac qui volebant lauari, primum verſabantur, antequam ſecundam partem, & lauacrum ingrederentur: opera ac beneficio huius primæ partis ſenſim corpora incaleſcunt, meatus aperiuntur, denſatique humores liquantur atque funduntur, contenta ſub cute vacuantur, calor, vapores, humores, & excrementa foras vacuantur.

Prima pars balnei.

Secunda eſt pars balnei, ſolium aquæ calidæ, quod nihil aliud eſt, quam vas quoddam ad hanc rem accõmodatum, in quo homines conſidentes abluebantur, vnde Latinis dicebatur, & labrum, & lauacrum: huius partis opus eſt per ſe quidẽ calefacere, & humectare, vias aperire, denſata fundere: per accidens vero eductis fuliginoſis excrementis, & foris euocato febrili calore, refrigerare. II.

Tertia vero pars balnei eſt, quæ nonnullis frigidarium dicitur, nẽpe ſolium aquæ frigidæ, ex qua corpus refrigeratur, cutis denſatur, & vires corroborantur. III.

Demum quarta balnei parte ſudor corporis detergebatur, cutis fricabatur, & oleo aliquo conuenienti inungebatur. Sic quidem ſe habebant quatuor balnei partes, de quibus atque earum facultatibus diffuſe, & perſpicue tractat Gal. 10. metho. iam citato; & mirum ſit, quomodo inter cæteros Trincauellius, vir in Galeni lectione exercitatiſſimus, com. 1. ad Glauc. 3. tres tantummodo partes commemoret, & quartam prætermittat: ex quo velim vos documentum capere, ſi modo in præclaros medicos cupitis euadere, vt nulli, quantumuis celebri homini fidem adhibeatis, ſed perpetuo fontes, atque ipſum Galenum imprimis velitis conſulere. IV.

Cum plures ſint partes balnei, non neceſſe eſt, hominem ſimul omnes ingredi, & omnes differentias experiri, ſed modo vna parte, modo altera vtendum eſt, ſicuti natura, vires, ætas, habitus corporis, temporis, & aeris conſtitutio, præcipue vero affectus pręter naturã poſtulant: nam ſicut quibuſdam in totum vti balneo non licet, ita multis ſanum eſt vnam vel alteram balnei partem experiri, & alias partes fugere. Sed ad hecticas febres redeamus. Rhaſes, Auicẽna, Auerrh. Auenzoar, & omnes Arabes pro curatione hecticæ febris ſolam ſecundam partem balnei, nempe ſolium aquæ calidę, vel potius tepidæ videntur probare, cum prima, & vltima pars valeat ægrũ potius calefacere, & exſiccare, quam refrigerare, & humectare; tertia pariter etſi refrigerat, & humectat, propter debilitatem virium, quæ hecticos perpetuo comitatur, nullo modo uidetur poſſe perferri. Græci autem, atque imprimis Gal. in febre hectica omnes balnei partes probãt, pręter vltimam, quę ad ſudorem pertinet, ſed tertiam maxime omniũ, nempe aquæ frigidæ, quæ ad refrigerandum, & humectandum ægrotum eſt potiſſimum accõmodata. adeo vt ſcribat Gal. 10. meth. 10. hectica febricitantes quicunque ad balneum accedant, niſi in frigidam demittantur, nihil iuuari: & quanquam priores duæ partes quoquo modo poſsunt corpus calefacere, tamen id non ſit ſine ratione, & vtilitate: namque ita corpus munitur, & pręparatur, vt facilius, & minori cum periculo poſſit frigidã perferre, quippe inquit Gal. ſimile quiddam nobis uidetur euenire, cum in frigidam poſt balneum ingredimur, quod ferro euenit dum tingitur, etenim tum refrigeramur, tum roboramur, quemadmodum, et ferrum ubi candens iam redditum eſt, in frigida mergitur: atque huius rei cauſa ad imbecilla corpora inuentæ ſunt balneæ, quæ ea præcalefaciant atque ad frigidam præparent: non diſſimile quiddam faciunt, & qui ſine priore balneo frigida utũtur, cum ſcilicet ab exercitatione, & ſaltu in frigidum deſcendant: Atque hæc eſt doctrina Galeni de balneo aquę dulcis, in febre hectica, de illius partibus ac tota adminiſtratione, cuius diſciplinæ exemplũ habetur cuiuſdam ęgroti, ſicca uentriculi intemperie laborantis, quem ipſe ab alijs medicis ſiccatum curauit 7. metho. 6. Quoniam uero, ſicuti Galeni tempore in domibus præcipue diuitum pacata erant omnia loca, omnia

Digitized by Google

nia inſtrumenta, & quæcunque ad balnei adminiſtrationem pertinent, ita hoc tempore, & potiſſimũ apud nos, & inſtrumenta, & fere omnia deſunt, ne vſus tam vtilis, & præſtantis remedij plane perdatur mihi libet ad veſtram vtilitatem cam rationem afferre vtẽdi balnei, quam puto ad noſtra tempora poſſe accommodari, & quam ego aliquando ſoleo adminiſtrare. Primum igitur in cubiculo ægroti reddatur aer temperatus, & quoquo modo calidior, vt proportione reſpondeat primæ parti, quam veteres laconicum, & alijs nominibus vocabant: deinde præparentur duo vaſa, qualia apud vulgares balnearios reperiuntur, quorum alterum aqua calida, vel potius tepida, alterum frigida repleatur, dum æger prius aluo ſponte vel arte exonerata, in linteo poſitus quatuor ſeruis iuuantibus ex lecto blande, & molliter, quantum fieri poteſt, in aquam calidam totus demergatur, in qua aliquantulum moretur, paulo plus vel minus, prout res ipſa, atque imprimis ægri tolerantia videbitur perſuadere. Galenus quidem curando illo ægroto 7. metho. illum detinebat, donec caro tumeſceret, ſed ille tũc vnicam humectationem quærebat, neque vllum caliditatis incommodum timebat, quod quidem in febre hectica timendum eſt, ac propterea valde modicum temporis interuallum ſatis fuerit, vt corpus ex vna parte caleſcat quidem, & præparetur ad recipiendam frigidam, ex altera autem nimiam caliditatẽ non acquirat æger ex aqua calida. iiſdem famulis deducẽtibus, in aquam frigidam leuiter demittatur, in qua pariter aliquantum temporis pro illius tolerantia moretur, ac demũ in proximum lectum moderate calidum deferatur, in quo toto corpore primum molli ſpongia, deinde linteis blande, & molliter deterſo. illud poſtremo oleo communi, amygdalarum dulcium, violaceo, & alio id genus inungendum eſt. Atque hæc quidem illa eſt ratio vtendi hoc tempore balneo, quæ admodum facilis eſt, ac maximas vtilitates ſolet afferre. Si quis præterea generaliter de hoc præſidio plura cupit intelligere, is videat Hippocrat. & Galen. 3. de ratione victus a textu 44 vſque in finem, qui multiplicia, & vtiliſſima tradunt præcepta de morbis, in quibus balneum conuenit, de qualitate aquæ, de tempore perfuſionis, de abſterſione, de inunctione, de victus ratione, ad ſummam de omnibus quæcunque ad probam, & exactam balnei adminiſtrationem pertinent. Hactenus de balneo, & ijs rebus quæ foris applicantur, nunc ad alteras venio, quæ intra aſſumuntur: hæ partim apud Galenum tria ſunt: primum aer, de quo ſemel atque iterum diximus, quod eſt ſatis: ſecondo ſunt alimenta: tertio potiones, de quibus etſi ſuperius diximus, nonnulla ſunt breuiſſime repetenda, ad rem præſentẽ maxime vtilia.

Vſus balnei hoc tempore.

Alimẽta.

Itaque alimenta ſint refrigerantia, & humectantia, facilis concoctionis, boni ſucci, paucorum excrementorum, cremor ptiſanæ, vel ptiſana integra, ſorbitio ex alica, panis ex aqua frigida, panatella cum ſeminibus melonum, oua recentia, carnes, & teſtes pullorum gallinaceorum, piſces optimi, lactuca, endiuia, modico aceto condita, & quæ habent eandem rationem: quæ quidem alimenta omnia frigida actu debent exhiberi, non tamen ex parte frigida, ſicut potiones vt placet Galeno 11. metho. 11. namque potiones celeriter permeant per viſcera, quare non nocent ſicuti alimenta, quæ cum diutius detineantur, forte nimis poſſunt refrigerare: ſed inter cætera omnia lac probatur, quod quidem non ſolum tanquam alimentorum, ſed etiam tanquam medicamentum habet inſignem prærogatiuam, cum ex Galeno 4. de ſimp. med. 17. ſit frigidum, & humidum, facillimæ concoctionis, optimi nutrimenti, ac præſtantem vim habeant reficiendi humidam ſubſtantiam, quod ex ipſis infantibus ſatis poteſt demonſtrari, qui ſolo lacte contenti non modo probe nutriuntur, ſed etiam humidam ſubſtantiam, quam habent, plurimam augent: vnde etiam ad confirmandas viros imbecillas præſtantiſſimum eſt, adeo vt teſtimonio Galen. in libro de marcore, capite nono; ex omni parte ad curationem febris hecticæ nihil ipſo lacte magis accommodatum poſſit excogitari. Inter reliqua autem genera lactis, teſtimonio Euriphontis, & Herodoti veterum medicorum, nec non Galen. de ſuccorum bonitate, & vitio 4. de marcore 6. 7. methود 6. lac humanum cum propter cognitionem, & familiaritatem quæ nobis cum illo intercedit, tum propter alias cauſas præſtantiſſimum eſt, ac potiſſimum ſi quis ex mamma mulieris voluerit illud aſſumere, ſiquidem quamprimum lac ex mammis exit, propriam facultatem, & præſtantiam amittit. Secundo loco eſt lac aſininum, quod omnium tenuiſſimum eſt, minime coagulatur, & vndique facile, & celeriter in corpus digeritur, quod pariter Gal. cupiebat vt æger ex mammis aſinæ ſumeret, aut ſi id fieri nequit, vt ſaltem illud quam minimo tempore in ambiente aere moretur, atque ex mammillis adhuc calens proxime aſſumatur. Tertio loco ab Auer. ponitur lac caprinum, 7. colliget 15. quod ex Gal. 5. metho. 12. inter lac vaccinum, quod craſſum eſt, & aſininum, quod eſt tenue, medium exiſtit.

Nulli autem dubium eſſe debet, quin lac optimum ſit eligendum, quod tale eſt apud Galen. 5. method. 12. 7. metho. 6. quod nullam externam qualitatem guſtui, aſpectui, olfactui præſeferat, quod ſit quam dulciſſimum, & quantum lacti conuenit, ſplendens, quod demum æqualem habeat ſubſtantiam, adeo vt in eo nullæ diuerſæ partes appareant. Itaque iubet Galen. ſi modo non lac humanum aſſumendum eſt, animal florentis ætatis eſſe eligendum, idoneis alimentis nutriendum, opportune exercitandum, fricandum, detergendum, vt lac præſtantius euadat: lacti conſueuit Galen. permiſcere, paulum mellis deſpumati, tepidi, ne illud cogatur in ventriculo: quandoque conſueuit permiſcere, & ſal: ſi quis velit lac citius ad aluum deſcendere 5. method. 12. 10. method. 11. 4. de ratione victus 29. At vero in febre hectica, in qua neque mel neque ſal ita videntur conuenire, forte melius fuerit lacti parum ſacchari permiſcere, quod iucundius eſt, neque tam poteſt calefacere, & ſiccare, quod ego perpetuo facere conſueui. Gal. poſt balneum, & inunctionem ſolitus fuerat lac exhibere, & quatenus ad quantitatem illius pertinet, illa potius quadam coniectura quam certa ratione poteſt intelligi: coniectura autem eſt, lac non corrumpatur, neque fluctuet in ventriculo, neque vires grauet, id quod licet potiſſimum cognoſcere, ſi motus arteriæ partim ante, & partim poſt ſumptum lac diligenter animaduertatur, & inter ſe iſti duo motus comparentur: namque ſi lac corruptum fuerit, eiuſmodi fiunt pulſus, quales ventriculo male affecto ſolent contingere; ſi autem corruptum non fuerit, tunc pulſus & maiores, & valentiores tradunt: itaque Gal. principio lactis aſinini non plus dabat vno cyatho: nempe circiter ℥ j. cum dimidia: quod ſi ventriculus hanc quantitatem bene ferret, alterum dimidium cyathum, ac deinde rurſum alterum dimidium cyathum adiiciebat, & ſic ſenſim ad moderatam quandam lactis menſuram accedebat, quam equidem puto quartam, quintam, aut ad ſummum ſextam vnciam continere. Demum vero ſumpto lacte æger quieſcat, caueat a ſomno, ac deinceps lacta illius concoctione, quæ non ante quatuor forte etiam plures horas poteſt fieri, accommodata aſſumat alimenta de quibus ſatis diximus.

Pro potu cauendum eſt a mulſa: aqua hordei probe præparata, decoctio foliorum endiuæ, ius pulli dilutiſſimum, mihi viderentur conuenire: ſed inter cætera genera potionis, præcipue ſi vires fuerint imbecilliores, etſi Gal. id prætermittit, vinum tenue, & copioſæ aquæ permiſtum, quod illius nocumentum corrigat, & penetrationem iuuet. mea ſententia nullo

modo eſſet reiiciendum, cum Gal. doceat 8. meth 3 vinum, & concoctionem, & ad omnia perpetuo eſſe vtilius quam aqua. Atque hęc de omnibus præſidiis tam internis, quam externis, pro curanda febre hectica, ad Gal. mentem ſint ſatis.

Cęterum mihi libet ad veſtram vtilitatem quã breuiſſime hanc Gal. methodum comparare non rationę curandi, qua vulgares medici ſolent hoc tempore hecticos curare, vt vos non modo ſanam doctrinam intelligatis, ſed etiam valeatis alienos errores cognoſcere, & confutare. Primo de aere nihil cogitant, qui ſuos detinent ægrotos in cubiculis clauſis, obſcuris, ſæpenumero etiam non ſine igne, vt tanto magis calefieri poſſint. Secundo, refrigerantia externa medicamenta, aut plane prætermittuntur, aut confuſe & temere adminiſtrantur, ſiquidem cerato Gal. quod ab ipſo cæteris omnibus iure anteponitur, aut nunquam vtuntur, aut ſi modo vtantur, illud minime thoraci, aut iecori, aut alteri parti præcipue laboranti, ſed vnis renibus tantummodo apponunt, ac multo minus intelligunt commodam illius adminiſtrandi rationem, cum tela linea, de qua ſuperius diximus. Tertio balneum, vel prorſus negligunt, vel peſſima ratione adminiſtrant, qui tantummodo illius parte, ſolio aquæ calidioris vti conſueuerunt, plane ignorantes, perfuſionem aquæ frigidæ hac in re principem locum obtinere, cęteras partes propter hanc præcipue refrigerationem vtiles eſſe, ac demum ſine aqua frigida nullo hecticos nulla ratione poſſe iuuari: præterquam quod aduerſus Gal. diſciplinam in aqua decoquunt altheam, maluam, lapatiũ, fumum terræ, capita caſtrati, & alia id genus quamplurima, quæ ſine dubio facultatem remedii perturbant, & corrumpunt. Poſtremo quatenus pertinet ad victus rationem, tot committuntur, & tam pernitioſi errores, vt iam mirum non debeat videri, ſi nulli hoc tempore hectici priſtinam ſanitatem recuperant: atque ne ſingula perſequamur, quod nimis longum foret, familiaria ac præcipua hecticorũ alimenta, quibus medici in præſentia vti conſueuerunt, neque ſolum vulgares, ſed etiã celebriores, illa ſunt, cancri, teſtudines, limaces, quæ omnibus modis adminiſtrantur; namque huiuſmodi carnes vario modo præparatæ comeduntur, illis deſtillatis aquæ conficiuntur pro potione, ex eaſdem addita carne pullorum, vituli, additis nucibus pineis, amygdalis, farina amyli, ſeminibus. quæ communia parua appellantur, & aliis rebus, conficiuntur electuaria quæ reſtauratiua appellant: ſic cõficiuntur ſyrupi, & alia medicamenta, ad ſummam, tota hecticorum ſalus in cancris, limachiis, teſtudinibus, vel tanquam alimentis, vel tanquam medicamentis iam multos annos videtur eſſe conſtituta: quantum vero hęc videndi, & medendi ratio ſit abſurda, & ab omni ratione aliena, puto eſſe notius, quam vt longiori indigeat demonſtratione. Etenim ſi Gal. cæteriſque probatis auctoribus, vel potius ſenſibus credimus, neceſſe eſt nos fateri, huiuſmodi alimenta difficillime concoqui, craſſum, terreſtrem, melancholicum, ac peſſimum ſuccum generare, nec non quamplurimis excrementis ſcatere, quæ quidem nemo non videt laborantibus febre hectica non ſolum nõ conuenire ſed etiam quam maxime aduerſari, adeo vt, mea ſentẽtia, longe ad hãc rem commodiores, & vtiliores carnes porcinæ videri poſſint. Et ſi quis veſtrum a me quærat, quamobrem præter cæteros artis medicæ errores, tam vulgaris, & pernicioſus abuſus inualuerit, id ego puto fieri nõ alia ratione, quam quod medici noſtrorum temporũ propę omnes, neſcio quo iniquo facto compulſi, non aliis quam nouiſſimis quibuſdam hominibus, qui practici vocantur, perpetuo ſtudent; optimos uero auctores, atque imprimis Hip. Gal. praui faciunt, a quibus ſolis, niſi me omnia fallunt, debent hanc artem addiſcere, quicunque in præclaros medicos cupiunt euadere.

CAPVT XXIV.

De Febribus Peſtilentibus.

PRO inſtituto more tractabimus 1. de illius eſſentia, 2. de diff. 3. de ſignis 4. de curatione. Quod igitur attinet ad primum, eſſentia febris peſtilẽtis nobis fiet manifeſta, ſi illius definitionem intelligamus: hęc autem cum apud Gal & Ariſtot. ſit duplex, altera nominis, altera rei, a propria incipiamus. Nominis definitionem aſſequemur, ſi communem hominum de febre peſtilente notionem intelligamus: ita enim Ariſt. Gal. & probati auctores definiendis, & demonſtrãdis rebus perpetuo progrediuntur. *Tract. 4. Cap. 1.* *Definitio nominis.*

Porrò certum eſt, febrem peſtilentem a peſtilentia nomen accepiſſe, vnde vix licet febris peſtilentis communem notionem intelligere, niſi prius peſtilentiæ quoque communem notionem intelligamus. Ergo homines putant aliquo tempore eſſe peſtilentiam, cum plurimi ægrotant, plurimi inficiuntur, & plurimi pereunt; hæc peſtilentiæ communis eſt notio apud omnes homines: quare itidem per quandam ſimilitudinem, quotieſcunque aliqua febris plurimos inuadit, & interficit, febrẽ peſtilentem appellant, ad quem modum peſtiferi milites, ſcholares, ciues, dicuntur, quicũque in exercitu, in ſchola, in ciuitate rixis, & turbationibus delectantur. Sed ad alterã definitionem, quæ rei naturam declarat, veniamus: nõnulla autem paulo altius ſunt repetenda, atque imprimis generalis morborum diuiſio afferenda eſt. Apud Gal. in procemio epidemiorum morbi ſunt duplices, vel omnibus communes, quos Hipp. lib. de aere & locis & Gal. *pandimous*, & *pacinous* appellant, quaſi totum populum vel omnes aggrediantur; vel ſunt diuerſi, quos *ſporades* hoc eſt, varios & ſparſos appellant: priores, vt placet Hippocr & Gal. 2. de natura hum. 3. & 3. a communi cauſa excitantur, veluti ab aere aut aliquo genere alimenti & potionis, quibus omnes vtimur; poſteriores vero non a communi, ſed a propria cuiuſque hominis cauſa proueniunt, pro variis erroribus, quos ſinguli homines ſolent committere. Verum prætermiſſis morbis diuerſis, qui ad hoc noſtrum inſtitutum non pertinent, rurſum morbi communes vel vnam regionem, vel etiam plures aliquo tempore inficiunt, quos Græci *epidimous* vel *epidimous* hoc eſt, vulgares vel populares: vel vnam tantummodo regionem perpetuo infeſtant, hos Græci *endimous*, nos patrios & domeſticos poſſumus appellare. De primis multæ ſunt cõſtitutiones apud Hippocr. in lib epid. de ſecundis, item apud eundem Hipp. ſunt multa exẽpla in lib. de aere, aquis & locis. Morbi demum vulgares aut ſunt pernicioſi, vt pl roſque interficiant, aut non ſunt pernicioſi, vt multi euadant: ſi fuerint pernicioſi, peſtilentes vocantur, ſi non ſint pernicioſi, tunc retinent nomen generis, ac epidemiei ſimpliciter, vel populares dicuntur. Hęc generalis eſt & legitima omnium morborũ diuiſio, quę a Galeno tã perſpicue & præclare tradita eſt, vt certe mirum ſit, quomodo Fernelius, ac medici prope omnes hac in re fuerint hallucinati, neque Galeni mentem ſint aſſecuti. Verum nonnulla adhuc reſtant de hac morborum diuiſione, quæ non debent prætermitti, ac primum cum Hippoc. & Gal. quoſdam morbos quandoque peſtilentes, quandoque malignos appellent, id quęritur, vtrũ hæc duo nomina, peſtilens & malignum eandem, an diuerſam rem ſignificent: ego vero puto malignum cõmunius eſſe & latius patere, adeo vt ex vna parte omnes morbi peſtilentes ſint maligni, ex altera autem non omnes maligni ſint peſtilentes, ſiquidem apud Gal 1. epid. 3. com. 1. & aliis locis, maligni morbi illi ſunt, qui omnibus diligenter adminiſtratis, nihil meliores fiũt: qui quidem morbi etſi non carent periculo, tamen eodem Gal. auctore 1. prorrhet. 14. neque omnino ſpem ſalutis adimunt. Quo

Definitiones. *Diuiſio morborũ.* *Malignũ & peſtilẽs an idem.*

loce

loco Galen. reprehendit illum auctorem, quod exitialem morborum malignum vocauerit: morbi autem peſtilentes non ſolum difficile curantur, ſed etiam quamplurimos interficiũt, vt poſterius videbimus: at vero cum huiuſmodi nominum differentiæ tantũmodo certis gradibus maioris, & minoris difficultatis, & periculi conſiſtant, hinc fit vt medici alterum pro altero vſurpent ſæpenumero. Deinde quoniam ſtatutum eſt, morbos communes, & vulgares eſſe, quotieſcunq; vnuſquiſpiam morbus quamplurimos homines inuadit, diſperſos, & varios, quãdo diuerſi morbi diuerſos homines aggrediuntur: dubiũ eſt, quoniam libris epidemiorum inter morbos epidemicos diuerſi morbi numerantur, quibus homines correpti ſunt, ſicuti apparet 1. epid. conſtit. 1. 3. epid. lecto. 7. commen. 87. & ſequentibus, itaque morbi quoque vulgares erunt diuerſi. Ad hoc reſpondeatis, morbos etſi vulgares erunt & a communi cauſa proueniunt, minime vnos atque eoſdem eſſe neceſſario, ſed ſæpenumero eſſe diuerſos, pro vt ſunt diuerſa temperamenta ætatis, vitæ inſtituta, redundantes humores, & ſimilia, in quibus nulli dubium eſt, quin diuerſi quoque morbi poſſint generari: & ſi quis quærat, quomodo huiuſmodi morbi inter ſe diſtinguantur, verumne a communi cauſa, an a proprijs erroribus generentur: reſpondeatis hoc diſcrimẽ ſumi potiſſimum ab ipſa aeris conſtitutione: namque ſi aer ſalubris fuerit, licebit affirmare morbos eſſe diuerſos, & a diuerſa cauſa originem habere: ſi contra aer fuerit morboſus, tunc licebit aſſeuerare morbos eſſe vulgares, & a communi cauſa generari: pręterquam quod ſi morbi fuerint vere diuerſi, facile erit inuenire ſingulorum cauſas, ac proprios hominum errores, vnde illi proueniunt: morbi ſimiliter non erunt adeo multi, & ſimiles, ſed in vno homine grauiores, in altero leuiores apparebunt, vt errata; vel grauiora, vel leuiora fuerint. Sin autem morbi fuerint communes, tunc morbi erunt plures, multi etiam fere ſimiles, vt naturæ communis cauſæ conuenit: de qua re ſi quis plura cupit, is videat Galen. in procemio epid. 1. epid. 2. 7. 3. epid 3. commen. 9. & 55. Itaque ex communi notione, nec non ex doctrina Hippocrat. & Galen. ita habendum eſt, morbos peſtilentes illos eſſe, quicunq; ſunt vulgares, & adeo pernicioſi, vt maiorem hominum partem interficiant, quod diffuſe in noſtro libro confirmauimus.

De eſſentia febris peſtilẽtis. Iam vero ad febres peſtilentes, & primum nobis propoſitum locum, qui illarum naturam, & eſſentiam tractat, veniendum eſt, de qua quidem re cum hoc potiſſimum tempore admodum variæ ſint hominũ opiniones mihi ſtatutum eſt cęteris omnibus prætermiſſis illam tantummodo ſententiam in medium proferrẽ, quam puto veriorem eſſe, ac doctrinæ Hippocr. & Galeni magis conſentire. Vno igitur verbo ego quidem cenſeo, naturam atque eſſentiam febris peſtilentis in quadam inſigni, & excellenti putredine conſtituendam eſſe, adeo vt huiuſmodi febris a cæteris febribus putredis nulla ratione, prærerquam hoc ſummo putredinis gradu cenſenda ſit differre: atque id primum accipio, quod puto a nemine in dubium reuocari, & quod traditum eſt a Galeno 1. de diff. feb. c. 5. initio, omnes febres peſtilentes a putredine originem habere: ac ſane ſi earum generationem conſideremus, de qua item diffuſe tractat Galen. cap. 4. ſiue ex aere, ſiue ex victus ratione, ſiue aliter originem habeant, facile comperiemus, aeris conſtitutionem calidam, & humidam, alimenta praui ſucci, impeditam meatuum ſpirationem, obſtructiones, ad ſummũ, omnia hac in re principem locum obtinere, quæcunq; putredinem efficere, augere, aut quouis modo fouere poſſunt. Pariter ſi memoria repetamus rationem præcauendæ, & curandæ febris peſtilentis, quam ſimiliter Gal. præclare docet cap. 4. ſatis vnicuique poteſt conſtare, præcipuas in hac re eſſe indicationes, vt corpora humida omnibus modis exſiccentur, ſicciora in eodem ſtatu conſeruentur, quæcunque excrementi ſunt plena, purgationibus ſanentur, obſtructiones meatuum ſoluantur, atque vno verbo, vt corpora ſint pura, & ab omni putredine ſibi caueant. Quod ſi ita hæc ſe res habet, inter febres putridas, & peſtilentes non aliud, mea ſententia, diſcrimen ſtatui poteſt, quam quod, & maior, & minor putredo poteſt afferre: nam ſicuti de minore putredine generantur febres admodum mites, quæ vel a ſola natura facile ſuperantur, de maiore autem putredine generantur febres difficiliores, quæ remedijs indigent, ita eſt rationi conſentaneum, de maiori adhuc, & ſumma putredine febres difficillimas generari, quæ neque a natura, neque ab arte facile poſſunt ſuperari. Hanc ſententiam confirmat Gal. cum alijs locis, tum maxime 3. epid. 3. 23. 6. epid. 1. 29. 3. de præſagio ex pulſ. 5. in quibus aperiſſime teſtatur, calorem febris peſtilentis non aliter quam per excellentiam putredinis a reliquis febribus putridis differre. Et ſi quis demum quærat, qualiſnam & quanta ſit huiuſmodi putredo, quæ febrem peſtilentem efficiat? reſpondeatis eam talem, & tantam eſſe, vt cum, veneno æquari, & conferri poſſit: quam reſponſionem licet vobis colligere ex Galeno 6. de locis aff. 5. vbi determinat, in corpore humano eadem mala fieri poſſe, & a lethalis veneni ſumptione, & a corruptione, quæ in noſtro corpore generatur, cum reuera in noſtro corpore poſſint generari humores vere venenati: quod item poteſt confirmari per eundem Galen. 6. epid. 6. 5. qui eodem gradu collocat medicamenta deleteria, venenatas feras venenum iaculantes quoſdam ſuccos ex improbo victu, aut peſtilenti aere genitos, ex quibus omnibus ille ſcribit quoſdam dolores malignos fieri: quod pariter poteſt confirmari lib. de cibis boni, & mali ſucci a principio, vbi Galen. narrat ex alimentis prauis, veluti quodam veneno, febres, & alios morbos peſtilentes genitos fuiſſe. Itaque admentem Hippocrat. & Galen. concludendum eſt, eſſentiam, & naturam febris peſtilentis in ſumma quadam putredine conſiſtere, quæ veneni malitiam imitetur, de qua poſterius accurate tractabitur: ad differentias veniamus.

Differentiæ febris peſtilentis ſunt quamplurimæ, & primum quædam ſunt putridæ, quædam ſunt hecticæ, quædam ſunt ephemeræ, prout calor præter naturam vel humores, vel ſubſtantiam, vel ſpiritus cordis occupat. De priori differentia febris peſtilentis putridæ nulla eſt dubitatio: alterius hecticæ manifeſte Galen. meminit 10. meth. poſtremis verbis 3. de præſ. ex pulſ. 3. & 4. Tertia vero differentia quæ ad febrẽ ephemeram pertinet, eſt inuentum quorundam modernorum, quam aſſerunt fieri putreſcentibus ſpiritibus, & illam eſſe de qua Galen. & Auicen. ſcribunt, lotia eſſe optima, nec non pulſus fere naturales, quod humores ſint omnis putredinis immunes, ſed tamen ægros interire: qualem febrem ephemeram peſtilentem aiunt fuiſſe in Anglia ſuperiore tempore, in qua regione plurimi corripiebantur febre, quæ vnicam diem durabat, & copioſiſſimo cum ſudore moriebantur: de qua febre ſcribit Fracaſtorius libro 2. de morbis contagioſis 5. vulgo ſudorem Anglicum appellant: ego vero cenſeo hoc inuentum potius commentum, & ſomnium eſſe, nullamque febrem ephemeram eſſe peſtilentem: etenim ſicuti paulo ſupra diximus, cum febris peſtilens propria ratione ſit pernicioſa, ac pro maiori parte homines perdat, contra autem febris ephemera, quod item ſuo loco ſatis confirmatum eſt, propria natura careat ſymptomatibus, & ſit plane ſalutaris, certum eſt maximam contradictionem implicare, quicunque morbum ſalutarem volunt eſſe peſtilentem, & pernicioſum. Et quanquam negandum non eſt, ſpiritus poſſe putreſcere, cum ex doctrina Ariſtot. meteor: res omnes, vno excepto igne, putreſcant, tamen illud ſciendum eſt, ſi ſoli putreſcant ſpiritus, non communicata putredine alteri ſubſtantiæ, quod mea ſententia non niſi breui tempore, aut fortaſſe nullo modo fieri poteſt, tunc febrem fieri minime

Febris ephemera peſtilens nõ datur.

Digitized by Google

pernicioſam, ſed quæ paucis horis bene terminabit; nam quod obijciunt de pulſu, & vrina, quæ non longe diſtant a pulſu, & vrina ſanorum hominum, id nihil eſt, quoniam paulo poſt demonſtrabimus Gal. & Auicen. de febre peſtilenti hectica, minime de ephemera ſermonem habere. Id pariter exemplum de ſudore Anglico nihil concludit, propterea quia copioſi illi ſudores, qui nunquam apparent in ephemeris, demonſtrant apertiſſime, eam febrem putridam fuiſſe. Itaque reuera febres peſtilentes apud Hippoc. & Gal. tantummodo ſunt duplices, quędam putridæ, nonnullæ hecticæ, nullæ ephemeræ. Putridæ ſunt in quibus putreſcunt humores, hecticæ in quibus putreſcit ſubſtantia cordis.

Dubitatio pulchra. Sed rurſum dubium eſt de febre hectica, quoniam Gal. affirmat manifeſtiſſ. omnes febres peſtilentes ex putredine fieri, qui ita ſcribit 1. de diff. feb. 5. quoniam mentionem fecit peſtilentium, quæ omnes a putredine ortum habent, &c. adeo vt nequa vlla hectica febris peſtilens videatur poteſt reperiri. Ad hanc difficultatem reſpondent nonnulli, febres non ſolum putridas, ſed etiam hecticas, ex putredine fieri, propterea quia vtraque ex putredine aeris generatur; quare etſi in hectica nulla adeſt interna putredo, ſed tantummodo ſubſtantia cordis habet calorem putridum in facto eſſe, tamen ratione putreſcentis aeris, ex quo generatur, volunt illam ex putredine generari: verum hæc reſponſio etſi videtur ingenioſa, & eſt clariſſimorum hominum, tamen non quadrat; namque non licet ſtatuere de vario genere febriũ ex cauſis quæ illam efficiũt, ſed ex ſubiecto, quod a calore præter naturam occupatur; neque Gal. vbi aſſerit omnes febres peſtilentes ex putredine fieri, aliam quam internam putredinem intelligit, qui eo loco diſputabat de ſententia Athenæi, & ſequacium, qui aſſerebant, omnes febres ex interna humorum putredine generari, quibus fatetur ſe maxima ex parte conſentire, cum excipiat vnas tantummodo febres ephemeras: quare adhuc ratio permanet in ſuo robore.

Gal. ita videtur hanc difficultatem diſſoluere, hecticam peſtilentem propterea ex putredine oriri, quod in ea putreſcat ſubſtantia cordis: ſed iſtud quoque decretum nouis difficultatibus non caret, ſiquidem multis videtur alienum a ratione, neque vllo modo fieri poſſe, vt ſtante vita cor, membrum principaliſſimum putreſcat; ex quibus eſt Trincauellius, qui longa oratione id conatur probare, ea potiſſimum ratione, quod cor, neque aliquam continui ſolutionem, neque abſceſſum, neque initium inflammationis ferre poſſit: quod ſi cor non fert morbos leuiores, multo minus putredinem omnium morborum grauiſſimũ poteſt perferre: itaque concludit, ſubſtantiam cordis minime putreſcere, ſed tantũmodo malignam quandam & venenatã qualitatem contrahere ab aliena putredine, quemadmodum corrupto vino dolium tametſi nõ corrumpitur, tamen prauam qualitatem acquirit, vt deinceps omne vinum, licet optimum, in eo repoſitum corrumpat. At vero hæc ſententia multa continet, quę a Gal. doctrina videntur diſſentire; atque illud primum quod Trincauel inquit, cor nullam continui ſolutionem poſſe perferre, manifeſte aduerſatur Galen. qui de aff. & vulneribus cordis hæc habet, 5. de locis affect. 2. Phlegmone autem manifeſte laborante corde in gladiatoribus vidimus ſequi mortem ſimillimam ijs, qui cardiaca ſyncope pereunt: igitur ſi ad aliquem ventriculorum qui in corde ſunt vulnus penetrauerit, confeſtim cum copioſa ſanguinis excretione moriuntur, præſertim vbi ſiniſter ventriculus fuerit vulneratus: ſi vero vulnus ad ventriculum vſque non pertingat, ſed in cordis corpore conſiſtat, aliqui non ſolum ea die qua vulnerati ſunt, ſed ſequente etiã nocte vixerunt, mors tamen phlegmonis ratione ſecuta eſt. Hæc Galen. Et ſi quis pro Trincauellio reſpondeat, verum quidem eſſe, cor in inflammationibus, & vulneribus, & alijs morbis, male affici, ſed illos diutius non perferre, immo vero breui temporis ſpacio illos mori, hoc ipſum Galen. de putredine cordis teſtatur, qui ſcribit, putreſcentibus humoribus quoſdam ſanati, putreſcente autem ſubſtantia cordis, neminem euadere: ſunt hæc illius verba 3. de præſag. ex pulſ. 4. quam enim excogites medicinam ad putredinem quæ cor occupauit. Nam quibus calor hic putridus ad humores quos continet ſinus cordis, magis deflectit, quam ad ipſum corpus viſceris, multi horum fuerunt ſuperſtites: deinde niſi ſubſtantia cordis putreſcat, ſed illud tantummodo praua qualitate inficiatur, quæ ipſo Trincauel. interprete naturalem illius temperiem mutat, non video qua ratione febris hectica peſtilens ab altera hectica, non peſtilenti poſſit differre: ſiquidem in vtraque calor præter naturam in facto eſſe cordis ſubſtantiam occupat. Et ſi quis eam differentiam afferat, quod hectica peſtilens ab aere putrido generatur, altera minime, iam diximus, cauſam externam, qualis eſt aer, non permutare ſpeciem morbi: itaque neceſſe eſt in partibus internis aliquod diſcrimen ex aere, quod apud Galen. non aliud eſt quam putredo, adeo vt in reliquis febribus hecticis calor præter naturam ſimpliciter ſubſtantiam cordis poſſideat, in peſtilentibus autem eadem ſubſtantia cordis putreſcat.

Præterea ſi hectica peſtilenti ſubſtantia cordis non niſi a proximis humoribus malam qualitatem acquirit, ſicuti exemplo vini, & dolij illud continentis Trincauel. ſignificat, vt nulla hectica peſtilens ſtatim principio fiat, fateamur neceſſe eſt, quod tamen de ſententia Gal. perſpicue falſum eſt, qui hæc habet 3. de præſag. ex pulſ. 4. ad finem; etenim ſunt, vt docuimus, peſtilentes non paucæ, inde vſque ab initio hecticæ, diſtantque ab omnibus alijs febribus, quæ ex magna putredine oriuntur. Quomodo autem ſubſtantia cordis primum putreſcat, non putreſcentibus humoribus Gal. declarat id fieri propterea, quia cor tanto calidus eſt, quã natura poſtulat, & ad patiendum aptius, quãto humores, qui ab illo continentur, ſunt frigidiores, & ad patiendum ineptiores, vt mirum non ſit, ſi ab aere putrido pars magis diſpoſita, ſubſtantia cordis, facilius quam minus diſpoſita, hoc eſt humores, male afficiatur. Poſtremo ſi quis vanitatem illius opinionis non ſatis intelligit, nobis licet addere ſymptomata hanc febrem comitantia, quæ non ſolum malignam qualitatem, ſed inſignem putredinem demonſtrant, quale inter cætera eſt fœtor anhelitus, quod propriũ eſſe putredinis ſignum conſtat inter omnes: ex quo ſymptomate inquit Gal. vulgares quoque homines docti experientia febrem peſtilentem cognoſcunt, & proximam mortem expectant: ſed hac de re ſatis. Ex quibus puto ſatis conſtare, duas eſſe differentias febris peſtilentis, alteram putridam, alteram hecticam, & quomodo vere ſcripſerit Galen. omnes febres peſtilentes ex putredine originem habere: itaque ad alia progrediamur. *Fœtor anhelitus ſignũ putredinis.*

Secundo, differentiæ febris peſtilentis ſumuntur a cauſis, quæ generaliter ſunt illæ omnes, quęcunque in corpore talem, & tantam putredinem poſſunt excitare, vt naturæ, & viribus veneni poſſit comparari: ſpeciatim vero ſunt duplices, aliæ externæ, aliæ internæ. *Cauſæ.* Inter cauſas externas aer principem locum obtinet, adeo vt non deſint, qui nullam præterea externam cauſam velint cognoſcere, quod item videntur probare Hippocrat. & Galen. qui ſcribunt, morbos peſtilentes ex vnica aeris malitia originem habere, 2. de natura hum. 3. in procemio epid. ad fin. lib. de theriaca ad Piſonem 12. 1. de diff. feb. 4. de qua opinione paulo poſt tractabimus. Ergo aer vt Gal. docet de diff. 4. vel inſpiratus, vel extrinſecus corpori circumfuſus, facile poteſt cor alterare, & febrem peſtilentem efficere, quoties cunque a ſua naturali conſtitutione degenerat, & pernicioſus redditur; id quoque multis modis videtur fieri poſſe; ac primum ſi ille manifeſtis qualitatibus præter modum alteretur, præcipue vero ſi *Aer.*

cali-

Digitized by Google

calidior,& humidior reddatur,ex quibus duabus qualitatibus, veluti quodam ſeminario, iam diximus omnem putredinem oriri. Secundo, ſi aer a putrida exhalatione fuerit contaminatus; qualis fieri ſolet aliquando a cadaueribus inſepultis, ſicut in prælijs euenit, aut ex paludibus, vel ſtagnis æſtiuo tempore, alijſque huiuſmodi rebus,& locis, ex quibus putrida exhalatio euaporat: ex quibus quidem noxijs exhalationibus ſcribit Gal. 2. de natura humana 4. corpora lædi magis ex totius ſubſtantiæ proprietate, quam ex ſimplici qualitate. Tertio, addit Gal. ex aere quaſi per quoddam contagium febres peſtilentes fieri. qui ſcribit 1. de differ. feb. 4. propter continuitatem ex Æthiopia quædam putrida inquinamenta ſubijſſe, quæ ijs febris cauſa fuerunt, qui habebant corpora parata vt ab iſtis læderentur. Poſtremo addunt nõnulli febrem peſtilentem fieri propter neſcio quos aſpectus, poſitiones,& coniunctiones cœleſtium corporum. vel præterea propter neſcio quam malignam, occultam, & inexplicabilem qualitatem aeri inſperſam: de quorũ opinione diximus in noſtro libello.

Victus. Secunda externa cauſa ſuccedit victus ratio, ex quo colligendum eſt, illos male ſentire, quos modo diximus opinari febres peſtilentes ex vno aere originem habere: de qua quidem victus ratione tanquam externa ſecunda cauſa, perſpicue loquitur Gal. 2. de natura humana 3. de ſuccorum bonitate, & vſtio a principio, & 1. de differ. febr. immo vero initio primi epid. 3. 9. ſub victus ratione comprehendit non ſolum communia alimẽta, & potiones, ſed etiam communia ſtudia vitæ, communes labores,& exercitationes, ſicuti exẽpli gratia, nonnunquam euenit in exercitu. Quod ſi Hipp. & Gal. locis ſupra poſitis vnius aeris mentionẽ faciunt, id propterea factum eſt, eodem Gal. interprete loco proxime citato, quod ſum cauſam communiũ morborum frequentiſſimam voluerint explicare, cum certum ſit morbos communes longe frequentius ex aere, quam ex victu aut occupationibus, & ſtudijs prouenire.

Qualis autem ſit victus ad efficiendas febres peſtilentes accommodatus, declarat Gal. 1. de differ. feb. 3. qui ea enumerat alimenta, quæ partim natura praua ſunt, paruoſq; in corpore generant ſuccos, ſicuti allia, naſturtium, porrum, braſſica,& quæcunque alia ſylueſtria nominantur: partim etiam ſi natura bona ſint, tamen ob quandam putredinem prædictis alimentis æqualem, aut etiam ſæpe numero maiorem, prauitatem acquirunt, qualia ſunt triticum, hordeum, & ceteræ fruges quæ ad alimentũ vſum aſſumuntur partim ob temporis diuturnitatem ad putridum affectum deductæ, partim propter malam repoſitionem ſitu repletę, partim vero in prima generatione ſunt uitiatę: ſi quis alia id genus paruorum alimentorum exempla cupit ſcire, talia ſunt, carnes longiore tẽpore mactatæ,& male olentes, carnes quæ non manu hominis, ſed vi morbi mortuæ ſunt, fructus quicunque ad quandam putredinem declinant, uinum corruptum, aqua immunditias urbis recipiens, uel in qua malæ ſtirpes, cãnabis, linum,& ſimilia madeant,& alia id genus quaplurima.

Cauſa interna. Sed ad cauſas febris peſtilentis internas uenio, ac prætermiſſis cauſis cõmunioribus quales ſunt humorum plenitudo, cacochymia, prohibita tranſpiratio, obſtructiones, quæ omnibus febribus putridis communes ſunt, ac nullam continent difficultatem, de proximis, & immediatis agendum eſt. Sunt nonnulli recentiores qui putant internam proximam cauſam febris peſtilentis unicam eſſe, nimirum putredinem ſanguinis,& omnium humorum, qui mea ſententia manifeſte decipiuntur: namque hac ratione ex una parte omnis febris peſtilens foret ſynocha,& ex altera omnis febris ſynocha foret peſtilens: cum ex Galeni doctrina conſtet, ſynochum fieri, quotieſcunque uniuerſa humorum maſſa putreſcit: quod quidem eſt tam abſurdum, ut non indigeat confutatione: ac ne fruſtra ſim longior recenſendis aliorum opinionibus, ſciendum eſt, apud Galen. hæc duo nomina, vulgare,& peſtilens, non eſſe nomina alicuius certi,& determinati morbi, ſed generaliter ad omnes morbos pertinere: neque enim ille inquit 3. epid. 3. 20. certi morbi eſt nomen vulgare, vel peſtilens, verum quicunque morbus vno in loco ſimul multos inuadit, vulgaris hic vocatur, qui ſi ſimul hoc habeat, vt multos interficiat, peſtilentes dicitur: quòd quidem non ſolum de cæteris morbis, ſed etiam de febribus ſtatuendum eſt: nam ſicuti ſcribit Galen. 3. epid. 3. 9. hominibus uariæ contingunt morborum, & febrium differentiæ, propter variam aeris temperiem, naturam vniuſcuiuſque, & victum quem ſanus ſeruat, qui victum appellat, non ſolum qui alimento,& potione conſtat, verum etiam cæteris omnibus, vt otio, exercitatione, balneo, venere, & quæcunque generaliter homines facere conſueuerunt.

Cum igitur varij humores putreſcentes, & omnes ſimul,& ſinguli ſeparatim varias febris differẽtias conſtituant, iam uero ſtatutum a nobis fuerit, febres peſtilentes non aliter quam excellenti putredine a reliquis febribus putridis differre, equidem non poſſum niſi illorum ſententiam probare, qui aſſerunt, quamlibet differentiam febris, a quocunque humore, originem habeat, & quomodocunque generetur, dummodo putredo ad ſummum quendam gradum perueniat, peſtilentem eſſe,& nominari poſſe: veritatẽ huius opinionis demonſtrant ſymptomata haſce febres comitãtia, quę vſq; adeo varia, diuerſa,& contraria ſunt, modo vigilię, delitia, ſitis intenſa, inquietudo, modo ſomni, ſopores, lethargi, ſtupores, modo meſtitiæ, timores, & alia propemodum infinita, vt facile diuerſorum humorũ copiam poſſint demonſtrare: ſpeciatim vero conatus, & expulſiones, naturæ variaque excrementa id confirmant manifeſtiſſime, ſiquidẽ natura quandoq; per totam cutem, quandoque per artem determinatam: per vomitum, nares, quotidie per aluum, & lotium, ſolet tranſmittere,& purgare, modo vnum, modo alterum, modo plures, modo omnes humores, a quibus veriſimile eſt, vel ſpotius neceſſarium, uarias febres excitari: quæſo enim, gratia exempli, Socrates annorum 30. tẽperamenti calidioris, & ſiccioris, æſtate nimijs curis, exercitationibus, uigilijs affectus, tenuiore uictus rõne uſus, febre peſtilẽte corripiatur, in qua lotia, excrementa alui, periodi,& omnia ſymptomata copiam putreſcentis bilis demonſtrent, cui dubium põt eſſe, hãc febrem inter bilioſas reponendam eſſe? quod item de cæteris ſtatuendum eſt: ac ſane hæc fuit ſentẽtia Hip. qui in peſtilenti conſtitutione inter uarios morbos, ex quibus plurimi moriebãtur, omnes propemodũ differentias febrium numerat, per hęc verba 3. epid 3. 64. Multa præterea febrium genera vulgabantur, tertianarum, quartanarum, nocturnarum continuatum, longarum, vagarum, faſtidioſarum, incõſtantium: & Gal. in com. quoniã, inquit, humores noxii erant diuerſi, ideo cum alij morbi: tum plura inciderũt febrium genera. Neque uero apud Hipp. & Gal. huius diſciplinæ exẽpla deſunt, qui cum alijs locis: tum maxime in prima illa peſtilentia, narrant nonnultos a febribus ardentibus,& phrenitide, nonnullos a febribus pituitoſis, & ſopore, nõnullos aliter laboraſſe, prout uarij humores putreſcebant,& uarias corporis partes occupabãt. Ex quo illud quoque vobis licet colligere, neque illos bene ſentire, qui docent febres peſtilẽtes ea humoribus in corde putreſcentibus perpetuo generari, cum immò uero, ſicuti in alijs febribus putridis, quod alias de Galeni ſententia docuimus, quandoque in iecore, uentriculo cerebro, renibus,& alijs partibus, minime in ſolo corde, fons caloris febrilis ſoleat reſidere, item plane de febribus quoque peſtilentibus ſtatuendum ſit: quod quidem etſi ex ijs quæ hactenus diximus, debet vnicuique ſatis conſtare, tamen cum hæc opinio ſit

celebris, & clariſſimorum hominum, debet rurſum a nobis confirmari; ac primum ſi id verum eſt, quæ certiſſima eſt ſententia Gal. & iam ſatis confirmata, ſæpiuſque repetita, febres peſtilentes vna inſigni putredine a cæteris differre, quid eſt quamobrem, gratia exempli, febris ardens primum male affecto iecore facta, illa inſigni putredine quæ ad peſtilitatem efficiendam neceſſaria eſt, mox conſentiente corde, peſtilens dici non debeat?

Deinde cum natura fabricauerit quaſdam proprias & peculiares partes, multis glandulis ſcatentes, ad quas membra principalia facile poſſint, quod ipſis noxium eſt, deponere, cum propter ſui imbecillitatem omnium maxime ad recipiendas fluxiones ſint accómodatæ, quæ vulgo a medicis emunctoria dicuntur, quales ſunt ad inguina pro iecore. ad alas ſiue axillas pro corde. ad aures pro cerebro, ſi in febre peſtilente perpetuo cor laboret, primum, & per ſe, perpetuo quoque ad axillas ſequerentur decubitus materiæ noxiæ: quod experientia demonſtrat falſum eſſe, cum natura ſæpenumero non modo ad axillas, ſed etiam ad aures, ad inguina, & ad alias partes quærat noxia excrementa deponere, & ſe ipſam exonerare.

Sed tandem videamus quid Hippocr. & Galen. de hac difficultate ſentiant, vno autem, aut altero teſtimonio contenti erimus, ſiquidem, & nimis lógum, & ſuperuacaneum foret ſingula recenſere.

Itaque Hippocr deſcribens peſtilentem conſtitutionem, quæ multarum gentium fuit communis, inter quam plurimos & varios morbos qui erant vulgares & pernicioſi, 3. epid. 3. 11. hæc habet. Febres ardentes, phrenetici: & Galen. in com. Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur & ventriculum biliofis excrementis. phrenetici vero iiſdem caput petentibus. Et ſequenti com. 12. Memoria eſt repetenda hæc communis ratio, ab eodem ſtatu genitum putridum humorem non eaſdem partes aggredi, quod neque per naturam eo ſtatu corpus omnium in eadem conditione poſitum fuiſſet, ſed alijs alia pars infirmior eſſet: quam eandem ſententiam repetit paulo poſt 3. com. & rurſum Hippocrat. 1. epidem. 2. 73.

At uero circa æquinoctium vſque ad vigilias, & ſub hyemem conſequebantur ardentes febres: & Galen. in com. Ardentium febrium & phrenitidis, pro loci diuerſitate, quem tenet idem humor, auctor eſt: nam cum in vaſorum ſpacijs cum ſanguine continetur flaua bilis, contingit febres ardentes fieri, præcipue vero vbi in venæ, aut iecoris, aut in pulmonis venis eſſet vtcit, &c. Demum vero 3. epid. 3. in proœmio Gal. interpretatus ſententiam Hippo. ex 1. prognoſt. hæc habet: Qui ſimpliciter confirmat, febres ex hypochondrijs eſſe malignas, conuenientibus neglectis conditionibus, quas afferat Hippocr. hic aperte mentitur: quippe longe erat verius dicere, febres a cerebro affecto malignæ ſunt: febres in membranis quæ cerebrũ continent affectis, malignæ: febres a pulmone affecto malignæ: iam vero & præ ijs febres corde affecto malignæ.

Ex quibus locis ita plana mihi videtur eſſe ſentẽtia Hippoc. & Gal. vt planior eſſe non poſſit, nempe malignas & peſtilentes febres fieri propter inſignem putredinem, non ſolum humorum qui continentur in corde, ſed etiam cæterorum, qui iecur, cerebrum & reliquas partes occupant, quæ inſignem cum corde conſenſum habent.

Summa. Itaque redeundo ad noſtrum inſtitutum, ita habendum eſt, ad mentem Hippocrat. & Galen. internam proximam cauſam febris peſtilentis vnicam eſſe putredinem humorum, qui vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, aut in corde, aut in partibus corde conſentiẽtibus tam inſigniter putreſcunt, vt veneni vires acquirant, & illa ſæua afferant ſymptomata, de quibus paulo poſt ſermonem habebimus: atque hinc ſit vt variæ febrium peſtilentium differentiæ conſtitui poſſint, pro varietate humoris putreſcentis, & loci primum affecti, & tertianæ, & quotidianæ, & ſynochi, & ardentes, & vno verbo, quæcunque febrium putridarum differentiæ poſitæ ſunt: quod quidem etſi verum eſt, tamen equidem puto febres peſtilentes maiori ex parte interbilioſas, & ardentes numerandas eſſe, omnino rariores eſſe pituitoſas, etſi ſcribit Gal. 4. de ratione victus 13. ex ſalſa pituita quandoque excitari febrem, in qua ſicuti ex flaua bile, & ſitis intenſa, & alia id genus ſymptomata fieri ſolẽt, rariſſimas, ac fortaſſe nullas peſtilentes eſſe quartanas, cum raro admodum quartana continua reperiatur, vt ſuo loco diximus.

Tertio loco ſumuntur differentiæ febris peſtilentis a ſymptomatibus, nec non a coniunctis: quæ differẽtiæ ſunt quamplurimæ: & primum aliæ febres ſunt cum peſte, aliæ ſunt ſine peſte: de prioribus cum peſte omnes conſentiunt: poſteriorum ſine peſte perſpicuè mẽtionem facit Gal. 3. epidemiorum 3. comm. 57. per hęc verba: Peſtis longiſſima quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex iis quæ per aluum vacuantur omnes propemodum ſuſtulit, quæ euacuabãtur erat colliquatio, quod quidem videtur ſymptoma eſſe in perpetuum febris quam peſtilentem priuatim vocant, cum vel citra pe- 3. Differentia.
ſtem mortales corripit. Quam eandem ſententiam repetit 3. de præſag. ex pulſ. 4. Et ſi quis altera ex parte quærat, an ſimiliter peſtis ſine febre poſſit conſiſtere, is videat noſtrum libellum de peſte. Deinde ſciendum eſt ex Paulo lib. 2. 36. nec non ex Aetio lib. 5. 95. in feb. peſtilenti ſæuiſſima quæque & horrendiſſima ſymptomata vrgere, vigilias, deliria, ſyncopes, deiectam appetentiam, atque vno verbo quæcunque ad læſionem omnium facultatum, & omnium partium noſtri corporis pertinent: at vero cum cætera omnia alijs quoque febribus contingant aliquando, illa potiſſimum febrium peſtilentium quodammodo propria videntur, quæcunque ad varias corporis partes a natura ſolent tranſmitti, quippe nonnullis vel ſtatim principio febris, vel progreſſione temporis quædam maculæ, vel pápulæ per totam cutem erumpunt, quæ vulgo petechiæ appellantur, quæ quidem colore, magnitudine, copia, valde inter ſe differunt, ſiquidem & nigræ, & purpureæ, & liuidæ, forteque alijs coloribus præditæ, & maiores, vt notabilem corporis partem occupent, & minores vt morſibus pulicum aſſimilentur, & plurimæ, & pauciores, plane diuerſo modo ſolent apparere, de quibus litigant recentiores, verum Galeno, & antiquioribus cognitę fuerint nec ne: nonnullis autem non papulæ, ſed tumores inſignes eruptionem faciunt, modo vnus, modo plures, qui cum alias corporis partes, tum maxime glanduloſas ſolent occupare, qui bubones, parotides, carbunculi, & aliter nominantur. Ac ſane debet omnibus conſtare, huiuſmodi eruptiones, & decubitus non aliter fieri, quam a natura pugnante aduerſus morbum, & cauſas morbi, quæ perpetuo quantum poteſt, quicquid illam fatigat, & opprimit, conatur a partibus principibus ad partes externas, & minus neceſſarias deponere, & ſe ipſam exonerare: de quo quidem conatu, & inſtituto naturæ loquitur Gal. in libro de atra bile 4. Periculi bubonum vnde.

Verum etſi diximus, & periculas, & cęteros decubitus propria fere eſſe ſigna febris peſtilentis, tamen id ſciendum eſt, neque id generaliter verum eſſe, neque huiuſmodi ſymptomata illis propria, & inſeparabilia eſſe: ſiquidem ex vna parte nonnunquam euenit, vt in febre manifeſte peſtilenti, ac forte cęteris maligniore, neque papulæ, neque tumores, neque vlla naturæ depulſio conſpiciatur; ex altera autem, vt non ſolum in ſimplici febre, ſed etiam, vt placet Aetio & multis, qui id confirmant verum eſſe, ſine febre interdum compareant, & maculæ, & alia id genus externa ſymptomata, quæ ab omni peſtilentis affe-

ctus

Digitized by Google

ctus ratione ſunt aliena, & nullum periculum afferunt: verum cum hoc tempore in febribus peſtilentibus inter cætera admodum frequenter petechiæ erumpant, hinc factum eſt, vt multi huiuſmodi ſymptoma proprium eſſe velint, adeo vt non alio nomine huiuſmodi febres quam peticulares, aut ſimpliciter peticulas ſoleant appellari.

4 Poſtremo ſumuntur differentiæ ab intenſo, & remiſſo: etenim licet putredo inſignis concurrat neceſſario, tamen ea vnico puncto non clauditur, ſed poteſt varios gradus habere, ſicuti ſcribit Gal. 9. de ſimplicium medic. de bolo armena. in peſte ſui temporis grauiſſima; quoſdam ægrotos leuiter, quoſdam grauīter febricitaſſe, nonnullos plane febris fuiſſe immunes. adeo vt hac ratione nobis quoque liceat ſecundū varios gradus putredinis, varias febris peſtilentis differentias conſtituere, quarum aliæ ſint magnæ, aliæ minores, aliç maximæ, ex quibus forte priores verius malignæ, quam peſtilentes dici debent.

Atque hactenus de differentijs febris peſtilentis: itaque accedamus ad ſigna. & cum plerique omnes hanc partem alioqui maximi momenti, admodum negligenter, & confuſe tractent, nos conabimur accurate, & diſtincte, quantum fieri poteſt, ſingula hęc ſigna explicare, vt vos probe diſcatis febres peſtilentes cognoſcere, in qua re non ſolum iuniores, & parum exercitati ſed etiam ſeniores, & multum exercitati deſpiciuntur ſæpenumero.

Calor itaque febris peſtilentis ad tactum non vehemens, non acris, ſed potius mitis ac remiſſus apparet, vnde externæ partes ægroti, minime incaleſcunt, & feruent, vt multis alijs febribus contingit, quinimo tepidæ frequenter, & ſub frigidæ percipiuntur. adeo vt nonnulli putent hominem non febricitare: quod a Galeno traditum eſt loco poſtremo citato 9. de ſimpl. med. nec non 6. epidem. 1. 29. vbi docet, calorem febris peſtilentis non eſſe vehementem, ægroſque minus calidos & vrentes tangentibus uideri, quamuis interius maximo æſtuent incendio, & calore, quod etiam confirmat teſtimonio Thucydidis, qui lib. 2. ſuæ hiſtor. ſcribit, corpora quidem exterius tangenti valde calida non fuiſſe, interiora autem adeo feruentia, vt neque ſubtilium ueſtimentorum, neque linteolorum velamenta, neque aliud quidquam præter nuditatem ferre potuerint: id quod confirmat etiā Auicenna in pręſentia, inquiens: hæc febris eſt quieta exterius, conturbans interius, ſecundum plurimum perdens, ex qua percipitur caliditas & inflammatio fortis.

Ratio autem propter quam partes externæ ita refrigerantur, illa eſt, quoniam maxima vigente in partibus internis putredine, ſanguis & ſpiritus ad illas confugiunt uel potius trahuntur, ſicuti ſcribit Galenus in magna interna inflammatione fieri, quę inſtar cucurbitulæ ad ſe omnia trahit, adeo vt propterea partes externæ omni prope calore deſtitutæ, iure tepidę, & quandoque frigidæ appareant. De quo tamen primo indicio febris peſtilentis ſciendum eſt, illud minime eſſe proprium, & inſeparabile, neque perpetuo vnum atque eundem modum ſeruare, ſiquidem nonnulli ægroti nunquam refrigerantur, ſed ſemper, & intra, & extra vehementer incaleſcunt: nonnulli refrigerantur quidem, ſed tantummodo poſt aliquot dies, nō ſtatim principio morbi: id quod plane euenit propter varios gradus putredinis, propter diuerſitatem humoris noxij, nec non partis patientis laborantis, ac demum propter vires ægroti vel robuſtiores, vel debiliores: ex quibus facile eſt intelligere calorem modo vehementiorem, modo remiſſiorem eſſe, ac modo facilius, modo difficilius ad partes externas tranſmitti.

Pulſus. Secundo ſigna febris peſtilentis ſumuntur a pulſu, qui de ſententia quorundam recentiorum, ſunt perpetuo parui, & debiles, quod confirmant ex Gal. qui libro de cibis boni, & mali ſucci a principio ſcribit, in huiuſmodi febribus ſumma cū ratione medicos a miſſione ſanguinis abſtinuiſſe, quod ægroti iam haberent vires imbecilliores: at ſed illi manifeſte falluntur, quod vnica ratione ſatis mihi videor poſſe confirmare, propterea quia Ruffus, Paulus, Aetius, Auicēna, & oēs, vt paulo poſt videbimus, in febre peſtilenti non verentur venā ſecare, quod non facerent, niſi pulſus valerent, & vires ſatis conſtarent. De ſententia Galeni paulo poſt loco magis opportuno tractabitur. Itaque pulſus aliquādo ſunt parui, & lāguidi, ſi putredo in ſummo fuerit gradu, & cordis facultas inſigniter ſit labefacta: aliquando magni, & robuſti, ſi putredo minor fuerit, neqꝫ facultas cordis præter modū lædаtur: generaliter vero pulſus ſunt celeres, frequentes, inæquales, inordinati quod natura ſit admodum oppreſſa, & maxima vrgeat neceſſitas euentandi, & refrigerandi calorē naturalem, ſed tanquam proprium & peculiare ſignum, contractio arteriæ eſt celerior quā dilatatio, non ſolum ſicuti euenit in reliquis febribus ex putredine ortis, ſed lōge maxime quod multo maior ſit neceſſitas expellēdi multam ac putridā fuliginē, quod fit contractione, quam ſit neceſſitas refrigerandi caloris, quod fit dilatatione. Etſi vero in febre peſtilente pulſus maiori ex parte ſunt huiuſmodi, tamē euenit aliquando, vt pulſus probe appareant, ſimiles pulſibus temperatis, & qui parum a ſtatu naturali declinant, ſicuti narrat Galen. 3. de præſag. ex pulſ. tertio, in maxima peſtilentia ſuo tempore contigiſſe, ac tales ægrotos præter cæteros perijſſe, cuius quidem admirabilis rationem ſymptomatis Galen. refert in varias, immo oppoſitas temperies cordis, & arteriarum, id quod dupliciter fieri poteſt, vno modo quotieſcunque cor calidius iuſto redditum eſt, arterię autem ſunt frigidiores, propterea quod aut cōtineāt humores frigidos nondum putreſcentes, aut ſi qua polleat alia frigiditas, ijs tum neceſſe ſit ex ſuo proprio affectu refrigeratis eſſe, & calefieri a corde ad partes ignobiliores, principem locum obtinent, de quibus ſatis diximus, multaque ab Hippocrate & Galeno exēpla in lib. epid. afferuntur, ſicuti de inflammationibus quæ fiunt in partibus genitalibus, de vlceribus quæ potiſſimum pueris contingunt, & aphthæ dicuntur, de quibus Hippocrat. & Galen. 3. epidem. 3. 12. et 26. Sed præterea in febre peſtilenti duo pręcipue ſymptomata ſolent superuenire, quæ Hippocrates vnica breui ſententia complectitur 3. epid. 3. 13. Alui turbatæ alimentum faſtidiebant: de primo idē ſcribit Hippocrates 3. epid. 3. 57. Ventris initio omnes pręcipue mortui ſunt, cunctos namque venter ſuſtulit, & Gal. in Com. Quæ euacuabantur erat colliquatio, &c. De ſecundo pariter, nempe proſtrata appetentia, ſcribit Hippocrates tex. ſequenti 58. omnes in quos equidem incidi, quocunque detinerentur morbo, cibum faſtidiebant: & Galen. in com. Hinc factum eſt vt multi morerentur, fortiores autem qui vim ſibi ipſis afferentes, alimenta oblata aſſumpſerunt, omnes fere ſuperſtites fuerunt: plurimi autem mori quam comedere quidquam voluerunt. Cuius ſymptomatis cauſa eſt manifeſtiſſima, laborante ventriculo, ad quē conſtat ciborum appetentiam pertinere.

Etſi vero alia quoque ſæua ſymptomata ſolent febribus peſtilentibus ſuperuenire, ſiue actiones læſas, ſiue qualitates corporis immutatas, ſiue excreta velimus conſiderare, tamen his contenti erimus, quod ea ſint frequentiora, & maioris momenti, ac facile ſit horum imitatione cætera quoque intelligere.

Poſtremo ſunt indicia a cauſis, de quibus iā ſatis diximus: itaqꝫ in temperamento & habitu corporis calido, et humido, quod multis ſcateat obſtructionibus, quod multum indigeat crapulis, & ebrietatibus, nimiæ veneri, quod aut prauis, aut etiam multis redundet excrementis, in cœli conſtitutione, & aere calidiori, & humidiori, ac multo magis ſi ille prauis exhalationibus fuerit contaminatus, in ſumma propter oēs cauſas & præparationes, tam internas quā exter- Cauſa.

nas,

nas, quæcunque putredinem, & illam inſignem poſſunt excitare, contingit febres peſtilentes fieri: quib. omnibus poſtremo licet addere coniecturam Archigenis vulgarem quidẽ, ſed veram cuius meminit Galen. 2. de criſib. 3. nimirum ſi hoc tempore aliæ huiuſmodi febres vagentur: quod quidam indicium ſi cæteris omnibus coniungatur, maxime poteſt ſuſpicionẽ febris peſtilentis confirmare.

Signa hecticæ peſtilentis.

Diximus de ſignis febris peſtilentis putridæ: ſigna autem febris peſtilentis hecticæ præclare deſcribuntur ab Auicen. cap. 2. poſtremis verbis: Et quandoque eſt de ijs febribus, in qua non percipit æger, neq; tangens propinquus multitudinem caloris, & non alteratur pulſus, & aqua, magna alteratione, & cum hoc ipſa eſt interficiens, velociter, & plurimi quorum anhelitus fœtet, ex primis moriuntur, quoniam putredo confirmata eſt in corde: quæ omnia ille accepit ex Galen. 3. de præſag. ex pulſ. Itaque hectici peſtilentes nullum percipiunt calorem præter naturam, neq; putant ſe febricitare, tametſi proxime accedunt ad mortem, ſed ſolum qui ſunt valde eruditi, & exercitati, huiuſmodi calorem percipiunt, quem quidem longe facilius unuſquiſque poteſt deprehendere, qui partes thoracis diligenter tractauerit: nam tametſi nõ ſtatim calorem moleſtum percipiat, nihilominus ſi longiori tempore manum detineat, calorem quendam ualde acrem, & ſqualidum, quaſi e profundo emergentẽ manifeſte percipiet, etſi ab ipſis ægrotis nulla ratione ſolet perſentiri.

Secundo neque pulſus, neque lotium ualde recedunt a pulſu, & lotio naturali, & primum lotia iure ſunt ueluti ſanorum hominum, quoniã putredo corpus cordis occupat, minime humores: de quibus certum eſt ea lotio potiſſimum indicium fieri: unde humoribus nulla putredine infectis, lotia quoque naturalibus fere ſimilia, ſunt, quod quidem in altera putrida minime euenit, in qua putreſcentibus humoribus qui continentur in venis neceſſe eſt, ut pro diuerſa illorum ratione, lotia quoque varijs modis ſint alterata, & deprauata, adeo ut putredinis euidentia inſignia proferant. Deinde, & pulſus videtur fere æqualis, ac ſuam naturalem uelocitatem, & frequentiam ſeruare, tametſi perpetuo longe imbecillior exiſtat, cum ſubſtantia cordis æquali intemperie laboret, ac moderatus illius calor a frigiditate humorum, quos continet, poſſit temperari, vt diximus ex Galeno. His ſignis adduot Galen. & Auicen. fætentem anhelitum, ex quo ſolum indicio homines plebij; & vulgares, qui hac in parte multis medicis ſunt peritiores, proximam mortem expectant. Quod ſi demum illud ſignum addatur, quod omnibus hecticis proprium, ac inſeparabile eſt, nimirum ſi febres illæ perpetuo ſibi ſimiles fuerint, neque ullam inuaſionem acceſſionis, neque incrementum, neque uigorem, neque declinationem habeant, ſed tantummodo poſt unam, vel alteram horam ſumpto alimento calor, & pulſus alteretur, iam peſtilentis febris hecticæ indicia erunt abſoluta, adeo ut nihil iam præterea ſit reliquum, niſi ut ad curationem deueniamus.

An methodice curãda.

Antequã febris peſtilentis curationem aggredior, id quæritur, vtrum liceat huiuſmodi febris curationem inſtituere certis indicationibus, ac propria methodo, an magis præſidijs ſola experientia inuentis, & ab omni ratione alienis: namque illi potiſſimum qui exiſtimant, has febres ex quadam latente, & venenata cauſa originem habere, omnem indicationum conſiderationem excludunt, & ſolis quibuſdam remedijs, quæ ſecreta appellant, hanc totam rem agũt: quibus uidetur fauere Galen. qui etſi pollicitus eſt 10. metho. 10. poſtremis uerbis, de febre peſtilenti ſe aliquando tractaturum eſſe, tamen neque in methodo, neque alijs libris earum curationem tractauit, ut hinc liceat colligere, huiuſmodi febres a cæteris omnibus febribus differre, neque certa methodo curari poſſe, ſicut reliquæ curantur. Quoniam uero ſatis aperte, ni fallimur, demonſtrauimus, febres peſtilentes ex vna inſigni putredine, & cauſis manifeſtis oriri, vt vanum ſit ad cauſas occultas confugere, pro comperto habendum eſt, illam quoque non ſine, & ratione, & methodo curari. Ad Galen. poſſum reſpondere: primum ſub communi methodo curandi omnes febres putridas, illum febrim quoque peſtilentem comprehendiſſe, cum non aliter, quam maiori, & minori putredine inter ſe differant: deinde neque eum plane ab huiuſmodi tractatione abſtinuiſſe, qui locis quamplurimis, præcipue commentarijs epidemicis, ſed omniũ maxime, & accuratiſſime in lib. de different. feb. omnes ſcopos ad præcauendam; & curandam febrim peſtilentem accommodatos, fuit perſecutus, & ſi quis hic non acquieſcit, is Galen. audiat qui hoc ſuum conſilium manifeſte declarat, per hæc uerba 3. de præſag. ex pulſ. 4. In febrium curationibus de omnibus febribus peſtilentibus diſputauimus, ſiue ſeparatim viſum fuerit, ſiue in methodo medendi eas tractare: nam ad preſens inſtitutum ſolam dignoſcendi uiam tractabimus. Cum igitur nulli dubium eſſe poſſit, quin febres quoque peſtilentes certa ratione debeant curari, nos ex Galen. diſciplina ſepius repetita, conabimur primum curandi indicationes elicere, deinde videbimus, an huiuſmodi indicationibus liceat ſatisfacere: poſtremo de ſingulis præſidiis ſermonem habebimus.

Itaque indicationes in febre peſtilenti ſunt illę eędem, quę a Galen. a nobis ſunt ſępius propoſitæ, in curatione febrium putridarum, nempe quæ ſumuntur a febre, putredine, & illa quidem inſigni, prohibita tranſpiratione, obſtructionibus, non ſolum quatenus hęc facta ſunt, ſed etiam quatenus fieri debent: atque ea tantum differunt inter ſe, quod peſtilentes, cum ex ſumma quadam putredine oriantur ac propterea plura, maiora, ac deteriora habeant ſymptomata, maiorẽ diligentia, & magis accurata curatione indigent. Cęterum cum huiuſmodi uarię indicationes ita ſint a Galeno diſpoſitę 10. metho. 10. vt quod vltimum reſolutiua methodo inuentum eſt, id omnium primum in curatione agendum ſit, memoria eſt repetẽdum, indicationem poſtremam quidem inuentione, primariam autem opere, illam eſſe, quæ poſſit fluxionẽ obſtruentium ſuccorum compeſcere, & cæteris opportunis præſidiis viam facere, atque hæc ſane non alia eſt, quam communis aliqua corporis vacuatio, quæ potiſſimum aut miſſione ſanguinis aut purgatione fieri debet: ſic Auicen. in præſentia, ſumma inquit, curationis eſt exſiccatio, & illud cum phlebotomia, aut ſolutione uentris, & oportet ut incipiamus ab ea ad euacuandum.

Indicationes.

Huic deinceps indicationi quodam ordine reliquæ ſucce ſunt indicationes, quæ pertinent ad tollendas obſtructiones, ad prohibendam, & tollendam trãſpirationem impeditam, ad vacuandos humores putridos, lotium, ſudorem, ad concoquendos humores qui non ſunt ex toto putrefacti, ac poſtremo ad refrigerandum, & humectandum corpus uniuerſum, ſi id ferat occaſio: quas quidem indicationes Galen. non ſolum methodo generaliter de febribus putridis, ſed etiam ſpeciatim lib. 1. de different. febr. 4. de febre peſtilenti præclare eſt perſecutus. Et ſi quis nobis obiiciat, Galenum hoc loco præſeruationem minime curationem febris peſtilentis tractare, is memoria repetat, præſeruationem ſola quantitate, non qualitate remediorum a curatione differre, docente Hippocrat. & Galen. lib. de ſang. miſ. 9. quæcũque præſentibus iam morbis recte faceremus, melius eſſe, ut hæc incipientibus ipſis, aut iam eminentibus anteuertendo faciamus. Vtrum uero iis indicationibus liceat ſatisfacere, videndum; cum enim iam ſtatutum fuerit, huiuſmodi febres ſuapte natura eſſe perniciosas, ac maiori ex parte homines perdere, tametſi illæ omnino adhibita ratione, & diligentia tractentur, frequentiſſime fit ut medici elicitis indicationibus nequeant ſatisfacere,

Prognoſt.

atque

atque ægri vt plurimum intereant, id quod a Galen. quoque traditum eſt, qui ſcribit 2. aphor. 13. per criſes longe plures ægrotos ſanatos quam mortuos fuiſſe, niſi peſtilens fuerit conſtitutio, in qua contraria ratione longe plures moriuntur, quam ſanantur: quare admodum prudenter & caute debetis in huiuſmodi febribus procedere, & prognoſticum pronunciare, de qua quidem prædicendi ratione, neque ſolum de bono, vel malo euentu, ſed etiam de tempore breuiore, et longiore, ac de omnibus, quæ ad hanc partem pertinent, Galen. tum alijs multis locis, tum maxime loco notabili de conſtit. artis med. 18. tractat diligentiſſime, & nos quoque non pauca alias diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opusquare ſtatim ad particulares indicationes, & particularia præſidia deueniendum eſt.

Primo autem de ijs ſermonē habebimus, quæ pertinent ad minorationem materiæ, quæ quidem multas, & maximi momenti difficultates continent: namque de huiuſmodi præſidijs tanta inter medicos eſt diſſenſio, vt is adhuc ſub iudice eſſe videatur ſatis ſigeat veriorem opinionem intelligere, quippe nonnulli ſanguinem detrahunt, quorum alij ſectionem venæ, alij ſcarificatas cucurbitulas, alij hirudines, ad venas potiſſimum hæmorrhoidas ſolent accommodare, nonnulli contra repudiantes ſanguinis miſſionem, medicamentis vtuntur, quorum pariter alij tantummodo lenientia, & leuiora, alij purgantia, & valentiora probant, ſed imprimis de eo tempore litigant, ſi quando euenit, vt natura quærat noxios humores, vel apparentibus peticulis, vel aliter ad externas partes deponere, de qua totare admodum vtili, atque hoc tempore neceſſaria, ego quoque meam ſententiam proferam, ſed quam breuiſſime ac ferre ſummatim, quantum præſentis inſtituti ratio poſtulat. Cæterum ego qui

De ſectione venæ.

alias diſputaui, ac ni fallor ſatis confirmaui, in quolibet morbo magno, ſpeciatim vero in febribus putridis miſſionem ſanguinis, & opportunum, & neceſſarium remedium eſſe, ſi febris peſtilentis eſt morbus non ſolum magnus, ſed cæterorum omnium longe maximus, ſi febris peſtilens inter febres putridas, atque inſigni quidem prærogatiua debet numerari, non verebor affirmare, pro minoratione materiæ, nullum miſſione ſanguinis magis opportunum, efficax, & tutum remedium poſſe excogitari, dummodo vires, & ætas illud remedium non prohibeant. Neque vero mihi libet in præſentia huius diſciplinæ rationes repetere, quas prolixe alias, & cumulate reddidi: veruntamen non ſunt prætermittendæ quædam rationes quibus nonnulli conātur probare, huiuſmodi remedium

Improbatur venæ ſectio.

non ſolum non eſſe vtile, & neceſſarium, ſed etiā inutile, & perniciolum: præcipua vero illa eſt ratio, quod in febre peſtilente vnus princeps ſcopus deficiat, virium robur, quæ in ſumma horum putredine vix poſſunt conſtare: præter quam quidem rationem Galen. quoque videtur in hanc ſententiam veniſſe, qui ſcribit lib. de cibis boni, & mali ſucci, principio medicos in peſtilentia iure a ſanguinis miſſione abſtinuiſſe, propterea quod vires eſſent imbecilliores.

Sed illud quoque nonnulli addunt, ſectionem venæ a circumferentia ad centrum trahere, atque hinc periculum imminere, ne putridi ac maligni humores in partibus internis cohibeantur, adeo ut ad cutem, et partes corporis externas a natura nequeant tranſmitti, qui tamen naturæ conatus: & humorum tranſpoſitio ad hanc rem eſt maxime vtilis, & accommodata, neque vlla ratione debet impediri.

Poſtremo adijciūt experientiam, qua uidetur confirmari ægrotos prope omnes ſecta vena interiſſe; ad quem modum narrant veteres in celebri illo anno 1528. in quo tales febres vniuerſam fere Italiam peruagatæ ſunt, & recentiores confirmant, proximo ſuperiori tempore, Mediolani, Brixiæ, & alijs locis, ſectionem venæ perpetuo importunam, & lethalem fuiſſe.

Ego uero facile ad hæc poſſum reſpondere, & primū ſi aduerſarij intelligunt, in nulla febre peſtilenti ſanguinem mittendum eſſe, in qua vires non conſiſtent, vtique inter nos conuenit, cum nos quoque libenter fateamur, in nullo morbo inſigne id remedium adhiberi utiliter, in quo uires, aut deficiant in præſentia, aut defuturæ ſint in poſterum; quod ſi contra illi cōtendunt, in nulla febre peſtilente vires validas eſſe, illud nos conſtanter pernegamus: etenim quanquā inſignis putredo viget, tamen varij huiuſmodi putredinis gradus iure ſunt conſtituti, neque vlla ratione poteſt negari, vires aliquando poſſe conſtare, id quod vel ſola experientia ſatis mihi uideor poſſe confirmare, quādoquidem certiſſimum eſt, nōnullos peſtilenti febres male affectos, quibus ſanguis copioſe fuit miſſus, priſtinæ ſanitati fuiſſe reſtitutos, quod non ſine magno virium robore poteſt contingere.

Reſpondetur ad argumenta improbantia ſang. miſſ.

Neque Galen. loco citato de cibis boni, & mali ſucci, ſtatuit generaliter, in omni morbo peſtilenti miſſionem ſanguinis eſſe prætermittendam, qui tunc ſpeciatim ſermonem habebat de peſtilenti illa conſtitutione, in qua vires ſumma cum ratione fuerant imbecilles, cum ex maxima fame originem habuerit, quæ multos homines coegit vt veſcerentur alimentis praui ſucci, & pugnantibus inter ſe facultatibus præditis, & quæ ad brutorum potius, quam hominis ſuſtentationem genita ſunt; vnde nulli mirum debet videri, ſi illæ vires quæ tempore ſanitatis vix fuerant robuſtæ, superueniente morbo grauiſſimo, & lethali, vſque adeo fuerint labefactatæ, vt ad miſſionem ſanguinis non ſufficerent: ideo non licet, quod Galenus ſingulari morborum conſtitutione pronunciat, ad omnes morbos peſtilentes accommodare, atque ex particulari obſeruatione generale præceptum conſtituere. Quod autem ſecundo loco dictum eſt, nempe miſſionem ſanguinis impedimento eſſe, quo minus natura ad partes externas putridos humores tranſmittat, nolo eam quæſtionem tractare in præſentia, vtrum ſectio venæ a circumferentia ad centrum, an magis a centro ad circumferentiam trahere valeat: qui aduerſarijs concedo libenter, ſectionem venæ ab externis ad internas partes trahere, quæ forte ſententia conuenit rationi, & Galeno 4. de tuenda valet. cap. 10. poſtremis verbis: verum illud addo, naturam ſanguine miſſo, ac propterea leuatam ab eo, quo veluti ſarcina premitur, non ſolum non impediri, ſed multo facilius quamlibet vacuationem, vel ad cutem, vel ad alias corporis partes aggredi, & perficere: ad quem modum legimus apud Galen. 1. aphoriſ. 13. ſanguine miſſo, & quidem copioſiſſime, vſque ad animi defectum, multos ægros in copioſum ſudorem incidere, ex quo factum eſt, vt probati omnes medici, apparentibus carbunculo, parotide, exanthematibus, dummodo alia conſentiant, libenter ſanguinem detrahant, neq; quidquam vereantur, naturam poſſe hac ratione ab huiuſmodi tranſmiſſione reuocari: cuius doctrinæ eſt illuſtre exemplum apud Hippocratem, & Galenum ſexto epidemiorum 2. 30. de Simone, qui hyeme habebat latas puſtulas non admodum pruriginoſas: de quo loco Gal. aduerſus illos qui putant, apparentibus exanthematibus, & puſtulis minime totius corporis purgationem conuenire, hæc habet: ſed forſitan medicere putabis nunquam purgationem per ventrem in talibus vtendum eſſe: ego vero non id dico, nam lib. de arte curatiua, in quibus corporibus permulta eſt humorum copia, iis utiles eſſe purgationes didicimus: etenim priuſquam redundantem materiam, aut ſecta vena, aut dato medicamento, quis eduxerit, ſi calidis fomentis vtens ipſam conetur excutere, is plus attrahet, & cætera.

An vero natura tranſmittendo noxios humores ad alas, ad inguina, ad cutim, bene an male agat, an debeat iuuari, an non iuuari, poſterius tractabitur.

De

Digitized by Google

De experientia demum, quam aduerſarij iactant, multa poſſent proferri. ſed illud vnum dicam, memoria tenendum, peſtilentes febres quantumuis cum ratione tractatas, ſuapte natura eſſe lethales, plurimoſque interficere, neque id periculum ſectioni venæ, ſed morbo tribuendum eſſe, quanquam neque omni ex parte concedendum eſt, ægrotos ſecta vena ſemper interire, ac potiſſimum ſi in tempore, & opportune remedium adminiſtretur, neque tardius quam deceat, & non niſi poſt ſumptum aliquod medicamentum, quod vulgares medici faciunt frequentiſſime, illud adhibeatur: namque ego quoque ſi modo experimentis agendum eſt, vere poſſum affirmare, me ſectionem venæ vbique vtilem, & ſalutarem comperire, multoſque ægrotos illius beneficio quotidie liberari: nolo autem domeſticum exemplum prætermittere, ſiquidem anno 1561. quo tempore huiuſmodi febres in tota mea patria miſere vagatæ ſunt, mea mater, meus frater, vna ſoror, coniux fratria, & ego ipſe febre peſtilenti non ſine periculis, delirio, ac ſæuiſſimis ſymptomatibus fuimus correpti, quibus conſilio Comitis Montani, qui vir, mea ſententia, & facienda, & docenda medicina cæteris omnibus plurimũ præſtitit. ſecta vena ſanguis detractus eſt, & omnes Dei opt. beneficio conualuimus: itaque aduerſariæ rationes nihil valent.

Et ſi autem hæc vnicuique debent eſſe ſatis, tamen ſingulari quodam teſtimonio Galeni rurſum mihi libet hanc ſententiam confirmare, qui manifeſte docet in febre peſtilente venæ ſectionem conuenire: illud vero eſt 1. epidem. 3. ægroto 9. de Critone, qui febre acuta, & grauiſſimis ſymptomatibus laborauit, adeo vt mortuus fuerit poſtridie quam ægrotare cœpiſſet: Neque ſunt audiendi, qui negant, hunc ægrotũ morbo peſtilenti laboraſſe, cum id Galen. confirmet manifeſtiſſime, qui ſcribit ad hunc modum: Malignitas excrementi erat indicium, quod puſtulæ nigræ generarentur ad talum, vnde mireris, quid cauſæ fuerit, quo minus Hippocrat. huius morbi initio venam ſecuerit: ſed ſcimus ad plurimos eum quos deſcripſit, morbo iam progreſſo vocatum fuiſſe. Sic idem Gal. 3. epid. 3. ægrotos 5. quærit, vtrum altero ægroto detractus fuerit ſanguis nec ne. Itaque concludo, ad minorandam materiam in febre peſtilenti nullum ſectione venæ magis accommodatum, & ſalutare eſſe remediũ dummodo ægroti per ætatem, & vires illud ferre poſſint; quod ſi propter aliquod impedimentum ægri nolint aut nequeant venæ ſectionem perferre, tunc Galeni conſilio agendum eſt, quod ſectioni venę ſit analogũ 4. de tuenda valet. 4. hæc autem ſunt, quibus hæmorrhoides ſunt retentæ, ſi has aperueris, ſi mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc prouoces, ſi quibus horum nihil eſt, malleolos ſcalpello incidas, de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, inſigni plane remedio, ac vicaria ſectionis venæ, ſi quis plura cupit intelligere, is videat libellum noſtrum de peſte, in quo de hac re diſputauimus quantum eſt ſatis.

De cucurbitulis.

Si quis autem ſciuerit intelligere, vtrum ſcarificatæ cucurbitulæ, vel apertæ hęmorrhoides ad minorationem materiæ ſint accommodatæ, is primum debet memoria repetere indicationes curandi febres putridas, & peſtilentes, deinde intelligere, quas vires vtrũque iſtud præſidium habeat, & an illis ſatisfacere poſſint; namque ex huiuſmodi conſpiratione tota cõtrouerſia definitur. Quod pertinet ad indicationes, de quibus iam ſæpius diximus, illud vnum ſatis fuerit in præſentia memoria tenere, eam ſcilicet indicationem inter cæteras principem locum obtinere, quæ iubet corpus fore ante omnia vacuandum, fluxionem obſtruentium humorum compeſcendam, & omnia reddenda tranſpirabilia, adeo vt niſi illa præcedat indicatio, non liceat reliquis ſatisfacere, quæ deinceps ſequuntur. Quod vero attinet ad cucurbitulas, Gale. 13. method. 19. & libello de hirud. inter alias dotes quas illi tribuit, euocandi foras quæ ſunt in alto ſoluendi dolorem diſcutiendi inflationes, impediendi fluxiones, &c. nunquam ſcribit cucurbitulas gratia communis, & generalis vacuationis fuiſſe inſtitutas, imò vero manifeſtiſſime docet, in corporibus plethoricis, neque antea purgatis, & quæ vacuatione indigent, cucurbitularum vſum non ſolum ſine ſcarificatione, ſed etiam cum ſcarificatione, non ſolum inutilem, ſed etiam pernicioſum eſſe: cucurbitulæ, ille inquit, locis citatis, purgatis prius corporibus, vtiles quidem, ſed in plethoricis prætermittendæ ſunt: idemque initio inflammationis, ſi ea vel cerebrum, vel cerebri membranas, vel alias partes, occupauerit, ſtatuendum eſt, ijſque abſtinendum: ſed cum nihil amplius fluxerit, totumque corpus fuerit exinanitum, tunc licet illis vti, Quod ſi cucurbitulæ nequeunt vniuerſum corpus euacuare, ſi tantummodo ad corpora ante purgata ſunt accommodatæ, facile vnuſquiſque poteſt intelligere, illas neque principali indicationi, neque reliquis ſatisfacere poſſe, & præter Galeni diſciplinam, & omnem rationem principio febris adminiſtrari.

De hæmorrhoidibus.

De hæmorrhoidibus pariter ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum dico, illas nunquam fore aperiendas, niſi antea ſolitæ fuerint ſanguinem profundere, ac præſenti tempore ſint reſtrictæ, in quo caſu, niſi propter aliquod impedimentum liceat venam ſecare, non eſt, vt quis apertionem hæmorrhoidarum cum hirudinibus cum ſectione venæ velit comparare. Si quis plura de hac re cupit intelligere, is videat noſtras editas diſputationes.

De purgantib. in principio.

Iam diximus nonnullos, ac potiſſimum qui a ſanguinis miſſione abhorrent, in febre peſtilenti quamprimum purgantibus vti medicamentis, qui ſui conſilij duas potiſſimum rationes afferunt: alteram quod humores turgeant, vel, quæ fuit cogitatio Trincauellij, paulo poſt turgituri ſint: alteram, quod humores ſint venenati & rebelles, adeo vt nullam potius a natura concoctionem aut correctionem poſſint recipere: itaque primo quoque tempore vtuntur non ſolum rhabarbaro agarico, ſed etiam valentioribus partim ſimplicibus, partim compoſitis medicamentis, inter quæ maxime celebrant trypheram Perſicam, cuius deſcriptionem habetis apud Meſuen.

Ego vero, etſi non ignoro, hanc ſententiam probari ab Altimaro, a Montano Veronenſi, Trincauellio, ac prope omnibus nobilioribus medicis, tamen cenſeo illam abſurdam, forte etiam pernicioſam eſſe, neque eorum rationes ſunt alicuius momenti, ac primũ non valet conſequentia, febris eſt peſtilens, ergo humores turgent: poſſunt illi quidem turgere, & tũc nos quoque cum Hippocrate & Galen. purgationem amplectimur: ſed poſſunt pariter non turgere, hoc eſt, nihil moueri & quieſcere, in quo caſu ex veteri decreto, non ante coctionem licet purgationem aggredi, imò vero ſi in aliquo morbo illud ſeruandum eſt, ego quidem cenſeo in febre peſtilente id quam maxime eſſe religioſe ſeruandum eſſe, cum purgantia medicamenta, quorum natura, vt placet Gal. 2. de ratione victus 31. corporum quæ expurgantur, naturis contraria eſt, & quoquo modo lethalis ac peſtilens, in huiuſmodi febre longe maiora pericula, quam in cæteris morbis lenioribus poſſint afferre. De humoribus non actu, ſed potentia turgentibus, quod fuit inuentum Trincauellij, alias diffuſe diximus.

Deinde quod aiunt venenatos & peſtilentes humores plane eſſe ineptos, vt aliquam coctionem recipiat, tam eſt abſurdum, quam quod abſurdiſſimum: namque alterutrum fateantur, neceſſe eſt aut neminem peſtilenti febre laborantem euadere, aut morbum ſine ſignis concoctionis diſſolui poſſe, quod vtrumque Galeni ratio, & experientia demonſtrat perſpicue falſum eſſe: ſiquidem multi euadunt quotidie, de quibus præterea ſupra audiuimus Galen. teſtimonium 3. de

præ-

præſag. ex pulſ. 3. nempe in quibus calor putridus magis ad humores quos continent ventriculi cordis, quã ad ipſum corpus viſceris deflexiſſet, horum multos euadere: quod ſi nonnulli euadunt quæſo, niſi coctis humoribus, qua ratione poſſunt euadere: quomodo natura poteſt morbo ſuperior fieri, niſi noxios humores moderetur, & concoquat? Sed præterea ijs addamus præclarum Galeni teſtimonium; qui planiſſime docet de cõſtitutionis artis med. 18. nullum morbum ſine indicijs coctionis vllo vnquam modo, vel tempore diſſolui poſſe: ſed ille præterea teſtatur 4. apho. 21. in morbo peſtilenti ſui temporis nigras deiectiones cum vtilitate in declinatione redditas fuiſſe. Ergo cũ in cæteris morbis, tum maxime in febre peſtilenti principio medicamentis purgantibus abſtinendũ eſt, niſi humores turgeant, raro autem turgent.

Cæterum ſi id ferat occaſio, negligendus non eſt vſus facilioris & lenioris medicamenti, quod valeat ventriculum ac primas vias purgare, nec non ægrotum æſtuantem refrigerare: id quod poſt ſectam venam longe opportunius quam ante, fieri ſolet, cum morbus ſit peracutus, ac ſæpe eueniat, vt primum dato leniente medicamento, occaſio præceps perdatur ſecandi venam, in quo præſidio opportune adminiſtrato fere ſpes tota ſalutis videtur conſiſtere: quod quidem generaliter in omni morbo ancipiti, & periculoſo faciendum iubet Galen. 5. meth. 15. in quibus inquit, medicos agere præter rationem, quicunque a lenioribus incipiunt: namque ſicuti reliqua omnia, ita quoque illa ſententia ab Hippocr. præclare eſt tradita, nempe ad vltimos morbos vltima prorſus remedia maxime valere.

Huiuſmodi autem lenientis medicamenta ſunt caſſia, manna, thamarindi, ſyrupi roſatus, & violatus ſolutiui, & alia, de quibus ſæpius diximus.

Caſſia. Verum de ijs quoque plerique varie ſentiunt, namque plurimi reijciunt caſſiam, propterea quod nimiũ humectat, hic vero exiccantia ſunt opportuna, ſed iſti mihi uidentur nimium ſuperſtitioſi, ſiquidem caſſia ſimul cum excrementis educitur, neque poteſt tam inſigniter humectare, vt iſti cogitant: præterea ſi valeret hæc ratio, laborantes febre peſtilente, neque iuribus, neque piſana, neque alia re ſimili, ſed ſolo biſcocto eſſent nutriendi.

Manna. Manna multis redundantibus humoribus bilioſis poteſt prætermitti, vel ſaltem non ſine ſyrupo acetoſo, thamarindis, vel aliquo acido debet exhiberi.

Thamar. Thamarindi pariter reijciuntur a multis, quod non careant inſigni adſtrictione, quę tum cæterarum febrium putridarum, tum maxime peſtilentium legitimam curationem peruertit: ac ſane quod ſoli exhibeantur, neque mihi poteſt probari: at vero multa potiſſimum feruente bile, ſi caſſiæ, & reliquis medicamentis ad vnam, vel alteram drachmam exhibeantur, neque mea ſententia debent prorſus improbari.

Syrupus roſaceus, & violat. Syrupus roſaceus, & violatus ſol. recipiuntur ab omnibus, tametſi neque illi carent ſua humiditate, veruntamen præfertur ſyrupus roſac. quod maiorem ſyrupo violaceo ſiccandi vim habere videatur.

Pilulæ de tribus contra peſtem Demum vero neque eſt prætermittendum celebre medicamentum, cuius auctor fuit Ruffus medicus antiquus, quod referente Paulo, lib. 5. 36. componitur ex duabus partibus aloes, ex duabus partibus ammoniaci, vna parte myrrhæ, cum vino albo aromatico: hoc tempore pilulæ de tribus contra peſtem appellãtur: quo quidem medicamento ſcimus Curtium virũ nunquam ſatis laudatum, in fauſto illo anno 1528. familiariter vſum fuiſſe, & maxima cum ægrorum utilitate. Huius imitatione hiera quoque poſſet adminiſtrari, ac potiſſimum ſi alijs lenientibus medicamentis, & parce admodum exhibeatur.

℞. *Flor. caſſ. noniter extractæ.* ℥ x.
Specierum pilularum de tribus contra peſtem.

Vel:
Specierum hieræ ſimplicis ℈ ij. *M.*

Sed tamen diligenter animaduertenda ſunt ægri temperies, ætas, cœli conſtitutio, humor noxius. & alia id genus, quæ ſi vehementem caliditatem demonſtrent, optimum fuerit ab illis & omnibus calidioribus abſtinere.

Ad leniendam aluum neque uſus clyſteriorũ prætermittendus eſt, quæ quidem, niſi ſaluus ſua ſponte deijciat, & vacuando & reuellendo à partibus nobilioribus, & remittendo internum calorem, & alijs modis poſſunt multas utilitates afferre: unde ego conſueui non ſolum alternis diebus, ut uulgo fieri ſolet, ſed etiam quotidie, aliquando etiam bis in die, illa adminiſtrare: cum autem uaria ratione clyſteria parari poſſint, pro uarietate febris ſymptomatum, humorũ redundantium, nec non pro uaria temperie, ætate ægrotantis, & ſimilibus, equidem puto, maiori ex parte illa opportune paranda eſſe ex rebus frigidioribus, decocto uiolarum, maluarum, lactucarum, melle uiolacco, oleo uiolaceo, ſed præ cæteris ex ptiſana hordacea, quibus ego utor familiariſſime, cum frequenter ægri uehementiſſimo interno calore æſtuent: quoniã uero, ſicuti diximus, tota ſpes ſalutis in eo poſita eſt in hac febre, ut natura morbificis cauſis ſuperior fiat, noxiiſque humoribus dominetur, quam Galen. concoctionem uocat, id reſtat, ut in hanc rem omni ſtudio incumbamus, quod quidem totum negotium duplici imprimis ratione debet confici, altera alimentis & potionibus, adeo que ſex rebus, quæ non naturales appellantur, altera medicamentis antidotis, ac uarijs præſidijs, partim internis, partim externis, quæ poſſunt prauas putridorũ humorum qualitates emendare, copiam minuere, calorem remittere obſtructiones aperire, calorem denique naturalem roborare; quę poſteriores curãdi indicationes nobis propoſitę ſunt. *De concoctione.* De priori capite quod pertinet ad res non naturales diximus diffuſe in noſtro lib. de peſte, ex quo omnia ad præſentem locum ſunt transferenda, et nolumus in præſentia longius agere: itaque accodamus ad medicamenta.

Cæterum cum hæc plane uaria ſint, ac propemodum infinita, nos conabimur ea ſeligere, quæ teſtimonio bonorum auctorum, ratione atque experientia cæteris mihi uidentur anteponenda: incipiamus autem ab iis, quæ intra corpus aſſumuntur.

Fontes a Gal. propoſiti, ex quibus licet propria medicamenta inuenire, illi ſunt: febris, inſignis quædam putredo, quæ uicem obtinet cauſæ, prohibita tranſpiratio, obſtructiones: vnde facile eſt intelligere, illa medicamenta ad hanc rem fore accommodata, quæcunque habent uim refrigerandi, moderate ſiccandi, attenuandi, incidendi, aperiendi meatus, & reſiſtendi inſigni putredini: inter quæ uulgares ſyrupi, & decocta primum occurrunt, de quibus tamen nihil certi generaliter ſtatui poteſt: ſiquidem pro uarietate humoris noxii uarios quoque ſyrupos decet exhibere, quales forent ad ſuccos calidiores accommodati, ſyrup. de ſucco acetoſæ, qui mihi eſt admodum familiaris, de ſucco endiuiæ, borraginis, acetoſus ſimplex, cichoracei omnes, decocta ex cichoreo, ſoncho, hepatica, acetoſa, & ſimilibus. Ad ſuccos frigidiores mel roſaceum, ſyrupus de betonica, de ſcordio, de corticibus citri, oxymel ſimplex, decocta ex agrimonia, ſcordio, dictamno, radice tormentillæ, pentaphyllo, ſemine citri, & ſimilium: ex quibus medicamentis pariter cõſeruæ, ſucci, pulueres poſſunt præparari, quæ uel ſeparatim, uel ſimul mixta præclare ac huiuſmodi uſum poſſunt accommodari: & ea quidem omnia non ſine iudicio, ſed prudenter debent adminiſtrari, ut perpetuo uel ad calidus, uel ad frigidius uergant, ſicuti humores putreſcentes, ægri temperies, cœli conſtitutio, & ſimilia uidentur indicare.

Medicamẽta calidiorib. ſucci conuenientia. Frigidiores.

Verum

Digitized by Google

Verum præter hæc ſunt vulgaria nonnulla medicamenta, partim ſimplicia, partim cõpoſita, quæ cordialia, & precioſa appellantur, qualia ſunt corallia, margaritæ, cornu cerui vſtum, raſura eboris, folia auri, fragmenta de gemmis, ſpecies cordiales, diamargariton frigidum, bolus armena, terra lemnia lapis bezoar, cornu monocerotis, os de corde cerui, ac poſtremo magna quædam antidota, cum ab alijs compoſita, tum maxime Theriaca, & Mithridatium, quæ a multis cæteris omnibus anteponuntur: de quibus quidem varijs medicamentis mihi libet uobis breuiter meam ſententiam explicare. Et primũ quatenus pertinet ad margaritas ac reliquas gemmas, eſt controuerſia inter medicos, vtrum poſſint aliquam vtilitatẽ afferre, nec ne; de qua nolo in præſentia longius agere, qui cenſeo ſimul cum Auicen. & cæteris medicis Arabibus, quorum hoc eſt inuentum, hæc omnia poſſe refrigerare, exſiccare, adeoque ſanguinem puriorẽ addere, calorem natiuum temperare, neque prorſus inutiliter adminiſtrari, dummodo vera, & legitima habeantur, quæ fortaſſe apud noſtros ſeplaſiarios aut nunquam rariſſime poſſunt haberi.

De margaritis corallis.

De bolo armena, & terra lemnia. De bolo item armena, ac terra lemnia dubium eſt, an quæ vulgo circumferuntur, reuera illa ſint, de quibus Galen. ſermonem habet: & ſane ſi vtriuſque colorem, ſubſtantiam, & ſingulas conditiones diligenter conſideremus, & cum ijs conferamus, quæ a Galen. de huiuſmodi medicamentis tradita, ſunt, ego quidem illorum opinioni magis faueo, qui illa minime vera, & legitima eſſe volunt. *De lapide bezoar cornu monocerotis.* De lapide bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidijs, & precioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenus, vt libere dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neq; admodum illorum vſu ſoleo delectari, atque eo minus, quod non ſolum ſint inuentu difficilia, & rariora, ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores ea velint pro maiori parte eſſe commentitia, & fabuloſa.

De antidotis. De magnis demũ antidotis, theriaca, mithridatio, atq; eorum vſu in febribus peſtilentibus ſunt prolixę & acerrimæ diſputationes, vt integra de hac re extent commentaria doctiſſimorum hominum, quorum ſententias vnuſquiſque conſiderare poterit. Duplex autẽ videtur eſſe vſus vtriuſq; antidoti, alter ſi modica eorũ portio ad drachmam circiter cum medicamẽtis, & lenientibus & ſoluentibus permiſceatur, quod nonnulli tanquã mirabile ſecretum cuſtodiunt, neq; vlli volunt reuelare, alter eſt vſus, ſi vel ſola, vel ſimul cum alijs antidotis, ad ſiſtendam putredinem & venenatã materiam ſæpius exhibeantur. Ego vero neque vno neque altero modo iſthæc medicamenta ſoleo probare: & quatenus pertinet ad primũ, ſcribit Gal. de theriaca ad Piſonem 14. illud forte indicium minime fallax, quo optimam theriacam licet dignoſcere, ſi paulo poſt medicamentum exhibita, illius vim purgandi impediat; quod ſi theriaca vim purgantis medicamenti poteſt impedire, non ego ſatis intelligo, quomodo ſimul cum medicamentis vel lenientibus vel purgantibus poſſit permiſceri. Quatenus vero pertinet ad alterum modum, quo iſti putant hæc antidota putredini reſiſtere, calorem natiuum iuuari coctionem efficere, & in tota curatione principem locum obtinere, neque hac in parte illis conſentio, atque ex multis quæ poſſent proferri, illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, ex vna parte in noſtra febre peſtilenti præcipuam rationem reſiſtendi putredini, illam eſſe, vt impeditæ perſpirationes tollantur, obſtructiones aperiantur, & putreſcentes humores, quatenus licet, concoquantur: ex altera autem parte theriacam, & mithridatium tã *Antidota ante ſtatũ non adminiſtranda.* valentes facultates habere attenuandi, aperiendi, diſcutiendi, vt nullo modo ante humorum coctionem poſſint cõuenire, cum potius valeant humores crudos importune mouere, ad penitiores partes deducere, adeoque obſtructiones, impeditam tranſpirationem, putredinem augere, & totam coctionem impedire: ex quo legimus Galenum 1. ad Glau. 11. neque in febre quartana, etſi putreſcit humor frigidus & ſiccus, ante illius coctionem huiuſmodi medicamentorum vſum probare, qui aſſerit illos medicos quicunque audent ante ſtatum talia medicamenta exhibere, quartanam ſimplicem ſæpius duplicem & triplicem, perpetuo maiorem & difficiliorem reddere.

Duo præcepta. Cæterum circa vſum & ſyruporum, & omnium medicamentorum, de quibus hactenus diximus, mihi libet duo communia, ſed maxime vtilia præcepta vobis in memoriam reuocare: alterum, cauendum eſſe perpetuo ab ijs omnibus, quæ vehementi adſtringendi facultate ſunt prædita: alterum ſingula hæc medicamenta opportune, minime quaelibet hora, etiam repleto ventriculo, temere fore exhibenda: in quibus duobus præceptis medici vulgares noſtrorum temporum ſolent frequentiſſime errare, & grauiſſimos errores committere.

Medicamenta externa. De medicamentis externis accommodatis ad curationem febris peſtilentis breuiter agendum eſt, quod non ſemel ſupra de ijs ſatis actum fuerit. Communiter practicantes ſolent quam maxime cordi proſpicere, cui parti inunctiones, epithemata, linimenta, & ſimilia medicamenta diligenter imponunt, ſed inter cętera omnia theriaca & mithridatio, vel cũ alijs medicamentis, vel præcipue pręparatis ex ſucco citri, aut limonis, quam maxime delectantur: nonnulli propria quædam remedia celebrant, ac præceptis hoc noſtro tempore duo potiſſimum olea videntur inſignem prętogatiuam habere. Alterum eſt oleum de ſcorpionibus, tum id quod varijs modis ſolet parari, tum maxime quod Gregorio Carauitæ tribuunt, cuius deſcriptio habetur apud Matthiolum comm. ſuper 6. lib. Dioſcoridis cap. 1. Alterum eſt, quod Sereniſſimis magnis Hetruriæ Ducibus acceptum referunt, quibus *Ol. de ſcorpionibus.* tempora, extremæ partes brachiorum, & manuum, ſed ante omnia regio cordis frequenter inungitur: de quibus quidem externis medicamentis illud primum eſt memoria repetendum, medicos temere ea perpetuo ad vnum cor apponere, cum potius quandoq; ad alias partes debeant accommodari, in quibus calor febrilis tanquam in foco reſidet, ut ſupra declarauimus. Deinde, & illud ſtudioſe eſt animaduertendum, ne ijs aut alijs medicamentis quæcunque illa fuerint, ipſum cor aliaſque partes, ſuti præterea totum corpus nimis calefaciamus, quæ ſine dubio magis refrigerari, quam calefieri debent: quare, & mithridatium, & theriaca, & olea, & cætera calidiora, aut mea ſententia prætermittantur, aut rebus frigidioribus ita temperentur, vt potius ad frigidius vergant, neque vllo modo poſſint inſigniter calefacere, ſed tamen ita, vt perpetuo habeatur ratio noxij humoris, morbi, ſymptomatum, temporis anni, habitus corporis, & ſimilium. Ad hunc locum videntur pertinere duo præſidia, quę apud nos iamdiu ſunt admodum vſitata: alterum eſt inunctio dorſi, & totius corporis ex aqua, oleo, & nitro, quod referente Aetio lib. 5. cap. 119. fuit medicamentum Herodoti: alterum eſt veſicatoria, ita vulgo appellata, de quibus paulo poſt loco opportuniore tractabitur. Conſulto hic prætereo formas, & receptas particularium medicamentorum, tam internorum quam externorum, quæ ad curandas febres peſtilentes mihi videntur magis accommodata, & quibus ego familiariter vti ſoleo, quod mihi ſtatutum ſit poſtremo loco huiuſmodi curationis exemplum ponere, in quo accurate, & diſtincte ſingula explicabuntur.

Purgãtia. Poſt hęc omnia, apparente humorum coctione, natura autem quieſcente, aut non integre iudicante, iam licet ad purgantia medicamenta deuenire, quæ quidẽ redundantes noxios humores poſſint purgare, veruntamen ſint quodammodo leniora, neque uehementer

poſſint

poſſint corpus exagitare & turbare: itaque mea ſententia prætermittenda ſunt ſcammonium, turbith, helleborus, & ſimilia: nec non medicamenta quæ hæc recipiunt, quod omnia naturæ hominis aduerſentur, neque venenatæ facultatis ſint immunia: præ cæteris autem mihi eſt familiaris vſus rhabarbari ſimul cum caſſia, ſyrupo roſato ſolut. aut ſimili medicamento, quod quidem rhabarbarum inter multas inſignes dotes, quibus a natura donatum eſt, hanc potiſſimum creditur habere, vt venenis reſiſtat, & ipſum corroboret, & ad purgationem omnium humorum eſt fere accommodatum.

Rhabarbari virtus.

Purgato corpore poſtrema reſtat indicatio, quæ ſolam febrem & refrigerationem reſpicit, quæ ſæpenumero nullis præſidiis indiget: ſiquidem purgatis putridis humoribus, vel nulla remaneat caliditas præter naturam, vel quæ lenioribus quibuſdam remediis facile tolli poteſt, de quibus ſæpe diximus. Atque hactenus de febris peſtilentis curatione generaliter: itaq; illud vnum reliquum eſt, vt agamus de ſymptomatibus, quæ huiuſmodi febrem ſolent comitari: ſed cum illa varia & multa ſint, ſicuti diximus, neque per anguſtias temporis liceat ſingula perſequi, mihi ſtatutum eſt de ſolis peticulis, & quidem breuiter pertractare, cum tale ſymptoma ſit admodum frequens, periculoſum, & multas contineat difficultates.

CAPVT XXV.

De Exanthematibus ſeu Peticulis.

De peticulis.

De peticulis atque earum differentiis iam ſupra diximus, ſed nonnulli cupiſſent intelligere, vtrum Hippocrat. Galen. & antiquioribus medicis cognitæ fuerint necne: quibus vnico verbo reſpondeo, mea quidem ſententia Hippocrat. & Galen. manifeſte peticularum meminiſſe, poſteriores autem & recentiores manifeſtiſſime illarum deſcriptionem nobis afferre, inter quos eſt Actuarius, qui hæc habet I. de metho. medendi 53. Multa variaque exanthemata, & papulæ exoriuntur, ſiquidem aliquibus veluti ſi ab vrtica, aut culicibus eſſent demorſi, in cute quædam effloreſcunt, quæ modo permanent, modo reuertuntur, ac craſſitiem, aut copiam, aut expultricis facultatis imbecillitatem demonſtrant: nonnullis vero rubræ aut purpureæ, vel etiam nigræ erumpunt, quales ex pulicum, aut cimicum morſibus quotidie nobis apparent: cæterum ex rubris deteriores ſunt purpureæ, & omnium peſſimæ nigræ, quippe quæ mortem plerumq; denunciant, Hæc Actuarius. Sed Hippocrat. quoque & Galen. non obſcure mihi videntur huiuſmodi peticularum meminiſſe, & primum I. epid. 3. 19. de Sileno, de quo hæc ſcripta ſunt 8. Frigidus toto corpore ſudor, papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, paruæ, &c. Et I. epid. 5. 38. Papulæ paruæ quæ non ſatis eſſent excernendis morbis, ſtatimq; euaneſcebãt. Et iterum 3. epid. 3. 51. Papulæ item magnæ, de quarum nomine, generatione, Galen. loquitur in comm. Quod ſi quis quærat, quamobrem apud veteres, ac maxime Græcos, de huiuſmodi peticulis tam pauca habeamus; Huic reſponderem id factum eſſe propterea, quia omnes maculæ, puſtulæ, aut papulæ in cute apparentes apud illos ſub nomine exanthematum comprehenduntur, quod ſpeciatim colligitur ex Galen. 5. meth. 12. qui puſtulas in quadam peſtilentia, in aſperarum arteriarum interiore tunica, totaque exteriore corporis parte contingentes, non alio quam exanthematis nomine appellarunt: verum de hac re ſatis, ad curationem venio.

De curatione peticularum.

Quoniam curatio febris cum peticulis eo tantum differt a curatione cæterarum febrium peſtilentium, quod huiuſmodi trãſmiſſio naturæ noxiæ, & venenatæ materiæ ad cutem, videtur propriam quandam indicationem proferre, & propria quædam remedia poſtulare: idcirco mihi ſtatutum eſt, cæteris omnibus indicationibus, & remediis prætermiſſis, de iis tantummodo ſermonem habere, quæ ad vniam rationem peticularum quam maxime videntur conuenire. Itaque ſi in febre peſtilente peticulæ iam incipiant erũpere, aut videatur periculum imminere, ne poſterius erumpant, hic medici dubitant, hæſitant, altercantur, quidnam expediant facere: plerique omnes contendunt, hunc naturæ motum quocunque tempore, quocunq; modo, quacunque ratione eueniat, perpetuo iuuandũ eſſe, qui pro ſua opinione afferũt aph. Hipp. 25. lib. I. quę ducere oportet, quo maxime natura vergit per loca cõferentia, eo ducere: & alterum apho. 6. apho. 25. Eryſipelas ab exterioribus ad interiora verti non eſt bonum, ab interioribus autem ad exteriora bonum: vbi Gal. hæc habet in comm. nõ ſolum eryſipelas, ſed aliud quodcunque, quod ex profundis, & principalioribus partibus trãsfertur ad cutem bonũ eſſe ſignum & cauſam debemus exiſtimare: ſi vero contra ad interiora & profunda tranſmutetur, malum. Cum igitur naturę conatus, quo partes internæ, & nobiliores exonerantur, deponunturque maligni humores ad partes externas & ignobiliores non poſſit niſi multum prodeſſe, propterea conantur omni ſtudio talem naturæ propenſionem iuuare, cutem laxare, aperire, atque ad illam omnem internum venenum trahere: quamobrẽ primo quoque tempore ægros collocant in aere calidiore, illoſque multis pannis, ac præcipue rubeis diligenter muniunt, deinde apponunt cucurbitulas, & quidem multas, partim ſine ſcarificatione, partim cũ ſcarificatione, tum ad dorſum, tum ad alias corporis partes: præterea vtũtur frictionibus, inunctionibus, ac potiſſimum illa Herodoti: demumq; tanquã ad ſacram anchoram ad vlcerantia medicamenta & veſicatoria confugiunt, quæ quidem ad varias partes, ſed frequenter ad crura & manus ſolent accommodare: Altera autẽ ex parte non deſunt, qui magis diligenti examini & cenſuræ hanc totam rem ſubiiciũt, quorũ alii hunc naturæ conatum diſtinguunt in tria tẽpora, I. antequã peticulæ erumpant, 2. poſtquam prodeũt, 3. poſtquam omni ex parte prodierunt: atque ii quidẽ primo tempore ea probant remedia, quæ nimium ſanguinis feruorem poſſunt remittere: ſecundo, quæ peticularum eruptionem poſſunt iuuare: tertio, quæ variorum ſymptomatum rationem habeant. Alii vero in hac euolutione ita ſentiunt, qui docent naturam ſe exonerantem a noxiis humoribus tripliciter poſſe agere, vno modo critice, qđ fit concocta materia in die critica, cũ maxima ęgri tolerãtia & vtilitate: 2. ſymptomatice, ſine humorum coctione, in die nõ critica, magno cũ ęgri labore & periculo: 3. media quadam rõne inter vtrũq; extremum, quoquomodo concocta materia, neq; ſine aliquo ægri beneficio: ex quo ſtatuũt, naturã tranſmittentẽ ad cute peticulas vel critice, dummodo id fiat integre, vel ſymptomatice, nullo modo iuuandã eſſe. ſi autem tertio medio modo agat, tunc aſſerunt naturã iuuandam eſſe: inter quos principem locũ obtinet Trincanel. qui ad confirmandum poſtremũ hoc decretum, nempe motus naturæ, neque omnino criticos, neque omnino ſymptomaticos, ſed quodammodo medios iuuandos eſſe nonnullas affert rationes, qui acriter diſputat aduerſus nõnullos recẽtiores. Primum autem eius argumentum eſt: Hipp. & Gal. turgẽte materia præcipiunt vacuandum eſſe, quoniã tunc habemus naturam vacuationi adminiculantem: neque vero ſolum per os id licet humoribus turgentibus, ſed etiam quotieſcũque natura incipit quidem humores vacuare, quamuis nulla apparente coctione, ſed tamẽ tantum non poteſt vacuare, quãtum iuuari poſſit: quod oſtendit verũ eſſe exemplu Metonis, I. epid. 3. ægroto 7. qui æger cum grauiſ. laboraret, ac natura cępiſſet ex dextra nare ſanguinem mittere, ſed imminute: caput lauit ut ſãguis copioſius flueret quod Gal. cõfirmat cum ratione factum fuiſſe, afferẽs

aph-

Digitized by Google

aph. Hipp. quo ducere oportet. &c. Veruntamen dici nõ poteſt ſanguinem in Metone critice fluxiſſe, cum morbi initio ante coctionem fluere cœpiſſet. Poſtremo Trincau. illud addit, in febribus peſtilentibus carbunculos, bubones, parotidas, frequenter comparere, quæ mala eadẽ ratione qua periculæ, ſolent erumpere, natura expellẽte vitioſos humores longe ab internis viſceribus ad partes ignobiliores, neque tamẽ etſi huiuſmodi expulſiones fiunt ante concoctionem, & ſunt ſymptomaticæ, eſt aliquis qui non illa ſtudeat iuuare, cum nemo vtatur medicamentis repellentibus ſed omnes in eo cõueniant, exterius trahendum eſſe, adeo ut nonnulli quoq; protinus ad laborantis partis ſcarificationem deuenit. Hæc Trincauellii argumenta ſunt, ex quibus conatur probare, motus naturę aliqua ex parte ſymptomaticos, iuuandos eſſe. Etſi autem huiuſmodi variæ hominum cogitationes alicui uideri poſſunt ingenioſæ, ac Gal. dogmatibus conuenire, veruntamen ſi quis voluerit accurate illas perpendere, fortaſſe aliter ſentiet: cæterũ ut recte res intelligatur, ſciẽdum eſt, apud Gal. 3. de criſibus a principio ſex in vniuerſum in morbis eſſe mutationum differẽtias, aut enim ſubito ad ſanitatem traducũt, aut ſubito interficiunt, aut paulatim morbo deficiente homo ad ſanitatẽ reuertitur: aut paulatim virtute reſoluta homo ad mortẽ tranſit: aut ſubito ad melius morbi mutantur, ac deinde quod reliquum eſt, vſque ad integram ſolutionem paulatim conſumitur; aut poſtremo ſubito morbi ad peius mutantur, homoq; vſque ad mortem paulatim abſumitur. Porro ex iis morbi mutationibus Gal. primam, quæ reliquarum omnium eſt optima, potiſſimum ac præcipue criſim vel iudicium nominat, quoniam natura omnia quæ præter naturam ſunt, ſuperatur. exacte efficiunt, ſecundam quæ ad celerem mortem finitur, malam criſim nominat: quintam, & ſextam, quod effectu dignum ad melius, vel peius momentum habeant, non tamen integram ſolutionem efficiant, deficientia vel imperfecta iudicia vocat: tertiam, & quartam, quod paulatim aut morbo, aut virtute deficiẽte, fiant ſolutiones, ſimpliciter iudicia, vel criſes appellat. Verum prætermiſſis duabus primis differentiis, quarum prima criſis præcipue, ſecunda mala criſis dicitur, nec non alteris duabus, quæ nõ criſes, ſed ſolutiones nominantur, duæ tantum poſtremæ differentiæ, quæ imperfectæ, & deficientes criſes appellantur, ad noſtrum inſtitutum uidẽtur pertinere, in quibus natura quidem tẽtat noxios humores expellere, ſed debiliter, & imperfecte, ſicuti in febribus peſtilentibus, apparentibus periculis fieri contingit. Itaque dubium eſt, vtrum huiuſmodi naturæ conatus, & imperfectæ criſes a medico debeant iuuari, necne: quam difficultatem, niſi fallor pręclare Galen. diſſoluit, qui generaliter nos docet, opera naturæ iuuãda eſſe, quotieſcũq; illa probe agit, non iuuanda autẽ, quotieſcunque illa improbe operatur: diligenter, ille inquit, 1. aphor. 21. medicum oportet naturæ motũ, & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat, ei ſeruiendum eſt, & auxiliandum, ſi vero contrario modo, & incommode, eam prohibere, ſimulque reuocare, & retrahere oportet. In hac igitur deliberatione uidendum eſt, an natura tranſmittendo periculas ad cutem bene vel male agat: etenim ſi bene agit, licet illam iuuare: ſi male agit, non licet illam iuuare. Neque vero in hac inquiſitione longius laborandum eſt, ſiquidem ab Hippocr. & Galen. certa regula nobis tradita eſt, qua proba vel improba naturæ opera, probæ uel improbæ criſes, facile diſcerni poſſunt, quę quidem regula ad vnam coctionem, & cruditatem cum primis pertinet; ſe qua re vnum, vel alterum teſtimonium audiamus, 1. epid. 2. 45. & 46. Coctiones, inquit Hippocr. celeritatem criſis, & ſalutis ſecuritatem portendunt; cruda autem & incocta, atque in malos abſceſſus conuerſa, ſignificant aut ἀκρισίαν, aut dolorem, aut diuturnitatem, aut recidiuat, aut interitum. Et iterum 1. 5. 37. Quodcunque horum acceſſiſſet, uiolenter interficiebat celeriter, & Gal. in comm. qui procedunt morbi a coctionis difficultate, & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequuntur emolumentum, ac rurſum 4 apho. 22. Quamdiu a cauſis morbum facientibus natura grauatur. & humorum adeſt cruditas, tunc ut aliquid recte uacuetur, fieri omnino non poteſt, ſiquidem ut bona criſis fiat, coctionem præceſſiſſe oportet, & ſeparationem ſecutam fuiſſe, tandemque vacuationem.

Sex in morbo mutationes.

Ad ſummam docet Gal. 3. de criſibus 6. & 10. optimam criſim fieri non niſi in ſtatu, & morbo iam cocto; cæteras autem criſes tanto eſſe deteriores, quanto ſtatum anticipauerint.

Itaque apparentibus periculis diligenter mea ſententia obſeruandũ eſt, an noxii humores cocti ſint, an crudi, an natura critice agat, an ſymptomatice; namq; ſi expulſio fuerit critica & utilis, tũc ex doctrina Hippoc. & Gal. apho. 20. ſi illa integra facta fuerit, vel adhuc fiat, totũ naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet; ſin autem expulſio non fuerit integra, tunc id quod deficit, ſupplere nos conuenit, quod ſi altera ex parte expulſio fuerit ſymptomatica, & inutilis, tãtum abeſt vt illa debeat iuuari, vt potius debeat impediri; hæc ſi vera ſunt, & doctrinæ Hipp. & Gal. conſentiũt, equidem non uerebor affirmare, medicos noſtri temporis quicunque erumpentibus periculis quocunque tempore, & quocunque modo erumpant, talem naturæ expulſionem perpetuo iuuant, præter Hippocr. & Galen. doctrinam, & præter omnem rationem agere. Quare enim ſi medicus eſt imitator, & miniſter naturæ, non generaliter, ſed cum illa tantummodo bene agit, ſi nulla naturæ uacuatio, nulla expulſio, nullus abſceſſus ſine concoctione poteſt aliquam vtilitatem afferre, quomodo non præter Hippocr. & Galen. doctrinam, & præter rationem agunt, quicunque erumpentes periculas cum ſumma humorum cruditate, ſicuti erumpunt frequentiſſime, & cucurbitulis, & inunctione, & ueſicatoriis, & omni ſtudio conantur iuuare? Verum aduerſarios, & præcipue Trincauellium audiamus, qui conatur probare, motus naturę medios inter criticos, & ſymptomaticos iuuandos eſſe. Primum uero nequeo ſatis mirari de viro doctiſſimo, qui ex una parte, in principio ſuæ diſputationis ſtatuit, ad mentem Hippocr. & Galen. motus neque pure criticos, neque pure ſymptomaticos iuuandos eſſe, qui ſcribit ad hunc modum: ex iis declaratis, tanquam corollarium quoddam depromendum eſt, quod certiſſimum eſt, ſi Hipp. decreta itidem, & Galen. ſequamur, quod ſcilicet neque tranſmutationes illæ ſunt a medico iuuandæ & fouendæ, quę omnino, & penitus ratione ſymptomatis fiunt, & aliquid in eis agere oporteat medicum, potius illas impedire, & reprimere oportet: ex altera autem parte paucis interpoſitis lineis, contra decretum Hippocr. & Galen. immo uero contra propriam determinationem, contendit motus naturæ ſimpliciter ſymptomaticos, in quibus ut ſtatim uidebimus, ſumma eſt humorum crudit as, ab Hippo. Galen. & omnibus medicis iuuari: ſed nos ſingula breuiter perpendamus. Turgente materia Hippoc. & Galen. præcipiunt ſtatim uacuandum eſſe: igitur motus naturæ ſymptomatici iuuandi ſunt. Negatur conſequentia, neque ſane ego uim huius argumentationis ſatis intelligo, ſiquidem conſtat apud omnes, propter quam cauſam turgentes humores primo quoque tempore poſſint ac debeant purgari: quam ipſe quoque explicat Trincauellius, nimirum quia tunc naturam habemus uacuationi adminiculantem: quæ quidem ratio, crudis quieſcentibus humoribus, deficit, cum natura concoctionis ſolicita, quæ fit quiete, quieſcat, neque aliquam utilem uacuationem aggrediatur; propter quam præcipue cauſam, neque eo tempore licet purgantia medicamenta adminiſtrare ſicuti alias diffuſe diximus.

Per-

Perſequentes diſputationem cõtra Trincauellium, in Metone manifeſtũ eſt humores omni ea parte crudos fuiſſe, quod lotia eſſent tenuia, ſubnigra, in quibus nigra pendebant diſperſa, itaque inquit Trincauel. reſpiciant quæſo iuniores, ac fluens ſanguis ex naribus Metonis critice fluxiſſe dici poſſit, qui inter initia ante vllam apparentem coctionem fluxit; ac ſane tantum abeſt vt is naturæ motus fuerit criticus, vt cõtra ſine dubio fuerit ſimpliciter ſymptomaticus: qui motus Hippoc. & Galen. auctoribus, & confirmante Trincauellio, nulla ratione debent iuuari. Quid ergo dicendum eſt: ego ſane ſatis nequeo mirari, quomodo vir doctiſſimus in tam abſurdam ſententiam venerit, vt exiſtimauerit abſurdum eſſe, principio morborum ſluxionem ſanguinis importunam eſſe: quod ſi ita hæc res vere ſe habet, neque hoc tempore licet naturæ ſanguinem profundere, vt neque medico id liceat facere, fateamor neceſſe eſt: vnde vanum foret Hippocr. & omnium medicorum decretum 2. aphor. 29. principio morborum potiſſimum miſſionem ſanguinis mouendam eſſe. Itaque exemplum Metonis ad hanc rem nihil pertinet.

Poſtremo, motus naturæ tranſmittentis bubones, carbũculos, parotidas, etſi ante concoctionem fiant, ab omnibus iuuantur: ergo & peticulæ eadem ratione erumpentes & reliqui motus naturę ſymptomatici iuuandi ſunt. Ad hoc ego reſpondeo vnico verbo, omnes vacuationes, abſceſſus, ac naturæ conatus, qualeſcunque illi fuerint, ſine humorum coctione, etſi videntur aliquando aliquam vtilitatem afferre, tamen reuera perpetuo noxios, & periculoſos eſſe; neque a medico iuuandos, & imitandos: nam quamuis mortem non afferant, afferunt tamen multa incommoda, multa grauiſſima pericula, quæ præclare deſcribũtur ab Hipp. 1. epid. 2. 46. vel nullam, vel malã criſim, vel dolores & labores, aut morbi diuturnitatem, aut recidiuas, aut mortem. Quamobrem neque probe illi mihi videntur agere, etſi id vulgo fieri ſolet, quicunq; apparentes carbunculos, & reliquos abſceſſus ſine concoctione ſtatim audent trahentibus medicamentis, cucurbitulis, ferro, & igne, ad laborantem partem trahere, illamque aperire, quod ita dolores, febres, malignitas, & omnia mala ſæpenumero fiant deteriora, & periculoſiora: cum potius Gal. 14. meth. 10. illa principio probet remedia, quæ moderate reprimendo quo quomodo digerere ſeu diſſipare poſſunt. In fine noſtræ diſputationis de purgatione, id diffuſe eſt declaratum.

Concludo igitur in febre peſtilente apparentibus peticulis, ſiue in reliquis expulſionibus, diligenter notandum, non ſolum quid natura agat, ſed ante omnia quam bene, vel male agat, qui id repeto, ad medicum pertinere naturæ tantummodo auxilium ferre, quotieſcunque probe ſed immunite agit: vnde ſi id eueniat, vt ſine ſignis coctionis, quod euenit frequentiſſime, ſæpe etiam cum ſignis contrarijs coctioni, natura vel ad cutem, vel ad alias partes quidquam tranſmittat, vos nolite imitari vulgares medicos, qui protinus ſtudent naturam male agentem iuuare, ſed quantum pertinet ad hanc indicationem, quieſcatis, & naturam neque impediatis, neque iuuetis, ſed totum illi negotium permittatis, quatenus vobis licet accõmodatis alimentis, & medicamentis ſtudeatis ſatisfacere reliquis indicationibus, de quibus ſatis diximus. Sin autẽ compareant peticulæ præcedentibus ſignis cõcoctionis, ac natura probe, & critice videtur agere, quod admodum raro contingit, tunc ſi huiuſmodi expulſio fuerit debilis, & imperfecta, tam vobis licet illius conatum, & propenſionem omnibus modis iuuare: itaque primum abſtinebitis a refrigerantibus, tam internis, quã externis, quæ talem tranſmiſſionẽ poſſunt impedire, & ad quædam calidiora deuenietis, quæ magis poſſint illam iuuare, inter quæ apud Auicen. Rhaſim ac prope omnes medicos celebre eſt medicamentum, quod tum alia, tum maxime lentes recipit: etſi non deſunt qui lentes minus prob. nt, quod ex Gal. 8. de ſimp. med. non leuiter adſtringant: verum ſi accipiatur prima lentis decoctio, neque Gal. negaret hanc moderate calefacere, ſiccare, aperire, & huiuſmodi materiam poſſe propellere; vt his licebit addere hordeum. ficus aridas, radices petroſelini, & ſimilia. Habeatis exemplum:

R. Lentis ſine cortica ℥ ij.
Hordei ℥ ß.
Caricarum N. iiij.
Radicum petroſelini ʒ iiij. *M. fiat decoctio.*

quæ calida exhibeatur loco ſyrupi. Ad hanc rem ſunt accommodata nonnulla etiã exteriora: vulgus & mulieres cooperiunt ægros pãnis rubris, ſed hæc ſuperſtitio eſt; valent leues frictiones, cucurbitulæ, & ſine ſcarificatione: ſunt inunctiones cum aliquo relaxante, & aperiente, ſicuti exempli gratia, cum oleo amygdalarum dulcium, chamomelino, &c. Sed maxime laudatur medicamentum illud Herodoti apud Aetiũ, quod quidem ſi opportune adminiſtretur, optimum eſt; ſed communiter practicantes quouis tempore, ſæpe etiam ſine totius corporis vacuatione illo vtuntur frequentiſſime aduerſus Galen. præceptum qui expreſſe iubet 11. meth. 9. corpora minime eſſe rareſacienda; niſi antea exquiſite vacuata fuerint. Demum vero iã multos annos multi ceperunt vti veſicatorijs, de quibus multa forent dicenda, ſed occaſio præſentis temporis non patitur, vt lõgiorem de illis diſputationem faciamus, itaque admodum paucis contenti erimus. Primo non ego quidem multum laboro, an hoc remedium fuerit inuentum recentiorum, vt nonnulli gloriantur, quo ſcio Iacobum de partibus, & alios barbaros medicos illius iamdiu mentionem feciſſe, compoſitionem & vſum docuiſſe, denique ego is ſum, qui cõtendam veſicatoria nunquam fore adminiſtranda, velimq; huic præſidio omnem auctoritatem eleuare; ſiquidẽ prætermiſſis reliquis variorum auctorum teſtimonijs, Gal. lib. de reuulſione, manifeſte acriũ medicamentorum meminit, quæ ſcribit ſinubus, vel vt alij vertũt, thoraci vel pectori impoſita, reuellere fluxiones humorum, qui ad caput & viſcera feruntur: quem locum puto eſſe deprauatum, ac reſtituendum ex Oribaſio, qui hãc partem ex Gal. ad verbum tranſcribens, vult huiuſmodi medicamenta brachijs, & manibus fore imponenda: ſed illud vnum mihi ſufficiat in præſentia, veſicatoria iſthæc medicamenta in febre peſtilenti, mea quidem ſententia, multas & magni momenti difficultates continere, ac potiſſimum ſi repleto corpore, & ſine humorum coctione vt vulgo fieri ſolent, adminiſtrentur: etenim ſi ex doct. Galen. 11. meth. 9. 4. de tuen. valet. 5. & 6. non licet ſine precedẽte totius corporis vacuatione, & coctione humorum, quidquam ad partes externas trahere, quando ille prohibet exercitationem, frictionem, balneum, fomenta calida, inunctiones calefacientes, & vno verbo, quæcunque ſuccos in corpore animalis alte repoſitos quomodocunque poſſunt irritare ac mouere, profecto ego ſatis nequeo intelligere, quomodo liceat vti veſicatorijs, quæ quidem magis, vel certe non minus quæ hæc omnia, poſſunt humores agitare, & ad partes externas trahere. Sic ſcribit Hipp. 1. de hum. 3. facta coctione humores aut intro, aut foras vergere, aut aliam in partem, in quam oporteat.

Præterea ſi rurſum conſiderentur indicationes in huiuſmodi curatione inſtitutæ, veſicatoria forte ad nullam earum ſunt accommodata, & ſi quis obiciat, illa potiſſimum adminiſtrari a medicis propter varia ſymptomata, quæ frequẽter haſce febres ſolent comitari: huic reſponderem, Gal. cum alijs locis, tũ maxime 1. ad Glauc. 14 & 15. fere de ijs omnibus tractaſſe, neq; de veſicatorijs, aut cauſticis medicamentis quidquam meminiſſe. Cum igitur veſicatoria ad nullam febris peſtilentis indicationem ſint accommodata, imò vero cũ importuna motione, & tractatione humorũ na-

E e turæ

Digitized by Google

turæ coctionẽ, quæ perficitur quiete, poſſint impedire, a ſido, cũ poſſint & partes, & totum corpus alioqui eſtuans, & feruidum adhuc magis inflammare, & calidius reddere, ſępe vero inſignes dolores excitare, febrẽ augere, & forte alia non ſpernenda incommoda ſecum afferre, cum demum liceat varijs vrgentib. ſymptomatibus ſubuenire alijs prœſidijs, quæ a Galen. & omnibus probatis medicis iam diu tradita ſunt, atque omni carent periculo, & contradictione, ego certę nequeo vulgarium medicorum inſtitutum omni ex parte probare, qui tam frequenter hoc tempore, ac ſinę vllo diſcrimine, tantopere veſicatorijs delectantur.

Atque hactenus de febribus peſtilentibus putridis generaliter, ac ſpeciatim de periculis, quæ illis frequẽter ſolent coniungi, in præſentia ſint ſatis. De febribus hecticis peſtilentibus ſuperuacaneum eſt quidquam agere, cum neque vllam curationem recipiant, neque ęgri multas horas viuere poſſint: itaq; illud vnũ reliquũ eſt, vt proponatur caſus, in quo ſingula præſidia, atque eorum doſes, & certam rationem totius curationis ordinate & diſtincte conabimur explicare.

Socrates annũ agens 40. temperamenti calidioris & ſiccioris, hoc ipſo tempore ineunte Iulio, quando multę febres peſtilentes iam multos dies vagantur, corripiatur febre, pulſus ſint celeres, veloces, frequentes, magni, lotia ſint perturbata, ille male quieſcat, laboret dolore capitis, vigilijs, ſiti, & alijs id genus ſymptomatibus, quę inſignẽ quandam putredinẽ, & præcipue bilis poſſint indicare, adeo ut timendũ ſit, ne febris ſit peſtilens, vel in peſtilentem poſſit degenerare, ſi quis veſtrum ad Socratis curationem accedatis memoria repetẽs, quæ ex Gal. potiſſimum & Auic. a nobis tradita ſunt, antequã ad curationem aggrediatur, debet cum domeſticis prudenter agere, illoſque imminẽte ęgri periculo admonere, & ita propriæ perſonæ & artis exiſtimationem tueri: tum de prima indicatione, quæ ad minorationem materię pertinet cogitandũ eſt, quæ quidem minoratio cum fieri nequeat per medicamenta propter cruditatem humorum, & alias cauſas, videndum eſt an per miſſionem ſanguinis perfici poſſit: atq; hic & vbique vehementer cupio vnũquemq; veſtrum ad præcepta Hippo. & Gal. ſe referre & ſecum perpendere, vtrum in Socrate principes huius remedij ſcopi conueniant, nec ne de quibus ſępiſſime diximus: morbus eſt magnus, immo vero maximus, ętas viget, itaq; diligens habenda eſt conſideratio de uiribus, quæ quidem non ſolum hoc præſenti tempore, ſed etiam poſteriore, vſq; ad ſtatum debent cõſtanter permanere; vnde ſi ex pulſibus, habitu corporis, qualitate humorum, & cęteris quæ eandem habent rationem, Socrates vobis uideretur habere & habiturus eſſe robuſtas vires, ſine mora audeatis ex vena ſecoris illi ſanguinem mittere: veruntamẽ ſumpta indicatione ab humore imprimis noxio, quem ſtatuimus eſſe bilem, nec non a præſenti aeris conſtitutione calidiore, ſanguis admodum parce mittatur, ac quintam vel ad ſummam ſextam vnciam non excedat. Niſi aluus ſponte deiiciat, illam ante ſanguinis miſſionem molli clyſtere mouere oportet.

Et ſit exemplum:

℞. *Decocti foliorum maluarum*
Violarum
Lactucarum lib. j.
Mellis roſacei ℥ iij.
Olei violati ℥ iiij.
Ouum integrum. M. pro clyſtere.

Sin autem Socrates forte uideretur non tã conſtantes uires habere, ut commode ſectionem venæ ferre poſſet, tũc ex doctrina Gal. vobis licebit aut hæmorrhoidas aperire, ſi ſuperiore tempore conſueuiſſent fluere, & in præſentia forent reſtrictæ, aut malleolos ſcarificare, de qua ſpeciatim malleolorum ſcarificatione, quæ apud ueteres, ac maxime Gal. erat admodum celebris & uſitata, nos diffuſe diximus in noſtro libello de peſte; vel uno uel altero modo miſſo ſanguine ſi id ferat occaſio, leniatur aluus: ſed quõ ægri tẽperies bilis putreſcẽs, tempus anni, & cætera in caliditate conſpirant, propterea caueatis a medicamento Ruffi, ab hiera, & omnibus calidioribus, ſed frigidioribus ſitis contenti, quæ non ſolum vacuando, ſed etiam alterãdo poſſunt aliquam utilitatem afferre: quale inter cætera foret caſſia cum thamarindis. Et ſit exemplum:

℞. *Flor. caſſ. nouiter extract.* ℥ x.
Pulpe thamarindor. ℈ iiij.
Specierum diarrhod. ℈ ij. *M. & fiat bolus.*

Poſt ſectionem venæ, poſt lenitionem alui, toti in coctionem humorum incumbatis: itaque inſtituatis ſyrupos, decocta, antidota, quæ veſtris indicationibus poſſint ſatisfacere: & ſint exempla.

℞. *Syrupi aceto ſi ſimplicis* ℥ j. ß.
Decocti acetoſa.
Cicerei lib. ß. *Miſce pro ſyrupo.*
℞. *Conſerue flor. borraginis.*
Acetoſa ℥ ij.
Margaritarum præparatarum ℈ j.
Seminum citri mundatorum ℈ ß. *M. fiant boli duo & aureantur,*

qui quidem boli, uel ante ſyrupum, vel ante alimenta ſaltem per duas horas exhibeantur: quod ſi æger nequeat bolos deuorare, vt multi nequeunt, paretur electuarium, quod eaſdem habeat vires, quod eodem modo, & tempore poteſt exhiberi:

℞. *Sacchari violati.*
Borraginati ana ℥ j. ß.
Margaritarum præparatarum.
Fragmentorum de gemmis.
Corallorum rubeorum ana ℥ ß.
Foliorum auri N. iiij.
Cum ſyrupo de ſucco acetoſæ parum miſce, & fiat electuarium.

Interea diligẽter naturæ opera obſeruanda ſunt, ſi illa ad cutẽ periculas, vel aliquam expulſionem moliatur: ad lotia potiſſimum ſitis attenti, verum aliquã coctionem demonſtrent necne, ad ægri tolerantiam, an ille bene, vel male eiuſmodi expulſionem ferat, ad ſummam, niſi motus fuerit criticus, naturæ totam rem permittatis, neq; illius conatum vel iuueritis, vel impediatis: ſin vero expulſio fuerit critica, ſed debilis, & parua, iam vobis licebit ſupplere, & huiuſmodi tranſmiſſionẽ iuuare, illis modis, & rationibus, de quibus iam poſitis quoque exemplis ſatis diximus. Socrati inſtituatis victus rationem, & alimenta quæ ſint boni ſucci, facilis concoctionis, frigida & humida, tã actu, quam potentia, qualia forent oua recentia, panis ex iure coctus, ptiſana hordacea, panatella cum ſeminibus melonum, quibus tamen ratione inſignis putredinis, cuius indicationis vos debetis perpetuo meminiſſe, nonnulla poſſunt permiſceri, & ſimul coqui, ex. gr. folia acetoſæ, endiuiæ, fruſtulum citri, dummodo abſinthij gratis, & inſuauibus caueatis, quæ ægroti appetentiã poſſint euertere. Potus ſit multa, ſed admodum diluta, nimirum multa aqua ex pauco ſaccharo decocta, aqua hordei bene præparata, ius pulli tenuiſſimum. Caueatis a longis illis potionibus, quæ vulgo parãtur ex aquis ſtillatitijs, ex uino granatorum cydoniorum, & quibuſdam ſyrupis, quibus communiter practicantes vtuntur frequentiſſime, & quocunque hora illas exhibent. Quatenus pertinet ad quantitatem, alimẽta Socrati exhibeantur non cumulate, ſed moderate, & mea quidem ſententia ad tenuitatem declinent: etſi non ignoro, non ſolum vulgus, ſed etiam multos medicos aliter ſentire: quam controuerſiam diffuſe tractauimus in noſtro libello: veruntamen ad prudentiam pertinet medici, indicationem virium ſibi perpetuo ante oculos ponere, tantamque alimentorum copiam vna, vel pluribus vicibus exhibere, quanta ad conſeruandas vires vſque ad ſtatum ſit futura ſatis.

Quod ſi Socrates vrgente morbo ad inſignem viriũ debilitatem delabatur, vt facere multi ſolent, tunc medici præter cætera alimenta ſolent aquam. carnis

para-

Digitized by Google

parare, quæ vulgo ſtillatim dicitur, quod potiſſimum ab Auic. maxime creditur poſſe ſpiritus reſtaurare, & vires robuſtas reddere. & ſit exemplum:

R. Pulpam vnius galli caſtrati.
Margaritarum præparatarum.
Corallorum rubeorum.
Specierum cordialium ana ℥ ß.
Foliorum acetoſæ
Borraginis ana M. ß.
Foliorum auri N. vj.
Simul omnia miſceantur ſuſpendatur caro in phiala magna vitrea, & ſecundum art. m fiat aqua carnis in duplici vaſe.

Cuius alimenti & medicamenti eſt vſus, vt cochleare vnum, vel alterum ſimul cum reliquis ferculis, & iuribus permiſceatur. Sed ego in ijs caſibus libenter meis ægrotis: concedo pauxillū vini oligophori, quod præterea modica aqua roſacea, acetoſæ, aut ſimili, loleo diluere, & id quidem reficiendis viribus mihi videtur principem locum obtinere. Progrediente morbo iam diximus illius concoctionem perpetuo fore animaduertendam, qua apparente, natura autē quieſcente, vobis licebit Socrati ſeq. medicamentum exhibere in bolo:

R. Flo. caſſ. nou. extr. ℥ j.
Rhabarbari electi pul. ℈ v. *M. & fiat bolus.*
Si voluerit in potione.
R. Syrupi roſati ſolutiui ℥ ij.
Rhabarbari electi pul. ℈ iij.
Decocti acetoſæ.
Cichorei.
Seminum citri q. ſuf. M. & fiat potio.

Quod ſi altera ex parte coctio humorum tardius procedat, ſicuti procedit ſępenumero, ratio perſuadet, & longior experientia mihi iam diu confirmauit, ſumma cum vtilitate lenientia medicamenta ſemel atque iterum poſſe adminiſtrari: itaque tunc Socrati rurſum vel caſſiam, vel quid ſimile exhibeatis, neque ſine integra coctione ad valentiora purgantia medicamenta audeatis deuenire. Quoniam vero inter cętera incommoda febrium peſtilentium illud eſt non poſtremum, quod omnes facultates, & partes corporis principes maxime laborant, adeo vt plerunque nonnulla veſtigia earum malignitatis remaneant, in poſterum, quod notauit Auic. propterea id poſtremo in Socrate reliquum eſt, quod ad vltimam pertinet indicationem, vt membra læſa alterentur, eorumque intemperies, & vitia corrigantur, ſpiritus diſſoluti regenerentur, & calor natiuus roboretur: hæc autem pręſtant partim bona victus ratio, partim nonnulla accommodata medicamenta, cum interna, tum externa, de quibus ſatis ſuperque diximus, vt in præſentia pluribus non ſit opus.

CAPVT XXVI.

De ſymptomatibus Febrium in Genere.

POſt febres mihi propoſitum eſt etiam de ſymptomatibus febrium agere, qua tractatione equidem cenſeo nullam eſſe vtiliorem, ſiquidem ſymptomata maiori ex parte longe maius negotiū faciunt, & ægrotis & medicis, quam faciat ipſa febris, quæ quidem ſi careat ſymptomatibus leuis admodum morbus non iniuria poteſt videri: ex quo factum eſt, vt Gal. Auic. & omnes pręſtantes medici, in hoc argumento verſentur accuratiſſime, adeo vt liceat mirari, quamobrem tam vtilis & tam neceſſaria diſciplina, in ſcholis publicis iamdiu non fuerit inſtituta.

Sed antequam rem aggredior, mihi libet nonnulla quaſi quædam prolegomena vobis in memoriā reuocare. Itaque primum ſciendum eſt, febres quæ cū ſymptomatibus conſiſtunt, minime ſub diuerſa ſpecie reliquis febribus diuerſa contineri, ſed ſicuti alius morbus alij morbo, aliudq; ſymptomata alij ſymptomati vno tempore in eodem corpore copulatur, ita etiā febribus quædam coniungi ſymptomata, quæ operam medici requirunt: vnde Gal. quoq; 1. ad Glauc febriū primum ſine ſymptomatibus c. 13. deinde cū ſymptomatib c. 14. curationē inſtituit; deinde cū ſymptomata ſint duplicia quædā quę neceſſario febriū naturā & generationē ſequuntur, exempli gratia rigor & vomitus in febre tertiana, quædam quæ non ſolent propriā febrium naturam ſequi, ſed priuatam quandam & peculiarem cauſam obtinent, at non niſi raro illas comitātur, vt delirium, vigiliæ, & alia id genus, nos de illis tantum ſymptomatibus ſtatuimus agere, quæ vel raro contingunt, vel cōmunem propriorum ſymptomatū magnitudinem excedunt, adeo vt periculum immineat, ne vires illis perferandis poſſint eſſe ſatis. Tertio id notādum eſt, ſymptomata ſicuti generaliter, ita in febribus eſſe trium generum: namque alia in læſione actionum, alia in immoderato exceſſu retentorum et euacuatorum, & alia in qualitate corporis immutata conſiſtunt, & apud Galenum ſunt manifeſtiſſima in libro de morbis, & ſymptomatibus, ex quibus trib. generibus ſymptomatum duo tantummodo priora, nēpe læſiones actionum, & eorum quæ retinentur vel expelluntur exceſſus, ad ſe operā medici conuertunt: tertium vero genus, quod in affectibus conſiſtit, nullā ſeparatim curationem poſtulat, cum ſimul cū affectu, ex quo naſcitur, ſoleat ceſſare. Poſtremo loco illud vobis eſt animaduertendum, nullum ſymptoma quatenus ſymptoma eſt, curationis rationem neque indicare, neque immutare, ſiquidem vnus morbus vere eſt, qui curationis indicationem præſtat: quemadmodum altera ex parte morborum cauſæ pręſeruationem indicant: tametſi quoniam ſæpenumero curatio ſimul cū præſeruatione miſcetur & confunditur, medici vtrunque ſolent nomine curationis comprehendere, neque ſolum a morbo, ſed etiam a cauſa, curandi indicationes elicere, vt diffuſe docet Gal. 1. apho. 22. Cæterum cum ſymptomata vere & per ſe curationem neque indicent, neque mutent, ex accidenti id præſtare, quandoque cum nimirum cauſæ locum obtinent, quo quidem tempore cum ſymptomata cauſę vim acquirunt, & curationis rationem alterant, ad vnicum caput omnia poſſunt referri, nempe ad læſionem, ſiue illa ad virtutem, ſiue ad febrem pertinet: quandoquidem niſi vires lædantur, aut morbus augeatur, nullo modo curationem impediunt, exempli gratia, lædunt vires vigiliæ, dolor, immodica euacuatio, morbum vero non perpetuo, ſed magna ex parte augent, ac potiſſimum ſi talia ſymptomata fuerint immoderata. Hæc omnia habentur diffuſe & perſpicue tradita a Gal. 12. meth. 5. quem locum debet vnuſquiſque veſtrum diligenter videre.

Quatenus autem pertinet ad generalem curationē ſymptomatum, id quoque poſtremo debetis memoria perpetuo tenere, quod item a Gal. traditum eſt 1. ad Glau. 14 initio, febres nimirum quæ ſunt cum ſymptomatibus, non æque illis carent, ac propterea diligēter eſſe animaduertendum, quanta ſit febris, quantumve periculum ex ſymptomatibus immineat, ita quidem, vt ad id quod vehementius ac difficilius eſt, non poſthabita omnino alterius quoque prouidētia, proſpiciamus.

Atque hæc ſunt quæ prius erant a uobis intelligenda, nam rem aggredior, & quoniā interpretamur Auicennam, ab illius ordine non diſcedentes primum incipiemus tractare de ſuperfluo rigore, horrore, & ſimilibus: ſed id quoque volo prius vos ſcire, nobis in hac tractatione propoſitum eſſe breuiter, ac fere ſummatim agere, quatenus pertinet ad cognitionē ſingulorum ſymptomatum, longius autē & accuratius verſari in illorum curatione, quandoquidem ſi exacte omnia velimus examinare, quæcunque ſpectant ad cognoſcendam eſſentiam, differentias, cauſas, & ſigna eu

iuſque ſymptomatis, vix vnum aut alterum tam breui tempore abſolueremus, qui altera ex parte maxime cupimus magnas in hoc argumento progreſſiones facere, atque id conſequi, vt vos Deo Opt. Max. fauente aut omnia, aut certe quamplurima ſymptomata, quæ, febribus coniunguntur, probe diſcatis curare.

CAPVT XXVII.

De Rigore.

GAl. ſcripſit libellum de tremore, horrore, rigore, quem poteſt videre quicunque huiuſmodi affectuum magis exquiſitam rationem cupit intelligere: mihi vero ſatis fuerit in præſentia tantum ſymptomatis naturam vobis explicare, quod frequenter ſolet febribus ſuperuenire, & medicorum auxilia poſtulat: itaque cæteris ſymptomatibus hoc tempore prætermiſſis, de vno tantũmodo ſuperfluo rigore nobis agẽ-
De rigore. dum eſt. Cæterum vt naturam huius ſymptomatis, alioqui difficilis cognitione, probe intelligatis, id primum ſciendum eſt ex Gal. calidum innatum nõ aliud eſſe, quam tenuiorem partem ſanguinis, & ſpiritus, quem ille cenſuit aliquando vel eſſe animã, de ſententia Stoicorum, uel eſſe præcipuum animæ inſtrumentum: itaque perpetuo mouetur, ſicuti manifeſte apparet in motibus, & perturbationibus animæ, dum per metum, & mæſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per pudorem partim effugit, partim erũpit, id quod non aliter euenit, quam imaginatione rei noxiæ aut cõtriſtantis, quæ vel adeſt, vel abeſt: hac igitur ratione contingit rigorem fieri, adeo vt vere aſſeuerandum ſit cum Gal. libello citato de rigore 6. rigorẽ eſſe paſſionem calidi innati, qui in hunc modum generatur: cum enim in partibus internis reperiũtur humores putridi, qui ſua mordacitate dolorem inferunt partibus ſentientibus, calidum innatũ, quo expultrix facultas natura, & ſenſus continetur, refugit ad interna viſcera, vnde externa membra calore deſtituuntur, & refrigerantur: rurſus vero cum calor interius retentus, qui ſine perſpiratu ſeruari non poteſt, quaſi ſuffocari incipit, exitũ ſibi quærit ad partes externas, quod ſine magno impetu fieri non poteſt, cum membra veluti reſtaurata moueant humorem mordacem, conenturque illum expellere, contra vero materia noxia repugnet, & talem expulſionem impediat, in quo conatu excitato dolore, iterum calidum ad interna refugit, atque hæc quaſi quodam duello inter calidum innatum, & materiam noxiam alternatẽ fiunt, mouente ſe calido innato viciſſim intro & foras, ex quo omnes partes corporis concutiuntur, & ita rigor excitatur, qui poſtea tamdiu durat, donec aut vincente calore externa membra incaleſcat, frigidaque & inæqualis illa intemperies ſuperetur, aut vincente humore noxio calor innatus ſuffocatur, & homo moritur: hac ergo ratione rigor generatur. In rigore itaque hæc duo contingunt neceſſario: vnum motus facultatis, expultricis, quæ eſt in omnibus membris, contendentis expellere noxiam & moleſtam materiam: alterum motus ille reciprocus calidi innati intro & foras, de quo diximus: propter quam cauſam iure ſtatuimus cum Galeno rigorem eſſe paſſionem calidi innati: namq; niſi materia moueatur, ac violentior ad cutem feratur, quæ tranſiens per carnem, & cutem ſtimulet, pũgat & vulneret eas partes, quibus obuia fuerit, nullo modo rigor fieri poteſt: quod luculenter & diffuſe demonſtrat
De horrore. Gal. 2. de ſimp. cauſis, 7. Quod vero de rigore diximus, idem de horrore & frigore dicendum eſt; neq; enim aliter huiuſmodi motus inter ſe differunt, quam maioris & minoris ratione: namque in rigoribus validiores ſunt motus facultatis expultricis, in horroribus ſiunt mediocres, in refrigeratione adhuc multo magis mediocres, adeo vt huiuſmodi motum refrigerationis potius ſenſum quendam, motum liceat appellare: ſic enim mordacior & copioſior humor validum & concutientem rigorem infert, minus mordax, & copioſus horrorem excitat, ac demum ſi admodum paucus humor fuerit, exiguaque eius acrimonia refrigerationem tantum ſolet efficere. Etſi autem rigor eſt affectus frigidus, cauſa tamen irritans facultatem expultricem non propterea ſemper frigida cenſenda eſt, cum aliquando etiam calida eſſe poſſit, quod apertiſſime & longa oratione demonſtrat Gal. loco proxime citato 2. de ſymptomatum cauſis: etenim ſi ſano corpori feruens aqua infundatur, aut ſcintilla ignis inijciatur, ſtatim horrorem quendam videmus excitari: ſic ſi particulis exulceratis medicamentum adurendi facultate præditum imponatur, primum quidem horrorem, deinde & rigorem excitabit: ſed febres quoque tertianę, quæ ſine dubio maxime omnium bilioſæ, & calidæ ſunt, inter cæteras omnes ſunt horridæ, & quo fuerint magis exquiſitæ, eo etiam vehementiorem rigorem afferunt.

Verum de hac re ac de natura huius ſymptomatis ſatis: in quo explicando præter noſtrum propoſitum propter illius difficultatem ſuimus quoquomodo longiores: itaque ad rem veniamus.

Superuacaneus rigor multis modis ſolet febribus ſuperuenire, primum illis quę pendent ex materia valde frigida & craſſa, vt in febre quartana, in qua vidi ego nonnullos ægrotantes ex nimio rigore mortuos fuiſſe: ſecundo in illis febribus, in quibus putreſcunt humores valde calidi, acres, & mordaces, ſicuti euenit in febre tertiana qui rigores contingunt ea ratione, quæ iam expoſita eſt, dum calor innatus conatur expellere materiam noxiam, ſiue frigidam, ſiue calidã, quæ partibus internis dolorem & moleſtiam affert: pręterea huiuſmodi ſymptoma, vt Gal. aſſerit 4. aph. 48. 7. aph. 12. prog. 4. ſolet nonnunquam accidere in febribus ardentibus, pernicioſis, & valde malignis, veluti lipyrijs, nec non in magnis inflammationibus, & eryſipelatibus internarum partium, ſicuti cordis, & quæ illi proximæ ſunt: in quo caſu totus ex toto corpore ſanguis in modũ cucurbitulæ trahitur ad partes internas laborantes, ex quo ęgrotis interiora vruntur, exteriora frigeſcunt, vt fit in principijs acceſſionum, adeo vt propter ſummum incendium quod in viſceribus percipiunt, plerique nec tegumenta poſſint perferre: & ſane huiuſmodi ſymptoma inter cætera omnia eſt admodum lethale, quod ſępenumero videbitis in praxi, etſi multi medici illius prauitatem non intelligentes, imò vero putantes ægrotos vix febre laborare, ſuo magno cum dedecore proximam, & imminentem mortem neſciunt præcognoſcere: ſed ad curationem accedamus.

In rigore duo potiſſimum ſunt, alterum concentratio caloris ad partes internas, alterum ſumma frigiditas in partibus externis: itaque duæ quoque ſtatuendę *Indicationes.* ſunt curandi indicationes, altera reuocandi calorem a centro ad circumferentiam: altera calefaciendi vniuerſum corpus, & tollendi ſenſum frigoris: hęc autem præſtari poſſunt remedijs partim internis, & partim externis.

Sed ante omnia conſiderandũ eſt, an rigor ſit ſymptoma criticum, de quo eſt aphor. Hipp. 4. aphor. 58. Febre ardente laboranti rigore ſuperueniente ſolutio fit: quod quidem potiſſimum cognoſcitur ex ijs, quæ præceſſerunt, ac maxime ex humorum concoctione, ſine qua nulla bona criſis eſſe poteſt: de qua re eſt ſententia Hipp. 6. epid. ſect. 1. tex. 10. Ante rigorem vrinę retẽno, ſi ab indicijs bonis pręceſſerint, &c. & Gal. in com. hęc habet: Hipp. in pręſentia nos docet, rigorem criticum in morbo pręſagire: &c. namque ſi rigor fuerit criticus, nihil mouendum uel faciendum eſſe, ex ſententia Hippoc. & Gal. 1. apho. 21. Quæ iudicantur & iudicata ſunt, &c. quod ſi rigor non fuerit criticus, atque adeo vehemens vt periculum immineat, ne aut vires lædantur, aut febris augeatur, tam remedijs ſuccurrendum eſt.

Ergo

Digitized by Google

I. indicat, Ergo quatenus pertinet ad primam indicationem, ad reuocandam calorem a partibus internis ad externas, conueniunt frictiones & ligaturæ extremarum partium, ex Gal. & Auic. qui tametſi de remedio conueniũt, de modo remedij videntur diſſentire: namque Auic. ita inquit cap. 12. Et quandoque ſedatur cum ligatione extremitatum, & fricatione facili: itaque ille probat & ligaturas & frictiones leues, id quod ratio quoque perſuadet; ſiquidẽ quæ ſunt uehementiores, poſſunt diſſoluere vires: contra autem Gal. 1. ad Glaucon. 14. docet conuenire frictiones & ligaturas ualidas, quandoquidẽ ſi illæ fiant faciles & in ſuperficie, nullo modo videntur concentratum calorem poſſe extra reuocare. Sed facile poſſunt conciliari, ſi dicamus, vt plane credendum eſt, neque Auic. laudare frictiones & ligaturas tam leues, vt nequeant extra calorem allicere, neque Gal. tam validas, vt poſſint vires labefactare, ſed hoc remedium probari ab vtroque probe adminiſtratum, vt illud quidem poſſit propoſitę indicationi ſatisfacere, at ſine virium detrimẽto: quod fiet ſi frictiones & ligaturæ fuerint neque vehementiſſimæ, neque admodum leues, ſed quodammodo inter vtrumque extremum mediæ.

II. Indic, Pro ſecũda autem indicatione, quæ pertinet ad calefaciẽdas partes externas, incipientes a leuioribus, primo ſunt panni linei applicati ad omnes partes, ſed pręcipue extremas, ac ſingulari quadam prærogatiua ad teſtes, quos certum eſt cum toto corpore maximũ cõſenſum habere: ſecundo, eſt remedium vulgare, lateres igniti, qui inſperguntur vino, & inuoluti in aliquo panno apponuntur varijs partibus ſed maxime pedibus: ſunt veſicæ bouinæ, aqua feruente repletę, aut ſimplici, aut in aqua prius decocta fuerint medicamenta calidiora, chamomelum, origanum, pulegiũ, calamenthum, abſinthium, abrotanum, ſemina odorata aniſorum, fœniculi, cymini, & ſimilia. quæ pannis inuolutæ vtrunque lateribus apponuntur: ſunt pariter fomenta cum ſpongijs, quæ item parantur ex decoctis rerum calidarum, quibus nonnulli demum addũt aquam ardentem. habeatis exemplum;

℞.	*Origani.*		
	Pulegij.		
	Calamenthi.		
	Abſinthij.		
	Rutæ.	*ana*	*M.* ß.
	Seminum aniſorum.		
	Fœniculi.		
	Cymini.	*ana*	℥ j.

Contundantur omnia craſſo modo, & bulliant in quinque libris aquæ, ad conſumptionem tertiæ partis, ac poſtremo addatur aquæ ardentis ℥ j. *Miſce.*

In ſuperfluo rigore nonnulli apud Galen. decoquebant calamenthum in oleo, quo totum corpus cum vehementi frictione inungebant 7. de ſimpl. med. facul. cap. de calamentho. Ego quidem memini me aliquando vium fuiſſe furfuribus inſigniter calefactis, in quibus ægri omni propemodum ex parte ſepeliũtur, ac maxime caleſiunt, ex quibus præſidijs quandoque etiam ſudores ſolent promoueri. Porro ad hanc indicationem ſunt accommodatę inunctiones, linimẽta, & aliud genus, quæ habent vim calefaciendi: leuiora ſunt oleum anethinum, chamomelinum: valentiora, de abſinthio, rutaceum, liliorum alborum, de abrotano; valentiſſima, oleum de caſtoreo, de euphorbio & ſimilia, quibus aliquando etiam ſolent permiſceri piper, pyrethrum, euphorbium, caſtoreum, & omnia calidiora.

℞.	*Olei de abſinthio*		
	Rutacei.		
	De abrotano	*ana*	℥ ß.
	Piperis puluerisati		
	Pyrethri	*ana*	ʒ j.
	Caſtorei		ʒ ß.

Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Sunt qui tanquam ſecreto quodam & recondito remedio totum dorſum inungunt cum theriaca vel mithridatio, quod puto commode fieri, cum plane talia medicamenta poſſint valde calefacere, & robur partis conſeruare; pro quo ſciendum eſt, de ſententia Hipp. 5. aphor. 68. rigorem incipere a parte corporis poſteriore magis quam anteriore, propterea vt dicit Gal. partes anteriores calidiorem habent temperaturam, cum habeant cutem rariorem, quæ raritas manifeſto caliditatem indicat: atque ex pilorum multitudine cõfirmatur; quamobrem vſus obtinuit, & ſumma cum ratione, vt inunctiones, fomenta, & cętera omnia eiuſmodi externa præſidia, maxime omnium ad dorſum & ſpinã ſoleant accõmodari. Poſt hæc omnia eſt remedium quoddam vulgare & mulierum, quod ad tollẽdos rigores creditur eſſe efficaciſſimũ: etenim mulieres capiunt telam araneam, ac ſemina urticæ, ſimulque contũdunt, & addito aceto conficiunt medicamentum, quod ligant ad pulſus, quod quidem uel latẽte proprietate, vel forte gratia reuulſionis, poteſt prodeſſe: atque hactenus de externis remedijs.

Quatenus autem pertinet ad præſidia interna, illa ſunt multiplicia, & pariter conſtant ex medicamẽtis quæ calefaciendi vim habeant, ſed antequam ad hæc deueniamus, diſtinguere oportet, vtrũ febris ſit cum aliqua inflammatione, vel ex putreſcentibus humoribus bilioſis & valde calidis: in quo caſu abſtinendum eſt prorſus ab huiuſmodi internis calefaciẽtibus medicamentis, atq; externis tantummodo agendum eſt: imò vero forte ſolæ frictiones & ligaturæ, & omnes reuulſiones ad hanc rem ſunt magis accommodatæ, quam calidiora medicamẽta, quæ etſi exterius poſita poſſunt non ſolum externas, ſed etiam internas partes calefacere. Cæterum ſi rigor ſuperueniat in febre, quæ originem habeat ab humore frigido, exempli gratia, in quartana, quod euenit frequentiſſime, tunc licet tuto ad calefacientia medicamenta non ſolum extra, ſed etiam intra deuenire: ſic apud Galenum calamento vtebantur, decocto ex oleo, vt diximus: ſic illud quoque facto puluere vel ſolum, vel ſimul cum mulſa, ſolebant adminiſtrare. Galenus in libello de rigore, &c. cap. 7. exhibet diatrionpipereon, diacalamenthum, nec non medicamentum ex ſucco cyrenaico, quem officinę aſam fœtidam vocant, & caſtoreo confectum, & ſit exemplum; *Cautela.*

℞.	*Aſa fœtida*		
	Caſtorei electi	*ana*	℈ ß.

Miſce fiant pilula duæ, & accipiatur ſimul cũ vino.

Auicenna commemorat ſimplicia, piper, pyrethrum, calamenthum, rutam, abrotanum, & alia id genus, compoſita, theriacam, diateſſaron, diatrionpipereon, diacalamentum, quæ medicamenta apud illum & omnes medicos ſunt propemodum infinita, de quibus hæc ſatis.

Sed inter cætera Auicenna maxime probat agaricum, quod etiam probatur a Galeno 6. de ſimp. med. ſi rigores a craſſis & viſcidis humoribus oriantur: de quo omnes quærunt, quomodo purgans medicamentum poſſit in præſenti caſu conuenire, & augetur difficultas, quoniã Auic. illud permiſcet cum opio, quod ſine dubio poteſt illius operationem impedire: ego vero ne tempus perdam ijs referendis rationibus, quæ plurimæ ab interpretibus afferuntur, puto ab Auicen. & Gal. agaricum adminiſtrari parua admodum doſi, ad ʒ ß. ac tanquam medicamentum, quod digerendi, & incidẽdi, minime purgandi uim habeat: quod ſpeciatim colligitur ex Galeno, qui poſtquam docet propter eiuſmodi facultates illud iuuare ſuperuacaneum rigorem, morbum regium, epilepſiam, & alios morbos. Poſtremo addit hæc verba. Agaricum eſt & purgatoriũ, quaſi moneat, id magis cæteris facultatibus, quam purgatione ad rigorem & reliquos morbos eſſe accommodatum. Quatenus autem pertinet ad conſilium Auicen. permiſcendi agaricum cũ opio, ille huiuſmodi mixtionis triplicem vtilitatem expectat: pri-

Digitized by Google

ma, quod ſomnum conciliet: ſecunda, quod ſudorem moueat: tertia, quod prohibeat vehementiam rigoris: ex quo id poteſt confirmari, quod modo dicebamus. Auicennam quoque agaricum tanquam purgans medicamentum non propinare.

Syncope. Illud autem ſciendum eſt ex Galeno in libello de theriaca ad Piſonē cap. 10. ad finem, in mixtione plurium medicamentorum primum quidem vnumquodque ſuam vim retinere. exempli gratia, caſtoreum calefacere, opium refrigerare: deinceps vero non amplius cuiuſque ſimplicis medicamenti qualitatem & facultatem retineri, ſed facta omnium quaſi confuſione, & fermētatione, ſeparatam quandam naturam & tēperiem reſultare: ex quo Gale. 12. metho. cap. 2. ſermonem habens de medicamentis ſtupefacientibus,

Abuſus. nolebat illa adminiſtrari niſi poſt annum a compoſitione, quod antea frigida medicamenta, quæ illis cōtinētur, nimium valentes vires adhuc obtineant: itaque neque forte hæc mixtio agarici cum opio apud Auicen. videtur recipienda cum vtrumque poſſit ſeparatim varias, imò contrarias operationes efficere. Sed præterea dubitatur, quomodo hoc medicamentum poſſit ſudorem prouocare, quem manifeſtum eſt a rebus calidis prouocari. Auicen. reſpondet, id fieri hac ratione, quoniam opium ſtupefaciēdo ſomnum inducit, in quo ſomno, ex vulgari ſententia medicorū, omnes vacuationes præter ſudores ſolent retineri: quæ etiam eſt ſententia philoſophi, 2. prob. 16. & 28. Mihi autem, vt vere dicam, talia medicamenta, quæ multas continent difficultates, & pericula, non probantur, cū præſertim non deſint tutiora, qualia ſunt quæ iam ſuperius ſunt expoſita. Vulgares demum ſolent exhibere vel aquam ardentem, ad vnam vel alteram drachmam, vel vinum maluaticum ad ℥ ij. vel iij. cum dimidia drachma caryophyllorum, piperis, vel alterius aromatis, quod optimum eſt.

Quando medēdi præſidijs contra rigorē. Verum dubium eſt, quonam tempore præſidia iam propoſita, partim interna, partim externa, poſſint adminiſtrari: ac breuiter ita mea ſententia habendum eſt, primū ſi adfuerit inſignis plenitudo, & copia putridorū humorum, illorum adminiſtrationem minime tutam eſſe, antequam materiam ſaltem pro parte fuerit imminuta, cum alioqui periculum immineat, ne illa ab huiuſmodi medicamentis agitata, præcipitetur ad aliquam partem nobiliorem, & grauiſſima incommoda mortemque afferat. Deinde neque tempore acceſſionis & rigoris, ſed ante duas vel tres horas hæc omnia præſidia opportune adminiſtrari debent, quæ manifeſta fuit ſententia Gale. 1. ad Glaucon. 14. optimum, ille inquit, in his quid futurum ſit præcognoſcere, atque hæc ante acceſſionem facere; etſi non nulli, mihi quidem vt videtur, præter omnem rationē aliter ſentiant.

Poſtremo autem loco Auicen. curat ſuperuacaneos rigores cum medicamentis purgātibus, hiera, electuario, diaphænicon, pilulis fœtidis, & aliis huiuſmodi, quæ quidem medicamenta, vt placet Gentili, & aliis interpretibus duplici tempore poſſunt exhiberi, vno extra paroxyſmum, & ſedato rigore, quod maxime cōtienit rationi, dummodo ſeruentur leges neceſſariæ ad ipſam purgationem: altero in ipſa acceſſione, atque etiam nunc rigore corpus concutiente, quotieſcunque magnum immineret periculum uiribus, neque alia foret ratio, quæ poſſet noxiam materiam educere, ægrumque ab imminente periculo præſeruare: quod quidem conſilium vſque adeo mihi uidetur temeratium, & ab omni ratione alienum, ut ſuperuacaneum putem in illius confutatione in longius verſari: de rigore hactenus.

CAPVT XXVIII.

De ſuperfluo Sudore.

SVdores in febribus immoderate excernuntur, aut propter nimiam cutis raritatem, aut propter facultatis retentricis imbecillitatem, aut propter facultatis expultricis immoderatum motum, aut propter tenuitatem humorum, qui ad cutem feruntur: quæ doctrina eſt Galen. 1. de ſympt. cauſis 7. qui conſulto disiunctiuis coniunctionibus utitur, vt intelligatis, huiuſmodi ſymptoma ab vna quidem tantummodo cauſa nonnunquam prouenire, ſed tamen nihil obſtare, quin duæ & tres & quandoque omnes ſimul concurrant: ſed ſingulas cauſas quam breuiſſime perpendamus.

Raritas cutis vnde. Cutis redditur rarior, quam naturæ inſtituto conueniat, vt Gal. docet de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum cap. vltimo, tum propter alias multas cauſas, non maxime propter eas, quæ ſecundum caliditatem & frigiditatem, ac quietem, motumque corporum permutationes fiunt: etenim ſi aer nos ambiens calidus fuerit, & animans exercitijs vacuerit, tunc cutem rariorem fieri neceſſe eſt: contra vero ſi aer ambiens frigidus fuerit, atque animal plane quieſcat, tunc externam cutis ſuperficiem denſari, & ab ea nihil effluere videmus, quod animalia in cauernis hyeme latentia ſatis confirmant, quæ cum hoc tempore toto corpore frigida atque immobilia reddantur, habent cutem vſque adeo denſam, ut nihil per eam defluat, ac propterea nullo indigeant alimento: ſic ſcribunt Hippo. 5. aphor. 22. Gal. 3. de tuenda valet. cap. 3. calidam aquam cutem mollire, & rarefacere: id quod idem Galen. demonſtrat diffuſe 5. de ſimp. med. cap. 3. 6. & 7. Itaque duæ ſunt præcipuæ cauſæ, propter quas facile eſt, cæteras omnes magis particulatim referre.

Imbecillitas retētricis unde. Secundo, facultas retentrix redditur imbecilla propter intemperiem, quæ clara eſt ſententia Galen. 1. de præſagio ex pulſ. cap. 4. inter quas certum eſt, intemperiem frigidam principem locum obtinere, ſicuti euenit in morituris, in quibus diſſipato, ac prope extincto calore naturali, non ualente facultate quidquam retinere amplius, ex Hippocr. 4. apho. 52. & lachrymæ inuoluntariæ, & ſuperflui ſudores, & alia id genus ſymptomata exeuntia immutata contingunt ſæpenumero.

Facultas expultrix moderata. Facultas autem expultrix immoderate mouetur, ex Gal. 3. de ſympt. cauſis 9. quoties cunque illa excitatur & ſtimulatur, vel a nimia copia, vel a mala qualitate excrementorum, etenim tunc membra ne breuiſſimo quidem tempore illa ſuſtinent, ſed ab eis grauata, & irritata, confeſtim illa eiiciunt atq; expellunt.

Humores tenuiores. Humores demum ſunt tenuiores, ſi quando propter nimiam febris vehementiam diſſoluuntur, & liquantur, ut facile per omnes, etiam anguſtas uias poſſint pertranſire.

Itaque hæ ſunt cauſæ propter quas, vel unam vel plures, contingit ſuperuacaneos ſudores fieri, quę ſorte ad duo membra relatæ ſunt ab Hipp. cum dixit in prognoſticorum 26. Noſſe autem oportet hoc in vniuerſum de ſudoribus, quoſdam fieri corporis diſſolutione, quoſdam pr̨e inflammationis vehementia: etſi Gal. aſſerit, hanc partem non in omnibus exemplaribus Hippoc. inueniri, illamque exiſtimat a nonnullis merito fuiſſe deletam.

Curatio. Sed ad curationem venio, & quoniam Auic. preclare mihi uidetur hanc rem agere, abs methodo illius non diſcedemus.

Primum nos admonet, ne ſudor criticus, quantum poſſibile eſt, reſtringatur, de quo ſudore Hippocrat. hæc habet. 4. aphor. 36. Sudores febricitantibus ſi eueniant tertio die, & 5. & 7 & 9. 11. 14. & 17. & 21. & 27. & 31. & 34. boni ſunt: huiuſmodi enim ſudores morbos iudicāt: qui aūt ſecus eueniāt, laborem, lōgitudinem

tudinem

Digitized by Google

tudinemque morbi, & recidiuam ſignificant. Et iterũ 1.progn.26 ſudores optimi ſunt in omnibus morbis acutis, quicunq; in diebus ſiũt criticis, ac perfecte febrem liberant, boni etiam quicunque ex toto corpore prodeunt, faciuntque ut æger facilius morbum perferat: ſi vero nihil tale efficiant, nequaquam vtiles ſunt. Itaq; ſi ſudores critici fuerint & boni, nullo modo ſunt cohibendi: ſin autem ſudor non fuerit criticus, ſed pertranſeat debitum naturæ terminum, quæ ſemper cũ dominatur, commode & utiliter agit, adeo vt periculum ſit, ne virtutem plane deijciat, ægrumq; in extremum diſcrimen deducat, tunc ille omnibus modis ſupprimendus eſt.

Superflui ſudores multis modis poſſunt cohiberi: itaque aer primum, & locus in quo æger degit, refrigerandus eſt: quare habitatio eligatur ad aquilonem poſita ac perpetuo feneſtræ pateant, prohibeatur viſitatio plurium hominum, quorum multitudo maxime ſolet ambientem aerem calefacere, ſternantur humi herbæ, flores, frondes frigidiores, lactucæ, roſarum, violarum, vitis oenupharis, et ſimilium, pauimentum aſpergatur aqua frigida roſarum, violarum, myrtillorum, & ſimilium, & omni tandem induſtria cubiculi aer, quantum fieri poteſt, refrigeretur.

Secundo, ægrotum quoque oportet refrigerare, qui propterea minime molli pluma aut lana, ſed duriore lecto requieſcat, aut nullis aut leuiſſimis operimentis contegatur, tenuique flabello aer moueatur, quod eſt Ariſt. 5.prob.34. Quod ſi hæc non ſint ſatis, Auicen. quoddam remedium proponit, vt nempe æger ſuper illud inſtrumentum ponatur, quo vulgo apud nos quoque pueri & puellæ ſolent in aerem eleuari, & cõmoueri, & biſcolo dicitur. Sed ridiculum videtur, nec ad rem accommodatum, ſiquidem ex eo violento motu mihi uidetur adhuc magis ægrum incaleſcere, et ſudorem copioſius promanare poſſe.

Tertio Auic. prohibet, ne promanans ſuperfluus ſudor aſſidue detergatur, cum huiuſmodi abſterſio potius ſit cauſa prouocandi & augendi ipſum, ſicuti contra ſi cutis ita humida relinquatur, obſtructis quodam modo poris & meatibus, ſudorem contingit retineri: atque hæc fuit ſententia Ariſt. 2.prob.12. qui hoc ipſum quærens, cum detergenti magis profluit ſudor, quã ſi relinquatur: reſpondet hunc in modum: vtrum quoniam refrigerari extrinſecus contingat, an quod ſudor exterior veluti operculum foraminibus corporis adhæreat, adeo vt interior ſe amplius promere nõ poſſit.

Poſtremo Auicen. commemorat nonnulla externa præſidia, quæ poſſint cutem refrigerare, adſtringere, & cohibere: aqua in qua ſint decocta plantago, portulaca, ſalix, malicorium, hypociſtis, roſæ, balauſtiæ, & alia huiuſmodi, ex quibus & inunctiones, & lotiones, & aliæ medicamentorum formæ poſſunt præparari.

℞. Olei roſati omphacini ℥ ij.
Citoniorum.
Mirtini ana ℥ j. *M. & frigidum adminiſtratur.*
Item.
℞. Foliorum ſalicis.
Plantaginis.
Portulacæ ana M. j.
Polygoni ana M. j.
Roſarum rubearum.
Balauſtiarum.
Corticum granatorum.
Myrtillorum. ana M. ß.
Acaciæ.
Hypociſtides ana ℥ ij. *M. bulliant in aqua.*

Sic ex medicam. compoſitis conuenirent, vnguentum roſatum Meſue, ceratum roſaceum, quod vulgo infrigidãs Gal. appellant, & ſimilia. Quod ſi poſt hæc omnia adhuc res vrgeat, & ſudores perſeuerent, Auic. audet confugere ad vſum niuis, & ad balneum aquæ frigidæ, quod vtrumque remedium ille iubet ad extremas corporis partes, manus & pedes adhibendum eſſe: a quibus quidem præſidijs hoc tempore inuſitatis, forte etiam temerarijs & periculoſis, equidem cenſeo plane abſtinendum eſſe. Sed hic ex Auicen. indicationibus antequam finio, mihi libet alias duas indicationes addere, ex Galen. alteram, quæ pertinet ad cogendos & incraſſandos humores: alteram, quæ ſpectat ad illorum reuulſionem: namque ex doctrina Galeni 4. de ſimp. med. facul. 19. ſicuti in prouocãdis ſudoribus oportet humores extenuare, ita in illis retinendis humores craſſi reddendi ſunt, id quod præſtare poſſunt partim alimenta, vt alica, pedes, inteſtinaque animalium, oriza & ſimilia, partim medicamenta refrigerantia, vt ſyrupus de papauere, de lactuca, de agreſta, diacodium, theriaca noua, trochiſci diaſpermaton, & ſimilia: pariter cum humores qui nimium deijciuntur per aluum ex communi methodo reuelluntur ad vias vrinæ, cum medicamentis, quæ prouocant lotiũ, ſicuti contra a vijs vrinæ deriuantur ad aluum, cum medicamentis, quæ purgant: de qua re Gal. 6. epid ſecto. 2. comment. 7. 4. apho. ultimo, & aliis locis: ita cum plane totum corpus, ut ſcribit Hippocr. 6 epid. ſect. 6. a princ. ſit eſpirabile & inſpirabile, adeo vt partes externæ ab internis, internæque ab externis miro conſenſu trahant, mea quidem ſententia licebit nimios ſudores reuellere, partim ad uaſa urinaria, cum maxime ſcribat Galen. 10. de ſimp. med. facult. cap. de ſudore, ſudorem & lotium eandem materiam eundemque modum generationis habere, partim ad aluum accommodatis quibuſdam, ſed tamen leuioribus medicamentis, quę poſſint non ſolum a cute reuellere, ſed etiam cæteris indicationibus ſatisfacere: de quo reuulſionis genere a partibus externis ad internas Galen. loquitur 5. meth 3. in lib de hirudinibus ſcarificatione, &c. ad finem: atque de hoc ſymptomate ſatis.

CAPVT XXIX.

De Superfluo Sanguinis Narium Fluxu.

SCribit Gal. lib. de ſimp. diff. 7. initio, tertiũ genus ſymptomatum, quod ad immodicas retentiones & excretiones pertinet, diuidi in tres primas differentias, quęcunque enim immodice excernuntur, & retinentur, vel tota ſubſtantia, vel qualitate, vel quantitate a naturali habitu recedunt, ex quibus hæmorrhagia, id eſt, ſanguinis eruptio, toto excreto ſubſtantiæ genere præter naturam eſt: ac ſumma cũ ratione, nãque id tunc excernitur, quod corpori maxime eſt familiare, maximoq; naturæ vſui futurum; quare in vaſis debuit detineri. Veruntamen Gal. 3. de ſympt. cauſis 6. ex huiuſmodi excretionibus excipit illam ſanguinis vacuationem, quæ mulieribus per uterum ſingulis menſibus fieri conſueuit, quæ quidem euacuatio in mulieribus non tota ſubſtantia, ſed ſola quantitate pręter naturam eſt: etenim quantiſper id tantũ quod ſuperfluum atque inutile eſt, excernitur, tantiſper vacuatio ſecundum naturam eſt, quod ſcilicet ex inſtituto naturæ, & commode huiuſmodi vacuatio fiat.

Sed antequam de huiuſmodi ſymptomate agere incipio, id ſciendum eſt, quod pertinet ad nomen, apud Hippoc. cum ſimpliciter hemorrhagia vel fluxio ſanguinis dicitur, nõ addito partis nomine, quæ ſanguinem fundit, illud vnum ſanguinis profluuium ſignificari, quod a naribus profluit, quod annotauit Gal. 1. epid. 1 9. 6 epid. 3. 25. com. 3. prorrhet. 47. Cum igitur ſanguis a partibus fere omnibus poſſit profluere, naribus ore, thorace, pulmone, ventriculo, iecore, hæmorrhoidibus, inteſtinis, nos in pręſentia de vno tantum ſanguinis profluuio ex naribus ſtatuimus pertractare, qui fortaſſe de aliis quoque huiuſmodi ſymptomatibus alio commodiori tempore pertractabimus. Sed ad rem veniamus.

Sãguis ex vena aut arteria poteſt fluere trib. de cauſis, 1. aperto illarum ore. 2. tunicæ earum diuiſa 3. ſan-

Cauſa hæmorrhagiæ. Apertio vaſorum. Diuiſio. guine quodãmodo traſcolato, & ſudoris modo tranſmiſſo. Aperiũtur vaſa tripliciter, 1. propter partis imbecillitatem, quæ a mediocri etiam copia grauatur. 2. propter multitudinẽ ſanguinis, qui ad ora vaſorũ impetu ruit. 3. propter acrem aliquam qualitatem, quæ illis extrinſecus, ut alimẽtis vel medicamentis acrioribus quandoq; ſolet accidere. Tunicæ vaſorum diuidũtur quatuor modis, aut vulnere, aut contuſione, aut ruptione, aut eroſione: de quibus videatis locum notabilem apud Hipp. & Gal. 3. de fracturis 9. Quæ vulnerant ea ſunt acuta, atque ad incidẽdum accommodata; quæ contundendo ſoluunt cõtinuum, ea grauia, duraque ſunt: quæ rumpũt omnia tenſionis interuẽtu id faciunt, hoc idem præſtant & ſuccorum abundantia, ictus, caſus ab alto, clamor maximus & acutus, & alia huiuſmodi: erodunt ſucci acres, ignis, cauſtica medicamenta, & alia id genus. *Transcolatio.* Demum ſanguinis tranſcolatio vel tranſmiſſio ex tunica quidem rarefacta, ſanguine vero attenuato originem habet.

Hæc tota doctrina eſt Gal. 5. metho. 34. de locis aff. 5. 2. apho. 37. veruntamen id notandum eſt, hanc tertiam rationẽ fluentis ſanguinis, nempe tunica rarefacta atque inſtar ſudoris promanantem a Gal. moderatã, vel potius de numero hæmorrhagiæ deletã fuiſſe 3. de ſymp. cauſis 6. ſiquidem huiuſmodi ſanguis hoc modo exians vere in alteram ſuperiorem rationem, nempe apertionem exiguorum vaſorum videtur poſſe referri, vel certe inter cruentas excretiones non meretur annumerari, cum hoc tempore exeat ſanguis, minime verus & legitimus, ſed qui ſeri cuiuſdam ſpeciẽ repræſentat, quale potiſſimum in iecoris, & renum imbecillitate mingitur, & ſæpius per interna deijcitur; ad quem modum hæc ſcribit Ariſt. 3. de hiſt. animal. 19. ſi ſanguis immoderate humeſcit, morbus infeſtat, ſic enim in ſpeciem ſaniei diluitur, & adeo ſeroſcit, vt iam nonnullis ſudores cruenti promanarint. Et iterũ 3. de partibus animalium 5. Nonnullis accidit, vt cruẽtum quoddam excrementum ſudarent, propter uitiatum corporis habitum, ſcilicet cum corpus laxum, fluxumque eſſet, ſanguiſque præ cruditate humeſceret, imbecillitate caloris qui exiguis venulis incluſus concoquere non poſſet: hæc Ariſt. Hanc partem explicauimus paulo longius quam noſtrum ferat inſtitutum, quod talis doctrina apud Gal. ſit admodum notabilis, neque ſolum ad ſymptoma, de quo agimus, ſed etiam ad alia quamplurima poſſit magnam lucem afferre. Sed ad propoſitum redeo.

Sanguis ex naribus profluens, vt propter aliquam ex tribus primarijs cauſis profluat, neceſſe eſt, nempe aut apertis aut diuiſis, aut rarefactis tunicis vaſorum, in quibus ille continetur: verum cum raro admodum, vel forte nunquam ſanguis poſſit copioſe profluere, aut rarefactis, aut diuiſis tunicis, illud reliquum eſt, vt vel perpetuo, vel certe maxima ex parte huiuſmodi ſanguis venarũ apertione originem habeat: in febribus autem venæ potiſſimum aperiuntur, aut propter multitudinem, aut propter nimiam caliditatem vel acrimoniam ſanguinis: ad quem modũ videmus quotidie pleroſque homines, qui delectantur vinis generoſis, acrioribuſq; & calidioribus alimentis, qui verſantur ſub Sole, & qui ad ſummam multum ſanguinem, atque eum feruidum cumulant, frequenter in huiuſmodi ſanguinis fluxionem incidere. Ex quibus facile eſt intelligere, qualeſnam ſint indicationes, ad huiuſmodi ſymptomatis curationem accommodatæ, de *Indicationes curationis.* quibus Gal. tractat 8. metho. a 2. cap. vſque ad 7. Ergo quicunq; ex corpore effluit ſanguis, non amplius effluit & cohibetur, vel quoniã ille nõ fertur ad locum apertũ, vel quia diuiſio vaſorum occluditur, vel propter vtrumque ſimul quod tutiſſimum eſt. Prohibetur ſanguis, ne confluat ad partem læſam inducto animi deliquio, reuulſione facta ad cõtraria, deriuatione ad vicina, refrigerãdo corpus vniuerſum, ac maxime partem affectam. Clauditur diuiſio, ſi quod eſt diuiſum contrahatur, conniueatque vel obſtruatur: pars diuiſa contrahitur adſtrictione, refrigeratione, vinculo, vel alterius præſidijs, quibus conamur diuiſum corpus ſimul coniungere. Obſtruitur autem vel intra vel extra: intra quidem a ſanguine concreto, qui Græcè & vulgo thrõbus dicitur: extra tum hoc ipſo ſanguine, tum vero linamentis, ſpongijs, cruſtis, atque ijs demum medicamentis, quæ proprio lentore & craſſitie meatus obſtruunt & claudunt, ſi ad ea corpora quæ circumiacent, propius admoueantur. Cæterum quæ de profundo corporis ſanguinis profluuia fiunt, quale eſt ex naribus, quæ neq; vinculo, neque ſutura, neque ligatura, neque ferramentis ignitis, neque ſimili alia ratione ſanari poſſunt, per reuulſionem ac deriuationem, nec non per alimenta quæ emplaſticam vim habeant & refrigerent, & medicamenta quæ adſtringunt, ſanari debẽt. Hæc quæ generaliter ex Gal. diximus de ratione curandi quemlibet fluxum ſanguinis, quadam elegantiſſima, ſed breuiſſima, & grauiſſima ſententia ad Hippo. vt ſui moris eſt, præclariſſime explicantur, quæ eſt huiuſmodi 6. epid. 7. 3. Sanguinem eſt venis promanãtem ſiſtunt animi deliquium, figura alio tendens, interceptio, linamenti in orbem conuolutio, appoſitio & deligatura. Gal. in com. hãc ſententiam admirabilem vocat, illamque exponit accuratiſſime, atque oſtendit omnia complecti, quæcunque ad nimiam ſanguinis profuſionem pertinẽt. Sed quæ forte nimium communiter hactenus diximus, ad voſ profluuium ſanguinis ẽ naribus contrahamus; & ad particularia præſidia veniamus.

In ſuperfluo fluxu ſanguinis nariũ duo ſunt, locus affectus, apertio venarũ, & locus ex quo ſanguis profluit, quæ ut plurimum ſunt venæ circa cerebrum, etſi negandum non eſt, hanc fluxionem quandoque per conſenſum aliarum partium ac totius corporis poſſe excitari: itaque duæ quoq; ſunt curãdi indicationes: altera, vt ſanguis non feratur ad locum læſum; altera vt locus apertus claudatur. Ad primam indicationem pertinẽt præſidia, quæ 1. reuellunt. 2. quæ deriuant. 3. quæ animi deliquium afferũt: ac poſtremo quæ refrigerant, & adſtringũt. Ad alteram ſunt accommodata remedia, quæ obſtruẽdi, & adſtringendi vim habent, quæ non ſolum ad locum læſum, ſed etiam ad partes illi proximas debent apponi. Cæterum quoniam quatenus pertinet ad primam indicationem, illi hæc nomina, reuulſio & deriuatio, de quibus acturi ſumus, non ſatis intelliguntur, ac potiſſimum a nouitijs, addo cũ de illis non omni ex parte conueniat inter medicos, ac ſpeciatim nõnulli affirment, Gal. hac in re varium & incertum eſſe, mihi libet de horum nominum vi atque vſu quadã veluti facta digreſſione breuiter nonnulla vobis explicare, quod eo libentius facio, quia neque publicis neque priuatis lectionibus hoc anno mihi videor aliquam occaſionem poſſe nanciſci, qua hæc præſidia tractare poſſim, quæ alioquin apud medicos ſunt adeo frequentia, vt maxime expediat vos eiuſmodi præſidiorum ſummam, ac potiſſimũ de illis Galeni mentem intelligere, vt ſcribit Gal. 5. meth. 3. reuulſio & deriuatio ab Hipp. inuenta ſunt, omnis immoderatæ vacuationis communia remedia: quibus idem Gal. 5. aph. 58. veluti quoddam genus conſtituit auerſionem ſeu diuerſionem, quod generaliter ad omnes humorum fluxiones pertineat.

Porro vtraque huiuſmodi vox quibuſdam certis cõditionibus, ac veluti legibus uidetur circumſcribi, reuulſio quidem vt fiat in contrarium, & quam longiſſime, deriuatio autem ex loco proximo, uel ad latera. Communis, inquit Gal. cap. 99. artus medicæ, communis, inquam, eſt indicatio attrahendi ex omni loco ad partes oppoſitas, reuellendi ad quam maxime diſtantia loca, deriuandi vero ad vicina. Sic ille docet 13. metho. 6. & 11. 4. metho. 6. 1. de humoribus 13. reuelendum ad partes, quæ ſunt oppoſitæ maxime & diſtant: contra ad partes proximas deriuandum eſſe; quod præterea ſatis intelliget, quicunque huiuſmodi nominum vim, atque analogiam voluerit conſidera-

re;

Digitized by Google

ac etenim reuulſio Latine, Grece ἀντίσπασις, motū plane contrarium priori ſignificat, vt aqua deorſum fluente, ſi quis per eundem canalem illam retrahat ſurſum, hic vere eam aquam dicitur reuellere: contra autem deriuatio nihil aliud ſignificat, quam ex ſuo in proximum canalem aliquid ducere, quod propoſito exemplo frequenter videmus ex flumine ad latera facto alueo aquam deduci ac deriuari. Vnde forte nimis ſubtilis, & ſcrupuloſa eſt cogitatio Argenterii, in arte med. a pagina 481. vſque ad 490. qui quærit, an reuulſio ſit retractio ad contrariam partem, vel magis ad contrarium motum humoris, pariter an deriuatio ſit motus duntaxat ad latera, an magis ad omnes partes quomodocunque vicinas: namque, vt res ipſa demonſtrat, reuellere nihil aliud plane eſt, quam reuocare humores ad partem contrariam, ex qua illi fluunt: quam quidem contrarietatem Gal. 5. metho. 3. in lib. de reuulſione, interpretatur ſecundum quamlibet corporis dimenſionem, ſurſum, deorſum, intro, foras, dextrorſum, ſiniſtrorſum, antrorſum, retrorſum, ſic deriuare nihil aliud eſt, quam humores ad proximas partes deducere, etſi illæ non ſemper ſunt ad latera, ſiue incumbant, alijs ſiue ſubiacēt, ſiue alia ratione partibus laborantibus vicinæ exiſtant.

Exempli reuulſionis ad partes oppoſitas & eas quidem maxime diſtantes, manifeſta ſunt apud Galenum, vbi præcipit in libro de ſanguinis miſſione 19. podagricos ex brachio, comitiali morbo, & vertigine obnoxios ex cruribus vacuandos eſſe: ac rurſum 2. ad Glaucon. & 13. metho. 5. genu inflammato ex locis ſuperioribus, contra laborante parte ſuperiore, per inferiora ſanguinem detrahendum eſſe. Sic paſſim occurrunt exempla deriuationis ad partes proximas, ſicuti 13. meth. & lib. de reuulſione, cucurbitulis, & c. in angina ſectis venulis ſub lingua, per nares, & os, ſi ad aures vel oculos ſucci fluant, & alia huiuſmodi.

Difficultas Sed multa ſunt quæ magnam hac in re afferunt difficultatem, namque apud Galenum ſunt in promptu multa exempla illuſtria, dum ille curandis pleriſque morbis, quibus certum eſt, reuulſionem competere, vt angina, pleuritide, phrenitide, & ſimilibus. fere nuſquam & nunquam ſummam partium diſtantiam videtur obſeruare: quod etiam de deriuatione facile poteſt demonſtrari, in qua non perpetuo ad partes proximas humores ducuntur, & deriuantur, adeo vt non iniuria dictum fuerit, cum cæteros medicos, tum maxime Galenum de hac re non ſatis ſibiipſis conſtare.

Solutio. Cæterum ad ſoluendam huiuſmodi apparentem repugnantiam, ſunt imprimis memoria repetenda, quæ Gal. in vniuerſum de curandis morbis ſcripta reliquit, cap. 88. artis Med. iam factam, ille inquit, ægritudinem atque exiſtentem curare oportet: quæ nondum quidem adeſt, at futura eſt, prohibenda, ne fiat; eius autem quæ adhuc fit, quod quidem factum eſt, curare oportet, quod autem futurum, prohibere ne fiat. Hæc Galenus. Ex quibus facile vnuſquiſque poteſt intelligere, nos in curatione morborum opus habere, quandoque ſimpliciter vacuatione aliquando reuulſione, nonnunquam deriuatione, ſæpius autem vacuatione ex iis mixta, vt mixti ſunt morbi, vt mixtæ ſunt indicationes, quæ ex illis eliciuntur. Vacuamus ſimpliciter, veluti in febre putrida, cum ſectione venæ, reuellimus, vt in profuſione menſium in mulieribus cum cucurbitulis ad mammas poſitis: deriuamus, vt in angina ſectis venis ſub lingua: demum ſimul vacuamus, reuellimus ac deriuamus, ſicuti in pleuritide ſecta vena cubiti interna eiuſdem lateris.

At vero vtrum ſimplex conueniat vacuatio, an reuulſio, an deriuatio, an ex iis commixta ratio vacuationis, id ſane licet vobis ex pluribus conijcere, ſed potiſſimum ex morbo atq; illius tempore: etenim ſi fuerit morbus, in quo noxij humores quieſcant, & vacuationem poſtulent, tunc ſola vtimur vacuatione:

ſi vero vehemens impetus, & fluxio humorum vel vrgeat in præſentia, vel poſterius immineat, ne ſuper veniat, tunc reuulſio eſt admodum accommodata, quemadmodum ſi leuiter humores fluant, vel inueterata iam ſint mala, deriuatio eſt maxime opportuna: quod ſi demum ita ferat opportunitas, vt vno tēpore, quod ſæpenumero contingit, & vacuandum ſit, & reuellendum, & deriuandum, tunc quantum fieri poteſt, & loci opportunitas patitur magis accommodatā vacuandi rationem aggrediamur.

Varios hoc modos vacuationis Medici diſtinguunt potiſſimum ex ſitu partium: nam quo proximior eſt locus vacuationis parti affectæ, eo facilior, & copioſior, ſit vacuatio & deriuatio: quo magis ille abeſt, eo magis reuellimus, ac minus deriuamus. Hæc doctrina tradita eſt a Gal. in lib. de ſang. miſſio. 19. qui tractās ſummatim, quænam venæ ſint incidendæ variæ laborantibus corporis partibus, ita ſtatuit, incipientes inflāmationes reuulſione longius progreſſas ex ipſis, aut ſaltē ex proximis locis uacuandas eſſe: huius doctrinę multa ibi exempla afferūtur. ſed tamen Gal. huius ſententiæ talem moderationem adhibet, vt diſtinguentes intelligamus, vtrum in præſentia malum vigeant, an magis poſterius immineat: etenim finge aliquē laborare vehementi aliqua inflammatione cerebri, faucium, oculorum. hoc tempore certum eſt, reuulſionem quidem conuenire, ſed minime procul, nec ad longinquiſſima, immo uero ex proximis, vt ſectione uenæ in cubito q̄ ſimul pōt univerſum corpus uacuare & e parte laborante tum reuellere, tum deriuare. id quod a Galeno 2. ad Glauconem & 2. de ratione victus 10. & paſſim videbimus obſeruari: ſin autem malum non adeſt, ſed fere imminet, quod potiſſimum incunte vere conamur inhibera, rurſum diſtinctione opus eſt, quandoquidem ſi quis conſueuit corripi morbo cōmuni uniuerſo corpori, vt febre, dolore omniū articulorum, iam nihil refert utrum hanc uel illā uenam incidas, cum vnaquęque pars ad ſanguinis detractionem ſit fere eiuſdē fortis & conditionis: ſin uero una quæpiam determinata pars conſueuerit laborare, tunc nō æque ex quauis parte licet uacuationem moliri, ſed ſemper ex partibus cōtrariis, & diſtantiſſimis. quoniam tū nihil aliud intendimus, quam ſolam reuulſionem, ut hac ratione ſolita humorum fluxio in contrarium trahatur, ac natura diſcat ad alias partes excrementa tranſmittere, quemadmodum ſupra ex Gal. eorum mentionem fecimus, qui podagræ, epilepſię, & uertigini ſunt obnoxij. Sic quando Hippocr. uel quiſquis ille fuerit, commen. 2. de natura humana 9. ſcriptum reliquit, ſecandas eſſe uenas, quam maxime longe a regionibus, in quibus dolores & ſanguis colligi ſolitus eſſet, Gal. hanc partem interpretatus, illum reprehendit, quod non determinauerit, utrum noluerit, membris in præſentia dolentibus fluentium ſuccorum reuulſionem a remotis fieri oportere, an magis tempore ſanitatis: nobis autem, inquit Gal. uidetur, quod potius de ſanis ſit locutus, cum ſcriptor, id uelit, redundantes ſuccos abducere ad alias partes ferri.

Quam quidē reuellendi rationem, ut id obiter moneam, Medici debent obſeruare in urendis quoque ulceribus, quas uulgo fontanellas uocant, ut ſi quis, exempli gratia, hoc tempore laboret morbo capitis: qui non ſolum reuulſionem, ſed etiam deriuationem poſtulet, huic ulcus inuratur parti proximæ, hoc eſt, in brachio, forte etiam in occipitio: ſin autem morbus magis poſteriore tempore uideatur imminere, neque in præſentia urgeat, tunc ulcus inuratur in partibus remotis, hoc eſt, in cruribus. Ex iis puto ſatis conſtare, quamobrem. Medici reuellentes non perpetuo maximam partium diſtantiam uelint obſeruare: etenim ſi accidat, accidit autem frequentiſſime, ut non ſolum cogantur reuellere, ſed etiam ſimul totum corpus, & partem affectā euacuare, quod partes diſtantes nequeunt perficere, tunc autē optimo ex parte proximiore vacuationem

Digitized by Google

cuationem moliuntur: ad quem modum Gal. in phrenitide, pleuritide, angina, & pleriſq; huiuſmodi morbis periculoſis, & quibus celere præſidium conuenit, reuellit a parte quidem contraria, ſed minime a diſtantiſſima, cum illi propoſitum ſit, non modo reuellere, ſed etiam corpus vniuerſum vacuare, & a parte laborante deriuare.

Contra vero ſi nos velimus ſimpliciter reuellere, aut præterea nō occurrat locus commodus, per quem liceat ſimul reuellere, & deriuare, tunc cum non poſſumus id quod volumus, id quod poſſumus velimus, neceſſarium eſt: itaque ſi manus, vel crura laborent, cū principio non liceat affectas partes vacuare, deſitq; locus opportunus, per quem ſimul reuellere poſſimus, & deriuare, tunc neceſſe eſt ad partes diſtātes confugere; ad quem modum docet Gal. 10. meth. c. 5. 6. & 11. laborāte manu per inferiora, male item affecto crure, modo ex brachio, modo ex altero crure ſanguinē mittendum eſſe: ſiquidem, vt ſupra diximus, ſecundū omnes oppoſitas partes nobis licet reuellere, dūmodo id fiat ſecundum rectitudinem, quod Hippocr. κατ' ἴξιν dicitur: de qua rectitudine nolo in præſentia longius agere, an debeat intelligi de ea quæ ex fibrarum in venis exiſtentium, conſenſu ſumitur, an magis de rectitudine partium corporis, de qua controuerſia noſtrates medici digladiantur, qui nunc ſatis habeo Galenum, vt dixi, hanc rectitudinem interpretari, qua dextra dextris, ſiniſtra ſiniſtris reſpōdent, quod & de alijs oppoſitionibus dicendum eſt.

Quare autem Gal. velit, laborante crure modo ex brachio ſuperiore, modo ex crure altero ſanguinem mittendum eſſe, id, mihi quidem vt videtur, ex diuerſa indicatione pariter definiendum eſt: namque ſi magis reuellendum fuerit, locus ſuperior omnino videtur opportunior; ſin autem magis fuerit deriuandum, tunc ex altero crure vacuatio commodior cenſenda eſt: etenim preterquam quod crura inuicem cohærent ad latera, quod maxime ad deriuationem pertinet, illis præterea vehementer conuenit, propterea quia, vt vidiſtis in anatome venæ quæ vtriſque cruribus inſeruntur, originem habent a communi trunco, qui in inguine diuiditur.

Summa. Sed hanc totam diſputationem breuiter in vnum colligamus: ſicuti morbus vel imminens, vel præſens, vel incipiēs, vel progreſſus, vel grauior, vel leuior, vel alia ratione differens, modo reuulſionem, modo deriuationem, modo ex ijs mixtam vacuationē poſtulat, ita medici, ac præcipue Gal. pro varijs ſibi propoſitis indicationibus, ex varijs partibus, nunc remotiſſimis, nunc vicinioribus, nunc medijs, ſed tamen ſeruata in perpetuum rectitudine, varias quoque vacuandi rationes aggrediuntur: itaque facile vnuſquiſque poteſt intelligere, nullam hac in re inter illos diſſenſionem nullam veritatem extare, imò vero omnes vnum atq; idem ſentire.

Cæterum vt neque id poſtremo hoc loco prætermittatur, etſi illhæc horum nominum, reuulſionis & deriuationis videatur legitima interpretatio, & propria circumſcriptio, tamen neque negandum eſt, mea ſententia, medicos, atque precipue Gal. vtramque vocem nonnunquam confundere, & alteram pro altera vſurpare, ſic docēte Hip. 6. epid. ſecto 2. 31. fluxiones, oculorum in fauces retrahendas eſſe; auxiliorum reuellentium, inquit Gal. hæc vna quędam eſt ſpecies, ipſo nobis conſulente diuturnas oculorū fluxiones ad fauces traducere, ſcilicet per acria medicamenta retrahētibus, &c. Atqui cū humores hoc loco minime ad oppoſitas & diſtantes, ſed ad partes proximas deducantur, ſatis manifeſtum eſt, hanc deriuationem potius, quam reuulſionem appellandam eſſe. Sed vnus præterea locus hoc ipſum poteſt abūde confirmare. Gal. in lib. de reuulſione inter cæteras ſpecies reuulſionis docet, quæ continentur in ventre inferiore per vrinam, contra lotia per alui excretiones reuellenda eſſe, veruntamen hunc ipſum vacuandi motū, iā non reuulſionem, ſed deriuationem, vt illa vere eſt, non veretur appellare in 5. meth. 3. 6. epi. 2. 7. huiuſmodi ſane multa alia exempla non deſunt, ex qua forte animaduerſione multæ difficultates facile poſſunt diſſolui, quæ a multis de hac re circūferuntur. Atq; de hac re ſatis.

Sicuti in fluxu ſanguinis narium duo fuerant, locus affectus, apertio venarum, & locus ex quo fit fluxio, ita duę quoq; inſtitutæ fuerunt curandi indicationes, vna vt ſanguis non feratur ad locum affectū, altera ut locus apertus claudatur: quatenus pertinet ad primā indicationem, quæ eſt longe maximi momenti, atque alterā debet præcedere, diximus ex Gal. quatuor pręſidiorum genera cōuenire, primum quæ reuellunt: ſecundo, quæ deriuant: tertio, quæ animi deliquium inducunt, poſtremo quæ refrigerant & adſtringunt, de quibus ſigillatim, ſed breuiter dicendum eſt: ſed ante omnia, quod admonet Auic. eſt animaduertēdum, an fluxus ſanguinis narium ſit criticus nec ne: ſiquidem primum febres ardentes peculiari quodam iudicio, vt notauit Gal. 1. epid. 1. 9. ſecto 2. 63. deinde phrenitis, pleuritis, omnes inflammationes iecoris, lienis & hypochondriorum, alijq; morbi, per profluuium ſanguinis è naribus ſolēt iudicari, de quibus Gal. tractat diffuſe 3. de criſ. 3. de quo quidem iudicio ac de ſignis quāplurimis, quæ illud ſolent pręcedere, Gal. tractat accuratiſſ. 3. de criſ. 11. 1. ad Glauc. vlt. qui profitetur, medicum præclarum ac doctr. Hipp. probe inſtructū poſſe præcognoſcere nō modo ſanguinem fluxurum, ſed etiam ex hac nare, & hoc tempore fluxurum eſſe, ſicuti ipſe elegantiſſ. hiſtoria narrat ſibiipſi contigiſſe, in lib. de præcog. ad Poſt. 13. quippe in quodam ægroto adoleſcente primum ridentibus, deinde admirantibus cæteris medicis, gloriatur ſe præcognouiſſe & ſanguinem fluxurum, & ex dextra nare, atq; hoc momento temporis fluxurum eſſe; quòd rei euentus confirmauit. Cautela.

Itaq; ſcribit Aui. fluxū ſanguinis narū qui ſit criticus, prohibendum non eſſe, quātum poſſibile eſt: quæ poſtrema uerba exponunt interpretes, niſi ille fuerit immoderatus, & debilitet uirtutem, quam interpretationē alij non recipiunt, qui exiſtimant, fieri non poſſe, ut natura quæ probe agit ac bene iudicat, nimiā & inutilem uacuationē moliatur: ſed tamen non eſt negandū, mea ſententia, quin idem naturæ poſſit quandoq; euenire, quod euenit currentibus per loca decliuia, qui ſępenumero nequeunt ſe continere, ſicuti cōtingit illi adoleſcenti, de quo Gal. hiſtoriam narrabat, cui tanta ſanguinis copia profluxit, ut fuerit Gal. neceſſe illum uarijs præſidijs cohibere. Ergo ſi ſanguis profluat tam profuſe, ut periculum immineat, ne calore natiuo debilitato alimenta deinceps neq; concoqui, neq; tranſmutari in ſanguinem, neque per corpus diſtribui poſſint; quæ eſt interpretatio Gal. 4. aph. 27. aut quod ſcribit Hipp. 5. aph. 3. ne ſingultus, cōuulſio, aut alia lethalia ſyptomata ſuperueniant, iam neceſſe eſt ſanguinem cohibere: ſiquidem cōſtat inter omnes tantam eſſe præſtantiam ſanguinis, ut referente Ariſt. in lib. de anima, & Gal. de plac. Hip. & Plat. nonnulli philoſophi exiſtimauerint illum animam eſſe, quod etiam dictum eſt a Poeta, *Et vitam cum ſanguine fudit*, qui purpuream quoque animam euomi ait.

Quæritur ſanguinis in homine. Eſt quędam curioſa quæſtio, quanta ſanguinis copia reperiatur in homine: cui reſpondet Auic. 3. can. 5. fen. 5. tract. 1. c. 9. quod quādoq; uiuit homo in fluxu ſanguinis narū uſq; quo egrediātur ex eo ultra 20. libras, & uſq; ad 25. qui deinde moritur. Braſſauolus refert illuſtri cuidam mulieri ſanguinē profluxiſſe ad lib. 21. & ſanatā fuiſſe, in ſuo com. aph. lib. 4. c. 23. & lib. 8. aphor. 3. & 13. Ego olim Vicentiæ uiſitaui nobilem puellam annorum 15. cui ſanguis profluxit è naribus ad lib. 12. circiter, quæ deinceps in malum corporis habitum incidit, adeo ut non fine multo labore & tempore priſtinam ſanitatem fuerit conſecuta.

Sed

Sed iam ad particularia præſidia veniamus: itaque ad primam indicationem, ne ſanguis fluat ad locum apertum, omnia reuulſionum genera ſunt accommodata, frictiones & ligaturæ extremarum partium, quales ſunt, crura, pedes, brachia, manus, in quib. frictionibus id vobis notandum eſt, nonnullos vti conſueuiſſe rebus quibuſdam vehementer calefacientibus, vt pipere, pyrethro, & ſimilibus, cum quibus valide & diu fricant, vt ita humores efficacius reuellantur, quod quidem nequeo probare, ſiquidem hac ratione calefiunt non ſolum partes extremæ, ſed etiam totus ſanguis, & corpus vniuerſum, quare ſolæ frictiones & ligaturæ vobis ſatis fuerint, ſicuti Gal. quoque perpetuo facere conſueuit. Alij vtuntur lotionibus earundem partium, ſed hic quoque cauendum eſt, ne eleuatis ea aqua vaporibus, tum cæteræ partes, tum maxime caput calefiat, ex quo ſanguis copioſius profluat: ad quem modum dicit Gal. 2. ad Glauconem 4. balnea ſanguinis fluxum acrius irritare; quare magis probanda eſt adminiſtratio aquæ frigidæ, de qua paulo poſt ſermonem habebimus. Sunt clyſteria, quæ pariter licet præparare ex medicamentis quæ poſſint non ſolum reuellere, ſed etiam humorum caliditatem & acrimoniam remittere, qualia forent quæ diximus ex decocto maluarum, lactucæ, violarum, oleo violato & ſimilibus; imo vero ſi illa ferat occaſio, ægerque hoc ſymptomate laboret, quod frequenter euenit, propter copiam nimiæ bilis, mea ſententia non foret alienum a ratione, ſi leue aliquod medicamentum illi daretur, quale inter cætera eſſet caſſia cum pulpa thamarindorum, quod poteſt humorem noxium partim leniter purgare, partim alterare, atque ſanguinis vitium corrigere: propter iuniores ſit exemplum.

Floris caſſiæ nouiter extractæ ℥ j.
Pulpæ thamarindorum ℥ ß.
Specierum triumſandalorum ʒ ß. *Miſce cum ſaccharo, fiat bolus.*

Præterea ſunt cucurbitulæ, quæ hac in re præclarã operam præſtant, vt Gal. Auic. & omnes teſtantur, & confirmat experientia; quæ quidem varijs corporis partibus, & varijs modis ſolent adminiſtrari: namque affiguntur hypochondrijs, de quibus ita ſcribit Gal. in lib. de ſang. miſſ. cap. 9. Cum ex naribus ſanguis erũpit, cum retinent magnæ in hypochondrijs defixæ cucurbitulæ.

Infigendæ autem ſunt, ſi ex dextra nare profluit, ſuper iecore, ſi ex ſiniſtra, ſuper liene, ſi ab vtraque nare, ſuper vtroque viſcere. Auic. autem probat cucurbitulas poſitas non ſolum ad hypochondria, verum etiã ad mammillam, quæ nari profluenti reſpondeat: ſed forte neque forent inutiles, ſi affigantur ad crura, vel ſine ſcarificatione, vel etiam cum ſcarificatione: quæ quidem reuulſionis ratio eſt ſurſum, deorſum. Amplius vero vt placet Auic. in cap. proprio, & Paulo lib. 3. c. 24. licet illas apponere partibus poſterioribus cum leui ſcarificatione, vt principio ceruicis & ſpatulis; quemadmodum reuulſionis conſtat ad partes anteriores & poſteriores pertinere.

Cæterum nulli dubium eſſe debet, quin inter cætera omnia præſidia reuellentia ſectio venæ principem locum obtineat, ac propterea ſi profluuium ſanguinis fuerit vehemens, primo quoq; tempore ad huiuſmodi remedium deueniendum eſt, de quo audiatis Gal. 5. meth. 3. Quod ſi reſolutus adhuc æger, & e qua ſerie nos docet non modo ſanguinem mittendum eſſe, ſed etiam ex qua vena, & poſtremo quomodo illum mittere oporteat; minimum bis, ter, & quater educendo ſanguinis modicam copiam, ſiquidem gratia reuulſionis remedium adminiſtratur: nam iuniores debent ſcire, quod alias docet Gal. de ſang. miſſ. ita, nempe reuulſioné, quanto particulares ſanguinis detractiones maiorem in numerum auctæ fuerint, tanto efficaciorem fieri. quoniam ita natura toties irritata, quæ ad partẽ affectam confluunt, maiori cum impetu in contrariũ locum deponere & detrudere conſueuit.

Secunda indicatio curandi immoderati fluxus ſanguinis narium, pertinebat ad deriuationem, quam diximus fieri ad partes proximas: itaque primum occurrit ſectio venarum ſub lingua: ſecundo, miſſio ſanguinis ex auribus, quæ fieri poteſt vel illis ſcarificatis, ac potiſſimum parte poſteriore, vel ad illas appoſitis hirudinibus, quæ ſenſim ac ſine virium iactura ſolent ſanguinem deriuare: tertio, eſt cucurbitula leniter ſcarificata, quæ, vt placet nonnullis, in capite ſupra cranium, ſed mea ſententia lõge opportunius ad partem capitis poſteriorem, ad principium ſpinalis medullæ apponenda eſt: neque.n. præterea alij occurrunt loci proximi, ad quos liceat ex naribus ſanguinẽ deriuare.

Tertia fuerat indicatio, reuocandi ſanguinem a naribus, inducto animi deliquio: etenim cum huiuſmodi malum non aliter eueniat, quam patiente corde aut primario, aut alijs partibus conſentiente, ſanguis conſeſtim recurrit ad partes internas, & ad membrum nobiliſſimum, ex quo huiuſmodi ægroti palleſcunt, & exterius refrigerantur: vnde ſumma cum ratione ſanguis ita ad aliam partem conuerſus, vt non amplius petat locum apertũ, neceſſe eſt. Porro huiuſmodi ſymptoma adducitur natura quidem immoderata uacuatione, vt placet Auic. ſed improuiſo faſtidio, nuntio inopinato, magno timore, ſed præcipue ex vehementiſſimo dolore, ſicuti exempli gratia, ſi violenter comprimantur digiti, manus, teſtes, mammæ in mulieribus, vel alia ſimili rõne dolor grauiſſimus inferatur.

Poſtremo autem loco prohibetur ſanguis ne confluat ad venas narium, medicamentis quæ refrigerant partim ſanguinem fluentem, partim locum affectum, & partim locos circumpoſitos & vicinos: ita enim facile ſanguis firmatur, redditurque veluti immobilis, ac nares vix illum recipiunt.

Huiuſmodi medicamenta ſunt quamplurima, partim interna, partim externa, ex quibus nonnulla magis familiaria & vſu comprobata, nos breuiter ſeligemus. Interna ſunt decocta endiuiæ, portulacæ, plantaginis, hepaticæ, nenupharis, ſyrupus violaceus, de endiuia, de agreſta, de portulaca, de ribes, conſerua, roſarum, violarum, nenupharis, ac polenta ſi res vrgeat, medicamenta ſtupefacientia, ad quæ licet quandoq; deuenire, ſyrupus de papauere, philonium, requies Nicolai, theriaca recens, & alia huiuſmodi. Quod ſi hoc ſymptoma dares inducias, etſi illud potius foret attendere ipſi cauſæ, quam ſymptomati, opportune quoq; poſſent exhiberi nonnulla medicamenta quæ leniter purgarent humores tenuiores, & calidiores qualia ſunt caſſia, ſyrupus roſaceus ſolutiuus, rhabarbarum; de quibus paulo ante diximus. Externa autem ſunt medicamenta repellentia, hoc eſt refrigerantia, & adſtringẽtia, quæ ad varias partes apponuntur: primum eſt maximus vſus aquæ frigidiſſimæ, vel ſimplicis, vel permiſta portiuncula aceti, ad penetrationem [illegible] committitur, per nares attrahitur, ad frontemq; & vniuerſam faciem aſpergitur. Hoc idem, vt alijs placet, præſtant aquæ ſtillatitiæ frigidiores, endiuiæ, roſarum, plantaginis, portulacæ, violarum, roſaceũ, omphacinum, citoniorum, myrtinum: verum ego puto frigidam aquam, & aquis ſtillatitijs, & oleis longe efficaciorem eſſe, qui adhuc magis probarem ſuccos, exempli gratia, plantaginis, portulacæ, lactucæ & ſimilium: ex quibus facile eſt vnicuiq; uarias medicamentorum formas parare. Auic. præter hæc probat embrochas, & perfuſiones capitis, nec non inſeſſiones corporis in aqua non ſolum frigida, ſed et in frigidata cum niue, ex quo recentiores ſolent, & crura, & brachia, ſed potiſſimum teſtes aqua frigida fouere aſſidue, quod remedium puto per antiperiſtaſim prodeſſe. Sed hoc loco minime prætermittendum eſt admodũ notabile præceptum Gal. & Auic. qui monent ad huiuſmodi refrigerantia medicamenta non ſine iudicio deueniẽdum eſſe, cum ſæpenumero importune adminiſtrata multa, & grauiſſima pericula ſecum afferãt, de qua re Gal. hæc habet 5. metho. 6.

Eorum

Nota de frictionibus.

Clyſteria.

Cucurbitula.

Vena ſectio.

Deriuatio ſanguinis

Animi deliquiũ quõ inducatur

Refrigerãtia ſanguinẽ ſiſtẽtia.

Eorum quibus ex naribus ſanguis profluit, aliqui ex capitis refrigeratione deterius habuerunt: ergo neque omnino neque ſine diſcrimine, neque omni tempore loca quæ circa particulam ſunt poſita, vnde ſanguis profluit, refrigeranda ſuaderem, imò poſteaquam in alia prius auerteris, exempli gratia, poſtquam vſus fueris miſſione ſanguinis, vel alia reuulſione: quin ne ſic quidẽ ad frontem & caput illico refrigerantibus vtendum, ſed prius eſt ad contraria reuellendum, vt in ſumma ceruice cucurbitula appoſita. Quamobrem antequam ad hæc remedia particularia deueniatis, primum vos vti decet omnibus generibus reuulſionis, & deriuationis, de quibus ſatis diximus.

Poſtremo autem loco oares obſtruuntur ijs medicamentis, quæ ſuo lentore, & craſſitie meatus ſolent occludere, quæ quidem ſunt fere omnibus manifeſta, aloe, thus, maſtix, roſa, acacia, hypociſtis, balauſtia, cortices granatorum, plantago, portulaca, conſolida, & alia id genus, ex quibus ſucci, aquæ, olea, & variæ medicamentorum formæ parari poſſunt: pro iunioribus.

℞. *Olei roſati omphacini* ℥ iij.
Succi plantaginis
Lactucæ ana ℥ ß.
Hypociſtidos
Balauſtiarum ana ʒ i.
Aceti parum. Miſc. & fiat linimentum, quod & ad oares, & ad cæteras partes proximas debet apponi.

Aliud exemplum.

℞. *Succi polygoni*
Sempervivi
Portulacæ ana ℥ ß.
Boli armenæ
Terræ lemniæ
Lapidis hæmatitis
Cum albumine oui, & pauco aceto fiat linimentum vt ſupra.

Sed inter cætera omnia eſt medicamentum Galeni admodum celebre, ex manna thuris, aloe, albo oui, & pilis leporis, quod ad retinendum ſanguinem creditur adeo eſſe præſtans, vt nonnulli exiſtiment non modo ſanguinem ex venis, ſed etiam ex arterijs fluentem illius opera poſſe ſanari, id quod experientia cõfirmat eſſe veriſſimum, adeo vt vice reliquorum omnium eſſe poſſit: & ſane in huiuſmodi caſibus, & vbicunque neceſſe eſt ſanguinem retinere, ego hoc medicamento vtor familiariſſime, de quo ita ſcribit Gal. 5. metho. 3. Optimum igitur omnium quę noui medicamentorũ, quo etiam ad cerebri membranarum hæmorragias, tutiſſime vtor, eſt quod ſubijcam.

Hæc quæ diximus hactenus de ratione curandi immoderati fluxus ſanguinis oarium, Gal. quaſi quodã epilogo complexus eſt, dum narrat hiſtoriam illius adoleſcentis, cuius in ſuperiori lectione mentionem fecimus, ex quo vno loco ſummatim atque vno intuitu vobis licet curandi huius ſymptomatis rationem tenere.

Cæterum præter hæc omnia ſunt nonnulla quæ occulta quadam proprietate videntur fluxum ſanguinis narium poſſe firmare: ſunt demum incantationes, de quibus partim quod temporis anguſtiæ id non patiantur, partim quod multa poteſtis videre apud Dioſcoridem, Aetium, Alexandrum, & quædam etiam apud Gal. nolo agere longius.

Victus ratio. Victus refrigerans, boni ſucci, facilis concoctionis & nutritionis, ptiſana, alica, oua ſorbilia, & ſimilia: vinum prætermittatur, niſi, inquit Auic. fluxus ſanguinis faciat caſum virtutis, quo tempore illud oligophorum, & parce exhibendum eſt. Atque hactenus de ſuperfluo ſanguinis narium fluxu.

CAPVT XXX.

De Vomitu.

QVandoque vomitus tantum procedit in febribus, vt propterea ægroti vires reddantur debiliores, illique ad maximum diſcrimen deducantur, ex quo medici coguntur huius ſymptomatis propriam curationem ſuſcipere. Ergo vomitus qui ſine dubio inter ſymptomata excretionum immutata debet reponi, accidit propter tres cauſas: prima eſt nimia quantitas materiæ quæ excernitur tanquam immodica, & ventriculum grauans, ſicuti eſt nimia aliorum multitudo: ſecunda eſt praua materiæ qualitas, quæ infeſtat & mordet, veluti quando per cruditatem acidum, vel nidoroſum, vel amarum, vel acre alimẽtum aſſumptum redditum eſt, ad quod genus referenda ſunt & biliosa & pituitoſa, & ſeroſa excrementa, quæ in ventriculo nata ſunt, vel ex vniuerſo animantis ambitu in eum ſunt deriuata; tertia eſt cauſa eorum quæ ventriculum ad vomitum concitant, licet neque grauent, neq; mordicent, ſed ſolum præter naturam ſunt; eſt autem omnium quæ præter naturam ſunt communis definitio, ſi poſtquam concocta fuerint, alere non poſſint, qua quidem ratione non ſolum acida & ſalſa pituita, verum etiam dulcis quandoque in ventriculo cõſiſtens, ipſum ad vomitum conſueuit prouocare. Hæc doctrina eſt Gal. 3. de ſympt. cauſ. ex quibus ſatis licet intelligere, quid ſit vomitus & a quibus cauſis proueniat; etenim quotieſcunque in ventriculo res continentur, quæ vel nimia copia grauant, vel mala qualitate mordent, vel quod ſint præter naturam negotium faciũt, tunc natura inſurgit ad earum expulſionem, & vomitus excitatur.

Itaque ſi in febre vomitus fuerit vſque adeo immoderatus, vt iam vires diſſoluantur, tunc neceſſe eſt illius curationem aggredi; pro qua ſunt indicationes: prima reuellendi materiam, ſecunda roborandi ventriculum: tertia, reſtaurandi & cõſeruandi ipſas vires, a qua poſtrema indicatione, cum cæteris omnibus ſit dignior, & longe maximi momenti, incipiendum eſt. Sed ante omnia eſt animaduertendũ, an vomitus fuerit criticę a natura inſtitutus: namque vt ſcribit Gal. 1. ad Glau. 14. in huiuſmodi vomitu non ſunt quærenda remedia, ſiquidem ille bonum potius ſignum exiſtimandus eſt, ſicuti & multa alia ſigna critica, quæ plurimum terrorem inijciunt: quo loco Gal. nec non 3. de criſib. vltimo, tradit varia ſigna, quæ vomitum decretorium ſolent demonſtrare. Qua propter ſicuti in vomitu critico, cuius peculiare eſt ſignum Hipp. 1. aph. 2. quod confert atque æger illum facile tolerat, non ſunt quærenda remedia, ita in altero, qui non ſolum non confert, neque facile fertur, ſed etiam virium debilitatem, & alia pericula ſecum affert, neceſſe eſt ad medica remedia deuenire. *Vomitus criticus nõ ſiſtendus.*

Ergo ad reſtaurandas vires primum ſunt boni odores, aqua roſacea, violacea, acetũ, vinum generoſum, uel ſeparata, uel inter ſe miſta, roſa, mala citonia, mentha, cortices citri, & ſimilia: nam ſicut ex Hip. in lib. de alim. ſcribit Gal. 2. aph. 11. quicunq; celerrima indigent adiectione, ijs liquidum remedium ad recuperandas vires optimum eſt; vbi uero adhuc celeriore egent, per odores: aſſerente Gal. 2. de alim. facul. odorata eſse quã maxime amica uentriculo, ſicuti contraria illũ ſubuertere, & ad uomitũ incitare: ſecundo, ſunt ea quæ facile coquuntur, & facile nutriunt, inter quæ uinum principem locum uidetur obtinere, ſcribente Gal. 2. aph. 8. illud celerrime ac maxime uniuerſum corpus nutrire: & rurſum 3. de temp. a uino inter cætera id proprium & peculiare eſse, ut celeriter tranſmutetur ac nutriat; quamobrẽ licet, & panẽ ex uino, & omnibus modis uinum propinare, niſi, inquit Gal. 1. ad Glauc. 14. circa medium, ſit aliquid quod huiuſmodi exhibitionem prohibeat, veluti ſi febris inſignis atque ardens fuerit, ſi aliquod viſcus inflammationem patiatur, ſi caput vehementer doluerit, ſi delirium *Inſtauratio uirium.*

vel

vel adſit, vel immineat, ſiquidem magna,& quaſi inſanabilia ex potu vini in huiuſmodi affectibus nocumenta proueniunt.

Reuulſio. Viribus vtcunque recreatis ſecunda ſuccedit indicatio, quæ pertinet ad reuulſionem: pro qua ſunt frictiones, & ligaturæ doloroſæ extremarum partium; namque ex dolore,& natura ab opere expellẽdi auertitur,& ad partes dolentes humorum copia trahitur: ſunt cucurbitulæ,balnea aquæ dulcis, & cætera id genus. in quibus quidem adminiſtrandis reuulſionibus illud perpetuo debetis animaduertere, quod docet Galen. loco citato ad Glauc. & nos proxime diximus, nempe ſi euacuationes fiant per partes ſuperiores, vt fit in ſuperfluo vomitu, reuellendum eſſe inferius fricando,reuellendo, & lauando pedes,& crura: contra vero ſi fiant per partes inferiores, ſuperius reuellendum eſſe ad manus,& brachia. Poſtremo autem ſymptomate diutius permanente, vt alimenta nullo modo queant retineri, iubet Paulus lib.2.56. cucurbitulam cum plurima flamma ad os ventriculi affigendam eſſe, atque ipſa adhuc affixa alimenta exhibenda,quod quidem remedium valde commodum, atque experientia confirmatum, non debuit prætermitti.

Roboratio vẽtriculi. Iam vero inſtauratis viribus, factis reuulſionibus, poſtremo ad roborandum ventriculum veniendũ eſt: quo loco id vobis maxime notandum eſt, & memoria tenendum, in quo alioqui frequenter errant communiter practicantes, vt ex præcepto Gal.1.ad Glau. a 4.ad fin.ad ea nunquam accedatis,quæ poſſint ventriculum firmare, & corroborare,niſi excrementa in eo contenta ſaltem maxima ex parte prius educta fuerint: namque ſi aliter fiat, cum medicamenta omnia quæcunque poſſunt roborare,eadem quoque poſſint adſtringere, hinc fit vt eadem excrementa magis impingantur,& affigantur ipſi ventriculo: ex quo pernicioſo errore videmus ſæpenumero, & ſæua ſymptomata, & quandoque mortem miſeris ęgrotis superuenire. Ergo aut per vomitum,aut per aluum vacuata, ſaltem pro parte noxia materia, iam tuto vobis licet progredi, ad roborantia medicamenta, quorum alia ſunt interna, alia externa, vtraque autem varia eſſe debent, vt varia ſunt excrementa, quæ per vomitum reijciuntur: namque ſi ventriculus ſit calidior, euomantur que acria, & bilioſa, ſunt illa adminiſtranda, quæ frigida ſint, & adſtringentia, interius conſerua roſarum, cichorei, acetoſæ, ſyrupus de roſis ſiccis,de portulaca,de agreſta,corallia,margaritæ & ſimilia: & ſi opus fuerit medicamentis magis adſtringentibus ſunt opportuna acacia,hypociſtis,terra lemnia,bolus armena, & alia quamplurima. Quod ſi tandem hæc ſ ultra fiant, omnes fere deueniunt ad medicamenta ſtupefacientia,quæ facile poſſunt,& ſomnum conciliare, & impetum naturæ expellentis cohibere. Habeatis exempla:

R. Conſerua florum cichorei ℥ ij.
Specierum diarrhod. Abbat. ℈ ß. *M.*

Vel aliter:

R. Conſerua roſarum ℥ ij.
Margaritarum præparatarum
Coralliorum rubeorum
Seminis acetoſæ ana ʒ ß.
Miſc.cum ſyrupo de roſis ſiccis quantum ſufficit,& fiat electuarium exhibendum ante alimenta ad nucis magnitudinem.

Stupefaciẽtia. Habetis diacitoniũ ſine aromatibus: vulgare etiã eſt auxilium,ex uino,aut ſucco granatorum, uel citoniorum,panem infundere & exhibere. Quatenus autem ad medicamenta ſtupefacientia,quicquid cæteri ſentiant, mea quidem ſententia, in vſu eorum admodum prudenter,& caute agendum eſt: etenim ſi uires fuerint admodum imbecilles, ab illis perpetuo abſtinẽdum eſt, quæ adhuc magis poſſunt illas diſſoluere, & ſuffocare. Quod ſi maxima vrgeat neceſſitas,neque vires ſint prorſus collapſæ, vobis licebit nonnulla leuiora adminiſtrare. Et ſit exemplum:

R. Conſerua roſarum ʒ j.
Theriacæ recentis ʒ ß. *Miſc.*

Externa. Externa autem ſunt linimenta ex oleis, roſaceo,citoniorum, maſtichino: ſunt fomenta ex roſis,folijs myrti,corticibus granatorum,balauſtiarum. Sunt emplaſtra ex carne citoniorum, acacia, hypociſtide,roſis,& ſimilibus. Et ſint exempla:

R. Olei roſati completi
Citoniorum ana ℥ ß.
Maſticis ʒ ij.
Ceræ parum. Miſc.& fiat linimentum.

Aliud exemplum:

R. Olei citoniorum
Maſtichini ana ℥ ß.
Specier. diarrhodon ʒ ij.
Ceræ parum. Miſce & fiat linimentum.

Exemplum fomenti:

R. Foliorum roſarum
Myrti ana M. ß.
Seminum coriandrum ℥ ß.
Decoquantur in aqua pro fomento.

Tandem habeatis exemplum emplaſtri:

R. Carnis citoniorum ℥ ij.
Specierum diarrhodon ʒ iij.
Acaciæ
Hypociſtides
Roſarum ana ʒ j.
Farinæ hordei ℥ j.
Olei roſati completi
Maſtichini ana q. ſ.
Miſce & fiat emplaſtrum.

Vulgare idque optimum emplaſtrum eſt de cruſta panis Montagnanæ: præterea eſt emplaſtrum diaphænicon,cuius meminit Alexander, Paulus, Meſue,& alij; ſunt & alia quamplurima. Atque hæc ſunt medicamenta tam interna, quam externa corroborantia ventriculum,ſi ille calidior fuerit, & calidiora excrementa deijciantur.

Sin autem ventriculus nõ adeo magnam caliditatẽ præſeferat,quod excrementa exeuntia, nec non varia ſymptomata facile poſſunt demonſtrare, vel medicamentis frigidis poterunt permiſceri quædam calidiora,quę illorum frigiditatem poſſunt remittere, vel poterunt illa prætermitti, aut ſaltem minui, calida autẽ augeri,qualia ſunt mentha,abſinthium,betonica,ſemina odorata, & alia id genus. quæ quidem medicamenta tum frigida, tum calida debent adminiſtrari, & inter ſe permiſceri,prout alter ſcopus refrigerandi, vel alter calefaciẽdi magis uidebitur poſtulare. Quod *Victus.* pertinet ad victus rationem, ſint alimenta quæ non facile diffluant & corrumpantur,de quibus ſcribit Galen.12. metho. 6. alia ſunt non aqua mulſa, non cremor ptiſanæ,ſed panis & ſorbitio ex alica,fructus auſteri, mala punica, citonia,pyra,& ſimilia,uitelli ouorũ,teſticuli pullorum gallinaceorum, inter cætera eſt ferculum maxime laudatum, noſtrum far vulgare optime decoctum,in eo poſitis granis mali granati,aut ſi hæc grana deſint, modico eiuſdem vino uel ſucco, De vino diximus illud exhibendum propter vires.

Quãtitas ciborum. Alimenta autem moderate vel potius parce exhibeantur,quod monet Paulus, vt eò facilius a ventriculo poſſint contineri.

CAPVT XXXI.

De Syncope.

QVoniam admodũ frequenter euenit, vt in febribus, potiſſimum quæ pendent ex putredine bilis,ęgri incidant in maximas anguſtias & anxietates ventriculi, adeo vt quandoque in lipothymiam & ſyncopen deueniant,propterea quia uel profuſe euomunt, vel nequeunt euomere, de hoc quoque vt frequen-

Digitized by Google

quentiſſimo ita ſæuiſſimo ſymptomate paucis uerbis agendum eſt.

Syncope. Ergo ſi contingat ægrotum febricitantem ſentire morſum afflictumque os ventriculi, atq; ille videatur ſeu per vomitum, ſeu per aluum noxia excrementa deieciſſe quantum ſatis eſt, iam nihil aliud ſupereſt, niſi vt ad ea præſidia deueniamus, quæ os ventriculi poſſunt corroborare, de quibus ſatis diximus: ſin vero adhuc in ventriculo contineatur materia quæ anxietatem efficiat ac foueat, ante omnia oportet illam purgare, quod cum duplici ratione fieri poſſit, aut per vomitum, aut per aluum, ſine dubio vomitus longe facilior & commodior cenſendus eſt: itaque ex Gal. primum fricandus & calefaciendus eſt ventriculus, qui hoc modo laxatur, & facilius inclinat ad vomitum, quod Gal. præceptum notandum eſt, cum ſit contra communem vſum, vel potius abuſum; ſiquidem vulgus vbicunque intendit prohibere ne æger euomat, ſolet ipſum ventriculum fricare & calefacere. Abuſus.

Secundo, ſunt illa exhibenda quæ poſſunt ventriculum ſubuertere, & vomitum prouocare, quæ multiplicia ſunt: communiter practicantes ſolent propinare oxymel, vel ſyrupum acetoſum ſimul cum iure vel aqua hordei. Gal. autem vtitur *hydrelæo*, nempe aqua & oleo, quod quidem magis probandum eſt quã oxymel vel ſyrupus acetoſus, ac maxime ſi redundent humores bilioſi. ſæpe enim ut inquit Gal. 1. ad Glauc. 14. oleum ſolet non ſolum vomitum irritare, ſed etiã ventrem mollire, id quod non parum vtile eſt: cõtra vero niſi oxymel & ſyrupus acetoſus per vomitum reijciantur, ratione aceti quandoque ſolent materiam contentam reddere acriorem, & anxietatem augere; propter iuniores ſit exemplum:

℞. *Iuris pulli* ℥ x.
Olei communis ℥ iiſ.
Miſce & tepidum exhibeatur.

Præterea niſi aluus ſpõte moueatur, placet Galen. illã arte mouendã eſſe, idque potiſſimum glandibus ſuppoſitis tentandum eſſe. Quo loco eſt notatione dignum, quamobrem ad hanc rem nullam clyſteris mẽtionem fecerit, quæ alioqui in mouenda aluo & omnibus medicis, & ipſi Gal. ſunt familiariſſima: hũc locũ animaduertit Stephanus Athenienſis, auctor Græcus, interpres prioris libri Galeni ad Glauc. qui ſcribit, merito fuiſſe prætermiſſa clyſteria, atque illorum vſum fugiendum eſſe, ſiquidem ea ſolent prauã quandam qualitatem circa ſtomachum tranſmittere, ipſumque vitiare: imò vero Stephan. videtur hinc generale præceptum colligere, nempe in omnibus, quicunque habent ventriculum imbecillum, clyſteria non ſine iudicio fore adminiſtranda. Itaque præcipue glãdibus agendum eſt, quæ non ſolum ex melle, vt vulgo ſit, poſſunt parari, ſed etiam ex acrioribus medicamẽtis, hiera, Agarico, colocynth. & ſimilibus.

Verum quoniã uitioſi quoque humores ex quibus ſiũt anxietates ventriculi, ſæpenumero ab alijs partibus ad illum trãſmittuntur, ſicuti exempli gratia, humores bilioſi ex iecore, tunc ſumma curationis conſiſtit in duobus ſcopis, qui ad omnem firmandã fluxionem ſunt accommodati: Alter eſt, humores fluentes ad aliam partem reuellere atque auertere: Alter eſt, partes recipientes roborare, ne deinceps tam facile excrementa recipiant, de quibus iam ſatis diximus. Cæterum Gal. hoc loco duo nobis tradit præcepta, quæ maxima notatione & memoria digna videntur. Alterum eſt 1. ad Glau. 14. principio. ſi quiſpiã laboret febre, cui ſit cõiuncta anxietas, morſus & mala affectio oris ventriculi, adeo vt ille grauiter atque anxie ſe habeat, in huiuſmodi ægroto nullo modo aggrediẽdam eſſe totius corporis vacuationem, niſi prius prouidentia oris ventriculi habita fuerit, qui teſtatur ſe multos vidiſſe ſæpenumero qui ita affecti erant, eorumq; quoſdam interijſſe, nonnullos ad extremum periculũ fuiſſe perductos, cum medici eos vacuare tentaſſent, antequam os ventriculi corroboraſſent. I. Præceptum.

Alterum præceptum eſt eodem cap. ad finem, principio anxietatis & morſus vẽtriculi minime ad illius corroborationem properandum eſſe, ſed duntaxat eo tempore, quãdo nimirum partes, quæ circa ventriculum ſunt, ſunt puræ & liberæ ab excrementis: ſiquidẽ ſi adhuc vitioſi ſucci in ipſo ventriculo contineantur nondum adſtringere oportet, ſed ſatis eſt partem fouere; quare ventriculum, vt uno uerbo concludam, prius purgare, deinde corroborare oportet. Et ita, laus Deo, abſoluimus tractationem de ſymptomatibus febrium. II. Præceptum.

Finis Libri Septimi.

ALE-

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI DE MORBO GALLICO

LIBER OCTAVVS.

EQVIDEM in ea ſum ſententia, morbum Gallicum potiſſimum in iecore tanquam ſua ſede contineri, atque ex hac parte grauiſſima, ac propemodum infinita mala reliquis partibus, & vniuerſo corpori communicari, ſiquidem hic morbus tanquam immanis, ac fera belua tam longe lateque ac frequenter per omnem ſexum, ætatem, & omnes homines vagatur, totque illis & tanta pericula ſolet afferre, vt quicumque rationem curandi morbos, & medicinam practicam profitentur, ſicuti nos facimus, nullo modo videantur tam vtilem, & neceſſariam tractationem poſſe prætermittere. Neq; vero ab hoc propoſito me poteſt detinere, quod quamplurimi, & præſtantiſſimi viri hoc idem argumentum tractauerint, quod ni fallor multa reſtent adhuc ad huius morbi cognitionem, & curationem pertinentia, quæ noua indigent inquiſitione, diſputatione, forte etiam correctione, & emendatione. Itaque tractaturi de morbo Gallico, ratio noſtri inſtituti ordinis poſtularet, vt tractaremus de illius eſſentia, de differ. ſignis, & curatione, quod perpetuo hactenus facere conſueuimus, ſed anguſtiæ temporis certæque cauſæ tam longam tractationem non patiuntur, quapropter mihi propoſitū eſt paucis agere, de natura, & eſſentia morbi gallici, atque eam tantum de hac re ſententiam vobis explicare, quam cenſeo cæteris omnibus eſſe veriorem, pariter mihi propoſitum eſt ſumma breuitate differentias, & ſigna vobis indicare, & ſtatim ad curationem me referre, quam accuratiſſime, ſed tamen quam breuiſſ. potero, conabor vobis tradere. Polliceor autē illa omnia præcepta & præſidia me vobis eſſe communicaturum, quæcunque totos 40. annos, quibus medicinam facio, vel aliorum inſtitutione, vel propria obſeruatione, mihi viſa ſunt vtiliora: & ad curandum tam ſæuū morbum magis accommodata. *Eſſentia.* De eſſentia morbi gallici quamplurimæ ac variæ circūferuntur opiniones, quæ tamen cōmode mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui, namque alteri fatentur illum morbū eſſe, tametſi de genere morbi nō conueniant: alteri autem morbum eſſe negant, quorum alij docent, eum eſſe cauſam morbificam, alij alterationem ſpirituum, alij venenum, alij læſionem proprietatis temperamenti, alij putredinem, alij excrementum, alij ſymptoma innominatum, ac forte alij aliter ſentiunt.

De quibus omnibus illud vnū mihi licet dicere in præſentia, quicquid tandem ſtatuatur de hac re, neceſſario ad vnum, vel plures morbos eſſe cōfugiendum: ſiquidem cauſæ morbificæ ſine interuentu morbi nō lædunt actiones, neque ſymptomata, qualia fere omnia ſunt, quæcunque ab iſtis proferuntur, ſine morbis poſſunt conſiſtere. Neque vero pleriq; omnes minus diſſentiunt de parte laborante, cum alij in pudendis, alij in iecore, alij in cerebro, alij in corde, alij in alijs partibus, nonnulli demum in toto corpore docēt hoc malum ſuam ſedem obtinere. Quod ſi quiſpiam velit cum ratione, atque ex doctrina Gal. partim naturam huius affectus, partim laborantem locum inuenire, is mea ſententia poſſet hunc in modum ratiocinari. hic manifeſte ſunt multa præter naturam, itaque ea ſunt vel morbi, vel cauſæ morborum, vel ſymptomata; de ſymptomatibus nulli dubiū eſt, quin omnia ſymptomatum genera in gallicis comperiantur aliquādo: de morbis & cauſis morborum non ita videtur conſtare, ſed quoniam vt modo dicebamus, in doctrina Galeni certum eſt de ſymptom. differ. 5. & alibi omnia ſymptomata ex morbis, tanquam ex ſuis cauſis pendere, cum hic plurima appareant ſymptomata, certum quoque eſſe debet, vnum vel plures morbos, a quibus illa oriantur, neceſſario eſſe ſtatuendos. Pariter cum nihil fiat ſine cauſa, qui nō ſolum Chriſippi, aut Ariſtot. aut Plat. ſed omnium fere philoſophorum eſt conſenſus, vt ſcribit Galen. 4. de placitis, Hipp & Plato. 4. ad fin. vt huiuſmodi quoque morborum aliquæ ſint cauſæ, vel internæ, vel externæ neceſſe eſt. Verum prætermiſſis hoc tempore ſymptomatibus & cauſis, de morbo vel morbis duntaxat eſt agendum, de quibus vt dixi, magna eſt diſſenſio, ſiquidē plurima & varia ſymptomata modo vnum, modo alterum, modo omniū morborum genera videntur demonſtrare, ex quo factum eſt, vt ſub determinato genere non poſſit collocari, ſed modo ſub altero, modo ſub omnibus tribus generibus morborum contineatur. Alij demum neutiquam acquieſcentes tribus generibus morborum a Gal. conſtitutis, nouum morbi genus commenti ſunt, quem morbum formæ, morbum totius ſubſtantiæ, formæ corruptelam, ac fere alijs nominibus vocant, quorum princeps proximo ſuperiori tempore fuit Fernel. lib. 2. de rer. abditis cauſ. a cap. 9. vſque ad finem libri; ſub quo nouo genere morbi inquiunt morbum gallicum eſſe reponendum: ac ſane quamplurimi hoc tempore, qui ſunt cæteris celebriores, huic opinioni videntur fauere. Ego qui cēſeo præter tria morborum genera a Gal. tradita, aliud nullum morbi genus poſſe reperiri, nihil dubito quin morbus gallicus ſub aliquo ex iis tribus generibus poſſit ac debeat reponi: ac ſi quis a me quæ-

rat,

Morb. quid rat, qualiſnam ſit huiuſmodi morb. & qualiſnam corporis pars in eo potiſſ. laboret, vt dicam vno verbo, reſponderem mea ſententia hunc morbum non alium eſſe quam intemperiem, atque eam quidem calidam

Locus affectus. & ſiccam, eamque præ cæteris omnibus corporis partibus in iecore conſiſtere, id quod mihi videor forte, & ſine multo labore poſſe demonſtrare: etſi reuera in morbo gallico appareant plurima ſymptomata, quę ab aliis quoque duobus generibus morbi videntur originem habere, & quæ pariter cerebri, cordis, & cęterarũ partium morbos videntur demonſtrare, tamen ſi diligenter conſiderentur omnia, facile ni fallor eſt intelligere, calidam & ſiccam intemperiem præcipuum eſſe morbum, nec nõ iecur eſſe pręcipuum locum affectũ, a quibus deinceps reliqui omnes morbi habent originem, ac reliquæ partes ducuntur in conſenſum. Nam que etſi hic morbus, vt dixi, tanquam nouus Protheus nouas formas induit, atque in eo fere omnia morborum, & omnium ſymptomatum iudicia pullulant, tamen nihil videtur eſſe perpetuum pręter vnicum ſymptoma, quod non ſolum principio, ſed etiam progreſſione morbi, & quouis tempore, omnibus gallicis, & omnibus ſymptomatibus perpetuo copulatur; illud vero ſymptoma exuſtio eſt: namq; vlcera, & puſtulæ, in quacunque corporis parte exiſtant, quicunque redundent in corpore humores, & ſorditiem liuidi vel nigri coloris, & calloſitatem, & alia manifeſta exuſtionis indicia contrahunt: ſic eroſiones gingiuarum, palati, oris, faucium, naſi, manuum, pedum, & omnium partium, caſus dentium, defluuium capillorum, & cætera omnia, non aliter quam ab humoribus acribus generantur, ac manifeſtæ exuſtionis indicia apparẽt: ſic gonorrhæa hanc eauſtionem tum ſubſtantia, tum calore ſeminis ſolet demõſtrare: ſic bubones ducti ad ſuppurationem habent labia duriora & calloſa, atq; educta ſanies manifeſte acris & aduſta conſpicitur: vno verbo, nihil eſt, ſi omnia diligenter cõſiderentur, quod non perpetuo inſignem caliditatem & cauſtionem demonſtret, imò vero nõ ſolum periti medici, vel etiam imperiti chirurgi, & tonſores, & bubones & gonorrhæas, & vlcera, & puſtulas, & reliqua id genos mala, hoc vno ſigno cauſtionis, tanquam proprio charactere gallica a non gallicis ſolent diſtinguere: ſic in lotio, & reliquis omnibus excrementis quicunque tandem in corpore humores, ſiue frigidi, ſiue calidi, nunquam ſit quin aliqua inſignis caliditatis, atque exuſtionis ſigna appareant. Quamobrem cum huiuſmodi ſymptoma ſymptomatibus, & corporibus gall. omnibus ſolis, & ſemper cõiungatur, vt propterea proprium dici poſſit vere, cætera autem ſymptomata neq; omnibus, neque ſolis neque ſemper coniunguntur, cumque huiuſmodi exuſtio non aliter quam ob intemperiem iecoris calidam, & ſiccam fieri poſſit, ſumma cum ratione mihi videor poſſe colligere, morbum gallicum in vna potiſſ. calida & ſicca intemperie conſiſtere.

Iam reſtat vt doceamus, hanc intemperiem præcipue in iecore ſuam ſedem obtinere, quod admodum facile mihi videor poſſe demonſtrare: Cum enim hęc exuſtio non in vna tantum vel altera parte, ſed in toto corpore conſpiciatur, vt illa in communi membro reſideat, quod omnes generet humores, & toti corpori alimentum præbeat, neceſſe eſt: huiuſmodi autem mẽbrum, præter iecur, nullum eſſe poteſt: itaque morbus gallicus eſt intemperies iecoris calida & ſicca. Non ignoro quod aduerſarii aduerſus hanc determinationem obiiciant potiſſimum curationem per medicamenta calida, & ſicca, per quæ morbus calidus & ſiccus nullo modo videtur poſſe curari; ſed per anguſtias temporis non licet omnia diſputare: ad hanc autem obiectionem, & ad alia poſterius conabimur reſpondere.

Sed quoniam non omnis intemperies calida & ſicca iecoris eſt morbus gallicus, differentia quę illius naturam, atque eſſentiam perficiat, mea ſententia, non a certo quodam gradu intemperiei, vt multi doctiſſimi viri ſentiunt, qui huiuſmodi gradum temperamenti proprietatem vocant, ſed ea cauſa morborum efficiente petenda eſt, ſicuti febres quoque exempli gratia; tertiana, quotidiana, quartana, non ex vario gradu intemperiei, ſed ea vario putreſcente humore, ea varia cauſa ſolet diſtingui. Quales autem ſit huiuſmodi cauſa, morbum gallicum efficiens, fere conuenit inter omnes, eam venenatam, & contagioſam eſſe, ac latente quadam, & inexplicabili ratione per coitum, per oſcula, amplexum, lactationem, & alias rationes morbum inducere: ad quem modum videmus, exempli gratia, phthiſin, rabiem caninam, latentibus & admirabilib. cauſis excitari: quam morbi gallici cauſam Fernel. inter cæteros præclariſſ. & elegantiſſ. deſcripſit. Efficiens cauſa venenata eſt, ac maligna qualitas, atque pernicioſa labes, quæ in quacunque corporis parte primum inſederit, eã contaminat, indeque continuatione corpus in omne ſpargitur, & ex paruo initio paſſim inualeſcit, dum non modo ſpiritus, atque humores, ſed & carnes, & partes omnes peruagatur.

Itaque ni fallor, nobis licet veram atque integram morbi gallici eſſentiam definire hunc in modũ. Morbus gallicus eſt intemperies calida, & ſicca iecoris, quæ per contagium latente, atque inexplicabili ratione inducitur. *Definitio.*

Differentiæ morbi gallici plurimæ ſunt, quæ mihi videntur in duas partes poſſe diſtribui: alteram quæ comprehendat omnes differentias, quæ fere cæteris quoque morbis ſunt communes, exempli gratia, quæ accipiuntur ex magnitudine, & paruitate, a tempore recẽti vel antiquo, vel redundante noxia materia, ſanguine, pituita, flaua bile, melancholia, &c. de quibus ſæpe dixi: alteram ad quam referuntur differentiæ magis propriæ, ac potiſſ. quæ accipiuntur ex variis morbis & ſymptomatibus quæ in hoc morbo poſſunt cõiungi, quales exempli gratia ſunt, gonorrhæa, caries pudendorum, bubones, duri tumores, dolores, vlcera; puſtulæ, impetigines, defluuium capillorum, & alia prope infinita, ex quibus nonnulli circiter 300. morbi gallici differentias conſtituunt, de quibus non ago. *Differẽtia*

Pariter ſigna morbi gallici quamplurima ſunt, ſed illa quoque mihi videntur ad duo capita poſſe referri, alterum quod pertinet ad cauſas, ex quibus dixi morbum fieri, vt ſi quis vel coeundo cum muliere infecta, vel aliis modis per contagium potuerit inquinari: alterum quod continet ea ſymptomata, quæ frequenter ac familiariter huiuſmodi morbum ſequuntur: ſed inter hæc omnia ſigna ego puto exuſtionem, quę, vt ſupra dixi, ab omnibus excrementis, & ſymptomatibus nunquam ſeparatur, principem locum obtinere, atque hoc ſigno, tanquam maxime proprio, & pathognomonico, morbum gallicum indicare, adeo vt ſi in Socrate ſimul coniungatur præcedens conſuetudo cum muliere infectæ, vel alia contagii ratio, ſequantur vlcera in pudendo, puſtulæ, in quibus manifeſta exuſtionis appareant indicia, iam certe liceat affirmare, Socratem morbo gallico correptum eſſe. *Signa.*

Atque hæc de eſſentia, diff. & ſignis morbi gallici breuiter mihi ſatis ſint, eo quod imprimis ad meum inſtitutum pertinet ad curationem deuenire. Sed priuſquam incipio, illud dignum eſt inquiſitione, vtrum cum ratione, & metho. cum medicis rationalibus: an magis ſola obſeruatione cum empiricis, nobis liceat hanc curam inſtituere: nam plerique omnes, & nobiliores medici ita videntur ſentire, totam hanc curationem ſine vlla methodo ac ſolis præſidiis experientia notis et inuentis, tradendam eſſe: in quam ſententiam pręcipue, vt puto, illi venerunt, quod videor huiuſmodi morbum iis medicamentis auferri, exempli gratia, decocto ligni ſancti, quod ſola experientia eſt compertum, & latente, quadam proprietate tanquam vera antidotus creditur illum iuuare: altera autem ex parte, ſi præter tria genera morborum a Gal. poſita, nullus occultus morbus reperitur, ſi morbus gallicus, vel ad vnum, vel ad plura ex tribus generibus

An metho do curari poſſit.

ribus poteſt referri, certe ego ſum neſcius quomodo non liceat illius curationem per methodum, & per indicationes inſtituere, ſicuti Gal. & rationales medici ſolent facere.

Sed in quis morbus gallicus medicamentis tota ſubſtantia agentibus curatur. Ne quis putet hoc recẽtiorum inuentum eſſe, nulli dubium eſſe debet; quin Gal. multis locis huiuſmodi medicamenta commemoret, ex quibus ſit ſatis vnicum locum attuliſſe 5. de med. facultat. Oſtenſum eſt, inquit Gal. medicamenta alterare nata eſſe, aut vna quapiam qualitate, ſcilicet calefaciendo, refrigerando, humectando, ſiccando; aut tota ſui ſubſtantia, ego vero alter cenſeo, neq; puto hanc argumentationem valere: hoc medicamentum agit in hunc morbũ a tota ſubſtãtia, ergo hic morbus eſt in tota ſubſtantia, & ſine ratione ſola experientia debet curari. Quo loco eſt ſciendum, in curatione morbi gall. duas præcipuas partes reperiri, ex quibus medici proprias curandi indicationes eliciunt: alteram, morbum, intemperiem calidam & ſiccam iecoris, quæ refrigerantia, & humectantia præſidia ſequitur: alteram cauſam morbi, materiã per contagium acquiſitam, a qua intemperies efficitur, & fouetur, quæ ſui ablationem indicant, ex quo ſit, vt medici modo vni, modo alteri, modo vtriſque ſimul conentur proſpicere, ſicuti exemplo febr. putridar. Gal. docet eſſe faciendum, 10. meth. 1. Quoniã vero ex vna parte, manente cauſa morb. ab illa oriundus non poſeſt auferri ex altera, ſublata cauſa morb. facile ſanatur, hinc fit vt in ceteris omnibus morbis, tum maxime in morb. gall. medici imprimis de cauſis ſint perpetuo ſolliciti, itaq; & ſectione venę, & medicamẽtis purgantibus, & cęteris quæ tam ſenſibiliter quã inſenſibiliter euacuant, & omnis ratione ſtudent huiuſmodi materiã imminuere, inter quæ neq; ea prætermittunt, quæ a tota ſubſtantia ſuas perficiũt operationes. Itaq; ad obiectam rationem, & ad argum. eorum qui neſciũt intelligere, quomodo morb. calidus, & ſiccus a medicamento calido, & ſicco poſſit ſanari; reſpondeo, decoctum lignũ minime morbum, ſed morbi cauſam depellere, & ſiquis rurſum nobis obijciat medicamenta ſine dubitatione calefaciendi, & ſiccandi vi predita, nullo modo poſſe calidum, & ſiccum morbũ iuuare, immo certũ periculo imminere, vt ille maior ac deterior fiat; ad hoc reſpondet Gal. 1. aphor. 24. in febre purgationem per medicamenta adhiberi, quæ omnia conſtat potẽtia eſſe calida, nõ quod propterea ignorent febr. caliditatem, cui certũ eſt medicamenta eſſe nocitura, ſed propter humores febrem efficiẽtes, ſiquidem, inquit Gal. maiorem ex noxior. hum. calidiorum vacuatione conſequi oportet, qua ſit detrimẽtum, quod ex medicament. purgantibus corpus neceſſario accipit. Quamobrem ſicuti non ſine ratione, ac methodo licet in febr. purgãtibus vti medicamentis; ita non ſine ratione licebit in morb. gall. ligni decoctum adhibere, etſi illud poteſt morbũ potius lædere, quam iuuare, quod certum ſit, longe maiorẽ vtilitatẽ ex vacuatione noxiæ materiæ quam lignum perficit, quam detrimentum ex aucta iecoris caliditate, percipi. Quod ſiquis rationi ac doctrinæ non acquieſcit, ſi alteram Gal. reſponſ. audiat, qui 5. de med. ſec. loc. 8. ſcribit, medicamenta agentia a proprietate ſubſtantiæ, omnibus intemperiebus conuenire, neque intemperies, vel frigidas, vel calidas lædere.

Cognatio morbus ca nini cum morbo gal lico. Quoniã vero hæc doctrina forte alicui noua neq; ſatis explicata videbitur, mihi libet vno exemplo illam explicare, & clariorem reddere; itaque accipiamus rabiem caninam, cui cum morbo gallico non leuis, & cauſæ & morbi ſimilitudo videtur intercedere. Nam ſicuti in rabie modica ſpuma canis rabidi latente quadam, & admirabili ratione morbũ inducit, minime in tota ſubſtantia, ſed manifeſtum, quem Gal. 2. pror. 13. docet non alium eſſe quam intemperiẽ calidam, & ſiccam in ſolidis animalibus partibus contractam, vnde æger ad rabiem, ad furorem, ac ſæpe ad interitum deducitur: ita in morbo gallico ſicuti diximus, ex coitu, ex oſculo, vel alio contagionis modo, non minus occulta quam inexplicabili ratione, morbus excitatur non in tota ſubſtantia, ſed manifeſtus, nimirum intemperies iecoris calida, & ſicca, vnde æger doloribus vlceribus omni calamitati, & ſæpe morti obnoxius redditur.

Neque vero ij duo morbi ſolum in cauſa & cognitione, ſed in cura videntur quam maxime conuenire: namque vt docet Gal. 2. prorſ. 13. quotieſcunque virus caninum alterat ſolidas corporis partes, ſed nondum integre alteratio eſt facta, ſimul ac noxia materia educitur, ſolidorum quoque alteratio ceſſat, ægrique interdum vno die, uel citius ad naturalem ſtatum redeunt: ſiquidem cum affectio fit, & nondum facta eſt, illa breuiter, & facile ſuperata efficiente cauſa ſolet ſedari, vnde cum cauſa rabiem caninam efficiens ſit tanti momenti, ſumma cum ratione medici obliuiſcuntur ipſius morbi, ac toti in cauſæ ſublatione verſantur quam cauſam propterea cum ijs quæ manifeſte vacuandi atque extrahendi vim habent, vt ſolutionibus ſcarificationibus veſſicationibus: partim cũ ijs quæ agunt a tota ſubſtantia, vt medicamẽto ex cinere cancrorum fluuialium tantopere a Gal. laudato 11. de ſimp. med. & tandem omnibus modis conantur euellere atque auferre.

Quod ſi vero ſublata cauſa morbus remaneret adhuc, tunc neque illius curatio foret prætermittenda, exempli gratia, cum potione vini, balneo aquæ dulcis, & alijs præſidijs id genus. Ego vero puto eſſe neminem qui non manifeſte intelligat, quam vere hæc ipſa canina rabies omni ex parte ad morbum gallicũ poſſit accommodari; namque hic quoque duo ſcopi medicis ſeſe offerunt, vnus cauſa morbi, quam nobis licet virus gall. appellare, alter morbus, intemperies, ex quibus medici ſuas eliciunt indicationes, quæ ſunt huiuſmodi, vt cauſa depellatur, vt morbus per contraria corrigatur: cũ autem huiuſmodi indicationes ſint ita diſpoſitæ ut altera morbum fientem, altera factum reſpiciat, quam diu hæc alteratio fit, neque prorſus facta eſt, ſi cauſa ex toto euellatur, tunc nullus alteri indicationi locus ſupereſt, morbuſque ſtatim ceſſat: ſin vero alteratio & morbus altiores fecerit radices tunc altera quoque indicatio locum habet, & propria requirit remedia, de quibus omnibus ſtatim tractabimus. Quamobrem redeundo ad rem, non ſine ratione mihi videor poſſe concludere, & rabiem caninam, & morbum gall. certa meth. curari, etſi medicamenta totius ſubſtantiæ proprietate agentia vtrique proſint, vt certum ſit huiuſmodi curationes per indicationes procedere, quæ ſine ratione, & methodo haberi non poſſunt.

Quod ſi tandem quis obſtinate velit morbum gal. more empirico ſola obſeruatione curare, is reſpõdeat quomodo communi omnium medicorum conſenſu ægri, & ſecta vena, & alijs modis ſanguine minuũtur, quomodo medicamẽta lenientia, præparãtia, purgantia, adhibeantur, vno verbo quomodo quamplurima præſidia, tam interna quam externa inſtituantur, quæ ſine methodo neque inueniri, neque adminiſtrari poſſunt? Nos autem qui ſumus in ea ſentẽtia, morbũ gal. non eſſe in tota ſubſtantia, ſed morbum in intẽperie, illumque ſicuti reliquos morbos certa methodo poſſe curari, illius curationem aggrediamur, atque ex doctrina Gal. omnium primũ eliciamus indicationes, deinde videamus an illis ſatisfieri poſſit ac poſtremo ad propria remedia deueniamus. Iam dixi, præcipuas in morbo gall. eſſe duas indicationes; quæ accipiũtur altera ex morbo, quæ remedia frigida & humida requiſit, altera ex cauſa, materia. ſ. contagioſa & venefica, quæ primo tẽpore ſui ablationẽ indicat: quoniã vero ex vna parte certũ eſt, morbũ permanẽte illius cauſa nõ poſſe auferri, & ex altera experiẽtia cõfirmat, ſublata cauſa morbũ quoq; ſæpenumero facile ac protinus ceſſare, hinc ſumma cũ rõne fieri diximus, vt me- *Indicationes.*

dici omnem ſuam operam conferant ad depellendam cauſam: vnde nos quoque primum de hoc primo ſcopo ſermonem habebimus. Sed antequam ad ſingula, & propria remedia veniamus, audiendi ſunt nõnulli, neque ſolum vulgares, ſed etiam viri doctiſſimi qui ſunt in ea opinione, morbum gallicum nullam recipere integram curationem, illumque inducias, ſed non integram pacem facere, quod veteris plantæ veſtigia quædam perpetuo remaneant, quæ data aliqua occaſione facile fiant manifeſta: cuius rei illud præcipuum afferunt argumentum, quod experientia videtur confirmare, eſse vetiis. ſcil. in illis hominibus qui ſemel morbo gallico laborauerint, tametſi illi videantur perfecte ſanati, ſi cõtingat eos deinceps vel febre, vel alio morbo corripi, huiuſmodi morbos eſse difficiliores, & periculoſiores, quam in alijs hominibus, qui a gallico morbo fuerint immunes: ex quo colligũt, omnino quaſdam reliquias ſupereſse, neque morbum omnino ſublatum fuiſse. Ego aliter cenſeo, qui vere poſsum affirmare, me plurimos vidiſse partim mea partim aliorũ opera ſanatos, adeo plane ac perfecte, vt nullo deinde tempore ne minimum morbi veſtigium reliquum fuerit: quod autem ad oblatam rationem pertinet, quod morbo gallico laborantes ſint languidiores, adeo, vt poſteriori tempore minus fortiter valeant alios morbos perferre, reſpondeo, id non ſolum in gallico morbo, ſed in cunctis magnis morbis, & difficilibus, vt in febre maligna, hydrope, ac reliquis id generis, contingere, in quibus neceſsario partes principales remanent debiliores, quã ut poſtea illius poſſint alijs morbis obſiſtere: quo tamen tempore etſi illi ſint debiles, nemo dixerit eos febre maligna vel hydrope laborare. Sed nos rem aggrediamur. Multæ ſunt rationes, ac multa præſidia, per quę medici hoc tempore conantur in morbo gallico noxiam materiam, & morbi cauſam vacuare, ac primum occurrunt nonnulli, qui docent illud fieri poſse, præcipue ſi morbus non fuerit confirmatus, per vehementiſs. & frequentiſs. corporis motiones, exercitationes, & labores, exempli gratia, ludendo magna, & parua pila, incidẽdo ligna, &c. vnde inquiunt materiam noxiam partim latenter, & inſenſibiliter, partim manifeſte, & ſenſibiliter per ſudores educi, atque ita ægros ſanari: ſed forte hæc curandi ratio eſt leuior, quam ut quis poſſit, & debeat acquieſcere, præterquam quod etiam pluribus non uacat periculis: ſi quis enim multis, & vitioſis humoribus refertus, quod fere ſemper in corporibus gallicis contingit, ſine præcedente purgatione uehementer exerceatur, & laboret, tunc importune commotis humoribus multa illis, & grauia pericula imminẽt, ut paſſim nos admonet Gal. & præcipue loco notabili 3. aphor. 10. Quamobrem etſi nonnulli affirmant ſe hac curãdi ratione fuiſse ſanatos, tamen illa mea ſententia, non ſolum tanquam debilis, & leuior, ſed etiam tanquam periculoſa debet prætermitti.

An mo b. gallicus integre curari queat.

An exercitijs ſolis curari poſſit.

Secunda ſuccedit ratio uacuãdi materiam noxiam per communem corporis uacuationem, quæ potiſs. miſſione ſanguinis, & medicamentis fieri ſolet, quæ ratio ſine ulla dubitatione optima eſt cenſenda, ac frequenter ſine aliis præſidiis uniuerſum morbum gallicum ſanare conſueuit: de qua purgatione uniuerſi corporis etſi non ſemel, & priuatim publice dixi, tamen neque grauabimur in præſentia ſumma illius repetere. Quoniam uero, ut dixi, in corpore laborante morbo gallico ſinguli humores poſsunt redundare, primo ſciendum eſt, pro uarietate humoris, uariam quoque purgandi rationem conuenire, ſed perpetuo hac adhibita cautione, ut nunquam ea medicamenta prætermittantur, quæ ualent expulſionem reſpicere, & moderate refrigerare. Itaque redundante pituita lenienda eſt aluus cum mel. roſ. ſol. cum hiera ſimp. uel ſola, uel cum caſſia, cum pilulis aloephang. &c. Concoquenda eſt materia cum iis quæ ſint tenuium partium, & calefaciendi, & ſiccandi uim habeant, qualia forẽt leuiora, ſyrupus de betonica, de iua, de hyſſopo, mel. roſ. colatum, oxymel ſimpl. decoctum betonicæ, ſaluiæ, hyſſopi, borraginis, fumi terræ, ſem. aniſorum, fœniculi: vehementiora ſyrupus de betonica, comp. de ſtœchade, oxymel comp. oxymel ſcilliticum, decocta calamenthi, origani, pulegij, ſcordij, dictamni, &c. Concocta materia purganda eſt cum agarico, turbith, colocinthide, euphorbio, cum el. diaphænicon, indo, hiera, diacolocicum pilulis fœtidis, de hermodactilis, cochiis, ac maxime ſi illis cortices permixti fuerint hellebori nigri.

Vacuatio uniuerſi corporis.

Pro copia pituita.

Et quoniam facta eſt mentio euphorbij, quod in purganda pituita, ac potiſſimum in morbo Gallico præclariſſimum eſt medicamentum, mihi libet illius præparationem, & vſum vobis communicare, cum illud apud pleroſque medicos ſit incognitum, & inuſitatum. Itaque euphorbium duplici ratione poteſt præparari; altera habetur apud Manardum lib. 16. epiſt. vltima, qui huius præparationis ſe facit auctorem, quo nunquam ſum vſus, ſed puto medicamentum eſſe efficaciſſimum, & optimum. Altera ratio eſt huiuſmodi, quam ego olim a meis præceptoribus didici, & longa experientia deprehendi eſſe vtiliſſimam.

Præparatio Euphorbij.

℞ *Euphorbij electi quantum volueris, leniatur oleo amyg. dulc. inuoluntur in pomo citro, & pomum leniatur & cooperiatur, poſtea ita decoquatur in clibano, quod euphorbium hac ratione præparatum a granis vij. vſque ad x. cum ʒ.ß. pilularum aloephang. & tuto, & ſumma cum vtilitate poſſit exhiberi.*

Redundante flaua bile lenienda eſt aluus per caſſiam, ſyrup. roſ. & viol. ſol. per ſerum lactis: coquenda materia per ea medicamenta, quæ moderata refrigerandi, & attenuandi vim habent, qualia forent leuiora, ſyrupus de cichorea, ſimp. de ſoncho, de endiuia, de ſucco acetoſæ, acetoſus ſimplex: valentiora ſyrupus de cichorea ſine rhabarbaro, de endiuia Gentilis, decocto cichoreæ, acetoſæ, capil. veneris, borraginis, fumiterræ. Demum concocta materia purganda eſt, & inter cętera omnia medicamenta, rhabarbarum videtur habere inſignem prærogatiuam, quod illud valeat non ſolum bilem purgare, ſed etiã iecur, & omnia viſcera corroborare: ſcammoniũ autem, & rhabarbarum omnibus medicamentis longe eſt anteponendum, itaque, & ſolum diagridium, ad x. vel xij. grana, cum ſaccharo roſ. vel cum aloe poteſt exhiberi: ſic quoque licet vti medicamentis, quæ ſcammonium recipiunt, qualia forent diaprunum ſol. ol. roſ. Mel. de ſucco roſ. &c.

Flauæ bilis abundantia.

Poſtremo redundante melancholia lenienda eſt aluus per caſſiam, el. lenitiuum; coquenda materia cum ſyrupo de fumara ſimp. de pomis ſimp. de borragine, vel bugloſſa, cum decoct. fumiterræ, cichoreæ, borrag. cęterach bugloſſę, & apparente coctione purgandum eſt cum ſena, epithymo, polypodio: ſed inter cętera omnia debet vobis notum eſſe, helleborum principem locum obtinere, quare vos horror, vt illo vtamini frequenter: inter compoſ. medicamenta confectio hamech, pilulæ cochiæ cum helleboro ſunt præſtantiſſima, & alijs anteponenda. Atque hæc ſummatim de purgatione totius corporis, pro varijs redundantibus humoribus.

Melancholiæ redundantia.

Sed reſtant nonnulla præcepta, ac primum qualiſcunque redundauerit humor, conſentientibus principibus ſcopis, nuſquam eſt prætermittẽda ſanguinis miſſio, quod remedium, & pro communi purgatione, & pro refrigeratione iecoris, & alijs multis, non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſt cenſendum. Secanda autem eſt vena baſilica in dextro cubito, niſi peculiaris aliquis morbus, exempli gratia, capitis, lienis, vteri, alterius venæ ſectionem videatur poſtulare: in quo caſu poſt ſectionem venæ iecoris licet ad alias quoque ſectiones deuenire, ſanguiſque mittatur pro ratione habitus corporis, plenitudine, &c. Non ignoro multos, & cucurbitulis, & hirudinibus, & alijs rationibus, ex varijs corporis partibus ſangui-

Vena ſectio neceſſaria.

guinem mittere: quod ſi illi poſt ſectionem venæ, graſſis aliquibus ſymptomatis faciant, neque id nos improbamus: nam qui putant, prætermiſſa ſectione venæ, his modis poſſe totum corpus euacuare, iſti ab omni ratione, & doctrina Galeni longe ſunt alieni.

Omnes humores reſpiciendi. Secundo ſciendum eſt, etſi dixi in corporibus Gallicis ſingulos humores redundare, id tamen aut raro aut nunquam fieri, ut unus tantummodo humor redundet & noxius ſit; cum altera ex parte contingat frequentiſſime ut plures, vel ſimul humores omnes noxij ſint, ſed tamen ita, vt unus plane cæteros antecellat, quamobrem & in concoctione, & in purgatione oportet humoris dominantis rationem habere, ſed neque alios prorſus negligere.

Materia concoquenda. Tertio notandum eſt, ſi in aliquo morbo oportet præceptum Hippocr. & Galen. obſeruare, ne dentur purgantia medicamenta ante concoctionem humorum, id maxime in morbo Gallico eſſe ſeruandum, quod peccet materia craſſa, exuſta, rebellis, quæ ſine integra coctione, & præparatione non poteſt purgari: Neque vero velim vos humorum coctionem numero ſyruporum & dierum attendere, quod vulgus facit, ſed potius ex rei natura: hanc autem potiſſimum lotia demonſtrant.

Valentiſs. purgantibus vtẽdũ. Quarto eſt conſiderandum, homines Gallico morbo laborantes non lenioribus & benedictis, quæ vocant, medicamentis, caſſia, manna, &c. ſed valentioribus, imò vero valentiſſimis eſſe purgandos, qualia ſunt hiera magna, pilulæ fœtidæ, de hermodactylis, inter quæ illud repono, helleborum principem locum obtinere, & illud addo, huiuſmodi medicamenta nõ modo ſemel, ed bis, ter, & frequenter fore adhibẽda, ſicuti in omnibus purgandis humoribus contumacibus, & rebellis Gal. exemplum nos docet eſſe faciendum, qui adoleſcentem laborantem alopecia primo ex pilulis ex aloe, ſpatium dato, & colic. deinde hiera diacolocyn. bis in quinque diebus purgare non eſt veritus: quod tamen ita eſt accipiendum, vt perpetuo ætatis, temperamenti, ſexus, habitus corporis, &c. rationem habeant.

Præparantibus, & purgantibus nõ admiſcẽda. Poſtremo velim id vos animaduertere, quod eſt dignum maxima notatione, ſcilicet in coctione; & præparatione humorum à ſyrupis, & medicamentis purgantibus perpetuo eſſe abſtinendum: cum enim coctio per quietem potiſſimum perficiatur, huiuſmodi medicamenta, quæ certum eſt omnia mouere, miſcere, & exagitare, ſi quid aliud, omnem coctionem perturbant, & impedunt: in quo errore manifeſto quamplurimi verſantur, adeo vt in maximo numero auctorũ, qui de morbo Gallico tractant, vix vnum aut alterum videãt excipere, qui hac ſolicitia non ſit contaminatus, ſiquidem plerique omnes non ſolum utuntur ſyrupis comp. de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, qui purgandi vim obtinent, ſed ſuos etiam magiſtrales, vt vocant, ſyrupos conficiunt, in quibus ſenam, polypodium, epithymum, elleborum nigrum, & mille id genus medicamenta imponunt, quæ & humores & ægrotos in continua motione ſolent continere.

Poſt generalem corporis vacuationem ſequuntur aliæ duæ rationes purgandi noxiam materiã in morbo Gallico, quæ ut puto primo ab empiricis inuentæ fuerũt, deinde a medicis rationalibus comprobatæ: altera eſt ratio per ſuffumigia, altera per inunctiones, de quibus quam breuiſſime dicendum eſt. Et quatenus ad ſuffumigia, hæc ſunt duplicia; alia leuiora, q̃ nullũ violentum medicamentum recipiunt, ſed herbas tantum calidiores, gummata, & aromata: quædam quæ ſudorem poſſunt prouocare, qualia ſunt calamẽthum, diptamnũ, gentiana, ſcordium, thus, mirrha, aloes, ſtyrax, benzoin, ſpica nardi, cinnamomum, lignum aloes, ambra, moſchus, &c. Altera ſunt valẽtiora, q̃ propterea nõ nulla metallica, ſed imprimis argentum viuum recipiunt, & quoniam priora ſuffumigia tutiora ſunt, ſed debiliora, quam vt poſſint materiam eam cõtumacem depellere, factum eſt, vt plerique omnes ad poſteriora ſuffugiant. Cum autem empirici frequenter, & tonſores huiuſmodi ſuffumigijs vtãtur ſine vlla ratione & multos, & grauiſſimos cõmittant errores, vt ſaltem vos poſſitis eorum errorem corrigere, & ſi ferat occaſio, illa probe adminiſtrare, ſciatis ea quę ſunt maioris momenti, & ad probam adminiſtrationem huius præſidij pertinent, eſſe huiuſmodi, imprimis certum eſſe debet, nunquam ſuffumigia fore adminiſtranda, niſi prius æger & per ſectionem venæ, & per medicamenta purgantia accuratiſſime expurgetur: deinde vero quatenus ad materiam pertinet, ex qua ſuffumigia fiunt, præter herbas calidiores, & aromata, ſciendum totam vim in metallicis conſiſtere, ac præcipue argento viuo: ſed cũ argentum viuum non poteſt firmari, & ſeparari, vt ex eo ſuffumigia fieri poſſint, idcirco illa ſunt accipienda, quæ argenti viui naturam & facultatem retineant: hæc vero potiſſimũ ſunt triplicia; primum eſt cinabaris, factitiam intelligo, quæ ex ſulphure, & argento viuo diu arte quadam igne torre factis conficitur: ſecundum eſt argentum ſublimatum quod ex argento viuo, & ſale ammoniaco ſimul mixtis vi ignis in modo ſalis concreſcit: tertium eſt præcipitatum, quod pariter ex argento viuo, & aqua, quam ex calcantho, alumine, & ſale nitro cõficiunt chymiſtæ, arte quadam, & vi ignis fieri ſolet. Ex quibus ego magis vnum cinabaris ſoleo probare, propterea quia ſulphur ſalis argenti viui maliciam temperat, & corrigit: quam temperationem & correctionem reliqua duo, ſublimatum, & præcipitatum non habent. Sunt qui alijs metallicis vtuntur, atramento ſcriptorio, arſenico, rubro & albo, &c. lethalibus venenis, ſed ſola cinabari ego eſſem contentus. At ſi quis cupit habere exemplum ſuffumigij, tale eſto:

R. Cinabaris ℥ j.
Mirrhæ.
Ladani.
Thuris.
Styracis.
Ligni aloes ana ʒ ij.
Caryophill.
Cinamomi.
Roſarum ana ʒ j.
Ol. de ſpica odorati q. ſuff. M. F. trochiſci pro ſuffitu.

Modus vtendi ſuffumigijs. Modus & ratio adminiſtrandi ſuffumigia eſt huiuſmodi, per purgato corpore in paruo cubiculo inſigniter calefacto, qualia ſunt hypocauſta, ſuffumigio ſubijciatur: namque igne impoſitis trochiſcis, vel alia materia, fumus quidam ſeu vapor eleuatur, qui non ſolũ per os, & nares, ſed etiam per totum corpus attrahitur hoc autem circiter horam dimidiam faciendũ eſt, quo tempore deinde æger linteis inuolutus in proximum lectum eſt deferendus, in quo plurimum ſudet, tum abterſo ſudore quieſcat: ab omni autem frigido ac aere in perpetuum abſtineat. Nonnullis bis in die, mane, & veſperi ad x. vel xv. & plures dies ſolent ſuffumigia adhiberi, ſed ego ſemel tantum ſingulis diebus atque ad ſummum non plures quam octo dies, hoc remedium probarem. Sic nonnulli ouis ſorbilibus, offis in vino generoſo, & alijs alimentis ſolent ægros nutrire, paulo antequam illi ſuffumigia recipiant, at ego magis probarem, vt non niſi ieiuno ventriculo id fieret, propter multas rationes.

Et quoniam hæc ſuffumigia ſpeciatim ſolent inſignem copiam noxiorum humorum ad fauces, & os deducere, vnde admodum copioſæ, corruptæ, fœtentes & malignæ quædam ſputiones contingunt, ex quibus illæ partes corroduntur, vlcerantur, ac frequẽter vniuerſi dentes mouentur, & quandoque cadunt: nonnulli huic periculo dupliciter occurrunt; qui primum iubent ægrum tempore ſuffumigij aliquid in ore continere, exempli gratia, ſyrupum roſ. aut quid ſimile, quod humorum maliciam poſſit obtunde-

reis, inter quæ nonnulli id maxime extollunt, vt æger ore geſtet aurum, quod peculiari quadam vi argentum viuum adhæret perpetuo, deinde poſt ſuffumigium iubent illos vti aliquo medicamento, quod firmitati dentium proſpiciat, quale foret, exempli gratia, decoctum ex vino auſtero, roſarum, myrtillorum, balauſtiarum, foliorum oliuæ, parum aluminis, &c. nam quatenus ad vlcera illa propriam curationem requirunt, de quibus in præſentia non ago. Hæc de ſuffumigijs.

De inunctionibus. Sequuntur inunctiones, de quibus tantum libet vos admonere, alterum ex quibus illæ conſtent, & quomodo conficiantur: alterũ quomodo oporteat ægrotis illas adhibere: cum enim inunctiones eandem fere operam præſtant, atque eiſdem prope rationibus, & modis, potiſſimum vero per copioſas exputitiones noxiam materiam ſoleant purgare, vt di ſuffumigia facere, cætera omnia quæcunque de ſuffumigijs tradita ſunt, ad inunctiones, & ad hunc locum debent transferri. Itaque etſi multa ſint, ex quibus Gallicæ inunctiones conficiuntur, tamen conuenit inter omnes, argentum viuum eſſe præcipuum: verum vt illud commodius poſſit adhiberi, addo, vt illius malitia corrigatur, omnino eſt neceſſe alia quædam permiſcere, inter quæ nonnulla mihi magis videntur accommodata, quæ ſunt pinguedines, & olea calidiora, vt pinguedo anatis, gallinæ, ſuis, canis, lupi, & ſunt nonnulli præ cæteris omnibus pinguedinem humanam probant, ol. laurinum, maſtichinum, nardinum, de iunipero, de thure.

℞. *Argenti viui* ℥ vj.
Ol. veteris.
De iunipero ana ℥ iiß.
Pinguedinis anatis.
Canis.
Suis ana ℥ j. ß. *M. omnia diligentiſſ. & ſeruentur ad vſum*: de quo poſtea.
Rad. althea.
Liliorum alborum.
Serpentariæ ana ℥ ij.
Ol. veteris ℥ xij. *Decoquantur ad conſumptionem olei & adde.*
℞. *Maſt. chin.*
Lauri ana ℥ ij.
Thuris.
Myrræ.
Maſtices.
Lithargyry ana ℥ ß.
Miſturæ ſuperioris ℥ ß. *optime F. vnguentum.*

De inunctionibus vero, vt, & de ſuffumigijs illud eſt ſciendum, noſtra hoc modo poſita exempla non eſſe recipienda ſimpliciter, vt non poſſint ac debeant mutari pro varia natura morborum, ætate, corporis habitu, & ſexu. &c.

Modus inungendi. Quatenus ad alteram caput pertinet, quomodo liceat ægrotis inunctiones adhibere, ita habendum eſt, purgato corpore vniuerſo ægrum ſummo mane in cubiculo calido nudatum ad ignem hoc pacto eſſe inungendum: namque miniſter medicamento, & manibus calefactis incipiat inungere poſtremas partes pedum, vehementi ſimul adhibita frictione, ſenſimque aſcendat ad genu, & coxam, & vſq; ad coxæ articulum, vel coxendicem progrediatur, deinde vtriuſque manibus, & totis brachijs vſque ad humerum, & inunctionem, & frictionem adhibeat: quo loco illud ſedulo cauendum eſt, in quo multi grauiter errant, ne inungantur inguina, vniuerſum abdomẽ, os ſacrum ſpina, thorax, caput, & ſi quæ aliæ ſunt præter nobiliores, quoniam magnum periculum imminet, ne ægri a malitia argenti viui grauiſſimis ſymptomatibus afficerentur: partes inunctæ protinus adhibita ſtupa ex lino, vel eandem faſcijs ligandæ ſunt, atq; æger in proximum lectum eſt deferendus, in quo ſi fieri poteſt, ſudet, dormiat, & quieſcat aliquandiu, deinde ita inunctus faſcijs, & linteis inuolutus comedat proba alimẽta moderate, & ſibi perpetuo caueat ab aere frigidiore. Termino inunctionis communiter ſtatuitur, quouſque ægris ſuperueniant inſignia vlcera, & inſignes exputitiones, quæ confirmant medicamenta ad internas partes penetraſſe, & ſuam perfeciſſe operationem: vt plurimum vero ad 10. vel 12. dies ad ſummum, huiuſmodi inunctiones ſolent protrahi.

Diximus de ſuffumigijs, & inunctionibus; quod ſi quis quærat, quid de vtroque hoc præſidio ſit ſtatuendum, ego qui neutro vnquam ſum vſus, ſed potius permiſi alios vti, nolo quidquam certi vel affirmare, vel negare, ſed illud unum dico, vbicunque licet medico certas, & tutas curationes adhibere, illum fruſtra, & temere ad incertas, & periculoſas confugere; vnde quamplurimi, ac fere omnes, quicunque voluerunt rationalibus medicis obedire, ſine ſuffumigijs, & vnctionibus quotidie, & integre liberantur: longe itaque tutius, & ſalutarius conſilium mihi videtur ab illis abſtinere, quæ, vt dixi, tam multa, tam turpia, tam difficilia ſymptomata ſecum afferunt: quod ſi vero tandem vobis occurrant homines morbo Gallico laborãtes, qui nullis rationibus poſſint curari, tunc licebit ad ſuffumigia, & inunctiones accedere, & omnia experiri, cũ neque deſint multi, non ſolum vulgares, ſed doctiſſimi viri, qui conſtanter affirmant, ſed plurimos huiuſmodi præſidijs tuto ac faciliter conualeſcere, atque illos potiſſimum, qui cætera præſidia fruſtra, experti ſunt. Ad alia progrediamur.

Poſtrema reſtat ratio euacuandi, & diſſoluendi virus Gallicum, per quædam medicamenta, quæ partim latenter, & inſenſibiliter, partim manifeſte, & ſenſibiliter id ſolent efficere: atque hæc quidem tria doctiſſimum fere ab omnibus recenſentur 1. eſt lignum guaiacum. 2. ſarſa pariglia. 3. radix chinæ, de quibus ac ſola eorum adminiſtratione ſigillatim eſt dicendum. Incipiamus modo a ligno guaiaco, vbi non eſt opus in præſentia, vt longius inquiram, ex quo loco illud ad nos deferatur, an vnum vel plura ſint illius genera, an antiquis cognitum fuerit, an ſit idem cum noſtro, hebeno, &c. quæ ad meum inſtitutum nõ pertinent.

Cum autem communi omnium cõſenſu certum ſit, huiuſmodi lignum morbo Gallico laborantes mirabiliter iuuare, imò vero inter cætera præſidia principem locum obtinere, nonnulli primum, quæſiuerunt, quonam modo hoc medicamẽtum, an manifeſtis qualitatibus, an latente quadam ratione, & proprietate ſubſtantiæ, ſuam perficiat operationem: etſi autem huius rei definitio videtur admodum obſcura, & difficilis, de qua multa eſſent altius explicanda, illud unum nobis ſufficiat in præſentia, me eorum ſententiam libenter amplecti, qui putant, lignum guaiacũ proprietate ſubſtantiæ non manifeſtis qualitatibus morbum Gallicum iuuare, quod ex natura horum medicamentorum ſatis mihi videor poſſe probare. Namque ſi Galeno credimus, hæc medicamenta agentia toto ſubſtantia debent habere duas præcipuas conditiones, primam, vt inueniantur, & cognoſcantur per ſolam experientiam: alteram, vt omnibus differentijs illius morbi omnibus hominibus laborantibus, & omni tempore proſint. Primam conditionem perſpicue docet Gale. 9. de ſimp. med. 1. de med. ſec. genera, vt ſupra notauimus: alteram pariter declarat manifeſtiſſime 2. de med. ſec. locos 2. vbi examinans quoddam Archigenis medicamentum de paluſtri teſtudine, illum arguit, quod minus diſtincte docuiſſet, in quo capitis dolore, & quo tempore id remedium utile eſſe poſſit: niſi, inquit Galen. Archigenes id voluit, quod omnem capitis dolorem iuuet, idque omni temporis occaſione, ita enim, & nos proprietatis teſtimonium ei præbebimus, non efficaciæ, quam ex temperamento habeant: quam eandem ſententiam etiam habet 8. de med. ſecund. locos 8. vbi ſermonem habens de hepate lupi, quod ſecundum totam ſubſtantiam,

De ligni guaiacum [illegible]

Digitized by Google

tiam, non ſecundum vnam vel alteram qualitatem te ſtatur iecori prodeſſe, talia pharmaca inquit omnibus intemperaturis uidentur cõuenire, vt quæ ex proprietate ſubſtantiæ agant, adeo vt neque calidas, neque frigidas intemperies lædant. Cum igitur fateantur omnes, lignum guaiacum ſola experientia fuiſſe inuentum, atque illud omnes Gallicorum morbos, differentias, omnes homines, quacunque ætate, temperamento, quibuſcunque humoribus refertos, & omni tempore iuuare, certum cuique eſſe debet, non illud manifeſtis qualitatibus, & latente proprietate ſubſtãtiæ ſuam perficere operationem. Quod ſi quis obijciat, guaiacum manifeſte calefaciendi, & ſiccãdi vim habere, & quidem inſigniter: huic reſpondeo, nõ illud propter huiuſmodi notas qualitates, ſed occulta virtute morbum Gallicum ſanare, quod illo argumento facile poteſt confirmari, quoniam multum aliud lignũ uel medicamentũ, quantũuis eadem cum guaiaco vel ſimili temperie præditum, non poteſt id efficere. Vnde quicunque hanc latentem uim guaiaci, & aliorũ, quæ agunt a proprietate ſubſtantiæ, conantur ad manifeſtas qualitates, & cauſas referre, ij forte deridendi ſunt, ſicuti contigit Pelopi præceptori Gal. quem ille ſcribit curioſe, & fruſtra laboraſſe in reddenda cauſa, quæ nulla reddi poteſt, quamobrem cancri fluuiales morſis a cane rabido ſoleant prodeſſe: itaque inquit Gal. nec Pelopis rationem, vt veram accipio, ut quæ multas habeat contradictiones, verum opinor, cãcros ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe. Quamobrẽ cum nos pariter ſciamus, lignum guaiacum omnibus morbo Gallico laborantibus prodeſſe, nullam propterea huius rei cauſam quæramus. Sed ad medicamentorum præparationem, & uſum veniamus.

Obiectio.

Et ſane ſicuti conuenit inter omnes, lignum guaiacum præcipuam ſuam vim obtinere, & operam præſtare, ſi ea eo decoctum præparetur, ita quod ad huius decocti præparationem pertinet, plerique omnes in ſumma varietate atque diſſenſione ſunt conſtituti: nos autem ſtatuimus minime omnia, ſed quę ſunt maioris momenti, in medium proferre. Primum igitur ſunt multi, qui ex una ſimplici aqua ſolent ligni decoctum conficere, qua ratione putant cęteris omnibus eſſe anteponendum, qui affirmant, in ijs regionibus vnde lignum ad nos defertur, hoc modo illius decoctum pręparari. Sed neque omnes in eo conueniunt, namque alij ſolam ſubſtantiam ligni, alij non lignũ, ſed corticem, alij vtrumque, & quidem menſura varia ſolent accipere: ſic alij maiorem uel minorem aquę menſuram accipiunt, maiorem vel minorem, ſeu longiorem, uel breuiorem decoctionem faciunt. Verum ſunt nonnulli, qui non ea ſimplici aqua, ſed vel ex aquis ſtillatitijs, vt endiuię, cichorei, borraginis, uel ex vino, vel tandem ex iure carnis, ligni decoctũ conficiunt. Poſtremo neque deſunt quamplurimi, qui ſimul cum ligno ex quacunque re illud decoquatur, plurima ſimplicia medicamenta, partim alterantia, vt cichoreum, betonicam, carduum benedictum, partim purgantia, ſenam epithymum, helleborum nigrum, ſolent imponere, de quibus omnibus, ac ſingulis, & de tam varia eorum præparatione vobis conabor explicare quam breuiſſime, quid mea ſententia ſit ſtatuendum.

Et vt a poſterioribus incipiamus, qui cum ligno varia purgantia medicamenta miſcent, ego quidem huiuſmodi inſtitutum nunquam potui probare, etſi non ignoro, illud a quam plurimis & celebribus viris maximopere probari: quod ſi medici rationales nullum medicamentum adhibere, neque quidquam agere debent, quin certas indicationes ſibi proponant, quæſo quid ſibi iſti volunt? Etſi enim decoctum ligni varijs modis, & per varias corporis partes, quandoque per aluum, nonnunquam per lotium, vel aliter ſolet materiam noxiam vacuare, veruntamen id contingit raro, cum maxima ex parte huiuſmodi materia a centro ad circumferentiam, & ad cutem, vel per ſudores, vel per inſenſibilem tranſpirationem vacuetur & diſſoluatur: quod ſi ita hęc ſe res habet, permiſtis cum ligno purgantibus medicamentis, quid aliud agitur, quam vt medicamenti vis naturæ propenſio impediatur, & omnia confundantur: prætereaquam quod neſcio quam tutum ſit, hominem quotidie purgans medicamentum accipere, & continuo purgari, quod certe inter cæteros non placet Auic. apud quem celebris eſt ſententia ſoluere ventrem ſupra ventris ſolutionem, timoroſum.

Qui ligno permiſcent medicamenta alterantia, ſeu calida ſeu frigida, id videntur facere, vt qualitates medicamenti vel remittant, vel augeant, forte etiam vt illud ad certas corporis partes laborantes deducant: quod inſtitutum mea ſententia non debet improbari, etſi multi aliter ſentiant, dummodo medicamenta opportuna, nec ſine iudicio permiſceantur, neque enim eſt timendum, ne hæc permiſta medicamenta occultã ligni vim poſſint labefactare, & impedire, ſiquidem neque deſunt exempla apud Gal. qui nonnullis medicamentis agentibus a toto ſubſtantia, quædam permiſcere non eſt veritus, quæ poſſint illa vel corrigere, vel reddere efficaciora, quale eſt ſcammonium, quod ille pomo citonio permiſcere, & aſſare conſueuit, qualis eſt cinis ille cancrorum fluuialium, quem Gal. affirmat in morſis a cane rabido tum ſolum, tum cum thure & gentiana eſſe præſtantiſſimum: & alia multa poſſent afferri, hæc ſatis.

Itaque ſi contingat ægrotum & totum corporis habitũ, & præſertim iecur calidius & ſiccius habere, tũ ad remittẽdam caliditatem & ſiccitatem ligni licebit cum eo permiſcere, & coquere herbas frigidiores, ac potiſſimum cichoracea, endiuiam, ſonchum hepaticã acetoſum, &c. quæ tamẽ, vt neque id prætermittatur, nõ debent uno tempore cum ligno permiſceri, ac perpetuo ſimul ebullire: ſiquidem huiuſmodi herbæ tantã ebullitionẽ non ferũt: in quo caſu ego alterutrũ facere ſoleo, nã vel primũ paratur decoctũ, in quo deinceps lignũ infunditur, & coquitur, vel primũ lignũ infunditur, & decoquitur in aqua, ac poſtremo cũ illo in fine decoctionis herbæ permiſcentur. Si quis uelit medicamenti uim agere, vel ad certas quaſdam corporis partes deducere, is poterit addere ligno medicamẽta, q̃ ſint tenuiũ partiũ, & calefaciẽdi, & ſiccãdi uim habẽt quale eſt carduus benedictus, radix tormẽtillę: laborãte capite, betonica, ſtœchas, laborantibus oculis, fęniculũ, euphragia: laborãtibus articulis, iua chamædrys: quod item de cæteris eſt ſtatuendum: quæ ſane medicamenta capitalia, ocularia, arthetica, & quę propria mẽbra reſpiciant, non abhorrent a doctrina Gal.

Quod ad humidam materiam pertinet, ex qua decoctum ligni debeat parari, ego cenſeo ſimplicem, & puram aquam cæteris omnibus anteponendam eſſe, quod reuera aqua maxime omnium, & faciliime uim ſingulorum medicamentorum poſſit recipere prætereaquam quod, vt ſupra dixi, certum eſt, lignum in regionibus, in quibus naſcitur, & unde illud atque illius præparatio ad nos peruenit, non aliter quam ea ſimplici aqua parari: ſed tamen neque ab aquis ſtillatitijs prorſus abhorreo, quotieſcunque mihi propoſitũ eſt ligni caliditatem & ſiccitatem moderari, quę quodammodo uidentur ſuperare uires herbarum, dummodo iſtæ aquæ in vaſis vitreis conficiantur: etſi, vt libere dicam, ego magis herbas ligno adiunctas, quam aquas ſtillatitias ſoleo probare.

Decimu iamdiu vigent altercationes, dum alij contendunt, decoctum uino factum eſſe optimum, alij contra affirmant, illud non modo inutile, ſed pernicioſum eſſe: ego vero etſi non ignoro uinum in medicina facienda multos vſus præſtare, atque ex eo non modo ueteres medicos, ſed etiam Galen. multa medicamenta ægrotis exhibere cõſueuiſſe, quaſi vinum eorum vim & penetrationem poſſit iuuare, tamen ni

An in vino coquendũ lignũ.

fallor, nũquam memini, Galenum vel alium probatũ auctorem, vnũ vel plura medicamenta, hoc modo decoquere ex vino, atq; illo vſos fuiſſe: etiam præterquã quod vinum nõ omni ex parte aptum eſt ad recipiendas facultates ſimplicium medicamentorum, ſicuti aqua, nulli dubiũ eſſe debet, quin vinũ longiori ebullitione, & coctura aceſcat, aliumque colorem, odorẽ, ſaporem, & aliam naturã recipiat: quare ego quidem hac ligni præparatione ex vino nũquam vtor. Quod ſi velim medicamẽtum calidius & ſiccius efficere, vel propter copiam humoris crudioris & frigidioris, vel propter aliam cauſam, ſicuti eſt docens eſſe faciendũ tunc vel ligni, vel corticis menſuram augeo. Cæterum vt vos omnia intelligatis, etſi ferat occaſio illud ligni decoctum parare & adminiſtrare ex vino, notandum eſt, lignũ minime in vino, ſicuti fit in aqua, infundendum, & decoquẽdum eſſe, quoniam uinum hoc modo e propria natura degenerat, ſed illud alia ratione eſſe adhibendũ, nimirum vt facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, poſtremo ſub finem ebullitionis vinum permiſceatur, adeo vt vel nullã deinceps, vel vnicam tantum, vel alteram ebullitionem ſubeat: namq; medicamentum hac ratione præparatum, longe minores contradictiones uidetur obtinere.

Poſtrema fuerat ratio præparandi decoctum ligni ex iure carnis, quæ in pueris, corpore conſumptis, debilioribus, & qui facile diſſoluuntur, mea ſententia nõ debet improbari. De quo eſt notandum, ſicuti de vino dixi, lignũ in ſolo iure carnis non fore decoquendum, ſed prius facta infuſione & decoctione ligni ex aqua, demum carnem, ac præcipue pullum gallinaceũ eſſe infundendũ, & decoquendum: hac ratione ſi præparetur medicamentum, certum eſt illius ſiccitatẽ remitti, & corpora melius conſeruari. Sed hoc demum loco de ligno & cortice, an vnũ vel alterum, an vtrũque accipere deceat; & qua menſura ſeu quantitate, nec non de aqua, atque illius menſura, demum de modo decoctionis eſt agendum.

An cortex aſſumendus. Hoc tẽpore inter omnes conuenit, corticem maiore ſiccandi vi præditum eſſe, imò vero illum omni ex parte curãdo morbo Gallico longe valentiores vires, quam lignum obtinere: itaque ſicuti olim nullus prorſus vſus corticis fuerat, ita in præſentia illius vſus eſt frequentiſſimus, adeo vt decoctum fere nunquam ex ſolo ligno ſoleat parari, ac potiſſimum quoties cunque morbus difficilis fuerit, qui calidum quoq; ſubſidium videatur poſtulare: quoniam niſi morbus admodum leuis fuerit, ac in corpore molli ac tenero, vna quoq; ſimul ſentio vtrumque, & lignum, & corticem debere permiſceri.

Menſura ligni & aquæ. Quatenus ad vtriuſque menſuram & portionem pertinet, vſus videtur obtinuiſſe, vt lignum tertia vel quarta parte cortex vnica parte permiſceatur, & in vniuerſum, vt pro ſingula vncia ligni uel corticis, vna lib. aquæ debeat imponi. Sed ego puto vix quidquam certi de hac re ſtatui poſſe: namq; omnis rõ requirit, pro diuerſa natura morbi, pro diuerſa natura ætatis, habitu corporis, temperamenti, &c. medicamẽta modo leuia, modo vehementiora eſſe conficienda, & conſequẽter modo maiorẽ, modo minorem ligni, & corticis, & aquæ quantitatem fore accipiendam. *Nota ligni boni.* Lignum optimum eſt eligendum, quod tale eſt præcipue, ſi recens, põderoſum, & ſucci plenum fuerit, ſiue lima, ſiue aliter, de qua re nõ multum laboro, in ſcobem deducatur, cortex contũdatur: ex communi omniũ conſenſu in aqua calida per horas uiginti quatuor infunditur, deinde vero ebullitioni & coctioni ſubijcitur, q̃ coctio dupliciter fieri poteſt, vno modo vaſe teſtaceo vel lapideo igni impoſito, qđ maiori ex parte fieri ſolet, altero autẽ in duplici vaſe, quod balneum Mariæ appellant, quem certe poſtremum modum coctionis ego cẽſeo longe priori eſſe anteponendum. Decoctum lento igne eſt conficiendum, quod ad terminum *Tẽpus coctionis.* autẽ coctionis, plurimi ſtatuunt ad conſumptionem medietatis, alij vero multo breuiorem coctionem, & ad conſumptionem tertiæ partis tantum, vel multo diuturniorem, ut ad cõſumptionem duarum partium ſolent probare, prout quiſque medicamentum vel magis vel minus efficax intendit efficere, ſed ego puto neutrum modum, ſed moderatum eſſe eligendũ, quẽ cenſeo eſſe uſque ad medietatis conſumptionem: nãque ex una parte, ſi decoctio fiat vſq; ad conſumptionem vnius tertiæ partis, vel vt alijs placet, etiã quartæ vix aqua videtur poſſe leui decoctione vim medicamenti recipere: ex altera autem parte, ſi decoctio fiat ad conſumptionem duarum tertiarum, aut plurimum partium præterquam quod medicamentum admodũ ingratum redditur, forte etiam tam longa decoctione & euaporatione illius uis labefactatur. Sed notandũ eſt, ſi decoctum paretur ex balneo Mariæ, non eſſe expectandam conſumptionem medietatis, ſed ſatis eſſe, ſi decoctio, & ebullitio duret 10. aut 12. horas circiter. Poſt abſolutum decoctum illud per linteum diligenter colatum & ad vſum ſyruporum ſeruetur: poſt hæc rurſum illud lignum quod a decoctione ſupereſt, infunditur, in aqua vel eadem vel paulo maiori menſura cũ priori decoctione, per horas 10. deinde rurſum coquitur ad conſumptionem vnius tertiæ partis: ac demum colatum ſeruatur ad vſum, de quo poſtea. Ita ergo decoctum ligni præparatur.

Quoniam ſtatutum eſt decoctũ ligni pluribus modis præparari, ex ſimplici, & aquis ſtillatitijs, ex vino ex iure, ex ſolo cortice, ex ligno, & cortice, ex varia prorſus menſura, ex quo medicamentum uarias acquirit vires, in præſentia mihi libet uaria exempla proferre, quæ magis diſtincte doceant, quæcunq; generaliter dixi. Itaque primum exemplum decocti ligni ex ſimplici aqua eſt, quo in morbo recenti, nec admodum graui nec non in corpore debiliori licet uti:

R. *Ligni ſancti raſpati* ℥ *vj.*
Aquæ fontis optimæ lib. ix. infundatur per horas xv. bulliant ad conſumptionem medietatis, & colatur pro ſyrupo.

Item:

R. *Lignum, quod reſtat ex primo decocto.*
Aquæ fontis lib. xij. infundatur per horas v. bulliat ad conſumptionem vnius tertiæ partis, & colatur pro potione.

Valentioris exemplum:

R. *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquæ fontis lib. xij. infundantur, vt ſupra, bulliant ad conſumptionem medietatis, & colatur pro ſyrupo.

Item:

R. *Lignum reſiduum.*
Aquæ fontis lib. xviij. infundantur bulliant & colentur vt ſupra proportione.

Exemplum Valentiſſimi:

R. *Ligni ſancti raſpati lib. j.*
Corticis lib. ß.
Aquæ fontis lib. xv. F. infuſio vt ſupra.

R *Lignum reſiduum.*
Aquæ fontis lib. xx. & fiant omnia, vt ſupra.

Si vobis propoſitum fuerit medicamenti caliditatem & ſiccitatem remittere, vel accipiatis aquas ſtillatitias, vel decocta ex herbis, vt:

R. *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Aquarum endiuiæ.
Capil. veneris
Borraginis ana lib. iiij. F. infuſio ebullitio ad conſumptionem medietatis, colentur vt ſupra.

R. *Ligni ſancti raſpati* ℥ *x.*
Corticis ℥ *ij.*
Decoctionis endiuiæ.
Cichorei, quibus & ego utor, lib. xij. F. infuſio, vt ſupra.

De herbis.

R. Ligni ſancti raſpati. ℥ x.
Corticis ℥ ij.
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad moderatam: ſed in fine decoctionis adde
Florum ſonchi.
Acetoſæ.
Endiuiæ ana M. ij. & colentur pro ſyrupo.

Hac ratione vobis licebit etiam permiſcere herbas calidiores. & quæ proprias partes corporis reſpiciāt.

Poſtremo habeatis exempla decocti preparati ex vino, ex iure carnis, vt:

R. Ligni ſancti raſpati
Corticis ana lib. ß.
Aquæ fontis lib. xij. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem duarum tertiarum partium, deinde adde vini generoſi, quale videtur eſſe vinum Græcū quod romanis dicitur, lib. ij. & poſt vnam vel alteram ebullitionem colatur pro ſyrupo.

Item:

R. Lignum reſiduum.
Aquæ fontis lib. xvi. F. infuſio, & bulliant ad conſumptionem vnius tertiæ partis, deinde adde vini generoſi, vt ſupra, lib. iij. & colatur pro potione.

De decocto parando ex iure, idem notandum, quod ſupra dixi, ligni minime in iure, ſed in aqua infundendum & coquendum eſſe; deinde tempore opportuno circa finem decoctionis pullulum, vel carnem eſſe addendam, quoniam præterquam quod ius carnis nō ita aptum eſt, ſicuti aqua, ad recipiendam vim medicamenti, id facile corrumpitur, & potiſſimum in tempore calido, ſcilicet æſtate, & longa decoctione fit ſalſum.

R. Ligni ſancti raſpati ℥ vij.
Corticis ℥ ſ.
Aquæ fontis lib. vj. F. infuſio & decoctio ad conſumptionem vnius quartæ partis, deinde adde dimidiam partem pulli iunioris, & bulliant ad conſumptionem medietatis pro ſyrupo.

Et modica quantitas ſyrupi ſemper debet inſtitui, quoniam tales ſyrupi facile corrumpuntur; & ſi fieri poſſet, eſſet optimum tale decoctum ex iure in ſingulos dies præparari; & hæc de præparatione ligni, & de vſu ipſius, itemque de ijs, quæ ad commodam illius adminiſtrationem pertinent, dicta ſufficiant.

Vſus ſyrupi. Cum ſtatutum ſit, duo genera decoctionum ex ligno eſſe conficienda, alterum pro ſyrupo, alterum pro potione tempore alimenti, de vſu quidem primi omnes conueniunt, de vſu ſecundi non omnes idem ſentiunt: nos igitur de primo decocto agamus, cuius communi conſenſu omnium. vſus eſt, vt ægri decumbētes lecto, ex eo admodum calido accipiant bis in die, mane quatuor horas ante prandium, veſpere ſeptem horas a prandio, tres horas ante cœnam; & quatenus ad doſin, plerique omnes ſyrupos matutinos copioſiores, circiter ℥ x. veſperi pauciores, circiter ℥ vij. ſolent exhibere. Ego vero, etſi hanc conſuetudinem amplector, tamen id nō probo, quod multi faciunt, qui omnibus indifferenter vnum atque eundem ſyrupum, quantitatem. & numerum offerre ſolent, cum nulli dubium eſſe debeat, quin diuerſa ratione morbi, ætatis, temperaturæ, habitus corporis, &c. quantitas & numerus debeat variari, ſicut de illorum præparatione diximus: vnde ſi morbus fuerit leuior, ſi puer æger, & delicato corpore, ſatis foret ſyr. matutini ℥ v. veſperi ℥ iij. & ſatis etiam foret non duos, ſed vnum ſingulis diebus adhibere.

Sudoris prouocatio. Poſt ſyrupum ſolent prope omnes ſudorem prouocare, itaq; hoc tempore ſolent ægrum detinere in cubiculis calidioribus, & maxime in hypocauſtis, illoſque multis pannis, & tegumentis operiunt, prætereа etiam omnibus modis, & ſpeciali quodam inſtrumento ligneo, ad hunc vſum parato, id conantur efficere, prædicantes, neminem morbo Gallico laborantem ſine tali prouocatione poſſe liberari.

Sed etſi ſcio eſſe periculoſum diſcedere a communi ferè omnium opinione, tamen dicam quod ſentio, qui talem importunam, & violentam ſudoris prouocationem nunquā potui probare, quoniam vt aduerſarijs concedamus, decoctum ligni facile, & frequenter Gallicos per ſudorem vacuare, neque illi mihi negabunt, talem vacuationem fore vtilem, ſi vi medicamenti prouocetur; quoniam ſi ſudor quomodocunque prouocetur, poteſt morbum Gallicum ſanare, nō eſt vt nos tam longa, & faſtidioſa ligni potione corpus torqueamus, vnde inter alios vir celeberrimus, & maxime patronus ſudoris, cuius libellus proxime prodijt, iubet id obſeruandum eſſe, ne ſudor ſtatim ſumpto ſyrupo, ſed ad minus poſt horam prouocetur, & ratio eſt, ille ait, quia operæ pretium eſt, vt hoc medicamentum aliquantulper moretur in ventriculo deinde deducatur ad actum: quod ſi ita res ſe habet, quis audeat affirmare, ſudorem a decocto ligni, minime a tot, & tam violentis calorificis præſidijs excitari. *Sudor non eſt violenter prouocandus.*

An forte aliqua extant exempla apud Gal. vel aliū auctorem, vel in febribus, vel in alijs morbis, vbicunque iuuat ſudorem elicere, illum tam importunis rōnibus eſſe prouocandum? Ego ita cenſeo, ſicuti febribus, & alijs morbis, ita etiam in morbo Gallico ſudores vtiles & ſalutares fieri, ſi ille ope naturæ, aut commodis medicamentis naturæ propenſionem iuuantibus prodeat, alioquin illos ſæpenumero fore inutiles, importunos, quandoque etiam pernitioſos. Sed illud addo, cum ſupra ſit ſtatutum, & id experientia confirmet, decoctum ligni non perpetuo per ſudorem, ſed frequenter per inſenſibilem tranſpirationem, quandoque etiam per aluum, aut per lotium, noxiam materiam vacuare, ſi ita contingat, vt natura alios modos vacuationis, quam per ſudorem moliatur, ſatis cuique patet, quanto cum periculo, tot adhibitis machinis ſudorificis, non ſolum naturæ conatus impediatur, ſed etiam ægri ad grauiſſima pericula deducantur. Qua propter ſi natura videatur nullam inclinationē ad ſudorem habere, tunc medico ab omni quoq; ſudorifico abſtinendum eſt, ſin autem natura ad ſudorē aliquam propenſionem demonſtrat, tunc medico licet illius conatum iuuare, ſed congruis rationibus, ſcilicet moderatis frictionibus, veſicis aqua plenis, mediocrate calidis, forte etiam aliquo medicamento ſudorifico impoſito in decocto, minime tot tegumentis, adeo vt in ſumma natura adiuuetur, non impediatur.

Quod ſi aduerſarij nobis obijciant experientiam, contendentes ſe hac ratione omnes Gallicos curare: contra ego poſſum teſtari, me plurimos vidiſſe non ſolum non fuiſſe curatos, ſed etiam in grauiſſima pericula incidiſſe, vt iam quatuor menſes euenit cuidā adoleſcentulo, qui poſt tres dies, poſtquam huic violento ſudori ſe ſubiecerat, totus factus eſt ictericus, & poſt paucos dies mortuus fuit.

Quatenus vero ad terminum decocti ligni, mora eſt vt ægri accipiant quadraginta dies, quem terminū aliqui philoſophantium omnibus morbis contagioſis conſtitutum eſſe aiunt. Vnde tempore peſtis poſt diem quadrageſimum nulla prorſus mali ſuſpicio videtur ſupereſſe. Sed ego puto talem terminum incertum, neque perpetuo ſtabilem eſſe, cum nulli dubium eſſe debeat, quin aliquando ſufficiant dies 20. vel 30. quandoque vero ſit neceſſe, & ad 40. & ad 60. & ad 100. dies peruenire. *Terminus curationis*

Non ante multos annos medici ſolebant ægros nō ſolum in cubiculis, ſed etiam in perpetuis tenebris, & carceribus detinere, qui dicebant eſſe maxime periculum, ſi ægroti, uel modico lumini, vel aeri ſe expoſuiſſent: hoc tempore homines non ſunt ita ſuperſtitioſi: & ego quidem, dummodo aer non ſit frigidus, nebuloſus, ventoſus, ſed calidus, ſerenus & tranquillus, permitto meos ægrotos exire, quandoque non ſolum *An incluſi detinendi ægri.*

Digitized by Google

lum in cubiculo, ſed etiam ex domo, ac potiſſimum poſt prandium vſque ad horam ſecundi ſyrupi, & puto hoc nullum detrimentum poſſe afferre, forte etiam corpus, & animam iuuare.

Tēpus curæ aptum.

Quatenus pertinet ad tempus anni, omnes ſentiũt decoctum vere vel autumno opportuniſſime exhiberi, adeo vt raro aut nunquam hyeme, & æſtate liceat eo vti: ſed ego aliter ſentio, non ſolum vere, & autumno, ſed etiam quouis tempore poſſe exhiberi, ſi id occaſio, & neceſſitas ferat: hyeme quidem facile eſt aerẽ calefacere, ſed tunc neceſſe eſt, nunquam domo egredi: æſtate autem, quod tempus vt importuniſſimum aliqui abhorrent, dummodo æger ſit robuſtus, & congruam victus rationem ferre poſſit, medicus non ſolũ ſine periculo, ſed etiam cum maxima vtilitate omnia videtur poſſe adminiſtrare, quoniam hoc tempore ſudores facile eliciuntur, & omnia excrementa per inſenſibilem tranſpirationem, & omnibus modis diſſoluuntur. Inter cæteros Franciſcus Friſimelica præceptor meus vir in docenda, & facienda medicina ſingularis, fuit in ea opinione, æſtatem cæteris anni temporibus eſſe anteponendam, qui affirmabat neminem eſſe quantumcumque grauiter morbo Gallico laborantẽ, qui per æſtatem decoctum aſſumens non prorſus liberetur. Itaque ſi vobis ſeſe offerat occaſio, & vt dixi, æger ſit robuſtus, & poſſit congruam victus rationem ſuſtinere, hoc tempus non eſt prætermittendum.

A purgantibus abſtinendũ tempore vſus decocti.

Interea dum decoctum aſſumitur, mos eſt fere omnium practicantiũ, vt ad ſingulos 8. aut 10. dies ægrotis medicamentum adhibeant ſoluens, ſenam ſcil. polypodium, helleborum nigrum, pilulas cochias, de hermodactylis, &c. quod inſtitutum ego nunquam potui probare. Cum enim, vt poſterius videbimus, neceſſario huic medicamento, tenuem victus rationẽ oporteat adiungere, Gal. 2. aphor. 16. docet apertiſſime, ægrotis ſimul cum inedia neque ſanguinis miſſionem, neque purgationem, vno verbo nullam motionem, vel corporis alterationem conuenire, præterquam quod ſi natura per ſummas & cutaneas corporis partes aliquam vacuationem moliatur, quod, vt dixi, ſolet facere frequentiſſime, tunc certum eſt dato medicamento, quod a partibus externis ad interna, a circumferentia ad centrum trahit, naturam impediri, & totam curationem perturbari. Itaque quo tempore ægroti aſſumunt decoctum ligni, ego prorſus abſtineo ab omni medicamento. Quod ſi ægrotis aluus adſtricta ſiat, vel mollibus clyſteribus vtor, vel in ſyrupo matutino vnam vel alteram tantum drachmam ſenæ infundo, vel ad aliquod leniens, & leuiſſimum medicamentum deuenio, vt caſſiam, &c. Poſt quadrageſimum autem diem, vel poſt plures dies, abſoluta potione decocti, omnino neceſſe eſt medicamentum purgans exhibere, et ſunt medicamenta, de quibus dixi in præparatione.

Victus ratio.

De victus ratione non eſt prolixe agendum, qui primis diebus admodum tenuis inſtituatur, ſimplici pane, & paſſulis, & quidem parce exhibitis: ſed multi hodie & iura, & oua, & carnes adiungunt, & fere victum plenum inſtituunt. Ego vero cum pleniorem victum prorſus damno, neq; tamen illum tam tenuem, & exquiſitum probo, quod talis victus ex Hippo. & Gal. 1. aph. 4. in morbis diuturnis ſit ſemper periculoſus, cum ita vires fiant debiliores, adeo vt neque coctionem, neque inſenſibilem diſſolutionem, neque ſenſibilem vacuationem poſſint perficere, vt conuenit; ideo moderatam, ſed tamen tenuem, & attenuantem victus rationem ſoleo probare, quæ facultatem quidem corpus gubernantem conſeruet, cuius indicationes medicus nunquam debet obliuiſci, ſed ſimul etiam & materiæ coctionem, & diſſolutionẽ non impediat: & vt magis diſtincte hanc rem exponam, ego meis ægrotis ſumentibus decoctum ligni, in prandio non aliud exhibeo, quam panem, & paſſulas, & quandoq; etiam piſtacia: in cœna vero carnes, & potiſſimum auiculas montanas, & pullos gallinaceos concedo, & his paucis contentus ab omnibus alijs abſtineo.

Quātitas cibi.

Quod vero pertinet ad quantitatẽ, maiori ex parte exhiberi panis ſolent ℥ iij. paſſularum ℥ ij. ſed certum eſt, non omnibus eandem menſuram conuenire, cum pro varia ægri natura, corporis habitu, conſuetudine, &c. ſit neceſſe alimenta modo minuere, modo augere, prout fit etiam in alijs morbis. Moderata quædam menſura ſequens mihi videtur eſſe, ad quam veluti ad quoddam medium, liceat vel parciorem vel copioſiorem diætam conferre, ſi ſcilicet æger mane accipit ℥ iij. panis, paſſularum ℥ ij. piſtacia N. x. veſperi autem præterea turdum, vel tantum alterius carnis, quæ turdo reſpondeat: qua victus ratione iam longa experiẽtia mihi confirmatum eſt, vires bene conſeruari, & feliciter abſolui totam curationem.

De pane nautico.

Sed aliqua reſtant adhuc de victus ratione, quæ nullo modo ſunt prætermittenda: & primum cum plurimi & fere omnes vtantur pane nautico, contra doctiſſimi quidam viri illius vſum non probant, quod talis panis difficillime concoquatur, & ſuccum generet omnis ſiccum, & melancholicũ: quæ fuit ſententia Gal. 1. de alim. facul. 2. vbi de varia panis coctura loquitur: de qua controuerſia illud vnum vobis ſufficiat, me lõge magis probare vſum panis communis optime præparati, ſicuti Gal. loco citato ait: ſed ſi quis voluerit pane etiam bis cocto vti, ſi æger habeat robuſtum ventriculum, & omnino inſigni ſiccatione ſit opus, neque ego ab illius vſu omnino abhorreo.

Quis potus conueniat.

Deinde cum omnes non alia vtantur potione, quã ſecundo decocto ligni, neque deſunt viri doctiſſimi, qui talem potionem non recipiunt, eo quod alimenta hac potione reddantur praui ſucci, neque probum alimentum afferunt, itaque loco illius vel vinum, niſi aliquod ſymptomata id prohibeat, vel dolor capitis, & alia, vel aquam ſimplicem, vel aquã hordei, vel quid ſimile adminiſtrant.

Sed aduerſus hanc opinionem, etſi id cuique ſatis eſſe poſſit, tale inſtitutum ex proprijs regionibus, in quibus lignum naſcitur, & familiariſſime adminiſtratur, ad nos perueniſſe, & experientia comprobatum eſſe, hanc potionem non ſolum ſine periculo, ſed maxima cum vtilitate vſurpari, tamen illud etiam licet addere, aut difficulter, aut nulla ratione fieri poſſe, vt ab eo alimenta corrumpantur, & in prauos ſuccos conuertantur, cum potius contra ſit conſentaneum rationi, potionem medicatam alimentis etiam ſuã vim communicare, adeo vt illa etiam non ſolum nutritionis, ſed etiam medicinæ poſſint rationem habere, ſicut etiam alias multis potionibus medicatis contingit, quæ apud antiquos celebres, & frequentes fuere. Quare ſicut, exempli gratia, ex vino abſinthite, quod longe amariſſimum, & ingratiſſimum eſt, tantum abeſt, vt alimenta corrumpantur, & in prauos ſuccos conuertantur, illud potius mirabiliter iuuet ventriculum, & alias multas afferat vtilitates, ita ſecundum ligni decoctum non ſolum caret periculo, ſed etiam tanquam potio, & medicina non eſt prætermittenda; immo vero non defuerunt viri doctiſſimi, & inter alios Manardus lib. 16. epiſt. 4. qui parant talem ſecundam coctionem aliquando, ex nouo, & crudo ligno, minime ex eo quod remanet ex prima decoctione, vt illa efficaciores vires habeat: & hinc factum eſſe puto, vt aliqui medici ex ligno ſancto diuerſa vinorum genera tam diu conficiant, quorum vſu profitentur ſe omnes, & deſperatos Gallicos ſanaſſe, inter cæteros eſt Matthiolus.

Vſus ligni in ſubſtantia.

Quæ hactenus dicta ſunt de varia præparatione, & vſu, & tota adminiſtratione decocti ligni, forte potuiſſent ſatis eſſe. At vero quoniam adhuc reſtant de hoc medicamento aliqua, quæ non ita omnibus nota ſunt, & vſitata, de ijs etiam breuiter agam, & primum, aliqui maxime probant vſum ligni ſancti in ſubſtantia, quod vel ſolum, vel ſimul cum cortice,

in

Digitized by Google

in pulueram, & deinde in pilulas redigunt. quas ante vtrumque ſyrupum exhibent mane & veſperi, quandoq; etiam ante cœnam, & ante prandium ſolent adhibere ad ℥ j circiter, qui uſus minime eſt improbandus, dummodo id cum iudicio fiat, nimirum quotieſcunque neceſſe eſt corpus, præcipue vero ventriculū exſiccare, ac ſane ſi lignum utraque hac ratione ſimul exhibeatur, & in decocto ſcilicet & in ſubſtantia; nulli dubium eſſe debet, quin medicamentum maiores acquirat vires, vt

R. Puluer. is ligni ſancti
Corticis. ana ℥ ß. cum ſyrupo de fumo terræ,
M & fiant pilulæ.

Sic ſimul cum ligno & cortice poſſunt permiſceri betonica, ruta, & alia ſimilia, quæ proprias partes reſpiciant.

Manardi alia ratio præbendi decoctum.

Præterea eſt alia duplex adminiſtratio decocti, cuius vtriuſque auctor eſt Manardus. Prima eſt, cuius ille mentionem facit 14. epiſt. 4 qui inter varios uſus ligni, ait, ſe eum magis probare, in quo illius decoctū inſtar medicatarum aquarum, imò ſerila Dioſc. deſcripti aſſumitur.

Itaq; ea ratione licet decoctū ligni dare, qua aquæ thermarum ſolent adminiſtrari. quam puto vos non ignorare, nimirū bibuntur ex quotidie copioſe ad 10. 12. & plures libras, per interualla, deambulando, quā rationem vtendi, decocto, a nemine, quem ſciam, præter Manardum excogitatam, ego nō ſolum probo, ſed etiam miror, quomodo nemo hactenus, tam præclarum, tam illuſtris viri inſtitutum ſequatur, & ad vſum reuocet, qui vera vobis teſtor, me non ſemel hoc modo ligni decoctum dediſſe, ſumma cum facilitate, & felicitate, quod medicamentum hoc modo ſumptum, ſicuti prope faciunt aquæ thermarum vel per aluum, vel per lotium, vel per vtramque partem ex corpore egrediatur, vt ſudorem etiam aliquando ſoleat euocare: vnde ægri, quod maxime exoptandum videtur, ſine multo labore, & paucis diebus, id conſequantur, quod alii uix magna moleſtia, & longo tempore ſolent conſequi. Et ſi quis veſtrum uoluerit aliquando tale præſidium experiri, is facile nobiſcum fatebitur, illud eſſe dignum maxima admiratione.

Altera Manardi ratio eſt, cuius ille meminit libro decimo ſeptimo, epiſt. tertia, quam mihi uideor tam alijs quam proprijs verbis commode explicare poſſe, ille ita habet: Pro Epiſcopo Cretenſi. Cum conſilio ſumpta purgatione, mane ſequente in aurora bibat decocti primo modo parati ℥ iiij. quantum fere poterit calide, & per horam dormiat, donec quatuor alias iterum uncias bibat, iaceatque per aliam horam, ſed non dormiat, poſt quam tertio eandem quantitatem bibat aquæ, ſed tepidam, & ſtatim a potu ſurgat, & loco calido lente tamdiu inambulet, donec aquam ex uentriculo deſcendiſſe videat. Sed ſicuti priorem decocti vſum & adminiſtrationem libenter ſuſcipio, ita poſteriorem nullo modo poſſum probare, qui cenſeo talem rationem eſſe ſuſpectam, forte etiam periculoſam, & a probata methodo medendi alienā: quoniam vt cætera prætermittantur, neutiquam conuenit rationi, ſumpto ſyrupo, poſt ſingulas horas bis & ter eandem ſyrupi quantitatem accipere, cum neceſſe ſit adhibitis poſterioribus ſyrupi, quo tempore priores nondum ſunt elaborati, totam naturæ in medendo operationem peruerti: ut exempli gratia, ſi quis poſt prandium per varia interualla vnius horæ noua iterum atque iterum adijciat alimenta, omnem ventriculi coctionem perturbari neceſſe eſt.

Syrupus auctoris.

Demum aliæ reſtant rationes præparandi & adminiſtrandi lignum guaiacum, quæ non debent prætermitti: vna eſt, quam ego omnium primus excogitaui, & qua multos annos iam vtor, namque ex decocto ligni, & ſaccharo ſyrupum conficio, qui eandem cum cæteris ſyrupis formam & durationem acquirit: & compoſitio talis eſt:

R. Ligni ſancti raſpati ℥ ij.
Corticis ℥ j.
Aquæ fontis lib. iij. F. infuſio vt ſupra. & decoctio ad mediæ tatis conſumptionem. & facta colatura adde ſacchari rubri lib. iij. M. & ſec. artem f. ſyrupus.

Vſus autem huius ſyrupi pertinet præcipue ad ægrotos delicatos, & qui nequeunt ligni decoctum accipere vt ſunt pueri, mulieres utero gerentes, qui pluribus negotiis ſunt occupati, & nequeunt ſe domi cōtinere hunc ſyrupum ægrotis bis in die dare conſueui, ſummo mane ad ℥ iij. veſperi vij horis a prandio ℥ j. quibus præterea moderatam victus rationem inſtituo, prætermiſſo uino, & omni victu humidiore, carne, pane, paſſulis piſtaceis contentus, loco vini præbeo ligni decoctum, quod hodie præparatur in phiala vitrea, qua ratione medendi multi ægroti admodum caute & ſine vlla moleſtia morbum Gallicū perferunt, & quandoque omni ex parte ſuperant.

Modus quo vti conſulendi.

Altera autem eſt ratio, quæ pariter ad hos delicatos, & præcipue puerulos pertinet: cum enim frequenter contingat, pueros aut ex vitiato ſemine naſci, aut ex contagio, maxime vero nutricis, morbo Gallico infici, quibus ligni decoctum non licet exhibere; in ijs vtor meo inuento: ſic aliqui ex decocto ligni in balneo mariæ per deſtillationem aquam puriſſimam eliciunt, quæ cum omni improbo colore, odore, ſapore, careat: libenter a pueris & omnibus delicatis bibitur. Hæc de vario vſu, & præparatione ligni ſatis.

Nunc vero de ſalſa pariglia & radice chinæ dicendum eſt, quæ ſunt duo medicamenta, per quæ medici Gallicum virus expugnant: ſed cum multa quæ de ligno dicta ſunt, ad hæc duo medicamenta facile accommodari poſſint, breuiter agam. De ſalſa pariglia multi diſputant, quomodo debeat appellari, ex quo loco afferatur, an vnum vel plura ſint illius genera, & alia quæ prætereo, quoniam ad nos nihil pertinent: ſed id nobis ſatis eſt ſcire, qualiſnam ſit eius facultas, & quomodo debeat adminiſtrari. Pleriqueomnes & potiſſimum Hiſpani auctores, aiunt ſalſæ pariglię radicem in ſecundo gradu calidam & ſiccam eſſe: in quam ſententiam, vt puto, venerunt, quod experientia confirmet, uel duriſſimos tumores opera huius medicamenti diſcuti & diſſolui: at ſi conſideremus ſalſam fere omni odore, & ſapore priuatam eſſe, addo neque eius decoctum calefacere homines, non ſine ratione colligimus, ſalſam circa actiuas qualitates temperatam eſſe, vel potius ad frigidum, quam ad calidum declinare: & ſi vim habeat diſcutiendi, licet facile reſpondere, ſalſam non ſua caliditate, ſed magis partium tenuitate id præſtare, vt etiam Ceterach tumores inſignes lienis emollit, quę tamen non eſt calida: circa poſtremas autem qualitates fatendum eſt, ſalſam circa ſecundum gradum eſſe ſiccam, cum certum ſit & euidentiſſimum, illam ſiccandi inſigniter vim habere. Huic medicamento multæ ab aliquibus tribuuntur facultates in catarrho ſalſo, in canceris nō vlceratis, in ſcrophulis, in tumoribus lienis, doloribus articulorum, omnibus infectionibus cutis, & aliis morbis, & ſymptomatibus. Sed nos prætermiſſis aliis, de vno morbo gallico agemus, in quo etſi omnes conueniunt, ſalſam ſæpenumero præclaram operam præſtare, tamen de illius efficacia non omnes idē ſentiunt, quoniā ex vna parte multi, & prope omnes probant medicamentū, & id laudant, ſed tantum contendunt, ſola ſalſa neminem vllo tempore vere & integré ſanatum fuiſſe: ex altera autem, neq; deſunt aliqui uiri doctiſſimi, qui ſalſam non modo probant, ſed etiam ligno ſancto anteponunt, qui audent firmiſſime dicere, ſola ſalſa aliquos fuiſſe curatos, qui ligni decocto pluries aſſumpto non potuerunt curari: & in iis eſt Manardus. De qua controuerſia cum nolim meū iudicium interponere, id confirmo uobis, tumores, tophos, gummata, puſtulas, vlcera, & omnia ſymptumata

De ſalſa pariglia.

An morbū gallicū vere oppugnet.

promata gallica longe facilius, & breuiori tempore ex decocto ſalſæ mitigari, & deleri, quam ligni decocto: quod fieri puto, quoniam ſalſa diſcutiendo, & vacuando materiam noxiam eſt longe efficacior ligno. Sed id addo, me aut nunquam, aut rariſſime ſola ſalſa vti conſueuiſſe, ſed ſimul cum ſalſa quandoque lignum, frequentiſſime autē corticem ligni permiſcere.

Decocti ſalſæ ſit exemplum hoc;

℞. *Salſæ electæ.*
Ligni ſancti ana ℥ iiij.
Aquæ fontis lib. xij. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, ut de ligno.

Aliud exemplum:

℞. *Salſæ electæ ℥ iij.*
Corticis ligni ℥ ij.
Aquæ fontis lib. x. F. inf. &c. ut ſupra.

Quæcunque autem ſunt expoſita de ligno, de ſecundo eius decocto, de vario vſu, & præparatione eius ex aquis ſtillatitiis, cum herbis, & aliis ſimilibus, omnia ad hunc locum ſunt transferenda, cum ipſa ſalſa fere iiſdem modis, & rationibus ſicuti lignum præparetur, & adminiſtretur: in primis autem ſciendum eſt, antequam æger ſalſæ medicamentum accipiat, communem corporis expurgationem, & accuratiſſimam neceſſariam eſſe, vt ſuperius dixi: illud tamen addo, neminē eſſe qui non velit. ægrotos bibentes decoctum ſalſæ octaua, nona, aut decima die vel catapotijs, vel potionibus, ad morbum facientibus neceſſario purgandos eſſe: de qua re, & cauſa ſupra dixi; quod ſentio de ligno: tamen illud addo, talem purgationem neq; mihi prorſus improbari, dummodo illa cum ratione adhibeatur, etſi rationes propoſitæ aduerſus medicamenta purgantia, quo tempore decoctum ligni accipiunt, fere idem de potione ſalſæ videntur demonſtrare, tamen reuera vtrumque hoc medicamentum, & lignū, & ſalſa non omni ex parte conueniunt, quoniam primū non tam tenuis victus ratio in decocto ſalſæ, quā in ligno eſt inſtituenda, quoniam ægri bibentes ſalſam mane, & veſpere, præter panem aſſumunt carnē, auiculas montanas, pullos gallinaceos, lactentem vitulum, oua ſorbilia, &c.

Deinde etſi negandum non eſt, ſalſam, & ſudores elicere, & per cutem inſenſibiliter euacuare, tamē certum eſt, non id perpetuo fieri, cum per varias etiam corporis partes quandoque excrementa digerantur: imò vero ſalſa frequenter aluum mouet, quamobrem ſi ita fiat, vt ſalſa neque ſudorem, neque aliam uacuationem moueat, in quo caſu cenſeo eſſe abſtinendum ab omni purgatione, tunc mea etiam ſententia purgans medicamentum medio tempore ſemel, & bis tuto, & utiliter poſſet exhiberi: & inter cætera medicamenta illud reperio, helleborum principem locum obtinere: ego autem conſueui medicamentum conficere cum ſyrupo, vt:

℞. *Conſ. hamech ℥ v.*
Syrupi de poly p. ℥ ij. ß.
Syrupi ex ſalſa confecti q. ſuf. M. & f. potio.

Exemplum hellebori:

℞. *Corticum radic. hellebori nigri ℥ j. ß.*
Sem. aniſorum.
Fœniculi ana ʒ j.
Cinamomi.
Caryoph. ana ℈ ß.
Syrupi confecti ex ſalſa ℥ x. F. infuſio, & decoctio, ſecundum artem & facta colatura, adde.
Syrupi viol. ſol. ℥ j. ß. M. F. Potio.

Alij longe pluribus vtuntur, & ſit exemplum:

℞. *Senæ electæ ℥ ß.*
Turbith.
Hermodact.
Rad. bryoniæ ana ʒ j. ß.
Sem. citri.
Aniſorum ana ʒ j.
Gengiberis.
Caryoph.
Cinamom. ana ʒ ß.
Paſſularum.
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Syrupi conſueti ex ſalſa lib. j. F. inf. & dec. ſec. artem, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol. ℥ j. ß. M.

Notandum autem quemadmodum in generali purgatione, ita etiam in hac intermedia, quo die aſſumitur medicamentum, a ſyrupis ſalſæ eſſe abſtinendum, imò vero etiam ab altera potione, id eſt a prandio, & a cœna, cuius loco modicum uini eſt exhibendum eo die. Decocti certum tempus non eſt, cum aliquando 15, aut 20. dies ſufficiant: quandoque ad 30. 40. & plures dies oportet procedere, ſicuti de ligno dixi. Salſa demum, ſi quis id velit etiam intelligere, quo veterior eo eſt melior, & præſtantiores habet uires, talis autem habetur quæ minime eſt corroſa, & exſiccata, quæ ſi flectitur, eſt bona, ſi vero frangitur aut puluerem facit, mala. Hiſtoria de ſalſa omnibus patet, & iam ante 50. annos Carolus V. Cæſar hoc medicamento vſus eſt, ex quo puto illud maximam exiſtimationem acquiſiuiſſe.

Chinam, quam ego puto ad curādum morbum gallicum vel paruum vel nihil conferre, forte potuiſſemus prætermittere, ſed cum multi hoc tempore ea vtantur frequentiſſime in podagra, in ulceribus pulmonum, ſcirrho lienis, & iecoris, elephantiaſi, in lepra græcorum, atrophia, & alus morbis grauiſſimis, mihi libet neque eam prætermittere, vt vos etiam tam celeberrimi medicamenti præparationem, & vſum intelligatis: imprimis autem quo ad electionem, præfertur china recens, & quæ nullam cariē habeat, quæ magis rubeſcat, ſed ante omnia quæ ſit grauis, & ponderoſa, q̄ vero ab iis deficit conditionibus mala eſt. Quatenus vero ad eius præparationem, & vſum, pleriq; omnes diſſentiunt, & plurimæ ſunt deſcriptiones, ego autem tātum eam proferam, quæ eſt magis congrua, & qua ego iam diu utor. Primum vero id ſciendum eſt, me nūquam eorum ſententiam probare, qui ut fere communiter ſolent, vnicam vnciam chinæ in lib. xij. aquæ infundūt, & decoquunt, quod ex iam parua portione medicamēti in tanta copia aquæ uix uidetur fieri poſſe, quin medicamētum reddatur imbecillum, quod ſi in ijs regionibus, ex quibus, & china, & eius præparatio ad nos peruenit, quod multi auctores cōfirmant, longe maiorem quantitatem huius ſolent adhibere. quanto magis decet id nos facere, cum longo itinere & tempore non niſi vetus, & corroſa ad nos deferatur china; de cuius temperamento conueniunt omnes, illam uim ſiccandi inſigniter habere, vtrum vero calefaciandi an refrigerandi, dubium eſt, ſed quatenus licet colligere ex guſtu, & odore, qui nullus in ea deprehentur, forte ſtatuendum eſt, chinam in iis qualitatibus vel temperatam eſſe, vel parum a temperie declinare. Ratio autem efficiendi decoctum chinæ, quæ mihi magis probatur, & qua ego vtor, eſt talis;

China. De radice

℞. *Chinæ el. in minutas, & tenuiſſimas partes inciſæ ℥ ij.*
Aquæ fontis lib. x. F. inf. per horas 24. deinde decoctio ad medietatis conſumptionem, & facta colatura ſeruatur pro ſyrupo.

Deinde:

℞. *Eandem radicem reſiduam.*
Aquæ fontis lib. x. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis.

Syrupi exhibentur bis in die, mane, & veſperi, ſecundum pariter decoctum aſſumitur in prandio, & cœna, vt, & in ligno diximus. Alii maiorem, alii minorem chinæ, & aquæ quantitatē recipiunt, alii longiorem uel breuiorem decoctionem faciunt, alii uno tantum decocto contenti ſunt, & pro ſyrupo, & pro potione cum alimentis cōſueuerunt uti, & hæc propoſi-

ta

Digitized by Google

ta ratio magis probatur: ſed non eſt ita intelligenda, quaſi perpetuo hanc chinæ, & aquæ menſuram, & hunc præparationis modum oporteat ſeruare, cũ nulli dubium eſſe debeat, quin pro varia ratione morborum, ſymptomatum, ætatis, &c. liceat, & chinæ, & aquæ quantitatem vel augere vel minuere, & vniuerſum coctionis, & præparationis modum alterare. Sed id etiam non eſt prætermittendum, decoctum chinæ minime ad multos dies, vt ligni, & ſalſæ, ſed quotidie eſſe cõficiendum: nam ſi diutius id conſeruetur, facile aceſcit. Victus ratio non ſit admodum tenuis, ſed fere qualis in decocto ſalſæ dixi: plerique autem magis eli xas, quam aſſas carnes probant, qui timent medicamenti ſiccitatem. Et hæc de præparatione, & vſu ligni, ſalſæ, & chinæ ſufficiant, ſi modo id addamus, aliquos eſſe qui frequenter omnia ſimul ſolent commiſcere, & ex omnibus vnicum medicamentum conficere, quod tamen non probo, ſed habeatis exemplum.

R. Ligni ſancti raſpati ℥ *vj.*
Corticis.
Salſæ.
Chinæ ana ℥ *j.*
Aquæ fontis lib. xij. F. inf. & decoctio ad conſumptionem medietatis, & ſeruetur pro ſyrupo.

Hoc etiam fiet in ſecundo ſyrupo: & hactenus de primo ſcopo, ſcilicet vt materia noxia gallica euacuetur, quæ erat cauſa morbi huius. Sic pariter ſtatue dũ eſt de ſecunda indicatione, quæ deſumitur a morbo, quam cum ſtatutum ſit eſſe intemperiem calidam, & ſiccam, ſcire debetis poſtulare ea omnia quæ dicta ſunt de intemperie calida, & ſicca iecoris. Sequitur vt agamus de ſymptomatibus.

Differentia bubonum.

Primo igitur occurrunt bubones ſeu tumores circa inguina, ad quas partes iecur tanquam ad propria emunctoria ſolet materiam noxiam deponere. Cum autem alij quoque bubones contingant aliquando, de quibus, & eorum curatione tractant auctores, ſi quis cupit intelligere, quo modo bubo gallicus a non gallico poſſit diſcerni, is ſciat præcipuam rationem huius diſtinctionis ex præcedentibus quibuſdam rebus, & cauſis fore colligendam, exempli gratia, ſi quis proximo hoc tempore vſus eſt venere cum muliere infecta, ſi laboret carie, gonorrhæa, & alijs ſymptomatibus, pro comperto eſt habendum hunc bubonem eſſe gallicum: contra vero ſi quis iam diu abſtinuit a venere, ſi præter ſuum morem, & præter modum ſe exercuerit, ſi laboret febre peſtilenti, ſi laboret vlcere in altero crure, & aliis id genus occaſionibus, ex quibus bubones oriuntur, licet ſtatuere hunc bubonem non eſſe gallicum.

Curatio bubonum.

In ratione curandi bubonem, omnes rationales medici conueniunt, neque in principio, neque vllo tempore medicamentis repellentibus eſſe vtendum: etſi enim in cæteris inflãmationibus prima ſeſe offert indicatio repellendi fluentem materiam, tamen hic ſumpta indicatione a qualitate excrementi, quod dixi eſſe veneficum, & contagioſum, nec non a membro tranſmittente, quod dixi eſſe iecur, ac poſtremo a mẽbro recipiente, quod proprio naturæ inſtituto factum eſt veluti quædam ſentina, in quam membra principalia deponant quæcunque illis ſunt moleſta, ſumma cum ratione eſt ſtatuendum, nunquam medicamenta repellentia conuenire; itaque omnes præcipiunt, neque ſecandam eſſe venam, neque adhibendam purgationem, neque aliud agendum quod huiuſmodi naturæ propenſionem poſſit impedire; quod præceptum libenter recipio, hac tamen adhibita limitatione, dummodo æger inſigni humorũ plenitudine aut vitio non laboret; ſiquidem in hoc caſu, mea ſententia, non foret alienum a ratione, & ſanguinem mittere, & purgationem adhibere, ſiquidem natura hoc modo exonerata, ab eo quo veluti ſarcina premitur, non ſolum non poteſt impediri, ſed etiam ſolet iuuari, adeo vt facilius, & promptius valeat noxiam materiam depellere. Quamobrem ſi vobis ſeſe offerat ægrotus, bubone gallico correptus, omni ſtudio eſt incumbendum, vt bubo ad ſuppurationem deducatur, cum frequenter ac fere ſemper eueniat, vt hac ratione purgata noxia materia, non ſolum partis inflammatæ, ſed etiam totius corporis, homo ab omni periculo, & ab omni morbo liberetur: ſicuti contra experientia confirmat, ſi huiuſmodi bubones non deducantur ad ſuppurationem, homines in grauiſſima pericula, & in grauiſſimum morbum gallicum incidere.

Suppurantia bubonis.

Vt autem bubones facilius ſuppurent, plerique omnes varijs vtuntur medicamentis, ol. amygd. dulc. chamo. liliorũ alborũ, pinguedine gallinę, anatis, axungia porcina, rad. altheæ, farina frumẽti, &c. partim ſimplicibus partim compoſitis: ſed ego longiori experientia didici, iſthæc medicamenta, quæcunque ad bubonem apponuntur, illius ſuppurationem ſæpenumero non ſolum non iuuare, ſed non leuiter impedire, cum ſoleant magis ad diſſolutionem, quam ad ſuppurationem conferre. Itaque primis diebus, quibus bubones fieri incipiunt, ego ab omni prorſus medicamento, tam interno quam externo abſtineo, immo vero neque admodum tenuem victus rationem inſtituto, ſed cupio, & iubeo ægrotos ludere gladio, parua, & magna pila, ſcalas aſcendere, & deſcendere, & vno verbo, in magnis, & cõtinuis exercitationibus verſari, qua ratione nunquam fit, quin bubones fiant grandiores, & ad ſuppurationem deueniant: quod ſi hæc non ſint ſatis, quandoque tumori adhibeo cucurbitulam, quandoq; etiam iubeo vt æger ſupra bubonem geſtet vel pilam duriorem, vel quid ſimile quod dolorem, & fluxionem poſſit augere, poſt nonnullos autem dies, quo tempore mihi videtur bubo iam factus magnus, vt nullo modo timeam illum intus poſſe regredi, vel inſenſibiliter diſſolui, tunc neque ego a mollientibus, & ſuppurantibus medicamentis abſtineo, qualia ſunt ſupra propoſita, quæ bubonis maturationem poſſint iuuare: tandem facta maturatione, quamprimum ad bubonis apertionem eſt deueniendum, quem non ſolum vtile, ſed etiam neceſſarium eſt, longiori tempore apertum detineri, cum, vt dixi, hac ratione prope omnes liberentur: tandem facta purgatione quæ ſatis eſſe videatur, licet vlcus abſtergere, mundificare, & ad cicatricem deducere.

In contumacia bubonũ quid agendum.

Cæterum, quod nullo modo eſt prætermittendum, ſi contingat, contingit enim aliquando, vt bubones nullo modo poſſint ad ſuppurationem deduci, quidnam eſt agendum? Plerique aggrediuntur hoc tempore communem, & exquiſitam corporis purgationem, per ſectionem venæ, per medicamenta purgantia, ac demum ad aliquod ex ſupra poſitis medicamentis deueniunt, ego vbi video omnia fruſtra fuiſſe facta, & bubonem diutius perſeuerare, qui aliquando ad quamplurimos dies, immo duos, & tres menſes in eodem tenore ſolent conſiſtere, tunc ad cauſticum medicamentum confugio, quo poſito veluti quidam fonticulus excitatur, per quem non ſolum materia contenta in tumore, ſed totum etiam virus gallicum commodiſſime purgatur, ac poſtremo ad purgationem deuenio.

De vlceribus pudendi.

Secundo ſequuntur vlcera, ac potiſſimum pudendi, tam in viro quam in muliere, quæ præter rationẽ præcedentis contagij manifeſte demonſtrant eruptionem. Quod pertinet ad eorum curationem, illud ſciendum eſt, ſi vlcera fuerint magni momenti, tunc omnium primum fore neceſſarium, vt adhibeatur purgatio totius corporis, ſine qua vlcera non ſolum non curantur, ſed etiam redduntur difficiliora: in quem errorem quamplurimi incidunt, qui ad ignaros chirurgos, & tonſores confugiunt. Huiuſmodi vlcera non alijs medicamentis debent curari, quam ijs quæ ſunt tradita a Gal. 5. metho. ad finem, vbi tractat de vlceribus in pene, dummodo illis permiſceant nonnulla medicamenta, quæ experientia morbum gal-

Digitized by Google

gallicum iuuare compertum eſt. Itaq; Gal. illa probat medicamenta, quę inſignem ſiccandi vim habeant, nō ſolum propter morbum, ſed etiam propter naturam partis ſiccioris, quod vtrumque inſignem ſiccationem requirit: talia fuerant apud Gal. medicamenta ex charta combuſta, anethum vſtum, cadmia, & alia: hoc tempore ſunt vſitata turchia, ſquama æris, ſquama ferri, lithargyriū, &c. ex quibus pulueres, linimenta, vnguenta, & aliæ formæ medicamentorum conficiuntur. Nōnulli cauſticis medicamentis vtuntur, aqua qua vtuntur auri fabri, ol. vitrioli, præcipitato, vnguento Ægyptiaco: ego autem quibuſdam lotionibus contentus ſum, qui nunquam vehementiſſima & vrentia medicamenta potui probare, quæ eſcharam inducendo, ſępenumero ſunt in cauſa, vt contagioſum illud virus non ſatis capurgetur, vnde excremento ad partes internas redeunte ęgri manifeſtiſſima pericula deducuntur: Ratio autem curandi huiuſmodi vlcera, quam ſoleo probare, eſt huiuſmodi. Itaque poſt generalem purgationem, ſi ferat occaſio, huiuſmodi vlcera mane, & veſpere lauētur, ex decocto ligni, cui, ſi aliqua videatur ſubeſſe inflammatio, licet addere hordeum, plantaginem vel quid ſimile: lauato vlceri inſpergatur ſquama æris præparata ſimul cum puluere corticis ligni, æquis portionibus, ac demum ſupponatur vnguentum de ceruſſa, linimentum ſimplex, &c. quibus cum remedijs eſt progrediendum, donec mundificato vlcere licet illud ad cicatricem ducere, quod facile vel ſolo linteolo imbuto in decocto ligni, cum vnguento de tutchia, vel aliter fieri ſolet.

De puſtulis. Tertium ſymptoma ſunt puſtulæ, quæ tum cæteras partes corporis, tum maxime caput ſolent occupare, a quo ſymptomate ægroti cum primis cupiunt liberari, cum maximam afferant turpitudinem. Circa earū curationem illud imprimis eſt memoria tenendū, quod ſemel, & iterum dixi, ſcilicet a medicamentis repellētibus eſſe cauendum: quamobrem omnium primo duriores, & cruſtoſæ illæ partes medicamentis molliētibus ſunt auferendæ, cum pinguedine gallinæ, anatis, porci, hirci, &c. Deinde ea licet adhibere medicamenta, quæ abſtergendi & ſiccandi vim habeant, quale foret decoctum ex ligno, farfara, ſcabioſa, lapathio, brotono. Fallopius meminit cuiuſdam aquæ, quam appellat aquam aluminis magiſtralem, quam maxime extollit, & multi illa vti ſolent, vt audio: ſed omnium fere cōſenſu inter cætera omnia præcipitatum mixtum cum vnguento roſ. Mel. videtur principem locum obtinere.

De capillorum defluuio. Quartum eſt ſymptoma defluuium pilorū capitis, ſuperciliorū, barbæ, quod ſymptoma etſi alias eſt nullius momenti, tamen propterea quod efficit homines deformes, quam maximi ſolet ęſtimari, adeo vt ęgroti de nulla re magis ſolliciti ſint, quā vt ne illis cadant capilli, aut ſi id fieri nequeat, vt illi quā citiſſime redeāt.

Itaque nos quoque hæc duo tractabimus, primum qua ratione homines ab imminente pilorum defluuio poſſint præſeruari: ſecundum, quomodo pili rurſum creſcant. Quatenus ad primum pertinet, plerique omnes practici ſtatim confugiunt ad medicamenta adſtringentia, ladanum, hypocyſtidem, oleum myrtinum, &c. qui præterquam quod fruſtra agunt, cum hæc medicamenta non poſſint penetrare ad radices pilorum, ægros in grauiſſima pericula deducunt ſæpenumero, ſiquidem hoc modo impedita fluxione humorum, illi rurſum ad internas partes corporis, & præcipue capitis, recurrunt; vnde videmus ſæpe huiuſmodi ægrotos in vehementes dolores capitis, vertigines, deſtillationes, & alia grauiſſima mala incidiſſe. Ego autem cenſeo hac in re methodo eſſe progrediendum, qua vſus eſt Gal. 1. de med. ſecundum locos, in curatione alopeciæ: cum enim capilli non aliter quam propter vitium humorum decidant, quod illi redditi acriores, capillorum radices corrodant, ſicuti contingit nonnullis plantis, quę propter vitiū humoris ſiccatæ corrumpuntur, omnis ratio colligit, huiuſmodi humores ante omnia diſcutiendos, & tollēdos eſſe; quoniam autem ſine præcedente primum corporis, deinde capitis prouidentia non licet facere, propterea ſicuti Galenus facit, neceſſe eſt omnium primo & capitis & corporis purgationem aggredi, deinde ad localia deuenire. Qualia igitur medicamenta eſſe debēt quæ poſſint impedire defluuium capillorum; Imprimis debent adſtringendi facultatem habere, vt poſſint radices pilorum roborare, et illos detinere: ſed quoniā talia medicamenta difficile penetrant ad partē internam, & ad radices pilorum, idcirco ijs nonnulla ſunt permiſcenda, quæ tanquam vehiculum, ea poſſint ad locum laborantem deducere: rurſum vero, quoniam cutis imbuta eſt prauis & vitioſis humoribus, ex quibus pili neceſſario cadunt, poſtremo neceſſe eſt cæteris permiſceri quædam quæ diſcutiunt humores, & illorum malitiam corrigunt: hæc poſſunt parari multis modis, lotione aquæ, ol. & linimento, &c.

R. *Fol. betarum*
Abſinthij
Calamenthi
Pulegij
Abrotani ana M. j.
Roſar. rubr.
Fol. myrti ana M. ß.
Rad. ireos ℥ *ij.*
Agarici ℥ *ß.*
Ligni ſancti ℥ *iiij. M. infundantur in lixiuio omnia, bulliant & colentur pro lotione capitis.*

Nonnulli ſimul cum hac lotione pro ſapone vulgari vtuntur ſapone medicamentoſo, qui iiſdem valeat ſiccare, & noxium humorem diſcutere, qualis foret ſapo Cōſtantini, cuius meminit Paulus lib. 7. c. 13.

R. *Ol. amygd. ama.*
Maſtichini ana lib. j.
Foliorum lapathij
Fumiterræ
Scabioſæ ana M. j.
Scordij
Abrotani ana M. ß.
Ladani ℥ *j.*
Succi hypociſtidos ℥ *ß.*
Myrrhæ
Nucis moſch.
Cinnamomi ana ℥ *ij.*
Vini nigri auſteri ℥ *vj. M. & bulliant in duplici vaſe ad conſumptionem vini, & colentur.*

quo medicamento partes laborantes inungendæ ſunt manæ, & veſperi. Vt vero hæc medicamenta commodius poſſint adhiberi, bene eſt antea totum caput, & omnes pilos vſque ad radices tondere, vel abradere, hoc enim modo illa efficacius agunt, & capilli facilius redeunt.

Quod ſi nulla induſtria fieri poſſit, vt pili non decidant, videndum eſt, vt quam primum renaſcantur, hoc ex Galeno licet nobis intelligere, qui in huiuſmodi medicamentis plures cōditiones requirebat; prima, vt illa calefaciendi vim habeant, vnde poſſint diſcutere acres, & vitioſos humores qui in cute detinentur, & ſunt in cauſa ne pili poſſint erumpere. Secunda eſt cōditio, vt non vehementer ſiccent, ne cutis capitis, quæ ſua natura eſt ſicca, adhuc ſiccior, & ineptior ad proferendos capillos reddatur. Tertia, vt ſint tenuium partiū, vt ad penitiores partes cutis, quæ craſſiſſima eſt, & ad radices pilorū poſſint penetrare. Quarta, vt ſint metaſyncritica, id eſt, ex alto euocātia, vt probā, & gignēdos capillos accōmodatam materiā poſſint attrahere. Vltima eſt cōditio, vt hæc medicamenta ſint non ſolū leuiora, ſed etiam vehementiora, ſicuti obtuſo ſenſui capitis cutis conuenit. Hiſce conditionibus licet addere aliā, vt ſcilicet ijs medicamentis nonnulla permiſceantur, quæ peculiarē morbi gallici rationē habeāt.

Rad.

℞. *Rad. arundinis uſtarum*
Amygd. amarar. cum cortice ana ʒ ij.
Ligni ſancti ℥ j.
Thuris
Caryoph. ana ʒ j.
Ol. laurini ℥ j.
Ceræ parum. M. f. linimentum.

Efficacius eſt ſeq.

℞. *Amygd. amarum uſtarum*
Pulueris corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sem. erucæ
Hellebori
Radicis thapſiæ ana ʒ ß.
Caryophyll.
Benzoin ana ʒ j.
Adipis cerui
Anſeris ana ℥ ß.
Ceræ parum. F. linimentum.

Efficaciſſimum.

℞. *Rad. thapſiæ*
Euphorbij
Corticis ligni ſancti ana ʒ ij.
Sulphuris viui
Hellebori ana ʒ j.
Camphoræ ʒ iij.
Ceræ ʒ [illegible]
Cum ol. laurini q. ſ. F. linimentum.

Scio mult[illegible]s probare aquam mellis ſtillatitiam, vrinam ſtillatam, & non ſtillatam. præterea partim ſimplicia, partim cõpoſita medicamẽta, quorũ Fallopius, & omnes faciunt mentionẽ, quibus tamen ego, vt libere dicã, non magnopere confido, cum illa maiori ex parte mihi videantur compoſita ſine methodo, & carere illius conditionibus, quas dixi cum Gal. eſſe neceſſarias, quare prioribus medicamentis debetis eſſe contenti; in quorum vſu, ac maxime eorum quæ ſunt ceteris valentiora, eſt notandum, cum ſub cute capitis pericranium contineatur, quod duræ membranæ, cerebrum veſtienti maxime conſentit, cauendum eſſe, ne illa ad ſuturas, ac præcipue coronalem apponãtur, ſiquidem periculum immineret, ne ducto cerebro in conſenſum, grauiora pericula ſuccedant.

Poſtremo reſtant rhagades, ideſt, ſciſſuræ quædam, & lichenoſæ affectiones, quæ potiſſimum in vola manus, & plantis pedum contingunt, quod ſymptoma eſt admodum rebellis, & difficilis curationis: primum illud generaliter eſt ſciendum, neceſſariam eſſe communem purgationẽ, ac deinde ad localia eſſe veniẽdum, ſine quibus medicamentis localibus huiuſmodi rhagades vix videtur poſſe auferri: hæc autẽ varia ſunt, & multiplicia, ſed fere ſumma omnium vis, & efficacia pendet ex metallicis, argento viuo, ſublimato, præcipitato, de quib. ſupradixi: ego vero, vt vno verbo dicã, in huiuſmodi ſymptomate hanc ſimplicem curandi rationem ſoleo adhibere: namque primum iubeo, ut mane, & veſperi, longiori tempore manus, & pedes abluantur, & foueantur vt in decocto ligni ſancti. ſcabioſæ, lapathij, borriginis, ſcordij, ſumiterræ, & ſi aliqua durities conſpiciatur, ſol. maluarum, rad. altheæ, &c. Deinde vtor hoc medicamento. *De rhagadibus.*

℞. *Ung. roſ. Meſue* ℥ j.
Præcipitati ʒ j.
Ligni ſancti pul. ʒ ß. *M. f. linim.*

Poſtremo ſi opus fuerit, ad ſuffumigia eſt cõfugiendum, de quibus dixi, quibus & manus, & pedes poſt lotionem debent ſuffiri, quod genus præſidij tollendo hoc turpi ſymptomate, experientia confirmat cæteris localibus medicamentis eſſe anteponendum.

Finis Libri Octaui.

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI

DE MEDICAMENTIS PVRGANTIBVS, LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

De Ordine docendorum in hoc libro.

Onſtat apud Galen. de iis quæ fiunt in medicat. comment. 1.tex. 5. & in Thraſybulo, capit. 37. finem medici non alium eſſe, quam ſanitatem, quę dupliciter poteſt conſiderari. vno modo quatenus eſt pręſens, altero quatenus eſt perdita; ex quo duæ primæ ac maximæ partes medicinæ ortæ ſunt, quarum alteram cum Galen. initio lib. de tuenda valetud. ſanitatis tuendæ, alteram morbi profligandi facultatem licet appellare.

Cæterum vt medicus hunc finem conſequatur, plurima ſunt neceſſaria, ſine quibus illum non poſſet conſequi, quæ quidem omnia, & à Galeno de ratione victus 6. & ab Auicenna 4. primi, cap. 1. & ab omnibus commode in tres partes ſunt diſtributa: vnam, quæ ad alimenta, & victus rationem pertinet, alteram, quæ manuum operationes complectitur, tertiam, quæ per medicamenta abſoluitur: quas tres partes, quicunque vere medicus eſſe cupit, accurate debet intelligere, alioqui potius ſemimedicus, qui non omnes partes artis intelligit, quam verus & integer medicus debet appellari. Prætermiſſis autem duabus primis partibus, diætetica & chirurgica, mihi in præſentia propoſitum eſt tertiam partem tractare, quam diximus in medicamentorum cognitione & adminiſtratione verſari.

At vero cum medicamenti vox late pateat, adeo vt nonnunquam comprehendat quæcunq; ſiue interius ſumpta, ſiue exterius adminiſtrata, quouis modo ad vſum hominis ſunt accommodata, noſtrum inſtitutum eſt de iis tantummodo agere, quæ interius & per os aſſumuntur: neque vero de omnibus internis medicamentis intendimus pertractare, cum hæc quoque ſint varia & multiplicia, prout variis facultatibus & formis prædita ſunt, ſed potiſſimum de iis quę ſpeciatim ad purgationem hominis pertinent: in qua tractatione mihi libet communē medicorum ſcholam imitari, qui lenientes hominem purgaturi, primo leniunt aluum, ſecundo præparant humores noxios, ac poſtremo ad illorum purgationem deueniūt: quare nos quoque primum de medicamentis lenientibus: ſecundo de præparantibus, ac denium de purgantibus ſermonem habebimus. Sed antequam ad rē aggredior, illud vos ſcire velim, me huiuſmodi medicamentis eſſe tractaturum breuiter, ac fere compendioſe, qui illud vnum propoſitum habeo, vt vos hanc totam materiam medicam, atque illius adminiſtrandæ rationem, probe intelligatis, & ad veſtros ægrotos diſcatis accommodare: namque ſi velim ſingula præcepta vobis explicare, quęcunque pertinent ad cognoſcendas naturas & facultates ſimplicium medicamentorum, quæ compoſitorum, & quomodo illa inter ſe miſceantur, & componantur, atque vt dicam, vno verbo, quęcunque ad abſolutam huius argumenti tractationem forent neceſſaria, longiſſima, & accuratiſſima tractatione opus foret, cui præſentis temporis anguſtiæ nō ſunt ſatis.

Itaque medicamenta lenientia, quæ Arabes alio nomine lenedicta appellant, quod leuia ſint, ac ſine labore pondere in ventriculum & inteſtina ſoleant expurgare, plurima ſunt, partim ſimplicia, partim cōpoſita, de quibus ſigillatim diſſerendum eſt. Neque in præſentia mihi libet in dubium reuocare, vtrum talia medicamenta principio morborum cum ratione & vtilitate poſſint adminiſtrari; quandoquidem ſi velimus, aut Hipp. Galen. ac veterum medicorum exemplum, aut rationem conſiderare, mea quidem ſententia illorum vſus nullo modo poteſt aut debet improbari, ut in noſtra diſputatione de purgatione in principio morborum, ſatis ni fallimur, confirmauimus. Sed primum de ſimplicibus agamus, quæ quidem ſimplicia vocantur, quod omni careant artificio, tametſi natura videntur eſſe compoſita, ac multis variis que partibus conſtare, quod exemplo roſæ diffuſe moſtrat Gal. 1. de ſimpl. med. & 4. ad finem.

CA-

CAPVT II.

De Caſſia.

INTER ſimplicia medicamenta quæ nullam recipiunt compoſitionem, primum occurrit caſſia, quæ reuera antiquioribus Græcis medicis fuit incognita, inter quos Actuarios, qui iure debet inter recentiores numerari, omnium primus illius mentionem facit; quem veriſimile eſt a barbaris, ſine dubio primis rarum medicamenti inuentoribus illud accepiſſe. Medici hoc tempore caſſiam fiſtulam, vel fiſtularem, caſſiam ſiliquam, caſſiam ſolutiuam, & forte alijs nominibus appellant. *Nomen.* Etſi vero iamdiu turpis illorum error ſatis exploſus eſt, qui putabant caſſiam apud Græcos & Arabes unam atque eandem rem eſſe, tamen pro iunioribus ſciendum eſt, caſſiæ nomen plane rem diuerſam Græcis & Arabibus ſignificare: *Caſſia græcorum, & Arabum dif.* ſiquidem caſſia Græcorum non alia eſt, quam quæ vulgo Canella, caſſia lignea & cinamomum dicitur. Caſſia vero Arabum hæc ipſa eſt, de qua loquimur. Quamobrem id vobis memoria tenendum eſt, ex vna parte in Græcorum medicamentis, ſiue ex proprijs eorum libris, ſiue ex libris Arabum, vbi Græcorum remedia tranſeribunt, vbicunque caſſia præſcribitur, eius loco perpetuo canellam accipiendam eſſe. Ex altera autem in medicamentis Arabum, quæ caſſiam recipiunt, ſolutiua utendum eſſe: niſi velitis in eum ridiculum errorem incidere, in quem noſter Leonicenus teſtatur quoſdam ſui temporis medicos incidiſſe, qui ad prouocandos difficiles menſes mulierum, loco caſſiæ odoratæ corticibus caſſiæ nigræ utebantur. Sed redeo ad rem.

Qualitates. Caſsia Arabum teſtimonio calefacit & humectat ordine primo, & eſt medicamentum tam benignum & innoxium, vt ad aluum clementer molliendam, & omni tempore, & omni ætate, & ipſis quoque pueris ac mulieribus prægnantibus familiariter & tuto ſoleat exhiberi. Apud Actuarium lib. de comp. med. ad principium, ſunt hæc verba: ijs qui ob teneram imperfectamque ætatem, aut aliam occaſionem deijcientia aluum medicamenta reſpuunt, caſſiam audacter & intrepide damus. *Incommoda.* Id vnum incommodum videtur ſecū afferre, vt aduerſetur ijs qui ventriculi & inteſtinorū imbecillitate laborant, nec non & cæteris partibus, quæ aliquo robore opus habent, quales ſunt renes, articuli & aliæ id genus; propterea quod ſolet flatus excitare, & prorſus adſtringente facultate eſt deſtituta. *Corrigentia.* Quod tamen incommodum facile corrigitur, ſi illi permiſceantur medicamenta odorata, adſtringentia, ac flatus diſcutientia, qualia ſunt ſemina aniſorum, fœniculi, citri, ſpica, maſtiche, cinamomum, ſpecies diarrhodon, hieræ ſimplicis, & ſimplicia.

Vſus. Medici vulgo utuntur illius pulpa, cortice, membranis & ſeminibus per cribrum purgata, quam multi ægroti præparatis bolis degluiunt, alij vero libentius lata cultelli cuſpide exceptam deuorant: ac demum nonnulli uel aquis ſtillatitijs, uel aliquo decocto diſſolutam bibunt. *Doſis.* Doſis eſt a ℥ viij. vſque ad xij. Et ſint exempla primum in bolo.

℞. *Floris caſſiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Seminum aniſorum, vel quid ſimile ℥ ß.
Miſce cum ſacchаro fiat bolus.
℞. *Floris caſſiæ* ℥ j.
Quæ ſine alia præparatione deuoratur.

Sed ſi hac ratione accipiatur, ad corrigendam illius malitiam, ego conſueui ſimul exhibere ſemina aniſorum ſacchаro condita, vel fruſtulum cinamomi, vel portiunculam confectionis diarrhodon, aromatici roſati, & ſimilia, quæ ægroti libenter aſſumunt, & maxime iuuant.

In potione:

℞. *Caſſiæ nouiter extractæ* ℥ x.
Decoctionis cichorei
Seminum aniſorum ana q. ſuf.
Miſce & fiat potio.

Sed ego aut raro, aut nunquam, aut fere non niſi inuitus conſueui dare caſsiam in potione, quæ ſolet eſſe longisſima ingratisſima, & longe magis uentriculum labefactare.

De caſſia. De caſsia Manardus in ſuis annotationibus in Meſuen ita ſentit, non ſolum pulpæ, ſed etiam ſemini, imò uero maiorem ſemini quam pulpæ uim purgatoriam tribuendam eſſe Braſſauolus, & alij multi id negant, ſed experientia facile poteſt hanc litem diſſoluere, ego quidem nunquam periculum feci, experiatur qui uelit.

Caſſia condita. Venetiis habetur caſsia ſacchаro condita, quam & pueri, & delicati omnes libenter comedunt, huius doſis fere eadem eſt, quæ pulpæ, circiter ad ℥ x. ſed reuera, & in mouenda aluo, & in rebus omnibus, minime alteri incinditæ eſt comparanda. Illud autem eſt animaduertendum circa vſum caſſiæ, in quo multi alioqui negligentes ſunt, nempe illam debere eſſe recentem, ac præſenti tempore extractam, quandoquidem ab externo facile alteratur, & putreſcit, unde præterquam quod nihil aut parum educit, ſæpe etiam maxima, & lenisſima affert ſymptomata: itaque admonebitis noſtros aromatarios, ne extractam pulpam longiori tempore conſeruent, quod multi faciunt, ſed ſemper tempore adminiſtrationis illā extrahant: ex quo, ut puto, orta eſt vulgaris illa medicorum cautio, qui ordinando medicamento ſemper id addunt, caſſiæ noviter extractæ.

Facultates ex Meſue. Caſſiæ facultates præclare explicat Meſue cap. proprio, qui ſcribit ad hunc modum: clementer & innoxie bilem, & pituitam purgat leniendo, febribus inde ortis confert, ſanguinem hac ratione puriorem reddit, atque eius ſanguinis, & bilis flauæ acrimoniam frangit, reſoluit thoracis, & pulmonis, & aſperæ arteriæ phlegmonas, eaſque partes lenit, ipſa morſus expers ſitim ſedat, intemperiem denique renum calidam mitigat.

An caſſia in febrib. calidis conueniat. Nonnulli recentiores damnant unum caſſiæ in febribus, & ponsſimū calidioribus quales ſunt tertianæ, & ardentes nec non in febribus malignis, & peſtilentibus, qui afferunt propter ſummam illius dulcedinem caliditatē, & humiditatē periculum imminere ne facile conuertatur in bilē, & putredinem augeat: quos equidē puto male ſentire: nā quatenus pertinet ad febres biliosſas, oēs in eo conueniunt, caſsiā ſingulari quadā prærogatiua bilē ducere: & Actuarius inter cæteros ſcribit, caſsiam incandeſcentem torridamque bilem citra moleſtiam expurgare: quid plane experientia confirmat, adeo ve mea quidem ſententia in huiuſmodi febribus nullum magis accommodatum medicamentum poſſit excogitari, cum alioqui facile ſit, leue illud periculum deuitare, quod iſti obijciunt, ſi caſſiæ aliquid acidum permiſceatur, uel pulpa thamarindorum, vel ſyrupus acetoſus, uel quid ſimile.

Quatenus autem pertinet ad febres peſtilentes, etſi præcipua earum curatio, ut placet Auic. ſiccantibus præſidijs perficitur, caſſia vero humida eſt, tamē cum faciat magis ad vacuationem, quam ad alterationem, puto illius uſum neque in huiuſmodi febribus importunum eſſe: alioqui in febribus biliosis neque rhabarbarum, neque cætera calidiora medicamenta forent exhibenda, prǽterquam quod neque id fortaſſe generaliter uerum eſt, peſtilenti febri nulla humida conuenire, cum nemo ſit qui in ea non modo iuribus pro alimento, ſed etiam decoctis pro medicamento, & alijs id genus rebus humidis non utatur, ut proprio loco demonſtrauimus. Atque hactenus de caſſia.

CA-

CAPVT III.

De Manna.

NOnnulli exiſtimant mannam veteribus medicis, potiſſimum Galeno incognitam fuiſſe, qui manifeſto falluntur cum Gal. non modo illius mentionem faciat, ſed eius quoque naturam, eſſentiam, atque originem, iam plane deſcribat, vt planius deſcribi non poſſit, qui hæc habet 3. de alim. facul. cap. de melle: memini aliquando cum æſtate ſuper arborum & fruticum herbarumque folia mel quamplurimum fuiſſet repertum, agricolas veluti ludentes cantaſſe, Iupiter melle pluit; præceſſerat autẽ nox per æſtatem ſatis frigida, &c. Si quis item aliam mannę elegãtem narrationem cupit intelligere, is videat Plinium lib. 11. c. 12. Fore Galenus non nouit illius facultatẽ purgatoriam, ſicuti illo poſteriores, ac potiſſimũ Arabes nouerunt. Nouit ergo Gal. mannã, ſed ſub alio nomine, nempe roſcidi & aerei mellis, illius meminit.

Mãna græcorum. Quo loco propter iuniores ſciendum eſt, hanc vocem, Mannam, non idem apud Gal. & veteres Græcos atque Arabes ſignificare, cum manna Græcorum nõ aliud ſit, quam pars tenuior & puluiſculus qui cadit ex thure, de qua manna tractat Gal. 4. de med. ſecundum locos, & aliis locis. Manna autem Arabum eſt *Arabum.* hæc noſtra vulgaris, de qua loquimur: ut certum ſit, & Serapionem, & alios quamplurimos turpiter erraſſe, qui crediderunt, utramque vocem atque eandem rem eſſe: de qua re ſi quis plura cupit, is videat Manardum lib. 1. epiſt. 4.

Qualitas. Auic. & Meſues ſcribunt, mannam temperatam eſſe, aut paulo calidiorem. Auerr. inquit eſſe calidam & humidam primo gradu; aſſumpta aluum lenit, ſed tamen debiliter, quare & fœminis vtero gerentibus, & pueris, & omnibus tuto poteſt exhiberi. Illam peculiarem prærogatiuam creditur habere, quod aliis valentibus mixta medicamentis eorum actionem reddit meliorem; cum ſuo dulci ſapore illa naturæ magis familiaria reddat.

Differ. Mannæ & apud Arabes & apud recentiores, ſunt plures differentiæ, de quibus Altimarus eruditũ fecit libellũ, qui inter cætera illud manifeſte demonſtrat, mannam qua vulgo hoc tempore, & iam 100. annos medici vtuntur, minime cœleſtem eſſe vel aeream, neque cadere ex cęlo, ſed potius ſuccum quendam, humorem ſeu lachrymã, quæ ſingulis annis ſtatuto quodam æſtis tempore, ex duabus arboribus, fraxino & orno artificioſe colligitur, quod facile vnuſquiſque apud illum poteſt intelligere. Neque vero mihi libet præſentia id inquirere, quod ipſe Altimarus diſputat accuratiſſime, verum nobis liceat hac manna arborea vti, ſicuti altera cœleſti utimur, qui ſubſcribo illius opinioni & experientiæ, quæ demonſtrat, vtramque & guſtu & cæteris qualitatibus, imò vero, & operationibus magnopere inter ſe conſentire, nec nõ omnes medicos, quotquot iamdiu medicinam faciunt, huiuſmodi medicamentum non ſine euidente vtilitate frequenter adminiſtrare. Quamobrem ſicuti dubitandum non eſt, quin manna cœleſtis perpetuo & longe alteri ſit anteponenda, ita ſi illa deſit, neque vſus mannæ vulgaris prætermittendus eſt.

Quib. morbis manna conueniat. Illud autem mihi videtur maiori dignũ conſideratione, & magis ad veſtram vtilitatem pertinere, verũ mãna in calidis uel frigidis morbis cõueniat: ac ſane plerique omnes communiter practicantes nonniſi in febribus & cæteris morbis calidioribus illa familiariter vtuntur, veruntamen huic opinioni, & quotidiano vſui Gal. videtur aduerſari, qui docet 4. de tuenda valetudine, mel. & omnia dulcia in morbis, ætatibus, temporibus, regionibus calidioribus non ſatis conuenire, propterea quod tunc facile amareſcunt, & in bilem vertuntur: quamobrem etſi hoc forte paradoxum videbitur, ego iamdiu in ea fui, & ſum opinione, mãnam longe magis ſenibus, morbis, temporibus, regionibus, frigidis conuenire neque morbis ætatibus, temporibus regionibus, calidioribus, exhibendam eſſe, niſi illi acidum qui permiſceatur, ſicuti de caſſia diximus.

Doſis. Mannæ doſis ad ℥ iij. circiter, minime vero ad quinque & plures, multi faciunt, de quo abuſu alias diximus, de purgatione in principio morborum. Cæterum quoniam manna partim ſola, partim aliis mixta medicamentis variiſque rationibus ſolet exhiberi, *Vſus.* mihi libet poſtremo loco ad veſtram exercitationem varia huiuſmodi adminiſtrationis exempla afferre.

℞. *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ iij.
Iuris pulli q. ſ. M. & f. potio.

Quod ſi timor ſit, ne vertatur in bilem, vel in ipſo iure decoquitur acetoſa, vel adduntur thamarindi, vel ſyrupus acetoſus, vel quid ſimile.

Et ſit exemplum:

℞. *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ ij. ß.
Pulpæ thamarindorum
Vel, *Syrupi acetoſi ſimplicis* ℥ ij. ß.
Decoctionis acetoſæ
Cichorei q. ſuf. M. & f. potio.

Vulgatiſſima & familiariſſima eſt mixtio mannæ cum ſyrupi aut melle roſacco, vel violaceo ſolutiuis.

℞. *Mannæ Calabrenſis electæ*
Syrupi roſati ſolutiui ana ℥ ij.
Decoctionis ſupra ſcriptæ q. ſ. M.

Quandoque permiſcetur cum caſſia admixto ſaccharo, & facto bolo, qua ratione cœpit adminiſtrari ante paucos annos.

℞. *Flor. caſſ. nun. extr.* ℥ j.
Mannæ Calabrenſis electæ ℥ ß.
M. & cum ſaccharo F. Bolus.

Poſtremo ſolet manna permiſceri cum medicamẽtis ſoluentibus, tam ſimplicibus, rhabarbaro, agarico, quam compoſitis, electuario diaphœnicon, confectione hamech, & ſimilibus, quæ ut diximus, ſolet admodum iuuare, atque, vt vulgo loquuntur, beatificare: de qua quidem adminiſtratione poſterius tractabimus.

CAPVT IV.

De Thamarindis.

Qualitates. QVID ſint thamarindi, & quid hoc nomen ſignificet, non ego multum laboro, cum id nobis certum debeat eſſe, ſiue ſint dactyli indici, ſiue prunorum aliquod genus, ſiue aliud Arabum inuentum ac medicamentum eſſe, quod apud Meſuen ſecundo, apud Auerr. tertio ordine refrigerandi, & exſiccandi facultate præditum eſt; inter cætera autem medicamenta lenientia, quod experientia confirmat, leuiſſimum eſt, adeo vt ſi ſolum exhibeatur, tarde admodũ, & debiliter aluum moueat: ſed potiſſimum flauam bilem exuſtoſque purgat humores, quod tam præclare facit, ut hac in re cætera omnia lenientia medicamenta facile ſuperet.

Correctio. Verum thamarindi duo videntur ſecum afferre incommodum, alterum quod nocent frigidum uentriculũ habentibus, cui incurritur maſtiche illis impoſito, itẽ cinamomo, ſemine aniſorum, aut re ſimul: alterum quod vehementer adſtringunt, qua ratione iam ſæpius uos monui, & teſtatus ſum, in principio febriũ putridarum, in quibus potiſſimum vobis propoſitum eſſe debet meatus aperire, ac totum corpus reddere tran-

tranſpirabile, vt ab illis abſtineatis, niſi forte admodum modica eorum quantitate velitis, aut caſſiæ, aut mannæ, aut alterius medicamenti vitium corrigere: contra vero in fluxu ſanguinis narium, in fluxu muliebri, in eryſipelate, & alijs huiuſmodi morbis ca bile oriundis, niſi febris adfuerit, iam tuto, & ſumma cum vtilitate liceat illis vti.

Vſus. Thamarindi ſolent exhiberi dupliciter, vel purgata pulpa a nucleis, facto bolo, vel facta eorum decoctione *Doſis.* doſis pulpæ a ℥ x. vſque ad xii.

℞. *Pulpæ thamarindorum purgatæ a nucleis* ℈ xij.
Specierum diarrhodon ℨ ij. *M.*

Doſis autem decocti apud Meſuen eſt ab ℥ ij. vſque ad v. quæ ſane doſis eſt nimis magna, & immoderata. neque puto reperiri aliquem qui ℥ ij. thamarindorum audeat tranſcendere, in qua quidem decoctione bene monet idem Meſue, thamarindos leuiter coquendos eſſe, quod longior coctura eorum vires minuat atque adimat, verum vt dixi, medici raro admodum ſolis thamarindis vtuntur, ſolent autem frequenter permiſceri caſſiæ, mannæ, ſyrupis roſato, & violaceo ſolutiuis, & ſimilibus.

Sint exempla:

℞. *Flor. caſſ. non extra.*
Pulpæ thamarindorum ana ℨ v.
Pulueris ſeminum aniſorum ℨ ß. *M.*

℞. *Mannæ Calabrenſis electæ* ℥ iij.
Pulpæ thamarindorum ℥ ij.
Decoctionis cicheres q. ſ. M.

Doſis. Sæpe etiam diſſoluuntur manna, ſyrupi roſaceus, violaceus, & alia medicamenta cum decoctione thamarindorum, quorum exempla ſunt ſatis manifeſta. Hactenus de thamarindis.

CAPVT V.

De Myrobalanis.

Inter medicamenta lenientia multi enumerant myrobalanos, ſed huic opinioni aduerſatur Auic. qui de illis hæc ſcribit prima quarti tract. 2. cap. 7. Myrobalanos vero citrinos quidam adminiſtrauerunt, & dū inuenitur ab eis alia via, id eſt, adminiſtratio aliarum medicinarum fiat, quoniam ipſi conſtringunt poros poſt ſolutione ventris, & exaſperant viſcera: quod ſi fuerint neceſſarij, tunc adminiſtrentur poſt integrā digeſtionem. Vtcunque autem hæc ſe res habeat, apud Arabes myrobalanorum ſunt quinque genera, flaua, chebula, indica ſeu nigra, emblica, bellirica; quæ omnia & forma & viribus inter ſe differunt; vnde forte etiam ex varijs naſcuntur arboribus. Quoniam vero ego aut rariſſime, aut nunquam, potiſſimum in febribus, myrobalanis vti ſoleo, cum propter alias cauſas, tum maxime propter ſummam adſtringendi facultatem, propter quam, vt inquit Auic. ſolent obſtructiones excitari, & foueri, & viſcera exaſperari, propterea de hoc medicamento mihi non libet longius agere: ſi quis plura cupit, is Meſuen videat, qui omnium myrobalanorum naturam, differentias, vires, præparationem, doſim, & omnia complectitur, quæcunque ad illorum cognitionem, & adminiſtrationem neceſſaria ſunt.

CAPVT VI.

De Aloe.

Meſues aloen medicamentorum purgantiū præſtantiſſimum, & propter ſuam quandam prærogatiuam excellentiſſimum appellat, atque ex omnibus purgantibus medicamentis, quæ omnia aſſerit principibus partibus noſtri corporis inimica eſſe, vnā aloen excipi, quæ quidē non ſolum eas partes roborat illarumq; actiones iuuat, ſed etiam cæteris mixta validioribus medicamentis illa corrigit ac reddit meliora. Sed forte hæc ſententia Meſues omni ex parte non eſt recipienda; ſiquidem Gal. multo cautius de aloe loquitur, neq; tantas laudes illi tribuit, qui ſcribit 6. de ſim. med. illam ventriculo gratam eſſe, non ſimpliciter, ſed ſi ad reliqua medicamēta comparetur, imo vero idem ſcribit 8. de med. ſecundum locos 2. illam quoq; indigere mixtione aliorum medicamentorum, quæ medicamentariam illius vim frangere poſſint, qualia ſunt maſtiche, cinamomum, & aliud id genus.

Aloe apud Galenū ſicca eſt ordine tertio, calida autem ordine primo intēſe, aut ſecundo remiſſe. ventrē *Qualitas.* mouet, & eſt ex numero eorum medicamentorū, quæ ab excernendis fęcibus alui vulgo ſtercoraria nominantur. Apud Meſuen bilem pituitāque purgat, quod intelligendum eſt de ijs humoribus, qui in ventriculo continentur, ſiquidem dicit Gal. 8. de med. ſecundum locos 2. aloen vim debilem purgatoriam habere, atq; illa tantum poſſe purgare, quę circa aluum reperiūtur, & ad ſummam ſi ampliore menſura exhibeatur, vſque ad locos circa hepara ſcendere, adeo vt nullo modo aloe; aduerſus multorum opinionem, totius corporis purgatoria exiſtat; ſic Gal. 7. meth. 11. aloe modice purgat; adeo vt uia illius ſuper uentriculi & inteſtinorum loca non aſcendat, aut ſi quid ultra, uaſa tantum in meſenterio contingat. Sic apud Paulum lib. 7. c. 4. aloe uniuerſum corpus non mouet, niſi multo copioſius quam conueniat offeratur.

Contradictio. Et ſi quis nobis obijciat Galenum, qui aliter uidetur ſentire in lib. de Theriaca ad Piſonem cap. 4. ubi enumerans ſimplicia medicamenta quæ compoſitas, & uarias uires habent, hæc ſcribit: Puluis aloes & ſquam æris carnium excreſcentias in ulceribus comprimunt, & fluentes humores ſiccant, ore autem ſumpta corpus totum purgant: a qua manifeſta contradictione nonnulli putant vix Galenum poſſe defendi.

Equidem huic reſponderem, Galenum ſoli aloe non tribuere uim purgandi totius corporis, ſed aloæ ſimul cum ſquama æris, quod item de cæteris purgantibus medicamentis ſtatui poteſt, quibus commode aloe ſolet permiſceri: Vel aliter reſpondere, aloen non primo, & per ſe, ſed per accidens, & ſecundario communem uim purgatricem obtinere.

Facultas. Et ſi uero aloe purgat utrumq; humorem, bilem, & pituitam, tamen ita habendum eſt ex Gal. illius præcipuam facultatem eſſe trahendi humoris biliosi, ac propterea bilioſarum uentris affectionum præſtantiſſimū eſſe medicamentum, adeo ut unica die multos ſtomachicos ſæpenumero perſanet, cū altera ex parte humores craſſos, ob purgatoriæ facultatis debilitatē trahere non poſſit; ex quo, inquit Gal. 6. de tuenda ualet. excogitata eſt ſalubriter compoſitio, quam picram uocant, quæ acrimonia caloreque eorum quæ in ſe habet, craſſos & lentos humores diſſecat ac detergit. Verum, & illud ſciendum eſt, quod monet Gal. locis citatis 7. metho. & 8. de comp. med. aloen dupliciter & lotam & illotam poſſe adminiſtrari, inter quæ illud intereſt, quod quæ illota eſt, ualētius purgat, quæ uero lota eſt, purgat quidem minus, ſed uentriculum magis roborat, nec non de ui medicamentoſa multum deponit, adeo ut liceat aloen lotam febricitantibus exhibere, dummodo non uehemens, ſed ualde debilis febris fuerit, ſicuti altera ex parte idem teſtatur Gal. aloen illotam non ſine magno periculo febricitātibus poſſe exhiberi: ac ſane in lenioribus febribus, quales ſunt interdum tertianæ, & quotidianæ nothæ, equidem ſoleo non abſtinere a moderato uſu aloes ac hieræ ſimplicis, ac maxime ſimul cum cæteris medicamentis, quēadmodum inter cætera omnia eſt caſſia, de qua mentione iam ſæpius diximus.

Inualuit iampridem conſuetudo apud multos, ac potiſſimum Venetijs, vt ferme ſinguloſ dies aloen aſſumant, vt hac ratione corpus liberum conſeruent non ſolum a craſſioribus excrementis, ſed etiã a ſuperfluis humoribus, ex quibus variã mala hominibus ſolent oriri, in quam pręcipue opinionem puto illos veniſſe, propter auctoritatem, & teſtimonium Meſue, qui ait crebrum aloes vſum inſtrumenta ſenſuum & corpus reliquum ab omni inſanabili affectu immune conſeruare: itaque, & mane, & veſpere, & in prandio, & in cęna, ſed potiſſimum poſt cęnam dormituri aloen aſſumunt: quod quidem inſtitutum grauiter improbat Gal. verbis plane aureis, quæ ſunt huiuſmodi 3. apho. 25. Euacuatio ſuperfluitatum, quæ fit per purgantia medicamenta valde indigentibus, & longo tempore vtilis eſt, earum vero quæ quotidie generantur in corpore ſuperfluitatem euacuatio, minor eſt quam pro medicamenti purgatoris efficacia: quod ſi quiſpiam voluerit bis in menſe, aut ſemel ſaltem, ea vti, verius ne ſuperfluitatum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam trahet conſuetudinem.

Quotidianus aloes vſus improbatur.

Senib. inutilis aloe.

Præter ea quæ diximus, mihi libet vos admonere, in quo video multos errare, nimirum inter cęteros omnes homines ſenibus ab aloe abſtinendum eſſe, quod Gal. diffuſe demonſtrat 5. de tuenda valet. 9. qui altera ex parte varia commemorat medicamenta, mercurialem, marinam braſſicam, reſinam terebinthi, & alia id genus, quibus ad mouendam aluum ſenes tuto vti poſſent.

Porro aduerſus illos qui aloe poſt cęnam vtuntur, multa poſſent afferri, ſed vnius Pauli auctoritas ſufficiat in præſentia, qui lib. 7. c. 4. initio hæc habet: Qui veſpere aloen propinant, vel a cibo, lædunt, quoniam alimentum in membra diſtrahit, &c. Pariter multa poſſent diſputari, vtrum aloe aperiat ora venarum nec ne: de qua re medici recentiores acriter litigant; ſed hæc a præſenti noſtro inſtituto ſunt aliena. Veteres medici aloe duplici potiſſimum ratione vtebãtur, vna puluere inſperſo alicui liquori; altera confectis pilulis vel alia forma ſolidiore: quam vtramque rationem expreſſit Gal. 5. de tuenda val. 9. Itaque doſis aloes infuſæ fuerat a ℥ i. vſque ad ℥ iij. ſubſtantiæ a ℥ i. vſque ad ii. ſed hoc tempore propter inſignem illius amaritudinem vix aliquis reperitur, qui aliter, quam pilulis aloen velit accipere.

Doſis.

Catalogus lenientium ſimpl.

Præter hæc ſunt alia multa ſimplicia medicamẽta, ad leniendam aluum accommodata, de quibus paſſim medici mentionẽ faciunt, qualia ſunt pruna, ſebeſten, fex vini quã vulgo tartarum appellant, malua, mercurialis, beta, atriplex, braſſica ſemicocta, terebinthina, et vulgaris, & Cypria, & alia huiuſmodi: verũ cum ea ſe ſint leniora, ac potius inter alimenta quam medicamenta debeant recenſeri, addo cũ per temporis anguſtias non liceat de ſingulis tractare, ijs cõtenti erimus, quibus hoc tempore medici familiariter vtuntur. Itaque ad medicamenta lenientia compoſita accedamus.

CAPVT VII.

De Compoſitis Aluum lenientibus, & primum de Hiera.

INter compoſita aluum lenientia hiera ſimplex mea ſententia principem locum obtinet, de quo quidem medicamento, variaque illius præparatione, doſi, ac viribus, quoniam diximus diffuſa tractantes morbos ventriculi, in præſentia mihi libet ſummatim ea tantum repetere, quæ ad rem præſentem pertinent. Primum vero nulli dubium eſſe debet, quin hiera inter medicamenta lenientia debeat referri, cum nihil recipiat præter aloen, quod aluum poſſit mouere, vt certe noſcitur, quia ratione moti nonnulli aliter ſentiant.

Huius medicamenti auctorem multi putant fuiſſe Galenum, qui falluntur, ſiquidem illud multos annos ante Galenum celebre fuerat, atque illius auctor creditur fuiſſe Andromachus, teſtimonio ipſiuſmet Galeni 8. de medicament. ſecundum locos 2.

Qui auctor hiere.

Variæ autem apud veteres, & Gal. fuere huiuſmodi medicamenti compoſitiones, quarum Gal. mentionẽ facit varijs locis, ſed præcipue 2. de med. ſec. locos 1. nec non 7. metho. 11. ſed illud iuniores debent ſcire, ſicuti Galeni tempore, ita apud noſtros aromatarios in præſentia hieram dupliciter præparari, vel ſine melle, & vulgo ſpecies hieræ appellatur, vel cum deſpumato melle in forma electuarii, & ſimpliciter hiera ſimplex dicitur: quæ quidem inter ſe differunt, Galeni teſtimonio, quod mellita gratior quidem, durabilior & magis purgans euadit ſed ventriculum minus roborat, & aluum magis deiicit, quam altera.

Duplex hiera præparatio.

Hieræ præcipuus eſt vſus ad purgandum, maxime ex ventriculo, inteſtinis, & venis meſeraicis, bilem flauam, & pituitam, non modo tenuem, tunicis ventriculi altius adhærentem, ſed multo facilius eam, quæ in eius cauitate continetur.

Facultas.

Antiquiores, ſicuti diximus de aloe, huiuſmodi medicamento vti conſueuerunt ex aqua vel potione, ſicuti hodie quoq; nonnulli faciunt, quod certe eſt valde mirum cum ſit medicamẽtum cęterorum omnium amariſſimum: nos hiera vtimur familiariter in bolo, vel catapotiis, quæ vel melle roſaceo, vel ſyrupo, vel alia re humida facile in eam formam deducitur.

Vſus.

De doſi huius medicamenti maxima eſt difficultas. & repugnantia apud Gal. qui 8. de med. ſec. locos ſcribit, ſummam doſin eſſe ℨ 1. alias vero vſque ad ℨ vi. aſcendit, de qua re alio tempore egimus, nunc illud ſufficiat, quod puto eſſe ad mentem Galeni, & quod longiori vſu mihi confirmatum eſt, ſpecies ſeu puluerem hieræ a ℨ iij. vſque ad vi. alteram autem mellitam a ℨ viii. vſque ad xii. commode & tuto poſſe exhiberi: uerum quod ſæpe uos monui, hiera commodiſſime aliis medicamentis ſolet permiſceri, quorum operationem præclare iuuat, & vitia corrigit, præcipue vero ego illam ſoleo permiſcere cum caſſia, uel cum electuario lenitiuo, de quo dicam paulo poſt: uel ſoleo exhibere hieram, & illis addere mel roſaceum ſolutiuum, quod ſtatim a hiera ſumendum eſt, & ſint exempla utriuſque modi.

Doſis.

℞ *Caſſiæ, vel electuarij lenitiui* ℨ x.
Specierum hieræ ſimplicis ℨ ij. *M. & fi. bolus.*

℞ *Specierum hieræ ſimp.* ℨ iiij.
Mellis roſati ſol. q. ſuf. M. & bolus detur.

℞ *Mellis roſati ſol.*
Diaſtiniis [illegible] *parum M.* quod, ut dixi, ſtatim poſt bolum ſumendum eſt.

Loco hieræ nonnulli utuntur pilulis aromaticis, quas aloephanginas uocant, deſcriptas a Meſue, quæ præter aloen nihil purgans recipiunt, unde commode poſſunt adminiſtrari: quarum doſis eſt a ℨ iii. circiter. Alii addunt pilulas maſtichinas, de tribus cum rhabarbaro, & ſimiles, ſed cum hæ recipiant agaricum, rhabarbarum, & alia purgantia medicamenta, inter lenientia non debent reponi.

CAPVT VIII.

De Syrupo Roſaceo ſolutiuo.

POſt hieram occurrit ſyr. roſac. ſolutiu. quẽ, etſi non ignoro nonnullos aliter ſentire, & ratio, & experiẽtia confirmat, inter medicamenta leniẽtia numerandũ eſſe, dummodo in moderata, & congrua doſi exhibeatur. Conficitur ex multiplici roſarũ infuſione, quas roſas ſcribit Gal. 4. de ſimp. med. ultimo, ex tribus partibus cõſtare, una terrea craſſa & frigida: altera amara, tenui & calida: tertia aquea, quæ neceſſario quidẽ eſt frigida, ſed

Digitized by Google

gida, ſed in tenuitatis craſſitudiniſq; oppoſitione quodãmodo media exiſtit: ex quib. pp partes humidiores, & calidiores, nec non propter ſaccharum, leniendi, & *Facultas.* purgandi vim acquirit. Itaq; facultas huius ſyrupi illa eſt, vt ex vẽtriculo & primis vijs ducat tenuia & aquoſa excrementa, & admodum placide, preterquã quod flatus ſolet excitare, & tormina ventris, ijs præſertim, qui ventrem habent imbecillum & calorem debilem, veluti ſunt mulieres: quare opportune in liquoribus, quibus diſſoluitur, antea decoquuntur aliqua flatum diſcutientia, aniſum, fæniculum, cinamomum, & alia *Correctio.* id genus. Nouus eſt ſyrupus, & nõ ante multos annos cœpit parari: apud nonnullos rhodo pharmacum appellatur, hoc eſt, medicamentum ex roſis Annum vnũ *Doſis.* perdurat, ſed tamen ita, vt quo recentior, eo vtilior, quo vetuſtior, eo inutilior & minus efficax deprehendatur. Doſis eſt vſque ad ℥ iiij. circiter.

> ℞. *Syrupi roſ. ſol.* ℥ iiij.
> *Dec. Ebonis acetoſæ.*
> *Seminum aniſorum q. ſuf. M.*

Verum frequentiſſime ſolet permiſceri alijs medicamentis, neque ſolum lenientibus, ſed etiam purgantibus, vt poſterius videbimus.

Dol.ᵉ pharmacoparum. Illud ſciendum eſt, nonnullos aromatarios hunc ſyrupum malitioſe præparare, qui prætermittentes congruam roſarum infuſionem, quæ nonies ac decies fieri debet, vt medicamẽtum copioſius aluum deiiciat ſolent ſcammonium permiſcere: quam impoſturam duplici ratione licet deprehendere, vna quoniam maior amaritudo quam conueniat ſyrupo percipitur: altera, quia tunc vacuatio ſuccedit admodum copioſa, & laborioſa, vt nonnunquam ad dyſenteriam, vel ſaltem diarrhæam terminet. Ex hac eadem roſarum infuſione, & melle, loco ſacchari, alter ſyrupus præparatur, qui mel roſaceum ſolutiuum dicitur, neque ij duo ſyrupi aliter inter ſe differunt, niſi quod ille ex ſaccharo, hic ex melle præparatur, ex quo ille quoque vtcunque frigidior, hic autem calidior euadit, vnde commode in naturis, morbis, temporibus calidioribus, ſyrupus roſaceus, ſicuti contra in naturis, corporibus, & morbis frigidioribus mel roſaceum adminiſtratur.

Præter infuſionem roſarum vulgarium nonnulli re*Syr. ex flo. Perſicor.* centiores conficiunt ſyrupum ex illis roſis albis, quæ vulgo apud nos moſchette appellantur. Nonnulli etiã alterum ſyrupum conficiunt ex floribus Perſiccorum, quos duos ſyrupos ex ſexta, aut ad ſummum ſeptima infuſione audio abſolutos fieri: quibus tribuunt facultatem purgandi billioſa, & tenuia excrementa: ego eorum nunquam periculum feci, quicunq; voluerit, hæc quoque poterit experiri: ſed puto huiuſmodi ſyrupos maiori cum moleſtia & labore, quam alteros vulgares purgationem facere.

CAPVT IX.

De Syrupo Violaceo Solutiuo.

Syr. violaceus. SIcuti ex roſis, ita quoq; ex violis purpureis præparatur ſyrupus, qui violatus ſolutiuus dicitur, & inter medicamenta lenientia numeratur, ſiquidem violę etſi frigidæ ſunt & humidæ, tamen habent quaſdã partes viſcidas, quæ potiſſimũ vna cum ſaccharo poſſunt *Facultas.* aluum lubricam reddere, & lenire. Atque hic quidem ſyrupus cum præcipue purget bilem, & aliquid pituitæ, quæ continetur in ventriculo & inteſtinis, tamen creditur habere peculiarem prærogatiuam in morbis pectoris, quare in pleuritide, & omnibus affectib. thoracis calidioribus maxime conuenit: ſed mea ſententia, generaliter ad febres vehementes, & ardentes & vbicunque insigni refrigeratione opus eſt, admodum feliciter poteſt, & debet adminiſtrari. Sed animaduertendum eſt, hunc ſyrupum non leuiter ventriculũ diſſoluere, & labefactare. vnde cum ſit vulgare præceptum Gal. 8. de med. ſec. locos, initio, 13. metho. ventriculũ, ſicuti & iecur, ijs perpetuo opus habere, quæ vtcunq; roborent, & adſtringant, nunquam huiuſmodi ſyrupũ exhibeas, quin illi permiſceatis ſemina aniſorum, cinamomum, & alia id genus, quæ ventriculum poſſunt roborare: id quod potiſſimum fieri debet in mulieribus & reliquis, qui habitum corporis & calorem habent debiliorem. Ego iuſſi aliquando, vt quo tempore conficitur ſyrupus ſimul cum eo portiuncula maſticis decoqueretur, quod præclare illius malitiam corrigit, vt deinceps alijs corrigentibus opus non ſit.

Hic ſyrupus longiori tempore durat, quam roſaceus *Tẽpus durationis.* nimirum vſque ad biennium, dummodo probe conficiatur: quod ego fieri puto, quoniam, ſicuti dixi, violæ habent quaſdam partes viſcidas, quæ non ita facile diſſoluuntur. Verum circa illius præparationem aromatarij ſunt admonendi, primum, vt aſſumant violas minime languidas, ac fere exſiccatas, ſed quamprimũ incipiant apparere, atque integras adhuc vires habẽt, & quæ, ſi fieri poteſt, ſint omnis pluuiæ expertes: tales enim ſunt præſtantiſſimæ. ſecundo, vt facta violarum infuſione, ſine mora ſtatim integrum ſyrupum conficiant, qui ea mixtione & virtute ſacchari lõge melius conſeruatur, cum altera ex parte, quod prope omnes aromatarij faciunt, ſi longiori temporis ſpatio eiuſmodi aquas, & infuſiones cuſtodiant, ex quibus poſtea ſucceſſiuis temporibus ſolent ſyrupos conficere, propria medicamenti vis euaneſcat, & deperdatur. Doſis *Doſis.* eſt vſque ad ℥ iiij. ſicuti de ſyrupo roſaceo diximus: & ſit exemplum:

> ℞. *Syrupi viol. ſol.* ℥ iiij.
> *Decoctionis borraginis.*
> *Seminum aniſorum q. ſuf. M.*

Sed hic quoque ſyrupus violatus, ſicuti roſatus, alijs medicamentis partim lenientibus, partim purgantibus ſolet permiſceri, quod ſupra diximus, & dicemus poſterius.

Poſtremo autem ex hac violarum infuſione: & mel *Mel violatum ſolutiuum.* le conficitur alter ſyrupus, qui mel violatum ſolutiuum dicitur, inter quos duos ſyrupos illa vna eſt differentia, quam mixtio vel ſacchari, vel mellis poteſt afferre, ſicuti de ſyrupo roſato, & melle roſato dictum eſt. Præter huiuſmodi ſyrupos, quorum vſus apud omnes medicos eſt frequentiſſimus, ſunt alii ſyrupi, quibus nonnulli ad deijciendam aluum, familiariter vtuntur, quales ſunt ſyrupus de cichorea compoſitus cum rhabarbaro, de fumo terræ compoſitus de pomis compoſitus, de epithymo, de polypodio, & ſimiles: verum ego omnia illa hæc medicamenta, aut certe maxima ex parte cenſeo minime lenientia, ſed potius purgantia eſſe: quod ex ingredientibus medicamentis facile nobis licebit intelligere qualia ſunt rhabarbarum, polypodium, epythimum, helleborus, & ſimilia, & in principio morborum ego nunquam ſoleo illis vti: quare de ijs longius agendum non eſt.

CAPVT X.

De Electuario Lenitiuo.

DEmum vero inter lenientia medicamenta numerantur multa electuaria, quæ apud officinas *De Elect.* vulgatia ſunt, ac primum eſt electuarium lenitiuum quo medici prope omnes hoc tempore vtuntur frequentiſſime: verum ego tali medicamento, aut raro admodum, aut nunquam vti conſueui, partim quod non omni ex parte mihi videtur præſtare, quod nomen promittit, ſiquidem propter ſenam, & polypodiũ nonnullos audio, & turbith, & ſcammonium addere, qua ratione lenientis medicamenti terminos, exce-

dit, partim quod recipit mercurialem, quæ ventriculum non leuiter labefactat. nec non pruna, thamarindos, & omnia myrabalanorum genera, quæ inſigniter adſtringunt: vnde in reliquis morbis parum. & raro. in febribus autem minime, & nunquam videtur conuenire. *Doſis,* Deſcriptio huius electuarij reperitur tantummodo apud aromatarios, & quis fuerit illius auctor, ignoratur. Doſis eſt a ʒ viij. vſque ad xij. Aſſumitur autem, & paratis bolis, ſicuti caſſia, & facta potione, & tunc familiariter ſyrupis, roſato, & violato ſolutiuis permiſcetur, & ſiunt exempla:

℞. *Electuarij lenitiui* ʒ x.
Seminum aniſorum ʒ ß. *Miſc.*

Sit exemplum potionis:

℞. *Electuarij lenitiui* ℥ j.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis borraginis.
Seminum citri q. *ſuf.* M. F. *Potio.*

CAPVT XI.

De Electuario Diacatholic. Diacaſſia, Diaſena, &c.

Diacatholicon. SEcundo loco eſt electuarium, quod diacatholicon appellatur, quod admodum celebre, & vſitatum eſt: ſed neque iſtud, mea ſententia, debet inter lenientia reponi, cum recipiat ſenam, polypodium, rhabarbarum, quæ certum eſt propriã purgandi facultatem obtinere; quare de illo inter medicamenta purgantia tractabimus.

Præterea ſunt alia multa electuaria, vt diaſebeſten, diacaſſia, diaſena, diamanoa, diaprunis, & alia id genus, quibus quidem etſi vulgares medici frequenter vtuntur, ego nunquam vti ſoleo, dummodo nõ deſint ſimplicia medicamenta; nam præter cętera incommoda quæ ſecum afferunt, id maximi eſt momenti, quod omnia recipiunt caſſiam, quæ vt ſupra diximus, breui ſaltem tempore a corruptione poteſt immunis conſeruari. præterquam quod caſſia ſi decoquatur, vt fit in his componendis electuaris, facile euaporat ac vires amittit; itaque vos quoque hortor, vt ab illis abſtineatis, ac potiſſimum in febribus, vbicunque ſimplicia licet adminiſtrare.

CAPVT XII.

De Electuario Diaſebeſten.

Diaſebeſten. ELectuarium diaſebeſten deſcribitur a Bartholomæo Montagnana ſeniore, celeberrimo ſui temporis medico, quod aiunt in affectibus renum peculiarem prærogatiuam habere, ſed præter incommodum *Incõmoda* ex caſſia conficitur cum aqua anguriæ, quam Auic. & Serapio teſtantur maxime eſſe corruptioni obnoxiã: præterea nihil prope in ſe habet, quod ventriculum, & hepar corroboret: ac demum multa frigida adſtringentia, & obſtruentia illud ingrediuntur, quæ a proba medicamenti compoſitione deficiunt. Hoc Electuarium eſt duplex: alterum ſimplex, ſine ſcammonio, cuius doſis eſt ad ʒ xij. alterum compoſitum: cum *Duplex,* ſcammonio, de quo poſterius tractabimus. Cætera quoque in proximo ſup. cap dicta electuaria hæc fere eadem incommoda continent, neque ab electuario diaſebeſten multum differunt: quare ego itidem cenſeo ab illorum vſu abſtinendum eſſe, neque de ijs longius agendum.

CAPVT XIII.

De Elect. Diaprunis ſimpl.

VEruntamen præ cæteris mihi libet electuarium *Diaprunis* diaprunis eximere: quod ex carne prunorum, & ſaccharo conficitur, quod fortaſſe originem habuit ab ijs, quæ tradita ſunt a Gal. 2. de alim. facul. 31. vbi docet, pruna, ac potiſſimum Hiſpana. & Damaſcena aluum mouere. Quare ſi hoc electuarium probe conficiatur, atque ex prunis dulcibus, & maturis, minime immaturis, & acerbis. vt vulgaris habet deſcriptio, inter cætera omnia lenientia medicamenta ſatis facile, & tutum videtur. Atque hactenus de medicamentis lenientibus, tam ſimplicibus, quam compoſitis.

CAPVT XIV.

De Syrupis.

COnſtat apud Gal. & omnes medicos, concoctio- *De medicamentis concoquentibus humores.* nem fieri a calore naturali, quoniam vero ſæpe euenit, vt multa ſint impedimenta, tũ ex parte humorum coquendorum, quam ex parte caloris concoquentis. pertinet ad medicum, huiuſmodi impedimenta, quantum fieri poteſt, corrigere, & auferre: quare ſi calor fuerit vehementior, uel debilior quam naturæ conueniat, ille iuuandus, & ad ſtatum naturalem deducendus eſt: pariter ſi humores, ſint calidiores, frigidiores, craſſiores, &c. refrigerandi, calefaciendi, attenuandi ſunt: qua ratione temperato calore, præparatiſque humoribus, proba fit concoctio, in quã pars materiæ coquendæ vertitur in ſubſtantiam coquentis, pars vero inutilis ad expulſionem paratur. Cæterum etſi multa ſunt medicamẽta, quę huic muneri ſunt deſtinata, & vulgo concoquentia appellantur, tamen inter ea *An ſit inuentum recentiorum.* ſyrupi primum locum obtinent; quibus medici frequentiſſime ac fere ſemper vtuntur: quare cæteris prætermiſſis, de ſyrupis tantummodo agendum eſt. Neq; vero hoc loco ſtatui longius demonſtrare, huiuſmodi medicamenta, & ſyrupos non fuiſſe inuentum recentiorum medicorum, vt nonnulli opinantur, ſed illud eſſe antiquiſſimum, ſiquidem Hippoc. Dioſcor. Gal. & omnes medici familiariter vtebantur mulſa, oxymelite, decocto hyſſopi, origani, & ſimilium, quæ aut parum. aut nihil a noſtris ſyrupis differunt, id quod puto eſſe manifeſtius, quam vt indigeat longiori demonſtratione. Neque ita laborandum eſt de hoc nomine ſyrupi, vel vt latiniores ſcribunt, ſerapij: etenim qualecunque fuerit hoc nomen, ſiue Græcum, ſiue Arabicum, & quomodocunque appelletur, nihil refert: quare ad noſtrum principale propoſitum ſtatim deuenio, quod fuerat, vos docere rationem, qua ad coquendos, & præparandos humores probe diſcatis ſingulos ſyrupos diſtinguere, & adminiſtrare. Vt autem facile hanc rem intelligatis, ſciendum eſt, tres potiſſimum eſſe humores, bilem, pituitam, melãcholiam, qui a ſuo ſtatu naturali recedentes correctione, præparatione, & concoctione indigent: nam quatenus pertinet ad ſanguinem, cum nunquam liceat per medicamenta illum educere, idcirco neque vlla videntur eſſe medicamenta propria, quæ ad illius concoctionem ſint accommodata, quod ſi omnino ille quoque, propter nimiam caliditatem vel craſſitiem, vel aliam cauſam a ſuo ſtatu naturali degeneraret, & aliquam temperationem requirat, qui ſyrupi ad coquendam bilem ſunt apti, ijdem ad corrigendum, & moderandum ſanguinem quoquo modo ſunt opportuni. Et ſi quis prætera quintam humiditatem obijcere velit. nempe omnium humorum aquoſitatem, quam nonnulli ichorem, nonnulli ſerum vocant, quod nonnunquam in

venis,

Digitized by Google

venis, ſed frequenter in cauitate ventris reperitur, & purgatione indiget: huic reſpondendum eſt huiuſmodi ichoroſa & ſeroſa excrementa aut nulla indigere concoctione, ſicuti alias demonſtrauimus, aut hoc minus perficere, quæcunque cæteros humores ac totum ſanguinem poſſunt mundificare, & a tali excremento ſecernere.

CAPVT XV.

De Syrupis concoquentibus Bilem.

Syrupi bilē coquentes.

ITaque incipiamus a ſyrupis cōcoquentibus bilem: etſi vero illi ſunt multiplices, tamen cum huiuſmodi humor, quicunque ille fuerit, ſit calidus, & ſiccus, præſertim vbi febrem excitat, omnes in eo debent cōuenire, vt refrigerandi & humectandi vim habeant: ſed hac in re diſtinctione opus eſt: nam ſi humor valde calidus & tenuis fuerit, ille quidem refrigerantia, ſed minime attenuantia requirit, ac potiſſimum ſi febres vel obſtructionibus ad fuerint, quales ſyrupi refrigerantes quidem, ſed minime attenuantes, minime abſtergentes, & aperientes ſunt, violatus ſimplex, de nenuphare, de papauere, de agreſta, de granatis, de lactuca, portulaca, plantagine, & cæteris id genus. Si vero huiuſmodi humor calidior, & craſſior fuerit, adſitque ſuſpicio alicuius obſtructionis, tunc plane ab ijs ſyrupis abſtinendum eſt: niſi ſimul quædam aperiētia illis permiſceantur: ex quibus primi & præſtantiores ſyrupi occurrunt oxymel, & ſyrup. acetoſus, quos quidem duos ſyrupos ſciant iuniores in eo tantum inter ſe differre, quod oxymel ex melle, ſyrupus autem ex ſaccharo præparatur: quare etſi vterque refrigerat, incidit, abſtergit, aperit, nihilominus nulli dubium eſſe debet, quin oxymel ratione mellis quoquo modo minus refrigeret, ac magis detergat & aperiat, quam ſyrupus acetoſus: vnde quotieſcunque vobis propoſitum fuerit magis refrigerare, ac minus abſtergere, ſicuti, exempli gratia in tertiana exquiſita, ſyrupum acetoſum, quotieſcunque autem volueritis minus refrigerare, ac magis detergere, vt in tertiana notha, tunc oxymel licebit adminiſtrare. Verum ſciendum eſt, apud antiquos multa fuiſſe genera oxymel Iuliani, cuius meminit Gal. 2. de med. ſec. locos 1. Paulus lib. 3. 13. oxymel ſpleneticum. oxymel pro calculoſis, quorum item Paulus mentionē facit lib. 7. 11. & alia id genus: hoc autem tempore tres duntaxat oxymellis ſpecies apud aromatarios reperiuntur, oxymel ſimplex, oxymel compoſitum, oxymel ſcilliticum. Quatenus vero pertinet ad oxymel ſimplex, poſtremo notandum eſt, de illo Hipp. 3. lib. de ratione victus in morbis acutis diffuſe pertractare, atque illius compoſitionem, vtilitates, nocumenta, nec non adminiſtrationis rationem recenſere, pariter Galenum in conſilio pro puero epileptico, nec non 4. de tuenda valet. varias illius compoſitiones commemorare, nempe ex maiori vel minori tum mellis, tum aceti quantitate, vt & morbus guſtus ægroti videbatur poſtulare, qui miratur, medicos, quicunque ſub vna determinata menſura id ſolent conficere, ſicuti hoc tēpore vulgo fieri ſolet: quos quidem medicos inquit Gal. perinde agere, atque illos, qui volunt omnes bibentes pariter eadem menſura vino aquam permiſcere, non aduertentes, quibuſdam qui dilutiori potui erant aſſueti, caput ſtatim tentari ſi paulo meracius biberint, quibuſdam qui meraciori potu delectantur, ſi magis dilutum biberent, ventriculum ſubuerti: quare concludit hunc ſyrupum minime vna menſura parandum eſſe, ſed ex guſtu ſumentis de illo iudicium faciendum eſſe, qui ſtatuit, oxymel naturæ ſumentis fore vtile, & conuenientiſſimum, quod vtique iucundiſſimum eſt: cōtra aduerſiſſimum, quod iniucundum exiſtit.

Syrup. acetoſus.

Variæ oxymellis ſpecies.

De vſu tum oxymellis tum ſyrupi acetoſi, in præparandis & coquendis humoribus calidis, frigidis, tenuibus, craſſis, diffuſe diximus.

Syrupi catteri.

Cæterum imitatione oxymellis, & ſyrupi acetoſi ſunt alij multi ſyrupi, qui humectandi, refrigerandi, leniter abſtergendi, & aperiendi vim habent, & ad concoquendam bilem ſunt accommodati: ſyrupi de cichorea, & de endiuia, qui & ſimplices, & compoſiti præparantur, de ſucco acetoſæ, de ſoncho, de bugloſſa, de acetoſitate citri, de farfara, roſatus recens, & ſimiles, ex quibus placet multis medicis nonnullis certis quibuſdam partibus & determinatis proſpicere, exempli gratia, ſyrupum roſatum recentem capiti, ſyrupum de ſucco acetoſæ, de bugloſſa, cordi violarum, de farfara thoraci, de cichorea, de endiuia iecori, & ſimilia: de qua re, & vtrum medicamenta propria membro poſſint vel alterando, vel purgando reſpicere, eſt inſignis controuerſia apud medicos, nos alias tractabimus.

CAPVT XVI.

De Syrupis concoquentibus Pituitam.

PRætermiſſa differentia multiplici pituitæ, de quib. tractantes febrem quotidianam ſatis diximus, ſtatim ad noſtrum inſtitutum venio. Cum igitur pituita ſit humor frigidus, humidus, ac maiori ea parte fere craſſior, ad ſui concoctionem calefacientibus, exſiccantibus, & incidentibus indiget: vnde ſyrupi ad hanc rē accōmodati, vt ſint calidi, ſicci, attenuantes, & abſtergentes, neceſſarium eſt. Huiuſmodi autem ſyrupi ſunt multiplices, inter quos primus ſeſe offert ſyrupus de betonica, cum enim, auctore Gal. 7. de ſimp. med. herba ſit moderate calida, amaruſcula & ſub acris, iure poteſt pituitam moderate calefacere: attenuare, incidere, abſtergere, ac potiſſimum accendente ſaccharo vel melle namq; tametſi hic ſyrupus vulgo præparatur ex ſaccharo, ſi ex melle quinq; optimo conficiatur, nullus mea ſententia error committeretur, imo verō forte magis calefaceret, exſiccaret, attenuaret, abſtergeret. Hic ſyrupus eſt, duplex, alius ſimplex, qui ex ſucco betonicæ, & ſaccharo paratur: aliter cōpoſitus, qui alia multa recipit medicamenta, maioranam, ſaluiam, ſtæchadē, & alia id genus. qui quidem ſyrupus cōpoſitus altero ſimplici eſt efficacior. In hoc numero ponēdi ſunt ſyrupi de hyſſopo, de praſſio, id eſt, marrubio, de mentha, de calamētho, de ſua id eſt, chamepityde, de agrimonia, de arthemiſia, de matricaria, de ſtæchade, ſyrupus byzantinus, ſyrupi de duabus, & de quinque radicibus mel roſaceum.

De betonica ſimp. et cōpoſitus.

Sed notandum eſt, omnes huiuſmodi ſyrupos habere quidem vim, ſicuti diximus, calefaciendi, attenuandi, abſtergendi, & concoquendi pituitam, veruntamē admodum lenem habere vim incidendi, ſiquidē illud præcipue, & præclare præſtant illi ſyrupi, qui recipiūt acetum, quod quidem propter tenuiſſimas quaſdam partes præclariſſimam incidendi vim obtinet, vt docet Gal. 3. de ratione victus 1. & 2. de ſimp. med. inter quod ſyrupos acetum recipientes oxymel ſimplex, & ſyrupus acetoſus ſimplex reliquis omnibus ſunt ſimpliciores, & mitiores, quos deinde quodam ordine ſequuntur oxymel compoſitum, ſyrupi de duabus & de quinque radicibus byzantinus cum aceto, ac poſtremo eſt oxymel ſcilliticum, quod reliquorum omnium eſt efficaciſſimum.

Demum uero apud medicos receptum eſt, huiuſmodi quoque ſyrupos ad ſingulas corporis partes fere eſſe accommodatos, exempli gratia, ſyrupum de betonica, de ſtæchade, ad caput: ſyrupum de hyſſopo, de praſſio, ad thoracem, ſyrupum de mentha, mel roſaceum, ad ventriculum: ſyrupum de agrimonia ad hepar, ſyrupum de arthemiſia ad vterum, ſyrupum de iua ad articulos.

CAPVT XVII.

De Syrupis Melancholiam concoquentibus.

SEquuntur ſyrupi concoquentes melancholiam, ſed illud primum eſt memoria repetendum, quod diximus in curatione quartanæ, hunc humorem eſſe duplicem, alterum naturalem, qui eſt veluti fex ſanguinis, & ſuccus melancholicus dicitur: alterum præter naturam, qui duplicem habet generationem, alteram ex ſanguine craſſo, alteram ex flaua bile immodice aſſata, & atra bilis nominatur: vnde cum vterque indigeat concoctione, pro varia huiuſmodi natura varij quoque ſyrupi debent adminiſtrari. Itaque ad coquendam melancholiam non naturalem, ac potiſſimum ſi ex flaua bile vſta originem habuerit, iidem fere ſyrupi ſunt accommodati, de quibus pro coctione bilis diximus, cum pariter hic humor refrigerantibus & humectantibus indigeat, quibus licet addere ſyrupum de pomis ſimplicem, de bugloſſa, de borragine, & ſimiles. Si vero melancholia fuerit naturalis, hic humor ad ſui concoctionem ſyrupos quoquo modo vehementiores & calidiores deſiderat, quales ſunt, ſyrupus de fumo terræ ſimplex, de lupulis, de ceterach, de thymo, ac forte illi omnes, quos diximus ad coquendam pituitam eſſe accommodatos. Atque hæc de ſyrupis ſingulos humores concoquentibus ſatis.

CAPVT XVIII.

De recto Vſu Syruporum.

HOc loco iuniores debent ſcire, humores plerumque inter ſe miſceri, quo tempore neceſſe eſt, varios quoque ſyrupos inter ſe componere, & miſcere. Exempli gratia, ſi pituita ſimul cum flaua bile redundet, tunc ſyrupi quoque erunt permiſcendi, qui vtrumque humorem reſpiciant, ſicut ſyrupus de endiuia, de acetoſa, bilem, de betonica, mel roſaceum, pituitam, quod item de cæteris ſtatuendum eſt.

Verum, & illud poſtremo non eſt prætermittendum, ſyrupos prope omnes primo quidē ac præcipue certum ac determinatum humorem, ſecundario vero, & alterum concoquere poſſe: exempli gratia, ſyrupus de duabus radicibus primo pituitam, deinde bilem, ſyrupus de endiuia contra, id quod ex varijs medicamentis ingredientibus, variiſque ſingulorum facultatibus poteſt intelligi.

I. admonitio. Ceterum antequam finem facio, mihi libet generaliter nonnulla vos admonere, ne in adminiſtrandis ſyrupis ſimul cum vulgaribus medicis aliquem errorem committatis: ac primum quoties vobis propoſitum eſt coquendi humores, perpetuo caueatis a ſyrupis compoſitis, de fumo terræ, de epithymo, de polypodio, de cichorea cum rhabarbaro, & reliquis omnibus, quicunque purgantia recipiunt medicamenta, qui quidem tantum abeſt, vt ſuccorum coctionem efficiant, vt contra illam potius perturbent, & impediant.

II. admonitio. Secundo, cum medici prope omnes vetere inſtituto ſoleant ſyrupus aquis ſtillatitijs diluere, neque occaſio preſentis temporis patiatur, vt de illis atque earū viribus longiorem ſermonem habeamus, illud vnum mihi ſufficiat, me decoctis herbarum, & aliorum medicamentorum longe magis, quam huiuſmodi aquis delectari, ac potiſſimum ſi vulgari modo in vaſa plumbeis deſtillentur: namque ſi inſtrumentis vitreis atque ex duplici vaſe fiat deſtillatio, cum Manardo & alijs viris doctiſſimis, neque ego ab illarum vſu quandoque ſoleo abſtinere.

III. Admonitio. Tertio communiter practicantes quamprimum ad ægrotos accedunt, vt diligentes videantur protinus ſuos ſyrupos inſtituunt, & illos quidem mane & veſpere, nulla neque acceſſionum, neque alimentorum habita ratione in qua re grauiſſimos committunt errores primum igitur cum in alijs morbis, tum maxime in febribus, nunquam licet ſyrupos, & medicamēta deobſtruentia adminiſtrare, niſi poſtquam corpus vniuerſum fuerit inanitum: quod quidem præceptum cum alijs locis, tum maxime 5. metho. 4. a Gal. traditū eſt, præſtat enim vitioſi ſucci maiori ex parte emiſſa ad detergendas obſtructiones accedere. cum alioqui metuatur, ſi obſtructionibus liberandis, priuſquam vacuaueris, ſtudeas, ne ipſas magis impingas. Deinde vero illud ſedulo eſt animaduertendum, vt ſyrupi nunquam exhibeantur, niſi ventriculus reliquiarum alimenti immunis & quodammodo ieiunus fuerit, neque pariter poſt ſumptos ſyrupos alimenta ſumantur, niſi illi ex ventriculo exierint, & ad alias partes penetrauerint vno verbo, ne ſimul ſyrupi, & alimenta miſceantur, & confundantur. Quod item præceptum traditum eſt a Gal. 6. de tuen. 3 & 3. de rat. vict. 35. Itaque non eſt, quod multi faciunt, vt præcipue in febribus determinata quadam hora, vel mane, vel alio tempore exhibendis ſyrupis definiatur, ſiquidem illi quacunque hora dari poſſunt, dummodo ventriculus ſit ieiunus, neque acceſſiones, neque aliud impedimētum illorum adminiſtrationem prohibeat.

IV. Admonitio. Vltimo quatenus pertinet ad ſyruporum quantitatem, vulgatis ſyruporum vſus obtinuit, vt ſinguli ſyrupi vncias quatuor cum dimidia, aut ad ſummum quinque non excedant, hodie enim decocti vel aquarum ℥ iij. cum ſyrup. ℥ j. ß. ſolent inſtituere: quo fortaſſe inſtitutum acceperunt ab Auicen. cap. de curatione febris quotidianæ, qui decocta herbarum ad ℥ iij. propinare conſueuerat: verum mea ſententia nihil certi de hac re ſtatui poteſt, namque exempli gratia ſi in ventriculo & primis ductibus humores, atque illi quidem frigidi, & craſſi contineantur, neque æger vllo æſtu, vlla ſiti torqueatur, tunc exigua ſyrupi quantitas, forte etiam ſoli ſyrupi ſine aqua vel decoctis, viderentur conuenire, contra vero ſi in partibus internis calidiores, & tenuiores ſucci redundent, ægerque inſigni ſiti, & calore laboret, tunc longe maior quantitas ſyrupi ſine dubio conueniet, quam copioſam ſyruporum adminiſtrationem ad ℥ vj. viij. xij. & quandoque plures ego ſoleo nonnunquam adminiſtrare. Quapropter ſumpta indicatione a partibus laborantibus, a morbis, a ſymptomatibus, tempore anni, temperie, & alijs id genus, equidem cenſeo ſyruporum quantitatem modo augendam, modo minuendam eſſe, neque vt eſſe in prouerbio, omnes vno calopodio calceandos eſſe.

CAPVT XIX.

De Rhabarbaro.

Rhabarbarum antiquis medicis. PRimum occurrit Rhabarbarum, vbi non agitabo eam controuerſiam, verum rhabarbarum Dioſc. Gal. & cæteris antiquioribus cognitum an in cognitum fuerit: ſiquidem, ni fallor, ſatis cuique compertum eſt, veteres omnes medicos ſolum rhaponticum nouiſſe, quod a cōmuni noſtro rhabarbaro diuerſum eſſe facile poteſt probari: immo vero, quod alicui mirum videbitur, quantum ego potui obſeruare, neque Auicen. vllo in loco noſtri vulgaris rhabarbari mentionem facit: ego enim puto, illum, vbicunque rhabarbarum nominat, non aliud quam antiquum rhaponticum intelligere, id quod mihi videor duplici ratione poſſe confirmare: altera quod Auicen. illas eaſdem dotes & conditiones tribuit rhabarbaro, quas Dioſc. Gal. & cæteri antiquiores medici ſuo tribuunt rhapontico,

pontico, adeo vt ille 2. cano de rhabarbaro hiſtoriam referens, eadem fere verba cum Dioſcor. videatur proferre. Altera eſt ratio, quod nunquam rhabarbarũ tanquam medicamentum purgandi facultate præditum, in toto illius opere ne ſemel quidem adminiſtretur, ſed perpetuo inter frigida & adſtringentia medicamenta, quale ſine dubio eſt rhaponticũ, reponatur, ſicuti videre eſt in curatione fluxus ventris 3. canonis, vbi ſimul cũ malicorio, galla, acacia, & alijs id genus frigidis, & adſtringentibus medicamentis rhabarbarum quoque commemorat. Rhabarbarum igitur recentiorum medicorum Arabum inuentum fuit, primuſq; inter Græcos auctores Paulus videtur illius notitiam habuiſſe, qui lib. 7. 11. ad finem, componendo Diacorallio, & nonnullis antidotis podagricis rhabarbarici mentionem facit, ac rurſum libro primo 43. docens, qua ratione liceat ſanis aluum mouere, de terebinthina hæc habet: Si vero volueris aluum magis purgare, parum rheibarbarici miſcebimus. Sunt qui rhabarbarum inter lenientia reponant, qui pluribus medicorum teſtimoniis, & quotidianæ experientiæ manifeſte aduerſantur. Meſue illud clemens atq; excellens pharmacum eſſe prædicat, multaſque dotes & conditiones purganti medicamento ſummopere neceſſarias complecti ſcribit, additque illius vſum omni tempore, omni ætati, atque adeo pueris, & prægnantibus innoxium eſſe. Sic Auerrho. 5. colliget ſcribit, rhabarbarum eſſe admirabilius cęteris medicinis purgatiuis, proprium frenum, & correctionem ſecum ferre, omnia membra corporis confortare, ac poſtremo reliqua omnia purgantia medicamenta, quæ quoquo modo ſunt venenata, corrigere. Conuenit inter omnes rhabarbarum primum quidem bilis, deinde vero, & pituitæ purgandæ facultate præditum eſſe, etſi Meſue alias plurimas facultates ei tribuit, quas poteſtis videre.

Laus rhabarbari.

Vires.

Rhabarbarum multis modis adminiſtratur, ſed potiſſimum duobus vel aliquo liquore infuſum, vel tota ſubſtantia deuoratum, de quibus quærunt recentiores, vtra ratio vehementius purget, quæ controuerſia, teſtimonio Meſues, facile poteſt diſſolui, qui rhabarbari infuſi ad ʒ x. in ſubſtantia autem ad ſummum ad ʒ iij. concedit: quod Meſues teſtimonium experientia confirmat eſſe veriſſimum: immo vero Manardus libro decimoſeptimo ſuarum epiſtolarum vltima, non ſolum de rhabarbaro, ſed etiam de omni medicamento ſiue leuiter, ſiue vehementer purgante, idem ſentit, nempe æqualem cuiuſque medicamenti portionem, ſi ea tota aſſumatur lõge magis purgare, quam ſi illius dilutum, vel infuſum, aut decoctum accipiatur. quam quidem Manardi ſententiam ego puto veriſſimam eſſe, & rationi conſentire. Sed antequam de rhabarbari adminiſtratione agamus, duo reſtant videnda, alterum de illius doſi: alterum de correctione.

Vſus.

Quatenus ad doſin, iam audiſtis, Meſuen ſtatuiſſe, poſſe dari infuſum ad ʒ x. in ſubſtãtia ad ʒ iiij. de qua doſi, tanquam nimis magna & immoderata Meſue arguitur a Manardo in ſuis annotationibus: ac ſane ita habendum eſt, tantam rhabarbari copiam, tam infuſi, quam ſubſtantiæ, ſine inſigni vitę periculo ſemel alicui dari non poſſe. Sed ego cum Syluio Gallico puto, eiuſmodi errorem potius codicibus deprauatis, quam Meſue eſſe tribuendum, quod hac coniectura licet cõfirmare: namque ſi reuera Meſues fuiſſet in ea opinione, rhabarbarum infuſum poſſe dari ad ʒ. x. vſque ſcripſiſſet, illud poſſe dari a ʒ. vi. viii. vel circiter ad ʒ. x. minime vero, ſicuti ſcribit, a ʒ. i. cum dimidia vſque ad ʒ. x. tantum enim interuallum plane immoderatum, & abſurdum eſt, & præter morem ipſius Meſues. Itaque rhabarbari doſis in ſubſtantia vſque ad ʒ. ii. infuſi vſque ad ʒ. ii. ß, vel ad ſummum ad ʒ. iii. ſtatuenda eſt.

Doſis.

Quatenus ad correctionem pertinet, etſi audiſtis Auerrh. docentem, omnia purgantia medicamenta, veneni prorſus non eſſe immunia, vno excepto rhabarbaro, immo illud reliquorum medicamentorum malitiam emendare. tamen altera ex parte Meſue ſcribit: illud nunquam ſine ſpica dandum eſſe: quod longiore vſu confirmatum eſt, quoniam medici penè omnes rhabarbaro ſpicam ſolent perpetuo adiungere: ac ſane Auerr. ſicuti ſæpe facit, ita in præſentia de rebus medicis ſuam inſcitiam prodit: namque vt vere docet Gal. 2. de ratione victus 12. naturæ omniũ purgantium medicamentorum nullo excepto, naturis corporum, quæ expurgantur, contraria ſunt, pernicioſa, & lethalia, vnde omnibus quoq; deceret permiſcere ſemina odorata, & alia id genus, quæ eorum malitiam poſſunt obtundere. Neque Auerr. poteſt aliquam rationem reddere, quamobrem Rhabarbarum ex hoc numero excipiendum ſit namque certum eſt, inter omnia medicamenta aloen mitiſſimam, & familiariſſimam eſſe, de qua ipſe ſcribit Auer. quod careat omni periculo, neq; lædat os ventriculi, ac Meſue confirmat, illam propter ſingularem quandam prærogatiuam omnium medicamentorum præſtantiſſimam, & excellentiſſimam eſſe, veruntamen audiatis Gal. 8. de med. ſec. loc. cap. 2. de hiera, qui ſcribit, aloen quoque maſtiche. & cinnamomo indigere, quæ medicamentariam illius vim poſſint frangere; quod ſi aloe tam leuis, & leniens medicamentum correctione opus habet, iam nulli dubium eſſe debet, quin rhabarbarum multo vehementius & magis infenſum, ſimul cum cæteris omnibus medicamentis purgantibus debeat corrigi.

ctio.

Primũ igitur ſubſtantia rhabarbari admiſcetur parato puluere, qui vel in pilulas redactus, vel ex iure, aqua ſtillatitia, aut decocto acceptus, vel alijs medicamentis permiſtus, ſolet exhiberi.

Modus vtẽdi ſubſtantia.

℞. *Rhabarbari electi puluerisati* ℈ *v.*
Spica gr. iiij
Cum aqua cichorei fiant pilula v. & aurentur. — *Pilula.*

℞. *Rhabarbari electi pul.* ʒ *ij.*
Decoctionis cichorei.
Ceterach.
Vel iuris pulli q. ſ. M. F. Potio. — *Potio.*

℞. *Flor caſſia nouiter extracta* ℥ *j.*
Rhabarbari electi pul. ℈ *iiij. M. Fiat bolus.* — *Bolus.*

℞. *Rhabarbari electi pul.* ʒ *j. ß.*
Syrupi roſ ſol. ℥ *iij.*
Decoctionis ſupraſcripta q. ſ. M. & fiat potio.

Sed præter hęc eſt alia quędam ratio vtendi rhabarbaro, quæ mihi iamdiu eſt familiaris: namq; illud tenuiſſime inciditur, & ſine alia præparatione ſimul, cũ paſſulis dentibus manditur & aſſumitur. Demũ ac potiſſimũ pro pueris atque nonnullis, qui omnia abhorrent medicamenta, ex rhabarbaro conficiuntur bellaria vel aliter conficiuntur rotulæ cum ſaccharo. Ita ergo ſubſtantia rhabarbari adminiſtratur.

Cum paſſulis.
Rotula ex rhabarb.

Quo loco neque illud prætermittendum, nõnullos medicos ſubſtantiam rhabarbari primum aſſare vel vrere, deinde ægrotis, ac potiſſimum dyſenteria laborantibus exhibere conſueuiſſe, quaſi illud hac ratione omni purgandi facultate priuetur, & quoquo modo adſtringendi facultatem acquirat: & Meſue inter cæteros, ſi maior adſtrictio requiratur, rhabarbarum aſſatum, ſi vero maxima adſtrictio requiratur, Rhabarbarum vſtum ſuadet. Sed illi mihi videntur male ſentire, cum certum cuique eſſe debeat, rhabarbarum ita igne præparatum acredinem quandam, & mordacitatem cõtrahere, ita vt iure valeat vlcera inteſtinorum, & ipſam fluxionem augere.

Aſſatũ nocuum eſt.

Rhabarbarum autem infuſum, vel dilutum adminiſtratur, vbi in aliquo liquore aliquandiu maceratum, exprimitur, & exhibetur. Inter cæteros vero liquores vſus videtur obtinuiſſe, vt vinum album, & odoratum principem locum teneat, veruntamen nonnulli, quod ego quoque frequenter facio, in decocto cichorei, borraginis, capillorum veneris, & ſimilibus, alij in aquis ſtillatitijs, alij in ſero lactis, alii ex iure

Infuſio rhabar.
Quæ decocta conueniant.

pulli,& forte aliter, pro vario ſibi propoſito ſcopo ſolent illud infundere.

Sed notandum, vel raro, vel nunquam huiuſmodi infuſionem rhabarbari ſolam,ſed frequenter ſimul cũ alijs medicamentis permiſceri,partim lenientibus,ſyrupo roſaceo ſolutiuo,manna,thamarindis:vel ſoluẽtibus,electuario de ſucco roſarum,electuario diaphœnicon,confectione hamech,& ſimilibus.

R. Rhabarbari electi ʒ j. ß.
Spicæ gr. iiij.
Vini albi aromatici parũ, fiat infuſio per horas 12. & facta expreſſione,adde
Syrupi roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis cichorei.
Fumi terræ q. ſ. Miſ.
R. Rhabarbari electi ʒ ij.
Spicæ gr. v.
Seri lactis caprini q. ſ. Infunde,vt ſupra, & facta expreſſione adde
Syrupi violati ſol. ℥ j. ß. M.
R. Rhabarbari electi ℈ iiij.
Spicæ gr. iij.
Decoctionis cichorei,
Ceterach.
Borraginis q. ſ.
Fiat infuſio, vt ſupra. adde
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi de fumo terræ com. ℥ ij. M.

Sy. de cich. cum rhab. Demum ſciẽdum eſt,ex rhabarbero fieri ſyrupum, quem vocant de cichorea Nicolai cũ rhabarbaro,quo ſyrupo etſi communiter practicantes ad concoctione humoris biliosi familiariter vtuntur, tamẽ ego ad purgationem vti ſoleo ad ℥ iij. vel iiij.

R. Syrupi de cichorea cum rhabarbaro ℥ iiij.
Decoctionis ſupraſcripta q. ſuf. M.

CAPVT XX.

De Agarico.

POſt rhabarbarum proxime ſequitur Agaricus, ſiquidem inter omnia purgantia ſimplicia medicamenta nulla ſunt,quibus medici vtantur familiarius, quam hiſce duobus. Agaricus eſt fungus in arboribus naſcens,quem quidem etſi Plin. ſcribit lib.16.8.omnibus glandiferis arboribus innaſci, tamen experientia docet, illum hoc tempore in ſola arbore larice reperiri. Ex quo certe mirum eſt, quomodo Dioſc.nec non Gal. videantur incerti eſſe, vtrum agaricus fungus,an radix exiſtat.

Laus agarici. Sed prætermiſſa hac conſideratione,illud primum generaliter ſciendum eſt, agaricum a Meſue.& pleriſque omnibus medicis adeo prædicari, & extolli, vt eum veteres medici medicamẽtum familiæ voluerint appellare, ſiue quod ad omnes omnium internarum partium affectiones ſit accommodatum,ſiue quod ita ſalubre, & innoxium ſit, vt vnicuique ex familia poſſe ſeruire,& prodeſſe. Verum neque agaricus,mea ſententia, ea numero cæterorum purgantium accipiendus eſt, quæ omnia iam diximus ex Galeno eſſe naturæ inimica, & infenſa, ſed inter cætera etiam, quod *Nocumentũ agarici.* præclare notat Actuarius, & experientia confirmat, veriſſimum eſſe, ventriculo aduerſatur, quod ſua leuitate ſurſum feratur,& quaſi enatet, vnde frequentiſſime ſolet uomitum excitare, ex quo factum eſt, vt medici ferre nunquam ſoleant agarico vti, niſi primum illum certis quibuſdam medicamentis præparẽt, quæ eius malitiam poſſunt emendare; quapropter Meſue varijs modis nos docet agaricum præparare, & noſtri *Præparatio.* aromatarij illum dupliciter præparant: vno modo cũ oxymelite gingibere, & ſale gemmæ, quod agaricum præparatum vocant:altero autem præparant ex vino, cui primum gingiber infuſum fuerit,& hoc agaricum trochiſcatum appellant:quam poſtremam præparandi agarici rationem Meſue tribuit Galeno,etſi ea nullibi apud Gal. quod equidem ſciam, reperitur,niſi forte quis velit, Galenum id egiſſe 9. de med. sec.locos, poſtremis verbis,vbi inquit,ad ſtrangulatus vteri agarici ʒ j. ex vino acceptam conuenire:qua eadem ratione exhibetur etiam 6. de ſimp.med. Vtcunque autem ſit, notandum eſt, hanc poſteriorem agarici præparationem longe eſſe altera præſtantiorem,vnde ego quidem agarico trochiſcato frequenter, agarico autem præparato non niſi raro vti ſoleo,& tantũmodo quotieſcunque mihi propoſitum eſt ventriculum turbare, & vomitum excitare.

Conuenit inter omnes,facultate imprimis purgandæ pituitæ præditum eſſe, & omnibus morbis ex hoc *Facultas.* humore ortis conuenire. Quatenus autem pertinet ad illius doſin & adminiſtrationem,agaricus, fere in omnibus cum rhabarbaro conuenit: ſiquidem ille quoque *Doſis.* ad ʒ ij. circiter,partim in ſubſtantia,partim infuſus,ac poſtremo potius ſimul cum alijs medicamẽtis, quam adminiſtrari tametſi mihi monendi eſtis, quod ego a nemine didici, ſed ſola experientia deprehendi veriſſi*Nota.*mum eſſe agarici infuſum ſiue dilutum aut leuiſſimã, aut fere nullam purgandi facultatem obtinere.

R. Agarici trochiſcati ʒ ij.
Mannæ Calabrenſis elect.
Mellis roſ. ſol. ana ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. M.
R. Flor. caſſiæ nouiter extractæ ℥ j.
Agarici trochiſcati ʒ j. ß. M.

In infuſione.

R. Agarici trochiſcati ʒ j. ß.
Decoctionis betonicæ
Hyſſopi
Cichorei q. ſ. Fiat infuſio ſecundum artem, & adde facta expreſſione.
Electuarij diathẽri con ʒ ij.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß. M. & fiat potio.

Verum præter hæc ego quãdoque, exempli gratia, in morbis pectoris,potiſſimum vero in pueris, qui laborant vermibus,ſoleo vti agarico ſimul cum oxymelite,quod medicamentum non admodum eſt ingratũ, & præclare agit.

R. Agarici trochiſcati ʒ ij.
Oxymellis ſimp. ℥ ij. M. optime.

Poſtremo ſciendum,agaricum non ſolum intra corpus aſſumi,ſed etiam extra corpus adminiſtrari, vt docet Gal. 10. de medic.ſecund.locos, cap. de iſchiade. nec non li.6.de ſimp. vbi ſcribit, morſus a beſtijs frigore lædẽtibus agaricum in parte affecta impoſitum, & intra corpus ſumptum, ſi ex vino ʒ j. accipiatur, multum prodeſſe.

CAPVT XXI.

De Sena.

SEna vulgare eſt & omnibus notum medicamentũ, quod nõ ſolum in multis exteris regionibus, ſed etiam in Italia ſeritur & colligitur copioſiſſime. Sed dubium eſt apud recentiores, vtrum veteres Græci illius mentionem fecerint,dum alij delphinum, alij pepitum, alij empetron,alij coluteam Theophraſti,alij aliud medicamentum eſſe opinantur,de qua controuerſia nolo longius agere, eum magis ad meũ inſtitutum pertineat,illius vires,præparationem,& vſum vobis explicare. Auerrh. cui plurimi conſentiunt,Senam reponit inter medicamenta noua,quæ antiquis fuerũt incognita, adeo vt recentiorum, ac maxime Arabum videatur inuentum fuiſſe. Auicen.etſi peculiari capite non tractat de ſena tamen quandoque illius mentionem facit,ſicuti cap. de fumoterræ, nec non cap. de febre

Digitized by Google

bre quintana. Ex Græcis vnus Actuarius videtur illius mentionem habuiſſe, qui ſcribit 5. metho. med. 8. Senam ex ijs medicamentis eſſe, quæ Syria, & Aegyptus mittit: vtcunque autem ſit, Meſue, & medici prope omnes tot, & tantas laudes ſenæ tribuunt, vt illa inter omnia ſimplicia medicamenta fere principem locum videatur obtinere. *Laus ſenæ.* qui ſcribunt, eam augere iuuentutem, ſeniumq; retardare, & animi hilaritatem afferre. *Facultas ſenæ.* Verum ijs prętermiſſis miraculis, ex Meſue communi omnium conſenſu receptum eſt, ſenam melancholiam potiſſimum, ſalſam pituitam atque exuſtam bilem purgare, adeoque febres melancholicas, & antiquas, ſcabiem, pruritum, puſtulas, et cęteros morbos ex huiuſmodi morbus oriundos curare.

De folijs & folliculis. Sed cum ſena habeat non ſolum folia, ſed etiam quoſdam folliculos, maxima eſt inter medicos controuerſia, vtrum folliculi an folia maiore facultate purgandi prædita ſint: quam difficultatem Matthiolus, & alii tractant diffuſe. Ego quidem, vel quod careamus folliculis opportune collectis, vel quod reuera ſint folliculis præſtantiora, folijs iamdiu vti ſoleo, quicunque voluerit, poterit etiam folliculos experiri.

Noxa ſenæ. Corrigentia. Nocet ſena, vt idem teſtatur Meſue, quoquo modo ipſi ventriculo, vnde vt hæc tollatur noxa, atque eius facultas roboretur, iubet Meſue nonnulla eſſe addenda, quæ ventriculum, & cor corroborent: veruntamē neque deſunt, qui huiuſmodi ſententiam Meſues reprobant, quod deguſtatis folijs ſenę percipiant aliquid adſtrictionis, ſiccitatis, & amaritudinis, ex quibus colligunt, ſenam potius ventriculum roborare, quam perturbare, & imbecillum reddere, ſed neq; de hac difficultate longius ago, qui probo eorum ſententiam, qui nunquam ſena uti ſolent ſine vno altero, vel pluribus medicamentis, quæ illius operationem, & faciliorem, & feliciorem poſſint reddere, cum reuera experientia confirmet, ſenam eſſe medicamētum torminoſum, & flatuoſum. *Vſus.* Etſi autem ſena multis modis ſolet adminiſtrari, tamen frequentiſſime aliquo liquore macetatur, & infunditur huius quidem infuſionis rurſum variæ ſunt præparationes, ex quibus vnum vel alterum exemplum vobis proferam, ac primum ſena ſolet a multis hac ratione præparari.

R. *Fol & folliculorum ſenæ* ana ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Flor. borraginis.
Violarum.
Roſarum rubrarum.
Citriorum, vel.
Limonum, vel.
Arantiorum ana ʒ j.
Polypodij ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Sebeſten, aut.
Prunorum N. x.
Aquæ feruentiſſimæ lib. j. Fiat infuſio, & vaſe optime obturato dimittatur per horas decem, deinde exprimatur.

II. In decoctio. Non fieri decoctionē. In ſero vel iure fiat infuſio. Prętor infuſionem nonnulli quoque decoctum probant, ſed alii reprobant, propterea quod ſuperficiales quædam Senæ partes tantummodo expetuntur, quæ ſola infuſione eliciuntur, decocto autem euaneſcunt: ac ſane mea quoque ſententia, Sena inter ea medicamenta debet reponi, quæ aut leuiſſimam, aut nullam decoctionem poſſunt perferre Meſue iubet infuſionem fieri ex iure galli, gallinæ, vel alterius carnis, vel ſero lactis: quod conſilium optimum eſt, & ego illud amplector frequentiſſ. Nonnulli aliter ſenam præparant, quorum alii illius doſin minuunt, folliculos prætermittunt, polypodium negligunt: alii doſin augent, aliaque addunt, & alterantia, & purgantia medicamenta, ut propemodum infinitæ ſint huius medicamenti præparationes. Ego quidem ſimplici quadam, & breui ratione ſoleo ſenam præparare, & infundere, quod ſatis facile medicamentum euadit, & eſt huiuſmodi.

R. *Folior. ſenæ elect.* ℥ j.
Paſſularum ℥ ß.
Gingiberis ʒ ß.
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ j. *M. Fiat infuſio, vt ſupra.*

Itaque ad hunc modum ſenæ infuſum vel dilutum præparatur, quod frequenter ſolum, quandoq; ſimul cum alijs medicamentis, & lenientibus, & purgantibus ſolet exhiberi. Exempli gratia, rhabarbaro, agarico ſyrupi ros. ſol. conſ. hamech, & ſimilibus. Et ſit exemplum.

R. *Infuſionis Senæ* ℥ iiij.
Confectionis hamech ʒ ij ß.
Syrupi roſati ſol. ℥ j. ß. *M. F. P.*

In ſubſtantia vero præter Senæ infuſionem medici tota quoque illius ſubſtantia vtuntur ſæpenumero, qui illius contriti pulueris vel ex iure, vel aliter, vſque ad ʒ ij. ſolent exhibere: quoniam vero, vt diximus, Sena non eſt ita amica ventriculo, nunc factum eſt, noſtri aromatarij alia quædā medicamenta illi permiſceāt, & medicamentum conficiant, quod puluerem Senæ appellant: *Puluis Senæ.* in quo tamen conficiendo non minus quam conficienda infuſione diſſentiunt. Vulgaris eſt compoſitio ex Antidotario Montagnanæ, quæ eſt huiuſmodi.

R. *Folliculorum Senæ* ℥ j.
Gingiberis
Macis ana ʒ iij.
Cinamomi.
Tartari ana ʒ j. ß. *M. omnia terantur, & in puluerem redigantur.*

Atque hic proprie puluis Senæ dici debet cum nihil aliud præter Senam recipiat, quod aluum poſſit mouere: ſed admodum leue eſt medicamentum, cuius vt puto quinque, ſex, & plures drachmæ poſſunt exhiberi. Alii vero hunc puluerem aliter præparant, ut longe validius medicamentum conficiatur, & cum plurimæ deſcriptiones circumferantur, vnico exemplo contenti erimus, cæteris præſtantiore.

R. *Fol. Senæ*
Tartari albi ana ℥ ij.
Caryophyllorum
Cinamomi
Galangæ
Ammeos ana ʒ ij.
Diagridij ʒ iij. *M. & f. puluis.*

Cuius vnica drachma vtramque bilem, & quidem vehementer ſolet expurgare de Sena hactenus.

CAPVT XXII.

De Epithymo, & Polypodio.

Mihi libet duo duo ſimplicia medicamēta ſimul coniungere, quoniam eaſdem fere habēt vires, & ſimul quoque ſolent a medicis permiſceri, etſi Auerrh. eſt auctor, polypodium tutum eſſe medicamentū, & epithymo præſtantius, vtrumque enim purgandæ imprimis atræ bilis facultate præditum eſt, id quod *Facultas.* Meſue auctore, facile, & citra moleſtiam præſtant: itaque eorum vſus ad morbos lienis, elephantiaſin, melancholiam, febrem quartanam, & alias huiuſmodi atrabilarias ægritudines quam maxime cōuenit. Verum tamen ſciendum eſt, tam epithymum, quam polypodium inter leuiora purgantia medicamēta reponenda eſſe, quod nobis inſinuauit Gal. 13. meth. 15. vbi tradens rationem purgandi per aluum, partem cauam iecoris, & polypodium, & epithymum numerat inter ea medicamēta, quæ moderate aluum deijciunt quod plane experientia confirmat eſſe veriſſimum.

Vſus

Vſus. Vſus huiuſmodi duorum medicamentorum præcipue in eorum decoctione conſiſtit, & ſola admodum raro, cum alijs autem medicamentis frequenter adminiſtrantur. *Doſis.* *Correctio.* Vtriuſque doſis fere vna atque eadem eſt, ſi decoquantur vſque ad ℥ j. Si tota ſubſtantia accipiantur, quod etiam fit aliquando, vſque ad ʒ iij. Et quoniam vtrumque flatuoſum eſt medicamentum, & nocet ventriculo, propterea commode decoquuntur in iure pulli, vel alterius carnis, nec non illis permiſcentur ſemina odorata, vel alia aromata, quæ valent flatus diſſoluere, & naturalem ventriculi facultatem roborare.

Exemplum:

℞. *Epithymi*
Polypodij ana ℥ ß.
Paſſularum
Liquiritiæ ana ʒ ij.
Seminum citri ʒ j *M. decoquantur ex iure pulli, vel ſero lactis, vel aqua, & facta colatura adde ſyrupi roſ. ſol.* ℥ j. ß. *M.*

De ſyr. de polyp. & epithymo. Poſtremo ſolent ab aromatariis præparari duo ſyrupi, quorum alterum de polypodio, alterum de epithymo appellant, etſi vterque ex aliis quoque pluribus medici illis vtuntur coquendos & parandos humores noxios, tamen inter purgantia medicamenta debent reponi. Et ſit exemplum:

℞. *Syrupi de polypodio* ℥ ij. ß.
Confectionis hamech ʒ iij.
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M. & fiat potio.

CAPVT XXIII.

De Iride.

ETh iridis nomen ad totam plantam pertinet, tamen ſciendum eſt, ſolam radicem a medicis adminiſtrari. Planta eſt omnibus nota, quæ vt ſcribit Dioſcorides, a ſimilitudine arcus cœleſtis nomen accepit. Præter cæteras dotes Dioſcorides, Meſue, ac recentiores prope omnes radici iridis facultatem purgandi tribuunt, *Facultas.* licet Gal. de hac facultate nullam videatur mentionem feciſſe, cum tamen alias plurimas iridis commemoret, cum aliis locis, tum maxime 6. de ſimp. med. 19. & 23. & lib 5. 12. & 21. vt certe mirum ſit, quomodo Matthiolus, & Amatus Luſitanus in ſuis comm. in Dioſcoridem, audent affirmare, Galenum in lib. de ſimp. med. nuſquam iridis meminiſſe. Vtcunque autem ſit, quod ad noſtrum inſtitutum pertinet, conuenit inter omnes hoc tempore, itidem pituitam craſſam & permiſtam illi bilem, ſeroſaſque aquas, & quidem clementer purgare. Ego quidem purgandis humoribus tenuibus, & ſeroſis quales potiſſimum redundant in hydrope laborantibus, hoc medicamenta vti ſoleo familiariter, qui fortaſſe omnium primus cœpi illius doſin, & congruam adminiſtrationem obſeruare: namque ſi audiamus medicos tam veteres quam recentiores, quicunque de hoc medicaméto tractant, nullus mihi videtur illius vim congruamque doſin, et adminiſtrationem exacte intelligere. Meſue a ʒ ij. vſque ad vj. Dioſcor. ʒ vij. cum aqua mulſa dari iubet. *Doſis.* Paul. ſcribit iridem habere facultatem purgandi ſimilem agarico, & quantitate 8. obulorum, hoc eſt, quatuor ſcrupulorum exhibendam eſſe. Ex quibus auctoribus neque illud licet intelligere, vtrum ſubſtantia radicis, an ſuccus, an alia ratione debeat exhiberi. Ex recétioribus Trincauellius ſcribit, ſuccum expreſſum ex viridi radice iridis à ʒ ij. vſque ad vj. pro ratione virium accipientis bibendum eſſe. Ex dictis auctoribus cæteri omnes fere idem tráſcribunt, adeo vt quádoque in eam ſententiam venerim, multos multa medicamenta, atque eorum doſin proponere potius ex aliorum commentariis & relatione, quam ex propria experientia, quam experientiam tamen Galen. hac in parte vſque adeo magni facit, vt ſcribat 6. de tuenda valet. 14. ſe nunquam aliquod medicamentum tanquam vtile ſcripſiſſe, quod non prius expertus fuerit. Ego autem quid de hoc medicamento, de illius doſi, ac tota adminiſtratione ſentiam, breuiter exponam. Ergo ſicut pro comperto habeo, iridem purgand. facultate præditam eſſe, ita puto vnam radicem, imò vero vnius radicis ſuccum id præſtare: *Succus radicis iridis* & cum hic ſuccus dupliciter poſſit parari & adminiſtrari, vno modo in forma ſolidiore, ſicut frequenter apud aromatarios, alii quoque ſucci denſi & concreti fiunt: altero in forma liquidiore, quales ſunt multi ſucci, qui ex multis herbis & radicibus ex tempore exprimuntur: *Doſis vera* ego priori ſucco concreto nunquam ſum vſus, ſed audio illum ad ʒ ij. circiter exhiberi, poſteriore autem liquido, ad ℥ iij. & plures non drachmas, ſed vncias, & vſus ſum, & vtor familiariter.

Et ſi alicui mirum videtur, quomodo dádo hoc medicamento præter cæterorum omnium opinioné tantá doſin non verear attingere, fateor quod res eſt, me caſu & fortuna in hanc ſententiam deueniſſe.

Quoniam uero hic ſuccus aliquam faucibus facit aſperitatem & ventriculo quoquo modo aduerſatur, conſueui illi permiſcere mel roſaceum, mannam, aut quid ſimile, qua ratione medicamentum ſatis gratum euadit, & ſine multo labore copioſiſſimam purgationem facit.

℞. *Succi iridis recenter extracti*
Mel roſ. vel
Manna Calab. ele. ana ℥ ij. *M.*
De iride ſatis.

CAPVT XXIV.

De Elaterio.

CVM inter medicamenta ad purgandas ſeroſas humiditates accommodata, præter ſuccum iridis frequentiſſimus apud medicos ſit vſus elaterii, mihi libet de hoc quoque medicamento quam breuiſſime agere. Elaterium nihil aliud eſt quam ſuccus expreſſus ex recenti fructu illius cucumeris, quem agreſtē vel aſininum vocant, de cuius præparatione Dioſcor. accuratiſſime tractat. Eſt medicamentum vetuſtiſſimum ſimul, & vehementiſſimum, adeo vt tam multos annos pauci admodum auderent illo vti, perſuaſi auctoritate Meſues, qui ſcribit elaterium abradere, & vaſorum ora aperire, inteſtinorum tormina excitare, & alia afferre nocumenta: *Nocumenta.* verum noſtro tempore cœpit illius vſus frequentior eſſe, ac ſane ſi probe paretur, & probe adminiſtretur, minime tam laborioſum, & periculoſum eſſe deprehendetur, cum & ipſe Meſue doceat rationem, qua illius nocumenta, & pericula poſſint auferri.

Facultas. Etſi vero hoc medicamentum apud Dioſcor. Meſuē, & medicos prope omnes facultatem habet purgandi primũ pituitam, deinde bilem, tamen longiore experientia confirmatum eſt, illi præcipuam facultatem ineſſe purgandi ſerum ſanguinis, nec non omnes tenues & ſeroſos humores, quicunque & quacunque in parte in nobis continentur: ex quo factũ eſt, vt medici in purganda aqua hydropicorum elaterio vtãtur frequentiſſime: & inter cætera ſi quando contingit, contingit autem frequenter vt aqua thermarum bibita detineatur in corpore, ad illius purgationem nullũ hoc medicamento præſtantius poteſt inueniri.

Tēpus durationis elaterij. De elaterio ſcribit Dioſcor. a duobus uſque ad decem annos illud eſſe ad purgationes accommodatũ, vltra id tempus reddi inutile: cõtra Theophraſtus 9. de hiſtor. plantar. 14. docet elaterium eo melius fieri, quo eſt vetuſtius, immo vero addit, longiori tempore nullum medicamentum perdurare, adeo vt quãdoque elaterium ducentorum annorum virtute mirabili ſeruatum fuerit. Sic idem ſcribit Dioſcor. elaterium

ſerium lucernarum luminibus obiectum, facile flagrare, & ardere: contra Theophraſtus aſſerit, vſque ad 50. annos lucernis admotum ignem extinguere; hæc vero, & forte alia id genus cum ſint a noſtro inſtituto aliena, aliis diſcutienda relinquantur: itaque nos ad huius medicamenti doſin, & adminiſtrationē accedamus.

Doſis grana vj. De doſi elaterii item: non conuenit inter omnes. Dioſcor. ſcribit integram menſuram eſſe obulum, hoc eſt, ℈ ß. minimā ſeu triobulum, infantibus æra duo, id eſt, grana, pondus ſcilicet quatuor granorum maiori copia eſſe periculoſum. Paulus, Aetius, Actuarius, dant iij. obulos, Meſue eandem doſim cum Dioſcor. videtur probare; ego vero ad ſummam nunquam vj grana excedere ſum auſus, nec iam dum auderem, cum hac doſi exhibitum copioſiſſimam purgationem efficiat: quod ſi quis maiorem illius doſin audet exhibere ad ſcrupolum, forte etiam ad ſcrupulos, id equidem puto fieri, quod elatarium ſit improbe præparatum, neque eam facultatem, validam purgandi obtineat, quam optime præparatum ſolet habere.

Vſus. Elaterium iis medicamentis commode permiſcetur, quæ ventriculo ſolent gratificari, & inter cætera pilulis aromaticis feliciter copulatur, quod ego ſemper facio. Et ſit exemplum:

℞. *Pilularum aloiph. nginar.* ℈ j.
Elaterij gr. iij. M. optime fiat pilula, & aurētur.

CAPVT XXV.

De Scammonio.

SCammonium eſt ſuccus plantæ, qui potiſſimum ex Alexandria, & Syria ad nos defertur: huius plātæ imaginem habebis apud Matthiolum, quam miſit ad illum Conſtantinopoli Orator quidam Cæſareus. Medicamentum eſt inter cætera vetuſtiſſimum, & medicis familiariſſimum, adeo vt non ſolum per ſe adminiſtretur, ſed etiam ſit baſis, & fundamentum pilularum, electuariorum, & omnium compoſitorum medicamentorum purgantium, quæ hoc tempore ſolent præparari. Gal. huius medicamenti frequenter meminit, rametſi quod certe mirum eſt, in lib. de ſimp. med.

Facultas. facult. de eo nihil ſcripſerit. Conuenit inter omnes, ſcammonium flauam bilem purgare; nihilominus Dioſcor. addit quoque pituitam; ſed illud ſciendum eſt, huiuſmodi medicamentum eſſe vehementiſſimū, & violentiſſimum, ac multis modis naturæ hominis aduerſari, de quibus videatis Meſuen, adeo vt fuerint nonnulli, qui dixerunt, latius fuiſſe ſcammonū nunquam ad manus hominem perueniſſe. cum forte plus incommodi, & periculi, quam vtilitatis afferat. Paulus, Actuarius, & alij teſtantur, illud plus quā cætera omnia purgantia medicamenta ventriculo aduerſari, ex quo factum eſt, vt medici varias rationes excogitauerunt, ex quibus illius malitia poſſit emendari, de qui

Nocumenta. bus videatis Meſuen, qui ſingula huius medicamenti damna, & remedia tractat diligentiſſime. Gale. vnius præcipue rationis meminit præparandi ſcammonii, ex malo citonio, 4. de alim. facul. 1. quæ vſque ad noſtra tempora peruenit, & eſt huiuſmodi; namque noſtri aromatarii excauant internas partes mali, quę ſemen continent, deinde totam cauitatem replent ſcāmonio, ac farina tritici obuoluunt, & ita coquunt; quod enim, inquit Galen ad hunc modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſoluit, rametſi, quod video neminem aduertiſſe, Galen. non ſcammonium, ſed pomum ſcammonio præparatum ægris ſolebat exhibere, contra quam nos faciamus,

Animaduerſio. qui abiicientes pomum, tanquam inutile, ſolo vtimur ſcammonio. Scammonium vero hoc modo præparatum Diagridium dicitur, ex quo orta eſt controuerſia magni momenti, verum in componendis medicamentis, quoties auctores ſcammonium ſimpliciter nominant, diagridium, an alterum ſine præparatione accipiendum ſit: de qua ita equidem reſpondeo rem, ſcammonium, vel præparatum, vel non præparatum ſore accipiendum, pro vt auctores vnum vel alterum nomen vſurpant, adeo vt quotieſcunque ſcammonii ſimpliciter ſit mentio, liceat ſcammonium non præparatum accipere, quod veriſimile ſit illius malitiam cæteris medicamentis compoſitionem ingredientibus ſatis corrigi, & emendari: nam ſi quando auctores intendunt ſcammonio præparato vtendum eſſe, vt probabile eſt, id ſpeciatim debent explicare, ſicuti exempli gratia, videre eſt apud Meſuen, qui componendis pilulis aggregatiuis, de lapide armeno, electuario indo, de pſillio, & ſimilibus, non ſimpliciter ſcāmonii, ſed ſcammonii cocti in pomo mentionem facit.

Doſis. De doſi ſcammonii auctores magnopere diſſentiunt. Dioſcor. integram drachmam concedit, immo vero ſi velis abundantius purgare, tribus ſcammonii obulis per eundem Dioſcor. licet addere hellebori nigri obulos ij. & drachmam aloes. Paulus, & Actuarius dant obulos iiij. Meſue a granis v. vſq; ad grana xii. quam poſtremam ſententiam Meſues plerique omnes hoc tempore ſequuntur, nam reuera tanta ſcammonij doſis ſine certiſſimo periculo non poſſet exhiberi, vnde nonnulli in eam ſententiam venerunt, aut codices Dioſcor. & aliorum fuiſſe deprauatos, aut

Vſus. vulgare ſcammonium non legitimum, ſed tantummodo adulteratum ad nos deferri, Medici raro aut nunquam ſolo ſcammonio vtuntur, ſed illud frequenter ad tria, vel quatuor grana circiter miſcent reliquis medicamentis, quotieſcunque volunt eorum vim augere. Et ſit exemplum;

℞. *Pilularum aggregatiuarum.*
Cochiarum, ana ℈ ij.
Diagridij gr. iij. M. fiant pilulæ iij. & aurentur.

Si quis autem ſummam ſcammonii doſin voluerit exhibere, tunc illud rebus aromaticis commode permiſcetur, quæ illius vehementiam, & malitiam ſolēt corrigere. Et ſit exemplum.

℞. *Pilularum alephanginarum* ʒ ß.
Diagridij gr. xij. M. F. pilulæ ut ſupra.

Galen. aliquando, potiſſimum in iis qui alia medicamenta abhorrent, conſueuit vel in ptiſana, vel in ſero lactis ſcammonium permiſcere, ſicuti habetis exēplum illius mulieris laborantis herpete in malleolo, cuius hiſtoriam narrat 14. metho. 17. Atque hactenus de ſcammonio.

CAPVT XXVI.

De Colocynthide.

COlocynthis Grece, Latine cucurbita ſylueſtris dicitur a quibuſdam, propter ſummam illius, amaritudinē fel terræ nominatur, ab Arabibus mors plātarum vocatur, quod herbas vicinas inſtar veneni interficiat. Apud omnes plāta eſt notiſſima, & tam vehemens, ac violentum eſt medicamentum, vt nōnulli medici plane velint ab illius vſu cauendum eſſe, quod magis turbet, & noceat, quam proſit, veruntamen eſt medicamentum apud veteres vſitatiſſimum, & experientia cōfirmat, ſi probe præparetur, quāplurimas vtilitates afferre, neque tam eſſe laborioſum, vt iſti prædicāt. Colocynthidis uim purgatoriā preclare

Facultas. explicat Actuarius, qui ſcribit, illā pituitam, bilē, humoremq; mucoſum purgare: qua propter opportune adminiſtratur ad contumacē capitis dolorem, hemicraniam, vertiginē, morbum comitialem, apoplexiā, aſthma, dolores articulorū, & alios morbos id genus,

Vſus. qui ab iis humorib. fere oriūtur. Duplex eſt, & potiſſimū illius vſus, & adminiſtratio, uno modo in cliſteribus,

bus & glandibus, quæ certe inter reliqua omnia principem locum obtinent, vbicunque volumus a longinquis partibus reuellere, & humores craſſos purgare. Et ſint exempla.

R. Pulpæ colocynthidos ℥ ij.
Florum chamæmelli M. j.
Seminum aniſorum
Cimini ana ℥ j. *Fiat decoctio.*
R. Præd. decoct. lib. j.
Mellis roſati
Olei chamæmelini completi ana ℥ iij. *Miſc. pro clyſtere.*
R. Pulpæ colocynthidos ℈ j.
Specierum hieræ ſimp. ℥ ß.
Salis gemmæ ℈ ß.
Mel. q. ſuf. M. pro ſuppoſitoriis.

Incommoda. Altero autem modo colocynthis ore aſſumitur, ſed tunc nunquam ſola debet exhiberi, ſiquidem niſi antea corrigatur, & faucibus & gutturi, & ventriculo, & inteſtinis, & vniuerſo corpori maximum incendium, faſtidium, & perturbationem ſolet afferre: immo vero colocynthis inter ea enumeratur, quæ ſicuti cætera venena multa pericula ſæpius afferunt, de quibus ſpeciatim tractat Dioſcor. lib. 6. 34. Etſi uero colocynthis multis modis poteſt parari & corrigi, de quibus tum cæteri, tum Meſue agit diffuſe, tamen vſus obtinuit vt præſtantior præparatio & caſtigatio illa habeatur, qua additis nonnullis medicamentis conficiunt trochiſcos, qui vulgo trochiſci alhandal nominantur, in quibus quidem trochiſcis efficiendis prudenter monet Manardus, diligenter fore intelligendum quantum *Trochiſci Albandal* colocynthidis in iis poſitum fuerit, cum alii plus, alii minus accipiant, quod non ſine magno ægri detrimento poteſt ignorari. Communis præparatio apud Meſuen eſt talis.

R. Colocynthidis ℥ x.
Altarum rerum ℥ xviij.

Et multi hanc compoſitionem ſequuntur: alii autem aſſerunt codicem eſſe deprauatum, & pro ℥ x. colocynthidis accipiunt ℥ x. colocynthidis & multi etiã hanc compoſitionem ſequuntur. Si præparetur primo modo, ad integrum ℈ & ad ℥ ß. poſſet exhiberi: *Doſis trochiſci alhãdal.* ſecundo autem modo ſumma eſt doſis gr. x. aut xij. Habeatis exemplum ſecundæ præparationis.

R. Specierum hieræ ſimp. ℥ j.
Trochiſcorum alhandal gr. xij.
Miſce fiant pilulæ iij. & aurentur.

Sunt demum qui huiuſmodi trochiſcos libentius quam colocynthidem in clyſteribus quoque & glandibus velint adminiſtrare, quod quidem remedium ſicut magis tutum, & facile, ita minus efficax, mea ſententia, habendum eſt.

Deinum ſciendum, ex colocynthide varia parari medicamenta, vinum, oleum, acetum, & alia id genus, quæ ad varios vſus, & internos, & externos a medicis partim veteribus, partim recentioribus accommodantur: ad quem modum ſcribit Gal. viridem ſuccum colocynthidis contritum iſchiadicis prodeſſe 7. de ſimp. med. facult.

CAPVT XXVII.

De Turpetho.

NVllum, vt puto, medicamentum maiores continet difficultates quã turbith, de quo tot fere circumferuntur ſententiæ, quot ſunt auctorum capita: namque alii radicem pityulæ, tripolium Dioſc. alii radicem thapſiæ eſſe putant, alii forte alia ſentiunt, de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere, qui id ſatis habeo, in quo fere omnes uidentur conuenire, turbith noſtrum vulgare, & quo aromatarii paſſim vtuntur, vnum atque eundem eſſe medicamentũ cum eo turbith, quod a Meſue deſcribitur, notiſque omnibus illi prorſus reſpondere. De hoc igitur medicamento quicquid tandem illud apud antiquos fuerit, cum hoc tempore familiariter adminiſtretur, quã breuiſſime eſt agendum. *Facultas.* Scribit Meſue, cui omnes medici conſentiunt, turbith pituitam craſſam, lentam & putridam ex uentriculo, thorace, articulis, venis, neruis, atque ex remotioribus partibus purgare, vnde hoc medicamentum ad febres pituitoſas, & alios morbos frigidos, qui ex huiuſmodi humore oriũtur, quã maxime eſt accommodatũ. Quoniã hoc medicamentũ tarde & imbecilliter purgat, nec non ventriculũ totumque corpus turbat magnopere, vna quædam & odorata medicamenta, exẽpli gratia, gingiber, maſtiche, piper, gallia muſchata, &c. oportet illi permiſcere q̃ valent illius operationẽ intendere, & uentriculum iuuare: vnde Meſue ex propria & aliorum ſententia plures *Correctio.* modos correctionis & præparationis nobis proponit quos apud illum quiſque videat. Turbith duplici ratione ſolet exhiberi, vna in ſubſtantia, altera, in decocto vel infuſione. Subſtantia turbith a ℥ j. vſque ad ℥ iij. in decoctiono autem dilutum vſque ad ℥ iij. poteſt concedi, & hac ſecunda ratione ſimul cum aliis medicamentis familiariter permiſcetur. Exemplum. *Vſus. Doſis.*

R. Betonicæ. M. j.
Turbith ℥ iij.
Seminum citri
Piperis longi ana ℥ ß. *F. Dec. ſecund. artem & facta colatura, adde mel. roſ. ſol.* ℥ j. ß. *M. fiat potio.*

Exemplum in ſubſtantia.

R. Turbith puluériſati ℥ j. ß. *M. cum iure in quo ſint decocta folia betonicæ, ina ſemina aniſorum, citri, &c.*

CAPVT XXVIII.

De Hermodactylis.

SIcut illud medicamentum quod vulgo dicitur hermodactylus, omnibus eſt notiſſimum, ita altera ex parte ſunt maximæ controuerſiæ inter medicos noſtri temporis, quale apud antiquos fuerit illud, & quam rem ipſi voluerint hermodactylis ſignificare: uerum quoniam hæc inquiſitio ad meum inſtitutum nõ attinet, illud mihi videtur inquiſitione dignum, & ad rẽ noſtrã pertinere, vtrum id medicamentum quod hoc tẽpore vulgare eſt, & ſub nomine hermodactyli frequenter a medicis adminiſtratur, poſſit ac debeat inter ſalutaria medicamenta reponi, & ad uſus medicos accommodari, namque iſtud eſt in magna controuerſia poſitum: quandoquidem ſunt Altimarus, Matthiolus, & alii, qui pro comperto habentes, noſtrã hermodactylum non aliud eſſe quam ephemerum Dioſc. contendunt illud omnino ex officinis medicis eſſe relegandum, neque vlla ratione inter ſalutaria medicamenta eſſe reponendum, cum ephemerum teſtimonio Dioſc. Gal. Pauli. Alex. & omnium, ſit venenum, & vſque adeo pernicioſum, vt deuoratum eadem die hominem interficiat, vnde illi ephemeri nomen inditum eſt. Iis vero qui quotidianam experientiam obiiciunt, dum tale medicamentum frequenter & ſine noxa aſſumitur, reſpondet Matthiolus, iſtud propter eã maxime cauſam euenire, quod illud fortaſſe in Italia, ſicuti in Colchide mortiferum non proueniat, aut quod ea deſumitur quantitas, quæ ſit exigua, neq; ad perdendum ſufficiens.

Cæterum cum Gal. 1. de ſimp. med. cap. 38. & alibi doceat, experientia potiſſimum de medicamentis iudicium eſſe faciendum, nec tam conſiderandum, qualis ſit eorum natura, quam quid in nobis efficiant, ego autem poſtquam cœpi medicinam facere, perpetuo hermodactylis vſus fuerim, & ſciam quamplurimos il-

lis

Digitized by Google

lis uti quotidie, non ſolum ſine aliquo periculo, ſed etiam cum maximo ęgrotum emolumento, plane ſentio hoc medicamentum, qualecunque id fuerit, apud antiquos tuto adminiſtrari, & inter cætera purgantia medicamenta ſuum locum obtinere. Neque rationes Matthioli quidquam valent, utcumque enim hermodactylus in Colchide, & aliis locis ſit venenum lethale, id nobis deber eſſe ſatis, illum in Italia eſſe ſalutarem, atque ea doſi exhibitum, qua fere omnes vtũtur, præclare purgare; neque aliquod periculum afferre.

Facultas. Hermodactyli vim facultatem Paulus mihi uidetur præclare deſcripſiſſe: Hermodactyli radix, ille inquit lib. 7. & per ſe, & ipſius decoctum, vim habet purgandi, & potiſſimum in arthriticis, cum humores fluunt; verum ſtomacho aduerſatur. Ac reuera hoc medicamentum communi omnium conſenſu in podagra, iſchiade, & dolore articulorum inſignem prærogatiuam, & principem locum obtinet.

Vſus. *Doſis.* *Pilulæ de hermodactyl.* Duplici autem ratione exhibetur, in ſubſtantia datur illius puluis ad ʒ ij. circiter ex iure, cum ſeminibus cymini gingibere: ſed ut dixi de turbith, raro hoc modo adminiſtratur, quandoquidem apud officinas ſolent parari tria genera pilularum de hermodactylis, quarum primæ maiores, ſecundæ minores, tertiæ ex inuentione Meſue, nominantur, quæ loco pulueris poſſunt ac debent adminiſtrari. Familiariter in decocto uel infuſo adminiſtrantur ſimul cum aliis purgantibus medicamentis, vbicunque nobis propoſitum eſt humores craſſos ex remotis partibus, ac præcipue ex articulis purgare.

℞. *Hermodactyl.*
Senæ.
Epithymo ana ʒ ij.
Paſſularum ℥ ß.
Liquiritiæ ʒ j.
Gingiberis ʒ ß. *M. F. infuſio ſ. a. & facta colatura, adde Mel. roſ. ſol.* ℥ ij. *M. F. Potio.*

℞. *Hermodactylorum*
Diagridij ana ʒ ij.
Coſti
Cymini
Gingiberis
Caryophyllor. ana ℥ j. *M. tria & cribrata.*

Electuar. Conficiatur cum ſyrupo facto ex melle & uino albo inuicem coctis, donec formam ſyrupi bene cocti recipiat, & fiat electuarium. Doſis eſt ʒ ij. uj. & vſque ad iiij.

CAPVT XXIX.

De Helleboro.

HElleborum, quem & veratrum Latine dicunt, tã albũ quam nigrum, puto omnibus hoc tempore eſſe notiſſimũ; etſi vero medici herbarij noſtrorum temporũ plurima diſputant de hoc medicamento & potiſſimum de illius differentiis, mihi ſtatutũ eſt hæc omnia prætermittere, ac duntaxat pro inſtituti noſtri ratione de illius viribus totaque adminiſtratione ſermonem habere: ſed primum duobus verbis albũ helleborum expediamur. Per helleborum ſimpliciter dictũ, antiqui album intelligebant, alterum cum additione helleborum nigrum nominabant, vt notat Gal. 5. apho. 1.

De helleboro albo. De helleboro albo ſcribit Meſue illum terribilia ſymptomata efficere, ac tanquam præſentaneum venenum eſſe vitandum. vnde plurimi hoc tempore omnem illius vſum abhorrent; ſed tamen non deſunt Manardus, Matthiolus, & alii, qui aſſerunt ſine vllo ægrotum periculo illum quoq; poſſe adminiſtrari, in corporibus robuſtis, diuturniſq; ac valentioribus morbis, hydrope, paralyſi, epilepſia, apoplexia, podagra, morbo gallico. &c. qui morbi fere cõmunia præſidia videntur cõtemnere. Apud antiquos medicos præcipuus fuerat huius medicamẽti vſus ad prouocãdũ vomitũ, de quo atq; illius præparatione ſunt apho. 13. & 14. lib. 4. & meminit Gal. in lib. quos & quãdo, &c. verũ cũ ſolita antiquis vacuandi ratio per vomitum, ac ſimul hellebori albi vſus fere hoc noſtro tempore ceſſauerit, neq; ego vt vere dicã vnquam helleboro albo vſus fuerim, de eo non lubet ubi ſcum longius agere.

De helleboro nigro. De helleboro nigro Meſue pariter multa ſcribit, ſed admodum confuſe, namq; ex vna parte mirabiles, ac prope diuinas illi tribuit dotes, qui inquit, eum helleboro albo lõge ſalubriorem eſſe, corpus iuuenile atq; incolume efficere, temperamentum melius moreſque probiores reddere, corpus totum corruptis excrementis purgare clementer ac ſine moleſtia, vtramque bilem ac pituitam educere, ſummam omnes difficiles morbos ſanare, adeo, vt veluti theriaca, & per excellentiam medicina omnium difficilium morborum dici debeat.

Reprehẽſio Meſues. Ex altera autem parte addit, hellebori nigri vſum vſque ad ſua tempora fuiſſe tolerabilem, licet difficilem, ac propterea ſolis robuſtis ac animoſis hominibus & vere ipſo dandum eſſe. Ex quo uno loco licet intelligere, quantum doctrinæ huiuſmodi hominum fidere oporteat: etenim ſi helleborus niger iam difficile purgat, ut ſolum hominibus robuſtis, & ſolũ tempore verno debeat dari, quomodo illud clementer ac ſine moleſtia vtramque bile & pituitam poteſt purgare? ſed quicquid ſibi velit Meſue,

Actuarius Facultas. Actuarius inter ceteros lib. de com. med. præclare mihi uidetur hellebori nigri facultates deſcripſiſſe, qui ſcribit ad hunc modum: Helleborus niger atram bilem flauamq; ex toto corpore, pituitamque trahens, neque tamen citra difficultatem pellit, ideo febribus circuitu repetentibus ac diuturnis illum obiicimus; datur quoque inſanientibus, hemicranicis, & aliis: exhibetur ℈ iij. pondere. aut paulo plus minuſve.

Vſus. Sed cum ego iam diu poſtquam cœpi medicinam facere, frequẽter et multis modis helleboro nigro vſus fuerim, prętermiſſis aliorum doctrinis & informationibus, mihi libet de hoc medicamẽto, deque inſigni, ac multiplici illius adminiſtratione ea uobis cõmunicare, quæcunq; longiore uſu deprehendi eſſe utilia, & ad ſalutem hominis accommodata. Itaque helleborũ, & ſubſtantia, & decoctione, & ſolum, & ſimul cum aliis poſſumus adminiſtrare, ac primum familiaris eſt illius vſus, ſi ex toto commune aliquod decoctũ propinetur, quo ſolidiora medicamenta ſolent diſſolui.

℞. *Foliorum cichorei*
Fumiterræ ana M. ß.
Seminum aniſorum
Citri ana ʒ j.
Spicæ ℈ ß.
Corticum radicum hellebori nigri ʒ j. ß. *Fiat decoctio ſecundũ artem. & facta collatura, adde*
Confectionis hamech ʒ ij. ß.
Syrupi roſ. ſol. ℥ ij. ß. *Fiat potio.*

Sed licet quoque uti ſoleo helleboro, ſi ille maiori doſi decoquatur, & illa tantummodo permiſceantur, quæ medicamẽtariam illius uim poſſint corrigere.

℞. *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ ij.
Seminum aniſorum
Fœniculi ana ʒ j.
Cinamomi
Caryophyllorum ana ℈ ß. *Fiat decoctio.*

℞. *Prædictæ decoctionis* ℥ iiij.
Syrupi roſ. ℥ j. *M. fiat potio.*

Doſis ſubſtantiæ. Deinde hellebori ſubſtantia poteſt exhiberi ad ℈ ij. vel ſi corpus fuerit robuſtum ad drachmam integram, cui uel hiera ſimplex, uel pilulæ leuiores commode copulantur, aut alia permiſcentur quæ ad illius correctionem pertinent:

℞. *Pilularum alephanginarum* ℈ iv.
Corticum radicum hellebori nigri ℈ ij.
Cum ſyrupo de fumoterræ. M. F. pil. v. & aurentur.

℞. *Corticum radicum hellebori nigri* ʒ j.

Semin.

Semin. aniſorum.
Fœniculi.
Cinamomi.
Maſticis ana ℈ ß. M. omnia redigantur in puluerem, ac ex iure exhibeantur.

Ego quidem tot modis helleboro nigro familiariter vti ſoleo, ſed præterea iam multos annos mihi parauceram duo genera medicamentorum ex helleboro, quæ etſi alias nemini communicaui, nolo in præſentia ſupprimere: alterum eſt ſyrupus ex helleboro, qui a me compoſitus: alterum eſt ſuccus hellebori, mirabili quadam ratione extractus, cuius auctor ignoratur, ſed a clariſſimo medico deſcribitur in lib. cui titulus, Theſaurus Euonymi de remediis ſecretis.

Syrupus eſt huiuſmodi:

Syrupus ex hellebo-ro.

R. *Corticum radicum hellebori nigri ℥ ij.*
Sem. aniſorum
Fœniculi ana ʒ ß.
Semin citri.
Cinamomi ana ʒ j.
Spicæ ℈ j.
Infuſionis roſarum lib. iiij. M. omnia bulliant ad conſumptionem tertiæ partis, & cum libris duabus ſacchari ſ. a. fiat ſyrupus.

In omnibus morbis ad quos hellebori vſus eſt accommodatus, ego huiuſmodi ſyrupo utor familiariter, vel ſolo ad ℥ iij. circiter, vel ſimul cum aliis medicamentis.

R. *Syrupi noſtri ex helleboro ℥ ij. ß.*
Decoctionis fumiterræ q. ſ. M.

Item:

R. *Confectionis hamech ʒ iij.*
Syrupi ex helleboro ℥ j. ß.
Decoctionis cichorei.
Borraginis. q. ſ. M. F. potio.

Succi præparatio, & doſis habetur in eo libro quē dixi, ſed quoniam puto illum apud paucos reperiri, medicum attuli, ut ſi libet, ex eo poſſitis deſcribere.

Hellebori nigri radices puræ, & lotæ bulliant leuiſſime in aqua, infuſæ prius in ea per noctem aut amplius, conciſæ minutæ: curabis autem vt, & in hac, & in cæteris decoctionibus ſpumam omnem innatantem tanquā venenatam diligenter abſtergas, hanc aquam ſeruabis. & rurſum aliam affundes tepidam, & modice aliquādiu feruefaciens, mutādo aquā toties, donec nihil aut perparū amplius amaritudinis radices retineant, quod fiet vbi ſepties, aut nouies mutaueris aquam: interea vero dum mutas aquas priores, ſemper deſtilla per filtrum, & tandem omnes ſimul pariter decoque lento igne, vel potius prunis, ita vt nec bulliant ſemper tamen prope bullitioni ſint, vſq; ad ſpiſſitudinem mellis, in olla terrea vitrata, aut ærea ſtannata, vaſe tecto, aut parum aperto: cum vero pauca aqua ſupereſt, circa finem coctionis rude lente ſubinde agitabis, ne ſuccus aduratur, & eodem tempore pro libra radicum hellebori adiicias madicis tritæ ʒ ij. neq; deſinas agitare, vel continue vel per breuiſſima interualla, donec omnino ſuccus iam ſatis denſatus videatur, id quod ſubito fere contingit: & quo minus aduratur materia, quo propior fini, & deolationi eſt ſuccus, eo minori igne vrgebis. Et ne te pigeat temporis, habebis præſtantiſſimum, & exquiſitum remediū ad diuerſos morbos, præcipue melancholicos. De ratione vtendi huiuſmodi ſucco auctor hæc habet. Datur ciceris magnitudine hora vna poſt cœnam, in omnibus morbis, quibus helleborus niger conuenit. Ego vero ſum in ea opinione, neq; hoc, neque aliud prorſus medicamentum a cœna eſſe dandum vnquam, propter manifeſtas rationes alias adductas. Pariter quod ad doſin pertinet, cum medicamentum ſit valiſſimum, hic auctor mihi videretur cautius egiſſe, ſi illā certo pondere, non fallaci coniectura deſcripſiſſet. Ego ad ℈ j. vel ad ſummum ad ʒ ß. conſueui exhibere.

Doſis ſucci hellebori.

R. *Pilularum aloephanginarum ℈ ij.*
Succi hellebori ℈ j.
M. F. pilulæ iij. & aurentur.

Nota de eorū vſu.

Verum de tis duobus medicamentis, ſyrupo, & ſucco hellebori, mihi libet vos admonere, vtrumque validum eſſe, ac propterea neutrum ſine integra humorum coctione, neque aliis, quam hominibus robuſtis, & boni habitus, & qui ſpeciatim febre careant, danda eſſe. vtrumque autem opportune adminiſtrari aduerſus plurimos, difficiles, & contumaces morbos, præcipue vero morbum gallicum præclariſſimam ſæpenumero operam præſtare.

CAPVT XXX.

De Antimonio.

ANteqnam finem imponam tractationi de ſimplicibus medicamentis purgantibus, mihi libet de quodam ſimplici medicamento agere, quod a quamplurimis tot, & tantis laudibus celebratur, inque tot, & tantis morbis adminiſtratur, ut multi non vereantur illud cæteris omnibus anteponere: illud vero eſt antimonium, quod experientia confirmat, etſi id antiquitas videtur ignoraſſe, vehementiſſimam deiiciēdi vim obtinere. Cæterum cum nonnulli de hoc medicamēto agant tam diffuſe, vt integra de eodem commētaria fuerint compoſita, mihi propoſitum eſt illud vnū vobiſcum agere, vt intelligatis quidnam de illius vſu ſtatuēdum ſit, ac ſi illud licet, quomodo poſſit, & debeat adminiſtrari. Plerique omnes huius medicamenti auctorem faciunt Theophraſtum Paracelſum, natione Germanum, qui aperte diſcedens a doctrina Hippocr. & Gal. nouam plane medendi rationem, nouaq; remedia tentauit inſtituere, ex quo proximo ſuperiore tempore magnæ inter medicos controuerſiæ, & rixæ, ac potiſſimū in Germania ſunt excitatæ; itaque nonnulli Paracelſi hoſtes, vt Thomas Eraſtus, totam illius doctrinam, & omnia remedia, ac ſpeciatim antimonii vſum oppugnare conati ſunt. Sed cæteris omnibus litibus omiſſis, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, ita equidem cenſeo de antimonio habendum eſt, illud valentiſſimum, & violentiſſimum eſſe medicamentum, quod, & per vomitum, & per aluum valeat inſignem purgationem efficere: verum illud addo, tale medicamentum ſi probe fuerit præparatum, & a perito medico opportune, & cum ratione adminiſtretur, minime eſſe reiiciendum, immo vero quod confirmat experientia, illud ſæpenumero non ſolum prodeſſe, ſed etiam non ſine multorum admiratione grauiſſimos quoſdam morbos ſanare: contra autem ſi illud ab imperito medico, & temere offeratur, tanquam venenum grauiſſima pericula, & quandoque mortem inferre. Vnde ego qui antimonio non nunquam vtor, neque ſine fructu, primum illius cautiones, & animaduerſiones proferā, quas perpetuo ante illius vſus ſoleo adhibere: deinde, & doſin, & totā illius utendi rationem apponere non grauabor.

Facultas.

Ego igitur ſum in ea opinione, quicquid alii ſentiant, antimoniū non aliis quam corporibus robuſtis cōuenire: corpora autem robuſta intelligo, quæ ætate vigent, quæ bonum corporis habitum ſortita ſunt, & quæ nullas vires aliquo modo habeant imbecillas: quod ſi præterea huiuſmodi corpora bene ualentem habeāt ventriculum cuiuſcunque internæ inflammationis, & febris ſint immunia, ac poſtremo quę ad vomitum ſint procliuia, vtique puto iis longe fidentius illud poſſe exhiberi. Vnde eorum conſilium, ne dicam temeritatem, nunquam potui probare, qui omni ætati, omni naturæ, omni corporis conditioni, omnibus morbis, ſine ullo iudicio ſolēt antimonium adhibere.

Sed quanam doſi, & quomodo antimonium poteſt

pro-

Digitized by Google

propinari de doſi non conuenit inter omnes: etenim ſunt nonnulli audaciores, quibus audio ad dimidium ſcrupulum, forte etiam ad integrum ſcrupulum illud dare non dubitantes; ego tribus vel quatuor granis contentus eſſe ſoleo, neq; ad ſummum ſex grana vnquam auderem tranſcendere. Multis autem modis hoc medicamentum dari conſueuit, nonnulli illud in vino per noctem macerant, & mane dilutum potui dant; nonnulli id leuiori alicui medicamento permiſcent; alii ex ſaccharo excipiunt, & in rotulas redigunt; ſed vulgo modus cæteris tutior, atque efficacior ille eſſe videtur, ſi medicamentum conſeruæ florum roſarum permiſceatur, ac ſimul deglutiatur, ex quibus omnibus modis mihi antimonii diluti, & infuſi ratio cæteris omnibus magis probatur.

Vſus.

℞.	*Antimonij præparati*	*gr.*	*iiij.*
	Sacchari roſati	ʒ *ij.*	*M. optimè.*
℞.	*Antimonij præparati*	*gr.*	*iij.*
	Pilularum aloephanginarum	℈	*j.*
	M. fiat pilula & auretur.		
℞.	*Antimonij præparati*	*gr.*	*vj.*
	Vini albi aromatici q. ſuf. infundatur per noctem, & manè facta colatura exhibeatur.		

Nonnulli id poſtremo addunt, quomodocunq; antimonium accipiatur, iuſculum piſorum leuiter coctorum, vel pulli, vel alterius carnis, non multo poſt dandum eſſe, qui aſſerunt hoc modo medicamenti actionem accelerari, & cum primis vomitum reddi faciliorem.

CAPVT XXXI.

De Compoſitis medicamentis Purgantibus.

TRactaturi de cōpoſitis purgantibus medicamētis, ſicuti de ſimplicibus factum eſt; ſtatuimus de illis tantum ſermonem habere, quæ hoc tempore magis vſitata, & efficacia habentur, ex quibus pariter mihi propoſitum eſt perpetuo nonnulla ſeligere, ac præ cæteris vobis probare, quæcunque iam longiori experientia mihi confirmata ſunt eſſe tutiora, præſtātiora, & reliquis omnibus anteponenda. Etſi vero huiuſmodi medicamēta multiplicia ſunt, ac variis formis ſolēt parari, tamē commode tribus capitibus mihi videntur poſſe comprehendi, quorum 1. electuaria, 2. pilulas, 3. ſyrupos, & potiones complectatur; namque ad hæc, & trochiſci, & cōfectiones ſiue rotulæ, & ſi quæ alia ſūt facile poſſunt referri. Cæterū cum in hac tractatione, ſicuti alias vos monui, illud vnum mihi propoſitū ſit, de vſu tantūmodo, & adminiſtratione medicamentorū agere, minime de eorum compoſitione, tamen neque id prætermittā, ſi quæ occurrant notatione digna ad ipſam quoque compoſitionem pertinētia quo de illis vos moneam; itaque rem aggrediamur. Quoniā certum eſt purgātia medicamenta redundantibus vitioſis humoribus præcipue adminiſtrari, hinc fit vt medici pro redundantia vnius vel alterius, vel omnium humorū, varia quoq; medicamēta ſeligant, & adminiſtrent: quamobrem ſicuti alias diximus tractantes de ſyrupis, cum huiuſmodi humores purgandi ſint quatuor, bilis, melancholia, pituita, & quarta humiditas, quā ichorem vel ſerum appellāt, varia a medicis ſunt inſtituta medicamēta, quæ ad ſingulorum purgationē ſunt accōmodata, veruntamen id vos ſcire velim, nullum, mea quidem ſententia reperiri medicamentum, quod vnū tantummodo humorem ita educat, quin ſimul alios quoq; non poſſit purgare, ſed exēpli gratia, diximus electuarium diaphenicon purgare pituitam, quod præcipue valeat huiuſmodi humorē ducere, etſi ſimul vtramq; bilem, ac maxime flauam ducere aptū eſt; quod itē de reliquis dicēdum eſt. Nos igitur tractabimus de compoſitis medicamentis, quæ ad purgandos ſingulos humores ſunt præcipue accōmodata, & ſimul conabimur cuiuſq; medicamenti facultatē, & vim purgatoriam explicare, vt ſicuti in noſtro corpore plerumque vnus præcipue humor, reliqui minus redundant, ita intelligatis atque in promptu habeatis medicamenta, quæ primum redundantem humorem, deinde, & reliquos poſſint purgare.

CAPVT XXXII.

De Electuariis purgantibus Bilem.

INcipientibus nobis agere de iis, quæ poſſunt imprimis flauam bilē educere, primo loco occurrit electuarium diaprunis, quod a nonnullis diadamaſcenū dicitur, a 100. prunis damaſcenis, quæ illud ingrediūtur. Compoſitio huius medicamenti habetur apud Nicolaū, in qua illud notandum eſt, noſtros aromatarios in doſi diagridii non conuenire: Nicolaus quidē vni libræ diaprunis lenitiui ʒ vij. diagridii permiſcet, ſed alii integrā ℥ alii tantummodo ʒ iiij. accipiunt, quod maxime eſt animaduertēdum, cum pro vna vel altera cōpoſitionis ratione liceat maiorem vel minorem medicamenti doſim exhibere. Nicolaus medicamentum ad quantitatem caſtaneæ præbet cum aqua calida, ſed ſicuti alias vos monui, ſoluentia, & valida medicamenta longe tutius determinato pondere, quā alia minus certa menſura debent exhiberi: verum ſi Nicolai deſcriptionem ſequamur, doſis eſt ad ʒ iij. circiter, quod medicamentum & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis partim lenientibus, partim purgantibus, & in bolo, & in potione ſolet exhiberi.

Electuarium diaprunis.

Doſis.

℞.	*Diaprunis ſolutiui*	℥ ß.	*Cum ſaccharo fiat bolus.*
℞.	*Diaprunis ſolutiui*	ʒ *ij.* ß.	
	Flor. caſſiæ nouiter extractæ	℥ *j.*	*M. cum ſaccharo fiat bolus.*
℞.	*Diaprunis ſolutiui*	℥ ß.	
	Syrupi roſ. ſol.	℥ *j.* ß.	
	Decoctionis flor. & fructuum	*q. ſuf.*	*M. F. P.*
℞.	*Diaprunis ſolutiui*	ʒ *iij.*	
	Electuarij de ſucco roſarum	ʒ *j.* ß.	
	Syrupi de cichorea compoſiti cū rhabarbaro	ʒ *j.* ß.	
	Decoctionis flor. & fructuum	*q. ſuf.*	*M. F. P.*

Hoc medicamentum laudatur a Nicolao in febribus acutis & peracutis, quare communiter practicantes illo familiariter vtuntur in febribus ac reliquis morbis qui ex flaua bile communiter eueniunt: ego vero aut raro admodum, aut nunquam illo vti conſueui, ac potiſſimum in febribus, quod illud recipiat pruna, thamarindos, ſandala, ſpodium, & alia multa medicamenta adſtringentia, quæ alias diximus in febribus non conuenire; præterquam quod ſunt aliæ quoque rationes, quæ huiuſmodi compoſitionem mihi ſuſpectam reddunt.

Secundo, eſt electuarium dialebeſten, cuius deſcriptio habetur apud Bartholomæum Montagnanā: hoc medicamentum eſt leuius electuario diaprunis, quare illius doſis ad ℥ j. vſque ad ℥ iij. poteſt exhiberi; quod pariter & ſolum & ſimul cum aliis medicamentis ſolet adminiſtrari. Conuenit omnibus morbis bilioſis, & apud vulgares medicos in morbis calidioribus renum, & veſicæ; neſcio quam habet prærogatiuam. Et ſint exempla.

Diaſebeſte.

Doſis.

℞.	*Electuarij diaſebeſten*	℥	*ß.*
	Cum ſaccharo fiat bolus.		
℞.	*Electuarij diaſebeſten*	℥	*j.*
	Syrupi violati ſol.	℥	*ij.* ß.
	Decoctionis betonicæ liquiritiæ	*q. ſ.*	*M. & f. potio.*

Betonica in affectionibus renum conuenit, ſed neque hoc medicamento vti frequenter ſoleo.

Tertio eſt electuariū de pſillio, cuius duplex habetur deſcriptio, vna apud Meſuem, altera apud Montagnanā, quæ ab altera Meſue non parum differt; vulgo

vtrum-

Digitized by Google

vtrumque probatur in febribus & morbis biliosis, ſed mea ſententia melancholiam quoque poteſt purgare, cum præter cætera illud ingrediatur ſuccus fumariæ, myrobalani, Sena, epithymum, polypodium, quæ conſtat melancholicos humores educere.

Doſis. Doſis eſt a ℥ iij. vſque ad ℥ j. atque eadem ratione vel ſolum, vel ſimul cum alijs medicamentis ſolet adminiſtrari, ſicuti de prioribus diximus. Ego hoc medicamento nunquam vtor, quare ad alia progrediamur.

De ſucco roſarum. Quarto, eſt electuarium de ſucco roſarum, cuius deſcriptio habetur apud Nicolaum &c.

Electuar. roſatum. Quinto eſt electuarium roſatũ cuius deſcriptio habetur apud Meſuen, vnde electuarium roſatũ Meſue dicitur, quod vtrumque febribus, & omnibus morbis biliofis maxime conuenit, cum præter ſcammonium nullum recipiat medicamentum, quod purgãdi facultatẽ habeat. Hæc duo medicamenta, & viribus, & doſi, & modis omnibus admodum ſimilia ſunt, ſed longe frequentius electuarium de ſucco roſarum, quã alterum roſatum ſolet a medicis adminiſtrari: ego vero vtroque frequentiſſime & lubentiſſime vti conſueui, cum reuera ambo ſint medicamenta quæ præclare ac

Doſis. ſine moleſtia flauam bilem educunt, ac mea ſententia cæteris omnibus purgantibus bilem ſunt anteponenda. Vtriuſque doſis eſt a ℥ iij. vſque ad vj.

Et ſint exempla:

℞. *Electuarij de ſucco roſarum* ℥ ß.
Flor. caſſia nuper extracta ℥ j. *M. cum ſaccharo fiat bolus.*

℞. *Electuarij de ſucco roſarum* ℥ iij.
Syrupi de cichorea compoſiti cum rhabarbaro ℥ iij.
Decocti et. hores
Acetoſa q. ſuf. M. & f. potio.

Quæ eadem doſis & adminiſtrationis ratio ad alterum quoque roſatum debet accõmodari. Præter hæc ſunt alia quoque medicamenta, quæ ab Actuario, Alexandro: & alijs pro bilis purgatione deſcripta ſunt, ſed a nemine hoc tempore parantur: quare hæc ſint, ſatis, ad pilulas accedamus.

CAPVT XXXIII.

De Pilulis purgantibus Bilem.

Etſi nullæ ſunt pilulæ, quod ſupra de omnibus cõpoſitis medicamẽtis diximus, quæ vnam flauam bilem poſſint educere, tamẽ ſunt nõnullæ, quæ potiſſimũ huiuſmodi humoris purgandi vim habent, inter

Pilula. *Pilulæ de aloe.* quæ ſunt primũ pilulæ de aloe, vel de hiera ſimplici, de quibus nihil dicendum eſt, quod mea ſententia potius inter medicamẽta lenientia, quam purgantia debeant reponi. Deinde ſunt pilulæ ex rhabarbaro, quæ

Ex rhabarbaro. ſunt duplices, alteræ quæ pilulæ de rhabarbaro appellantur, & deſcribuntur a Meſue, alteræ quæ pilulæ de tribus cum rhabarbaro dicuntur, quarum auctor ignoratur, atq; ex pari aloes, agarici, & rhabarbari portione conficiuntur, quæ ita appellantur, vt puto ad differentiam earum pilularum quæ de tribus contra peſtem appellantur. Vtræque hæ pilulæ ſunt admodum

Doſis. mites, quare ad duas, tres, & plures drachmas poſſunt exhiberi: ego illis ſoleo copulare quãdoque ſyrupum roſaceum aut uiolaceum ſolutiuum.

℞. *Pilularum de tribus cum rhabarbaro,* Vel.
Pilularum de rhabarbaro ℥ ij. *Fiant pilulæ v & aurentur.*

℞. *Syrupi roſ. ſol.* ℥ ij. ß.
Decoctionis endiuiæ parum. M. fiat potio, quæ ſtatim poſt pilulas aſſumatur.

Aureæ. Sed & pilulæ aureæ purgationis facultatẽ, efficacia, & ſtãtia, cæteris omnibus mihi videntur præſtare, vt vere aureæ dictæ fuerint. Doſis eſt a duob. vſq; ad iiij. Ə

Doſis. Veruntamen circa eorum compoſitionem notandum eſt, multos aromatarios duplũ ſcãmonij accipere conſueuiſſe, vt medicamentũ validius reddant, quã id temere mihi uidentur facere, cũ multo magis liceat dandi medicamenti doſim augere, quã illius compoſitionẽ mutare. Si velimus præcipue tenues humores purgare, ſolas pilulas aureas exhibemus, ſin uero ſimul craſſi quoq; redũdent humores, illas cũ cæteris, exempli gratia, cum pilulis cochijs conſueuimus præbere.

℞. *Pilularum aurearum* Ə iiij. *fiant pilulæ v. & aurentur.*

℞. *Pilularum aurearum* Ə ij.
Cochiarum ℥ ß. *M. fiant pilulæ v. & aurentur.*

CAPVT XXXIV.

De Electuarijs purgantibus Pituitam.

Inter medicamenta purgantia pituitam primum occurrunt hieræ, quæ a Meſue, Paulo, Aetio, Auic. Nicolao, & reliquis, diuerſis modis, & rationibus parantur ex quibus mihi libet de iis tantum tractare, quæ hoc tempore ab omnibus conficiuntur, & in frequentiori vſu habentur, & ſunt tres, hiera diacolocynthidos, hiera Logodij, hiera compoſita.

De hiera ſimplici nihil dicendum eſt, cũ ſatis de ea dictũ ſit in tractatione medicamentorum lenientium ad quæ recurrendũ eſt. Quatenus pertinet ad hieram diacolocynthidos, variæ ſũt illius deſcriptiones apud Meſuẽ, Nicolaum, Paulum, Aetium, Auicennam, Serapionem, & alios, ex quibus aromatarij maiori ex parte Meſues, aut Nicolai deſcriptionẽ ſequuntur, ſed hiera, quã Pachii appellant, cæteris omnibus mihi videtur anteponẽda, cuius deſcriptio refertur a Scribonio medico ex libro Pachii Antiochi ad Tiberiũ Cæſarem ſcripta, quod quidem medicamentum, ille inquit, ad omnes propemodum magnos morbos valere, torque ac tantis laudibus ornat ac celebrat, vt cæteris omnib. purgantibus medicamẽtis anteponendum videatur: ſpeciatim vero hoc illi tribuit, quo non ſolum nõ nocet ſtomacho, ſed eum reficit, atque confirmat, ſupra omnem opinionem. Sed notandum eſt, apud Scribonium duplicem huius hieræ compoſitionem haberi, alterã quæ apud omnes paratur, alteram quæ a paucis forte a nemine hoc tempore conficitur, quæ eſt talis ſi ponderi prioris medicamenti demũ addantur colocynthidos ℥ xx. opoponacis, ſagapeni ana ℥ iij. quod Scribonius in morbis curatu difficilioribus, aut natura ſua, aut ex diuturnitate probat faciendam eſſe. Ego vero compoſitionem vtriuſq; aliquando procuraui, atque illis vti ſoleo familiariter, quotieſcunq; mihi propoſitum eſt, pituitam & humores craſſos, & glutinoſos, educere. Doſis prioris, quam ego hieram diacolo-

Doſis parua. cynthidos paruam nomino, eſt a ℥ ij. vſq; ad ℥ v. Doſis autem poſterioris, quam hieram diacolocynthidos

Magna. magnam voco, eſt a drach. ij. vſque ad drach. iiij.

℞. *Hiera diacolocynthidos parua* ℥ ß.
Mel roſ. ſol. ℥ ij. ß.
Decoctionis hyſſopi. q. ſuf. M. f. potio.

Hiera logodium. Secundo, eſt hiera logodiũ, vel vt alijs placet, hiera Logadij, quæ maximum, & validiſſimum eſt medicamentũ: aromatarij fere omnes illud conficiunt ex deſcriptione Nicolai, ſed ego longe magis probo deſcriptione Aetij. Vſus illius hieræ frequentiſſimus eſt in clyſteribus, quotieſcunq; medici volunt inſigniter, ac potiſſimũ ex capite, reuellere, etenim raro, aut nunquã ore ſolet aſſumi: verũ de illius doſi Aetius hæc habet: Exhibitionẽ integrã eſſe ℥ iv. mediam ℥ iij. minimam ℥ ij. In clyſteribus licet viij. vſque ad x. ℥ imponere.

Hiera pro clyſteribus. Tertio, hiera eſt compoſita, quæ aliter hiera magna vel hiera ex ſexdecim rebus, vulgo hiera pro clyſteribus ſolet appellari. Deſcriptio eſt apud Nicolaũ, atq; illius vſus in clyſteribus maximus eſt, ſicuti diximus de hiera logodium, quæ aut raro, aut nunquam in potione aſſumitur. Doſis pro clyſtere eſt ab ℥ ß. vſq; ad ℥ ij. Pro potione vſque ad ℥ integram poteſt exhiberi.

Flor.

Digitized by Google

℞. *Flor. Chamemillæ* M. ij.
Centaurij minoris M. j.
Semi num anisi ſeruum ℥ j. *Fiat decoctio aqua.*
℞. *Prædictæ decoctionis* lib. j.
Hieræ logadium ℥ j. Vel.
Hieræ compoſita ℥ j. ß.
Olei chamomelini completi ℥ iiij.

Elect. bene dicta lax. Præter hieras pro purgatione pituitę ſunt alia multa electuaria, ac primum eſt electuarium, quod vulgo benedicta laxatiua dicitur, ac tale nomen acquifiuit propterea, quia, vt aiūt, nullus eſt, qui illud accipiat, quin illi benedicat. Deſcriptio eſt Nicolai. Vſus præcipuus eſt in morbis; qui a pituita, & humoribus frigidioribus originem habent, ſed in podagra, chiragra, arthritide, nec non affectibus vteri, videtur inſignem prærogatiuam habere. *Doſis.* Doſis eſt a ʒ iiij. vſque ad integram vnciam. Verum illud quoque medicamentum longe frequentius in clyſteribus quam in potione ſolet a medicis administrari.

El. Indum. Secundo, electuariū Indū, quod eſt duplex, quorum alterū maius, alterū minus dicitur: vtrumq; deſcribitur a Meſue; etſi vero ab ho hæc medicamēta a multis medicis credūtur nigram bulem purgare, tamen ſi conſiderentur ſimplicia, quæ illa ingrediuntur, ſatis cōſtat, ea proprie nihil aliud quam pituitam educere: vulgo a medicis ad expurgādum renes & cætera vaſa vrinaria ſolēt administrari. Minus maiori purgādi vi præditū eſt, ac forte omni ex parte maiori eſt anteponendū, quanquam tamen plerique omnes aromatarii tantūmodo maius cōficiunt. *Doſis.* Doſis electuarii indi maioris eſt a ʒ iiii. vſq; ad viii. minoris a ʒ iii. vſq; ad vi.

Diaturbith. Maius. Minor. Tertio, eſt electuariū diaturbith, quod item duplex eſt, maius & minus, ex quibus diaturbith minus lōge plura ſimplicia & purgātia recipit medicamēta, vnde maiori quoque purgandi vi præditum eſt: verū pauci admodum aromatarii vtrumque parant, qui maius tantummodo ſolent conficere, quod deſcribitur a Meſue cap. de turbith, & nihil aliud recipit, quam turbith, gingiber, & ſaccharum: minus vero ingrediuntur diagridium, rhabarbarum, &c. Hæc duo medicamenta, vel cū melle in forma electuarii, vel cum ſaccharo in rotulis, vel aliter parari ſolent, vnde cum maiori vel minori mellis aut ſacchari copia, maiori quoque vel minori doſi poteſt administrari.

Doſis. Doſis autem diaturbith Meſues eſt a ʒ i. vſque ad ʒ ii. quod vel in pilulas redigi, vel ea iure commode poteſt aſſumi.

Eleſcoph. Quarto, eſt electuarium Eleſcoph, vel ut aliis placet Epiſcopi, vnius duplex habetur deſcriptio: altera apud Auic. altera apud Meſuen, quæ parum differūt: ſed vel ex ſaccharo in rotulis, quod frequentius ſolet fieri: ego ac poſtrema ratione medicamento nonnunquam vtor, ac pręcipue in pueris, & delicatis corporibus, quę illud libenter accipiunt, quod quidem pręclare cum cæteros humores, tum maxime pituitoſos, vel a remotis corporis partibus ſolet purgare. Ratio autē conficiendi medicamenti huius in rotulis eſt huiuſmodi, vt vni drachmæ pulueris vel ſpecierū vna vnc. ſacchari addatur.

℞. *Specierum electuarij eleſcoph.* ʒ ij.
Sacchari ℥ ij.
Cū vino albo aromatico. M. f. confectio in rotulis.

Doſis. Doſis eſt a ʒ iiii. vſque ad drach. x.

Diaphænicon. Poſtremo eſt electuarium diaphænicon, vel de dactylis nuncupatū, huius etſi apud varios auctores variæ ſint deſcriptiones, tamen pleriq; oēs deſcriptionē Meſues ſequuntur, in qua ſunt multæ difficultates, de quibus non pertinet ad meum inſtitutum longius agere: quare illud unum mihi ſufficiat inter cætera omnia medicamēta ad purgandam pituitam accōmodatu, hoc mea quidē ſententia principem locum obtinere, ex quo factū eſt, vt ego præ cæteris illo familiariter, & libenter uti ſoleā. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt vſq; ad ʒ x. Ego vero illo vtor frequentiſſime a ʒ iiii. vſq; ad ʒ vi. neque ad ſummum vllo modo auderem viii. drach. excedere. Medicamentum, & ſolum, & ſimul cum aliis, & lenientibus & purgantibus medicamentis ſolet commode permiſceri.

℞. *Flor. caſſ. nou extr.* ʒ viij.
Electuarij diaphænicon ʒ iiij. *M. F. Bolus.*
℞. *Elect. diaphænicon* ʒ vi.
Mel. roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis betonicæ q. ſ. *M. f. Potio.*
℞. *Electuarij diaphænicon* ʒ iij.
Hieræ colocynthidos ʒ j. ß.
Mel. roſ. ſol. ℥ iiij.
Decoctionis hyſſopi.
Iuæ q. ſ. *M. f. Potio.*

CAPVT XXXV.

De pilulis purgantibus Pituitam.

Cochia. Pilulæ pro purgatione pituitæ ſunt plures, & primum ſunt pilulæ cochiæ, quæ etſi a Meſue, Nicolao, & aliis varie deſcribuntur, tamen hoc tempore, vt puto, a noſtris aromatariis nō aliter conficiuntur, quā ex deſcriptione Rhaſis 9. ad Almanſorem cap. de hemicrania. Sunt pilulæ vehementiſſimæ, & quamuis apud medicos prope omnes ſunt in frequentiſſimo vſu, tamen ſciendum eſt, illas non ſine multo labore ac torminibus purgationem efficere, id quod fortaſſe fit, quia ſunt male præparatæ, & correctæ, cum vis trium vehementiſſimorum medicamentorū colocynthidis ſcammonii, turbith, a ſola hiera, & ſtęchade nō ſatis uideatur poſſe remitti, & corrigi.

Doſis. Doſis apud Rhaſen eſt incerta, cum ille ſcribat: & ſunt doſes decem: ſed mea ſententia vna drachma ſatis fuerit, neque hanc doſin licet excedere.

De agarico. Secundo ſunt pilulæ de agarico, deſcriptæ a Meſue, & Auic. cap. de aſthmate, quæ ſpeciatim vſurpantur a medicis in aſthmate, tuſſi diuturna, & reliquis morbis thoracis, quicunque a craſſa, & lenta pituita originem habent. *Doſis.* Doſis eſt drach. i. vſque ad drach. ii.

De hiera cum aggarico. Tertio ab illis nō longe differūt pilulæ de hiera cū agarico, de quibus tamen ſciendum eſt, eas vno modo præparari, ſiquidem alii accipiunt hieram Nicolai ex ſexdecim rebus, quam colocynthis, turbith, & alia purgantia medicamenta ingrediuntur: alii accipiunt hieram ſimplicem Galeni, aloen tantummodo, & agaricum: alii aliter præparāt, quod maxime eſt animaduertendum, cum pro varia ratione compoſitionis varia quoque ratione, & doſi debeant exhiberi.

Pilula alhandal. Quarto ſunt pilulæ alhandal, quæ deſcribuntur a Meſue, & inter cæteras omnes in ducenda pituita ſunt vehementiſſimæ: vnde nonnulli in doloribus morbi Gallici, cum potiſſimum cerebrum, & articuli laborant, illis tanquam medicamento ſecreto vti conſueuerunt. *Doſis.* Doſis eſt a ℈ i. vſque ad ℈ iij.

Fætida. Maiores. Minores. Quinto ſunt pilulæ fætidæ, quarum duplex deſcriptio habetur apud Meſuē, & aliæ maiores, aliæ minores appellantur: ſed aromatarii prope omnes maiores tantū conficiunt, quæ a nonnullis arthriticæ dicūtur, quod pituitam craſſam, & lentam a iuncturis, & aliis remotis partibus vehementer trahant. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt ʒ ii. ſed mea ſententia vnica ʒ ſatis eſt.

De hermodactylis. Sexto ſunt pilulæ de hermodactylis, quę apud Meſuen ſicuti fætidæ dupliciter, & maiores, & minores cōficiuntur, ſed minores ad purgandos humores biliosos, & tenues ſunt potius accommodatæ. De hermodactylo iam diximus in ſimp. purg. med. itaque pilulæ de hermodactylis maiores in podagra ac doloribus articulorum, qui pendent ex cauſa frigida, ac generaliter purgandis humoribus craſſis ac viſcidis, vel a remotiſſimis partibus videntur inſignem prærogatiuam habere. *Doſis.* De doſi nullam Meſue mentionem facit, ego drach. i. vel ad ſummum ℈ iiii. in robuſtiſſimo corpore ſoleo adminiſtrare.

De benedicta. *Doſis.* Septimo ſunt pilulæ de benedicta, quæ nihil aliud ſunt quam ſpecies electuarij benedictæ in pilulas redactæ, & iiſdem viribus cum electuario prędita ſunt, Doſis ℥ j & hoc modo conficiuntur.

℞. *Specierum de benedicta* ʒ vi.
Cum melle roſaceo. Vel.
Cum aqua fœniculi q. ſ. M. fiat maſſa.

De nitro. Poſtremo ſunt pilulæ de nitro, quæ aliter pilulæ Alexandri appellantur, & a Meſue deſcribuntur ſecundum Alex. cap. de epilepſia, quibus, vt ille inquit, ad epilepſiam, arthritidem, podagram, & omnes morbos quicunq; a frigidis, & craſſis humoribus originem habent, nullæ ſunt fortiores: ac ſane huiuſmodi pilulæ admodū ſunt efficaces, & excellentes, vnde in morbis difficilibus, & cōtumacibus, præcipue vero in morbo *Doſis.* Gallico, admirabilem ſępe operam præſtāt. Doſis eſt a ℈ ij. vſque ad ℈ iiij. pro ęgri robore. Sed neque illud mihi libet pręterm ittere, apud Gal. quoq; nonnullas pilulas reperiri 5 metho. 14. quæ ijs pilulis Alexādri quodammodo ſimiles videntur, quas ille ſuas appellat, & loquit ad plures excrementorum ſpecies expurgandas valere, quibus quidē pilulis ego memini olim clariſſimū medicum frequenter vſum fuiſſe, quas vocabat pilulas de ſex rebus, ſiquidem ex ſex medicamētis, aloe, ſcammonio, colocynthide, agarico, bdellio, gummi arabico, conficiuntur. Atque hactenus de medicamentis compoſitis purgantibus pituitam.

CAPVT XXXVI.

De Electuarijs purgantibus Melancholiam.

Diacatholicon. SEquuntur melancholiā purgantia, quę multa ſunt, ac primum electuaria, inter quæ primum occurrit electuarium quod catholicon, vel diacatholicon dicitur, quod tametſi multi inter medicamenta lenientia numerant, nos inter purgantia reponimus, etſi reuera leuiſſimum eſt medicamentum. Nullum forte eſt compoſitum medicamentum, quod a noſtris medicis frequētius adminiſtretur: & quamuis nomen catholicū quaſi dicas medicamentum vniuerſale demonſtret, illud toti corpori conuenire, & omnes humores educere, tamen conuenit inter omnes, id primū melancholiam, ſecundo flauam bilem, denique pituitā purgare. *Doſis.* Deſcriptio habetur apud Nicolaum, qui illius doſin ſtatuit ab ℥ ß. vſque ad integram ℥ ſed tuto uſque ʒ xij poteſt exhiberi. & ſint exempla;

℞. *Electuarij diacatholicon* ℥ j.
Flor. caſſia nouiter extr. ℥ ß. *M. cum ſacchare f. bolus.*

Item.

℞. *Electuarij diacatholicon* ℥ j.
Syrupi de fumo terra compoſiti. Vel.
Syrupi de epithymo ℥ ij. ß.
Decoctionis borraginis q. ſ. M. F. Potio.

Verum vt de hoc medicamento vobis proferam, quod ſentio, ego plane ſum neſcius, quomodo illud tantam exiſtimationem fuerit conſecutum, namque ſi diligenter conſiderentur ſimplicia medicamenta, quæ illud ingrediuntur, nullum fere eſt, quod uentriculū, iecur, & principalia membra roboret, & ſi vnum eſt aromaticum, ſunt plurima, exempli gratia, ſena, violæ, thamarindi, caſſia, quæ ventriculo aduerſantur. Pręterea in hac compoſitione permiſcentur frigida calidis, quod in purgantibus medicamentis non conuenit, vt docet Gal. 2. de rat. victus 11. & 12. & nos aliquando conabimur confirmare. Itaque ego quidem non tam libenter, & frequenter hoc medicamento vti ſoleo, vt plerique omnes hoc tempore faciunt, qui fortaſſe vſum hieræ ſimplicis ſimul cum rhabarbaro magis probarent.

℞. *Specierum hiera ſimpl.* ʒ iij.
Rhabarbari electi pul. ℈ j. ß.
Mel. roſ. q. ſuf. M. F. Bolus.

Diaſena. Secundo, eſt electuarium diaſena, quod deſcribitur a Nicolao: etſi enim alia quoque eſt diaſena deſcripta a Gentile, tamen puto hoc tempore a nemine eā parari. Medicamentum eſt vehemens, cum recipiat lapides armenum, & lazuli, quos conſtat validiſſima purgandi ui eſſe prędita. *Doſis.* Doſis eſt a ʒ ij. vſque ad ʒ iiij.

℞. *Electuarij diacatholicon* ʒ vi.
Diaſena ʒ iij. *M. cum ſacchare f. bolus.*

℞. *Diaſena* ℈ iiij.
Syrupi de polypodio ℥ j. ß.
Decoctionis fumi terra q. ſuf. M. F. Potio.

Confectio hamech. Tertio, eſt electuariū confectio hamech, cuius duplex eſt deſcriptio apud Meſuen, alteram maiorem, alteram minorem vocant; ſed minor hoc tēpore in nullo vſu eſt, itaque medicamentum ſolum ex prima, & maiore deſcriptione paratur, quod ſane præſtantiſſimū eſt, ad purgādos oēs vitioſos humores, tametſi debet certū eſſe, illud præcipue humores melāncholicos, & exuſtos purgare. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt a ʒ ij. vſque ad ʒ iij. quæ eſt admodum parca, ſiquidem tuto vſque ad ℥ j. poteſt exhiberi, quam ſummam doſin ego frequenter audeo attingere in corporibus robuſtis.

℞. *Confectionis hamech* ʒ v.
Rhabarbari electi pul. ℈ iiij. *M. F. Bolus.*

℞. *Confectionis hamech* ℥ j.
Syrupi roſ. ſol. ℥ j. ß.
Decoctionis polipodij.
Seminum anisorum q. ſuf. M. Demum.

℞. *Confectionis hamech* ʒ ij. ß.
Manna Calabrenſ. electa.
Syrupi de fumo terra compoſiti.
Roſ. ri ſol. ana ℥ j. ß.
Infuſionis ſena q. ſuf. M. F. Potio.

Nec præter hæc alia occurrunt electuaria, notatione digna, quæ ad purgandam melancholiam ſint accommodata: itaque ad pilulas veniamus.

CAPVT XXXVII.

De Pilulis purgantibus Melancholiam.

Pilulæ de fumo terra. *Doſis.* INter pilulas primæ ſunt de fumaria, vel de fumo terræ, quarum deſcriptio habetur apud Auic. 7. 4 de curatione ſcabiei, & pruritus. Medicamentum nō eſt admodum validum, neque mea ſententia ſatis correctum, cum nihil ſit quod ſcammonii vim poſſit emendare. Doſis eſt a ℈ iij. vſque ad ℈ v & vulgo a medicis in ſcabie, & affectibus cutaneis ſolent vſurpari.

Indæ. Secundo ſunt pilulę Indæ, quæ deſcribuntur a Meſue, quas, ille inquit, ſanas, & expertas eſſe, ac reuera huiuſmodi pilulę in omnibus morbis melancholicis, ac præcipue vbicunq; humores fuerint exuſti, vehemētiſſimæ, & efficaciſſimæ ſunt, ego ſoleo frequenter illis uti. *Doſis.* Doſis apud Meſuen eſt vſque ʒ iii. quæ certe nimis excedit, cum experiētia confirmet, unicā drachmam non mediocriter purgare: quare ego ad ſummū nunquam ℈ iiii. auderem excedere.

De lapide lazuli. *Doſis.* Tertio ſunt pilulæ de lapide lazuli vel cyaneo, quæ itidem a Meſue deſcribuntur, & purgandis humoribus melancholicis, atque exuſtis prioribus pilulis Indis ſunt efficaciores, Apud Meſuen doſis eſt ʒ ii. ſed ℈ ii. vel ad ſummum ℈ iii. ſunt ſatis.

De lapide armeno. *Doſis.* Quarto ſunt pilulæ de lapide armeno, quæ iis de lapide lazuli fere omni ex parte ſimiles ſunt, prætterquam quod iſta mihi videntur quoquo modo vehementiores. Duplex habetur earum compoſitio, altera apud Meſuen, altera apud Alexandrum lib. 1. cap. de melancholia, quæ parum inter ſe differunt. Doſis apud Alexandrum eſt a ℈ ii. vſque ad ℈ iii. ſed puto drach. i. ſatis fore. De lapide armeno atque excellenti illius ui ac præſtantia Alexan. tractat diffuſe, qui aſſerit, illum pręterquam quod ſtomachum corroborat, ſimul etiam uarios humores, præſertim terreſtrem, & melācholicum citra moleſtiam purgare. cui

qui-

quidem multi etiam recentiores conſentiunt, vnde hoc medicamentum longe ille anteponit helleboro.

De hoc eodem lapide armeno, atque eius vi purgatrice Aetius quoq; tractat lib. 2. cap. 47 Ego vero hactenus neq; huiuſmodi lapidibus, neque pilulis, ex iis præparatis vti ſum auſus. Si quis voluerit illas eſperiatur, in quo caſu mihi maxime probaretur, vt hæc medicamenta non ſola, ſed ſimul cum leuioribus quibuſdam permiſcerentur, quæ adhuc magis eorũ vim poſſent remittere: exempli gratia:

R. Pilularum aloephangmar.
Pilul. de lapide lazuli, Vel.
Pilular. de lapide armeno ana ℈ ij. M. cum aqua fumiterræ f. pilulæ tres, & aurentur.

Pilula cochia cum helleboro.

Verum neque demum prætermittendæ ſunt pilulæ cochiæ, præparatæ cum helleboro, quarum auctor ignoratur: compoſitio, vt aiunt, magiſtralis eſt, quę ad ſummam eſt huiuſmodi, vt ad integram doſin pilularum, quæ eſt circiter ℥ xv. cortices radicum hellebori nigri ad ℥ vj. permiſceantur, & vocantur pilulę cochiæ præparatæ. vel pilulę cochiæ cum helleboro, quæ quidem miſtionis, & compoſitionis ratio neque abhorret ab inſtituto Galeni, qui hieræ diacolocynthidos conſueuit helleborum nigrum adiicere, quotieſcunque atræ bilis humorem purgare voluiſſet 2. de med. ſec. loc. cap. 2. quam forte hieram exacutã appellauit 2. de med. ſec. loc. 2.

R. Pilularum cochiarum cum helleboro ℈ iiij.
Cum aqua fumaria f. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XXXVIII.

De Syrupis purgantibus Melancholiam.

PRæter electuaria, & pilulas ſunt etiam nonnullæ potiones, & ſyrupi, qui ad purgationem melancholici humoris ſunt accommodati, quod ſena, polypodium, helleborus & alia purgantia medicamenta, quæ eorum compoſitionem ingrediuntur, manifeſte confirmant, tametſi, quod alias vos monui, vulgares medici potius ad concoctionem, quam ad purgationem illis vti conſueuerunt.

Syrupus de pomis. De fumo terræ compoſitus. De epithymo. De polypodio.

Sunt autem primum ſyrupus de pomis Sabor, cuius duplex habetur deſcriptio apud Meſuen, altera capite de cura maniæ, & melancholiæ ſanguineæ, altera capite de Soda frigida, ab humore melancholico. Secundo eſt ſyrupus de fumo terræ compoſitus maior. Tertio eſt ſyrupus de epithymo, vterque ex deſcriptione Meſues, qui fere eaſdem vires habet, præterquam quod ſyrupus de fumo terræ magis humoribus tenuibus, & calidis. contra ſyrupus de epithymo magis humoribus craſſioribus, & frigidioribus videtur conuenire. Quarto eſt ſyrupus de polypodio, quem audio in hac ciuitate parari ex deſcriptione D. Mercurialis, ac forte ſunt alia id genus medicamenta, de quibus longius agendum non eſt. Sed inter cætera ſyrupus noſter de helleboro fortaſſe non debet poſtremum locum obtinere.

Hæc medicamenta raro ſola exhibentur, ſed præcipuus eorum vſus eſt ad diluenda cætera medicamenta.

R. Confectionis hamech ℥ iij.
Syrupi de pomis Sabor, Vel.
De Polypodio ℥ ij. ß.
Decoctionis fumiterræ q. ſuf. M.

Atque hactenus de compoſitis medicamentis purgantibus melancholiam, demum ad purgantia ſeroſa excrementa veniamus, quæ ſola reſtant.

CAPVT XXXIX.

De Medicamentis Compoſitis ſeroſum Humorem Purgantibus.

Pilula de mezereon, de euphorbio.

APud varios auctores varia ſunt compoſita medicamenta, ſed pręcipue ſunt apud Meſuen duo genera pilularum, quarum alteræ pilulę de Mezereõ, alterę pilulæ de euphorbio nominantur, quæ ambæ ſunt vehementiſſimæ, vnde mea ſententia illis neque ſolis, neque niſi in robuſtis corporibus licet vti. Doſis eſt a ℈ ij. vſque ad ℈ iiij.

R. Specierum hieræ ſimpl. ℈ iiij.
Pilularum de Mezereon, Vel.
De Euphorbio ℈ ij.
Cum ſucco roſ. M. F. pilulæ v. & aurentur.

CAPVT XL.

De Medicamentis omnes Humores purgantibus.

SEd quoniam nonnulli veſtrum cupiunt id quoq; intelligere, qualianam ſint compoſita medicamenta, quæ ſimul omnes humores poſſint purgare, de iis quoque duo verba non grauabor adiicere. Etſi vero hic plurima ſunt, tamen ita habendum eſt, forte nullum reperiri medicamentum, quod omnes pariter ita educat humores, quin primum vnum, exempli gratia pituitam, deinde, & alteras, vtramque bilem educat, ſicuti etiam forte aut raro, aut nunquam contingit, humores tam pari menſura in noſtris corporibus redundare, vt nulli alteros excedant. Compoſita igitur medicamenta, quæ hac ratione ſimul valent omnes humores educere ſunt electuaria quidem diacathlicon, electuarium eleſcoph. electuarium de benedicta, confectio hamech, pilulæ aggregatiuæ, quæ, & optima pręparatione, & præſtantia reliquis preferendæ ſunt; Arabicæ, ſine quibus eſſe nolo, Indæ, pilulæ Gal. de ſex rebus, quæ omnia, quamuis ſicuti dixi, vnius potiſſimũ purgandi humoris vim habeant, tamen cæteros quoque purgare apta ſunt: Et quoniam de doſi, & vſu ſingulorum iam ſatis dixi, præterquam de pilulis aggregatiuis, Arabicis, & ſine quibus, ſciendum eſt, earum doſin fere nihil inter ſe differre, & ſingulas a drach. j. vſque ad drach. ij. poſſe exhiberi. Atque hactenus de ratione vtendi medicamentis purgantibus.

Doſis pilularum aggregat. arab. & ſine quibus.

Hoc vacuo referam, referendas protinus eſſe
Grates innumeras Maſſariæ Medico.

Barth. Burch. Phyſ.

Finis Libri Noni.

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI.

DE COLLEGIANDI SEV CONSVLTANDI RATIONE.

LIBER DECIMVS.

INTER omnia medicorum officia, atque munera forte nullum cōſultationibus medicis eſt honoratius, & illuſtrius, cum huiuſmodi congreſſus, & colloquia in corona nobilium, ac eruditorum ſæpe habeantur, vbi facile cuique eſt hac ratione ſuam eruditionem, ac medicæ artis pręſtantiam oſtendere, ſiquidem vt ab Hippoc. & Galen. traditum eſt, 1. de ratione victus t 2. cum medici tum probi tū improbi eadem adminiſtrent pręſidia, inde vulgus de eorum præſtantia, vel imperitia non poteſt certum iudicium facere, qui vero aliqua rerum cognitione ſunt prædití, dum medicos audiunt differentia de ijs, quæ ad ægrotum pertinent, poſſunt id longe facilius præſtare: ex quo ſæpe fit, vt nonnulli, qui diu pro medicis, & quidem doctis habiti ſunt, mox in conſultationibus ſuam ipſi inſcitiam detegant, ac medicaſtri, & indoctiſſimi deprehendantur: alii vero contra, quorum præclara virtus iacebat in tenebris, vt ſe ipſos illuſtrent, ac meritas laudes conſequantur. Itaque mihi propoſitum eſt in hoc tam pręclaro, tam difficili argumento verſari, ac de medicis cōſultationibus apud vos ſermonem habere, nec me potuit deterrere, quin & deſiderio veſtro ſatisfacerem, & ſi quid ipſe quoque hac in re haberem, quo ſtudia veſtra iuuare poſſem, id vobiſcum libentiſſime communicarem, quod uiri celeberrimi nominis idem argumentum antea tractaue sint, cum fortaſſe nobis non ſit præcluſa via, quo minus aliqua poſſimus, aut corrigere, aut addere, aut immutare. Primum autem non id multum laboro, an priſco tempore, ac potiſſimum Galeni, mos fuerit medicis inter ſeſe de ægrotis conſultationes facere, ſicuti hac tempeſtate facere conſueuimus, qui puto illud omni tempore factum fuiſſe, quod ſatis licet, uel unius Galeni teſtimonio confirmare, qui nōnullas hiſtorias narrat, in quibus de plurium medicorū mutuo conſilio ſermo habetur. Illud igitur potius ſciendum, ac pro comperto habendum, huiuſmodi cōſultationes non ſolum medicis conſultoribus ſummam laudem, ſed etiam ęgrotis ſummam utilitatem afferre conſueuiſſe: ſiquidem nulli dubium eſſe debet, quin uariis communicatis ſententiis, & collatis rationibus liceat cuiq; res magis uere intelligere, de quibus agitur, nec non de pręſidijs decernere, quæcunque magis opportuna, & accommodata poſſint excogitari. Quod ſi in rebus propè omnibus tam publicis, quam priuatis, uariæ hominum ſententiæ, variaque conſilia ab omnibus prudenter requiruntur, & expetuntur, cur non pariter expediat, in tractanda ſalute hominis eandem prouidentiam adhibere? Hinc apud Homerum illud eſt celebre Agamemnonis deſiderium, vtinam mihi decem conſultores adeſſent, de quo philoſophus in politicis, qui communia rerum omnium conſilia probans, inquit, haud facile eſſe, vnum multa cernere, ac plane abſurdum videri, vno quam duobus oculis acutius videre, & duabus auribus acrius audire, & duobus pedibus, duabuſque manibus agere, quam multos multis. Verum enimuero ita demum mea ſententia eſt habendum, plures conſultores ſalutarius conſiliū facere, dummodo illi ſint viri probi & præclaris moribus, potiſſimum chriſtiana charitate præditi, & qui nihil aliud quam ſalutem hominis propoſitā habeat: contra enim ſi fuerint improbi, auaritiæ, odij, ambitionis, inuidiæ, aliorum morborum animi ſtimulis agitati, certum cuique eſſe debet, huiuſmodi conſultores, quo plures fuerint, eo pernicioſius conſilium eſſe laturos. Nam quod item tradit Ariſt. ſicuti vno viro bono duo viri boni ſunt meliores, ita vno uiro improbo duo viri improbi ſunt improbiores, & maiora pericula poſſunt afferre.

Cum medici opera propter eam potiſſimum cauſam deſideretur, vt corpus humanum ſi ſanum fuerit, in ſuo naturali ſtatu cōſeruetur, ſin ægrotum, ad priſtinam ſanitatem reſtituatur, iure ac merito Galen. docuit finem medici nō alium eſſe, quam ſanitatem: propterea nulli quoque dubium eſſe debet, quin medici pro aliqua habenda conſultatione ſimul conuenientes, eundem finem debent ſibi proponere, & vniuerſę deliberationis veluti ſcopum ac metam ſtatuere. Quoniam vero ſanitas, vt diximus, dupliciter poteſt cōſiderari, vel quatenus eſt pręſens, vel quatenus eſt perdita, ex quo duæ primæ ac maximæ partes Medicinæ ortę ſunt, quarū alteram ſanitatis tuendę, alterā morbi profligandi facultatē cū Gal. licet appellare, iure fit, vt de vtraque a medicis cōſultationes inſtituantur. Cæterum pręteremiſſis conſultationibus de tuenda valetudine, quę non videntur ad pręſens noſtrum inſtitutum facere, mihi propoſitum eſt, poſteriores tantū tractare, quę ad curandos morbos, & ad noſtrum principale inſtitutum comprimis pertinent, cum pręſertim raro de tuenda valetudine, frequentiſſime autem de curandis morbis contingat, conſultationes fieri: in qua tractatione minime mihi ſtatutū eſt, totam curandi methodum vobis tradere, quod longiorem diſputationem expoſceret, ſed illud vnum hoc tempore meum conſilium eſt, in gratiam potiſſimum eorum, quę in methodo medendi a Galeno tradita, & a nobis non ſemel expoſita iam ſunt, nōnulla pręcepta breuiter colligere, & explicare, quæ ad bonas cōſultationes, mihi magis accōmodata uideontur.

Cum finis ille, quem ſuperius in medicis conſultationibus inſtituendis morbi profligationem eſſe diximus, duplici potiſſimum uia, ac duplici inſtrumento comparari poſſit, uel methodo & ratione, vel experientia, quoniam vt ait Galen. in nulla re, atque arte tertium datur inſtrumentū, quo aliquid inuenire, aut

fidem

fidem inuentis facere poſſimus, hinc fit, vt qui priori modo, ratione ſcilicet ac methodo proprium finem conſequi ſtudent, rationales medici ac dogmatici nũcupentur, quorum nos diſciplinam profitemur. qui quidem in eo a cæteris differunt medicis, quod ſuam curandi methodum conficiunt per indicationes, cum illi ſola experientia nitantur.

Eſt autẽ indicationes inuenire nihil aliud ex Gale. quam ordiri ex natura rei, & ex ipſa quid agendum ſit, inuenire: quamobrem illud cenſeo præcipuum eſſe caput probæ conſultationis, ac methodi medendi morbos vt conſultor medicus omnium primo ante oculos ſibi ponat indicationes, quæ quid ſit agendũ, & omnes medici operationes dirigunt. Nos porro diximus cum Galeno tales indicationes, ſi ſummatim, & per compendium conſiderentur, a tribus præcipue fontibus fore accipiendas, ſcilicet, morbo, temperamento, & aere nos ambiente, ad quos cæteri omnes ſcopi facile referri poſſunt. Itaque ante omnia in cognitione morbi aut morborum, oportet verſari medicos conſultores; quoniam vero morborum cognitio ex duobus potiſſimum ſolet dependere, ſcilicet ex cognitione tum cauſarum, tum ſymptomatum, quæ vtraque imprimis licet colligere ex hiſtoriis; proinde quicunque primum locum dicendi nactus eſt, debet a narratione hiſtoriæ, & explicatione principium facere; nam ſi vti oratores ex narratione colligunt ſeminarium omnium prope agendorum argumentorum, ita etiam medici ex hiſtoria multa colligunt, quæ ipſos deducunt in dignotionem affectuum præter naturam. quo quidem fundamento certum cuique eſſe debet, probas conſultationes præcipue inniti.

In narranda autem hiſtoria illud ſtudioſe cauendũ eſt, ne illa referatur, quæ omnibus ſunt manifeſta vel importuna, & ſuperuacanea, ſed ea tantum, quę ad cognitionem morborum, cauſarum, & ſymptomatum, necnõ ad prognoſticum, & curationem ſunt accommodata: ac ſane huiuſmodi hiſtorię narratio ſicuti eſt propria conſultationis primo dicentis, ita poſterioribus minus uidetur conuenire, niſi forte quædam opportuna ſuerint ab illo vel prætermiſſa, vel negligenter expoſita, quæ licet, imò decet ſupplere. Inter affectus præter naturam, de quibus conſilium capiendũ eſt, quaſi principium omnium nobis ſeſe offerũt ſymptomata, & inter hæc maxime ex parte actiones læſæ, quamobrem ego quidem eam rationem imprimis ſoleo probare, ſi quis expoſita hiſtoria ordiatur a ſymptomatibus; ac primum inquirat, qualianam illa fuerint; deinde ad eorum cauſas, videlicet morbos progrediatur, & demum ad morborum cauſas deueniat: atque hac præclara inquiſitione nobiliores medici a vulgaribus, & plebeijs facile diſtinguuntur, atque illi præ cæteris. quicunque Galeni diſciplina, & potiſſimum ſex libris de morbis, & ſymptomatibus accuratiſſime tradita probe fuerint inſtituti, quos libros ob id vos obſecro, vt velitis in delicijs habere, neque vnquam ex oculis, manibus, & ſinu deponere, ſine quorum inſtitutione mihi plane certum eſt, neminem poſſe aut excellentem conſultationem efficere, aut in præclarũ medicum euadere.

Secundus fons eliciendarum indicationum eſt naturale temperamentum, ex quo forte eſt orta cõmunis illa conſuetudo medicorũ prope omnium, qui de aliquo ægroto habituri conſultationẽ ante omnia de temperamento ſermonem faciunt; quod inſtitutum ab omnibus non probatur, ac potiſſimum ſi contingat cõſultationes fieri de aliquo morbo in mala compoſitione, vel ſoluta vnitate, in quibus talis conſideratio de naturali temperamento plane videtur ſuperuacanea: ego vero inſtitutum probo: neque ſolum in morbis in intẽperie, ſed etiam in cæteris omnibus: quandoquidem cognito naturali temperamento id ſaltem reſtat, vt proba victus ratio poſſit inſtitui, quæ in nullo morbo eſt prætermittenda: ſed modum, & rationẽ inſtituti improbo, quoniam frequentiſſime contingit mihi audire medicos de naturali temperamento multa, & prolixe dicere, quæ deinceps neque ad cognitionem, neque ad curationem rerum, de quibus agitur accommodant: ſed plerumq; omnes in eo potiſſimũ peccãt, vt puto, quod ſtatim uel ante hiſtorię narrationem hoc ſuum tractant temperamentum, cum præcipue mihi videatur tum congrua huius tractationis occaſio, quo tẽpore, & indicationes elicere, & prognoſticum afferre, & totam curationem inſtituere nobis propoſitum eſt: cum enim certum ſit, nos naturale temperamentum inquirere, quo æger ante morbi aggreſſionem præditus fuerat, vt intelligamus, quanta, & qualis ſit illius declinatio a ſtatu naturali, quod puto Hippocr. diuinitus præcepiſſe, per ea verba: ſimilia an diſſimilia ſint a principio inſpiciendũ, &c. certum pariter cuiq; eſſe debet, opportune hanc fieri inquiſitionẽ quando indicationes, prognoſticum, & totam curationem tractamus, quonia pro vario modo, & gradu declinationis naturalis, neceſſe eſt euã varias indicationis elicere, & varia pręſidia etiam inuenire, q̃ illi proportione poſſint reſpondere, ac demum ex hoc cõmuni fonte de tota re licet certius iudicium facere.

Quod de hominis temperatura dixi, idem de tẽperamento aeris tertio loco dici potes, cuius etiam conſideratio non eſt prætermittenda, cũ diuerſæ aeris conſtitutiones omniũ præſidiorum intenſionem, remiſſionẽ, & commodam adminiſtrationem demõſtrent. Id vobis hoc loco memoria eſt repetendum, quod ſupra dixi, ad hæc tria capita omnia facile referri, quę cunq; eliciendis indicationibus poſſũt ſeruire: exempli gratia, ad morbum ſingulas illius differentias, & cauſas, ad temperamentum, ætatem, conſuetudinem, vires, ad aerem, tempus anni, cœli conſtitutionem, regionem. &c. quæ habeant eandem rationem, de quibus omnibus ſi ita foret occaſio, licet habere conſiderationem.

Iam propoſitis tribus communibus ſcopis, ac veluti fontibus, cõſequens eſt, vt ex iis indicationes hauriamus, in quo munere maxima vis methodi medẽdi conſiſtit: ac primum quidem quoniam morbi gratia omnis curatio inſtituitur, ab eo ſumẽda eſt indicatio, ſi vnus, ſi plures, cõſiderandum: ab vno vna, a plurib. plures eliciuntur determinãdæ indicationes: ſic ſi cauſas habẽt, videndum, quia ab ijs quoque propriæ hauriendæ ſunt indicationes, cum fieri nequeat, vt morb. poſſit auferri, niſi eiuſdem cauſæ prius auferantur. Symptomata propriam non præbent indicationem niſi raro, & per accidens: per ſe enim eũ morbum ſequantur, veluti vmbra corpus, ad morbi ſublationẽ, ipſa quoq; euaneſcunt, veruntamen per accidens, vt quando illa cauſæ rationẽ habent vel morbũ augentis, vel vires proſternẽtis, propriã requirũt curationẽ: quod ſi ita ſeſe tulerit, nõ erunt contẽnenda, pro complena tractatione indicationũ, quæ a rebus pręter naturã ſumũtur. Secundo loco temperamento ſuæ ſunt indicationes. quod ſemper ſimilib. eſt conſeruandũ: quæ indicatio ſi cũ ea coeat atq; concedat, q̃ a morbo ſumitur, eiuſdem vim auget: ſi vero contraria ſit, vt interdũ vſu venit, quantum hæc pollet, tantum de prioris indicationis qualitate ac viribus eſt detrahẽdum.

Denique ſuccedit indicatio ab aere ambiente, quæ ſi morbo ſit aduerſa, pro grano eſt habendum, & aer ſalubris remedii loco nobis cenſendus eſt: ſin illa morbo potius fauere videatur, aer intemperatus, & curationi aduerſus, tanquam vna ex morbi cauſis eſt per contraria corrigendus.

Poſt elicitas indicationes ſecundo loco videndum, an liceat illas explere, necne: in quo tota prognoſtica ratio conſiſtit: quantũ autẽ prognoſticũ valeat, quantamq; medicis dignitatem, & auctoritatem afferat, latis ab Hipp. & Gal. eſt expoſitum. At vero cum multa de ægroto poſſint prædici, illud imprimis ſtatuendum eſt, vtrum liceat aliquam ſperare ſalutem, an nullus remedijs locus relinquatur: ſiquidem quod a Gal. traditum eſt, non ſolum fruſtra, ſed etiam imprudenter

inquirantur præſidia, quæ nullũ vſum ſunt habitura.

Quam huiuſmodi iudicii rationem, etſi vno verbo docemur a Gal. ex vna virium, & morbi qualitate, & quantitate eorundemq; comparatione faciendam eſſe, tamen certum eſt non ſine magna difficultate, ſolertia, ac rerum vſu poſſe fieri, tum propter alias cauſas, tum maxime quod nulla ſingulorum quantitas neque ſcribi, neque aliqua ratione poſſit doceri. Neque vero ſolum decet morbi finem vel felicem vel infelicẽ prædicere, ſed etiam illud oportet addere, vtrum morbus facile an difficile, breui an longo tempore poſſit curari, quod ad tuendam medici exiſtimationem cum primis pertinet, ne ille vel paucis, leuibuſque præſidiis utendo negligentiæ accuſetur, vel multa, & longius adminiſtrando ambitioſi, forte etiam auari videatur ægri curationem producere.

Quod ſi præter has aliæ quędam afferantur prædictiones, quę præcipue certum modum ac definitum tempus ſalutis vel mortis futurę, aut mutationis morbi, & criſis complectãtur, nulli eſt dubium, quin hic quoque medicus maximam gloriam ſit conſecuturus ſicuti ſcimus Galeno aliquando cõtigiſſe, qui non ſolum ſalutem uel interitum, ſed etiam breuitatem, diuturnitatem, facilitatem, difficultatem, potiſſimũ vero proprium quendam modum, ac præſiutum tempus ſolutionis morborum præſagiens, ſumma cum ſua laude hęc non humana, ſed diuina ratione pronunciare creditus eſt. Inter cæteros autem locos, qui ad huiuſmodi prædictiones ſunt maxime accommodati, in conſultationibus medicis ille uidetur maxima conſideratione dignus, ac fere principatum obtinere, qui ad conſenſionem, & diſſenſionem indicationum earumque dignitatem ac vires pertinet: ſiquidem ex hac diſquiſitione variis ac ſępe etiam contrariis indicationibus inter ſe collatis, ac veluti ad æquilibrium ductis, multa poſſunt colligi, ex quibus licet totam propemodum prędictionis rationem conficere.

Cæterũ vbi concepta ſpe ſalutis locus præſidiis relictus fuerit, danda eſt opera vt certo quodam ordine ad remediorum traditionem deueniamus, ille autem videtur maxime conueniens ordo ſeruandus, ac doctrinæ Gal. conſentaneus, vt cum prius ordine reſolutiuo inuentæ ſint curatiuæ indicationes, nunc retrogrado ordine cõpoſitiuo, ad executionẽ maxime apto ad materiã remediorum accedamus, ita ut ab vltima indicatione ſumpto initio, ad reliquas deinde trãſeamus, donec omnibus continua ſerie ſit ſatisfactum.

Iam vero conſuetudo quædam apud pleroſque inualuit, quia tria capita quaſi tres fontes ſibi proponunt, quorum primo medicamenta manibus adminiſtrata: ſecundo, medicamenta intrinſecus adhibenda; tertio, victus rationem complectuntur, quę vulgo chirurgia, pharmacia, & diæta appellantur, quo triplici remediorũ genere Gal. Auic. ac medici omnes cõſentiunt omnes morbos curari, ego vero, vt libere dicã, nunquam potui hoc inſtitutum probare, namque primo parum artificioſum, forte turpe etiam eſt, eadem via ſemper incedere, & quaſi eandem cantilenam decantare: deinde nonnunquam fit, vt conſultationes habeantur de ęgrotis, & morbis, in quibus pręſidia ex vno vel altero fonte petita nullum vſum ſunt habitura, quo tempore quęſo quid opus eſt cuncta hęc pręſidia ſigillatim commemorare? Sed illi in eo mihi peccare videntur, quod curandi methodum ab vno imprimis Gal. traditam confundunt, & peruertunt; quandoquidem ille docet, nõ ſatis eſſe omnes ſcopos diligenter inſpicere, atque indicationes elicere, ſed etiam neceſſe eſſe intelligere, quonam primum ac magis, quonam ſecũdo ac minus, quonam adhuc tertio ac deinceps, quo poſt quoq; pręſidio utendum ſit cum autem, vulgari cõſultandi ratione cuncta remedia ex ſingulis fontibus petita certo ordine ſeparatim proſcrãtur, quaſi vero in omnibus morbis primo omniũ præſidia chirurgica, ſecundo pharmaceutica, poſtremo diætetica conueniant, nihilominus hoc tã eſt abſurdũ, ac ſi proba medendi methodo alienum, quã quod abſurdiſſimum, ac alienum: etenim quis non intelligit, pro variis morborum generibus, pro uariis eorundem temporibus, pro uaria humorum qualitate & copia, pro variis partibus laborantibus, ac pluribus id genus conſiderationibus remedia prope omnia, non uno atque eodem tempore, & ordine perpetuo vel poſſe vel debere adminiſtrari? Affero exemplum quod contingit frequentiſſime.

Sit conſultatio de Socrate laborante deſtillatione ad thoracem, vulgaris conſultor medicus aggrediens ad curationem, ſtatim ſua tria capita ſibi proponit; incipiens itaque a fonte chirurgico, & de ſectione venę, & de cucurbitulis, & de cauteriis, & de lotionibus capitis, & de reliquis id genus præſidiis quęcunque ad manuum operam pertinent, ſermonem habebit: cum tamen ſola ſectio venę morbi principio ſit congruens, cętera autem non niſi poſt vniuerſi corporis purgationem, ac poſtremo tempore conueniant.

Deinde ad Pharmaceutica accedens, longũ catalogũ medicamentorum facit, quorum aliqua chirurgicis erũt prępenenda, alia non uno modo diſponẽda; ac vltimo loco de uictus ratione dicet, quæ fortaſſe omnium primum fuerat inſtituenda; quanto autem maiori cum artificio, & magis accommodata ad methodum Galeni, rationalis medicus primo curandi indicationes elicit, deinde ſingulis certum ordinem ſtatuit, & poſtremo ad propria pręſidia deuenit? idque forte hunc in modum quam breuiſſime deſtillationẽ ſymptoma eſſe exiſtẽs immutatum, ac pendere ex vna vel altera intemperie cerebri, hinc præcipuam ſe offerre indicationem, ut hęc utriola intemperies corrigatur, quoniam uero hoc non poteſt fieri ſine commune totius corporis, & propria capitis purgatione, alteram oriri indicationem, quę primum ad generalem, deinde ad particularem partes laborantes purgationem pertinet: ſed ſi demum non licet intemperiem, & morbum auferre, poſtremam reſtare indicationem, ut deſtillatio deriuetur, aut reuellatur ad partes ignobiliores: itaque ille omnium ſermonem habebit de uſu ſectionis uenæ ac purgãtium medicamentorum, quæ potiſſimum ratione homines ſolent generaliter euacuari: deinde de gargariſmatibus atque errhinis, quæ item duplici ratione caput ſoleo expurgari, tum de medicamentis partim internis partim externis, ad tollendam capitis intemperiem accommodatis, uerba faciet, & poſtremo, niſi ſpes ſit Socratem hac curandi ratione eſſe conualiturum, de præſidiis reuulſioni ac deriuationi deſtinatis, puta de cauteriis, ſuam ſententiam proferet.

Hanc quidẽ conſultandi rationem quam maxime ſoleo probare, imò uero de uniuerſo hoc munere atq; officio ita cenſeo habendum eſſe, quod fortaſſe alicui parodoxum uidebitur, illud nullo certo ordine eſſe circumſcribendum ac definiendum, cum liceat cuiq; atque iis potiſſimum qui poſteriori loco ſermonem ſunt habituri, principium ſuæ conſultationis facere, non ſolum a ſymptomatibus, morbis, & cauſis, ut ſupra dixi, ſed quandoque etiam a prognoſtico, a ratione curandi, quandoque a propriis præſidiis, uel unis uel alteris, atque hoc ordine conuerſo ad inquiſitionem ſymptomatum, morborum cauſarum, & omniũ rerum progredi quæcunque ad probandum conſultationem uidentur pertinere; quod tamen non temere, atque ut ſors tulerit faciendum eſſe arbitror, ſed ut ex tota re colligatur aliquid, quod tãquam eximium, aut nouum, aut omnino admirabile, primas in oratione partes meruiſſe uideatur: qua ratione conſultores ſingulare quoddam lumen ingenii, & artificium ſolent præ cęteris demonſtrare, quippe qui non ita uidentur ea repetere, & dicere, quæ a prioribus dicta ſunt, & repetita, neque perpetuo quaſi præſcripta quadã formula, & uia incedere, & actum agere, præterquam quod altera ex parte auditores hac dicendi uarietate ſolent mirabiliter delectari, & recreari.

Illud

Digitized by Google

Illud vero generaliter cenſeo vobis ſtatuendum, ac memoriæ mandandum eſſe in conſultationibus, ſi forte quomodocunque ſeſe offerant diſcutienda quædam problemata digna notatione, vt illa diligenter examinentur, tametſi neque ad curationem, neque ad prognoſticum, neque ad cognitionem morborum de quibus agitur, videntur pertinere, id quod potiſſimũ publici doctores debent obſeruare, ſi contingat, quod in hac ciuitate contingit frequentiſſime, illos præſentibus artis medicæ ſtudioſis conſultationes facere, quorum quidem officio & muneri plurima videntur conuenire, quæ forte cæteris ſunt denegata. Sed quoniam omnis ratio conſultationis ad vnam curationẽ, tanquam ad proprium finem eſt dirigenda, conſultores omni adhibito ſtudio comprimis debent in remediorum inquiſitione & adminiſtratione verſari, adeo vti ſedulo perquirant atque perpendant, quæcunque opportuna uideri poſſunt, ac ſingulorum menſuram, modum, tempus, ordinem, ac totam adminiſtrationẽ exponant, quæ omnia paucis verbis complexus eſt diuus Hipp. & qualia, & quæ, & quando, & quantum oportet. In qua re tamen decet moderationem quandam, & prudentiam perpetuo adhibere, vt quæ ab aliis bene & accommodate fuerint propoſita, aut inepte repetantur, aut veluti contempta prorſus prætermittantur, ſed paucis, quaſi per tranſennam, vt res feſtat, attingantur: ſed ſi quædam penitus fuerint prætermiſſa, vel negligentius expoſita, hæc ſane debent ſuppleri & accuratius explicari, adeo vt nihil propemodum relinquatur, de quo conſultores in alterutrã partem ſermonem & iudicium non faciant.

Poſtremo autem id mihi monendi eſtis, quod ad probationem, & cõfirmationem pertinet eorum quæ dicuntur, quandam mediocritatem eſſe tenendam, ne conſultores afferendis rationibus vel veterum teſtimoniis, aut nimii ſint & tanquam prodigi; aut plus æquo parci & reſtricti: in quod vtrumq; vitium priores ambitioſi, poſteriores inſcientes uidentur frequenter incidere: hoc autem fiet, ſi quæ obſcura ſunt & incerta, & fidem aliunde requirunt, omnibus modis clariora & certiora reddantur; quæ uero nullam continent difficultatem ſed euidentia ſunt, & fere vulgaria potius indicentur & innuantur, quam longiori oratione demonſtrentur & confirmentur.

Sed publici doctores ex hoc munere mihi excipiendi ſunt, ſi præſentibus rei medicæ ſtudioſis conſultationes faciant, vt ſupra dixi cum enim tunc tale officium non ſolum ad curandum ægrotum, ſed etiam ad docendum quamplurimos pertineat, illi digni legitima ſunt excuſatione, ſi quę etiam fere manifeſta ſunt, in gratiã auditorũ ſtudeant, & rationibus, & veterum auctoritatibus adhuc magis explicare, & illuſtrare.

In tota autẽ conſultatione ſingulos conſultores decet ſumma cum prudentia, moderatione, & æquitate orationẽ inſtituere, & perpetuo collegarũ, auditorũ, ac præſentis loci ac temporis rationem habere, ſed tamen ita, vt illi teipſa demonſtrent, alium nullum finem quam ſalutem ægroti ſibi propoſitum habere.

Hæc ſint dicta de conſultationibus medicis, quæ pro ratione otij, quod mihi perexiguum conceditur, & breuitate, qua ſtudijs veſtris fore conſultum putaui, conſulto in præſentia ſufficiant: nam ſi occaſio mihi fuerit, alio fortaſſe tempore hanc rem accuratius perſequemur.

Finis Libri Decimi.

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI.

DE AFFECTIBVS RENVM ET VESICÆ.

LIBER VNDECIMVS.

ALias docuimus in tertio infimo ventre abdominis plures partes contineri, quarum aliæ coctioni, & diſtributioni alimentorum, & portionis; aliæ expurgationi excrementorum; aliæ procreationi deſeruiunt. Ex quibus certum eſt, Renes, & Veſicam, aliaſque inſeruientes illi particulas ad purgationem excrementorum, in primis verò vrinus lotij, fuiſſe a natura inſtituta: de quo excremento, atque eius generatione quoniam diffusè diximus in tractatione de Vrinis; illum vnum in præſentia pro iunioribus breuiter repetendum eſt. Etenim, cùm difficile, fortè etiam nulla ratione fieri poſſit, ut chylus ex alimentis in ventriculo factus ad venas iecoris deducatur, cum illæ plurimæ ſint, & admodum anguſtę, niſi tenuis quędam, & aquoſa humiditas, tanquam vehiculum quoddam, illi permiſceatur; porro hunc tam pręcipuum, & neceſſarium vſum præſtat. At verò, poſtquam hęc humiditas, & aquea materia ſuo officio perfuncta eſt, vt chylum ad iecur, & vſque ad venam cauam penetrauerit; nec prętereà aliquem vſum poſſit præſtare, tanquam omnino inutile, & noxium excrementum venis, & toti corpori futurum, non debuit longius retineri. Si quidem chylus in iecore elaboratus, beneficio; veſiculę fellis, ac lienis, duplici bile expurgatus, demumque in venam cauam, ſanguinis formam adſecutus, & ad ventriculos cordis delatus, huiuſmodi vehiculo amplius nõ eget; propterea, quòd ille deinceps per ampliores venas ſit deducendus, atque a calore iecoris, & cordis magis fluxilis natura ſit redditus. Itaque duo Renes ſunt inſtituti a natura, vtrinque ipſi venę cauæ adiacentes, qui per quaſdam venas, quas vocant emulgentes, illud aqueum, & ſeroſum excrementum attrahunt, ac per alia vaſa, quæ vretera dicuntur, in veſicam urinariam deponunt, illud demum foras emittunt. Cæterum, cùm renes, & ueſica omni propemodum genere morborum poſſint laborare, neque per anguſtias temporis liceat omnes ſigillatim explicare, mihi propoſitum eſt in illis uerſari potiſſimum, quæ ad lotij purgationem pertinent, quæ particularis harum partium eſt operatio: cùm huiuſmodi morbi ſint præ alijs maximi momenti, difficillimi, ac frequentiſſimi, homineſque torqueant, donec ad mortem violenter eos rapiant. Itaque fauente Deo Opt. Max. rem aggrediamur.

Emiſſio lotij, ſicut cæteris operationibus noſtri corporis contingit, tripliciter læditur: namque illud vel ex toto retinetur, vel parcè redditur, vel deprauatè. Si lotium prorſus retinetur, huiuſmodi affectum Græci Iſchurian, Latini vrinæ ſuppreſſionem dicunt: ita enim mihi liceat cum uetuſtioribus Medicis mitius propriè huius nominis ſignificationem accipere; cùm Iſchuria verè, & propriè, vt notat Galen. 3. de ſympt. cauſ. cap. 2.6. de loc. affect. cap. 4. ad ſolius veſicæ lęſionem pertineat, cum illa plena eſt vrina, ſed nihil excernitur; minimè autem, quando prorſus urina in veſicam non venit, perdita ſcilicet renum actione. Si lotium parcè, & difficile reddatur, hoc apud Galen. 4. aphor. comm. 48. fit dupliciter: vno modo cum dolore, alio modo ſine dolore: quem vtrumque affectum Galenus Dyſuriam; nos vrinæ difficultatem dicimus, tametſi non deſunt, qui priorem tantum affectum cum dolore, hoc nomine appellant, poſteriorem enim ſine dolore, malunt peculiari nomine Græcè Stranguriam, latine vrinę ſtillicidium appellare. Vltimò vrinę redduntur deprauatæ, primum quidem, quando redduntur copioſiores, quàm decet: quod item contingit dupliciter; uno modo, ſi potiones, nulla earum factam alteratione; ſed quales aſſumptæ fuerant, emittuntur, quæ affectio Diabetes, & alijs nominibus appellatur: alio modo, ſi urina copioſius quidem, ſed facta potionis alteratione exeat: quam affectionem, vrinæ profluuium licet appellare. Et ſi quis quærat, quomodo huiuſmodi immoderata emiſſio vrinæ inter deprauatas actiones a nobis reponatur, cùm potius inter imminutas, vel auctas reponenda videatur; nos publice aduerſus Argenterium hanc pulcherrimam difficultatem diſſoluemus tractantes immodicam appetentiam, quam pariter Galenus inter deprauatas ventriculi actiones reponit. Deinde autem urinæ redduntur deprauatæ, quando emittuntur cruentæ, purulentæ, furfuraceæ, ſabuloſę, & alijs modis, de quibus omnibus dicendum eſt.

Itaque ab Iſchuria incipiamus, quam Leonicenus, & plerique omnes, vrinæ difficultatem, nomine latino reddunt; ſed magis congruenter, mea ſententia, vrinę ſuppreſſionem verterent. Quoniam verò vrina ſupprimitur non ſolum uitio renum, ſed etiam uitio ueſicæ, mihi liceat uitia utriuſque partis coniungere, atque unicam tractationem conficere.

De cauſa ſuppreſſionis vrinæ Galen. pluribus locis ſermonẽ habet. 1. de loc. aff. c. 1. & 2.6. de loc. aff. c. 3. de ſympt. cauſ. cap. 2. quas quidem nos conabimur ordinate,

dinate, & perſpicue, quantum fieri poteſt, in vnũ colligere, & explicare. Itaque primum lotium ſupprimitur propter duas communes cauſas: vna eſt propter vitium veſicæ, & partium, quæ veſicæ famulantur; altera propter vitium renum, & partium, quæ renibus operam præſtant.

Veſica in ſuppreſſione lotij poteſt multis modis laborare: ac primum phlegmone, ſicuti cõtigit illi ægroto, cuius hiſtoriam refert ſexto de loc. affec. 4. qui cum cecidiſſet in dorſum, luxata initio ſpina lumborum, non ſtatim poſt caſum, ſed ſequenti die oborta inflãmatione veſicæ, vrinam reddere non potuit. Quem idem Gal. curauit, inflammationi remedia adhibendo. Secundo, veſica laborante ſenſu obtuſo, vel abolito. Cum enim animal, quod a Galeno traditum eſt, ad excretionem vrinæ (quæ propria veſicæ actio eſt) ſoleat excitari cum illa a multitudine contentæ materię grauatur, vel a mordicatione conuellitur; huiuſmodi ſenſu deficiente, vel abolito, vt vrina retineatur, neceſſe eſt. hinc cõtigit alteri ægroto, cuius itidem Gal. meminit loc. cit. qui cum inter dormiendum non ſentiret impleri veſicam, deinde ipſa extenſa, nihil potuit excernere. Hoc autem fit, eodem Galeno auctore, læſis neruis, qui ab oſſe ſacro prodeunt, ac ſenſum veſicæ deferunt, ſicut in paralyſi, & ſtupore ſolet contingere. Poſtremo læditur veſica, expultrice illius facultate reddita imbecilla, quo minus poſſit vrinam emittere, id quod fit dupliciter: vno modo per intemperies, tum alias, tum maxime illas, quæ multis crebérrime eueniunt, quando vtique refrigerantur: altero propter nimiam copiam vrinæ, ac veſicæ extenſionem, ſicut multos contingit vel integra ſanitate degentibus, qui aut vrgentibus negotijs, vel in concionibus, vel in foro, vel conuiuio, longo tempore vrinam retinuerunt. hinc enim fit, vt plurimum veſica extenſa, contracta illius facultas, cuius inſtrumenta ſunt fibræ, ac potiſſimum tranſuerſę, reddatur imbecillior, adeo, vt contentum in ſe lotium nequeat ſatis comprehendere, ac foras exprimere. Vulgaris eſt, ac trita ſententia, virtutem, vbi ea fuerit diuerſa, fieri debiliorem, nec poſſe idẽ præſtare, quod continens, ac vnita facere ſolet. Itaque apud Galenum hæ ſunt cauſæ ſuppreſſionis vrinæ, laborante veſica.

Quæ tamen a nonnullis recentioribus reuocantur in dubium, præſertim illæ, quæ ad expulſionem pertinent: inter quos princeps eſt Fernelius lib. 6. de partiũ morb. & ſympto. c. 13. qui contendit, vrinam, quamdiu patentem, liberamque viam habet, vt in his, qui ob calculum ſecti ſunt, nullo propellente, aut excernente, prolabi, ac ſuapte impetu foras excidere. quare concludit, vnicam ſuppreſſæ vrinæ cauſam eſſe, adſtrictionem, vel obſtructionem, quæ vt amborum vreterum capita, vel veſicæ ceruicem replicat. Quæ quidem opinio non ſolum a doctrina Galeni, ſed etiam a ſenſibus mihi videtur aliena. Etſi enim nolo negare, veſicam facultate naturali pro parte vrinã emittere; quis ignorat, eam nunc tardiorem, nunc celeriorem, nunc debiliorem, nunc validiorem reddi pro arbitrio noſtræ voluntatis? quod tam certum eſt, quàm quod certiſſimum, animalem vim indicare. Quod ſi vrina per Fernelium ſuo impetu foras excidit, quando via libera, & aperta illi patet, cur in homine ſano, in quo viæ ſunt patentes, non illa continenter effluit? Ac ſi reſpõdeat, id fieri propter muſculum ceruicis veſicæ, quem Gal. 5. de vſ. part. c. vlt. & anatomici docent a natura conditum fuiſſe, vt meatui vrinario præfectus, tanquã ianitor, ſit impedimento, vt ne vrina, quoties aut copia, aut mala quapiam qualitate homines grauat, præter voluntatem excernatur; Iam quid aliud patebit, quam huiuſmodi actione animalem eſſe? Sed in morbis, in quibus nullum vel adſtrictionis, vel obſtructionis eſt impedimentum, cur non vrina ſua grauitate foras deſcendit? Vltimo, niſi emittendo lotio expultrix veſicæ facultas concurrit, quæſo, aliquis pro Fernelio rationem reddat, quamobrem ex nimia veſicæ repletione contigat illud retineri: quam equidem nullam, præter Galenicam, reddi poſſe puto.

Verum cætera perſequamur. Diximus lotium retineri non ſolum propter uitium ueſicæ, ſed etiam propter uitium partium, quæ ueſicæ adhęrent, & famulantur: id vero præcipue euenit, fiſtula urinaria obſtipata, & impedita: Quod quidem Gal. docet tribus modis uſu uenire, principio librorum de locis affect. Primo, quando corpus ipſius in tam magnum tumorem præter naturam attollitur, ut meatus ab ipſo tumore occupetur: Secundo, ubi aliquid ei præter naturam, nempe carnoſum, aut calloſum corpus innaſcitur: Tertio, quando meatus ab aliqua re obſtruitur. Corpus quidem ipſum in magnum aliquem tumorem attollitur, ſi phlegmone, ſcirrho, abſceſſu, aut alio quopiam tumore laboret. nonnulli addunt huiuſmodi tumores non ſolum in meatu ceruicis ueſicæ: ſed etiam in partibus proximis, peritoneo, hæmorrhoidibus, utero in mulieribus, canalem urinarium reddere anguſtiorem, atque urinæ ſuppreſſionem efficere.

In meatu autem caruncula enaſcitur, ſi exulceratio præceſſerit, callusue longiori ſpatio temporis ea craſſo, ac lento humore paulatim in eo generatur.

Meatus demum urinarius obſtruitur uel a lapide, qui uel in renibus inchoatus, & in ueſicam delatus, uel in ipſa ueſica genitus fuerit: quod proprio, & opportuniore loco planius declarabitur. A grumo ſanguinis, qui uena erupta, eroſa, aperta a renibus per uaſa urinaria, uel a ueſica ſolet paulatim creſcere, ſicut euenit illi ęgroto apud Gal. 6. de loc. aff. qui cum cecidiſſet, ſpina illæſa manente, confertim plurimum ſanguinis per urinam reddidit: In quo Gal. fecit coniecturam, aliquid ſanguinis in grumos conuerſum fuiſſe: & ideo cum ſyringa uſus fuiſſet, paulum quidem urinæ emiſit; extracto autem catheterе, in ipſius ore grumi indicium apparuit. Fieri etiam poteſt, ut ueſica ulcerata, non præcedente ſanguinis ſuppreſſione, paulatim grumus concreſcat, 1. de loc. aff. c. 1. Aut a pure, quod, auctore Galeno, recedentibus diuturnis doloribus, cum notis abſceſſus, uel magni ulceris in gibba hepatis parte, pulmone, pleura, renibus, uaſis urinariis, ueſica, meatu urinario, poſt obſtructionem efficere, ut urinæ ſuppreſſio ſequatur. Poſtremo apud Galenũ meatus urinarius poteſt obſtrui a lento, & craſſo humore, qualis præcipue in illis colligi cõſueuit, qui malis, & craſſis, & lentis alimentis familiariter utuntur.

Sed iis, quæ a Galeno poſita ſunt, nonnulli addũt, ſemen quoque huiuſmodi obſtructionem, & urinæ ſuppreſſionem poſſe efficere. Quæ tamen cauſa forte non eſt recipienda, cum in ſemine minime ſit tanta craſſities, quanta in grumo, pure, & craſſo ſucco; ac potiſſimum ad uaſa ſemen deferentia ex teſtibus per poſteriorem tantum, atque exteriorem ueſicæ partem in radice penis, & ueſicæ extremum inferatur: adeo ut difficile, aut potius nullo modo, etiamſi illud craſſiſſimũ foret, videatur meatum urinarium poſſe obſtruere. Atque hactenus de priore communi cauſa ſuppreſſionis urinæ propter uitium ueſicæ.

Itaque alteram conſideremus, quando lotium retinetur propter uitium partium ſuperiorum. Illæ porro ſunt triplices: primum quidem propagines à uena caua orientes, quæ duæ utrinque aquam, ac ſeroſum excrementum in renes inferunt, atque ob id emulgentes uulgo dictæ ſunt; ſecundo ſunt renes ipſi, qui (ut Gal. docet primo de natural. facult. cap. 5. 6. de loc. affec. 3. & ſæpe alibi) facultate peculiari, ut ſanguis uenoſus, & arterioſus expurgetur, trahũt ſerũ ſanguini permiſtum, per ampla illa emulgentia uaſa, prædicta ſunt: poſtremo ſunt duo uaſa concaua à ſima renũ parte orientia, per quæ urina in ueſicã deducitur, ubi ab huiuſmodi affectione Grece uretera, Latine urinaria dicuntur.

Igitur plerique omnes docent, propter uitium huiuſmodi partium omnium retineri lotium, quoties utique

que

que illæ ſunt vel obſtructæ, vel quomodocunque impeditæ, adeo, vt illud libere fluere non poſſit. Hanc enim obſtructionem, vel aliud quocunq; impedimentum, inquiũt fieri, aut a calculo, vel vno, vel pluribus; aut a grumo ſanguinis; aut a pure; aut a materia craſſa pituitoſa; inflammatione; abſceſſu, & ceteris tumoribus præter naturam, ſicut de veſica. Ego enim etſi nollem negare, omnes huiuſmodi partes obſtrui, vel aliter impediri, quo minus vrinæ via pateat; veruntamẽ in vaſis emulgentibus, & vrinarijs difficile admodum id mihi videtur fieri poſſe: Siquidem venæ emulgentes ſunt inſigniter amplæ, nec vaſa vrinaria ſunt adeo exigua, quin per ea, & calculi exigui, & multæ materiæ craſſæ facilè trajeiantur. Quare equidem cenſeo ſuppreſſionem vrinæ maxima ex parte laborantibus renibus contingere, ac frequentiſſime illos, non aliter, quàm calculis, obſtrui conſueuiſſe: quod quotidiana experientia confitetur eſſe veriſſimum. Auicenna quidem longè plures cauſas, quàm Galenus, affert ſuppreſſionis vrinæ: inflammationem inteſtini, inflammationem vteri; vmbilici inciſionem, & dolorem hæmorrhoidarum; vlcus in veſica, & alia id genus: quæ facile apud illum eſt intelligere, & legere. Quæ quidem, mea ſententia, ſunt imaginaria, neque ad rem pertinent: vt propterea ſuperuacaneum putem, illis afferendis, aut refellendis, longius agere. Itaque ad ſigna veniamus.

Vbi lotium retentum eſt, id ante omnia inquirendũ eſt, verum illud in veſica, an in partibus ſupra veſicam retineatur: quod ad prognoſticum, & curationẽ quam maximè pertinet. Huiuſmodi autem iudicium ex nonnullis ſymptomatis fieri poſſe, primo de loc. aff. c. a. 6. de locis affect. c. 3. 1. & 3. de ſymp. cauſis. Ac primum, ſi in veſica retineatur lotium, tumor in pube circumſcriptus ab impleta veſica apparet: præterea hac in parte adeſt tenſio grauitas, dolor, continuum emittendi lotij deſiderium: quorum ſymptomatum facile eſt cuique rationem reddere: ſed demum alio certiſſimo ſigno hoc ipſum licet intelligere, namque impoſita in veſicam ſyringa, vel catheteге, lotium educitur, neceſſariò. Quod ſi altera ex parte non tumor, non dolor, non grauitas; non cętera adſint, iam pro cõperto habendum eſt, lotium ſuperioribus partibus contineri: præterquam quòd, ve in lumbis quoque ſit aliquis ſenſus vel doloris, vel grauitatis. & omnino aliquod renum laborantium, aut aliorum vaſorum indicium antecedat, neceſſe eſt.

Cæterum ſiue in ueſica, & partibus infernis, ſiue in renibus, & partibus ſuperioribus lotium retineatur; id quoque reſtat, ue intelligatis, quænam certa pars, & propter quam cauſam laboret. Inflammatio ueſicæ ex tumore, dolore, febre, & alijs ſymptomatibus, quæ internis inflammationibus ſolet coniungi, facile dignoſcitur. Senſum ueſicæ obtuſum, ac malam neruorum affectionem licet comprehendere ex præcedente aliqua læſione ſpinalis medullæ, exempli gratia, luxatis uertebris ad exteriora. unde proprij ad ueſicam nerui diſtribuũtur. Si facultas ueſicæ expultrix læſa fuerit, a Gal. 2. de loc. aff. cap. 1. Signum quoddam traditũ eſt, quod id ſatis poteſt indicare. namque ſi hominem ita figurauerit, ut ceruix ueſicæ ſit prona, atque decliuis, manibuſque tumorem comprimas, qui iuxta pubem conſpicitur, urina excernetur. Cum autem contingat huiuſmodi imbecillitatem dupliciter fieri, uel cum aliqua intemperie ueſicæ, ac potiſſimũ frigida, & humida; uel ex nimia eius repletione, & extenſione, certè et difficile non eſt utramq; hanc cauſam intelligere. Signa intemperiei, ſunt ferè manifeſta, præterquam quòd in frigida. ut inſigne aliquod frigus præceſſerit, ægerque uel intra, uel extra inſigniter fuerit refrigeratus, neceſſe eſt. Nimia veſicæ repletio cum alijs modis, tũ maxime referente ægroto patere poteſt, dum alioquin ille integra fruens ſanitate, ac nullo præcedente urinæ affectu, urgentibus negotijs, fatetur ſe longiore tẽpore urinã continuiſſe. 6. de loc. affect. c. 3. Ex his itaq; ſignis licet colligere lotiũ ratione ueſicæ retẽtum eſſe.

Si uerò lotium retineatur uitio aliarum partium ueſicæ adhærentium, ac potiſſimum ueſicæ urinariæ, ſi id fiat propter inflammationẽ, ſcirrhum, uel alios tumores præter naturam, aut in meatu ceruicis ueſicę, aut in alijs proximis partibus; ex tumore, dolore, quandoque febre, & alijs id genus ſymptomatis res fit manifeſta. Si lotium ſupprimatur ratione carunculæ additæ in meatu urinario, neceſſariò aliquod ulcus præceſſit, illudque non ſubitò, ſed paulatim imminuitur, ac demũ ſupprimitur, cum caruncula pariter non repentè, ſed paulatim generetur: ſed immiſſo cathetere, dolorẽ mouit aliquando in ea parte meatus, ubi antea conijciebamus ulcus eſſe, & fracta caruncula a cathetere, poſt urinæ excretionem, aliquid ſanguinis, & fragmẽta carnis ſecuta ſunt: quod indicium eſt Gal. princip. lib. de loc. affect. Quod autem diximus de caruncula, idem de callo dicendum eſt, qui non niſi ex craſſo, & lento humore generari conſueuit. Itaque conſiderandum, an æger uel ob prauam uictus rationem, uel ob aliam cauſam craſſis huiuſmodi, pituitoſis, & melancholicis; humoribus ſcateat; ex quibus fieri potuerit callus.

Demum meatus urinarij obſtruũtur: ac primum, ſi id fiat per lapidem, quod frequenter ſolet euenire, lotium confertim, ac improuiſo retentum eſt: præceſſere ſigna generationis lapidis: æger circa pubẽ grauitatẽ percipit: de quibus et ceteris iudicijs propria tractatione de lapide ueſicæ ſermonem habebimus. Sanguinis grumus, ſiue ex præcedẽte ſanguinis copioſa miſſione, ſiue ulcerata ueſica genitus fuerit, ex grauibus potiſſimum quibuſdam ſymptomatis facile cognoſci poteſt; ut declarat Gal. 1. de loc. aff. c. 1. 6. de loc. aff. c. 4. namque in omni ſanguinis grumo non ſolũ, qui in ueſica, ſed etiam, qui in inteſtinis, uentriculo, & thorace continetur, & pallidus color, & pulſus paruus, obſcurus, ac frequẽs, & animi defectio & ſyncope, & quandoq; mors ſuccedere ſolet: quorum omnium ſymptomatũ cauſæ luculentè redduntur a Gal. 6. de loc. aff. 4. Verũ hic quoque uſus catheteris maximè iuuat. Siquidem illo immiſſo, & impoſito, quandoq; ueſtigium ipſius grumi ſolet illi adhęrere, atque certam mali fidem facere, ut ſupra cum Gal. diximus. Reſtat poſtremò pus, & craſſi humores, de quibus, & eorum ſignis Gal. hũc in modum ratiocinatur: ſiue in ueſica, ſiue in renibus aliquod antea malum natum fuerit, ut timendum ſit, hinc tale, tantumque pus colligi potuiſſe, a quo meatus obſtructus ſit, probabiliter licet conijcere, hanc ob cauſam ſuppreſſam fuiſſe: aut ſi etiam in parte aliqua renibus ſuperiore fuerit abſceſſus, eo rupto, conſentaneũ eſt pus in renes tranſſumptum eſſe, ac deinde in veſicã tranſmiſſũ potuiſſe urinæ ſuppreſſionẽ efficere.

At uerò ſi nihil huiuſmodi malorum præceſſerit, neque in ueſica, neque in renibus, de præcedente uictus ratione inquirendum eſt, an æger in otio uixerit; aut multis alimentis craſſos, uel lentos humores procreantibus uſus fuerit: in quo caſu craſſos certè humores ueſicæ ceruicem obſtruere conijciendum erit. Atque hactenus de ſignis, quę urinæ ſuppreſſionem & ſingulas partes laborantes poſſunt indicare: quare, quod unum reſtat ad curationem progrediamur. Quæ quidem, vt ſæpe diximus, pro varijs cauſis, ac varijs partibus laborantibus, varia eſt inſtituenda.

Itaque ſi vrina ſupprimatur, laborantibus renibus, veſica, vel alijs partibus, inflammatione, tota curatio ad ipſam inflammationem dirigenda eſt. Quare omnium primò oportet venam ſecare. De qua tamen eſt ardua difficultas, an ſupernas, an infernas venas incidere oporteat, namq; Aetius, & alij probant venæ ſectionem in cubito: contra vero Gal. 13. meth. c. 11. renibus, veſica, pudendo, vtero, phlegmone laborantibus docet venas circa poplitem, aut iuxta malleolum ſecandas eſſe. Difficultatem autem auget idem Gal. in lib. de ſang. miſs. cap. 17. & 18. qui cum docuiſſet, par-

tes

tes noſtri corporis ſupra thoracem, & in thorace contentas, ſectione venarum in cubito iuuari: cæteris autem partibus inferioribus, quales ſunt coxa, vterus, veſica, ſectionem venarum in poplite, aut malleolo conuenite; addit renes partes ancipites, & mediam quandam naturam obtinere, vt quãdoque ſectionem venæ ſuperioris, quandoque ſectionem venæ inferioris deſiderent. Sed illud quoque licet addere, Galenum neque huiuſmodi leges de ſectione venarum ſuperiorũ, & inferiorum ab ipſo ſtatutas perpetuo obſeruare, qui lib. de ſanguinis miſſione cap. 19. laborantibus pedibus, vt in podagra, venas in cubito, & laborante capite, vt in epilepſia, & vertigine venas in cruribus ſecare non eſt veritus: ad quem modum ſecundo ad Glauc. cap. 2. laborante vtero, docet non ſolum venas inferiores, ſed etiam ſuperiores incidendas eſſe: quæ exempla ex pluribus ſint ſatis.

Altimarus cap. 102. de inflammatione veſicæ hanc difficultatem ſoluit hunc in modum, nempe, Gal. & in lib. meth. & vbicunque docet, veſica, alijsque inferioribus partibus laborantibus, venas inferiores fore incidendas, ſuppoſuiſſe, vires ægroti eſſe adeo validas, vt per vnicam venæ ſectionem ſimul poſſit euacuationẽ cum reuulſione perferre: in quo caſu ille probat quoqs præceptum, & doctrinam Galeni perpetuo ſeruãdam eſſe: Quod ſi uires non adeo valeant, vt tantam euacuationem ferre poſſint, tunc tutius eſſe, primum venam cubiti; deinde poplitis, aut maleoli incidere.

Quam reſponſionem equidem puto & a Galeni mente abhorrentem, & admodum pernicioſam eſſe. Eſto enim, concedamus Altimaro, Socratem laborantem in flammatione renum, aut veſicæ, vires habere validiſſimas, adeo, vt uel ſumma ſanguinis miſſionem poſſit perferre: cui dubium eſſe poteſt, ſectionem venę in cruribus non ſolum a partibus laborantibus non reuellere; ſed etiam ad illas maiorem adhuc humorum fluxionem trahere, ac deducere: quod quidem quantum a Galeni doctrina, a ratione, & a proba medendi methodo abhorreat, puto eſſe notius, quam vt longius declarari debeat.

Quare ego aliter ſoleo reſpondere, de varia ſectione venarum vel ſuperiorum, vel inferiorum iudicium faciendum eſſe, non habita conſideratione virium robuſtarum, aut imbecillium, vt placet Altimaro, nullaque alia ratione, quam variarum indicationum, quæ, vel ſolam reuulſionem, vel ſolam deriuationem, vel ex his mixtam euacuationem demonſtrant. nam que ſi Medicus magis vellet reuellere, quam deriuare, quod principio morbi, atque in magna ſuccorum redundantia faciendum eſt, tunc equidem cenſeo, venas cubiti eſſe incidẽdas: ſi autem idem malit deriuare, quod in progreſſa inflammatione, nec tanta humorum copia licet facere, venas inferiores eſſe aperiendas. Nam præterquam quod iſtud conuenit rationi, ac probæ medendi methodo, manifeſte colligitur ex Galeni tum alijs locis, tum maxime lib. de ſang. miſſ. cap. 18. qui ſcribit ad hunc modum: Renes miſſo ex cubito ſanguini interdum auſcultant, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, copiaque ſanguinis adfuerit. Ex qua quidem diſciplina facile eſt Galenum ſibi ipſi conciliare, atque ab omni repugnantiæ crimine vindicare. Quod ſi quis velit primum venam cubiti pro reuulſione; deinde alteram cruris pro deriuatione incidere, id quoque cum ratione, & Galeni diſciplina, & vtiliter fieri poteſt.

Secta vena, tunc ad cæteras indicationes deueniendum eſt, quæ ad curandas inflammationes ſunt accõmodatæ, de quibus ſæpe diximus, neque eadem fruſtra repetenda ſunt.

Si uero lotium ſupprimatur propter obtuſum ſenſum veſicæ, nempe laborantibus neruis, quæ ad illam deferuntur, ex præcepto Galeni, curatio in primis ad ſpinam, atque eorum originem adhibenda eſt: quę tractatio nõ eſt præſentis inſtituti, cum veſica in tali caſu potius per conſenſum aliarum partium, quam proprio laboret vitio.

Demum, ſi vrina retineatur, laborante facultate expultrice ipſius veſicę, quę reddita ſit imbecillior, adeo, ut non poſſit vrinam expellere (quod frequenter contingit) ſiquidem iſtud fiat propter nimiam ueſicæ extenſionem, ac dilatationem, facilior eſt curatio, dicit Gal. princip. libror. de locis affect. ſi hominem ita figuraueris, vt ceruix veſicæ ſit prona, & decliuis, ſenſimqs manibus tumorem comprimas, qui iuxta pubem efficitur; quippe ſic urina excerni conſueuit: quod ſæpenumero experientia confirmat eſſe uerißimum. At uero altera ex parte, ſi retineatur urina, laborante ueſica aliqua intemperie, quam diximus ut plurimum frigidiorem eſſe, tunc ea conueniſſe medicamenta partim externa, partim interna, quæ huiuſmodi intemperiem poſſint emendare. Hæc autem plurima ſunt. Sed antequam ad hæc deueniamus, memoria tenendum eſt, quòd ſæpe cum Galeno diximus, ſi fuerit intemperies cum materia, hanc omnium primum & generaliter, & particulatim eſſe tollendam; deinde opportune ad corrigendam intemperiem accedendum eſſe. Interna medicamenta partim ore poſſunt aſſumi; ſed tamen illa adhibita cautione, vt ne lotium ualeant prouocare, atque plura excrementa ad locum laborantem deducere: de qua re paulo poſt ſermonẽ ſumus habituri: Talia forent aromaticum roſatum, diacalamentum, diatrion piperon, conſerua betonicæ, ſaluiæ, roriſmarini, caſtorium, ac demum theriaca, & mithridatica, confectio: quæ cæteris omnibus ſunt efficaciora: Partim in ueſicam commodo inſtrumento poſſunt infundi: qualia forent oleum rutaceum, nardinum, irinum, laurinum, liliorum alborum, & ſimilia: Partim demũ clyſteria poſſunt adminiſtrari, quod ſciamus, ueſicam recto inteſtino proxime incumberę: quæ parentur ex decocto chamomeli, anethi, thymi, origani, pulegij, centaurij minoris; oleo amygdalarum amararum, rutaceo, liliorum alborũ, & ſimilibus. Exemplũ clyſteris.

R. Chamomeli M. j.
Rutæ, Centaurij minoris ana M. ſ.
Semin. Cimini ℥ j.
Fiat decoct. ad conſumpt. medietat. deinde
R. Prædict. Decoct. libr. j.
Mellis Roſat. colat.
Olei Amygd. amar.
Rutac.
Lilior. albor. ana ℥ ij.
Miſc. pro Clyſtere.

Sed præter alia id uos ſcire uelim, aquas medicatas calidiores, quales ſunt noſtræ Aponitanæ, Aquarienſes, & ſimiles, hac in re inſignem prærogatiuam obtinere: quo remedio memini octauo abhinc anno Nobilem, Medicinæ ſtudioſum, Cremonenſem, qui decem continuos dies non poterat lotium reddere, fuiſſe liberatum.

Etſi enim huiuſmodi aquæ alicui ſuſpectæ videri poſſint, quod maiori ex parte ferantur ad ueſicam, ac ualeant plura excrementa ad locum laborantem deducere; tamen, ſi opportune adhibeantur, tuto, & cum maxima utilitate ſolent adhiberi, ut poſterius propria diſputatione docebimus, Vtrum laborantibus renib. & ueſica conueniant medicamenta diuretica, nec ne?

Medicamenta autem externa plurima itidem ſunt, inſeſſus, balnea, fomenta, quæ parentur ex decocto abſynthij, menthæ, pulegij, calamenti, chamædrios, chamepyteos, rutæ, althęæ, ſeminum lini, fœnugræci, & ſimilium, quibus uniuerſa pars inferior abdominis debet foueri, ac perfundi. A balneo, & fomentis ſunt linimenta ad eaſdem partes accommodata, ex oleis, chamomęlino, rutaceo, nardino, liliorum alborũ ſimplici, & cum aromatibus, ac demum ex oleo de caſtorio, de euphorbio, quæ cæteris omnib. calidiora ſunt, & efficaciora.

Verum præter cætera omnia pleriq; omnes Medici

fami-

familiariſſime vtuntur Oleo de Scorpionibus: quod hac in re dicunt longe maximam prærogatiuam obtinere: quo renes, & pubem linire ſolent: imò vero quidam Medici vtuntur cinere ſcorpionum, qui viui ſint exuſti, ad prouocandam vrinam his potiſſimum, quibus propter renum, aut veſicæ calculum vrina retinetur. De quo tamen oleo dubium mihi hęret. cum ſcorpiones habeant venenum frigidum. quo modo id poſſint præſtare? Reſpondent aliqui, ſcorpiones in vniuerſum non habere venenum frigidum; imò vero quoſdam eſſe, qui habeant venenum calidũ, quos inquiunt eſſe rubros: quod ex eo conantur confirmare, quia ſitim. & febrem afferunt.

Ego vero ſi diligenter conſidero, quę a probatis auctoribus de ſcorpione, & de eorũ veneno ſcripta ſunt, omnes in eo mihi videntur conuenire, huiuſmodi venenum frigidum eſſe. Gal. inter alios 4. metho. cap 3. ſtatuit apertiſſime venenum ſcorpionum vi frigida præditum eſſe, atque hinc ſumendam eſſe indicationẽ calefaciendi tum corpus vniuerſum, tum particulam, quæ morſione laborat. ſic, referente eodem Galeno 3. de loc. aff. c. 7. 6. de loc. aff. c. 5. quidam morſus a ſcorpione omnino frigidus factus eſt, ſudore etiam frigido accedente. ac ſibi videre videbatur, quod grandine percuſſus fuiſſet, qui tandem congruentibus adhibitis remedijs ſeruatus eſt. Sic demum omnia remedia ad ſcorpiones tã intus aſſumenda, quã foris admouenda, quę ſpeciatim propoſita ſunt a Galeno 2. de Antidotis c. 12. calida ſunt. Vt mea ſententia, nulli dubium eſſe poſſit, ſcorpiones eſſe frigidos, atq; eorũ venenum in nimia frigiditate conſiſtere. Ego igitur, vt libere dicã, quod ſentio, nõ tanti hoc remediũ facere ſoleo, quanti illud video ab alijs fieri: ac potiſſimũ, ſi veſica, & reliquæ partes intẽperie frigida laborẽt, vt omnino oporteat calefacere. In quã ſententiam eo libentius venio, quòd neminem videamus ex antiquis, & probatis auctoribus qui hanc prouocandi lotium facultatem ſcorpionibus tribuat. Quod ſi tandem quis hunc communem vſum, ne abuſum dicã, velit tueri, non puto aliud poſſe reſpõderi, quàm iſtud latenti cuidam ſcorpionũ proprietati tribuendum eſſe. Sed cętera perſequamur.

In communi, & vulgati vſu eſt radicula (raphanus) contuſa, & incila, quę vel ex butyro, vel ex oleo quandoque etiam calidiore, exempli gratia, chamomælino, rutaceo, liliorum alborum, & ſimilibus trita, & præparata inſtar emplaſtri ad regionem veſicæ in ima parte abdominis, necnon inter anum, & teſtes apponitur. Quod ſanè præſidium ſicut vulgare, ita optimum eſt.

Etſi autem, vt diximus, lotium frequenter ex frigida veſicæ intemperie ſolet retineri; tamen Auicenna dicit, illud quoque licet raro, ex intemperie calida poſſe fieri: quod, mea ſententia, non eſt a ratione alienum: Nam ſicut homines quandoque, potiſſimum in febribus, quod a Galeno traditum eſt, tertio de ſympt. cauſ. cap. 2. vix poſſunt loqui, & expuere, niſi prius os ipſum humefiat; ita fieri poteſt (ſed tamen, vt ego puto, ad nodum raro) vt nimiam calefacta, & exiccata veſica lotium reddi nequeat. Propter quam cauſam ſcribit Gal. 14. de vſu part. cap. 2. adenoſas quaſdam glandulas vtrinque adhærentes fuiſſe a natura conſtitutas, quæ veſicam, & proximas particulas aſſidue humectent, ac quaſi deliniant, vt ne prænimia caliditate, & ſiccitate nimium areſcãt, & lotium difficile reddatur. Quod quidem (vt id obiter vos moneam) ſi contingat in febribus (contingit vero aliquando) ſciendum eſt, id ſignum admodum eſſe lethale. atque ęgri interitum vt plurimum ſignificare. Remedia ſunt refrigerantia partim interna, partim externa, de quibus ſæpius diximus, neque in præſentia longius agendum eſt. Atque hactenus de ratione curandi lotium retentum propter vitium veſicæ.

Si autem lotium ſupprimatur laborantibus partib. adhærentibus, & proximis ipſi veſicæ, ac primum ſi aliqua laborant inflammatione, vel alio tumore præter naturam, ſinguli huiuſmodi morbi propriam curationem requirunt, adhibitis nimirum ſectione venæ, reuulſionibus, deriuationibus, congrua victus ratione, & cæteris præſidijs partim internis, partim externis, de quibus ſæpe diximus, & in præſentia tractantes inflammationem iecoris ſermonem habemus.

Si autem ſupprimatur propter callum, ſiue carunculam in collo veſicę, quod frequentiſſime contingit, indicatio nobis ſeſe offert manifeſtiſſima auferendi, & conſumendi huiuſmodi impedimentum: quod quidẽ fit adhibitis quibuſdam medicamentis, quæ erodendi facultate prædita ſunt: & inter alios proximo ſuperiori tempore fuit Gallus quidam Chirurgus, Petrus hac in re admodum celebris, & in pręſentia eſt illius filius Carolus, qui huiuſmodi carnes additas feliciter curare conſueuerunt: namque illi habent paruas quaſdã candelas, quę extrema parte oblinitæ vno vel altero medicamento facile deinceps, & ſine vllo dolore, vel labore in canalem vrinarium imponuntur: qua ratione medicamenta primum erodentia, deinde conſolidantia, & ad cicatricem deducentia adhærent ipſi carunculæ, & vlceri: adeo, vt ſpatio plurium dierum curatio perducatur ad finem, & perficiatur: nam reuera plerique omnes ſanantur. Qualia autem ſint huiuſmodi medicamenta, nemo nouit: ſed, vt dicebam, ſunt duorum generum, nonnulla, quæ primis pluribus diebus adhibentur, ſine vlla dubitatione erodentia, forte ſquama æris, æs vſtum, præcipitatũ, & alia id genus, quæ commodo aliquo liquore permiſcentur & temperantur: nonnulla, quæ demum, ſublata caruncula, cicatricem poſſunt inducere; quę omnibus manifeſta ſunt. Verum illud minime prætermittendum eſt, antequam Medici huiuſmodi curationem aggrediantur, & ſecta vena, & datis medicamentis, & omni opportuniori ratione toti corpori proſpiciendum eſſe.

Siquidem aliter periculum immineret, ne & inflãmationes, & febres, & alia pericula ſuccederent. Illud autem poſtremo vos ſcire velim, has carunculas in collo veſicæ rariſſime vrinæ ſuppreſſionem, & ſtillicidium efficere conſueuiſſe.

Poſtremo lotiũ ſupprimitur, & quidem frequenter, obſtructo meatu vrinario, quod quatuor modis fieri diximus, lapide, ſanguinis grumo, pure, craſſo humore.

Itaque ſi lapis incidat in ceruicem veſicæ, ac ſit impedimẽto, quo minus vrina fluere poſſit, Gal. principio librorum de loc. affect. docet hominem figurandum ſupinum, atque in ſublime attollendum, vt pedibus eleuatis in caput pronus fiat; atque ita ſemel & iterum concutiendum eſſe: qua ratione lapis ex ceruice recedit, & in altam veſicæ partem defertur.

Quòd ſi lapis hac induſtria priori loco non poſſit moueri, iam ſyringa, vel candela agendum eſt, de quibus poſterius loquemur. Nam, quod pertinet ad verã curationem lapidis, quę perficitur, illo vel diſſoluto, vel extracto, nihil in præſentia dicendum eſt: quam proprio loco de lapide renum, & veſicæ nobis propoſitum eſt pertractare.

Si ſecundò exitus vrinæ impediatur, a grumo ſanguinis, id primum ſciendum eſt ex Galeno 6. de loc. aff. curationem fore admodum difficilem, adeo, vt ille affirmet, plurimos quidem obijſſe, vnum uero tantummodo, ſolutis ipſis grumis ſeruatum fuiſſe. Certum autem eſt, ad hanc rem accommodata eſſe medicamenta, quæ incidendi, & diſſoluendi facultate ſunt prædita, qualia apud Galenum ſunt, quæ lapidem terere, & diſſoluere poſſunt, ſumpta ex oxymelle, atq; ipſum quoque oxymel per ſe acceptum. Quæ quidem medicamenta partim per congruum inſtrumentum in veſicam poſſunt imponi, exempli gratia, lixiuium tum commune, tum maxime, quod ex ficu ſylueſtri præparatur, coagulum ouinum, hædinum, ſed omnium maxime coagulum leporinum præſtantiſſimum eſt apud Galen. 10. de ſimpl. medic. facult. quod ex mulſa, oxymelle ſimplici, vel, quod longe efficacius eſt, oxymelle ſcylli-

Digitized by Google

ſcyllitico opportune diſſoluitur: Partim ore poſſunt aſſumi, inter quæ coagulum magnam obtinet prærogatiuam: quod quidem confectis pilulis ad drachmā vnam ex aliquo decocto diuretico licet exhibere.

Si demum lotium ſupprimatur, obſtructa ceruice veſicæ vel craſſo humore, vna propemodum vtriuſq; eſt curatio per ea medicamēta, quę valeant abſtergere, attenuare, diſſecare, diſſoluere, q̃ omnibus manifeſta ſunt. Sed tamen id eũ primis eſt animaduertendũ, vtrum huiuſmodi pus, vel craſſus humor ex ſuperioribus partibus ad veſicam deferatur, nec ne. Siquidem parte aliquā ſuperiori male affecta, nulli dubium eſſe debet, quin illi in primis, ac forte vniuerſo corpori proſpiciendum: maxime vero in hoc caſu ab iis medicamentis foret abſtinendum, ac cauendum, quæ inſigni prouocandi lotij facultate prędita ſunt: ex quibus certum immineret periculum, ne, pluribus ad veſicā ductis humoribus, maior omnino, ac difficilior obſtructio in illa excitaretur, quæ fortaſſis fuit ſententia Auicennæ, qui, cum doceat cap. 8. primis verbis: ſi cauſa fuerit humor, aut ſanies, procedendum cum aperitiuis, & diureticis fortibus; id addit animaduertendũ, vt ne alia materia deſcendat ad veſicam, augeat dolorem, & quę ſequuntur. Atque hactenus de ratione curandi ſuppreſſionem lotii, laborantibus veſica, & partibus infernis, quæ veſicæ adhærent, atque huic naturali purgationi ſolent ſeruire.

Quod autem pertinet ad ſuppreſſionem lotij, laborantibus partibus ſupra veſicam, iam diximus id præcipue fieri vitio renum, qui tum grumo, pure, craſſo humore, tum maxime calculo obſtruuntur, ut lotium nequeat tranſire. Itaque ſi in renibus, uel aliis ſuperioribus partibus alia materia craſſa contineatur, primũ leuiore aliquo medicamento aluus lenienda eſt; & inter cætera caſſia, hiera ſimplex, reſina terebinthina, vel abietina optima ſunt: quæ etiam ſimul poſſunt permiſceri; & ſit exemplum.

℞. *Flor Caſſiæ noniter extract.* ℥ j.
Terebinthin. Cypriæ. ℥ ij.
Specier. Hier. ſimpl. ℈ iij. *Miſ.*

Deinde præparanda, ac demum purganda eſt materia noxia cum ijs, de quibus ſæpe diximus. Vtrum autem poſt hæc liceat ad ea deuenire, quæ valeant lotium prouocare, poſterius diſputabitur.

Si grumus quiſpiā negotium faciat, lenita aluo, illa exhibeantur, quæ incidendi, attenuandi, atque illius diſſoluēdi vim habeant, qualia ſunt oxymel ſimplex, ſcylliticum, lixiuium, ac maxime præparatum ex cinere ficus ſylueſtris, coagulum leporis, & ſimilia, vt:

℞. *Lixiu. præparati cum Ficu. ſylueſt.* ʒ iij.
Oxymell. ſcyllit. ℥ j. ſ. *M.*

Item.

℞. *Coaguli leporis.*
Conſeru. flor. Beton. ana. ʒ j.
Miſ. & f. bolus.

Si lotium ex calculo retineatur, quod diximus frequentiſſime vſu venire, illa conueniunt medicamenta, quę lapidem terere, comminuere, & ducere poſſunt: de quibus propria tractatione ſermonem habebimus.

Cæterum ſæpe euenit, vt in ſuppreſſione lotij cogantur Medici unius potiſſimum ſymptomatis rationem habere, quod nimis vrget, ac longe maxima pericula ſolet afferre. quare ad omnia præſidia confugiũt & interna, & externa, quæcunque lotium poſſunt prouocare, & ægrotos ab ea inſigni moleſtia, & periculo liberare: Quorum unum, atque exemplum mihi libet ad inſtitutionem veſtram proferre.

℞. *Chamomeli*
Anethi.
Maluarum.
Parietariæ ana. *M.* j.
Seminum aniſorum.
Fœniculi.
Cumini.
Dauci. an. ℥ ſ.
Radic. Rubiæ tinctorum ℥ j.
Spic. Nardi.
Cinnamomi. an. ʒ ij.

Contundantur omnia craſſo modo, & bulliant pro fomento, vel inſeſſione.

Item.

℞. *Radic. Raphan.* ℥ ij.
Folior Parietar.
Apij.
Radic. Petroſel. ana. *M.* j.
Contundantur omnia, & cum Butyro, vel oleo Amigdalarum amarar. f. Empl. ſtrum.

Item.

℞. *Olei Amygd. dulcium.* ʒ ij.
Olei Lilior albor. cum aromat.
Addunt vulgares Ol. de Scorpion. an. ℥ j.

Quæ omnia ad regionem veſicæ, atque inter anum, & teſtes licet accommodare.

Clyſteria quoque propter vicinitatem huiuſmodi partium ſunt maxime opportuna: quæ ex iiſdem medicamentis prouocantibus lotium commode parari poſſunt, & ſit exemplum.

℞. *Parietariæ.*
Maluarum an. *M.* j.
Flor. Chamomel.
Anethi an. *M.* ſ
Radicum Petroſelin *M.* ſ.
Seminum Fœniculi.
Aniſorum ana ℥ j. *fiat. decoct.*

℞. *Prædict. Decoct.* lib. j.
Olei Amyg. dulc.
Amar.
Lilior. albor an. ℥ ij.
Miſ. pro Clyſtere.

Verum ſi fruſtra adhibeantur, vt fruſtra adhibētur, ſi vrina retineatur in veſica, quæcunque ſuppreſſionis cauſa fuerit, primo quoque tempore ad ſyringam, vel candelam deueniendum eſt: quod præſidium experiētia confirmat, cæterorum omnium tutiſſimum, & certiſſimũ eſſe. Sed tamen ſciendum eſt, niſi miniſtri ſunt periti, vel, quod maioris momenti eſt, huiuſmodi operationis experti, ægros quandoque in maximos dolores, in profuſionem ſanguinis, & alia pericula incidere conſueuiſſe. quare admodum caute hac in re agēdum eſt; at maxime, ſi veſica inflammatione, aut dolore laboret, quod Auicen. & Paul. annotarunt.

Quòd ſi lotium in ſuperioribus partibus retineatur, nec deſcendat in veſicam, ſciendum eſt, negotium admodum eſſe difficile, & periculoſum, adeo, vt viderim multo plures interijſſe, quam eualuiſſe. In quo caſu neglecta veſica, & partibus illi proximis, quæ nihil laborant, omnia veſtra conſilia, & præſidia ad ipſos renes, ac partes laborantes dirigenda ſunt. quæ quidem plurima ab Auctoribus proponuntur. Auic. inter alia maxime probat aquam deſtillationis radiculæ, vel raphani, imò vero iubet, vt cum pane tanquam obſonũ comedatur. Sic paſſim probantur aqua ciceris, aq. parietariæ, aqua cœparũ, aqua fabarum, & ſimiles. Apud Aromatarios duo celebria præparantur medicamenta, electuarium Iuſtini, & litontripon, quod vtrumque a Nicolaò deſcriptum eſt. Sed apud Auic. alterum quoque eſt electuarium, quod electuarium de cineribus vocant, quod plurimi affirmant eſſe præſtantiſſimum: & hac ratione præparatur.

℞. *Cimicis Viui.*
Scorpionum.
Radic. Braſsic.
Leporis.
Putaminum ouorum, ex quibus exteris Pullus.
Lapidis ſpongiæ.
Sanguinis Hirci præparati.
Lapidis Iudaici.
Gummi Iuglandis.
Aceti ana ʒ j. ſ.

Mel-

Mellis quant. ſuff.
Miſceantur, & fiat Electuar.

Sed habeatis exemplum potionis diureticæ.

℞. *Rubiæ tinctorum.*
Aſari an. M. ſ.
Semin. Dauci Cretici.
Apij.
Petroſelini ana ℥ *ſ.*
Spic. Nard.
Cinnamomi an ʒ *ſ.*
M. f. Decoctum ex aqua: Quod vel ſolum cum Oxymelite, aut alio commodo medicamento poteſt exhiberi.

Præterea nonnulla proponuntur, quæ latente quadam vi, & proprietate creduntur lotium prouocare, qualia ſunt veſica muſtelæ; vermes terreſtres; aſelli, qui reperiuntur ſub hydrijs aquarum, vulgo millepedes dicuntur; cancri fluuiatiles, & ſimilia; quæ vnuſquiſq; veſtrum apud auctores facile poteſt intelligere: Quæ omnia ſiccantur in furno, & ſimul cum aliquo diuretico medicamento ad vnam, vel alteram drachmā circiter ſolent adminiſtrari.

Sed poſtremo tanquam ad ſacram anchoram nonnulli ad Cantharidas confugiunt: de quibus dubium eſt, an tutò ore aſſumi poſſint, & quomodo debeant adhiberi. Galenus quidem ponit cantharides inter putrefaciētia erodētia, & quæ toto genere lethalia ſunt: ac ſi diligenter illius mentem attendimus, nulla unquam ratione ille videtur vſum cantharidum probaſſe, niſi ſi reliquis medicamentis ad prouocandum lotium accommodatis, & quidem minima quantitate, ſcilicet centeſima parte vnius drachmæ, permiſceantur: Cantharis, inquit ille, parce interim ſumpta, quibuſque oportet admiſſa, præterquam quòd veſicam nihil offendat, etiam renes expurgat: imò & quæ efficaciora conficiuntur ad vrinas mouendas medicamēta, nonnihil habent cantharidis. 4. de ſimp. medi. cap. 29. ad fin. & 3. de ſimpl. med. c. 23. Vnde plurimi quoque hoc tempore, & fere omnes non audent ſolas cantharides alicui propinare. In qua quidem re poſſum vere teſtari, me vidiſse quoſdam olim meos præceptores, viros clariſſimos, cātharidibus vſos fuiſse, & quidem fęliciter: quorum exemplo, atq; inſtitutione ego quoque etſi admodum raro, quater tantummodo ſum vſus, qui inter cęteros memini ægrotum quendam nobiliſſimum agentem annum quinquageſimum, cum quinquaginta horas ſuppreſſione lotij laboraſset, exhibitis cantharidibus, Dei optimi beneficio vrinam copioſè minxiſse, & ſanitatem recuperaſse.

Cum igitur experientia confirmet, cantharides poſſe aliquando tutò exhiberi, quod forte neque a Galeni ſententia eſt alienum, id reſtat ut intelligatis, quomodo, & qua doſi debeant exhiberi. Auctor libri quarti de ratione victus in acutis ad finem, videtur docuiſſe, aduerſus hydropem tres cantharidas, abiectis ſingularum tum capite, tum pedibus, tum alis, ex tribus cyathis aquæ exhibendas eſse: Ex quo præcipue loco, vt puto, factum eſt, vt plerique omnes Medici, atque omnium maxime Arabum ſectatores adminiſtraturi cantharidas velint earum capita, alas, & pedes abijci, tanquam partes cæteris nocentiores. Altera autem ex parte Gal. 11. de ſimpl. medic. cap. propr. expreſse fatetur, ſe totas, atque integras cantharides accipere cōſueuiſse: imò vero ijs curandis, qui cantharides aſsumpſiſsent, præter communia præſidia, tanquam antidotum probant alas, & pedes cantharidum ex melle ſumptas. 2. de antid. c. 7. ſicut item dixerat loco citato 11. de ſimp. medic. etſi eo loco potius de aliorum ſententia, quam de propria loqui videatur. Quantum autem pertinet ad locum propoſitum ex 4. de rat. vict. Galenus lepida quadam hiſtoria præclare mihi videtur omnem controuerſiam diſsoluiſse: Ea vero eſt huiuſmodi. Ignarus quidam, & audax Medicus non ſatis auctoris mentem intelligens ſola cantharidum corpora, cęteris abiectis partibus, cuidam hydropico propinauit, qui paucos poſt dies obijt. Cum autem nonnulli illum criminarentur, quaſi perperam ſola corpora propinaſset, contendentes mentem auctoris fuiſse, vt potius cæteræ partes debeant propinari, hac quoq; ratione alteri hydropico caput, & alas, & pedes cantharidum, abiectis corporib. voluit adhibere, qui pariter extinctus eſt. Qui tandem concludit, nonnullos Medicos medicamento diuretico ex cantharidibus confecto citra aliquod incommodum uſos fuiſse. Ex quibus duo licet nobis de cantharidibus intelligere: alterum, neque ſola corpora, neque ſolas cæteras partes, ſed totas, atque integras adminiſtrandas eſſe: Alterum præcipuum, cantharidum vſum, ſi aliis medicamentis vrinam prouocantibus proportione miſceantur, fore opportunum; quòd hac ratione earum vis deleteria caſtigetur, ac corrigatur. Multa ſane externa reperiuntur medicamenta ad lichenes ſolas, lepras, & alias cutaneas affectiones apud Galenum, Auicennā, & alios Medicos, quæ cantharidas recipiunt: ſed (quātum equidem poſsum meminiſse) uel apud veteres, vel apud recentiores nulla medicamenta ex his compoſita reperiuntur, quæ ad internam potionem deſtinata ſint: Quæ tamen facile (mea ſententia) poſsent parari, ſi ex præcepto Galeni illæ integræ nonnullis diureticis medicamentis admodum parce permiſceantur. Ratio autem eligendi optimas cantharides, atque illas præparandi habetur apud Dioſcor. lib. 2. cap. 54. & Galenum, qui ſere omnia tranſcripſit ex Dioſcoride, 11. de ſimpl. medic. citato. Quod ſi demum cupit quis intelligere, qua certa doſi, & quo modo aſsumi poſſint, cum aliena præcepta, & exempla nequeam referre, is ſciat, me quod a meis præceptoribus olim didici, ad duo grana circiter ex emulſione ſeminum cōmunium frigidorum quæ vocant, vel ex lacte muliebri ad vncias ſex huiuſmodi præſidio vti conſueuiſse. Ex quo licet arguere Auctorem libri 4. de ratione vict. qui tres cantharides auſus eſt exhibere; quæ quidem facto periculo, abiectis capitibus, pedibus, & alijs, excedunt doſin granorum ſex.

Cæterum lotio retento in partibus ſupra veſicam, medicamentis non ſolum intro acceptis, ſed etiam adhibitis extra, agendum eſt, quæ quidem valeant partes laborantes laxare, mollire, quoduis impedimentū auferre, ac lotio viam facere: de quibus ſatis iam diximus. Veruntamen non eſt ſilentio prætereundum quoddam remedium quo quidem memini non ſemel me admodum fęliciter vſum fuiſse: illud vero eſt balneum vniuerſi corporis tum paratum ex varijs medicamentis, de quibus ſupra diximus, tum maxime ex vno oleo dulci, quod ſane & ad dolores leniendos, & ad impeditos meatus aperiendos, & ad totā hanc rem præ cæteris omnibus eſt mirabiliter accommodatum. Etſi enim hæc de ſuppreſſione lotij poſsunt ſatis eſſe, tamen poſtremo hoc loco mihi libet eam celebrem quæſtionem tractare, an laborātibus renib. & veſica, medicamenta diuretica liceāt adminiſtrare? de qua peculiarem habetis diſputationem apud Conciliatorem differentia 203.

Quæritur itaque, Vtrum in affectibus renum, & veſicæ liceat vti medicamētis diureticis? de qua quidem quæſtione cum præter Conciliatorem plurimi pluries ſoleant diſputare, mihi liber quam breuiſſime fieri poteſt, ac ſummatim eam tantummodo ſententiam afferre, quam puto eſse ueriorem, & doctrinæ Hippocratis, & Galeni magis conſentire. Ex vna parte, primum quidem uidetur eſse conſenſus omnium propemodum communiter practicantium, qui medicamentis diureticis familiariter vti non verentur, qualia multa ſunt in officinis, electuarium Reginæ, electuar. Iuſtini, electuar diureticū. &c. Sic paſſim vtuntur Medici ſyrupis, decoctis, conſeruis, pulueribus, ac demum aquis thermarum, quæ omnia prouocandi lotium facultatem habent. Huic opinioni fauent Auicennas, Rhaſes, Paulus, & plerique omnes, qui curandis vitijs renum, & veſicæ probāt vſum ſeminum

ani-

Digitized by Google

aniſorum, fœniculi, cimini, radicis aſparagi, fœniculi petroſelini iuniperi, ſpicæ, aſari, rubiæ tinctorum, & alia quam plurima id genus tum ſimplicia, tum compoſita, quę omnes fatentur, prouocandi lotium vi eſſe prędita. Neque enim deſunt rationes, quæ hoc ipſum videntur confirmare: nam quæcunque vaſa vrinaria abſtergunt, purgant, aperiunt, & id pręſtãt, vno verbo, vt excrementa facile exeant, nec quicquã præter naturam illis adhæreat, laborantibus renibus & veſica, videntur quam maxime conuenire; ſed medicamenta diuretica ſunt huiuſmodi; ergo. &c. Præterea fingamus Socratem laborantem aliquo genere morbi in renibus, intemperie, vlcere, calculo; quo modo fieri poteſt, vt intemperies corrigatur, vlcus ſanetur, calculus diſſoluatur, niſi medicamenta ad partem laborantem perueniant? id quod certum eſt medicamenta potiſſimum diuretica præſtare, atque efficere.

Altera autem ex parte, vulgare eſt pręceptum, & ab omnibus Rationalibus receptum, à partibus laborantibus perpetuo reuellendum, minime verò ad illas trahẽdum eſſe. Præceptum (dicit Galenus 13. meth. c. 6.) in contrarium reuulſionis in omnibus talibus commune eſt: neque igitur, cum vel circa ſedem, vel aliquam huic vicinam partem initium phlegmones incidit, aluum deijcies: neque cum in veſica, vel cole cœpta eſt, pharmaca, quæ vrinam prouocant, bibenda dabis; nec, ſi mulieri in vtero, vel pudendo incepit, menſes huic prouocabis, ſed ad partes, quæ maxime longinquæ ſunt, ſemper reuulſionem facies; quam ẽadem ſententiam reperio poſtea, capite vndecimo. Cum igitur certum ſit, medicamenta diuretica ad renes, & veſicam trahere, & per huiuſmodi vaſa purgationem efficere; concludendum videtur, nullo modo eorum adminiſtrationem conuenire.

Cæterum, omiſſis aliorum reſponſionibus, equidem cenſeo hanc controuerſiam non ſine diſtinctione poſſe diſſolui. Itaque primo notandum eſt, medicamenta diuretica eſſe duplicia; alia communiter, & minus vère, quæcunque abundant aquea humiditate plurima, vt vina tenuia, & oligophora, quæ vocant; ptiſana, rapæ; vel quæ leuiter abſtergendo, attenuando, incidendo, aperiendo facile ad renes deducuntur, & vrinæ purgationẽ iuuare poſſunt, qualia ſunt quatuor ſemina maiora, hordeum, gramen, capillus Veneris, & alia id genus: Alia vero propria, & vere diuretica appellantur, de quibus atque eorum natura videas Galenum 5. de ſimplicibus medicamentis cap. 13. Quo loco nos docet, quo modo tria genera medicamentorum, quæ lac generant, quæ menſes eliciunt, & quæ vrinam prouocant, inter ſe differãt. Cum enim ſint omnia calida, non aliter inter ſe differunt, quàm caliditatis menſura; nec non quod quædam deſiccant, quædam non deſiccant. Siquidem quæ non deſiccant, & moderate calefaciunt, lacti generando vtilia ſunt: Quæ vero plus calefaciunt, non tamen vehementer deſiccant, menſibus eliciendis ſunt commoda: Quæ autem magis calefaciunt, & deſiccant, proprie, & peculiariter diuretica id eſt, mouentia vrinam, dicuntur. Quamobrem medicamenta vere diuretica ſua inſigni caliditate, & ſiccitate cogunt ſanguinem, ſerumque illi permiſtum ſeparant; & hac ratione valent lotium copioſius reddere, & purgare; qualia ſunt ſemen apij, dauci, ameos, ſeſeleos, & cætera id genus, de quibus copioſe Galenus.

Secundo diſtinguendum eſt: an renes & veſica in præſentia vere laborent, vt opus ſit curatione, an periculum immineat, ne huiuſmodi partes in poſterum ſint laboraturæ, vt opus ſit præſeruatione.

Tertio habenda eſt conſideratio morborum, an ſit in intemperie vel cum materia, vel ſine materia, an in mala compoſitione, an in ſoluta vnitate.

Ac poſtremo notanda ſunt diuerſa tempora morborum, an ſint in principio, augmento, ſtatu, declinatione.

Porro, his iactis fundamentis, & adhibitis notationibus, mihi videor hanc totam diſputationem duab. concluſionibus poſſe definire. Prima: Medicamenta communiter vocata diuretica, tam in præſeruatione, quam curatione, in quocunque morbo, & quocunque tempore morbi poſſe adminiſtrari, dummodo cum ratione, & opportune adminiſtrentur: quandoquidem hæc poſſunt vaſa modice abſtergere, aperire, ac leuiter purgare, neque vllum imminet periculum, vt noua ad illa trahantur excrementa.

Secunda eſt concluſio, medicamenta uere diuretica, excepta vna intemperie ſine materia, in qua neceſſe eſt medicamenta alterantia ad locos laborãtes peruenire, neque in præſeruatione, neque vllo curando morbo vel intemperie cum materia, uel mala compoſitione, uel ſoluta unitate, nulloque tempore morbi, præterquam in declinatione, & poſt congruentem totius corporis purgationem tutò poſſe adminiſtrari; alioquin certum imminet periculum, ut ne longe plura excrementa ad locos male affectos deducantur, quam ex illis deleantur. Quæ quidem fuit præcipua ratio, quamobrem Gal. doceat ad partes laborantes nunquam trahendum, ſed ab illis perpetuo reuellendum eſſe. Hanc doctrinam mihi uideor poſſe colligere, & confirmare cum alijs Galeni locis, & exemplis, tum maxime 13. methodi cap. 15. ubi tractat iecoris inflammationem, in qua nonnulla leuiora medicamenta partim diuretica, partim mouentia aluum propria iecoris parte laborante concedit principio morbi; ualentiora autem non niſi in declinatione, ſicut in publicis lectionibus diximus. His concluſionibus, ni fallor, cuique licet omnem de hac re controuerſiam diſſoluere, omnibusque hinc inde obiectis rationibus ſatisfacere, ac Galeni doctrinam integram, & omni ex parte conſentientem conciliare, ac tueri, ut pluribus non ſit opus.

Finis Libri Vndecimi.

ALEXANDRI MASSARIAE VICENTINI.

CONSILIVM IN FEBRE CATHARRALI, Totius Maciæ, Ventriculi imbecillitate, Meſenterij Obſtructione, Mœſtitia, & Vigilijs, pro quodam Illuſtriſſimo Antiſtite.

CONSTITVTIO NATVRALIS.

TOtius corporis gracilitas, ac macilentia habitū vniuerſum ſicciorem fuiſſe temperato ſatis declarat. Quemadmodum etiam facilitas, ac promptitudo ad caloris augmētum calidius fuiſſe docet. Cū aūt vniuerſi habitus temperamētū mēbrorū principaliū naturā ſequi ſolitū ſit, ac præſertim hepatis, hoc etiā, & calidius, & Siccius iuſto fuiſſe, rōni eſt conſentaneū. Illud etiam cōſtat, magnanimum illud ſemper fuiſſe, nec vnquā mediocria, ſed ſumma cogitaſſe, magnaque alacritate, fiducia, animi robore, fortitudine, atq; conſtantia ad maxima negotia tractāda acceſſiſſe, iā inde ab ipſa penè adoleſcētia publicè prælegendo, concionando, diſputando & cū maximis Principib. ac Monarchis ſerias, ac grauiſſimas res agitando, quæ frigidi cordis minimè ſunt indicia: potius verò illud à mediocri per calidum, & ſiccū declinare. Viuidū porrò ingenium, & ad grauiſſimas diſciplinas perdiſcendas promptitudo cū pertinaci memoria coniuncta, ſenſus vegeti, ac vigiliarū tolerantia cerebrum eodē temperamento prędiū fuiſſe manifeſto ſunt documento, fidemq; certiſſimā faciūt. Tenuiſſimos verò

Gal. ſæpe reperit Heraclit dictum Spiritus ſiccus anima ſapientiſſima.

eſſe eius Spiritus, ac habitū corporis laxiorem, ex eo facile apparet, quod leui de cauſa, ac prōptiſſime incaleſcit, ac refrigeratur, diſſoluitur, macilētior, ac imbecillior redditur, ac facilè viuidū calorē amittit. Magis tamen per ſiccū, quam per calidū à temperamento recedere ideo iudicamus, q; nec cutis rubicundior unquam fuerit, neque pilorum, aut copia, aut nigredo adfuerit.

Ventriculum verò natura frigidiorem, ac fortè etiā ſicciorem fuiſſe veri ſimile eſt communi ratione eorū, qui hepate calido, ac ſicco laborant, ac propterea ométo, ac abdomine graciliore: quo craſſiore, ac pinguiore exiſtente, ceu puluinari ventriculus foueri ſolet.

Ætas iam eſt declinans: annum enim agit 45. ac in primo ſenio verſatur. Ex quo etiam appāret, ſiccitaté auctam fuiſſe, calorem uero imminutum. Vitæ genus negotijs, curis, ac cogitationibus plenū, cū in propria dioceſi guberna da; tū in vniuerſum catholicæ Eccleſiæ conſeruationis adiumento, ac ſalute promouenda.

Conſtitutio præter naturam, & acerſita.

Cum in primo Senio ſit conſtitutus, à quo corpora frigidiora, ac ſicciora reddi ſolent certum eſt natiuum calorem fuiſſe imminutū, auctam vero ſiccitatem: cū enim Galenus ſcribat, in declinante ætate melācholicum ſuccū ſolere abundare, qui frigidior eſt, ac ſiccior, & ex eo membra nutriuntur, mirum non eſt, ſi, & frigidius & ſiccius corpus euaſit, & ad melancholicum ſtatum ſit immutatum. Nullum autem, Galeno auctore, eſt temperamentum ad nutritionem ineptius, quàm frigidum & ſiccum, præſertim cum humor melancholicus ſua acerbitate, ac inſuaui qualitate partibus ſit ingratus & aut nō trahatur, aut minime aſſimiletur: Vnde illa ſolito maior gracilitas, ac macilētia acceſſit. Ad ætatis damna adiungenda ſunt ea incommoda, quę ex diæta minimè cōuenienti, ex vigilijs diuturnis ex aſſiduis, ac grauibus litteratum ſtudijs, ex negotijs maximis, ex curis, cogitationibus ſerijs, atque meditationibus ſequi ſolent. Ex ipſis enim continuis actionibus perpetuò exhauſtis ſpiritibus, illiſque denuò è flore, ac tenuiore ſanguinis parte regeneratis, factum eſt, vt ſanguis craſſior, ac fęculentior euaſerit, atque ita ex eo ontrimento vniuerſum corpus frigidius ſiccius, ac macilentius effectum ſit. Maior igitur, quam pro ætate ſiccitas corporis facta eſt, caliditas verò minor.

Vnde infelix nutritio, minimè viuidus color, ac macilentia, & actionum omnium imbecillitas. In huiuſmodi autē corporis ſtatu, niſi accedat quotidiana corporis exercitatio, ferè fieri ſolet, vt magnus excremētorum prouentus cumuletur, vt in ſenibus fieri videmus, qui licet partes habeant aridas in ſua ſubſtantia, ob copiā tamen excrementitij humoris, imperitis hominibus humidi iudicantur. Erit autem veriſimile eſt, ſuperioribus etiam annis dictis incommodis fuiſſe affectum, ſed iuuenis tamen ætas potuit ea diſcutere, vt nō grauiora aliqua ſymptomata præſentiret. At annus iā agitur, ex quo cœpit magis vexari, idque poſt ſuſceptū iter ingens in patriam. Nam præterquam, quòd in itinere incommoda multa ſuſtinuit, diu etiam in tenuiſſimo illo, ac ſicciſſimo cęlo grauiſſimis curis, ac negotijs fuit præpeditus, ac ita affectus, vt per incerta interualla ſex, octo, aut decem dierum, leui quodam frigore in dorſo, brachijs, ac toto corpore primùm vexaretur, cui ſuccedebat calor nō admodum vehemens illi quidem, ſed qui in ſudorem deſineret, & laſſitudinē quandam, ac membrorum conſtrictionem relinqueret. Diſſoluebatur quidem calor ille ſudore prodeunte, ac tandem diſſoluebatur; per duos tamen ſequentes dies nō obſcura ſui veſtigia in corpore relinquebat, vt non nullis habitudinalis febris ſpeciem exhibuerit. Sed cū ab ea penitus ille Antiſtes liberetur, ad illud genus febris nullo modo reuocari poteſt, ephemeram nō eſſe illud docet, quòd incipit cum leui quodam frigore, & in vrina apparent manifeſta putredinis ueſtigia, quēadmodum in pulſu quoque. Nec uerò hæc febris periodica dici poteſt, nec ad certū humoris genus referri debet, cū ſtatas periodos non habeat, & tamen febris eſt humoralis, ac putrida. Quare neceſſariò ad illud genus videtur reuocanda, qua recentiores febrem ex deſtillatione vocāt. Id verò ex eius ortu, progreſſu, ac fine apparet, primū enim in collo, ſpatulis, dorſo, ac brachijs frigus percipitur, quod tandem occupat vniuerſum corpus. Eodem etiam tempore oculi humore quodam infeſtantur. Conſentaneum autem eſt eundem eſſe fontem humoris, qui deſcendit ad dorſum, & eius, qui ad oculos. Sed caput certo certius huius origo: ergo etiā illius, qui febrem creat. Id verò dictis ſuperius fundamentis etiam conſentit. Cum enim ob dictas rationes corpus vniuerſum plurimis ſcateat excrementis, & ex calidiore hepate, ac vētriculo imbecillo, ac malè con-

coquente

Digitized by Google

coquēte multi ad caput ferantur vapores, qui illic in humorē poſtea cōcreſcunt: cum ēt caput ob vigilias, curas, negotias aſſiduas, atq; cogitationes multa ex propria cruditate colligat excremēta; Nemini dubiū eſſe debet cerebrū ſerius, aut citius per incerta interualla tā copioſum excrementū aceruare, vt, cū nō poſſit ex caloris imbecillitate illud diſcutere, tandē a natura relictū ſua grauitate deſcēdat. In aliis ad nares, ad fauces, ad oculos, ad aures, ad dentes ad colli glādulas deſcēdit, prout in aliis aliæ partes, aliis ſunt imbecilliores. In hoc autē Illuſtriſſimo Antiſtite non anteriorē, ſed poſteriorē capitis partē arripuit deſtillatio, q̄ per dictas iā partes deſcendens, ac putreſcens putridū vaporē ad cor mittit, ac ita febrē accendit humoralem, vt putridam non periodicam ſed a deſtillatione ortā. Ea tenuatus deinde a calore febrili humor ſoluitur in ſudorem, qui febrem finit, relicta corporis imbecillitate, ac membrorū grauitate cum fractione quadā ob multorum ſpirituum, ac calidi innati diſſipationem, quo deſtituta membra ingraueſcunt, ac ægrè moueri poſſunt: quæ ſanè reliquarum etiam putridarum febriū ſymptomata eſſe ſolent. Sitis etiam, & cibi inappetentia, quæ ſequantur communia ſunt putridarum febrium accidentia, & eaſdem etiam cauſas habent.

Si cerebro humido ſic caſura no vos deſtillationes ex pituſq; morbi ingruūt quiq; foris ſplēdet intus ſæpe ſordet.

Laborat etiā Illuſtriſſimus Antiſtes inſomniis, atq; vigiliis, ac meliorem noctis partem inſomnem ducit, quod etiam poſitis iam fundamētis eſt conſentaneū. Cum enim ſomnus naturalis ab humiditate, quemadmodum præter naturam fit a frigiditate: Dictum iam eſt humorem aceruatum in cerebro per interualla ad dorſum deſcendere: quare cum cerebrum ſua ſubſtantia ſit ſiccum, humida verò excrementa iam deſcenderint, reliquū eſt, vt cerebro carente humore, & dominante ſiccitate, non ſomnus, ſed vigiliæ oriantur.

Quoniam aūt in dextro hypochōdrio aliqua tēſio, ac durities percipitur, & multa ſæpe flatuū copia erumpit, ac vagatur ſub ipſis præcordijs: adeſt ēt vētriculi, ac hepatis diuerſa, ac cōtraria intēperies, hoc calido, illo autē frigido exiſtēte; quo quidē in ſtatu viſcerū fieri ſolet, vt vētriculo tarde cōcoquente, hepate autē rapaciſſimo ob nimiū calorē cibus crudior, craſſior, ac viſcidior rapiatur ad meſenterij venas: in quib. oborientis obſtructionibus, ac prohibita euentatione, creatur putredo, & exuſtio; vnde fumidæ, atq; atræ exhalationes in cerebrū mentis ſedē obrepunt, quæ mixtæ cum ſpiritibus animalib. tenebras menti effe obducūt: vnde metus, ac mæſtitia inuadunt, uita moleſta eſt, ac licet foris deliria non appareant, intus tamen delitescunt.

Quare cum Illuſtriſſimus Antiſtes valde procliuis ſit ad huiuſmodi affectum, de eius etiam cauſis, ac origine iam dictis ſolicitum eſſe Medicum oportet.

De ventriculo non mediocris habenda eſt ſolicitudo nam, & ægrè, ac tarde, & malè concoquit, læditur a frigidis, ac craſſioribus cibis, multos gignit flatus, ac plurimas exhalationes mittit ad caput.

Cum autem talis ferè fuerit ab ortu; ob recitatas tamen ſuperius cauſas, longè factus eſt imbecillior frigidior, ſiccior. Nullam autem temperaturam inſeliciùs concoquere, quàm frigidam, & ſiccam, Gal. dixit; hæc verò cum baſis ſit totius uitæ, non mediocrem requirit Medici diligentiam. Nam, vt Ariſt. dixit, non quod ingeritur, ſed quod concoquitur, nutrit.

Scopi curatiui.

Cum ſanitas non alia ratione ab homine expetatur, q̄ vt ſine dolore viuat, ac ſuas actiones integras, ac robuſtas perficiat, actiones aūt ē facultatib. prodeāt, facultates verò in partiū commoda tēperie cōſiſtant: certum eſt bonam valetudinē, idoneas partiū temperaturas imprimis requirit nec alia rōne reſtitui collapſam valetudinē niſi temperaturæ ad iuſtū naturæ ſtatum reuocentur. Omnes igitur malæ intēperies, quas ſuprà diximus in corpore Illuſtriſſimi Antiſtitis multa ſymptomata generare, neceſſariò tollēdæ. Siccitas imprimis immoderata, quæ corpus ferè vniuerſum videtur occupare: quæ cū ſit præter naturā, ſui indicat ablationē per contraria. Corpus igitur eſt ſubſtantialiter humectandū. Partes ēt principes ac ſecundariæ p̄ſertim uentriculus, cùm a iuſto temperamento lapſæ ſint per frigidum, ſui calefactionē poſtulant: laxitas, ac imbecillitas vnionem, ac robur petūt, vt partes ſuæ validius obire munia poſſint: obſtructiones verò iam dictæ ſunt aperiendæ. At verò remedia, quæ dictos iā ſcopos præſtare debent, niſi ad partes accedant, & illas tangant, agere non poſſunt. Actiones n. naturales tactū requirunt, nec in paſſum agunt niſi tangendo. Quod ſi meatus ac viæ ſint obſtructæ, & partes viſcidis, ac craſſis excremētis oblitæ, ac oppreſſæ, remedia, nec penetrare, nec in ipsā partiū ſubſtātiā agere poſſunt. Quare nouus oritur ſcopus, & meatus reſerādi, & partes ab excremētis liberādi. Euacuatio igitur neceſſaria; ſed craſſi, ac lenti humores educi non poſſunt, niſi attenuati, inciſi, a partibus ſeparati, ac abſterſi ſint, vt flexiles facti per apertos iam meatus medicamentorum peculiari ui trahi, atque educi poſſint. Igitur & uiarum apertio, & humorum præparatio omnino præmittenda. Hiſce ſcopis ſi Medicus poterit ſatiſfacere, de recta valetudine recuperanda certum erit præſagium; ſin minus, contrà.

Omnē intemperiem curari poſſe, Gal. ferè vbique profitetur: at cùm ſerio res eſt agenda, ſiccitatē minimè curari poſſe affirmat: quinimò illud ſtatuit, ſi ſiccitas partiū curari poſſet, hominē fieri poſſe immortalem. Cum enim naſcamur humidiſſimi, moriamur autem ſicciſſimi, ſi poſſet natiuus, ac radicales humor instaurari, ac ſenex veluti, a calce ad carceres reuocari, adhibita diligentia nunquam deſineret, ſed perpetuò ſeruaretur. Quod itaq; ſæpe repetit, intemperiem omnem tolli poſſe, atque ita ēt ſiccitatē, ſic ipſe interpretatur, ut cū de natiua humiditate, & q̄ para eſt tēperaturæ, eſt ſermo, intelligat non ipſam temperaturā ſiccā fieri humidam, quaſi gradus aliquis humiditatis ſiccitatis inductæ tollatur, pari humiditatis gradu reuocato (hoc n. nullo modo fieri poteſt) ſed inania ſpatia quæ in membris repeiiuntur, per humectantem uictū per balnea humida, aliaq; remediorū ſupellectile humorem quodam repleri poſſunt: quo præſente partiū ſiccitas retardatur, nec tam citò obrepit, ut fieret, ſi ſpatia illa exhauſta eſſent. Qua igitur ratione ſicca intēperies tolli poſſit, iam patet. De reliqua intemperie nemini dubiū eſt, Medico ſuppetere auxilia, quibus & curare malā, & nouam contrariamq; inducere poſſit. Roborantia etiā medicamenta, aperientia, abſtergentia, incidentia, attenuantia, euacuantiaq; non deſunt, quibus propoſiti iam ſcopi a nobis præſtari poſſunt quare de Illuſtriſs. Antiſtitis recta valetudine recuperanda lætum a nobis præſagium eſt pronunciandum.

In lib. de tabe.

Curatio per indicationes, ac Scopos iam inuentos.

In omni conſultatione, ac reſolutione Ariſt. ſtatuit illud eſſe veriſſimum, ut, quod primum eſt in intentione, vltimum ſit in executione, & contrà, quod vltimū fuit per reſolutionē inuentum, illud in opere primum locū obtinere. Cùm itaque noſtra conſultatio eò fuerit perducta, vt omnia corporis excrementa è corpore exturbentur, ſed primò præparata, ac per meatus apertos, & per cathartica accommodata, ut ita poſtea ad alterantia, ac roborantia accederemus, iuxta iam ſtatuta, ordine inſtituto curationem aggrediemur.

Initio prima corporis regio, quæ ferè partium reliquarum eſt ſentina a communibus excrementis expurgetur. Id quod fiet commodiſsimè ſi ſequens potio calida bibatur tribus ante prandium horis.

℞. *Mellis roſati ſolutiui* ℥ iij.
Mannæ electæ ℥ ij.

Diſſoluatur Manna in iuſculo calido, & addito Melle roſato, fiat potio.

Sequentibus quatuor, aut quinque diebus, ſingulo mane, tribus ante cibum horis, ſumantur tria plena cochlearia ſequentis ſyrupi frigidi.

℞. *Mellis roſati.* *Oxymellis ſ.*
Syrupi de corticibus Citri. *ana* ℥ ij. *Miſce.*

Aut eius loco bibatur Iuſculum pulli, in quo cocta ſit Meliſſa, Petroſelinum, Agrimonia, Cichorea, Endiuia, Bugloſſa.

Quod ſi eadem hora prius ſumatur ſyrupus, ac ſtatim bibatur iuſculum incoctis herbis calidũ, longè citius, ac efficacius, corpus ad euacuationẽ præparabit.

Facta hac pparatione, ſumatur medicamẽtũ ſequẽs.

R. Infuſionis ſyrupi de Polypodio ſine Myrobalanis ℥ *iij.*
Mellis Roſati ſolutiui. ℥ j.
Miſce & fiat potio.

Huius ſyrupi utriuſq; deſcriptio ſeorſũ exhibita eſt.

Aut huius loco ſumatur ſyrupi de Polypodio cum Myrobalanis niſi ſueſſant ℥ iiii. calidè.

Facta hũc i modũ uniuerſali corporis euacuatione ad capitis particularẽ mũdificationẽ eſt accedendum.

Igitur per tres, aut quatuor dies, mane ieiunus ſumat ĩo os granum maſtiches puræ, magnitudinæ fabæ, ac vbi ſuerit calefactum, illud dentibus terat per horam, expuendo ſubinde pituitam in os fluentem.

Poſtea verò per nares trahet è palma manus liquorem ſequentem, diligenter deinde nares abſtergendo.

R. Succi Betæ albæ ℥ *ij. aut*
R. Succi Anagallidis ℥ *ij.* aut, qđ facilè eſt parabile.
R. Aquæ Maiorana deſtillatæ ℥ *iij.*
Ireos puluerati ʒ j *Miſce.*

Facta particulari capitis euacuatione, & a poſterioib. ad anteriora materiæ diuerſione per maſtiché, & errhinũ, id quod poſtea ẽt erit aliquãdo repetendũ, externus ẽt caput ab excrementitio humore exſiccari, ac roborari debet, adhibito lauacro dulci, in quo lenæ folia, roſæ rubræ, chamomillæ flores, ſaluia ac betonica ſint cocta, addito etiã ſapone medicato, ita parato.

R. Saponis Veneti ℥ *iiij. Agarici albi* ʒ *ij.*
Iridis, Caryophyllorum.
Ligni Aloes, ana ℈ *ij.*
Macis, Camphoræ ana ʒ *ß.*

Puluerentur pulueranda, & omnib. ſimul mixtis, cum aqua Maioranæ, ſecundum artem fiat Sapo.

Theriacæ deinde vsũ ſuademus, q̃ ſumẽda eſt mane, poſt quã horis duab. dormiendũ, Sumatur bis, aut ter in ſeptimana, Doſis ʒ j. addita dupla portione conſeruæ Boraginis: pane azimo madefacto inuoluatur, ac in boli forma deuoretur; Myrobalani etiã chebuli pro capite roborãdo mirũ in modũ a nobis cõmendãtur, ſi minus dimidia ante ſomnum in nocte ſumatur.

Frictiones quoq; vniuerſo corpori ſæpe adhibeantur mane, primũ cruribus, deinde brachijs, poſtremũ dorſo, cũ linteis mollibus. Et lotiones, ac balnea pedum bis in ſeptimana adminiſtrentur. Atque hæc ad vaporum a capite ad inferna diuerſionem faciẽdam.

Semper autem a cibo, & poſt omnem potũ ſumatur, aut Panis cruſtula, aut Coriandrorũ ſaccharo obductorũ cochlearium, aut Diacidonii fruſtũ, aut puluis è Saccharo, & Coriandris cũ cochleari ſumptus ad exhalationes a vẽtriculo ad caput inhibẽdas. Quidã etiam frigidæ hauſtum magno commodo bibunt.

Ventriculi verò magna habẽda eſt prouidentia; nã & calefaciendus eſt, & roborandus. Id quod præſtat Zingiber conditum uiride, mane ſumptum, quãtitate mediæ caſtaneę: quod etiam capiti magnum addere robur ſolet. Sumatur autem vacuo ſtomacho mane. Aquæ etiã Cinnamomi hauſtus, idẽ præſtat. paratur ẽt paſta è Maſtiche puluerata, & ſucco Abſinthii; cuius ſi uacuo ſtomacho ſumatur quantitas auellanæ, vẽtriculum moderatè calefacit, ac illi robur cõciliat.

Sed ſi per noctem viginti Piſtachia a ſuis corticibus mundata, aromatico vino tanto, ut tegantur, ſint infuſa, ac mane cum cochleari una cum uino ſumantur, ventriculo ſunt ſaluberrima. Idem faciunt cortices Arantiorum in ſaccharo conditi.

Sed ad ſtomachũ roborandũ, nihil præſtãtius Vino Abſynthite, quod paratur ſola infuſione abſynthii Romani in vino albo aromatico, ſine decoctione, aut infolatione: pugillus eius comæ inciſę, in uini phiala eſt ſatis. Vſus uerò, ut primus hauſtus in menſa ex eo ſumatur; aut mane cruſtula panis ſimplic.s, aut piperati comedatur, & ſtatim eius uini hauſtus bibatur.

Quoniã autem hypochondriacæ Melancholiæ nõ leuis eſt ſuſpicio, aliquã etiã auxilia ad meſenterii obſtructiones adhibendę ſunt: licet & Vinũ Abſynthites, & Piſtachia in uino infuſa, eo, quo ſupra dictum eſt, modo, ad hoc etiam plurimum faciant: Rhabarbari tamen vſus optimus eſt, ſiue mane maſticatum, ac deuoratum ſit mediæ drachmæ pondere, colluto deinde ore cũ tantillo Maluatico; ſiue pulueratum, & cum præmaturis Paſſulis vino elotis mixtum, vt ſit vncia vna paſſularum, rhabarbari verò drachma media.

Serum etiam lactis caprini probe paratũ, & a caſeo ſeparatũ, incocta deinde radice Petroſelini, aut Fœniculi, ſingulare eſt remedium ad tollendas meſenterij obſtructiones, ſi decem, aut duodecim unciæ mane bibantur, addita uncia vna ſyrupi de pomis ſabor.

Quod ſi mœſtitia, aut triſtes aliquãdo cogitationes infeſtarent, & Theriaca mœrorẽ oẽm diſcutiet, & cõfectio Alchermes põdere vnius drachmę erit ſalutaris.

Vinũ moſſatũ, cortices citri conditi.

Parantur etiam duo ſyrupi ad triſtes cogitationes vtiliſſimi, qui cum ſint etiam & guſtui, ac palato, & ventriculo gratiſſimi, eorum vſum ſummopere commendamus, ſi duo, aut tria cochlearia ſumantur.

Ad melancholiam quoque abſtergendam, ſequentis electuarii uſus erit optimus & ad uentriculum ac cerebrum roborandum.

R. Cõſeruæ roſarũ, Bugloſſæ, Roris marini flor. an. ℥ *iij.*
Myrobalanorum chebulorum conditorum.
Zingiberis conditi ana ℥ *ij.*
Specierum Aromatici Roſati ℥ *ß.*
Syrupi de pomis ſimplicis.
Syrupi de corticibus Citri ana ℥ *iij. M.*

Cæterum, cum ſupradictum ſit, Illuſtris Antiſtitis corpus ualde ſiccũ eſſe, & ex hauſtum, & pauco ſanguine, eoq; frigidiore præditum ſit, conſultum iudicamus, vt duo potiſſima auxilia adhibeantur, Lactis. ſ. ac Balnei aquæ dulcis moderatè calidæ vſus. Quæ duo ad proxime futurum ver, videntur differenda, licet balneum etiam nunc commodum ſit futurum, modo in loco calido adminiſtretur.

Diximus, Balneum illi ſaluberrimum fore multis de cauſis; nunc uerò illud etiã addimus, ad Sõnũ conciliandũ eſſe admodũ neceſſariũ: cũ ipſe uigiliis admodũ uexetur. & balneũ ſit ſomniferũ; pręſertim ſi ea cautio adhibeatur, ne ſit nimis calidũ. Diacodii etiam vſus ad hoc erit cõmodus, ſi eius rectè cõfecti rotula una, linguæ impoſita, palato applicetur. Semina etiã papaueris albi in puluerem redacta, & cũ cibis ſũpta, cochlearis menſura, dulcem ſomnũ accerſent. Gal. ad tollendas vigilias ſenectutis lactuca utebatur; quam etiã Illuſtris. Antiſtiti commodiſsimam putamus, eo tamen adhibito temperamento, vt acetũ, aut ſaccharo aut paſſulis dulceſcat, eiuſque acrimonia mitigetur.

Quoniam autem ad capitis, ac uentriculi ſalutem, & inhibendas, quæ ad caput feruntur exhalationes, plurimum refert, vt aluus quotidie ſit mollis: de hoc etiam præcipua cura eſt habenda. Multa ex his quæ ſupra ſunt poſita ad hoc præſtandum idonea ſunt, ut Rhabarbarum exigua doſi, Balneum aquæ dulcis, ſerum lactis; aliqua tamen etiam addemus, ut libera ſit optio eius, quod magis libet.

Enema ex oleo, ac butyro æquis portionib. mixtis paſſulę ante cibum, oleo amygdalatum dulci aſperſę:
Ius pulli cum pauco melle:
Ius Braſſicæ cum oleo communi:
Decem grana Zibibo Damaſceni, eiectis acinis;
Quinque, aut ſex Caricæ, initio menſæ:
Olei Amigdalarũ dulciũ duo cochlearia cũ iuſculo;
Media vncia Zucchari Roſati eroſis zobedenis
Mannæ uncia vna initio menſæ.

Poteſt ẽt parari Balanus è ſale gemmo cũ filo, qui im poſitus aluũ irritat, ac idem balanus annũ durat.

Sed vna quoque, aut altera è pilulis angelicis initio cęnę Sumpta aluum mouet.

Sperãdũ quidem eſt ex hiſce auxiliis quæ hactenus nume-

Digitized by Google

numerata ſunt, ſymptomata omnia, aut omnino tolli: aut ſaltem mitigari ita poſſe, vt Illuſt. Antiſtes & commodius, & iucundius viuat. Sed ſi optata illa ſalus non ſequeretur, Cauteria certe duo in brachiis eſſent iurenda: nullo autem pacto in cruribus, quoniã non eſt ſimplex ſcopus diuerſionis, aut reuulſionis, ſed etiam deriuationis, ac euacuationibus a capite.

Diæta.

Nullum tamen efficax remedium habet Medicina, quod ſolitum auxilium adferre queat, ſi ei victus ratio, aut reſiſtat, aut non adiuuet. Hæc Galen. in lib. de Theriaca ad pamphilianum.

Videtur fere ſuperuacaneum apud ſapientiſſimum Antiſtitẽ de diæta verba facere, cũ ex longo rerũ vſu, ac obſeruatione earum rerũ, quæ proſunt, aut obſunt, ipſe iam factus ſit peritiſſimus. Rectam tamen diętæ rationem paucis aliquot præceptis complectemur.

Regulæ Salutares.

Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrũ eſſe ad labores.

Motus, cibus, potus, sõnus, venus, oĩa mediocriter.

Cibus nouus ne vnquam ſumatur, niſi priore probè concocto.

Menſæ ne ſint æquales, ſed ſemper cęna leuior.

Prioris mẽſę error, ſequẽtis Parſimonia corrigatur.

Cibus ne prius ingeratur, quam in ore fuerit exactè maſticatus.

Potus ne vnquam pondere ſuperet alimenta ſicca.

Potus ne ſumatur, priuſquam bona cibi portio ſit ingeſta.

Varietas ciborum in eadem menſa ne adhibeatur.

Semel in ſeptimana, vna menſa omittatur, cum. ſ. corpus minus videbitur alimento indigere.

Semel in die corporis ita exerceatur, ut naturalis calor excitetur.

Is ordo in cibis ingerendis ſeruetur, ut liquida, ac mollia ſolidis, ac ſiccis præmittantur.

Inter unam, & alteram menſam, ne quid cibi, aut potus ingeratur.

Aluus quotidie ſit mollis, aut natura, aut arte.

Extreme calida in cibo, potu: ac aere vitentur, itidem frigida.

Sõnus, nec breuior ſit ſex horis, nec octo prolixior.

A cibo ſtatim, ac pleno vẽtriculo, legere, ſcribere, ac grauiorib. cogitationib. operã dare perniciofum eſt.

Violentus motus a cibo ſtatim omnino fugiendus.

Mane erecto corpore, mẽbra oĩa fortiter extẽdãtur.

In menſa cum cibis omnibus adhibeatur puluis, è ſacchari partibus quatuor vna autem cinamomi, aut gariophyllorum.

Ex dicto puluere cum aceto mixto paretur ſalſa cũ cibis omnibus miſcenda.

E ſucco citoniorum, aceto, & ſaccharo, aut melle, addito cinnamomo, aut gariophyllis, fiat Diacitoniũ liquidum, coctionem admodum iuuans.

Panis ſit optimus, ac mollis, cũ pauco ſale mixtus.

Vinum ſit album, aut flauum, maturum, mediocriter potens, minime nigrum.

Ex oleribus lactuca, bugloſſa, borago, origanum, ſaluia, mentha, petroſelinum, fęniculum, beta, meliſſa expetantur, reliqua vitentur.

Fructus molles (niſi probè maturi, ac dulces, & parcè, ac initio menſæ) ne aſſumantur.

Fructus duriores, qui diù durant, vt amygdalæ, pineæ, piſtachia, paſſulæ, oliuæ, cappares, carica, pira, poma Appia, aut alia odorata adhibeantur.

Caſeus, ac lacticinia omnia uitanda, lac integrum vtile eſt in æſtate cum Saccharo, aut ſale.

Piſcium rarus ſit uſus, ſoli friabiles admittantur adhibito, aceto, atque aromatis, aut ſalſa ſuperius dicta.

Aromata omnino vitentur, niſi, vt ſupra, temperata, & cum aliis mixta.

Oua recentia optima, ſorbilia, tremula, ſuffocata.

Caro ex macello, ſola hædina, vitulina, veruecina probè cocta aſſumatur.

Caro auium aquaticarum omnium fugiatur, vt anatis, anſeris.

Caro auium cohortalium, nemoralium, ac montanarum, & campeſtrium in quotidiano ſint vſu.

Caro ſit elixa, ac probè cocta, non autem toſta.

Viſcera, & extremæ, ac neruoſæ partes animalium uitandæ.

Legumina omnia bulbi, fungi, ac radices eſculentæ, quòd ægre concoquantur; craſſi ſucci ſint, ac flatulenta prorſus fugienda.

Salſamenta quoque, tam carnes, quàm piſces, garũ ona iaticha, ne attingantur quidem, quòd nimium exſiccent, ac praui ſint ſucci.

Conchilia, oſtrea, ac teſtacea omnia, quòd frigidũ, lentum, ac hærens alimentum gignant, declinanda.

Et ſi aũt a nobis minimè percipereẽ, illud ex dictis notiſſimũ eſt, dies illos, in quib. a Catholica Eccleſia, Patrib. a Cõciliis mãdatur fidelib. ut a carnib. ac lacticiniis oĩno abſtineãt, ab Illuſtr. Antiſtite, ſine sũmo valetudinis ſuæ incõmodo, ac detrimẽto, ſeruari nõ poſſe, cũ enim piſciũ, olerũ leguminũ radicũ, fructuũ, atque conchilium eſus ſit interdictus, cum noſtris præceptis eorum dierum obſeruatio prorſus pugnat: (donec autem diæta ſublata, vt antea ex Gal. diximus, inutiles, ac ſtaſſ raneus eſſet aliorum remediorum vſus.

Faciat Deus Opt. Maximus, vt noſtra hæc qualiſcunque diligentia, ac ſtudiũ in promouẽda Antiſtitis Illuſtriſſimi ſalute, & ad reſtitutionem in integrum, & ad vitam in multos annos prorogandum quam maximo illi ſit adiumento; vt & ſuæ, & uniuerſali Eccleſię ſanctiſſimo exemplo, doctrina, ac uigilantia prælucere, & eius ſaluti poſſit conſulere: ab eo enim ſolo omniũ parente, & animi, & corporis ſalus eſt expectanda.

FINIS.

Digitized by Google

INDEX EORVM

Quæ in duobus de peſte libris continentur.

A

ACetoſa herba in peſte. 27.c.2
Acuti morbis non neceſſario febris iungitur. 9.c.1
Acutorum morborum forma. 9. col.2.victus ratio. 43.c.2
Aer pro ſpiritu. 15.c.1.ad fi.
Aer tum Venetijs, tum Patauij ad iuſtum quoddam temperamentum proxime accedit. 22.c.1. in med.
Aer an ſemper peſtis cauſa. 11.c.2.18.c.2
Aer an putreſcat 11.c.2.verſ.fin.an putruerit. 24.c.1
Aeris qualitas occulta, an peſtis cauſa. 13.c.1.& 2
Aer quatenus ad peſtem concurrat. 11.c.2
Aeris intemperies que peſtem efficiat. 13.c.1.init.
Aeris intemperies calida & ſicca quomodo peſtem efficiat. 13.c.1
Aeris electio aduerſus peſtem. 28.c.1
Aetij opinio.de victu in peſte.44.c.1.conuellitur. ibid.c.2.ad fi.excuſatur.45.c.1
Aetij autoritas. 45.c.in init.
Agricolæ error. 9.c.1.in med.laus. 49.c.1
Aluus ſiſtenda in peſte ex Corn. Celſo. 42.c.2.lin.1
Amati Luſitani error inſignis. 44.c.2
Amicorum ingenua altercatio. 18.c.2
Andreæ Galli error. 7. c.2.& 8
Animalia ſporadica, & politica. 6.c.1
Animi accidentia. 31.c.2
Anni biſſextilis vis. 19.c.2
Anodyna in carbunculo.47.c.1.in bubone.48.c.2
Anthrax, vide carbunculus.
Antidota præſeruantia à peſte.31.c.2.pretioſa. 32.col.2.Hiſpanis & Gallis vſitata.33.c.1
Antidotis non eſſe ſolis vtendum. 18.c.2.39.col.1
Antidotorum doſis maior in curando, quam in preſeruando. 45.c.2
Apollonius medicus. 41.c.2
Argentum viuum toxico miſtum eius vim retudit. 34 c.1.fin.ipſum non eſt venenum. 35.c.2
Ariſtoteles de contagio. 10.c.1
Armene boli vſus in peſte.8.c.2.32.c.2.45.c.1.in fi.
Aromatum vſus in peſte. 29.c.2
Arſenicum ſacculorum cordialium materia.34. col.1.queſtio hac de re.ibid.paul.poſt.
arſenici noxa ex hiſtoria. 36.c.2
arteriarum attractio per diaſtolen. 36.c.2.init.
aſter Atticus. 48.c.2
aſtrologorum opinio de cauſa peſtis.11. c.2.refutatur.ibid.
attrahentia ad emunctoria. 41.c.1.48.c.1
Auicenne error. 30.c.2.48.c.1
Auicenne hiſtoria. 36.c.2
Auicenne opinio de victu in peſte. 44 c.2
Auſonius poeta. 34.c.1.35.c.2
auſtrina Conſtitutio non neceſſario peſtem facit. 21.c.2
autor curationem aggreditur in peſte.2. col.1.partem ciuitatis viſitat.3.col.1. vrbe excedit.ibid.redit.4. colum.1
autoris excuſatio. 4.c.2
autoris domus peſte inficitur.2.3.c.2.purgatur.3.c.1.liberatur.4.c.1
autoris famula peſte corripitur.3.c.1.obit. ibid.c.2
autoris tractatio de catarrho.40.c.2.verſ.fin. De feb.peſtilenti.11.c.1.init.29.c.1.45.c.2.De ſanguinis miſſione.27.c.2.39.c.1. De exibendis medicamentis non ante humorum coctionem. 42.c.1

B

BAſiliſcus. 36.c.2
Bolus Armena.vide Armena bolus.
Bubonis nomen.47.c.2.differentie. ib.
Bubon diariam excitans. 48.c.1
Bubonis ſigna peſtilentis.aut non peſtilentis. 48.c.1
Bubones ſignificant partes primo leſas. 48.c.1
Bubonis peſtilentis curatio.48.c.1.maturatio.ibid. c. 2.inciſio. ibi.
Bubonion. 48.c.2. verſ.fi.

C

CAlcis viue ſuffumigium. 49.c.2
Canis rabidus. 36.c.2
Carbunculus.46.c.1.eius notæ.ibid. cum puſtula.ibidem ad fin.
Carbones falſo dicti. 46.c.2
Carbunculo maligniori iuncta ſymptomata.46.colum.1.& 2
Carbunculi prognoſtica ſigna. ibid.c.2
Carbunculi curatio. ibid.& ſeq.
Carbunculi attrahentia an adhibenda. 47.col.1
Carbunculis medicamenta qualia adhibenda. 47.c.1
Carbunculorum peſtilentum puluis a quibuſdam propinatus. 33.c.2
Carceres a peſte intacti. 24.c.2
Cardani error. 7.c.2
Carolus ix. Gallorum Rex. 33.c.1
Caſſia alijs miſta & decocta non commode ſeruatur. 27.colum.1
Cataplaſmata ad carbunculos. 47.c.1
Cauſa proxima peſtis.11.c.1.a cauſa ſumitur diſtinctio preſidiorum. 49.c.1
Cauteria ad peſtem precauendam. 31.c.1
Cibi & potus in peſte precauenda.29.c.1.2.in curanda quales.43.c.1.quantis. 45.c.1
Ciceroni peſtis quid notet. 5.c.2.init.
Cicuta in nutrimentum. 37.c.1
Clyſterum vſus.43.c.1.a celebri medico temere damnatus. ibi.
Clyſteres ex ptiſſana hordea,ea probantur.43.c.1.princ.

Cœlum quomodo agat in hęc inferiora. 11.c.2
Cœlum vim maleficam non habet. 14.c.2
Coitus in præcautione peſtis. 31.c.2.ini.
Colica peſtilens. 8.c.1
Colliquatio peſti familiaris. 42.c.1.in fin.
Cometæ, & alia huiuſmodi quid portendant. 19.c.1
Communes morbi. 5.c.2
Concoctio ciborũ naturã retrahit a coctione morbi. 44.c.1
Concoctio humorũ in peſte an expectanda. 42.c.2 in me.
Concoctio humorum in peſte. 43.c.1.init.
Conſolida maior ad carbunculos. 47.c.2
Conſuetudo ſumendi multos cibos an tenuem, an craſſiorem diętam indicet. 43.c.2
Contagij tractatio cur ab antiquis omiſſa. 10.c.2
Cura ab Hippocrate. ibid.
Contagium quid. 10.c.1.init. quomodo fiat. ibid. & 15.c.1.verſ.fin.
Contagio Galeno cognitum. 10.c.1. Ariſtoteli, & Thucydidi. ibid.
Contagij differentię. 10.c.1
Contagium in peſte. 6.a.56.a.
Contagium an ad peſtis quidditatem pertineat. 10.c.2.circa med.
Contagium peſtis cauſa. 15.c.1
Contagium refertur ad aerem. ibid.
Contagij diſſimulatio. 21.c.1
Cordis occulta proprietas. 21.c.2
Cor non ſemper ſolum ac primũ affici in peſte. ibi. verſ. fi.
Cordis roborandi ratio. 37.c.2
Corn. Celſus. 42.c.1.lin.vlt.
Corpora peſti minime obnoxia. 26.c.1
Corpora non ſemper venę ſectione, & medicamentis torquenda, vt pręſeruentur a peſte. 26.c.1.2
Corpora rara, an denſa vtra magis peſti obnoxia. 90.c.2
Corpora an debiliora nunc quam olim. 43.c.1.ad fin.
Criſis aut per excretionem, aut per abſceſſum. 48.c.1.in fi.
Criſis optimę conditiones. 48.c.2
Cucurbitulę ſcarificatę vulgo vſurpatę. 41.c.2
Cucurbitulę inciſę, ad peſtem prohibendam. 27.c.2
Cucurbitulæ ad emunctoria dũ vena ſecatur, 41.c.1.v.fi.
Curatio peſtis. 37.c.2. non inchoanda a lenioribus. 39.c.1

D

DEfenſiua in carbunculo. 47.c.2
Definitio duplex. 5.c.1.in fi.
Definiuntur res per actum primũ, non per ſecundũ. 17.c.2
Deriuatio. 40.c.2.verſ.fin.
Deus inuocandus potiſſimum in peſte. 11.c.1
Deus peſtem permittit. 11.c.2
Diaria ex bubone. 48.c.1
Diarrhœa peſti familiaris. 42.c.1.fin.
Diuinum in morbis. 13.c.2.ad fin.
Doloris lenitio in carbunculo. 47.c.1. in bub. 48.c.2
Domum purgatio. 49.c.1.2
Dyſenteria peſtilens. 8.c.1

E

ELectuariorum quorundam ſoluentium vſus improbatur. 27.c.1
Elephantiaſis an curabilis. 35.c.2
Emplaſtrum de arnogloſſa. 47.c.1
Endemi morbi. 5.c.2
Ἐπίδημοι καὶ ἐπιδήμιοι morbi. ibid.
Epithemata cordialia. 33.c.2. & ſeq.
Euacuatio ſuppreſſa promouenda. 31.c.1.a med.
Ἐξανθήματα. 40.c.1.46.c.1
Exercitiorum ratio. 30.c.1
Experientia quid. 9.c.2. quam validum præſtet argumentum, ibi. & 36.c.2.fin. rationi iungenda. 9.c.2

F

FAbius Montia ſalubritati vrbis præfect. 40.c.1.fi.
Febris acutorũ morborũ eſt neceſſario continua. 9.c.2
Febris an peſti perpetuo accedat. 7.c.2.ini.
Febris ex maligna putredine non eſt intermittens. 9.c.1
Febris in peſte non eſt intermittens. 9.c.1
Fernelij error. 6.c.1.11.c.2
Ferrariæ terræmotus maximi ſine peſte. 19.c.1
Fœtida an conueniant. 29.c.1.49.c.1.2.50.c.1
Fœtida naturæ noſtræ inimica. 49.c.2 init.
Franciſ. Buſſarius ſalubritati vrbis præfectus. 40.c.2
Franciſcus Frigimelica. 29. col. 2. autoris præceptor in med. ibid.
Fructuum ſalubritas. 22.c.1

G

GAleni autoritas. 5.c.2.26.c.1.36.c.2
Galeni contradictio conciliatur. 41.c.1
Galeni locus explicatur. 9.c.2.a. de victu in peſte. 44.c.2. alius vindicatus. 35.c.2
Galeni peſtis. 38.c.1.init.
Galenus an aſtrologię faueat. 11.c.2
Galenus de contagio. 10.c.1
Galenus medicinam perfecit. 6.c.2. init.
Galenus morborum tractationẽ an perfectã tradiderit. ib.
Gallico morbo iunctiones. 36.c.2
Glandulę. 47.c.2
Gymnaſtica Hieronymi Mercurialis. 30.c.1

H

HAdrianus Pontifex. 34.c.1
Hector de Ferrariis ſtbis iureconſ. ſalubritati vrbis præfectus. 51.c.1
Helius Bellus Medicus. 36.c.2
Hieronymus Fracaſtorius. 10.c.1
Hieronymus Mercurialis. 8.c.2.9.c.1.13.c.2.14.c.2.17.c.2.18.c.2.20.c.2.22.c.2. de arte Gymnaſtica. 30.c.1
Hieronymus de Ponte Chirurgus. 40.c.1
Hippocrates artificioſa perſequitur. 10.c.2
Hippocrates de contagio cur non egit. ibi.
Hippocrates de peſte peculiariter non ſcripſerit. 6.c.2
Hippocrates igne peſtem repulit. 25.c.1.28.c.1.49.c.1.in fin.
Hippocratis antidotus. 32.c.2
Hippocratis locus explicatur. 9.c.1. vindicatur. 44.c.2.
Hippocratis liber de Flatibus ſpurius. 8.c.2
Hippocratis peſtilentia. 44.c.2
Hippocratis ſententię maiori ex parte verę. 8.c.2
Hirundines. 42.c.1. ad hemorrhoidas. ibid.
Humores in peſte an coqui poſſint. 42.c.2
Hyacinthus. 37.c.2

I

IGnis ad carbunculos. 47.c.2
Ignis curat quę nec medicamenta, nec ferrum. 47.c.2

Ignis

Ignis in peſte. 49.c.2. vide. Hippocrates.
Inanitio, & repletio. 30.c.2
Ioannes Baptiſta Raſarius Galeni interpres. 35.c.2
Ioannes Baptiſta Suſius. 5.c.1
Ioannis Boccatij peſtis. 20. col. 2
Ioannes Pagantius. 46.c.2
Italiæ peſtis. 1.c.1.2

L

Emnia terra. 32.c.2
Lenientia in peſte præcauenda. 26.c. 2. in curanda 43. col. 1
Lenientibus an antidoti miſcendæ. 26.c.2
Lyſimachia. 48.c.2. in fin.

M

Maculæ in cadaueribus. 21.c.1
Manardi antidotum. 33.c.1
Mantuæ peſtis. 1.c.1
Martianus verborum iquis. 35.c.2
Mathei Villani peſtis. 20.c.2
Maturantia bubonem. 48.c.2
Medici ciuitatis viſitationi præfecti. 3.c.1
Medicorum diſſenſio in curanda peſte. 38.c.2
Medicorum vulgarium error in curando carbunculo. 47. c.2. ad fin.
Mithridatum. 31.c.2. lin. vlt. & 45.c.1. fin. optime paratum Vicentiæ. 32.c.1
Morbi in tota ſubſtantia. 13. col. 2
Morbi non peſtilentes peſtis tempore. 21.c.1
Morborum diuiſio. 5.c.2
Motus, & quies in peſte præcauenda. 30.c.1

N

Napello nutritæ puellæ. 37.c.1
Naturæ conatus critici, an ſymptomatici. 39. col. 2
Nigræ deiectiones. 48.c.2

O

Odoramenta ſæpe innouanda. 28.c.2
Oleum è ſcorpionibus Caraniæ. 34.c. 1. ab init. & 48.c.2. ad med.
Oleum è viperis. ibid. paulo poſt.
Ordo ciborum ſumendorum. 29. col. 2. in fin.

P

Patauij peſtis. 1.c.1.2
Petechiæ. 62.a.73.a.
Peſtis tractatio vna. 4.c.2
Peſtis nomen Ciceroni. 5.col.2
Peſtis an ſit, nec ne. 5.c.1.6.c.2.16.c.2
Peſtis notio communis. 5.col.2
Peſtis quid. 5.c.2. init. & ſeq. & 10.c.2. verſ. fin.
Peſtis formæ conſtituendæ, an concurrat contagium. 16.c. 1 med.
Peſtis quomodo vulgaris dicatur, & plurimos interficere. 17.c.1
Peſtem non vno morbi genere circunſcribi. 6.c. 2.10.c. 2.19.col.2
Peſtis cauſæ. 11.c.2. eadem, quæ putredinis ibid. communes duæ, aer, & victus. 12.c.1
Peſtis Deo permittente. 11.c.2
Peſtis an a ſolo aere. 11.c.2.12.c.1.18.c.2
Peſtis ab aere, qui totum orbem non peruadat. 24.c.1
Peſtis an ab occulta proprietate. 13.c.1
Peſtis differentiæ. 11.c.1. ini.
Peſtilentiæ gradus. 17.c.1
Peſtis morbi, & ſymptomata obſeruatione collecta. 4.c. 1. a Thucydide relata. 19. col. 2. & ſeq.
Peſtis ſine ſignis manifeſtis. 4.c.2.15.c.2
Peſtilentes morbi. 5.c.2. acuti ſunt. 44.c.1
Peſtis an ſine febre. 7.c.2
Peſti febris plerunque copulatur. 9.c.1
Peſtilens febris ſine peſte. 7.c.2
Peſtis in ſummos pedes graſſata Galeno. 8.c.2
Peſtis, famiſque conſenſio. 122.c.2. ad fin.
de Peſte cur Hippocrates non fecit commentarium. 6.c.1
Peſti corpora vtra magis obnoxia, rara, an denſa. 30.c.2
à Peſte, qui ſunt maxime tuti. 26.c.1
Peſte cur plurimi non facile corripiantur. 13.c.2
Peſtis eunuchos bis raro corripit ex Thucydide. 20.c.1
Peſtilenti ſuſpicioni quæ ſint obnoxia. 50.c.1
Peſtis ſuſpicione notati in campum Martium mittuntur. 2.c.2
Peſte affecti in Lazaretum mittuntur. 2.c.2
Peſte interemptorum Vicentiæ numerus. 3.c.1
Peſtis anni 1348. 20.c.2. anni 1528. 21.c.1.24.c.2
Peſtis Galliæ. 33.c.1
Peſtis ſub Hadriano Pontifice. 34.c.1
Peſtis Italiæ. 1.c.1. & ſeq.
Peſtis Venetijs. 1.c.1.29.c.2. in fi.
Peſtis Vicentiæ. 1.c.2.24.c.1.2
Peſtis Thucydidis. 19.c.2. & ſeq.
Peſtis horum temporum vnde. 18.col.1. an a vaporibus. 22.c.2.24.c.2
Peſtis an curari poſſit. 37.c. 2. an certa methodo. 38. columna 1
Peſtem tollimus Deum implorantes. 11.c.1
Peſtis curatio, & præcautio ab autore inſtituta. 2.c.2
Peſtis curatio, & præcautio putredinem reſpicit. 11.c.1
Peſte affecti an liberaliter nutriendi. 42.c.1.28.c.1
Peſtis ab Hippocrate igne oppugnata. 25.c.1
Philippus Hiſpaniarum Rex. 33.c.1
Picus in aſtrologos. 1.c.2
Pilæ manu geſtandæ. 28.c.2.39.c.1
Pilulæ Ioannis Damaſceni. 33.c.2
Pilulæ de tribus contra peſtem. 32.c.2
Piſtium vſus in peſte. 29.c.2
Plato. 91.col.2
Politica animalia. 6.c.1
Præparantia in præcauenda peſte. 27.col. 1. in curanda 45.col.1
Principium peſtis, an ſit peſtis. 17.c.2
Proprietas occulta. 35.c.2
an Peſtis cauſa. 13.c.1

Pro-

Digitized by Google

Proprietas occulta cordis an detur, qua putredini reſiſtere non poſſit. 21.c.1
Prudentes conſilia non euentu, ſed ratione metiuntur. 42.c.2
Ptiſana ordeacea. 29. *illius præparatio commoda* ibid. *vſus in curatione.* 45.c.1
Purgantiũ frequens vſus improbatur, ex Galeno. 30.c.2
Purgantia purgatione fruſtrata in corruptionem vertuntur. 34 c.2
Purgantia in peſte præcauenda. 27.c.2
Purgantia in peſte curanda an conueniant, & quando. 42.c.1.45.c.2
Purgandarũ rerũ ratio. 3 .c.2.49.c.1. & *domuũ.* 49.c.1
Puſtulæ carbunculorum. 46.c.1. *in fin.*
Putredo peſtis cauſa proxima. 10.c.1
Putredo quæ peſtem faciat. 14.c.1
Putredo in peſte non ſemper cor aggreditur. 9.c.2
Putredinis peſtiferæ origo. 11.c.2
Pythagoras de coitu. 31.c.2

R

Remedium arcanum non arguit morbum arcanum. 15.c.1
Repellentibus quando vtendum. 48.c.1
Repletio. 29.c.2
Reuulſio. 40. c.2.*in fin.*
Rhabarbarum. 27.c.2.45.c.2
Roborantia in peſte. 45.c.2
Mellus. 48.c.1
Ruphi antidotus. 32.c.2

S

Acculi cordiales. 33.c.2.& *ſeq.* 37.c.2
Sacculi ex arſenico & alijs venenis. 30 c.2. *ex amſnantur.* 34.c.1.& *ſeq.*
Sanitatis conſeruatio ex Platone. 31.c.2
Scabioſæ vis in carbunculis. 47.c.2
Scarificatio carbunculi. 47.c.1
Scarificatio crurum in peſte. 2.c.2
Scarificatio malleolorum. 41.c.2
Scopi duo ad peſtem vitandam. 26.c.1
Scordium. 27.c.1
Sequeſtratio ciuitatis. 4.c.1.50.c.2
Signa tractans medicinæ pars incerta. 15.c.2
Signa peſtis incerta. 15.c.2.19.c.1.2 *præcipua.* 16.c.1. *prænunciantia.* ibid. *demonſtrantia.* ibid. *ab alijs tradita.* 19.c.1.2.20.c.2
Somni & vigiliarum ratio. 30.c.1.*lin.vlt. vires,* ibid.c.2
Spiritus vocatur aer. 15.c.1.*ver.fi.*
Σποράδες morbi. 5.c.2.6.c.1
Σποραδικὰ quæ dicantur Ariſtoteli & Galeno. 5.c.2
Sporadica animalia. 6.c.1
Sporadici morbi non ſunt communiter vagantes. 5.c.2
Supellectilia quæ ſuſpicioni peſtis ſint obnoxia. 50.c.1
Supellectilium expurgatio. 3.c.1.49.c.2
Supellectilia peſtis ſuſpicioni ſubdita an omnia igne conſumenda. 49.c.2.& *ſeq.*
Symptomata in peſte. 4.c.2

T

Amarindorum vſus. 27.c.1
Tempus ad res purgandas requiſitum. 50.c.1.2
Theriaca. 31.c.2.*lin.vlt.* 45.c.1. *an alijs miſcenda.* 32.c.1. *an lenientibus.* 26.c.2
Theriaca Apollonij Muris, ſeu Mithridatis. 32.c.1
Theriaca diateſſaron Meſuæ. ibid.*in fin.*
Theriaca Hippocratis. 32.c.2
Theriaca olim ſine viperis. 35.c.1
Thucydidis peſtilentia. 19.c.1
Thucydides in peſtilentia febris non meminit. 8.c.1
Thucydides ſcripſit de contagio. 10.c.1
Torpedo marina. 36.c.1
Tridenti peſtis. 1.c.1.*init.*
Tryphera Perſica. 27.c.2.*ad fin.*
Tumores falſo peſtilentia notari. 46.c.1
Tumorum peſtilentum curatio. 45.c.2
Turgere. 41.c.2.*verſ.fin.*

V

Ena ſectio in peſte. 2.c.1.39.c.1.40. c.2. *an præcautionem.* 27.c.2
Vena an ſingulis menſibus ſecanda. 27.c.2
Vena dum ſecatur, cucurbitulis ad euanctoria. 41. c.1. *ad fin.*
Vena quæ ſecanda. 40.c.2.41.c.1.46.c.2
Venæ communes. 41.c.1
Venæ ſectio an naturæ motum ad exteriora impediat. 39. c.1.& c.2.46.c.2
in Venæ ſectione dierum numerus an attendendus. 41. c.2.*init.*
Venæ ſectio ad animi deliquium. 39.c.2.46.c.2
Venæ ſectio in carbunculo. 46.c.2
Venena mirificæ vehementia. 36.c.2
Venena quedam ſine febre necant. 8.c.1
Venena extrinſecus vſurpata quomodo enecent. 36. c.2. & *ſeq.*
Venena an ad cor adbibenda. 34.c.1. *an medicamentis miſcenda.* 35.c.2
Venena haudquaquam ſumenda. 37.c.1
Venena omnium deleteria non nutriunt. 37.c.1
Venenis an aſſueſcere poſſimus. 37.c.1
Venenata aeris qualitas an peſtis cauſa. 7.1.c.2
Venetiarum peſtis. 1.c.1.23.c.2.*in fin.*
Veronæ peſtis. 2.c.1
Veſicatoria. 2.c.2.31.c.1.42.c.1
Veſpillonum improbitas. 50.c.1
Vicentiæ peſtis. 1.c.2.*liberatio.* 4.c.2
Vicentiæ quot homines peſte obierint. c.c.*init.*
Victus diuiſio ex Galeno. 43.c.2
Victus acutorum morborum. 44.c.1
victus rationem quæ indicent. 43.c.2
victus ratio in peſte precauenda. 28.c.1
victus tenuis an largior in peſte. 43.c.1.& 2
vigiliarum vires. 30.c.2. *init.*
vina qualia in peſte precauenda. 29.c.2
vina medicata. 29.c.2
vipera non vt venenũ theriacæ miſcetur. 35.c.1.& c.2
vires in peſte interdum conſtant. 39.c.1.*lin. vlt.*
virgilius. 13.c.1
vomitus. 31.c.1.*lin.*1
vrinæ potus. 33.c.2

F I N I S.

Digitized by Google

ALEXANDRI MASSARIA

DE PESTE

LIBER PRIMVS.

ANNO a Chriſti Natali. M. DLXXV. tum alijs extra Italiã locis, tum maxime Tridenti circiter mẽſem Iunium morbi quidam paſſim uagari cęperunt, qui paucis omnino dieb. ſecũdo, tertio, quarto, ad ſummum ſeptimo pleroſq; homines cuiuſuis ſexus, ætatiſque interficerent; adeo ut ad Nouẽbrem uſque, pro tempore huiuſmodi mala perſeuerarunt, in urbe alioqui parua, neque latis numeroſa, ut fama fuit, obierint circiter ſex hominum millia. Hoc ferè tempore, menſe (ni fallor) Iulio Verona, mox Septembri Mantua, forte etiam Mediolanum, & alia loca huiuſmodi cladem, alia leuiorem, alia acerbiorem ſunt perpeſſa. Ciuitas Illuſtriſs. Venetiarum eandem calamitatem accipere uiſa eſt: ſed toto ferè anno ad menſem Iunium uſq; proximi anni M. DLXXVI. malum ibi lentè admodum progrediebatur; ſiquidem ciuitas huiuſmodi labis ſæpenumero immunis uidebatur; quanquã illa quodammodo reuiuiſcens ſæpe et modo unum, modo alterum, modo plures in ſingulos dies interficiebat. Cæterum mẽſe Iunio mala omnia duriora, & aſperiora ſunt reddita: mirum in modum aucti ſunt morbi: mortes erant frequentiſſimę, ut ſingulis diebus ferè quadringẽti decederent: Res ad ſummã in maximo diſcrimine erat conſtituta. Porro morbi ſæuities, atq; ois maxima ab hoc tempore per totũ propè menſem Octobrem maxime uiguit: exinde uero ciuitas aliquantum recreari cępit: etenim quanquã illa adhuc laborabat, malum tamen undiq; cępit imminui, ac manifeſta in declinatione uerſari, donec tãdem nonnullis adhuc morbi ueſtigijs diutius permanentibus, Deo Opt. Max. Redemptori religioſe facto uoto, illoq; perſoluto, menſe Iulio proximo omnis labis penitus immunis reddita eſt. Interim ineunte æſtate anni M. DLXXVI. huiuſmodi morbi Patauium quoque aggrediuntur primum quidem mitius, ac leuius, mox grauiſſime, atque infeſtiſſime, adeo ut menſe Iulio, Auguſto Septẽbri, Octobri, horribilem ibi ſtragem fecerint: tum ſequuta eſt omnium malorum declinatio inſignis, quæ deinceps longius progreſſa eſt: ſiquidẽ illuſtris illa ciuitas ab ijs pernicioſis morbis non ante menſem Aprilẽ proximũ, libera euaſit. Mea demũ Vicentia forte ijs urbibus nimium uicina hanc ipſam aduerſam fortunam effugere non potuit: quam licet nobis in pręſentia referre, atq; uniuerſam hiſtoriam narrare eorum malorum, quæ hanc urbẽ obſederunt. Die decimaſeptima Decẽbris anni M.DLXXVI. uir quidam iuxta domum, quam auream appellant, in uia magna triduo obijt: huius nulla habita eſt ratio: ineunte menſe, & anno proximo M. DLXXVII. eiuſdem uxor, & filij duo paucis diebus obierũt, ut nullus in ea domo ſuperſtes fuerit: Hac multiplici, & repentina morte excitatus magiſtratus illorum cadauera diligenti medicorum inquiſitioni, atque examini ſubijcienda curauit: qui hæc tumoribus quibuſdã, nõnullis item papulis nigrioribus prædita uarijs in partib. eſſe obſeruarunt. Interea uero dom. viri grauiſſimi pro ſuo munere huius rei cauſam, & altiorẽ originẽ ſedulò inuestigant, facile intelligunt nebulonem illum, qui primus obijt, clam, & malitioſe Patauio ueſtimenta quædam lanea, & linea aſportaſse Vicẽtiam, Vniuerſa illi ſupellex iubente magiſtratu igne cõſumpta eſt: domus undique ſuffumigijs, calce, & omni ratione fuit expurgata. Menſe Ianuario nullum aliud malum ſubſecutũ eſt. Die ſecundo Februarij, Sabbato, qui dies beatæ Virgini conſecratus, cępit ægrotare Franciſcina nubilis filia Pauli ſtabularij: Huius domuncula coniuncta, & cohærens eſt domui aureæ, cuius modo mẽtionem fecimus. Illa obijt die ſexto, Venere, mane. Cum uero tum pleraque ſæua ſymptomata, morſque cita, tum alia non leuem ſuſpicionem facerent morbi malignioris, iubente, immo uero præſente magiſtratu, ipſe cadauere diligenter inſpecto manifeſtum, & ingentem bubonem in inguine deprehendi. Itaque me autore vniuerſis in ea domo exiſtentibus interdictum eſt, ne illis cum aliquo eſſet ullus commercij locus. Ex hoc numero fuere pater annorum LXX. mater LX. altera filia annorum XVI. tres filij, natu maximus annorum XIII. minimus ſexennis, medius decennius. Patres hac in re conquiſitores deſtinati pro certo habue-

Digitized by Google

runt huiuſmodi malũ ex pridie domo ortum duxiſſe. Biduo poſt obitum Franciſcinæ die Dominico cœpit ægrotare filius natu maximus Antonius, qui vehementi febre, dolore capitis, delirio oppreſſus, & afflictus obijt die quarto, ſummo mane Iouis, qui celebrandis bacchanalibus erat valde celebris. Cadauer maxima papularum copia refertum fuiſſe obſeruatum eſt. Veſpere cõbuſta ſupellectile, nudati omnes, loti lixiuio, nouiſque veſtimentis induti in vetus quoddam vrbis propugnaculum portam verſus D. Bartholamei, lõgè ab omnium cõmercio ſunt ablegati. Statim febre laborare cœpit Angela altera filia febre, dolore capitis, ſiti maxima, ac alijs huiuſmodi grauibus ſymptomatis: ei vero biduo poſt cœpit erumpere bubo in inguine dextro ſatis inſignis, coloris ferme naturalis, ſed maximo cũ dolore. Ego a patrib. rogatus tum Angelæ laborantis, tum aliorum bene adhuc valentium haud grauatè curã ſuſcepi, partim quod charitatis, & humanitatis officium id maxime poſtularet; partim quod haud contemnendam occaſionem mihi oblatam eſſe viderem, qua morbi omnium ſæuiſſimi, & quem ante nunquam, & nuſquam vidiſſe mihi contigerat, diligenter obſeruare poſſem progreſſiones, & ſymptomata, nec nõ experiri, & in vſum reuocare illa præſidia, quæ ad illius præſeruationẽ, & curationem maxime accõmodata viderentur. Primum itaq; conſtituenda, & accõmodanda curauimus illa omnia, quæ huiuſmodi occaſio poſtulare videbatur, quæ ijs miſeris hominibus tũ ære publico, tũ priuata charitate liberaliter ſuere ſuppeditata. Angelæ protinus ſecta vena iecoris miſſus fuit ſanguis ad vnc. decẽ. Ad leniendum dolorẽ bubonis, laxandumq; locum, vt natura facilius omne virus eo tranſmittere poſſet, adhibita ſunt oleorũ. amigdalarum dulc. rec. par. iij. chamæmelini, pinguedinis gallinæ rec. an. par. j. miſc. quibus locũ aſſidue foueri iuſſimus. Hic morbi fuit dies tertius. Quæ ſecuta eſt nox laborioſa fuit, & omnino inſomnis: Manè ſequenti perſeuerabant omnia mala, febris, dolor capitis, & bubo in primis grandior factus fuerat: lotia craſſiſſima erant, & ſubalbida: aluus non deiecerat: illa tamen adhuc mente conſtabat, & quantum coniectura aſſequi licuit, viribus quoq; ſatis valebat. Itaq; hoc illi inſtitutum eſt medicamentum. Rec. flor. caſſiæ n. ex. drach. x. ſcordij pulu. ſp. diarhodon an. ſcrup. j. miſc. quod moderatam euacuationẽ leniter perfecit: Nox ſubſequẽs tranquillior, & omni ex parte leuior fuit, vt hoc tempore equidem aliquam ſalutis ſpem, lætus animo iã cõciperẽ. Mox ſingulis diebus ſummo mane illa aſſumebat huiuſmodi medicamentum. Rec. conſ. borraginis, acetoſæ an. drach. j. ſcordij pulu. ſem. citri. mund. an. ſcrup. ſ. miſc. tum protinus decoctũ ebibebat ad vnc. octo ex cichorio, meliſſa, quinq; folio, ſem. citri. Præterea illi quotidie mollia imponebantur clyſteria. Quoniã vero, quod maxime expetendũ fuerat, bubo tũ dolore aſſiduo, moleq; valde notabili, tũ alijs cõiecturis aliquam planè ſuppurationem polliceri videbatur, cataplaſma illi nos apponendũ curauimus ex malua, althæa, rad. liliorũ alb. farina triticea, ol. amigdalarum dulc. liliorum alb. viperino: quod tamen fruſtra factum eſt: ſiquidẽ contra mox tumor ſenſim cœpit imminui, & manifeſto diſſolui. Die ſeptimo tum febris, tum omnia ſymptomata valde remiſſa ſunt, ita quidẽ vt rebus in dies magis proſpere progredientib. Angela ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, die quartodecimo febre, bubone, alijs ſymptomatis, & omni malo immunis reddita fuerit. Huic ægrotanti panis ex iure coctus, mane ouum ſorbile, pro potu ius endiuiæ, & ſem. citri præparatum, præterea nihil totis quatuordecim diebus exhibitũ eſt. Modo ad alios redeo, qui licet tot tantiſq; periculis implicati, timore, ac mœrore pene confecti ſani tamẽ, & incolumes perpetuo conſeruati ſunt, ac ẽt in præſentia recte valent: quanquam puer ſexennis (quod minime prætereundũ eſt) febre diuturna, inſigni obſtructione, ac tumore lienis, ad ſummã ferè malo corporis habitu iamdiu laboraret. Itaq; illud primum admonuimus, vt eorum cubiculum omni ſorde, & immunditia liberum ſedulo efficerent, & conſeruarent: quod præterea dies noctesq; foueri iuſſimus ſuffitu ex caryophillis, cinnamomo, iride odorata, cort. citri, quę ex aqua roſacea, & modico aceto leuiter aſſidue vaporarẽt. Tum vero vtriſque pueris exhibuimus caſſiæ flor. vna cum ſcordio: & ſequentibus alternis diebus ad decimum vſq; mane illi aſſumebant modo ſyr. acetoſi ſimp. de ſcordio an. par. æq. modo pill. de tribus contra peſtem, drachmã mediam vterque. Neq; alijs præterea medicamentis huiuſmodi pueros torquẽdos eſſe arbitrati ſumus. Paulo patri crura in primis alte ſcarificanda curauimus, vt illi ſanguis exierit ad librã circiter: quod chirurgi, partim prece, partim precio agentis opera factũ eſt. Mox die ſequenti ille aſſumpſit medicamentum ex manna calab. & melle roſaceo ſol. an. vnc. iij. iure carnis diſſolutum: deinceps vero alternis diebus, quinquies aſſũpſit Mitrid. antidotum ad drachmã vnã cum modico vino aromatico. Pariter Mariæ vxori protinus ſecta fuit vena baſilica, miſſusq; ſanguis ad vnc. octo. ſequẽti mane eidem exhibita eſt catapotiorũ de tribus contra peſtem, alephanginarum an. drach. j. ac demum nõnullis ſequẽtibus diebus illa Mithridatij aſſumpſit perinde atq; coniux. Vtriq; autem a principio, ſtatim inuſta fuere vlcuſcula (veſicatoria appellãt) in vtroq; imo crure propè malleolum interiorem. Porrò ij oẽs a quocunq; aliorum commercio ſeuerè interdicti, & cuſtoditi ſunt, primum quidem in hoc propugnaculo dies quadraginta duos, tum vero in domo propria diligenter prius expiata, & expurgata viginti quinque. Atq; tum deniq; priſtinam libertatem ſunt aſſecuti. Cæterum præter Franciſcinã, & Antonium, hoc menſe Februario quinq; obiere. Martio 5. Aprili 8. Maio 9. Iunio 0. Iulio 22. Atq; hoc quidẽ tempore mala omnia augeri, & ciuitas inſignem calamitatem accipere cœpit. etenim obiere menſe Auguſto 156. Septembri 340. Octobri 295. Nouembri 75. Decẽbri 9. Interim menſe Martio, quanquam malum adhuc leue erat, magiſtratus tamen ſalubritati ciuitatis præfectus omnes ægrotãtes extra mœnia mittere cœpit varias in domos, particulatim vero in domum publicam huic rei deſtinatam, quam vulgo Lazaretum vocãt, vt hac optima ratione caueretur, ne alios in eãdem calamitatẽ ſecũ traherent. Quoniam vero non modo ægrotantium, ſed etiam aliorum rationem habere decet, qui licet, vna cum morboſis verſentur, adhuc tamen incolumes Dei Opt. beneficio conſeruantur, in ſeparatis domibus intra, vel extra ciuitatẽ, adhibitis cuſtodibus, illi aliquandiu aſſeruabantur; demum autem multiplicatis malis, decreto magiſtratus, ij omnes ſuſpectæ, & incertæ ſalutis in campum Martiũ exportari cœperunt. Hoc pratum eſt protinus extra mœnia, foſſis, & fluentibus aquis vndiq; circundatũ, ſatis amplũ, quod vna excepta porta aliunde ingredi non licet. Inter Lazaretum, & huiuſmodi locum interiacet fluuius. In cãpo itaq; Martio celeriter fabricatis pluribus ligneis caſulis, lege ſancitum eſt, vt qui vere morboſi eſſent (quod medicorum iudicio decernendum fuerat) protinus in Lazaretum importarẽtur; alij vero, qui cum illis verſati eſſent, adhuc tamen recte in loco, in morbum caderet, ſtatim trãs flumẽ in Lazaretum traduceret. Vtroque autem in loco preſtò erãt nonnulli tum medici, tum alij miniſtri publico ære liberaliter cõducti, qui tam ſanis, quã morboſis tum medicamenta, tum quæ eſſent ad victum neceſſaria opportune ſuppeditarẽt: qua in re vt nullus dolus committeretur, ſed ſancte vnuſquiſque officio ſuo ſatisfaceret, magiſtratus huic vni muneri præfectus ſedulo, quoad eius fieri poterat, prouidere conabatur. At vero quicunq; in campo Martio ſani degebant, poſt viginti dies in proprias domos præclare quidem antea mundatas reuertebantur, ac demum poſt alios totidem vigintiduos dies cum omnibus libere illis agere licebat. Alteri pariter in Lazareto ex morbo conualeſcentes in campum

pum

Digitized by Google

pum Martium primum deducebantur, tum poſt viginti duos dies vrbem petebant, ac poſtremo poſt dies totidem eãdem legem ſubibant. Itaq; ad inſtitutum redeundo, apud Lazaretum, & Campum Martium obiere, menſe Martio 1. Aprili 10. Maio 10. Iunio 3. Iulio 10. Auguſto 121. Septembri 303. Octobri 278. Nouembri 182. Decembri 60. vt ſi ſupputare velis, huiuſmodi morbis in vniuerſũ toto anno Vicẽtiæ obierint homines mille nungenti octo. In præſentia, quo tempore hanc tractationem incipio, nimirum ineunte anno (quod nobis Deus Opt. Max. & miſericors fauſtum, fœlix, fortunatumque eſſe uelit) vix adhuc morbi quædam veſtigia ſuperſunt, vt breui integram ciuitatis ſalutem, & liberationem ſperare liceat.

Vtcunque autem huius aduerſæ fortunæ euẽtus fœlicior, an triſtior futurus ſit, rem omnem antequam finem ſcribendi faciam, fideliter enarrare nõ grauabor. Sed hoc loco nonnulla altius haud importune repetẽda ſunt. Menſe Auguſto, morbo in dies magis, ac magis ingraueſcente, adeoq; ciuitate afflicta, & ferè proſtrata omnes de fuga cogitare videbantur.

Itaque magiſtratus ad eam quoquomodo reprimendam tum alijs, tum præcipuè medicis graui in ſingulos pœna conſtituta interdixit, ne quis in poſterum de ciuitate iniuſſus diſcederet. Medici contra, quod huiuſmodi lege iniuria, atque vis ſibi inferri videretur, aliquam ſaltem illius moderationem contendere non dubitarunt. Poſt multa demum inter eos ita conuenit, vt ſingulis diebus quindecim medici quatuor viſitationi totius ciuitatis aſſidue præeſſent, tum vero illi ab omni officio quieſcerent, & libere agere poſſent. Res autem ita ſe habet. Vniuerſa diuiſa ciuitate in triginta duos vicos, ſexagintaquatuor electi ciues, bini cuiuſque uici diebus quindecim curã habebant, ita quidem, vt quotidie ſummo mane omnes illorum gubernationi ſubiectos ſedulo viſitarent, quorum antea nomen, ætatem, numerum diligenter deſcripſerãt, neque antea alicui domo exire licebat, quam illi officio ſuo ſatisfeciſſent. Quòd ſi laborantem aliquem offendiſſent, præſto erat medicus octo vicis præfectus, qui decerneret, an ille morbo contagioſo laboraret, nec ne, ſiuera iamdiu (vt diximus) ſtatuta lege. vt morboſi omnes protinus in Lazaretum importarentur, cæteri cum illis verſati, adhuc bene ualentes campum Martium peterent. Quia in re iudicium certe, ſi unquam alias, difficile, & periculoſum eſſe animaduertimus: ſiquidem ægri longius uiſitabantur, preter quam quòd omni ſtudio, immo vero aſtu propria calamitatem abſcondere, ac diſſimulare conſueuerunt. Cal. Septemb. huiuſmodi uiſitandæ ciuitatis ratio obſeruari cœpit, atque ipſe unus e quatuor illud munus continuatis quindecim diebus ſuſtinui. Interea aſſiduo labore fatigatus, totque, ac tantis malis uehementer afflictus, tum animi, tum corporis recreandi gratia una cum uxore, & uniuerſa familiarus me contuli Septembris die decimooctauo. Abiens tanquam paucos poſt dies rediturus, domus cuſtodam mãio omine reliqui famulam Allegrantiã quadraginta annorum mulierem, & vna & puellã annorũ duodecim Lucretiam: quibus prece, precio, minis, & quauis ratione perſuadere conatus ſum, ut ne aliquem domi exciperent, ne vnquam domo exirent, atque uno uerbo, ut ab omni rerum, & hominum commercio eſſent alienæ, id quod in domo a cæteris domibus longe ſeparata, rebuſque omnibus alioqui munitiſſima facile futurum eſſe confidebam. At uero hæc me opinio longe feſellit, etenim Sabbato pridie feſtũ D. Michaelis Allegrantia laborare cœpit febre, dolore capitis, bubone. Qua de re celeriter certior factus ſedulo curaui, ut illa quamprimum in Lazaretum aſportaretur, quod factum eſt die Dominico proximo, eo ſimul aſportato lecto, ueſtimentis, & omni ſupellectile, quæ hoc tempore aliquem omnino uſum illi præſtitiſſet.

Cæterum & ſi lex communis cogere uidebatur, ut tum Lucretia, tum uniuerſa ſupellex in campum Martium protinus exportaretur, ijs exceptis rebus, quas ab alijs iampridem ſecluſas ſigillo magiſtratus obſignandas curaueram, quod tamen domus ad mœnia ciuitatis eſſet collocata, ab alijs domibus vndique ſeparata, horto ampliſſimo, & amœniſſimo inſtructa, atq; adeo ad ſalubritatem corporis, in primis uero ad expurgandam ſuppellectilẽ mirabiliter accommodata, facile illud a magiſtratu ſum conſecutus, ut Lucretia in ea permaneret: cui præterea acceſſerunt illius mater Franciſca, & eiuſdem frater Michael puer nouennis, qui illo ipſo die Dominico, quo Allegrantia Lazaretum petijt, domum ingredi, & eandem cum Lucretia fortunam ſubire non recuſarunt. Quamprimum autem Lucretia omnibus ueſtimentis ſe exuit, ac lixiuio diligenter lauit, nouis undique ueſtimentis, lecto, & rebus omnibus opportunè antea præparatis. Tum uero quæ ad illius, matris, fratriſq; præſeruationem hoc tempore ſunt a nobis inſtituta, hæc fermè fuerunt, primum quidem ut domũ uniuerſam, ſingulaſque illius partes accuratiſſime ab omni ſorde purgarẽt, lauarẽt, abſtergerent, ita quidem, ut nullibi ullum pulueris, aut alicuius ſpurcitiæ ueſtigium relinqueretur, deinde ut feneſtras perpetuò patentes relinquerent, ut aſſidua aeris ingreſſione, & egreſſione domus undique perflabilis eſſet, in qua quidem re potiſſimam expurgandarum ædium rationem conſtitutam eſſe non arbitramur.

Sed tamen neque illud prætermiſimus, ut præſcriptis a nobis ſuffumigijs omnia cubicula, atque id potiſſimum, ubi Allegrantia decubuit, aſſidue præſertim noctu ſuffirent. Tum uero Franciſca protinus huiuſmodi medicamentum aſſumpſit. Rec. flor. caſſiæ n. ex. unc. ſ. ſp. pillularum de trib. contra peſtem drach. 1 miſc. Sanguis quidem primo loco, illi mittendus fuerat, quod ego per literas nõnullis amicis particulatim indicaueram: Sed me abſente, deficiente chirurgo, neque illa ſatis conſentiente, in præcipiti occaſione remedium opportuniſſimum prætermiſſum eſt. Deinceps autem quotidie mane Franciſca aſſumpſit aliud medicamentum. Rec. conſ. borraginis drach. ij. ſp. theriacæ diateſſeron ſcrup. ij. miſc. cui ſtatim ſuperbibebat decoctum cichorij, acetoſæ, lim. citr., & ſingulis tribus alternis diebus Mithridaticum antidotum: id quod factum eſt ad uigeſimum, uſque diem. Lucretia pariter, & Michael caſſiæ flor. primum aſſumpſerunt una cum ſcordio, tum decem continuatis diebus pillulas de trib. cont. peſt. drachmam dimidiam uterque. Atque hæc pauca ad illorum cuſtodiendam ſalutem ſatis eſse arbitratus ſum. Porro Allegrantia ſequenti die obijt, tertio Octobris, mane, nullo alioquin a me officio erga illam prætermiſſo.

Cæterum cum Franciſca & filij ſani, & incolumes ſeruarentur, tranſactis triginta diebus, dedi operam, vt famuli duo præterea domum ingrederentur, qui alijs totidem triginta diebus prioribus cuſtodibus omniũ laborum, & periculum comites facti ſunt, quo tempore ſimul omnes ſine vlla intermiſſione dies, noctesque mundandis, expurgandiſque rebus omnibus ſedulo incubuerunt.

Atque ne quid Lector hac etiam in parte deſideres, quanquam ego in ea ſum ſententia, omnem ſupellectilem alijs in locis poſitã, atque ab eo cubiculo, in quo quis huiuſmodi morbo laborat, vel moritur, ſeparatam, non iniuria exiſtimandam eſſe ab omni contagij ſuſpicione alienam, & nulli expurgationi obligatam, quod tamen nullum periculum, vbi de hominis vita agitur, temerarium, & ſuperfluum cẽſendum eſt, neque huic officio deeſſe volui. Itaque lintea omnia biduo fluente acqua fuere immerſa, tum lixiuio (ut fit) ſemel emundata: namque hoc vno remedio celeriter illa, tutoque ab omni labe purgari nõ dubitamus. Alia vero, quæ huiuſmodi purgationi vis ſubijcere licet, lecti, puluini, culcitræ, veſtimenta, & cætera omnia, quæ lana, ſerico, goſſipio, corio, & ſimili materia conſtant, nulla alia ratione expurgata ſunt, præter

Digitized by Google

quam quod in horto ampliſſimo, atque adeo ad hanc rem accommodatiſſimos totis triginta diebus Soli, & aeri perpetuo fuere expoſita, ſæpiſſime hinc inde diſtracta, exagitata, & a quacunque etiam tenuiſſima ſorde ſedulò perpolita. Alia demum, quæ ex ligno, ære, orichalco, ferro, aut ſimili re conſtant, quæ quidē ego vix aliquod cōtagium concipere poſſe exiſtimo, vna aquæ, aut lixiuii lotione ſatis mundari, & ab omni labis ſuſpicione liberari ſentio.

Hac itaq; ratione tranſactis menſibus Octobri, & Nouembri, tum vniuerſa domus, tum illius cuſtodes priſtinam libertatem ſunt aſſecuti: domus multis deinceps hoſpitibus vndiq; frequentari, & habitari cœpit: ac poſtremo ipſe cū vniuerſa familia libere illam ingredi, & habitare nō ſum veritus; quod factum eſt die decimo octauo Decembris. Pro quo ſummo beneficio Deo Opt. Max. ac piiſſimo quas poſſum, gratias habeo, atque habebo in perpetuum. Atque hæc ferè domi meæ acta ſunt: quæ quidem conſultò longius enarrare volui, quanquam illud forte præter rem factū alicui videri poteſt, quòd in animo habeam colligere hinc multa argumenta, vt oratores ſolent ex narratione, poſteriori diſputationi minime inutilia, & importuna. Iā vero antequā aliud agere incipio, operæpretium fore exiſtimo & alia nonnulla breuiter hoc loco addere, quæ ad gubernationem ciuitatis hoc infelici tēpore, & ad huiuſmodi tractationem omnino pertinere videntur. Septembri menſe cum malum in dies ingraueſceret, atque omnia fruſtra tentata eſſe remedia viderentur, grauiſſimi patres poſt multas conſultationes cogitare cœperunt de ſequeſtranda vniuerſa ciuitate, ita vt nemini vnquam domo exire liceret. Quod ſaluberrimum conſilium alias quoque ciuitates prudenter cepiſſe intelligebant. Sed cum vndiq; inter eos non conueniret, tum aliis de cauſis, tum maxime propter inſignem, & effuſum ſumptum, qui hac in re neceſſarius uidebatur, huiuſmodi illi deliberationem longius prorogauerunt. Interea vero media quadam adhibita ratione, Septembris die vigeſimo ſexto ſancitum eſt, vt poſthac vnuſquiſque domi ſe cōtineret, vno, aut altero ſingulæ domus excepto, cui libera exeūdi poteſtas eſſet. Quod ſanè decretum poſt diē octauum prorogatum eſt per totum Octobrem, ſed reſtrictè magis, nimirum ut ex ſingula domo vni tātum exire liceret, atque ab hora diei quartadecima ad ſeptimādecimā vſque, præterea nunquam. Cæterum quandoquidem neque huiuſmodi ſequeſtratio notabile aliquod mali alleuamentum afferre videbatur, in illam tandem ſententiam omnes ierunt, vt in vniuerſum, & ſtrictè, quam maxime fieri poſſet, omnes domi ſe continerent, id quod obſeruari cœpit cal. Nouembris. Porrò cum præteritis optimis temporibus opulentiſſima ciuitas alere ſolita fuerit triginta circiter hominum millia, ex deſcriptione antea diligenter facta, hoc grauiſſimo tempore in vrbe, & vicis non plures reperti ſunt nouem millibus, octingentis quadraginta ſex.

Apud campū Martiū erant quingēti triginta octo: apud Lazaretum quadringenti quadraginta quatuor. Ex quib. ære publico alebātur quotidie circiter quinque millia. Atq; hęc ſanè totius ciuitatis viuēdi norma, & præſcriptio ſeuere obſeruata eſt cōtinuatis diebus quadraginta, ſcilicet ad diem decimum vſq; Decēbris. Quo tempore manifeſto iam rebus proſpere procedentibus, ita permittente magiſtratu, vni duntaxat, vt prius fieri cœperat, ex ſingulis domibus exire licebat: donec tandem propè diem feſtum Natalem D. N. IESV Chriſti, (quod felix fauſtumq; ſit) ciuitatem liberum hominum & rerum commercium cōſecutam eſſe vidimus. Iam verbo morbi, & ſymptomata, (vt neq; illud prætermittatur) quæ huiuſmodi ægros comitari ſolēt, varia planè, & multiplicia eſſe videntur; quantum autem partim ex aliorum, partim ex propria obſeruatione conſequi mihi licuit, hęc fere me afferri poſſunt. Omnes propemodum febre laborant, quamuis diſſimiles ſint febres, ac inter ſe maxime diuerſæ, eas tamen perpetuo ex genere continuarum eſſe exiſtimo: plerique vehementi dolore capitis cruciantur: nonnulli delirio: alii vigiliis: quidam profundo ſomno laborant: multi faſtidioſo vomitu, nauſea, inappetētia, ſiti male afficiuntur: aluus ferè ſuppreſſa: lotia prorſus varia, inter ſe diſſimilia, ac ſæpe contraria; quanquam maiori ex parte illa inſigniter craſſa, turbata, & corrupta eſſe facilè animaduertimus. De pulſibus non habeo quid certi ſtatuā, quandoquidem nemini vnquam illum explorare ſum auſus; ſed quantum alii hac in re magis audaces, ne dicā temerarii referunt, pulſus pariter, quod ferè ad omnes eorum differentias pertinet, ſæpenumero ſunt inuicē diſpares, & vehementer diuerſi.

Pleriſq; ſolent accidere papulę, quas peticulas vocant bubones, parotides, carbunculi, atque alii huiuſmodi tumores, ſi modo illorum numerum, magnitudinem, colorem, formam, apparitionem, terminationem, & demum partes corporis conſideres, inter ſe planè differentes. Contra vero neque alii quidam defuerūt, quibus vel adhuc viuentibus, vel poſtea mortuis ne vllam quidem maculam, aut aliud malignioris morbi veſtigium exterius apparuiſſe compertum eſt. In vniuerſum autem (id quod multa, & accurata obſeruatione hic plerique animaduertimus) omnes propriam, & naturalem effigiem exuiſſe videntur, faciem neſcio quam horribilem aſſumentes, vt vix illos agnoſcere poſſis.

Cæterū illi maiori ex parte moriebantur, ac breui admodum tempore, die primo, ſecundo, tertio, quarto, paucos certe ſeptimum præteriiſſe exiſtimo. Et quanquam nonnulli impunè cum huiuſmodi ęgrotis etiam familiariter, ac diu verſati ſunt, pleriq; tamen etiam leuiſſimo cum illis habito vſu, & commercio hanc aduerſam fortunam euitare non potuerunt, ut vniuerſæ vel numeroſæ familiæ mirandum in modū miſere extinctæ, & penitus deletæ fuerint. Quo demum loco illud minime ſilentio prætereundum videtur, huiuſmodi morbos, adeoque mortem ipſam non in alios ſæuiſſe præterquam in infimam, & miſeram plebeculam, adeo vt apud nos vix decem viri obierint, quorum aliqua notabilis extaret conditio.

Porrò autem ſi quis accurate, diligenterque omnia conſideret, atque inuicem conferat, quæcunque apud meam Vicentiam, Venetias, Patauium, & alia loca hoc triſtiſſimo noſtro tempore venerunt, morborum, & ſymptomatum genera, differentias, indicia, ortus, progreſſiones, terminationes, ægrorum numerum, & quæcunque tandem hac in re ille animo, & cogitatione complecti poteſt, is facile confitebitur his omnibus in locis ſimilem admodum, & propè; eandem fuiſſe morborum conſtitutionem: ita quidem, vt iure optimo omnes huiuſmodi morbi vni tractationi ſubiici poſſe videantur, & particularis vnius diſputatio vniuerſalis omnium cenſenda ſit.

Verum hactenus fortaſſe longius quam noſtra voluntas fuerat, digreſſi, iam rē aggredimur, pro inſtituti noſtri ratione de huiuſmodi morbis diſputaturi, atque accurate tractaturi quæcunque ad illorum cognitionem, præſeruationem, & curationem pertinent.

Neq; eſt ut aliquem admiratio teneat, quamobrem in præſentia hoc argumentū aggredi ſim auſus, neque me a ſcribendo deterruerint plerique nobiliſſimi, & doctiſſimi uiri, quorum hac de rē grandia commentaria iamdiu peruenere in manus hominum.

Primum enim cū iſtęc mala, ſi quæ alia, ſoleant cū grauiſſimis, & cōmuniſſimis periculis eſſe coniuncta, vt ſim neſcius an alia grauiora, & communiora homini impēdere poſſint, non modo licitum, ſed etiā operæpretium, imò vero & neceſſarium eſſe exiſtimo, ut vnuſquiſq; pro uiribus, tanquam aduerſus immitem, & capitalem communem hoſtem, opem, auxiliumq; afferat. Sed præterea (vt ingenue, & libere dicam) tantum abeſt, vt hactenus edita commentaria me deterruerint

ruerint

Digitized by Google

fuerint a ſcribendo, vt illa mag's mihi animum fecerint ad ſcribendum: non illa quidem ratione, quod cæteris me eruditione, aut copia dicendi anteire credā; neque enim mihi tantum arrogo, qui ſæpiſſime extereor, ac ſentio, quā meæ ſint imbecillæ vires: ſed cum apud medicos nulla forte ſit res adeo difficilis, & de qua tantopere nō ſolum docti, ſed etiam indocti diſſentiant; egoq; ipſe priuatim a pleriſque, vel doctiſſimis, & celeberrimis viris de vniuerſa propemodū re diſſentiem, in eodem argumento verſari, atque huiuſmodi tractationem in medium afferre non ſum veritus. Ita enim mecum ipſe reputo, hunc meum conatum alterutra ratione aut mihi, aut alijs profuturum eſſe; ſi enim accidat, quod magis probabile, & rationi conſentaneum videtur, vt ego in huiuſmodi maximarum rerum ignoratione verſarer, ſiquis errorem aliquē, quouis tandem, aut loco, aut tempore mihi monſtrauerit, & rationem docuerit, vnde ad rectam viam redire poſſim, tantū abeſt, vt illud unquam ſim ægre laturus, vt huic magis ingentes gratias, tanquam pro ſummo beneficio, perpetuo ſim habiturus: ſi vero contra euenerit, vt aliqua ſaltem in parte nos recte ſentiamus, errores detegamus, ac veritatem è tenebris eruamus, nullum pariter maius beneficium vnumquenq; accipere poſſe exiſtimo, quā ſi illi plana, & certa via pateat, vnde errorem deponere poſſit. Neque eſt vt quenquam, qualiſcunque tandem ille fuerit, a dimittenda, quā ante probauerit, ſententia, & ſemel concepto errore pudor deterreat, ſi modo ratio, ſi veritas ita perſuadeat; cum vnius in primis veritatis inquiſitionem atque inueſtigationem, tanquam propriam homines perpetuo ſibi proponere debeant. Ego quidē, quod vnum, antequam incipio, mihi monendum reſtat, nominandis viris, a quibus aliqua ratione diſſentio, & hac vniuerſa tractatione talem ſcribendi modū rationem adhibere ſtudebo, ut modeſtiam in me nemo, aut temperantiam deſiderare poſſit. Quod ſi acerbius aliquod verbum mihi forte exciderit, vnde aliquis poſſit offendi, illud in præſentia, tanquam me imprudente, & inuito dictum, in vniuerſum deleo, & libenti animo reuoco.

Vbicunque iniquo, & infauſto omine huiuſmodi morbi ſe prodere, & apparere cœperunt, vehementer dubitatum fuiſſe audio, quales nam illi fuerint; atque illud in primis, an peſtilentes illos, imò vero peſtem ipſam appellare, an magis eos ab omni peſtilitate alienos eſſe, affirmare liceret: Nam Venetijs tum alios, tum multos præclaros philoſophos, & medicos, quales in alma ciuitate perpetuo florent, ancipiti prorſus diſputatione, in utranque partem copioſe diſſeruiſſe, & acriter litigaſſe accepimus. Sic Mantuæ de huiuſmodi morbis maximę diſputationes, & lites habitæ ſūt; de qua de re Ioan. Baptiſta Suſius medicus nobiliſſimus, atque in Hippocratis, & Galeni ſcriptis, ſi quis alius, huc tempore mirabiliter verſatus, doctiſſima edidit commentaria, quibus copioſe, & grauiter probare contendit, urbem illam nobiliſſimam proximo anno MDLXXV. ab omni morbo contagioſo, & peſtilenti longe fuiſſe alienam.

Sic apud nos (ne loca ſingula recenſeam) hac de re frequenter diſputatum eſt, vt lis hactenus ſub iudice verſari, neque adhuc ſatis definita eſſe videatur. Itaq; nos quoque hunc locum primum tractabimus, quales nam huiuſmodi morbi ſtatuendi ſint, & an veræ peſtis nomine ſint appellandi.

At uero hac in re vix aliquid ſtatuere poſſe uidemur, niſi primum intelligamus, quid in vniuerſum ſit peſtis: quæſitum planè apud medicos, ſi quod aliud, difficile, & reconditum, in quo explicando, nobis quoque ingenij noſtri uires experiri liceat.

Quoniam autem propria vniuſcuiuſque rei uis, & eſſētia definitione in primis declarari ſolet, quā duorū generum Gal. eſſe docet; alterā, quæ declarat definiti nomen, & ſumitur a communi hominum opinione, alteram, quæ eſſentiam demonſtrat, & conſtat *4. de diff. pulſ. ſ.* ex determinato genere, & differentijs, vtranque nos inueſtigare conabimur; quam methodū paſſim Gal. maxime vero lib. de morb. differ. ſolet obſeruare. Itaque homines peſtilentiam aliquo in loco eſſe arbitrātur, cum plurimi ægrotant, a ſe inuicē inficiuntur, & miſere pereunt, ut conſenſu omnium ſtatuendum ſit, peſtem morbum eſſe; atque illum quidem pluribus communem, & pernicioſum. Sic alias plerique nomē peſtis ad res pernicioſas, & ſumme periculoſas haud inepte accommodant: qua ſignificatione frequenter Cicero peſtiferum magiſtratum, peſtiferum bellum, peſtiferos ciues appellare conſueuit. *c. 1*

Iā uerbo morbi ſunt triplices, intemperies, partiū ſimilarium; mala compoſitio, inſtrumentalium; ſolutio continui, vtriſque communis: unde ut peſtis, ſub horum aliquo, vel ſub omnibus contineatur, neceſſe eſt. Nō ſum neſcius alios diuerſam hac de re diſciplinam tradere; ſed illos in pręſentia nihil moramur; ſiquidē, quod ad artis medicæ dogmata pertinet, Galenum perpetuo imitari, & ab illo ne latum quidem vnguem diſcedere nobis iamdiu conſtitutum eſt; cum quo, ut de Platone aliquando ſcriptum reliquit Cicero, errare malumus, quam cum illis uera ſentire. Tum vero morbi aut ſunt omnibus communes, quos Græci *cinus, pandymus, & pancinus* appellant, (has etenim voces ſynonymas eſſe, ac idem prorſus ſignificare nos exiſtimamus) & ſunt, ut placet Hippocrati, quicunque plurimos aggrediuntur, ſiue iuuenem, ſiue ſenem, ſiue mulierem, ſiue virum, ſiue meri, ſiue aquæ potatorem, ſiue manducantem mazam, ſiue panem, ſiue exercitio multo, ſiue pauco vtentem, omnes ad ſummam, cuiuſcunque ſtatus & conditionis; aut illi ſunt ſparſi, quos Græci *ſporades* nominant, quando nimirum, illi inter ſe diſſimiles, & genere diuerſi non omnino multos, ſed ſeorſum vnumquenque apprehendere ſolent; hunc pleuritis, illum febris tertiana &c. Priores aut regionem aliquam, aut multas etiam aliquo tempore infeſtant, qui a græcis tum *epidemi* tum *epidemij* vocantur, a noſtris populares, vulgares; aut aliquam regionem tanquam familiares perpetuo affligunt, qui Græcis *endemi* dicuntur, nobis cum Cicerone patrios, vernaculos, ac domeſticos uocare licet. Morbi populares aut ſunt pernicioſi, vt pleroſque interficiant; aut non ſunt pernicioſi, vt ab iis plerique euadant; ſi ſint pernicioſi, ſunt peſtilentes; ſi non ſint pernicioſi, ſunt ſimpliciter populares. Atque hanc nos germanam, legitimam, & in primis Hippocratis, & Galeni diſciplinæ conſentaneam horum nominum explicationem eſſe exiſtimamus; quam tamen plerique minus aſſecuti eſſe videntur. *2. De natur. hum. tex. 2.*

Vnde hac in re nō ſatis probare poſſum ſententiam illorū, qui ſporadicos morbos ſub vagantium, & vulgarium morborū genere collocare ſolent: etenim uel ipſum per ſe nomen facile indicat eos minime paſſim vagari, cū magis particulatim, & ſparſim hunc vel illum hominē aggrediantur. quæ Galeni etiam doctrina ſatis perſpicua eſt. ægritudines diſperſas (ille inquit) Hippocrates vocare conſueuit, quæ non omnino multos, ſed ſeorſum vnūquenque apprehendunt. Imò vero ſi paſſim uagarentur, & multos inuaderent, iam non diſperſi morbi, ſed magis communes eſſent dicendi. Quamobrem non iniuria Gal. morbos ſporadicos morbis vulgaribus, & uagantibus, tanquam maxime diſcrepantes paſſim opponere ſolet. Oſtendit hac oratione Hippocrates (ille ait) multos morbos uno tēpore fieri, quos, ſi pernicioſi fuerint, peſtē appellāt, ſin mitiores, altera quadā indicant appellatione; Eſt autem & aliud morbi genus cōmune multis, quod endemum, vel endemium appellant, quaſi patrium, aut uernaculum dixeris. His autem omnibus aduerſantur *ſporades*, id eſt qui ſparſim, priuatimque prehendunt, ægros diſcrepanter fatigantes, neque ſecundum communem modum conſtantes. & rurſus. Conſueuit quidem Hippocrates utraque hæc ægritudinum genera & communia, & paſſim graſſantia *prine. 1. Epid.* *1. de rat. vict. in m. ac. 9.* *princip. 1. Epid.*

Digitized by Google

„ nuncupare, cæteras uero omnes *ſporades*, ideſt diſper-
„ ſas, ſcilicet quæ non omnino multos, ſed ſeorſum vnũ
„ quemque prehendunt: nam ſæpius Græci *ſporadein*
„ pro diſpergere, & ab inuicem ſeparare, vſurparunt, &
3. de adm. anat. ad eũ modum Thucydides de iuuenibus ait, vere au-
tem alii in alia ciuitatis parte diſperſi perierunt. Sic
1. polit. c. 5. alias Galenus ſporades vocat, venas aliquot per quẽ
modicis interuallis ſparſas: & Ariſtoteles *ſporada* ani-
1. de hiſt. ani. c. 1. malia vocat, quæ huc illuc diſperſa, non gregatim pa-
ſcuntur, quæ etiam ſolitaria, ſeu ſoliuaga alio nomine
appellantur: ſicuti altera vocat *ſporadica*, quæ ciuita-
tum ritu ſocietatem ineunt, & vna viuunt, vt apes, &
formicæ in primis: adeo vt ſi vocabuli vim, & rem ipſam
ſerio velimus animaduertere, nulli dubium eſſe
poſſit, morbos diſperſos ad cõmunes, & vagantes re-
ferri non poſſe. Itaque neſcio quid in mentem vene-
rit Fernelio (quem virum illuſtri prorſus ingenio, &
admirabili eloquentia donatum plerique tanquam di-
uinum quoddam numen inſpiciunt, & admirantur)
vt tũ aliis rebus, tũ maximè iis nominibus explican-
dis noua comminiſceretur, ſciensque ac volens a Ga-
leno deficeret. Cuius autoritatem deinceps ſecuti
ſunt plerique omnes noſtrorum temporum medici,
qui morbum epidemium eſſe docent, non vni tãtum
regioni, ſed pluribus cõmunem, ob aeris ſuperſtantis,
atque undique ambientis alterationem, a ſuperiori-
bus, cœleſtibuſque cauſis ortundam, minime a ſolis
inferioribus: morbum pandemium definiunt, qui ſit
quidem omnibus communis, ſed pendeat a cauſa in-
feriori, cibo, potu, & aliis, quæ eandem rationem ſor-
tiuntur, minime ex aeris alteratione, aut alia cœleſti
cauſa. Atque ne in ſingulis recenſendis ſim longior,
mirũ quam in hac nominum explicatione, atq; vni-
uerſa hac de re doctrina omnia peruertant, atque con-
fundãt. Quod quidem ſic ſe habere facile vnuſquiſq;
poterit intelligere, partim ex iis, quæ a nobis iam con-
ſtituta ſunt, partim ex iis, quæ poſterius tractabũtur;
ſed in primis ex accurata lectione vnius Galeni, quẽ
nõ modo in nominum obſeruatione, ſed in vniuerſa
re medica, medicos imitari, atque omnia quoad fieri
poteſt, ad ipſius dogmata referre maxime velim. Mo-
do redeuntes ad rem, ita nos ſtatuimus, omnes in vni-
uerſum, & omnis generis morbos peſtilentes eſſe, imò
verò ipſam peſtem efficere, ſi modo illi ſint vulgares,
& maiorem hominum partem interficiant: ita quidẽ,
vt peſtem hac vna forma, & charactere circumſcri-
bendam, & determinandam eſſe nos exiſtimemus. At
vero quoniam huiuſmodi ſententiam, quam Galeni-
cam, atque adeo veriſſimam eſſe nos minime dubita-
mus, plerique tanquam paradoxon, & forte ab omni
veritate abhorrentem, iniquo hoc tempore ſuſcipiũt,
1. de rat. vict. in m. ac. 9. inſtituti noſtri ratio nos hic paulliſper conſiſtere, &
immorari cogit. Si quis quærat, quamobrem magnus
Hippocrates nullum de peſte peculiare commenta-
rium ſcripſerit, huic reſpondet Galenus, quoniam in
libris Epidem. ille ſatis demonſtrauit peſtem vnum
eſſe ex morbis vulgaribus: quæ eadem forte ratio Ga-
leno etiam perſuaſit, vt ab huiuſmodi argumento pri-
uatim abſtineret. Atque profecto ſi accurate nos ani-
maduertamus, colligamuſque omnia, quæcunq; ſpar-
ſim variis in locis, in primis uero in libris Epidem. tũ
ab Hippocr. tum a Gal. hac de re tradita ſunt, vnuſ-
quiſque ſatis intelliget, quam temere, & ſine ulla cau-
ſa plerique tantum oſcitantiæ, & negligentiæ crimen
diuiniſſimis viris imponant, quaſi partem artis medi-
cæ maximi momẽti, adeoque vniuerſo orbi maxime
neceſſariam intactam reliquerint. Ad quem certe mo-
dum aliorum frequentes querelas audire ſoliti ſumus,
qui vehementer dolent, & ægre admodũ ferunt, quod
plerięq; alii perfecerunt, Galenum vniuſcuiuſq; mor-
bi particularem tractationẽ minime perfeciſſe, adeo
vt pronũciare, ac prædicare illi non uereantur, nemi-
nem vnquàm ex vno Galeno, in abſolutum medicum
euadere poſſe: ignaua prorſus, atq; inſana vox: ut nos
contra affirmare non vereamur, & maxima & innu-
merabili turba medicorum vnum in primis Galenũ
diuino munere mortalibus datum eſſe, vt quod nemo
alius aſſecutus eſt, medicam ille artem illuſtraret, at-
que vndique perficeret: quandoquidem Galenus uni-
uerſæ artis manifeſta principia, ſolida fundamenta, et
præclaram methodum ita conſtituit, iecit, & docuit,
ut ad cognoſcendos, vel ad curandos morbos nihil
præterea deſiderare poſſimus: quod priuatim de peſti-
lentia verè affirmari poſſe non dubitamus. Quod ſi
legantur quicunque aut præterito, aut noſtro tempo-
re hoc argumentum tractarunt, quid nam obſecro
proferre illi poſſunt, quod non ex noſtro Galeno ma-
gis accurate, & exquiſite nos conſequi poſſimus? Aſſe-
rent fortaſſe, arbitror, ingentem illam ſyluam præſi-
diorum, quæ ſecreta appellant, de quibus poſterius a
nobis tractabitur.

Cum igitur, tum in aliis artis medicæ partibus, tũ
in hac ipſa tractatione de peſte, Hippocratis & Gale
ni præceptis non deſtituamur, oſtendendum eſt nobis,
vt ex eorundem doctrina veritatem illam confirme-
mus, quam modo probandam ſuſceperamus, nimirũ
omnes morbos, quicunque tandem illi fuerint, peſti-
lentes eſſe, adeoque veram peſtem fieri, dummodo il-
li ſint vulgares, & pernicioſi, ita quidem ut Galenus
nuſquam, & nunquam aliam nobis peſtilentiæ for-
mam tradiderit, niſi quam huiuſmodi bini termini
tanquam determinati cancelli circunſcribere, & con-
cludere uidentur.

Oſtendit hac oratione Hippocrates (ille ait) mor- „ 1. de rat.
bos multos uno tempore fieri, quos ſi pernicioſi fue- „ vict. in
rint, peſtẽ appellant; ſi vero ſint mitiores, altera qua- „ m. ac.
dam appellatione epidemos, vel epidemios nomi- „
nant; vel epidemus morbus ſit, qui tempore aliquo in „
regione aliqua abundet, inſoleſcatque, peſtis uero epi- „
demia pernicioſa. & rurſus. Ex morbis vulgaribus,
quos Græci epidemos, vel epidemios uocant, perni- Proem. 1.
cioſiſſimi quique peſtilentes uocantur. Sed alias omni epid.
hoc clarius.

Vnus de vulgaribus morbis & ipſe peſtilens eſt: „
neque enim certi eſt morbi nomen vulgare, vel peſti- 3. Epid. ſe
lens: Cæterum quicunque vno in loco multos ſimul ctio. 3, t.
inuaſerit, vulgaris hic vocatur, qui ſimul ſi hoc habeat 20.
vt multos perimat, peſtis fit. & rurſum. atq; hucuſque „
(inquit) vulgaris hic morbus erat, nunc vero peſtilẽs „
eſt factus, cũ multi mori cœperint. Sed ne ſimus lon- 4. epid. ſe
giores aliis recenſendis locis, qui certe iis planè con- ctio. 7. t.
ſentientes apud Galenũ plurimi non deſunt, ut igno- 1.
rari non poſſint, rem ipſam aggredimur. Itaque ſi om-
nes omnium temporum peſtilentias ſtudioſe memo-
ria repetamus, atque ſingula uniuſcuiuſque tum ſym-
ptomata, tũ morbos accurate animaduertamus, illa
quidem ita multa, varia, inter ſe diſſidentia, ac ſæpe-
numero contraria fuiſſe deprehendemus, vt vnuſquiſ-
que facile intelligere poſſit, peſtem vno morbi gene-
re minime coanguſtari, ſed omnes in uniuerſum am-
plecti.

Quod primum nobis maxime demonſtrabit con- prin. lib. 3.
ſtitutio libri tertii Epidem. quam ſolam inter omnes Epid. com
uere peſtilentem Galenus appellare conſueuit. Cum ment. 3.
enim propoſitũ eſſet Hippocrati hoc in loco (ut Ga-
leno placet) deſcribere tempeſtatem peſtilentem, imò
uero peſtem, quæ multarum gentium fuit communis,
incipit ab anni conſtitutione.

Annus Auſtrinus, pluuius, a uentis in totum ſilens,
quod mox particulari enarratione autumni, hyemis,
& aliarum anni partium uerum fuiſſe probat.

Tum uero ſtatim ille initium facit ab iis, quæ hac
tempeſtate contigiſſent hac ſerie.

8 Cum eſſet totus annus Auſtrinus, humidus, & le-
nis, per hyemem quidem ſalubriter egerunt, præter ta-
bidos, de quibus modo ſcribemus.

9 Ante uer vna cum frigoribus conſecutis, ſacri „
ignes multi; hos cum occaſione affecerunt, illos non, „
qui maligni, ſiue male morati cum eſſent, multos in- „
terfecerunt.

Multi.

10 Multi faucibus laborabant, voces vitiatæ.

11 Febres ardentes, phrenitici.

12 Ora aphtis vitiata, pudenda tuberculis, Lippitudines, carbunculi.

13 Alui turbatæ, cibum faſtidiebant.

14 Quidam ſitibundi erant, quidam non.

15 Vrinæ turbatæ, multæ, malæ.

16 Somnoſi diu, rurſuſque inſomnes erant.

17 Multi prorſus non iudicabantur morbi, quidam arte.

18 Aquæ inter cutem.

19 Tabidi multi.

20 Habes morbos qui vulgabantur.

21 Ex quolibet morborum, quos recenſuimus, ſpecie complures ægrotabant, & moriebantur.

Accedebant autem cuique horum hunc in modum. Hactenus Hippocrates, Quo quidem hoc (ne tranſcribendis vniuerſis ſententiis tempus lõgius perdamus) deinceps ille, ac ſeparatim ſingulorum tractationem aggreditur, atque accuratiſſime explicat, quæcunque aliqua obſeruatione digna videri poſſunt. Ex quibus nemo eſt, qui non facile intelligere poſſit, in peſtilenti huiuſmodi conſtitutione plurima vagata eſſe mala, varia, diuerſa, inuicem diſſentientia, cum febre, ſine febre, eryſipelata, phrenitidem, tabem, carbunculos, apoſtemata, & alia huiuſmodi varia prorſus ſymptomata diuerſas pariter partes corporis laboraſſe, varios demum fuiſſe humorum motus, & errores. Quanquam vero hæc manifeſta ſunt, atque hac in re ſatis vnicuique facere deberent, vnum præterea, aut alterum Galeni locum, huc nos afferre non grauabimur, qui hoc ipſum manifeſtiſſime comprobant.

Hipp. Febres ardentes, phrenetici.

Galen. Ardentes febres extiterunt, inuadentibus in iecur, & ventrem biliosis excrementis, phrenetici vero, caput petentibus.

com. 12. Memoria enim repetenda eſt communis hæc ratio, ab eo ſiquidem ſtatu genitum putridum humorem nõ eaſdem aggredi partes, quod nec per naturã eo ſtatu corpus omnium eadem cõditione politum eſſet, ſed aliis eſſet alia pars infirmior alio item loco.

com. 70. Huiuſmodi tempeſtas videtur in corpore plenitudinem aceruaſſe, & repleſſe caput, idque omnibus morbis commune fuiſſe, ſed proprio quenque morbo aliũ alio correptum, pro ſua cuiuſque natura: alui fluxionibus, acribus deiectionibus, pinguibuſque biliosos: rubicundi vero, & ad melancholiam procliues, & craſſo ſanguine, candoque prædii non iniuria phrenitide, & febre ardente correpti ſunt, & etiam cruentis dyſenteriis, vt maxime par fuerat: quæ autem eſſent naturæ vel calidiores tantum, vel frigidiores ſimul, & humidiores, has pariter, vt & quæ nec facile febribus caderent, nec biliosis affectibus, in ſolas incidiſſe defluxiones a capite, itaque intabuiſſe. Hactenus Gal. Quod ſi quis his non acquieſcit, is vniuerſum illud commentarium perlegat, in quo infinita alia propemodum loca huic ſententiæ conuenientia facile reperiet, quæ nos breuitatis gratia conſulto prætermittimos.

Porro ſi memoria repetamus peſtilẽtiam celebrem Thucydidis, cuius Galenus frequenter meminit, & quam eandem eſſe non exiſtimamus cum ea quæ deſcribitur ab Hippocrate; peſtilentiam grauiſſimam, quæ ipſius Galeni tempore diutiſſime perſeuerauit; alias item, quæ poſteriore tempore euenerunt; atque vniuſcuiuſque morbos, ſymptomata, progreſſiones, partes corporis laborantes, & ſingula accurate conſideremus, huiuſmodi ſententiã meo quidem iudicio, nullam amplius dubitationem habere, vereque ſuperius ſtatutum eſſe videbitur, peſtilentiam vnico morbi genere non coarctari; neque vnam corporis noſtri particulam petere, immo vero omnes omnium generum morbos, quicunq; tandem, & qualeſcunque illi fuerint, ad illam opportune referri, ſi modo ſint vulgares, & pernicioſi; quaſcunque item partes corporis, huic tanto malo obnoxias eſſe.

Cæterum, hoc loco ingens ille ſcrupulus euellẽdus eſt, qui pleroſq; ſtimulat, ac pungit, an peſtis abſque febre conſiſtere poſſit; quandoquidem plerique omnes illud aut difficile, aut certe vix vnquam fieri poſſe contendunt, pro certo ſtatuentes a peſte febrem nũquam ſeparari, immo vero peſtem non aliud eſſe, quam febrem malignißimam quæ directo cor petens, hominẽ breui tempore perdat. Cuius quidem ſententiæ patronum primum afferunt Hippocratem, qui non modo febrem a peſte nunquam ſeparari, ſed peſtem non aliud quam febrem appellare videtur.

Sunt (inquit) duo febrium genera, alterum commune omnibus peſtis appellatur; alterum propter malã victus rationem his priuatim contingit, qui ea vtuntur; Cuius viri deinceps auctoritatem maximam ſecuti eſſe videntur Paulus, Aetius, Auicenna, atque omnino medici ferè omnes Græci, Latini, Arabes, qui cõmuni quadam omnium conſenſione peſtilentem morbum inter febres collocare, & certis quibuſdam ſymptomatis definire ſolent, vt aliam præterea peſtilentiæ formam illi agnoſcere non videantur. *Lib. de flatibus.*

Sed & rationes illi addunt, cum enim peſtis, ſi quis alius, ſit morbus acutiſſimus, vt ille febrem adiunctã habeat, neceſſe eſt quãdoquidem vel teſtimonio Hippocratis, & Galeni pluribus in locis, febres a morbis acutis ſunt inſeparabiles. Præterea cũ peſtis (id quod a nullo fere in controuerſiam duci arbitror) ex ſumma putredine ortum ducat, quam gignendis febribus accommodatiſſimam eſſe facile omnes intelligunt, atq; hoc malum cor ipſum, quaſi totius corporis arcem perpetuo oppugnare, ſæpe etiam expugnare ſoleat, quod ſanè membrum non ſolum præcipuam, ſed vnicam ſedem omnium febrium eſſe iamdiu conſtitutum eſt, aut difficile omnino, aut certe nunquam fieri poſſe videtur, vt in tanto congreſſu, vrgenteque tam valenti cauſa illud omnis febris ſit immune. Longa demum experientia hoc ipſum probare conantur, acerrime contendentes neminem vnquam peſte laborantem a febre liberum fuiſſe. At vero ſi memoria repetamus quæ ſuperius conſtituta ſunt, nos contra aduerſam ſententiam tueri, & peſtem aliquando ſine febre conſiſtere, affirmare non verebimur, quemadmodum è contrario peſtilentem pariter febrem ſine peſte aliquando fieri certum eſt, vt apud nos, potiſſimum æſtiuo vere ſæpenumero euenit, & perſpicue docet Galenus loco notabili Epidem. his verbis. Et peſtis quoq; illa longiſſima, quę noſtra ætate vulgata eſt, ex iis, quę per aluum vacuantur, omnes propemodum ſuſtulit: quæ euacuabantur, erat colliquatio, quod quidem videtur ſymptoma eſſe in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocant, cum vel citra peſtem mortales corripiat, quod etiam alibi confirmat, quæ quidem huc afferre, & particulatim notare volumus, vt animaduertatur oſcitantia, diutius certe non ferenda duorum virorum maximi nominis, quorum alter faſciculos de peſte, alter contradictiones medicorum iamdiu ſcriptis mandauit, qui non ſine inſigni huius loci deprauatione, illum in contrario plane ſenſu afferunt, hac ſerie. *3. Epid. ſectio 3. com 57.* *3. de praeſag. ex pul. c. 4.* *Andr Gal los faſc. 4 an peſtis ſit ſeb. Ca. lib. 2. contrad. medic. tract. 5. cont. 5.*

Quæ euacuabantur erat colliquatio, quod quidem eſſe ſymptoma videtur in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocant, cum mortales, vel citra febrem peſtis corripiat, quam profecto lectionem vnuſquiſque facile intelligit non modo a legitima Galeni litera prorſus alienam eſſe, ſed etiam manifeſtam contradictionem continere, vt hinc fructuoſo planè inſtituto, ſtudioſi diſcant, velim, ſingulos aliorũ locos, qui ab auctoribus proponuntur, perpetuo, & accurate cũ authenticis conferre.

Sed redeo ad rem, demonſtraturus peſtem aliquando ſine vlla febre graſſari, ac homines interficere: etenim ſi peſtis nullo particulari, & determinato morbo concluditur, & circumſcribitur: ſi nulla eſt corporis pars, quã illa in primis non aggrediatur, & quã totius mali veluti fontem appellare non liceat, quod iam ta-

tis mihi demonſtraſſe videor, vt peſtis aliquando ſine febre contingat, neceſſe eſt. Præterea vero quid prohibet, quo minus communi aliqua de cauſa, de qua poſterius tractabitur, malitioſi quidam, & venenati humores aggregari, putreſcere; & corrumpi poſſint extra venas tantum; vnde homines varijs prorſus, & variarum partiũ morbis abſq; vlla febre laborent, & frequenter moriantur? quemadmodum certe ſunt determinata quædam venena, ſiue ab animalibus iaculata, ſiue exhibita, quæ tum alias partes, tum maxime cor petendo, & corrumpendo, abſque vllo febris interuentu necem velociter afferre ſolent.

An fortaſſe hac in re nobis exẽpla deſunt? Thucydides celebrẽ illam peſtilẽtiã accuratiſſime deſcribens, vt neque leuia quæque prætermittat, febris non meminit, cuius tamen præcipuam mentionem illum facturum fuiſſe credi poteſt, ſi modo illa ægroti manifeſtò laboraſſent, quanquam ex immoderato interno ardore, vt neque tenuia veſtimenta, nec aliud quicquam ſuſtinere illi poſſent, ne febre quidem illos caruiſſe conijcere licet. Galenus cuiuſdã ſæuę peſtis aliquando meminit, quæ in ſummos pedes graſſabatur, quos quidem ægrotos omnis febris immunes fuiſſe veriſimile eſt. Paulus colicam ægritudinem ſuo tempore inſtar peſtiferæ contagionis graſſatam fuiſſe tradit, quæ ab Italię finibus incipiens per pleraque alia Romani Imperij loca impetum fecit, non paucis in morbum comitialem, alijs in membrorum reſolutionem, incolumi ſenſu, nonnullis in vtraque delapſis, ex quibus magna pars eorum, qui in comitialem ceciderunt, mortui ſunt, quorum vero morbus in paralyſin tranſiterat, plerique euaſerunt. Ioſephus cuiuſdam grauiſſimæ peſtilentiæ mentionem facit, in qua ex vna dyſenteria quam plurimi obierunt, ita quidem vt ante eorum obitum plerisque inteſtina corrumperentur. Sed quid plura teſtimonia quærimus. Legatur vniuerſum commentarium Hippocratis, & Galeni illius conſtitutionis peſtilentis, in quo non deſunt multi & perſpicui loci apud vtrumque, qui huiuſmodi ſententiam manifeſto confirmant, ex quibus vnum, aut alterum nos hic notare non grauabimur.

3 de vſ. par. c. 5.
li. 3. c. 45.
Init. li. 6. Antiq.
3. Ep. ſect. 3.

3. Epid. ſe. 3. 15.

Quorum caput (inquit Hippocr.) horum quid tentatum, his caput totum glabreſcebat. & mentum, oſſaq; denudabãtur, decidebantque, ac multæ extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, & aliquando non erat febris.

Galen.

Peiora erant in quibus in profundum receſſit humor ignem ſacrum efficiens, cum in viſcera, & principes partes ſe conferens, præter alia ſymptomata febres etiam acutas generabat: quibuſdam tamen, quibus in ſuperficie erat huiuſmodi putredo, partes etiã citra febrem marceſcebant, quorum quidem hac dere præcipue incolumes euaſerunt, vitioſis humoribus ſimul per eas partes, quas ij putrefecerant, emiſſis, oberrabat enim, vt ipſe vocauit, fluxio per totum corpus, hoc eſt, temere, nulloque ordine, & caſu vagabatur, vt quò eſſet influxura, medicus arte præſagire non poſſet. Item poſterius.

Hippoc. 55.

Excrementa bilioſa, pinguia, tenuia, aquoſa, atque ipſe morbus multis eo erupit citra febrem, & in febre. Quem locum interpretatus Galenus, præſens ſermo (inquit) continet omne genus morbi, quatenus homines inter ſe ſe, natura, ætate, & victu diſtant. Ergo cũ alijs alius abundaret ſuccus, hic a ſtatu aeris auctus eſt, vt demonſtrauimus, tandem putredine excipiente putrefacto pro humorum differentia collectorum variabat. Iam quia hæc in locum cuique ægro natura imbecilliſſimum ſe conferebat, multis contigit partibus lædi, quod & homines ſatis multi eſſent. Proinde erat probabile, natura bilioſis, & iis, qui in ætatis flore eſſent, & ſollicitis, iiſque qui laboribus ſeſe, & adminiſtrationibus cõficerent, hæc abundaſſe. Porrò multos dixit hoc morbo laboraſſe, hoc eſt deiectiſſe talia, etenim etiam citra febrem hoc dicit quibuſdam accidiſſe. Hactenus Galenus. Quos quidem locos licet prolixiores, conſultò hic nos trãſcripſimus, quod illos non ſolum ad hanc rem, de qua agitur in præſentia, ſed etiam ad ſuperiorem diſputationem præclare accommodatos eſſe exiſtimemus.

Denique Galenum audiamus de vſu boli Armenę, quod medicamentum in peſtilentia ad cælum affert, ita loquentem. Cæterum bibitur ex vino albo, conſiſtentia tenui, modice diluto, ſi aut plane febre careat, aut leniter ea teneatur, ſin grauiter febriat, admodum aqueo, qua ſententia (mihi quidem vt videtur) nihil clarius dici potuit, quanquam medicus archiatros, cuius ſupra mentionem fecimus, illam interpretatur, ac refert ad homines ſanos, minime peſtilentia laborantes.

9. de ſim ple. med.

Neque Galeni ſermo (ille ait) de bolo Armeno contrarius exiſtimatur, cum hoc loco. Galenus propinet bolum armenum ſanis, qui ſunt ſine febre, quam interpretationem a Galeni mente prorſus alienam reijciendam eſſe putamus, ſiquidem manifeſte ille de hominibus laborantibus, ac de curatione, minime de ſanis, aut de præſeruatione loquitur, quod aperte monſtrant verba illa. Quotquot hoc medicamentum bibere, celeriter curati ſunt, at quibus non profuit, omnes interiere, ſcilicet, cum nec alio quouis iuuarentur, vnde colligitur, quod iis duntaxat non fuerit auxilio qui planè erant incurabiles.

Andr. Gal. ſupi

Qua in re præterea, neque ſatis mihi probatur reſponſio doctiſſimi Mercurialis, qui hanc ipſam Galeni ſententiam interpretatur de febre exigua, & vix ſenſibili. Quam eandem quoque reſponſionem ille accommodat ſententiis Hippocratis, quæ, vt ſuperius notauimus, pleroſque ſine febre peſtilentia laboraſſe aſſeuerant. Peſtis (ait Merc.) fieri quidem poteſt interdum, & fit ſine febre inſigni, quemadmodum docet Galenus nono illo de ſimplic. medic. ſed quod fiat peſtis ſine febre, ſaltem exigua, & vix ſenſibili, nunquam eſſe poteſt. Et propterea quando Hippocrates narrat ægros aliquos fuiſſe ſine febre, intelligendum eſt de febri inſigni. Etenim Galenus tradens rationem exhibenda boli Armenæ triplicem hominum conditionem conſiderat: qui plane febri careant, qui leuiter ea teneantur, & qui grauiter febriãt, vnde quo modo prætermiſſa prima, & poſtrema conditione, ſententia in vniuerſum ad mediam duntaxat ſit referenda, ego prorſus non video, præterquam quod Galenus, ſi quis alius, proprij, perſpicui, & exquiſiti ſermonis obſeruantiſſimus, apertiſſime, & planiſſime inquit, vt apertius, & planius dici nõ potuerit (ſi illi planè febre careant.) Atque hoc idem de Hippocrate ſtatuendum eſſe nos exiſtimamus, qui plerisque in locis, atque dilucide admodum huiuſmodi ſententiam expreſſit, vt ex hac mutua quoque grauiſſimorum hominum conſenſione ſententiam noſtram haud leuiter confirmare nobis liceat.

De peſt. c. 17.

Neque vero magis de hac ſententia me dimouere poſſunt, quæ ab aduerſariis obijciuntur. Etenim quod attinet ad teſtimonium Hippocratis lib. de flatibus, hunc nos librum cum doctis quibuſdam viris inter libros Hippocratis legitimos haud recipiendum exiſtimamus, ſiquidem in eo pleraque non deſunt, quæ a dogmatibus ipſius Hippocratis, adeoque veritate ipſa manifeſtò ſunt aliena: quale eſt (ne plura afferam) quod hoc ipſo loco habetur, febrem aſſidere omnibus aliis morbis. Quod ſi tamen adhuc illum, tanquã magni Hippocratis obſtinate ſuſcipere velis, vna cũ Galeno dici poteſt, tales eſſe ſi illius ſententiæ maiori ex parte veritatem contineant, qua quidem una eadem ratione omnes medicos nos libenter excuſamus, ac tuemur, quaſi illi haud temere in vniuerſum ſtatuerint, quod maiori ex parte ita ſe habet, quemadmodũ certe nos quoque peſtem febri plerumque copulari non inuiti credimus.

6. Aph. 58.

Sed eſto: ſit liber Hippocratis, perpetuam veritatẽ contineat, equidem adhuc non ſatis intelligo, quomodo hinc aduerſarii colligant cuicunque peſtilentię neceſ-

Digitized by Google

neceſſario febrem accedere: vnde hic locus, quem forte nemo hactenus ſatis eſt aſſecutus, magis accurate, & exquiſite diſcutiendus eſt.

Febrium (inquit Hipp.) duo ſunt genera, alterum cõmune, quod dicitur peſtis, alterum priuatum. Hæc diuiſio eſt febris tanquam morbi communiſſimi in duo membra: & alteram omnibus communem eſſe ait, quæ vocatur peſtis: alteram vnicuiq; propriam, q̃ ratione victus prouenit: an hinc colligendum eſt, peſtem omnem eſſe febrem: non puto. Quod ſi propoſitiones formare velimus, vt ad dialecticos diuertamus, iuxta regulas libri Petri Herm. non erunt aliæ, quam hę duæ; aliqua febris eſt peſtis: aliqua febris non eſt peſtis: quæ ſunt duæ ſub contrariæ ambæ veræ: quarum contradictoriæ ſunt ambæ falſæ: nulla febris eſt peſtis, omnis febris eſt peſtis.

Siquis igitur hinc deducat, omnem peſtem eſſe febrem, vel cum febre, hic argumentabitur a particulari affirmatiua, ad ſuam conuerſam vniuerſalem. quod non licet: aliqua febris eſt peſtis, ergo omnis peſtis eſt febris. Rationalis (exempli gratia) duplex eſt genus, alterum corporeum, quod animal vocatur, alterum incorporeum, quod ſubſtantia ſeparata eſt; an hinc ſequitur omne animal eſſe rationale? Quocunque igitur ſe vertant aduerſarij, hic certe locus non ſatis eorum opinioni fauere videtur.

Iam vero morborum acutorum febres continuæ, ſunt, & inſeparabiles, ſi modo illi febrem adiunctam habeãt; ſed omnibus morbis acutis febrem neceſſaria coniungi, illud nos falſiſſimum, & a Galeni mente alieniſſimũ eſſe non dubitamus; quandoquidem certo certius apud me eſt, morbos acutos fieri partim cũ febre, partim ſine febre; ſed ſi febris adſit, vt illa ſit cõtinua, neceſſe eſt: quemadmodum certe, ſi morbo peſtilenti, procul omni dubio acuto, febris accedat, illam cõtinuã, ac minime intermittentem eſſe, neceſſarium eſt; quando priuatim autore Galeno, fieri non poteſt, vt vlla febris ex maligna humorum putredine ad aliquã intermiſſionẽ, & quietem deſinat: vt hac in re probare nequeam ſententiam tum aliorum, tũ pręſertim doctiſſimi Agricolæ, qui non modo febrem a peſte nunquam ſeparari, ſed illam quoque aliquando intermittentem eſſe velit. Quomodo namque febris intermittens, ac proinde vel teſte Hippocrate omni periculo vacans, peſtilens, atque adeo pernicioſa eſſe poteſt? Porrò hanc doctrinam, quã nos de febre morborum acutorum nuper indicauimus, aperte admodum & perſpicue docent Hippocrates, & Galenus; » ſiue acutus (hic ait) cum febre morbus ſit, neceſſe eſt » febrem continuam eſſe, ſiue abſque febre alius quiſ» piam morbus acutus fuerit, qualis epileſia, apoplexia, » conuulſio, tetanos, morbi tum magnitudini &c. Sic » illè ſpirationis facultatem exiſtimari oportet per quã » magnam vim habere ad ſalutem in omni morbo acu» to, qui cum febre infeſtet. Quem locum interpretatus Galenus, adiecit (inquit) qui cum febre infeſtet, vt eum a conuulſione, & tetano, & cholera diſiungeret, & quicunque alij morbi ſine febre acuti ſunt. Quos quidem locos prorſus notabiles, quanquam alioqui præter rem, conſultò hic animaduertiſſe volumus, quod neminem hactenus mihi legiſſe contigit, qui illos probè animaduerterit, & hanc rem ſatis fuerit aſſecutus.

4. Aph. cõ. 43. — *5. Aph. cõ. 31.* — *1. prog. 55.*

Præ cæteris meus nobiliſſimus Mercurialis, quem hominem hic, & vbique honoris gratia nominatum volo, demonſtraturus a peſtilentia febrem nunquam ſeparari, inter alias hac vtitur argumentatione. Peſtis omnium conſenſu eſt morbus acutus, igitur eſt cum febre: quam mox ſequelam ille probat autoritate, & teſtimonio Hippocratis, & Galeni, qui pluribus in locis, vt ſupra admonuimus, conſtanter aſſeuerant, acutorũ morborum febres prorſus eſſe continuas: quaſi vero ita viri grauiſſimi iudicare velint, a nullo morbo acuto febre vnquã ſeparari poſſe: ſed, niſi ego prorſus fallor, longe aliter illi ſentiunt, hoc, eſt (quod repeto iterum) acutorum morborum febrem continuam eſſe, non quidem quòd nullus ſit morbus acutus, qui citra illam eſſe poſſit, quando Galenum audimus conceptis verbis conſtituere, atque enumerare nonnullos morbos acutos, qui febre omnino ſunt deſtituti; ſed illud vnum eos docere conſtat; ſi accidat, (accidat autem ſæpiſſime) vt febris alicui morbo acuto copuletur, illam neceſſario continuam, ac nunquam intermittentẽ eſſe, vt omnino rationi conſentaneum eſt. Neq; ullo in loco, arbitror, Hippocrates, aut Galenus morbos acutos ſimpliciter a febribus, ſed a febribus continuis non ſeparari docet; quanquam ſæpe interpretes legitimam huius ſententiæ intelligentiam peruertunt, & pleriſque errandi occaſionem afferũt. Sic (ex. gr.) vbi Græce habet Galenus, πυρετοὶ ἀχώριστοι τῶν ὀξέων νοσημάτων, Leonicenus ita vertit; febres (quæ a morbis acutis ſunt inſeparabiles) Plãtius, qui poſt omnes fideliorem omnino, & latiniorẽ Aphoriſmorum interpretationẽ edere contendit, hunc in modum; febres, quæ ſemper comitantur morbos acutos. Quem profectò locum magis apte, & ad Galeni mẽtem vterque reddidiſſet, hoc modo, febres acutorum morborum ſunt inſeparabiles. *4. Aph. cõ. 7.*

cap. 17.

Quod ſi demũ rem ipſam animaduertere velimus, ſi morborum acutorum forma, vt Galeno placet, tum motus velocitate, tum periculi magnitudine comprehenditur, cur non apoplexiam, tetanum, & alios huiuſmodi morbos vere acutos appellare licet, quãquã ſine febre, qui breuiſſimo admodum tempore, maiori ex parte hominem perimunt? Sed alia proſequor. Peſtem ex inſigni putredine ortum ducere, atque hanc gignendis febribus vehementer accommodatam eſſe fatemur, cum & Galenus inter præcipuas excitandi caloris cauſas putredinem recenſeat. peſtilentem pariter huiuſmodi putredinem plerunque ipſum corpus tere arbitramur; ſed quamlibet putredinem intra venas accendi, perpetuo febrem excitare, atque ſemper venas primum aggredi, illud nos conſtanter negamus; Quæ cum ſuperiori diſputatione ſatis confirmata ſint, fruſtra hic non ſunt repetenda. *1. & 3. de diff. dicat.* *De cauſ. morb. c. 2. 3. de diff. feb.*

De experientia demũ, quam plerique ſæpenumero iactant, paucis agendum eſt, qui mihi uidentur huiuſcemodi argumẽto nimis licenter abuti, & planè quid experientia ſit ignorare. Etenim ſi experientia teſte philoſopho, quędam eſt particularium cognitio ex memoria reſultans, ab artis facultate parum omnino deficiens, non eſt credendũ omnem euenientium rerum memoriam, experientiam eſſe, & expertum hominem reddere, niſi ratio, iudiciumq; adijciatur, quo fit rationabilis ad ſimilia tranſitus, & ars quædam (vt ita dicam) particularis conſtituitur. Quamobrẽ iure Gręcus Ariſtotelis interpres, qui ſub Alexandri nomine circumfertur, primum lib. Diuinorum exponẽs, dixit, experientiã eſſe cognitionem rationabilem a memoria proficientem. Atq; hoc eſt, quod voluit Galenus, apud quem paſſim legere eſt, experientiam non eſſe ab ratione diuellendam, alioquin errorum, ac periculi plenam eſſe, eique omnino fidendum non eſſe. *Init. primi metaph.*

Quod ſi argumentis plane firmis, & ſummorũ virorum teſtimonijs aduerſam nos ſententiam, niſi fallimur, ſatis, ſuperque, confirmauimus, qui fieri poteſt, vt aliud experientia demonſtret? Sed neque nobis experimenta deſunt, quæ illis opponere poſſimus, quando in hac peſte, non ſolum noſtro, ſed aliorum quoq; grauiſſimorum hominum teſtimonio, ſine ulla febre plerq; interierunt: cui forte maior eſt adhibenda fides, cum illud tum illuſtrium medicorum teſtimonijs, tum rationi planè conſentiat.

Porrò autem antequam huic parti finem facimus, illud vnum reliquum eſſe videtur, vt de contagio diſſeramus. Quamquam enim poſterius, quo loco de cauſis peſtilentiæ agendum eſt, huiuſmodi tractatio alicui videri poteſt opportunior, quòd tamẽ plerique ad conſtituendam peſtilentiæ formam, & eſſentiam, illud neceſſario concurrere arbitrantur, in præſentia

de

Digitized by Google

de illo agere nobis liceat. Cum vero multa ſint, quæ hac de re quæri, ac diſputari ſolent, nobis in animo eſt, illa tantum breuiter perſequi, quæ ad inſtitutum noſtrum pertinent, & limites medicos non tranſcendunt. Contagium itaque eſt vitium quoddam, ſeu labem, ſeu morbum, ſiue affectum, ſiue aliter nuncupare velis, quod ex alterius contactu contrahitur, vnde & nomen ſuſcepiſſe videtur. Sic quicunque ophthalmia, ſcabie, elephantiaſi, phthiſi laborant, alios ſæpenumero ſecum verſatos eiſdem malis inficere, & in eandem calamitatem trahere conſueuerunt. Qualis autem ſit huiuſmodi communicatæ infectio, ſiue alteratio, & qua ratione contingat, illud nos tam reconditum, ac difficile eſſe exiſtimamus, vt nihil certò ſciri, nihil planè cognoſci, aut percipi poſſe videatur. Summa totius rei illa eſt, ex corporibus, rebus, locis male affectis eleuari tenuiſſimas quaſdam particulas putridas, & malignas, ſeu vaporem, ſeu flatum, ſeu ſpiritū, ſeu expirationem, ſiue alio quouis modo nominare velimus, vnde mirandum certe in modum ſana corpora eandem infectionem ſuſcipiunt. Quamobrem vero contagium aliud quidem externas duntaxat partes occupet, aliud ad internas penetret; hoc leuius ſit, & abſque vllo diſcrimine, illud periculoſum admodum, & mortiferum, hoc non aliunde, quam ex qualitate, modo, & gradu putredinis eueuire nos exiſtimamus: de qua re poſterius copioſe tractabitur.

At vero quicunque contagij differentias, cauſas, & alia cupit intelligere, quæ ſubtilius de huiuſmodi argumento afferri ſolent, is inter cæteros Hieronymum adeat, virū illuſtri ingenio, & eruditione, qui in particulari commentario, acutè argutèque hanc rem ita tractauit, vt cæteri omnes illius doctrinam libenter ſuſcipiant: quandoquidem nos pudet, quod pleriq; hoc tempore facere ſolēt, iis tranſcribendis, quæ præclare ab aliis tradita ſunt, chartas implere, ac temporis iacturam facere. Cum hæc igitur ita ſe habeant, quæritur an præter conditiones ab Hippocrate, & Galeno poſitas, vt morbi ſint vulgares, & pernicioſi, ad conſtituendam peſtilentiæ formam, illud etiam neceſſario concurrere debeat, vt illi ſint contagioſi. Atque ſanè ſi memoria repetamus quæ ſuperius ex Hippocrate in primis, & Galeno a nobis iam conſtituta ſunt, ſi nolimus ab eorum decretis turpiter deſciſcere, facile fatebimur ad formandam ideā peſtilentiæ nunquam illos, & nuſquam contagij meminiſſe: quandoquidem illud certe, vel in vniuerſum prætererierunt, vel adeo ieiune, & obſcure tractarunt, vt plerique exiſtimēt, antiquiores nullam contagij, quod ad peſtem attinet, intelligentiam habuiſſe.

1. de diff. feb. c. 5. Ego autem hoc neque verum, neque veriſimile eſſe arbitror: nam vt a Galeno noſtro incipiamus, nonnè illo manifeſto ſcriptum reliquit, periculoſum eſſe verſari cum iis, qui peſte laborant, atque in vniuerſum cum omnibus, qui putridum exhalant, adeo vt domus, in quibus decumbunt, grauiter oleant? Nonne Ariſtoteles Galeno antiquior morbos peſtilētes in totum contagioſos eſſe, & appropinquatione malū contrahi docet? Omnes celerrime (ille ait) iis morbis arri- *Proble. 4. ſect. 7.* piuntur, qui ſpiritu corrupto proueniunt, quale eſt omne peſtilens genus, qui autem appropinquant, talem profecto ſpiritum trahit, qualem æger ille reddiderit: ægrotat igitur quis mox, biferum eſt, quod ſpirito trahitur: ab vno autem morbum excipit, quoniam vnus ille ſic ſpirat, cæteri ſecus. Nonne Thucydides quoque celebrem illam ſui temporis peſtilentiam perſecutus, illius contagij peſtilentis ita meminit, vt priuatim ſcriptum reliquerit, quam plurimos medicos cum primum ægros adibant, protinus ea tinctos fuiſſe. Sed in re alioqui manifeſta pluribus non eſt agendum, cum nemo ſit in antiquorum ſcriptis vel mediocriter verſatus, qui non idem poſſit ex pleriſque locis intelligere.

Quod ſi quis aliorum teſtimoniis fidem adhibere nolit, is fidem adhibeat experientiæ, quæ atuā magno cum noſtro malo non confirmaret, quamplurimos commercio eorum, qui peſte laborant, ſæpenumero facile contaminari. An peſtilentias noſtrorum temporum ab antiquioribus diuerſas eſſe credimus? An magis grauiſſimos, & ſolertiſſimos homines tam ſtupidos, & bardos fuiſſe exiſtimamus, vt rem illi nō animaduerterint, vel aliis demonſtrantibus, vel ſenſu ipſo vnicuique patentem, & manifeſtiſſimam? Id quidem tam abeſt ab omni tum veritate, tum veriſimilitudine, quām quod maxime.

At vero cum ita ſe res habeat, ſi cauſam intelligere deſideras, quamobrē Hippocrates nihil prorſus, Galenus certe pauca de peſtilenti contagio poſteris tradiderit, illam ex Galeno cognoſcere tibi licet; quem ſtatuentem differentiam inter ſcripta Hippocratis, & Thucydidis, te audire non pigeat. Exiſtimant veteres *2. de diff. reſp. c. 7.* (ille inquit) omnia quæ ægris contingunt Hippocratem conſcribere, veluti Thucydidem: verum res non ita habet; ſed hoc ipſum eſt, in quo vel maxime cōtraria ſunt Hippocratis, & Thucydidis ſcripta. Thucydides .n. omnia ſcribit etiā idiotis nota, nihil ipſorū penitus prætermittens; Hippocrates vero pauca ex iis, quæ ad ipſam affectionem pertinent, circa quam ægrotus eſt periclitatus; multa vero alia ab idiotis quidem neglecta, artificioſam vero & exactam cognitionem exhibentia, & quæ etiam optimos medicos ſæpe latere poſſunt. Ille velox in interpretando, & nihil, quod non magnopere iuuet, ſcribendum ſibi ducens, videbitur tibi rurſus propria mente dimoueri, quando etiā, quæ penitus non facta ſunt ægro ſcribit, hoc ipſum inſuper indicans, quod non ſint facta: hic vero etiam ex factis plurima relinquens, minime videbitur in non factis tempus terendo delirare. Verum ſi meditatus fueris ob eandem cauſam tum illa relinqui, tum hæc ſcribi, tunc ſanè opinor te ipſum eſſe admiraturum; neque enim vulgaria, neque quæ quilibet medicus aſſequi queat, hic ſcripſit. Demonſtratum eſt autem de iis nobis, tum alias tum in iis libris, qui ſunt de Hippocratis diſſectione ſcripti, nec minus etiam in iis, quæ ſunt de Thucydidis peſte, & poſtremo.

Quod Hippocrates nihil ex tā manifeſtis ſcribat, ſæpe demonſtrauimus: Thucydides quidem, quæ circa ægros contingunt veluti idiota idiotis cōſcripſit; Hippocrates vero vt artifex artificibus. Hactenus Galenus. Itaque ſum ego in ea ſententia, particularem tractationem de contagio peſtilenti ab Hippocrate, & Galeno prætermiſſam fuiſſe, tanquam rem, quæ manifeſto, & neceſſario peſti accedat, & quæ in ſumma nullum in ſe artificium complectatur; ut propterea viri minime idiotæ, ſed artifices nobiliſsimi illius quidē meminerint, & aliqua ſemina iecerint, quantum vnicuique ſatis eſſe poteſt, copioſius autem, & priuatim de illo agere minime dignati fuerint.

An in phthiſi, & elephantiaſi contagium omnibus planè manifeſtū illos ignoraſſe credimus? ſed tamen illius quoq; via eos meminiſſe legimus; quemadmodum certe alias ſæpenumero pleraque huiuſmodi tanquam manifeſta, & diuinorum hominum grauitate indigna ſilentio præterire illi conſueuerunt. Modo colligentes in vnum, quæcunque hactenus a nobis poſita ſunt, & ad peſtis eſſentiam pertinent, Hippocratis & Galeni diſciplinæ adhærentes hunc in modum ſtatuimus; peſtilentiam nullo particulari morbo concludi, nullam determinate corporis partem aggredi, ſed in vniuerſum queslibet morbos, & ſingulas corporis partes illam amplecti, ſi modo morbi ſint vulgares, & maiorem hominum partem interficiant, quibus demum accedit, vt a contagio non ſint alieni. Quam quidem peſtilentiæ definitionem, vel magis lineamentum, & deſcriptionem, poſtquam per ſuas cauſas, & a priori, ut loquuntur philoſophi, componere nobis non licuit, ex euentibus, & a poſteriori formare ſtuduimus.

Cæterum poſt hæc pro inſtituti noſtri ratione, illud reliquum eſſet, ut de peſtilentiæ differentiis tractaremus;

remus;

Digitized by Google

retinus: ſed cum illæ ſint nõ ſolum multæ, ſed propemodum infinitæ, vt infiniti fere ſunt morbi, & ſymptomata, quæ ad eam referuntur, illas duntaxat differentias, quæ ſumũtur a cauſis, perſequi nobis ſtatutũ eſt: quæ quidem tum ad cognoſcendos, tum ad præcauendos, curandoſque huiuſmodi morbos neceſſariæ omnino eſſe videntur. Itaque tractaturi de cauſis peſtilentiæ, illam in primis præterire non debemus, quam vt communiſſimã, ita veriſſimam Deum Opt. Max. agnoſcere, & cõfiteri æquum eſt, quam quidem vel barbari, & ab omni uera religione alieni, atq; inter hos Galenus negare nõ audent: etenim ſacræ nos literæ manifeſtè docẽt, propter ſcelera, & flagitia hominum, illum quandoque non modo peſtem, ſed famem, bellum, & alia mala permittere. [Ezech. c. 5.] Ecce Hieruſalem (inquit Proph.) pro eo quod Sanctum meum violaſti in omnibus offenſionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque te confringam, & non parcet oculus meus, nec miſerebor: tertia pars tui peſte morietur, & fame abſumetur in medio tui. [2. Reg. 4. & 20.] Sic alias Dauidi optio data eſt, an famem ſeptem annorũ, an bellum trium menſium, an peſtem trium dierum eligere mallet.

Quod ſi ita ſe res habet, vt ſe illam habere dubitandum non eſt, iam vnuſquiſque facile poteſt intelligere, nullam aut præcauendæ, aut auferendæ peſtis rationem tutiorem, certioremque hominibus ſupereſſe, quam ſi illi pœnitentia, precibus, deuotionibus, & vitæ integritate, diuinum numen tot, & tantis ſcelerib. violatum placare ſtudeant. Sed hoc Theologorum eſt munus. Nos medici, quorum certe non intereſt, peſtis cauſam altius ita repetere, illa perſequamur, quæ vel ſenſu percipi, vel mente comprehendi, vel ex ſenſu perceptis, aut mente comprehenſis intelligi, & demõſtrari poſſunt.

Cũ itaque peſtilentiæ cauſæ multæ a multis afferãtur, in eo ferè omnes conuenire videntur, ut illius cauſa propinquior, & quã (ſi huiuſmodi nomina non abhorres) immediatam, & cõiunctam appellare licet, ſit una putredo, atque illa quidem inſignis, excellens, & quæ cæteras omnes putredines longe ſuperet. In qua ſententia tum alios, tum maxime Galenum fuiſſe legimus. Pleriſq; horũ (ait Hippocrates) in conſtitu- [3. Epid. 3. 23.] tione illa vere peſtilẽti, in qua ſuppurationes, abſceſſus contingerent, atque carnis multum, & oſſium, neruorumque decidebat. Malignitas (inquit Galenus) abũdantis humoris ex magnitudine conſtitit putredinis. [6. Epid. c. 29.] Et alias, febris peſtilentis calorem ab aliis febribus putridis non aliter, quam per excellentiam putredinis differre manifeſto docet: id quod ſæpenumero alias confirmat, tum uero in primis Commentario illo tertio Epidem. Nam eorum omnium, quæ in peſti- [1. de diff. feb.] lenti illa conſtitutione euenerunt, ſummam, & omnium malorum fontem putredinem fuiſſe ſcribit. Sed hoc ipſum & ratio facile perſuadet: etenim ſicuti de minore putredine generantur morbi planè benigni, ac mites, qui uel a ſola natura facile ſuperantur, de maiori autem difficiliores, qui indigent opera, & auxiliis medicorum; ita rationi maxime conſentaneum eſt, de maiori adhuc, & ſumma putredine ortum ducere morbos omnium difficillimos, qui uix a natura, aut ab arte ſuperari poſſunt. Sed & rationem tum præcauendi, tum curandi homines a peſtilentia hoc ipſum demonſtrare certum eſt; Namque Galenus, quem præ cæteris hic, & vbique libenter ſequimur, in peſtilentia corpora ita præparabat, (qua de re poſterius tractabitur) vt humida exſiccaret, ſicca in eodem ſtatu conſeruaret, excrementa purgaret, obſtructiones aperiret, & in vniuerſum unicam, atque illam excellentẽ putredinem oppugnaret.

Amplius ſi peſtilentiæ ortum conſideres, ſiue illa ex aere, ſiue ex uictus ratione, ſiue aliter originem habeat, (quam difficultatẽ mox aggrediar) aeris conſtitutionem calidam, & humidam, uictum mali ſucci, & ad ſummam omnia principem hac tu rq locum obtinere certum eſt, quæcunque putredinem generare, aut quouis tandem modo fouere poſſunt. Conſulto illud in præſentia non ago, vt refellam opinionem illorum, qui omnes ſimul humores, atque illos quidem contentos in corde, vel magis cordis ſubſtantiam in peſtilentia putreſcere contendunt, partim quod alias particulari tractatione de febre peſtilenti hoc a me factum ſit, partim quod ſuperiori etiam diſputatione illi ſatis ſint refutati. Statim igitur arduam, & diu agitatam illam diſputationem aggredior, vnde nam huiuſmodi putredo, quam peſtilentiæ cauſam immediatã ſtatuimus, originem ducat; an ex uno aere, vel manifeſtis qualitatibus alterato, uel tota ſubſtantia contaminato; an ex uictus ratione, & aliis, quæ ſunt hominibus communia; an magis latente prorſus, & inexplicabili ratione: etenim quæ humanorum ingeniorum eſt imbecillitas, veritas, quæ una ſemper eſt, variis ſæpenumero ſententiis agitari, & perturbari ſolet. In primis occurrunt aſtrologi, qui ſicuti rerum fermè omnium, ita peſtilentiæ cauſam (ſum neſcius an vitiato aere, an alia ratione id fieri velint) in aſpectus, poſitiones, & coniunctiones cœleſtium corporum referre ſolent.

In quam ſententiam nonnulli Galenum quoque trahere conantur, qui huiuſmodi malos, & bonos in- [Lib. de diebus decre. potiſſimum 3.] fluxus, quos vocant, ita aliquando recepiſſe uidetur, vt qui illis fidem minus adhibere velint, hos perniciea homines, & ſophiſtas appellare non vereatur. Contra horum opinionem ſi quis pugnare voluerit, vt is a propoſita tractatione longiſſime digradiatur neceſſe eſt. Cœlum ego, ſtellaſque omnes a Deo Opt. Max. procreatas fuiſſe arbitror, vt ſua motione, & lumine hominem, & omnia inferiora iuuent, atq; admirabilem hanc vniuerſi Remp. conſeruent: in qua ſententia non ſolum Ariſtotelem, Auerroem, & omnes Peripateticos, ſed Galenum quoque fuiſſe non dubi- [3. de diebus dec. c. 2.] to. Qui præterea corporibus cœleſtibus qualitatem vllam, ſeu proprietatẽ uel iuuandi, uel nocendi attribuunt, & certis neſcio quibus poſitis ſuis principiis ſingula prędicere ſibi arrogãt, hos a uera philoſophia longe aberrare, nos credimus: Qua de re tum aliorum, tum maxime Illuſtriſſimi Pici diuina extant commẽtaria, quæ adeo diffuſe, & grauiter huiuſmodi argumentum tractant, ut nihil præterea deſiderari poſſit. Quod enim ad Galenum pertinet, quanquam aliqua ex parte ille ab iis ſuperſtitionibus aliquando videtur alienus non fuiſſe, ſi tamen ſingula, quæ hac de re ab illo ſcripta ſunt, accurate, & diligenter conſiderare velis, pauca admodum colligere tibi licet, quæ illorũ inſaniæ fauere poſſint.

Sed aliud nos agimus in præſentia. Aſtrologis proxime accedunt alii qui peſtilẽtiam in vniuerſum, ſiue ex cœlo, & ſtellis, ſiue aliter accidat, a venenato quodã inquinamento aeris inſperſo fieri, atque occultam prorſus, abditam, & inexplicabilem cauſam habere docent. Horum facile principem Fernelium fuiſſe conſtat. Sed neque huiuſmodi ſententia hic longius eſt refellenda, partim quod a doctis quibuſdam uiris illa iamdiu refutata fuerit, partim quod nos quoque poſterius opportuniori loco illã refutare ſtatuimus. Tertio loco ſuccedunt, qui peſtilentiam unius aeris cauſa perpetuo fieri docent, ita quidem, vt non modo qualitatib. manifeſtis, ſimplicib. aut cõpoſitis, ſed etiam tota ſubſtantia ille neceſſario alteretur: qua vtraque ratione illum immutari poſſe traditum eſt a Galeno. [can. 85. ar. med. et al. ſeq.] Conſultò hic prætereo vulgatum illud problema: an corrũpi aer, & putreſcere queat, cum illud ſeoſu, atq; ipſa rerum experientia diſſolui facile poſſit: etenim huiuſmodi putredini aerem quatenus corpus quoddam mixtum, minime tanquam ſimplex elementum obnoxium eſſe, nulli non conſtare arbitror, qui memoria repetat putredinem, ut loquuntur philoſophi, eſſe [Lib. Epid. 1. de dif. febr. & al. ſeq.] mixti paſſionem, adeoq; nulli ſimplici elemento putredinem proprie tribuendam eſſe. Huius ſententiæ autorem Galenum in primis fuiſſe aſſeuerant, qui pleriſque

utique in locis peſtis efficiendæ cauſam principem vnius vitiati aeris inſpirationem ſtatuiſſe videtur, atque id præterea contendunt ratione confirmare, cum enim omnium conſenſione peſtis ſit morbus vulgaris, atque adeo communis, vt a cauſa communi originem habeat, neceſſe eſt.

Quamobrem cum aere nullam communiorem cauſam ne animo quidem concipere liceat, non iniuria omnem peſtilentiam ex uno aere perpetuo fieri exiſtimant: vt hunc in modum argumentari poſſis; Peſtis eſt, igitur ex aere, quemadmodum in rebus omnibus uſu uenire docet Ariſtoteles, quæ a cauſa determinata, & vnica prouenire ſolent.

Lib. poſte. 1. Cæterum neque hanc ego ſententiam probare ſatis poſſum: immo uero ſatis equidem mirari nequeo, quamobrem plerique uiri doctiſſimi & qui Galeni dogmata libenti animo profitentur, illam tanquam Galeni ſuſcipiant, & mordicus defendere uelint, cum huiuſmodi opinio tantum abſit a mente Galeni, vt ille ex propoſito eam refutare non uereatur. Et ne longius faciam, Hippocratem primum, tum Galenū hac de re loquentes audiamus.

Hippo. com. 2. de natu. hum. 3. Galen. Cum per idem tempus multi homines ab uno morbo capiuntur, huic cauſam acceptam ferre oportet, quod communiſſimum ſit, eoq; maxime utamur omnes, hoc uero eſt quod reſpiramus.

" Probe ſane dixit, quod id quidem, quod multis
" morbis eſt cōmune, cauſam communem habet: atqui
" generatio communium morborum haud recte in unū
" aerem ab ipſo refertur: ſiquidem in eodem tempore fa
" mis leguminibus veſcentes, inualidi cruribus euade-
" bant, uerum eruo veſcentes genuum doloribus uexa-
" bantur. Scimus autem quod quidam in fame edere
" coacti triticum ſemiputre, a communi cauſa morbo
" communi laborabant, & quod olim exercitus uniuerſus, cum aqua uitiata fuiſſet uſus, in omnibus militibus pariter malum ſenſit. Qua certe determinatione

De ſucc. bon. & ui. s. de diff. feb. & al. ſap. initi. primi Ep. nihil clarius afferri poſſe exiſtimo, ut ſupervacaneum putem, alios quoſdam alioqui notabiles locos in præſentia afferre, in quibus urgenti fame quamplurimos cibis prauis veſci coactos putridis ac peſtilentibus morbis correptos fuiſſe tradit.

Si quis autem quærat, quamobrem Hippocrates vnius aeris meminerit, huic reſpondet Galenus, illud propterea factum eſſe, quod ita ille cauſam morborū peſtilentium frequentiſſimam explicare uoluerit; cum procul dubio frequentius fiat, vt morbi peſtilentes, ſiue epidemij proueniant ab aere, quam a victu, aut occupationibus, aut laboribus cōmunibus. Quod enim ad Galenum ipſum pertinet, ſum ego neſcius, an ille definite unquam, atque in vniuerſum vnum aerem morborum peſtilentium cauſam eſſe velit, quandoquidem ſi ſingulos locos, & ſingula verba, vbi hac de re agitur, nos accurate animaduertamus, illū fere ſemper indefinite loqui deprehendemus, vt omnino rationi conuenit; namque alioqui vir grauiſſimus ſemetipſe diſſentiret.

a. de dif. feb. c. 7. " In peſtilentibus conſtitutionibus
" (ille ait) inſpiratio potiſſimum cauſa eſt. Et rurſus, ma
" gna ea parte incipit ex aeris ambientis reſpiratione, a
" putrida exhalatione contaminati. Qua loquendi forma ſæpius ille vtitur.

Duas igitur morborum communium, atque adeo peſtilentium cauſas communes nos cum Galeno ſtatuimus; alteram, atque illam quidem præcipuam, & quæ maiori ea parte huiuſmodi mala afferat, aerem; reliquam victus rationem, & quæcunque hominibus communia eſſe poſſunt. *Init. primi Epi.* Porrò hæc omnia in tria capita præclare Galenum aliquando retuliſſe legimus: vnum ea quæ offeruntur; alterum opera, quæ obimus: tertium ea, quæ extrinſecus occurrunt: ſed ita quidem vt ambiens nos aer principem hac in re locum facile
" obtineat. Non enim (addit Galenus) frequenter acci-
" dit, ut per ingeſtos cibos morbus communis ciuitatē,
" vel nationem, vel exercitum peruadat, ſicuti neque
" per communes tum occupationes, tum labores. At cō-
tinens nos aer ſi immoderatius caleſiat, vel frigeſcat, vel humeſcat, vel ſicceſcat, corporum ſymmetriam, quæ ſanitas eſt, confundit, interturbat, ac corrumpit. Aliis uero cauſis neque omnibus, ſimul occurrimus, neque integrum diem ſubiicimur; ſed extrinſecus aer ſolus omnes ambit, & inſpiratur.

Cæterum prætermiſſis in præſentia ſtudiis, & victus ratione, quæ rariores, & cognitu omnino faciliores ſunt cauſæ efficiendæ peſtilentiæ, quod ad aerem pertinet, illud adhuc inquirendum reſtat, an ille omnibus qualitatibus, vel aliquibus duntaxat alteratus, an tota ſubſtantia corruptus, an præterea latente quadam, & abdita cauſa, (quam rem ſuperius quoque indicauimus) peſtilentes morbos efficere ſoleat. Primū enim ſi rem ipſam conſideramus, quacunque qualitate, ſeu ſimplici, ſeu compoſita, & quocunque tandem modo aer reddatur intemperatus, vt morbi fiant communes, & peſtilentes neceſſarium videtur, quandoquidem ſicuti aliis in rebus in vniuerſum vitiata temperie operationes læduntur, & ſæpe abolentur, ita ſi aer a ſua naturali, & ſolita conſtitutione declinet, quē hominibus benefacere, atque illos conſeruare certum eſt, omnis ratio colligit, vt ille contra multorum malorum ſit author.

Sic medici, atque in primis Hippocrates, varias planè aeris, atque anni conſtitutiones deſcribere ſolent, quarum varias, multiplicesque alterationes, & immutatas qualitates varia certe mala afferre illi docent. Atque vt propius accedamus, quemadmodū non deſunt, qui in vniuerſum ſcriptum reliquerint, ob exceſſum caloris, frigoris, humoris, & ſiccitatis peſtilentias referunt, quæ ex nimia non ſolum caliditate, & humiditate, ſed etiam frigiditate, & ſiccitate originem duxerint.

Contra vero ſi memoria repetamus, quæ ſuperius a nobis conſtituta ſunt, quo loco omnis peſtilentiæ, *Lib. 3. Aphor. et al.* quacunque tandem ex cauſa illa oriatur, cauſam immediatam, & coniunctam vnam excellentem putredinem eſſe diximus, cum hanc non aliunde, quam ex nimia humiditate, tanquam ſubiecta materia, & externa caliditate, tanquam efficiente cauſa fieri conſtet, non iniuria peſtilentiam non aliter, quam ex humida, & calida aeris conſtitutione fieri contendum eſt, ſiquidem tantum abeſt, vt frigiditas, vel ſiccitas peſtilentiam vnquam efficere poſſint, vt magis vtraque, vel altera huiuſmodi qualitas illam repellere, auertere, & fugare ſoleat. Quam rem non ſolum ratione, ſed ipſo etiam ſenſu planè manifeſtā, vnico Galenī loco ex quamplurimis, & infinitis, quos accurata illius lectio vnicuique ſuppeditat, confirmare nobis liceat. Tantum abeſt (ille ait) vt ver, aut ſi quid temperatum
ut. de temp. 4. eſt, calidum, atque humidum eſſe concedam, ut quod planè contrarium eſt, illud affirment, omnium aeris
temperamentorum peſſimum id eſſe, quod humidum, "
& calidum eſt. Atque iterum. Ex quatuor anni tempo "
ribus ſi duo, tria ve ſint immutata, aut etiam totus an- "
nus calidus, humiduſque fuerit, neceſſe eſt magna pe- "
ſtilentia ſuccedat, qualis fuit tertii Epidem. vbi aduer "
tas animum in omnibus velim, æſtimeſque primum, "
cuiuſmodi ſi tres calida humidaque temperies, dein- "
de quam neceſſario ea omnia putreſcant. Demum ve- "
ro appoſita Hippocratis narratione, quam conſulto prætermittimus; Nullum denique ea malis, quæ ille
ſcripſit, inuenias, quod merito ſoboles putredinis non "
ſit: quippe quod neque a ſicco putrefieri quicquam "
ſit aptum, neque a frigido intelliges, ſi carnes, & reli- "
qua quæcunque condita aſſeruari ab hominibus ſo- "
lent, obſeruabis, hæc quidem ſale, hæc muria, hæc ace- "
to, hæc alio quopiam ex iis, quæ ſiccant, commode "
præparari. Deprehendes & Borea, qui ſiccus natura, & "
frigidus ventus eſt, omnia quam diutiſſime imputria durare; cōtra putreſcere facile. Auſtrino flatu, eſt enim is ventus calidus & humidus.

Atque profecto ſi conſideremus conſtitutiones ab Hippocrate poſitas alteram tertij, alteram ſecundi

Epidem.

Digitized by Google

3. Epid. ſec. 3 in princ. Epidem. quas vtraſq; peſtilentes fuiſſe teſtatur Galenus, in eo tantum inuicem differentes, quod illa toto anno, hæc ſolum æſtate durauit, illas manifeſto calidas & humidas fuiſſe conſtabit.

Quod ſi calida, & humida conſtitutio generandæ putredini eſt maxime accōmodata, quis dubitet, frigidam, & ſiccam, illius generationem arcere, & impedire? Ita quidem ſeu rationis vim, ſeu philoſophorū, & medicorum communem conſenſum animaduertimus, vt ſtatuendum ſit omnem peſtilentiam propter aeris alterationē, ex vna calida illius, & humida conſtitutione ortū perpetuo ducere. Quod ſi aliæ aeris immutationes plurima mala hominibus afferre ſolēt (quod negandum non eſt) de quibus tum alibi, tum lib. 3. Aphoriſm. ſcripſit Hippocrates, peſtilentiā certe nunquam illæ afferent, præter conſtitutionem calidam, & humidam. Quanquam enim vnus aliquando calor immoderatus peſtis cauſa fuiſſe videtur, quod Thucydides in peſtilentia ſui temporis eueniſſe narrat, humiditatē præterea, atq; adeo putredinem neceſſario illi acceſſiſſe, vel idem Thucydides atteſtatur, qui non ſimpliciter calorem, ſed calorem ſuffocantē, *Lib. 2. Bel. Pelop.* humiditatis, & putredinis parentem deſcribit ijs verbis. Domorum penuria, viuentes in ſuffocantibus, minimeque perflatis æſtiuo tempore tugurijs, corruptio inuaſit, nullo decore, ſed alij ſuper alios mortui iacebant, & in uiis, & circa fontes ſemianimes volutabantur. Et ſi puto non ſolum qualitatibus aerem, tūc peccaſſe; ſed etiam tota ſubſtantia corruptum fuiſſe, cum ſcribat Galenus forte etiam ex Aethyopia quædam illuc fluxiſſe putredinis inquinamenta. Pariter quod peſtilentia ex nimia tum caliditate, tum ſiccitate oriri poſſit, ut nonnulli arbitrantur, qualem deſcribit Virgilius, illud ego fieri exiſtimo non per ſe, quod fieri non poteſt, ſed quatenus talis aeris cōſtitutio ſemen afferat, quam deinceps putredines ſequuntur; quod & poeta innuere videtur inquiens.

Tum ſteriles exurere ſirius agros.
Arebant herbæ, & victum ſeges ægra negabat.

Sed in re manifeſta longius verba fundere non decet. Cæterum an præter huiuſmodi manifeſtas qualitates, aeris etiam ſubſtantiam in peſtilentia aliquando alterari contingat, ſi quis hoc fieri velit, quatenus aer vapores aliunde malos, & putridos ſuſcipiat, illud nos cum Galeno libenter concedimus, qui quidem non modo aeris ſubſtantiam hac ratione inficī, & cōtaminari docet, ſed etiam rationem, & locos demon- *1. De dif. feb. c. 7.* ſtrat, vnde huiuſmodi morboſi vapores eleuentur, & ad illum perueniant, nimirum ex iacentibus cadaueribus inhumatis, nec crematis, quemadmodum in prælijs fieri ſolet, aut ex paludibus quibuſdā, vel ſtagnis æſtiuo tempore, vallibus, & humilibus alijs locis, ex quibus putrida exhalatio facile euaporauit.

Quod ſi contra alterationem aeris in tota ſubſtantia ille interpretatur latentem illam, abditam, & inexplicabilem proprietatem, cuius ſuperius mentionem fecimus, quanquam probe intelligimus pleroſq; omnes vel nobiliſſimos medicos illam amplecti, nos tamen huiuſmodi diſciplinæ adhuc ſatis non acquieſcimus: fruſtra enim ac temere quauis in re cauſas abditas, remotas, & commentitias inueſtigare ille mihi videtur, cui manifeſtas, proximas, ac legitimas ante oculos habere licet, quales proxima nos diſputatione ſatis iudicaſſe exiſtimamus.

Sed aduerſariorum argumentationes hac in re audiamus. Peſtilentia (illi inquiunt) tam hyeme, quam æſtate, tam ſicco, quam pluuio, tam temperato, quam inæquali cęlo graſſari ſolet, cum tamen illam, vt omni in probo acuto accidit, æſtu immoderato, atq; æſtate magis affligere deceat.

Sic putrida aeris conſtitutionē, quanquā late illa, longeq; propagatur, & ex graueolentia, aliiſque indicijs magna eſſe deprehenditur, plerunque tamen ſine peſtilentia euenire animaduertimus. Rurſus nulla putrida, nulla intemperata aeris conſtitutio poteſt in valde multas regiones vagari: at peſtilentia tam latē, ac immaniter interdum ſæuit, vt vniuerſum pene orbem occupet. Præterea putrida aeris conſtitutio ad peſtilentiam quidem aliquando confert, & incrementum addit, at nō illam excitare poteſt: etenim ſi vna putredo tātı mali cauſa foret, ad omnes illa animātes, æque pertineret; neque vlla ratio reddi poteſt, vnde, homines magis, quam boues, aut ij potius, quam oues, aut ſues peſtilentia corripiantur. Quod ſi hoc in putredinem referre velis, quæ non una ſemper ſit, & vniuſmodi, verum quæ nunc vni, nunc alteri animantium generi ſit pernicioſa, vt ad malignam quādam, & abditam huius rei cauſam adhuc confugias, neceſſe eſt: quando nemo ſatis explicare poteſt, quis modus, aut quæ ratio ſit eius putredinis, quę vel bobus, vel ouibus, vel hominibus ſolis ſit infenſa. Hæc breuiter. & ſummatim ex Fernelio: quæ ab autore mirabili *De abdit. rerū cauſ. c. 12.* illa facultate, & copia dicendi, quam natura ei largita eſt, diffuſe explicata, & locupletata huiuſmodi ſententiam ita confirmarunt, ut etiam pleriſque illam perſuaſerint: ex quibus eſt meus Mercurialis, qui non, ſolum hanc latentem aeris qualitatem libenter ſuſcipit, ſed etiam ad illius confirmationem quædam adhuc doctè & argute affert.

Cum enim ſatis conſtet, non omnes febres peſti- *De peſt. cap. 5. cap. 7.* lentes eadem prorſus putredinem habere, imò vero ſæpe eueniat, vt vbi minora putredinis argumenta appareant, ſymptomata grauiora & mortes ueIociores ſuccedant, omnis ratio colligit, vt præter putredinem altera quædam adſit occulta vis, quam medici pleriſque medicamentis, & venenis ineſſe docent.

Tū vero ſi in aere (ille ait) ſit qualitas cœleſtis, & occulta genitalis, cuius Ariſtoteles ſæpenumero meminit, fatendum eſt in eo fieri interdum etiam qualitatem corruptricē ſecretam. Huc accedit quod multæ peſtes auxilium perceperunt ex antidotis arcanis, & ſecretis, qualia ſunt apud Galenum bolus Armena, interdum lotium hominis, interdum theriaca. Quod ſi contulerunt remedia arcana, conſentaneum eſt rationi, arcanum etiam fuiſſe illud, quod nocebat. Iis *Com. 3. de nat. hum. tex. 4.* demum accedit teſtimonium Galeni, qui prauos, & morboſos vapores elatos è paludibus, ſtagnis, vel alijs cœnoſis locis aeri noxios eſſe docet, nequaquam manifeſta qualitate, ſed proprietate ſubſtantiæ. Pro huiuſmodi ſententia, ac latente in peſtilentia aeris qualitate, aut omnia, aut certe potiſſima hæc ſunt argumēta, quæ ab illius patronis afferri ſolent. Atq; hinc ego factum fuiſſe exiſtimo, vt pleriquę præter Galeni diſciplinam cum Fernelio morbos conſtituant in tota ſubſtantia: qua de re alias pluribus. Nunc propoſitā diſputationem perſequimur.

Primum autem non ſolum uehementer mirari, ſed etiam obſtupeſcere licet, quamobrem Galenus, vt alios prætermittamus, qui occultas ſæpenumero proprietates in venenis, medicamentis, & alijs pleriſque rebus libenter amplectitur. & qui aliquando pollicitus eſt ſe librum conſcripturum de iis, quæ agunt a tota ſubſtantia, huius tamen abditæ, atque occultæ aeris qualitatis nunquam, & nuſquam meminerit: imò vero cum ubique illam prætermittat, tum ex propoſito huiuſmodi ille commentum refutare videtur. Opportune Hippocrates medicos admonet, ut prouiden- *1. prog. 4.* tiæ operam darent, & particulatim animaduerterent, ſi quid in morbis diuinum ineſt.

Hunc locum diffuſe interpretatus Galenus, nōnullis primū interpretibus refutatis, qui huiuſmodi vocem, (diuinum) male, & præter Hippocratis mentem ſunt interpretati, demum concludit, hac voce non aliud ſignificari, quā ambientis nos aeris conſtitutionē. Et ne quis latentem adhuc illius qualitatē animo conciperet, quaſi ſe ipſe magis explicans, nihil aliud apud Hippocratem diuinum eſſe confirmat, præter quam ambientis nos aeris conſtitutionē, de qua ſcriptum eſt in Aphor. . . . . inter anni tempora ſi *3. Apho. 2* hyems plus iuſto ſiccior, & frigidior fuerit, ver autem

tem

„ tem pluuium, & Auſtrinũ, febres acutas fieri æſtate ne„ ceſſe eſt, & lippitudines, & difficultates inteſtinorũ, „ præſertim mulieribus, & viris natura humidis, ſicuti pleraq; alia huiuſmodi; vt manifeſtas plane aeris mutationes, & alterationes afferens quamlibet abditam qualitatem negligere, & reijcere videatur. Atque hic quidem, ſi quis alius erat locus opportuniſſimus, vbi Galenum latentis huius qualitatis meminiſſe decebat, ſi modo illam natura conſtare exiſtimaſſet. Quod ſi nugas, poetarumque fabulas appellat, & illos acriter arguit, qui (diuinum) ad iram Deorum, vel ad dies criticos referebant, quod vtrunque a veritate, aut ſaltem veriſimilitudine prorſus non videtur alienum; longe equidem magis hanc occultam, & inexplicabilem cõditionem, tanquam commentitiam, ab omnique veritate, & veriſimilitudine abhorrentem, illum repudiaturum fuiſſe exiſtimo.

Pariter ſi omnes libros Epid. & particulatim conſtitutiones peſtilẽtes, itemq; omnes locos, vbi hac de re tractatum eſt, accurate animaduertere velis, facile intelliges Hippocratem, & Galenum ab huiuſmodi commento ſemper abſtinuiſſe, neque certe iniuria. Cum enim ante oculos habeamus, quæcunq; ratione prorſus manifeſta, proxima, & naturali, aerem tum qualitate ſimplici, & compoſita, tum tota ſubſtantia alterare, & corrumpere ſolent, nõ eſt, vt nos magis abditas, remotas, & imaginarias cauſas temere inueſtigare velimus: ſiquidẽ vulgaris eſt philoſophorũ ſententia, inutiliter, & fruſtra plures alicuius rei cauſas inquiri, vbi pauciores ſint ſatis. Modo aduerſariorum argumenta aggredimur. Peſtilentiam, quæ ex aeris vitio ortum habeat, quouis tempore, & quauis aeris conſtitutione fieri, ac æſtate potiſſimum maius negocium faceſſere, ſicuti acuti omnes morbi facere conſueuerunt; tam eſt falſum, quam quod falſiſſimum, ſatis enim ſuperius monſtrauimus vnam maxime conſtitutionem calidã, & humidam, quandocunque illa ſuccedat, peſtilentiã efficere, ita quidem vt nulla ratio præterea reddi poſſit, quamobrem æſtate magis, quam alijs temporibus illa impetum facit, quem admodum pariter & pleroſque morbos acutos non ſolum æſtate, ſed quouis tempore furere, adeo certum eſt, vt longiori confirmatione non egeat.

Nos quidem vnam putredinem peſtilentiæ cauſam proximam, atque immediatam eſſe ſtatuimus, at non quamlibet putredinem id præſtare poſſe credimus. Quanquam igitur multis interdum argumentis aeris conſtitutionem putridam, atque inſigniter putridam adeſſe conſtat, quæ tamen peſtilentiam nullam afferat, quid tum? an ſtatim peſtilentiæ cauſam occultam afferre decet. Nos contra verius, & magis, ni fallimur, ad Galeni mentem, putridam aeris conſtitutionem peſtilentiam perpetuo generare exiſtimamus, quo neſcũque ad talem illa, & tantam putredinem peruenerit, quæ tanto malo ſit ſatis. Quod ſi huiuſmodi terminum, & gradum putredinis, quem forte nemo ſatis explicare poteſt, aduerſarij occultam illam aeris qualitatem intelligunt, iam inter nos conuenit, quandoquidem omnibus in rebus natura conſtitutæ ſunt poſtremæ quędam differentiæ, atque definiti quidam termini, qui propriam formam, atque (vt loquuntur philoſophi) proprium eſſe vnicuique largiuntur, quos propterea proprietatem temperamenti nonnulli appellant, qui certe a nemine ſatis intelligi, aut explicari poſſe videntur; Ad quem certe modum hunc quoque putredinis gradum efficiendæ peſtilentiæ accommodatum occultum eſſe, neque facile iudicari poſſe fatendum eſt.

Quocũque huiuſmodi putrida, aut intẽperata aeris conſtitutio penetrauerit, ſiue vnam regionem, ſiue plures, ſiue vniuerſum orbem occupet; ibi peſtilentiam fieri neceſſe eſt. Quemadmodum autem ſæpenumero euenit, ut vnus tantum, aut alter locus male afficiatur, ita contra ſi omnium temporum peſtilentias memoria repetamus, ſum ego neſcius, an vlla vnquam vniuerſum terrarum orbem eodem tempore peragrauerit.

Quod ſi illud obſtinate contendere velis, quid prohibet, quin pernicioſa aeris qualitas aut proprio motu, aut ventis ferentibus, aut alia contagij ratione latiſſime dilatetur. Quod de putredine afferunt, quam omnibus animantibus communem eſſe deceat, facile, & manifeſto diſſoluitur à Galeno, qui nullius cauſam fine eius, quod patitur, aptitudine agere poſſe docet, quod antea proditum eſt a philoſopho, alioquin (ſiletur) omnes ſub ſole æſtiuo verſantes in febres inciderent; item omnes, qui paulo vehementiori motu vterentur, inebriarentur, iraſcerentur, triſtarentur, ſic per canis æſtum omnes ægrotarent, atque in peſtilentiam morerentur. Quod ſi homines nulla ratione, præterquam propria temperie, ætate, ac victus ratione inter ſe differentes, non omnes peſtilenti morbo laborant, ſed multi ſuperſtites manent, cui mirum poteſt videri, ſi cæteræ animantes tot, tantiſque rebus inuicem diſſidentes ab huiuſmodi lue quandoque ſint prorſus liberæ, & alienæ, contraque ſi ſaluo, & incolumi homine illæ quandoque peſte afficiantur? Non ne licet plurima commemorare, quæ homini noxia, & venenata, alijs quibuſdam animantibus innoxia ſunt & ſalutaria? Sed Hippocratem audiamus vel autorem libri de flatibus, quicunque ille fuerit, hanc rem præclare definientem hac ſerie.

Sed eſt fortaſſe qui dicat, quare non omnibus animantibus, ſed alicui eorum generi incidunt huiuſmo„ di morbi? Cui ego quidẽ hunc in modum reſpondeo. „ Differt corpus a corpore, natura a natura, nutrimentũ „ a nutrimento; non enim omni animantium generi ea„ dem aut non conferunt, aut commoda ſunt, ſed ſunt „ alia alijs magis conuenientia. Quando igitur aer eiuſmodi inquinamentis plenus eſt, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant; quando vero alteri cuipiam animantium generi aer non ſatis conuenit, tum morbus illud genus corripit. Qua ſententia nihil ad propoſitam rationem magis apte, congruenterque dici poſſe nos credimus. Neque eſt, vt quis hinc colligat, ad latentes adhuc proprietates confugiendum eſſe, niſi quatenus determinatos illos gradus, & terminos putredinis nemo ſatis aſſequitur, quos occultos, & inexplicabiles eſſe nos quoque libenter concedimus. Atque hactenus ad Fernelium. Iam vero, quod ad Mercurialem pertinet, febres omnes peſtiferas non eandem certe putredinem habere fatemur, ſed tamen illam perpetuo inſignem, atque excellentem eſſe nos arbitramur.

Quod ſi ægri aliquando grauiſſimis ſymptomatis laborant, & celeriter moriuntur, quanquam leuia putredinis veſtigia appareant, ſum ego neſcius qualia nam maiora putredinis argumenta præter ſæuiſſima huius ſymptomata, & celerrimum interitum inueſtigare velimus; niſi forte cum idiotis extra apparentibus quibuſdam indicijs fidem adhibere, atque animum aduertere velimus, quæ ſæpius incerta, & fallacia eſſe poſterius demonſtrabimus.

Non cæleſtem illam qualitatem, atque occultam vim genitalem, & beneficam nos cum philoſopho libenter ſuſcipimus, quandoquidem cęlum, & omnia ſuperiora a Deo Opt. Max. ob id in primis creata fuiſſe conſtat, vt hiſce rebus inferioribus, & vni potiſſimum homini benefaciant, & pręſtantia munera gratuito infundant.

At vero cum hinc ille colligit, latentem propterea qualitatem maleficam, & corruptricem neceſſario ſtatuendam eſſe ego quidem huiuſmodi argumentationis vim haud ſatis intelligo. Etenim quemadmodum hæc inferiora, & compoſita ita natura cõparata ſunt, vt ſuo contrario non careant, ita cælum & cœleſtia omnia omnis mixtionis, & corruptionis immunia ab hac lege longe abeſſe non dubitamus, temere enim quis colligat. Cælo ineſt vis mouendi, ergo & quieſcendi.

1. De diff. feb. c. 7.

2. de anima 25.

Immo

Imò vero cum illud minimè aptum ſit ad ſuſcipiē dam vllam contrarietatem, diuerſa prorſus ratione argumentari licet, vt vna re poſita alteram illi oppoſitā excludere poſſis: quia enim cęlum mouetur, ideo quieſcere nequit: vnde pariter quia cœlo ineſt vis quædā genitalis, & benefica, igitur, vt ab omni illud qualitate malefica, & corruptrice deſtitutum ſit, neceſſe eſt. Quod præterea addunt, pleriſque peſtilentijs profuiſſe arcana quædam præſidia, qualia ſunt bolus Armena, theriaca, & alia huiuſmodi, non eo inficias, quanquam non minus manifeſta, quam latente vi præclaram iſthæc operam præſtare, nos exiſtimamus. Sed eſto: vna latente proprietate ſint illa ſalutaria, an propterea quod nocebat, arcanum eſſe cenſendum eſt? Nemo arbitror hūc in modum colligat; Pœonia (ex. gr.) occulta quadam proprietate iuuat epilepſia correptos, epilepſia ergo abſcondita, & latens eſt. Sic ſcammonium latente vi bilem ducit, ergo bilis abdita eſt, & occulta. Sed hoc lōgius demōſtrare, vt facile, ita ſuperuacaneum eſſe arbitramur. Quod poſtremo ad Galeni teſtimonium pertinet, duabus ex cauſis huiuſmodi occultam qualitatem in aerem induci poſſe docet Mercurialis, altera ex ſideribus, de quibus nos ſatis diximus: reliqua ex vaporibus prauis, qui eleuātur ex aquis, ſpecubus, aut alijs rebus putrefactis: quos quidē vapores ſcribit Galenus obeſſe nequaquā manifeſta qualitate, ſed proprietate ſubſtantiæ. At vero ſi Galeni mēte ſtudioſe animaduertimus, illud ipſum hoc loco ille docuiſſe videtur, quod alias ſępe ſcriptū reliquit, nimirū aerē uitioſum reddi vel in tota ſubſtātia, quæ putreſcat, & corrumpatur, vel in ſola temperatura, vt abſque ulla ſubſtantiæ putrefactione aer dūtaxat in qualitatibus vel ſimplicibus, vel compoſitis alteretur. Qua in re cum vtraque huiuſmodi vitioſi aeris ratio non vnam planè curandorum morborum, qui ab illo oriuntur, rationem poſtulare videatur, autorē arguit Galenus, quaſi imminute, & perperā huiuſmodi ille curationem tradiderit. Sed præſtat illius ſeriem afferre, quæ ita habet. Scripſit curationem imminutam communium morborum, quando fiūt vitio ambientis; etenim ſæpius nonnullæ vaporationes ex paludibus, vel ſtagnis, vel cænoſis locis, aut ab eiuſcemodi terra morbos eiuſcemodi creant; interdum autē temperatura ſolius tempeſtatis; cum igitur in euaporationibus corpora lædantur magis ea totius ſubſtantię proprietate, quam ex ſimplici qualitate, probè curationem ſcripſit ſpectantem ad duos ſcopos, ſcilicet ad mutationem regionis, & ad exiguæ Inſpirationis neceſſitatem. Verum in ijs, qui ob qualitatem male habent, non ſolum curatio iam factæ ægritudinis per qualitatem contrariam fiet, imò & præcautio, ne omnino obfirmetur: nam ſi corpus læſionem ſubeat ab immodico calore, per ea quæ pariunt frigus; ſin a frigore, per ea quæ calorem immittunt, & ad proportionem in alijs qualitatibus ſimplicibus, & compoſitis. Hactenus Galenus vt hinc certe latentem nullam, & occultam aeris proprietatem elicere poſſis: quam quidem, ſi modo illa vnquam induci poteſt, veriſimile eſt, aut magis neceſſarium a vaporibus inferne elatis nunquam induci. Sed hac de re ſatis.

Præterea demū inter peſtilentiæ cauſas prætermittenda non eſt particularis hominum, & rerum contagio, quā quidem ad aerem ipſum haud inepte referri poſſe nos exiſtimamus: quāquam enim vere, & proprie aerē efficiendæ peſtilentię cauſam in primis eſſe conſtat, vt modo diximus, quando ille aut vnus duntaxat qualitatibus alteratur, aut tota ſubſtantia contaminatur: adhuc tamen, licet minus verè, & propriè quodcunque tandem, & qualecunque fuerit contagiū, non illud abſque aeris vehiculo alteri communicari poſſe uidetur: quādoquidem a male affecto corpore, vel fomite tenuiſſimus quidā vapor, aut ſpiritus eleuetur, neceſſe eſt, quē aerem quodammodo appellari poſſe putamus; cū & Galenus aliquando huiuſmodi voces cōfundat, & nihil referre doceat, ſpiritum ne, an aerē dicamus. Neque eſt ut aliquis hunc loquendi modū, tanquam minus proprium, arguere velit; ſiquidem & Galenus Thucydidis peſtilentiam præter ortam corruptionem in ſuffocantibus tugurijs æſtatis tempore, & humores corporum ex praua victus ratione putredini obnoxios, originem forte etiam duxiſſe ſcribit, quòd propter continuitatem ex Aethyopia putrida quædam cōtagia, ſeu inquinamenta fluxerint: quod certe minus proprie dici conſtat: nanque propria, & exquiſita contagii ratio in eo conſiſtere videtur (vt ſupra ſtatutum eſt) quando aliquid ex determinato corpore eleuatur, quod vel ſolo contactu, vel aliqua cum diſtantia alterū occupat, minime vero quando aer totus redditus vitioſus ſuapte natura pleriſq; omnibus malum aliquod afferre ſolet: alioqui mala nedum peſtilentia, ſed cōmunia quæcunque & vulgaria vt ſint contagioſa, fateamur neceſſe eſt. Itaque alienum prorſus a ratione alicui videri non debet, ſi nos quoque peſtilentiam de contagio oriundam ad ipſum quodāmodo aerem referendam eſſe exiſtimamus quod illo euidenti argumento poteſt confirmari, cum corpora quæcunq; ſubſtantia ſolidiore, & denſiore conſtant, adeoq; nullum aerem excipiunt, qualia inter cætera ſunt metalla omnia, nullam cōtagioſam affectionem cōtrahere videantur. Atque ideo magis ſtatuendum videtur, quod non leues coniecturæ, & argumenta nobis perſuadeāt, antiquiores etiam medicos in hac ſententia fuiſſe.

Porro autē inſtituti noſtri ratio poſtulat, vt poſt eſſentiā, & cauſas peſtilentię de eiuſdē ſignis agamus. Cæterū cum ſuperius a nobis ſtatutum fuerit, peſtilentiam nullo diſtincto, ac determinato morbo contineri, & concludi, niſi ab hac diſciplina diſcedere velimus, vt nulla ſymptomata, atq; indicia ſint illius propria, & peculiaria, fatendū eſt. Vnde ſubit in mētem, quod a Galeno iamdiu didicimus, partem artis medicæ, quæ agit de ſignis omnium maxime incertam, & cōiecturalem eſſe: id quod, ſi alias vnquam, hoc certe loco veriſſimum eſſe nos exiſtimamus, vt non iniuria vbicunque peſtilentia primum apparere incipit, tam incertā, obſcuram, & ancipitem faciem illa repræſentare videatur, vt homines vix eam cognoſcant. Sic apud Thucydidem Athenięſes puteos a Peloponnenſibus veneno cōtaminatos fuiſſe exiſtimabant, ſic noſtro hoc tēpore Venetiis, Patauii, Vicentiæ, Mantuæ, & vbique alijs aſſerentibus peſtē adeſſe, alijs negantibus, hac in re plurimæ ſunt excitatæ diſſenſiones, vt ſuperius diximus. Nullum igitur verum, certum, ac determinatum indicium non ſolum inueniri, ſed ne animo quidem cōcipi poſſe nos exiſtimamus, vnde peſtilentia argui, & demonſtrari poſſit: quandoquidem (vt dolorē capitis, delirium, atque infinita huiuſmodi vulgaria ſymptomata prætermittamus, quibus frequēter homines ſine peſtilentia laborant) nemo eſt in medicis libris legendis, aut in artis operibus exercendis vel mediocriter verſatus, qui non facile intelligat parotidas, bubones, anthraces, & alia huius generis, quæ peſtilentiam maiori ex parte comitari ſolent, & quæ indicia pathognomonica a pleriſque cenſentur, ſine vlla tamen peſtilentiæ ſuſpicione ſæpenumero fieri, atque impune medicorum manibus tractari: vt hoc loco non ſolum refellendi, ſed etiam ridendi ſint, qui ſignis quibuſdam proprijs, & determinatis peſtilentiam definire, & demonſtrare conantur.

Qua quidem ratione illos pariter arguere licet, qui nullam peſtilentiam agnoſcunt, ac neminem huiuſmodi morbo interiiſſe aſſeuerant, qui non bubonem, vel anthracē, vel exanthemata, vel aliud apparēs cutis uitiū manifeſto præſeferat. Quemadmodum enim nulla extant indicia, quæ peſtilentiam certo indicare poſſint, ita contra quanquam corpus ab omni apparēte macula eſt prorſus alienum, illud a peſte liberum eſſe temere aſſeuerandum non eſt, ſiquidem rationi maxime conſentaneū eſt, illa eadem mala, quæ extra homini accidere ſolent, internas aliquando partes

l. de diff. feb. 2.

etiam

Digitized by Google

etiam occupare, ita quidem vt venenum alte lateat. neq; extra aliquod illius veſtigium appareat; id quod Galenus quoque ſcriptum reliquit. In partibus (ille ait) non conſpicuis in corporis profundo ſimiles iis, qui in cute conſiſtunt, affectus gigni ratione non caret: etenim ſi bilis flaua in partem quampiam decubuert, eryſipelas fiet, ſi nigra carbunculos, & cancer. Neq; certe intima corporis adamantes conſtitutionẽ obtinent, ſed ea quoque iiſdem affectibus obnoxia ſunt, & alias. Febres plurimæ viguere, in quibus nulli eſſent cutanei affectus, quas ſequebantur alui excrementa graueolentia, &c. Quæ profecto mala interius latentia aliis forte pernicioſiora non immerito cenſenda ſunt, quòd tum natura valde imbecilla eſſe, neque venenatos humores expellere poſſe uideatur.

De atrabi. lec. 5.

De ſucc. bon. et vit. princip.

Cæterum principem hac in re locum obtinere nos arbitramur tum præſentis temporis conſtitutionem, tũ ægrotãtis hiſtoriam: quemadmodum enim (quod pręclare in vniuerſum traditum eſt ab Hippocrate) medicũ in primis decet morborum popolariter graſſantium impetum perpetuo conſiderare. ac temporis cõſtitutionem attendere, ita huiuſmodi animaduerſionem, ſi vnquam alias, ad huiuſmodi iudicium ferẽdũ accõmodatiſſimam eſſe nos arbitramur. Etenim ſi conſtitutio fuerit peſtilens, in qua plurimi laborent, & moriantur, finge aliquem laborantem, cui grauiſſima ſtatim adſint ſymptomata, & qui præterea cum aliis laborantibus verſatus fuerit, hunc haud leui coniectura peſte male affectum eſſe putandum eſt, quanquam nullum exterius notabile ſymptoma appareat. Quod ſi amplius illi accedat vel bubo, vel anthrax, vel aliud eiuſmodi, quod paſſim graſſari ſoleat, iam coniecturam illud maxime auget, & mali certam quodammodo fidem facere poteſt; quod alio tempore nõ liceret. Quod enim ad celerem interitum pertinet, quem plerique omnium maxime animaduertunt, neque ille magis aliis argumentis fidem facit; ſiquidem præter peſtilentiam plurimi ſunt morbi acuti, qui breuiſſimo tempore homines interficiunt: & in ipſa peſtilentia plurimos nõ ante ſeptimum, nonum, & plures dies interiiſſe certum eſt; quod particulatim Thucydides annotauit. Quod ſi quis his non acquieſcit & longiorem ſymptomatum, atque indiciorum enumerationem deſiderat, quæ tum futuram peſtilentiã prænuncient, tum præſentem arguant: quod quidem ad ſigna prognoſtica pertinet, quotquot quauis tandem ratione putredinis ſobolem præſagire ſolita ſunt, illæc omnia futuram peſtilentiam portendere creditum eſt.

3. prog. 38

Vnde præter ſolitam naturã, & conditionem, mutationes temporum, præſertim calidiores, & humidiores, pluuiarum aſſiduitas, maxime in fine veris, aut æſtate, abſque ventorum flatibus, qualem ferè conſtitutionem in Cranone ciuitate ab Hippocrate deſcriptam legimus, reptiliũ omnis generis, murium, erucarum, & aliorum vermium præter morem multitudo, crebra in aere phænomena, exanthemata non ſolum in pueris, ſed etiam in adultis frequentia, aborſus faciles, annonæ caritas, & alia huiuſmodi propemodum infinita, quæ homines, aut naturali, aut ſane etiam ſuperſtitioſa obſeruatione commenti ſunt, futuram peſtilentiam ſignificare creduntur: quorum quidem indiciorum uim, atque efficacitatem, vnicuiq; ſuo arbitratu examinare licet. Quod vero ad illa attinet, quæ præſentem peſtilentiam demonſtrant, non alia huc afferẽda ſunt præter ea, quæ propriam illius formam, & peculiarem characterem conſtituunt. Etenim quotieſcunque morbi paſſim graſſantur, & plurimos interficiũt, nihil præterea ad ſtabiliendam peſtilentiam deſiderari poſſe videtur. Quod ſi demũ ſigna quædã peculiaria quis intelligere cupit, quæ Socratem peſtilentia laborantem pro certo demonſtrare poſſint, is ſciat præter ea, quæ ſuperius poſita ſunt, pauca admodum, aut forte nulla eſſe indicia, quæ hoc ipſum uere atteſtari poſſint. Id quod vnicuiq; facile conſtitebitur, qui memoria repetat, quod non ſatis iam demonſtrauimus. peſtem nullo determinato morbo circumſcribi, ſed omnes affectus præter naturam, quicunque animo cõcipi poſſunt, latiſſime cõplecti. Illud tamen hoc loco minime eſt prætermittendũ, in peſte (vt inquit Aetius) omnia horrendiſſima fieri, ita quidem vt quæ alias leniora, & benigniora eſſe conſuerunt, hoc tempore ſint grauiſſima, & maligniſſima: quod omnino ratio perſuadet, & Gal. quoque animaduertit.

Sacri ignes multi, qui maligni cum eſſent, multos interfecerunt.

Hippoc. 3. Epid. 3.

Sacrum ignem (ait Gal.) didiciſti a biliosa fluxione oriri, aut nõ illa ſemper tamen praua, & putri. Planè contra vbi mitis ſit fluxio bilem pallidã obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, ſolet quidem ſacrũ ignem facere, nullum tamen ex eo dare damnum, ſi modo recte tractes. At non erat in præſentia talis, qui ſacrum ignem efficiebat, humor, ſed malignus, qui erodere, putrefacereque, &c. Sic paulo poſt.

9.

Ora aphthis vitiata, pudenda tuberculis, lippitudines, carbunculi.

Hippoc. 52.

Singuli hi affectus ferè non ſunt cacoethes, vti ſacro igne diximus modo, nunquam uero etiam ſunt cacoethes, vti nunc, quod putridus eſſet qui abundabat humor. Nõ eſt igitur, vt in præſentia longiorem morborum, & ſymptomatum catalogum faciamus, quæ in peſtilentia euenire, & graſſari ſolent, quandoquidem ſi memoria repetamus peſtilentias ab Hippocr. Thucydide, Gal & poſteriori tempore ab aliis deſcriptas, illa uſque adeo uaria, & multiplicia eſſe conſtabit, ut nulla ferè ſit pars corporis, quæ huius veneni malitiam, atque impetum aliquando non experiatur. Quorum omnium malorum uarietatem, diſcrimen, ortum, & cauſas ex iis, quæ ſuperius a nobis poſita ſunt, vnuſquiſque facile conſequi poteſt, vt hac in re nos minime longiores eſſe oporteat.

Galeni.

De peſte hactenus in vniuerſum. Modo ad principalem controuerſiam reuertimur, quales nimirũ hoc triſtiſsimo tempore fuerint morbi, qui in pleraſque ciuitates impetũ fecerunt, de quibus initio tractationis diximus a pleriſq; omnibus dubitatum eſſe, an peſtilentię nomine ſignari debeãt. Et profecto ſi memoria repetamus, q̃ ſuperius a nobis poſita ſunt; itemque animaduertamus funeſtã hiſtoriam eorum, quæ apud nos euenisse uidimus, iam nullus, vt mihi videtur, dubitationi locus ſupereſſe poteſt, quin hæc fuerit vera, & legitima peſtis. Morbi planè fuerunt vulgares, vt non modo vnum, aut alterum locum, ſed quamplurimos uno, & eodem tempore occupauerint; illos præterea fuiſſe mortiferos, & maiorem hominum partẽ perdidiſſe, ipſa res magno Reipub. dãno ita confirmauit, vt huiuſmodi calamitoſę cladis fęda veſtigia diutius adhuc duratura eſſe uideantur. Quod ſi illis denuũ contagium addere velis, quod ad conſtituendam integram peſtilentiæ formam nonnulli neceſſarium eſſe arbitrantur, illud quoque non defuiſſe tam eſt certũ, quam quod certiſsimum; ut plura huius rei teſtimonia, aut exempla huc temere non ſint afferenda. At vero contra non deſunt uel nobiliſsimi, & doctiſsimi viri, qui aliter ſentientes, huiuſmodi morbos minime peſtilentes fuiſſe, neque veræ peſtilentię nomine ſignandos eſſe contendunt: quorum tamen diuerſa eſt diſputationis ratio. Plerique enim pro certo habẽtes omnem peſtilentiam de uno aere ortum ducere, illam hoc tempore fuiſſe negant, quod nulla in aere fuerit notabilis alteratio, vel corruptio, quæ tantum malorum gignere potuerit.

Aduerſus horum ſententiam nos ſatis ſuperius diſputauimus, quos certe perperam, & contra Galeni diſciplinam ſentire nos eſtimamus, qui ex qualibet communi cauſa morbos communes fieri ſumma cum ratione docet. Alii autem magis appoſite nullam peſtilentiam affuiſſe aſſeuerant, non ob id quidem, quod aer ab omni uitio fuerit alienus, quod illi haud grauate concedunt, ſed propterea quia ve-

re

re ij morbi eas conditiones nõ habuerint, quæ ad conſtituendam peſtilentiæ formã neceſſariæ eſſe videntur: quorum ſanè argumenta intelligere æquum eſt. Inter omnes, opinor, conuenit peſtilentes morbos eſſe vulgares, & pleroſque homines cuiuſuis ſexus, ætatis, fortunæ, indifferenter aggredi; pariter eoſdem eſſe pernicioſos, & maiorem ægrotantium partem interficere: quæ duæ conditiones (vt ſæpius iam diximus) ſi Galen. credimus, veram, & legitimam peſtilentiam determinare videntur: ita quidem ſi altera, vel longe magis, ſi vtraque deſit, vt certum ſit omnem peſtilentiæ ſuſpicionem vanam, ac temerariam eſſe. Atqui ſi qualitatem, & numerum, tum ægrotantium, tum mortuorum conſideremus, ſingulaque accurate, & particulatim animaduertamus, quæ hac de cauſa, hoc tempore euenerunt, neutram ex ijs cõditionibus affuiſſe, vt fateamur, neceſſarium videtur. Etenim (vt a noſtra non diſcedamus) cum mea Vicentia feliciori tempore alere ſolita fuerit hominem circiter triginta millia, certo certius eſt, ne dum maiorem, ſed ne minimam quidem illorum partem laboraſſe, aut interijſſe, quod ea iis, quæ primum a nobis propoſita ſunt, facile vnuſquiſque ad calculum reducere poteſt. Præterea vero cum tempore peſtis morbus nulli ætati, ſexui, nullis ſtudiis, atque ad ſummam nulli hominum conditioni parcat, euentus, & res ipſa ſatis ſuperque confirmauit in vniuerſum ferè omnes, qui in aliqua dignitate, ac fortuna eſſent conſtituti huiuſmodi calamitatis fuiſſe immunes: ita quidem vt reuera nõ alij, quam ſordidi quidam homunculi, atq; ex infima plebecula hanc mortiferam cladem perpeſſi fuerint.

Vt illud interea prætermittamus, quod alioqui magni intereſt, forte etiam ex ijs pleroſque obiiſſe magis alia de cauſa, quam vi morbi: cum enim ad legitimam vniuſcuiuſque morbi curationem nõ ſolum medicum adeſſe oporteat opportuna facientem, ſed & ægros, & aſſidentes, & exteriora, via explicare licet in ſumma rerum confuſione, quantum ab officio defecerint medici, ægri, aſſidentes, & demum quam exteriora ad præſentem opportunitatem male fuerint accõmodata.

Cum igitur morbi hoc tempore non fuerint vulgares, neque ita pernitioſi, vt maiorem hominum partem, vel certe multos necauerint, (vtroque enim modo hanc perniciẽ determinat Gal.) addo, & plurima vndiq; errata, eaq; grauiſſima commiſſa fuerint, quæ morbos alioqui ſalutares mortiferos reddere ſolẽt. illos doctiſſimi viri minime peſtilentes fuiſſe aſſeuerãt, ſed eos duntaxat malignos eſſe contendunt, qui nequaquam ex aere, vel contagio, ſed ea vna in primis deprauata, & vitioſa victus ratione ortum duxerint; quæ quidem quantum ad huiuſmodi morbos gignendos cõferat, iamdiu traditum eſt a Gal. atque notius eſt, quam vt longiori confirmatione indigeat. Porrò autem quanquam nos hæc vera eſſe non inficiamur, verumtamen de priore ſententia adhuc dimoueri nõ poſſumus. Et primum quidem illud non importune afferre licet, ut in rebus propemodum omnibus accidit, ita in peſtilentia varios gradus non iniuria conſtituẽdos eſſe, adeo vt illa ſit grauior, & maiori cũ periculo, hęc leuior, & minori cum diſcrimine; qualis ea
Lib. 4. De cap. 1. Q. Fab. Aug. & C. Fur. pac. Coſſ. fuit, cuius aliquando Liuius mentionem facit, in qua plures ille ſuperſtites fuiſſe, quã interiiſſe commemorat. Vnde haud omnino præter rem dicat quiſpiam, hanc noſtram peſtilentiam benigniorem, & leuiorem fuiſſe, quam vt maiorem hominum partem inuaſerit, & occiderit. Atqui ad eandem refellendam ſentẽtiam alia prorſus, & veriori nos ratione vti conſueuimus. Pro qua illud nobis in præſentia concedi cupimus, quod poſterius diffuſe & firmiter probari poſſe confidimus, hanc nimirũ noſtrorum temporum peſtilentiam minime ex vitiato aere, aut deprauato victu, aut aliter, quam ex uno hominum & rerum cõtagio originem habuiſſe. Quod ſi ita res habet, quanquam huiuſmodi morbi maiorem hominum partem in his regionibus nõ occupauerunt, neq; ex omni conditione (quod ingenue fateri decet) illud ego tamẽ affirmare non vereor, veram hanc, & legitimam peſtẽ fuiſſe: cũ ſatis ſit, ijs in locis, vnde ad nos importata eſt, vbi forte ab aeris uitio originem duxit, omnino illam vulgarem fuiſſe. Imò vero quid prohibet etiam, quo minus dicamus peſtem (ea. gr.) Africæ, Siciliæ, & Italiæ vnã atque eandem eſſe, quam propterea iure optimo non modo vulgarem, ſed etiam vulgariſſimam appellare liceret, cum per tot regiones vagata ſit? Sed neq; altera fortaſſe deeſt non inepta ratio, vnde propoſitã difficultatem diluere poſſimus. Quanquam.n. hæc mala a plerique, & potiſſimum nobilibus viris fuerũt aliena neq; (vt peſtilentiæ forma in primis poſtulat) in homines cuiuſuis ſtatus, & fortunæ graſſata ſunt, illorũ tamen ea vis fuit, & malitia, vt oẽs aggredi, nec; vlli peperciſſe potuerint, niſi grauiſſimorum patrũ ſingulari ſtudio, & diligentia, illorum furor, atque impetus cohibitus, atque anguſtis admodum terminus coercitus fuiſſet. Singula etenim (vt philoſophi docẽt) propriam formam aſſequuntur, non ex iis, quæ in actum prodeunt, ſed ea ijs quæ poteſtate ſunt talia: neq; res, (vt eorum more loquamur) per actus ſecundos, ſed per actus primos definiri ſolent. Homo eſt animal rationale, non quatenus ille vere, & actu ratiocinatur, ſed quatenus ita natura cõparatus eſt, vt aptus ſit ad ratiocinandũ, alioquin homo dormiens non eſſet homo. Sic apud philoſophum definitur anima, quod ſit actus primus corporis phyſici potentia vitam habentis. *2. De anima.* Atq; Gal. demũ, tum ſanitatem, tum morbum eſſe ſtatuit, partiũ corporis conſtitutionem, illã ſecundũ naturam, hunc præter naturam, vnde actiones, nõ actu, ſed poteſtate, vel probe, vel male prodeunt. Itaq; nos pariter peſtilentes morbos non ſine ratione definire poſſe videmur, vt illi ſint vulgares, & pernicioſi, hoc eſt tali natura, & forma conſtantes, vt maiorẽ hominũ partem, atque illos in qualibet fortuna poſitos aggredi, & perdere poſſint, quãuis reuera non aggrediantur, non perdant. Quæſo.n. finge vigere peſtilentia, non modo ex vno cõtagio, cuius uim, atq; impetũ quicunque uoluerit, haud difficile uitare poteſt ſed ẽt ex contaminato aere, a qua uix vlli cauere licet; ſi hoc tempore plerique omnes alia loca, vbi ſalubrior eſſet aura, quærere velint, an propterea quod illa in multos actu non ſæuiat, minus vere peſtilentiam appellabimus? id non equidẽ opinor. In præſentia cũ hæc nos literis damus, idibus Februar. ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, & benignitate Vicentiæ leuiſſima quædam huiuſmodi luis veſtigia vix ſuperſunt, quæ breui admodũ in nihilum abitura eſſe ſperamus. An vnũ, aut alterũ male affectũ peſtilenti morbo non laborare exiſtimabimus, quòd morbus iam actu non ſit vulgaris, nec pleroſq; inuadat? non puto, quandoquidẽ neminẽ eſſe arbitramur, ſi modo huius mali originem, & progreſſionem ille ſatis intelligit, qui non facile fateatur, unum duntaxat ægrum, niſi ab aliorum cõmercio diligenter arceatur, vnam item inquinatam ſupellectilem multos, & vniuerſam urbem inficere poſſe. Porrò antiqua uidetur fuiſſe huiuſmodi lis, de qua particulatim duo quondam celebres medici, Dynus, & Gentilis Senis acẽrrime litigarunt: quorum argumenta, ut *Gentil. cõ. in primã 4.e prop.* libet, unuſquiſque apud illos intelligere poteſt. Hoc ipſo in primis argumento (ni fallor) præclariſſimi quidam viri in eam ſententiam adducti ſunt, quo tempore huiuſmodi mala graſſari cœperunt, illa peſtilentiæ nomine ſignanda non eſſe, quod tunc pauci admodũ laborarent, neq; illa communia, & vulgaria fuerint; quãquam alii contra illud quidem peſtis initiũ, ſed minime peſtem appellare non uereantur. Non *Cap. 19.* poſſum exiſtimare, auditores (inquit Mercurialis) appellandam eſſe eam peſtem, in qua uia duo, aut tres „ peribant ſingulo die. Erant fortaſſe initia quædam pe „ ſtis, ſed non erat peſtis. Cuius profectò ſententię vim „ (vt ingenue dicam) non ſatis intelligo: namque ſum „ neſcius quamobrem principium peſtis, peſtis nomine „

appellare non liceat;quaſi vero principia morborum ab ipſis morbis ſint diuerſa,& aliena. Apud medicos vulgare eſt,ex quatuor partibus principio,incremento,ſtatu, & declinatione morbos in uniuerſum conſtare. An principium motus,non eſt motus,an uia in generationem (vt loquuntur philoſophi) non eſt generatio,an via in corruptionem non eſt corruptio. Omniũ ſanè morborum initia ſunt vndique leuiora, & difficilis cognitu,ſed tamen in hac vna inquiſitione, & intelligentia prçſtantiam, atque excellentiam medici in
14. meth. c 9. primis elucere certum eſt. Vnde illos irridebat Galen. qui incipientes cancros non agnoſcerent, quod non aliter,quam ſtirpibus è terra exeuntibus euenit, quæ pariter peritis duntaxat agricolis agnoſcuntur. Sed alias hæc ferè quæſtio ab Hippocrate videtur eſſe propoſita,an principiũ phrenitidis phrenitis cẽſenda eſſet: quã Galenum præclare diſſoluentem audiamus.

Hippo. princip. prorrh. » Qui comatoſi inter initia fiunt cum capitis,lumborum,hypochondrii,colliq; dolore uigilantes,an phrenitici exiſtant?

Galen. » Complura veterum exemplaria uerbo (phrenitici) verbum (exiſtant) non habent adiectum: hinc exorta eſt quæſtio,verum ne eos,qui ita habent,quis tã phreniticos appellabit,an futuros expectabit;adiecto vero verbo (exiſtant) atque in hunc modũ ſimul ſcripta oratione (phrenitici ne exiſtant) quæſtio eſt,an qui ita affecti ſunt,iam phrenitici ſint,vel non ſint. Quæſtioni autem eiuſmodi iam, & alia quædam non pauci mouent annectitur quæſtio, quam & de febrilium acceſſionum principio mouerunt, nempe in illis rationi maxime conſentaneum eſſe uidetur, non poſtea ventura præcognoſcere nos acceſſionem, ſed incipientem iã dignoſcere ex permutationem pulſum: quoniã vero nondum inſignem acceperit magnitudinem, vt ægro,quidem,tanquam dicenda conſpicua videatur,a nobis autem, vt tanquam facta cognoſcatur, res hæc non aliter,quam plantæ recens è terra ortæ, dignoſcitur,quas ruſticus,uel qui in herbis omnibus dignoſcẽdis eſt peritus confeſtim internoſcit, cæteris vero incognitæ manent, agros ſiquidem herbas germinatione ſimillimas ſæpius ferre conſpicimus, quas nos quidem non internoſcimus, ruſtici vero internouerunt: quod & arboribus euenit: nam ſingulas,cum omnib. ſuis partibus ſunt abſolutæ,vniuerſi cognoſcimus, cũ vero naſci incipiunt,omnino a paucis cognoſcuntur.

Hactenus Galenus. Quanquam igitur in noſtra peſtilentia pauci admodum ęgri aliquando laborarent, & interirent, atque ii quidem ex vna plebe, cum homines pro maiori parte, & ex omni conditione apti eſſent ad malum ſuſcipiendum,illam nos quocunq; tẽpore veram,& legitimam peſtem fuiſſe arbitramur.

Cæterum antequam poſteriorem huius tractationis partem aggredior, quæ ad huiuſmodi morborum præſeruationem, & curationem pertinet, illud vnum in præſentia reliquum eſſe uidetur, quod ſuperius nos eſſe tractaturos recepimus, vt eam quæſtionem tractemus, vnde nam hæc noſtra peſtilentia originem duxerit. Etenim quidam ex vna deprauata victus ratione, alii præterea ex contaminato aere, alii demum ex vno contagio illam ortam fuiſſe cõtendunt. Hic ſomnia nonnullis,& commenta vaniſſima conſulto prætereo, quæ homines non ſolum philoſophiæ, & medicinæ, ſed etiam omnis literaturæ, atque eruditionis prorſus expertes temere afferre non erubeſcunt, quæ quod per ſe facile concidant,vlla confutatione honorari non debent. Quod porrò ad illos attinet, qui vulgaria iſthæc mala in unam victus rationem referre ſolent,cum iis quoque omnino paucis agendum eſt.

Quanquam.n.tũ Gal.diffuſe,& perſpicue, tũ experientia manifeſtè & facile demonſtrat, quantum alimenta mali ſucci valeant ad procreandos morbos, quod a nemine in controuerſiam reuocari debet,cum tamen præteritis temporibus vrgente fame longe omnium maxima, ac præſenti ẽt tempore pleriq; peſſimi ſucci alimentis ueſci coacti fuerint, qui omnis peſtilentiæ fuerunt immunes, vt aliunde illa generetur, neceſſario fatẽdum eſt. Quemadmodum igitur deprauatam victus rationem,quæ multis ſit cõmunis,peſtilentiam quandoq; efficere poſſe credimus, & cacochymiam in uniuerſum,quã ex huiuſmodi alimentis ferè generari neceſſe eſt, ad omnes morbos, in primis vero peſtilentes,corpora mirum in modum præparare exiſtimamus;ita contra peſtilentiam,de qua agimus,alia magis de cauſa,quam propter praua alimenta eueniſſe nos vere affirmare poſſe videmur. Quamobrem illud nobis vnum modo ſupereſt, vt inquiramus, an ex aere uel manifeſta qualitate alterato,vel aliter cõtaminato; an magis ex contagio, quod ex uno corpore in aliud tranſeat,illius originem ſtatuere liceat. Quã profecto diſputationem obſcuram prorſus, ac difficilem, diuque ac multum agitatam, quoniam cum Mercuriali tanto uiro mihi potiſſimum res eſt,ſtudioſe, & diffuſe tractare conſtitui. Neque eſt, ut aliquem admiratio teneat, quamobrem a uiro omnium tum doctiſſimo, tum humaniſſimo, adeo mihi cariſſimo, & amiciſſimo,non hac ſolum in re,ſed alias ſæpenumero diſſentire non verear.

Quæ enim illius eſt ſingularis humanitas,grauitas, ſuauiſſimique mores plane compertum habeo in meliorem partem illum (quod equidem maxime uelim) hæc omnia accepturum eſſe. Immo verò,cum præterito anno commentarium illeſuum de peſtilentia humaniter & grate mihi dono miſiſſet, atque ego illi per literas gratias egiſſem, ſimulq; ſignificaſſem me quibuſdam in rebus,illi non ſans aſſentiri,grauiter,& ingenue mihi reſcripſit,ſe minime ita ambitioſum eſſe,vt omnes homines ſuis dogmatibus aſſentiẽtes eſſe cupiat, ſibique vehemẽter gratum eſſe facturus, quicunque iis de rebus planè incertis,& obſcuris diſputare uoluerit,quando hac potiſſimum ratione veritas facile inueſtigari,atque a tenebris erui ſolet.

Atque hoc ipſo commentario, Gratiſſimũ (ille ait) » cap.13
erit mihi ut omnes docti uideant has meas rationes, »
examinet diligenter: quia cũ hæc res ſit maximi mo- »
menti,optatiſſimum erit ſemper mihi,ut ueritas, inue- »
niatur,ſi modo ueritas inueniri poteſt in re adeo ſecre- »
ta,& diuina. Libere igitur dicam quod ſentio, ſed hac tamen lege,ut de omni re inter nos controuerſa, tanquam honorarius arbiter,ille iudicium ferre,ac ſententiam dicere poſſit:ut ita intelligant homines, diſſentientes aliquando ſententias ſumma etiam cum beneuolentia,& charitate conuenire.

Mercurialis cauſas peſtis inueſtigaturus,alias internas,alias externas eſſe docet. cap.5. Quod porrò ad internas pertinet,inſignem primum, atq; excellentem putredinem,non quidem unius,aut alterius humoris, ſed omnium,qui ſimul confundũtur,cõturbantur,& computreſcunt,uere,& ſumma cum ratione ſtatuit; præterea uero iis humoribus latentem quandam,atque occultã uim ineſſe tradit,quam Gal. & medici omnes ſcribũt ineſſe medicamẽtis,atq; uenenis deleteriis. Hanc ego abditam qualitatem in prçſentia prætereo, quia ſuperius ſententiam hac in re meam ſatis explicauerim. Quod autem ad cauſas externas attinet,duas ad efficiendam peſtem cauſas perpetuo concurrere aſſeuerat, nimirũ aerem ipſum,& cõtagium:mox prætermiſſo cõtagio, aerem concurrere ad peſtem efficiendam Hippoc. demonſtratione euidentiſſima probat hunc in modum Peſtis eſt morbus communiſſimus, ergo a cauſa communiſſima: cauſa cõmmuniſſima eſt aer: ergo peſtis neceſſario ab aere. Quæ quidem argumentatio (ille ait) »
tãtum potuit apud ſcriptores medicinæ, ut neminem »
ferè inuenire liceat, qui non putauit veram peſtẽ fieri »
ab aere. Atqui unum ego reperio Gal. (ut alios interea prçtermittã, cum ille mihi ſit perpetuo inſtar oĩum) qui non modo peſtem ab uno aere ſemper fieri negat, ſed etiam Hippoc. hac in re aliter ſentientem arguere non uereetur,quod ſupra demonſtrauimus. Neq; hanc Gal. ſententiam ulla ratione infirmari exiſtimamus, primum quod alii morbi ex uictus ratione oriundi

fiat

Digitized by Google

ſint quidem peſtilentes, ſed minime ipſa peſtis: quando quidem res ipſa declarat illos vere peſtilẽtes & peſtilentiæ nomine ſignandos eſſe, cum ſint aliquando vulgares, & pernicioſi, quales fuere illi, de quibus particulatim mentionem facit Gal. præterquam quod ille [Init. li. de cib. bon. & mal. ſuc.] peſpicue admodum, & ex propoſito morbos communes, ea communi certe cauſa, ſed non ea vno ſemper aere fieri docet, vt non alia interpretatione ſit opus: tũ vero quod aerem haud certe ſolum, ſed vna cum aliis cauſis, morbi communis cauſam ſtatuere liceat: aerem enim planè Gal. excludit, & abſq; illo morborum cõmunem propter aliam cauſam communem oriri poſſe fatetur: alioqui uana prorſus, & temeraria fuiſſet illius in Hippoc. argumentatio, ſi modo vt aer vel ſolus, vel ſaltem aliis cauſis adiunctus ad gignendam peſtilentiam concurrat, neceſſe eſt. Neq; illa demum ratio videtur magis efficax, quæ morbos communes diſtinguit, ita quidem vt communes vni regioni, quos endemios Græci appellant, fiant a praua victus ratione, & a uaporibus elatis ex aquis, & terra, minime ex aere, communes autem pluribus regionibus ſemper oriantur ex aere. Nam præter quam quod & in præſentia adhuc eadem vrgent argumẽta. Gal. ſtatuens morbos commune fieri propter plures cauſas communes, minime propter vnum aerem, huiuſmodi morbos haud interpretatur endemios, ſed epidemios, qui tempore aliquo determinato populum, aut exercitum vniuerſum ſine aeris vitio aliquando ſolent occupare. Cum igitur hoc fundamentum non modo ſit infirmum, ſed [cap. 6.] ex Gal. diſciplina planè corruat, vt omnis fabrica illi innixa concidat, neceſſarium videtur: Præterea nõnulla ſigna addit Mercurialis de hiſtoricis, & aliis petita, quæ probabili ſaltem ratione confirmare poſſint, hãc noſtrorum temporum peſtilẽtiam ex aere orta fuiſſe: atq; illam quidem duorum generum eſſe tradit, alia antecedentia, alia comitantia. Inter ſigna antecedentia numerãtur terræ motus, cometæ, ſidera inſolita, ignes aerei, eclipſes, annus biſſextilis, monſtra, animalia orta ex putri materia, peſtes alibi vagantes, ſi demum viri temperatiſſimi ægrotent, & lupi hominibus ſint infeſti.

Non ego in præſentia multum laboro, an iſthæc ſigna omnia, vel certe plura ante noſtram peſtilẽtiam euenerint: Illud vnũ repeto, quod ſuperius admonuimus, ſi modo altius Dei propoſitum prætermittamus, nullum ſignum peſtilentiam præmonſtrare poſſe, niſi quatenus imminentem putredinem indicare poteſt: præter quam quod ex iis plurima nõ ſolum incerta, & leuia, ſed etiam ſuperſtitioſa, & mendacia non iniuria videri poſſunt. Terræmotus Ferrariæ maximi fuerunt, violentiſſimi: quæ ciuitas fuit immunis peſtilentiæ: quanquam. n. animo concipere, & fingere licet halitus ex terræ motu exeuntes longe, lateq; diſſeminari, nec proximis regionibus vim aliquando inferre, illud tamen aut omnino difficile, aut certe via fieri poſſe exiſtimandum eſt, ſalua & incolumi urbe, uicis, & vniuerſa ditione, cum peſtilẽtes illi vapores omni ea parte proximos locos petere poſſint, vt aliis vniq; illæſis, nonnulli tantum apud nos fuerint contaminati. Cometas, ſidera inſolita, ignes aereos, ſi phyſicam eorum ſignificationem aduertere velimus, æſtus in primis, ac ſiccitates portendere, & ſignificare philoſophi docent: quod quidem hoc tempore ſatis confirmat, iã trimeſtris inſignis, & continuata ſiccitas, quæ cometẽ initio Nouembris apparentem ſequuta eſt, & adhuc perſeuerat. Quod ſi præter elementaria facultates, bella, peſtes, mortes, & alias calamitates hæc hominibus afferre, communi ferè omnium conſenſu iamdiu confirmatum eſt, illud nos tanquam per ſigna magis, quã per cauſas fieri exiſtimamus, non aliter quam olim in auguriis, & auſpiciis euenit, in quibus per aues multa, quorum illa autores haud quanquam erant, portẽdi, & ſignificari credebantur: ita quidem (quod piè ac vere ſtatuendum eſt) vt Deus Opt. Max. qui miniſtros ſuos aliquando facit flammam ignis, ad demonſtrandas publicarum, & priuatarum mutationum viciſſitudines, adeoq; ad noſtram eruditionem, tãquam ſigno deſuper dato, huiuſmodi igneas apparitiones, veluti quoſdam emiſſarios, & præcones eſſe velit. Sic iris naturales ſuas cauſas habet, quas phyſici poſſunt reddere, interim tamen arcanam præterea ſuam habet ſignificationem. Anno biſſextili, quam temere, ne dicã ſtolidè a pleriſque tanta vis tribuatur, vt rerum fermè omnium naturam mutare, & multa pericula afferre poſſit, vnicuique facile conſtabit, qui memoria repetat, minime natura, ſed arte, & Cæſaris decreto huiuſmodi annum conſtitutum eſſe, vnde tot admirabilia, & tanta opera prodi nequeunt. Sed alia non proſequor: atq; addo illud vnum, antecedentia illhęc ſigna leuia admodum, atque incerta eſſe, quandoquidem illorum plurima, aut forte etiam omnia ſine vlla peſtilentia interdum eueniſſe certum eſt. Inter ſigna autem comitantia peſtem ex aere oriundam refert Mercurialis ea ſymptomata, & morbos, qui omnes ferè peſtes ex aere comitari ſolent, febres ardentes, febres placidas, dolores capitis, deliria, carbunculos, tumores, mortes ſubitaneas, extinctiones familiarum. Atqui (vt nos ſuperius demonſtrauimus) docet Galen. nomen (vulgare) vel (peſtilens) non vno certo, & determinato morbo cõcludi, adeo vt nulli ſint morbi, nulla ſymptomata, quæ peſtis propria, & inſeparabilia dici poſſint: quam rem ſuperiore diſputatione a nobis demonſtratam ipſa confirmat experientia: namq; (ne ſingulas peſtes recenſeam) audiamus, quæ Thucydides in celebri illa ſui tẽporis eueniſſe ſcribit, hac ferie. Atq; non multis ab hinc diebus, cum in Attica eſſent, morbus primum Athenienſes cœpit inuadere. Et quanquam fama eſt antea quoque morbum latè vagatum eſſe, tum in Lemno, tum in aliјs regionibus: nondum tamen memoriæ proditum eſt tantum peſtilentiæ, atque internecionis mortalibus contigiſſe. Neque enim ſat opis afferebant medici, qui principio ſeſe ad medendum applicuerunt ob imprudentiam, ſed hi hi maxime interibant, quippe qui proxime accedebat, neq; alia humana ratio, aut ars vlla. Tum quæcunq; a ſacerdotibus ſupplices petebant, aut vatibus, & quæ ab his reſponſa dabantur, omnia in caſſum erant: atque occumbentes ab his deſiſtebant, a malo ſuperati.

Porrò hoc primum (vt aiunt) ſumpſit initiũ ex Aethyopia, quę ſupra Aegyptum eſt, inde in Aegyptum, & Libiam deuenit, & in Regis totam magna ex parte: in Athenienſium vero ciuitatem repente irruit: ac primum in Piræo homines attigit: ex quo etiam aiebant Pelopõneſios venena puteis iniecisse (nam fontes ibi nondum erant) deinde vero & ad ſuperiorem ciuitatem peruenit: ac iam multo magis moriebantur. Diſſerat igitur de hoc, vt quiſq; ſentit, tum medicus, tum idiota, vnde veriſimile fuit illud originem duxiſſe, & cauſas referat tãtę mutationis, quas idoneas fuiſſe putet, quæ vim ad res ita immutandas ſortitæ fuerint. Ego vero quod factũ eſt narrabo; & quibus animaduerſis, ſi quando rurſus incidat, poſſit aliquis prouiſum quippiam nõ ignorare, hæc monſtrabo, qui tum ipſe morbo laboraui, tum alios laborantes vidi. Itaq; annus ille (vt in cõfeſſo eſt) inter omnes maxime aliorum morborum immunis fuit: quod ſi quis alio prius morbo laboraſſet, in hũc omnes decumbebant: Alios vero ex nulla occaſione, ſed cõtinuo cum ſani eſſent, primum capitis calores inuadebant vehementes, & oculorum rubores, & inflammationes: atque internæ partes, & fauces, & lingua ſanguinolentæ ſtatim erãt: ſpiritus difficilis, & fœtens exibat deinde ex his ſternutatio, & raucedo ſuccedebant: ac non multo poſt tempore labor in pectus deſcendebat cum tuſſi vehementi: Quòd ſi quando ad cor inhæſit, tum id ſubuertit, tum purgationes bilis, quęcunque a medicis recenſentur, ſubierunt, atque hæ magna cum defatigatione. Pleriſque ſingultus incidit inanis, conuulſionem afferens vehementem: quæ nonnullis ſub hæc ceſſabat, alijs vero multo poſt. Porrò cor-

b a pus

Digitized by Google

gionibus auium defectio: ut undique concludere liceat hanc noſtram peſtilentiam ex aere ortam eſse. Cæterum, Lector, quanquam Mercurialem uirum grauiſſimum, & doctiſſimum hæc afferre non dubitamus, ut coniecturali omni ratione ſententiam ſuam confirmaret, atque in uniuerſum leuiora illa eſse uidentur, quam ut longiorem diſputationem poſtulent, ne quid tamen in hoc argumento deſideres, ſingulas huiuſmodi rationes breuiter examinare non grauabimur. Quo primũ loco illud minime agimus in præſẽtia, ut ſubtilius inquirendum, ac in dubium reuocandum eſse vehimus, an iſthæc omnia miracula Patauii euenerint, nec ne; quandoquidem viro ingenuo, & ueraci fidem vndiq; adhibere decet. Illud ego tamen (quod ad primam argumentationem pertinet) uerè, & ſanctè omni aſseueratione affirmare poſsum, hoc ipſo peſtilẽtiæ tempore apud nos plurimos aliis morbis a peſtilentibus laboraſse, & euaſiſse, & particulatim menſe Auguſto laboraui ego ipſe febre tertiana continua, vnus itẽ meus famulus tertiana intermittente. Sic in celebri peſtilentia ann. M. DXXVIII. quæ uniuerſam ferè Italiam contaminauit, maiores noſtri referunt præter peſtilentes, alios quoq; morbos, priuatimq; duplices tertianas vagatas fuiſse, a quibus plerique euadebant. Sed vtcunq; ſe res habeat, ut ingenue dicam, vim huius rationis equidem non ſatis intelligo, quo modo nemine, aut certe paucis alio morbi genere laborãtibus præter peſtilentes, colligere hinc liceat. quę id medici omnes pro certiſſimo argumẽto habeant, peſtilẽtiam ex aere oriundam eſse, quaſi uero, ut alia prætermittamus, tertia illa cõſtitutione libri tertii Epidem. quam nemo, opinor, dubitat ex uiciato aere fuiſse peſtilentem, Hippoc. tertianarum, quartanarum, quotidianarum febrium, & aliorum morborum non meminerit quos veriſimile eſt peſtilentes non fuiſse, ac poſtremo loco ſexdecim ægrotos non deſcribat, qui vel Galeni teſtimonio aliis morborum generibus ab iis laborabant, quæ in ea tempeſtate commemorata ſunt. Quod ad contagium pertinet, grauiſſimi patres publicis ſcripturis, & inquiſitionibus hac in re ſedulo inſtitutis, quę adhuc inter monumenta annalium ſeruantur, verè vnicuique teſtari poſsunt, neminem apud nos peſtilenti morbo laboraſse, quem non ille prius contagio contraxiſset: quanquam enim plerique ſine vllo contagio ſe laboraſse contendunt, quod a multis prædicari audio, nonnullos ſcienter alios fallere, alios inſcienter falli nos exiſtimamus, quandoquidem uſque adeo multæ, latentes, atque fere inſenſibiles ſunt huius veneni rationes, ſiue hominum dolos, ſiue incuriam, & negligentiam conſideres, ut illæ uix explicari aut concipi animo poſſint. Namq; (vt a re mea nõ diſcedam) quanquam diligentiſſima adhibita inquiſitione nihil prorſus inuenire vnquam potui, vnde Allegrantia labem contraxerit, cui ſeueriſſime iuſſeram, vt ne vnquam domo exiret, ne ue aliquam rem, aut hominem domo exciperet, poſt multos tamen dies certior ſum factus (quod tandem Lucretia promiſsa illi impunitate confeſsa eſt) clam illam, ſemel ad Lazarum portitorem, eiuſque vxorem diuertiſse, qui eo tempore peſtilentia laborabant, & breui ambo obierunt: poſt quorũ interitum biduo Allegrantia male affecta eſt. Quod porrò magna hominum pars, qui ſine ulla peſtis ſuſpicione obierunt, poſt mortem poſteriores corporis partes uibicibus, latiſque maculis deturpatas habuerint, primum cum uiro præſtantiſſimo ſtatutum id ſit, in quo mihi tamen non ſatis cum eo cõuenit, raros fuiſſe, qui alio, quam peſtilenti morbi genere laborarint, nõ iniuria fortaſse quæſierit aliquis, quamobrem hos peſte non interiiſse ſit exiſtimandum, tum uero nos id quouis tempore eueniſse, neq; huius rei cauſam cognitu difficilem eſſe putamus, ut propterea ad aeris vitium confugiendũ non ſit. Etenim, ut interea prætermittam neminem eſse cadauera tractare ſolitum, qui non frequẽter huiuſmodi liuores, & maculas animaduerterit, ut hoc inſolens uideri poſſit iis tantum, qui corpora nudata non ita inſpicere conſueuerunt, non importune hoc loco mihi occurrit Hipp. vbi ille ſcriptum reliquit antiquos exiſtimaſſe ægrotos quoſdam ſideratos eſſe, tum aliis de cauſis, tum maxime ob id, quod mortuis latus liuidũ plagæ ſimile videtur, quaſi huiuſmodi ſymptoma particulatim vel in aerem, vel in aliam ſuperiorem cauſam referendum eſſet, quemadmodum nonnullis fulmine ictis, quod illi ſidus eſſe opinabantur, quandoque eueniſſe obſeruatum eſt. At vero Gal. cauſam certe naturalem afferens, illud fieri docet, propterea quia ſanguine in latus ob dolorem perueniente, quicquid in cute diuerſum, ſolutumque eſt, id in morte refrigeratum nigrorem contrahit, vt ſimiliter illis euenit, qui ita ex plaga affecti ſunt. Cum igitur omnis corporis pars vel cõtuſa, vel refrigerata, vel aduſta, tum in morte, tum ante mortem, nigrorem quendam, & liuorem contrahere ſoleat, cui mirum poteſt uideri, ſi plerisq; aliquando appareant vibices, & maculæ externæ, potiſſimum in dorſo, quam partem, tum propter alias cauſas, tum maxime propter decubitũ multo ſæpe calore, & fluxione abundare conſtat. Quod de inguinum, & alarum tumoribus, variis item tuberculis ſponte erumpentibus affertur, illud ego in contrariam plane ſententiam interpretandum eſſe arbitror: cum enim non ſolum veriſimile, ſed ferè etiam ſit neceſſarium huiuſmodi corpora malis vndiq; humoribus referta eſſe, ex quibus quidem (vt Gal. eſt autor) ſi modo exiguam aliquam occaſionem ab ambiẽte aere illi acceperint, febres peſtilentes generari conſueuerunt, rationi maxime conſentaneum eſt, nullum hoc tempore in aere vitium fuiſſe, cum talia corpora plane cacochyma. & ad ſuſcipiendum malum aptiſſima ab omni peſtis periculo ſeruata fuerint.

1. De vat. ut. in morb. ac. 35.

1. De dif. feb.

Portò quod Auſtrina conſtitutio perdurauerit Venetiis, & Patauii totis ferè menſibus Septembri, & Octobri. unde facile aer inſici potuerit, ego quidem quales, & quantæ fuerint illo tempore pluuiæ, ad ſummã qualis fuerit illa cõſtitutio, & quandiu durauerit, nihil certi uel aſſeuerare, vel negare auſim, quãdoquidem huius rei nullã prorſus obſeruationem, aut memoriã teneo. Sed cum illis menſibus, quibus Venetiæ, & Patauium laborarũt, non mõ Vicentia, Taruiſium, & alia viciniora loca, ſed omnes propemodum earundem vrbiũ uillæ, plurimi uici, & determinata partes, quibus uariam, & diuerſam conſtitutionem aſſignare non licet, omnis periculi fuerint immunes, contra uero quo tempore Vicentia afflicta eſt (vt alia loca præteream) Venetiæ, Patauiũ, Verona perpetuo bene habuerint, facile adducor, ut credam, neq; tunc temporis Auſtrinam extitiſſe conſtitutionem, qua peſtilentiam efficere potuerit, ſi modo (quod a nullo in cõtrouerſiam reuocari audio) vniuerſam hanc tot ciuitatũ, & locorum peſtilentiam ab vna, & eadem cauſa originem traxiſſe fatendum eſt. Apud nos certe tãtũ abeſt, vt præterito anno Auſtrina fuerit cõſtitutio, ut illam contra magis Aquiloniam fuiſſe conſtet. Verum concedatur hæc quoq; Auſtrina conſtitutio, an protinus illa peſtem efficere potuit? nõ arbitror. Non ne Hipp. commemorat plerosq; Auſtrinos ſtatus, qui aliorum quidem morborum, minime peſtilentium fuerunt autores. Quicunque librum tertium Aphoriſmorum, libros item Epidem. legere voluerit, ne hic pluribus locis afferendis fruſtra ſim longior, illud non inuitus confitebitur. Etenim ſi mõ huiuſmodi conſtitutio peſtem efficere debet, ut illa uehemens ſit, & longiori tẽpore duret, neceſsariũ uidetur: imo uero non ſolũ ad efficiendã peſtem, ſed ad alios quoq; morbos procreãdos, notabilem illam eſse, & diutius perſeuerare oportet. Auſtri (inquit Hippoc.) auditum habeant, caliginem obducunt, capitis grauitatem efficiunt, pigros „ reddunt, & languidos: quando igitur huiuſmodi tem- „ peſtas dominetur, talia in morbis accidunt. Habes (inquit Galen. hunc locum interpretatus) quæ de uehementi Auſtrali ſtatu, qui multo tempore durat, ab eo dicta ſunt, oſtendit enim per uerbum (dominari) no- „

3. Aph. 3.

1. Epid. tem. 1. cõ 4.

mina hæc non eſſe eius, qui vere, aut medico tempo-
re ſpirat, nec ei, qui pluribus quidem diebus, ſed imbe-
cillus eſt, hoc ſe nomen tribuere. Et iterum. Non po-
1. Epi. ſec. 2. 24. tuit Auſter ille caput replere, qui ſub Arcturo ad æqui-
noctium vſque flauit, neque enim humidum erat,
neque diuturnum, quod inter canem interuenit ſpa-
1. Epi. cõ. 2. 15. cii, & Arcturum. Vnde alias in vniuerſum Auſtrinas
tempeſtates putredinem inducere ille docet, ſi diutur-
næ, & potiſſimum humidæ fuerint. Hoc in primis fa-
cile confirmat celebris illa conſtitutio libri tertii Epi-
dem. quæ ſanè diutiſſime Auſtrina, & humida perſe-
uerauit. Cum eſſet (inquit Hippocrates) annus totus
Auſtrinus, humidus &c. Sed addo & illud, modum il-
lius conſtitutionis referente Mercuriali talem fuiſſe,
vt vix illo ipſo tempore aliquod malũ gignere potue-
rit. Etenim ſi una conſtitutio vulgares morbos repen-
te afferre debet, ut illius mutatio, & alteratio ſit inſi-
gnis, neceſſe eſt; nam leuiores, & quæ ſenſim fieri ſo-
lent, non protinus, ſed longiore deinceps tempore va-
3. Aph. cõ. 1. riá mala parere conſueuerunt. Mutationes temporum
(inquit Galenus) quæ maxime efficiunt morbos, illæ
ſunt, quum plures deinceps fuerint, aliaq; aliam exce-
perit, quemadmodum Hippo. in Epidemiis ſcriptum
reliquit, atq; hic nõ ita multo poſt eſt dicturus. Vnius
vero temporis alteratio morbos certe quidem efficit,
ſed non præcipue. Quando igitur morbi fient potiſſi-
mum unius temporis alteratione. Cum eius ſcilicet
magna contigerit alteratio; propterea enim dicebat; Et
in ipſis temporibus magnæ mutationes caloris, vel fri-
goris. vel alterius cuiuſdam, aut humiditatis, aut ſicci-
3. Aph. cõ. 2. tatis, aut ventorum, aut horum defectus. Et rurſus. Ma-
nifeſta eſt cauſa, quamobrẽ in Cranone facti ſint æſtã-
te carbones. neq; enim parum à naturali temperatura
receſſerat, ſed ad talem illa venerat ſtatum, per quem
putrent facile, quæcunque naturam habent putredini
obnoxiam: poſſunt enim humiditates præter modum
auctæ putrefacere, vt & ipſe dicturus eſt. Morbi plu-
uioſis temporibus fere fiũt febres longæ, alui fluores,
putredines. Sed iis ipſis caliditates magis putrefacere
poſſunt: ambabus enim ſimul coniunctis, nec minus
quam in Cranone vehementibus, & immoderatis cor-
pus alterum tempus non expectat, vt offendatur, ſed
in priori vt grauiſſime lædatur, neceſſe eſt. Cum igitur
Auſtrina illa cõſtitutio Venetiis, & Patauii paucis om-
nino diebus perdurauerit, neque vehemens, & nota-
bilis fuerit illius alteratio, ſi modo vulgare aliquod
malũ illa fuiſſet allatura, periculũ certe non illo ipſo
tempore Septembri, & Octobri, ſed poſterioribus men-
ſibus magis imminere videbatur. Præterea demum,
quod ad huiuſmodi conſtitutionem pertinet, priorum
quoque temporum hyemis, veris, æſtatis conſtitutio-
nes animaduertendæ eſſent, quales nam illæ fuerint,
quantum vnaquæque durauerit, & quomodo; pariter-
que aliis quibuſdã animaduerſionibus, & diſtinctio-
nibus opus eſſet, quarum Galenus aliquando memi-
nit, quibus inſtructus medicus tũ præſentia mala cer-
to cognoſcere, tum futura haud temere predicare poſ-
ſit. Sed hac de re forte nimis multa. Terræ fructus in
vniuerſum fatuos, neque ita iucundos hoc tempore
fuiſſe, vt fere illi eſſe alias conſueuerunt, illud mirum
alicui uideri non debet, quandoquidem, vt agricolæ
docent, & ratio plane confirmat, notabili fructuum
copia, qualem hoc anno in primis fuiſſe conſtat, illo-
rum ſuauitatem perpetuo imminuere ſolet, atqui hoc
minime ex aere, ſed magis ex alimẽto, quod illi ex ter-
ra ſuſcipiunt, prouenire nos arbitramus. Immo vero
cum terra, ſi vnquam alias, frugum, & fructuum om-
nium inſignem vbertatem, & copiam hoc vno, atque
altero anno tulerit, contraria prorſus ratione euidens
hoc argumentum colligere licet, cælum, adeoque ae-
rem ipſum ab omni labe liberum fuiſſe, atque in ter-
ram, & homines omnem beneficam vim gratuito, &
liberaliter infudiſſe; quandoquidem inter famem &
peſtem tanta eſt conſenſio, vt vix, & raro alteram ab
altera ſeparare liceat, quod ſolertiſſimi illi veteres vel

ipſis nominibus indicare voluerunt, non aliter quam
ſimplici, o, alterum ab altero diſtinguentes, peſtilen-
tiam λοιμὸν, famem λιμὸν appellantes. Quod vero
demum ad ſilentes cicadas, & defectum auium per-
tinet, quid aliud reſpondeam, prorſus non habeo, præ-
ter quam, ſi quis in agro Patauino illarum cantus mi-
nus audire, & harum frequentiam minus videre uiſus
eſt, ſurdaſtrum hunc fortaſſe, atque oculis hebetiori-
bus fuiſſe. Sed redeo ad rem. Poſt hæc inquirens. Mer-
curialis, quæ nam qualitates aeris fuerint hoc tempo-
re cauſa peſtis, tria proponit; malas & terras euapora-
tiones; varia temporum anni intemperamenta, & par-
ticulatim autumno conſtitutionem Auſtrinam; tum
vero occultam quandam proprietatem aeri cœlitus
infixam. Quod ſi aer nulla ratione peſtem efficere po-
tuit, quæ noſtra eſt ſententia, vt hæc omnia corruant,
neceſſe eſt. De poſterioribus duobus capitibus ſatis
dictum eſt. De primo nunc breuiter dicendum. Si me-
moria reperamus, quæ tradita ſunt a Gal. emitti poſſe
putridam exhalationẽ, quæ aerem contaminet. a mul-
titudinem mortuorum nõ crematorum, ut in bello ac-
cidit, paludibus, & ſtagnis æſtiuo tempore, & quæ-
cunque tandem animo concipere poſſumus, quę ean-
dem rationem ſortiuntur, nullam (opinor) Venetiis,
Patauii, Vicentiæ, vt alia loca prætermittam, huiuſmo-
di exhalationem inuenire licet, vnde aer infici potue-
rit. Etenim quanquam negandum non eſt, has ciuita-
tes prauis omnino quibuſdam exhalationibus obno-
xias eſſe, ſi tamen rem ipſam grauiter conſideremus,
illas nullum periculum, aut malum afferre, adeoq; ae-
rem ipſum temperatiſſimum, & ſaluberrimum iis in
locis exiſtere non inuiti fatebimur. Namque Vene-
tiis, ſi ullo in loco, homines diutiſſime viuunt, vt ſim
neſcius an alibi tot reperiantur robuſti, & venerandi
ſenes Præterea tum Venetiis, tum Patauii aerem ad iu-
ſtum quoddam temperamentum proxime accedere
partim alia, partim illud maxime demonſtrat, quod il-
le ex omni ferè natione homines alat, & ſingulis ſit
præclare accommodatus.

Meam Vicentiam prætereo, quam quidem tũ aliis
nominibus, tum ſalubritate coeli in primis nulli alii
ciuitati inuidere arbitror. Quod ſi quis in iis urbibus
exhalationes omnino peſtiferas elatas eſſe comendat,
& quærenti quamobrem illud hoc vno tempore fa-
ctum ſit, & quare iſtæ exhalationes ferè intra muros
vrbium, immo vero intra determinatos quoddam vi-
cos, & certas domos coerceantur, ita is reſpondeat, vt
rem totam in latentes cœlorum influxus, ſeu motum,
& lumen referre velit, hac ratione facile hic ſe ab om-
ni difficultate explicare, & omnem quæſtionem diſ-
ſoluere, poſſe videtur. Sed rurſus hunc lapidem moue-
re cogimur. Etenim Mercurialis cũ Hippocrate, Ari-
ſtotele, & Gal. vere ſtatuens nullam cauſam ſine eius,
quod patitur, habilitate agere poſſe, adeoq; peſte ne-
minem laborare, qui non corporis conſtitutionem ha-
beat ad illam ſuſcipiendam maxime aptam, & accom-
modatam, huiuſmodi conſtitutionem, & qualitatem
duplicem eſſe docet, alteram, manifeſtam, alterã oc-
cultam, quam definit non aliud eſſe, quam latentem
quandã cordis proprietatẽ, qua illud a ſe minime re-
pellere põt noxias impreſſiones: quam præter cæteros
Auicenna inſinuare, videtur, quo loco de proprietate
diſpoſitionis ſermonem habet. Quam profecto abdi-
tam cordis conditionem illæ præterea cõfirmat dupli-
ci argumento: primum quoniam aer generaturus pe-
ſtem ante omnia cor aggreditur, tum autem quod niſi
hanc cordis latentem vim cõſtituas, quamobrem alia
corpora, uel intemperatiſſima, & planè cacohyma in
media peſtilentia verſentur impune, alia vel tempera-
tiſſima, & euchyma, illa corripiãtur, & alia huiuſmo-
di problemata intelligere vix liceat. At vero neq; hanc
ego cordis latentem proprietatem ſuſpicio, quam cõ-
pertum habeo neque Galenum unquam ſuſcepiſſe,
qui quidem corporum manifeſtas affectiones, & con-
ſtitutiones ita perpetuo afferre ſolet, ut quicunque

cauſ-

514

caoſis morbificis magis aduerſatur, immooes cooſeruetur, contra quicunque eiſdem magis conſentit, illis facile corripiatur. Sed loquentem illum audiamus. Maxima pars (ille inquit) generationis morborum eſt eius, quod patietur, corporis habilitas. Subijciatur igitur pro exemplo, in ambiente aere nonnulla peſtilentiæ ſemina deferri: atque corporum, quæ in eo verſantur, hæc quidem eſſe varijs excrementis referta, paratis iam ex ſeipſis putreſieri, illa vero excrementis vacua, & pura: atque prioribus quidem addatur in multis locis meatuum obſtructio, ac plenitudo vocata, & vita ocioſa in multis epulis, & ebrietatibus, & immodico Veneris vſu, & quæ neceſſario prædicta omnia conſequuntur, cruditatibus: alijs autem omnibus puris, & excrementis deſtitutis præter ea, quæ illis inſunt, bona. facilis quidem in omnibus meatibus ſpiratio, vt pote nequaquam obſtructis, nec compreſſis, exercitia vero moderata, & prudenter inſtituta victus ratio. Ac deinceps in iſtis hypotheſibus cogita, quomodo vtraque corpora ad inſpirationem putridi aeris affici ſit conſentaneum.

Non ne veriſimile eſt, illa quidem ſtatim a prima inſpiratione initiũ putredinis accipere, ac plurimum in malum progredi? quæcunque vero vacua ſunt excrementis, & pura, hæc quidem nullo modo, illa vero paulũ laborare, ita vt facilis ſit illis ad naturalem habitum reditus? Sic & cum aeris temperatura a naturę habitu immodice receſſit ad caliditatem, & humiditatem, peſtilentes fore morbos eſt neceſſe. laborare autẽ ijs maxime eos, qui iam prius excrementitia humiditate pleni fuerint, quemadmodum qui moderatis laboribus, ac decenti victus ratione vtitur, omnino in omnibus eiuſmodi affectibus, mali expers permanet. Galenus hactenus: qui præterea nunquam hãc latentem cordis proprietatem agnoſcit, quam profecto tũ alibi, tum hoc uno in primis loco ſilentio non prætermiſiſſet, ſi modo illam naturam conſtantem, & proprijs dogmatis conſentientem exiſtimaſſet. Præterito (arbitror) tempore vigebant, quæ præſenti vigent problemata, & paradoxa, quamobrem hic media in peſte ſuperſtes maneat, ille vel minimo commercio contaminetur, & alia huiuſmodi, neq; propterea Galenũ, aut alium quempiam eruditum medicum ad hanc reconditam, & inexplicabilem cordis proprietatẽ confugiſſe legimus. Quod enim ad Auicennam pertinet, hac in re illũ, quod Galenus ſentit, illud idem planè ſentire nos exiſtimamus. quod illius uerborum ſeries aperte demõſtrat. Et communicat multitudini hominum (ait Auic.) qui iterum habent in ſe ipſis proprietatem præparationis. Agens enim ſolum cum peruenit, & patienti nõ eſt præparatio, non accidũt actio, & paſſio. Et ne quis animo conciperet latentem aliquam proprietatem, quaſi ſe ipſum interpretatus addit. Et præparatio corporũ ad illud, in quo ſumus de præparatione, eſt, vt ſint plena humoribus malis, nã munda non forſitan patiuntur ex illo: & corpora debilia iterũ patientia ſunt ex ea, ſicuti illa, quæ multiplicant coitum, & corpora dilatatorum pororum, humida multæ balneationis. Hæc ille, qui omnem latentem, & occultam proprietatem una cũ Galeno prorſus neglexiſſe videtur. Neq; ſuperius poſita argumenta ad huius rei confirmatione maioris momenti eſſe cenſeo: quanquam enim in peſtilentia cor primum laborat, & totius mali veluti fons ſtatuendum eſt, ego tamen adhuc non ſatis intelligo, quomodo hinc abſconditam illius proprietatem elicere poſſimus. Sed neq; illud perpetuo uerum eſſe, nos ſatis ſuperius demonſtrauimus, priuatimque in illa propè decantata Thucydidis peſtilẽtia ægroti vno potiſſimum capite laborabant. Quam quidem ſententiam non ita licet interpretari, quaſi præſtantiam, & nobilitatem viſceris minus intelligamus, cum illud totius vitæ principem, ac veluti arcem eſſe, neq; illo incolumi aliquem interire poſſe nõ inuiti fateamur: ſed id aſſeueremus in peſtilẽtia alias propè quaslibet corporis partes aliquando primũ, atq; effici in illis totius periculi ſummã conſiſtere, quod ipſi demum cordi neceſſario communicat: nõ dubitamus. Vt autem de alio quoque argumẽto nonnihil dicamus, quod multorum animos vehementer mouet, & perturbat, vnde nam plerique in primis vero veſpillones, chirurgi, & alij infelici huiuſmodi ſeruitio miniſtri deſtinati dies noctesque in media peſtilẽtia verſantes a tanto periculo illęſi conſeruetur. Illorum plurimi ſua quædam recondita medicamenta iactant, quæ ſecreta appellant, quæ quidẽ boni quidã, & creduli homines ſtudioſe, & ſæpe non paruo pretio mercari ſolent. Sed quomodo nebulones, & perditi planè homines ea pręſidia ſunt conſequuti, quę grauiſſimi, & literatiſſimi viri multis ſtudijs, & laboribus conſequi adhuc non potuerunt? Alij magis prudenter, & ſubtiliter in longiorem vſum, & familiaritatem hoc referre conſueuerunt: quaſi vero huiuſmodi homines huic peſtifero commercio diutiſſime aſſueti quendã veluti habitum contrahant, vnde ſine vllo timore vitam hilariter uiuant, & periculum omne deſpiciant: quãdo nemo eſt, qui longioris conſuetudinis vim nõ facile intelligat, & illam veluti alteram naturam eſſe neſciat. Sed quamuis ratio ab his allata, quod ad conſuetudinem pertinet, ſatisfacere dubitationi fortaſſe poſſit, attamẽ adhuc dubiũ manet, ante quam res in habitum, & conſuetudinem abierit, quomodo uiles iſti homines peſtiferam luẽ effugiãt, cũ iam ſe infelici primum ſeruitio traduor. Alij aliter ſtatuunt. Ego uero primum ſum neſcius, an ita ſe res habeat, ut illi tãquã caduceatores incolumes poſſint inter peſtifera tela uerſari; quandoquidem maiori ex parte ubiq; illos miſere confeſſos eſſe audimus. Venetijs certe fama eſt quatuor veſpillonum millia breui admodũ tempore interijſſe. Sed eſtò, concedatur hæc quoque iſtorum prærogatiua. Huius rei cauſæ, cum aliæ ab alijs afferantur, certiorẽ illam & ueriorem cæteris eſſe nos exiſtimamus, quod ij plerią; antea peſtilẽtia laborauerint; ſiquidem communi ferè omnium cõſenſione, longioreq; experientia iamdiu confirmatũ eſſe videtur, vt nemo bis peſtilẽti morbo male afficiatur: quod priuatim annotauit Thucydides, qui hoc in primis nomine, quicunque euaſerant, beatos ab alijs æſtimatos fuiſſe tradit, ac ſi illi nulli amplius mortis periculo eſſent obnoxij: quod quidem priuilegium quãquam maiori ex parte verum, neque prorſus a ratione alienum eſſe nos arbitramur, illud tamen, quod apud nos res ipſa monſtrauit, haud perpetuo verum eſſe, & quandoque fallere conſcendum eſt. Sed neſcio quomodo nimium digreſſi ad inſtitutam diſputationem reuertimur. Supra illud nos probare cęperamus, aerẽ in præſenti peſtilentia ab omni notabili alteratione, & corruptione liberum fuiſſe, atq; vniuerſa huiuſmodi mala ex uno externo contagio originem habuiſſe. Quoniam vero nemo eſt, qui non maximã huius peſtilẽtiæ cauſam in contagium facile referat, hoc longiori diſputatione confirmandũ non eſt. Quare illud vnũ, quod ad aerem pertinet, & in controuerſiam ducitur, ex inſtituto noſtro perſequimur. Itaq; pręter ea, quæ iã poſita ſunt, alijs quoq; rationibus videmur ſententiam noſtram poſſe comprobare, quas ferè collegit Mercurialis: ex quibus, ne fruſtra ſim lõgior non nullas duntaxat potiores, & ſolidiores nobis liceat afferre. *Cap. 6.* Primum autẽ ſi noſtræ peſtilentiæ originẽ cõſideremus, nõ modo primariam illam, quæ noſtras regiones, & uniuerſam ferè Italiam infecit, ſed etiam quæ deinceps ſingulas ciuitates, & loca cõtaminauit, ex uno contagio ortã fuiſſe conſtat: quod.n. Vicentię manifeſtè, & ſine vllo dubio factum eſt, idem & alijs locis eueniſſe credimus. Neq; audiendi ſunt, qui primũ quidem peſtilentiam ex ſolo contagio factã eſſe fatentur, ſed mox aeris vitium acceſſiſſe contendunt, illa ducti ratione, quod tum Venetijs, tum alijs in locis malũ aliquando in vniuerſum una cum contagio extinctum fuerit, deinde vero iterũ reuiuiſcens in acriorem impetum fecerit, quo tempore aeris iniquitatem

ſuperueniſſe aiunt. Nam rationi omnino, & veritati conſentaneum videtur, ſicuti principio, ita poſteriori tempore, illhæc mala ab vno & eodem fonte perpetuo dimanaſſe.

Immo vero ſi funeſtam huiuſmodi hiſtoriam repetere, atquè attente conſiderare velimus, facile conſtabit, vbique tamdium, & tantum hęc mala ſęuiſſe, quā diu, & quantum commercio, & contagio locus permiſſus eſt. Venetiis principio mala non modo fuere valde remiſſa, ſed etiam aliquādo, & aliquandiu prorſus extincta, non alia (arbitror) ratione, quam quod ſemina contagii hoc tempore pauca eſſent, & pauca in locis ſparſa, quæ propterea grauiſſimorum patrum ſtudio in nihilum facile redacta ſunt. Sic apud nos terque, quaterque, & ſæpius una uel altera radix euulſa, & diſſipata eſt, ſed tandem multis ſimul, & ſemel ſubortis fontibus (hoc tempore, quod inquiſitionibus & ſcripturis publicis conſtat, duo ſeplaſiarii, alter ad inſigne coralii, alter ad inſigne aquilæ, vnus item coriarius; & aliis quidam externis mercibus contaminati miſere inficiontur) uſque adeo ciuitas vexari, & affligi cępit, ut poſtremo ſuccumbere illi neceſſe fuerit.

Hic neminem eſſe arbitror, qui aut Venetiis, aut Vicentiæ priore illo tempore aerem vitioſum fuiſſe velit; Quod ſi abſque aeris vitio, tunc non modo vna, aut altera domus, ſed plurimæ ex vno contagio contaminari potuerunt, quid prohibet, ſeu hominum incuria, ſeu dolo, ſiue aliter illo aucto, & multiplicato, quin pericula etiam, & mala omnia ſint aucta, & multiplicata, quamuis aer omnis malitiæ fuerit immunis? Præterea aerem inſigniter alteratum, aut putridum, tum aliis argumentis, tum proprio ſenſu vnicuiq; deprehendere licet, quæ tantum præteriti ſtatu abfuerunt, vt contra illis magis adfuerint indicia omnia, quæ aeris benignitatem monſtrare poſſunt.

Neque huius argumenti vim minuit, quod hæc inſpiciantur, & appareant in magna duntaxat peſtilentia; cum enim hæc noſtra inter moderatas recenſeatur aeris quoque alterationem, & putredinem ſaltem aliquam, & moderatam affuiſſe oportuit.

Sed hac de re ſatis ſuperius, vbi de Auſtrina conſtitutione loquuti ſumus. Tum vero docet philoſophus, aerem eſſe corpus continuum, & fuſum, quod non facile proprio termino coercetur; quod ſi ita ſe res habet, quem modum inuenire aut excogitare licet, quā obrem laborante Patauio, ab omni malo libera fuerit Vicentia, ac deinceps laborante Vicentia, Patauium fuerit incolume? vel magis quamobrem laborante vrbē non modo ſuburbia, & villæ propemodum omnes; ſed etiam determinati quidam vici, immo vero certæ quædam domus, non ſolum propinquæ, ſed cōtiguæ domibus infectis ab omni periculo ſeruatæ fuerint? quare tandem huiuſmodi mala in viles potius, & plebeios homines, quā in nobiles viros graſſata ſunt? Neque hac in re Mercurialis reſponſionem recipio, qui hinc colligit in omni peſte orbem vniuerſum neceſſario laboraturum eſſe, quod fieri via poſſe libenter illi concedo: ſiue enim aer qualitatibus alteretur, ſiue illius ſubſtantia contaminetur, quæcunque tandem vtriuſque vitij fuerit cauſa, aut nulla ratione, aut certe difficile id vbique fieri poſſe nos exiſtimamus; ſed aerem veluti quibuſdam tabulis, & quadratis ita diſponi, ac diuidi, vt non ſolum diuerſis in locis alternatim, ſed eadem in domo pars ſiniſtra aeri peſtilenti, pars dextra non peſtilenti ſubijciatur, illud equidem mente ſatis aſſequi nequeo.

Pluuiam, grādinē, & alias aeris impreſſiones varia, & diſperſa loca ſæpenumero occupare cernimus, ſed anguſto in loco, variis in partibus alternatim, hoc vſu vnquam eueniſſe non arbitror. Vicentiæ (ne externa exempla petamus) ex decem continuatis domibus vna, vel altera, quæ nullum prorſus commercium habuit, ſalua, & incolumis ſeruata eſt, cæteræ aliarū commercio implicitæ fere omnes contaminatæ ſunt. Suburbia, caſtella, rura propemodum omnia, cū illud à clementiſſimo Principe eſſet conſequuta, vt a ciuibus ſibi cauere poſſent, nullam peſtilentiam paſſa ſunt. Duæ inter cæteras villulæ (alteram Faram, alteram Pauatanum appellant) ex manifeſto cōtagio labem contraxerunt, vt plurimi breui laborarint, & interierint; ſed illis maximo ſtudio, & diligentia dies, noctéſque cuſtoditis, ac veluti obſeſſis malum vltra anguſtos illos terminos dilatatum non eſt.

An fieri poſſe exiſtimandum eſt, vt particularia iſthæc, & determinata loca, quanquam anguſtiſſimis terminis circumſcripta, atque vno quidem certo tempore minus ſalutari coelo ita ſubijciantur, vt cætera omnia quanquam illis proxima, & contigua ab huiuſmodi infortunio ſint libera. Neque uero magis huius rei cauſam in terræ, & corporum varias conſtitutiones, & præparationes referri poſſe videtur, quanquam enim libenter concedimus, quod autores tradunt, & confirmat experientia, in efficienda bonitate, vel prauitate fructuum terræ partem a parte ſibi proxima aliquando differre, non illud tamen ita fieri nos arbitramur, vt ſuapte natura abſque ulla hominis induſtria huiuſmodi terræ partes uſque adeo mirabiliter alterentur, & tranſmutentur, vt breui temporis ſpacio modo vberes, & iucundos, modo paucos, & inſuaues fructus illæ generent. Sic igitur quanquam Patauinorum & Vicentinorum corpora, ſeu manifeſtam, ſeu quamlibet etiam latentem conſtitutionem, præparationem, & proprietatem uelimus conſiderare, haud ſimilia prorſus eſſe, ſed varijs nominibus inuicem differre conſtat, rationem certe aliquam adhuc inire, aut animo concipere non potuimus, vnde nam tanta inter eos uarietas, ac diſſenſio oriri potuerit, ut uno tempore alteri ad ſuſcipiendam peſtilentem aeris impreſſionem maxime apti, & præparati, alteri contra maxime inepti, ac repugnantes fuerint; cum alio quouis tempore (ſi hos paucos menſes excipias) vtrique ſicuti breui admodum terræ ſpacio diſtant, ita eundem aerem inſpirare, ac rebus propemodum omnibus uehementer conuenire uideantur.

Præterea monaſteria, hoſpitalia, & alias numeroſas familias, quæ ſibi diligentiſſime cauentes, omnis periculi fuerunt immunes. Carceres equidem non prætereo, quem locum, ſi alium quempiam, terris vaporibus, putridis exhalationibus, atque aeri prorſus maligno obnoxium eſſe conſtat; unde inquinatus aer, ſi ullo in loco, in eo certe proprium uenenum emittere, ac vim maleficam demonſtrare debuiſſet; uerumtamen ſingulari Dei Opt. Max. beneficio, carceres apud nos ab omni labe liberi, atque incolumes perpetuo ſeruati ſunt.

At uero in peſte, quæ ex uitiato aere originem habeat, qui fieri poteſt, ut tot, ac tantæ hominum, locorum, rerumque diſſimilitudines, atque diſtinctiones accidere poſſint? Sęua illa peſtis ann. M. D X X V I I. & X X V I I I. (ut ne magis remota exempla repetamus) quam ex uno in primis aere ortam fuiſse aiunt, non hoc certe mirabili delectu modo unum, modo alterum locum, uniuerſa regione incolumi, neque homines duntaxat plebeios occupauit; ſed, quod patres noſtri referunt, & annales confirmant, uno ferè, atque eodem tempore in omnes Venetiæ ciuitates, ut externas regiones prætermittamus, atque in omnia cuiuſque ciuitatis rura, & oppida, itemque ex omni fortuna homines crudeliter ſæuiit. Cæterum ut modum aliquem huic diſputationi faciam, quando forte hæc etiam dixi longius, quam inſtituta ratio poſtulabat, aliis argumentis prętermiſſis, quę hac in re multa adhuc afferri poſsent, peſtilentiam noſtram ex uno contagio ortam fuiſse, manifeſtè (ni fallor) oſtendit curatio. Etenim ſi repetere uelimus, quæcunque in uniuerſum ad fugāda & repellenda huiuſmodi mala ubique acta ſunt, illa omnia unius certe rerum, & hominum commercii, atque adeo contagii rationem habuiſſe conſtabit. Sic plerique omnes aut comburendis, aut certe aliter mundandis, & expurgandis ueſtimentis, & uni-

uerſis

Digitized by Google

uerſis ſuppellectilibus, item arcendis peregrinis hominibus, quos ſuſpectos, & incertæ ſalutis eſſe intelligerent, omne ſtudium, atq; operam ſedulo adhibuerunt: ſic infectas domos claudere, & obſignare, ægrotos cum tota familia ad alia loca trãsferre, atque illis omnẽ cum alijs conſuetudinem interdicere conſueuerunt. Sic demum cæteris præſidijs fruſtra tentatis: tãquam ad ſacram anchoram ad vniuerſam ciuitatis ſequeſtrationem confugere coacti ſunt. Quod ſi non ſolum contagium, ſed præterea inquinatum aerem peſtilentiæ cauſam ſtatuimus, non tantum illius, ſed etiam huius rationem certe habuiſſe decebat.

De Ther. ad Piſ. c. 16.

Quocirca (inquit Galen.) ſummis laudibus proſequor admirandum Hippocratẽ, qui peſtem illam ex Aethiopia ad Græcos venientem non alio præſidio repulit, quam aerem purum faciendo, ne ab hominibus (qualis tũc erat) infectus hauriretur. Itaq; præcepit, vt per vniuerſam ciuitatem ignes accenderentur, qui non ſolum è ſimplici materia conſtarent, ſed bene olentes coronas, & flores haberent: talia ſiquidem ignibus alimenta ſubminiſtrari conſuluit, & ut vnguenta quam pinguiſſima infunderent, & id genus alia bonum odorem fundentia, vt hoc pacto ciues aerem purum inſpirantes ad imminenti lue tuti forent. Sed ijs de rebus poſteriore libro dicturus huic diſputationi iam finem facio, quam vnuſquiſque pro certo habeat, maxime velim, me non inſtituiſſe calumniandi, aut laceſſendi alicuius ſtudio, à quo crimine, ſi quis alius, longiſſime abſum. ſed ut in re difficili, diu, multumque agitata, & controuerſia ad inueſtigandam, eruendamque veritatem, ego quoque qualiſcunque ſim, meam ſententiam explicarem: quam quidem doctorum omnium iudicio, ac cenſuræ libentiſſime ſubijcio, paratus vbique meliorem opinionem amplecti, ſi modo illa mihi beneuolè, & certa ratione demonſtretur.

Libri Primi Finis.

ALEXANDRI MASSARIA DE PESTE

LIBER SECVNDVS.

PRIORE libro de eſſentia, cauſis, & ſignis peſtilentiæ tractatum eſt; modo in hoc altero de illius præſeruatione primum, mox & de curatione tractabimus. In qua vniuerſa tractatione propoſitum nobis eſt ueteres medicos, atque vnum in primis Galenum imitari, neque ab illorum diſciplina vnquam diſcedere. Cum igitur, quod nos ſatis ſuperiùs probauimus, & a nemine in controuerſiam reuocari exiſtimamus, plerique omnes morbi fiant peſtilentes, ac veram peſtem conſtituant propter vnam inſignem, atq; excellentem putredinem, vnicuique in primis danda eſt omnis opera, vt corpus optime nutriatur, atque in eo ſint ſucci optimi, ab omni praua qualitate, adeoq; ab omni putredine, & corruptione alieni.

Quandoquidem illud eſt certo certius, quicunque propria corpora ſeruant ab excrementis vacua, puraque, illos minime omnium huiuſmodi morbis corripi, ab omni periculo tutos fore. Sic apud Galenum *1. de diff. feb. c. 4.* vnus & primus in omnibus communis eſt ſcopus, vt homines morbis peſtilentibus conſeruentur immunes, ſi corpora maxime vacent excrementis, & bene tranſpirent. Secundus ab eo, vt dominanti cauſæ, quoad fieri poteſt, repugnetur. Porrò corpora vacant excrementis, ſi hæc primum de corpore educantur; tum uero ſi homines aliquam teneant rationem tum alimentorum, tum medicamentorum, vnde in poſterum nulla amplius gignantur. Excrementa duci, atq; adeo corpora vacuari ſolent non vna ratione, potiſſimum autem miſſione ſanguinis, & medicamentis. Quemadmodum igitur illorum ſententiam prorſus non approbo, qui delectu omni, & diſcrimine remoto omnes homines purgandos eſſe contendunt, id quod incommode aliquando, & periculoſe magis, quàm commode, & vtiliter fieri animaduertimus, ita ſi moderatione quàdam adhibeas, vtriuſque præſidij vſum non repudiamus.

Etenim ſi ſit aliquis incorrupta ſanitate, corporiſque bona habitudine, ſuapte natura non modo alienus, ſed & abhorrens a medicamẽtis, hunc ego temere, niſi forte illi graue periculum immineat, crucian dum, & torquendum eſſe non arbitror. Atque hoc equidem iudicio pleriſq; hoc calamitoſo peſtilentiæ tempore, qui auxilio, & ſolicito animo purgari cupiebant, cum hi ei rei minus apti viderentur, cõſiliarius fui, vt ab omni purgatione, & corporis agitatione abſtinerent, ſed illis nicè accommodatam magis, & frugi uictus rationem inſtituerent. Quod ſane conſilium & nos ipſi ſequuti ſumus, quanquam periculoſam ſæpe, & ancipitem conſuetudinem cum morboſis hominibus habere nos oportuit. Contra vero ſi fuerit quiſpiam incommoda, atque infirma valetudine, non ſatis robuſtus, ac valens, medicamenta facile ferens, aut qui præterea cacochymiæ uitio, vel plenitudinis onere ſe grauari ſentiat, huic ego purgationem aliquã tum vtilem, tum neceſſariam fore exiſtimo. Cæterum vt ne hac etiam in parte noſtra deficiat tractatio, quã quam difficile eſt certum quendam purgationis modum omnibus conuenientem inuenire, ad inſtituendos in primis nouitios pauca hic annotare non grauabimur, quæ ad hanc rem magis opportuna, & accõmodata videri poſſint.

Itaque ſi quis ad præcauendã peſtilentiam excrementa purgari, & corpus uniuerſum inaniri ſibi velit, conſtituta primum ſalutari uictus ratione, qua neglecta cætera omnia fruſtra fieri certum eſt, huic ante omnia, leuiore aliquo medicamento aluum leniẽdam eſſe exiſtimamus: cui quidem perficiendo operi caſſiam, mannam, *ſyrup.* violiaceum, roſaceum, & alia huiuſmodi benedicta, vt uocãt, medicamenta minime importuna, & repudianda eſſe nos arbitramur, quæ nõnulli propter neſcio quam nimiam eorum humiditatẽ reijcere ſolent: ſi modo illis addantur, quæ tum flatus, tum omnem eorum malitiam corrigere, atque vnã in primis putredinem prohibere poſſint. Ijs nos familiariter permiſcere ſoliti ſumus hieram Galeni, pilulas de tribus Ruphi, ſp. diarhodon, ſcordiũ, hyſſopum, ſem. citri, aniſorum, & alia odorata. Atqui vulgo iam receptum eſſe audio, vt huiuſmodi medicamentis tum præſeruando, tum curando theriaca, & Mithridatum per opportune commiſceantur; quam profectò miſcendorum medicamentorum rationem ſatis probare nequeo, quanquam huius opinionis autorem non ignoro fuiſſe præclariſſimum, ac longiori vita digniſſimum Franciſcum Frigimelicam meum quondam in medicina præceptorem nunquam pœnitendum; quem virum (pace aliorum dixerim) medicorum omnium tum præſentis, tum præteritæ ætatis facile principem fuiſſe non dubito.

Quamobrem vero huiuſmodi mixtionem minus probare ſoleam, non illud tantum me mouet, quòd Theriaca, & Mithridatum vim habeant ſiſtendi motionem cuiuſlibet medicamenti, a quo potiſſimum periculo cauendum iubet Galenus, ſed etiam id maxime, quod huiuſmodi antidoti vna cum medicamento leniente vix ante prandium exhibitæ, importune exhiberi videntur: ſiquidem medicamenta, ſi quod aliud, validiſſima, ac fere diuina longiſſimum inter cætera omnia temporis ſpacium, ab omni alimento. *lib. Quos Quando, &c.*

&c

Digitized by Google

516

& impedimento liberũ nõ iniuria poſtulant, vt à natura ſuperari, & in actũ deduci poſſint. Et quanquam illa in modica quantitate exhiberi aiunt (vtriuſque drachma circiter medicamento permiſceri ſolet) ſum ego neſcius quomodo non eadem argumenta vrgeãt: etenim Galeno autore antidotũ aſſumere tibi non licet, ante quam cibos probè cõcoxeris, nec amplius repletũ te ſentias; & quantumcunq; parua illius quantitas certum temporis ſpacium requirit ad illius concoctionem: Imò vero medicamentum ille varia menſura exhibendum eſſe docet ad proportionem temporis, quod ad illius coctionem ſupereſt. Rectè facies (ille inquit) ſi varia menſura theriacam ſumas, interdum ad Aegypniæ fabæ magnitudinem ex duobus aquæ cyathis, quando modicũ interuallum tibi ſupererit ad antidoti concoctionẽ, interdum ad nucis auellanæ quantitatem ex tribus aquæ cyathis, quando plus temporis habiturus es, quo illa in corpus digeri poſſit. Cum igitur huiuſmodi antidoti vim cuiuſlibet medicamenti remittere, & impedire poſſint, & tãquã res quædã ſacroſanctæ, neq; ante, neq; poſt ab alimẽto cõtaminari ſe patiantur, illa nos, quantumvis modica mẽſura exhibeantur, vnà cum medicamentis lenientibus præter rationem, & præter Galeni mẽtem exhiberi exiſtimamus. Plerique omnes ad leniendam hoc tẽpore aluum, inſignem prærogatiuam attribuũt tamarindis, præſertim ſi caſſiæ, vel alteri medicamento permiſceantur: alij contra quod illi careant inſigni adſtrictione, & vẽtriculum ſoleãt labefactare, eorum vſum non ſatis commodum eſſe contendunt. Ego vero moderatione quadã adhibita, cum tamarindis perpetuo vtẽdum non eſſe cenſeam, ſi aliquando accidat, vt quis multa bile abundet, & illi ab huiuſmodi potiſſimum humore periculum immineat, iam illis, caſſiæ præſertim, & aliis medicamentis admixtis libẽter vtor, quãdo ſatis conſtat hoc medicamentum in educendo, compeſcendoque furioſum hunc humorem cętera omnia medicamenta lenientia facile ſuperare. Hoc loco illos prætereo, qui frequenter vtuntur electuarijs, vt vocãt, lenitiuo, diaſebeſten, diacaſſia, diaprunis, & ſimil. quibus nunquam nos vtimur, niſi inuiti, ſi deſint ſimplicia medicamenta: etenim, vt pleraque alia incommoda prætermittamus, quæ cũ illa afferũt, ſingula ferè ingreditur caſſia, quæ breui admodũ tempore corruptione immunis conſeruari poteſt, præter quã quod, dũ coquitur, vt nonnullæ eius partes, & forte vtiliores euaneſcãt, neceſſe eſt. Sed de aluo leniẽda ſatis. Tum uero iis medicamentis agẽdum eſt, quæ deinceps corpus ad purgationem præparare, atq; imminentis putredinis rationem habere credũtur; quorũ profectò ratio debet eſſe diuerſa, vt diuerſo modo ſe habent ſubiecta corpora: Etenim ſi quis tenuioribus, & calidioribus ſuccis abundet, opportune illa exhibẽtur, quæ frigidiora cũ ſint, huiuſmodi ſuccos domare, ac illorũ veluti feruorem cõpeſcere poſſunt, qualia ſunt in primis cichoracea omnia, acetoſa, borrago, bugloſſa, &c. ex quibus paratum decoctum aſſumẽdum eſt, aut ſolum, aut præterea additis ſyrupis, ſi modo illis delectaris, cichoraceis omnibus, ex ſuc. acetoſæ, acetoſo ſimpl. roſato rec. & ſimil.

Sin autem ſucci craſſiores, & frigidiores magis videantur redundare, nulli non conſtat exhibenda eſſe medicamẽta calidiora, & quæ maiorem uim habeãt attenuandi, incidendi, abſtergendi, qualia ſunt decoctũ betonicæ, hiſſopi, ſcordij, dictamni, meliſſæ, rad. quinquefolij, illius, quam angelicam dicunt, myrrhidis, ariſtolochiæ, ſyr. de betonica, de ſcordio, de corticibus citri, mel roſaceum, oxymel, & ſimil. Inter quæ, non hac ſolũ in re, ſed in omni tum curandi, tum præſeruandi ratione ſingulari quadam prærogatiua ſcordiũ nos magni facere ſolemus, ſiue redactum in puluerem, ſiue decoctum, ſiue quocunque tandem modo illud paratum fuerit: De quo, illuſtri prorſus teſtimonio, literarum monumentis (inquit Galenus) traditũ eſt a quibuſdam celebribus uiris, cum in prælio interfectorum cadauera multos dies inſepulta iacuiſſent, quæcunque ſupra ſcordium forte fortuna ceciderant, multo minus alijs computruiſſe, ea præſertim ex parte, qua herbã attigerant. Ob quã rem ſanè perſuaſum eſt omnibus, tam repulſiũ venenis, quam noxiis medicaminibus, quæ corpus putreſcere faciunt, ſcordium aduerſari. Pariter Epheſtianus ille apud Lemnum, qui librũ de vſu terræ Lemniæ Galeno dono dedit, inter cętera omnia, quæ putredini reſiſtere uidentur, ſcordiũ in primis prædicare ſolitus fuerat. Alii mirum in modum celebrant acetoſam, atque illius maxime ſuccum expreſſum, quicunque ſiue per ſe, ſiue cum aliis medicamentis ſit illius vſus, ut in maxima peſtilentia huic vni medicamẽto ſalutem referãt acceptã. Quod ſi demum, ut ferè ſit, humores non ſint unius generis, ſed omnes ſimul commiſcẽtur, & confunduntur, medicamẽta pariter ita inuicẽ permiſcenda ſunt, ac temperanda, vt omniũ indicationibus ſatis illa facere poſſint. Porrò vno, aut altero die poſt aſſumptum leniẽs medicamẽtũ prętera cętera omnia pręſidia illud ſummopere nos probamus, ut huic ſanguis mittatur ex vena iecoris, aut communi conſentientibus ſcopis principibus, qui huiuſmodi remediũ neceſſario indicant. Quam rẽ ex propoſito aliàs, & diffuſè a nobis diſputatã hic longius nõ perſequimur. Sanguis antẽ (mea quidem ſententia) moderate mittẽdus eſt, animaduertẽdo corporis habitum, temperamentũ, plenitudinẽ, cõſuetudinẽ, tempus anni, & alia eiuſmodi, quæ huius pręſidij quantitatem determinare ſolent; ſed omniũ maxime illud in primis cogitando, vt ille iterum commode auferri poſſit, ſi ita occaſio ferat. Atque hoc ſanè auxiliũ hac in re vſque adeo præſtans, opportunũ, & ſalutare cenſendũ eſt, vt planè ſim ego neſcius, ex infinitis vel incerto diſcrimine verſatis an aliquis, cui ſanguis in tẽpore miſſus fuerit, in peſtilentiã inciderit. Nonnullis medicis pro certo, reconditoq; præſidio illud maxime probatur, vt ſingulis menſibus ſtatim ab interlunio ſanguis parcè detrahatur: aduerſus quorũ ſententiã ſcribit Galenus minime rationi conſentaneũ eſſe, eodem anno frequẽter venam incidere, quãdoquidem cum iterata hmõi ſanguinis copia vitalis quoq; ſpiritus emittitur quo ſanè abſumpto crebrius quidem moles vniuerſa frigeſcit, tum animales functiones oẽs deteriores redduntur. Quod quidem, ſi aliàs vnquam verum, hoc tempore veriſſimum eſſe nos arbitramur, quando præſtat robuſtum corpus; & valens ſtudioſe conſeruare, vt illud fortiter impetum tanti mali ferre poſſit.

Si cui propter ætatem, vires, aut aliud incommodũ ſanguinem ex vena mittere non licet, quod iam vulgo receptũ eſt, huic inciſis cucurbitulis illum nos mittere conſueuimus: quas ſanè non modo ipſi dorſo, ſed lõge opportunius aliquãdo inferioribus partibus apponere decet. De qua particulatim vacuãdi rõne poſterius tractabitur. Lenita aluo, miſſo vtcunq; ſanguine, inſtitutis medicamentis ad ſuccorum coctionem, adeoq; totius corporis præparationẽ, quo ipſe magis opportunũ videbitur, medicamẽtum poſtremo expedit exhibere, ijs adhibitis animaduerſionibus noxij humoris, ætatis, temperamenti, anni tẽporis, & ſimil. quas hac in re adhiberi æquum eſt, ſed ita tamẽ, vt in vniuerſum a vehemẽtibus, & violentis medicamẽtis perpetuo abſtinẽdum eſſe cẽſeamus, quæ omnia certo ſcimus vel Galeni teſtimonio corpora noſtra incẽdere, mirũ in modum perturbare, atq; naturæ hominis aduerſa, quodãq; modo lethalia eſſe. Nobis, præter cætera omnia maxime probatur rhabarbari vſus, atque eò magis, ſi caſſiæ, vel alijs lenientibus medicamẽtis permiſceatur: rhabarbarum enim quibuſcunq; ferè humoribus educendis videtur ſatis accommodatum, atque inter multas notabiles dotes, quibus donatũ eſt a natura, hanc in primis ſortitum eſt, vt venenis reſiſtere, & cor ipſum corroborare credatur. Plerique, omnes vulgo, tum præſeruando, tum curãdo familiariter vti cõſueuerunt tryphera Perſicat quod Arabum medica-

De Ther. ad Piſ. c. 17.

1. de antid. c. 12.

9. de ſimpl. medic. fac.

De cucurbit. ſcar. et c. cap. 4.

dicamẽtum maximis laudibus efferunt. Sed qui medicamenta ſingula, quæ illud ingrediuntur, ac illius cõponendi rationem accurate cõſideret; facile intelliget huiuſmodi medicamẽti compoſitionem eſſe non ſolũ planè longam, & negocij plenam, ſed etiam a Galeni methodo lõge abhorrentem; vt illud priuatim omittatur, nos recẽtibus mirobalanis carere, a quibus plurima vis medicamenti expectatur. Vnde cum ſimplicibus multo paucioribus, & faciliorib. hoc ipſum cõſequi nobis liceat, temere, & fruſtra ad ea, quæ difficultate, & confuſione nõ carent, cõfugere nos videmur. Ac de purgãdis corporibus hactenus. At vero quoniã laborem vnuſquiſq; hac in re inutiliter, & fruſtra ſuſcipere, omnemq; operam perdere non iniuria videri poteſt, niſi ſemel expurgato, & mundo corpore is ſimul ſtudeat, vt illud in eodem ſtatu diutius conſeruetur, neque in poſterum noua excrementa gignantur, propterea tota mẽte, ac omni ſtudio in hanc curã incumbendũ eſt. Hoc porrò præſtat in primis tum opportuna, accõmodataq; viuendi ratio (qua voce non modo alimẽta, & potiones comprehendimus, ſed etiã motionem, & quietem, ac res omnes, quas medici nõ naturales appellant, ex quarum vario vſu, & moderatione corpora noſtra mirabiliter affici, & alterari conſtat) tum etiam certa quædam, ſiue medicamenta, ſiue antidota appellare velimus, partim intra aſſumpta, partim extra appoſita, quæ quidẽ, ſeu alterando tẽperiẽ, & primas qualitates membrorum principalium, quæ naturæ limites excederent, ſeu propria magis, ac latẽte quadam proprietate, ſeu quoquo tandem modo calorẽ natiuum roborando, non ſolum impedimẽto eſſe videntur, quominus excrementa gignantur, & putredines fiãt, ſed corpora etiam ita diſponunt, præparãt, & confirmant, vt violentiæ cuiuslibet veneni, in primiſq; peſtilentis reſiſtere poſſint. Vtrunque nos caput breui oratione perſequemur. Quod igitur ad res illas attinet, quæ in victus ratione cõſiſtunt, in primis occurrit aer, quẽ frigidiorẽ prorſus, & ſicciorẽ eligendum eſſe conſtat, quando illum putredini contrariũ eſſe oportet, quæ peſtis cauſa eſt proxima, vt antea diximus, atque a calore, & humiditate proficiſcitur. Quamobrem domicilia frigidiora aliquando ſint, & Septentrioni potius, quam aliis cœli partibus expoſita: ſumma cum diligentia purgentur, & munda ſeruẽtur, vt ne puluerulenta, vel immunda alioqui ſint, tum vero in primis ne prauum aliquem odorem contrahant. Medici antiquiſſimi igne potiſſimum vti conſueuerunt: quorum omnium facile princeps Hippocrates in ea peſtilẽtia, quæ ab Aethiopia in Græciam delata omniũ maxime Athenas uexauit, ingẽtes paſſim ignes ſuccendi iuſſit, ut paulo ante diximus, ex lignis odoriferis herbiſque, ac floribus ſuauiſſimis, uariis p̃terea adhibitis aromatis, & pretioſis unguentis. Qua vna profecto ratione aere tenuiore, ac puriore reddito, adeoque ab omni corruptela vindicato, eos populos ab impendente grauiſſimo periculo liberauit; atq; ille hoc nomine ſtatuã auream eſt emeritus apud eoſdẽ Athenienſes, inſigne tãti beneficij monumentum. Itaq; nos pariter nihilominus decet in aeris deputationem incũbere, quanquam (quod in præſentia vſu veniſſe exiſtimamus) ille nobis ab omni vitio uidetur alienus: Nãq; ita non ſolum ueriſimile, ſed etiã neceſſarium eſt, cõtagioſæ labis vires eneruari, corporaque firmiora, & ad reſiſtendũ aptiora reddi, quominus eadẽ corripiãtur: in quem certe vſum nihil igne eſt præſtãtius, quanquã ille calefacit, utpote qui eximia quadã ſiccitate, & vehemẽti agendi ui facile abſumit ſuperuacaneũ quemuis humorem, & omnia conuertit in propriã ipſius naturam. Expediet igitur, ſi non ita in locis publicis, ſaltẽ in priuatis domibus igne continenter uti: atque ille tanto præſtantior erit, quanto è ſiccioribus tũ natura, tum repoſitione lignis fiet, puta quercu, pinu, fago, abiete, olea, iunipero: quibus ſubinde addãtur flores, & alia odoramenta, lauri folia, roſmarinus, ſaluia, hyſſopus, thymus, ſerpillum, pulegiũ, roſa, citri flores, cortices, lauendula, & alia id genus. Sed principem hac in re locum habẽt aromata, xyloaloes cinnamomũ, caryophyllum, myrrha, ſtirax calam. belzuin, ambra, moſchus, & alia huiuſmodi; quæ quidem tum per ſe ſingula, tum inuicem cõmiſta non id tantum p̃ſtare poſſunt, vt igni ſubiiciantur, ſed etiam ut particulatim ſuffitus ex iiſdem fiant, ſi in vaſe accõmodato prunis impoſita lẽte, ac leniter euaporent. Qui compoſitam deſiderant ſuffimentorum materiã, trochiſcos habẽt de gallia moſchata, de myrrha, de cãphora de ligno aloe ab aromatariis parari ſolitos, cum uniculq; nihilominus liceat, horum exẽpla alia quoque ſibi parare, vt libet. Cæterum dum hæc, & quæcunq; tandem alia remedia in vſum adhibentur, diligentiſſime animaduertere decet temperamentum hominis, ætatem, & cõſuetudinem, ſed in primis anni tẽpora, cõſtitutioneſque, & quantũ hæc poſtulãt, ipſa quoq; remedia temperiem recipiant, & modum caloris, aut frigoris, humiditatis, aut ſiccitatis; Quamobrem æſtiuo tẽpore nemini dubium eſſe arbitramur, quin oporteat, uel omnino p̃termittere, uel inſigniter ſaltẽ moderari, & ignem, & reliqua omnia, vnde corpora noſtra incendi, & inflammari, adeoque in pericula, nec pauca, nec leuia trahi facile poſſunt. Quod ſi quis iunior particulari adhuc exercitatione hoc ipſum magis intelligere cupit, æſtate optimũ erit ędes primũ accurate ab omni ſorde expurgatas mox ſuffire odore pomorum, & citoniorum redolentium, aſperſione aquarũ, e roſis, e violis, e myrtho, quibus & addi acetum poteſt, quod perpetuo inſignem quandã hac in re p̃rogatiuam habere videtur: imò vero poteſt & ipſis ſuo tempore floribus thalamus ſterni, uiolarum, roſarum, nymphex, tum & folijs uitium, ſalicis, myrthi, & huiuſmodi aliis, quæ tamen renouanda frequẽter ſunt, ne dũ areſcunt, praui aliquid odoris emittant. Ex. gr. Rec. aq. roſatum, myrthi, an. lib. s. aceti vnc. ij. pulueres ſandalorum, iridis odoratæ an. drach ij. caryophyllorum, ſeu ſtiracis calam. drach. j. quæ miſta leuiter bulliant. At vero tempore frigidiore licebit ad calidiora confugere, vt ſi aquæ roſaceæ permiſceantur caryophylli, ſtirax calam. belznin, ambra, moſchus; & ex compoſitis ſpecies cordiales, quas vocant, temperatę, diambaris, diamoſchu, & huiuſmodi. Qua veluti regula conſtituta hæc remedia varijs anni temporibus facile aptari poſſe uidentur.

Sed illud tamẽ hoc loco nullo pacto prætereundũ eſt, quod miror a paucis animaduerti, ut tum in ſuffimentis, tũ in aliis omnibus remediis adhibendis, quæ odoramẽta ſuſcipiũt, talis adhibeatur modus, & temperatio, vt perpetuo vitentur illa, quæ ſumme odorata, acuta, & calida ſunt: etenim p̃ter quam quod hęc totũ ſępenumero corpus excalfaciũt, inflammãtque, peculiari quadam vi capitis dolorem, & grauitatem inducere cõſueuerũt. Ad hanc, quæ de aere eſt, tractationem illa mihi vidẽtur remedia pertinere, quæ odoris gratia paſſim manibus geſtari ſolent: nam huiuſcemodi odoramẽta afficiunt, atq; alterant aerem illum proximum, & particularem, quem certum eſt tum cerebro, tum cordi, in primis vero ipſis ſpiritibus plurimum afferre & roboris, & nutrimenti. Communi quadã conſuetudine pleri que oẽs vti ſolent pila ex ladano, cinnamomo, myrrha, caryophyllis, & aliis id genus medicamentis calidioribus, quæ ut modo admonuimus, ſuapte natura euaporationem capiti infeſtam excitare, ac perſæpe cor, & uniuerſum corpus inflammare ſolent. Quamobrem hæc (ni fallor) interdũ magis officere, quam prodeſſe valent: ſiquidem illud pro certo habendũ eſt, quod & antea ſtatuimus, quæ præſeruare a putredine, aut eandẽ curare poſſunt, frigidiora, ſicciora q; eſſe oportere, non tamen ſine aliqua leui caliditate, quæ reliquis veluti uiam ſternat, & medicamẽta eò deducat, quò expedit illa peruenire. Itaque multo magis mihi probarẽtur huiuſmodi pilę ex ladano, ſi rebus frigidis, & ſiccis temperentur, roſis, violis, floribus nymphææ, camphora, ſandalis, &c.

Tem-

Digitized by Google

Tempore frigidiore hoc ſit exemplum. Rec. ladani vnc j. baccarũ myrthi, ſandalorũ, roſarum rub. flor. citri, iridis odoratæ an. drach ij. caryophyllorum, nucis moſchatæ, ligni aloes an. drach. j. ambræ, moſchi an. gr. v. cum oleo ſpicato odorato, & pauca therebintina cypria. miſc. & in commodam formam redigantur. Tempore calidiore. Rec. ladani infuſi aqua roſacea, baccarum, & fol. myrthi, flor. roſarum, violarũ, nymphææ, ſandalorũ an. vnc. s. camphora, belzuin, ſtyracis calam. an. ſcrup. j. moſchi, gr. iiij. cum aqua roſacea miſc. & ad finem adde parum therebintinę, qua huiuſmodi miſturæ optimam, & vſui accommodatam formam ſuſcipiũt. Vſurpari etiam ſolent pilę tum ex argẽto, tum ex auro, quæ metalla nobiliſſima, nonnulli putant peculiarem quandam vim obtinere aduerſam rebus omnibus maleficis, venenatis, & peſtilentibus; aut prætereà ex ligno, quæ mihi magis probantur, atque eò magis ſi e cupreſſo, iunipero, lauro, lẽtiſco fierent, intus cauæ, & foraminulentæ, intra quas parua ſpõgia recõditur imbuta liquore aliquo, & medicamẽto accõmodato. Quem quidem vſum reprehẽdere nõ licet, ſi modo illi eadem rõ, normaq; adhibeatur, quã de ſuffumigiis, & pilis modo pſcripſimus. Aeſtate igitur licebit uti aqua e roſis, e myrtho, adiecto pauco aceto, roſis, ſandalis, camphora: hyeme aqua ex roſis, meliſſa, addendo parũ vini aromatici, ſandala, caryophylla, & moſchi pauxillum. Huiuſmodi pilæ familiariter manu geſtantur, ſæpe aperiuntur, odorantur, & ſi forte pſentius impendeat periculũ, liquore e ſpongia expreſſo nares fouentur. Sunt tamen qui hoc loco omnia bene olentia reiiciãt, vtpote q vid. ãtur potius veneficã materiã ad interiores partes deducere, atque eiuſdem penetrationem iuuare: vnde illi fœtida potius eligunt, qualia ſunt ſulphur, caſtoreum, & cætera huiuſmodi: quorum opinio probari mihi non poteſt, vt poſterius dicam, quũ ſermo erit de ratione domuũ purgandarum. Hactenus quæ ad aerem ſpectãt. Accedo ad cibi, potuſq; rationem. Quo loco non eſt, vt fruſtra ſim longior in enumerandis rebus ſingulis, hinc quidem probis, & proficuis, illinc vero vitioſis, & noxiis, partim quod experientia liceat vnicuique facile intelligere, quæ huius, quæ ve illius generis ſint, partim quod cumulatam hac de re tractationem contineant medicorum libri, eorum præſertim, qui ex propoſito huiuſmodi argumentum tractandum ſumpſerunt. Quamobrem ego pauca duntaxat quædã, & breuiter quidem annotabo, quæ ad rem, de qua agimus in præſentia, magis pertinere uidentur. Tribus capitibus vniuerſa ciborum ratio comprehenditur Galeno, qualitate, quantitate, vtendi modo. Quod ad qualitatem attinet, ſunt qui in vniuerſum cibos improbant calidos, humidoſque, tũ actu, tum poteſtate, idq; imminentis putredinis rõne, quæ frigida in primis, & ſicca poſtulare videtur: quos quãquam ego puto opinione falli non ſolũ in præſeruandi, ſed in curandi quoq; rõne, vt longiori diſputatione monſtraui, cũ de curatione febrium malignarum, peſtilentium ve ſcriberẽ: illud tamen optimum eſſe arbitror, vt cibaria calidiora alioqui, & humidiora ita attemperentur, & alterentur, vt tum actu, tum poteſtate putredinem perpetuo reſpiciant, & præſentem, & imminentem. Itaque ſibi ſint coctu faciles, minime excrementitii, quique aut ſuapte natura, aut apparatione ad frigiditatem, & ſiccitatem potius uergãt, quam ad oppoſitas qualitates: Id vno, aut altero exemplo declaremus. Carnes optimæ, puta pulli gallinacei, vituli, & ſimiles, quarũ aſſiduus, & familiaris eſt vſus, non parũ abiicient humiditatis, ſi dũ coquũtur, aliquid illis adiiciatur petroſelini, mentæ, ſaluiæ, ſatureiæ, roriſmarini: ſi dũ comeduntur, vel aceto ſolo, vel intinctu aliquo condiãtur, qualis ille eſt ex. gr. qui parari ſolet ex amygdalis, aceto, vel omphacio, aqua roſacea, & ſaccharo, non iniucundus: ſi pariter vnà cum illis aſſumatur aliquid citri, arãcii, olearum conditarum, fœniculi, quæ familiaria ſunt, & in promptu omnia. Iuſculorum eadem eſt rõ: inter quę ptiſſana hordeacea principem locum tenet, q tempore pręſertim calidiore admirabilem poteſt, & multiplicem vſum præſtare. Hæc item plurimũ deponet humiditatis, & aliquantum etiam nimiã frigiditatem remittet, ſi vnà cum hordeo decoquatur petroſelinum, menta, aut ſi iam decocto admiſceatur piperis parum, quod in more apud Galenũ interdum fuiſſe legimus. Piſces ego non omnino arbitror eſſe contemnendos, vt nonnullos prorſus eos contemnere audio, ſi modo illi in probatis aquis, & mari potiſſimum degant, carne ſint molli, ac friabili, ac demum ſint opportune præparati. His ueluti exemplis propoſitis, facile poterit unuſquiſq; ſuo Marte de reliqua ciborum materia decernere: nimis enim excreſceret tractatio noſtra, ſi omnia perſequi ſigillatim vellemus. Quod ſi quis aromata etiam requirit, quibus cibaria condiantur, quò tum horum humiditas remittatur, tum appetentia excitetur, tum etiam concoctio iuuetur, in gratiam iuniorum parari poterunt hoc exẽplo. Rec. cinnamomi, gingiberis, galangæ an. vnc. s. caryophyllorum, macis, zedoariæ an. drach. j. roſarũ, margaritarum præpar. raſuræ eboris, ſem. aniſorum, coriandrorum, baccarum myrthi, ſandalorum omnium an. drach. ii. croci. drach s. ſacchari ad pondus omnium. Hoc erit nec iniucundum, nec intemperatum genus aromatum, quib. aut adiici, aut demi poterunt calida vel frigida, vt anni tempus exigere videbitur, & cętera, de quibus antea diximus. In ſtatuenda potus rõne plurimum pollent natura corporis, conſuetudo, ætas, regio, tũ uero in primis anni tempora, quorum oĩum conſideratio nunquam eſt omittenda. Veruntamen hæc uniuerſim mea eſt ſententia, pleriſque omnibus conuenire vina tenuia, pellucida, colore minime intẽſa, ſed alba, aut fulua. Etenim tum ego neſcius qua ratione freti nonnulli, periculoſis huiuſmodi temporibus, vina malint eligẽda eſſe grandia, firma, craſſa, aut ab his regionibus petita, aut ab orientalibus, qualia ſunt maluaticum, oppiaticum, liaticum, & ſim. Quis enim dubitat, quin hęc inſigniter calefaciant, in caput exhalent, humores vrãt, & omnino multorum malorum autores eſſe poſſint? Si quis vellet, quo tempore vindemia fit, vinum medicatum ſibi parare, vt priſci conſueuere, id mihi magnopere probarętur; ad quod præſtandũ, hyeme opportuna eſſent betonica, abſinthium, meliſſa, citri ſemina, baccę iuniperi: æſtate, cichorium, ſoncbus, roſæ, myrthi baccæ: qua de re diligentẽ, & diffuſam tractationem Dioſcorides præ cæteris eſt perſecutus. Hic nonnulli nimis ſuperſtitioſi fortaſſe homines ipſa quoque dolia iubent conficiẽda ex iunipero, lentiſco, fraxino, lauro, tamarice; Alij cyathos quoq; ebibendo uino dicatos ex iiſdẽ lignis parãt, vt (Germani quidam ſolent; non deſunt & qui ſuperius diximus) occulta quadam vi prædita videãtur, qua reſiſtere creduntur malis omnibus veneficis, & peſtilentibus. De quantitate, & utendi modo cibis, & potibus adhibẽdo difficile admodũ eſt certi quicquã ſtatuere, cum diuerſis hominum temperamẽtis, ætatib. conſuetudinibus, & aliis conditionibus diuerſa quoque, ac incerta debeatur menſura, & ratio viuendi. Attamen ego pauca quædam cenſeo non eſſe ſilentio prætereũda, quæ ferè cuiuis conuenire, & maiori conſideratione digna eſſe videntur. Illud igitur vnicuique in primis animaduertendum eſt, vt crapulam, & repletionem omnem fugiat, neque id committat vnquam, vt plus aſſumat, quam propria ferat natura: ex hoc. n. veluti fonte ortum ducere, ac fluere conſueuerunt cruditates, obſtructiones, atque aliæ propemodum innumeræ grauiſſimorum morborum cauſæ. Præterea det operã, vt ne cibos ſimul ingerat plures: varios, inter ſe diſcrepantes, & fortaſſe contrarios, etenim ex huiuſmodi errore fit, vt dum alius alio citius coquitur, magna oboriatur vẽtriculi agitatio, moleſtiaque, ac totius corporis quædam veluti ſeditio. Denique illam rationem, atque ordinem ſeruare decet, quam ratio docet, quam Galeni, & optimi cuiuſq;

medici

Digitized by Google

medici autoritas confirmat. vt primum illa ſumãtur,
quæ facilem, & citum habẽt ad inteſtina deſcenſum,
quæque, ſi diutius morentur in uentriculo, facile cor-
rumpuntur; deinde vero quæ tardius deſcendunt, ut
omnino humida ſiccis, lubrica adſtringẽtibus, facilia
coctu difficilibus perpetuo præmittãtur: quæ quidem
præcepta tũ vniuerſim omni tempore, tum vero hac
potiſſimũ tempeſtate adeo periculoſa ad ſanitatis tu-
telam diligentiſſime ſeruanda eſſe videntur. Vt hinc
nulli nõ conſtare poſſit, in quanto errore verſetur ſo
lidum ganeonum vulgus, qui omni poſthabita regu-
la, & cõgrua victus ratione, aſſiduis comeſſationibus,
& ebrietatibus ſeſe immergũt, hoc impudẽti ore pal-
ſim aſſeuerãtes antidotũ eſſe præſtantiſſimum, quod
omnis peſtilentis malitiæ vim infringere, ac propulſa
re poſſit. Nunc de motu, & quiete dicendum eſt; quod
vtrunq; vario vſu, & adminiſtratione corpora noſtra
mirum in modum afficere nulli non conſtat. Porro &
hic quoque, quod ſuperius diximus, locum habet, dif-
ficile nimirum certi aliquid ſtatui poſſe, cũ magna rõ
ſit habenda ætatis, temperamenti, anni temporis, atq;
in primis conſuetudinis. Iam vero illud vnuſquiſque
memoria repetat, præcipuum, ac nobiliſſimum cõſer-
uandæ ſanitatis caput in exercitatione conſiſtere, mo
do illa ea ordine, & opportune fiat; quod illo oraculo
expreſſit Hippocrates: Labores cibos præcedant: ſi
quis enim contra ſeſe exerceat, quando vel cibis ven-
triculus, vel humoribus venæ ſunt nimium refertæ, in
maximis ſeſe obiicit periculis. Igitur vnuſquiſque ſe
ipſum, & vires ſuas conſideret, ac potiſſimum longio-
ris cõſuetudinis ſit memor, quæ tantum virium habet
in rebus omnibus, vt illam nũquam ſine euidenti ra-
tione immutare liceat; quandoquidem ſpeciatim ne-
mo eſt, qui aut proprio, aut alieno periculo aliquãdo
non ſit expertus, quanti referat conſuetos labores, &
exercitationes prætermittere. Nõ tamen committam,
quin illud in vniuerſum animaduertã perniciofis hi-
ſce temporibus, quibus cauere homines omni ſtudio
debent ab ijs rebus omnibus, quæ corpora excalface-
re, inflãmare, & adurere poſſunt, mihi haud quaquam
probari vehemẽtes, & concitatas exercitationes, quæ
afferre perſæpe ſolent laſſitudinem, infirmitatẽ, ſitim,
& alia huiuſmodi incõmoda, a quibus omnino cauẽ-
dum eſt. Inſtituti noſtri non eſt in præſentia plura de
exercitatione dicere, quot, qualeſue ſint eius ſpecies,
quæ nam maxime cõueniens habeatur, quis cuiuſque
modus ſit, ac terminus; quæ omnia vnã cũ alijs capiti-
bus ad hanc rem pertinentibus lubens prætereo tum
aliis de cauſis, tũ ea potiſſimum, quod facile unicuiq;
licẽt hæc petere ex lib. Galeni de tuenda ſanitate, atq;
ex lib. de arte gymnaſtica Mercurialis, quorum vterq;
vſque adeo accurate, & eloquenter hanc rem literis,
memoriæque mandauit, ut alterius cuiuſcunque labor
hac in parte ſuperuacaneus, imò vero & temerarius
omnino uideri poſſit. Quod ad ſomnum & vigiliam
attinet, cum ſomni tempore ſanguis, atque adeo hu-
mores omnes ad interiora ferantur, vt per vigilias cõ
tra ad exteriora, hinc fit, vt ſomnus internas partes red-
dat calidiores, externas frigidiores, vigiliæ contra il-
las frigidiores, has vero calidiores: Propterea ſtatutũ
6. Epid. eſt apud medicos poſſe quidem ſomnum & calefacе-
ſect 4 re corpora, & refrigerare, alia atque alia ratione, at hu
tex. 14. mectare perpetuo, non item exiccare, id quod vigiliæ
ſect. 5. nunquam non præſtant. Cum igitur pro certo habea
tex. 30. tur, præcipuum putredinis fundamentum in vna hu-
miditate conſiſtere, videtur omnis ratio perſuadere vi
gilias in præſentia ſomno præferendas eſſe. Ego autẽ
ſic opinor. hic quoque nihilominus habendam eſſe
modi ad mediocritatis rationem, cũ vtrunque ſit Hip
2. Aph. 3. pocrati, ſi modum exceſſerit, malum. Qua in re, ſi alias
vnquam, illud ſedulo eſt animaduertendum, quod
iã ſæpius repertum eſt, ut ratio habeatur ætatis, tem-
peramenti, atq; omnium maxime conſuetudinis: quæ
quidẽ Hippocrates breuibus, ut ſolet omnia, compre-
a. Prog. 5. hendit. Circa ſomnum (ait) quemadmodum ex natu-
ra, & in conſuetudine eſt, interdiu uigilandum, noctu „
dormiendum, ſi cõtra commutetur, peior eſt: minime „
vero offendit, ſi quis dormiat prima luce ad tertiam „
diei partem: qui uero ab hoc tempore ſomnus eſt, de- „
terior eſt. Quem locum interpretatus Galenus, non „
ſolum (inquit) recte pronunciauit de ſignis per ſom- „
num, ſed etiam cauſam eis adiecit, in habitum referẽs „
naturæ, quæcunque utilia ſunt, contraria uero dam- „
nans, quia præter naturam exiſtant. Ad hunc modum „
res ex conſuetudine habet: quod enim conſuetum eſt, „
bonum eſt, inconſuetum uero malum. At uero tempo „
ribus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud ex „
conſuetudine: nunc uero diuites e contrario agunt, tũ „
in quibuſdam aliis, tum etiam in ſomno, interdiu dor „
mientes, noctu uigilantes. In his igitur, ut qui ſoliti
ſint uiuere præter naturam, doctrina Hippocratis ne-
quaquam vera eſt; Etenim hoc tempore magis rara
eſt conſuetudo, quam natura, non in mulieribus ſolũ
ditioribus, ſed etiam in non paucis viris. Quem locũ,
quanquam ad ſomnum ægrotantium in primis perti „
nere videtur, ego tamen arbitrer ad ſana etiam corpo
ra transferri poſſe: qua ratione illum nos hic libenter
interuimus, quod huic parti multum luminis afferre,
atque illam veluti definire poſſit. Succedit eorum re-
rum conſideratio, quæ è corpore ducuntur, aut in eo-
dem retinentur; quæ quidem tum ſemper aliàs ad ſa-
nitatis tutelam magnum habet momentum, tum ve-
ro cum peſtilentiæ vrget ſuſpicio, ſumme utilis, ſum-
mè neceſſaria cenſenda eſt. Quæ è corpore ſunt edu-
cenda, multa ſunt, & varia, & unde natura, vel ars hu-
iuſmodi uacuationes moliri ſoleat, partes etiam va-
riæ, ac multę: quamobrẽ ſi parca ſit, aut omnino nul-
la eorũ euacuatio, quæ euacuari oportebat, ut grauiſ-
ſima hinc homini impendeant mala, neceſſe eſt. Nunc
mihi nõ eſt ſermo de iis euacuationibus, quas medici
aliquãdo moliri ſolent venę ſectione, cucurbitulis hi-
rudinibus, medicamẽtis, & aliis modis: qua de re par-
tim ſuperius diximus, quantum ad purgationem cor-
poris pertinere videbatur, partim etiã inferius dicturi
ſumus, cum de curatione agemus: ſed illas intelligo
euacuationes, quę aut naturæ ordine ſunt inſtitutæ, vt
per aluũ, lotium, in fœminis menſes, coitum, aut licet
a natura quoquomodo ſint alienæ, aliquando tamen
haud importune homini accidere ſolent, ut hæmor-
rhagia per nares, hæmorrhoidas, ſudor, vomitus, & a-
lia id genus, de quibus breuiter nobis dicendum eſt.
Primũ igitur internæ viſcerum obſtructiones, ſi q̃ ad-
ſunt, auferãtur, vniuerſa cutis, adeoque omnes corpo-
ris meatus pateãt, ut ſingulis diebus vaporoſa, & fuli
ginoſa excrementa expellantur, prompteque attraha-
tur aerea ſubſtantia, quæ natiuum calorem refrigera-
re, & uentilare conſueuit. Ad ſummam corpus uniuer
ſum, vt Galeni verbis vtamur, ſit bene perſpirabile; ſi
quidẽ nihil æque putredinem gignit, fouet, auget, atq;
prohibita corporis perſpiratio: vt inepta prorſus mi-
hi uideatur illa dubitatio, quæ vulgo afferri ſolet, an
habitus, & cõſtitutio corporis rarior, an denſior peri-
culis peſtilentiæ ſit magis expoſita: Etenim qui ab ex-
terno aere ſibi uſque adeo cauendum putant, ut pro-
pterea malint cutaneos meatus, cæteroſq; naturæ du-
ctus conſtipandos eſſe, & adſtringendos, mirum quo-
modo ij metu leuioris mali, quod ita vitare ſtudent,
certiſſimis, & grauiſſimis periculis ſubiicere ſe non ve
reantur: quandoquidem nemo eſt qui neſciat, ex leui
illa aeria attractione, quæ per habitum corporis, & ar-
teriarum diaſtolem perficitur, niſi præterea accedat
inſpiratio, quam in peſtilenti aeris ſtatu Galenus præci
puam mali cauſam eſſe docet, leue admodum homi- 1. de diff.
ni periculum impendere, ut ſim neſcius quid ſibi uelit feb. c. 4.
Auicẽna, qui inter homines peſtilentiæ maxime ob-
noxios refert corpora dilatatorum pororum, humida;
multæ balneationis: quem tamen nonnulli conantur
Galeno conciliare: quod quam feliciter ſint aſſequu-
ti, alii uiderint. Tum uero ſi propter aliquem errorem
in uictu cõmiſſum, repletionẽ quis ſentiat, remedium
omnium

Digitized by Google

omnium maxime præſentaneũ eſt uomitus, pſertim æſtiuo tempore, in gracili corpore, atq; ijs potiſſimũ, qui ex conſuetudine, & facilè vomere ſunt ſoliti: ſi id commode fieri non poteſt, opportuna erit tenuis victus ratio, vt ſi prandium, cœnave omnino prætermittatur, aut parcè admodum tranſigatur. Cæterum non deſunt homines vſque adeo incontinentes, vt ieiunii loco libentius eligant vti medicamentis. Atque hæc tria remediorum genera videntur etiam antiquis fuiſſe familiaria, vt repletioni, morbiſq; ex eadem oriundis occurrerent. Video (inquit Galenus) eſſe qui vacuationis gratia vomunt, vt alios, qui vnum diem in menſe ieiunant, & quoſdam qui humorem hunc ventri impactum, aut viſcidum, aut craſſum expurgant.

com. in li. 5 ſal. dict. 22.

3. Apho. com. 15.

Quam tamen poſtremam vacuãdi rationem grauiter ab eodem reprobatam fuiſſe legimus. Si medicamentis (ille ait) purgantibus quotidianorum excrementorum procuretur euacuatio, illa nũquam apta, commodaq; cenſenda eſt; quippe quæ valde indigentibus, & magnis temporum interuallis vtilis eſt. Adhæc ſuperuacaneorum, quæ quotidie in corpore generãtur, euacuatio minor eſt, quam pro purgantis medicamenti efficacitate, & viribus. Quod ſi veritus quiſpiam, ne multa in corpore excremẽta generẽtur, purgationem bis, aut certe ſemel in menſe adhibeat, is præter quam quòd in malam cõſuetudinem corpus adducet, etiam ipſum labefactabit, deteriuſque reddet. Quod nobis hic libuit annotaſſe, vt errorem ſuum agnoſcant, tandemq; reſipiſcant complures, qui tum alio tempore, tum hac præſertim tempeſtate, qua peſtis periculum imminet, nõ ſemel tantũ, aut bis in menſe, ſed quotidie etiam (ſi Dijs placet) medicamenta aſſumere non verentur. Ad hæc cauendum ſummo ſtudio eſt, vt ne qua ex naturalibus, & alijs quibuslibet conſuetis euacuationibus ſupprimatur, ſed ſi forte opus ſit, illæ iuuentur, & promoueantur, quam maxime opportune, ac leuiter poſſunt. Quamobrem ſi cui ſudorem pati ſolito, aut fluxum ſanguinis è naribus, hæmorrhoidibus, fiſtulam, aut vlcus ex cauterio, ſuppreſſa hæc fuerint, aut mulieri menſes, aut tale quippiam euenerit, huiuſmodi uacuationes in priſtinum ſedulò ſunt reuocandæ, aut ſi aliqua de cauſa obtineri id nõ poteſt, ad aliud remediũ confugiendum eſt, quod earũ vicẽ ſupplere poſſit: quod quidẽ præter cætera omnia ſanguinis miſſione potiſſimũ, ac facile conſequi nos poſſe arbitror. Atque, vt vniuerſim dicam, quanquam illud forte a præſenti loco alicui poteſt alienũ videri; non contemnendum, imo vero ſaluberrimũ ac tutiſſimum remedium fore exiſtimo, ſi quis ordinariam ſibi euacuationem aliquam moliretur, quam diutiſſime ſeruaret, quale cauteria in primis, & veſicatoria præſtare ſolent, præſertim in infernis partibus: hac enim ratione veriſimile eſt naturam aſſuetam diuerſa excrementorũ genera eò tranſmittere, corpus purius facile ſeruare, illudque ad concipiẽdam putredinem minus idoneum reddere: Id quod a Galeni ſententia non eſt alienum ſcribentis a peſtilentia quadam ſui temporis illos omnes euaſiſſe, quorum ſcatebant vlceribus corpora: atque hoc præterea tempore illud ipſum experientia ſatis cõfirmauit; quandoquidem accurata obſeruatione compertum eſt, non ſolum apud nos, ſed etiã apud Venetos, vt audio, Patauinos, & alios, ex infinitis peſtilentia ſublatis, aut nullos, aut certe paucos obijſſe, quibus alicubi cauteria inuſta eſſent. Qua ratione autẽ, quibus locis, ex qua materia fieri ſolita ſint huiuſmodi tũ cauteria, tum veſicatoria, nulli ferè non conſtat, & ab alijs copioſe traditum eſt, vt fruſtra hoc loco nõ ſint hæc recenſenda: niſi illud forte addere velimus, pręter conſuetos locos ad carpos, & malleolos, quibus vulgo illa ſolent adhiberi, nõnullos in guini, & ſcroto huiuſmodi ulcera inurere cõſueuiſſe. Quod quidem pręſidii genus ſi poſt vniuerſi corporis euacuationem fiat, non alienum a ratione cẽſendum eſt, quando naturam quotidie nouos humores ad eas partes facile, ac libenter propellere videmus. Coitu

5. Met. 12

arbitror non eſſe omnino interdicendum iuuenibus, bono habitu præditis, laute degentibus, aſſuetis, ſi modo illi moderationem adhibeant, alij huiuſcemodi conditionibus deſtituti, illo prorſus abſtineant, ne viribus labefactatis, & ſpiritibus exolutis naturalis calor debilior reddãtur, quam ut tanti veneni uirulentiæ obſiſtere poſſit: Cum alioqui forte ueriſſima illa ſit Pythagoræ ſententia Venerem nunquam nõ eſſe moleſtam, minuſque ſeruandæ ualetudini accommodatam: qui (ut Laertius ſcribit) ſemel interrogãti, quando liceret uti coitu, reſpondit, cum aliquis ſe ipſo imbecillior fieri cupit. Itaque, ut hanc partem duorum illuſtriſſimorum hominum autoritate concludã, ſcitè admodum ſcriptis mandauit Plato, tria in primis eſſe capita ſeruandæ ſanitatis, ventrẽ cibis non repleri, ad labores impigrum eſſe (quæ duo ab Hippocrate ille ſumpſit, nos autem ſuperius perſecuti ſumus) ſemen denique naturæ cuſtodire. Poſtremo inter res non naturales de accidentibus, ſiue perturbationibus animi dicendum eſt; quæ quantum momenti habent ad corporis alterationem, & affectionem, nulli non conſtat, quemadmodum pariter ipſius quoque corporis paſſiones animum contra alterare, & afficere ſolent. Neque pluribus id exempli confirmandum eſt, quæ infinita propemodum ſuppetũt, cum nemo, aut in ſeipſo, aut in alijs non ſit pluries expertus, quam tyrannidem exerceant in hunc miſerum hominem mæror, lætitia, iracundia, metus. Poſthabenda igitur hæc sũt, indignatio, dolor, rixæ, moleſtæ animi curæ, cogitationes, imaginationes, atque huius præſertim mali: ſed uita hilariter, & iucunde omnino traducenda, grata hominum adſcita cõſuetudine, feſtiuis lectionibus, aliiſque honeſtis tum animi, tum corporis oblectamentis adhibitis. In primis autem ſpes omnis, ac malorum omnium ſolatium in opem, ac prouidentiam diuinã fidenter collocandũ eſt, ita vt animus ſanctiſſimæ Dei Opt. Max. uoluntati in omnem euẽtum lubentiſſime acquieſcat. Atque hæc de victus ratione dicta ſufficiant. Iam uero inſtituti ordinis ratio poſtulat, ut de altero capite dicamus, de ijs nimirum medicamentis, tum interius ſumedis, tum extrinſecus adhibẽdis, quę vulgo antidota uocantur, quæ ex communi omnium conſenſu magnam præſeruationis partem ſibi vendicant. Porrò ſi hoc loco recenſere uellem remedia, & ſecreta, quæ uocant omnia, quæ hac in re paſſim circũferuntur, non facile ad finem noſtra perueniret oratio, cum nemo ſit uel ex infima plebe homuncio, qui magnifice de ſe loquens, non ſiue larga fronte, non audeat mirabilia de ſe polliceri. Ac mirum profectò eſt, vt in re tanti momenti, ubi agitur de uita hominis, tãta cuilibet fides temere adhibeatur: quod in alijs artibus uel uiliſſimis committi nequaquam ſolet, niſi periculum de artificis peritia primum fiat. Sed prætermiſſa huiuſmodi communi, & antiqua bonorum querela, ego in eam ſententiam facile uenio illorũ medicamentorum uſum potiſſimum amplectendum eſſe, quæ excellentiſſimorum uirorum demonſtrauit autoritas, & longiſſimi temporis confirmauit experientia. Non tamen ſuam quoque ingeniis noſtrorum temporum laudem inuideo, immo illis facile permitto, vt noua pro arbitratu medicamenta conficiant, & ului exponant, modo id temere ne fiat, ſed iudicio, & ratione adhibita, ut certe ſomnia, & uanitates omnes prætermittantur. Breuibus igitur nonnulla ſeligo medicamenta, quę mihi uidentur magis rationi conſentanea clariſſimorum uirorum autoritate firmata, & longiore hominum uſu comprobata. Addam tamen non inuitus unum, aut alterum ex ijs, quę recentiores non ſine ſtudio, atque induſtria inuenerunt, ut omnino habeant homines infelici huiuſmodi tempeſtate copiã remediorum, ex quibus id ſibi parare poſſint, quod temporum, locorumque opportunitas ferat. Atque ut ab iis initium ſumam, quæ ore aſſumuntur, quæ proprie Galeno antidota uocantur, pleriq; omnes primas facile tribuũt theriacæ Andromachi, & Mithridato

Init. li. de Ant.

quæ

quæ duo medicamenta tum aliorum, qui de his ſcripſerunt, tum Galeni in primis teſtimonio vſq; adeo præſtant, & alia ſuperant vt ſola præſenti vſui ſatisfacere poſſe uideãtur; cum præter hæc, nullũ forte aliud remedium inuenire liceat, quod vehementiſſimo huic malo obſiſtere poſſit; quandoquidẽ illa, ſi quid aliud, peſtilentem omnem fomitem ac diſpoſitionem, inſtar ignis mirãdum in modum abſumunt, & extinguunt. Illud tamẽ autore Galeno eſt animaduertendum, cũ

De Thè. ad Piſ. c. 17. hæ antidoti vehementiſſimam agendi uim habeant, nõ illas eſſe pueris temere exhibendas; atque adeo cõ inſigni præditæ ſint caliditate, æſtiuo tẽpore aut omnino omittendas, aut certe attemperãdas eſſe, ſaccharo puta roſaceo, e floribus cichorij, boraginis, aut aliqua re huiuſmodi, quæ illarum calorẽ remittere poſſit. Neq; enim ſententiæ illorum nos aſſentimur, qui neq; ijs antidotis, neque vlli medicamento, quod occulta quadã poteſtate agat, quicquã opportune permiſceri aiunt, aſſeuerantes cuiuslibet rei mixtionem, illius uim perturbare, & impedire: Nam vt alia multa prætermittamus, quæ hac in re afferri poſſent, vnius Galeni exemplũ in præſentia nobis ſufficiat, qui ſcammoniam aliquãdo malo citonio permiſcere, & aſſare cõſueuit, vt hac ratione illius medicamenti impetus, & malitia remitteretur. Quanquam nos in ea ſumus ſententia, quã priore etiam libro indicauimus, huiuſmodi antidotos nõ minus latente quam manifeſta vi agere, & hominibus prodeſſe: quod quidem maxime oſtẽdit ſingulare ſtudium, quod Galenus ad illas conficiendas adhibere ſolet. Atque equidem, vt dicam quod ſentio, ſi nos in præſentia has duas antidotos paratas haberemus, tãm perfectas, atque numeris planẽ omnibus abſolutas, quàm parari antiquitus cõſueuerũt, diutius fortaſſe nobis laborandum non eſſet alijs remedijs inueſtigandis. At vero quoniam tum ratione ſimpliciũ medicamentorum, quibus caremus, tum ratione præparationis, tum alijs forte de cauſis, de quibus recentiores nonnulli prolixe ſcripſerunt, inficias ire nemo poteſt, huiuſmodi medicamenta, theriacam præſertim, ab antiqua perfectione plurimum deficere (nãque ut alia omittam, nondum experimento compertum eſt theriacam noſtram purgãtis medicamenti

De Th. ad Piſ. c. 14. vim ſiſtere, quod minime fallax Galeno indiciũ fuit quo optimã dignoſceret, atque ab adulterina diſcerneret) multi propterea non iniuria alia ſibi proponũt inueſtiganda medicamenta, quæ quam maximam habeant vim, & efficaciam præſeruãdi homines a tanto diſcrimine. Veruntamen vtcunque ſe res habeat, ego in ea ſum opinione, poſſe nos, ac debere ijs ipſis vti medicamẽtis, vt ante diximus, præſertim Mithridato, quod priuatim in hac ciuitate haberi non dubito clariſſimorum medicorum conſilio paratum in nobili, & honorata aromataria ſub inſignibus Angeli & Saraceni; quod quidẽ non dixerim ſupremam illam obtinuiſſe perfectionem, quam deſiderare fortaſſe, reipſa præſtare nõ poſſumus, at certe natura fuiſſe cum diligẽtia tractatum, vt ſi non quod vis aliud ſuperat, nõ tamẽ a quouis alio ſuperari illud exiſtimemus. Alterũ poſt hæc reperitur theriacæ genus, origine antiquiſſimum, quod Galenus in autorem Apollonium Murem refert, Plinius vero in Mithridatem, his verbis. In ſanctuarijs Mithridatis maximi regis deuicti Cn. Pom-

Li. 23. c. 8 peius inuenit in peculiari commentario ipſius manu compoſitionem antidoti, e duabus nucibus ſiccis, itẽ „ ficis totidem, & rutæ folijs viginti ſimul tritis, addito „ ſalis grano: Et qui hoc ieiunus ſumat, nullum vene-

Hæc & de ſcribitur ab Aetio inter antidotes podagricas. Lib. 12. c. 47. num nociturum illo die. Atque haud equidem ſcio, cur homines negligant huiuſmodi remedium uſque adeo ſecurum, familiare, facile, & tantorum virorum teſtimonio celebratum. Eſt præterea aliud genus theriacæ Meſue autore, quam diateſſaron appellat, quòd ex quatuor rebus conficiatur, gentiana, baccis lauri, Mirrha, ariſtolochia rotũda, æquis omnium portionibus: Huic addũt nonnulli ebur, & appellant theriacã diapente; atq; hæc fortaſſe illa ipſa eſt, quam ſub magnæ theriacæ nomine circunforanei paſſim vẽdicare ſolent; Optima quidẽ, ſed amara, & calidior aliquãto illa eſt; quocirca decocto aliquo, aut condito, aut alio medicamẽto frigidiore temperanda. Quo loco id nõ reticebo, cum iam biennium rus quoddam apud nos, Caltanũ appellãt, peſte grauiter correptum eſſet, homines miſeros alioqui, & inopes, ita vno ex noſtris medicis cõſulente, tũ præſeruando, tum curando, hoc vno remedio in puluerẽ redacto vſos fuiſſe, & quidẽ non ſine inſigni emolumento. Vnde etiam breui (quæ ſumma in illos fuit Dei Opt. Max. beneficentia) a graui pernicie ſunt liberati. Poſtponenda forte ijs nõ eſt theriaca, ſiue antidotus Hippocratis, cuius vſu diuinus ille vir (vt Actuarius refert) Athenas a peſtilenti cõtagione populatim graſſante mirabiliter liberauit. Illius deſcriptionem hic ſubijcere nõ grauabimur, vt in prõptu ſit ijs quoque, quibus eãdẽ ex fonte haurire nõ licet. Rec. calami odorati, iunci odorati, herbæ ſa- *Actuar. de comp. medic.* binæ an. vnc. iiij. viticis feminis, cardamomi, cyperi, cr comagmatis an. vnc. v. nardi celticæ li. s. aſpalathi vnc. vij. pilularũ cupreſſi, roſarum an. vnc. iij ladani, myrrhæ, thuris an. li. j. baccas iuniperi paruas xl. Hæc vna tũdũtur priuatim: nardi ſpicæ lib. s. coſti vnc. iiii. folij vnc. viii. caſiæ li. s. amomi vnc. iii. Et hæc ſeorſum terũtur: maſtiches vnc. iiii. Hoc priuatim itẽ atteritur ſtiracis vnc. x. ſtirax paulatim adijcitur precioſis bellarijs: terebinthinæ lib. iii. mellis Attici lib. v. vini veteris quantum ſufficiet ad bellaria maceranda. conficiuntur pure, melle excepto. Ad hæc prætermittenda nõ eſt antidotus ex duabus partibus aloes, duabus itẽ ammoniaci thymiamatis, vna myrrhæ, adiecto vino aromatico (vulgo pilulas vocãt de tribus cõtra peſtẽ) Huius autor cenſetur Ruphus medicus uetuſtiſſimus, qui de illius vi, atq; efficacia magnifice admodum loquẽs. Haud ſcio (inquit) an quiſpiã hac potione vſus peſtẽ non euaſerit. Et profectò inter antidota omnia *Pau. li. 2. 36.* hoc nos maximi facimus, quod illud facile admodũ, tutumq; ſit, & nullã prorſus homini moleſtiã, turbationẽ, ſiue aliud incommodũ afferre ſoleat. Parui illud refert, opinor, vtrouis modo vtamur hac antidoto ſiue ſub pilularũ forma, ut iã paſſim vſurpatur, ſiue potionis, qđ videtur uoluiſſe Ruphus, & a Rupho deſumpſit, Paulus: Illud tamẽ magni referre arbitror, ſi quis aut ſimplicia medicamẽta, aut eorũ doſim, quãtitatẽve inuertat, qđ Arabes faciũt, ac noſtrates multi. Qua de re ab alijs animaduerſa fruſtra hic plura non ſunt repetenda. Poſtremo prætereundus non eſt lapis Armenus, de cuius ſingulari vi, ac præſtantia, illuſtri admodũ teſtimonio; In magna hac peſtilentia (ait Ga- *9. de ſimp. med. fac.* lenus) cuius eadẽ facies fuit, atq; eius quę Thucydidis memoria graſſabatur, quotquot hoc medicamentũ bi- „ bere, celeriter curati ſunt; at quibus non profuit, oẽs „ interiere, ſcilicet cũ nec alio quouis iuuarentur: vnde „ colligitur, quod iis dũtaxat non fuerit auxilio, qui pla- „ nẽ erãt incurabiles. Alij terrã lemniã, tanquam illius „ germanã, ad præſentem vſum addendã eſſe cenſent, quanquã Gal. lõgiori hiſtoria huius medicamenti ortũ, conficiẽdi modũ, ac vſum multiplicẽ referẽs, nuſquam peſtilẽtiæ mentionẽ facit: quòd tamẽ excellẽti ſiccandi ui polleat, ac ſpeciatim illã ad viperæ, atq; adeo oẽs ferarũ morſus, item aduerſus alia uenena plurimũ valere traditum ſit, illius uſum unà cũ bolo Armena libẽter nos ſuſcipimus, ſi modo vtraq; legitima, & ſynceta ad nos perueniat: quandoquidẽ ſi vulgariũ, quæ circunferuntur, colorem, ſubſtantiã, & ſingulas conditiones accurate conſideremus, & cũ iis cõferamus, q̃ ueteres, in primis Galenus, de huiuſmodi medicamentis tradiderunt, illa magis illegitima, ac minime ſyncera eſſe, vt fateamur, neceſſe eſt. Quòd ſi quis certiorẽ determinationem deſiderat, herbarios noſtri tẽporis adeat, qui hac de re diffuſe, & ex propoſito diſputare ſolent. Lapidi Bezor, ſiue Bezaar, cornui Monocerotis, lapidi in ceruorum oculorum angulis oriundo, oſſi de corde cerui, & alijs, ſi quæ ſunt, precioſis huiuſmodi antidotis cõtra peſtilentiam, atq; adeo venena

omnia

Digitized by Google

omnia tantas vires plerique attribuunt, vt cæteris non modo ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur. Sed longius de iis nobis agendum non eſt, quod nō ſolum omnia inuētu ſint difficilia, & omnino rariora, ſed nōnulli etiam rerum naturalium ſtudioſi, & peritiores illa pro maiori parte commentitia, & fabuloſa eſſe velint. Sūt vulgares, & nemini ignotę pilulæ Ioannis Damaſceni, quas medici recentiores ſummis laudibus extollunt, quod iis a peſtilentia præſeruare homines poſſint, tum alios nō contemnendos vſus præſtare: quas equidem huic vſui ſatis accommodatas, neque reiiciendas eſſe exiſtimo. Ioannes Manardus ſuperiore tempore doctrina, & exiſtimatione illuſtris medicus; quaſi diffidens vulgatis theriacis, aliam affert antidotum, quæ ſic habet.

Rec. ſanguinis ſicci anatis maris, anatis fęminæ, anſeris, hædi, rutæ, ſilueſtris, ſem. fęniculi, cymini, anethi, napi ſilueſtris, vel ſi nō habetur, napi, vel rapi an. drach. iiß. rad. gentianæ, trifolii, ſquinanti, thuris, roſarum ſiccatarum an. drach. iv. piperis albi, & longi, coſti, phu, aniſorum, cinnamomi an. drach. ii. mirrhæ, nardi an. drach. vi. belzoin, aſſari, ammoniaci an. drach. iii. mari agarici an. drach. ii. carpobalſami, gr. num. xx. ireos cyprici, rhabarbari rhapōtici, gingiberis, maſtiches an. drach. i. ſtæcch. dos drach. v. fiat tenuiſſimus puluiſculus ex omnibus, & cum quadruplo mellis electi, bene que exſpumati commiſceatur; & in vaſe argenti puriſſimi veluti theſaurus precioſiſſimus conſeruetur: Non ſolum enim in peſtilentia vtile eſt, ſed & venenis vniuerſis, ac ſerpentum morſibus ſumme aduerſatur.

Hactenus Manardus. Cuius quidem medicamenti nos meminiſſe voluimus, tum ob viri autoritatē ſummam, tum præſertim quod illud ex Gal. deſumptum eſt, dum ille antidotū deſcribit e ſanguinibus, ad mentem Damocratis, quæ ab hac Manardi nō aliter diſtat, quam quod amplior eſt, & copioſior. Apud Hiſpanos, & Gallos frequens eſt vſus medicamenti, quod audio tanquā ſingulare præſidium a Philippo Rege miſſum fuiſſe ad Carolum IX. Galliæ Regē anno M. DLXIV. quo tempore peſti fere vniuerſum hoc regnum occupauerat. Id vero cōſtate myrrhæ, xiloaloes, terræ ſigillatæ, boli Armene preparatæ, macetis, caryophyllorū, croci an. vnc. s. Ex quibus fit tenuiſſimus puluis, quem eſtate ſumendum pręcipiunt ex aqua roſacea, & ſucco limonum; hyeme autem ex vino odorato. Si quis antidorum, ſiue preſidiū aliquod expetit forma liquidius, proſtant ſyr. de ſucco acetoſæ, acetoſus ſimpl. de ſcordio, de corticibus, de acetoſitate citri: Nonnulli e quatuor partibus ſepæ, mellis deſpumati duab. aceti vna, aliud præparant tum familiare, ac ſatis gratum, tū vero quam optimum, ſiue ſolum vſurpetur, ſiue decoctū aliquo opportunum addatur: Ego aliquid ſyrupi de ſcordio lubens adiiciam. Sed hac in re ne ſim longior, ex iis quæ hactenus diximus, ſatis arbitror vnicuique facile, ac promptum futurum eſſe, vt ſuo Marte diuerſa medicamenta cōficiat, quacunque tandem forma, ut occaſio feret. Neque enim, ut antea diximus, nos ii ſumus, qui nonas compoſitiones contemnendas, autoreſque propria laude defraudandos eſſe velimus, ſi modo iudicium, & ratio adhibeatur, neque inconſiderate, & temere omnia confundantur. At uero pleni ſunt huiuſmodi medicamentis libri medicorum, ex quibus tum hæc petere licet, tum copioſam ſimplicium medicamētorum ſyluam, quæ uel manifeſtis qualitatibus, uel occulta quadam proprietate præſenti uſui cōuenire creduntur: cuiuſmodi hæc ſunt calendula uocata, quam recentiores nōnulli Virgilii & Plinii calthā exiſtimāt meliſſa, menta, carduus benedictus, chamedrys, petaſphyllum, pimpinella, radix myrrhidis a Dioſcoride, aliisque tantopere celebrata, ariſtolochiæ rot. angelicæ, tormentillæ, ſemina citri, thlaſpeos, naſturtii, ebur, cornu cerui, & alia ſexcenta, quæ ſuperuacaneū foret longiori perſequi oratione. In quo quidē, tum ſimpliciū, tum compoſitorum medicamentorum vſu illud cum Gal. animaduertendum eſt, ne diutius uni tantum inſiſtamus, ſed illo poſthabito ad aliud quandoque tranſeamus; quando natura uni medicamento longiori tēporis ſpatio aſſueta ſolet eius vim contēnere, & parū ex eo capere emolumētū. Hactenus de antidotis, ac de iis medicamentis, quæ intrinſecus aſſumuntur. Quo loco rogatos omnes uelim, ut parumper ſeipſos colligā, & accurate expendant, quæ tandem cauſa, quæ ratio cogat, ut ne in uſum medicamēta hæc reuocare velimus, quæ tum ratio demōſtrauit, tum illuſtriū tot uirorum autoritas iā diu cōprobauit, ſed malimus aliis quibuſdam fidem adhibere, eaque noſtro cum periculo experiri, quæ ſecreta illi appellant, & quæ nō ratione tantū, iudicio, omnique prorſus artificio carent, ſed ſuapte natura interdum vſque adeo turpia ſunt, ſordida, & inhoneſta, vt ingenuus quiſque, & politicus homo abhorrere ab iis debeat, non ſolū quibus ipſe utatur, ſed quorum etiam cōmemoratione offendatur. Quid turpius quam vrinæ humanæ potum meditari? quam tamen nonnulli hac tempeſtate commendant, quanquam remedium non omnino recens, cum uel ipſe Gal. ſcripſerit, peſte Syriam occupante nonnullos urina puerorum, virorumque epota ſanatos ſe hac ratione exiſtimaſſe, cuius vſum tanquam abominandum idem deteſtatur, referens uirum quendam ingenuum, & bonis moribus ornatum in ea peſtilentia laborantem uſum tā ſordidi remedii reſpuiſſe, ut ne pueri quidem vrinam ſumere voluerit. At vero (dictu horribile) alii (ut audio) vrinam uel maxime pollutam commēdant, ac (ſi Diis placet) eorū quoque, qui iam peſte ſunt correpti. Quid de illo dicam, qui Venetiis proximo hoc tempore propoſuit ſumendum puluerem ex ipſa peſtilentum carbunculorum materia, adiecta plāta quadam ab eodem ſmartella nuncupata, rebuſque aliis arcanis neſcio quibus? Quid quod admirandam antidotum (vt neque id prætermittatur) aſſumendam ille iuſſit quarta ante cęnam hora, quæ potiſſimum prandii cibis concoquēdis eſt deſtinata? vt hac ratione inuertantur, & contaminentur omnia. O ſęcula, o mores. Neque enim ab exclamatione cōtinere me poſſum, quando in re tam ſeria, qua de hominum vita, qua de Reip. ſalute agitur, vſque adeo inertes, & ſomniculoſi ſumus, ne quid grauius dicam. Hippoc. grauiſſima eſt ſententia qui omnia cum ratione facit, quanquam rationi conſentaneus, non ſequitur euentus, hunc non debere a propoſito deterreri. Contra vero Auic. ſcripſit, qui abſque ratione operatur, huic in opere diutius perſiſtendum non eſſe, quamuis in præſentia nihil inde periculi, aut incommodi ſequi videatur: quod eo dictum volui, ut prudentes viri intelligant, ſi alias vnquam, hac in re potiſſimum grauiter, & diligenter ſtudium adhibendum eſſe, vt illam vnuſquiſque ſibi eligat tum victus, tum aliorum præſidiorum modum, quem ratio monſtrat, quem ſummorum virorum teſtimonia comprobant.

Sed tranſeamus ad ea medicamenta, quæ extra adhiberi ſolent.

Cum antea de ſuffitibus, aliiſque remediis actum ſit, quæ ad alterandum aerem pertinent, iam non videntur reſtare alia tractanda præſidia, quam quæ cordis regioni potiſſimum applicari ſolent.

Hæc autē cum diuerſas planē formas recipere poſſint, plerunque tamen aut humidiore conſiſtentia parantur, aut arida: illa epithemata cordialia appellant, hęc ſacculos, quòd purpureo in primis ſerico inuoluātur. Quòd ſi memoria repetantur, quæ ſuperius tradita ſunt facile vnuſquiſque de iis quoque iudicium feret; cū enim illud vnum ſit nobis propoſitū, vt cor ipſum roboremus, quo valeat ueneni incurſui reſiſtere, huiuſmodi autem venenum non niſi excellenti putredine conſtet, illa procul dubio medicamenta pręſenti vſui accommodata eſſe cenſenda ſunt, quæ putredinem repellere, ac prohibere poſſunt. Atque de iis ſatis, ſuperque fortaſſe diximus. Veruntamē in gratiam nouitiorum vnum, aut alterum exemplum adducere non grauabimur. Tēpore calidiore. Rec. aq. roſarum, myrrhi, bor-

Marginal notes: a De Antid. (beside "nos meminiſſe voluimus"); 5. De Tuend. ſan. c. 9. (beside "mus; quando natura"); 2. Aph. 52 (beside "adeo inertes"); Lib. 1. fen. 4 c. 1. (beside "Contra vero Auic.").

ragionis an. vnc. iiij. ſp. trium ſandalorum drach. j. s. corallũ temp. drach. s. aceti roſacei parum. miſc. Tẽpore frigidiore, rec. aq. meliſſæ, flor. citri, borraginis an. vnc. iiij. ſp. aromatici roſacei drach. j. di ambræ drach. s. aceti parum. miſc. Quoniam vero difficulter, & incõmode homines huiuſmodi epithematibus vti poſſunt, propterea lubentius ad alteram medicamentorũ formam cõfugiunt. Nonnulli Mithridatũ commendant, & theriacam, quibus non ſolum regio cordis, ſed vniuerſum et corpus oblinatur, ſi maius vrgeat periculũ; quorum equidem vſum non improbo, mõ vehemens eorum caliditas re aliqua frigidiore tẽperetur, ſed ita tamen, vt perpetuo ratio temporum habeatur, & aliorum, quorum antea ſæpe meminimus. Alij mirum in modum celebrant oleum ex ſcorpionibus, non illud vulgare, quod paſſim officinæ habent, ſed quod Carauitæ appellant, & quod ſummis Põtificibus, & principibus viri acceptum referunt: quo inunctis pulſantibus temporum, manuũ, & pedum arterijs; atq; in primis regione cordis nõ modo peſte affectos iuuari, ſed ſanos etiã præſeruari aiunt. Alij alijs vtuntur. Cęterũ maxime omnium, ac frequentiſſime exoptari ab omnibus, & vſurpari ſolent ſacculi: Inter quos potiſſimum celebres habẽtur ij, qui ex arſenico, riſagallo, ſublimato, aut alio id genus præſentaneo veneno tamdiu fieri conſueuerunt. Ita narrant hiſtoriographi Hadrianum Pontificem hoc vno remedio a graui illa peſte ſibi cauiſſe, quæ mox opera cuiuſdam Græculi ſolenni quodam, ac veluti prodigioſo tauri facto ſacrificio mirabiliter finem ſortita eſt. Sic referunt apud Turcas, primates præſertim, maximum ac frequentiſſimum eſſe huiuſmodi remedio locum: id quod particulatim aſſeuerantem audiui Reuerendiſs. ac Illuſtriſs. Epiſcopum Aquenſem Gallum, qui multos annos pro ſuo Rege Conſtantinopoli legatum egit, dum proximo hoc tẽpore, quo Venetiæ, ac Patauium peſtilentia laborarũt, diutius Vicentiæ moratus eſt: quin imò ipſemet huiuſmodi ſacculum confidenter, ac religioſe geſtare ſolitus fuerat, tanquam certiſſimum, tutiſſimumq; omniũ remedium. Iam vero ſiue Illuſtriſſimam vrbem Venetiarum ſpectes, ſiue alios quoſcunq; locos, nullibi fortaſſe remedium inuenies hoc pluris æſtimatũ, aut magis vſitatum, quandoquidem illud non modo cõmuni fere omnium conſenſione, ſed vel ſummorum virorũ vſu, atq; autoritate iamdiu confirmatum eſſe videtur. Cæterum cum oppoſitam ego ſententiam ſequar, qui vſum huiuſce præſidij amplecti nũquam potui, liceat mihi hanc rem totam examini ſubijcere, ac paulisper digredi, ut ſi non cæteris, mihi ſaltem ipſe ſatisfaciam. Doctiores, qui huiuſmodi ſacculorum cauſam agunt, vehementem in primis ſiccitatẽ afferunt, qua veneno ſa omnis materia exhauriatur, abſumaturq;: Cum.n. deleteria hæc medicamẽta vim adurentem obtineãt, rationi conſentaneũ eſſe aiunt, ut illa, ſicut ignis, poſſint omnem putredinem abſumere. Sic Gal. aliquãdo ea carbunculis peſtilẽtibus admouiſſe legimus: quem deinceps nobiliores chirurgi ſunt imitati, nõ alia prorſus ratione, quam vt maxima, extremaq; ſiccitate maximam, extremamq; eorum humiditatẽ abſumant, putredinemq; auferant. Alii ad occultas proprietates cõfugiunt, aſſerentes hęc venena peculiari quadã, ac latente vi quodlibet venenum ad ſe trahere, quemadmodum medicamẽta hũc, vel illum humorem ſpeciatim trahere ſolent. Ita viperam animal plane venenoſum theriacæ conficiendæ opportune commiſceri docent, quod occulta quadam vi, ac proprietate mortiferum omne virus illa ad ſe trahat, atq; illud pręſertim, quod ex morſu eiuſdem viperæ ortum fuerit. Pariter ſcribũt nõnulli veſpas, crabrones, ſcorpiones, & alia ſorte malefica animalia tum ictus, tum ſalutis ictui ſuper impoſita autores eſſe. Sic extat elegãs illud epigrãma apud Auſonium in mulierem, quæ viro toxicum exhibuit, & quò ille celerius interiret, argentum viuum adiecit, quæ vtriuſque veneni mixtim, veluti quoddam antidotum illi miſero ſalutem attulit.

5. de compoſ. medicam.

5. Gal. in fin.

Quam pia cura Deum? prodeſt crudelior vxor.
Et cum fata volunt, bina venena iuuant.

Sed ad grauiores rationes accedo. Gal. ipſe nõ videtur ab illa opinione abhorruiſſe. qui ſcriptum reliquit licere interdũ antidotis deleteria medicamenta permiſcere, vſus cantharidum exemplo, quæ commode ijs medicamentis adijciuntur, quæ vrinæ ciendæ ſunt accommodata. Idemq; alias lepræ curandæ inſtituens, etiam atq; etiam commendat vſum viperarum, vt ſingulare quoddam remedium experientia cõfirmatum, quorundam leproſorum hiſtoriam referens, qui hoc vno auxilio forte fortuna oblato mirabiliter ſunt. per ſanati. Quid plura? Nonne quotidie purgantia medicamenta nos exhibemus, quæ, & Gal. & optimis quibuſque medicis credimus, deleteria ſunt; & naturæ humanæ ſpeciatim inimica? Poſtremo afferunt aduerſarij multiplicem experientiam, conſtanter aſſeuerantes infinitos vbique vel in grauiſſimis peſtilentiæ periculis verſatos, hoc vno egregio præſidio ſuperſtites fuiſſe. Atq; hę potiſſimum videntur eſſe rationes, quę afferri hac in re ſolent, quas quidem quamuis veras, & demõſtratiuas eſſe concederem, ego tamen exiſtimo non ſatis ad rem præſentem facere, cum ſermo ſit inſtitutus de præſeruatione, ac de ijs corporibus, quæ diuino munere adhuc ſana degunt, atq; ab omni veneno, & peſtifero affectu ſunt penitus aliena. Atq; profecto ſi ſermo de curatione foret, aut de ijs corporibus, quæ re ipſa veneno infecta ſunt, probabiliora hæc eſſent. Verũ illud affirmare non vereor, huiuſmodi rationes voluntarias, & apparentes eſſe potius, quam veras. Quod.n. pertinet ad ſummam illam ſiccitatem, vnde peſtiferũ omnem humorem facile abſumi cenſent, illi meminerint velim, huiuſmodi venena hac potiſſimũ ratione eſſe hominibus noxia, & malefica, q maximam, extremamq; tum ſiccandi, tum calefaciendi vim habeant, vnde ſiue intus ſumpta, ſiue extrinſecus appoſita mirum in modũ ea calefacere, vrere, corrodere, partes ab inuicem diuidere; atq; adeo interitum afferre conſueuerunt: quanquam neque id negare velim, non modo exceſſu qualitatum illa agere, ſed latente etiam quadã proprietate, quam ſpecificam formam nominant. Neque vero Gal. exemplum huic rei videtur ſatis accommodatum, qui medicamenta iſthæc deleteria carbunculis admouere non eſt veritus: etenim præterquam quod aliorum ſalutarium medicamẽtorum mixtione omnis ferè eorum vis malefica facile remittitur, iã vrgente vehemẽtiſſima putredine illorum vſus minime importunus cenſendus eſt: Ad quem certe modum in dyſenteria quoque, ſi adſint vlcera putrida, maligna, et depaſcentia, veteres, atq; ipſe in primis Gal. calcem viuam, ſandaracam, æs vſtum, & alia eiuſmodi clyſteribus inijcere ſolent. At vero ſi cordi hæc apponantur, vbi nulla eſt excedens humiditas & putredo, in quam ſuam vim exercere poſſint, atque eo magis ſi nullis medicamẽtis frigidis, ſiccis, & odoratis coniungãtur (quod certe minori cum periculo fieret) non aliud, arbitror, de iis ſperandum eſt, quam de nonnullis exhibitis medicamentis, quæ ſi forte purgatione fruſtrantur, in corruptionem aliquando, & tanquam venenum verti docet Gal. quorũ ea eſt natura (vt Plinij verbis vtamur) vt hominem occidant, niſi inuenerint, quod in homine perimant. Quod ſi qualitatibus temperatis, ac planè benignis, atq; adeo medicamentis ex tota forma ſalutaribus hoc ipſum, quod volumus, cõſequi nobis licet, quamobrem qualitatibus intemperatis, malignis, ac medicamentis in vniuerſum perniciosis agendum eſt? Qui proprietates occultas introducunt, quod frequentius quam vellem, fieri audio, ab omni difficultate, & negocio facile ſe explicant: Veruntamen ſi præclara iſthæc antidota facultatem habent trahendi ad ſe quamlibet materiam venenatam, & peſtilentem, vt illi ſomniant; aſſeuerantes quicquid reperitur in aere peſtilentum, tanquam ad ſui ſimile natura ferri, ſicuti a maiori flamma minor trahi, et a maiori lumine minus obſcurari ſolet, tantum abeſt, vt illa ad cor applicanda ſint,

3. de ſimp. med c. 23. & al. ſep.

Princip. li. 1. de ſim. med.

3. de ſimp. med c. 24.

ſitis,ut contra magis omnis rõ colligat, ea quã longiſſime a corde, vel in ipſis adeo calcaneis collocanda eſſe,ut hac uelut auerſione quadã cor ab omni labe liberum ſeruetur. Immo vero longe præſtiet non modo ad vnius,uel alterius hoĩs præſeruationem, ſed ad totius Reip. commodum iſthæc venena copioſe, & uariis in locis ſpargere, vt hac rõne omnia contagij ſemina eo colligantur, perinde ac ſolet a nonnullis lac in cubiculis aſſeruari,quo ſe vndiq; muſcæ colligant, vt hac ratione illarum moleſtiã vitent. Atqui ſi arſenicum, cæteraq; huiuſmõi venena admirabilem hanc latentem prærogatiuam ſortita ſunt,vt alia ad ſe venena attrahant, veluti magnes ferrũ trahit,& medicamenta varios humores,mirum cur tot docti hoĩes illud ſilentio prætericrint,qui de magnete, deq; medicamentis purgantibus ſcripſerunt: mirum cur id experimento non facile conſtet,ut alia admirabiles naturæ euentus conſtare ſolent. Quod ad viperam ſpectat theriacæ iniectam, reſpondere ex Gal. poſſem, theriacam olim ſine viperis confici conſueuiſſe, neq; miram illi vim aduerſus venena oĩa defuiſſe, Andromachum primum oĩum de iis animalib. adiiciendis cogitaſſe, quo efficacius redderet medicamentũ. Verum enimuero nemini dubiũ eſſe arbitror,theriacæ viperam non quidẽ tanquam venenum admiſceri, cum ipſe antidoti autor ſumma cũ diligentia,ac religioſe venenoſas uiperę partes abſcindendas eſſe doceat,qua ratione præparatæ tñ abeſt, vt detrimentum,ac periculum aliquod afferre poſſit,ut illam Gal. exemplo elephanticis,aliiſq; nonnullis morbis non ſine admirabili cõmodo nos ſæpenumero exhibere non vereamur. Quin immo Gal. ac veterib. medicis venenatas oẽs viperæ partes accurate abſcindentibus, non leue hinc argumentum colligere nos poſſe videmur, antidotis conficiendis a veneno ſemper abſtinendum eſſe,quãdo ſi huiuſmodi mixtio liceret,nõ erat cur illi non venenatas a venenatis viperæ partes ſeligerent,& ſeparent. Quod de ſcorpione afferunt, cæteriſq; animalibus,quæ ictus proprios ſuper impoſita curant,in quorũ numero vipera quoq;& alia nonnulla reponuntur a Gal. non multum momenti habet facile nanque,& vere fateri poſſumus,id ex arcana, & occulta quadam proprietate fieri, quã quidem procul dubio refutare non licet,ſi mõ plurium ſcriptorum autoritate,& obſeruatione cõprobetur. Sed Gal. aliã huius rei cauſam afferentẽ legimus, qui hoc ipſum quærens,quod pleriſq; admirabile videtur, quo pacto eadem animalia,quæ nobis inimica ſunt, & hoĩem ictu perimunt,ſi ipſorum morſibus imponãtur,auxilio eſſe poſſint, & ſola hoĩem ab ea noxa ſeruare, reiectaque nonnullorum reſponſione, quæ ſola experientia nitebatur. At vero (inquit) nos,qui ſtudio (ni fallor) maiore artem proſequimur, & euentus dumtaxat inſpicere

» idiotarum more nolumus, experientiam non explodi-
» mus,& illi rõnem,cum licet, accommodantes, perfe-
» ctã hunc in modum,& rationabilem neceſſario artem
» obtinemus:qui non eo tñ operam damus,quo vt res
» ſit,inueniamus, ſed quo vtile aliquid ad curationẽ ex
» inuentis addiſcamus. Igitur hic quoq; ratione certabi
» mus,ut huius euentus cauſam inueniamus. Mirũ quip
» pe eſt,dum ſtudium eius inquiſitioni adhibetur, vt il-
» le quoq; ex facili, tanquam par pari referens celeriter
» inuenitur. Atque ut maiorem orationi fidem apud te
» cõparem,ab aliis quibuſdã,quæ re ipſa manifeſte con
» ſpiciuntur demonſtrationem conficiã,tum quæ extrin
» ſecus tantum adhibentur, tum quæ per os ſumuntur.
» Nam eos,qui a crocodilis ſunt demorſi,illo ipſo adipe
» vulnerib. impoſito ſumme adiutus eſſe nouimus. Atq;
» muris aranei morſus,qui & ipſi interficiunt,ab eodem
» araneo mure contrito,& applicato citra dolorẽ ſanan
» tur. Eodem mõ qui a viperis ſunt cõmorſi, periculum
» effugiunt, ſi quis illarum attrita corpora vulneribus
» imponat. Quæ noſtra quidẽ ſententia non abſq; rõne
» eueniunt,ut dicebam,cum tãtam uim non habeant vt
» interimere poſſint, tũ vero per diſtributionẽ faculta
» tis,quæ ſeſe in corporis profunditatem inſinuat (ut ſa-
» nẽ etiã in Cataplaſmatis idẽ euenire conſpicimus) facultas eorum corporibus inſita ad moderationem redigatur, & ſanare conſequenter; non occidere poſſit.

Hactenus Galen. cuius verba nos latina facere maluimus,quã ex aliqua vulgata verſione recitare,quod ea tum hic obſcurius reddita,tum vero alicubi deprauata videntur. Quod facile intelliget, qui hæc cũ Græca lectione conferre voluerit. Nam (vt alia omittam) error ille Marriani non leuis eſt, dum poſt mẽtionem de viperis,refert animalia venenata nõ habere tantã vim, ut illico necare poſſint, cum tamẽ Gal. ſimpliciter dicat illa necare non poſſe. Qua eadem licentia paulo inferius addit,[paulatim) Quid quod vbi Græci habetur δύναμις latine legitur virus? Quid quod nonnulla cataplaſmatis tribuuntur,quæ venenatis animalibus erant tribuenda;niſi velimus totam eius loci ſententiam obſcurare,atq; peruertere? Quę nos hic annotare voluimus,vt lucẽ præſenti loco afferremus, cum neq; Io. Baptiſta Raſarius interpres alioqui diſertiſſimus tũ alia fortaſſe, tũ hæc præſertim errata uideatur ſatis animaduertiſſe. Vt hinc ſtudioſo Lectori planè cõſtare poſſit nõ eſſe fidẽ interpretibus ubiq; temere adhibendam. Auſonium præſtantiorem poetã,quam medicum fuiſſe credimus? Etenim reuera argentũ viuum inter venena recenſendum non eſt;nanque prętermiſſa autoritate Auic. & aliorum,qui hoc atteſtantur,experientia planè idẽ confirmat, cũ vel pueri modicam illius quantitatem ſæpenumero aſſumant,uiri plurimam,non ad drachmas tãtum, aut vncias,ſed ad libram quoque,& nullo quidem cum periculo: ſiquidem lubrica ſubſtantia, & graui pondere ad inferna facile delabitur, quã certe ob cauſam forte euenit,vt bonus ille vir, de quo extat epigramma, potu argenti viui a veneno & a morte fuerit liberatus,quod nimirum toxico illud uiam fecerit,ſecũq; e corpore eduxerit, vt vim ſuã exercere nõ potuerit: quæ vna eſt ratio e duabus præcipuis,quibus autore Gal. hmõi medicamenta deleteria, & corrodentia hominem non interimunt, nimirum quando vna cum excrementis e corpore egrediuntur prius,quam iniuria corpus afficiant. Sed vt propius accedam ad principale caput huius diſputationis,liceat ne venena medicamentis admiſcere,quod a Gal. ſententia non omnino uidetur alienũ, ego nunquam id licere cenſeo,niſi forte venenum ipſum ita ſit vel mole exiguum,vel ſalutaribus medicamentis admixtum,atque vſq; adeo correctum,vt vim omnem maleficam penitus deponat. Hac rõne Gal. viperam theriacæ admiſcens, aut elephanticis exhibens,accurate modum præſcribit,quo illa paretur, vt ei venenum omne eximatur. Quod ſi quis obiiciat hiſtoriam eorum, qui referente Gal. ab elephantiaſi liberati ſunt hauſtu vini, in quo viperæ fuerant ſuffocatæ,quæ veneno proculdubio non carebant;huic reſpondeo vinum antidoti vicem ſubiiſſe, vtpote quod eius animalis frigiditatem,& ſiccitatem ſummam facile potuerit obtundere: quanquam (vt id obiter admoneam) quid hac de re dicam, haud plane habeo. Hinc enim audio Galenum aſſeuerantem plures elephanticos, atque ex iis nonnullos inueterato morbo laborantes,odoratu graues, aſpectu fœdos, adeoque propter contagium ipſorum conſuetudine iam familiaribus quibuſdam contaminatis,ab aliorũ commercio ſegregatos,breui,& facile fuiſſe perſanatos: Inde vero ſi rem ipſam, & illuſtrium omnium medicorum teſtimonium animaduertimus,huiuſmodi malũ graue admodum eſſe,& propè ex eorum numero,quæ incurabilia extiſtunt, vt fateamur neceſſe eſt. Quæſo,n. quomodo intemperies principalium membrorum, iecinoris pręſertim, quæ vere eſt morbus. quomodo multi undique tumores, undique graues, & difficiles, qui veros elephanticos perpetuo comitantur,uno,aut altero uini hauſtu protinus diſſolui potuerunt.

Ad ſummã ſi medicorum omniũ conſenſu elephas non aliud eſt,quam cancer vniuerſi corporis,qui fieri poteſt, ut tam facile curationem admittat? ſiquidem

c a cancro

canero unam particulā occupāte, nullus ferè eſt remedio locus. Præterea demum ſi tanta eſt huius antidoti & vini medicatis vis, & efficacia, ſi ex eſt morbi imbecilitas, atque illius curandi facilitas, quamobrem nullus vere elephanticus noſtro hoc tempore ſanatur? quando nobis præſto ſunt uiperæ, atque ex iis paratæ antidoti, trochiſci, ſal theriacum, theriaca ipſa, ut ſanguinis miſſionem, purgationem, & alia præſidia prætermittamus. quæ tamē tāto curando morbo non ſufficere compertum eſt: id quod ad excitandū, & exercendum ſtudioſi lectoris ingenium volui breuiter animaduertiſſe. Poſtremo quotidie medici varia ægrotantib. exhibent medicamenta, quæ a natura veneni haud ſunt aliena, ſed illa ita correcta, & caſtigata, ut nō iā obeſſe, ſed prodeſſe, ac multa hominibus cōmoda afferre ſoleant. Verū ut rem omnem tandē colligamus, Gal. loquentem audiamus, qui facile omnem hac in re dubitationem tollere pōt. Id vero (ille ait) quod in theriaca euenit, manifeſtā magis obtinet rationem. Dicō n. propterea lethales has feras iis opitulari, quos iam momorderint, quia plurimum lethalis facultatis, quæ in ipſis eſt, capitibus ablatis una abſcinditur, tum etiā quia facultatem, quæ in aliis ipſarum partiū relinquitur, nos apparatione obtundimus, cum eas elixemus, & non parum ſalis, & anethi aquæ admiſceamus: quā rerū huiuſmōdi miſturam non ſuauitatis ſolius gratia facimus, ſed quo corpora eliquemus, atq; ita efficiamus, vt ea parum, aut nihil oīno ueneoi habeant. Ac plurimum illi facultatis ad iuuandum apparatus præſtat. Tot igitur, ac talibus admiſtæ medicamentis hæ feræ, quā iam amplius ratione interficere poſſint, exoluta quæ in ipſis eſt, corruptrice prauitate. Præterea verior quoq; apparebit oratio, ſi & in rebus nonnullis ſimilibus eius demonſtrationem confecerimus. Etenim cantharis, ſi quidem ſola exhibeatur, veſicam exulcerat, & inimicum eius medicamentum exiſtit, & hominē valida facultate ſæpenumero interficit; at ſi rebus aliis quibuſdam admiſceatur, rurſum eiuſdem veſicæ remedium euadit, & vrinam ciere magnopere pōt. Succum papaueris lethalem eſſe, ſi ſolus bibatur nemo mihi uidetur ignorare: idem cum aliis quibuſdam rebus apparatus, perſæpe ægrotantibus opē fert, ita ut ſaluberrimum ſit illis medicamentum: quippe phreniticorum deliria non raro ſtrenue perſanauit, & quibus vigiliæ uires deiecerant, hos ſomno conciliato mirum in modum recreauit. Quo phalangia momorderint, eadē comminuta, & ex uino ebibita liberant a pernicie. Vt ex hoc maxime poſſis ei, quod a me dicitur, fidem adhibere. Etenim ſi ſolum vinum feris admiſtum eſt in cauſa, ut periculum ab iis ipſis feris impendens euitetur, nimirum ipſa quoque theriaca, quæ ex tot, talibuſque rebus apparatum habet, ſalutare quoddam potius medicamentum euadit, quam lethale. Noſſe namque oportet, id medicamentorum miſtionibus euenire, vt non ſeruetur miſtæ cuiuſque rei facultas, eadē manens, & impermutata, ſed vnio quædam fiat rerū omnium, toto earum temperamento per totas permiſto, & vna quadam alia facultate ex iis affecta. Hactenus Gal. cuius ſententiæ ſi quis non libenter acquieſcit, ſicuti in aliis quoq; rebus omnibus, quæ ad artem medicam ſpectant, huic ſanior mens optanda eſt. Quam obrem ſi medicamentis venenū, qua venenum eſt, admiſcere nō licet, cur id extrinſecus alicui corporis parti applicare liceat, prorſus non video, cordi præſertim membro omniū nobiliſſimo, vitæ autori, ac principi. Imo vero illud affirmare nō vereor, tātū abeſſe, vt ab huiuſmodi venenis aliquod emolumentum expectare poſſimus, vt grauiora potius, & maxima pericula timere merito debeamus. Etenim ſi id verū eſt, quod ſummorum medicorū conſenſus iamdiu confirmauit, medicamenta, quæ collo appēdi, ac ita variis morbis opē ferre conſueuerunt, non alia id rōne præſtare, quam tenuibus quibuſdam, atq; halituoſis particulis in corpora receptis, quales nam obſecro vapores e pernicioſis hiſce venenis efferri poſſunt, qui ſiue reſpiratione, ſiue alio pacto ad cor delati, atq; adeo a calore noſtro calefacti, & ad actum deducti, non poſſint plurimas, grauesque in nobis parere affectiones? Atq; equidem, niſi mea me penitus opinio fallit, mihi uideor cauſam agere ualde æquā, atq; perſpicuam. At vero nolim hic decipi aliquem, & exiſtimare venena extrinſecus vſui para afficere hoīem, atq; interimere non poſſe, quādoquidem qui hac de re ſcripſerunt, id facile vſu ueniore fatentur, modumq; docent, quo venena extra appoſita interficere nihilominus ſolent, nimirum quod per meatus cutis ad uenas, & arterias ferantur, & ab his recta ad cor perueniant: id quod neq; a Gal. doctrina eſt alienum, qui aliquando ſcriptū reliquit, arterias motu diaſtoles ad ſeſe allicere, atque ad interiora attrahere, *1. De ſimpl. med. c. 18.* quæcunq; illis proxime circumiacent: idemque facile confirmat experientia tū alias non raro, tum manifeſte admodū in iis, quibus Gallicæ luis cā fiunt inunctiones: hæ nanque interiora petentes, non mō extra, ſed ēt intra grauiſſima ſæpe ſymptomata afferre conſueuerunt. Iam vero quacunque tandē ex parte uenena corpus ingrediantur, negandum non eſt illa uim eandem obtinere, quemadmodum pariter experientia compertum eſt, medicamenta quoque plurima eſſe, quæ non tantū intus ſumpta, ſed ēt extrinſecus adhibita, corpora nihilominus purgare ſolent. Non ne apud Galen. & alios legimus marinam torpedinem tantum virū habere, ut qualitate quadam per retis haſtam ad piſcatoris manum tranſmiſſa hāc mirabiliter ſtupefaciat? præterea baſiliſcum ſolo intuitu, aut ſibilo hominē interficere? tum vero ſpumam canis rabidi hoīem quacunque in parte, quamuis leuiter tetigerit, in rabiē trahere? Nōne Auic. quoq; refert hiſtoriam ſerpentis apud Turcas, & Nubios, qui, a milite lancea confoſſus, aut per telum, aut alio quouis modo facta veneni traiectione, tum militem interemit, tum equum, cui ille inſedebat? *Lib. 4. fen 6. tract. 3. 22.* Sed iis poſthabitis, quæ forte alicui fabulæ videri poſſunt, quid multis opus eſt? Non ne hac ſæuiente peſtilentia quotidie inuiti uidimus, ſeu admodum breuiq; exiguæ ueſtis contactu hoīes vt miſerrime, ita facillime in peſſimā luem incidiſſe? Non ne a probatis autoribus memoriæ proditum eſt, non ne idem ſæpius confirmauit experientia, quædam venena reperiri tenuitate ac ſæuitie vſq; adeo inſigni, ut quamuis corpus non attingant, ſed vel ephippo, vel anulo aptētur, vel (vt quibuſdam placet) in cubiculo duntaxat reponantur, mire tamē neſcio quo modo cor petat, & hominē interficiant? Verum hac de re ſatis. De experientia demum, quam illi tantopere iactant, qui ſentiam ſuperius indicaui. Atqui nobis contra experientiæ non deſunt, ſi mō experimentis agendum eſt, quæ illis opponere poſſimus. Etenim ſi multi ueneratos ſacculos geſtantes peſtilentię fuerunt immunes, multi quoque, & fortaſſe plures ſine illis ſuperſtites fuere. Apud nos certe uel rarum admodum, uel magis nullum horum ſacculorum uſum fuiſſe audio: atque ſi multi ex eorū vſu inſigne commodum ſeſe precipere arbitrati ſunt, non pauci grauiſſimas noxas, atque incōmoda magno cū ſuo malo experti fuerunt. Ioſeph. Canatus ciuis noſter vt ne hoc exemplum prætermittam, cum primum huius mali ſemina vagari cæpiſſent, vnum ex iſtis ſacculis geſtare ſolitus, cum aliquando concitatiore motu, præter morem, incaluiſſet, ad regionem cordis, quo loco ſacculus appoſitus fuerat inſigni ulcere excitato, incidit in febrem vehementiſſimam, & periculoſiſſimā, ſanguinis miſſione, & aliis opportunis præſidiis curatus ab Helio Bello medico doctiſſimo, & elegantiſſimo: quem utrum ſumma familiaritate, ac beneuolētia nobis cōiunctum honoris gratia hic nominatū uolui. Quemadmodum igitur experiētiam nos certe magni facimus, ſi commodum illa, atque idoneum expertorē nanciſcatur, ita unicuique, qui ſe expertum prædicet, quod ſæpenumero faciunt inſanæ mulierculæ, circulatores, uilis plebecula, fidem temere adhibendam non eſſe exiſtimamus: atque eo certe minus, ſi aliter ratio perſuadeat, qua in primis duce philoſophi omnes

contro-

De Ther. ad Piſ. c. 10.

controuerſias diſſoluere, ac de rebus iudiciū ferre debent. Modo ad rem redeo. Alij quidam poſtremo loco aliam rōnem ſolent afferre, qua venenatorum ſacculorum vim, atque exiſtimationem defendere conantur. Aiunt. n. dum præſentaneū huiuſcemodi venenū prope cor diutius geſtatur, hinc fieri, vt mēbrum hoc nobiliſſimum venenis occulta quadam proprietate maxime obnoxium, paulatim, ac ſenſim eorum præſentiæ, congreſſuiq; aſſueſcat. atq; adeo queudam veluti habitum contrahat, ne iā inde vim aliquam in poſterum patiatur: qua deinceps conſuetudine tm̄ roboris acquirat, ut dirum hoc quoq; peſtilentiæ venenū oppugnare, atq; contemnere poſſit: vulgaris. n. & peruagata eſt ſententia, a rebus familiaribus, & aſſuetis paſſionem alicui non inferri: & Hipp. ſcriptum reliquit, quæ longo tempore aſſueta ſunt, quanquam deteriora, minus

2. Aph. 50

iis, quæ in ſueta ſunt, moleſta eſſe. Ac nemo profecto quiſquā eſt, qui non facile intelligat, quantum momēti, ac virium conſuetudo habeat, tum in naturalib. tum in cæteris rebus omnibus Narrant hiſtorici (quod non eſt a re noſtra alienū) apud noonullos Aethyopiæ populos in more fuiſſe, quum Princeps quoſdam occulta morte tollere vellet, elegantiores puellas napello nutriendas curate, ut ij ad concubitum earum pulchritudine allecti, hac rōne vitam cum morte cōmutarent: atq; Auic. particulatim Ruphi teſtimoooio puellæ cuiuſdā meminit quæ diutius ueneno vſa, ac nutrita eſt, ea tm̄ ratione, ut quoſdam Regulos, qui ſecum rem haberent, interficeret. Quod (inquit Gal.) anus Atheniēſis experimento docuit, cuius apud oēs percelebris eſt memoria: Etenim ea ab exigua cicutæ portione auſpicata nullo detrimento ad permagnam progreſſa eſt copiam: principio. n. paucum exiguitate ipſa deuictum eſt, & conſuetudo naturale reddidit. Demumque eius euentus, quem quotidie ſequi animaduertimus, vt pluximi eum peſte affectis familiariter verſantes illæſi, atque incolumes euadant, aliā nullam veriorem cauſam nonnulli reddunt, cuius rei ſuperius mentionem fecimus, præter unam conſuetudinem namq; illi vitæ generi aſſueti, ac veluti habitu quodam contracto facile vim tanti periculi contemnere videntur. Hæc iſtorū ratio eſt ſatis quidem apparens, acuta, & ingenioſa, ſi tamē illa vere, & proprius expendatur, nihil prorſus mihi demonſtrare uidetur, nā uapores arſenici, & aliorū huiuſmodi venenorū, quæ tota ſubſtantia ſunt naturæ hominis aduerſa, ounquam non tales eſſe cenſendum eſt: neq; ego adduci poſſum, vt credam, aliquā ijs vnquam familiaritatem accedere poſſe, ac non illa perpetuo cor affligere, ac labefactare. Propterea Gal. huiuſcemodi venena nunquam, & nuſquam ſumenda, neq; alijs medicamentis admiſcēda eſſe voluit, ne minima quidem ſub quantitate, quod illa ſint perpetuo malefica, & pernicioſa. Minima particula (ille inquit) lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi in animalis corpus ingreſſa fuerit, totum id momento tēporis immutat, ſibiq; ſimili affectione alterat. & alias. Eorum quæ tota ſubſtantia nobis contraria ſunt, ſi velquid mioimum aſſumptum fuerit, vt omnino lædat, neceſſe eſt, oam talia oīa genere ſunt delcteria, non quantitate; ac proinde nihil eorum io alexiterias antidotos inditur, veluti papaueris ſuccus, &c. Quod ſi intra ſumere illhæc non licet, nemini dubium ſit neque licere iis vti extra, ſi quidem quacunq; tandem ex parte corpus ingrediaotur, eadem perpetuo ſunt, atq; eoſdem effectus parere valent, vt antea diximus. Conſuetudinē plurimum poſſe negandum non eſt, ſed ita tamē, vt ne limites naturæ traſcendātur, ne ve quod omnino fieri non pōt, conſuetudinis beneficio fieri poſſe velimus. Quamobrem cum id euenire poſſe concedam, vt ei venenorum generis aliquis aſſueſcat, quæ ſola quantitate ſunt malefica, de quibus certe ſpeciatim loquitur Gal. & de quib. forte etiam reliquæ loquuntur hiſtoriæ (niſi illæ magis Arabicas fabulas imitantur) nunquam tamen ipſe adduci potero, ut credam humanum corpus nutriri poſſe iis venenis, quæ quouis in loco, quouis tempore, & quauis ſub quantitate lethifera ſunt, & deleteria.

Lib. 4. fe. 6. 1. tr. 1. c. 2.

3. de ſimpl. med. c. 18

1. de ſam. 16.

5. de ſimpl. med. c. 59.

Quod ſi aduerſatiis quoque illhæc nos donemus, certum eſt hmōi vſum, ac familiaritatem venenorū, opē certe aliquam poſſe præſtare ad præſeruanda corpora ab illis ipſis venenis, nō tñ ab aliis, quæ diuerſi generis, naturæ, ac malitiæ poſſint eſſe, cuiuſmodi forte eſt venenum peſtiferum. Itaq; ut finem tandem imponā præſenti diſputationi, iſtorum ſacculorum vſus, qui ex arſenico fiunt, & aliis id genus uenenis, mihi nūquam probari potuit. Rationem verā, ac legitimā, qua corroboremus, tueamur, atq; a peſtilentia nobis caueamus, in eo potiſſimum conſiſtere arbitror (quod antea monuimus) vt primum corpora munda ſeruemus, & quoad eius fieri pōt, ab omnibus excremētis, & ab omni putredine libera: tū vero ut domināti cauſæ reſiſtamus; de quo altero ſcopo tractabimus poſterius. Quod aūt ad medicamēta pertinet, ſiue intra ſumēda, ſiue extra adhibenda, prudentiſſimus quiſq; illa me conſultore amplexabitur, quę illuſtriſſimorum hoium autoritate, & plurimorū annorū experientia grauiter confirmata ſunt. Quamobrem ſi quis ſacculum ſibi parare ſtudet cordialem, vt vocant, is memoria repetēs ea quæ ſuperius dicta ſunt, illum conficiat ex rebus maiori ex parte frigidioribus, & ſiccioribus, nō omiſſa tamē & aliqua calidiorū portione, q̄ frigidiora deducere, ac illis veluti viā ſternere ſolent. Ex. gr. Rec. flor. roſarū, violarum, nymphææ, borraginis, citri an. manip. s. ſem. thlaſpeos, ſandalorum omniū an. drach. j. corticum citri vnc. s. ſem. citri drach. ij. fol. meliſſæ, myrti, betonicæ. maioranæ an. manip. j. aquę roſarum lib. ij. in qua diſſolutus ſit moſchi ſcrupulus. cōtundantur oīa craſſo modo, & aqua roſacea inſpergantur ſenſim ac ſæpius, donec totam exhauriant. ad finē addatur. cāphoræ, coralliorū rub. ligni aloes an. drach. s. ſp. cordialiū temp. diamoſchi dul. an. drach. j. Ex iis oībus fiat materia, ex qua ſacculi fiāt. Huiuſmodi medicamentorum formula ſatis tēperata nobis videtur, q̄ immutari debet, demptis, additis ve reb. calidioribus, aut frigidioribus, ut opportunitas feret. quā ſexus monſtrabit, ætas, temperamentū, in primis anni tempus, & conſtitutio, ut antea iam ſæpe monuimus. Auic. inſignem prærogatiuā, & admirabilem proprietatem videtur tribuere hyacintho lætificādi, & corroborādi cordis, ac reſiſtendi cuilibet veneno, ſi diutius appoſita regioni cordis geſtetur, aut i ore detineatur. Alij alijs vtūtur. Hęc de pſeruatione ſufficiāt. Etenim quāquā multa adhuc ſupereſſe nō ignoro, q̄ hac in re afferri potuiſſent, hæc tñ ex inſtituto noſtro utilia. & neceſſaria oīum maxime nobis uiſa ſunt: ex quib. forte ſtudioſus lector cętera oīa colligere poterit, q̄ ad totius tractationis integritatē deſiderari poſſe videtur.

De med. cord. c. de hyacintho

Reliquū mō eſt, vt de curatione dicamus, Qua in re mihi uideor audire cōem hominū grauē querimoniā de arte medica, atq; adeo de miſeris ipſis medicis; quaſi uero magnæ imperfectionis, ne dicam imperitiæ illi ſint arguendi, qui tot annorum curriculo nullum adhuc remedium excogitare valuerint, de quo certi aliquid, & ſecuti aduerſus atrocem hunc morbum ſibi homines promittere poſſint. Verum illi res humanas, atq; diuinas nō ſatis intelligere videntur Sunt. n. procul dubio, ita (ni fallor) Deo Opt. Max. permittente, morbi quidam, qui nullam recipiunt curationem, vt ex. gr. pulmonum ulcus, quam phthiſim uocant, a qua nemo vnquam ſanatus eſt; ſunt & qui maiori ex parte lethales habētur, inter quos præcipuus eſt peſtilentię locus. imò vero, ut antea diximus, niſi illa maiorem hominum partem eriperet, iam peſtis nō eſſet.

Diuinæ igitur uoluntati tandem acquieſcant, & facile intelligant medicorum munus non hoc eſſe, vt miracula efficiant, ſed ut naturalibus certis remediis, aut a uiris ſapientibus petitis, aut uſu, & experientia inuentis; omnibus opem ferre ſedulo ſtudeant, quantum quidem per humanarum rerum conditiooem, atque imbecillitatem licet. Galeni tempeſtate gra-

uem illam, & diuturnam peſtilentiam fuiſſe legimus, cui tamen uir ille ingenio ſingulari, & prope diuino, idonea remedia excogitare non potuit. Ita diuerſo deinceps temporum curſu nulli non conſtat horrendam hanc luem tam immaniter aliquando ſæuiiſſe, ut cladibus infinitis, ac excidio maximarum regionum non pepercerit.

Hoc igitur ſtatuto, peſtilentiæ curationẽ aggredior iis propoſitis præceptis, atq; remediis, quæ mihi omnium maxime probantur. Quod eo libentius facio, quoniam apud nonnullos, qui hac de re ſcripſerunt, non pauca reperi, quibus non facile aſſentior.

Cæterum antequam incipio, illud primum inquirẽdum eſt, an huiuſmodi luis curationẽ inſtituere liceat certa methodo, ac determinatis indicationibus, an magia, quod nonnulli contendunt, remediis ſola experiẽtia, & fortuitò inuentis, adeoq; ab omni methodo alienis. Quam quidem iſtorum opinionem ſatis cõfirmare videtur ſummorũ medicorum, atq; vnius in primis Gal. autoritas, qui certa methodo, ac ratione polleris accuratiſſime tradita, unde cæteri oẽs morbi curari poſſint, ad curandã peſtilentiã omnem indicationum conſiderationem prætermiſiſſet, ac unius tãtum, vel alterius antidoti meminiſſe uidetur. Quo potiſſimũ argumento illi uti ſolebant, qui peſtilentiam ex latente, & occulta cauſa originem ducere arbitrantur. Sed cũ huiuſmodi ſententiam nos priore libro confutauerimus, hanc quoq; ab illa pendentẽ minus probare poſſumus: quandoquidem in ea ſumus ſententia, morbos peſtilentes ex manifeſtis cauſis oriundos eſſe, illoſq; non ſine methodo, & ratione curari. Quod ſi medici hac in re nonnullas particularium antidotos afferũt, vt Gal. bolum Armenam, Ruphus potionẽ ex aloe, myrrha, ammoniaco, & alii alia, quæ occulta quadam proprietate prodeſſe creduntur, non illud fieri exiſtimandum eſt, quaſi cætera præſidia, quæ medendi methodus, ac elicitæ indicationes ſuppeditant, prætereunda ſint. de quibus plerique alij in locis, & omniũ maxime Gal. tum alibi, tum in libris Epid. mẽtionem facit. Quod ſi Gal. diſciplinam imitati peſtilentiæ præſeruationem a methodo & ratione minime alienam tradidimus, quid eſt, quamobrem curationem fortuitã, atque ab omni methodo abhorrẽtẽ inſtituere uelimus? Siquidem, ut Gal. placet, præcautio quãtitate remediorum, non qualitate differt a ſanatione: ita quidem vt huiuſmodi noĩa apud medicos ſæpenumero cõfundãtur. Sed præſtat hac in re Gal. loquentẽ audire, qui peſtilentes morbos non ſolũ methodo in uniuerſum pręcaueri, & curari docet, ſed ẽt particulatim modũ præſcribit, ac indicationes proponit, quib. inſtructus medicus ſeipſum præſtare poteſt opportuna facientem.

1. De diſ. feb. 4. Oportet in ſingulis cauſia (ille ait) diligenter aduertere, qua maxime facultate morbos cõmittere ſoleant; deinde conſiderare corporum affectus, qui ipſis conſentiunt, & repugnant, pro comperto habentes, quod ijs, qui conſentiunt, prompta ſit lęſio, contrarij aut, & repugnantes, quantum viribus, ac magnitudine valet contrarietas, tantum inuicti permanebunt. Igitur vidi ego aliquando tali conſtitutione eueniente, qualem Hipp. in Cranone factam eſſe dicit, carbunculos graſſatos non paucos, quorũ generatio, & alia oĩa eo quo ille ſcripſit modo ad amuſſim fuerunt. Quinetiã quęcunque tertio Epidem. in peſtilenti ſcripſit conſtitutione, ea quoq; omnia in alia huic ſimili cõſtitutione euenerunt. Summa vero eorum erat, ut Hipp. indicauit, putredo. Atq; id ipſi cognoſcentes ſtatim incipiente conſtitutione, quæcunq; corpora humida videbamus, confeſtim quouis modo exiccare tentabamus: quæcunque uero ſicciora, in iis priſtinam naturã conſeruabamus, quæcunq; aũt excrementis plena, purgationibus ſanabamus; obſtructiones vero meatuũ ſoluebamus, atque abſtergebamus. Sed hæc quidem iam ad medendi methodum pertinent: & conſtat quod in hac tractatione plurimũ de iis dicetur. Nunc aũt eorũ mentionem feci ſequutus ſermonem docentem, quodammodo ab vna cã inualeſcente quidam febrib. corripiuntur, alij vero immunes permanent: cum. n. corporum affectus diſſimiles ſint, & multiformes, quidam facile vincuntur, ac prõptiſſime patiuntur a cã agente alij inuicti & oĩno impatibiles ſunt, aut difficulter patiuntur. Ad huius rei vero demonſtrationem coacti ſumus ẽt curationis meminiſſe, non aliter affecti, quam Hipp. qui alicubi quodammodo vulgatum illud verbum adſcripſit. Oſtendit autem ſanatio.

Eſt igitur & præcautio dicta ad talẽ quendam modũ ſanatio: Etenim in re ipſa nomina apud medicos ſępenumero confunduntur: vt. n. in altero libro demonſtratũ eſt, omne medici opus, & officiũ vitia corporis corrigit. Sed nihil in præſentia iſta exquiſita loquẽdi rõne opus eſt: Siue. n. totum id, ſanationem, & præcautionem in duo diuidas nomina, ſiue ambo in vnum contrahas, ſanationem nominans, non exiguo argumẽto eſt, non oẽs ab eiuſmodi cauſa ſimiliter laborare affectus eorum, qui epidemijs, ac peſtilentib. morbis corripi prohibẽtur. Vnus nanque, & primus in omnibus, cõis eſt ſcopus, vt corpus quam maxime uacet excrementis, & bene tranſpiret: ſecundus ab eo, ut dominãti cauſæ, quoad fieri põt, repugnetur: at quibus contraria horũ inſunt, ocyſſime laborant, & maximeq; ægrotant. Gal. hactenus. Quam ſeriem & ſi longiorem hic tranſcribere voluimus, quod præclare hanc controuerſiam diſſoluere, adeoque oẽs ſcopos, tum præcauẽdæ, tum curandæ peſtilentię accommodatos grauiter indicare videatur. Itaq; ad inſtitutum redeuntes, quod omnibus curandis morbis, autore Gal. primũ efficiendũ eſt. nos pariter ante omnia curandi indicationes elicere tentemus.

At vero cum illas a morbo in primis petere ſoleant cum Gal. tum eruditi omnes medici, ſuperiore autem libro nobis ſtatutum ſit, peſtilentiã nullo certo, ac determinato morbo cõtineri, particulari huiuſmodi excitatione prætermiſſa, quã longius perſequi nimis lõgum, & operoſum foret, cum non poſſimus, quod volumus, id velimus, quod poſſumus, neceſſe eſt. Quãobrẽ cum ſumma totius negocij, adeoque oẽs morbi peſtilentes in excellenti una putredine facile conueniant, atq; hinc, tanquam ex fabuloſa pandora, mala omnia erumpere ſoleant, in hunc ſcopum oculos dirigere, atque ex hoc in primis loco indicationes curãdi elicere nos decet: quas quidem ſingulis deinceps morbis, ac ſymptomatis particulatim accommodare vnuſquiſq; conari debet.

Primum igitur humores putridi ſunt imminuẽdi: quod ſi aliqua de cauſa id nõ licet, ii certe omni diligẽtia coquendi ſunt, & præparandi, tũ putridi quicunq; vapores exiccandi ſunt, & abſumendi; ſi quæ ſunt uiſcerũ obſtructiones, aperiendæ, & poſtremo cum plurimi hic ſpiritus reſoluantur, adeoq; naturalis calor vehementer laboret, danda eſt oĩs opera, ut illi re ſocillentur, hic foueatur, & recreetur. Porrò aũt quanquã inter medicos ſorte conuenit, quod ad huiuſmodi curandi indicationes pertinet, tanta de particularibus pręſidijs, atque agendi rõne, & ordine inter eos diſſenſio eſt, vt via adhuc certã, & optimam medendi methodũ ſtatuere liceat. Alij protinus ſanguinẽ detrahunt: quorũ hic venæ ſectionem mõ in una, modo in altera corporis parte commendat, ille ſcarificatas cucurbitulas dorſo, cruribus, & aliquando uniuerſo corpori appoſitas quam maxime celebrat, alius applicationem hirudinum venis hæmorrhoidibus, quandoque auribus, & aliis ſorte partibus probare ſolet. Alij contra a ſanguinis miſſione in vniuerſum abhorrentes, medicamentis familiariter uti conſueuerunt: quorum hic lenientia duntaxat, & benedicta, ille purgantia, & valentiſſima quæque non ueretur exhibere. In primis autem ardua videtur eſſe illa difficultas, an erumpente bubone, carbunculo, exanthematibus, uel natura aliquam vtcunque excretionem moliente, liceat aliquando ſanguinẽ mittere, uel exhibere medicamentum.

Neque poſtremo alii deſunt, qui vtriuſque præſidii,

Digitized by Google

ſidij, mittendi ſanguinis, & medicamenti vſum ſuper uacaneũ exiſtimãtes, nulla rõne opportuni ri vrgentem putredinem, ac malũ vniuerſum debellare poſſe opinãtur, quã ſi ægri primo quoq; tempore ad antidota confugiant, & in earum vſu diutius perſeuerent. In tanta igitur de re maxima vel doctiſſimorum hominũ diſſenſione ſententiam nos quoq; noſtram proponeſe; nõ grauabimur, parati libenter illam mutare, ac meliorem ſemper amplecti. Qui cætera omnia remedia perpetuo negligunt vnis exceptis antidotis, hos pter rõnem, ut paulo ante indicauimus, & Gal. mentẽ agere nos exiſtimamus: Etenim ſi accidat, (accidit autem ſæpiſſime) vt corpus uacuatione aliqua, & aliis præterea præſidiis indigeat, neminẽ rationis participem, & Gal. diſciplina inſtructum eſſe arbitramur, qui illa ꝑtereunda eſſe cenſeat. Cæteri pleriq; oẽs in eo facile conueniunt, vt principium curandæ peſtilentiæ ab aliqua uacuatione ducendũ ſit, in primiſque aut miſſo ſanguine, aut exhibito medicamento. Sic inter cæteros Auic. ſumma (inquit) curationis eſt exiccatio, & illud cum phlebotomia, & ſolutione vẽtris. Et oportet vt incipiatur ab ea ad euacuandum. Quo primum in re illud mihi probari nõ põt, vt hanc difficilem, & anceipitẽ curationem a leuioribus remediis auſpicemur, quemadmodũ nonnulli ſolent principio caſſiã, aliud ve leniens medicamentum exhibere; cum. n. morbus ſit peracutus, qui quarto die plerunque, ac citius terminatur, ſi ille hac rõne tractetur, mors ſæpenumero anteuertens occaſionem præcipitem adimit maiora adhibẽdi præſidia alioqui neceſſaria. Minime (inquit Gal.) ſicuti medicorum nõnulli cenſent, a paruis incipiẽdum auxiliis eſt, nec ſicuti illi dicũt, ſentiendum, illa ſcilicet prius eſſe tẽtanda, mox ſi nihil profeceris, aggrediẽda maiora, nam in morbis in quibus periculum nõ impendet, vera ea opinio eſt, at vbi moriendũ ægro prorſus eſt, ſi phthoe ſemel exceptus ſit, alieniſſimum a rõne eſt a minoribus inchoaſſe: ſicuti. n. reliqua oĩa ab Hipp. tradita, ita illa quoq; ſententia rectẽ dicta eſt. Nempe ad vltimos morbos vltima prorſus remedia maxime valere. Hæc ille. Quamobrẽ tentandũ eſt illicò maiora adhibere præſidia: inter quæ nullũ miſſione ſanguinis magis opportunum, vel efficax, vel tutum mea ſententia poteſt excogitari, ſi modo vires, aut ætas illud non prohibeant. Non ignoro plorimos eſſe neq; indoctos, neque obſcuros homines; qui nõ ſolum in vera peſte, ſed in malignis quoq; febrib. ab huiuſmodi remedio lõge abhorrent, illa potiſſimũ (opinor) ratione perſuaſi, quod in maxima humorũ, & ſanguinis putrefactione vires conſtare vix poſſint: quam profecto ſententiam Gal. in primis uidetur cõfirmare, qui aliquando ſcriptum reliquit, medicos in peſtilentia non iniuria ſanguinis miſſionem reformidaſſe, non alia ſanè de cauſa, quã propter vnã virium imbecillitatem: quanquam & illud plerique addere ſolẽt, miſſo ſanguine periculum imminere, ne maligni, ac venenati humores intus cohibeantur, ita vt ad cutim, vel alias partes a natura tranſmitti nequeãt, quæ maxime huiuſmodi trãſmiſſioni expoſitæ, atq; obnoxiæ plerunq; eſſe conſueuerunt. Aduerſus horum ſententiam inſtituti mei non eſt hoc loco lõgius diſputare. Illud mihi eſto ſatis in præſentia, morborũ nedum magnũ eſſe, ſed maximum & cæteris omnibus longe maiorem; quo caſu Hipp. Gal. & inſignes quoq; medici ſanguinem cõſtanter, & perpetuo mittunt, modo vires ætaſq; cõſentiant. Qua de re alibi diſputauimus prolixè, atq; exactè ni fallor, quãtum huiuſmodi argumentum poſtulare uidetur. Quod porrò ad ea pertinet, quæ aduerſarii afferunt, ſi illi intelligant in nullo morbo peſtilenti ſanguinẽ mittendum eſſe, in quo vires nõ conſtent, neq; ipſi huiuſmodi ſententiam repudiamus, cum in nullo unquam morbo inſigne hoc remedium rõne, & opportune adhiberi cenſeamus, vbi vires deficiãt. Quod ſi uero in uniuerſum illi ſtatuũt, nuſquam, & nunquam in peſtilẽtia uires eſſe validas, illud nos ſanè pernegamus. Quanquam. n. ſumma vrget humorum putredo, negandum non eſt, vires aliquando poſſe conſtare. Neq; aliud hac in re iis opponere nobis liceat, quã ipſum experimentũ, quod vbiq; plurium argumentorum vicem ſupplere pulchre põt: quandoquidem illud tam eſt certum, & notum quam quod certiſſimum, & notiſſimum, non dicerim plurimos, ſed nonnullos certe ægrotos peſtilentibus morbis, & ſymptomatis male affectos, quibus ſanguis aliquando uel copioſe miſſus eſt, maximũ virium robur atteſtari, cum tanti mali pondus fortiter illi ferant, & priſtinæ ſanitati reſtituantur. Neq; Gal. teſtimonium nobis aduerſatur, qui non in vniuerſum de peſtilẽtia, ſed de illa particulatim ſermonem habet, in qua uires minime eſſent conſtantes, neq; profecto iniuria, cum illa ortum duxerit ex importuna, & maxima ſame, quæ cum multos annos mirandum in mõ vrgeret, pleroſq; hoĩes coegit, ut veſcerentur alimentis praui ſucci, pugnantibus inter ſe facultatibus præditis, & quæ ad brutorũ potius, quam hoĩum ſuſtentationem a natura genita eſſe viderẽtur. Vnde cui mirum debet videri, illas vires, quas antea ualidas fuiſſe vix crudi põt, ſuperueniente morbo omnium grauiſſimo labefactari, ac proſterni, vt illæ ad ſanguinis miſſionem minime ſufficerent. Immo vero inter præſtantiſſimos medicos, quorũ ferè nullus eſt, qui hoc remediũ prætermittat, nonnulli Arabes vel ad animi deliquium uſq; illud exercere non uerentur; ad quem certe ſummum vacuationis terminũ peruenire non licet, niſi vires valeant, & inſigniter ualeant. Ad illud autem, quod ſecũdo loco propoſitum eſt, nimirũ ſanguinis miſſionem impedimento eſſe, quo minus natura trãſmittat ad partes extimas putreſcentium humorũ virus, de multis, quæ reſpondere promptũ eſſet, quædã paucis ſatis futura eſſe nos arbitramur. Et primũ quidem illud ſtatuimus, quod a nemine in controuerſiam dicitur, medicum miniſtrũ eſſe, & imitatorem naturæ, ea ſanè lege, vt ille dũtaxat imitetur, quæ rectè a natura fiunt, & illius opera adiuuet, cum probè illa, ſed imminute agit. Diligenter (ait Gal.) medicum oportet naturæ motum, & inclinationem obſeruare, quæ ſi ad loca commoda fiat, & ſeruiendum eſt, & auxiliandum, ſi vero contrario nõ, & incõmode, eam prohibere, ſimulq; reuocare, & retrahere oportet. At vero an natura probè agat, tranſmittente illã putreſcẽtes, ac venenatos humores ad alas, inguina, & alias partes cutis, ita ut medicus ſubſidiũ illi ferre, aut ſaltẽ non illam impedire teneatur, id mihi non ſatis conſtat. Et profecto quemadmodum huiuſmodi tranſmiſſionem opportunè aliquando, & utiliter fieri nemo inficias ire põt, ita cõtra illud nos in uniuerſum ac perpetuo cum utilitate fieri non credimus, quando quidem ſæpe, & ſæpius vſu ueniſſe uidimus, ut omnis naturæ conatus, & expulſio quam plurima incommoda, & plerunque hoĩs interitum ſecum afferat, quod quidẽ uſq; adeo quotidiana experientia perſpicuum eſt, vt ſi quis id negare audeat, vix eũ ingenuum hominem æſtimare liceat. Quod ſi quis cupiat rõnem aliquã conſtitui, quæ nos doceat, quãdo huiuſmodi naturæ conatus probe, aut improbe, fiat, is (ut Gal. eſt autor) in quibuſcunq; motionibus animum ſedulo adhibeat, an natura dominetur, an ſit dominata, vel (ut medicẽ dicamus) an criticẽ, an ſymptomaticẽ agat: quod certe aliter definiri nõ põt, quã ex coctione, & cruditate, nulla. n. humorũ uacuatio, nullus decubitus, nulla motio uſum aliquẽ ægrotis afferre unquã põt, ſi intempeſtiue accidat, hoc eſt morbi initio, nullaque apparente coctione: quod in morbis peſtilentibus maiori ex parte fieri cernimus. Contra uero ſi eadẽ tẽpeſtiue fiant, nimirũ a coctione, & in uigore morbi, fieri aliter non põt, quin omnia ſuccedant fauſta, fæliciaque. Notum eſt illud Hipp. Coctiones celeritatem iudicii, & ſalutis ſecuritatem portendunt, cruda autem & inconcocta, atque in malos abſceſſus conuerſa aut acriſias, aut dolores, aut diuturnitatem, aut recidiuas, aut interitum. Sed eſto. Hoc quoque aduerſariis concedatur, in peſtilentia quamlibet naturæ depulſio-

Prima ꝗ docur. febr. peſt.

3. meth. 15.

Prim. li. de vict. ra. in mor. ac.

1. Aphor. com. 21.

1. Epid ſect. 2. 45. 46.

nem ad partes corporis externas opportune, & utiliter fieri, adeoq; nihil vnquã eſſe moliendum, quod huiuſmodi conatui impedimẽto eſſe poſſit, tãtũ ego abeſſe exiſtimo ut ſanguinis miſſio naturæ motionem impedire poſſit, vt contra magis illius uim, atq; inclinationem non leuiter adiuuare poſſe putem. Namq; ſanguine miſſo natura leuata, exonerataque eo, quo veluti ſarcina premitur, proprij muneris haud oblita, quemadmodum magis apta redditur ad perficiendam coctionem, ita longè facilius, & felicius nedum propulſationem ad cutim, vel alias partes, ſed aliam quacunque euacuationẽ aggredi, & perficere cõſueuit: cuius quidem rei tam multa ſunt, atque illuſtria exempla, tum apud alios, tum maxime apud vnum Gal. ut illa certe ignorari nequeãt: Ex quibus vnum in præſentia nobis ſufficiat, quo loco non ſolum miſſo ſanguine, ſed etiã vſq; ad animi deliquium ille docet pleriſque moueri aluum, & ſudores, argumento planè euidenti ſanguinis miſſionem nullam naturæ vacuationem, in primis vero per cutem, non ſolum non impedire, ſed etiam, ſi quid aliud, adiuuare. Quod ſi bubone, carbunculo, parotide, exanthematibus apparentibus, modo alia conſentiant, nemo eſt ex nobiliſſimis medicis, qui venam ſecare nõ audeat, quis iure ambigat huiuſmodi remedium opportune adhibitum unquam impedimento eſſe, quominus iſthæc omnia deinceps erumpant. Legantur quicunque hoc argumentum tractant, Græci, Latini, Arabes, qui cæteris præſtare vidẽtur, nemo eſt ferè, qui aliter ſentiat. Sed v[illegible]um Gal. audiamus Hippocratis ſententiam explicantem.

1. Aphor. com. 23.

Hippoc. 6. Epid. ſect. 2. tex. 29. Latæ puſtulę non admodum pruriginoſæ, quales Simon hyeme habeat, qui cum ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, iuuabatur, uomitus non prodérant; puto, ſi quis calida fomenta adhibuiſſet, vtilitatem percepiſſet. Vtrum Hipp. an aliua Simonem vomitionibus vti conſuluiſſet, non declarauit; neq; id ſcire

Galen. „ nobis neceſſe eſt: Illud tamẽ ſufficit nouiſſe, ſuccos ad „ cutem vergentes per eam eſſe uacuandos, nam cæterum „ ad interna corporis reuulſio ipſis valde lõginqua eſt, „ vt per aluum, aut uomitum vacuentur. Sed forſitã me „ dicere putabis, nunquã purgatione per vẽtrem in quibus corporibus permulta humorũ eſt copia, iis unles „ eſſe purgationes didiciſti; Etenim prius quam redundantem materiam aut ſecta vena, aut exhibito medicamento quis eduxerit, ſi calidis fomentis vtens ipſam „ diſcutere conetur, is plus attrahet, quam per cutẽ euacuabit.

Hæc Gal. Cũ igitur morbi peſtilẽtes nõ modo ſint magni, ſed omnium maximi, ſi præter aptã ætatẽ vires quoque ualeant, quod aliquando fieri certum eſt, quanquam bubones, carbunculi, & aliæ ad cutem depulſiones reuera apparent, aut periculum imminet, ne in poſterum appareant, primo quoq; tempore non ſolum opportune, ſed neceſſario ſanguinem mittendum eſſe nos exiſtimamus. Poſſem equidem hac in re plurimorum ægrotantium afferre exempla, quibus non ſolum præterito, ſed præſenti ẽt tempore apparente bubone, exanthematibus, & aliis naturæ expulſionib. ſummo cum emolumento ſanguis miſſus eſt, vt particulatim Angelæ priore libro meminimus: Sed ex infinitis, quod in præſentia, dum hæc ſcribo, mihi euenit, prætereundum non eſt. Idib. Martij s, cum adhuc ciuitas quanquam forte a malo, non tamen a ſuſpicionẽ mali prorſus libera eſſet, Hieronymus de Ponte Doct. chirurgus excellens ad mulierem quandam accitus, antequam domum ingreditur, audiens illam admodũ male habere, ac lotium intuitus veluti iumentorum, ſuſpicatus morborum peſtilẽtiũ eſſe, rem protinus ad magiſtratum defert. Ipſe rogatus a partibus, qui hoc tempore illud enixè a me petierunt, & rogarunt, vt huiuſmodi ægrotis dubio, & incerto morbo laborantibus adeſſe vellem, ac de illis iudicium ferre, & quibus libẽter pareo, hanc mulierem viſito vna cum Fabio Montia & Franciſco Billario viris nobiliſſimis, & grauiſſimis, qui publicum in præſentia ſalubritatis conſeruandæ munus ſuſtinent. Mulieri nomen eſt Vrſulæ, an. natæ. xx. circiter, prope urbis portam D. Luciæ, in domo Antonij Bregolari; quã quidem præter lotia perturbata, inſignẽ dolorẽ capitis, & alia ſæua ſymptomata, tãta exanthematum copia, quas petticchias appellant, referta deprækendimus, quantam rarò alias me uidiſſe memini. Huic mulieri, quam longè viſitauimus, cũ illa ſatis robuſta alioqui videretur, meo conſilio, aſſentientibus Fabio, & Franciſco protinus e vena iecoris ſanguis miſſus eſt ad vnc. x. quæ paucis nõnulli deinceps illi adhibitis pręſidiis ſeptimo die priſtinę ſanitati eſt reſtituta. Hoc ipſo tempore Hierony. Fornaretus Venetus oriundus, ac ſerici cõficiendi magiſter propè Eccleſiam D. Laurentii mane corripitur febre, atq; illa ipſa hora illi ſimul erũpit bubo in inguine dextro ſatis notabilis, qui eo præſertim tuſſienti erat maxime doloriſicus. Veſpere delatus ad magiſtratum parũ abfuit quin ſecũda aut tertia hora noctis campum Martium petere coactus fuerit. Ego a partib. ſummo mane admonitus hunc hominẽ uiſito, omniaq; diligenter animaduertens, quãquam particulatim inſigni ille bubone laborabat, ab omni morbo peſtilenti eum liberũ eſſe cẽſui. Atq; huic pariter ſtatim ſecta vena iecoris miſſus eſt ſanguis copioſe ad vnc. xii. Qui quidem tũ hoc in primis (vt opinior) tũ aliis quibuſdam adhibitis pręſidiis, imminuto deinceps bubone, lenito dolore, ac rebus in uniuerſum proſpere ſuccedẽtibus poſt paucos dies oĩs periculi immunis euaſit. Sic alias frequenter (q̃ ſancte affirmare poſſumus) quanquam naturã ad partes externas aliquam vacuationẽ moliri cernimus, ſi modo corpora multis ſupernacaneis humoribus ſint referta, & alia conſentiant, nos ſanguinem mittere cõ dubitamus. Hanc rem longius tractauimus, atq; vno, & altero exẽplo illuſtrare uolumus, quod illã magni momẽti eſſe putamus, & alii pleriq; multum difficultatis habere contendunt. Cæterum cum multifaria, atque e multis corporis partib. ſanguis educatur, pleriq; rem totam ita definire ſolent: ſi qua in parte ſit aliquis tumor, aut aliud malum circa colli regionem, aut ſuperiorem, ſecandam cenſent uenam cephalicam, ſi infra collum uſque ad inguina, venam iecorariam, ſi in ipſis inguinibus, aut infra, venam crucis ſaphenam appellatam, hoc ſemper obſeruato, vt ſanguis ducatur e directo, & a parte magis lęſa. Si uero nullus particulatim extat tumor, nullus in parte aliqua labor, venã illi ſecari iubent baſilicam, aut mediam dextri cubiti, ut potè quæ toti corpori vacuando ſunt omnium maxime accommodatæ: quam quidem doctrinã Gal. iamdiu tradidiſſe legimus. *Libell. de ſang. miſ.* Ego uero cũ in cæteris facile iis aſſentiar, in ea parte, quæ ad mala inguinũ, & infra inguina pertinet, moderationem aliquam, & iudicium adhibendum eſſe cenſeo. Etenim ſi in iis partib. ſit aliquis tumor, vel recens inflammatio, & ſanguinis redundantia affuerit, ego venam primum ſuperiorem omnino ſecandam eſſe arbitror. Neque hanc equidem mittendi ſanguinis rationem a Gal. diſciplina alienam eſſe exiſtimo.

Quanquam. n. in uniuerſum ille ſcriptum reliquit, oẽs partes thorace inferiores ſectis venis inferioribus plurimum iuuari, id nos ita interpretamur, & opportune fieri credimus, ſi modo cætera artis dogmata non ſint diſſentientia. Namque nemo eſt in libris medicorum, atque vnius potiſſimũ Gal. uel mediocriter verſatus, qui nõ intelligat curandis morbis omnibus, atq; in primis tumoribus, & inflammationibus illud ante omnia ſedulo cogitandum, ac decernendum eſſe, an reuulſione, an deriuatione, an mixta omnino vacuatione ſit opus: de quorum nominum ui, atq; vſu vario diffuſe egimus in tractationem de catarrho. Quandocũque. n. laborant partes corporis inferiores, ſi non a reuulſione opus ſit, quis eſt uel Gal. dogmatibus conſentiens, qui venas inferiores ſecare, adeoque maiorem ſuccorum copiam ad locũ leſum attrahere velit? Nemo arbitror; cum ipſe quoq; Galen. partibus aliquando infra inguina laborantibus propoſita huius curationis

tionis methodo, ac cæteris indicationibus venas ſuperiores ſecandas eſſe doceat. Quæ autẽ illi (inquit) vacuando obſeruari debẽt, antea diximus: ac nunc quoque paucis explicabimus, vt deinceps ſeruata memoria iam te per ſingulos affectus vacuationis indicationes edoceri neceſſe non ſit. Aetatem igitur, tempus, regionem, præſentis aeris conſtitutionem, robur ægrotantis habitudinem, conſuetudinem, atq; ipſam morbi ſpeciem animaduertendam eſſe diximus. Hæc enim quando vacuandum, aut minime vacuãdum ſit, & vnde, & quomodo docent, veluti in ſubiecto affectu. Confluat in genu humor, atq; repente vehementer intumeſcat: vbi uero uniuerſum corpus ſanguinem plenum eſſe videatur, validæq; ægrotantis vires ſint, anni tẽpus, ver, & regio modice temperata, adoleſcenſq;, vel iuuenis ſit æger, huic ſanguinem ex ſupernis partibus mittere oportet, ſecta cubiti vena, uel interna, vel media: quod ſi ſuperna pars affecta ſit, ex inferna ducendus eſt ſanguis. Semper enim fluxionis motum in contrariũ trahere expedit. Et alias hoc ipſum ferè docens, per quæ loca, & quo uacuationis genere uacuare expediat, cũ multa ſint vacuãdi genera, variæq; morbi ſpecies, nec omnia omnibus conferant, Neq; vero (ait) prætermittenda eſt ea, quæ a partis poſitu ſumitur indicatio, vt pote quæ maxime doceat, per quæ, & quomodo fieri debeat vacuatio. Influentium igitur adhuc humorũ retractio, quam ἀντίσπασιν Hippocrates uocat, obſidentiũ vero iam locum deriuatio eſt remediũ. Vtrunque enim uacuationis genus fieri debet per cõmunes venas. Ex vtero, verbi gratia retrahes, ſi cubiti venam ſecueris &c. deriuabis autem, ſi ſanguinem infra mittas &c. Atque ſi dextera vteri pars laboret, ſanguis ex dextera manu, & crure ducendus eſt. Sin læua, ex mẽbris illi e directo reſpondentibus. Hactenus Galenus; quem audire licet planè, & perſpicue aſseuerantem, laborante vtero tum ex manu, tum ex crure ſanguinẽ mittendum eſse, quanquam alia: (vt diximus) ex cruribus illum perpetuo mittendum eſse docet. Qua quidem apparentem alioqui diuerſitatem, ac repugnantiã non aliter nos tollere poſse videmur, quam ſi dicamus Galenũ varia ſibi propoſita indicatione modo ex vna parte, modo ex altera ſanguinem miſiſse. Etenim ſi reuulſione eſt opus, quod accidit etiam fluẽtibus humoribus, uenas ſuperiores, ſin deriuatione, quod euenit illis iam fluxis, inferiores, ratione & accõmodatè vna cum Galeno ſecandas eſse nos exiſtimamus. Quare ad me rediens, quanquam ad inguina, uel infra inguina ſint bubones, carbũculi & alia huiuſmodi mala, ſi redundantia ſanguinis adeſse, atque adhuc humores ad determinatam partem confluere videantur, primum equidem uenas ſuperiores reuellendo, tum uero, ſi ita ferat opportunitas, & inferiores deriuando, ſecare ſoleo; tantumq; abeſt, vt ab hac reuulſione quicquam timeam, quaſi eo virus peſtiferum ad interhas partes retrocemus, adeoq; naturæ ſimus impedimento, quæ veluti in ſentinam, quandam totum contagiũ tentat deponere, ut magis hac ratione nõ leuem opem, auxiliũque ipſi naturæ nos ferre putemus: quandoquidem nõ ſolum reuellimus, ſed etiam educimus e corpore contagium; illaque hoc nomine ſubleuata, & robur aſsecuta, proprii muneris non oblita (ut Galeni verbis viamur) haud difficile ſuperabit, quod reliquum eſt, coquendo, quod concoqui eſt habile, & excernendo, qđ poteſt excerni, ad ſummamq; omne officium obeũdo. Vtcunque autẽ ſe res habeat, ſunt nonnulli, qui uerẽtes omnino, ne huiuſmodi ſanguinis uacuatio naturã auertat, & impediat, quominus uenenum ad exteriora tranſmittat, dum mittitur ſanguis, trahẽs aliquod medicamentum, aut etiam cucurbitulas adhibere ſolent iis omnibus partibus, quæ maxime huic tranſmiſſioni expoſitæ, atque obnoxiæ cenſentur eſse, ut poſt aures, ſub axillis, in inguinibus: quod quidem cautionis, & prouidentiæ genus improbare nequeo, quamuis alicui fortaſse uel ſcio quid curioſius ſapere uideatur. Tempus mittendo ſanguini accommodatum nonnulli ſtatuunt ante dictum quartum, vt nefas eſſe putẽt ſanguinem poſtea mittere. Quorũ ſenſam laus confutat Gal. qui in ſanguinis miſſione dierum numerum minime attendendum eſſe docet, ſed quocunque die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inuenerimus, illum perpetuo mittendum eſſe aſſeuerat, ẽt ſi uigeſimus ab initio morbi dies fuerit. Rectius, & magis ad Galeni mẽtem illi dixiſſe viderentur, ſi quouis tempore virtũ rationem habẽdam eſſe uellent. Nã ſi ſtatim initio morbi, nedum quarto die, aut deinceps virtus fuerit exoluta, nemo eſt, qui non a ſanguinis miſſione abſtinendum eſſe fateatur. Porrò illa ſanguinis copia eſt extrahenda, quam plenitudo, ætas, habitus corporis, temperamentum, anni tempus, & ſimilia poſtulare videbuntur, de quibus ſæpenumero Galenus. Proxima ſanguinis eductioni, quæ venæ ſectione fit, illa eſt, quam præſtat ſcarificatio malleolorũ. Sed hęc apud noſtrates pleroſque medicos contẽptui iam habetur, ac penè obliuioni penitus eſt tradita, cũ tamen Gal. fuerit admodum familiaris. Euacuatio (ille inquit) omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquiſitiſſima eſt, fit per venæ ſectionem, proxima autem huic illa eſt, quæ fit per malleolorũ ſcarificationem, vt nos facere conſueuimus. Hic ego audiri nolim eã crurum ſcarificationem, cuius, poſt adhibitas cucurbitulas, cõis, vulgariſque eſt uſus aduerſus capitis affectus, aut occluſas hæmorrhoidas, aut ſuppreſſa in mulieribus menſtrua, aut aliam ob cauſam, de qua ſuperius mentionem fecimus. Hæc n. longe ab ea diſtat, nõ eò tantum, quod antiqui nullas cucurbitulas adhiberent, cum id parũ interſit mea quidem ſnĩa, ſed præſertim ꝙ illi profundiores inciſiones infigebant, atq; adeo maximam ſanguinis copiam extrahebant, illa fortaſſe maiorem, quã nos venæ ſectione, quamuis copioſa extrahere ſolemus. Quanti vero huiuſcemodi præſidiũ facerẽt optimi illi priſci viri, facile eſt intelligere ex ea diligentia, quam iis deſcribendis adhibuerunt ſingillatim, ac veluti religioſe, quæcunque hac in re in vſum veniunt. Namque ex eorum præſcripto pars, quæ ſcarificanda eſt, ablui primum det, atq; foueri aqua tepida, aut Solis radiis, aut igni exponi, donec ruborem contrahat, deinde aggredienda ſcarificatio, ita quidem ut particulatim uariis in partibus uariæ infigendæ ſint inciſiones, in uniuerſum aũt partes primum inferiores incidantur, mox ſublimiores, atque vulnuſcula magnitudine, loco, & mutuo interſtitio ſint æqualia, tum uero tandẽ hæc fiant non κατὰ πλαγὴν id eſt per percuſſionẽ, ſed κατὰ συρμόν, id eſt per tractum, atque, ut ego interpretor, nõ leniendo, ut adhibendis cucurbitulis facere iſti, ſolent, ſed firmata primum dextera, ut ſi abſceſſibus aperiendis, aut uena ſecanda; quẽ fortè adminiſtrationis modum minore cum dolore perfici illi opinabantur. Iam uero ut multa prætercam, atque infinita propemodum encomia, quibus iidem hoc remedii genus ad uarios uſus ornare uoluerunt, audiamus quæſo, quę inſignis ille medicus Appollonius de ſeipſo ſcriptũ reliquit de peſte loquens Oribaſio referente. Et ſanè (ille inquit) dum peſtilentia uehemens. Aliam deprehendiſſet, multoſq; perdidiſſet, neque etiam morbus attigiſſet, ſecunda morbi die remiſſione febris facta crus ſcarificaui, duaſque ferè ſanguinis libras detraxi, hacq; de cauſa periculũ vitaui. Pleique ... etiam alii hoc remedio uſi ſuperſtites eualere; illique præcipue ſaluabantur, qui ſanguinem copioſe extrahebãt. Hæc Apollonius. Quo certe loco nõ iniuria noſtri temporis medicos arguere poſſe mihi videor; quorum nullus, quem ſciam, aut literarum monumẽtis, aut manuum opera, hactenus in uſum reuocarit huiuſmodi præſidium, quod ſecuritatem cum ratione, uim, & efficaciam cõiunctam habet, tum vero præclaro tanti uiri teſtimonio eſt comprobatum.

Ego igitur in uniuerſũ copioſã hãc malleolorũ ſcarificationem ſummopere commẽdo, quæ ſola fortaſſe inſtar omnium eſſe, & admirabilem operam præſtare poteſt, particulatim uero, ſi alicui retentę ſint hæmor-

Marginal notes: 5. a. 1. Gla c. 6. 2. — De ſang. c. 20. — 2. Aph. com. 17. — Cap. 20.

rhoides, aut mulieri menſes, huic accommodatiſſimã illam eſſe cenſeo. Qua equidem euacuandi ratione, vt præterita tempora præteream, hoc in primis triſtiſſimo peſtilentię tempore tum præſeruando, tum curando familiariter ſum vſus non ſine inſigni emolumento, ut de Paulo Stabulario priore libro diximus; quanquam, vt vere dicam, nullus unquã idoneus miniſter præſto fuit, qui huiuſmodi opus probè, & accurate adminiſtrauerit. Quod ſi quis forte delicatior a profundis iſtis inciſionibus, & a graui alioqui dolore abhorreat, meum omnino conſilium foret, vt poſt venam in brachio ſectam, is neque crurum omitteret ſcarificationem, ut vulgo ſolet adminiſtrari, quam maxima fieri põt, copia ſanguinis educta. Si quis demum ratione virtutis imbecillioris, ætatis, aut alia de cauſa non poſſet, aut certe nollet ſanguinem e vena ſibi mitti, hunc pariter ego hortarer, quemadmodum in preſeruatione et admonuimus, vt cucurbitulis vulgato more ſanguinem ſibi extrahendum curaret, iisq; non tantum dorſo adhibitis, ſed ipſis etiam cruribus; quandoquidem hoc euacuationis genus peſtilentibus morbis multis de cauſis magnopere videtur conuenire. Sunt qui laudent hirudinum uſum, quæ præſertim hæmorrohidibus applicantur, quaſi propriam quãdam vim, & prærogatiuam habeant hæ animantes, ut e corpore attrahãt quicquid corrupti, ac venenati ſanguinis habetur; Cæterum cum vniuerſum corpus vacuare oporteat, & remedio quidem valido, ac celeri propter morbi celeritatem, & periculum, qui nullas præbet inducias, nõ arbitror hirudines huic vſui ſatiſfacere poſſe, quæ tarde, parumque ſanguinis ſolent educere, & eius quidem, quæ nonnullorum eſt ſententia, duntaxat tenuioris. Illud in præſentia nõ ommittam, quod tamé videtur non ſatis ad præſentem locum attinere, tũ Venetiis, tum Patauii, (vt audio) & aliis forte in locis frequenter admodum vſurpari veſicatoria. Sed hæc, vt mea fert opinio, in præſeruatione potius, quod ſuo loco dictum eſt, quam in curatione conueniunt; præterquam enim quod partem inflammare poſſunt, doloré afferre, & ægrum vexare, nimio plus alioqui vexatum, videtur, etiam mihi huiuſmodi vacuationes leuiores, & tardiores eſſe, quam in præſenti vſui ſatiſfacere poſſint. Si tamen ita ferat occaſio, vt poſt vniuerſam corporis vacuationem illis ſit locus, non omnino fortaſſe fuerint contemnendæ. De mittendo ſanguine ſatis. Pleriq; oẽs hac tempeſtate a ſanguinis miſſione abhorrentes, vt diximus, eius vice medicamẽtis vtuntur ſoluentibus, & iis quidem validioribus, vt nõ nulli ne antimonio quidem parcant, aut euphorbio, aut præcipitato, aut ſi quid iis magis violentum, & furens inueniri licet; aſſerunt enim peccare in peſte humores malignos, venenatos, rebelles, qui nullam prorſus a natura correctionem, aut concoctionem recipere poſſunt; ac proinde illos eſſe quam primum a corpore abigendos. Aduerſus horum ſententiam non eſt mei inſtituti pluribus in præſentia diſputare, qui id ex propoſito ſatis, ſuperq; feci in particulari diſputatione. Illud tantum immutabili Hippocratis, ac præſtantiſſimi cuiuſq; medici decreto ſtatuendum eſſe aio, nunquam licere medicamentis vti ſoluentibus, niſi humores cõcocti ſint, & a natura edomiti, aut certe niſi turgeant, ſponteq; ad motum ferãtur. Quod quidem præceptum ſi alias vnquam, tum vero in peſte veriſſimum eſſe cẽſeo, neque enim video qui fieri poſſit, vt illa hæc medicamenta ſua pte natura calidiora, & veneni non omnino experta, atq; adeo naturæ hominis aduerſa, non ſint potius febrem auctura, & detrimenti plus, quam emolumenti allatura. Quod eò maiori conſideratione dignum videtur, cum plerique in peſtilentia facile in alui fluxũ incidere ſoleant, Hippocrate, atque vna Galeno aſſentientibus in peſtilentiis eorum tempeſtate graſſantibus medicamenta nõ contuliſſe, ſed omnes prope interiſſe cum colliquatione, & fluxu excrementorum liquidorum, & corruptorum. Id quod particulatim Cornelius quoq; Celſus animaduertiſſe uidetur, qui ſcriptũ

3. Epid. ſect. 3. 56. 57.

reliquit in peſtilentia ciendam non eſſe aluum, immo vero ſi ſponte flueret, adſtringendam. Quod ſi unquã aut experientia docuit, aut nobilis quiſpiam medicus ſcriptum reliquit, aluum fluentem huiuſmodi ægrotis aliquando profuiſſe, ſicuti illis euenit apud Galenum, qui ex peſtilentia ulceribus aſperæ arteriæ laborantes *5. Meth. c. 12.* vomitu in primis, & ventris fluxione ſanati ſunt, illud profectò veriſimile, & probabile, uel magis neceſſariũ eſt minime in principio morbi, ſed poſt coctioné euenisſe. Quando enim (ait Galenus) aliquis incipit morbus, ſi quid excernitur, nihil tunc naturæ lege, & ratione excernitur, *4. Aph. 22* ſed ſunt omnia ſymptomata earũ, quæ præter naturam ſunt in corpore, diſpoſitionum: quo enim tempore a cauſis morbum facientibus natura grauatur, & adeſt cruditas humorum, tũc aliquid vtiliter vacuari eſt impoſſibile; ſiquidẽ ut bona criſis fiat oportet coctionem præire, ſecretionem ſubſequi, ac demũ vacuationem. Et particulatim deiectionibus nigris, in peſtilentia ſermonem habens, quam plurima (ait) *Com. 21.* eiuſmodi excrementa peſtilenti morbo illo diuturno vidimus, quæ nõ magis in iis, qui exitio proximi erãt, quam in ſaluandis apparebant, non tamen uel in principio, uel incremento morborum conſpiciebantur: tũc enim quæ educebantur, erant & flaua, & rufa, et ſore colliquamenta, quę uero mox apparebant, nigra erant veluti ſanguinis fex, ſiue ipſo ſanguine ſuperaſſato, ſiue extraneam aliquam putredinem nacto, originẽ habuiſſent, non aliter ac in ventriculi fit cruditatibus, cũ in vitioſos humores ciborum corruptela terminatur. Quare ab initio quidem nunquam in bonum apparere ſolent huiuſmodi deiectiones, vt pote magnam visceris læſionem oſtendentes, vigorem autem ſæpe ſequuntur, natura tum ſuperuacanea expurgante. Verum iſta hoc aphoriſmo non diſtinxit Hippocrates, quãuis alibi dixerit in uniuerſum, Signa iudicatoria, id eſt quæ in melius decernunt, non protinus apparere, &c. Qui vero peſtilentes humores nullam omnino coctionem ſuſcipere poſſe cõtendunt, ridendi ſunt potius quam refellendi. Diſcere enim ab iis libenter ego velim, qua lege, & ratione euadat, qui huiuſmodi morbis aliquando ſunt ſuperſtites; quod confirmat experiẽtia, & particulatim ſcribit Gal. euenisſe in maxima peſtilentia ſui temporis, in qua ipſum quidem cordis corpus occupante putredine, atque adeo febre hectica *3. de præſ. ex pulſ. c. 3.* laborantes oẽs interierunt, at in quibus calor putridus ad humores, quos continet cordis ſinus, magis deflexiſſet, quam ad corpus ipſum visceris, horum multi euaſerunt. Quandoquidẽ ſi p[illegible]obus nullus, quod idẽ *De conſtit. art. med. c. 18.* Gal. ſcriptum reliquit, abſq; indiciis coctionis diſſolui poteſt, ut iſti humores quantumvis venenati, & rebelles naturæ legibus obedire, atque adeo coctioné recipere poſſint, fateamur, neceſſe eſt. Quod ſi contra ſe res habet, vt iſti ſomniant, iam ſatis unicuiq; põt conſtare neminem unquam peſtilentia correptum euadere poſſe; unde huiuſmodi ægrotis nullo tempore, uel medicamentum exhibendum, uel aliud maius præſidium adhibẽdum eſſet, ſi Galeno credimus, qui in iis duntaxat morbis, in quibus ægrum conualiturum eſſe *2. Aph. com. 29.* ſperamus, tum ſanguinis miſſionem, tum purgationẽ aggrediendam eſſe docet. Itaq; tum aliis in morbis, tũ maxime in peſtilẽtia decretum Hippocratis, & Galeni religioſe ſeruandum eſſe nos arbitramur, ut ante humorum coctione, ſi modo illi non turgent, nuſquam, & nunquã exhibeantur ſoluentia medicamenta. Qualis autem ſit vis huius uocis (turgere) & quod humores in peſtilentia perpetuo non turgeant ſuo loco mõſtrauimus. Et quanquam non exhibito medicamẽto plerique ægrotantes intereunt, quod aduerſarii nobis obiiciunt, non ne illo exhibito plurimi, & fortaſſe frequentius moriuntur. Illud profectò inter nos intereſt, quod illi præter rationem, & ſummorum medicorum dogmata agunt; nos cõtra rationem, & præclariſſimorum hominum diſciplinam imitamur, a qua nunquã deſiſcere decet, & ſi res minus proſpere ſuccedant, quando prudentes viri conſilia non ex euentu, ſed ratione,

tione, & illuſtrium hominũ teſtimonio probare debet. Quamobrẽ ita ego ſtatuendũ cenſeo, morborum initio omittenda prorſus eſſe tũ quæ diximus medicamenta, quæ venena potius deteſtanda ſunt, tum vero quæuis alio quoq; validiora, & vehementia. Cæterũ ſi ita ferat occaſio, negligendus non eſt vſus alicuius medicamenti facilioris, ac lenioris, quod ægrum refrigeret, vtpote flagrantem, & ſuccenſum, ut eſſe oẽs fere ſolent, tum etiã ventriculũ, & primas venas euacuet: cuiuſmodi caſſia eſt, manna, ſyr. roſac. ſol. violac. & ſimil. In primis vero, niſi aluus ſpõte deiiciat, profuturos plurimũ exiſtimo clyſteres ex reb. frigidioribus decocto lactucæ, violariæ, maluæ, melle violaceo, oleo violaceo, ſpeciatimq; ptiſſana hordacea cum ouis, qui maxima probãtur Aetio: qui quidẽ clyſteres quotidie, & ſemel, & bis adminiſtretur: quãquã alias me legiſſe memini apud celebrem quendam medicũ, qui diu, ac ſumma cum laude in Patauino gymnaſio profeſſus eſt, & qui (ſi Diis placet) principem in vniuerſa Europa locũ obtinere creditus eſt, vſum clyſteriorũ in peſtilenti febre ita perniciosum eſſe, vt nihil pernicioſius excogitari poſſit; quod ſanè commentũ, ac ſomniũ tũ ratione, tum ſenſu, & experientia vſque adeo vanum eſſe deprehenditur, vt longiori confutatione nõ egeat. Porrò cũ in hoc morbo, perinde atq; in cæteris omnib. vniuerſa ſpes ſalutis in eo cõſiſtat, vt natura cauſas morbificas euincat, & domet, & humoribus peccãtibus dominetur, quam ego cõcoctionem voco, ſine qua (vt modo diximus) æger ſanitati reſtitui nunquã poteſt, in hoc ipſum omni ſtudio incumbendũ eſt. Id nos aſſequimur, partim recta victus ratione inſtituta, partim medicamentis & antidotis, quibus ưinatæ humorum qualitates remittantur, copia vacuetur, obſtructiones aperiantur, calor denique naturalis corroboretur, quæ hac in re poſteriores poſitæ ſunt curãdi indicationes, & quibus apud medicos ea naturæ operatio, quam coctionem dicimus, iuuari, & promoueri creditur. Vtrunque nõ caput breuiter perſequemur, cum ſuperius de præſeruatione tractantes, de vtriſq; ſatis loquuti ſimus, quæ nõ incommode ad præſentem locum ſunt transferenda. Itaq; cibaria, quod ad qualitatem ſpectant, ſint boni ſucci, coctu facilia, paucorũ excrementorum, & ſi febris adſit, ut plerunq; fit, frigidiora, & humidiora tam actu, quã poteſtate, quibus tamẽ ratione ſummæ humorũ putredinis, cuius certe indicationis obliuiſci nunquam licet, ſi coqui nõnihil poſſet eorum, quæ malignitatẽ poſſunt oppugnare, citri, acetoſę, borraginis, illud ſemper ſedulo animaduertendo, & ab inſuauibus, & ingratis caueamus, quæ ægrotantis appetentiam euertere; & proſternere poſſunt. Quantitas ciborum, ſi cõmunem opinionem ſequamur, copioſa ſit oportet, quo vires cõſeruentur, & fiant validiores, quæ in tanto diſcrimine conſtitutæ, non niſi labefactari, & magnam iacturam facere ſolent. Ego vero in aduerſam venio ſententiam, atq; huiuſmodi ægrotos arbitror parce admodũ alendos eſſe, cum morbus hic, ſi quis alius ſit acutiſſimus, ac proinde tenuiorem victum requirat.

Cæterum cũ hæc ſententia ferè ſit præter omnium opinionẽ, adeoq; mirabile paradoxũ videri poſſit, illa me hic pauliſper conſiſtere, & immorari cogit. Quod eo libẽtius facimus, quod ſatis conſtat hanc rem permagni momẽti eſſe, atq; ad ſalutem hominũ maxime pertinere. Primum autem ſunt nonnulli, qui contendunt in vniuerſum hoc tempore nullo in morbo competere tenuem illam victus rationem, quæ ab antiquioribus, potiſſimum Hipp. & Gal. tradita eſt, quod corpora noſtra iã non æque ſint robuſta, neq; alimenta pares nutriendi vires habeãt, ac ſuperiore tẽpore; ꝑterea vero quod infelix hæc noſtra ætas luxui, deliciis, & crapulæ longe magis indulgeat, quam vnquam alias factũ ſit. At qui huius opinionis leuitas a doctiſſimis viris iamdiu confutata nõ deſiderat longiorem orationem. Etenim corpora, atq; alimenta omnia noſtro tẽpore eiſdem viribus eſſe prædita, neque minus robuſta, quã vnquam fuerint præterito, vnicuiq; planè conſtare poteſt, qui ſpretis, ac repudiatis fabulis poetarum, memoria teneat, naturam, quocunq; munere obeundo admirabilem conſtantiã, & incredibilem quãdam æquabilitatem immutabili prorſus perpetuitate tueri, mundũ in præſentia omnino eundẽ eſſe, qui olim fuerit, Cælum vna eademq; naturali cõuerſione contorqueri, terrã ſuis libratam ponderibus immotã ſtare, Solem ſuos circuitus nulla ex parte immutatos percurrere, omne ſidus ſiue fixum, ſiue errans eandem ſtatus rationem obtinere, anni tempora eundem ordinem ſeruare, ac cætera demum omnia, q̃ longe maxima ſunt, hoc tempore eodem certe modo conſtare, quo antea ſolita ſunt. Quod ſi natura, ſicuti rerũ oĩum eſt viciſſitudo, ita earundem eſſet imminutio, & declinatio, vt poſt longiſſima tempora omnia corruant, & ad nihilum deducantur, fateatur neceſſe eſt: quo ſanè euidenti argumento vniuerſa philoſophiæ diſciplina facile poſſet non modo labefactari, ſed penitus etiam ſubuerti. Quod vero ad luxum noſtrorum temporum pertinet, tantum abeſt, vt huiuſmodi ratio aduerſus alteram ſententiam demõſtret, ut magis illã cõfirmet; vaſa.n. aſſiduis cibis, illiſq; multis prorſus repleta, & diſtenta non iniuria tenuẽ victus rationem indicare, atq; expoſcere mihi videtur. Vnde Gal. hãc ipſam ob cauſam diuitibus, quod plures illi ex luxu, & ciborum intemperantia humores cõgerant, ſanguinis miſſionẽ lubens conſulit. Cũ igitur corpora, alimẽta, & res oẽs eædem ſint in ꝑſentia, quæ milleſimo ante anno fuerint, cũ præterea luxus & crapula, ſi modo nos ſumus veteribus magis intemperati, victus rationem potius tenuem, quã pleniorem poſtulare videantur, mox inquirendum eſt, quid hac de re ſtatuerint ſummi viri, quid ratio præſcribat, & quantus nam victus conueniat in morbis peſtilentibus. Id nos facile aſſequemur, ſi primum intelligamus, vnde in morbis ſumantur indicationes inſtituendi victus; tum uero quales ſint illæ differentiæ, quæ vniuerſam illius quantitatem amplectuntur; quod tamẽ paucis indicamus, ne ſi omnia perſequi uelimus, quæcunq; ad hanc rem pertinẽt, præter inſtitutum noſtrum ſimus lõgiores. Totius victus rõnem in quocunq; morbo ex duab. ſumi indicationibus tam eſt notũ, quam quod notiſſimum, nempe ex ſummo totius morbi uigore, & ex uirib. ægrotantis: cum.n. cib. exhibeatur uirium gratia, nõ morbi, illud uoũ medicus proſpicere debet, vt neq; plura, neque pauciora alimenta ægroto offerat, quam quib. illi perdurare poſſit vſq; ad ſtatum, ita quidem vt ſi inedia ſimplici eo uſq; citra uiriũ lapſum æger ſufficere poſſit, nihil illi prorſus ciborum ſit exhibendũ. Hoc ad- »
modum luculenter docet Hip. tum aliis aphoriſmis, »
tum illo in primis. Conücere aũt oportet, aũ æger poſ »
ſit cum victu, quem præſcripſiſti, ad uigorẽ vſq; mor- »
bi perdurare: et cũ quid ille prius deficiat, nec cũ illo victu durare queat; aut morbus antea deficiat, & obtundatur. Verum enimuero, quod attinet ad uictus differentias, quibus uti ægri conſueuerunt, uti interea ꝑtermittamus, quæ de uictu ſimpliciter tenui, exquiſite tenui, tenuiſſimo, atque extreme tenuiſſimo ſunt a medicis memoriæ prodita, quæ certe nomina hæc noſtra tempora uix agnoſcunt, Gal. accommodatam huic rei diuiſionem ſtatuiſſe uidetur, quo loco una habita uirium ratione omnem cibum in plenum, moderatũ, & tenuem pulchre partitus eſt, illa ſanè methodo, ut plenus uires augere, moderatus ſeruare, tenuis imminuere poſſit. Victus plenus, & qui aptus eſt ad augendas uires, ille eſt, qui fit per oua, alicam, piſcea, & alia huiuſmodi: tenuis, & qui uires minuere poteſt, qui fit per pauca, & parum nutrientia edulia, qualis eſt ptiſanæ ſuccus: moderatum autem uictum, & qui ad cõſeruandas uires ſit idoneus, quanquam hoc loco Gal. nõ explicat, nos tamen duobus conſtitutis extremis facile coniicere poſſumus illum eſſe, qui vtriuſque ſit particeps. His hunc in modum poſitis rem ipſam aggredimur cum Galeno, qui ſic ait.

11. Meth. c. 15.

1. Aph. 9.

Digitized by Google

In ęgrotantib. raro fit, ut uires quã inuenerimus, maiores reddamus, ſed ferè ſemper operam damus, ut in longis quidẽ morbis eaſdẽ retineamus, ac tueamur in acutis uero modicè imminutas conſeruemus: nã ſi in iis ſemper uel quales accepimus, ſeruare, uel etiam augere ſtuduerimus, morbũ proculdubio augebimus. Ex quo ſanè uel uno loco manifeſte unuſquiſq; põt intelligere in rõne curandi morbos acutos, uictũ plenum, & præterea moderatum ferè prorſus explodi, nõ alium uero, quam tenuem recipi. Qua de re ſi legãtur medici quicunq; hoc argumentum tractarunt, tot prę ſto ſunt grauiſſimorum hominum teſtimonia, & argumenta omni luce clariora, quæ certe ignorari nõ poſſunt, ut ſuperuacaneum ſit plura huc in mediũ afferre. Cum autem omnium conſenſione conſtet, peſtilẽtes morbos acutos eſſe, ut illis tenuis duntaxat uictus cõueniat, quod omnis ratio colligit, & demõſtrat, fatearis neceſſe eſt, ita ut certe uix ullus dubitationi, uel diſputationi locus ſupereſſe uideatur. Cęterũ audiamus aduerſarios, illos quidem nõ modo uulgares, & ignauos homines, ſed nobiliſſimos, & primæ notæ uiros, quorum autoritas magna eſt, qui alterius ſententiæ patroni conſtanter aſſeuerant huiuſmodi morbis tenuem uictus rationem minime conuenire, adeo ut infeliciter admodum cum illis ægrotis agi prædicẽt, quibus medici pleniorem cibum non exhibent. Ex omnibus.n. morbis acutis, quibus tenuem uictus rationem competere nemo negat, unos peſtilentes morbos illi excipiendos eſſe tradunt, quod ob morbi malignitatem, & inſignem putredinem plurimi ſpiritibus diſſoluantur, ac uires labefactentur, quas cõtra nõ modo robuſtas conſeruare, ſed ẽt augere maxime expedit, ut morbo grauiſſimo ſuperiores eſſe, & uictoriã cõſequi

Lib. 5. ca. 129. poſſint. In qua præterea ſententia tum alios, tũ maxime Gal. Auic. & Aetium fuiſſe contendunt: quorum illi ægrotos in peſtilentia ad cibos aſſumendos cogẽdos eſſe docent; hic manifeſtò ſcriptũ reliquit, nõ eſſe adhibendam cibi contractionem, ſiquidẽ fames peiorem materiam facit, & uires conſcindit, quas integras

1. Aphor. 17. ſeruare uolumus. Particulatim autẽ Gal. tradẽs quaſdam regulas inſtituendi uictus, Si uirtus ualida (ait) cum defectu, aut deprauatione humorum ſit coniuncta (quod ferè in peſtilentia ſolet euenire) tunc & multa cibaria, & ſępe ſunt ſic affectis adhibenda, nimirũ multa exigente affectu, & ea concoquere, & euincere potente uirtute. At uero hæc, quanquam aliquam ueri ſpeciem præſeferunt, ſi accurate conſiderentur, neque uera, neq; uerisimilia eſſe conſtabit. Quod.n. primum pertinet ad robur uirium, quod tantopere aduerſarij nobis opponunt, ignorare illi uidentur, qua rõne corpora nutriantur, uires conſeruentur, augeantur, & tandem morbos ſuperent. Nãq; ſi nobis licitum eſſet alimenta ſtatim cocta, & aſſimilata apponere ipſis membris, utiq; expediret eadem quam plurima, & multũ nutrientia perpetuo exhibere. nõ modo in morbis peſtiferis, ſed aliis omnibus: quandoquidem citra omnẽ controuerſiam, uires in primis laborant, & pugnam exercent aduerſus morbos, cauſaſq; morborum, quas propterea longe præſtat quouis tempore ualentes, & robuſtas eſſe. At qui quoniam alimenta non ſunt ſimilia membris, ſed ut aſſimilentur, coctione indigent, & diſtributione, ut nutritio commode fiat, adeoq; uires tum conſeruentur, tum augeantur, tum illæ eædem circa alimenta exhibita coctionem, & diſtributionẽ uerſentur, & occupentur, neceſſe eſt: quo quidem tẽpore fieri non poteſt, quin illæ diſtrahantur a pugna, & coctione morbi, qui interea liberas habenas ſortitus omnino fortior euadit, & maiori cum impetu naturã aggreditur, adeo ut mox uires ipſæ labefactari, & tandẽ ſuccũbere cogantur. Cum igitur quandiu natura occupatur in coctione alimenti, tãdiu diſtrahatur a coctione humorum noxiorum, quò copioſius illud exhibetur, eo longiori tempore nulli non manifeſtũ eſſe

2. ad Glau. c. 19. poteſt illã deficere ab altera coctione: unde eſt illud Gal. dictus abſtinentiam, quantum prodeſt ad morbi coctionem, tantum, uel ẽt amplius officere uirib. Cõtra uero cibos, tantum coctiones morborũ impedire, quantum illi ægroto robur adaugẽt. Itaq; tantũ abeſt ut copioſiores uictus rõne medici uires conſeruẽt, aut augeant, cui rei in primis ſtudent, ut illas magis labefaciant, atq; deiiciant. Nota eſt ſententia Hippocratis, impura corpora, quo plus nutriuntur, eo magis lædi. Neque Gal. Auic aut alium eruditũ medicũ aliter ſentire nos arbitramur. Auic. uerba illa ſunt. Et quan- 1. 4. t. 4

do cadit appetitus, reſtaurentur ad comeſtionẽ, nam eorum plurimi, qui utiliter agunt ſuper illud, & comedunt uiolenter, abſoluũtur, & uiuunt. Quæ dubio procul ille accepit ab Hipp. & Gal. Omnes (inquit 3. Epid.

Hip.) in quos equidem tum incidi, cibum, quocunq; ſect. 3.

detinerentur prædictorum morborum, faſtidiebant. tex. 58.

Quem locum (ut id obiter animaduertamus) oſcitan- Amat.

ter, ac temere peruerit, qui centurias curationum me Luſ. Cẽt.

dicinaliũ nuper edidit, egregia ſane interpretatione 1. Cur. 29

aſſeuerãs, Hipp. in pleroſq; oẽs morbos, qui in peſtilẽti illa conſtitutione graſſabantur, incidiſſe, quod tã abeſt a ueritate, ut nihil magis ueritati poſſit eſſe contrarium: ſiquidem illum de hominibus, in quos incidit, minime de morbis ſermonem habere tã eſt certũ, quam quod certiſſimum. Gal. pariter, ciborum faſti- Com. 58.

diũ (ait) oẽs cępit, qui in peſte diuturna, quæ modo uiguit, laborabant; quare factum eſt, ut multi morerentur: fortiores ergo, qui uim ſibi ipſis afferentes cibum oblatũ aſſumpſerũt, oẽs ferè ſuperſtites fuerunt: plurimi autem mori, quã comedere quicquam prius duxerunt. Illi hactenus. Quibus in locis non aliud docent, quam ſi cõtingat (contingit aũt ſæpius) ut ægri cibos faſtidiãt, quod expedit ipſos cogere, & nihil intentatũ relinquere, ut cibos aſſumant: quod quidem præclare dictum, rationi maxime conſentaneum libenter non ſuſcipimus, atque id a nemine in controuerſiam reuocari debet. Illud autem primum eſt animaduertendũ, huiuſmodi præceptum de cogendis ægrotis ad cibum aſſumendum, particulare eſſe, atq; hoc uno termino circunſcribi, ſi æger omnem cibum faſtidierit, qđ non perpetuo fieri, ſatis vnicuiq; poteſt cõſtare, qui memoria repetat: huiuſmodi ſymptoma in pleriſq; peſtilentiis non eueniſſe. Quamobrem minime decet, aut dicet, quod particulatim, ac ſemel euenit, illud in uniuerſum ſtatuiſſe, vt omnibus peſtifero morbo male affectis copioſior cibus ſit exhibendus: quanquam neque hoc certe ſtatuunt uiri grauiſſimi, licet hos locos ad peſtilentes omnes morbos pertinere velis. Fortiores (ait Gal.) qui uim ſibi ipſis afferentes, oblatum cibum aſſumpſerunt, quem proculdubio alium interpretari non licet, quam accommodatum, & opportune inſtitutum, ſumpta indicatione a ſtatu morbi, & uiribus ægrotantis, minime uero plenum, vt inepte quidã interpretantur. Quod ſi ita licet autorum uerba interpretari: qui uim ſibi ipſis afferentes oblatũ cibum aſſumpſerunt, hoc eſt, qui copioſiorem cibum ingurgitauerũt, iam nihil eſt, quod nos hac interpretandi ratione nobis fingere, & alios docere non poſſimus. Sed Auic. planè, & perſpicue ſententiam hac in re ſuam explicat. Et quãdo (inquit) cadit appetitus, reſtaurentur ad comeſtionem: nã plurimi eorum, qui viriliter agũt ſuper illud, & comedũt uiolenter, abſoluuntur, & uiuũt: Et neceſſe eſt reſtaurare eos ſuper cibum: Et oportet, vt ſint cibi eorum ex acetoſis, & deſiccatiuis, & ſint paucę quantitatis: Cibi namque eorũ ſunt terrum mali, quare nocet eorum multitudo, in quantum fit additio, & nocent in quantum ſunt mali. Hæc ille. Quod ad Aetium pertinet (vt libere dicam quod ſentio) ſum ego neſcius, quã faciẽda ſit illius autoritas, cum illum ſæpenumero uideam ab Hipp. & Gal. diſſentientem, aliquando etiam ſibi ipſi repugnantem: vt hoc ipſo in loco accidit: quando hoc ipſo capite paulo antea uix decẽ uerſibus interiectis ciborũ contractione utendum eſſe docet, quo vndique multitudo tollatur. Quæſo autem qualis eſt iſthæc ſcribendi ratio: In peſtilentibus, & carbunculoſis venæ quidem ſectionem

Digitized by Google

ctionem adhibemus ſtatim in principio, non autem cibi contractionem. Si vena ſectio opportune adminiſtratur, quamobrem cibi contractio importune adhibetur? An non vtriuſque præſidij eadem eſt ratio? Quid illud ſibi vult? Fames peiorem materiam facit.

Ego ſane huius dictionis vim haud ſatis intelligo. Quam doctrinæ incõſtantiam, & varietatẽ vnuſquiſque paſſim in hoc autore deprehendere poteſt, qui illius lectioni ſeſe dedit: adeo vt forte nõ ſine iudicio, & delectu illius diſciplinæ vniuerſim acquieſcendum ſit. Niſi forte vir alioqui doctiſſimus excuſetur, quod plerũq; diuerſorum hominum ſententias, & verba referẽs, vt in præſentia de Herodoti ſententia eũ loqui conſtat, ille quoq; ſæpenumero varius, neq; ſatis ſibi conſtans videri poſſit. Neq; vero poſtremus locus ex Gal. Commẽtario petitus magis aduerſariorum ſententiam confirmat. Primum.n. Hipp. & Gal. hic minime loquũtur de quantitate ciborum, quod perſpicue notat Gale. initio comment. ſed de eorundem modo, hoc eſt, nunquid ſemel, aut ſæpius quolibet die, vel nocte plura, vel pauciora particulatim ſint exhibenda, cũ ſuperius de eorum quantitate, & qualitate loquuti fuerint. Sed eſto, hoc quoq; illis cõcedatur, vt de quantitate ſermonẽ habeant, ſi Gale. præceptum accurate animaduertũt, illud pariter iam nihil ad eos pertinet, ſiquidẽ omnes peſtilentia laborãtes (quod eis placet) vires habẽt imbecilliores, atque hanc vnam in primis ob cauſam multa eis alimenta exhibenda eſſe contendunt; id quod a mente Gal. prorſus eſt alienum, qui, ſi vires ſint validiores, copioſiora alimenta concedit, & rationem addit, quod vis fortis ea coquere, & euincere poſſit: quaſi ſi vires minus valeant, quod hoc in loco aliæ regulæ docent, alimenta parcè exhibita magis cõueniant, quod vis languida multa alimenta coquere nequeat. Sed in re alioqui ſatis perſpicua nolo eſſe prolixior. Itaque ad me rediens, vt omnia complectar vno verbo, ego his ægrotis neq; carnes conceſſerim, neq; vinũ, neq; olera, neque aliud quippiam præter panẽ ex aqua, vel iure coctum, ptiſſanam hordeaceã, vel aliud huiuſmodi, aut oua recentia. Potus ſit aqua, cui incocta ſint acetoſa, citrũ, aut aliud ſimile. Quod ſi forte ad inſignem delaberetur imbecillitatem, vini aliquid libẽter eis permitterem oligophori, aut aqua diluti ex acetoſa, e roſis, vel alia re huiuſmodi. Portò quæcunq; tandem, & quantacunq; ſint alimenta, illa particulatim exhibenda, ac diſtribuenda ſunt, vt morbus potiſſimum, & vires, tum vero ætas, conſuetudo, tẽpus anni, & cætera eandem rationẽ ſortita demonſtrãt, de quibus diffuſe Gal. Quod tertium eſt caput, quod vniuerſam victus rationem comprehendit.

Superuacaneum (arbitror) foret illa omnia in præſentia repetere, q̃ ſuperius de aere, deque alijs ad victus rationem attinentibus ſunt dicta, cum ea liceat vnicuique ad præſentem locum transferre, vt occaſio poſtulare videbitur. Igitur vt ad medicamenta trãſeamus, quę humores parare, obſtructiones aperire, calorem natiuum roborare, coctionẽ iuuare creduntur, de ijs quoq; ſuperius aliqua ex parte loquuti ſumus. Atque ea quidem plurima ſunt, & diuerſorum generũ: ſed nos hic ea breuiter commemorabimus, quæ maxime omnium facilia ſunt, & familiaria. Talia decocta ſunt ex accommodatis ſimplicibus medicamẽtis, acetoſa, borragine, bugloſſo, pẽtaphyllo, cichoraceis. Ariſtolochia rot. ſcordium, dictamnus, calidiora ſunt aliquanto, & amara, ſed planè optima. Si liceat ſyrupos petere a pharmacopolis paratos, ſumantur qui ex eiſdem rebus cõſtant, tum vero acetoſus, roſaceus, e corticibus citri, & ſimiles. Condita, ſucci, pulueres ex ijs ipſis medicamẽtis aut per ſe ſumpta, aut inter ſe mixta, huic vſui ſunt valde accommodata: ita tamen, ut ferè ad frigidius vergant, quantum res ipſa poſtulare videbitur. Præclare idem præſtare ſolent magna medicamẽta, theriaca, Mithridatum, & alia huiuſmodi.

Apud Gal. miram quandam prærogatiuam habere videtur bolus Armena, non quidem in præſeruando ſolũ, vt multi opinantur, ſed potiſſimum in curando. Veruntamen cum de ijs omnibus non modo in vniuerſum, ſed etiam particularim nos ſuprà ſatis, ſuperque tractauerimus; cũ præterea commentaria tum antiquitus, tum recens hac de re edita hanc partem copioſiſſime tractent, non eſt, vt nos in præſentia longiorem eiuſmodi medicamentorum catalogum temere inſtituamus. Illud vnum præteriſſe nequeo, quod memini ſuperius quoq; me animaduertiſſe, prudẽtiſſime vnumquenq; facturũ, ſi prætermiſſis figmentis, ac ſomniis vaniſſimis, q̃ omni ratione, & iudicio carent, ijs medicamentis vtatur, tum ſimplicibus, tum cõpoſitis, tum interius, tum exterius, quę antiquorum, atq; illuſtrium virorum teſtimonio iãdiu confirmata ſunt; tum uero, ſi quædam pauca ex infinitis ille ſeligat, neque pluribus vno tempore vtatur, quorũ forte copia cõfuſionem magis, quam aliquid emolumenti afferre ſolet; ac poſtremo ſi diligenter animum aduertat, vt ne temere, atq; importune, quibuslibet tandẽ medicamentis vtatur, quod pleroſq; facere nouimus, ſed ad ſummam ſemper rationem habeat, loci, temporis, ordinis, & eorum omnium, quæ ad hanc rem iure pertinẽt. In quibus quidem medicamentis, ſiue antidotis exhibendis illud quoq; prætereũdum non eſſe duxi, maiorem omnino illorum portionem in curatione, quã in præſeruationem exhibendam eſſe, cum peſtilẽtia laborantes maiore omnino præſidio indigeant, quam qui integra adhuc ſanitate fruentes ab illa præſeruari cupiũt: id quod Gal. etiam animaduertit, qui quantitatem antidoti præſeruationis gratia ſumi ſoli- *1. de Antid. c. 1.* tam ad quadruplum, & quincuplum in curando augendam, neq; ſemel tantum, ſed bis ſingulis quibuſq; diebus aſſumendam eſſe voluit. Præſente iam humorum concoctione, quam ex lotio potiſſimũ dignoſcere licebit, ſi poterũt educi aliquo medicamẽto leuiore, cuiuſmodi præ cæteris videtur eſſe rhabarbarum, tanquam venenis oppugnandis, & cordi roborando maxime idoneum. Sed & de iis ſuperiori tractatione ſatis. Poſt hæc demum omnia vltimus reſtat, iſq; non exigui momenti ſcopus, vt membra læſa alterentur, permutentur, eorumq; adeo vitia corrigantur. Quod perfici cum multis modis poſſit, præſertim nos conſequemur, ſi primas illas qualitates, quæ excedere videbũtur, temperare, ac remittere, ſpiritus exoluros regenerare, calorem naturalem, quoad eius fieri poteſt, roborare ſtudeamus. Hęc vero præſtãt tum proba victus ratio, tum idonea quædam medicamenta, de quibus vtriſq; ſatis ſuperq; iam dictum eſt, neq; eſt vt eadem fruſtra ſæpius repetamus. Atq; hactenus ſatis mihi videor dixiſſe de ratione tum præſeruandæ, tũ curandæ peſtis, quando præcipua certe huius rei capita poſita ſunt, ex quibus facile vnuſquiſque ſibi comparare poteſt, vti reor, quæcunque deſiderari poſſe videntur.

Illud poſtremo tãdẽ hoc loco erat nobis propoſitũ, vt tractaremus de nonnullis morbis, & ſymptomatis, quæ maiori ex parte in peſtilentia ſolent euenire: Sed cũ illa varia ſint, & multa, quę omnia perſequi nimis operoſum, & longum eſſet, ex pluribus carbunculos, & bubones ſeligere, atq; eorum curationem tradere ſtatuimus, quod hęc cæteris magis frequentia ſint, & periculoſa. De maculis quidem, quas petecchias vocant, pariter dicendum fuerat; ſed diffuſe de iis iãdiu tractauimus in curatione febris peſtilentis: ad quẽ locũ huiuſmodi tractatio magis videtur pertinere. Itaq; tractaturis de curando carbunculo, & bubone, illud primum memoriæ eſt repetendũ, quod proprio libro diffuſe ſtatutum eſt, totius peſtilentiæ ſummam non aliunde originem ducere, ac propriam formam conſequi, quã ex vehementi, inſigni, & ſingulari quadam humorũ putredine, quos quidem vtpote naturæ noxios, infeſtos, ac maximam vim inferentes omni adhibito conatu, aut extra corpus expellere, aut certe ad cutem, commune totius corporis emũctorium, aliaſque partes ignobiliores tranſmittere illa perpetuo conatur; quemadmodum in aliis quoque venenis pro-

pemo-

pemodum omnibus extra apparere ſolent maculæ, & alia indicia, de quibus tum alii, tum maxime Galen. loquuti ſunt.

6. De loc. aff.

Cæterum, ut ſunt varii prorſus humores patridi, craſſiores, vel tenuiores, benigniores, vel maligniores, vt variæ ſunt corporis partes, quæ potiſſimum laborant, ut demum natura, & vis magis, vel minus valet; ita multiplices, variæ, varijs in locis, ac vario tempore appareot illorum eruptiones: quas ſi leues fuerint, & ſummam cutem tantum attingant, Græcis in vniuerſum ἐξανθήματα appellari nos exiſtimamus: quã hoc nomine, de quo noſtrates medici acriter diſputare ſolent, ut alio loco diximus, & φλυκταίνας, & μυρμηκίας & ἐπινυκτίδας, & λειχῆνας, & alia multa leuiorum tumorum genera comprehendi non arbitramur. Si vero illæ ſint grandiores, aut planæ, aut aliquo tumore notabiles, variis nominibus appellantur, phymata, eryſipelata, herpetes, anthraces, bubones parotides: de quibus omnibus cæteri medici paſſim, Hipp. priuatim in peſtilenti ſua conſtitutione diffuſe loquutus eſt. Porrò antequam huiuſmodi tumorum curationẽ aggrediar, illorum naturam indicare, ac propriam formam deſcribere decet, vt vnuſquiſq; morbos grauiſſimos, & periculoſiſſimos agnoſcat, ne ve aliquis hac in re cõtingat error, vt forte cabunculum, vel bubonem malignum, tanquam nullius momenti, & periculi malum negligamus, vel contra, alios tumores omnino leues, & ab omni periculo alienos, carbones, & bubones peſtilẽtes temere, & turpiter cẽſeamus. Atq; hoc eo libentius facimus, quod hoc ipſo tempore, dũ hæc ſcribimus, atque ita iubente magiſtratu, ſalubritatis vrbis munus medicum ſuſtinemus, iis de rebus ſæpenumero diſputare, ac ferè digladiari mihi contigit aduerſus ignaros quoſdã, ne dicãt inſanos, aut flagitioſos homines, qui aut quæſtu illiberali, & ſordido capti, aut morbo neſcio quo animi affecti, quamlibet maculam, & leuiſſimum quenque tumorem, vel homine alioqui pfecte ſano, ſine febre, ſine dolore, ad ſummam ſine malo, carbonem, & bubonem peſtilentem nominare audẽt; adeo vt ciuitas Dei Opt. Max. beneficio iam incolumis, atque ab omni morbo peſtilenti ferè libera, quorundam nebulonũ malitia, qui diligẽtiam magiſtratus, & omnia in deteriorem partem interpretantur, apud vicinas vrbes, & omnium maxime Illuſtrẽ Venetias adhuc male audiat, & tanquã ſæua peſtilentia contaminata communi commercio ſit interdicta. Sed rem aggredior. Quem carbonem, ſiue carbunculum latini, anthracem Græci, prunam, & ignem perſicum medici Arabes appellant, quanquam huius ætatis chirurgi inepte, ac temere anthracem peculiari nomine vocãt, qui omnino eſt deterior, & malignior, & illum a carbunculo inſigni veneno, & malignitate diſtinguere ſolent. De carbunculo variis in locis tractat Gal. qui nã humores illum efficiant, quæ propria ſit illius forma, & quæ ſymptomata eum ſequantur, ſed nullibi magis accurate, quam libro de

Lib. 2. c. 1.

Art. cur. ad Glauc. iis verbis. Cum ſanguis admodum calidus, & craſſus eſt in quamcunque partẽ confeſtim fluxerit, hanc exurit, vlcuſque cum cruſta efficit; quicquid vero circũſtat, inflammationem attollit feruentẽ, grauiterq; dolentem. Vocatur autẽ huiuſmodi affectus carbunculus. Quod ſi influẽs ſanguis niger fuerit, craſſus, fæculẽtus ac feruidus, qualis eſt prior, admiſtamque ſaniem quandam tenuem habeat, puſtulę in cutis ſuperficie oriũtur his, quæ ex igne fiunt, ſimiles, ſub quib. ruptis cruſtoſum vlcus inuenitur: eſt & hic affectus ẽt carbunculus. Ex quo loco, & aliis huic conſentientibus facile vnuſquiſq; põt intelligere, carbunculum Gal. ex influente ſanguine nigro, craſſoque, ac fæculento, eodemq; feruente atq; impenſe calido ortum ducere; cui ſi tenues quædã humiditates admiſtæ fuerint, puſtulę quędã ambuſtis conſimiles per ſumma cutis excitari ſolent: quam certe inflãmationẽ recentiores carbunculum cum puſtula nominãt. Quãquam vero carbũculus & citra puſtulã, puſtulaſve aliquando naſcitur, tamẽ omnibus in vniuerſum cruſtoſum vlcus fit. Diximus aũt citra puſtulam, puſtulaſve, quoniã vna duntaxat interdũ puſtula maiuſcula cum hoc morbo exoritur, ſæpius vero nõ vna tantũ puſtula erumpit, ſed multæ exiles, veluti milii ſemina crebræ in particula reſidentes: quib. ruptis perpetuo cruſtaceũ vlcus prouenit, quale ferramenta cãdentia ſolent excitare. Porrò aũt cruſta ipſa mõ cineream colorem, modo nigrorem quendã præſefert, eoque in loco leuari cutis non poteſt, ſed inferiori carni quaſi affixa eſt; caro circumiacens in ſummam, ac feruidam peruenit inflammationem, quæ colore nigreſcit, ſplendetq; bituminis, & picis modo, veluti ſi pluſculo rubro minus miſceas nigri: talis enim eſt color bilis exactè atræ.

Atq; hæ quidem propriè videntur notæ carbunculi ex ipſo affectu deſumptæ: quib. deinceps accedit grauis, & moleſtus admodũ laborantis particulæ dolor, perinde ac ſi uinculis eſſet vehemẽter conſtricta; neceſſario quoque qui ita ſunt affecti, febricitare nos exiſtimamus, quãquã alii aliter ſentiunt. Demumque laborãtes, ſi carbũculus ſit malignior, nauſea quoque & frequẽti uomitu, ac omnimoda appetitus proſtratione, aliquando ẽt tremore cordis, palpitatione, frequenti animi defectione, aliiſq; huiuſmodi verendis ſymptomatis miſere torqueri conſueuerunt. Hæc nos ex Gal. pluribus in locis, ac Ioann. Tagaultio viro doctiſſimo, qui fere omnia ex Gal. tranſcripſit. Porrò ex iis tã facile vnuſquiſq; põt intelligere, in quãto errore verſentur non ſolum vulgares plerique omnes, ſed etiam medici quicũq; plures tumores quiduis aliud, quã carbonis ſpeciem referentes, ab omni ſæuo ſymptomate, adeoq; ab omni periculo alienos, magna frõte, ac ſupercilio carbones legitimos eſſe prędicãt. Neſcio an aliquãdo mihi riſum magis, quã ſtomachum moueri cõtigerit, audienti imaginarios iſtorũ carbones abſq; vllo præſidio poſtridie ſanatos fuiſſe. Quod ſi, õia carbunculus quouis tempore morbus eſt malignus, & periculoſus, ut ille peſtilentiæ tẽpore ſit lõge malignior, & periculoſior, neceſſe eſt. Carbunculorũ (ait Gal.) perpetuo eſt periculoſis affectus, nam ex vitioſis conſtat humoribus: quare nunc erat veriſimile fuiſſe pernicioſiſſimum eũ, qui ultra natiuam malignitatem, ẽt quam ſtatus afferebat, adiũctam haberet. At vero ſi quis adhuc magis diſtincte huius horribilis morbi ſigna prognoſtica itelligere cupit, quanq̃ omnis carbũculus morbus eſt acutus, & periculoſus, omnium tamen peſſimus eſt Auic. & maxime lethalis, qui in emũctoriis, & prope mẽbra principalia enaſcitur. Sic apud Celsũ ſi circa ſtomachũ, ſiue œſophagũ, fauceſue ille incidat, ſubito ſpiritũ ſæpe eliſit. Auic. pariter minus lethalis eſt carbũculus, qui primũ rubet, deinde citrinus apparet; qui uero liueſcit, aut nigricat, nemine fere nõ iugulat; nullus tñ ex ſua natura nõ periculoſiſſimus cenſetur. Sic demũ accidẽtia, q̃ fere hunc morbũ comitari ſolent, plurimũ remittãtur, ſpes aliqua nobis promittitur: ſi uero magis atq; magis ſemp intendantur, & uehementiora fiant, tunc planè eſt, nõ ſperandũ. Sed curationẽ aggredientes, prætermiſſa in præſentia congrua victus ratione, & aliis capitibus, q̃ ſuperius explicata opportune huc ſunt transferenda, ſi alii adſint ſanguinis mittẽdi principes ſcopi, ſtatim ab initio uena eſt incidenda; ſanguiſque educendus uel ad animi defectum vſque: quæ Gal. Auic. & omnium eſt ſententia. Quod ſi forte minus timidi nos tantum nõ audemus, ſanguinẽ certe copioſe mittere expedit, quõ omnis fere ſpes ſalutis in hoc potiſſimũ præſidio poſita eſſe uidetur. Neque viros grauiſſimos in morbo omnium maligniſſimo, & venenoſiſſimo materia venenatæ reuulſionẽ, & ad interna tractionem pertimeſcere videmus, quam iſti in morbis peſtiferis venæ ſectio nunquam fieri prædicant. Venæ autem ſecandæ electio ex laborante in primis particula nobis indicatur: ſiquidẽ illud perpetuo eſt obſeruandũ, vt vena e directo pertundatur: vñ de pro uario partis ſitu uaria quoque uena, mõ ſuperior, modo inferior ſecari poteſt. Sena vena, aut

14. met. c. 10. 5. de med. ſ. g. c. 15. De temp. nat. 6. & al.

6. Epid. ſect. 3. com. 12.

3. 4. trac. 1. c. 7. lib. 5. c. 28.

na. aut ēt primo quoq; tempore pleriq; oēs carbūcu-
li ſcarificationem protinus aggrediūtur.& plagis qui
dem latis profundis. Alii cucurbitulis, hirudinib. ſu-
ctu,medicamentis trahentib. validiſſimis, ipſo demū
igne,ac omni ſtudio virus vniuerſum,& malignū hu-
morem ad locū carbone obſeſſum euocare, & allicere
contendunt. Quæ ſane curandi rō (vt dicam ingenue
quod ſentio) ſi nullo adhibito iudicio,ac perpetuo ad
miniſtretur,mihi haud quaquam probatur. Etenim ſi
accidat,(accidit aūt forte ſæpius) vt valide adhuc,at-
que affatim irruat fluxio, vrgeatq; dolor vehemētiſſi-
mus,difficile, ne dicā impoſſibile fore arbitror,ſi quis
illicò ad ſcarificationē,& incisionē veniat,ad medica
menta acerrima, atq; alias huiuſmodi violentas ope-
rationes , quin vna totum malum exaſperetur,ingra-
uescat dolor,augeatur febris, malignitati fiat acceſſio,
ac deniq; mors immanis, & præſentanea conſequa-
tur. Quare antequam ad hæc deueniamus,dolorē pri-
mum lenire, ac fluxionis impetum aliqua ex parte
cōpeſcere decet. Quod profecto neq; a Gal. diſcipli-
na eſt alienū: quanquam.n. laboranti particulæ medi
camenta valde repellentia haud quaquam admoueri
debent. q̄ omnis alioqui incipiens inflammatio deſi-
derare videtur,qñ eiuſmodi fluxionem propter humo
ris craſſitiem, atq; ēt malitiam auertere non licet,ne-
que tñ contra,affatim affluere is humor ipſo Gal. au-
14. meth. c.10. tore permittendus eſt. Itaq; huic rei accōmodata eſſe
videntur illa remedia,quæ moderate reprimēdo, quo
quo modo digerere,ſeu diſſipare poſſint. Talia occur-
runt plurima tum apud antiquos,tum apud recentio-
res medicos; ſed Gal. in primis familiare eſt cataplaſ-
ma, tum quod ex plantagine conficitur, tum quod ex
ſcore bis cocta conſtat, iis admiſta mica panis in fur-
no cocti, qui quidem ſit nec omnino a furfure purus ,
nec nimiū eius habens. Huiuſmodi cataplaſma recen-
tioribus appellatur emplaſtrum de arnogloſſa, cuius
forma apud eos eſt talis . Rec. arnogloſſi, lentium,pa-
nis furnacei an. part. ęq. coquantur in aqua. His gallas
addit Auicenna. Quod ſi nos pręterea addere velimus
aliud medicamentum malignitati reſiſtens,puta ſcor-
dium,ſcabioſam, aut aliud ſimile hoc apud me fuerit
medicamentum initio valde accommodatum.

Aliud Auic. hac in re probatur cataplaſma , quod
cōſtat integris duobus malis granatis minutatim con
ciſis in aceto decoctis , aut aqua acetoſæ; quod certe
præſtantiſſimū eſſe nos credimus , illoq; non ſolū ad
hunc vſum,ſed alias ſæpiſſime vti conſueuimus. Qui
plura huius generis medicamenta cupit,apud alios co
pioſam eorū ſyluā ſibi facile cōparare poteſt. Si vnus
maxime dolor vrgeat , vt ſæpenumero euenisſe vidi-
mus,huius potiſſimū , vt diximus, habenda eſt rō,ali-
quo adhibito medicamēto anodyno,quod illum per-
mulcere omnino,& mitigare poſſit,quale eſſet lac re-
cens cū pane furfuraceo, ſucco plantaginis,ſcabioſæ,
aut cōſimili . Sin aūt dolor ſit remiſſior, & fluxio tar-
dius tibi moueri videatur,ſecta vena protinus eiuſmo
di tumorem ſcarificare expedit , plagis quidē ob inſe-
ſtantis ſucci craſſitudinem ſatis profundis, quæ nimi-
rum,vt Gal. placet,mediocribus ſint altiores. Cæterū
hoc tēpore ſuper ipſum cruſtoſum vlcus , atq; eo ma-
gis,ſi membrum putreſit, valens aliquod medicamen
tum, & quod vehementer exſiccet,imponendum eſt,
cuiuſmodi pręter cætera Gal. maxime probantur tro-
chiſci Andronis,Muſæ, Paſionis, vel Polyidæ ad ſor-
dium craſſitudinē vino aliquo dulci , vel ſapa diluti .
Noſtris chirurgis familiaria ſunt vnguenta Aegyptia-
cum,Apoſtolorū , & alia huiuſmodi. Quo loco nulli
non conſtat,in quanto errore verſentur vulgares me-
dici,atq; oīum maxime veſpillones apud Lazaretum
chirurgi perſonam ſuſtinēres,qui curandis carbuncu-
lis ſolent admouere medicamēta,quæ concoquant,&
pus moueant;quæ quidem non ſolum importune,ſed
14. Meth. c.10. ēt pernicioſe adhiberi , adeoq; particulæ putredinem
augere docet Gal. Interea vero quia non mō partis la
borantis rō habenda eſt, ſed ēt proximarum,& circū-
iacentium, ne ſcilicet qui iam fluxit humor venena-
tus illas quoq; inuadat, & depaſcatur, vicinæ vndiq;
partes medicamentis refrigerantibus , exſiccantibus,
& adſtringentib. ſtudioſe ſunt cuſtodiendæ; vulgo de
fenſiua appellant . Tale eſt vnguentum,quod ex bolo
Armena,ſanguine draconis,ſucco plantaginis,portu-
lacæ,oleo roſaceo,myrtino,aceto,& aliis id genus me
dicamentis parari poteſt. His vndiq; præſidiis aduer-
ſus tantum malum agendū eſt;quæ ſæpius die,noctu-
que ſunt permutanda, quo ualidius ſuū munus perfi-
ciant. Quod ſi hæc parū proficiant,ad acriora adhuc,
quæ ignis vires habeāt , & poſtremo ad ignem ipſum
deueniendum eſt: ſiquidē autore Hipp. Extremis mor
bis extrema exquiſite remedia optima ſunt ; Et quæ-
cunque medicamētis nō curantur,ferrū curat: quę ve
ro ferro nō curantur,ignis curat: quæ aūt igne nō cu-
rantur,ea exiſtimare oportet immedicabilia. Cæterū
cruſtā,quæ ſub erodentibus medicamentis ſequi ſolet
accōmodatis auxiliis a viua carne euellere , & radici-
tus extirpare oportet . Demum ceſſante iam inflam-
matione, quod ſupereſt vlcus,primum detergeri, tum
medicamentis implentibus curari,ac poſtremo ſicuti
reliqua vlcera ad cicatricem perduci debent . Horum
autem omnium medicamentorum materia tum apud
libros de re chirurgica , tum ipſo vſu ſatis vnicuique
patet,ut de illa hic nos longius tractare non oporteat.
Inter ſimplicia medicamēta quod poſtremo hoc lo co
prætoriiſſe nolui conſolida maior inter duos lapides
cōtrita magno quodam (vt non nulli referūt) miracu-
lo,carbunculū ſanat,& ex toto intra vnū diem interi-
mit,ita ut nulla deinceps curatione egeat, præter quā
ea,quæ cōis eſt aliis vlcerib. Miranda ēt narrant alii
de ſcabioſa, ſi credere fas eſt, nēpe quod comeſta,vel
ex uino pota internos oēs tumores,in primis vero car
bunculum ad exteriora protrudit,& inſenſibiliter diſ
ſoluit,diſcutit. Atq; hactenus de carbunculo ſatis.

Bubon nomen Græcum a noſtris ſuſceptum,Gale-
no tum paſſionem ipſam, tum patientem particulam
ſignificat: Nam teſte Phauorino medici hoc nomine
duo notare ſolent, locum, qui in flexu ſemoris eſt ad
partes genitales , & phlegmonē in partib. laxis,quas
adenas , ſeu glandulas vocant; quocunq; in loco fue-
rit,aurib. alis,collo,cubito,ſed maxime oſum in ingui
ne: quanquam.n. glandulæ oēs propter ſui imbecilli-
tatē inter oēs corporis partes maxime opportunę ſūt
fluxionibus,potiſſimum tñ tales cenſendæ ſunt,qua-
ſitæ ſunt,ad inguina,quod præter natiuā imbecillita-
tē accedat ēt motus huius partis frequēs , vehemens,
ſitus decliuis,& redūdans iis in partibus ſemper humi
ditas: vñ facile admodū,& prōpte incurrunt in tumo-
res , quos ſpeciatim eodē cum ipſa parte noīe bubo-
nes appellāt. Cum autem bubonū duæ ſint differētiæ
primæ ſūptæ a cauſa efficiēte, vel exteriore,ac manife
ſta, vel interiore, ac recōdita, priorū generationem in
vniuerſum p̄clare Gal. tradiſſe videtur libro methodi
medendi. Memoriæ tenendū (ille inquit) vt potè ſæpe Lib.13.c.5.
a nobis demonſtratum, ſuperuacanea, q̄ a valentiori-
bus partibus ob redundantiā, vel qualitatem expellū
tur,ea in imbecilliores procumbere,atq; hinc accide-
re,vt glādulæ,quas adenas uocant, facile fluxiones re
cipiant,& maxime quæ rariores natura ſunt. Quippe
valentius eſt arteriarum, & uenarum,& neruorum,&
muſculorum robur , imbecillius autem,ac forte pror-
ſus nullum,corporum,quæ glādularum ſunt naturæ .
Sic igitur fit , vt & propter vlcus, quod in manus,aut
pedis digito fit, eiuſmodi glandulæ in inguinibus, &
alis tum intumeſcāt, tum phlegmone occupentur, cū
defluētem ad vltimos artus ſanguinē priores excepe-
rint. Quinetiā in collo,& ſecus aures ſępenumero glā
dulæ iis,quib. in collo,capite, vel aliqua vicina parte
vlcus eſt natum,intumeſcunt. Nominant autem ipſos
adenas,cum ſic intumuerint,bubones quicunque eui-
denti, & externa cauſa fiunt,magna ex parte innoxii
ſunt, febreſq; non alias excitare ſolent,quam diarias.
Contra vero ſi latente, & interna cauſa oriantur,ple-
runque

Digitized by Google

runq; ſunt pernicioſi, vt pote quos veriſimile eſt fieri ex inflammationibus viſcerum, aut maligna, venenata, peſtilentiq; putredine. Vnde eſt aphoriſmus Hippocratis. *4. Aph. 55* Febres in adenum tumoribus ortæ oẽs malæ, prȩter diarias. Primum autem (vt de carbunculo diximus) ſigna ſtudioſe ſunt inquirenda, quæ bubonẽ peſtilentem ab altero non peſtilenti ſeparent: ne magna cum artis infamia morbum alioqui ſalutarem mortiferum, aut non minori cum Reip. periculo, morbum mortiferum ſalutem eſſe exiſtimemus. Siquidem certo certius eſt, nonnullos aliquando fieri bubones ex cauſa externas, quales ſunt, autores ſebris diariæ, ab omni prorſus periculo alienos, nõnullos itẽ ex cauſa interna, quales ſunt autores ſebriũ putridarũ, & malignarũ, ab omni peſtis ſuſpicione remotos; qui turpiter inter ſe, turpius cum peſtilentibus commiſceri nõ debent. At vero quanquam huiuſmodi diſtinctio difficilis, & obſcura nonnullis videri poteſt, ſi memoria repetamus, quæ priore libro morborum peſtilentium indicia ſtatuta ſunt, ſatis facile, certumq; nobis hac de re iudicium ferre licebit. Itaq; vt pleraq; alia prætermittamus, quæ de huiuſmodi ſignis afferri poſſent, bubones hoc in primis nomine peſtilentes eſſe exiſtimabimus, ſi illi ſint vulgares, & pernicioſi. Illud facile demonſtrabit temporis conſtitutio; hoc morbi malignitas, quantum quidem ex propriis ſignis intelligere licet: quæ duo maxima, & præcipua ſigna perpetuo ſunt coniungenda, ne forte (quod pleriſq; hoc præſertim tempore eueniſſe vidimus) bubones uel ex cauſa externa ortundos, uel alioqui ſine ullo periculo, pernicioſos, ac peſtilentes nulla ratione credamus. Porro apparẽtes bubones, tum alia, tum particulatim partes corporis præ aliis laborantes, & a ſe noxios humores protrudẽtes ſolẽt indicare: Etenim ſi in collo, aut auribus apparuerint, cerebrum; ſub alis, cor; in femore, & inguinibus, iecur potiſſimum laborare oſtendunt: *6. Epid. ſect. 2. tex. 4.* de quibus Hippocrates. „ Abſceſſus ueluti bubones ſi- „ gnificant partes, a quibus erumpunt. Ceterum prȩtermiſſo in præſentia bubone non peſtilenti, quacunque tãdem ex cauſa ille ortum habeat, de peſtilenti nobis dicẽdum eſt. Et primum quidem illud omnibus ſatis compertum eſſe debet, huiuſmodi tumores, & materias ad quamlibet partem a natura tranſmittantur, vt de carbunculo diximus, nuſquam, & nunquam ad interiores partes repellẽdas eſſe; namq; (vt ne huius rei magis determinatam, & nulli non perſpicuam rationem afferamus) *6. Apo. c. 25.* Gal. cenſet non ſolum bubonem, ſed aliud quodcunq; malum in vniuerſum, quod ex profundis, & principibus partibus transfertur ad cutem, bonũ eſſe tum ſignum, tum cauſam; ſi vero ſi contra ad interiora, & profunda transferatur, malum: vt non ſatis mirari poſſimus, quamobrẽ inter cæteros Auicenna præſidiis aliquãdo refrigerantibus, & adſtringentibus uti non uereatur, præter rationem, præter Gal. diſciplinam, addo, & particulare ipſius decretũ, quo monet omnibus inflammationibus ab initio adhibenda *Tertia 4. tract. 1. c. 18. 1. primi doct. 1. c. 1* eſſe medicamenta, q̃ refrigerare, & reprimere poſſint, demptis iis, q̃ ſunt de materiis (vt ipſe loquitur) quas principalia membra expellunt. Imo uero uidetur omnis ratio perſuadere, iuuandum eſſe naturæ motũ, atque pro uirili enitendum, ut a nobilioribus, & internis partibus uenenum omne trahamus ad ignobiliores, & externas. Vnde pleriq; omnes medici cucurbitulis, ſcarificationibus, medicamentis ualidiſſimis, & urentibus, igne ipſo, totis uiribus nituntur, atq; contẽdunt, ut uenenatam materiam euocent, atque huiuſmodi tumores protinus aperiant. Quam certe curãdi rationem (ut dicam libere quod ſentio) non undique probare poſſum. Illud equidem ante omnia diligenter animaduertendum cenſeo, an hac in re natura dominetur, an magis ſit dominata, uel ut medice loquimur, an motio critica ſit, an ſymptomatica. Cũ enim morbi omnes, qui non ſine concoctione, & certamine naturæ finiuntur, autore Gal. aut per excretionem, aut per abſceſſum, criſim faciãt, eadem certe rõ uidetur ſtatuenda bubonum, & cæterorũ abſceſſuum. Generalis autem eſt lex tum in excretionibus criticis, tũ in abſceſſibus iamdiu tradita, & confirmata, quòd q̃ optima ſunt, natura mouente fiunt, diebus criticis, nõ ante ſtatum, & coctionem, & ſubito ægrum liberant: peſſima contra, ſine motione naturæ, ſine ordine dierum criticorum, tum in principio, tum in incremẽto, & ſine ulla coctione apparent, & ſubito ȩgrum eripiunt. Quam infelicem criſim conſtat inter omnes aut perpetuo, aut certe maiori ex parte in peſtilentia fieri. Quod ſi ita ſe res habet, quemadmodum certe huiuſmodi abſceſſus nulla ratione repellendi ſunt, ita aliorum prope omnium ſententiam uniuerſe probare nequeo, ut protinus, & nullo adhibito iudicio inciſionibus, ſcarificationibus, hirudinibus, igne, & quocunque uiolento modo uiolentum hunc motuum iuuare uelint: quãdo huiuſmodi præſidia ſine ullo emolumento, & præter naturæ inſtitutum adhibentur, miſereque ægros mirum in modum torquent, & affligunt, ſæpeque etiam in maiora pericula trahunt, ut de carbunculo modo diximus. Quamobrem apparente bubone primum quidem ſi adhuc fluxio perſeuerat, et vehemens vrget dolor, ſedulo hunc aliquo anodyno medicamento appoſito mitigãdum ac leniendum eſſe arbitror. Non hic fruſtra repeto, quæ de totius corporis prouidentia ſuperius diximus, quæ opportune ad hunc locum ſunt transferenda. Anodyna medicamenta, atque huic vſui accõmodata nota ſunt, & vulgaria, ol. amigdalarum dulc. chamæmelinum, anethinũ, roſaceum compl. pinguedo gallinæ, anatis recens, & alia huiuſmodi: quibus ſi quod adderetur medicamentum malignitati reſiſtens, ſcabioſæ ſuccus, meliſſæ, cicorij, borraginis, pentaphylli, ol. e ſcorpionibus, atq; illud maxime Carauitæ, de quo ſuperius facta eſt mẽtio, ol. è viperis, quod pariter admirabilem hac in re vim habet, hoc apud me eſſet medicamẽtum initio valde accommodatum. Lenito aliqua ſaltem ex parte dolore, mox ad ea medicamenta accedendum eſt, quȩ valẽtius attrahere, & materiam coquere poſſunt, quale eſſet emplaſtrũ ex cæpis, rad. althææ, liliorum alb. decoctis, vna cum ol. roſaceo, pinguedine gallinȩ rec. & modico fermenti, iis certe non omiſſis, quæ malignitatem reſpiciunt, oleis, aut ſuccis enarratis, pulu. ſcordii, ireos, ariſtolochiæ rot. & aliis id genus.

Neque plures huiuſmodi medicamentorum formȩ huc importune ſunt afferendæ, quòd illa fere ſint vulgaria, & a pleriſq; omnibus copioſe tradita. Si qua in loco ſigna coctionis appareant (neque enim ſecus agendum probo) ille quamprimum incidendus eſt, quamuis non omnino perfectam planè coctionẽ prȩſeferat, qualem alias expectare ſolemus. At vero aperto iam bubone, in promptu ſunt medicamenta, quib. ille purgandus eſt, atque abſtergendus, tandemque ad cicatricem perducendus, vnguentum Iſis cum cærato roſaceo, emplaſtrum diapalma cum ol. roſaceo, non ſine aliquo ex iis, quæ diximus, oleis, ſuccisve malignitati aduerſantibus, & aliis huiuſmodi, quæ apud chirurgos familiaria ſunt, & manifeſta. Denique hȩc ſententiæ noſtræ ſumma eſt, hos tumores non admodum grauiter, & aſpere tractandos eſſe, tam incipientes, quam declinantes, cum perpetuo nos oporteat operam dare, vt naturam iuuemus, ac foueamus, nullo pacto magis vexemus, & labefaciamus; illa namque ſola, & vera eſt morborum omnium medicatrix. Ad curandos bubones in vniuerſum nonnullis maxime probatur aſter Atticus, qui propterea & bubonion, onoſtis inguinalis dicitur, non ob id tantum, vt Galeno placet, quod illius, ſed etiam quod ſuſpenſus bubones ſanare creditur. *6. De ſimp. med.* Ruellius patrum noſtrorum tempeſtate medicus nobiliſſimus ſummopere laudat lyſimachiam, de qua refert hiſtoriam, quam huic loco libet inſerere, quod eius mentionem a nemine factam video. „ Audiui (inq. Ruel.) de quibuſdam ruſticis, cũ „ apud Cenomanos peſtilentia paſſim graſſaretur, mul- „ toſq; ſubita morte raperet, tandem ex herba quadam, *3. de na tu ſtirp. c. 78.*

quam

quam mihi demonſtrarunt, remedia quæſiuiſſe, qua liberatos peſte plurimos affirmabant. Namque aliтis paulo ſupra panum, qui iam intumuiſſet, ad alligata deorſum peſtilens virus impellebat, collectumq; tandem inibi ſurſum regredi, & principes partes repetere non patiebatur. Sic modico ſubiecti membri damno reliquum ſeruabatur corpus. Inde ruſticis peſtiboſſa, ſiue, quod idem eſt, peſtifuga cepta eſt appellari. Sed quæ ab ijs demonſtrata mihi ſuit, nullis diſſentientib. notus lyſimachia erat.

Cuius miraculi nullam potui rationem inire, niſi quod forſitan ſuo inſpiſſatu, & adſtrictionis munere, quo pollet, venenum a ſubditas partes exprimẽs excluderet. Ille hactenus. Atque hęc (vt arbitror) de præſeruatione, & curatione peſtilẽtiæ generatim a nobis tradita ſufficere poſſunt; vt modo illud vnum ſupereſſe videatur, vt poſtremo hoc loco agendum ſit de varijs peſtilentiæ generibus, vt variæ illam cauſæ ſolent excitare: qui ſecundus ſcopus nobis ſuprius ex Gal. propoſitus eſt. quandoquidẽ a cauſa tum præſeruando, tum curando, præſidiorum diſtinctio potiſſimum ſumitur, cum alia pręſidia conueniant, quando aer eſt corruptus, alia quando intemperie affectus, alia quando purus eſt, ſed aliunde peſtis importatur, & malum ſolo contagio contrahitur, vel alia de cauſa ortum habet. At vero cum vniuerſa hæc tractatio nimium ſit producta, & quidem neſcio quomodo præter noſtrã deliberationem, adhuc longius eam producere non libet. Atque hoc equidem eo libentius facio, quod hanc partẽ doctiſſimus Agricola præter cæteros accuratiſſime ſit perſequutus; ex quo potiſſimum vnuſquiſque magis diſtinctam, & integram huius rei intelligentiã ſibi facile põt cõparare. Namq; nemo eſt qui neſciat quod a Gal. etiam traditum eſt, vt initio libri indicauimus, ſingulas cauſas morbificas perpetuo, ac diligẽter animaduertendas eſſe, quo in primis nomine morbos committere, & inferre ſoleant, vt opportune illis reſiſtere poſſimus, ſatis intelligẽtes, corpora, quæ cauſis conſentiunt, cuicunq; periculo facile ſubijci, quæ aũt eis repugnant, aut nullo modo, aut difficile ſuperari. Veruntamen vt tractatio noſtra præſenti peſtilẽtiæ ſit magis accommodata, (quę in primis propoſita mihi eſt ſcribendi ratio) quæ ſummatim præſidia ſint hoc tẽpore opportuna, particulatim vero quã opportuniorem, & ſecuriorem purgãdarum rerum, & ædiũ rationem eſſe nos exiſtimamus (quod priore libro ſumus polliciti) hic demum, quaſi parergon, ſubijcere ſtatuimus: ſiquidem in peſtilentia ex cõtagio, qualem hanc noſtram fuiſſe non dubitamus, ſatis compertum eſt hanc rem maximi momenti eſſe, atque in huiuſmodi munere maximam illius, tum præſeruandæ, cũ curandæ partem conſiſtere. Veſpillones, & qui in huiuſmodi opere verſari ſolent, certis quibuſdam ſuis perfuſionibus, lotionibus, ſuffitibus, ex thure, myrrha, pice, ſulphure, reſina, bitumine, lapide gagate, & alijs id genus magna ex parte fœtidis medicamentis tum domos, tum ſupellectiles infectas purgare conſueuerũt. Quæ certe purgandi ratio nõ ſolum vulgo, ſed etiam a doctis hominibus recepta, ac longiore iam vſu confirmata non debet improbari. Ego vero magis accommodate, atque ex veteri diſciplina vnis medicamẽtis odoratis illud præſtari cẽſeo: quandoquidem magnũ Hip. legimus (quod antea notauimus) aerem peſtilentem Athenis puriorem effeciſſe, ac peſtiferos quoſque halitus diſſipaſſe igne paſſim accenſo, qui non ſolum ex ſimplici materia conſtaret, ſed bene olentes coronas, & flores haberet, atq; vnguenta quã pinguiſſima, & id genus alia bonum odorem fundentia. Atq; hic profecto purgationis modus valde rationi videtur conſentire; Cum enim ſatis conſtet fomites peſtilentes, ſiue in aere, ſiue vbicunque illi reperiantur, eſſe procul dubio ſordidos, & putridos, tantum abeſt, vt fętida, & male olentia ſorditiem, & putredinem tollere, vt contra vtranque magis fouere, & augere poſſe videantur. Siquidem nemo eſt qui neſciat (quod particulatim animaduertit Auic.) quam fętidi odores ſint aduerſarij, & hoſtes caloris innati, ſpiritus, & membrorum principum, quamq; illi fere proxime accedant ad putredinem. Quare eruditi omnes medici tũ pręſeruando, tum curando a rebus omnibus fętidis, & male olentibus ſtudioſe cauendum eſſe docent, & ſpeciatim admonent abſtinendum eſſe a lignis, quæ igne impoſita tetros, & fętentes huiuſmodi vapores ſolẽt emittere, qualia ſunt ficus, nuces, buxi, & ſimil. Vnde, quod priore libro admonuimus, neque illorum ſentẽtiam probare poſſumus, qui ad præcauendã peſtilentiam caſtoreum, ſulphur, & eiuſmodi fętida ſecũ ferre, geſtare, ac familiariter odorare ſolent: quæ tantum abeſt, vt aerem puriorem reddant et ſpiritus recreent, quod hac in re eſt maxime expetendũ, vt magis vtrũque perturbent, & contaminent. Quam igitur peſtilentis purgationis rationem magis accommodatam, tutamque, & veteri diſciplinæ magis conſentientem eſſe nos arbitramur, & quã priore libro indicauimus, in præſentia repetere, & breuiter explicare non grauabimur. Quod itaque ad infectas domos pertinet, illas potiſſimum emundari, & purgari cenſeo, ſi primum diligenter amota omni ſorditie, patentibus vndiq; locis omnib. aeri, vẽtis, & Soli diutius illæ die, noctuq; ſint expoſitæ. Tum vero ſi ſuffitibus, lotionibus, perfuſionibus odoratis, de quibus antea diximus, in primis autem igne aſſiduo, atq; eo quidem ex lignis, aut præterea medicamentis beneolentibus foueantur. Hac enim ſimplici, & facili ratione peſtilentes quoſcunq; vapores, & fomites quocunque in loco diſſipari, ac diſſolui non dubitamus. Quod ſi quis aliud efficacius præſidium deſiderat, inter cætera omnia, quæ paſſim afferri, & vſurpari ſolent, nullum mea quidem ſentẽtia præſtantius, & ſecurius excogitari põt, quam ſi calx viua in infectis cubiculis multa aqua madeat, & illa deinceps parietes, & ſingulæ partes oblinantur: quandoquidem partim fumo illo acerrimo, partim obducta calce non ſolum veriſimile eſt, ſed etiam neceſſarium, vt quicunque tandem, & quanticunq; peſtilentiæ fomites diſſipentur, & ad nihilum deducantur: id quod apud nos longiori iam, & certa experientia confirmatum eſt. Maius profecto, ac difficilius negocium faceſſunt res, & vniuerſa ſupellex. Atque illud antea omnia ſæpe, diuque diſputatum eſt, an expediat omnia protinus igne conſumere. Hinc enim certo eſt certius nulla ſecuriori ratione quancunq; peſtilentiæ ſobolem facile, & ſemel diſſipari, adeoq; ab imminenti periculo Remp. liberari: inde vero præter quam quod ſine ingẽti rei familiaris iactura, & effuſo ſumptu hoc fieri non poteſt, aliud præterea graue accedit periculũ, & ferè certa ſuſpicio, ne plerique omnes iacturam tantam iniquo animo ferentes, multas res malitioſe abſcondant, atque huc illuc diſtrahant; quo quidem nullum magis euidens periculum, & ad longe, lateq; propagandam peſtem magis accommodatum inſtrumentum excogitari poteſt. Quare in eam ego ſententiam facile venio, quo tempore lues incipit, neq; multi iam laborant, nullum prudentius, & vtilius conſilium iniri poſſe, quam ſi protinus omni adhibita diligentia ſeuere omnia comburantur; ſed ita quidem ve, ea autoritate magiſtratus inopes, & miſeri homines quocunq; damno, & iactura liberaliter, & piẽ ſarciãtur: quandoquidem ſi ita fiat, nullum iam periculum põt imminere, vt illi quicquã occultẽt, vel diſtrahãt; imò vero ipſi ſponte, & hilare omnia offerent, ut ita res ab omni prorſus periculo ſit aliena. Atq; vtinã initio Augusti, quo tẽpore paucis quibuſdam, & ijs certe humilibus, miſeriſq; domibus infectis adhuc res ferè erat integra (de qua deliberatione corã ſummo magiſtratu, & magna ciuiũ corona grauiter actũ eſt) mea Vicẽtia prudentiſſimum, ac ſaluberrimum huiuſmodi conſiliũ ſuſcepiſſet; forte.n. radicitus malũ ſemel fuiſſet euulſum, neq; tot deinceps hoĩes miſere interijſſent, neq; ciuitas tantam publici, priuatiq; æris iacturam feciſſet. Sed diuinæ voluntati, ac prouidentiæ acquie-

1. de d. f. feb.

1. prim. diff. 2. ca. 29.

acquieſcendum eſt. At vero ſi altiores mali radices iactæ fuerint, vel magis ſi fructus grandiores, & copioſiores ſint editi, vt plurimæ iam domus ſint infectæ, iam non amplius igni, & comburendis rebus omnib. locum ſupereſſe nos arbitramur; non modo propter notabilem, ac propemodum infinitam rei familiaris iacturam, & ſumptus mirum in modum effuſos, ſed etiam quod vix, & non ſine multiplici periculo alia paratio eſſe poſſint, quæ ad huiuſmodi vſum ſunt neceſſaria.

Itaque hoc tempore aggrediẽda eſt omnino rerum infectarum expurgatio, præparatis primum locis, & domibus operi accommodatis, fidiſq; adhibitis miniſtris, vt ſi fieri poteſt, longe abſit omnis dolus, & impoſtura.

Primum autem intelligere oportet, quænam illa ſint, quæ peſtilenti labi ſint obnoxia, adeoq; purgatione opus habeant, namq; hac in re noſtri veſpillones, aut verius nebulones impudentiſſimi, non ſolum ſuperſtitioſe, ſed etiam malitioſe nobis imponere, atq; omnia perturbare, & contaminare ſolent. Quod quidem vna quam maxime experientia determinandum ac ſtatuendum eſſe videtur: Etenim quanquam neque deeſſe poteſt aliqua ratio, quæ hoc ipſum demonſtret, cum videamus cõtagium communicari ijs corporib. tantum, quæ quadam meatuum raritate aerem excipere poſſunt, ex ijs tamen plurima, qualia potiſſimum ſunt alimenta ad ſuſtentandã vitam hominis deſtinata, licet rariora, & ad recipiendum aerem idonea, certum eſt nullius contagij eſſe capacia. Itaque res, quæ facile, & omnium maxime peſtiferam labem tũ ſuſcipere, tum alijs communicare ſolent, iſtæ enumerantur, lana, xilon, ſine goſſipium, linũ, canabis, ſericum, omnis tela, & quæcunque ex ijs aliqua ratione, & quocunque modo confieri poſſunt, pelles, plumæ, & pennæ oẽs, & alia, ſi quæ ſunt huius generis. Porrò, quæ viua, & currenti aqua imponi, in eaq; diutius conſeruari, vel adhuc magis quæ communi lixiuio, aut præter cinerem, addito alumine, aut etiam calce viua lauari, & mundari poſſunt, iſthæc omnia tuto, facile, ac breuiter vna, vel ad ſummum altera lotione preclare expurgari videntur. Quæ autem aqua mergi, & lixiuio lauari non patiuntur, qualia præcipue ſunt ſericum, & ex ſerico tela contexta, multa etiam ex lana, pelles, & alia huius generis, hæc diutius aeri, & ventis, potiſſimum Aquiloni expoſita, aſſidua, et diligenti motione, agitatione, ſuffigatione, abſterſione, vel Gal. teſtimo- 3. Epid. 3. co. 1. nio perfecte mundari, & ab omni putredinis, & contagionis periculo liberari cẽſeo. Quod ſi præterea aliqua etiam ratione illa ſuffire velis, nõ certe rebus male olentibus, vt vulgo fieri ſolet, ſed magis odoratis, de quibus alias ſatis diximus, illud profecto importune fieri cenſendum non eſt. Nonnulli telas ſericias, pelles nobiliores, & alia huiuſmodi ſabulo, et arena tenuiori cooperire vndique, atq; (vt audio) non infeliciter diutius fouere conſueuerunt. Sed vt ſemel dicã quod ſentio, cæteris omnibus purgationibus illam ego rationẽ facile antepono, ſi res infectæ, quæ aqua, & lixiuio mũdari nequeunt, vt diximus, Soli, aeri, ventis diutius exponantur, atque omni adhibito ſtudio ſæpius quatiantur, & ab omni ſorde mũdentur. Quo demum loco id præterijſſe nolo, veſpillones temere, & malitioſe ſupellectiles perpetuo, tanquam vniuerſe cõtaminatas purgationi ſubijcere: ſi. n. accidat (accidit autẽ ſæpiſſime) vt ſiue ſtudio, ſiue ſorte quiſpiam certo in cubiculo habitans inficiatur, multiſque antea diebus alias partes domus, & ſupellectilem alibi poſitam, & accuratè obſignatam ne viderit quidem, quis iure dubitet cætera omnia cubicula, & res vniuerſas in eis aſſeruatas eſſe ab omni labis ſuſpicione liberas, & nulla expiatione opus habere? Cæterũ præter hæc, quæ modo poſita ſunt, quæcunq; alia ſupellectilis nomine comprehendi, aut alioqui ad communem vſum familiariter adhiberi ſolent, ea fere omnia nullum peſtilens virus ſuſcipere, & ab omni contagij ratione libera eſſe nos exiſtimamus: qualia ſunt metalla omnia, & quæcunq; effici ex eis, & formari ſolent, lapides quicunq; nec non vaſa omnia ex terra confecta, grana victui hominum, & beſtiarum deſtinata, triticum, far, hordeũ, miſium, panicum, ſpelta, faba, cicer, piſum, oriza, & cętera huiuſmodi: Fructus omnis generis, pyra, poma, citonia, granata, nuces, auellanæ, piſtacia, amigdalæ, fici, vua, & alia multa huius generis; carnes tũ crudæ, tum coctæ, tum recentes, tũ ſalitæ, vinum, aqua, oleũ, acetum; quibus demum addere licet aromata, & medicamenta tum ſimplicia tum compoſita, quæ, quod multa ſint, & ferè infinita, longiori catalogo nõ ſunt commemoranda, vt facile hinc homines intelligere poſſint, non ſolum ſuperſtitioſe, & fruſtra, ſed etiam temere, & ſine vlla ratione, res plurimas ſæpenumero perturbari & confundi, quas nulla purgatione, & correctione opus habere certum eſt. Plerique hoc in loco ſatis curioſe quærunt, quodnam deſcribendum ſit determinatum temporis ſpatium, quo tum ædes, tũ aliæ res expurgatæ poſſint in priſtinũ vſum reuocari. Qua in re mirum eſt, quam varia, quam ab omni ratione aliena recitentur, atque ſtatuantur, vt non deſint, qui ad ſeptimum annum huiuſmodi iudicium protrahãt. Plurimi ſexageſimum, & quadrageſimum diem terminum ſtatuunt.

Hæc mea eſt ſententia, ſi quam optime, & diligentiſſime res quælibet, aut domus expurgentur, atque emundentur, eo quo nos diximus modo, tum breuiore fortaſſe tempore, tum vigeſimo certe, aut vigeſimo quinto die illas fore ab omni periculo alienas. Quod ſi quis in re incerta, & quæ ſola experientia nititur, tutiores partes, atque communiorem medicorum opinionem ſequi maluerit, is poteſt quadraginta dierum ſpatio eſſe contentus.

Hic prudens, & ſciens multa prætereo, quæ tum diuturno vſu iam omnibus ſunt in promptu, tũ ex hiſtoriis, quas nos initio retulimus ſatis vnicuique poſſunt eſſe comperta: peregrinos homines locis infectis ad nos venientes ſeuere eſſe arcendos, ipſa iam peſtis ſuſpicione proprius accedente, potiorẽ domeſticę rei partem eſſe autem tutiorem locum aſportandam, aut certe proprio earundemmet ædium loco occludendã; vrbem ab omni cęno, & immunditie penitus expurgandam, atque ab omni tum difficultate, tum prauitate annonæ liberandam: ægrotos vna cum infecta ſupellectile extra ciuitatẽ mittendos; & ſi quæ alia ſunt id genus.

Neq; enim mens noſtra eſt facilia iſthæc, & vulgata longius perſequi. Non equidem prętereo conſilium ſequeſtrandę vrbis, aut alterius loci male affecti, quod in omni peſtilentia, quæ ex ſola contagione oriatur, tum ſaluberrimum, tum neceſſarium eſſe nos exiſtimamus: id quod Vicentiæ, Mediolani, & alijs in locis (vt audio) in primis confirmauit experientia: & ſi vllibi minorem opem, & auxilium præſtitiſſe compertum eſt, illud forte aut incuria, aut dolo hominum, aut annona deficiente, aut ædibus huic vſui non ſatis accommodatis, aut alia de cauſa factum fuiſſe exiſtimãdum eſt. Atque ego quidem planè ſum neſcius, an alia opportunior, & verior tanti mali auferendi ratio inueniri, aut excogitari potuerit.

Sic apud Hippocratẽ legimus in quadam peſtilentia eos, qui domo ſe continebant, aut non fuiſſe con- 6. Epid. taminatos, aut leuiter; vnde ſcriptum reliquit, mulie- ſect. 7. in res nobiles domo non exeuntes minime laboraſſe, cõ princ. tra ancillas, quæ prodirẽt in publicum, fuiſſe male affectas: quanquam. n. propter aeris vitium id maxime euenisse ille docet, quod quicunque ſe domi continerent, nõ ita ſeſe aeri exponerent, quod in præſentia periculum non imminet, non eſt tamen, quin alias rationes prę̨terea nos addere poſſimus. Quãdoquidem homines domo non exeuntes non ita ſe defatigant, neq; incaleſcunt, forte etiam magis accurata vtuntur viuendi ratione, ſed in primis a cętu hominum abſtinentes vt omnem contagij, atque adeo totius mali

cauſam

cauſam declinent, neceſſe eſt: vt Hector de Feramuſchis Iureconſ. nobiliſſimus, qui ſingulari in patriam charitate toto hoc triſtiſſimo peſtilentiæ tempore publicum munus conſtanti animo ſuſtinuit, atque vniuerſæ huius tragediæ non modo ſpectator, ſed actor propemodum perpetuus extitit, grauiter dicere ſoleat; ſi fortè accidat (quod Deus Opt. ac miſericors auertat) vt huiuſmodi iterum calamitas nos aggrediatur, cæteris poſthabitis humanis cõſilijs, ijs duntaxat duobus præſidijs publicæ, & priuatæ ſaluti conſulendum eſſe; altero, vt omnes quibuſcunque exeundi facultas conceditur, protinus vrbe exeant; reliquo, vt quicunque exire nequeunt, ſine vlla cunctatione ſequeſtrentur, & omnis commercio locus auferatur.

Atque hæc de peſte nobis in præſentia ſint ſatis. Quam tractationem abſoluimus 3. Calend. Aprilis M. D. LXXVIII. pridie Paſcha: quo tempore (ut uere dicamus) ciuitas, quanquam forte in uniuerſum, atque ex toto ab huiuſmodi lue non eſt libera, Dei tamen Opt. beneficio iam ita ſe habet, ut ſperandum ſit, ac pro certo habendum, illam non ſolum a malo, ſed etiam a ſuſpicione mali breui liberam fore.

FINIS.

Digitized by Google

ALEXANDRI
MASSARIÆ
VICENTINI,
Medici Ætatis noſtræ Clariſsimi.

LIBER
RESPONSORVM,
ET CONSVLTATIONVM
MEDICINALIVM.

NVNC PRIMVM COLLECTVS, ET IN LVCEM EDITVS.

IN QVO METHODO ACCVRATISSIMA CVM PRAXI THEORICA coniungitur per Conſultationes, quæ hactenus haberi potuerunt, vnam & viginti, ratioque cauſas, & morborum naturas in indiuiduo indagandi traditur, iiſdemq; cibis, ac medicamentis occurrendi modus, quantum per humanas vires aut liceat, vel per artis induſtriam fieri poſſit, quaſi intento digito demonſtratur.

ACCESSIT ETIAM TABELLA CONSILIORVM, ET INDEX rerum notabilium in eis contentarum locupletiſſimus.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

IVSTITIA, ET PAX

OSCVLATÆ SVNT.

VENETIIS, M. DC. XIII.

Apud Triuiſanum Bertolottum.

Digitized by Google

Digitized by Google

PERILLVSTRI, ET EXCELLENTISS.^{MO} VIRO, IO. PETRO AIROLDO MARCELLINO.

Onsilia hæc medicinalia ire nunc primùm, ſeu potius redire volui ad te, Vir Excellentiſsime. Quum enim ex his plurima nactus ex te fuerim, ac propterea te alterum quaſi parentem agnoſcant, quippe qui illa è ſitu ac tenebris eruere viſus es, meritò illa nunc dicatum imus tibi. Accidit alia cauſa, quę etſi ad plures ſpectet, tamen pręcipuè te vnum tangit: nimirum opus eximium de re medica medicorum peritiſsimum, & vt ille ait ἀντὶ τῶν πολλῶν flagitabat. Eſt aliud quoque maius, ſi meipſum intueor, quod me impulit hoc quicquid eſt muneris ad te mittere, humanitas illa tua ſingularis, & vetus in me beneuolentia, qua me tibi vſque adeo obſtrinxiſti, vt niſi aliquo teſtimonio fidem meam liberem, viuendum mihi ſit, & moriendum ingrato. Igitur hoc tibi, Vir Excellentiſsime, munuſculum habe meæ in te obſeruantiæ teſtem, & cum per ſe digniſsimum ſit, quod eruditorum manibus teratur, patere vt ex Illuſtri tuo nomine lucem quoque aliquam mutuetur. Vale, & me porrò, vt facis, amare perge. Venetijs Kal. Maij 1613.

Perilluſtris Excellentiæ Tuæ

Obſeruantiſsimus

Triuiſanus Bertolottus
Bibliopola.

Digitized by Google

Index Conſiliorum.

DE aqua inter cutem.	Conſilium Primum.
De male affecto ventriculo.	Conſ. II.
De retentione meſtruorum.	Conſ. III.
De dolore ſtomachi, cum ventris ſtipticitate.	Conſ. IV.
De ſputo ſanguinis.	Conſ. V.
De fluxu ſanguinis narium.	Conſ. VI.
De ſputo ſanguinis ex ruptura venæ.	Conſ. VII.
De diſpoſitione pectorali præter naturam.	Conſ. VIII.
De difficultate vrinæ & alijs ſymptomatibus.	Conſ. IX.
De morbo Gallico.	Conſ. X.
De dolore humeri, Tumore cruris, & alijs ſymptomatibus.	Conſ. XI.
De frigida ventriculi intemperie, morbo Regio &c.	Conſ. XII.
De Epilepſia.	Conſ. XIII.
De retentione menſtruorum.	Conſ. XIV.
De muliere ſumpt. patiente.	Conſ. XV.
De caſus è ſcala mulieris iuuenis, & eius accidentia.	Conſ. XVI.
De muliere prægnante vulnerata.	Conſ. XVII.
De ſcroti & tibiarum dolor in homine.	Conſ. XVIII.
De partis dextræ, capitis item, ac crurum doloribus, ac in teſtibus tumorè.	Conſ. XIX.
De Alui Fluxu.	Conſ. XX.
De fiſtula in oculo deſtro producentis lacrymam.	Conſ. XXI.

Digitized by Google

INDEX
RERVM NOTABILIVM.

Primus numerus paginam; numerus ſecundus columnam indicat.

Affectus.

TRiſtitia quid. pag. 13. col. 2.
Lætitia quid. ibid.
Demacratio corporis ex quibus. ibid.

Aegrotus.

AEgroti complexio ex quibus ſignis cognoſci addiſcatur, & ſingula eius partes. 13. 1.
In ægrote pluribus affectibus ab eo incipiendum, a quo magis æger periclitari videtur. 14. 1
Vel ab eo quod habet rationem cauſæ aliorum. ibid.
Aegritudo cum eſt accidentium cauſa plus eſt ægritudini quam accidentibus incumbendum. 14. 1
Qui à pituita & melancholia naturali inſaniunt, fiunt tumidi, & muſti, & quieti, &c. Sed qui à bile inſaniunt, vociferatores, & mal fici, & non quieti ſunt. 43. 1

Complexio.

QVacumque complexio remoueri poteſt & permutari niſi ſit hectica tertiæ ſpeciei, aut maraſmus, vel ſiccitas in ſubſtantia membrorum. 14. 3
Ex morbo & eius effectibus concludit bonus medicus complexionem & temperamentum tametſi ſit abſentis. 27. 1
Et è conuerſo à temperatura dignoſcit cauſas morbi. 27. 3

Cura.

IN cura plurium morborum ſimul, plus ſtudij adhibendum ad illum qui maior ſit & periculoſior. 4 2.
Cura in Hypoſarca ſimplici mulieris, & quæ medicamenta & qui cibi boni & mali. ibid.
Regimen cura in Hypoſarca habet quatuor intentiones, vel ad quatuor reſpicit curanda, vel introducenda in corpore ægrotantis. Et quomodo pro unoquoque adipiſcenda cura dirigenda ſit. 5. 2.
Malo affecti ventriculi cura, & qui cibi boni, & mali accurate differitur. 7. 1.
Cura remouenda triſtitia quam intentiones conſiderat. ibid.
Cura pro relaxandis menſtruis. 14. 1
Quot eius intentiones curanda. ibid.
Intentio ſumpta curatiua à naturali complexione eſt cor calefacere non multum intenſa calefactione. 14 2
Intentio pro remouenda triſtitia, & lætitia cauſanda ibid. 1.
Quibus cibis debeat vesci, & quos uitare mulier cuius menſtrua retenta ſunt. 14. 2.
Quæ animæ accidentia debeat uitare. 15. 1
Motus & agitatio corporis. ibid.
Medicinalia ad eandem. ibid. 2.
Ad generationem etiam lætitiæ & cordis confortationem. ibid. 2.
Cura pro dolore ſtomachi, & medicinalia 18. 1
Ad expurgationem phlegmatum ſtomachi medicinalia ibid.
Cura pro ſputo ſanguinis & medicinalia. 18. 2
Qui cibi boni vel mali pro huiuſmodi morbo curando, vel victus ratio quomodo inſtituenda. 19 2.
De linitionibus fomentis & euacuationibus faciendis pro ſtomachi doloribus. 20. 1
Cura præſeruatiua à fluxu ſanguinis & expulſiua huiuſmodi affectus à victus ratione. 20. 2
Quantum ad Chirurgica & Medicinalia. 21. 1
Cura de ſputo ſanguinis in ruptura venæ per chirurgica & medicinalia. 21. 2
Per victus rationem. ibid.
Cura ægritudinis pectoralis per victus rationem qui cibi boni vel mali. 23. 1
Cura eiuſdem per medicinalia & alia accidentia conſiderabilia. 24. 2
Cura pro morbo diſuretico per medicinalia. 25. 1.
Cura pro dolore humeri tumore cruris, & alijs ſymptom. à medic. 27. 2.
Cura eiuſdem morbi à victus ratione. & ciborum. 28. 2
Cura pro frigida ventriculi intemperie, morbo regio &c. à victus ratione, & à medicinalibus 28. 2
Cura præſeruatiua ab epilepſia circa ſex res non naturales, & primum ab aere ſit initium. 31. 1
Qui affectus requiruntur in corpore humano pro præſeruatione ab epilepſia, qui motus qui cibi, quæ ſomni quantitas &c. ibid.
Calor naturalis & vita conſeruatur in cibo. 32. 1
Potus pro præſeruatione ab epilepſia deſcribitur. 34. 1
Cura medicinales pro præſeruatione à paroxiſmo epilepſia. 34 2.
Cura pro retentione menſtruorum primo circa intentiones ex quibus præcauendus eſt morbus a ſex rebus non naturalibus. ſecundo circa medicinalia quibus intentiones iam in actu exiſtentes remouere poſſimus. 37. 1. 2
Duplex fieri poteſt euacuatio & quomodo. 38. 1
Stante totius plenitudine præmittenda eſt phlebotomia ſemper. ib.
Quæ ſeruanda pro generanda lætitia. 39 2.
Pro clarificatione & mundatione ſpirituum quæ. ibid.
Intereſt morbi curationem aggredi dum recens eſt. 43. 1
Cura pro muliere iuuene quæ cadens à ſcala, capit delirare per medicamenta lenientia, præparantia, purgantia 45. 1
Matricaria quæ. ibid.
Medicamenta quæ menſes prouocant ſunt calida minime verò ſicca. ibid.
Medicamenta diuretica ſunt calida & ſicca ex ſent. Gal. ibid.
Arthemiſia matricaria vulgo dicitur. ibid.
Medicamenta agglutinantia & cicatrizantia. 47. 1.
Vrina citrina ſignificat ſecundam eſſe factam digeſtionem, & tunc exercitandum. 31. 2.
Motum nemo præſumat donec fatigationem ſentit. ibid.
Poſt exercitium non eſt aſſumendus cibus. ibid.
Somnus excedens in temporis quantitate multum nocet. ibid.
Somnus non excedat 7. vel 8 horam. ibid.
Immoderatum exercitium eſt labor. ibid.
Motus eſt actio. 29. 2. Senſus paſſio ibid.
Fiſtulæ in oculo dextro lacrymam producentis curatio, & cauſa ſua generationis. 48. 2.

Febris.

CViuslibet febris Hecticæ proprium, & naturale eſt ut in guſta cibo calor accendatur pulſusque in magnitudinem, ac velocitatem mouſcat. 7. 1.
Aequalis accenſio quomodo intelligenda ibid.
Quæcunque intemperies remouere poteſt niſi ſit hectica tertiæ ſpeciei, aut maraſmus, aut ſiccitas in ſubſtantia membrorum inducta. 14. 2.
Febris in muliere prægnante à marito vulnerata exquiſita conſideratio. 43. 2.

Hepar.

PArtes, quæ poſſunt hepati frigiditatem communicare ſunt ſplen, ſtomachus, inteſtina Pulmo, Renes, & Diaphragma. 4

Hidropes.

IN aſcite vel timpanite non tumet totum corpus ſed venter tantum. 3
Illa ſpecies hidropis in qua ſuperabundat humiditas Aſcites appellatur. 3

In Hypoſarca tumet totum corpus. ibid.
Complexio frigida & humida hepatis & praſertim frigida cauſa Aſcitis Tympanitis & Hypoſarca ibid.
Sicut lethargia ſimiliter, qua imperficit operationes motiuas. ibid.
In morbo Hypoſarca ſimiliter operationes motiuę imperficiuntur ibid. 1.
Hidropes fit vel propter excedentem hepatis frigiditatem vel propter frigidi ſanguinis ſuperabundantiam. 4.1
Hidropes fit in mulieribus etiam propter immoderatum fluxum hamorrhoidarum & menſtruorum. ibid. 1
Auicenna ſententia quod Hypoſarca fit etiam à cauſa calida & quod falsò eam aſcribit Galeno. ibid. 1.
In Hidrope ſimplici ſemper adhibenda ſunt remedia calida. ibid.
Hidropsſimplex quomodo intelligatur. ibid.
Hidropis cum alio morbo coniuncta habenda cura duplex. ibid.
Hypoſarca ſpecies hidropis omnium aliarum ſpecierum humidior, & frigidior. ibid.
Hypoſarca de genere morborum qui longitudine temporis ſolent perdurare. 5.1
In Hypoſarca phlegma aqueſum ſuperabundat. 5.2.
Retentio menſtruorum eſt aliquando cauſa generationis hydropiſis. 6.1.
Eſt etiam cauſa refrigerandi totum corpus. ibid.

Humor.

HVmores frigidi & phlegmatici fiunt a diminuta caliditate. 4
Frigiditas incenſa nullo modo generat vapores ibid.
Humor melancholicus per aduſtionem factus eſt frigida complexionis. 6.2.
Tamen à quacunque leui cauſa calefaciente facillime inflammatur. ibid.
Humor peccans euacuari debet. 7 1
Cacochima edulia fugienda, quia eorum cacochimi humores eorum multo tempore in venis latent &c. 10.2
Olera & fructus replent ventrem abſque notabili nutrimento & in corpore humores crudos generant &c. ibid.
Fructus omnes horarij vel ad reponendum non idonei praui humoris & nocui valde. ibid.
Caſtanea licet groſſi humoris & nutrimenti, tamen ſunt boni. ibid.
Fercula ex paſta vel ex frumenti farina facta mali humoris & nocima ventriculo. 10.2
Humoris melancolici multiplicatio non fit ob debilitatem attractiua ſplenis. ibid.
In omni melancholia datur corruptio operationum virtutis ſenſitiua interioris. 14.2

Medicus.

DEbet intellectus non ſolum morbum & cauſas inueſtigare, ſed etiam modum quo generatur. 5
Ad tria debet reſpicere, ex intentione Gal. 0.13.14. de conſtitutione artis Medica in omni agritudine remouenda. & qua ſint iſta. 7.col.1

Morbus.

MOrbus oppilationis ex quibus cauſis concluditur. 13.2
Ventoſitas cauſas dolorem pro ſui reſolutione indiget calefacientibus & reſoluentibus 18.1
Fluxus ſanguinis per nares à quibus cauſis 20 2.
Affectus vel diſpoſitio pectoralis prater naturam quid. 22.1
Aſthmatis ſigna. ibid.
Reſpiratio à quibus cauſis laditur. 22.1
Pulcra methodus reſolutiua qua concludit naturam morbi pectoralis. 22.2
Morbus diſureticus quibus ſignis cognoſcatur habere lapidem. 25.1
In quibus morbis ammittitur ſenſus & motus. 29.2
Morbus epilepſia accurata methodo inueſtigatur ab autore, & ab eius conſimilibus morbis diſtinguitur. 29.2
Epileptici quomodo intelligantur moueri, cum propriè ab agritudine careant motu. ibid.
Cauſa morbi epileptici & eorum pulcra diuiſio. ibid.
Morbi epileptici diuerſi gradus in malitia. ibid.
Ex decurſu ſex rerum non naturalium corpus alteratur & mutatur ſapa ſine quibus bene applicatis corpus humanum nec eſſe nec perſiſtere poteſt, ſicut aer. cibus, &c. ibid.
In multis eſcis & varijs eſt infirmitas. 32.2
Cauſa retentionis menſtruorum in quadam muliere optimè examinantur. 37.1
Suppreſſio menſium eſt retentio prater naturam. 44.1
Menſium ſuppreſſio à quibus cauſis fiat. 44.1
Vrgens malum quid 44.2
Gomorrhaa quid. ibid.
Nil contagioſum eſſe poteſt niſi putridum exiſtat. 46.1
Contagium ſcabioſum aduerſatur naturalibus facultatibus cutis ibidem.
Falſum eſt aſſerere in lue venerea iecur eſſe affectum. 46.1
Lues venerea quid & quomodo generatur ibid.
Morbus patientis ſeroti & tibiarum dolorem quomodo inueſtigetur per cachexiam partium principalium corporis 45.2

Phrenesis.

PHreneſis morbus calidus & ſiccus eſt cauſa vt operationes motiua ſint robuſtiſſima. 8

Pregnans.

Pregnantis, vel vtero gerentis ſigna 44.1

Ventriculus.

CVm ſtomacus agit in cibum cum vaporibus eleuatis à cibo permiſcentur mali vapores colera nigra qui arterijs, & cerebro communes fiunt, & reliqua. 6.3
Cum ſtomachus male digerit phlegmata ſemper multiplicantur. ibidem.
Triſtitia debilitat virtutem ſtomachi & facit ad multiplicationem humoris melancolici & ad augmentum ipſius triſtitię. 7.col.1
Stomaco lac nocivum. 10.2

ALEXAN-

ALEXANDRI MASSARIÆ VICENTINI.

Medici Ætatis noſtræ Clariſsimi.

LIBER

Reſponſorum, & Conſultationum Medicinalium.

CONSILIVM DE AQVA INTER CVTEM.

SENTENTIA Galeni eſt ſexto lib. Accident. oportere Medicũ non ſolum inueſtigare morbos et accidentia, ſed etiã modũ, quo generãtur, perquirere; qui modus in cauſis eoſdem morbos generãtibus collocatur. Cum ergo nobilis mulier, pro cuius ſanitate recuperanda conſulimus, laboret morbo non contemnendo in preſentiarum, illa ſpetie, ſcilicet Hydropis, qui Hypoſſarca nominatur, ut accepi a Doctiſ. Viro, qui eandem mulierem habuit in cura: credendũ exiſtimaui eius relationi, quia non potui in vnica viſitatione ſigna perquirere, quæ mihi id quod ab alteru fuerat relatum, confirmarent: facies tamen decolorata, & ad albedinem tendens, & tumor totius corporis non ſolum uentris, & pedum, ex quorum tactu foueæ relinquuntur, quæ ad priſtinum ſtatum ſtatim redeunt, mihi indicabant morbum potius eſſe Hypoſſarcam, quàm Hydropis ſpetiem, vel aſcitẽ, vel Timpanitem: in his enim duabus Hydropis ſpeciebus nõ tumet totum corpus, ſed venter tantummodo, & pedes, quod eſt cõmune ſignum omnibus ſpeciebus Hydropis, ut inquit Galenus comm. 1. lib. 2. Progn. Idem teſtatur Paul. lib. ſuo de medic. 3. Hypoſſarcam ſcilicet in eo differre a reliquis duabus ſpetiebus, quia in alijs duabus venter tantum tumefactus eſt, & pedes inflati, vel ſpiritu flatuoſo, ut in Timpanite, vel humore aquoſo, & phlegmatico, quemadmodum in Aſcite: Vult tamen idem Autor, & in Aſcite aliquid ventoſitatis contineri, ſicuti in Timpanite aliquid aquoſitatis: Vnamquamque tamen a materia ſuperabundãti denominari: Iccirco illa ſpeties Hidropis, in qua ſuperabũdat humiditas aquoſa, Aſcites, ſiue Aſcites nominatur, quoniam Aſcos in lingua Græcorum vtrẽ ſignificat: in hac ſpetie autem humiditas aquoſa in ventre, ſicuti in vtre aqua continetur. Omnium autẽ iſtarum trium ſpetierum cauſa eſt mala complexio frigida, & humida Epatis, ſed præcipue frigida. Verum hæc complexio diſtemperata plurimum dominatur in Hypoſſarca, veluti Galenus teſtatur lib. 6. de cauſis accidentium, vbi declarat quomodo differant morbi calidi, & ſicci, a frigidis, & humidis quantum pertinet ad operationes, validiores, vel debiliores: Inquit enim phreneſim morbum calidum, & ſiccum cauſam eſſe, vt operationes actiuæ, ſcilicet motiuæ ſint robuſtiſſimæ: contra autem lethargia morbus frigidus, & humidus, quæ humiditate ſuperabũdanti frigida partes madeſacit, & eaſdem operationes imperficit: Tale autem eſſe genus Hydropum, ſ. frigidum, & humidũ, idem Galenus Libro allegato ſubiungit, ſed præcipue illam ſpetiem, quæ Hypoſſarca nominatur. Eſt autem Galeni & omnium Græcorum Medicorum probatiſſimorũ ſententia omnes Hydropis ſpeties a ſola Epatis frigiditate, & humiditate fieri, numquam autem a caliditate, quamuis Auicenna & Serapio, pluresque alij Medici, qui Arabica lingua de medicina ſcripſerunt, contrarium ſentiant: nam hoc eſſe dogma Galeni probat locus ſtatim antea allegatus, Paul. etiã hoc idem teſtatur lib. ſuo. 3. ſuperius allegato, cap. de Hydrope, inquiens Epate vehemẽter frigefacto, ſiue per ſe, ſiue per communitatem aliorum membrorũ, cauſari tres Hydropis ſpeties ſupra commemoratas. Ori-

baſſius quoque qui omnes Galeni opiniones aggregauit, inquit Hydropem fieri, vel propter excedentem Epatis frigiditatem, vel propter frigidi ſanguinis in toto corpore ſuperabundantiam, vel quia aliquæ aliæ partes exceſſiue frigefactæ eamdem frigiditatem communicant Hepati, quoniam nunquam fieret Hydrops, niſi epar frigefieret; Partes autem, quæ poſſunt frigiditatem Epati communicare, ſunt ſplen, ſtomacus, & inteſtina, ex inteſtinis autem ieiunum præcipue, nec non pulmo, renes, & Diaphragma; fit etiam, ut inquit, propter immoderatum fluxum hæmorrhoidarum, & menſtruorum in mulieribus, & propter eorumdem retentionem: Hæ ſunt cauſæ præcipuæ generationis Hydropum in corpore humano; Auicenna tamen, licet eaſdem cauſas aſſignet generationis Hydropum, vult tamen caſdem aliquando fieri a cauſa calida, ſed præcipue Hypoſſarcam, & etiam Aſcitem; Et non obſtante quod Galenus ut ſupra diximus, ſentiat omnes ſpecies Hydropis eſſe morbos frigidos & humidos, licet Hypoſſarca excedat in frigiditate, & humiditate, propriam tamē opinionēm Galeno tribuit, quod videlicet Hydrops fiat tam a calida cauſa, quã a frigida. Et quãuis omnia remedia, quibus utitur Galenus lib. 9 de decem Tract. qui Miamir apud Arabes inſcribitur, ſint calida, & ſicca, Auicenna tamen in cura aſcitis, qua fit ſecũdum ipſum, aliquando a cauſa calida, utitur frigidis, & reprahendit illos, qui extiſtimabant talem Hydropum curam ſemper fieri per calida, & ſicca; Et quod plus eſt, adducit contra eos auctoritatem Galeni qui aliquando curauit quemdã virum patientem Hydropem calidam, cum frigidis, Verum ingenue fateor me talem curam numquam vidiſſe in aliq. librorum Galeni & hoc idem de ſeipſo teſtatur Nicolus Flor. vir doctrinæ Galeni præcipue ſtudioſus: Argumentum autem maximum eſſe poteſt, quod hæc cura falſo Galeno aſcribatur, quoniam in tali cura Galeno ab Auicenna aſcripta, nominantur ſandali, de quibus Galenus nullam uidetur habuiſſe cognitionem; ſiquidem in lib. de Medicina ſimp. & de comp. pharm. nuſquam eos nominat, ſicuti neque camphoram alteram medicinam frigidam, quæ duæ medicinæ fuerunt in vſu apud arabes. Medici autem latini recentiores videntur conſentire aliquando Auicennæ quod aliqua ſpecies Hydropis fieri poſſit a cauſa calida, nam & Timpanitem talem eſſe putant, quæ fiat ex cauſis calidioribus, ſicuti Aſcites ex cauſis frigidioribus. Huic errori cauſam afferunt, malæ Galeni quæ in vſu ſunt, traductiones; nam 4. parti. Aph. com. xj. legũtur hæc verba. Hydropiſis autem ſcilicet aſcites naſcitur ex cauſis frigidioribus: Hæc autem. i. Timpanites a calidioribus, impoſſibile. n. eſt ſine calore in groſſum aerem mutari illos humores Verum in cod. græc. aliter ſcribuntur, hoc modo videlicet; videtur autem a maiori frigiditate generari Hydrops aquoſa, quam aſcitem vocant, a minori autem Timpanites, quoniam tranſmutari humiditas non poteſt, ſine aliqua caliditate; In quibus uerbis nihil aliud videtur Galenus docere, niſi quod vtraque ſpecies Hydropis, Aſcites. i. & Timpanites fiunt a cauſis frigidis, uerum tamen a minus frigidis Timpanites, quãm Aſcites, quoniam in timpanite eſt aliqua caliditas diminuta, quæ tamen ſi calori naturali temperato comparetur, frigiditas poteſt nominari. Galenus idem teſtatur in 6. lib. de accid. & morb. humores frigidos atq; phlegmaticos generari a diminuta caliditate; per caliditatē autem imminutam intelligit frigiditatem remiſſam, quia ſtatim ſubiungit, frigiditas autem intenſa nullo modo generat vapores; in ſecundo etiam lib. progn. com. 1. Galenus videtur eamdem ſeruare ſententiam in Hydrope facta ex morbo acuto, cum apoſtemate calido epatis, nã eſt ſignum Hydropis manifeſtũ, qđ eſt tumor apparens in toto corpore ueluti in Hypoſſarca, in quo ſi caro prematur digito, relinquitur fouea, quæ ſtatim poſtea ad priſtinum ſtatum reuertitur, ait non apparere ſtatim ceſſante acutie morbi, ſed primum pedes inflantur, quoniam longe diſtant a membris calidioribus, poſtmodum hoc accidens aſcendit ad totum ventrem, & eandem facit diſpoſitionem, ita quod ſi quis tumorem illum digito premat, foueam quandam derelinquit, quæ ſtatim poſtea ad priſtinum ſtatum reuertitur: Vnde concludi poteſt, ſecundum Autorum Græcorum, quos ſupra citaui, ſententiam, in Hydrope ſimplici, ſemper adhibenda eſſe remedia calida; voco autem Hydropem ſimplicem, illam, quæ cum nullo alio morbo complicatur, veluti ſi idem homo una cum febre, Hydropem pateretur: Tunc enim cura duplex eſſet neceſſaria, & duæ intentiones contrariæ Med. habendæ eſſent, altera ad febrem, quæ exigit frigida, & humida, altera ad Hydropem, quæ requirit calida, & ſicca: in quo caſu iubet Galenus ita alterum morbum curari, vt alter omnino non negligatur, plus tamen ſtudii adhibendum ad illum qui maior ſit, & periculoſior. Quãtum autem ego potui in unica uiſitatione comprahendere, & a Doctiſſ. Medico, qui hanc nobilem mulierem habuit in cura, intelligere, Hydrops, quã patitur, Hypoſſarca, ſcilicet eſt morbus ſimplex, nulli alteri complicatus, qui vnica tantum indiget remediorum intẽtione, calidorũ. ſ. & ſiccorum, quæ tanto intenſiora reperiuntur in Hypoſſarca, quanto hæc ſpecies Hydropis inter omnes alias, frigidior eſt, & humidior, vt ſupra diximus ex Gal. lib. 6. de acc. & morb. cuius Gal. opinioni videtur etiam Paul. adhærere: Auicẽna quoque 14. 3. c. de cura Hypoſſarchæ, quæ fit a frigiditate, non videtur ſententia diſcrepare. inquiens, & trocisci de Sabra, & potatio eorum, ſecundum quod declarauimus in cap. aſcitis, vehementius ſunt conuenientes Hypoſſarchæ, quãm reliquis ſpeciebus Hydropiſis valde, non ergo oportet vt retentio fiat, imò oportet, vt ſoluatur ſemper, & ſi non cum alio, ſaltem cum medicina temperata: Rationabiliter autem in Hypoſſarca plus eſt de humiditate, quãm in reliquis duabus Hydropis ſpeciebus; quia in ea peccat non ſolum digeſtio ſecunda epatis, & venarum, ſed etiam tertia, quæ eſt in carne, & membris ſolidis, vt Galenus teſtatur lib. 1. de pot. nat. & lib. 6. de accid. & morb. quod etiam confirmat Auicenna 14. 3. cap. de cauſa Hypoſſarchæ, inquiens cauſa autem antecedẽs in ea, eſt corruptio in digeſtione tertia decliui ad cruditatem, & aquoſitatem: & phlegmaticitatem, & ſanguis non adhærens corpori, adhærentia naturali; hæc autem adhærentia naturalis, quæ peccat in Hypoſſarca fit reſpectu carnis, & membrorum ſolidorum quibus ſanguis, vel humiditas, quæ uocatur gluten non poteſt inuiſcari, ſeu agglutinari membris propter aquoſitatem ſuam, quomodo autem poſſit accidere Hypoſſarca cauſa caliditatis liquefacientis & humores, vt videtur ſentire Auicenna eodem cap. de cauſa Hypoſſarchæ non parua dubitatio oriri poteſt: Et quomodo talis Hypoſſarca medicanda eſſet; fit enim talis liquefactio corporis & humorum a febribus incenſiuis perducentibus ad maraſmum, & cura earum fit per infrigidantia, & humectantia, ita quod potus aquæ frigidæ eſt maxime illis conueniens, neque aliquo modo dandum eſt aliquid calefaciens, vnde Galenus lib. 10. Meth. circa finem reprehendit ſuæ ætatis Medicos, qui aquam mellis in eis exhibebant, quæ eſſet inimiciſſima in tali diſpoſitione: ſed huius dubitationis ſolutio ad alium locum referuetur, quia in hac diſpoſitione quam ſanare intendimus, non eſt neceſſaria, quam ſupponimus a mala diſpoſitione frigida & humida epatis, & totius corporis habitus ortum habuiſſe; cui uolentes medicari, dicimus regimẽ ſex rerum non naturalium declinans ad calidum, & ſiccum eſſe conuenientiſſimum, quia eſt contrarium cauſæ facienti Hypoſſarcam, humori uidelicet phlegmatico aquoſo. Habitet igitur in aere claro, declinãte ad caliditatem expoſito ventis orientalibus, & meridionalibus;

dionalibus; Et ſi tempus ſit hyemale, camera in qua habitat, calefiat continue ex lignis calidis, & ſiccis, veluti ea abiete, lauro, & iunipero, cuius fructus habet proprietatem contra hunc morbum teſte Auic. xiiij. 3. Et præterea fiat in eodem aere cameræ ſuffumigium ex aromatibus, veluti thure, Mirrha, ladano, & ſtorace calam. Caueat autem ab aere frigido, ventoſo, & aquoſo: in cibo & potu fugiat repletionem, quę plurimum nocet in hac diſpoſitione Hypoſſartica. Sit ergo vterque pauciſſimus, tanta tamen parcitate, vt virtus conſeruetur, nam cum Hypoſſarca ſit di genere morborũ, qui longitudine temporis ſolent perdurare, dieta abſolute tenuis ſolet eſſe periculoſa. Indicatio igitur ſumpta a virtute, debet præponderare ei, quæ ſumitur a repletione: quo circa in tali diſpoſitione habenti indicationes contrarias, opus eſt Medico ſolerti, & exercitato, qualem non dubitamus eſſe illum, qui quotidie viſitat hanc nobilem mulierem. Nos tamen qui abſentes ſumus, vt aliqua in parte ſatisfaciamus Marito, & affinibus, a quibus fuimus rogati, vt pro eius ſalute recuperanda conſulamus, ea quæ nobis videntur facienda circa hanc partem non grauabimur ſcribere; quorum hoc vnum pręcipue obſeruandum, vt nũquã aſſumat cibum, & potum, niſi celebrata prius prima concoctione, & ſecunda; Et quanto magis famem tolerare poteſt, (conſtante tamen virtute) tanto eſt illi magis proficuum: Sitim etiam toleret quãtum poteſt, & ſurgat a menſa cum reliquijs famis, & non ſatiet appetitum in comedendo, quoniam ſtomacus frigidus Autore Gal. a. techn. eſt bonus appetere, malus digerere: cibus etiam quẽ ſumit, ſit digeſtibilis & ſimplex potius, quàm multiplex, potus autem aquæ, tamquàm inimicus interficiẽs, fugiatur: nam Auic. autore xiiij. 3. & vſus aquæ Hydropico fugiendus eſt: Vinum ſit clarum, album, odoriferum, antiquum potius, quam nouum, & iudicio meo, vinum maluaticum aliquãdo huic nobili mulieri, modo febris non adeſſet plurimũ conferret; quod quidem iudicium confirmat auctoritas Nicoli Flor. Qui Serm. V. Cap. de cura Hydrop. teſtatur ex Alberti auctoritate, quod quidam Hydropicus ab omnibus deſperatus, ſolum cum vino de Maluaſia, ipſum cõtinue bibendo, & in ipſo carnes, & ſua cibaria decoquendo, liberatus fuit. Panis ſit ex farina tritici bene munda, vel parum furfuris habente, qui ſit conuenienter fermentatus, & ſalitus; Aſimus, & omnia edulia ex paſta dimittantur; Carnes ſint ex auib. potius Silueſtribus, quàm domeſticis, quales ſũt quæ vulgo coturnices nominantur, merulæ, turdi, alaudæ, perdices faſiani: Ex quadrupedibus caro vitulina, hędina, leporina, capreolorum, & inter cęteras, caro herinaceorum terreſtrium a Medicis commendatur: Piſces omnis generis caueantur, præter piſces paruos in petris habitantes, quales ſunt qui marſones vulgo vocantur: Lac. & omnia lacticinia mala ſunt: de lacte camelarum, quod Auic. ſummopere commendat in Hydrope xiiij. 3. nihil dico, quia in regione noſtra non habetur, neque eſt in vſu: Ex oleribus demittantur lactucæ atriplices, ſpinachia, & reliqua ſimilia frigida, & humida, cõcedantur apium, petroſelinum, fœniculus, Aſparagus, betonica, nepita, marrubium, capares; Et oleæ conditæ ad excitandum appetitum, conceduntur. Aromata, quę laudãtur ad Hydropicos, ſunt cardamomum, cinamomum, Galanga, crocus: puluis vehementer commendatus pro condimento in Hypoſſarca talis eſt. R. Aniſi, fœniculi, cuſcutæ, ſquinanti ana. p. s. Cinamomi, piperis, ſpicę ana. p. ij. qui puluis aſpergi poteſt ſuper cibaria, quibus vtitur, & maxime ſulcula, & inter cętera ius cicerum, in Hydropicis ab auctoribus collaudatur, Cętera legumina tamquàm ventoſa blaſphemantur: Ex fructibus paſſulæ, piſtachia, & auellanæ torrefactæ Hydropicis exhibentur. Somnus, atque vigilię moderatę cõueniunt, ſomnus autem ſit potius nocturnus, quàm diurnus, non excedens ſpatium ſeptem horarum: Exercitium, ſi vires patiuntur, præcedat ſemper aſſumptionem cibi: Ex accidentibus animi, ira aliquando conuenit ad excitandum calorem naturalem, ſed timor, & triſtitia, & quæcumque animi paſſiones poſſunt impedire digeſtiones naturales, caueantur. Et hæc quidem, quantum pertinet ad regimen ſex rerum non naturalium dicta ſufficiant: Quantum vero ad regimen curatiuum, in Hypoſſarca, hoc quatuor impletur intentionibus; prima mat. digerit, ſecunda euacuat, tertia malam complexionem frigidam, & humidam tollit, quarta corrigit accidentia; pro prima intentione exequenda conueniunt, ſyrupus de abſinthio, de calamento, de Eupatorio; Aquæ autem eiſdem commiſcendæ ſunt aqua cuſcutæ, Capil. Veneris, agrimoniæ. Secunda tum intentio completur cum medicinis temperatis, quia medicinæ fortes, quæ in Hydropiſi a Doctoribus maxime commendantur, quales ſunt mezereon, elephorbium, ſuccus cucumeris aſinini, laureola, oliuella, coloquintida in hac nob. Muliere mihi ſuſpectæ ſunt, quia neſcio quomodo virtus ſe habeat, nam ſi ſit aliquantulum debilitata, frequens vſus medicinarum temperatarũ etiam teſte Auic. xiiij. 3. cap. de cura Hypoſſarchæ eſt magis proficuus, & pręcipue Rhabarbari, & ieræ pigræ; nam de Rhabarbaro inquit Rhaſis vij. Continentis, in laborantibus Hydrope carnoſa, melior medicina eſt Rhabarbarum; de Hiera autem Galenus Serapio, Auic. pariter teſtantur quod euacuat a corpore malos humores, & relinquit bonos; Et Gulielmus Plac. in practica ſua tantum commendat vſum Rhabarbari, vt de hac medicina talia verba proferat. (Indubitanter credat omnis Homo, quod ſolum cum exhibitione Rhabarbari el. pulu. pondere duarum dragmarum, cum unc. ij. oximellis comp. diſtemperati cum decoct. lactucæ, ſcariolæ, & Rad. fœniculi, multos curaui, exhibendo hoc medicamẽtum illis in aurora de tertio in tertium, vel de quarto in quartum; Et ſi hydropicus erat debilis, dabam ſolum drag. vnam Rhabarbari.) Hæc quidem Gulielm. Si vero virtus eſſet aliquantulum robuſta poſſemus dare pilulas ex ſubſtãtia Rhabarbari reformatas cum ſucco ireos, de cuius radice, vel eius ſucco, ſcribit Gordonius, quod ſi aliqua medicina poteſt curare hydropem, hoc eſt. Hoc idem confirmat Nicolus Flor. & ſubiungit: Ego autem dico, quod expertus ſum eum, & inueni validum, & expertus ſum ſuccum rad. palmæ Chriſti, & inueni ipſum virtuoſum, ſicuti ſuccum ireos, & ita non vrit Meri in deſcenſu eius ad ſtomacum, ſicuti ſuccus ireos. Si igitur præceſſit vſus plurimus Rhabarbari, & hæc nob. Mulier non ſit integre ſanata, vel notabiliter melius ſic habens, poſſumus ad fortiora tranſire, virtute tamen conſentiente; Et poſſumus dare ſuccum ireos a dracmis duabus vſq; ad quatuor in aqua mellis: Pilulæ etiam de Agarico *Tuto exhibetur huiuſmodi ſuccus vſq; ad Vnc. ij.* Mel. in hypoſſarca conueniunt, & ſi pilulas abhorret, propter frequentem vſum, poſſumus dare Electuarij diaphinoiconis, aut Electuarij indi a drac. duabus, vſq; ad quatuor, quæ diſſoluantur cum aqua Agrimoniæ, vna cum vncia Caſſię fiſtulæ. Quia autem in hypoſſarca phlegma aquoſum ſuperabundat, ſiue ſanguis aquoſus, hæc enim eſt cauſa propter quam non poteſt nutrimentum adhęrere, ſeu inuiſcari membris, ficuti ſupra tactum eſt, idcirco pro hac intentione euacuatiua multum conueniunt medicinę ſimplices, atque compoſitæ, quæ vim habent expurgandi ſanguinem a ſuperfluitate ſeroſa per vias vrinales, qualis ex ſimplicib. eſt ſampſucus, id eſt Maiorana, cuius decoctio competit autore Dioſc. in principio hydropis, & non potentibus vrinare: ad idem valet decoctio camedrios, & ſimiliter camepitheos, id eſt iuæ, quæ herba Dioſcor. prodeſt epaticis, & non potentibus mingere; Radix etiam calamenti decocta in aqua, vel vino diuretico Aut. Eraſiſtrato prouocat vrinam; Puluis

Digitized by Google

etiam Betonicæ cum uino ſumptus, euacuat per vrinam, & per aluum, ut refert Dioſcor. Nicolus vero Flor. deſcribit medicam. compoſ. euacuans per uias urinarias, hoc modo. R. Seri captini vnc. iiij. ſpicæ Nardi drach. ij. bulliant uſque ad conſumptionem tertiæ partis, & bibatur: Radix etiam Rubiæ tinctorum bibita cum aqua mellis educit multitudinem vrinæ, & vrinam craſſiorem, quemadmodum de Marrubio ſcribit Dioſcor. quod prodeſt renibus, & veſſicæ. Gerardus autem de Solo teſtatur ſuper 9. Almanſ. quod quidam faciunt miracula cum ſucco Praſſij, ideſt Marrubii. Non eſt autem hoc loco prætereundum, quod hæc nobilis mulier, ſi nondum propter ætatem defecerunt naturaliter Menſtrua, ſed eſſent præter naturam retenta, neceſſarium foret illa prouocare; retentio enim menſtruorum cauſa eſt aliquando generationis Hydropiſis, in quo caſu Medici concedunt etiam, quam in Hydropi ab aliis cauſis ortum habente, quam ex retentione menſtruorum, & in vitis ea retentione ſanguinis hæmorrhoidalis, omnino fugiendam cenſent: Fluxus etiam menſtruorum ſuperfluus eſt cauſa refrigerandi totum corpus, & præcipue Epat, vnde ſequi poteſt Hypoſtarca, quæ contraria indiget curatione; quas omnes cauſas puto ab initio curæ diligenter fuiſſe obſeruatas, & remediis conuenientibus correctas a Medico, qui eam habuit in cura. Pro tertia vero intentione, quæ malam complexionem frigidam, & humidam ſanguinem phlegmaticum generantem, qui eſt cauſa Hypoſſarchæ, emendat, ex ſententia Clariſſimorum Medicorum, ſunt Electuaria, quæ Epar, & ſtomacum coofortant; inter quæ laudatur Mithridatum cum aqua Agrimoniæ, vel decoct. ſpodii, ſi quis magis humiditati ſuperfluæ uellet obuiare: quantitas autem doſis eſt drach. 1. Quæ datur in aurora.

Secundo loco laudatur Theriaca Andromachi, quę exhibetur vt prius.

Tretio loco Diacyminum eſt conuenientiſſimum, vbi cum materia phlegmatica ſuperabundarent ventoſitates.

Quarto loco conuenit Dialacca, ſimiliter Troc. Dialacca, de Eupatorio, de Abſinthio, de Rhabarbaro in tali diſpoſitione frigida, & humida ſunt conuenientiſſimi: Ex iis autem, quæ a tota ſubſtantia, ſiue a forma ſpecifica, conferunt epati, eſt ſecundum Auicennã, & Galenum viii. de a. Tract. Epar Lupi exſiccatum, & datum ad bibendum cum uino pond. duarum drachm. Ex carne etiam Hericii terreſtris fit puluis ſimiliter, qui datur in potu, de qua etiam ſuperius diximus in regim. ſex rerum non naturalium.

Pro quarta intentione, quæ corrigit accidentia, Autores ſpecialiter mentionem faciunt de fluxu ventris, qui eſt valde periculoſus in ſpeciebus Hydropis, quæ contingunt in morbis acutis, ut teſtatur Galenus in comment. primo. Secundi libri progn. Nicolus autem in Serm. V. cap. de Hydrope, inquit aſcitem coniunctam cum fluxu uentris, uirtute exiſtente debili, eſſe mortalem: Auicenna autem xiiii. 3. cap. de ſignis Hypoſſarchæ in hoc contradicit Galeno qui in lib. quinto de interrog. reprobat opinionem illorum, qui in aliqua ſpecie Hydropis, ſiue Hypoſſarca, ſiue aſcite, ſiue timpanite, tale accidens poſuerunt: verba Galeo. Libro allegato, ſunt hæc: Verum in omnibus corporis partibus tam ſupernis, quàm inferioribus, pituitoſus ſanguis contineri conſpicitur in iis morbis quos Græci, & Anaſſarcas, & Hypoſtarcas nominant, per aluum autem nihil Sanguinolentum, neque in iis, neque in Aſcite, neque in timpanite ſecerni conſueuit, ſed ſpatium quod inter peritonæum, & partes ei ſubiectas eſt, aquoſo humore impletur. Hæc quidem Galenus qualiſcumq; tamen fluxus ſit, ſiue ſimplex Diaria, ſiue ſanguinolentus, ei obuiandum eſt, ſi ſuperfluat, & ex eo venter non detumeſcat, debili virtute exiſtente: Et hæc quidem dicta ſufficiant; quæ potui abſens pro ſalute huius nobilis mulieris recuperanda colligere ex uariis medicinæ autoribus, tam græcis, quàm Latinis, antiquis, & recentioribus. Reliqua Medici præſentes, qui eam habent in cura, melius poterunt, vt erit oportunum, ſecundum occurrentia prouidere.

Conſilium de male affecto Ventriculo.

ILluſtris D. Leonardus Aymo, qui iam pluribus annis uexatur mala ſtomaci diſpoſitione, ſuperioribus diebus laborauit febre Tertiana notha ſatis moleſta; nunc vero adeo male diſponitur ſecundum ſtomacum, ut accepta etiam modica cibi, & potus conuenienti quantitate, poſt horam, vel circa, incurrat in vtroque pulſu magnam diuerſitatem, magnitudinem, velocitatem, & frequentiam, & cordis pulſum ſentiat, in temporibus manifeſtam pulſationem, & in aure ſiniſtra ſibillum, & multoties in coxa ſiniſtra frigiditatem, mentemque adeo indiſpoſitam, & occupatam, vt non poſſit bene ſuas operationes perficere, & plures tunc faciat eructationes, quarum aliquæ interdum ſaporem cibi referunt, interdum ſaporem extraneum, interdum etiam ſunt acetoſæ, interdum vero amaritudine oris ſitim incurrit, ſicuti etiam interdum eo tempore, multum expuit: quæ accidentia per duas horas, ſatis intenſa perſeuerant, deinde paulatim remittuntur, vt hora quinta vel ſexta poſt aſſumptum cibum, in totum ſint remota, & etiam cum notabili totius corporis extenuatione, quæ incæpit a quatuor annis citra. Horum omnium cauſas inueſtigaturus, præſuppono D. S. in naturali ſua diſpoſitione, eſſe cordis, & Epatis manifeſte calidi, vnde in hac ſua ætate annorum 50. uel circa colera nigra multa generatur per aduſtionem; id quod ex egeſtionibus etiam ſuis, quas aſſidue nigras eſſe retulit Doctiſſ. Medicus ſuus & ex ſanguinis hæmorrhoidalis cooſueti fluxu, manifeſtè compręhendi poteſt iuxta ſententiam Galen. 3. inter. Et cum nunc longum tempus ſit, quod talem non habuit ſanguinis eductionem, hæc colera nigra multiplicata, ſtomaco communicatur, quod oſtendunt Egeſtiones nigræ, & ex conſequenti in ſplene etiam abundat, & uériſimile eſt, quod & in Meſenterio: quare ſtomacus ex hac colera nigra ſibi communicata, & ex uaporibus, vel ventoſitate eleuata ab ea colera nigra, quæ eſt in regione ſplenis, & meſenterii, lęditur, & in cibi digeſtione impeditur: Cumq; ſtomacus agit in cibum, cum vaporibus eleuatis a cibo permiſcentur mali uapores coleræ nigrę, qui arteriis, & cerebro communes fiunt, quare faciunt motum cordis, in pulſu diuerſitatem, mentis occupationem, & temporum pulſationem: Hinc etiam fiunt eructuationes diuerſæ, & uentoſitas toti uentri communicatur; Et cum interdum ſentiat oris amaritudinem, aliqua fortaſſis portio coleræ, quæ nondum in coleram nigram tranſiit, & ſtomaco communicatur; Et quia cum ſtomacus male digerit, phlegmata ſemper multiplicantur, ideo in eius ſtomaco abundant etiam phlegmata: Sed dubitabit forte aliquis, cum humor melancolicus etiam per aduſtionem factus, ſecundum communem opinionem, ſit frigidæ complexionis, quanuis fiat a cauſa calida, quomodo vapores ab ipſo eleuati permiſti cum uaporibus cibi, poſſunt totum corpus calefacere velocitatem, & frequentiam in pulſu facere, & ſitim aliquando, deberet enim potius effectus frigidi tans inducere: dicendum eſt, quod licet humor melancolicus per aduſtionẽ factus, apud aliquos ſit frigidæ cõplexionis, faciliime tamẽ a quacumq; leui cauſa calefaciẽte inflãmatur, ut colligi poteſt ex ſolutione illius problem. pp quid viri Excellentes, vt plurimũ ſint melãcolici. Dictum eſt ẽt portionem coleræ non nigræ ſtomaco cõicari. Rõnabiliter autem maior in hoc caſu contingit dubitatio, an hæc calefactio totius per horam vel circa, poſt

aſſum-

aſſumptum cibum,& pulſus magnitudo,& velocitas, augent hecticam febrem, dicente Galeno propè finem primi de Differ.febr. Cuilibet feb.hecticæ, proprium, & inſeparabile id eſſe, vt ingeſto cibo, calor accendatur, pulſusque in magnitudinem, ac velocitatem increſcat, vt æqualis, eſſe videatur accenſio. Aequalem autem accenſionem intelligi volo, in qua nec horror exiſtit, nec frigus extremitatum: Et certe ſi D. S. à febre non mundificantur, magna proculdubio apud me eſſet ſuſpicio febris hecticæ: ſed quia Excell. D. A. V. Medicus ſuis, qui pulſum ſuum naturalem in ſanitate bene cognouit, aſſeuerat D.S aliquando omnino non febrire, quinimmo in ſanitate, eius pulſum maiorem velocitatem habere, & frequẽtiorem, quàm nunc interdum habeat, ceſſat hecticæ febr. dubitatio: conſulo tamen, quantũ in me eſt, vt Medici, quantum ad hanc diſpoſitionem, aduertant, oculisq; ſtent apertis, ne contingat fortasſis D. S. in hanc malam labi diſpoſitionem. His habitis, cum de mente Galeni in de Conſt.Art.Med.cap.13.& 14. in omni ægritudine remouenda primo ſint ponendæ intentiones curatiuæ, ſecundo videndum an poſſibile ſit intentionibus curatiuis ſatisfacere, ne tentaret Medicus facere, quod eſſet impoſſibile, & tertio ſint inuenienda ingenia, & inſtrumenta, quibus mediantibus intentionibus curatiuis ſatisfiat, eorum conuenienti vſu, & ratione temporis, & ratione quantitatis, vt voluit Galenus 7.meth.c.3. Quantum ad primum, conſtat prohibendam eſſe multiplicationem coleræ nigræ, quæ maxima videtur eſſe cauſa harum diſpoſitionem; prohibetur autem ipſius multiplicatio, digerendo, & euacuando illam, quæ iam facta eſt, & proſpiciendo ne alia gignatur, remittendo epatis caliditatem, & euitãdo quodcumque nutrimentum melancolicum, ac facile in coleram nigram tranſmutabile: conſtat etiam ſtomacum eſſe mundificandum, & a phlegmatibus in eo multiplicatis per indigeſtionem; & ab ea coleræ portiuncula, quę ſibi interdum communicat; poſtmodum ſtomacus in digeſtiua eſt confortandus; cor, & cerebrum ſimiliter confortari debent, ne malos vapores ſuſcipiant: Et quia triſtitia debilitat virtutem, & facit ad multiplicationem humoris melancolici, & ad augumentum ipſius triſtitiæ, vt voluit Auic. in primo Tract de Vir. Cord. cap.6. hæc eſt, quantum poſſibile eſt, remouenda. Intentiones autem habendæ in remouenda triſtitia, ſunt multiplicare ſpiritus, facere ipſos claros, & ſubtiles, vt voluit Auicenna in primo tract. de Vir. Cord. cap.iiij. Quantum ad ſecundum, clarum eſt, quamcumque intemperiem permutari poſſe, niſi ſit hectica tertię ſpeciei, aut maraſmus, ſeu ſiccitas in ſubſtantia membrorum inducta, quæ remoueri nõ poteſt, aliter poſſet ſenectus prohiberi, & ſpaſmus de ſiccitate curari: patet hoc a Galeno in primo tract. de Tabe cap.4. & 5. & ex conſequenti clarum eſt malam complexionem in hoc Illuſtriſſimo Domino & Epatis, & ſtomachi poſſe curari, cum non ſit aliqua ex ſupradictis incurabilibus; Humores autem peccantes, qui euacuari debeant, nullam habent dubitationem; Et ita quantum ad prognoſticum, certiſſime credo D. S. curari poſſe. Verum niſi diligenter curetur, poſſet facile in melancoliam Myrachiam incurrere; Et propterea debet omnino, dimiſſis publicis, & priuatis negotijs, ac laboribus, ſoli ſanitati vacare, donec eam D. S. plene conſequatur; laboris enim, & corporis, & mẽtis cauſam ſuæ ægritudinis proculdubio augumentant.

Quantum ad tertium primo de ſex rebus non naturalibus, ſecundo de medicinalibus dicam; Et incipiendo ab aere, eligendus eſt aer temperatus, vel temperamento propinquus; Et quia difficile eſt, ſemper talem habere, fugiendæ ſaltem ſunt extremę qualitates, & ideo vitandus aer ventoſus, pluuioſus, & exceſſiue calidus, aut frigidus. Quantum ad cibos & potus, cibi omnes debent eſſe non melancolici, non groſſi, neque viſcoſi: vult enim Galenus in v. de tuend. ſan. quod nutrimentum groſſum, & viſcoſum, ſenibus etiam ſanis, ſit valde nociuum, ſed debent eſſe generantes humores ſubtiles, vel mediocres in ſubtilitate, & groſſitie, facilis digeſtionis, & boni nutrimenti, & incipiendo a pane, Panis ſit factus ex frumento illius anni, bene mundo, ſitque bene fermentatus, parum ſalitus, bene malaxatus, mundus à cortice exteriori, Recens duorum dierum ad plus, non actu calidus, factus in micis ex farina de proximo molita, & bene in clibano decoctus. Carnes eligendæ ſunt perdices, faſiani, ſtarnę, turtures, turdi, merulæ, & generaliter Aues omnes paruæ, non aquaticæ, columbi in turrib. nidificantes, pulli Gallinacei Gallinæ, & Capones annum vnum non excedentes, intelligendo de ijs omnibus, quę non ſint in carceribus detenta, vel impinguata: Aues in aquis degentes, tam ſilueſtres, quã domeſticę, vt Anates, & Anſeres ſunt euitãdę, licet earum alas Galenus voluerit eſſe boni ſanguinis, & bonorum humorum generatiuas: Et quia Galenus in tract. de ſubtil. Dięt. cap. viij. circa finẽ de turture, & perdice dicebat, quod earum durities faciliter remouetur, & fiũt fragiles, & inculpatæ omnino, ſi die vna mortuæ fuerint ante earum comeſtionem, colligitur idem obſeruandum eſſe in alijs carnibus, vt quæ duriora ſunt, longiori tempore debeant eſſe mortuæ, & quæ minus duræ, breuiori; tempore tamen æſtatis minus tempus ſufficit, vt vult Galenus vij. meth. med. in cura malæ complexionis ſiccæ ſtomachi: Et quoniam 3. de Alim. c. ſecundo dicebat Galenus exiſtente in carnibus differentia non parua inter ſeniora animalia, & iuniora, & extenuata ac pinguia, optimæ quidem ſunt iuuenũ, & quæ bene ſunt enutrita, peſsimæ autem ſeniorum, & quæ ſunt extenuata, ex ſupraſcriptis carnibus laudantur iuuenes, & pingues non tamen artificialiter factæ tales, ſicuti quæ in carceribus detinentur, vt ſupra dictum eſt. Coturnices, ſiue quallea a Rhaſi 22. cont. cap. prop. ab Auic. ſecundo can. cap. prop. & a conc. differ. 68. vituperantur, & propterea plures Medici ſunt, qui eas in regimine ſanitatis conſeruatiuo non concedunt; quia tamen in partibus meis, numquam vidi, nec intellexi aliquem ex earum comeſtione ſpaſmum incurriſſe, de quo prædicti auctores timent, & quia ſunt ex auibus bonum, & ſubtile nutrimentum generantibus, apud me earum vſus non damnatur, & præcipue alarum ſuarum, modo ſint in regionibus in quibus non inueniatur eleborus, quod ex eo cognoſcitur, quia in ventribus earum eleborus numquam inuenitur, neq; obſtat autoritas Plinij lib.x. Nat. Hiſt. cap.23. in fine dicentis coturnicibus &c. vſq; ibi bonum, & ſubtile nutrimentum: Ex carnibus quadrupedum, parce conceduntur omnes, prę ter Hædinam, quæ a Gal. in trac. de ſubt. Dięt. cap. viij. Comendatur, cum dicit; Aliorũ vero terreſtrium animalium, Hirci, & arietes, & vniuerſum ouium, & caprarum genus, non eſt cibus inculpatus, ſolis autem Hędis, quis intriſtanter vtetur. Caro vitulina licet ſit euchima a Gal. tamen in tract. de Diſſol. Cont. cap.v. in fine, inter cibos, bonum, ſed groſſum chimum generantes enumeratur. Idem voluit Auicenna quarta primi capitulo primo quare in hoc regimine mediocris ſubtilitatis dietę, concedi nõ debet: Vbi tamen contingeret D.S. forti exercitio vti, tunc concedi poſſet, quia dięta aliquantulum groſſa, ex calore per exercitium acquiſito, ſubtiliatur, vt colligitur a Galeno in de ſubtile diæt. capitulo viij. & in tract. de euchym. & cacocyhm. capitulo tertio Agninam carnem, tamquam ſuperflue humidam, & viſcoſam, vituperat Galenus tertio de Alim. capitulo primo in de ſubt. Diæt capitulo vi.j. in Tract. de Euch. capitulo quarto & in v. de Sanit. tuend. Auer. tamen. 5. coll. capitulo 32. & Rhaſis 3. ad Almans. cap. 9. aliter ſentire videntur: credo ego quod agnus ſi ſit caſtratus, & annualis, in locis montanis degens, herbas bonas comedens, concedi poſſet, raro tamen, & eo præ-

præ-

præſertim tempore, quo D. S. exercitabitur, & hæc caro aſſata, melior erit, quàm eliaa. Leporina caro damnatur, quia eſt groſſi, & melancolici ſanguinis generatiua, vt a Galeno colligitur. 3. inter. capit. 7. & a Rhaſi 3. ad Almanſ. capit. nono, & a Galeno in de ſubt. diæt. capit. 8. de cuniculis, idem quod de lepore, dicendum eſt, cum parum inter ſe differre videantur, ut clare Galenus 3. de alim. cap. primo ceruina caro omnino eſt dimittenda, quæ a Galeno in de ſubtil. diæt. cap. 8. & a Rhaſi 3. ad Almanſ. cap. 9. & 23. contin. cap. de carne, ualde uituperatur. Capreolina caro inter cæteras quadrupedes ſilueſtres eſt magis approbata, dicente Rhaſi 3. ad Almanſ. cap. 9. Caro Gazil, idest capreoli, inter ſilueſtres carnes melior babetur; Sanguis quoque ex ea generatus, paucas efficit ſuperfluitates: Dixit etiam Rhaſis in quarto ſuorum Aphor. melior ea carnibus montanis abſque nocumento, & abſque ventoſitate, caro capreoli exiſtit, parum tamen eſt ſicca, cuius ſiccitas cum oleis humidis remouetur, & in comeſtione eius virtus accedit mirabilis, & prodeſt paraliſi frigidæ: Auicenna quoque ſecundo Canon, ſic de ea inquit, caro Silueſtris melior eſt, caro Gazil cum declinatione ſua ad melancoliam; Ex quibus colligitur, quod licet caro capreoli inter alias Silueſtres ſit magis approbata, quia tamen ad melancolicum declinat, non eſt in caſu noſtro concedenda. Interiora omnium prædictorum euitentur, ſicut cerebrum, pulmo, cor, epar, ſtomachus, ſplen, renes, & inteſtina, quia vel mali, aut groſſi chymi, vel multarum ſuperfluitatum ſunt generatiua, ut colligitur a Galeno tertio de alim. capit. ſecundo in de Euchym. capit. tertio in de diſſol. cont. capit. quarto. Epar tamen pullorum, anſerum, & anatum concedi poteſt, vt colligitur a Galeno in de diſſol. cont. capit. tertio, & ab Auicenna ſecundo canon, capit. de epate. Piſces eligendi ſunt, qui molles habeant carnes, non viſcoſi, boni odoris, & ſaporis, non degentes in ſtagnis nec in parte fluminis ciuitati propinqua, in qua mundificantur Latrinæ, nec in lacu, ſed ſint ex fluuiis petroſis, & arenoſis, vel ex mari, ſicut ſunt Luccii, piſces perſici, auolatiles, temeri, ſtrigli, vairones, & ſimiles; qui autem inter marinos ſint meliores iudicandum relinquo Medico mari proximo: quod autem & maritimi piſces & fluuiales, conueniant in regimine huius noſtræ Euchymiæ, & ſubtiliantis diætæ colligitur a Galeno tertio de alim. capit. 25. cum dicit: alimentum uero, & ex hoc, & aliis piſcibus eſt ſanguinis generatiuum ſubtilioris conſiſtentiæ, & in fine eiuſdem capit. ubi nutrimentum ex marinis piſcibus pelagalibus, quaſi æquiparat nutrimento habito ex perdice, & pane bene præparato, cum dicit propè autem iſta ſunt & marinorum piſcium, qui pelagales, &c. per piſces pelagales intelligendo, qui in profundum deſcendunt, Dicebat etiam Galenus eodem lib. capit. 27. loquendo de piſcibus petroſis; alimentum autem ex ipſis, non ſolum bene digeſtibile, ſed & ſaniſſimum eſt corporibus hominum, generantibus ſanguinem conſiſtentia medium, &c. Dicebat etiam Galenus in de ſubt. diæt. capit. viij. in primis verbis: Ex piſcibus petroſis, montaniſque auibus par uis, pores multum, & copioſum alimentum ad rationem ſubtiliantis diætæ accommodare, & parum infra ſubiungebat; quocirca & de Aſellis, & de Mullis, & aliis piſcibus pelagalibus licet offerre, non præſentibus petroſis: in tract. vero de Euchym. capit. tertio enumerando cibos inculpabiles, enumeratis plurium auium carnibus ſubiungit, adhuc autem, piſcium petroſorum, marinorum, & pelagalium, & c. & ſimpliciter omnium piſcium, quicunque nec viſcoſitatem aliquam, nec ſaporis fetorem, nec inſuauitatem habent. in eod. etiam Tract. dixit Galenus cap. vij. Aues autem, & piſces, paulo minus omnes ſunt Euchymi præter conuerſantes. &c. & parum poſt ſubiungit, Idcirco enim. Eorum, qui in puro mari degantur, inculpabiles ferè omnes ſunt piſces, &c. Ex quibus apparet quod piſces viſcoſi, & non habentes prædictas bonas conditiones ſunt fugiendi, ſicuti Tinchæ, Lampredæ, & Anguillæ præcipuæ, de quibus in eodem capit. dicebat Galenus Anguilla vero omnino non eſt Euchymum cibarium, etiam ſi ex aqua fuerit mu da, nec dum ex ea quæ ciuitatem expurgat, ut dictum eſt. Dicebat etiam Galenus in de ſubtil. diæt. capit. viij. Anguillæ enim, & plurima malachiorum, licet mollem habeant carnem, tamen propter viſcoſum, & phlegmaticum, quod eſt in eis, ſufficienter ſunt nociua his, qui ſubtiliante diæta vti uolunt: Et licet Auicenna ſecundo can. capit. de piſcibus, dicat piſces recentes phlegma aquoſum generare, neruoſque mollificare. & Rhaſis 3. ad Almanſ. cap. 16. piſces multum vituperet, & 22. contin. dicent; Piſces recentes generant phlegma & illi in quorum corpore dominatur phlegmata, nec non & in neruis eſt laſſitudo, ipſos euitare debent, & proprie in hyeme, & ciuitatibus frigidis; quia tamen Rhaſis vbi ſupra dixit piſces conferre perſonis calidis, & M. S. eſt calidæ complexionis, nec etiam dubitatur de ea neruorum mollificatione, vſus ſupraſcriptorum piſcium laudatorum commendatur, cum maxime plurimis Galeni authoritatibus, declaratum ſit eos eſſe Euchymos, & ſubtilis nutrimenti. Verum marinos piſces commendo magis, quàm fluuiales iuxta ſententiam Auer. in prima part. cant. comm. t. 28. dicentis, quod tres ſunt piſcium ſpecies, Marinus, fluuialis, & habitans in ambabus aquis ſimul, & melior ex eis eſt marinus ſecundum Galenum, & poſt illum, qui ſimul in ambabus aquis viuit, & demum qui viuit in aquis dulcibus; cuius ratio eſt, quoniam humiditas excedit, & dominatur in piſcibus, & omnes illi qui in aquis ſalſis nutriuntur, minus habent humiditatis, qui vero in aquis dulcibus, plus habent humiditatis: qui autem viuunt in ambabus aquis, medij ſunt inter eos; poteſt hæc Auer. ſententia aliquo modo colligi a Galeno 3. de Alim. c. 24. Aduertatur tamen ne aſſati piſces, & infrigiditati comedantur, præcipue ſi in loco ſteterint humoroſo, dicente Rhaſi viij. ad Almanſ. cap. 28. cum piſces aſſantur, & in loco ſteterint humoroſo, & ſequēti die comeſte fuerint, ſæua accidentia, quæ ex malorum fungorum comeſtione ſolent euenire, accidunt; Nec comedantur piſces aſſati, & poſt per coopert uram ſuffocati, quia inde ſequuntur ſæua accidentia, vt clare Rhaſis ubi ſupra cap. 27. Nec comedendi ſunt piſces cum lacticinijs in eadem menſa. dicente Auicenna 3. ſen. primi can. Doct. ſecunda cap. 7. circa finem; Experimentatores namque Indi, & alii dixerunt, quod lac cum rebus acetoſis comedendum non eſt, neque piſces cum lacte, quoniam inde ad ægritudines perueniuntur pernecantes, ſicuti lepra; Et propterea non laudo piſces cum butiro decoctos; placet etiam vt omnino euitentur oua Barbulorum, in menſe præſertim Maij, quia in ipſis per experimentum, multa ſunt inuenta nocumenta. Præparandi autem ſunt piſces iuxta ſententiam Galeni 3. de Alim. cap. 29. vel elixando in aqua multa cum oleo, ſale, anetho, & porris, vel frixando cum maiore quantitate uini, quàm olii, & parum ſalis: verum in elixatione loco porri, & anethi, vinum poſſet adminiſtrari: Cancri ſiue marini, ſiue fluuiales, oſtrea, & omnia habentia teſtam duram, ſunt omnino fugienda, quia difficilis ſunt digeſtionis, & groſſi nutrimēti ut colligitur a Gal. 3. de Alim ca. 32. 33. & in Tract. de Euchym. cap. 3. cum dicit, ſufficienter autem cachochyma. i. groſſi chymi ſunt oſtrea, & omnia ſimiliter, vocata ab Ariſt. Oſtracoderma. & parum infra ſubiungebat; omnium uero oſtreorum ſcire oportet, ius quidē ſubductiuū eſſe ventris, ſicut & lactis ſerum, ipſum uero ſolidum corpus tardi tranſitus, cacochymum, multi humoris, & groſſi generatiuum: ſecūdo ēt de ſanit. tuend. enumerando

cibos

Digitized by Google

cibos groſſi nutrimenti, & difficilis digeſtionis, enumerauit oſtrea, & anguillas: limaces etiam in ſupraſcripto genere habentium teſtam duram, continentur, de quibus dicebat Galenus 3. de alim. cap. 2. quod habent carnem duram, & indigeſtibilem; in eodem genere continentur quæ vulgariter dicũtur arcellæ. Salita omnia ex carnibus, & piſcibus, licet fortaſſis in regimine ſubtiliantis diætæ, concedi poſſent, quia ratione ſalis, humores groſſos, & viſcoſos poſſunt attenuare iuxta Galeni ſententiam in de diſſol. cont. c. 2. & 5. de tuend. ſanit. ubi ordinat ſubtilem diætam ſenibus conuenientem, ea tamen in caſu noſtro dicimus non concedenda exceptis quibuſdam paucis, de quibus infra, tum quia ſunt duræ digeſtionis, ut teſtatur Gal. 2. part. Aphor. comm. illius Aph. eorum, quæ nutriunt copioſe, & velociter, &c. & 3. de alim. cap. 40. tum quia cachochyma ſunt, & humorem melancolicum generantia, vt clare dixit Gal. 3. de loc. aff cap. 6. qui innumerãdo cibos humorem melancolicum multiplicantes, poſt plurium enumerationem ſubiungit præterea omnes terrenorum animalium carnes ſale conditæ, aquatilium quoque carnes, vt thunni, balenæ, vituli marini, delphini, canis, atque citaceorũ omnium; aliqui tamen ſunt piſces ſaliti, qui humores ſubtiles generant, & non humorem melancolicum, ut colligi poteſt a Galeno in lib. de ſubt. diæt. cap. penult. & in de diſſol. cont. cap. 2. qui enumerando cibos generantes humorem ſubtilem, & groſſum ſubtiliantes dixit, & piſces cum ſunt ſaliti, leuis carnis, & paucæ pinguedinis; tales autem piſces ſalitos Galen. 3. de alim. cap. penult. appellat ſardos, cum dixit; optima autem eorum, quæ ad meam experientiam deuenerunt, ſunt quæ a prioribus Medicis ſardica ſalſamenta nuncupantur, hodie ſardas uocant, & parum poſt ſubiungebat, ſecundum autem poſt hæc habent ordinem, coracini, & Pelamides, & quæ ſaxiina appellant: piſces itẽ ſalitos, q. uulgari ſermone appellãtur Anchioæ. credo eſſe eiuſdem ſubtiliantis virtutis, ſine humoris melancolici generatione & licet eos, & ſimiles non cõmendem in frequenti nec continuo vſu, quia nimis exſiccarent, & extenuarent, aliquando tamen eorum vſum ante cibum, cum oleo, & modico aceti, concedo, ad expurgationem ſtomachi a phlegmatibus, & ventris ſubductionem, iuxta ſententiam Galeni 5. de vtil. part. cap. 4. vbi in conſeruanda ſanitate laudabat interdum vſum conſimilium rerum. Oua eligantur ex Gallinis iuuenibus mediocriter pinguibus, & Gallũ habentibus, ſintque recentia, & in aqua elixata, vel cũ cortice, vel ſine cortice, & ſint mediocriter decocta, non dura, ſed tremula, quæ ferè omnes conditiones habentur a Gal. 3. de alim. c. 21. oua ex Gallinis Gallum habentibus, aliis magis ſunt commendata, quia quamdam caliditatem a galli ſemine ſuſcipiunt, cuius ratione fiunt digeſtibiliora, vt teſtatur Iſaac in ſuis part. diæt. oua indurata damnantur a Gal. in 2. part. Aph. com. illius Aph. eorum quæ copioſe, & velociter nutriunt, & in tract. de euchym. cap. 3. oua frixa ſimiliter vituperantur a Galeno in de diſſol. cont. cap. 6 & 3. de alim. cap. 21. ex ouis autem bene præparatis, vt dictum eſt, vitellum magis commendo, quã albumen, quod dixit Galenus eſſe difficilis digeſtionis 12. meth. med. vbi loquitur de cura ſincopalis minutæ, quando dixit: dabis vero aliquando & iis oua, ac præcipue eorum vitellos, album enim eorum ægre concoquitur; quod idẽ dixit in de art. curat. ad Glauc. cap. de cura tert. cum dixit, ſed & oua ad ſorbendum ſunt offerrenda, & præcipue vitelli eorum, nam hi facilius, quàm pars alba concoquuntur. Olera ferè omnia ſunt fugienda, quia cachochyma ſunt, dicente Galeno in tract. de diſſol. cont. olera omnia ſunt mali chymi propter multitudinem ſuperfluitatum in eis, & paucitatem nutrimenti & in 2. de alim. cap. 39. dixit; Noſce autem oportet olera omnia, & paucum, & cachochymum ſanguinem generare; et Auicenna etiã 3. fen. primi a doct. 2. cap. 7. dixit oportet ut ſanitatis conſeruator ſtudeat, ne cibi ipſius ſubſtantia ſit aliquid nutrientium medicinalium, ſicut olera, & fructus, &c. Radices magis oleribus ſunt fugiendæ, & quia cachochymæ, & quia duræ ſunt digeſtionis, dicente Galeno 2. de alim. cap. 28. primo quidem omnes radices indigeſtibiles ſunt, & turbatiuæ &c. in tract. vero de ſubt. diæt. cap. 9. dixit olerum omnium radices, ut ita dicatur, excrementitiæ ſunt, & concoctu difficiles, & propterea dimittendæ ſunt, ſolæ autẽ acres, & calidæ guſtandæ, vt ſunt allij, cæpæ, & radiculæ, eaque pro medicamentis potius, quàm pro alimentis haberi debent: Napi autem, & Rapę licet nõ multum ſint cachochyma, vt vult Galenus in tract. de Euch. cap. 6. tamen non conceduntur, quod ſint groſſi, & crudi ſucci, vt vult Galenus 2. de alim. cap. 59. & 60. & in tract. de ſubt. diæt. c. 9. ſimiliter non conceduntur, paſtinaca, daucus, & quæ vulgariter dicitur Carotta. De lactucis dicebat Galenus in tract. de Euchym. cap. 6 olerum vero nullum quidem eſt Euchymum, in medio uero Euchymorum, & cachochymorum, eſt vocata lactuca, & in cap. ultimo dixit lactucã eſſe innocuum & infrigidatiuum olus, & in ſecundo alim. c. 39. dixit, ex lactuca non multum, neque cachochymum, non tamẽ euchymum perfecte ſanguinem generari: Cum itaque lactuca ſit mediocriter boni chimi, & non groſſi, ſitque complexioni calidæ contraria, ea cocta interdum vti poterit S. M. cum ſale, oleo, & acero paſſulato, vel decocta in brodio carniũ, & pullorum, & præcipue tempore æſtatis: iuuabit ẽt ad ſomni prouocationem; Non tamen valde frequentem eius uſum commendo: Et ſimiliter de endiuia, ſiue ſcariola dicendum eſt, quæ a lactuca non ualde diſtat, vt vult Galenus 2. de alim. cap. 40. de ea etiam dicebat in tract. de diſſ. cont. c. 3. quod eſt temperati ſanguinis generatiua: Reliqua omnia oleta damno, & præcipue caules, cum humorem generent melancolicum. Gal. 3. de loc. aff. arcichiochi, quia ſunt mali, & pauci nutrimenti iuxta ſententiam Galeni 2. de alim. c. 38. vbi de omnibus ſpinoſis plantis loquitur, generaliter ſunt euitandi. Aſparagi ſimiliter ſunt pauci, & non boni chimi iuxta ſententiam eiuſdem Gale. 2. de alim. c. 56. & propterea non conceduntur; quia tamẽ illis ineſt virtus vrinæ prouocatiua, & oppilationum aperitiua, eorum vſus interdum, raro tamen, ante cibum concedi poteſt, & madefiant cum modico aceti, & ſalis. Idem dicendum eſt de lupulis. Fungi omnino dimittantur, tum quia ſi naſcantur apud cauernas animalium uenenatorum, aut apud res putridas, aut apud ferrum rubiginoſum, ſunt de genere veneni, tum quia ſunt groſſi valde, & mali nutrimenti, ut uoluit Auicenna 2. can. c. prop. & de eorum meliore ſpecie dixit, neminem enim interficit, ſed aduenit ex ea collerica paſſio; idem latius, & clarius poteſt videri apud Galenum 2. de alim. c. 66. & in tract. de euchym. cap. 3. cum dicit; omnium autem eduliorum fungi habent frigidiſſimum & viſcoſum ſimul, & groſſum chymũ, atque inter hos ex ſolis boletis nullus, fertur interijſſe, qui tamen ipſi choleram etiam nonnullis attulerũt inconcocti. Ab aliorum vero fungorum eſu quidam mortui ſunt, quidam autem venerunt prope mortẽ, diarrhæis correpti, aut choleris, aut ſtrangulatu periclitantes, &c. tubera, quæ vulgariter tartufulæ nominantur, licet longe minoris ſint malitiæ, quàm fungi, vt uoluit Galenus in tract. de ſubt. diæt. c. 9. & in trac. de euchym. cap. 3. tamen quia ſunt groſſi chymi, & de eis dixit Rhaſis 23. cont. cap. proprio. quod mala ſunt ſtomaco, tardæ digeſtionis, & quod de eorum proprietate faciunt colicam, apoplexiam, & paraliſim, & etiã Auicenna de ipſis dixit, 2. can. cap. prop. ſunt groſſa valde, & præbent nutrimentum groſſum, melancolicum, & non appropinquat eis in hoc aliquid, & timetur ex eis paraliſis, & apoplexia, & ſunt tardæ digeſtionis, impedientia & grauantia ſtomacum, groſſi chymi,

Digitized by Google

mi, & ab ipſis abſtinendum eſſe proculdubio cēleo, cappares licet ſint pauci nutrimēti, cum uirides ſunt, & longe minoris quando ſunt ſaliti, & propterea pro nutrimento illis vti non debeamus; quia tamen ineſt illis virtus ſubtiliatiua appetitus excitatiua, phlegmatis ventriculi expurgatiua, ventriſque ſubductiua, ſplenis, ac epatis oppilationum apertiua, quæ omnia colliguntur a Gal. 2. de Alim. c. 33. & 7. de Simpl. c. 7. eius vſum ante alios cibos, loco medicinæ quandoq; concedo, non tamen eius vſum continuum, aut ualde frequentem commendo, ſed ſolum bis, aut ter in hebdomada; laudo etiam quod aliqualiter decoquantur iuxta ſententiam Dioſc. in cap. proprio dicentis illos decoctos ſtomaco utiliores eſſe, quàm crudos; condiantur que cum oximelle, i. aceto & melle, vel zucaro, ſiue cum oxeleo, i. aceto, & oleo, vt dicebat Galenus 2. de alim. vbi ſupra. Oliuæ quantum ad ſubtiliantem diętam, nec laudandæ, nec vituperandæ ſunt, dicente Galeno in tract. de ſubtil. diæt. oliuæ autem mediū quodammodo ſunt cibarium, vnde nec laudare eas habeo, nec uituperare; quia tamen pauci ſunt, & mali nutrimenti, vt voluit Galenus ſecundo de Alim. c. 26 & in tract. de euchym. c. 5. quantum ad nutrimentum eas damno. loco tamen medicinæ ad ventris ſubductionem, earum vſum. quæ cum aqua, & ſale, conditæ ſint, ante cibum aliquando, raro tamen concedo; & ad ſtomacum roborandum ſimiliter, raro earum non cōplete maturarum vſum concedo, quæ cum aceto ſunt repoſitæ iuxta ſententiam Galeni 2. de Alim. vbi ſupra. Fercula conueniunt, panatella ex pane electo decocto in iure carnium, aut in aqua cum butiro, aut oleo, & ſale, addendo in fine decoctionis uitellum oui. Conueniunt etiam oua præparata, vt ſupra dictū eſt, atque etiam conquaſſata & ad mediocrem conſiſtentiam decocta, ita vt tremula ſint. Voluit autem Galenus 3. de Alim. cap. 21. vt conquaſſentur oua cum vino albo, & oleo optimo, & ſale, deinde in aqua decoquantur, & qui oleum abhorrent, butiro vti poſſunt. Fat, ex quo apud nos fercula fiunt quandoque, a Dioſc. lib. 2. de Met. Medic. Halica, & a Galeno primo de Alim. c. 3. & 8. de Simpl. medic. c. 174. & in plurimis alijs locis condrus appellatur; & licet inter cibos euchymos connumeretur in tract. de Euchym. cap. 2. ibidem tamen, & in tract. de ſubt. diæt. cap. 6. & in alijs plurimis locis, dicūtur eſſe nutrimenti groſſi, & viſcoſi, quare in caſu noſtro concedi non debent, niſi fortaſſis dubium eſſet, ne cibi in ſtomaco a calido corrumperentur. Legumina omnia, quia ſunt groſſi chymi, & mali, uel ſunt ventoſa, ſunt dimittenda. Riſum inter legumina ponitur a Galeno primo de Alim. cap. 13. vbi dixit, quod eſt ventris conſtrictiuum, & difficilis digeſtionis, ideo ab eo ſimiliter abſtinendum eſſe judico: Piſtum, quod ea milio, & panico fracto fieri ſolet, quia in regimine ſubtiliantis diætæ non conuenit iuxta ſententiam Gal. in tract. de ſubtil. diæt. c. 7. & quia primo de Alim. c. 2. ponitur pauci, & ſicci nutrimenti, ventris conſtrictiuum, & difficilis digeſtionis, illud in caſu noſtro non commodo. Fercula ex paſta, ſeu ex frumenti farina facta, ſunt omnia dimittenda, quia licet boni ſint nutrimenti, ſunt tamē groſſi chymi, & oppilatiui vt voluit Galenus primo de Alim. ca. 2. & in trac. de Euchym. c. 3. & Rhaſis 3. ad Alim. cap. 3. nec panem ex frumenti farina factum conceſſimus niſi cum omnibus conditionibus, cum de pane loqueremur, ſupraſcriptis, quæ in ferculis ea paſta obſeruari non poſſunt. Caſei omnes, recocta, & pari modo lac coagulatum, vel ſunt groſſi, vel ſunt mali nutrimenti, dicente Galeno in tracta. de euchym. capit. 3. caſei vero groſſorum, humorum ſunt omnes, antiqui etiam cachochymi; & parum ioſ ra. Quod vero ex eis coagulatis defluit ſerum, ſufficienter quidem ventrem ſubducit, cachochymum tamen edulium eſt; iccirco eos, qui ſecundum epar obſtruens exitus, &c. quare in hoc regimine ſubtiliantis, aut mediocris diætæ, non commendatur. De lacte dicebat Auicenna xiij. 3. tract. primo cap. 16. & lac etiam nociuum eſt ſtomaco: lac etiam quantumcumque electum, & perfectum habentibus ſtomacum nō mundum a malis humoribus a Medicis uituperatur, & propterea in caſu noſtro non conuenit. Oleum, & pari modo butirum ad diætam ſubtiliantem non facere dicebat Galenus in tract. de Subtil. diæt. c. 3. & propterea eorum vſus pro condimento, non pro nutrimento conceditur. Mellis, & conſimiliter zucari vſus commendatur, niſi contingeret illam poſt aſſumptum cibum calefactionem perſeuerare, vel augeri, quia tunc paruus, vel nullus deberet eſſe eorum vſus. Aromata, ſicut cinamomum, piper, gingiber, gariofili, crocus in parua quantitate, & tempore frigido, vel cum alijs rebus frigidis permixta conceduntur, niſi diu perſeueraret illa totius corporis poſt cibum calefactio, quia tunc ab eis abſtinendum eſſet. Fructus omnes horarij, ſiue humidi, ſiue ad reponendum non idonei, quibus omnes ferè homines ſumme delectari conſueuerūt, neſcientes quam parum, & quàm prauum ſit eorum nutrimentum, iudicio meo in uia cibi, ſeu nutrimenti ſunt euitandi, quia ferè omnes mali ſunt, & pauci nutrimenti, nonnulli etiam craſſi, dicente Galeno in tracta. de Euchym. c. 8. de fructibus autem conſequenter dicendum: ſunt autem ex iis, quos arbores ferunt, paulominus omnes cachochymi, i. mali nutrimenti, præter Caſtaneas; Hæ namque bene digeſtæ in uentriculo, nutritiuæ ſunt, & groſſi nutrimenti, mali autem nequaquam. Aliorum vero, horarij quidem vocant fructus cachochymi omnes ſunt, ſi vero corrumpantur in uentriculo, non longe diſtant a venenata materia; quemadmodum mora &c. in ſecundo etiam tract. de Alim. c. 7. loquēdo de fructibus humidis dixit, omnia igitur eiuſmodi cibaria recte dicūtur a Medicis eſſe pauci nutrimenti, & in c. 8. in primo dixit, commune quidem non ſolum autumnalibus, ſed horariis fructibus, habent & ficus, non potentes fugere cachochymiam, neque ipſi, quamuis omnibus alis horariis minus ipſa participantes. Dixit etiam ibidem c. 6. Hominibus igitur propter hoc abſtinere conſulo cachochymis edulijs, & ſi facile digeſtibilia aliquibus ſint; latet enim tempore multo prauus in uenis chymus, ea ipſis congregatus, qui cum occaſione modica, ad putrefactionem deuenerit, febres mali moris operatur, & deinde Galenus de ſe ipſo narrat in tract. de Euchymia primo quod vſque ad ætatem pubertatis ſanus permanſit a patre ſuo diætatus; & poſtea cum ſtudio adhæreret, nec amplius ſub Patris eſſet cuſtodia, multos fructus horarios. ſimul cum ſuis coætaneis comedit, acutaque ægritudine, vt phlebotomia indigeret, laborauit, repræhenſuſque a Patre, & eius timore fructus dimittens aliquo tempore ſanus permanſit; Sed mortuo Patre redijt ad priorem fructuum vſum. unde ſingulo ferè anno ęgrotauit vſque ad annum ætatis ſuæ 28. quo anno periclitans habere apoſtema in ea parte, qua epar diaphragmati iungitur, a fructibus horariis de cętero abſtinere decreuit, præterquam a maturis certitudinaliter ficubus, & vuis. neque de iis immoderate ut ante, & ſic de exercitiis curam habēs, & ut numquam indigeſtio naſceretur, abſque ægritudine permanſit: Rhaſis vero ad Almans. c. 2. dixit. oleta vero atque fructus nullo modo accipiat; Hæc enim ventrem abſque magno replent nutrimento, & in corpore humores crudos generant, & malos: In 25. cont. etiam dixit. quod maior pars fructuum eſt medicinalis, vnde frequens eorum ſumptio corrumpit ſanguinem: Ex dictis clarum eſt, quod fructibus pro nutrimento non eſt vtendum, excepuis ficubus, & vuis certitudinaliter maturis; de quibus dicebat Galenus in tract. de Euchym. c. 8. maturæ enim ficus prope innocuæ ſunt, & poſtea matura vua; quæ porrò ſuſpenſa flatuoſitatem omnem deponit, & fit perfecte inculpata; & in ſecundo de Alim. cap. 9. dicebat. Ficus & vuæ,

Digitized by Google

vuæ, ſicut inter fructus Autumnales principatum obtinent, ita omnibus Horarijs magis nutriunt, & minime ſunt cachochyma, & maxime quando fuerint bene matura. Eadem ſntīa colligitur ab Auic. 2. can. cap. de ficu, & vua, vbi vult ficus albas cęteris eſſe meliores; Vua etiam non ſit eadem hora collecta, ſed ſit in aere, per ſex, vel octo dies ſuſpenſa, ſintq; omnia bene matura, mediocriter dulcia, & in locis ſoli expoſitis nata, de ijſque moderate omnino ſumat S. M. & non niſi quando reducta erit ad priſtinam ſanitatem, qua ante præſentem ægritudinē fruebatur: loco autē medicamenti frequenter Magnif. fructus concedunt, ad infrigidandum, vel humectandum, vel aliter corpus alterandū; Et ideo dicebat Gal. in Tract. de Euchym. c. 5. Pomis autem, Piris, & Neſpilis, non vt cibis, ſed vt pharmacis indigemus ad robur ſtomaci. & ventris: quare citoniorum cum zuccaro confectorū vſum poſt cibum laudo ad corroborandum os ſtomachi, & ad prohibendum læſionem cordis, & aſcēſum vaporum ad caput: ad eamdem intentionem interdum vti poterit S. M. poſt cibum granatis non dulcibus, nec acetoſis, ſed medij ſaporis. Ficus ſiccæ per ſe ſumptæ, nec nuces per ſe commendantur, cōmendo tamen quod Ficus ſiccę ſimul cum nucibus comedantur ante alios cibos, præſertim tempore non calido, & quando S. M. reducta erit ad priſtinam ſanitatem, vt ſup. poſſent ēt ficus ſiccæ cum amigdalis comeſtæ concedi, ſed meliores ſunt cum nucibus, iuxta ſententiam Galen. in Tract. de Euchym. cap. 8 & iuxta ſententiam Auic. 2. can. c. de ficus ſint vero nuces infuſæ in aqua, & a corticib. poſt admodum mundatę, iuxta ſententiam Gal. 2. de alim. c. 27. amigdalæ a corticibus mundatæ, quia duræ ſunt digeſtionis, non conceduntur, verum ſi perfecte contundantur; & cum zuccaro conficiantur ſiūt minus duræ digeſtionis, & ſic aliquando concedi poſſunt. Citri carnem non laudo, quia groſſi, & phlegmatici eſt nutrimenti, vt voluit Galenus in Tract. de ſub. diæt. cap. 10. in vlt. verbis, cum dicit carnem eius phlegmaticam eſſe, & mali ſucci. Corticem ſimiliter pro nutrimento non comendo, quia duræ digeſtionis exiſtit, dicente Galeno in Tract. de diff. cont. cap. 12. cortex citri, quando accipimr de eo parum, confortat ſtomacum, & quādo accipitur de eo multum, grauat, quoniam ſubſtantia eius eſt duræ digeſtionis. Citri ſuccus frigidæ valde, ſiccæque complexionis exiſtens, & acetoſus, non conceditur, niſi in longe minore quātitate, quàm concedatur acetum, vel agreſta, & ad eādem cum ipſis vtilitatem. Semen quod venenis multū conferre dicitur, ommitto, tanquam propoſito noſtro non deſeruiens, niſi ad aliqualem cordis confortationem: de limonibus, & citrangulis, vel arancijs, & ſi ab antiquis paucíſſima ſcripta ſunt, de eorum tamen cortice, carne, & ſucco, idem dicēdum arbitror, quod de citro.

Vini vſum laudo, quod ſit medij coloris, vel albū, & mediæ potentiæ, modo de illo, in moderata quātitate ſumatur; dixit. n. Gal. 2. de accid. & morb. cap. 3. ſi vinum temperate ſumatur, calorem naturalem augumentat, quoniam ei ſimile, & conueniens eſt, & in Tract. de virt. nat. c. 3. dicebat; vere enim ſi moderate bibatur, digeſtioni, diſtributioni, ſangnificationi, & nutritioni multum confert, & cum hoc animam noſtram manſuetiorem, & audaciorem efficit; temperetur autem plus, vel minus cum aqua decocta, ſicut augebitur, vel minuetur illa poſt cibum aſſumptum calefactio; euiteturque vinum nouum, turbidum, groſſū, & dulce. Somnus ſit nocturnus, non interruptus, duretque ſi fieri poteſt, ſpatio ſeptem horarum, vel circa; quod ſi non poterit ſomnus vna vice, per ſeptē horas continuari, ſit in pluribus vicibus ſeptem horarū vel circa, nec illico poſt aſſumptum cibum eſt dormiendum, ſed tardandus eſt ſomnus, donec illa ſuper calefactio, quæ poſt cibum euenire conſueuit, remota fuerit.

Neque etiam ſuper vacuitatē dormiendū eſt; nā dixit Auic. 3. primi Doct. 5. ſuper vacuitatem dormire malū eſt, & virtutē deiiciens; ſomnus diurnus, quantū fieri poteſt, eſt euitandus, de quo dicebat Auic. vbi ſupra; in die quoq; dormire eſt malum, generat. n. ægritudines humectantes, & reumatiſmos, & corrumpit colorem, & generat ſplenem, & laxat neruos, & efficit pigritiē, & debilitat deſideriū, & generat apoſtemata, & febres frequenter; vbi tñ contingeret in nocte non bene dormire, tunc ſomnus diurnus cōceditur; vbi ēt S. M. longam haberet conſuetudinem in die dormiendi, non eſſet hæc conſuetudo, niſi paulatim dimittenda. Motus, & exercitium ſint moderata, & in mane ante prandium, quando vero S. M. vti non poterit exercitio, tempore dicti exercitij vtatur frictionibus totius corporis. Repletio multa etiam ex bonis nutrimentis eſt euitanda; dixit. n. Auic. 13. Tert. Tract. 1. c. 36. & ex rebus magis inimicis ſtomaco, eſt repletio, et propter illud non augetur corpus guloſi: & Galen. in lib. de Phlebot. dicit: intemperatos vini potatores, & guloſo, nullo iuuabis magiſt. pharmacans, aut Phlebotomans, aceruant. n. cito humorum multitudinē intēperate diætati: & ſicut repletio nimia, ita ieiunium dānatur, quia iuxta ſententiā Auic. tolerare famē, ſtomacum malis replet humoribus, & plus alijs dicit S. M. tolerantiam famis euitare, quia in ea humores mali cōmunicantur ſtomaco: ſumantur itaque cibus, & potus bis in die, & cibi ſit ea quantitas, quæ neq; grauitatem, neque tenſionem faciat in ſtomaco. Potus autem ſit ea quantitas, quæ in ſtomaco non natet, nec fluctuationis ullius ſenſum faciat: Has menſuras cibi, & potus ponebat Gal. vij. meth. med. vbi malæ complexionis ſiccæ ſtomachi ſine materia curam aſſignabat. Animi accidentia ſicut ira, furor, timor, mæſtitia, quantum fieri poteſt. Sunt fugienda, nam dixit Auic. 10 cap. de regim. eius quod comeditur, & bibitur, accidentia animi horribilia digeſtionem fieri prohibent, & 13. 3. Tract. 3. c. 3. dixit: Et ex cauſis corruptionis digeſtionis, & deſtructionis eius, eſt męſtitia, ſicut ex cauſis bonitatis digeſtionis eſt gaudium. Gal. etiam 3. Tech. dicit: Manifeſtum vero eſt, ab ipſis caueri oportere, omnes animi immodicas paſſiones, iræ, triſtitiæ, furoris, timoris, inuidiæ, ac ſolicitudinis, exterminant enim hæc, atq; a naturali ſtatu corpora auertūt: Coitus quod ex toto ſit dimittendus, plures Medicorum hinc inde ſuadent autoritates, quia tamen Gal. tertio Tech. coitum in regimine ſanitatis cōmendat, cū dicit: venereorum uero iuxta Epicuri ſententiam nullus eſt vſus ſalubris, re vera autē confert, ſi tantū interualli in eorum vſu adhibeatur, ut neque reſolutio aliqua ſentiatur, & ipſe quodāmodo leuior factus, ac melius ſperare videatur; & idem Gal. 6. inter. cap. 4. multa ſęua accidentia fieri dixit ob nimiam coitus abſtinētia, & in his præcipue, qui coitu vti conſueuerunt. vj. etiā de ſanit. Tuend. prope finem, volens declarare, q̄ ſint illi, qui coitu uti poſſunt, dicit: pari modo, & de Venere obſeruent, num noxia, innoxia ve ſit, tū ex quanto interuallo utentibus noxia ſit, aut innoxia, & ita iuxta Gal. determinationē laudo, quod S. M. cū extra pręſentē malam diſpoſitionē fuerit, experiatur ſi in aliquo tēporis interuallo in vtendo coitu, nullum percipiat nocumentū, & ſe leuiorē, meliuſq; diſpoſitū ſentiat; & in tanto tēporis interuallo ſecure venere vti poterit; quod ſi aliquod ſenſerit nocumentū, longius ſpatiū interponat, & tantum, vt in coitu nullum ſentiat nocumentum. Quod de coitu dictū eſt, idem de nocturnis pollutionibus dico; Si. n. iā frequentes fuerint, & aliquod nocumentum inferant, aliquo ingenio minorandæ erunt, & magis tardandæ: fiat autē coitus, ſi cōtigerit, corpore nec multum pleno, nec vacuo exiſtēte, nec ſupercalefacto, nec infrigidato, nec nimis exſiccato, aut humectato. Quod ſi aberrare cōtigerit paruus ſit error; melius autem eſt corpus calefactum eſſe, quam infrigidatum, plenum quàm vacuū, humectandum,

dum, quàm exſiccatum. Deſcendendo autem ad medicinalia imprimis pro digeſtione humorum peccantiũ ſumantur per aliquot dies infraſcriptus ſyrupus.

R. Mellis Roſ. col.
Syr. de Lupulis.
De S. Borraginis. ana ℥ ſ.
Aquarum fumoterræ.
Borraginis. ana ℥ j.
Abſinthij.
Miſc.

Si tamen ſyrupus diſpliceat, loco eius, ſumatur brodium pulli cum infuſione florum Borraginis, & modico zuccari. Pro euacuatione humoris melancolici fiat ius galli antiqui ſecundũ artem decocti, in cuius ventre ponantur in decoctione Polypodium in bona quãtitate, ſal, paſſulæ, & fol. ſeræ, in fine autem decoctionis addatur Epithimum ẽt in bona quãtitate; dicebat enim Auic. cap. de carne, ius galli decrepiti eſt bonum colicæ, & ægritudinibus melancolicis: & Meſue in c. proprio de iure galli, dicebat, quod cum Polypodio, & Epithimo educit melancoliam, de quo quidem iure ſumatur ad minus lib. j. obſeruando quæ obſeruari ſolent in medicinaliũ aſſumptione; poterit etiam in dicto iure galli infundi aliquid Rhabarbari, vel Agarici, vel addi poterunt ſpecies Hieræ. ſ. eũ opus fuerit alios humorea præter melancolicum, educere, poterit etiam prædictatum rerum in ventre galli expoſitarũ decoctio fieri in aqua lactis, & eodem modo exhiberi, ſicut de iure galli dictum eſt. Placent ſatis hæ leues euacuationes iuxta ſententiam Meſ. in cap. de ſoda ob humorem melancolicum; quod. ſ. humoris melancolici euacuatio non, ſemel, nec multa, nec ſubita fiat; neque recedant medicinæ a gradu medicinarum incolumium; ſi tamen videbitur neceſſitas fortioris medicinæ pro humoris melancolici euacuatione, lapis armenus, vel lapis hoc modo corrigantur; primo lauetur trigeſies in aqua fontis, poſtea decies in aqua roſata, & iterum decies in aqua decoctionis florum, & rad. Borraginis; modus autem exhibendi prædictos lapides ſit talis, primo.

R. Aqua lactis. Lib. j. ſ.
Succi pomorum dul. Lib. ſ.
Paſſularum. ℥ j. ſ.
Liquiritiæ rec. ℥ ij.
Florum Borraginis. ℥ j. ſ.

omnia bulliant vſque ad conſumptionem tertiæ partis, decoctione tamen facta ſecundum artem, deinde fiat colatura, in qua ponatur lapidis armeni, vel lapidis lazuli, loti vt ſupra drach. j. & fiat potio, quæ non exhibeatur ipſi præcedentibus digeſtiuis.

Laudo inſuper quantum poſſum vſum clyſteriorũ, & conſueti ſanguinis hęmorrhoidarũ prouocationẽ, uel ſaltem aliquando ſanguiſugarum applicatione, ſi aliter prouocari non poſſint. Pro contẽperanda Epatis caliditate, laudatur inunctio in regione Epatis cũ vnguento Gal. vel cum vnguento ſandalino, uel fiat Epithema cũ aqua Endiuiæ, Sãdalis, & modico aceti; ad eãdem intentionem valebit etiam ſcariola, vel Endiuia aliqñ in cibo ſumpta. Pro ſtomaci autem cõfortatione laudatur vnguentum Gal. emendans uitia ſtomaci inunctũ, cui addi poterunt Gariofili, ſi videatur indigentia maioris caliditatis: poterunt ad eamdẽ intentionẽ fieri Epithemata cũ rebus ſtomaticis omnibus nota: aduertendo tamen ne ſtomacus calefiat, niſi priua ceſſauerit illa totius corporis poſt cibũ per horã calefactio: ad eãdem intentionem poterunt grana maſticis deglutiri ieiuno Ventre; confeſſio ẽt Diorrhodon Abbas commendatur pro ſtomaci, & ſui Epatis diſpoſitione: Quantum poſtremo ad generationem lætitiæ, & cordis cõfortationem, quod ſemper in hac cura ſiendum eſſe arbitror, ſunt ſpecies mundificandi, a fumis, ſeu uaporibus melancolicis, clarificandi, & multiplicandi. Hoc uero fiet cum rebus boni, & multi nutrimenti, ex ijs quæ ſupra ſcripſimus in regimine ſex rerum non naturalium: pro ſpirituum clarificatione, laudo ut continue vtatur pulu. ſetæ, Margaritarum & Hiacynthi, & ut ſeta bene poſſit puluerizari, aliqualiter aduratur, vt præcipit Meſue in ſcript. diamuſci dulc. pro mundificatione laudo vt aſſidue vtatur Borragine. Borrago enim eſt id quod antiqui Bugloſſam appellant, cuius proprietas eſt cor confortare, & lætitiam facere mundificando ſpiritus a vaporibus melancolicis, ut uoluit Auicẽna in Tract. de uirt. cord. Et quia pulueres quãdoque nõ ſine difficultate capiuntur, poſſemus ex puluere Margaritarũ, Setæ, & Hiacynthi conficere pillulas, uel Electuariũ addendo modicum ſyr. de pomis. ſ. & ea exhibere vel ante ſyrupum, uel ante cibum; Valent etiam ad hanc intentionem Theriaca Mitridathum. Diamuſc. dulc. & amar. & Electuarium Concil. lætificans, Electuarium de Gemis: Et quoniam hæc ſunt ſatis intenſe calida, docuit Auicenna caliditatem corrigere in 2. Tract. de virib. cord. cap. 4 faciendo decoctionem eorum in ſufficienti quantitate ſucci pomorum dulc. uel granatorum dulc. vſque ad ſpiſſitudinem; vbi tamen uideatur neceſſitas maioris refrigerationis, poterit eis addi puluis corralorum uel quid ſimile: Ad hanc etiã intentionem ualet uſus Diaborraginati, cum fragmentis cordialibus: ualent etiam Rad. Borraginis cõditæ cum zuccaro ualent eſſe iaculi, & Epithemata, quæ taliter fiant, ut ſint temperata, & ad frigidũ declinantia. Diacitonniten ſumptum poſt cibum, corroborando os ſtomaci impediret læſionem in S. M. ſolitam fieri in corde, & cerebro, pro cerebri etiam confortatione, facient Gariofili retenti in ore, & ſimiliter Gallia muſcata retenta in ore. Pro ſomni prouocatione, utatur ingeniis Excellent. Medico ſuo dictis.

Hæc ſunt, quæ pro temp. opportunitate mihi conceſſa, pro ſanitate M. V. recuperanda, & poſt modum conſeruanda, ſcribenda iudicaui, cui me plur. commendo, & offero.

De aquis Thermarum, quod reliquum erat, & verũ M. V. aliqua ex ipſis cõueniat, dicere ſuperſedeo, quia tempus eas ſumendi nunc minime eſt idoneum; ſed cum tempus aderit, ſi M. V. de ſua ualetudine, ac diſpoſitione, tunc me certiorem faciet, quid ſentiam, perſcribere non grauabor.

Conſilium de retentione menſtruorum.

CONSILIVM III.

Oblata eſt nobis diſpoſitio Magnificæ Dominæ, ætatis annorum xxviij. quæ diligenti indiget perſcrutatione, tũ propter nobilitatẽ ſubiecti, tũ quia plura inuicẽ ſunt cõplicata: Sunt. n. in ea non naturales exitus menſtruorũ, tõne quãtitatis, coloris, & tẽporis: Eſt. n. color niger, quãtitate diminutus. & tẽpe poſtponens ut in pluribus: & eſt triſtitia ferè aſſidua. & interdũ animi defectio, & appetitus magna diminutio, cũ aliquali uẽtris ſtipticitate, & totius corporis demacratio, & motus pulſus, qui cõtinue in regione ſtomaci tactu ſentitur, & ſcabies interdũ in ambitu totius, co. l. tpe, quo mẽſtrua retinẽtur, & interdũ ſanguinis exitus p uenas hęmorrhoidales, & interdũ curſus matricis. Quia ut in oĩ ęgrotãte, ut uoluit Gal. in de cõſt. art. med. c. 13. & 14. ſunt t. intẽtiones curatiuæ ponẽdæ, 1. uidẽdũ, an poſſibile ſit iis ſatisfacere, ne tẽtaretur impoſſibile; & 3. ſũt inueniẽda inſtrumẽta, quib. curatiuis intẽtionib. ſatisfiat, & eorũ optimum uſum, rõne & tẽporis, & quãtitatis. ut uult Gal. vij de ingen. c. 3. & nos hunc ordinem ſeruare conabimur. Cum igitur intentiones curatiuæ ut dixit Gal. 9. de ingen. 14. ſumãtur, uel ab ægritudinis eſsẽtia, uel a naturali corp. cõplexione, uel a cauſa ægritud. uel a tempore. ſ. aere, inueſtigabimus primo cõplexiones membrorũ principaliũ, & ex cõſequẽti totius corporis ex ſuis ſignis, a. ægritudines, & cauſas ex ſignis. & accidentibus

Digitized by Google

dentibus inquiremus; tertio intentiones omnes curatiuas eliciemus; quarto de prognoſtico dicemus, declarando an ſit poſſibile curatiuis intentionibus ſatiſfacere: quinto inſtrumenta ponemus, quib. mediantibus finem intentum aſſequi poſſimus, tã ex parte ſex rerum non naturalium, quàm ex parte medicinarum.

Quantum ad complexionẽ, credimus cor eius eſſe frigidum, quod ex pulſu tardo, & raro, & anhelitu pulſui proportionato, & nuditate pilorum in pectore, & pectoris aliquali paruitate, & ex aſſidua triſtitia, & ex frigiditate extremorum, quam dicit ſe quaſi continue ſentire, manifeſte concluditur: ex aliquali etiã pulſus duritie, & totius corporis ſiccitate, ſeu demacratione cor etiam ſiccum indicamus. Cerebrum, & ſi ex ſenſuum, & operationum perfectione arguere poſſimus eſſe temperatum, ea colore tamen faciei ſatis rubicundo, & venis in oculis apparentibus, & colore capillorum verſus nigredinem tendente, & aliquali caliditate in partibus capitis tactu percepta, & ex eius ſuperfluitatibus per palatum & nares, aliqualiter ad calidũ declinare iudicamus; quantum ad humiditatem, & ſiccitatem non apparet notabilis lapſus. Epar ad calidũ parumper declinare cenſemus, quod tum ex venarum quantitate, tum ex colore rubicundo, & colore rubeo poteſt ſignificari; & quia merito cordis frigidi nõ poteſt toti communicari, tum ẽt ex ſcabie, aliquãdo apparente, ſignificat aliquam aduſtionem quæ, cum non ſit merito cordis, quod eſt frigidum, remanet quod ſit ratione Epatis calidi: Et quoniam in ea ſanguis eſt ſpiſſus, & tota corporis habitudo eſt ſicca, Epar etiam ad ſiccũ declinare iudicamus; & quia cor magis eſſe frigidum quàm Epar eſſe calidũ, credimus, totum corpus abſolutæ frigidæ & ſiccæ cõplexionis iudicamus; & quia multa ſigna ex dictis ſummi poſſunt, ex multitudine humoris melancolici in ea multiplicata, poſt quam ſuus curſus incæpit, qui iam x. annis, vel circa principium habuit, arbitramur quod ante ægritudinẽ cõplexio ſua naturalis Epatis, calida fuerit magis, & cordis frigida minus, & ambas complexiones tã Epatis, quàm cordis, quia ipſa ſatis pinguis, & carnoſa erat, minus ſiccam credimus extitiſſe, & fortaſſe ad humidum declinaſſe.

Quantum ad ſecundum. Aegritudo huius Magnificæ Dominæ eſt in Rubrica de retentione menſtruorũ audiendo nomen retentionis, pro cõi ad ablationem, diminutionem, & corruptionem exitus eorũ; in ea. n. diminute exeunt, non in ſuo tempore, & in colore nigra. Cauſæ retentionis menſtruorum, vt dixit Gal. 5. part. Aph. 58. & Auic. 2. Tert. Tract. 1. c. 25. ſunt uel ex parte Matricis, vel ex parte humorum, vel ex parte virtutis; in hac autem non credimus hoc fieri ex debilitate uirtutis, expulſiuæ, cum aliquando expellat ſanguinem illum per venas hęmorrhoidales, quod eſt difficilius, q̃ ſi eum expelleret per venas a natura ordinatas ad hunc finẽ: & cũ aliquando virtus ſufficiat illum expellere ad cutim, cũ ſibi adueniet ſcabies: Non etiã credimus hãc retentionẽ fieri uitio matricis, eo qd. ſ. nimis ſe coarctet, vel nimis ſit exſiccata, quia in ea pluries talis retentio poſt partũ euenit, quo tẽpore ſatis amplificatam matricẽ eſſe cõſtat, ut habetur a Gal. relinquitur ergo, quod talis retentio ſit uitio humorũ; quod quidẽ contingere poteſt, vel ex ſanguinis paucitate, vel ex humoribus groſſis, viſcoſis, & oppilantib. vias, & orificia uenarũ matricis, vel ex groſſitie, & viſcoſitate humorũ exiſtẽtiũ in ambitu totius, vnde tardius fluant, & poſtponãtur menſtrua; nõ credimus autẽ in ea retentionem fieri ex ſanguinis paucitate, tum quia venas habet ſatis plenas, tũ quia natura non expelleret ſanguinẽ, per hæmorrhoidas, nec ad cutim; relinquitur ergo quod fiat ea groſſitie humoris melancolici in venis matricis contento, & in ambitu totius; quod clare colligitur ex diſpoſitione venarũ, & menſtrui exeuntis, & ex triſtitia, q̃ eſt in ea: veriſimile etiã eſt in venis matricis eſſe oppilationẽ, ex humoribus groſſis viſcoſis, cũ aliquando curſum matricis materierum albarũ viſcolarũ patiatur; & etiã quia dẽ mirãte humore melãcolico in corpore, p indigeſtionẽ phlegmata multiplicãtur; propterea auiẽtiet Medici cũ medicamenta cõponunt pro humoris melãcolici euacuatione, aliquid imponũt, quod ẽt phlegma euacuet: Ex ijs igitur cõſtat, quod hæc ægritudo eſt oppilatio, quę lędit operationẽ virtutis naturalis diminute, & ex cõſequenti eſſe ægritudinẽ in cõpoſitione; ex qua quidẽ oppilatione humor melancolicus multiplicat in ea in ambitu totius, qđ ex ſignis ſupra poſitis colligitur, vt habetur a Gal. 3. Inter. c. 7. dicẽdo, quod quando retinetur ſanguis, qui p partes inferiores fluere ſolet, multiplicatur humor melancolicus in toto, & proprie cũ retinentur menſtrua poſt partum, vt habetur ab eo in Tract. de col. nigr. c. 8. quia impręgnatio fætus nutritur ex meliore parte ſanguinis retenti; deterior autẽ pars reſeruatur ad partũ, & tunc debet euacuari, quæ ſi retineatur, replet vt plurimũ corpus humore nigro melancolico: ideo cũ mulieres in partu nõ debite purgãtur, ad melancoliam fiunt paratæ, & cor exſiccatũ tuſrigidatur, & ſpiritus tenebroſiores fiũt, & Epar ſimiliter alteratur, vnde prouenit debilitas digeſtiuæ, triſtitia, & animi defectio; nã vt dicit Auic. in Trac. 1. de virib. cord. c. 4. quemadmodũ multitudo ſpiritũ, ſubtilitas, & claritas, ad lætitiã præparat, ita paucitas eorũ, groſſities, & turbulentia præparat ad triſtitiam. Ex ijs patet in hac Magnifica Domina aliã eſſe ægritudinem. ſ. malam complexionem frigidã, & ſicca in corde, & ſpiritibus. Demacratio corporis poteſt procedere, vel ex diminuta digeſtione, vel ex triſtitia, q3 vt dicit Auic. 1. Tract. de virib. cord. c. 6. Sicuti lætitia fortificat calorem naturalem, & facit dilatationẽ ſpiritus in toto corpore, vnde ſequitur attratio nutrimẽti ad oẽs partes corporis, ita triſtitia debilitat calorẽ naturalem, & facit coarctationem ſpiritus in totõ corpore, vnde neq; bonum ſit nutrimentũ, neq; ad membra tranſmittitur; quare ex hoc ẽt quod nutrimentum non penetret ad membra, poteſt accidere appetitus illa diminutio, quæ ẽt poteſt eſſe propter phlegmata in ſtomaco multiplicata propter debilitatem digeſtiuæ, aut propter malam complexionem in ſtomaco impręſſam ex multo humore melancolico a ſplene ad ipſum tranſmiſſo, quæ aliquando deijcit appetitum, licet ſæpe eum intendat, vt vult Gal. 5. Inter. c. vlt. Iſta etiam demacratio, & appetitus proſtratio poſt ſi inſequi cauſam poſitam a commentat. Alexand. de mente Gal. 3. Epid. 23. 5. ſuffocationem caloris innati factam ex ſanguine menſtruo retento. Curſus matricis ſequitur debilitatem digeſtiuę, & multiplicationem phlegmatis. Quod autem multus humor melancolicus a ſplene ad ſtomacum eius expellatur, cognoſcitur manifeſte ex regionibus, quæ ferè ſemper nigræ exiſtunt; Vnde etiam elici poteſt multiplicationem humoris melancolici non fieri propter debilitatem attractiuæ ſplenis. Motus ille pulſus, qui in regione ſtomaci in ea ſentitur, credimus quod ſit motus arteriæ aorti in dorſo exiſtentis, iuxta ſententiam Gal. in introduct. pulſ. c. 1. dicentis, quod in extenuato corpore, ſi quis tangat uentrem, ſæpe percipit motũ attenę, quæ eſt ſecundũ dorſum; non. n. poſſibile eſt, qđ motus ille tã continuus, & tam ordinatus a uentoſitate proueniat: poſſet tamen quis exiſtimare talẽ motum eſſe pulſum arteriæ ſplenis, quia ſpleen eſt membrum ſatis arteriatum, habens arterias magnas, ut dicit Galen. 4. de vſu part. c. 15. ſed quia ille pulſus eſt maior in triplo, aut quadruplo, quàm pulſus brachij, non videtur quod poſſit eſſe pulſus arteriæ ſplenis; nam etiã quia ſi eſſet pulſus arteriæ ſplenis, illum æqualiter percepiſſet, quando erat prægnans, ſicut nunc, quod non faciebat: Quod autẽ in ea magis percipiatur, quàm fortaſſe in altera magis extenuata, poteſt eſſe ex maiori repletione ſuæ arteriæ, uel aliqua in ipſa ſup-calefactione, ex qua arteria eius altius eleuetur.

Digitized by Google

Scables autem illa, quę ſibi interdum aduenit, & ſimiliter ſanguis ille hæmorrhoidalis, clarum eſt quod prouenitunt a virtute expellente ſanguinem retentũ, aut ſanguinis ſuperfluitates; An vero humor melancolicus in ea multiplicatus ſit naturalis, an aduſtus, credimus ipſum pro maiori parte eſſe ſine aduſtione, cũ iam dictum ſit ipſam eſſe a prædominio frigidæ complexionis; Et quia ſi in ea eſſet multa aduſtio, non ſolum in ea cauſaretur triſtitia, ſed iracundia, & aliqua audacia: non negamus tamen, quin aliqua etiam adſit aduſtio, quæ ea longa retentione, & epatis caliditate fieri poteſt, quod ea ſcabie ſignificatur, vt dicit Auicenna 7. quarti Tract. 3. cap. 6. Ea habitis manifeſtæ ſunt ægritudines, cauſę, & accidentia, quæ ſunt in hac Magnifica Domina; neque credimus ipſam ſub Rub. melancoliæ Myrachiæ, vel alterius eſſe collocandam; quia in omni melancolia, vt dicit Auicenna prima tert. Tract. 5. c. 18. debet eſſe corruptio operationum virtutis ſenſitiuæ interioris, quæ in hac non exiſtit, imò perfectas videtur habere operationes ſenſitiuas; neque reperitur in ea eructatio acetoſa, nec nauſea, quę ut dicit Auicēna in talibus eſt inſeparabilis.

Quantum ad tertium, cum plura ſint inuicem complicata, vide dum eſt, a quo cura incipienda, & quæ debeant eſſe primæ intentiones exequendæ: pro quo dicimus iuxta ſententiam Gal. vij. de ing. cap. penult. quādo plura inuicem ſunt complicata, ſi aliquod eſt, ex quo maximum imminet periculum Aegrū periclitari, ab eo incipiendum eſt; Si vero nihil tale exiſtat, ab eo incipiendum, quod habet rationem cauſæ reſpectu aliorum, & ſine quo alia curari non poſſunt: Et quia dicimus quod illa oppilatio, & humorum groſſities, quæ faciunt indebitum exitum ſanguinis menſtrui, ſunt cauſa omnium aliarum ægritudinum, Prima intentio curatiua erit remouere oppilationem, & groſſitiem humorum, & viſcoſitatem, quod fiet cum ſubtiliantibus, & incidentibus iuxta ſententiam Gal. 3. tech. 94 dicentis. Eſt vero & obſtructio ex eodem genere ægritudinum, quæ quidem ex lentis, & groſſis humoribus fit, unam & ipſa habens intentionē morbo contrariam; dico autem apertionem. Cauſæ vero ſalubres ſunt, abſtergentia, atq; incidentia medicamēta. Secunda intentio curatiua erit, remouere malā cōplexionem factam in membris, & ſpiritibus, ex humore melancolico multiplicato in corpore; quæ cū frigida ſit, & ſicca intentio erit calefacere, & humectare, & præcipue cor ipſum. Tertia intentio curatina erit, ſi poſt curationem oppilationis, & malæ cōplexionis, aliqua accidentia fuerint relicta, illa remouere; Et licet cum Aegritudo eſt accidentium cauſa, plus ſit ægritudini, quām accidentibus attendendum, tamen iuxta ſententiam Gal. 12. meth. c. 1. aliqua non accidētibus prius, vel æque primo eſt attendendū, ſicut ægritudini, & hoc eſt, quando accidens, vel virtutem proſternit, vel ægritudinem auget; Et quia in caſu noſtro illa continua triſtitia uirtutem debilitat, quia debilitat calorem naturalem, vt dictum eſt ſupra & cauſam ægritudinis auget, faciendo ad multiplicationem humoris melancolici, & ad augumentum ſui ipſius, ut voluit Auic. 1. Tract. de virib. cord. cap. 6. Et ſimiliter, quia debilis digeſtio virtutem debilitat, non multiplicando ſanguinem, & ſpiritus, ſicut deberet, his duobus accidentibus æque primo, & in omni tempore huius ægritudinis, erit attendendum. Intentiones vero habendæ in remouenda triſtitia, & lætitia cauſanda ſunt multiplicatio ſpiritus clari, & ſubtilis, ut voluit Auicenna vbi ſupra ſicuti intentio in fortificando virtutem digeſtiuam præcipue ſtomaci, erit malā complexionem in ea introductam remouere, cum rebus ſubſtantiam ſtomaci vnientibus. Erunt itaq; omnes intentiones curatiuæ, ab ægritudine, & eius cauſa ſumptæ, aperire orificia venarum matricis, ſubtiliare humores groſſos, incidere uiſcoſos, & in omni tempore ægritudinis multiplicare ſpiritus, & facere eos claros, & ſubtiles; ac demum uigorare digeſtionem. A naturali uero corporis & membrorum complexione ſumitur indicatio, ea alterationis fiendæ quantitate; In tantum enim debet membrum ſupercalefactū infrigidari, donec reducatur ad naturalem complexionem, quod fieri non poteſt, niſi naturalis complexio cognoſcatur; ideo ſoluit Galenus 9. de ingen. 15. 8. de ingen. primo & vltimo quod quando membrum frigidum naturaliter, eſt habens ægritudinem calidam, debet amplius infrigidari, quām ſi membrum natura calidum, habeat ęgritudinem calidam: Vnde cum in caſu noſtro, cor ſit naturaliter frigidum, & habens malam complexionem frigidam, minus debet calefieri, quām ſi naturaliter eſſet calidum. Epar ſi ad malam complexionem frigidam deduceretur, in proceſſu huius ægritudinis, cum naturaliter ſit complexionis calidæ, vt ſupra diximus, maiori indigeret calefactione, tamen vſque nunc non uidetur Epar lapſum ad frigidum reſpectu temperati, cum appareant ſigna ſuæ caliditatis, ut ſupra diximus. Aer uero continens ſi ſit temperatus, indicat ſimilia eſſe exhibenda, ſi ſit in calido diſtēperatus, uel frigido, humido, uel ſicco, ſignificat cōtrariorum exhibitionem, ut dicit Gal. 8. de Ingen. cap. 9. Ex his patet intentionem curatiuam ſumptam a naturali complexione eſſe, cor calefacere non multum intenſa calefactione, cum ſit lapſum ad ſimile; & intentionem curatiuam ſumptam ab aere nos continente, uti calidioribus in hieme, & minus calidis in æſtate.

Quantum ad quartum clarum eſt quamcumq; cōplexionem permutari poſſe, niſi ſit hectica tertiæ ſpecie, aut maraſmus, ſeu ſiccitas in ſubſtantia mēbrorū, quæ remoueri non poteſt, aliter poſſet Senectus prohiberi, & ſpaſmus de ſiccitate curari, ut dicit Gal. 1. Tract. de Tabe 4. & 5. Ex conſequenti clarum eſt malam complexionem in hac Magnifica Domina poſſe ſanari, cum non ſit aliqua de ſupradictis incurabilib. humores uero groſſi, & uiſcoſi oppilantes, quod ſubtiliari poſſint, non eſt dubium: & ita quantum ad prognoſticum; credimus ipſam certiſſime ſanari poſſe a Taceo autem ad quas ægritudines ſit parata, propter retentionem menſtruorum, quod clare uideri poteſt ab Auic. a 1. Tert. Tract. 1. c. 4.

Quantum ad quintum, primo ponemus regimē in ſex rebus non naturalibus, 2. ad medicinalia deueniemus; Et imprimis circa cibum, & potum, quia intentio noſtra eſt facere humores fluxibiles, & prohibere multiplicationē humoris melancolici, debēt euitari cibi omnes generantes humores groſſos, & uiſcoſos multiplicantes humores melancolicos, unde euitētur omnia cibaria de paſta ſiue elixa, ſiue frixa; & omnia genera leguminum, riſum, milium, panicū, & omnes carnes groſſæ, ut bouinæ, caprinæ, ceruinæ, porcinæ, agninæ, & omnia capita quadrupedum, & omnia eorum interiora, & capones impinguati, ſ. carceribus detenti, quia ſunt contrariſſima in digeſtionibus humorū ſubtilium, multiplicatione contrariorum, ut dicit Gal. 6. de reg. ſan. euitētur carnes auiū degentium in aquis; lac, caſeus, & omnia quæ ex lacte fiūt, oua dura quocūq; modo ſint cocta; Euitari debēt piſces lacunales oēs, & non ſquamoſi, ſicut anguillæ, tenchæ, lāpredę: Euitētur cancri, oſtreę, limaciæ, piſces ualde magni, licet ſint ſquamoſi, fungi, tubera, vinum coctū, uinum dulce, uinū groſſū, & nigrū, nouū, et turbidū: Euitetur nīs cuiuſcūq; cibi mala repletio, & ciborū multa diuerſitas, caules, oīa ſalſa de carne animaliū, q̄ñ eſt caro rōne ſalis, ualde exſiccata: Euitētur extremitatū herbarū tenerę particulæ compoſitæ cū ſale, & aceto, & præcipue ſi ſint merito ſalis, aut aceti exſiccatę, cū hæc omnia humorem melancolicum multiplicent, ut voluit Gal. 3. inter. c. 7. Panis cōueniens eſt factus ex frumento mūdo a rebus extraneis, de proximo molito, bene coctus in clibano, bū fermētatus, factus p tres dies, & nō pluriū, q̄ triū, uel quatuor dierum, nulloq;

alio

alio pane utendum eſt, quia panis factus ex farina longo tempore reſeruata, poſtquam frumentum molitum eſt, generat humores groſſos, eo quod pars farinæ ſubtilior reſoluta ſit, vt habetur a Galeno in de cura lapidis. Caro conueniens eſt caro pullorum, pullaſtrorum, gallinarum iuuenum. Caponum excoriicatorũ, & omnium auium, quæ comeduntur non degentium in aquis, caro hædi lactentis: Caro vituli & ſi ab omnibus ferè conceditur, Galenus tamen in Tract. de diſſol. cont. c. 13. dicit quod generat humores groſſos, & propterea laudamus, ut de ea rarior ſit vſus, conceditur etiam caro caſtrati animalis: Piſces conuenientes ſunt parui, vel ſquamoſi, non valde magni, marini, vel de flumine currenti petroſo: conceduntur oua ſorbilia tremula, & fercula facta ex ouis non valde coagulatis, vel teneris: Oleum, butirum, & alia vnctuoſa non conueniunt in regimine generante ſubtiles humores, vt dicit Galenus, ideo ex eis parum vtendum eſt: Lardo ſæpius vtendum eſt. Ex herbis conceduntur feniculus, petroſelinum, calamentum, maiorana, ſerpillum, Iſſopus, Blitis, Spinachia, Borrago, Bugloſſa, meliſſa, & interdum tempore calido, cicorea, ſcariola, teneritas lupulorum, atque aſparagorum, alcoraat, ſiue archichiochi: Conceditur interdum paſtinaca domeſtica, & ſilueſtris; licet. 5. colliget Auerroes quarto dixerit omnes herbas naturaliter declinare ad humores melancolicos, excepta lactuca, & bugloſſa; & Galenus tamen ſecundo de alim. 49. dicit omnia olera dare parum nutrimenti, atque id aquoſum, & ſubtile: Aromatica acuta, vt Gingiber, piper, cinamomum, ſinapis, & huiuſmodi, & acumina, ſicut allium, cepa, porrum, & raphanus, & valde ſalſa, ſi multum frequententur, adurunt ſanguinem, & exſiccando ingroſſant, & in coleram nigram conuertunt, ideo frequens, & multus eorum vſus eſt euitandus, tamen aliquando in parua quantitate licet eis uti, pro humorum ſubtiliatione potius, quàm nutrimento; neque vtendum eſt ſalſis induratis, aut terreſtrificatis, vt ſupra dictum eſt, ſed ſalſis habentibus mollitiem; Et fercula fiant ea rebus ſupra conceſſis, vel ex farre, vel ea brodio Cicerum, aut faſeolorum. Ex fructibus conceduntur amigdalæ, ficus recentes bene maturi, & ſicci, pineæ, paſſulæ enucleatæ, poma decocta toleſantur: Melones, pruna bene matura, tempore calido, & ceraſa ante cibum, ſed ea his in parua quantitate: zucarum, & mel conceduntur, & eis melius eſt vti non cum aliis rebus, quia tranſeunt, & faciunt Epatis oppilationem, vt dicit Galenus in de ſubtil. diæt. c. 6. Vinum debet eſſe clarum, mediocriter vinoſum, album, vel nigrum, nec dulce, nec ſtipticum.

Quantum ad animi accidentia, oportet vt deuitet timorem, & triſtitiam, & ſolicitudinem toto poſſe, & ideo veſtes ſuæ, & anuli ſint delectabilis coloris, vel odoris, & aſpiciat res delectabiles, & iocoſas, & audiat cantus delectabiles, & inſtrumenta muſica delectabilia, & in ſumma omni conatu euitet triſtitiam, ſed lætetur uidendo res gratas, s. uiridaria, poſſeſſiones, & huiuſmodi delectabilia. De motu, & quiete oportet ut alienet ſe ab ocioſitate, & quiete multa, & maxime in ſolitudine; ſed competit ei exercitium tẽperatum moderatum, factum poſt complementum primæ, & ſecundæ digeſtionis, & ſit exercitium pedeſtre, vel equeſtre, per loca plana, amena, viridia, ita vt in eo delectetur, ſicut etiam ſi venationibus delectaretur; Et oportet, ut deuitet fricationes duras aſperas, & ſiccãtes corpus, & omne balneum minerale, & ſiccũ de ſtupha; competit enim ei fricatio mediocris, ut membra fortificentur, in attrahendo nutrimentum, ſicuti competit, & balneum humectatiuum, vel ea aqua dulci ſola, vel ea aqua decoctionis altheæ, camomillæ, borraginis, meliſſæ, vel cum aqua decoctionis extremitatum, & cap. caſtrati, addendo etiam aliquid ea ſupradictis; Et poſt exitum a balneo, fiat inunctio cum oleis humectatiuis, ſicuti oleo amigdalarũ dulcium; Et oportet vt euitet vigilias ſuperfluas, ſed moderate dormiat, neque ſit ſomnus multum prolixus, nec in ieiunio factus, & ſit in nocte, aut in mane ante tertiam, & non in meridie. Aer ſuæ habitationis ſit clarus ſubtilis, vicinus temperamento, vel parum ad calidum, & humidum declinans, & caueat ab aere groſſo, obſcuro, & fætido, imò ſint in eo boni odores pomorum, vel florum delectabilium, & huiuſmodi.

Quantum autem ad medicinalia, inprimis pro remouenda oppilatione, quæ radix eſt omnium malorum diſpoſitionum in ea, ſi volumus groſſitiem, vel viſcoſitatem ab humoribus remouere, poſſumus dupliciter hoc facere, vel humores groſſos, & viſcoſos educẽdo medicinis purgantibus, vel eos ſubtiliando: ſed quando oppilatio ſit propter humores groſſos, viſcoſos, & multos, incipere debemus ab euacuatione, antequam fortibus ſubtiliantibus utamur ſecundũ Gal. doctrinam xj. de ingen. 9. 10. & etiam quia ſtãte multitudine humorum groſſorum ſi acutis medicinis, & fortiter ſubtiliantibus vteremur, potius ſanguis aduretur, & in melancolicam naturam concitaretur, & multiplicarentur humores groſſi, quàm poſſet multitudo ſubtiliari, vt colligitur a Gal. 10 Tract. de diſſol. cont. c. 2. Et propterea dicit Hipp. 5. part. Aph 36. Mulieri menſes decolores, nec per idem tempus ſemper uenientes, purgationem indicant eſſe neceſſariam, & ibi Galen. dicit quod vbi humores groſſi ſunt in cauſa, duplici modo poſſumus curare, eos a corpore educendo, & eos ſubtiliando; Certum itaque habemus euacuationem eſſe ſiendam; Sed cum duplex fieri poſſit euacuatio, & cum phlebotomia ſanguinem groſſũ educente, & cum pharmacia, contingit dubitatio, quæ harum in hoc caſu plus conueniat; Dicit enim Conſtantinus 8. pract. c. xv. referens Gal. dictum in epidimia; fœmina, cui per menſes ablata erant menſtrua, & facta erat tam multum macilenta, & appetitum perdiderat, quã cũ vidi, tribus diebus ſanguinem minui, in prima die, lib. vnam, & mediam, in 2. lib. unam, & in 3. ℥ octo, & hoc facto, paulo poſt rediit ſicut fuerat; Item omnes Medici autentici in retentione menſtruorum phlebotomiam Saphenæ maxime laudant; *6. Epid. ſect. 3.* Sed quia Hipp. ibi dixit purgationem eſſe neceſſariã, & non dixit phlebotomiam, intelligit euacuationem cum pharmaco; & quia magis ſecuri erimus phlebotomiam Saphenæ iuuare, & effectum intentum facere, remota prius oppilatione ex humoribus groſſis euacuatis, quàm ſi primo fieret phlebotomia, ideo arbitramur ſalubrius eſſe, prius euacuationem humorum groſſorum, & viſcoſorum facere. Laudamus itaque, ut per 8. vel 10. dies præſenti menſe, accipiat hunc ſyrupum in aurora.

℞. *Mellis Roſati colati.* *ana* ℥ ſ.
Oximellis. S.
Syr. de Pomis deſcrip. ſab. Reg.
Aquarum Bugloſſa.
Fumeterra. *ana* ℥ j.
Meliſſa.

Deinde accipiat per horam ante diem infraſcriptã medicinam procurando, ut dormiat duabus horis vel circa poſt aſſumptionem medicinæ; Et poſt ſex horas ab aſſumpta medicina, capiat ſex vnc. aquæ bugloſſæ calidæ cum vnc. med. zucari.

℞. *Agarici El. & bene mundi.* ʒ ij. ſ.
Gingiberis pul. ℈ ſ.
Oximellis. S. ℥ ſ.

Incidatur agaricus, & prius inuoluatur cum oximelle, tum infundatur in hac decoct. & poſt horas x. fiat fortis expreſſio, cui addatur.

Diacatholiconis.
Diaſcena. *ana* ʒ ſ. *& fiat potio.*
℞. *Polipody quercini.*
Epith. vn. *ana* ʒ iij.

Aſari. ʒ ij.
Folicul. Senæ. ʒ j.
Flor. Cordial.
Paſſularum. *ana* ℥ ij.

Decoquantur in lib. vna aquæ lactis vſque ad tantam conſumptionem, quod expreſſio intret tota in diſſoluendo, & infundendo totam medicinam; quam quidẽ pro euacuatione humoris melãcolici, & phlegmatici, in hac diſpoſitione, alijs præeligendam eſſe duximus, quia præter hoc quod Agaricus, & lapis Lazuli, qui diaſcen. ingred. prædictos humores euacuẽt, proprietatem etiam habent lætificandi, & confortãdi cor. vt dicit Auic. in Tract. de vir. cord. cap. proprijs. Et hanc ſupra diximus eſſe intentionem in omni tẽpore huius ægritudinis exequendam: ſed quoniam vt vult Melue in cap. de Soda frig. ab humore melancolico, medicina numquam debet recedere a gradu medicinarum incolumium, neque debet ſimul, & ſemel multa euacuatio talis humoris ſubito fieri, die ſequẽti poſt aſſumptam medicinam laudamus, vt aſſumat ſyrupum hunc.

R. *Syr. de ſucco Bugloſſæ.* ℥ I S.
Aquarum Bugloſſæ. ℥ ij. *Meliſſæ.* ℥ j. *Miſc.*

Et immediate ante ſyrupum accipiat drach. duas Diamuſci dulc. vel vnc. med. zucari Bugloſſati, vel drach. vnam Mitridathi, aut Theriacæ, dummodo hęc ſint antiqua, & ad minus x. annos pertranſierint, vt opij virtus, qua in præſentiarum non indigemus, ſit valde imminuta, de quibus dicit Auicen. in Tract. de vir. cord. c. 4. nulla compoſitarum medicinarum ęquiparatur eis in temperãdo complexionem humanam, & conferendo, & lætificando cor auferendo, & triſtitiam, quibus omnibus indigemus maxime in præſenti cura: Et quia vt dicit Mel. in loco prædicto euacuatio humoris melancolici non debet ſubito fieri, & ſemel, ſed pluries per interualla, ideo ſunt ponendæ Medicinæ eductiuæ humoris melancolici, quibus vti poſſit. Laudamus itaque interdum, præcipue tẽpore hyemali, vt capiat ſcrup. iiij. pillularum indarum, aut de lap. lazuli, & immediate poſt accipiat vnc. octo aquæ lactis, præmiſſa tamen digeſtione cum ſyr. infra ponendis, vel ſupradictis. Laudamus etiam, ut aliquãdo aſſumat de iure Galli antiqui, ſecundum artem decocti in cuius ventre in decoct. ponantur Polipodium, Epithimum, Paſſulæ, cũ modico ſalis, quia dixit Auic. 2. can. c. de carnibus Galli decrepiti eſt bonum colicæ, & ęgritudinib. melancolicis, & Mel. dicit cap. de iure Galli, quod cum Polipodio, & Epithimo educit melancoliam: Laudamus etiam interdum vſum pulueris ſenæ cum Gingibere, Cinamomo, & Tartaro, et ſolet magiſtraliter præparari, qui puluis poteſt etiam exhiberi non pręcedentibus ſyrupis: Laudamus etiã euacuationem cum lapide armeno, ſi repertatur, uel cum lapide lazuli hoc modo correcti, primo lauetur 30. in aqua fontis, poſtea x. uicibus in aqua Roſata, & iterum x in aqua decoctionis flor. & rad. cord. vt dicit Mel. in cap. de lapide armeno modus autem exhibendi hos lapides ſit talis primo.

R. *Aqua lactis.* *Lib.* j. *S.*
Succi pomorum dulc. *Lib.* S.
Paſſularum. ℥ j. S.
Liquiritiæ roc. ʒ ij.
Florum Borraginis.
Bugloſſæ. *ana* ʒ j.

buliant omnia ad conſumptionem tertiæ partis, decoctione tamen facta ſecundum artem, deinde fiat colatura, in qua ponatur lap. armeni loti ut ſupra, vel eo deficiente lap. lazuli ʒ j. & fiat potio, quæ non exhibeatur, niſi pręcedentibus ſyrup. digeſtiuis: poteſt etiã interdum vti decoct. Poſipodii, vel folicul. ſenæ cum brodio carnis, uel cum aqua lactis etiam ſyrup. non præcedentibus: Et quia poſt euacuationem humoris melancolici factam, intẽtio eſt Orificia uenarum matricis aperire, ſanguinem ſubtiliare, & ipſum uerſus regionem matricis prouocare, poſt ſex, vel octo dies ab aſſumpta medicina, laudamus phlebotomiam ſaphenæ, extrahendo ſanguinis ℥ iiii. vel circa & altera die ſequenti ſimilis fiat phlebotomia de ſaphęna pedis ſiniſtri; quantum enim huiuſmodi phlebotomiæ ualeant, conſtat autoritatibus ſupradictis. & a Rhaſi. 9. cont. cap. 6. qui ultra alias autoritates, adducit etiã autoritatem Gal. vi. Epid. quæ adducitur etiam a conſtant. ut ſupra dictum eſt. Per dies aliquot poſt phlebotomiam, laudamus, ut capiat ſyrupum hunc, niſi forte mẽſtrua ex prædictis auxilijs, forent prouocata.

R. *Syr. de Calamento montano, ac fluuiali.* ℥ j. S.
Aqua decoctionis Calamenti, & Pulegij. ℥ iij.

præparetur autem ſyrupus de Calamento ex ſucco eius, eo modo, quo ſyr. de ſucco Endiuiæ. & ex aliis ſuccis fieri ſolet. Calamento ſe aſſidue uti dicit Gal. in prouocatione menſtruorum 5. de ſimp. med. diſt. 6. cap. 2. & 5. part. Aph. 36. Inter alia vero quæ magnam uim habent in prouocatione menſtruorum. ponit Sauinam, mentam, Calamentum fluuiale, quod eſt mentaſtrum, & Calamentum Siluestre, quod eſt nepita, vel herba gatta. ponebat pulegium, aſſarum, Caſſiam ligneam, & Cinamomum, quibus diuerſimode, & in pulueribus, & in decoctionibus, & in alijs modis uti poſſumus in prouocatione menſtruorum; quod ſi ex dictis ſyrupis prouocatio non fieret, per duos, uel tres dies ſimul etiam cum ſyr. poſſet accipere ſcrup. unũ, uel drach. unam Trociſc. de Mirrha deſcript. Rhaſis. Ad iſtam intentionem laudamus etiam, ut utatur ſyrupo de Arthemiſia, qui præparatur ſecundum infra ſcriptam deſcript.

R. *Arthemiſiæ.* *M.* ij.
Pulegij.
Calamenti.
Mentaſtri.
Origani.
Meliſſæ.
Perſicariæ.
Sauinæ.
Maiorana. *ana* *M.* j.
Capil. Ven.
Camedrios.
Perfoliata.
Camepitheos
Matricaria cum
Flor. Centaurea maior.
Ruta Betonica.
Rad. Fenetuli.
Apij.
Petroſelini.
Aſparagi.
Bruſci.
Saxifragia.
Enula.
Dictami.
Cyperi.
Rubea Tinctorum.
Ireos.
Peonia. *ana* ℥ j.
Sem. Iuniperi.
Leuiſtici.
Petroſelini.
Apij.
Anethi.
Nigella.
Carpobalſami. *ana* ℥ S.
Coſti.

Aſari.

Digitized by Google

Aſſari.
Eretri.
Caſſie ligu.
Cardamomi.
Calami arom.
Valeriane.
Paſſularum.
Liquiritię Rec. Ẑ m. ana ℥ ij.

Conquaſſentur, & infundantur in aqua pluuiali per diem & noctem, poſtea decoquantur ad aquæ medietatis conſumptionem, & tunc deponantur ab igne, & dimittantur, donec aqua tepuerit, & tunc cum manibus in ea aqua fricentur, poſtea colentur, & in colatura addatur Mel, vel Zuccarum. Q.S. & ſucci pomorum lib. vna, & fiat ſyr.

Item laudamus vt fiat ſyr. ſimplex de pomis ex ſucco pomorum dulcium. & aucarn. dimiſſo ſucco pomorum acetoſorum, ex quo ſimul fieri ſolet communiter, & hoc vti poterit ſimul cum oximelle, vel cum melle Roſato, pro digeſtiuo ante medicinarum ſolutiuarum infraſcriptarum aſſumptionem: Hoc etiam ſyr. ſolo interdum vti poſſet cum aqua Meliſſæ, & Bugloſſæ intentione humectandi, & cor confortandi. Ad ſupraſcriptam intentionem, ſcilicet prouocandi menſtrua, & ſanguinem verſus regionem matricis conueniunt ventoſæ ſiccæ in parte domeſtica coxarum & in pectine, & ſimiliter fricationes fortes, & ligaturæ in cruribus & partibus inferioribus; conueniet etiam ſedere in hoc balneo.

℞. *Sauinæ.*
Iuniperi.
Saluiæ.
Ruta.
Rub. Tinctorum.
Parietaria.
Serpilli. ana M. ij.
Flor. Roris marini.
Arthemiſia.
Malua.
Caprifolij.
Berbena.
Calaminti.
Menta ſilu.
Rad. Aſparagi &
Bruſci.

Bulliant in aqua & ipſa ſedeat in vaſe in quo dicta aqua ſit poſita cum herbis, & attingat vſq; ad partem vmbelici: Et quia quandoque ſanguis eſt fluxus ad matricem, & venæ matricis ſunt clauſę, opus eſt tunc ponere in matrice aliquid, quod aperiat orificia venarum, pro qua intentione conuenit herba mercurialis, vel contuſa, vel ſubtiliter inciſa, ligata in petia linea ſubtili, & poſita ad intra collum matricis. & debet poni cum filo ligata, vt poſſit libere extrahi; Conuenit etiam ad hoc farina Gith, quod apud vulgares dicitur Gitone, & ſimiliter ligetur in panno lini ſubtili, & ponatur ad intra collum matricis: Valet etiam Mitridatum cum Maſtiche ſicuti Mitridathi drach. j. Maſticis ſcrup. j. & ſupponatur, fiat etiam hoc naſcale. ℞. Gentianæ, Pulegij ana drach ij. Nigellæ drach. j. cerniere ſubtiliter, & confice cum pulpa caricarum pinguium. & ſucco mercurialis, donec fiat ſicut paſta, & ſupponatur. Aliud naſcale ad idem: Bombix. vel lana ſuccida, in ſucco matricariæ, & Theriaca ſimul mixtis iuttingatur, & ſupponatur. Radix etiam ireos, vel Enulæ in melle intincta, & ſuppoſita, ſicuti etiam hoc. ℞. Tripheræ magnæ ſine opio ʒ. ſ. farinæ Orobi, Nigellæ ana ʒ. j. pulueris Rubiæ Tinctorum ʒ. j. ſ. ſucci Rutę ℥. j. Mſc. & ſupponatur cum bombace: Item fiat ſacculus in forma digiti, & impleatur puluere, & ſupponatur. Alia multa, & fortiora a Medicis ponuntur; ſed hęc credimus ſufficere, cum aliquando orificia venarum matricis aperiantur ſine aliquo auxilio; Et ſi illa ſuppoſitoria facerent ardorem, madefaciat pannos in aqua Roſata, albumine oui, oleo Roſato, violato, aut lacte, & ſupponat.

Quantum ad generationem letitiæ, & cordis confortationem, ſemper in hac cura, illud, quod ſupra diximus eſſe fiendum, eſt, vt multiplicentur ſpiritus, & clarificentur, & a fumis, & á vaporibus melancolicis mundificentur: Multiplicatio ſpirituum fiet cum rebus boni, & multi nutrimenti ex his quæ ſupra diximus in regimine ſex rerum non naturalium, & ex omnib. medicinis, quæ ſua aromaticitate cor confortant ab Auicēna deſcriptis in ſuo Tract. de viribus cordis. Pro ſpirituum clarificatione laudamus, & continue vtatur puluere Setæ & Margaritarum; & vt Seta bene poſſit puluerizari, modicum aduratur, vt pręcipit Meſue in deſcript. Diamuſci dulc. pro mundificatione ſpirituum a vaporibus melancolicis laudamus, ut aſſidue vtatur Bugloſſa & Meliſſa, quarum proprietas eſt cor confortare, & lætitiam facere, mundificando ſpiritus a vaporibus melancolicis, vt voluit Auic. in Tract. de vir. cord. Et quia puluere aliquando, cum difficultate aſſumuntur, poſſumus ex puluere Margaritarum & ſetæ cum ſucco Meliſſæ conficere pilulas, addendo modicum ſyr. de pomis ſimpl. ſi oportebit, & eas exhibere, vel ante ſyr. vel ante cibum. Valent etiam ad hanc intentionem Theriaca, & Mithridatum & Diamuſcum dulc. & amar. Electuarium lætificans Concil. Electuarium de Gemis; Et ſi alicuius illorū timeretur exceſſiua caliditas, præcipue tempore Æſtatis, docuit Auic. in 2. Tract. de vir. cord. c. 4. fiendam eſſe eorum decoctionem in ſufficienti quantitate ſucci pomorum dulc. uel granatorum dulc. vſq; ad ſpiſſitudinem: ad hanc etiam intentionem valebit vſus Diabugluſſati, Diaborraginati cum fragmentis cordialibus, & ſimiliter placeret Meliſſa cum zucaro condita: Valent etiā radices bugloſſæ cum aucaro conditæ, & ſunt delectabiles: Valent etiam ſaculi, & alia huiuſmodi, ſed nobis magis placent Epithemāta propter eorum ſubtilitatē, & maiorem penetrationem, & humectationē; Et ideo poſſet vti hoc Epithem. cordiali. ℞. Aquarum Bugloſſæ, & Meliſſæ an. ℥ iij. ſucci pomorum dulc. ℥ iij. Beē albi, & Rubei, Doronici, pulueris ſetæ combuſtæ ana drach. j. ſ. puluerizentur puluerizanda; flor. Bugloſſæ, Borraginis an. drach. j. pulueris Gariofilorum ℈ ij. Vini albi ſubtilis odoriferi vnc. j. ſ. Mſ. pro Epithem. cordis. Pro confortatione digeſtiuæ ſtomaci, vtatur poſt euacuationem vnguento Galeni commēdato ad vitia ſtomaci, addendo ei parum pulueris Gariofilorum, vt potentius ſit in calefaciendo, & uti debet Aromatico Roſato, & paſſulis, in quibus eſt, & proprietas confortandi Epar: Alteratio malæ complexionis, & omnes aliæ intentiones curatiuæ facile componi poſſunt ex ingeniis ſupraſcriptis.

Conſilium de dolore ſtomaci, cum Ventris Stipticitate.

CONSILIVM IV.

SVppoſito dolore ſtomaci a ventoſitate, cum frigida eiuſdem complexione prę ternaturaliter, & ventris ſtipticitate, in iuuene colericæ complexionis, ſecundū cor. & Epar. & cum defluxu aliquando humoris melācolici à ſplene ad ſtomacum, & aliquando humoris colerici ab Epate ad ſtomacum, & cum phlegmate in ſtomaco generato per viam indigeſtionis, vt nobis relatum fuit per Excellentiſſimum Doctorem; quęritur quid agendum videatur in actu doloris, in quo ferè patiēs vſq; ad lipotimiam deducitur; & quid etiam agendum videatur in reſiduo temporis ad prohibendum ne dolor redeat.

Quantum ad primum quæſitum, clarum eſt apud

omnes Medicos, quod vẽtoſitas cauſans dolorem, ſiue a cauſa calida, ſiue a cauſa frigida fuerit generata, pro ſui reſolutione indiget calefacientibus, & reſoluentibus. In actu itaque doloris, laudatur inunctio facta cũ oleo infraſcripto.

℞. *Cymini.*
Dauci.
S. Apij. ana ʒ. v.
Rutha ſicca.
Baccarum lauri.
S. ſæniculi.

Contundantur, & fiat decoctio in vnc. iiij. ol. camomelini in duplici vaſe, & facta colatura fiat inunctio cum eo ſuper ſtomaco, & ſuper loco doloris.

Ad eamdem intentionem laudatur ventoſa magna cum multa flamma accenſa, ſæpe ſuper vmbilico reiterata. Fomitum etiam ſiccum cum milio, & ſale factum ſuper ſtomaco appoſitum commendatur. Decoctio etiam Polij mont. ſub actuali caliditate per os aſſumpta multum commendatur in quantitate vnc. ſex; Et ſimiliter comendatur decoctio calamenti in aqua mellis, & cum aqua miſceatur piperis drach. ſ. Item multum comendatur os in pede Porci, quod aſtragalus appellatur, combuſtum in puluerem redactum & cum vino bibitum ad quantitatem drach. j. vel circa. Eodem modo comendatur drach. j. Ariſtologiæ rotũdæ cum vino aſſumpta: Et multa alia intellexi eſſe facta per illos Excellentiſſ. Medicos, quæ comẽdantur.

In uia autem præſeruationis a tali dolore laudo vſum harum pilulis in hebdomada immediate ante cœnam.

℞. *Aloes Epatici.*
Melliloti. ana ℥ v.
Epithimi ſubtil. pul. ℈ j.
Maſticis. ℈ v.

Cum vino maluatico fiant pil. nu. iij. vel v.

Poterit etiam ſuper ſtomacum tenere tale ceratum.

℞. *Aloes Epatici.*
Maſticis. ana ℥ v.
Carn. Dactylorum.
Gariofilorum. ʒ v.

Cum cera & modico Reſinæ f. ceratum in bona forma.

Ad expurgationem autem phlegmatum a ſtomaco laudo vt ante cibum interdum accipiat capares ſalitos, qui prius decoquantur, & cum aceto paſſulato, zucaro, vino temperato, & modico oleo condiantur, qui etiam faciunt ad ventris lubricitatem. Laudo etiã ad eamdem intentionem, & pro ventre lubrificando, ac etiam pro actuali dolore decoctionem infraſcriptã per horas iiij. ante cibum aſſumptam.

℞. *Polipodij Quercini.* ℥ v.
S. Dauci.
S. Anethi. ana ʒ v.

Contundantur, & ligentur in petia linea, & propè finem decoctionis addatur Manip. j. Caulium; Et cum caules habuerint mediam decoctionem capiantur de brodio illo calido vnc. x. vel xij. per quatuor horas ante cœnam, vel prandium.

Vnum addam, quod ego aliquando expertus ſum; nam licet decoctione ligni Guaiaci Medici vtantur in cura morbi gallici tantum, ego tamen illa aliquando vſus ſum in ijs caſibus quibus humores ad ſtomacum fluunt, & in dolore ſtomaci à ventoſitate, & inueni multum eam profuiſſe, & hoc quidem rationabiliter; nam cum eius virtus ſit expellere materiam per ſudorem, & ex conſequenti a centro ad circumferentiam, ex conſequenti facit motum cõtrarium motui materiæ tum ad ſtomacum fluentium; Eſt enim in ea virtus reſolutiua, ſubtiliatiua, aperitiua, calefactiua, & ventoſitatis reſolutiua, & cum hoc habet ſtipticitatem, per quam ſtomacus, & alia membra confortantur, quod ex eius ſapore manifeſte deprehendi poteſt, atque ex dictis Autorum de eo ſcribentium. Modus autem aſſumendi talem decoctionem talis poterit eſſe quod capiantur vnc. viij talis decoctionis ſecundum communem vſum eam faciendi, per iv. horas, vel v. ante prandium; Et poſt aſſumptionem cooperiatur patiens pannis, vt ſudor prouocetur, & dormiat, ſi poteſt; Eodem modo fiat ante cœnam per iv. horas ante: In prandio autem & cœna, non curo, quod vtatur ea ſubtili diæta, quæ præcipitur in cura morbi Gallici: ſed vtatur diæta mediocri, omnino minus aſſumendo, quàm ſit ſolitus, & vtatur cibis facilis digeſtionis; & boni nutrimenti. Circa panem ſit bene fermentatus, mediocriter ſalſus, bene coctus in furno, & ſit recens duorum dierum ad plus, & factus ex bono frumento de proximo molito. Non me extendo ad narrandum alios cibos, quia ſcio Doctores Clariſſimos qui eum in cura habuere, regimen cõuenientiſſimum ſibi ordinaſſe.

Tamen commemorabo ſolum eos, quos Galeno a Miamir commendabat dandos eſſe ijs, qui ſecundum ſtomacum patiuntur: Et ſunt condrum, quod nos ſuc appellamus, riſum, bleta, caules, cicorea, endiuia; ex carnibus autem ventres, & pedes; vinum ſit non debile, ſed potens potius, ſubtilis ſubſtantiæ, ſapore tale, quale vinum eſt quod ab omnibus libenter bibitur; quo etiam vti poterit in prandio, & cœna, quando aſſumet decoctionem ſupraſcriptam ligni Guaiaci. Plura non ſcribo quia ſcio hunc patientem eſſe apud Medicos Excellentiſſimos adeo vt nec opus fuiſſet hæc ſcripſiſſe.

Conſilium de Sputo Sanguinis.

CONSILIVM V.

PRO curatione diſpoſitionum Nob. adoleſcentis D. Petri de Panceriis, qui ſuperiore anno ſanguinem expuit, prima vice ſine tuſſi poſt vehementem exercitationem in ludo pilæ, & inordinatiſſimum regimen in cibo, & potu, præcipue vini cretici, & vernatiæ, poſtea vero vexante tuſſi, circiter mẽſem, ruſus expuit una nocte cum facilitate tamen, & minorem quantitatem quam prima uice coloris rubicundi, nec coagulatum; ita ut in hanc uſque diem non ſine tuſſi fuerit, interdumq; ſputa ſanguine tincta expuerit, ſputitioque ſatis facilis extiterit, ita ut unica tuſſi facile expuat; ſint uero ſputa malo colore affecta, ita ut non ſine aliqua ſanie eſſe uideantur, vnde coniicimus ſanguinem illum de uena pulmonis emanare, non quidem maiori, quoniam multo maior ſanguinis quantitas emanaſſet, nec de minima, ſed de mediocri aliqua, quæ diſrupta fuerit, aut ex multitudine ſanguinis ex eo regimine multiplicante ſanguinem, aut eiuſdem acuitate; ſiquidem uehementi motu, & uini caliditate acendi ſanguis potuit, ſimulque bilis acuta generari, quorum maleficio ſit uena eroſa: quo factum eſt, ut ulceris ueſtigium cæperit, tuſſiſque ſubinde perpetua adoleſcentem uexarit, macieſque ſequuta fuerit non ſine febricula, quamquam tuſſiculæ cauſam, uel è cerebro peti poſſe credimus, cum ipſe diſtillationem creberrime lenuat, nec ab re, quandoquidem non lauet caput, cerebri autem ſit humidioris, unde ſorditie obſtruente meatus ſuturæ Coronalis, impeditur diſſlatio vaporum, qui retenti in pituitam conuertuntur, deorſumque remeant.

Pro curatione inquam, ac præſeruatione, ac ruſum ad ſanguinis ſputũ ducatur nob. adoleſcẽs, ne ue in deteriorem affectũ labatur, duplex regimẽ obſeruãdũ cẽſemus: primũ quidẽ quo ad medicamina, alterũ uero

quo ad

quo ad totius vitę inſtitutũ attinet. circa primũ,multa ſe ſe offerunt conſideranda,principio quidẽ.num ſanguis ex vena aliqua mittendus ſit: Et quoniam ad præſeruandum a ſanguinis ſputtione, quæ multitudine ſanguinis accedit,vel eiuſdem acumine, ſanguis ex vena mitti ſolet, iccirco videri poſſet vtile, vt vena incidatur: verum cum valde extenuatus ſit patiens, nec in præſentia ſigna appareant, vel multitudinis, vel acuminis ſanguinis, tutius nobis viſum eſt ab inciſione venæ temperare, cum potius ſanguis ad nutriendum corpus ſeruari debeat; præſertim quod diuerſionibus ſecundum crura, tam fricando,quam lauando cum calida,nec non cucurbitulas admouendo, diuerti ſanguinem à partibus pectoris, & pulmonis poſſe iudicamus,ſicuti etiam victu ſanguinis acumen retundente; Quod ſi forte redundantia quæpiam ſanguinis recens appareret,deque venæ inciſione indicaret,venam pedis incidendam eſſe cenſeremus.quoniam plus diuerteret:quod ſi natura venas ſedis tumeſcentes oſtenderet, inde mitti poſſet, vel frictione foliorum ficus,vel ſanguiſugarum applicatione: quoniam vero ex naribus emanare ſanguis conſueuerat, in eiuſmodi ſanguinis redundantia, vel acumine, tentare conſuetam ex naribus euacuationem non inutile fuerit; Illud vero, vel phlebotomo, vel ſanguiſuga, vel gramine aculeato intra nares impoſito, ac reſticato perfici poteſt.

Circa vero corporis purgationem, quam omnino neceſſariam ducimus,ſic faciendum iudicamus, vt primo leni aliquo medicamine expurgetur ſecundum ſtomacum,& inteſtina, venaſque proximas, ſubinde materia quæ in venis, ac potiſſimum in pulmone continetur,expulſioni præparetur,poſtremoque euacuetur, quibus peractis confortantia, vlceriſque curantia ſubijciemus.

Imprimis igitur florem caſſiæ recentem ex cãna extractæ ad quant.drach.vj.accipiet, vel ante prandium, vel ante cenam, ſtatimq; comedat,ſequenti die clyſt. cõmune accipiat,in quo maior pars fol. maluarum,& violarum ſit impoſita: ſequentibus vero diebus ſyr. aſſumat Roſatum Rec. Mirthinum ana drach.vj. Cum aquis tuſſilaginis,Hyſſopi. Altheæ,ana ℥ j.atque illud per vi.vel vij.dies. Tum aſſumet potionem infuſionis Rhabarbari & Agarici,quę quidem infuſio fiat vel in ſero caprino,vel in decoctione infraſcripta.

℞. *Liquiritia raſa* ʒ ij.
Gran. Mirthi ℥ iij.
Paſſularum ʒ v.
Hordei M. ʒ vi.
Flor. Borraginis
Bugloſſa ana ʒ j.
Violarum

Bulliant omnia in aquis tuſſilaginis, Hyſſopi, Altheæ,ana Q.S.& facta diligenti expreſſione.

℞. *Decoctionis ſupraſcripta* ℥ iij.
Agarici el. M. ʒ j.
Rhabarbari. ʒ v.
Spica nardi. gr. iij.
Vini Vermiculi ʒ j.

Miſc. & f. infuſio tepida per horas xxiiij. & facta diligenti expreſſione. adde

Electuarij Diacatholicon ℥ v.
Syr. Mirthini.
Roſ. Rec. ana ʒ iij. *Miſc. & f. potio-*

quam in aurora ſumat,& per horam cum dimidia dormiat, poſt quintam autem vel ſextam horam prandeat: Die ſequenti in aurora bibat aquam hordei completæ decoctiones ad quantitatem ℥.iiij. Cum ſyrup. Roſati rec.& de Mirtho ana drach.vi.poſt tres vel quatuor horas clyſt. commune accipiat. Quod ſi vlteriori purgatione indigere videbitur, iteratos ſyr. capiat, & medicinam,cuius quantitas augeri, & minui poterit,pro ut perito Medico eã curanti viſum fuerit opportunum. Illud monemus tamen, ne fortioribus, ne ve frequentibus medicinis ſoluatur,ſed virtus, quantum fieri poteſt cuſtodiatur,& corpus reaſſumatur: Quocirca victum talem obſeruabit, qui facile reaſſumere, nec opillare valeat. Laudantur imprimis oua ſorbilia, præſertim eorum vitelli parum incocti, ne dureſcant; Laudantur teſticuli Gallorum nondum coeuntium, extremitates alarum, & carnes ipſæ pullorum iuuenum, quin etiam Auiculæ nemorales, turdi, perdices, faſiani iuuenes,caro Hœdi lactentis; Et aſſatæ potius, quam eliſſæ ſint carnes. Laudatur magnopere lac,pręſertim caprinum, Aſininum,& humanum,vbi maiori opus fuerit alimento. Animalia vero, ex quibus lac ſumetur, nutrienda ſunt cibis opportunis, vt Hordeo,herbiſq; ſtipticis,vt ſunt ſummitates Rubi, Vitis, ſalicis: Pulli quoq; nutriendi ſunt farina hordei,cum qua carnes teſtudinum coctæ ſint commixtæ: Si Aſina haberi poſſit, poſt quartum à partu menſem, eius lac cæteris anteferendum iudicamus, quo primum veſcatur, ſubinde ad caprinum & humanum venire poterit:illud vero matutinis horis in diluculo ſomendum erit ad quãtitatem Vnc.iij.nec ſupra dormiẽdũ, quieſcendum tamen erit, poſt quatuor, vel quinque horas prandendum, tamdiu enim tardandum prandium fuerit,donec Lac ipſum aſſumptum,de ſtomaco diſcendiſſe veriſimile ſit; poteritque poſt aliquot dies augeri Lactis quantitas, ſi bene ſtomacus tam quantitatem ferre viſus fuerit; quod ſi Lactis concretio timeretur,aliquid mellis, vel ſacari, vel pulu. Mentæ in ipſo Lacte imponatur:vbi vero putrida aliqua feb. accederet,a Lacte interea abſtinendum. Laudatur quoq; ptiſſana hordei, præſertim cum cancris fluuialibus ablutis cum aqua cineris, quam ptiſſanam ſemel in die,vt in cœna potiſſimum ſumere poterit. Potus ſit vinum debile coloris Vermiculi, aut albi, cum aliqua adſtrictione,ſeu ui ſtiptica,ſubtile,non acerbum, imò ſubdulce; quod ſi tale inueniri non poterit, fiat aqua potabilis,cum modico ſyr. Roſati Rec.& de Mirtho, vel ſacaro Roſaceo, ita ut dulcis fiat aqua uino commiſcenda: quæ quidem aqua,ſi haberi poteſt,ſit pluuialis ex optima ciſterna, ita ut depurata admodum ſit,ſin minus de ſonte optimo ſumatur, neq; id ſolum in potione loco uini,ſed etiam in coquendis omnibus cibis.

Nauanda uero omnis opera fuerit, ut & materia, quæ in pectore, & pulmone continetur,per ſputtionẽ facile educatur, & ulcus, de quo ſuſpitio eſt,abſtergatur,exſiccetur, & ad cicatricem ducatur; Illud autem præter ea quæ ſcripta ſunt,oportune fiet uſu frequẽti, rerum quas hic commemorabimus,uidelicet mixtum accipiendo,ex bolo armeno,terra ſigillata, diuinis lanè medicamentis cum ſyrupo Mirthino,ac Roſato R. ita ut pro drach.i.boli Armeni, & drach.v.terræ ſigillatæ ſit Vnc.i.vtriuſque ſyr.debent autem eſſe puluerata ſubtiliſſime, & optime cum ſyr. commixta; de quo quidem medicamento matutinis horis paulatim lambendo accipiat vſque ad drach.ii. Aliud medicamentũ eſt Loch ex pulmone Vulpis,ſed recens componendũ eſt ex pulmone Vulpis recenti,& exſiccato,& in puluerem redacto, poteſt etiam fieri medicamentum ex ſolo ipſo pulmone Vulpis, & ſyr. Mirthino, ac Roſaceo, quod eodem modo accipiat. Lac etiam de pino laudatur, ſed aliquid de pulmone Vulpis in omnibus imponendum eſt,immo & in cibis ipſius; Et ex eo pulmone & coralio lapide, & ſacaro candido Roſaceo veſci aliquando poterit,ita ut ſacarum duplum ſit ad reliqua duo: ſacaro autem Roſato antiquo frequentiſſime utatur, uel inter epulas cum pane, nam hoc ſolũ compertum eſt ſanaſſe pectoris, & pulmonis ulcera. Theriacam uero antiquam, uel Mitri datum aliquando aſſumere poterit frigidis ac medijs temporibus,

quo-

Digitized by Google

quorum etiam caliditas ſacaro Roſato, vel bolo armeno temperetur, ita vt pro parte vna Theriacæ, vel Mitridati ſint duo ſacari Roſ. & ſcrup. j. boli armeni. Hora autem ſumendi, vel Ther. vel Mitrid. erit poſt cęnæ digeſtionem, poſt quorum aſſumptionem, prandium omnino tardandum per viij. aut ad minimum per vj. horas, neque frequenter antidota iſta ſumenda eſſe iudicamus.

Perungendum præterea totum corpus, excepto ſtomaco, cum ol. Violato, & amigdalino dulci ad ęquas partes, cum it cubitum, & priuſquàm e lecto ſurgat, manibus eo oleo madefactis, vt exſicatio, quæ pridem incępit, tolli poſſit, & maior prohiberi: quin etiam in balneo dulcis aquæ tepidiuſculo primum, deinde minus quàm tepido imponi poterit, in quo prima vice, minus quàm ſit x. pars horę morabitur, molli linteo exſiccabitur, lectulum ingredietur, & paululum dormiet, id quod matutinis horis alui, & veſicæ excremẽtis depoſitis, cõmode fiet. Quoniã vero ex capite nõ nihil fomenti habet, iccirco procurãdum eſt, ne caput pituitam generet, illa enim ad pulmonem deſcendens, tuſſim generat. Itaque lauabitur caput cum lixiuio mediocri, in quo Roſę ſiccę ad quant. Manip. magni, & foliculi ſęnæ ad quant. pugilli vnius, ac tantundem ſticados, & fol. Mirthi imponantur; diligenter exſiccetur, ammoueanturque capilli, vt ſupra cõmiſſuram coronalem lixiuium illud ex alto cadere poſſit: Geſtabit quoque inſulam ſericam ex ormeſino, ne Aer, aut ventus ingredi poſſit, cum biretum de capite tollit, quæ quidem infuſa per æſtatẽ ſit ſimplex, frigido vero tempore non item. Quin etiam ſupra cõmiſſuram coronalem puluis aſpergi poterit, ex Gariofilis, Mace, folijs. Mirthi, Roſis, ac ſandalis ad æquas partes, ita vt locus ille fricetur, & quidem valide, nec non pectine eburneo diligentiſſime pectetur, quotidie ante prandium; lotio autem capitis ſufficet ſingulis viij. diebus.

Danda quoque opera fuerit, vt pituita per nares trahatur, cum caput purgijs principio leuioribus, vt cum aqua ſampſucci, & violarum, deinde valentioribus, vt adiecto ſucco, eiuſdem ſampſucci, & Blitis; Quod ſi hæc non ſufficiant ſuccus ciclaminis adiungi poterit ad quantitatem drach. pro vice; Et ſi hæc non ſufficiant, grana iij. ſucci Elaterij, miſceri poterunt. In ore autem frequenter teneat aliquid ligni Aloes Electiſſimi, aut nucis muſcatæ, aut Galiæ muſcatæ Meſ. Cum modico boli armeni. Pomum quoque odorandum ex

Sandalis citrinis
Roſis ſiccis *ana* ʒ ij.
Ligni Aloes el. ʒ ij.
Stiracis ʒ j.
Muſci
Ambra *ana ſcrup.* j.

nutriantur omnia præter Muſc. & Amb. in aqua Roſacea, & cum ladano. Q. S. fiat pomum Muſc. vero, & Amb. Circa pomum imponantur, bene manibus malaxando. Et ſic ſanari poſſe adoleſcentem auxilio Dei Opt. Max. non diffidimus.

Conſilium de fluxu Sanguinis narium.

OBlatus eſt nobis caſus cuiuſdam Magnificæ Dominæ ætatis annorum lx. complexionis calidæ, & non multum ſiccæ, vt ex relatis conijcimus; Cui naturales purgationes circa annum xlij. defeciſſe audiuimus: & exinde aſſiduo capitis dolore, vt plurimũ laboraſſe: diſpoſitio autem præſens, cuius conſilium quęritur, eſt ſanguinis per nares fluxus immoderatus, qui cum in ſuperiore æſtate ſuperueniſſet, adhibitis remedijs conuenientibus ceſſauit. Nunc vero his ſuperioribus diebus iterum rediit, ita vt propter multam ſanguinis quantitatem quæ fuit circa lib. vi. in tribus vicibus, ſæpe in ſincopem inciderit. Hæc habemus ex relatione Nuncii.

Quantum ad cauſam huius diſpoſitionis, nulla nobis notitia tradita eſt, ideo quantum elicere poſſumus, licet ſanguinis fluxus a multis cauſis prouenire poſſit, & ex parte vaſorum, & ex parte ſanguinis, tamen pręſentis diſpoſitionis cauſam ex parte ipſius ſanguinis tãtũ fore credimus, & præcipuam huius cauſam, ſuperfluã eiuſdem quãtitatem, licet cum ea poſſibile ſit, & illud adiungi, quod ſit acutus in modo qualitatis, & quod ſit ſubtilis in modo ſubſtantiæ: Talis autem ſubtilitas poteſt eſſe dupliciter, vel ex permixtione coleræ ſubtiliantis, vel ex permixtione aquoſitatis, quæ per indigeſtionem potuit multiplicari, veriſimile enim eſt caput in tanto tempore propter dolorem eſſe debilitatum, quia dolor eſt de maxime alterantibus: Hæc tamen cauſa non eſt principalis, nec poteſt huius diſpoſitionis cauſa videri permixtio coleræ, quia ratione ætatis, temporis, & regiminis cum veriſimile ſit illam poſt primam diſpoſitionẽ optimè vſam fuiſſe victus ratione, non eſt veriſimile tantam coleram multiplicatam fuiſſe; Ideo cauſa potiſſima erit quantitas ſang. ſuperflua, & hanc diſpoſitionem ſuperioribus annis non incurrit, licet tunc adeſſet maior ſanguinis quantitas, quia calor erat fortior, melius digerens, & ſuperfluitates per alias vias reſoluens, nunc uero propter dolorẽ eſt debilitatus, vnde ſuperfluitates aggregatæ in aliis membris, tempore fluxus ſanguinis ad ipſum caput tranſmittuntur, quoniam vt eſt ſententia Galeni quarto de Accid. c. vi. ſuperfluitates multiplicatas in longis temporum periodis, membra fortia, ſemper tranſmittunt ad debiliora: Et ideo in hora fluxus, ſanguis ſuperfluus aggregatus in aliis membris, tranſmiſſus ad caput, huiuſmodi fluxus cauſa principalis eſſe poteſt, ſicuti haud negandum eſt & ſuperfluitates ſanguinem ſubtiliantes ſua aquoſitate illum iuuare poſſe.

Quantum tamen attinet ad curam, quæcumq; cauſa ſit nihil refert, quia ab omnibus cauſis ſanguinem facientibus aut ſubtiliantibus, quomodocumque eſt abſtinendum, & omnibus ſanguinem ad fluxum præparantibus ęqualiter eſt occurrendum.

In hac igitur cura duæ ſe ſe nobis offerunt intentiones: vna ad præſeruandum ne Magnifica Domina in hanc diſpoſitionem labatur; Altera ad curandum, ſi contigerit quod iſte fluxus redeat, quomodo regenda ſit, ne multa quantitas exeat.

Quantum ad primum, dictum eſt, quod præſeruetur cum debita approximatione ſex rerum non naturalium, cauendo ab omnibus ſanguinem acuentibus, & ſubtiliantibus: caueat itaque ab omnibus calefacientibus caput, ſtet cum capite eleuato ſemper, & ſub capite loco puluinaris corium habeat, aut aliquid ex corio non calefaciẽs: Aer declinet ad frigidum; quies, & ſomnus longus conueniunt; Euitet omnes motus corporeos, & animales fortes: panis ſit bene præparatus, pauci fermenti, & pauci ſalis, carnibus parce vtatur, maxime pullis, & aliis generantib. ſanguinẽ ſubtilem; caro vitelina minus mala, quia ſanguinem groſſiorem generat: oua ſint non tremula ſed parum denſiora, non tamen dura, ne oppillent. Piſces non conueniunt, quia ſanguinem ſubtilem generant; olera quæ proprietatem habent in hoc caſu ſunt Endiuia & lactuca: Portulaca, & ſpinachia non conueniunt, quod aquoſitatem generent. In æſtate aliquibus prunis, nõ tamen multum vtatur, ſicut & Moris, quia omnes fructus in ſanguine aquoſitatem; de vino & ſi forte conuenientius foret, tamen quia propter aſſuefactionem forte ei foret moleſtum, tanto tempore illam abſtinere a vino conſuluimus, donec vinum eligatur, nigrum, leue, quod declinet ad aliqualem acredinem, nec lędat caput, quia vinum eſt de maxime percutientibus caput; de aliis euitet omnem repletionem cibi & potus, quantum poſſibile eſt; non vtatur multum opilantibus,

Digitized by Google

bus. ſed iogroſſantibus ſanguinem cum mediocritate, ne febres cauſaretur: iſta omnia plenius ab Eccellentiſſimis Phyſicis veſtris intelligetis.

Quantum ad primam intentionem etiam conſulimus, quod in principio mẽſis Februarij fiat phlebotomia in ſaphena pedis ſiniſtri, quæ in menſe Martii reiteretur, & extrahatur quãtitas ſanguinis Vnc.iiij. pro vice; phlebotomia enim diuerſiua, quæ fit ante quam ægritudo incipiat, fieri debet ad longiſſimam diſtantiam, per eamdem partem, per quam fluit materia. vt dicit Galenus in com. ſup. Hippoc. de Natur. Hum. & in libro de Phlebotomia. Lotiones fiant quotidie in pedibus cum aqua calida cum Roſis, & camemilla; Deinde fiat purgatio cum euacuantibus coleram, & aquoſitates ſanguinis, ſi vltra ſanguinis ſuperfluam quantitatem, illorum ſigna apparuerint; Ante vero coleræ eductionem præparentur viæ cum ſyr. de Endiuia, Roſato rec. & portione mellis Roſacei, ſi de aquoſitatibus eſt ſuſpicio. Euacuetur colera cum Rhabarbaro, Aquoſitas dum Troc. de violes. s. s. ſuppoſitis tamen ſemper debitis diuerſionibus, cum ligaturis doloroſis, cum ventoſis, & ſecundum Rhaſim ligentur aures fortiter, teſticuli, coxæ, & brachia, & ſuper omnibus parce vtatur multiplicantibus ſanguinem.

Quantum ad ſecundam intentionem, ſi fluxus euenerit, dicit Galenus 5. de ing. quod debemus venam conſtringere, prius tamen facta diuerſione cum ventoſa ſuper Hypocondrio eiuſdem lateris; tamen xiij. de ing. diſt. 3. cap. 5. dicit quod eſt applicãda, cum incipit fluxus, quod ſi non ceſſauerit alia in collo, in ceruice eſt apponenda, ad omnem differentiam poſitionis diuertendo; Et ſi ventoſæ non ſufficiunt cum exiuerit quantitas ſanguinis Vnc. vj. uel viij, vel x. vt expectetur operatio ventoſæ, non amplius tardandum, ſed uena eſt aperienda Baſilica ſiniſtri brachii ex eodem latere, ante vero fluxum ſaphena pedis ſiniſtri; Et ex Baſilica prius dicta vna Vnc Sanguinis extrahenda, deinde tardandum per horam, & alia Vnc. extrahatur, ſi virtus conſtat; non enim ſemel multa quantitas eſt extrahenda. Cum intendimus ſolum ad inferius declinare non euacuare. His factis, ſi fluxus non ceſſat oportet venire ad conſtringentia, quæ ſunt aut frigida, aut conglutinatiua, aut cauſtica, aut ſtiptica, aut conſtringentia a proprietate: ponit remedium vnum ſolemne Gal. 5. de ing. c. vj. Thus, & Aloe, ſecudũ partes æquales puluerizentur cum oui albumine ad mellis conſiſtentiam, & cum pilis mollibus leporis comixtum imponatur in nares.

Quantum vero ad cauſtica, & ſtiptica Galenus laudat ſuccum Arnogloſſæ ſolum per nares attractum: vel fiat hæc decoctio.

℞. *Balauſtiarum*
Gallarum
Cort. Granatorum
Camphora
Lapidis Ematitis

fiat decoctio in ſucco Arnogloſſæ, vel plantaginis, quę imponatur vt ſupra Rhaſis quarto cont. dicit quod eſt conueniens puluis Balauſtiarum ſoluta in ſucco plantaginis attracta per nares; laudaretiam Galenus inſufflationem in nares cum ſucco, aut puluere mentæ, vel fiat puluis ex Aloe, menta, &c. Quantum ad infrigidantia, extrinſecus tamen factis diuerſionibus, cum alter plura imminerent pericula, infrigidamus cum aqua niuis in aurem poſita: vltimo ſi alia non conferunt dentur ſtupefacientia, quæ dantur in cura ſputi ſanguinis vt habetur ſecundo Myamir circa finem, vt philonium perſicum, aut Troc. de carabe opiati, ſed alijs ingenijs prius tentatis. Inter ea autem, quæ à proprietate ſiſtunt ſanguinis fluxum, numerantur iaſpis calcidonia. ſtercus aſininum pulueriꝫatum. & immiſſum in nares; Cerebra etiam Gallinarum Gallorum aut caponum a proprietati operantur, de cauſticis eis non vtendum cenſemus, quoniam iſtis aut omnino præſeruabitur, aut ſi contigerit, non erit in multa quãtitate. Succi cõuenientes quarto cont. in hoc caſu ſunt ſuccus Baſiliconis cum camphora, ſuccus Porri, ſuccus ſtercoris Aſinini, ſuccus ozimi maxime cum camphora, ſuccus coriandri recentis, ſuccus caudę Equinę, ſuc. Cucumeris amari; laudat etiam Gipſum extinctum in aqua roſata, & aceto, & fronti linitum. Item odoratum continuum camphoræ.

Quantum ad prognoſticum indubitantes hæc diſpoſitio eſt ſanabilis: debito regimine vtatur, vt ſupra dictum eſt: aliter periculum eſſet de Hydrope. Hæc pauca circa intentiones vniuerſales dicta ſint. Reliqua Eccellentiſſimis Medicis remittentur.

Conſilium de ſputo ſanguinis ex ruptura venæ.

ET ſi Clariſſimi Doct. per vos, vt ex veſtris literis apparet, ordinatiſſime proceſſum ſit, itaque diligenter, vt nihil ferè addi poſſit, tamen vt uous affinitũ aliqua in parte ſatisfacere videamur, paucula quędã exarabimus ex multis in ſermone inter nos habito. Imprimis intentionem diuertendi exequi curabitis, vt hactenus actum eſt, & ſtante virtute ſubtilem, & paucam phlebotomiam ex baſilica, aut ſaluatella repetendam cenſemus: diuerſiones etiam cum ventoſis maxime in Hipocondrijs non prætermittetis; Et ſimiliter fricationes extremorum horis congruiſſimis & ligaturæ, & clyſteria, & alia id genus non ſunt omittenda: particularem tamen diuerſionem optaremus cum rubificantibus, aut cauterizantibus coronali cõmiſſuræ adhibitis, vt eſſet Empl. ex ſinapi, aut conſimili.

Quod vero ad medicinalia attinet, duplici habita intentione & ad venæ rapturam, & anhelitus difficultatem, vtatur frequenter huiuſmodi ſyrupo.

℞. *Rad. conſolida maioris*
Burſa paſtoris ana ℥ j.
Cort. Median. Quercus ℥ v.
Sem. portulaca
Plantaginis ana ʒ ij. ß.
Gran. Mirthi
Lapidis Hemathitis ſub. triti ʒ ij.

bulliant omnia ſimul in aqua calibeata. Q. S. & Hemath. ponatur in petia rara ad bulliendum, deinde coletur, & facta colatura.

℞. *Zuccari optimi* ℥ iij.

& ſecundum artem decoquatur ad formam conuenientem ſyrupi. Vtatur etiam infraſcripto loch.

℞. *Diadraganti cum bolo.* ℥ j. ß.
Lapidis H. mathitis ſub. triti. ℥ j.
Syr. de Mirtho
de portulaca. ana. ℥. ß.
Syr. ſupraſcripti.

miſc. & fiat ad formam loch.

Et uſque ad ſanguinis reſtrictionem utatur quando uadit dormitum pillula una facta ex ſcrup. j. troc. de carabe; Sequenti uero die, eadem hora deglutiat ſcrup. i. philonii perſici, ſicque alternatim procedat. Manè autem, ubi ſanguinis coagulatio timeretur, deglutiat coaguli leporis, aut Hædi ſcrup. i.

Quantum ad cibos, fiant eius fercula in aqua calibeata, decoctionis pedum uituli, ſine ſale, in quibus etiam bulliant grana Mirthi, ſem. plantaginis, portulacæ, & lapis Hemathitis in petia ligatus, vt ſupra. Sint autem ex Hordeo, aut farre, aut medulla panis

Digitized by Google

Lota, aut Riſo. Panico, & ſimilibus. A carnibus abſtineat, quoad virtus conſenſerit; ſi tamen carne vti debet, ſit aut caro vituli, aut leporis, aut perdicum, aut simil. ſiccitate participantium, quæ tamen alterentur cum Mirtho, portulaca, plantagine, & ſimilibus: Potus ſit Decoctio ſupraſcripta cum ſyrupo Roſato ex Roſis ſiccis, aut Mirthino, aut cum zuccaro. Quantum ad reliqua non naturalia ſapientiſſimo conſilio veſtro remittimus.

R. *Diadraganti.* ℥ s.
Carabe.
Coralorum Rub.
Lapidis Hematb. *ana* ʒ j.
Bolt armeni.
Sanguinis Draconis.
Gummi Arab. *ana* *ſcrup.* s.
Sem. portulacæ.
Plantaginis. *ana* ʒ s.
Coriandrorum propriorum.
Maſticis,
Olibani. *ana* ʒ iij.
Paſſularum. ℥ s.
Aquarum portulacæ.
Plantaginis. *ana* ℥ s.
Zucari. Q. s.

Miſc. & f. Electuarium, quod frequenter aſſumat lambendo; Et ſecundum hunc modum procedat, quouſque viuet.

Conſilium de diſpoſitione pectorali præter naturam.

PRæſuppoſita deſpoſitione naturali nobiliſſ. huiuſce viri, inquiramus prius licet breuiter diſpoſitiones ſuas præter naturam, ex quibus poterimus habere modum curandi ipſum, quantum ſit poſſibile: qui diuidetur poſtea, et in adminiſtratione medicinarum, & vltimo in ea quæ pertinent ad manualem operationem: Pro cõſtanti igitur habemus iſtum Nobiliſſimũ uirum affligi diſpoſitione pectorali præter naturam, quæ ab iſtis Aſthma appellatur: Et eſt obturatio Canularũ ipſius pulmonis, ita quod impeditur conueniens, & debita inſpiratio, & reſpiratio, vnde laborem ingẽtiſſimum patitur in emiſſione, & attractione aeris per ipſum pulmonem; quod & ſi ex pluribus cauſis prouenire poſſit, inde potiſſimum euenire credimus, quod humores groſſi, & viſcoſi, ibidẽ, hoc eſt in canulis ipſius pulmonis dicantur eſſe inuiſcati, & continue inuiſcentur, ex alijs partibus ad ipſum pulmonem fluẽtes, ſicut paulo poſt dicemus: declarat mihi præſentiã talis diſpoſitionis in hoc viro nobiliſſimo ſua anhelandi difficultas, item & tuſſis illa qua interdum moleſtatur, & expuitio talium materierum: ſonitus etiam, cum ſit peculiare ſymptoma iſtius ægritudinis perceptus in pectore iſtius nobiliſſimi viri nobis declarat præſentiã iſtius ęgritudinis: Etenim Paul. Ægin. cap. proprio de Aſthmate, & Princ. x4ij. & Galenus etiam quarto de inter. cap. 8. per huiuſmodi ſigna deueniebant in cognitione huius morbi; qui eſſet verus Aſthma: quamuis enim huiuſce diſpoſitio poſſit hinc inde prouenire, & merito membrorum interiorum, hoc eſt naturaliũ, & pectoris diſpoſitione, & huiuſmodi alijs, tamen quia eſt vetus Aſthma, ideo dicimus, ex hac maxime cauſa prouenire. Etenim ſi cum Galeno dicamus in libro de cauſ. Reſpir. dicemus lędi ipſam reſpirationem ex defectu alicuius iſtarum trium cauſarum, aut ex duabus, aut ex omnibus; videlicet, aut ex neceſſitate reſpirandi, aut ex defectu, & malitia inſtrumentorum reſpirationis, aut ex debilitate virtutis motiuæ; neque enim ſunt plures cauſæ, quæ inſpirationem faciant: Modo inquirendum eſt cum inſpiratio, & reſpiratio dicatur eſſe lęſa in iſto viro nobiliſſimo, a qua iſtarum cauſarũ, aut a quibus lędatur. Etenim ſi neceſſitatem inſpirãdi & reſpirandi conſiderabimus, non inueniemus ipſam adeo auctam, aut permutatam, vt inde ſit neceſſarium inſpirationis, & reſpirationis formam permutare; neque enim caliditas aliqua ſuperflua percipitur, vt inde augeatur iſta neceſſitas; idem etiam de virtute dicimus, neque enim inueniemus permutatam virtutem ab eo quod fuit prius, vt inde talis difficultas proueniat: Superſunt ergo ſola inſtrumenta, ex quorum vitio fortaſſe hoc prouenire poſſet: conſideremus itaq; inſtrumenta ipſius reſpirationis, vtrũ omnia, aut quædam dicantur eſſe lęſa: Etenim inſtrumenta deſeruientia reſpirationi a Galeno hinc inde, ſed præcipue in dicto libro ſunt hæc: imprimis & ante omnia pulmo ipſe inſimul cum trachea arteria, diaphragma, & muſculi, tam pectoris, quam ventris inferioris: Muſculi enim pectoris, aut ſunt proprij ipſi pectori, aut aliũde orti, ad ipſum pectus deſeruiẽtes, quę quidem omnia inſtrumenta cum fuerint lęſa, neceſſario lęditur inſpiratio, & reſpiratio, ſed cum conſideramus hæc omnia, non inueniemus ipſorum aliquod lęſum præter pulmonem: nam vt ab infimis incipiam, neque in muſculis ventris inferioris percipitur lęſio aliqua, minus in ipſo diaphragmate: Muſculi etiam ipſius pectoris ſunt immunes ab omni lęſione, quantum cognoſcere poſſumus; neque etiam trachea arteria eſt affecta aliqua mala diſpoſitione, vt inde hanclãdi difficultas proueniat: Pulmo ergo ſolus eſt, qui hanc paſſionem facit, & vt dixi ex ſola oppilatione facta in ramis tracheę arteriæ, qui ad modum canularum ſparguntur in ipſo pulmone, & qui ſunt præcipue inſtrumenta attractionis, & expulſionis aeris in ipſo pulmone: neque enim ex aliquo tuberculo in ipſo pulmone genito putamus hoc prouenire, neque ex ſiccitate, aut aliquo conſimili; ſed ſolum, vt dixi, ex inuiſcatis humoribus groſſis, & viſcoſis in illis partibus ipſius pulmonis. Sed vnde hi humores generentur, aut uitio ipſius pulmonis, aut aliunde ad ipſum pulmonem ſint tranſmiſſi, illud non indiget ampla perſcrutatione, cũ vir iſte nobiliſsimus ſentiat ipſos catharros delegari ab ipſo capite ad partes inferiores hoc eſt ad ipſũ pulmonem, neque enim pluribus rationibus indigemus, vt hoc probari poſſit: Verum & aliqua pars licet ſubtilis delegatur ad muſculos ipſius pectoris; etenim ſentit interdum pruritum quẽdam & dolorem frequentius ſentiebat in partib. ipſius pectoris quod ob aliud non credo euenire niſi quia ſubtiliores aliquę partes, petunt huiuſmodi muſculos, licet in præſenti minus hac diſpoſitione moleſtetur: Vnde autem caput hos catharros generet facile eſt inuenire ex debilitate genita in ipſo capite, ex permutata complexione naturali ipſius capitis: Etenim cum prius naturalis complexio capitis iſtius viri nobiliſsimi fuerit calida, & ſicca, ſicut fere eſt complexio totius, vt non ſolum ſit inter colericos reponendus, ſed etiam deuenerit ad aliquam aduſtionem, poſt modum facta debilitate virtutum naturalium ipſius cap. vt pote ex malo regimine, & ex multis cauſis primiuuis non eſt celebrata conueniens digeſtio in membris ipſius capitis, & inde ſunt aggregatæ multæ materiæ indigeſtæ, & frigidæ, quæ affecerunt caput, frigida aliqua accidentali qualitate, vt inde poſt quamplurimi catharri ibi generentur, & delegentur inde ad ipſum pulmonem: Et quia, vt dixi, fuit naturalis complexio calida, & ſicca, huius veſtigium adhuc remanens generat aliquid de colera, & multum de phlegmate ob id, quod fuit dictum prius, & ſic generantur, ſiue ſentiuntur huiuſmodi catharri ſalſi ex admixtione humoris colerici cum aliqua portiuncula phlegmatis ſubtilis: interdum aliquid aquoſi expuitur, vt pote aliqua portio phlegmatis ſubtilis; ſoli interdum groſſi, & viſcoſi inſipidi ex ipſo phlegmate groſſo non cõmixto cum humore colerico ſubtili: Et ſic ſtatuimus hanc ægritudinem, eſſe ægritudinem pectoralẽ, Aſthma ſcilicet oppilatione canalium ipſius

ſius inſpirationis, & reſpirationis, id eſt ramorum ipſius arteriæ, ob illas cauſas paulo ante aſſignatas, vnde etiam proueniunt aſſignata accidentia ex huiuſmodi ægritudine, & ſuis cauſis.

Verum conquærebatur etiam de quibuſdam alijs diſpoſitionibus præter naturam, ſed quia in præſentia non moleſtatur neque quærit ipſorum auxilia, vt ſunt hæmorrhoidarum dolores & Renum alterationes, & calefactiones, ſat erit nobis ſuccurrere præparatæ primi diſpoſitioni, quam vt curemus. Primo perpendamus an detur modus curationis ne iuxta Galenus tentemus facere, quod non poſſimus: Ideo inquirendũ nunquid hæc ægritudo poſſit remoueri: Etenim ſi ex vno latere perpendamus tempus, quo iam inchoauit iſta ægritudo, non poſſumus dicere iam eſſe cõfirmatam, vt inde non ſit ſpes curationis; Item ſi ætatem laborantis conſideremus, hoc etiam nobis dat bonam ſpem, cum modo ſit verſus finem conſiſtentiæ, & non ſolum non vergat ad illud ſecundum ſenium, in quo deploratæ ſunt tales curationes, uerum neque adhuc vergit ad primum ſenium: Item ſi conſideremus adminiſtrata auxilia prius contuliſſe ſatis notabiliter, non eſt niſi vt ſperemus valde de curatione iſtius morbi. Verum ſi genus morbi conſidero, & membrũ ipſum mandans, & recipiens, & quomodo ſe habeant, non eſt niſi cum magna reuerentia pronoſticandum; Etenim non ſolũ eſt caput mala qualitate affectum mandans ipſi pulmoni, verum ſunt etiam membra naturalia non valde bene diſpoſita ex malo illo regimine, a quibus ſubminiſtratur cõtinue materia ipſi capiti, vnde poſtmodũ hi catharri generantur; pulmo etiam & ipſe eſt ex cõtinuo iſto defluxu non multum, ſeu non ualde bene affectus, vnde eſt timor de morbi prolongatione, & curandi difficultate; Et quando creſceret abundantia humoris colerici, & ad maiorem ſalſedinem deueniret iſte catharrus, immineret periculum ne pulmoni aliquod nocumentum inferret ratione continuitatis; & inde vlcus cauſaretur: ſed quoniam remiſſa eſt illa ſalſedo, & bono regimine & auxiliantibus ipſis etiam Medicis, illud ſperamus, vt ſi non perfectam, ſaltem aliqualem huius morbi ſanationem conſequi poſſit. Exordiamur igitur modum curandi, & imprimis patientem præparemus ad regimen ſex rerum non naturaliũ, & præcipue animaduertamus ad ea quæ ſunt circa cibum, & potum, in quibus fieri conſiſtit totum regimen.

Eligat ergo panem bene fermentatum, bene coctũ, conuenienter ſalitum, non antiquum nimis, nec recens valde, ex farina nuper molita factum, ex frumento ſolo, non ex alijs granis, & ex frumento laudabili non alterato, debito tempore collecto, & conuenienter reſeruato: Item ſi interdum vteretur pane ex ſimilagine, hoc eſt ex flore, vt aiunt, farinæ hordeaceæ, aut ex ſpelta, laudarem miro modo: Item ſi panis conficeretur ex aqua decoctionis, & Aniſorum, & fœniculi, laudarem miro modo; Item vitet omnia genera panis, in quibus eſſet admixtum aut oleum, aut butirum aut pinguedo aliqua, etenim alteratur panis ex huiuſmodi admixtionibus: & ſi interdũ ad butirum admiſcerentur Sem. Aniſorum, aut fœniculi cum huiuſmodi pane, iuuant mirum in modum: vitet etiam omnia cibaria facta ex paſta tam cũ oleo, quàm cũ pinguedinibus, ſicuti ſunt caſeo condita, aut alio quopiam condimento: vitet etiam panem coctum ſub cineribus, & omnia genera panis, quæ confecta eſſent abſque fermento: vitet etiã omnia genera pultis præter puſſanam hordeaceam factam ex hordeo, non ex farina, ſicuti dicemus paulo poſt. Carnes autem eligat laudabiles, non recentium Animalium, & nuper natorum ſicut docuit Galenus ſecundo de comples. s. Etenim viſcoſa, & humida nimis ſunt recentia hæc Animalia; Antiqua etiam non ſunt ad rem noſtram propter illud quod dicebat ibi Galenus: vitet cum hoc omnia genera granorum præcipue frumenti, & aliorum conſimilium, aqua, aut lacte, aut quopiã alio decocta ſicut dicemus paulo poſt: viter omnia genera carnis pinguia nimis, & nimis macilenta: vitet etiam omnes extremitates Animalium, ſicuti pedes, cutim, & alia huiuſmodi: Inteſtina autẽ & ſtomacum cuiuſcumque Animalis vitet: Epata omnia vitarem ego, quamuis quibuſdam placeant pullorum, & Gallinarum Epata concedenda: ſic & pulmonem, cor, & Renes, & denique intrinſeca omnia animalium vitanda ſunt, vt pote groſſi ſucci, & difficilis digeſtionis: Teſticuli cuiuſcumque Animalis, præter recentium Gallorum, vitentur meo iudicio, quamuis Galenus laudet etiam teſticulos porcellorũ iuuenum. Sed cum Animalia ſint, aut aquatilia, aut terreſtria; aut volatilia, diſcutiendum eſt a nobis quæ iſtorum Animalium veniant in vſum iſtius nobiliſſimi viri, cuſtoditis prius ijs, quę dicta ſunt de electione partiũ, & ætatis eorum. Imprimis itaque incohemus a terreſtribus, quorum frequentior, & copioſior eſt vſus, quo loco nihil eſt vt dicamus vitãdas eſſe carnes, quarum vſum etiam ſpernũt cõmuniter Homines, neq; etiam nobis erit ſermo de carnibus, quibus hic non abundamus, ſed de conſuetis tantum loquemur. Imprimis vitet omnia genera bouinæ carnis, quamuis quidam carnem vitulinam non ſperneret, cum ego autem inueniam Galenum proponentem illam inter eas carnes, quæ craſſum & viſcoſum humorem generant, non auderem ſaltem laudare eius frequentem vſum: Et ſi comedenda eſt, ſemper condienda eſt cum ſubtiliantibus, vt pote quod decoquatur cum ſemo fœniculi, & Aniſorum, aut cum radice petroſelini, aut cum Aſparagis; & conſimilibus; ſi autem comedenda eſt aſſa nõ multum aſſa ſit, præpareturque aut cum ſucco granatorum dulc. aut arantiorum, aut conſimilibus carnes etiam Agnorum, Pecorum, Caſtratorum, & iſtorum animalium omnino repudiandæ, ſicut caprarum, hircorum & conſimil. Carnes autem hędi iuuenis, non tamen nuper nati admittendę ſunt, ſicut etiam carnes leporum iuuenum conuenirent: Sed porcorum carnes omnes diſconuenirent mirum in modum, viſcoſum enim ſuccum generant.

Sanguinem præterea, & cerebrum quorumcumque animalium repudiare debet: & hoc ferè eſt iudicium de terreſtribus animalibus. Volatilia autem talia ſunt eligenda. Imprimis vitet omnia volatilia degentia in aquis, vt pote Anates, Anſeres, Grues, & cõſimilia aliarum Auium degentium in aquis, talia enim viſcoſum, & groſſum chimum generant: Pullorum autem carnes eligendæ ſunt hoc pacto: Imprimis Gallorum, & Gallinarum nuper natorum, non tamen ita recentiũ, vt aliquantiſper non adoleuerint, & magis carnes Gallinarum quàm Gallorum iuuenum eligendę ſunt, hoc eſt, & ipſarum Gallinarum iuuenum: Item vitet carnes Gallorum antiquorum niſi interdum loco medicinæ, ſicut dicemus poſt.

Gallinas etiam antiquas vitare debet; Capones admittuntur, dummodo non ſint antiqui nimis, & imprimis quando non eſt ingens temporum caliditas, tunc enim conuenientius vti poſſet pullis vt ſupra. Auium autem carnes laudãus omnes, præter earum, quæ diximus, in aquis degentium: & imprimis carnes faſianorum, perdicum, paruarum Auium degentium in dumis, Turturum, Columbarum recentium, & etiã in hieme Columbarum adultarum, ſed imprimis vitet calida tempora, quando voluerit vti carnibus calidioribus, vt pote Columbarum, aut condiantur quibuſdã infrigidantibus, vt pote agreſta, aut vino granatorum, tutius enim poterit vti his carnibus: Ex ijs autem eligat elixa magis aqua, quàm aſſa, magis enim conuenientia ad ſtricturam ipſius pectoris ſunt hæc, quãuis aſſa ad exſiccandum ipſum catharrum cõuenient magis: Et hæc de carnibus dicta ſint, & conſequenter de duobus generibus Animalium, vt puta terreſtribus, & volatilibus. De Aquatilibus autem dicamus.

Imprimis omnia oſtrearum genera vitet, item piſces carentes ſquamis, vt ſunt Anguillæ, & conſimil. Tinchæ etiam vitandę ſunt, & omnia genera piſcium pro-

prouenientium ex paludoſis, aut ſtagnalibus aquis, & breuiter interdicantur omnia genera piſcium, præter ſaxatilium, & paruorum, prouenientiũ ſcilicet in viuis aquis, & fluentibus valde: Hi poſſunt concedi, & libere conceduntur: camari ēt omnes, hoc eſt, carnes ipſorum conceduntur: Item maritimi piſces quidam, vt ſunt, quos vocant, Oradæ, Arbores Barbones, & huiuſmodi; vitentur autem hi maritimi piſces, quales paſſares, cephali, & Anguillæ omnes: Animalia autem partim aquatici, & partim terreſtria concederentur, vt teſtudines, & maxime quę in nemoribus degunt, & cogeremus illum hominem comedere carnes iſtorum animaliũ, ſicut etiam ſunt carnes limaciarum: Et hæc de carnibus ex Animalibus ipſis dicta ſint. Quæ autẽ ab Animalibus reſecantur, quorum vſus eſt, ſunt hæc, Imprimis lac, & omnia ex lacte facta, deinde Oua; De lacte autem non concederetur eius vſus, niſi loco medicinæ, de quo in præſenti non eſt ſermo: facta ea lacte, ſunt butirum, caſeus, & conſequentia hæc: Imprimis de butiro dicamus, quod eius frequens, & continuatus vſus non conueniret, ſed interdum poſſet eſſe vſus recẽtis butiri vaccini, moderatus tamen, aut cum pane, aut in panatella cum ipſo condita: caſei autem vſus interdicatur, niſi non ſaliti, mediocris ętatis, vaccini potius, quam alterius animalis, ſed ſtatim poſt comeda tem. Aniſorum præparata: Alia autem facta ea lacte, aut alia cibaria cum lacte condita aut facta cuitanda ſunt: ouorum autem vſum laudarem, & maxime ouorum Gallinarum recentium, tremulorum coctis in aqua, aut ſuper cineribus, emiſſo albumine, & reſeruato ſolo vitello, aut cum modico albuminis. Oua autẽ non recentia dura, elixa valde vitanda ſunt. Cibaria etiam facta ex ouis, aut per ſe ſola, aut cum lacte, & cum huiuſmodi alijs vitanda ſunt, vt poie miata geneiantia chimum ſatis malum. Hæc igitur de animalibus, & de ijs, quæ ex animalibus decidũtur, dicta ſint. Ex granis eligatur panis, ſicut prius diximus, vitentur omnia genera leguminum præter ius cicerum rubeorum: Interdũ autem fercula facta ex granis, ſint hæc: Imprimis piſſana hordeacea facta aut cum brodio pulli, aut cum lacte Amigdal. dulc. aut cum lacte pinearum: Item ſi in ferculis vtatur fare ex hordeo confecto cum huiuſmodi lactibus, ſicut de piſſana dictum eſt, erit ad rem valde; panatella etiam facta cum huiuſmodi lactibus conueniret, aut in brodio pulli: Item Riſum, non tamen in frequenti vſu conueniret bene coctum, & conditum, ſecundum modum ſuperiorem: Ex granis igitur hæc ſunt, quæ fieri poſſunt, quamuis ea ſpelta etiam præparata, & mundata poſſensfieri fercula. Herbarum autem talis dicatur eſſe vſus: imprimis Bugloſſa, Borrago, et interdum lactuca non diſconuenirent, cocta loco acetarij, ſeu ſalaticiæ; Aſparagi etiam iuuarẽt: fercula quoque fieri poſſent, ex blite, & ſpinachijs prius elixatis, & eiecta prima aqua, & demum decoctis, & cum modico olei dulcis facta ferculis: Radices etiam Raphani laudarem, niſi inſtaret capitalis diſpoſitio, & ſic de petroſelino, quod Apium appello, ego illud non auderem admittere, & quia miro modo capiti vtrumque nocet: Et hæc de edulijs a nobis dicta ſint: Potus autem dicatur eſſe vini, non potẽtis, non vinoſi valde, non tamen ex toto aquoſi, ſed mediocris vinoſitatis, clari, ſubtilis, rubri coloris potius quàm alterius, non nigri tamen, aut groſſi: Et ſit eius mediocris vſus, & in cęna potius, quã in prandio: Et omnino poſt cęnam, & poſt prandium caueat vinum bibere: ſi autem velles interdum loco vini, vti aqua mellis, aut aqua zuccari, non eſſet niſi valde bonum, vitet etiam potum aquæ frigidæ; Et ſi intra diem quantoque ſitiat, non erit malum vti aut aqua cocta ſola aut cum hordeo, & conſimilibus cum modico Iulep Roſacei aut violati, & hæc de potu. Fructus arborum tales ſunt admittendi. Amigdalæ dulces, Pineæ, Piſtachia; Pruna etiam dulcia aliquã in moderato vſu laudantur; Vuæ penſiles, & bene maturæ aliquã concedi poſſunt: Ficos etiam bene maturi aliquando vſus conceditur; Melones interdum non valde aquoſi cum modico ſalis, non denegantur: Reliqui autem fructus repellendi ſunt; Cidoniorum autem interdum rarus vſus cum zuccaro nõ denegatur, ita vt cocta ſint, & poſt cibum aſſompta: de paſſulis, quamuis ſit ipſarum frequens vſus, quia tamen electas non habemus, conſulo, vt non ſit ipſarum frequens vſus; Et ſi illis omnino vti debet, vtatur mundatis, lotis, & cum zuccaro conditis, & ante cibum, & poſt cibum: Atque hæc de cibo, & poto dicta ſint. Motus autem, & quies non ſit immoderatus, & niſi hora electa, hoc eſt quatuor horis ab aſſumptione cibi, neque ſit tantus, vt ad dolorem tranſeat, & producatur ad laſſitudinem, & dolorem membrorũ; Atque ita caueat ne ſtatim aſſumpto cibo vtatur exercitio forti: Itẽ in tpe magni Aeſtus nõ deueniat ad magnã caliditatem & ingẽtem ſudorem: vitet etiam nimiam, & ſuperfluam quietem, ita quod diu quieſcat ab exercitio; procuret ſingula die habere ventris beneficium, & conſuetas euacuationes per vrinam, ſputamina, & conſimilia: Et ſi difficulter expueret, vtatur auxilijs antedictis, & ſibi hactenus ordinatis, vt eſt Ellectuariũ ſibi exhibitum, vtatur decoct. ordinata, ſyrupis, & aquis conſuetis, pectoris inunctione, & dorſi etiam ſicut diximus: Et ſi interdum nõ haberet ventris beneficium, non eſſet malum ſingulo octauo ſero poſt cęnam accipere drach. ſex flor. caſſiæ .n. ex. aut vnam ex illis pillulis.

℞. *Pillularum de Aſſaieret cum Agar.* ℈ j.
Agarici preparati. ℈ ß.

reformentur pillulæ duæ cum melle Roſato, & accipiat ante cęnam per duas horas. De Animi autem accidentibus bene ſibi ſperandum, lætandum, fugiẽdam omnem triſtitiam omnem iram, omnem furorem, & tales Animi conturbationes, & vt diui valde ſperandum eſt, & quod dimittat omnem ſolicitudinem ſui morbi. De Aere, eligat aerem laudabilem habitet in parte ſuperiori domus, fugiat omnem ventum, & Auſtralem imprimis, & borealem; vitet lunares radios, & aerem nocturnum, ſimul & ſolares; Aerem lacunalem, & odores malos cuioſcumque rei fugiat; Superfluos odores ex aromaticos fugiat, implent enim caput: de ſomno, & vigilia, vitet ſomnum meridianum, grauat enim caput miro modo; dormiat eleuato capite, puluinaribus ſub capite poſitis non ex pluma, ſed ex linteaminibus, ita quod non calefaciant ipſum caput, & inde catharri deſtillẽtur ad inferiora; dormiat tecto capite, ſed non grauato tegmentis, & ſic de toto corpore: Atque hæc de ſex rebus non naturalibus dicenda erãt. Medicinalia autem præſuppoſitis iis, quæ adminiſtrata ſunt, ſuperſunt aliqua adminiſtranda quando ad meliorem diſpoſitionem non deueniſſet cum iam dicta, quod tamen ſperamus: Et hæc partim in pręſenti, partim in futurum, quando tempus erit magis oportunum, adminiſtrãda ſunt: Imprimis ſicut diximus, ad facilitandum ſputum vtatur Ellectuario ſibi exhibito, & decoctione ſibi data; poſſet etiam vti hoc Ellectuario, & maxime in tempore magni æſtus.

℞. *Penidiorum.* ℥ j. ß.
Iulep Violati. ℞. ℥. *Miſc. & f. Ellectuarum.*
Poſſet etiam vti hoc.
℞. *Pinearum preparatarum* ℥ j. ß.

Cum aqua florum violarum extrahatur lac, & cum zucaro albiſſimo fiat Ellectuarium poſſet etiam vti hæc Iulep.

℞. *Iuiubarum.*
Gran. Sebeſten. ana numero v.
Paſſularum.
liquiritia, Roſa. ana ℥ ℥.

ſ. mo-

ſ. Melonis.
Cucurbitæ. ana ℥ ſ.
Citruli.
Hordei m.

Aquæ Anguriæ. Q. S. bulliant & cum zuccaro albo. Q. S. fiat iulep longum, quo utatur cum aqua hordei, poteſt uti etiam caſſia ſicut diximus, inunctione pro dorſo, pro pectore, ſicut fuit ordinatum: Et hęc ſunt medicinæ, quibus in præſenti poterit ſe tueri: In futurum autem niſi ceſſauerit iſta diſpoſitio, ſententia noſtra eſt, vt euacuato corpore, hoc eſt in autumno fiat ſibi cauterium actuale circa commiſſuram coronalem, ex quo ſperamus, imò certe credimus catharrum iſtius nobiliſſimi Viri poſſe retineri, vnde ſequitur perfecta, aut ſaltem magna curatio iſtius morbi, quod concedat Deus, Qui eſt trinus, & vnus.

Conſilium de difficultate vrinæ, & alijs ſymptomatibus.

CONSILIVM IX.

Difficultas vrinæ cum conamine ipſam emittendi, frequenter vrinam emittere, vrina cum calculis, aut arena, vrinæ ardor, voluntas urinandi poſt emiſſam vrinam remanens. exitus inteſtini recti, ſanguis interdũ in vrina apparens. Hæc omnia ſignificant lapidem eſſe in veſica: quare cum prædicta omnia ſigna fiant in caſu Medici Iuriſconſ. D. Petri Valmarana Vicentini, ſumme uereor ne adſit lapis in veſica; quod ſi verum eſſet, ad inciſionē omnino foret deueniẽdum, ſiquidem alia cura potius obeſſet, quàm prodeſſet: vnde omni ingenio, & diligentia inquirendum eſſet, an lapis ſit in Veſica, quod ſi aliter certitudo haberi non poteſt, procedendum eſt cum Siringa. Vbi lapis adeſſet, quemadmodũ fruſtra eſſet alias curas tentare præter inciſionem, ita pro remouendo ardore vrinæ, & exitu inteſtini recti, fruſtra eſſet alia tentare præter inciſionem pro eorum curatione, cum ea a lapidis præſentia dependeant: quia tamen, vt mihi relatum eſt, multi credunt lapidem non adeſſe, pro cura exitus inteſtini recti, poterit patiens frequenter ſedere in infraſcripta decoct. actu tepida, mundato, aut abluto prius inteſtino, vel cum uino, vel cum aqua mellis, aut zuccari.

℞. *Roſarum rub.*
Balauſtiorum. ana M. ij.
Cort. Granatorum.
Acacia. ana ℥ ſ.
Hypociſtidos.
Gariofilorum. ℥ ſ.
Aluminis Rochæ. ℥ j.

Decoquantur omnia ſecundũ artem in ſuffic. quantitate vini auſteri: vel ſæpe ſedeat patiens in aqua aluminoſa, quę ſi naturalis non habeatur, fiat artificialis. Pro ardore vrinæ, ſiue ſit ex eius acuitate, ſiue ex ulceribus in vijs, quæ ſignificari videntur, ex exitu ſanguinis aliquando ſimul cum vrina, & forte ſaniei, euitandi ſunt cibi omnes ſalſi, & acetoſi, & vehementis dulcedinis, & acuti, quales ſunt aromata, Piper. S. Gingiber, & huiuſmodi, & omnia acria, veluti Aleũ, Porrum, Cæpæ, Raphanus: Conueniet ſemel in die, vti ptiſana hordei bene ſecundum artem præparata; Et in æſtate iuuabit vti cucurbitis in ferculo; potus ſit vinum debile potius, quam potens & limphatum; Et in ſumma regimen in cibo, & potu declinet ad infrigidationem, & humectationem. Si ſit aſſuetus vomere, aut non difficulter euomat, bonum erit, vel bis in mẽſe, vel ſemel in hebdomada prouocare vomitum poſt aſſumptum cibum: laudo etiam, vt ineunte menſe Aprili faciat infraſcriptam purgationem.

℞. *Syr. Roſ. R.*
De S. Endiuia. ana ʒ vi.

Aquæ decoctionis ſem. c. frig. vnc. iij.

Miſc. & capiat vſque ad v. vel vij. tum capiat infraſcriptam medicinam.

℞. *Mannæ El.* ℥ j ſ.
Syr. Roſ. ſol. facti ex multiplici infuſione. ℥ iij.
Troc. de Violis S. S. ʒ j.

Diſſoluantur in decoct. fructuum, & fiat potio, quam capiat de mane, ieiuno ſtomaco, & dormiat per horam, & tardet cibum horis. vj. Die vero ſequenti capiat brodium pulli cum zuccaro, & obſeruet cuſtodiam, & malos aſpectus luminarium, quæ in ſumendis medicam. ſolent obſeruari.

Facta purgatione laudo vt accipiat lac aſininum, aut caprinum per plures dies, obſeruando conditiones, quæ in aſſumptione lactis communiter obſeruari ſolent, & ſecundum iudicium Medici præſentis. Poterit etiam quando non accipiet lac, capere de mane infraſcriptam potionem.

℞. *Sem. Lini.*
S. Papaueris albi. ana ʒ ij.
S. Citruli, aut Cucumeris.
Dragacanthi.
Amili. ʒ iij.

fiant Trociſci cum aqua decoctionis liquiritiæ, de quibus capiat drach. j. diſſolutam in ℥ iij. aquæ decoctionis liquiritiæ, vel capiat eadem hora interdum infraſcriptam potionem.

℞. *Gran. pini.* numero xx.
Gran. ſem. citruli.
Aut Cucumeris. numero xl.
Amili. ʒ ſ.

Diſſoluantur in infraſcripta decoctione, & capiat totum in duabus vicibus.

℞. *Sem. Apij.* ʒ iij.
Spica nardi. ʒ j.

Decoquantur in ℥ xviij. Aquæ ad conſump. 3. par.

Non arbitror aſcendendum eſſe ad Troc. AlKaKengi, aut ad alios opiatos, quia ſcribitur adeſſe aliquarum guttarum vrinæ inuoluntariam emiſſionem, ne adderetur in mollificationem muſculi colli veſicæ. Quod ſi nec ſanies, nec ſanguis exirent, & non adeſſet ſuſpitio de vlcere, poſſet in mane ſæpe ſumere decoctionem ſem. com. frigid. & liquiritiæ, cum pauca zuccari portione.

Non diſplicet etiam uſus ſemel aut bis in hebdomada, vnc. S. flor. Caſſiæ parum ante cęnam, & alias ſibi dictum fuit. Poſſent fieri inunctiones in ... Lactis aſinini, vel caprini, uel humani, aut mucilaginis Citoniorum, vel pſilii, aut albuminis oui. Sæpe fomentetur anus cum Lana ſucida infuſa in oleo Roſato, Camomelino, & Vino partibus æqualibus calefactis.

Et quia non modo difficile, ſed quaſi impoſſibile puto Medicum abſentem poſſe in caſu adeo complicato bene conſulere in omnibus, laudo, vt circa omnia quæ ſcripta ſunt, & circa omnia alia agenda habeatur Conſilium Medici præſentis.

Pro eodem.

℞. *Foliorum.*
Seminum & ana M. j.
Radicum Taſſi Barbaſſi.

Flor. Camomilæ.
Fol. Caulium. ana M. j. ß.
Thuris.
Colophoniæ. ana ℥ ß.

bulliant in ſuff. quant. aquæ. & recipiat fumum.

R. *Zuc. Roſati.* ℥ ij.
Diagalangæ.
Aromatici Roſati. ana ʒ ij.
Diarrh. abb.

Miſc. cum melle Roſ. Col. Q.S. & capiat ad quantitatem caſtaneæ mane, & ſero, ante cibum per duas horas.

R. *Pillularum de Benedicta.*
Specierum Hieræ. ana ʒ ij.
Aurearum. ʒ j.

fiant pillulæ xv. cum aqua Betonicæ, & capiat tres pro uice circa mediam noctem, ſemel vel bis in menſe.

R. *Betonicæ ſiccæ.*
Calamenti ſicci.
Pulegij ſicci. ana M. ij.
Rad. Acori.
Sticados Arab.
Polipodij querc.
Flor. Camomilæ.
Meliloti. ana M. j.
Thuris.
Mirrhæ. ana ℥ j.

bulliant in ſufficienti quantitate aquæ, & vini potentis ana part. æquales, & cum ſpongiis f. fomentatio, ut dixi.

R. *Olei coſtini.*
De Hyperico comp. ana ℥ j.
Maſticoni. ℥ ß.
Oppoponaci.
Caſtorei. ana ʒ iij.
Myrrhæ.
Thuris.
Vini maluatici. ℥ vi.

bulliant ſimul vſque ad conſumpt. totius uini, & cum modico vini fiat linimentum, cum quo inunguntur loca, in quibus facta fuerit fomentatio, moderate poſt fomentationem.

Pro eodem.

R. *Rad. Ireos viridis.* ℥ j.
Contundantur, & diſſoluantur cum aqua Agrimoniæ Capil. Veneris. an. ℥ vi.

& bulliant lento igne ad conſumpt. ʒ. partis, & facta expreſſione, cum ea Miſc.

Lacrimæ abietis. ℥ j.
Bdelij. ʒ ij.

& iterum parum ſimul ebulliant, & exprimantur per peſſam madefactam vino albo calido. poſt cum ea Miſce.

Agarici El. ℥ j.
Gingiberis. ℈ iiij.
Rhabarbari. ʒ ij.
Spicæ. ℈ j.
Farinæ ſenugreci. ℥ ß.

& lento igne in uaſe cooperiantur, & exſiccentur paruinper ad formam paſtæ, de qua ſumat drach. j. ſummo mane, bis, vel ter in ſeptimana.

R. *Rad. Althea.* ℥ ij.
Rad. Enulæ. ℥ j.

coquantur ſub prunis. mundentur, & cum zuccaro diſſoluto in aqua betonicæ Q. S. fiat confectio, de qua hora ſomni poſt cœnam ſumat . . . ſingulis noctibus.

R. *Storaci conſumm nodiæ.* ℥ vii.

Gummi prunorum, vel Cerasorum. ℥ ij.
Ol. Sem. Cucurbitæ. ℥ iij.
Cera alba. ʒ ij.
Bdelij. ʒ j.

Miſc. ad ignem ſecundum artem ad conſumpt. ſucci, & exprimatur. & ſeruetur pro renibus, & calidiſſime dorſi ſingulis noctibus inungendo.

R. *Inteſtini caſtrati.* ℥ ij.

incidatur muſidatum, ſubtiliter & adde.

Bdelij. ℥ ß.
Butiri. ℥ ij.
Mucilag. Althea ℥ j.
Zuccari. ℥ j.
Aquæ betonicæ. Lib. ij.

bulliant ad conſumpt. aquæ, & poſt ducatur in mortario bene ſimul paulatim omnia, & iterum ſimul miſce ad ignem ad vnguenti formam: cui ablato ab igne adde.

Croci. ℈ ij.

& vtere ad Annum.

Conſilium de morbo Gallico.

CONSILIVM X.

R. *Syr. de lupulis.*
Oximellis S. ana ℥ vi.
Aquarum lupulorum.
Buglossæ. ana ℥ j.
Miſc.

R. *Polipodij.*
Epithimi.
Follic. Sene. ana ℥ j.
Paſſularum.
Liquiritiæ Raſæ

fiat decoctio in aqua communi ſecundum artem.

R. *Diacatholiconis.* ʒ vi.
Confect. Hamech. ʒ iij.
Trociſc. de Violis.
Elect. S. Roſarum. ana ʒ j.

Cum ſupraſcripta decoct. Q. S. fiat potio.

R. *Theriacæ El.* ʒ j.
Zuccari Roſatis ʒ iij.
Miſc.

R. *Syr. magiſtralis.* ℥ ij. *Syrup. iſte componitur ex*
Decoct. magiſtralis. ℥ iij. *decoct. ligni, ut infra.*
Miſc. pro Syrupo.

R. *Pillularum aggregatiuarum.* ʒ j.
Cochiarum propriorum. ʒ ß.

Cum uino albo f. pillulæ numero 5.

Oportet primum accipere ligni Sancti libram vnã cum dimidia, & aquæ communis libras decem. & in infuſione per ſpatium horarum 24. collocare, deinde in olla noua optime cooperta feruefacere donec aquæ dimidium remaneat, & hæc erit prima aqua.

Poſt vbi colata fuerit per pannum lineam, vel per ſubcerniculum idem lignum iterum capere quod ferueſactum fuit cum aqua communi eiuſdem ponderis, vt ſupra, & feruefacere vt ſupra & hæc erit ſecunda aqua. Deinceps opus eſt accipere vncias 6. primæ aquæ, quæ facta fuit, & ſaccari de medeta lib. j. & ex hoc ſyrupum conficere.

Quo ſyrupo confecto ita attendum eſt ℥ iiij. primæ aquæ accipiantur, ℥ ij. ſyrupi antedicti, & una miſceantur denturque potui bene calidæ de mane.

Poſt vero inter prandendum, aut cœnandum bibat de prima aqua, a prandio autem, aut a cœna ex altera,

Con-

544

Conſilium de dolore humeri, Tumore cruris, & alijs ſympt.

CONSILIVM XI.

PRoponitur nobis Medicus & ſtudioſiſs. iuuenis patria Vicentinus, ex nobiliſs. familia ortus, ſ. ex Thienea familia Patre Doctiſs. Iuriſconſ. Excel. Qui iuuenis laborat quibuſdam diſpoſitionibus præter naturam, quæ diſpoſitiones aliquando fuerunt, aliquæ ſunt: Sic imprimis aiunt annis ſuperioribus laboraſſe febre maligna peſtilenti quæ terminauit ad bubonem in inguine, ex quo bubone factum eſt vlcus, quod fuit difficile, vt curaretur; tandem in crure, imminente bubone, tunc facta eſt inflammatio, & tumor, qui tumor apparuit veluti crus ſuperceſcens, ita quod videbatur præter craſſitiem, & magnitudinem ipſius cruris, aliquod, quod eſſet in ipſo præter naturam, neque color, neque aliquid conſimile: fuerunt adhibita quamplurima auxilia per Clariſs. Medicos. Et tandem ad balnea Apponitana fuit perductus, vbi auxilia illarum aquarũ fuerunt adhibita, & viſus eſt aliqualiter conualuiſſe; ſed frequenter ſolet incurrere hanc, & conſimiles diſpoſitiones: Nouiſſime incurrit in dolorem humeri, & in impotentiam mouendi ipſum; Et tandem per Clariſſimum Medicum, & me fuerunt adhibita aliquot auxilia, vnde viſus eſt aliqualiter conualuiſſe, ſed non ſicut optaret, & nos optaremus; Vltimo viſus eſt aliqualiter affligi tumore illo cruris antiquo, a quibus diſpoſitionibus quærit euadere, & præſeruari, ne denuo cadat in conſimiles affectus.

Imprimis ſtatuo temperaturam eius eſſe temperaturam calidam, coniunctam humiditati aliquã, ſed vehementior eſt caliditas ipſa humiditate; Vnde licet in ipſo vigeat ſanguis, nihilominus non eſt, ut nõ dominetur aliquid coleræ omnino, vnde Hepar aliqualiter generat aliquid colere, quod poſſem ego deducere talem eſſe temperaturam ex multis ſignis, ſed volui hac concluſione eſſe contentus. Diſpoſitiones præter naturam in iſto iuuene ſunt enarratæ, ſed vnde eueniant, dicamus: Imprimis, ſicut dixi, ſuppono febrem illam, qua ſuperioribus annis fuit afflictus fuiſſe feb. peſtilentem, quod declarat & modus febris, & accidentia, & anni tempus, & conſtitutio quæ tum erat, fuit. n. in anno M. DLXXVIII. quo tempore viguere febres illæ peſtilentes, imò peſtis ipſa, quæ quomodo fuerit contracta, facile eſt uidere; quæ febris, ſicuti cõſueuere conſimiles febres, habuit coniunctum bubonem: vnde ſignificatur membra ipſa naturalia fuiſſe affecta, & maxime ipſum Hepar iuxta ſententiam Galeni & Hipp. quarto Aph. in illo Aph. omnes febres ex bubone, malæ, &c. Viguit. n. humorum malorũ ingens copia, & affecto ipſo hepate, deinde factum eſt vt vlcus factus ſit difficile ut ſanaretur ex humorum malitia ex loco male affecto, ſ. ex peſtilentibus ipſis humoribus, & affectione peſtilenti, ſicut docuit Gal. 4. art. curat. deinde factus eſt tumor in crure, eo quia male affecto Hepate multiplicatis multis humoribus facile fuit, vt tranſmitterentur ad partem debiliorẽ humores multi, & inde locus intumeſceret: ſed ille tumor fuit talis, ſicuti dictum eſt, quia humores illi abũdabant multitudine potius quam malitia, nihilominus erant inepti pro nutricatione ipſius corporis, & membri: Ideo licet apponerentur, non aſſimilabantur tamen ipſi membro. Et ideo increſcebat ille tumor, ſicut dictum eſt, deinde factus eſt dolor in alijs partibus, & tumores, quia multiplicantur multæ ſuperfluitates, quæ delegantur ad partes, & inde fiunt iſti tumores; Et ratio eſt, quia ſtante tali temperatura ipſius corporis, cum affectione illa mala, & venenoſa, non eſt mirum ſi multiplicantur iſti humores, & deueniant ad loca ipſa debiliora, ſcilicet ad iuncturas, ac inde fiant iſti dolores iuncturales, ſicuti dictum eſt, etiam quod illud fiat, quia membra ſunt debilitata. Sed quales ſint humores peccantes facile eſt videre, ſunt enim admodum phlegmatici, cum aliquali quantitate coleræ admixtæ, & non priuantur penitus ſanguine, quod declarat color loci affecti, & diſpoſitio. Corporis ſanguinei, & ætas, & alia conſimilia: Item coniungitur cum iſtis humoribus malignitas quædam facta in ipſo Hepate, vt illius peſtilentis morbi, vnde plerunque cauſatur dolor ex præſentia illius materiæ diſſolutionis continuum in ipſo mẽbro, etiam interdum motus, ex defluxu materiæ in illo loco; Et ita ſicut dixi, apparent hi conſimiles affectus, & aliquando inflammatio, veluti Heriſipelas, aut phlegmon heriſipelatodes in illa parte: addetis indebitum victum ſeruatum ab illo iuuene, & in cibo, & in potu, motu, & quiete, & etiam in ſtudiis, cum ſuperflue aliquando ſtudeat, & horis incongruis, ita quod tunc reſoluuntur ſpiritus, debilitatur calor naturalis, & inde ſequuntur omnia iam dicta incommoda: Et illi ſunt affectus præter naturam in iuuene iſto nobiliſſimo, & etiam ſunt cauſæ horum affectuum. Supereſt vt deueniamus ad modum curæ, hoc modo.

Imprimis mundificetur vniuerſum corpus, quod factum eſt paulo ante, & diu ante multoties a Clariſſimis Medicis, poſtea ſi quid eſt, quod in membro reſideat, illud reſoluatur, & conforteτur membrum, ita quod habeantur iſtæ intentiones: prima eſt prohibere morbum futurum fieri, & tollere iam factum, ſicuti in morbo fiente faciendum voluit ipſe Galenus prohibetur enim morbus futurus fieri, aut tolletur cauſa, quod idem eſt, ſi prohibebimus humores generari; quod fiet, ſi primo mundificabimus corpus, tum alteremus ipſa membra, & diuertemus materiam fluentem ad locum. Mundificabimus corpus, ſicuti dictum eſt, immo ſicut factum eſt, cum phlebotomia, & pharmacia: Etenim hoc anno facta eſt phlebotomia, conſulo etiam, quod incoante autumno denuo fiat; & ſi ſecetur baſilica dextra nullo alio ſuperueniente impedimento erit oportunum: Et ita vere, & autumno hoc fiet, præſeruabitur enim Nobilis. Iuuenis ab hoc affectu: Pharmacia autem purgetur huiuſmodi corpus, & maxime incoante vere; in autumno etiam. Etenim hoc anno & nobis vere adueniente, & ipſo quoque laborante purgatus eſt: Et quia ſumus arbitrati, neque vnam inſimul etiam cum altera ſufficere purgationem, ideo poſt primam purgationem, deuenimus iterum ad concoctionem materiæ, & decreuimus alteram purgationem facere, quod etiam fiet autumno ſuperueniente. Concoquatur materia cum iis, quæ attenuant, & quæ aduerſantur malignæ illi materiæ, neque calefaciant nimis, ſicut verbi gratia hoc modo.

R.	*Syrupus de betonica.*		℥ j.
	Oximellis S. / *Mellis Roſ.*	ana	℥ s.
	Aquarum betonicæ. / *Cicoreæ.*	ana	℥ j. s.

Miſc. Cum enim concocta fuerit materia, ita quod per vrinam integra eius appareat concoctio, deueniatur ad euacuationem iſtius materiæ, cum iis quæ euacuant materiam iſtam mixtam ex materia plegmatica, & colerica cum certa aduſtione, vt uerbi gratia cum iis pilulis.

R.	*Pillularum cochiarum cum Elleb.* / *Aurearum.*	ana	℈ j.

 fiant

fiant pillulæ num. 5. quas accipiat mane ſummo, dormiat per duas horas, ieiunet vſque quo pillulæ operatæ fuerint, & ita quieſcat, vel expurgetur cum illo pharmaco.

R. *Decoctionis Betonicæ.*
Fumaterræ. ana ℥. ſ.
Cicorei.
Rhabarbari El.
Agarici præparati. ana drach. j. ſ.

infundantur in ſupraſcripta decoct. Deinde exprimãtur; cui expreſſioni adde.

Electuarij Diaphinicon.
Electuarij indi. ana ʒ ij. ſ.
Mellis Roſati. ℥ ij.

Miſc. & f. potió, quam bibat mane ſummo, & dormiat per duas horas, tum vigilet, atque ieiunet vſque quo pharmacum fuerit operatum. Et hoc fiat vere, & autumno. Inſtantibus etiam intermedijs temporibus vtatur ſaltem ſingulis menſibus ℥ j. Caſsiæ: Et ita mundificabitur corpus; & diuertetur materia, ne fluat vel ad illud crus, vel ad aliquam aliam partem, faciens dolorem, ſi & clyſteribus vehementioribus vtemur, vel ſi aliquando cauteria fiãt: Sed hoc ſum illius ſententiæ, quod cauteria ſi fiant, hoc tempore non fiant; Sic de balneis quod non ingrediatur balneum hoc tempore, ſed autumno ſi opus fuerit, & ingrediatur balnea. & cauteria fiant. Alterabitur autem corpus, & membra ipſa male affecta, altero iſtorum modorum, aut omnibus. Imprimis vtatur frequenter roborantibus ipſum ventriculum, & hepar. vnde poſt mundificationem corporis, ſi ipſe vtatur maioribus illis antidotis, quibus roborantur membra ipſa, & illa mala qualitas acquiſita tollitur, non erit malum, vt ſi vtatur Theriaca, vbi ipſa bona haberi poſsit; aut ſi ipſa Theriaca bona non habeatur, quod arbitror futurum, non erit malum, ſi utatur Mitridatho, quod hic ſatis bonum ſuperioribus annis parauimus: Modus autem vſus erit talis. Singulo mane accipiat ad quantitatem vnius drach. Et ſi caliditas ſit vehemens, admiſceat aliquid zuccari Roſati, puta cum drach. vna Mitridathi admiſceat drach. duas Zuc. Roſ. Et ex illo mixto accipiat ſingulo mane drach. vnam ante cibũ, per duas horas, aut quatuor. Si vtatur etiam interdum hoc Electuario, non erit malum.

R. *Zuccari Roſati.* ℥ ij.
Pulueris ſcordei. ʒ j. ſ.
Specierum triaſandalorum. ʒ j.

Cum ſyrupo Roſ. f. Electuarium, & exhibeantur ʒ ij. ſingulo mane: aut bibat de iſto ſyrupo mane ℥ ij. ſyr. de ſoncho inſimul cum aqua hordei vigente calore: Et ita alterentur membra. Si interdum vtatur, aut Calamo aromatico condito in hyeme, & frigidiori tempore, aut conſerua ſaluiæ, aut Roriſmarini, non erit malum, neque præter rationem. Sic ita vitabitur cauſa iſtius affectus: Tolletur autem morbus iam factus illo modo, vt reſoluatur materia, quæ eſt in loco, deinde confortetur, & corroboretur locus: Imprimis vbi ſuperueniret inflammatio, ea quæ ſunt ſtiptica, & infrigidant, conuenirent, ſicut aliquando factum fuit; Oleum Roſ. omphac. ſucci frigidioris. ſicut plantaginis, ſolani, lactucæ, & conſimilium, ſicut infrigidãtia Gal. Sandalinum, vnguentum Roſ. & conſimilia, ſicut etiam Emplaſtra facta ex rebus ſtipticioribus, ſicut ex corticibus granatorum, ex balauſtijs, cum farina hordei decoctis in vino ſtiptico & huiuſmodi, tandem ad reſoluentia deuenire, ſicut ad Camomillam fabaceam farinam, & conſimilia, demum aſcendere ad ol. Nardinum, maſticinum, irinum, & conſimilia olea, quæ applicarentur, vt cum hoc quod reſoluerent, roborarent etiam ipſa membra: Vbi autem res vrgeret magis, deuenirẽ ad illud reſolutiuum Galeni 14. art. curat. vbi imponeretur aliquid maſticis & conſimil. Balnea vbi corpus etiam mundatum, conuenirent, pro reſoluendo reſiduo ipſius materiæ, & pro cõfortando loco, ſicut prius fuit factum. Reſoluentur materiæ cum iſtis, & corroboretur locus, ſicuti infuſione aquarum, & etiam cum foueis & ſuffumigijs: etiam ſi in ſeruenti multo imponantur crura, non erit malum. Cauteria autem, ſi quæ eſſent tentanda, ultimo tententur, & ſint in crure non læſo, etiam quod ego arbitror quod modice indigebimus iſtis cauteriis, vbi cætera recte adminiſtrentur. de potu ligni indici non habebo ſermonem, quia vbi ſciam rem iſtam nõ habere ſuſpicionem morbi Gallici, parum, aut nihil confido de iſta aqua, & ita dimittatur.

Victus ſit vt abſtineat a quibuſcunque cachochymos humores generantibus, ſicut a porcina, a bouina carne, vel agnina, a piſcibus, lacte, & caſeo, paſticiis quibuſcumque, & fructibus. Vtatur ouis ſorbilibus, carnis uitulinis, pullorum, auium laudabilium, & conſimil. quieſcat a cibo per quatuor horas, aut quinque. Exerceat ſe decenti exercitio, ac æſtate uitet literarum ſtudia, ſed ſpatietur, ſit ruri, caueat repletiones, caueat a forti exercitio, iracundia; caueat ſolem, calidiorem aerem, & liberiorem victum: Vina potentia & vinoſa vitet: atque iis & conſimilib. Deo ita uolente, liberabitur.

Conſilium de frigida ventriculi intemperie, morbo Regio, &c.

CONSILIVM XII.

Nobil. Iuuenis D. Io. Battiſta de Triſsino Vicentinus, duplici morbo laborat, uno quidem ex intẽperie frigidæ ventriculi, pituitam congerente; altero vero in compoſitura, oppletione quidem in parte Hepatis caua, per q̃ ſic in meatu, bilem citrinam ad ieiunũ deferente, obſtructio, ob quam etiã excrementa colore luteo priuata cernuntur: ad quæ ambo varia conſequi conſueuerunt accidentia: ex iis autem facile eſt diſcere qualis conueniat victus, quoniam opplentia omnia, piſces, paſtilia, lacticinia, animalium pedes, partes neruoſæ, ventres, capita, inteſtina, fructus dulciores, & Hortarij, res dulces, acuta, & inflammabilia, vina potentia, vina vinoſa, & craſſa omnia vitãda ſunt. Pro regimine vero medicinali, quoniam diebus elapſis, aquam bibit balneorum de Apano, per quam euacuatus eſt, & aquam de calderio, vtile valde ei fore arbitror, inſtãte tempore anni calido, ſi vtetur Trocisc. de Roſ. min. abſque ſcam. ſi etiam ſingula hebdomada ieiunus bis maſticet Rhabarbari El. drach. ſ. aut ipſius infuſi expreſſum bibat: Menſe autem Septembri diebus quinq; continuis ſummo mane infraſcriptum ſumat ſyrupum.

R. *Syrup. de Cic. ſimp. Gabel. aut Nicol.*
De Endiuia.
Aquarum Abſinthij. ana ℥ j.
Eupatorij.
Capil Veneris.
Cicorei. Miſc.

poſt ſyrupos accipere conuenit potionem iſtam.

R. *Rhabarbari El.* drach. j. ſ. aut duas.
Spicæ. gr. vi.
Vini alb. Aromatici. parum.
Decoctionis communis. ℥. ſ.

fiat infuſio per diem. & facta expreſſione. adde.

Electuarij diacarth... ʒ ſ.
Succi R... ... ʒ vi. *Miſc.*

Pulu.

Puluis præterea illorum animal. quæ nos porciliones appellamus plurimum confert Hepatis oppilationibus. His peractis conueniunt Troc. de Rhabarbaro pluribus diebus ſumpti. Electuarium Dialacca. Electuarium etiam de vino, quod Galenus in lib. 8. 10. Tract. Cyphoides uocat; quod ut debite conficiatur diligenti indiget examine; ipſius auté talis eſt cópoſ.

R. Carnium paſſularum abiectis ſeminis ℥ 25. quo loco aduertendum eſt, quod paſſulæ apud Galenum ſunt vua quam nos cibibum appellamus, cuius Galenus ingentem copiam apud Græcos exiſtere dixit.

Croci drach. j. &c.

Extat & ad has diſpoſitiones Electuarium hoc perutile.

Troc. Cyphoes apud Gal. 8. de Medic. ſec. loc.

R. mellis optimi. lib iij.
ponatur in vaſe lapideo ad bulliendum, & deſpumetur, imponanturque.

Saluia trita.	ana	℥ ß.
Roriſmarinus trit.		

poſt R. Aeris, ſeu Azzali fini limati drach. j.

Gingiberis.	ana	℥ ß.
Nucis muſcatæ.		
Gariofilorum.		
Cinamomi.		

Miſc. & cum pane trito f. Electuarium.

Cuius vſus magis conuenit tempore Hiemis.

His non conferentibus, eumque ad priſtinam valetudinem non deducentibus, vtile fore arbitror, vt aquam bibat baln. della Porreta, Menſe Auguſti.

Hæc pauca ipſum ſanatura arbitror; Ideo ab aliis quàm pluribus enarrandis ſuperſedeo.

Nolo tamen prætertire remedium ſingulare mihi a fide digno nuper relatum, ut accipiatur herba, quæ a Galeno dicitur Aſplenon; a Latinis vero Citrach, & Scolopendria, & vulgo herba d'oro; quæ bulliat in aqua donec deueniat ad colorem aureum; de qua decoct. Patiens ſingulis diebus ſumat ℥ iiij. inquit enim Dioſcor. quod morbum regium ſedat.

Conſilium de Epilepſia.

CONSILIVM XIII.

Reuerendiſſimus Epiſcopus Aprutinus anno ætatis xlviij. Compl. ſanguineæ, 2. Auguſti Veronam petens, cum pranſus eſſet diuerſa, & varia cibaria, & præter ordinem a veteribus laudatum, in fine menſę tres vuarú racemos, comediſſet, ſtatim iter arripuit, maximeq; calidiori tpe diei. p horá poſt meridiem. Vnde ſol propter directum ipſius ad capita noſtra aſpectum, & longiorem moram, caliditatem maiorem imprimit: Tunc circa caput calorem quemdam ad partes inferiores percurrentem paſſus eſt, & ſtatim exterioribus amiſſis virtutibus ex equo cecidit, ſed breuiſſimo interuallo ſenſum, motumque recuperauit, nondum tamen in totum refocillata animę ui, ſimilem denuo ſenſit in membris cóturbationem, abſque tamen animi deliquio, neque vero bis ſolum, & ter, ſed xx. numerum attingit; Cibum euomit, & tunc capitis dolor, & præcordiorum illum infeſtare non deſtitit: quaſi conſimiles caſus, paſſus eſt diuerſis temporibus, vno addito, quod aliquando egeſtionem emiſit; aliquando etiam dolor capitis dorſi. Crurumque pariter, & anhelitus difficultas, per aliquod tempus poſt illum infeſtarunt, præcipue in aſcenſu ſcalarum, & vſque nunc non dereliquit. S. D. Hanc igitur diſpoſitionem ſui Excellentiſſimi Medici animi defectionem nuncuparunt: Sed quia apud priſcos Autores, in multis ægritudinib. animi defectio deprehenditur, ideo operepræcium videtur inueſtigare in quo capitulo, reponatur id quod S. D. affligit. Reperio in antiquorum libris ſenſum motumque amitti in Apoplepſia, Letargo, Subet. congelatione, præfocatione matricis, ſorti ſincopi, & Epilepſia: inſurgit modo labor inueſtigandi, quæ iſtarum ſit affligens S. D. Primo ergo apparet nullo pacto Apoplepſiam eſſe poſſe, nam aut eſſet fortis, aut debilis, ſi fortis iam interfeciſſet, ſi debilis, deſijſſet in paraliſim, quæ ratio ſumitur ab Hippocr. ſecundo Aphoriſ. 42. ſed neque plures paroxiſmos habet Apopl. hæc autem multos habet, quare &c. Neque imaginandum eſt eſſe Lethargum, cum nullum adſit cerebri apoſtema, neque lenta febris, & continua, nulla etiam in memoratiua, læſio deprehenditur, vel ante, vel poſt paroxiſmum, & ſolutionem ab eo. quare &c. in ſubet, nulla aut motus, aut ſenſus priuatio accidit, niſi poſt diuturnum ſomnum, & cum magna cerebri permutatione, quare &c. Congelati oculos apertos tenent, & fixa remanet, totius eorum corporis, & membrorum figura: Minus etiam iudicamus fortem eſſe ſincopim, cum in pulſu grandis non fiat permutatio, neque extrema fiant frigida, ſicuti neque faciei coloris, & totius corporis conuerſio apparet ſimilis colori mortuorum; Neque cordis pulſus, aut motus tremulus, &c. Reliquum igitur eſt, vt probemus diſpoſitionem hanc eſſe, vel Epilepſiam, vel modum eius, cum proprium Epilepſiæ ſit, ſenſum, motumque auferre, ut legitur in Autorú ſcriptis, & maxime Aui. dicens, Epilepſia eſt ægritudo prohibens membra animata ab omnibus operibus, ſenſus, & motus; quod ſi nobis conceſſum fuerit hanc diffinitionem, diſpoſitioni S. D. accommodare, veri compotes facti erimus: Primo nemini dubium eſt, ipſam eſſe ægritudinem, cum noceat operationibus, vt habetur ſecundo de accid. cap. ſecundo, & ſecundo de crit. cap. 12. Eſtque ægritudo complexionalis, & compoſitionalis, prohibetq; membra animata ab operationibus ſenſus, & motus; Sed forſitam his aliquis perturbabitur, cum videantur expreſſe dictis Galeni contraria, & experientiæ, nam Galenus Inter. 3. cap. ſeptimo negat in Epileptico auferri ſenſum, & motum; ſed notandum Epileticos dubio procul non ſentire, nam ſi cadant in ignem, non ſentientes comburuntur; ſi ergo aufertur ſenſus, neceſſario etiam aufertur motus. Cum motus ſit quędam actio, ſenſus uero paſſio, ut habetur quarto, de accid. cap. 3. & maiorem omnino requirat ipſe motus uirtutem; quod ſi aliquando Epileptici mouentur, dicimus tunc illos moueri motu ſpaſmoſo, non tamen propterea ſentire ut colligitur quarto Inter. cap. ſecundo, & apparet in cadentibus in ignem; qui quidem motus eſt motus ægritudinalis, non naturalis. Erit igitur ſpaſmus prouenions non a ſiccitate, neque enim eſſet paroxiſmalis, neque tam cito uenīret, vel recederet, Galenus 3. Inter. ſeptimo. & Auicenna prima 3. ſed vel a repletione, vel a cauſa contrahente, quas duas cauſas enumerauit Auicenna cum dixit: (Reſtat quidem, ut eius cauſa ſit, aut contractio cerebri ad expellendam rem impedientem, quæ eſt, aut uapor, aut qualitas mordicatiua) &c. Ex quibus duæ habentur cauſæ Epilepſiæ, vna, a qua cerebrum contrahitur, & refugit nocumento percepto ut apparet in S. D. & eſt ventoſitas; Altera, quæ eſt humor, vel vapor cauſans oppilationem non integram, & ſpaſmum in uentriculis cerebri, & principijs originis neruorum: Expulſio uero non completur, & perficitur, niſi contractione, & expreſſione: in caſu autem noſtro iudicamus uentoſitatem propter malam qualitatem in ea exiſtentem, cauſam eſſe, quare contrahatur cerebrum, & quia eſt ventoſitas groſſa, ideo etiam oppilat, quare &c.

Quoniam uero huiuſmodi Epilepſia poteſt habere cauſas primitiuas, antecedentes, & coniunctas, oportet primo uidere cauſas primitiuas; Inter quas connumeratur ab Auicenna permutatio ad aerem excedetes qualitatis in calore, uel frigore, &

maxime repente facta; Vnde forſan aeris exceſſiua caliditas, cauſa fuit primitiua, attrahendo materias ad ipſum caput, aut faciendo euaporare eas exiſtentes in mēbris inferioribus ſicut etiā motus fortis, aut Exercitium forte, ſuper repletionem, vt contigit in S. D. Longiditate, cibo aſſumpto equitante: Poteſt etiam aſſignari cauſa vua illa poſt cibum comeſta, cum fructus dulces & cito corruptibiles inter cauſas primitiuas connumerentur. Cauſam antecedentem ponunt Autores eſſe poſſe omnem humorem, tamen phlegma principatum obtinet, cum multum, groſſum, viſcoſum que ſit aptius, vt ab illo eleuetur vētoſitas groſſa, quę vel contractionem in ipſo cerebro, vel in ventriculis eius & origine neruorum oppilationem cauſet: Et licet vel humor vel vapor, vel ventoſitas cauſa coniuncta ponatur, iudico tamen Ego in caſu S. D. vaporem, vel ventoſitatem cauſam eſſe coniunctam, & non in ipſo cerebro genitam, ſed in ſtomaco, & alijs membris, & ab eis eleuatam cerebrum petere, ſuaque mala qualitate ipſum lędere quo fit, vt cerebrum contrahatur ab illa fugiens, quæ ſua groſſitie in eo ponit oppilationem. Eſt hæc ſententia Auic. Cum dixit prima tertij aut per ventum groſſum retentum in tranſitib. ſpiritus, & adducit auctoritatem Ariſto. & infra cum Epilepſia eſt in ipſo cerebro, tunc cauſa in ipſo eſt materia faciens ventoſitatem retentam in meatibus ſenſus, & motus; ſed clarius infra dixit in noſtro propoſito: Epilepſia autem cuius cauſa eſt in membro aliquo fit aut quia eleuantur ab ipſo ad cerebrum vapores, & ventoſitates lędentes quantitatē ſua &cæt. Quod autem ſit ventoſitas ex hoc deducitur, quod cito aduenit, citoque recedit, & facile reſoluitur, neque grauitatem ponit in capite, neque D. S. extra paroxiſmum aliquid nocumenti percipit, neque apparet materierum exuberantia, neque earum effuſio. Quare ex his breuiter concludimus pati à ventoſitate, per cōmunicantiā à ſtomaco, & alijs membris: ſed aliquis dicere poſſet, Rhaſ. 9. ad Alm. Auer. 3. col. & alij ponunt Epilept. in terram cadere, cum ergo ſua Dominatio multoties in paroxiſmis minime cadat, videtetur Epilepſiam nō pati. Dicimus hunc morbum habere diuerſos gradus in malitia, & ita aliqui cadunt, aliqui non: Et ita in propoſito, etiam S. D. patitur vehementiorem, & minus vehementem paroxiſmum ſecundum ſuæ cauſæ fortitudinem, & debilitatem: Præterea in Epileptico apparet ſpuma, vt ponunt Auic. Rhaſ. Aliab. & cęteri, ſed in eo minime apparet, ergo &c. Dicimus nos cum Galeno de Iuuamento anhelitus, non in omni Epileptico ſpumam generari, ſed in eo ſolum, in quo fit motus violentius, vt etiam dixit Auic. cap. proprio. Et ſi quis diceret, tu ponis materiam, a qua eleuatur hæc ventoſitas, phlegma, quod eſt frigidius quam ſit in corpore noſtro, vt paſſim Galenus & cæteri, quare ergo ſentit illam caliditatem in capite? credimus propter agitationem, vel putrefactionem illud fieri: ſed quare dum aſcendit ad caput, non percipit eum calidum? forte quia paulatim aſcendit, & propterea nocumētum non infert: vnde eſt ipſum aliquando pati vomitum, & egeſtionem? Credimus vomitum cauſari ex percepto nocumento a natura merito quantitatis, aut qualitatis materię, aut vtriuſque; nam cum materia virtutem ſenſitiuam offendit, tunc inſurgit Regitiua totius imperans virtuti expulſiuæ, vt huiuſmodi materiam expellat per vomitum: patitur etiam quandoque egeſtionem propter virtutis contentiuæ debilitatem, vel quia materia, quæ quieta erat, agitatur, & mouetur, & in tali motu læſionem infert, quod elicitur ex quinto de Accid. cap. 5. quarto tuend. ſan. & ſecundo de criſ. & tunc inſurgit virtus expulſiua ad Egeſtionem per aluū: Aut quia Epilepſia eſt ſpaſmus vniuerſi corporis tertio Int. cap. 7. Ideo muſculi Ani ſpaſmantur, vnde ſequitur fluxus Egeſtionis. Sed cur redijt paroxiſmus per plures vices? Dicimus id prouenisse merito multæ quantitatis ventoſitatis, quæ non tota mouebatur ſimul, ſed per partes. Et ſicut per partes mouebatur, ita per partes, aut reſoluebatur, aut expellebatur. Remanſit aliquādo dolor capitis, aut propter malam complexionem calidam accidentalem in eo genitam, aut propter extēſionem à ventoſitate cauſatam, ex qua continui ſolutio in pāniculis cerebri, aut alibi inducta eſt, aut propter vtramque; nam hæ ponuntur cauſæ doloris ſecundo inter. cap. quinto, 12. de ingen. cap. 7. & alibi, quamuis alij ponunt ſolum continuitatis ſolutionem.

Crurium doloris cauſam recitatā ab Ariſt. 5. probl. vltimo aſſignamus motum violentum, & contra naturam, nam aſcendere repugnat graui. Difficultatem anhelitus prouenire credimus, quia in tali labore materia agitatur, & tunc ventoſatur, & replet partes pectoris, quare pulmo, & alia membra debite dilatari non poſſunt, vnde frequentia pro magnitudine ſatisfacit. Patitur ſæpe incubus, vt apparet ex ſententia Princ. & Auer. 3. Col. nam dormiens videtur ſuffocari à pondere aliquo, & motus totius corpus auferri; Et hanc ſententiam poſuit Rhaſ. primo cont. dicens; cum aduenit hic morbus, ſentit patiens rem ponderoſam ſupra ſe grauantem, & comprimētem ipſum, & uidetur ſtrangulare eum, & non poteſt clamare, à quo tamen cito excitatur, quia cito exopillatio fit, cum depēdeat à materia vaporoſa cito reſolubili, quæ tamen eleuatur maxime à phlegmate: Aliqui autem dixerunt hoc prouenire ex nimia repletione cibi & potus, quoniam ſtomacus nimis repletus comprimit diaphragma, quo compreſſo pulmo comprimitur, pariter & cor: aut fit quia ventus, qui pulmonis, & Cerebri anfractus inhabitare dicit, cumulatior factus à calore vini, vel ſanguinis uel abundantia choleræ, non habet exitum naturalem per os, & nares, ſed præcluſus per fiſtulas pulmonis rediēs ſupra cor ipſum comprimit, vnde ex tali paſſione totum corpus comprimi videtur: Aliquando etiam fit ex indigeſtione, fumoſitas enim groſſa à crudis reſiduis cibarijs aſcendens ad pulmonem, replet eum, quare cor comprimit, & illud a proprio motu impedit, cuius impedimento totum corpus motu priuatur, quia radix, a qua principaliter motus procedit, grauatur, & opprimitur, unde ab exterioribus ad interiora ad ſe ſpiritus trahit, & fumoſitas illa groſſa loco ſpirituum, neruos intrans oppilat, cuius oppilatione ſpiritus uegetabilis ad membra decurrens, retinetur, non habens tranſitum, unde retro currit, & membra deſtituit, quare à motu ipſo deſtituuntur. Fit etiam incubus ex groſſis & indigeſtis humoribus, quorū pars tenuior & leuior in groſſam ventoſitatem a calore debili reſoluta, per corpus effuſa, neruos motiuos irrigat, & aggrauat; pars autem ad phantaſiā aſcendens, imaginem corporum diuerſorum ſecundum humoris diuerſitatem format, unde aliqui opprimi videntur, & ſuffocari, vt loqui non valeant; Alij timent & clamāt à Dęmonibus ſe opprimi, vel à beſtijs: Materiam autē ipſius atque Epilepſiæ, vnam eamdemque eſſe ponit Galenus ſecundo Aph. 45. Quare caueat S. D. à ſomno, ſuper repletione cibi, & potus, quia tunc aſcendūt multi vapores groſſi, & fumi ad cerebrū, vnde non pōt ſpiritus deſcendere ad inferiora membra, & vt plurimū antecedis Epilepſiam; Accidit autem minus in vigilia, quam in ſomno, quia in vigilia ſunt pori aperti, & vapores plus ſubtiliati, & a calore naturali reſoluti: Et hæc ſufficiant.

Regimē autem diuiditur in duas partes, prima erit circa ſex res nō naturales; ſecunda circa medicinalia; vtrumque tamen erit præſeruatiuum, nam curatiuum Excellentiſſimis Medicis relinquo. Dico ergo teſte Aliab. pract. cap. 1. quod noſtra corpora alterantur, mutanturque ſæpius, quod prouenit ex occurſu ſex rerum non naturalium, ſine quarum applicatione corpus humanum nec eſſe, nec perſiſtere poteſt, quæ ſunt Aer, cibus &c. quæ omnia quā breuiſſime potero, tangam, principium ſumens ab ipſo Aere, cum ſit ille, qui

nos

Digitized by Google

nos alterat, ſicut medicina 3. de ingenio cap. 8. quem, velimus, nolimus inſpiramus per nares & os, immo dixit Galenus cap. 3. eiuſdem, quod alias quidem materias eligere, & fugere poſſumus, illum autem, quę eſt ex continente nos aere, fugere non poſſumus. Eligat ergo aerē mundum, vergentem ad ſiccitatem, temperatum in actiuis, nam Galenus in libro de morb. infant, a quo accepit Rhaſ. primo cont. dixit, caueat a forti frigore, & calore, & fortibus ventis, idem dixit Auic. & multum confert mutare aerem, dummodo ad ſiccū declinet, lōge à lacubus & aquis immundis, priuatum fumo, & maxime ea carbonibus, nebula, puluere, ſplendore, ac radijs lunæ, & ſolis, & odoribus Aromatum, fortibus ſonnis, & ſtrepitibus, & fugiat aſpicere, quæ in girum vertuntur, loca profunda, res multum ſplendentes, & multum obſcura loca. Caueat iram, triſtitiam, & omnia, quæ mouentur forti motu, quia paroxiſmū ſuperuenire faciunt, & digeſtionem fieri prohibent, ſecundum Auicennę ſententiam 3. Primi Tract. Doct. cap. 7. vbi dixit, Accidentia animæ horribilia, & motus corporis fortes digeſtionem fieri prohibent, quod dictum prius dixerat. Galenus primo de Reg. San. &

De Venereis.

3. Tegn. Cum dixit: Ab ipſis abſtinere manifeſtum eſt, omnes enim animi affectus immoderati alterant, & permutant corpora ab ea quæ eſt ſecundum naturam conſiſtētia, & paulo infra, omnes animę paſſiones corpus exſiccant: Exercitio vtatur tēperato ante cibum, cuius vtilitates deſcripſit Fulgentius hunc in modum; Exercitium eſt humanæ vitæ conſeruatio dominantis naturæ ſuperfluitatum conſumptio, virium roboratio, temporis lucrum, Ocio inimicum, iuuentutis debitum, ſenectutis gaudium &c. Quæ omnia enumerat Galen. in libro de Exercitio paruæ ſphær. & in libro de aſſuet. Et Hippocrates in libro de Aer. & Aq. dixit Exercitium laboris tolerantiam præſtat; quod idem confirmauit Auer. 6. Coll. & Auicenna 3. prima Doct. ſecunda cap. 1. dixit, Exercitium eſt id quo calor naturalis reuocatur, & corpori leuitatis confert vſum, ipſum namque dilatari ſubtilem, vel expandi facit calorem, & quod ex ſuperfluitatibus congregatur, quaq; die diſſoluit: Et Galenus libro de Euch & cach. cap. 3. Maximum eſt malum ad ſanitatis cuſtodiam quies corporis ſicut maximum bonum eſt moderata motio, neque ægrotabit debite dietatus & exercitatus, & 1. reg. ſan. dixit Exercitium ſoluit, & euacuat per Poros ſuperfluitates, quare ipſum laudo ſummopere: Et quā ta iuuamenta affert exercitium, tanta nocumenta adducit quies, & Ociū. Et propterea cecinit Poeta, Ocia nullus amet, niſi ſint coniuncta labori: Nam nimia requie mortificatur Homo. Item, cernis vt ignauum corrumpit Inertia corpus: & Auicenna cant. libro dixit, quiete infrigidatur calor, ſicut & flamma fumo extinguitur; Et propter hoc dixerūt Iſaac de diæt. Vniuerſ. nil inimicabilius regendæ ſanitati exiſtit quàm otioſitas, & quies; Ante exercitium tamen expurgādæ ſunt ſuperfluitates cōmunes, ſicut iubet Auic. 3. p. Doct. ſecunda cap. 3. ſic dicens, oportet vt qui exercitatur ſuperfluitates prius ab interioribus expellat, deinde ſe exerceat, quam ſententiā prius poſuit Galenus ſecundo Regim. Sanit. Hora autem exercitandi non ſit neq; tempore repletionis, neque inanitionis, vt habetur ab Auicenna 3. p. Doct. 2. cap. 7. dicente, illico poſt comeſtionem non eſt dormiendum, & cibo natante, a forti motu, quantum plus poſſibile eſt, abſtinendum, & reddit rōnē ſui dicti, ne cibus anteq̄ digeratur, penetret, aut ſine digeſtione labatur, aut propter inundationem corrumpatur; & Docto. quinta capitulo ſecundo loquens de Equitatione dixit: Amplius Equitare non debet quis plenus, ne cibus corrumpatur, quod clarius declarauit Galenus ſecundo Reg. San. & in libro de Euch. dicens; Cum hoc tamen intelligatur quod nemo vllo moueatur motu forti ſuper cibum, quia ſicut eſt maximum bonum ad ſanitatem exercitium ante cibum, ita nociuiſſimus omnis motus ſupra cibum; Diſtribuitur enim ex ventre cibus antequàm digeratur, & exinde multitudo crudorum humorum aggregatur ſecundum venas, ex quibus aſſueuerunt ægritudines omni modo fieri: Sciat tamen S. D. quod motū leuem ſupra cibum concedunt Medici, vt Auic. 3. p. Doct. 2. capit. 7. Pariter neque hora inanitionis exercitandum eſt corpus vt dixit Hippo. 2. Aph. xvj. vbi indigentia, non oportet laborare; Et Galenus in com. & 3. Tegn. Confirmauit. & Auicen. 3. primi hora ergo exercitij erit poſt primam, & ſecundam celebratam digeſtionem, vt appellatur apud Auic. 3. p. oportetq; vt in hora exercitij corpus ſit mundum, & cibus iam ſit digeſtus in ſtomaco, Epate, & venis, ita vt alterius cibi hora iā aduenerit, quod idem cōfirmauit Auer. com. 44. cant. & Galenus ſecundo Reg. San. Et talis hora cognoſcitur ex colore vrinæ, vt bene declarauit Auic. 3. primi Doct. 2. cap. 3. & Galenus vt ſupra dicens: cum vrina moderate citrina fuerit ſignificat, tunc factam eſſe ſecundam digeſtionem, & tunc exercitandum: exercitium autem ſit in quo omnes partes laborant, vt dix. Galenus in libro de exercitio paruæ Spheræ, & 3. Tegn. Tex. Com. 39. Exercitio autem oportet, vt eligatur ſpecies, in qua moueantur omnia membra corporis ſecundum proportionem, & non laboret eorum aliquod plus, & aliquod minus, quod confirmauit ſecundo, Reg. San. Amplius non ſit immoderatum exercitium, quia Auicenna text. Com. 145. Cant. dixit immoderatum exercitium proprie dicitur labor, qui quidem ſpiritum euacuat, & educit, & macerat pingues, & carnoſos, & facit corpus ſeneſcere ante ætatem ſenectutis, & ratio aſſignatur a Galeno 3. Regim. San. dū dixit, ex immoderato motu, nil relinquitur in corpore, niſi ſiccitas, & in quinto dixit: Acuta exercitia, quorum motus ſunt veloces, attenuant corpus: ſit ergo moderatum Exercitium, quod laudat Aliab. 5. Theor. cap. 5. Terminum exercitii poſuit Rhaſ 4. ad Alm. c. 2. motu tandiu nemo præſumat, donec fatigationem ſentiat, & multam grauedinem, ſed cum ex eo laxari ſe ſenſerit, ipſo dimiſſo, ſtatim antequam aliqua inde ſequatur læſio, quieſcat, quod prius dixit Hippo. ſecundo. Aph. 48. vbi dixit: In omni motione corporis cū cœperit quis dolere, quieſcere ſtatim remedio eſt, quod confirmauit Galenus 3. Tegn. & in lib. de exerc. paruæ ſpheræ: Sciat præterea S. D. quod poſt exercitium illico non eſt aſſumendus cibus, ut dixit Ariſt. 5. Problem. 28. & cauſam poſuit, quoniam adhuc non quieuit laboratus, neque ſegregatæ ſunt ſuperfluitates; Quieſcendum igitur erit aliquantiſper poſt exercitiū vt calor naturalis paulatim ad intrinſeca retrocedat, poſtea ſecure, comedēdum ac bibendum erit, dummodo poſt motum cibi boni aſſumantur, dicente Galeno 3. Reg. San. omnes laborioſi Euchimo indigent cibo.

Modo dicendum eſt de ſomni quantitate, & qualitate, nam moderatus multa bona producit in corpore, immoderatus autem in ſua quantitate, & qualitate multa mala ſecum adducit: Et propter hoc Aliab. 5. Theor. cap. 35. loquens de ſomni vtilitate dixit. Moderata ſomni quantitas cibos digerit, corpus ſpiſſat, laborem ſoluit, animam conſortat, caloque augetur naturalis, humores boni fiunt, mēbra creat extenſa, mentem clarificat, cogitationem emendat, & alias, quas eaſdem, & maiores laudes ſomno attribuit Auicenna ſecunda pri. Doct. 2. cap. 13. & in Docto. 3. ſumma de puls. cap. 12. & 3. p. Doct. 2. cap. 9. & Galenus 6. Terap. & quarto Reg. Sanit. Contra vero, grandia nocumenta affert ſomnus immoderatus, vt bene notauit Aliab. 5 Theor. capit. 35. dicens: ſomnus excedens in temporis quantitate multum nocet, quoniam virtutes eneruat animales, ac debilitat, corpus refrigerat, & humectat, atque in eo phlegma augmentat &c. quæ omnia confirmauit Auic. 3. 1. Doct. 2. cap. 12. & alibi plaries: Somnus ergo ſit moderatus non excedens ſeptimam, aut ad plus octauam horam capite eleuato, nō reſupine, quia Rhaſis 25. Cont. cap. 3. dixit. Dormitio

facta

Digitized by Google

facta ſupine ſuper dorſum ſuum conſeruat ſuperfluitates eius in ventriculis cerebri: Ideo non dicit ſomnus abundans ſequi dormiendo ſupine, ſuper dorſum. Laborans apoplexia, aut ſi paratus fuerit pati Epilepſiam: Bene, & conuenienter ſit coopertus; Neque immediate cibo aſſumpto, ſed ad minus per duas horas poſt, dormiat, immo Auicenna iuſſit, vt ſomnus incipiat poſtquam cibus deſcenderit a ſtomaco, vt appellat 3. p. dum ait: Melior ſomnus eſt ille, qui prouenit poſtquam cibus à ſuperiore ventre deſcẽderit, & poſt quietem eius: & infra, ſuper repletionem dormire, malum eſt, antequàm a ſuperiori ventre fiat deſcenſus. & clarius Rhaſ. ad Alm. 4. cap. 3. oportet tamdiu poſt comeſſionem aliquis ſe a ſomno abſtineat, donec cibus ab ore ventriculi deſcendiſſe videatur, quod idem Galenus de diſſol. Cont. obſeruandum eſt præterea, ne dormiat in meridie, niſi conſuetudo contradixerit, & propter hoc dixit Auicenna vbi ſupra in die dormire malum eſt, generat enim ægritudines humectantes, & Reumatiſmos, & calorem corrumpit, & generat ſpleuem, & laxat neruos, & efficit pigritiam, & debilitat deſideriũ, & generat apoſtemata & febres frequentes: verum eſt, quod ſeruanda eſt cõſuetudo, quare cũ S. D. ſit aſſueta patum dormire, dormiat capite eleuato, & ſpatio ſatis breui. Sciat præterea. S. D. non minus nocere & ſuperfluam vigiliam, dicente Auicenna 3. parte Doct. ſecunda cap. 13. Cum vigiliæ ſunt multæ, complexionem corrumpunt cerebri, aliquo ſiccitatis modo, & debilitant ipſum, & commiſcent rationem, & adurunt humores, & ægritudines faciunt acutas, & parte 3. Doct. 5 cap. 11. ſuperfluitas uigiliarum ſpiritum debilitat, & reſoluit. & vaporib. cerebrũ implet: Et Galenus 7. Ther. & com. 56. 2. Reg. ac. hoc item poſuit; & Hippocrates 2. Aph. 3. Somnus & vigilia, malum vtrumque &c. Procuret in mane habere beneficium ventris, natura, vel arte, mundificare caput. per os, nares, & aures, pectinare & fricare ipſum. Accedendo autem ad alia, quemadmodum lampadis flamma continue conſumit oleum, vel ceram, vt diutius ſe conſeruet, & ſe reddat, quàmuis non poſſit, immortalis, ita & calor naturalis, qui in nobis extat inceſſanter in membra, & corporis humiditates operatur; Et ſicut deficiente materia ipſum licinium breui tempore ſe ipſum comburit, & conſumit, & conſequenter extinguitur, ſic & noſtra caliditas, poſtquam humidum nutriens conſumptum fuerit, partes corporis areſacit, & ſic eſt cauſa extinguendi ſeipſum accidentaliter, propterea quod ſuam conſumit materiam vt declarauit Auic. 3. p. c. 1. & 1. quarti c. de oeceſſe eſt igitur volentes hunc calorem naturalem, & vitam conſeruare, vt numquàm eum ſine pabulo, aut nutrimento relinquas, quoniam ſine alimento priuato, non poteſt Animal diu durare, vt deducit Ariſt. 2. de Anima & Galenus primo de Alim. cap. 1. Cum dixit: Sine alimento non eſt poſſibile viuere, nec ſanos, nec Ægros, quare fuit neceſſarium aliquid inuenire, quod id quod diſſolutum eſt reſtauret; Hoc autem ſunt cibus & potus, vt probauit Auic. Doct. 3. tertij Tract. ſecũdo c. 7. Cum dixit, neceſſitas cibi eſt, vt ſuppleat locum eius, quod reſoluitur. Antequàm autem deſcribam idonea cibaria in particulari, mihi viſum eſt, primo ponere quoſdam generales canones ex mente Auctorum extractos; quorum primus eſt: Non aſſumat S. D. Cibum, niſi deſiderium inſurrexerit, nam Auic. 3. prima Doct. 2. c. p. 7. dixit: Hora ſumendi cibum eſt poſt deſiderium, & naturalem appetitum, quod idem docuit Auer. vltimo cap. ſui libri. Neque in hoc tardet multum, quoniam tolerare famem ſtomacum putridis replet humoribus, vt cecinit Auicenna vt ſupra & Galenus ſecundo virt. natural. & primo de Alim. c. 2. Et Aliab. primo pract. c. 7. & 8. Quantum autem nocumẽtum afferat aſſumere cibum ſupra cibum, qui non ſit digeſtus, declarat Auicenna vbi ſupra cum dixit: Quid enim deterius eſt, quam ſumere cibũ ſupra cibum. Qui non eſt digeſtus, quod idem confirmauit 14. 3. Tract. primo c 19 & Auer. Loco citato: Cibi autem quantitas ſit, quæ non aggrauet ſtomacum quod ſumitur ab Aliab. primo pract. c. 6. & 7. de Ingen. cap. 6. & ab Auicenna vbi ſupra cum dixit nullus eſt ita replendus, vt non ſit ſibi locus &c. reliquijs deſiderij adhuc in anima remanentibus; Et Aliab. reddit cauſam, cum dixit, nam ſi peccabis in hoc, generabitur in corpore ſanguis illaudabilis, & implebit venas humor iniquus. Circa ordinem vero, maxima adhibenda eſt diligentia præponendo quæ præponenda ſunt &c. Vnde Aliab. primo Pract. cap. 6. Oportet hominem præponere cibos facile deſcendentes de ſtomaco, illis qui morantur, vt cibus cito deſcendens moranti viam faciat, ſicuti ſunt Melones Perſica Vuæ, & his ſimilia; Et propterea errauit. S. D. Comedẽdo Vuas poſt alios, pariter, & olera ante carnes ſumi debẽt, vt ſenſit Gal. 2. de Alim cap. 10. & 18. & in de diſſol. Cõt. Similiter cibus groſſior præponatur ſubtiliori, quando ſumpta fuerint nutrimenta cibationis gratia, & nõ medicinæ; Et ita intelligitur Aliab. loco vt ſupra cum dixit cibus groſſus non cito digeſtibilis præcedat cito digeſtibilẽ, & ſubtilẽ, &c. nam in fundo ſtomachi viget digeſtio, cum ſit calidior propter multam carnem ibi exiſtentem. Fugiat, quantum poteſt cibaria diuerſa, quoniam diuerſitas. & pluralitas ciborum, non ſolum non digeritur, ſed in ſtomaco, vt in pluribus corrumpitur, & in prauos, & prænecantes humores conuertitur; corruptio aũ digeſtionis eſt mater Ægritudinum, & cronicarum infirmitatum origo, vt dixit Auic. 13. 3. Tract. 3. c. 2. quod cõſiderans ſapiẽtiſſ. Salomon Eccl. c. 37. dixit, noli auidus eſſe in omni Epulatione; Et nõ te effundas ſuper omnem eſcam, in multis enim eſcis erit infirmitas, vnde Lucanus, ò prodiga rerum luxuries paruo numquàm gaudere parata, (Et quæſitorum terra marique ciborum, ambitioſa fames & lautæ gloria menſæ, diſcite quàm paruo liceat producere uitã) quam ſententiam primo poſuit Galenus 3. Reg. ac. Com. 37. & Auicenna 3. parte Doct. ſecunda cap. 7. Cum dixit nil deterius, quàm diuerſa nutrientia ſimul adiungere. & infra, cibaria diuerſa a duabus impediũt partibus, Vna earum eſt, propter diuerſitatem eorum in digerendo & quoniam quod ex eis eſt digeſtum, ei admiſcetur, quod non eſt digeſtum; Et ſecunda, quoniam aliquis poteſt plus comedere ex pluribus quam ex uno cibario. Cibi ergo eligendi ſunt, qui bonum, & laudabilem ſanguinem ſolent generare, & qui ſunt delectabiles, ut ſunt uiorũ odoriferum, ouorum uitelli aqua carnis, & ſimilia nutrientia. Medicinalia ſunt ab hoc longinqua ut apparet apud Auicennam ubi ſupra & Galenum in libro de Eucb. &c.

Viſis uniuerſalibus circa refectionem attendendis, nunc ad particularia deſcendere intendo, et primo de Pane dicam, quia ut habet Auer. 5. Coll. c. 3. eſt melior cibus homini, omnibus alijs ex terra naſcẽtibus Et Iſaac de diæt. part. c. 1. Panis præcipuus eſt cibus ad humani corporis nutrimentum, & eius complexioni ſimilis: Et quamuis ex multis alijs fiat panis, nos tamen de pane tritici, tamquàm homini conuenientiori ſcribemus: Panis ergo ſit ex frumento ſeu frangibili; nato in terra mediocri, temperie medio; farina ſit mollis, & perfecte trita, & tota æqualis non diſtans a tpe molitionis: Panis aliquid habeat furfuris, ſit benè fermentatus. mediocriter ſalitus & coctus: non ſit calidus. non antiquus, abijciatur cortex, & ea pars maxime, quæ uſtulata eſt, quæ omnia accepta ſunt ab Auicenna ſecundo. Can. & Gal. 1. de Alim.

Secundo dicendum eſt de carne, quæ eſt cibus corpus confortans, & propinquæ conuerſionis ad ſanguinem, primo. Alim. c. 1. Melior itaque caro eſt recens, dumeſtica quamuis Iſaac excepit capreolinam, partis dextræ, maſculina, excepta hedina, quæ melior eſt femina, circa oſſa media, inter pinguem, & macram, Exercitata, partis anterioris potius quam poſterioris,

ſit

Digitized by Google

Et Auium melior eſt quàm terreſtrium, præter Aquatiles. Et quamuis multæ ſint carnes laudabilem ſanguinem generantes, non tamen omnes ſcribam, ſed eas tantũ, quæ noſtro propoſito ſunt appropriatæ: Eligantur itaque carnes ſtarnorum, coturnicis, turturis, Perdicis, faſiani, & Auium in dumetis degentium, vt turdi Merulæ, & ſimil. Ex domeſticis carnes Galinarum caponum iuuenum, pullorum non valde paruorum, Pipionum Columbariæ, volare incipientium, licet dicantur ab Auic. 19. tertij eſſe difficilis concoctionis, & longam moram trahere in ſtomaco, arbitrandum. n. eſt intelleriſſe de ijs, qui in domo nutriuntur, quos caſingos appellamus, cum dicat Rhal. 3. ad Alm. quod pulli Columbarum dantur in cibo illi, cuius corpus eſt euacuatum Sanguine, quod non dixiſſet, Si difficilis eſſent digeſtionis; Cuius ſententiæ videtur etiam eſſe Galenus de ſobul. Diet. c. 8. & libro de Euchy. vbi laudat Pipiones Columbariæ: De quadrupedibus conueniunt carnes caprioli, leporis iuuenis, hædi, Et caro ſilueſtris Porci laudatur ab Auicenna de cur. Epilepſię, vituli lactentis, cuniculi, & ſimil. Oua gallinarũ recentia, mollia cocta in aqua ſunt etiam laudata. Modo de oleribus dicendum eſt, Quæ tamen non ſunt multum in vſu, cum Galenus dicat in libro de Euchy. Olerum nullum eſt Euchymum, & Auicenna connumerat multa mala, quę proueniunt ex vſu olerum, quare via cibi non videntur conuenire, via autem medicinæ, quandoque poſſunt conuenientes eſſe, ideo aliqua deſcribam, quæ ab Autoribus laudantur in via medicinę. Auic. de curat. Epilepſię. Alienet a ſe (dixit) omnia olera vſque ad atriplicis, & Blites, quæ conceduntur quandoque ad ſubducendum ventrem, vt videtur etiam voluiſſe Galenus in libro de morbo infant. nam infra dixit, caueat vniuerſaliter ab omnibus oleribus, fructibus, & cibis generãtibus phlegma: Ruta conuenit, & in cibo, & olfactu; & Aliqui cum Ruta comedunt Anethum, ſaluia, Maiorana, Ros marinum, Betonica Origanum Pulegium, & ſimil. ab Autoribus laudantur; lactucã conceſſit Galenus quam non multum laudat Auicenna quamuis frigida eſt, & humida ſuper omnes herbas: Peoniam, & radicem, & ſemina decantarunt Medici, maxime ego laudo, ſi ſemper in ſuis cibis radicem Peoniæ decoquat.

De Piſcibus dicimus eos à bonitate carnium eſſe remotos, & à bono nutrimento, cum ſint frigida, & humida; & omnes ad digerendum dura, in ſtomaco longam moram facientes, vnde ſanguis ex illis genitus phlegmaticus eſt: Hanc eamdem ſententiam deſcripſit Auer. 6. Coll. ſed interpiſces Marini deteſtantur minus, quia non adeo humidi, & faciliores ſunt digeſtionis de aquis dulcibus ſaxatiles aliquando conceduntur, carpiones, Trutæ, Themali, Glaciaroli, & Marſones, Et ſi neceſſitas vrgeat vt comedantur, decoquantur in vino, Pipere, Gingibere, & calamento inſperſis, ſi vero in aqua coquantur, Menta ſerpillum, Carui, Piper, Gingiber, aut omnia, aut ex ijs plura apponantur: Eliſſi autem magis laudantur frixis, & aſſatis; ſed quoniam S. D. poſt piſcium comeſtionem ſæpe incidit in paroxiſmum ideo conſulo eos fugiendos: Cancrorum autem caro eſt difficilis digeſtionis Auic. ſecundo can. Sed plur. nutrimenti, Rhal. 22. Cont. cap. 394.

De fructibus conceduntur Piſtachia, Pinei, paſſulę, ficus ſiccæ, & Auellanæ torefactæ: Pira, & cotonea ad prohibendum ne vapores aſcendant ad caput poſt cibum concedi poſſunt; Aliqui etiam concedunt Coriandrum, Auicenna vero vituperat, quamuis admittat in ſanguinea, & colerica.

De cocleis, Ranis, Teſtudinibus, conchis, Sepijs, & Simil. quæ piſces æquiuoce nũcupantur, nil ſcriptum a Patribus eſſe inuenimus in via cibi, nam eorum nutrimentum, modicum, & illaudabile cauſat, ideo nos illud ſolum ſcribemus quod ſcripſit Galenus in libro de Euchymia. Cum dixit, ſufficienter Cachochyma ſunt oſtrea. Cocleæ, ac breuiter omnia talia vocata ab Ariſt. oſtracoderma. De piſce ſalſo cũ Rhaſ. 23. cont. hoc vnum dicam, nutrimentum eius eſt malum.

De lacte, quamuis multum laudetur ab Autoribus, illud eſt in corpore ſano, & in aliqua particulari ægritudine, vt Phtiſi, Ethica, &c. vituperatur itaque in caſu noſtro, vt apparet primo. Contin. Cum dixit, fac eos abſtinere a lacte, caſeo & omnibus factis ex lacte; Lac coagulatum, quod vulgariter appellamus Zoncada, grauitatem generat in ſtomaco, & fumoſitatem mittit capiti, vnde ſæpe generantur ſuffocatio, & anguſtia. &c.

De Butiro, via nutrimenti, minimeà Medicis approbatur, immo Galenus de ipſo nullam mentionem facit, quaſi ſit in victu inutile, via aut condimenti aliqualis eius vſus eſſe poteſt, maxime apud illos, qui patiuntur in pectore, cum ſit mollificatiuum ſtomachi, vt habetur ſecundo, Can. Coctum ſtomacum debilitat, Et qui eo in comeſtione vſus fuerit, phlegmaticas patietur ægritudines, quanto igitur magis crudum eſt illaudabile: De Recocta illud vnum dicam cum Aui. quod minus nociua eſt ſtomaco, quàm caſeus nouus, verum quia neruis nocet, eam non laudo: De caſeo multa ſcribunt Autores, ſed ſuperflua reſecans, vtilia tantum deſcribam; Et primo de recenti cum Iſaac dicam, caſeus carens ſale eſt nutribilior ſalſo, & humectãs corpus, carneſque augmentans ſtomaco non nocens; idem dixit Galenus 3. de Alim. & in libro de Euchym. cap. 3. Cachochymi ſunt omnes caſei, ſed Recentes ſunt abſque cachochymia: caſeum veterem, & ſalitũ vituperant Medici, nocet enim ſtomaco, & ſanguinem incendit, melancoliam multiplicat, in renibus, & veſica lapidem procreat, ſitim generat, quæ aſſumuntur à Galeno 3. de Alim. & ſecundo can. Aliqua tamen in ipſius eſu ſeruanda ſunt, primo non aſſumatur cum ſubtiliatiuis diureticis, vel aperientibus, quoniam ad renes ipſum deducunt, & ex eo lapis generatur: Et propter hoc vituperantur Raffioli, ex rad. Petroſelini, ouis, ſpeciebus odoriferis, caſeo, & ſimilibus, quoniam oppilationes generant, & lapidem; ſecundo non aſſumatur multa quantitas, quantumcumque ſit laudabilis, ſed aſſumatur in quantitate modica, & poſt cibum, nam tunc os ſtomachi corroborat, ſatietatem quoque nimiam, atque faſtidium, quæ ex dulcibus & vnctuoſis in ore ſtomaci proueniunt auſert, Et hoc illud eſt quod dixit Rhaſ. 3. Alm.

Quoniam vero non ſolum nobis neceſſarium eſt edere, ſed bibere non minus oportet, ideo de potu aliqua ſcribam, cum ipſius moderatus vſus multas vtilitates afferat, vt opt. declarauit Aliab. 5. Theor. cap. 29. Cum dixit, Dico quod potus duarum vtilitatum cauſa neceſſarius fuit &c. Immoderatus autem, & non debito tempore aſſumptus multas generat ægritudines, vt habetur. 3. Compl. cap. 5. Numquam igitur aſſumatur ieiuno ventriculo, quoniam talis potus valde nociuus eſt, & ſic habet potentiam percutiendi neruos, & eis nocendi. Galenus etiam ſecundo. Aph. 21. dixit, Si quis famelicus ante cibum, vinum acceperit, cito in ſpaſmum, & mentis alienationem incidit; Et ſi, D. S. Quærat, cum Medici vinum prohibeant ante cibũ, liceat ne poſt cibum, per 2. vel 3. Illud aſſumere, ad hoc reſpondet Auicenna 3. primi Doct. ſecunda cap. 7. dicens: vinum quoque poſt cibum eſt ex rebus magis impedientibus, quoniam digeritur velociter, & penetrat, & penetrare facit cibum, qui nondum ſit digeſtus, & facit hereditare oppilationes, & putrefactionem.

De ſuperflua autem vini potatione nil ſcribo, quia ſcio S. D. in hoc nõ peccare; Sed quia Magnatum mos eſt in æſtate vinum valde infrigidare, ideo nocumenta vini infrigidati annotabo; nam non cognoſcentes huiuſmodi errorem in temporis proceſſu in diuerſas, ac malignas cadunt infirmitates; Et propterea decreui S. D. hunc errorem detegere vt valeat ab eo cauere;

Et

Digitized by Google

Et ideo Auicennam audiat ſecunda primi ſumma de Pult.cap.11. Vinum cum in corpus penetrauerit, & fuerit calidum non elongabitur multum a natura, & accidet velox reſolutio; quod ſi cum eſt frigidum penetrauerit, cauſabit nocumentum, quod non fit ex alijs rebus frigidis, quoniam illæ tardantur, donec caleſiant, neque earum penetratio eſt ita velox vt iſtius; Iſtud enim velocius penetrat quàm compleatur calefactio; Et eius quidem nocumentum eſt magnum, & præcipue in corporib. quæ ſunt præparata nocumento ex frigore; Et parum infra; Frigidum eſt, cum naturam facit deficere, & eius virtutem extinguit antequam ad partitionem, & reſolutionem perueniat: Et quoniam aliqui dicunt nullum ſe ſentire nocumentum, audiat Iſaac de Diæt. Vniuerſ. cap. 11. dicentem & ſi frigida ut Nix, bibita in corporib. iuuenum lędere non appareant, nocumentum tamen paulatim ſe adunat, licet ipſi non ſentiant, ſed exeuntes à iuuentute, & ſubeuntes ſenectutem, multos, & diuerſos morbos incidunt, qui ſunt incurabiles, & qui diu permanent in viſceribus, in Articulis, & neruis, quia frigiditas ſemper mēbra percutit debilia, & multum ſenſibilia &c. quoniá vero S.D. patitur circa caput conſulo, vt quantum poteſt à vino abſtineat, & maxime à notabili ipſius quantitate. Nam Auicenna 3 primi cap. 8. dixit, Maius nocumentorum vini non eſt niſi in cerebro; Et ex ipſo, nemo debile cerebrum habens, niſi parum, & admixtum bibat; vnde etiam prima tertij tract. 5. cap. 10. dixit, vinum purum nocumentum facit in cerebro, quia vehementer replet ipſum: Et quoniam Magnates ſæpe ſolent vti vino dulci, ideo decreui etiam ſcribere nocumenta eius, vt ſciat S.D. illud fugiēdum eſſe; Nam cum ſit dulce, & groſſum, & ratione dulcedinis, & ratione groſſitiei plur. nocet, ut innuit Galenus 3. Reg. Ac. Com. ſecundo primo enim ratione groſſitiei tarde penetrat, vnde cauſat oppilationes in ſplene, & Epate, Et ratione dulcedinis indigeſtū attrahitur, ab Epate: Et propter hoc dixit in tract. de vinis, dulce vinum, neque ſubtile, neque lucidum certitudinaliter inuenies, vnde ſi dulce eſt, eſt etiam groſſum conſiſtentia, & tardi tranſitus &c. Applicādo igitur iſta vniuerſalia ſuis particularibus conſulimus S.D. quantum poteſt, vt vinum fugiat, quia ſerapio dixit, Alienet a vino, quoniam replet caput vaporibus multis; Et ſi non vult abſtinere à vino, ſaltem minuat potum ipſius; Nam Auicenna in cura Epilepſiæ, non multum vtatur vino quoniam ipſum vehementer replet caput, & deſcribens vinum conueniens, ait, vtatur vino pauco, antiquo, clarificato, declinante ad ponticitatem, & albo, quia minus vaporoſum eſt.

De oleo. Oleum via condimenti perutile habetur teſte Auer. 5. coll. Cum dicat: Res quæ coquitur cum oleo eſt multum nutritiua, dummodo oleum ſit nouū, & dulce, & oleum oliuæ, quia natura ipſius eſt temperata declinans parum ad calorem, & impinguat Epar, & auget ipſius ſubſtantiam, & generaliter dico quod eſt conueniens Homini multum, ſecundum totam ſui ſubſtantiam; Et propterea in terris noſtris non coquimus carnes niſi cum eo: Auicenna autem ſecūdo can. dixit oleum ſanis eſt melius, oleum omphacinum, ſ. expreſſum ex immaturis oliuis, quod eſt frigidum, & ſiccum in primo ſicuti factum ex oliuis vltime maturis, eſt calidum commenſurate, & declinat ad humiditatem: vnum tamen nocumentum habet, ſi ſuperflue quis eo vtatur, quod appetitum proſternit, & debilitat ipſum, quæ nocumenta non ſequuntur ad ol. omphacinum: vetus ol. malum eſt, quia in malos humores conuertibile eſt, vt coll. à dioſcor. cap. proprio.

Acetum quamuis dicatur ab Auicenna ſecūdo can. quod eſt compoſitum ex caliditate, & frigiditate, frigiditas tamen in illo eſt magis dominās, & propter hoc confert colericis, & nocet melancolicis. vt dixit Hippocrates 3. Reg. Ac. Et quia nociuum eſt neruis, illud non laudo, immo Auicenna ſecunda tertij cap. 4. dixit, Acetum eſt ex rebus, quæ neruis ſunt nocibiliores & Galenus Sup. tex. 40. 3. Reg. Ac. dixit, quod nocet omnibus membris neruoſis propter ſubtilitatem ſubſtantiæ, propter quam habet penetrationem in profundum membrorum, & penetrat in totum membrū, ita ut non remaneat in eo pars, quamuis ſit parua, cui non noceat, verum ſtomaco calido confert, nam prouocat appetitum.

Agreſta in plerilque ſaporibus ponitur, & præcipue Æſtatis tempore nam ab habentibus calidam complexionem diligitur, cum ſit frigida; Et quia ſtipticitatem habet, confortat ſtomacum & maxime calidum, frigido nocet. Galenus 4. de ſimpl. medic. d. 3. c. a. dixit, differentia quæ eſt inter acetum, & ſuccum Agreſtæ eſt, quod in aceto, cum acetoſitate eſt acuitas, & acredo, quæ generantur à caliditate generata a putredine; Et infra dixit, frigiditas aquę agreſtę eſt debilior frigiditate aceti; Et ideo magis iuuat eos qui habent ventris inflāmationem; ſed vnum aduertendum, quod debet comedi cum cibis calidis, & ſpeciebus, & nullo modo cum frigidis; vnde grauiter errant, qui illa vtuntur cum piſcibus; quod ſi vrgent neceſſitas, aut pro appetitu, vellet quandoque aliquis illa vti cum piſcibus, prius illam decoquat in vaſe lapideo, aut terreo, & nullo pacto Æneo, cum ſpeciebus, & ſale, vt refrangat frigiditatem ipſius, & piſcium.

Melle aliquando vti in condimentis non eſt malū, cum Auer. 5. Coll. dicat ipſum eſſe cibum medic. & maxime in ſenibus, cum conuertatur in bonū ſanguinem natura & proprietas Mellis eſt abſtergere aperire orificia venarum, reſolutiua humiditatum, expellere eas ex profundo corporis prohibere putrefactionem, & corruptionem carnis; Et hæc maxime operatur in ſenibus, & corporib. frigidis; In calidis vero nocet, quia in colericum humorem conuertitur, & maxime in ſicco corpore. Coctum vero ad omnia melius eſt.

Zucarum, quod aliter Mel cannę vocatur, nutrimentum maius dat, quàm Mel. Alhab. 5. Theor. cap. 27. & quanto albius, tanto melius, minus abſtergit, mordicatque Melle, eſt oppilationum aperitiuum, & bonum ſtomaco, in quo colera non generātur; ſitim vero producit, ſed minus quam Mel, Phlegma ſtomachi abſtergit; Et S.D. illo vti poteſt tempore frigido, & cum nō abundat colera; Et hæc ſufficiant quantum ad cibum, & potum.

Huculque quam breuiſſime potui ſcripſi regimen ſex rerum non naturalium, Reliquum eſt, vt Medicinalia aggrediar, non tamē curatiuum paroxyſmi, cum hoc Excellentiſſimis Medicis præſentibus dimittam ſed præſeruatiuum, ne in paroxiſmum labatur. Quod per quinque intentiones fiet, S. æquare materiam, eamque præparare cū digeſtiuis appropriatis vt cū melle Ros. Cum ſyr. de Abſinthio, de ſtecados ſ. Cum aceto ſquillitico, cum aquis Hyſſopi, Herbæ paraliſis, Peoniæ, vel fiat ſyrup. Talis.

℞. *Hyſſopi.*
Calamenti.
Saluia.
Ruta. ana ℥ j.
Betonica.
Agni c. ſti.
Pulegij.
Meliſſa.
Rad. Acori.
Ireos
Ariſtologia rot. ana ℥ ſ.
Peonia.
Squilla.
Marathri.
Siſeleos.
S. Ruta.
S. Proula. ana ℥ ſ. ß.
Peucedani

Bac.

Digitized by Google

Bac. Lauri.
Cubebarum
Sticados Arab.
Flor. Lauendulæ. ana ℥ j.
Agni caſti.
Roſarum rub.
Abſinthij. ana ℥ j.
Mentæ.
Galangæ. ℥ ß.
Mellis Roſaci. lib. ij.
Succi fumoterræ. ana lib. ß.
Abſinthij.
Aceti fortiſſimi. ℥ iiij.

Conquaſſentur, & ponantur in aqua & aceto per diem naturalem, & cum zuccaro f. Syrupus.

Facta digeſtione in materia purgetur cum aliqua iſtarum medicinarum vt.

℞. *Pillularum de Hiera cum Agarico.*
Fœtidarum, aut ſtomaticarum. ana ℈ ij.

Cum aqoa Mentæ f. pillulæ v. vel cum pil. Gordonij, quæ ſunt.

℞. *Turbith.*
Agarici. ana ʒ iij.
Aloes.
Euphorbij.
Pulp. Colocyntidos. ana ʒ j.
Eſulæ.

Hiera logod. Sed ipſius loco apponerem Ego. Hieræ Herm. Cum multum laudetur ab Auic. ℥ S.
Maſticis.
Bdelij.
Siſeleos.
S. Rutha.
Gingiberis. ana ℈ j.
Fol. Mentæ.
Abſinthij.
Gariofilorum.
Spicæ.

Miſc. & fiant pillulæ cum aceto ſquillitico, Et dentur tres in mane, Et ſi S.D. Sentiret aliquam grauitatem, vel dolorē in capite, illas aſſumat per horas duas poſt cęnam. Credo etiam, ſi ſæpe vteretur hoc Electuario, quod valde ſibi eſſet proficuum.

℞. *Agarici præparati.* ℥ ij.
Ariſtologia rot.
Siſeleos. ana ʒ j.
Succi Maiorana.
Oximellis. Q. ſ.

Miſce. & f. Electuarium, de quo accipiat coclear vnum ante cibum per quatuor horas.

Poteſt etiam euacuari materia quæ continetur in ſtomaco, aut loco vicino, cum vomitu, quem maxime laudo; cum quib. autem, & quo tempore fieri debeat, relinquo Eccellentiſſimis Medicis.

Poteſt etiam fieri euacuatio per phlebotomiam, & non tantum ad curandum, ſed etiam ad præſeruandū; Et propter hoc dixit Auicenna de cura Epilepſię: Et ſi non fuerit quod prohibeat ipſum a minutione, phlebotometur; Et loquens de præſeruatiua dixit, Et proprie in vere, quod aſſumpſit a Galeno in tract. de Flebotomia dicente ſe multos ſeruaſſe a quàm plur. diſpoſitionibus ipſa phlebotomia. Et docet Auicenna locum a quo fieri debeat, cum dixit & proprie in pedibus eſt ex eis, quæ ipſis conferunt, verum timet infrigidationem cerebri, quod tamen non eſt timendum in S.D. Cum non appareat multa frigiditas, vel materia frigida abundans in ſuo cerebro; Et in tantum confidit Auic. in ipſa Phlebotomia, quod concedit ipſam quocumque humore peccante; Et non tantum concedit vnam, ſed tres, vt apparet ab ipſo, cum dixit: cumque eſt neceſſarium, vt fiat phlebotomia, ex quocumque humore ſit, oportet vt non ſola fiat, ſed fiat ex duabus cephalicis ſimul, & ſequatur phlebotomia venæ, quæ eſt ſub lingua; verum Auic. dictum intelligi debet de Epilepſia cerebri propria: conſulo tamen Ego S.D. vt omnino in vere futuro ſibi ſanguinem extrahi faciat ex ſaphena ad præſeruationem a futuro caſu, & extrahatur in ea quantitate, quæ videbitur Iudicio ſui Eccellectiſſimi Medici.

Euacuatio etiam per hæmorrhoidas eſt laudanda.

Euacuetur ergo materia, vel cum pharmaco, vel cū ſanguinis miſſione, & non ſit contentus vnica reiteratione; Imò reiteretur ſępe, & ſępius iuxta doctr. Oribaſij dicentis, reiteretur purgatio, & vomitus, nam ex eis prohibebitur ſuperfluitatum aggregatio: tertio diuertatur materia per fricationes extremitatum, quæ multum trahunt materiam a ſuperioribus ad inferiora, & incipiatur a pectore, ſicut docet Auicenna de cura Epilepſiæ cum dixit: Et ex eis quæ materiam ad inferiora trahunt, eſt fricatio corporis, gradatim facta a ſuperioribus ad inferiora, incipiendo a pectore: Et quod ſequitur, ipſum cum pannis aſperis fricando, donec rubeſcat, hoc accipit a Galeno de Morb. Comit. ſed mirum eſt, quia Galenus xiij. de ing. cap. 3. docet facere fricationes, & incipit ab inferioribus procedendo ad ſuperiora. Factis pluribus euacuationibus poterit pectinare, & fricare caput, lauare autem non, quia Auicenna vituperat, & aquam calidam, & frigidam.

De caput purgijs non ſcribo, ex eo quia non eſt per eſſentiam in capite, ſed per communitatem a ſtomaco, vnde tota curatio vertitur ad ſtomacū; propter quod laudo maſticatoria, quia magis ea purgant ſtomacum; Ea quibus autem fieri debeant, Eccellectiſſimis Medicis relinquo, neque enim omnia ſcribere decreui: ſuppoſitoria etiam, & clyſteria diuertunt.

Rectificatur ſtomacus cum ijs, quæ materiam euacuant phlegmaticam, & digeſtionem ipſius corroborant: quæ euacuant, iam dicta ſunt; quę autem digeſtiuam ſtomachi confortent, multa ſcribuntur a Doctoribus, ex quibus aliqua eligam, quę magis proficua videbuntur: Primū itaque fiat Emplaſtrum hoc, quod ſtomaco apponatur.

℞. *Roſarum Rubrarum.* ana ℥ iij.
Spicæ.
Maſticis.
Cort. Thuris. ana ℥ j.

Vini odoriferi. Q. S. Miſc. & f. Emplaſtrum.
Hali poſuit Emplaſtrum ſatis mirabile, quod eſt.

℞. *Sumach.*
Ladani. ana ʒ iij.
Roſarum.
Galla muſcata. ℥ ß.
Gariofilorum.
Croci.
Nucis muſcata. ana ʒ j.
Maſticis.

Miſc. & cum ol. de menta f. Emplaſtrum.

Poteſt etiam confortari ſtomacus cum Aromatico Roſac. vel aliquo conſimili: Et quia non ſolum oportet rectificare ſtomacum, ſed etiam caput, ne recipiat propterea de iis etiam aliquid dicendum: Et quoniam quæ confortant, aliqua agunt a proprietate, aliqua a qualitate, ideo primo deſcribam quæ conferant a proprietate: Primo ergo erit cerebrum cameli exſiccatū, cum

cum aceto ſquilliſtico datum: Idem facit cerebrum Muſtellæ: Galenus 6. ſimpl. Medic. laudat omnem adminiſtrationem Peoniæ; Ideo conſulo, vt ſemper in ſuis cibarijs bulliat Radix vna Peoniæ; Aliqui dixerunt, quod, ſi quis aſſumat ſcrup. j. Sem. Peoniæ cum zuc. Roſ. quotidie, certiſſime liberabitur, laudatur craneũ humanum, & recitat Galenus 10. ſimpl. Medic. Hepar Aſininum aſſatum, & comeſtum. leporis coagulum bibitum. Alex. ſumme laudat veſſicam apri cum vrina exſiccatam in furno & dare ex ea ad magnitudinem fabæ cum oximelle ſingulis diebus. Paul. laudauit vſum carnis muſtellę, Hepar lupi exſiccatum tritum, bibitum cum oximelle; Ad idem faciunt puluis vngularum Aſini combuſtarum, puluis de lap. indis, lac Equinum bibitum. Aliqua etiam ſunt, quæ exterius applicata idem operantur, & primo Peonia collo ſuſpenſa, & aliqui ponunt eam in cānulam argenteam, vt fiat fumigatio cum ſem. eius; ſmaragdus digito portatus, & collo ſuſpenſus. Dens caninus, lupi, ſuſpenſus, corrigia facta ex pelle lupi, ad carnem portata, Ruta & caſtoreum ſuffumigata, & odorata: Auicenna laudat pomum confectum, cum Ruta &c. Oribaſius item aliud, quod eſt.

R. *Peonie.*
Siſeleos. *ana* *part. eq.*
Agarici.
Aphodilorum.
Ariſtologię rot.

Et cum aceto fiat pomum.

Aſſa fumigata excitat, & præſeruat Epilepticum: Idem operatur Gallia muſcata; Balſamus valet ſi lingua os, oares, & labia vngantur ex eo: confortantur ſtomacus; & caput cum Aurea Alexandrina. Mitridatho, Theriaca, confect. Hermetis. Diambra, Diamuſco, & maxime confortatur caput cum confect. Dianthos. Rhaſis format vnum Ellectuarium ſatis appropriatum, cuius habetur deſcriptio talis.

R. *Piretri.*
Siſeleos. *ana* ʒ *x.*
Sticados.
Agarici. ʒ *v.*
Cardamomi rot.
Aſſę fetidę. *ana* ʒ *iij.*
Ariſtologię rot.
Rad. Peonię.

Succi ſcillæ coctæ cum melle Q. S.

Miſc. & f. Ellectuarium, de quo detur mane, & ſero drach.

Cum oximelle ſcillitico, aut alio ſyrupo appropriato.

Haliab format aliud quaſi conſimile.

Puluis, quo vti debet ſuper cibaria, loco ſpecierum.

R. *Origani.*
Calamenti.
Meliſſę. *ana* ʒ *iij.*
Hyſſopi.
Menta.
Pſanſuci.
Flor. Anthos.
Betonicę. *ana* ʒ *j.*
Saluię.
Balſamitę.
Garioſilorum.
Cinamomi.
Nucis muſcata.
Aniſi.
Marthria.
Cardamomi.
Galanga.
Sil montani.
Lauendulę.
Flor. Agni caſti.
Coriandri preparati.
Cymini bulliti in aceto, & exſiccati. *ana* ʒ *ß.*
Sem. Peonię.
Rad. Peonię. *ana* ℥ *ß.*
Piretri.
Piperis.
Siſeleos. *ana* ʒ *j. ß.*
Sem. Ruthę.
Liquiritię.
Succi eiuſdem.
Liquiritię.
Miſc. & f. puluis.

Preceptor meus Montagnana iunior vtebatur pro ſecreto infallibili hoc pulu.

R. *Rad. Peonię.*
Sem. Eius. *ana* ℥ *ß.*

Miſce. & f. pul. de quo ſingulo die dabat drach. 1. Cum oximelle ſcillitico, in quo bulient parum Hyſſopi. Aliqui etiam hoc modo.

R. *Opoprią.* ʒ *j.*
Caſtorei. ℈ *ß.*
Sanguinis Draconis ℈ *j.*
Antimonij. ℈ *ß.*

Miſc. & accipiatur cum oximelle ſcillitico.

Maximam autem ſpem Ego habeo, in hoc Ellectuario aſſumpto, mane ante cibum per horas quatuor, & ſero, ad quantitatem drach. ij. quod ita habet.

R. *Acori conditi cum zuccaro* ℥ *ij.*
Pulp. Mirabolanorum citrin.
Chebulorum.
Indorum. cond. *ana* ℥ *j.*
Conſ. Anthos. ℥ *ß.*
Ellectuarij Regum. ℥ *j.*
Diambrę. ʒ *v.*
Aromatici Roſat. ʒ *iij.*
Auellanarum mund. *ana* ℥ *j.*
Amigdal. dulc.
Sem. Com. Mai. frigid. ʒ *vj.*
Phyſticorum. ℥ *j.*
Syr. Roſ. rec. ℥ *iij.*
Zuc. fini. *Q. S.* *Miſc. & f. Ellectuarium.*

Multa alia in diuerſis voluminibus ægritudini. S. D. appropriata reperientur, quæ breuitatis cauſa ommitto; ſed ſi plus ocii nactum fuiſſem, exquiſitiorem ſermonem forſam explicaſſem. Accipiat ergo. S. D. hilari vultu, quę ſuus inter ſeruos, minimus ex multis collegit, quæ Deus illi ſummus rerum omnium opifex, qui ſua clementia omnes languores ſanat, ad ſuæ ægritudinis ſalutem dirigat.

Conſilium de Retentione Menſtruorum.

CONSILIVM XIV.

AEgritudo Magnificæ D. Heliſabeth eſt in cap. de retentione menſtruorum, audiendo nomen retentionis pro communi ad ablationem, diminutionem, & corruptionem exitus eorum; In ea enim diminute ſatis exeunt, vnde conſequitur triſtitia, totius corporis laſſitudo, vires de-

ficient,

fectus, ad actiones pigritia, & quaſi impotentia.

Cauſæ retentiones menſtruorum, vt habetur a Galeno 5. Aph. 57. & ab Auic. 21j. Tertii tract. 3. cap. 25. ſunt vel ex parte Matricis, vel ex parte virtutis vel ex parte humorum; In hac Magnifica Domina non credo retentionem, ſeu diminutionem fieri ex debilitate virtutis expulſiuæ, cum in ea aliæ ſuperfluitates debitæ expellantur, ſed credo fieri ex læſione Matricis, & humorum vitio; Nam cum ſuperioribus annis conuenienter menſtruaretur, vſa eſt etiam tempore menſtruationis balneo. Et lotione aquæ frigidæ, & roſaceæ, etiam ſecundum regionem Matricis, vnde potuit Matria condenſari, & infrigidari, ac venas in ea reſtringi iuxta Hippocrates. Sententiam; quæcumque denſas, & frigidas matrices habent, non concipiunt; Et quia ſanguis, qui ſolet menſtruus exire, vt plurimum groſſus, & melancholicus eſt, hinc eſt quod ad eius retentionem conſequitur triſtitia, & totius ſanguinis ingroſſatio, ac digeſtiue debilitas, ex qua phlegmata multiplicantur groſſa, & viſcoſa, ex quibus omnibus ſequitur illa laſſitudo, & pigritia, ſeu quaſi impotentia ad actiones; Et ſic duæ erunt cauſæ huius diminutæ menſtruationis, ſtrictura ſcilicet venarum Matricis & humorum groſſities, & Viſcoſitas, tum melancholicorum tum etiam phlegmaticorum, ex quibus accidentia dicta ſequuntur: Ex hac diminuta menſtruatione fit vt non concipiat, & ad melancholiam ſit parata ob ſanguinis melancolici retentionem.

Pro cura huius malæ diſpoſitionis primo ſunt curatiuæ intentiones eliciendæ, ſecundo inuenienda remedia, quibus intentiones ipſas adimplere valeamus; Et, quia oppilatio, & humorum groſſities, quæ faciũt indebitum menſtrui ſanguinis exitum omnium aliarum indiſpoſitionum ſunt cauſæ; Prima curatiua intentio erit, oppilationem, humorum groſſitiem, ac viſcoſitatem remouere; Secunda intentio erit denſitatem Matricis, ac eius acquiſitam frigiditatem auferre: Tertia erit intentio aliquam illam triſtitiam tollere, quæ calorem debilitat naturalem, & ad multiplicationem etiam hum. melancholici facit, vt voluit Auicenna in tract. de Vir. Cord.

Pro quibus intentionibus exequendis primo ponam regimen in ſex rebus non naturalibus, ſecundo ad medicinalia deueniam: Et imprimis circa cibum, & potum, quia intentio eſt facere humores fluidos, & multiplicationem humoris viſcoſi, & groſſi prohibere, euitari debent omnes cibi humores groſſos ac viſcidos generantes, ac melancholicum humorem multiplicantes; Et ideo infraſcripta euitanda erunt; Cibaria de paſta, ſiue elixa, ſiue frixa, legumina, Riſum, Milium, Panicum, carnes groſsæ, Dominæ, ac omnium quadrupedum, Et omnia eorum Viſcera, ac interiora; Capones non exercitati, & in carceribus, ſeu cauſis detenti, Aues in aquis degentes, lac, caſeus, & omnia quæ ex lacte fiunt, oua dura quomodocunque ſint cocta. Piſces lacunalis omnes, Piſces non ſquamoſi, ſicut ſunt Anguillæ, Tenchæ, & lampredæ Cancri, Hoſtriæ, Limaces, Fungi, Tubera Radices omnes, exceptis paſtinachis, vinum coctum, vinum dulce, vinum groſſum, & nigrum, vinum nouum, & turbidum.

Euitetur omnis cuiuſcumque cibi magna repletio, & cibariorum multa diuerſitas, Euitentur caules, & omnia ſalita de carne Animalium, quando eſt caro ratione ſalis indurata, & terreſtrificata, & ſimiliter extremitates herbarum teneræ cum ſale, & aceto conditæ, Hæc enim humorem melancholicum multiplicant, vt voluit Galenus tertio de loc. affect. ſeptimo.

Panis conueniens eſt, panis factus ex bono frumento, mundo à rebus extraneis, de proſſimo molito, bene in clibano coctus, bene frumentatus, mediocriter ſalitus, factus in michis, non autem in placentis, & non plurium, quam trium dierum.

Caro conueniens eſt caro Pullorum, & Pullarum, Gallinarum iuuenum, Caponum exercitatorum, & omnium Auium, quæ comedi conſueuerunt non degentium in aquis, caro Hædi lactentis: Carne vituli raro vtatur & non niſi in aliarum defectu, & pari modo conceditur caro caſtrati Anniculi, cum cætera deficiunt.

Piſces conuenientes ſunt parui, vel ſquamoſi, non valde magni, Marini, vel de flumine currenti; qui tamen cum cinamomo, vel pipere, vel Gingibere condiantur.

Oua ſorbilis tremula conceduntur.

Olei, ac Butiri vſus conceditur in parua tamen quantitate ſolum pro aliorum condimento; pariter lardi vſus admittatur.

Ex Herbis conueniunt feniculum petroſelinon, calamentum Maiorana Serpillum Hyſſopus, Blitis, Spinachia, Borrago Bugloſſa, Meliſſa, & interdum tempore calido, cicoria; Endiuia Scariola teneritates lupulorum, Aſparagorũ, & Artichiochi, conuenit & Paſtinaca, tam ſiluettris, quam domeſtica.

Aromata Gingiber cinamomum, Piper, ſinapis, & huiuſmodi.

Acrumina, ſicuti Allium, Cepæ, Porum, & Raphanum ſi in multa quantitate, & frequenter ſumantur, adurunt ſanguinem, & eum exſiccant, ingroſſant, & in coleram nigram vertunt; Et ideo multus, & frequens valde eorum vſus euitandus eſt, moderate tamen licet eis vti pro humorum ſubtiliatione.

Fercula fiant, vel ex rebus ſupra conceſſis, pane ſcilicet ferculis, carnibus, ouis teneris, ac herbis, vel ex brodio cicerum, faſeolorum, aut caulium.

Ex fructibus conceduntur Amigdalæ, Ficus recentes bene maturæ, & ſiccæ. Paſſolæ enucliatæ. Poma decocta tolerantur; Melones, Pruna bene matura, tempore calido, & ceraſa ante cibum ſumi poſſunt, ſed in parua quantitate.

Zuccarum, & Mel. Conceduntur.

Vinum debet eſſe clarum, mediocriter vinoſum, ſeu in potentia mediocre. Album, vel medii coloris, nec dulce, nec acerbum.

Quantum ad Animi accidentia, euitet timorem, triſtitiam, & ſolicitudinem toto poſſe. Et ideo Veſtes ſuæ, & Anuli ſint delectabiles, colore, uel odore, aſpiciat res delectabiles, & iocoſas, audiat cantus ſuaues, inſtrumenta muſicalia, & in ſumma omni conatu procuret non triſtari, ſed lætari, videat domos, viridaria ac poſſeſſiones, quæ amena ſint, & delectent.

De motu & quiete, oportet vt euitet ocioſitatem, & quietem multum, & maxime in ſolitudine, ſed exercitium moderatum, competit, factum poſt complementum primæ, & ſecundæ digeſtionis, hoc eſt per xij. horas vel circa poſt cœnam.

Et ſit Exercitium vel pedeſtre, vel Equeſtre per loca plana, amena, ita quod in eo delectetur: Et euitare oportet fricationes duras, & aſperas corpus deſſicantes, & omne balneum minerale, & balneum ſiccum. i. ſtupham. ſed competit frictio mediocris, & balneum humectatiuum, quod debet eſſe moderate calidum, vel ex aqua dulci ſola, vel ex aqua decoctionis Althea, Camomillæ, Borraginis & Meliſſæ. & poſt exitum a balneo, fiat inunctio cum ol. vel oliuæ, vel Amig. dul.

Vigilias ſuperfluas euitet, ſed moderate dormiat, nec ſit ſomnus multum prolixus, nec in ieiunio factus & ſit ſomnus in nocte, aut in mane ante tertias, & nõ in meridie.

Aer ſuæ habitationis ſit clarus, ſubtilis, vel temperatus, vel parũ ad calidum & humidũ declinans; fugiat aerẽ groſſum, obſcurũ, & fœtidũ, ſed ſint in eo odores pomorum, uel florum delectabilium. Ad medicinalia deſcendendo, pro remouenda oppilatione, quæ radix

eſt omnium aliarum malarum diſpoſitionum, cum oporteat groſſitiem, & viſcoſitatem ab humoribus remouere, poſſumus dupliciter hoc facere, vel humores groſſos, & viſcoſos educendo, vel medicinis potentibus eos in ſubtiles conuertendo, ſeu ſubtiliando; Sed cum oppilatio ſit propter humores viſcoſos, groſſos, & multos, incipere debemus ab euacuatione, antequã fortibus ſubtiliantibus vtamur iuxta Gal. doct. xj. de ingen. a cap. iiij vſque ad xj. & etiam quia ſtante humorum multitudine, ac groſſitie, ſi acutis medicinis, ac fortiter ſubtiliantibus vteremur, potius ſanguis adureretur, & in naturam melancholicam conuerteretur, quam poſſet tanta multitudo ſubtiliari, vt colligitur in tract. de diſſol. Cont. cap. 11. Certum itaque habemus euacuationem fiendam eſſe: At cum duplex fieri poſſit euacuatio, & cum phlebotomia ſanguinem groſſum educente, & cum pharmaco, contingit dubitatio, quænam in hoc caſu prius fieri debeat euacuatio, in qua dubitatione clarum eſt iuxta Hippocratis ſententiam quarto Reg. Ac. 19. eo text. inflãmata præcordia &c. quod ſtante totius plenitudine, præmittenda ſit phlebotomia ſemper, quod etiam in menſtruorum retentione ſemper facit Galenus vt in quarto part. Epidem. Com 23. in muliere in qua per multos menſes ablata erant menſtrua, & facta erat iam multum macilẽta, & appetitum perdiderat, in qua tribus diebus ſanguinem eduxit, in prima die libram cum dimidia, in ſecũda libram vnam, & in tertia Vnc. octo clarum etiam eſt Medicos omnes autenticos in menſtruorum retentione phlebotomiam ſaphenæ multum collaudare.

Laudo itaque vt tranſacto ianuarii menſe, niſi tamen Februarius ſit cum intenſo frigore, quod ſi fuerit, tempus moderatum expectetur, & per duos, vel tres dies ante ſuam diminutam menſtruationem fiat phlebotomia primo ex dextra ſaphena, & extrahantur Vnciæ ſex, vel octo ſanguinis & ſequenti die de ſiniſtra extrahantur ſimiliter; Alia die per horas 4. ante Prandium capiat Hieræ. S. Galeni, Vnc. j.

Demum capiat infraſcriptum ſyrup. in aurora.

R. Mellis Roſ. Col.
Syr. de duab. radicib.
Oxymellis. S. ana ℥ ß.
Aquarum Arthemiſię.
Bugloſſi. ana ℥ j.
Meliſſę.

Miſc. & continuet per dies octo poſtquam ceſſauerit imminuta illa menſtruatio; Deinde capiat per horam vnam, vel duas ante diem, infraſcriptam medicinam, procurando quod ſtatim dormiat per horam, vel circa poſt aſſumptam medicinam.

R. Agarici El. & bene mundi ℥ ij.
Gingiberis pulu. ℈ S.
Oxymellis. S. ℥ ß.

Minutim incidatur Agaricus, & prius inuoluatur cum oxymelle, deinde infundatur in infraſcripta decoct. Q. S. & poſt horas decem fortis fiat expreſſio, cui addatur.

Diacatholiconis. ℥ ß.
Trociſc. de Viol. Cum.
Gingibero. ana ℥ j.
Electuarij indi.
Sp. Hiera picra. ℈ ij.
Et fiat potio.

R. Polipodij Quercini.
Epithimi. ana ℥ iij.
Aſſari. ℥ ij.
Folicul. ſena. ℥ j.
Flor. Cord.
Poſſulatum. ana ℥ ij.
Liquiritię raſę.

Decoquantur in aqua lactis Q. S. vſque ad tantam conſumptionem, quod expreſſio tota intret in diſſoluenda, & infundenda medicina, quam capiat vt ſupra.

Die ſequenti poſt aſſumptam medicinam, capiat drach. j. Mitridathi, aut Theriacæ, dummodo antiquæ ſint, & ad minus annos decem pertranſierint, vt virtus opii, qua nunc non indigemus ſit diminuta valde.

Per octo dies poſt ſtet cum debito regimine, in cibo, potu, & aliis, vt ſupra dictum eſt.

Demum per alios quinque dies vtatur frictionibus in coxis, & tibiis, & ligaturis, in ipſis doloroſis; Et cũ fuerit prope aliam menſtruationem, per quatuor dies, iterũ capiat Hieræ picræ ſimpl. Gal. Vnc. j. per horas quatuor ante prãdium, & ſingulis diebus ſequentibus capiat infraſcriptum, ſyrupum.

R. Syr. de ſuc. calamenti mont. & fluuiat. ℥ ß. &
Aquę Decoctiones Calamenti, & Pulegij. ℥ iij.
Miſc.

Et præparetur ſyrupus ex ſucco calamenti eo modo, quo ſyr. de ſucco Endiuiæ, & aliis ſuccis fieri ſolet: Calamento enim ſe aſſidue vti in menſtruorum prouocatione dicebat Galenus 5. Aph. 36. Et 5. de ſimpl. Medica diſtinct. 6. cap. 2. inter alia quæ magnam vim habent in menſtruorum prouocatione ponebat Sauinam, Mirrham, Calamentum, Pulegium, Aſſarum, Caſſiam ligneam, & Cinamomum, Quibus diuerſimode, & in pulueribus, & decoctionibus, & aliis modis Medici vti poſſunt.

Ante autem immediate prædict. ſyrup. aſſumptionem per tres dies, Capiat infraſcriptas tres pillulas.

R. Trociſc. de Myrrha deſcript. Rhaſis ſcrup. ij. & cum vino reformentur pillulæ iij. quas capiat. Quod ſi menſtrua non prouocentur, aliis diebus ante ſyrupum immediate capiat Caſtori el. drach. ß. cum ſyrupo ex ſuc. calamenti ad formam electuarii: vt

R. Caſtorei El. ℥ ß.

Syr. de Artemiſia, vel ex ſucco Calamenti. Q. S. fiat Electuarium, quod capiat, per tres dies ſequentes immediate ante ſyrupum.

Ad eamdem intentionem. Laudo, vt loco ſyr. ex ſuc. Calamenti vtatur ſyr. de Artemiſia præparato ſecundum infraſcriptam deſcriptionem.

R. Artemiſię.
Pulegij.
Calamenti.
Mentaſtri.
Origani.
Meliſſę.
Parietarię.
Sauinę.
Maiorang.
Capil. Veneris.
Camidrios.
Perforatę.
Camepithios.
Matricarię cum fl.
Centaurij min.
Rutę.
Betonicę. ana M. ß.
Rad. fęniculi.
Apij.

Poro-

Petroſelini.
Aſparagi.
Bruſci.
Saxifragiæ.
Enula.
Dictami.
Cyperi.
Rubea Tinct.
Ireos.
Peonie. ana ℥ j.
Sem. Iuniperi.
Lentiſci.
Petroſelini.
Apij.
Aniſi.
Nigella.
Carpobalſami.
Coſti.
Aſſari.
Pirethri.
Caſſia lignea.
Cardamomi.
Calami Aromatici.
Valeriana. ana ℥ ß.
Paſſularum.
Liquiritia mundę. ana ℥ ij.

Conquaſſentur & infundatur in aqua pluuiali. Q. S. per diem, & noctem, poſtea decoquantur ad mediętatis aquæ conſumptionem, & tunc deponantur ab igne, & dimittantur donec aqua tepuerit, & cum manibus in aqua fricetur; Et in colatura addatur Mellis, vel zuccari. Q. S. & ſucci pomorum dulc. lib. 1. & f. Syrupis.

Applicentur eo tempore in coxis ventoſæ ſiccæ in parte domeſtica, & ſimiliter in tibijs frictiones reiterentur.

Fiat item fomentatio cum ſpongia infuſa in infraſcripta Decoct. in pectine, & ilijs, incipiendo per quatuor dies an. menſtruationem, & continuando per plures.

R. *Sauina.*
Iuniperi.
Saluia.
Rutę.
Rub. Tinctorum.
Parietarię.
Serpilli.
Fl. Roris marini.
Artemiſia.
Maluę.
Calamenti.
Mentaſtri.
Rad. Aſparagi. ana M. ij.
Bruſci.
Apij.
Foeniculi.

Decoquantur ſecundum art. in aqua Q. S. pro dicta fomentatione fienda; facit enim hæc fomentatio ad remouendam denſitatem, & frigiditatem matricis, & ad venas dilatandas; Ad quod & ea faciunt, quæ ad intra collum Matricis ponuntur, ſicut herba mercurialis vel contuſa, vel ſubtiliter inciſa in petia lini ſubtili ligata, & poſita ad intra collum Matricis, & debet imponi cũ filo ligata, vt poſſit libere extrahi: facit etiam ad id farina Gith, quæ imponatur, vt ſupra.

Ad idem R. Mitridathi El. ℥ j.
Maſticis puluer. ℈ ij.

Miſc. & ponatur ad intra collum Matricis, vt ſupra.

Item R. *Gentianę.*
Pulegij. ana ℥ ij.
Nigella. ℥ j.

Tere ſubtiliter, & confice cum pulpa ficuum ſiccarum pinguium, & ſucco mercurialis, donec fiat paſta.

Ad idem cotum, ſeu Bombax, vel lana ſiccida in ſucco matricariæ, & Theriaca ſimul mixtis, inungatur, & ſupponatur vt ſupra.

Ad idem R. radices ireo, vel Enula melle inuolutas, & ſuppone.
Item fiat ſacculus in formam digiti, & impleatur pulu. Nigelle, & inungatur con oleo irino, qui ſupponatur vt ſupra.
Item ad idem R. Caſtorei.
Mirrhę. ana ℥ ij.
Muſci. gr. vj.

Et f. ſimilitudines glandium cum ol. Irino, & ſupponantur.

R. *Mirrhę.*
Calamenti. ana ℥ ß.
Sauina.
Rutę ſiccę. ana ℥ j.
Peſſulariem mund. ℥ ij.

Cõficiantur cum felle Vaccino, & cum lana, uel coto ſupponantur; Et ſi iſta ſuppoſitoria facerent ardorem, madefaciat pannos, lini in albumine oui, ol. Violato, vel Roſato, aut lacte, & ſupponat.

Alio vero menſe ſequenti, per quatuor vel quinque dies ante ſolitam menſtruationem reiteret phlebotomiam ſaphenæ extrahendo ſanguinis Vnc. v. a dextra, & Vnc. v. a ſiniſtra, in reliquis omnia alia faciat, ac reiteret, vt ſupra dictum eſt.

Quantum vero ad generationem lętitiæ, & cordis confortationem, quod ſemper in hac cura fieri dicit, ſunt ſpiritus multiplicãdi, clarificandi, & a fumis, ſeu vaporibus mundificandi. Multiplicatio ſpirituum fit cum rebus boni, & multi nutrimenti ex iis quæ ſupra diximus in regimine ſex rerum non naturalium.

Pro ſpirituum clarificatione laudo, vt quotidie vtatur pulu. ſetæ, & Margaritarum; Et vt ſeta bene poſſit pulverizari aliqualiter aduratur, vt præcipit Meſue, in deſcript. Diamuſci dulc.

Pro mundificatione ſpirituum à vaporibus melancholicis laudo, vt ſępe vtatur Bugloſſa, & Meliſſa, quarum proprietas eſt confortare, & lætitiam facere mundificando ſpiritus a vaporibus melancholicis, vt Auicenna voluit in tract. de Vir. Cord. Et quia pulueres quandoque cũ difficultate capiuntur, poterit ex pulu. Margaritarum, & ſetæ cum ſucco meliſſæ conficere pilulas, addendo modicum ſyr. de pomis ſimpl. ſi oportebit, & eas exhibere, vel ante ſyrupum uel ante cibum.

Valent etiam ad hanc intentionem, Theriaca, Mitridatum, Diamuſcus dulc. & Amar. Electuarium lætificans conc. Electuarium de Gemmis: Et ſi alicuius iſtorum temeretur exceſſiua caliditas, præcipue tempore æſtiuo, docuit Auic. in tract. de Virib. Cord. cap. 4. faciendam eſſe Decoctionem eorum in ſufficienti quãtitate ſucci pomorum dulc. vel granatorum dulc. vſq; ad ſpiſſitudinem.

Ad hanc etiam intentionem valebit vſus Diabluglosſati, Diaborraginati cum fragmentis cordialibus, & placeret ſicut fit Diabugloſſatum, vt ita etiam Meliſſa cum zuccaro condiretur, & ea condita cum pulu. Margaritarum, & ſetæ vteretur.

Valent etiam ſaculi, & Epithemata in regione cordis, quæ fieri poterunt vt infra.

R. *Aquarum Bugloſſę.*
Meliſſę. ana ℥ ij.
Succi pomorum dulc. ℥ iiij.
Ben Albi, &
Rubei. ana ℥ ij.
Doronici.

Pulu. ſeta combuſtæ.
Fl. Bugloſſæ.
Borraginis. ana ℥ ſ.
Pulu. Gariofilorum ℈ j.
Muſci. gr. v.
Croci. gr. iiij.
Spody.
Fl. Violarum. ana ℥ ſ.
Vini albi odoriferi ſubtilis ℥ j. ſ.
Puluerizatis puluerizandis, Miſc. pro Epithemate cordis.

Ex eiſdem vero pulueribus ſine liquoribus fieri poterunt etiam ſacculi cordis, &c.

Conſilium de muliere ſympt. patiente.

CONSILIVM XV.

Attento animo legi, & conſideraui, quę a nobiliſſimo, & eruditiſſimo Medico ſcripta ſunt de nobili muliere, q̃ quidem mihi viſa ſunt talem, ac tantam rerum omnium difficultatem continere, vt plane ſim neſcius, an totos quinque, & triginta annos, quibus medicinam facio, alius caſus ſe mihi obtulerit difficilior, & maiori dignus cõſideratione. Ac ſane difficultas mihi ex eo fit maior, quod de abſente ægrotante Iudicium faciendum ſit. Quamquã enim per literas ſint omnia diligẽtiſſime expoſita, quæcumq; ad hanc rem quouis modo pertinent, vt præterea via quidquam poſſit deſiderari, verũ tamẽ nulli dubium eſſe poteſt, quin præſentia medici, viſio laborãtis corporis, mutuę interrogationes, & reſponſiones magnas vires habeant ad informãdum, & inſtruendum medicum, vt exquiſitius poſſit, & omnia cognoſcere, & curationem adhibere.

Vtcumq; autem hæc ſe res habeat ad illam aggredior; Atq; vt aliquis in narratione alioqui longa ordo inſtituatur, mihi liceat eam in tres partes partiri, quæ præcipue rationes variorum temporum poſſint explicare. Quorum illud eſto primum totũ illud temporis ſpatium, quo N. M. non nupta domi vixit, nimirũ vſq; ad annum ætatis ſuæ 34, Secundum id cum in matrimonium collocata coacta eſt propriam Domum deſerere, & ea aere ſatis temperato in regionem auſtrinis flatibus quam maxime expoſitam migrare, quod ſexẽnio terminatur. Tertiũ verò illud ſtatuatur cum illa in propriam domum, ac Patriam ſe recepit quod vſq; in præſentem diẽ protenditur. Itaq; ex ijs, quæ narrãtur primo illo tempore, mihi videor poſſe colligere N. M. ſuapte natura habuiſſe temperamentũ, & partiũ principalium, & corporis totius ſatis laudabile, & probatum; quod tamen quatenus pertinet ad cerebrum, cor, & iecur, adeoq; vniuerſũ, cẽſeo declinaſſe ab optima ſpecie, ac fuiſſe calidius, ac aliqua ex parte humidius id, quod ex inſigni copia ſanguinis, ex febribus ſynochis, & alijs id genus facile poteſt comprobari. Quod autem attinet ad conſequens tempus ſex annorũ, equidem ita ſentio, & propter cęli importunitatem, & pp vehemẽtiſſimas animi perturbationes, deniq; propter ſuſceptum contagium gallicum N. M. tũc potiſſimum fuiſſe correptã ijs morbis, et ſymptomatibus, quę ſunt enarrata, ac ſimul altas radices fuiſſe progenitas poſteriorum malorum, vt nulli mirum debeat videri ſi tot deinceps, & tanta pericula fuerint conſequuta: nã præter cætera incommoda puto hoc ipſo tempore factum eſſe pp eaſdẽ cauſas, addo morbos varios, ac fortè multos errores; vt ventriculus quoq; alioquin benevalẽns, & qui antea nulla propè congrua ſeruata victus rõne probè conficere ſolitus fuerat omne genus alimenti fuerit admodũ labefactatus, cuius quidẽ partis, vel ſolius infirmitatẽ, ac torporẽ vt cũ Hip. loquamur ſummam rerum omniũ confuſionẽ in nobis parere notius eſt, quam vt debeat longius demonſtrari. Venio ad poſtremum temporis ſpatiũ in quo referuntur varij multiplices, & perquam graues affectus, quorũ nonnulli videntur, proximo ſuperiori tẽpore incepiſſe, ac deinceps perſeueraſſe, nonnulli verò primum ſuperueniſſe in quibus quidẽ referendis, & perpendendis referam me ad illum ordinem, quem video virum doctiſſimũ tenuiſſe in ſuis literis. Primum igitur ſe offert ſanguinis fluxio ex ſede, quam cępit antequam N. M. domũ rediſſet primis quidem diebus ſatis parce tamen ſecũ afferens neſcio quos vertiginoſos motus, & leues quoſdam animi defectus, deinceps vero vſq; adeo profuſe, vt quindecim dierũ ſpatio plures quã 20. libræ ſanguinis effluxerint, atq; illud ſanè ſymptoma ferrè nũquã non perſeuerauit, atq; etiam nunc perſeuerat, modo frequenter, & copioſe, modo raro, & moderate, Interdumq; factum eſt ut præterea acceſſerint hęmorrhoidarũ dolores vſq; adeo ſæui, ut illa ſemel coacta fuerit integros ſex menſes decumbere. Succedit ſecundo alui adſtrictio, quæ poſt diuturnũ annum 1577. facta eſt admodum inſignis, ut non niſi clyſteribus deijcerentur excrementa ariduſſima, ac lapideam propè duritiem repræſentantia, quæ tamen haud perpetuo durauit, cum quibus excrementis, atq; interdum ſine illis ut plurimum deijci conſueuit tanta copia pituitæ, ut res uideatur digna non leui admiratione, tertiò ſequitur affectus uentriculi, qui eſt duplex, alter, & ille quidẽ grauiſs. ſimul dolor in media illius regione ualde acerbus, à quo poſt acutiſſimum morbum iam triennium cępit uexari, qui pluribus modis uarius eſt, & ualde implicatus, cum non ſolum uarias illius partes fere omnes occupet, uerũ etiã ad proximos locos non nũquã extendatur, ac præterea incerto tempore, nulla que ſeruata periodo ſoleat acerbior fieri. Alter uero eſt quidam tumor mediã, dextramq; uentriculi ſedem occupans, qui uiſus eſt incipientis ſcyrrhi imaginem repræſentare, deinde aucta inſigniter febre, ac ſiti inflamationis ſuſpicionẽ referre, tamẽ imminuta ſenſim duritie poſtremo hoc tẽpore quaſi ex toto euanuiſſe. quarto numeratur febris, quę cũ ante ſex menſes cœpiſset, ac diu fuiſſet quã maxime inconſtans, et uaria, ut nullum certum typum referret tãdem in præſentia facta eſt febris continua, quæ ſingulis ut plurimũ diebus non modo ſemel, ſed etiam bis manifeſtas habet acceſſiones, tũ alio tempore, tum præcipue noctu; cui ferè perpetua, maxime aũt tẽpore uigentis acceſſionis coniuncta ſunt ſymptomata, maximus æſtus, ſitis implacabilis, & qñq; linguæ ariditas. Quinto cõmemoratur malus quidã corporis habitus, quẽ præcipue tumida facies, tumidiq; pedes videntur, indicare. Quo quidẽ eodẽ affectu N. M. laborauit ante nõnullos annos, probaq; inſtituta viuendi rõne, ac nõnullis adhibitis remedijs potiſſimũ clyſteribus priſtinã recuperauit ſanitatem. Poſtremo aũt ſum neſcius an debeat prætermitti lues Venerea, qua nob. mulier polluta eſt iã multos annos, de qua quidẽ cũ literæ nullã in præſentia mentionem faciant, ac propterea nihil certi ſtatuere poſſim, tamen non iniuria licet ſuſpicare, illam ex toto numquam fuiſſe liberatam, ac fortè non leuem tanti mali ſobolem adhuc ſupereſse. Sed illud hoc loco mihi libet quærere an nobiliſſima mulier pręter iam numerata mala laboret etiam melancholia, namque ſi illa cõſiderentur ſymptomata, quæ hunc affectum ſolent demonſtrare, ex illis nonnulla videntur adeſse, qualia ſunt potiſſimum lachrymæ, & plorandi deſideriũ, quæ aliquam huiuſce rei ſuſpitionem facere poſsunt. Verum cum nullã habeat deprauatam imaginationẽ, ſine qua nulla poteſt extare melancholia cenſeo illam quidem hoc tempore tanti mali immunem eſse, ſed tamen fore utcumq; procliuem ut illud incidat, ſiquidem facile fieri poteſt, cũ multæ ſint ac uali dæ obſtructiones i mẽbris naturalibus, ut oborta inflãmatione,

vel

Digitized by Google

ſeſaltem aucta caliditate præter naturam venarum, & partium, quæ ventriculo, & pilorio ſunt contiguæ, humores excurātur, atq; ibi atrabilis colligatur, vnde, eiuſmodi affectio, quam hypocondriacam appellant, oriri ſolet. Itaq; hi præcipue cēſentur eſſe illi affectus, qui conſilium, & remedium poſtulant, licet.n. alii præterea non deſint, nec ſane ſpernendi, tamē omnes mihi videntur facile ad illos proxime expoſitos poſſe referri, vt de iis non ſit opus propriam, & longiorē tractationem inſtituere. Porrò ſi velim dicere de huiuſmodi morbis, & illorum cauſis quæcūq; dici poſſūt, id certe nimis longum, ac fortè non neceſſariū foret, quare in magnis anguſtiis præſentis temporis mihi liceat hanc rē ſummatim agere, qui cenſeo, ſi quis memoria repetat quæ ſuperius poſita, & ſtatuta ſunt, hūc ſine multo labore poſſe totum illud negotium conficere. Nam prædicta ſymptomata, fluxio ſanguinis a ſede mea ſententia non aliunde potiſſimum ducit originem, quam ex iecore calidiore, addo & contagio gallico inquinato, cum.n. illud efficiat inſignem copiam ſanguinis, & quidem calidioris, & ſpirituoſi, vt multa quoq; illius fæx, adeoq; ſuccus melancholicus generetur, neceſſe eſt; qui deinceps propter varios errores in quinq; rebus non naturalibus, potiſſimū vero qua tum pertinet ad perturbationes animi vehementer auctus, ac fortaſſe aliquam vſtionem adeptus inſtituto naturæ facile potuit ad inferiorem ſedem præcipitare, docente Galenō hæmorrhoidas citari non poſſe, quin iecur in ipſas fæculentum, & melancholicum ſanguinem reiiciat. Adſtrictionem alui, & excrementa aridiſſima, q Græcis σπυραθώδη appellantur, puto fieri in primis ob eandem iecoris calidam, & depravatam conſtitutionem, ex qua non iniuria ſolent excrementa, & ſiccari, & quaſi lapideſcere, quanquam cenſeo adſtrictionem alui ab illa quoq; inſigni copia pituitæ non parum iuuari, vt potè quæ vim bilis retūdat, quominus hæc, vt ſolet, naturam poſſit ad excretionem ſtimulare, quam quidem vſq; adeo largā copiam pituitæ iudico maiori ex parte, atq; in primis generari in ipſo ventriculo, & inde tranſmitti facillime ad inteſtina. Quod porrò attinet ad effectum ventriculi, ita æquidem ſtatuo, illum intemperatum eſſe maximopere intemperie quidem frigidiore, quod multis argumentis euidentibus facile vnuſquiſq; poteſt intelligere forte etiam ſicciore. Et ſi.n. de huiuſmodi qualitate nihil certi auſim aſſeuerare, tamen ex ingenti ſiti, ex oris ſiccitate, atq; ex totius corporis extenuatione, vt interim cætera indicia Galeni talem intēperiē demonſtrantia intermittantur; de quibus nihil afferre poſſum, ſuſpicor N. M. laborare intemperie potius ſicca, quā humida: neq; me ab hac ſuſpicione poteſt ſatis dimouere inſignis copia pituitæ, quam dixi modò generari in ipſo ventriculo, cū probè ſciā minime ex excrementis faciendum eſſe iudicium de partiū temperatura, cenſeamq; ad hoc humore haud fuiſſe genitam intemperiem, ſed contra magis ex intemperie, & vitiata facultate concoctrice huiuſmodi humorē fuiſſe genitum, & aſſiduè gigni. Illud volui dixiſſe, ſed tamen nihil ita; affirmē, vt Viri Doct. hanc rē poterunt cogitare accuratius, & de ea ſemel decernere, cū multum faciat ad vniuerſam curandi rationem. Cæterum præter intemperiem qualiſcumq; ea fuerit, vnde pro comperto habendum eſt, magnam gigni copiam excrementorum, & flatuum, puto etiam ex proximis partibus potiſſimum iecore, bene fortè etiam capite alios quoq; humores ad ipſum ventriculum tranſmitti aſſidue bilem, melancholiam, pituitam, ex quib. tot, & tantis hoſtibus mirum non eſt ſi tot, & tanta mala nata fuerint, & adhuc perſeuerent. Cumq; cenſeam eſſe neminem, qui nō facile ex iis poſſit colligere certam rationem, & doloris, & tumoris, & reliquorum ſymptomatum, & problematum quæ proponuntur, non eſt ut de illis agamus longius. Febris qualiſcumque ea fuerit ſuperiori tempore mihi videtur in præſentia reponenda eſſe inter febres tertianas continuas, & illas quidem inſigniter intenſas putreſcentibus intra venas maiori ex parte bile, pro parte etiam pituita, & melancholia nō infuſa factis multis, maximiſq; obſtructionibus; quarum quidem obſtructionum, & humorum putreſcentium generatio nulli non poteſt eſſe manifeſta, qui memoria velit repetere conſtitutionem, & ſingularū partium, & corporis totius, addo & externos errores N. M. de quibus latis iam dictū eſt. Poſtremo de malo itidem corporis habitu, breuibus agendū eſt partim quod ille videatur admodum leuis, partim quod & ſymptoma, & morbus illius cauſa poſſint omnibus conſtare, quandoquidem nō ſolum veriſimile eſt, ſed etiam neceſſarium poſt tam multos, tā diuturnos, tā graues affectus, poſt quamplurimos errores calorem natiuum fuiſſe debilitatum, ac propterea tā diu fuiſſe genita, atq; et nunc generari multa excremēta crudiora, quæ tumorē faciei, pedumq; adeo malū quēdā habitum non ſine rōne poſſunt efficere. His ergo huc in modum conſtitutis ſtatim venio quod unum ſupereſt ad rōnē curādi, quā quidē propoſitū mihi eſt eadem breuiter perſequi, & in nonnullis eo tūm modo rebus verſari, quæ videntur eſſe maioris momenti, cum tēpus non ſuppetat ad longiorem ſcriptionē, certoq; ſciā me ſcribere ad Viros Doctiſſimos a quibus docere, nō docere decet, illoſq; hactenus illa omnia remedia prudentiſſime, & diligentiſſime adminiſtraſſe, q cunq; rō, & experientia poſſunt ſuppeditare. Multi, ac varii affectus ſe nobis offerunt curandi, qui propterea multas, ac varias afferunt indicationes, neq; vero ſolū multas, & varias, ſed et multis modis, ac vehementer inter ſe diſſentientes. Ex qua quidem malorū, & indicationū varietate, & diſcrepantia, puto inprimis factum eſſe, quantumuis medici nobiliſſimi, & exercitatiſſimi ſumma cum ratione, & prudentia multa præſidia adminiſtrauerint hactenus, ut res non ſucceſſerit cōgruenter illorum votis, id quod mea ſententia verendū eſt ne ſimiliter fiat in poſterum. Sunt.n. morbi multi, grauiſſimi, antiquiſſimi, inter ſe admodū repugnantes, corpus laborans iam ingreditur primum ſenium, infirmum eſt, quam maxime extenuatū, & ad recipiendam curatione multis nominibus quā minime aptū; quāplurima, & fere omnia præclara præſidia iam ſunt fruſtra adminiſtrata, adeo ut ſi diligenter omnia mecum reputo, uix mihi liceat animo concipere rationem; vnde N. M. ſuam priſtinam valetudinem poſſit recuperare. Verum enimuero, vt ne quoq; bona voluntas mihi defuiſſe videatur quam breuiſſime exponam quæ mihi occurrunt, & quæ minus mihi diſplicent, quam cætera. Ante omniā foret neceſſe, ſi modo id fieri aliqua ratione poteſt, vt ex præcepto Platonis, & Galeni N. M. aliquam reciperet medicinam morborum animi; quandoquidem ſine huiuſmodi prouidentia corpora vix probè poſſunt curari; ſed cum hæc ſint alterius inſtituti rem meam proſequar. Itaq; ſentio in hac rerum difficultate, & implicatione Galeni decretum ſeruandum eſſe, ut ſ. illorū affectuum primum, ac potiſſimum habeatur rō, qui maius negotium, & periculum faciunt, qui cauſæ rationem obtinent, & qui demū ante alios ſanari poſſunt, ſed tamen ita, vt quatenus licet, neq; cæteri prorſus negligantur. Et ſi vero illud quoq; difficile eſt intelligere, & hanc determinationem facere, veruntamen duo mihi videntur eſſe præcipui affectus, qui cæteris omnibus magis urgent, qui cæteros omnes fouent, & qui ſunt impedimento, quo minus alteri ſanari poſſint. Alter eſt febris. alter eſt fluxio ſanguinis ex ſede. Namque febres omnem maxime facultatem lædit vniuerſum corpus regentem, & ſi illa diutius perſeueret, periculum imminet ne uel fiat hectica, uel ipſam uitam finiat: præterea niſi illa primum auferatur, aut ſaltem mitior reddatur, uix licet uti illis remediis, quæ ad cæteros tollendos morbos ſunt, & opportuna, & neceſſaria. Sanguinis

item fluxio fortaſſe omnium malorum fons ſtatuenda eſt, cum ſine dubio non fuerit ex illis purgationibus, quæ nonnunquam maxime conferunt, ſolentque & curare, & adſeruare humores à grauiſſimis malis; nam perpetuò noxia fuit, & multa attulit incommoda. Sic huiuſmodi ſanguine copioſe fluente narrant literæ conſequutum fuiſſe morbum diuturnum, febrem, cachexiam, mala ventriculi maiora, & acerbiora fieri, abdomem aliquando intumuiſſe, & omnia labi in deterius, id quod rationi plane, eſt conſentaneũ, nec debet pluribus demonſtrari. Cum igitur nimia caliditas, ac deprauatio iecoris conditio in vtroq; hoc malo ferè videatur principem locum tenere, mihi probaretur vel ſtius viſceris maxima, & peculiaris ratio haberetur. Ac primum ſi per cachexiam, & humorum crudorum copiam liceret, quod ſolet referre ad ipſas vires. laudarem ut maximo tempore veris ad hanc rẽ mirificè accõmodato ſanguinẽ mitteret. N. M. ex vena ſuperiori, quam baſilicam vocant dextri cubiti, ſed tamen omnino parcè, ac fortaſſe nõ ſemel. cum enim ex maximo æſtu, tum corporis vniuerſi, tum maxime dextri hypocondrij manuum, ac pedum, ex ingenti, atque aſſidua ſiti, immoderatis uigiliis, & aliis huiuſmodi argumentis conſtare ſatis poſſit illud membrum, adeoque totum corpus non leuiter incaluiſſe, omnis ratio colligit eiuſmodi remedium poſſe non niſi præclaram operam præſtare: neque vero illud hoc vno dumtaxat, ſed aliis quoque nominibus cenſendum eſt poſſe prodeſſe, cum habeat præterea peculiarem vim reuellendi fluentem ſanguinem ad partes inferiores, ac totum corpus æquabiliter vacuando iure poſſit uiam facere, quæ fortaſſe alioquin foret inuia, cæteris præſidiis, quæ ad tollendas obſtructiones & ad alias proprias indicationes ſunt accommodata. Cum autem nulli dubium eſſe poſſit quin M. indigeat quoque purgatione, hac ſpetiatim in re mihi videntur eſſe quam maximę difficultates; namque ſi clyſteria ipſa vel mollia, ſi medicamenta vel leuiſſima, tot & tanta afferant incommoda, & pericula, dolorẽ, & fluxum hęmorrhoidarum, laborem ventriculi, lypothimias, ſyncopas, quid de valentioribus ſtatuendũ eſt? Hanc rẽ dicere cogitaui an reperiri queat aliqua ratio expurgandi corporis illius, quæ foret minus moleſta, & periculoſa, ac re vera nihil potui excogitare, quod omni ex parte congruens videri poſſit. Verum tamen inter cætera omnia duo ſe mihi offerunt medicamenta, quæ libet in medium proferre. Alterum eſt mechiocham quod appellant, quod quidem ſæpius in hac Vrbe experimur ſatis facilem, & felicem purgationem efficere. alterum eſt ſerum lactis, quod profectò eò mihi videretur accommodatius, ſi vt ſuſpicor N. M. laboraret intemperie ventriculi, frigida, & ſicca. ſiquidem tale medicamentum ſatis alioquin temperatum ſua quadam leui alterandi, abſtergendi, purgandi facultate poſſet ad quamplurimos vſus conferre, ac ſpeciatim renes, & illorum vaſa iuuare, cum audiamus in matula inſignem copiam arenularum quaſi perpetuo reperiri. Noui æquidem quæ utrinque obiici poſſant incommoda; ſed vt dixi cum aliquid omnino aſſerendum eſſet, iſthæc mihi minus diſplicent, quam cætera. Vt neceſſario fateodum ſit ſi aliàs umquam, in hoc maxime caſu, veriſſime ſtatuiſſe Galenum nullum reperiri vſque adeo commodum medicamentum, quin aliqua ſecum incommoda, & pericula afferat. Cęterum in adminiſtratione omniũ medicamentorum quandocunque tandem adhibeantur cenſeo agendum eſſe cum iis potiſſimum, quæ moderatas habent vires, vt quæ ex communi regula medicorum in intentum agere poſſint. Quam maxime autem vel in abſtinendum eſſe ab omnibus, quæ inſignẽ vim habent tenuandi, incidendi, & fundendi ſanguinem, ne detur anſa ad illius fluxionem, quam æſtimamus tantopere. Quamobrem nequeo ſatis probare vſum decocti, vel chynæ, vel ſaxatras, vel alterius medicamenti, quod habet eandem rationem potiſſimũ vero ſi nulla adhuc remaneant veſtigia luis Venereę. nam re vera ſi N. M. nõ eſſet hoc tempore eiuſmodi morbi immunis, cum ille ſoleat cæteros omnes morbos fouere, & reddere difficiliores, omnino foret neceſſe illius quoque propriam, & non leuem rationem habere, adeoque aliquo eius antidotis uti, quæ ad illum profligandum ſunt accommodata. In ampliſſima ſilua remediorum, de quibus mihi ſtatutum eſt non longius agere, nolo prætermiſiſſe vſum trociſcypheos; quod quidem medicamentum cum poſſit multa afferre emolumenta, illud certe fuerit peculiare, atque inſigne ad corroborandum iecur, quod pro comperto habendum eſt, vehementer eſſe labefactatum, & ad compeſcendam fluxionẽ ſanguinis, cuius ſanè medicamenti prope ſolius longiore vſu uerè teſtari poſſum clariſſimam matronam in hac Vrbe Donatam de Caballis, quæ ex copioſiſſima & longiſſima multorum annorũ fluxione ſanguinis ex hæmorrhoidibus in notabilem cachexiam inciderat, præter omnium opinionem iam ferè abſolutam ſanitatem recuperaſſe. Poſt hæc demum omnia neque illud poſſum ſilentio præterire cum N. M. diutius habuerit cauterium in brachio, & vehementer ſcateat omni genere excrementorum, mirum immodum mihi probari, vt illud renouetur, immo verò, vt duo efficiantur, quæ quidem cum varijs in locis inuri poſſint, mihi nõ improbarentur ſi fierent in infima interna parte coxarum. Quo in loco præter generalem vacuationem, ac reuulſionem corporis uniuerſi videntur neſcio quam prærogatiuam habere in iuuando vtero, quem in noſtra ægrotante puto non carere aliquo fortaſſe etiam inſigni uitio. Et quanquam non ſine ratione poſſet quis exiſtimare huiuſmodi inferiorem ſedem non ſatis fore commodam propter fluxionem ſanguinis; tamen ſi attentè conſiderentur leges reuulſionis, & deriuationis, fortaſſe nec prorſus incommoda cenſenda erit.

Sũmis occupationibus impeditus hæc habuĩ, quæ ſcriberem quaſi raptim de re tam difficili, tam multiplici, tam implicata, quæ cupio ſubiecta eſſe cenſuræ Doctorum hominum, atque illius potiſſimum, qui ſcripſit de hac hiſtoria cum enim ſingularem præſeferat eruditionem, ac præſens ſit, nihil dubito quin præclare poſſit de omnibus iudicare, & ſtatuere. cui me etiam, atque etiam commendo.

Caſus è ſcala mulieris iuuenis & eius accidentia.

CONSILIVM XVI.

PRoponitur curanda honeſta quidem iuuenis agens ſuæ ætatis annum xxii. frigidæ & humidæ temperaturæ exiſtens, habẽs cerebrum, uentriculũ, cor frigidum, nam arterias, & venas paruas habet, nec valde pulſatiles, unde arguitur cor frigidũ eſſe; ventriculus etiã frigidus eſt multa redundante humiditate, & tarde cibaria concoquens, hepar autem non multum exceſſum obtinet a temperato, quæ iuuenis in dieb. elapſis dũ per ſcalas non nimis altas aſcenderet, ſua mala fortuna, ex ſummitate ipſarum ſcalarum cecidit, ſed ſtatim ferè ex ſe ipſa ſurrexit, & nullibi neque tumor, neque fractura, neque laxatio, neque vulnus deprahenſum fuit, niſi parua liuiditas apparuit circa ſecundam vertebram ipſius colli, caſus fuit in hora xx. diei, & in ſequenti nocte deſipiens euaſit, & cępit aliquo modo delirare, multa obloquendo nullo ordine, nulloque iudicio: hac de cauſa in ea nocte accerſitus fui ad ipſam curandã, & audiẽs cauſam procatarticã à ſuis genitoribus, & accidẽtia oĩa percurrẽs indicaui ex impulſu,

&

Digitized by Google

& agitatione facta in cerebro ex caſu ſiue ictu ab alto effuſam eſſe aliquã materiã in cerebri ſubſtantiã,& in eius vent. cũ mẽs ipſa in leui delirio traducebatur,vel fieri, vt inquit Hippocrates loquendo de deſipientia, quæ fit ex capitis ictu eo quia vehementius percuſſo, & impulſo cerebro, animalis ſpiritus, & mẽs ipſa perturbatur,atque confunditur, quapropter ſtatim vidẽs ſymptomatis ſæuitiam, & timens ne fieret aliqua collectio vaporoſa, & apoſtemoſa in cerebro, ei inordinaui vt poſt ventris cum clyſterio reſpondentiam, venam cephalicam brachij ſecarent, & quinque vncias ſanguinis demerent; Et totum caput, (& ſi ipſa de eo non nimis conquerebatur) cũ oleo roſ. & camomelino ſimul cum pulueribus capitalibus inungerẽt, ordinaui congruam rationem victus, in omnibus prohibeo choleræ & melancholiæ generationem, vado intra 4. dies, deferbuit, & repreſſa fuit deliratio ipſa, ſed ſtolida,& cũ mœrore,& aliqua melãcholia, & obliuioſa,quã plurimos dies permanſit,& adhue aliquantiſper permanet, & iam agitur huius affectionis tempus 80. dierum. Ego autem in memoria habens præceptum Galeni 3. de locis aff. quod multum intereſt curationem aggredi dum morbus in initio, & recens eſt, quia ſi inueteraſcit, difficilis admodum redditur, & præſertim melancholia quæ antequã confirmetur, eſt facilis curæ, Ideo ad hanc propulſandam malam affectionem non præcraſtinaui remedia, ſed continue vſa fuit medicamentis habẽtibus vim roborãdi præter affectas,& digerendi,& euacuandi natiuas peccantes, pituitam ſ.& melancholiam, cum enim naturalis huius iuuenis temperatura, ſit pituitoſa cum inſigni admiſtione melancholiæ, pro comperto habeo huiuſmodi affectũ prouenire ex oppleto cerebro horum humorum, qui humores cumulati per viam cõgeſtionis in ventriculis cerebri,& partim etiam per conſenſum ſubiectarum partium agitati, & commoti ex aliqua externa cauſa, vel ex efumigatione facta à caliditate hepatis,& renũ, alterant,& permutãt complexionem ſpiritus animalis, vnde actiones interiorum ſenſuum auferũtur, vel diminuũtur, & ſic perturbatur cerebrũ, & virtutes eius à ſuis operationibus, ex qua alteratione,& permutatione ſpirituum, oritur aliqua ſpecies inſaniæ, quanto enim tempore quieſcit cerebrum, tanto etiam homo ſapit, nam ſicut corruptio in operationibus interiorum virtutum videlicet phantaſiæ, imaginatiuæ,& cogitatiuæ, ut plurimum fit caliditate,& ſiccitate, ſic ablatio, & diminutio vt plurimum à frigiditate,& humiditate: ſic declarat etiam Hippoc. quòd illi qui à pituita,& melãcholia naturali, vel ea ea quę non inſignitur ſit affecta, inſaniunt, fiunt timidi,& męſti, & quieti ſunt, & non vociferantur, neque tumultuantur, & ſic præſertim accidit in iſta honeſtiſſima iuuene; qui vero à bile inſaniũt vociferatores, & malefici,& non quieti ſunt, ſemper aliquid intempeſtiuum facientes, furor enim eſt affectus caloris feruentis: in præſentia, in iſta iuuene læſio videtur eſſe tantummodo in opere phantaſiæ, & imaginatiuæ poſſe, imaginatur enim res timorem inducentes, & timore illo concitata profert verba timoris, & in ſe ipſa ſermones corruptos profert? & in operationibus memoratiuæ potentiæ videtur etiam aliqua diminutio, & tandem ſic permutatæ ſunt operationes cerebri, & etiam cordis. At accidentia melancholiæ dicere non prætermittam, quòd in primis diebus huius affectiones adfuit febris continua, ſed non inſignis, aderant etiam vigiliæ cum nonnullis ſignis Maniæ, ſiue furoris quoniam indicabant caliditatem cum deiectione appetitus, & ventris ſtipticitate, nunc vero eſt immunis à febri, ad libitum dormit, quieta permanet quæ eam ſuper frigidiam attellantur, & ad oblationes bene ſe habet cum debita,& aſſueta ventris reſpondentia, non prætereo etiam dicere quod antequam cęcidiſſet communiter in ſtatutis temporibus menſtruebatur, ſed in diebus elapſis, cum ſuperueniſſet tempus, in quo fluere debebant menſes, & non apparuiſſent, iuſſi vt ſerapia. & brodia exhiberet ad hoc, vt ſanguis per venas fluctuaret,& eius craſſitatem, & adhęrentiam, & glutinationem perderet,& venarum orificia, quæ ad vterum pertingũt deobſtruerentur, cuius gratia exhibitum fuit etiam caſtoreum decoctum, ſem. cap. ven.& matricariæ & appoſitæ fuere cucurbitulæ in coxis cũ fricitionibus quę oia educere non potuere, tandem ordinaui, vt venam pedis ſecarent,& chirurgus, propter venarum paruitatem non valuit ipſam ſecare: medic. autem quę exhibita fuere in huius temporis ſpatio breuius quam potero enarrare non deſinam adhoc, vt vos vt arte medica docti, & periti poſſitis de agendis vlterius diſcurrere, & aliquo præſentaneo remedio hanc malam, & verendam affectionem ea toto propellere: à principio præparatis humoribus peccantibus ſuis concoquentibus, exhibitum fuit medicamentum ſolutiuum cum cõfect. hamech, & elect. roſ. meſ. quæ euacuatio repetita ſiue reiterata fuit,& in eodem tempore vſas fui mithridato cum conſerua dianthos pluries, & ferè continuo vſa eſt conſeruis cordialibus cum marg. & pulueribus cordialibus: ſæpe euacuata fuit cum infuſione ſenæ epithimi polipod. tandem exhibitum fuit elleb. nig. & etiam pillulæ de lapide lazuli: circa hęmorrhoides applicitæ fuere hirudines vt etiam cor poſſet bonos ſpiritus vitales condonare ipſi cerebro; ad generationem ſpirituum animalium procuraui vt corroboraretur varijs epithematibus, conſtructæ etiam fuere decoctiones vt per exterius fouerent caput cum ſit membrum receptiuum malarum impreſſionum, ex quibus omnibus, & ſi aperte iuuamentum tunc cęperit, adeo vt conualeſcens dici poſſit, nihilominus ſtolida ferè,& melanc. permanet, aliquando plorat,& triſtatur nulla præcedente cauſa,& rogata qua re contriſt. nullum rationabile præbet reſponſum,& obliuioſa eſt. De cauterio in aliqua capitis parte nullũ verbum vtique feci, quia cum ſit iuuenis adhuc non iuncta viro, ne dum ipſa, ſed etiam eius genitores omnino recuſant huiuſmodi remedium.

℞. *Confec. Anacardi.* ℥ j.
Diamuſci dul. ℥ ij.
Elect. de bened. ℥ iij.

De muliere prægnante vulnerata.

CONSILIVM XVII.

AGitur menſis quartus in quo mulieris annorum 30. partus ſunt ſuppreſſi mẽſes; cum enim tunc temporis ab eius viro fuiſſet vulnerata in facie, manumiſſa męſtitia, & timore correpta ſibi contigit vt ſupprimerentur menſes, tũ factis vero nonnullis diebus à ſuppreſſione menſium incępit corripi febre, quæ quotidie cum frigore, & rigore eam inuadit, nunc vergitur 15. dies, quo etiam gonorrea, ſeu fluxum ſeminis tentat, de quibus quidẽ vitiis, à quibus malè afficitur mulier eſt dicendum. Loquemur itaque in primis de febre, tanquàm de affectu, ad quem in præſentia dirigenda eſt curatio; poſtea & de aliis ſermo fiet; ſi quidem ſublata febre etiã aliæ affectiones curati poterunt.

Statuimus itaque febrem huiuſmodi mulieris eſſe putridam, & ſecundam tertianam intermittentibus proportionatam, atque eandem produci ex bile putreſcente in venis à partibus principalibus remotiſſimis; inter quas ſunt venæ habitus totius corporis huius mulieris, quo quidem demoſtratur, quod & ſcabie tentatur qua criſis fieri conſueuit in febribus diuturnis dummodo putreſcant humores in uenis proximis

ipſi

Digitized by Google

ipſi cuti, putrefieri quio etiam humorem biliosum in venis vteri exiſtimamus; quandoquidem ibi putreſieri ſolet vni reperitur obſtructio, quia ex obſtructione caliditas ſluèt prohibetur, & redditur extranea, & putredinalis, adeſſe vero obſtructiones patet ex menſium ſuppreſſione, de cuius cauſa infra dicemus. Verum humor biliosus putreſcens, in ſecundi loco iam propoſitorum ſimplicem ad ſecundum & tertium producit, & quando non eſt ſincerus, ſed cum aliis humoribus mixtus, ideo non ſimplicem & exquiſitam febrem producit, ſed ſpurcam; permiſcetur autem ego arbitror cum melancholia magis, quam cum pituita, non laborat ſcabie ſicca, quæ ab atra bile producitur. Et quia ſumus in augumento quo tempore melancholia augere conſueuit, ideo ſtatuendum eſt fieri; hanc febré ex bile ſpuria minus famoſa; Auicennę enim eſt ſententia ſecundam eſſe bilem notam aliam magis aliam minus famoſam; atque hanc bilem minoris famæ fieri ex permiſtione cum melancholia; aliam vero, quę ab ipſo nuncupatur bilis vitellina; quoniam vitellis ouorum ſimilis eſt ſecundum conſiſtentiam, bilem ſpuriam maioris famæ appellauit; porro producitur hic humor biliosus & melancholicus, qui eſt cauſa præſentis febris, labefactata aliqua ex parte facultate iecoris propter intemperiem iecoris qui bilis flauę fons eſt: quatenus verò hic humor permiſtus eſt cum pituita producitur ob malam rationem victus, cui pauperes obnoxii ſunt.

Et hæc ſunt, quæ breuibus methodo reſolutiua de febre huius paſſionis dici poſſunt.

Suppreſſio menſiū eſt retētio prę ter naturam.

Quantum ſpectat ad ſuppreſſionem mēſium, huiuſmodi ſymptoma habet, rationem retenti præter naturam, ſi quidem detinentur menſes, qui detineri non deberent. Eſt autem dubium vtrum mulier vtero gerat; quoniam dum deſinunt menſes vtero gerere conſueuerunt.

Signa vtero gerētiū.

Siquidem agitur quartus menſis, ex quo menſtrua ſibi ſunt ſuppreſſa, & nullam animaduertit tumorem ipſius vteri, nullum motū infantis, mammæ non ſunt tumefactæ, & quod magis eſt eiuſmodi ſuperſtitionibus obnoxia eſſe conſueuit, & cum paſſa ſit alias non longum tempus, ideo eam in vtero non gerere in præſenti exiſtimamus, ſed huiuſmodi ſuppreſſionem menſium omnino eſſe præter naturam, atque fieri poſſe deprauatam eſſe retentionem, quæ contingit fruſtrata retentrice; quæ quidem fruſtratur & immediate & mediante fruſtratione expultricis: immediatè autem fruſtratur & propter morbum, & propter internum errorem morbi, vt arbitror eſſe intemperantiam frigidam, & ſiccam ipſius vteri, ibi enim reſidet humor melancholicus vt patet, & ſibi ſimilem intemperiem frigidam & ſiccam producit, quæ potiſſimum producitur, quoniam humor melancholicus eſt terreſtris viſcidus. & craſſus, & ideo diu detineri poteſt. Sed prætetca contingit fruſtrari quoque facultatem expultricem, & eius vim operantem eſſe abolitam, quoniam menſes expellere non poteſt; quod potiſſimum euenit propter morbum in obſtructione; quandoquidem ab humoribus melancholicis craſſis, & viſcidis & forte etiam induratis procedere exiſtimamus, dum enim hæc mulier obtenta eſſet ſuppreſſione menſium & ab eius viro eſſet vulnerata, ita timore, & mœſtitia, & ab aliis animi perturbationibus & vigiliis eſt correpta.

Suppreſſio meſium a quib. cauſis fiat.

Plurimi in ea fuerunt geniti humores melancholici quare non eſt mirum ſi ſibi fuerint menſes ſuppreſſi. Verum quemadmodum ſuppreſſio menſium habet rationem ſymptomatis, vt dixi, ita etiam quoniam producitur ab obſtructione, habet rationem cauſæ producentia febrem.

Quantum ad aliud vitium, hoc ſine dubio deponimus eſſe gonorrheam; minime verò fluxum muliebrem; quando quidem alias paſſa eſt ſuppreſſionem menſium ſpatio quatuor annorum, & nihilominus non fuit correpta hac alba fluxione ex pudendis: ſi itaque huiuſmodi fluxio eſſet fluxus muliebris, tunc temporis debuiſſet ipſum magis pati quam nunc; accedit, quod etſi aliquando contingit ſuppreſſio menſium cum fluxu muliebri, hoc tamen raro euenire conſueuit; quia ſi ſint obſtructæ venæ, per quas naturaliter ſingulis menſibus confluit ſanguis; obſtructiones huiuſmodi efficiunt quoque vt non fluat pituita.

Gonorrhea quid.

Statuimus itaque hanc mulierem gonorrhea detineri; quapropter in huiuſmodi ſymptomate eſſe incoctum a toto genere præter naturam; quia eſt ſemen putridum calidum habens aliquam acrimoniam inuoluntariè egrediens læſa retentrice vaſorum deferentium; eſtque valdè diminuta propter nimiam laxitatem eorum, quæ ex hoc ſuperfluo ſemine pendentia quodque generatur labefactata facultate propter intemperiem calidam teſtium, ſiue hæc caliditas ex febre, ſiue etiam ex ſuperflua venere fuerit genita; imò exiſtimandum etiam arbitramur eſſe lue venerea infectam; atque ideo ſemen in coitu virulentū perfeciſſe; ſiquidem hæc mulier a doloribus nōnullis vexatur, puſtulaſque habet ſiccas, quæ ſiue dubia ſunt virulentiæ vulnerum, quæ habuit ab eius viro, & fortaſſe non ſine cauſa.

His itaque ſic ſtatutis de eſſentia, & cauſis affectionum præſentis mulieris, ſi de prædictionibus ſermo fiat, ſperamus ſanari poſſe; namque ea huius modi affectionibus duæ exiſtunt, quę longitudinis tantum periculum habeot, nempe ſuppreſſio menſium atque gonorrhea; febris verò cum ſit proportionata intromittentibus omnium partius, & ipſa quoque periculo vacat, quamuis diuturnitatem oſtendat per humorem quod à bile ſpuria producitur; ſi tamen huiuſmodi febris augeretur & permutaretur in aliam, quæ careret porportione aliquod in præſenti muliere vitæ diſcrimen eſſet, ſic concipitur ſpes ſalutis, ad remedia eſt deueniendum etſi de indicationibus ſermonem habeamus.

Itaque gratia febris eſt refrigerandum et humectandum gratia morbum introductum eradicandi; ideo ſcorſus eſt euacuanda bilis & melancholia putreſcens, gratia obſtructionis non proponuntur, remedia, quæ ſe mouentur, ſi non habeat remedia quæ tollunt multitudinem, craſſitiem, & viſciditatem peccantis humoris gratia, minuenda eſt bilis, & melancholia non putreſcens, & attendendū eſt attenuantibus, & aſtringentibus humorum obſtruentias, nec non refrigerantibus gratia iecoris, iuuandna eſt motus naturæ, ſi quidem per motum quemdam ſimilem ſit expreſſio humorum natantium ad cutem, & genitæ febres diuturnæ ſanantur; propter hæc remedia, quæ febri occurrunt, atque etiam menſium ſuppreſſione vtēdum erit alexipharmacia gratia curationis gonorrheæ. Fuit Galeni ſententia tertio Meth. c. vlt. in affectibus complicatis parti vrgenti attendendum eſſe, deinde habenti rationem eam, ſine qua non, poſtremo ipſi affectui.

Quid ſit vrgēs malum.

Nunc non habet locum aliquod vrgens; ſunt enim ea vrgentia, quæ cogunt nos quamprimum ratione ipſorum aliquid efficere, veluti eſt immenſus dolor, conuulſio partis vulneratæ, & aliud eiuſmodi; in præſentia itaque duo ſont affectus, & habent rationem eam, ſine qua non, quibus prius eſt occurrendum; ſunt autem hæ affectus febris, & menſium ſuppreſſio. Quæ ſi non remoueatur lui venereæ ſuccurrere non poteſſimus, ideo de remediis, quæ has febres dirigunt, & non menſes ſuppreſſos prius eſt agendum, deinde verò de alexipharmacis.

Inter inſtrumenta chirurgica non improbo vt fiat venæſectio; & vt euacuetur ſanguis per venam baſilicam dextri lateris; nam & ſi morbi patientia nō ſiunt in ſanguine, ſanguis tamen in ea aliqua ex parte fouet febrem, quia eſt ſuapte natura calidus; ſi igitur extrahatur, iecur, & vniuerſum corpus refrigerabitur, conſulo tamen vt in affectu hoc diuturno, paucus & per epicraſim detrahatur vel euacuetur, quod quidem eſt

Gal.

Gal.ſent.9.Meth.cap.10.vbi dum uires incipiunt fieri imbecilles iubet eſſe per venæ ſectionem ſanguinem educendum per epicraſim. itaq; euacuetur prius ea gratia ſanguis ad vnc.iij. deinde tranſactis duobus, vel tribus diebus, & viribus refectis iterum ad tres vnc.vel quatuor educatur.

Lenientia. Ad pharmacha. Lentatur aluus cum caſſ. & Tamarindi, & cum ſyrupis roſ. ſol. & man. præparentur humores cum dul. in iure pullæ ipſius borragine maluarum meliſſæ, hincbi, & ſichoriæ, facta præparatione humorum, educantur cum aliqua portione *Præparantia.* *Purgãtia.* ſenæ, & agarici facta infuſione, & expreſſione, addatur aliquid mellis roſati ſol. & mannæ loco purgationis.

Purgato itaque vniuerſo corpore, non tantum ſemel ſed etiam pluries; quia huic mulieri admodum excrementis abuodanti vnica purgatio ſufficiens nõ eſſe videtur.

Demum ad localia deueniendum eſt, & hæc ſunt quæ tollendo obſtructiones attenuant, & detergunt, atque etiam vim aperiendi habent; ideo probatur decoctio capillorum veneris, pulegij matricariæ, radicis petroſelini, Apij, & aliorum circa quæ aduertire quod nos docuit Gal.5.ſimp.c.de prouocantib.mẽſes. vbi ẽt de diureticis ſermonẽ facit. & notat prouocanti a menſes eſſe calida tantũ, & omni prorſus carere ſiccitate, rõ eſt. quia q̃ prouocant menſes nõ debẽt cõſumere partẽ aliquã ſanguinis; ſiquidem ſi cõſumãt ſanguinem minus fluidum efficiunt. cuius ſanguinis partes craſſiores remanẽt conſumptis tenuibus, ideo ut fluat neceſſe eſt ut ſit copioſus, & ideo in mulieribus, q̃ longa febre corripiuntur mẽſes ſupprimuntur pp defectũ ſanguinis; vnde ſi medicamenta adhibeãtur ſicca ſanguine conſummato minime educũt; diuretica uero ex Gal.ſent.ſunt calida & ſicca; & ideo ſuperando partes tenues a craſſis humores efficiunt ut tenues ad vias vrinæ moueantur, & ideo diuretica vocãtur; ideo prouocãs menſes à me propoſitũ fuit, qđ eſt compoſitum, & tanquam præcipuum ſimplex obtinet capillum veneris; Verũ hoc medicamentum eſt parum validum propterea quod parum calefaciat; & iõ parũ aperit venas vteri, expedit igĩ ut cũ calidioribus permiſceatur, cuius materia eſt radix Appij, aut pulegium, ſed qm̃ hæc medicamenta non mouentur ſponte ad vterũ, & tñ obſtructiones vteri attenuãdo, & detergendo remouere debent, ideo vehiculo egẽt, qđ eſt Artheimiſia quæ & matricalia vocatur; ſed qm̃ in muliere præſenti non ſolum vterus habet obſtructiones, ſed ẽt habitus totius corporis; ideo ad eas remouendas adhibita ẽt ſunt medicamenta ſatis calida, radix.ſ. Appij, & pulegium, atq; ẽt petroſelinum, quæ nõn ſolum augent caliditatẽ capil. veneris; ſed ẽt aperire poſſunt, & remouere obſtructiones quæ in toto corpore reperiuntur, & motũ noxiæ tentantis humores impellere ad circũferentiã adiuuare. Nec mihi improbatur ſi fuerit affectus diuturnus decoctũ Chinæ qđ in propoſitis iuuaret, ſi quidẽ hoc pacto magis remouentur obſtructiones & aliquã ẽt ex parte poterimus incũbere lui venereæ ſublata febre quãuis remaneant obſtructiones vteri, ad remedia, q̃ diriguntur ad luem venereã eſſet deueniendũ, de quib. nõ dico qm̃ alias de lue venerea dictum eſt: id ſat eſt ſcire quod ſi non liberabitur à febre hæc mulier ẽt ad proficuos erit deueniendum de Rab. de Eupatorio & alios eiuſmodi: ad hãc intentionem ẽt probantur ſyrupi cõpoſiti melit & ſyrupi de pomis; & ſyrupi de cich. Nicoli cũ Rhabar. pter hæc conueniunt ẽt attinentia ad rõnem reſtrictionis vtatur ptiſana ord. cũ radice petroſelini, ouis ſorbilibus, & carne pulli ſi quidem cõuenit reſtrictionem aliquã ex parte reficiens: a uiro ſe abſtineat donec vniuerſum corpus fuerit purgatum donec morbus ad declinationem tendat, quo tempore ad prouocandos menſes & ſudorem excitandum vino albo dumi & oligoſeri poterit uti. & hæc ſatis pro præſenti conſultatione.

Matricaria.

Medicamẽta, quæ menſes prouocãt ſunt calida, minime uero ſicca.

Diuretica ſunt calida & ſicca ex ſnĩa Gal.5.ſimpl. c de prouocantib. menſes.

Arthemiſia matricaria vulgo dicitur.

Scroti & tibiarum dolor in homine.

CONSILIVM XVIII.

VIr annorum 40. ſatis carnoſus conqueritur de tumore ſcroti, & tibiarũ, habet ẽt faciem tumidam, & colorẽ pallidũ ferè in toto corpore, qui ad liuidũ tendit ſi comprimantur tumores tibiarum & pedis ipſius remanent foueæ; patitur quoq; corpuſcula quædam extranea nam alias vehementi lue venerea fuit detentus, quæ etiam eſt in præſentia perdiurna.

Statuimus huiuſmodi eſſe affectionem vteri patiẽtis cachexiam hydrocelim, atq; luem venereã; illũ autem habere cachexiam ex ſupradictis ſignis eſt notum colore liuido, tumore faciei, pedũ, & tibiarũ ex motu ẽt totius corporis hoc idẽ ſignificatur. Hydroſelis vero apparet, quia ſi accipiatur cãdela accẽſa, & in loco obſcuro ponatur prope ſcrota, procul dubio apparet aqua, q̃ ẽt ex ſtrepitu eiuſdẽ manifeſta redditur; ipſum quoq; detineri lue venerea demonſtratur, quia paſſus eſt bubones & alia ſymptomata gallica.

Quantum attinet ad cachexiam, qñ in hac patefacienda methodo vti decreuimus cõpoſitiua, illud ſtatuimus, iecur patientis affectũ eſſe intemperie frigida, & humida, quodquidem ex ſupradictis ſignis demonſtratur, necnon ex cauſis pcedentibus, quia refrigeranti, & humectanti aeri ſe expoſuit, multumq; comedere, & bibere cõſueuit quantũ autem crapulæ, & immodicæ potiones affectus frigidos prouocare valeant teſtatur Gal.2. de Temp.3. vbi & cachexias, & Hidropes, & Paraliſim, Apoplexias ex hmõi cauſis proficiſci exiſtimauit. Ab intemperie igitur frigida & humida iecuris labefactatur facultas ſanguificatrix; hinc cõtingit diminuta ſanguificatio; & loco optimi ſanguinis producitur ſanguis imperfectus magna ex parte aquoſus atq; pituitoſus, qui confluens ſecũdum partes aquoſiores in infernam partem abdominis in ſcrotum producit illis Hydropem, q̃ Hydorceles vocatur; ſecundum vero partes craſſiores deſcendens ad tibias, & pedes efficit tumorem edematitum.

Quiquidẽ ſignificat, qm̃ eſt albus, mollis, etſi cõprimatur remanent foueæ, qui iden efficitur ex pituita appoſita tantum, non autem agglutinata, quod docuit Gal.1.de Naturalib. facult.c.4. vbi diſtinguit anaſarcam, & tumorem ædematoſum a Leuſe & Vitiligine alba, in anaſarca.n. & ædemate ex compreſſione ſiunt foueæ, in Vitiligine, & Leuſe non contingunt, quoniam io his duobus poſtremis affectib. pituita eſt poſita & agglutinata, in alijs uerò dũtaxat appoſita; quinimo in Leuſe. & Vitiligine ẽt aliqua ex parte aſſimilatam eſſe pituitam exiſtimo, propterea quod iã conuerſa eſt in cutis, & carnis ſubſtantiã. quamuis nec cutis, nec carnis colori, aut temperamento ſimilis ſit reddita, quinimo ſibi colorem, & temperamentũ earũdẽ partium reddit ſimilem, propterea quod pituita appoſita, agglutinata, & ſecundũ ſubſtãtiam aſſimilata carо, & cutis redditur alba, & frigidi. & humidi temperamenti, cum naturaliter aut rubra, aut colore rubeo ſuffuſa, & calidi aut mediocris temperamenti eſſe debeat; verũ in anaſarca, & ædemate noſtri patientis pituita eſt appoſita tantum & nullo modo agglutinata, nec etiam ſecundum ſubſtantiam conuerſa; & hæc ſunt ea. quæ de priori affectu dici poſſunt, nec non de Hydrocelia.

Quantum vero attinet ad luem veneream, qua tentatur patiens dico breuibus, huiuſmodi uitiũ uõ eſſe morbũ, ſed excrementum putridum, uiſcidũ naturalibus facultatibus aduerſarium. hinc colligitur quantũ decipiuntur qui exiſtimarunt hoc vitium eſſe intemperiem calidam, & ſiccam iecoris, ſi quidem patiens

noſter

Digitized by Google

noſter tenetur intemperie frigida, & humida iecoris, quia cachexia afficitur; cum tamen afficiatur quoque lue venerea.

Eſt itaque hoc vitium excrementum putridum, ſiquidem eſt contagioſum; & nil contagioſum eſſe poteſt, niſi etiam putridum exiſtat.

Eſt viſcidum, quoniam dum cōicatur alicui corpori per viſciditatem adhæret, eſt deniq; aduerſariū naturalib. facultatibus, quatenus ſunt naturales ad differentiā contagii ſcabioſi quod aduerſatur naturalibus facultatibus cutis, ſeu partibus exterioris cutis; differt ē à contagio lepræ quia eiuſmodi contagium aduerſatur Aeſtatis, nec non Autumni proprietatib. ſuperficiei, nec nō & partib. internis cutis: inſuper quatenus aduerſatur facultati rationali quatenus talis eſt in omni parte corporis reperiri poteſt.

Hinc colligitur falſam eorum ſententiā, qui exiſtimarunt in lue venerea ſemper iecur eſſe affectū; nanq; vt arbitror affectus in noſtro patiente reperitur in partibus tantum interioribus: vſus.n. eſt aliàs diligēs decocti Guaiaci, cuius beneficio ferè ad priſtinā ſanitatem deductus erat, latuit tñ in ea aliqua lues venerea, quæ in præſentia. dum efficit cutis vlcuſcula manifeſtari incipit, hinc colligitur eorū error, qui exiſtimarunt luē venereā eſſe morbum, nanque morbus nunquā latere pōt, qñquidē eſt morbus ſenſibiliter lædēs operationes, qñq; tñ latet lues venerea per plures annos, & in noſtro pſenti latuit ſpatio. 8. aut. 10. mēſiū, nunc vero manifeſtari incipit, cæterū cum lues venerea ſit excrementum putridum naturali facultati aduerſarium, oportet vt ex aliqua noſtri ſubſtantia ſit genitum, propterea aliqñ producitur ex contentis, ſæpe ex continentibus, raro admodum ex cōſerentib. quotieſcunque n. facile trāſit uel per breuē gonorrheam, aut aliud eiuſmodi ſymptoma, tūc ſpiritus tantū eſſe infectos exiſtimamus: ſed in præſenti corpore diu aliqñ perdurauit affectio, nunc ēt apparet, & ſatis perdurat: quare ſtatuimus infectos eſſe uel humores vel partes ſolidas. Itaque in præſenti exiſtimamus hanc luē educi ex contentis pituitoſis; ſiquidē pituita admodū abundat patiens; non tñ etiā negamus fieri etiam ex partibus continentib. exterioris, quia dum contingūt in patiēte ulcera ſuperficialia, ea proculdubio fiunt ex excremento putrido, quod propterea acreum, & calidum, atque ſubſtantiam partium affectarum in aliud excrementum ſibi ſimile conuertit.

Porro cū eiuſmodi affectus ortum ducat ex humoribus pituitoſis, ſine dubio eiuſmodi humores per cōtagium ſunt infecti, hoc autem fieri conſueuit vel in diuerſis partibus eiuſdem corporis, vel in diuerſis corporibus: itaque modo genitam eā exiſtimo in noſtro patiēte, ſiquidē antequā vteretur decocto guaiace, lue venerea magis infectus erat, quare infectio inſignis in ſuperficialem degenerauit, infectus eſt etiam per contagium patiens hic; quia mulieribus infectis eadem lue venerea frequenter vſus eſt.

Hæc ſunt ea, quæ dici poſſunt de his affectibus de quibus conqueritur patiens, quorū conſultatio habita eſt partim methodo compoſitiua partim reſolutiua.

Sanabitur vt arbitror patiens, ſiquidē Hydrocelis facilis eſt curatu, ſi.n. pūgatur ſcrotum tota egreditur aqua, cachexia verò facilius curari ſolet quā Hydrops, niſi tñ curetur uertitur in Hydropem, aut anaſarchā, aut Aſcitidem ſi quidem anaſarcha non differt ab hoc affectu, niſi quia tumor ædematoſus in toto corpore: in patiēte vero noſtro hic tumor circa tibias & pedes tantum reperitur, poteſt etiam cōuerti hic affectus in Aſcitidem. Nanque in eam facile tranſit Hydroceles, non eſt difficilis curatu lues venerea, quia educitur ex cōtentis pituitoſis & in partibus continentibus exterioribus; difficillime.n. curatur, quę educitur ex humore melancholico, & quæ fieri conſueuit ex continentibus ſolidioribus, qñ. ſ. oſſa corrumpuntur; itaque curabitur ēt facile vt arbitror, quoniā ea remedia, q ad luē venereā diriguntur, ēt ad cachexiā, & Hydrocelē dirigi poſſunt. Itaq; vti oportet calidis & ſiccis attenuātibus, detergentibus, & digerentibus pituitā, necnon alexipharmacis luæ venereæ contrariis, & facultatib. noſtri corporis ſimilibus. & rō, vel cura vtenda eſt ſaccoridis, quæ ſunt ſicca in primo gradu, & detergētia a glutinantibus, quæ plus exſiccant, & parum aſtringunt, necnon ſic aſtringentib. quæ vehemēter ſiccāt, & aſtringunt, de quibus loquitur Gal. in 3. rat. cur.

Si dē maiori certitudine ſermo fiat nō eſt in pſentia loquendum de venæ ſectione, propterea quod non tenetur patiens illo morbo magno qui indiget uenæ ſectione, hoc.n. remedio indiget ille morb. magnus, qui duntaxat magnus eſt rōne multitudinis, hic.n. patientis morb. magis eſt rōne cacochimiæ, quare prętermiſſa omni ſanguinis euacuatione, prætermiſſis ēt cauteriis, qui in præſentia locū non habent, quia ſi fierent in crurib. poſſent cōtingere cācrenæ, in brachiis fieri nō poſſunt cum non deſcendat humor a capite ad ſubiectas partes: itaque his omnibus prætermiſſis ſi ſermo fiat de pharmacia leniatur aluus cum oph. ver. & diaſi lenit. præbeanturque illa ad ℥ iij hæc vero ſimul miſceantur ad ℥ x. præparantes humores ſine delatis, itaque conueniet mel roſ. ſyrup. de betonica, de per. de ſtecade, & cætera hmōi facta aliqua præparatione purgās emblaſtrū ſit elaterii ad gr. iiij. cū pilul. Alepha. permiſtū uel in potione cū pauco uino aromatico, hoc.n. medicamentū ſuper oīa cōmendatur quotieſcunque aqua redūdat, atque humor pituitoſus ſeroſus, facta priori euacuatione, iterū præparent humores cum ſyr. cicoreæ vel cum ſyr. de beton. cōp ſyr. de Abſinth. & aliis eiuſmodi, ſemper prætermittēdo deluta, quorū facultate poſſit cachexia, & hydrocelis in Hydropē conuerti, purgetur poſtremo cū pil. fętidis, cū agarico, cum troch. Alcendras, ſeu ex colocinth. nāque exiſtimandum eſt poſſe vnica vice inhibito elaterio ſecundum partes, tenuioreſque humores ex parte purgari patientē; expedit itaque ut etiam craſſiores purgentur, id fiet ſi dentur purgātia. præbebitur doſis prædictorū trochiſcorū, & ſint gra. ix. ad gra. xii. & exhibentur cū iure pingue, quoniā nimium mordicant ſupradicti trochiſci, ideo opus eſt ut permiſceātur cū epiſcarhiſis, inter quæ eſt ius pingue, facta itaque diligenti purgatione cōſulo ut noſtro patiēti præbeatur decoctū corticis & guaiaci cū vino, ita tñ vt cum uino nō paretur: ſic.n. uinū ebulliens cū cortice. & guaiaco ſaporē nimiū acidum, & acrem acquirit: itaq; in fine ebullitio. is corticis, & ligni cū aqua addatur uinum generoſum, & cōficiatur medicamentū pondere paucum & uirtute maximum: ideo contuſo, & exſiccato per quatuor dies, ita ut ℥ vj. guaiaci ℥ ij. corticis recipiat, quæ infundantur in lib. vj. aquæ fontis, & deinde fiat ebullitio uſque ad conſumptionem totius, atq; in fine addantur uini generoſi menſuræ lib. ij.

Sufficient.n. patienti noſtro ſummo mane exhiberi ℥ iiij. vel v. huius dicti, & tantunde ēt veſperi, dū vero hoc decoct. vtetur ſudor excitandus erit, itaque in loco cōſtructo, aut ſub inſtr. ligneo ad hunc fine detinendus erit nō ſolum ſemel per horā ab aſſumpto ſyr. ſed ēt bis quotidie, ſingulis vero 7. aut octo dieb. præbeatur eidem medicamentū aliquod, quod purget pituitā. Hic aduerte quod nos docet Gal. 5. de ſimpl. facult. ubi mentionem habet de medicamentis generātib. ſimul lac, & ſanguinem, nempe medicamenta calida habere vim generandi ſanguinē, dūmodo nō ſint ualde ſicca; eatenus.n. generant ſanguinem, quatenus pituitā, qui eſt ſanguis imperfectè coctus calefaciunt, & in ſanguinem perfectè coctum conuertunt, debēt autem carere ſiccitate, propterea quod eadem ſi fuerint ſicca, conſumant nō autem in ſanguinem uertūt; ad hanc intentionem propoſuimus decoct. Guaiacū vino, nō ſolum vt eſſet calidus, atque cachexiam ſanaret; ſed ēt vt careret facultate vehementer exſiccante; qñquidem eſt in præſentia inſtitutū pituitæ quęadmodum

Digitized by Google

modum abundat in optimum ſanguinem cōuertere; & præter hoc remedium ſiſoidis probatur, trociſci de eupatorio, & alia huius generis; inter quæ eſt Theriaca diatrionpiperion, diaſnicon, diaſpoliticon, diacalamenton; & ro iſtis calidioribus inſiſtendum eſt; a quibus quidem omnibus medicamentis ſperandū eſt etiam ſanare poſſe Hydrotelem; quod ſi non contingat, actu perforandum eſt ſcrotum; experientia etiam comprobatam eſt ſlaterem ſummopere iuuare in ſcroto non ſolum ad curandum, ſed etiam gratia præſeruationis, atque etiam curationis arthretidis.

Si de intrinſecis ſermo fiat, generantibus nempe carnem agglutinantibus, & cicatrizantibus, laudo inter generale omne medicamentum quod eſt ex Seia, olea rol.1. & fibra oris, quod comendatur a Gal. 3. Meth. & 2. de Comp. per &c. & quia patiens validus eſt; conſtituatur cum magna copia floris æris grano agglutinatis pul. ciconeorum roſarum nepe balauſtiorum maſticis, & aliorum aſtringentium, gratia cicatritionis, deueniendū eſt ad puluerem magis aſtring. bol. arm. ſarc. dor. & tempore agglutinationis ſupra locum exulceratum diapalma poterit applicare quod etiam probatur ad cicatritionem efficiendā dummodo in ſolidiori fuerit conſtitutum.

Non eſt opus, vt patiens in prandio, & cęna vtatur ſecunda decoctione; ſi quidem nimis repleretur, & cōcedimus ipſi aliquod vini generoſi in pauca quantitate; cibaria potius aſſata quam elixa ſint & condiantur ſale & aromatis.

De partis dextræ, capitis item, ac crurum doloribus, ac in teſtibus tumore.

CONSILIVM XIX.

QVod corporis noſtri, vna pars patiatur. Et altera incolumis ſit, ſolet cōtingere ob multas cauſas, potiſſimum autē contingi ſolet propter partis apparatum, & diſpoſitionem, quę corporib. noſtris cōtingere ſolet, vel à cauſis internis, vel ab externis, atque his aut accidentariis, aut naturalibus. Videre ergo oportet cum vir clar. circa partem dextram patiatur, in capite quidem & crure dolores ingentes, in teſte vero tumorem, quæ ſit diſpoſitio, & apparatus huiuſce partis. Et cum vir clar. neſciat cauſam vllam externam malorum horū afferre, neceſſe eſt cauſas internas indagare, naturales, & accidentarias. Naturalis cauſa in ipſo cō ſ eſt. refert enim Hipp. libro de ſacro morbo, vaſa partis dextræ ſemper ampliora, & capaciora eſſe, vnde fit vt plures ſucci in ipſis cōtineātur, qui multorū affectuū cauſæ eſſe poſſunt; Idq; potiſſimū in præſenti viro reperitur, ob natiuam ipſius iecoris caliditatem. Cauſa vero accidentaria fuit quod cū circa illam partem puſtulis laborauerit, importune ab iſtis ſanatus eſt. ex quo cuncta mala orta, aut ſaltem exacerbata ſunt; eo inſuper accedēte, quod vir Clariſſ. Conſueuiſſet antea ſingula hebdomada vomere, à biennio compreſſus ex toto vomitus, ita vt humores qui enacuabantur in partē dextrā diſtributi effectus illos patiant, potiſſimū vero tumorem dextri teſtis, in quem iecur rōne vicinitatis humorē deponit, qui inibi concreſcens in materiā quandam carneam conuertitur, vt ſit tumor eiuſmodi principium quoddā Herniæ carnoſæ. Capitis vero & cruris dolores, cum adeo acerbi ſint, nec aſſidui, & nullus in ipſis tumor appareat, proculdubio a materia vaporoſa fiunt, cuius minera eſt humor melancholicus, pituitoſus & bilioſus. Neque vero dubitandū eſt quin mala hæc omnia à lue Gallica qua bis correptus fuit vir Clariſ. foueantur & incrementum ſuſcipiant.

Quę cum ita ſe habeant, medicationis rō poſtulat, vt non ſolū radix vera mali auferatur, ſed ēt morbus à quo ipſa fouentur. Quatuor hi propoſiti debent eſſe ſcopi. vt flatus dolorē faciētes diſcutiātur, ipſorumq; minera euacuetur. & humores ac caput, & crura ruentes reuellātur, tumor teſtis diſcutiatur. & aduerſus luē Gallicā cōgruo remedio certetur. Quę omnia obtineri poſſe confidimus, quia & ſi mala ſatis vetuſta ſunt, ſumus tn̄ i ętate florēti, et bono aliog corporis habitu.

Quod igitur ad præſidiorū materias pertinet cū de ſanguinis miſſione nihil loquendū ſit, qđ iā ſit adhibita. ſummopere cōmēdamus, ut fonticulus in dextro crure fiat; neq; n. ab hoc deterremur qđ crus affectum ſit, quia ipſius affectus eſt potius per cōicationē a partibus ſuperioribus, quā in ipſa parte; aut in dextro brachio fiat fonticulus. De aliis remediis laudamus vt pſiſtat in vſu decocti facto ex ligno, ſaſſa & modica portione corticis, ita tn̄ vt cōſiſtat in cubiculo calido, & ſudet mane ac veſpere, vtaturq; ea tenui victus rōne qua ſolent, qui lue Gallica tenentur, cū. n. corpus humidū ſit, & humoribus ſcatens, quo magis exſiccabitur eo melius erit. Interea proſpiciendū erit partib. affectis, & quoad tumorē teſtis, poſtq̄ de ſupernis partib. humor ad ipſum defluit, præſtabit inguini, & pectini cerata adhibere ex bolo Armena. ſanguine draconis, & ſimilib. valebit. n. hoc ad defluentēs humores cōtinēdos. Deinde veniendū ad ipſum tumorē adhibitis primū emollientib. deinde diſcutientib. in quo caſu Diachilō primus ſimplex, deinde cū gūmis vtile erit, quib. Gal. pcepto pręmittendū eſt aliquod fomētum tanq̄ præparans indurarū corpus, ita vt mane ac veſpere teſtē detineat in decocto facto ex ſaſſa, guaiaco, radicib. cucumeris aſinini, radicib. altheæ, & Iridis cū portione ēt ellebori nigri, ſed bona pars debet eſſe radicū altheę, vt molliēs ſit fomentū. Nō diſplicet ēt medicamentū oxileon uocatū. i. cerotū ex oaeleo.

Quibus ſi tumor nō ceſſerit deueniēdū erit ad ſuffimigium ex lapide molari aut Pyrite, adſperſa ſuper his candentib. aqua & aceto, aut ēt decocto de propoſitis radicibus. De crure non admodū ſollicitì ſumus, nam cum dolor illic continuus nō ſit, & alia ſequātur mala; ſperādū eſt illis ſublatis, ipsū quoq; ſublatū & c.

Nō eſſet præter rōnem capiti quoq; proſpicere; quare dum decoctū ſumet, pſtabit caput errhinis, & maſticatorijs proſpicere; & ſi hoc adeſſet laudaremus ſtillicidiū aquarum thermaliū, ſed harum vice, poterit caput ablui lixiuio dulci in quo ferbuerit ſaſſa, lignū, roſæ, Betonica, iua, ſtechas, agaricus, & huiuſmodi alia. Deinde poſt ablationem tempus ſiniſtrum inungi oleo roſaceo. qđ vapores ingruentes reprimet. Sūpto decocto laudamus & ipſi vſum ſeri caprini, illud admonentes ne diuretica facile vſurpentur, quia hæc naturā magis inuitant ad humores ad renes deducēdos.

De Alui Fluxu.

CONSILIVM XX.

QVoniam Vir Eccellentiſ. de Fluxu alui diuturno conqueritur, in quo pluries quotidie, pręſertim pituitoſa vitro diſſoluto, nec nō aquoſa colore fęcum ſimilia, atq; ēt craſſiora admodū fœtida, modo ſuboſcura, modo liuida deiicit, quorū deiectione pudendorum ēt partes non raro ardore afficiuntur. atq; quærit quib. remediis ab hac affectione liberari poſſit. Idcirco ut eius volūtati pro virib. ſatisfaciamus, & ad curationē præſentis morbi remedia proponamus, nō erit ab re præſupponere breuiter eiuſmodi morbū eſſe diarrhęam ex intēperie frigida, & humida ventriculi, atq; inteſtinorū. & venarum meſerei obſtructione genitam; cumq; referat eius Excell. Dominatio aliqñ deijci polentæ ex vino ſimilia. poſſet quis ſuſpicare eiuſmodi diarrhœam cū Hepatico fluxu cōiungi, huncq; fieri pp Hepatis imbecillitatē, q̄ in aliqua eius intēperie calida venarumq; aliquarū immodica raritate cōſiſtat, quod ex anni quoq;

ardore

ardore pōt demōſtrare, quāuis hoc poſtremū ſymptoma in frequētē corporis deiectionē cōmodius referri poſſit, atq; exiſtimandū potius ſit, nōnihil iecur refrigerari quemadmodū ex tumore pedū ædematoſo ſignificari pōt. Vtcunq; aūt res ſeſe habeat, præſentē affectū nō niſi aliqua cū difficultate curari poſſe exiſtimamus, atq; vt curetur calefaciētib. & exiccātib. ventriculū, & moderatē aperientib. atq; diuertentibus ad uias urinæ, nec nō roborātib. uenas iecoris dēlantib. atq; nōnihil ēt ipſū iecur calefaciētib. utendum eſſe putamus. Quapp prætermiſſa venæ ſectione, quę ob uitiū imbecillitaté in præſentia, ut arbitramur, nō permittitur, dimiſſiſq; alijs ad hāc præſente medicorum operationē attinētib. iter ea, q̃ ad pharmaciā ſpectāt, aſſūptis ter, quaterq; decoctis ex mēta, cicoreo, agrimonio, quinq; folio, & ſeminib. anitotū in iure pullę cōfectis purgandū breuiter vniuerſum corpus eſſe exiſtimamus, uel rhabarbaro torrefacto cū diacatolicone permixto uel infuſione rhabarbari, cui mel. roſ. ſol. in ſufficiente quantitatē additū fuerit. Deinde ad aquas Teruti deueniendū eſſe exiſtimamus, ſiquidē & calefacere, & exiccare ventriculū, & inteſtina, venasque meſeraicas aperire, & ipſum iecur corroborare poſſēt nullā præternaturalē iecori caliditatē impartiendo, propterea quod per uias alui facile pertranſeūt, & cū excremētis excernuntur. Quare aquæ Terutii ſex, aut ſeptē dierū ſpatio mane ſeptē, aut octo libras cōſulo, vt eius Excell. Dominatio bibat. Verū quoniā in diuturno affectu hoc unū remediū genus ſufficere nō poſſe vī, ideo ad alia, quæ ſupradictis indicationib. ſatiſfaciāt, deueniēdum eſſe exiſtimamus. Quarē poſt prædictæ aquæ vſum opus eſſe putaui, ut ſpatio triū, aut quatuor hebdomadarū ſumeret quotidie ſummo mane decoctū in iure pullæ, vel columbi ex turre, quod agrimonium, pētaphilum, capillum veneris, mentā, & abſynthium recepiat, quinimo opus eſſe exiſtimo ad hūc affectū prorſus remouendū uti medicamētis, q̃ a proprietate iecur ipſum reſpiciunt, atq; corroborant. Quare pillulæ quæ conſtāt ex puluere mētæ quinq; folio, abſynthio, capillo veneris, & ſubſtātia Hepatis lupi cū ſyr. de abſynthio poſſent confici, & quotidie ante ſyr. ſtatim ad dragmā unā, & mediā, uel duas accipi, quinimo hoc eodē tpe parū ante prandiū ſi eius Excell. Dominatio ſtillicidio ex aquis apponētib. ſupra vētriculū vteretur ſibi poſſe admodū prodeſſe exiſtimarē, eius aūt loco ſtillicidiū ex decocto mētę, abſynthii, ſaluiæ, rutæ, ſeminū aniſorum, cimino, & aliis eiuſmodi cōfici poſſet, aut ēt, quod cōmodius foret, ex oleo abſynth. de menta, anethi, quæ olea cū vino albo generoſo ad eius cōſumptionē ebullierint, ad quorū ēt proportionē ſi ſupra vētriculi regionē unguentum ex maſticle oleo abſynthite, maſtichino, cera flaua, & puluerib. aromaticis diu detineret, nō eſſet improbādum. Cōſulo ēt, ut frequenter utatur ſupra iecoris regionem oleo abſynthite, quod fuerit cū vnguento ſandalino permixtum. Neque intrinſecus magna antidota poſſent improbari, dummodo cum cōſerua ex abſynthio fuerint permixta, quinimo hoc in caſu electuarium cipheos ſupra oīa cōmendamus. Quibus quidem, nec nō diligenti rōne victus adhibita maximè cōfidimus, atq; ſanitatē Excel. patiētis reſtitui poſſe ſperamus. Quare, ut ſibi morēgerā hæc bf ſcripſiſſe uolui, illud circa victus rōnem animaduertens ſibi ab oib. ualde liquidis, ab oib. ualde refrigerantibus, & humectātib. eſſe abſtinēdū, & loco potus uino abſynthite albo maturo modice gnoſo, & parcè utēdū eſſe.

[illegible]

Fiſtula in oculo deſtro producentis, lacrimam.

CONSILIVM XXI.

Vitium, de quo cōqueritur nobilis Vir, eſt Fiſtula in angulo oculi dextri, ex qua fiſtula lachryma prouenit, et maximè eo tpe, quo domo egredit, & hoc fit rōne aeris: lachrymā illā duab. cauſis prouenire iudicamus, ob intēperiē cerebri humidā, & hāc teſtaē ſomnus lōgus, capitis habitus, & ſimilia: altera āt cauſa eſt pars illa oculi debilis reddita, q̃ imbecillis facta eſt ob ſolutionē vnitatis, nec nō ob materiæ defluxū, ex quo factū eſt, vt illa pars magis apta ad ſuſcipiēdū ſit reddita, & cōtinuè fiat illa illachrymatio. Quibus hūc in modū cōſtitutis, tētandū eſt, vt caput exiccet, pars debilis reddita corroboretē, vlcus vt habet ſolutionē vnitatis adimat uniendo, carnē replēdo, nec nō ad cicatricē adducēdo. Quos ſcopos explere arbitramur eſſe perdifficile, ſi quidē ex Hipp. ſnia ſolēt eſſe aliquę fiſtulæ, q̃ nō debent curari: attn̄ iudicamus hāc nō eſſe illius generis, qm̄ Hipp. intelligit de fiſtulis, q̃ ſunt circiter anū, et à quib. copioſa fluit materia, nihilominus nō erit facilis curatu, qm̄ nō eſt ita noua, cū hāc fluxionē per duos annos paſſus ſit: fiſtulæ tpis progreſſu fiūt calloſæ, vn̄ poſtea curationē nō facilē admittunt. Quare cū corpus hoc ſit ſatis robuſtū, fiſtulaq; nō ſit ita inueterata, volumus ſperare, qd̄ ad ſanitatē reſtituetur. Accedētes ad præſidiorū materias, quatenus ſpectat ad fontē chirurgicū, cōmendamus cauteriū in brachio dextero, habita prius puidētia de toto, qm̄ rōne cauterii fiet euacuatio, & deriuatio, nec nō reuulſio: ſi quidē qñ caput aliqñ calefit, attrahūtur vapores, caputque replent. Quo ad medicamenta, adminiſtrāda ſunt reſpicientia totū, & partē affectā: corpus poterit leniri cū māna, cū melle roſato ſolut. reſpiciēdo ſemp ad eā humiditatem, & ad copiā pituitæ: humores lenito corpore erūt pręparādi cū ſyrupis capitalib. pręſertim vt eſt ſyrupus de Betonica, de mentha, de euſragia, cū decocto euſragiæ, fęniculi, cælidoniæ, nec nō cū melle roſaceo, oxymelle ſimplici, & ſimilibus. Humores pręparati poſtea debēt purgari, & hoc præſtabūt pilulæ cochiæ, pillulæ lucis, vt vna ſit drachma pillularū cochiarū, & duo ſcrupuli de pillulis lucis, qm̄ iſtæ pillulę nō ſolū totū purgant, ſed maximè caput: His peractis caput eſt purgandū, vt materia euacuet, atq; auertat & cōmendamus medicamenta pos, & per nares, vti poterit maſticatoriis, q̃ conficiantur ex maſtice, puluere fæniculi, euſragia, cū pauca cera & ſimilib. ſternutatoria poterūt adminiſtrari, vt eſt ſuccus bethæ, maioranæ cū aqua fæniculi; poſtea caput erit exſiccandū, ita vt nō multū calefiat, vel frigefiat: Pars affecta, ſi fieri poterit, erit lauāda: caput exſiccabit lomētib. quæ parabūtur ex euſragia, fæniculo . . . cælidonia, bethonica, agarico, & ſimilib. Quo ad partē affectā, utat cerato de oxelio, cerato Sacro, cerato de cerine, illa pars erit exſiccāda, nō adſtringa, ne materia ad fiſtulā fluēs irruat in alterū oculū, & uiſionē uitiet; & præſertim hoc fieret, niſi adhibita eſſet diligentia, cū ipſe oculus ex ſui natura ſit debilis, & parū videat: Ideo ſolū ſiccātib. opottebit uti: poterit ſe abluere uino generoſo, & potēti: vti poterit aqua fæniculi, euſragiæ, cælidoniæ, cū puluere euſragiæ, & fæniculi, tutia, aloe, cornu cerui: Conferunt ad hmōi mala (ut inquit Hippocr.) lotiones pedū, q̃ poterint parari hunc in modum, ut in aqua bulliāt fæniculū, euſragia, bethonica, & poſtea pedes lauentur: hæc oīa debent præſtari hoc tpe; ſi aūt tpe autūni fluxio non erit ablata, facta agglutinatio, ſed potius augeatur, & in eodē ſtatu nō maneat; tunc cōmendamus, ut fiat miſſio ſanguinis à brachio dextero ex uena cephalica: Corpus iterū purgetur, decoctū ſalſę pariglię per 15. vel 20. dies aſſumat; Fiat fondaciū in occipitio, vt materia auertatur: Nō erit ab re ad tollendū vlcus cōfugere ad ignē actualē, vt accipiatur aurū, vel argentū cādens, & illa pars vratur, [illegible] ceturque, ita ut ad ſanitatem, ſi fieri poterit, reſtituat. Quo ad victus rōnem ſe abſtineat à vino generoſo; bibat uinū dilutū, & moderatum, derelinquat aromata, legumina, eaq; nimis calefaciunt, & incraſſant, & caput replent: uictus rō dēt eſſe attenuās, & moderata, q̃ oīa poterūt pſtari à Medico pſenti, & hęc erāt dicēda [illegible]

[illegible]

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINE.

Digitized by Google

LABORATORIO RESTAURO
[illegible]

Digitized by Google